I. L. CARAGIALE

OPERE

I. Proză literară

ACADEMIA ROMÂNĂ

FUNDAȚIA NAȚIONALĂ PENTRU ŞTIINȚĂ ŞI ARTĂ

Colecția „OPERE FUNDAMENTALE"

Coordonatorul colecției: acad. EUGEN SIMION

CARAGIALE

OPERE

I. Proză literară

Ediție îngrijită și cronologie de
STANCU ILIN, NICOLAE BÂRNA,
CONSTANTIN HÂRLAV
Prefață de EUGEN SIMION

•
univers enciclopedic
București, 2000

Coperta: P O D A L V
Redactor: Ioana Cracă
Tehnoredactor: Ofelia Coşman

Cartea a apărut cu sprijinul Ministerului Culturii
şi al Agenţiei Naţionale
pentru Ştiinţă, Tehnologie şi Inovare

Mulţumim Regiei Autonome „Monitorul Oficial",
îndeosebi Doamnei Director General,
ing. Eugenia Ciubâncan, pentru sprijinul
acordat tipăririi acestei lucrări

© Toate drepturile asupra acestei ediţii aparţin
Editurii Univers Enciclopedic

ISBN: 973-9436-54-4
973-9436-55-2

PREFAȚĂ

I.L. CARAGIALE ŞI SPIRITUL ROMÂNESC

Nu peste mult timp (30 ianuarie 2002) se vor împlini 150 de ani de la naşterea lui I.L. Caragiale şi la 13 iunie acelaşi an, vor fi 90 de ani de la moartea lui. Timp suficient ca o operă să dispară din atenția publicului sau să-şi piardă din importanță. Nu este cazul lui Caragiale, deşi mari spirite, ca Lovinescu, au pus sub semnul îndoielii actualitatea *Momentelor* şi a pieselor de teatru, zicând că, dispărând societatea ce le-a produs, dispare, fatal, şi interesul estetic față de ele. Legea mutației estetice, care în alte cazuri a dus la concluzii juste, a sprijinit în cazul lui Caragiale o viziune critică, dacă nu total negativă, oricum restrictivă estetic. Lăsând deoparte pe detractori (orice mare scriitor are parte de ei), n-ar fi fără interes să vedem ce reproşează lui Caragiale spiritele moderne. Eseiştii şi filozofii din anii '30 (Noica, Pandrea, Eliade) pun în discuție *criticismul* dramaturgului şi-i opun în ideologia românească *curentul creator* reprezentat de Kogălniceanu, Eminescu, Bărnuțiu, Iorga, Pârvan... Petre Pandrea face (în *Portrete şi controverse)* un proces, din acest unghi, *caragialismului* zicând că el cultivă „ironia iresponsabilă, paradoxul ieftin, irespectul valorilor absolute, o stearpă logică [...], un criticism până la absurd şi nu are conştiința responsabilității scrisului şi a activității publice". Noica era iritat de zeflemeaua lui Caragiale şi îmi

amintesc de o discuție pe care am avut-o cu el la Sibiu, pe la începutul anilor '80. Venisem acolo, în urma unui schimb de scrisori, să discut despre *critica literară ca disciplină inferioară a spiritului* (opinie exprimată în *Jurnalul de la Păltiniş).* Mă pregătisem câteva săptămâni pentru această întâlnire, îmi făcusem un plan, voiam să aflu de la marele filozof argumentele sale împotriva disciplinei noastre. Dialogul n-a putut avea loc deoarece, abia aşezați, cum se zice în limbajul diplomației, la masa tratativelor, Constantin Noica mi-a înmânat o scrisoare pe care m-a rugat să n-o fac publică. Filozoful - pot să spun doar atât - mărturisea sincer că subiectul nu-l pasionează şi că după Thibaudet n-a mai urmărit critica literară europeană... Nici critica, nici literatura... *Dar,* mi-a spus el numaidecât, *vreau să reproşez ceva generației dumitale... Ce fel de generație sunteți dacă n-ați dat nici un detractor al lui I. L. Caragiale? Cum puteți accepta zeflemeaua lui Caragiale?...* (reproduc din memorie). Încercarea mea de a-l convinge că nu-i nevoie de un detractor al lui Caragiale pentru a ne constitui ca o generație creatoare şi că *zeflemeaua* nu este o frână în cultura română nu l-a convins pe marele filozof.

Am încercat, apoi, când am rămas singur, să înțeleg de unde vine rezerva generației lui Noica nu atât față de opera lui Caragiale, cât față de spiritul ei criticist. Explicația poate fi aflată în încer - carea filozofilor din anii '30 de a fundamenta o cultură pe baze spirituale prin valorificarea tradiției noastre ortodoxe. Caragiale, prin scepticismul lui, stă în calea acestui proiect intelectual. Întrebarea este dacă o cultură modernă se poate construi pe o unică forță spirituală şi, în genere, dacă o cultură se face prin voința şi imaginația unei singure generații sau se construieşte, în timp, urmând legile ei secrete... Dar aceasta este o problemă mai complexă şi ea depăşeşte cadrele acestei Prefețe.

Revenind la ideea mutației valorilor morale, trebuie spus că societatea lui Jupân Dumitrache şi a moftangiilor a

dispărut, însă tipologia lui Caragiale este şi astăzi vie pentru că arta conservă totdeauna atitudinile umane fundamentale. Ceva, este adevărat, se datează în operă şi, prin aceasta, o latură a ei iese din atenţia publicului din altă epocă, dar sâmburele ei existenţial rămâne şi cu timpul capătă semnificaţii nebănuite. Pentru cititorul modern al operei lui Dante, numeroasele aluzii la cearta dintre guelfi şi ghibelini nu mai înseamnă mare lucru, ce îl interesează pe el este viziunea extraordinară a răului medieval şi elegia pură, să zicem, din cântul Francescăi da Rimini.

În ceea ce priveşte opera lui Caragiale, este de semnalat opinia mai veche a lui Eugen Ionescu după care originalitatea ei ar sta în faptul că toate personajele sunt nişte imbecili. Un vid absolut al valorilor şi o comedie ce atinge graniţele absurdului existenţei. Marin Preda, care recunoaşte în autorul *Momentelor* un model epic, este şi el de părere că originalitatea ironistului vine de acolo că înfăţişează un număr de indivizi cu mintea *buimăcită de vorbe*. Fină observaţie. Indivizii care se agită în opera lui Caragiale au, într-adevăr, un mare respect pentru cuvinte. G. Călinescu a observat bine în atitudinea lor faţă de limbaj o *mistică* provenită dintr-o ignoranţă supremă. La oamenii instruiţi, cuvintele sunt simple vehicule, forme de comunicare însoţite (când însoţirea este posibilă) de o culoare subiectivă. Pentru eroii lui Caragiale vorbele au corporalitate şi independenţă, orice abatere de la sensul comun al cuvântului provoacă o dramatică dilemă a spiritului. „A suge sângele poporului" nu este pentru cutare personaj ceea ce este pentru individul instruit, şi anume o simplă, o proastă metaforă gazetărească, ci o propoziţie biblică înspăimântătoare. Ea produce o surpriză atât de mare încât zguduie temeliile fiinţei şi pune în primejdie societatea.

Eroii lui Caragiale cred în cuvinte şi se lasă construiţi de cuvintele pe care le pronunţă cu spaimă, cu solemnitate, şi de

cele mai multe ori cu ignoranță. Discursul lui Cațavencu este, cum s-a zis de atâtea ori, un model de satiră a demagogiei fudule şi delirante, dar este, în subsidiar, şi o încercare aproape eroică a unui individ de a se clădi pe sine prin substanța imprecisă a vorbelor, o disperată tentativă de a se smulge prin cuvinte din vidul mediocrității. Aici intervine acea religiozitate față de fraze de care vorbeşte în modul său paradoxal tot Călinescu în *Domina bona.* În această perspectivă cuvintele formează o realitate în sine şi constituie forma cea mai răspândită de bovarism la eroii lui Caragiale. Un bovarism al vorbelor lipsite de sensul lor real, o aspirație spre noțiuni din care a fost îndepărtat miezul lor semantic, rămânând doar coaja sonoră care tulbură mințile şi provoacă zguduiri adânci. Pe această irealitate a limbajului (sau mai corect spus: pe această realitate a irealității limbajului) se construieşte personalitatea eroului în literatura lui Caragiale, aşa cum, în sculpturile lui Moore, figurile capătă consistență nu numai prin formele materiei, dar şi prin golurile, absențele ei.

*

Există, se ştie, de mult preocuparea de a defini *stilul* unei națiuni, acela care, după Nietzsche, exprimă „unitatea stilului artistic în toate manifestările vitale ale poporului". Când se fixează acest stil şi cine şi ce îl determină? Roland Barthes e de părere (într-un articol din 1942, reprodus în *Le Monde,* 4 aprilie 1986) că stilul este opera tragediei. Epocile în care a înflorit tragedia (secolul al V-lea atenian, secolul elisabetan, secolul al XVII-lea francez) sunt secole de cultură. Acum se formează *stilurile,* în epocile tragediei, nu teatrul imită viața, ci viața - zice Barthes în modul său paradoxal - primeşte de la teatru „o demnitate şi un stil cu adevărat mare". Aşadar: tragedia este cea mai bună şcoală de stil. Pentru a merita tragedia, trebuie însă ca sufletul colectiv să atingă o anumită

treaptă de cultură, altfel masele corupte de o falsă cultură simt destinul lor prin dramă. Tragedia arată suferinţa omului, drama sugerează oamenilor nefericirile mărunte, mizeriile existenţei lor...

Pe scurt, popoarele care au avut tragedie au azi stil. Un stil al existenţei şi un stil al culturii, determinabil, educativ şi formativ. Cineva (cred că eseista Claude Edmond Magny) face observaţia surprinzătoare că stilul francez a pornit din teatrul lui Corneille şi Racine şi nu invers. Cu alte vorbe, francezii au început să imite modelele din tragediile lor şi, imitând, şi-au format un mod specific de a fi în lume, un stil de viaţă şi un model de existenţă *(l'honnete homme).* Faimosul spirit galic (format prin alianţa spiritului de fineţe cu spiritul geometric) a ieşit, aşadar, din cărţi. Religia esteticului, frivolitatea, *le mal francais,* individualismul, *savoir vivre* şi toate celelalte caracteristici tipic franceze sunt, întâi, invenţii ale oamenilor de litere... Lucruri, desigur, discutabile, dar nu în afara verosimilului. Cultura exprimă ceea ce aparţine, în profunzime, fiinţei unui popor, dar cultura, în mod indiscutabil, poate propune şi, prin forţa ei, poate impune o tipologie, umană, un fel de a gândi şi de a trăi actele esenţiale ale existenţei. În ele o naţiune se poate regăsi în ceea ce are ea ireductibil.

Care ar fi, din acest punct de vedere, stilul românesc? Noi n-am avut şi nu avem, în teatru, mari opere tragice. Istoria noastră este un lanţ neîntrerupt de tragedii, dar teatrul românesc a preferat comedia şi cel mai mare dramaturg al nostru este un spirit comic, nu un spirit tragic. Să tragem de aici încheierea că stilul culturii noastre şi stilul nostru de a fi în viaţa de toate zilele au fost formate de comedie? De aici să vină aplecarea noastră spre râs, plăcerea noastră de a cârti, în fine, lipsa noastră de suflu, absenţa noastră din istorie? Caragiale, cu simţul lui enorm şi văzul lui monstruos, a citit comedia din noi şi ne-a fixat moravurile. Ca oameni sociali ne manifestăm adesea în stilul lui Caragiale; oamenii noştri

politici, de o sută de ani şi mai bine, se ceartă, se luptă şi se împacă în Piața Endependenței în stilul eroilor lui Caragiale. De multe ori politologii şi gazetarii noştri se conduc după dialectica subțire a Conului Leonida şi culeg ştirile după metoda lui Caracudi. Istoria se schimbă, tipologiile, mecanismele, moravurile, năravurile, pe scurt, *stilul* se repetă... Un *stil,* un fel de-a fi, o parte a noastră (aş zice: partea suprafețelor, omul social din noi şi nebunia politică din noi), dar nu în totalitate, am impresia, *stilul* nostru, modul românesc de existență, în fine, *specificul nostru* reprezintă, s-ar putea spune, opera comedie caragialeene.

N-am avut, este adevărat, o mare epocă a tragediei, dar am credința că alte genuri au determinat stilul culturii române şi modul românesc de a fi: poezia populară şi poezia cultă. Cultura română este, în primul rând, o cultură de poeți. Tot ce-am dat noi mai bun este poezia, geniul şi genul culturilor tinere. Spiritualitatea românească şi stilul românesc se regăsesc, în primul rând, în marii poeți. Tot aici se regăseşte şi partea noastră capabilă nu numai să trăiască într-o interminabilă comedie şi să privească viața ca pe un carnaval, să tachineze şi să „traducă" la infinit, dar să şi gândească destinul în termenii metafizicii. Altfel cum am putea explica fenomenul Eminescu, cum am putea explica apariţia lui Blaga şi Bacovia, dar miracolul poetic Arghezi, atâtea şi atâtea dovezi că spiritul românesc priveşte şi dincolo de comedia vieții? Când acesta oboseşte, începe comedia şi odată cu ea apare ironia care ne spală de ridicol şi, în situațiile tragice ale istoriei, ne ajută să supraviețuim.

Suntem, prin această alternanţă, condamnaţi la neseriozi¬tate, cum crede Cioran în cea mai dură dintre negaţiile sale *(Schimbarea la față a României)*? A cultivat oare comedia în noi numai indiscreţia, lipsa de mister sufletesc, credinţa în inutilitatea jertfei, dispreţul valorilor şi lenea, fabuloasa, proverbiala noastră lene istorică? „România nu-i o ţară

tragică", „România este o ţară fără profeţi", scrie moralistul iritat de scepticismul intelectualului român şi de zeflemeaua care exprimă superficialitatea, inerţia noastră spirituală: „Românul îşi zeflemiseşte propria lui condiţie şi se risipeşte într-o autoironie facilă şi sterilă. M-a revoltat totdeauna absenţa dramatismului în trăirea destinului nostru, m-a durut această indiferenţă spectaculară, acest perspectivism exterior"... Dacă este aşa, cum se explică, o dată, viziunea tragică din poezia populară şi cum se face că românii care n-au mister sufletesc şi au geniul indiscreţiei au dat şi continuă să dea totuşi poeţi, mari poeţi lirici (reiau o formulă veche a criticii literare)?!...

Caragiale este adus în discuţie ori de câte ori este vorba de a defini spiritul românesc în partea lui comică şi i se impută, veşnic, balcanismul nostru... Mă întreb dacă autorul *Scrisorii pierdute* este vinovat, cu adevărat, de ceea ce nu ne place în spiritul nostru şi dacă intoleranţa faţă de Caragiale nu ascunde un complex. În fine, cei care-i reproşează dramaturgului că a impus zeflemeaua ca stil de existenţă se arată exasperaţi, totodată, de viciul resemnării care ar fi, pentru noi, românii, catastrofal în istorie. Aşadar: loviţi de resemnare în fiinţa noastră profundă, formaţi la şcoala aşteptării şi a fricii (citez din nou pe tăgăduitorul Cioran), păcătuim când ne mutăm la oraş prin limbuţie, irespectul valorilor morale şi ne cheltuim energiile în improvizaţii şi fantezii de birt, cu un cuvânt, ne *caragializăm*... Să nu uităm, totuşi, că omul caragialean este o ficţiune, este creaţia unei imaginaţii excepţionale şi, ca orice ficţiune reuşită, place şi durează. Nu mă simt deloc umilit, ca român, când citesc *Momente şi schiţe,* ori piesele de teatru, capodopere de ironie. Creând un model de existenţă românească sau, mai corect, un anti-model din observarea târgului balcanic, cu ipistaţii, frizerii lui filozofi, republicanele electrizante, indivizii lui fanatizaţi de politică, Caragiale a fixat, desigur, un stil în care, ne place sau nu ne place, ne regăsim în anumite împrejurări ale vieţii noastre sociale. Ei, şi? Ce-i cu

asta? Comicul spală, comedia provoacă o reacție, spiritul profund iese întărit din această formidabilă epopee a ironiei, cea mai importantă pe care a produs-o cultura românească. Spre deosebire de filozoful care se arată disperat de viciul cârtirii, aş zice că un popor care are forța de a se supune autoironiei este un popor spiritualiceşte puternic. Nu-mi dau seama cum ar putea ironia să împiedice manifestarea creației şi de ce un dascăl de comedie, cum este I.L. Caragiale, limitează accesul nostru la metafizică?! Aş zice că, dimpotrivă, o mare operă artistică este totdeauna morală şi anti-modelul ei stimulează, prin negativitatea lui, un model. L-aş numi: un model al vigilenței, o pedagogie a purificării. Şi apoi, omul caragialean este mai complex decât se recunoaşte îndeobşte. Înțeleg prin omul caragialean şi pe acela din articole, note, însemnări răzlețe, acolo unde Caragiale a surprins şi plinurile nu numai golurile lumii româneşti. Un alt Caragiale, grav şi profetic, se manifestă aici. Sau acela fantastic, misterios, pictor al insolitului din admirabila povestire *La hanul lui Mânjoală...* Vreau să spun că fenomenul Caragiale este complex şi că *stilul* lui depăşeşte limitele zeflemelei. Dar chiar în spațiul comicului, farsei, satirei, spiritul lui atinge o profunditate a observației care obligă judecata critică să depăşească chestiunea pur morală.

Este Caragiale un scriitor reprezentativ pentru spiritualitatea românească? În măsura în care el a creat o mare operă (şi a creat-o, de acest lucru nu se îndoieşte nimeni), Caragiale are un mare grad de *reprezentativitate.* O reprezentativitate care trece însă prin spațiul esteticului. Descriind carnavalul unei lumi în trecere şi petrecere (procesul formelor fără fond), el a creat din aceste stări de *negativitate* ale naturii umane româneşti o categorie întinsă de valori. Valori estetice, desigur, şi prin aceasta valori morale, purificatoare, sublime. Iată ce se uită adesea când se discută modelul Caragiale, şi anume: că arta

transformă un anti-model existenţial într-un veritabil model spiritual prin valorile lui estetice. Stilul românesc? Fără Caragiale ar fi incomplet: i-ar lipsi profunzimea comicului. Ia gândiţi-vă: cum ar arăta sfârşitul secolului al XIX-lea românesc fără Mitică, geniu al impacienţei şi al improvizaţiei, mare politician de cafenea, erou al gastronomiei, gentilom de mahala balcanică, cuprins mereu de delir verbal? ... Ar arăta foarte trist...

*

S-a scris enorm şi, în general, s-a scris bine despre I.L. Caragiale realistul, Caragiale ironicul, Caragiale care vede enorm şi simte monstruos... Mai puţin s-a vorbit despre faptul că acest realist *ă outrance* este un observator pătrunzător şi „dibaci" (folosesc înadins acest termen, el vrea să spună ceva despre profesionalitatea scriitorului!) al insolitului şi un fin creator de atmosferă fantastică. Aceasta confirmă observaţia mea mai veche că cei mai buni scriitori fantastici nu sunt „fanteziştii", ci realiştii, doctorii în ştiinţele sociale. Cazul elocvent este Poe, creatorul modern al genului. El face în aşa fel încât fantasticul să rămână în câmpul existenţei comune şi să iasă dintr-un exces de raţionalitate. O mică iregularitate, un clivaj în structura realului, o coincidenţă stranie de lucruri... şi cititorul de proză intră în acel spaţiu al ezitării care este locul şi timpul necesare emergenţei fantasticului. Procedeul a fost folosit programatic de pictorii moderni ca, de pildă, Magritte. El a exploatat ceea ce am putea numi resursele de fantasticitate ale realului, alăturând în tablou obiecte iremediabil banale, venite din câmpuri semantice diferite. Puse alături, un pian, un leu, un cap de senator roman produc o impresie nu de irealitate (obiectul artei fanteziste), ci de realitate insolită, de *coincidenţăpreocupantă.Utilizez,* iarăşi, cu premeditare această formulă. Ea explică noul raport în care intră subiectul care

observă şi obiectul pe care îl observă. Este sursa perceperii fantastice a realului.

Să luăm exemplul lui Caragiale, renumit pentru scrupulozitatea lui realistă. Fantasticul său trebuie căutat nu atât în scrieri ca *La hanul lui Mânjoală* (o narațiune deliberat misterioasă), cât în schițele de felul *Căldură mare,* unde nimic nu este nerealist, totul se desfăşoară în logica unei banale conversații în timpul unei zile caniculare. Primul semnal pentru cititor că *este ceva,* că se întâmplă *un fapt neobişnuit* este chiar prezența compactă a căldurii. Să ne amintim cum începe povestirea: „Termometrul spune la umbră 33° Celsius... Sub arşița soarelui, se opreşte o birje, în strada Pacienții, la numărul 11 bis, către orele trei după-amiaz'"... Deschidere promițătoare. Arşită, ora trei după-amiază, o birje, strada Pacienții, numărul 11 bis... Acestea sunt elementele pur realiste care, combinate cu alte două *(Domnul* şi *Feciorul),* vor sugera atmosfera de fantasticitate în care se desfăşoară această întâmplare cât se poate de banală. Căci ce se petrece, în fond, aici? Nimic senzațional, nimic misterios. Un Domn vine, pe o căldură mare, la începutul după-amiezei (timp cu valoare fantastică şi climă producătoare de fantasticitate) să-şi vadă un amic şi, negăsindu-l acasă, stă de vorbă cu un fecior greu de cap. Dialogul este prea cunoscut pentru a-l mai reproduce. Domnul întreabă şi Feciorul răspunde în doi peri (ba că amicul este, ba că nu este, că este *la țară,* dar n-a plecat din Bucureşti...)... Totul este o imensă poliloghie, din ambele părți, căci nu numai Feciorul dă răspunsuri aiuritoare, ci şi Domnul face enunțuri care sucesc mintea Feciorului (şi a lectorului progresiv stupefiat!): „...deoarece nu plecase încă mătuşa persoanei care s-a dus pentru ca să dea arvună tutorelui minorilor, şi el nu aflase încă, deoarece nu-i spusese nepotul cocoanei, cu care era afacerea ca şi terminată, dacă mai avea răbdare până luni seara, când trebuie neapărat să se-ntoarcă

avocatul, fiincă s-a dus cu o hotărnicie; dar acuma, cu regret, este imposibil din mai multe punte de vedere, care le ştie dumnealui... Aşa să-i spui".

Delir verbal, cititorul merge mai departe, sărind din întrebare în răspuns: *Stăpân, care stăpân? Costică, care Costică?, Popescu, care Popescu?, nu se poate, ba da, domnule, apoi vezi?, ce să văz?Mitică? Costică? Strada Pacienţii? Ba nu, strada Sapi¬enţii.* Dialog de surzi, conversaţie între doi indivizi loviţi în cap de arşiţă. Lucrurile, halucinant de reale (cum spune critica literară pentru a marca un prea-plin al realului, un exces de realitate!) încep să se amestece. Nimic nu mai este clar de la un punct al dialogului şi de la un moment al naraţiunii, iar cititorul intră şi el în acest vălmăşag. Stă sau nu amicul pe strada Pacienţii sau Sapienţii, este vorba de Costică sau de Mitică, a plecat la ţară amicul sau n-a plecat?... Rezultatul este că dintr-o istorie cât se poate de banală iese la urmă o povestire fantastică. Personajul ei real nu-i nici Domnul, nici Feciorul, personajul adevărat este un Bucureşti oniric pe o arşită cumplită. În el rătăceşte un Domn care caută un amic pe care nu-l găseşte pentru că... După *pentru că* urmează un şir de deducţii, cauzalităţi misterioase pentru cititorul de proză prins, fără să-şi dea seama, în plasa insolitului. Să fie de vină Feciorul tâmpit şi copleşit de zăduf, să fie din pricina acestui musafir pe jumătate amnezic, să fie un efect direct al căldurii (aceasta ar fi explicaţia realistă), să fie, în fine, din pricina topografiei aberante a oraşului aşezat la marginea unui Orient canicular şi labirintic?... Nici o explicaţie, luată în parte, nu este convingătoare. Dar, puse laolaltă, toate aceste cauzalităţi produc o *coincidenţă preocupantă* şi, deci, un sentiment al fantasticului într-o lume de obiecte exasperant de *reale,* raţionale. Un exces de „realităţi" şi o mică încurcătură logică sunt suficiente pentru a ne scoate din spaţiul realismului tradiţional... Caragiale este un neîntrecut maestru în a crea

astfel de confuzii „drăcoase" (spre a-i folosi o vorbă care-mi place).

Interpreții lui I.L. Caragiale n-au studiat în amănunt toate formele pe care le ia reveria gastronomică în opera lui. Recitesc câteva din scrierile sale şi descopăr o veritabilă obsesie a nutriției şi o tipologie colosală a bulimiei. Cine nu-şi aminteşte de coana Lucsița care a dejunat aşa de uşor („trei ouă răscoapte, o căpățână de miel cu borş, nişte stufat, prune cu carne, friptură la tavă şi salată de castraveți, trei cinzecuri cu sifon şi o cafeluță") şi, la trei ceasuri după dejun, suferă cumplit de foame în tramvaiul ce-o duce la *Moşi*? Reîntremată pe drum cu două litre de bragă ea ajunge, în fine, la barieră şi, de cum coboară, simte venind din toate părțile parfumul de mititei. Asta provoacă o alarmă a simțurilor. Înfometată, moaşa diplomată „se porneşte cu nările umflate spre unul din colțuri ca o panteră atrasă de mirosul țapului sălbatic" şi ce urmează iarăşi se ştie: coana Lucsița consumă doi mititei, rupe, apoi, o bucată de turtă dulce, ciuguleşte, în trecere, câteva gogoşi prăjite, soarbe o halbă cu guler de gheneral, se drege cu două limonade, domnul Mitică o tratează cu două bărdace de floricele calde, după care, în fine, moaşa se aşază ca lumea la masă la berăria din pavilionul central, dimpreună cu madam Georgescu şi madam Petrescu. Naratorul obiectiv este de față şi înregistrează comanda. E consistentă: *cârnați cu fleici* şi două baterii cu sifon mare. Coana Lucsița face recomandarea ca fleicile să fie frecate cu *țeapă* şi presărate cu *țimbru.* Dovada unei bogate experiențe în materie culinară. Efectul se vede imediat: „Şi trage-i pe urmă la fălci!". Admonestată pentru lăcomia ei („Ce cioar'le, țaţo! zise madam Georgescu, iar mănânci?"), coana Lucsița se apără cu inocență: „Țe mănânc?, țe-am mâncat?"...

O bulimie, întâi, colosală, un amestec, apoi, inestetic de alimente din categorii diferite, fără ordine şi fără rafinament: căpăţână de miel cu borş, mititei, turtă dulce, gogoşi, două bărdace de floricele, apoi cârnaţi cu fleici... Singura dovadă de fineţe culinară este recomandarea, semnalată mai înainte, ca fleicile să fie frecate cu ceapă şi presărate din belşug cu cimbru. Este limpede, coana Lucşiţa n-are educaţie gastronomică şi stilul ei de a îngurgita mult şi repede, de-a valma, sugerează o insaţiabilitate monstruoasă. Prozatorul o discreditează: moaşa diplomată nu mai poate stăpâni cazanul alimentar din interior şi, ce se întâmplă, se ştie: într-o pauză a orchestrei se aude de pe banca pe care stă coana Lucsiţa, „ca o cadenţă de fagot"... Ruşinată, apărată de demonicul domn Mitică Ceaprazarul (o falsă scuză, o scuză care, în realitate, agravează situaţia personajului bulimic, incapabil să-şi mai controleze simţurile!), moaşa se scoală repede de la masă şi se pierde în învălmăşeala Moşilor...

Dincolo de ironia groasă a textului, există, aici, o fantasmă alimentară care, de altminteri, se repetă în *discursul gurmand* (să-l numim astfel) din proza lui I.L. Caragiale: *fantasma voracităţii.* Ea se asociază cu aceea a heterogenităţii nutritive. Coana Lucsiţa înghite, s-a văzut, orice, cu o lăcomie fără saţiu, sugerând o dereglare gravă a simţurilor şi o lamentabilă lipsă de educaţie gastronomică. Nu degeaba se apără ea (deturnând, din ignoranţă, sensul cuvântului): „Pe mine aşa m-a făcut Dumnezeu, voluptoasă! Cui îi place... Cui nu...". Corpolentă şi robustă (cum o prezintă naratorul), coana Lucsiţa încurcă termenii, dar nu greşeşte prea mult când este vorba de natura simţurilor ei gustative. Este, cu adevărat, o *voluptoasă* bântuită de o foame devorantă şi de o sete fără limită. Puse cap la cap, elementele înghiţite de moaşa diplomat, din momentul în care se urcă în tramvai până ce, sub puterea fierberii din interior se pierde „în învălmăşeala" Moşilor, dau imaginea unei *pofte*

neîndestulate. Simbolul ei este „sahanul" în care sunt prăjite în ulei rânced gogoşile...

Pot fi date şi alte exemple de impacientă gastronomică. Se bea mult şi se mănâncă enorm în proza lui Caragiale. Tot ce se petrece, aici, se petrece la masă sau în preajma mesei. Pasiunea *politicii* (teama prioritară a personajului caragialean) este însoțită, invariabil, de pasiunea bucătăriei. Nae, din *Situațiunea,* e revoltat pe „sistema" politică a statului şi se îndreaptă în zori de zi spre simigerie pentru a nu rata covrigii calzi. Lache şi Mache (O *lacună)* sunt aşteptați de dame la masă şi ei nu se pot desprinde de amicii cu care discută politică în timp ce *consumă.* Discursul lor începe totdeauna cu un aperitiv şi se termină cu *un prânz împărătesc.* Grațiela şi Mitică invită pe nenea Iancu (*Țal*) la o reuniune intelectuală în familie (doamna Grațiela scrie studii sociologice) şi reuniunea începe cu o masă abundentă pe care naratorul o anunță ca fiind alcătuită din „tot lucruri uşoare". Este o ironie şi, fiind ironie, trebuie să înțelegem contrariul. Iată cărei încercări trebuie să facă față nenea Iancu: mezeluri, salam, ghiudem, limbă, măsline, icre de ştiucă şi negre, supă de clapon cu patele, pană de somn rasol, clapon ciulama, chifteluțe marinate cu tarhon, pârjoale de nisetru, patricieni la grătar, un purcel la frigare, cataif tortă, brânzeturi, fructe diverse, vin alb, negru, şampanie etc. Nenea Iancu, invitatul (cu funcție de narator în povestire), stă la dreapta stăpânei casei şi, după ce se ridică „greu" de la masă (termenul spune ceva despre *durata* prânzului şi *consistența* bucatelor), trece în salon. Aici îl aşteaptă țigările, cafelele, *des bombons et des liqueurs,* în fine, în total, o veritabilă orgie nutritivă. Eroul caragialean este satisfăcut şi mulțumirea lui se exprimă printr-o nuanță estetică: „Dragă Mitică, am consumat frumos, n-am ce zice; îți mulțumesc"... Se observă şi aici disponibilitatea gastronomică a personajului şi, în genere, abundența culinară

din proza lui Caragiale. Apetit colosal, mese bogate şi în faţa lor pasiunile politice cedează.

Orgoliul care, în lumea lui Caragiale, este semnul cel mai puternic şi mai inflexibil al personalităţii, se repliază când e vorba de „parfumurile grase şi pofticioase". Iancu X, „chiabur colţos", şeful organizaţiei colectiviste (liberale) locale, boicotează pe negustorul băcan din aceeaşi localitate, partizan pe faţă al conservatorilor. Boicotul încetează când băcanul, deştept, lipeşte pe geamurile prăvăliei anunţul: „Ici main prima - stridii proaspeţi - somon du Rihn etc.". După câteva încercări nereuşite de a face cumpărături prin intermediari, cucoana lui Iancu X, celebră în oraş pentru eleganţa şi mesele de gală, intră înţepată în prăvălie. O cedare răsplătită din belşug: „După o scurtă inspecţie şi o lungă tocmeală în timp ce aspiră *cu nesaţiu* (s.n.) caracteristica atmosferă, îmbibată de atâtea parfumuri grase şi pofticioase, o atmosferă de care-i era dor de multă vreme, cucoana, îmbătată de atâtea emanaţiuni, se porneşte pe târguială şi negustorul scrie: două chile de icre, trei bucăţi camembert, un kilo somon, una langustă vie, opt duzini stridii, un ananas, un flacon curaşao, triplesec". Băcanul, intuind bine psihologia omului insaţiabil, dejucă complotul şi formulează la urmă morala fabulei: „Uite, d-aia îmi plac mie liberalii... oameni cibilii! când e vorba de delicateţe, nu se mai încape politică".

Este morala omului caragialesc dominat de un sfânt *nesaţiu.* Spaţiul lui de desfăşurare este de regulă *băcănia, cafeneaua, simigeria, birtul,* pe scurt: *localul.* Există şi *căminul* (salonul familial), dar, de regulă, Mitică ia aperitive într-un *local.* Asta înseamnă loc public, ambianţă, dialog, critica guvernului asasin, dialectică, băuturică şi, evident, consum alimentar. Şi mai este ceva: eroul caragialesc nu mănâncă niciodată singur şi nu suferă de anorexie. Nu-i place singurătatea şi are mereu poftă de mâncare. Repausul duminical

este pentru el o tragedie. Costică Parigoridi are idei negre pentru că în zi de sărbătoare prăvăliile sunt închise şi nu află un alt prieten cu care să ia un mezelic şi să stea de vorbă. Când, printr-o minune, îl află într-o duminică la ora şapte seara, îi face următoarea teorie: „N-am văzut ceva mai urât pe lume decât un oraş mare în zile de repaus dominical! Toate prăvăliile cu obloanele lăsate ca pleoapele în somn. Ce somn!. Peste tot închis!. Să vrei să te spânzuri, n-ai de unde să-ți cumperi un ştreang. Lipsa asta de activitate, de viață, de mişcare comercială mă apasă pe umeri, mă trage şi pe mine la somn; şi nu pot dormi măcar - parcă sunt în stare de insomnie. Şi când mai văd şi toată mitocănimea asta parvenită, prostimea asta elegantă, învârtindu-şi roatele cu cauciuc în neştire, îmi vin fel de fel de idei primejdioase. De un ceas umblu să dau de un prietin. parcă toți au intrat în pământ!" Costică îşi regăseşte starea de spirit normală şi primul semn este *comanda:* „Băiete! aperitive, lista şi răcitori în lege! să vie". Eroul şi-a regăsit verva, discuția poate începe. Marea temă (politica) este, în fine, abordată. La urmă, când discursul gurmand s-a încheiat, „cam pe la deşteptatul rândunicilor", urmează *țalul* (socoteala). Adversarul repausului duminical şi prietenii săi au consumat şi ei frumos: „aperitive, 18; baterii, 8; şampanii, 12 şi 22 de pachete de regale... şi 5 rânduri de marghilomane". Deviza lui Costică este: „Jos repausul dominical!... Să lucrăm! Lucrați domnilor!", iar comilitonii săi îi împărtăşesc părerile şi lucrează. „Lucrăm cu stăruință... ce activitate", confirmă naratorul, care se plictiseşte şi el în timpul repausului duminical.

Elementele nutritive sunt, aici, de natură lichidă. De obicei *masa* caragialeană combină cele două forțe gastronomice: pofta de mâncare cu setea. Câteva lucruri se repetă şi, dacă din atâtea mezelicuri, dejunuri, cine interminabile câte există în *Momente şi schițe* am alcătui un meniu, n-am putea evita *mezelurile, icrele,*

măslinele, fleicile, ochiurile la capac, apoi din nou *salamul, ghiudemul, caşcavalul.* Cum se poate observa, acestea sunt alimente pregătitoare. Ele provocacă pofta de mâncare şi dezleagă limba. Conu Iancu *(Monopol)* are timp de petrecere şi, prins de o ploaie puternică, intră într-o dugheană. Aici dă peste amici, toţi funcţionari publici şi cu profesiuni liberale, care iau aperitive, ţuică, mastică, pelin, mişmaş şi gustă mezeluri, salam, ghiudem, caşcaval, măsline, aşteptând să treacă potopul. Naratorului nu-i trebuie mult timp să se adapteze: „Întru şi eu în combinaţie".

Discursul gurmand este, am semnalat deja, însoţit de discursul politic. Cum şi precizează naratorul: „Şi aperitive, şi mezeluri, şi vorbă, şi discuţie asupra situaţiunii dificile în care se găseşte ţara în urma tristelor evenimente, ca să zicem aşa". Presaţi de timp (personajele lui Caragiale sunt mereu aşteptate undeva sau aşteaptă pe cineva, se grăbesc stând pe loc!), Lache, Mache, Mitică, Costică, Conu Iancu prelungesc enorm de mult durata gustării. Ea poate ţine trei zile *(Cam târziu)* şi, dacă n-ar interveni mici accidente, gustarea şi discuţiunea, adică reveria gastronomică şi reveria politică, s-ar prelungi, înfrăţite, la infinit. Costică Panaite, delegatul cultivatorilor de pământ, vine la Bucureşti cu o afacere importantă. El s-a abătut, întâi, la Vălenii de Munte, unde s-a-ncurcat o noapte cu amicii, apoi a ajuns la Ploieşti. Trece pe la Valea Călugărească, unde stă o zi şi o noapte şi, în fine, ajuns la destinaţie, merge până la colţ la Matache Măcelarul şi, simţind că-i este foame, se dă jos să ia un *mezelic.* Aici întâlneşte vechi prieteni. Începe o altă aventură, după un scenariu cunoscut: „Frate, n-au ăştia un mezelic, ceva? niţică păstramă. Ţi-ai găsit! la berărie păstramă. - Da ce? - Crenvirş! - Ei, aş! - Or salam. - Parol? - Ori şvaiţer... - C'eşt'copil!?" Între timp legea pentru care venise delegatul se votase şi Camerele se închiseseră de o săptămână. Mezelicul lui Costică Panaite durase o săpătămână. El sacrifică

sentimentul datoriei pentru nesațiul său gastronomic şi bahic, fără a avea conştiința culpabilității. Madam Verigopolu *(Mici economii)* rezumă într-o frază această impaciență gastronomică a lumii lui Caragiale. „Dumneavoastră, aveți poftă de vorbă, mie mi-e foame. Bine, cocoşelule, mie nu-mi dai un aperitiv?" *Vorba* şi *pofta* (foamea) sunt, repet, două teme care se leagă şi se condiționează. Una fără alta nu merge, marile idei, sublimele poliloghii vin, încă o dată, consumând *frumos,* adică abundent şi îndelung.

Trecând peste alte exemple, să observăm că *masa* marchează viața socială a individului şi, pentru o ciorbă bună, funcționarul cel mai devotat lasă totul baltă. Ignat Caracudi, din *O cronică de Crăciun,* lucrează totdeauna la masa de lângă fereastră pentru a auzi chemarea socrului său, părintele stavrofor Pantelie Bârzescu. Când acesta strigă: „Ignate, gata", reporterul se repede la fereastră şi confirmă primirea semnalului: „La moment! Să puie ciorba". Ciorba nu poate aştepta şi devotatul Caracudi aleargă în întâmpinarea ei. Când familia merge în voiaj de plăcere, nu sunt uitate proviziile. Mihalache Georgescu şi madam Mița Georgescu, însoțiți de tânărul Ionel Georgescu de trei anişori, pleacă la Sinaia cu trenul de plăcere. Coana Anica, mama mămichii puiului, este expediată la clasa a III-a şi are în seamă un coş în care se află hrana familiei: salam, opt ouă răscoapte, un pui fript, două jimble, sare, piper, în sfârşit, „tot ce trebuieşte". Rătăcită în oraş, ea cară de la un hotel la altul coşul prețios, simbolul unei gastronomii ambulante şi semnul împotrivirii față de fatalitatea oarbă. Fatalitate care face ca domnul Georgescu s-o piardă pe madam Georgescu şi s-o caute, cinci ore, prin oraş. *Tradus,* probabil, cu locotenentul Mişu, domnul Georgescu se consolează cu supeul: „Du-te Mihalache, mamă! zice foarte rugătoare cocoana; o să-i faci mare plăcere Miții şi la toți. - Nu mai poci. - O să te căieşti, Mihalache. - De ce să mă căiesc!. Nu mă duc! n-o găsesc nici

acolo... Mai bine, adu coşul"... Gastronomia este un refugiu. Masa este o ieşire din criza conjugală. Crăcănel, Pampon, Nae, Miţa şi Didina se reconciliază la masă. Marile drame sentimentale se termină aici. Când Iordache vesteşte că „masa e gata", toţi răsuflă uşuraţi. „Masa?" - zice Catindatul. „Care va să zică ne-ncurcăm iar?" Nae: „Cu plăcere, neică". Aventura sentimentală continuă prin aventura gastronomică.

*

Jean Pierre Richard a examinat formele pe care le ia discursul gurmand în textele lui Huysmans şi Proust, descoperind la primul „amploarea, caracterul aproape enciclopedic al grijii sale trofice"... *(Proust et le monde sensible,* 1976: *Microlectures,* 1979) Trifologia este ştiinţa care studiază semnificaţia alimentară. Citit din acest unghi discursul romanesc iese, în secolul al XIX-lea, „din dispozitivul sălii de mâncare" şi este însoţit, de regulă, de discursul amoros, remarcă Richard. Există mai multe etape şi o infinitate de nuanţe pe care le ia *gustativitatea* în literatura realiştilor din secolul trecut. Cum se plasează Caragiale în această reverie a veacului? Din exemplele date mai înainte, se poate deduce că discursul gurmand angajează în proza lui prea puţin imaginaţia erotică, în schimb este aproape în toate fazele lui condiţionat şi susţinut de *discursul politic.* De aici vine ceea ce am putea numi sociabilitatea reveriei gastronomice la I. L. Caragiale. Mezelicul, aperitivul, dejunul etc. . se desfăşoară - s-a putut constata mai sus - în locuri aglomerate şi aventura coanei Lucsiţa este, într-un anume sens, repre - zentativă pentru lumea lui Caragiale: pestriţă, pofticioasă, nesăţioasă, vorbăreaţă. Marea trăncăneală, de care vorbea Mircea Iorgulescu, se desfăşoară în preajma unor spaţii culinare abundente şi este întreţinută de o nutriţie adecvată, energizantă, infinită. Prozatorul păstrează o poziţie prudentă

față de personajul său veşnic nesătul şi etern însetat. Ironia nu distruge fascinația unei mese îmbelşugate şi sentimentul pe care îl ai la lectură este că autorul, prin naratorul său, nu rezistă prea mult ispitelor şi „intră şi el în combinație". Vom vedea, puțin mai departe, că există un *discurs gurmand* şi o impaciență alimentară şi în corespondența lui I.L. Caragiale.

În această vastă reverie gastronomică este o notă discordantă, şi anume aceea din povestirea *O plimbare la Căldăruşani* (1896). O povestire aproape biografică, scrisă, oricum, la persoana întâi şi cu multe elemente de reportaj. Aflăm aici o imagine teribilă a mahalalei bucureştene invadate de murdărie şi de mirosuri grețoase de fleici, mititei şi pastramă. Spațiul balcanic în care I.L. Caragiale se simte, de regulă, bine apare aici într-o viziune crudă. Imaginația gastronomică merge spre culorile şi profumurile unui Orient stătut şi rânced: „Mai întâi de la barieră dai de o murdărie vrednică de cei mai originali africani; colea nişte băieți de la o cârciumă toacă fel de fel de cărnuri pentru cârnați, un vârtej de muşte roieşte împrejur; dincoace nişte hârdaie cu struguri borşiți din care un zaplan cu mâinile pline de zeamă dulce şi de praf îşi umple mereu teascul, pentru must - un fel de sirop îngroşat cu țărână, aici un alt vârtej de muşte clocoteşte fără astâmpăr; pe jos e noroi de struguri, de prune şi de spălături de tingiri. Pe nişte cotloane se prăjesc la tavă nişte cârnați exaltând un miros puternic de grăsime arsă. Mai departe e zaanaua; miroase a hoit şi sânge stătut în soare; scursorile strânse pe lângă drum îți întoarce sufletul. Aici, sub umbrare improvizate pentru campania zaanalei, de o parte şi de alta a şoselei fac chef negustori, țărani, soldați, biciclişti, mahalagioaice, popi etc., cu familia şi copiii; mănâncă fleici, frigărui, mai ales cârnați şi pastramă, şi beau must, aspirând cu deliciu pe nas şi pe gură mirosurile zaanalei şi praful şoselei. Totul dă un tablou pitoresc oribil. Dar am scăpat de această zonă mefitică; am ieşit la largul câmpiei,

lăsând la stânga mănăstirea ruinată a Plumbuitei. E praf şi cald; dar cel puţin nu mai miroase. Soarele scapătă să apuie. Ne uităm înapoi; capitala acoperită de un nor gros de pulbere luminată de soare are aspectul unei mări fără ţărm".

Cheful a devenit un infern, *zaanaua* şi toate celelalte spaţii ale imaginarului alimentar s-au transformat într-un spaţiu de petrecere urât, murdar, imposibil. Gastronomia caragialeană cunoaşte acum momentul cel mai critic. Prozatorul îşi astupă realmente nasul şi gâtlejul şi promite, în final, să nu mai meargă la Căldăruşani până nu se încheie „campania pastrămii şi a mustului"... Este, dintre fantasmele gastronomiei, cea mai puternică negaţie a voracităţii şi aglomerării de bunuri alimen¬tare. Totul este întors pe dos, voluptatea Coanei Lucsiţa s-a degradat, euforia cantitativă, gustativitatea şi toate formele *obiectului alimentar* au intrat într-o zodie neagră. Naratorul - amator de regulă de „combinaţii" - nu mai simte nici o plăcere. Este drept că această negaţie are loc în altă parte decât în spaţiul predilect al gastronomiei caragialeene *(localul, birtul, cafeneaua,* mai rar, foarte rar, *căminul).* Reveria gastronomică negativă este plasată la periferia Bucureştiului, spaţiu impur, nici rural, nici urban, sub *umbrare improvizate,* într-o mahala invadată de muşte, praf şi mirosuri râncede... Rafinatul gastronom este pur şi simplu scandalizat şi, cum scrie negru pe alb, îşi astupă *nasul.*

Lăsând deoparte acest accident, să mai observăm câteva amănunte legate de reveria gastronomică în literatura lui I.L. Caragiale. Mai întâi faptul că ea nu face diferenţă de sex şi de vârstă. Bărbaţii, femeile şi chiar copiii sunt, toţi, pofticioşi şi se hrănesc din belşug. Coana Lucsiţa reprezintă categoria socialmente de jos a femeilor *voluptoase,* madam Verigopolu este simbolul păturii culte. Amândouă însă se unesc în complicitatea culinară. Bărbaţii, ce să mai vorbim?!, şi-au făcut aproape o profesiune din a mânca mult şi a vorbi (politică) la

infinit. Euforia logoreică şi euforia gastronomică sunt două atribute fundamentale ale omului caragialean, în varianta virilă. În cazul lui se vede mai bine oroarea de singurătate şi chiar de intimitatea căminului. Nu cunoaşte, ca eroul proustian (în viziunea critică a lui Jean Pierre Richard), asocierea securizantă dintre imaginarul alimentar şi imaginarul intimității. Omul lui Caragiale este, sunt nevoit să repet, o ființă socială, *masa* este pentru el un spațiu de întâlnire, fără un bun amic bucatele n-au gust şi aperitivul este o corvoadă. De ce? Pentru că pofta de mâncare deschide pofta de vorbă, *aperitivul* anunță *politicul...* Cu puține şi nesemnificative excepții, nu există, apoi, în proza lui Caragiale complicitatea culinarului şi a eroticului. Mâncărurile caragialeşti, abundente şi excitante, nu provoacă apetitul erotic. Doar madam Verigopolu pare a avea foame după o posibilă aventură... Şi, cum am semnalat deja, doar domnul Georgescu, încornorat de fugitiva madam Georgescu, se consolează cu o masă bună. Dar astea sunt mai degrabă semne compensatorii ale celor două imaginare. Într-un caz, o bine-meritată răsplată *(Mici economii),* în altul o răzbunare laşă, un refugiu strategic lipsit de orgoliu *(Tren de plăcere).* Eroul caragialean sacrifică, pe scurt, onoarea virilă pentru o masă bună.

Copiii mănâncă şi ei bine în proza lui Caragiale. „Maiorul" din *Vizita,* pe lângă semne de proastă creştere, dă dovadă de o bulimie precoce. Apetența lui pentru dulceață şi țigaretă anunță vițiul gastronomic de mai târziu. În ce priveşte durata reveriei de care vorbesc, este de remarcat că domină în literatura lui Caragiale ceea ce am putea numi *frugalitatea* care tinde să se eternizeze. Semnul ei este aperitivul care se repetă. Mitică, Costică, Lache, Mache iau ceva în fugă şi acest ceva, improvizat, consumat la repezeală, durează uneori zile şi nopți de-a rândul. Euforia gastronomică este mereu presată de timp şi stimulată de teroarea frugalității. Eul gurmand caragialean

cunoaşte paradoxul următor: se grăbeşte, dar are timp, consumă ceva frugal, ca să-şi facă poftă pentru un dejun sau o cină care se anunţă a avea dimensiuni grandioase, dar nu are voinţa să scurteze această pregătire lungită la infinit. Este ca şi cum o orchestră, făcând exerciţii interminabile, nu mai ajunge să dea concertul de gală. Asta spune ceva despre geniul improvizaţiei şi bucuria (cel puţin în ordine gastronomică) pentru o îndestulată, lungă *frugalitate* în spaţii aglomerate, acolo unde se poate, slavă Domnului, vorbi, mă rog frumos, de situaţia dificilă a ţării...

N-am făcut recensământul băuturilor în literatura lui Caragiale. Din exemplele date se detaşează, este limpede, *berea.* Băutură uşoară, răcoritoare, băutură socială. Ea cere atmosferă, companie bună, amici statornici. Berea favorizează discursul politic şi favorizează, se înţelege, şi discursul gurmand. Este un excitant moale, bine-dispune spiritul, dar nu tulbură prea mult mintea. Berea, împreună cu măslinele, icrele, ghiudemul, salamul intră în strategia frugalităţii culinare. Aceea care acuză impacienţa, graba, improvizaţia şi ascunde lenea, disponibilitatea, logoreea omului balcanic. Oricum, reveria gastronomică are în berea rece, cu guler de gheneral, un aliat şi un stimulent fundamental în literatura lui I.L. Caragiale.

·

Vreau să-i atrag atenţia cititorului că I.L. Caragiale însuşi avea un mare apetit. Păstrând proporţiile şi planurile, s-ar putea spune despre prozator ceea ce naratorul din *Notiţe risipite* spune despre sine: [sunt] „o bestie lacomă de lucruri delicate". În scrisorile berlineze sunt referinţe la bucătărie şi, într-una cel puţin (31 ianuarie 1907), dăm peste o adevărată orgie de mâncăruri fine. E o iarnă cumplită („de pe vremea lui Luther nu s-a mai pomenit. aşa iarnă") şi, închis în casă, la căldurică, prozatorul are o viziune aproape lirică a abundenţei

şi comodităţii casnice. Viziunea uneşte patru elemente: bucatele fine, băuturile adecvate, discuţiunea candidă şi muzica: „Pe aşa vreme, să stăm noi colea, şase persoane cuminţi, la căldură, cu lumină dulce, cu o zupuşoară de galinacee, mă rog frumos, cu o marinată de heringi prima, cu un curcănoi rumen pe varză acră ştraspurhi, cu mere creţeşti de California (o bunătate!) şi ananas de Kamerun (o frumuseţe!), cu vinişorul uşurel de Mosel, cu bericică proaspătă ca chihlimbarul, şi pe urmă, după masă, cafeluţă cu caimac făcută de madame Margot, şi un păhărel de licoare cordială, şi cucoanele, sub lumina lămpii, să şoptească lucruri bune despre amicele şi cunoştinţele dumnealor, şi să facă bagadele; şi eu să trag ţigărica mea, şi Maestrul să tragă ţigărica lui şi pe urmă să tragă la clavir ce-o vrea dumnealui şi dumneata să tragi la aghioase. Ah! ce lirică existenţă! Halal de viaţă! Tare mi s-a făcut dor de ea!"

Altă dată (2 martie 1908), prozatorul trimite o carte poştală cu un mesaj precis şi ultimativ către acelaşi Alecu: „Sunt pe drum; zbor ca un fluture leşinat de foame să cad peste o floare - o floare de varză acră şi de fasolică cu ardei. Rogu-te îngrijeşte, ca un grădinar, să găsesc favoritele mele flori demne de pofta mea fără seamăn. Dac-aş mai sta aici încă zece zile, mor de foame; mi s-au lipit maţele de sosurile germane".

Lucrează greu, aflăm într-o scrisoare din 29 iunie 1909, şi gândul lui este la gastronomia daco-romană, adică: „la tocănici, la fripturică, la bericică şi la muzică, mă rog frumos"... Mai înainte (5 iunie 1906) aminteşte de „mucegăiala orientală" şi promite să nu rateze momentele în care ar putea să guste „din bucătăria rafinată de care am fost o viaţă întreagă lipsit". În fine, vineri 9/22.XI.1907 trimite o depeşă doctorului A. Steuermann-Rodion, redactor la *Opinia* din Iaşi, prin care îl însărcinează să-i cumpere şi să-i expedieze de urgenţă un pachet poştal: „Icre tescuite prima" în valoare de 5 lei,

„măsline amestecate" de 1 leu. Obsesia gastronomiei balcanice îl urmează şi la Berlin pe I.L. Caragiale. E, desigur, multă ironie în aceste texte, dar şi o reală „poftă fără seamăn" care trece, sub înfăţişări satirice, şi în opera de ficţiune. Caragiale are, nu mai încape vorbă, o puternică imaginaţie a gastronomiei şi, consultându-i scrierile, constatăm că discursul gurmand însoţeşte aproape fără excepţie discursul scriptic.

Faptul că mulţi dintre eroii *Momentelor şi schiţelor* sunt gazetari şi că aceştia se informează, ca vestitul Caracudi, la o *masă,* în Cişmigiu, poate să ne dea o idee despre legătura între gastronomie şi scriitură. L-am citat mai înainte pe reporterul care, la un semn din partea socrului, lasă totul baltă pentru a nu rata ciorba. Există, indiscutabil, o veritabilă complicitate între aceste două pasiuni (să le zicem astfel). Una hrăneşte pe cealaltă, fără ciorba şi berea lui, Caracudi nu are imaginaţie, întocmai ca I.L. Caragiale, care, s-a văzut, nu poate scrie din pricina „sosurilor germane". Discursul epic se declanşează (ca şi discursul politic) dacă este favorizat de discursul gurmand.

Cine îşi închipuie că viaţa literară de altădată era idilică se înşeală. Nu zic că era totdeauna un iad de intrigi şi vexaţiuni, dar antipatiile dintre scriitori iau uneori forme incredibile la începutul secolului nostru. Să luăm cazul I.L. Caragiale, acuzat întâi de plagiat şi târât într-un proces ruşinos de publicistul Caion (sprijinit de grupul de scriitori şi gazetari din jurul lui Macedonski), atacat, apoi, violent, pentru adeziunea lui la Partidul Conservator-Democrat condus de Take Ionescu. Aflu amănunte noi despre aceste întâmplări din *Bibliografia I.L. Caragiale,* pregătită de Institutul „G. Călinescu" al Academiei Române şi tipărită, recent, de Editura „Grai şi suflet - Cultura Naţională"... Este o lectură, vreau să precizez, pasionantă, în ciuda genului reputat pentru ariditatea lui.

Autorii bibliografiei au consultat circa 3 000 de publicații periodice din epocă şi au scos informațiile privitoare la viața şi opera lui I.L. Caragiale, un scriitor pe care nu toți îl iubeau. Când fusese numit, în 1888, director al Teatrului Național din Bucureşti, presa daco-romană îl atacă numaidecât, zicând că a obținut acest post nu prin meritele lui, ci prin „favoritism şi chiverniseală". Th. M. Stoenescu scrie în *Naționalul* (13 aprilie 1889) că numirea dramaturgului este un scandal şi că „niciodată [Teatrul Național] n-a fost mai crâncen lovit de-o cădere mai umilitoare" decât acum, când se află sub direcțiunea dramaturgului. În fine, căzând guvernul, I.L. Caragiale demisionează. Presa liberă şi independentă răsuflă uşurată. Răul cel mare fusese îndepărtat.

Când începe procesul Caragiale-Caion, mulți scriitori sunt de partea dramaturgului şi-i arată semne de simpatie. *Adevărul* din 11 iunie 1902 relatează că printre jurații desemnați să decidă asupra acestui caz se află şi Nicolae Iorga şi Ovid Densusianu. Aceştia sunt însă recuzați de apărătorii inculpatului Caion. În pledoaria sa, avocatul G. Danielopol atacă Academia şi Universitatea şi, în genere, pe intelectualii țării ca virtuali plagiatori. Nu-i cruțat nici Nicolae Iorga, aflat în sală. Acesta îl provoacă imediat la duel. Caion este achitat şi literații din Capitală pregătesc o manifestare în sprijinul lui Caragiale.

Sunt şi relatări mai amuzante. Aflăm, de pildă, din *Țara* (5 februarie 1903), că dramaturgul voise să închirieze o locuință în Strada Teatrului, proprietate a doamnei Străchineasca. Proprietara în cauză refuză însă să i-o dea, pe motiv că I.L. Caragiale fusese martor împotriva ei în procesul cu domnul dr. Kiriac. Iritat, dramaturgul i-ar fi spus la plecare Străchineascăi: „Dumneata să te păzeşti să nu te strângă într-o zi cineva de gât". Propoziție premonitorie: peste câteva zile proprietăreasa din Strada Teatrului, mai sus-numita Străchineasca, a fost găsită asasinată în casă. Fatalitatea a lucrat

repede şi dramaturgul este chemat acum la poliție să dea informații despre această crimă. Când I.L. Caragiale pleacă din țară, Nicolae Iorga justifică auto-exilul scriitorului prin viața coruptă a societății româneşti: „Dacă mai este o nădejde față de ruşinile şi ticăloşiile fără număr pe care ți le mână înainte tulburele valuri ale vieții de toate zilele - şi politice, şi culturale, şi sociale -, dacă-ți mai vine a lucra [...], dacă mai cutezi a privi la un viitor pe care cei mai mulți şi-l asigură pentru ei, prin averea câştigului, hrăpirii, moştenirilor şi zestrilor, dacă nu pleci într-o pribegie la Berlin ca a d-lui I.L. Caragiale - nu e alt motiv decât încrederea într-o creştere nouă a tinerilor [.]".

Sunt şi alți gazetari şi scriitori care gândesc la fel, în timp ce „celebrul distrugător al lui Caragiale" (cum îl numeşte pe Const. A. Ionescu-Caion un ziar de epocă) continuă să vorbească despre „lucrările compromise ale d-lui Caragiale". Calomniatorul nu oboseşte şi cine nu oboseşte în presa românească începe să fie luat în seamă, chiar şi în străinătate. *La Revue de Paris* (martie 1907) publică articolele *Le mouvement litteraire en Roumanie* în care este elogiat, între alții, şi Caion, „cunoscut pentru originalitatea sa şi (prin) lupta de exterminare pe care a dus-o în chip atât de magistral şi cu atâta curagiu în contra plagiatorilor"... Frumos elogiu! Şi foarte actual! Tare acest Const. A. Ionescu-Caion numit de o gazetă băştinaşă *viteazul David* care a înfruntat cu succes pe Goliatul literelor române (I.L. Caragiale)!

Disputa în jurul pribeagului I.L. Caragiale se animă atunci când în ianuarie 1908 acesta telegrafiază de la Berlin lui Take Ionescu, solicitând înscrierea în Partidul Conservator-Democrat. *Adevărul* (31 ianuarie 1908) consemnează numaidecât: „Această demonstrație a unuia din cei mai de seamă literați ai țărei a făcut o mare impresie în cercurile noastre intelectuale". Impresie a făcut, adevărat, dar impresia nu este

mereu favorabilă. T. Maiorescu ridică în *Conservatorul* obiecții față de adeziunea politică a lui I.L. Caragiale, iar în *Neamul românesc* cineva atacă pe „tachişti" zicând că aceştia şi-au împodobit carul politic „cu un mănunchi de raze scuturate din aureola năpârlită a celebrității lui Caragiale". Dramaturgul vine, apoi, în țară pentru a susține campania electorală a liderului. Ziarele relatează cu regularitate despre discursurile sale la numeroasele banchete organizate de simpatizanții conservatori-democrați. Ajuns la Iaşi, unde urma să aibă loc o mare întrunire tachistă, I.L. Caragiale s-ar fi oprit la berăria „Bragadiru" şi ar fi cerut, scurt: „Băiete, două halbe democratice!". *Evenimentul* îl acuză de oportunism şi fripturism, reproşându-i faptul că a trecut de la grupul junimist al lui Maiorescu şi Carp la grupul socialist al lui Gherea, apoi la gruparea radicală a lui G. Panu, în partidul conservatorilor, şi acum a intrat în disidența tachistă. Maiorescu revine asupra „tachismului" şi, în cadrul unei întruniri conservatoare, ironizează doctrina politică a dramaturgului. „În aceste limite îmi pare rău că nu mă pot ocupa de ideile politice ale d-lui Ioan Luca Caragiale. De-ale literaturii d-sale? Da, totdeauna cu plăcere" *(Conservatorul,* 9 martie 1908). Dramaturgul nu le rămâne dator conservatorilor şi, la un banchet organizat la Călăraşi, ar fi spus că: „Asanatorii moravurilor (carpiştii) consideră țara aceasta ca (pe) o țară de copii care are nevoie nu de un guvern, ci de o guvernantă" *(Adevărul,* 6 mai 1908).

Ironistul Caragiale este, ştie toată lumea, un sentimental şi izbucneşte în plâns atunci când asistă la manifestarea de simpatie arătată de publicul bucureştean la sosirea unei delegații de bucovineni. Rețin, dintre semnele de afecțiune față de exilatul I.L. Caragiale, şi notele publicate de AArghezi în *Viața Românească* (ianuarie 1912): „Şi ne place că acest maestru - la numele căruia se căciulesc timide atâtea plete, atâtea chelii, atâtea bărbi, atâția piepți lustruiți la cămaşă - a înfrânt obiceiurile cumetriei întru ipocrizie şi laşitate şi, cu fruntea

întoarsă şi dispreţuitoare, ne-a lăsat pe noi înşine şi a plecat singur cu sineşi. Ne place violenţa virilă a retragerii lui. Ne place atitudinea vehementă a tăcerii sale depărtate. Un om întreg nu-şi poate face gesturile pe jumătate"...

Care poate fi morala acestei fabule? Mai întâi că n-am voit să construiesc nici o fabulă şi nici să trag, din însumarea unor reacţii de presă, o morală oarecare. Am constatat doar că un mare scriitor n-are o existenţă uşoară în viaţa literară şi că, de multe ori, contemporanii nu-i iartă succesele literare, nici chiar micile şi efemerele izbânzi sociale. Ideea unui I.L. Caragiale director al Teatrului Naţional pare unora o agresiune morală şi o ruşine naţională, s-a văzut. Când dramaturgul optează pentru disidentul Take Ionescu, se supără junimiştii (carpiştii), vechii săi prieteni, şi iară nu-i bine. Plecarea la Berlin este, tot aşa, pentru unii o trădare, o fugă laşă, o probă de huzur (obţinuse o parte din moştenirea Momuloaia), pentru alţii o dovadă că marele creator nu are loc într-o lume coruptă şi trebuie, atunci, să pribegească. Sigur este că geniul este în toate împrejurările incomod şi că actele lui publice şi chiar actele lui de existenţă produc deseori reacţii vehemente. Numai moartea neaşteptată a dramaturgului a reuşit să-i împace pe scriitorii şi pe gazetarii din toate provinciile româneşti în privinţa geniului Caragiale. Până atunci ei au găsit destule motive să-l conteste. Un fapt este însă indiscutabil pozitiv în aceste istorii mărunte care proliferează în presa timpului, şi anume: dacă n-am fi avut gazetari indiscreţi n-am fi ştiut că, abia coborât din tren, la Iaşi, I.L. Caragiale a comandat două beri democratice şi, aflat la Ploieşti sau la Călăraşi, acelaşi Caragiale s-ar fi plâns în timpul unui dejun „tachist" de „grafomania şi spanacografia" românească, foarte prospere şi atunci. De unde se poate deduce că geniul are totdeauna dreptate.

EUGEN SIMION

CRONOLOGIE

1852

ianuarie 30. Se năştea în noaptea de 29 spre 30 ianuarie, „în zori". În actul de naştere, publicat de Şerban Cioculescu, este înscrisă data de 1 februarie, după declaraţia tatălui, „nu din rea credinţă, ci din zăpăceală". Numele de *Ion* i-a fost dat de către părinţi tocmai pentru că venise pe lume în ziua de 30 ianuarie, sărbătoarea celor Trei Ierarhi (stil vechi). Tatăl este Luca Caragiale în vârstă de 40 ani, iar mama, - Ecaterina Chiriac de 37 ani. Locul naşterii: satul Haimanale de pe lângă mânăstirea Mărgineni, unde Luca era secretar. Azi, satul inclus în judeţul Prahova poartă numele *I.L. Caragiale*.

1859-1863

Copilul Ion urmează şi absolvă patru clare primare la Şcoala primară de băieţi nr. 1 din Ploieşti („Şcoala Mare"). În clasa I are ca institutor pe Basile Drăgoşescu. Ca echivalent al clasei a IV-a, va urma, în 1862-1863, clasa I „reală". În amintirea scriitorului, au rămas din această perioadă două efigii: dascălul Basile Drăgoşescu şi

Alexandru Ioan Cuza; acesta din urmă face, după Unire, o vizită la şcoala din Ploieşti.

1859-1860

În matricola clasei întâi este înscris ca „fiu de avocat".

1860-1861

Urmează clasa a doua cu institutorul Zaharia Antimescu. Este declarat premiant cu cunună, primind în dar *Revista Carpaţilor* şi *Istoria naturală.*

1861-1862

Absolvă clasa a treia la aceeaşi şcoală, unde se predau şi ore de franceză şi greacă.

1862-1863

Urmează clasa I „reală" la Şcoala Domnească, cum mai era numită şcoala sa. Are, din nou, la română ca profesor, pe Basile Drăgăoşescu, la franceză pe I. Rubin şi pe Havrier Havone, iar la greacă pe I. Dumitriu. În urma cererii sale primeşte certificatul de absolvire a ciclului primar.

1863-1864

Deoarece un gimnaziu propriu-zis nu exista în Ploieşti, Ion Caragiale frecventează *Institutul de băieţi* al lui Pavel Eliade, „pensionat privat".

1864-1865

În acest an ia ființă „gimnaziul", la început cu două clase, în localul *Institutului privat* de băieți. Elevul Caragiale urmează aci clasa a doua, având la română, istorie şi geografie pe profesorul Ion I. Romanescu.

1865-1866

Frecventează clasa a treia gimnazială, fiind notat de la „foarte bine" până la „rău la purtare".

1866-1867

Deşi în 26 iulie 1866 cerea, în scris, directorului Romanescu un certificat de absolvire a trei clase gimnaziale, elevul *Caragiale Ioan* se înscrie şi în clasa IV-a a gimnaziului, mutat într-un nou local şi primind numele de „Sf. Petru şi Pavel". Director este tot Ion I. Romanescu care predă româna şi latina. În cursul anului, la română, este notat cu 4, dar la examen ia nota 10. Absolvise, deci, patru clase de gimnaziu, ceea ce reprezenta maximum de studii secundare din acei ani de început ai învățământului de stat în România.

1867

Unii biografi presupun că s-ar fi înscris în clasa a cincea, liceală, la Bucureşti.

1868

Toamna, l-ar fi întâlnit în Bucureşti, în trupa unchiului său, Iorgu Caragiale, pe Eminescu care redacta hârtiile secretariatului.

În *noiembrie* sau *decembrie,* Ion Luca Caragiale se înscrie la cursurile de mimică şi declamaţie ale lui Costache Caragiale, la Conservatorul din Bucureşti.

1869

Continuă, până în luna *martie,* cursurile la Conservator.

Toamna se înscrie în anul al doilea la cursul de declamaţiune şi muzică.

1870

În luna *martie,* îşi încheie studiile la Conservator, şi este angajat ca „sufleur" la Teatrul Naţional, dar când se iveşte ocazia, este şi copist sau actor. Împărtăşeşte acelaşi destin cu al lui Mihai Eminescu.

În *iunie* este numit copist la Tribunalul Prahova, de unde va fi demis în 24 octombrie.

august 20. Au loc manifestările legate de declararea Republicii de la Ploieşti, condusă de tânărul Alexandru Candiano-Popescu. Tânărul Ion Luca se amestecă în mulţime. Mai târziu I.L. Caragiale va privi cu ironie participarea sa la mişcarea republicană în evocarea *Boborul!*

septembrie 10. Moare, la Ploieşti, tatăl său, Luca Caragiale.

1871

august 24. Este propus de Mihail Pascali ca sufleur I şi „scriitor", deci copist, la Teatrul Naţional din Bucureşti.

1873–1875

Debutează în revista lui N.T. Orăşanu, „Ghimpele", semnându-şi „cronicile" cu pseudonimele *Car...* şi *Policar.* Concomitent, trece şi prin redacţia „Telegrafului" lui I.C. Fundescu şi colaborează şi la ziarul umoristic „Asmodea". La sfârşitul anului, era unul dintre colaboratorii importanţi ai „Calendarului Ghimpelui". La succesele tânărului Ion Luca, în redacţiile publicaţiilor liberale, pe lângă talentul său evident, a contribuit şi unchiul Costache Caragiale, prieten cu C. A. Rosetti, cu N. T. Orăşanu şi cu Petre Grădişteanu.

1876

La începutul anului, se află încă „girant responsabil" la „Alegătorul liber" şi, în continuare, redactor la „Ghimpele", în contact cu principalele personalităţi ale opoziţiei liberale.

noiembrie 2. Apare ziarul „Unirea democratică", un nou organ liberal, mai precis al grupării tinere din partid. Redactori sunt Dim. Aug. Laurian şi Gogu Cantacuzino (viitorul redactor al cotidianului „Voinţa naţională"). I.L. Caragiale se îngrijeşte de scoaterea gazetei, serie articole şi corectează manuscrisele altora.

1877

februarie. Moare unchiul Costache Caragiale, protectorul tânărului Ion Luca.

mai. Scoate primul număr al revistei umoristice liliputane „Claponul". După 6-8 numere, redactorul publicației este nevoit să-i întrerupă apariția din lipsă de fonduri.

august 25. Apare primul număr al ziarului „Națiunea română", editat de I.L. Caragiale, împreună cu Frederic Dame; din colecție, nu s-a păstrat decât numărul 7. Partea fierbinte a gazetei o constituie corespondențele de pe frontul Războiului pentru Independență. O ştire, din 31 august, despre căderea Plevnei se dovedeşte falsă şi ziarul subcombă curând.

după 15 noiembrie. Apare „Calendarul Claponului".

toamna. Prin intermediul lui Mihail Eminescu, este prezentat lui Titu Maiorescu, la o şedinţă a „Junimii".

decembrie. Începe o colaborare la „România liberă", ce se va desfăşura şi în luna ianuarie a anului următor, cu o suită de trei foiletoane, sub titlul *O cercetare critică asupra teatrului românesc.*

1878

Chiar la *începutul* anului, după plecarea de la „România liberă", intră în redacția ziarului conservator, „Timpul", alături de Eminescu, Gr. Pencescu, Scipione Bădescu, Ronetti Roman, Ioan Slavici.

aprilie. Încheie traducerea piesei *Roma învinsă* de Parodi.

mai 21. Are loc, la Teatrul Național, premiera piesei *Roma învinsă,* tragedie în cinci acte, în traducerea lui I.L. Caragiale.

noiembrie 12. Invitat la Iaşi, la împlinirea a 25 de ani de la fondarea „Junimii", I.L. Caragiale citeşte o piesă originală: *O noapte furtunoasă.*

1879

ianuarie 18. Are loc premiera comediei *O noapte furtunoasă* pe scena Teatrului Naţional din Bucureşti.

ianuarie 21. La al doilea spectacol, directorul teatrului, Ion Ghica, intervine abuziv în textul piesei, amputându-i câteva scene. Are loc o confruntare între director şi autor, I.L. Caragiale retrăgându-şi piesa din repertoriu.

martie 28. Titu Maiorescu îl invită pe I.L. Caragiale, pe cheltuiala sa, la o mică vacanţă de Paşti, în străinătate.

aprilie 1. I.L. Caragiale se află la Viena, împreună cu familia lui Titu Maiorescu. Este prima vizită a scriitorului în Occident. La 8 aprilie familia Caragiale se întoarce la Bucureşti.

octombrie 1. Apare în „Convorbiri literare" prima parte a comediei *O noapte furtunoasă sau numărul 9* de I.L. Caragiale. Partea a doua este tipărită în numărul din 1 noiembrie al revistei junimiste.

1880

ianuarie 7. Titu Maiorescu îl felicită pe Caragiale de onomastica sa: „La mulţi ani! Nu ştiu, eşti Ion Botezătorul sau, ca coleg al lui Luca, Ion Gură-de-Aur".

Caragiale este, în continuare, redactor activ la „Timpul".

februarie 1. Apare, în „Convorbiri literare", a doua piesă comică, sub titlul *Conu Leonida faţă cu reacţiunea. Farsă într-un tablou.* Ea va fi reprodusă şi în „Timpul".

În „Convorbiri literare" îi sunt publicate aforisme.

1881

ianuarie. În „Convorbiri literare" se tipăreşte prima scrisoare din ciclul celor care formează versiunea iniţială, cu titlul *Amintiri din teatru,* a prozei *din Carnetul unui vechi sufleor.* În acelaşi număr al revistei apărea şi prima parte a *Amintirilor din copilărie,* de Ion Creangă. Caragiale îi scrie lui Iacob Negruzzi, solicitând corecturi pentru a doua parte a seriei.

iunie. Pe la mijlocul lunii, Caragiale se retrage din redacţia ziarului „Timpul".

În vară, la grădina Roşca, are loc premiera comediei *Conu Leonida faţă cu reacţiunea,* cu N. Hagiescu şi M. Mateescu (în travesti), montată de C.I. Nottara.

octombrie. Prin Decret Regal, la recomandarea lui V. A. Urechia, ministrul Instrucţiunii şi Cultelor, este numit revizor şcolar pentru circumscripţia districtelor Neamţ şi Suceava, în locul lui Scipione L. Bădescu. Până la semnarea Decretului (16 octombrie 1881), funcţionase ca revizor girant, probabil de la începutul anului şcolar. Reşedinţa revizorului este la Piatra Neamţ. Face dese călătorii la Iaşi.

decembrie. Eminescu află de la Scipione Bădescu despre legătura dintre Caragiale şi Veronica Micle. Relaţiile dintre ei sunt încordate („Eminescu şi Caragiale certându-se unul cu altul", consemnează T. Maiorescu în jurnalul său, joi 24 decembrie).

1882

ianuarie. După vacanţa şcolară, petrecută la Bucureşti, revine la post, în Piatra Neamţ. Continuă inspecţiile, iar spre sfârşitul lunii pleacă la Bucureşti.

februarie. Caragiale este mutat, la cerere, în aceeaşi calitate, la circumscripţia distinctelor Argeş-Vâlcea (Decretul Regal din 22 februarie 1882). Iniţial, revizorul şcolar Caragiale are reşedinţa la Piteşti, apoi la Râmnicu Vâlcea.

august. Ţine „conferinţele pedagogice" cu învăţătorii din district, întâi la Piteşti, din 5 august, în cadrul cărora face lecţii-model, apoi la Râmnicu Vâlcea.

septembrie 27. Primeşte ultima diurnă de revizor şcolar. Rămâne la post până la 25 octombrie când este înlocuit. Despre inspecţiile sale inopinate au rămas amintiri picante.

1883

februarie 18. Premiera comediei *Soacră-mea Fifina,* la Teatrul Naţional din Bucureşti. G. Bengescu îi scrie, dezamăgit, lui Iacob Negruzzi: „Am asistat alaltăieri la întâia reprezentare a piesei lui Caragiale, *Soacră-mea Fifina;* nu mai este *Noaptea furtunoasă,* ba chiar nu mă aşteptam la aşa osebire" (Scrisoare din 20 februarie). La 23 februarie, Comitetul Teatrului Naţional din Iaşi, prezidat de Iacob Negruzzi, îl numeşte director de scenă, dar Caragiale refuză. Lucrează împreună cu *Iacob Negruzzi,* directorul „Convorbirilor literare", şi cu Eduard Caudella, compozitor merituos, la o comedie muzicală *Hatmanul Baltag.* Episod sentimental cu verişoara compozitorului, Leopoldina Reinicke („Fridolina").

martie. Caragiale preia direcţia ziarului „Doljul" din Craiova. Absentează de la seratele „Junimii", călătoreşte des la Iaşi.

aprilie. Corespondează cu prietenii ieşeni, junimişti, în special cu Petre Th. Missir, în legătură cu proiectele sale matrimoniale, dar şi cu libretul *Hatmanului Baltag.*

În timpul verii, este agent de asigurări al societății „Națiunea".

octombrie 29. Caragiale îl anunță, printr-o scrisoare, pe „Jack" Negruzzi, că a terminat de copiat „libretul *complet,* partea prozii", al operei bufe *Hatmanul Baltag.*

noiembrie 29. Caragiale citește, actul I din *Hatmanul Baltag,* la serata „Junimii" („Foarte amuzant", notează Titu Maiorescu, în jurnalul său).

decembrie. Participă constant la ședințele „Junimii", desfășurate în casa lui Maiorescu

1884

februarie. *Hatmanul Baltag* este în repetiții la Teatrul Național din București.

martie 1. Prima reprezentație a operei bufe *Hatmanul Baltag,* spectacol caracterizat, în presa de a doua zi, drept „cel mai deplin succes". Urmează o suită de câteva spectacole. Frecventează, în continuare, cu asiduitate, seratele „Junimii". La 17/29 martie, în prezența lui Alecsandri, la „Junimea", își exprimă agresiv preferința pentru poeziile lui Eminescu („Seara *Junimea,* Caragiale lipsit de tact ca la mahala, în discuția cu Alecsandri", notează Maiorescu în jurnalul său). Apoi, Caragiale lipsește de la dineul oferit de „Junimea" în onoarea lui Alecsandri, la 29 martie/ 10 aprilie.

aprilie. Funcționar la Regia tutunului.

septembrie 16. Teatrul Național a programat, la sala Orfeu, *O noapte furtunoasă,* ca spectacol al Artiștilor Asociați ai Teatrului „pentru sporirea fondului filantropic al Societății Funcționarilor Publici". La 19/27 septembrie, Caragiale anunță telegrafic lui Maiorescu terminarea unei noi piese.

octombrie 5. Citeşte la „Junimea", comedia *O scrisoare pierdută.* Succesul lecturii atrage o reprogramare, miercuri 5/15 octombrie, în cadrul societăţii. La 19 octombrie, presa informează despre faptul că *O scrisoare pierdută* este „în studiu" la Teatrul Naţional. La 25 şi 29 octombrie au loc alte lecturi publice ale comediei la „Junimea".

noiembrie 12. Însoţit de Titu Maiorescu, Caragiale citeşte comedia la Palat. A doua zi, 13 noiembrie, în prezenţa reginei, are loc prima reprezentaţie, pe scena Teatrului Naţional, a comediei *O scrisoare pierdută.* Succesul extraordinar (Caragiale este chemat la rampă de două ori) de la premieră este urmat de un şir de 11 reprezentaţii consecutive.

decembrie. *O scrisoare pierdută* este pusă în scenă la Iaşi, mai întâi, apoi la Craiova. Caragiale absentează de la seratele „Junimii".

1885

februarie 25. Comedia *D-ale carnavalului,* prezentată la concursul organizat de Teatrul Naţional, este premiată de un juriu din care fac parte Titu Maiorescu, Vasile Alecsandri, B.P.Hasdeu, V.A. Urechia.

martie 12. Naşterea lui Mateiu, fiul natural al Mariei Constantinescu, funcţionară la Regie, şi al lui Caragiale, care îl declară la ofiţerul stării civile. Repetă lectura comediei *D-ale carnavalului,* la o serată a „Junimii".

aprilie 8. Prima reprezentaţie a comediei *D-ale carnavalului,* pe scena Teatrului Naţional, luminată electric, este întâmpinată cu fluierături.

mai. Revista „Convorbiri literare" publică farsa în două acte *D-ale carnavalului.* În presă, controversele în legătură cu

piesa aceasta şi opera dramatică a lui Caragiale continuă. Titu Maiorescu scrie studiul *Comediile d-luiI.L. Caragiale.* Începe să publice la ziarul „Voinţa naţională", al cărui redactor devine.

septembrie 1. În nr. 6 al revistei „Convorbiri literare" apare studiul lui Maiorescu despre comediile lui Caragiale.

noiembrie 9. Moare la Bucureşti, Ecaterina Momolo-Cardini, bogata vară primară a mamei lui Caragiale; acesta are drept de moştenire la a şasea parte din averea Momoloaiei.

decembrie 8. Teatrul Naţional reia *O scrisoare pierdută,* în distribuţia de la premieră.

1886

ianuarie. Caragiale asistă la spectacolele tragedianei Adelina Patti, venită în turneu la Bucureşti.

aprilie 17. Societatea Dramatică pune în scenă, din nou, *O scrisoare pierdută.*

iulie 16. La grădina „Raşca", se joacă *O noapte furtunoasă,* cu concursul lui Şt. Iulian, în beneficiul lui L. Ipcar. Caragiale pleacă, în timpul verii, la Sinaia, în vilegiatură.

septembrie 1. După „vreo 10 luni de abstinenţă de vizite", îl vizitează din nou pe Titu Maiorescu.

1887

februarie. Teatrul Naţional prezintă spectacolul cu *O scrisoare pierdută,* „în folosul victimelor incendiului de la Biserica Albă din Bucureşti", după cum anunţă ziarul „Voinţa naţională".

noiembrie 7—28. Ioan Slavici retipăreşte, în foiletonul ziarului „Tribuna" din Sibiu, tragedia *Roma învinsă* de Al. Parodi, tălmăcită de Caragiale cu un deceniu înainte. De asemenea, traducerea va fi publicată într-un volum, nr.45 al colecției „Biblioteca poporală a «Tribunei»".

Scriitorul, meloman pasionat, este declarat membru al Asociației „Prietenii lui Richard Wagner", sucursala bucureşteană, prezidată de muzicianul Eduard Wachmann, a centrului „Wagner-Verein" din Munchen.

1888

mai. La începutul lunii, moare Ecaterina, mama lui Caragiale.

iunie 26. Caragiale este numit Director general al Teatrelor. Decretul Regal de numire apare mai târziu, în iulie (Ministru al Instrucţiunii Publice şi Cultelor este Titu Maiorescu).

august 28. Directorul General răspunde criticilor care i-au fost adresate înainte de a fi început efectiv activitatea, cu o scrisoare către presă: *Domniilor lor Domnilor Redactori ai ziarelor din Bucureşti.*

septembrie. Caragiale organizează, la Sinaia, reprezentaţii teatrale în cinstea principelui de Wales (viitorul Eduard VII). Este recompensat cu decoraţia „Steaua României", în grad de cavaler.

octombrie 1. Deschiderea Teatrului Naţional, cu o comedie *Manevrele de toamnă,* localizată de regizorul Paul Gusti după *Krieg in Frieden* de G. Moser (piesă de succes la Viena). Din cauza dificultăţilor de distribuţie, Caragiale este nevoit să renunţe la repertoriul dramatic şi se orientează spre repertoriul comic mai adecvat calităţilor trupei de actori a Teatrului Naţional.

noiembrie. Soseşte în turneu actriţa Sarah Bernhardt, prezentând la Bucureşti repertoriul său parizian.

Spectacolele Teatrului Naţional, aflat sub conducerea lui Caragiale, sunt criticate tot mai des.

1889

ianuarie 7—8. Căsătoria civilă şi căsătoria religioasă a lui Caragiale cu Aexandrina Burelly, fiica arhitectului Gaetano Burelly. Ceremonia religioasă a fost oficiată la biserica Creţulescu. Pleacă imediat în călătorie de nuntă.

februarie. La începutul lunii, îşi reia activitatea la direcţia Teatrului Naţional.

aprilie. Presa începe, la 1 aprilie, să anunţe demisia Directorului General al Teatrelor.

mai 5. Caragiale demisionează din funcţia de Director General al Teatrelor. Apare volumul *Teatru* (în Editura Librăriei Socec), având ca prefaţă studiul lui Titu Maiorescu, redactat încă din 1885, *Comediile d-lui I.L. Caragiale.*

iunie. Participă la întrunirea consiliului de curatelă al lui Eminescu, alături de Titu Maiorescu, D. Laurian, Ştefan Mihăileanu, M. Brăneanu. La decesul poetului, publică, în „Constituţionalul", evocarea *In Nirvana.* Lucrează, în continuare, la acelaşi ziar junimist, ca prim-redactor.

august. În „Convorbiri literare", apare nuvela *O făclie de Paşti,* care va fi reluată şi în paginile ziarului „Constituţionalul". O *Cronică,* semnată Falstaff, publicată acum, reprezintă versiunea iniţială a momentului *25 de minute...*

octombrie. La Focşani, stagiunea teatrului local se deschide cu *O noapte furtunoasă.*

decembrie. Ziarul „La Liberte Roumaine" anunţă că scriitorul este pe cale de a finaliza o piesă nouă, intitulată *Năpasta.*

1890

ianuarie. Revista „Convorbiri literare" tipăreşte, în numărul pe ianuarie, drama *Năpasta.*

februarie 3. Premiera dramei *Năpasta,* pe scena Teatrului Naţional din Bucureşti. La scurt timp piesa apare în volum, la Editura Haimann, cu dedicaţia „D-nei Ana T. Maiorescu". În jurul dramei şi în jurul spectacolului, opiniile criticilor se polarizează. Între susţinătorii cei mai ferventi se numără G. Ionescu-Gion şi tânărul critic şi istoric N. Iorga.

mai. La începutul lunii, Caragiale pleacă la Iaşi pentru a pregăti spectacolul cu *Năpasta,* premiera de aici având loc în ziua de 11 mai.

iulie. Publicarea articolului-evocare *Ironie* începe să tensioneze relaţiile cu Titu Maiorescu.

august 4. Se stinge din viaţă Caliopi Caragiale, văduvă, în vârstă de 75 de ani, „aziliană" la „Domniţa Bălaşa".

septembrie. Profesor de istorie la Liceul particular, „Sf. Gheorghe", condus, ca director, de Anghel Demetrescu, prieten cu Caragiale.

1891

ianuarie. Caragiale călătoreşte la Sibiu, cu intenţia de a pregăti terenul pentru a se stabili în acest oraş. Îşi oferă serviciile de profesor de franceză la Şcoala superioară de fete, susţinută din fondurile Astrei.

martie 28. Încetează din viaţă fiica sa, Agatha, în vârstă de abia patru luni.

aprilie. Cu volumele *Teatru* (Ed. II, 1890) şi *Năpasta,* dramă în două acte, candidează pentru premiile „Năsturel-Herescu" şi „I. Eliade Rădulescu", oferite de Academia Română. După raportul defavorabil al lui B.P. Hasdeu şi

replica de apărate din partea lui Iacob Negruzzi, urmează rechizitoriul lui D. A. Sturdza şi votul de respingere (20 contra şi 3 pentru).

mai 13. Teatrul Naţional dă „o reprezentaţie extraordinară în folosul „Ligii pentru Unitatea Culturală a Românilor", cu piesa *O noapte furtunoasă.*

iunie 15. Încetează din viaţă fiica sa Ioana, în vârstă de un an şi patru luni.

septembrie. În „Rumănische Revue" (revistă editată de C. Daicovici la Viena), apare *Eine Osterfackel* (O făclie de Paşte), tradusă în germană de Adolf Last, jurist din Fălticeni.

1892

februarie. Apare volumul *Păcat, O făclie de Paşte, Om cu noroc. 3 novele,* la Carol Gobl.

martie 21. Caragiale îi scrie profesorului Ioan C. Panţu din Braşov, solicitându-l să se intereseze de posibilitatea de a se stabili acolo. Ziarul „Românul" (18/30 martie) anunţă apariţia nuvelei *O făclie de Paşte* în revista germană „Aus fremden Zungen", specializată în traducerea capodoperelor străine.

mai. Apare volumul *Note şi schiţe,* la editorul Sfetea. În cuprins, se află şi *Două note,* al treilea articol-evocare dedicat lui Eminescu. Fără să-l numească explicit, este vizat Maiorescu, ţintă a unor acuzaţii nedrepte. După conferinţa *Gaşte şi gâşte literare,* împotriva „Junimii", această recidivă provoacă ruptura definitivă cu Maiorescu şi celebra societate. Încetează şi colaborarea la „Convorbiri literare".

septembrie 1. Din nou, profesor la Liceul particular „Sf. Gheorghe".

octombrie 18. Revista muzicală „Doina" anunța ca fiind în lucru un roman al lui Caragiale, cu titlul *Patria și familia.* Un proiect nerealizat.

1893

ianuarie 22. Caragiale vinde editorilor Frații Şaraga din Iaşi dreptul de a-i retipări teatrul şi articolele despre Eminescu din volumul *Note și schițe.*

ianuarie 24. Apare primul număr al revistei umoristice „Moftul român" (director: I.L. Caragiale; prim-redactor: Anton Bacalbaşa).

mai. Călătoreşte la Iaşi. La întoarcere, în ziua de 9 mai, seara, la Clubul muncitorilor ține conferința *Despre două vorbe curente* (prostie şi inteligență), cu aluzii împotriva lui Maiorescu.

iunie 23. Apare nr. 41, ultimul din prima serie a revistei „Moftul român".

iulie 3. Naşterea lui Luca (Luki) L. Caragiale, al doilea fiu al scriitorului

noiembrie. Deschide, în asociație cu Mihalcea, o berărie, în str. Gabroveni.

1894

ianuarie 1. Apare primul număr din „Vatra. Revistă ilustrată pentru familie". Articolul program, *Vorba de acasă,* este semnat de cei trei co-directori, I. Slavici, I.L. Caragiale şi G. Coşbuc.

februarie 8. Se anunță decesul lui Iorgu Caragiale, unchiul scriitorului. În aceeaşi lună, la Iaşi, editorii Frații Şaraga scot

ediția de *Teatru,* în două volume. Schimb de replici polemice între Caragiale şi Vlahuță, în „Vatra" şi „Viața", pretextul fiind „şarja de atelier" *Cum să înțeleg țăranii.*

aprilie 30. La Teatrul Național din Bucureşti, se joacă *O scrisoare pierdută,* în beneficiul actorilor I. Jianu şi Petre Liciu, pentru a-i ajuta să plece la Paris.

mai 16. Înregistrează la Tribunalul Comercial Ilfov „Berăria Academică *Bene Bibendf,* în str. Sf. Nicolae din Şelari.

mai 30. Naşterea fiicei Ecaterina I. Caragiale (căsătorită, mai târziu, Logadi).

noiembrie 15. Ziarul „Liberalul", din Buzău, anunță luarea în antrepriză de către Caragiale a restaurantului din gara oraşului.

1895

aprilie 20. După o reprezentație la Teatrul Național din Bucureşti, fără avizarea autorului, a comediei *O scrisoare pierdută,* în beneficiu pentru V. Toneanu, I. Brezeanu şi I. Jianu, Caragiale introduce acțiune în justiție, solicitând interzicerea spectacolelor, întrucât piesa ar fi fost transformată într-o „bufonerie", „în contra voiei autorului", actorii compunându-şi măşti care sugerează chipurile unor personalități politice ale zilei.

septembrie. Caragiale trimite din Buzău, la 8/20 ale lunii, o scrisoare de adeziune la Partidul Radical al lui Gheorghe Panu. A doua zi, are loc primirea în partid, alături de aceea a lui B.P. Hasdeu.

noiembrie. P.P. Negulescu încearcă încă o dată să reia colaborarea lui Caragiale la revista „Convorbiri literare", fără refacerea relațiilor personale dintre acesta şi Titu Maiorescu, dar acțiunea eşuează, scriitorul neacceptând formula.

Începe să colaboreze la „Gazeta poporului", ziar liberal. Publică, între altele, reportajul *A. Odobescu,* inspirat de moartea tragică a scriitorului.

decembrie. Se anunță, în presă, reprezentarea dramei *Năpasta,* la Cernăuți, în traducerea germană realizată de Adolf Last.

1896

ianuarie—aprilie. Colaborează la „Lumea veche", revistă umoristică scoasă de dr. Alceu Urechia.

februarie—aprilie. Colaborează la „Ziua" lui G. Panu (cu articole politice, reportajul *A. Odobescu,* pamfletul *Culisele chestiunii naționale,* acesta din urmă editat şi în broşură).

martie. Caragiale se alătură grupării radicale care, în frunte cu G. Panu, fuzionează cu Partidul Conservator (din care nu făceau parte Carp şi Maiorescu).

aprilie. Apare în „Biblioteca pentru toți" (nr. 58), editura librăriei Carol Muller, volumul *Schițe uşoare* (în sumar: *Un pedagog de şcoală nouă, Reformă, Bene-merenti, Statistică, 1 Aprile — monolog, Congresul cooperativ român, Noaptea învierii — novelă, Literatura şi artele române în a doua jumătate a secolului alXlX-lea. încercare critică).*

aprilie—iunie. Conduce „Epoca literară", supliment al ziarului „Epoca".

mai 31. Este ales membru onorific al Cercului literar „Ovidiu" din Constanța (alături de: Carmen Sylva, T. Maiorescu, B.P. Hasdeu, V. A. Urechiă, Take Ionescu ş.a.).

iulie. Afat la Tuşnad, în vilegiatură, rămas fără bani, Caragiale se adresează lui Alceu Urechia şi lui Gherea, cerându-le câte un avans în contul unor colaborări viitoare (respectiv conferințe la Ateneu şi publicistică pentru „Lumea Nouă").

septembrie. Caragiale se autopropune pentru postul de director al Teatrului Național din Iași, dar oferta nu e acceptată.

octombrie 17. Începe, cu textul *O plimbare la Căldărușani* („reportaj" al vizitei făcute de scriitor mitropolitului Ghenadie, în acel moment suspendat din funcție și aflat în recluziune supravegheată la mânăstirea Căldărușani) colaborarea la „Epoca": avea să dureze timp de aproape un an.

octombrie—noiembrie. Colaborează la ziarul ieșean „Sara".

1897

februarie 27. Apare, la tipografia Epoca (în tiraj restrâns de „una sută de exemplare numerotate", destinat a fi împărțit prietenilor), o broșură format mic cuprinzând poemul burlesc *Sfânt-Ion. Baladă haiducească* (fără semnătura autorului).

aprilie. Caragiale conferențiază în diferite orașe (Craiova, Turnu-Severin, Botoșani, Iași), donând banii încasați cu acest prilej pentru ridicarea monumentului recent decedatului Al. Lahovary, om politic conservator și admirator al scriitorului.

În cursul anului 1897, apar volumele *Schițe. Traduceri și originale* (Editura „Frații Șaraga") și *Notițe și fragmente literare* („Biblioteca pentru toți", nr. 121-122).

iulie—septembrie. Scriitorul se află în vilegiatiră la Piatra Neamț și în împrejurimi, pe la mânăstiri (Agapia, Văratec etc.).

septembrie 21. Ia sfârșit colaborarea lui Caragiale la ziarul „Epoca" (ultimul text apărut: *Cazul dlui Pawlowsky).*

decembrie. Apare la Iași, sub îngrijirea lui Caragiale, „Calendarul «Dacia»" pe anul 1898, publicație care poate fi echivalată, fără exagerare, cu un volum al scriitorului (în sumar: „Reminiscențele" *Karkaleki, Baioneta inteligentă, C.A. Rosetti, Istoria se repetă, Răsplata jertfei patriotice, Șah și Mat, Politică*

şi delicateţe, Boborul!, Garda civică, toate semnate Caragiale, precum şi *O balercă de Amontillado* şi *Masca,* ambele „după Edgar Poe").

1898

primăvara. Colaborează la „Evenimentul".

august. Din nou, în vacanţă la Piatra Neamţ şi în împrejurimi.

septembrie. Conflict, curând aplanat, cu noua direcţie a teatrelor (director: P. Grădişteanu).

octombrie 3. Se reiau, la Teatrul Naţional din Bucureşti, reprezentaţiile cu *O scrisoare pierdută;* rolul *Cetăţeanului turmentat* e interpretat, pentru prima oară (şi la cererea expresă a dramaturgului), de Iancu Brezeanu, actor de geniu, autor al unei creaţii memorabile.

octombrie 22. Caragiale conferenţiază la Constanţa, despre *Seriozitate,* în folosul cercului literar „Ovidiu".

1899

februarie 1. Se reprezintă la Teatrul Naţional din Bucureşti „revista istorică naţională a secolului XIX", „aranjată de I.L. Caragiale", sub titlul *100 de ani,* producţie controversată în epocă şi ulterior.

1899

iunie 8. Caragiale e numit registrator clasa I în administraţia centrală a Regiei Monopolurilor Statului.

septembrie. Luigi Cazzavillan, directorul şi proprietarul ziarului „Universul", îi solicită lui Caragiale o colaborare regulată,

remunerată corespunzător. Ziarul avea un tiraj uriaş - 100 000 de exemplare! - şi era un cotidian de informaţie, perfect neutru ca orientare politică. Scriitorul acceptă invitaţia de a colabora şi, din 10 septembrie, încep să apară textele seriei de „Notiţe critice". La 15 octombrie apare textul *Telegrame,* primul „moment" din cele care - alături de câteva texte mai vechi - aveau să fie adunate în volumul din 1901. Colaborarea săptămânală la „Universul" durează până în decembrie 1900.

octombrie 27. Caragiale e numit, prin decret regal - în baza unui raport al lui Take Ionescu, atunci ministru al Cultelor şi Instrucţiunii Publice -, în postul onorific de membru, delegat din partea Primăriei Capitalei, în Comitetul Teatral din Bucureşti.

1900

Colaborează săptămânal la „Universul". „Notiţele critice" propriu-zise alternează cu texte beletristice de ficţiune (schiţele adunate ulterior în volumul *Momente).*

mai. În calitatea lui de reprezentant al primăriei în Comitetul Teatral, Caragiale înaintează primarului Bucureştiului - care era, în acel moment, Barbu Şt. Delavrancea - un raport în care propune înfiinţarea unei orchestre şi a unui teatru ale Comunei Bucureşti. Raportul e publicat în „Universul" din 25 mai.

august 14 şi zilele următoare. Scriitorul se află la Sinaia (de unde trimite la „Universul" textul *Ultima oră,* datat 16 august şi apărut în ziarul din 18 august).

decembrie 17 (apare ultimul text din seria de colaborări la „Universul" *(Cum era odinioară).*

1901

februarie 15. Apare, în „Noua revistă română", articolul *Foiletoanele d-lui Caragiale,* de H. Sanielevici, prima analiză critică de ansamblu a textelor apărute în „Universul".

februarie 22. Caragiale - care împlinea 49 de ani şi 25 de ani de activitate literară - e sărbătorit de societatea „Ateneul Român", la sediul acesteia din Bucureşti (Palatul Ateneului Român). În cadrul festivităţii, i se oferă un simbolic condei de aur.

februarie 23. Banchet de 75 de persoane organizat, în cinstea scriitorului, de un grup de prieteni. Participă numeroase personalităţi. Rostesc toasturi, între alţii Take Ionescu şi Delavrancea. Cu acel prilej, din Bucureşti şi din toată ţara, numeroşi prieteni şi admiratori (de la B.P. Hasdeu şi G. Ibrăileanu, şi până la Leonida Condeescu, primarul Mizilului) îi adresează lui Caragiale mesaje sau telegrame de felicitare. Sărbătoritului îi este înmânată revista „Caragiale", editată în număr unic, special pentru acel prilej.

aprilie 1. Regia Monopolurilor Statului îl încunoştiinţează că „postul de registrator ce acuzaţi în administaţiunea centrală fiind suprimat prin bugetul exerciţiului 1901-1902 cu regret vă facem cunoscut că rămâneţi în disponibilitate pe ziua de 1 aprilie 1901".

aprilie 1—noiembrie 18. Apare a doua serie a publicaţiei „Moftul român" (31 de numere), concepută şi condusă, ca şi prima serie din 1893, de I.L. Caragiale.

În primăvară, după punerea în disponibilitate de către RMS, scriitorul ia în antrepriză berăria „Cooperativa" din piaţa Teatrului, pe care o lichidează în toamnă şi deschide, la începutul lui octombrie, tot în piaţa Teatrului, berăria „Gambrinus" aprovizionată cu bere de Azuga.

octombrie 10. Apare, în editura librăriei Socec, volumul *Momente,* una din capodoperele literaturii române.

Volumul e întâmpinat desigur cu admirație de contemporani (umoristul G. Ranetti lansează formula „nu *Momente,* ci *Monumente,* în „România ilustrată" se vorbește de „o sărbătoare literară" etc.), dar valoarea și importanța lui reale aveau să fie „descoperite" - adică sesizate și fundamentate de exegeți și intuite de public - în mod treptat, de-a lungul întregului secol al XX-lea, urmând o curbă mereu ascendentă, până în zilele noastre.

noiembrie. Se anunță că volumul *Momente,* candida, alături de scrierile altor autori, pentru premiul Năsturel-Herescu al Academiei Române, pentru anul 1902.

noiembrie 30. Tânărul publicist C.A.Ionescu-Caion (apropiat de cercul poetului Al. Macedonski, ostil lui Caragiale) lansează în „Forța morală" acuzația că *Năpasta* lui Caragiale ar fi un plagiat după piesa *Nenorocul,* a unui autor maghiar, Kemeny Istvan: e vorba de o mistificare îndrăzneață, dat fiind că, după cum avea să se dovedească, nici scriitorul ungur, nici piesa *Nenorocul* nu au existat vreodată. Caragiale e puternic afectat de acest atac aberant.

decembrie 18. Caragiale intentează lui Caion proces de calomnie. În cursul anului a apărut, sub formă de plachetă (ca supliment al „Moftului român"), nuvela *Două bilete pierdute* (care a fost inclusă în *Momente* cu titlul definitiv *Două loturi).* La sfârșitul lui decembrie, în apropierea anului nou 1902, apar, succesiv, „Calendarul Moftului român" pentru anul 1902, în care sunt reluate numeroase texte apărute în „Moftul român", și - în editura Berăriei „Gambrinus"! - broșura *Mitică.*

1902

martie 11. Curtea cu juraţi din Judeţul Ilfov, în încheierea şedinţei în care Delavrancea, în calitate de avocat al lui Caragiale, rostise o strălucită pledoarie în favoarea originalităţii dramei *Năpasta,* condamnă pe Caion la trei luni de închisoare corecţională, cinci sute de lei amendă şi zece mii de lei despăgubiri civile. Caion, nemulţumit de sentinţă, avea să înainteze recurs, procesul urmând să fie rejudecat „în opoziţie" (conform terminologiei din epocă).

martie 24. Comisia de premii a Academiei Române respinge raportul prin care D.C. Ollănescu-Ascanio recomanda *Momente* pentru acordarea premiului Năsturel-Herescu. Volumului lui Caragiale îi va fi preferată o altă lucrare.

iunie 10. Curtea cu Juraţi din Ilfov, într-o altă componenţă, rejudecă procesul Caragiale-Caion. Caion e achitat. În perioada următoare avea să-şi continue activitatea de denigrare a lui Caragiale.

toamna. Caragiale, din motive de strâmtorare financiară, acceptă slujba de profesor la liceul „Sf. Gheorghe", remunerată cu 300 de lei pe lună.

1903

vara. Cu prilejul unei călătorii la Cluj, Caragiale formulează proiectul de a se stabili definitiv în acel oraş.

noiembrie. La Theâtre de l'Odeon din Paris e reprezentată piesa *l'Idiot,* de Andre de Lorde. E, de fapt, un plagiat grosolan după *Năpasta* lui Caragiale, lucru sesizat în epocă şi dovedit peremptoriu cu aproape o sută de ani mai târziu, de Marin Bucur, prin cercetarea documentelor din arhiva teatrului parizian (pe o traducere a dramei *Năpasta,*

Andre de Lorde a operat prelucrări sumare, a schimbat numele personajelor şi toponimele etc.).

1904

primăvara. Scriitorul afirmă că are în continuare intenţia de a se stabili la Cluj. Face, însoţit de familie, o călătorie prin Italia, Franţa, Germania.

toamna. Caragiale îşi stabileşte domiciliul permanent la Berlin, unde avea să locuiască, împreună cu familia, până la sfârşitul vieţii. Începe astfel ceea ce a fost numit „exilul voluntar" al scriitorului, comentat şi explicat în felurite chipuri. De la Berlin, în cursul anilor, Caragiale face destul de frecvente călătorii în ţara natală şi menţine legătura cu viaţa politică şi culturală din România. E vizitat de prieteni români aflaţi în trecere prin Germania şi stabileşte relaţii destul de strânse cu tinerii români aflaţi la studii în ţara lui de adopţie (între ei, Paul Zarifopol, de care îl leagă o solidă prietenie, în pofida diferenţei de vârstă).

1905

La Berlin, Caragiale începe să lucreze la o nouă comedie care urma să se intituleze *Sotirescu, Titircă et C-ie* şi în care intenţiona să reia personaje din *O noapte furtunoasă* şi din *O scrisoare pierdută,* înfăţişate după două decenii de ascensiune socială (Jupân Dumitrache, Chiriac, Spiridon, Ipingescu, Rică Venturiano, Caţavencu ş.a., deveniţi mari proprietari şi ocupând diferite funcţii ori demnităţi: senator, deputat, ministru, prefect de judeţ...). Piesa va rămâne în stadiul de proiect.

1907

aprilie 3 (st.n.). Publică în „Die Zeit" (Viena), în traducere germană şi sub semnătura „un patriot român", textul de analiză politică *1907,* scris sub impresia răscoalelor ţărăneşti din România. Colaborează la revista „Convorbiri" (devenită în 1908 „Convorbiri critice") a lui Mihail Dragomirescu, şi la „Opinia" din Iaşi. În vară, conflict - ulterior aplanat - cu dr. C. Blumenfeld, redactor la „Opinia".

septembrie 20. Caragiale semnează contractul de vânzare către Editura Minerva a întregii sale opere apărute până atunci în volume şi broşuri.

noiembrie. Articolul *1907,* completat, apare în limba română, în broşură, sub titlul *1907— din primăvarăpână-n toamnă* (Editura Adevărul). Broşura va atinge tirajul de 10 000 de exemplare. Peste mai mult de trei decenii, Tudor Vianu avea să afirme: „De la *Influenţa austriacă* a lui Eminescu, de la *In contra direcţiei de azi* şi de la *Introducerile* discursurilor parlamentare ale lui Titu Maiorescu nu se mai scrisese pagini de analiză socială de o asemenea vigoare, susţinute de un patriotism mai luminat, mai pătrunzătoare în cunoaşterea stărilor noastre, mai patetice în dorinţa de a reforma direcţia vieţii publice".

1908

Moare scriitorul Ronetti-Roman, prieten al lui Caragiale; foarte impresionat, acesta îşi propune să-i reediteze scrierile.

februarie. Caragiale îi adresează un călduros mesaj de felicitare lui T. Maiorescu, cu prilejul aniversării acestuia: e un gest menit să determine reluarea relaţiilor cordiale întrerupte după apariţia textului *Două note.*

februarie. Caragiale se înscrie în Partidul Conservator-Democrat, recent întemeiat şi condus de Take Ionescu. Participă - în martie, mai-iunie, apoi în toamnă - la turnee prin ţară, într-o campanie de propagandă takistă.

Apar, la Editura Minerva, *Opere complete* (trei volume: *Nuvele şi povestiri; Momente, schiţe, amintiri; Teatru),* fără îngrijirea personală a autorului.

1909

februarie. Începe să colaboreze din nou la „Universul" (cu schiţe, povestiri, corespondenţe cu Vlahuţă despre *Politică şi literatură* şi *Morală şi educaţie);* colaborarea durează până în mai 1910.

mai. Conflict cu conducerea Teatrului Naţional (Pompiliu Eliade). Îşi retrage piesele.

septembrie. Compania particulară de teatru condusă de Al. Davila deschide stagiunea cu *Incepem,* „instantaneu într-un act".

1910

Apare, la Editura „Adevărul", volumul *Schiţe nouă.*

1911

Caragiale menţine relaţii strânse cu unii cărturari ardeleni, militanţi pentru cauza naţională românească.

februarie—mai. Colaborează la ziarul „Românul" din Arad.

august. Participă la marile serbări organizate la Alba-Iulia cu prilejul semicentenarului „Astrei". Călătoreşte prin Ardeal.

E publicată teza de doctorat pe care tânărul Horia Petra-Petrescu, doctorand în litere la Leipzig (la seminarul de filologie romanică al lui Weygand), a consacrat-o operei lui Caragiale (Ion *Luca Caragiales Leben und Werke,* în „XVII. Jahresbericht des Institutes fur rumänische Sprache", Leipzig, *1911).*

1912

Caragiale refuză - pretextând o criză de sciatică - să fie sărbătorit în România pentru a 60-a aniversare a naşterii.

ianuarie 31. La Teatrul Comedia, în organizarea Societății Scriitorilor Români, sub patronajul principesei Maria, în prezența prințului Carol şi a numeroase personalități literare (dar în absența sărbătoritului) are loc un festival în cinstea scriitorului.

februarie—martie. Caragiale e omagiat în toată țara (în presă, prin reprezentarea pieselor, prin adunări festive etc.).

aprilie—mai. Scriitorul face o ultimă călătorie în țara natală.

iunie 9 (st.n.). Scriitorul moare subit în locuința lui din Berlin. În comunicatul difuzat de familie după câteva zile, prin intermediul ziarului „Universul" se anunța: „Caragiale a murit sâmbătă 9/22 iunie dimineața, *la ce oră exact nu se ştie.* A fost găsit căzut jos lângă pat, de doamna Caragiale şi de fiul cel mic, Luca Ion Caragiale, la orele 2 după amiază".

iunie 14 (st.n.). E înmormântat într-un cimitir protestant din Schoneberg-Berlin.

Opinia publică din România e puternic impresionată de dispariția scriitorului, presa îl omagiază.

noiembrie 22. Rămăşiţele pământeşti ale lui Caragiale sunt reînhumate în cimitirul Şerban-Vodă (Bellu) din Bucureşti.

Omagiat încă de la începutul anului pentru a 60-a aniversare, Caragiale e deplâns nu numai de prieteni şi de literaţi, dar şi de presă şi, în general, de public, cu prilejul morţii şi apoi a funeraliilor din patrie.

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

1. Considerații generale

Ediția de față, *Opere,* de I.L. Caragiale, este legată prin însăşi substanța ei de eforturile înaintaşilor. Autorul a fost tentat să-şi strângă şi să-şi ordoneze scrierile într-o ediție de *Opere complete,* apărută în trei volume, la Minerva, în 1908: *Nuvele şi povestiri; Momente, schițe, amintiri; Teatru.* Editorii ulteriori au privit cu rezervă statutul filologic al textelor incluse, invocând faptul că autorul, aflat la Berlin, nu le-ar fi supravegheat îndeaproape tipărirea, semnalându-se o serie de greşeli evidente. Şerban Cioculescu crede că, totuşi, sumarul volumelor a fost stabilit de Caragiale însuşi.

La mai puțin de două decenii de la moartea scriitorului, în 1930, începe publicarea primei ediții critice de anvergură, inițiată de Paul Zarifopol, sub îngrijirea căruia au apărut trei volume, şi continuată de Şerban Cioculescu, de la volumul IV la VII. Mai aproape de zilele noastre, a apărut o nouă ediție critică, *Opere,* 1-4 (1959-1964), sub îngrijirea lui Al. Rosetti, Şerban Cioculescu şi Liviu Călin.

Numeroşi alți editori au tipărit ediții cu obiective deliberat limitate sub raportul cuprinderii scrierilor lui Caragiale. Dintre acestea, menționăm volumul *Temă şi variațiuni,* din 1988. Îngrijitorul ediției, Ion Vartic, a stabilit mai exact textele antologate, numărând şi grupând „statistic" (în *Notă asupra*

ediţiei) greşelile confraţilor dinaintea sa, aşa cum odinioară procedase însuşi Caragiale cu erorile tipografice strecurate în scrierile publicate în presa timpului.

În ceea ce ne priveşte, am luat ca punct de pornire ediţia critică Zarifopol-Cioculescu. Am procedat aşa, deoarece este singura ediţie încheiată, ediţia de la ESPLA oprindu-se brusc la volumul IV, lipsindu-i complet publicistica politică, unele traduceri şi corespondenţa. De altfel, aceasta, deşi a repus în circulaţie numeroase texte exhumate din presa timpului, prezintă, din păcate, şi lacune datorate cenzurii.

Ediţia prezentă are următoarea structură:

Volumul I, *Proză literară;* volumul II, *Teatru. Scrieri despre teatru. Versuri;* volumul III, *Publicistică (literară şi politică);* volumul IV, *Corespondenţă.*

Şansa de a putea consulta extrem de utilul instrument de lucru *Bibliografia I.L. Caragiale în periodice,* 2 vol., elaborată în Institutul de Istorie şi Teorie Literară „G. Călinescu" de către Mioara Apolzan, Marin Bucur, Georgeta Ene, Dorina Grăsoiu, Rodica Florea, Stancu Ilin şi Dan C. Mihăilescu, ne-a permis să îmbogăţim sumarul ediţiei noastre cu texte noi şi să configurăm mai exact circulaţia textelor caragialeene în epocă. Nu în ultimul rând, menţionăm contribuţia îngrijitorilor acestei ediţii, prin cercetări minuţioase în presă şi în arhive, în cadrul Institutului de Istorie şi Teorie Literară „G. Călinescu" sau pe cont propriu.

La stabilirea textului, ne-am condus după principiul consacrat al reţinerii, ca text de bază, a ultimei forme supravegheate de autor.

Principiul ordonării textelor în sumar este cel cronologic.

Am aplicat normele ortografice actuale ale Academiei Române. Am păstrat particularităţile de limbaj ale autorului şi alternanţele în scrierea unor cuvinte, prezente şi în manuscrise. Fiecare volum va fi însoţit de o notă asupra ediţiei

specifică. La sfârşitul ultimului volum, vom publica o bibliografie.

2. Considerații privind editarea prozei literare a lui I.L. Caragiale

Volumul I cuprinde proză literară, în sensul cel mai larg: nuvele, povestiri, schițe, momente, amintiri („reminiscențe"), anecdote, „mofturi", „gogoşi", notițe critice, basme, parodii etc. Ne-am confruntat - la fel ca predecesorii noştri în editarea scrierilor lui I.L. Caragiale - cu dificultatea departajării riguroase între literatură beletristică „propriu-zisă" şi literatură „jurnalistică" sau publicistică. În delimitarea pe care am operat-o - inevitabil controversabilă -, criteriul hotărâtor a fost prezența perceptibilă a intenționalității artistice.

I.L. Caragiale a publicat un anumit număr de „traduceri" din textele unor prozatori străini (Mark Twain, E.A. Poe): sunt de fapt traduceri libere, adaptări sau repovestiri, cu un înalt grad de originalitate, fapt pentru care le-am inclus printre textele originale ale scriitorului (semnalând, bineînțeles, numele autorului lor originar şi, deci, implicit, condiția lor de traduceri sau adaptări).

Materia primului volum, *Proză literară,* a fost împărțită astfel: *In volume, In periodice* şi *Postume.* În interiorul fiecărei părți a fost respectat criteriul cronologic, cu specificarea că, în partea întâi, am urmărit *cronologia volumelor,* de la *Trei nuvele* (1892) la *Schițe nouă* (1910). Pentru a da cititorilor o idee despre profilul sumarelor întocmite de autor deloc la întâmplare am respectat, în cadrul fiecărui volum, ordonarea textelor hotărâtă de Caragiale. Titlurile prezente în mai multe volume au fost reținute doar la prima apariție, specificându-se preluările succesive în note. La stabilirea textelor, s-a luat ca bază ultima tipărire în volum.

La compartimentul de *Note și comentarii* am înregistrat toate aparițiile cunoscute ale nuvelelor, schițelor și a altor proze, în periodicele și în volumele apărute până în anul morții scriitorului. A fost consemnată existența chiar și fragmentară a unor manuscrise. Am făcut trimiterile necesare, apoi, la volumele *Opere complete* din 1908, precum și la plachetele postume *Reminiscențe* și *Abu-Hassan.* Am înregistrat riguros publicarea textelor în cele două ediții critice: *Opere,* I-VII (1930-1942) de Paul Zarifopol și Șerban Cioculescu și *Opere,* 1-4 (1959-1964) de Al. Rosetti, Șerban Cioculescu și Liviu Călin (citată prescurtat: ediția Cioculescu). În privința variantelor, am reținut în special deosebirile semnificative, compozițional, nepropunându-ne să relevăm exhaustiv măruntele diferențe de cuvânt sau de literă. Am reprodus, totuși, integral, în *Note,* variantele unor texte reprezentând prime redactări, radical deosebite față de textul de bază.

În comentariile noastre, am reținut amintirile sau însemnările diverse care spun ceva despre geneza textelor. În privința recepției critice, ne-a interesat îndeosebi reacțiile criticilor din epocă, fără a neglija comentatorii importanți din postumitatea lui I.L. Caragiale. Am ținut să relevăm și principalele contribuții ale exegezei caragialeene de după ediția critică Cioculescu.

Am menționat numele cercetătorilor care, de-a lungul timpului, au identificat texte necunoscute ale lui I.L. Caragiale.

Ținem să mulțumim personalului Bibliotecii Academiei Române care ne-a ajutat să consultăm, într-un timp scurt, un număr foarte mare de cărți, periodice și manuscrise.

EDITORII

noiembrie 2000

ÎN VOLUME

TREI NOVELE
(1892)

PĂCAT...

I

Un băietan voinic - barba de-abia-i mijeşte, şi sub căciula de oaie părul creţ şi des... şi nişte ochi blânzi - şi mintos tânăr. Când a plecat de-acasă să meargă la Bucureşti p-atâţia ani în şcoli, mama lui - de treabă femeie! - l-a sărutat de-atâtea ori, i-a potrivit părul, i-a netezit căciula şi iar l-a sărutat, şi i-a zis:

- Niţă, mamă, te duci frumos şi sănătos; să-ţi ajute Dumnezeu şi Maica Domnului să-mi vii înapoi tot aşa!

Şi cât era de cuminte bătrânica nu s-a mai putut stăpâni... a biruit-o plânsul. De multe ori a dat el să plece, şi ea l-a ţinut să-l mai mângâie încă. Lui i-ardea să se ducă, şi măcar că-i era dragă mama, parcă avea acum necaz pe ea că-i prea întârziază plecarea. A plâns şi el, ce-i drept, de plânsul ei; dar pe când ochii-i erau trişti, închipuirea zbura cu bucurie pe drumul ce i se deschidea lung şi necunoscut înainte.

Trei ani de-o neclintită monotonie... Aceleaşi ceasuri ... aceiaşi paşi. trei ani întregi! Al patrulea, deşi se anunţase de la început a urma aceeaşi neabătută cale, păstra pentru mai târziu o noutate, o ciudată surprindere.

Alături cu seminarul, o casă veche boierească. De la ferestrele şi de pe pridvorul din spatele ei, se vedea peste zid în curtea de recreaţie a şcoalii. Odată, într-o zi de sărbătoare, Niţă se plimba singur pân curte cu o carte în mână: rămăsese

în şcoală să se prepare de examenele apropiate. Era o dogmă încâlcită: el ocolea curtea repeţind pe de rost cu cartea-nchisă-n mână. Anevoie se putea ţine minte aşa fraze torturate. Deschise iar cartea.

Trecând prin dreptul zidului, seminaristul tresări: un ghemotoc de hârtie îl lovi pe mână şi alunecând peste cartea deschisă sări cât colo înaintea lui. Niţă se opri pe loc. Neapărat iar o glumă a vreunui camarad. un miez de pâine muiat în cerneală. sau cine ştie ce.

Se uită-mprejur... în curtea şcoalii nimeni... Lovitura venise dinspre casele de-alături... Ridică ochii-n sus şi văzu la cea mai apropiată fereastră vecină, care era deschisă, perdelele mişcându-se ca şi cum ar fi fost cineva ascuns îndărăt. Ce-o fi?

Să vedem. Seminaristul s-aplecă şi luă ghemotocul: era ceva înfăşurat înăuntru... Voi să-l desfacă... O înţepătură... Un ac cu gămălie! Ce păcăleală proastă!. Supărat trânti ghemotocul şi începu să şteargă degetul împuns, în vârful căruia, după fiece storsătură, creştea repede la loc o mărgea mare roşie.

Ghemotocul izbit cu necaz de pământ se desfăcu... între cutele lui o floare!. Cu mirare şi cu mai multă luare-aminte ca-ntâia oară, el ridică binişor hârtia... În adevăr era o garoafă - ca sângele ce-i curgea din deget - ruptă de curând.

Desfăcu atunci mai bine. Ceva scris.

Trupul tânăr se simţi furnicat din creştet până-n tălpi de un fior fierbinte. Căldura toată i se urcă la frunte. Ascunse în sân hârtia şi floarea, cercetă de jur împrejur cu ochii să nu fi văzut cineva din şcoală cele petrecute, şi fugi înăuntru fără a mai cuteza să ridice ochii la fereastra unde se mişcau perdelele.

Bolnav... Friguri şi bătaie de inimă, încât nu se putea ţine pe picioare. Părintele-directorul s-a convins că e rău băiatului

şi l-a trimis să se odihnească. Niţă s-a suit în dormitor, s-a aruncat în pat, a scos din sân floarea şi biletul ş-a citit încă o dată, iar, şi mereu:

„Eşti frumos... Dacă ai vrea, te-aş iubi mult."

. Dacă ar vrea!.

Cine să fie? El nu e copil; e flăcău de douăzeci şi trei de ani. Cine?. O femeie!

Bolnavul sare din pat, iese din dormitor şi fără să mai anunţe pe cineva, după cum cere regulamentul, iese pe poartă. Pe dinaintea caselor vecine, el îşi potoleşte pasul şi trece peste drum ca să poată apuca toată faţada dintr-o singură căutătură. Ferestrele de la pod sunt toate închise şi perdelele lăsate.

El ştie că e frumos. Mama i-a spus-o adesea, poate mai adesea fetele din sat, dar desigur mai mult decât toate sora lui Cuţiteiu, Sultana, care nu i-a spus-o niciodată.. Cu dragoste amestecată şi cu puţină mândrie zâmbeşte el când îi vine acu în minte mama lui.

S-a înserat bine şi seminaristul tot se plimbă de colo până colo pe dinaintea casii unde se află acea femeie care l-ar iubi mult „daca ar vrea el"... Clopotul pentru cină sună la şcoală. Asta-l deşteaptă; el grăbeşte şi intră.

Sunt toţi la masă; lui nu-i e foame. Merge şi se culcă, aşezând sub pernă biletul şi garoafa, după ce iarăşi priveşte îndelung icoana acelor vorbe, pe care de-acu nu le mai poate uita vreodată.

Zgomotul celorlalţi băieţi venind în dormitor îl supără foarte. La intrarea lor, el vâră iute mâna sub căpătâi, apucă bogăţia ascunsă şi stă nemişcat. Unii îl întreabă câte ceva. nu înţelege bine ce. el nu suflă, prefăcându-se adormit.

Aproape de miezul nopţii. Dorm în sfârşit toţi. Niţă se scoală încetinel şi cu cea mai mare precauţie iese; găseşte uşa sălii pe pipăite şi coboară în curte. La fereastră lumină. geamurile deschise şi perdelele lăsate. El rămâne cu ochii

pironiţi acolo, rătăcind în altă lume, pe care o visase parcă adesea, dar nu spera s-o vază vreodată.

Flăcăul îşi umflă pieptul, întinzându-şi braţele, amorţite de friguri, până-i trosnesc încheieturile, când perdelele se dau într-o parte şi o femeie pune mâna pe geamuri să le închiză. Seminaristul îngheaţă; vrea să strige, dar nu poate, şi, până să treacă efectul loviturii, fereastre e închisă, perdelele lăsate la loc şi lumina stinsă.

Se apropie de ziuă când tânărul se hotărăşte să se-ntoarcă-n dormitor. Se trânteşte pe brânci în pat, îşi reazimă inima, în care simte o strânsoare nedefinită, pe mâna dreaptă, şi pe cea stângă fruntea caldă - adoarme şi doarme dus până la clopotul de gustare.

Trei nopţi de pândă. patru. cinci. şi tot atâtea zile mai grele ca nopţile; ceasuri de cursuri şi de meditaţii. zgomotul camarazilor, neputinţa de a sta singur cu închipuirea lui. şi frigurile. şi ferestrele tot închise. şi perdelele vecinic lăsate.

Doctorul, un om de spirit, când părintele-directorul i-a prezentat pe Niţă, l-a mângâiat pe tânăr, apucându-l în glumă de tuleiele din barbă, ş-a zis:

- N-are nimic, părinte, … să se plimbe mai des... şi-i trece.

Duminica. În sfârşit!

Niţă a fost îndemnat de camarazi şi de părintele-directorul să iasă la plimbare; el a preferit să stea la şcoală ca să se poată ajunge cu lecţiile, rămase-n urmă din pricina frigurilor. Fireşte că superiorul a fost încântat de atâta sârguinţă.

Dejunul s-a isprăvit. Acum şcoala este iar deşartă. Silitorul seminarist trece către curtea din fund. Dar dacă ferestrele or fi tot închise?. Nu - şi n-apucă să ridice ochii doritori şi vede venindu-i prin aer un nou ghem, care-ntr-o clipă îi cade la picioare… Ăsta nu mai e prins cu un ac - e legat cu o cordeluţă roşie:

„Treci la miezul nopţii… Te aştept… O să vezi cât te iubesc."

Şi nici o mişcare la perdele... nici o arătare!...

Ziua trece încet. e însă uneori atâta dulceaţă şi-n chinul aşteptării! Dar noaptea! niciodată n-au adormit seminariştii aşa de târziu!. Din norocire, mai pe urmă nici o piedecă.

Sare peste poartă fără zgomot şi se-ndreaptă sigur către ţinta ştiută. O femeie în umbra gangului!. El se opreşte înecat. Ea îi şopteşte: „Vino, te aşteaptă!..." Atunci... nu e chiar asta!

El se lasă să-l ia de mână şi să-l ducă pân întunerec înceti - şor. O scară strâmtă. încăperi întunecoase. iar câteva trepte. Voinicul merge machinal lăsându-se târât ca un copil somnoros de mâna femeii. La fiece pas nesigur, la fiece şovă¬ire, o oprire de un moment, o povăţuire discretă, o şoaptă de încurajare şi înainte!

Se opresc. Femeia îl lasă de mână. O clipă, părăsit în locul orb şi necunoscut, el e-n pierzare - o coloană aplecată căreia i s-ar smulge propteaua de siguranţă - aude urechile cum îi ţiuiesc de tare şi simte genunchii părăsindu-l.

Acum femeia loveşte surd cu vârful unghiilor pe o uşă - sunt lângă o uşă - care îndată se deschide.

E lumină înăuntru - lumină albastră. un albastru molcom şi leneş. Femeia care l-a condus pân întunerec îl împinge binişor în lumină. Coloana cedând se apleacă, cu toată greutatea trupului puternic de douăzeci şi trei de ani, în albastru. şi uşa se-nchide pe dinafară.

Vorbe?. Încap vorbe?

Cum o femeie ştie alinta - cum degetele ei delicate se înfig în muşchii încordaţi - şi gura ei rece ca gheaţa - şi ochii ei beţi - şi puful mărunt de pe obrajii aprinşi zbârlit de fiori - încovoiala lângedă a trupului - izbiturile inimii ei de pereţii sânului - şi mirosul fără nume ce-i radiază din rădăcinile părului - şi cât e de bine să te părăseşti în stăpânirea acestor atâtea simţiri ce te-nvăluiesc din toate părţile ca nişte vârteje de aburi calzi saturaţi de esenţe adormitoare.

Cu vorbe să le spun?... Astea se simt şi se gândesc, de spus nu se pot spune. A fost o smăcinare a sufletului dulce şi dureroasă, o exaltare a simţirii îngrozitoare şi delicioasă.

Multe nopţi asemenea şi fiecare neasemănate... Libaţiuni sub razele lămpii albastre; toate nebuniile închipuite şi neînchipuite; anecdote picante de care el avea un repertoriu popular aşa de bogat; scene de gelozie fără cuvânt şi din chiar senin; şi jocuri, şi muşcături; şi lupte, atât de inegale, pentru ea ca putere, pentru el ca farmec. ş-apoi, după atâta oboseală, povestirea reciprocă a celor întâmplate mai-nainte de-a se cunoaşte.

El avea puţin de povestit. Aşa era de strâmt satul unde trăise şi aşa de puţin însemnată viaţa lui până când „l-a înţepat un ac cu gămălie!". Şiret ţăranul - ţinea mult la această cădere de frază; ştia el bine că, însoţită de sugerea degetului înţepat şi de o privire pe sub sprâncenele posomorâte cu bunătate, are să fie cu prisos răsplătită.

Ea însă avea mai multe de spus, şi povestea ei era destul de tristă. Cinci ani de viaţă cu un om istovit, apoi nebun şi paralitic; în urmă, văduvă, cu un copil bolnav şi capiu - o fetiţă, care roade şi mănâncă lucrurile din casă şi care trebuie păzită foarte de aproape să nu dea foc. Interese mari. o avere colo - sală. consiliu de familie. soacră şi cumnaţi - nişte creaturi aspre şi brutale, care fac împrejuru-i o poliţie dezgustătoare.

Şi aci, faţă cu fraza lui de predilecţie, venea aşa de potrivit:

- Închipuie-ţi ce sete mi-e de viaţă! ce dor mi-era de tine!

Căldura strânsă atâta vreme în fiinţa aceea frumoasă se revărsa acuma-n afară cu o pornire nebiruită: a fost pentru el scurtă, dar plină acea vreme fericită.

S-a sfârşit însă.

El a trebuit să renunţe la ea, când între ei s-a ridicat zidul consiliului de familie. Acesta fireşte nu putea îngădui o aşa

rătăcire. Plângeri. revoltă - de prisos. O ultimă sforţare din partea desperatului a fost întâmpinată într-un chip deciziv.

Când seminaristul a îndrăznit să nesocotească recomandaţiile imperioase ce-i fuseseră comunicate şi să calce pragul, pe care aldată păşea la fericirea ce-o socotea un drept câştigat, scump a trebuit să-şi plătească pasul imprudent. A fost o maltratare meritată poate, dar oricum prea sălbatică. Zbirii însărcinaţi cu corecţiunea cutezătorului au făcut exces de zel: nenorocitul, luat fără veste, a fost strivit de lovituri. capul spart, pieptul pisat cu călcâiele. În stare de completă nesimţire, a fost aruncat în poarta şcoalii, unde l-au găsit, a doua zi dimineaţa, oamenii de serviciu, mai mult mort decât viu.

Toate alergăturile şi stăruinţele părintelui-directorul ca să facă a se descoperi şi pedepsi criminalii, care atentaseră aşa de crunt la viaţa elevului favorit, au trebuit să înceteze. Bătrânul a fost chemat înaintea înaltelor feţe păstoreşti. Acelea i-au adus aspre mustrări că nu-şi vede de datorie, că nu îngrijeşte destul de serios de moralitatea şcolarilor, şi l-au făcut să înţeleagă că, daca voieşte să mai rămână director, n-are să se amestice în cele ce se-ntâmplă afară din poarta seminarului: asta e treaba obrazelor judecătoreşti, nu a celor bisericeşti!

Niţă a stat mult între viaţă şi moarte; luni întregi au trecut până să se poată întrema. El n-a murit din asta; dar poate că nopţile pe care mama, chemată în grabă, le-a petrecut la căpătâiul nenorocitului, să-i fi scurtat cu mult zilele bietei bătrâne. De atunci el a rămas cu o boală de inimă, care i-a cauzat până la moarte multe momente neplăcute.

Dar era întremat. El porni să caute norocul pierdut. Prea târziu. Casele se dărâmau şi lucrarea începuse din aripa unde aldată era odaia albastră... Femeia murise... Copila bolnavă era într-un institut de educaţie în străinătate. Consiliul de familie nu stetea cu mâinile-n sân.

Mai întâi o resemnare sfântă, apoi puţin câte puţin, daca nu uitarea, cel puţin potolirea dorului sub grămădirea anilor. Zece ani!... Seminaristul este acuma preot - preotul Niţă din Dobreni - om aşezat şi foarte bine văzut de toată obştea.

De dimineaţă oraşul de reşedinţă al judeţului e foarte animat - târgul anual. Preotul Niţă umblă prin strada mare cum se umblă la târg de colo până colo, oriîncotro, fără o ţintă hotărâtă.

Înaintea cafenelii din centru e strânsă lume multă, care priveşte la ceva şi râde în gura mare. Poate un animal savant, care denunţă vârsta şi viţiile spectatorilor: ori vreo paiaţă... ori altceva. Grămada de lume sporeşte necontenit... Popa urmează după mulţime. Pe trotuarul cafenelii pe scaune şi-n picioare stau notabilii oraşului - reprezentanţii judeţului în vacanţă parlamentară, membrii tribunalului, funcţionari de la prefectură, primărie, casierie, ofiţeri; de jur împrejur lumea pestriţă de toate treptele stă în semicerc. În mijloc se petrece comedia. Popa Niţă se vâră şi el.

Ce este? Ce face atâta senzaţie?

Un copil de vreo opt-nouă ani, zdrenţeros şi murdar, cu picioarele goale, îmbrăcat în haine nepotrivite - un gheroc mare, a cărui talie îi vine până la glezne, în cap un cilindru turtit - face caraghiozlâcuri.

Este un mititel măscărici foarte destrăbălat - jigărit, sfrejit şi galben; pulpele-i uscate care se văd prin sfâşiitura nădragilor sunt pline de jupuituri. Aşa de prăpădit, este totuşi foarte îndrăzneţ. Fumează o ţigară lungă, se strâmbă-ntr-un chip straniu, păcăleşte şi-njură pe boieri chemându-i dupe porecla ştiută. Începe să cânte un cântec ruşinos jucând ciamparalele, făcând gesturi şi mişcări neiertate. Lumea face un haz nespus. O ţărancă bătrână, care e-n rândul întâi al spectatorilor, ruşinată de refrenul pe care copilul i-l aruncă ei cu o

intenţie diabolică, îşi caută loc să scape de privirile întoarse asupră-i, se-nchină şi zice depărtându-se:

- Cine ştie ce păcate! Să ferească Dumnezeu pe orice copil!

Mititelul, obosit, s-a oprit; merge să salute foarte comic cu cilindrul lui enorm pe boieri, şi s-aşează pe un scaun picior peste picior alături cu domnul senator. Altă ţigară. Domnul senator îl tratează cu cafea şi rom. Alt „amic" îl mai îmbie încă cu un păhărel. şi încă unul.

Copilul se scoală şi-ncepe iar jocul. Acu mişcările şi gesturile sunt şi mai deşucheate. Cu-ncetul însă membrele pierd siguranţa şi simetria mişcărilor; cântecul e surd, articularea inegală. Încă o strofă!. Dar gâfâiala îl îneacă. Cântăreţul se opreşte un moment clătinându-se, moale de mijloc: e galben ca ceara; ochii-i crucesc stinşi în fundul capului... O sforţare, excitat de îndemnul unanim al amatorilor!... Oftează adânc, dă să ridice piciorul, se-nvârteşte în loc şi trupşorul zdrobit atâta se prăbuşeşte greu pe marginea trotuarului. - Beat mort!

Se grămădise lume prea multă. circulaţia din obor în oraş era întreruptă... Poliţaiul chemă pe un vătăşel care ridică de acolo pe micul desfrânat, ca să risipească aglomeraţia.

Popa Niţă, cu pumnii încleştaţi, se sui pe trotoar şi apostrofă, cu accentul celei mai mari indignări, pe cei ce râdeau:

- E păcat, domnilor! gândiţi-vă! Creştini!... Frumos!... Mare păcat!

Se-nţelege că lumea care se amuzase aşa de bine n-a găsit nicidecum la locul ei apostrofa moralistului şi i-a plătit-o cu sarcasme groase. Popa nu-şi putea găsi liniştea: el bătea nervos cu degetele pe tabla de marmură a mesii, mormăind între dinţi fel de fel de exclamaţii de indignare.

Cafegiul, care ştia multe, fu gata să-i dea toate amănuntele asupra acelui copil. De necrezut, dar adevărat. şi popa ascultă încremenit:

E un copil de familie bună. - O văduvă a unui boier nebun. - Înamorată cu un băiat de la țară, un seminarist. - Însărcinată. - Ruşinea lumii. - Merge să nască la moşie. - Moartă din facere. - Copilul e aruncat; creşte la o ţărancă bătrână care moare ş-aceea şi el rămâne pe drumuri. - Aci în oraş e pripăşit de vreo şase luni: a venit să cerşească şi, fiind drăcos de fel, din jucărie-n jucărie a ajuns în halul ăsta. - O fată bolnavă, fugită de la şcoală prin străinătăți, ajunsă rău pe-acolo; găsită pe urmă de epitropi şi-ntoarsă în Bucureşti; aci fuge cu un ofițer, de la ofițer pleacă cu altul. - Cu băiatul a vrut să-şi facă pomană un cizmar: l-a luat ucenic; aş! pungaşului nu-i ardea de lucru - soi rău! învățat să ceară, să fumeze şi să bea. Meşterul l-a bătut odată părinteşte; neprocopsitul a fugit şi de atunci trăieşte aşa: spune obrăznicii, măscări, caraghiozlâcuri, şi capătă şi el o bucățică de pâine; se-nțoleşte de la unul ş-altul de pomană, şi doarme Dumnezeu ştie unde-l ajunge oboseala. - Istoria asta de-aminteri tot oraşul o ştie; de-aia-l şi cheamă „Mitu Boierul".

Popa, cu coatele pe masă, strângându-şi tâmplele-n pumni, rămase, înecat de sudoare, cu ochii țintiți la o muscă ce umbla măruntel pe tabla de marmură albă: el urmări insecta până la marginea mesii. Ce socoteală s-o fi făcut în capul cel mic cât un bob de mac nu se poate spune: destul că musca stete pe loc, îşi dezmorți labele de dinapoi împleticindu-le una de alta, îşi netezi frumos mustățile cu labele de dinainte, apoi deodată se-nălță şi pieri. Omul, deşteptat, se ridică de pe scaun şi ieşi.

Cercetări zadarnice... Nu putea găsi copilul. Toate informațiile vătăşeilor de noapte erau greşite: la cazarma pompierilor, nu era. în gangul poştii, nu. sub şopronul primăriei asemenea, nici aici, nici acolo. Trei, patru ceasuri de goană după o ştire exactă. În piață, vătăşelul ştie sigur că Mitu Boierul a intrat adineaori cu mai mulți ofițeri şi funcționari la cafeneaua din colț, unde „cântă fetele teatru".

A făcut o nepomenită senzaţie popa intrând cu figura lui sperioasă în localul muzelor profane.

- Uite şi părintele! a strigat procurorul cu tonul de satisfacţie cu care se-ntâmpină de regulă un musafir întârziat. Iar una dintre cântăreţe, care şedea pe genuchii casierului la aceeaşi masă cu tânărul magistrat, a adăogat:

- Blagosloveşte, taică părinte!

Atunci s-a pornit un hohot, aplauze, tropăituri, şuiere, răcnete: „Bravo, popa! Bis popa!" - Infernal! o menajerie care arde.

Succesul colosal şi spontaneu n-a afectat câtuşi de puţin pe omul nostru: zgomotul din fundul acestui suflet covârşea furtuna veselă de-afară. Popa a naintat hotărât până în mijlocul sălii, a căutat cu ochii în toate părţile şi a plecat grăbit de sub ploaia de râsete, de glume răutăcioase şi de huiduieli.

Nu e nici aici. Dar nu se poate să se întoarcă la gazdă singur. Peste putinţă. Înainte! . Încă un vătăşel: poate la Sfântul Ion în curtea bisericii; doarme băiatul uneori şi acolo, când e vreme bună.

. Era în adevăr acolo.

La spatele altarului, unde un felinar din răspântie aruncă razele-i afumate, se odihnea mototolit, cu capul pe un mormânt fără nume nici îngrădeală, un om mic. Tocmai acuma luă seama preotul cât umblet făcuse şi se aşeză binişor jos să-şi potolească mişcările inimii. El întinse cu sfială mâna spre capul băiatului: atunci simţi distinct la arătătorul drept o înţepătură de ac. Da - era aci lângă el pe pământul gol rodul nopţilor petrecute în lumina albastră. Copil în război cu lumea aşa de timpuriu, el parcă-ntr-adins poposise lângă altar, doar o putea intra pe furiş sub ochiul lui Dumnezeu, care, de când îl împinsese la viaţă, nu se-ndura să-i arunce o dată măcar o căutătură.

„Doamne! şopti popa plin de obidă: uite-te la el, Doamne; uite-te şi la el!"

Şi apucând bine în braţe mototolul adormit, se sculă puternic în picioare şi porni. Băiatul, deşteptat de zguduială, mormăi somnoros o înjurătură şi adormi iarăşi în braţele care-l strângeau cu atâta patimă.

Pe stradele întunecate ale oraşului, omul care-şi ducea comoara avu norocul să nu dea de nici o piedică: era ceasul când şi felinarele pot fi stinse, când şi vătăşeii trebuiesc să doarmă. Ajunse la gazdă, deşteptă vizitiul şi pe hangiu, plăti şi plecă. A doua zi, înainte de nămiez, erau în Dobreni acasă.

Preoteasa nu putea fi tocmai mulţumită de ce-i adusese bărbatul de la târg. Nu-i puţină greutate să aduci la o stare cuvi¬incioasă un aşa gunoi de copil. Tot trupul i-era numai jupuieli şi bube din pricina scărpinăturilor şi necurăţeniei. Câte lăuturi, câte leşii şi alifii au trebuit pentru ca să ridice treptat de pe fiinţa părăsită coaja în care o înveliseră atâţia ani de mizerie!

Copilul s-a lăsat bucuros să facă cu el ce-au vrut. Mai greu de tămăduit decât bubele erau apucăturile şi năravurile. Până la urmă însă şi acestea au fost să fie învinse: poveţele, blândeţea, o vorbă aspră la soroace, devotamentul oamenilor buni care-l luaseră la sânul lor cald, şi mai ales o boală îndelungată au gonit, daca nu cu desăvârşire, cel puţin în cea mai mare parte şi pornirile şi deprinderile rele. Nu e peste putinţă grădinarului priceput şi răbdător să îndrepteze un copăcel fraged pornit să crească strâmb.

Când, scăpat cu totul de vermină, l-au îmbrăcat într-o duminică în haine nouă - mintean cu şireturi de fir, iţăraşi albi cu şnur negru de mătase şi pălărie cu panglicuţă tricoloră, şi i-a zis părintele: „Să le porţi sănătos, Mitule; să creşti mare, cu minte şi noroc!" copilul a pus mâinile în buzunare, s-a privit serios şi-ndelungat în oglindă şi s-a pornit pe un râs. şi râzi! De râsul lui a-nceput să râză şi femeia şi bărbatul. Dar când s-a-ntors copilul cu faţa la ei şi li s-au întâlnit privirile,

părintele l-a luat în brațe, l-a sărutat de multe ori şi s-a pornit pe un plâns. şi plângi!. ş-a-nceput şi copilul şi femeia.

S-au dus pe urmă la biserică. Mitu în hainele nouă a făcut senzație. Mai ales femeile care mai de care l-au alintat, că era ş-un copil curățel.

Atâta numa rău de tot: Mitu era bolnav - tuse seacă, dureri la lingurea, nu mânca nimic şi câtu-i ziua-l trăgea la somn. Friguri?... Deochi?... Lingoare?...

Era boala câinească. zăcea pe prispă la soare. d-abia se mai târa. Doftorii, descântece, degeaba: se gunoia, se istovea văzând cu ochii!. Scurtă căuta să fie bucuria, şi cu cât omul o vedea scurtându-se, cu atât îi creştea fioroasa închipuire că azi mâine o să se sfârşească fericirea găsită pe neaşteptate. Iată acum se stingea de tot lumina ce-i răsărise în cale fără veste. vopaița era pe isprăvite.

Preotul ațipise despre ziuă îmbrăcat... Femeia sta tot deşteaptă lângă bolnav, care dormea de o zi şi mai bine. Ea puse mâna pe obrazul copilului - rece; aplecă urechea la gura lui deschisă - nimic!

- Scoal', părinte! țipă ea îngrozită... Nu mai suflă!

Omul sări în picioare, luă băiatul în brațe şi fugi în curte strigând:

- Săriți, oameni buni! săriți!

Se arăta peste culmea dealului soarele. O mulțime de băr - bați şi mai ales de femei se strânse. Preotul pusese copilul țeapăn pe prispă şi-l bocea în genunchi. O femeie ținea lumânarea.

Dar nu-i mort încă... Un descântec cu apă nenceputǎ... Copilul pare că mişcă. Îl ridică de mijloc încetinel. El deschide lin ochii, răsuflă şi zice cu glas stins:

- Mi-e foame!

Bun doftor aerul Dobrenilor! Acea ființă curățită pe dinafară trebuia şi pe dinăuntru premenită: asta era treaba lui

şi a luat-o foarte binevoitor asupră-şi. A fost dureroasă şi crudă operaţia; dar era neapărată şi din norocire a izbutit.

Băiatul scăpat cu desăvârşire, sânge proaspăt începu să-i rumenească obrajii, aşa de veştezi mai nainte, şi să umple ochii lui, posomorâţi şi-ntunecoşi până aci, de lumină şi veselie. Fusese o luptă extremă înfricoşată; viaţa păşea acuma nainte strălucitoare şi mândră de aşa biruinţă.

Pe când preoteasa Sultana atârna în biserica din Dobreni o icoană frumoasă dăruită Maicii Domnului pentru că-i dăruise ce a fost rugat-o ea, în orăşelul de reşedinţă era oarecare mişcare la cafeneaua din centru: se aflase de urma lui Mitu Boierul.

Dispariţia lui nu putuse trece neluată-n seamă: era o pagubă reală pentru atâţia amatori de giumbuşuri. Nu se ştia ce să fie: fugise?... murise? În sfârşit se aflase adevărul. O notiţă publicată în gazeta locală arăta că, în vremea bâlciului, un popă de ţară, care umblase noaptea beat pe la *Cafe-Chantant,* întrebase din vătăşel în vătăşel despre băiat. Popa desigur îl luase.

Procurorul luă afacerea în mână şi, „cu o inteligenţă şi un zel care-i fac adevărată onoare", descoperi că „victima raptului" se află la popa Niţă din Dobrenii-de-Plai. Atunci tânărul magistrat, însoţit de forţa publică, a plecat la cuvenita cercetare locală.

Revoltat că vrea să-i ia băiatul, preotul a făcut o elocuentă apărare a cauzei sale.

Un copil bântuit de foame; în prada unor porniri ruşinoase şi omorâtoare chiar pentru un om copt; desfrânat prin îndemnul lumii batjocoritoare, nesăţioasă de petreceri. Scăpat de aşa vitregă soartă, întors de la o atât de rătăcită cale - de la moarte la viaţă. Dormea pe pământul gol, bolnav şi îmbătat, cu trupul fript din creştet până în tălpi de pecingine murdară, cu inima smintită de ticăloşie. Ce-ar fi făcut copilul ăsta fără adăpost nici milă, când ar fi început zloata şi

gerul? - Ar fi murit pe o grămadă de gunoi, ca un câine hărbar fără stăpân. Şi să zici c-ar fi putut înfrunta atâta vijelie învierşunată! ce-ar fi ajuns?. Spitalul de nebuni. Temniţa. Ocna!

Cuvântul oratorului câştigase aproape pe toţi asistenţii. Se vedea pe chipurile tutulor o impresie binevoitoare. Procurorul însă a răspuns scurt şi răspicat:

- Popo, nu poţi secuestra minorul! minorul trebuie restituit cui de drept; legea e cu el, legea protege pe minori!... *Dura lex, sed* lex!

Tonul magistral şi sever, cuvintele înalte şi demne ale procurorului, neapărat că trebuiau să răstoarne impresia ce preotul obţinuse cu elocuenţa-i sentimentală. Şi notarul începu să scrie, sub dictarea omului legii, procesul-verbal.

Era hotărât: îi lua copilul! El nu-l putea lăsa însă!. Dar. i-l ia!

Popa clipi aiurit şi văzu înainte sânge. Chiar pentru o faptă sau numai pentru o demonstraţie, însuşi n-ar fi putut-o spune - el se repezi-n odaie şi luă puşca din cui, când cumnatu-său Cuţiteiu, primarul, om văzut şi umblat prin multe, intră după el şi-l apucă de mână. Şi popa înţelese că niciodată, în clipe aşa de înalte, inspiraţia nu trebuie căutată la un kilometru; ea ne stă sub nas - cine se uită departe fireşte n-o s-o vază. Popa pune puşca-n cui - descuie lada, scotoci în fund, şi lăsă cu multă discreţie capacul, aşezând la loc velinţa pe deasupra.

Primarul trecu iarăşi unde se scria procesul-verbal. Omul legii dicta:

„Dispunem dar."

Cuţiteiu întrerupse, cerând foarte respectuos iertăciune magistratului să-i spuie ceva. şi ieşiră amândoi în tindă.

- Domnule procuror - şopti primarul cu o anume privire - popa este un om foarte de treabă. Nu-l cunoaşteţi. Poftiţi, poftiţi!

Şi deschizând uşa, introduse foarte politicos pe junele licenţiat în odaia unde-l aştepta nerăbdător părintele... Şi aşa... se făcură toate bune. Procesul-verbal nici nu trebuia schimbat: totul sta în încheiere. Procurorul întrebă pe notar:

- Unde am ajuns?

- „Dispunem dar..." răspunse notarul cu toată gravitatea.

- Nu aşa, zise procurorul: „dispunem *insă"*.

Şi spre mulţumirea tutulor, reprezentantul ministerului public dictă:

„Dispunem însă - considerând informaţiile cele mai amănunţite, care unanim arată pe sfinţia-sa părintele Niţă din Dobrenii-de-plai ca pe un om cu cele mai frumoase calităţi; considerând pe de altă parte progresele fizice şi morale realizate, sub îngrijirea sfinţiei-sale, de către minorul Mitu, supranumit «Boierul» - dispunem a rămânea sus-menţionatul minor, în completă lipsă de ascendenţi, sub paza şi răspunderea acestui meritos şi caritabil preot."

Seara a fost masă mare la popa Niţă. Domnul procuror a trebuit să cedeze rugăciunilor tutulor şi să-şi amâne plecarea pe a doua zi. El „s-a crezut dator" să facă la prânz cele mai sincere şi mai călduroase laude sentimentelor umane ale părintelui, „al cărui exemplu nu s-ar putea îndeajuns recomanda". Domnul procuror vorbea mult şi frumos - era foarte vesel; diplomatul Cuţiteiu zâmbea cu mult înţeles făcând preotului cu ochiul, pe când acesta ţinea între genunchi pe Mitu şi, cu gândul pe altă lume, îi trecea încet cu mâna prin părul bălan şi moale.

Unei femei ca preoteasa Sultana, aşa de bună cu un copil sârman străin, trebuia să-i dea Dumnezeu o bucurie - şi i-a dat-o: în acelaşi an a avut o fetiţă. Dar ce bucurie! Multă

bătaie de cap şi trudă i-a trebuit ca să o crească - pentru că era şi un copil ciudat! De mirare cum dintr-o mamă atât de blajină şi supusă să nască aşa fire!.

Aveau odată un viţel; îl scoseseră din necaz - se prăpădise vaca şi rămăsese bietul fără ţâţă. Cine-l îngrijea? - Ileana - să fi fost p-atunci fetică de vreo doisprezece ani. Cine-l hrănea? Cine se rugase cu cerul şi cu pământul de mă-sa s-o lase să culce viţelul plăpând cu ea în casă? - Ileana. Era o dragoste nemaipomenită. Într-o dimineaţă însă, ea se sculă bufnind: nu vrea să vorbească nici cu mama nici cu tata; ei, ca părinţii, văzând-o iar în toane rele, o ocărâră; ea fugi în grădină. Aici s-apucă să se joace ca de obicei cu Priian ăl mic: îl prinse să-l mângâie şi, încleştându-şi dinţii, îl strânse tare de bot. Ori n-avea nici el chef de joc în dimineaţa ceea, ori îl supărase prea tare semnul ei de dragoste, animalul se smuci şi se depărtă ţâfnind. Ea îl chemă - el n-ascultă... Merse după el - el nu vru... Se răsti la el - Priian fugi... Şi tot aşa şi iar aşa. Încăpăţânarea lui creştea potrivit cu stăruinţele ei. Nu vrea şi pace. Obosită, cu tot sângele-n obraji, tremurând de ciudă, ea se duse, luă o bucată de mămăligă şi o bardă şi se-ntoarse iar. Cum o văzu venind, Priian se-nfipse în copite şi bârligă coada. Ea se apropie binişor-binişor. cu mâna stângă întinsă, cu dreapta ascunsă la spate, spunând prietenului ei, care o necăjise, vorbe mângâioase. El ţinti asupră-i ochii mari şi proşti, şi cu şi fără încredere, aruncându-i din afundul nărilor umede duhoarea dulce de lapte. Stete nemişcat. Fata înaintă lin mâna. Priian întinse botul fraged, dar, până s-apuce bucăţica, Ileana îi trase una cu sete în stuful creţ din frunte: tăişul se-nfipse adânc în osul încă necopt. Capul drăguţ al lui Priian se-necă în sânge. Sârmanul se tăvăli şi începu să zvâcnească grozav din picioare.

Mama o văzu venind întunecată şi stropită de sânge pe obraz, pe mâini, pe piept.

- Ce e?

- Am tăiat pe Priian în fundul grădinii... Ai să-ți arăt!

Când ajunseră, Priian se isprăvise de tot.

- Haină, haină! strigă mama... De ce?

- Iac-așa!

A bătut-o rău; ... ea a răbdat - nici o vorbă, nici o lacrimă. Mama însă s-a văicărat mult de mâhnire și de grije.

Dar când s-a supărat pe tat-său și i-a trântit candela din cui și a umblat fugară trei zile pân pădure, de nu mai știau und' s-o caute?.

Dar mai târziu - fată mare! - când, dintr-o vorbă de nimica, a înșfăcat în brațe pe Stanca Radii, și nici una nici alta s-o arunce de sus de pe tăpșan, unde se făcea hora, de râpă?. Au trebuit doi flăcăi să lupte s-o scape pe Stanca. Păcat de așa frumusețe și mândrețe de femeie să fie așa de cruntă și dârje!

Pe biata preoteasa Sultana a chemat-o Maica Domnului devreme. A plâns-o mult bărbatul pe blânda femeie, pe care o iubise atâta pentru sufletul ei cel bun, pentru mila ei de sârmanul cules de pe drumuri.

Văduvul nemângâiat și-a măritat fata curând după moartea nevestii: nu mai era de trai - trebuia odată căpătuită.

E un om de treabă ginerele; dar e slab de înger. urât și moale de genuchi. vorbește peltic. pricepe greu. Bun om, cumsecade. dar nu e ce-ar fi să fie - mai ales pentru astfel de femeie, alt bărbat trebuia.

Mitu a crescut mare și voinic. Astăzi el este învățător în Dobreni. Părintele Niță a dorit mult să-l aibă aproape și a izbutit să-l permute aici de acum șase luni, ca să-l poată însura și așeza.

II

Toate acestea trec acum prin mintea părintelui Niță și de aceea bătrânul e foarte mâhnit. Zadarnic luptă să gonească

gândurile care-l frământă - cântecul de-afară i le încarcă şi mai tare: Ileana, fata lui, nevasta lui Matache, şade în curte cu bărbia rezemată în mână şi cântă.

Ileana cântă frumos, e ştiută; dar acuma căldura cântecului este deosebită; glasul ei arde. Omul, care învăţase atâtea, asculta muşcându-şi buzele: el bănuia. nu, înţelegea bine ce putere a ridicat aşa de înalt coardele cântăreţii.

O melodie simplă şi monotonă, - dar câte înţelesuri, câtă pierzare de suflet, câte făgăduieli fără margini şi poftă oarbă! Fata cânta tinereţele lui. Cântecul acela îl lua în sus, ca pe nişte aripe largi şi puternice, şi-l ducea îndărăt cu treizeci de ani. Întorcându-se de-acolo-ncoace către clipa de faţă, număra el unul după altul exact toate belciugele ce-i făcuseră lanţul vieţii.

Cântecul Ileanii durea prea mult; nu mai era de suferit: trebuia năbuşit. Tatăl ieşi pe prispă şi-o chemă brusc. Ea tăcu şi s-apropie.

- Ileano-Ileano! zise popa mustrător şi fulgerând-o cu privirea. E păcat!

- Taică!

- E păcat, adăogă popa şi mai apăsat. Ruşine şi păcat! şi ieşi pripit din ogradă, fără să se uite înapoi.

El merse drept la învăţător. Omul acesta scotea pe Ileana din minţi. da, el!

Aici s-a urmat o scenă foarte neplăcută: amare imputări de nerecunoştinţă de o parte, de alta protestări călduroase de nevinovăţie. Tânărul jura că n-au fost decât poate glume umflate de gura răuvoitoare a oamenilor sau mai bine a femeilor din sat, care dacă nu bârfesc, nu trăiesc. Bătrânul ţinea-ntr-una, fără s-asculte, că un bărbat în toată firea nu se cuvine să se rătăcească după o minte slabă de femeie. Şi la urmă scurt: o voinţă hotărâtă până la sânge a împiedica ruşinea şi păcatul. Numaidecât învăţătorul trebuia să ceară permutarea în alt judeţ; preotul avea mijloace să capete aprobarea imediată.

Îi dedea o sumă însemnată; îi găsea o fată bună să-l însoare. îl iubea ca pe un scump copil al lui. cu mult mai mult decât pe Ileana... Ş-asupra cuvintelor din urmă bătrânul, simţind că-i scade energia, se grăbi să plece făr-a mai răspunde la observaţiile tânărului, care nu se ştia să merite această izgonire.

Preotul porni spre casă; dar deodată se opri. un moment nehotărât. apoi îşi întoarse paşii - nu vrea să vază pe Ileana. să meargă la Cuţiteiu. Nu că doar avea să-i spuie ceva, dar simţea nevoia să nu fie singur.

Primarul era acasă. Bătrânii prieteni se aşezară pe pălimar. De mâncare n-avea părintele poftă; dar un pahar de vin bun e bun oricând. Cuţiteiu scoase din beci o cană cu spumă. Primarul era foarte vesel şi fiindcă nu-i era somn, ca de obicei, avea poftă de lafuri.

Între un om şi altul este adesea ca de la o stea la alta. Arde colo un soare uriaş şi dincolo altul. Printre învârtitoarea pulbere de lumi, un colos de flacări d-abia zăreşte pe celălalt ca o scânteie ce clipeşte pierdută în negura fără fund. Ba câţi încă nu se mai zăresc deloc şi unul de altul nici măcar nu bănuiesc. Adesea tot aşa se pricep oamenii-ntre ei şi pot înţelege unul altuia sufletul.

Steteau aci faţă-n faţă cei doi bătrâni şi buni prieteni, dar era atât de nemăsurată depărtarea dintre ei! şi aceasta reducea pentru Cuţiteiu la proporţii ce nici nu mai merită socotite spaimele părintelui. La urma urmelor, ce lucru mare şi grozav?. E ceva să se-ntâmple mai des şi mai lesne?. Ce?. Se iubesc doi oameni tineri. Ei! ş-apoi?. Lume nu e?

- Eu ştiam de la-nceput că o să fie-ncurcătură, zise Cuţiteiu cu zâmbetul lui obicinuit. Nici că se putea altfel. Întâi numai bănuiam - acu mi-aş pune capul. Stăi să vezi. Duminecă vreo două săptămâni, nu ştiu ce roboteam pân grădină. Numa ce să-i vezi: veneau amândoi dinspre gârlă, treceau pe lângă gard încet şi vorbeau şoptit. N-am putut auzi

mai nimic... Atâta doară mi s-a părut că zicea ea: „Nu te crez!" da el zice: „O să vezi!". Am sărit repede din grădină şi până s-ajungă ei pe linie, cum umbla domol şi se tot oprea pe loc, le-am ieşit înainte la poartă. Se legăna alături parcă mergea pe o apă. Era să treacă pe lângă mine făr' să mă vază.

„Bună dimineaţa, fină", zic; zice: „Sărut mâna, naşule". „Da-ncotro?" „Mergeam şi noi la biserică. Ne-am întâlnit mai colea cu neica M i t u . " I-am tras cu ochiul, şi zic: „Cale bună, fină". El a tăcut şi s-a făcut roşu ca ardeiul; da ea, diavoloaica, a-nceput să râză; zice: „Sărut mâna, năşicule!" şi-a plecat amândoi înainte.

M-am uitat lung după ei până a intrat în curtea bisericii. aşa mândri!. Ei! ce să mai vorbim degeaba, taică? Dacă aşa a făcut Dumnezeu lumea noastră. Am zis şi eu: aşa da, aşa-mi place şi mie!.

. Ş-apoi, adică ce-ar fi - adăogă Cuţiteiu după o scurtă tăcere - ce ar fi să-l lase pe pârlitul de Matache şi să ia pe Mitu?

- Cât oi trăi eu asta nu se poate, zise popa.

- Ce se potriveşte!. De ce?

- Că nu voi eu!... Şi popa înghiţi în sec şi, simţindu-şi gâtul uscat, bău două pahare unul după altul. ş-apoi încă unul.

- Ei! asta-i. Or să te-ntrebe ei pe tine!. Şi dacă-i vorba, tot mai bine să-i fie nevastă decât ţiitoare... Uite popa cum se miră! parcă-ntâia oară a văzut d-alde astea. Ce, mă, tu n-ai fost tânăr niciodată? Nu ţi s-a-ntâmplat. Iacă mie, cum mă vezi, mi s-a-ntâmplat. şi încă la mine. a fost ca nelumea. Acuma poci să-ţi spui ca la un duhovnic, c-a trecut de mult. Eu mă-ndrăgisem de cumnată-mea.

Popa făcu o mişcare.

- Da, da, de nevasta lui frate-meu răposatul. Să murim şi eu şi ea şi mai multe nu. Satul tot ştia şi frate-meu nimic. Bietul răposatul!. bun om, da prost! parcă-l împingea dracul să m-ajute el. Ţiu minte odată zor-nevoie să mă duc eu la târg

cu ea, că el avea treabă la deal. Bucuria noastră! Mă şi suisem în căruţă cu Smaranda, când iacătă maică-ta... Venise s-o luăm şi pe ea cu noi. Ce să faci? Am luat-o... O zi întreagă n-a fost chip s-o rătăcim pân târg.

Taica mă dăscălea pe-o parte, maică-ta pe alta. Şi unul ş-altul o păzea pe Smaranda. Unde să te apropii? - Ce mi-a dat păcatu-n gând? Să fug cu ea-n lume. Cine să le fi spus. cum or fi aflat-o şi p-asta. nu ştiu. ştiu numai atâta că m-a vândut alde taica - să scape de mine şi pe mine de păcat.

- Cum?

- Iaca lesne. M-am pomenit într-o dimineaţă cu larmă mare-n sat, chiote, ţipete de muieri şi de copii. Ce e? ce e? Alergau aleşii cu ceauşii să prinză flăcăi la miliţie. N-apucasem să-mi pui minteanul, şi numa iacă Smaranda într-un suflet: „Fugi, Costandine! după tine umblă. fugi că te ia!" Odată mi-a scăpărat pân cap: „Tii! asta hoţul de taica mi-a făcut-o!", că-mi spusese cu vreo câteva zile mai-nainte: „Mă, Costandine, tu ai fi bun de dorobanţ. ce nu vrei tu să te bagi la miliţie?" „Acu, zic, tot mă ia ei, încai." Am apucat-o pe Smaranda ş-am smucit-o înăuntru-n odaie. Ţi-ai găsit!. Nici n-am atins bine clanţa, şi iacă şi taica cu toporul ridicat: „Ticăloşilor, vă trăsneşte Dumnezeu! vă crăp capul ca la nişte câini!..."

Ăia intraseră în curte... Îi dau brânci bătrânului - Dumnezeu să-l odihnească! - cât colo, ies pe prispă şi pui mâna la brâu pe prăsele: „Mă! zic; ăl dintăi de-o pune mâna pe mine. îi vărs maţele!" ş-o iau la fugă spre pârleaz. Ei după mine. Un ceauş de dorobanţi venea înainte mâncând pământul şi-nvârtea peste cap ştreangul. parcă-l văz ş-acu nalt şi spătos cât o namilă. „Dă-te!. nu te da!. ţine-aci!" Când să pui piciorul peste gard, mi-a şi aruncat laţul de gât şi m-a întors înapoi lat pe spate. M-am zbătut cât am putut. da-mi luase apa. Ce să mai lupţi cu beregata strânsă-n ştreang! M-a legat cot la cot. şi m-a dus.

- Ei, şi?

- Ei! şi m-a dus. Cine era să mă plătească? taica?... M-a dus la tact şi d-acolo la oraş. Am fugit o dată cu gândul să viu să iau pe Smaranda şi să m-apuc de hoţie. A pus mâna pe mine, m-a bătut şi m-a închis. Am sărit într-o noapte peste zid. A prins de veste straja, s-a luat după mine şi m-a-mpuşcat în picior - ş-acu am semnul. Mi-a tras o bătaie straşnică. Am stat închis multă vreme până a venit să mă scape - şi cu ce cheltuială! - cine te gândeşti?... Bietul neica, frăţină-meu!...

M-am întors acasă. Smaranda avea doi copii. fusese bolnavă. se făcuse urâtă. Când ne-am văzut, ne-a apucat şi pe mine şi pe ea o ruşine.

- Pe urmă?

- Pe urmă m-am căsătorit ş-am trăit cum mă ştii... Boda-proste lui bietu taica: el m-a mântuit de păcat. că după cum eram nebun, îl făceam - îl făceam şi era făcut.

Venise popa să caute chipurile linişte la cumnatul Cuţiteiu! nu cu vin, cu otravă-l cinstise. Şi de aceea se întorcea părintele într-un târziu cam pe două cărări, căutând o inspiraţie luminoasă şi neputând apuca în mintea-i turburată calea spre o hotărâre. O oboseală nespusă, un fel de dezgust mai zdrobitor decât chiar deznădejdea apăsa greu pe amândoi umerii bătrâni.

Care va să zică el cerea o jertfă - ştia de-aminteri şi el asta tot aşa de bine ca şi Cuţiteiu - o jertfă care nu se dă de bunăvoie, care trebuie luată cu de-a sila. „Cu de-a sila!." Şi omul grăbi pasul. Ajunse acasă, luă din fundul lăzii şi vârî în sân un pachet învelit într-o basma, încălecă şi porni. Când răsărea soarele era departe.

Drumul a fost şi scurt şi lung, lung de neastâmpăr, scurt de gânduri... O să se-nvoiască prefectul?... Un învăţător nu poate fi luat în armată. Cum să propuie? ce să zică? cum să înceapă?... Dar daca n-o izbuti?... Daca nu s-o putea?... Ei! numai să vrea prefectul şi se poate.

Prefectul era o veche cunoştinţă - procurorul de odinioară. Fost deputat, om bogat acuma, cu putere şi influenţă nemăsurată. S-ar putea daca ar vrea el. În mâna omului aceluia stetea liniştea călătorului. Acesta şi-aducea aminte cât de bun fusese acela cu el. Da, dar acu nu mai era tânărul vesel de p-atunci: trebuia să fie un om matur. Lucrul poate că n-o să meargă aşa de uşor ca aldată.

Şi astfel, bătându-se cu socotelile, călăreţul se trezi înainte-i cu sclipeala turnurilor de tinichea din oraş. Încă o fugă de cal. În sfârşit!

Intră pe aceeaşi barieră pe unde acu mai bine de douăzeci de ani ieşise ducând în căruţă comoara găsită lângă altarul lui sfântul Ion. Călăreţul ocoli cu dinadinsul stradele principale şi piaţa, nevoind să mai vază locurile ce fuseseră odinioară teatrul talentelor micului bufon.

Prefectul locuia la marginea oraşului într-o casă de jur împrejur cu o grădină mare. La prefect era lume multă. Preotul aşteptă în sală. D-abia se aşezase cu sfială pe un colţ de scaun şi auzi deodată în o odaie de-alături un zgomot grozav: ceartă, palme, buşeli, ţipete; uşa odăii se deschise smucit, o slujnică urâtă şi lălâie, răgind ca o bestie, cu nasul şi gura pline de sânge, ieşi zăpăcită; după ea numaidecât, o damă mititică şi uscată, cu capul plin de funde de hârtie, fierbând şi spumegând, cu un cleşte de sobă în mână, şi strigând: „S-o puie la coteţ! la coteţ!" - Una după alta pieriră-ntr-o clipă pe altă uşe.

Popa se ridică-n picioare mai mult de frică decât de respect. Până să-şi dea bine seama de ce văzuse, auzi un hohot de râs straşnic ş-apoi alte ţipete, de astă dată jalnice şi sfâşietoare - o femeie se chinuia parcă să-şi dea sufletul. Uşa se deschise înapoi, şi un ungurean intră purtând în braţe pe dama cu capul înfăşurat în hârtii. Membrele-i erau înţepenite, gâtul şi mijlocul strâmbe, faţa ca varul, şi din ochii ei mari deschişi peste măsură se vedeau numai gogoşile albe... Gemea şi scrâşnea din

dinți. Slugoiul, ajutat de două femei, o duse în odaia ei. Peste un moment, el ieşi ştergându-se pe mâini - îl muşcase.

- Ce e? îndrăzni popa aiurit.

- Iacă nişte păcate!

Şi fără multă stăruință, popa aflǎ cât e de rea şi de bolnavă stăpâna casii, nevasta prefectului. O scorpie!. bate slugile până la sânge, le-nțeapă cu ace, le frige cu fierul de frizat roşit în spirt. şi când osteneşte, o apucă: râde, plânge, țipă şi rămâne ceasuri întregi țeapănă... Trebuie frecată cu perii aspre, bătută cu nuiele subțiri şi afumată cu nişte doftorii tari până să-şi vie iar în fire.

Popa îşi făcu cruce şi s-aşeză la loc s-aştepte. Tocmai târziu, prefectul ieşi să conducă până la scară pe un boier bătrân. Isprăvind, dete cu ochii de preot, care sta umilit în picioare. Din două vorbe cei doi vechi cunoscuți se recunoscură. Preotul zise încet:

- Aş vrea, să trăiți, domnule prefect, să vă spui un foc al meu. între patru ochi. dar între patru ochi.

Fiindcă mai avea doi musafiri, prefectul pofti foarte politicos pe popa, cu toate protestările de rigoare ale acestuia, în salonul de-alături, şi intră în biurou să expedieze pe cei doi.

Popa trecu în salon şi se opri un moment la uşă. De mult nu mai intrase în aşa apartament! de mult nu-i mai lovise vederile aşa combinație de forme şi colori! Era un adevăr minunat. Salonul da în grădină, şi reflexul copacilor, trecând prin perdeluțele de rățea, dedea şi mai mult farmec acestui interior şi bogat şi de gust.

Omul făcu un pas, înaintând ca un călător într-o vale plină de încântătoare amintiri, pe care o revede deodată după o îndelungată pribegire. Uimit, privi de jur împrejur; dar când ajunse cu privirea în colțul unde bătea-n plin lumina verzuie de la trei ferestre mari, călătorul rămase trăsnit. Un strigăt

i se-necă în piept: ochii lui întâlniseră căutăturile unui portret mare.

Era o arătare din altă lume - mai dulce, mai bună. fericită! Zâmbea cu acelaşi zâmbet neuitat, în care se amesteca multă blândeţe cu multă patimă, atâta inteligenţă limpede cu atâta oarbă pornire. Bătrânul stete mult. mult înaintea ei, şi, voind parcă s-aprinză cu privirea lui ochii nemişcaţi de sus şi să-i facă să clipească o dată măcar, măcar o dată, clătină din cap şi şopti:

„Ei!... să ştii tu ce e acuma pe sufletul meu!"

- Poftim, părinte, zise prefectul.

Bătrânul tresări:

- Cine e? întrebă el, întinzând mâna spre chipul din perete şi fără să se uite la omul ce-l trezea aşa de brusc din vis.

- Soacră-mea... mama nevesti-mii... O femeie nenorocită: a murit tânără, sărmana!

Bătrânul se-ntoarse machinal.

- Ei! ce e? spune-ţi păsul, adăogă prefectul; poftim de şezi.

Popa şezu şi tăcu.

- Ai vreo pricină?... vreo daraveră?... spune.

Popa nu zise nimic.

- Suntem singuri, n-ai nici o sfială... Nu ne-aude nimini... Spune, zise foarte binevoitor, deşi cu oarecare nerăbdare prefectul. Daca e posibil, te cunosc ce om eşti, fac tot pentru sfinţia-ta.

Bătrânul alunecă de pe scaun şi căzu mototol pe covorul moale. Poliţaiul, care aştepta afară ordine, era din norocire aci, gata la chemarea superiorului, să ajute pe omul bolnav: l-a descheiat la gât, la sân, la brâu. l-a frecat cu oţet la tâmple şi la inimă. Când îşi veni în fire, preotul era întins în biurou pe canapea. Se încheie degrabă, îşi ceru iertăciune - era bolnav, bătăi de inimă şi ameţeli - simţise cum îl ia ca p-o apă, cum i se-ntunecă tot împrejur şi cum adoarme. Se ridică, salută şi porni să plece.

- Bine, nu mi-ai spus nimic, zise prefectul, făcând semn poliţaiului să iasă.

Poliţaiul ieşi foarte mulţumit de serviciul umanitar ce realizase. Popa se căuta mereu în sân, la brâu, prin buzunare, fără să spuie o vorbă. Prefectul, obosit, zise:

- Ei! spune-mi odată.

- Am pierdut-o! răspunse popa naiv, salută şi ieşi grăbit.

Prefectul dete din umeri. Chemă pe poliţai. Poliţaiul lipsea, dar trebuia să se întoarcă la moment: plecase în fuga mare - „uitase raportul de noapte la canțilerie!".

Oricât era de tânără Ileana, înțelesese că taică-său citea în sufletul ei tot aşa de bine ca-n cărțile lui de la biserică.

Dacă-i aşa, care va să zică ştie şi el... Ş-apoi?... să ştie! Cine ce treabă are?... Frică?... De cine? de ce?... De Matache?... tontul?... cârpa? O să-l lase şi pace bună: trai cu de-a sila nu se poate. - Cinste?... Vorbe. - Ruşine?... N-are. - Da, să ştie tot satul!. I-ar părea rău să nu ştie lumea toată!. N-are. Da, să ştie tot satul!... I-ar părea rău să nu ştie lumea toată!... Are să spuie chiar dânsa. Da, pentru că nu mai poate ascunde focul ce-o arde; trebuie odată să-l dea afară. şi cântecul şi plânsul pe-nfundate nu-i mai ajung pentru asta. Are să iasă pe drum. nu; are să meargă la biserică şi, când o fi tot vileagul strâns, o să strige-n gura mare că-i plesneşte inima de atâta chin mut, că fără omul ăsta înnebuneşte, omoară pe cine i-o ieşi înainte şi se strânge singură de gât cu ghearele ca o fiară nebună!

Şi cu mâinile înfipte în păr, femeia îşi legăna ca de durere capul frumos într-o parte şi-n alta. De din dosul caselor porni - aşa de târziu! - semnalul cunoscut: fiara nebună dintr-o săritură fu de gâtul prăzii.

- Ci vino odată! gemu ea. De ce mă chinuieşti? Ce vrei? - să mor? Zi tu că vrei să mor... Pe sufletul mamii din groapă, - s-ajung să mă gunoiesc la garduri până or fugi şi câinii de mine! să-mi pice carnea putredă de pe oase! să mi se macine

oasele până la măduvă! jigăniile pământului să mi se-ncuibe în coşul pieptului şi-n ţeasta capului: zi tu că vrei să mor. acuşica, acilea, mor!

Ochii i se-nchiseră, obrajii şi gura îi îngheţară, şi căzu moale în braţele lui. Când de suflarea bărbatului femeia îşi căpătă iar glasul, se puse să-i spuie cât de nedrept se supărase el pe ea, cât de copilărească şi fără temei fusese cearta lor şi cât suferise ea de lipsa lui.

. Se zbăteau de mult unul în braţele altuia, când se auzi portiţa trântită: sosea părintele călare. Amândoi rămaseră nemişcaţi. Călătorul descălică, luă şaua şi dete drumul calului să pască. De departe, din fundul grădinii unde erau ei, se văzu fereastra de la odaia bătrânului luminându-se.

- Să ştie el că sunt aici, zise Ileana râzând înfundat şi strângându-se ca de teamă lângă Mitu - m-ar omorî!

Preotul stinsese lumina şi se trântise pe pat să-şi adune gândurile şi să facă un plan nou, altă socoteală.

Deşi obosit de atâta drum călare, de-atâtea ş-atâtea, nu putea adormi... Încet-încet însă p-aci să aţipească. Era tocmai să păşească hotarul fericit dincolo de care gândurile scapă din ştirea noastră ca să alerge şi să-şi ţopăie libere danţurile bizare.

. El sări în sus.

... Umblă cineva pân curte... O uşă se deschide şi se-nchide în casele din faţă ale fie-sii. Vorbă tainică!. Bătrânul ieşi repede. Nimic. S-auzea numai prin răcoarea nopţii ronţăiala calului. Fusese o părere bolnavă. Ocoli împrejurul caselor. Iar nimic. Beznă. Nici o mişcare.

Bătu la fereastra Ileanii. încă o dată. mai tare. tare de tot. Nici un răspuns.

. Să spargă uşa!. Se duse, luă toporul şi se-ntoarse; dar când pipăi să găsească clanţa, dete cu mâna de verigă: era pusă şi-ncuiată cu lacătul. Nimeni!. Cu capul gol, cu pletele-i cenuşii desfăcute şi lăsate-n voia vântului, bătrânul ieşi pe

poartă-n goana mare. La şcoală încuiat cu lacătul. Îndărăt!. Era lumină la Ileana: se dezbrăca să se culce. Înapoi!. La şcoală lumină!

El sui dintr-un pas cele trei trepte ale prispii şi se uită pe fereastră: Mitu sta la masă cu capul rezemat pe mână. Frumuseţea tânărului, privirile lui pierdute cine ştie unde, aerul extatic care-i lumina capul încremeniră pe omul de-afară: acesta-şi acoperi ochii să nu mai vază spăimântătoarea icoană. O clipă stete aşa, apoi bătu hotărât în uşă, intră desfigurat, se înfipse în prag şi izbucni:

- Ce ai tu cu mine? ce? om fără suflet, fără lege şi fără Dumnezeu!... Nu răspunzi... ai? ... Te-am strâns de pe dru¬muri, te-am încălzit la sânul meu, şi tu vrei necinstea casei mele? tu vrei să mă omori pe mine?. Ce rău ţi-am făcut eu ţie? Cu ce ţi-am greşit? Spune: să mă căiesc şi să mă ierţi!. Iartă-mă!. Fie-ţi milă de un biet păcătos de bătrân. Mitule, copilul meu!..

Şi bătrânul cu părul despletit se târa în genunchi şi lupta să-i apuce şi să-i sărute mâinile cu zorul.

- Părinte! zise tânărul tremurând şi căutând să-şi scape mâinile. Tu să mă ierţi pe mine. Iartă-mă!. Eu nu uit ce-ai fost pentru mine; nu voi să-ţi fac nici un rău, nici o ruşine. Ea nu mai poate trăi cu bărbatu-său. ea dacă se desparte, eu. o iau.

- S-o iei tu?

- Da, eu; nu mai poci trăi fără ea.

- Omule, ţi-e soră!

- Pentru că m-ai crescut.

- Nu!. ţi-e soră bună!

- Cum?

- Tu eşti copilul meu adevărat. Carnea mea!

- Părinte. vrei să mă amăgeşti.

- Nu, nu te amăgesc. Am greşit. am păcătuit, şi Dumnezeu a vrut să mă bată, şi te-a trimis pe tine să mă baţi. Trebuia de mult să-ţi spui taina asta: erai tânăr şi eu eram duhovnic. mă puteam eu spovedi unui copil?. Dar atâta dragoste câtă ţi-am purtat eu ţie. niciodată n-ai înţeles, n-ai bănuit măcar că eu îţi sunt tată cu adevărat?. Pentru că n-ai înţeles, iacătă viu eu, duhovnicul, la tine şi mă spovedesc ţie şi te rog: nu-mi lăsa sufletul în frică de moarte!. Dacă simţi că nu poţi birui păcatul care te târăşte, pleacă, fugi departe: aici e iad şi pentru tine şi pentru ea şi pentru mine!... Să ştiu eu numai unde eşti. Lasă. ţie o să-ţi treacă. o să te-nsori cu o fată frumoasă. o să ai copii. Las tot aici. şi vine taică-tău bun să trăiască lângă tine şi să moară fericit, fără buba asta grozavă care-mi roade inima!

Bătrânul se opri pentru că nu mai putea. Mitu ascultase galben. Fără să răspunză sărută mâna preotului, care-l strânse ca şi odinioară la piept stropindu-i capul cu lacrimi bogate şi calde.

- Acu mă duc, taică, zise el; mă duc!

Şi se duse.

De două zile. Acu e a treia noapte de când părăsita anină la fereastră semnul ştiut, ştergarul înnodat, degeaba. Nu vine. Ea geme în chinurile aşteptării, nesiguranţii, deznădejdii.

Bolnav pântre străini?... Răpus?... Cu altă femeie?...

Să-l caute? unde?. Să aştepte? cât?. Să moară? cum?

Unde e?. Unde?

E aici foarte aproape... Se-ntoarce din depărtări la locul lui. El a cugetat atâta vreme pe drumuri, şi-a ajuns să vază că nu poate lăsa pe nenorocita în necăinţă, fără să-i zică o vorbă, fără să plângă amândoi împreună păcatul săvârşit din neştiinţă. Dar daca preotul, pentru cuvinte de bigotism ori de eresuri sociale, o fi inventat o poveste de fantazie?. Caldă speranţă! dragostea lui atunci n-ar fi neiertată!. Dar dacă ar

fi adevărat?. Ei, şi? la urma urmei el strică?. Ea? Soarta!. Şi de aci o întreagă filosofie păgână, în faţa căreia orice convenţie e eres, superstiţie orice credinţă.

Aşa filosofând, a sărit pârleazul şi trage cu urechea. Nu poate păşi înainte. i-e frică. Un moment voieşte să se-ntoarcă şi să plece. acu pentru totdeauna. Pune piciorul pe pârleaz. Dar se socoteşte mai bine. Coboară iar îndărăt şi stă ţintuit pe loc. Stă pe loc de mult între două căi, fără să poată intra nici pe una: trebuie târât ca să se urnească. şi are să fie târât.

Lumina de la fereastra părintelui s-a stins. Tânărul lasă să mai treacă timp, apoi face un pas într-o parte ca să vază dacă la Ileana e aprins. Nu e. Se apropie binişor. Câinele începe să latre. Omul îl cheamă şoptit pe nume; animalul se gudură şi se potoleşte. Acum s-aprinde iar lumina la bătrânul. Tânărul se retrage lângă pârleaz. Preotul iese. merge la poartă... se-ntoarce, şi Mitu îl vede cum trece prin bătaia luminii de la fereastră şi se-ndreaptă după câine, ca după o călăuză, cercetând, către fundul grădinii. Uşor, învăţătorul trece afară peste gard şi se pitulă în dosul crucii mari de sub deal, la răspântie. Câinele sare şi el şi vine să dea din coadă pe lângă cruce. Preotul se-ntoarce în casă şi stinge. A început acu o luptă aşa de-ncordată, încât între zvâcnelile repezi ale inimii nu mai încape nici un moment pentru căinţă. Câinele, gonit, ia drumul de ocol; omul sare înapoi în grădină. Ce face femeia? Să fie bărbatul acasă?. Nu e probabil. căruţa nu e-n şopron şi-n grajd nici un zgomot... Lumină deodată la fereastra Ileanii. ştergarul înnodat. Îl aşteaptă. Inima-n dinţi!. şi freacă cu mâna pe uşă foarte discret.

Un ţipet năbuşit înăuntru. Ileana suflă-n lumânare şi iese. Tremură scuturată din rărunchi de friguri. Ea îl târaşte în grădină la locul ştiut, unde de-atâta vreme aşteaptă velinţa întinsă. Femeia se acaţă de gâtul lui... El o strânge-n braţe cu

putere şi dă să-şi apropie buzele de ale ei. dar îl cuprinde un fior de groază ş-o împinge departe.

Acum porneşte potopul ei de vorbe - jurăminte, blesteme, fără şir, dar pline de înţeles; bănuieli de necredinţă. teama de saţiu. ameninţări de crimă şi sinucidere. plânsete şi rugăciuni de milostivire. El retează grav cuvântarea ei monstru¬oasă. şi-i spune tot, tot. Ea rămâne-ntâi înlemnită. apoi începe să râză înecat şi din ce în ce mai nervos şi mai nervos, până când izbucneşte cu hotot şi, lovindu-l brutal peste braţul vânjos, pe care i-l apucă şi-l striveşte sub degete:

- Prostule! A râs de tine!... Ai crezut? Nu-i adevărat! Minte!

Şi se năpusteşte asupra lui şi-l îngenunche jos la pământ.

O sprânceană alburie se iveşte pe coama dealului de către răsărit. Pe lângă crucea din răspântie scârţie roatele căruţelor ce pleacă din vreme să nu le-ajungă zăduful pe drum. Mitu tresare din somn.

- Se face ziuă, Ileano! scoală degrab!

Sprânceana albă creşte şi alte roate venind din deal la vale se aud apropiindu-se. o doină din frunză, cântec de drumeţ fără griji. şi vorbă. Tânărul ridică femeia de jos ş-o ajută, cum era ameţită, să ajungă până la uşa casii.

E grea despărţirea. O să fie chiar peste putinţă!

. Bătrânul a dormit rău: bătăile inimii l-au deşteptat prea de multe ori. Se ridică năbuşit din pat; îi trebuie aer; merge să deschiză fereastra, dă perdeluţe-ntr-o parte, şi i se năzăreşte că vede-n pragul din faţă două umbre albe ce vor parcă să se topească una-tr-alta. Se şterge la ochi şi se uită mai bine. Da!. Ia puşca din cui şi iese-n prag.

- Cine-i?

O flacără roşcată, un trosnet, la care răspunde împrelung deal după deal - Mitu a picat fulgerat.

- Ce-ai făcut, nebunule?! răcneşte femeia şi porneşte un pas.

A doua ţeavă! Ileana cade-n genunchi... se zbuciumă în zadar să se scoale... Vrea să strige... o gâlgâitură de sânge o podideşte pe gură. Se moaie de la junghietură şi târându-se cât colo, se aşază de-a binelea.

Popa aruncă jos puşca, a cărei guri tot fumegă mirosul necăcios de silitră... Trece gardul, suie în clopotniţă, se atârnă cu amândouă mâinile de funiile de trei şi-ncepe să le smucească cu o înaltă energie: cele trei clopote mici şi sărace se pornesc deodată să ţipe şi să se vaite cu o jale nebunească.

Se strânge multă lume.

Popa ia de mână pe Cuţiteiu şi porneşte urmat de obştea satului. El merge cu toţi la locul unde zac cei doi copii nenorociţi. Sprânceana mică alburie câtă vreme s-au jelit clopotele s-a făcut trandafirie şi mare.

- Eu i-am împuşcat, zice bătrânul liniştit... Întâi pe el şi pe urmă pe ea... Da, eu!

Şi se-ntoarce să-i privească. Ileana a adormit, strângând în braţe genunchii lui frate-său. Popa se apleacă la ea:

- Nu aşa, căţea! zice el zâmbind crud... Nu aşa, că-i păcat!

Şi descleştându-i mâinile calde încă, o dă greoi mai la o parte. A zburat în sfârşit surâsul înţelept de pe chipul prietinului Cuţiteiu... Omul îşi acopere prosteşte buzele învineţite cu o mână, cu alta ochii uzi. Toţi stau cu capul gol. Nici o suflare.

Popa se ridică, se-ntoarce spre mulţime cu privirea ţintă şi-nfricoşat de-ngrijată.

- Inima!... zice el. I...! şi se culcă să doarmă somnu-ăl bun lângă copiii săi.

O FĂCLIE DE PAŞTE

Leiba Zibal, hangiul de la Podeni, stă pe gânduri la o masă subt umbrarul de dinaintea dughenii, aşteptând diligenţa, care trebuia să fi sosit de mult: e o întârziere de aproape un ceas.

Este lungă şi nu prea veselă istoria vieţii lui Zibal; dar aşa cum e prins de friguri, tot e o petrecere pentru el să ia pe rând una câte una fazele ei mai însemnate.

Precupeţ, vânzător de mărunţişuri, samsar, câteodată şi mai rău poate, telal de straie vechi, apoi croitor şi ştergător de pete într-o ulicioară tristă din Ieşi - toate le încercase după accidentul care-l făcuse să-şi piarză locul de băiat într-o mare dugheană de vinaţuri. Doi hamali coborâseră în beci un boloboc sub privigherea băiatului Zibal. O nenţelegere se ivi între dânşii la împărţeala câştigului. Unul din ei luă un crâmpei de lemn ce-l găsi la-ndemână şi lovi în frunte pe tovarăşul său, care căzu ameţit şi plin de sânge la pământ.

Băiatul, văzând sălbăticia, dete un ţipăt de alarmă, dar mizerabilul se repezi să iasă din ogradă şi, trecând pe lângă băiat, ridică mâna asupră-i. Zibal pică leşinat de spaimă. După o zăcere de câteva luni, când se întoarse la stăpân, locul lui era ocupat.

Atunci începu lupta grea pentru viaţă, care se îngreună şi mai tare prin căsătoria lui cu Sura... Răbdarea însă osteneşte

soarta rea. Fratele Surei, hangiu la Podeni, muri, şi hanul rămase lui Zibal, care urmă negoţul pe seama lui.

Aci se află el acuma de cinci ani.

Are strânsă o avere bunicică în bani şi vinaţuri bine îngrijite, o marfă care totdeauna face parale. De sărăcie a scăpat Leiba, dar sunt toţi bolnavi, şi el şi femeia şi copilul - frigurile de baltă.

. Şi oamenii sunt răi şi pricinaşi în Podeni!. Ocări. batjocuri. suduituri. acuzări de otrăvire prin vitriol. Dar ameninţările!

Ameninţarea este mai grea pentru un suflet ce se clatină uşor decât chiar lovitura. Ceea ce munceşte acu pe Leiba mai mult decât tremurătura frigurilor este o ameninţare.

„A! *goi* ticălos!" gândeşte el oftând.

Ticălosul este badea Gheorghe - pe unde o fi! - un om cu care Zibal a avut o daraveră foarte neplăcută.

Gheorghe venise într-o dimineaţă de toamnă la han, obosit de drum; ieşea din spital - zicea - şi căuta de lucru. Hangiul l-a luat în slujbă. Dar Gheorghe s-a arătat a fi un om prea brutal şi prea ursuz. suduia mereu şi mormăia singur prin ogradă. Era o slugă rea, leneş şi obraznic. şi fura.

Într-o zi a ameninţat pe balabusta îngreunată, care-l ocărâse cu drept cuvânt, s-o lovească în pântece. aldată a asmuţit un câine asupra lui Strul cel mic.

Leiba i-a făcut numaidecât socoteala şi l-a trimis. Dar Gheorghe nu voia să se ducă; el pretindea cu violenţă că s-a fost tocmit pe un an. Atunci hangiul a spus că merge în deal la primărie să ceară vătăşei ca să-l alunge.

Gheorghe a vârât repede mâna în sân strigând: „Iudă!" şi a voit să se năpustească asupra stăpânului.

Din norocire, sosea atunci o haraba încărcată cu muşterii. Gheorghe a început să rânjească, zicând:

„Ce, te-ai spăriet, coane Leiba?... Iaca mă duc".

Şi apropiindu-se crunt peste tarabă de Leiba, care se dete cât putu înapoi, îi şopti:

„Să mă aştepţi în noaptea Paştelui, să ciocnim ouă roşi, jupâne. Să ştii că ţi-am făcut şi eu socoteala!"

Atunci intrară muşteriii în dugheană.

„Să ne vedem sănătoşi la Înviere, coane Leiba!" adăogă Gheorghe depărtându-se.

Leiba a mers la primărie, apoi la subprefectură, să denunţe pe ameninţător, cerând să fie păzit. Subprefectul, un tânăr foarte vesel, a primit întâi peşcheşul „modest" adus de Leiba, pe urmă a început să râză de jidanul fricos şi să-l batjocorească. Leiba a stăruit călduros să-l facă a înţelege gravitatea lucrului, cum era hanul izolat departe de sat şi chiar de şosea. Dar subprefectul, cu un aer mai serios, l-a povăţuit să fie cuminte: nici să nu mai pomenească de aşa ceva, ca să nu deştepte în adevăr, într-un sat unde oamenii sunt răi şi săraci, pofte de călcare.

Mai târziu, peste câteva zile, îl căutară pe badea Gheorghe un pomojnic şi doi călăraşi: era bănuit pentru o pricină.

Ce bine era să-l mai fi răbdat Leiba măcar până la sosirea acestor oameni!. Dar Gheorghe era acu cine ştie unde.

Deşi asta se petrecuse de mult, totuşi, în mintea omului prins de friguri, se repeta bine impresia figurii lui Gheorghe, a mişcării lui vrând să scoată ceva din sân şi a cuvintelor lui ameninţătoare. Cum se deştepta aşa de limpede acea amintire?

Era sâmbăta Paştelui.

Sus pe deal, în satul depărtat ca la doi kilometri printre bălţi, se auzeau clopotele bisericii. Şi se aude aşa de ciudat când ai friguri: aci foarte tare, aci aproape deloc. Noaptea care venea era noaptea Paştelui: scadenţa făgăduielii lui Gheorghe.

„Dar poate că l-au prins până acuma!"

...Oricum, Zibal mai stă la Podeni doar pân' la câştiul viitor. Cu capitalul lui se poate deschide un negoţ frumos în

Ieşi... În târg, Leiba o să fie sănătos, o să şază aproape de comisie. O să cinstească pe comisar, pe ipistat, pe sergent. Cine plăteşte bine este bine păzit.

Într-un târg aşa mare, noaptea e zgomot şi lumină, nu întunerec şi tăcere ca în valea singuratică a Podenilor. E un han în Ieşi - acolo în colţ, ce loc bun pentru o dugheană! - un han unde toată noaptea cântă fetele la *Cafe-Chantant*. Ce viaţă zgomotoasă şi veselă! Acolo găseşti la orice ceas, zi şi noapte, pe domnul comisar cu fetele şi cu alţi *poreţi*.

Ce mai trebuie multă bătaie de cap aici, unde, mai ales de când cu drumul-de-fier, care ocoleşte foarte pe departe mlaştinele, *gheşeftul* scade mereu?...

- Leibă! strigă Sura dinăuntru, soseşte dilijenţa, s-aud zurgălăii.

Valea Podenilor este o văgăună închisă din patru părţi de dealuri păduroase. În partea despre miazăzi, mai cufundată, se adună, din şipotele ce izvorăsc de sub dealuri, nişte băltaie adânci, deasupra cărora se ridică ca nişte perii stufişuri dese de rogoz. Între partea băltoasă şi partea mai ridicată despre miazănoapte, în mijlocul văii, stă hanul lui Leiba: e o clădire veche de piatră, sănătoasă ca o mică cetăţuie; deşi terenul e mlăştinos, hanul are zidurile şi beciurile bine uscate.

La glasul Surei, Leiba se ridică greoi de pe scaun, întinzându-şi membrele obosite; el cată lung în zare către răsărit: nici pomeneală de diligenţă.

- Nu vine; ţi s-o părut... răspunde el balabustei, şi se lasă iarăşi jos.

Foarte trudit, omul îşi încolăceşte braţele pe masă şi-şi aşează pe dânsele capul, care-i arde tare.

La căldura soarelui de primăvară, care începuse să încingă faţa mlaştinelor, o moliciune plăcută cuprinse nervii omului, şi gândul începu să depene pe fusul conştiinţei bolnave mai rar şi tot mai rar înmuind treptat formele şi colorile închipuirilor.

Gheorghe. Noaptea Paştelui. Talhar. Ieşii. O crâşmă în miezul târgului. O dugheană veselă, care merge bine. Sănătatea.

Şi aţipi...

. Sura lipseşte cu copilul de mult d-acasă.

Leiba iese în uşa dughenii să se uite în calea ei.

Pe uliţa mare e o circulaţie vie, o nentreruptă fâşiitură de roate pe răzoare, acompaniată de ciocăniturile ritmate ale trapătului de potcoave pe luciul asfaltului.

Deodată însă circulaţia se opreşte, şi dinspre Copou se văd venind o grămadă de oameni, gesticulând şi strigând foarte mişcaţi. Mulţimea pare că escortează pe cineva: militari, o streajă şi fel de fel de public. La toate ferestrele caselor, la toate uşile dughenelor se înghesuiesc privitorii curioşi.

„Aha! gândeşte Leiba, o pus iar mâna pe un talhar!"

Cortejul se apropie. Sura se dezlipeşte din mulţime şi urcă lângă Leiba pe treptele crâşmii.

„Ce e, Sură?" întreabă el.

„E un nebun scăpat de la Golia."

„Să închidem dugheana, să nu deie peste n o i . "

„E legat acuma bine; dar adineaori scăpase. S-a bătut cu toţi soldaţii. Pe un jidan, pe care un *goi* răutăcios din mulţime l-a îmbrâncit peste nebun, nebunul l-a muşcat de obraz."

Leiba de pe trepte vede bine; cu o treaptă mai jos, priveşte Sura cu copilul în braţe.

Este în adevăr un nebun furios, pe care-l ţin câte doi oameni de fiecare parte; pumnii i sunt strâns legaţi unul peste altul cu o curea tare. E un om cu o cherestea uriaşe: un cap ca de taur, părul negru, des, barba şi mustăţile aspre şi împâslite. Prin cămaşa-i, sfâşiată de luptă, se vede pieptul lat, acoperit ca şi capul de un stufde păr. E cu picioarele goale; gura i-e plină de sânge, şi stupeşte mereu firele pe care le-a smuls cu dinţii din barba jidanului.

Toată lumea s-a oprit... De ce?

Jandarmii dezleagă mâinile nebunului. Mulţimea se dă într-o parte făcând un loc larg împrejurul lui. Nebunul dă un ocol cu ochii şi-şi opreşte privirile care ard spre uşa lui Zibal; scrâşneşte din dinţi, se repede ţintă pe cele trei trepte, şi-ntr-o clipă, apucând în palma dreaptă capul copilului, în cea stângă pe al Surei, le izbeşte pe unul de altul cu atâta putere că le confundă ca pe nişte ouă moi.

Un zgomot s-auzi, o trosnitură care cu nimic nu se poate compara, la întâlnirea celor două titve smăcinate una de alta.

Leiba, cu inima înnodată, ca un om ce cade dintr-o nemăsurată înălţime, dete să ţipe:

„O lume întreagă mă lasă cu dinadinsul pradă unui nebun!"

Dar glasul mut nu se supuse voinţii.

- Scoală, jidane! strigă cineva trosnind tare cu o nuia pe masă.

- Proastă glumă! zise Sura din pragul crâşmii; să sparii aşa omul din somn, ţărănoi mojic!

Leiba sări drept în picioare.

- Te-ai spăriet, jidane? întrebă râzând glumeţul. Dormi la nămiez, ai?. Scoală că-ţi vin muşterii. soseşte harabaoa poştii.

Şi, după prostul său obicei, care irita rău pe jidan, voi să apuce pe Zibal în braţe să-l gâdile.

- Lasă-mă-n pace! strigă hangiul smucindu-se şi îmbrâncidu-l cu toată puterea. Nu vezi că sunt bolnav? Lasă-mă-n pace!

Diligenţa soseşte în sfârşit cu aproape trei ceasuri de întârziare. Sunt doi călători, care se aşează împreună cu conductorul, poftit de ei, la aceeaşi masă.

Din convorbirea călătorilor se lămurea bine împrejurarea. La tactul de mai sus al poştii, se întâmplase peste noapte o călcare cu omor în hanul unui jidov. Hangiul omorât ţinea şi

schimbul cailor. Tâlharii îi furaseră, şi până să se găsească alţii în sat, călătorii curioşi putuseră cerceta în voie teatrul crimei.

Cinci victime. Dar amănuntele! Daca nu s-ar fi găsit casa prădată, s-ar fi crezut că a fost o cruntă răzbunare, sau fapta nebuniei religioase. În anecdotele despre sectarii iluminaţi, se povestesc câteodată executări de aşa absurdă sălbăticie.

Leiba tremura scuturat de un puternic acces de friguri şi asculta aiurit.

Apoi urmă ceva, care trebuia neapărat să umple de respect pe conductor. Tinerii pasajeri erau doi studenţi, unul în filosofie, altul în medicină; mergeau să petreacă sărbătorile în orăşelul lor natal. Între ei se încinse o înaltă dezbatere academică despre crimă şi cauzele ei, şi daca trebuie să fim drepţi, medicinistul era mai bine preparat decât filosoful.

Atavismul. Alcoolismul cu urmările-i patologice. Viţiul de concepţie. Deformarea. Paludismul. Apoi nevroza! Atâtea şi atâtea cuceriri ale ştiinţei moderne. Dar cazul de reversie!

Darwin... Haeckel... Lombroso...

La cazul de reversie conductorul face nişte ochi mari, în cari străluceşte o profundă admiraţie pentru cuceririle ştiinţei moderne.

- Este evident, adaogă medicinistul. De aceea, criminalul propriu-zis, luat ca tip, are braţele peste măsură lungi şi picioarele prea scurte, fruntea îngustă şi turtită, occiputul tare dezvoltat; chipul lui e de o caracteristică asprime şi bestialitate, bătătoare la ochii deprinşi: e un rudiment de om; e, cum am zice, fiara, care de-abia de curând a reuşit să stea numai pe labele dinapoi şi să-şi ridice capul în sus, spre cer, către lumină!

La vârsta de douăzeci de ani, după atâta emoţie, după o bună ospătare cu un vin aşa de bine născut şi aşa de bine crescut ca vinul lui Zibal, o frază de o nuanţă lirică, fie chiar din partea unui medicinist, şade bine.

Entuziastul tânăr, între Darwin şi Lombroso, găsise vreme să miroasă şi puţin Schopenhauer - „spre cer, către lumină!".

Zibal era departe de a fi priceput „luminoasa" teorie. Pentru întâia oară poate, în aerul umed al Podenilor, se rostogoleau aşa de înalte vorbe, aşa de nobile subtilităţi de gândire.

Ceea ce pricepuse însă Leiba mai bine decât oricine, mai bine decât chiar conferenţiarul, era ilustraţia izbitoare a teoriei; cazul de reversie el îl cunoştea în carne şi în oase: era portretul lui Gheorghe. Acest portret, din care până mai adineaori păstra numai trăsurile fundamentale, i se redeştepta acum în spirit cu o perfectă palpabilitate până în cele mai nensemnate amănunte.

Dilijenţa era departe. Leiba o urmărise cu privirile până ce, cotind la stânga, ea se pierduse pe după deal. Soarele scăpătase şi el după coasta de la apus, şi seara începea să-mpăienjinească dulce formele din valea Podenilor.

Hangiul, posomorât, se puse să rumege în minte tot ce auzise.

... În tăcerea nopţii, pierduţi în întuneric, un bărbat, două femei şi doi copii fragezi, smulşi fără veste din braţele binefăcătorului somn de mâna fiarei cu chipul omenesc şi jertfiţi unul câte unul... Ţipetele nebune ale copilului retezate de junghiul care-i despică pântecele. Gâtul spart de secure, prin deschizătura căruia iese, după fiece gâlgâitură de sânge, o horcăială surdă. Şi cea din urmă jertfă, care, năucită într-un colţ, asistă la toate astea aşteptându-şi rândul. Procesul mai grozav decât execuţia, jidanul fără apărare în mâna *goilor...* ţestele prea slabe pentru mânile năprasnice ale nebunului de-adineaori.

Buzele lui Leiba, fripte de friguri, urmau machinal gândul tremurând repede. O scuturătură puternică îl apucă dintre spete: el intră cu pasul împleticit în gangul hanului.

„Fără îndoială - gândeşte Sura - Leiba nu e bine deloc, e tare bolnav; Leiba are «idei la cap»... Căci ce înţeles poate avea tot ce face el de câteva zile şi mai ales ce a făcut astăzi?"

Crâşma a închis-o înainte de aprinsul lumânărilor, tocmai când se isprăvea *şabăsul.* De trei ori au bătut muşterii în uşa dughenii, strigând cu glasuri cunoscute să le deschiză. La fiece bătaie, el a tresărit şi a oprit-o şoptindu-i încet şi cu ochii sperioşi:

- Nu te mişca... Nu voi să intre *goi* aici.

El a trecut apoi sub gang şi s-a pus s-ascută pe treapta de piatră a pragului securea de tăiat lemne. Tremură de nu se poate ţine pe picioare, şi nu vrea să se odihnească. Ce e mai îngrijător decât toate, el, Leiba, la întrebările ei stăruitoare, a răspuns aspru şi a trimis-o să se culce, poruncindu-i să stingă numaidecât lumina. Deocamdată, ea s-a împotrivit; dar aşa de scurt i-a repetat omul porunca, încât dânsa, cu toată obida, a trebuit să se supună, resemnându-se să amâne pentru mai târziu lămurirea acestor împrejurări.

Sura a stins lampa, s-a culcat şi acuma doarme alături de Strul.

Femeia avea dreptate. Leiba e în adevăr bolnav.

*

E noapte deplină. Zibal şade de mult pe pragul ce dă în gang şi ascultă.

Ce?

Zgomote nehotărâte vin din depărtare. Parcă sunt tropote de cai, bubuituri de mai înfundate, convorbiri misterioase şi agitate. O încordare înaltă a atenţiei ascute simţirea auzului în singurătatea nopţii: când ochiul e dezarmat şi neputincios, auzul pare că luptă să şi vază.

Dar nu e o părere. Pe drumul care abate din şosea încoace se aud venind paşi de cai. Zibal se scoală şi vrea să se apropie de poarta mare a gangului. Poarta este bine închisă cu o bârnă grea d-a curmezişul, ale cărei căpătâie stau în câte-o bortă în ziduri. La întâiul pas, nisipul strivit sub papucul lui face o

scârţâitură prea indiscretă. Zibal scoate picioarele din papuci şi rămâne în colţuni. Aşa, fără vreun zgomot apreţiabil de o ureche neprevenită, el merge la poarta gangului tocmai când călăreţii trec prin dreptul ei în pasul cailor. Dânşii vorbesc încet de tot, însă nu atâta încât Leiba să n-apuce foarte bine aceste câteva vorbe:

- S-a culcat devreme.

- Dar dacă o fi plecat?

- I-o veni rândul aldată... Da' eu aş fi vrut...

Nu se mai poate înţelege nimica; oamenii aceia s-au prea depărtat.

De cine era vorba?. Cine să se fi culcat sau să fi plecat? . Cui o să-i vie rândul aldată?. Cine e acela care ar fi vrut altceva?... Şi ce altceva vrea acela?... Şi ce căutau pe drumul de lături - un drum pe care nu intră cineva decât anume ca să se abată la han?.

O osteneală zdrobitoare se lăsă pe cerbicea lui Zibal...

„Să fie Gheorghe?"

Leiba simţi că i se sting puterile şi se aşeză la loc pe prag. Între frânturile de gânduri ce se rostogoleau în capul său, el nu putu prinde un gând întreg, o hotărâre. Aiurit, intră în dugheană, trase un chibrit şi aprinse o lampă mică cu petrol.

E o idee de lumină; fitilul e aşa de jos lăsat încât flacăra stă ascunsă în interiorul capsulei de alamă; numai prin gratia maşinii apar de jur împrejur nişte bendiţe verticale foarte subţiri de-o lumină aproape cu totul moartă. Dar este destul pentru ca să vază bine în ungherele cunoscute ale dughenii. A! e cu mult mai mică deosibirea între soare şi cea mai de nimic scânteie, decât între aceasta şi întunericul orb!

Ceasornicul ţăcănea în perete. Zgomotul acesta monoton supăra pe Zibal. Omul nostru puse mâna pe limba ce se legăna şi-i stinse mişcarea.

Gura lui era uscată. Îi era sete. Spălă un păhăruţ în cada cu trei picioare de lângă tarabă şi voi să-şi toarne rachiu bun dintr-un şip; dar gâtul şipului începu să clănţănească tare pe buzele paharului. Aceste sunete erau şi mai supărătoare. A doua încercare, cu toată voinţa lui de a-şi birui slăbiciunea, nu avu mai mult succes.

Atunci, renunţă la pahar, lăsându-l să cază domol în apă, şi înghiţi de câteva ori din şip. Puse după aceasta la loc şipul, care atingând scândura produse o ciocnitură de speriat. Un moment, se opri înecat de această impresie. Apoi luă lampa şi o puse pe firida ferestrii, care da în gang: pe poartă, pe paveaoa şi pe zidul din potrivă al gangului se zugrăviră nişte bande late de-o lumină cu prea puţin mai deasă decât o închipuire.

Zibal se aşeză iar pe prag întinzându-şi urechea la pândă.

Clopote în deal... Toacă pentru Înviere... Care va să zică a trecut de miezul nopţii; ne apropiem de ziuă. A! daca ar trece şi restul acestei lungi nopţi ca jumătatea întâia!

... O trosnitură de nisip strivit sub talpă!... Dar el e în colţuni şi nici n-a mişcat măcar piciorul. A doua trosnitură. Mai multe... E desigur cineva afară, aci, foarte aproape. Leiba se scoală apăsându-şi pieptul cu mâna şi căutând să întoarcă înapoi un nod rebel ce i se ridică în gât.

. Sunt mai mulţi oameni afară. Şi Gheorghe!.

Da, el e; da, a bătut în deal ceasul Învierii.

Vorbesc încet:

- Dacă-ţi spun eu că doarme. Am văzut când a stins lumina.

- Mai bine; prindem cuibul întreg.

- Poarta o deschiz eu; îi ştiu meşteşugul. Să-i croim ferestruica. Bârna trece pe-aici.

Şi se simţiră pipăiturile cu care omul de afară măsura distanţa pe lemn.

Un sfredel mare se aude rozând țesăturile uscate ale blănii bătrâne de stejar. Zibal are nevoie să se rezeme: el se sprijinește în palma stângă pe poartă și cu dreapta își acopere ochii.

Atunci, printr-un caprițiu neexplicabil al intimelor jocuri, se produse în urechea omului dinlăuntru foarte tare și lămurit:

„Leiba! sosește dilijența!"

Era neîndoios glasul Surei. O caldă rază de speranță. un moment de fericire. este iar un vis!. Dar Leiba își trage repede mâna stângă: vârful instrumentului, pătrunzând de partea asta, l-a înțepat în palmă.

A mai gândi la scăpare?... Absurd!...

În creierul care ardea, imaginea sfredelului lua niște dimensii nemaiînchipuite. Unealta, învârtindu-se mereu, creștea la infinit, și borta devenea tot mai mare și mai mare, așa de mare în sfârșit, încât, în cadrul ei rotund, monstrul putea s-apară în picioare fără să se aplece. Ceea ce se petrecea în acel creier ieșea din sfera gândirii umane: viața se ridicase la o treaptă de exaltare din care toate se vedeau, se auzeau, se pipăiau enorme, de proporții haotice.

. Lucrarea din afară urmează cu metodă și stăruință. Leiba a văzut acuma de patru ori pe rând dintele răsucit de oțel pătrunzând în partea lui și trăgându-se înapoi afară.

- Amu, adu heresteul. zise Gheorghe.

O limbă îngustă de herăstrău trece prin borta întâia și începe să ronțăie în mișcări dese și regulate. Planul era ușor de înțeles: patru borte în patru unghiuri ale unui pătrat; între ele herăstrăul trage liniile; în centrul pătratului s-a înfipt sfredelul mai dinainte; când bucata va fi cu totul dezlipită de trupul întreg al lemnului, se trage afară; prin golul rămas, o mână puternică se introduce, apucă bârna, o dă-ntr-o parte și. *goii* sunt la Leiba în casă.

Și același sfredel, peste câteva minute, are să fie instrumentul caznei lui Zibal și a tutulor ai lui. Doi gâzi or să țină

victima răstignită jos, şi Gheorghe, cu câlcâiul pe pântecele ei, o să vâre încet, ca în blana de lemn moartă, sfredelul în osul viu al pieptului, adânc, mai adânc, până să atingă inima, pe care s-o oprească din zvâcniturile-i nebune şi s-o ţintuiască pe loc.

O sudoare de moarte scăldă tot trupul lui Zibal; omul se-nmuie din încheieturi şi încet se lăsă să cază în genunchi, ca o vită ce-şi pleacă sub lovitura din urmă grumazul, pătrunsă că de acuma ea însăşi trebuie să se părăsească pe ea însăşi.

„Da! s-o ţintuiască pe loc!. gândi el pierdut. da! s-o ţintuiască pe loc!"

Şi rămase tâmp cu ochii holbaţi pe lumina de la fereastră. Câteva momente el stete astfel încremenit pe altă lume, dar deodată:

„Da, repetă el surâzând cu o clipire fieroasă; da! s-o ţintuiască pe loc!"

Se petrecu atunci în această fiinţă un fenomen ciudat, o completă răsturnare: tremurătura lui se opri, abaterea dispăru şi figura-i, descompusă de-o atât de îndelungă criză, luă o bizară seninătate.

El se ridică drept, cu siguranţa unui om sănătos şi puternic, care merge la o ţintă lesne de ajuns.

O linie, între cele două puncte superioare ale pătratului, era pe sfârşite. Leiba se apropie curios să vază jocul uneltei. Surâsul său se caracteriza acum şi mai tare. Mişcă din cap, ca şi cum ar fi zis:

„Mai am încă vreme".

Herăstrăul roase cele din urmă fibre de lângă borta către care tinsese, şi începu lucrul între bortele inferioare.

„Mai sunt trei", gândi Leiba, şi cu precauţia celui mai încercat vânător intră binişor în dugheană. Căută sub tarabă, luă ceva, ieşi înapoi cu acelaşi tact, ascunzând obiectul ce-l ţinea în mână, ca şi cum se temea de indiscreţia zidurilor, şi se duse în vârful deştelor la poartă.

Dar ceva grozav! lucrarea de afară s-a oprit cu desăvârşire. nu se mai simte nimic.

„Ce-i asta?... Să fi plecat?... S-a dus!" fulgeră prin mintea omului dinăuntru. Şi la această închipuire, el îşi muşcă buza de jos, cuprins de o nepomenită dezolare.

„Haha!" fusese o urâtă amăgire: lucrarea începe din nou, şi el se pune a o urmări cu bătăile de inimă a celui mai cald interes. Hotărât, omul nostru era muncit de-o neînţeleasă dorinţă de a vedea lucrul cât mai degrabă sfârşit.

„Mai iute! gândi Leiba cu nerăbdare. mai iute!"

Acum se auzeau iar clopotele în deal.

- Mai iute, bre, ne-apucă ziua! zise un glas de afară, îmboldit parcă de voinţa omului dinăuntru.

Lucrătorul porni cu multă activitate. Încă puţine mişcări, şi toate punctele pătratului sunt unite.

În sfârşit!

Sfredelul trage încetinel în afară bucata în patru colţuri. O mână mare şi vânjoasă intră. Până să n-atingă însă bârna pe care o caută, se aud două răcnete, pe când Zibal înfăşură cu putere căpătâiul liber al laţului de butucul fix de la uşa gârliciului.

Laţul era ingenios combinat: o frânghie lungă legată cu un căpătâi de un butuc; la o lungime potrivită, pe locul unde era să dispară pătratul scobit, un ochi, pe care Leiba îl ţinea deschis cu mâna stângă, în timp ce cu mâna dreaptă ţinea strâns celălalt căpătâi. La momentul cerut, Zibal dete drumul ochiului şi, apucând repede cu amândouă mâinile căpătâiul liber, cu o smucitură supremă trase înăuntru braţul întreg.

.Într-o clipă operaţia fusese gata. Două răcnete o însoţiseră, unul de pierzare, altul de triumf: mâna era „ţintuită pe loc".

Se auziră apoi paşi depărtându-se grabnic. Tovarăşii lui Gheorghe părăseau lui Zibal prada prinsă cu atâta isteţie.

Jidanul se repezi în dugheană, luă lampa şi cu o învârtitură sigură ridică fitilul sus de tot: lumina captivă între gratii ieşi dasupra veselă şi victorioasă, redând viaţă hotărâtă formelor nebuloase din preajmă-i.

Zibal trecu cu lampa în gang. Tâlharul gemea greu; după încordarea braţului se vedea că renunţase la o inutilă zbuciumare. Mâna era umflată şi degetele încovoiate... părea că vrea s-apuce. Jidanul apropie de ea lampa. - Un fior: frigurile se întorceau iar. - Aplecă lumina prea aproape, încât, tremurând, atinse mâna tâlharului cu sticla fierbinte: o crispaţie violentă a degetelor se produse urmată de un vaiet surd.

La vederea acestui fenomen, Zibal tresări. prin ochii lui scăpărase o inspiraţie excentrică. Începu să râză cu un hohot care zgudui bolta gangului şi intră repede în dugheană.

Mijea de ziuă.

Sura se deşteptă deodată. parcă auzise prin somn nişte ragete îngrozitoare. Leiba nu era în odaie. Toate cele din ajun îi reveniră în minte. Se petrecea ceva rău. Sări jos din pat şi făcu lumină. Patul lui Leiba era nedesfăcut. El nu se culcase deloc.

Unde era?... Femeia îşi aruncă ochii pe fereastră: pe dealul din faţă se plimba un stol de lumini mici şi vioaie, care se mişcau, săltau, aci ascunzându-se, aci ivindu-se iarăşi. Ieşeau de la Înviere. Sura deschise oleacă fereastra; atunci auzi gemete înfundate la poartă. Înfiorată, coborî iute pe scăricică. Gangul era luminat. Ieşind pe gang, femeia fu izbită de o grozavă privelişte.

Pe un scaun de lemn, cu coatele pe genunchi şi cu barba rezemată în mâini, sta Zibal. Ca un savant care, în amestecul unor elemente, ar căuta să prinză un secret subtil al naturii ce de mult îi scapă şi-l necăjeşte, Zibal ţine ochii aţintiţi asupra unui lucru spânzurat, negru şi inform, sub care, pe un alt scaun, la o potrivită înălţime, arde o făclie mare.

Zibal privește fără să clipească procesul de descompunere a mâinii ce desigur nu l-ar fi cruțat pe dânsul. - El n-auzise urletele de-afară ale nenorocitului: era acuma prea interesant ce vedea ca să mai şi auză. Zibal urmărise cu nesaţiu toate contorsiunile, toate crispațiile stranii ale degetelor, apoi amorțeala cuprinzându-le încet pe unul câte unul - erau parcă labele unui gândac, care se zgârcesc şi se întind, se agită în mişcări extravagante, tare, mai încet, încet de tot şi apoi înțelenesc sub jocul unui copil crud.

Era sfârşit. Mâna cocea şi se umfla încetinel fără mişcare.

Sura dete un țipăt.

- Leiba!

Zibal îi făcu semn să nu-l deranjeze. Un miros gras de carne arsă se răspândea în gang; o fâşâitură se auzi şi mici plesnituri.

- Leiba! ce e? repetă femeia.

Se făcea ziuă bine. Sura se aruncă şi trase bârna. Poarta se deschise de perete târând trupul lui Gheorghe spânzurat de brațul drept. Mulțimea sătenilor, toți cu făcliuțele de Paşte aprinse, năvăli înăuntru.

- Ce e? ce e?

Îndată înțeleseră ce fusese.

Zibal, care stătuse până aci nemişcat, se ridică grav în picioare. El îşi făcu loc să treacă, dând cu linişte lumea la o parte.

- Cum a fost pricina, jidane? întrebă unul.

- Leiba Zibal - zise hangiul cu tonul înalt şi cu un gest larg - merge la Ieşi să spună rabinului că Leiba Zibal nu-i jidan. Leiba Zibal este goi... pentru că Leiba Zibal a aprins o făclie lui Christos!

Şi omul plecă încetinel spre răsărit la deal, ca un călător cuminte, care ştie că la un drum lung nu se porneşte cu pasul pripit.

OM CU NOROC!

Amicul meu, domnul Manolache Guvidi, este o persoană cunoscută în societatea noastră; e un om cu o avere însemnată, câştigată printr-o muncă onorabilă; e un om inteligent şi serios, un bun soţ şi un bun tată de familie. Cu atâtea calități trebuia să reuşească în lupta pentru viaţă: invidioşii, cu toate clevetirile lor, n-au putut nimic în contră-i.

Odată, în vremea primei sale căsnicii, el avea o mare întreprindere publică, - aceea a fost începutul prosperității lui, deoarece din câştigul acelei afaceri a ieşit cheagul averii frumoase de care se bucură astăzi. Invidioşii intriganți căutară să-l sape şi, după o campanie înverşunată prin grai şi prin presă, reușiră să producă în cercurile înalte un curent defavorabil amicului Manolache.

Alergături, protestări, plângeri fură zadarnice din parte-i. Atunci, ca să nu se dea bătut şi totuşi să nu mai meargă fără folos la locurile oficiale, unde fusese bruscat şi ameninţat cu rezilierea contractului şi cu un proces ruinător, el trimese pe nevastă-sa să parlamenteze cu un personaj de mare influenţă, care oarecând îl ajutase la nevoie arătându-i multă bunăvoinţă.

Domnul Guvidi se cunoştea pe sine; el ştia că, cu caracterul său „neîncovoiat şi mândru", n-ar fi putut conduce aşa de bine ca soția sa această daraveră delicată. Doamna Guvidi, deşi foarte tânără, sub înfățişarea şi manierele ei copilăroase, ascundea mai

mult tact diplomatic. În adevăr, bărbatul socotise cuminte: ceea ce omul „tare şi aspru", cum se ştia el, ar fi putut compromite, femeia slabă a scos-o cu blândețe la un fericit capăt.

Gurile răuvoitoare au trebuit în sfârşit să tacă ostenite; iar amicul nostru, luat îndeaproape de tot sub puternica protecție a înaltului personaj de care am vorbit, şi-a putut urma înainte treburile şi realiza câştigul însemnat pe care-l merita munca lui inteligentă şi neobosită.

Şi nu numai atâta: de la această împrejurare s-a stabilit între familia Guvidi şi protectorul său o prietenie din cele mai călduroase, care a plutit într-un senin neîntrerupt atâția ani - până când moartea crudă a răpit în floarea vârstii pe doamna Guvidi.

Sărmana femeie! aşa de tânără, aşa de frumoasă şi atât de iubită! Cine-şi putea închipui! Şi ce gol a lăsat ea în urmă-i!

„IREPARABILĂ PIERDERE PENTRU CEI CE RĂMÂN NECONSOLAȚI!"

Acestea sunt cuvintele negre şi pline de durere ce le-am citit cu toții pe panglica lată a celei mai frumoase cunune de violete de Parma, când am urmat tristul convoi. Iar pe cununa depusă de jalnicul soț era o vorbă şi mai scurtă, şi mai sfâşietoare:

„MEMORIE ETERNĂ: GUVIDI DEZOLAT!"

Mult a trecut de atunci şi timpul, ca mai totdeauna, a alinat „eterna" durere, umplând încet-încet cu uitare golul ce-l lăsase în urmă-i încântătoarea pierdută.

Când golul a fost cu desăvârşire umplut, amicul nostru Manolache s-a însurat a doua oară.

Om cu noroc!

Aceasta, soția a doua, este tot aşa de tânără şi de frumoasă cum era odinioară răposata; iar cât despre tactul diplomatic,

atât de necesar când are cineva daraveri mari şi multiple, putem spune că o întrece.

Şi de aceea afacerile casei Guvidi & Co. sporesc mereu şi merg din ce în ce mai bine: succesul este robul amicului nostru; norocul umblă după omul acesta ca un câine ascultător şi credincios.

Mă gândeam tocmai ce roman bogat şi senin s-ar putea face din studiul vieţei acestui tip de om fericit, pe care-l cunoaştem toţi aşa de bine în societatea noastră, când iată că primesc prin poştă următoarele:

„Domnul şi Doamna M. Guvidi au onoarea a vă ruga să petreceţi ziua de duminică la moşia lor Moara-de-piatră.

Adunare restrânsă de intimi.

Ţinuta absolut fără pretenţie: *ou il y a de la gene, il n'y a pas de plaisir.*

Nota. La gară v-aşteaptă trăsura."

Stilul e femeia... Graţioasa doamna Guvidi! Îi cunosc scriptura şi dictonul favorit, pe care-l spune aşa de des şi cu o atât de fermecătoare clipire de ochi!

*

Moara-de-Piatră ca moşie e o moşie mică; da, dar ce rai mic!

E aşezată la o distanţă de douăzeci de minute de la gara * *. Un parc măreţ şi un *cottage* englezesc cum se găsesc rar la noi.

Cu cât socotiţi că a cumpărat moşia asta? - N-o să credeţi, căci în adevăr eu însumi n-aş crede, dacă n-aş şti pozitiv. Cu cât?... Cu o pereche de cai roibi... atât! Frumoşi cai, ce e drept; dar, oricum, să capeţi o moşie, care face două sute cinzeci de mii de lei ca o para, pe o pereche de cai, care mult-mult să facă cinci mii, cinci mii cinci sute!. Aci însă a lucrat un alt factor mult mai puternic decât interesul - patima.

Fostul proprietar al Morii-de-Piatră era multcunoscutul N..., distinsul *sportman,* un flăcău destul de copt, putred de

bogat, şi care, cum îl ştim toţi, are o pasiune neînfrânată pentru cai. A văzut odată la şosea pe doamna Guvidi cu roibii, - îi mâna singură, - în cine ştie ce dispoziţii de spirit se afla omul - se zice că jucase toată noaptea trecută la „Jockey" şi pierduse mult - şi de atunci n-a mai avut pace nici somn.

Astea le povesteşte însuşi amicul nostru comun, Guvidi.

Caii aceia au devenit pentru N... o marotă, o idee fixă, o boală, cum vreţi s-o numiţi. Ce n-a făcut ca să-i capete? I-a urmărit pretutindeni; a legat cea mai strânsă prietenie cu Guvidi, a stăruit, s-a rugat, s-a umilit. în zadar toate. Deşi bărbatul stăruise să-i facă hatârul noului prietin, nevasta nu voia cu nici un preţ.

- Nu fac târgul pe bani! a zis ea o dată cu hotărâre.

- Atunci, pe ce? a întrebat N. cu tonul omului gata la toate.

- Pe. N-o să vrei.

- Orice!

- Pe Moara-de-Piatră! a răspuns scurt femeie, care era acuma parcă mai frumoasă ca totdeauna.

- Ei! prea exagerat! a întrerupt Manolache, amestecându-se şi el în vorbă din fundul salonului, unde-şi citea gazeta.

- Ce te-amesteci dumneata în tocmeala noastră?... nu te priveşte! i-a obiectat doamna încruntându-se ca un copil răsfăţat.

Domnul Guvidi dete din umeri şi-şi urmă înainte citirea.

- Îţi place mult?... mult? a întrebat N...

- Mai mult desigur decât îţi plac dumitale... caii mei, a zis ea zâmbind cu un fel de răutate sceptică.

- Asta este peste putinţă! a răspuns N. încet şi înecat, şi ochii lui care văzuseră multe, aţintiţi în ochii femeii tinere, sclipiră într-un chip foarte ciudat.

- Nu crez până nu mi-ei dovedi-o! zise ea şi mai încet, accentuându-şi bine zâmbetul răutăcios.

Târgul s-a făcut. Nici nu se putea altfel - altfel nu căpăta N... ceea ce dorea cu o atât de adâncă pornire... Roibii au fost ai lui.

Şi astfel, de vreo şase ani acuma Moara-de-Piatră este proprietatea Guvizilor.

.

Am ascultat de gentila invitaţie şi nu mi-a părut rău. E în adevăr un loc încântător, şi am petrecut în sânul acestei familii model cum nu se poate mai bine.

Dar nu era o petrecere ordinară: se rupea turta Nicuţii - copila unică împlinea cinci ani.

Câte şi ce daruri - o avere!. Între altele o fotografie recentă, - încadrată în patru vergele de aur masiv, prinse la încheieturi cu ţinte de diamant ca boabele de năut, - naşul ţinând în braţe cu dragoste pe mica fină, care-i râde cu nevinovăţie.

Naşul a făcut o frumoasă surpriză oaspeţilor: a adus din Bucureşti muzica roşiorilor.

Ospăţul a fost strălucit şi balul pe iarbă verde foarte animat şi vesel.

A doua zi, luni, având fiecare dintre invitaţi afaceri de dimineaţă, am trebuit toţi să luăm trenul care trecea la unu noaptea.

O noapte de septembre limpede ca sticla curată. vreme dulce şi lună plină. zece trăsuri mergând la pas şi banda roşiorilor cântând un marş triumfal în frunte - de neuitat.

Familia Guvidi cu naşul ne-a condus până la gară.

Ne-am suit în vagon cu toţii, după ce am mulţumit gazdelor şi îndeosebi doamnei, care făcuse onorurile cu graţia ei obişnuită etc. .

N . , care n-avea ca noi treabă, a rămas pentru o noapte la Moara-de-Piatră. Guvidi, aşteptat a doua zi negreşit în

oraşul P..., unde-l chemau nişte afaceri urgente, a rămas în gară s-apuce trenul ce venea din Bucureşti şi cu care noi ne încrucişam la întâia staţie.

Se-nţelege că în tren am vorbit toată vremea numai despre petrecerea minunată de cu ziua, şi am fost unanimi în a ferici, cu mai multă sau mai puţină invidie, pe amicul Manolache de cât noroc a avut şi are.

Doamna Z..., una dintre invitate, o văduvă respectabilă, care ştie toate câte se petrec în societatea noastră, şi chiar mai multe, ne-a afirmat pe drum - „contând, se-nţelege, pe discreţia noastră" - că N . , cum e cam bolnăvicios, şi-a făcut testamentul şi lasă aproape toată averea sa copilei lui Manolache, pe care o iubeşte la nebunie.

Şi toţi, fireşte, am trebuit să zicem iarăşi:

„Mare noroc pe Guvidi!"

NOTE ŞI SCHIŢE
(1892)

ÎN NIRVANA

Sunt peste douăzeci de ani de-atunci.

Locuiam într-o casă unde trăsese în gazdă un actor, vara director de teatru în provincie. Stagiunea migrării actorilor se sfârşise: era toamnă, şi aceste păsări călătoare se-ntorceau pe la cuiburile lor.

Văzându-mă că citeam într-una, actorul îmi zise cu un fel de mândrie:

- Îţi place să te ocupi cu literatura. Am şi eu un băiat în trupă care citeşte mult; este foarte învăţat, ştie nemţeşte şi are mare talent: face poezii; ne-a făcut câteva cuplete minunate. Eu crez că ţi-ar face plăcere să-l cunoşti.

Şi-mi povesti cum găsise într-un otel din Giurgiu pe acel băiat - care slujea în curte şi la grajd - culcat în fân şi citind în gura mare pe Schiller.

În ieslele grajdului, la o parte, era un geamantan - biblioteca băiatului - plin cu cărţi nemţeşti.

Băiatul era foarte blând, de treabă, nu avea nici un viţiu. Era străin de departe, zicea el, dar nu voia să spună de unde. Se vedea bine a fi copil de oameni, ajuns aci din cine ştie ce împrejurare.

Actorul îi propuse să-l ia sufler, cu şapte galbeni pe lună, şi băiatul primi cu bucurie. Îşi luase biblioteca şi acuma se afla în Bucureşti.

Seara trebuia să vie la directorul lui - astfel puteam să-l văz.

Eram foarte curios să-l cunosc. Nu ştiu pentru ce, îmi închipuiam pe tânărul aventurar ca pe o ființă extraordinară, un erou, un viitor om mare.

În închipuirea mea, văzându-l în revoltă faţă cu practica vieții comune, găseam că dispreţul lui pentru disciplina socială e o dovadă cum că omul acesta trebuie să fie scos dintr-un tipar de lux, nu din acela din care se trag exemplarele stereotipe cu miile de duzine.

Deşi în genere teoria de la care plecam eu ca să gândesc astfel - că, adică, un om mare trebuie în toate să fie ca neoamenii - era pripită, poate chiar deloc întemeiată, în speţă însă s-a adeverit cu prisos.

Tânărul sosi.

Era o frumuseţe! O figură clasică încadrată de nişte plete mari negre; o frunte înaltă şi senină; nişte ochi mari - la aceste ferestre ale sufletului se vedea că cineva este înăuntru; un zâmbet blând şi adânc melancolic. Avea aerul unui sfânt tânăr coborât dintr-o veche icoană, un copil predestinat durerii, pe chipul căruia se vedea scrisul unor chinuri viitoare.

„Mă recomand, Mihail Eminescu".

Aşa l-am cunoscut eu.

Câtă filozofie n-am depănat împreună toată noaptea aceea cu nepregetul vârstei de şaptesprezece ani!

Ce entuziasm! Ce veselie!

Hotărât, închipuirea nu mă înşelase... Era un copil minunat.

Într-o noapte mă pusese în curentul literaturii germane, de care era încântat.

- Dacă-ţi place aşa de mult poezia, trebuie să şi scrii, i-am zis. Am aflat eu că dumneata ai şi scris.

- Da, am scris.

- Atunci, - şi mie-mi place poezia, deşi nu pot scrie, - fii bun şi arată-mi şi mie o poezie de dumneata.

Eminescu s-a executat numaidecât. Era o bucată dedicată unei actriţe de care era foarte înamorat. D-abia mai ţiu minte. Ştiu atâta, că era vorba de strălucirea şi bogăţiile unui rege asirian nenorocit de o pasiune contrariată. cam aşa ceva. Poezia aceasta îmi pare că s-a publicat prin 68 sau 69 în „Familia" din Pesta.

A doua zi seara ne-am întâlnit iarăşi. Dar peste zi o nemulţumire intimă intervenise. Actriţa fusese foarte puţin mişcată de mâhnirea regelui asirian. Eminescu era de astă dată tăcut şi posomorât, vorbea foarte puţin şi contradicţia îl irita. În zadar l-am rugat să-mi mai arate vreo poezie sau să mi-o citească tot pe aceea care o cunoşteam. A plecat să se culce devreme, şi dimineaţa, la amiazi, când m-am dus la el, l-am găsit tot dormind.

L-am sculat. Se dusese acuma supărarea, ba era chiar mai vesel ca alaltăieri. Am petrecut toată ziua râzând, mi-a vorbit despre India antică, despre daci, despre Ştefan cel Mare, şi mi-a cântat doina.

Îi trecuse ciuda regelui asirian şi acum se bucura în linişte de avuţiile şi strălucirea lui.

Aşa l-am cunoscut atuncea, aşa a rămas până în cele din urmă momente bune: vesel şi trist; comunicativ şi ursuz; blând şi aspru; mulţumindu-se cu nimica şi nemulţumit totdeauna de toate; aci de o abstinenţă de pustnic, aci apoi lacom de plăcerile vieţii; fugind de oameni şi căutându-i; nepăsător ca un bătrân stoic şi iritabil ca o fată nervoasă. Ciudată amestecătură! - fericită pentru artist, nenorocită pentru om!

Primăvara următoare a plecat cu o trupă ambulantă de teatru prin Moldova. Am aşteptat toamna pe Eminescu în zadar - trupa s-a întors fără dânsul.

Părintele lui, de fel din Botoşani, l-a regăsit pe excentricul fugar şi, mai cu binele, mai cu de-a sila, l-a luat acasă, şi d-acolo l-a trimis la Viena.

Am văzut mai târziu: „Ideal pierdut în noaptea unei lumi ce nu mai este." Eminescu îşi ţinea făgăduiala: copilul creştea om mare.

Mai în urmă, l-am întâlnit tot aici pe Eminescu, cu un frate al lui, ofițer. Plecau amândoi în străinătate - el la Viena, celălalt la Berlin.

Militarul era frate mai mare; tot aşa de frumos, de blând şi de ciudat - o izbitoare asemănare în toate.

Acela a mers la Berlin; în câteva luni a speriat Academia militară cu talentele-i şi a dat un examen care l-a făcut pe mareşalul Moltke să se intereseze foarte de aproape de soarta lui, hotărât să-l ia pe lângă dânsul. Ca să-şi încoroneze succesul, militarul s-a dus acasă şi, fără să lase măcar o vorbă, s-a împuşcat.

Peste mai multă vreme, când am vorbit cu Eminescu de trista împrejurare a militarului, el mi-a răspuns râzând:

- Mai bine! ăla era mai cuminte ca noi!

Peste câțiva ani a venit în Bucureşti tata lui Eminescu. Era un bătrân foarte drăguț, glumeț şi original. Făcuse o bună afacere şi venise să-i cumpere fiului haine şi ceasornic şi să-i deie „din viață" o sută de galbeni, partea lui de moştenire din averea părintească.

L-am întrebat atunci pe Eminescu dacă mama lui trăieşte. Mama murise, dar, după aerul posomorât cu care mi-a răspuns, am înțeles că de moartea ei se legau nişte amintiri mai crude decât ca de o moarte normală, nu numai dureroase, dar şi neplăcute.

Am aflat apoi că o soră a lui, care-l iubea foarte, trăia retrasă într-o mănăstire: biata fată era paralizată din copilărie.

Şi au fost oameni, nu de rând, oameni de seamă, cărora le-a plăcut să facă sau să lase a se crede că nenorocirea lui Eminescu a fost cauzată de un vițiu.

Era, în adevăr, un om dezordonat, dar nicidecum vițios. În lumea asta, mulțimea celor de rând crede că plăcerile materiale ale vieții sunt privilejul lor exclusiv şi că oamenii rari nu au voie să aibă şi ei defecte.

Avea un temperament de o excesivă neegalitate, şi când o pasiune îl apuca era o tortură nepomenită. Am fost de multe ori confidentul lui.

Cu desăvârşire lipsit de manierele comune, succesul îi scăpa foarte adesea. Atunci era o zbuciumare teribilă, o încordare a simţirii, un acces de gelozie, cari lăsau să se întrevază destul de clar felul cum acest om superior trebuia să sfârşească.

Când ostenea bine de acel cutremur, se închidea în odaia lui, dormea dus şi peste două-trei zile se arăta iar liniştit, ca „Luceafărul lui - nemuritor şi rece".

Acum începea cu verva lui strălucită să-mi predice *budismul* şi să-mi cânte *Nirvana,* ţinta supremă a lui Buda-Cakiamuni.

O aşa încordare, un aşa acces a avut în ultimele momente bune: acela a fost semnalul sfârşitului. După cutremur, el nu s-a mai închis în odaie să se culce şi să facă ce făcea mai nainte Luceafărul. A pornit înainte, tot înainte, până ce a căzut sub loviturile vrăjmaşului pe care-l purta în sânu-i încă din sânul maicii sale. Copil al unei rase nobile şi bătrâne, în el se petre¬cea lupta decisivă între flacăra celei mai înalte vieţi şi germenul distrugerii finale a rasei - geniul cu nebunia.

Lupta a fost groaznică. Încercarea, drumul către Nirvana, a fost tot aşa de dureroasă cât şi de strălucită.

În capul cel mai bolnav, cea mai luminoasă inteligenţă - cel mai mâhnit suflet, în trupul cel mai trudit! Şi dacă am plâns când l-au aşezat prietenii şi vrăjmaşii, admiratorii şi invidioşii sub „teiul sfânt", n-am plâns de moartea lui; am plâns de truda vieţii, de câte suferise această iritabilă natură de la împrejurări, de la oameni, de la ea însăşi.

Acest Eminescu a suferit de multe, a suferit şi de foame. Da, dar nu s-a încovoiat niciodată; era un om dintr-o bucată, şi nu dintr-una care se găseşte pe toate cărările.

Generaţii întregi or să suie cu pompă dealul care duce la Şerban Vodă, după ce vor fi umplut cu nimicul lor o vreme,

şi o bucată din care să scoţi un alt Eminescu nu se va mai găsi poate.

Să doarmă în pace necăjitul suflet!

Ferventul budist era acuma fericit: el s-a întors în Nirvana - aşa de frumos cântată, atât de mult dorită - pentru dânsul prea târziu, prea devreme pentru noi.

1889, iunie 18

IRONIE

Am cunoscut foarte de-aproape pe un om de o superioară înzestrare intelectuală; rareori a încăput într-un cap atâta putere de gândire. Era pe lângă aceasta un mare poet; cu cea mai no¬bilă şi mai înaltă fantazie, ajutată de un rafinat instinct artistic, el a turnat într-o lapidară „formă nouă limba veche şi-nțe-leaptă", pe care o cunoştea atât de bine şi o iubea atât de mult.

De felul lui mândru, el fugea de onoruri, ştiindu-le câte concesiuni costă. Melancolic şi pasionat, deşi-n acelaşi timp iubitor de veselie şi de petreceri uşoare, ura din convingere aşa-numitele conveniențe şi poleiala lumii. Niciodată nu primea bucuros laude, nici chiar de la puținii prietini, foarte puțini, pe cari-i avea şi-n judecata şi sinceritatea cărora credea - darmite pe ale acelei mulțimi de seci fără talent, judecată, nici sinceritate, cari se tot vâră în biata noastră literatură ca microbii răufăcători în trupul omului sănătos şi cari nu se sfiesc a se fuduli *ă tout propos* cu un prieteşug ce nu le-a fost nicicând acordat! Laudele acelora îi inspirau de-a dreptul „dezgust".

Dar daca nu dorea onoruri, daca fugea de zgomot şi de laude, asta nu era decât din pricina deşertăciunii lor, iar nu din vreo falsă modestie ce l-ar fi făcut să n-aibă deplină şi manifestă încredere, față cu toată lumea, în talentul lui. Avea talent, şi o ştia mai bine decât oricine: nici o critică nu-l putea face să se-ndoiască de sine, iar aplauzele nu i-ar fi putut spune decât

mai puţin de ce credea el însuşi. De aceea opera ce ne-a lăsat-o nu denotă nici un moment de ezitare sau de nencredere în sine. Câtă încredere avea în puterea talentului său ne-o spune singur.

Iată ce-i zice femeii care n-a înţeles că trebuia să-i cază roabă în genuchi la farmecul primei lui aruncături de ochi:

„Dându-mi din ochiul tău senin
O rază dinadins,
În calea timpilor ce vin
O stea s-ar fi aprins;

Ai fi trăit în veci de veci
Şi rânduri de vieţi;
Cu ale tale braţe reci
Înmărmureai măreţ

Un chip de-a pururi adorat,
Cum nu mai au perechi
Acele zâne ce străbat
Din timpurile vechi;

Tu trebuia să te cuprinzi
De acel farmec sfânt
Şi noaptea candelă s-aprinzi
Iubirii pe pământ!"

Se poate o mai mare şi mai îndreptăţită îndrăzneală? Şi iată ce gândea mai apoi despre mulţimea „amatorilor" şi „cunoscă - torilor":

„De-oi urma să scriu în versuri, teamă mi-e ca nu cumva
Fâmenii din ziua de-astăzi să mă-nceapă-a lăuda:
Dacă port cu uşurinţă şi cu zâmbet a lor ură,
Laudele lor desigur m-ar scârbi peste măsură."

Sărmane omule! dac-ai învia, ai vedea că de ce te temi nici moartea nu te poate scăpa!

Omul acesta a trăit, mai des mâhnit, mai rar vesel, într-un cerc foarte restrâns de prietini. Dar era şi un om ciudat! El îşi făcea o plăcere din necaz şi din durere o voluptate. Daca n-avea vreo supărare, şi-o căuta; daca nu venea să-l întâmpine durerea dinafară, el ştia să şi-o scormonească singur din rărunchi. Cu un astfel de caracter mai era şi de tot sărac. Îmi vine destul de greu să contrazic nişte autorităţi în materie literară, ştiind bine cât le irită contrazicerea şi cât de primejdioasă e iritaţia lor pentru soarta şi reputaţia unor simpli muritori ca noi; dar trebuie să spun odată că poetul de care e vorba a trăit material rău; sărăcia lui nu este o legendă: a fost o nenorocită realitate, şi ea îl afecta foarte. Ce Dumnezeu! doar n-a trăit omul acesta acum câteva veacuri, ca să ne permitem cu atâta uşurinţă a băsni despre trista lui viaţă!... a trăit până mai ieri, aci, cu noi, cu mine, zi cu zi, ani întregi... Pe cine vrem noi să amăgim?

Talentul lui de poet nu-i producea nimica; două-trei funcţiuni care le-a avut - bibliotecar, apoi revizor şcolar - destul de slab plătite, a trebuit să le părăsească silit şi într-un târziu să găsească mijloc de trai în presa militantă. Cum stoarce puterile unui om de talent acest fel de muncă, unde este silit să-şi avorteze zilnic prin provocare voită gândirile şi concepţiile, şi cât de rău e preţuită la noi, se ştie. Poetul a trăit cum a murit - foarte nenorocit şi ca viaţă materială: copil ursit să sufere şi cu sufletul, şi cu trupul. De foame nu pierea, ce-i drept; dar suferea amar de sărăcie.

S-a susţinut că dispreţuia averea. E un neadevăr - pe care nu-l poate spune decât sau cine n-a cunoscut pe poet, sau cine. vrea să spună un neadevăr - o afirm eu aci cu siguranţa că afară de teorii fantaziste, psihologice, etnice, etice, estetice şcl. nu voi căpăta nici o dezminţire serioasă. L-am cunoscut, am trăit lângă el foarte aproape vreme îndelungată, şi ştiu cât de mult preţ punea pe plăcerile materiale ale vieţii. L-am văzut destul de adesea scrâşnind de lipsă. Contrarietatea patimilor,

dorul vag de poet, acel dor de care se depărtează ținta cu cât îi pare lui că se apropie de dânsa, îl aruncau, ce-i drept, în cea mai întunecată melancolie, dar nu-l zdrobeau niciodată; lipsa materială însă îl excita, îl demoraliza, îl sfărâma cu desăvârşire... da, dar era prea mândru ca să se plângă de asta, şi mai ales acelora ce trebuiau s-o înțeleagă nespusă.

S-a zis că era risipitor şi că, orice sume ar fi trecut prin mână-i, el tot nefericit ar fi fost, de vreme ce nefericirea lui era de un fel curat moral. Minunată judecată, dar ieftină scuză pentru acei ce l-au lăsat totdeauna în lipsă, deşi-l puteau ajuta cu toată dignitatea, deşi apropierea lui le-a făcut cinste şi. profit - şi încă le face. Da, era risipitor, pentru că iubea şi el plăcerile brutale ale vieții; şi doar are şi un om de valoare dreptul să dorească aceste plăceri; da, nenorocirea lui era de un fel moral, şi tot nenorocit ar fi fost dispunând de orişicâte mijloace; însă, fiindu-i sufletul atât de iritabil, îi mai trebuia şi trupul chinuit şi nemângâiat? şi obținerea bunurilor lumeşti i-ar fi sporit, ori alinat chinul sufletesc?

Astăzi nu mai încape îndoială că el era osândit de la naştere să moară cum a murit; însă neajunsurile practice ale traiului, hrană ordinară, interior mizer, nevoie continuă de muncă grosolană obligată şi ridicul plătită - cu acelaşi fin şi nobil instrument cu care trebuia să cânte *plutirea lunii pe mişcătoarea mărilor singurătate* - şi pofte arzătoare, atât de ieftine pentru alții, atât de scumpe, mai adesea imposibile de mulțumit pentru el, i-au grăbit scurta cale către tristu-i sfârşit.

Când era în culmea funcționării, maşina cea admirabilă s-a stricat deodată: regulatorul, care avea de la început în aliajul său un punct țicnit, s-a frânt în toiul mişcării: „organele erau acum sfărmate şi maestrul nebun"! Până aci trăise destul de rău. Cine ar fi, nu plătit, ci barem citit versurile lui? Aproape niminea. Câți îl ştiau că există? Foarte puțini. De-acu-ncolo, țin-te, popularitate!.

Mulţi cuminţi trec pe drum şi, dacă nu sunt şi puternici, din câţi îi cunosc, d-abia unii le scot căciula; dar după un nebun, fără să-l cunoască nimeni, se strânge şi se ia toată lumea. Şi astfel, succesul primei ediţii a întrecut toate aşteptările editorilor.

A trecut apoi câtva timp şi l-am revăzut. Întâia criză trecuse; nu mai era acelaşi om, dar era un om ca toţi oamenii, cu mintea normală, întreagă, şi tocmai de aceea nu mai era acelaşi om.

Era liniştit, trist, sfios şi, o probă mai mult că devenise iar cuminte, era cam ruşinos, având conştiinţa deplină de tot ce i se întâmplase. Acum încalte, nu mai poate încăpea vorbă, era în completă mizerie.

Iată ce scria el către un amic, - scriptura este excesiv de îngrijită, pare că s-ar fi temut ca nu cumva, din vreo aruncătură mai liberă a condeiului, să iasă bănuiala că mintea i-ar fi câtuşi de puţin nestăpânită, - iată:

„Boala îndelungată de care am suferit m-a împiedicat de la ţinerea unei corespondenţe regulate. Acum, fiind întrucâtva mai restabilit, vin a vă ruga să v-aduceţi aminte de mine, de lipsa aproape absolută în care mă aflu. Dacă vă este cu putinţă a-mi veni în ajutor, vă rog a o face cât de curând, căci cea mai mare mizerie mă ameninţă..."

Trist document!

După destulă vreme de mizerie, a venit recidiva şi apoi, din fericire, moartea.

Moartea - ea a desăvârşit opera nebuniei. Crierul care a gândit despre soarta omului de geniu -

„Or să vie pe-a ta urmă în convoi de-nmormântare,
Splendid ca o ironie, cu priviri nepăsătoare;
Iar dasupra tuturora va vorbi un mititel,
Nu slăvindu-te pe tine, lustruindu-se pe el
Sub a numelui tău umbră."

- n-a apucat încă să putrezească bine, şi ce de asociaţii şi comitete care să-i garanteze trecerea la posteritate! ce zgomot! ce popularitate: ce de „mititei"!

Dar nu e meritată popularitatea aceasta? se va zice.

- Ba da.

- Dar nu era în adevăr un om de geniu?

- Nu mai încape vorbă.

- Dar nu se cade să ridicăm statuie la asemenea oameni?

- Negreşit. Însă.

Ieri d-abia îl cunoşteau şi-l apreţiau câţiva prieteni de aproape, şi astăzi e un nume la modă, universal cunoscut; ieri d-abia avea ce mânca, „în lipsă aproape absolută de subsistenţă, ameninţat de cea mai mare mizerie", şi astăzi se mănâncă mulţi bani, direct, cu opera lui, indirect, sub pretextul numelui lui; ieri, d-abia haine şi hrană, astăzi, statuie şi monumente de bronz, de marmură, de... hârtie velină - mai ştiu eu de ce!

Atât de desăvârşită necunoaştere şi părăsire în viaţă, ş-apoi, într-o clipă, atâta zgomot, atâta solicitudine şi închinăciune după moarte!

Apoi nu-i aceasta o crudă ironie?

1890, iulie

DOUĂ NOTE

Am de mult intenția să dau publicului o sumă de note asupra vieții lui Eminescu, - fiindcă inexactitățile, nimicurile născocite, neadevărurile absurde ce se spun de trei ani de zile pe socoteala lui mă revoltă tot atâta cât mă revoltă şi scandalul cu portretele şi busturile puse fără sfială în circulație ca fiind ale lui, ca şi cum ar fi vorba, încă o dată zic, de un tip din evul mediu, iar nu de cineva care a trăit în mijlocul nostru atâta vreme; - până atuncea este, crez, aici locul să spun următoarele:

Cu toată inegalitatea temperamentului său, Eminescu avea două coarde totdeauna egal de întinse: vecinic înamorat şi vecinic având nevoie de bani - se putea altfel? şi poet, şi sărac... Vecinic visa nişte „mâini subțiri şi reci", vecinic vâna un cămătar care să-i cumpere pe nimica leafa-nainte cu câteva luni.

Aşa, odată, ca totdeauna, înamorat şi fără un ban, a venit de dimineață la redacție foarte amărât: avea acu, numaidecât, „nevoie de o sumă însemnată; dacă n-o găsea, se-mpuşca". N-a voit să ne spună de ce anume acea sumă şi de ce atâta grabă, a refuzat să meargă să prânzim ca după obicei împreună şi a dispărut dintre noi.

Seara, se afla. unde? la bal mascat la Teatru. Trepădase toată ziua după cămătar; îl găsise, din norocire; luase iar bani cu procente orbeşti; îşi cumpărase un rând de haine de lux,

cilindru, botine de lac, mănuşi galbene, şi, dechizat astfel cât putuse mai bine, umbla de colo până colo, amestecat pân mulţimea de gură-cască. Urmărea foarte gelos pe persoana gândurilor lui, care avea o patimă nespusă pentru *flirt* sub mască şi domino - lucru ce, prin trivialitatea lui, lovea pe poet şi-n amor şi-n mândrie. Norocul în ziua aceea n-a voit să fie întreg pentru bietul nostru prietin: pe uzurar i-l scosese în cale bine dispus; pe femeie o trimesese la bal pentru altcineva. Nu e vorba, după bal, galantul contrariat „şi-a plătit *un souper fin*" - ceea ce l-a făcut să fie a doua zi foarte fără chef, cu atât mai mult cu cât era foarte uşurat de greutatea banilor prinşi cu destulă alergătură în ajun: ca toţi oamenii de felul lui, îi azvârlise seara, ca să-i dorească dimineaţa.

*

Versurile citate la pagina 19[1] sunt exact acele pe cari Eminescu le-a citit în „Junimea". Mai târziu s-a făcut modificarea lor după observaţia şi cererea câtorva persoane din cercul acela, a căror sensibilitate extremă se simţea jignită de expresiile prea viguroase, prea crude ale poetului. El - se ştie bine aceasta - a făcut concesiune delicateţii acelora şi a-ngăduit să se toarne în veninul lui nativ şi sincer puţină apă de trandafir... să i se schimbe *Fămenii* în *Oamenii* şi *scârbi* în *mâhni;* dar nu din toată inima a făcut această concesiune, deşi, în discuţia fără şir nici căpătâi ce se iscase, ca de obicei, după citirea poemei, stăruise şi „votase" pentru modificarea anodină şi o damă la care el ţinea foarte mult în acel timp.

Le spun acestea ca să nu se crează de către public - mai puţin iniţiat în ale mişcării literare - că ar fi citaţiunea de mai sus o falsificare: este o variantă originală, aceea anume la care

[1] Caragiale se referă la versurile citate în articolul anterior, în ediţia noastră la p. 65.

ţinea poetul, o variantă ce mi se pare mie, care am groază de „apa de trandafir", cu mult preferabilă celei puse în vânzare de domnii editori. Eminescu nu era androgin, era bărbat; el pe impotenţii intelectuali nu-i considera ca *oameni,* ci ca *fkmeni,* şi de aplauzele lor nu s-ar fi *mâhnit* - se *scârbea.*

Dar la varianta aceasta cedase el cel puţin, sub ce influenţă - nu ne pasă. Mai târziu, însă, s-a petrecut ceva mai rău. mai târziu, pe când artistul era cu mintea bolnavă, s-a făcut în opera lui publicată în volum îndreptări, purgări şi omisiuni cu desăvârşire arbitrare. Eu crez că asta trebuie relevat.

Editorii sunt liberi să tragă câte exemplare vor, să le vânză cum şi cât le place, să profite de munca şi de pe urma sărma¬nului pierdut cât pot, sunt liberi; să rămână negustorul cinstit, şi câştig bun să-i dea Dumnezeu; dar să stea la taraba lui şi să nu s-amestece a poci opera artistului.

Criticii, din parte-le, „cu flori deşarte, cari roade n-au adus", sunt liberi să judece după cum îi taie capul acea operă, să dezbată, să analizeze, să explice, să comenteze, să interpreteze şi câte toate - tot lucrări de seamă şi de fond:

„Şi când propria ta viaţă singur n-o ştii pe de rost,
O să-şi bată alţii capul s-o pătrunză cum a fost!
Poate vreun pedant cu ochii cei verzui, peste un veac,
Printre tomuri brăcuite aşezat, şi el un brac,
Aticismul limbei tale o să-l pună la cântar,
Colbul ridicat din carte-ţi l-o sufla din ochelari,
Şi te-o strânge-n două şiruri, aşezându-te la coadă
In vreo notă prizărită sub o pagină neroadă."

De această onoare postumă nu poate scăpa nici un om de talent, şi orice generaţie e mai mult sau mai puţin bogată de aşa grindini de opiniuni, de teorii şi de „note prizărite sub pagine". savante.

Biblioteci întregi s-au scris numai despre *Hamlet,* şi roatele tipografilor noştri de mii şi sute de ori se-nvârtesc pe zi şi or

să se mai învârtească în pofida lui Eminescu. Liber încă o dată oricine să-şi alăture pe o bucată de hârtie numele-i de o zi cu un nume pe veci trainic, cum se aprinde un chibrit în faţa soarelui; liber e oricine să spună despre o operă de artă şi ce ştie şi ce nu, şi dacă o pricepe şi dacă nu, numească-se el Taine, sau fie ilustrul ciubotar a lui Apelles. Pe vârful unui obelisc bătrân se abate câteodată şi un vultur, dar mai ales se strâng totdeauna roiuri de muscuţe să bâzâie pe creasta monumentului înfierbântată de arşiţă. Apele norilor, vânturile vremilor spală şi zvântă piatra nobilă de urmele acelor efemere, şi ea rămâne tot curată ca mai nainte şi pentru mai nainte. De clintit nu o poate clinti decât trăsnetul cerului, ura fanatică a sectarilor exaltaţi, ori securea vandalului imbecil şi rău, sau ignoranţa barbară, care doboară şi sfarmă frumuseţea ceea ca să-şi facă un prag inform la o sărmană colibă. Dar astea toate sunt elemente oarbe ale naturii, mişcate de sus fără conştiinţă, de jos de o conştiinţă din cale afară de obtuză ori smintită... Insă a ciunti cu conştiinţa limpede şi cu sânge rece o operă de artă?... Şi de asta e vorba aici.

Care artist, care amator, care om de bun-simţ şi de treabă ar îndrăzni să ia un penel şi să îndrepteze o trăsătură măcar a unui Rafael, să prefacă numai o măsură a lui Beethoven, ori să potrivească coapsa lui Apolon sau şoldul unei Venere după personala lui judecată şi după pornirea gustului său actual? Lucrarea ce un mare artist ca Eminescu o lasă este, cu toate calităţile şi defectele ei, ceva sfânt, fiindcă-n ea se întrupează pipăit, şi pentru o viaţă mai durabilă decât chiar a neamului său întreg, gândiri şi simţiri de veacuri ale acestuia, şi de aceea, fără teamă de exagerare, s-a putut zice că aşa o lucrare este patrimoniul omenirii întregi, nu numai a unui neam.

Şi, aşadar, a pune mâna fără sfială pe o asemenea lucrare cu calităţi eterne şi a cuteza s-o potriveşti sau s-o mai cioplești, după trecătorul tău gust şi cu competenţa ta discutabilă,

discutabilă pentru că e negativă faţă cu realitatea evidentă şi palpabilă a monumentului ce-l judeci - discutabilă fie ea cât de autorizată în părerea-ţi proprie şi a câtorva clienţi - va să zică, a mutila lucrarea de artă pentru restul fără capăt cunoscut al lumii şi vremii, este a te face vinovat de o faptă reprobabilă, este, cu un cuvânt, o profanare... Iar de profanare nu e capabil decât un om fără inimă şi cu spiritul îngust, un om care niciodată nu se poate uita pe sine, care nu poate avea nici o ridicare de suflet pe dasupra egoismului strâmt, nici o emoţie. cum să zic? impersonală, - ca să întrebuinţez şi eu nişte platitudini platonice scoase de curând iar la modă, - nici un fel de respect chiar când se află în faţa lucrurilor sfinte. fiindcă n-are, fiindcă nu poate avea nimica sfânt pe lume.

Veacul acesta care se stinge a inaugurat spre onoarea lui şcoala aşa-numitului spirit de examen, pentru a putea măsura cât mai exact încrederea ce trebuie să aibă urmaşii în afirmările străbunilor; *jurare in verba magistri* este astăzi, din norocire pentru spiritul uman, un adagiu mort şi-ngropat.

Astăzi critica onestă şi în adevăr savantă cearcă să elimineze din textele clasicilor antici alterările introduse de pe vremuri de către copiştii nepricepuţi sau infideli, şi să afle în fine adevăratul original. Ea râcâie de pe zidurile monumentelor scoarţa pusă rânduri-rânduri, după mode trecătoare, de către nişte restauratori inculţi, ca să afle formele primitive curate; ea restabileşte numele asiriane, pe cari transcriitorii ebraici din primele secole ale erei noastre le-au deformat după sensul actual al lor prin introducerea punctelor vocalice subtscrise în vechile cărţi biblice; iar din miturile străvechi asiatice, încărcate, în migraţia lor pe atâtea ş-atâtea drumuri, de elemente eterogene şi întunecătoare, distilându-le cu dibăcie, scoate raze de adevăr ce ne luminează origina neamurilor Europei civilizate.

Noi, românii, avem pretenţia îndreptăţită şi interesul a ne pune în rândul acestor neamuri, alături cu popoarele moderne;

trebuie dar să înțelegem că nu putem asista nepăsători la alterări voite sau nevoite făcute sub ochii noştri în textul celui mai mare scriitor român; şi astfel, oricine e dator, credem, a denunța opiniei publice luminate falsificarea copiei - atât mai rău dacă de fapta lui neiertată copistul nu s-ar putea scuza numai cu ignoranța.

GRAND HOTEL „VICTORIA ROMÂNĂ"

Eram ş-aşa indispus de neodihnă. Toată noaptea trecută moţăisem ghemuit în unghiul unui vagon de clasa a doua, înghesuit de o companie veselă de bucureşteni cari se-ntorceau de la expoziţie - un potop de impresii şi amintiri... Mă despărţisem de ei de dimineaţă, ş-acu pe-nserate intram în orăşelul meu natal, unde nu mai fusesem de copil. Trebuie să mărturisesc că n-am simţit „acele palpitări" cari se simt la orice revedere de acest fel; ce-i drept, nici pomii şi altele n-au manifestat faţă cu „vechiul lor prietin" vreo deosebită emoţie. De la gară trec prin nişte uliţe triste: miroase a scăpătare şi părăginire. Asta mă indispune şi mai mult. Să plec cu trăsura-nainte, pe-ntuneric şi pe un drum necunoscut? Nu! mai bine să rămân aici o noapte; am nevoie de repaos; să dorm fără cletinătură, fluiere, clopote şi mai ales fără impresii mirifice de la Paris. Tocmesc trăsura pe a doua zi la patru şi trag la Grand Hotel „Victoria Română", în centrul oraşului.

Otelul meu are două caturi. Jos e la mijloc gangul, de o parte *„Restaurant et Berărie",* de alta *„Cafenea et Confiserie".* Dinaintea „confiseriei" sunt aşezate mese şi scaune până la mijlocul stradei; aci se strânge seara societatea aleasă. Acum e plin de lume. Sosirea mea produce senzaţie. Toţi ochii se pironesc asupră-mi. Opresc o cameră şi stau la o masă în partea restaurantului să beau o bere. Privirile mă săgetează; pe lângă

cei de la mese, ies acuma să se uite la mine şi cei din cafenea. Un băieţel ca de vreo cinci ani se scoală de la locul lui, vine binişor la masa mea şi se pune, mâncând dintr-o prăjitură, să mă studieze de aproape. „Nicule! vin' la mama!" strigă o damă. În zadar; copilul, numai ochi, n-aude. Am rezistat până aci, înfruntând ploaia de săgeţi; privirile copilului mă biruiesc. Mă gândesc la bestiile din menajerii; ele, afară de chinul dureros al captivităţii, mai sufăr unul, care acuma văd eu cât e de neplăcut - să rabzi, fără să le fi solicitat, privirile persistente ale unei mulţimi curioase. Dar dacă ar fi numai privirile! Exemplarele din menajerie, publicul este rugat să nu le atingă; pe mine, băiatul, cu mâna plină de spumă de zahar, mă şi pipăie! Imposibil de răbdat. O sforţare. Mă scol în sfârşit, evitând privirile copilului, plătesc şi intru pe gang... Băieţelul se ţine după mine până la scară şi stă locului să se uite cum mă sui, până când, făcând cotul scării, îi ies din bătaia ochilor. Am scăpat, dar m-a apucat capul.

... Numărul 9 - odaia mea... E o căldură năbuşitoare înnuntru şi miroase a vopsea cu terbentină proaspătă. Să deschiz... Ferestrele dau în uliţă. În faţă e o răspântie. În fund se vede foişorul de foc d-asupra casei oraşului. Pe sub ferestre trece strada „Independenţii", care la dreapta dă în strada „Regală", strada principală din faţa otelului. Aceste lămuriri topografice le datoresc chelneriţii, care, manifest indispusă c-am deranjat-o, mi le dă scurt, îmi aprinde lumânarea şi pleacă bufnind uşa. De-abia acuma încep să recunosc locul. „Grand Hotel" stă pe maidanul unde ne jucam în copilărie. Parcă văz încă maidanul plin de popor înghesuindu-se la o masă, pe care o săptămână a stat zi şi noapte o condică enormă deschisă. Era după 11 Fevruarie. De câte ori ieşeam de la şcoală, iscăleam toţi *da,* şi fiecare de mai multe ori... De mici aveam sentimente civice în oraşul meu natal!

Ulițele din dosul „Victoriei Române" au rămas cum le știam odinioară. În cele două colțuri ale răspântiei din față, este de o parte un birt și de alta o cafenea mică. De la fereastra mea văd bine ce se petrece peste drum. În cafenea, un individ, aplecat cu pieptul pe biliard, citește o gazetă deschisă mare pe postavul verde; într-un colț, doarme altul cu capul pe masă. Dincolo, în birt, sunt două femei și doi tineri; beau și râd; lângă ei pe o laviță, cântă doi lăutari. După gesturile și grimasele cobzarului, după mișcările ce le face cu pântecele, pare a fi un cântec obscen. Dacă n-ar fi trăsurile, cari se-nvârtesc mereu pe dinaintea otelului, aș auzi tot.

Zece ceasuri... Să mă culc... Las ferestrele deschise și lumâ¬narea aprinsă și mă așez în pat. Mă doare capul. Băiatul cu prăjitura... Ce ochi!... Oare să fi existând deochiul?... Un neastâmpăr nesuferit îmi furnică din talpă până-n creștet. Insecte!. Iute jos din pat!. Iau lumânarea să văd de aproape. E grozav!. Un popor întreg, ca la un plebiscit. și umblă și aleargă pe cearșaful alb încoace și-ncolo uimite de lumină! Ce să fac?. Trebuie să dorm!. În pat, imposibil. Trag cearșaful, îl scutur bine pe fereastră și-l întind pe covor în mijlocul odăii; desfac un pachet de tutun, presăr pe cearșaf și mă culc pe jos. Îmi arde toată pielea; nu pot adormi; sunt amețit, nervii iritați - simt enorm și văz monstruos. Lumânarea îmi dă drept în ochi. Mă scol s-o mut și apoi m-așez la loc.

. Deodată sar în picioare. zgomot mare în uliță! Merg degrab' la fereastră. O suflare răcoroasă de afară mă învio¬rează. Cadranul transparent de pe foișorul de foc arată unu ș-un sfert. Când au trecut trei ceasuri?. Am ațipit, prin urmare?. Ce e în stradă?. Măturătorii orașului. Au prins un câne la mijloc. Știu... Asta e o petrecere populară la noi; am văzut-o de atâtea ori.

Câțiva inși se pun la pândă de-o parte și de alta a uliții. Un câne flămând rătăcește căutând dosurile bucătăriilor și

unghiurile unde se aruncă gunoaiele. La un semnal, toţi se ridică şi-l împresoară din toate părţile. O clipă, animalul se opreşte îngheţat; sângele-i dă năvală la inimă, care-ncepe să zvâcnească de coaste. E pierdut!. Părul i se zbârleşte pe coamă. Un fior îi fulgeră d-a lungul prin şira spinării şi-i încovrigă coada d-a-ndăratele, până-i înfige vârful în pântece. Ochii turburi caută încotrova un punct de scăpare; dar abia se pune problema în mintea aiurită, şi o piatră l-a izbit peste bot, alta la o încheietură, un lemn peste şale şi altele plouă. El îşi iese acum din sine: maşina cea vie dă drumul rezervei de energie, - pentru aşa moment o păstra, - nici un gând de economie. trebuie cheltuită toată! Opintindu-se din fundul rărunchilor, animalul s-avântă orbeşte în faţa loviturilor. Un răcnet suprem! sparge rândurile vrăjmaşilor, le scapă pintre picioare şi fuge uitându-se drept şi numa-nainte, fuge mereu până dă de un loc singuratic. Aci s-aşează, stins de oboseală, să-şi liniştească cutremurul membrelor, să-şi lingă rănile şi să se vaite discret de durere. Somnul se capătă mai ieftin decât hrana şi deocamdată i-e mai trebuincios: truditul trup se încolăceşte binişor, închide ochii trişti şi adoarme oftând greu din afund.

Toată intervenirea mea acum în favoarea animalului este zadarnică. Degeaba raţionez eu de sus de la fereastră că nu le e permis unor oameni ai autorităţii să turbure liniştea nopţii şi somnul contribuabililor. Pot eu striga mult şi bine: cine m-aude? Huiduiturile şi râsetele acopăr chiar glasul celui mai interesat, chelălăiturile animalului. Îl mai văd doar cum se zbate sub loviturile măturoaielor, ridicând cu contorsiunile lui un nor gros de praf. Sunt nervos; nu mai pot privi; dar tot ascult. De mirare. cânele nu mai ţipă deloc. A fugit!. Urmează râsete. Mă uit iar. Măturătorii stau tolăniţi pe trotoar; iar la lumina felinarelor din colţuri se vede în mijlocul stradei victima lungită - e un căţel mic, alb şi lăţos. Mă culc supărat la loc. Mai am două ceasuri şi scap. Bietul dobitoc!. Acu

încep vâjiiturile măturoaielor. Dacă ar fi cățelul favorit al vreunei dame, - parc-am văzut una adineaori la „confiserie" cu un cățel în brațe, - și ea ar fi amica vreunui om influent din localitate, atunci măturătorii.

Ceartă jos în cafenea. S-a spart ceva. parcă o ușă cu geamuri trântită cu violență... Țipete de femei, strigăte de bărbați, fluierături febrile de gardiști... Aha! a venit stăpâna cățelului. Alerg la fereastră. Nu se mai văd ceasurile la foișorul de foc; lumina de-ndărătul cadranului s-a stins; dar mai sus de foișor, arde clipind în cadență steaua dimineței - se face ziuă.
E o grămădire dinaintea birtului din colț. Precupeți, cari merg cu coșurile încărcate la piață. Ce să fie? . O femeie numa-n cămașe, cu picioarele goale, cu părul desprins, ține strâns de piept pe un om îmbrăcat în uniformă de poliție. El luptă să scape - ea nu-l lasă. Femeia începe să zbiere răgușit făcând gesturi extravagante:

- Ce, domnule! care va să zică, dacă sunt o nenorocită, să-și bată joc de mine dumnealui, pentru că e de la poliție?. Și mai întâi, cine ce treabă are? dumnealui a fost amantul meu?

Comisarul, îndreptându-și mondirul boțit la piept:

- Sergent! e beată. la arest!

Doi inși o înhață; ea se smucește și dă să se repează iar; dar un sergent voinic o apucă de braț și o-nvârtește-n loc:

- Nu zbiera și mergi! strigă el scrâșnind și lovind-o greu cu palma peste gură.

Aud atunci o horcăială-necată și, în cadrul luminat al birtului, văd silueta albă a femeii ridicând în sus brațele goale cu pumnii încleștați și dând capul cu părul despletit pe spate ca și cum i s-ar fi frânt gâtul. Un moment se răsucește de mijloc, apoi cade țeapănă pe spate în prag. Pun mânile la ochi și mă dau înapoi.

Lumânarea arde-n fundul sfeșnicului cu flacăra din urmă. Cobor iute, scol pe portar și plătesc. Patru ceasuri. Luceafărul

se stinge şi el încet-încet: vine soarele... Trăsura m-aşteaptă. În câteva minute sunt afară la câmp. Ce dimineaţă! ce răcoare! şi ce singurătate!

Uf!. Niciodată n-am să uit ce bine m-am odihnit o noapte în oraşul meu natal, la nr. 9, Grand Hotel „Victoria Română"!

UN ARTIST

Mai mult decât oricare alta, breasla bărbierească mi-este foarte simpatică... Briciul e rudă cu dalta, cu penelul, cu coturnul, arcuşul, condeiul - mai ştiu eu cu ce! De aci, neînvinsa pornire către artele frumoase caracteristică la toţi bărbierii. O sumă dintre dânşii, împinşi de patima lor pentru teatru, s-au făcut artişti dramatici; mulţi alţii scriu poezii, de obişnuit lirice, mai adesea galante; mai toţi trebuie să ştie cânta cu un instrument, prin ajutorul căruia, în momentele pierdute, îşi traduc în melodii acea încărcare de simţiri ce ne-o dă, unora dintre noi, lumea cu lumina ei, cu formele, mişcările şi zgo¬motul ei. Da, cum se rupe la vreme copilul din mamă, acea încărcare de simţiri caută să se rupă din sufletul nostru: trebuie înapoiată cui ne-a dat-o. Ascunsă-n noi, ne munceşte, ne chinuie, nu ne dă pace pân' ce n-o întoarcem în dar lumii, care n-o recunoaşte şi n-o primeşte decât învăluită în fâşii smulse din sufletul nostru - pecetia sincerităţii darului.

Dar e oare un mijloc mai puternic ca să ne scăpăm de toată haotica năvălire a lumii întregi în bietul nostru suflet, decât divina muzică? - vagă şi vastă ca şi lumea, ca şi aceasta nepătrunsă şi fără alt înţeles decât înţelesul cel mare şi singurul - armonia. De aceea, bărbierii, ca toţi artiştii, iubesc aşa de mult pasările cântăreţe. Sub puful aripelor palpită un sânge atât de cald! Sufletele acelea mici ştiu să arunce lumii aşa de bine aceea ce primesc de la dânsa! Noaptea de iulie, şi pădurea cu

mirosul ei înviorător, cu atâtele-i umbre de frunziş, cu atâtele-i lumini, de sus de la razele răcoroase ale lunii, de jos de la licuricii neastâmpăraţi, şi mişuiala discretă a insectelor prin păiş, şi răsuflarea femeii care se lasă s-o plimbi alene pe poteca umedă de rouă. toate-toate sunt în romanţa mistică a privighetorii. şi psalmul triumfal al ciocârlanului este sublimul răsărit de soare pe şesul neundoiat al Bărăganului!

Să lăsăm însă astea şi să venim la artistul meu - bărbierul care mi-a ras întâi barba şi care mi-o rade şi acuma. Întâi o rădeam că n-o aveam, azi o raz că o am - albă. Bărbierul meu a fost în tinereţe corist la teatru. Ştie să cânte cu ghitara, cu flautul şi cu ţimbalul - le-a învăţat fără profesor. Are două pisici foarte bine educate: una învârteşte o minavetă mică ce cântă mazurca şi cealaltă joacă. Toţi pereţii prăvăliei lui sunt acoperiţi cu o mulţime de colivii, în care ciripesc fel de fel de păsărele. Pe subt colivii sunt atârnate pretutindeni cadre: planul Sevastopolului cu luarea turnului Malacof, execuţia lui Maximilian, capitularea Sedanului, portretul răposatului Abdul-Medgid şi altele.

În această mică galerie, se află şi o operă originală a artis¬tului meu. Nu este lucrată cu penelul, e ţesută în fire de păr de toate nuanţele posibile: ea înfăţişează un munte depărtat în fund; pe vârful lui stă un călător, iar la poale-i curge o apă mare; dincoace de apă e un cioban, care păşunează o turmă de o speţă destul de problematică; în sfârşit, călătorul din vârful muntelui îşi aprinde ţigara la luleaua ciobanului din vale. Ce perspec¬tivă! De câte ori mă rade, o admir, căci într-adins m-aşează cu faţa spre opera lui - ştie bine cât îmi place.

Artistul meu avea odată doi cocoşi, pe cari-i deprinsese la beţie, şi încă beţie de alcool, fiindcă le dedea boabe şi grăunţe zăcute-n rom. Am văzut într-o dup-amiaz de vară, în faţa prăvă - liei, pe desfrânaţii aceia beţi turtă, făcând mustră şi defilând soldăţeşte, ca doi muscali pe două cărări, pe dinaintea unui căţel, alb şi creţ, muiat în boia de băcan pentru roşit ouă.

Samurache stetea sluj, cu o chivără de hârtie în cap, încins cu o sabie enormă şi având, se-nţelege, tot aerul sever necesar situaţiei. Artistul meu şedea picior peste picior pe laviţă şi le comanda, cântându-le din ghitară marşul de la 48... Era atâta nerv în ritm, atâta suflare marţială în executarea bătrânului cântec popular, că m-aşezai pe laviţă alături cu comandantul şi-ncepui să-l acompaniez bătând toba cu deştele pe fundul pălăriei - fără asta nu mergea: toba, cu grupetele ei în contra¬timp, asta e piperul marşului; - iar droaia de copii din mahala, adunaţi să admire cocoşii, se puseră deodată la rând smirna şi, apucaţi de mişcarea covârşitoare a sunetelor, porniră să defileze în urma cocoşilor de colo până colo şi înapoi şi iar, tropăind voiniceşte cu picioruşele lor goale pe paveaua încinsă de soarele de vară. Şi pentru ca parada să fie deplină, o adiere de seară - ce binecuvântare după o zi de arşiţă! - făcu să fâlfâie mândru dasupra tutulor acestor bravi prosopul alb curat, aninat sus, la uşa bărbieriei.

Până târziu seara a urmat parada în faţa unei asistenţe foarte numeroase. Când s-a înnoptat bine, s-a dat comanda ruperii rândurilor, şi artistul meu, ridicându-se-n picioare şi scoţându-şi ghitara de pe gât, a anunţat publicului:

- Mâine seară mai frumos!

Mai frumos. nu se putea.

Însă nu e numai artist, este şi un om de spirit. Pe vremea războiului din 78 avea un mierloi care fluiera căzăceasca şi o gaiţă diplomată care vorbea ruseşte. Cum intra unul dintre aliaţi în prăvălie, gaiţa îl întâmpina cu:

„Zdraste! Zdarov?"

După ce amicul meu trăgea perdaful din urmă şi-i da voie muşteriului să se scoale, gaiţa, schimbând tonul, striga:

„No haraşb! Davai paruski!"

Şi până dispărea, dincolo de răspântie, cazacul încântat de aşa cordială primire, mierloiul îl petrecea fluierându-i cântecul fierbinte al patriei depărtate.

NOROCUL CULEGĂTORULUI

A fost odată un băiat sârman; şi făcându-i-se Maichii Precistii milă de el, s-a prefăcut călugăriţă şi i-a ieşit înainte când bătea el hoinar drumurile.

- Mă băieţele, ce tot umbli tu, de colo până colo, fără rost? Uite, o să vie iarna; tu n-ai părinţi, adăpost n-ai, haine nu, n-ai de nici unele. Vrei tu să te procopseşti?

- Vreau, sărut mâna, maică.

- Atuncea. vino cu mine.

Şi a plecat băiatul dupe maica stariţa. Ea l-a dus la o tipografie şi l-a băgat ucenic; i-a dat ceva mărunţele pentru covrigi, l-a blagoslovit şi s-a dus.

A început atunci pentru băiatul sărac frecuşul jugului vieţii: vânzarea puterilor de azi pe o bucăţică de pâine pentru mâine, de mâine pentru poimâine, ş-aşa tot mereu, muncă zdrobitoare câtu-i ziulica de lucru, de sărbătoare, ba şi de duminică până-n amiaz; asprimea celor mari; uşoare greşeli plătite cu vorbe şi lovituri prea grele, şi silinţa niciodată răsplătită cu o vorbă bună măcar, şi dureri de dinţi prăpădiţi de otrava plumbului, şi usturături de urechi trase la corecturi date prost. şi câte şi mai câte. Avea de ce să mulţumească maichii stariţii, nu-i vorbă.

Dar. le-a răbdat toate.

A crescut băiatul canonit şi muncit şi a ajuns, după ucenicie, culegător. Ş-a stat el aşa lucrător multă vreme - şi

multă şi grea. Într-o seară, amărât rău de sărăcie şi osteneală, tocmai când trecea să se ducă acasă pe drumul pe unde se-ntâlnise în copilărie cu maica stariţa, şi-a adus aminte cu dor şi cu obidă de ea, ş-aşa s-a gândit de adânc la dânsa, că numai iacăt-o înaintea lui, tot aşa de blândă şi de tristă ca ş-odinioară, tot aşa de tânără şi de frumoasă de parcă nu trecuseră valurile vremii şi peste ea ca peste toată lumea.

- Te gândeai la mine?

- Da, maică, mă gândeam la sfinţia-ta, că tare mi-e sufle¬tul acrit şi m-am săturat să mă chinuiesc atâtea ceasuri pe zi şi să nu mă procopsesc toată viaţa. şi-mi dam cu socoteala că sfinţia-ta trebuie să ai trecere în lumea asta.

Da' maica stariţa zâmbi cu mâhnire şi-i tăie vorba cu bunătate:

- În lumea asta?. nu prea am trecere de la o vreme.

- Şi de aia vream să te rog, zise lucrătorul, să-mi faci şi mie rost de vreun noroc mai bun.

- Să vedem... să mă rog poate de fiu-meu.

- Da' ce e fiul sfinţiei-tale?... are vreo putere?

- Apoi de! eu aşa gândesc... Da' ce ai vrea tu?

- Ştiu eu? aş vrea să nu mai lucrez aşa de mult pentru atât de puţin câştig.

- Bine, zise maica stariţa... Atuncea, dacă-i aşa, o să mă rog de fiu-meu să te norocească.

Şi ridică ochii ei sfinţi, şi dulci cum îi cerul senin, în sus şi zise:

- Fiul meu, fiul meu! fă-mi pe gând şi dă omului ăstuia necăjit, că e omul nostru, ce mă rog eu: scuteşte-l de atâta obo¬seală, şi dă-i şi lui un dar: pentru fiece bârfire ce-a trecut pân degetele şi pân vingalacul lui câte trei parale, câte două pentru fiece minciună şi câte o para pentru fiecare două nerozii.

- Aoleu! maică, zise culegătorul, iar cu paraua? văz eu că tot neprocopsit o să rămâi.

- Taci tu, răspunse ea, şi aibi credinţă - vorba fii-meu: credinţa ta te va mântui. Noapte bună!

- Noapte bună, maică!

Şi s-a dus maica stariţa.

Lucrătorul a pornit şi el spre casă. Când să intre, ce să vază?. nevastă-sa - că uitasem să vă spui, de degrabă ce mi-e să isprăvesc, că se şi însurase - nevastă-sa aprinsese o sumă de lumânări şi ţopăia pân odaie singură.

- Ce e, femeie? zise omul; ce! ai înnebunit de joci tontoroiul singură fără flaşnetă măcar?

Aş! femeia n-aude, n-a vede: dă-i-nainte! ba încă sare şi-l ia de gât şi pe el şi-l târăşte şi-l învârteşte, dă-i la dreapta, dă-i la stânga, mă rog, ca nebunii, până ce cad amândoi pe câte un scaun gâfâind. Bietul om începe să-şi facă cruce ca de alte alea:

„Să ştii că mi s-a smintit femeia de necazul sărăciei!"

După ce s-a mai odihnit ea şi a răsuflat niţel, s-a sculat de pe scaun şi zor-nevoie să-l ia iar la danţ. El, de frica tontoroiului, zbuchi pe uşe-afară! Ea dupe el!. şi-i spune toată pricina veseliei ei, pecum că pe la toacă se trântise puţin obosită de spălatul rufelor şi i se arătase în vis Maica Domnului şi-i zisese:

„Femeie, să scobeşti cu un cuţit sub vatra din tindă, şi o să găseşti acolo o oală, şi ce-o fi în oala aceea al vostru să fie."

- Şi uite! zice nevasta, şi ridică plapuma... Ce să vezi! Poli, galbeni, patace, franci, băncuţe, hârtii de 20, de 100, ba şi de 1 000! pe care le vărsase din oală în pat.

Şi astfel s-a procopsit culegătorul nostru şi a mulţumit maichii stariţii că-i menise aşa de bine.

Pe urmă, mai târziu, i s-a deschis lui capul şi s-a domirit cine să fi fost călugăriţa, că aici stătuse putere dumnezeiască la mijloc şi că el se procopsise aşa fiindcă de atâta amar de vreme era culegător la un ziar mare cotidian:

Trei parale bârfirea, două minciuna, şi nerozii. două de-o para!

25 DE MINUTE...

„... Fiți toți joi în gară la-nălțimea patriotismului vostru, care nu s-a dezmințit niciodată, mai ales în așa plăcute, putem zice chiar fericite ocaziuni!

Cetățeni!!

Săptămâna viitoare este o zi solemnă pentru orașul nostru!!!"

Astfel se-ncheia proclamația adresată de câteva zile de părin¬tele orășelului Z... către administrații săi, afișată pe cale publică și reprodusă în capul ziarului oficios „Sentinela Ordinii" cu acest frumos *motto:*

„Evenimentele mari fac totdeauna să tacă micile pasiuni!"

Toată lumea era în adevăr plină de entuziasm, deși „Drapelul Libertății", dirijat de decanul avocaților, își termina articolul său de fond cu cuvintele:

„... Vom căuta să fim cât se poate mai parlamentari. În zadar mișeii de la Primărie convoacă lumea la gară! Declarăm sus și tare că joi nu va fi entuziasm, ci numai o meschină și dezgustătoare paradă oficială. Să înceteze dar cu infamele lor mistificațiuni!. Săptămâna viitoare nu poate fi o zi solemnă; ea nu va fi decât un moment trist pentru concetățenii noștri!"

Directorul, care era însărcinat a gera afacerile prefecturii, - districtul navând deocamdată titular, - la citirea acestor șiruri răutăcioase, a șoptit cu zâmbetul său diplomatic:

- Om vedea!

Joia mult aşteptată a sosit. Vodă şi Doamna, plecând în străinătate, trebuie să se oprească douăzeci şi cinci de minute în gara din marginea orăşelului Z. De dimineaţă, peronul gării, decorat cu împletitură de brad, cu marca judeţului, steguleţe tricolore şi covorul cel roşu al Primăriei, este înţesat de lume - garnizoana, garda civică, şcoalele, autorităţile, notabilii şi cât public a mai putut încăpea.

Directorul a plecat de la şapte de-acasă spre a lua, împreună cu primarul, cele din urmă dispoziţiuni la faţa locului. Nevasta lui a rămas să se gătească şi să vie mai târziu la gară cu copiii şi cu amicul. Amicul este un profesor foarte tânăr, care locuieşte la directorul de un an de zile; el dă şi lecţii la copii şi redijează „Sentinela Ordinii"; e băiat bun şi scrie minunat: se dă ca aproape pozitiv că tot el a scris proclamaţia.

Acum tot e gata... Directorul se duce la o extremitate a peronului şi-şi aruncă privirile la mulţimea adunată până în cealaltă extremitate. Atunci îi clipesc de departe în minte cuvintele „Drapelului", şi-şi mângâie favoritele cu mulţumire.

Dar sunt zece fără zece. şi cocoana nu mai vine. Ce să fie? Trenul domnesc s-a anunţat de la staţia apropiată. În patru minute trebuie să fie aici. Toţi ochii joacă între ceasornic şi capătul liniei. Încă trei minute. Două. Un minut. S-aude şuierul cald.

- La o parte, domnilor! zice grav şeful gării potrivindu-şi bine şapca roşie.

Iată-l! Pieptul lat al locomotivei s-arată la cotitura liniei. Arătarea creşte, creşte mereu, sforăind semeaţă şi alunecând cu eleganţă maiestoasă către peron. Cazanul fierbe, fanfara ţipă, şcolarii intonează imnul - un concert monstru. Vagonul domnesc intră la peron. Un freamăt furnică de colo până colo prin mulţime. Deodată, şi glasurile copiilor şi ţipetele trâmbiţelor şi clocotitura norului fierbinte care se smacină captiv

în pântecele maşinii sunt acoperite de urale zguduitoare. Trenul se opreşte, conform programei oficiale, la zece ore precise; suveranii cobor din vagon cu suita, iar consoarta directorului n-a sosit încă!

Se face prezentarea autorităţilor şi notabililor, după care Vodă trece între bărbaţi, iar Doamna între dame.

Întâiul clopot! Directorul, foarte nervos, mână un vătăşel călare s-aducă numaidecât pe cocoana, pe copii şi pe domnul profesor.

Măria-Sa Doamna e foarte veselă de conversaţia damelor; dar dumnealor o iau repede şi se-ntind la vorbă. Una o povăţuieşte pe Doamna să se păzească pe drum de răceală:

- Nu te juca, soro! boala n-alege.

Doamna mulţumeşte de binevoitoarea povaţă şi asigură că s-a-ngrijit bine, a luat haine d-acasă. În acest timp, directorul tremură de neastâmpăr.

Al doilea clopot! Măriile-Lor fac un pas înapoi pregătindu-se să se suie. Directorul, asudat şi înecat de emoţie, s-apropie să ţie un discurs. Lui Vodă:

- Măria-Ta!... nu plecaţi!... nu trebuie să plecaţi!... D-abia al doilea clopot a sunat; n-a sunat nici măcar al treilea!. A! dacă ar fi sunat al treilea atunci aş înţelege să vă grăbiţi. Dar nu! Şi chiar să fi sunat al treilea. să zicem!. n-aveţi grije: nu pleacă trenul fără Măriile-Voastre. s-a dat ordin în conse - cinţă!. Aşadar, având aceasta în vedere, cu onoare sunteţi invitaţi să binevoiţi a lua în consideraţiune. că acest district, acest oraş, în fine toţi concetăţenii noştri v-au iubit atât şi au făcut sacrificii!.

Apoi, cu mai multă căldură, Doamnei:

- Să nu plecaţi măcar Măria-Voastră!. N-a venit încă toată lumea!. mai sunt dame, mai sunt copii, mai sunt amici, cari ar dori să vă vază ca pe o mamă!

Vodă, zâmbind foarte bucuros, zice:

- Mai stăm, mai stăm, domnule Director.

- Mersi! răspunde acesta în culmea emoției.

Şi, lăsând pe suverani, aleargă la capătul peronului, se suie în picioare pe o bancă şi se-nalță în vârful deştelor, făcând către şoseaua dinspre oraş semne violente cu batista. În adevăr, pe şosea vine o trăsură în goană, urmată de un vătăşel călare.

- Aide, soro! aide, nene, pentru numele lui Dumnezeu! că m-ați omorât!

- Vezi! nu-ţi spuneam eu că-i târziu! zice palpitând cocoana către profesor.

Directorul îşi introduce pe peron familia şi strigă sever către macagiul care stă drept, cu mâna gata pe cureaua clopotului:

- Să nu tragi!... Nu e voie să suni! Măriile-Lor n-au isprăvit încă; mai au treabă aici!

Apoi către suverani:

- Măriile-Voastre, am onoare pentru ca să vă recomand familia mea: consoarta mea, copiii mei, amicul meu!

Şi pe urmă către copii:

- Sărutați mâna!

Copiii se aruncă şi execută ordinul. Măriile-Lor sunt din ce în ce mai veseli.

- Am auzit, dragă, zice Doamnei nevasta directorului, că ați fostără cam bolnăvioară! Mi-a părut grozav de rău. Încă-i ziceam lui dom'profesor, amicul nostru, zic: vezi dumneata, dacă o prințesă şi tot nu se poate pune cu voia lui Dumnezeu; dar noi ăştia!. Dar acu te-ai făcut bine. Se vede. Fie că frumoasă eşti! să nu-ţi fie de deochi! să trăieşti!.

Totdeodată unul dintre copiii domnului director, cari privesc foarte curioşi pe suverani, îşi scobeşte o nară cu dege¬tul. Mama îi dă o palmă peste mână.

- Nu ți-e ruşine să bagi mâna-n nas!... şezi frumos! te vede Madam Carol!

Copilul plânge. Domnul profesor îl smuceşte de mână şi-l bagă la arest în sala de aşteptare clasa a doua. Măria-Sa Doamna intervine pe lângă domnul director în favoarea micului vinovat, care urlă tare în arest. Tatăl cedează înaltei influențe şi dă drumul băiatului:

- Taci din gură, măgarule! şi sărută mâna Măriei-Sale: dumneaei s-a rugat să te iert!

Suveranii s-au urcat şi se arată plini de veselie la fereastra vagonului. Directorul se hotărăşte, în sfârşit, după stăruința şefului gării, să permită a se suna al treilea. Trenul se pune în mişcare. Urale şi muzică. Bărbații fac semne de adio cu pălăriile, damele *bezele* călduroase; directorul se şterge de sudoare obosit, iar nevasta lui strigă cât se poate către Doamna:

- La revedere! *bon amusement!* Nu ne uitați p-acolo! la revedere!

Când trenul a pornit bine, o altă trăsură soseşte în goană mai turbată. Decanul avocaților coboară trăgându-şi după dânsul cocoana, care trage după dânsa o interminabilă rochie de catifea verde cu funde bogate de *satin rose*. Amândoi îşi fac loc cu furie prin mulțime, care acum a rupt rândurile şi iese în dezordine.

- A plecat? zice dezolată cocoana.

- Da, a plecat, i se răspunde.

- Cum se poate? trenul stă totdeauna treizeci şi cinci de minute!

- Ăsta era tren domnesc, *ma chere,* zice nevasta directorului.

- Ce? era să v-aştepte Vodă şi Doamna pe dv.? adaogă profesorul cu un zâmbet răutăcios de superioritate.

- Aşa? vociferează decanul. Am înțeles!. Astea sunt iar intrigile lui dom' director: care va să zică numai dumnealui şi familia şi. amicul dumnealui să vază pe Măriile-Lor!

Pe urmă, întorcându-se la lumea care se duce:

- Iată, fraţilor, o probă mai mult că astăzi opoziţiunea este considerată ca afară din naţiune... Foarte bine... Vom lua act şi de aceasta şi vom protesta!

Decanul şi familia sa au fost multă vreme la cuţite cu directorul şi cu familia acestuia, deşi damele erau surori. Chiar o polemică, „cât s-a putut mai parlamentară", s-a urmat cu privire la aceasta, între cele două ebdomadare locale, „Drapelul" decanului şi „Sentinela" amicului.

Tocmai la nişte alegeri, o persoană de-naltă influenţă, aflând despre vrajba celor doi cumnaţi, a stăruit de i-a împăcat, promiţând serios că şi anul viitor va fi o zi solemnă pentru orăşelul Z. şi atunci trenul domnesc o să se oprească acolo un ceas. şi douăzeci şi cinci de minute.

TEMĂ ŞI VARIAŢIUNI

TEMA

Aseară, pe la 6 ore, un foc a izbucnit la o casă peste drum de cazarma Cuza în Dealul Spirii. Mulţumită activităţii pompierilor şi soldaţilor, focul, deşi bătea un vânt puternic, a fost năbuşit în câteva minute. Pagubele nu sunt prea însemnate.

(*Universul)*

VARIAŢIUNI

1

De patru ani împliniţi aproape de când reacţiunea ţine în gheare Belgia Orientului, care din lipsă de energie în evoluţiunea ei către progres, un progres bine definit de aminteri prin spiritul tradiţional şi istoric, şi ocazionat întrucâtva, deşi jenat oarecum, de evenimentele economice din urmă, în care duplicitatea reacţiunii a întrecut toate marginile şi a atins limita tuturor speranţelor de îndreptare, speranţe ce nu pot fi întemeiate pe câtă vreme reacţiunea cu oamenii ei fatali, cari nu se tem nici de lege, nici de Dumnezeu, nici de judecata, nepărtinitoare dar aspră, a Istoriei, au avut cinismul prototipic şi revoltător s-o declare, cu cea mai enormă dezinvoltură şi exuberanţă într-o memorabilă şedinţă a parlamentului, care a

avut imprudenţa, sau, mai bine zis, impudenţa de a-şi pune botul pe labe şi, strigând ca mamelucii *mea culpa,* au trecut la ordinea zilei, ordine de zi pe care Istoria unei ţări, ce se mai bucură de cea din urmă doză de respect de sine, trebuie s-o înregistreze cu dezgust şi ruşine, deoarece când *sic volo, sic jubeo* domneşte într-o ţară ca maximă de înaltă politică şi când, ca raţiune de stat, se constituie bunul plac al unor reacţionari fiefaţi, nu ne putem aştepta decât la atâtea şi atâtea infamii de tot soiul şi altele încă, dar însă nu credeam pentru ca să ajungem aici, nu credeam, o mărturisim *coram populo,* oricât am fi crezut de infamă reacţiunea concentrată şi atotputernică, să ajungem şi la incendii ca acela ce s-a petrecut în Dealul Spirii peste drum de cazarma Cuza, care trebuie să serve cetăţenilor de învăţătură şi să rămâie o pată neştearsă şi indelebilă asupra acestui negru regim, pretins alb, regim al incendiului, căci daca pompierii, opera venerabilului şi bătrânului general Florescu, nu stingeau focul, cine ştie cât mai ardea!!!

(Un ziar opozant fără programă, nuanţă liberal-conservatoare)

2

Aseară iust la orele când puneam ziarul ediţia a cincea supt presă, în Dealul Spirei vis-â-vis de casarma Cuza, un incendiu a sbucnit.

Din causa vântului violinte, care sufla puteric de la occidinte spre oriinte, incendiul a produs o mare panică printre cetăţiani şi cetăţiane.

Pompiarii cu câţiva serginţi şi oficiari - generarele era absinte - au mers la localitate, unde cu greu au sbutit să năbuşească sinistrul, care apăruse deja la steriorele casii atinse.

Cu această ocasiune vom repeţi dechiaraţiunile făcute în organul nostru de atâtea ori, privitoare la instituţiunea pompiarilor.

Am zis, zicem şi de datoria noastră este să o repeţim mereu protivnicilor noştri de la guvern:

Speriinţa ne-a probat până la evidinţă că:

până când nu vom avea pompiari-cetăţiani,

până când nu vom avea cetăţiani-pompiari

nu vom sbuti să ridicăm această instituţiune la treapta la care ea în Occidinte s-a ridicat.

Să avem patriotismul a lăsa deoparte spiritul de partită şi să ne întrebăm:

Până când cu spediinte?

Este cineva pompiar? - trebuie să fie şi cetăţian;

Este cineva cetăţian? - trebuie să fie şi pompiar.

Aceasta este eficace,

este ecitabile,

speditiv,

iust.

Speriinţa din Dealul Spirii până la stremitate ne-a probat că sperietura cetăţianilor şi cetăţianelor nesperiinţi adesea causa lăţirii straordinare a sinistrelor este.

Să căutăm deci:

a avea pompiari-cetăţiani,

a avea cetăţiani-pompiari.

Numai cu condiţiune d-a fi cetăţian cineva un bun pompiar este, şi viceversa.

Şi se înţelege că aceea ce zicem în cetăţi despre cetăţiani, vom zice la sate despre sătiani:

pompiari-sătiani,

sătiani-pompiari.

Dar ne vor întreba protivnicii noştri:

Cine va comanda pe pompiarii-cetăţiani? pe pompiarii-sătiani?

Răspundem:

Ingeniarii,

Ingeniarii competinţi, inteliginţi, prudinţi, indipendinţi, speriinţi.

Numai astfel instituţiunea pompiarilor, puterică, va da roade scelinţi.

(Un ziar opozant cu câteva programe, nuanţă trandafirie)

3

Decidement Maitre Printemps n'est pas gai cette annee-ci: du vent, de la pluie, de la pluie, du vent. Nos mondaines perdent leurs heures â regarder le barometre, qui, insensible comme cette vieille Mere Nature, baisse, baisse toujours, on dirait les actions du Panama. Le Dieu Plaisir et la Fee Bamboche s'entetent â tenir fermes leurs temples, en depit des voeux de leurs fervents fideles; partant, plus d'encens sur leurs autels jadis si charges de fleurs. C'est insense comme on ne s'amuse plus en cette malheureuse fin de siecle, qui n'en finit plus avec ses surprises ravacholiennes.

Hier un grand incendie a eu lieu dans le Dealul Spirii. Faute d'amusement, une emotion vaut toujours mieux que l'ennui. Le coup d'oeil etait vraiment assez pittoresque. Beaucoup de monde â l'incendie. Notons en passant M-me Chose, une brune descendue d'un cadre de Murillo, en robe de chambre, superbe dans son neglige transparent; M-me Machin, un Rubens, non moins elegante, toute rouge d'emotion; la toute jeune M-me Bigoudiano, un reve brillant de Watteau, ravissante avec sa chevelure blonde or qui frise naturellement sans aucun artifice, un bouton de rose sur le point de s'epanouir aux rayons de Phoebus, harmonisant tres-heureusement avec le ton rougeâtre des flammes legerement estompe par le voile de la fumee. J'en passe et des meilleurs, dont le nom m'echappe. Puis un essaim de jeunes filles, fraîches comme des violettes qu'on vient de cueillir au

bord du ruisseau limpide, les unes plus charmantes que les autres, et que l'incendie avec ses flammes, qui rappelaient les contes fantastiques d'Hoffmann, et les braves et infatigables pompiers avec leurs manoeuvres paraissaient beaucoup amuser.

Apres l'incendie, chambree des plus select ches le rotisseur du coin.

(Un journal chic)

4

Mai multe ziare ale opoziției vorbesc cu un zgomot asurzitor despre un incendiu ce ar fi avut loc în Dealul Spirii peste drum de cazarma Cuza. Cu această ocazie încalecă iar pe faimosul dumnealor *Dada,* aruncând în spinarea reacțiunii (sic) răspunderea pentru acest sinistru. Întrucât trebuie să pună publicul temei pe spusele acestor foi, ce nu mai au câtuşi de puțin respect de adevăr, iată:

Din sorginte oficială aflăm că nu a fost nici un incendiu ieri în Dealul Spirii. Sinistrul cel grozav este o pură invențiune ieşită din fantazia nesecată şi din bogatul arsenal de calomnii al adversarilor noştri.

(Un ziar oficios)

SCHIŢE UŞOARE
(1896)

UN PEDAGOG DE ŞCOALĂ NOUĂ

D. Mariu Chicoş Rostogan, distinsul nostru pedagog absolut, şi-a început cariera printr-o memorabilă conferenţă didactică.

Vom da aci mai la vale conferenţa în rezumat, apoi câteva note, luate după natură, despre activitatea în *praxă* a eminentului pedagog.

Trebuie prealabil să spunem că d-sa, totdeauna înainte de *e* şi i, pronunţă pe:

n ca *gn* franţuzesc,
t ca *k,*
d ca *gh,*
g ca *h*
c ca *ş.*

Aceasta pentru uşurarea citirii citatelor din vorbirea d-sale, pe cari voim să le transcriem pe cât se poate cu pronunţarea lor originală. Cititorul va suplini părţile din cale afară originale, pe cari ne-a fost prea greu să le transcriem exact, ca de ex. *gn* şi ş.

1. CONFERINŢĂ

„Onorat aughitoriu,

Vom căuta să ne roskim astăzi ghespre metoda ghe a prăda grămakica în jenăre şi apoi numai doară ghespre metoda intuikivă şi ghespre răspunsurile neapărake, neţăsitake ghe lojica lucrului, amăsurat inkelijinţii şcolerului!"

Aşa începe d. conferenţiar. Cui nu a asistat la conferenţa aceasta trebuie să-i spunem că pedagogul pune întrebările şi presupune şi răspunsurile. Aşa că urmarea, deşi s-ar părea o conversaţie între pedagog şi şcolar, este însuşi corpul conferenţii. Iată rezumatul acestei superioare opere didactice.

Urmează conferenţiarul:

Pedagogul - No! ce-i grămakica?

Şcolerul - Grămakica iaşte...

Pedagogul - No că-z ce iaşte? că-z doar nu iaşte vun lucru mare.

Şcolerul numai apoi se răculeje şi răspunghe - Grămakica iaşte o ştiinţă ghespre cum lucră limba şi lejile mai apoi la cari se supune aceea lucrare, ghin toake punturile ghe veghere.

Pedagogul - Bravo, mă! prostovane! (îi zic aşe doară nu spre admoniţiune, ci spre înghemn şi încurăjare). No, acuma, spune-ne tu numai cum se împart substankivele? Şcolerul, la întrebarea aceasta a mea doară, musai să răspunză, neţăsare, amăsurat priceperii şi răţiunii sale:

Şcolerul - În substankive care se văd şi substankive cari nu se văd - reşpeckive concreke şi abstracke!

Pedagogul - Apoi merem mai gheparte pe ogorul pedagojic şi punem cheskiunea doar:

Aţi auzit voi, copii, ghespre jăn? Ce iaşte jănul?

Şcolerul răspunghe - Jănul e cumu-i lucru: masculin, femenin şi ekerojen au neutru, reşpeckive ghe bărbat, ghe femeie şi ghe ce nu-i nici bărbat, nici femeie.

Pedagogul - Exemple doară...

Şcolerul apoi musai se exprime astfel:

- Calul îi substankiv masculin; iel se schimbă în iapă, ş'apoi ghevine femenin.

Pedagogul — No! dar neutru?

Şcolerul (inoţent cumu-i, el nu poake da exemplu aghecvat: eu, pedagogul, atuncia-s gata să-i dau ilustrăţiunea keoriei) ...

Pedagogul - Neutru! Neutru mai apoi, dacă-i calul masculin şi iapa femenină, neutru-i catârul, carele nu-i nici cal, nici iapă, nici măgar, nici cal: e catâr, aghică corşitură, ghe îmbele jenuri, şi mai gheparke pentru aceea se conzultă zoologhia, care-i o altă ştiinţă naturale, şi doară *naturalia non sunt turpial...*

După aceea doară, şcolerul musai să fie, în răţiunea sa puerilă, eghificat pe gheplin ghe jănurile tutor substankivelor.

Vine numai dup-aceea cheskiunea makemakică. Spune-ne tu doară, Bârsăscule! (zic eu şcolerului) ce înţăleji tu prin curbă, o linie curbă?

Şcolerul - Care nu-i ghireaptă...

Pedagogul (zâmbind cu bunătate) — No! care nu-i ghireaptă, bine! da'cumu-i, dacă nu-i ghireaptă?

Şcolerul mai apoi vine la aceea înduplecare a răţiunii că musai va să răspundă minken:

- E o linie oablă, oablă, care mere şi mere şi mere şi iarăşi se-ntoarnă ghe unghe o purces.

Pedagogul (jucându-şi serios rolul) - Bine! răspuns limpeghe! chiar! reşpeckive esact. No acuma, spune-ne cine au invăntat numerele?

Şcolerul acuma, după memorare numai, căci memoria e, cum zice Tubinghen, pur animală, răspunghe ca animalul: - Numerele pare, reşpeckive cele cu soţiu, le-au invăntat Pitagora, iar mai apoi cele impare, reşpeckive cele fără soţiu, le-au invăntat Eratoskenes!

Bravo!

Cum veghe, onoratul aughitoriu, toake răspunsurile şcolerului, după metoada intuikivă moghearnă sunt neţesitake prin lojika lui, proprie vorbind născândă, dar completaminke formată printr-o educăţiune aghecvată cercustanţelor, probăluike ca gherivând ghin natura noastră, carea lucră pe cum e mânată mai gheparke.

Într-o viitoare conferenţă, vom cuvânta apoi ghespre această natură iarăşi în aplicăţiunile sale în raport cu pedagojia, cu beserica şi cu işcoala!

(Aplauze. A doua zi, pedagogul nostru este numit în slujbă profesor *„ghe pedagojie în jenăre şi ghe limba makernă în şpeţial".* Să-l vedem la lucru.)

2. O INSPECŢIUNE

Profesorul — Că-z onorat domnul inşpectore va binevoi doară un momânt să asculke aplicăţiunea metoaghii intuikive.

Inspectorul se aşează, scoate carnetul şi condeiul şi ascultă.

Profesorul — Mă! prostovane! tu ala ghe colo... Spune-ne tu doară: ce iaşte fiinţă şi ce iaşte lucru, mă?

Elevul — Lucrul, dom'le, este care nu mişcă, şi fiinţă pentru că mişcă!

Profesorul — No! dar ornicul meu... prostule! fiinţă-i ori lucru?

Elevul - E lucru, dom'le!

Profesorul — Că-z doar mişcă, mă! auzi-l (bagă ceasul în urechea elevului).

Elevul (ferindu-se) — Da, dar daca nu-l întoarcem, nu mişcă.

Profesorul (satisfăcut) — Bravo! (către domnul inspector) Ş-apoi doar ăsta-i ghintre cei meghiocri... Bine! (Elevul trece la loc) Tu, mă! ălălant ghe lângă el. Câke picioare are boul, mă?

Elevul — Patru, dom'le!

Profesorul (vesel) — Ei, pe dracu! că-z doar n-o să aibă şăpke!. Şi ce e boul cu patru picioare? lucru ori fiinţă? Ha?

Elevul — Fiinţă, dom'le!

Profesorul — Dar masa fiinţă-i?

Elevul — E lucru, dom'le!

Profesorul — No! că-z n-are şi ea patru?

Elevul — Da, dar nu se mişcă, dom'le!

Profesorul (şi mai vesel) — Ei! pe dracu! să se mişte... poake doar că cu şpirikismus!

Inspectorul (tuşeşte tare şi caută să schimbe vorba) — Mă rog, cum îl cheamă pe elevul acesta?

Profesorul — Anibal Ioanescu.

Inspectorul — Răspunde bine.

Profesorul (cu siguranţă) — Că-z ăsta-i ghintre cei bunişori!. No! la gheografie acuma. Mă! tu ghe colo. Spune-ne tu doară toake ştakele Europei.

Elevul — Franţa, dom'le.

Profesorul — Franţiia, bine!

Elevul — Anglia, dom'le.

Profesorul — Iaşte!

Elevul — Germania, dom'le.

Profesorul — Ghermania.

Elevul (se porneşte repede; Profesorul dă din cap afirmativ la fiece nume de stat cu satisfacţie şi mândrie) — Elveţia, Rusia, Suedia, Italia, Belgia, Olanda, Turcia, Bulgaria, România, Serbia, Muntenegru şi Grecia. dom'le!

Profesorul (încruntându-se) - Şi apoi mai care, mă?

Elevul — Atâtea, dom'le!

Profesorul (începând să scrâşnească) - Dar Şpania, mă?

Elevul (intimidat) - Şi... Spania, dom'le!

Profesorul (mai aspru) — Dar Şpania, unghe-i Şpania?

Elevul —...!?

Profesorul (magistral) - Şpania-i lângă Portocalia, mă boule, şi viţăversa!

Elevul (aiurit) - Şi... Şpania şi Portocalia, dom'le!

Profesorul (din ce în ce mai sus) - Şi mai care?

Elevul (pierdut) - Virţăvercea, dom'le!

Profesorul (indignat) — Nu Vițăvercea, mă! Dănimarca, mă! Dania, mă! (șoptind amenințător printre dinți) Dania tatână-tău! (energic) Merji la loc, boule!

Elevul pleacă obidit la loc.

Inspectorul (conciliant) — Ei, oricum, tot a știut destul de bine.

Profesorul (încă fierbând e ciudă) - Pe dracu! știut! Traiane Ghiorghiescule! Vină tu. Spune-ne tu doară, s-audă și onorat domnul inșpector: dacă sunt în lume apoi câke le veghem doară, cine le-au făcut pe toake?

Elevul (sigur) — Natura, dom'le!

Profesorul (zâmbind cu bunătate filosofică) - Ei, pe dracu, Natura!. Dar pe Natura aia cine au făcut-o, mă prostovane?

Elevul — Dumnezeu, dom'le!

Profesorul — Dar vezi bine că Dumnezeu, că-z doar nu tată-tău și mumă-ta!. No! acuma. noi românii, musai doară să școm pe cum că: ghe unghe ne trajem noi?. ghe unghe?. spune!

Elevul (energic) - De la Traian, dom'le!

Profesorul (făcând cu ochiul inspectorului, care stă în admirație) — Și cine era Trăian?

Elevul — El era un om bun!

Profesorul (emoționat) — Bun, drăguțul ghe el! zic zău lui Dumnezău, bun!. Și cu cine s-au bătut el?

Elevul (brav) - Cu turcii!

Profesorul (râzând cu mult chef) - Pe dracu! Că-z unghe erau turcii până atunci în Europa. Mai târziu doară apoi s-or ghescoperit turcii. (puternic) Cu dacii, mă!

Elevul (mai brav) — Cu draci!

Profesorul — Că zău lui Dumnezeu că cu draci s-o bătut!. Dar mai apoi, Ștefan cel Mare și Michai Bravul cine au fost?

Elevul (mândru) — Ei erau oameni buni.

Profesorul (aprobând cu tărie) - Buni, mă!... şi s-au bătut.

Elevul (cu multă mândrie naţională) — Cu draci!

Profesorul (entuziast) - Cu draci! zic zău lui Dumnezeu!. Merji la loc!. Bravo prostovane! (către inspector, care e transportat) Că-z asta doară iaşte un şcoler emininke!

In spe c t o r u l — Are şi mult talent!

Profesorul (cu siguranţă) — Ei! pe dracu, talent!... că-z talent nu-i doar ghe vreo samă! asta-i lucru anticvat. Cu metoaghele mogherne doar, totul zace numai numai în aplicăţiune!. No! la muzică acuma. Spune-ne, Popăscule: ce-i muzica?

Elevul — Muzica este care cântă, dom'le

Profesorul (nemulţumit) — Nu aşa, loază! Nu cuvânta doară ca râtanii. vorbeşte ca şcolerii. Dă-ne tu numaighecât ghefiniţia chiară şi agkecvată!

Ele vul — Muzica este...

Profesorul — Ce?

Elevul — Este când...

P r o fes orul (foarte nemulţumit şi repetând definiţia) — Muzica iaşte aceea care ne gâghilă urechile într-un mod plăcut. (pântre dinţi aparte, şcolarului) - Ia sama doară să nu ţi le gâghil eu ţie într-un mod neplăcut! (se aude clopotul de ieşire)

Inspectorul (se ridică; copiii fac şi ei ca Inspectorul) — Domnule profesore, sunt foarte mulţumit. Metoda dumitale e admirabilă.

Profesorul (tăindu-i vorba cu mândrie) - Că-z asta doară e metoda lui Peştaloţiu!

In spe c t o r u l (urmând) - . şi zelul dumitale vrednic de laudă. (către elevi) Voi, băieţi, căutaţi a profita de ştiinţa bunului vostru profesore şi nu uitaţi că de la voi aşteaptă mult patria, România, pentru viitor!

Profesorul (conducând cu multe reverențe pe inspector și încântat de rezultat) — Că-z eu ce le tot spun boilor, onorat domnule Inșpectore?... Apoi dacă-s porci și n-au ghestulă aplicățiune!

3. AJUNUL EXAMENELOR

Profesorul - No! mâne apoi începem doară! Câți ghintre voi au ștuduit, or mere mai gheparke; câți au fost putori și n-au ștuduit, trebuie că rămân repekinți. Acuma doară numai să vă muștruluiesc că cum să fiți la aceea înălțime la carea caută a fi școlerul întru cât privești educățiunea prințipială, reșpecktive la o conduită exămplară față ghe azistenții cari vor fi ghe față. (Către un școlar din fund) Închighe gura, boule, că-ți întră musca... (Băieții râd) Silențium!... Școlerul caută să fie curat îmbrăcat.

Școlarul Ionescu — Mie mi-a făcut mama haine nouă, dom'le.

Profesorul — Ei! mă-ta! că-z doară nu era să ți le fac eu! (râsete) Silențium, măgarilor! Educățiunea prințipială mai apoi ne obligă la reșpect cătră cei mari, și la înfățișare moghestă, carea iaște ca un *ghecorum* al juneții... (răspicat și sever) Că pe carele îl voi veghe că rânjaște, ori se zbenguiaște, apoi minken acelui măgar i-oi lunji eu urechile. măcar de-ar fi ficior ghe Erzherzog!.

Școlarul Popescu — Dom'le, tata a zis că să-i spui de câte ori ne tragi de ureche, ca să vorbească la Cameră.

Profesorul (cu ton de mângâiere) — Că-z astea nu le-am spus pentru kine. Pe kine doară ke cunosc ca un școler emininke. Le-am spus numai păntru porcii eilanți!. No! acuma să probăluim câke o țâră ghin makerie... Popăscule! (O plesnitoare și-apoi alta și-ncă una pocnesc în zidul din spatele profesorului; acesta sare în sus speriat.) *Hoghi o fine eghemekl* Cine a fost porcul și

măgarul.? (toată clasa râde) Cine?. Minken musai să aflăm cine nu a ştiut reşpectul? (fierbe de ciudă)

Mai mulți şcolari— Popescu, dom'le!

Profesorul - Popăscu? Nu se poake... Popăscu doară-i un şcoler emininke.

Şcolarii — Popescu, dom'le!

Profesorul — Acela care mai face asta, lasă-l apoi doară... Popăscule. dacă cineva ke-ntreabă să-i spun numai câke operațiuni avem în aritmekică, cum vei răspunghe?

Popescu — Trei, dom'le.

Profesorul — Nu-s mai mulke?

Popescu — Cinci.

Profesorul - Nu-s mai puține?

Popescu — Două.

Profesorul — La ghereptul vorbind, sunt numai două în prinţipiu, sporire şi scăghere ghe unitake; numai doară, după diferănţierea lor în praxă, ghevin că-s patru; aghiţiunea, substracţiunea, multiplicăţiunea şi ghiviziunea. No! bine! meri la loc. Spune numa lui tată-tău să vină mâne să ne onoreză. (altă plesnitoare)... *O fekete kukiol* Cine-i porcul şi măgarul?

Toți - Popescu, dom'le!

Profesorul (necăjit) — Silenţium! Ioanescule! dacă cineva ke întreabă că-s câke-s emisferele pământului, tu ce vei răspunghe?

Io nes cu — Două, dom'le!

Profesorul — Nu-s mai mulke?

Io nes cu — Nu, dom'le!

Profesorul (iritat) - Ba da, loază!

Io nes cu — Care, dom'le?

Profesorul — Acele care sunt, boule! emisferul austral, emisferul boreal, mai gheparte apoi emisferul oriental şi emisferul ocţidăntal, măgarule! Meri la loc, vită! Vine mâni-ta mâne?

Ionescu — Nu, dom'le, că spală la mama lui Popescu.

Profesorul — No bine, că-z tot n-avea ce procopseală să vază (Un pumn de plesnitori; profesorul sare cât colo) *Ofene ş°ofekete kukio!* (Turbat:) Cine e iar măgarul şi porcul care n-are reşpect?

Toţi — Popescu, dom'le... (Râd.)

Profesorul (potolindu-se) - No! Silenţium! Luaţi aminke doară la muştruluiala care v-am făcut. Mâne este ziua când pukem zice, pedagoji şi şcoleri, faţă cu onorata asistenţă care va fi ghe faţă: *finis coronat opus!... In educatione et virtuke...* (Copiii fac zgomot... Popescu se caută să mai găsească o plesnitoare. Profesorul iese repede, înjurând teribil ungureşte.)

4. EXAMENUL ANUAL

Două mahalagioaice asistă la examenul copiilor lor.

Profesorul, pedagogul nostru absolut, ascultă pe copiii mahalagioaicelor.

E foarte aspru şi fără chef.

Mamele stau înţepate pe scaune, unde s-au aşezat fără să fie poftite.

Profesorul (către elevul Popescu, care n-a răspuns la trei întrebări) — No! prostule, dacă nu ştii pe estea, care-s ghe tot simple şi jenărale, apoi spune-ne răţiunea pântru carea românii au kins să urmeză o polikikă jermână pe timpul lui Mihaele Bravul?

Popescu — ...?

Profesorul — No! spune odată!

Popescu —...!?

Profesorul (energic) — Meri la loc, boule! (către mama lui Popescu, care este foarte mâhnită) Că-z prost l-ai făcut, cucoană! Apoi ăstuia doară numai paie să-i dai să mânce. (Mama lui Popescu plânge.) Că-z geaba te mai boceşti acuma! nu-l mai dreji. Are să mai steie încă şăpke ani repekinke. Ioanescule! (Mama lui Ionescu tuşeşte foarte mişcată.) Cumu-i pământul, mă?

Ionescu — Mare, dom'le!

Profesorul — Pe dracu mare! L-a măsurat mâni-ta să vază mare-i. Pe lângă alke astre, bunăoară Saturnus, au Neptunus, au Iupităr, pământul nostru doară-i o scârbă! nici cât să chiorăşti un şoarece. Nu-i vorbă ghe mare, mă prostovane! e vorba cumu-i?

Ionescu — Se-nvârteşte, dom'le.

Profesorul (răstindu-se puternic, mama lui Ionescu se sperie) — No! apoi? dacă se învârke, cumu-i? În trei colţuri, animale?

Ionescu — Nu, dom'le!

Profesorul — No, dar?

Ionescu — Rotund.

Profesorul — Vezi aşa, loază!

Se face un zgomot la uşe. O doamnă din înalta societate, doamna Ftiriadi, intră împreună cu un mops gras, care vine să se gudure pe lângă pedagog.

Profesorul (întâmpinându-o foarte emoţionat) — Onorată doamnă, eu încă mă recomând! (ia căţelul în braţe)

Doamna Ftiriadi (foarte volubil şi pe un diapazon mult mai nalt) — Am venit pentru băiat. Să-ţi spun drept că nu vream să-l aduc să dea examen la şcoala publică, nu vream să se amestece cu fel de fel de băieţi rău crescuţi. Dar a stăruit tată-său. zice că e ordin de la minister. Şi de-aia l-am trimes la d-ta, care-i cunoşti caracterul lui ambiţios, de când îi eşti meditator.

Profesorul — Binevoiască numai onorata doamnă să ieie loc. (către Ionescu, care aşteaptă în picioare:) Tu meri la locu-ţi. De hatârul mâni-tii, pe kine nu ke las repekinke! No! meri! (Ionescu merge la loc.)

Ioneasca (ridicându-se) — Sărut mâna!

Profesorul (demn) — No bine! poţi mere. (Ia scaunul Ioneaschii şi-l pune lângă doamna nou-sosită, şi aşază căţelul pe el; mopsul, mulţumit, îl linge pe nas. Mahalagioaicele ies foarte umilite.) No,

acuma tânărul Ftiriadi! Spune-ne, s-audă şi ilustra matronă, onorata ta mamă: nu-i aşa că pământul se-nvârke în jurul soarelui trei ani câke 365 ghe zile şi apoi în al patrulea în 366 ghe zile?

Micul Ftiriadi — Da, dom'le.

Profesorul (face semne de aprobare doamnei Ftiriadi care, foarte satisfăcută, se scoală de la locul ei, drege cravata băiatului, îl sărută şi se aşază iar la loc) — No, nu-i aşe că presiunea se ghemonstră sufițiente prin ăle două emisfere (doamna Ftiriadi tuşeşte tare) ghe Maggheburg?

Micul Ftiriadi — Da, dom'le.

Profesorul (către clasa întreagă) — No, boilor, vegheți numai exămplu ghe aplicățiune! (către micul Ftiriadi:) No, încă una ş-apoi basta! Spune-ne: nu-i aşe că Ioane Corvin ghe Huniaghe, şi Makiaş Corvin, şi-apoi dup-aceia doară toți magnații maghiari fost-au români ghe-ai noşti?

Micul Ftiriadi — Da, dom'le.

Profesorul - Bine! Bravo!! Emininke!!!

Doamna Ftiriadi — Mersi, domnule profesor... Sunt foarte mulțumită. O să-i spui şi lui Ftiriadi câtă osteneală-ți dai cu copiii.

Profesorul - Ilustră doamnă, că-z asta ni-i misiunea. Datoria ni-i să luminăm jenărațiunile june; că-z fără instrucțiune şi educățiune, un popor doară e învins astăzi în lupta pentru existență, şi cine-i învins, apoi acela dă-l dracului! vorba lăkinească: *una salus vickis nullam şperare salukem!*

REFORMĂ...

Suntem în epoca reformelor; spiritul public se agită asupra atâtor şi atâtor cestiuni, toate „vitale, a căror dezlegare nu mai poate suferi întârziere".

Una din acestea este şi cestiunea bătăii în armată. Dar, deoarece-i vorba să înotăm în cestiuni, caută să spunem că sunt oameni cari pun una prealabilă: a bate pe inferiori pentru nesupunere, nepricepere sau rea-voinţă, ori chiar numai din răutate, este oare la noi un obicei exclusiv al ostaşilor?

Unii răspund da; alţii răspund nu.

Noi până acum nu putem împărtăşi hotărât părerea nici a unora, nici a altora; nu putem deci lua parte la dezbatere.

Ne vom permite însă să spunem o anecdotă istorică, ce ar putea lumina oarecum arzătoarea cestiune - o anecdotă pe care am căpătat-o dintr-un izvor vrednic de toată încrederea.

Odată, Cuza-Vodă călătorea cu primul său ministru, Mihalache Cogălniceanu, către Turnul Severinului. Pentru întâia oară alesul naţiei româneşti trecea Oltul.

La o staţie, unde careta domnească şi caleştile suitei trebuiau să schimbe caii, călătorii noştri deteră peste o scenă destul de neplăcută mai ales pentru dânşii, cari, tot drumul până aci, se deprinseseră cu strigăte şi aclamaţiuni vesele.

Căpitanul de poşte bătea cu gârbaciul îndoit pe unul dintre slujitori, pentru că acest nenorocit subaltern, trecut din

băutură, nu aşezase hamurile bine, o nebăgare de seamă din care, Doamne fereşte!, i se putea întâmpla pe drum cine ştie ce primejdie Măriei Sale.

M. Sa se supără de această brutalitate şi făcu nişte mustrări bine simţite superiorului sălbatic; dar şi mai supărat fu conul Mihalache, care luă numele căpitanului, făgăduind acestui „parşiv" să-l destituie telegrafic.

Careta domnească porneşte în goană cu suita, şi înăuntru-i se încinge o discuţie galopantă între suveran şi ministru, o discuţie asupra maltratărilor corporale.

Conul Mihalache, omul reformelor, progresistul înflăcărat, susţine că o lege aspră trebuieşte numaidecât, o lege care să oprească sub pedepse straşnice bătaia. Vodă, mai moderat, recunoaşte că un popor liber trebuie să şteargă din moravurile sale aceste deprinderi barbare, dar nu vede încă putinţa aplicării unei asemenea legi, fiindcă. deprinderi seculare. ignoranţa şi lipsa sensului datoriei. incapacitatea omului de a se dezbăra de un şir întreg de învăţături. şcl. şcl. Ministrul se încăpăţânează. Spiritul secolului. lumina civilizaţiei. demnitatea omului liber. şcl. şcl.

- În fine, această reformă este absolut trebuincioasă: trebuie făcută, Măria Ta!!

- Bine, Mihalache dragă - zise Vodă biruit - bine; s-o facem şi p-aiasta!

Au ajuns cu bine şi cu sănătate la Severin, călcând de la Olt şi până la podul lui Traian pe flori şi aclamaţi de un popor întreg.

Lume - paradă - entuziasm oltenesc - banchet - luminaţie.

Seara în sfârşit, într-un târziu, cei doi iluştri amici sunt la gazdă împărtăşindu-şi impresiile. Cu tot zgomotul şi entuziasmul, Vodă n-a uitat discuţia de cu ziua.

Măria Sa dă ordin ministrului să fie gata a doua zi la şapte, spre a începe împreună inspecţiile de rigoare la autorităţile

locale. Apoi M. Sa şopteşte ceva în taină feciorului lui conul Mihalache - un ţigan de casă, care cunoaşte bine tabieturile ministrului. Conul Mihalache, trebuie să ştim, nu obicinuieşte nici papuci, nici halat. Dimineaţa, cum se scoală, se-ncalţă, se-mbracă din cap până în picioare şi rămâne aşa toată ziua.

Acum se dezbracă să se aşeze-n pat.

Odaia de culcare a ministrului e despărţită printr-o uşe de a lui Vodă. Conul Mihalache se culcă poruncind ţiganului să-i curețe ciobotelele şi straiele pentru a doua zi dis-de-dimineață, şi adoarme.

Dis-de-dimineaţă Vodă bate la uşe:

- Haide, Mihalache, nu te-ai deşteptat încă?

Ministrul sare din pat şi se repede la ghete.

- Numaidecât, Măria Ta!

Ghetele nicăiri... Caută hainele... Hainele nicăiri. Degrabă la uşa de ieşire şi cheamă feciorul. Feciorul nicăiri.

Vodă:

- Haide, Mihalache!

Ministrul iese-n colţuni şi-n cămaşe afară şi-ncepe să-şi caute prin săliță pe ţigan. Un om al poliției, care doarme dejurna pe o laviță, sare buimac şi caută-n toată casa, şi caută, şi caută, şi-n sfârşit peste zece minute aduce pe ţigan.

- Unde mi-s straiele şi ciubotele, mişelule? strigă conul Mihalache.

- Da' nu zghera aşa, coane, că doar nu dă turcii! stăi oleacă să le şterg.

- Nu le-ai şters încă?!

- Dec! da eu nu-s om? eu să nu mă hodinesc? Le-oi şterge amu!

Şi ţiganul pleacă scărpinându-se-n cap şi bombănind.

Aşteaptă conul Mihalache, aşteaptă.

- Haide, bre omule, odată! strigă M. Sa de dincolo; că doar nu eşti cocoană să-ţi faci două ceasuri frizura.

- Acu, acu, Măria Ta!

Şi conul Mihalache se plimbă prin odaie turbat.

La urma urmelor, iaca şi ţiganul cu ghetele şi hainele, mai rău tăvălite decât curăţate, le trânteşte pe un scaun şi pleacă.

- Stai, mişelului! răcneşte ministrul, und' te duci?

- Ei! haide odată, Mihalache! zise scurt Vodă. Haid' odată, că m-ai plictisit: plec singur!

Conul Mihalache, desperat, se aruncă după ţigan, îi pune mâna în guler, îl întoarce-n loc şi-ncepe să-i arză câteva palme... moldoveneşti. Ţiganul începe să urle. În momentul acesta, Vodă deschide uşa de la mijloc şi întreabă:

- Ce-i aiasta, dragă Mihalache?... baţi? apoi cum rămâne cu reforma noastră?

Ţiganul s-a pornit pe râs, a luat un bun bacşiş de la Vodă şi la moment a gătit straiele şi ciubotele ministrului.

Suveranul şi ministrul au plecat foarte voioşi să facă inspecţie la deosebitele autorităţi, şi pe drum Cuza-Vodă a spus amicului său acest mare adevăr:

- Reforma trece, năravurile rămân!

STATISTICĂ

De curând s-a publicat sub auspiciile biuroului central statistic din Statele-Unite nord-americane, o notiță statistică foarte curioasă şi plină de învățăminte. Se ştie că statistica este o faclă care luminează ştiințele sociale, şi se mai ştie cât sunt de elocvente cifrele.

Iată ce ne spune ilustrul statistic Bob Schmecker, în notița de care vorbim:

„Am calculat, după îndelungate experiențe şi notițe personale, - eu, în interesul ştiinței, iau parte la toate turburările de stradă - şi am ajuns a stabili următoarele:

La orice revoluție sau turburare, ia parte acelaşi public care ia parte la luminație, la paradă sau la foc, şi adică: bărbați, femei, copii de ambele sexuri.

Calculați pe vârstă ne dă la 1000:

Majori.	515,0
Minori	485,0

Calculați pe anii vârstii:

Purtați în brațe sau mai mici de 7 ani	135,0
De la 7 la 10 ani	200,0
10 " 21 ".	150,0
21 " 45 ".	350,0
" " 45 " 75 ".	150,0
" " 75 " 85 ".	14,0
" " 85 "100 ".	1,0

Calculați pe motivele care-i mână în învălmășeală:

Din curiozitate artistică 50,0

· · critică 15,0

· · pură 230,0

· instincte 450,0

Din convingerea altora 250,0

· · proprie 5,0

După starea de conștiință:

Pot răspunde pentru ce-au luat
parte la mișcare 250,0

Nu pot răspunde 750,0

Dintre cei 250 dintâi:

Pot răspunde,

În mod fantazist 120,0

· · naiv 125,5

· · plauzibil 0,5

Din capetele sparte, calculate pe 100 sunt:

Nevinovate 75,0

Vinovate inconștient 24,0

· conștient 1,0

În privința rezultatelor unei mișcări populare, calculat pe un milion de suflete avem:

Câți folosesc direct 100,0

· · indirect 100,0

Restul până la un milion păgubesc".

În adevăr statistica e plină de învățăminte!

CONGRESUL COOPERATIV ROMÂN.
ŞEDINȚA DE INAUGURARE

Şedinţa solemnă de deschidere a congresului se începe la orele 1 d.a. sub preşedinţia d-lui Dem. Butculescu, prezenţi fiind 1000 de membri cooperatori.

Preşedintele, în termeni foarte frumoşi, salută şi felicită pe membrii congresului pentru patriotismul cu care s-au grăbit a veni să aducă luminile lor în această mare chestiune: protecţionismul naţional. D-sa termină arătând foloasele cooperaţiunii: cooperaţiunea trebuie să fie pentru toţi românii *cu minte o idee fixă.*

Se intră în ordinea zilii.

D. Moceanu, delicatese şi comestibile român, cu verva-i cunoscută, ţine pentru protecţionism un discurs *foarte sărat* şi *foarte gustat:* vorbele-i merg ca *untul* şi *bine cântărite* şi *socoteala fără cusur.* (Aprobări în tot publicul.)

Directorul fabricei Lemaître, un om *cu multă greutate,* e de aceeaşi părere. D-sa crede că *fierul trebuie bătut până-i cald,* că nu trebuie lăsat guvernul în pace: până nu admite protecţionismul şi nu va *turna* legi *pe acest tipar,* trebuie *ciocănit* mereu. (Aplauze.)

Un guvernamental liber-schimbist - Luaţi seama, vrea să ne *potcovească*! (Râsete şi sâsâituri.)

D. Iordache Ionescu, din Şelari, prezidentul „Spumei de drojdii", societatea comercianţilor români de băuturi - *Vin,* domnilor!... *(Chef* mare şi *tămbălău* în toată adunarea. Oratorul se aşază la loc *mahmur.* Zgomotul se potoleşte.)

D. preşedinte — Urmaţi, frate cooperator...

O voce — Degeaba! acuma *i s-a stricat gustul*!

Alta — *Să-l dreagă!*

D. Iordache — Nu mai! Dar cu principile dv. o să vă *firigeţi* rău de tot.

D. Basilescu, tipograf, atacând chestia cu multă ardoare, *culege* aplauze de *deosebite caractere,* cari de ilaritate, cari de entuziasm; în fine face o frumoasă *impresiune.*

D. Franke, croitor, o ia cu francheţă*p-alt ton.* Se vede aci *stofă* de orator. Discursul se *potriveşte* perfect. Liber-schimbismul nu e de *talia* unei ţări agricole: cu acest sistem ni s-ar *croi* o soartă *prea grea,* care *ne-ar strânge rău în spete; pardessus le marche,* fără să prindem de *veste,* ne-ar căptuşi străinii din cele două emisfere. Oratorul o *încheie* fără să treacă cu un milimetru *măsura* în privinţa celor două emisfere. un *elegant* discurs! Se şoptea în congres că preşedintele *îl comandase* din vreme; e drept însă că bravul orator l-a dat *gata* după promisie *în 24 de ore.* (Aplauze unanime.)

D. preşedinte, care a primit o depeşe - Domnilor, am să vă fac o comunicare. Iată depeşa pe care o primesc de la Direcţia generală a C.F.R.: „Onor. Congres cooperativ român, *loco, motivele* pentru cari lipseşte d. director general."

Doctor Chir iac — Desigur iar întrerupere de *circulaţiune.*

D. preşedinte — Întocmai. D. director s-a înţepenit la Chitila. Noi, regretând *locomotivele,* reintrăm în ordinea zilii.

D. Stancu Becheanu, lipscan - Domnilor, pe când vorbeau onor. preopinenţi, amicul meu, nenea Ghiţă Pencovici, îmi dedea *cu cotul.* (Râsete.) Puteţi râde, domnilor! n-o să-mi *măsor* eu la bătrâneţe vorbele cu *santimetru...* Îi ştiu

pe toți ce *cumaș* sunt; *materia* asta o cunosc, slava Domnului! nu mi-e rușine! Țara asta vrea profteționism - nu mai încape *tocmeală!* Eu sunt sincer, eu nu sunt din acei oratori *de modă nouă,* cum am văzut *la jurnalele din urmă,* ca să scot *panglici* pe nas.

Doctor Toma Io nes cu — Panglică? cu operație!

Doctor Chir iac — Cezariană!

D. președinte — Nu tăiați vorba oratorului, vă rog.

D. S. Becheanu (urmând) - Eu adică în sfârșit, eu zic guvernului: *Coniță!* adică, pardon! domnule! *cu prețul ăsta nu ne dă mâna:* este *peste poate.* Dar mai în sfârșit, văzând la o adică refuz din partea *mușteriului,* ăstaa. a guvernului vreau să zic, putem zice: *târgul n-are supărare, noi am cerut; dv. ce dați?* (Aplauze.)

D. Staroste al birjarilor, un adevărat pravoslavnic în materie economică, *biciuind* liber-schimbismul, compară congresul cu a cincea *roată la căruță.* La imputarea ce i s-a făcut că e liber-schimbist, amintește proverbul cu *capra* și oaia; la imputarea că n-a luat *bărbătește* inițiativa unei *mișcări mari a* corporațiunii sale, zice - *bate șaua să priceapă iapa!* Ei, domnilor - adaogă oratorul - pisica *cu clopoței* nu prinde șoarecele! Nu trebuie să *tragem când la dreapta, când la stânga;* trebuie *să mânăm* chestia *tot înainte;* căci, daca mergem tot așa *hâța-hâța,* o vârâm cu *oiștea-n gard!* — Oratorul *se oprește* aci.

D. Bossel, tapițer, spune că nu face ca colegul d-sale d. Olbricht, care se ascunde *după perdea*: *ținta noastră e fină.* D-sa pune chestia pe *tapet.* Cifrele statistice sunt *oglinda* perfectă a situației. Cu protecționismul am merge ca pe *rotile;* de înlăturarea acestei sisteme, nimic n-ar putea să ne *console.* D-sa sfârșește spunând că situațiile economice sunt totdeauna *mobile.* (Aplauze zgomotoase.)

D. A lex an driu, farmacist, ține un spici foarte *coroziv;* d-sa trage *un praf* adversarilor protecționismului. Blamează

într-un mod *drastic* pe acei ce n-au în *combinațiile* lor acea *curățenie* caracteristică românului, şi cari vor să lase pe străini să stoarcă ultimele *picături* din forțele țării, până când într-o bună dimineață să ne pomenim *hap!* că ne înghite străinul! Ei! şi [pe] urmă nu mai e *leac.* (Aplauze repetate.)

D. Prager Iulius, blănar, ține un discurs cu totul *hors de saison;* d-sa se-ncurcă în citate de proverbe uzate; *lupul* părul îşi schimbă, dar năravul ba; asta-i altă *căciulă!* de ce n-are *ursul* coadă şi *lupul* d-abia o poartă; umblați cu *vulpea-n* sac! şi altele. În fine un discurs să *nu-l mănânce nici moliile.*

D. Huhn, directorul băilor Mitraschewsky, care *a asudat* tot timpul, vrea *să verse apă rece* peste entuziasmul adunării. - Voi, zice d-sa, să dau *un duş* peste focul protecționiştilor extremi! (Zgomot.)

D. Bonifiace Florescu, profesor de *franciujeşte—B-aia-i* vorbă!

Voci — Curat! (Zgomot.) Sus! jos! jos! sus! (Zgomot mare.)

Urmează de aci o discuție foarte vie, în care se schimbă o mulțime de replice destul de violente. Dăm aci pe scurt pe cele mai importante.

Un şelar — Trebuie să-i strângem *în chingi* pe adversari! (Zgomot asurzitor.)

Un liber-schimbist — Vreți *să ne înşelați*!

D. Georges Ionescu, orloger român de Geneva, înaintează în îmbulzeală la tribună cu *cilindru* pe cap - Să *ne remontăm* caracterele, domnilor! Trebuie *să precizăm* !

D. Sinie, căldărar român, vociferează grozav - Asta-i *spoială!* V-ați dat *metalul* pe față. (Se repede la tribună, apucă pe orloger în brațe şi-l *întoarce pe sus.* Zgomot la culme. Strigăte: Ți-ai arătat *arama*!).

D. Littmann, lampist, în mijlocul tumultului *străluceşte* prin câteva cuvinte - Domnilor! Să *ne luminăm* ! nu sunt un intrigant să viu aci să bag *fitiluri,* să *înflăcărez* resentimentele.

D. Tassain, directorul Companiei gazului - *Tais ton bec, espece de fiumiste!* (Zgomotul merge crescând. D. Littmann se retrage într-un colț și *fumează.* Zgomotul continuă.)

D. Teodorescu, franzelar, un om *copt,* caută a potoli *focul* adunării - Domnilor, stați! aci nu e *cu lopata.* Cine *a luat* cuvântul? Ce am venitără să facem aici? *gogoși?*

D. N. Mandrea, fabrica de cizme Filaret, cu tactul său obicinuit, zice puține cuvinte şi, deşi urmând după *calapoadele* vechi oratorice, reuşeşte totuşi *să-i încalțe* pe toți! (Zgomotul începe a se stinge, cu atât mai mult cu cât d. Capşa, cofetarul, își dă toată osteneala să *îndulcească* lucrurile.)

D. Iulian Oprescu, în tot timpul scandalului *conservă* o atitudine demnă şi o tăcere de aur. D-sa zice unui prietin - În chestia economică n-am decât o părere - *laissez faire, laissez passer!* Facă fiecare cum poate, eu fac *cum pot.* (Zgomotul s-a potolit.)

Doctor Babeş - Domnilor! Susțineți cineva o opinie contrară aceleia ce susținem noi? Sunteți *turbați?* Eu, domnilor, până acum nu m-am *baccilit;* mie-mi place să pun *virgulele* pe i! Susțin că fără protecționism, România, pe calea economică, nu va putea fi decât un *mic rob* al marei Europe industriale! (Aplauze turbate.)

Directorul fabricei de bazalt artificial - Acel ce se ştie a nu avea nici un păcat să ne arunce *piatra!* Toți fierbem într-o *oală,* şi dumneata şi dumnealui şi noi ețetera.

O voce — *Ețeteracota!* (Aplauze, ilaritate.)

Directorul Companiei barometrice - Domnilor! Ono - rabilii preopinenți au vorbit cu multă. pompă, dar, pardon, superficial. Eu voi să... sondăm mai adânc! (Murmure, întreruperi şi protestări.)

Directorul fabricei „Stella" - Începutul acesta nu miroase bine. (Zgomot.)

D. preşedinte, către orator - Mă rog, compania dv. nu este înscrisă la ordinea zilii. În şedinţa de noapte. La noapte!.

Directorul Comp. bar. - Dar, domnule preşedinte!...

Toată sala — La noapte! la noapte! (Tumult.)

Preşedintele — Vă ridic cuvântul!

Directorul Comp. bar., strigând puternic - A! care va să zică vreţi să-mi. astupaţi gura? foarte bine. Dv. vă. încuiaţi, ca să zic aşa, în ordinea dv. de zi, şi apoi, de aci, nu mai vreţi să. ieşiţi! Rog să se ia act de aceasta. Aceasta nu e. lucru curat! Vom protesta! vom umple. toate gazetele! (Zgomot mare.)

Reprezentantul Societăţii presei - A! asta e o infamie! Afară! Să iasă. afară!

Directorul Comp. bar., în mijlocul fluierăturilor şi huiduielilor, se încleştează la tribună strigând din toate puterile - Bravo! care va să zică tot eu să ies... afară! Eu! Nu, domnilor, dv. să ieşiţi afară!

Un măcelar român, repezindu-se la orator cu cuţitul - Ieşi. că te tai!

Directorul Comp. bar., de frică, iese afară. (Aplauze frenetice.)

Prima şedinţă solemnă a congresului se ridică.

NOAPTEA ÎNVIERII

Novelă

Notiță explicativă

Dacă literatura este, în adevăr, o artă, atunci se întâmplă cu dânsa, în deosebire de toate celelalte arte, un lucru foarte ciudat. Să vedem.

Toate artele cer de la om o strădanie mai mult sau mai puțin îndelungă. Muzica, pictura, sculptura, arhitectura, teatrul, până și călăria, trebuiesc învățate încet-încet, ani întregi. Cu cât le învață omul și le pătrunde, cu atât descopere că-i rămâne încă mult de știut; așa, s-a zis cu drept cuvânt că viața este prea scurtă și arta prea lungă.

Toate - afară de literatură.

Literatura este o artă care nu trebuie învățată; cine știe cum din litere se fac silabe și din acestea cuvinte, este destul de preparat pentru a face literatură.

Deosebirea acestei nobile arte de celelalte se poate compara cu privilegiul de odinioară al claselor aristocratice; când intra copilul nobil în armată, intra dintr-o dată cu un grad înalt; nu-i trebuia, pentru ca să ajungă polcovnic, nici vechime, nici practică, numele lui era de ajuns pentru înaintare.

Așa e și-n literatură: ai învățat alfabetul, poți fi literat. Aminteri, nici nu s-ar explica progresul și bogăția de producere a acestei nobile arte la noi.

Întrebați pe un muzicant, pe un pictor, pe orice alt artist, om matur: în câtă vreme ai învățat d-ta arta dumitale? Are să-ți răspunză, dacă e adevărat artist, aproape invariabil: „În foarte mult timp, vreo

douăzeci de ani, şi tot nu o ştiu bine". Dar ia întreabă şi pe un june literat, în cât timp şi-a învăţat arta; are să-ţi spună: „Domnule, literatura nu se învaţă; talentul este suficient; am talent, prin urmare am tot ce-mi trebuie ca să fiu un literat desăvârşit".

Şi astfel vedem că lumea părăseşte artele ingrate, cari reclamă atâta bătaie de cap până să le înveţi, şi că tinerimea toată dă năvală în ogorul literelor, pe atât de comod pe cât de nobil.

Dar nu numai pe calea producerii literatura-i exigentă, ci şi pe calea judecării producerilor.

Un exemplu. Ca să judeci o operă de artă, un tablou, o statuie, o simfonie, mai ştiu eu ce, îţi trebuie, pe lângă gustul înnăscut, şi o deprindere îndelungată, o anume pregătire, care nu se pot căpăta decât cu vremea.

Un muzicant bătrân, om care şi-a petrecut o viaţă cu cercetarea secretelor artei sale, nu îndrăzneşte a se pronunţa aşa dintr-o dată asupra valorii unei produceri de şcoală nouă.

Un pictor, vechi meşter, nu poate judeca lucrarea altuia, trecând numai pe dinaintea ei, dintr-o singură aruncătură de ochi.

Aşa cu toate artele - afară de literatură. Şi e drept să fie aşa; dacă, pentru ca să o faci cu succes, nu-ţi trebuie altă pregătire decât scrisul, de ce ţi-ar trebui mai mult decât cititul ca să o judeci cu competenţă?

Ştii să scrii? eşti literat.

Ştii să citeşti? eşti critic.

Prin urmare, eu, care nu am învăţat arta ce profesez, nu am deloc dreptul să mă supăr, nici cuvânt să mă mir că d-ta, fără nici o preparare, îmi critici producerile; cum mie nu mi-a trebuit învăţătură ca să le scriu, nici d-tale nu-ţi trebuie, ca să pricepi producerea mea, decât să o citeşti.

Şi iată, numaidecât am să dau aici o novelă. Eu n-am făcut până acuma literatură serioasă, şi mă jur că n-am vreo prealabilă pregătire pentru aşa ceva; de astă dată însă, m-am hotărât. Trebuie, pe lângă teoria de mai sus, şi un exemplu, şi mi-am ales novela, un gen la modă.

Iată opera mea:

Novelă

Este în ajunul Învierii.

Natura, ca o mireasă răpită, care a dormit vrăjită în lanțurile de gheață ale unui crud uriaş răpitor, se deşteaptă fericită, grațioasă, mândră, la mângâierile dulci, duioase, molcome ale tânărului şi fierbintelui său mire, care o căuta de mult, care a regăsit-o în sfârşit, şi care vine să dezlege vraja de gheață cu farmecul unei sărutări de foc. Este tânărul şi zburdalnicul copil favorit al lui Paşte-Împărat, este minunatul făt-frumos April cu părul auriu, care o ia în brațe pe adormita fecioară, o alintă, o leagănă, o mângâie şi, cu mii şi mii de sărutări, una mai înflăcărată decât alta, o recheamă la o nouă şi strălucitoare viață!

Pretutindeni este o mişuială, o forfoteală, o fierbere, o pornire de trai proaspăt: muguri verzi, flori de toate firele de tort ale curcubeului, musculițe şagalnice, gândăcei nebunateci. Ce viață şi ce veselie în totul şi în toate!. Totul trăieşte, toate se bucură!

O! primăvară, junețea anului! O! junețe, primăvara vieții! O! nouă şi sublimă antiteză!

Şi pentru ca această sărbătoare a lumii întregi, când prăznuim regăsirea şi reînvierea copilei de împărat de către mirele său, făt-frumosul April, feciorul favorit al lui Paşte-Împărat, să fie vrednică de aşa părinți şi aşa copii, Cerul, părintele fecioarei, plângând de bucurie, aruncă mană bogată din ochii săi pe țarinile şi ogoarele muncite cu sudoarea frunții harnicului şi neobositului plugar, prietinul totdeauna credincios al Zorilor, al Nămiezii şi al Amurgului, iar tunetele largului văzduh vestesc, în chip de biruință împărătească, tutulor popoarelor şi semințiilor isprava mirelui April, redeşteptarea miresei lui fecioare!

Christos a înviat! vom zice mâine. Adevărat a-nviat! vom răspunde tot noi. Da! A renviat Natura, a renviat viaţa şi celor din mormânturi viaţă dăruindu-le!

O zi frumoasă, măreaţă, sublimă va fi ziua de mâine pentru toţi - pentru toţi afară de Leiba Zibal, hangiul de la Podeni.

Cine este acest Leiba?

Este un jidan, un om, prototipul rasei lui în veci persecutate pentru defectele ei sociale, laş, fricos, slab, temându-se şi de o umbră şi urând pentru aceasta pe români, pe cari-i numeşte, în jargonul său barbar, *trifene goi,* adică *infideli spurcaţi,* tocmai pentru că sunt energici, îndrăzneţi, nepăsători şi voinici. El vede în îndrăzneala şi voinicia lor o ameninţare vecinică pentru laşitatea sufletului lui pururi clătinat de frică, de spaimă, de groază. El este în mijlocul românilor, ca o hienă, fricoasă deşi crudă, în societatea leilor bravi şi incapabili de laşitate.

Dar să lăsăm aceste consideraţiuni şi să facem cititorului portretul laşului nostru erou.

Mic, slab, pipernicit, nervos, bolnav de friguri, el e cuprins de o nedescrisă groază la apropierea nopţii Învierii, fiindcă ştie bine că, în noaptea aceasta, un tâlhar are să-l calce ca să-şi răzbune asupra lui. Acela care va veni peste noapte, care trebuie să vie, se cheamă Gheorghe; el a fost odată slugă pripăşită de pe drumuri la hanul jidanului. El era un om fioros, şi hangiul ştie că, o dată căzut în mâinile lui Gheorghe, nu mai poate fi scăpare pentru el. Acela, om rău şi crud, îl ura pe hangiu de două ori, şi ca de un vrăjmaş şi ca de un creştin. Îi promisese că are să vie, şi acum jidanul îl aştepta.

Până acolo mergea groaza laşului jidan, că visa ziua-n amiaza mare că cineva îl atacă, în faţa lumii întregi, că un nebun furios vine în faţa unei mari mulţimi de oameni să strivească, sub ochii lui, capetele copilului şi balabustei lui unul de altul

şi să le confunde ca pe nişte ouă moi. Teribil! Oribil! Înfiorător!.

Atunci se deştepta.

Dar iată că sosea şi dilijenţa cu doi studenţi, cari mergeau să facă Paştile în provincie, în familie.

De ce sosise astăzi dilijenţa aşa de târziu?

La tactul poştii, de unde trebuise să ia cai odihniţi, se făcuse un omor, mai bine adică cinci omoruri, şi se furaseră patru cai. Era teribilă, înfiorătoare, oribilă înfăţişarea teatrului crimei. Aceasta o putea afla Leiba Zibal de la cei doi pasageri, studenţi, cari, ospătând sub umbrar, discutau despre crimă în genere, foarte emoţionaţi de cele ce văzuseră.

Ei erau doi din acei tineri cari înţeleg năzuinţele unei lumi viitoare, cari, la lumina ştiinţei, văd păsurile şi nevoile societăţii şi, suferind de suferinţele altora, dorind dorinţele tutulor, cred şi speră într-o lume mai bună, mai frumoasă, mai adevărată, mai justă, mai echitabilă. Ei erau amândoi de unanimă părere că în o mai bună organizaţie economică, în o organizaţie socială care să nu mai lase nimica de dorit, crima nu va mai avea loc şi prin urmare va trebui să dispară de tot, sau mai bine zis să nu mai apară deloc.

Deşi jidanul nu înţelegea bine teoriile înalte economico-sociale ale celor doi tineri altruişti, el, în egoismul său, înţelegea instinctiv că, în organizaţia actuală, care e încă foarte departe de idealul lor sublim, Gheorghe poate să-i facă peste noapte ceea ce tâlharii ceilalţi făcuseră dimineaţa trecută la tactul poştii.

De aci, îndată după plecarea dilijenţii rămânând singur pe înserate, fricosul jidan intră într-o grije omorâtoare. Se puse să încuie hanul şi să se închidă înăuntru ca într-o cetate, de unde să reziste în ruptul capului la atacul lui Gheorghe.

Aşa, închis în cetăţuia lui, ca un senior din evul mediu, care ştie că are să fie atacat de un măreţ suveran însoţit de o

puternică oaste, el aşteaptă prins de frigurile groazii. Noaptea a sosit.

Într-un târziu, iată soseşte şi momentul oribil.

Tâlharii, cu Gheorghe în frunte, încep atacul cetăţuii.

Ei au un plan lesne de înţeles: să facă patru găuri cu un burghiu mare în scândura groasă de stejar a porţii; pe urmă, cu un ferăstrău, să unească toate găurile, şi, când acestea vor fi toate unite, patratul dintre ele să-l tragă afară; apoi, prin locul rămas gol, unul să introducă mâna înăuntru, să apuce bârna, care închide poarta, s-o dea-ntr-o parte, să deschiză poarta de perete, şi să intre la jidan, să-l apuce în culcuş.

La această închipuire, jidanul, care urmărea dinăuntru, dârdâind de groază, ce se petrecea afară, fu cuprins de toţi fiorii: era pierdut! era faţă-n faţă cu moartea neîmpăcată, moartea pe care forţe nu inconştiente i-o preparau cu toată rafinata cruzime de care numai omul este capabil.

Care va să zică, e prins în laţ! în laţ!.

„În laţ! Iehova!" zise jidanul în sine. „În laţ!."

Şi atunci, se bătu în piept şi se rugă, ca şi cum ar fi cerut lui Iehova o inspiraţie de mântuire.

„În laţ!" mai zise el o dată. Apoi, după o zguduitură teribilă, începu să zâmbească sardonic:

„În laţ! în laţ! las' să ziche el!" şi, galben, desfigurat, abătut, zdrobit, torturat de groaza apropiatei morţi, dispăru pe furiş iute în întuneric.

Puţin apoi, apăru iarăşi.

Jidanul era acum gata. El combinase astfel planul său: o frânghie lungă legată cu un căpătâi de un butuc al gârliciului pimniţei; la o potrivită lungime, pe unde era să dispară pătratul scobit, un ochi pe care îl ţinea deschis cu mâna stângă, în timp ce cu mâna dreaptă ţinea strâns celălalt căpătâi. La momentul dat, jidanul dă drumul ochiului şi, apucând repede

cu amândouă mâinile căpătâiul liber, cu o smucitură supremă trage înăuntru braţul întreg.

Se înţelege că tovarăşii banditului prins astfel îl părăsiră în fuga mare: se ştie că banditii în genere sunt laşi!

Uf! Jidanul scăpase: era triumfător!

Jidanul se repezi în dugheană; luă o lampă şi o apropie de mâna captivă. Atunci mâna simţi, şi această simţire dete jidanului o inspiraţie diabolică.

El intră iarăşi în dugheană, cuprins de o nouă dârdâială de friguri; luă o făclie mare, o aprinse şi o fixă să arză subt mâna banditului, care nu l-ar fi cruţat pe el.

Era acum, nu numai salvat, era chiar răzbunat!...

Da! dar... Dar era... nebun!

Spaima pe de o parte, mulţumirea şi emoţia triumfului pe de alta îi rătăciseră minţile.

Nebun! căci atunci când propria lui balabustă şi toţi ţăranii, cari, natural, de la Înviere veneau la cârciumă, l-au întrebat: „Ce s-a petrecut, jidane? ce este?" el, cu privirile pierdute, vagi, rătăcite, le răspunse că el nu e jidan, că el merge la Ieşi să spună rabinului că el e creştin, fiindcă el a aprins o făclie lui Christos în noaptea Învierii!.

Şi a şi pornit să plece spre Iaşi.

Se făcea ziuă, ziua Paştilor.

Natura, ca o mireasă răpită, care a dormit vrăjită în lanţurile de gheaţă ale unui crud uriaş răpitor, se deştepta fericită, graţioasă, mândră, la mângâierile dulci, duioase, molcome ale tânărului şi fierbintelui său mire, care o căutase de mult, care o regăsise în fine, şi care venea să dezlege vraja de gheaţă cu farmecul unei sărutări de foc. Era tânărul şi zburdalnicul copil favorit al lui Paşte-Împărat, era minunatul făt-frumos April cu părul auriu, care o lua în braţe pe adormita fecioară, o alinta, o legăna, o mângâia şi, cu mii şi mii de sărutări, una mai înflăcărată decât alta, o rechema la o nouă şi strălucitoare viaţă.

Pretutindeni, o pornire, o fierbere, o forfoteală, o mişuială de trai proaspăt: muguri verzi, flori de toate firele de tort ale curcubeului, musculiţe nebunatice şi gândăcei şagalnici!

. Ce viaţă şi ce veselie în toate şi în totul!. Totul trăia, toate se bucurau!

O! juneţe, primăvara anului! O! primăvară, juneţea vieţii! O! sublimă şi mai ales nouă antiteză!

Şi pentru ca această sărbătoare a lumii întregi, când se prăznuia regăsirea şi renvierea copilii de împărat de către mirele său, făt-frumos April, feciorul favorit al lui Paşte-Împărat, să fie vrednică de aşa părinţi şi aşa copii, Cerul, părintele fecioarii, plângând de bucurie, arunca mană bogată din ochii săi peste ţarinele şi ogoarele muncite cu sudoarea frunţii harnicului şi neobositului plugar, prietenul totdeauna credincios al Zorilor, al Nămiezii şi al Amurgului, iar tunetele largului văzduh vesteau, în chip de biruinţă împărătească, tutulor popoarelor şi seminţiilor isprava mirelui April, redeşteptarea miresei lui fecioare!

„Christos a-nviat, jidane!" ziceau vesel românii.

„Adevărat a-nviat!" răspundea nebun jidanul.

Da! renviase natura, renviase viaţa, şi celor din mormânturi viaţă dăruindu-le.

O zi frumoasă, măreaţă, sublimă era aceea pentru toţi, chiar pentru Leiba Zibal, hangiul de la Podeni!

Notă

În momentul când cronica mea este deja culeasă la tipografie, un amic îmi spune că i se cam pare a fi citit odată o novelă ceva cam aşa.

Acum e prea târziu ca să mai schimb subiectul.

Nu voi putea fi acuzat de plagiat, căci mai la urmă subiectul nu e atâta de important în artă cât este de importantă tratarea.

Vedeți, de exemplu, în pictură sau în sculptură de câte ori nu s-a tratat același subiect, fie profan, fie sacru, de diferiți artiști, și n-a mai făcut nimenea gură.

Am încercat dar și eu să tratez în modul meu original un subiect pe care poate l-a tratat și un altul. De unde știi? poate am avut norocul să fac mai bine.

În fine, orișice puteți zice de novela mea; un lucru rămâne netăgăduit: ce stil! ce limbă! ce limbă românească! Ei? Apoi, dacă e limba frumoasă, ce mai poftiți?...

SCHIŢE
(1897)

O INVENȚIE MARE

A venit într-o duminică Aghiuță la Dumnezeu, şi zice:

- Doamne! ce tot îți mai bați capul cu oamenii ăştia?... Nu-i vezi sfinția-ta ce secături sunt?. Dă-mi-i mie odată şi te mântuie de ei! Păcat de grija sfinției-tale: sunt răi şi proşti!

Da' Dumnezeu - nu prea avea chef de vorbă în ziua aia - zice răstit:

- Piei d-aici, negrule şi hainule, că nu voi s-ascult astăzi duminică aşa vorbe de pâră.

- Doamne.

- Cum au să fie proşti, bre! dacă i-am făcut eu întocmai după chipul şi asemănarea mea?! ai?

- I-ai fi făcut după chip, dar i-ai greşit la cap, să nu fie cu supărare sfinției-tale.

- Taci şi piei, pesimistule! zise Dumnezeu foarte aspru, să nu mă necăjesc!. Ce-mi umbli cu minciuni şi cu ponigreli şi cu iscodiri de-ale tale?. Cum sunt proşti?. eu nu-i văz proşti!

- Ei! sfinția-ta, zise Aghiuță, nu-i vezi, că nici nu prea umbli de la o vreme pe la ei, de când ai pățit-o - adică să mă ierte sfinția-ta că-ndrăznesc - cu istoria de... când te-au necinstit, fie cinstită fața sfinției-tale.

- Care istorie, bre? întrebă Dumnezeu, încruntat, făcându-se că nu ține minte - ori, mai ştiu eu? poate că şi uitase, că, la Dumnezeu, ce nu se poate?

- Ei? care istorie?. cu ăi doi tâlhari. la mijloc. pe Golgota de.

- Bine, bine, zise Dumnezeu, vrând să schimbe vorba... Tu. ai mai fost p-acolo, pe la ei?

- Da' unde-mi fac eu vacul, stăpâne? la ei şi cu ei: ziua şi noaptea nelipsit, nici în somn nu-i las. Cine-i creşte? cine-i îngrijeşte? cine-i îndeamnă la bine? Da' dacă-s proşti?. De când îi tot dăscălesc eu? geaba: sunt grei de cap.

- Bine, bine, zise Sâmpietru, văzând pe Dumnezeu necăjit - te ştim noi ce procopsit eşti; da' Dumnezeu vrea dovezi, nu vorbe... Haide, nu ne mai împuia capul! cară-te, cât e cu cinste, că-ţi mai lungesc urechile o toană!

Ce să facă bietul Aghiuţă? A plecat, că ştia că Sâmpietru nu glumeşte. Da' ce şi-a zis în gândul lui, demonul?

„Dovezi poftiţi? o să vă dau eu şi dovezi. să vă satur."

Şi s-a dus... s-a tot dus până a ajuns la o cetate nemţească între două ape mari şi frumoase, tocmai pe la soare-apune. Când să intre pe poartă, numa iacătă aude clopotul de seară.

S-a cutremurat Aghiuţă şi s-a oprit pe loc. A stat el aşa, cu coada bârligată şi cu ghearele înfipte-n pălmi, până s-a stins de tot-de tot auiala din urmă a acioaii.

Atunci a intrat tipa-tipa în cetate şi numaidecât a şi-ntâlnit pe un neamţ c-o barbă lungă pân' la brâu.

- *Guten Abend! — Guten Abend! — Wie geht's? wie steht's, Herr von Gutenberg?* (Vezi dumneata, Aghiuţă îi ştia limba şi numele omului!)

Şi. s-a-mprietenit amândoi, şi, de colea până colea, mai una, mai alta, s-au dus la berărie.

Ce-or fi vorbit ei acolo, ce s-or fi sfătuit, ce i-o fi şoptit neamţului - Aghiuţă ştie; destul că neamţul n-a putut dormi toată nopticica de gânduri. Pe urmă ş-altă noapte şi altele multe tot aşa; nu putea omul să-nchiză ochii. S-a bătut cu ideile

şi cu planurile, s-a sucit, s-a-nvârtit, s-a chinuit până i-a dat de rost şi. a născocit în sfârşit tipografia.

Pe urmă... ţin-te hârtie, să nu te rupi! Trage-i şi trage-i...

La-nceput a mers, cât a mers, încet. Pe urmă, ce-i plesneşte pân cap lui Aghiuţă? pune o roată la maşină, şi când vede că roata merge moale, numai odată se repede, îşi încârligă coada de o spiţă şi-ncepe un vârtej, de sfârâie că nu se mai văd spiţele, şi ajunge de trage astăzi câte 500 000 de coale numărul 12 pe ceas; le tipăreşte, le pune număr, le făţuieşte, le lipeşte adresele şi timbrele şi haida! la poşte şi pe urmă la drumul-de-fier, şi aicea Aghiuţă iar cu coada pe o spiţă, şi face pe ceas şase poştii şi mai bine de degrabă ce-i e să-şi împarţă bunătăţile.

Şi numa ce să se pomenească odată Sâmpietru? Un zgomot şi o tevatură la poarta raiului, de gândeai că vin tătarii, nu altceva - fluiere, sforăituri, uruieli, clopote şi un fum.

Ce e? ce e?

E Aghiuţă cu un tren de marfă încărcat cu fel de fel de *Biblii, Filozofii, Legiuiri, Gazete, Reviste vechi, Reviste nouă,* şi altele şi altele - le descarcă pe toate şi drept la Dumnezeu cu ele. Zice Dumnezeu:

- Iar ai venit, răule?

- Iar, Doamne.

- Ce mai veste-poveste?

- Ce să fie, Doamne? iaca venii cu hârţoagele astea: dovezi aţi cerut, dovezi v-am adus. Ia uitaţi-vă! ia poftim, Sfinte Petre: pune-ţi ochelarii şi vezi.

Şi se porni Aghiuţă să-i arate lui Dumnezeu şi lui Sâmpietru marfa. Dumnezeu se uită, sfântul apostol se uită, şi-ncepură amândoi să se scarpine-n barbă şi să se privească adânc cu ochii lor înţelepţi.

- Aşa e, Doamne? întrebă Aghiuţă.

Da' Dumnezeu nu răspunse.

- Aşa e, Sfinte Petre?

Sâmpietru. nimic.

- Ei? şi ce vrei acu? întrebă Dumnezeu.

- Să mi-i dai, după cum ne-a fost vorba.

- Bre, ia-i odată şi mă lasă-n pace! zice Dumnezeu plictisit.

Aghiuță, vesel, dă să plece.

- Stăi! und' te duci, necuratule?

- Mă duc să-i iau.

- Cum?... Apoi terfeloagele astea cui le laşi? Ia-ți-le d-aici şi să nu te mai văz cu aşa prostii, că pui pe Petre să-ți taie coada! Auzitu-m-ai?

Când a auzit Aghiuță asta, şi-a luat degrabă marfa şi ţuşt! p-aci ți-e drumul! a venit înapoi cu coada-ntre picioare.

Ş-aşa a învăţat pe oameni să facă Biblioteci şi Academii naţionale, ca nu cumva vremea să le prăpădească înțelepciunile!

POVESTE

Imitație

A fost odată un împărat ş-o împărătească, care aveau trei feciori: ăl mai mare să fi avut şapte anişori, ăl mijlociu vreo şase şi Prâslea vreo patru. Şi erau frumuşei şi cuminți de ți-era mai mare dragul să-i vezi.

Odată, pleacă împăratul la vânat după fiare cu o sumedenie de curteni; şi merg ei cât merg călări pân păduri, pân munți, şi numa-ntr-o livede răcoroasă, când se opresc să mai răsufle caii de atâta urcuş, aud nişte miorlăituri, să fi zis că e vreun cotoi sălbatic, or cine ştie ce lighioană.

Au început să sforăie caii şi să-şi ciulească urechile înspre partea de unde venea zgomotul. Împăratul zice: „Ce să fie?", că nu se vedea nici o mişcare în iarba înaltă a pajiştii şi miorlăi - turile îi dedeau zor înainte.

Un curtean tânăr mai îndrăzneț zice: „Nu dați drumul câinilor!", sare jos de pe cal şi, pâş-pâş pân iarbă, merge binişor cu arcul gata către locul bănuit. Aproape de tot, se opreşte şi-ntinde arcul. Altă miorlăitură. Trage, săgeata vâjâie şi se pierde în desişul ierbii care se clatină încet din vârf. Altă miorlăitură tot pe loc. În sfârşit, vânătorul mai face un pas, doi, se uită bine şi rămâne încremenit.

În iarbă, la un loc bătătorit într-adins, o copăiță şi-n copăiță un copilaş - el miorlăia aşa. Cine-l lăpădase tocmai aici?

Norocul lui. A vrut el împăratul să meargă-nainte la vânat, că la asta plecase, da' unde a fost chip de ţipetele broscoiului, că făcea o gălăgie, un tărăboi de nu-l încăpea pădurea.

Aşa, zice întâiul sfetnic, ăla era un prietin vechi şi bun al împăratului:

- Măria Ta şi boieri dumneavoastră, eu zic să ne mulţumim cu atâta pe ziua de astăzi. Hai să ne-ntoarcem acasă, să dăm poşândicul ăsta pe mâna unei femei, că cu aşa trâmbiţă nu mai întâlnim noi vânat cât am umbla.

S-au întors cu copilul încet la pas, şi, or de osteneală cât ţipase, or de zăngănitul armelor, or de legănătura mersului domol călare, copilul a adormit în braţele sfetnicului, care i-a cântat tot drumul.

În sfârşit, ce s-o mai lungim degeaba! pune-te biata împărăteasa, biată să nu fie! cu cocoanele din casă, ia-l pe copil, desfaşă-l, spală-o - că era fetiţă - premeneşte-o, aleargă de-i caută sân. mă rog, toate celea multe câte trebuiesc la un pui de om. Şi feciorii împăratului, bucuria lor, că aveau acuma o păpuşe vie să se joace cu ea!

Hrănită, îngrijită, alintată ca o fată de-mpărat, cum nu era să crească bine? Creştea mare şi frumoasă, dar frumoasă, nu aşa - frumoasă! Au crescut feciorii şi fata până a ajuns ea de vreo optsprezece ani şi ei care de câţi era.

O iubeau împărăteasa şi-mpăratul pe fată de-o pierdeau din ochi, cât era de mlădioasă când umbla de colo până colo pe covoarele moi, de nu s-auzea păşind, şi cu trandafiri în păr şi râdea de toate celea, parcă era, când s-arăta în faţa bătrâneţelor lor, ca un luceafăr scânteietor şi vesel în faţa unui drumeţ ostenit.

Şi erau toţi fericiţi. Da' numa, ce să se pomenească odată împăratul şi-mpărăteasa, tocmai când şedeau amândoi de vorbă şi puneau la cale că ce rost să-i facă fetii ăsteia, să-i găsească un voinic, un om de neam pe potriva ei, ca fată de

suflet a unei case împărăteşti - ce să se pomenească? Vine feciorul ăl mai mare şi zice cu glasul tremurat:

- Măriile Voastre, taică şi maică, vă sărut mâinile, vreau să vă spui o vorbă şi să vă fac o rugăciune mare!

Zice împăratul:

- Ce e, fătul meu? Spune.

Băiatul zice:

- Sărut mâinile Măriilor Voastre, am venit. să-ndrăznesc. dacă nu vă e cu supărare. să-mi. să-mi daţi mie pe Ileana de nevastă. că. mi-e dragă şi fără ea nu pot trăi.

Împăratul răspunde:

- Fătul meu, asta nu se poate. Eşti fecior de împărat şi ai să fii împărat. Nici inima ta n-are voie să bată cum îi place şi nici tu n-ai voie s-o asculţi cum bate. Dacă vrei s-o iei pe Ileana, lapădă-te de tronu-mpărătesc, pe care ar fi să mi-l moşteneşti tu când o vrea Dumnezeu să mă cheme de aici; lapădă-te de tron, şi atunci, rămâneţi: tu bărbatul Ileanii şi frate-tău ăl mijlociu împărat pe bun drept în locul tău la vremea ta. Gândeşte-te bine toată noaptea şi mâine să-mi dai răspuns!

Dar când a zis vorbele astea, împăratul s-a posomorât rău de tot - adică: să nu te socoteşti că-i glumă ce-ţi spui eu. A plecat tânărul pe gânduri. N-apucă împăratul să se-ntoarcă spre împărăteasa, s-o întrebe ce zice de asta, şi iacătă feciorul ăl mijlociu intră, se-nchină pân' la pământ, sărută mâna tatii şi mamii şi zice:

- Taică şi maică, Măriile Voastre, am venit să vă fac o rugăminte: eu vreau să mă-nsor şi vă rog să-mi daţi pe Ileana, că fără Ileana eu mor.

- Fătul meu, zice împăratul supărat, asta nu se poate.

- De ce, Măria Ta?

- De ce, de ne-ce. Uite pentru că nu vreau eu! zise împăratul răstit! Ieşi afară! ieşi, că se-ntâmplă nu ştiu ce!

- Ai văzut, Măria Ta? zise împărăteasa, după ce a plecat flăcăul mâhnit.

- Am văzut, răspunde împăratul încruntat.

- E un lucru mare, Măria Ta, zice împărăteasa; şi încă mie mi-e frică şi de altceva.

Şi cum zice vorba asta, hop şi Prâslea, de douăzeci şi doi de ani, de-abia cu câteva tuleie în bărbie, iar: „Ileana şi Ileana, că de unde nu, îmi fac seamă singur!" şi-ncepe să plângă şi să cază în genunchi la părinţi, că-i era mai mare milă mă-sii de el.

Se scoală împăratul necăjit foc şi şart! o palmă lui Prâslea de a răsunat tot palatul:

- Ieşi afară, mucosule!

Plângi Prâslea şi fugi! Împărăteasa plânge, şi împăratul turbat trimete să cheme numaidecât pe întâiul sfetnic. Cum soseşte bătrânul, împăratu-i spune tot.

- Măria Ta, zice sfetnicul, nu trebuie să te superi aşa de tare. Cine n-a trecut prin asta? La tinereţe, e boală cu leac. Să-i trimetem pe copii să se plimbe pân' lume un an; un an să n-aibă voie nici unul să puie piciorul pe pământul împărăţiei noastre, şi peste un an să mai vorbim: boală trecătoare. Ochii cari nu se văd se uită.

Împăratul chemă pe unul câte unul dintre feciori, şi fiecăruia le spuse porunca hotărâtă, scurt şi apăsat, aşa că nu mai era chip să mai zică băiatul nici cârc.

- Ai înţeles?

- Am înţeles, Măria Ta!

Şi au sărutat fiecare mâna taichii şi maichii şi şi-au luat rămas bun de la Ileana, şi-au plecat tustrei călări tot uitându-se-napoi, cât au putut să mai vază, cum fluturau în vârful turnului, de departe, două năframe albe. S-au despărţit la răspântie şi au apucat care pe unde.

Au umblat ei cât au umblat, aşa hoinar, multă vreme, pân' lumea largă de colo până colo, şi ce să vezi? Când mai erau vreo

trei luni până să li se-mplinească termenul, ajung ei, fără să se caute, într-un târg mare, unde se ținea iarmaroc vestit o dată la zece ani. Şi ținea iarmarocul ăsta o sută de zile în cap. Se strângeau acolo la vreme toate bogățiile de mărfuri din patru părți ale lumii, bunătățile şi leacurile pământului, şi minunile iscodeniilor toate, şi comedii şi solomonii, ghicitori, cântăreți şi panglicari şi paiațele, ăi mai dintâi: veneau toți să-şi arate care mai de care meşteşugul. şi lume. lume de toate neamurile şi limbile din depărtări.

Umblând aşa pân' iarmaroc, feciorul nostru ăl mai mare dă peste un negustor care vindea un plocat frumos cu părul creț şi dulce ca mătasea porumbului fraged. Plocatul cela era vrăjit, că cine şedea pe el, până să se stingă o scânteie, ajungea unde gândea. Ce mai încape tocmeală multă? - l-a cumpărat.

Tot în vremea asta, al doilea frate găseşte pe un pusnic de la Sfântul Munte, ori de unde o fi fost, care vindea o iconiță făcătoare de minuni a Maichii Precistii, şi iconița aceea avea puterea că cine ar fi fost pe moarte, dacă o atingea cu credință de buze, îi trecea boala şi se ridica-n picioare bun zdravăn, parcă nu l-ar fi fost durut în călcâie măcar.

- Câte parale?

- Atâtea.

- Poftim.

A lua iconița ş-a plecat.

La o înghesuială nerăzbită, cum e la orice iarmaroc, iacă se-ntâlnesc cei doi frați şi nu le vine să crează ochilor, şi se iau în brațe - că pasă-mi-te îşi tăinuise unul altuia şiretenia de-acasă. Când să-şi spuie câte toate le văzuseră şi cât li e dor de maica şi de taica de-acasă, iacătă un zgomot grozav: un tânăr alerga pân iarmaroc plângând şi căutând cai să zboare ca vântul şi ca gândul, că el trebuie numaidecât să plece acasă. Fuga şi ei, să vază ce e. Când colo era chiar Prâslea. Cum îi vede, dă un țipăt:

- O, fraţii mei iubiţi, ia uitaţi-vă în oglinda asta, gândiţi-vă la părinţii noştri acasă şi să vedeţi grozăvie! Doamne! Doamne! ce să facem?

Şi cum se uită ei în oglindă şi se gândesc acasă, ce să le vază ochii? Văd aevea pe Ileana culcată-n pat cu părul despletit, albă cum îi varul, cu ochii ca sticla duşi în fundul capului fără o rază de viaţă - broboane mari de sudoare pe frunte - stârlici la-ncheietura mâinilor încrucişate pe piept - şi sughite rar - sfetnicul bătrân îi ţine lumânarea, şi mitropolitul în sfită de aur s-apleacă şi apropie de buzele ei fripte linguriţa cu grijanie; şi la o parte şi alta a patului, în genunchi, plâng înfundat împăratul şi împărăteasa cu capetele lor bătrâne pe picioarele răcite ale bietei fete.

Repede, flăcăi! toţi pe plocat.

Au ajuns.

Iconiţa la buzele moartei.

Se mişcă fata. clipeşte din ochi. îşi ridică mâna la frunte. îşi dă frumos părul într-o parte. zâmbeşte. se scoală.

E sănătoasă. sărută pe părinţii şi pe fraţii ei, şi-ncepe iar să râză ca mai-nainte şi să umble de colo până colo; fuge-n grădină, taie trandafiri, şi-i pune-n păr şi spune la copilării şi râde de parcă s-a sculat o ciocârlie din somn şi-şi cântă cântecul de dimineaţă.

A pus împăratul să clădească o biserică mândră cum nu mai fusese până atunci în toată împărăţia, spre lauda Fecioarei, care făcuse o aşa minune. Şi a mâncat şi băut la sărbători mari trei săptămâni lume după lume pe socoteala curţii împărăteşti.

Acu, toate bune: fata a scăpat; să fie sănătoasă, să trăiască, şi Maica Domnului buna, care a păzit-o, să-i dea noroc. Da'. fata ca fata; ce te faci cu flăcăii? că de a doua zi au început iar să vie unul câte unul la împăratul să-şi spuie păsul.

Cui s-o dea?

Care are mai mult drept s-o ia?

Fără oglindă n-ar fi văzut-o în ce hal era şi n-ar fi îndrăznit să calce porunca împăratului, să vie înainte de termen.

Fără plocat, n-ar fi sosit la vreme.

Fără iconiţă ar fi dus-o toţi la groapă.

Au stat seara la sfat împăratul, împărăteasa şi sfetnicul cel bătrân, şi până-ntr-un târziu n-au putut să se-nţeleagă cei doi bătrâni cuminţi cui trebuie dată fata: ba unuia, ba altuia, ba lui Prâslea; ba să se tragă la sorţi, norocul s-aleagă!

Împărăteasa, dacă văzu şi văzu că nu se mai isprăveşte vorba şi ea cam picotea de somn, zice:

- Doamne! Măria Ta, cum sunteţi dumneavoastră bărbaţii! vă pricepeţi la împrejurări mari, şi la ale mici vă pierdeţi cumpătul şi rostul... Război mare să fi fost de făcut şi până acu îl puneaţi la cale... Stau şi v-ascult de-atât amar de vreme... am căscat de mi-a trosnit fălcile. Ce mai tura-vura. vorbă lungă degeaba? Iacă, o s-o ia ăl de l-o iubi fata, că dreptul lui e!

- Ei? întreabă cine a ascultat povestea, care dintre flăcăi a luat-o pe Ileana?

- Nu ştii dumneata, răspunde povestitorul, cum se isprăvesc toate poveştile cu Trei-feţi-logofeţi? Pe cine era să iubească fata?. Pe Prâslea.

- Dar ceilalţi cum au rămas?

- Au rămas destul de bine. Al mare a rămas cu topuzu-mpărătesc; ăl mijlociu cu iconiţa. Puţin lucru e să împărăţeşti? Nu-i destul să nu mori niciodată? Dar era şi drept să fie a lui Prâslea, pentru că el, dacă nu o lua pe Ileana, rămânea cu oglinda, şi s-ar fi tot uitat în ea, ar fi văzut-o pe fată mereu cu altu-n braţe şi s-ar fi prăpădit băiatul. Şi dacă se prăpădea el, se prăpădea şi fata, se prăpădea şi mă-sa, împărăteasa, care tot pe el îl iubea mai mult, că era Prâslea, şi ar fi fost mai mare păcatul să se-ntâmple atâtea nenorociri pentru o biată dragoste de tinereţe.

RĂZBUNARE

de Carmen Sylva

Noapte senină cu stele. Din văi se ridică încet răcoare. Oltul urlă între doi pereţi înalţi de stâncă, sorbind în valurile lui şivoaiele spumoase ce se prăvălesc de prin ponoarele munţilor.

La gura unuia dintre şivoaie se arată o mogândeaţă neagră, umbra unui om înalt, par-că şi mai înalt p-în întuneric. Deodată se iveşte şi luna şi îneacă valea cu lumina ei albăstrie şi curată, întunecând şi mai mult umbrele în care s-a ascuns tainicul drumeţ. Lumina se ridică să domnească peste odihna satelor, peste somnul pădurilor care răsuflă încet, şi-n răcoarea umedă a livezilor adie mirosul de maldăr cosit.

Trecătorul necunoscut se abate de pe potecă şi trece-n lături printr-o livede unde se odihnesc nişte vaci. Vreun hoţ de vite, nu mai încape vorbă.

E un om drept ca bradul, vânjos şi uşurel la mers, îmbrăcat cu un mintean sur. În brâul lat de curea, poartă arme; e încălţat cu cisme cu carâmb peste iţarii albi de aba. Pălăria de pâslă, în care a-nfipt o floare de câmp, acopere nişte plete lungi şi ascunde fruntea curmată cu o dungă dreaptă şi două sprâncene stufoase sub cari scânteiază nişte lumini ca jeraticul. Să fure ori să omoare? Ce-o fi vrând?

Mai întâi îşi răsuceşte mustaţa cu dejtele lungi şi nervoase; apoi scoate din brâu un cuţit şi o frânghie.

Fără zgomot, încet-încet, s-a apropiat de-o vacă. Dinții lui strălucesc cu un zimbet fioros şi nasul i se coroiază ca ciocul vulturului.

„Tot pot scoate eu o pereche de opinci din pielea ta", şopteşte omul. Leagă bine picioarele vitei şi-ncepe se croiască o bucată lată-n patru colțuri de pe coastele vii. O mugitură din adânc se pierde p-între dealuri; omul nici n-o aude par-că. Vita se cutremură şi se zbuciumă sub lucrarea tăiuşului ascuțit: omul jupoaie partea de piele ce şi-a ales şi apoi o taie pe din două.

Sângele țâşneşte şi se scurge pe iarbă. Omul îşi ia frânghia, merge de spală cele două petece de curea crudă în şipotul de-aproape, le face sul una peste alta, le vâră-n brâu şi piere iar în întunerec.

Luna îşi urmează cărarea ei ştiută, aruncând pe deasupra stâncilor sălbatice priviri adânci către Olt. Valurile crețe şi spumoase sclipesc şi aleargă la vale în răcoroasa lor clocoteală. Ele nu ştiu nimic; nimic n-au văzut, n-au auzit nimic valurile repezi şi spumoase.

Acuma omul nostru a ajuns la pragul colibei sale; ridică clanța. Înăuntru, în loc de pat, e o laviță de lemn rezemată de zid. Nevasta tânără nu doarme. A aprins făclia de la Paşti şi cu mâinile la piept, cu ochii țintă, se închină.

Sânge pe mâinile lui bărbatu-său! Dă un țipăt. Omul începe să râză.

„N-ai teamă Ancuțo! Mi-am tăiat numa o păreche de opinci din vaca a albă. Lasă că-i am eu grije şi de pielea lui!"

Şi zicând astea, stinge feştila cu vârful dejtelui şi se trânteşte îmbrăcat pe laviță. Obosit cum este, adoarme-ndată.

După două-trei ceasuri, luna se acopere, cerul se-ncarcă de nori. Deodată porneşte un vânt puternic, urlă pe întinsul tăcut, bate din toate părțile coliba, îi zguduie bârnele învelişului şi cercevelele de la ferestruici, răstoarnă nişte ghiveciuri de flori

din tinda de afară şi deşteaptă copilul care doarme-n copaia lui atârnată de frângii în tavan.

Lângă vatră, în tindă, sare din somn drept în picioare o fată tânără. Se repede şi-ncepe să sufle în tăciunii stinşi ca să aprinză lumina.

Chipul ei luminat de flacăra roşietică a tăciunilor aminteşte trăsurile omului de-adineaori: nasul tot coroiat, ochii îndrăciţi înfundaţi, fruntea plină de voinţă îndărătnică, şi părul negru ca funinginea şi lăsat pe spate în plete neregulate care-i cad până în jos de genunchi.

Când voinica asta sălbatică se ridică drept în picioare, atinge cu mâna-n tavan.

Ascultă. tresare. A ţipat copilul.

„Ancuţo, nu vrei lapte pentru micuţ?" întreabă ea pe cumnată-sa p-în uşe.

„Da, Sando; da nu s-o fi năcrit de furtună?"

Sanda gustă laptele - nu era stricat - şi-l puse la foc. Pe urmă dete oblonul de la ferestruică într-o parte, să vază ce-i afară.

Sub cerul plumburiu, vântul gonea vârtejuri de ţărină în care s-amesteca mirosuri pătrunzătoare de ierburi şi flori de munte. O tăcere. apoi o spintecătură orbitoare pe cerul negru. ş-apoi, după o răsuflare, glasul uriaş al trăsnetului.

Fata-şi făcu cruce; închise oblonul şi trase crăticioara de la foc. Turnă dintr-o ulcică-n alta laptele prea-ncins... Nerăbdarea îi încrunta sprâncenile îmbinate.

Copilul plângea tot mai tare; dar răpăiala grindinei şi duduiturile tunetelor îi acopereau glasul slab.

Când Sanda trecu în odaia de alături cu lapte-ncropit, găsi făcliuţa de Paşti aprinsă. Copilul nu se putea împăca - sânul mamii era sleit.

„Doamne! de ce m-oi fi speriat eu aşa tare alaltăieri? ce lapte aveam! ce lapte bun!. Şi uite-acuma!. Maica Domnului, ce fulgere!"

Fata ridică din umeri cu dispreț.

„Ce eşti aşa fricoasă, Ancuțo?"

Bărbatul se sculă într-o rână:

„Lasă că ți-a plătit el spaima ta!" mormăi el printre dinți.

„A plătit-o; da nu-mi capăt eu laptele înapoi. Încă de-acu încolo o să-mi fie şi mai frică. Doamne, cum tună!"

Şi mama şi copilul erau cu părul bălan ca fuiorul şi amân¬doi cu ochii ca vioreaua. Fiindcă tremura biata femeie din toate încheieturile, cumnată-sa, Sanda, luă pe copil în brațe şi-i dete să bea. Pe urmă, ridicând ochii spre frate-său, îi văzu mâinile mânjite cu sânge.

„L-ai răpus, Dragomire?" întrebă ea scurt.

Omul zâmbi şi zise, întorcându-se către nevastă-sa Ancuța:

„Încailea Sanda, nu-i fricoasă ca tine."

„Da, fireşte, urmă Sanda, nu mi-e frică. Numa, dacă l-ai răpus, ar fi mai bine de tine să treci muntele dincolo. Să pui şaua pe cal?"

„Aş! răpus!. i-am ciupit numa o țâră din vaca a mai frumoasă, să-i înțarce şi ea cum a-nțărcat Ancuța când cu focul pătulului."

„Aoleu! oftă nevasta clătinând din cap. Da el. ce-o să ne facă."

„Om vedea. Şi dacă-i vorba, ce ne-o face, i-om plăti cu vârf şi-ndesat" zise fata.

Copilul adormise în brațele voinice ale Sandei. Ea îl puse la loc în copaie, apoi mângâiă binişor pe cumnată-sa Ancuța ca să o liniştească şi trecu dincolo în tindă la vatră.

Aci înveli focul sub spuză şi se trânti la culcuşul ei, unde pe dată adormi adânc. Afară furtuna se depărta mereu şi, la

lumina lunii, sclipeau frunzele şi firele ude de iarbă ca nişte pietre nestimate.

De ce jupuise Dragomir vaca lui Pârvu, învăţătorul, de vie? Pentru că Pârvu dăduse foc pătulului lui Dragomir. Dar Pârvu de ce făcuse asta? De ce? Pentru că era ceartă şi goană veche între cele două neamuri ale lor. Din moşi strămoşi se povestea în sat fel de fel de rele ce-şi făcuseră unii altora, şi din când în când urma între ei alte grozăvii nouă. De aceasta biata Ancuţa trăia tot cu frica-n sân. Noaptea aceea, nu putuse închide ochii de groaza închipuitelor urmări a acestei din urmă răzbunări.

A doua zi dimineaţa, Pârvu, învăţătorul, după ce-i trecuse fumul ţuicii de cu seară, intră în clasă. Era o odăiţă foarte strâmtă pentru iarnă, şi vara era aproape goală. Astfel, acuma, găsi în clasă d-abia câţiva copii betegi, copii care nu-s buni de nimica la muncă.

Învăţătorul se purta îmbrăcat ţărăneşte, deşi trăise câţiva ani în şcoli la Craiova, unde chiar fusese de mai multe ori premiu-ntâi la examen. Era înalt cât un mal; ochii cenuşii şi aprinşi ca nişte scântei; părul tuns soldăţeşte; şi când era vorba de ţinut o cuvântare, apoi nu-l întrecea nimenea. Din pricina talentului lui oratoric îşi câştigase o mulţime de admiratori printre săteni.

„Mă rog, vorbeşte din carte, n-ai ce-i face!" ziceau oamenii, cari se uitau la el cu tot respectul.

În ziua aceea se sculase cu arţag, de aceea copiii tremurau ca varga aşteptându-i întrebările.

„Florico!" strigă dascălul.

O fiinţă pipernicită se ridică din bancă. Şuviţe de păr încâlcit îi cădeau pe ochi acoperindu-i chipul gălbejit. În picioare, numărând silabele pe degete, ea clăpăi pe nerăsuflate o fabulă fără să priceapă boabă.

Dascălul nici gând n-avea s-asculte.

Se isprăvise fabula. O tăcere.

„Zi-i mereu-nainte!" şopti un băieţel la spatele fetei.

Şi fata începu altă bucată-aleasă. Şcolarii trăgeau cu coada ochiului la chipul gâdelui, prefăcându-se că se uită-n carte.

Pârvu sta dus pe gânduri. Pe o fiinţă-n lume ar fi iubit-o şi el - pe frate-său, pe Voinea. Acu vreo câteva săptămâni, găsise pe bietul Voinea răpus în pădure. De-atunci încoa, îi vedea trupul mort aievea. În toate serile îşi îneca aducerea aminte în ţuică, dar cum îi trecea fumul a doua zi, amintirea groaznică se-ntorcea la loc, mai grea, mai ne-mpăcată, şi atunci nu mai vedea, nu mai auzea nimic altceva - Voinea mort, răpus de duşmani!

Acu - umblă iar pe drumul cunoscut, pe unde venea-napoi de la târg, vesel, ducând lui Voinea un pachet de tutun, - că ţinea la bietul frăţine-său, nu ca la un frate, ca la un copil şi când se-ntorcea acasă, nu vrea să vie cu mâna goală.

Se-nserează; umbra dealurilor se-ntinde tot mai tare în drumul lui, la o cotitură a potecii, drumeţul dă cu ochii de un trup de om culcat pe o lespede şi cu capul rezemat de un trunchi. Tot apropiindu-se, i se pare că e frate-său. Da de ce-o fi stând aşa?. Doarme?.

Ce ţeapăn!. Atunci, cuprins de un fior, iuţeşte mersul. Da, e frate-său - Voinea!. Pipăie-l - rece ca ghiaţa; uită-te bine, - ochii duşi în fundul capului! Un răcnet! - un răcnet să-i crape pieptul! Începe să-l zguduie, să-l cheme pe nume: „Voineo, neică! Voineo!". Degeaba! Omul pricepe bine că l-a lovit, când vede o rană mare între umerii flăcăului. Degeaba-l mai strigă - Voinea nu mai vrea să răspunză.

Pârvu cade în genunchi şi începe să se bocească şi să se vaite ca muierile. Puţin stă aşa, şi odată-i fulgeră prin minte un gând, care-i zvântă izvorul lacrimilor. Ia voiniceşte în cârcă pe mort şi-l duce acasă.

Astea treceau acu prin capul încruntat al învăţătorului în vreme ce şcolăriţa îi bârâia mereu lecţia pe de rost. Copila ajunsese la un fragment din istoria ţării, unde spunea cum Vlad-Vodă Ţepeş îşi răzbunase de grozav asupra boierilor necredincioşi, punându-i să care piatră şi var pe un colţ de stâncă prăpăstios, ca să zidească o cetăţuie.

La povestirea cruntei răzbunări, învăţătorul îşi înălţă capul; de pe fruntea lui picau broboane mari de sudoare. Şi el trebuia să-şi răzbune; ştia el bine cine stătuse să răpuie pe Voinea!

Acu, ce mai una ş-alta? Pârvu dăduse foc la pătulul lui Dragomir. Dar, cu câteva chile de porumb, nu se plăteşte viaţa unui flăcău. Nici vorbă, Dragomir îl omorâse pe Voinea. Flăcăul înjurase la horă într-o duminică, pe Sanda, şi ea ieşise din joc; plecând acasă foarte încruntată, Sanda arătase pumnul şi mormăise nişte ameninţări vajnice.

Pârvu se lovi peste frunte. Nu care cumva l-o fi-njunghiat pe Voinea chiar Sanda?. Nu se poate. Era voinic. n-ar fi putut ca o muiere să-l puie jos!. O muiere! La gândirea aceasta ruşinoasă, învăţătorul simţi că-i vine ameţeală.

Era departe de tot de şcoala lui. Glasul băiguit al şcolăriţii se contopea în gândul lui cu vâjiala gârlii ce se rostogolea repede de vale prin mijlocul satului către Olt. În mintea omului nostru, era un fel de vârtej: Voinea copil;. tata, popă-n sat;. tata lui Dragomir şi al Sandii, vecin îndrăcit, moşnean harţăgos. Şi omorul nelegiuit de care tot mai povestesc din când în când bătrânii de demult.

Popa vrea să-şi răzbune. De ce? Ei! De unde poate şti Pârvu. Destul că într-o zi moşneanul se-ntorcea călare de la târg. Tocmai se-ntâmplase în ziua aceea să-şi spele oile, şi nu luase cu el nici o armă. La o cotitură a drumului se-ntâlneşte cu alt călăreţ; d-abia are vreme să-l cunoască cine e - e chiar vrăjmaşul lui de moarte - care a şi scos pistolul de la brâu. Repede dă pinteni calului şi zboară-n goana mare. Popa

cârmeşte-n loc şi se ia după el. O să-l ajungă. Iacă biserica. Fugarul sare jos de pe cal, dă năvală nebun în sfântul locaş şi gâfâind cade la picioarele iconostasului, pe care-l apucă strâns în braţe. Popa, uitatul de Dumnezeu! îşi repede calul în amvon, trece pragul călare şi trage asupra moşneanului; sângele ţâşneşte pe sfintele icoane şi pe lespezile reci..

Pe popa l-au răspopit, ras şi-nchis pe toată viaţa; şi bietul Pârvu! a rămas băietanul să crească el pe frate-său Voinea, care era mititeluţ.

În vreme ce visează învăţătorul la toate astea, şcolăriţa spune şi iar spune mereu din cartea ei pe de rost; copiii ceilalţi unii scobesc băncile cu cuţitaşele, alţii scârţâie pe plăcile lor, şi scuipă şi şterg cu mâneca, şi iar scârţâie; la ferestrele prăfuite bâzâie muştele; aerul e greu, şi cei mai micuţi cască şi se-ntind a ploaie.

Deodată se deschide uşa de perete şi un flăcăiandru, un baciu tânăr în cămaşe, cu bâtă, căciula la o parte pe pletele lui lungi, intră d-abia trăgându-şi sufletul:

„Dom-le, săi! vaca-mnitale dom-le!."

„Ce vacă, mă?" întreabă Pârvu tresărind.

„Vaca-mnitale. hai! degrabă!"

Bucuria şcolarilor c-au scăpat de ceasul clasii. Şi nu numai atât, mai era şi o întâmplare de senzaţie, care trebuia văzută de-aproape. Năvăliră cu toţii la uşe după profesor, şi ghionturi şi brânci, şi se repeziră toţi afară strigând care mai de care.

O mulţime de oameni din sat s-adunaseră la imaşul lui „Domnul". Aci vaca, sforâind turbată de chinul rănii şi de ciupiturile muştelor care se strânseseră pe carnea ei vie, smăcina iarba şi pământul cu coarnele, se tăvălea şi arunca ţărână cu picioarele în ochii bietului viţel, care cerea să sugă. Din ochii ei holbaţi, din privirile ei pierdute, vrea par-că s-arunce scântei de imputare oamenilor pentru crunta suferinţă, cu care plătea ea nevinovată ura dintre ei.

Pârvu, cu tot sângele-n cap, fără să ştie bine ce face, schimba mereu frunze mari de lipan verde udate, pe rana vitei. Veniseră o sumă de femei cu copiii în braţe. Cu capetele acoperite-n maramele lor albe, ele steteau de jur-împrejur, drept în picioare, cu gravitatea matroanelor romane chemate să se pronunţe. Copiii se-nghesuiau împrejurul vitei şi „Domnului"; dar tăceau sfioşi, temându-se şi de o nouă zbuciumare a dobitocului şi de încruntarea învăţătorului. Pe iarbă şi-n ţărină se zvânta sângele negru.

În capătul potecii, se arătă atunci Sanda, drept în bătaia soarelui, cu fruntea sus, cu furca-n brâu şi fusu-ntre degete, fără să sprijine măcar urciorul smălţuit pe care-l ţinea sus pe cap. Fota roşie, strânsă bine la mijloc cu betele, îi înfăşura în cute mişcătoare trupul plin. Chipul ei pârlit de soare şi vânt; sprâncenele negre şi-mbinate, expresia întreagă a fizionomiei şi mersul ei drept şi sigur, toate dedeau acestei fete o înfăţişare aspră, dar măreaţă. Tocmai de aceea flăcăii din sat nu se prea lungeau la glumă cu ea, pentru că la orice îndrăzneală, ea ştia să le-nchiză gura scurt cu două vorbe, mai arzătoare ca două palme.

Sanda, nemişcată, cu privirile mari şi liniştite, se uita la vita canonită, şi fără să lase a se lua aminte, trăgea cu coada ochiului la Pârvu. Numele lui Dragomir, fratele ei, se auzi în mulţime, deocamdată mai şoptit, apoi din ce în ce mai tare. Şoaptele sporeau, şi o grămadă de lume se strânse-mprejurul Sandii; începură s-o strângă de-aproape şi s-o întrebe răspicat.

Pârvu o văzu şi el în sfârşit pe fată. Trecu printre oameni şi se opri drept în faţa ei: fulgere sclipiră în ochii amândurora.

„Dragomir mi-a făcut-o!" zise învăţătorul scrâşnind.

Sanda tăcu.

„Zi tu că nu-i aşa, dacă poţi!" adăogă el.

Sanda nu zise nici o vorbă, şi se uită drept în ochii lui.

„Ci spune odată! ori vrei să-ţi pui mâna-n gât!"

Ea-l măsură din cap până-n picioare, şi răspunse liniştită şi rece:

„Să-mi pui tu mie mâna-n gât? Nu crez treaba asta! Tu să mergi să dai foc, noaptea, ca hoţul, la pătulurile oamenilor, că de-atâta eşti bun!"

Şi dând într-o parte binişor lumea se duse p-aci-ncolo, fără să se mai uite-napoi.

Pârvu se făcuse vânăt, şi scrâşnea mereu:

„Las' că mi-o plăteşti tu!..."

„Ştii tu una? îi zise un moşneag. De ce n-o iei tu de nevastă pe fata asta, mă flăcăule?... E fată voinică şi harnică... şi s-ar isprăvi odată şi duşmănia asta-ntre voi."

„Eu? pe ea? de nevasă?... Mai bine mă dau de mal în Olt!"

Lumea se strecura, unul după altul, fiecare pe la daraverile lor. Copiii cum văzură că rămân singuri cu dascălul, o şterseră la sănătoasa.

Pârvu rămase lângă vaca lui chinuită de friguri şi el cu friguri în suflet. Îi răcorea botul şi limba cu apă proaspătă. Stând la gânduri ce să facă: s-o mai îngrijească, ori s-o-njunghie şi să-i isprăvească odată canonul.

În vremea asta Sanda ajunse la fântână. Ea apucă lanţul şi-ncepu să coboare găleata printre ghizduri; o umplu cu apă, şi o trase voiniceşte afară. Împrejurul ei nimica, nimic până-n zarea depărtată plină de lumina soarelui.

Sanda era frumoasă! şi. ştia că e frumoasă.

„A! Pârvule, Pârvule, nu te-ar feri Dumnezeu să-mi cazi tu mie odată-n mână!"

Şi se gândea că nu-i zisese destul, c-ar fi trebuit să-l arză mai rău, să-l fi făcut de râsul satului întreg. Ei nu spuseră o vorbă măcar de hrana lor dată flăcărilor; şi el pentru o boală de vită sculase obştea-n picioare, înjura şi zbiera - că era procopsit, om cu capul mare, învăţat la carte! Şi ăilalţi, proştii, îl ascultau cu gura căscată par-că le-ar fi citit din vanghelie.

Pe chipul Sandii se resfrângea sălbătăcia gândului şi conştiinţa unei energii extraordinare. În adevăr fata ceea avea o energie de speriat, care ajunsese de poveste. Dragomir, frate-său, de câte ori zicea: „Cât o fi soră-mea, Sanda, nu mi-e frică!"

Într-o noapte îi călcaseră hoţii: cine i-a pus pe goană?... Sanda.

Alta ş-alta era Ancuţa - slabă de înger!

„Ce ţi-e iar!, îi zise Sanda intrând în bătătură cu cofa plină. Iar ăi fi plâns?"

„N-am plâns, Sando, răspunse femeia mâhnită şi îngrijată; dar tare m-a apucat groaza; am auzit că Pârvu umblă ca un turbat - spune la toată lumea că are să ne puie la toţi capul!"

Sanda dete din umeri.

Tocmai atunci, popa trecea pe uliţă.

„Bună vremea, nevastă."

„Sărut mâna, taică părinte."

„Da' ce mai făcu iar bărbatu-tău Dragomir, ai?"

„Ce, taică părinte?"

„Ce «ce»? tu nu ştii ce?... Vaca lui Pârvu."

„Care vacă?"

Femeia se făcu galbenă la faţă şi începu să tremure din toate încheieturile.

„Ia nu te mai face, zise popa, parcă lumea nu ştie."

„Doamne! taică părinte, da p-ale altora de ce nu le mai ştie lumea? Pătulul nostru care ne-a ars. de! ce zici şi sfinţia-ta?"

„Uite, eu vă spui că nu-i bine, fata mea; mai gândiţi-vă şi la Dumnezeu, că o să-nfundaţi, până la urmă, ocna."

Şi popa plecă-nainte, dând din cap.

„Ce-ţi spuse bărbăria de popă, Ancuţo?" întrebă Sanda.

„Că să ne mai gândim la Dumnezeu, ca să nu-nfundăm ocna."

„Bună vremea, fetelor" zise un glas străin.

Amândouă se-ntoarseră spre uliţă. Era primarul.

„Nu cumva, întreabă omul, s-or fi găsind p-aici, pe la voi, două petece de piele de vacă vie, că le caută stăpânul vitei."

„Nu se află, răspunse Sanda; dar bine că-mi aduseşi aminte: dumneata unde erai mai alaltăieri când ne-a ars pătulul?"

„Alaltăieri?. eram la târg."

„Apoi de. eu gândesc că tot p-acolo pe la târg or fi şi petecele ălea de le cauţi dumneata. Dacă te-i mai duce, poate l-ei găsi."

Pieile erau la loc sigur, în argăseală.

„Sluga! spune lui frate-tău multă sănătate, numai să bage de seamă că mai e şi judecată şi dreptate pe lumea asta" zise primarul urmându-şi calea.

„O doamne! judecata şi dreptatea - dacă nu şi le face omul singur!." mormăi Sanda.

Peste două-trei zile după asta, Sanda căuta să pornească la 0 moşie mai departe, să vânză nişte pui de găină. Dragomir plecase cu calul după scânduri la deal, şi ea rămăsese să meargă pe jos. Îşi luă puii legaţi de picioare pe cobiliţă şi porni printre lanurile de ovăz aurite, care sclipeau în bătaia plină a soarelui de vară. D-abia adia un vânt uşor care făcea să joace în zarea încinsă dogoarea lui Cuptor. Era o cale bunicică până s-ajungă în pădure. Fata grăbea mereu.

În sfârşit iacă şi pădurea cu cărarea ei umbrită.

Umblase acuma prin umbra răcoroasă cât umblase, când 1 se păru că nu e singură acolo, par-că venea cineva în urma ei. Până să se-ntoarcă să vază cine-i, Sanda simţi la spatele ei aproape o suflare caldă şi fâlfâită.

Pârvu!. o ajunsese de pe urmă.

Fata dete să se-ntoarcă, dar n-apucă să ia-n mână cobiliţa de pe umere şi se pomeni doborâtă cu faţa la pământ, strivită pe rărunchi de genunchii învăţătorului.

Pârvu trase cuţitul de la brâu. Când Sanda auzi fâşiitul tăişului ieşind din prăsele, se gândi c-atât i-a fost ei să-i fie!

În ameţeala ei, simţi cum îi desface de pe cap coadele, cum le răsuceşte pe mână şi cum le taie din rădăcină. Într-o clipă duşmanul îşi făcu isprava. Cu cele două coade tăiate el începu să lovească pe Sanda care se zvârcolea ca o şopârlă călcată pe cap.

„Na! urlă duşmanul, mai na! Să te saturi sămânţă spurcată!"

Şi la fiece cuvânt, o lovitură de gârbaciu. Toate zbuciumările ei fură de prisos. El încetă numai după ce osteni. Biruită, fără un pic de putere, Sanda îşi afundă capul în ţărână, unde stete fără să sufle, fără să mişte, mai-moartă.

Atuncea, Pârvu se ridică-n sus. Sângele i se întoarse în obrajii şi buzele albe de mânie. Sanda se ridică şi ea. El stete drept în faţa ei aşteptând-o să se năpustească asupra lui ca o fiară nebună.

Dar nu. Ea se rezemă de un copac, şi acoperindu-şi ochii cu mâneca, porni pe plâns înecată de cea mai adâncă obidă copilărească.

El rămase asemenea nemişcat în picioare, plimbându-şi privirile de la coadele, pe cari le ţinea încă-n mână, la basmaua galbenă ce-o smulsese din capul Sandei, aruncată cât colo pe muşchiul verde, şi asupra căreia tremura prin dâra unei raze de soare umbrele frunzelor de gorun. Deodată privirea lui se opri asupra Sandii - era frumoasă fată Sanda - şi par-că din coadele ei tăiate trecu prin dejtele lui ca un fior ce-l furnică d-a lungul braţului şi i se opri în inimă, înecându-i răsuflarea.

A biruit-o!... S-a isprăvit!... A necinstit-o pe biata fată, aşa că nici leac, nici descântec nu-i mai pot folosi. Nu cu o vacă, cu o cireadă întreagă şi tot nu se poate pune la loc cinstea pierdută - coadele nu cresc la loc de azi pe mâine.

Se aştepta la orice din partea acestei fiare nedomesticite; s-o apuce turba, să se repează să-l străpungă cu un cuţit punându-şi toată viaţa ei la mijloc, să năvălească cu cobiliţa să-i crepe capul, ori să-l apuce cu dinţii; - nu i-ar fi trecut p-în gând că Sanda

are să stea mută şi amărâtă după atâta ocară, de care chiar el simţea că i s-a zguduit sufletul.

Sanda se şterse la ochi cu mâneca; se aplecă de-şi luă basmaua; se legă strâns la cap din ceafă până pe sprincene şi, fără o vorbă, fără o privire către duşmanul ei, porni iute în desişul pădurii unde se făcu nevăzută.

Pârvu, neştiind la ce să se hotărască, se uita mereu la coadele cu care rămăsese-n mână. Ce-o să facă el cu ele? Să le lase-n pădure? Să le dea pe apă?. Nu; le-ndoi frumos una peste alta, coadele cele bogate, şi le vârî în sânul cămăşii la piept. Apoi se-ntoarse-n sat fluierând aşa un cântec, orice cântec o fi, cum fluieri ca de urât, parcă nu s-ar fi-ntâmplat nimic.

Dar purta-n sân coadele Sandii, a căror frecare dulce şi ciudată semăna cu o mângâiere, o mângâiere duioasă şi caldă. Ajungând acasă, îşi deschise dulapul, puse cu multă grije tocmai în fund, între premenelile curate, trofeul luat de la „biata" Sanda, coadele cele frumoase, după ce se uită o dată lung la ele. Apoi încuie dulapul bine, împotriva obiceiului său, fiindcă n-avea doar nimica de preţ, luă cheia, ş-o băgă în chimir.

Soarele se cobora de la asfinţit aruncând raze potolite printre trunchiurile străvechi ale pădurii. Sanda trecând furiş ca o ciută gonită de vânător de la un copac la altul, ajunse-napoi la locul unde-şi lăsase cobiliţa cu puii: bieţii pui, uitaţi acolo, erau aproape stinşi de sete, d-abia mai trăgându-şi sufletul, cu ciocurile deschise şi cu limba uscată. Fata îi duse la fântână, le dete apă până-şi veniră iar în fire; luă iar cobiliţa pe umăr şi plecă repede, aruncând din când în când înapoi o privire plină de teamă.

Peste câtăva cale, Sanda ajunse la femeia căreia-i ducea puii pentru târg. Întorcându-se spre casă, fata îşi spălă la fântână obrajii care-i ardeau ca para focului. Picăturile de apă limpede atârnară în genele ei lungi, îi răcoriră pleoapele aprinse de plâns. Apoi ea intră în desişul pădurii, unde-ncepu să gândească mai lămurit la ce se petrecuse.

Iată, - aici e locul unde ea a fost adineaori atât de neomenos necinstită. Un trunchi de copac stă culcat mai la o parte: ea s-aşează pe el şi se gândeşte.

. U n om a văzut-o plângând. şi cine?. Pârvu, duşmanul ei de moarte. ea a plâns. da, a plâns. biruită şi ruşinată.

. D a ; trebuia să-i fi crăpat duşmanului capul în două cu cobiliţa!. Se poate mai mare ocară pentru o fată!. şi ea care toată viaţa numai la răzbunare se gândise, atât doar a putut face, - să plângă şi să fugă din faţa lui, ca un copil mişel de la şcoală.

Sângele i se urca în ochi, - ea îşi desfăcu legătura de pe cap. Vinele gâtului i se băteau să se spargă, - ea îşi rupse chiotoarea cămăşii.

Fără voie, Sanda îşi dete cu mâna prin pletele ei ciunte care-i cădeau peste ochi. şi un gând ciudat îi trecu prin minte - de acu are să fie şi mai sălbatică şi mai neatârnată decât mai-nainte. Deodată însă chipul lui Pârvu, frumos şi voinic, îi cuprinse închipuirea. Fără o clipă de iertare o stăpânea icoana acestui om, biruitorul, acel ce o îngenunchiase şi o făcuse să plângă din adâncul obidei.

Ea, fireşte, nu-l privise în faţă, nu! plecând însă cu ochii-n jos, zărise, prin perdelele-i de lacrămi, înfăţişarea lui, nehotărâtă şi oarecum stângace după o aşa biruinţă.

. D a r ce se făcuseră coadele ei cele frumoase? Trebuie să le fi azvârlit duşmanul în Olt!. Măcar să i le fi smuls înapoi!. Cum şi-a pierdut ea până-ntr-atât cumpătul de i le-a lăsat?.

Şi sta mereu, şi mereu se gândea cu coatele pe genunchi şi cu degetele înfipte în capul ei despodobit. Amurgul creştea încet şi-n codrul surd domnea o adâncă linişte; n-ai fi bănuit că acolo trăiesc atâtea mii şi milioane de vietăţi.

Sanda îşi urma valurile gândirii, fără s-auză tăcerea nemărginită din preajmă-i.

. Mâna de fier ce-i răsucise gâtul. fiorul rece al cuțitului ce-i trecuse prin ceafă. clipa aceea!. crezuse că-i cea din urmă. fiindcă Pârvu o ținuse sub genunchiul lui biruitor. El ar fi putut-o răpune ca pe un miel. De ce n-a răpus-o?. moartea mai bine decât așa ocară. Moartea?. Nu, mai bine.

Era fericită acuma că putea răsufla, simțindu-și bătăile inimii, că nu era înghețată și-nțepenită sub ghiara morții!. Și cu o mișcare negândită, fata își pipăi gâtul.

Dar bătaia?. Bătută cu coadele ei lăsate. Și pe urmă? Pe urmă. par-că și lui i-era rușine pe urmă.

. De ce nu și-a mai bătut joc de ea?. De ce n-a mai înjurat-o?. De ce?

Sanda-și afunda degetele în pletele-i de flăcău, și-n ochii ei se arăta din nou icoana învățătorului în picioare, încruntat mai mult de părere de rău decât de ură.

Noaptea era acum deplină. Sanda ridică ochii - nu se mai vedea nici un trunchi, nici o cărare. Ca să mai găsească drumul trebuia s-aștepte până-n zori de ziuă.

Deși în mintea ei se depănau tot aceleași și iar aceleași lucruri, vremea nu-i fu lungă. Din când în când bătăile inimii și tâmplelor se mai potoleau, și atunci cu sânge rece ea s-apuca să-și făurească un plan de răzbunare. dar voința cletinată nu putea nimica născoci, nu se putea hotărî la nimic.

Pentru ce?

Neapărat era în coadele pe cari i le răpise dușmanul un farmec. Ea îl simțea bine; câtă vreme părul ei o fi în mâna acelui om, în puterea dânsului va fi și dânsa - o apucase și o ținea de păr. Și ceea ce acuma o necăjea să știe asta era: le luase el coadele ca să i le păstreze? Aș!. de ce să le păstreze?. Nu le-o fi azvârlit poate numaidecât. dar mai târziu, ce era să facă cu ele?. Și poate cu șuvițe din părul ei corbii or să-și facă-n cuiburi culcușul, ca și cu perii unei moarte. La această gândire

neagră ar fi vrut să-şi capete podoabele-napoi ori mai bine să moară. A! ce bine ar fi să nu le fi aruncat omul acela. să le fi păstrat el mai bine. Şi lacrămile i se porniră iar în şiroaie bogate, fără să ştie nici ea de ce, şi plânse, plânse mult. Niciodată nu plânsese fata aşa, şi nu crezuse niciodată că aşa-i de bine şi de dulce să poată cineva plânge.

De departe, foarte departe, se auzi cocoşul cântând cântecul dimineţii. Aşa degrabă? De când oare lacrămile pot scurta vremea nopţilor?

În adevăr se iveau zorile şi cu ele formele. Iar cocoşul. Fără să ştie pentru ce mai ruşinată de ea însăşi decât supărată pe Pârvu, se sili să se ridice zdrobită de oboseala gândurilor mai mult decât de neodihnă. Se legă bine la cap şi apucă prin pădure cărarea spre casă. Din văile vecine se ridicau aburi reci şi alburii; răcoarea dimineţii se urcă încet spre cer, unde se stingeau pe rând stelele una câte una.

Frate-său Dragomir o aştepta, cu sprincenele posomorâte, înfipt în pragul porţii.

„Da de unde vii tocma acuma? Unde ai umblat toată noaptea?"

„Unde. uite unde!" răspunse ea scurt şi aspru.

Şi foarte liniştit îşi desfăcu legătura.

Doamne! ce-njurături! ce turbă sălbatică!

Dragomir nici nu mai întrebase: cine? Ştia el bine cine. El plecă dis-de-dimineaţă de-acasă; nu vrea să auză bocetele Ancuţii, când o vedea şi ea pe Sanda.

Fata o scurtă degrabă cu bocetele cumnati-sii.

„Acu nu mai putem face nimica. Iacă, oi sta să văz de casă şi tu ăi umbla după treburi pe-afară!"

Sanda se apucă de lucru, mai harnică decât mai-nainte. Se aşeză ea la război, şi la pânză şi la chilimuri; la apă, la han, şi-n toate părţile mergea Ancuţa.

Dragomir umbla rătăcit pe câmp ca un lup turbat. I se păruse că toţi îl ocoleau şi asta îi îndârjea şi mai tare ura. Fugeau toţi de el; îi răspundeau de silă, fără să stea să se-ncurce mult la vorbă. Tot satul se dedese în partea lui Pârvu - era mai bogat şi mai pricopsit „domnul". De aceea ura lui Dragomir creştea mereu.

„O să-i dau şi eu foc lui!"

„Ce mai treabă! răspunde Sanda; or să-i facă la loc casa; e casa şcolii."

„O să-i trag mai bine un glonţ."

„Or să te bage-n ocnă!"

„Atunci, ce să-i fac?"

„De.". Şi zicând asta, Sanda era cu gândul în altă parte.

Dragomir nu putea pune la cale nimic pe placul Sandii. Nimic nu găsea nemerit din câte-i spunea el, şi ca să născocească din mintea ei ceva nu era în stare.

În vremea aceasta, ea spărsese ciobul de oglindă în care se văzuse aşa schimbată - singura oglinjoară ce se afla în casă. Adevărul e că, cu pletele ei negre zbârlite şi cu ochii ei întunecaţi, avea o înfăţişare din cale afară sălbatică.

Voise să nimicească pe acest ghicitor mut al sufletului ei; căci, după ce-i treceau frigurile de turbare, ea putea citi în fundul cugetului că ura ei era mai puţin adâncă, mai puţin sigură decât trebuia să fie. Deodată, când lucra mai înteţit la război, se oprea pe loc dusă cu gândul pe altă lume, cu privirea pierdută cine ştie unde. Apoi se trezea parcă dintr-un vis, se scutura din tot trupu-i şi se pornea pe lucru cu toată puterea.

„Ancuţo, zise Dragomir, într-o seară, ştii tu una? Pârvu mă biruie. Fuge toată lumea de mine, nu mai pot nici cumpăra nici vinde. Mai bine să plec de-aici şi să-mi caut de lucru undeva, în altă parte. M-oi întoarce mai încolo când s-or mai potoli lucrurile."

„Dar noi?" zise femeia.

„Voi. Voi să stați aici să păziți casa şi ce bruma mai avem şi noi."

Ancuța oftă adânc; era aşa de zdrobită de la o vreme că nu mai putea şti ce era bine şi ce-ar fi fost mai bine. Trăia şi par-că nu trăia. Atâta bucurie mai avea să stea cu copilul pe genunchi, să-i asculte gungunirile dulci. Cât era de blândă şi de tristă, îi era teamă pentru copil şi de mângâierile, adesea prea aspre, ale tatălui. Şi Sanda i-l împingea supărată când mititelul începea să plângă:

„Şi ăsta, zicea Sanda, o să fie o mămăligă ca mă-sa... nu ne seamănă nouă!"

Într-o zi, Dragomir când trecea p-în sat se pomeni cu o piatră după el, şi apoi alta şi pe urmă o ploaie de pietre, pe cari i le aruncau copiii ieşind de la şcoală. Se aplecă repede şi-ncepu să le arunce înapoi una câte una - pe o fetiță o răni la gleznă, unui băiat îi sparse capul, altuia, care ridicase mâna la cap să se apere, îi rupse un deget.

Fapta asta-n sfârşit sculă tot satu-n picioare. Nu mai era chip. Dragomir trebuia să-şi ia câmpii.

„Sando, tu eşti bărbată. Îți las în seama ta şi nevasta şi copilul. Mai bine pentru voi să nu mai stau, până s-or mai potoli duşmanii. O să vie ea şi vremea noastră. Acu sunt ei mai tari... S-au dat toți în partea dascălului... (aici, o înjurătură să se cutremure carnea pe om)... Mă duc... plec... Rămâneți sănătoşi!"

Fără vorbă, Sanda dete din cap, că adică „bine", şi-i luă copilul din brațe. Ancuța fugi tocmai în fundul curții ca să nu-l vază pe Dragomir plecând, şi Dragomir plecă degrabă fără să se mai uite-napoi.

Când află că Dragomir fugise, Pârvu îşi răsuci mustața cu mulțumire, mirându-se totuşi că lucrurile s-au isprăvit aşa de scurt.

Câteodată, învăţătorul descuia dulapul şi s-apuca să netezească binişor coadele tăiate. Adesea îi venise să le arunce, ca să scape de farmecul lor; dar farmecele au putere. De ce să le arunce? Şi aşa, simţind bine cum creştea primejdia, Pârvu zâmbea şi le mângâia mereu.

Se dedese vacanţă la şcoală: scăpaseră şi şcolarii şi dascălul. Şi era cald! Sanda nu se arătase nici la coasă, nici nicăiri, par-că intrase-n pământ. Ancuţa făcea acuma toate treburile. Ziua muncea şi noaptea pândea aşteptându-şi bărbatul, care venea din când în când în puterea nopţii să-şi vază casa. Venea, cine ştie de unde, călare pe deşelate, cu picioarele goale, om scăpă¬tat care-şi pierduse fugărit tot rostul.

Şi încă şi alt necaz: Dragomir îşi temea nevasta. Într-o noapte pe lună - ce-i veni lui! - nu fusese cam de mult pe la ele - îşi lăsă calul priponit tocma-n fundul ogrăzii şi încetinel, pitulându-se pe lângă mărăcini, s-apropiă de casă.

Nemerise bine... Un om dădea târcoale pe la poartă. Dragomir, cu inima oprită în loc, apucă strâns prăselele cuţi¬tului. A!. e Pârvu. Ce caută? Ce umblă de colo până colo?. să dea foc casii?. să omoare pe copil?. să scoată din minţi. să necinstească pe Ancuţa!?. Ce-o fi, bine nu e.

Dragomir totuşi nu mişcă, stând gata să se arunce la nevoie asupra duşmanului.

Pârvu intră furişat în curte, s-apropiă de o ferestruică şi bătu încetinel.

. Ce - i asta?

„Sando, şopti înfundat tânărul, Sando!"

Şi aşteptă.

Dragomir aşteptă şi el.

Ferestruica se deschise în bătaia razelor lunii.

„Ce mai vrei cu mine?" zise Sanda, cu glasul tremurat şi cu răsuflarea-necată.

„Tot nu vrei să mă ierţi?"

Sanda-ncepu să râză amar. şi, fără să zică o vorbă, îşi puse mâinile în păr arătând omului urmările crudei lui fapte.

„Iartă-mă odată; iartă-mă!"

„Să te iert? Da de când încape iertare între noi?"

„Sando, nu mai am odină. M-ai fermecat. Coadele tale sunt fermecate."

„Atunci dă-mi-le-napoi."

„Nu se poate, acu sunt ale m e l e . "

Şi voind să-şi îmblânzească vorba prea aspră, învăţătorul adăogă duios:

„Lasă-mi-le mie, fată, mă rog: ce-o să mai faci tu cu ele?"

„Mi le-nnod în cap şi mai mă duc şi eu la horă, în loc să stau ascunsă de lumina zilei şi de ochii oamenilor ca o bufniţă."

„Aşa?. tocmai de-aia nu ţi le dau. Las că eşti frumoasă destul ş-aşa. Nu te mai duce la horă. Stăi acasă! să nu te mai văz jucând!"

Dragomir se lovi cu palma peste obraz şi-ncepu să fluiere-n sec, cum fluieră rumânul când vede ceva de s-ar cruci şi dracul. Un zâmbet ciudat îi umflă nările, şi gândul îi zise:

„Acu eşti al meu! acu te-a luat gaia!"

Sanda se uită drept în ochii tânărului:

„Acuma-mi şi porunceşti, ai?"

„Vezi bine. nu te-am biruit? N-ai să fii tu a mea?"

Drept răspuns, Sanda voi să închiză la loc fereastra.

„Stai, nu-nchide! mai stai!" zise el petrecându-şi mâna între cercevea şi pervazul ferestrii. Sanda strigă înecat:

„Dacă pică, Doamne fereşte, frate-meu şi te vede!"

„Ei ş-apoi, gândeşti că mi-e frică de el?. ori poate ţi-e frică ţie de mine!"

„Mie, frică de tine?. Acu nu mai mi-e frică."

O tăcere. lungă tăcere. Apoi Pârvu, foarte încet:

„De ce tremuri, Sando?. Ce tare ţi se bate inima. De ce ţi se bate aşa tare?"

„Pentru că nu pot să-mi răzbun pe tine."

„Lasă c-o să pot eu, şopti Dragomir, când l-ăi încurca bine de tot."

„Tot crezi că nu te-ai răzbunat destul?."

Sanda tresări:

„St!. n-ai auzit?" zise ea.

„Mi se bate şi mie inima" răspunse Pârvu.

„Nu, nu inima."

„Vre-un liliac, ori vre-o cucuvea."

„Nu. Par-că a răsuflat cineva ş-a râs înfundat."

„Aş! de când te-ai făcut tu aşa fricoasă?"

„De când mi-am pierdut coadele."

„Lasă: părul creşte la loc ca iarba cosită."

Şi tânărul dete să-i mângâie capul. Ea se smunci-napoi. era cuprinsă de nelinişte:

„A! dacă aşi fi fost eu bărbat!"

„Bărbat? de ce?"

„Cum te-aş fi-njunghiat!"

„Înjunghiă-mă acu... Ţine cuţitul."

El cu o mână îi dete, de prăsele, cuţitul şi cu mâna cealaltă o apucă pe a ei. Sanda se uita lung la tăiuşul lucios ce sclipea la lumina lunii; apoi se uită la Pârvu, care aştepta nemişcat cu cotul rezemat de fereastră.

„...Ce sunt eu, bărbat?... eu sunt femeie..." şi-i dete cuţitul fără să mai privească tăişul sclipitor.

„Sando! Sando!" strigă Ancuţa de dincolo din odaie.

Într-o clipă Sanda se făcu nevăzută.

Pârvu mai stete încă pe loc, pierdut în gânduri adânci, când oftând, când zâmbind. El nu vedea ochii lui Dragomir scânteind în dosul mărăcinilor: vedea numai pe Sanda; pe Sanda de adineaori, pe Sanda pe care o iubea sufletul lui din fundul fundului. Bucuros s-ar fi lăsat să-l ucigă ea: atunci ar

fi luat-o în braţe, ar fi scăldat-o în sângele lui, dându-i cea din urmă picătură de viaţă cu cea mai caldă bucurie.

Dar Sanda nu voise să-l lovească. De ce? O îmblânzise el în adevăr? La această gândire, o fericire nespusă înecă sufletul tânărului învăţător. El aplecă binişor fereastra pe din afară şi plecă.

Ancuţa, trezită din visul urât care o chinuise şi o făcuse să strige, adormi iar făcându-şi cruce, şi Sanda se întoarse iar la fereastră. Cu fruntea rezimată de mână ea îşi afundă lung privirea în întunericul depărtat al nopţii. Ea auzi ţăcăneala unui pas de cal, care se stinse degrab în zgomotul valurilor Oltului. Stete mult aşa căutând să-şi strângă şi să-şi aducă-napoi tot, tot ce se petrecuse adineaori, când Pârvu sta drept în faţa ei şi aştepta să-l lovească.

De ce nu-l lovise?. De ce-şi uitase setea ei de răzbunare?

O mie de gânduri îi treceau încurcate prin minte ca norii pe d-asupra lunii limpezi. Un fior o apucă din spate. era prea răcoare. Închise fereastra şi se culcă.

Îi era cald. o îneca. Degeaba se aşeză în toate felurile pe culcuşul ei tare, pe care adormea al'dată aşa de repede - somnul fugea de ea. Se sculă şi ieşi din casă.

Apucă de vale spre râu şi se aşeză pe malul singuratic.

Adineaori el fusese în faţa ei; viaţa fusese-n mâna ei; putea să i-o ia; şi-n loc el să tremure, tremurase ea. Din gânduri în gânduri, Sanda îşi aduse aminte de vaca jupuită de vie, şi o simţire de tot nouă, pe care această fată nici n-o bănuise vr-odată, nici nu o putuse înţelege la alţii, începu să-i cuprinză sufletul - mila.

Şi iar se gândi la Pârvu, închipuindu-şi ce trebuia să fi simţit el când a găsit pe frate-său răpus!. Cum o fi plâns!. Cum şi-o fi smuls părul din cap! Cum o fi strigat în ajutor!. Cum o fi sărutat pe bietul de Voinea!. Deodată gândul ei sări la omul pe care ea îl ştia că făcuse cruntul omor, la fratele ei

Dragomir, om crud, care nu trebuia iubit, pe care ea nu-l mai putea iubi pentru că omorâse pe fratele Pârvului.

Lacrimi începură să ude obrajii fetii, lacrimi, pentru întâia oară lacrimi de milă.

Peste câtăva vreme, Dragomir se-ntoarse iară ca o stafie în puterea nopții. Data asta văzu pe soră-sa ieşind din casă la semnul învățătorului; o văzu pe ea, pe Sanda, cum se lasă să o ia de mijloc Pârvu.

Atunci, Dragomir îşi muşcă dejtele pân-la sânge; îşi înghiți înjurăturile, îşi opri răsuflarea, ca să nu-i scape cumva o vorbă din câte-şi spuneau. Ei trecură pe aproape de el, mergând către pădure, vorbind dulce pe-nfundate.

De ce Dragomir nu se repezi să-i facă şi lui Pârvu seama cum i-o făcuse lui Voinea? De ce lăsă prăselele cuțitului în pace? Cine poate şti? Destul că în seara aceea, fără să mai dea ochii cu nevasta lui, omul nostru plecă înapoi de unde venise şoptindu-şi printre dinți:

„O să vie vremea!"

Trecuseră săptămâni; Dragomir nu se mai arăta.

Într-o seară se-ntoarse.

Din nou, cei doi iubiți trecură p-aproape de ascunzătoarea de unde el îi pândea, şi fratele mai mare putu auzi glasul sorii-sii şoptind cătră Pârvu:

„Mi-e frică".

- De ce! răspunse învățătorul; de ce să-ți fie frică, dacă sunt eu aici?

- Nu de mine, de tine. Ce face Dragomir mie nu-mi place. De atâta vreme nu mai dă semne de viață. Dacă ne prinde odată?

- Pădurea-i mare şi noaptea-ntunecoasă.

- Da, dar el vede noaptea ca dihorul.

- N-am grije, Sando, nu mă poate birui Dragomir.

Sandii îi trecu repede prin minte Voinea: şi acela era voinic, şi lui nu-i era teamă de fratele ei.

„O să te pândească să te prinză când n-ai să te poţi apăra. Mi-e groază, Pârvule, fie-ţi milă de mine! Stau zi şi noapte cu ochii mari deschişi, că mi s-au uscat şi nu-i mai pot închide... Ş-aş vrea şi eu să dorm. să dorm câtuşi de puţin, numa să dorm fără grijă şi fără teamă."

Şi zicând aceasta şi tremurând ca de spaima unei grozave primejdii ce i s-ar fi arătat neînduplecată în faţă-i, Sanda îşi ascundea capul sub braţul puternic al Pârvului.

„Atunci, dacă-i aşa, zise în sfârşit Pârvu, hai să fugim."

- Da, Pârvule, să fugim departe, să ni se piarză urma, să nu mai ştie nimeni dintre ai noştri de noi!

De hatârul ei, ori poate, cine ştie, de o împărtăşire a presimţirilor ei, Pârvu se hotărî:

„Fie ş-aşa... Duminică noaptea, poimâine, te aştept la şipot. Plecăm; până să cânte cocoşul suntem pe muchea dealului, şi când o miji de ziuă am trecut graniţa dincolo."

„Da, zise Sanda, cu sufletul uşurat; atunci nu mai am frică. Tu nu ştii, Pârvule, ce e frica. e ca un vierme care-ţi intră în suflet şi te roade, te roade până te omoară."

Pârvu zâmbi:

„De! Sando, adevărat că nu ştiu; ce-i drept, mie nu mi-a fost frică niciodată".

Iar la spatele lui, foarte aproape, scânteiau în umbră doi ochi duşmani de moarte.

Pe când se petreceau acestea, Ancuţa, prăpădită de atâta aşteptare şi nesiguranţă, căzuse la pat. Sanda o îngrijea zi şi noapte cu toată dragostea. Îi era teamă Sandii să nu se-ngreuneze boala cumnate-sii: simţea că i-ar fi fost o mare apăsare asupra cugetului să părăsească pe biata nenorocită în aşa hal.

Când Sanda-i spusese aceasta lui Pârvu, el dete din umeri. „Dar ce? nu mai sunt femei în sat s-o îngrijească! Şi mai la

urmă, ce-ai să-i faci? Dacă a lăsat-o bărbatu-său, ce eşti tu de vină?"

De dimineaţă, Sanda se duse la o cumătră, şi mai cu făgăduieli, mai cu daruri, o hotărî să îngrijească vreo câteva zile de Ancuţa, pentru că ea, Sanda, avea să meargă la târg, după nişte daravere, şi nu vrea să lase pe bolnava singură cu copilul.

Duminică noaptea sosi în sfârşit - o noapte caldă şi limpede: sus o ploaie de stele; jos mănunchiuri de mii de licurici; şi toate scânteierile de sus şi de jos s-aprindeau, se stingeau şi iar s-aprindeau în mijlocul celei mai adânci tăceri.

Pârvu aştepta de mult la şipot cu calul înşăuat, când sosi Sanda din livede. El o văzu bine de departe: un licurici se încurcase în perii ei din frunte, şi ca o candelă, care veghiază în umbra altarului d-asupra icoanii sfinte, arunca lumina-i albăstruie pe sprâncenele femeii.

Cu toată căldura nopţii, Sanda tremura şi mâna ei pe care o apucă Pârvu era îngheţată.

Vorbe puţine. El o ajută să se suie pe cal şi haide! Calul sforăi şi nu vru să plece.

„Asta-i semn rău Pârvule!"

- Aş!

O înjurătură, un ghiont în coastele dobitocului - calul se smunci în silă din loc, şi porniră.

Fără nici un zgomot, ocoliră satul. Nimini nu-i auzi, nici un câine măcar nu-i simţi trecând.

Înainte de revărsatul zorilor, erau departe în munte, aproape de graniţă; şi când cea d-întâi rază a soarelui auri cel mai înalt pisc de piatră, ei putură să răsufle fără teamă; graniţa era ca la o bătaie bună de puşcă.

Pentru întâia oară Sanda zâmbi tovarăşului ei şi chipul i se însenină.

„Vezi, zise el, că ţi-era frică degeaba. Acu am scăpat."

Dar n-apucă să isprăvească bine vorba, şi de la cotitura unei stânci se arătă Dragomir galben şi înfiorător.

„Al meu eşti!" strigă el şi ca trăsnetul căzu asupra lui Pârvu.

Cuţitul se duse p-între coaste până în prăsele: încă o lovitură în pântece şi alta în gât şi multe altele pe unde se nemerea. şi calcă-l cu picioarele şi lasă-l şi iar.

Când îşi potoli setea grozavă, Dragomir, plin de sânge din cap până-n picioare, se-ntoarse către ea:

„Să trăieşti Sanda, că mi l-ai dat în mână! Am scăpat acu de tot de duşman. Aide, râzi de!"

Sanda începu să râză cu hohot de răsună muntele, un râs aşa de lung şi de îngrozitor că Dragomir însuşi se cutremură. El voi s-o apuce şi s-o zguduie ca să o oprească a mai deştepta tăcerea adâncă a culmilor. Ea îl împinse cât colo strigând:

„Sânge, sânge!"

- Destul acu! taci! Ai mai bine să fugim, să nu dea cineva peste noi, că-nfundăm ocna!

- Nu, strigă Sanda cu un glas înspăimântător, nu; de ocnă să n-ai frică! Hai la Olt să te speli de sânge; hai de te curăţă... ai bălăcit în sânge! hai de te curăţă!

Zicând aceasta, ea se urcă pe cal şi fără să se mai uite-napoi porni îndărăt la vale. Dragomir se luă după ea uitându-se încoace şi-ncolo să nu-l vază cineva. Nimeni. Sus, în albastrul dimineţii, plutea în cercuri largi un vultur, şi mai-ncolo altul; tâlharii vânturilor se coborau încet la locul însemnat de Dragomir.

„Acu să ne socotim şi amândoi!" zise încruntat Dragomir, care mergea jos alături cu calul.

Sanda se uită la el fără să-i răspunză, fără să clipească, par-că ar fi fost de piatră.

„Nu ţi-e frică?" zise el.

- Frică? Acu de ce să-mi mai fie frică!

- De ce te aşteaptă.

- Mergi mai degrab de te spală... c-apoi ocna...

- Gândeşti că nu ştiu tot.

- Mergi de te spală!.

Ajunseră la gura unei văi, pe un tăpşan d-asupra Oltului, care trecea aici între doi pereţi drepţi de stâncă.

„Putem coborî p-aci?" întrebă Sanda.

- Nu, răspunse Dragomir, care lăsase căpăstrul şi se aplecase pe marginea prăpăstiei să cunoască locul.

- Mergi de te spală!. Spală-te!

Atât mai putu auzi Dragomir; ale din urmă vorbe ce-i fusese dat să mai auză.

Într-o clipă, Sanda sărise de pe cal, pusese mâna ei de fier în ceafa lui Dragomir, care era aplecat pe marginea stâncii, şi-i făcuse vânt în gol. Ea-l privi cum se duce, cum se rostogoleşte împins cât colo de un colţ de piatră, de care s-a împiedicat, şi cum îl înghit, la urmă, valurile tocmai la locul unde se-nvârteşte un ochi larg fără fund ştiut.

După multe zile de lingoare, Ancuţa îşi mai veni puţin în cunoştinţă. Cumătra care o îngrijise o părăsise având şi ea casa ei de-ngrijit, şi o babă bătrână luase să caute de copil.

Tot culcată şi nemişcată, biata femeie simţea oboseala aceea binefăcătoare pe care numai omul ce a trecut printr-o boală grea o ştie. Dar ce se făcuse Sanda? Toţi o părăsiseră, şi bărbatul şi cumnata?

Într-o dimineaţă se pomeni că-i aruncă cineva, de pe fereastră-n pat, o pietricică.

Bolnava-şi întoarse a lene capul spre lumină: era Sanda. Ea-şi scutură părul zbârlit, îşi arătă dinţii albi şi se făcu nevăzută.

„Sando! Sando!" strigă Ancuţa cu glasul ei stins.

Nimeni nu răspunse.

Să fi fost o vedenie? S-o fi apucat iar frigurile?. Cu dreapta ei slăbănogită de atâta suferinţă, femeia îşi făcu cruce.

Dar pietricica era în pat lângă ea; o vedea, o pipăia, - tot Sanda fusese.

Ancuţa aşteptă zi după zi - fără să mai vază pe cumnată-sa.

Calul lui Pârvu s-a întors acasă plin de sânge; Dragomir a intrat par-că în pământ, şi Sanda - Sanda e nebună: vara, iarna, umblă p-în pădure cu nişte zdrenţe pe ea, cu părul vâlvoi şi cântă, cântă mereu; şi când un om de omenie, ori o femeie cu milă, îi dă de pomană un codru de mămăligă, biata nebună îi zice râzând:

„Bogdaproste!... S-a spălat da, s-a spălat!"

- Ce s-o fi întâmplat? se întreabă oamenii din sat.

-Ce?... Ce mai poţi afla de la un nebun?... Numai Dumnezeu poate şti.

Adesea pădurea s-a uscat şi a înverzit iar; copiii au ajuns oameni, şi bătrânii odihnesc sub umbra sfintei cruci. Sanda tot trăieşte. Anii au trecut peste ea mai uşor ca peste oamenii cuminţi. Întâmplările ei se povestesc ca un basm, dar nimeni nu-şi închipuie, când vede pe biata bătrână râzând, vorbind şi jucându-se cu toate cele ca un copil mic, că-i stă în faţă cel din urmă gâde şi jertfa cea din urmă a unei străvechi răzbunări.

BROASCA MINUNATĂ

Schiță americană de Mark Twain

Să vedeți numa ce mi-a povestit secătura ceea bătrână de Simon Wheeler când m-a prins la strâmt într-un colț din cârciuma minorilor de la Angel.

Era un bătrân gras şi chel, un chip de om care ți-era drag numaidecât cum îl vedeai, pentru că era foarte amabil şi naiv. Toată vremea cât mi-a vorbit, n-a zâmbit măcar o dată, nici n-a-ncruntat din sprâncene, ori să-şi fi schimbat el câtuşi de puțin fluiditatea inițială a povestirii, dar nici să arate cea mai slabă umbră de entuziasm.

În toate palavrele lui era un accent de sinceritate serioasă care dovedea, fără doar şi poate, nu numai că dânsul nu vede nimica ridicol sau burlesc în povestirea sa, dar încă o consideră ca fiind de cea mai mare importanță şi pe eroi îi prețuieşte ca pe nişte ființe de o înaltă inteligență, chiar nişte oameni de un superior talent.

- Era odată aici (povesteşte bătrânul meu) un tovarăş pe care-l chema Jim Smiley. Asta era p-în iarna de la 49, .. .ba mi se pare că era p-în primăvară la 50... în sfârşit nu-mi aduc aminte tocmai bine când era; destul că trebuie să fi fost cam p-atunci, fiindcă p-atunci a venit el aici. Dar în sfârşit. Foarte ciudat om! Toată viața şi-o petrecea făcând prinsori. Făcea prinsoare pe orice, pe un fleac, pe orice nimic. Nu sta locului

până nu găsea pe cineva cu care să se prinză măcar pe ce. Dacă nu putea găsi să se prinză pentru, se prindea contra. Orice prinsoare îi propuneai o primea şi era mulţumit, şi ce e de mirare, e că avea un noroc orb: ori pentru, ori contra, ori pe ce, câştiga aproape la sigur.

Dar să fi fost alergături de cai - bătăi de câini - dueluri de cotoi - lupte de cocoşi - el era în fruntea prinsorilor. De-o pildă, vedea două vrăbii p-un gard, numaidecât prinsoare: a din dreapta, ori a din stânga are să zboare întâi. Ori dacă ziceai şi dumneata ca el, atunci el se prindea că din contra.

Toţi ştrengarii de băieţi îl cunoşteau şi pot să-ţi spună multe comedii despre el. Odată nevasta preotului Walker era bolnavă rău, nu mai era nădejde de scăpare. Dar într-o dimineaţă, iacătă că vine părintele Walker, şi Smiley îl întreabă cum îi mai merge bolnavei; părintele zice:

- Slavă Domnului, să vorbesc într-un ceas bun, merge bine de tot; dacă merge tot aşa, peste câteva zile se scoală.

- Ei, uite eu (zise Smiley, aşa din instinct şi fără să se gândească la rău) mă prinz pe ce pofteşti că nu scapă.

S-a supărat părintele rău, şi nici nu i-a răspuns, dar mi-te să se prinză.

Pe vremea aceea, avea Smiley o iapă pe care pungaşii de băieţi o porecliseră „Coropişniţa". Cu mârţoaga aceea a câştigat el multe parale. Iapa avea totdeauna câte ceva: ori tignafes, ori vreo rană, ori şchiopăta, ori cădea d-a-n picioarele de slăbiciune. La orice alergătură, îi dedeau înainte două-trei sute de metri; erau toţi sigur că o ajung de pe urmă şi-i trec uşor înainte. Aş! tocmai la sfârşit, par-că intra dracu-n gloabă, o apuca un fel de năvârlii turbate: se ridica, holba ochii, deschidea nările, se zbuciuma, se năbădăia, se răscăcăra, ridica deodată, nu ştiu cum, toate picioarele-n vânt, ţopăia când de o parte, când de alta, se giulea de garduri, strănuta, ţâfnea, sforăia, necheza, făcea o larmă a dracului, ridica nori de praf, şi totdeauna, dar

totdeauna ajungea întâi cu lungimea gâtului, just dar just ca să nu mai încapă vorbă ori tăgadă.

Pe urmă, Jim avea un mops. Să fi văzut lepădătura ceea de javră, nu dedeai o lescaie pe el, - o jigărae urâtă pe care n-ai fi crezut-o-n stare decât să şterpelească un oscior de la bucătărie. Dar ia să fi început prinsorile, să fi intrat bani în joc, să fi văzut dumneata ce câine! Falca lui de jos odată-ncepea să se-ntinză şi să-şi arate colţii şi gura roşie ca focul. Puteai s-asmuţi asupra lui alt câine; acesta se repezea la mops, îl muşca, îl târâia, îl snopea, îl ridica şi-l trântea peste cap. Bine! Jackson, aşa-l chema pe mops, răbda şi tăcea până când venea vremea. Atunci, când adică prinsorile contra lui se ridicaseră aşa că nici unul dintre jucători nu mai avea un ban de pus, atunci odată se făcea mititel de tot, se răsucea-n loc foarte comic şi haţ! apuca pe celălalt de încheietura labei de dinapoi, şi pe urmă sta pe loc nemişcat şi clipea dintr-un ochi, şi strângea mereu ca un cleşte mecanic până se isprăvea prinsoarea, şi Smiley încasa banii. Jackson numai odată a pierdut; dar atunci a pierdut fiindcă n-a avut noroc: i-au dat să se bată cu un câine care n-avea deloc labe dinapoi: un fierăstrău circular, din nebăgare de seamă, i le retezase de mai sus de-ncheietură.

În ziua aceea, când erau lucrurile tocmai la pont, când toţi banii celor de faţă se scuturaseră, Jackson se repezi să-nhaţe cum ştia el pe adversar. Dar îndată văzu că l-au tras pe sfoară, - faţă cu un aşa adversar meşteşugul lui era fără putere. O clipă fu cuprins de mirare, apoi căzu în silă de viaţă. Se înţelege bine că mopsul renunţa la biruinţă: fu biruit şi încă-ntr-un chip destul de trist. Atunci, ridică ochii către stăpânu-său ca şi cum ar fi vrut să-i spună că-i pare rău de i se rupe inima, dar că nu-i vina lui, căci nu e chip să înhaţe de labele de dinapoi pe un câine care dinapoi n-are labe; şi numaidecât se-ntinse lat şi-şi dete obştescul sfârşit. Ce bun dobitoc sărmanul! zău, bun dobitoc; dacă ar fi trăit, i se ducea vestea departe; avea stofă,

mare talent avea! Iaca, nu ştiu cum, dar mă apucă aşa o jale când mă gândesc cum s-a prăpădit bietul mops!

Dar, în sfârşit!. toţi suntem muritori.

Smiley mai avea şi câini şoricari, şi cocoşi bătăuşi, şi toate soiurile de lighioane, aşa că nu era prinsoare la care să nu poată lua şi el parte. Într-o zi a prins o broască şi a dus-o acasă, zicea că vrea să-i dea el o educaţie adevărată. Şi-n adevăr, trei luni de zile s-a lăsat de toate cele; toată ziulica în curticica lui stetea pe capul broaştii s-o înveţe să sară în toate felurile.

Puteai jura că n-are s-o înveţe nimic: ei! cu toate astea a-nvăţat-o, şi ce frumos! Îi dedea o lovitură uşoară cu o nuieluşe la spate, şi la minut vedeai broasca sărind în aer ca o minge, făcând o tumbă, ba şi două dacă-şi lua vânt bine, şi pe urmă căzând jos drept în patru labe ca o pisică. O învăţase să prinză muşte - una nu-i scăpa. Am văzut-o cu ochii, adică l-am văzut, fiindcă era broscoi, făcând exerciţii să te fi crucit. Smiley îl punea pe Daniil (aşa-l chema pe broscoi) jos şi începea să-i cânte: „Hopa ţupa, Danilache! haide, taică, hopa, ţupa!" Şi într-o clipă diavolul de broscoi, hop! sărea şi îmbuca o muscă, şi pe urmă se întorcea iar la loc şi începea să se scarpine după ureche cu laba de dinapoi, ca şi cum n-ar fi făcut vreo ispravă mare.

Nu se putea să găseşti o broască mai modestă şi mai cuminte. Dar s-o fi văzut când era vorba să sară pe un loc neted, atunci s-o fi văzut! dintr-o aruncătură sărea mai departe decât orice altă broască. De câte ori era vorba să sară Daniil pe un loc neted, Smiley punea la mijloc ăl din urmă ban. Era om mândru şi sigur de broasca lui, şi avea dreptate; oamenii umblaţi care călătoriseră în toată lumea şi cunoscuseră fel de fel de lucruri, spuneau că Daniil dă sută la sută-nainte la toate broaştele din lume.

Bun!. Smiley îşi hrănea broscuţul lui, şi-l ţinea într-o colivioară mică şi venea adesea cu el în târg ca să facă prinsori.

Într-o zi, ce să te pomeneşti cu un individ (era străin, nu era de-ai noştri) că s-apropie de Smiley, se uită la colivie şi zice:

- Ce Dumnezeu ăi fi având în colivioara asta?

- De, răspunde Smiley, am şi eu vreo păsărică, vreun ţintezoi, ori poate, mai ştii! vreo broscuţă... Zău că-i o broscuţă; ia uite dumneata cât e de drăguţă.

Individul luă colivia, se uită cu luare aminte în fund, bleojdind ochii, o suci, o-nvârti şi pe urmă:

- Adevărat, aşa e. Da' ce faci dumneata cu broscuţa asta?

- Ei, zise Smiley, o ţiu şi eu aşa, fiindcă, după mintea mea a proastă, broscuţa mea este cea mai săltăreaţă broscuţă din toată ţara asta.

Individul luă iar colivia, se mai uită lung şi apoi o dete-napoi lui Smiley, zicând aşa cu nepăsare:

- Nu mi se pare deloc, după înfăţişare, să fie aşa de mai grozavă broscuţa dumitale decât altele.

- Poate că nu ţi s-o fi părând dumitale, de! poate că dumneata ştii, ori poate că nu ştii ce va să zică o broască săltăreaţă. Dar eu. par-că m-aş prinde cu dumneata pe două¬zeci de dolari că broasca mea întrece pe oricare vrei dumneata.

Individul stete un moment la gânduri şi apoi urmă cu un ton mai dulce şi par-că cu părere de rău:

- De! eu sunt străin aici şi n-am broască; dar dacă aş avea şi eu o broască, mai c-aş ţinea prinsoarea.

Atuncea Smiley zise:

- Foarte bine, foarte bine! Ţine dumneata o lecuţă colivia, şi eu mă duc să-ţi aduc câte broaşte vrei.

Individul luă colivia, se prinse pe patruzeci de dolari şi şezu jos aşteptând să-i aducă şi lui o broască. Şezu el aşa cât şezu dus pe gânduri; pe urmă luă pe Daniil, îi căscă gura largă şi cu o linguriţă mică îi turnă în guşe o încărcătură bună de alice; apoi dete drumul lui Daniil în colivie la loc şi se puse s-aştepte.

Smiley se dusese la eleşteul din apropiere, şi după ce bălă¬cise p-în mocirlă, prinsese două broscuţe şi acuma le aducea individului.

- Alege pe care pofteşti, zise Smiley.

- Care o fi, e tot una, răspunse străinul.

- Bun! acuma suntem gata, nu-i aşa? Pune broasca dumitale lângă Daniil, cu labele dinainte la linie. Gata?... Dau semnalul.

Alinierea fiind gata, Smiley strigă:

„Una, doi, trei! Hop!"

Şi fiecare îşi îndemnă de la spate broasca lui. A străinului, sălbatică, sări cât colo. Daniil dete să sară şi el, se înţepeni-n labele de dinapoi, ridică din umăr de două trei ori, iacă aşa. dar deloc! Daniil nu se putea mişca, par-că era, mititelul, prins într-un şurup. Smiley, se-nţelege, crăpa de ciudă; dar de unde să-i treacă prin cap ce se petrecuse în lipsa lui! Fireşte.

Amicul luă banii şi p-aci ţi-e drumul. Când se depărta îşi mai întoarse o dată capul şi zise lui Smiley în loc de adio:

„Zău, nu mi se pare deloc broscuţa dumitale mai abitir decât altele".

Smiley stete pe loc scărpinându-se-n cap şi privind prostit la Daniil căzut jos la picioarele lui.

„Ce nu pot pricepe, gândi el în sfârşit, e de ce broscoiul ăsta nici n-a vrut măcar să mişte din loc. Ce are?"

Se aplecă, apucă pe Daniil de laba dinainte şi-l ridică în sus:

„Ce dracu are de-i aşa greu?"

Atunci îl răsturnă cu capul în jos ţinându-l de labele d-inapoi, şi Daniil începu să verse alice ca la două linguriţe pline. Smiley se plesni cu palma peste ochi. Era turbat de necaz. Trânti cât colo pe bietul Daniil şi o luă la fugă ca un nebun pe urmele amicului. Da' de unde? Amicul era departe, fireşte, şi de atuncea Smiley nu i-a mai văzut mutra.

Bun!. Câtăva vreme după asta, Smiley a căpătat.

La acest punct al povestirii, palavragiul meu auzi că-l strigă cineva de afară: „Tată Simon!".

- Stai aici, îmi zise el: mă duc să văz de ce mă cheamă; mă întorc numaidecât; să-ți spun alta mai lată.

Dar eu, care mă săturasem de minunile lui Smiley, mă ridicai de pe scaunul unde mă încolțise tata Simon şi plecai. În uşă, iată iar palavragiul meu, m-apucă de un nasture al paltonului şi-ncepe iar:

- Stai să-ți spun. După aia, Smiley a căpătat o vacă chioară cu coada tăiată din rădăcină.

- Ei, tată Simon, ia mai scuteşte-mă pe ziua de azi măcar de vaca ciută. Ce vrei, să-ți înghit toate min.unile într-o zi? Mai păstrează-mi şi p-altă dată.

- Păcat! zise bătrânul, măcar asta să fi stat s-o asculți... asta e mai lată.

- Nu se poate; am treabă, noapte bună.

NOTIȚE ȘI FRAGMENTE LITERARE
(1897)

ÎNTRE DOUĂ POVEȚE...

Schiță

Cu tot uetul balului, am auzit șoptindu-mi clar la urechea dreaptă: „Trebuie să fii prea sec de spirit, ca să te lași amețit de un drăcușor așa de tânăr!" Era o povață foarte cuminte, pe care desigur aș fi urmat-o, dacă aveam numai o ureche; însă de-abia își termină consilierul înțelept propoziția, și, la urechea stângă, altul îmi șopti și mai clar: „Trebuie să fii prea sec de spirit, ca să nu te lași purtat de atâta farmec..." Nu m-am uitat împrejur, să văz cine sunt cei ce-mi șopteau. Îi știam. Erau cei doi consilieri intimi ai mei, cari nu mă părăsesc nici un pas, nici o clipă, nici ziua, nici noaptea, nici deștept, nici în somn. Îi cunosc bine pe amândoi, mai bine de cum mă cunosc ei pe mine. Eu sunt sigur de caracterul lor; ei nu se pot niciodată bizui pe al meu. De câte ori nu i-am amăgit, urmând, cu toată povața stăruitoare a unuia - pe care mă prefăceam că o ascult cu tot interesul - îndemnul celuilalt. Dar e și vina lor: unul mă trage la dreapta, altul la stânga; când unul îmi zice da, altul îmi zice ba, așa că eu, sau trebuie să stau pe loc, așteptând în zadar o împăcare a lor imposibilă, sau trebuie numaidecât să urmez pe unul, și astfel să contrariez pe celălalt. Însă, ce e regretabil pentru mine, e că totdeauna, după ce am urmat pe unul departe pe o cărare, când mă uit înapoi, mă căiesc, că n-am urmat povața celuilalt.

Acum, stam singur după perdelele unei ferestre, pitit într-adins în întuneric, pentru a scăpa un moment de persecuţia unui drăcuşor de cincisprezece ani şi a-mi culege minţile. Înţelege bine cititorul că, nu în ironie, numesc pe domnişoara Nina „un drăcuşor": la grandiosul bal, ea venise costumată aşa, ca s-adeverească zicătoarea că puiul, şi de drac, e frumos. În costumul de mătasă neagră, cu clinuri şi bendiţe stacojii; cu manteluţă de catifea, care-i împlinea talia micuţă încă neformată bine, mititelul Mefisto avea nişte mişcări de o mlădiere diabolică: asta îmi amintea vorba că un drăcuşor se poate strecura prin cea mai îngustă crăpătură. Ceea ce mai ales se potrivea de minune cu atributele personajului, erau cei doi ochi negri, cari aruncau de sub tichia de catifea nişte priviri câteodată insuportabile. În totul era, simţeam bine, o arătare primejdioasă, un prilej de pierzare, de care trebuia să fug făcându-mi cruce.

Din ascunzătoarea mea de după perdele, unde mă refugiasem scăpându-i pe înşelate, o urmăream cu privirile cum aluneca de colo până colo, ca argintul viu, prin mulţimea pestriţă, cu un neastâmpăr febril, după ce, de la categoric până la brusc, refuzase orice invitaţie la danţ. O clipă, o pierdui din ochi; şi clipa aceea, în care se stinse, între atâtea colori strigătoare, delicioasa siluetă neagră, mi-a fost, trebuie să mărturisesc, foarte penibilă. Atunci, la urechea stângă auzii, călduros: „Pe tine te caută!"; iar la urechea dreaptă, batjocoritor: „Ei aş!". Această replică răutăcioasă m-a ofensat. Aşa? am zis; şi, dând cu amândouă mâinile perdelele într-o parte, am intrat în lumina balului.

O frumoasă Domniţă din veacul [al] XVI-lea îmi ieşi drept în faţă. Era o veche cunoştinţă a mea, care-mi ceru braţul s-o conduc la bufet. Domniţa era una din cele mai mândre frumuseţi ale societăţii noastre - şi văduvă. Deşi favoarea ce-mi făcea era destul de preţioasă, o favoare de care nu se bucurau

decât foarte puţini intimi, am fost grozav de contrariat de întâlnirea aceasta prinţiară. Dar nu era chip să scap. A trebuit să mă execut. Am pornit cu ilustra mea tovarăşe pe latura vastului salon, căutând calea mai liberă, şi, pe când îmi spunea că a doua zi e hotărâtă să plece pentru câteva luni în Italia, şi că i-ar face mare plăcere să fie însoţită de un om de spirit, amuzant şi iubitor de artă, eu căutam, distrat, în toate colţurile, nu cumva voi mai găsi cu ochii norocul ce mi se părea pierdut pentru totdeauna.

Să fi plecat?. Aş fi fost dezolat!.

Am ieşit din salon pe uşa cea mare şi am pornit să coborâm pe scara de marmură către splendidul bufet din catul de jos. Dar, când păşeam a doua treaptă, îmi apăru jos, pe spalierul de mijloc al scării de onoare, între ghirlandele de flori lumi¬noase, domnişoara Nina, care suia în fugă din bufet. Cum ne-a văzut, s-a oprit pe loc, în timp ce eu am făcut o mişcare, pe care Domniţa, cu gândul la călătoria proiectată, probabil, a trecut-o neluată-n seamă. Am coborât încet-încet! Nina sta înfiptă în călcâie dinaintea noastră, aşteptându-ne să sosim. Mândra Domniţă, trecând liniştită în faţa fetiţei, a mângâiat-o zicându-i cu multă bunăvoinţă: „Unui aşa drăcuşor frumuşel i-ar şedea bine şi în rai", la care drăcuşorul, aruncându-mi o privire aproape infernală, răspunse înţepat: *„Merci, Madame... ",* şi într-o clipă zbură pe scară-n sus şi dispăru pe uşa cea mare în salon.

Am intrat cu Domniţa în bufet, unde era multă lume. Când voiam să aduc la gură o cupă de şampanie, am simţit la spate un fior călduros, ca şi cum mi s-ar fi apropiat repede de corp o flacără, aşa că m-am întors brusc în loc. Drăcuşorul!. Era în ochii ei o privire atât de hotărâtă şi de impunătoare, cu un înţeles aşa de categoric şi de precis, încât, dacă Domniţa n-ar fi avut buna inspiraţie a-mi cere singură s-o duc înapoi la fotoliul ei rezervat în salon, aş fi fost în stare să fac o nepoliteţă

rugând-o, sub orice pretext, cât de stângaci aş fi putut imagina în pripă, să mă scutească de atâta onoare.

Urmăriţi la o cuminte distanţă de drăcuşorul meu, a cărui emanaţiune o simţeam de departe devenind din ce în ce mai pătrunzătoare, am pornit înapoi spre salon. După ce am lăsat la locul ei pe Domniţa, m-am întors. Rezemată de o coloană de lângă uşa cea mare, Nina mă aştepta. M-am oprit în loc şi mi-am cufundat privirile din tot adâncul sufletului asupra siluetei aceleia, care lua proporţii miraculoase. M-am dus cu dragă inimă, împins de o putere irezistibilă, drept la ea, fără nici o sfială de cine ştie ce ochi bănuitori. Îşi scosese mănuşile roşii, şi mâna-i mică, cu care-şi apăsa partea stângă a pieptului, strălucea într-un mod uimitor pe pieptarul ei de atlas negru. Figura ei avea un aer straniu - un amestec de răutate inspirată şi de profundă imputare. Sprincenele-i fine erau încruntate, buzele strânse, şi fruntea, atât de tânără încă, întunecată. Mi-a luat braţul fără să-mi zică o vorbă, şi, fără să-i zic o vorbă, am urmat-o machinal. Braţul îi tremura aşa, încât al meu, contagiat, începu să tremure asemenea. Ea mi-l strânse cu putere, şi simţii distinct cum, sub corsajul de mătase, zvâcnea precipitat de pereţii coastelor mici resortul neastâmpărat al vieţii.

Ocolind cu multă prudenţă punctele salonului, unde, în grupuri, puteam întâlni cunoştinţe indiscrete, trecurăm într-un salonaş turcesc, apoi într-o altă încăpere mai mică, fără să fim împiedicaţi de cineva, şi ajunserăm la o uşă ascunsă în perete. Nina ciocăni de trei ori, într-un mod caracteristic; uşa se deschise; fusei împins înăuntru; drăcuşorul intră după mine şi trase uşa care se încuie de sine. Eram în odăiţa de studiu a d-şoarii Ana, fiica stăpânei casei şi prietenă intimă a d-şoarii Nina, cam de aceeaşi vârstă.

Balul era departe. Nu se mai auzea câtuşi de puţin zgomotul lui.

Rămăsei încremenit în picioare, pe când drăcuşorul, fierbând şi bătând nervos din vârful botinei de lac, îşi arunca departe mantaua de catifea şi mănuşile roşii. După ce mă privi apoi îndelung cu ochii pierduţi, se trânti pe o canapea, ascunzându-şi capul în amândouă mânile. Stam pe loc, cuprins de un vag sentiment de frică; însă încet-încet, în faţa acestei minuni, la care nu mă săturam să privesc, frica începu să se schimbe într-o delicioasă senzaţie.

După mişcarea umerilor înţelesei că drăcuşorul plângea înfundat cu hohot. Nu mai puteam sta locului; mă repezii fără să ştiu ce fac şi, luând în braţe cu putere drăguţul corp, uşurel ca o pană, îl ridicai drept în sus. Plângea cu adevărat, zbătându-se în braţele mele ca o pasăre sălbatică rănită pe care o culege brutal vânătorul.

„Nino! i-am strigat; nu-i frumos ce faci! un drăcuşor nu plânge niciodată!. Te rog!. Nino!"

Pe sub perdeaua de lacrimi, atât de bogate şi de ieftine la aşa vârstă, ea-mi aruncă drept în ochi o privire nespusă; încet-încet apoi, pleoapele cu genele mari închiseră ferestrele atât de luminoase ale acelui suflet ciudat; faţa se făcu cum e varul, nasul se subţie, buzele se albiră şi se întredeschiseră, şi fermecătorul cap al micului Mefisto se aplecă pe spate, lăsat în gol în afară de braţul meu.

„A leşinat! trebuie deşteptată!" auzii la urechea stângă, care se ridicase la o stare exaltată de sensibilitate, pe când urechea dreaptă era, poate tocmai pentru asta, cu desăvârşire surdă. Atunci, simţind că mi se opresc bătăile inimii, îmi aplecai binişor capul şi-mi apropiai buzele mele de ale ei. Erau reci ca gheaţa. Iar când voiră să se deschiză spre a zice o vorbă - ce vorbă, nu ştiu - simţii că mă ciupeşte cineva de urechea surdă. Era domnişoara Ana, care sosise pe la spate fără s-o auz, râzând foarte veselă; zdrobită de oboseala danţului, ne spuse gâfâind:

„Destul!. Nino, te caută toți în bal; trebuie să pleci!"

Am îmbrăcat amândoi repede cu manteluța lui pe bietul drăcușor, care era cu totul aiurit; i-am șters frumușel lacrimile, i-am aranjat frizura deranjată sub tichiuța de catifea și i-am deschis ușa secretă. Drăcușorul a stat o clipă în prag, apoi, cu o volubilitate felină, s-a repezit înapoi la mine, să-mi dovedească iute că aceleași buze pot fi și reci ca gheața și fierbinți ca flacăra cea mai vie.

Când, după o plimbare de trei ceasuri în sanie, mă întorceam de dimineață de la Șosea, unde mersesem să caut somnul prea greu de găsit acasă, am auzit venindu-mi de departe, pe aripile unui vânt subțire și înghețat, țipătul unei locomotive, mi s-a ridicat de deasupra ochilor vraja minunatei nopți trecute. La urechea dreaptă, care, nu știu de ce, își recăpătase sensibilitatea, mi-a sunat:

„Ar fi o nerozie să nu profiți de ocazia fericită a unei călătorii împreună cu o femeie așa de distinsă."

„Dar drăcușorul cum rămâne?" mi-a șoptit la urechea stângă.

„Ei aș!" am răspuns.

Am mers în grabă acasă, mi-am făcut repede valiza și am pornit la gară. Trecând pe o stradă de-a dreptul, mi-a venit ideea să cârmesc la stânga, să fac un ocol mic, spre a trece pe dinaintea caselor unde locuia Nina. Dar m-am gândit pe dată c-aș putea pierde trenul și am aplecat în jos mâna cu care vream să ating umărul birjarului. Am ajuns la gară cu cinci minute înainte de plecarea trenului. L-aș fi scăpat!. M-am suit vesel. Tovarășa mea de călătorie era de mult la locul ei. A fost foarte mulțumită văzându-mă hotărât în sfârșit s-o însoțesc, și mi-a dovedit aceasta îndestul pe urmă.

Am petrecut în Italia câteva luni, pe cari nu le pot uita niciodată; și asta o datoresc înțeleptului meu consilier din dreapta. Dar, precum am zis mai sus, ce e regretabil pentru

mine e că, de câte ori urmez pe unul din consilieri departe pe o cărare, când mă uit înapoi, totdeauna mă căiesc că n-am urmat îndemnul celuilalt. Şi de aceea, mi-aduc de-atâtea ori aminte de mititelul Mefisto şi tot de-atâtea ori regret că odinioară consilierul de la stânga n-a insistat mai mult şi n-a ştiut să profite îndestul de surditatea urechii drepte. Scăpam o încântătoare călătorie în Italia. Ei! şi?. De unde ştii pe ce alte ţărmuri şi mai fericite.

Şi acum, când e atât de mult de atunci, iată-i pe bunii mei consilieri că tot nu s-au împăcat; unul îmi zice: „Ai făcut foarte cuminte!" iar celălalt: „Mare neghiob ai fost!".

O VIZITĂ LA CASTELUL „IULIA HASDEU"

Am fost alaltăieri la castelul „Iulia Hasdeu" de la Câmpina, unde am petrecut o zi nespus de încântătoare, ospătat de d. şi d-na Hasdeu, părinţii proprietarei. Această minunată clădire a fost ridicată în trei ani, fără nici un studiu sau plan prealabil, ci numai şi numai, bucată cu bucată, după comunicările spiritiste ale Iuliei Hasdeu. D. Hasdeu nu este arhitect şi n-ar fi fost în stare, cum singur mărturiseşte, să conceapă un plan aşa de complex, aşa de logic şi de frumos. E un castel tare şi totdeodată un templu. Baza lui are forma simetrică a unei cruci; axa-i principală urmează o linie perpendiculară pe meridian, aşa că faţada templului priveşte drept la răsărit.

Mi-ar fi cu neputinţă să fac o descriere completă a acestui locaş de înălţare sufletească, de mângâiere, de credinţă, de rugăciune şi inspiraţiune. Mă voi mărgini a da puţine note fugitive asupra unor amănunte şi mai ales asupra emoţiunii profunde ce am simţit acolo. Castelul-templu are două aripe cu câte un cat şi un donjon central, înalt de optsprezece metri. El se ridică mândru în mijlocul unei curţi largi, având la dreapta lui, ca de streajă, nişte nuci bătrâni, iar la stânga, o grădiniţă de flori tinere, scăldate toată ziua în lumina soarelui. Castelul-templu are de jur împrejur, la fiecare rând, terase largi, împrejmuite toate cu stâlpi scurţi de granit, acoperiţi cu table de aceeaşi piatră, în stil druidic. Faţada e tot de granit cioplit

fără lustru. Suindu-te pe terasa de jos, de la picioarele donjonului, dai de intrare. O muche de piatră, lată cam de o palmă, desparte vertical drept în două intrarea deschisă. Această muche e muchea uşii principale: o bucată de granit masiv, grea de câteva mii de kg, care se deschide cu mare uşurinţă, învârtindu-se alunecos pe o osie de fier ce-i trece prin mijloc. Când uşa este deschisă, i se vede numai muchea; când este închisă, acoperind perfect intrarea, se vede pe placa ei de piatră blazonul familiei Hasdeu, iar dasupra, pe o panglică zburătoare: „E PUR SI MUOVE".

Auzisem atâtea despre acest *buen retiro* al ilustrului om, încât, apropiindu-mă cu trăsura, mă simţeam cuprins de emoţiune, de un fel de neastâmpăr pe care-l produce totdeauna apropiarea unui lucru de mult dorit.

În sfârşit, am ajuns. Eram aşteptat. Am coborât repede din trăsură şi am intrat în curte, unde am rămas câteva clipe uimit de înfăţişarea impunătoare a castelului „Iulia Hasdeu". Dar am fost repede deşteptat din uimirea mea: pe terasă a ieşit să mă întâmpine figura strălucitoare a nobilului meu amfitrion. I-am mărturisit numaidecât impresia puternică ce mi-a cauzat-o vederea operei sale de piatră, tot aşa de minunată ca şi celelalte opere ale sale.

- Stai să vezi... încă n-ai văzut nimic! îmi răspunse... Şi, mai întâi de toate, asta nu e opera mea, este opera fiicei mele, stăpâna castelului. Noi suntem aci numai în gazdă. Pentru aceea, mai nainte de orice, trebuie să te prezint stăpânei casei.

Zicând acestea, mă duse la umbra unui nuc. În trunchiul bătrânului copac, într-o găunoşătură, este portretul Iuliei Hasdeu, încadrat în muşchi viu, din care răsar plante mititele de munte. E o grădină în miniatură, grădina unei zâne, o grădină întreagă cu miile ei de umbre şi de lumini, cu miile ei de poteci şi de izvoare vii, cu miile ei de generaţiuni, încăpând toate în scorbura, cât un pumn, a unui bătrân copac.

- Acum putem intra.

Ne suim pe terasa de la intrare şi, alunecând amândoi de o parte şi de alta a lespezii care-şi prezintă în faţă numai muchea, intrăm în vestibul. A doua uşe este asemenea deschisă: e cu două canaturi date în cele două laturi, prezentând două oglinzi, cari, aşezate paralel, reproduc una într-alta la nesfârşit imaginea noastră.

- Simbolul puterii etern şi infinit creatoare!

Păşim pragul, şi ne aflăm sub domul înalt al donjonului din centrul clădirii. În mijlocul sălii circulare stă liniştit un stâlp masiv de zidărie de coloarea marmorei trandafirii; pe dânsul se reazimă două scări de fier uşoare, cari suie la brâul interior al donjonului, unde de jur împrejur e o galerie metalică. În partea din spate a stâlpului, împotriva uşii de intrare, e o scară, care suie la celelalte două. În rând cu galeria, deasupra stâlpului pe care se reazimă scările, este un pod susţinut de stâlpi subţiri de fier; deasupra acestui pod stă, sub domul albastru, statua Mântuitorului, o dată şi jumătate mărimea naturală. Statua este de lemn şi colorată, după stilul evului mediu; este o operă de rară frumuseţe a sculptorului Casciani din Paris. Mântuitorul se ridică, deasupra unor nouri, către cer, cu braţele deschise, cu privirea aplecată spre pământul pe care-l părăseşte şi pe care-l binecuvintează cu amândouă mâinile. Din ochi îi pică lacrimi; în mâini şi în picioare se văd urmele cuielor, şi pe frunte, ale ghimpilor. Divinul fiu se înalţă cu faţa către izvorul luminii, către răsărit. Din vârful domului azuriu, ochiul lui Dumnezeu, înconjurat de stelele infinitului, îl priveşte, aşteptându-l cu dragoste.

Domul e luminat de trei uşi, răspunzând pe trei terase, şi de o fereastră rotundă, întretăiată de o cruce cu geamuri în felii, colorate galben şi roşu. Dacă îngenunchi în faţa figurii Mântuitorului, capul său divin i-l vezi în dreptul ferestrei

scânteietoare de lumină, al cărei cadru îl înconjoară ca o aureolă.

În galeria circulară, îndărătul Mântuitorului şi sub fereastra rotundă, stă bustul, asemenea colorat, al Iuliei Hasdeu, acoperit de un văl alb subţire. Ochii ei au o putere de privire extraordinară, din altă lume, o privire care nu fixează nici un punct material şi care, pătrunzând obstacole imposibile de pătruns pentru noi, se adânceşte nemăsurat în infinit, către un punct luminos, ce o uimeşte şi o face fericită, către „Marele Centru".

Ieşim pe terasa din stânga. Un vânt răcoros adie. De jur împrejur se văd ridicându-se dealurile verzi cari domină valea Doftanei. Mă opresc o clipă, ameţit de atâtea impresiuni, să respir adiarea dătătoare de viaţă. Dar ilustrul meu amfitrion mă apucă cu bunătate de braţ, zicându-mi cu tonul unui îndemn inspirat:

- Mai sus! mai sus!

Suim scara subţire care se încolăceşte pe zidul donjonului şi ne aflăm pe terasa superioară. O panoramă sublimă se desfăşură jur împrejur, şi deasupra, bolta nemărginită, albastră, cu atâtea nenumărate terase, sclipeşte străvezie. Dar e foarte cald la amiazi. Ne coborâm pe terasa mijlocie, intrăm în interiorul donjonului, şi de-acolo, după ce mai privesc încă o dată minunata statuă a Mântuitorului şi bustul proprietarei acestui castel-templu, ne coborâm. Aci ilustrul meu amfitrion mă face să iau seama că stâlpul, care suportă de jos, în mijlocul domului, scările urcătoare la galerie, reprezintă, împreună cu ele, un mare potir: deasupra acestuia apare ridicându-se la cer, departe de durere, figura strălucitoare a Domnului. La baza potirului stă atârnat chipul copilei pe patul ei de chinuri, acoperită cu flori.

În aripele de jos ale castelului avem, la dreapta şi la stânga, câte două saloane, unul mare şi altul mic; în fund, un altar, şi în fundul altarului, un piano. Acustica bolţii acestui altar e de

o putere care foarte rar se poate realiza prin voința arhitectului. Un acord produce o rezonanță care umple bogat întreg interiorul domului, deșteptând glasul adormit al golului...

De o parte și de alta a altarului, două încăperi pentru bibliotecă, unde se pot în bunăvoie odihni mii de volume înțelepte...

Fereastra altarului e roșie, iar ale celor două biblioteci, una verde și cealaltă albastră...

În salon stă un portret în mărime naturală al Iuliei Hasdeu... Dar am spus că e imposibil să fac o descriere amănunțită a acestui locaș...

D-na Hasdeu ne cheamă la dejun.

Sala de mâncare se află la umbra unui nuc venerabil. Ne așezăm la masă.

De-acum începe farmecul cel mare: de-acuma pornește d. Hasdeu, după ce mi-a arătat proprietatea fiicei sale, să-mi spuie multe, multe...

*

Felul sau, mai bine zis, *stilul* ospitalității la castelul „Iulia Hasdeu" e cu totul deosebit: un amestec de *grandseigneur,* naiv, savant, patriarh bătrân și tânăr artist. Atmosfera întreagă e plină de bunătate - bunătatea însăși, d-na Hasdeu - și plină de scântei de spirit - spiritul însuși, d. Hasdeu, - plină de frumusețe - amândoi soții frumoși, prin frumusețea supremă a părului alb.

O așa ospitalitate e o mare favoare, o adevărată binefacere.

Tot timpul dejunului, ilustrul meu amfitrion e un izvor nesecat de învățături adânci și de glume scânteietoare - o activitate de spirit în adevăr prodigioasă. Cercetări filologice și istorice, experiențe și comunicări spiritiste, religiune, filozofie, arte frumoase, îmbrăcate toate în pânza minunată pe care numai cel mai înalt dar al minții omenești o poate țese, îmbrăcate în poezie - toate sunt cu o egală vigoare îmbrățișate.

Ascult uimit vertiginoasele jocuri ale acestui înalt spirit, toate egal pline de farmecul inspiraţiunii şi de puterea convingerii. Spiritul acesta jonglează cu corpii cereşti cum ar jongla cu nişte mingi sau portocale.

Am uitat cu desăvârşire scopul vizitei mele; mereu am ascultat, şi nu mai mi-a venit în cap să fac vreo întrebare.

Ne-am ridicat de la masă şi am reintrat în castel. D. şi d-na Hasdeu se retrag să se odihnească puţin, lăsându-mă singur în salonul din stânga. Atunci încep să cercetez, unul câte unul, toate amănuntele acestui încântător locaş. În fiecare colţ, materia spune o idee. Ies în curte şi mă afund în grădină, unde creşte o vie de curând plantată; departe, înspre apus, se desinează dealurile de pe valea Prahovei, pe când, faţă în faţă, către răsărit, se ridică la aceeaşi înălţime dealurile de pe valea Doftanei. E o linişte pătrunzătoare, pe care n-o întrerupe decât lătrarul câinilor castelului, - cari îşi reclamă tainul de hrană şi mângâituri de la d-na Hasdeu, - şi şuieratul locomotivelor căii ferate. Mă întorc în curte. D-na Hasdeu îşi îngrijeşte pensio¬narii, popoare întregi de pui. D. Hasdeu, care şi-a făcut siesta de câteva minute, îmi iese înainte... E mai tânăr chiar decât adineaori şi-mi zice:

- Acum, iar sus! sus!

Ne urcăm pe terasa întâia, deasupra căreia marele donjon îşi aruncă către răsărit umbra. Ne aşezăm în faţa unei mese. Acum începe să-mi vorbească despre ultimele rezultate ale comunicaţiilor sale spiritiste cu Iulia.

De demult încă, fiica împărtăşeşte tatălui luminile la cari a ajuns ea. Din toate aceste comunicări cari se urmează metodic, va rezulta o operă măreaţă - o sistemă completă asupra problemei creaţiunii. Savantul poet speră că în curând opera fiicei sale va putea fi dată publicului.

Din această vastă operă, d. Hasdeu, depozitarul ei, îmi permite să citesc câteva pagini miraculoase. Îmi este peste

putință, firește, să reproduc cât de palid propozițiunile filozofice cuprinse în acele pagini. Mă mărginesc a rezuma înțelesul ce l-am putut eu căpăta din ele...

„Marele Centru", Lumină și Voință nemărginite, înființează la infinit, izbind Golul, Nimicul. Din izbituri eterne pornesc ființe eterne, produs infinit al unui izvor infinit, voințe infinite, rezultate dintr-o voință infinită.

Este o sistemă materialistă-mistică, a cărei expunere va face desigur epocă în știința umană. Cu o vervă de care numai el este capabil, ilustrul meu amfitrion îmi dezvoltă toată sistema: este o clădire de caldă și sublimă fantazie, întemeindu-se pe cea mai solidă și rece logică. Cu sistema aceasta se explică lămurit toate ipotezele științifice moderne, nelămurite încă. Ea aruncă o puternică lumină asupra teoriei evoluțiunii, atavismului, personalității etc.

După ce d. Hasdeu m-a încleștat bine în țesătura sistemei sale, îmi zice, privindu-mă cu bucuria triumfului:

- Trebuie să stai deseară aci, să vezi o noapte înstelată de pe terasa de sus, ca să pricepi mai bine toate câte ți le-am spus.

Se înțelege că nu m-aș fi putut împotrivi la o așa ademenire dacă nu eram cu dinadisul împedicat de afaceri. M-am grăbit să mărturisesc ilustrului meu amfitrion adânca părere de rău ce simțeam că nu mă pot supune unei așa de grațioase porunci.

- Atunci, îmi zise d. Hasdeu, n-ai înțeles nimic. Pentru ce ai mai venit?

La întrebarea aceasta, mi-am adus aminte, după atâta uitare, de scopul practic al vizitei mele, și promițându-mi în gând să mă reîntorc altădată cu mai mult timp și pe-ndelete la fermecătorul castel-templu, am răspuns:

- Am venit... am venit să intervievez pe d. Hasdeu în chestiuni literare.

- Așa? Și anume despre ce?

- Despre starea literaturii noastre şi despre sorţii ei de progres.

- Atunci, zise d. Hasdeu, n-ai decât să-ţi începi întrebările.

- Iată. Doresc a şti: ce credeţi dv. despre literatura românească actuală în genere? Cari sunt personalităţile într-adevăr eminente ale literaturii noastre? Ce dezvoltare viitoare poate spera literatura română, având în vedere starea în care această literatură se află astăzi?

- Foarte bine. Am să-ţi spun.

Şi, luând tonul sigur al omului deprins cu catedra universitară, d. Hasdeu îmi comunică părerile sale, pe cari le voi reproduce cât se poate mai exact.

D. Hasdeu crede că literatura unei naţii nu se poate ridica la o treaptă în adevăr înaltă până când societatea naţională şi Statul naţional n-au ajuns la cea mai înaltă treaptă de putere. Societatea noastră şi Statul nostru sunt încă pe drumul de suiş. Au fost grele pasurile de până acum, grele şi fără răgaz. Momentele de linişte şi de răsuflare, prin cari trecem astăzi după atâtea veacuri grele, nu sunt decât un scurt popas pe calea destinatelor noastre. Ideea românismului se întremează astăzi printr-un scurt repaus, pentru ca să pornească, hotărâtă, către ţelul ei final, către culmea dezvoltării sale.

- Mai sus! Avem încă de mers... mai sus!

E atâta inspiraţie în glasul savantului poet când grăieşte aceste vorbe, atâta voinţă în tonul lui profetic, încât mă simţ ridicat fără de voie şi pornit cu el către un viitor de glorie românească, de strălucire naţională - care, oricât ar fi de depărtat, este real, palpabil, inevitabil.

- Literatura română de astăzi? zice d. Hasdeu, zâmbind cu bunătate... Încercări mai mult sau mai puţin fericite, având mai mult sau mai puţin noroc de izbândă a momentului şi datorindu-şi mai adeseaori modei atât succesul trecător, cât şi

împedicarea unui succes mai durabil. Iată un exemplu: Eminescu. Eminescu este incontestabil un talent, cu toate defectele lui; dar Eminescu, deşi a avut după moarte norocul de a trece pentru câtva timp la modă, din aceeaşi cauză, tot din cauza modei, a avut nenorocul să lucreze sub o direcţiune absolut străină de spiritul românesc, o direcţiune specifică, regională, eterogenă faţă cu ideaţiunea poporului nostru - sub direcţiunea, la modă pe atunci, a unei şcoli literare - sub direcţiunea şcolii pesimiste-schopenhaueriste germane. Afară de forma externă a producerilor lui, adesea prea silită, aproape nimic nu este original sau măcar specific românesc. Mai toată opera lui este un răsad al ideilor pesimiste-schopenhaueriste, cari au făcut modă câtva timp în Universităţile germane; e marfa ieftină a studenţimii germane de pe la mijlocul secolului, în urma confuziunilor politice, redată sub etichetă locală şi, fireşte, cu multă dibăcie, tinerimii române - budhismul antic, fiert încă o dată în cratiţa nemţească, şi de acolo făcut ciorbă a treia oară într-o oală românească, drept hrană proaspătă pentru întărirea nouelor generaţiuni.

- Nu, nu! adaogă d. Hasdeu... Eminescu a avut talent, dar e departe de a se putea numi un mare poet naţional.

- Dar, întreb eu cu sfială, atuncea care e, după dv., d-le Hasdeu, cea mai mare figură a literaturii noastre?

D. Hasdeu îmi răspunde, fără a sta un moment la gânduri:

- Alecsandri... Fără nici o îndoială, Alecsandri... El este reprezentantul cel mai puternic, cel mai complet al gândirii şi simţirii româneşti. El a cântat toate dorinţele, el a plâns toate nevoile şi necazurile românimii. El a încurajat, a îndemnat şi a îmbărbătat neamul lui în felul în care acest neam putea mai bine să înţeleagă; a fost vesel, trist, viteaz, cuminte, răbdător, plin de speranţă şi de credinţă, glumeţ şi înţelept ca poporul român însuşi. În mintea lui întreagă n-a fost loc pentru nimic ce n-ar fi fost specific românesc, şi în talentul lui nici o pornire care să nu fi fost specific românească. Alecsandri este gloria

nediscutabilă a literaturii româneşti în secolul acesta. La o aşa înălţime nu mai văz alta.

- Dar altul, tot mare, nu avem?

- Eliade, desigur. Iată încă o figură gigantică, cu atât mai minunată cu cât puterea nu-i stă în talent, ci în voinţă. Iată un om care, la un moment dat - când nimeni aproape nu gândeşte decât într-un mod fragmentar la cultura unui neam - închipuie cu vasta-i inteligenţă o sistemă completă de evocare a forţelor spiritului naţional: ştiinţe, literatură, arte, filozofie, religie, politică, tot încape pentru el într-o sistemă închegată. Fără să reuşească a face îndeosebi o operă de mare valoare, apucă, cu o egală putere, toate genurile literare şi ştiinţifice, întemeind, ca bază neclintită a culturii şi dezvoltării neamului românesc, ideea naţională. Eliade n-a fost poate niciodată un mare scriitor; ceea ce, însă, e indiscutabil este că a fost o minte mare, o voinţă mare - un om căruia generaţiunile actuale, cu judecata lor încă nesigură, nu pot înţelege cât îi datoresc, dar pe care o generaţiune cu conştiinţa mai limpede şi cu mintea mai înzestrată îl va onora ca pe una din cele mai strălucite figuri ale renaşterii române. Şi la Eliade, ca şi la Alecsandri, credinţa şi voinţa s-au manifestat cu toată binefăcătoarea lor înrâurire pentru neamul nostru.

E bine înţeles că eu mă mărginesc a da aci numai într-un mod imperfect părerile ilustrului academician. Sub torentul ideilor sale eu nu pot nota decât liniamentele fundamentale cât se poate cu mai multă fidelitate.

Aci, *a proposito* de opera lui Eliade şi de influenţa pe care a exercitat-o această operă, d. Hasdeu face o bogată digresiune asupra şcolii „Junimii".

·

În digresiunea d-sale despre „Junimea", d. Hasdeu revine asupra observaţiilor privitoare la Eminescu.

- A fost, zice d-sa, o şcoală literară care a falsificat felul de a gândi, de a simţi şi de a spune româneşte, introducând cu dinadinsul în literatura noastră tânără pesimismul universitar nemţesc, pedanteria obscură şi greoaie nemţească. Pe de o parte, a inventat talente închipuite (Bodnărescu), iar pe de alta, a denaturat şi a deformat talente reale (Eminescu). Acel ce s-a pretins cap al şcoalii, el însuşi, n-a produs nimic original, n-a produs nimic care să poată rămânea altfel decât doar ca docu¬ment de naivă şi umflată pretenţiune: căci, în definitiv, toată activitatea lui nu s-a exercitat altfel decât ca paradă ostentativă de bun-simţ: *il n a fait qu 'enfoncer des portes ouvertes.* Cu un bagaj portativ de câteva formule ale celebrului Lessing, a căutat să răstoarne pe câţiva infimi, ca Pelimon, Aricescu ş.a., ca şi cum aceia, pentru a dispărea, mai aveau nevoie de o aşa sfântă campanie...

Un cap de şcoală care n-a avut altă treabă, nici altă inspiraţie, decât să demonstreze că *In natura toată totul repoza* a lui Aricescu, sau *Poemele eroice* ale lui Pelimon nu sunt potrivite esteticei lui Lessing!...

Şi care a fost urmarea şcoalii aceştia? ... afară numai dacă această şcoală n-o fi având pretenţia că ea a dat naştere unor talente, ori că acele talente, născute mai-nainte de ivirea şcoalii, nu s-ar fi născut fără dânsa...

Cap de şcoală? ... Un Lessing?! ... Dar Lessing - fără a împrumuta bagaj portativ de la un alt Lessing anterior şi mai ales exotic (aşa încât să fie mai greu de controlat de către contimpuranii puţin deprinşi cu cititul) - Lessing a scris el însuşi minunatul *Laocoon,* celebrele *Nathan înţeleptul* şi *Mina de Barnhelm.* Lessing a creat, şi creaţiunea lui va rămânea ca o creaţiune pur personală şi specific germană, spre gloria lui şi a neamului lui... Dar capi de şcoală, cari se bat cu morile de vânt pentru a face pe Sancho Panca să caşte gura plin de admiraţie şi nu sunt în stare a construi o pagină de invenţie

originală! capi de şcoală cărora cei mai slăbuţi ucenici fanatici nu le pot recunoaşte altă valoare decât că sunt capete foarte bine echilibrate, foarte bine cumpănite!... Cumpănă în echilibru - diferenţă de greutate, *zero.*

Nu; niciodată un cap de şcoală nu s-a mărginit, ca un dascăl de şcoală, la teorii şi mai ales la teorii pueril negative; niciodată cineva nu s-a putut numi cap de şcoală, fiindcă, în temeiul unor fragmente de adevăruri spuse deplin de alţii, au criticat lucrări mai prejos de orice critică serioasă (ca, de exemplu, pe răposaţii Pelimon, Aricescu ş.a.).

Un cap de şcoală creează, şi creaţiunile lui servesc multă vreme ca modeluri urmaşilor de talent... Dar eu mi-am mai spus în privinţa aceasta părerea pe larg. E de prisos să-ţi spun mai mult acum.

- În sfârşit, d-le Hasdeu, zic eu, aş vrea să ştiu părerea d-tale despre sorţii de dezvoltare, de aci încolo, a literaturii româneşti.

- De asta, răspunde ilustrul meu amfitrion, de dezvoltarea literaturii româneşti nu mă îndoiesc deloc. Sunt cu deosebire convins că românii vor avea în viitor o epocă de strălucire literară, care se va număra între epocele remarcabile ale dezvoltării intelectuale umane. Neamul acesta e chemat, netăgăduit, să joace un rol mare în complexul istoriei...

D. Hasdeu întemeiază această propoziţie pe teoria d-sale filozofică despre creaţiune.

- Toate marile epoce literare au coincidat la epoce mari politice. Când voinţa unui neam întreg a reuşit să ajungă a realiza culmea aspiraţiunilor sale, a îndeplini suma de rezultate posibile ale energiei sale, i se trimite acestui neam o colonie de misionari, o pleiadă de talente şi de genii, spre încoronarea şi glorificarea traiului lui... Fericit acel ce va reprezinta atunci voinţa neamului! Numele lui va marca veacul în care strălucita colonie a celor trimişi îşi va fi îndeplinit misiunea. Se va numi

veacul lui Pericles, lui Augustus, lui Leon X, lui Ludovic XIV, sau al lui... cine ştie?

...Poate că, adaogă d. Hasdeu, un aşa secol pentru neamul nostru românesc nu e atât de depărtat cât s-ar crede după împrejurările politice de astăzi; poate că nu e aşa departe ziua în care acest neam va să-şi ajungă culmea voinţii.

Aci d. Hasdeu, cu verva d-sale cunoscută, îmi arată foarte apropiată o perspectivă uimitoare...

Mi-e foarte greu mie - aşa de puţin iniţiat până acum în sistema de filozofie a d-lui Hasdeu - să iniţiez pe cititorul, poate mai puţin preparat decât mine, în o teorie atât de subtilă. Pentru cititorul mai bine iniţiat vor fi clare aceste câteva cuvinte, pe cari mi le adaogă d. Hasdeu după ce-mi afirmă că o epocă glorioasă a neamului românesc nu e atât de departe, precum s-ar crede. Iată, cât se poate mai exact, propriile cuvinte ale d-lui Hasdeu:

- Micul prinţ Carol II e un trimis, trimis după voia lui proprie; el, copil mic - şi asta se întâmplă cu toţi trimişii - şi-a denunţat misiunea. Acest copil, când d-abia vorbea şi când auzise, pentru a numi jeţul regal, numai cuvântul modern *tron,* iar cuvântul vechi *scaun* nu-l auzise decât desemnând jeţurile comune; acest copil, care nu putea şti istoria lui Ştefan cel Mare, ţi-aduci aminte ce-a zis - cuvântul lui de copil a străbătut la auzul mai tutulor românilor. A fost o solemnitate la Palat. După săvârşirea programului oficial, pe când se rup rândurile, copilul pleacă de la locul lui şi merge hotărât să se suie pe tronul de pe care a coborât regele.

„Ce faci, Carol?" îl întreabă tatăl, prinţul Ferdinand.

„Vreau să mă sui pe *scaunul* meu!" răspunde băiatul.

- Atunci? întreb eu...

- Atunci, răspunde d. Hasdeu, nu înţelegi?... Ştefan cel Mare spune din vreme că *vrea* să se suie pe *scaunul* lui!

Umbra marelui donjon, câtă vreme am stat de vorbă, a acoperit cu încetul toată terasa. Soarele scapătă către dealurile cari domină valea Doftanei. A trecut prea repede această zi încântătoare... Momentul plecării mele se apropie... trebuie să părăsesc castelul „Iulia Hasdeu".

Foarte mâhnit de asta, mă ridic. D. Hasdeu mă conduce. Pătrundem de pe terasă în galeria interioară a donjonului. Mi-aplec capul şi mă închin înaintea Mântuitorului; salut pe proprietara, care se uită mereu în adâncuri, şi cobor după d. Hasdeu până jos. Îmi iau rămas bun de la buna şi blânda d-na Hasdeu şi de la ilustrul meu amfitrion şi mă sui în trăsură.

Când pornesc, mai arunc o privire către fereastra deschisă a donjonului: Mântuitorul parcă-şi apleacă de sus divinii ochi asupră-mi, binecuvântându-mă cu amândouă mâinile rănite, ca şi cum mi-ar zice:

„Mergi sub paza mea în pace, omule!"

Am sosit tocmai la vreme ca să apuc trenul. Starea sufletească în care mă aflu e aşa de înaltă, încât îmi trebuie singurătate. Mântuitorul şi-a îndeplinit făgăduiala; sub paza lui merg în pace - nici un cunoscut în vagon. Până să cobor la Ploieşti, unde trebuie să mâi peste noapte, gândesc mereu la minunatul om de care m-am despărţit:

„Ce superioară şi fericită natură! Ce minte şi ce suflet! Câtă ştiinţă şi câtă credinţă!"

MOMENTE
(1901)

LA HANUL LUI MÂNJOALĂ

Un sfert de ceas până la hanul lui Mânjoală. de-acolea, până-n Popeştii-de-sus, o poştie: în buiestru potrivit, un ceas şi jumătate. Buiestraşu-i bun. dacă-i dau grăunţe la han şi-l odihnesc trei sferturi de ceas. merge. Care va să zică, un sfert şi cu trei, un ceas, şi până-n Popeşti unul şi jumătate, fac două şi jumătate. Acu sunt şapte trecute: ăl mai târziu până la zece, sunt la pocovnicu Iordache. Am cam întârziat. trebuia să plec mai devreme. dar în sfârşit!. de aşteptat, mă aşteaptă.

Aşa socotind în gând, am şi văzut de departe, ca la o bătaie bună de puşcă, lumină multă la hanul lui Mânjoală, adică, aşa-i rămăsese numele; acuma era hanul Mânjoloaii - omul murise de vreo cinci ani. Zdravănă femeie! ce a făcut, ce a dres, de unde era cât p-aci să le vânză hanul când trăia bărbatu-său, acuma s-a plătit de datorii, a dres acaretul, a mai ridicat un grajd de piatră, şi încă spun toţi că trebuie să aibă şi parale bune. Unii o bănuiesc că o fi găsit vreo comoară. alţii, că umblă cu fermece. Odată au vrut s-o calce tâlharii. S-au apucat să-i spargă uşa. Unul dintre ei, ăl mai voinic, un om cât un taur, a ridicat toporul şi când a tras cu sete, a picat jos. L-au ridicat repede! era mort. Frate-său a dat să vorbească, dar n-a putut - amuţise. Erau patru inşi. L-au pus pe mort în spinarea lui frate-său, şi ceilalţi doi l-au apucat de picioare, să-l îngroape undeva departe. Când să iasă din curtea hanului, Mânjoloaia

începe să strige pe fereastră: hoții! şi-n față-le, iacă zapciul cu mai mulți inşi şi cu patru dorobanți călări. Strigă pomojnicul: „Cine-i?" Hoții cei doi, fugi care-ncotro! rămâne mutul cu frate-său mort în cârcă. Acu, ce te faci la cercetare? Toată lumea ştia că mutul vorbeşte; cui putea să-i treacă prin cap că mutul nu se preface? L-au bătut până l-au smintit, ca să-i vie glasul la loc - degeaba. De atunci li s-a tăiat pofta flăcăilor să mai calce hanul.

Până să-mi treacă toate astea prin minte, am sosit. O sumă de cară poposesc în curtea hanului; unele duc la vale cherestea, altele porumb la deal. E o seară aspră de toamnă. Chirigiii se-ncălzesc pe lângă focuri. de aceea se vedea atâta lumină de departe. Un argat îmi ia calul în primire să-i dea grăunțe la grajd. Intru în cârciumă, unde fac refenea oameni mulți, pe când doi țigani somnoroşi, unul cu lăuta şi altul cu cobza, țârlâie într-un colț olteneşte. Mi-e foame şi frig - m-a răzbit umezeala.

- Unde-i cucoana? întreb pe băiatul de la tarabă.

- La cuptor.

- Trebuie să-i fie mai cald acolo, zic eu şi trec, printr-o săliță, din cârciumă în bucătărie.

Foarte curat în bucătărie. şi abur, nu ca în cârciumă, de cojoace, de cizme şi de opinci jilave - abur de pâne caldă. Mânjoloaia priveghea cuptorul.

- Bine v-am găsit, cocoană Marghioalo.

- Bine-ați venit, cocoane Fănică.

- Mai s-o fi găsind ceva de mâncare?

- Pentru oameni de omenie ca dumneata, şi la miezul nopții.

Şi repede coana Marghioala dă poruncă unei cotoroanțe să puie de masă-n odaie, şi pe urmă s-apropie de cotlon la vatră, şi zice:

- Uite, alege-ți.

Cocoana Marghioala era frumoasă, voinică şi ochioasă, ştiam. Niciodată însă de când o cunoşteam - ş-o cunoşteam de mult: trecusem pe la hanul lui Mânjoală de atâtea ori, încă de copil, pe când trăia răposatul taică-meu, că pe acolo n-era drumul la târg - niciodată nu mi se păruse mai plăcută. Eram tânăr, curăţel şi obraznic, mai mult obraznic decât curăţel. M-am apropiat pe la stânga ei, cum era aplecată spre vatră, şi am apucat-o peste mijloc; ajungând cu mâna de braţul ei drept, tare ca piatra, m-a-mpins dracul s-o ciupesc.

- N-ai de lucru? zice femeia şi s-a uitat la mine chiorâş.

Dar eu, ca s-o dreg, zic:

- Straşnici ochi ai, coană Marghioalo!

- Ia nu mă-ncânta; mai bine spune ce să-ţi dau.

- Să-mi dai. să-mi dai. Dă-mi ce ai dumneata.

- Zău.

Şi eu, oftând:

- Fie, că straşnici ochi ai, coană Marghioalo!

- Da dacă te-aude socru-tău?

- Care socru?. de unde ştii?

- Dumneata gândeşti că, daca te-ascunzi sub căciulă, nu te mai vede nimini ce faci. Nu te duci la pocovnicu Iordache să te logodeşti cu fata a mai mare?. Aide, nu te mai uita aşa la mine; treci în odaie la masă.

Multe odăi curate şi odihnite am văzut în viaţa mea, dar ca odaia aceea. Ce pat! ce perdeluţe! ce pereţi! ce tavan! toate albe ca laptele. Şi abajurul şi toate cele lucrate cu igliţa în fel de fel de feţe. şi cald ca subt o aripă de cloşcă. şi un miros de mere şi de gutui.

Am vrut să m-aşez la masă şi, după obiceiul apucat din copilărie, m-am întors să văz încotro e răsăritul, să mă-nchin. M-am uitat cu băgare de seamă de jur împrejur pe toţi pereţii - nici o icoană. Zice cocoana Marghioala:

- Ce te uiţi?

Zic:

- Icoanele. Unde le ţii?

Zice:

- Dă-le focului de icoane! d-abia prăsesc cari şi păduchi de lemn.

Femeie curată!.. M-am aşezat la masă făcându-mi cruce după datină, când deodată, un răcnet: călcasem, se vede, cu potcoava cizmii, pe un cotoi bătrân, care era sub masă. Cocoana Marghioala sare repede şi deschide uşa de perete; cotoiul supărat dă năvală afară, pe când aerul rece năpădeşte-năuntru şi stinge lampa. Caută chibriturile pe bâjbâite; caut eu încolo, caută cocoana-ncoace - ne-am întâlnit piept în piept pe-ntunerec. Eu, obraznic, o iau bine-n braţe şi-ncep s-o pup. Cocoana mai nu prea vrea, mai se lăsa; îi ardea obrajii, gura-i era rece şi i se zbârlise pe lângă urechi puful piersicii. În sfârşit iacă jupâneasa aduce tava cu demâncare şi cu o lumânare. Pesemne om fi căutat mult chibriturile, că ţilindrul lămpii se răcise de tot. Am aprins-o iar.

Bună mâncare! pâne caldă, raţă friptă pe varză, cârnaţi de purcel prăjiţi, şi nişte vin! şi cafea turcească! şi râs şi vorbă. halal să-i fie cocoanii Marghioalii! După cafea, zice cotoroanţii:

- Spune să scoată o jumătate de tămâioasă.

Grozavă tămâioasă!... Mă apucase un fel de amorţeală pe la încheieturi; m-am dat aşa-ntr-o parte pe pat, să trag o ţigară cu ale din urmă picături chihlibarii din pahar, şi mă uitam pân fumul tutunului la cocoana Marghioala, care-mi sta pe scaun în faţă şi-mi făcea ţigări. Zic:

- Fie, cocoană Marghioalo, straşnici ochi ai!... Ştii ce?

- Ce?

- Dacă nu te superi, să-mi mai facă o cafea; da. nu aşa dulce.

Şi râzi!. Când vine jupâneasa cu cafeaua, zice:

- Cocoană, dumneavoastră stați de vorbă aici... nu știți ce-i afară.

- Ce e?

- S-a pornit un vânt de sus . vine prăpăd.

Am sărit drept în picioare și m-am uitat la ceas: zece și aproape trei sferturi. În loc de o jumătate de ceas, stătusem la han două ceasuri și jumătate! Vezi ce e când te-ncurci la vorbă?

- Să-mi scoață calul!

- Cine?. Argații s-au culcat.

- Mă duc eu la grad.

- Ți-a pus ulcica la pocovnicu! zice cocoana pufnind de râs și ținându-mi calea la ușe.

Am dat-o binișor la o parte și am ieșit pe prispă. În adevăr, era o vreme vajnică. Focurile chirigiilor se stinseseră; oameni și vite dormeau pe coceni, vârându-se cuminți unii-ntr-alții jos la pământ, pe când pe sus prin văzduh urla vântul nebun.

- E vifor mare, zise cocoana Marghioala, înfiorată și apucându-mă strâns de mână; ești prost? să pleci pe vremea asta! Mâi de noapte aici; pleci mâne pe lumină.

- Nu se poate.

Mi-am tras mâna cu putere; am mers la grajd; cu mare greutate am deșteptat un argat și mi-am găsit calul; l-am închingat, l-am tras la scară și m-am suit în odaie să-mi iau noapte bună de la gazdă. Femeia, dusă pe gânduri, ședea pe pat cu căciula mea în mână, o tot învârtea ș-o răsucea.

- Cât am de plată? am întrebat.

- Îmi plătești când treci înapoi, răspunse gazda, uitându-se adânc în fundul căciulii.

Și pe urmă se ridică în picioare și mi-o întinse. Mi-am luat căciula ș-am pus-o-n cap, așa cam la o parte. Zic, privind pe femeie drept în lumini, care-i sticleau grozav de ciudat:

- Sărut ochii, cocoană Marghioalo!

- Umblă sănătos!

M-am aruncat pe şea; jupâneasa bătrână mi-a deschis poarta, şi am ieşit. Rezemat cu palma stângă pe coapsa calului, mi-am întors înapoi capul: peste zaplazul înalt se vedea uşa odăii deschisă, şi în deschizătură, umbra albă a femeii adumbrindu-şi cu mâna arcurile sprâncenelor. Am ţinut la pas încetinel, fluierând un cântec de lume ca pentru mine singur, până când, cotind după zaplaz să-mi apuc drumul, mi s-a ascuns vederea cadrii. Am zis: hi! la drum! şi mi-am făcut cruce; atunci, am auzit bine uşa bufnind şi un vaiet de cotoi. Gazda mea ştia că nu o mai văz, intrase degrab în căldură şi apucase pe cotoi cu uşa, desigur. Afurisit cotoi! se tot vâră pântre picioarele oamenilor.

Să fi mers o bucată bună de drum. Viforul creştea scuturându-mă de pe şea. În înalt, nori după nori zburau opăciţi ca de spaima unei pedepse de mai sus, unii la vale pe dedesubt, alţii pe deasupra la deal, perdeluind în clipe largi, când mai gros, când mai subţire, lumina ostenită a sfertului din urmă. Frigul ud mă pătrundea; simţeam că-mi îngheaţă pulpele şi braţele. Mergând cu capul plecat ca să nu mă-nece vântul, începui să simţ durere la cerbice, la frunte şi la tâmple fierbinţeală şi bubuituri în urechi. Am băut prea mult! m-am gândit eu, dându-mi căciula mai pe ceafă şi ridicându-mi fruntea spre cer. Dar vârtejul norilor mă ameţea; mă ardea sub coastele din stânga. Am sorbit în adânc vântul rece, dar un junghi m-a fulgerat pân tot coşul pieptului de colo până colo. Am aplecat iar bărbia. Căciula parcă mă strângea de cap ca o menghinea; am scos-o şi am pus-o pe oblânc. Mi-era rău. N-am făcut bine să plec! La pocovnicu Iordache trebuie să doarmă toată lumea: m-or fi aşteptat; pe vremea asta, or fi crezut oamenii, fireşte, că n-am fost prost să plec. Am îndemnat calul care se-mpletecea parcă băuse şi el.

Dar vântul s-a mai potolit; s-a luminat a ploaie; lumină ceţoasă; începe să cearnă mărunt şi-nţepos. Îmi pun iar căciula. Deodată sângele începe iar să-mi arză pereţii capului. Calul a obosit de tot; gâfâie de-necul vântului. Îl strâng în călcâie, îi dau o lovitură de biciuşcă; dobitocul face câţiva paşi pripiţi, pe urmă sforăie şi se opreşte pe loc ca şi cum ar vedea în faţă o piedică neaşteptată. Mă uit. În adevăr, la câţiva paşi înaintea calului zăresc o mogândeaţă mică sărind şi ţopăind. Un dobitoc!. Ce să fie?. Fiară?. E prea mică. Pun mâna pe revolver; atunci auz tare un glas de căpriţă. Îndemn calul cât pot: el se-ntoarce-n loc şi porneşte-napoi. Câţiva paşi. şi iar stă sforăind. Iar căpriţa. Îl opresc, îl întorc, îi dau câteva lovituri, strângându-l din zăbală. Porneşte. Câţiva paşi. Iar căpriţa. Norii s-au subţiat de tot: acuma văz cât se poate de bine. E o căpriţă mică neagră; aci merge, aci se-ntoarce: aruncă din copite; pe urmă se ridică-n două picioare, se repede cu bărbiţa în piept şi cu fruntea înainte să-mpungă, şi face sărituri de necrezut şi mehăie şi fel de fel de nebunii. Mă dau jos de pe cal, care nu mai vrea să meargă în ruptul capului, şi-l apuc scurt de căpăstru; mă aplec pe vine-n jos: „Ţa-ţa!" şi chem căpriţa cu mâna parcă aş vrea să-i dau tărâţe. Căpriţa se apro¬pie zburdând mereu. Calul sforăie nebun, dă să se smucească; mă pune în genunchi, dar îl ţiu bine. Căpriţa s-a apropiat de mâna mea: e un ied negru foarte drăguţ, care se lasă blând să-l ridic de jos. L-am pus în desaga din dreapta peste nişte haine. În vremea asta, calul se cutremură şi dârdâie din toate încheieturile ca de frigurile morţii.

Am încălecat. Calul a pornit năuc.

De mult acum, mergea ca praştia sărind peste gropi, peste moşoroaie, peste buşteni, fără să-l mai pot opri, fără să cunosc locurile şi fără să ştiu unde mă ducea. În goana asta, când la fiece clipă îmi puteam frânge gâtul, cu trupul îngheţat şi capul ca-n foc, mă gândeam la culcuşul bun pe care-l părăsisem

prosteşte. De ce?. Cocoana Marghioala mi-ar fi dat mie odaia ei, aminteri nu mă poftea. Iedul se mişca în desagă să se aşeze mai bine; mi-am întors privirea spre el: cuminte, cu capul deştept scos afară din desagă, se uita şi el la mine. Mi-am adus aminte de alţi ochi. Ce prost am fost!. Calul se poticneşte: îl opresc în silă; vrea să pornească iar, dar cade zdrobit în genuchi. Deodată, printr-o spărtură de nor se arată felia din urmă aplecată pe o rână. Arătarea ei m-a ameţit ca o lovitură de măciucă la mir. Mi-era în faţă. Atunci sunt două luni pe cer! eu merg la deal: luna trebuie să-mi fie-n spate! Şi mi-am întors repede capul, s-o văz pe cea adevărată. Am greşit drumul! merg la vale... Unde sunt? Mă uit înainte: porumbişte cu cocenii netăiaţi; la spate, câmp larg. Îmi fac cruce, strângând de necaz calul cu pulpele amorţite, ca să se ridice - atunci, simţ o zvâcneală puternică lângă piciorul drept. Un ţipăt!. Am strivit iedul! Pun mâna iute la desagă: desaga goală - am pierdut iedul pe drum! Calul se scoală scuturându-şi capul ca de buimăceală; se ridică în două picioare, se smuceşte-ntr-o parte şi mă trânteşte-n partea ailaltă; pe urmă o ia la goană pe câmp ca de streche şi piere-n întunerec. Pe când mă ridic zdruncinat, auz foşneală pântre coceni şi un glas de om din apropiere, tare:

- Tiu! Ţa-ţa! Ptfiu! Ucigă-te toaca, duce-te-ai pe pustii!

- Care-i acolo? strig eu.

- Om bun!

- Care?

- Gheorghe!

- Care Gheorghe?

- Nătruţ... Gheorghe Nătruţ, care păzeşte la coceni.

- Da nu vii încoace?

- Ba, iaca viu.

Şi, dintre coceni, se arată umbra omului.

- Mă rog, frate Gheorghe, unde suntem noi aicea?. am rătăcit cu viforul ăsta drumul.

- Da unde vreai dumneata să mergi?

- La Popeştii-de-sus.

- Ehei! la pocovnicu Iordache.

- Ei, da.

- Apoi, n-ai rătăcit drumul. da mai ai de furcă până-n Popeşti... Aicea eşti d-abia în Hăculeşti.

- În Hăculeşti? am zis cu bucurie. Atunci, sunt aproape de hanul lui Mânjoală.

- Uite-l colea; suntem la spatele grajdului.

- Hai de-mi arată drumul, să nu-mi rup gâtul tocm-acuma.

Rătăcisem vreo patru ceasuri.

În câţiva paşi am ajuns la poartă. La odaia cocoanii Marghioalii lumină, şi umbre mişcă pe perdea. A avut parte cine ştie ce alt drumeţ mai înţelept de patul cel curat! Eu oi fi rămas să capăt vreo laviţă lângă cuptor. Dar noroc! cum am ciocănit, m-a şi auzit. Jupâneasa bătrână a alergat să-mi deschiză. Când să intru, mă-mpiedic pe prag de ceva moale - iedul. tot ala! era iedul gazdii mele! A intrat şi el în odaie şi a mers să se culce cuminte sub pat.

Ce să spui? Ştia femeia că mă-ntorc?. ori se sculase de dimineaţă?. Patul era nedesfăcut.

- Cocoană Marghioalo! atât am putut să zic, şi vrând să mulţumesc lui Dumnezeu că m-a scăpat cu viaţă, am dat să ridic dreapta spre frunte.

Cocoana mi-a apucat repede mâna şi, dându-mi-o în jos, m-a luat cu toată puterea în braţe.

Parcă văz încă odaia ceea.

Ce pat!. ce perdeluţe!. ce pereţi!. ce tavan!. toate albe ca laptele. Şi abajurul şi toate cele lucrate cu igliţa în fel de fel de feţe. şi cald ca subt o aripă de cloşcă. şi un miros de mere şi de gutui.

Aş fi stat mult la hanul Mânjoloaii, dacă nu venea socru-meu, pocovnicu Iordache, Dumnezeu să-l ierte, să mă scoată cu tărăboi de acolo. De trei ori am fugit de la el înainte de logodnă şi m-am întors la han, până când, bătrânul, care vrea zor-nevoie să mă ginerească, a pus oameni de m-au prins şi m-au dus legat cobză la un schit în munte: patruzeci de zile, post, mătănii şi molitve. Am ieşit de-acolo pocăit: m-am logodit şi m-am însurat.

Tocma-ntr-un târziu, într-o noapte limpede de iarnă, pe când şedeam cu socru-meu la lafuri, după obiceiul de la ţară, dinaintea unui borcan de vin, aflarăm de la un isprăvnicel, care sosea cu cumpărături din oraş, că despre ziuă stătuse să fie foc mare la Hăculeşti: arsese până-n pământ hanul lui Mânjoală îngropând pe biata cocoana Marghioala, acu hârbuită, subt un morman uriaş de jăratic.

- A băgat-o în sfârşit la jăratic pe matracuca! a zis socru-meu râzând.

Şi m-a pus să-i povestesc iar istoria de mai sus pentru a nu ştiu câtea oară. Pocovnicul o ţinea într-una că în fundul căciulii îmi pusese cocoana fermece şi că iedul şi cotoiul erau totuna.

- Ei aş! am zis eu.

- Era dracul, ascultă-mă pe mine.

- O fi fost, am răspuns eu, dar dacă e aşa, pocovnice, atunci dracul te duce, se vede, şi la bune.

- Întâi te dă pe la bune, ca să te spurce, şi pe urmă ştie el unde te duce.

- Da dumneata de unde ştii?

- Asta nu-i treaba ta, a răspuns bătrânul; asta-i altă căciulă!

CĂNUŢĂ, OM SUCIT

A fost odată un om care toată viaţa lui nu s-a putut potrivi cu lumea - un om sucit.

Mă-sii i-a abătut să-l nască tocmai despre ziuă la lăsata secului de postul mare, când se pornise o zloată grozavă. Paştele în anul acela cădea în iarnă de tot. Tată-său a alergat cu brişca la moaşa satului tocmai în margine. Moaşa dormea; d-abia se-ntorsese acasă de la arendaşul moşiei, unde fusese chef. A trebuit vreme până s-o deştepte, până să se-mbrace femeia, până să se urce-n brişcă. Copilul a aşteptat cât a aşteptat şi, până să-şi piarză răbdarea mă-sa, care se văita cumplit, şi-a pierdut-o el p-a lui şi s-a repezit aşa fără socoteală în lume, tocmai când s-auzeau clopoţeii de la brişca lui tată-său la scară.

Peste vreo patru săptămâni, a venit vremea să-l boteze: Radu, Răducanu, Cănuţă - fără praznic la călindar. După ce s-a lăpădat de trei ori de Satana naşu-său pentru el, popa satului a luat copilul în mâni şi l-a vârât o dată-n cristelniţă: „. În numele Tatălui!." copilul a răbdat; pe urmă înc-o dată: „... şi-al Fiului!..." copilul a-nceput să urle de apă rece parcă-l băga în foc; iar când l-a vârât a treia oară: „. şi-al Sfântului Duh!." copilul s-a smucit dintre degetele popii ca o vârlugă, şi a scăpat în fundul cristelniţii. Popa a scos mânile goale din apă, iar naşa a început să ţipe:

- Se-neacă, părinte, copilul!. Ce faci?

Popa şi-a sumes iute mânicile şi l-a scos cât a putut mai degrab la aer. Mititelul era vânăt ca un ficat de bivol bătrân; nici miau nu mai zicea; clipea numai din ochişorii lui cârpiţi ca un broscoi în pierzare.

L-au luat de picioare, l-au învârtit, l-au scuturat, l-au frecat, până i-a venit iar sufletul la loc.

- Măă! zice popa; mulţi copii am botezat de când sunt preot. să vă trăiască! dar aşa copil sucit n-am mai văzut!

Cănuţă a rămas sărman de părinţi tocmai când se făcuse copil de-nvăţătură. De una, mai bine pentru ei: mare bucurie n-aveau să capete după urmările lui.

Bunică-sa despre tată l-a luat pe copil la oraş şi l-a dat la şcoală. A-nvăţat Cănuţă cât a-nvăţat, până a ajuns cu chiu cu vai în clasa a patra. Într-o zi, dascălul, un om foarte serios, a venit supărat. Cum a intrat în clasă, s-a aşezat pe catedră încruntat, a strigat catalogul şi pe urmă:

- Cănuţă!

- Prezent!

- Câţi domni a avut ţara românească?

- Mulţi, domnule.

- Mulţi, mulţi! da câţi?. neghiobule!

- . Câţi, domnule?

- Dar tu mă-ntrebi pe mine? ori eu pe tine, prostule?

- Să-i numărăm, domnule.

- Dar pân-acu ce-ai făcut, neghiobule?

- Am învăţat la ar'metică, domnule.

- Mergi la loc, nătărăule! Aldată să-i numeri.

S-a dus Cănuţă la loc şi s-a apucat să numere şi iar să numere.

A doua zi a venit dascălul şi mai supărat:

- Cănuţă!

- Aici.

- Câte feluri de numere complexe avem?

- Multe, domnule.

- Câte, dobitocule?

- Câte, domnule?

- Răspunde tu, boule!

- Să le numărăm, domnule!

- Acu să le numeri? până acum ce-ai numărat, măgarule?

- Am numărat domnii, domnule!

- Mergi la loc, vită! Altdată să le numeri.

Iar s-a dus la loc şi s-a apucat să numere câte feluri de numere complexe avem.

A treia zi, dascălul intră turbat:

- Cănuţă!

- Prezent!. Numerele complexe.

- Nu te-ntreb de numerele complexe.

- . Domnii ţării româneşti.

- Stăi, întâi să te-ntreb, loază. Câte râuri are Europa?

- Mă duc să le număr, domnule.

Şi a plecat Cănuţă. S-a dus la bunică-sa acasă şi i-a spus că nu mai merge la şcoală măcar să-l taie. Bunică-sa a alergat la dascăl, şi dascălul i-a spus:

- Babo, dă-l la meşteşug. Poate meşteşugul să-i dea de căpă - tâi, că nu-i de şcoală, e copil sucit, una-l întrebi şi alta răspunde.

S-a mâhnit bătrâna, dar s-a gândit: de unde ştii? nu e toată lumea făcută să se procopsească-n şcoală. să-l dau la stăpân; poate acolo să-i fie norocul lui.

L-a dat pe Cănuţă la un băcan. A slujit băiatul cât a slujit, când mai bine, când mai rău. Într-o seară, băcanul a încărcat un coş mare cu fel de fel de mezeluri şi cu vreo douăzeci de sticle de vin, să le trimeaţă la un muşteriu. Afară era polei grozav. Cănuţă s-a aplecat şi d-abia a putut ridica greutatea pe loc limpede în prăvălie.

- N-o să aluneci cu el, mă? a-ntrebat jupânul.

- De! jupâne; ştiu eu?

- O să-l poți duce?

- E greu...

- Haide! s-a răstit jupânul. Dar să dormi şi să mănânci, ştii? leneşule!

Cănuță a dat să ridice coşul şi n-a putut. Jupânul ca să-l îmbărbăteze i-a dat un pumn în ceafă; pe urmă, jupânul şi încă un băiat au ridicat greutatea şi i-au pus-o lui Cănuță în cârcă. Copăcel-copăcel, băiatul a mers câțiva paşi până la colțul stradei pe unde presăraseră negustorii cenuşe pe dinaintea prăvăliilor; dar când să apuce pe o ulicioară mai neumblată, ca să mai scurteze din drum, tocmai venea o birje cu caii răscăcărați de teama alunecuşului. Băiatul s-a ferit repede-n lături şi odată, bâldâbâc! şi zdrong! Cănuță într-o parte cât colo şi sarcina din spinare într-alta. Băiatul s-a lovit la cot de i-a secat sufletul; dar s-a ridicat degrab să vază ce s-a făcut coşul. L-a apucat vârtos de toartă şi l-a smucit cu putere. Ciudat lucru! Coşul era acum mai uşor. Când l-a ridicat de la pământ, a-nceput să curgă din fundul coşului ca dintr-o stropitoare ciuruită: se spărseseră sticlele şi acum se scurgea rămăşița vinului. Ce să facă? La muş¬teriu, cu cioburi de sticlă nu putea merge. Să fugă? Unde să se ducă?. Să se-ntoarcă la prăvălie!. N-are să-l omoare doar.

De omorât nu l-a omorât jupânul, că jupânul nu era om aşa de rău. Dar.

- Unde ai căzut, ticălosule?

- În colț la ulicioară.

- Pentru ce ai apucat pân ulicioară, afurisitule? Nu puteai merge pe Podul Mogoşoaii, pe unde e măturat şi cu cenuşe pe jos? Ai?

- Ca să nu mai ocolesc, jupâne!

- Să nu mai ocoleşti?. Ți-e lene să umbli, mişelule!. Patruzeci de franci!. Face pielea ta câtă pagubă mi-ai făcut tu mie?

Şi trage-i, şi trage-i. I-a tras atâta, încât bietul Cănuţă, după ce s-a-nchis prăvălia, nici n-a mai mâncat. S-a culcat îmbrăcat pe mindir şi a dormit tun până la ziuă, parcă făcuse un ziafet.

A treia seară îl trimite iar cu marfă la alt muşteriu. Acuma era coşul foarte uşurel.

- Măă! să vii degrabă.

- Viu, jupâne.

- Bagă de seamă să mai spargi ceva iar!.

Peste câteva minute vine-n prăvălie o damă şi târguieşte fel de fel de trebuincioase pentru casă.

- Să-mi dai un băiat să mi le ducă numaidecât cu mine şi cu contul, să-l plătesc acasă.

- Care dintre băieţii ăi mici e aicea? întreabă jupânul.

- Nici unul! răspunde tejghetarul. Sunt toţi duşi.

- Dar Cănuţă?

- N-a venit încă.

- Veni-i-ar numele.

Dama-şi pierde răbdarea; se uită la ceas:

- Atunci, zice, iau o birje, că m-aşteaptă la masă; am musafiri; şi trimite dumneata pe băiat mâne, ori poimâne cu contul.

Jupânul, negustor vechi, care cunoaşte cât se-ntinde poimânele cocoanei, zice dulceag:

- Dar. ştiţi că. mai este un contişor.

- Ce contişor? zice dama. Orice-o fi, plăteşte bărbatu-meu când o trece pe aici.

- E cam de mult, zice jupânul zaharisind şi mai tare tonul. De! cu vremea asta, şi la noi, negustorii, nu prea merge. Eu zic, coniţă, mai bine să aşteptăm băiatul. zău! mai bine să aşteptăm băiatul.

- Care va să zică nu am atâta credit la dumneata?

- Mă iertați, sărut mâna, răspunde cu glasul ca miambalul jupânul, frecându-şi mâinile.

Apoi schimbând deodată tonul, aspru către tejghetar, pe când intră mai mulți muşterii:

- Băiete! vezi ce-a poftitără domnii.

- Mersi, zice dama foarte înțepată şi iese trântind uşa.

Orişicât, să laşi să plece aşa un muşteriu supărat, o damă, nu face pentru un negustor. Tocmai când se gândea jupânul la asta cu părere de rău că s-a-ntâmplat, iacătă şi Cănuță, alb de măzăriche.

- Unde ai stat până acuma, nemernicule? zbiară jupânul.

- Am fost la d. Popescu.

- La d. Popescu?. un ceas pentru o palmă de loc?

- Am dat pe Podul Mogoşoaii, jupâne; pân ulicioară alunecă.

- Pe Podul Mogoşoaii?. ca să caşti gura la prăvălii!.

Şi şart! part! o pereche de palme fierbinți peste urechile degerate.

Desigur numai din pricina firii lui pe dos, i s-a părut lui Cănuță două palme mult mai dureroase decât bătaia de deunăzi. Deunăzi, după atâta pisăgeală, se culcase fără să se plângă de şale şi dormise ca o buturugă; acuma n-a putut s-adoarmă de usturimea urechilor. A plâns înfundat toată noaptea pe mindirul lui până despre ziuă.

Se împlinea acu, peste o minută, a treisprezecea învârteală a pământului împrejurul soarelui de când tânărul Cănuță se grăbise a ieşi să se bucure de razele acestuia. Un neastâmpăr nesuferit ridică pe băiat de pe mindir. Cănuță oftă adânc ca şi cum ar fi răsuflat întâia dată, îşi şterse repede ochii ca şi cum ar fi văzut întâia oară lumina. În perete ardea o lămpşoară afumată. Toți băieții ceilalți dormeau adânc. Îşi luă într-o basma lucruşoarele lui, mai nimic, şi ieşi.

Mijea de ziuă când, rupt de oboseala trupului şi mai ales de a sufletului, îngheţat de atâta umblet pe frig, bătea în geam la cocioaba bunică-sii, în fundul unei mahalale de la marginea oraşului. Baba se deşteptase, îşi aprinsese candela la icoane şi se-nchina.

- Cine e?

- Eu, bunico.

I-a deschis.

- Ei! ce cauţi tu până-n ziuă?

- Am fugit de la jupânul.

- De ce? a-ntrebat bunica încruntată de cine ştie ce urât gând i-o fi fulgerat prin mintea ei veche.

- . Pentru că. nu mai vreau să stau.

- Nu-ţi dă de mâncare?

- Ba da.

- Munceşti prea mult?

- Mult. dar. nu mult.

- Te bate?

Băiatul dete din cap şi-ncepu să plângă. A vrut bunica să-l mustre, să-l îndemne la supunere - ba, că aşa bate stăpânul, să-nveţe băieţii minte; ba, că trebuie să aibă copilul răbdare dacă e la stăpân; că dacă n-a vrut să-nveţe carte şi nici la stăpân nu vrea să stea, atunci ce-o să se facă el? s-ajungă vagabond, ori pungaş, ori să se prăpădească pe drumuri; că de! e băiat mare acuma, de treisprezece ani. de treisprezece ani!. Şi şi-a adus aminte baba că adineaori, acu, a împlinit copilul copilului ei d-abia atâta, şi că e destul de mâhnit el şi de bătut la ziua lui, când alţi copii cine ştie ce bunătăţi şi ce mângâieri au la ziua lor; ce să-l mai mustre şi ea?... şi tot uitându-se la el cum plângea ca un prost, şezând pe marginea lăzii, cu legătura-ntr-o mână, şi se ştergea cu căciula la ochi, a-nceput şi baba să plângă ca o proastă.

Când răsărea soarele mare pe un ger limpede ca sticla, Cănuţă dormea la căldură în patul bunică-sii. Tot fire sucită! omul când doarme fără grije, doarme pe-o ureche, nu pe brânci; nici pe una nici pe cealaltă nu voise să doarmă, fiindcă-i erau prea simţitoare de cu seară.

Tot aşa şi iar aşa, pentru nimicuri, a schimbat Cănuţă mulţi stăpâni. Istoria lui se poate asemăna cu istoria unui pahar care rabdă să-l umpli cu litra şi pentru o picătură se supără şi dă pe-afară. Şi lumea vede măcar ce se petrece cu paharul; dar putea lumea-nţelege ce se petrecea în sufletul lui Cănuţă? Paharul stă de faţă; sufletul lui Cănuţă, sta ascuns şi pesemne era prea mic, prea strâmt - dedea repede pe dinafară.

Multe şi de toate a-ncercat el în viaţa lui, ca să şi-o poată cârpi de azi pe mâne. A făcut, fiindcă şi el era român, a făcut şi politică: a părăsit totdeauna opoziţia, din cauza nemărginitei şi injustei ei violenţe, în ajunul venirii ei la putere, şi s-a alipit totdeauna de guvern, care-n definitiv nu era aşa de vinovat, cu câteva zile înainte de trecerea acestuia în opoziţie. Şi pe urmă iar aşa şi tot aşa.

Ducând viaţă destul de grea, i-a venit şi lui ceasul, şi s-a însurat ca toată lumea. L-a înşelat la început soacră-sa, nu i-a dat zestrea făgăduită - el a zis şi n-a prea zis ceva. L-a înşelat nevasta întâia oară - el a zis prea puţine. A doua oară - n-a zis nimic. Dar odată, la Blagoviştenii, a făcut ce-a făcut şi din toată sărăcia a cumpărat un crap mare şi borţos, ceva rar: patru chile şi plin cu icre. L-a dus acasă şi a rugat pe nevastă şi pe soacră să i-l facă umplut la cuptor cu stafide şi coconari. Femeile, din una-ntr-alta, mai cu treabă, mai cu vorba, au uitat să scoată peştele la vreme. Când l-a dat la masă - sfarog. Cănuţă şi-a ieşit din pepene. Fără nici o vorbă şi-a lăsat nevasta şi a pornit divorţ a doua zi cu probe de altă dată; ar fi pornit numaidecât, dar nu se putea, era sărbătoare, mâncare de peşte, nu se ţinea tribunal.

Femeia era însărcinată. A-nceput să plângă, că ce o să se facă ea fără Cănuţă. El n-a vrut s-asculte. De necaz, de mâhnire, femeia a lăpădat la mă-sa şi cât pe-aci să piară de boală şi de mizerie. A alergat soacră-sa la el:

- Cănuţă maică, fie-ţi milă! e nevastă-ta, iart-o! se prăpădeşte fata, moare! ce Dumnezeu! Cănuţă maică, pentru un crap!

Aş! Cănuţă, bărbat straşnic, o ţinea într-una:

- Crap necrap, nu se poate, cocoană! am pornit hârtie, s-a isprăvit.

În sfârşit a scăpat femeia după o îndelungată suferinţă.

Într-o dimineaţă, când plecase după daraveri, Cănuţă se-ntâlneşte cu nevastă-sa, slabă, legată pe sub fălci: se plimba în piaţa Teatrului de colo până colo ca o desperată. O durea îngrozitor o măsea de sus. Fusese la dentist, dânsul dormea. Îl aştepta să se deştepte; dar nu putuse sta locului; ieşise să se plimbe; stând în salonul de aşteptare, i-era frică să nu-nnebunească de durere.

Pe când vorbeau amândoi - c-aminteri nu erau supăraţi - iată că vine în fuga mare feciorul de la dentist şi-i spune să poftească. Femeia porneşte hotărâtă; dar după un pas se opreşte şi, întorcându-se către bărbatu-său:

- Ai şi tu cu mine, Cănuţă; mi-e frică.

Omul merge după ea. Ajung în salonul de aşteptare. Femeia cade zdrobită pe un jeţ, legănându-şi capul strâmbat şi aiurit de suferinţă.

- Poftiţi, zice doctorul deschizând o uşă.

Femeia se scoală şi ia de mână, dârdâind ca de friguri, pe Cănuţă; amândoi intră după doctor. Ea, albă ca hârtia, se aşază pe scaunul de operaţie. El se face că fluieră ca pentru el singur, ţinând mânile la spate şi uitându-se la o cadră din perete. Dar n-are răbdare, vrea să se-ntoarcă... Atunci un ţipăt... Gata!

- Hahâ! zice doctorul. Bine-ai făcut c-ai venit! aveai un abces care se putea sui la ochi, şi pe urmă.

- Ei, domnule doctor! zice femeia cu tonul blând al celei mai hotărâte scârbe de viaţă, după ce se clăti bine în gură. Câte supărări am eu, mă mir cum nu mi-a copt până acu şi inima!

Cănuţă nu mai fluiera. A plătit vizita doctorului. A plecat cu nevastă-sa. A tratat-o cu cafea cu lapte la Fialcowsky, că nu pusese femeia nimic în gură de trei zile. Pe urmă s-au suit amândoi într-o birje; au mers acasă, s-au împăcat şi au trăit încă destulă vreme împreună.

Ar mai fi trăit încă bine, daca nu i se-ntâmpla lui Cănuţă să moară. Într-o zi, dintr-un nimic, iarăşi pentru un moft - ceruse împrumut o mică sumă unui prietin pe care l-a fost îndatorat pe vremuri cu mult mai mult, şi acesta îl refuzase - s-a iritat aşa de grozav din ceartă încât i-a venit un fel de necăciune. Rău. rău. până seara a murit. L-au îngropat a doua zi ca pe toţi morţii.

La şapte ani, i-au făcut după obicei parastas, ca să-i scoată oasele şi să i le spele. Era de faţă la slujbă nevasta şi câteva rude. Când au dat groparii de cosciugul lui şi i-au ridicat binişor capacul putred, ce să vezi! În loc să stea oasele lui Cănuţă de-a lungul şi cu faţa-n sus, hârca sta-n sus cu ceafa şi ţurloaiele erau pornite către grătarul coastelor.

- Ăsta n-a fost mort bine când l-au îngropat, a zis popa.

- Aş! a răspuns femeia. M-aş fi mirat, Dumnezeu să-l ierte, să-l găsesc la loc. Sfinţia-ta nu l-ai cunoscut pe răposatul Cănuţă. om sucit!

DOUĂ LOTURI

- Asta e culmea!... culmea!... strigă d. Lefter, ştergându-şi fruntea de sudoare, pe când madam' Popescu, consoarta sa, caută fără preget în toate părţile... Nu e şi nu e!...

- Femeie, trebuie să fie-n casă... Dracu n-a venit să le ia!...

Dar ce au pierdut? ce caută?

Caută două bilete de lotărie, cu cari d. Lefter Popescu a câştigat.

Însă oricine mă poate întreba:

Bine, daca a pierdut biletele, de unde ştie d. Lefter de câştig?

E lucru simplu. Biletele le-a fost cumpărat cu bani împrumutaţi, ca de câbulă, de la d. căpitan Pandele, fiindcă-i spuseseră mulţi, când se tot plângea că n-are noroc la joc, să-ncerce a juca cu bani de-mprumut... Şi a făcut învoială, pe onoare, faţă cu martori, să dea din câştig, dacă s-o-ntâmpla, zece la sută căpitanului.

Când a cumpărat biletele, d. Lefter a râs pesimist:

- Ţi-ai găsit! eu şi noroc!

Dar d. căpitan Pandele, mai optimist:

- De unde ştii dumneata norocul meu?

Ş-a pus pe d. Lefter să-i însemneze în carnet numerele biletelor.

A trecut mult de la aceasta. Lotăriile, amânate de atâtea ori, s-au tras în sfârşit amândouă în aceeaşi zi. La prima (Lotăria

„Societății pentru fundarea unei Universități Române în Dobrogea, la Constanța") lotul cel mare de 50 000 lei l-a câștigat numărul *076 384;* iar la a doua (Lotăria „Asociațiunii pentru fundarea și înzestrarea unui Observatoriu Astronomic la București") lotul cel mare tot de 50 000 lei l-a câștigat numărul *109 520.*

D. Lefter, până adineaori, habar n-avea că se trăseseră ieri amândouă loteriile. Era seară; omul ședea la masă cu consoarta sa în sălița de intrare, vorbind în ticnă despre cum se scumpește viața din zi în zi, când, aude o birje oprindu-se-n poartă, apoi pași apăsați în curticică și pe urmă bătând cineva tare grăbit la geamlâcul d-afară. D. Lefter sare să deschidă, bănuind în gând: „Hait! iar ne cheamă deseară la serviciu extraordinar turbatul (turbatul e șeful), să ne canonească până la miezul nopții, ca să se recomande ministrului că e grozav!" - iar madam' Popescu se repede în odaie, fiindcă era în *neglige.* D. căpitan Pandele intră ca o furtună și, vorbind din ce în ce mai tare, ca și cum d. Lefter ar fi surd:

- Bine, nene, păcatele mele! de ce n-ai venit la berărie?. se poate să fii așa de indiferent?. te caut ca un nebun de atâtea ceasuri!

- Ne-a ținut până adineaori turbatul la canțilerie... De ce?

- Leftere!. nu știi nimica?

- Ce?

- Ieri s-a tras lotăriile noastre!

- Ei?

- Am câștigat!

- Nu mă-nnebuni!. Cât?

- La amândouă am câștigat loturile mari! ale mari de tot!

Și căpitanul pune pe masă listele oficiale și alături carnetul său. În adevăr, carnetul sună tocmai ca-n liste: *076 384 Universitate—Constanța, 109 520 București—Astronomie.*

Cititorul a înţeles acuma ce caută de trei zile pe brânci soţii Popescu.

D. Lefter a trimes turbatului o scrisoare, cerând, cu tot respectul, un congediu de două-trei zile, pe motiv că nu se simte deloc bine. Aşa şi e; e bolnav.

După o muncă zadarnică de atâta vreme, după ce toată casa a fost răsturnată de zece ori, când aşa, când altminterea, d. Lefter a căzut pe o canapea sfărămat de oboseală; a simţit că i se taie încheieturile şi aşa, un fel de slăbiciune la lingurea, parcă-l lua o apă; a moţăit de câteva ori ş-a adormit. Femeia a şezut şi ea pe un scaun, că nu mai putea de picioare şi de mijloc - se-nţelege, de atâta alergătură şi de-atâtea ridicături. Să fi aţipit d. Lefter ca vreun sfert de ceas şi, deodată, se scoală drept, cu faţa luminată de raza adevărului.

- Ştiu unde sunt! acum ştiu!. uf!. le-am găsit!

- Unde?

- În jacheta mea a cenuşie de vară... Cu ea eram la berărie când le-am cumpărat. Ţiu minte bine; le-am pus în buzunarul de la piept înăuntru. Acolo sunt!. sigur!.. Adu-mi jacheta!

Pe cât îşi aducea mai limpede aminte domnul Lefter, pe atât madam' Popescu se turbura, se roşea, se-ngălbenea.

- Care jachetă? întreabă ea aiurită, ca de pe altă lume.

- A cenuşie.

- Leftere! zice femeia punând mâna la sânul stâng, ca şi cum ar fi simţit un junghi grozav.

- Ce?

- Am. dat-o.

- Ce ai dat?

- Jacheta!

- Care jachetă?

- A cenuşie!

- Cui?

- N-ai spus tu că n-o mai porţi?

- Cui? cui ai dat-o, nenorocito!

- La o chivuţă.

- Pentru ce?

- Pe farfurii.

- Când?

- Alaltăieri.

- Alaltăieri!. fără s-o cauţi pân buzunare!

- Am căutat-o, răspunde femeia îngrozită de vina ei; nu era nimic.

- Taci! strigă crunt d. Lefter. Pe câte farfurii ai dat-o?

- Pe zece. Destul m-am tocmit: n-a vrut să-mi dea o duzină întreagă, răspunde ea fără să mai ştie ce spune.

- Unde sunt farfuriile?... Voi să văz farfuriile! Adu farfuriile! porunceşte straşnic d. Lefter.

Consoarta sa, fără să mai zică o vorbă, se supune; i le aduce şi le pune pe masă. Frumoase farfurii! cu chenar dublu, unul conabiu lat pe muche, şi altul pembe îngust pe buză. Domnul Lefter ia una ş-o sună - porţălan.

- Bravo! bun gust ai! zice rânjind sardonic.

Şi, pac! trânteşte una jos. ţăndări! şi pe urmă, paf! alta asemenea.

- Leftere!

- Aşa sunt eu, galant, cocoană! când am chef, sparg; sparg, cocoană, când am chef, farfurii de câte zece mii de franci una! sparg, mă-nţelegi, sparg al dracului!

Şi iar pac! paf! până la a din urmă, pe când cocoana se scutură la fiecare, parcă ar arde-o cu un bici de foc. După ce le isprăveşte pe toate, d. Popescu îşi scoate batista, îşi şterge sudoarea frunţii şi se aşază grav pe scaun, apoi, cu tonul sever, dar calm, al judecătorului nenduplecat către criminalul care-i stă de faţă-n picioare:

- La care chivuţă? o ştii?

- La Ţâca, aia tânără frumoasă, care vine totdeauna pe aici, răspunde vinovata, plângând cu inima frântă de târzie căinţă.

- Ştii unde se află această chivuţă?

- Zice că stă tocmai la margine, în mahalaua Farfurigiilor.

- Destul, nenorocito!

Peste un ceas, pe-nserate, o birje trece în goana mare prin strada Emancipării din Farfurigii: pe capră, alături cu birjarul, un sergent; în fund, d. Lefter şi d. căpitan Pandele; iar, dinainte, încă un sergent şi d. comisar al secţiei respective, Turtureanu, deja cointeresat cu cinci la sută asupra câştigului - se-nţelege, câştig, dacă se vor găsi cele două bilete. Comisarul ştie unde stă chivuţa Ţâca.

Birja, trecând din greu prin noroi, se opreşte în sfârşit în apropierea unei cocioabe de pământ, care şade singuratică într-un peş pe un maidan. Comisarul postează pe sergenţi, pitulaţi, în dosul cocioabei, după regula strategică consacrată la călcări de vizuini; le face semnul clasic al lui Harpocrates, ş-apoi trece, urmat de d. căpitan şi de d. Popescu, să bată la uşe. O fetică zdrenţuită vine să deschiză. În săliţa luminată de pălpăiala a câţiva tăciuni de pe vatră, miroase straşnic a carne cu prune: o ţigancă bătrână pregăteşte de cină. Toţi trei vizitatorii se dau înapoi pe prispă punându-şi mâna la nas.

- Unde-i mă-ta, fa? întreabă d. comisar.

- Trebuie să vie acuma, zice copila uitându-se sperios cu ochii ei mari la cei trei domni.

- Aprinde-un muc de lumânare şi hai de ne du în odaie, s-o aşteptăm.

Fata stă la-ndoială.

- Haide! se răsteşte d. Turtureanu. şi toţi trei intră, împingând pe fată-nainte.

- Da ce e? întreabă bătrâna, ridicându-se de la vatră, unde sta stârcită.

- Avem treabă cu fie-ta, cu Ţâca.

- Lipseşte ceva dintr-o casă. ştie ea ce lipseşte, adaogă d. Lefter.

- Vai de mine! boiarule, zice bătrâna. N-are Ţâca obiceiul. La toate casele boiereşti o cunoaşte pe Ţâca. la toate cocoanele mari o ştie pe Ţâca.

- Haide! nu mai lungi vorba, comandă d. căpitan Pandele, ş-aprinde! cât vrei să mă ţii în picioare?

- Iac-aprinz. Da nu se poate, Ţâca, boiarule! să ferească Dumnezeu! eu, pântru Ţâca, poci să-mi pui mâna-n foc pântru Ţâca. Poate, altă chivuţă.

Şi zicând acestea, baba a aprins o lumânare de seu ş-a trecut în odaie, urmată de boieri. Odaia are două paturi, o masă, o laviţă, un scaun şi o sobiţă de tuci. Pe amândouă paturile, stau grămezi de haine, încălţăminte, pălării, şaluri purtate, pe sub paturi şi pe laviţă fel de fel de mărfuri de farfurărie şi sticlărie.

La vederea mormanelor de vechituri, d. Lefter tresare; se repede şi-ncepe să scotocească, luând şi examinând pe rând bucăţică cu bucăţică, fir cu fir. Câte reflexiuni ironice, picante, sentimentale, se pot face asupra unei aşa grămezi pestriţe de vechituri, cu privire la zădărnicia lumii trecătoare prin care au trecut şi ele o clipă, nouă, neveştejite! Dar d. Lefter n-are vreme să filosofeze. el caută. caută mereu. Fatalitate! jacheta cenuşie nu se află. Când gânduri peste gânduri îi clocotesc în cap, iacătă şi Ţâca, d-abia ducându-şi coşul plin de vechituri nouă, foarte obosită de alergătura zilii-ntregi şi flămândă: de departe i s-au umflat nările ca răspuns la chemarea generosului miros de pe vatră.

Cum intră, o înconjură toţi trei musafirii; d. Lefter o ia de piept:

- Unde mi-e jacheta?

- Care jaghetă?

- Jacheta a cenuşie.

- Care jaghetă cenuşie?

- Jacheta cu biletele.

- Care belete, boiarule?

- Te faci că nu ştii, gaşperiţă!

- Sa ma trasnească Dumnezeu! sa hie al dracului!

- Mai bine, spune drept, zice d. Turtureanu.

- Dacă spui, ai bacşiş bun, adaogă d. căpitan Pandele.

- Ce sa spuie, boiarule! zice bătrâna apilpisită: ce sa spuie? vai de pacatele noastre, daca nu ştie. auzi colo! ce sa spuie?

- Taci tu! zbiară d. Turtureanu şi-i dă brânci babei cât colo în săliţă.

Baba îşi face cruce, iar copila tremură ca varga lângă vatră, unde prunele sfârâie tare-n cratiţă.

- Sa n-aibă parte! dă să zică Ţâca.

- N-ai fost tu, o-ntrerupe d. Lefter, în strada Pacienţii numărul 13, la madam' Popescu, madam' Lefter Popescu, o damă naltă, subţirică, frumoasă, oacheşe, casele ale verzi cu geamlâc, care are o aluniţă cu păr dasupra sprâncenii din stânga şi se poartă legată la cap cu roşu?

- Ba, am fost.

- Atunci, de ce minţi?

- Ba nu minţ, boiarule; am fost. Ei?

- Nu ţi-a dat pe zece farfurii, că n-ai vrut să dai o duzină-ntreagă, cu chenar conabiu lat pe muche şi altul pembe îngust pe buză, o jachetă cenuşie?

- Ba, mi-a dat.

- Atunci, de ce minţi?!

- Nu minte, boiarule! zice bătrâna din săliţă.

- Taci tu!. Unde e jacheta?

- E pa mine... o port pa dedesubt.

- Ca să nu te prinz!

- Ba, sa hie al dracului care n-o poartă de frig. Sunt borţoasă, boiarule... alerg toată zâulica pân zloată - bogda¬proste, îmi ţine cald la pântece şi la şale.

- Dezbracă-te! porunceşte d. Lefter.

- Iaca.

Şi Ţâca începe a-şi lăpăda ţoalele de pe ea. Tocmai dedesubt de tot, peste cămaşe, se vede jacheta cenuşie. D. Lefter repede o caută-n buzunarul de la piept; chivuţa se strâmbă, că se gâdilă la sân. În buzunar, nimic; dar în fund are o descusătură. desigur o fi căzut în căptuşeală. Ţâca scoate jacheta şi o dă dlui Lefter, care o descoase cu briceagul din toate tighelurile. În căptuşeală, nimic şi iar nimic.

- Ce mi-ai făcut biletele? răcneşte îngrozitor cu pumnii-ncleştaţi d. Lefter, pe când ceilalţi doi o strâng de-aproape într-un colţ.

- Care belete? zbiară şi chivuţa ca o nebună ş-apoi, schimbând tonul, strigă tare către baba din săliţă în ţigăneşte: „Săi, că se sfarojesc prunele de tot!"

- Ce ai spus pe ţigăneşte? urlă d. Lefter.

- Haoleu! încep să se bocească baba şi copila, ce năpaste a fost să cază pe noi!

- Să-mi scoţi biletele! scrâşneşte d. Lefter; să-mi scoţi biletele, hoaţo! că te omor, mă-nţelegi? te omor!

Şi-i trage Ţâchii o palmă, s-o năucească. Atunci, toate trei femeile se pornesc pe ragete, să crezi că s-a aprins o cuşcă cu pantere. D. Turtureanu dă-ntr-o parte pe d. Lefter şi cu gravitate:

- Las-o, mă rog. Las' că spun dumnealor la secţie.

Apoi iese-n uşe, dă un ţignal; sergenţii răsar ca din pământ, şi haide! le-au pornit pe nemâncate.

Toată arta dlui Turtureanu a rămas infructuoasă. Femeile nu ştiau nimic despre bilete. Cu tot zelul său, nu putuse depăşi limitele prudenţii; de aceea, el spunea seara la berărie dlui Lefter şi căpitanului:

- Cu baba şi cu fata, de! merge să le mursici mai zdravăn: dar cu Ţâca, nu prea, fiindcă e, pardon, în poziţie: dacă

se-ntâmplă la secret vreun avort... Nu ştii dumneata? Astăzi nu mai poţi conta pe inferiori... şi nici pe superiori! S-aude... Gazetele atât aşteaptă ca să ne persecute. Dar îţi spun eu că nu e... Biletele n-au fost în jachetă; pot face prinsoare pe ce pofteşti. Să vezi, când ţi-o mai trece niţel asta. cum să zic? amorul propriu, - aşa e tot omul la-nceput când îi vine o surpriză de aşa un câştig, - să vezi, ai să dai peste ele acasă.

D. Lefter susţine că Ţâca i-a furat biletele - chivuţele şi jidanii nu sunt proşti: când cumpără haine vechi, le purică pân toate-ndoiturile.

- Ia, dă-mi-le, mă-nţelegi, la discreţie, să stau eu cu dumnealor în *tete-ă-tete* la secret... Să vezi cum scot biletele...

Şi zicând aceasta, se uită cruciş fioros şi scrâşneşte din dinţi.

D. Turtureanu răspunde făcând teorii asupra instrucţiunii criminale pe temeiul îndelungei d-sale experienţe în serviciul siguranţei publice. Aşa, femeile rabdă mai mult, sunt mai piloase decât bărbaţii. Dintre bărbaţi, bulgarii întrec pe toţi la răbdare; mai puţin ca toţi rabdă ţiganii, şi ţigancele mai puţin decât toate: cum le strângi puţin în corset, „stai, ca spui, mânca-te-aş!"

De aceea, le slăbise pe chivuţe, lăsându-le însă tot la secret nemâncate, să se mai gândească - poate!. dar nu-i vine să crează.

Pe când vorbeşte d. Turtureanu, d. căpitan Pandele citeşte gazeta de seară, iar d. Lefter ascultă dus pe gânduri. La un moment, d. Popescu se face palid: un domn a intrat în berărie şi trece pe lângă masa lor către fund. Este şeful său de la minister, un tip foarte posomorât şi din cale-afară aspru. D. Lefter se scoală şi salută; şeful d-abia moţăie din cap şi se aşează la o masă puţin mai departe.

- Uite, zice d. căpitan şi arată celorlalţi gazeta, care scrie:

„Precum se ştie, cele două mari lotării s-au tras zilele trecute. Numerele cari au câştigat loturile cele mari, de câte 50 000 lei sunt:

la Constanţa-Universitate, 076 384 - la Bucureşti-Astronomie, 109 520.

Un lucru curios însă; până acuma, fericiții posesori ai numerelor câştigătoare nu s-au prezentat să-şi reclame dreptul. Pentru numeroşii noştri cititori şi gentilele noastre cititoare, în rândurile cărora am dori din suflet să se afle câştigătorii, amintim că, după şase luni de la trageri, nu se mai poate sub nici un cuvânt reclama vreun câştig. Sumele nereclamate până la termenul fatal trec de drept la fondurile societăţilor respective."

Cu tot respectul ce i-l insufla dlui Lefter şeful său, care-l ochea pe sub sprâncene din când în când cu privirea plină de mustrare - adică: „Dumneata ne tragi pe sfoară; scrii că eşti bolnav, ca să-mi lipseşti de la datorie, şi pe urmă-mi baţi berăriile. Bravo!" - cu tot respectul acela foarte legitim, d. Popescu nu se putu stăpâni la propoziţia finală din notiţa gazetei, şi izbucni într-un hohot de râs, un râs vânăt:

- Hahaha! să ştii, nene Turturene, că le găsim tocma a doua zi după termen... Îmi cunosc eu norocul!... Hahaha!

Râsul şi vorbele acestea au făcut pe d. căpitan Pandele să sară din loc. El, care până aci păstrase o atitudine calmă, mai presus de orice laudă, a trebuit în sfârşit şi el să izbucnească. Imputări amare de neglijenţă, de indiferenţă, de imprudenţă! Când are cineva hârtii de valoare aşa de mare, nu le lasă să se târâie astfel de colo până colo. Trebuie să fie cineva prea sec! Aşa trebuie să paţi când faci afaceri de o sută de mii de franci cu un zevzec! şcl. . Şi asupra acestora, d. căpitan pleacă, spumând şi înjurând ca un grad inferior. D. Lefter parcă n-a auzit nimic; bate toba încetinel cu deştele pe marmura mesii.

Peste câteva momente, domnul şef, care a plătit paharul său de bere, se scoală şi, trecând spre uşe pe lângă masă, zice:

- Domnule Popescu, dacă dumneata nu mai vrei să vii la serviciu, atunci, te rog, cel puţin trimite mâne cheia sertarului, unde ai acte publice în întârziere.

- Am fost bolnav, domnule şef.

- Mofturi!.

- Parol, domnule şef; mâne viu negreşit.

- Te rog! zice scurt şi apăsat şeful şi pleacă fără să salute.

D. Turtureanu se uită la ceas. Târziu! Trebuie să meargă la serviciul de noapte: peste un ceas trece inspectorul pe la secţie. Pleacă; d. Lefter pleacă după el. Se aruncă-ntr-o birje; d. Lefter se aruncă după el.

- Merg şi eu la secţie, nene Turturene, s-o mai văz pe hoaţa!

D. Turtureanu se-nvoieşte numai după ce amicul îşi dă cuvântul solemn de onoare că n-are să mai fie violent, n-are să mai facă nimica femeilor arestate. Pe drum, d. Popescu promite amicului său să-i ridice partea din câştig de la cinci la zece la sută, dacă se găsesc biletele.

- Pe viitorul şi pe onoarea mea! nene Turturene!

Au sosit. Nenorocire!. Inspectorul trecuse pe la secţie adineaori; cercetase la secret, notase ceva, foarte supărat, în portofel, şi liberase pe cele trei femei, îmbunându-le cu vorbe blânde.

- De mare belea mi se pare că m-ai dat, nene Popescule, cu ipohondriile dumitale! a zis d. comisar.

D. Lefter atunci a-nceput să se vaite.

- Prin urmare, care va să zică, dacă nici dv., poliţia, nu ne protejaţi contra bandiţilor, atunci, mă rog, ce mai rămâne? Am înţeles, care va să zică, cum merge chestia! Nu vă săturaţi nici cu zece la sută? Cât vreţi, cât poftiţi, domnule? şaptezeci? nouăzeci? sută la sută?

Şi apoi o cascadă, un torent de invective la adresa autorităţii, care e compusă din pungaşi, din zbiri complici cu briganzii! exemplu: d. inspector, care s-a-nvoit cu ţigancele.

- Frumos! sublim! adaogă, după o pauză de răsuflu, d. Popescu, cu un ton de acră ironie.

Ş-apoi, schimbând tonul, cu glasul tunător:

- Ruşine pentru acest început de secol! de trei ori ruşine!

Prudența şi amiciția au oprit pe d. Turturеanu să nu-i dreseze cuvenitul proces-verbal pentru insultă adusă autorității în exercițiul funcțiunii, şi poate că tot i l-ar fi dresat, dacă, asupra ultimelor cuvinte, d. Lefter n-ar fi ieşit în fuga mare ca un nebun, strigând că se duce să reclame la parchet.

Era cam pe la rândul al treilea al salipgiilor; mijea bine de ziuă, când d. Lefter, după ce rătăcise atâta vreme prin mahalale, ajunsese în sfârşit în maidanul din strada Emancipării, în fața cocioabei, de unde ridicaseră aseară pe cele trei chivuțe.

Poate. poate că rugămintea să biruie ce n-a putut birui violența. şi d. Popescu bate cu sfială la uşa sârmanei locuințe. Nici un răspuns. Mai bate o dată, tot aşa de discret... Acelaşi rezultat... Să bată mai cu inimă!... Dar mai multă inimă n-are. Se apropie în vârful galoşilor de ferestruică şi ascultă ce să fie înăuntru. În tăcerea dimineții umede şi neguroase, se aud bine horcăieli... Femeile, zdrobite de împrejurările prin cari trecuseră, dormeau duse.

D. Lefter şezu pe marginea de lemn a prispii şi aprinse o țigaretă. Şezu cât şezu aşa, meditând un discurs bine simțit pentru a convinge pe chivuțe că nişte femei muncitoare pot câştiga o avere într-un chip onorabil, fără să caute a ruina pe un om, de la casa căruia au câştigat totdeauna o bucățică de pâne. Ar fi păcat! şi mai la urmă, el a dat de ştire: biletele sunt anulate; dar zece, cincisprezece la sută, da! o avere necalculabilă, care le pică din cer: bogate, independente şi. oneste şcl. .

Deodată, se aude zgomot uşor în casă. În sfârşit, s-au deşteptat. Musafirul se scoală-n picioare, tuşeşte şi pune mâna pe bordul pălăriei. În acelaşi moment, uşa se deschide şi se arată-n prag chipul nețăsălat al fetii:

- Haoleu, mamă! săriți! c-a venit hăla iar!

Femeile sar degrab:

- Iar ai venit, nebunule? țipă Țâca.

- Ai venit iar la belete, ai? urlă bătrâna.

Şi, până să n-apuce d. Popescu să salute măcar, se pomeneşte fleaşc! drept în ochi, o strachină cu prune sleite:

- Na belete!

- Sa pui sa ne omoare, nevinovate, la poliție, ai? oțule!

Şi după ce i-au luat văzul, trage-i, pumni, palme, şi pe urmă care cu ce apucă, baba cu o cratiță, fata cu o scurtătură de lemn şi femeia cu un târn, şi dă-l tava pân noroi:

- Na belete! na belete! na belete!!!

Când au ostenit bine chivuțele, a plecat şi d. Lefter, destul de ostenit şi dumnealui, dar repede, şi cu capul gol, de degrab ce-i era, - şi chivuțele după el:

- Ho! Ho! nu mai vrei belete? sa mai vii la belete! ho! oarrba!!

Pe la şapte şi jumătate d. Popescu era acasă. Consoarta sa nu dormise toată noaptea de grije. Cocoana, văzând halul omului, s-a pornit pe plâns. De cu seara, venise un prieten de la minister şi lăsase o scrisoare.

O citeşte:

„Dragă Leftere,

Astăzi, când am plecat de la canțilerie, d. Georgescu, şeful, mi-a zis să te anunț că, dacă mâne nu vii la serviciu, poți să nu mai vii deloc, căci face raport de destituire şi pune să spargă broasca sertarului tău, unde ai încuiat dosarul cu afacerea Goldstein. Au venit astăzi trei deputați şi au făcut gură că se trăgănează lucrările. De mâne, începem, pe cât o ține Camera, canțileria la 8 dim. Te rog, în interesul tău, vino negreşit. Şeful e turbat rău.

Al tău fidel amic,
Mitică"

La opt şi cinci, d. Lefter, spălat şi premenit, suie treptele ministerului. Întreabă pe aprod:

- Şeful a venit?

- Acuşica, răspunde aprodul. A ordonat să mergeți imediat la dumnealui.

D. Popescu grăbeşte şi intră foarte umilit. Şeful, care se plimbă de colo până colo, cu mânile în buzunar, cum îl vede, se opreşte:

- Ai venit, domnule?

- Da, domnule Georgescu___

- Aici nu sunt domnul Georgescu, domnule! aici sunt domnul şef. Să-mi aduci la moment dosarul afacerii Goldstein. şi aldată, să ştii că te dau afară! Statul nu plăteşte impiegaţii, ca să facă beţii noaptea şi ziua să zacă - uite ce prăpădit eşti! - în loc să vie la datorie. M-ai auzit?. Mergi de-mi adu dosarul!

Impiegatul iese împleticindu-se. Se duce la masa lui de lucru, descuie sertarul şi apucă nervos un vrafde hârtii. Când dă să pună vraful pe masă, scapă pântre degete jos o hârtiuţă mică îndoită. S-apleacă - o ridică - o priveşte lung - dă un ţipăt.

Toţi zeii! toţi au murit! toţi mor! numai Norocul trăieşte şi va trăi alături cu Vremea, nemuritoare ca şi el!... Sunt aci!... aci, biletele!. aci era soarele strălucitor căutat atâta timp orbeşte pe-ntunerec!

D. Lefter e liniştit - acea linişte a mării, care, înţelenită în fine, vrea să se odihnească după zbuciumul unui năprasnic uragan: faţa ei este senină fără creţ, pe când în fundu-i zac atâtea sfărămături de corăbii înghiţite pe de-a pururi înainte de a fi putut ajunge la liman!

El ascunde-n sân, între flanelă şi piele, într-un plic de pânză, cele două bucăţele de hârtie tipărite conabiu, ca muchea unor farfurii pierdute pe veci. Surâzând de această reminiscenţă vizuală, se încheie la jiletcă fără pripă, se aşează bine în jeţul său de muşama şi aşterne cu mână sigură, pe o coală de hârtie ministerială, următoarea compoziţie, care, sub forma-i laconică, ascunde atâta bogată ironie:

„Domnule Ministru,

Sănătatea mea prea delicată nu-mi permite să mai suport asprimile de tot felul ale serviciului.

Vă rog dar respectuos să binevoiți a-mi primi demisia din postul ce ocup la acest onor. minister.

Binevoiți etc.

Eleutheriu Poppescu"

Ia apoi dosarul şi demisia şi intră hotărât la şeful, care lucrează cu nasul vârât în hârtii:

- Domnule şef, iată dosarul Goldstein.

- Bine, răspunde superiorul fără să ridice capul. Lasă-l aici.

- Şi mai iată, „domnule Georgescu", vă rog foarte mult, şi demisia mea.

- Bine. Las-o aici.

- Vă salut.

- Bine. Du-te.

După zece minute, omul care a scuturat în fine jugul nesuferitei robii intră la bancherul unde au fost depuse biletele *en gros*.

- Mă rog, unde se-ncasează câştigurile de la lotăriile cari s-au tras alaltăieri?

- Fondul e depus la Casa de depuneri, dar poate cineva să le-ncaseze şi prin noi. Aveți vreun bilet câştigător?

- Am. două câştigătoare, răspunde fără afectare d. Popescu, şi arată de departe biletele, ținându-le grațios între două degete.

- Sunt câştiguri mari?

- Măricele. Am amândouă câştigurile mari!

Bancherul deschide nişte ochi plini de admirație şi zice, dând să ia biletele:

- Dați-mi voie, mă rog.

Dar d. Lefter retrage încetinel mâna, dezdoieşte biletele şi întreabă:

- N-aveți listele oficiale?

- Ba da. Iată-le.

- Mă rog, zice d. Lefter cu vorbă răspicată, avem o dată: zero-şapte-zeci-şi-şase-de-mii-trei-sute-opt-zeci-şi-patru - Universitate-Constanţa.

- Nu, răspunde bancherul: una-sută-şi-nouă-mii-cinci-sute-două-zeci.

- Dă-mi voie, nu mă-ncurca: una-sută-şi-nouă-mii-cinci-sute-douăzeci - Bucureşti-Astronomie.

- Ba, pardon, zice bancherul. Bucureşti-Astronomie - zero-şapte-zeci-şi-şase-de-mii-trei-sute-opt-zeci-şi-patru.

D. Lefter nu-şi dă seama bine de ce, dar simte o sfârşeală şi cade, alb ca porţălanul, pe un scaun lângă cantor, întinzând machinal mâna cu biletele.

Bancherul le ia: se uită bine la liste, la bilete, la posesorul lor, şi, zâmbind şi el fără afectare, zice dlui Lefter, care ascultă stupid:

- Uite ce e, stimabile: v-aţi înşelat. şi iacă de unde provine. Dumneata ai. Ciudat lucru, ce-i drept. Cum s-a-ntâmplat!. Al dracului!. Dumneata ai la una tocmai numărul care a câştigat la cealaltă şi.

- Şi. ce?

- . şi viceversa.

Cum aude cuvântul viceversa, d. Lefter se face vânăt ca ficatul şi se ridică izbucnind cu o volubilitate supremă:

- Viceversa! Nu se poate, domnule! peste poate! Viceversa! Asta-i şarlatanie, mă-nţelegi! Vă-nvăţ eu minte pe dv. să umblaţi d-acu-ncolo cu infamii, şi să vă bateţi joc de oameni, fiindcă este o exploatare şi nu vă mai săturaţi ca vampirii, pierzând toată sudoarea fiecare om onest, deoarece se-ncrede orbeşte-n mofturile dv. şi cu tripotajuri ovreieşti de bursă, care suntem noi proşti şi nu ne-nvăţăm odată minte ca să venim, mă-nţelegi, şi să ne revoltăm. da! să ne revoltăm! Aşa să ştiţi: proşti! proşti! proşti!

Ş-a-nceput să se jelească, să se bată cu palmele peste ochi şi cu pumnii în cap şi să tropăie din picioare, făcând aşa un

tărăboi, încât a trebuit bancherul să ceară ajutorul forței publice ca să scape de d. Lefter.

Dacă aş fi unul dintre acei autori cari se respectă şi sunt foarte respectați, aş încheia povestirea mea astfel:

. Au trecut mulți ani la mijloc.

Într-un târziu, cine vizita mănăstirea Țigăneşti putea vedea acolo o maică bătrână, oacheşe, înaltă şi uscată ca o sfântă, cu o aluniță mare păroasă dasupra sprâncenei din stânga şi cu privirea extatică. Ea nu scotea un cuvânt, nu voia să răspunză la nici o întrebare; nu făcea nici un rău, era dimpotrivă foarte blândă. O singură apucătură denunța oarecum că, sub fruntea ei senină, clipea o minte cu reazimul dezrădăcinat: toată ziulica, maica Elefteria culegea, te miri pe unde le mai găsea, cioburi de străchini, pe cari le ascundea cu scumpătate în scunda ei chiliuță.

Tot într-un timp, colo departe, în haosul zgomotos al Bucureştilor, trecătorii puteau vedea un moşneag micuț, intrat la apă şi scofâlcit, plimbându-se liniştit, cu acea linişte a mării, care, potolită în sfârşit, vrea să se odihnească după zbuciumul unui năprasnic uragan. Bătrânelul se plimba, regulat, - dimineața, de colo până colo pe dinaintea Universității - seara, cum răsăreau astrii, de jur împrejurul Observatorului pompierilor de la bifurcarea bulevardului Pake, - şoptind mereu, cu un glas blajin, acelaşi cuvânt: „Viceversa!. da, viceversa!." - cuvânt vag ca şi vagul vastei mări, care, sub fața-i fără creț, ascunde-n tainicele-i adâncuri stâncoase cine ştie câte corăbii, zdrobite înainte de a fi ajuns la liman, de-a pururi pierdute!

Dar. fiindcă nu sunt dintre acei autori, prefer să vă spun drept: după scandalul de la bancher, nu ştiu ce s-a mai întâmplat cu eroul meu şi cu madam' Popescu.

LA CONAC

Din Poenița vine domol la vale un călăreț tânăr în buiestru țăcănit.

N-are de ce să gonească: soarele nu s-a ridicat nici de două sulițe; înainte de nămiez, are să ajungă la conac, la Sălcuța, dincolo de jumătatea drumului. Acolo stă un ceas, să dea grăunțe calului; până la toacă, e-n oraș, la boierul. Gândindu-se la boierul, se pipăie-n sân - legătura cu banii stă bine.

A trecut de cotul dealului la câmp deschis.

E a doua zi de Sfântul Gheorghe. Ceru-i fără pată cât de slabă în tot largu-i de jur împrejur. La vale, în zare adâncă, sclipește undoind aerul dimineții calde, iar în păduriștea de mesteacăni de pe poala din bătaia soarelui, pasările primăverii se-ngână și care de care se-ntrec în feluri de glasuri.

- Da-ncotro, 'ncotro, flăcăule? întreabă cineva din urmă pe tânărul călăreț.

Acesta întoarce capul. Din urmă îl ajunge un alt călăreț. De unde a răsărit omul acesta? fiindcă, tot drumul, tânărul, măcar că și-a întors privirile de multe ori pe calea umblată, nu a luat seama să mai vină cineva după el; chiar a gândit: câtă singurătate de dimineață pe un drum așa de căutat întotdeauna!

- La vale. răspunde tânărul. Da dumneata?

- Tot la vale.

Și cu vorba aceasta strângându-și calul în pulpe, trece alăturea înaintașului.

- Drum bun, flăcăule!

- Şi dumitale!

- Bine că te-ntâlnii!. Mi-e urât să fiu singur, mai ales la drum.

Călătorul după chip şi port e un negustor, vreun orzar ori cirezar, de cari umblă pân sate după daraveri; un roşcodan grăsuliu, cu faţa vioaie; cârn şi pistrui; dar om plăcut la înfăţişare şi tovaroş glumeţ; numai atâta că e şaşiu, şi când se uită drept în ochii tânărului, îi face aşa, ca o ameţeală, cu un fel de durere la apropietura sprâncenelor.

Merg ei astfel domol alături în buiestru ţăcănit, vorbind mai de una, mai de alta, şi rămâne lucru hotărât că se opresc împreună la conac pentru o gustare; şi din vorbă-n vorbă, nici nu prind de veste când ajung aci aproape să intre-n Sălcuţa. Cotind la stânga, de după tufişul movilei pe care stă biserica, li se arată, ca la o bătaie de glonţ, coperişul nou de tinichea al turnului strălucind în soare.

Tânărul îndeamnă calul ţinând scurt zăbala. Tot aşa şi negustorul. Calul ia vânt. Trecând prin faţa bisericii, flăcăul îşi face cruce. Atunci aude pe tovaroşul, rămas câţiva paşi înapoi, râzând grozav. Întoarce capul: tovaroşul, nicăieri. Mare minune!. Unde a putut pieri? A intrat în pământ?

Nu. E la han. Îl aşteaptă subt umbrar.

Flăcăul nu a luat seama că negustorul i-a fost trecut înainte. Fireşte că aşa a trebuit să fie: în pământ n-ar putea intra un călăreţ cu cal cu tot.

La conac, tingirile şi căldările clocotesc, grătarele sfârâie, cântă lăutarii, forfoteală şi larmă mare, şi clopote şi clopoţei, pe cari le sună vite şi cai mişcându-şi capetele.

Tovaroşii de drum, după ce atârnă de gâtul cailor trăistile cu grăunţe, se aşază la o masă. Negustorul scoate din geanta lui un şip cu rachiu şi cinsteşte pe tânărul. Bun rachiu!. O căldură plăcută cuprinde măruntaiele, şi ce poftă de

mâncare!. Mâncarea e bună şi vinul şi mai bun. Negustorul bea şi-mbie pe tânăr, voinic, se ţine bine: pahar la pahar şi duşcă la duşcă.

Încet-încet, tovaroşii s-au înfierbântat bine. Dar. le trebuie vin, şi degeaba bat în masă şi strigă: nimeni nu-i aude. E îmbulzeală mare înăuntru în prăvălie şi afară subt umbrar. Pierzându-şi răbdarea, negustorul se scoală de la masă şi merge-n cârciumă. Tânărul stă foarte aprins la locul lui, se şterge de sudoare şi suflă din adânc.

Celălat se-ntoarce mânând înainte o fată voinică şi frumoasă, care, cu mânecile cămăşii sumese până la subţiori, aduce pe o tavă uscătură şi udătură. Ajungând prin îmbulzeală la masă, şaşiul se uită lung la tânăr, ba-i mai face şi cu ochiul către fată.

Fata lasă tava pe masă şi porneşte. Flăcăul vrea s-o apuce de braţ; ea scapă şi pleacă; el o cheamă-napoi; ea-şi întoarce capul râzând, dă din umeri, parc-ar zice: „acu n-am vreme de jucării!", şi intră-n prăvălie. Şaşiul se uită la flăcău şi iar îi face cu ochiul: „după ea!". Flăcăul se scoală hotărât drept în picioare şi urmează calea ce i-o arată ochiul tovaroşului.

A trecut de mult de nămiez şi încet-încet au plecat, unii câte unii, cărăuşi, negustori şi drumeţi alţii, care la deal, care la vale, şi lăutarii au tăcut şi s-a liniştit de tot şi s-a limpezit locul.

La conac a mai rămas prea puţină lume. Într-o odaie, aţipesc aşa după masă cei doi tovaroşi, fiecare pe câte un pat.
Fata le aduce cafele. Acu nu-i mai e degrabă; poate sta şi de vorbă cu un drumeţ. Negustorul se uită şaşiu la fată, se uită şaşiu la băiat şi merge să vază ce mai e pe dincolo, pân odaia unde s-au pus nişte orzari să-nvârtească un ştosişor.

Acu, ce mai una-alta? Multă vreme nu poate sta de vorbă o fată care are atâta treabă. N-apucă să plece fata, şi roşcodanul intră-napoi. Tânărul s-a culcat de-a binele. Aş! E vreme de dormit acuma? Trebuie să meargă îndată după tovaroş în

odaia d-alături, unde e pont mare de câştig: orzarii sunt şi mai buni de iubit - joacă şi prost şi gros.

- Hai, scoală!

Între orzari, cine să fie? - Neica Dincă, unchiul, frate bun cu taica flăcăului nostru.

Nu stau mult la vorbă ca să înţeleagă unchiul de unde vine şi unde se duce tânărul. Vine de acasă şi se duce la oraş, să plătească boierului câştul întârziat, cinzeci de galbeni, pentru sfoara de moşie din Poeniţa, pe care o ţine taică-său în arendă.

Şi jocul porneşte iar...

Tânărul se vâră şi el... şi joacă.

- Mă, ţângăule - zice unchiul - ia-ţi calul şi mergi de-ţi caută de treabă!... Ai auzit?...

Dar ţângăul se uită în ochiul tovaroşului, care-i stă în faţă, şi se face că n-aude. Merge-nainte şi bine merge; are un noroc nemaipomenit.

- Mă, secule! zice unchiul. Ţi-e destul... Pleacă!...

Aş!... S-a-nserat de tot; nu se mai vede cartea; se aprind lumânări.

- Mă, băiete! a-nnoptat... Ce faci?...

- Lasă-mă, unchiule!

- . Bine! răspunde omul bătrân şi joacă-nainte.

Dar jocul e joc şi norocul noroc. Începe cartea flăcăului să se schimbe şi să meargă tot d-a-ndăratele. Sudori peste sudori. Tânărul se opreşte şi stă pe gânduri, uitându-se ca-n gol; dar întâlneşte ochiul tovaroşului, care-i dă o povaţă mai tare decât cea mai tare poruncă. Pune mâna-n sân şi scoate legătura. Înainte. Unchiul ridică ochii spre nepot, zâmbind cuminte şi, fără să mai zică o vorbă, îi apleacă cu multă luare-aminte asupra mesei.

E trei după miezul nopţii. S-a dus arenda!. şi două inele şi ceasul!. S-ar fi dus şi calul şi şaua, dacă unchiul şi orzarii n-ar fi suflat în lumânări şi n-ar fi mers să se odihnească. Cine

a câştigat?. Cine a ştiut să joace, fireşte: unchiul şi cu unul dintre orzari, tovaroşul lui; alţi doi orzari au pierdut, nu tocmai cât nepotul, adică nu tot ce aveau; dar au pierdut şi ei destul de frumos pe potriva unor negustori nu tocmai tari.

Acu, toţi jucătorii dorm, fiecare la odaia lui. S-a-nnorat de pe la miezul nopţii şi e întunerec adânc.

Flăcăul nostru stă pe prispă cu fruntea-ntre mâni, pe când, în picioare, drept, în faţă-i, stă tovaroşul său de drum. Înecat de gânduri, tânărul ridică fruntea-n sus şi-i pare că vede în întunerecul nopţii strălucind ochiul ciudat care l-a stăpânit toată ziua.

- Ce-i de făcut? întreabă.

- Dorm toţi butuc, şopteşte cald şaşiul... Uşa e scoasă din ţâţâna de jos... Dacă o ridici binişor, poţi intra pe dedesubt: poţi pe urmă s-o descui pe dinăuntru şi să ieşi frumos. Intră încetinel; lasă-te pe vine; mergi pe dibuite la paturi; ascultă bine unde răsuflă, şi trece-le cu basmaua asta pe la nas fiecăruia.
O dată să tragă-n suflet din mirosul ăsta, şi nu se mai deşteaptă până la ziuă, să-i tai cu ferestrăul.

Şi zicând acestea, îi dă basmaua-n mână şi-l împinge pe flăcău încet-încet spre uşe. Băiatul trece basmaua în mâna stângă şi, ştergându-se de sudoare:

- Doamne! doamne! suspină el şi cu dreapta-şi face cruce.

Atunci un hohot straşnic se aude. Flăcăul se-ntoarce-n loc. E beznă-mprejuru-i, şi nicăieri ochiul luminos al tovaroşului. Tânărul se moleşeşte din toate-ncheieturile şi se prăbuşeşte pe prispă.

. Se face ziuă.

- Scoală, mă! aici ai adormit, procopsitule? zice un glas cunoscut.

Flăcăul se trezeşte buimăcit.

Unchiul îl cheamă în odaie; nepotul ascultă d-abia târându-se pe picioare.

- Cât ai pierdut, mă?
- .Tot.
- Cât tot?
- Ce-am avut eu. şi.
- Şi ce mai?
- Şi. arenda.
- Cinzeci de galbeni?

Nepotul dă din cap punând ochii-n pământ.

- Cine te-a pus să joci, dacă nu ştii jocul?
- Dracul m-a pus!
- Nu ţi-am spus de trei ori să pleci?
- Da.
- N-ai înţeles că te luam la sigur?
- Nu.
- Prostule!

Şi unchiul trage din brâu un pungoci mare, scoate o mână de bani şi numără pe masă.

- Numără-i şi tu. Sunt cinzeci?
- . Da.

După o tăcere, în timp ce băiatul a strâns banii, i-a legat şi a vârât adânc legătura în sân:

- Cu mine să joci tu, mă! ţângăule mucos?

Şi-i arde părinteşte două palme straşnice.

- Altă dată să nu te mai apuci să joci cu oameni bătrâni, dacă nu ştii juca! Ia-ţi acu banii şi pleacă degrabă la boierul. Uite. mai ţine doi lei de parale, să ai ce mânca pe drum.
- Sărut mâna!

În câteva clipe, băiatul e călare.

- Ei! ce stai? nu pleci?
- ... Unchiule, să-ţi faci pomană, să nu spui taichii, că mă omoară!
- Dacă te faci băiat de treabă, nu-i spui.
- Mă fac. sărut mâna!

Şi flăcăul dă câlcâie buiestraşului.

- Mă! strigă după el unchiul. Ia seama, că te ia dracul dacă te mai iei după el, nătărăule!

Către seară, tânărul, flămând şi-nsetat, trece pe dinaintea conacului de la Sălcuţa în buiestru-mbăşicat. O fată naltă şi voinică cu mânecile sumese până la subţiori, stând rezemată de un stâlp al prispei, se uită lung după călăreţ. El apleacă bărbia-n piept, strânge scurt zăbala şi îndeamnă calul la iuţeală. Vrea şi el să se uite o dată înapoi, dar a apucat să cotească la dreapta de după movila bisericii, şi prispa conacului nu se mai poate vedea.

Ajungând la cotul dealului, unde apucă drumul spre Poeniţa, buiestraşul gâfâind îşi potoleşte puţin mersul la urcuş.

Soarele, scăpătând la apus, se uită îndărăt cu stăruinţă caldă la păduriştea de mesteacăni, unde atâtea pasări ale primăverii se cheamă, se-ntreabă şi-şi răspund, se-ngână şi se-ntrec în fel de glasuri, întorcându-se fiecare pe la cuibul său.

REPORTAJ

„Revolta națională" apărea sub direcția mea acu vreo cinsprezece ani, pe vremea cabinetului Brătianu. Era o gazetă eminamente combativă, făcând crâncenă opoziție.

Tăria noastră nu stetea atât în articole de fond sau în polemice, cât în informațiuni de senzație țesute cu observațiuni veninoase. Turbasem şi pe public, şi pe politicieni, şi mai ales pe confrați, cu descoperirile celor mai intime secrete ale culiselor politice, sociale şi chiar familiale. Poliția înnebunea căutând în zadar să afle izvorul ştirilor „Revoltei".

Şi ce simplu lucru! Toate le aflam de la o damă din societate, care le lua într-adins pentru noi de la un stâlp al puterii, un om foarte de sus. Câte trele părțile erau interesate să lucreze cu cea mai perfectă discrețiune: bărbatul de stat îşi exercita prin canalul nostru micile răutăți şi marile intențiuni, dama câştiga frumos de la noi, iar noi țineam recordul gazetelor bine informate. Oricine ar fi citit însă cu destulă luare-aminte foaia noastră ar fi trebuit măcar să bănuiască: pe câtă vreme pe toți oamenii de la putere îi tratam cu ou şi cu oțet, pe bărbatul nostru de stat îl maltratam cu zahar şi cu apă de trandafir.

Dar, din nenorocire, izvorul informațiilor a trebuit să ne sece odată. Bărbatul de stat a căpătat misiunea pe care o vâna demult şi a părăsit capitala; astfel, am rămas - dama, dezolată fără bunul ei amic, iar noi, şi mai dezolați, fără informații.

A voit dama să ne servească cu ştiri din alte izvoare; dar au început să plouă dezminţirile, şi confraţii s-au pornit să-şi verse focul asupra „Revoltei", care, „fără nici un scrupul". „mincinoşi!. infami!. caraghioşi!." în fine toate graţiozităţile de cari sunt capabili nişte confraţi geloşi de un îndelungat succes.

Atunci, am luat un reporter special.

Câteva zile am scăpat de dezminţiri şi de invectivele confraţilor... Da! dar ce informaţii, Dumnezeule! Judecaţi singuri:

„Azi s-a ţinut un consiliu de miniştri, la Ministerul de Interne."

„Primul ministru va pleca mâne sâmbătă la Florica. Probabil că se va întoarce luni sau marţi, dacă nu se va hotărî să rămână acolo mai multe zile."

„D. ministru al Cultelor a lucrat ieri, miercuri, cu M.Sa Regele."

„Aflăm cu plăcere logodna d-lui Alexandru Popescu, vechi funcţionar, cu doamna Alexandrina Ionescu, mama tânărului poet Horaţiu Ionescu, impiegat la biroul de servitori de pe lângă Prefectura poliţiei Capitalei. Toate urările noastre de fericire junei perechi."

„După cererea doamnelor Tudoriţa Ştefănescu şi Fani Teodorescu, s-au permutat, întâia în postul de moaşe la plasa Z... în locul celei de-a doua, iar cea de-a doua în aceeaşi calitate în plasa X... în locul celei d-întâia."

*

Când a intrat reporterul meu de dimineaţă, l-am întâmpinat spumând:

- Domnule Caracudi, nu merge aşa! Cu informaţiuni ca ale dumitale, dăm de mal gazeta. Informaţii sunt astea? Fireşte că s-a ţinut azi un consiliu de miniştri, fiindcă acolo în fiecare joi se ţine câte unul!. Fireşte că primul ministru va pleca sâmbătă, după regulă, la Florica, ca în toate sâmbetele, şi se va întoarce, iar după regulă, ori luni, ori marţi, ori miercuri, ori în altă zi!. Fireşte că ministrul cultelor a lucrat ieri la palat, fiindcă miercurea este ziua fixă de lucru a acestui secretar de stat cu Regele!. Şi pe urmă. Ce-mi pasă mie de logodna junei Alexandrina!. ce interes poate avea pentru cititorii noştri permutarea moaşelor d-tale!. Ce? vrei să omori „Revolta", nene?. spune!

- Ba nu!

- Atunci!. Mie îmi trebuiesc, domnule, informaţiuni politice de senzaţie.

- Dacă nu sunt, domnule director.

- Trebuie să fie!. Altfel, cu regret, amice, nu eşti bun de noi!

- Am înţeles, domnule director.

- Pleacă, aleargă! Vâră-te peste tot, în lume, în localuri publice şi oficiale, în cercuri politice; scotoceşte, miroase, află, află, află!

D. Caracudi a plecat foarte hotărât. Peste câteva ceasuri, pe seară, se întorcea mândru. Avea de ce. Aflase lucruri cu deosebire interesante de la un personaj politic, al cărui nume nu vrea să-l spună. Între altele, iată:

1. O mare neînţelegere în sânul Consiliului de Miniştri;

2. O criză ministerială iminentă;

3. Intenţia guvernului de a spori efectivul armatei şi anii de serviciu;

4. Zgomote despre un grav incident diplomatic;

5. Un divorţ scandalos în lumea mare.

- Ei, ai văzut?... zic. Cine e amicul care ți-a comunicat toate astea?

- Asta nu se poate, răspunse Caracudi; am dat parola de onoare să nu-i spun numele. De aminteri, dacă ar afla că l-am trădat, nu mi-ar mai spune nimic aldată.

- Bravo, domnule Caracudi! frumoasă recoltă. Aşa da! dă-i înainte! d-ta ai apucături americane; vei avea un frumos viitor ca ziarist român.

Şi în adevăr, pe fiece zi reporterul a mers progresând, aşa încât, în scurt timp, „Revolta", compromisă oarecum în ultimele două săptămâni, se ridică la vechiul ei nivel de popularitate, ba chiar mai sus. Niciodată atâta succes... Bravul meu Caracudi! De exemplu:

„Putem spune, din sorginte autorizată, că ieri s-a petrecut la palat o scenă, care caracterizează situațiunea întreagă ca imposibilă de susținut. Guvernul e pe ducă. La ediția de seară amănunte".

Apoi, la ediția de seară:

„Se ştie că Regele de mult îşi dă seama de starea nenorocită în care a ajuns țara, şi nu pierde nici o ocazie pentru a-şi manifesta nemulțumirea față cu guvernul vizirului. Regele pândea de mult momentul când să spună verde şefului colectivității ce crede despre această politică descreierată. Astfel, ieri, când vizirul a mers la obicinuita audiență, Regele s-a închis cu dânsul în cabinetul de lucru, luând cele mai stricte precauțiuni a nu fi auzit de nimeni, şi i-a tras vizirului o săpuneală numărul unu, făcând critica amănunțită şi foarte aspră a acestei politice, care consistă în a tolera «jafuri, asasinate şi procese scandaloase», după propria expresie a vizirului.

Tot timpul, vizirul a tăcut cu ochii în pământ, galben la față ca un cadavru.

La sfârşit, Regele, arătând că situația a devenit intolerabilă pentru țară şi pentru Coroană, a spus răspicat:

- *Nu mai merge, domnilor, nu mai merge!*

S-a observat chiar de servitori aerul plouat al vizirului la ieşirea din palat."

De prisos a mai spune ce succes a avut gazeta noastră seara. Ediția pentru capitală s-a *epuizat* în câteva momente, aşa că am fost siliți să tragem încă o mie de exemplare (încă trei, am spus noi a doua zi).

„Al dracului Caracudi! gândeam eu. De unde le află? Trebuie numaidecât să ştiu de unde le află."

Toate stăruințele mele pe lângă el au rămas infructuoase; peste putință să aflu sorgintea de unde căpăta atâtea ştiri. Încăpățânarea lui m-a scos din răbdări. M-am hotărât să-i dejoc rezistența, smulgându-i secretul într-un mod fie chiar nedemn.

A doua zi, o zi încântătoare de toamnă, reporterul mi-a spus de dimineață:

- Mi se pare că pentru ediția de seară o să am o informație în legătură cu cea de ieri, cu scena dintre Rege şi vizir. Adineaori când veneam încoace, am văzut pe vizirul intrând iar la palat. Să vedem. Mă duc. Mă-ntorc într-un ceas cu informația.

„De astă dată trebuie să te prinz!" am zis în gândul meu, şi imediat mă luai pe urmele lui mai discret decât un bătrân detectiv.

Caracudi, fără a bănui câtuşi de puțin, ieşi pe bulevard în Calea Victoriei. Un moment, se opri la fereastra unei prăvălii de galanterie; apoi, urmă înainte cu pas potolit. Ajungând în colțul stradei Nouă, se opri la Capşa, aşezându-se afară la o mesuță. Eu stăm în colțul otelului de Boulevard. Vreo douăzeci de minute m-a ținut aşa, el pe scaun şi eu în picioare. S-a sculat şi a apucat spre palat. După el. Dar, din nenorocire.
în dreptul lui Oteteleşeanu, la deschizătura largă a pieței Teatrului, l-am pierdut din ochi în mulțime. Caut în sus, caut în jos: nicăieri. S-a suit desigur în vreun otel, unde are întâlnire cu omul lui - vreun deputat, senator. ori ştiu eu? Când mă desperasem şi porneam să mă-ntorc la redacție, cu gândul a reîncepe jocul la prima ocazie, iată-l pe omul meu că

iese din prăvălia de specialitate a Regiei cu un pachețel în mână. Şi-a luat tutun!. Apucă tot în sus spre palat. După el. Dar, trecând pe dinaintea tutungeriei, mi-arunc ochii să văd dacă nu e cineva acolo cu care să fi comunicat. În prăvălie, nimeni afară de vânzătoarea şi impiegatul. Trecând pe la palat, Caracudi taie drumul, salută pe cineva de la fereastră şi urmează domol înainte. Ajungând şi eu în fața palatului, trag cu ochiul şi văd la geam un tânăr ofițer de roşiori. Caracudi îşi ia seama mai încoa de Episcopie; se întoarce în loc şi porneşte înapoi. Mă ascunz repede într-un gang. Trece la vale. Ies după el la potrivită distanță, ținând ochii la pălăria lui cenuşie ca argintul. În dreptul palatului pălăria cenuşie salută iar. Iar ofițeraşul.

„Nu cumva?." gândesc eu.

Reporterul apucă la dreapta pe lângă grădinița palatului. în strada Sf. Ionică. După el. În intrarea Rosetti. În Cişmegiu. Trece puntea. Merge drept la bufet. Eu stau ascuns lângă movilă şi nu-l iert din ochi. Bea cafea şi fumează din tutunul cel proaspăt. Desigur aci are întâlnire cu omul de la care ia informațiile. Îl aşteaptă. Îl aştept şi eu. Reporterul scoate blocul din buzunar şi scrie. E o vreme splendidă, şi grădina sub cerul limpede de toamnă, e mai frumoasă ca totdeauna. În aer linişte; ici şi colo pică încetinel frunze galbene, învârtindu-se-n clipe largi până la pământ în jurul coadelor vestejite, şi de departe s-aude glas de lebădă.

Dar omul meu a isprăvit de scris; plăteşte, se scoală şi apucă spre locul unde mă aflu. Mă dau binişor pe după movilă. Porneşte spre intrarea Rosetti înapoi. După el. Iese prin strada Brezoianu. Suie bulevardul. Acum grăbeşte pasul. şi eu pe al meu. Unde mă duce?. Să vedem.

La redacție. Intră. Dau fuga. Când intru, Caracudi scoate blocul.

- Ei? întreb eu.

- Stăi să vezi! răspunde cu un zâmbet triumfător, şi-mi pune îndată sub ochi, cu indicaţia caracterelor „compacte" de întrebuinţat, următoarea informaţie:

„Am dat aseară o informaţiune relativă la scena petrecută ieri la palat între Suveran şi vizirul. Astăzi suntem în poziţiune a da, din acelaşi izvor autorizat, amănunte asupra urmării acelei scene, cari stau în legătură cu zgomotele înregistrate de noi despre o iminentă criză ministerială.

Astăzi, vizirul, cu aerul foarte abătut, a urcat treptele palatului pe la 9 dim. Regele l-a făcut s-aştepte mai mult de o jumătate de oră în anticameră. În vremea aceasta, servitorii şi ofiţerii de serviciu au observat că vizirul ofta adânc, gândindu-se la frumoasele zile de la Aranjuez, când tăia şi spânzura, bucurându-se de încrederea fără margini a Suveranului, care acuma, domirit - *mieux vaut tard que jamais* - îi întoarce spatele ca unui lacheu, de serviciile căruia stăpânul este absolut nemulţumit, şi pe care vrea să-l dea afară, ca pe orice lacheu netrebnic.

În fine, Suveranul, primind pe vizir în cabinetul de lucru, i-a repetat aceleaşi imputări, asupra intolerabilei situaţiuni. Vizirul, tremurând şi cu glasul plin de lacrimi, a zis:

- Atunci, Sire, nu mai rămâne alta de făcut decât.

- Decât? a întrebat Suveranul.

- Decât.

Şi neputând pronunţa cuvintele: «. să-mi dau demisia şi să mă retrag în viaţa privată.», s-a pornit pe plâns, ca o babă bătrână copleşită de parapon.

Precum se vede, zilele politicei de *jafuri, asasinate şi procese scandaloase* sunt numărate. Nu mai va fi vorba de astă dată de o remaniare ministerială parţială, de o cârpeală după cunoscuta sistemă vizirială, ci de prăbuşirea completă a şandramalei colectiviste."

- Bravo, dragă Caracudi! am strigat eu. Eşti mai tare decât puteam să-mi închipuiesc! Tu eşti norocul „Revoltei naţio - nale"!. Decât. să-mi dai voie să-ţi spun că acuma ştiu.

- Ce?

- Izvorul de unde capeţi informaţiile. Îl cunosc.

- Aş!

- Pe ce te prinzi?

- Pe ce pofteşti.

- Pe un dejun la Iordache. Primeşti?

- Primesc, zise Caracudi, sigur că mă bea.

- Vrei să-ţi spun de unde?

- De unde?

- Vino-ncoace.

Îl trăsei atunci la o parte, în cabinetul meu de director, închizând uşa cu mai multă precauţie ca Regele când vrea să vorbească vizirului, şi-i şoptii răspicat, privindu-l diabolic până-n fundul ochilor:

- Din Ciş-me-giu!

Caracudi se făcu mai galben ca vizirul din informaţia lui. Dar... *si augur augurem* - strângându-i mâna cu efuziune, mă grăbii să-i adaog:

- Nu face nimic asta!... Sunt foarte mulţumit de serviciile tale. „Revolta" fără ele n-ar plăti o para chioară, cu toate articolele şi foiletoanele noastre. Hai să dejunăm!

Am dejunat minunat. Caracudi clipea din ochi foarte mulţumit.

- Mă rog ţie, l-am întrebat eu la cafea, după ce-i spusesem itinerariul lui de dimineaţă în toate amănuntele - mă rog ţie, când e vreme bună ca astăzi, înţeleg: dar cum faci când e vreme rea?

- Când e vreme rea?... stau acasă.

- Mai bem o înfundată?... Asta o plătesc eu.

Ştiu c-am râs!. Am plătit, el dejunul şi eu suplimentul, şi ne-am întors foarte veseli la redacţie.

- Trei ceasuri!... Caracudi! strig eu; repede după informaţii! Caută-le cât mai „senzaţionale"!

- La moment! răspunde bravul meu reporter şi pleacă grabnic spre palat.

Eu rămân în odăița umbroasă a redacției să-mi scriu articolul de fond: *Ce gândește Suveranul?...* Să vedem, ce poate gândi Suveranul?...

Moi pana în călimări şi, picotind cu capul plecat pe masă, mă gândesc. mă gândesc.

Ce vreme splendidă!... Ce frumoasă trebuie să fie grădina acum către seară sub cerul limpede de toamnă. Ce linişte în aer. Parcă văd cum pică încetinel ici şi colo frunzele galbene, învârtindu-se în clipe largi până la pământ în jurul coadelor veştejite. şi parcă de departe auz glas de lebădă.

Al dracului Caracudi!.

Ia să vedem acum: *ce gândește Suveranul?*

ULTIMA ORĂ!...

Mă aflam în toiul conflictului româno-bulgar, în parcul de la Sinaia. Vreme splendidă, deşi prea călduroasă, şi o mişcare neobicinuită: pe de o parte afluenţa trenurilor de plăcere, ale căror bilete, fiindcă lunea cădea între două sărbători, erau valabile până miercuri dimineaţa; astfel, se-ngrămădea lumea pentru bâlciul de a doua zi marţi, Sf. Maria, când e şi hramul mănăstirii; pe de altă parte, era hotărâtă pentru după amiazi plecarea Suveranilor noştri spre străinătate.

Fizionomia parcului era destul de caracteristică. Persoanele oficiale - Curtea regală era în mare doliu - redingotă şi mănuşi negre, pălărie înaltă; generalii şi ofiţerii în uniformă de mare ţinută; mult public de elită şi lume de jos destulă. Unii steteau la mese în faţa bufetului, pe când alţii se plimbau în sus şi-n jos.

Aşteptând să-mi aducă o cafea, mă pomenesc bătut pe umăr cu multă discreţie. Un amic, reporter la ziar. A venit să asiste la plecarea Suveranilor, spre a face cuvenita dare de seamă în ziarul său, un ziar foarte belicos.

- Ai aflat?

- Ce? zic eu.

- Care va să zică, nu ştii nimic?

- Ce frate?

- Aseară s-au prins doi inşi, un bulgar şi un italian.

- Unde?

- Pe bulgar l-au prins la Valea Largă când se cobora din tren şi pornea pe jos către Sinaia. Au găsit la el două revolvere, două cuţite şi multe scrisori iscălite de Sarafoff, de Dimitroff, de Trifanoff şi de ăsta. cum îl cheamă, frate?. de.

—. „ De Ciciu Penciu...

- Da, de Ciciu Penciu.

- Ei! şi?

- Ei! şi... a vrut el s-o întoarcă, s-o răsucească; s-a contrazis şi l-au arestat.

- Şi acuma, unde e?

- E închis la cazarma vânătorilor în deal.

- Ei! dar italianul?

- Care italian?

- Italianul pe care l-a prins.

- Nu, nene; nu-ţi spui că e bulgar?

- Bine, ăsta pe care l-a-nchis la cazarma vânătorilor, da, e bulgar; dar ăla pe care spuseşi că l-a prins la Buşteni. nu era italian?

- A! da! ala, da, ala era italian.

- Ei! cu ala cum stă lucru?

- Vine din America... S-a găsit la el un pachet de dinamită, cam de vreo patru kilograme, otravă şi...

- Şi mai multe scrisori.

- Da, mai multe scrisori. De unde ştii?

- Ei, bravo! se putea fără scrisori?... Fac prinsoare că scrisorile sunt de la Bresci şi de la Luccheni.

- Exact.

- Şi, întreb eu, ce s-a făcut cu acest anarhist? Unde l-au închis? Tot la cazarma vânătorilor?

- Aş! asta e teribil. că le-a scăpat!

- Cum se poate?

- Da, le-a scăpat frumuşel. Pe când voiau să-i ia dinamita şi să-l lege, repede a dat brânci unuia dintre agenţi, pe alt agent l-a răsturnat cu o lovitură de picior în pântece, pe urmă a scos un pumnal şi un revolver şi ameninţându-i s-a făcut nevăzut. Se crede că s-a ascuns în pădurile Peleşului. S-au luat cele mai straşnice măsuri ca să fie prins. Înţelegi, ce primejdie!

- Bine, zic eu, astea trebuie să le dai la gazeta d-tale.

- Fireşte că le dau. Acu mă duc la telefon. Stai puţin, mă-ntorc îndată. îţi aduc ştiri din Bucureşti.

Şi a plecat amicul meu la telefon. Rămânând singur, iată văd un ofiţer de vânători cunoscut.

- Iubite căpitane, iartă-mă să te rog un lucru; nu s-ar putea să văz şi eu pe bulgarul.

- Care bulgar?

- Bulgarul prins la Valea Largă. care e arestat la dv. în cazarmă în deal?

- Un bulgar arestat la noi la cazarmă?... Poate de acum douăzeci de minute încoace. Acuma viu de acolo.

- Nu, frate, arestat de aseară... S-a găsit la el două revolvere, două cuţite şi mai multe scrisori de la Sarafoff, de la Dimitroff, de la Trifanoff şi de la Ciciu Penciu.

- Fugi, monşer! Cine ţi-a spus gogoşile astea?. N-avem nici un bulgar arestat. Poţi, daca vrei, să mergi să te convingi. Salutare, mă grăbesc; e târziu, trebuie să dejunez mai devreme; escortăm pe Maiestăţile Lor la gară.

Când căpitanul a făcut câţiva paşi, iată se întoarce de la telefon reporterul meu foarte încruntat.

- Nu ştii nimic.

- Ba ştiu, zic eu; ştiu că bulgarul dumitale nu există la cazarma vântătorilor: acum am vorbit cu căpitanul... (şi i-l arăt pe căpitanul, care se depărtează prin mulţime) mi-a spus că sunt toate gogoşi, că la cazarma lor nici pomeneală n-a fost despre vreun bulgar.

- Da?. bravo! În adevăr că acuma nu mai există nici un bulgar la cazarma dumnealor. Dar pentru ce?. Pentru că nu l-au păzit cumsecade şi l-au lăsat să scape. Bine c-am aflat-o şi pe asta!. Dar în sfârşit, asta n-are atâta importanţă; asta e veche. Să-ţi spui ce am aflat acuma la telefon din Bucureşti. E lată rău! Războiul e declarat.

- Ce?! zic eu îngrozit.

- Douăzeci şi trei de ofiţeri români şi treisprezece soldaţi, făcând exerciţii pe malurile Dunării, între Călăraşi şi Giurgiu, au fost înconjuraţi de echipajul unei şalupe bulgare, care debarcase pe teritoriul nostru, dezarmaţi, făcuţi prizonieri, încărcaţi în şalupă şi trecuţi pe malul bulgar.

- Cum se poate?

- Vezi dar că nu mai putem sta cu braţele încrucişate... Stai un moment. Mă duc la telefon, să dau amănunte despre evaziunea bulgarului.

- Care bulgar?

- Bulgarul care a evadat de la cazarma vânătorilor.

- Ce amănunte, domnule? De unde ştii şi amănuntele?

- Ce-ţi pasă?

Şi zicând acestea, bravul meu aleargă la telefon.

Mă ridic înecat de vestea războiului. am nevoie să mă mişc, nu mai pot sta locului.

La câţiva paşi, un grup de domni, între cari şi un domn ministru, de care am deosebita onoare a fi cunoscut.

Mă apropiu cu respectul cuvenit şi salut. D. ministru îmi răspunde foarte politicos şi îmi întinde mâna. Mă miră mult că d. ministru nu pare îndestul de emoţionat de lovitura echipajului şalupei bulgare.

- Scuzaţi-mă, îndrăznesc eu, domnule ministru... E adevărat?

- Ce? întreabă d. ministru, zâmbind ca şi cum ar înţelege ce sentimente mă muncesc.

- . O şalupă.

- . Bulgărească?. zice d. ministru accentuându-şi mai bine zâmbetul.

- . Da. zic eu.

- Linişteşte-te. N-a făcut până acuma nici un prizonier român.

Apoi, către toţi:

- Hotărât, oamenii aceştia vor să smintească lumea!

Pe urmă, către mine:

- Ei, cum îţi vine dumitale să crezi aşa baliverne?

- De! domnule ministru, zic eu, ştiu eu ce să mai crez şi ce să nu mai crez? De exemplu, istoria cu evaziunea bulgarului.

- Care bulgar?

- Care a fost prins aseară la Valea Largă şi închis la cazarma vânătorilor din deal. zice că a reuşit să fugă.

Ministrul şi toată lumea din grup încep să râză.

Dar eu urmez:

- Şi anarhistul pe care l-au scăpat la Buşteni, care venea din America cu patru kilograme de dinamită.

- Nu v-am spus eu, zice d. ministru, că o să smintească lumea?... Uite-n ce stare l-au adus chiar pe un om ca dum¬nealui, care de! orişicât. om cu condei.

Zicând acestea, d. ministru ne salută frumos şi după ce mai mă-mbărbătează încă o dată, asigurându-mă că războiul nici n-a început, nici n-are să-nceapă, se depărtează.

Ameţit, mă rentorc la scaunul meu şi şez la loc, să aştept pe d. reporter, care trebuie să se întoarcă de la telefon.

Nu aştept mult; iată-l.

- Ei? întreb eu. Mai ai ceva nou din Bucureşti?

- Se vorbeşte cu stăruinţă despre asasinarea unui judecător de instrucţie.

- Nu mă-nnebuni!... Dar ştii ce am aflat eu?... Acu am vorbit cu ministrul X...

- Cu ministrul X! ?

- Da.

- Ei?

- E mai lată decât toate!

- Ce?

- Podul de pe Dunăre.

- Ei? podul de pe Dunăre.

- Podul de la Cernavoda.

- Ei? podul de la Cernavoda.

- Nu-nţelegi?

- A sărit în aer?!!

- Da, zic eu; cum ai ghicit?

- Mi s-a spus ceva la telefon, dar nu credeam. Mă duc să dau confirmarea ştirii!

- Şi pleacă glonţ.

- Stăi! strig eu.

Mă iau după el, îl ajung şi-l opresc:

- Nu uita să telefonezi că de trei zile escadra bulgară bombardează Constanţa.

- Constanţa?... Bine!

BORIS SARAFOFF!...

Pe vremea conflictului româno-bulgar.

La cunoscuta ospătărie Enache, în compartimentul popular, unde unele feluri de bucate se servesc şi cu jumătatea de porţie, se află, cătră ora două după amiazi - oră la care toată lumea de rând a plecat de la dejun - o companie de patru tineri, urmând o dispută destul de animată.

Cine sunt aceşti tineri?

Asta puţin importă. Să zicem că-i cheamă A., B., C. şi D.

Ce sunt aceşti tineri?

Asta importă mai mult, şi asta o s-o înţelegem, dacă vom urma cu atenţie călduroasa lor dispută.

Să ascultăm.

A. (cătră D.) - Poftim! două fără douăzeci şi cinci! Unde e?...

D. (foarte îngrijat) - Ştiu eu?... În orice caz, nu stric eu!

A. (cătră D.) - Da cine? eu?.

B. (cătră D.) - Dumneata strici, fireşte! Dacă nu erai dumneata, nu-i pierdeam urma! nu ne scăpa aşa!

C. (cătră D.) - Dacă dumneata nu te simţeai capabil să-l aduci negreşit, de ce te-ai băgat?

D. - Domnilor, eu vă spun că vine, mi-a zis că vine, dar că nu ne mai spune nimic. I-am promis pe parola de onoare că nu-l mai întreb nimic, şi mi-a promis negreşit să dejuneze

aci cu noi: trebuie să vie! peste putință să nu vie!. Câte ceasuri sunt?

C. — Două fără douăzeci!... (dezolat) Nu mai vine!

A. şi *B.* (dezolați) - Nu mai vine!

C. (către D.) - Pentru ce n-ai stat la uşe, să-l iei în trăsură când a ieşit?

D. (dezolat) - Am stat. la uşa dinspre Doamna Bălaşa, pe unde iese totdeuna.

B. - Ei?

D. — Am stat până la unu. A-nceput ploaia. Am reintrat în palat, l-am căutat la biuroul lui.. Plecase!...

A. — Ieşise pe uşa principală dinspre cheiul Dâmboviții!

B. (către D.) - Vezi că eşti zevzec?

D. — De ce, domnule?

B. — Fiindcă trebuia să bănuieşti că-ți poate scăpa. De ce l-ai pândit la uşa palatului? Nu ştiai că palatul mai are şi alte ieşiri? Trebuia să-l aştepți la uşa cabinetului când iese. Ai văzut cum ți-a tras chiulul?

Oricine înțelege, crez, din această fierbinte convorbire, că cei patru tineri nu pot fi decât nişte infatigabili reporteri de ziar, şi că persoana căreia i-au pierdut urma, fiindcă a ştiut să le scape cu atâta dibăcie, nu poate fi decât inteligentul jude de instrucție de pe lângă onor. trib. Ilfov, simpaticul meu amic J. Th. Florescu, care a mandat şi ordonat tutulor agenților forței publice să-i aducă, de unde or şti, pe numiții Boris Sarafoff, Vladimir Kovaceff, D. Davidoff, D. Troleff, D. Iconomoff şi Al. Burlacoff, pentru a fi ascultați asupra inculpărilor ce li se aduc pentru faptele prevăzute şi penate de art. 47 combinat cu art. 226 şi 332 din cod. pen.!

Dar până să execute agenții forței publice ordinul neobo¬sitului jude de instrucție, să urmăm a asculta disputa tinerilor reporteri.

C. — Domnilor, ora este două fără un sfert... Crez că e de prisos să mai aşteptăm... (Cu ironie:) Să mulţumim amicului D. de inteligenţa cu care a ştiut să conducă urmărirea omului nostru şi să mergem să ne vedem de treburi.

A. şi *B.* (cu mult sarcasm către D.) - Mersi, monşer...

D. — Dar.

Toţi ceilalţi trei — Mersi, monşer, şi la revedere...

Zicând acestea, pornesc să iasă. Dar D., atins până-n suflet de maliţiozitatea confraţilor, li se pune în cale şi, emoţionat, după ce a făcut, încruntându-şi fruntea, apel la o inspiraţie, le zice cu un ton suprem:

- Domnilor! un moment... Ştiu unde este!... Câte ceasuri sunt?

- Două fără zece.

- Staţi aci! Vă conjur să mă aşteptaţi o jumătate de oră. Dacă la două şi douăzeci nu sunt cu el aici, atunci. vă dau voie să nu mă mai stimaţi. Mă duc! Vi-l aduc!! Trebuie să vi-l aduc!!!

Şi zicând acestea, omul rănit de sarcasmul confraţilor, şi iritat de chiulul fugarului urmărit, a pornit ca glonţul unui anarhist.

Deşi sceptici în privinţa rezultatului promis cu atâta avânt, cei trei confraţi se hotărăsc să aştepte, şi, pentru a scurta chinul aşteptării, comandă o semi-baterie cu sifon. Dar n-apucă să vină băiatul, şi o birjă, cu coşul ridicat şi cu burduful tras, se opreşte din goana mare dinaintea ospătăriei.

Un moment, birjarul, un muscal, vorbeşte cu muşteriul, apoi desprinde burduful. Muşteriul se dă jos şi intră în compartimentul popular al ospătăriei. Muscalul a şi plecat.

Muşteriul cel nou este un om înalt şi bine făcut; ochi pătrunzători, fruntea mică, încadrată într-un păr aspru şi des, de coloare castanie bătând în roşcat ruginiu; bărbia şi buza încadrate asemenea în nişte mustăţi şi o barbă de acelaşi fel şi

aceeaşi coloare. E îmbrăcat într-un chip neobişnuit în oraşele europene, - haine de dimie groasă, tivite cu şiret de lână, dar croite tot nemţeşte, însă cam nepotrivite pe trup; pe d'asupra, un fel de ipingea de aba pentru vreme rea; în cap, o şapcă de plisă neagră cu cozoroc de piele, cum sunt şepcile birjereşti; în picioare, cizme mari, răspândind mirosul caracteristic al iuftului rusesc îngrijit cu untură de peşte.

Acest tip exotic, de o înfăţisare foarte hotărâtă şi energică, atrage fireşte atenţia de argus a celor trei tineri confraţi, cari-şi schimbă, ca nişte fulgere, priviri arzătoare de mirare şi curiozitate. Tipul se duce la o masă mai departe de ei, lângă fereastră, trage cu precauţie perdeluţa - care, în compartimentul unde se servesc unele feluri de bucate şi cu jumătatea de porţie, stă totdeuna dată la o parte - şi dă să se aşeze pe scaun. În mişcarea ce face ca să-şi ridice vingherca de la spate aşezându-se, îi cade din buzunar, făcând mult zgomot, un revolver de calibru mare, ca revolverele milităreşti, împreună cu o cartă de vizită. Vădit contrariat de aceasta şi neputându-şi îneca o exclamaţie de necaz, s-apleacă, ia repede arma şi o pune la loc în buzunar. Apoi, bate tare în masă.

Băiatul intră cu semi-bateria comandată de cei trei confraţi, le-o aşează pe un scaun şi trece la noul sosit.

- Listî! zice tipul cu tonul aspru şi cu un pronunţat accent străin.

Băiatul dă lista.

- Ţuicî şi ciorbî schembe şi ărdei! comandă tipul.

Cei trei confraţi privesc aiuriţi, pe când tipul, ca şi cum ar pricepe că este obiectul celei mai diabolice scrutări, îşi mută scaunul, întorcându-le spatele.

- Carta de vizită a rămas jos! şopteşte unul dintre confraţi. Uite, jos! între piciorul scaunului, la stânga, şi-ntre piciorul mesei, la piciorul lui.

În adevăr, tipul, grăbindu-se să-şi ridice arma, a uitat jos carta de vizită.

- Ce-i de făcut, să punem mâna pe ea?

- Bine să-i fie lui d. judecător! Vezi? daca nu fugea de noi şi venea să dejunăm împreună!. Vezi ce a pierdut!

- Şi dobitocul de D... aleargă cine ştie pe unde după dum¬nealui!

- Atât mai rău pentru ei! şi atât mai bine pentru noi!

- Ce-i de făcut?

- Ce-i de făcut?

- Ce-i de făcut?

Toate aceste replici se urmează pe şoptite foarte repede, pe când tipul, care şi-a mâncat ciorba de schembea, comandă:

- Vărzî! porţii măre, mî! şi ărdei şi vin!

- Şi pe urmî? întreabă băiatul.

- Pî urmî, fleicî şi ărdei!

Până să execute băiatul comanda, tipul se scoală de la masa lui şi, cu mâinile la spate, se duce să se uite la reclama ilustrată, atârnată pe peretele dimpotrivă. Unul dintre confraţi se scoală şi se repede spre masa de la care s-a ridicat tipul; dar tipul iute se-ntoarce la loc, îl ajunge la masă, tocmai când vrea să s-aplece spre piciorul din stânga al scaunului, şi-l împinge binişor, dar cu destulă putere, la o parte. N-a trebuit mai mult decât trei-patru secunde, ca să se săvârşească această manoperă. Tipul se aşază la loc pe scaunul lui, de astă dată cu mai multă precauţie ca întâia oară, iar tânărul ziarist merge să facă asemenea la masa lui. De astă dată carta de vizită nu se mai vede; a dispărut sub talpa ciubotei din stânga a stăpânului ei. Confraţii îşi muşcă buzele.

- Să dăm de ştire poliţiei!

- N-am făcut nimic!. Trebuie să ştim noi mai întâi cine e tipul ăsta. Daca este ce bănuiesc eu, apoi atunci captura lui

s-o facem noi. Şi atunci să poftească iar d. judecător să ne mai facă fasoane!

- Unde dracul e dobitocul de D. ?

- E două şi jumătate...

- Crezi că mai vine?. E ruşine să se-ntoarcă singur.

Pe când şoptesc acestea tinerii noştri, tipul se scoală şi, trecând pe lângă ei, cu capu-ntors fără să-i privească, iese, cine ştie pentru ce, pe uscioara care duce în dosul ospătăriei. A ieşit urmărit de privirile celor trei confraţi, şi n-a apucat să se-nchiză bine uscioara după el, şi toţi trei au dat să se repează la piciorul stâng al scaunului. Nenorocire! Carta de vizită lipseşte din locul ştiut.

- I s-a lipit de talpa cizmei! zice unul dezolat.

Şi toţi se-ntorc în loc, şi toţi dau un ţipăt de triumf. În adevăr, carta s-a lipit de talpa cizmei; dar cizma trecând pragul uscioarei, carta s-a dezlipit. Este colo jos, murdărită de noroiul de pe talpă, dar sclipind totuşi ca un soare strălucitor. O ridică şi - ce citesc?

Boris Sarafoff, president de Comite macedo-andrinopolitain, Grand Maître etc. etc.

El! Boris Sarafoff! la Bucureşti!! Boris Sarafoff!!!

- Boris Sarafoff trebuie prins! prins de noi!

Cât e de scurtă viaţa omului, progresul n-ar fi fost posibil, dacă omul n-ar fi avut darul să înveţe din păţeala altuia, să se folosească de experienţa aproapelui său. Astfel, o amintire trecu ca un fulger prin mintea celor trei tineri confraţi: cum scăpase judecătorul de instrucţie din mânile amicului lor D. ? - foarte simplu: pe când D. îl pândea, de bună-credinţă, la o uşe de ieşire a palatului, d. judecător ieşise pe alta. Dar dacă D. ar fi avut inspiraţia să-l pândească la uşa de ieşire a cabinetului, pe d. judecător, aşa e că nu-i putea scăpa? Prin urmare: numai o uşe de ieşire are ospătăria Enache? Nu! are trei. Care va să zică, dacă, pe când dânşii îl aşteaptă pe

Sarafoff în compartimentul unde se servesc unele mâncări şi cu jumătatea de porţie, îi vine numitului Sarafoff inspiraţia să plece pe altă ieşire?

- Dar nu şi-a terminat dejunul. A comandat fleică.

- Ce-are a face! A simţit că e bănuit şi fireşte a renunţat la fleică.

- Dar cum să plece? nu şi-a plătit socoteala.

- Ba ce! un asasin să mai aibă aşa scrupuluri.

- Dar ipingeaua şi-a lăsat-o-n cui. trebuie să vie să-şi ia ipingeaua! mai ales că afară e ploaie teribilă.

- Aş! un om aşa de îndrăzneţ ca Sarafoff are să se teamă de ploaie! vezi bine!

Se-nţelege că toate aceste raţionamente, pentru care mie-mi trebuiesc atâtea cuvinte greoaie, s-au săvârşit într-o clipă printr-o schimbare de priviri - tot aşa, într-o noapte adâncă, la sclipirea fulgerului, se vede o cale limpede. Nu e vreme de gândit prea mult! Cei trei confraţi ies pe urmele lui Sarafoff, trec pe lângă bucătăria ospătăriei şi merg spre fund, să se pună de-aproape la pândă. La zgomotul paşilor lor, răspunde o tuse înfundată: Sarafoff n-a scăpat! Sarafoff este acolo! Îl aşteaptă.

- Dar dacă sparge zidul şi iese prin curtea de-alături?. şopteşte unul.

- Mai aşteptăm câteva momente şi, dacă nu iese, spargem uşa, intrăm după el şi-l scoatem de urechi afară!

Sarafoff nici gând n-a avut să fugă. Apare foarte liniştit. Cu aceasta îşi susţine totdeuna prestigiul un om reputat îndrăzneţ - cu liniştea. La înfăţişarea lui Sarafoff, care ţine mâna dreaptă în buzunarul unde e revolverul, cei trei confraţi fac un pas înapoi; el înaintează un pas; ei fac doi înapoi; el doi, ei trei. Aceasta, nu doar de laşitate. E o tactică prudentă: vor să-l înconjure, să-i ia orice posibilitate de mişcare, să-i taie toate ieşirile. Astfel, unul merge la portiţa gangului de serviciu, altul la uşa compartimentului celui mare, şi celălalt la uşa

compartimentului unde Sarafoff s-a întors, s-a reaşezat la masă şi continuă să dejuneze cu liniştea celei mai nevinovate conştiinţe. A! criminalul! Dar de data aceasta nu mai scapă! El va fi prins de cei trei bravi jurnalişti, cari-l vor da pe mâna justiţiei implacabile şi incapabile a-l apuca fără ajutorul lor. Şi cu această ocaziune, se va vedea o dată mai mult cât se poate câştiga când totul merge după principiul aşa-numitului „schimb de bune procedeuri". Dacă în trista afacere bulgaro-macedo-română, justiţia a făcut colosale servicii presei, apoi, în schimb, presa, prin cei trei valoroşi membri ai ei, va fi făcut un serviciu imens justiţiei, dându-i în mână pe numitul Boris Sarafoff, creierul şi sufletul infernalului complot bulgar, pentru a fi ascultat asupra inculpărilor ce i se aduc pentru faptele prevăzute şi penate de art. 47 combinat cu art. 226 şi 332 din cod. pen.

Sarafoff a terminat dejunul şi a plătit socoteala. După reverenţele ce i le face băiatul care a primit plata, se poate crede că Sarafoff a fost galantom şi a dat un bun bacşiş. Tânărul reporter, care stă la pândă, simte un fior: Sarafoff s-a ridicat de pe scaun. Desigur vrea să plece. A sosit deci momentul suprem. Dacă asasinul, văzându-se în faţa primejdiei de a fi prins, în desperarea lui, trage? ... Un aşa om e capabil de orice! Dar prima emoţie trece: tânărul vede că Sarafoff n-are deloc intenţia să plece, şi mai observă că bulgarul n-are câtuşi de puţin aerul că ar lua seama la dânsul.

Sarafoff s-a ridicat de la masă şi se plimbă de colo până colo, parcă ar aştepta pe cineva! Asta ar fi şi mai frumos! Ar avea haz să fie aici, la Enache, convocat comitetul macedo-andrinopolitan.

„Să aşteptăm dar!" îşi zice tânărul.

Câteva momente se petrec fără ca să se schimbe ceva, material sau psihic, în situaţiunea aceasta aşa de încordată. Dar o birje se opreşte dinaintea ospătăriei, şi din birje se coboară

tânărul D. care a alergat până acuma după judecătorul de instrucţie. Confratele din uşe îl întâmpină, şi cu tonul înecat:

- Ci, haide, nene, odată! pentru numele lui Dumnezeu! unde umbli? Aşa e că nu l-ai găsit?

- Nu, monşer, am umblat ca un nebun peste tot; imposibil să-l găsesc! parcă s-a ascuns în pământ!

- Puţin ne pasă acuma de dumnealui!. Uite-te bine la omul acesta!

Şi, zicând asta, arată pe bulgarul care, cu mâinile la spate, se uită la reclama ilustrată din perete.

- Un bulgar, probabil!

- Da, un bulgar. Ştii cine anume?

- Cine?

Drept răspuns, confratele arată foarte discret carta de vizită plină de noroi. D. dă un ţipăt. Bulgarul n-aude n-a-vede. Se întoarce în loc şi urmează să se plimbe cu mânile la spate de colo până colo.

- Ce facem? întreabă D. uimit.

- Îl pândim aci.

- Îl denunţăm poliţiei.

- Peste putinţă! Ai răbdare. Trebuie să avem răbdare. Sarafoff aşteaptă aici pe Kovaceff, Davidoff, Troleff, Iconomoff şi Burlacoff...

- De unde ştii?

- Ce-ţi pasă? Aici e convocat comitetul macedo-andrino-politan. Trebuie să-i prindem pe toţi. Dacă dăm acum alarma, stricăm tot! Trebuie s-avem răbdare!

- Dar ceilalţi unde sunt?

- Membrii comitetului?

- Nu! băieţii noştri.

- Sunt la posturile lor. Noi nu suntem zevzeci ca dum - neata, să lăsăm ieşirile neocupate.

Până să protesteze D. contra acestei răutăţi, o altă birje se opreşte în faţa ospătăriei; este muscalul care l-a adus aci

adineaori pe prezidentul comitetului macedo-andrinopolitan. Un tip absolut bulgăresc coboară şi intră.

- Kovaceff! şopteşte tânărul confrate către D.

Kovaceff se apropie cu mult respect de Sarafoff şi-i spune foarte încet ceva la ureche.

- Trebuie să pice şi ceilalţi! şopteşte tânărul jurnalist.

Dar Kovaceff ia ipingeaua din cuier şi o ţine lui Sarafoff, care o îmbracă pe mâneci.

- Vor să plece!

- Pleacă!

- Opriţi-vă, asasinilor! strigă cei doi confraţi tăindu-le drumul spre uşe.

Dar asasinii îndrăzneţi îi împing, făcându-şi loc de trecere.

- Săriţi! Asasinii! Sarafoff!!! Kovaceff!!!

Ceilalţi doi confraţi aleargă la acest zgomot, urmaţi de toţi băieţii de la Enache. Însă, până să sosească toţi, Sarafoff şi Kovaceff au biruit şi au reuşit să ajungă la trăsura lor. În luptă, Sarafoff şi-a pierdut peruca şi, punând un picior pe scăriţa trăsurii, când vor toţi să-l înhaţe, îşi smulge barba.

Toată lumea rămâne trăsnită.

- Cine?... Cine?!... Cine e Sarafoff?!

- . Este inteligentul judecător de instrucţie, care ştie să scape cu atâta dibăcie de urmăririle reporterilor! este simpaticul nostru amic J. Th. Florescu, care a mandat şi ordonat etc. etc.

- Dar Kovaceff?

- Grefierul lui Sarafoff.

Profitând de aiurirea urmăritorilor săi, Sarafoff s-a suit cu Kovaceff în birjă şi strigă muscalului:

- Mână iute, gaspadin!

Birja porneşte în goană. Tânărul D. se acaţă ca ştrengarii de la mahala dinapoia trăsurii.

- Dă cu biciul dindărăt! strigă Kovaceff.

GROAZNICA SINUCIDERE
DIN STRADA FIDELITĂŢII

Subt acest titlu, citim în „Aurora", ediţia de dimineaţă:

Azi-dimineaţă, întreagă strada Fidelităţii a fost viu emoţionată de o senzaţională dramă pasională. Pe la orele şapte a.m. vecinii fură alarmaţi de nişte ţipete sfâşietoare, cari porneau de la casa cu nr. 13. În această casă locuiesc de multă vreme doamna Zamfira Popescu, văduva răposatului veteran al corpului didactic Nerone Popescu, fost profesor de limba latină, împreună cu cei doi copii ai săi, Cicerone Popescu, elev de administraţie, şi domnişoara Porţia Popescu. La ţipetele îngrozitoare, toţi mahalagiii se adunară în grabă şi îndată aflară ce era: o sinucidere!

Domnişoara Popescu de mai multe săptămâni căzuse într-o stare de melancolie şi de abatere sufletească, încât nu mai mânca, nu mai bea, nu mai dormea deloc. Cu o zi înainte de a lua fatala hotărâre, arătase semne de mare nelinişte; a cerut să mănânce şi să bea. După ce a dejunat cu mare poftă şi s-a săturat, a-nceput deodată să plângă, zicând către doamna Zamfira Popescu:

- Mamiţo, eu nu mai pot să trăiesc! eu vreau să mor!

La aceste cuvinte, mama i-a răspuns:

- Mofturi! ia fii bună şi te-astâmpără... Las' că o să-ţi treacă!

Porția însă a adăogat:

- Ai să vezi!. Dar dacă mor, jură-mi, mamițico, jură-mi că o să-mi pui pe mormânt boboci de trandafiri!

Bobocii erau florile ei favorite.

Doamna Zamfira Popescu schimbă vorba, fără să se teamă de vreun sfârșit fatal, deoarece Porția, care era foarte simțitoare, de multe ori, în momente de supărare, amenința că se va sinucide. Din nenorocire, de astă dată amenințarea fusese mai mult decât serioasă.

Ce se-ntâmplase?

Azi-noapte, pe când fratele său lipsea după obicei și mamițica dormea, Porția scoase gămăliile de la o duzină de cutii mari cu chibrituri și le aruncă într-o cinzeacă de rachiu de drojdii. Așteptând să se dizolve fosforul, sărmana fată se așeză la masă și scrise cu toată limpezimea de minte o scrisoare către mamița și către frățiorul ei, prin care le cere pardon de durerea ce le o cauzează și le declară că moare deoarece este părăsită de tânărul Mișu Z . , până zilele trecute student în medicină și astăzi doctor de plasă. Într-un post-scriptum apoi, conjură încă o dată pe dezolata mamă să nu uite de boboci.

Când a terminat scrisoarea, gămăliile de chibrituri erau dizolvate. Porția înghiți păhăruțul, dându-l cu voluptate peste cap, și merse să se culce în patul ei, așteptând cu resemnare moartea. Aceasta nu întârzià să se anunțe prin niște oribile crampe de intestine. Nenorocita, covârșită de dureri, sări în sus și-ncepu să țipe spunând tot:

- Mor! mor!. ah! Mișule, fii fericit!. Scăpați-mă! scăpați-mă!. sunt încă tânără! Nu! nu! nu vreau să mor!

Atât putu să zică și căzu în convulsiuni. Într-o stare desperată a fost transportată iute la spitalul cel mai apropiat.

Cât despre Mișu Z., cauza acestei nenorociri, iată ce am putut afla în pripă.

Acum vreo patru-cinci ani, un tânăr student sărac de vreo 21 de ani, prietinul lui Cicerone Popescu, îndată ce dete

bacalaureatul şi se înrolă ca voluntar, se aşeză în pensiune, într-o odaie mobilată, la doamna Zamfira Popescu, cu casă, masă, îngrijire, în fine de toate. Tânărul Mişu Z . , foarte vioi şi drăcos, limbut şi caraghios, nu întârzià să inspire Porţiei una din acele pasiuni cari decid de viaţa unei femei. În curând o relaţiune amoroasă nebună se contractă între ei. Această relaţiune a durat până mai acum vreo două luni, când tânărul, care studia medicina şi pe care toţi îl numeau pentru aceasta „doftoraşul", îşi luă diploma, şi imediat, având oarecare protecţii - mama lui este jupâneasă-n casă la moşia unui înalt personaj - căpătă un post de medic în plasă. Îşi poate oricine închipui lovitura ce „doftoraşul" i-o dete Porţiei, când îi spuse că el are s-o părăsească şi să meargă la post. Fata începu să-i facă nişte scene, aci duioase, aci fieroase, aşa încât el înţelese că pasiunea ei contrariată brusc ar fi primejdioasă, şi astfel se hotărî să joace comedia. Pentru a adormi temerile victimei sale şi a o asigura că şi-a schimbat cu desăvârşire hotărârea de a o părăsi, el alergă la ajutorul unui prietin redactor, făcându-l să-i publice prin ziarul „Lumina" următoarea notiţă:

„Aflăm că tânărul doctor Mişu Z..., care şi-a susţinut cu un succes strălucit teza sa despre *Simptomele la diverse intoxicări violente,* şi care a fost numit doctor de plasă, refuză categoric a primi acest post. Era în adevăr absurd ca un aşa distins elev al facultăţii noastre de medicină să se înfunde într-o provincie. Tânărul doctor e hotărât a rămânea în Bucureşti, unde va practica arta sa, aşteptând să se prezente la primul concurs pentru obţinerea unui post la vreunul din spitalele Eforiei. Nu ne îndoim de succesul simpaticului nostru amic."

Ultima umbră de bănuială şi de temere a d-rei Popescu fu risipită prin citirea acestor rânduri. Ba ceva mai mult, tânăra sentimentală, văzând rentoarcerea iubitului ei, deveni şi mai pasionată. Ea nu ştia că totul este o farsă. Nu-şi putea închipui, în naiva ei sinceritate, ce surpriză îi pregătea acela pe care-l adora. „Doftoraşul" nostru, ca să poată pleca fără vorbă şi să-şi

ia şi bagajul, care consista într-un geamantan şi câteva cărţi, făcu un plan infernal. Obţinând un bilet de lojă la Dacia - probabil un bilet de favoare, căci se va vedea că individul nu era decât un chilipirgiu - merse cu damele, mama şi fata, la teatru. Peste câteva minute după ridicarea cortinei, pe când damele urmăreau cu cel mai viu interes desfăşurarea comediei, el se sculă şi, pretextând că merge la bufet să le aducă prăjituri şi apă rece, plecă frumuşel din lojă. Coborî, ieşi din teatru, se aruncă într-o birje, merse acasă, îşi luă bagajul, se duse la gară şi se sui în tren. Un moment femeile crezură că doftoraşul s-a încurcat la bere în bufet, după obicei. Dar, trecând şi actul al doilea, o idee trecu ca un fulger prin mintea tinerei abandonate. Repede alergară acasă. Intrară în odaia lui: bagajul şi cărţile nu mai erau acolo. D-ra Popescu a avut o criză nervoasă îngrozitoare, din care nu şi-a revenit decât tocmai a doua zi. De atunci, disperarea ei a mers tot crescând până ieri, când durerea morală devenindu-i insuportabilă, s-a hotărât a pune capăt nenorocirii sale prin moarte.

Când oare se va face un exemplu cu aceşti domnişori, cari se introduc în familii oneste, sub pretext de prieteşug, spre a corupe copilele şi a le arunca în ghearele desfrâului sau în ghearele morţii, ca în cazul de faţă? Mărturisim că nu-nţelegem deloc nepăsarea parchetului, care nu intervine, deşi i s-a adus la cunoştinţă cazul, punându-i-se în vedere şi documentul trist rămas de la nenorocita victimă.

La ediţia de seară, alte amănunte.

*

Apoi, în ediţia de seară:

Am alergat la spitalul unde fusese transportată d-ra P. Popescu şi am cerut să văz pe internul de serviciu. Am avut deocamdată noroc: eu cerusem unul şi m-au întâmpinat doi - doi tineri destul de politicoşi şi foarte, prea veseli, pentru

atmosfera tristă în care trăiesc. În adevăr, trebuie să aibă cineva o inimă de bronz sau de piatră ca să mai fie vesel în mijlocul atâtor suferințe şi mizerii omeneşti. Am rugat pe domnii interni să-mi permită a vedea pe d-ra P. Popescu, de soarta căreia se interesează cititorii noştri. Au început amândoi să râză.

- Tânăra?. cu chibriturile? m-a întrebat unul, apăsând ironic pe fiecare vorbă. Ehei! dumneata să fii sănătos!

- A murit! am strigat eu.

- Ei, aş!

- Atunci?

- Nu mai este aici! i-a trecut şi i-am dat drumul. Adineaori a plecat mititica cu mamițica!

Şi-ncepură iar să râdă amândoi.

- Dacă n-a fost chibrituri destule! cine strică?

- Dar mi se pare - zisei eu - că o duzină de cutii mari.

- Ei, aş!. nici o duzină de gămălii. Pentru d-ra Porția a fost porția prea mică; cum e dumneaei solidă, îi trebuie o porție mult mai zdravănă!

Deşi am fost revoltat de modul cum cei doi tineri îşi râdeau de nenorocirea bietei creaturi, făcând jocuri de cuvinte triviale şi neroade asupra numelui ei clasic, am voit să profit de ocazie şi să mai culeg câteva informațiuni asupra „doftoraşului". În adevăr, îl cunoşteau. La prima mea întrebare despre dânsul, au început iar râsul lor, care mă enerva:

- Se săturase bietul „doftoraşul"... În sfârşit a scăpat! zise unul.

- Mare răbdare a avut! Închipuieşte-ți, atâția ani de-a rândul, tot o porție, şi ce porție!

- Iar? am strigat eu indignat, şi, fără să-i mai salut, am plecat.

Tot drumul până la redacție m-am gândit câtă prăpastie este între educațiunea spiritului şi educațiunea inimii, şi cum neglijând pe aceasta din urmă nu poți, cu toată învățătura,

produce decât monştri sociali. Iată cazul celor doi tineri cari, mâne-poimâne, vor fi chemaţi în societate să exercite cea mai nobilă şi mai umanitară profesiune. La ce altă profesiune se cere mai multă dragoste şi milă de aproapele său, mai multă delicateţe de sentimente, mai fină pricepere a cutelor sufletului omenesc? Medicul!. Dar medicul este un duhovnic mângâie¬tor, el trebuie să se apropie de nenorocitul suferind cu blân¬deţea cu care Mântuitorul s-a apropiat de Lazăr; numai astfel ştiinţa, ajutată de înălţarea sufletului, poate face miracolul!. Mâne, aceşti doi tineri vor fi medici, şi astăzi râd şi-şi bat joc, într-un mod atât de vulgar, de suferinţa extremă care a determinat pe nefericita tânără să prefere luminii vieţii bezna nimicului! Iată roadele înaltei noastre culturi universitare. Foarte mulţumim de aşa cultură!

Dar, în fine, bine că a scăpat biata fată!. Asta desigur o s-o facă mai cuminte. Mai la urmă, cine ştie ce noroc poate avea!

În aceeaşi seară, citim în „Lumina":

Un confrate a publicat azi-dimineaţă o ştire de senzaţie despre sinuciderea unei copile disperate din cauză că ar fi fost trădată de amantul ei, un doctor proaspăt - un întreg roman pasional â la Ponson de Terrail sau Jules Mary, o întreagă melodramă â la d'Ennery.

Am fost şi noi curioşi să vedem ce este adevărat din toată comedia aceea şi am mers după informaţiuni.

Un amănunt caracteristic trebuie să-l dăm cititorilor dintru început: când noi ne-am transportat în localitate, sinucisa din strada Fidelităţii, d-ra Porţia Popescu, se-ntorsese de la spital, unde, de aminteri, putem afirma cu siguranţă, nici n-avusese nevoie să meargă. În adevăr, doza de chibrituri pe care o luase fusese cu totul nensemnată. Din aceasta şi din cele ce vor urma, se va convinge oricine că n-a fost deloc vreo

hotărâre serioasă de sinucidere, ci numai o demonstraţie, cu scop a interesa pe infidelul „doftoraş".

Trebuie mai întâi să spunem că tânăra amăgită, delăsată, abandonată, nenorocită, numără peste de două ori mai multe roze decât îi trebuiesc cuiva pentru a-şi putea administra liber averea şi răspunderea personală - adică o vârstă cam de 44-45 de ani. Sunt vecine în mahala care o estimează chiar la mai mult. Astfel, d-na X... moaşe, una dintre primele eleve ale răposatului doctor Capşa, proprietară alături cu d-ra în chestiune, ne-a afirmat că-şi aduce aminte exact de timpul când îşi clădea casele răposatul Nerone Popescu, pe care parcă-l vede încă în cămaşe de noapte şi-n papuci, conducând lucrările zidăriei în persoană şi înjurând ungureşte pe salahori (era în vacanţa mare), deoarece, în acelaşi an d-sa, d-na X... moaşa, s-a născut. Ei bine, pe atunci, Ţica, adică Porţia, era fetiţă măricică; se juca cu păpuşile.

Tânăra delăsată stă şi în avere tot aşa de binişor ca şi în vârstă. Are împreună cu mama sa, după legea veche, pensia veteranului profesor Nerone Popescu, de la care a mai moştenit casele din strada Fidelităţii, două prăvălii de cârciumă, cu pivniţă, grădină şi vie în strada Viişoara, producând net 1 200 lei anual; apoi se zice că avea şi vreo 12 mii de lei în bonuri la casa de depuneri; dintre aceştia însă se presupune că ar fi atins ceva pentru cheltuielile de studii ale „doftoraşului".

Foarte romanţioasă, ea ţinea mult la societatea tinerilor studenţi, slăbiciune contractată de demult, de vreo douăzeci şi cinci de ani, de pe când tatăl său Nerone ţinea în mahala o mică fabrică de bacalaureat. De aminteri toţi mahalagiii zic: unde sare capra, sare şi iada; se pare că şi mamiţa a avut odinioară multă slăbiciune de „boboci". De vreo trei-patru ani acuma, Porţia primise în pensiune pe tânărul Mişu Z . , student în medicină, şi imediat contractase pentru el o pasiune nebună.

Medicinistul, băiat sărăcuţ, găsind aşa de călduros adăpost şi culcuş, nu căutase deloc a contraria pasiunea gazdei sale, care era o binefacere cerească pentru el; din contra, o alimentase cu multă metodă. Această relaţiune destul de nepotrivită dură până ce, după câţiva ani de studii, tânărul îşi susţinu teza. De mult îi erau peste cap favorile d-rii Ţica; se hotărî să scuture jugul când nu mai avea nevoie să-l poarte. Stărui şi, prin protecţiuni, căpătă un post de medic de plasă. Când voi să plece, pasionata Porţia îi puse piciorul în prag: scene sfâşietoare, rugăciuni fierbinţi, ameninţări teribile de sinucidere şi chiar de asasinat. „Doftoraşul" plictisit, neputând pleca fără bagaj şi voind să evite scandalul în mahala, se hotărî să recurgă la un subterfugiu, la aceea ce - ierte-ni-se expresia tipică şi consacrată - în argotul studenţesc se numeşte un *chiul.*

Câteva zile se prefăcu apucat de o rentoarcere de pasiune turbată, apoi, când adormi bine orice prepus, conduse pe cele două dame la teatru; le lăsă în loje, şi el cu bagajul se sui în tren pentru a se prezenta la post.

Urmarea acestui roman tragicomic îl ştie publicul din darea de seamă lirică şi senzaţională a confraţilor noştri de la „Aurora".

Şi. iată cum se scrie istoria!

În momentul când aşternem aceste rânduri, d-ra Porţia Popescu este în afară de orice pericol, precum era de aminteri şi-n momentele crampelor, prea puţin serioase ca să poată compromite o sănătate aşa de robustă.

Un amănunt curios iarăşi este faptul că d-ra, cu o zi înainte de demonstraţiunea ei romantică, suferea grozav de măsele. D-ra are dinţii foarte stricaţi şi sufere mult de asta când răceşte; e probabil că această infirmitate, ca şi cearcănele vinete de pe obraz, se datoreşte abuzului nemăsurat al gogoşilor de ristic. Din cauza durerilor prea frecvente de măsele, a şi contractat de mult obiceiul fumatului. Ei bine, după crampele ce le-a

suferit din pricina chibriturilor, i-a trecut cu desăvârşire durerea de măsele. Poate că fosforul!

A treia zi, „Lumina", ediţia întâia, scrie:

Aseară, în faţa otelului Continental s-a petrecut un scandal nemaipomenit.

Primul nostru redactor, d. Mihail Constantinescu, se plimba pe dinaintea otelului, convorbind despre cestiuni politice cu d. deputat N.

Pe când nici nu gândea, doi indivizi, un ofiţer de inten - denţă şi un elev de administraţie, i se pun în faţă.

Cel din urmă, cu un ton provocător, îl întreabă:

- Mă rog, d-ta eşti d. Mihail Constantinescu, directorul pamfletului care se intitulează „Lumina"?

- Eu! răspunde amicul nostru.

- Eşti un mişel! strigă individul cu un ton şi mai provocător.

- Şi cine eşti d-ta, mă rog, care-mi spui aceasta? întreabă calm amicul nostru, retrăgându-se trei paşi.

- Sunt Cicerone Popescu!. Ai atacat familia mea! ţi-ai permis să ataci familia Popescu!

Şi fără a mai da timp amicului nostru să facă încă un pas înapoi, se repezi şi-l lovi în obraz cu pumnul, umplându-l de sânge.

Într-o clipă lumea se strânse. Mai mulţi inşi săriră în ajutorul primului nostru redactor, care se aruncă, după întâiul moment de surpriză, înhăţă de piept pe agresor şi, după ce-i dete o corecţiune meritată, îl duse urmat de atâţia martori la secţia apropiată, unde se încheiă cuvenitul proces-verbal.

Agresorul descreierat este fratele persoanei ridicule, pasionată de „boboci", despre care am vorbit în numărul nostru de alaltăieri - domnişoara tinerică de 45 de ani trecuţi. Porţia,

Ţica Popescu, din care confraţii de la „Aurora" au vrut să facă cu orice preţ o eterică eroină de roman sentimental.

S-a *sezisat* parchetul şi s-a reclamat Ministerului de Război.

Sperăm că atât justiţia, cât şi suprema autoritate militară îşi vor face datoria faţă cu acest tip şi infam şi ridicul de bătăuş.

Vom reveni.

Apoi, în „Aurora" de dimineaţă:

Ieri seara un atac infam a fost îndreptat în contra directorului nostru d. Constantin Mihăilescu, în piaţa Teatrului.

Pe când d-sa voia să treacă drumul cătră fotografia Mandy, trei inşi cari aveau aerul a fi într-o stare de ebrietate patentă, ridicându-se de pe scaune de dinaintea berăriei Gambrinus, i-au tăiat drumul. Unul dintre ei îl interpelează cu cuvintele:

- D-ta eşti d. Constantin Mihăilescu, directorul „Aurorei"?

- Eu! şi ce poftiţi? cum vă numiţi? cu cine avem onoarea? întrebă râzând amicul nostru şi retrăgându-se câţiva paşi.

- Sunt doctorul Mişu Zaharescu! Cum ţi-ai permis să te atingi de numele de Zaharescu?!

Zicând acestea, beţivul aplică o lovitură puternică cu bastonul peste capul directorului nostru; din norocire, însă, bastonul fu împiedicat de pălărie şi nu atinse decât uşor sfârcul urechii amicului nostru. Mai multe persoane sărind, mizerabilii agresori, cari erau numitul erou şi ridicul şi infam al dramei din strada Fidelităţii şi doi interni doctoranzi, s-au suit degrab într-o birjă şi au fugit de furia mulţimii indignate.

Parchetul a fost *sezisat.*

Denunţăm onor. consiliul sanitar faptul mişelesc al celor trei felceri, adoratorii lui Gambrinus, şi cerem o pilduire severă.

Înţelegem ca un doctor să-şi ucidă fără răspundere bolnavii cu clistirul şi cu scalpelul; dar trei doctori să facă un consult

pentru a ucide cu parul pe stradă oameni sănătoşi, asta este prea mult!

Dacă d. director general al serviciului sanitar nu-şi va spune cuvântul, vom reveni.

*

Peste câteva zile, citim în „Universul":

Doctorul Mişu Zamfirescu a fost suspendat de către consiliul sanitar din postul de medic de plasă pentru neglijenţă în serviciu.

.

În fine „Aurora" reproduce după „Lumina":

Aflăm cu deosebită plăcere logodna gentilei domnişoare Porţia Popescu, fiica doamnei Zamfira Popescu şi a repausatului profesore, veteran al corpului didactic, Nerone Popescu, cu simpaticul dr. în medicină d. Mişu Zaharescu. Îndată după cununie, tânăra pereche va pleca la Montpellier, unde eminentul elev al facultăţii noastre merge a-şi completa cercetările ştiinţifice.

Felicitările noastre călduroase tinerei şi simpaticei perechi.

AMICUL X...

Un tip eminamente simpatic este amicul meu X. foarte bine cunoscut de noi toţi bucureştenii. Cum să nu-l cunoaştem? Îl întâlnim aşa de adesea, pretutindeni: în somptuoasele saloane de elită, în sindrofiile modeste de mahala, la Capşa, la Gambrinus, la Zdrafcu, la Jockey şi la cafeneaua Schreiber din Lipscani, în Orient-Express, în tramcar, în cupeu cu roate de cauciuc, pe jos în galoşi - pretutindeni gata a te saluta cu toată afabilitatea şi a-ţi întinde cordial mâna lui, să fii mitropolit sau paracliser, general ori căprar, ministru ori comisionar de stradă, nobil, mojic şcl.

Din cauza acestei mulţimi imense de varii cunoştinţe, pe cari ştie să le cultive cu o artă superioară, X. devine pentru fiecare din noi cel mai preţios prieten. Frecventând atâtea ş-atâtea cercuri diverse, cari-i sunt deopotrivă de familiare, se-nţelege câtă admiraţie trebuie să-mi inspire mie, care cunosc aşa de puţină lume şi care sunt aşa de puţin introdus mai ales în cercuri de seamă, unde se-nvârtesc personaje ilustre.

El ştie câtă admiraţie-mi inspiră, cât ascendent moral şi intelectual exercită asupră-mi; de câte ori însă ne întâlnim amândoi, nu-mi arată nici un fel de mândrie care m-ar atinge; totdeauna modest, simplu şi fără nici o pretenţie, mă pune la curent cu tot ce se petrece în sferele înalte. Omul acesta pare că nu ştie cât preţuieşte pentru mine amiciţia lui; nu-şi face

idee, desigur, ce fericit sunt eu când aflu de la dânsul importantele secrete ale zeilor.

Eu stau într-un local ieftin de consumaţiune, într-o berărie populară, pierdut în mulţime, şi mă gândesc: eu nu sunt un cine, eu sunt un ce; în masa omenirii, eu sunt un număr trecut la statistica populaţiei, şi poate chiar acolo trecut cu vederea, fiindcă, la ultimul recensământ al populaţiei capitalei, mai la toţi din mahalaua noastră au mers agenţii cu catastifele, la mine n-au venit. Nu sunt vreun ambiţios; dar gândul acesta mă mâhneşte... Să te vezi, să te înţelegi aşa de mic, aşa de nensemnat! Sub povara acestei gândiri, oftez şi-mi aplec în jos fruntea cu umilinţă. Dar simţ îndată o mână pe umărul meu încovoiat; ridic ochii; a! ce plăcere! este amicul meu X. Vine din cine ştie ce sfere înalte, să-mi facă onoarea a sta într-o berărie populară alături cu mine. O strângere de mână cordială. Această strângere de mână îmi ridică imediat moralul.

Îl cunosc bine pe X..., ştiu că are să mă înnobileze, să mă facă să am o mai bună părere de mine, comunicându-mi lucruri ce nu le poate şti un om care nu frecventează decât lumea de jos, cum am zice care nici la picioarele Olimpului nu poate s-ajungă vrodată. Cu respect şi cu dragoste mă ridic şi-i fac loc la masa mea, şi nu mă aşez pe scaun decât după ce el s-a aşezat mai întâi. Amicul meu răsuflă, scoate batista şi se şterge de sudoare; desigur, a venit pe jos. Faţa-i e radioasă; clipeşte foarte semnificativ din ochi; de câte ori clipeşte aşa, cu privirile parcă ar fi întoarse de-a-ndăratele către fundul magaziei cu gânduri şi idei, sunt sigur că e plin de informaţiuni de mare însemnătate, de o importanţă capitală. Eu încep să palpit de nerăbdare: vreau cât mai iute să-l pornesc a da drumul nepreţuitului izvor.

- Uf! zice amicul meu; grozavă căldură azi!.

- Grozavă! zic eu.

- Ce mai nou?

- Ce să fie? zic... Ştiu eu?... De unde să ştiu eu?... Eu să te-ntreb pe dumneata, nu dumneata pe mine.

Amicul meu zâmbeşte cu acea satisfacţie pe care o simte orice om când i se face dreptate.

- De unde vii? întreb eu.

- De la Take.

Cititorul nu ştie, fireşte, de la care Take vine amicul meu X. Eu însă ştiu. Amicul meu X., care este în termeni familiari cu toată lumea, fireşte că nu va zice ca mine şi ca dumneata, când am veni de la acel Take, că vine de la d. Take Ionescu, ci zice pur şi simplu:

- De la Take.

- Ei?...

- Nu vrea să intre în combinaţie... Hotărât!... Cât n-am stat de capul lui!. Nu vrea şi pace!.

- !

- . Când intram la el, ieşea şeful.

Noi, eu şi dumneata, zicem d. Petre Carp, sau d. Carp, când ne e mai degrabă; amicul meu X. zice şi mai simplu: şeful.

- Ei?

- Şeful era bine dispus. zice: „Mergi la Take?" zic: „Da!" zice: „Mai caută de-l convinge şi tu, că pe mine m-a obosit!" şi a plecat râzând. Nu-l ştii pe şeful?.

- Nu! zic eu.

- . Zeflemist. Am râs alaltăieri cu el la Continental!.

- !!

- Era şi Barbu...

- D. Delavrancea?

- Da. şi Nicu.

- D. Filipescu?

- Ei, da! şi Costică.

- ?.

- Costică Arion. Costică ar fi vrut mai bine Justiţia; dar nu-l ştii pe şeful? cu şeful nu se discută.

O pauză, în timp ce nu ştiu cum să admir mai mult pe acest om, care, stând la mijloc, pe când de o parte îi stau atâtea personaje strălucite, de altă parte îmi permite să stau eu. Iată cum te ridică prietenia unui aşa bărbat!. Rup tăcerea, şi, timid:

- Frate, e adevărat că or să scază lefurile?

- Nu se ştie nimic pozitiv până acuma. Tocmai de asta vorbeam ieri cu Alexandru.

Amicul meu vede că-l privesc cu ochii unui om care nu-nţelege şi:

- Cu Alexandru. cu Marghiloman. El nu e de părere să se-ntindă prea mult coarda economiilor; el crede că trebuiesc studiate mijloacele de a crea izvoare de producţie. *Du reste,* asta este şi părerea şefului şi a lui Nicu, în fine a tutulor.

O trăsură trece pe dinaintea berăriei unde ne aflăm la masă. În trăsură este un domn cu barbete. Parcă l-aş cunoaşte. L-am văzut tot în trăsură, mi se pare, la o paradă, când s-au deschis Camerele. Amicul meu salută foarte familiar pe domnul din trăsură, care, uitându-se în altă parte, nu bagă de seamă şi nu răspunde la salut.

- Aha! zice amicul meu. A venit şi el. Azi-mâne, se isprăveşte cu formarea cabinetului.

- Care el?

- Nu l-ai văzut când l-am salutat?... Costică.

- A! ăsta e Costică Arion? zic eu; îl credeam mai tânăr.

Amicul meu râde cum se râde de un ignorant.

- Nu! Costică Arion. Costică Ollănescu.

- A!. Ei cum s-aude că o să se combine, dacă nu intră şi d. Take Ionescu?

- Apoi, dragă, dacă până la urmă nu l-om putea convinge pe Tăkiţă, lucrul este hotărât aşa: Şeful, prezidenţia şi finanţele; Maiorescu, justiţia; Alexandru, externele; Costică, instrucţia.

- Care Costică?

- Arion. Costică, internele.

- Ălalalt.

- Ollănescu... Nicu, domenele, şi Ionaş, lucrările publice.

- La război, cine?

- Jac. Jac şi Ionaş rămân. Câte ceasuri sunt?.

- Cinci şi zece.

- *Sapristi!* zice amicul meu, sărind din loc. E târziu, te las. Am promis lui Nicu să merg cu el la Sinaia. Acceleratul pleacă la 5 şi 40. Mai am numai o jumătate de ceas, şi trebuie să trec şi pe la Barbu, să-i spui să nu uite de ce-a vorbit cu Nababul. Am două halbe şi un corn. plăteşte tu. Mă grăbesc. La revedere!.

A doua zi, duminecă, la şase dimineaţa, mă sui într-un vagon de clasa a treia, în trenul de plăcere pentru Sinaia. Pe cine găsesc în vagon? pe amicul X. vorbind politică cu mai mulţi negustori, cari îi sorb cu mult nesaţiu vorbele preţioase. Cum mă vede:

- M-am încurcat aseară la vorbă cu Barbu şi am scăpat trenul.

Apoi, urmând vorba începută, către negustori:

- Eu i-am spus: ghenerale, nu te grăbi.

CAUT CASĂ...

Caut casă cu chirie, caut şi nu găsesc. E absurd ce se petrece la noi, în Bucureşti! În fiecare an, se clădesc sute de binale, acareturi peste acareturi, şi în loc să scază chiriile cresc. Şi ce construcţii! tot cum nu-mi convin mie.

- Aide-nainte! strig eu samsarului, care mă poartă de azi-dimineaţă. Înainte, jidove rătăcitor!

- A! iată încă una. Asta e a douăsprezecea astăzi.

- S-o vedem şi p-asta.

E făcută parcă numai şi numai să fie admirată de dinafară. Fireşte că în pragul iernei nu caut o casă cu chirie pentru a o admira din curte - adică din uliţă, fiindcă n-are curte. Pe dinafară, şase ferestre mari, ciubuce şi ornamente monumen¬tale. Înăuntru, trei chichineţe, din cari una n-are lumină decât de la uşa coridorului, ce duce la atenanţe - cocoana, stăpâna casei, zice: independenţe. Independenţele! Deschid uşa să le văz şi repede o-nchid, la loc; m-a-necat! E foarte cald în odăiţe - o căldură năbuşitoare.

- Dar, întreb, a fost cineva bolnav aci?

- Nu!

- Parcă aţi făcut foc.

- E tinicheaua de la acoperiş. Ştiţi, când e soare... Dar când plouă, se răcoreşte.

- Dar *ă propos,* sobe nu văz.

- Sunt coşurile de zid... Puneţi sobă cu cărbuni.... Aşa am pus şi noi: e mai iconomie.

- Şi cât pe an?

- Două mii.

- Înainte, jidove rătăcitor!

Ahasverus răsuflă din greu; scoate o basma murdară cu care-şi curăţă fruntea de sudoare şi porneşte. Eu, după el.

Atunci, ca în faţa beduinului călător prin pustiul de nisip, începe să mi se ridice la depărtată zare *fata morgana.* Iat-o cât e de luminoasă! Bun şi neuitat adăpost! E casa lui Hagi Ilie lumânărarul, de la Sf. Gheorghe din Ploieşti, unde am stat atâta vreme cu chirie până să-mi completez studiile şi să-mi obţiu diploma de patru clase primare la şcoala domnească. Cu cât mijesc ochii mai tare, cu atât bătrâna mea prietină apare mai limpede între cei patru salcâmi venerabili. Iată şi liliecii. Au înflorit a doua oară - semn de toamnă lungă. Îmi trimet de departe florile albe mirosul lor onest. Să ne apropiăm binişor şi să intrăm în grădina care parcă n-are fund. Grădina asta - s-o vezi noaptea pe lună! Atunci să-i mănânci discret prunele brumării. Iată ce frumuseţe de prune. Dar gutuile. Şi perele astea de iarnă. Astea se mănâncă tocma-n postul Paştelui. Şi viţa, uite ce încărcată e!

Uitaţi-vă departe până-n ulucile cari d-abia se zăresc colo jos. Toată câmpia aceasta plină de bălării uriaşe e curtea caselor. Nu simţiţi cum miroase a bălărie răscoaptă de soare? Grădina de alături e vestită pentru vişinele ei turceşti. Gardu-l poţi sări uşor, dar trebuie mare băgare de seamă, nu cumva să simţă stăpânul: aleargă foarte iute şi are un bici, care arde ca focul; e mai rău dacă te ajunge cu sfârcul când vrei să sai gardu-napoi. Ia uitaţi-vă acuma la casă. Ce mândru se ţuguiază acoperişul cu şindrilă, îmbrăcat spre miazănoapte cu muşchi verde moale şi purtând în vârfu-i un urcior smălţuit care sclipeşte în soare. Ce mare şi stufoasă a crescut urechelniţa! Iată

dasupra gârliciului, din care izvorăşte aşa potrivită răcoare, pridvorul larg.

Dar ia să suiţi numai, după mine, cele nouă trepte până-n pridvor. Vedeţi cât de frumos se ţine pe stâlpii lui bondoci de stejar cioplit! Ce cuminte adăposteşte de bătăile arşiţei şi apelor cerului! Să trecem acum din pridvor în sală. Ce largă încăpere! Colea, la dreapta, două odăi; dincoace, la stânga, alte două. La deschizătura ferestrelor se vede cât de groase sunt zidurile. Pe firida uneia din ele, şed fără primejdie şase borcane respectabile de murături. Ce ziceţi de sobe? Cu ce dignitate magistrală stau, proaspăt văruite, la locurile lor, gata să prezideze o dezbatere, într-una din şedinţele lungilor nopţi de iarnă! Şi iată cum, alăturea de perete, protectorul nebiruit, departe de ferestre şi de uşi, se odihnesc paturile copiilor, cu faţa către lumina vetrei şi cu căpătâiul sub icoane.

- Iacă alta! îmi strigă Ahasverus, stingând din ochii-mi arătarea cea albă. Iacă alta!

„De închiriat!"

. Iar monumentală! iar terra-cotta! iar ferestre ca la Palatul Justiţiei. S-o vedem şi p-asta... a treisprezecea. Intrăm. Începem minunat. O *entree* zugrăvită pompeian. Un motiv, în toată pictura, îmi atrage cu deosebire atenţia: e un amoraş verde, fluturând pe fundul cărămiziu şi purtând în mânuşiţe, dasupra capului, un ghiveci cu trandafiri albaştri. În stânga, salonul; e în trei colţuri. Locul este tăiat cu o foarte pronunţată oblică pe linia stradei, care se realiniază acuma toamna, căci aliniarea de astă-primăvară a fost greşită. La mirarea mea că văz un salon în trei colţuri, stăpâna casei, care e marşandă, *robes et confections,* îmi desluşeşte că toate casele de pe strada aceasta sunt aşa: adică au toate câte un salon în trei colţuri, fiindcă toate locurile sunt tăiate *en biais.* Sofrageria e luminată de sus, din tavan, prin pod.

- E cam strâmtă... îndrăznesc eu.

- Vai de mine! zice marşanda. Cum strâmtă? e destul de comodă: doi metri cinzeci pe trei treizeci.

Două odăi de dormit. Nici un perete neperforat. Doi au câte două ferestre; alţii doi câte-o uşe... Şi răspund spre apus. Ce nopţi plăcute de vară! Ce somn unsuros şi ce cămăşi de noapte lipicioase! Peste drum e o maghernită cu fel de fel de poame şi mustărie. şi muşte.

- Dar eu am copii; paturile copiilor. nu ştiu unde le-aş putea pune la adăpost. ştiţi, iarna.

- Iarna, puteţi astupa o fereastră; bateţi o saltea şi pe deasupra o scoarţă.

- E cam departe de centru.

- Aveţi tramvaiul nou, la o distanţă de zece minute de aici. şi de acolo mai e niţel şi dai în bulevard. Sobele le-aţi văzut?... sunt de porţelan, de la Bazalt.

- Şi mă rog, cât costă pe an?

- Pe un an nu le putem da. cel puţin pe trei.

- Dar cât pe an?

- Două mii cinsute.

- Porneşte - strig eu aspru - jidove rătăcitor!

Ahasverus se supune poruncii seculare. Ieşim.

A-nserat; m-a răzbit foamea. Isaac e zdrobit de atâta umblet. Îi dau doi franci de cheltuială.

- În sfârşit, îmi zice rătăcitorul, plictisit de atâtea dificultăţi din parte-mi; în sfârşit, ce fel de casă vrei? poate să ţi-o găsesc eu singur, fără să mai alergi şi dumneata.

- Ce casă vreau? zic eu şi mai plictisit. Uite ce casă vreau. Vreau o casă cu şase odăi mari, fiecare nu mai mult decât cu o fereastră şi o uşă, cu sală de baie, cu bucătărie, două odăi pentru slugi, cu parchete, cu apă-n curte şi-n odăi, cu *tout ă l'egout,* cu seră, cu grădină de fructe şi grădină de flori şi un havuz mare, în mijlocul curţii. Asta vreau!

- Pe unde să fie?

- În centru. pe linia tramvaiului.

- Şi cât vrei să dai pe an?

- Între o mie şi o mie o sută.

- Bine, zice Ahasverus oftând resemnat, şi vrea să plece.

- Stai! zic eu. Ia seama, Isaac, să nu fie cu zidul la uliță, să-mi scârțâie cu cărbune pe zid când ies de la şcoală. M-ai înțeles?

DE ÎNCHIRIAT

O vorbă veche franţuzească zice că mai-binele e adesea vrăjmaşul binelui. Este foarte adevărat; însă omului nu-i trebuieşte binele, îi trebuieşte mai-binele: aceasta e raţiunea întregului progres al omenirii. Priviţi, la fiecare Sf. Gheorghe şi Sf. Dumitru, ce goană după mai-bine! Gândesc că nicăieri nu se mută mai mult şi mai des lumea ca la Bucureşti; e natural - capitala trebuie să dea tonul progresului. Cu trei luni înainte de termenul mutării, mai în fiecare familie începe regulat o interesantă dezbatere, având un vădit caracter de urgenţă:

- Nu-mi mai dă mâna, cucoană! leafa scăzută; criză; nu mai pot! trebuie să căutăm una mai ieftină.

- Iar ne mutăm?

- Dacă trebuie.

- Uf! când mă gândesc, să plec iar cu troacele, să le mai hodorogesc iar! să mai paţ iar ca-n rândul trecut, când s-a răsturnat căruţa cu mobila şi era să mă calce tramvaiul! - că mă mir ş-acuma cum am scăpat! - uf! parcă mai bine să mor!

- N-am ce-ţi face! De ce nu ţi-a dat părinţii o pereche de case de zestre? şi mie mi-ar fi plăcut să nu mai umblu la fiecare şase luni din mahala în mahala. Dar de!. asta e soarta noastră a chiriaşilor!

A treia zi de Sf. Gheorghe:

- Umbrela mea! şoşon-galoşii mei! mi i-aţi pierdut pe drum!.

Şi ţine-te, pe urmă, înjurături...

Sau:

- Ei! noi. ce facem?

- Cum, ce facem?

- Da, ce facem? rămânem tot aici, ori ne mutăm?

- De! zice bărbatul, ştiu şi eu ce să facem? eu zic să rămânem. Iar să ne mutăm?

- Dar dacă găseşti una mai ieftină şi mai bună? N-ai zis tot tu că aici ţi-e departe de canţilerie?

- Da, decât... ce zor e să ne gândim de-acum? Mai avem încă trei luni în cap... Mai e vreme... Nici nu s-au pus biletele.

- Da! să facem ca în rândul trecut... să alergăm ca nebunii, cu două zile înainte de Sf. Dumitru, pân zloată şi să luăm ce ne iese-nainte şi să dăm cât ne cere. Nu-i mai bine să căutăm din vreme?

- Bine, să căutăm mai din vreme, zice omul cu glasul pe jumătate.

- Eu, să ştii că de mâne pun samsar. Aicea n-o să fie de trăit la vară. o să ne coacem de soare.

- Bine, pune samsar... treaba dumitale! eu nu m-amestec...

- Fireşte! d-ta nu te amesteci. etc..

Şi se isprăveşte masa cu ceartă şi cu lacrimi.

- Fir-ar a dracului ş-afurisită de viaţă! etc. .

Aceeaşi damă, a treia zi de Sf. Gheorghe, către Boriş, servitoarea:

- Oglinda din salon! ce-ai făcut? trăsni-te-ar Dumnezeu să te trăsnească! lua-te-ar hengherul, şoangheriţa dracului! etc..

- Uf! mie-mi spui? aşa e cu mutatul, soro! mie, ţiganul, globul ăl de cleştar de la lampă!. Asta e soarta noastră a chiriaşilor!

„Soarta numai a chiriaşilor? zic eu în gândul meu. Aş!..."

În toate părţile lumii se mută numai chiriaşii; la Bucureşti se mută şi proprietarii. Dacă unui proprietar care are două

perechi de case, îi rămâne o pereche nenchiriate, desigur se mută din casa în care a şezut în casa goală.

- Probabil pentru ca să spargă ursuzlâcul, zici d-ta.

- Nu! răspund eu; pentru că omului îi trebuieşte mai-binele. Era bine în casa unde sta până acuma; dar. în casa-n care se mută o să fie mai bine.

Ba, ceva mai mult. Cunosc proprietari cari au o singură pereche de case tocmai potrivite pe mijloacele şi nevoile lor; le dă cu chirie şi ei se mută cu chirie în alte case. De la casele proprii ia chirie, să zicem, o mie de lei pe an; la casele în care se mută, plăteşte chirie o mie fără ceva, ori o mie şi ceva.

Dar iată un caz mai interesant.

Doi amici ai mei, dd. George Marinescu şi Marin Georgescu, sunt proprietari fiecare a câte o pereche de case în aceeaşi stradă. Amândouă casele sunt absolut identice: acelaşi plan, aceleaşi încăperi zugrăvite la fel; în sfârşit două case gemene, peste putinţă de deosebit dacă una n-ar purta numărul 7 simplu şi cealaltă 7-bis. Au fost începute şi isprăvite de clădit tot odată. După ce le-au adus în stare de locuit, amândoi proprietarii s-au mutat fiecare în proprietatea respectivă, şi au stat, ca buni vecini, fiecare la sine şase luni, de la Sf. Dumitru până la Sf. Gheorghe. De la Sf. Gheorghe, fiecare s-a hotărât să se mute şi să-şi dea casa cu chirie. De ce? De ce, de ne-ce, nu ştiu; dar ştiu că au pus fiecare bilet de închiriat. Ca buni vecini şi vechi prietini, au făcut însă învoială, că n-au să scază din preţul hotărât pentru chirie - una mie două sute de lei anual. Astfel, orice concurenţă neleală era înlăturată şi rămânea să joace rol numai norocul, după gustul muşteriilor. Multă lume a venit rând pe rând să vază casele amândouă, şi fireşte că, dacă chiar se învoiau din preţ, fiecărui muşteriu i-ar fi venit foarte greu pe care din două să o prefere, pe 7 ori pe 7-bis, deoarece nu era altă deosebire între cele două acareturi decât că, dacă veneai dintr-o parte a stradei, 7 venea mai aproape,

dar dacă veneai din partea cealaltă, atunci venea mai aproape 7-bis. În sfârşit, ce să mai lungim vorba degeaba! casele plăceau la toată lumea, dar preţul nu convenea.

- Mai jos, nu putem! zicea d. Georgescu; mai bine rămâ - nem noi în ele. Dv. poftiţi şi la vecin, alături, la d. Marinescu; să vedeţi.

- Am fost şi la vecin.

- Şi cât v-a cerut?

- Tot cât ceri şi d-ta.

- Apoi vedeţi.

Tot aşa şi iar aşa, au rămas şi casele lui d. Georgescu şi ale lui d. Marinescu nenchiriate până alaltăieri, după Sf. Gheorghe. Şi madam' Marinescu şi madam' Georgescu steteau la fereastră, ori în grădiniţă, şi se uitau cum trec pe dinaintea caselor dum¬nealor calabalâcuri peste calabalâcuri, şi auzeau cum drăcuiesc cucoanele mergând, care cu o lampă, care cu o colivie, care cu un căţeluş în braţe, pe urma calabalâcului ei fiecare, şi atunci un fel de mâhnire le cuprindea pe amândouă:

- Toţi! toţi se mută!

Iar seara, când veneau acasă d. Georgescu şi d. Marinescu, găsea fiecare pe consoarta sa aşa supărată, aşa, cum să zic, fără chef, că nici bucăţică nu punea femeia în gură. Amândoi bărbaţii au pătruns în taina sufletului consoartelor. Ce-i de făcut?. Nimic mai lesne! S-au învoit să se mute d. Georgescu de la 7 la 7-bis, în casele lui d. Marinescu, iar d. Marinescu de la 7-bis în casele lui d. Georgescu, la 7 simplu.

Şi. bucuria cocoanelor! Şi ridică, şi asudă, şi sparge, şi ocărăşte, şi drăcuieşte şi blestemă-ţi viaţa! Dar, în sfârşit, s-au mutat şi dumnealor.

N-apuc să sfârşesc, şi iacătă hamalii. Au sosit pentru mutat; adică, pentru mutat, vorba vine; căci, de data asta, nu ştiu cum făcurăm, n-am avut noroc să ne mutăm. Dar, în sfârşit, tot putem zice că e ca o jumătate de mutat, şi poate chiar

mai mult decât jumătate; fiindcă, după multe chibzuinţe în familie, am văzut că nu eram destul de bine aşezaţi şi ne-am hotărât să ne aşezăm mai bine; anume: în salon, odaie de dormit; în odaia de dormit, sofragerie; în biurou, salonul; în sofragerie, odaia servitorilor; în odaia servitorilor, bucătărie, şi-n bucătărie, biuroul. Ei! Cum putem face această operaţiune fără încurcătură?... Foarte uşor... Le scoatem toate din casă în curte, şi pe urmă le băgăm din curte în casă, după planul cel nou. Să-ncepem dar.

- Numai de-ar da Dumnezeu să nu ne-apuce vreo ploaie!...

- Încet! încet, că spargeţi!.

PROCES-VERBAL

Astădi Miercuri 27 Oct., anul una mie nouă sute orele 1 p.m.

Noi comisarul secţiei 55 după reclamaţia părţilor şi anume domnişoara Matilda Popescu de profesiune particulară menajeră împreună cu mama sa dna Ghioala Popescu idem, domnişoara Lucreţia Ionescu de profesiune rentieră împreună cu mătuşa sa d-na Anica Ionescu de profesiune văduvă pensionară viageră şi d. Stavrache Stavrescu de profesiune propietar, după ce l-am eliberat adi dimineaţă de la secţie, deoarece la prima cercetare ce am făcut-o aseară la faţa locului pentru scandalul provenit, s-a pronunţat cu vociferări la adresa guvernului, care este un obiceiu al său cunoscut de toţi concetăţenii din această suburbie şi în contra noastră chiar în eserciciul foncţiunii, transportându-ne în strada Graţiilor No. 13 bis unde se aflǎ imobilul în cestiune al sus mencionatului propietar Stavrache Stavrescu, închiriat domnişoarii Matilda Popescu cu mama sa pe şase luni, de la Sf. Dumitru corent până la Sf. Gheorghe următor şi pe care nu-i permite a intra în posesiune numai cu arvuna fără a complecta chiria, iar domnişoara Lucreţia Ionescu cu mătuşa sa trebuie să se mute şi pretinde că nu vrea, deşi propietarul susţine că i-a rămas pe trecut datoare 22 de lei, lăsând şi soba stricată, care d-sa contestează şi nu lasă nici o mobilă amanet, constatând următoarele:

Având în vedere că d. Stavrache Stavrescu, propietarul imobilului din strada Graţiilor No. 13 bis, lipit în dreapta cu imobilul aceluiaşi proprietar cu No. 13 simplu, iar în stânga un loc viran tot al aceluiaşi propietar nengrădit depunându-se fel de fel de murdalâcuri de către vecini cum şi de trecători, pentru care i s-a făcut în mai multe rânduri proces de contravenţiune asupra salubrităţii publice, iar imobilul respectiv cu No. 13 bis fiind compus dintr-o cameră, o săliţă şi o bucătărie, toate din cărămidă şi o magadie de scânduri de lemne de foc, pe care l-a închiriat cu contract în regulă încă de la Sf. Gheorghe trecut domnişoarii Lucreţia Ionescu pe un an, iar acum sub felurite pretexte refudă, nevoind să considere absolut nimic.

Considerând că domnişoara Lucreţia Ionescu pretinde că este în dreptul său deoarece în virtutea contractului cu timbru în regulă, când se ştia că are domiciliu, neaşteptându-se nicidecum, căci nu a avut măcar cea mai mică somaţiune iar biletul de închiriat a fost pus ilegal şi de aceea nu i-a dat nici o importanţă, credând că este numai o glumă fiindcă datoria de 22 de franci nu intră în socoteala chiriei pentru că este bani împrumutaţi din mână, fiind prin urmare altă chestiune, şi soba nu se putea strica, fiindcă a fost vară, şi astfel nu voieşte a evacua, deşi sus disul propietar i-a dat mobilele afară oprindu-i amanet un şifonel cu oglindă şlifuită în valoare de una sută douădeci de lei şi o lampă sistem cu două fitiluri de porţolan cu abajur pentru suma de 18 lei, contestând patru care pretinde propietarul iar dânsul susţine.

Având în vedere că d-şoara Matilda Popescu reclamă să intre imediat în casă neputând sta cu mobila d-sale expusă la intemperii, deoarece vremea ameninţă a se strica şi începând să pice poate să i-o ude, şi se pătează fiind pluş de coloare delicată, şi deoarece a părăsit orice alt domiciliu ştiind că a dat arvună de cincideci de lei şi că poate conta cu siguranţă iar propietarul a încuiat imobilul şi a luat cheia, prin urmare nu

cedeadă să lase a intra măcar un lucru cât de mic până nu i se achită tot restul chiriei în valoare de alţi 50 de lei în plus peste arvună, ca să nu mai paţă şi cu domnişoara Matilda Popescu, căci s-a săturat, iar aceasta promite pe onoare cel mult peste cinci dile, adică la 1 Noiembre.

Considerând că din cercetarea ce am făcut-o aseară, când am fi putut pentru ca să facem proces-verbal de ultragiu adus guvernului şi nouă ca agenţi ai forţei publice de către sus-numitul propietar, dar am credut de cuviinţă a nu mai continua nici un scandal, deoarece ne-am mărginit a duce la secţie pe provocator până i va trece momentele de primă furie fiindcă pretindea că până la sosirea noastră ambele chiriaşe împreună cu mama şi mătuşa lor l-ar fi insultat şi chiar l-ar fi lovit, încât de-abia a scăpat spre a veni să reclame, care noi n-am constatat fiind dus la o altă chestiune de aceeaşi natură în strada Pacienţii.

Având în vedere că după cum redultă din declaraţiile părţi¬lor, aseară ar fi venit domnişoara Matilda Popescu în birjă singură fără mobilă numai cu mama s-a d-na Ghioala Popescu ca să vadă când începe să se mute domnişoara Lucreţia Ionescu şi cu mătuşa sa d-na Anica Ionescu, iar acestea au început să râdă spunând că parol, dumneavoastră aţi luat casa! iar la întrebarea domnişoarii Matildii Popescu că de ce râde, vechile chiriaşe au răspuns că dânsele o au casa până la Sf. Gheorghe, atunci a început nouele chiriaşe să râdă, iar la întrebarea d-şoarii Lucreţii Ionescu că de ce râde nouile chiriaşe au răspuns că dânsele au dat arvună în regulă, şi atunci au început să caute pe propietar căci era ascuns în casa sa de alături.

Considerând că la pretenţiunile chiriaşelor sus-numitul propietar a ameninţat cu dare afară din casă pe d-şoara Lucreţia Ionescu şi pe mătuşa sa d-na Anica Ionescu, căci nu le mai dă casa, neplătind regulat chiria şi având chiar pe trecut o datorie de 22 de lei şi soba stricată, d-na Anica Ionescu

exesperată a strigat să-i crape ochii cui minte, dacă datoria e de la chirie şi soba nu era aşa, pe câtă vreme d-şoara Matilda Popescu a dis că dacă se ştie cu casa încurcată pentru ce face escrocherie şi o mai dă şi la alţii! iar propietarul i-a răspuns că cu dumneata nici nu vorbesc până nu văz toată chiria că n-am poftă şi de alt bucluc, şi atunci pretinde dânsul că toate chiriaşele au sărit asupră-i caudându-i lediuni.

Având în vedere că după intervenţia noastră pentru a împăca pe părţi, am luat în cercetare şi actele constatând că în chitanţa dată de sus-numitul propietar că a primit arvuna de 50 de lei pentru imobilul pe care l-a închiriat domnişoarii Matilda Popescu nu se specifică numărul 13 bis ci dice numai 13 simplu iar amândouă imobilele sunt la fel identice cu deosebire că amândouă au faţa pusă altfel către răsărit şi către apus lipite spate-n spate, pentru ocadie ca să poată sparge didul de la mijloc şi să facă un singur corp dacă s-ar ivi un amator cu famelie pentru o încăpere mai mare.

Considerând că toate chiriaşele promit ca în cel mai scurt termen să achite resturile de datorii, iar chiriaşele vechi să plătească şi chiria pe semestrul următor, care propietarul se-nvoieşte, iar d-şoara Matilda dice că sametegal ori la No. 13 bis, ori la 13 simplu, căci a luat casa providoriu până la Sf. Gheorghe, iar propietarul care e becher poate să se mute în alt imobil mai mic pe care-l are în aceeaşi stradă la No. 12 vidavi, unde a rămas nenchiriat pretindând amatorii că strada de curând construită nu are canal şi tramvaiu.

Având în vedere că în fine s-a convins propietarul că e mai bine cu o bună maneră pentru ca să rămâie prin urmare domnişoara Lucreţia Ionescu cu mătuşa sa d-na Aneta Ionescu la No. 13 bis, iar d-ra Matilda Popescu cu mama sa d-na Ghioala Popescu să se stabilede la No. 13 simplu, şi nu rămâne nici cu imobilul de la No. 12 nenchiriat nemaiavând speranţă după Sf. Dumitru, deoarece fiind pe sedon de iarnă

lumea s-a grăbit şi a rămas foarte multe imobile goale, care se vede în fiecare stradă chiar mai la centru peste tot de închiriat.

Drept aceea am încheiat predentul proces-verbal spre a servi la trebuinţă părţilor.

Comisar secţiei 55
Mitică Pişculescu.

URGENT...

Şcoala de fete No. 1 din Urbea Z... No. 654— 15 noiembrie
D-sale d-lui Primar al Urbei Z...

urgentă.

Domnule Primar,

Referindu-ne la adresa noastră din luna trecută Octombre cu No. 597 asupra necesităţii de lemne pe care o simte şcoala, vă rugăm ca de urgenţă să binevoiţi a ne trimite cantitatea prevăzută, căci vremea se strică şi ameninţă să nu mai putem urma cursurile fără combustibil.

Primiţi, vă rog, Domnule Primar etc.

Directoare,
Aglae Poppesco

*

Şcoala de fete No. 1 din Urbea Z... No. 683 — 1 decembre
D-sale d-lui Primar al Urbei Z.

urgentă.

Domnule Primar,

Referindu-ne la adresa noastră din luna trecută Noiembre 15 cu No. 654, avem onoare a vă repeta cu insistenţă rugăciunea ce v-am făcut în privinţa lemnelor de încălzit necesare şcoalei de fete No. 1 din această urbe, care se află în

lipsă de căldură suficientă pentru studii pe timpul de iarnă, mai ales aşa de aspră cum este cea actuală, încât elevele sunt incapabile a mai scrie cu mâinile îngheţate, şi chiar profesoarele sufăr neputându-se dezbrăca în clasă, fiindu-le temperatura aşa de exagerată, încât, cum se poate uşor constata, este de nesuferit, ameninţând cu maladii atât pe profesoare cât şi pe eleve.

Vă rugăm dar să luaţi măsuri urgente pentru întâmpinarea acestei situaţiuni anormale, contrariu va trebui să reclamăm Onor. Minister nemaiputând lua nici o răspundere.

Primiţi, vă rog, domnule Primar etc.

Directoare,
Aglae Poppesco

Revizorul şcolar al distr. X... No. 4 599 — 15 decembre

D-sale d-lui Primar al Urbei Z.

urgentă.

Domnule Primar,

Astăzi 15 Decembre făcând inspecţiunea reglementară la şcoala de fete No.1 din Urbea Z... am fost întâmpinat de doamna directoare Aglae Poppesco împreună cu doamnele profesoare Areti Ionesco, Sevasti Ionesco şi Aristi Poppesco, care toate s-au plâns de starea de mizerie în care a ajuns şcoala din cauza lipsei de combustibil, pe care îl refuză Onor. Primărie locală, pe care în nenumărate rânduri au rugat-o prin adrese oficiale, care se văd la dosar, dar care n-au avut până în prezent nici un rezultat.

În adevăr, vizitând apoi clasele am găsit o temperatură incapabilă de a putea fi suferită mai ales de copii, din care cauză se pot chiar îmbolnăvi de vreo boală infecţioasă, ceea ce ar împiedica urmarea regulată a cursurilor reglementare, fiind silite a se întrerupe până la stingerea contagiunii epidemiei, precum s-a mai întâmplat pe căldurile cele mai mari, dar atunci nu din cauza focului, ci a apei, chiar cu câteva zile înainte de

examenele anuale, ceea ce produce o enormă confuziune pedagogică.

Având dar acestea în vedere, vă rog, Domnule Primar, să binevoiţi a dispoza ca să se satisfacă cât mai urgent nevoile şcoalei.

Primiţi, vă rog, Domnule Primar etc.

Revizor şcolar,
Lazăr Ionescu-Lion

.

Şcoala de fete No. 1 din Urbea Z. No. 13 — 8 ianuarie
D-sale d-lui Ministru al Instr. Publice etc.

urgentă.

Domnule Ministru,

În repeţite rânduri am cerut la Onor. Primărie locală să ne elibereze combustibilul de care are şcoala noastră necesitate din cauza gerului aspru prin care trecem în acest anotimp fără nici un rezultat, aşa încât tremurăm de viaţa noastră şi a elevelor, cari nici nu mai vin la şcoală încă dinaintea vacanţelor, fiindcă părinţii au aflat şi temându-se nu le mai permit până ce nu vom putea da foc.

Însuşi d. revizor şcolar Lazăr Ionescu-Lion a vizitat şcoala, constatând lipsa noastră de căldură şi a înaintat o adresă încă din anul trecut 15 decembre cu No. 4 599, către d. Primar local, dar şi aceasta a rămas tot literă moartă, căci şcoala se află în aceeaşi mizerie, încât nu se mai poate zice că aceasta este o umanitate, lăsând astfel să sufere elevele.

Aşadar ne adresăm cu cel mai profund respect d-voastre spre a lua urgent orice măsuri veţi crede de cuviinţă pentru a face să înceteze barbaria prezentă.

Binevoiţi, D-le Ministru etc.

Directoare,
Aglae Poppesco

Ministerul Instr. Publice şi Cultelor, 10 001 - *15 ianuarie*
D-sale D-lui Revizor şcolar al distr. X...

urgentă.

Domnule Revizor,

Doamna Aglae Poppesco, Directoarea şcoalei de fete No.1 din urbea Z . , ni se plânge că Primăria locală nu dă şcoalei lemnele necesare pentru încălzitul claselor.

Anexându-vă raportul doamnei Directoare, vă invităm a face imediat o anchetă la şcoală şi a ne raporta de urgenţă.

Primiţi etc.

p. Ministru, *p. Director,*
indescifrabil *asemenea*

Revizorul şcolar al distr. X... No. 103 — 1 februarie
D-sale D-lui Ministru al Instr. Publice şi Cultelor

urgentă.

Domnule Ministru,

Imediat ce am primit ordinul dv. cu no. 10 001 din 15 ianuarie, m-am transportat la şcoala de fete No. 1 din urbea Z... şi am constatat că raportul doamnei directoare respective este în totul adevărat.

În adevăr, am găsit din cauza frigului pe jumătate şcoala depopulată complet, iar restul tuşind toate şi dureri cu umflătură în gât, pentru care chemând pe d. medic al urbei, a constatat mai multe cazuri de amigdalintă, adică gâlci, care poate degenera mai cu seamă la copiii anemici şi limfatici, prin diferite complicaţiuni foarte adesea contagioase.

De aceea, d. medic a opinat că ar fi mai bine dacă s-ar închide şcoala, spre a nu lua proporţiuni mai mari.

Cu cel mai profund respect viu dar a vă ruga, în interesul salubrităţii, să-mi daţi de urgenţă un ordin în consecinţă, sau

să interveniți pe lângă Onor. Primăria locală să libereze combustibilul de care simte nevoie cursurile.

Binevoiți, d-le ministru etc.

Revizor școlar,
Lazăr Ionescu-Lion

.

Ministerul Instr. Publice și Cultelor. No. 20 002 —15februarie

D-sale d-lui Primar al urbei Z.

urgentă.

Doamna Aglae Poppesco, directoarea școalei No. 1 de fete din acea urbe, se plânge că onor. Primărie, după repețite cereri, nu-i liberează lemnele necesare pentru încălzit, din care cauză sufăr cursurile.

Vă invit dar, Domnule Primar, ca de urgență, să satisfaceți conform legii, justele reclamațiuni ale doamnei Directoare.

Primiți, d-le Primar etc.

p. Ministru, *p. Director,*
nedescifrabil *asemenea*

.

Camera Deputaților. Sesiunea prelungită. Ședința de la 1 martie

D. Al. Lingopolu — Am cerut cuvântul ca să fac o întrebare d-lui Ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice: știe oare d-sa în ce stare de mizerie s-a aflat iarna aceasta școala de fete No. 1 din urbea Z. lipsită de combustibilul necesar deoarece nu i l-a liberat Primăria locală, bântuită de boale din această cauză și conform avizului medicului local chiar suprimarea cursurilor?

D. Ministru al Cultelor — Răspunz onor. deputat că, în urma raportului revizorului școlar local, ministerul a luat măsuri urgente ca Primăria să libereze conform legii combustibilul necesar acelei școale.

Primăria UrbeiZ... No. 3 712 — 15 martie

D-sale Doamnei Directoare a şcoalei de fete No. 1 din Urbea Z.

urgentă.

Doamnă!

Mâne veţi primi la şcoala ce cu onoare o dirijaţi 5 (cinci) care de lemne cer curat, prima calitate, şi vă rugăm să binevoiţi a ne răspunde urgent de primirea combustibilului.

Primiţi, D-nă Directoare etc.

p. Primar

Niţă Necşulescu

ajutor

Secretar,

Athanasiu Eleutherescu

DL GOE.

Ca să nu mai rămâie repetent şi anul acesta, mam'mare, mamiţica şi tanti Miţa au promis tânărului Goe să-l ducă-n Bucureşti de 10 Mai.

Puţin ne importă dacă aceste trei dame se hotărăsc a părăsi locul lor spre a veni în capitală numai de hatârul fiului şi nepoţelului lor. Destul că foarte de dimineaţă, dumnealor, frumos gătite, împreună cu tânărul Goe, aşteaptă cu multă nerăbdare, pe peronul din urbea X, trenul accelerat care trebuie să le ducă la Bucureşti. Adevărul e că, dacă se hotărăşte cineva să asiste la o sărbătoare naţională aşa de importantă, trebuie s-o ia de dimineaţă. Trenul în care se vor sui ajunge în Gara de Nord la opt fără zece a.m. D. Goe este foarte impacient şi, cu un ton de comandă, zice încruntat:

- Mam'mare! de ce nu mai vine?... Eu vreau să vie!

- Vine, vine acuma, puişorul mamii! răspunde cucoana.

Şi sărută pe nepoţel; apoi îi potriveşte pălăria.

Tânărul Goe poartă un frumos costum de marinar, pălărie de paie, cu inscripţia pe pamblică: *le Formidable,* şi sub pamblică biletul de călătorie înfipt de tanti Miţa, că „aşa ţin bărbaţii biletul".

- Vezi ce bine-i şade lui, zice mam'mare, cu costumul de marinel?

- Mamiţo, nu ţi-am spus că nu se zice marinel?

- Da' cum?

- Marinal.

- Ei! ziceţi voi cum ştiţi; eu zic cum am apucat. Aşa se zicea pe vremea mea, când a ieşit întâi moda asta la copii - marinel.

- Vezi, că sunteţi proaste amândouă? întrerupe tânărul Goe. Nu se zice nici marinal, nici marinel.

- Da' cum, procopsitule? întreabă tanti Miţa cu un zâmbet simpatic.

- Mariner.

- Apoi de! n-a învăţat toată lumea carte ca d-ta! zice mam'mare, şi iar sărută pe nepoţel şi iar îi potriveşte pălăria de mariner.

Dar nu e vreme de discuţii filologice: soseşte trenul - şi nu stă mult.

Trenul este plin. Dar cu multă bunăvoinţă din partea unor tineri politicoşi, cari merg până la o staţie apropiată, se fac locuri pentru dame. Trenul a plecat. Mam'mare îşi face cruce, apoi aprinde o ţigară. Goe nu vrea să intre în cupeu; vrea să şadă în coridorul vagonului cu bărbaţii.

- Nu!... nu e voie să scoţi capul pe fereastră, mititelule! zice unul dintre tineri lui d. Goe, şi-l trage puţin înapoi.

- Ce treabă ai tu, urâtule? zice mititelul smucindu-se.

Şi după ce se strâmbă la urâtul, se spânzură iar cu amân¬două mânile de vergeaua de alamă şi scoate iar capul. Dar n-apucă să răspunză ceva urâtul, şi mititelul îşi retrage îngrozit capul gol înăuntru şi-ncepe să zbiere.

- Mamiţoo! mam'maree! tantii!

- Ce e? Ce e? sar cocoanele.

- Să oprească! zbiară şi mai tare Goe, bătând din picioare. Mi-a zburat pălăria! să oprească!!!

Tot într-un timp, iacătă conductorul intră să vază cine s-a suit de la staţia din urmă.

- Biletele, domnilor!

Cocoanele arată biletele dumnealor, explicând dlui conductor de ce nu poate şi Goe să facă acelaşi lucru: fiindcă biletul era în pamblica pălăriei, şi, daca a zburat pălăria, fireşte c-a zburat cu pamblică şi cu bilet cu tot. Dar avea bilet.

- Parol! chiar eu l-am cumpărat! zice tanti Miţa.

Conductorul însă nu înţelege, pretinde bilet; daca nu, la staţia apropiată, trebuie să-l dea jos pe d. Goe. Aşa scrie regulamentul: daca un pasager n-are bilet şi nu declară că n-are bilet, i se ia o amendă de 7 lei şi 50 de bani, şi-l dă jos din tren la orice staţie.

- Dar noi n-am declaratără? strigă mamiţa.

- Ce e vinovat băiatul dacă i-a zburat pălăria? zice mam'mare.

- De ce-a scos capul pe fereastră? eu i-am spus să nu scoată capul pe fereastră! zice cu pică urâtul.

- Nu-i treaba dumitale! ce te-amesteci d-ta? zice tanti Miţa urâtului.

- Uite ce e, cucoană - zice conductorul - trebuie să plătiţi un bilet.

- Să mai plătim? n-am plătitără o dată?

- Şi pe dasupra un leu şi 25 de bani.

- Şi pe dasupra?...

- Vezi, daca nu te-astâmperi? zice mamiţa, şi-l zguduie pe Goe de mână.

- Ce faci, soro? eşti nebună? nu ştii ce simţitor e? zice mam'mare.

Şi apucându-l de mâna cealaltă, îl smuceşte de la mamiţa lui, tocmai când trenul, clănţănind din roate, trece la un macaz. Din smucitura lu' mam'mare într-un sens, combinată cu clătinătura vagonului în alt sens, rezultă că Goe îşi pierde un moment centrul de gravitate şi se reazimă în nas de clanţa uşii de la cupeu. Goe începe să urle. În sfârşit, n-au ce să facă. Trebuie să se hotărască a plăti biletul, pe care are să-l taie conductorul din carnetul lui. Păcat însă de pălărie!. Ce-o să

facă d. Goe la Bucureşti cu capul gol? şi toate prăvăliile închise!. s-ar întreba oricine, care nu ştie câtă grije are mam' mare şi câtă prevedere. Cum era să plece băiatul numai cu pălăria de paie? Daca se întâmplă să plouă, ori răcoare? Şi mam' mare scoate din săculeţul ei un beret tot din uniforma canonierii *le Formidable.*

- Te mai doare nasul, puişorule? întreabă mam' mare.

- Nu. răspunde Goe.

- Să moară mam' mare?

- Să moară!

- Ad', să-l pupe mam' mare, că trece!

Şi-l pupă în vârful nasului; apoi, aşezându-i frumos beretul:

- Parcă-i şade mai bine cu beretul!. zice mam' mare scuipându-l să nu-l deoache, apoi îl sărută dulce.

- Cu ce nu-i şade lui bine? adaogă tanti Miţa, şi-l scuipă şi dumneaei şi-l sărută.

- Lasă-l încolo! că prea e nu ştiu cum!. Auzi d-ta! pălărie nouă şi biletul! zice mamiţa, prefăcându-se foarte supărată.

- Să fie el sănătos, să poarte mai bună! zice mam' mare.

Dar mamiţa adaogă:

- Da pe mamiţica n-o pupi?

- Pe tine nu vreau! zice Goe cu humor.

- Aşa? zice mamiţa. Lasă!. şi-şi acopere ochii cu mâinile şi se face că plânge.

- Las' că ştiu eu că te prefaci! zice Goe.

- Ţi-ai găsit pe cine să-nşeli! zice mam' mare.

Mamiţa începe să râză; scoate din săculeţ ceva şi zice:

- Cine mă pupă. uite!. ciucalată!

Mamiţa pupă pe Goe, Goe pe mamiţa, şi luând bucata de ciucalată, iese iar în coridor.

- Puişorele, nu mai scoate capul pe fereastră!. E lucru mare, cât e de deştept! zice mam' mare.

- E ceva de speriat, parol! adaogă tanti Miţa.

- Pe când Goe își mănâncă afară ciucalata, cocoanele se dau în vorbă de una, de altă. Trenul aleargă acuma de spre Crivina către Periş.

- Ia mai vezi ce face băiatul afară, mamițo! zice mamița către mam'mare.

Mam' mare se ridică bătrâneşte şi se duce în coridor:

- Goe! puişorule! Goe! Goe!

Goe nicăieri.

- Vai de mine! țipă cucoana, nu-i băiatul! Unde e băia¬tul!. s-a prăpădit băiatul!

Şi toate cucoanele sar.

- A căzut din tren băiatul! Țațo, mor!

Dar deodată, cu tot zgomotul trenului, se aud bubuituri în uşa compartimentului unde nu intră decât o persoană.

- Goe! maică! acolo eşti?

- Da!

- Aide! zice mam'mare, ieşi odată! ne-ai speriat.

- Nu pot! zbiară Goe dinăuntru.

- De ce?... te doare la inimă?

- Nu! nu pot.

- E încuiat! zice mam'mare, vrând să deschidă pe dinafară.

- Nu pot deschide! zbiară Goe desperat.

- Vai de mine! îi vine rău băiatului înăuntru!

În sfârşit, iacată conductorul cu biletul; primeşte paralele şi liberează pe captiv, pe care toate trei cocoanele îl sărută dulce, ca şi cum l-ar revedea după o îndelungată absență. Şi mam'mare se hotărăşte să stea în coridor, pe un geamantan străin, să păzească pe Goe, să nu se mai întâmple ceva puişorului. Puişorul vede o linie de metal în colțul coridorului, care are la capătul de sus o maşină cu mâner. Se suie-n picioare pe geamantan, pune mâna pe mânerul maşinii şi începe să-l tragă.

- Şezi binişor, puişorule! să nu strici ceva! zice mam'mare.

Trenul îşi urmează drumul de la Periş cătră Buftea cu mare viteză. Dar pe la mijlocul kilometrului 24, deodată s-aude un şuier, apoi semnalul de alarmă, trei fluiere scurte, şi trenul se opreşte pe loc, producând o zguduitură puternică.

„Ce e? ce e?." Toţi pasagerii sar înspăimântaţi la ferestre, la uşi, pe scări.

- Goe! puişorule! Goe! strigă tanti Miţa şi se repede afară din compartiment.

Goe este în coridor. De ce s-a oprit trenul?

Cineva, nu se ştie din ce vagon, a tras semnalul de alarmă. Din ce vagon?. Asta e uşor de constatat; manivela semnalului nu se poate trage decât rupându-se aţa înnodată şi cu nodul plumbuit. Personalul trenului umblă forfota, examinând roatele tamponate cu toată presiunea, aşa de tamponate că-i trebuie vreo zece minute mecanicului să-şi încarce iar pompa cu aer comprimat şi să poată urni trenul din loc. În toată vremea asta, conductorii şi şeful trenului aleargă din vagon în vagon şi cercetează aparatele semnalelor de alarmă.

Cine poate ghici în ce vagon era ruptă aţa plumbuită şi răsturnată manivela? Ciudat! tocmai în vagonul de unde zbu¬rase mai adineaori pălăria marinerului! Cine? cine a tras manivela? Mam' mare doarme în fundul cupeului cu puişorul în braţe. Nu se poate şti cine a tras manivela.

Trenul se porneşte în sfârşit, şi ajunge în Bucureşti cu o întârziere de câteva minute. Toată lumea coboară. Mam' mare aşază frumuşel beretul lui Goe, îl scuipă pe puişor să nu-l deoache, îl întreabă dacă-l mai doare nasul şi-l sărută dulce.

Apoi cocoanele se suie cu puişorul în trăsură şi pornesc în oraş:

- La bulivar, birjar! la bulivar!.

VIZITĂ...

M-am dus la Sf. Ion să fac o vizită doamnei Maria Popescu, o veche prietină, ca s-o felicit pentru onomastica unicului său fiu, Ionel Popescu, un copilaş foarte drăguţ de vreo opt anişori. N-am voit să merg cu mâna goală şi i-am dus băieţelului o minge foarte mare de cauciuc şi foarte elastică. Atenţiunea mea a făcut mare plăcere amicei mele şi mai ales copilului, pe care l-am găsit îmbrăcat ca maior de roşiori în uniformă de mare ţinută. După formalităţile de rigoare, am început să convorbim despre vreme, despre sorţii agriculturii, - d. Popescu tatăl este mare agricultor, - despre criză şcl. Am observat doamnei Popescu că în anul acesta nu se prea vede la plimbare, la teatru, la petreceri. Doamna mi-a răspuns că de la o vreme i se urăşte chiar unei femei cu petrecerile, mai ales când are copii.

- Să-ţi spun drept, cât era Ionel mititel, mai mergea; acu, de când s-a făcut băiat mare, trebuie să mă ocup eu de el; trebuie să-i fac educaţia. Şi nu ştiţi dv. bărbaţii cât timp îi ia unei femei educaţia unui copil, mai ales când mama nu vrea să-l lase fără educaţie!

Pe când doamna Popescu-mi expune părerile ei sănătoase în privinţa educaţiei copiilor, auzim dintr-o odaie de alături o voce răguşită de femeie bătrână:

- Uite, coniţă, Ionel nu s-astâmpără!

- Ionel! strigă madam Popescu; Ionel! vin' la mama!

Apoi, cătră mine încet:

- Nu ştii ce ştrengar se face. şi deştept.

Dar vocea de dincolo adaogă:

- Coniţă! uite Ionel! vrea să-mi răstoarne maşina!. Astâmpără-te, că te arzi!

- Ionel! strigă iar madam Popescu; Ionel! vin' la mama!

- Sări, coniţă! varsă spirtul! s-aprinde!

- Ionel! strigă iar mama, şi se scoală repede să meargă după el. Dar pe când vrea să iasă pe uşe, apare micul maior de roşiori cu sabia scoasă şi-i opreşte trecerea, luând o poză foarte marţială. Mama ia pe maiorul în braţe şi-l sărută.

- Nu ţi-am spus să nu te mai apropii de maşină când face cafea, că daca te-aprinzi, moare mama? Vrei să moară mama?

- Dar, întrerup eu, pentru cine aţi poruncit cafea, madam Popescu?

- Pentru dumneata.

- Da' de ce vă mai supăraţi?

- Da' ce supărare!

Madam Popescu mai sărută o dată dulce pe maioraşul, îl scuipă, să nu-l deoache, şi-l lasă jos. El a pus sabia în teacă, salută milităreşte şi merge într-un colţ al salonului unde, pe două mese, pe canapea, pe foteluri şi pe jos, stau grămădite fel de fel de jucării. Dintre toate, maiorul alege o trâmbiţă şi o tobă. Atârnă toba de gât, suie pe un superb cal vânăt rotat, pune trâmbiţa la gură şi, legănându-se călare, începe să bată toba cu o mână şi să sufle-n trâmbiţă. Madam Popescu îmi spune ceva; eu n-aud nimica. Îi răspund totuşi că nu cred să mai ţie mult gerul aşa de aspru; ea n-aude nimica.

- Ionel! Ionel!! Ionel!!! Du-te dincolo, mamă; spargi urechile dumnealui! Nu e frumos, când sunt musafiri!

Iar eu, profitând de un moment când trâmbiţa şi toba tac, adaog:

- Şi pe urmă, d-ta eşti roşior, în cavalerie.

- Maior! strigă mândrul militar.

- Tocmai! zic eu. La cavalerie nu e tobă; şi maiorul nu cântă cu trâmbiţa; cu trâmbiţa cântă numai gradele inferioare; maiorul comandă şi merge-n fruntea soldaţilor cu sabia scoasă.

Explicaţia mea prinde bine. Maiorul descalică, scoate de după gât toba, pe care o trânteşte cât colo; asemenea şi trâmbiţa. Apoi începe să comande:

- Înainte! marş!

Şi cu sabia scoasă, începe să atace straşnic tot ce-ntâlneşte-n cale. În momentul acesta, jupâneasa cea răguşită intră cu tava aducând dulceaţă şi cafele. Cum o vede, maiorul se opreşte o clipă, ca şi cum ar vrea să se reculeagă fiind surprins de inamic. Clipa însă de reculegere trece ca o clipă, şi maiorul, dând un răcnet suprem de asalt, se repede asupra inamicului. Inamicul dă un ţipăt de desperare.

- Ţine-l, coniţă, că mă dă jos cu tava!

Madam Popescu se repede să taie drumul maiorului, care, în furia atacului, nu mai vede nimic înaintea lui. Jupâneasa este salvată; dar madam Popescu, deoarece a avut imprudenţa să iasă din neutralitate şi să intervie în război, primeşte în obraz, dedesubtul ochiului drept, o puternică lovitură de spadă.

- Vezi? vezi, dacă faci nebunii? era să-mi scoţi ochiul. Ţi-ar fi plăcut să mă omori? Sărută-mă, să-mi treacă şi te iert!

Maiorul sare de gâtul mamei şi o sărută. Mamei îi trece; iar eu, după ce am luat dulceaţa, mă pregătesc să sorb din cafea.

- Nu vă supără fumul de tutun? întreb eu pe madam Popescu.

- Vai de mine! la noi se fumează... Bărbatu-meu fumează. şi . dumnealui. mi se pare că-i cam place.

Şi zicând „dumnealui", mama mi-arată râzând pe domnul maior.

- A! zic eu, şi dumnealui?

- Da, da, dumnealui! să-l vezi ce caraghios e cu ţigara-n gură, să te prăpădeşti de râs. ca un om mare.

- A! asta nu e bine, domnule maior, zic eu; tutunul este o otravă.

- Da' tu de ce tragi? mă-ntrerupe maiorul lucrând cu lingura în cheseaua de dulceaţă.

- Ajunge, Ionel! destulă dulceaţă, mamă! iar te-apucă stomacul.

Maiorul ascultă, după ce mai ia încă vrei trei-patru lingu¬riţe; apoi iese cu cheseaua în vestibul.

- Unde te duci? întreabă mama.

- Viu acu! răspunde Ionel.

După un moment, se-ntoarce cu cheseaua goală; o pune pe o masă, se apropie de mine, îmi ia de pe mescioară tabachera cu ţigarete regale, scoate una, o pune în gură şi mă salută milităreşte, ca orice soldat care cere unui ţivil să-i împrumute foc. Eu nu ştiu ce trebuie să fac. Mama, râzând, îmi face semn cu ochiul şi mă-ndeamnă să servesc pe domnul maior. Întind ţigareta mea, militarul o aprinde pe a lui şi, fumând, ca orice militar, se plimbă foarte grav de colo până colo. Eu nu-l pot admira îndestul, pe când mama îl scuipă, să nu-l deoache, şi îmi zice:

- Scuipă-l, să nu mi-l deochi!

Maiorul şi-a fumat ţigareta până la carton. Apoi se repede la mingea pe care i-am adus-o eu şi-ncepe s-o trântească. Mingea sare până la policandrul din tavanul salonului, unde turbură grozav liniştea ciucurilor de cristal.

- Ionel! astâmpără-te, mamă! Ai să spargi ceva. Vrei să mă superi? vrei să moară mama?

Dar maiorul s-a-ndârjit asupra ghiulelei săltătoare, care i-a scăpat din mână; o trânteşte cu mult necaz de parchet. Eu aduc spre gură ceaşca, dar, vorba francezului, *entre la coupe et*

les levres... mingea îmi zboară din mână ceaşca, opărindu-mă cu cafeaua, care se varsă pe pantalonii mei de vizită, coloarea oului de raţă.

- Ai văzut ce-ai făcut?... Nu ţi-am spus să te-astâmperi... Vezi? ai supărat pe domnul!. Aldată n-o să-ţi mai aducă nici o jucărie!

Apoi, întorcându-se către mine, cu multă bunătate:

- Nu e nimic! iese... Cafeaua nu pătează! iese cu niţică apă caldă!.

Dar n-apucă să termine, şi deodată o văd schimbându-se la faţă ca de o adâncă groază. Apoi dă un ţipăt şi, ridicându-se de pe scaun:

- Ionel! mamă! ce ai?

Mă-ntorc şi văz pe maiorul, alb ca varul, cu ochii pierduţi şi cu drăgălaşa lui figură strâmbată. Mama se repede spre el, dar până să facă un pas, maiorul cade lat.

- Vai de mine! ţipă mama. E rău copilului!. Ajutor! moare copilul!

Ridic pe maiorul, îi deschei repede mondirul la gât şi la piept.

- Nu-i nimica! zic eu. Apă rece!

Îl stropesc bine, pe când mama pierdută îşi smulge părul.

- Vezi, domnule maior? îl întreb eu după ce-şi mai vine în fire; vezi? Nu ţi-am spus eu că tutunul nu e lucru bun? Aldată să nu mai fumezi!

Am lăsat pe madam Popescu liniştită cu scumpul ei maior afară din orice stare alarmantă, şi am ieşit. Mi-am pus şoşonii şi paltonul şi am plecat. Când am ajuns acasă, am înţeles de ce maiorul ieşise un moment cu cheseaua în vestibul - ca să-mi toarne dulceaţă în şoşoni.

TRIUMFUL TALENTULUI...

Au fost odată-ntr-o şcoală de provincie doi buni camarazi - Niţă Ghiţescu şi Ghiţă Niţescu. Amândoi erau potriviţi la-nvăţătură şi la purtare. Niţă însă se deosibea, şi nu numai de Ghiţă, dar chiar de toţi copiii ceilalţi, prin talentul lui la scris, de care se minuna cu drept cuvânt toată lumea. În anul al patrulea de şcoală primară, Niţă ajunsese să scrie aşa de frumos, încât, adesea, puse alături, caietul lui ai fi zis că este modelul de caligrafie tipărit, iar modelul de caligrafie, scris de mână; pe câtă vreme, Ghiţă scria nu se poate mai urât; pe lângă că-i era mâna dreaptă şubredă, fiindcă-i degeraseră degetele de mic, n-avea băiatul nici apucătură din ochi la lucru de piguleală. Aşa, isprăvind clasele primare, s-au despărţit cei doi buni camarazi, ca să meargă fiecare după norocul lui. Ghiţă s-a dus la ţară pe lângă tată-său, care era negustor cu dare de mână; iar Niţă, copil sărman, a apucat spre capitală, ascultând de sfatul dascălului său:

- Fătul meu, tu părinţi n-ai, carte multă nu ţi-e dat să-nveţi, că nu prea eşti deştept, slugă nu te poţi face, că eşti cam leneş... Ţi-a dat şi ţie Dumnezeu un dar: ai icoană la scris; ţie cu condeiul ţi-e dat să te hrăneşti. Du-te la Bucureşti, acolo ai să intri copist în vreo canţilerie şi-ncet-ncet, cum te ştiu că n-ai purtări prea rele, cu vremea ai să-naintezi.

Niță a ajuns în Capitală şi s-a pus să-şi caute de lucru. A făcut cunoştinţă ba cu unul, ba cu altul, recomandându-şi talentul şi căpătând din toate părţile complimente şi dovezi de admirațiune. Dar afară de acestea, n-a reuşit deocamdată să capete nimic mai mult. Niță nu şi-a pierdut speranța şi bine a făcut; căci iată că-ntr-o seară o cunoştinţă i-a spus:

- Mâne dimineață, la ceasurile unsprezece, să te afli la Ministerul de Interne: se ține concurs pentru trei posturi de copişti; desigur ai să capeți unul.

Se-nțelege că Niță n-a lipsit a se înființa la vreme. Concurenții, în număr de vreo treizeci, au fost introduşi într-o sală mare; aci, în fața comisiunii, compusă din directorul ministerului ca prezident, subdirectorul ca viceprezident şi trei şefi de biurou ca membri, li s-a dictat de către unul dintre aceştia cu glas tare timp de cinci-şase minute. Apoi d. preşedinte a zis:

- Destul! acum fiecare să-şi iscălească proba.

Deşi dictarea mersese cam prea iute, Niță s-a uitat lung pe foaia lui, înainte a de a o iscăli, a zâmbit mulțumit de sine, apoi, a iscălit şi a înmânat-o cu mult respect unui domn membru, care a strâns toate probele. Peste două zile, s-a dat rezultatul concursului. Numele Niță Ghițescu nu figura între cele trei numiri.

- Şi ce frumos scrisesem, domnule! a zis Niță, mâhnit, cunoştinţii sale.

- Un tânăr nu trebuie să despere de la întâia încercare, i-a răspuns cunoştința; mai sunt încă şapte ministere; or să se mai ivească locuri.

În adevăr, peste câteva luni, se ivesc două locuri la alt minister. Niță nu lipseşte a se înființa. Şi iar mulțime de concurenți, iar comisiune, iar dictare, iar formalități obicinuite, şi a doua zi iar nu se află între cele două numiri numele Niță Ghițescu.

- Şi ce frumos scrisesem, domnule! zise Niță cunoştinţii lui.

- Răbdare, tânărule! n-a intrat vremea-n sac; o să-ţi vie şi rândul dumitale; mai sunt şase ministere; or să se mai ivească locuri.

A trecut câtva timp, şi iată că s-au ivit câteva locuri la al treilea minister. Acelaşi rezultat pentru d. Niţă Ghiţescu. Fireşte însă că, oricât i-ar fi crescut mâhnirea, Niţă n-avea de ce să despere: mai erau încă cinci ministere; trebuia să se mai ivească locuri. Şi s-au ivit pe rând, locuri încă la patru ministere, şi s-au ţinut concursuri, şi d. Niţă Ghiţescu a luat parte la fiecare concurs, şi, după fiece rezultat de concurs, concurentul nostru a zis, din ce în ce mai mâhnit:

- Şi ce frumos scrisesem, domnule!

Şi cunoştinţa lui i-a răspuns:

- Nu despera, tânărule! a mai rămas încă un minister, tocmai acela unde se cere cu dinadinsul caligrafie pentru acte şi documente; trebuie să se ivească acolo vreun loc.

Parcă a prorocit cunoştinţa lui Niţă: n-a trecut o săptămână, şi iată că s-a publicat concurs pentru un post de perfect caligraf la acel ultim minister. S-a pus d. Niţă pe brânci, în aşteptarea concursului, să-şi facă mâna, exercitându-se în fiecare zi, pe hârtie velină, la fel de fel de scriituri - engleze, italice, gotice, batarde, ronde, majuscule, minuscule şcl., în fel de fel de mărimi, de la doi centimetri până la un milimetru, şi cu şi fără transparent. Era acuma gata. Dar, în ajunul concursului, se-ntâmplă, cum se-ntâmplă în orice poveste, să se-ntâlnească - cu cine? cu o veche a lui cunoştinţă, cu bunul său camarad de odinioară, cu Ghiţă Niţescu, băiatul cu degetele degerate.

- Ghiţă!

- Niţă!

Şi din vorbă-n vorbă, află Niţă că tata lui Ghiţă, după ce a scăpătat, a murit, că Ghiţă a venit la Bucureşti cu o scrisoare de recomandaţie către ministrul la ministerul căruia se ţine

mâne concursul, că ministrul l-a primit foarte bine şi i-a spus că a doua zi, la ceasul fix, să se prezinte la minister, să ia parte negreşit la concurs.

- Tu? la concursul de mâne? a zis pufnind de râs Niţă.

- Da, eu.

- La concursul de mâne?

- Ei! da. la concursul de mâne.

- Da tu ştii pentru ce loc e concurs, Ghiţă?

- Nu.

- Pentru un loc de perfect caligraf, amice Ghiţică!

- Apoi, dacă mi-a ordonat ministrul să merg. se poate?

- Apoi, mă prezent şi eu, Ghiţă.

- Bine, prezentă-te şi tu.

- Cu mine! la caligrafie, Ghiţică?

- Cu tine la caligrafie... Eu ştiu ce mi-a ordonat ministrul.

- Bine!

Cu aşa ton a pronunţat Niţă acest *bine!* încât Ghiţă, după câteva momente de gândire tăcută, i-a zis:

- Niţă. eu am venit în Bucureşti cu ceva părăluţe. tu zici că eşti tinichea de tot. Eu. dacă vrei tu.

- Ce să vreau?

- Eu ţi-aş da ţie trei-patru poli. să.

- Să ce?

- Să mă laşi, să nu vii la concurs.

- Eu!?

- Eu tot am recomandaţie.

- Să pofteşti la concurs cu recomandaţia dumitale!

Dar iată că în acest moment se apropie cineva de cei doi prieteni - este cunoştinţa lui Niţă.

- Domnule Ghiţescu, aş vrea să-ţi spun ceva.

Niţă lasă pe Ghiţă la o parte.

- Domnule Ghiţescu, bucură-te; ai scăpat de concursuri prin ministere; ţi-am găsit un loc la o litografie, un loc plătit

mult mai bine ca unul de copist, şi în care poţi să-ţi faci un mai frumos viitor. Primeşti?

- Primesc. Dar un moment.

Şi Niţă, după ce a gândit o clipă foarte adânc, face la dreapta-mprejur şi se-ntoarce lângă Ghiţă.

- Ghiţă, tu vrei să-mi dai trei-patru poli, să nu mă prezint la concurs. Eu am o combinaţie mai bună şi pentru tine şi pentru mine.

- Care?

- Din contra, să ne prezintăm amândoi la concurs; tu ai recomandaţie, eu caligrafie; să iscălesc eu cu numele tău proba mea, şi tu să iscăleşti proba ta cu numele meu.

- Ei! dacă ai vrea.

- Vreau.

- Pe onoarea ta?

- Pe onoarea mea!. Să-mi dai cinci poli.

- Îţi dau.

Şi Ghiţă se şi execută. Niţă ia hârtia de o sută, o pune-n buzunar, şi cei doi camarazi se despart, amândoi foarte mulţumiţi, dându-şi întâlnire pe a doua zi la minister, fix la unsprezece. A doua zi, printr-o întâmplare neexplicabilă, nu s-au prezintat la concursul de perfect caligraf decât doi candidaţi: fireşte erau vechii camarazi. Niţă s-a purtat foarte galant; pe câtă vreme mâna degerată a camaradului său tremura de emoţie pe hârtia miniserială, Niţă, cu toată siguranţa, făcea pe coala lui adevărate *tours de force*. Au isprăvit şi şi-a iscălit probele, după învoiala din ajun, fiecare cu numele celuilalt. Ieşind de la concurs, în sala de aşteptare, Ghiţă a mulţumit cu efuziune camaradului său, iar acesta i-a zis:

- Numai doi am fost: recomandaţie ai, caligrafie am, slavă Domnului! să fie cât de ai dracului, pe cine o să numească?

N-apucă să termine vorba Niţă, şi uşa se deschise.

- Rezultatul concursului! strigă solemn prezidentul comisiei. S-au prezintat doi concurenți: dd. Niță Ghițescu şi Ghiță Nițescu. A reuşit domnul.

- Domnul?... întrebară într-un glas cei doi concurenți.

- Domnul Niță Ghițescu!

- Dați-mi voie, domnule director, zise Niță atins, pe când Ghiță nu ştia ce să crează; trebuie să fie o greşală! poate că n-ați văzut bine probele!

- Cum! întrebă aspru directorul, prezidentul comisiei.

- Slava domnului! adăogă Niță. ne cunoaştem ce putem. Trebuie să fie, nu Niță Ghițescu, ci Ghiță Nițescu.

- Domnule! nu-ți permit să fii rău crescut!. mă-nțelegi? Am zis bine: a reuşit d. Niță Ghițescu!

Dar d. Niță Ghițescu nu s-a lăsat biruit de asprimea d-lui prezident al comisiei; foarte obraznic, a strigat şi mai tare:

- Nu se poate, domnule director! v-ați înşelat! uitați-vă la probe!

Tonul cu care a zis „uitați-vă la probe!" a făcut un efect straniu asupra superiorului: i-a impus, parcă; acest domn a răspuns:

- În fine, *errarehumanum est...* Să vedem...

Şi zicând acestea, a scos din buzunar un plic, pe care camaradul lui Niță-l cunoştea bine, şi din plic a tras o scrisorică; s-a uitat pe ea cu băgare de seamă şi, cu tonul mult mai blând, zâmbind:

- Ştii că ai dreptate dumneata?... Aşa e!... Vezi?... confun - dasem. În adevăr, a reuşit d. Ghiță Nițescu.

- Aşa da! a răspuns plin de satisfacție d. Niță Ghițescu.

Şi d. director, grav, se retrase-nchizând uşa.

ÎNTÂRZIERE

M-am suit, la Sinaia, în trenul 14, acceleratul care pleacă la ora 6 şi 8 minute spre a ajunge în Bucureşti la 9 şi 10.

Am găsit, din norocire, un vagon de clasa a doua la coada trenului. E adevărat că vagonul din urmă al unui tren se clatină mai mult; în schimb însă, nu e o privelişte mai plăcută, într-o călătorie cu drumul de fier, decât la fereastra din spatele trenului, lucru de care un amator se poate bucura foarte rar, fiindcă orice tren trebuie să aibă la coadă un frânar de siguranţă, şi puţine vagoane de călători sunt prevăzute cu frână de mână. Trenul a plecat din Sinaia la ora regulată şi a ţinut strict mersul reglementar până la Ploieşti. Am putut dar să mă bucur de o minunată privelişte: valea Prahovei desfăşurându-se în fuga spre miazănoapte pe măsură ce trenul gonea spre miazăzi. De la Ploieşti, trenul de Predeal ca să apuce spre Bucureşti schimbă frontul şi, ca şi cum ar vrea să se-ntoarcă înapoi, locomotiva se pune acolo unde până aci era coada trenului. Am voit să găsesc un alt vagon la capătul celălalt, care acum rămăsese coadă; n-am mai avut noroc; cea din urmă trăsură era un furgon de bagaje. M-am resemnat şi m-am suit în acelaşi vagon în care gustasem destulă plăcere; şi am făcut bine. Vagonul nemaifiind în coadă, frânarul de siguranţă îl părăsise, iar locul de la pavilionul de observaţie, unde e frâna,

era acuma gol. M-am suit acolo şi am putut vedea, pe deasupra vagonului înaintaş şi a locomotivei, linia în depărtare.

Am pornit regulat din Ploieşti la 8 şi 8 şi, menţinând mersul reglementar, am intrat în staţia Periş exact la 8 şi 38. Trecând de la semnal spre staţie, trenul şi-a micşorat foarte simţitor viteza şi în faţa gării s-a oprit. Cui e obicinuit cu mersul trenurilor, o oprire în afară de cele prevăzute la itinerar îi dă de gândit. Ştiu că trenul 14 nu se opreşte la Periş. Mi-am închipuit numaidecât că un personaj important vrea să se urce de acolo. Dar trenul stă, şi mi se pare că auz pe peron glasuri alarmate... Nu-mi închipuiesc ce poate fi; în orice caz, pentru trenul nostru, cum linia este dublă până-n Gara de Nord, şi cum nu s-a oprit brusc, vreo primejdie nu-i probabilă.

Mă uit de la locul meu înainte. S-a cam înnoptat şi nu se prea vede departe; dar semnalul luminos de la ieşire către Bucureşti se vede închis - e lumină roşie. Mă cobor din vagon şi împreună cu mine şi alţi pasajeri. Întrebăm pe impiegaţii de mişcare şi aflăm cauza opririi trenului nostru: la ieşirea din Buftea, staţia următoare, a deraiat un tren de marfă, care trecea de la Bucureşti spre Ploieşti. Astfel, şi linia noastră e închisă. Telegraful şi telefonul lucrează între Buftea şi Periş. Personalul mişcării mişună cu multă febrilitate. În sfârşit, aflăm cari sunt dispoziţiile luate de inspecţia respectivă. Trenul nostru aşteaptă aci, în Periş, trenul 122, care, venind din Moldova pe urma noastră, va ajunge aci la 9 şi 20. Pasajerii din ambele trenuri se vor sui într-unul singur; acesta va porni spre Buftea, se va opri în locul catastrofei, şi vom transborda: toate trenurile de la Bucureşti se opresc în Buftea ca să se-ntoarcă înapoi cu călătorii spre Bucureşti, iar trenul nostru se va întoarce înapoi cu pasajerii de la trenurile spre Moldova şi Brăila-Galaţi. Aproape un ceas trebuie să aşteptăm trenul 122.

Pe când toată lumea se plimbă pe peron la răcoarea splendidei seri de vară, o cocoană scoate capul dintr-un vagon şi strigă, cătră cine, nu se poate şti:

- Ce dracu, domnule! mult o să mai stăm aici?

Apoi, cu multă indignare:

- Ce dobitocie!

Personalul mişcării n-are vreme să răspunză cocoanii. Mă sui în vagonul unde se află acea damă şi, după ce o salut frumos, încep să-i explic toată împrejurarea: cum a deraiat trenul de marfă, cum trebuie să se unească trenul 14 cu 122, cum o să transbordăm şcl.

- Să fie ai dracului! zice cocoana foarte supărată.

- Cine, coconiţă? întreb eu.

- Dumnealor de la drumul de fier. De ce nu bagă de seamă!

- Ei! zic eu; nu se poate fără câte una de asta, daca e o dată drum de fier.

- Pentru că sunt dobitoci!. Şi cât o să întârziem?

- Apoi, zic eu, cu manopera de aici, cu transbordarea de la Buftea, poate să întârziem vreo două ceasuri.

- Două ceasuri?... Fir-ar ai dracului! Care va să zică, atunci, când ajungem în Bucureşti?.

- Era să ajungem la 9 şi 10. şi acuma.

- Şi acuma?

- Acuma o să ajungem pe la 11 trecute!

- Ce dobitocie!

- Şi, dacă-mi daţi voie, coconiţă, de unde veniţi?

- De la Vălenii de Munte. Mă recomand: madam Sevastiţa Stănescu, născută Vasilescu.

- Sunteţi din capitală?

- Da. Sunt măritată la Văleni, dar viu des la Bucureşti, am părinţi. Noi suntem din Bucureşti. Daca cunoşti dum¬neata pe domnul Christache.

- Nu, zic, n-am onoare.

- Domnul Christache Vasilescu, casele ale frumoase din Popa Chițu. tata.

- N-am onoarea... Şi... mergeți la Bucureşti la plimbare...

- Nu; merg la dandist. am un dinte. Bine, frate, cât o să mai stăm aici?... că m-am plictisit... Fir-ar ai dracului!

- Iată, zic eu, soseşte trenul de Moldova; acuma, numa să se aranjeze cu al nostru, şi plecăm.

- Ce dobitocie!

După fel de fel de mişcări, cari durează încă aproape un ceas, iată că plecăm încetinel.

- Bodaproste! zice cocoana.

E o damă de vreo treizeci de ani, foarte frumuşică şi bine făcută - afară de mâni, cari poate n-ar strica să fie mai micşoare, şi, daca trebuie să judec după botine, şi despre picioare aş îndrăzni să zic acelaşi lucru. E destul de şic îmbrăcată: un corsaj de mătăsică roşie, fustă de mătase neagră şi o pălăriuță de mult gust.

- Ce încet umblă!. fir-ar ai dracului!

- Pesemne vă supără dintele; d-aceea vă grăbiți.

- A! nu mă supără! Da' să-şi bată joc de pasajeri aşa!... Uite ce-ncet umblă!. Asta e mare dobitocie!

Am ajuns. Toţi pasajerii ne dăm jos. Un hamal ia baga¬jul cocoanii; eu o ajut să se dea jos. E o privelişte destul de interesantă la locul catastrofei. Mormanul acela fantastic la lumina torțelor, activitatea personalului tehnic pentru curăți - rea liniei de cadavrele îngrozitor de mutilate ale vagoanelor, şi restabilirea ei, forfoteala aceea, mişcările febrile ale luminilor de deosebite colori, toate astea fac un minunat efect pitoresc. Întorcând ochii de la atâtea lumini, din partea dreaptă spre stânga, pe poteca mai puțin luminată, pe unde trecem ca să ajungem dincolo la trenul de transbordare, văd că am pierdut

pe cocoana. Îmi pare rău, însă nu multă vreme, fiindcă deodată o aud la câțiva pași înaintea mea:

- Fir-ați ai dracului, să fiți!

Se împiedicase cocoana în jurubița de sârme de pe marginea liniei și căzuse. Am alergat și am ajutat-o să se ridice.

- Fir-ar ai dracului, să fie!

Plecăm spre București. Linia e liberă de acum. A! sfântă lipsă a obstacolelor!

- De-acu, zic, conița mea, într-o jumătate de ceas suntem în Gara de Nord.

- Câte ceasuri să fie?

- 11 și 25

- 11 și 25?... Fir-ar ai dracului!

- La 12 fără cinci, suntem în capitală.

- Ce dobitocie!

În adevăr, la ceasul spus coborâm. Cocoana se repede jos drăcuind și împingând pe hamal să meargă mai iute. Eu după dumneaei. Pe peron o întâmpină un tânăr și frumos ofițer de călărași, care o primește cu efuziune în brațe. Într-o clipă perechea trece pe ușa de ieșire, se suie într-o trăsură și: mână degrabă, birjar!

„Așa? zic eu. Am înțeles. Bun dandist are cocoana!"

Mă sui și eu într-o birje. Mi-e foame. Birturile sunt închise acum. Merg la o berărie să mănânc ceva. Pe cine aflu la berărie? Pe madam Sevastița Stănescu cu dandistul dumneaei, locotenentul. Mă așez pe trotoar la o masă alături de tânăra pereche. Cum mă vede, grațioasa damă mă recunoaște și, întorcându-se către dandist:

- Lache, uite dumnealui este domnul din tren.

Pe urmă, către mine, cu multă afabilitate:

- Recomand pe frate-meu, locotenent Pandele Vasilescu.

- Mersi, domnule, c-ai ținut așa de bună companie sorii-mi, îmi zice locotenentul. Nu luați loc cu noi?

- Mă rog.

- Zău, zice cocoana, dacă nu era domnul aşa de amabil ca să conversăm, ce mă făceam eu atâtea ceasuri de urât?. Ce dobitocie! Închipuieşte-ţi, Lache, la caracterul meu, trei ceasuri. Fir-ar ai dracului!!

PETIŢIUNE

E toiul verii, când serviciile publice încep dimineaţa la 7 şi sfârşesc la 2 d.am. Toată noaptea a bântuit căldură apăsă¬toare şi acuma, pe un cer senin, a răsărit soarele, ameninţând cu groaznică dogoare. Ce are să fie peste zi?

Sunt 7 ceasuri fără 10 minute de dimineaţă. În biuroul registraturii generale a unei mari administraţiuni, impiegatul îşi pregăteşte registrul, aşteptând să bată ceasul, ca să ridice oblonul de la ferestruia pe unde i se-nmânează corespondenţa oficială şi petiţiile particulare. Pe când se şterge de sudoare, gândind la cine ştie ce, aude ciocănituri la oblonul lăsat. Se uită la ceasul său, regulat adineaori după cel oficial: 7 fără 5 minute... Dă din umeri, se şterge iarăşi şi gândeşte mai departe. Ciocăniturile de afară au trecut; dar peste câteva momente iar încep cu mai multă tărie şi insistenţă. Impiegatul dinăuntru se uită iar la ceas: 7 fără 2 minute. Dă din umeri, se şterge de sudoare şi-şi urmează gândurile intime. Ciocăniturile se-ndoiesc cu violenţă. În sfârşit, cele două minute au trecut: ceasul arată 7 punct. Impiegatul trage zăvorul şi ridică oblonul, lăsând ferestruica închisă numai cu geamul. Se uită afară. La geam, e un domn, care aşteaptă; probabil acela ciocănea. Impiegatul ridică şi geamul.

- Dv. ciocăneaţi aşa?

- Da.

- Dv. nu ştiţi că biuroul se deschide la 7?

- Ba da.

Şi zicând aceasta, domnul vâră adânc capul pe ferestruică înăuntru; impiegatul, surprins de această mişcare, se dă-napoi şi lasă din mână geamul mobil, care pică peste gâtul domnului ca tăişul unei ghilotine. Domnul vrea să tragă afară capul, dar nu poate.

- Ridică! domnule! strigă domnul cu ochii mari.

Impiegatul ridică binişor ferestruica; domnul îşi retrage capul.

- Ce poftiţi?

- Am o afacere de registrat.

Şi domnul iar vrea să vâre capul. Dar impiegatul prinde de veste, lasă repede geamul, care atinge vârful nasului domnului.

- Poftiţi pe uşă înăuntru, daca aveţi vreo afacere! strigă impiegatul, făcând acelui domn semn cu mâna, pe unde poate intra în biurou.

Domnul ascultă, pleacă de la ferestruică şi-ndată apare în uşă. Este un domn nici prea tânăr, nici prea bătrân; pare foarte ostenit, şi un ochi deprins ar pricepe îndată că domnul acesta n-a dormit noaptea. E asudat şi prăfuit; mişcările i sunt nesigure ca şi articularea vorbelor. Apărând în pervazul uşii, ţine într-o mână pălăria de paie, cam ghemuită; cu cealaltă mână se ţine de nas.

- Era să-mi tai nasul!. Ştii ce teribil m-ai lovit?

- Pardon!. dar nu stric eu. Dacă vârâţi aşa capul.

- Nu face nimic. N-aveţi un scaun?

- Poftiţi.

Domnul şade alături de biurou.

- Teribil sunt de ostenit.

Zicând acestea, domnul se uită lung la un pahar ce stă pe masă aproape gol, şi din care a băut impiegatul.

- Mă rog, dacă nu vă supăraţi, aveţi apă?

- Da.

- E rece?

- Potrivită.

- Nu-i puneți gheață?

- Ba da.

- Aşa? îi puneți gheață?

- Fireşte!

- E flir... e firl...? ...ăsta...

- Da, avem filtru.

- Monşer! te superi dacă te-oi ruga pentru un pahar de apă?. Teribil mi-e de sete!

Impiegatul sună; un aprod se prezentă.

- Un pahar cu apă.

Apoi, după o pauză, către domnul:

- Ați zis că aveți o afacere.

- Da, am o afacere.

- Aici la noi?

- Da, la dv. . o afacere. Pesemne că acum s-a dus s-o scoată din puț.

- Cum s-o scoată din puț?

- Apa. că văz că nu prea are amicul de gând să vie.

Aprodul intră. Domnul ia paharul şi-l soarbe întreg pe nerăsuflate, apoi, ridicând nişte ochi foarte dulci şi plini de mulțumire, către aprod:

- Mersi. Daca nu te superi. mai îmi dai unul?

Aprodul pleacă. Domnul, după ce s-a căutat prin toate buzunarele, către impiegat:

- S-a dus dracului! am pierdut-o!

- Ce?

- Ce, nece. e vorba, am pierdut-o?

- A fost o petiție.

- Nu, frate, batista. Monşer, te superi dacă te-oi ruga să-mi dai batista d-tale?. numai un moment.

Zicând acestea, ia de pe masă batista impiegatului şi, până când acesta să scoată măcar o exclamație, se şterge cu ea la gură de apă.

- Şi dumneata năduşeşti ca mine.

Impiegatul dă să-şi ia batista înapoi; domnul îşi trage mâna, se şterge de sudoare şi pe urmă la nas; apoi înapoiază batista, punându-o iar la loc pe masă.

- Şi eu năduşesc al dracului!

Impiegatul ia batista şi o trânteşte departe pe partea celalaltă a mesei; apoi se aşează, ia condeiul şi-ncepe a trece hârtii la registru. Aprodul intră, aducând al doilea pahar. Domnul ia paharul şi-l dă pe gât; pe urmă, cu tonul dulceag, făcând semn să-i treacă batista:

- Dacă nu te superi.

Impiegatul se face că n-aude. Domnul se scoală, trece pe dinaintea mesei în partea cealaltă, se apleacă peste ea şi ia batista. Impiegatul vrea să i-o apuce; dar domnul s-a şters pe frunte şi la nas; pe urmă, aruncând batista la loc:

- Mersi!

- Domnule, zice impiegatul, zici că ai venit cu o afacere... Mă rog. Noi n-avem timp aici să stăm de vorbă. Nouă ne plăteşte Statul leafă, să lucrăm... Mă rog, ce afacere?

- Stăi că-ți spun... E cald al dracului!

Se duce la butonul soneriei, pe care-l apasă. Soneria zbârnâie lung. Impiegatul, impacientat:

- Destul, domnule! Ce pofteşti?

- Dacă nu te superi, încă un pahar... mi-e sete al dracului. Az-noapte am umblat forfota cu nişte prietini. Nici n-am dormit. Ştii.

După o pauză:

- Nu-i aşa că se cunoaşte că n-am dormit?

- Ba bine că nu!

- Pe unde n-am fost!

Aprodul vine. Domnul, cu multă politeţe:

- Drăguţă, dacă nu te superi, m-aş ruga. încă un pahar cu apă.

Aprodul iese. Domnul, către impiegat, cu delicateţe:

- Aveţi mult de lucru?

Impiegatul:

- Nici prea-prea, nici foarte-foarte. potrivit.

Aprodul aduce paharul. Domnul îl bea pe nerăsuflate; cătră aprod:

- Mersi!

Apoi cătră impiegat:

- Daca nu te superi, te-aş ruga. batista.

- Domnule! strigă impiegatul; înţelege odată că nouă nu ne plăteşte Statul aici ca să stăm de vorbă; avem treabă; n-avem vreme de conversaţie. Spune: ce pofteşti? Aici n-are voie să intre nimeni fără afaceri. Ce afacere ai?

- Ce afacere?

- Da! ce afacere?

- Am dat o petiţiune... Vreau să ştiu ce s-a făcut. Să-mi daţi un număr.

- Nu ţi s-a dat număr când ai dat petiţia?

- Nu.

- De ce n-ai cerut?

- N-am dat-o eu.

- Da' cine?

- Am trimes-o prin cineva.

- Când? În ce zi?

- Acu vreo două luni.

- Nu ştii cam când?

- Ştiu eu?

- Cum, nu ştii? Cum te cheamă pe d-ta?

- Nae Ionescu.

- Ce cereai în petiţie?

- Eu, nu ceream nimic.

- Cum?

- Nu era petiția mea.

- Da' a cui?

- A unui prietin.

- Care prietin?

- Unul Ghiță Vasilescu.

- Ce cerea în ea?

- El, nu cerea nimic.

- Cum, nu cerea nimic?

- Nu cerea nimic; nu era petiția lui.

- Da' a cui?

- A unei mătuşi a lui... Ştia că viu la Bucureşti şi mi-a dat-o să o aduc eu.

- Cum o cheamă pe mătuşa lui d. Ghiță?

- Nu ştiu.

- Nu ştii nici ce cerea.

- Ba, mi se pare că cerea.

- Ce?

- Pensie.

Impiegatul, ieşindu-şi din caracter şi zbierând:

- Domnule, aici este Regia monopolurilor! aici nu se primesc petiții pentru pensii! Du-te la pensii, acolo se primesc petiții pentru pensii!

- Aşa? la pensii, care va să zică?

Merge la sonerie, apasă butonul; soneria zbârnâie foarte lung.

- Destul, domnule!

- Uite ce e: dacă nu te superi, te-aş mai ruga pentru un pahar cu apă.

Aprodul intră.

- Uite ce e, drăguță, dacă nu te superi, te-aş mai ruga pentru un pahar cu apă.

Aprodul iese.

Impiegatul bufneşte şi scrie cu ochii aplecaţi în registru

- Aşa?. care va să zică, la pensii?

Aprodul vine. Domnul ia paharul.

Impiegatul, după ce l-a lăsat să bea în ticnă, către aprod:

- Dă-l afară!

Domnul, plecând, foarte politicos:

- Mersi... Mă duc... Aşa? care va să zică, la pensii, care va să zică?!

LANŢUL SLĂBICIUNILOR

Am şi eu o slăbiciune, şi eu sunt om! dorinţele graţioasei mele prietene domnişoara Mari Popescu sunt pentru mine porunci, la cari mă supun cu atât mai bucuros cu cât văd că prietena mea nu abuzează niciodată de influenţa nemărginită ce ştie bine că exercită asupră-mi. De astă dată, ce mare lucru-mi cere?

„Stimate amice,

Ştiu ce prieten eşti cu profesorul Costică Ionescu şi cât nu e în stare să-ţi refuze o rugăminte. Mă-ndatorezi până-n suflet dacă obţii de la el pentru elevul Mitică Georgescu din clasa IV liceul X... la latină nota 7, fără de care, băiatul, care mi-e rudă de aproape, rămâne şi anul acesta repetent, ceea ce ar fi o mare nenorocire pentru familia lui - o familie dintre cele mai bune - şi pentru mine o mare mâhnire.

Cu cele mai afectuoase salutări, a dumitale bună prietenă,

Mari Popescu."

A! irezistibilă graţie, cum ştii de frumos să porunceşti! Şi ce bine s-a nemerit! Ionescu are şi el o slăbiciune, şi el e om! ţine la mine şi nu e în stare să mă refuze. Repede mă arunc într-o birje şi alerg la Ionescu profesorul de latineşte.

- Dragă Costică, viu la tine sigur că n-ai să mă refuzi; ştiu cât pot conta pe amiciţia ta şi nu-mi permit a mă-ndoi un moment că în cazul de faţă, fiind vorba, mă-nţelegi, de o chestiune care mă interesează în aşa grad, încât dacă n-aş fi pe

deplin convins că tu, care mi-ai dovedit totdeauna, fără să dezminți niciodată o afecțiune, ce pot zice că la rândul meu. în fine.

- În fine, zice Ionescu, am înțeles... Nu trebuia să mă iei așa pe departe. Vii să mă rogi pentru vreo loază de elev de-ai mei.

- Nu e loază, Costică; e un băiat dintr-o familie dintre cele mai bune: mi-e rudă.

- Cine știe ce leneș, ce dobitoc!

- Nu-i adevărat, dragă Costică; este un băiat prea cum¬secade. Să nu mă lași!. Viu la tine sigur că n-ai să mă refuzi; știu cât pot conta pe amiciția ta și nu-mi permit a mă-ndoi un moment că în cazul de față, fiind vorba, mă-nțelegi, de o chestiune.

- Ei, lasă astea! știi că țiu la tine; ce mai încap între noi astfel de fraze banale?... Ce notă vrei să-i dau pârlitului tău de protejat?

- 7, dragă Costică!...

- Apoi, dacă n-o fi știind nimic animalul!

- Ei, acuma și tu! zi că nu știe; parcă el o să fie cel dintâi și cel de pe urmă care să treacă fără să știe. Te rog, dragă Costică! dacă rămâne băiatul repetent încă un an, e o nenoro - cire pentru familia lui - o familie dintre cele mai bune - și pentru mine o mare mâhnire.

- A! irezistibilă milogeală prietenească! zice Costică; ce bine știi tu să poruncești! Aide! să-ți fac hatârul și de data asta. să-i dau nepricopsitului 7.

- *Merci,* dragă Costică, mare pomană-ți faci!

- Cum îl cheamă?

Eu caut repede-n buzunare scrisoarea d-rei Mari Popescu. Nu e. Zic lui Costică:

- Un moment!...

Și ies ca din pușcă, sar în birjă și alerg acasă. Acasă, scrisorica nicăieri... Fuga la d-ra Popescu.

- Preagrațioasa mea prietenă, lucrul merge bine; am obținut de la profesor nota dorită; decât, acuma am nevoie să știu numele protejatului matale. Cum îl cheamă pe tânărul?

- Ți-am scris numele în scrisoarea mea.

- Da, dar scrisoarea dumitale am rătăcit-o acasă printre alte hârtii, și lucru este urgent: ca să nu pierd vremea căutând-o, am venit la d-ta. Cum îl cheamă?

- Zău, nu mai țiu minte, zice drăgălașa mea amică; pentru că drept să-ți spun, madam' Preotescu, o bună prietină a mea, la care țiu foarte mult, - nu sunt în stare să-i refuz nimica - m-a rugat să-ți scriu, că știe că ții foarte mult la mine și nu mă refuzi niciodată, și ești prieten cu d. profesor Costică Ionescu, care ține foarte mult la d-ta și nu e-n stare să-ți refuze nimic.

- Atunci, ce e de făcut? zic.

- Du-te d-ta la madam' Preotescu și întreab-o cum îl cheamă pe băiatul pe care mi l-a recomandat ca să ți-l recomand d-tale.

- Sărut mânușițele.

Și alerg la Preoteasca. Zic:

- Madam' Preotescu, uite la ce am venit să vă deranjez: ați recomandat amicei mele d-rei Mari Popescu pe un tânăr, să mi-l recomande mie, să-l recomand amicului meu Costică Ionescu, profesorul.

- Da.

- Ei! cum îl cheamă?

- Nu ți-a scris Mari?

- Ba da, dar am rătăcit scrisoarea, și d-ra Popescu a uitat cum îl cheamă și m-a trimis să-mi spuneți dv.

- Eu... drept să-ți spun... nu mai mi-aduc aminte, pentru că i-am avut numele pe o însemnărică, pe care am lăsat-o la Mari; dar putem afla de la Diaconeasca, - șade aci aproape, - ea m-a rugat, că știe cât ține Mari la mine și d-ta nu refuzi nimic lui Mari și d. Costică Ionescu profesorul pe d-ta nu te refuză niciodată.

- Atunci, zic, cum facem?

- Stăi nițel, să trimiț să cheme pe Diaconeasca; este aci alături.

N-aştept mult. Madam' Diaconescu vine. Dar, fatalitate! şi dumneaei se află în aceeaşi necunoştinţă despre numele junelui nostru protejat: însemnărica i-a dat-o amicei sale madam Preotescu.

- Ce-i de făcut?

- Aleargă la Iconomeasca!

Alerg la Iconomeasca. De acolo, la Sachelăreasca. Pe urmă la Piscupeasca. În sfârşit, am dat de izvor. Tânărul este nepoțelul lu' madam' Piscupescu, băiatul surioarei dum¬neaei, al lu' madam' Dăscălescu: Mitică Dăscălescu.

Nimic nu refuzăm - madam' Piscupescu lu' madam' Dăscălescu, madam' Sachelarescu lu' madam' Piscupescu, madam' Iconomescu lu' madam' Sachelarescu, madam' Diaconescu lu' madam' Iconomescu, madam' Preotescu lu' madam' Diaconescu, d-ra Popescu lu' madam' Preotescu, eu d-rii Popescu, şi mie amicul Costică Ionescu. Alerg la Costică Ionescu.

- Dragă Costică, să nu mă laşi. Viu la tine sigur că n-ai să mă refuzi, ştiu cât pot conta pe amiciția ta şi nu-mi permit a mă-ndoi un moment.

- Lasă, omule, fleacurile.

- Să-i dai nota 7, cum mi-ai promis.

- Cui, frate?

- Lui Mitică Dăscălescu.

- Mitică Dăscălescu!. Nu țiu minte să am vreun şcolar cu aşa nume.

- Nu se poate!

- Să vedem.

Şi se uită în cataloage.

- Nu; n-am nici unul Mitică Dăscălescu, în cursul inferior; ai făcut confuzie; trebuie să fie în cursul superior.

Alerg. de astă dată drept la madam' Piscupescu.

- Madam' Piscupescu, de ce clasă dă examen nepoţelul matale?

- De clasa VI.

- A! zic eu. Bine.

Şi dau fuga-napoi la Ionescu; zic:

- E în clasa VI Mitică Dăscălescu al meu.

- Atunci nu e la mine, e la Georgescu; îl cunoşti pe Georgescu?

- Nu. Tu nu-l cunoşti? ţi-e coleg.

- Ba da, ţine foarte mult la mine, nu e-n stare să-mi refuze nimic.

- Atunci, zic eu, mă rog ţie, nu mă lăsa!... ştiu că pot conta pe amiciţia ta şi nu-mi permit.

- Iar?... eşti cu birja... hai de mă du degrabă la Georgescu.

- Haide.

Ajungem. Aştept în birje pe Ionescu. Peste câteva momente iacătă-l.

- Ai avut mare noroc c-am venit tocmai la pont; daca mai întârziam un sfert de ceas, până la două, mergea cu cataloagele la şcoală şi trecea notele în matriculă: protejatul tău avea un 3.

- Şi acum?

- Are 7.

Uite-te, am gândit eu, ce va să zică o întârziere de câteva minute; cum poate nenoroci pe un tânăr! Rămânea Mitică Dăscălescu iar repetent, cu toate că ţine la el atâta mamiţă-sa Dăscăleasca, la care ţine Piscupeasca, la care ţine Sachelăreasca, la care ţine Iconomeasca, la care ţine Diaconeasca, la care ţine Preoteasca, la care ţine mult graţioasa Popeasca, la care ţiu foarte mult eu, la care.

LA MOŞI...

Vagoane de tramvai galbene şi albastre, tramcare, trăsuri boiereşti, căruţe mitocăneşti şi biciclete şi lume multă pe jos. De pe atâtea strade şi căi, ca de pe atâtea braţe ale unui fluviu uriaş, se varsă, ca-ntr-o mare zgomotoasă, pe bariera de la capul podului Târgului de Afară, valuri peste valuri de omenire. Precum este greu să se mai întâlnească două picături de apă o dată ce au apucat să intre fiecare după soarta ei în largul mării, aşa ar fi şi pentru două persoane să se mai găsească, rătăcite o dată în învălmăşeala Moşilor, dacă n-ar fi cuminţi să-şi hotărască mai dinainte locul şi momentul de întâlnire. De aceea, foarte cuminte au făcut madam' Georgescu a lui d. Mitică ceaprazarul şi madam' Petrescu a lui d. Guţă de la minister şi cu tanti Lucsiţa, moaşa diplomată, de şi-au dat *rendez-vous:* la trei ceasuri fix în pavilionul central la berărie - cine vine întâi aşteaptă pe ceilalţi.

În interiorul unui vagon închis al tramvaiului vechi, stau înghesuite, pe banchete şi-n picioare, treizeci şi patru de persoane suferind foarte tare. Între toate acestea, una suferă mai grozav - e cucoana Lucsiţa; fiindcă toate celelalte sufăr numai de căldură şi de sete, pe câtă vreme dumneaei suferă pe lângă astea şi de foame. Când se opreşte vagonul la Sf. Gheorghe, se face roşie, apoi galbenă şi pe urmă simte o sudoare rece, şi iar

fierbințeală și iar răcește, și răsuflă greu, ștergându-se pe sub bărbia grasă, și zice:

- Uff! dacă știam, mai bine luam birze! (că vorbește cam peltic). Teribelă căldură! mor!

Vagonul pornește de la Sf. Gheorghe și intră în Calea Moșilor. Parcă umblând, tot e mai bine, tot se mai face nițel curent. Curentul astâmpără puțin căldura; dar foamea nu se poate astâmpăra cu o slabă suflare de vânt. A fost desigur o mare imprudență din partea acestei dame să plece de-acasă așa, trei ceasuri după dejun, fără să guste ceva, mai cu seamă că, din cauză că se grăbea să nu scape ora de *rendez-vous* la pavilionul central, a dejunat așa de ușor: trei ouă răscoapte, o căpățână de miel cu borș, niște stufat, prune cu carne, friptură la tavă și salată de castraveți, trei cinzecuri cu sifon și o cafeluță.

La Zece Mese, vagonul se oprește iar. Cocoana Lucsița se simte foarte rău. Pe trotoar, lângă ferestrele vagonului, se aude, acoperind tot zgomotul stradei, glasul unui bragagiu. Moașa se scoală cu o hotărâre supremă și, pardon în dreapta, pardon în stânga, își face loc până la ușă; împinge cu puterea desperării pe toți de pe platformă și dă să sară; vagonul se pune-n mișcare; moașa se aruncă jos făcând un pas fals. Bragagiu, de două ori salvator! Daca nu-l apuca în brațe, cine știe ce se-ntâmpla cu cocoana Lucsița, cum e corpolentă și robustă!

Într-un colț e puțintică umbră. Acolo îl atrage ea pe salvatorul ei și bea una după alta două litre de bragă. Braga este, ca băutură, foarte răcoritoare și igienică; iar ca mâncare, cea mai ușoară și totdeodată cea mai reconfortantă. În câteva clipe, moașa Lucsița s-a simțit rentremată; sfârșeala și acel sentiment de pierzare, care-i vine omului când simte un gol de chaos la lingurea, au dispărut cu desăvârșire. Dar este târziu: două ceasuri și trei sferturi!. Vagoane după vagoane trec toate pline cu vârf: un locșor nu se mai găsește. La fiecare vagon, cocoana moașa face semne cu umbreluța, cu batista, strigă: „oprește!"

- Nu mai e loc!

Şi vagoanele îşi urmează drumul cu indiferenţă. Dar iată că se aude prin toată uruiala un sunet de timbru: un vagon se opreşte. Doi tineri eleganţi de pe treapta platformei de dinainte se dau jos scuturându-şi pantalonii şi pulpanele redingotelor de contactul cu mitocanii. Locuri goale! Cocoana moaşa se aruncă cu toată bravura, apucă bara de fier, suie treapta, împinge, se vâră şi ajunge pe platformă. Un tânăr, strivit sub presiunea cucoanei, zice:

- Pardon, doamnă! Nu vedeţi că nu mai avem loc?

- Eu văz că este! răspunde cocoana Lucsiţa.

- Da; da' dumneavoastră sunteţi corpolentă!

- Bine că eşti dumneata subţirel!. Pe mine aşa m-a făcut Dumnezeu, voluptoasă!. Cui i plaţe!. cui nu.

- Taxa, mă rog! strigă conductorul.

Coana Lucsiţa scoate din portofel biletul pe care-l avea din Piaţa Teatrului. Conductorul observă biletul.

- Ăsta nu-i de la mine.

- Da de la ţine? întrebă cocoana.

- De la alt vagon.

- Da ţe? nu e tot vagonul vostru? Am plătit până la bareră. m-am dat zos.

- Dacă v-aţi dat o dată jos - întrerupe conductorul - trebuie să plătiţi a doua oară.

- A doua oară? Bravos! frumoasă sarlatanie!

Dar în sfârşit plăteşte şi ia biletul nou. Vagonul soseşte la barieră. Cucoana Lucsiţa coboară. Din amândouă colţurile vine profumul de mititei: e o senzaţie neplăcută pentru cine e sătul; dar cui i-e foame, profumul acesta-i pare mai bun decât odagaciul. Cocoana Lucsiţa se porneşte cu nările umflate spre unul dintre colţuri, ca o panteră atrasă de mirosul ţapului sălbatic.

- Băiete! doi mititei!

Reconfortată, o ia pe jos şi intră în pavilionul central, unde o aşteaptă cu nerăbdare compania.

- Mitică! zice cocoana moaşa, după ce rupe o bucată de turtă dulce de la madam' Georgescu; faţi ţinste?. Mă! băiete, o halbă!. da să nu-i pui guler de gheneral!

Târgul e în toiul lui. Lume, lume, e ceva de speriat, pe onoarea mea!

După ce plăteşte d. Mitică, zice madam' Petrescu:

- Haideţi întâi pe la oale, că am promis să cumpăr un fluieraş pentru băieţelul lu' madam' Ionescu, stăpâna casei.

- Haide.

Şi au plecat spre oale.

Când să treacă drumul, coana moaşa zice:

- Staţi!

Gogoşi prăjite în ulei! Sahanul clocoteşte. Una. două. trei.

- Aide, ţaţo! lasă-le focului de gogoşi! nu simţi că miroase a rânced? Iar o să-ţi strici stomacul.

- Ba, să mă ierţi! nu miroase deloc a rânţed.

La oale. A cumpărat madam' Petrescu fluieraşul şi au pornit toţi la grădină la Iliad. Când să intre, strigă cocoana moaşa la unul cu fes:

- Mă! dzeanabet, ăla cu sampanica! ad-o limonadă!.

Şi după ce bea:

- E reţe, bravos! mai ado una.

Pe urmă trag toţi planeta de la o italiancă cu papagalul. D. Mitică a citit planeta cocoanii Lucsiţii:

„Ai să paţi multe după inima ta cea largă; dar să ai coraj, căci vei trăi până la adânci bătrâneţe în mare fericire."

- Ei, ass! ţe să mai paţ; dacă n-am păţit eu cât am fost zună! acuma, haber n-am!

Pe urmă d. Mitică a tratat-o pe tanti cu două bărdace de floricele calde.

Lăutari cu ţambalul, şi flaşnete, şi claranete cu toba mare, şi trâmbicioare, şi fluieraşe, şi hârâitori, şi cleşte clănţănind pe grătare, şi strigăte, şi zbierete, şi chiote! - e o plăcere!. şi un miros de grătar încins! - e o bunătate!... S-a aşezat prin urmare compania noastră la o masă, şi a comandat cârnaţi şi fleici şi două baterii cu sifon mare.

- Mă băiete! a strigat coana moaşa. la fleiţi să le pui ţimbru, m-ai înţeles? şi să le freţe bine cu ţeapă, m-ai priţeput? Şi trage-i pe urmă fălci!

- Ce cioar'le, ţaţo! zice madam' Georgescu; iar mănânci?

- Ţe mănânc? ţe-am mai mâncat?

Şi s-a făcut roşie ca sfecla şi a băut un macmahon pe nerăsu¬flate. Dar deodată, ca printr-un farmec, se opresc într-o clipă şi lăutarii, şi cimpoierii, şi claranetele şi toate glasurile, şi în acea clipă se aude banca pe care stă coana Lucsiţa făcând ca o cadenţă de fagot; apoi, iar porneşte cu mult brio grandioasa simfonie: muzici, jucării, cleşte, glasuri.

- Ţe? ţe râdeţi? zice coana moaşa roşie ca focul.

- Nu-i nimica! strigă d. Mitică. Sifonul meu a făcut aşa.

- Ce sifon? zice madam' Petrescu. Nici n-ai pus mâna pe el!

- Parcă dumneata n-ai văzut sifoane să scârţie fără să le atingi! dacă răsuflă la maşină.

Dar până să explice d. Mitică, moaşa s-a sculat repede şi s-a pierdut în învălmăşeală.

- Unde-i ţaţa? unde-i coana moaşa?

- S-a dus în grădină - zice d. Mitică - să mai tragă o planetă!.

Al dracului d. Mitică!

TREN DE PLĂCERE

S-a hotărât, care va să zică.

Madam' Georgescu - Mița Georgeasca - cu d. Georgescu - Mihalache - pleacă la Sinaia cu trenul de plăcere. Însă, de mult madam' Georgescu a promis „puiului" să-l ducă odată şi pe el la Sinaia; prin urmare, trebuie să-l ia şi pe puiul; dar puiul nu merge nicăieri fără „gramamâ"; prin urmare, şi pe gramamâ trebuie s-o ia. Puiul este mititelul Ionel Georgescu, în etate de cinci anişori împliniți, unicul fruct până astăzi al amorului părinților săi; iar gramamâ este cocoana Anica, mamița mamițichii puiului.

Trenul de plăcere pleacă din Gara de Nord sâmbătă după-amiazi, la orele trei fără cinci. Sâmbătă, aşadar, de la amiazi, amândouă aceste doamne încep să se pregătească de plecare. Madam' Georgescu este pe deplin stabilită asupra toaletei sale: bluza *vert-mousse,* jupa *fraise ecrasee* şi pălăria asortată; umbreluța a roşie, mănuşile albe şi demibotinele de lac cu cataramă; ciorapii de mătase vărgați, în lungul piciorului, o bandă galbenă şi una neagră, despărțite cu câte un fir staco - jiu. Cocoana Anica se-mbracă în negru, aşa se-mbracă dumneei de când a pierdut pe răposatul Nicula; coloare deschisă n-a mai purtat, decât acuma, de curând, barej conabiu la cap. Cât despre puiul, nici nu mai încape discuție - el va purta la Sinaia uniforma de ofițer de vânători ca prințul Carol. Până să

potrivească mamiţa pe madam' Georgescu, până să-mbrace pe puiul şi să-i puie sabia, iată că s-a făcut ceasul două fără douăzeci. La ceasurile două fără un sfert, iată că soseşte şi d. Georgescu cu un muscal cu cauciuc. Cum intră şi dă cu ochii de gramamâ, strigă:

- Cocoană! încă n-ai plecat? să ştii c-ai pierdut trenul? Până s-ajungi la tramvai, cum umbli d-ta; până să-l apuci, că poate n-ai noroc să-ţi treacă tocmai atunci; până să ajungi la gară, - s-a isprăvit! n-are să te-aştepte trenul pe dumneata.

Apoi, văzând pe gramamâ că tăndăleşte căutând nişte chei:

- N-auzi, cocoană, că scapi trenul?

Cocoana Anica porneşte, şi madam' Georgescu după ea:

- Mamiţo, ştii unde am vorbit să ne-ntâlnim: în salon de clasa-ntâi. Ai auzit?

Gramamâ a plecat să caute tramvaiul. D. Georgescu cu familia şi cu un coşuleţ elegant de provizii - salam, opt ouă răscoapte, un pui fript, două jimble, sare, piper, în sfârşit tot ce trebuieşte - se urcă în birjă şi:

- La gară, gaspadin!

De douăzeci şi cinci minute, familia Georgescu stă în salon de clasa-ntâi, şi gramamâ nu mai soseşte. Ceasornicul arată două şi jumătate. Madam' Georgescu începe să devie impacientă. Trei fără douăzeci şi cinci. Mai sunt douăzeci de minute; la casă se dau bilete, şi cocoana Anica nu mai vine. D. Georgescu începe a bănui că n-are să trebuiască a mai lua patru bilete, poate că trei or s-ajungă, şi porneşte din salonul de aşteptare să meargă la ghişet. Dar în uşă-ntâlneşte piept în piept pe gramamâ, care nu mai poate de gâfâială.

- Uf! nu mai poci! zice cocoana Anica.

Dar d. Georgescu îi numără parale potrivite pentru un bilet de dus şi-ntors clasa III, şi-i arată ghişetul respectiv.

Peste câteva minute, trenul zboară-nspre Carpaţi.

- Biletele, vă rog, domnilor, zice politicos conductorul, intrând în primul vagon de clasa-ntâia.

D. Georgescu arată două bilete.

- . Mititelul. al dv.? întreabă conductorul arătând pe ofițerașul de vânători, care s-a suit cu picioarele pe bancheta de catifea.

- Da! dar n-a-mplinit patru ani. Nu trebuie să ne-nveți dumneata pe noi regula, zice madam' Georgescu.

Conductorul salută politicos și trece mai departe.

- I-ai spus mamiții (întreabă discret madam' Georgescu pe consoartele dumneaei) să bage de seamă să nu-i fure cineva coșul?

- D. Georgescu dă din cap și se mulțumește să zică numa:

- Hâhî!

Mai discret încă, întreabă d. Georgescu pe consoarta d-sale:

- I-ai dat ceva parale?

Madam' Georgescu răspunde consoartelui tot așa de laconic cum i-a răspuns și dânsul.

- Cât?

Madam' Georgescu arată mâna cu cele cinci degete răsfirate: cinci - adică, o băncuță.

Treizeci de bani, tramvaiul de la Zece Mese până la gară: care va să zică gramamâ are încă douăzeci de bani pentru ca să cumpere două legături de vișine la Comarnic. Și-n adevăr, le și cumpără, și le și mănâncă pe jumătate până la Valea Largă, cu sâmburi cu tot. Trenul sosește la Sinaia regulat. Lume - destulă. Dar cu toată-mbulzeala, cine știe să-și facă un plan bine hotărât nu se rătăcește niciodată. Familia Georgescu știe perfect ce are să facă pas cu pas și minută cu minută. Astfel, madam' Georgescu, cu d. Georgescu și cu puiul se urcă-n birjă și merg drept la parc, unde muzica militară cântă cadrilul *Les petits cochons,* să se asigure de o odaie cu două paturi la

Regal; iar gramamâ cu coşul merge la Mazăre, să se asigure de o odaie cu un pat: e atât de aproape Mazăre de gară, că nu face pentru ca să mai dai parale la birjă. D. Georgescu însă dă unui băiat un ban, să ducă după gramamâ coşul.

S-a întunecat. Lămpile electrice încep a sclipi. Puiului i-e foame. D. Georgescu lasă pe madam' Georgescu pe o bancă în aleea principală, unde e toiul promenadei de lume bună, şi pleacă cu puiul la gramamâ. Fatalitate! La otel Mazăre, i se spune că n-a fost odaie goală şi că a trimes-o pe jupâneasa la otel Manolescu, devale. D. Georgescu coboară cu bravul ofiţeraş de vânători, care este foarte obosit şi flămând. La Manolescu, iar fatalitate! n-a fost odaie goală, şi a trimis-o pe jupâneasa la otel Voinea, în Izvor. D. Georgescu suie cu bravul ofiţeraş, după ce i-a cumpărat o franzelă şi i-a dat să bea apă. Trecând spre Izvor, se abate prin parc să spuie lui madam' Georgescu, nu cumva să-şi piarză răbdarea aşteptându-l. Fatalitate! Madam' Georgescu lipseşte de pe bancă. D. Georgescu lasă un moment pe puiul, care nu mai poate umbla, să se odihnească pe bancă, face câţiva paşi în sus, apoi în jos, să găsească pe madam' Georgescu. Madam' Georgescu, nicăieri! Se-ntoarce să ia pe puiul, să-l ducă la Voinea şi să se-ntoarcă apoi în parc, unde trebuie până-n fine să găsească pe madam' Georgescu. Fatalitate! Puiul lipseşte.

- Pardon, zice d. Georgescu către un domn care stă pe bancă, n-aţi văzut un copilaş frumuşel, îmbrăcat în uniformă ca prinţul Carol?

- Ba da. Acu a plecat cu o damă.

- Cu o damă înaltă, cu bluză verzuie şi cu jupă.

- N-am băgat de seamă; dar am auzit că dama-i zicea „puiule" şi băiatul „mamiţico".

- Pardon, încotro a pornit?

- Încoace, răspunde domnul, arătând înspre Mazăre. Dama zicea că-l duce pe puiul la gramamâ.

D. Georgescu porneşte înapoi la Mazăre. Acolo i se spune - fatalitate! - că madam' Georgescu a fost acum cu puiul şi, negăsind pe gramamâ, a plecat devale la Manolescu. Degrab' la Manolescu.

- A fost o damă cu băiețelul cu care ați fost dv. şi i-am spus tot cum v-am spus dv., că n-am avut odaie, şi am mânat-o la Voinea.

D. Georgescu suie şi porneşte cu pas regulat către Izvor. Ajunge foarte obosit şi asudat la Voinea. Fatalitate! La Voinea nu se află nici madam' Georgescu, nici puiul, nici gramamâ, nici coşul.

- Ce-i de făcut?

Cu toată inteligența lui, d. Georgescu stă câteva momente pe loc fără să poată răspunde la această-ntrebare. Va trebui să răspunză însă.

- Ce?

Pentru cine nu e deprins să se cațere pe munți, putând trece ca o capră din valea Prahovei în a Ialomiței, Sinaia nu se poate compara mai nimerit decât cu un stomac: o încăpere mai mult sau mai puțin largă, având două deschizături destul de strâmte. Te-a înghițit odată Sinaia, nu mai poți ieşi decât ori pe sus, spre miazănoapte, către Predeal, ori pe jos, spre miazăzi, spre Comarnic. Prin urmare, îşi face d. Georgescu următoarea judițioasă socoteală:

„Trebuie să fie în Sinaia, că n-au avut pe unde zbura".

N-apucă bine să isprăvească această gândire, şi cineva, venindu-i drept în față, sub lumina unei lămpi electrice, îi zice:

- Să-mi scrii, nene Georgescule!

- Adio, Mitică.

- Te aşteaptă-n parc madam' Georgescu cu familia Vasilescu şi cu locotenent Mişu.

- În parc?. Să-mi scrii, Mitică!

- Adio şi n-am cuvinte, nene Mialache!

D. Georgescu îndoieşte pasul. intră în parc; caută peste tot. Madam' Georgescu - fatalitate! - nicăieri. Obosit, omul şade pe o bancă, să răsufle, şi, pentru prima oară, după o alergătură de cinci ceasuri, înjură în gând. Pe cine?. Pe coana Anica. Dumneei a făcut toată încurcătura, dumneei face toate încurcăturile. Dar. nu strică dumneei; el strică; nu trebuia s-o ia; trebuia s-o lase la Bucureşti. Şezând astfel pe bancă-n parc, în prada unor gândiri destul de nefavorabile cocoanei Anichii, d. Georgescu nu ia seama că muzica a plecat şi că lumea încet-încet s-a strecurat, mergând fiecare către culcuşul său. A! e grozav să ai fiinţe iubite, rătăcite departe de tine, şi să nu ştii la un moment dat în ce loc se află, ce fac, ce li se-ntâmplă, ce vorbesc, ce simt, ce gândesc despre tine. le e dor de tine, cum ţi-este ţie de ele? etc. etc.

„Unde dracul s-a băgatără?" zice d. Georgescu...

Şi iar o înjurătură - de astă dată la adresa tutulor celor trei fiinţe iubite pe cari le caută fără să le găsească. Dar iată că un glas simpatic îl trezeşte pe d. Georgescu din urâtele-i gânduri.

- Bravos! d-le Mialache! bravos!

Este cocoana Anica, mamiţa lui madam' Georgescu.

- Cocoană! strigă ginerele, sărind drept în picioare. Unde umblaţi, cocoană?

- Bravos! tot dumneatale-ntrebi.

- Fireşte că eu, daca nu ştiu. De cinci ceasuri de când umblu după dv.

- După noi!. Ce spui, frate?. Dar la Oppler nu puteai să vii?. A nemerit orbul Brăila. şi d-ta.

- La Oppler te-am trimes eu pe d-ta? strigă d. Georgescu scos din pepene. La Oppler? Dracul era să ştie că dv. sunteţi la Oppler. Eu v-am căutat la Mazăre, la Manolescu, la Voinea, în parc.

- La Voinea?. Nu mi-a zis Miţa că ne-a găsit loc la Vasileasca?.

- Când ți-a zis Mița că ți-a găsit loc la Vasileasca?

- Când ne-am întâlnitără pe bulivar.

- Când v-ați întâlnitără pe bulivar?

- Când mergeam la Voinea. ne-am întâlnitără, că nu l-am găsit.

- Pe cine?

- Pe Voinea. Fincă ne-am întâlnitără cu Măndica.

- Care Măndica? zbiară d. Georgescu.

- Vasileasca, omule! şi cu Mița.

- Ei! şi unde e acuma Mița?

- Nu ți-am spus?

- Când mi-ai spus?

- Mialache! eşti nebun? Nu ți-am spus că te aşteaptă la Oppler cu Vasileasca şi cu fratele Vasileaschii, locotenent Mişu de la itidență?

- Dar puiul?

- L-am culcat.

- Unde?

- Nu ți-am spus?

- Cucoană! eşti nebună? când mi-ai spus?

- Nu ți-am spus că am tras la Măndica.

- Ei?!

- Nu zbiera aşa!... Ei! ne-a dat un pat pentru puiul în odaie la copiii ei, şi Miții i-a dat odaia lui Mişu, şi el doarme pe canapea în antreluță.

Din vorbă-n vorbă, au ajuns la Oppler. La Oppler, fatalitate! Toate luminile stinse.

- S-a dusără la Vasileasca acasă.

D. Georgescu şi coana Anica suie încet pe drumul prăpăstios către strada Furnica. E o noapte caldă, cu lună plină. Cu cât suie, cu atât se desfăşură la picioarele drumeților panorama mirifică a Sinaiei, cu simetricele ei constelații de lampioane electrice. Vederea aceasta o încântă pe coana Anica.

D. Georgescu e mai puțin simțitor față cu măreața priveliște și înjură bombănind. Au ajuns în sfârșit la Villa Măndica. Puiul doarme cu copiii Vasileaschii; dar, fatalitate! madam' Georgescu lipsește. A plecat.

- Unde?

- A plecatără acușica toți, zice servitoarea somnoroasă, la Sfânta Ana.

- Și d. Mișu locotenentul? întreabă coana Anica.

- Și dumnealui, răspunde slujnica.

- Du-te și dumneatale repede, Mialache! zice cocoana.

Dar d. Mialache izbucnește:

- Ce? cocoană! ce? sunt nebun? dumneatale mă socotești cal de poște?

- Nu striga, că scoli copiii!

- De cinci ceasuri de când alerg după dv. ca un turbat, nu e destul? Nu mai mă duc.

- Du-te, Mialache mamă! zice foarte rugătoare cocoana; o să-i faci mare plăcere Miții și la toți.

- Nu mai poci.

- O să te căiești, Mialache!

- De ce să mă căiesc?... Nu mă duc! n-o găsesc nici acolo... Mai bine, adu coșul.

Când zice d. Georgescu acestea, orologiul de la castelul Peleș se aude-n depărtare bătând noaptea jumătate. Cocoana scoate coșul de subt canapea, slujnica aduce o sticlă cu vin, și d. Mialache se pune să supeze cu coana Anica. La supeu, d. Mialache povestește cu de-amănuntul toate peripețiile prin cari a trecut; iar cocoana Anica, cum s-a-ntâlnitără cu madam' Vasilescu și cu toată compania și cu locotenent Mișu, care e mucalit al dracului „și cântă teribel!". Apoi, după supeu, s-a culcat d. Georgescu în odaia locotenentului, rezervată pentru el și madam' Georgescu; iar gramamâ, în odaia copiilor, cu puiul.

Dormeau încă profund când, pe la cinci şi jumătate dimineaţa, cu zgomot straşnic, clopoţei de trăsură, lăutari şi chiote, i-a smuls din braţele lui Morfeu. Se-ntorcea compania de la Urlătoare, cu lăutari: madam' Vasilescu, madam' Costandinescu, nepoţica ei, domnişoara Popescu, şi d. Vasilescu şi madam' Georgescu şi locotenent Mişu. Fusese o partidă de plăcere improvizată, o fantazie a locotenentului.

- Vezi, cocoană? zice d. Mialache lui gramamâ. Vezi? dacă mă luam după vorba d-tale şi mă duceam şi la Sfânta Ana!.

Ah! a fost o plăcere ce va rămânea neuitată. Pe lună, cu trăsurile la pas, şi dasupra armoniei apelor de munte şi şoaptelor pădurii, lăutarii acompaniând încetinel şi d. Mişu cântând menuetul, pe care-l cântă regulat muzica în parc şi care-i place atâta lui madam' Georgescu!. De aceea, cu sufletul încărcat de fermecătoare amintiri, seara, la Bucureşti, când îşi face toaleta de culcare, madam' Georgescu zice oftând:

- Ah! mamiţo! menuetul lui Pederaski..., mă-nnebunesc!

ATMOSFERĂ ÎNCĂRCATĂ

E o zi posomorâtă de primăvară; dar e zi de sărbătoare, mare repaus dominical. Ai observat şi dumneata, cititorule, câte progrese a făcut opinia noastră publică de când avem legea repausului dominical?... E zi de sărbătoare. Pe stradele principale este o mişcare febrilă neobicinuită. Mulţimea circulă cu mare greutate; grupuri se aglomerează la răspântii, unde discută fierbinte; toată lumea e cuprinsă de nervozitate. Miroase în aer, nu, după expresia clasică, a iarbă de puşcă, - din norocire, moravurile poporului nostru sunt mai blânde decât ale altor popoare, mai civilizate chiar - miroase a. ghiontuială. Dar ce e? De ce fierbe lumea? Se face o manifestaţie populară monstră în contra guvernului, care vrea să treacă prin camere *ă la vapeur* legea pentru înfiinţarea *monopolului băuturilor spirtoase!* De când ne bucurăm de binefacerile regimului parla - mentar, n-a trecut această ţară printr-o agitaţie mai grozavă.

Drept vă spun: să merg la manifestaţie, n-am curaj, fiindcă am aflat că guvernul este hotărât să reprime cu toată energia mişcarea populară, şi n-am poftă să-mi stric vreun os pentru o simplă curiozitate de gură-cască. Pe stradă să mă plimb, e foarte frig; şi afară de asta, te pomeneşti că mă încurc în vreo discuţie şi-mi capăt beleaua. Cine ştie dacă nemeresc să mă adresez în mulţime cuiva de aceeaşi părere cu mine; şi-n astfel de împrejurări, un om ca mine, care nu înţelege mândria

eroismului civic, trebuie ori să discute cu oameni de aceeaşi părere, ori şi mai bine să n-aibă nici o părere. Dar dacă n-ai nici o părere, în astfel de împrejurări, când mai toată lumea are o părere, eşti în primejdie să superi pe oricine are una. E mai bine aşadar să mă retrag discret într-un colţ şi să tac. Intru într-o berărie şi aştept să pice din moment în moment ediţia de seară a ziarelor politice. Sunt tare nerăbdător să aflu ce a fost la manifestaţie.

E lume destulă şi-n berărie. Un cunoscut mi se aşază alături.

- Ei! ce zici?

- Ce să zic? răspund eu... Bine.

- Cum bine? Asta e bine?

- De! zic; ştiu şi eu?

- Cum, ştiu şi eu? Daca dumneata, cetăţean care te pretinzi.

- Ba, zic, mă iartă, nu mă pretinz deloc.

- Nu e vorba că te pretinzi, dar eşti; eşti un om, care va să zică, mai instruit, şi ai datoria, mă-nţelegi; fiindcă, dacă unul ca dumneata stă indiferent şi nu se interesează, atunci să-mi dai voie să-ţi spui.

- Nene, zic eu.

- Ce, nene?... Aoleu! vai de biată ţara asta. O s-ajungă rău, domnule! o s-ajungă rău!! fiindcă nu mai este patriotism şi totul se vinde, şi sunt oameni, mă-nţelegi, cari ar merita.

Şi omul meu ridică tonul aşa de tare, încât toată lumea dimprejur îşi întoarce privirile către masa noastră. Eu aplec ochii şi cu tonul foarte blajin:

- Să mă crezi că şi pe mine.

El, ridicând tonul şi mai sus:

- Ce, şi pe dumneata?... Când vine, mă-nţelegi, un guvern ca bandiţii, fiindcă n-are cine să-l oprească de a lovi în tot ce e mai scump, pentru care nu mai există nici o apărare, fiindcă tăcem toţi, şi eu şi dumneata şi dumnealor (arată pe cei de la

mesele apropiate) ca nişte laşi, fără nimica sacru, mă-nţelegi! fireşte că are să-şi bată joc de poporul întreg. A! dar nu mai merge! Poţi dumneatale, mă-nţelegi, să zâmbeşti şi să ridici din umeri, parc-ai fi străin, nu.

- Da nu ridic din umeri, domnule! nu zâmbesc, domnule! mă iartă!

- Ţal! strigă omul meu foarte supărat...

Chelnerul n-aude.

- Ţal!!

- Lasă, zic, plătesc eu.

- Mersi! Las' că avem şi noi cu ce plăti atâta lucru!. Nu ne-a jupuit până acum de tot guvernul bandiţilor dv.!

- Al meu? guvernul meu?.

- Las' că ştim noi. Ţal! surdule!

Plăteşte şi pleacă foarte necăjit.

Nu mai vin gazetele. N-apuc să-mi aduc aminte de gazete, şi iată o altă cunoştinţă se apropie şi-mi cere să-i permit a sta lângă mine.

- Ei?

- Ei? repet eu.

- Îţi place ce fac mizerabilii?

- Cari mizerabili?

- Ei, cari mizerabili! derbedeii! bandiţii, cari socotesc că, dacă se strâng două-trei sute, beţi, gata pe scandal. Oameni desperaţi, domnule, cari pentru un pisoi omoară pe tat-său. Dar astă dată li s-a-nfundat. Auzi dumneata!. În carne vie are să tragă, în carne vie!

- De, nene! zic eu.

- Dar adicătele, ce poftiţi dv.? adicătele, cum o ieşi o ceată de dalcauci, de haimanale de-ale dv. în uliţă cu reteveiul, guvernul.

- Iartă-mă, zic; înţeleg să combaţi pe haimanale, dar să susţii că sunt ale mele.

- Ce să iert!. Dv., oameni inteligenți, sunteți de vină, fiindcă stați indiferenți. Ia să fi mers dumneata cu mine şi cu dumnealor toți (arată pe cei de la celelalte mese dimprejur) să fi mers, ca nişte cetățeni convinşi, să facem şi noi o manifestație. Dar nu! Noi stăm ca blegii în cafenele, şi-n berării, şi-n cluburi, şi lăsăm pe toți apelpisiții, cari ard să puie mâna pe slujbuşoare, ca să-şi facă de cap şi să răstoarne sub felurite pretexte.

- Nene, zic, t-ei supăra, nu t-ei supăra, eu în politică nu m-amestec, pentru că.

- Pentru că?

- Pentru că. mi-e frică.

- Frică?... bravo!

Şi omul meu începe să râză:

- Atunci, dă-mi voie să-ți spun, adicătele, că eşti o mangafâ.

- Sunt funcționar, domnule.

- Tocmai de-aia, trebuie să aperi guvernul.

- Da ce? zic eu, cam plictisit... guvernul n-are altă apărare decât pe un conțepist ca mine?.

Omul meu îmi dă cu tifla, se scoală şi pleacă grăbit, fără să-şi plătească halbele, pe cari le-a băut una după alta. Las' că i le plătesc eu! şi nu-mi pare rău: mai puțin costă două halbe decât crudele-i lecțiuni de civism.

Dar iată soseşte un băiat cu gazetele. Lumea i le smulge. Iau şi eu două: una guvernamentală şi una opozantă. Sunt om care iubesc adevărul şi fiindcă-l iubesc, ştiu să-l caut. De mult mi-am făcut rețeta cu care, în materie politică, îl poți obținea aproape exact. De exemplu, Gazeta opoziției zice:

„... la această întrunire a noastră, alergaseră peste 6 000 de cetățeni, tot ce are capitala mai distins ca profesiuni libere, comercianți, proprietari şcl. ..."

Gazeta guvernului zice:

„... la această întrunire a lor, d-abia se putuseră aduna în silă vreo 300 de destrăbălaţi, derbedei, haimanale..."

Atunci, zic eu, au fost la acea întrunire 3 000 şi ceva de oameni, fel de fel, şi mai aşa şi mai aşa.

Pe când deschid gazeta guvernamentală, să mă uit la ultimele informaţiuni asupra scandalului, iată că, intrând pe uşa din dos, vine la masa mea un domn de vreo treizeci şi cinci de ani şi mai bine, cu o barbă neagră foarte bogată, însoţit de un tinerel ca de vreo paisprezece ani - probabil fiu-său. Amândoi, tatăl şi fiul, se aşază *sans facon* la masa mea, şi tatăl, foarte răguşit, îmi zice cu ton de aspră imputare:

- Ce citeşti porcăria aia, domnule?

- Pardon, zic eu.

Dar până să-i mai zic ceva tatălui, fiul îmi smulge gazeta, o rupe şi o azvârle sub picioare.

- Domnilor! vreau să zic eu.

- Ce, domnilor? ţipă băiatul. Credeţi că n-aveţi să plătiţi infamia?.

- Ce infamie, domnule?

- O să vă arătăm noi dv. tutulor, cari vă solidarizaţi cu regimul banditesc.

- Cu regimul monopolurilor! adăogă tatăl.

Înţelegând că un tată aşa de răguşit n-ar putea fi niciodată pentru monopolul băuturilor spirtoase, zic:

- Mă iertaţi, domnilor, dar... cu cine am, mă rog, onoarea?

- Cu studenţi! strigă băiatul.

- Bine, dumneata se vede. dar tata dumitale.

- Care tată?

- Dumnealui!

Şi arăt pe omul cu barbă.

- Nu-i sunt tată, domnule, strigă omul răguşit.

- !?„.

- . Suntem camarazi.

- Camarazi! strig eu. Camarazi? şi încep să râd.

- Domnule! strigă bărbosul, nu-ţi permit să insulţi tinerimea universitară!

Eu chem degrabă chelnerul, plătesc iute şi plec, după ce salut frumos pe cei doi tineri camarazi.

TEMPORA.

Acum câțiva ani, unul dintre cei mai de seamă studenți ai Universității noastre era şi tânărul Coriolan Drăgănescu. Avea inteligență vie, caracter de bronz, temperament de erou: pe lângă acestea, natura-l înzestrase cu un talent de orator de o putere irezistibilă. Se-nțelege că posedând astfel de calități, Coriolan trebuia să ajungă în fruntea camarazilor lui. El conducea toate mişcările studențimii. De câte ori generoasa tinerime universitară, nemaiputând sta indiferentă față cu împrejurările politice, se hotăra să-şi spună şi ea cuvântul ei, Coriolan îi strângea rândurile, o organiza, o îmbărbăta, o înflăcăra şi o ducea - la statua lui Mihai Viteazul. Până aci, Coriolan era mare, era incomparabil; dar aci, la statua eroului de la Călugăreni, era prodigios. Cuvântarea lui era aşa de zguduitoare, încât auzindu-l, te mirai de nepăsarea eroului de bronz: cum oare nu descalecă, precum odinioară comandorul lui Don Juan, spre a face şi el o demonstrație?

De câte ori auzeam pe Coriolan înflăcărând tinerimea generoasă, - şi l-am auzit de multe ori, - mă gândeam că tânărul acesta şi-a întârziat intrarea în lumea terestră cel puțin cu două-trei sute de ani. A! el trebuia să se nască pe vremea când tirania sugruma popoarele, când nu erau încă proclamate drepturile omului, când lumea gemea cu grumajii striviți sub călcâiul despotismului. Aş fi vrut să văz pe tirani fața-n față cu

Coriolan Drăgănescu! Desigur, proclamarea drepturilor omu¬lui n-ar fi întârziat atâta. Dar astăzi? astăzi când ne bucurăm de atâtea libertăți, când nu se mai pomenește măcar de tiranie, când opera progresului nu mai are nici o piedică... Și cu toate astea, chiar astăzi, sunt așa de dese împrejurările în cari ordi¬nea publică ar fi turburată fără amestecul tinerimii generoase.

Spre a da o idee despre Coriolan Drăgănescu și despre activitatea lui de tribun al tinerimii, nu voi face fraze pompoase; mă voi mărgini a reproduce câteva pasaje din „Amicul poporului", de pe vremea când acest tânăr mergea foarte des la statua lui Mihai. Să vedem.

„Tinerimea universitară, având ca totdeauna în fruntea ei pe distinsul student în drept, eminentul tânăr Coriolan Drăgănescu, a pornit din Cișmegiu în corp compact, voind să meargă la statua lui Mihai Bravul, unde dorea să aducă, în aceste momente de doliu pentru țară, pentru popor, pentru națiune, prinosul ei marelui erou al naționalității noastre.

Deși studenții înaintau în cea mai perfectă ordine, la colțul bulevardului au fost opriți de un cordon de sergenți, de agenți secreți și bătăuși.

În zadar tânărul Coriolan Drăgănescu, împreună cu toată tinerimea, a protestat în numele drepturilor înscrise în Constituție. Mizerabilii polițiști nu i-au lăsat să treacă.

Atunci, bravul tânăr Coriolan Drăgănescu a strigat: «Fraților! la Mihai Bravul! după mine, la Mihai Bravul!» și a voit să înainteze.

Tinerimea entuziastă a voit să urmeze pe bravul ei tribun. Atunci zbirii au început să lovească în dreapta și-n stânga cu ciomegele și cu tesacele."

Apoi:

„Tânărul Coriolan Drăgănescu, bravul student, care se afla în fruntea tinerimii universitare aseară pe bulevard, a fost arestat de către bandiții poliției. El se află ținut la secret, fără să poată comunica nici cu părinții. Se crede că a fost lovit grav și torturat în arest; pentru aceea, mizerabilul jude, rușinea magistraturii, al cărui nume ne facem o

datorie de pudoare a nu-l mai pomeni în coloanele noastre, nu permite niminui a da ochi cu tânăra victimă a acestui regim de teroare!"

Şi alta:

„Guvernul a nebunit! Mizerabilii îşi fac de cap!

Aseară, pe când studenţimea, adunată la statua lui Mihai Bravul, asculta cu inima încordată, cu sufletul transportat, patrioticul şi magistralul discurs al tânărului şi eminentului student Coriolan Drăgănescu, asupra dreptului ce-l are poporul de a protesta contra guvernului banditesc, poliţia a dat năvală asupra acelora cari vor fi mâne fala ţării, şi, lovind, zdrobind, zdrelind orbeşte, şi-a făcut loc până la statua eroului de pe treapta căreia vorbea oratorul.

A fost o scenă de teroare de nedescris.

La vederea agenţilor avinaţi, cari voiau să pună mâna pe el, tânărul Coriolan s-a suit repede pe statuă, şi-ntr-o clipă a fost în picioare pe coapsa calului, de unde a strigat: «Fie toată lumea martoră la această nouă infamie a celui mai infam dintre regimuri!».

Dar banditii l-au apucat de picioare. Atunci bravul tânăr a luat pe la spate în braţe trupul lui Mihai Bravul şi s-a încleştat de el cu putere. Banditii îl trăgeau de picioare aşa de tare, încât, dacă tânărul nu ceda şi nu lăsa pe Mihai Bravul din braţe, atunci ori ar fi frânt trupul de bronz al eroului, ori acele fiare sălbatice i-ar fi smuls picioarele din încheieturi.

Nu! nu! acest guvern a-nnebunit!..."

Acesta era Coriolan Drăgănescu. Şi cu toată prodigioasa lui activitate de tribun politic, el nu şi-a neglijat studiile decât foarte puţin. A frecventat regulat cursurile la Universitate şapte-opt ani, şi nu cu puţină bucurie părinţii, rudele şi numeroşii săi amici au citit într-o zi în „Amicul poporului" următoarea notiţă la ultime informaţiuni:

„Aflăm cu deosebită plăcere că tânărul Coriolan Drăgănescu, eminentul student al Universităţii noastre, şi-a susţinut cu succes teza de licenţă în drept, tratând cu talent despre *Ordinea publică în statul modern.* Eminentul tânăr a fost viu felicitat de membrii comisiei. Din

parte-ne, ne facem o datorie a-l felicita asemenea, dorindu-i strălucita carieră pe care desigur cu talentele sale o merită."

Licențiat în drept! tânăr eminent! irezistibil orator! caracter mare! idei generoase!. Desigur, mi-am zis eu, iată un cetățean de mare viitor. Frumoasă carieră!. Îl avusesem întotdeauna în vedere pe eminentul tânăr. Isprăvile lui ca student erau așa de zgomotoase, încât mai în fiecare zi trebuia să auz, să citesc sau să pomenesc de acest frumos nume, Coriolan Drăgănescu! Parcă a fost însă un făcut. După ce am citit notița despre obținerea licenței lui în drept, încet-încet am început să uit de numele altădată atât de celebru, și era firesc lucru: îl uitam fiindcă nu mai mă-mpiedecam de el la tot pasul. De mult acum îl uitasem de tot. Era vreme turbure. Chestiuni politice acute; criză economică, agricolă, finanțiară; călcări mai mult sau mai puțin grave ale pactului fundamental - toate acestea iritaseră mult opinia publică. Studențimea era în fierbere și pusese de gând să manifesteze. Ce s-o fi făcut astăzi la statua lui Mihai Viteazul? Ia să vedem. Am luat „Amicul poporului" și am citit:

„Au trecut de culmea infamiei! Săriți, cetățeni! Regimul a turbat!

Fapta de azi a acestor tâlhari a întrecut tot ce se putea închipui din partea unor așa lăpădați de lege și de Dumnezeu!

Studenții au fost schingiuiți, zdrobiți, măcelăriți!

Bandiții regimului au avut ordin să tragă-n carne vie și au tras!

A fost ceva și oribil și murdar!

Sângele generoasei tinerimi române a roșit marmora albă pe care se ridică statua celui mai mare erou român!

Să nu crează însă bandiții că nu va veni ceasul pedepsei!

Ucigașii tinerimii sunt notați și nu vor scăpa de răspundere măcar de s-ar ascunde în gaură de șarpe.

Îndeosebi, promitem nerușinatului inspector polițist, canaliei ordinare, mișelului fără rușine, sălbaticului zbir și călău antropofag, care răspunde la dezgustătorul nume de Coriolan Drăg."

O LACUNĂ...

Lache Diaconescu şi Mache Preotescu sunt impiegaţi în aceeaşi mare administraţie şi totodată sunt foarte buni prieteni. Pe lângă acestea, Mache s-a logodit zilele trecute cu sora d-nei Diaconescu, d-ra Cecilia Pavugadi, care-şi termină la vară cursul de piano la conservator. Colegi, prieteni şi cumnaţi.
În această întreită calitate, cei doi camarazi ies de la cancelaria lor la şase ore seara şi, sub aceeaşi umbrelă, pornesc pe Calea Victoriei la vale, să se abată pe la o băcănie; trebuie să târguiască nişte mezeluri pentru masă - Mache va prânzi la Diaconescu împreună cu d-ra Cecilia. În treacăt, Mache ia, de la o cofetărie, bomboane şi prăjituri, şi dintr-o florărie două buchete. Pentru cine?... Ghiciţi... Se-nţelege că dintre cei doi camarazi cel mai grăbit nu este Lache. De aceea Mache îi zice, de câte ori Lache vrea să se oprească la vreo vitrină:

- Lasă, monşer; ai mai repede, că e târziu; să nu ne aştepte damele!

La care, Lache răspunde:

- Lasă monşer; ştiu eu; nu o să ne punem la masă de acum.

Dar Mache replică:

- Da, decât iar nu face să mergem tocmai la vremea mesii; să nu ne aştepte damele!

Mergând aşa, ajung în piaţa Teatrului.

Lache zice:

- Ai să bem câte o bere la Gambrinus.

- Întârziem, Lache.

- Lasă, monşer, ştiu eu... Numa câte-o bere...

- Da, decât nu face pentru ca să ne aştepte damele.

Şi amândoi intră în berărie. Aci, se-ntâmplă să găsească o sumă de colegi, cari le fac loc la masa lor strângându-se cât se poate. Colegii urmează o discuţiune foarte animată: ei comentează decizia Curţii în procesul asasinatului şi complo¬tului bulgăresc; şi daca voim să fim drepţi, trebuie să mărtu¬risim că cea mai deplină armonie domneşte în această dezbatere; toţi sunt de părere că decizia este dreaptă şi bine cumpănită. Dar cei doi prietini intervenind în dezbatere, Lache, „pentru prima oară în viaţa lui", constată cu regret că legea noastră penală prezintă o lacună, că „n-avem pedeapsa cu moarte". El nu este un om crud - toată lumea care-l cunoaşte ştie foarte bine aceasta.

- Dar când vine, mă-nţelegi, un caz ca acesta, ca să nu mai aibă cineva siguranţa vieţii în ţara lui.

- Ţal! strigă Mache bătând în masă...

- . Când orice asasin, mă-nţelegi, plătit de o mână criminală, poate pentru ca să vie, sub pretext de politică, şi în ţara ta, când eşti liniştit şi când eşti cu conştiinţa împăcată că ţi-ai împlinit până-n capăt datoria, şi nu eşti întru nimic vinovat, pentru ca să vie, mă-nţelegi.

- Ţal! ţal!! strigă Mache bătând foarte tare în masă.

- Ci stăi, monşer!

- E târziu, Lache!

- Ce târziu?

- Nu face pentru ca să ne-aştepte.

- Stăi un moment. Pentru ca să vie, mă-nţelegi.

- Ţal!!!

- . Aş!. Asta, nu! să mă ierţi! Asta, trebuie pedeapsa cu moarte!

Opiniile sunt împărțite de acum încolo. Părerea lui Diaconescu găsește la câțiva camarazi aprobare, pe când alții o combat „în numele principiilor moderne".

- Principii moderne!? strigă Lache. Da dumnealor, mă-nțelegi, moderni sunt?

- Țal !!! strigă desperat Mache.

- Ci stai! monșer; mă plictisești.

- E târziu, Lache... Șapte trecute...

- Nu e nici șapte și jumătate.

- Era vorba la șapte.

- Las' că știu eu... Ce-ți pasă?

- Da, monșer; dar nu face pentru ca să lăsăm s-aștepte.

- N-așteaptă, n-ai grije, știu eu. Care va să zică, dacă vii și invoci principiile moderne, apoi, te rog, fă bunătate și le aplică dumneata mai întâi, ca să ai dreptul pentru ca să zici „principii moderne". Dar pumnalul d-tale tot principii moderne este?. Care va să zică toporul tot principii moderne, ai?

- Lache!

- Las' că nici noi nu suntem așa de proști, cum credeți dv., pentru ca să nu știm ce va să zică principiile moderne.

- Lache!!

- Ești teribil, monșer, când îți abate ție ceva; ești teribil, parol! Lasă-mă, domnule, să termin, și mergem. Ești teribil, parol!

- Șapte și jumătate, Lache!

- Ia să știe dumnealor că este aici o justiție, care pedepsește cu asprime orice tentativă, mă-nțelegi.

- Lache!

- Ia să știe că sunt judecători la Berlin!

- Lache!!

- Că în materie politică nu-ți este permis a mai întrebuința violența fără să mergi la ghilotină.

- Lache!!!

- Eşti teribil, monşer, parol!

- Opt fără un sfert, Lache; dacă nu mergi, eu te las; mă duc singur.

- Cum, singur?

- Mă duc la un birt. Nu face să lăsăm damele pentru ca să ne aştepte. Ţal! Ţal!!

Plătesc în sfârşit, salută pe camarazi şi pleacă. La uşe, Lache se opreşte. I-a fulgerat prin minte încă un „argument". Se-ntoarce şi porneşte-napoi spre masa camarazilor:

- Şi-n definitiv, mă-nţelegi.

Dar Mache-l apucă, îl învârteşte-n loc şi-l scoate pe uşă.

- Eşti teribil, monşer, parol!! zice Lache. Hai la băcănie... Trebuie să luăm mezeluri.

În băcănie, alţi camarazi. Iau ţuici şi comentează - ce? decizia Curţii, fireşte.

- Lache! zice Mache cu groază. Haide-n altă parte!

Dar Lache a intrat deja în dezbatere şi „pentru prima oară în viaţa lui", trebuie să constate cu regret că legea noastră penală prezintă o lacună. De astă dată însă, Lache întâmpină o opoziţie crâncenă. Mai cu seamă Sache Potropopescu se ridică în contra teoriei barbare a lui Diaconescu cu un formidabil bagaj de argumente ştiinţifice. Dar Diaconescu zâmbeşte caracteristic: se vede bine că mestecă-n sine o replică zdrobitoare.

- Lache! zice dezolat Preotescu; lasă, Lache! Aide că am cumpărat mezelurile. Aide, Lache! lasă, Lache!

- Nu las, domnule!

- Aide, Lache! Opt trecute, Lache! Nu face pentru ca.

- Eşti teribil, monşer, parol!

Atunci Preotescu, foarte rugător către Potropopescu, care urmează cu argumentaţia lui:

- Lasă, Sache!. E târziu, Sache!

- Şi-n definitiv. zice Lache.

Dar Mache îl împinge spre uşă, îl scoate afară şi-l urcă-ntr-o trăsură.

- Înainte, birjar! şi mână mai iute!

- Eşti teribil, monşer, parol!

Trăsura merge în fuga.

- Opt şi jumătate, Lache; ne-aşteaptă damele; ne-am făcut de ruşine; să vezi ce supărate o să fie!

- Ia lasă-mă, monşer! dumneata nu vezi ce absurdităţi susţin dumnealor?. Cum?. Care va să zică să intri dumneata în casă la mine cu pumnalul, cu toporul, cu conspiraţii, cu comploturi şi asasinaturi, şi eu să stau cu mânile în şolduri şi, în loc să te iau de urechi ca pe un măgar, şi să-ţi zic: „destul! pân-aici! nu-ţi permit mai mult în ţara mea!" - eu, nu! eu să viu pentru ca să-ţi zic: „bravo! bine faci! să mai pofteşti şi aldată." Să mă ierţi! astea să le spuie d. Potropopescu la alţii, asta nici o umanitate nu poate pentru ca să fie!.

- Mână mai iute, nene! strigă Mache către birjar.

- Eu, orice-ar zice d. Potropopescu, eu să-mi dai voie pentru ca să zic că legea noastră penală prezintă o lacună.

Au ajuns. Mache sare repede jos, plăteşte birjarului şi, încărcat în buzunare cu mezeluri, într-o mână cu pachetele de la cofetărie, în alta cu două buchete, sună destul de emoţionat. Dinăuntru s-aud valuri de armonie. Dar clopoţelul zbârnâind, pianul amuţeşte ca prin farmec. Peste un moment, domnişoara Cecilia Pavugadi deschide. Scuzele d-lui Preotescu pentru întârziere sunt pe deplin primite de cele două dame: îl cunosc aşa de bine pe d. Diaconescu. „Când vine dumnealui vreodată la vreme?." Doamnele sunt încântate de atenţia d-lui Preotescu: aşa frumoase buchete!. La masă.

- Domnule Preotescu, zice d-ra Pavugadi, ţi-am preparat o surpriză: am studiat o bucată.

- Sublimă! zice madam Diaconescu.

- A! domnişoară.

- Ți-a plăcut, zice Lache către Mache, ți-a plăcut d. Potropopescu cu absurditățile dumnealui. Auzi dumneata!.

- Lasă, Lache! zice Mache.

- Eşti teribil, monşer, parol!

- Şi ce bucată, domnişoară?

- O bucată nouă... *Stella confidente...*

- Eu nu-i înțeleg, pe onoarea mea, zice d. Diaconescu; când vezi că şi popoarele cele mai civilizate.

- Lasă, Lache. O s-o cântați, sper.

- Fireşte...

. Toată lumea se scoală de la masă. Cafeaua se serveşte în salon. D-ra Pavugadi se aşază la clavir şi-ncepe. Mache în picioare, transportat, extaziat, se lasă dus de acele valuri de armonie. Dar Lache îl trage discret de mânecă şi-i zice încet, ca să nu turbure liniştea artistei:

- E absurd, monşer, să intru în casa dumitale cu toporul... şi dumneata, mă-nțelegi.

- Lasă, Lache!.

- Lacuna asta trebuie, monşer.

- Lasă, Lache. s-ascultăm, Lache!.

- Eşti teribil, monşer, parol!

SITUAŢIUNEA

A fost o zi îngrozitor de fierbinte. Tocmai pe la unu după miezul nopţii, parcă s-a mai potolit puţin cuptorul, parcă începe să mai poată respira omul. Să respirăm. Stau în faţa unui local de noapte, o mică berărie, şi fiindcă am poftă de vorbă, aştept, nu cumva o pica vreun alt bucureştean iubitor ca mine de aer curat, să respirăm împreună: daca o durere împărtăşită e pe jumătate uşurată, desigur o bucurie în doi e îndoită. Aşteptând, miros cum din apropiere adie dulce un zefir, pe când un municipal îşi face cu măturoiul lui enorm datoria, stricând odihna prafului şi făcând să se-mbrobodească în ceaţă din ce în ce mai deasă luminile felinarelor. Prin ceaţa aceea, mi se arată legănându-se o umbră. se apropie. Să fie un amic?. Da, e un amic; n-am aşteptat degeaba - e amicul meu Nae; şi lui i pare bine că m-a-ntâlnit.

- Teribilă căldură a fost astăzi! zice Nae, ştergându-se de sudoare.

- Teribilă! răspunz eu.

- Dar acuma tot poţi pentru ca să zici că respiri.

- Se-nţelege. De unde vii?

- Am fost pe la berării cu nişte prietini.

- Ce mai nou?

- Prost, monşer. Este o criză, mă-nţelegi, care poţi pentru ca să zici că nu se poate mai oribilă. S-a isprăvit. E ceva care poţi pentru ca.

- Lasă, Nae, că se mai şi exagerează.

- Ce se exagerează, nene? Este o criză, care, ascultă-mă pe mine, că dv. nu ştiţi, care, mă-nţelegi, statul cum a devenit acuma, eu după cum văz ce se petrece, că nu sunt prost, înţeleg şi eu atâta lucru, fiindcă nu mai merge cu sistema asta, care, când te gândeşti, te-apucă groaza, monşer, groaza!.

Nae, foarte afectat, bea paharul lui de bere până-n fund, apoi, după ce oftează adânc:

- Eu pot pentru ca să-ţi spui pe parola mea de onoare că-mi pare foarte rău! dar ştii?. foarte rău!! foarte rău!!! pentru ca să ajungem să vedem ţara mea, care era peste putinţă ca să prevază cineva o situaţiune foarte tristă, fiindcă le-am spus şi dumnealor.

- Cari dumnealor?

- Dumnealor cu cari am fost; zic: pot pentru ca să spui că nu se poate ceva mai trist, ca să vie un moment orişicât ai zice, când vezi că bate falimentul la uşe şi nu mai e nici un patriotism.

Nae face o figură foarte mâhnită; e aşa de obidit, încât ai crede că vrea să plângă.

- Bine, Nae, zic eu, nu trebuie să fie omul aşa de pesimist. Lucrurile or să se-ndrepte. este o recoltă admirabilă.

Nae, schimbând figura şi zâmbind cu compătimire de ignoranţa mea:

- Ce recoltă, nene, ce recoltă? Dumneata n-ai văzut rapiţa?

- N-am văzut-o, că n-am fost pe-afară.

- Apoi vezi!. Rapiţa, moft!

- Ei! moft.

- Fireşte că moft, că nu poate pentru ca să dea nici patru - zeci de milioane, şi dumnealor, mă-nţelegi, lucru mare! parc-a apucat pe Dumnezeu de-un picior cu rapiţa, care o să poată dumnealor pentru ca să ia două chile la pogon. Ai văzut acuma? unde sunt o sută cinzeci de milioane, care se lăuda?

- Bine, da numai rapița e?... da grâul?... da porumbul?... da alelalte?

Nae, iritat, maimuțindu-mi tonul:

- Da cuponul de iulie? Da cuponul de septemvrie? da cuponul de noiemvrie? da alelalte?

- O să le plătim.

Nae, încărcând tonul:

- O să le plătiți! Cu ce o să le plătiți? Nu te mai lipești de Disconto.

- Ce-i aia?

- Aia-i aia, care știi dumneata de câte ori am spus eu, că o să se-nfunde odată cu cheltuielile nebunești, care pot pentru ca să zic că nici o țară nu s-a mai întâmplat, pentru ca să vie și să zică la un moment: nu mai am drept ca să mă împrumut fără voia dumitale! care atunci însemnează că nu mai ești independentă nici la tine acasă, după ce ți-ai vărsat sângele ca să ajungem pentru ca să aibă fortificații și să poți zice la un moment dat: până aci! nu permit!

- În sfârșit, guvernul o să.

Nae mă-ntrerupe:

- Las' că și guvernul... Dumnezeu îl știe și pe el, care toate gazetele urlă în fiecare zi despre criză ministerială, pentru că nu se-mpacă, și numa intrigi și la conservatori și la liberali, în loc să facă un guvern de coaliție, cu toți bărbații de stat, care să le zică Regele, mă-nțelegi, serios: vă ordon pentru ca să limpeziți situațiunea, fiincă așa nu poate pentru ca să meargă, ca dumneata să tragi încolo și dumnealui încoace, fiincă, niciodată nu s-a-ntâmplat în alte țări, nici pe vremea fanari¬oților, putem pentru ca să zicem, nici înainte de independență, în detrimentul prestigiului, care trebuie toți să lupte, dacă e vorba să aibă pretenții de oameni politici. Dumneata nu vezi, cu chestia economiilor.

- Ba văz!

- Apoi, dacă vezi, ce mai umbli cu mofturi?

- Ba nu umblu deloc cu mofturi; e o chestie destul de grea.

- Economii? Hm! Zice că face economii. mofturi! şi cu budgetul încărcat cu treizeci şi şase de milioane, care mă prinz cu dumneata pe ce pofteşti că nu poate pentru ca să fie o realitate.

- Daca e vorba de economii, zic eu, pentru ce nu desfiinţăm armata, care?.

- Ce vorbeşti, domnule? se poate să spui astfel de absurdităţi?. tocmai acuma să desfiinţăm armata?

- De ce nu?

- Dumneata nu vezi cum se încurcă lucrurile în politică, care nu poţi pentru ca să ştii de azi pe mâine cum poate pentru ca să devie o complicaţiune. Dumneata nu vezi ce se petrece în China cu boxerii, şi toată Europa nu poate pentru ca să se-nţeleagă; asta e o chestie mare, nu vorbi aşa, îmi pare rău!

S-a răcorit binişor. Ceaţa s-a lăsat încet-încet peste capetele noastre, aşezându-se iar la pământ. E târziu. Fanaragiul companiei de gaz a început să închidă becurile. Se face ziuă. Plătim şi ne sculăm.

- Unde mergem? întreabă Nae.

- Eu, zic, mă duc spre casă.

- Ai la o simigerie, trebuie să scoaţă covrigi calzi.

- E târziu, Nae...

- Eu nu mă duc d-acu acasă, zice Nae... Mai umblu prin oraş. pân-o face.

- Cine să facă?

- Nevastă-mea.

- Ce?

- O apucase aseară durerile.

- !.

- Nu pot, monşer, pentru ca să stau când face... Mă plimb aşa de colo până colo; mai beau o bere, un macmahon, un şvarţ,

mai vorbesc cu un prietin, trece vremea; şi când mă-ntorc. gata.

- Face greu?

- Ştii, nici prea-prea, nici foarte-foarte. Ăl din urmă, Costică, a fost mai greu: i l-a scos cu fiarele.

- !!.

- Acu a venit doctorul, da' a zis că poate pentru ca să n-aibă trebuință de cleşte.

- !!.

În momentul când deschiz ochii cât pot de mari, trece o birjă cu o damă. La lumina zorilor, Nae recunoaşte desigur pe acea damă, pentru că începe să strige, luându-se după trăsură:

- Madam Ionescu!. Coană moaşă! Madam Ionescu!

Dama întoarce capul, recunoaşte şi ea pe Nae şi opreşte trăsura.

- A făcut? întreabă Nae.

- Da, răspunde moaşa.

- Uşor? întreb eu.

- Foarte uşor.

- Uf! adaog. Ce?

- Băiat.

Şi trăsura moaşei porneşte.

- Bravo, Nae! să-ți trăiască!

- Mersi, asemenea... Ei, acu nu mai am grijă... Ai la simigerie.

Şi mă ia la braț.

- Ştii ce-ar trebui la noi? zice Nae.

- Ce?

- O tiranie ca în Rusia... Nu mai merge, mă-nțelegi, Constitutia, care aceea ce vezi că se petrece, nu poți pentru ca.

Zic:

- Nae! scuză-mă: e aşa de târziu, care nu pot pentru ca să mai merg.

- Îmi pare rău...

- Mi-e aşa de somn, care trebuie negreşit pentru ca să mă culc. La revedere.

M-am suit într-o birjă şi l-am lăsat pe fericitul tată pentru ca să meargă singur la simigerie.

1 APRILE

Desigur, având cineva inspirație, poate minți şi mistifica pe altul ori în ce zi peste an; dar la zi-ntâi de aprile este un fel de datorie, pentru cine ține la tradițiuni, să mință şi să mistifice, inspirat ori nu. Oricât s-ar părea de comună arta mințitului, artă pe care o profesează omenirea întreagă cu atâta pasiune, - prima artă frumoasă, pe care a profesat-o speța noastră - tot, ca orice artă, unii o fac cu mai puțin, alții cu mai mult talent, cu mai mult sau mai puțin succes. Izvorul ei stă în acea putere nepătrunsă a spiritului, pe care o numim imaginațiune, şi fireşte că oamenii nu sunt deopotrivă înzestrați cu acea putere. Apoi, imaginațiunea este şi ea condiționată la fiecare individ de temperamentul şi caracterul lui. Astfel, sunt minciuni şi mistificări vesele, inteligente, delicate; altele stupide, grosolane, lugubre chiar. De exemplu, tânărul Costică Petrăchescu, controlor al unei mari administrațiuni publice, este vestit printre camarazii lui, atât cei din serviciul central cât şi cei din serviciul exterior, pentru talentul cu care ştie să mistifice la 1 aprile. Nu se poate o imaginație mai bogată. Nota caracteristică a invențiunilor tânărului controlor este nota lugubră. Câteva specimene din celebrele-i mistificări vor da o idee exactă cititorului despre talentul lui d. Petrăchescu. Sunt din anul trecut, 1 aprile 1900:

Domnului Teodor Ionescu, impiegat clasa III,
Direcția generală X... București

Dragă Tudorache,

Imediat ce vei primi scrisoarea mea, suie-te în tren și vino aci. Este neapărată nevoie de prezența ta. Unchiu-tău Panait este foarte greu bolnav; l-a lovit iar apoplexia și doctorii nu mai dau nici o speranță de scăpare; cel mult până mâine seară poate s-o mai ducă. Am vorbit cu madam Ionescu, mama ta, și mi-a spus să-ți scriu, fiindcă singură nu știe ce măsuri să ia în caz de nenorocire. Prăvălia lui unchiu-tău Panait a rămas pe mâna băieților și a lui Iordache tejghetarul, așa că, dacă n-ai fi tu aici în cazul fatal, cine știe cu ce vă alegeți la moștenire!

Fă-ți curaj! toți o să trecem prin asta! așa e viața noastră! toți suntem muritori!

Te aștept la sosirea trenului în gară.

Al tău fidel amic,
C. Petrăchescu

Domnului Panait Mistopolu, comersant, Târgul Y...

Preastimate neică Panait,

Nepotului dumitale Tudorache Ionescu, impiegat clasa III la direcția noastră generală, i s-a întâmplat o mare nenorocire. Dintr-o desperare de amor, pe care-l trata cu o fată de la mașinile de scris ale serviciului central, a nebunit și a vrut aseară să-și spintece pântecele în canțilerie, cu niște foarfeci mari de la registratură. Au sărit mai mulți camarazi și, cu mare luptă, i le-au putut smulge din mână. Atunci, bietul Tudorache a-nceput să cânte și să joace, și pe urmă s-a repezit să strângă de gât pe unul dintre camarazi, crezându-l că este amanta lui care-l trădează.

Te rog, nu spune lui madam' Ionescu, mama nenorocitului, și așteaptă-ne mâne dimineață în gară la sosirea trenului. Doctorii au spus că altă scăpare nu e decât liniștea în sânul familiei. Mâne-l aducem pe bietul Tudorache.

Fă-ți curaj, neică Panait; așa e viața omului, n-ai ce-i face! dar păcat de el, că era tânăr!

Încă o dată, nu cumva să lipseşti din gară ca să-l iei în primire pe bolnav.

Al d-tale, cu tot respectul,
C. Petrăchescu

De prisos să mai spunem ce şi-au spus a doua zi 1 aprile, dis-de-dimineaţă, d. Teodor Ionescu, impiegat clasa III din Direcţia Generală X..., şi respectabilul său unchi Panait, când s-au întâlnit, la sosirea trenului, pe peronul gării din Târgul Y...

Dar alta:

Telegramă

Mandache Smărăndescu, impiegat Direcţia generală X...
Bucureşti

Casele voastre şi prăvăliile aici în piaţa mare în flacări. Răspuns plătit 10 cuvinte.

Petrăchescu

D. Costică Petrăchescu, controlorul, are strânse legături de prietenie cu reporteraşul unei mari gazete bucureştene. Îi dă, foarte emoţionat, următoarea informaţie pentru ediţia de dimineaţă:

„Aseară s-a-ntâmplat în gara N... un teribil accident.

Trenul de persoane sosind pe linia a doua, publicul a dat năvală către peron, trebuind să traverseze şinele liniei întâia.

O damă în vârstă, voind şi ea să treacă mai la urmă, s-a-mpiedicat în rochie şi a căzut pe şine. A voit să se scoale, când iată trenul accelerat, care intră în gară cu o viteză nenchipuită.

Nenorocita femeie se ridicase şi ieşise de pe şine; dar, fiindcă bătea un vânt puternic şi, poate, din pricina curentului provocat de iuţeala locomotivei, pulpana rotondei umflată a fost apucată de botul maşinei. Într-o clipă femeia a fost smulsă, învârtită în loc şi apucată sub roţi.

Toată lumea ţipa. În zadar! mecanicul n-a putut opri decât prea târziu, când nenorocita era cu desăvârşire zdrobită - o masă de carne informă.

Victima acestui teribil accident e doamna Tincuţa Costandineasca, soacra d-lui Iancu Dimitrescu, impiegat clasa I în Direcţia Generală X...

Nenorocita lasă o frumoasă avere fiicei sale, d-nei Dimitrescu.

Condoleanţele noastre neconsolatului ginere."

Iarăşi, de prisos a spune că în aceeaşi zi chiar, la ediţia de seară de 1 aprile, ziarul, felicitând pe ginere, a anunţat cu bucurie că a fost indus în eroare de un mişel, că d-na Costandinescu nici nu se afla în ziua de 31 marte în tren.

A! Dar nu numai d. Costică Petrăchescu, controlorul, are imaginaţie! şi, afară de asta, în fiecare an e câte un 1 aprile!

Domnului Costică Petrăchescu, controlor al Direcţiunii generaleX... TârgulN...

Dragă Costică,

Am să-ţi dau o veste foarte bună. Aseară în sfârşit am putut să punem mâna pe noul buget, pe care direcţia l-a ţinut foarte secret până acuma.

Ai avut mare noroc. Din posturile de controlori s-au suprimat două, şi s-a înfiinţat încă un subinspector, pe lângă ceilalţi şapte, cari trebuie să controleze pe cei cinci controlori.

Eşti înaintat în noul post.

Leafa noului subinspector este de 350 de lei pe lună, afară de diurnă; adică, vei căpăta încă 50 lei diurnă, peste ce aveai în calitate de controlor, şi noi tot cu ce aveam rămânem.

Halal să-ţi fie! se vede că ai bună protecţie!

Dar, în orice caz, nu crede că suntem invidioşi; suntem buni camarazi şi te felicităm. Aseară am băut câte un pahar în sănătatea ta. La revedere! Amicii tăi sinceri,

Teodor Ionescu, Iancu Dimitrescu,
Mandache Smărăndescu

Alta:

D-lui Costică Petrăchescu, subinspector etc. etc.

Dragă Costică,

Am aflat de la nepotu-meu Tudorache că te-a înaintatără. Foarte bine a făcutără. Amploiat ca dumneata deştept şi de treabă n-a mai avutără ei. Să-ţi spui drept că ne-am bucuratără şi eu şi soră-mea, mama lui Tudorache, ca de copilul nostru. Să trăieşti şi la mai mare!

Al d-tale ca un părinte,
Panait Mistopolu

Telegramă:
Subinspector Costică Petrăchescu etc. etc.

Ginerele spus înaintare. Felicitările noastre sincere.

Tincuţa Costandineasca

Direcţia Generală X... Serviciul Administrativ
No. 15 245 - 31 marte 1901
Domnului Costică Petrăchescu, controlor etc. etc.

Domnule,

Prin noul buget 1900-1901, suprimându-se pe motive de economie, postul de controlor în care funcţionaţi, vi se aduce la cunoştinţă că rămâneţi în disponibilitate, până la alte dispoziţiuni.

Primiţi etc.

Director general N N.

FIVE O'CLOCK

Five o 'clock pe englezeşte însemnează *cinci ceasuri.* În lumea mare, fiecare damă-şi hotărăşte o zi pe săptămână *(jour fixe),* când primeşte, la ceasurile cinci după-amiazi, vizite şi face musafirilor tratație cu ceai; de aceea se mai zice şi *five o 'clock tea,* adică pe româneşte *ceaiul de la cinci ceasuri.* În genere, damele din lumea mare publică în carnetul lui Claymoor, spre ştiința numeroaselor lor cunoştințe, ziua lor de primire. De exemplu, citim în „l'Independance roumaine":

„Madame Esmeralde Piscopesco, five o 'clock tea tous les jeudis ".

„Azi e joi. Haide - zic eu - la madame Piscopesco."

Feciorul în frac şi cu mănuşi albe mă introduce în salonul splendid al somptuosului *hotel Piscopesco.* Dar nu văz pe nimeni. A! în fund! auz, în salonaşul intim de cel mai pur stil Louis XV, ciripind pe-ntrecute, ca doi scatii, două glasuri de coconițe. Merg acolo. Madam' Măndica Piscopesco cu surioara sa, madam' Tincuța Popesco. Cocoana Măndica mă întâmpină cu grația-i obicinuită. Mărturisesc drept. Am mare slăbiciune de ceea ce francezul numeşte *la causerie,* şi de aceea frecventez bucuros cercurile *mondains.* Îmi place adică, pe româneşte, să stau de vorbă cu damele din lumea mare. Găsesc în conversația lor mult mai multă grație decât în conversația bărbaților. Femeile ştiu să spună o mie şi o sută de nimicuri într-un mod mai interesant decât spun bărbații

lucrurile cele mai serioase. O floare, o panglicuţă, o deosebire d-abia simţită între două nuanţe, un nimic, distilate prin mintea subtilă a unei femei şi exprimate prin acele dulci modulaţiuni de voce şi prin jocul acela încântător al luminilor ochilor, capătă, pentru mine cel puţin, un farmec indicibil. Iată-mă dar în elementul meu. Aci desigur am să petrec câteva momente delicioase.

Eu — Madam' Piscopesco, daţi-mi voie...

Măndica — Vii tocma la pont.

Tincuţa — Ai fost...?

Măndica — Taci, tu!. Las' să-l întreb eu. Ai fost aseară la circ?

Eu — Am fost.

Tincuţa — Cine mai...

Măndica — Taci, soro! n-auzi? (către mine) Ai văzut pe Miţa?

Eu — Pe sora matale?

Măndica — Nu. Pe Miţa, pe Potropopeasca a tânără?

Eu — Da; era într-o lojă în faţa mea.

Măndica (Tincuţii) — Ai văzut?

Tincuţa (mie) — Cu cin'...

Măndica — Taci!... *(mie)* Cu ce pălărie era?

Eu (încurcat) — Cu.

(Tincuţa vrea să mă-ntrerupă.)

Măndica (astupându-i gura cu mâna) — Cu o pălărie mare...

Eu (răsuflând) — Da.

Măndica (Tincuţii) — Ai văzut? (mie) *Bleugendarme.*

Eu — Da.

Măndica (mie) — Cu pamblici *vieux-rose...*

(Eu dau din cap afirmativ.)

Măndica (Tincuţii) — Te mai prinzi aldată?

Tincuţa — Stăi, să vedem... (mie) Era cu bărbatu-său.

Măndica (Tincuţii) - Taci tu!

Tincuța — Apăi, lasă-mă şi pe mine, soro!... Tot tu?

Măndica (mie) — Era cu Potropopescu?

Eu (încurcat) — Mi se pare că.

Măndica — Nu era cu Haralâmbina?

Eu (şi mai încurcat) — Cu care Haralâmbina?...

Tincuța — Cu mă-sa.

Eu —...

Măndica —... O bătrână mică, urâtă, parcă-i o smochină uscată, şi gătită-gătită.

Eu (răsuflând) — Da.

Tincuța — Cu părul roşu vopsit...

Eu — Da, da.

Tincuța (Măndichii) — Ai văzut?

Măndica — Ce să văz?... parcă mă-sa nu ştie! (mie) A venit cineva în lojă la ele?

Eu — .

Tincuța — Mitică...

Eu — Care Mitică?

Măndica — Ei! care Mitică.

Tincuța — Lefterescu, locotenentul...

Eu — Să mă credeți, cuconițelor, pe onoarea mea vă spun, că nu pot să zic, pentru că eu.

Măndica — Pentru că dumneata eşti cavaler şi nu vrei să spui.

Tincuța — Da pe Lefterescu l-ai văzut în circ?

Eu — Mi se pare că era într-un stal, drept în fața mea.

Măndica — Lângă loja ei!... (Tincuții:) Ai văzut? Ai înțeles acuma pontul?. Vezi, daca eşti proastă?

Tincuța — Peste poate!

Eu (aruncând o privire pe fereastră şi văzând o trăsură închisă, care a tras la scară) — Vorbeşti de lup şi madam Potropopesco la uşe.

Tincuța — Ea!

Măndica — Vezi ce obraznică e!...

Eu (având un presentiment şi luându-mi pălăria) — Doamnelor, daţi-mi voie să vă salut. Îmi pare bine că vă găsesc totdeauna vesele şi graţioase. Eu trebuie să mă retrag.

Tincuţa (tăindu-mi calea) — Aşa degrab'?

Eu — Vă asigur că. o afacere. urgentă.

Măndica (acoperindu-mi uşa) — Fără să iei măcar un ceai?

Eu (apăsat din ce în ce mai mult de negrul meu presentiment) — Parol.

Măndica — Tocma acu?

Tincuţa (smulgându-mi pălăria) — Peste poate!

Eu, trebuind să cedez, cad zdrobit pe un puf.

Feciorul — Madam' Potropopesco.

Măndica se face roşie, Tincuţa vânătă, eu galben. Madam' Miţa Protopopesco apare, uimitoare de frumuseţe şi de toaletă ca totdeauna, purtând pălăria *bleu gendarme.* Cele trei dame se sărută foarte afectuos.

Miţa — E un ger afară, maşer, că nu-ţi poţi face o idee... Daca o ţinea aşa toată noaptea, se duce dracului rapiţa!

Eu — Nu crez. Am vorbit cu arendaşi.

Miţa — Aş! nu mi-a scris azi Potropopescu al meu?

Măndica (Miţii) — Ai fost aseară.

Tincuţa (Măndichii) — Taci, tu! Las' să-ntreb eu. (Miţii) Ai fost aseară la circ, madam' Potropopesco?

Miţa — Da.

Măndica — Sin.

Tincuţa — Taci!... (Miţii) Singură?

Miţa — Nu; cu maman.

Tincuţa — Cu maman?... Bravo!

Eu (sculându-mă) — Doamnelor, eu.

Măndica (împiedicându-mă să-mi iau pălăria, şi încet) — Tocma la pont? (merge să apese nasturele soneriei).

Tincuţa — Şi... era multă lume la circ?

Miţa — Foarte multă.

Măndica (sunând prelungit) — Ce slugi dobitoace!

Feciorul vine.

Măndica — Nu te-am chemat pe dumneata: treaba dumitale e să stai la uşe; unde e dobitoaca de Roza? Ce face cu ceaiul?

Feciorul iese.

Tincuţa (Miţii) — Era cineva dintre cunoscuţi?

Miţa — Mai nimeni. Era Costandineasca, Dumitreasca, Vasileasca, Georgeasca, Ogretinencile.

Roza, subreta, apare.

Măndica — Ce faci cu ceaiul ăla?

Roza — E gata, coniţă.

Măndica — Apăi, de ce dracu nu-l aduci odată?

Roza — E gata, în salon.

Măndica — Atunci, de ce nu spui, proasto!

Roza pleacă bombănind.

Măndica — Să nu bombăneşti, obraznico!

Toată vremea asta, madam' Tincuţa Popesco tace, bătându-se pe palma stângă cu un cuţit de sidef pentru tăiat corespondenţa; pe când madam' Potropopesco se consideră în oglindă, drăcuindu-şi un cârlionţ rebel din frunte, care nu vrea să stea cum trebuie. Madam' Piscopesco cu un gest degajat ne pofteşte în salonul cel mare la ceai. Un samovar şi un serviciu de argint cu coroană de conte deasupra monogramei E.P. - Esmeralde Piscopesco - de toată frumuseţea.

Tincuţa (Miţii) — Apropo, nu mi-ai spus cine mai era la circ.

Miţa — Ba, ţi-am spus... Ogretinencile...

Tincuţa — Nu... Dintre bărbaţi...

Miţa — Dintre bărbaţi?

Eu trec repede din salonaş şi-mi iau pălăria.

Măndica — Nu iei ceaiul?

Eu (ţinându-mi în sus şi bine pălăria) — Ba da.

Tincuța — Mitică... nu era?

Mița — Mitică?... nu știu care Mitică...

Tincuța — Lefterescu!... sublocotenentul!

Eu (frigându-mă cu ceaiul, către Măndica) — Pardon, eu trebuie să.

Mița (râzând foarte veselă, către Tincuța) — A! Lefterescu! Mitică al dumitale.

Tincuța — Ba al dumitale, obraznico!

Mița — Ba al tău, mojico!

Eu, scăpând din mână paharul cu ceai, împing pe madam' Piscopesco cât colo, dau în lături pe fecior și într-o clipă sunt în curte. În poartă întâlnesc pe bravul Lefterescu.

Eu — Un'te duci?

Mitică — La *five o'clock,* la madam' Piscopesco.

Eu — Fugi, nenorocitule!

HIGH-LIFE

Tânărul Edgar Bostandaki este suplinitor la catedrele de muzică, desen, gimnastică, scrimă şi religie de la gimnaziul clasic înfiinţat de curând în urbea sa natală. Gimnaziul are până acuma numai clasa întâia şi e întreţinut de comună; se speră că la anul viitor se vor completa patru clase, trecând totul pe seama Statului. Deşi încărcat cu predarea a cinci cursuri importante de gradul secundar, tânărul suplinitor găseşte destulă vreme să frecventeze societatea înaltă din localitate, unde trece drept un perfect gentilom. În adevăr, Edgar este un tânăr care are multe succese în saloanele din Târgul Mare. Vorbeşte franţuzeşte de când era mic şi se pricepe foarte bine la mode şi confecţiuni, aşa că nu o dată este consultat asupra acestui capitol. Profesia de cronicar *high-life* nu este uşoară, fiindcă trebuie să scrii despre dame, şi damele sunt dificile, pretenţioase, capriţioase. Spui de una o vorbă bună, superi pe alta; spui rău de alta, atunci nu mai poţi pretinde că eşti un om galant; insişti cu deosebire asupra uneia, dai loc la bănuieli; neglijezi pe vreuna, îi inspiri o ură primejdioasă. Mai ales într-o societate foarte restrânsă şi foarte aleasă ca societatea din Târgul Mare, un cronicar de salon trebuie să-şi drămuiască atenţia cu cea mai mare stricteţă. Grea profesie, ce-i drept; însă tânărul Bostandaki, om de spirit şi cu educaţiune distinsă, a fost parcă născut a fi cronicar *high-life.* Cronicele lui, în

formă de corespondenţă, le publică într-un ziar cotidian din cel mai apropiat oraş mare de provincie.

Dar, va zice cineva:

- Bine! însă cronicarul este şi el om, mai ales dacă e tânăr; trebuie să aibă şi el simpatiile şi preferinţele, antipatiile şi aversiunile sale. El stă într-un colţ al salonului cu carnetul său în mână şi priveşte la vârtejul valsului; în acest vârtej, ochii lui trebuiesc să deosibească între toate pe câteva, mai graţioase, şi între aceste câteva mai graţioase, pe una, nentrecută, adorabilă.

- Ei, da, răspunz eu, înţeleg ce spuneţi. Însă cronicarul de salon trebuie să-şi calce pe inimă, să fie discret şi imparţial. Şi asta n-o poate oricine, cum o poate Turturel.

- Care Turturel?

- Edgar Bostandaki. Turturel este numele pe care i l-au dat în copilărie, alintându-l, papaia, mamaia, şi duduile, surorile mai mari... Turturel - aşa-i că sună bine? - este pseudonimul destul de transparent cu care Edgar îşi semnează cronicele.

Ei! şi totuşi, cât de corect şi de discret, cât de galant şi de imparţial, însuşi Turturel a greşit odată un *carnet mondain*.

Din iniţiativa unui comitet compus de damele din înalta societate a Târgului Mare, reşedinţa subprefecturii Plăşii de Mijloc, s-a dat în saloanele otelului Regal de acolo „Un mare bal filantropic, al cărui venit se va împărţi giumatate în folosul umanităţii suferinde şi giumatate pentru sporirea fondului de întreţinere a gimnaziului clasic local, până la trecerea lui în bugetului Statului". Maiorul a oferit muzica militară, pe care a adus-o cu trenul de la reşedinţa prefecturii.

A fost un bal cum nici într-o capitală de judeţ nu se poate mai splendid. Damele, pline de devotament pentru nobilul scop al petrecerii, s-au întrecut în toalete. Uniforma şi fracul au fost minunat reprezentate, deşi frac nu purtau decât subprefectul, primarul şi Turturel; restul sexului urât purtau

unii redingotă, alții jachetuță scurtă. Onorurile balului le-au făcut comitetul damelor, sub președința tinerei doamne Athenaîs Gregoraschko, soția subprefectului. S-a petrecut până la șapte dimineața, când aurora cu degetele ei de roză a venit să bată la ușa orizontului și să stingă cu privirile ei lumina petroleului, amintind infatigabililor dănțuitori că trebuie, cu regret, să se despartă.

A doua zi, d. Turturel punea la poștă pentru gazetă un *carnet mondain,* cu notița: „Rog a se trimite, după obicei, 50 de exemplare pi adresa me". Seara, cronicarul citea în fața comitetului damelor, al cărui secretar era, darea de seamă asupra rezultatului operei de binefacere. De prisos să reproducem textul întreg al acestei lucrări de caracter oficial. Ne mărginim a-i da concluziunile: „Venit brut, 575 lei; cheltuieli, 368 lei; beneficiu net, 207 lei; 103 l. 50 b. pentru sporirea fondului de întreținere a gimnaziului; 103 l. 50 b. pentru umanitatea suferindă".

După ce au mulțumit comitetului de dame, d. Edgar Bostandaki în numele gimnaziului, iar d. primar în numele umanității suferinde, ședința oficială s-a ridicat. Apoi s-a-nvârtit un maus. Peste două zile, iată că mult așteptatele exemplare din „Vocea Zimbrului" sosesc. Ele conțin cronica atât de dorită: *Cum sepitrece la noi...*

Extragem la întâmplare câteva rânduri:

„... Sâmbătă sara s-a ținut în fine la noi strălucitul bal filantropic sub prezidenția grațioasei doamne Athenaîs Gregoraschko, născută Perjoiu.

... O enormă afluență de tot ce Târgul Mare are mai distins, fiecare ținând să mulțumească încântătoarei prezidente inițiatoare, prea amabila doamnă Athenaîs Gregoraschko.

... În acordurile muzicii militare, care întonează cu destul *brio* un vals vaporos, perechile pornesc ca duse pe niște valuri, în cari se perde conștiința, iar timpul pare că s-a oprit pe loc ca să admire cum trec în vârtej ferbinte, uimitor, nebunesc, atâtea ș-atâtea flori, parcă

smulse de vântul aprig al pasiunii. Doamna Athenaîs Gregoraschko, regina adorabilă a valsului adorat.

... Dar, la un semnal, uşile din fund se deschid... Supeul! Un moment de odihnă pentru această zvăpăiată tinereţe, un moment de odihnă şi de reconfortare!. Athenaîs Gregoraschko face onorurile, luând loc în capul mesei, cu graţia nespusă care o caracterizează.

. Dopurile pocnesc, pare c-am fi la un atac de tiraliori, care nu sparie deloc pe bravii convivi... Şampania curge-n valuri. Doamna Athenaîs dă semnalul şi aci; ridicând în sus cupa plină de delicii, ca divina Hebe, atinge de buzele răci buzele sale calde, cu acea delicateţă poetică cu care fluturelul atinge caliciul unui miosotis.

. Dar muzica ne cheamă. Trăiască valsul! Doamna Athenaîs Gregoraschko, infatigabilă silfidă..."

Aici o îngrozitoare greşală de tipar. A doua zi, duminică dimineaţa, la cafeneaua din centru, spiritualul cronicar *high-life* citea mai multor tineri din localitate *carnetul* lui: *Cum se pitrece la noi.* Tinerii îl ascultau cu multă admiraţie şi poate cu mai multă invidie: e desigur fericit un tânăr care dispune, pe lângă talentul stilului, de o coloană de publicitate, ca să se facă, fireşte, atât de plăcut damelor! Pe când se comenta articolul şi autorul căuta să explice amicilor săi ce înseamnă „divina Hebe" şi „calici", iată că deodată intră d. subprefect, Raoul Gregoraschko, soţul „infatigabilei silfide". D. subprefect salută în dreapta şi în stânga cu gravitate, apoi, drept în faţa lui Edgar Bostandaki şi cu un ton neobicinuit de aspru:

- Domnule Turturel! uite-te la mine. Te opresc, magariule, să faci *de mauvaises plaisanteries* pi conta doamnei Gregoraschko, soţia me!

Apoi face un ocol prin cafenea bufnind:

- *A-t-on jamais vu pareille insolence!*

Edgar nu pricepe deloc. Însă Raoul se întoarce iar şi, gesticulând cu cravaşa, de care nu se desparte niciodată:

- Altă dată, dacă-ţi mai permiţi di aieste, îţi rup urechile!

- Dar.

- Urechile! m-ai înţăles? *espece d'imbecile!*

Şi iese turbat, făcând să şuiere aerul sub jocul cravaşei. Toată lumea rămâne uimită. Din ce pricină?. Hebe?. Calici?.

- Nu înţeleg deloc, zice Turturel, dând din umeri cu totul nedomirit.

Pe când fiecare caută cu de-amănuntul să găsească în cronică motivul penibilei scene, iată că intră în cafenea d. maior Edmond Buzdrogovici, graţie amabilităţii căruia opera filantropică avusese concursul graţios al muzicei militare. Fără să salute şi vădit foarte supărat, Edmond se apropie de Edgar, cu aşa pas şi aer straşnic, încât Edgar se ridică drept în picioare în faţa lui Edmond.

- Domnule! zice Edmond, fierbând ca un samovar; dumneata eşti acela care scrii porcăriile aieste?... Răspunde!

Şi-i vâră lui Edgar gazeta sub nas. Edgar, ferindu-se, răspunde hotărât:

- Da!

- N-o fost şi madam' Buzdrogovici, soţia me, la bal?

- Ba da!

- Atunce, di madam' Buzdrogovici, soţia me, pentru ci n-ai pominit nimică?... nici chiar numele!... Să fi fost fără compliment - nu pretinde!... dar nici macar numele!?

- Domnule maior...

- Mişălule! strigă Edmond.

Şi, scurt mişcarea! până să-i zică unul dintre amici „Ăra! da stăi, bri omule!" îi trage două palme vajnice şi iese.

- Nu mai înţăleg nimică, pi onoarea me! zice Edgar şi iese şi el.

CADOU

„Iubite amice,

Astă-seară, avem pom de Crăciun. Ne-ai promis că vii să prânzeşti cu noi. Te rog, nu uita. Te aştept până la şapte fără un sfert la berărie, ca să mergem împreună. În tot cazul, daca nu ne-ntâlnim, vino direct la noi; dar vino negreşit; se supără Acriviţa.

Stasache."

Acriviţa este soţia lui nenea Stasache. La oamenii aceştia se petrece bine; mă duc să-ntâlnesc pe amicul meu la locul arătat. Sunt şapte fără un sfert, şi omul meu lipseşte; dar n-aştept mult, şi iată-l.

- Gândeam că nu vii, îmi zice el.

- Se putea, nene Stasache, să supăr pe cocoana Acriviţa?

- Bine ai făcut, că ş-aşa e destul de supărată.

- De ce?

- Închipuieşte-ţi, monşer, că acum câteva zile nenea Andrei senatorul (ştii cât ţine el la familia noastră!) vine, ca după obicei, la noi şi zice: „Eu, mă-nţelegi, s-a închis Senatul şi se duc toţi p-acasă, şi n-am să fiu de Crăciun cu voi, şi m-am gândit să v-aduc la fiştecare câte ceva ca cadou". şi scoate, şi scoate, şi scoate şi dă-i la cadouri: şi mie, şi la copii, şi Acriviţii. Acriviţii i dă un inel cu un brilănţel de toată frumuseţea.

- Ei!

- Ei! Ieri dimineaţa, eu lipseam de acasă. Vine Mişu, profesorul, - ştii, Mişu al nostru, care dă meditaţie la băieţi, - vine pentru ca să le dea vacanţă, şi nevastă-mea pleacă să târguiască de-ale casei câte ceva, că ştii, daca le laşi toate pe ajunul Crăciunului, nu le mai poţi prididi. Mă-ntorc eu acasă. îmi spune fata că s-a dus cuconiţa pân târg. Zic eu: „bine!" Mai trece ce mai trece, se fac douăsprezece, iaca vine şi Acriviţa foarte supărată. Zic: „ce ai?", zice: „închipuieşte-ţi ce mi s-a întâmplat! am pierdut piatra de la inelul lui nenea Andrei".

„Când?"

„Acuma."

„Unde?"

„Pân târg. Tocmai la băcănie am văzut că-mi lipseşte."

„Trebuie să căutăm pe unde ai mai fost."

„Am căutat peste tot: nu e şi nu e."

„Trebuie să dăm anunţ la gazete!."

Şi isprăvind povestirea conversaţiei sale cu consoarta, nenea Stasache îmi pune sub ochi o gazetă. Citesc:

„O *bună recompensă!...* S-a pierdut ieri vineri, 23 decembre, înainte de amiazi, între stradele Popa Tatu, Ştirbei-Vodă şi Calea Victoriei, o pietricică de briliant în valoare de 3-400 de lei. Cel ce o va găsi să o aducă la d. Stasache Panaiotopolu, strada. numărul. unde va primi o recompensă de 20 de lei."

După ce citesc:

- Te pomeneşti că se găseşte! zice omul meu.

- Tot ce se poate, zic eu, nene Stasache. Mergem?

- Da. haide!

Ne suim într-o sanie şi pornim.

- Nu că-mi pare rău de piatră, pentru că-n definitiv, nu-i vreo valoare grozavă; dar ştii, nu face: un cadou de la nenea Andrei. Ştii cât ţine el la noi.

- Fireşte.

- Sunt curios, să vedem: se găseşte? Dar în sfârşit, zi că nu se găseşte. Atâta pagubă!. Dar de unde ştii? poate că se găseşte!

Eu nu zic nimic. Dar el, văzând că tac:

- Ce zici?. Se găseşte?

- Ştiu eu? zic.

- Ei! vezi?... eu nu sunt om curios; dar am mare nerăbdare, să vedem: se găseşte?

Eu iar tac; el, văzând că nu zic nimica:

- Adică dumneata zici că. nu se găseşte.

- Ba nu! zic; din contra.

- Din contra? care va să zică, şi dumneata eşti de idee că se găseşte?

În sfârşit, ajungem acasă la nenea Stasache. Madam' Panaiotopolu, mai nostimă decât totdeauna, mă primeşte cu amabilitatea-i cunoscută:

- Dacă nu veneai, mă supăram foc pe d-ta.

- Se putea să nu viu, madam' Panaiotopolu?... Pentru mine invitația unei dame aşa de grațioase ca d-ta este o poruncă straşnică, la care peste putință să mă gândesc măcar a nu mă supune.

- Mersi! zice doamna.

Dar adaog:

- Ce am aflat, madam' Panaiotopolu?

- Ce?

- Pietricica de la.

- De la inelul care mi l-a făcut cadou nenea Andrei... Cine ți-a spus?

- Nenea Stasache.

- Închipuieşte-ți!

- Dar, zic eu, a publicat nenea Stasache în jurnale... poate că se găseşte.

- Ei, aş!

- De unde ştii d-ta că nu? întreabă bărbatul.

- Cum o să se mai găsească?

- Se poate, coniță, zic eu.

- Fac prinsoare, zice râzând doamna, pe ce poftiți, că nu se mai găseşte.

- Ba eu fac prinsoare că se găseşte! zice Stasache.

- Pe ce?

- Pe ce pofteşti.

- Pe alt inel la fel.

- Pe alt inel la fel!

Pe când discutăm astfel, se aude zbârnâind soneria. Slujnica iese în vestibul, deschide şi se-ntoarce:

- D. Mişu.

- Bravo! zice nenea Stasache, bătându-se cu palma pe frunte. Vezi, cu istoria inelului, ce-am uitat?

- Ce?

- Lui Mişu nu i-am luat nici un cadou. O să se supere băiatul.

- Ei, aş! zice iar râzând madam' Panaiotopolu.

D. Mişu intră; e foarte elegant. o fundă de cravată şic, şi-n fundă, înfipt un ac cu o pietricică foarte strălucitoare.

- Mişule dragă, să mă ierți; pe tine te-am uitat, zice, d. Panaiotopolu.

- Cum, nene Stasache?

- Nu ți-am cumpărat nici un cadou.

- Lasă, nene Stasache, zice Mişu, îmi cumperi la Anul Nou.

Dar Stasache se uită lung la Mişu, apoi, cu un aer foarte ciudat:

- Ce!... ce ai la gât?... briliant?

- Da.

- Unde ai găsit-o?

- Ce să găsesc?

- Piatra.

- Care piatră?

- Briliantul, frate.

- Îl am cadou, nene Stasache.

- Da de cadou!.

- Parol!

- De la cine?

- Ce-ţi pasă?

- Ai citit anunţul meu?

- Da.

- . Pe onoarea mea, Mişule, să nu te ştiu ce băiat de treabă eşti şi cât ţii la noi.

- Nene, întrerupe madam' Panaiotopolu, ai scris lui nenea Andrei?... i-ai promis că-i scrii.

- Îi scriu mâne. Pe onoarea mea, Mişule.

- Poftiţi la masă!.

Iau braţul doamnei şi ne-ndreptăm spre sofragerie. Îndărătul nostru vin alţi musafiri, şi-n urmă Mişu cu nenea Stasache, pe care-l aud bine:

- Ei! eu zic că se găseşte.

DIPLOMAȚIE

Mă-ntâlnesc cu amicul meu nenea Mandache pe trotuar, la berărie.

- Salutare, nene Mandache.

- Salutare, neică.

- Ce stai aşa pe gânduri?

- Eu? pe gânduri?

- Nu cumva te-a suprimat şi pe dumneata?

- Ei, aş!.

- Te văz aşa. distrat şi cam nervos.

- Nu, frate; aştept pe soția mea, şi nu mai vine; am mare nerăbdare să văz daca a reuşit şi acuma. Dacă reuşeşte ş-acuma, halal să-i fie!. că ăla e un ciufut.

- Cine e ciufut?

- Nu-l cunoşti! unul de la care vrem să cumpărăm nişte case... *A propos:* De ce nu ne trimiți şi nouă acasă „Moftul român"?

- Ba vi-l trimiț bucuros.

- Grozav îi place soției mele să-l citească...

- Vi-l trimiț, nene Mandache; îl vrei pe un an ori pe şase luni?

- Cum, pe un an ori pe şase luni?

- Da, abonament.

- Cum, abonament?

- Nu zici că vrei să te abonezi?

- Ce abonament, monşer? de la prieteni să ceri abonament?. Ce mare lucru! un număr mai mult ori mai puțin.

- Cum, nene Mandache, gratis? se poate?... îmi pare rău...

- Ce dracu nu mai vine, frate... Mare nerăbdare am... Haz ar avea să-l traducă şi p-ăsta!. Dacă-l traduce şi p-ăsta. nu mai am ce zice: mă-nchin. Ce bună treabă ar fi!

- Ce treabă?

- Nu-ți spusei, frate! Este un ciufut bătrân, care are o pereche de case, depuse la credit pe zece mii de lei, şi vrea să se desfacă de ele, fiindcă şi-a făcut altele mai mari. şi cere peste credit şapte mii de lei. Eu i-am dat cinci. Nu vrea. De zece zile stăm la tocmeală şi nu vrea să lase nici o sută de lei; dar nici eu nu-i dau nici cinzeci de lei mai mult.

- Ei, şi?...

- Ei! şi am trimis-o acuma pe soția mea: să vedem, e-n stare să-l traducă. Teribilă e, domnule! are o diplomație, domnule, e ceva de speriat. Curios sunt să vedem.

- Adică, nene Mandache, cum vine vorba asta de diplomație?

- Ei! uite, nene, este un secret, care nu poate să-l aibă orişicare. Se uită aşa nu ştiu cum, şi-l aduce pe om cu vorba, şi iar se uită, şi iar cu vorba, şi iar se uită - e ceva de speriat, pe onoarea mea!... Dar aici e un caz mai greu: bătrânul e al dracului!.

- De unde ştii? dacă a reuşit până acuma diplomația dumneaei, de ce adică n-ar reuşi şi acuma?

- Ei! nu! bătrânul e ciufut al dracului!. Nu lasă el două mii de lei!.

- Zi că-ți lasă o mie, şi tot e bine.

- Apoi nu! Şicul e să lase două. Aci s-o vedem cu diplomația dumneaei. Câte ceasuri să fie?

- Şapte fără un sfert.

- Ce dracu face, de nu mai vine!. s-a dus de la patru. Să ştii că nu-l poate traduce!.

- Ori s-o fi abătut şi prin altă parte. La câte v-aţi dat *rendez-vous?*

- Imediat ce-o isprăvi, ori aşa, ori aşa.

- Apoi, trebuie să ai răbdare, nene Mandache; daca e vorba de diplomaţie, unde trebuie mai multă răbdare decât în diplomaţie?

- Mi-e frică, monşer, că n-are să-l poată traduce... Şi-ţi spui drept, mi-ar părea foarte rău. Nu ştii ce căscioară drăguţă.

- Să v-ajute Dumnezeu s-o stăpâniţi!

- Ei! numa să reuşească.

- Daca întârziază, tocma asta este un semn că are speranţe să reuşască; aminteri, n-ar sta dumneaei degeaba.

- Apoi, vezi că nu o cunoşti. La ea nu merge aşa agalea. merge iute. n-o cunoşti. Să vezi. Zilele trecute, - că toc - mai mă-ntrebai adineaori dacă nu m-a suprimat şi pe mine, - zilele trecute, mă cheamă direcotrul nostru şi zice: „Domnule Mandache, cu regret trebuie să te anunţ că postul dumitale are să fie suprimat pe ziua de 1 aprilie". „Cum se poate, domnule director? am zis eu; tocmai pe mine, care am servit cu zel şi activitate, să mă suprimaţi?" „Trebuiesc economii, domnule Mandache. Sunteţi în biurou trei şefi de masă; rămâne un şef la toate mesele şi un şef de biurou, şi-nţelegi bine, dumneata ca netitrat." Că hâr! că mâr! nu se poate şi nu se poate! Ce fac eu? dau fuga acasă şi-i spui nevestii. Aleargă nevasta degrabă, cere audienţă la directorul, la secretarul general, la ministru, şi cu diplomaţia ei, mă-nţelegi, îi traduce pe toţi.

- Şi nu te suprimă.

- Stăi să vezi. A doua zi, mă cheamă directorul şi zice: „Domnule Mandache, ai scăpat! ţi s-a luat în consideraţie că ai servit cu zel şi activitate - eşti menţinut în serviciu". Dar eu întreb: „Cu leafa redusă, domnule director?" „Ai răbdare, zice

directorul; fiindcă s-a suprimat trei şefi de biurou, rămâi dumneata ca şef în biuroul dumitale cu leafa respectivă."

- Care va să zică înaintat!.

- Fireşte.

- Ei! ce-ai zis directorului?

- Să trăiţi, domnule director! să trăiască domnul secretar general, domnul ministru şi.

- Şi nevasta dumitale!

- Fireşte. Fără diplomaţia ei, era să dau acuma afară muştele din Cişmegiu. Câte ceasuri să fie?

- Şapte şi cinci.

- Nu mai vine. Teribilă nerăbdare am.

- Trebuie să vie, nene Mandache, şi eu, nu ştiu de ce, parcă m-aş prinde că vine cu veste bună; parcă m-aş prinde că a reuşit.

- Să te-auză Dumnezeu!. Să ştii că dacă reuşim, fac cinste.

- Ascultă-mă pe mine, reuşiţi!

Nenea Mandache stă pe gânduri, bâţâind din piciorul drept şi scârţâind din vârful ghetei, ca orice om în prada nerăbdării, câteva momente, după care se ridică drept în picioare:

- Ea este... Uite-o! vine!

Şi-ncepe să facă semne cu pălăria, strigând:

- Miţo! Miţo!

În adevăr, o coconiţă coboară din tramvaiul care a sosit în Piaţa Teatrului venind dinspre Sf. Gheorghe. E încântătoare! tinereţe, graţie, vioiciune, şi un şic. un şic! A văzut semnele bărbatului şi se apropie de masa noastră. După aerul ei radios, se vede că eminenta diplomată a repurtat un deplin triumf.

- L-ai tradus? întreabă nenea Mandache.

- Ei bravos! răspunse ea.

- Cu cinci mii!

- Cu.

- Nu ţi-am spus eu, nene Mandache?

- Cu cine am onoarea? întreabă coconița pe consoartele său, arătându-mă pe mine.

Nenea Mandache mă recomandă.

- D-ta eşti ăla care scoți „Moftul român"?

- Da! coniță... Vă place?

- Mă nebunesc. Bine, frate, tot spune Mandache că sunteți prietini. Nouă de ce nu ni-l trimeți?

- Zi-i şi tu să ni-l trimeață, că pe mine m-a refuzat, zice nenea Mandache.

- Să ne refuze? se poate? zice diplomata noastră, dându-se cu scaunul foarte aproape de mine şi aruncându-mi nişte priviri de acelea la cari nu se poate răspunde decât prin supunere.

- Atunci. să vi-l trimit; vă rog, doamnă, dați-mi adresa, zic eu biruit.

- Ai văzut? zice nenea Mandache triumfător. Ți-am spus eu, că are diplomația ei. Ai văzut cum te-a tradus?

MICI ECONOMII

În ajunul lui Sf. Dumitru, amicul meu Iancu Verigopolu stă înfipt în colțul otelului Continental, privind la trecători. Ne salutăm şi intrăm în vorbă. Are frumos caracter amicul meu Verigopolu: totdeuna egal, fără a se lăsa alterat măcar de orice împrejurare; şi mărturisesc drept că nu-l pot admira îndestul pentru aceasta. Dumneata, bunioară, ori eu, sau un altul, n-am fi în stare să ne înfigem în colțul otelului Continental pentru a privi la mişcarea de pe stradă, cu sângele rece al unei persoane absolut lipsite de grija zilei de mâne - în ce momente?. în ajunul lui Sf. Dumitru. şi când?. când am şti bine că a doua zi trebuie să părăsim casa unde am locuit, fără să ştim deloc unde o fi casa-n care avem să ne transportăm calabalâcul. Dar pavajul de piatră rece ni s-ar părea desigur mai fierbinte decât smoala clocotită! ne-ar arde tălpile! am alerga nebuneşte, şi nu ne-am putea astâmpăra până când nu am şti tot aşa de bine unde vom ajunge mâne cu troacele noastre, pe cât ştim de unde vom porni cu ele. Ei bine, amicul meu Iancu Verigopolu, ştiind bine că a doua zi se mută, fără a şti de loc unde se mută, stă înfipt în colțul otelului Continental, amuzându-se a privi pe trecători.

- Bine, Iancule, întreb eu, fără să cred ce-mi spune; serios, omule, că nu ştii unde vă mutați?

Zic *vă* mutați, fiindcă amicul e însurat.

- Ma parol, monşer!.

Şi râde. Eu, fără să spun o vorbă, îl privesc uimit de admiraţie.

- Ce te uiţi aşa?

- Te admir, zic, monşer. Eu, în locul tău.

- Dar ce e mai frumos, e că n-am sfanţ, monşer!.

- !!.

- . Adică, vorba vine că n-am sfanţ; aşa, tot am câţiva franci. Aide să luăm un aperitiv. Câte ceasuri sunt?

- Şapte şi zece.

- Tocma bine. Aide spre Episcopie; mi-am dat întâlnire cu nevastă-mea la Tripcovici, la şapte şi jumătate.

Pornim la deal, şi merg plin de respect alături de acest filosof antic, pe care atât de puţin îl pot afecta micile mizerii ale vieţii. Dumneata, ori eu sau altul, dacă ne-am afla în situaţia amicului Verigopolu, n-am putea desigur trece prin mulţimea care forfoteşte liniştită pe Podul Mogoşoaii, fără să vedem în fiecare dintre acele fiinţe un motiv mai mult de amărăciune pentru sufletul nostru destul de amărât. Şi drept să spun, mergând alături cu filosoful meu, de mai multe ori mi-a trecut prin gând: ce aş face eu, dacă aş fi în situaţia lui, şi el ar merge alături cu mine, fiind în situaţia mea?. L-aş maltrata, desigur. M-ar irita apropierea lui aşa de mult, încât l-aş acuza d-a drep - tul că el, ocrotit de stăpânul destinelor omeneşti, mi-a răpit partea mea de bine în această scurtă trecere pe sub lumina soarelui!. Ei bine, el - nu!. el mă pofteşte la un aperitiv. Admirabil caracter!. Gândind astfel, pe când el salută în dreapta şi-n stânga cu cea mai senină amabilitate pe trecătorii cunoscuţi, ajungem la Episcopie, tăiem drumul şi intrăm la Tripcovici.

- Două vermuturi franceze! comandă Iancu.

Scoate punga din buzunar, apoi, din pungă, două patace, şi mi le arată. Le pune apoi la loc în pungă, şi vâră la loc punga-n buzunar.

- Asta e tot ce am pe sufletul meu... Şi încă şi astea mi le-a dat nevasta din micile ei economii.

Apoi, schimbând brusc ordinea de idei:

- . Pentru că dacă nu era canalie d. Georgescu, eu tot aş mai fi rămas în slujbă; nu demisionam. Dar pentru o mizerabilă leafă de trei sute de lei pe lună, adică, vorba vine, trei sute. în mână iei două sute cincizeci şi şase şi cinzeci de bani. să rabzi toate şicanele, toate aroganţele şi toate lipsele de educaţiune ale unui şef. Mai luăm câte unul?. Băiete! încă două!.

- Da, frate Iancule, zic; dar, oricum, în ziua de azi. atâta vreme fără leafă. cam greu.

- Greu, negreu, nu poţi, dacă ai caracter. Mai luăm câte unul?. Băiete!.

- Mersi, frate Iancule, zic eu; două, destul.

- Nu se poate... Nu ştii vorba neamţului?... *Alle guten Dinge...*

- *...sind drei...*

- Păi, vezi!... Băiete! încă două...

- ... E şi cam târziu...

- Câte?

- Şapte şi jumătate trecute.

- Stăi încă un minut... acu trebuie să pice şi nevastă-mea...

Eu, cu gândul în altă parte, întreb:

- În definitiv, n-ai putea dumneata, cu atâtea cunoştinţe, să găseşti altă slujbă?

- Să-ţi spun drept, monşer, mi s-a propus să-mi dea cineva o recomandaţie la primărie; dacă găsesc ceva serios, ca să am cel puţin siguri şapte-opt sute pe lună, înţeleg; dar ca să mai mă-ncurc, să-mi pierz independenţa pentru o mizerie, nu; asta n-o mai fac. Ce te uiţi aşa curios?

- Nene, zic, te admir din ce în ce mai mult!.

- . Ca să mai am a face iar cu cine ştie ce maţe-pestriţe ca d. Georgescu. mai bine, lipsă! mai bine, sărac şi curat!

„Ce om!" zic eu în gândul meu. când iată văd, la lumina lămpii electrice, că se opreşte o trăsură, un muscal, în faţa prăvăliei, şi din trăsură coboară o damă elegantă, care intră repede la noi. A!. este încântătoarea soţie a amicului meu, madam Aglae Verigopolu.

- M-aştepţi de mult, cocoşelule? întreabă ea pe soţul ei, care-i sărută cu multă galanterie mănuşa albă.

- De câteva minute, puică. răspunde el, pe când eu fac mănuşii albe omajul pe care i l-a făcut şi soţul.

- Ştii că ne mutăm mâne?

- Unde? întreabă el fără cea mai mică turburare de surpriză.

- Ce-ţi pasă!... Salon, patru odăi, baie, bucătărie, odaie de servitori, pimniţă, singur în curte, *tout ă l'egout,* grădiniţă.

- Scumpă?

- Două mii patru sute.

- În patru rate.

- Nu. i-am dat pe şase luni înainte.

Şi zicând aceasta, doamna trage din manşon punguţa, din care scoate o hârtiuţă, chitanţa proprietarului.

- Contractul îl facem după ce ne mutăm; am luat-o pe trei ani.

La toate astea, eu fac o figură aşa de imbecilă, încât amicul Verigopolu mă-ntreabă:

- Ce te uiţi aşa curios?...

Zic:

- Nu. dar. vezi. adineaori. şi acu. noroc!.

- Ei! monşer, daca n-ar fi ea cu micile ei economii!... Închipuieşte-ţi că astă-vară la Sinaia.

Dar doamna ne-ntrerupe:

- Dv. aveţi poftă de vorbă, mie mi-e foame... Bine, cocoşelule, mie nu-mi dai un aperitiv?

- Băiete! încă trei.

- Mersi, zic.

- Nu se poate... Vorba neamţului... *Alle guten drei Dinge sind vier.*

Trebuie să cedez insistenţelor doamnei Verigopolu şi să primesc a prânzi cu dânşii. Deşi a fost vorba că merg *ă la fortune du pot* (adică, pe româneşte, să te mulţumeşti cu ce s-o găsi), amica mea cumpără fel de fel de mezeluri şi o sticlă de marsala. Doamna scoate punguţa şi plăteşte socoteala toată. Ne suim toţi trei în birje şi *paidiom, gaspadin!* E un deliciu să mergi pe asfalt cu roate de cauciuc. Oprim la altă băcănie: nu-i încă vremea stridiilor; atunci - trei sute grame icre moi.

- *Paidiom, gaspadin! na leva, naprava... naprava, na leva!*

Am sosit... Coborâm iute, Iancu şi eu, şi dăm doamnei Verigopolu mâna. Femeia sare jos ca o căprioară:

- 'erssi!

Apoi, către muscal:

- La unsprezece fix, Ivanuşca!

Intrăm. Minunată mâncare şi mai ales veselă petrecere!. Păcat că trec aşa de repede ceasurile de mulţumire!. Când au trecut trei ceasuri?

- Coconiţă, zice servitoarea, a venit Ivanuşca!

Doamna trebuie să meargă negreşit la o mătuşă a ei. Înainte de a pleca, doamna cheamă dincolo pe cocoşelul ei, să-i spună cine ştie ce. Apoi, ne suim cu toţii în birje. Noi, bărbaţii, ne coborâm în piaţa Teatrului; doamna merge înainte la tanti.

- Luăm câte-o tizană? îmi zice Verigopolu.

- Mersi, dragă Iancule, nu pot bea şampanie; îmi face arsuri.

- Atunci, ce?

- O bere.

- Bine. eu iau tizană, tu ia bere.

Intrăm la Cooperativa.

. Sunt douăsprezece trecute.

- Țal! strigă Iancu.

Şi aruncă pe masa de marmoră o hârtie de o sută. Eu mă uit iar ca un imbecil.

- Ei! monşer, dacă n-ar fi micile ei economii!

INSPECŢIUNE

Mai mulţi prietini - impiegaţi în diferite administraţii publice - stau de vorbă, la masa lor obicinuită într-o berărie, despre chestiunile la ordinea zilei. Firesc lucru ca, dintre toate, să-i intereseze una mai cu seamă: e vorba de nenorocirea unui coleg, vechi impiegat, reputat până mai zilele trecute ca un funcţionar model, ca om de o probitate mai presus de orice bănuială, şi care fuge din ţară lăsând la casa publică o foarte însemnată lipsă de bani. Fiecare dintre camarazi comentează în felul său această tristă aventură: unul înfierează cu toată asprimea fapta, altul nu şi-o poate explica îndestul, altul încearcă să găsească o scuză pentru fugar; în fine, d. Anghelache deplânge pe nenorocitul acela, „care nu e decât o victimă a neglijenţii altora!". La această părere, aruncată cu toată seriozitatea de d. Anghelache, toţi ceilalţi fac nişte ochi mari; din aceasta, vede d. Anghelache că amicii lui nu i-au priceput deloc vorbele, şi astfel se simte obligat a le da explicaţiunile necesare. Şi nu trebuie să uităm a spune că dintre toţi cel mai competent în materie este d. Anghelache: d-sa este mânuitor de bani publici într-o mare administraţie.

- Fireşte că nu este el de vină, zice d. Anghelache. El este o victimă a neglijenţii altora!

- !?

- De câtă vreme nu a fost controlat? De câţi ani nu a venit vreun inspector să-i verifice casa?... Mizerabilii!

- Dă-mi voie! Care va să zică, dacă mânuieşte cineva bani publici şi nu este controlat la vreme, asta însemnează că delapidarea, că necinstea lui ar fi scuzabile?... Să mă ierţi!

- Ba nu te iert deloc! strigă foarte tare d. Anghelache, bătând cu pumnul în masă. Nu te iert deloc, pentru că d-ta nu-nţelegi, n-ai idee de ce vorbeşti!

Cine n-ar cunoaşte bine pe d. Anghelache şi-ar explica tonul şi manierele acestea violente prin numărul paharelor de bere consumate; însă camarazii îl cunosc destul ca să caute o altă explicaţie; pe când o caută în zadar, d. Anghelache înghite pe nerăsuflate încă un pahar şi urmează din ce în ce mai cu căldură:

- Dumnealor să-i tragă păcatele nenorocitului! Dumnealor l-au mâncat! Daca la cea dintâi ciupeală ar fi venit un domn inspector şi i-ar fi făcut casa, ar fi găsit lipsă mai nimic. Aşa e?

- Aşa e!

- Şi dacă i-ar fi zis: „Amice, îţi lipsesc patru-cinci sute de lei din casă; ia fii bun d-ta şi-i pune imediat la loc, şi aldată socoteşte mai bine; că foarte curând am să viu iar să te vizitez, şi-ţi declar că nu-ţi voi mai vorbi tot astfel; imediat voi raporta cui de drept!" Aşa e că nu se nenorocea omul?

- Aşa e!

- Apoi daca e aşa, strigă d. Anghelache foarte tare, trântind cu paharul în masă, daca e aşa, de ce vă faceţi că nu-nţelegeţi? ori sunteţi idioţi?

Idioţi! Cuvântul acesta face pe camarazi să nu mai înţeleagă nimica. Ca să pronunţe d. Anghelache, care este un tip de urbanitate, astfel de cuvânt, desigur trebuie să fie scos din ţâţâni. Însă ce?... ce l-a putut scoate astfel din ţâţâni pe d. Anghelache? Iată ce nu pot înţelege camarazii. Dar d. Anghelache bea încă un pahar şi foarte enervat urmează:

- Ştiţi dv. câţi bani îmi trec mie pân mână?

- Mii.

- Vezi că eşti prost?

- Nene Anghelache!

- Mii, ai?... Sute de mii, boule!

- Nene Anghelache!

- Ce, nene Anghelache? ce, nene Anghelache?... Ţal! Ţal!! Ţal!!!

- Nene Anghelache, spargi paharul!

- Nu vezi că bat de un ceas, şi nu vrea să vie mizerabilul!... Ţal!!!

În sfârşit, mizerabilul vine. D. Anghelache îşi plăteşte consumaţia plus un pahar, care trebuie să vie.

- Milioane, neghiobule! strigă d. Anghelache. De când crezi d-ta că n-a mai dat pe la mine cineva, să-mi verifice casa?

- De când?...

- De acum unsprezece ani, de când am luat-o în primire... Mişeii!

- Pentru că te cunosc toţi că eşti un funcţionar corect.

- Corect! strigă d. Anghelache fierbând... Corect! De unde ştiu dumnealor că sunt corect?... Canaliile!

Şi aduce paharul la gură.

- Cine poate crede de dumneata că nu eşti om cinstit?

Cinstit!. Când aude acest cuvânt, d. Anghelache se scoală drept în picioare cu paharul ridicat în sus şi, în culmea furiei:

- Nu vă permit să faceţi glume proaste pe socoteala mea, măgarilor! că vă sparg capul!

Trânteşte paharul de masa de marmură, prefăcându-l în ţăndări, şi iese turbat pe uşă. Lumea toată din berărie îşi întoarce privirile spre masa camarazilor, cari au rămas consternaţi. Câteva minute, în timp ce chelnerul şterge urmele accesului

de violență al d-lui Anghelache, tac, toți căutând fiecare în ochii celorlalți o lămurire.

- Am înțeles! zice unul.

- Să știi c-a făcut-o! adaogă altul.

- E pierdut, nenorocitul!

În momentul acesta, iată că intră în berărie un domn matur. Camarazii de la masă îl salută respectuos. El se apropie cu bunăvoință de dânșii și le întinde mâna cu un aer de vădită superioritate.

- Bună seara, băieți.

- Bună seara, d-le inspector.

- Îmi dați voie?

- Mai încape vorbă!... și d. inspector se așază în locul unde cu câteva minute mai-nainte a șezut d. Anghelache.

- Ce mai nou? întreabă noul venit.

- Mai nimica, d-le inspector. S-au dat lefurile astăzi.

- Da?. Eu n-am fost astăzi la minister, am dormit toată ziua; ieri noapte în tren n-am putut închide ochii; era plin de deputați și de senatori. M-a chemat telegrafic ministrul să viu de la gară drept la dânsul acasă. De mâne începem să călcăm rând pe rând toate casele. Istoria nenorocitului celuia care a fugit în America a pus pe gânduri pe d. ministru.

Cuvintele inspectorului finanțiar produc asupra camarazilor o așa de puternică zguduitură, încât unul, fără să vrea și fără să știe pentru ce, zice: „An-ghe-la-che.".

- Cum ți-a dat prin cap de Anghelache? întreabă inspec¬torul. Cu Anghelache vreau să încep mâne. tocmai pentru că știu că la el merge lucrul mai ușor. Ei! dacă ar fi toți mânuitorii de bani publici ca Anghelache.

- An-ghe-la-che.

- ... n-ar mai trebui inspectori finanțiari! Tot vrea guvernul să facă economii - ne-ar putea suprima pe toți. Ei! ca Anghelache, mai rar, așa corect și serios!

- An-ghe-la-che!. şopteşte aiurit impiegatul, pe când ceilalţi tac zdrobiţi.

Dar d. inspector nu observă cât e de curioasă înfăţişarea camarazilor, sau, dacă o observă, o atribuie naturalei con¬strângeri pe care trebuie s-o simtă nişte inferiori având plăcerea şi onoarea să stea la aceeaşi masă într-un loc public cu un superior. D. inspector are să se scoale de dimineaţă a doua zi pentru ca să pornească a face surprize mânuitorilor de bani publici. A băut un pahar mare, îl plăteşte, apoi întinde cu multă bunăvoinţă mâna tutulor inferiorilor şi se retrage. Un moment, camarazii rămân în picioare, ca ţintuiţi, fără a se hotărî să mai şează jos ori să plece, când unul din ei rupe tăcerea:

- Ce-i de făcut?

- Nenorocitul!

- Trebuie să-i dăm numaidecât de ştire... Imposibil să-l lăsăm aşa. Când l-o vedea pe inspector mâne, îi cade dambla.

- Trebuie să-l găsim. să-l luăm cu binişorul!

- Anghelache?. Se-mpuşcă!

- Nu l-ai văzut ce iritat era?

- Îi lipseşte mult!.

- Încai să se facă nevăzut!.

Repede camarazii plătesc consumaţiile, ies, se suie toţi trei într-o birje şi pornesc către locuinţa nenorocitului lor camarad. Anghelache e flăcău, stă cu soră-sa şi cu mama lor, în Dobroteasa. E aproape unu după miezul nopţii.

- Trebuie să doarmă nenorocitul fără grijă.

- Aş! fără grijă! nu l-aţi văzut în ce hal era?

- Eu gândesc că-şi face bagajele.

- Să-l luăm cu binişorul.

Au ajuns. În casă nu e nici o lumină. La fereastra odăii de la pod, unde doarme Anghelache, perdeaua este ridicată.

Mahalaua e cufundată în deplină tăcere; nici o mişcare alta decât pâlpâiala rarelor becuri de gaz. Unul dintre camarazi bate

discret la geam: nici un răspuns. Mai bate o dată: acelaşi rezultat.

- Doarme dus!

- Bate mai tare!

- Cine e? întrebă un glas tânăr dinăuntru.

- Bate mereu!

- Cine e?

Şi la fereastră, apare o icoană albă cu mâinile încrucişate pe piept. E domnişoara Eliza, sora lui Anghelache. Camaradul care a bătut zice foarte emoţionat:

- Dormeaţi, domnişoară Elizo?

- Da, d-le Costică. Ce e?

- Mă scuzaţi că v-am deranjat somnul... Nenea Anghelache n-a venit?

- Nu.

- Ne daţi voie să-l aşteptăm.

- Îl aşteptaţi degeaba. a trimis vorbă aseară pe la zece cu un comisionar, să stingem şi să-ncuiem, că nu vine la noapte acasă. E poftit la o petrecere cu nişte prietini şi nu crede să scape până la ziuă.

- Nenorocitul!. Noapte bună, domnişoară Elizo!

- Mersi!

Şi icoana cea albă se retrage de la fereastră stingându-se-n întunerec.

- Ce e de făcut?

- După el!. Trebuie să-l găsim undeva.

- Mână, birjar!

- Nenorocitul!

Unde?. unde să fie nenea Anghelache?. De atâtea ceasuri acuma, bunii camarazi îl caută, alergând prin întunericul nopţii de colo până colo, când în birje, când pe jos - degeaba! Au fost de-a rândul peste tot, de câte două şi trei ori, prin toate localurile de noapte, pe unde şi-au putut

închipui că s-o fi încurcat, după cunoscutu-i obicei la luarea lefii. Au mers mai departe: l-au căutat şi pe unde nu trebuia să-l caute. Anghelache nicăieri! Biruiţi de oboseală, demoralizaţi de atâta nesucces, au intrat încă o dată într-o cafeneluţă, unde gazul apune după ce a răsărit soarele. În odăiţa din fund, un alt camarad. La lumina spălăcită a becului Auer, chipul camaradului seamănă cu icoana unui martir în urma chinurilor: e alb ca varul, cu umbre albastre; fălcile-i sunt încleştate; nasul tras; ochii pierduţi în extaz. În mâna-i asemenea albă, ca şi cum pe sub piele n-ar mai curge un pic de sânge, ţine o linguriţă, cu care amestecă, încet, încet de tot zaharul într-o ceaşcă plină cu şvarţ. Din când în când oftează din adânc pe nas, umflându-şi nările. Cum îl văd, camarazii se apropie de el şi-l salută. El le zâmbeşte - zâmbetul sfânt al martirului, care-ntrevede, prin deschizătura regiunilor cereşti, lumina vieţii eterne - şi urmează să amestece în ceaşcă fără a schimba câtuşi de puţin măsura mişcării. Camarazii, înţelegând starea sufletească a camaradului, s-aşează discreţi la o masă alături şi comandă cafele. Dar unul are o inspiraţie şi, mai puţin discret decât ceilalţi, se adresează către omul care amestecă-n ceaşcă:

- Mitică. nu cumva ai văzut tu astă-seară pe undeva pe nenea Anghelache?

Mitică zâmbeşte şi face semn din cap că da. Toţi trei camarazii se ridică drept în picioare:

- Unde?

Mitică face semn cu palma stângă pe masă, adică: *aici.*

- Când?

Mitică face din buze un semn şi ridică din umeri, adică: *n-aş putea spune precis, când...*

- Spune, nene, păcatele mele! strigă unul scos din răb - dare!. Când a plecat?

Mitică amestecă cu mâna dreaptă şi arată cu cea stângă spre uşă, adică: *acuşic-a plecat.*

- Ci vorbeşte, domnule! eşti mut? ce dracu! Unde a plecat?

Mitică lasă linguriţa şi zice cu o sforţare supremă:

- 'Ă... 'ăp... 'ăpt...

Şi caută să prinză iar linguriţa.

- Unde?

—... 'ptăiie!

Şi prinde linguriţa şi-ncepe iar s-amestece.

- Băiete! strigă unul din camarazi.

Chelnerul vine.

- A fost în urma noastră pe aici nenea Anghelache?

- Da!

- A fost pe aici!. Când?

- Adineaori.

- Nu i-ai spus că l-am căutat? că avem o afacere foarte importantă şi să ne aştepte?

- Ba da.

- Şi ce-a zis?

- A zis: „ce afacere importantă? să mă slăbească!"

- Nenorocitul!

- Şi nu ştii unde a plecat?

- . 'ptăiie!

- Cum?

- La lăptărie, tălmăceşte chelnerul, care e deprins cu vorba lui d. Mitică.

Peste câteva momente, o birje iese în goană pe la capul Podului către Şosea.

La lăptărie, întuneric beznă.

- Ce-i de făcut?

- Înapoi, birjar!

- Haid' iar acasă? Trebuie să se fi întors?

- Eşti nebun? Tocma-n Dobroteasa?. Ne-apucă ziua pe drum.

- Dar putem să-l lăsăm aşa?... Dacă nu ştie nimica, se duce la canţilerie, şi-l prinde acolo inspectorul. Trebuie să ştie ce-l aşteaptă.

Se face în adevăr ziuă când camarazii ajung în Dobroteasa. Nenea Anghelache n-a venit acasă. Sunt şapte ceasuri. Peste două ceasuri, fiecare trebuie să fie la postul său. În definitiv, au conştiinţa împăcată că şi-au dat toată osteneala să-l scape, ca buni camarazi şi amici. Oamenii au făcut tot ce puteau face; de acuma, aibă Dumnezeu grijă de Anghelache! Cei trei camarazi se despart, să meargă fiecare la treaba lui. Unul dintre dânşii, care lucrează la aceeaşi administraţie cu Anghelache, ia însărcinarea să comunice la dejun ce s-a mai întîmplat. Şi, în adevăr, peste câteva ceasuri, la douăsprece trecute ceilalţi doi camarazi se-ntâlnesc la birtul lor, unde al treilea vine tocmai la unu să le comunice lucruri de o extremă gravitate.

Pe la unsprezece ceasuri, când trebuia să se deschiză casa, a venit inspectorul financiar, şi, aşteptând pe Anghelache, s-a pus să cerceteze registrele. Pe la unsprezece şi jumătate, s-a trimis un aprod cu birja acasă la Anghelache să-l cheme, că-l aşteaptă inspectorul. Aprodul s-a-ntors după douăsprezece cu răspuns că d. Anghelache n-a mai dat p-acasă de ieri dimineaţă, că noaptea a trimis vorbă să nu-l aştepte cucoanele, că nu vine. La vorbele aprodului, inspectorul a-nceput să râză. pe urmă a cerut lumânare şi ceară, a pecetluit casa şi a plecat spunând că se-ntoarce la trei.

- Nenorocitul de Anghelache!

Imediat, după dejun, camarazii se reped în Dobroteasa. Dar şi acuma acelaşi rezultat - Anghelache nu se află. Din Dobroteasa apucă la stânga, să iasă pe chei spre Piaţa Mare. Trecând prin faţa morgei, văd căruţa funebră: un nou oaspete

a venit, sătul de căldurile vieții, să coboare în răcorosul otel. Camarazii își fac cruce și, privindu-se unul pe altul, se-ncruntă, ca și cum ar voi să gonească unul din mintea altuia un gând, același, pe care unul altuia și l-au ghicit.

- Sărmanul Anghelache!. Unde-o fi Anghelache?

La șase seara, la Gambrinus, tânărul comunică celorlalți doi urmarea inspecțiunii. La trei fără un sfert, inspectorul s-a înființat la casă și iar a mai cercetat registrele, și iar a trimis zadarnic pe aprod în Dobroteasa. Apoi a încheiat un proces-verbal, dispunând că, dacă și a doua zi casierul nu se va prezenta la post, să se cheme lăcătușul. Pe când povestește camaradul, iată că vine un băiat cu gazete; fiecare dintre cei trei prieteni ia câte una și-și aruncă ochii pe ultimele informațiuni. Unul dă un țipăt și încremenește cu gazeta-n mână.

- Anghelache!

Atât poate zice și întinde gazeta, în care fiecare citește:

„Azi-dimineață s-a găsit la Șosea spânzurat un om bine îmbrăcat în vârstă ca de 40-45 de ani. Din ordinul procurorului, cadavrul, asupra căruia nu s-a găsit nimic alta decât un plic cu adresa Anghelache M., mărunțiș în monete nouă de nichel ca de șaptezeci de bani și un ceasornic de argint cu monograma A.M., a fost transportat la Morgă."

- Bravo! nene Anghelache!.

- Da! mai bine moartea decât dezonoarea!

- Sărmanul nenea Anghelache!

Și toți trei camarazii se despart cu inima zdrobită.

A doua zi, la dejun...

- S-a deschis casa.

- Îi lipsește mult?

- Nimic nu lipsește!

- !?

- S-a găsit în plus un pol de aur românesc din 70, învălit într-o foiță de țigară.

- Trebuie să mergem la Morgă să-l vedem! eu nu m-astâmpăr până nu-l văd!

Şi pornesc iară toţi trei. La Morgă se pregătesc servanţii a-l preda pe Anghelache să-l ducă acasă, fiindcă i s-a stabilit complet identitatea şi l-a reclamat familia. Camarazii s-au apropiat de masa pe care stă camaradul lor.

- De ce?. de ce, nene Anghelache? a întrebat plângând ca un prost cel mai tânăr.

Dar, nenea Anghelache, cuminte, n-a vrut să răspunză.

ULTIMA EMISIUNE...

La răspântia unei mahalale mărginaşe, străluceşte de departe în fel de fel de feţe geamlâcul unei cârciume, razele lămpii din tavan trecând afară prin clondire pline cu deosebite vopseli străvezii. Afară e o vreme câinească; plouă ca prin sită şi bate vânt rece. Începe iarna. A-nnoptat bine. Prin dâra de lumină, se vede o umbră înaintând cu paşi grăbiţi. Umbra urmează calea luminată, ferindu-se de băltoace, se apropie şi intră în cârciumă.

- Bună seara.

- Bună seara, d-le Iancule, răspunde negustorul de la tarabă.

- E cineva d-ai noştri p-aci?

- Încă n-a venit nimeni.

- Nici d. Tomiţa?

- Nu... Pesemne s-a mai abătut pe undeva; dar trebuie să pice acuma.

Persoana care a intrat şi întreabă de domnul Tomiţa este domnul Iancu Bucătarul. E un om ca de şaizeci de ani; dar cam prea trecut pentru vârsta lui. A şi pătimit multe. De mic, fiind copilul unui rob, bucătar vestit pe vremea lui, a învăţat arta culinară de la tată-său, pe care l-a moştenit întrecându-l în talente. De aceea, a fost un moment când casele boiereşti se băteau care mai de care să-l aibă pe domnul Iancu. Dar arta

culinară uzează grozav pe om; încet-încet, focul i-a stricat vederile acestui artist; apoi s-au întâmplat şi nişte purdalnice de friguri; a trebuit să facă omul multă vreme o cură serioasă de rachiu de drojdii cu picături de pelin; azi aşa, mâne aşa, purdalnicele de friguri nu-l lăsau; a-ndoit, a-ntreit dozele. degeaba! În sfârşit, odată, ce să te pomeneşti, a-nceput să aibă tremurături la mâni şi aşa, un fel de ameţeli, şi noaptea să viseze urât. Odată a căzut pe maşina de bucate şi s-a ars la obraz. A trebuit în cele din urmă să renunţe la arta lui, căci oriunde intra, i se întâmpla să-i vie ameţeală pe maşină. Acuma, de vreo câţiva ani, ce să facă?. Cere. Şi nu-l slăbesc purdalnicele de friguri!

D. Iancu îşi comandă doza de rachiu de drojdii cu picături de pelin, trece în odăiţa din dos şi se aşază la o masă în colţ. Aci e locul de întâlnire a trei buni camarazi şi prieteni: domnul Iancu Bucătarul, coana Zamfira Muscalagioaica şi domnul Tomiţa Barabanciu. Pe când d. Iancu gustă doftoria, să vază dacă este potrivită din amărăciune, iată că intră şi cocoana Zamfira, o persoană de vreo cinzeci de ani trecuţi.

Această persoană, care a pierdut de mult un ochi şi uzul comod al mânii drepte şi al piciorului drept, are o istorie poate şi mai interesantă decât amicii şi camarazii ei. A iubit!. De la o fragedă vârstă s-a furat din casa părintească, - tatăl ei era cel mai vestit ghitarist fără perdea de pe vremuri. Complicele acestui furt era un tânăr viorist plin de talent. Peste un an, s-a furat de la primul ei complice; al doilea complice era un foarte distins cobzar; peste doi ani, alt complice şi, în sfârşit, aşa din doi în doi ani, uneori chiar mai des, din complice în complice, a avut nenorocirea să dea peste unul care a pretins cununie în regulă, şi care, îndată ce s-a văzut furat, n-a înţeles, ca toţi ceilalţi, că regulele cele mai elementare ale galanteriei îl obligau să renunţe la orice scandal; acesta era celebrul Mitache Muscalagiul, un piept şi o forţă erculeane. A pândit-o, a prins-o

la un chef cu ultimul ei complice, cântând bucăţi alese din repertoriul părintelui ei, s-a năpustit asupra-i, a lovit-o, a sucit-o, a tăvălit-o, a zdrobit-o... Celălalt fugise ca un laş... Când a lăsat-o Muscalagiul din mâni, juna Zamfira era o masă inertă. Iată cauza întreitei ei betegeli. Curând, după această scenă atât de dramatică, a murit şi Muscalagiul de o violentă afecţiune de piept. Ce-i mai rămânea de făcut unei nenorocite văduve, săracă, beteagă de un ochi, de mâna dreaptă şi de piciorul drept?. Acuma, cere.

Cocoana Zamfira salută graţios pe camaradul ei, îi întinde mâna stângă şi se aşază alături, pe când băiatul din prăvălie i-aduce o ţuiculiţă.

- D. Tomiţa n-a venit? întreabă coana Zamfira.

- Nu, răspunde d. Iancu.

- Unde-o fi umblând?.

Zicând astea, scoate din sân o legăturică, o pune pe masă, o ţine cu mâna dreaptă şi cu stânga o dezleagă. Din legăturică scoate un pumn de mărunţiş, dintre care alege cu băgare de seamă câteva bucăţi, să le arate camaradului.

- Le-ai văzut sărăciile astea noile, domnule Iancule?

- Le-am văzut. procopseală! semn de calicie, coană Zamfiro!

- S-a stricat ţara asta, domnule Iancu! Care cum trece: „Crede, babo, că e criză!.".

- Nu vezi dumneata, coană Zamfiro, dacă a ajuns visteria să facă bani de tinichea!.

Pe când vorbesc cei doi camarazi, iată că intră şi d. Tomiţa Barabanciu. Îl cheamă astfel, fiindcă din tinereţe şi până acum câţiva ani, a fost toboşar municipal. Umblând, cu toba lui, de colo până colo, pe vreme bună şi pe zloată, vara pe arşiţă, iarna pe ger, a contractat un reumatism articular acut, pe care nu l-a putut combate decât cu rachiu de izmă fiert cu piper. Oricând îl încearcă la încheieturi, cu nimic altceva nu i se poate

alina. Obosit de atâta carieră, s-a retras cu o pensioară de treizeci de lei, ca infirm din cauză de serviciu, şi ca să nu stea degeaba toată ziua, să-şi mai facă de lucru - acuma, cere. D. Tomiţa intră având aerul foarte contrariat. Se vede că-l încearcă la încheieturi. Băiatul din prăvălie a înţeles aceasta şi aduce numaidecât, fără comandă, rachiul de izmă cu piper. D. Tomiţa salută politicos pe camarazi, se aşează lângă ei tăcut şi dă repede pe gât o doză; apoi se scutură din umeri: parcă s-au mai alinat înţepăturile reumatismului. De aceea, pacientul se mai înseninează la faţă şi intră în conversaţie:

- Aţi văzut banii ăi noi?

- Sărăciile de tinichea?. Uite-le, zice cucoana.

- Coană Zamfiro, să nu zici vorba asta. Dumneata nu-nţelegi cum e chestia.

- Cum e?

- Peste câteva zile scoate visteria tot d-ăştia de câte douăzeci de parale. Care va să zică.

- Care va să zică. zice d. Iancu.

- Care va să zică. zice coana Zamfira.

- Care va să zică, zice d. Tomiţa, din câţi ne dă câte un ban pe zi, dacă doi-trei s-or întâmpla să n-aibă alte mărunţele decât d-ăi de câte douăzeci, atunci asta face un condei de câţiva frăncuţi pe lună. Aţi înţeles?.

N-apucă să răspunză camarazii dacă au înţeles sau nu teoria financiară a lui d. Tomiţa, şi s-aude dincolo în cârciumă înjurând cineva, foarte supărat cine ştie de ce; apoi, îndată, uşa odăiţii se deschide de perete, şi intră părintele Matache, urmat de paracliserul lui, urmat de băiat, care aduce pe tavă o jumătate de pelin tulburel cu două pahare curate. Cei trei camarazi salută pe părintele, care-i blagosloveşte, aşezându-se cu paracliserul la masa din potrivă. Coana Zamfira, care de vreo câteva momente s-a încălzit bine, zice:

- Părinte Matache, săru'mâna, sfinția-ta ai văzut pe ăştia noii?

Şi merge şontâc-şontâc la masa părintelui să-i arate bănuţii de nichel.

- I-am văzut!. răspunde părintele cu humor.

- Da... părinte Matache, săru' mâna, o să scoaţă şi de douăzeci de parale?... Dom' Tomiţa zice... Barabanciu...

- O să scoaţă!. O să vedeți voi ce-o să scoaţă!

- Ce!

- Pe dracu o să-l scoaţă, vai de capul vostru!

- Ce-o să scoaţă, părinte? întreabă d. Iancu.

- Ce?. lasă că o să vedeţi voi, pârliților, ce!

- Ce-o să scoaţă, părinte Matache, săru' mâna?

- O să scoaţă de câte două parale.

- Ce?!

- Şi de câte-o para!

- Când?!

- Acu, zilele astea.

- De câte două parale?

- Şi de câte-o para!

- De câte-o para!!

- Trăsni-i-ar maica domnului!!!

AMICI

Domnul Mache şade la o masă în berărie şi aşteaptă să pice vreun amic; e vesel şi are poftă de conversaţie. N-aşteaptă mult. peste câteva momente, iată că-i soseşte unul dintre cei mai buni amici, d. Lache. D. Lache e fără chef. S-apropie şi şade şi el la masă. Cititorul mă va ierta că nu dau nici o indicaţie de ton, de acţiune şi de gamă temperamentală în tot decursul dialogului, - indicaţie atât de necesară pentru citire caldă, - şi va suplini însuşi cu imaginaţia această lipsă.

Lache — Bonsoar, Mache.

Mache — Bonsoar, Lache.

L. — Ai venit de mult?

M. — Nu... De vreo zece minute... Iei o bere?

L. — Iau.

M. — Băiete! două mari... (Către Lache:) Da... ce ai? te văz cam.

L. — Nu prea am chef. Sunt obosit. Am stat azi-noapte târziu la Cosman, până la ziuă.

M. — Cu cine?

L. — Cu nişte amici. Am vorbit foarte mult de tine.

M. — Da?. Ce?

L. — E!. mai nimic. fleacuri! Nu ştii cum sunt oamenii noştri?

M. — Adică. cum? mă vorbea de rău. mă-njura.

L. — Uite, vezi! ăsta e cusurul tău - exagerezi.

M. — N-ai spus tu?

L. — Ce-am spus eu? nu ţi-am spus nimica... Ţi-am spus că aşa sunt oamenii. Tu vrei numaidecât să te laude toată lumea, şi să nu-ndrăznească nimeni să-ţi facă o critică, fie cât de mică. Vezi, ăsta e cusurul tău - prea te crezi.

M. —Ba nu mă crez deloc, să mă ierţi; da' mă mir că nu găsiţi alt subiect de conversaţie decât pe mine.

L. — Daca a venit vorba. Mai la urmă, nu te-a vorbit nimeni de rău pe faţă. fireşte că n-ar fi îndrăznit: ştie ce buni amici suntem. Da' ştii, aşa, ciupeli.

M. — Cam ce?

L. — Secături. Mai ales unul dintre ei nu te poate suferi, şi ţi-e amic.

M. — Cine-i ala?

L. — Ei! asta e!. Ce-ţi pasă?

M. — Aş vrea să-l ştiu.

L. — Nu se poate.

M. — Parolă de onoare că nu-i cer nici o socoteală; n-am să-l fac niciodată să-nţeleagă că am aflat ce-a spus.

L. — Mai întâi, nici nu ştii ce-a spus.

M. — Ce-a spus?.

L. — Uite, ăsta e cusurul tău - eşti curios.

M. — Bine, frate, fireşte că sunt curios să aflu ce se spune pe socoteala mea, mai ales de amici, ca să ştiu cui să mă încrez, cum să mă apăr.

L. — Mai luăm câte una mică?

M. — Da.

L. — Băiete, două mici.

(Pauză. Chelnerul aduce paharele cu bere.)

M. — Ei?

L. — Ei!....

M. — Ei! ce spunea amicul?

L. — Nu te poate suferi. Nu ştiu cum venise vorba de oameni deştepţi, şi zic eu: „Uite, Mache e băiat deştept"... că tu ştii că eu te-am considerat totdeauna ca foarte deştept, nu că mi-eşti amic, fiindcă mai la urmă, să-mi dai voie să-ţi spun, n-am nici un interes să-ţi fac curte. Acu, ce să mai vorbim?. te cunosc şi mă cunoşti, slavă Domnului! toate defectele le pot avea; dar trebuie să mărturisiţi toţi că am şi eu o calitate - sinceritatea; şi-ţi spun sincer că mi-ar părea foarte rău să vie tocmai amici şi să zică, mă-nţelegi.

M. — Bine, monşer, cine zice?

L. — Tu.

M. — Eu?

L. — Văz că te uiţi la mine aşa, cu un aer care de! parcă vrei să-mi zici că nu crezi.

M. — Da' mai întâi ce să crez? că nu mi-ai spus nimic. Mi-ai spus că unul dintre amicii cu cari erai aseară nu mă poate suferi, şi că tu ai susţinut că eu sunt deştept.

L. — Am susţinut, fireşte.

M. — Dar amicul meu, care nu mă poate suferi?

L. — Apoi tocmai la asta vream s-ajung; dar dacă mă întrerupi mereu! Uite, vezi! ăsta e cusurul tău - întrerupi!

M. — Ei! iaca nu mai întrerup; spune, ascult.

L. — Când am zis eu că eşti deştept, întâi a zâmbit aşa, adică: „Prost eşti!" mie, şi pe urmă zice: „O fi deştept, nu zic; dar e cam. zevzec".

M. — Zevzec!

L. — Zevzec.

M. — Ei! după ce mă judecă dumnealui pe mine că sunt zevzec?

L. — După multe, cari le spunea el.

M. — Cam ce?

L. — Că ţi-ai neglijat totdeauna slujba.

M. — Nu-i adevărat!

L. — Că era să te dea afară până acum de vreo trei ori.

M. — Minte!

L. — Că joci cărți, şi râd toți de tine ca de o mazetă!

M. — Eu, mazetă!

L. — Că bei.

M. — Ce beau?. două-trei pahare de bere pe zi.

L. — Că te-ai însurat fără zestre.

M. — Treaba mea!... Ce măgar!... Mă rog ție, cine e măgarul ăsta, aş vrea să-l ştiu.

L. — Ți-am zis de la-nceput că nu ți-l spui.

M. — De ce să nu mi-l spui, dacă zici că mi-eşti amic sincer.

L. — Ca să mă pui de față?. N-am poftă.

M. — Pe onoarea mea că nu. Îți jur pe ce am mai scump că nici n-am să-i pomenesc vreodată. Vreau să-l ştiu numai, ca să mă feresc de el şi să-l desprețuiesc.

L. — Nu se poate, Mache.

M. — Pe onoarea mea! Mă rog ție, spune-mi-l.

L. — Uite, vezi, ăsta e cusurul tău - eşti indiscret. Înțelege româneşte că nu ți-l spui. Eu am toate defectele câte pofteşti; da' trebuie să mărturisiți toți că am şi eu o calitate - eu sunt discret. nu-mi place să umblu cu plosca.

M. — Atunci, dă-mi voie să-ți spun că nu-mi eşti amic cum te credeam.

L. — Eu! nu-ți sunt amic ție? Bravo! Mersi.

M. — În sfârşit, un amic.

L. — Dacă sunt eu prost. şi-ți spun. Da' iacă tac. şi aldată să-mi dai cu tifla dacă ți-oi mai spune eu ceva. (Către chelner:) Băiete, încă două mici.

M. — Şi. numa' atâta a zis amicul de mine?

L. — A zis mai multe. Da-n sfârşit, ce-ți pasă?

M. — Nu-mi pasă nimic. dar sunt curios să văz până unde merge mişelia omului. Zici că mi-e amic.

L. — Bun.

M. — Amic de-aproape?

L. — Da.

M. — Şi ce mai zicea?

L. — Nu-ţi mai spui, că te superi. Că asta trebuie să mărturiseşti şi tu că e cusurul tău - te superi.

M. — Pe onoarea mea, nu mă supăr.

L. — Zicea de nevastă-ta. că.

M. — Că ce?

L. — Că... În fine, prostii! ce să-ți mai spui?... Da! dar i-am tăiat nasul. Nu-ți permit, zic, să te atingi, mă-nțelegi, de onoa¬rea femeii amicului meu!

M. — Cum! de onoarea nevestii mele?

L. — Că e prea frumuşică şi prea tânără pe lângă tine; că te-a luat fiindcă era săracă, dar.

M. — Dar ce?

L. — Că la teatru mereu... Zic: „Are lojă gratis!" „Da', zice el, la Şosea cu bicicleta de două ori pe zi, dimineața şi seara?" „Tot gratis!" zic eu. „Da' vara la Sinaia, tot gratis? zice el; de unde atâta lux?"

M. — Mare canalie!

L. — Şi pe urmă a făcut aluzie aproape pe față la un alt amic.

M. — La cine?

L. — Nu-ţi spun.

M. — Ascultă-mă, Lache! să ştii că mă supăr serios!. Trebuie numaidecât să-mi spui.

L. — Dacă nu vreau.

M. — Trebuie să vrei! auzi! fiindcă-ți trag palme, mă-nțelegi!

L. — Ei, uite, vezi? ăsta e cusurul tău - eşti violent.

M. — Cusur, necusur, numaidecât să-mi spui la cine a făcut infamul aluzie?

L. — Vrei numaidecât să ştii?

M. — Da!

L. — La Fănică.

M. — La bărbatul sorii nevesti-mii! la cumnatu-meu?

L. — La Fănică, la cumnatu-tău.

M. — Mizerabilul! Canalia! Cine e? trebuie să-mi spui numele lui!

L. — Uite, vezi? ăsta e.

M. — Nu vreau să ştiu nimic!. Trebuie să mi-l spui!.

L. — Nu-ţi spun!...

M. — Îţi trag palme, mă-nţelegi!

L. — Ia poftim!... Ei! apoi nu mă lua aşa repede, că... Auzi dumneata! Dar nu strici tu; eu stric. Vin şi-ţi dau de ştire să te păzeşti de amici, să nu te-ncrezi în oricine ca un zevzec, şi-ţi atrag atenţia asupra ce spune lumea despre onoarea ta şi a nevestii, şi tu, în loc să-mi mulţumesc, te răţoieşti la mine. O să mă faci să te evit altă dată.

M. — Care va să zică, nu vrei să-mi spui?

L. — Nu.

M. — Mersi.

(Cheamă pe chelner şi plăteşte. Pauză lungă, în timp ce Mache bate toba cu degetele pe masă, având aerul că plănuieşte ceva adânc. Un muşteriu nou-venit, anume Tache, se apropie de masa celor doi amici.)

Tache — Bună seara.

Lache şi *Mache* — Bună seara.

Tache — Mare secătură eşti, amice Lache... Mă faci să-mi pierz noaptea până despre ziuă, să te aştept ca un caraghios la Cosman.

Lache — Mă rog ţie, scuză-mă... Eram zdrobit de oboseală; nu mai puteam; am stat să mă odihnesc şi eu o noapte ca oamenii; m-am culcat de la opt aseară.

Mache (drept în picioare, izbucnind furtunos) — A! care va să zică te-ai culcat devreme! n-ai fost az-noapte la Cosman?. Acu ştiu cine e amicul... Poftim! (Două palme straşnice şi pleacă.)

Lache — Uite, vezi! ăsta e cusurul lui - e măgar!. şi violent!. şi n-are manieră!

TELEGRAME

ONOR. PRIM MINISTRU

Bucureşti.

Directoru prefecturii locale Raul Grigoraşcu insultat grav dumnezeu mami şi palme cafine[1] central. Ameninţat moarte. Viaţa onorul nesigure. Rugăm anchetaţ urgent faptu.

COSTĂCHEL GUDURĂU
avocat, aleg, coleg. I, fost deputat.

ONOR. PRIM-MINISTRU

Bucureşti.

Repet reclama telegrama No. Petiţionat parchetului. Procoror lipseşte oraş mănăstire maici chef. Substitut refudat pără vini procoror. Tremur viaţa me, nu mai putem merge cafine. Facem responsabil guvern.

COSTĂCHEL GUDURĂU
avocat, aleg. col. I, fost deputat.

[1] Lucrul se petrece, după toate probabilităţile, într-un oraş moldovinesc; citiţi, prin urmare, moldovineşte: cafine (n.a.).

PROCUROR TRIBUNAL X...

Anchetaţi urgent scandalul Costăchel Gudurău cu directorul prefecturii şi raportaţi imediat.

MINISTRUL JUSTIŢIEI.

ZIARULUI „AURORA ROMÂNĂ"

Bucureşti.

Az pitrecut scenă nostimă piaţa noastră. Madam Atenaisa P. al cărui nume trecem sub tăcere, care părăsit soţul cetăţean onorabil, pentru romanse cu individ infam localitate, întâlnind nefericitul soţ, capatat bună lecţie moralitate în public, care aprobat. Această fimee fără inimă neroşind ameninţat cu zbiri puteri, deoarece complicele directoru prefecturi.

CORESPONDENT.

ONOR. PRIM-MINISTRU

Bucureşti.

A doua oară atacat palme picioare piaţa endependenţi acelaş bandit director scandalos însoţit zbiri. Situaţia devenit insuportabilă. Oraş stare asediu. Panica domneşte cetăţeni.

COSTĂCHEL GUDURĂU
avocat, ecţetera.

PROCUROR TRIB. X.

Repet ordinul telegrafic. Cercetaţi imediat incidentul directorului prefecturii cu Costăchel Gudurău la cafeneaua centrală şi în piaţa Independenţei şi raportaţi urgent.

MINISTRUL JUSTIŢIEI.

*

ONOR. PRIM-MINISTRU

Bucureşti.

Faceţ înceta atacuri contra fratemeu Costăchel bandă infamă talari ziua meaza mare sub conducerea personală directorului Raul Grigoraşcu. Reclamat tronului.

IORDĂCHEL GUDURĂU
maripropietar, aleg. col. I, fost senator.

M. SALE REGELUI

Sinaia.

Bandiţi regimului acest secol lumină bagiucurind constituţia ce aţi giurat voit ucidi di două ori cafine central şi piaţa endependenţi fratemeu fost reprezentant naţiuni. Victima frică merge telegraf singur al treilea atentat bandiţi. Implorăm garanţia vieţii onorului contrar siliţi face justiţie singuri. Trăiască Dinastia.

IORDĂCHEL GUDURĂU
mari propietar, aleg. col. I, fost senator.

PROCUROR TRIB. X.

Pentru ultima oară repetăm ordinul privitor scandalul Costăchel Gudurău. Dacă până mâne dimineață n-avem raportul dv., veți fi cosiderat ca demisionat.

MINISTRUL JUSTIȚIEI.

ECS. SALE MINISTRU JUSTIȚIEI

București.

Raport.

Cercetat imediat cazul şi cu respect raportez urgent.

Acu cinci zile duminecă, fiind absent anchetă județ, orele 2 p.m. directorul prefecturii Raul Grigoraşcu afla cafine central jucând table cu căpitan Pavlache intedență. Mare devenă foarte iritat pronunțat Dumnezeu mami, nu personal cineva, ci ghinion. Atunci Costăchel Gudurău care sta altă masă criticând guvernul gura mare, sculat şi apostrofând directoru strigat *ba pe al măti* şi ridicat bastonu. Directoru parând răpide lovitura aplicat agresorului palme şi promițând cavalireşte duel. Agrisorul plecat înjurând amenințând guvern de bandiți, propriile cuvinte.

Cu respect adaog spre cunoştința dv. între ambi suscitați ură veche cauză politica şi familie. Fimeea nepotului lui Costăchel Gudurău, anume Albert Gudurău, unul din capii înverşunați opoziție locală, divorsată, iar ei bănuiesc Raul directoru cauza divorsului, acuzând trăieşte cu mencionatu concubinagiu, dar vrând s-o iee socie legitimă, care reclamat restituțiunea dotei şi parafernei[1] di 2 mii lei obținând titlu

[1] Acea parte a averii materiale pe care soția o administra singură.

executoriu, iar opoziția promis răzbunare pretinzând paraferna cheltuită cu luxul di notorietate publică.

În consecință alaltaeri nepotul lor însoțit de moșii lui pândind piața fosta socie insultato public foarte grav. Dama chemat sergent stradă care nefiind nici unul urcat birje un cal plecând degrab huiduită di toți trii și cu vorbe triviale incapabile a vi le reproduce. Sosit imediat directoru prefecturi ofensat polițai ipistați cerut cont. Dar agrisori fugind, directoru prins Costăchel și întrebat *pentru ce insulți dame mișălule* și apucat de pept, dar el răspuns *să nu mai dai mizerabile canalie,* încât directoru apărânduse tras două palme, atunci agrisorul smucind voit fugi și directoru prima furie lovindul piciorul spate gios.

Cred nu trebuie dăm altă urmare pără parchetul nu sezisat în regulă.

Binevoiți, d-le ministru etc.

PROCUROR TRIB. X.

.

DIRECTORUL PREFECTURII X.

Vă invit căutați aplanarea diferendului cu familia Gudurăilor. Contrariu, puneți guvernul în situațiune prea delicată. Nu convine acum, în așteptarea campaniei electorale, ca agenți superiori ai autorității să dea loc la scandaluri, din toate punctele de vedere regretabile.

MINISTRUL DE INTERNE.

.

D-LUI MINISTRU DE INTERNE

București.

Interese familie obligă părăsi funcţiune. Rog dar respectuos primi demisia me postul director prefecturii pe ziua di poimâne când prefect întoarce congediu.

RAOUL GREGORASCHCO.

ONOR. PRIM-MINISTRU

Bucureşti.

Fratemeu Costăghel Gudurău avocat, alegător col. I, fost reprezentant naţiuni legitimă aparare contra treilea atac mişelesc bandiţi ameninţând viaţa, fost az arestat procoror. Victima arest torturată ca inchiziţă. Cuţitul os.

IORDĂCHEL GUDURĂU
mari propietar, aleg. col. I,
fost senat.

MINISTRE INTERIEUR

Bucarest.

N'acceptez point demission cousin Raoul. Pauvre jeune homme, embete par cochons oppositions, veut fair coup de tete. Ne point se fier aux criailleris de ces canailles. Si Raoul se retire, ce cretin de prefet capable de tout compromettre. Pourrais plus garantir situation locale. Se duce dracului giudeţul[1].

Ami

GENERAL GREGORASCHCO.

[1] Nu primiţi cumva demisia vărului Raul. Bietul băiet, plictisit de porcii opoziţiei, vrea să-şi facă de cap. Nu trebuie dat crezământ chelălăiturilor acestor canalii. Dacă Raul se retrage, tâmpitul de prefect capabil să compromită tot. N-aş mai putea garanta situaţia locală. Se duce etc. (n.a.).

PROCUROR TRIB. X.

Raportaţi imediat cauza arestării lui Costăchel Gudurău. Ar fi bine să înceteze odată scandalurile de acolo. Purtarea parchetului dv. lasă de dorit. Cercetaţi dacă arestatul suferit maltratări arest. Avem denunţări că ar fi fost torturat poliţie. Răspundeţi telegrafic.

MINISTRUL JUSTIŢIEI.

DIRECTORUL PREFECTURII JUD. X.

În interesul serviciului, demisia respinsă. Rămâneţi la post.

p. MINISTRU DE INTERNE
SECRETAR GENERAL Z.

ECS. SALE MINISTRU JUSTIŢIEI

Bucureşti.

Bandă desperată opozanţi îndârjiţi sub conducerea Costăchel Gudurău, Iordăchel Gudurău şi nepot Gudurău, Albert divorsat Atenaisa Perjoiu, atacat directoru prefecturii faţă grădina primării. Acesta aparat bastonu, lovit cap Iordăchel, Costăchel tras revolver spart glob lampa centrul grădini electrică. Panică, asasin arestat. Luăm prim interogatoriu. Garantăm invenţiuni fictive torturile.

PROCUROR TRIB. X.

M. SALE REGELUI

Sinaia.

Fratemeu Costăchel omorât torturi secret beciurile poliției locale. Familia orfană cerem liberarea cadavrului reclamând satisfacție la picioarele tronului. Trăiască Dinastia.

IORDĂCHEL GUDURĂU
mari ecțetera ecț.

·

PROCUROR TRIB. X.

Aci denunțare Costăchel Gudurău mort arest în urma torturilor. Vă facem răspunzător. Răspundeți la moment, dacă nu vreți să fiți telegrafic destituit.

MINISTRU JUSTIȚIEI.

·

ECS. SALE MINISTRU JUSTIȚIEI

București.

Costăchel Gudurău liberat az dimineață lipsă probe intenție asasinat. Împacat cu directoru. Pupat toți piața endependenți. Mâne sară logodna Raul madam Atenaisa Perjoiu. Dânsa renunțat orce pretenție revandicare parafernă de la Albert Gudurău, dând înscris primit toată suma.

Adineaori ora două post meridiane avocatul statului Pamfil mort subit cafine central. Medic primar constatat caz apoclepsie celebrală.

În considerația vechimii mele di magistrat procuror de aproape douăzăci și trii di ani, fiind înaintat în vrâstă și o familie numeroasă devenind misiunea de minister public pre gră

pentru mini, vă rog respectos a mi se acorda mie postul de avocatu statului, pe care o voiu îndeplini cu zel şi activitate.

Binevoiţi etc.

VECHIU PROCUROR TRIB. X...

D. PREŞEDINTE AL CONSILIULUI

Bucureşti.

Avocat public Pamfil mort subit. Raportându-mă la depeşa confidenţială de azi-noapte, cu respect stăruiesc a se numi în postul rămas vacant persoana ştiută, de care acuma garantez.

p. PREFECTUL DE X.
Directorul Raoul Gregoraschco.

D-LUI COSTĂCHEL GUDURĂU, AVOCAT,
FOST DEPUTAT ETC.

X...

În urma bunelor recomandaţii din localitate şi în consideraţia titlurilor dv., d. ministru al domenelor v-a numit avocat al Statului în locul decedatului Antonache Pamfil. Cu poşta de mâne primiţi decretul oficial.

ŞEFUL DE CABINET
al Ministerului Domenelor

O ZI SOLEMNĂ

Zi-ntâi de mai stil nou 1900, zi de redeşteptare, ziua florilor, ziua triumfului primăverii, a fost ziua şi a unui alt mare triumf- triumful unei idei mari! ziua-n care s-a realizat în fine un ideal de multă vreme hrănit cu pasiune în sufletul celui mai neobosit dintre primarii urbani ai regatului, în sufletul bravului meu amic Leonida Condeescu, primar al urbei Mizil. Numai acela care a luptat în viața lui pentru o idee mare, numai acela care şi-a jertfit liniştea, odihna, totul, pentru o cauză publică, numai acela poate înțelege importanța zilei de 1 mai 1900.

Mizilul!. Aşezată la poalele Tohanilor, celebre podgorii, această urbe - o grădină - se răsfață cu multă cochetărie pe o pajişte plană, asupra căreia bate soarele în plin de cum răsare şi până apune, iarna şi vara. Rar se găseşte o panoramă aşa de plăcută şi atât de luminată: la miazănoapte, trâmba podgoriilor aci aproape, şi mai sus, în depărtare, treptele din ce în ce mai azurii ale Carpaților; la miazăzi, câmpia vastă, care se-ntinde, uşor povârnită, până departe-n Dunăre. La spate, cea din urmă treaptă a munților; în față, nețărmurita zare a câmpiei. Se poate zice că Mizilul este poarta Bărăganului. Alături se află Fefeleiul, ilustru pentru vechimea lui istorică, leagănul aristocrației de pe albia Buzăului; se mai află apoi aci aproape Inoteştii şi mai încolo Lipia, amândouă vestite pentru cultura pasionată a rasei

cavaline şi pentru cursele de cai pe deşelate şi pe distanţe de sute de kilometri...

Se întinde o câmpie
Pe sub poale de Carpaţi,
Câmp deschis de... călărie
etc.

Mizilul străluceşte în mijlocul tutulor, până acuma ca reşedinţă de suprefectură şi ca una din cele mai importante centre politice ale ţării. El datoreşte însă în mare parte importanţa activităţii, energiei şi devotamentului lui Leonida Condeescu. Se poate oare zice Termopile fără a zice Leonida? Nu, desigur. Ei! tot astfel, cine zice Leonida, zice Mizil. Mizilul nu se poate concepe altfel; dar nici Leonida.

Ce a făcut Leonida Condeescu pentru urbea lui este im - posibil de descris pe larg într-un cadru aşa de strâmt. Mă voi mărgini prin urmare a consemna, în liniamentele lor generale, unele din faptele sale cele mai importante, al căror mobil a fost totdeauna dorinţa fierbinte de a afirma importanţa Mizilului, de a grăbi ridicarea Mizilului, de a realiza înflorirea Mizilului. Este Leonida un ambiţios? Da, fără îndoială! zic eu; dar când ambiţiunea nu este egoistă, ci altruistă; când ea s-aprinde pentru binele public, este nobilă şi mai presus de orice laudă. Din frageda lui tinereţe, Leonida a visat un Mizil mare, un Mizil cel puţin capitală de district deocamdată. Astfel, odată l-a-ntrebat profesorul la lecţia de geografie:

- Leonido, care e capitala judeţului Buzău?

- Mizilul, domnule! a răspuns cu mândrie tânărul Leonida, viitor primar al urbei sale natale.

- Nu-i adevărat, Leonido, a zis profesorul; e Buzăul... Dar capitala judeţului Prahova?

- Mizilul, domnule! a răspuns hotărât junele.

- Nu-i adevărat, Leonido; este Ploieştii. Dar a judeţului Ialomiţa?

- Mizilul, domnule! a răspuns desperat băiatul.

- Nu-i Mizilul; e Călăraşii. Treci la loc!

Leonida a tăcut încruntându-şi sprâncenele - e foarte sprân¬cenat - şi a trecut la loc. Dacă a tăcut, asta nu înseamnă că n-a gândit.

- A! şi-a zis el în gândul lui. A! care va să zică, Mizilul nu e capitală de judeţ!

De atunci tânărul nu a mai avut astâmpăr, şi, înainte chiar de vârsta legiuită, s-a aruncat cu pasiune în luptele politice, şi - orice glumă deoparte - trebuie să mărturisească fiecine că puţini dintre bărbaţii noştri politici mari şi mici au fost aşa de consecvenţi ca Leonida: soldat credincios al partidului conservator, încă de pe vremea când nu se-ndura să crează că Mizilul ar putea fi ceva mai puţin decât capitala Ialomiţei, daca nu a Buzăului sau a Prahovei, a rămas până astăzi acelaşi - partidul său n-are un membru mai nestrămutat şi mai devotat.

Toate stăruinţele lui Leonida pentru a face din Mizil capitala unuia dintre cele trei judeţe limitrofe au rămas infructuoase; era peste putinţă a se degrada, fără nici un motiv plauzibil, Ploieştii, Buzăul ori Călăraşii. În privinţa Ploieştilor, Leonida găsise motivul, un motiv destul de puternic: Ploieştii se făcuseră vinovaţi de o crimă contra unităţii Statului; acest oraş se proclamase odată ca republică independentă; Statul avea tot dreptul să pedepsească Ploieştii şi să declare Mizilul capitală a Prahovei. La această argumentare zdrobitoare a lui Leonida, i s-a răspuns că un caz identic se petrecuse cu sora noastră de ginte latină, Franţa: Parisul se declarase şi el comună independentă; cu toate astea, nimeni nu s-a gândit să-l pedepsească prin degradare, mutând capitala districtului în altă parte, la Versailles, de exemplu.

Atunci, Leonida a propus guvernului o altă soluţiune: să se ia câte o bucată din cele trei judeţe limitrofe, să se facă un trup, care să se declare judeţ de sine stătător cu capitala Mizil.

Soluțiunea era neadmisibilă, din cauza crizei de care suferea tezaurul public.

Fără să renunțe a gândi la realizarea visului său într-un timp mai oportun, Leonida a început să stăruie ca barem să se strămute la Mizil Episcopia de Buzău. Fatalitatea însă! S-a opus Sinodul.

- Atunci, dacă nu se poate episcopia, strămutați la Mizil măcar regimentul 32!

La aceasta s-a opus comenduirea corpului respectiv de armată.

- Atunci, dacă nu se poate regimentul 32, înființați-ne un liceu clasic şi mutați la Mizil facultatea de medicină din Iaşi!

La aceasta s-a opus ministerul Cultelor.

- Sau clădiți-ne un teatru național cu o subvenție din partea Statului!

La aceasta s-a opus direcția generală a teatrelor.

„Mulți vrăjmaşi are Mizilul!" a gândit cu amărăciune Leonida, şi la acest gând şi-a îndoit energia. A cerut o audiență la Rege. La această audiență, Leonida şi-a aşternut tot programul său de dezvoltare a Mizilului, arătând în culori vii suveranului perspectiva unui măreț oraş, care să fie cu vreme fala regatului.

- Sire, tot s-a făcut pentru alte oraşe; pentru Mizil, nimic! Noi n-avem reşedință de județ, n-avem tribunal, n-avem episcopie, n-avem regimentul 32, n-avem liceu, n-avem facultate de medicină, n-avem teatru național, n-avem pod peste Dunăre - n-avem nimic, nimic, Sire!. Rugăm pe Maiestatea Voastră să ni se dea şi nouă ceva din toate astea. Să nu se uite că Mizilul este un oraş care a luat totdeauna parte cu entuziasm la cele mai mari acte ale istoriei naționale; este păcat, Sire, ca Mizilul să fie astfel persecutat! căci nu putem pentru ca să zicem alt decât că este o persecuțiune!

Suveranul a promis că va recomanda atențiunii guvernului stăruințele energicului primar, şi-n adevăr, cum a văzut pe

preşedintele consiliului, i-a vorbit despre Mizil şi despre Leonida. Preşedintele consiliului a surâs cu bunătate şi a spus regelui:

- Sire, primarul Mizilului este un tânăr foarte meritos; însă are. are. nu un cusur, ci un exces de calitate: ţine să facă, cu orice preţ şi cât se poate de iute, din urbea sa măcar un port de mare.

Pe când Leonida medita asupra chestiunii arzătoare: „ce s-ar putea cere guvernului în favoarea dezvoltării Mizilului?", iată că Direcţia Generală C.F.R. înfiinţează expresul Bucureşti-Berlin via Breslau. Leonida ia itinerarul oficial şi vede. o scăpare din vedere, probabil! o greşală de tipar, desigur!! În dreptul Mizilului nu se indică ora - o linie dreaptă, ca la Inoteşti şi la Vintileanca! Aleargă la gară. Cercetează. Nenorocire! Nu e scăpare din vedere, nu e greşală de tipar! Este exact: expresul trece pe la Mizil fără să se oprească, nici la dus, nici la întors!

- A! asta e prea mult!

Un an! un an întreg de alergături, de stăruinţe, de protestări, de ameninţări! un an de nelinişte, de neodihnă, de luptă eroică! Atâta luptă trebuia să fie-n sfârşit încoronată de succes. În sfârşit, de la 1 mai stil nou, trenul numărul 5 Bucarest-Berlin şi trenul numărul 6 Berlin-Bucarest se opresc în gara Mizil. Cel dintâi soseşte în gară la 10 şi 12 minute şi pleacă la 10 şi 13 antemeridiane; cel d-al doilea soseşte la 6 şi 37 şi pleacă la 6 şi 38 postmeridiane. La trecerea primului tren, simpaticul primar al Mizilului, în culmea emoţiunii, emoţiune legitimă a unui triumf atât de greu repurtat, a expediat colegului său, primarului de la Breslau, următoarea telegramă:

MAIRE BURGERMEISTER,

BRESLAU.

Aujourd'hui jour solennel matin precises 10 h. 12 min. express Bucarest-Berlin arrete gare notre Midil pavoisee foule enorme

presque dix mille personnes applaudissements frenetiques enthousiasme comble commission trois citoyens notables montes aller Buzeo banquet rentrer soir precises 6 h. 37 min. Midil express Berlin-Bucarest. Vive Allemagne! vive Roumanie! vive Breslau! vive Midil! Salutations fraternelles!

Maire Burgermeister Midil
Leonida Condeescu[1]

Înainte de înapoierea comisiei de trei de la Buzău, Leonida primeşte următoarea telegramă:

MAIRE BURGERMEISTER,
MIDIL.

Breslau touche profondement sentiments Midil! Vive energique maire Leonida Condeescu![2]

Maire Burgermeister Breslau
Nedescifrabil

- A! dar nu e totul sfârşit! zice Leonida, şi se suie în expresul numărul 6.

- Unde merge acest primar, care nu oboseşte niciodată?

- La Bucureşti.

- Ce treabă are la Bucureşti?

- Merge să stăruiască la C.F.R. ca, pe tăbliţa albă cu litere roşii, care indică direcţia celor două exprese, să se scrie de acum: *Berlin — Bucarest via Breslau — Midil,* şi, viceversa: *Bucarest — Berlin via Midil — Breslau.*

[1] *Primar-Burgermaistru Breslau.* - Azi dimineaţă zi solemnă precis 10 şi 12 min. expres Bucarest-Berlin oprit gară la Midilul nostru pavoazată mulţime enormă aproape zece mii persoane aplauze frenetice entuziasm la culme comisiune trei cetăţeni notabili suit merge Buzău banchet se-ntorc seara acasă Midil precis 6 şi 37 min. cu expresul Berlin-Bucarest. Trăiască Germania! Trăiască România! Trăiască Breslaul! Trăiască Midilul! Salutări fraterne, Midil etc. (trad. a.)

[2] *Primar-Burgermeister.* - Breslaul adânc atins de sentimentele Midilului! Trăiască energicul primar Leonida Condeescu! (trad. a.)

BOBORUL!

În secolul nostru s-a născut şi s-a sfârşit un stat foarte interesant, pe care nu-i este permis unui istoric conştiincios să-l piarză din vedere. Voi să vorbesc despre Republica de la Ploieşti, un stat care, deşi a durat numai vreo cinsprezece ore, a marcat desigur o pagină celebră în istoria contemporană. Născută din, prin şi pentru popor, pe la două ceasuri în dimineaţa zilei de 8 august 1870, tânăra republică a fost sugrumată în aceeaşi zi pe la ceasurile patru după-amiazi. Nu face nimica! mărirea şi importanţa statelor nu se judecă după extensiunea şi durata lor, ci după rolul mai mult sau mai puţin strălucit pe care l-au jucat în complexul universal.

Cadrul meu e prea strâmt ca să pot închide într-însul istoria generală a veselei republice podgorene. Voiesc numai să contribuiesc şi eu la consemnarea materialului necesar unui viitor istoric; şi sunt autorizat a o face - eu am fost cetăţean al acelei republice. Am asistat la mărirea şi decadenţa ei, şi nu în calitate de gură-cască, ci în calitate oficială. Când poporul a călcat poliţia, eu m-am repezit şi am dezarmat pe un subcomisar de serviciu, luându-i sabia din cui. M-am încins cu ea, şi am avut norocul să treacă atunci pe lângă mine Prezidentul Republicei. Eram de şaptesprezece ani; înfăţişarea mea hotărâtă atrase privirile Prezidentului - mă numi subcomisar în locul zbirului pe care-l dezarmasem.

Astăzi, când sper că s-a prescris vina mea contra monarhiei, am curajul s-o spun cu mândrie. Da, am fost unul dintre cei mai aprigi susținători ai ordinii în Republica Ploieștilor. Ceasuri glorioase, n-am să vă uit! Şeful meu, polițaiul, era simpaticul şi bravul Stan Popescu, unul dintre cei 1 000 ai lui Giuseppe Garibaldi - volintir în Italia, volintir într-o revoluție polonă, vrăjmaş jurat al tiranilor şi frate pasionat al poporului. Cu astfel de şef, mergi în foc bucuros pentru o idee mare.

De cu seară din ajun, 7 august, mai mulți conspiratori, între cari şi Stan Popescu, aşteptând veşti (de unde? istoria nu poate încă spune), jucaseră, în salonul de la otel Moldova, *la chilometru.* Ce însemnează *la chilometru?* E un joc inocent, foarte puțin complicat - iată. Jucătorii, indiferent de numărul lor, se aşază la o masă în colțul unui salon. Se aduce fiecăruia câte o sticluță de vin. Încep să bea. Când unul şi-a isprăvit porția, aşază sticla goală pe jos, lângă zid, în lungul salonului. A doua sticlă golită, o aşază cu fundul în gâtul celei dântâia, şi aşa mai departe, până când şirul sticlelor ajunge la zidul din potrivă - *la chilometru.* Cel ce a ajuns mai întâi la chilometru a câştigat partida - ceilalți trebuie să-i plătească sticlele băute, în proporție dreaptă cu numărul de sticle ce le lipseşte lor până la țintă. Se înțelege, când jucătorii sunt toți de talie, se-ntâmplă să se joace o contra şi adesea partida să fie remisă. În seara aceea, Stan câştigase cu mare avans partida-ntâia.

Pe la unu trecute după miezul nopții, când era să se-nceapă o nouă partidă, se aud trei lovituri rare în geam. Toți jucătorii, uitând de petrecerea lor inocentă, se ridică încruntați. Tocsinul sunase. Cauza sfântă a poporului îi chema pe câmpul de onoare. Era ceasul acțiunii. Toți pornesc tăcuți şi hotărâți în grămadă. Ies pe gangul otelului şi apucă spre obor. Pâlcuri-pâlcuri vin din toate părțile; se contopesc toate grămadă; cu cât înaintează acest brav popor, cu atât numărul sporeşte.

La 2 şi jum. despre ziuă, telegraful e în mâna republicanilor; toate firele rupte şi mai ales casa confiscată.

La 4, uşile temniţei de pe drumul Rudului se deschid pentru câţiva republicani închişi în prevenţie.

La 5, batalionul de linie din cazarma de la Sf. Nicolae face act de supunere în mânile Prezidentului.

La 5 şi jum., poliţia republicană este organizată; poporul, ca gardă civică a Republicei, e înarmat cu săbii confiscate de la pompieri şi de la ipistaţi, cu puşti de vânat, cu pistoale şi reteveie.

La 6, în Piaţa Unirii plină de popor - tocmai pe locul unde se ridică astăzi mândră statua Libertăţii (cetăţenilor ploieşteni, Naţiunea recunoscătoare!) - Prezidentul, urcat pe un scaun de tocat cârnaţi, citeşte actul solemn al întemeierii Republicii.

La 7, se desfundă în toate răspântiile boloboace, în sunetele marşului eroic de la 48.

La 8, o parte din popor, cu poliţaiul şi un taraf de lăutari, mergem la grădina Lipănescului.

Aci, pe iarbă, se-ncinge un ziafet nepomenit în analele celor mai bătrâne republice. Grătarele sfârâie aruncând în aer valuri de miros fierbinte şi gras, ca nişte altare antice pe cari se ard ofrande unui zeu tutelar. Canalele o dată deschise nu se mai închid. Boloboacele golite se rostogolesc hodorogind departe, ca nişte ruginite instituţiuni ce nu mai corespund exigenţelor moderne, şi, în locul lor, se-mping cu greutate alte boloboace pline, ca nişte reforme pe cari le reclamă spiritul progresist al timpului şi interesele vitale ale societăţii. Ce veselie! ce avânt! ce entuziasm!... A! sunt sublime momentele când un popor martir sfarmă obedele şi cătuşele tiraniei şi, aruncându-le departe, tare de dreptul său, fără ură, uitând trecutul odios, închină des, dar sincer, pentru sfânta Libertate şi - te pupă! O!

Eram la Lipănescu-n grădină de vreo câteva ceasuri. Uraganul entuziasmului creştea mereu, când o onoare nenchipuită

veni să-l ridice la paroxism. Prezidentul - el, în persoană! - urmat de un adiutant, veni să viziteze petrecerea noastră populară şi să spargă o oală cu poporul lui. Marele om ne zise câteva cuvinte. Era încântat de purtarea bravilor săi ploieşteni, cari au ştiut ca totdeauna să se sacrifice pentru libertate. A fost un fanatism, o furie! Oalele toate de pământ, căciulile-n sus şi „Ura! Vivat Republica!". Prezidentul a plecat, luând cu dânsul pe Stan Popescu, poliţaiul. Încet-încet, cu ultimii cârnaţi, cu ultimele fleici şi oale, se strecură şi poporul martir. Probabil cheltuiala frugalei gustări populare rămase să fie trecută în viitorul buget al Republicei.

Mi-adusei aminte că am părinţi, cari m-aşteptau, şi mă dusei degrab acasă încins cu sabia mea peste jiletcă. Răposata mama era foarte bună, dar o femeie de moda veche, un spirit reacţionar; era departe de a-nţelege importanţa politică a formelor democratice. Aflase tot ce se petrecea în oraş şi tremura de grija mea văzând că nu viu la dejun. Mi-a făcut o scenă grozavă - că de ce m-am amestecat cu derbedeii, că doresc s-o fac de râs în mahala, că vreau să grăbesc, poate, sfârşitul lui tata, care era grav bolnav; pe urmă mi-a poruncit aspru să rămân acasă. În zadar am protestat; în zadar i-am spus, arătându-i arma, că am o funcţiune publică de îndeplinit: mi-a luat sabia, pe care a aruncat-o, unde? nu ştiu, şi mi-a încuiat ghetele şi pălăria în scrin. O săptămână m-a ţinut astfel captiv, până s-a potolit primejdia. Atât mai bine! Când eu plângeam acasă de ciudă soarta ruşinoasă a săbiii mele, ce se-ntâmpla în inima Republicei?

Pe la trei şi jumătate după-amiazi, în vagoanele de material ale liniei ferate Bucureşti-Ploieşti, atunci încă-n construcţie, sosea grabnic în Republică un grozav oaspete. Ce era? Era Reacţiunea. Reacţiunea cu tot ce are ea mai oribil şi mai hidos - un batalion complet de vânători sub comanda maiorului Gorjan. Cum puseră piciorul pe pământul sacru, începură

vânătoarea după republicani. Reacţiunea căuta însă mai cu seamă pe Prezident; dar acesta, printr-o inexplicabilă coincidenţă, ieşise prin graniţa de răsărit a Republicei, bariera Bucovului, pe când Reacţiunea intrase pe graniţa de apus, bariera Rudului. În trei ceasuri de goană, vânătorii arestară mai bine de şease sute de copii ai poporului. Puşcăria şi patru hanuri, prefăcute în puşcării, gemeau de republicani. Cuminte mama! Dumnezeu s-o odihnească! Era o femeie fără multă învăţătură, dar ce prevedere politică! Dacă mă prindea Reacţiunea cu sabia la brâu!

Reacţiunea restabili cu brutalitate *statu quo ante*. Pe Prezident l-au prins călăreţii prefecturii către seară de tot, pe drumul Buzăului, dincolo de Lipia, la vreo două poşti departe de graniţele răsăritene ale Statului său. Când i-au strigat călăreţii din goană: „Stăi!" el, care era pe jos, a avut curajul să stea. Iar când l-au întrebat: „Ce făceai aici?" el a răspuns scurt: „Mă plimbam". Şi fiindcă este indiferent, când te plimbi, dacă te plimbi aşa ori aşa, l-au pus mizerabilii să se plimbe-napoi. Tot înapoi şi iar înapoi! niciodată înainte! iată deviza Reacţiunii.

Dar poliţaiul?... Ce se făcuse Stan Popescu? Se dusese să ia în posesiune jeţul lui de muşama în cancelaria poliţiei. De două zile nu dormise... Partida *la chilometru...* apoi alergă¬turile cu poporul. pe urmă festivitatea de dimineaţă la Lipănescu. entuziasmul. Se simţea zdrobit, şi era atât de plăcută răcoarea în cancelarie. O dulce aromeală, foarte naturală după atâtea emoţiuni, după atâta triumf, îi apăsa cu putere brava cerbice. Omul îşi încrucişă mânile pe biuroul său, îşi aşeză bine capul şi, gândind cu drag la viitorul tinerei Republice, adormi butuc.

Pe dânsul îl căutau mai întâi după Prezident - a cărui urmă o aflaseră şi în goana căruia porniseră călăreţii - şi l-au şi găsit. Maiorul Gorjan, dând uşa de părete, intră cu zbirii săi în

cancelarie. Polițaiul horcăie cu capul pe masă. Maiorul face patru paşi mari şi trage o puternică lovitură cu palma pe masă. Stan Popescu tresare cu ochii cârpiți.

- Cine te-a pus pe tine aici? răcneşte straşnic reacționarul.

- Boborul! răspunde foarte răguşit republicanul.

Atâta i-a trebuit Reacțiunii! Când a auzit de bobor, a turbat: l-a şi-nhățat pe Stan şi, valvârtej cu el, drept la hanul Călugărului!

Aşa s-a sfârşit cu Republica noastră! Aşa Reacțiunea a sfâşiat cea mai eroică pagină a liberalismului român!

BAIONETA INTELIGENTĂ

[GARDA CIVICĂ]

De câte ori auz zgomote de război, îmi amintesc cu pietate şi cu mândrie de acum atâţia ani trecuţi, când eram unul dintre aprigii apărători ai Independenţii. Pe vremea ultimei conflagraţiuni orientale, am servit în garda civică, - „baioneta inteligentă" - în compania din mahalaua armenească. Timpuri eroice! am de la voi frumoase amintiri! Căpitanul meu, d. Guţă Cotoi, odinioară sergent în pompieri, era un tip de haidamac, care fusese apoi, pe rând, birjar, cârciumar, binagiu, samsar de slugi, spion de poliţie, bătăuş, ş-acum, în sfârşit, urmând unei vocaţiuni irezistibile pentru viaţa politică, se declarase pe faţă pentru guvern. Era un agent propagandist rabiat - groaza cârciumarilor şi altor case publice, spaima birjarilor, lăutarilor, flaşnetarilor, alunarilor, salipgiilor şi a tuturor câţi îi picau înainte în momentele-i de arţag contra ciocoilor. Dar, aminteri, om plăcut, deştept şi vesel. Când a venit pentru prima oară să mă cheme-n serviciu, era tămâiat. Îl cunoşteam de mult - cine nu-l cunoştea în mahala pe d. Cotoi? - zic:

- Frate Guţă, te rog, pe mine să mă scuteşti; sunt slab de constituţie.

- Ei, aş! zice. Oftică rusească!... Nu se poate, dle Iancule... adică.   se poate, dacă pui om în loc.

- Atunci, pui om în loc.

- Atunci, scoate rubla.

I-am dat-o, şi d. Guţă a plecat legănându-se şi strigând:

- Trăiască ai noştri, dle Iancule!

Apoi o teribilă înjurătură: . de ciocoi! Peste vreo opt zile, m-a călcat d. Guţă iar, şi iar mi-a şters carboava, şi iar: „Trăiască şcl. ." Peste vreo cinci zile, altă rublă; pe urmă, din patru-n patru zile, regulat. Dar toate tiraniile trebuie să aibă un capăt. Am hotărât să mă revolt. Când vine d. căpitanul tun şi zice:

- Mâine ai servici.

- Neică Guţă, zic, oi avea, n-oi avea servici, nu ştiu, da' rublă ştiu că n-am, şi nici n-o să mai am de aici înainte. Scurt!

- Atunci. cum?

- Iac-aşa.

- Atunci te bag la arest.

- Să pofteşti!

- Car' va s' zică nu dai rubla?

- Nu pot.

- Bine.

Şi a plecat supărat, înjurând strajnic pe ciocoi. A doua zi, dis-de-dimineaţă, am auzit goarna, m-am îmbrăcat repede şi m-am dus la companie: am luat o puşcă bătrână, care clănţănea din toate încheieturile când umblam; mi-am încins centuronul cu patrontaşul peste palton, şi am plecat prin lapoviţă cu cârdul companiei. Un comisar de poliţie ne-a dus în şireag pe Podul Mogoşoaii - era parada Bobotezii. Mai târziu când a venit şi căpitanul şi m-a văzut, el care mă credea un laş incapabil de a purta o armă, a rămas încremenit:

- Bravos, dle Iancule! mă lucraşi car' va s' zică?. Da' nu face nimica! Trăiască ai noştri!. de ciocoi!

După ce a dat câteva târcoale în faţa companiei, a venit iar la mine, m-a tras la o parte şi, foarte discret, mi-a duhnit la ureche:

- Dle Iancule, nu face pentru d-ta să stai între boccii. Dă-mi o jumat' de rublă şi du-te acasă.

- N-am nici sfanţ, nene Guţă, zic eu tare, ca să m-auză cocoanele înghesuite pe trotoar la spatele şireagului nostru.

Dar d. căpitan se-nţepeneşte-n călcâie şi, ca să-mi acopere glasul, strigă răguşit din fundul bojocilor:

- Cumpanie. drepţi!

În acelaşi moment, s-aud venind din susul stradei nişte huiduituri zguduitoare. Ce era? Cine ştie cine prinsese un câne jigărit de mahala, îi legase o tinichea de coadă şi-l aruncase în mijlocul stradei, să-l dea garda-n tărbacă, după o veche datină consacrată a acestei instituţiuni urbane. Apucat între cele două şiruri de bravi, cari aveau la spate câte un zid de lume; aiurit de huiduituri, de ameninţările puştilor şi de loviturile tinichelii, nenorocitul animal fugea făcând nişte salturi nebuneşti şi chelălăind într-un chip infernal, pe când garda şi publicul făceau un haz nespus. A trecut pe dinaintea noastră ca o vedenie himerică. Încă târziu se auzeau în depărtare huiduituri tocmai pe la Piaţa Teatrului.

Noi eram companie de elită. Eu stam postat peste drum de Creţulescu, aproape de Palat, între doi armeni foarte borţoşi, unul basmangiu pe Podul Târgului-de-afară, şi altul fabricant de cafea măcinată şi alte mirodenii în Caimata. Acesta-şi pusese de degrabă paltonul peste şorţul cu care se acoperea când măcina martinică, şi şorţul era cu o palmă mai lung decât poalele paltonului, care se mai scurtase o schioapă din pricina centuronului încheiat sub burtă. Cafegiului, răzbit de frig, îi curgea nasul enorm plin de guturai, şi, om curat ca toţi armenii, mă ruga din când în când să-i ţiu puşca: s-apleca din greu, îşi ridica şorţul şi se ştergea la nas. După aceea, când îşi lua puşca-napoi, foarte politicos:

- Mersîm... Am aut noroc; dacă nu am uitat şorţu pa mine, cu ce m-am şters la nas?

De atunci, n-am mai băut cafea cu caimac! În sfârşit, iată că se-ntorc înapoi spre Palat trăsurile oficiale. Strigam încă ura, când trecea pe dinaintea noastră escadronul de suită. Jandarmii mândri, cu săbiile scoase, se uitau, pe sub cozorocul chiverelor, la compania noastră, mai ales la mine şi la armenii mei, cu un zâmbet aşa de ciudat, încât am aplecat ochii-n pământ şi, din ceasul acela, mi-am promis să fac toate sacri¬ficiile pentru a mă scuti pe viitor de o aşa penibilă situaţie. Am alergat la d. Cotoi şi, după multă tocmeală, ne-am ajuns: două ruble pe lună şi să mă lase-n pace. I-am dat una înainte şi apoi câte una la fiecare cinsprezece zile. Am servit regulat patriei, spre deplina mulţumire a comandantului meu, până la desfiinţarea gardei. Şi o dovadă că am fost un brav e că d. căpitan a venit odată la mine foarte bine dispus şi mi-a zis:

- Dle Iancule, să ştii că acuma ne-mparte şi noă, la garda naţională, dicorăţii pentru apărarea Independenţii; să ştii că te pui pe listă.

Eu, înţelegând unde vrea să m-aducă d. Guţă, i-am răspuns că eu n-am pretenţie. am luptat aşa, de dragul liberarilor. Dar d. Guţă:

- Trăiască ai noştri, dle Iancule!. de ciocoi! Da' nu se poate! să dau la toţi bocciii şi mitocanii dicorăţii şi tocmai d-tale să nu-ţi dau! nu face! Eu ştiu că te trec pe listă.

- Nu mă trece, că cine ştie cât costă. acu sunt cam tinichea.

- Ce să coste? un moft. Facem noi pentru d-ta.

Pe urmă mi-a cerut o jumătate de pol, pe urmă i-am dat o rublă şi pe urmă ne-am ajuns cu o rublă şi jumătate. M-a încasat şi m-a trecut la portofel. Peste vreo câteva zile după desfiinţarea gărzii, m-am întâlnit cu d. Guţă - îl făcuseră perceptor, şi era foarte vesel! L-am întrebat în glumă:

- Nene Guţă, ce se mai aude cu decoraţia mea?

- . Care dicoraţie?.

- Aia. nu ții minte?. o rublă şi jumătate.

- Dracu să-i ştie, dle Iancule, ce-a făcutără ăia de la comenduire, că eu le-am trimes de atunci listele; dar acolo e acuma un balamuc cu predarea armelor! Cică s-a furatără sumedenie.

- Se prea poate, nene Guță; în vreme de război câte arme nu se prăpădesc!

- Poate la alte cumpănii să se fi făcut vrun abuz; dar la noi, nu-mi vine să crez. Ei! da' nu face nimica. Trăiască ai noştri, dle Iancule!. de ciocoi!

Astfel, din pricina unei neglijențe a comenduirii am rămas nedecorat, după ce am luptat atâta! Asta nu e drept! mi-am zis. Sunt sigur că lui Sarchiz cafegiul i-a dat. M-am dus să-l văz. L-am găsit tot cu şorțul cunoscut şi cu guturaiul cel vechi; amesteca martinică cu rio ca să facă moca. Din vorbă-n vorbă, zic eu, ascunzând cât puteam mai bine sentimentul de invidie:

- Dumitale cum ți-a dat decorație, frate Sarchiz, şi mie nu? că eu încai am plătit înainte.

- Aşa am aut orbă... Când ne-a aduce dicorație, platim... Ne-a adus dicorație, am platit.

- Aşa.? zic eu domirit.

- Bei un cafe proaspăt?... să-ți fac un gingirlie...

- Nu, nene Sarchiz, mersîm; nu mai metahirisesc de mult cafea cu caimac!

JUSTIȚIE

Judele de ocol — Care va să zică, d-ta Leanca văduva, comersantă de băuturi spirtoase.

Leanca — La Hanu-Dracului...

Ju d. — Știu... Lasă-mă să-ntreb.

Leanca — Plătim licența, domn'judecător...

Prevenitul — Oleo!

Ju d. — Tăcere!

Leanca — ... E păcat pentru mine, domn'judecător...

Ju d. — Lasă-mă să te-ntreb.

Leanca — Te las...

Ju d. — Care va să zică, d-ta Leanca văduva, comersantă de băuturi spirtoase, ce reclami de la prevenitul Iancu Zugravu?

Leanca (cu emoțiune treptată) - Eu, să trăiți, saru'mâna, domn'judecător, eu sunt o fomeie sârmană, Dumnezeu mă știe cum mă chinuiesc pentru o pâine. De-aia și pusesem de gând de la Sfântu Gheorghe să las prăvălia, care nu mai poate omul de atâtea angarale pentru ca să mai mănânce o bucățică de pâine, și nu ne mai dă mâna să plătim licența.

Prevenitul — Licența o plătește domn'Mitică.

Leanca — Domn'Mitică?... să fie al dracului care minte?

Ju d. — Tăcere! Nimini n-are voie să vorbească până nu-l întreb eu.

Leanca — Dacă zice dumnealui că domn' Mitică!... Eu, domn'judecător, săru'mâna, poci să jur că sunt curată la sufletul meu!

Ju d. — Nu e vorba de asta!. Spune cum s-au petrecut lucrurile şi ce reclami de la prevenit?

Leanca — Eu, domn'judecător, reclam, pardon, onoarea mea, care m-a-njurat, şi clondirul cu trei chile de mastică prima, care venisem tomn-atunci cu birja de la domn' Marinescu Bragadiru din piaţă, încă chiar domn' Tomiţa zicea să-l iau în birje.

Ju d. — Pe cine să iei în birje?

Leanca — Clondirul... că zicea...

Ju d. — Cine zicea?

Leanca — Domn' Toma... se sparge...

Ju d. — Cine se sparge?

Leanca — Clondirul, domn'judecător!

Ju d. (impacietat) — Femeie, ce tot bârâi?. Răspunde odată lămurit la ce te-ntreb eu! Ce pretinzi d-ta acuma de la prevenit?

Leanca (cu volubilitate) — Onoarea mea, domn'judecător, care m-a-njurat dumnealui, pardon facu-ţi şi dregu-ţi, şi mi-a spart clondirul, că nu vrea să-mi plătească. (cu obidă) Că eu sunt o fomeie sârmană, şi e păcat! vine dumnealui gol puşcă şi bea până se face tun, şi pe urmă, dacă am vrut să chem vardistul, dumnealui zice că mă sulemeneşte cu chinoroz şi vrea s-o tulească, ş-a căzut peste tarabă şi s-a făcut praf!

Ju d. — Ce s-a făcut praf?

Leanca — Clondirul cu mastică; şi pe urmă vrea să fugă.

Ju d. — Cine?

Leanca — Dumnealui.

Ju d. — Ei, ce pretinzi?

Leanca — Onoarea mea şi trei chile de mastică prima...

Ju d. — Bine; şezi şi taci.

Leanca — Care vine dumnealui...

Jud. — Taci!

Leanca — Tac, da'...

Jud. — Taci odată!

Leanca — Am tăcut.

Jud. — Iancu Zugravu! Ce ai d-ta să răspunzi la pretențiile reclamantei?

Prevenitul (e afumat şi pronunță foarte îngălat) — Eu, domnule judecător, dumneaei zice, pardon, iar ai venit, mă porcule? că dumneaei n-are niciodată o politică vizavi de muşterii. Eu zic. daca domn' Mitică.

Jud. — Cine-i domn' Mitică?

Leanca — Domn'judecător, uite, săru' mâna, ş-acuma e beat.

Jud. — Taci! nu te-ntreb pe d-ta. (către prevenit) Cine-i domn' Mitică?

Prev. — Domn' Mitică?... nu-l cunoşti pe domn' Mitică? (râzând ironic) al dracului domn' Mitică!

Jud. — Vorbeşte serios! Cine-i domn' Mitică?

Prev. — Care va să zică, domn' Mitică de la pricepție. (Cu un zâmbet de fină intenție) Pricepi dumneatale acuşica cum vine vorba noastră (face cu ochiul).

Jud. — Ce-are-a face domn' Mitică?

Prev. — Dacă i-a plătit licența.

Leanca — Să fie-al drac...

Jud. — Taci! (prevenitului) Nu e vorba de licență, e vorba de clondirul cu mastică.

Prev. — A căzut de pe tejghea, domn'judecător; era pe margine.

Jud. — Cine l-a-mpins?

Prev. — Piaza rea, fincă zicea că cheamă vardistul... Eu nu vream, că sunt comersant.

Leanca (dându-i cu tifla) — Comersant de piei de cloşcă.

Jud. — Te invit să fii cuviincioasă aici! aici nu-i permis să dai cu tifla!

Prev. (vesel) — Bravos, domn'judecător! ai văzut şi dumneatale acuşica ce pramatie e dumneei?

Jud. — Nu-ţi permit să fii necuviincios aici!... (aspru) m-ai înţeles?

Leanca (veselă) — Hahaha! bravos, domn' judecător!... să spuie ce comerţ învârteşte.

Jud. (mai aspru) — Taci, că te dau afară!

Prev. — Hahahaha! Brav...

Jud. (foarte aspru) — Răspunde! ce comerţ faci d-ta?

Prev. — Am fost zugrav de case român, domn' judecător. Dac-am văzut că mă omoară concurenţa străinilor, am deschis tombolă cu obiecte la Moşi.

Jud. — Da de chinoroz cum a venit vorba?

Prev. — Am vrut numai s-o speriu c-o stric (face cu ochiul) pardon, la ficsonomia obrazului.

Leanca — Să mă sperii? N-ai venit odată cu căciula umplută cu chinoroz.?

Prev. — Las-o p-aia! aia-i altă căciulă! (judelui) Aia a fost la politică. nu-nţelege dumneei. fomeie.

Jud. — Bine, toate bune, dar de ce vii beat la judecătorie?

Prev. (obidit) - Daca n-am aminteri coraj, domn' judecător!.

Jud. — Destul.

(Condamnă pe prevenitul Iancu Zugravu la şapte lei despăgubire civilă şi doi lei cheltuieli de judecată.)

Leanca — Da', domn' judecător, onoarea mea, săru' mâna, nereperată, cum rămâne?

Prev. (maliţios) — Las' că ţi-o reperează domn' Mitică!

ART. 214

I

Un biurou de avocat. Ora 9 dimineaţa.

Avocatul, un licenţiat începător, stă la biuroul său, studiind nişte hârtii.

O cocoană intră urmată de un tânăr.

Cocoana este îmbrăcată, cum purtau înainte vreme mahala¬gioaicele, cu barej havai legată la cap, rochie şi pieptar de lână de aceeaşi coloare, şi un tărtănaş conabiu, făcut cu igliţa; în mâni, mânuşi de imitaţie de mătase fără deşte. E o femeie de vreo cinzeci de ani destul de bine ţinută; cam prea dreasă la obraz; sprâncenele ca nişte lipitori; dinţii cam negriţi de ristic şi de tutun; foarte veselă şi vioaie, vorbeşte şi gesticulează degajat, chiar cu multă volubilitate şi cu o figură plină de expresie. Tânărul are aerul unui impiegat de minister; redingotă de camgarn la trei butoni, cravată strigătoare, pantaloni de coloarea oului de raţă leşească şi pălărie cilindru. El urmează cu încredere pe femeie, care intră cu pasul hotărât.

Cocoana - Las' că-i spui eu tot lu' domnu avucatu. (înaintează spre biurou.) Bonjur. Mă recomand Tarsiţa Popeasca, văduva lui priotul Sava de la Caimata, care a dărâmat-o Pache, când a făcut bulivardu ăl nou, şi fiu-meu, Lae Popescu.

Avocatul - Poftiţi, luaţi loc.

Cocoana - Mersi!

Tânărul - Mersi! (şed.)

Cocoana (scoate o tabachere, din aceasta o ţigaretă militară, pe care o pune în gură. Avocatul îi oferă chibrituri; ea aprinde ţigareta; trage de două-trei ori, şi, dând fumul pe nas) — Uite la ce-am venitără noi la dumneata, care ne-a recomandat o prietină a noastră, finc-a avut şi dumneei o chestie (face cu ochiul râzând şi arătând pe Lae, care se uită la lucrurile din biuroul avocatului de jur împrejur şi-n tavan la policandru), tot într-o pricină, de par egzamplu acuma, vine vorba; şi zice: du-te negreşit la dumnealui, că-ţi face dumnealui treaba.

Avocatul - Care cocoană, mă rog?

Cocoana - Miţa...

Avocatul - Care Miţa...?

Cocoana (râzând, dând fum pe nas şi făcând cu ochiul) - Ei! nu te mai face acu. Miţa, de! care ai devorţat-o dumneata.

Avocatu l - .?

Cocoana - Care ai devorţat-o dumneata de Pricopoiu de la Ciulniţa.

Avocatul (după o prefăcută sforţare a memoriei) — A! madam Zaharidi.

Cocoana - Ei, da! aşa te-nvaţă... Zaharidina... (se apleacă la urechea avocatului şi-i şopteşte ceva râzând cu multă intenţie. Avocatul zâmbeşte cam sfiindu-se de atâta apropiere. Cocoana se retrage repede de la urechea lui şi pune graţios trei deşte de la mâna stângă peste buze.) U! pardon. oi fi mirosind!. Am gustat de dimineaţă nişte anghelică de casă. Nu ştiu ce purdalnicu îmi venea de cum m-am scultat, pardon, de la stomac!. (cu aceeaşi mişcare graţioasă, se apasă cu cele trei deşte la lingurea făcând ceea ce se zice pe franţuzeşte *unepetite moue degoutee.)*

Avocatul - Ei! şi afacerea dv.!...

Tâ nărul (aplecând ochii din tavan) — E pentru...

Cocoana (după ce şi-a aprins o ţigaretă) —Las' să spui eu. (Către avocat) Eu i-am spus: Lae, nu face pentru tine; dar el,

amurezat. n-ai ce-i face! nu şi nu! că se omoară, dacă nu-l las. (Către Lae) Ai văzut acu, mangafache! (Către avocat, cu blândă filosofie) Furia tinereţii... n-ai ce-i face! asta e al tinerilor dat. (Iar s-apleacă la urechea avocatului şi-i şopteşte cu multă intenţie şi sclipind din ochi. Avocatul iar evită contactul. Cocoana iar face mişcarea-i graţioasă.) U! Anghelica, bat-o focu! (Apoi iar s-apasă la lingurea.)

Avocatul - În sfârşit... în sfârşit, cum stă chestia?

Cocoana - El... Lae...

Tânărul - Lasă-mă, mamiţo, să spui eu.

Cocoana - Ei! poftim, spune. (Fumează şi se uită şi ea la policandru.)

Tânărul - Eu vreau să dau divorţ...

Avocatul - Eşti însurat de curând...

Cocoana - De...

Tânărul - Lasă-mă, mamiţo! ce? eu sunt prost? (Către avocat) De trei ani.

Avocatul - Aveţi copii?

Cocoana - Ei, aş! unde poate aia să facă? (Se dă la urechea avocatului.)

(Avocatul se scoală repede-n picioare şi se duce-ntr-un colţ al biuroului, unde s-apleacă puţin asupra unui castronaş cu nisip.)

Cocoana (care i-a urmărit mişcarea) — Ai şi d-ta de dimineaţă arsuri la stomac; să-mi dai o sticluţă, să-ţi aduc şi dumitale niţică anghelică. de casă.

Avocatul (coborând înapoi la biurou, ştergându-se la gură cu batista; către tânărul client) — Şi ce motive putem invoca?

Tânărul — Nu-mi mai convine, domnule, pentru ca să trăiesc cu dumneei.

Avo catul - Apoi asta nu-i un motiv... Trebuiesc motive.

Cocoana - Parcă dumneatale ce treabă ai? să le găseşti! Nu mai vrea să trăiască cu ea şi pace bună! bărbat e! de unde nu, îşi ia căciula şi pleacă. Iaca.

Avocatul - Bine, pleacă; dar femeia îl urmează, trebuie, are chiar datoria să-l urmeze.

Cocoana - Să poftească!... Iacă-i vine lui pofta să meargă unde a-nţărcat mutu iapa, tocma colo unde tot spune la „Universul" că se bate, zice, cu englezii... boierii ăia (râzând), ce fel de boieri ai dracului or fi şi ăia! încinşi cu tei ca la Fefelei! (râzând crescendo) Să meargă după el!... să vază ea pe dracu!... război e ala, ce? te joci, ţaţo? nu-i caută că e fata lui popa Petcu! (Râde cu multă poftă; s-apleacă s-apuce de gât pe avocat şi să-l tragă cu urechea la gura ei. Avocatul face la vreme o mişcare inteligentă şi scapă. Ea face mişcarea ei graţioasă cu trei deşte, întâi pe buze, apoi la stomac.) Ei! Da, uitasem!. Anghelica!. Da' (închide ochiul stâng şi cu un zâmbet plin de intenţie) ai înţelegut unde bate vorba Tarsiţii priotesii! (Face mare haz şi fumează cu multă poftă.)

Avocatul - Lasă, te rog, cocoană; lasă-l pe dumnealui să răspunză la întrebări; altfel nu pot sezisa speţa. (Către tânărul) Mă rog, să vedem. Ce plângeri pozitive şi întemeiate pe probe putem s-aducem contra soţiei noastre?

Cocoana - Berechet!

Avocatul - Cum?

Cocoana - Cu martori.

Avocatul - Ce-or să spuie, de exemplu, martorii?

Cocoana - Ei, bravos! dumneata ce treabă ai? să-i înveţi ce să spuie. Martori găsim noi.

Tânărul - Mai întâi, domnule avocat, eu vreau să dau divorţ fiindcă n-o mai iubesc pe dumneei.

Avocatul - Dar dacă dumneei te iubeşte pe dumneata?

Cocoana (pufnind) — Em... p'! (Face din buze un zgomot onomatopeic.)

Tânărul - Şi e luxoasă... şi...

Avocatul - Da, amice, te cred; dar astea nu sunt motive.

Cocoana - Jur eu ca mama lui!

Avocatu l - E m . p ' ! (Face acelaşi zgomot din buze ca preoteasa mai sus; apoi către tânărul) Putem să dovedim un adulteriu? înţelegeţi ce va să zică un adulteriu.

Cocoana - Ştii că mi-ai plăcut aici?

Avocatul - Apoi nu e aşa, cocoană. Ştii cât e de greu să stabileşti elementele pentru proba legală a adulteriului?

Cocoana - Ei, bravos! (Se repede râzând la urechea avocatului; acesta se dă degrabă într-o parte. Mişcarea graţioasă a cocoanii.)

Tânărul - Dumneei, domnule avocat, am martori, umblă toată ziulica pe la tanti ale dumneei; ştiu eu ce face dumneei pe la tanti ale dumneei? că dumneei are vreo patru tanti.

Cocoana - Olio! ce spui, ţaţo? nu zici cinci?... ba încă şase! (volubil) pe Răduleasca, pe Popeasca, pe Ioneasca, pe Otopeanca, pe Hurdubiloaia, pe Popeasca ailaltă a lui Mache al popii Zamfirache, de-i mai zice şi Ampotrofagu, că a băgat spaima în maala! uite aşa umbla cu patacele şi cu basamacu-n cap, când fu la alegeri, de-a spart capu lu' bietu Guţă Băncuţă (cu volubilitate crescândă), fiincă nu vrea să fie cu oţii ăştia, de-a venitără la putere, fi-s-ar fi stârpit sămânţa de liberali! auzi liberali! să nenorocească o lume de se hrănea.

Avocatul (plictisit) — Ţţ!... Ce-are aface acuma politica?

Tânărul (rugător) — Lasă, mamă!

Avocatul - Lasă, cocoană!

Cocoana (cu forţă) — Nu las! nu vreau să las! (trântind ţigareta în scrumieră şi, foarte sentimentală, obidindu-se treptat până la lacrimi) că daca nu am mai avut alţi copii, şi să-l văz nenorocit, care numa pe el îl am!... (Îşi suflă foarte zgomotos nasul, apoi îşi şterge ochii şi aprinde ţigareta.)

Avocatul - E vorba dar de a proba că lipseşte de la cea mai sacră datorie conjugală, daca.

Cocoana - Apoi ai cunoscut-o dumneata pe mă-sa ce pramatie, ce catifea? (Se dă la ureche fără succes; apoi, pufnind de râs.)

M-ai înțelegut, care va să zică? (Taie cu mâna dreaptă de două-trei ori aerul în mişcări scurte şi dese, bleojdind buzele, pufnind din nări şi ținând închis ochiul stâng - semnul unei idei superlative.)

Avocatul - Mai rămâne să găsim altceva... Te insultă vreodată?

Tânărul - Aplică, domnule, totdeauna aşa vorbe triveale, care nu aş putea pentru ca să vi le zic în persoană în prezența mamiții.

Cocoana (se repede la ureche iar fără mult succes; apoi, râzând, către avocat) — Destul!

Tânărul — Şi, pe urmă, să vă spun drept... nu-mi mai dă nici mâna pentru ca să țiu o nevastă fără zestre.

Avocatul - N-ai luat zestre?

Cocoana - Zestre, de la cine? de la popa Petcu?... să-i rămâie clironomie, când o muri bețivul, căldăruşa şi datoriile de la „Moartea Vânătorului", unde bea toată ziua şi toată noaptea pe catastif şi joacă tabinet cu ginere-său şi cu alți spânzurați... cu ginere-său, de! cu Tache Hengheru, care are antipriză de flaşnete în Popa Tatu şi iarna vicleimuri cu olteni!

Tânărul — Lasă, mamițo!... Nu-mi mai dă mâna pentru ca să țiu nevastă fără zestre; mai ales că a fost o nenorocire acu, cu ocazia bugetului, care am devenit suprimat pe întâi aprilie.

Avocatul - Şi ce salariu aveați?

Cocoana - Marea cu sarea! Avea şi el o sută cinzeci de lei pe lună. şi l-a suplimatără; cu o sută cinzeci de lei a lui o să se procopsească Statul! În mațe să le stea ăi o sută cinzeci de franci! l-a suplimatără, că l-a-nsemnat Ampotrofagu, suplima-le-ar Dumnezeu luminițele ochişorilor din cap, s-ajung să-i văz orbeți pe toți, cu mânuşița întinsă pe strada Clemenții la colțul lu' Butculescu! L-a supl.

Un fecior (intră şi, întrerupând imprecațiunea mamei) — Conaşule, poftiți la dejun.

Avocatul (se scoală) — În sfârşit, mai veniţi în zilele astea pe la mine; ne vom mai consulta; poate să găsim ceva. A! nu cumva ai vreo scrisoare de la soţia dumitale?.

Cocoana - Hehei! câte! de când trata amor (iar la ureche; dar avocatul e prea nalt şi cocoana nu-l ajunge din picioare.)

Tânărul - Ba, am vreo trei, de când eram astă-toamnă cu domnul inspector trimis în anchetă în Dobrogea. Am stat vreo trei săptămâni, şi dumneei era straşnic de supărată că nu-i trimiteam mereu parale.

Avocatul (ca având o idee luminoasă) — Bravo! vino mâne-poimâne dimineaţa cu scrisorile. poate să avem şansă. cine ştie? poate să avem mare şansă!

Feciorul (intrând iar) — Conaşule, se răceşte.

(Avocatul, mânând pe cei doi clienţi cu binişorul până la uşe, îi scoate afară din biurou; în vestibul, cocoana, râzând, vrea să-i spuie ceva la ureche; avocatul o depărtează şi apucă spre sufragerie. - Cocoana pleacă făcând cu ochiul.)

Tâ nărul (urmând-o şi netezindu-şi jobenul cu mâneca) — Stai, mamiţo, nu aşa iute!

II

Acelaşi biurou de avocat. În aceeaşi zi, orele patru d.a.

Avocatul intră cu servieta subsuoară, urmat de fecior.

Avocatul — Afară de ăştia nu m-a mai căutat nimeni?

Fe c i o r u l (gândindu-se mai bine) — Ba da, conaşule, un popă şi-o damă tânără; a zis popa că vine mai târziu.

(S-aude soneria zbârnâind cu insistenţă.)

Avocatul - Vezi cine e.

(Feciorul aleargă, Avocatul s-aşază la biurou, îşi desface servieta şi deschide un dosar.

Un popă venerabil intră. E un om de vreo şaizeci şi cinci de ani; barbă şi păr mai mult albe; faţa foarte roşie mai ales la pomete şi alte

proeminențe; ochii spălăciți, albaştri, dulci şi lăcrimoşi. Poartă în mâna dreaptă baston înalt negru cu măciulie de os alb; mâna stângă o ține în buzunarul giubelii; cu toate că părintele păşeşte cu multă metodă aplecându-se-ntr-o parte, tot se denunță aproape sigur unui ochi deprins că mâna stângă a părintelui, disimulată sub giubea, duce o greutate considerabilă.

În urma părintelui, o tânără persoană, ca de vreo optsprezece ani: o frumusețe de fată; ochi verzui mari, sub gene şi sprâncene negre ca şi părul buclat al capului; naltă şi mlădioasă, mergând, pare că pluteşte - *la grâce plus belle encore que la beaute.* E foarte cochet îmbrăcată: o pălărie de pâslă în tricorn, de coloare *gris-fer,* tivită pe margini cu şiret de fir, ca şi manteluța de aceeaşi coloare - şic de tot.)

Avocatu 1 - Blagosloveşte, părințele.

Popa - Domnul, taică!

Avocatu 1 - Ia poftiți, luați loc.

Tân ăra — Mersi.

(Părintele şi tânăra se aşază lângă biurou în fața avocatului. Părintele se aşază, cu metodă, aşa că ajunge cu mâna stângă la potrivită distanță ca să poată lăsa binişor jos pe covor sarcina purtată pe sub giubea. Şezând jos părintele, poalele giubelii se dau într-o parte, aşa că jos lângă scaun se vede acum bine ce ținuse părintele-n mână: o legătură de basma roşie cadrilată în stil scoțian. Legătura stă țapănă-n picioare într-o formă conopiramidală prelungă şi coronată cu două funde-nnodate-n cruciş - o siluetă foarte zveltă.)

Avocatu 1 (care priveşte adânc şi foarte distrat la tânăra persoană) — Dv. sunteți fiica părintelui, domnişoară?

Tânăra — Nu sunt domnişoară, domnule...

Po pa (cu duios regret patern şi foarte răguşit) — Nu mai e de trei ani domnişoară, biata fată!. s-a dus de mult bunul ei!. Acu încă, gândim, dacă o vrea Maica Precista, să devorțăm.

Avocatu 1 (care priveşte cu multă stăruință la tânăra clientă, fără s-asculte îndestul vorbele părintelui) — Damă, care va să zică?. damă?

Tân ăra — Da, domnule, damă.

(Părintele se uită la legătură, să vază dacă şade bine; legătura îşi ţine mândră fundele-n sus.)

Avocatul — Aşa tânără!... De câţi ani, doamna mea?

Tânăra — Am împlinit optsprezece ani la două dechem¬vrie trecute.

Avocatul (din ce în ce mai dus) — La două dechemvrie!... Aşa tânără!!

Popa — La sfântul prooroc Avacum.

Avocatul (şi mai dus) — Avacum!... Aşa tânără!

Tânăra (tristă) — ... şi fără noroc!

Avocatul — Fără noroc! dumneata?...

Popa — Uite, ea! Dacă n-a vrut Maica Domnului!

Tânăra — De-aia am venitără la dumneatale. (Roşeşte.)

Avocatul (fericit) — La mine...

Popa — Pentru ca s-o devorţezi.

Avocatul — O divorţez.

Popa — Şi helbet! cunoaştem şi noi filotimia obrazului. Al dracului am răguşit. sfintele sărbători!.

Avocatul - Slujbă multă...

Popa - Al dracului. Şi lumânările proaste. fac fum.

Avocatul — Părinte, nu luaţi o cafea?... Doamna nu ia o dulceaţă, bonboane?

Tânăra — Mersi... (Roşeşte.)

Popa — Ba, dac-ai fi bun, mai bine un pahar de vinişor; mâncai nişte afurisiţi de ţâri.

(Avocatul sună. Feciorul intră; apoi, după ce a primit de la stăpân un ordin discret, iese.)

Avocatul - Dar, pardon, am uitat să întreb cum se numeşte doamna.

Tânăra - Acriviţa Popescu. (Roşeşte.)

Avocatul - Acriviţa?! Frumos nume... Acriviţa!

(Feciorul intră cu o tavă, pe care poartă o sticlă de vin, pahare, apă şi dulceaţă. Avocatul se scoală, apropie un gheridon lângă biurou între părinte şi tânăra clientă. Feciorul aşază pe gheridon tava şi, la un semn al stăpânului, se duce. Avocatul serveşte părintelui un pahar de vin şi damei dulceaţă.)

Părintele (punând mâna pe pahar) — Nu-i vorba, am mai băut un păhărel; fusei adineaori pe la Hanu Roşu, de gustai un pelin (se uită iar la legătură) la Bărăţie. la Andrei, de!

Avocatul — A!... la Andrei...

Popa — Luai de probă pentru casă vreo trei chile. (Iar se uită la legătură.)

Tânăra (după ce a luat dulceaţă şi a băut puţină apă, se caută să-şi găsească batista) — A! mi-am uitat batista. (Roşeşte.)

Avocatul (scoate pe a lui neatinsă din buzunarul redingotei şi o dă clientei) — Poftiţi, doamnă.

Tânăra (ia batista, se şterge la guriţă; apoi dând-o înapoi) - Opoponax?

Avocatul — Da, parfumul meu favorit.

Tânăra — Ş-al meu! (Roşeşte.)

Avocatul (încântat) — Ş-al dumitale!... (Se apropie mai tare de ea şi o priveşte adânc, punând apăsat batista pe buzele lui.)

Părintele (care a băut paharul) — Straşnic vinişor, taică! (Îşi mai toarnă un pahar.)

(Pe când avocatul pledează cu multă volubilitate foarte încet şi de aproape Acriviţii, şi dânsa se face din ce în ce mai roşie la obraz fără să răspundă, părintele scoate din buzunar un ţâr; pe urmă ia de pe masă un *presse-papier,* care reprezintă bustul lui Ciceron în bronz; ţine ţârul de coadă, culcat pe marginea biuroului şi-l bate bine cu capul bustului, să-l frăgezească.)

Avocatul (mai tare, aşa încât se aude) — ... care merită a fi fericită!

Tânăra — Eu fericită? (Roşeşte.)

Părintele (la al treilea pahar) — Straşnic vinişor!

Avocatul — Aşadar, să vedem ce motive putem invoca.

Părin tele — Ce motive? ce motive? Iacă, o despart eu, că-i sunt tată, şi pace bună! nu mai vreau s-o las să trăiască cu un pârlit (goleşte paharul), cu un fecior de...

Avocatul (turnându-i încă un pahar) — Apoi, nu merge aşa, părințele. Trebuie să găsim motive şi (cu hotărâre) le vom găsi! trebuie să le găsim.

Părintele — Găseşte-le, taică! de ce eşti dumneata avucat?

Avocatul (sună nervos; feciorul intră) — Stăi la uşe; să nu intre nimeni fără să m-anunți. (şi mai nervos) Ai înțeles?

Feciorul — Am înțeles. (Iese.)

Avocatul (către tânăra) — Să vedem... (ia un scaun şi se aşază, cam cu spatele la părintele, şi cât permit genuchii mai aproape, față-n față de clientă, care roşeşte tare. Părintele bate cu bustul oratorului alt țâr.) Să vedem. Se poartă nedelicat cu d-ta?

Tânăra — Prea nedelicat...

Avocatul — Te insultă vreodată?

Tânăra — Numa o dată?

Popa — O-njură de părinți.

Avocatul — Mizerabilul! Față cu martori?

Popa — Nu! În particuler. zice că e-n glumă. Ce fel de glumă?... vorba aia: glumă-glumă... (Goleşte paharul.)

Avocatul— A părăsit, vreodată domiciliul conjugal?

Tânăra — De câte ori!... Mergea p-afară... zicea că cu inspectorul. când era în slujbă.

Avocatul — Când era în slujbă?... Acuma nu mai e?

Popa — Acum l-a luat dracul! l-a suplimatără. de la Paşti!

Tânăra — Odată, astă-toamnă, m-a lăsat fără un santim acasă şi a stat vreo trei săptămâni în Dobrogea; i-am scris de zece ori şi nici nu mi-a răspuns.

Avocatul — ... În Dobrogea?

Tânăra — Şi, toată ziua şi toată noaptea, la Berăria Cooperativă, cu actori şi. cu actrițe!

Avocatu l —Şi. am uitat. cum îl cheamă pe bărbatul dumitale?

Tânăra — Lae Popescu!

Avocatul — Lae Popescu!

Popa — Feciorul Tarsiţii Popeaschii, văduva lui Popa Sava de la Caimata, care a dărâmat-o răposatul Pache, Dumnezeu să-l ierte! când a făcut bulivardu ăl nou.

Avocatul (foarte vesel) — Doamnă, afacerea dumitale e ca şi terminată; motivul este găsit! eşti ca şi divorţată; îţi dau parola mea de onoare. (Se apropie şi-i spune ceva foarte încet, cu multă căldură.)

Clienta (roşind grozav, şopteşte) — Mersi!

(Se aude un zgomot afară şi râsete. Feciorul intră şi spune o vorbă stăpânului.)

Avocatul (repede către părintele şi către tânăra clientă) — Părinte, doamnă, vă rog, iute treceţi dincoace în salon! iute, vă rog! e cineva care are o afacere.

(Părintele s-apleacă, îşi ia legătura, se ridică de pe scaun; asemenea şi tânăra; părintele trece întâi, apoi tânăra condusă la braţ foarte strâns de avocatul. Când acesta închide după ei uşa salonului, se deschide uşa biuroului şi apare coana Tarsiţa, urmată de fiu-său, Lae. Cocoana e şi mai veselă ca dimineaţa.)

III

Cocoana — Eu sunt şi cu mine, ţaţo! Bonjur!

Lae — Bonjur!

Avocatul — Bine c-aţi venit! vă aşteptam; chiar acu am pomenit de dv.

Cocoana — Să mă-ngropi!... De-aia sughiţam eu adinea¬ori! (S-apleacă la urechea avocatului, îi şopteşte ceva şi râde; după ce i-a vorbit, îi duhneşte în faţă.) Aşa-i că acu nu mai miros?... Vezi...

de dimineață, pe stomacul gol. se simte. Ei! ce ne facem?. Băiatul n-a găsit scrisorile alea. pesemne că i le-a furat dumneei.

(Se aud în salon bufnituri înfundate parc-ar pisăgi cineva ceva, pe o masă.)

Lae — E capabelă!

Avocatul — Cocoană, nu mai este nici o nevoie de scrisori, am găsit eu alt motiv mai puternic decât toate. Afacerea fiului d-tale este ca şi terminată; e ca şi divorțat, pot să-ți dau parola mea de onoare. (râzând) Ce-mi dai?

Cocoana (s-apleacă la ureche; avocatul se fereşte) — Parol! să mor! (Râde tare, îşi udă pe buză buricul degetului mare de la mâna dreaptă şi-l arată-n sus.)

Avocatul (către Lae) — Mă rog, d-ta eşti un caraghios? (Cocoana râde.)

Lae — Cum, domnule?

Avocatul — Lasă-mă să isprăvesc!... eşti un caraghios, ori eşti serios hotărât să te desparți?

Lae — Serios, domnule!

(Se aud bufnituri pe masă în salon.)

Avocatul (foarte nervos) — Bine... Stați puțin. (Trece din biurou în salon.)

Cocoana (căutând chibrituri pe masă, dă de pieile şi şira țărului) — A mâncat cineva țâri.

(Lae îşi netezeşte pălăria cu mâneca.)

Avocatul (se-ntoarce) — Uite ce e... Dacă eu aş putea convinge pe soția şi pe socrul dumitale să vă despărțiți de bunăvoie, ce ai avea de zis?

Cocoana — Bucuros!

Avocatul (către Lae) - D-ta... d-ta ce zici? că d-ta eşti interesat în cauză!

Cocoana — Ce să zică el? el zice ce zic eu...

Lae — Eu zic ce zice mamița.

Avocatul - Atunci... (se gândește o clipă.) Atunci... (merge la ușa salonului.) Poftim, doamnă, poftim, părințele.

(Tânăra apare urmată de popă. Dând unii cu ochii de ceilalți, de o parte și de alta, exclamație de surpriză. Tablou.)

Cocoana — Ehei! sabalaerosu, taică părinte!

Popa — Cocoana prioteasa! Ptiu! bată-te mama Ana!

Cocoana (cu humor) — Care va să zică v-ați hotărâtără și dv.?

Popa (asemenea) — Slobod!

Cocoana — Lac să fie, că broaște!...

Popa — Lasă, că-ți cunoaștem gurița.

Cocoana — Ce spui, țațo?

Lae — Lasă acu, mamițo!...

Cocoana (tânărului) — Taci, prostule... (Popii) Gurița mea, ai?

Popa — Gurița d-tale.

Avocatul — Ei, acum ne-am înțeles! lăsați mofturile. (Cocoana, privind lung la popa, face semn avocatului ca de tras la măsea; popa, privind la ea, face același semn avocatului; Lae își netezește pălăria; Acrivița roșește.) Care va să zică, este hotărât: fiecare soț dorind deopotrivă să se despartă, vom face cererea împreună, întemeiată pe art. 214..., consimțimânt mutual. Poftiți, ședeți.

(Toți șed. Popa își toarnă un pahar; cocoana fumează; Lae își netezește pălăria și Acrivița roșește.)

Avocatul (către Lae) — D-ta șezi colea și scrie. Să facem petiția. (Lae se așază la biurou cu pana-n mână. Avocatul către prioteasa Tarsița, prezintându-i un chibrit aprins pentru țigară.) Ai văzut? (Încet și serios:) Ei! Ce-mi dați?

Cocoana (râzând și aruncându-i fum în obraz) — Bravos! Tot noi să-ți dăm?. Să-ți dea. (Face cu ochiul arătând pe tânăra; apoi

vrea să s-aplece la ureche, dar se oprește, aducându-și aminte de ceva)... U! Bată-te norocul! uitasem! (Scoate din buzunar o sticlă de spițărie și o dă avocatului.) Anghelica! teribelă pentru stomac și. (râzând, s-apropie de urechea avocatului și, făcându-i cu ochiul, îi șoptește o vorbă, apoi iar cu degetul ud.) Parol! Să mor! e lucru mare!

Avocatul (către Lae) — „Domnule Președinte... subsemnații..." numele d-tale întreg...

(Avocatul șade, la spatele scriitorului, aproape de tot de tânăra clientă, și dictează petiția, pe când părintele Petcu bate un țâr, iar cocoana Tarsița aprinde o țigaretă militară.)

CĂLDURĂ MARE

Termometrul spune la umbră 33° Celsius... Subt arşiţa soarelui, se opreşte o birje, în strada Pacienţei, la numărul 11 bis, către orele trei după-amiaz'. Un domn se dă jos din trăsură şi cu pas moleşit s-apropie de uşa marchizei, unde pune degetul pe butonul soneriei. Sună o dată. nimic; de două, de trei. iar nimic; se razimă în buton cu degetul, pe care nu-l mai ridică. În sfârşit, un fecior vine să deschidă.

În tot ce urmează, persoanele toate păstrează un calm imperturbabil, egal şi plin de dignitate.

Domnul — Domnu-i acasă?

Feciorul — Da; dar mi-a poruncit să spui, dacă l-o căuta cineva, c-a plecat la ţară.

D. — Dumneata spune-i c-am venit eu.

F. — Nu pot, domnule.

D. — De ce?

F. — E încuiată odaia.

D. — Bate-i, să deschidă.

F. — Apoi, a luat cheia la dumnealui când a plecat.

D. — Care va să zică, a plecat?

F. — Nu, domnule, n-a plecat.

D. — Amice, eşti. idiot!

F. — Ba nu, domnule.

D. — Zici că nu-i acasă.

F. — Ba-i acasă, domnule.

D. — Apoi, nu ziseşi c-a plecat?

F. — Nu, domnule, n-a plecat.

D. — Atunci e acasă.

F. — Ba nu, da' n-a plecat la ţară, a ieşit aşa.

D. — Unde?

F. — În oraş.

D. — Unde!?

F. — În Bucureşti.

D. — Atunci să-i spui c-am venit eu.

F. — Cum vă cheamă pe dv.?

D. — Ce-ţi pasă?

F. — Ca să-i spui.

D. — Ce să-i spui? de unde ştii ce să-i spui, daca nu ţi-am spus ce să-i spui? Stăi, întâi să-ţi spui; nu te repezi. Să-i spui când s-o întoarce că l-a căutat.

F. — Cine?

D. — Eu.

F. — Numele dv.?...

D. — Destul atâta! mă cunoaşte dumnealui. suntem prieteni.

F. — Bine, domnule.

D. — Ai înţeles?

F. — Am înţeles.

D. — A!. Spune-i că să ne-ntâlnim negreşit.

F. — Unde?

D. — Ştie dumnealui. Da să vie neapărat.

F. — Când?

D. — Când o putea.

F. — Prea bine.

D. — Ai înţeles?

F. — Am înţeles.

D. — A!. şi dacă vede pe amicul nostru.

F. — Care amic?

D. — Ştie dumnealui!... să-i spuie că nu s-a putut reuşi cu afacerea ştiută nimic, fiincă am vorbit cu persoana. Nu uita!

F. — Se poate să uit?

D. — . şi zice că acuma e prea târziu, dacă n-a venit la vreme; căci daca venea măcar cu câteva zile înainte, altă vorbă!... poate că s-ar fi putut... Ţine minte!

F. — Ţiu, domnule...

D. — . deoarece nu plecase încă mătuşa persoanei care s-a dus pentru ca să dea arvună tutorelui minorilor, şi el nu aflase încă, deoarece nu-i spusese nepotul cocoanei, cu care era afacerea ca şi terminată, dacă mai avea răbdare până luni seara, când trebuie neapărat să se-ntoarcă avocatul, fiincă s-a dus cu o hotărnicie; dar acuma, cu regret, este imposibil din mai multe punte de vedere, care le ştie dumnealui. Aşa să-i spui.

F. — Bine, domnule.

Domnul pleacă... Feciorul dă să-nchiză... Domnul se-ntoarce.

D. — A!. ştii ce? nu-i spune nimic, fiincă poate nu ţii minte exact persoanele. Trec eu mai bine deseară să-i spui. La câte vine d. Costică seara la masă?

F. — Care d. Costică?

D. — Stăpânu-tău.

F. Care stăpân, domnule?

D. — Al tău. d. Costică.

F. — Pe stăpânu-meu nu-l cheamă d. Costică; e propitar.

D. — Ei! şi dacă-i propitar?

F. — Îl cheamă d. Popescu.

D. — Şi mai cum?

F. — Cum, mai cum?

D. — Fireşte. Popescu, propitar. bine. şi mai cum?

F. — Nu pot să ştiu.

D. — Nu-l cheamă Costică Popescu?

F. — Nu.

D. — Nu se poate.

F. — Ba da, domnule.

D. — Apoi vezi?

F. — Ce să văz?

D. — Îl cheamă Costică?

F. — Ba, Mitică.

D. — Mitică?. peste poate!. Ce stradă e aici?

F. — Numărul 11 bis.

D. — Nu e vorba de 11 bis.

F. — A zis domnul că nu vrea să puie 13, că e fatal.

D. — N-are-a face 13. Eu te-ntreb de stradă. Ce stradă e asta?

F. — Strada Pacienţii.

D. — Strada Pacienţii?. imposibil!

F. — Nu, domnule, e strada Pacienţii.

D. — Atunci, nu e asta.

F. — Ba-i asta.

D. — Nu.

F. — Ba da.

D. — Eu caut din contra strada Sapienţii, 11 bis, strada Sapienţii, d. Costică Popescu.

F. — Aşa?

D. — Aşa.

F. — Atunci, nu e aici.

D. — Foarte bine.

Domnul pleacă şi merge la birje. Birjarul doarme pe capră. Caii dorm la oişte.

Domnul — Haide, birjar!

Birjarul — Nu slobod... este muştiriu, mo roc...

D. — Care muştiriu?

B. — Nu ştii la mine, mo roc.

D. — De unde l-ai luat?

B. — Ghe acolo, mo roc.

D. — Apoi, nu sunt eu?

B. — Ie! la domnu este, mo roc.

Domnul suie. Birjarul trage bice. Caii se deşteaptă şi pornesc. Domnul se ridică-n picioare, la ceafa birjarului.

D. — Ascultă-mă; ştii dumneata unde e strada Pacienţii?

B. — Ala nu ştii, mo roc.

O babă trece. Domnul opreşte birja.

Domnul — Mă rog, jupâneasă, ştii dumneata unde e strada Pacienţii?

Baba — Asta e, măiculiţă.

D. — Ei, aş!. Teribil e de ramolită!. Mână-nainte, birjar!

Birja porneşte. Domnul face semn să oprească la o băcănioară în colţ, unde pe prag moţăie la umbră un băiat cu şorţul verde.

Domnul — Tânărule, ce stradă e asta?

Băiatul — Strada Pacienţii...

D. — Eşti un prost!. Înainte, birjar!

Birja merge încă o bucată bună. Un sergent de stradă stă pe o bancă la poarta unei curţi mari. S-a descălţat de cizme, să-şi mai răcorească picioarele. Domnul face semn; birja opreşte.

Domnul — Sergent!

Sergentul — Ordonaţi!

D. — Mă rog, nu ştii dumneata unde e strada Pacienţii?

S. — Chiar asta e.

D. — Imposibil.

S. — Da, domnule, asta e.

D. — . la d. Popescu, numărul 11 bis.

S. —Ei, da, mai în sus, pe mâna stângă, nişte case galbene-n curte, cu marchiză.

D. —A!. atunci feciorul e un stupid!. Mersi. Întoarce, birjar!

BUBICO...

Nouă ceasuri şi nouă minute. Peste şase minute pleacă trenul. Un minut încă şi se-nchide casa. Repede-mi iau biletul, ies pe peron, alerg la tren, sunt în vagon. Trec de colo până colo prin coridor, să văz în care compartiment aş găsi un loc mai comod. Aci. O damă singură, şi fumează, atât mai bine! Intru şi salut, când auz o mârâitură şi văz apărând dintr-un paneraş de lângă cocoana capul unui căţel lăţos, plin de funde de panglici roşii şi albastre, care-ncepe să mă latre ca pe un făcător de rele intrat noaptea în iatacul stăpânii-si.

- Bubico! zice cocoana... şezi mumos, mamă!

„Norocul meu - gândesc eu - să trăiesc bine!... Lua-te-ar dracul de javră!"

Bubico se linişteşte puţin; nu mai latră; îşi retrage capul în paneraş, unde i-l acopere iar cocoana cu un tărtănaş de lână roşie; dar tot mârâie înfundat... Eu, foarte plictisit, mă lungesc pe canapeaua din faţa cocoanii şi-nchiz ochii. Trenul a pornit. Prin coridor umblă pasajeri şi vorbesc. Bubico mârâie arţăgos.

- Biletele, domnilor! zice conductorul, intrând cu zgomot în compartimentul nostru.

Acum Bubico scoate capul foarte sus şi, vrând să sară afară de la locul lui, începe să latre şi mai grozav ca adineaori. Eu întind biletul meu conductorului, care mi-l perforează.

Conductorul face un pas către cocoana, care-şi caută biletul ei în săculeţul de mână, pe când Bubico latră şi chelălăie desperat, smucindu-se să iasă din paner.

- Bubico! zice cocoana, şezi mumos, mamiţo!

Şi-ntinde biletul. Când mâna conductorului s-a atins de mâna cocoanei, Bubico parc-a-nnebunit. Dar conductorul şi-a terminat treaba şi iese. Cocoana îşi inveleşte favoritul mângâindu-l „mumos"; eu mă lungesc la loc închizând ochii, pe când Bubico mârâie înfundat ca tunetul care se tot depărtează după trecerea unei grozave furtuni. Acum nu se mai aude deloc. Dar auz hârşiitul unui chibrit: cocoana îşi aprinde o ţigaretă... Încă nu mi-e somn. De ce n-aş aprinde şi eu una? A! de degrabă să nu pierz trenul, am uitat să-mi iau chibrituri. Dar nu face nimic. S-o rog pe mamiţa lui Bubico. Scot o ţigaretă, mă ridic şi dau să m-apropiu de cocoana. Dar n-apuc să fac bine o mişcare, şi Bubico scoate capul lătrându-mă mai furios decât pe conductor; latră şi chelălăie şi tuşeşte şi.

- Bubico, zice cocoana, şezi mumos, mamiţico!

„Lovi-te-ar jigodia, potaia dracului!" zic în gândul meu. N-am văzut de când sunt o javră mai antipatică şi mai scârboasă. Daca aş putea, i-aş rupe gâtul.

În zbieretele desperate ale lui Bubico, mamiţica îmi dă s-aprind. Îi mulţumesc şi m-aşez în locul cel mai depărtat din compartiment, de teamă că n-am să mai pot rezista pornirii şi am să-i trag la cap când şi l-o mai scoate din paner.

- Frumuşel căţel aveţi, zic eu cocoanii, după câteva momente de tăcere; da rău!

- Aş! nu e rău, zice cocoana; până se-nvaţă cu omul; dar nu ştiţi ce cuminte şi fidel este, şi deştept! Ei bine! e ca un om, frate! doar că nu vorbeşte.

Apoi către paner, cu multă dragoste:

- Unde-i BUbico?... Nu e BUbico!...

Din paner se aude un miorlăit sentimental.

-Să-i dea mama băiețelului zăhărel?... BUbico! BUbi!!

Băiețelul scoate capul cu panglicuțe. Mamița-l degajează din țoalele în cari dospește-nfășurat și-l scoate afară. BUbico se uită la mine și mârâie-n surdină. Eu, apucat de groază la ideea că nenorocitul ar încerca să mă provoace, zic cocoanei:

- Madam! pentru Dumnezeu, țineți-l să nu se dea la mine! eu sunt nevricos, și nu știu ce-aș fi în stare. de frică.

Dar cocoana, luând în brațe pe favorit și mângâindu-l cu toată duioșia:

- Vai de mine! cum crezi d-ta?... Noi suntem băieți cuminți și binecrescuți... Noi nu suntem mojici ca Bismarck...

- Ha? zic eu.

- Bismarck al ofițerului Papadopolinii.

Dându-mi această explicație, cocoana scoate din săculețul de mână o bucățică de zahar:

- Cui i place zăhărelul?.

BUbico (făcând pe bancă sluj frumos, cu toată cletinătura vagonului) - Ham!

- Să-i dea mamițica băiatului zăhărel?

BUbico - Ham! ham!

Și apucă bucățica de zahar și-ncepe s-o ronțăie. Cocoana scoate din alt săculeț o sticlă cu lapte, din care toarnă într-un pahar; apoi:

- Cui i place lăptic?

BUbico (lingându-se pe bot) - Ham!

- Să-i dea mamițica lăptic băiatului?

BUbico (impacient) - Ham! ham!

„Ah! suspin eu în adânc; lua-te-ar hengherul, BUbico!"

Dar cocoana apropie paharul aplecat de botul favoritului, care-ncepe să lăpăie, și lăpăie, și lăpăie, până când un pasajer se arată la ușa compartimentului nostru, uitându-se-năuntru. BUbico se oprește din lăpăit și se pornește să latre ca o fiară,

cu ochii holbaţi şi muşcând în sec şi clănţănind din dinţi, şi tuşind şi.

„Vedea-te-aş la Babeş, jigăraie îndrăcită!" gândesc eu, şi prin mintea mea încep să treacă fel de fel de idei, care de care mai crudă şi mai infamă.

Pasajerul s-a retras de la geam. BUbico s-a potolit. Cocoana toarnă iar lapte-n pahar şi bea şi dumneei. Eu simţ cum mă năvălesc, din ce în ce mai irezistibile, ideile negre.

- *A propos,* zic eu, madam, vorbeaţi adineaori de Bismarck. al.

- Al ofiţerului Papadopolinii.

- Ei! ce e Bismarck?

- Un dulău de curte. Era să mi-l omoare pe BUbico. Papadopolina are o căţeluşă, Zambilica, foarte frumuşică! şade alături de mine; suntem prietene; şi dumnealui (arată pe BUbico), curte teribilă! (către BUbico:) Craiule!... (către mine:) Mizerabila de servitoare, o dobitoacă! i-am spus, când l-a dus afară de dimineaţă - că nu ştii ce curat e! - zic: „Bagă de seamă să nu scape, să se ducă iar la Papadopolina, că-l rupe Bismarck." dulăul ofiţerului, care şade cu chirie la ea. (Tuşeşte cu mult înţeles.) Eu nu ştiu ce făceam pân casă, când auz afară chelălăituri şi ţipete. Strig: „BUbico! BUbico! unde e băiatul?!" Alerg. Mi-l aducea dobitoaca pe braţe; d-abia-l scoseseră ea şi Papadopolina şi soldatul ofiţerului din gura dulăului. Ce să-l vezi?. tăvălit, leşinat şi moale ca o cârpă. Zic: „Vai de mine! moare băiatul!" Stropeşte-l cu apă! dă-i cu odicolon la nas!. Ce-am pătimit, numai eu ştiu. Două săptămâni a zăcut. Am adus şi doftor. Da-n sfârşit, slava Domnului! a scăpat... (către BUbico:) Mai merge la Zambilica băiatul?

BUbico - Ham!

- Să te mănânce Bismarck. craiule!

- Ham! ham!

Şi sare de pe bancă jos în vagon şi apucă spre mine.

- Cocoană! strig eu, ridicându-mi picioarele; eu sunt nevricos, să nu se dea la mine, că.

- Nu, frate! zice cocoana, nu vezi că vrea să se-mprietinească? Aşa e el: numaidecât simte pe cine-l iubeşte.

- A! zic eu, având o inspirație infernală; a! simte pe cine-l iubeşte. vrea să ne-mprietenim?. Bravo!

Şi pe când cățelul se apropie să mă miroasă, iau un pachețel de bonboane, pe cari le duc în provincie la un prietin; îl deschid, scot un bonbon şi, întinzându-l în jos, cu multă blândețe:

- Cuțu, cuțu! BUbico băiatul! BUbi!

BUbico, dând din coadă, se apropie mai întâi cu oarecare sfială şi îndoință, apoi, încurajat de blândețea mea, apucă frumos bonbonul şi-ncepe să-l clefăie.

- Vezi că v-ați împrietinit! zice cocoana cu multă satisfacție de această apropiere.

Apoi îmi spune genealogia favoritului. BUbico este copilul lui Garson şi al Gigichii, care era soră cu Zambilica a Papadopolinii, ceea ce, care va să zică, însemnează că Zambilica este mătuşa lui BUbico după mamă... În timp ce cocoana-mi povesteşte, eu, înfrânându-mi aversiunea şi dezgustul în favoarea unui scop înalt, întrebuințez cele mai înjositoare mijloace spre a intra în bunele grații ale nepotului Zambilichii. Şi-n adevăr, BUbico se tot apropie de mine, până se lasă să-l iau în brațe. Simț că mi se bate inima de teamă ca nu cumva, printr-o mişcare, ori privire, să trădez un plan mare ce l-am croit în adâncul conştiinței mele. Cocoana nu se poate mira îndestul de prietenia ce-mi arată BUbico, pe când eu cultiv cu stăruință această prietenie atât de scumpă mie, prin mângâieri şi bonboane.

- Ei vezi! cum v-ați împrietenit. Ce e, BUbico? ce e, mamă? iubeşti pe domnul? da?

Şi BUbico răspunde, gudurându-se-n braţele mele:

- Ham!

- Aşa? ai trădat-o care va să zică pe mamiţica?. craiule! BUbico - Ham! ham!

- Trebuie să fii om bun! Nu trage el la fitecine.

- Fireşte, coconiţă; simte cânele; are instinct.

Când zic acestea, iată că trenul se opreşte în Crivina. Pe peron se aud lătrături şi ceartă de câni. BUbico dă să se smu¬ cească din braţele mele; eu îl ţiu bine; el începe să latre îndârjit cătră fereastra vagonului. Trenul porneşte iar, şi BUbico, întorcând capul către partea de unde s-aude depărtându-se cearta semenilor lui, latră mereu; eu îl mângâi, să-l potolesc; el, când nu se mai aude nimic, ridică botul spre tavan şi începe, în braţele mele, să urle. în braţele mele!

„Ah! BUbico - zic eu în sine-mi, mângâindu-l frumos - de capu-ţi!. vedea-te-aş mănuşi!"

Dar BUbico urlă mereu.

- Doamnă, zic eu, rău faceţi că-l ţineţi aşa de aproape pe BUbico şi acoperit aşa în căldură, poate să turbeze. Chiar aşa, aici e prea cald.

Şi zicând acestea, mă scol cu BUbico-n braţe şi m-apropiu de fereastra vagonului. Pun pe BUbico binişor jos lângă mamiţa lui, şi cobor geamul, aplecându-mă să respir. Afară, noapte neagră ca şi ideile mele.

- Bine faci! să mai iasă fumul de ţigară, zice cocoana.

Intrăm pe podul Prahovii. Mă-ntorc, iau o bonboană, i-o arăt lui BUbico, care s-apropie de mine bâţâind frumuşel din coadă.

„Pe memoria lui Plutone şi a fidelului său Cerber! zic eu în gând; jur că au minţit acei cari au cântat instinctul câinilor! E o minciună! Nu există!"

BUbico îmi ia bonboana; îl iau iar în braţe şi mă dau lângă fereastră, ridicându-l în dreptul deschizăturii. Aerul răcoros,

trecându-i pe la bot, face mare plăcere lui BUbico. Scoate limba şi respiră din adânc.

- Să nu-l scapi pe fereastră!. pentru Dumn.

Dar n-apucă mamiţica să rostească-ntreg sfântul nume al Creatorului, şi BUbico dispare ca un porumbel alb în neagra noapte, înapoi spre Bucureşti, zburând - la Zambilica, probabil. Mă-ntorc cu faţa spre cocoana şi, prezentându-i mânile goale, strig exasperat:

- Doamnă!

Un răcnet!. A-nnebunit cocoana!

- Repede, doamnă, semnalul de alarmă!

O duc la semnal şi o-nvăţ cum să-l tragă. Pierdută de durere, execută mişcarea cu o supremă energie. Trenul, stop! pe loc. Clătinătură colosală. Emoţie generală-ntre pasajeri.

- Cine? cine a dat alarma?

- Dumneaei! zic eu către personalul trenului, arătând pe cocoana leşinată.

Trenul se pune din nou în mişcare. La Ploieşti, cocoana s-a deşteptat din leşin; zdrobită de nenorocire, trebuie să răspunză la procesul-verbal ce i dresează pentru întrebuinţarea semna¬lului. Pe când, în mijlocul pasajerilor grămădiţi, cocoana se jeleşte, eu m-apropiu de urechea ei şi, c-un rânjet diabolic, îi şoptesc răspicat:

- Cocoană! eu l-am aruncat, mânca-i-ai coada!

Ea leşină iar. Eu trec ca un demon prin mulţime şi dispar în noaptea neagră.

C.F.R.

Doi amici, Niţă şi Ghiţă, şed la o masă în berărie şi vorbesc încet despre cine ştie ce. Uşa stabilimentului se deschide cu zgomot, şi intră foarte vesel un muşteriu nou, un om mai mult tânăr ca bătrân. După toate aparenţele, soseşte dintr-un alt stabiliment similar, unde trebuie să fi stăruit mult. Noul sosit se uită la mesele ocupate, pare c-ar căuta o cunoştinţă, şi-şi opreşte în sfârşit privirile asupra celor doi amici. Cu pas mai mult hotărât decât sigur, vine drept la masa lor.

Muşteriul cel nou îngălează silabele, pe unele prea slabe neglijându-le chiar de tot.

Mu ster iul — Salutare, neică.

Niță si Ghiță— Salutare.

M. — Îmi dați voie?

N. — … Poftim.

M. — Nu vă deranjez, ca' va-s' zică.

G. — … Nu.

M. —Vorbeaţi ceva secret?

G. — . Aş!

(Tăcere.)

M. — Frate. o fi târziu?. că pe-al meu l-am dat să-l dreagă.

N. — Unu fără un sfert.

M. — Umbli regulat?

N. — După gară.

M. — . Mița acu trebuie să fie. Cât ai zis că e?

G. — Unu fără un sfert.

M. — . între Ghergani și Conțești. Am lăsat-o să plece cu șeful. (bate tare-n masă) Bine, frate, eu nu beau nimic, ca'va-s'zică?. Dă-mi o halbă.

(Niță și Ghiță se uită unul la altul, întrebându-se reciproc din ochi cine este amicul.)

Amicul (ciocnește halba cu paharele amicilor și bea) — Pardon... un moment. (Pleacă.)

G. — Cine e amicul? Îl cunoști?

N. — Nu.

G. — E cam trecut.

N. — Ce cam! e bine de tot.

Amicul (se-ntoarce la loc) — Frate, e târziu? Câte să fie?

N. — Unu și zece.

A. — Acuma sunt în gară la Titu: mănâncă gogoși la madam' Mari, ca'va-s'zică.

G. — Cine, nene?

A. — Mița, nu ți-am spus?. Băiete, o halbă.

N. — Frate, cine e Mița asta? fă-mă să-nțeleg.

A. — Cum? nu știi?

N. — Nu.

A. — Nevastă-mea, frate.

G. — Bine, nene, nu ți-e frică s-o lași singură noaptea pe drum?

A. — Păi nu ți-am spus că nu e singură?... e cu șeful...

N. — Bine-bine, înțelegem noi, dar. în sfârșit, tocmai d-aia. parcă. de. o femeie singură.

A. — N-ai grije! Cupeu separat. Intri, închizi lumina, tragi perdeluțele și te-ncui pe dinăuntru: cupeu de servici, ca'va-s'zică-sepa'at! (face cu ochiul) Poți să dormi până dincolo

de Filiaşi... Trenul 163... ăl mai bun pentru noi ăsta e: trenul 163... (cei doi amici râd.) Câte sunt acuma?

N. — Unu şi jumătate trecute.

A. — A plecat din Titu. A trecut şi de Mătăsaru. Miţa acu trebuie să-i tragă la soamne.

G. — Da' şeful?

A. — Şi şeful. Pardon. un moment. (pleacă.)

N. — E dulce.

G. — Bărbat de zahar.

N. — Stăi, să vedem ce fel de persoană e Miţa.

A. (se-ntoarce la loc) - Singură, n-aş lăsa-o eu! ştii! femeie tânără, nu face să umble singură... Sunt măgari cari n-au maneră şi.

G. — . Dacă o fi şi curăţică.

A. (pufneşte de râs) - Curăţică!. Miţa, curăţică!. Ce vorbeşti, dom'le? Îmi pare rău. Frumoasă, dom'le! îngheaţă puţul. Stăi, să vezi. (Se caută în buzunar, scoate portofelul şi din portofel o poză, pe care o trece amicilor. Amicii privesc lung poza cu nişte ochi plini de admiraţie.) Ei? aşa e?

N. — Straşnică, domnule!

G. — Minune!

A. (mândru) - Aş! poza e moft! s-o vezi în natură, dom'le. e ceva, ca'va-s'zică. Mă rog, destul! s-o vezi în natură!

N. — E naltă?

A. (cu siguranţă) - Potrivită.

G. — Blondă?

A. — Aur, nu altceva. Uite păr! Crezi că-l face cu fierul? Aş! natur. S-o vezi dimineaţa, cum drăcuieşte, că nu şi-l poate descurca. E lucru mare!

N. — De câţi ani e?

A. — Cam de câţi zici d-ta, după poză?

N. — De vreo douăzeci şi cinci.

A. — Vezi?. Şi mai zici că-n poză te flatează. N-a-mplinit nici douăşunu.

G. — Fie, nene, să vă trăiască! aţi ştiut ce-aţi ales. Şi o iubeşti?

A. — Ei, bravos!. Cum să n-o iubeşti!. E lucru mare, domnule, când îţi spui. Apoi în gară la noi, e comedie! Toţi pasajerii, când trece trenul ziua, toată lumea, uite aşa întoarce capul şi se uită la ea, la fereastră, - că stăm sus în gară.

N. — Da'. şeful unde şade?

A. — Tot sus.

G. — Şeful e familist?

A. — Aş! Nu vrea să se-nsoare; zice că nu ţine la femei. Ce mai râde Miţa de el, e lucru mare! Mereu îl tachinează, şi să vezi ce e frumos, că el se supără! Odată, nu ştiu cum l-a tachinat, că s-a certatără straşnic - n-a vorbitără. o zi-ntreagă.

N. — Şi pe urmă?

A. — Pe urmă s-a-mpăcatără: trebuia să se-mpece, n-avea-ncotro! dacă mâncăm împreună, ca'va-s'zică! ştii, vine de stă cineva vizavi la masă. nu se poate! A stat ei serioşi cât a stat, şi mă făceam şi eu serios, şi zice şeful: „Pardon, maşer, v-am călcat!" şi pe urmă ne-a pufnit pe toţi râsul.

G. — Da' şeful ce fel de om e?

A. — Foarte bun băiat.

N. — Nu adică de bun; dar ce fel de om e? în vârstă?

A. — Ei aş?. nici de treizeci de ani. Să vezi, dom'le, frumuseţe de băiat! Stăi, că am uitat să vi-l arăt. (Scoate iar portofelul şi din portofel o altă poză.) Uite. (Amicii iau poza şi o privesc cu oarecare gelozie.) Aşa e?

G. — Voinic bărbat!

A. — Aş! să-l vezi în natură. Mai nalt ca d-ta! şi încă în poză nu iese roşu!. Să-l vezi când îşi pune şapca roşie, aşa cam la o parte. Straşnic, dom'le! mustăţile alea negre ca abanosul şi nişte sprâncene! Când trece trenul, toate cucoanele cu ochii la

el, să-l soarbă şi mai multe nu! Dacă n-ar avea şapcă roşie, l-ar deochea diavoliţele!

N. — Da, scuză-mă, să te-ntreb, copii aveţi?

A. (râzând foarte tare) - Ce vorbeşti, nene?. sunt însurat numa de cinci luni.

N. —Aşa?. apoi atunci, nu e vremea pierdută; o să aveţi.

A. —Aşa nădăjduim şi noi. Câte ceasuri sunt?. ia vezi.

G. — Două ş-un sfert.

A. —Acuma intră în Leordeni.

N. — Mă rog, da' dumneata ce eşti acolo la gară?

A. — Eu?. Magazioner. Mai luăm un rând?

G. — E cam târziu; mâne am canţilerie de dimineaţă.

A. —Numa un rând. Băiete! trei.

N. — Şi acuma eşti în congediu?

A. — Ce conged!. Ce să mai cer conged! Mă-nvoieşte şeful când vreau să plec. Pot să lipsesc şi câte trei zile; mai ales acuma, cu criza asta, nu prea e atâta lucru!

G. — Nene, dă-mi voie să-nchin în sănătatea soţiei dumi - tale. Să vă trăiască!

A. —Mersi!

N. — Şi eu închin în sănătatea şefului d-tale. Să vă trăiască!

A. —Mersi!

G. (dă să bea, îi răsare şi pufneşte) - Nene! (Cu multă căldură:) Nene! lasă-mă să te pup! (Se pupă cu magazionerul.) Eşti mai dulce ca mierea! (Râd toţi.) Mult aş vrea să cunosc pe şeful şi pe soţia d-tale! (Cu duioşie:) Ce-or fi făcând ei acuma?

A. — Dorm tun. Câte ceasuri ai?

N. —Trei fix.

A. —A intrat în Piteşti. La Piteşti stă treiştrei de minute.

(Cei doi amici îl îmbrăţişează pe rând şi-l pupă cu multă căldură.)

G. —Nene! eşti un om fericit!. să trăieşti!

A. —Asta, ce-i drept, aşa e. sunt fericit, slava Domnului! Nevastă frumoasă am, să-mi trăiască! slujbuşoară bunicică am - de! orişicât să zici, magazioner... dacă nu curge, pică! de şef încai, ce să mai zicem! ţi-este ca şi un frate, odată ce ţi-e cumnat, ca'va-s'zică!

(Amândoi amicii, după ce au râs tare, rămân foarte nedomiriţi.)

N. —Cum, cumnat?

A. — Dacă-i fratele Miţii!. Da' ce credeai?

G. —Atunci, n-am făcut nimic.

A. — Cum, n-am făcut nimic?

N. —Noi gândeam.

A. — Cum, nene? Apăi daca nu-i era frate bun, se putea? Cum, adică? era să las aşa mândreţe de femeie. noaptea. cu aşa frumuseţe de bărbat?... în cupeu de servici!... (face cu ochiul) sepa'at, ca'va-s'zică!... (râde cu multă poftă) ştii că-mi place!... Câte ceasuri ai?

N. — Ce-ţi pasă?

A. —Vorba e, vreau să ştiu unde e Miţa acuma.

N. (plictisit) - Trei şi jumătate trecute.

A. —A plecat din Piteşti. Ai să mergem undeva, să bem câte un jvarţ.

G. —Nu mai mergem.

A. — De ce?

N. — Nu mai ai nici un haz!

MITICĂ
(1902)

MITICĂ

- Mitică.   şi mai cum?

- E destul atâta: Mitică - de vreme ce dumneata îl cunoşti tot aşa de bine ca şi mine. Fireşte că trebuie să-l cunoaştem: îl întâlnim atât de des - în prăvălii, pe stradă, pe jos, în tramvai, în tramcar, pe bicicletă, în vagon, în restaurant, la Gambrinus - în fine pretutindeni.

Mitică este bucureşteanul *par excellence.* Şi fiindcă Bucureştii sunt un mic Paris, şi Mitică, se-nţelege, este un mic parizian.

El nu e nici tânăr, nici bătrân, nici frumos, nici urât, nici prea-prea, nici foarte-foarte; e un băiat potrivit în toate; dar ceea ce-l distinge, ceea ce-l face să aibă un caracter marcat este spiritul lui original şi inventiv.

Mitică este omul care pentru fiecare ocaziune a vieții găseşte un cuvânt de spirit la moment, şi pentru asta simpaticul parizian al Orientului este foarte căutat şi plăcut în societate.

Mitică are o magazie, un arsenal, o comoară de vorbe, de întrebări, de răspunsuri, cari fac deliciile celor ce au fericirea să-l cunoască.

Mai cu seamă pe provinciali, micul nostru parizian îi *epatează* cu verva lui scânteietoare.

El, de exemplu, inventează pe negândite vorbe ca:

„Cea mai frumoasă fată din lume nu poate da decât ce are!"

sau:

„Viața este un vis, moartea o deșteptare!"

ori:

„Ei! madam Popescu, nu există roză fără spini!"

Închipuiți-vă ce efect fac toate astea asupra spiritului doamnei Popescu!

Dar toate astea sunt vorbe sentimentale, lirice, melancolice, şi deşi şi-n genul acesta Mitică este destul de tare, e încă şi mai tare în genul uşor, picant şi ironic.

„În genul acesta, cel puțin, pot pentru ca să zic că n-am rival!" zice Mitică - şi cu drept cuvânt.

Exemple.

*

Când n-are tutun, îți cere „o țigară. suvenir".

.

Când merge să se-mprumute cu bani:

- Unde ai plecat, Mitică?
- La vânătoare de lei.

.

Îi zici:

- Mitică, faci cinste?
- Nu pot, monşer, că mă strânge un ciorap.

.

Până în anul 1900, când mă-ntâlnea la Sf. Vasile, îmi zicea:

- De un an nu ne-am văzut!

Dar în anul acela l-am găsit în seara de 31 decembre la Gambrinus, tot acolo l-am întâlnit a doua seară, la 1 ianuarie.

L-am salutat; s-a făcut că nu mă cunoaşte. După multă stăruință, şi-a adus în fine aminte cine sunt:

- Scuză-mă, neică, a zis Mitică, te uitasem: e un secol de când nu ne-am mai văzut!

Ceri într-o băcănie:

- Băiete, o ţuică!

- Nu-i da, domnule, c-o bea! zice Mitică.

.

- Am deseară lojă la operă; mergi cu mine? zice Mitică.

- Merg. Ce se cântă?

- Relaş, în cinci acte.

.

Intri la Gambrinus; te apropii de Mitică şi-l saluţi; el îţi răspunde amabil:

- Adio!

Îl saluţi la plecare; el îţi răspunde:

- Să-mi scrii!

.

- Ai parale, Mitică?

- Nu umblu cu metale; mi-e frică de trăsnet.

.

- Birjar! slobod? întreabă amicul nostru.

- Da, conaşule!.

- Atunci, du-te-acasă.

.

- Dă-mi cusurul, zic negustorului.

- Nu-i da, d-le, întrerupe Mitică; dumnealui n-are nici un cusur.

Un prieten ghindoc se-ntinde să-şi ia pălăria dintr-un cuier prea-nalt. Mitică îi strigă:

- Pune o coală de hârtie sub picioare!

Mitică zice despre un prietin destituit:

- L-a-naintat.

- ?.

- L-a făcut inginer de poduri.

Şi când e în culmea vervei adaogă:

- . detaşat cu serviciul în Cişmegiu: dă muştele afară!

*

Te plângi lui Mitică de cine ştie ce; el nu vrea să asculte, fiindcă „petiţie fără timbru nu se primeşte".

La restaurant:

- Iaurt ai? întreabă el.

- Este.

- Dă-mi vreo câţiva centimetri.

În loc de „usturoi", zice „vanilie sârbească", în loc de „vin", zice „flanelă de Drăgăşani", şi-n loc de „bilet de bancă", „poza lui Traian".

Când pleacă pe jos, te invită:

- Hai, că te iau în dreapta.

Mitică se urcă pe platforma dinainte a tramvaiului electric; vagonul porneşte; în culmea vitezei, deodată amicul nostru strigă manipulantului:

- Opreşte! ţi-a căzut biciul!

Mitică stă cu mai mulți prietini în colț la Continental, pe Piața Teatrului. Un prietin salută şi sare pe platforma din urmă a tramvaiului, care merge către Sf. Gheorghe:

- Arde-l, birjar! strigă Mitică.

.

- În toiul alegerilor, unde-şi pune Mitică al meu candidatura?

- La Bucureştii-Noi.

- La ce colegiu?

- La colegiul al patrulea.

.

Te doare măseaua. Ce doctorie îți recomandă Mitică?

- Rădăcină de cleşte.

.

Ai cerut o bere şi o laşi să-i treacă puțin spuma; Mitică zice:

- Bea-ți berea, că se răceşte.

.

La Gambrinus:

Mitică, la plecare, către băiatul care a servit:

- Băiete, mi se pare că mi-a picat o băncuță; vezi, dacă o găseşti, mi-o dai înapoi deseară; dacă nu, ia-o tu bacşiş.

.

- Câte ceasuri sunt, Mitică?

- Câte a fost ieri pe vremea asta.

.

- Apropo, zice Mitică, de câți ani eşti?

- De. atâția.

- Tocmai cât măgarul mitropolitului!

Ți-ai cumpărat o blană nouă. Te întâlnești cu Mitică. În loc de „s-o porți sănătos!" îți zice:

- Bravos! blană ai; acuma, junghi îți mai trebuie!

.

- Ți-aș face curte, domnișoară, zice Mitică unei tinere telegrafiste, dar vai! n-am curaj; ah! știu cât ești de crudelă!

- Cum, domnule Mitică? de unde știi?

- Parcă eu n-am aflat cum bați depeșile!

.

Mitică te roagă să pui o vorbă bună la Ministerul de Război, dacă ai vreun prieten, ca s-o numească pe soacră-sa „moașă militară".

.

Trenul de plăcere merge-ncet; Mitică zice:

- A ostenit caii.

Ori, mai bine:

- A uitat să dea grăunțe la cai!

Trenul se oprește la o stație; Mitică:

- A oprit, să le dea apă.

.

E polei.

Cade un domn. Mitică strigă:

- Chegle-carambol!

Cade o doamnă:

- S-a rupt gazometrul!

Șcl. șcl. șcl.

Al dracului Mitică!

SCHITE NOUĂ
(1910)

KIR IANULEA

Zice că odată, acu vreo sută şi nu ştiu câţi ani, a dat poruncă Dardarot, împăratul iadului, să s-adune dinainte-i diavolii, de la mare pân' la mic: unul să nu fie lipsă, că-i scurtează coada şi-i lungeşte urechile! Şi, dacă s-au adunat ei cu toţii, împăratul s-a tras de ţăcălie scrâşnind straşnic, a tuşit de i-a pârâit jeţul, a holbat ochii la ei şi le-a zbierat aşa:

- Afurisiţilor! care dintre voi nu e zevzec, să-i treacă pe sub nas toate şi el să nu bage nimic la cap, trebuie să fi luat seama, ca şi mine, că toţi oamenii sosiţi de pe la dânşii aici la noi nu se plâng decât numa şi numa de soţiile lor; toată vina pentru pierzarea lor o aruncă în spinarea nevestelor; pe care-l întrebi de ce a ajuns aici: „femeia" şi iar „femeia". Măi, am zis eu în gândul meu, adevărat să fie asta?... Pe spusele oamenilor, fireşte, mare temei nu putem pune, fiindcă-i ştim ce iubitori de adevăr sunt. Dar iarăşi nu-mi vine să las aşa lucru ciudat fără de aproape cercetare; căci politica împărăţiei noastre cere ca să ştim tot, fără greşală, nici îndoială. Mai întâi, era să vă poruncesc a supune la cazne fioroase pe toate femeile, doar de-om putea afla de la dânsele un crâmpei de adevăr; dar, pe urmă, m-am gândit că nici aşa n-ajungem la mare ispravă; le cunoaştem şi pe dumnealor cât de-ndărătnice şi de-ncăpăţânate sunt. Aşadar şi prin urmare, după multă chibzuinţă, am hotărât să trimit pe mititelul, pe Aghiuţă. Ce? n-a venit Aghiuţă?. Unde-i Aghiuţă?

Mititelul sta pitit tocma pântre diavolii mărunţei de la urmă, şi, pe când cuvânta Dardarot, el, trăgând cu urechea, îşi cântărea coada-n mâni. Cum şi-a auzit numele, a lăsat coada şi a ţipat:

- Aici sunt, Întunecimea-ta!

- Apoi, daca eşti aicea, ce nu te-arăţi mai la vedere? Vino-ncoace, proclete! Te dai coadei, ai? Simţişi c-am să te pun la treabă şi te piteşti, să nu-ţi văd mutra, să nu-mi aduc aminte de tine, mititelul taichii!

Şi când s-a apropiat Aghiuţă de tron, l-a-nhăţat Dardarot de urechi şi scutură-l, de-i trosnea junghietura - de dragoste multă ce avea pentru el, fiindcă era mititelul mucalit, şi când se plictisea împăratul de treburile-mpărăţiei, pe el îl chema, să-i spuie lafuri şi să-i facă giumbuşuri.

- Ascultă-mă, Aghiuţă puiule... Dumneata numaidecât ai să iei din comoara-mpărătească suta de mii de galbeni aduşi alaltăieri cu zgârcitul pe care-l îngropară cu talerul pârliţii de mahalagii, că-ncepuse să le miroasă - zi o sută de mii de galbeni. Apoi, o să te-mpeliţezi din cap până-n călcâie în chip de om muritor şi să te duci pe pământ, în ce loc ţi s-o părea mai potrivit. Acolo - ascultă bine, astâmpără-te cu codiţa! - să te căsătoreşti şi să trăieşti cu nevasta zece ani. Pe urmă să te faci că mori; să-ţi laşi acolo trupul, şi să te-ntorci să-mi dai socoteală una câte una de toate pân câte ai fost trecut ca om însurat.

Bietul Aghiuţă! ştia el de ce sta pitit pântre plevuşcă, măcar că era un drac şi jumătate: bănuise ce-l aştepta, că iar o să-i dea cine ştie ce grea sarcină. Când a mai auzit că o să aibă a face şi cu femeie, a vârât coada-ntre picioare; încă n-o putea uita pe baba la care intrase să slugărească trei ani. Îi dedese baba de lucru - să-i îndrepteze un fir de păr creţ: l-a tot muiat cu limba Aghiuţă şi l-a tras pân degete, zi şi noapte fără răpaos; de ce-l muia şi-l trăgea, de-aia firul se-ncârlionţa şi mai tare;

şi aşa şi iar aşa, până i-a ieşit dracului părul pân căciulă; s-a lipsit şi de simbrie şi de tot, ş-a fugit de la stăpână.

- . Şi să ştii, a adăogat Dardarot, după ce a stat puţintel la gânduri, că în toată vremea de zece ani pe pământ, ai să fii supus la toate necazurile, slăbiciunile şi ticăloşiile pământenilor. la neştiinţă, la sărăcie, robie, prostie şi la mânie chiar, rămânând să te aperi de toate relele cum ăi putea şi cum te-o tăia capul. Înţelesu-m-ai, puiule?

Ce să mai zică puiul? Nu mai încăpea câr-mâr; că Dardarot, cât îi vorbise, nu-l slăbise din gheară.

- Înţeles, Întunecimea-ta!

- Apoi, dac-ai înţeles, puiule dragă, ce mai stai?

- Daca nu-mi dai drumul de ureche.

Mare haz a făcut împăratul de vorba asta, şi zice râzând:

- Pt! să nu te deochi!

Şi l-a stupit pe mititelul în vârful nasului. Pe urmă, i-a lăsat urechea şi, fără să mai zâmbească, răcnindu-i fioros „Ai plecat?", i-a tras un picior drept unde-ncepe să-i zică spatelui coadă. S-a dus de-a berbeleacul puiul până la comoara împărătească; a luat suta de mii de galbeni, şi, p-aci ţi-e drumul! într-un suflet, la-mplinirea datoriei.

Pe drum s-a prefăcut în chip de om, nici matuf, dar nici prea ţângău; om tocmai în puterea vârstei, frumos şi arătos; şi, după ce s-a gândit, în care loc anume să meargă pe pământ, zice:

„Ştii ce?... Am să mă duc la Bucureşti... cunosc oraşul.. (că mai umblase de multe ori p-acolo) e loc de petrecere. Banul e scump; învârtit bine, aduce peste sută la sută; vorba veche: dacă eşti sărac, du-te-ntr-o politie bogată. din ce scapă pântre degetele altora, poţi culege destul; dacă eşti bogat, du-te-ntr-una săracă. din orice firimitură dă s-aducă un nevoiaş la gură, îi smulgi peste jumătate."

Gândind astfel, cum a picat în Bucureşti, a tras în miezul târgului, la Hanul lui Manuc. Acolo, a chemat îndată un samsar şi i-a spus să-i găsească fără zăbavă o pereche de case frumoase, cu încăperi multe pentru stăpâni, musafiri şi slugi, la aer curat, cu grădină şi fântână-n curte, cu pimniţe, bucătării, spălătorii, cu grajduri şi şoproane, în sfârşit cu toate câte trebuiesc pentru aşezarea cuviincioasă a unui negustor chiabur. La vreo câteva zile, casele erau şi dereticate cu tot dichisul - nişte case mari în mahalaua Negustorilor; şi slugi peste slugi, şi cai la grajd, şi caleşti în şopron.

Stăpânul casei, cunoscând păcatul oamenilor şi mai ales al femeilor, că or să-l descoasă care mai de care, ca să-i afle rostul - că de unde e, cine e, cu ce trăieşte, ce caută aici şi câte altele - a chemat pe jupâneasa bătrână - o cotoroanţă zugrăvită şi smălţuită, pe care o pusese mai mare peste slugi, să poarte cheile şi să ducă grija de toate - a poftit-o să şază jos pe chilim, iar el, de pe divan, trăgând ciubuc, s-a apucat a-i povesti păcum urmează.

- Uite, dragă kera Marghioalo... Mie, cum ţi-am mai spus, îmi zice kir Ianulea... Eu sunt de felul meu din părţile despre Sfântagora. Părinţii mei, oameni de jos, se ţineau cu o livede mică de măslini. Pe când împlineam şapte anişori, le-a venit părinţilor dorinţa să meargă la hagialâc; şi aşa, după ce au făcut rost de ceva parale, m-au luat împreună şi ne-am dus călare pe catâri până la portul Salonicului. Acolo, ne-am suit pe o corabie mare, care aştepta cu pânzele ridicate vânt, ca să pornească spre miazăzi către Iafa. N-a trecut mult; a-nceput să sufle vântul aşteptat; s-au umflat pânzele, şi am pornit. Trei zile cu soare şi trei nopţi pe lună am mers tot drept înainte fără nici o supărare. Noi mâncam după datină post. Cam a treia zi, am mâncat la nămiez fasole şi ridichi. Ce să te pomeneşti?. Aşa pe la toacă, au început amândoi părinţii mei să se ţie cu mânile de pântece şi să se vaite grozav: „mor" şi iar „mor"!.. Căpitanul,

văzându-i cum se zvârcolesc şi se zgârcesc în dureri de moarte, a chemat degrab pe un călugăr papistaş, care se suise cu noi pe corabie, om învăţat, priceput şi la căutarea boalelor. Până să vie acela, bolnavii începuseră să-nvineţească şi d-abia i-au putut spune ce mâncaseră - fasole şi ridichi. Călugărul a-ntrebat încă o dată:

- Înţeleg, fiilor; dar trebuie să-mi spuneţi: aţi mâncat fasole şi ridichi, ori ridichi şi fasole?

Iar mama i-a răspuns cu glasul leşinat:

- Ridichi şi fasole.

- Atunci, nu prea e bine! a zis călugărul.

Şi a poruncit să-i frece pe pântece cu câlţi aspri. Dar degeaba i-au frecat până le-au jupuit pielea; că, pe când răsărea luna, tata întâi şi mama îndată după el, şi-au dat otpustul. Eu, copil, ce să fac?... Mă ţineam plângând tot după căpitan şi după călugăr, şi i-am auzit vorbind aşa; zice căpitanul:

- Părinte, dac-o fi holeră, m-am nenorocit; patruzeci de zile nu-mi dă voie să intru-n port, mi se strică marfa şi rămâi sărac pe drumuri!

Dar omul învăţat i-a răspuns:

- Nu e holeră cum nu sunt eu călugăriţă. Asta e un fel de boală care bântuie mai cu samă în postul Paştelui la christianii răsăriteni. Greşesc oamenii - c-aşa e bietul om, supus greşelii - mănâncă întâi ridiche şi pe urmă fasole... Vezi bine, ridichea îşi repede tăria-n sus, iar fasolea îşi năvăleşte puterea spre partea dimpotrivă; una-mpinge, alta nu se lasă; se-ncinge luptă cu iuţeală mare în măruntaie, cârcei peste cârcei, până se face încurcătură-n maţe, de se sparge praporul - şi se prăpădeşte omul de *hurduharismbs* - aşa zic grecii la năprasnica asta de boală.

- Dar nu se ia?

- Deloc; n-ai nici o grijă.

I-au înfăşat frumos pe bieţii părinţii mei în nişte cearşafuri curate; le-au aprins câte o lumânare de ceară la cap; un alt

călugăr grec i-a prohodit şi, de dimineaţă, când s-a arătat soarele dasupra talazurilor - „vecinica lor pomenire!" - una! două! trei! i-au aruncat în adâncime. Pe mine, văzându-mă plângând, şi-a făcut pomană căpitanul de m-a luat pe procopseală - întâi slugă, pe urmă ajutor, mai apoi tovarăş. Nu-ţi mai spui, dragă kera Marghioalo, pân câte necazuri am trecut; câte ocări, înjurături şi bătăi am înghiţit; de câte ori era să pier în vultoare; de câte ori m-au amăgit împrejurările şi înşelat lumea - mai ales de când am încăpuit eu singur o corabie şi m-am apucat de negoţ pe seama mea, fără alt stăpân nici tovarăş decât norocul meu! Nu-ţi mai spui cum am scăpat odată cu viaţa numa-n pielea goală, că, după ce umblasem şapte luni pe ape, tocmai când să intru în Ţarigrad, mi s-a aprins corabia încărcată cu cositor şi chihlibar de peste două mii de lire, pe care le cumpărasem cu piper şi curmale nici de trei sute! Nu-ţi mai spui câte şi mai câte am pătimit, prin atâtea depărtări, pe mări şi pân ţări, cu fiarele, şi, încă mai grozave, cu oamenii!. Destul să-ţi spui că, încet-încet, m-am chivernisit cumsecade, ajungând să am o stare destul de bună pe potriva mea. Am învăţat, cât am colindat pân lume, purtările cele frumoase; ştiu destule limbi străine - încai despre a rumânească, pot zice, fără să mă laud, că o ştiu cu temei; măcar că de viţă sunt arvanit şi nu prea am învăţat buche, dar, drept să-ţi spun, la asta nu mă dau pe nici un rumân, fie cât de pricopsit cărturar. Îmi plac cu deosebire limba şi lumea de-aici, şi, aşa, fiindcă m-am săturat de atâtea primejdii ale călătoriilor, de atâta bătaie de cap şi de inimă ale negoţului, am venit să m-aşez aici, în Valahia, la Bucureşti; să mă bucur în *isihie* de rodul îndelungatei mele trude...

- Doamne, kir Ianuleo, a zis kera Marghioala; pân multe ai mai trecut şi dumneata!. Dar să nu-ţi pară rău! Încai n-ai pătimit ca atâţia alţii degeaba! Frumos eşti, voinic eşti, bogat eşti! de trăit ştii să trăieşti!... Halal să-ţi fie!

Iar kir Ianulea a adăogat:

- Uitam ceva. Ascultă, rogu-te bine, dragă kera Marghioalo: să nu care cumva să aflu că ai spus la vreun vecin, ori altcuiva - da' măcar tatii, de s-ar întoarce din fundul mării - câte le aflaşi acu de la mine, că, vezi dumneata? câtă nevoie am de slujba dumitale, ca femeie cinstită şi credincioasă ce te ştiu; cât sunt eu de blând şi cât eşti de bătrână, nu-ţi caut!. te cotonogesc! îţi rup ciubucul ăsta pe şale şi te dau ş-afară din pâine cu ocară!. Ai priceput?

- Vai de mine! a zis bătrâna; s-ar putea?... N-am obiceiul!... În viaţa mea n-am mâncat labe de pui!. Hei! kir Ianuleo; eu am slujit la case mari boiereşti. Câte am văzut ş-am auzit eu!. n-am vreme acuma să ţi le povestesc!. dar, lasă.

- Ei, eu atâta-ţi spui dumitale... te nenorocesc!... s-a isprăvit!

- Să mă omori! a zis jupâneasa şi n-a mai stat; s-a ridicat de pe chilim şi a plecat degrabă cu cheile la treburile ei.

Până seara, toţi ai casei; până-n două zile, mahalaua-ntreagă; până-ntr-o săptămână, tot târgul. toată lumea a ştiut istoria lui kir Ianulea mai bine chiar decât el; corabia arsese de trei ori; chihlibarul prăpădit făcea douăzeci de mii de lire; iar de atunci, în post, nu mai mănâncă nimini ridichi cu fasole, toată lumea mănâncă fasole cu ridichi.

Cu azi, cu mâine, a făcut cunoştinţă kir Ianulea cu fel de fel de negustori, ba şi de boieri; a-nceput să meargă pe la ei şi să-i poftească pe la el, la sindrofie. Şi la toată lumea plăcea, fiindcă era om deştept şi blând, cu multă ştiinţă despre ale lumii, cu purtări alese şi, mai vârtos, cu dare de mână: levent şi galantom, pătruns de filotimie şi de hristoitie - într-un cuvânt, adevărat om de omenie. Astfel, care dintre negustori ba chiar dintre boieri aveau mai multe copile decât stare, umblau cu dinadinsul să-l ginerească. În vremea asta, el şi pusese ochii pe o tânără din vecini - o chema Acriviţa, fata a mai mare a lui Hagi Cănuţă, toptangiu pe vremuri. Hagiul,

văduv, era om de seamă, însă cam ififliu pe potriva greutăților casei lui, fiind împovărat de trei fete, una după alta gata de măritat, şi încă doi feciori - băieți buni, aminteri, da' cam nepricopsiți; aşa că puțină nădejde de zestre de la Acrivița. Dar zestre-i trebuia lui kir Ianulea? Fata era vestită de frumoasă; numai atâta cusur avea şi ea, că se uita, uneori, nu totdeuna, cruciş; dar tocmai asta îi plăcea lui cu deosebire. Fata-l plăcea şi ea pe el. A cerut-o hagiului, iar acesta, fără nazuri multe, i-a dat-o.

Fiind şi kir Ianulea, ca tot omul, supus slăbiciunilor omeneşti, era stăpânit de patima fuduliei; îi plăcea să trăiască domneşte, numa-n petreceri scumpe, împărțind în dreapta şi-n stânga daruri prețioase. Aşadar, a făcut o nuntă strălucită cum nu se mai pomenise vreodată în mahalaua Negustorilor; încât bărbații ziceau: „Trebuie să fie putred de bogat arvanitul!. Văzuşi, nene, ce bine a lovit-o sărăcia de hagiu!" iar femeile: „Poftim, soro, noroc pe chioara lui Cănuță!"

Cum a adus-o kir Ianulea în casă cu lăutari, parc-a întors-o pe dos. Până la sfârşitul cununiei, duminică seara, era blândă şi supusă ca o mieluşea; dar, luni dimineața, s-a ridicat din pat ca o leoaică. A chemat toate slugile, femei şi bărbați; s-a uitat o dată chiorâş de i-a băgat în spaime pe toți şi, de față cu bărbatu-său, le-a zis:

- Să ştiți că de azi încolo sunt eu stăpână aici! Şi să mai ştiți că cu Ianuloaia n-o să vă meargă cum vă mergea cu prostul de Ianulea! şi încă să mai ştiți că eu am toane: pe cine m-o supăra cu atitica măcar, îl plesnesc şi-l trimit numaidecât la agie să-şi ia merticul şi de-acolo! Scurt!. Ați înțeles?. Aid-acuma! ieşiți afară!

De atunci, zi cu zi, cocoana se făcea mai aspră şi mai țanțoşă; şi, de ce era ea mai țanțoşă şi mai aspră, d-aia kir Ianulea o iubea mai tare; şi de ce creştea dragostea dumnealui, de-aia-i creştea şi ifosul dumneei. Toată ziulica ofta omul după o vorbă

mai dulce, or după un zâmbet. Ea sta tot posacă şi-ncruntată. Daca s-apropia de ea şi da s-o mângâie, ca s-o mai îmbuneze: „Dragă Acrivițo, de ce eşti supărată?" ea-l împingea cât colo:

- Ah! Ianuleo, fugi că n-ai haz deloc. nu vezi?

Alt bărbat, în locul lui, şi-ar fi pierdut răbdarea şi ori îi punea piciorु-n prag, s-o potolească, ori o trimitea-napoi la babacă-său, la Hagi Cănuţă. Dar el, unde? Când îl împingea, el îi cădea-n genunchi: „Dragă Acrivițo, iartă-mă!" şi da să-i sărute mânile; dar ea:

- Uf! Ianuleo, scoală-te! nu mai mă plictisi!

- Nu mă scol până nu mă ierți!

- Atuncea, stăi aşa până poimâine, daca pofteşti!

Şi se scula ea şi pleca, după ce-i da cu tifla.

Kir Ianulea, ce să facă? Se uita după ea lung cum ieşea înțepată fără să-şi întoarcă ochii, măcar că o ruga cu lacrimi să nu-l părăsească aşa. ofta, se ştergea la ochi şi. o iubea şi mai mult.

A mers aşa cât a mers, până i-a dat în cap cocoanei să-ntoarcă foaia, să-l prăjească şi pe altă parte: s-a prefăcut că-l teme, că e zuliară. S-a prefăcut azi, s-a prefăcut mâne, până-a-nceput chiar să crează. Omul da bani cu împrumut, şi fireşte veneau la el boieri, cocoane, negustori, slujbaşi, fel de fel de lume cu daraveri. Cocoana Acrivița sta cu urechea la uşă, s-auză tot; şi nu s-a mulțumit s-auză numa; a sfredelit uşa cu un burghiu, ca să şi vază. Şi-ncai, nu tăcea? Îi spunea fără sfială ce auzise şi văzuse, şi ține-te: că ăla ți-a zis aşa şi i-ai răspuns aşa; că pe aia ai strâns-o de mână şi i-ai sărutat-o de trei ori, şi, pe urmă, când a vrut să plece, ai luat-o de mijloc şi te uitai la ea aşa galeş, şi ai dus-o până la uşă şi iar i-ai sărutat mâna - şi câte alte ponosuri şi mai şi.

Iar daca el se jura că pe nedrept îl bănuieşte, că el e dator să se poarte politicos cu lumea şi mai ales cu cocoanele, ca orice negustor - ea începea să-l ocărască, făcându-l neruşinat şi

mincinos. Nu mai putea kir Ianulea; îi venea să se strângă de gât ca piţigoii şi mai multe nu. Dar nici cu atâta nu se mulţumea cocoana. Nu-i era de ajuns cum le încornora toate câte le auzea şi le vedea pe ascunsele; ca să afle şi mai multe, da bacşişuri la slugi să-l iscodească; ba a pus chiar pe un frăţior al ei să nu-l slăbească de pe urme, să-i descopere toate „berbantlâcurile dumnealui". Fireşte că nici slugile, nici frăţi¬orul, n-au putut afla nimica, fiindcă omul era un bărbat nu se poate mai de ispravă. Cocoana s-a pornit atunci cu ocări pe slugi, că-i mănâncă pâinea, ca nişte „păcătoase, ticăloase şi necredincioase"; frăţiorului i-a strigat că ori e haple, ori „pes... semne altceva", şi i-a poruncit să nu-i mai calce pragul, că-i rupe picioarele; iar pe slugi chiar în faţa lui kir Ianulea, le-a smintit în palme şi le-a dat afară.

Cum a schimbat slugile, alte bănuieli şi alte certuri. Dar nici nu putem zice aşa, fiindcă la ceartă unul spune una, altul alta, ori pe rând, ori amândoi deodată; în sfârşit, are parte fiecare de cuvânt; pe când aicea, ţipa, ocăra şi blestema numai dumneei, iar dumnealui asculta, înghiţea şi tăcea. Aflând slugile că în casa asta nu cântă cocoşul, se dedeau bine cu găina; îi turnau fel de fel de gogoşi, care de care mai umflate pe placul dumneei: că dumnealui face şi drege, că umblă aşa şi pe dincolo; şi, fiindcă Ianuloaia era mulţumită cu astfel de slugi, apoi şi ele-şi făceau de cap; furau de stingeau.

Totodată, Acriviţa mai căzuse şi la darul foiţelor: casa plină de jucători, masă lângă masă - otusbir, ghiordum, ba şi stos - şi dulceţuri, zumaricale, vinuri, cafele şi vutci, şi ciubuce peste ciubuce, ziua până seara, şi noaptea până la ziuă. Pe lângă asta, era şi agiamie şi-nfumurată că nimini nu ştie juca mai bine ca ea - şi, se-nţelege, pierdea gros. Toate cheltuielile şi pierderile astea îl dedeau mult îndărăt pe kir Ianulea; nu se mai ajungea din venituri. De regulă nu zicea nimica; dar aşa, uneori, cam în glumă, se-ntâmpla să-i scape şi lui câte o vorbă, bunioară:

- Numa' de nu ne-ar bate odată toba cu atâtea cacialmale!

Nu-i trebuia mai mult cocoanei.

- Da' ce? nici atâta petrecere nevinovată să n-am în casa mea?. Dumneata nu trebuia să te fi-nsurat, daca te ştiai pârlit, să iei pe Acriviţa, fata lui Hagi Cănuţă, care n-a fost învăţată la casa părintească să-şi mănânce de sub unghie!... Să fi luat o mahalagioaică sârmană, s-o ţii încuiată pe măsline şi pe mămă¬ligă, să-ţi spele rufele şi să nu se-ndure s-aprinză un muc de lumânare-n casă! ori una, să-ţi puie nişte coarne, să nu le poţi duce!... Nu ţi-e destul că sunt cinstită, după ce că-ţi rabd, ca o nenorocită, toate ticăloşiile şi murdăriile dumitale?... Eu voi să trăiesc, d-aia m-am măritat; aminteri mă duceam la călu¬gărie!. Şi-n sfârşit, dacă-ţi place, kir Ianuleo! de unde nu, du-t' te plimbă, şi să ne vedem când mi-oi vedea ceafa. fără oglinzi!

Într-o zi, stând ei la masă împreună cu o sumă de musafiri, până s-aducă ciorba, a-nceput din chiar senin Ianuloaia să vorbească despre o prietină măritată, care nu se afla de faţă:

că s-a ţinut cu beizadea cutare, un copil! şi Vodă, supărat foc, era să puie să-i taie coadele şi s-o trimiţă surghiun la un schit, tocmai în fundul munţilor;

că a prins-o odată bărbatu-său, ziua-n amiaza mare, la Ţurloaia, la chiolhan, la iarbă verde, cu consulul muscălesc şi cu alţi drăngălăi; - ţiganii îi trăgeau de unul singur „Măi, cazace, căzăcele!" şi ea chiuia şi juca numa-n papuci, cu palmele-n ceafă, apilpisită, ca un maladeţ zaporojean;

că-ntr-un rând, a plecat la Căldăruşani, s-o spovedească sfinţia-sa părintele Ioanichie, şi a stat acolo de miercuri în săptămâna Patimilor până-n săptămâna luminată după Izvorul Tămăduirii; - se plimba toată noaptea cu duhovnicu-n luntre pe lună şi cânta de răsuna lacul: „Frunzuliţă lobodă, of! ţaţo, gura lumii slobodă!" iar părintele lucra din lopeţi şi-i ţinea isonul pe glas al optulea.

Şi câte alte grozăvii.

Musafirii şi mai ales musafirele făceau haz: iar bietul kir Ianulea, om cu hristoitie, făcea fețe-fețe. A răbdat el cât a răbdat, şi zice, întâi cu destulă blândețe:

- Bine, Acrivițo, scumpa mea! cum poți dumneata, mai ales că ştii ce bun prietin sunt cu bărbatu-său. cum poți, fără să le fi văzut toate astea cu ochii dumitale, fără nici un temei, să catigoriseşti astfel pe o prietină, pe care o primim aproape în toate zilele în casa noastră?... Îmi pare rău!

- Ei! apoi vezi bine că dumneata o s-o aperi... că vă scoateți ochii unul la altul!

Şi apoi le spune tutulor că acuma prietina nu se mai duhovniceşte la Căldăruşani: i-a pus lui kir Ianulea gândul. „să-mi spargă casa!". Da' o s-o prinză odată şi n-o s-o ierte cum a iertat-o Vodă; o să puie s-o tunză ca la cazarmă pe. şi din „muscălească" şi „călugărească" n-o mai scoate.

N-a mai putut suferi kir Ianulea; s-a ridicat foarte turburat şi s-a răstit odată tremurând:

- Ascultă-mă, Acrivițo! nu-ți dau voie, mă-nțelegi, să mai zici o vorbă măcar despre o femeie care - poți spune dumneata toate murdăriile ce-ți trec prin gândul dumitale! - este mai cumsecade ca dumneata; că dumneata eşti, mă-nțelegi, mai îndrăcită decât talpa iadului, şi oricât de blajin să fie omul, îl scoți din toate răbdările! Să taci din gură, scorpie nebună, că pui de te leagă şi te trimit la balamuc, mă-nțelegi!

Cocoana s-a ridicat şi dumneei şi s-a năpustit asupra dumnealui, să-i arză o palmă; dumnealui s-a ferit repede-ntr-o parte; iar dumneei, de necaz că nu l-a putut nemeri, a luat castronul cu ciorbă de pe masă şi i l-a aruncat în față - l-a opărit de sus până jos. Kir Ianulea şi-a ieşit din pepene; s-a repezit cu pumnii-ncleştați, s-o pilduiască; dar musafirii s-au pus la mij¬loc şi l-au oprit în piept:

- Nene Ianuleo! stai, omule! nu şade frumos!

Şi, pe urmă, către dânsa:

- Mai potoleşte-te şi dumneata, coană Acriviţo, pentru Dumnezeu! nu-l mai turba!

Ţi-ai găsit!. S-a pornit cocoana pe răcnete, să rădice mahalaua-n picioare.

- Săriiţi! săriiiţi, oameni buni! că mă omoară păgânul, arvanitul!. Mă baţi, ai? după ce-ţi râzi de casa şi de cinstea mea, hoţule şi pehlivanule!. Daca te-ai îmbătat şi ai poftă de bătut, du-te de-ţi bate ţiitoarele de pân fundul mahalalelor, pe care le-ndopi cu pumnii de lire şi-n casă te caliceşti până la lescaie, râtane!. Da' pe mine să mă baţi? pe mine, mă! spur¬căciune de bădăran?... pe mine, fata lui Hagi Cănuţă, să-ndrăzneşti tu să mă baţi, păcătosule, janghinosule şi râio-sule!?... Stăi tu, că te-nvăţ eu pe tine, cenghene turcească!

Şi până nu i s-a stins glasul, n-a contenit. Fireşte că petre¬cerea n-a mai mers înainte. Au sărit toţi musafirii, care mai de care: „Nene Ianuleo!", „Cocoană Acriviţo!". că „la necaz spune omul multe"; că „are mâna cinci degete şi nu se potri¬vesc unul cu altul"; că „şi măruntaiele din om tot se ceartă uneori"; dar orşicum, „nu e bine să s-auză-n lume de aşa-ntâm-plări într-o casă de seamă!". şi aşa mai departe, cu chiu cu vai, i-au împăcat. Dar, fireşte, s-a ştiut îndată în toată mahalaua că „biata Acriviţa lui Hagi Cănuţă a ajuns de-o bate arvanitul - la masă! faţă cu musafirii! - după ce o-nşeală cu care-i iese-nainte!." şi pe urmă prietenele: „Cum a fost ea crescută, mititica, şi pe ce mâini a-ncăput!. o s-o bage-n pământ păgânul!"

Lui kir Ianulea i-a trecut repede necazul şi iar „dragă-n sus! dragă-n jos! puiule şi suflete!" şi orce poruncea dumneei, dumnealui răspundea:

- Cum pofteşti dumneata, *fos-mu, parighoria tu kosmu!* (vorbe frumoase, care-nsemnează, pe elinică: *lumina mea, mân-gâierea lumii!).*

În vremea asta, cocoana Acriviţa se gândea:

„Eu cu budalaua, cu capsomanul ăsta de Ianulea, mult n-am să mai fac purici. Ia să mă gândesc la viitorul meu."

Astfel, zi cu zi, i-a luat diamanticalele şi sculele şi argintăria, şi le-a pus la păstrare acasă la Hagi Cănuţă; pe urmă, a-nceput să vânză şi de pân lucrurile de preţ ale casei, despre care „budalaua" habar n-avusese să facă şi el, ca orce negustor cuminte, o catagrafie. Totodată, s-a luat cu binişorul pe lângă el; a-nceput să-l mângâie şi să-l mâglisească. După ce l-a răsucit şi l-a fermecat cum a ştiut ea, când erau într-o seară amândoi singurei la iatac, s-a pomenit kir Ianulea că se repede dumneei şi-l ia strâns în braţe şi pupă-l!. El zice:

- Mă iubeşti, dragă Acrivițo?

Dar ea, uitându-se la el cruciş:

- Mai mă-ntrebi, Ianulică, *fos-mu?*

N-a putut kir Ianulea s-adoarmă toată noaptea de bucurie că s-a dat Acriviţa lui pe brazdă. De-acu-ncolo, trai, neneco! Despre ziuă, când s-aţipească şi el, haţ! îl ia dumneei iar în braţe şi zice:

- Dragă Ianulică, am să te rog ceva. dar. să nu zici ba.

- Când am zis eu ba la vreo dorinţă a mătăluţă, sufletul meu?

- Uite ce e... Tătiţa ar vrea să mărite şi pe surioarele mele - să nu-i rămâie fete bătrâne-n casă - c-au şi-nceput mahalagioaicele (le ştii guriţa) să le zică „iepele lui Cănuţă" - şi nu prea are cu ce să le-nzestreze pe potriva lor; că daca nu era om cinstit şi filotim cum e, ar fi avut astăzi stare!. Mulţi bani are de luat de pe la boieri mari; ce folos, dacă deocamdată nu-i poate scoate?. Dar, după ce o-nchide el ochii, fireşte, dumneata ai să fii mai mare între clironomi; ai să strângi pe boieri în chingi negustoreşte şi o să-ţi intri-n bani. Şi. aşa, m-am gândit să-l ajutăm noi; să le facem fetelor o zestre cât de micşoară; că, de! cine se mai însoară astăzi fără zestre, doar de

dragoste?. Numai eu am avut noroc să te găsesc pe dumneata - şi plăcut şi bogat, şi galantom şi să mă iubeşti atâta!

Şi pe urmă, strânge-l iar şi pupă-l.

- Bine, puică, să le dăm. Cam cât?

- De! ştiu eu?... cam câte o mie, două de galbeni.

- Bucuros, sufleţele!... adu-mi aminte mâne să mergem la Hagiul, să-i numărăm paralele. Acu, aide, bibilico, să ne culcăm.

Dar ea îl strânge iar şi zice:

- . Şi pe urmă, uite. Frăţiorii mei. Nu e bine să mai stea aşa degeaba. M-am gândit să le faci dumneata rost de un capitălaş, să s-apuce şi dânşii de vreo negustorie, că sunt gogeamite gâliganii acuma, nu mai face să se lase tot în spinarea bătrânului: pun-te, masă! scoal-te, masă!. Ce zici dumneata, nu zic bine?

- Dragă puiule, nu ştii că eu zic ce zici mătăluţă?. Adu-mi aminte mâne dimineaţa. Acuma, hai să-i tragem un somn.

- Mai dă-mi o guriţă, Ianulică, *parighoria tu kosmu!*

I-a mai dat o guriţă, şi au adormit ca nişte copilaşi scăldaţi.

A doua zi, s-a isprăvit daravera: au fost înzestrate surioarele amândouă şi amândoi frăţiorii încăpuiţi; iar peste vreo câteva zile, după ce i-a dăscălit pe larg cumnatul mai mare în toate privinţele negoţului, ca om încercat, au pornit, cu chimirul plin, după marfă - unul, cu corabia, de la Galaţi către Smirna înspre părţile răsăritului; altul pân Braşov, spre părţile apusului către Lipsca, în chervan, cum umblau negustorii p-atunci.

Nu mai încăpea-n piele kir Ianulea de fericire. Ziafeturi peste ziafeturi zi şi noapte, cu toate bunătăţile şi trufandalele; chef şi tămbălău cu zeci de musafiri şi de lăutari - şi tot ce dorea Acriviţa trebuia să se-mplinească: Turnul Colţii să-l fi cerut pe masă, kir Ianulea pe masă i l-ar fi adus.

Au mers lucrurile tot aşa şi iar aşa; a tot băgat mânile kir Ianulea în lada cu bani; a tot luat cu pumnul, la loc n-a mai pus nimic, pân-a dat într-o zi cu unghiile de fundul lăzii. N-avusese pân-acuma obicei nici vreme să numere ce-avea-n ladă; acu i-a dat în cap să facă şi asta, şi nu i-a trebuit multă răbdare. Mai rămăseseră vreo trei sute şi ceva de lire - să tot ajungă pentru coşniţă şi cheltuieli mărunte pe vreo două-trei săptămâni. Dar, om cu fire neclintită, s-a gândit aşa:

„Ei! ş-apoi?. ce-mi pasă?. Mâne, poimâne se-ntorc băieţii cu marfa; ne apucăm de negustorie şi, cu stăruinţă multă şi puţin noroc, umplem lada la loc. Pân-atunci, helbet! avem credit destul!"

Şi s-a pornit după împrumuturi. Alergau cu limba scoasă samsarii de colo până colo, să-i găsească bani cu orşice preţ. Pân-acuma, el luase dobânzi cam sărate; de acum ajunsese să plătească el camătă din ce în ce mai piperată. Mai întâi nu s-a prea băgat de seamă; dar n-a trecut mult şi a aflat negustorimea că se clatină rău kir Ianulea; şi mai ales că bântuia p-atunci mare chesat asupra târgului, i s-a scurtat omului creditul de tot: cu mai bine de sută la sută şi de-abia găsea, şi nu vreo sumă mai însemnată, doar num-aşa de mezelic. Toată nădejdea lui se răzima pe întoarcerea tinerilor, care, nu-şi putea el închipui, de ce zăbovesc atâta, când toţi negustorii plecaţi totodată, ba unii chiar mai târziu, se şi-ntorseseră de la tacsid, fiecare cu încărcătura lui, la potrivită vreme.

Pasămite, cumnăţeii aveau cuvinte să zăbovească. Tocmai când să-şi piarză kir Ianulea răbdarea, iacă-i sosesc, una după alta, două veşti destul de urâte. Băiatului dintâi, pe când se-ntorcea de la Smirna, i se cufundase corabia încărcată; iar el, începător în ale negustoriei, a fost uitat s-o asigureze. Cel mai tânăr dedese la Lipsca, în iarmaroc, peste alt chilipir: se-ntâlnise cu nişte elini, de care mişună todeuna pân îmbul¬ zeala târgurilor mari; hoinărise cu ei pe la berăriile nemţeşti

toată ziua, iar, seara, merseseră-mpreună la cafeneluţa unui simbatriot, într-o ulicioară dosnică de lângă Casa Sfatului, să-nvârtească un endekamisi, şi pe urmă, la iuţeală, un stosişor; şi aşa, de pe la aprinsul lumânărilor până despre ziuă, îl lăsaseră tinichea: nu mai avea băiatul nici cu ce să vie-napoi acasă.

Cum s-a răspândit vorba şi despre astea, au intrat la grijă mare creditorii lui kir Ianulea, că rămâne mufluz, şi s-au adunat cu toţii la cafeneaua de la Hanul cu Tei, spre a se sfătui ce-i de făcut, ca să-l ţină zi şi noapte sub de aproape pază, nu cumva s-o şteargă înainte de sorocul plăţilor, cum au muflujii obicei. Pe de altă parte, văzându-se scos la selemet, l-a apucat pe kir Ianulea un fel de groază. Ce are să facă el de-acuma, căzut în sărăcie, în necinste şi-n ocară?. Or să-l vâre întâi în temniţă, şi, pe urmă, când i-or da drumul, să-ntinză mâna pe la porţile ălor de i-a-ndopat cu atâtea bunătăţi şi daruri!. Şi încă, treacă-meargă toate!. Dar ce te faci cu fata lui Hagi Cănuţă?.

N-a stat mult la gânduri spre a vedea că alta nu-i mai rămâne decât să spele degrabă putina - să se ducă, încotro vedea cu ochii, până dincolo de Mărul Roşu. Astfel dar, în faptul zilei, s-a sculat binişor, a strâns câtă drojdie se mai găsea pe fundul lăzii, s-a dat jos la grajd, a poruncit să-i puie şaua pe un buiestraş tătăresc, a-ncălecat, spunând argatului că merge până la Snagov după plătică proaspătă, că are deseară musafiri la masă, a ieşit pe poartă la pas şi. pe urmă, cu ochii tot înainte, p-aci ţi-e drumul.

Când a luat-o pe subt Mitropolie la stânga, către câmpul Filaretului, se luminase de răsărit, aşa că, suind la deal, pân dreptul Cuţitului de Argint, şi uitându-se-napoi în vale, a zărit un pâlc mare de călăreţi în goană venind parcă pe urma lui. În adevăr, bănuiala i-era întemeiată. Prinseseră de veste negustorii şi porniseră repede după el cu ceauşi de la agie. El a vrut s-abată din drumul mare şi s-o ia pe subt deal la dreapta;

dar a dat de nişte şanţuri; buiestraşul s-a poticnit şi l-a trântit cât colo. Atunci, omul s-a sculat, a părăsit calul şi a apucat-o pe jos. A suit la nişte uluci, le-a sărit; pe urmă, alt şanţ şi alte garduri, până când, rupt de osteneală, ajungând pe culme, s-a oprit în faţa viişoarei unui mărginaş bondoc şi-ndesat, care tocmai se spăla pe ochi de dimineaţă la soare în prispa cramei.

Kir Ianulea, cum l-a văzut, i-a zis gâfâind:

- Bună dimineaţa, neicuţule; cum te cheamă?

- Bună dimineaţa, jupâne... Pe mine Negoiţă mă cheamă; da' pe dumneata?

- Kir Ianulea.

Şi d-abia mai ţinându-l balamalele, a pâşit pârleazul înăuntru şi zice:

- Frate Negoiţă, fă-ţi pomană şi mă scapă! Umblă nişte duşmani să puie gheara pe mine, să mă nenorocească! Ascunde-mă undeva pe-aici, şi eu te fac om bogat. Iar, dacă pân-oi pleca nu ţi-oi dovedi că te pot procopsi, atunci primesc să mă dai chiar dumneata pe mâna duşmanilor. Mă rog dumitale, frate Negoiţă, nu mă lăsa-n pierzare! mă rog şi iar mă rog!

Negoiţă s-a scărpinat în cap stând puţin la gânduri şi a răspuns:

- Ascultă-mă, kir Ianulea; ce sunt duşmanii dumitale?... n-or fi boieri?... că de! drept să-ţi spun, cu boieri în cârcotă nu mă bag.

- De unde, boieri? sunt negustori.

- Atuncea, te scap.

Cum l-a ascuns subt o claie de haraci, peste care a mai trântit şi nişte coceni de porumb, iacătă şi duşmanii.

- Mă, neicuţă, a-ntrebat unul, nu văzuşi dumneata adineaori trecând p-aici un negustor - aşa ş-aşa?

- N-am văzut.

- Ţi-am da un bacşiş bun, să ne spui încotro a apucat...

- Păi, daca nu l-am văzut.

- Spune, mă! a zis un slujitor ridicând gârbaciul.

- Dumneata mă poţi şi omorî!. da' daca nu l-am văzut.

- Daca n-a văzut omul, n-a văzut, zice altul. Hai degrabă-nainte, că pierdem vremea degeaba.

Şi au plecat, care călare, care pe jos, unii-ntr-o parte, alţii-ntr-alta, alergând ca nebunii. După plecarea lor, Negoiţă s-a suit într-un dud mare şi s-a uitat pretutindeni roată, să se-ncredinţeze dacă s-au depărtat bine; pe urmă s-a dat jos încetinel şi l-a scos pe fugar din ascunzătoare.

- Te-am scăpat! acuma, să te văz, kir Ianuleo. te ţii de vorbă?

- Dragă neică Negoiţă, nu ştii cât îţi sunt de-ndatorat şi cât vreau din tot sufletul să mă ţiu de cuvânt!. Iar ca să-nţelegi că mă pot plăti de dumneata, te rog şezi colea lângă mine să afli cine sunt eu şi să asculţi toate păţaniile mele.

Şi i le-a povestit toate pe şart kir Ianulea lui Negoiţă - de cum a fost plecat din adâncuri după porunca împărătească şi până-n ceasul de faţă - toate, cu de-amănuntul toate, pe care Negoiţă le-a ascultat cu plăcere mare şi cu multă luare-aminte.

- Şi acuma, neică Negoiţă, ascultă bine cum te pot eu procopsi pe dumneata. De câte ori ăi auzi c-a intrat dracu-n vreo femeie, nevastă, fată, măcar fie ori din ce loc, ori de ce neam ar fi, să ştii că eu sunt ala. Numaidecât dar să vii acolo, că eu nu ies din ea până nu m-ăi goni dumneata. Fireşte că dacă i-ăi da de leac, degeaba n-are să-ţi fie. Bărbatul femeii ori părinţii fetei or să te răsplătească frumos. Ce zici?. îţi vine la socoteală?

- Cum nu? a răspuns zâmbind Negoiţă.

Iar kir Ianulea, după ce i-a mulţumit încă o dată, a plecat p-aci-ncolo.

Nu se-ncheiase nici o lună după astea, şi coborând Negoiţă-n târg cu nişte vişine trufandale de vânzare, a aflat de

la precupeţi că pe una dintre fetele lui Zamfirache Ulierul din Colentina, a de s-a logodit cu Ilie Bogasierul de la Bărăţie, o munceşte dracul de vreo zece zile. Ce nu i-au făcut?. Leacuri, descântece, molitve. degeaba! Părinţii şi logodnicul plâng într-una văzând-o cum se canoneşte... Vorbeşte în toate limbile fără să le fi-nvăţat, şi sporoveşte şi-i turuie mereu gura şi spune fel de fel de taine şi pâre - de unde le-o mai fi ştiind? - încât o lume, care aleargă s-o asculte, stă şi se cruceşte:

ba că „sacul cu lire de la paharnicul Iordache din Dudeşti, de nu i s-a mai dat de urmă - furat de grămăticul pe care l-au prins pe drumul Olteniţei şi a scăpat peste noapte din beciurile agiei - se află acuma pus bine, înfăşurat într-un testemel ceadiriu, în fundul sertarului de jos de la scrinul de lângă soba din iatac la clucereasa Tarsiţa, mătuşă despre mamă a lui aga, mai tânără ca dumnealui - se-ntâmplă! - şi că cine nu-i ştie merchezul poate scotoci-n sertar cât pofteşte, că nu-i dă de fundul adevărat";

ba că „adiata lui Agop, tutungiul de la Sfinţi, lăsată nepoati-si, nu-i scrisă de răposatul: a ticluit-o pe urmă, într-o noapte, bărbatu-său Tacor, cafegiul din Caimata, care vinde şi suliman şi cana de păr... Tacor cu Avedic, paracliserul de la biserica armenească";

ba că „fratele ăla tinerelul, de d-abia-i mijeşte mustaţa, călugăraşul sprâncenat, care şade la preacuvioşia-sa părintele archimandritul Hrisant, în curtea Mitropoliei - chip şi seamă la-nvăţătura cântărilor - este fata a mai micşoară a lui Ristache Muscalagiul de la Ploieşti".

şi câte şi mai câte alte bazaconii - cine le mai poate ţine minte?

Cum a auzit Negoiţă toate astea, şi-a desfăcut coşurile la precupeţi cu rădicata pe ce a putut rupe şi s-a dus d-a dreptul să vază şi el pe fata apucată; şi cum a ajuns acolo, s-a vârât pântre lumea adunată ş-a spus părinţilor şi logodnicului că el

o scapă pe fată dacă i-or da o sută de galbeni. Fireşte că bieţii oameni n-au mai stat la gânduri: o sută fie! Iar Negoiţă s-a apropiat de urechea pătimaşei şi, făcându-se că o descântă, i-a zis încet şi sfios:

- Am venit, kir Ianuleo, după vorba noastră.

- Am înţeles, i-a şoptit duhul; dar, drept să-ţi spui, neică Negoiţă, nu te-am crezut aşa de nătărău, să te mulţumeşti cu o sută de galbeni... Ce o să-ţi ajungă ţie numai atâta? Trebuia să ceri gros! Dar fiindcă ai greşit, te iert de data asta. Acu mă duc la Craiova, să intru în soţia Caimacamului. Săptămâna viitoare să te-nfiinţezi acolo. Nu mă face să te-aştept prea mult; mai am şi alte trebuşoare, nu numa grija dumitale. Caimacamul îşi iubeşte nevasta ca ochii din cap, e şi bogat şi darnic. Socoteşte-te bine în talia asta, că de-acolea-ncolo nu mai ai nici o putere asupra mea; să ştii că după aia sunt dezlegat de orce cuvânt şi nu mai avem nimica de-mpărţit împreună!

Zicând acestea, s-a depărtat duhul. Tânăra s-a tămăduit. Toată lumea se-nchina; părinţii şi logodnicul nu ştiau ce să mai facă de bucurie, iar Negoiţă, luându-şi suta de galbeni, a pornit la vie să se gătească de drum lung.

Şi-a vândut a doua zi rodul la un oltean; a treia zi şi-a cumpărat un căluşel, cu tot dichisul de călărie, de la pătură şi şea pân' la ipingea; a patra, dimineaţa, a plecat. Asta era într-o miercuri. Ziua umbla, noaptea se odihnea; aşa încet-încet, haidea-haidea, marţea următoare, pe la asfinţit, a ajuns drumeţul la straja Craiovei şi, de acolo, întrebând din om în om că unde ar putea găzdui un negustoraş ca el, l-au mânat la un han peste drum de o biserică mare.

Cum a descălicat, a dat calul în primirea argaţilor şi a intrat în cârciumă, unde mai erau şi alţi isnafi, să-şi prinză inima cu un ciocan de rachiu şi cu ceva mezelic, înainte să meargă la odaie. Înserase binişor. Până să-i frigă nişte pastramă, sta la masă pe gânduri; stând aşa, aude clopote, şi întreabă pe un

arnăut, care trăgea ciubuc la altă masă, ce sărbătoare e a doua zi, de se face privighere mare. De la arnăut şi de la cârciumăreasă, află îndată că nu-i a doua zi nici o sărbătoare, dar că aşa se fac ziua şi noaptea slujbe peste slujbe la toate bisericile pentru uşurarea tinerei soţii a Caimacamului, care e chinuită de duhuri, şi nu-i pot da de leac cu nimica: toate babele meştere, toţi doftorii de la Sibiiu, pricepuţi la aşa boale, toate maslurile şi molitvele, citite de Vlădica şi arhiereii cu patruzeci de preoţi - degeaba. Femeia are năvârlii grozave: într-una sare şi joacă tontoroiul, că trebuie s-o lege; cât o ţin legată, dârdâie din toate-ncheieturile şi scrâşneşte, parcă ar arde-o în foc; dacă-i dau drumul, iar începe să sară şi să ţopăie, şi ţopăie şi sare, până o leagă iar; asta de peste o săptămână, fără clipă de odihnă şi fără să primească-n gură măcar o picătură de apă. O lume se-ngrozeşte; iar soţu-i se jeleşte ca un nenorocit; şi de-aia se fac slujbe peste slujbe la biserici, doar s-o milostivi Maica Domnului cu vreo minune.

Negoiţă a dat ţoiul repede pe gât, a-mbucat o fărâmă de pastramă, ca orce slugă, de teamă să nu-l aştepte prea mult stăpânul; a dat un icusar arnăutului şi l-a rugat să-l ducă degrabă la curte. Când au ajuns acolo, fierbea lumea, că bolnavei i-era totdeauna mai rău când înnopta. O sumă de cucoane şi slujitoare o ţineau legată-n cearceafuri ude pe biata tânără, care se zbuciuma din creştet până-n tălpi; preoţii-n odăjdii mari o slujeau ş-o afumau cu cădelniţele, iar soţul plângea, făcând mereu la metanii. Când iată că un arnăut vine şi zice-n gura mare:

- Măria Ta, nu te supăra!... este aici un om prost, care vine tocmai de la Bucureşti, într-adins; zice că el ştie să descânte la boale ca a M. Sale şi-şi pune capul chezăşie că o tămăduie îndată.

S-a ridicat nenorocitul, luminat în pierzania lui de razele nădejdii din urmă, şi a strigat:

- Să vie!

Cum s-a arătat Negoiță în prag, până să-l întrebe cineva ce şi cum, tânăra s-a potolit din dârdâială, a poruncit, parcă era sănătoasă la baie, să-i scoată cerceafurile; s-a uitat drept la el, a început să râză veselă, ca la vederea unui vechi prietin de mult aşteptat, şi i-a făcut semn să vie mai aproape, chemându-l chiar pe nume:

- Bine-ai venit, dragă Negoiță! ce mai faci? sănătoşel! vino-ncoace mai aproape, că am să-ți spun ceva, să nu ne-auză niminea!

Cine să-şi crează ochilor şi urechilor?. Negoiță a dat pe toți într-o parte, s-a apropiat prieteneşte de pătimaşă şi i-a şoptit:

- Drăguță, să mă ierți că te lăsai să cam aştepți, dar nu ştii ce greu drum şi ce gloabă de cal am avut.

- Nu face nimica, a răspuns duhul foarte încet; eu plec de aici. De-acuma, te-am procopsit; nu-ți mai sunt dator cu nimica. Să ştii prin urmare, neică Negoiță, că asta ți-este a din urmă. Să nu care cumva să te mai văz că te ții de coada mea, că nu numai nu capeți nimica, dar încă mă şi supăr, şi dacă m-oi supăra, de! poate să-ți pară foarte rău. Atâta-ți spun.

A pierit duhul.. şi fireşte şi-a venit pătimaşa-n fire, bună zdravănă ca mai-nainte, parcă şi mai veselă. Acuma cu câte daruri şi cinste l-a-ncărcat Caimacamul pe Negoiță, ce să vi le mai înşir eu? - că vi le puteți singuri închipui. I-a dăruit cu hrisov o moşie, s-o stăpânească de veci, şi pe dasupra l-a şi boierit.

Trăia acuma Negoiță în huzur, ce cu gândul nu gândise, de vreo trei luni şi mai bine. Dar într-o zi, tocmai când îşi făcea după prânz tabietul boieresc, cu cafea şi ciubuc în pridvorul lui de la țară, iacătă vede de departe, pe drumul care vine dinspre miazăzi, un vârtej de praf, care se tot apropie. Ce să

fie?. Sunt nişte slujitori de la curte: vin în goană cu naltă poruncă să-l aducă napristan la Craiova.

Nu i-a prea plăcut lui Negoiţă că i-au turburat tabietul; dar ce să facă?. Ajungând la curte a sărutat mâna stăpânului; acesta l-a luat în braţe, l-a sărutat pe frunte, şi i-a zis:

- Preaiubite frate Negoiţă, daca ţii la mine câtuş de puţin, să porneşti fără clipă de zăbavă spre Bucureşti: butea e gata; pe drum aşteaptă cai de olac din poşte-n poşte... Fata Măriei Sale lui Vodă, Domniţa, e apucată cum a fost şi nevastă-mea, poate şi mai rău, după stafeta ce primii. Numai dumneata o poţi scăpa. Aleargă!

„M-am fript!" s-a gândit Negoiţă; dar de zis, n-a putut zice nimic.

Caimacamul l-a strâns în braţe, l-a suit în butcă, şi, mânaţi, bre! Surugiii au dat bice şi călcâie, pe urmă ţipete şi chiote. Până a doua zi, pe la ceasul vecerniei, l-au adus pe Negoiţă techer-mecher drept la scara palatului domnesc din Bucureşti.

Vodă şi Doamna, frângându-şi mâinile, l-au întâmpinat în capul scării, şi Vodă i-a strigat în greceşte, cum vorbea p-atunci boierimea:

- Ah! Dumnezeu te-a adus, boierule! Poftim!

Dar Negoiţă - de unde să ştie greceşte? - a răspuns într-o doară:

- Cine nu-l caută îl găseşte, Măria Ta, dar cine-l caută! Să vedem!. să-l căutăm!. Dacă s-o putea, şi mie mi-ar părea bine. Să vedem.

- Haide!

Şi zicând asta, Vodă l-a-mpins pe Negoiţă până-n sagnasiul din fundul sălii. Acolo sta Domniţa greceşte pe un covor jos, clătinând mereu din cap ca o păpuşă cu gâtul pe sârmă; într-una se chinuia aşa de cinci zile cu dinţii-ncleştaţi şi fără să-nchidă ochii o clipă.

Cum s-a arătat Negoiţă, Domniţa a stat din cap şi a-nceput să ţipe, apucată de toate năbădăile:

- Afară! daţi-l afară! să nu-l văz în ochii mei pe râtanul de Negoiţă! afară!. să vie băbaca!

Negoiţă n-a aşteptat mai multe şi, în loc să se supere că-l goneşte cu ocară, a ridicat aşa din umeri, parc-ar fi zis: „De! dacă nu pofteşti!". S-a-ntors în loc şi a voit să plece. Dar Doamna l-a apucat de mână, iar Vodă s-a apropiat de fiică-sa:

- Aicea sunt! uite băbaca matale!

- Nu tu! ţipa fata. Nu te-am chemat pe tine! să vie băbac-al meu!

- Eu sunt băbac-al tău! a zis cu lacrimi fierbinţi prăpăditul de bătrân.

Dar copila, ţipând şi mai grozav:

- Nu! nu eşti tu! tu eşti urât! tu du-te cu Negoiţă! să vie căpitan Manoli Ghaiduri, că el e băbac-ul meu adevărat!

La aşa vorbe nebuneşti, Doamna a leşinat. Daca nu era Negoiţă s-o apuce-n braţe, cădea lată. Au sărit cocoanele curţii şi au luat-o s-o frece cu oţet de trandafir şi să-i dea pe la nas cu pene aprinse. Iar bietul Vodă a-nceput să se bată cu pumnii-n fes, pe câtă vreme copila tot mai tare ţipa:

- Să-mi aduceţi pe băbac-al meu! pe căpitan Manoli! p-ala-l vreau eu!

În sfârşit, Negoiţă zice lui Vodă la o parte:

- Măria Ta, la aşa pătimaşi trebuie să le facem cheful deocamdată; că dacă ne-mpotrivim, îi aţâţăm mai rău.

I l-au adus prin urmare pe căpitan Manoli. Mai rar aşa palicar! înalt, spătos şi mustăcios - o mândreţe de arnăut! şi muiat numa-n fireturi de sus până jos - să fie de fală pentru orce curte domnească!

Cu mustăţile lui frumoase înecate de lacrimi, s-a apropiat căpitan Manoli, sluga credincioasă, de fiica Doamnei; iar mititica, îndată ce l-a văzut, s-a descruntat deodată, a zâmbit

dulce şi, ca orce copil supus când roagă frumos pe tată-său să-i facă un hatâr, i-a zis cu multă blândeţe:

- Băbacă! te rog, băbacă, dacă mă iubeşti, să-i tai lui Negoiţă nasul şi urechile şi să-l dai afară ca pe un obraznic. că e botos, e lacom şi nemulţumitor!. să nu-l mai văz în ochii mei, că nu-l pot honipsi!

Căpitan Manoli iubea fireşte pe Domniţa din tot sufletul; dar aşa hatâr mare nu-i putea face fără voia stăpânilor. Iar Negoiţă s-a gândit: „Aşa ţi-e vorba?. Bine!" pe urmă s-a-ntors la Vodă şi zice:

- Măria Ta, ia să se dea toţi într-o parte, să văz şi eu mai aproape pe pătimaşa.

I-au făcut toţi loc, iar Negoiţă s-a dus drept la Domniţa care se zbuciuma şi răcnea cât putea:

- Afară Negoiţă! Ieşi afară, mojicule!

Dar el nu s-a sinchisit de pandoliile ei şi i-a vorbit încet:

- Drăguţă, eu aş zice să pleci mai bine de bunăvoie.

Aş! fata răcnea mai rău:

- Afară Negoiţă!

- Şi zi, aşa, ai?... Nu vrei?

Ş-a dat s-o apuce de mână. Atunci Domniţa l-a scuipat în faţă şi i-a ars o palmă de i-a scăpărat ochii lui Negoiţă.

El s-a şters cu mâneca pe obraz şi-ntorcându-se-n loc spre Vodă, zice:

- Măria Ta, patima asta vine aicea cu o-mprejurare cum pân-acuma n-am mai întâlnit. Că n-ar fi leac de tămăduire, nu zic; dar, singur eu, nu pot face deocamdată nimica. îmi trebuie un ajutor. Am aicea la Bucureşti, în mahalaua Negustorilor, o prietenă meşteră care ştie să tragă de gâlci şi de năjit; e văduva unuia care şi-a prăpădit averea-n risipă şi-n desfrânări; a rămas mufluz, şi-a luat lumea-n cap şi a lăsat pe biata femeie nevinovată pieritoare de foame. O cheamă Acriviţa Ianuloaia, fata lui Hagi Cănuţă.

La vorbele astea, Domnița a-ncetat deodată cu țipetele ş-a-nceput să tremure, clănțănind ca-n toiul frigurilor.

- Aşadar, rog pe Măria Ta să poruncească a pune iute caii, s-aduc numaidecât pe Ianuloaia.

A vrut să facă un pas; dar Domnița l-a apucat strâns de pulpană, țipând apelpisită:

- Stăi, Negoiță!

Şi. ce să mai lungim acuma povestea? - că o poveste, cât de frumoasă, dacă-i prea lungă, iar nu face - i-a trecut copilei, parcă numai visase cineva c-ar fi fost bolnăvioară; s-a gătit frumos, ş-a plecat veselă cu Doamna la plimbare, în butcă deschisă. Patru telegari cu falaitar; doisprece arnăuți călări înainte şi tot atâția în urmă fluturându-le fustanelele; iar Manoli, sus pe capră, cu mâna dreaptă pe prăselele hangerului din sileaf şi cu stânga răsucindu-şi mustățile. Şi era mare bucurie pe sufletul lui Vodă, când se uita de la fereastră cum zbura butca departe.

Negoiță a rămas în gazdă la curte. Cam a treia zi, aducându-şi aminte că mai are şi alte daraveri în Bucureşti, a mers drept în mahalaua Negustorilor, să-i ia urma Ianuloaiei. Casele cele frumoase le vânduseră creditorii. Sârmana! părăsită de bărbat, trăia acuma la tată-său, la hagiul. Acolo, găsind-o, a rămas încremenit de aşa frumuseţe, mai ales cum se purta ea acuma, cernită de sus până jos, ca orce văduvă jalnică. După ce i-a sărutat mâna, i-a zis:

- Uite, cocoană; eu mă ştiu dator lui kir Ianulea cu o sută de galbeni; ieri am aflat de nenorocirea dumneavoastră, şi ți-am adus datoria. Poftim!

Cocoana a-nceput să plângă şi să-l întrebe dacă ştie el ceva despre ce s-o fi făcut omul ei, că ea nu mai poate - se frige, o să moară de dorul lui. Negoiță i-a răspuns că nu ştie nimica; iar, ca mulțumire că bărbatu-l îndatorase la vreme de mare nevoie, a rugat-o pe cocoana să primească a stăpâni ea de veci

viişoara lui de la Cuțitul de Argint, şi i-a şi dat la mână hârtie de danie, întărită cu pecetie domnească. După aceea, ca să se mântuie el odată de slujba doftoritului, s-a gândit câtva şi i-a mai spus:

- Cocoană, eu am văzut mult bine de pe urma bărbatului dumitale; în cinstea şi pomenirea lui, vreau să te-nvăţ ceva, cu care, la prilej, să te salți bine din lipsă. Ascultă, rogu-te, cu luare-aminte. De câte ori ăi auzi c-a intrat dracu-n vreo femeie, nevastă, fată, măcar fie din orce loc, or de ce neam ar fi. numaidecât să mergi acolo, că nu iese din ea până nu l-ăi goni dumneata. Să-i zici pătimaşei numai atâta, parc-ai fi-ntâlnind pe omul dumitale: „Aici mi-ai fost ascuns, Ianulică?... şi eu te căutam ca o nebună... *fos-mu!parighoria tu kosmu!"*

- De unde ştii dumneata vorbele astea? a-ntrebat cocoana privindu-l cruciş.

- Le-am învățat, demult, de la un prietin. a răspuns Negoiță, zâmbind la privirea cocoanei; apoi a adăugat: . Numai atâta să-i spui. Pe urmă, s-o apuci în brațe, tot cu gândul la kir Ianulea: să te uiți la ea aşa frumos, cum te uiți acuma la mine, s-o săruți cu foc şi să n-o slăbeşti din dragoste până nu-i trece de tot. Fireşte că, după potriva ipochimenilor, n-are să-ţi fie osteneala degeaba. Ai înțeles?

- Am înțeles.

- Acuma, rămâi sănătoasă, cocoană! S-auzim de bine!

S-a-napoiat după acestea Negoiță la curte, unde a stat încă vreo patru-cinci zile, numa-n bunătăți şi-n cinste mare. Când şedea el sus la masă cu Măriile Lor, cu protipendada şi cu evgheniştii ăi mai simandicoşi, cântau jos pe sub ferestre meterhanele şi jucau soitarii pentru petrecerea isnafilor ş-a prostimii. A opta zi, s-a hotărât Negoiță să se pornească la urma lui înspre părțile Jiiului... L-au căftănit şi i-au dăruit Vodă şi Doamna câte trei pungi de ibrişim cu câte o mie de galbeni;

iar Domnița, un inel cu o nestemată cât o alună turcească, şi cu sevas mare l-au petrecut toți până jos în capătul scării.

Căpitan Manoli s-a rugat de stăpâni să ducă el pe Negoiță pân-acasă. Toată vremea, pe drum, l-a-ngrijit căpitanul ca un frate ziua şi noaptea, cântându-i din gură şi cu tambura manele turceşti şi cântece de palicari de pân munții lui depărtați - şi cânta straşnic; avea şi glas şi pătrundere. I-a plăcut mult lui Negoiță tovărăşia lui Manoli şi, ajungând acasă la moşie, s-a crezut dator să poftească şi el în gazdă pe căpitanul, care era tot atât de plăcut şi de bun, pe cât de voinic şi de viteaz. Seara au cinat împreună, cu vin vechi de Drăgăşani, cu cafele şi ciubuce până târziu; iar, după cină, la care, osteniți cum erau de drum, se cam trecuseră din pahare, căpitanul, cât era de mare palicar, înecându-l deodată aşa un parapon, s-a lăsat să-l podidească plânsul ca pe o femeie, şi căzând în genunche, i-a zis gazdei:

- Eu sunt sărac, *bei-mu* (adică *prințul meu),* n-am să-ți dăruiesc nimica de preț; dar numai Dumnezeu şi sufletul meu ştiu cât îți sunt de recunoscător!. că, daca se prăpădea fetica, eu - uite, vezi hangerul ăsta?. până-n prăsele mi-l băgam în piept!... că, fără copila asta, ce s-ar mai fi făcut Manoli sârmanul, sârmanul Manoli?

Ş-a-nceput să sărute mânile lui Negoiță şi l-a rugat să-i primească-n dar o pereche de mătănii de la Ierusalim.

Câtă vreme căpitan Manoli vărsa aici lacrimi de mulțumire, colo, departe, la Bucureşti, se jelea de durere Mitropolitul, că una dintre nepoțelele Î.P.S. Sale începuse să aibă pandolii... Dar s-a-ndurat Pronia şi nu l-a lăsat să plângă prea mult pe robul Iubitoriului-de-oameni. Cum a intrat coana Acrivița pân gangul clopotniței, parcă i-a luat tinerei boala cu mâna.
Şi a zis bodaproste Ianuloaia când a plecat blagoslovită şi mulțumită destul de la Mitropolie.

Iar, noaptea aceea chiar, în adâncuri se aduna soborul demonilor dinaintea lui Dardarot, să asculte pe Aghiuță, care se întorsese și el la urma lui cu coada-ntre picioare, rupt de oboseală.

Le-a povestit el toate câte le pătimise dincolo, mai cu șart și mai frumos decât vi le-am putut eu povesti dumneavoastră. Împăratul a făcut un haz nespus și a zis râzând:

- M-am pătruns acuma cum merge pricina... Halal să-ți fie, dragă Aghiuță! frumos te-ai purtat, n-am ce zice. Cu ce vrei să te răsplătesc pentru atâta osteneală?

- Întunecimea-ta, spre răsplată, două hatâruri am să-ndrăznesc a cere.

- Spune, puiule dragă.

- Întâi, pe Acrivița și pe Negoiță să nu-i văz vreodată p-aici!. Ducă-se la rai, să se-mpace Sf. Petre cu ei cum o ști.

- Bine. Și al doilea?

- Al doilea, să mă lăsați să mă mai odihnesc și eu puțintel acasă, că m-am dehulat de atâtea trebușoare pe pământ.

- Bine, ș-asta!. ai dreptul să dormi trei sute de ani de aci-ncolo fără să te mai supere nimini cu nimic!

Zicând acestea, Dardarot i-a tras un picior după obicei și l-a trimis să se culce.

Și așa, au mers cocoana Acrivița și Negoiță, fiecare la ceasul său, în rai; iar Aghiuță s-a pus să-i tragă la soamne. și dormi! și dormi! ș-o fi dormind ș-acuma, dacă nu cumva s-o fi sculat, mititelul, să se apuce iar de cine știe ce drăcii.

MAMĂ...

A fost odată un împărat şi o-mpărătească sănătoşi şi voinici, dar tot mâhniţi, fiindcă de aproape zece ani, de când se luaseră, duceau degeaba dorul unui copil măcar.

Venind vremea să plece împăratul la război departe, cum trebuie să se-ntâmple orcărui împărat într-o poveste, după ce şi-a sărutat soţia, i-a zis:

- Măria-ta, eu acuma plec şi numa Cel-de-sus ştie când m-oi întoarce. Să te găsesc sănătoasă! Dar să ştii că la-ntoarcere trebuie să găsesc şi copil în casă; de unde nu, pâine şi sare cu mine nu mai mănânci!

Pe urmă a-ncălecat şi a plecat cu oştile.

A trecut de la astea o lună... au trecut trei... cinci... aproape nouă - suna a pace - şi nici un semn.

De grijă şi de supărare, sta biata împărăteasa în odaia ei, fără să mai vază pe nimini decât pe o bătrână credincioasă, care o crescuse pe ea de mică, de când rămăsese fără mamă; sta închisă cu bătrâna, ofta şi se jelea. Ce o să se facă ea când o da cu ochii de soţul ei?

Văzând că se prăpădeşte de atâta inimă rea, i s-a făcut bătrâ - nei milă, şi s-a gândit cum i-ar mai risipi gândurile negre. Şi aşa, într-o zi, pe la scăpătatul soarelui, a luat-o, şi amândouă, îmbrăcate ca nişte cocoane de rând, să nu le cunoască nimini, s-au dus la plimbare într-o pădure.

Acolo umblând ele încet, duse pe gânduri, iată că găsesc o ţigăncuţă zdrenţuroasă şi lihnită, stând jos pe o buturugă în acea singurătate, cu un dănciuc aproape gol în braţe. Îi dedea ţâţă; el sugea şi ea plângea.

- De ce plângi, fetico? a-ntrebat-o bătrâna.

- Cum să nu plâng, coconiţă?... M-a amăgit hoţul, şi după ce şi-a bătut joc de mine, a fugit în lume şi m-a lăsat să umblu aşa, gonită de la părinţi, cu pruncu-n braţe!. Nu mai mă ţin picioarele de nemâncată. şi pruncul nu vrea să ştie - cere. Şi n-am încai inimă să-mi fac seama singură: să-l omor şi pe el şi să mă omor şi pe mine. că dă Dumnezeu prunci cui nu-i trebuie, la o păcătoasă ca mine, şi la cine trebuie nu-i dă!

Împărăteasa a oftat adânc auzind vorbele astea atât de duioase.

- E băiat? a-ntrebat cocoana a bătrână.

- Băiat, săru' mâna!

- De câte luni?

- La noapte e de zece zile.

Bătrâna stă pe gânduri o clipă şi, pe urmă, zice:

- Fetico, eşti tu cuminte?

- N-am fost pân-acuma, coconiţă, săru' mâna; da de-acu-ncolo, să fie ea a dracului care o mai.

De prisos să ne mai lungim la povestit cu de-amănuntul toate. Destul să spunem că, peste un an de la plecare, întorcându-se împăratul biruitor de la război, a găsit acasă mare mulţumire: cocon împărătesc de trei luni în vârstă, dar crescut cât unul de un an. şi doica, o mândreţe de fată oacheşe, îmbrăcată numa-n mătăsării, ca orce doică de cocon împărătesc. şi sânul! . şi s-a bucurat foarte mult împăratul despre toate.

S-a făcut botez cu paradă mare şi s-a-nveselit norodul întreg, că, fireşte, soarta împărăţiilor este legată de a împăraţilor - şi l-au botezat Florea-voievod.

Creştea voinicelul, şi nu mai putea o lume după el, că, ce-i drept, mare minune de băiat! iar doica, la care mulţi se uitau lung, le spunea:

- Ia, nu vă mai uitaţi aşa, parcă n-aţi mai văzut copil! să nu mi-l deochiaţi!

Când a ajuns băiatul la vreo şase anişori, împăratul a-nsărcinat pe un curtean de credinţă să-l înveţe mânuirea armelor, călăria, înotatul, jocurile felurite şi cântarea din harfă şi din gură - în sfârşit toate câte trebuiesc pentru desăvârşirea unui tânăr care va să-mpărăţească.

Doica, iubind foarte pe băiat, îl însoţea mereu la ceasurile de-nvăţătură; astfel, învăţătorul, care preţuia şi el mult pe şcolarul său aşa de deştept şi cu frumoase apucături vitejeşti, văzând-o zi cu zi, a ajuns să o placă atâta, încât, a răbdat cât a răbdat, până n-a mai putut, şi a cerut-o în căsătorie; iar dânsa plăcându-l asemenea, că era om de seamă şi mândru, şi-l vedea că ţine şi el mult la băiat, bucuroasă l-a luat.

Şi i-au cununat chiar împăratul cu împărăteasa, dându-le mare cinste şi daruri scumpe.

Când a intrat în biserică mireasa - gătită de nună-sa sub ochii nunului - cu flori şi beteală de aur în păru-i negru, cu chipul şi trupul, şi cu zâmbetul şi mersul acelea, păşind aşa de cuminte, nici îndrăzneaţă, dar nici sfioasă - a rămas toată lumea-ncremenită, nu altceva, că-n adevăr era o arătare.

Mai mulţumit ca oricine de această căsătorie a fost tânărul Florea-voievod; el îi iubea mult, şi pe mama-doica şi pe învăţătorul lui; avea şi de ce: şi ei îl iubeau pe el destul.

Când îl vedeau aruncându-se pe cal sălbatec prins de coamă-n fuga mare, şi când se-ntorcea cu calul, adineaori nebun, acu domolit şi plin de spumă; când îl vedeau săgetând rândunica din zbor; când îl auzeau, pe urmă, cântând din gură şi cu harfa, de te sfinţea - amândoi soţii nu mai puteau de mândrie, îl luau în braţe şi-l sărutau, şi femeia zicea:

- Mulți feciori de-mpărat or mai fi, da ca şi ăsta al nostru, nu mai crez altul!. s-a isprăvit!

Au trăit ei aşa cu toții, la curte, în bună pace, liniştiți şi fericiți, fiecare cu partea şi gândul lui, pân-a-mplinit Florea-voievod douăzeci şi doi de ani - un flăcău ca un brad.

Dar într-o zi, iată că vine de la palat curteanul, învățătorul lui, acasă, şi zice vesel:

- Ştii tu un lucru, dragă nevastă?

- Ştiu, dacă mi-ei spune.

- S-a hotărât! îl însurăm pe Florea.

- Pe băiatul nostru?. cum asta?

- Ei! cum! . iac-aşa, cum se-nsoară toți flăcăii.

- Cine-l însoară?

- Ei cine!. împăratul şi împărăteasa.

- Cu cine?

- Cu fata unui crai vecin.

- Asta nu se poate! auzi? coşcogea fecior de-mpărat să ia o fată de crai!. Asta nu se poate!

- De ce nu?

- Fiindcă trebuie să ia fată tot de-mpărat, pe potriva lui. Nu! asta nu se poate, în ruptul capului!

- Dar bine, femeie, dacă aşa au hotărât părinții lui?.

- Or fi hotărât ei. Dar eu?. eu unde sunt?

Şi repede s-a gătit şi-nvăpăiată s-a dus la palat să dea ochi cu împăratul şi cu-mpărăteasa, să-i întrebe: cum se poate, fără ştirea şi a ei, care l-a crescut pe băiat, să hotărască dânşii aşa de soarta lui? şi, răspicat, le-a spus că Florică al ei nu poate lua pe orcine, că lui Florică al ei trebuie pe puțin o fată de-mpărat; de unde nu, nu trebuie! că, slava Domnului! tânăr e, frumos e, voinic e, fecior de-mpărat mare e! Are vreme să mai aştepte pân-o găsi una pe potriva lui.

Împăratul a zis una, împărăteasa două, doica nouă. au început să se-nteţească femeile la vorbă, şi din vorbă

la-mpunsături, şi de-acolea, ceartă la toartă. Împărăteasa, supărată de-atâta tevatură, ca s-o taie scurt, zice:

- În sfârşit, aşa a hotărât politica măriei-sale împăratului, aşa am hotărât eu - aşa trebuie să se facă! destulă vorbă!

- Ba, nu!

- Ba, da!

Doica, înfierbântată grozav, a ţipat o dată, ah! şi a leşinat.

Sări, toţi. O descheie la sân şi dă-i cu oţet de trandafir.

Vine şi Florea:

- Mamă-doică!

Şi-ncepe să se vaite ca un copil mic şi să se bată cu pumnii-n cap:

- A răpus-o pe mama-doica!... Aoleu! ... nu mai e de rană!

Împărăteasa - leşină şi ea.

Împăratul, straşnic de turburat de toate astea, strigă:

- Eu stric, că m-apuc să vorbesc politică cu nişte femei nebune!

Împărăteasa se deşteaptă şi pleacă foarte mâhnită de asemenea cuvinte.

Se deşteaptă şi doica; se uită la-mpăratul şi, lovindu-se cu pumnul pe sânul gol, începe să se bocească flăcăului:

- Nu se poate, maică! nu voi, maică, moartă tăiată! Nu te dau, Florică, decât după fată pe potriva ta! Să nu mă faci de ruşine, Florică mamă, că mă omor!

Florică o mângâie plângând şi zice:

- Nu, mamă, nu! fără voia ta nu fac nimica!

Împăratul, ţinând şi el foarte mult la doică şi auzind şi vorbele băiatului, nu s-a-ndurat să le strice hatârul, şi le-a zis:

- Dacă nu vreţi voi, bine!

S-a făcut război pentru asta; căci craiul vecin, care avusese făgăduială de căsătorie pentru fiică-sa, n-a putut suferi o astfel de nesocotire. Războiul s-a sfârşit, ca toate războaiele, cu pace. Iar peste un an, plimbându-se pe la curţile din lume,

Florea-voievod, însoţit de doica şi de-nvăţătorul lui, s-a dat în dragoste - că era ochios - cu o tânără vestită de frumoasă, fata unui împărat, mai mare chiar decât tatăl lui; şi numaidecât între cele două curţi s-a pus la cale căsătoria.

Când s-a făcut nunta aceea strălucită cu mari petreceri în grădinile-mpărăteşti, toată lumea s-a-nveselit; dar mai mult ca toţi, doica.

A privit lung la mire şi mireasă, cum se plimbau prin grădină, încet, strâns alături, şoptindu-şi unul altuia cine ştie ce nimicuri tinereşti, i-a arătat soţului ei şi, strălucindu-i ochii de mulţumire, a zis:

- Aşa da, Floric-al mamei! aşa-nţeleg şi eu!. Să ia fiecare pe potriva lui!. aşa trebuie!

PASTRAMĂ TRUFANDA

În portul Kavalei, de pe coastele Arhipelagului, - până nu se pomenea de vase cu abur, - într-o dimineață se pregătea o corabie mare, încărcată cu mărfuri şi cu mulți călători, să pornească spre coastele de răsărit, la Iafa, în Asia Mică.

Între călătorii aceia, se afla şi unul Iusuf, un negustoraş, mergând la Ierusalim după daraveri. Omul se suise de cu vreme pe corabie, să-şi găsească loc bun şi se aşezase jos turceşte, pe chilimul lui, mai la o parte, ca să nu stea în drumul corăbierilor, cari umblau de colo până colo serta-ferta, strângând frânghiile şi-ntinzând pânzele, ca pe orce vas când mai sunt câteva clipe până să pornească dezlegat în largul apelor.

Iusuf sta liniştit şi trăgea ciubuc, cu gândul pe de o parte la drumul lung ce-l avea de făcut, pe de alta la casa pe care şi-o părăsea de nevoie. Când erau toate aproape gata, şi căpitanul se suia la locul său, să dea semn de plecare, s-aude de pe mal, pân zgomotul şi forfoteala mulțimii de lume, - unii cu treabă, alții numai aşa gură-cască, precum e-n orce port la sosirea şi plecarea unui vas mare - s-aude un glas strigând:

- Iusuf! Iusuf! unde-i Iusuf?

Şi până să se ridice Iusuf, să vază dacă pe el îl cheamă, şi cine, iacătă trece peste punte în corabie, gâfâind de alergătură, cu un sac în spinare, Aron, un ovrei negustor, vecin cunoscut al lui.

- Bine că te găsesc, dragă Iusuf, zice Aron; tot mergi tu la Ierusalim; fă-mi, te rog, o bunătate frăţească... Uite sacul ăsta cu nişte haine, - nu-i greu; nici douăzeci de oca - să-l duci lui frate-meu Şumen... ştii unde şade... Vrei?

- De ce să nu vreau? a zis Iusuf; nu-l duc în spinare; pe corabie e destul loc; de la Iafa la Ierusalim, tot o să iau or cămilă, or catâr, cum mi-o veni mai bine la-ndemână. ţi-l duc bucuros.

- Şi să-i zici lui Şumen, dar să nu uiţi! că numaidecât să facă 'pă cum i-am scris eu cu hainele astea rămase de la tata. şi.

Ar fi vrut Aron să mai spuie ceva, dacă nu-ncepea să se legene corabia de plecare; a lăsat sacul lângă Iusuf şi a sărit repede afară pe mal. A pornit vasul cu pânzele umflate, şi până s-a depărtat bine, încă mai auzea Iusuf glasul lui Aron:

- Păstrează-l bine! să nu mi-l prăpădeşti!

Seara, i-a prins bine călătorului sacul prietenului; l-a pus căpătâi şi, fiind marea liniştită, a dormit odihnit până la ziuă; dar toată noaptea a visat că mânca lucru sărat - fireşte, răsuflând aerul mării.

Când s-a deşteptat, a simţit mare poftă de mâncare, şi iar i s-a părut că-i miroase a sărătură. A băut o cafea, a tras ciubuc; parcă i s-a mai potolit foamea, şi s-a tolănit iar cu capul pe sac. După ce a stat puţin aşa, se ridică iar.

„Bre, zice în gândul lui, eu am mai umblat pe mare, dar aşa miros plăcut de sărătură!... ce să fie asta?"

Când se pleacă să-şi strângă chilimul şi căpătâiul, simte miros şi mai tare; apropie nasul de sac şi-nţelege sigur că din sac iese ce iese. Deznoadă sfoara şi desface; când colo, peste ce dă? Sacul nu era cu haine, era plin îndesat cu pastramă trufanda.

„Al dracului şarlatanul de Aron!. ca să nu mă-ndemn să gust o bucăţică din pastrama lui, m-a minţit că sunt haine."

Şi gândind astfel, i-a lăsat gura apă. A scos din brâu cuţitaşul, din legătura lui o bucată de pâine, şi din sac o halcă de pastramă. A tăiat o felie. a gustat. Straşnică aromă! A mâncat Iusuf frumos, şi a legat sacul la loc.

Din pricină că a-ntâlnit şi vânturi în potrivă, ba de vreo câteva ori chiar furtuni, a umblat corabia mai bine de o lună până la Iafa. În vremea asta, Iusuf, care se spurcase la lucru bun, a tot dezlegat sacul şi a mâncat; ba, a mai şi vândut, cu paralâcul şi cu bucata, să nu mai stea sa cântărească, la alţi călători, cari nu sufereau şi puteau să mănânce pe mare; şi, fireşte, marfă bună, năvală mare; aşa că, încet-încet, i-a tot scăzut căpătâiul, şi când a ajuns la Iafa mai rămăsese-n sac numai frumuseţea aceea de miros.

De la Iafa, s-a luat Iusuf cu mai mulţi călători, şi au mers pe catâri până la Ierusalim. Pe drum, i-a dat unul şi altul să guste din pastrama lor.

- Ei! zice Iusuf, pastramă ce-am avut eu pe corabie, de la noi, de la Kavala! aia pastramă!. Ia, mă rog, poftiţi dv. de vedeţi numa ce aromă frumoasă! (şi le da sacul pe la nas). Păcat că nu mi-a mai rămas! să fi văzut!. şi fragedă. şi grasă. o bunătate! aşa pastramă, zic şi eu.

Ajungând la Ierusalim, s-a gândit Iusuf:

- Ce să mai mă duc la Şumen cu sacul gol? Frate-său, Aron, or din nebăgare de seamă, de degrabă, a luat un sac cu pastramă, în locul sacului cu haine; or că, de calic, să nu mă lăcomesc, m-a minţit. Orcum, am mâncat-o? am mâncat-o: o să i-o plătesc cinstit omului când m-oi întoarce la Kavala, şi atâta tot... Nu mai mă duc la Şumen!

Şi s-a dus să-şi vază de daraverile negustoriei lui. După ce şi le-a isprăvit, s-a-ntors înapoi la Iafa, acolo s-a suit pe altă corabie şi a pornit înapoi spre casă. Pe drum, mânca din pastrama altora, dar mirosea sacul lui Aron, şi mereu, la toţi călătorii:

- Ei! pastramă, dacă vreţi, să poftiţi la noi, la Kavala! - acolo pastramă!. E mai ales unul, Aron, un prieten al meu, face straşnică... Ia vedeţi numa ce frumuseţe de aromă!... Geaba! ca la noi, la Kavala, pastramă!.

Şi, seara, se culca cu capul pe sacul lui Aron şi visa noaptea că mănâncă sărătură; iar dimineaţa când se scula, îşi mirosea căpătâiul, şi gândea:

„Cum ajung la Kavala, drept la Aron mă duc, după pastramă; să o fac eu, crestată şi pârlită la spuză, uşor, să nu-şi scoată sarea."

Şi-i lăsa gura apă lui Iusuf.

Cum coboară pe pământ la Kavala, să fi zis c-a dat în bobi! pe cine vede-ntâi?. pe prietenul Aron - parcă ştia că soseşte şi-l aştepta cu patru ochi.

- Bre, Aroane, de ce eşti şarlatan şi mă minţi că-n sac sunt haine vechi de la tată-tău?... de frică să nu ciupesc din pastramă.

Aron s-a făcut o dată galben, şi, cuprins ca de un fior, d-abia a putut băigui:

- Ce? ce?

- Câte ocale era în sac, bre?...

Dar Aron mai rău:

- Ce? ce?

- . Că, să spun drept, ca om cinstit ce mă ştii. eu. pe drum. ţi-am mâncat pastrama toată, şi.

Dar Aron ţipă o dată şi-ncepe să se plesnească peste ochi cu palmele, să se bată cu pumnii-n cap, să-şi smulgă barba şi perciunii; se vaită şi urlă, ca de cine ştie ce nenorocire grozavă.

- Ce urli, bre, aşa, şi faci atâta tărăboi? câte ocale a fost, eu sunt negustor de treabă, nu tăgăduiesc: ţi le plătesc pân' la para.

Aş! ovreiul cade jos, se tăvăleşte, bătându-se cu fruntea de ţărână şi urlând mai tare, parcă-i ieşit din minţi.

- Bine, bre, ţi le plătesc; n-auzi?

Se scoală ovreiul de jos, apucat ca de turbă, îl înhaţă de piept pe Iusuf, şi, haide, techer-mecher cu el, la cadiu, la judecată!

Cadiul face cercetare cum a mers pricina.

Iusuf spune tot cum s-a-ntâmplat: că el, întâi, a crezut că sunt haine; că, pe urmă, după aromă, a descoperit şmecheria, şi a găsit în sac pastramă de oaie, şi, ca omul, la drum lung, s-a-ndemnat şi. a mâncat-o; dar el, negustor cinstit, nu tăgăduieşte, şi se dă autor să plătească până la para.

În vremea asta, Aron se jeleşte mereu smulgându-se de barbă:

- Bine, bre, zice cadiul, dacă omul nu tăgăduieşte şi se dă dator să-ţi plătească cinstit până la para, ce mai faci gură?. ai?.

- Să plătească? urlă ovreiul... să plătească?... ce să plătească?. pe tată?. poate el să plătească pe tată?

- Care tată, bre? întreabă Iusuf.

- Tata meu!

- Care tată, bre? întreabă cadiul.

- Tata meu, Leiba Grosu, care a murit... şi Iusuf l-a mâncat.

- Pe cine l-am mâncat, bre?

- Pe tată!

- Când, bre, l-am mâncat eu pe tat-tău?

- Când a fost pe corabie.

- A fost tat-tău cu mine pe corabie?

- A fost!

- Şi l-am mâncat?. eu?

- Tu! tu!

- Efendi cadiu, zice Iusuf, nu vezi că e nebun ovreiul?

- Nu sunt eu nebun! zbiară Aron; tu ai fost nebun, că ai mâncat pe tată!

- Mai spune o dată: care tată?

- Tata meu, Leiba Grosu, care a murit!... parcă n-am spus?

- Apoi de, efendi! zice Iusuf.

- Carnaxi! nu mai zbierați, strigă cadiul... Stați, că nu mai înțeleg nimic!. Bine, nu zici tu că tat-tău a murit?

- A murit!

- Bine, dacă a murit, cum era să mai umble pe corabie, bre?

- A umblat!

- După ce a murit?

- După!

- Cum, bre?

- Tată, când a murit, m-a jurat să-l trimit să-l îngroape în pământul sfânt la Ierusalim, că acolo vrea el să putrezească. şi eu m-am gândit că oasele tot nu putrezesc; le-am îngropat aici, şi carnea am făcut-o pastramă.

Iusuf s-a-ngălbenit deodată şi s-a apucat cu mâinile de pântece.

- ... şi, a urmat jelindu-se Aron, m-am gândit, de ce să nu fac iconomie la transport; am pus pastrama-ntr-un sac şi i-am dat lui... să-l ducă la Ierusalim, la frate-meu, Şumen, s-o îngroape acolo, că el a ştiut. Şi el a mâncat pe drum pe tată!. Ce fac eu acuma?

Când le-a auzit toate astea Iusuf, i s-a-ntors inima pe dos; a-nceput şi el să se bată cu pumnii-n cap şi-n pântece, şi să se vaite:

- M-a spurcat jidanul, efendi cadiu! aman! m-a spurcat! Ce mă fac eu acuma?

- Tu de ce-ai mâncat? zbiară Aron.

- N-ai zis tu că sunt haine?

- Şi parcă trebuia să le mănânci?

- De ce nu mi-ai spus drept, că e tat-tău?

Şi iar ovreiul, vei! şi turcul, aman! Cadiul, ascultându-le toate, a zis:

- Bre! de treizeci de ani judec aicea la Kavala lume după lume, cu fel de fel de pricini; dar încă aşa nebuni şi aşa pricină

ciudată nu mi s-a mai înfăţişat. Asta. să aveţi răbdare. că trebuie să chibzuiesc mai adânc!.

Şi, după ce a chibzuit şi iar a chibzuit adânc, a hotărât ca:

Turcul să plătească ovreiului, pe preţul zilei, douăzeci de ocale pastramă prima, pe care i le-a mâncat; iar ovreiul să plătească turcului douăzeci de lire, fiindcă l-a-nşelat dându-i un sac de haine, în care nu era haine, ci pastramă, şi nu pastramă adevărată de oaie, ci de ovrei.

Şi pe urmă, cu o vorbă scurtă turcească, i-a dat afară p-amândoi.

PARTEA POETULUI

„Nehmthin die Weltl..."
SCHILLER

„Luaţi-vă lumea! a strigat Domnul; luaţi-o, oamenilor! a voastră să fie ca moştenirea-n vecii vecilor! şi frăţeşte v-o-mpărţiţi!

S-au repezit care mai de care cu mânile-ntinse să-şi apuce partea; mişunau tineri şi bătrâni.

Plugarul se duse spre roadele câmpului; Vânătorul porni să bată pădurile; Neguţătorul îşi înfundă hambarele; Viierul îşi alese zeama nobilă; Regele puse streji la poduri şi drumuri şi zise: «Daţi-mi dijma!».

Într-un târziu, după ce se isprăvise-mpărţeala, iată vine şi Poetul din depărtări. Nimic nu mai rămăsese de apucat; pretutindeni toate aveau stăpân.

- Vai! eu singur, strigă el cu mâhnire, eu singur fusei uitat, eu, cel mai supus copil al tău!

Şi-ngenunchie înaintea Domnului, care-i răspunse:

- Dacă te-ai desfătat în lumea visurilor, ce stric eu? Unde erai când s-a-mpărţit pământul?

- La tine eram! zise Poetul. Ochiul meu ţintea la faţa ta; urechea mea la armonia cerurilor. Iartă sufletului care, îmbătat de lumina ta, nesocoti cele pământeşti!

- Ce-i de făcut? zise Domnul. Nimic de acolo nu mai e al meu; toate le-am dăruit! Vrei tu să trăieşti în cerul meu?. Vino când doreşti: orcând, bucuros îţi va fi deschis!"

Pe urmă i-a adăogat Domnul cu multă bunătate:

- Ei, acuma, mai du-te pe pământ şi te mai plimbă.

A mulţumit Poetul din fundul sufletului şi a plecat măgulit de atâta frumoasă atenţie din partea Domnului. S-a coborât pe pământ.

Acolo toată lumea forfotea în sus şi-n jos, alergând fiecare fără astâmpăr după treburile sale: care mâhniţi, care mulţumiţi, toţi îngrijaţi.

Poetul a salutat în dreapta şi-n stânga; unii tot i-au moţăit din cap; dar alţii, parcă nici nu-l văzuseră. A dat să intre-n vorbă ici şi colo.

Unul i-a răspuns:

- N-am vreme de fleacuri. am treabă!

Altul, după ce l-a ascultat puţin, zice:

- Îmi pare rău, dar nu-nţeleg deloc... Salutare...

Pe altul, l-a povăţuit Poetul cu blândeţe să nu mai bea atâta bere, că berea multă tâmpeşte. Acela, pesemne tâmpit gata, i-a zis o vorbă foarte proastă şi i-a turnat o halbă-n cap.

Poetul a căzut mâhnit pe gânduri - făr-a-nţelege cum poate avea o lume întreagă, stăpânind întreg pământul, atâtea griji, atâta bătaie de cap şi atâta răutate, - şi s-a hotărât să se-ntoarcă la Domnul.

Când a sosit sus, a dat la poartă de Sf. Petre, care-i era binevoitor.

- Ei! zice sfântul, te-ai întors iar? atâta ţi-a fost plimbarea?

- Să-ţi spun drept, Sfinte Petre, e tare urât pe pământ. şi am venit, după cum mi-a spus Domnul.

Dar sfântu-i taie vorba:

- Drăguţă, să ierţi, Domnul acuma are alte treburi; mai du-te şi te mai plimbă; vino aldată.

- Bine! a zis Poetul cuviincios.

Şi s-a-ntors la plimbare jos. Dar nu s-a mai dus în oraş; s-a dus la ţară.

Era o zi blagoslovită de vară. Limpede şi cald. În depărtări se-ntindeau, cât apuca ochiul, câmpuri aurii cu spicele coapte, şi aici aproape se auzeau într-o adâncătură fâşiituri de coase şi cântece de cosaşi.

Poetul s-a apropiat de unul dintre muncitori, care trăgea cu gresia pe buza coasei, şi i-a zis:

- Frumoasă e natura, ai?

Dar muncitorul asudat, punându-şi gresia în brâu şi ştergându-se cu mâneca pe frunte, i-a răspuns:

- O fi şi frumoasă!

- E duioasa noastră mamă! a adăogat Poetul.

- Da, duioasă mamă, ce e drept. Trebuie numa s-o baţi să-i sângerezi sânul până să se-ndure să-ţi dea o picătură de lapte. Şi încă vara, cât să fie de zăduf, calea-valea; dar să pofteşti d-ta iarna - că pasămite nu eşti de p-aici - să pofteşti când turbă şi urlă. atunci s-o vezi ce duioasă e!

- Da, ştiu; dar, chiar în furoare, ce sublimă este!

- Bag seama, zice muncitorul, d-ta or eşti lovit cu leuca, or altă treabă n-ai decât să râzi de mine. Ia cată-ţi de drum, domnule, că n-am poftă de glumă pe nemâncate!.

Şi s-a pornit omul la lucru mai departe.

Vorbele şi purtarea atât de grosolane ale acelui ţăran l-au mâhnit pe Poet, îndemnându-l să se ducă-napoi, sus.

- Iar d-ta, drăguţă? l-a-ntrebat portarul.

- Iar eu, Sfinte Petre, şi te rog să mă laşi a mă apropia de Domnul, care mi-a făgăduit că „orcând, bucuros cerul îmi va fi deschis".

- Puiule, zice sfântul, eu ştiu ce ţi-a făgăduit Domnul, că eram de faţă; dar acuma, drept să-ţi spun, nu e vreme potrivită să i te-nfăţişezi; e foarte supărat pe oameni, fiindcă-i vede cum se-nvrăjbesc şi duşmănesc între ei şi gata-gata să facă iar războaie şi vărsări de sânge; şi Domnul este peste măsură scârbit de purtările lor, şi chiar se gândeşte cum să-i pedepsească

amarnic, cu foc, apă, cutremure şi alte răni, ca să-i aducă la calea pocăinţii. Prin urmare, mai plimbă-te.

- Bine, a zis Poetul.

Şi iar s-a dus jos la plimbare. Dar nu s-a mai dus la ţară; a mers într-un oraş foarte mare.

Umblând de colo până colo, cum umblă omul fără treabă, a intrat, către seară, pe gangul unui palat, s-a suit pe scări, pe unde se-mbulzea fel de fel de lume, şi a nemerit într-o sală mare. Acolo ţineau sfat diplomaţi şi militari împrejurul unei mese, pe care, sub lumina a o sumă de policandre strălucitoare, stau întinse hărţi, documente, tractate; iar în capul mesei, într-un jeţ mai înalt, aromea dulce un împărat bătrân, cu toate că toţi ceilalţi făceau gălăgie straşnică, strigând înfierbântaţi, unii *pace,* alţii *război,* alţii cine mai putea înţelege ce.

Poetul a înaintat până la masă şi, cu glas olimpian, a tunat:

- Pace ! Domnul este peste măsură scârbit.

Dar unde-a fost chip să urmeze mai departe?. Un general l-a luat de ureche şi l-a-nvârtit în loc cu faţa spre uşe şi cu spatele spre-mpărat; iar un diplomat l-a consiliat de dinapoi, să zboare pe scară-n jos.

Plecând astfel, mai mâhnit de asta decât de mojicia cosaşului, a dat pe stradă, noaptea, de o ceată de măşti, care cântau, ţopăiau şi chihoteau, cum are tinerimea fluşturatică obiceiul în carnaval. Îndată ce l-au văzut, au năvălit la el să-l tachineze; una dintre fete l-a apucat de gât cu mâinile ei subţiri şi reci şi l-a sărutat de l-a fript până-n fundul sufletului; pe urmă, l-a luat la braţ pe sus, şi au pornit cu toţii înainte, să ridice târgul cu nebuniile lor. La o respântie, iată că se întâlnesc, în bătaia unui felinar, cu un bătrân gros şi pântecos, roşu ca morcovul şi cam prea-foarte vesel - un fel de negustor provincial, d-ăi de care se-ncurcă bucuros la petreceri pân oraşele mari, mai ales în toiul câşlegiului. Cum dau de el, se

opresc derbedeii, iar măsculița Poetului i se smulge de la braț şi se repede la negustor strigând:

- Unchiule!

Iar „unchiul" zice:

- Sufletu-meu! nepoțico!

Ea îl ia de gât cu aceleaşi mâini subțiri şi reci şi pupă-l. Poetul se repede să-i despartă; unchiul îi dă brânci încoace, nepoțica încolo, şi pe urmă tifla. şi pleacă toți încolo cu negustorul. Poetul rămâne în loc; îşi pune mâna la frunte şi stropeşte cu lacrimi calde mormântul iluziunilor sale, ca să crească dasupra florile pe veci pierdutelor, în veci neuitatelor tinere sfinte amintiri.

Apoi, mai mâhnit chiar decât de consiliul diplomatului, merge iar sus.

- S-a isprăvit, Sfinte Petre; mă simt zdrobit de atâtea plimbări!.

Şi-i povesteşte pe larg cu multă obidă, dar într-un stil nobil şi susținut, toate câte le-a-ntâmpinat.

Sf. Petre, ținând la băiatul ăsta, se duce la Domnul şi zice:

- Doamne, iar a venit Poetul. Eu aş zice să-l primeşti şi să-i dai şi lui ceva, că prea a rămas fără parte pe lume.

- Ce să-i dau, Petre?... Nu i-am spus că nu mai am ce-i da, daca au luat ăilalți tot?. Eu stric, dacă a umblat gură-cască şi n-a mers şi el la-mpărțeală?. Poate să mijlocim pe pământ pentru vreo slujbă.

- Nu e de slujbă el, zice sfântul. e delicat.

- Atunci, ceva bani.

- Nu-i trebuiesc. e dezinteresat.

- Vreo decorație.

- Aş? se supără. e şi mândru.

- Ei! zice Domnul; mi-am găsit beleaua cu omul ăsta.

- Doamne, zice Petre, eu ştiu ce i-ar trebui lui.

- Ce?

- Nu-i vreun lucru mare: o cutie cu penițe, un clondir cu cerneală şi trei topuri mari de hârtie.

- Dă-i-le, să ne scăpăm de el; că iar aşa într-una, toată ziua-bună ziua, a cam început să mă plictisească.

I le-a dat. A plecat Poetul foarte mulțumit.

Nu trec nici trei săptămâni, şi iar se pomeneşte sfântul cu el:

- Iar, iubitule?. ce mai pofteşti?

- Am isprăvit hârtia şi cerneala.

- Cum se poate?

- . şi am venit să vă rog, daca nu vă supărați, să-mi mai dați.

Sfântul se uită lung la el şi, pe urmă:

- . Să-ți mai dăm .

I-a mai dat două clondire şi patru topuri.

Peste o lună, iar.

- Nu mai pot de la mine, drăguță, fără voia Domnului, că lucrurile astea le am şi eu luate-n primire cu socoteală. Aide de te roagă singur.

Şi Domnul s-a-ndurat şi i-a mai dat Poetului - cinci clondire şi zece topuri.

Dar când a vrut să plece Poetul, Domnul zice:

- Ia ascultă, mă băiete, nu mai strica atâta, fă şi tu nițică iconomie. vezi ce scumpă e acuma hârtia!

Iar după ce a plecat Poetul, senin, zice Domnul:

- Petre, bun băiat o fi ăsta; dar e cam.

- Cam cum, Doamne?

- . Cam. găgăuță. Nu ți se pare şi ție?

- De! Doamne, răspunde Petre, fiecare cu partea lui!

DUMINICA TOMII

M-am dus să fac o vizită confratelui şi amicului meu Tomiţa de ziua lui. L-am găsit într-o stare foarte proastă, plimbându-se de colo până colo ca o hienă în cuşca ei, şi văitându-se de durere; toată noaptea nu putuse închide ochii din pricina unei măsele.

L-am povăţuit să meargă la un dentist.

- Nu pot, *mon cher.*

- De ce nu poţi? ţi-e frică?. Cu metodele de astăzi, nu simţi nici cât o pişcătură de purece.

- Nu de frică; nu pot, că am de lucru; trebuie să dau până-n două ceasuri cronica mea la gazetă. La trei, vine băiatul de la tipografie să mă execute... Şi cu durerea asta sunt incapabil să scriu un rând măcar. De o sută de ori de aseară m-am aşezat pe scaun, am pus mâna pe condei; dar nu e chip să m-astâm-păr. o clipă nu-mi dă pace.

Şi iar începe bietul om să se vaite şi să se plimbe ca o hienă. La un moment, se opreşte răcnind:

- E de nesuferit!... mă-mpuşc!

- Omule, zic eu, du-te la dentist!

- Ei! dar cronica mea cine o scrie?

- Ştii ce? zic; tu du-te fără frică, să-ţi scoţi măseaua; eu rămân aci; până te-ntorci, îţi scriu eu o cronică. Ai vreun subiect anume, or pot scrie despre ce mi-o da pân' gând?

- Ba, chip, aveam un subiect...

- Despre ce?

- Despre credinţă şi ştiinţă. cum adică ştiinţa distruge credinţa şi nu o poate înlocui. Ştii, *ăpropos* de sărbători...

- Ceva nou de tot... Am înţeles, zic; du-te şi n-ai grije; aibi curaj!... cu metodele moderne...

Şi pe când Tomiţa pleacă aiurit de durere, mă şi aşez liniştit la masă şi, pe nerăsuflate, torn următoarele:

CRONICĂ

Sună clopotele. E primăvară. Sună clopotele.

Duminica Tomii... Cu această duminică se-ncheie săptă - mâna luminată şi prima serie a celor mai mari sărbători creştine. Ce sublimă, ce providenţială ordonare în mersul divinei tragedii a Fiului!

Umilirea, suferinţa, patimile Tatălui întrupat în Fiul; pe urmă, supliciul infamant între doi tâlhari şi moartea; apoi, triumful asupra morţii, învierea. În fine spulberarea ultimei umbre de îndoială a nenorocitului, care nu poate crede minunea până nu pipăie.

„Iară Toma, unul din cei doisprezece, carele se chema geamăn, nu era cu dânşii când a venit Isus.

Deci, zicea lui ceilalţi ucenici: «Am văzut pe Domnul»; iar el a zis lor: «De nu voi vedea în mânile lui semnul cuielor, şi de nu voi pune mâna mea în coasta lui, nu voi crede».

Şi după opt zile, iar erau înlăuntru ucenicii lui, şi Toma cu ei. Venit-a Isus, fiind uşile încuiate, şi a stat în mijloc şi a zis: «Pace vouă!».

După aceea a zis Tomii: «Adu-ţi degetul tău încoace şi vezi mânile mele; şi adu mâna ta şi o pune în coasta mea, şi nu fi necredincios, ci crede».

Răspuns-a Toma şi a zis: «Domnul meu şi Dumnezeul meu!»

Zis-a Isus lui: «Dacă mă văzuşi, Tomo, crezuşi; fericiţi cari nu au văzut şi au crezut...»."

Da, fericiţi; şi aşa fericit eram eu în copilărie! şi aşa era toată lumea împrejurul meu!

Cu adâncă pietate mi-aduc aminte de bisericuţa albă din mahalaua noastră! Ce limpede suna toaca de fier subt atingerea ciocanelor măiestre ale dascălului Haralambie! ce vuiet armonic făceau cele două clopote, pe care le trăgeam de frânghii, noi, copiii, pe când, de jos, de la toaca de fier, fără să se-ntrerupă, el ne striga: „Mai încet, mă! că mi le dogiţi!" şi ne-njura de feştila moaşe-ni, după ce ne luase la fiecare câte doi gologani de trei parale şi ouă roşii, ca se ne lase sus în clopotniţă.

Dar venerabilul nostru preot, cuvioşia sa părintele Marinache! Îl am aci încă, dinaintea ochilor. Ce înfăţişare frumoasă! Barba lui străluceşte mândră ca un fuior de borangic alb pe patrahirul roşu. Şi ce glas! Îl auz încă: „Veniţi de luaţi lumina!" Şi când năvăleau mahalagioaicele credincioase să ia, care mai de care, lumina, cu ce ton demn de autoritate le striga: „Ho! că nu sunteţi la cocină!"

Pe urmă, evlavia aceea adâncă şi caldă, de care erau pătrunse sufletele tutulor enoriaşilor nostri, de la cel mai bătrân fără un dinte-n gură, până la cel mai tânăr încă fără dinţi!.

Ce frumos erau împodobite sfeşnicele, de la cele de aur până la cele de pacfon, cu zambile în feluri de feţe. şi un miros!... Ţiu minte cum un nepoţel al mamei Zamfirei, văduva lui Papaiani, arnăut domnesc la pensie, a greşit odată, şi, în locul sfeşnicelor umile ale bunică-si, a luat sâmbătă, de la epitaf, nişte sfeşnice mari de argint masiv ale lui jupân Sfetcu lumânărarul, ctitorul bisericii. Când a băgat de seamă această confuziune, dascălul Haralambie i-a tras băieţelului o feştilă şi două palme; după care, băieţelul a explicat dascălului cauza confuziunii: la amândouă perechile de sfeşnice, zambilele

erau pembe. Chiar un om în vârstă putea greşi; darmite un copil nevinovat!

Dar apoi, cozonacii şi plăcinta de drob, şi căpăţânile de miel la tavă pe orez, cu iaurt cu caimac, după opt săptămâni de fasole sleită şi de varză acră!

Şi părintele Marinache cu dascălul Haralambie cărând în curtea bisericii toată ziua, în nişte basmale mari cadrilate, recolta de ouă roşii şi de pască!

Sărmanul nostru bun protector, dascălul Haralambie! i s-a stins şi lui feştila chiar într-o săptămână luminată din cauza unei excesiv de bogate recolte de ouă răscoapte! El trebuie să fie acuma, acolo, sus, alături cu drepţii, şi, desigur, când micii cheruvimi fac prea multe nebunii... „feştila"!

Şi, pe deasupra tutulor acestor duioase amintiri, primăverile acelea dulci, pline de speranţe-n viitor, când, precum zice aşa de frumos poetul, „natura, ca o mireasă răpită, care a dormit, vrăjită în lanţurile de gheaţă ale unui crud uriaş răpitor, se deşteaptă fericită, graţioasă, mândră, la mângâierile dulci, duioase, molcome ale tânărului şi fierbintelui său mire, care o căuta de mult, şi care vine de departe să dezlege vraja de gheaţă cu farmecul unei sărutări de foc. el, tânărul şi zburdalnicul copil al lui Paşte-împărat; el, minunatul făt-frumos April, cu părul auriu, care o ia în braţe pe adormita fecioară, o alintă, o leagănă, o mângâie şi, cu mii şi mii de sărutări, una mai înflă - cărată decât alta, o recheamă la o nouă şi strălucitoare viaţă!"

Şi-ntr-un rând, când am ieşit de la-nviere dimineaţa, un vânt şi o ploaie!. n-a fost chip să ne-ntoarcem cu lumânărelele aprinse acasă; ne-a făcut leoarcă pe toţi; încă dascălul Haralambie - asta era înainte de recolta prodigioasă - zice: „Maica ta Cristache! ce vreme!. feştila!" ba, pare-mi-se c-am auzit şi „anafura!". Da nu pot să jur, că e foarte mult de atunci.

Unde sunteţi, voi, sfinte vremuri ale copilăriei, când credeam? când totul mă făcea să cred?

„Cred tocmai că e absurd!" aşa a zis ilustrul fiu al sfintei Monica, el însuşi sfânt, stâlp neclintit al bisericii, sfântul Augustin... *Asta* va să zică *a crede;...* nu ca Toma geamănul, numai după ce pipăi şi pui degetul.

Da, credeam. şi eram fericit.

Astăzi? O! astăzi.

Aţi venit voi, oameni noi, cu ştiinţa, să smulgeţi din rădăcini acea plantă divină, ce-şi trăgea seva din fundul inimii noastre! Şi nu v-aţi mulţumit cu atâta! peste rană, în adâncul inimilor, de teamă să nu mai fi rămas acolo un germene cât de infim, din care să poată reîncolţi, aţi turnat leşia caustică, otrăvitoare, distrugătoare, otrava scepticismului, pesimismului, ateismului!.

Onoare vouă, distrugători ai fericirii umane!

Dors-tu content, Voltaire...? întreb şi eu, împreună cu gingaşul, duiosul poet de zahar al Namunei, el care a dat cel dintâi strigătul de durere când a simţit că se smulge cu atâta cruzime rădăcinile credinţei din sufletele oamenilor. Şi cu multă dreptate zice nemuritorul academician francez Ernest Legouve, în nepieritoarele sale *Soixante ans de souvenirs:*

„Victor Hugo şi Lamartine sunt, în câmpul poeziei, glasul epocei lor; Alfred de Musset i-a fost ţipătul!"

Da! da! în noianul de necredinţă în care ne afundăm, când mi-aţi luat credinţa mângâietoare fără să-mi daţi nimic alt în schimb decât scepticismul deprimant, îndoiala distrugătoare, ţipă şi sufletul meu ca al lumii întregi, împreună cu poetul. împreună cu poetul. ţipă.

Aci, sunt întrerupt: iată confratele Tomiţa; se-ntoarce radios de la dentist. cu o măsea în mână.

- Triumf! trăiască ştiinţa modernă!

Încordat asupra lucrului meu, ţip:

- Nu mă-ntrerupe, Tomiţo!

Şi urmez a scrie mai departe încheierea:

„. Mi-aţi luat cu ştiinţa voastră măseaua!. ce mi-aţi dat în schimb?. redaţi-mi măseaua!. îmi trebuie!."

Pun puncturile şi linie de sfârşit şi, după ce Tomiţa, vesel, m-asigură că n-a simţit nici ca o pişcătură de purice, îi citesc cronica. Confratele meu îmi mulţumeşte încântat; decât - pretinde să facem numai o foarte mică modificare la încheiere: în locul măselei, să punem credinţa.

Conviu bucuros, şi cronica noastră e trimisă la tipografie.

MONOPOL.

În vara anului 1907, aflându-mă în străinătate şi având în ţară daraveri, m-aşez în trenul Berlin-Bucureşti, cu gândul să m-abat o zi-două pe la Iaşi, unde să vizitez pe nişte vechi şi buni prieteni, familia Ronetti Roman.

A doua zi, mă cobor în gara Paşcani la 12.30 p.m. Numai¬decât întreb cu respect pe un domn impiegat de mişcare foarte tânăr, care poartă o şapcă prea matură, odinioară desigur staco¬jie, „pe ce linie este tras trenul ce trebuie să plece peste câteva minute spre Iaşi". Domnul impiegat îmi răspunde politicos că, „în legătură cu Berlin-Bucureşti, pleacă din Paşcani spre Iaşi numai un tren, la 4.10, cu sosirea la 6.[0]5 p.m.".

- Dar.

- Ştiu, mă-ntrerupe ghicindu-mi gândul; este şi un tren cum vrei dumneata; dar acela nu umblă.

- Este, dar nu umblă?

- ... nu umblă decât pe *zezonul* băilor.

- Am înţeles, răspund eu pe jumătate domirit.

Fireşte, e prea de timpuriu, înainte de sfârşitul lui mai, să-nceapă băile. Dar nu ştiam să fie acuma şi-n Berlin pătimaşi cari vin să se caute la băile din Iaşi.

Trei ceasuri şi jumătate în Paşcani - cam prea mult!. Dar ce pitoresc!

Ce glodăraie şi colbăraie!. Ce abdomene de copii malarici! şi se joacă şi râd - cam trist, dar tot râd!. Ce grav municipalul care ține ordinea la fântâna din piața gării, unde se-mbulzesc multe vite însetate!. Ce jigăraie de câni costelivi cu ochii rătăciți şi coada-ncârligată înspre pântece, furnizori ai amicului meu doctorul Lebel!. Şi, cu tot regimul nostru protecționist, nici o fabrică de mănuşi în tot ținutul!. Ai de ce să ți se rupă inima - de mila oamenilor, fireşte, după a vitelor şi a câinilor. Bine că avem o S.P.A.; să sperăm că încet-încet, cu vremea, vom ajunge s-avem şi o S.P.O.

4.10. Am pornit. Mergem şi înaintăm domol în sus spre Ruginoasa, şi ne apropiem de culme.

Soarele, aplecându-se către piscurile Ceahlăului, se ascunde după grămezi uriaşe de nouri, cari se tot ridică una peste alta venind dimpotrivă, pe când largile adâncături din dreapta urcuşului nostru se-nvăluiesc treptat în umbră.

Blânda melancolie a țarinelor moldoveneşti - un cântec de neam mâhnit, din glas copilăresc, ajungând la mine limpede din de-departe vale - închipuirea marelui sinistru de acum două luni - apropierea de Iaşi. Apoi dulci amintiri din zilele primei nesocotite tinereți - gândiri amare din pragul cu deşarte regrete ale bătrâneții. Toate mă-mpresoară, şi care de care luptă să mă-ngenunche şi să mă copleşească. Pe lângă astea, suflarea de monstru astmatic a locomotivei şi țăcănitul din ce în ce mai obosit al roatelor. E penibilă mişcarea în alt *tempo* decât al sufletului...

În sfârşit, tica-taca, încetinel, ajung cu voia lui Dumnezeu joi seara, 24 mai, în gara Iaşi, unde sunt întâmpinat nu se poate mai frățeşte de prietenii mei.

Mă gândesc, cum sunt obosit de drum şi de atâtea impresiuni, să mă duc repede la baie; dar îndată mi-aduc aminte de şapca odinioară stacojie: nu s-a deschis încă „zezonul". Mă mulțumesc să mă spăl la bunele mele gazde cu

apă de Vichy-Celestins; apa comună de Iaşi e mult mai gustoasă şi mai hrănitoare, dar costă mai scump şi cam irită pieliţa, mai ales vara.

E, cum spusei, la sfârşitul lui mai. Găsesc iubitul meu Iaşi în tremurul alegerilor generale. Ce febră! peste 43 de grade; aproape să se coaguleze albumina!

Fierbe lumea de grija cea mai mare ce poate - cum să zic? - poseda pe un adevărat român - aşa-numita despuiare a scru¬tinului. Scrutinul este pentru noi modernii, adică românii moderni, un fel de zeu, care s-arată în toată maiestatea lui despuiat: *Apollo resplendescens...*

Ziua de vineri, 25 mai, mi-o consacru deci de dimineaţă să vizitez redacţia „Opiniei" (o instalaţie în adevăr europeană; chiar un telefon; cam năzuros - e încă june), unde, în calitatea mea de confrate mai în vârstă, sunt primit cu destulă consideraţie. De aci, voi să contemplu apariţia zeului - pe un potop de ploaie, să crezi că s-au rupt băierile firmamentului.

De cu noaptea a-nceput a turna, şi toarnă. Pieţele, ogrăzile, locurile virane sunt mări şi lacuri; uliţele, fluviuri şi niagare. Caii înoată; birjile plutesc; tramvaiele par nişte vaporaşe de curse intraurbane, ca la Hamburg.

Mă plâng unui amic, impiegat superior, om cu carte, de furia elementului.

- Las', coane Iancule, îmi zice, ploaia aiasta-i bună după atâtea călduri *dropicale!*

Şi mă conving că are omul toată dreptatea... De trei ori binecuvântat, diluviu!

1) *ad rem:* căldurile au fost, ce-i drept, foarte tari şi înainte de vreme;

2) *ad locum;* se spală Iaşii; nu-i vorbă, Iaşii sunt un târg tare curat; dar orşicât, cineva, cât de curat să fie, tot nu strică să se şi spele din când în când; măcar dacă nu se spală singur, să se lase spălat, şi

3) *ad personam:* servitoarea bunelor mele gazde a avut ingenioasa inspirație să pună la gurile zgheaburilor toate cofele şi putinile din casă. Las să se premenească umplutura de mai multe ori până curge limpede de tot, şi mă spăl bine cu apă de ploaie - excelentă pentru pieliță.

Din adâncul sufletului zic: Domnul fie lăudat! el, care ne trimite răcoare după călduri tropicale; care ne spală câteodată cu d-a sila; care ne dă apă aşa de ieftină, mult mai ieftină decât cea de Vichy - o bagatelă.

Mă aflu, cum zisei, la „Opinia" înainte de amiazi. După ce, ca musafir, îmi fac datoria să țin pe tinerii confrați vreo trei sferturi de ceas, cu palavre, încep a pricepe că le cam stau pe suflet. Eu n-am treabă; toată ziua mi-e de petrecere; pe când ei ard în toiul bucătăriei, unii cu condeiele-n mână, altul cu telefonul la ureche, celălalt cu nasul în listele electorale. În trei-patru ceasuri trebuie s-apară foaia.

- Domnilor, zic, de-acu vă las.

- Dar de ce te grăbeşti, coane Iancule?... de ce nu mai stai oleacă, olecuță?

Olecuță! diminutivul acesta îmi pare un categoric superlativ.

Tineri politicoşi! nu-mi ascund pălăria, nici umbrela, nu-mi fac nici o violență. Mă lasă să plec. E şi vremea. În față, la Mitropolie, sună 5 antemeridiane. La 12 fix ziua, sună în față la Mitropolie 5 antemeridiane; la 12 fix noaptea, 5 postmeridiane - dar foarte regulat.

Am plecat, spre marele regret al confraților, pe când potopul se-nteţeşte din ce în ce. Mă urc în luntrea mea cu un triton bătrân care tuşeşte straşnic şi strănută... Simptome alarmante la aşa vârstă... Se vede bine că, în atribuțiunile amicului nostru doctorul Jocu, nu intră şi inspectarea animalelor marine.

- *Avanti, gondoliere!* strig.

Bravul gondolier îi trage câteva tritonului cu coada lopeții. Bălăcind contra torentului, navigăm încet-încet la deal.

Unde să merg? La Smirnov, or la Ermacov? Sunt amândoi imperfecți; dar la primul merge colegiul I; eu merg la colegiul II, cu intelectualii. Oprim la Ermacov. Debarc. Am călcat pe pământ ferm.

Sui scăricica, intru, când. simt că-mi fuge pământul de sub picioare şi, cât p-aci, dacă nu sare cineva repede să m-apuce, dau să cad pe spate înapoi afară, în valuri. Ca fulgerul mă săgeată un gând sinistru: un atac de dambla!... Sunt pierdut!... Dumnezeule! aibi milă de familia mea rămasă departe în străine locuri. Ce bucurie pe mine când, cu toată supărarea gleznei din pricina alunecării, aflu, după primul moment de groază, că damblaua mea a fost numai nişte sâmburi de masline risipiți - pi gios!

Dugheana e plină de amici, toți funcționari publici şi profesiuni liberale. Aşteaptă aci de mult să se oprească potopul şi, aşteptând, ca să le pară timpul mai scurt, iau aperitive, țuică, mastică, pelin, mişmaş şi gustă mezeluri, salam, ghiudem, caşcaval, masline.

Fireşte, mai cu samă cum sunt vesel că n-am avut dambla, intru şi eu în combinație.

. Şi aperitive, şi mezeluri, şi vorbă, şi discuție asupra „situațiunii dificile în care se găseşte țara în urma tristelor evenimente, ca să zicem aşa, şi-n fața atâtor reforme ce această situațiune le reclamă imperios, dacă ne putem pronunța astfel", şi apoi „asupra trecutului, prezentului şi viitorului, ideilor şi programului fiecărui ales şi fiecărui candidat" - şi dezbateri, şi vorbă, şi aperitive, şi mezeluri, şi aruncăm sâmburii - pi gios!.

Dar e unu şi jumătate; m-aşteaptă la dejun. Am stat aci un ceas şi mai bine! Vezi cum trece de uşor vremea vorbind despre chestii grele!. Cu multă prudență, de teama unui al doilea atac, mă mişc şi vreau să-mi plătesc consumația. Dar amicii protestează: astăzi este rândul de plată al amicului X..., care

a repurtat, ca orator la o întrunire electorală, un fenomenal succes.

Încă un rând de aperitive şi masline, şi aruncăm sâmburii. Eu mă lipesc bine cu talpa de duşumea. Şi încă un rând. cel din urmă! şi masline, şi aruncăm.

- Socoteala! în total!

Nu-i mult! Mezeluri şi masline, 3.15; băuturi, 17.05; total 20.20.

Amicul X. , după ce plăteşte galant, se suie în gondolă cu mine; locuieşte în drumul meu, pe un *canaletto* - să-l las acasă.

Pornim.

- Coane Iancule, îmi zice, 'm par' rău amu, după su'cesul meu, c-am cedat şi nu mi-am pus cand'atura!

Face iconomie de silabe, probabil fiindcă mai avem puţine momente de petrecut împreună; vrea omul cât mai scurt să-mi spună cât mai multe. Şi, cum se clatină gondola pe valuri, amicul adaogă:

- Aveam o ide' de refo'mă. Nu mai me'ge, monşăr, cu ţaranii. S' beţivi!. T'eb'e un mo'opol al. ac'. (gondola se clatină) al... *ac'cololului!...*

Ne-am oprit. Ne pupăm în gondolă ca doi patricieni de pe timpul ilustrului doge Francesco Morosini. Se dă jos încetinel pe trotuarul plin de apă şi intră, leoarcă de ploaie, pe portalul bătrânului său *palazzaccio.*

- Ia sama (îi strig), pe *San Giovanni,padrone mio!*nobilul meu senior, să nu-ţi fi rămas vreun sâmbure de maslină pe talpă!

El se-ntoarce-n loc, smulge cu vârful degetelor o sărutare unsuroasă de pe buze şi mi-o aruncă magnific din depărtare.

Sunt opt ceasuri şi trei sferturi. Gondola aşteaptă. Îmi iau rămas bun de la graţioasa mea gazdă şi plec cu Ronetti Roman la gară.

După ce-i mulţumesc de afectuoasa primire, urc în vagon.

- Amice, zic, ştii d-ta cu ce mă duc eu de la Iaşi la Bucureşti?

- . Cu trenul.

- Da, cu trenul, fireşte; dar nu numai cu trenul, merg şi cu o idee.

- ?„.

- . O idee de reformă!

- !?.

- Trebuie de înfiinţat numaidecât un monopol al *ac'cololului...*

Trenul s-a pus în mişcare. M-aplec pe uşa vagonului:

- . la sate!. pentru rurali!

O CRONICĂ DE CRĂCIUN...

Într-o urâtă dimineaţă, pe la sfârşitul lui noiemvrie, - ploaie, ninsoare, vifor, să nu scoţi un câne afară din bordei, - chem pe cel mai încercat colaborator al „Revoltei naţionale" şi-i zic:

- Stimate domnule Caracudi, dumneata, care de atâta timp ne-ai dat ca reporter dovezi de strălucită imaginaţie, eşti designat să faci ziarului nostru un important serviciu.

- Care, domnule director?

- Scoatem de Crăciun un număr „literar, ştiinţific şi artis¬tic". Avem în sertare destulă materie; vom face o frumoasă selecţiune. Ne lipseşte numai cronica specială pentru sărbă¬toarea Naşterii. Ce zici?

- Cu plăcere.

- Crăciunul cade luni; trebuie să apărem cel târziu joi la 21 de dimineaţă. Un număr de lux, îngrijit, nu rasolit ca numerele cotidiane; bine aranjat, tipărit frumos şi nu ciuruit de greşeli.

- Binenţeles; . dar.

- Dar ce?...

- . Ia priviţi afară, ce vreme!

În adevăr, e un vifor strajnic.

- Ce are-a face vremea, zic eu, cu cronica noastră?

- Nu prea are; dar. mă cheamă părintele la masă; mereu îmi face semne: i-e foame - s-a sculat de dimineaţă.

Părintele este socrul confratelui. Domiciliază împreună, tocma peste drum de redacția noastră, în curtea bisericii Sf. Ion. De pe prispa caselor se vede drept în redacția noastră, și vice-versa, firește. Vara, când ținem ferestrele deschise, îl cheamă reverendul pe ginere-său din gură: „Ignate, gata!". Iarna, îi face semne. De aceea, Caracudi lucrează totdeauna la masa de la fereastră.

- Prin urmare, zic, nu te mai țiu... ne-am înțeles: o cronică de Crăciun - „Betleemul, staulul, ieslea, steaua, magii șcl." - nici mai lungă de trei, nici mai scurtă ca două coloane. Mi-ai luat măsura, ca un bun ciubotar ce ești, calapodul mi-l cunoști. Încalță-mă, iubite confrate, încalță-mă frumos!

Drept orice răspuns, iubitul confrate deschide fereastra, pe unde dă năvală-năuntru ca un vrăjmaș viforul d-afară, și strigă tare peste drum:

- La moment! să puie ciorba!

Apoi mă salută și iese.

De prisos să fac istoricul căsniciei excelentului nostru colaborator. Mă mărginesc a reproduce câteva documente, după „Revolta națională", în ordinea lor cronologică; sunt ieșite toate din pana interesatului, prin urmare mai presus de orice bănuială de parțialitate:

„Aflăm cu deosebită plăcere că aseară, 11 ianuarie, s-a celebrat, în biserica Sf. Ion, căsătoria valorosului nostru colaborator Ig. Caracudi cu gentila domnișoară Florica, eminenta profesoară de istorie, fiica sf.-sale părintelui stavroforul Pantelie Bârzescu.

Nuni au fost simpaticul și iubitul nostru maestru, directorul «Revoltei naționale», cu grațioasa sa consoartă.

Felicitările noastre cele mai călduroase."

Către finele aceluiași an, la 21 dechemvrie, a doua zi de sf. Ignat, „Revolta" inserează în fruntea informațiunilor:

„Aflăm cu deosebită plăcere că gentila doamnă Florica Ig. Caracudi, eminenta profesoară de istorie, a dat aseară naștere unui drăgălaș băiețel *Traian.*

Fericită coincidență! În aceeași zi, norocosul tată, valorosul nostru colaborator, d. Ig. Caracudi, a împlinit 35 de ani.

Felicitările noastre cele mai călduroase."

Peste un an și două luni, iar „aflăm cu deosebită plăcere", minus „fericita coincidență", și-n loc de Traian, *Decebal.*

După un an și o lună, întocmai; dar, în loc de Decebal, *Aurelian.*

La anul în cap, asemenea; însă, în loc de Aurelian, *Mircea.*

Nu trec bine unsprezece luni, și iar „aflăm"; numai, în loc de Mircea, *Dan.*

Pe toți, de la Traian până la Dan inclusiv, eu i-am botezat. Care va să zică, vine că suntem rude prin alianță cu familia Caracudi și cu părintele stavroforul; de aceea, sf.-sa îmi zice: „n'ne Iancule!"

După plecarea valorosului, caut să-mi aranjez materiile din sertare pentru numărul de lux. Ia să vedem ce putem stoarce cu foarfeca, această presă idraulică a redacției.

Artă fără tendință și tendință cu artă, sau *Artă cu tendință și tendință fără artă* - 65 de file, cu *va urma* - studiu estetic de palpitantă actualitate!

Rolul presei ca a patra putere în statul constituțional modern (Sfinte Ignate!) - 77 de file, și firește cu *va.*

In pustiul lumii mari, novelă - o sută de file, format ministerial, foarte mărunt și clar scrise, fără cea mai mică ștersătură sau îndreptare. Asta nu poate fi supusă presei idraulice: totul, silabă după silabă, trebuiește cu scumpătate respectat. Vom da numai începutul în numărul special, și *va urma* în numerele cotidiane, vreo treizeci de foiletoane duble - un noroc pentru „Revolta"!. Admirabilă povestire!

Inpustiul lumii mari este istoria unui băiat de la țară, care, după ce face studii înalte, la noi și-n Europa, ajunge profesor

în mare vază la Bucureşti. Suflet curat, plin de avânt, de iluziuni şi de ideal, ca orice copil sănătos din popor, caută în lumea mare, unde este introdus de un coleg sceptic - lume putredă de corupţie - un suflet, să-l înţeleagă. În zadar!. Măşti pe obrazuri; în inimi, perfidie! fard şi minciună! chloroză şi parfum! putrigai în poleială!

Dezgustat de acest „pustiu", se duce-n vacanţa mare acasă, la ţară, de unde a plecat aşa de demult. Acolo, i se redeşteaptă toate amintirile sfintei copilării: i le povestesc cu drag şi pe rând, fiecare cu glasu-i particular, căsuţa părintească, hanul, aria, pătulul, moara, pârâiaşul, clopotele de la biserică şi de la gâtul vitelor ce se-ntorc seara-n sat; apoi, potecuţele, păduricea, dealul, valea, soarele, luna, stelele, cântecul păsărilor sălbatice şi domestice; în fine, picăturile de ploaie, adiarea vântului, miresmele fâneţelor şcl.

Încântat de atâtea tainice povestiri, el se-ntâlneşte la horă, într-o duminică, cu Neacşa, fată vânjoasă, roşie ca un bujor şi „nefardată", care nu ştie franţuzeşte, nici nu dansează bostonul şi cake-walk; dar care vorbeşte o românească pură, plină de farmecul originalităţii folclorice, şi joacă hora şi bătuta, brâul şi chindia, de dârdâie pământul, până dă de mal pe toţi flăcăii satului, ba şi pe alţii, veniţi de prin satele vecine de dor să joace cu dânsa.

El, transportat, supunându-se unei mişcări „lăuntrice", îi face un compliment - ea, asudată, îi arde o palmă; el se vâră s-o ia-n braţe - ea îi trage un pumn în falcă; el se-ndeasă mereu s-o sărute - ea îi zice: „O! călca-te-ar!" şi-i dă un brânci de-l aruncă grămadă în şanţul drumului. El se scoală d-acolo zdruncinat, oftează din adânc, se scutură frumos, merge drept la tatăl Neacşei - moş Oancea Tureatcă, un bătrân român neaoş, cuminte şi vesel, vestit pentru păcăliturile şi glumele lui, şapte poştii de jur împrejur - şi. cere mâna bujorului de fată.

E estetic, fiind natural şi logic. Ceea ce se numeşte *le coup de foudre* (dragoste ca trăsnetul) se explică mai mult decât la

oraşe la ţară, unde nu se pomeneşte încă de paratonere. Mâna cerută este, după nazurile de rigoare ale copilei, acordată. Nuntă mare cu descripţia amănunţită a tutulor străvechilor datine române, atât de originale şi de pitoreşti... Şi eroul e fericit.

„Uf! am scăpat de pustiul lumii!"

Zicând acestea, dă să-şi îmbrăţişeze nevasta, de faţă cu atâţia veseli nuntaşi.

„Astâmpăr'te, mă! loi-te-ar!..." zice pudică Neacşa, ferin - du-se de indiscreta pornire a legitimului şi repezindu-l cât colo.

Toţi nuntaşii fac mare haz, iar înţeleptul bătrân, moş Oancea Tureatcă, un fel de „povestea vorbei" în carne şi-n oase, zâmbind cu adânc înţeles, şopteşte:

„Vezi ce face pustia de dragoste, vere?... Aolică, ce-am ajuns, să iubim pe subt ascuns!"

Şi aşa sfârşeşte frumoasa povestire la fila o sută - prea degrabă!. păcat!

Desigur nu sunt un om mulţumit de sine însuşi. Înţeleg destul de bine cu cât de nesuficiente mijloace m-au înzestrat zânele ursindu-mă carierii pline de-nalte răspunderi, nobilei misiuni de publicist român. Cu toate astea, niciodată n-am simţit sub coastele mele din stânga dureroasa (după cât văd la alţii) rozătură a viermelui invidiei. Slavă ţie, Doamne! în inima mea destule rele au putut încăpea; dar n-a fost locşor într-însa şi pentru groaznicul parazit verde!. Şi totuşi, simt nespusă mâhnire la vederea unui pachet de atâtea file format ministerial, curat şi mărunt scrise. A! de ce nu poate şi pana mea, alergând făr-a se poticni, străbate întinsele albe câmpii?... Cum nu ştiu eu birui pe nerăsuflate candoarea câtorva testele de hârtie?. Pentru ce, crude ursitoare, nu e-n stare şi mâna mea seacă să toarne atâtea generoase torente şi cascade de proză?

Pe când fac tristele mele reflexiuni, intră, plouat ca un căţeluş lăţos, tânărul şi simpaticul nostru colaborator literar,

pseudonimul Piccolino - un copil care a primit de mic o distinsă educație literară franceză în casa părintească; la anul, termină liceul; e încă minor; dar ce talent! cu ce facilitate şi personală apucătură îşi aruncă rima!

L-am întrebat, când, sfios, mi-a adus întâia oară câteva poezioare, nişte adevărate perle: *„Enseigne-moi, jeune homme, ou trouves-tu la rime"*? El mi-a răspuns îndată, modest, dar sigur: *„La rime, cherpatron, est mon souci minime".*

- Piccolino drăguță, tocmai la dumneata mă gândeam... Un număr special de Crăciun numai cu proză e ca un cozonac fără stafide. Poți, te rog, să-mi dai curând două-trei poezioare?

- Vi le aranjez îndată, maestre; le am aproape gata.

Şi mititelul bard, după ce-şi atârnă pălăria şi paltonaşul, îşi suflă în degetele-i delicate, se ghemuieşte la un colț de masă cu spatele spre sobă şi-ncepe să lucreze. I-auz pana scârțâind ca un şoricel care ronțăie pripit în taină.

În mai puțin de o jumătate de ceas, minorul îmi prezintă trei pumni de stafide şcoală-modernă, pline de savoare.

- Bravo, tinere favorit al grațioasei Erato! Versurile dumitale sunt delicioase. Sper să scoatem un cozonac *hors concours*[1].

[1] Puțini desigur dintre cititorii acestor rânduri vor fi apucat pe vremuri „Revolta națională", de mult acuma dispărută. De aceea, nu credem nepotrivit a da aci o probă de talentul precocelui nostru colaborator literar:

Abis

Da, mă iubeşti; dar simt prea bine,
Cu cât te strâng la pieptul meu,
Că-i un abis până la tine...
Eu nu sunt tu - tu nu eşti eu.

Şi dragostea ce am simțit-o
Să umple-abisul nu putu...
De te-aş iubi oricât, iubito,
Tu nu eşti eu - eu nu sunt tu.

Piccolino (n.a.)

Au trecut peste două săptămâni de la acestea; vine Crăciunul. În fiecare zi, îl întreb pe amicul Caracudi:

- Dar cronica?

- E ca şi gata.

- Când mi-o aduci.

- Mâine.

Tot aşa de azi pe mâine, am ajuns marţi în ajunul lui Ignat: poimâine dimineaţa trebuie să apară numărul. Materia ceealaltă e gata.

Aştept toată ziua - degeaba.

Îi trimit vorbă acasă peste drum - îmi dă răspuns să n-am grije.

Deschid fereastra; îl strig - nimic.

Se-nserează bine. Un gând neplăcut îmi flutură prin cap la amintirea proastei glume ce i-am făcut-o; să ştii că am rămas fără cronică de Crăciun - m-a-ncălţat!. Cârpaciul tot cârpaci!

D-abia a zburat gândul meu, şi iată d. Caracudi. Cum îl văd:

- Cronica! unde e cronica mea, nene?

- E dată la tipografie.

- Adevărat?

- Pe onoarea mea!.

Şi zicând acestea, mă priveşte cu acel zâmbet şi acea clipire din ochi caracteristice, cari, de câte ori le întâmpini, te fac să gândeşti: dacă ăsta nu este imbecil, atunci mă crede pe mine că sunt.

De vreo câteva zile se-ndreptase vremea; se zbicise bine; speram, după semne, s-avem zile frumoase de sărbători - când colo, peste noapte spre Ignat, se schimbă deodată vântul, şi ţin'te iar!!... Plouă, ninge, îngheaţă, se topeşte; vifor orb; o vreme - să nu scoţi un reporter afară din redacţie.

Mă scol dis-de-dimineaţă cu grije. Cum mă deştept, îmi dă servitoarea o scrisoare; e de la d. Costică, paginatorul ziarului:

„Domnule Iancule, cronica dată de d. Caracudi am oprit s-o culeagă; acuma nu merge; trebuie amânată pân' la primăvară. Stăm pe loc cu numărul. Ce e de făcut? Vă rugăm, veniţi cât se poate mai curând."

Nu înţeleg. Ce să fie?

Iute, mă sui într-o birje. Ce vreme, Dumnezeule!. Am ajuns.

- Ce e, domnule Costică?

- Uite, domnule Iancule.

Citesc, ca dus de pe lume:

„Christos a-nviat!!

De la un capăt al globului la cellalt, din răsărit până-n apus, de la miazănoapte pân' la miazăzi, pe când natura se-mpodobeşte în strălucitele vestminte ale primăverii, în sunetele triumfale a mii şi milioane de clopote de la mândrele catedrale ale celor mai splendide capitale de imperie, până la umilele bisericuţe din cele mai sărmane cătune, popoarele creştine se salută vesele cu magicele cuvinte: *Christos a-nviat!*"

- A! infamul! asasinul! strig eu. M-a omorât Caracudi, frate Costică!... ce e de făcut?

- Faceţi dv. ceva la iuţeală.

Fuga, la redacţie. Nu voi nici să-mi arunc ochii peste drum. Scriu şi şterg, şi iar încep şi iar şterg. tremur şi m-apucă un cârcel la deget. nu mai pot ţinea condeiul. Şi ceasurile sunt aproape zece!. şi iar îmi blestem ursitoarele!. când - apare pe uşe, cine!. cine? - asasinul! D-abia pot ridica privirea şi, cu glasul leşinat ca de lehuză după rea facere, îi zic:

- Mersi, nene Caracudi!... Bine ţi-ai bătut joc de mine, drăguţule!

- Cum joc, domnule director?

- Poftim.

Şi-i întind filele mototolite. Le priveşte şi-ncepe să râză.

- Scuzaţi; a fost o mică eroare. Eu le am cronicele astea gata. Dar, prin ce am trecut de ieri până adineaori - dac-aţi şti! - am greşit; n-am luat seama când am scos-o din sertar. (şi cât îmi vorbeşte foarte volubil, mereu se uită pe fereastră). Merg să v-aduc una de Crăciun. ştiu sigur că am şi una de Crăciun. trebuie să am şi una de Crăciun. Numa s-o găsesc. fiindcă acuma e un deranj la noi. Nu v-am spus. A născut Florica...

Eu, din ce în ce mai leşinat:

- Când?

- Adineaori, pe la şapte dimineaţa.

- . Cum?

- E fată... dar are încă dureri.

- Atunci, nu mai trebuie să te duci, frate Caracudi. Tot ce te rog e să iei un condei, că eu nu pot scrie, am un cârcel la degete.

Scot din raft tomul 11 din *Larousse,* îl deschid şi zic blând valorosului tată:

- Scrie, te rog.

El s-aşează la locu-i lângă fereastră, pe care o şterge bine de abureală cu căciula. Eu dictez:

„Sărbătoarea Crăciunului este una din cele mai vechi ale creştinătăţii. Ca să ajungem la epoca instituirii ei, trebuie să suim până aproape de leagănul Bisericii. După unii autori, această sărbătoare a fost statornicită, la anul 138 al erei noastre, de către episcopul Telesfor."

Văd pe Caracudi scriind cu ochii pe fereastră, fără să se uite la condei.

- Ce-am zis? îl întreb.

- „... anul 1883 al erei noastre de către episcopul Telefon..."

Şi până să-i strig eu „ieşi afară!" trânteşte condeiul, pune mâna pe căciulă şi iese ca din tun, bufnind uşa.

Peste un moment, Piccolino... Îi dictez articolul. Dup-amiazi tirajul a patru pagini e aproape gata.

Şi iată iar d. Caracudi - foarte radios.

- Domnule director, am o informaţiune care trebuie să treacă neapărat în numărul de lux. Ştiu că o să vă facă plăcere.

Şi-mi citeşte:

„Aflăm cu deosebită plăcere că gentila doamnă Florica Ig. Caracudi, eminenta profesoară de istorie, a dat azi-dimineaţă, 20 decembrie, naştere la două fetiţe, *Despina* şi *Kiajna*.

Fericită coincidenţă! În aceeaşi zi, norocosul tată, valorosul nostru colaborator, d. Ig. Caracudi, a împlinit 40 de ani.

Felicitările noastre cele mai călduroase."

Numărul nostru a ieşit tare frumos. Au făcut mult efect şi articolele ştiinţifice şi poeziile şi începutul nuvelei; dar mai ales au impus un vădit respect confraţilor informaţia cu „fericita coincidenţă" şi savantul meu articol despre instituţia sfântului episcop Telefon.

Duminică, în ajunul Crăciunului, primim la redacţie vizita părintelui stavroforul Pantelie Bârzescu, care vine să ne heretisească cu Naşterea, însoţit de valorosul nostru colaborator - straşnic de veseli amândoi.

- Naşterea ta, Christoase Dumnezeul nostru, răsărit-a lumii lumina cunoştinţei. şcl.

Şi după ce isprăveşte cântarea:

- La mulţi ani, n'ne Iancule!

Eu mă închin smerit, sărut icoana şi, aruncând ginerelui o privire dulceagă, răspund socrului:

- Adevărat a-nviat, taică părinte!

Ş-afară-i grozav. şi plouă şi ninge, şi pică şi-ngheaţă. o zloată cumplită. un vifor nebun. o vreme, prăpăd! să nu iasă un popă afară din casă.

ANTOLOGIE...

Sunt în lume amatori de fel de fel de colecţiuni curioase - şi multe am văzut, de valori incalculabile.

În clasele primare, odinioară, cunoşteam un băiat care avea o colecţie de peste cinci mii de nasturi; mai târziu, am admirat la un tânăr zeci de albumuri pline de fotografii de femei frumoase; apoi, la un bărbat, două colecţiuni: una, de cărţi poştale ilustrate, şi alta, de cărţi de citit, strânse încet-încet, de pe la prieteni uituci, unele neilustrate.

Acum, în urmă, am făcut cunoştinţa unui domn care posedă o colecţie de scrisori anonime - cea mai preţioasă desigur din câte, felurite, mi-a fost dat să văd. De la soaţă pe ale soţului, de la părinţi pe ale copiilor, de la soacră pe ale ginerelui, de la stăpâne pe ale slujnicelor - ori, viceversa; unele cumpărate, altele dăruite, altele subtilizate; în fine - de unde, cum, cu ce răbdare, cu câte sacrificii le-a adunat - numai el ştie. Cunoscându-i slăbiciunea, i-am dus şi eu o anonimă, primită zilele trecute, în care o veche prietină (indubitabil, e dumneaei), iscălind „câţiva admiratori de odinioară", mă picneşte, vorba de pe vremuri, la coada işlicului. Posesorul colecţiei mi-a mulţumit; dar, deşi l-a primit, n-a rămas, cum m-aşteptam, destul de încântat de specimenul meu.

- Ei! mi-a zis; în genul ăsta, am mult mai picante.

- Tocmai d-aceea doresc să văd şi eu mai de aproape colecţia d-tale şi, dacă-mi permiţi, să copiez câteva.

- Bucuros, îmi răspunse el; trebuie însă să te ajut, fiindcă d-tale, mai puțin cunoscător în materie, ți-ar veni greu să faci repede o bună selecție din atâtea pachete.

- Domnul meu, îl întreb, după ce-i mulțumesc de atâta amabilitate, cum îți explici d-ta obiceiul ăsta de a scrie scrisori anonime?

- E foarte uşor de explicat... Pe de o parte, lipsa de ocu¬pație serioasă şi de griji proprii; pe de alta, ceva mai adânc. Exigențele sociale paralizează adesea francheța onestă; un individ nu le poate uşor înfrânge în orce moment; în fața lor devine laş; poate însă avea curaj să fie franc pe ascuns. E greu să arunci cu noroi în obrazul cuiva când îl întâlneşti ziua-n amiaza mare față în față-n lume; noaptea însă, după spartul luminațiilor, pân îmbulzeală, poți să-l murdăreşti pe la spate de sus până jos. Va bănui aproape sigur pe cine l-a murdărit: atât mai bine! te ştie fără a-ți putea cere socoteală... Şi mai ales sexul slab, mai delicat, are nevoie de anonimat, ca să-şi poată descărca sincer şi leal tot fundul sufletului.

Nu i-am prea înțeles bine explicația, şi, fără a mai discuta, m-am mărginit a lega câteva flori din grădina lui într-un buchet. Îl dedic blondei anonime care mi-a scris sâmbătă, în ajunul Învierii; i-l dedic, în speranța că, după modelel acestea, îmi va scrie în curând mai picant ca la prima încercare - încai, nu numai dumneaei şi eu să avem mulțumire, ci şi posesorul colecției clasice, atât de cunoscător şi, prin urmare, de pretențios în materie. Iată.

Preastimată doamnă, nu toate mamele sunt devotate cum sunteți dv., ceea ce ar trebui să le fie tot ce e mai sacru. Şi eu sunt tată de familie, vă-nțeleg şi vă admir. De aceea, în interesul scumpei dv. copile, aşa de castă, dar totuşi orbită de

un amor nenorocit, mă grăbesc a vă pune în vedere că acela căruia vreți să-i încredințați viitorul ei este un om pierdut. Pe lângă vițiul alcoolismului şi al variației în ultimul grad, a fost şi în spital şi are şi patima foițelor, care, în calitatea sa de mânuitor de bani publici, poate, desigur, îl va duce la ultima treaptă, pe banca infamiei, condamnat de justiție pentru atât de colosale delapidări, ca mulți alți nenorociți de această tristă speță. Mi-am împlinit misiunea în conştiință. Rămâne ca dv., ca mamă devotată, înainte de a face pasul fatal, să avizați cu perspicacitate. (iscălit) *Un bun tată de familie.*

(De aceeași mână, pe același fel de hârtie și cu aceeași cerneală; cu aceeași dată pe stampila poștei.)

Tânărule, eşti în vârsta frumoasă a iluziunilor, când inima se deschide ca o floare cu toată sinceritatea. Onest, activ, fără nici un vițiu, virtuos, apreciat de superiori, iubit de inferiori, viitorul îți surâde. Nu mai poți trăi singur; doreşti, după ce ți-ai cucerit o frumoasă situație prin propriile merite, ca fiu al operelor d-tale, şi eu cel dintâi te stimez pentru asta, să ai o soție dulce spre a împărtăşi, la căldura căminului conjugal, bucuriile senine, şi, ca într-un mic paradis intim, a avea în jurul d-tale fructul amorului onest, micul îngeraş, care să te încânte cu zâmbetele şi cântecele sale. Iată un sublim ideal; dar. este un dar. de la paradisul închipuit şi până la infernul real, nu este, vai! decât un pas! Gândeşte bine în ce familie intri. Mama, o bătrână cochetă, care a ruinat doi bărbați. Zestrea promisă, o minciună sfruntată, nemaiavând decât şandramalele îngro¬pate la Credit şi pensia nenorocitului căzut victima luxului şi desfrâului lor; căci mama denaturată a încurajat apucăturile fiicei - ce naşte din pisică - iar aceasta mai poate în orice caz face carieră romantică, dar nu copii. Întreabă pe omul ştiinței,

un mamoş, dacă o pretinsă demoazelă de 28 de ani, care până azi are la activul ei trei-patru avorturi clandestine, cunoscute de toată lumea, mai are şanse a deveni mamă. Ia bine seama! Luxul şi devergondajul atâtor femei de această tristă speţă au aruncat pe mulţi mânuitori de bani publici, naivi ca d-ta, în braţele prăpastiei dezonoarei! Mi-am împlinit misiunea în conştiinţă. Rămâne ca d-ta, tânăr luminat, înainte de a face pasul fatal, să avizezi cu perspicacitate. (iscălit) *Un binevoitor matur.*

Stimate domnule, d-ta munceşti la ţară pe ploaie şi pe arşiţă, asudând ca un biet hamal; iar consoarta d-tale îi trage la Franţişbat checocuri apilpisite cu baronii cu pinteni, şi pe urmă, noaptea pe lună, în otomobil, sus la munte. Să vă dea Dumnezeu şi copii, că stare v-a dat destulă! (iscălit) *Un chelner de la Kurhaus din Franţişbat.*

(Mână, hârtie, cerneală, stampilă, aceleaşi.)

Stimată Doamnă, d-ta te canoneşti la cură de apă minerală, exilată în Franţişbat, iar boierul d-tale face cură de şampanie la Lăptărie, cu marchizele apilpisite, cu taraful lui Ristache Ciolacu şi cu cinci muscali cu cauciuc cu zece franci pe ceas până la ziuă. Să-ţi trăiască scumpul bărbăţel! (iscălit) *Un chelner de la Lăptărie.*

Cher Monsieur, est-ce que les superbes cornes dont votre charmante epouse, le petite Esmeralde, vous coiffe, avec la collaboration si assidue de votre brave neveu, Monsieur le

sous-lieutenant de Petits-Rouges, Arthur, ne vous genent point lorsque, le soir, vous vous mettez au lit? Dites-nous, s'il vous plaît. Si elles ne vous genent pas du tout, tant mieux! Nous vous souhaitons un doux dodo! (iscălit) *Plusierus voisins curieux.*

(Pe româneşte: Dragă domnule, spune, rogu-te, când te aşezi seara în pat nu te supără mândrele coarne cu care te-mpodobeşte iubita soţie, Smărăndiţa, cu colaborarea atât de stăruitoare a bravului d-tale nepot, d. sublocotenent de roşiori, Artur? Dacă nu te supără deloc, cu atât mai bine! Îţi dorim să faci nani frumos! (iscălit) *Mai mulţi vecini curioşi.*

Ilustre fruntaş, eu nu umblu niciodată cu plosca minciunilor; mi s-a părut degrădător să scrie un cetăţean independent anonime. Totuşi, azi, trebuie să recurg la asta, ceea ce în principiu detestez; dar ţiu, ca român, la dv., gloria partidului şi a ţării. Vă atrag deci atenţia asupra unui individ periculos care vă-nconjoară; acesta este d. Mandalache, ce-i mai zice şi Capsomanul, şi, în interesul partidului nostru, vă sfătuiesc a nu-i mai acorda încrederea nelimitată de care se bucură astăzi, jucând pe devotatul fidel; căci vă garantez că este spionul partidului contrar, plătit din fondurile secrete (ruşine!) o pot proba oricând cu documente zdrobitoare. Până atunci, trăiască partidul nostru! (iscălit) *Un fanatic partizan al dv., alegător col. I de Cameră şi Senat.*

Doamnă Directoare, eleva Lucy N., din clasa V, are o purtare urâtă în societate, conversând totdeauna intim cu ofiţeri şi elevi din şcoala militară pe Calea Victoriei chiar târziu; şi

primeşte mereu poezii şi cărţi postale cu poze de amor etc. etc. Pentru prestigiul şcoalei dar, vă denunţăm ca să luaţi urgent măsuri severe; aminteri, cu regret, vom fi silite a face reclamă ministerului relativ la tristul exemplu de imoralitate. (iscălit) *Mai multe mame îngrijate.*

Preacuvioase părinte Matache, ca să ştii cât ţi-a zburat din căldăruşă la 1 aprilie, întreabă pe Tanase rahagiul de câţi gologani a vândut rahat şi bastonache lui Giurgică, băiatul care ţi-a purtat căldăruşa; şi să-ntrebi şi pe tat'său, paracliserul: cine ţi-a şters basmaua cu ouă roşii, care a zburat când v-aţi încurcat la pelin, a treia zi de Paşti, cu partidul, în colţ la Savu, în odăiţă, pe-nfundatele? (iscălit) *Un creştin enoriaş.*

Sărut mâna, cuconiţă; prin această mică epistolă, venim să vă facem un denunţ, că alaltăieri, când a îngropat-o pe răposata cucoana mare, dv. nu ştiţi, c-aţi plecat cu cupeaua de la cimitir, şi aţi lăsat lui Ioniţă, feciorul dv. de încredere parale să dea la sârmanii cerşetori, şi el a luat toate paralele, şi la sârmanii cerşetori i-a înjurat şi nu s-a-ndurat să le dea nici măcar un franc de parale. Să ştiţi cine e domnul Ioniţă şi cum ţine la onoarea dv. (iscălit) *Mai mulţi cari au asistat.*

Domnule Jorj, desigur nu vei declara unde ai petrecut noaptea de vineri spre sâmbătă, căci ţi-e teamă, ca un laş, să nu-ţi spulbere creierii protectorul tău, a cărui casă o dezonorezi cu infama complice. Dar ai aflat, poate, că în aceeaşi noapte

s-a întâmplat nenorocirea junei orfane Matilda G., cu a cărei mătuşe şi tutoare se ştie ce prietenie strânsă ai cultivat până la scandalul actual cu soţia maiorului. Sunt o persoană leală; nu voi a-ţi ascunde nimica; află dar că, tot astăzi, am înaintat parchetului alăturata scrisoare. Cred că de astă dată ţi s-a înfundat! nu-ţi mai rămâne decât să-ţi tragi singur un glonţ!

„Domnule procuror, un cetăţean care doreşte să aducă un serviciu justiţiei imparţiale a ţării sale vă atrage serioasa atenţie asupra faptului că, în afacerea cadavrului Matildei G., d. Jorj P. n-a fost până acum citat nici ca informator, deşi sunt de notorietate publică relaţiile strânse de până ieri cu tutoarea nefericitei victime. Vă asigur, totuşi, că numitul domn n-ar putea răspunde clar unde a petrecut în noaptea crimei misterioase; căci acasă n-a fost; a plecat de cu seara, afirmând că merge la Ploeşti pentru afaceri; dar desigur nu va putea dovedi că a fost acolo, căci a fost. *în altă parte,* de unde s-a-ntors a doua zi foarte emoţionat, în dezordine şi confuz, cum poate mărturisi chiar bătrâna lui mamă, care s-a speriat când l-a văzut; şi n-a ieşit trei zile din casă, dând ordine stricte să nu primească pe nimeni, că trage cu revolverul. În interesul instrucţiunii, mă abţiu deocamdată de a da acestea la lumina publicităţii. (iscălit) *Un om de bine."*

Domnule Nădrăgilă, suntem nişte persoane de gust, care te cunoaştem din vedere şi cărora ne erai oarecum simpatic până-n zilele trecute, când te-ai înţolit în costum complet de Paşti. Să crezi, domnule Nădrăgilă, că cu mult regret venim a-ţi scrie că eşti chiar ridicul în acele haine, şi că o singură iluzie ne mai rămâne despre gustul d-tale: cum te ştim pârlit, poate nu l-ei fi cumpărat din biata lefşoară; ţi le-o fi dat cineva de pomană, de sărbătorile Paştelui. Să-i zici bodaproste şi să le

porți sănătos; dar să știi că faci cu ele un efect caraghios, de care te deplângem, dragă domnule Nădrăgilă. Tot mai bine ai face să le păstrezi în gardirop, să aibă la vreme cu ce să te-ngroape! (iscălit) *Câteva dame cărora le-ai fost odinioară simpatic.*

Respectabile domnule Mache, băiatul dv. Lache din clasa II gimnazială, am onoarea a vă spune că o să aibă notă rea la conduită ca să rămâie repetent, pentru că înjură de grijanie și de ceară foarte trivial, și e dator la bragagiu, și vinde cărțile la ovrei pe bulevard, scriind scrisori anonime la școala profesională de fete, și fumează intim club. (iscălit) *Un bătrân amic sincer.*

GREU, DE AZI PE MÂINE...
SAU UNCHIUL ŞI NEPOTUL

„Nu trebuie, domnul meu, să aibă omul judecăţi extreme, fiindcă lumea trăieşte din pornire, nu prin judecată. Omul cuminte, mai cu seamă având norocul să fie sus-pus, este totdeauna îngăduitor cu lumea lui; de aceea, avem şi vorba veche foarte înţeleaptă: lumea n-o putem îndrepta cu umărul. Fiecare dintre noi vede lipsurile şi cusururile societăţii noastre; fiecare este dator a căuta să le constate, să acopere lipsurile şi să depărteze cusururile, şi-ncet-încet, fiecare luptând în sfera lui de acţiune, să realizăm cu toţii, dacă nu idealul unei societăţi, măcar o societate mai cioplită, mai cuminte şi mai morală. Fireşte, când vedem atâtea nedreptăţi, atâtea prostii şi greşeli, atâtea fapte urâte, unele deplorabile, altele ridicule, se revoltă în noi dreapta judecată, şi fiecare dintre noi, după putere, protestează şi-ncearcă să-nfiereze răul. Dar să nu credem vreodată că protestările şi opintirile noastre vor face să sară lumea din făgaş deodată, şi, de unde se zbătea-n mocirlă, să iasă curată şi să pornească pe calea cea bună şi dreaptă. Greu şi foarte-ncet, stimatul meu domn, se dezrădăcinează obiceiurile şi năravurile vechi... Cu toporul, se curăţă pădurea; lumea se curăţă cu vremea şi cu răbdare... nu aşa, de azi pe mâine!..."

Cam astfel de predică am ţinut eu odată între patru ochi unui bărbat foarte sus-pus, şi - deşi, în naivitatea mea,

credeam că am să-l ating şi să obţin de la el, nu vreo nedreptate, ci dreptate, - mi-am răcit gura degeaba.

Un bărbat excesiv de scrupulos - o adevărată anomalie într-o vreme şi într-o societate, care, dacă ne putem exprima astfel. - în fine, scrupulos prea din cale-afară!

Şi ce aşa de mare hatâr îi ceream?... Judece orcine.

Săptămâna trecută, venise la mine o vară bună a ilustrului meu. E o femeie foarte de ispravă; a rămas văduvă de tânără cu o pensioară de la bărbat, şi n-a mai vrut să se mărite, ca să-şi poată îngriji de copil, un băiat. A muncit, l-a crescut şi, după atâta necaz, l-a văzut flăcău mare cu. cariera lui. Ceea ce e ciudat e că femeia asta are toate calităţile de inimă (cum ar zice un autor de novele, iubitor de amănunte psihice), toate calităţile morale; dar despre cele intelectuale, dacă vrem să fim drepţi, trebuie să spunem că natura a fost foarte vitregă în privinţă-i!. Şi cu toate astea, femeia şi-a crescut băiatul foarte bine; e un tânăr model: aplicat la-nvăţătură; examene strălucite - cam timid - asta nu face nimica: puţină timiditate nu şade rău unui tânăr când face în lume cei dântăi paşi.

Cum spusei, cucoana a venit să mă roage să merg la văru-său, bărbatul cel sus-pus, să-l rog a proteja pe băiatul ei, care de şase luni s-a întors din străinătate cu diploma de doctor în drept şi. nu poate căpăta o slujbă cât de mică.

- Bine, zic, de ce nu te duci d-ta în persoană? îţi este văr bun, şi ştiu cât datoreşte părinţilor d-tale care l-au ajutat pe vremuri să ajungă aşa de sus.

- M-am dus de trei-patru ori; dar mă tot amână; şi, drept să-ţi spun, o dată. nici n-a vrut să mă primească; nu mai îndrăznesc.

- De ce nu se duce tânărul? ca nepot.

- S-a dus o dată; dar l-a primit foarte brusc. şi cum e el timid, nu mai are curaj să meargă.

- Atunci lasă, zic, mă duc eu.

Şi m-am dus.

Ilustrul, care mă primeşte totdeauna bucuros, ca să mă bată pe umăr cu multă bunăvoinţă protectoare, de la primele mele cuvinte în favoarea nepotului său, mi-a răspuns:

- *Mon cher,* trebuie să isprăvim odată cu sistema asta nenorocită: care cum vine din şcoală cu un petec de hârtie, nici nu ştie să se şteargă bine la nas, şi pretinde a-nvăţa bărbieria pe capul statului, cu leafă şi diurnă din buget! Să meargă tânărul să muncească; să se lupte cu lumea! Până când, orce tânăr, cum iese de la ţâţa mamei, să treacă la ţâţa şcoalei, şi pe urmă, de la ţâţa şcoalei, la ţâţa bugetului? D-ta înţelegi că nu mai merge cu vechea sistemă: românul să se nască bursier, să trăiască funcţionar şi să moară pensionar. E vreme să isprăvim odată.

- Dar, în fine, zic, un băiat aşa de distins. şi nepotul dumitale.

- A! mă-ntrerupe ilustrul meu; un cuvânt mai mult. Trebuie să isprăvim odată şi cu nepotismul!. Am fost şi voi fi totdeauna contra nepotismului - este iar o bubă înveterată a societăţii noastre, o gangrenă a statului nostru, un dar funest pe care ni l-a lăsat epoca de neagră şi infamă memorie a fanarioţilor!. Nu pot face nimic pentru protejatul d-tale, tocmai că mi-e nepot. Iartă-mă, am scrupulurile mele de conştiinţă.

- O, Doamne! am exclamat.

Şi i-am ţinut predica arătată mai sus. Pe urmă nu m-am lăsat şi i-am adăogat:

- În fine, şi eu sunt contra nepotismului, contra acestui nărav străvechi, de care este atât de bolnavă societatea noastră; şi nu pot decât aplauda pe un bărbat de stat, care are, ca d-ta, în programul său, stârpirea acestui dar funest pe care ni l-a lăsat mizerabila epoca a infamelor domnii fanariote; dar dacă trebuie să fim cu toţii contra nepotismului, asta nu însemnează,

cred eu, că trebuie să fim şi contra nepoţilor. Înţeleg, pe nepoţi să nu-i protejăm îndeosebi; dar să-i persecutăm fiindcă ne sunt nepoţi!. Atunci, la naşterea fiecărui român, părinţii ar trebui să se roage lui Dumnezeu: „Fereşte, Doamne, pe acest copil al nostru să n-ajungă vreun unchi al lui la putere!"

- Nu zic asta! mi-a răspuns ilustrul.

- Apoi, atunci, poate că are acest nepot vreun cusur ca om; căci, din faptul că întâmplarea l-a făcut nepotul d-tale, nu-i poate face nimini vreo vină. Şi fireşte, dacă are protejatul meu vreun cusur, atunci altă vorbă. Aş dori însă să ştiu.

- Nu! zise cam nehotărât ilustrul; nu pot spune că are vreun cusur. dar. dar. oarecare veleităţi şi pretenţiuni de personalitate. de independenţă. de autoritate. cum am zice, fumuri juvenile. fiindcă aşa sunt toţi tinerii din ziua de azi. îşi închipuiesc că-n faţa unei diplome, cu care vin de pe băncile şcoalei, are să le cază toată lumea-n genunchi şi să-i urce-n cap... Asta nu merge!... Un tânăr trebuie să fie modest. În fine, deocamdată nu sunt locuri. Mai e vreme. e tânăr, poate să mai aibă răbdare. om mai vedea. să ne mai gândim.

„A! zic eu în gândul meu. atunci, partida nu-i pierdută!."

Şi, prezentându-mi umărul să mi-l bată cu bunăvoinţă protectoare, am salutat cuviincios pe ilustrul meu, şi imediat m-am dus drept la nepotu-său.

- Tânărule, i-am zis, viu acuma de la unchiul d-tale, pe care desigur d-ta l-ai cam supărat.

- Eu? cu ce?

- Cu ce? cu ce? ştiu eu?... poate cu... oarecare veleităţi, or pretenţiuni de personalitate... de independenţă... de autoritate. cum am zice, iartă-mă, fumuri juvenile. căci aşa sunteţi toţi tinerii din ziua de astăzi. vă-nchipuiţi că-n faţa unei diplome, cu care veniţi de pe băncile şcoalei, are să vă cază

toată lumea-n genunchi şi să vă urce în cap. Asta nu merge!. Un tânăr trebuie să fie, cum să zic?. Modest.

- A! zice tânărul; am înțeles. Da! dumnealui, fiindcă dispune de putere şi este unchiul meu, ar voi să renunț la scrupulurile mele de conştiință, să mă fac unealta oarbă a unor rancune de partid! în schimbul unui mizerabil salariu de magistrat inferior, să mă pretez la o infamie. la o înscenare contra unui adversar politic al regimului dumisale! Dar până când cu sistema asta a persecuțiunii? până când cu această bubă înveterată a societății noastre? cu acestă gangrenă a statului nostru? cu acest dar funest.

- . pe care, îl întrerup eu, ni l-a lăsat epoca de neagră şi infamă memorie a fanarioților!.

- Neapărat!.

- Ia ascultă-mă, tânărule, zic eu. Ştii cât am ținut la răposatul d-tale tată, bunul meu prieten, ştii cât țiu la mama d-tale şi la d-ta, ascultă-mă.

Şi-i repet, cu mici modificări de circumstanță, predica neroadă pe care am ținut-o adineaori şi lui unchiu-său, începând cu: „Nu trebuie să aibă omul judecăți extreme, fiindcă lumea trăieşte din pornire, iar nu prin judecată. lumea n-o putem îndrepta cu umărul. etc." şi sfârşind cu: „Greu şi foarte-ncet, tânărul meu amic, se dezrădăcinează obiceiurile şi năravurile vechi. Cu toporul, se curăță pădurea. lumea se curăță cu vremea şi cu răbdare, nu aşa, de azi pe mâine!."

- În sfârşit, i-am adăogat, eu te povățuiesc părinteşte să mai mergi pe la unchiul d-tale, care am înțeles că te iubeşte mult.

- Eu? la el?

- Da, d-ta, la dumnealui, fireşte; că aşa se cuvine: ăl mai mic la ăl mai mare. şi. să nu-l mai iei aşa de sus. cu darul funest de pe vremurile de neagră memorie. Să-i dăm odată

dracului pe fanarioţi, să nu mai pomenim de ei! Acu, slavă domnului! suntem regat independent!.

- Niciodată, domnul meu!... sunt scrupuluri de conştiinţă peste care nu se calcă! Im-po-si-bil!

Care va să zică, şi cu nepotul, mi-am răcit gura degeaba, ca şi cu unchiul.

Un tânăr excesiv de scrupulos - o adevărată anomalie într-o vreme şi într-o societate, care, dacă ne putem exprima astfel. în fine, scrupulos prea din cale-afară!

Am renunţat dar, cu părere de rău, a mă mai amesteca în această delicată afacere de familie. Cu oameni aşa de căpăţânoşi în privinţa scrupulurilor de conştiinţă, nu e nimic de făcut.

A trecut câtăva vreme după nereuşita tentativelor mele diplomatice, pe care aproape le uitasem - când.

Citim în micul „Ecoul patriei", ebdomadar din urbea X..., titlu mare pe prima pagină:

„Panamaua de la noi!... Potlogăriile fostei administraţii!... Mişeliile se dau la lumină!... Jaf în avutul public!... În sfârşit!... Jos masca!... Hoţii la puşcărie!..."

Citim apoi în „Glasul ţării", tot mic, tot ebdomadar, tot din urbea X . , titlu tot mare şi tot pe prima pagină:

„Mişeleasca înscenare!... Goana infamă contra cetăţenilor onorabili!. Regimul proscripţiunilor şi al terorii!. Cetăţeni fruntaşi închişi ca tâlhari în ajunul alegerilor!... Ministrul fără de lege!... Procurorul zbir!. Nedemnul nepot demn de unchiul nedemn!. Vom vedea!... Sunt judecători la Berlin!..."

N-am avut curiozitatea să văd cine or fi potlogarii, nici ministrul, nici procurorul.

Mai la urmă, ce-mi pasă mie!. dacă sunt judecători la Berlin!.

METEAHNĂ...

În general, o stațiune de aer curat este un loc mai mult sau mai puțin pitoresc, unde te plictisești, până la înecăciune, dacă nu știi danța, ca să poți respira seara praful din salonul de bal de la Kurhaus. Însă astă-vară, fiind osândit să respir o lună aer curat, chiar dacă nu știu danța, am avut norocul să petrec împreună cu un tip de om foarte ciudat, un fel de maniac, și aș fi nedrept dacă aș zice că am petrecut prost. E adevărat că până la urmă, cu câteva zile înainte de a ne despărți, începuse să mă cam obosească cu atâtea - cum să zic? - cu atâtea prostii; dar cele două-trei săptămâni de la-nceput, nici nu știui când trecură, atât mi se părea tipul de interesant.

Mai întâi era un om foarte cumsecade - ungur. Pentru un român ordinar ca mine, adică nu un extraordinar român, se găsesc și printre unguri foarte cumsecade oameni; vreau adică să spun că un român cât de ordinar se deosibește în aceasta mult de ungurii imbecili - sunt mulți de aceștia și la unguri - care nu ar fi-n stare să admită că se pot găsi și printre români oameni cumsecade afară de românii renegați din regatul maghiar, care acolo sunt considerați ca oamenii cei mai cumsecade.

Deși eram cu ungurul meu totdeauna alături la *tbplito* (așa se zice pe ungurește *table d'hote),* deși în cursul zilei ne întâlneam mereu la *prbmonat* (promenadă, pe ungurește), și deși din parte-mi, comunicativ ca orce român ordinar, îi dedeam

într-una ghes să-i fac cunoşinţa, nu era chip să mi-l apropiu. Instinctiv, mi-am dat seama că mi-l depărtasem: făcusem greşala să-i adresez la masă cuvântul în româneşte: el, om politicos, mi-a răspuns destul de aspru: *„Nem ertek kerem szepenf* (adică: nu-nţeleg, mă rog frumos).

Înţelegând ce greşală făcusem şi dorind neapărat a-i face cunoştinţa; pe de altă parte, pricepând de ce slăbiciune sufere omul meu, m-am gândit la o stratagemă, care mi-a reuşit. Într-o dimineaţă, când ne-am aşezat alături la cafea, după ce l-am salutat frumos, i-am zis pe ungureşte: „Bună dimineaţa poftesc!" Auzindu-mă, omul s-a transfigurat; de unde ieri sta posomorât cu ochii-n taler, acu deodată, radiând prieteşug din ochi, cu un zâmbet afabil, m-a întrebat în limba lui: „Dar dom¬nul ştie ungureşte?" I-am răspuns că am ştiut puţin când eram copil, că acuma mai înţeleg ceva, dar am uitat aproape de tot să vorbesc. Pe urmă (la noroc, am încercat) am urmat să-i spun pe franţuzeşte cât îmi pare rău că, neputând trăi printre maghiari, am uitat o limbă aşa de frumoasă, care mi-aminteşte de copilărie şi-mi face atâta plăcere când o aud vorbită mai ales de societatea cultă, sau de pe amvon, sau pe teatru.

Omul meu s-a găsit că ştie franţuzeşte mai bine decât mine, şi, din momentul acela, am fost o lună nedespărţiţi. Stratagema mea a prins: ce e drept, nu era decât pe jumătate infamă: numai în privinţa regretului că n-am putut trăi printre maghiari; în privinţa limbii însă, era numai puţin cam exagerată; şi cunosc mulţi români ardeleni culţi de aceeaşi părere cu mine şi care vorbesc limba maghiară frumos cum mulţi maghiari culţi ar dori s-o vorbească.

Aşadar, ne-am apropiat şi ne-am împrietenit, şi nu-mi pare rău: am putut studia de aproape fenomenul ciudat al maxi¬mului de tensiune sufletească, cum adică o apucătură bună a omului, trecând măsura, poate deveni pernicioasă, cum o

virtute împinsă peste o anumită limită începe a fi o curată meteahnă.

Ungurul meu, aşa om cumsecade, şi inteligent şi cult, era în cazul acesta din urmă: întindea coarda patriotismului peste maximul de elasticitate; când vorbea inima lui de maghiar, judecata lui de om trebuia să meargă să se culce, nu mai avea de ce să mai stea de vorbă.

Câte minuni n-am auzit în patru săptămâni, pornite din inima patriotului maghiar! Le-aş mai putea ţine minte pe toate? Câteva însă vor fi de ajuns să le rezum aici pentru a da o idee cititorului de meteahna mentală a tovarăşului meu de cură la aer curat. Iată.

Mai întâi, maghiarul nu are nevoie de altă cultură decât de cultura maghiară; ceva mai mult: orice influenţă a vreunei culturi străine, mai ales europeană, este de-a dreptul păgubitoare maghiarismului; de aceea trebuiesc descurajate, condamnate, persecutate chiar (la nevoie, cu mijloace violente) toate apucăturile de contact, fie pe cale publică, fie pe cale privată, cu vreun curent de civilizaţie nemaghiară.

Limbă?. numai cea naţională maghiară!

Literatură?. numai cea naţională maghiară!

Artă?. numai cea naţională maghiară!

Ştiinţă?... tot aşa.

În fine, idee, muncă, invenţie, spirit, judecată, rachiu, vin, brânză, ardei, danţuri, costume, vite, capital, oameni, sfinţi, Dumnezeu şcl. şcl. . toate, tot - tot aşa!

Apoi.

Maghiarul nu se teme de nimini pe pământ; contra lumii întregi, maghiarul luptă nepăsător, sigur de victorie. fiindcă. are-ncredere în Dumnezeul străbunilor săi. căci. maghiarul în veci nu piere!

Dar. este un însă. Însă: maghiarul este, din nenorocire, mâncat de străini! de nemţi, de jidani, de slavi, de ţigani, de

levantini, de germanism, de franţuzism, de pesimism, în fine de fel de fel de vrăjmaşi care pot să-l. distrugă!

Şi, se-nţelege, o dată ce va fi maghiarismul distrus, fireşte nu va mai exista, şi dacă nu va mai exista maghiarismul, atunci lumea are să stea pe loc, n-o să se mai învârtească pământul, soarele o să se stingă - cataclism universal! s-a isprăvit cu omenirea!

Până la *dar însă,* maghiarul meu avea aerul feroce şi tonul tunător; dar de la *dar însă* încolo, lua aerul dulceag şi tonul duios.

Aşa m-a făcut să-mi petrec luna de vilegiatură într-un mod foarte plăcut.

Cu câteva seri înainte de a ne despărţi, când începuse să mă cam plictisească, mi-a vorbit despre tricolorul maghiar cu un avânt într-adevăr „înălţător". Mi-a spus că el mănâncă mai bucuros, şi mai cu poftă chiar, săpun învelit într-o etichetă tricoloră maghiară decât caşcaval învelit în hârtie albă simplă.

Şi, aminteri, om foarte cumsecade. inteligent şi cult.

M-am gândit: „Doamne, un aşa om de cumsecade, aşa de inteligent şi de cult, cu aşa meteahnă. ce uşor i-ar fi unui şarlatan, prost şi incult, să-l ducă de nas şi să-şi bată joc de el!"

Şi după ce m-am despărţit de bunul meu maghiar, mi-am zis:

„Nu! patriotismul lui e o meteahnă; nu mai e o virtute. Bine că ne-a ferit Dumnezeu pe noi, românii, de aşa meteahnă!"

IDENTITATE.

Stetesem două luni la țară, în Franța - zic la țară, cum zic francezii, fiindcă vila şi mica proprietate unde mă găzduise prietenul meu Legrand se aflau la marginea unui mare oraş industrial şi comercial; într-un ceas mergeam pe jos până-n centrul târgului, la Cafe Gambetta... Aşteptam acum bani, ca să mă-ntorc în patrie. Într-o seară, iată primesc un cec de 350 de franci. A doua zi dimineața, merg în oraş, la sucursala locală a unei mari bănci din Paris, şi mă prezint la *guichet* cu cecul meu. Impiegatul se uită bine la cec, apoi lung la mine, şi zice:

- Hârtiile dv., domnule...

- Ce hârtii? întreb eu.

- Hârtiile dv. de identitate.

Mă caut în buzunar, să scot portofelul cu pasaportul şi cu alte hârtii. Caut. caut. Am uitat portofelul acasă la țară. Zic:

- Domnule, iată, poftim scrisoarea prin care mi se notifică trimiterea cecului la adresa dlui Legrand, unde locuiesc de două luni, aci, afară din oraş. Portofelul cu hârtiile mele l-am uitat acasă; în orce caz, nu gândeam că or să-mi trebuiască din momentul ce prezint un cec.

Dar impiegatul mă-ntrerupe:

- Cu toate astea, vă trebuiesc. fără hârtii.

Şi iar se uită, cu parcă un fel de bănuială, la cecul meu.

- Domnule, zic eu îngrijat, nu cumva, poate, bănuiți că este un cec fals?

- A! nu, domnule; cecul este foarte bun... decât fără hârtiile dv... Vă trebuiesc neapărat hârtiile dv. de identitate...

- Dar sunt cinci kilometri, domnule, până acasă, şi-nțele-geți bine că, o dată cinci la dus, şi-nc-o dată cinci la-ntors, fac zece. pe căldura asta.

Pe câtă vreme stăruiesc eu pe lângă impiegatul nenduplecat, se tot îndeasă-n mine un englez, un roşcovan cu haine cadri¬late, tipul desăvârşit al gentlemanului cu stare, care nu mai ştie încotro, în ce parte a pământului să fugă ca să scape de *spleen* - de plictiseala ceței britanice.

Mă dau la o parte şi-i fac loc la *guichet.*

Gentlemanul scoate din buzunar un portofel mare de piele de crocodil cu o monogramă de argint la colț; deschide încet portofelul şi trage dinăuntru mai mult hârtii, între care şi un cec, şi le dă impiegatului. Acesta le ia; înapoiază gentlemanului celelalte hârtii, opreşte cecul şi zice, cu un oarecare aer de cosiderație:

- 50 000 de franci?

- Gentlemanul, rece, dă din cap în semn de afirmare. Impiegatul îi dă un peticel de hârtie cu un număr şi-i arată la ce *guichet* se face plata cecurilor. Eu stau alături şi mă uit la ei.

Gentlemanul se duce la *guichet,* ridică un pachet de hârtii de bancă; le vâră pe nendoitele în portofelul lui larg; pune portofelul în buzunarul din partea inimii; se încheie la piept frumos şi iese cu pasul demn şi măsurat, ca orce gentleman care caută metodic, pe-ndelete, locul din lume unde să-şi poată arunca din cârcă povara nesuferitului *spleen.*

După ce, cu oarecare invidie - mărturisesc - privesc pe englez ieşind cu portofelul plin, mă vâr iar la *guichet* şi încerc încă o dată să conving pe impiegatul băncii. Zadarnic, orce încercare.

- Regret, domnule, îmi zice; peste putinţă! v-am spus. Fără hârtiile dv. . peste putinţă!

Văzând că-mi răcesc gura degeaba, rămân foarte vexat. Mă hotărăsc a mă-ntoarce acasă, s-aduc pasaportul, hârtiile, geamantanul, tot; la rigoare să aduc şi pe gazda mea, pe amicul Legrand, om cunoscut în localitate, să garanteze că eu sunt eu, nu sunt altul.

A doua zi, mă prezint cu pasaportul, cu hârtiile toate, corespondenţă din ţară şi din străinătate (un dosar întreg), cu prietinul şi gazda mea, d. Legrand, şi cu o duzină de fotografii, care reprezintă pe amicul meu Legrand, pe soţia sa, madam Legrand, pe cei doi copilaşi ai lor şi pe mine, la masă toţi, pe veranda vilei; madam Legrand, în fund, ţine pe câte un genuchi pe copilaşi; eu şi cu Legrand stăm în picioare şi ciocnim, peste masa rotundă, paharele, închinând cu: pentru prosperitatea bătrânei Republice Fanceze! el: pentru progresul tânărului Regat Român!

După fotografie, putea impiegatul cu drept cuvânt să mă dea iar afară; însă, examinând cu mare atenţie celelalte documente, binevoieşte în sfârşit să-mi dea fiţuica pentru achitare. Îmi iau banii şi fotografiile, şi mergem cu amicul Legrand în centru, la Cafe Gambetta, să luăm câte un aperitiv, după obiceiul locului.

Acolo - ce aflăm?

În ajun, banca locală a plătit un cec fals de 50 000 de franci unui cavaler de industrie; semnalmentele: gentleman englez; roşcovan; costum cadrilat; portofel enorm, crocodil veritabil, etc. etc. .

Nu! - pot mărturisi despre asta atâţia prieteni ai mei socialişti, şi liberali, şi conservatori, şi, puţinii, rămaşi sadea pe dinafară, - nu! n-am fost niciodată socialist; n-am duşmănit cândva capitalul. Dar, când am auzit că infama întreprindere burgheză, care m-a necăjit şi m-a vexat pe mine atâta, fermecată

numaidecât de un milord cadrilat şi de o piele de crocodil, a fost pârlită cu o aşa de frumoasă sumă rotundă. drept să spun, am jubilat.

Peste trei zile am plecat din Franţa către patrie.

În drumul de fier, a doua zi, am avut norocul (să vedeţi mai jos pentru ce zic „norocul") să mă-ntâlnesc cu un rus, un vechi cunoscut, foarte simpatic, pe care de mult îl ştiam că înoată în apele anarhismului terorist - un tip de om excelent, bun, onest şi moral; dar. apostol. infatigabil şi incurabil. Cum m-a văzut, rus comunicativ, m-a strâns de gât, să mă sărute. Ne aflam singuri într-o cabină mică a vagonului. Eu, cam în glumă, cam în serios, i-am zis:

- Ascultă-mă, maladeţule, spune drept: ai în geamantan vreo cutiuţă cu bomboane destinată vreunui tiran?. să nu se deschiză cutiuţa singură pe drum, să-şi verse asupra mea bunătăţile, că m-ai nenorocit: am treabă acasă; m-aşteaptă familia!

Maladeţul meu a-ncept să râză şi iar m-a strâns de gât şi m-a pupat; pe urmă m-a asigurat că n-are la el nici un explozibil altul decât ura lui nempăcată contra intolerabilei de absurde organizaţiuni actuale a societăţii. Eu, din parte-mi, i-am declarat că n-am nici un cuvânt spre a susţinea o organizaţie, care, dacă n-o cred totdeuna intolerabil de absurdă, adesea mi se pare stupid de intolerabilă.

Asupra acestora, ne-am pupat iar muscăleşte, şi, după ce am dat un bacşiş conductorului să ne lase singuri în compartiment, ne-am culcat. Am dormit bine până la ziuă, când am ajuns la graniţă.

Anarhistul meu, mai deştept ca mine, s-a coborât întâi din vagon. Eu, puţin mai târziu, somnoros, dau să trec pe urmele lui... Un poliţist, cu o voce foarte aspră, îmi zice, ţinându-mi calea:

- Treceţi întâi pe la revizia paşapoartelor!

Caut în buzunar. caut în săculețul meu de drum. Nu e... Afurisit pasaport!... iar pasaportul!... Zic:

- Domnule, nu-l găsesc; probabil, l-am pierdut pe drum; dar sunt român, domnule!.

Şi voi să trec; dar el, şi mai aspru:

- Nu se poate, domnule, fără pasaport! n-auzi?

- Dar am hârtii, altele, care probează că sunt român, domnule! cetățean român!.

Şi iar dau să mă vâr. Aș!. Polițistul îmi dă un brânci în piept, şi mă aruncă-napoi, cam departe, pe teritoriul străin, în brațele unui hamal, care, din spate, cu acelaşi procedeu, mă restabileşte în poziția verticală.

„Ei! zic în gândul meu; de acum sunt pierdut! pierdut la pragul patriei mele!... Ce e de făcut?..."

Intru, foarte abătut, în restaurantul gării pe teritoriul neutru... Beau o cafea... amară cafeaua în țară străină... prea puțin zahăr şi prea mult *frank-caffef...* Gustând, foarte dezgustat, din cafeaua exilului, aud că afară se pregăteşte trenul de plecare către interiorul patriei mele. Mă uit la ceas; mai sunt douăsprezece minute. şi pleacă fără mine, şi eu rămâi în exil, şi nu mai am parale nici de *frank-caffef*

Desperat, mă-ntorc la polițistul meu şi, cu lacrimi în guşe:

- Domnule! te rog, domnule. sunt cetățean român!. scap trenul!. nu mă nenoroci!

Dar el răcneşte:

- Nu se poate fără pasaport? nu-nțelegi? idiotule!

Profund vexat de acest refuz astfel formulat, mă întorc demoralizat cu desăvârşire în restaurant. Ce să fac?. Să telegrafiez cu 50 de cuvinte răspuns-plătit şi cu timbru de 30 de bani la poliția locului meu. Dar, până să-mi vie răspunsul pot pieri printre străini; în cel mai bun caz, alt tren de coincidență n-am decât peste 18 ore!... Orcum, tot bine!...

Fulgerându-mi acestea prin minte, intru în restaurant, unde găsesc pe maladeţul meu bând ceai, fără zahar, numa cu rom. Foarte supărat îi povestesc nenorocita mea aventură. El începe să râză ca un sec; scoate din buzunar un pachet de documente; se uită la mine lung, parcă mi-ar lua semnalmentele, ca la un biurou de servitori pentru condicuţă; alege unul dintre documente; mi-l dă discret pe sub masă, şi-mi şopteşte:

- Na pasaport! mergi degrab la revizie!

Mă uit la hârtie.

Mă cheamă Bob Schmecker; sunt cetăţean american; prezidentul U.S.A. „roagă pe toate autorităţile civile şi militare de pe globul terestru să mă lase să trec şi să-mi dea ajutor şi protecţie în caz de nevoie".

„Hahâ!" strig eu, şi trec repede la domnul poliţistul meu:

- Am găsit, în sfârşit, pasaportul meu!. poftim!

- Aşa da! zice el.

Şi mi-l vizează... Mă sui repede-n tren cu muscalul meu salvator. Ne pupăm. Trenul a plecat. Am intrat în patrie!.

Nu! - să mărturisească toţi amicii mei anarhişti, fie liberali, fie conservatori - nu! nu sunt pentru răsturnarea societăţii actuale, mai ales prin mijloace violente. Dar, drept să spun, reintrând, după atâta necaz, cu aşa succes, în patrie. am gândit. nu mai ţiu minte ce. prostii, desigur.

Ajungând seara acasă, am fost întâmpinat de ai mei. Înainte de a mă apropia de ei, le-am strigat din poartă:

- Mă rog vouă, să nu-mi cereţi hârtii de identitate, că n-am altceva decât un pasaport american, şi sper că n-aţi fi inteligenţi ca unul care m-a făcut idiot az-dimineaţă, numai pentru atâta să mă lăsaţi să intru.

Şi-mpreună cu toată familia, care ştie ciat-pat englezeşte, am cântat, de bucurie că ne-am revăzut sănătoşi, mândrul cântec american: *Yankee doodle...*

AŞA SĂ MOR!

Am avut să fac multe alergături săptămânile trecute: peste cinci mii de chilometri în drum de fier. Am ostenit destul; dar nu-mi pare rău... cu prilejul acesta am făcut o foarte plăcută cunoştinţă - un om rar.

O zi întreagă, până la Budapesta, l-am admirat numai de la distanţă; neştiind bine decât limba noastră, n-am avut îndrăzneala, cât mi-era de simpatic, să m-apropii de el şi să intru în vorbă. L-am văzut în vagonul-restaurant, înconjurat de alţi călători, conversând cu ei în mai multe limbi străine - nemţeşte, ungureşte, italieneşte, franţuzeşte - un poliglot în toată puterea cuvântului.

Om tânăr, cam de treizeci de ani - foarte elegant; deschis la privire şi la vorbă; vesel, deştept, vioiu; plin de glume şi, mai presus de toate, om umblat.

Ceasuri întregi am tras cu urechea la conversaţia lui cu ceilalţi călători, şi, din câte am putut înţelege, am rămas cu convingerea - care, mai târziu, trebuia să mi se confirme cu prisos - că mă aflu în faţa unui om extraordinar.

Acest tânăr, nu numai că ştia atâtea limbi, dar cunoştea deaproape şi ţările lor: vorbea despre toate regiunile Europei civilizate, în lungul şi-n latul continentului, cu mai mare siguranţă decât aş îndrăzni eu să vorbesc despre mahalalele pe unde am copilărit; şi, după cum se vedea bine, impresiile ce

le comunica erau de tot proaspete: de ieri, din Germania; de alaltăieri, din Franța; de acum trei zile din Italia!... un fel de pasăre călătoare care, cu o privire din înălțimi, apucă fizionomia întreagă a părții globului unde și-a petrecut vara, și-i strigă din depărtare, de sus, pe limba ei: „Să ne mai vedem cu bine la anul!"

Dar nu numai atâta! Tânărul călător nu trecea prin lume ca o pasăre; era o minte cugetătoare, înavuțită cu frumoase învățături; știa tot ce se petrece în lumea mare și-n cea mică. Vorbea, în perfectă cunoștință de cauză și cu egală competență, despre greva sindicalistă din Franța, despre reforma financiară a Germaniei; despre mișcarea sufragetelor din Ennglitera; despre expoziția secesioniștilor din Berlin; despre ultimele creațiuni a lui Carusso și a lui Rostand; despre situația incomodă a sultanului detronat, ca și despre puiul de girafă fătat săptămâna trecută în grădina zoologică dela Hamburg etc. etc.

Politică, finanțe, mode, navigație fluvială, maritimă și aeriană, industrie, arte, teatre, muzică, sport, mai cu seamă sport - toate, toate erau clar și metodic așezate în această puternică minte de om, și prin urmare, la nevoie, metodic și clar expuse.

Și toate astea, cu o siguranță, o dezinvoltură și o volubilitate încântătoare, spre uimirea tutulor ascultătorilor. Ce păcat, m-am gândit eu, că nu știu o limbă străină, să fi intrat și eu în vorbă. Câte lucruri aș fi putut afla și învăța dela un om atât de știut și de comunicativ!

Dar pe când gândeam astfel, iată că intrăm în gară la Budapesta, unde trebuie să cobor și să aștept câteva ceasuri până la plecarea trenului către București. Omul extraordinar coboară și el și dispare, spre părerea mea de rău, prin mulțime. Lung o să mi se pară drumul fără el, care m-a făcut, de ieri până azi, să nu bag seama cum a trecut atâta vreme!

Alerg repede la controlorul vagoanelor de dormit, să m-asigur din vreme de un pat de clasa a doua - dacă voi avea

noroc să găsesc, fiindcă e totdeauna îmbulzeală şi locurile se vând mai dinainte. Dar am noroc; din întâmplare, în ziua aceea, sunt puţini călători; locurile toate sunt libere; am să fiu singur într-un compartiment de patru paturi... atât mai bine! nu ai totdeauna noroc să dai peste tovarăşi de drum interesanţi şi plăcuţi.

Ceasurile de aşteptare au trecut - foarte încet, şi mi s-au părut fireşte foarte lungi; dar cât de încet, ceasurile tot trebuie să treacă; şi cât de lungi să fie, tot le înghite vremea pe unele după altele. Şi aşa, pe la două şi jumătate, m-am suit în vagonul de dormit la patul cu numărul 13.

Ş-apoi mai spun unii ş-alţii că 13 e număr fără noroc! N-apuc să m-aşez bine la locul meu şi să scot o carte de citit din săculeţ, şi cine intră, cu zgomot mare, în acelaşi compartiment?... Cine? tânărul meu! extraordinara pasăre călătoare! care ocupă în faţa mea locul cu numărul 11!

Mă salută foarte graţios, pare că mă recunoaşte. Eu, vădit mulţumit că-l revăz, îi răspund şi mai graţios, şi gândesc aşa: de data asta, fiindcă suntem numai doi într-un compartiment, am să intru în vorbă - franţuzeşte, ori nemţeşte, cât mă pricep. Şi pândesc momentul când să atac.

Dar până să încep eu, el, care şi-a aruncat ochii pe cartea mea de cetire lăsată pe mescioară, îmi zice zâmbind foarte amical:

- Dumneata ştii româneşte?

Înecat de admiraţie şi de bucurie nu pot răspunde decât prin altă întrebare:

- Cum? dumneata... ştii şi româneşte?

- Perfect! răspunde omul extraordinar.

- Domnule, zic eu, nu-ţi poţi închipui câtă plăcere îmi face să călătoresc cu un om aşa de umblat ca dumneata! Crede-mă că tot drumul de aseară şi până adineaori am regretat că nu

cunosc şi eu o limbă străină, să pot intra în conversaţie cu un tovaroş de călătorie aşa de spiritual şi care ştie atâtea!

Tânărul mi-a mulţumit de compliment, şi din momentul acela am fost buni prieteni.

Câtă admiraţie îmi inspirase în ajun nu fusese nimic pe lângă ce trebuia să-mi înspire de acuma încolo. Cum se poate un om să ştie atâtea! Fenomenal!

Să las că ştie pe din afară toată muzica din *Prinţesa dolarilor* şi din *Văduva veselă,* cu cuvintele cupletelor în nemţeşte şi-n româneşte; căci asta se poate atribui talentului şi memoriei, care adesea nu dovedesc prea mult în privinţa inteligenţei; dar ceea ce m-a ameţit a fost cunoaşterea amănunţită a împrejurărilor politice de la noi.

Astfel, de la dânsul am aflat...

că Arhiducele moştenitor al tronului Austro-Ungariei va veni să facă o vizită la Curtea noastră, şi că vizita aceasta are o mare însemnătate politică;

că Alexandru Davila deschide la toamnă un teatru nou naţional în Bucureşti;

că, pentru moment, nu se face nici o remaniare în cabinetul Brătianu, fiindcă nu s-a putut ajunge încă la o înţelegere între cadrele vechi liberale şi generoşi, aşa că intrarea lui Stere şi a lui Radovici în minister nu se poate face decât la toamnă;

că magaziile economatului C.F.R. de la gara Filaret au ars până în pământ, iar pagubele se urcă până la peste trei milioane;

că bietul nostru Marion, poetul inimitabil al soacrelor, a dispărut dintre noi;

că Take Ionescu desminte că ar fi declarat lui Costică Arion cum că i-ar conveni să mai rămână mult liberalii la putere;

că recolta, dacă nu vine ploaie cât de curând, este foarte ameninţată în partea de jos a României; şcl. şcl.

Şi toate aceste afirmaţiuni, confirmate cu: „aşa să am noroc!"... „aşa să trăiesc!"... „aşa să chiorăsc!"... „aşa să am parte de sănătate!"... „aşa să mor!".

După acestea, începe să cânte ceva din repertoriul lui Ristache Ciolacu, pe care-l cunoaşte personal de la Lăptărie, precum cunoaşte personal pe toate personalităţile noastre din lumea politico-economică, finanţiară, artistică etc.

Dar numai pe ale noastre le cunoaşte?

În Paris, în Berlin, în Viena, în Milano, peste tot, pe toţi îi cunoaşte:

- Aşa să am parte de ochii mei!

Pe urmă, îmi povesteşte cum a ars balonul lui Zeppelin. „Oi! mamă!", şi cum el îi spusese mai dinainte contelui că are să se-ntâmple o nenorocire:

- Aşa să trăiesc, dacă nu i-am spus! par-că nu i-am spus!

Trecem după asta, iar la politica românească...

Lui Stere i-a spus el să nu intre până n-are o siguranţă solidă, să nu paţă şi el cu liberalii ce a păţit Take cu conservatorii:

- Aşa să mor, dacă nu i-am spus!

Apoi dela politică, trecem la teatru...

Cea mai mare artistă dramatică tot Sarah Bernhard rămâne, deşi şi Suzanne Despres este admirabilă; dar creaţia cea mai frumoasă a Sarei nu este nici *Dama cu Camelii,* nici *l'Aiglon,* ci *Frui-frui;* rolul cel mai elegant:

- Aşa să am bine, dacă nu i-am spus deja la Paris!... de ce să nu-i spui?... par-că mi-e frică?...

După atâtea minuni câte am auzit, pe la unu după miezul nopţii, dorind somn uşor tovarăşului de călătorie, m-am culcat la locul meu, pe când el fredona încă un cuplet de operetă.

A doua zi dimineaţa ne-am deşteptat pe teritoriul românesc.

Până la Bucureşti, am mai auzit destule. Pe la Chitila, am îndrăznit să-l întreb pe omul meu ce e de felul lui. Am aflat...

E *voiajor...* În „branşa" *ilustrate, poştale...*

Cu toată veselia lui, are cauze să fie trist: fiind ocupat în Olanda cu aşteptarea uşurării Reginei Wilhelmina, a scăpat ocazia să *lanseze* o serie de ilustrate române pentru *jubiloiu.*

- Aşa să mor!

REPAUSUL DOMINICAL

Petrecerile cu mult înainte pregătite rar se întâmplă să iasă bine; câtă vreme, cele încinse aşa la întâmplare, pe negândite, aproape totdeauna izbutesc frumos...

De ce oare? - De ce, de nece - nu trebuie să ne batem mereu capul să filozofăm, să tot căutăm cauza la orşice. Destul să constatăm cum se petrec lucrurile, şi din constatarea asta să tragem învăţătura că: nici la petreceri de mult puse la cale să nu mergem cu prea mari închipuiri de veselie, şi nici să stăm la îndoială când, pe negândite, ni se iveşte prilej de petrecere; să mergem cu voie bună, daca n-avem altă treabă mai serioasă de făcut - zic *mai* serioasă, fiindcă, în viaţa noastră scurtă şi trudită, nici petrecerea nu e ceva atât de neserios cum spun câţiva înţelepţi, unii ursuji şi alţii făţarnici.

Aşa cel puţin gândesc eu, şi de aceea am petrecut aşa de frumos alaltăieri noaptea.

Joia trecută, 21 mai, neavând treabă, mă plimbam încet pe Calea Victoriei, pe la şapte seara, privind la forfoteala aceea de caleşti, birji, automobile - ce mulţime! ce eleganţă! ce belşug!. cum rar se vede chiar în oraşele cele mai prospere - şi mă gândeam: cine or fi aceia care au scornit de la o vreme că-n ţară e sărăcie, că s-a scumpit traiul şi că suntem ameninţaţi de o criză agricolă? ce moftangii!

Pe când gândeam aşa, iacătă, dau piept în piept cu amicul meu Costică Parigoridi - care, contrariu felului său cunoscut de toţi, are acum aerul unui om prea puţin vesel.

- Monşer, îmi zice, nevastă-mea s-a dus la ţară cu copiii, la neamurile ei, tocmai în Muscel. Eu n-am vrut să merg. mai întâi, mi-a fost lene să mă scol aşa de dimineaţă; şi pe urmă, drept să-ţi spun, nu-mi plac petrecerile patriarhale; eu sunt orăşean; mie-mi place oraşul... dar... nu duminicile şi sărbătorile... N-am văzut ceva mai urât pe lume decât un oraş mare în zilele de repaus dominical! Toate prăvăliile cu obloanele lăsate ca pleoapele în somn. Ce somn!. Peste tot închis!. Să vrei să te spânzuri, n-ai de unde să-ţi cumperi ştreang. Lipsa asta de activitate, de viaţă, de mişcare comercială mă apasă pe umeri, mă trage şi pe mine la somn; şi nu pot dormi măcar - parcă sunt în stare de insomnie. Şi când mai văd şi toată mitocănimea asta parvenită, prostimea asta elegantă, învârtindu-şi roatele cu cauciuc în neştire, îmi vin fel de fel de idei. primejdioase. De un ceas umblu să dau de un prietin. parcă toţi au intrat în pământ!

- Iată, m-ai găsit pe mine, îi zic eu.

- Bine că te-am găsit, nene Iancule! Afurisit să fie repausul dominical!

- Dragă Costică, recunosc, în adevăr, că un oraş mare în repaus dominical nu este aşa de frumos ca în plină activitate; şi mie-mi face aceeaşi penibilă impresie ca şi ţie. Decât, ia să ne gândim şi la oamenii care muncesc, o săptămână întreagă, de dimineaţă până seara târziu. Nu le trebuie şi lor o zi de odihnă?

- Da, răspunde amicul meu; dar în loc să se odihnească, îşi fac băşici în tălpi umblând toată ziua gură-cască, şi seara cad morţi de oboseală.

- Bine; dar s-au recreat. au petrecut.

- Da! s-au îmbătat!

- Dar ce să facă?. să citească psalmii proorocului David?. Şi pe urmă, dă-mi voie să-ţi spun că-mi pare rău să te aud pe tine, spirit modern, suflet aşa de uman, vorbind astfel despre lumea muncitoare. şi asta numai de necazul urâtului.. Să presupunem că se-mbată şi poporul. Ei! şi?. parcă.

- Înţeleg ce vrei să zici!

- . Ei! apoi?

- Nu ştiu, monşer; dar sunt plictisit ca un căţel pe care stăpânul l-a uitat încuiat în casă. Îmi vine să urlu de urât. Ai treabă?

- Deloc.

- Unde mănânci astă-seară?

- Indiferent.

- Vrei să mâncăm împreună?

- Mai ales.

- Unde, zici?

- Unde pofteşti.

Pornim amândoi la vale. Pe drum, Costică, privind la obloanele prăvăliilor, bombăneşte mereu. În dreptul lui Capşa, întâlnim pe alt prietin; îl luăm, fără vorbă multă, ca de rechiziţie; la răspântia bulevardului, încă doi; îi înhăţăm; în dreptul legaţiunii ruseşti, încă unul; e prizonier. Curios lucru! toţi foarte plictisiţi de repausul dominical; şi cu cât banda sporeşte, cu atât dispare plictiseala! Toţi şase - oameni de condiţie frumoasă în societate - ajungem, aproape bine dispuşi, la Iordache, în Covaci.

Sus, pe terasă.

- Domnilor, zice Costică, trebuie să ştiţi că, graţie întâmplării fericite că v-am întâlnit, mi-au fugit din minte nişte idei foarte negre. Dacă, adineaori, nu-ntâlneam pe nenea Iancu, mergeam, cum eram de plictisit, drept la gară, să mă arunc subt roatele primului tren la-ndemână. Vă mulţumesc. Sunteţi salvatorii vieţii părintelui copiilor soţiei mele, care era

să citească mâine, la Câmpulung, în „Universul", încă o nouă tragică sinucidere la staţia B.M.!. Ei bine, faptul acesta, că, din fericire, v-am întâlnit, combinat cu faptul, nu mai puţin fericit, că astăzi este ziua mea onomastică, Sf. Împăraţi Constantin şi Elena, ne obligă: pe mine să vă rog, iar pe dv. să primiţi, a face eu cinste astă-seară.

Îl sărutăm cu toţii şi, care mai de care, îi urăm:

- La mulţi ani, Costică! cu noroc, sănătate şi veselie!. Şi cinstit socru, dragă Costică!

Pe urmă, din parte-mi, îi cer scuze că am uitat să-l felicit, fiindcă, necăzând sub prescripţiile legii repausului dominical, nu ţin niciodată socoteala sfinţilor.

Costică se-ntoarce-n loc şi deodată, vesel ca totdeuna, strigă:

- Băiete! aperitive, lista şi răcitori în lege! să vie!

Ştiu c-am petrecut!.

Ce chef!. şi, dacă trebuie să fim drepţi, Costică a plătit de două ori petrecerea improvizată - şi cu bani şi cu spirit - ce vervă!. Din când în când, constatând că lăsăm „să se răcească" paharele noastre pline, ne striga, ridicând pe al său:

- Jos repausul dominical!. Să lucrăm!. lucraţi, domnilor!

Iar noi, împărtăşind părerile lui, lucram cu stăruinţă. Ce activitate!

Cinci ore fără-ntrerupere, pe nerăsuflate.

Cam pe la deşteptatul rândunicilor - ţal!... Aperitive, 18; baterii, 8; şampanii, 12 şi 22 pachete de regale... şi 5 rânduri de marghilomane.

Foarte - cum m-aş putea exprima în termeni mai aleşi, adică mai potriviţi? - foarte. gata, coborâm frumos, însă pe tăcute - nu o tăcere lugubră, totuşi solemnă. Ne reculegem.

Ajungem jos, unde moţăie câţiva birjari, pândindu-şi prada matinală; ne oprim puţin, să aspirăm până-n adânc praful sănătos ridicat spre firmament de târnul municipal:

Costică, după o sforțare eroică, întreabă:

- Un'e me'gem?

Noi meditām un moment. Eu ridic din umeri. Ceilalți, ca şi mine.

- Bi'jar!

Şi, câte doi, câte doi, binişor, ne-am aşezat frumuşel în trei birji. Eu cu Costică pornim în frunte. Zic, eu acuma, lui Costică:

- Un'e me'gem?

Costică ridică din umeri, şi pe urmă mă sărută; îi plătesc prompt cu aceeaşi monedă.

Din Covaci, apucăm la dreapta-n sus pân' Şelari; din Şelari, apucăm la dreapta pân' Lipscani; din Lipscani, la stânga - şi Costică mă sărută şi zice:

- Eş' du'ce, 'ne Iancule!

- Sun' tu'tă, Co'tică!

- Tu'tă du'ce, 'ne Iancule!

Şi râzi. Şi dând să mă pupe încă o dată, nu ştiu cum face, că-mi ridică pălăria, care-mi zboară afară din trăsură, înapoi spre Iordache.

- Bi'jar!.. .pă'ria lu 'nea Iancu!

Oprim. Birjarul mi-aduce pălăria. Costică mi-o pune pe cap. mai îndesat. ca să nu-mi mai zboare. Şi râzi. Şi ne pupăm du'ce.

Dar unde ne aflăm? Pe bulevardul Colței, aproape de Piața Victoriei.

—Un'e me'gem mă, 'mboule?... ştii?... întreabă Costică pe birjar.

- La Lăptărie, conaşule; cum să nu ştiu?

- E 'mb'avo! i răspunde Costică; şi pe urmă către mine: auzi ce ide' fumoasă a 'vut 'mbou!

Dar celelalte două birji nu se mai văd în urma noastră.

- Ne-a t'ădat, ca nişte laşi, 'ne Iancule!

Aerul de la Şosea ne face mult bine. Ajungem la Lăptărie. Plin!

Acolo, cei patru amici, care au sosit, prin Calea Victoriei, înaintea noastră, ne aşteaptă; ei nu puteau crede că i-am trădat ca nişte laşi.

Câte un pahar de şampanie, la botul calului! - etc.!! etc.!!!

Se face ziuă. Rândurelele au şi plecat la vânătoare. Reintrăm în Capitală, în căutarea unui jvarţ cu *cognac* fin... Am găsit.

Ciudat efect face cafeaua tare!. Ni s-a dezlegat limba. Ieşim. E lumină mare. O aglomeraţie. Un accident?. Să anunţăm Salvarea!... Ne apropiem...

Un cetăţean şade jos pe marginea trotoarului şi nu vrea să se scoale, cu toate insistenţele sergentului.

- Ce e? întreb pe sergent.

- E repausul dominical, domnule; nu mai poate umbla; trebuie să-l ridic de-aici, să nu-l calce vreo trăsură... Haide, sus!

Şi dă să-l ridice; cetăţeanul se lasă greu din balamale, scapă din braţele omului ordinii şi se aşează iar la loc. Îl privesc de aproape. Îl cunosc. Este un excelent culegător tipograf, om în vârstă şi foarte cumsecade. Zic:

- Scoală, monşer, nu face pentru d-ta să te dai în spec¬tacol. eşti om serios, tată de familie.

- Ba, pe tat'to! răspunde el.

- Îmi pare rău, adaog eu, că n-ai înţeles bine morala mea...

- Ba am înţeles; dar vorba mea e: unde găsim noi acuma ciorbă de burtă?

- D-tale ţi-ar trebui acuma un jvarţ cu *cognac* fin... nu ştii ce bine ţi-ar face!

- Moft!. am băut jvarţ la Comşa. ciorbă de burtă! n-auzi?

Dar Costică, foarte-ncântat de vorbele acestea, zice:

- N'ne Iancule, schembea, ca'va s'zică?. ştii că are o idee frumoasă! hai la o schembea!

L-am suit pe cetăţean în birje şi am pornit la piaţă. Pe drum cetăţeanul dormea straşnic în braţele lui Costică.

- Uite la el, în ce hal! zice Costică. Uite, domnule, efectele nenorocite ale repausului dominical!

- Dragă Costică, zic eu, orcum, lumea noastră are nevoie şi de asta, de repaus dominical, după atâta trudă. Şi mai la urmă, toţi, toţi suntem nişte. stricaţi.

Şi cu toţii ne-am dus prin urmare să ne dregem lângă hală.

Adevărul e că schembeaua dreasă bine, cu puţin ardei roşu, este, la ocazie, superioară cafelei cu *cognac* fin - drege. lucru mare!

După schembea, pe la şapte de dimineaţă, în toiul halei, luăm seama că amicul nostru, culegătorul, a dispărut dintre noi.

- Ne-a trădat, zice Costică; amicul d-tale este un laş!

Dar n-apucă să isprăvească vorba, şi iată iar amicul meu, spălat şi dichisit, cât s-a putut mai bine. A fost la bărbier.

- Ei! acuma, unde mergem? îl întreabă Costică.

- Eu - răspunde omul nostru - mă duc la atelier. După repausul dominical, începem la şapte. Sunt şef de echipă, nu pot să fac blau.

S-a scuzat dacă ne-a făcut cumva vreo necuviinţă, ne-a mulţumit frumos de cinstea ce i-am făcut şi a plecat la treaba lui.

Noi - am dejunat - mai devreme - la Lăptărie - până seara.

ȚAL!...

Țal... Ce este *țal?*

Este un substantiv român împământenit; înainte de-mpământenire, era verb german; însemna *a plăti* - se scria *zahlen* şi se citea *țal'n.*

Foarte des se-ntrebuințează acest verb în lumea noastră, unde, cumpărându-se toate, trebuiesc toate plătite.

Când s-au înființat şi la noi în țară berăriile, în secolul trecut, fiindcă la-nceput toți berarii şi chelnerii erau nemți, s-a introdus şi acest verb *țal'n,* dar numai în formă de infinitiv imperativ, cu însemnarea: *să plătesc! să plătim!*

În multe limbi europene, între cari şi franceza şi germana, infinitivul se întrebuințează ca imperativ impersonal, şi la pozitiv şi la negativ; dar, în limba noastră, forma infinitivului, şi numai prescurtată, se-ntrebuința, mai-nainte, ca imperativ, numai la persoana a doua singulară şi numai cu negațiune. Exemple:

„ *Taci,* domnule! *Nu țipa,* cocoană!"

„Plăteşte, nene! *Nu plăti,* țațo!"

Ce se-ntâmplă însă?

De la o vreme, grație dezvoltării necontenit crescânde a agriculturii, industriei şi comerțului României (pentru care totuşi, trebuie să mărturisim, rămâne încă destul de făcut), luând căile noastre de comunicațiune un aşa de-mbucurător

avânt, onor. Direcţiune generală a C.F.R. a avut ocaziunea să constate sărăcia limbii române, şi a trebuit să recunoască necesitatea introducerii, prin regulamente, a infinitivului ca imperativ impersonal, *fără* ca şi *cu* negaţiune; şi asta (onoare ei!) pentru *toţi* călătorii, fără excepţie de clasă sau de distanţă de parcurs, la *toate* trenurile, fie accelerate, fie de persoane, mixte sau de marfă.

Astfel, în toate vagoanele noastre de călători, citim:

pe uşi: „A nu se deschide până trenul opreşte";

pe ferestre: „A nu se pleca în afară";

pe semnalul de alarmă: „A nu se trage decât în caz de mare pericol";

în altă parte: „A nu se întrebuinţa în timpul opririi în staţiuni";

în clasa III: „A nu se scuipa pe covoare".

Iar în vagoanele de marfă, afară bineînţeles de cele cu încărcătură inflamabilă neasigurată: „A nu se fuma".

Critica istorică modernă ne învaţă că mersul înainte sau înapoi al omenirii este stăpânit de legi fatale; progresul o dată urnit, ori într-un sens, ori într-altul, nu poate fi oprit de nimeni, de nimic! Aşa, inovaţia onor. Direcţiunii generale C.F.R. a prins: încet-încet pretutindeni la noi se introduce infinitivul ca imperativ chiar *fără* negaţie, pentru orice persoană şi ocaziune.

Astfel, pe o sticluţă de doftorie cu prafuri care s-aşează la fund, citeşti: „A se scutura bine înainte de a se întrebuinţa", iar pe o cutiuţă de alifie: „A se spăla întâi bine cu săpun partea, apoi a se unge şi a se lega cu o cârpă curată - după povaţă".

La colţul unei case trase mai înăuntru de linia veche a stradei, citim, sub o ferestruică cu brizbize: „A nu se face murdării pe didul casei mele".

Mergem mai departe, după legea progresului, şi citim: „A nu se lipi afişe şi orce alte necurăţenii".

La Moşi, pe stâlpii unui mare umbrar de berărie: „A se plăti la moment. A nu se vorbi vorbe proaste. A nu se face scandal. A nu se pleca cu paharele şi alte obiecte"...

În şcolile primare, chemate, afară de instrucţiune, să dea şi o educaţiune civică tinerelor noastre generaţiuni, adică nu numai să le lumineze spiritul, dar totodată să le cultive inima şi să le formeze caracterul, fiindcă o naţiune are nevoie, ce e drept, de ridicarea nivelului intelectual, dar iarăşi fără caractere nu merge - în şcolile primare, zic, citim pe toţi pereţii: „A nu se sufla nasul cu degetele. A se purta batistă curată".

Iar când trage clopotul de ieşire, d. profesor se coboară de pe catedră şi zice elevilor, cari fac zgomot, ridicându-se nerăbdători din bănci:

- A se tăcea! A se asculta!... Mâne vine d. revizor: a se şti bine Mircea cel Bătrân şi Revoluţia de la 48, Unirea Principatelor-Unite şi Ştefan cel Mare!.

Băieţii pornesc ca nişte mici dorobanţi ce sunt, bătând din talpă ostăşeşte, foarte mândri - onoare lor! - pe când d. profesor strigă după ei, până ce ies pe poartă:

- A se ieşi în ordine! A nu se face măgării pe stradă! A nu se-njura! A se păstra igiena! A nu se mânca mult rahat!

D. profesor, pedagog învăţat, este nu numai infinitiv, este categoric imperativ.

Atâta destul despre imperativ! să ne întoarcem la substantiv, de unde am pornit.

Vom citi, la vreme, în Dicţionarul Academiei Române, când va apărea:

Ţal - substantiv comun, de genul masculin pentru amân - două sexurile - impiegat comercial sau impiegată comercială; persoană-însărcinată într-un local public de consumaţiune cu încasarea plăţilor de la consumatori. Declinare regulată.

Nominativ - *Ţalul* primeşte plata;

Genitiv - chiulurile *Talului;*

Dativ - i-a tras două palme *Țalului;*

Acuzativ - a chemat *Țalul;* sau: l-a-njurat pe *Țal;*

Vocativ - *Țal!*

În general, *Țal* are numai singular; la ocaziuni de-mbulzeală însă (ca, de ex., sărbători naționale, vreo înmormântare de lux, ori vreo manifestațiune politică), în localurile mari, așezate la vad bun, trebuiesc și trei *Țali.* Atunci, la pluralul provizoriu, se declină:

Nominativ - *Țalii* sunt murdari;

Genitiv — obrăzniciile *Țalilor;*

Dativ - li se trag chiuluri destule și *Țalilor;*

iar, a doua zi, când nu mai e năvală și „nu mai face trebuință", patronul suprimă pluralul; dă afară (acuzativ) doi *Țali,* și rămâne numai cu singularul abitual - cu un *Țal* - destul!

Dar să lăsăm chestiunile academice, și să vedem cât înțeles filozofic, chiar din punctul de vedere al vieței practice, poate cuprinde acest cuvânt de o singură silabă - *Țal.*

Am un prieten care-mi zice totdeauna:

- Eu, nene Iancule, n-am avut noroc să dispun de părinți care să-nțeleagă de ce fel de copil dispuneau, pe onoarea mea! Păcat că nu m-au dat să-nvăț filozofia! eu ieșeam filozof, să nu crezi că spun mofturi! filozof: asta era nacafaua mea, nu negustor!

Și-n adevăr, Mitică este un cap filozofic. Totdeuna când ne vedem, trebuie să-mi toarne un aforism remarcabil. Cel din urmă, de exemplu, trebuie să-l comunic, având mai ales în vedere împrejurările interesante în care mi l-a spus.

Alaltăieri, întâlnindu-mă, zice:

- Nene Iancule, tocmai pe d-ta te căutam; desearā mănânci la noi - să nu zici nu! Avem un prânz!. și pe urmă, o surpriză. mare!. În sfârșit, imposibil să refuzi! Graziella ține foarte mult.

Pe consoarta amicului meu o cheamă din botez Nastasia, dar de mult, toată lumea i zicem Graziella. Este pseudonimul ei - o intelectuală. Multă activitate. A publicat, în diferite reviste de la noi şi din străinătate, studii sociologice, importantisime, după cum susţin directorii respectivi. Graziella trebuie să fie cu un an mai tânără ca mine, dacă nu mai în vârstă; dar tot plăcută, plină de inimă, de avânt, de entuziasm. Nu putem zice că a fost frumoasă Graziella; dar graţioasă. şi. oameni cu dare de mână.

Nici cuvânt, prin urmare, să refuz invitaţiunea prietenului meu.

Ne-am întâlnit seara la Mercur - a se lua un aperitiv imperativ! - şi apoi ne-am suit în sanie. Mitică, foarte vesel pe drum, mi-a debitat acest frumos aforism:

- Nene Iancule, toate mulţumirile în lumea asta trebuiesc plătite. Daca le plăteşti cu anticipaţie, ţi se par mai ieftine; daca le plăteşti după, ţi se par prea scumpe.

- Bravo, Mitică!

- Ei! nu, nene Iancule, pe onoarea mea, să fi dispus eu de părinţi care. Dar, în sfârşit!

Am ajuns... Casele lui Mitică luminate *ă giorno...* Sunăm.

Graziella ne-ntâmpină radioasă.

- Gândeam că n-ai să vii, îmi zice.

- Se putea să nu ascult, scumpa mea amică, de ordinele d-tale?

Suntem, cu toţii, invitaţi vreo doisprezece inşi, toţi lume aleasă din litere, ştiinţe, arte, dintre cari vreo şase reporteri.

Uşile spre sala de mâncare se deschid.

La masă!. Dau braţul Graziellei.

Un prânz împărătesc! şi tot lucruri uşoare:

Mezeluri, salam, ghiudem, limbă, licurini, masline, icre de ştiucă şi negre; supă de clapon cu patele; pană de somn rasol;

clapon ciulama; chifteluțe marinate cu tarhon; pârjoală de nisetru; patricieni la grătar; un purcel la frigare; cataif, tortă; brânzeturi, fructe diverse; vin alb, negru, şampanie etc.

Am mâncat din toate; trebuia! ca mai în vârstă în litere, ştiințe şi arte, eu stam la dreapta stăpânei casei.

După ce foarte greu m-am ridicat de la masă, pe la zece fără un sfert, am trecut în salon, unde ne aşteptau țigări, țigarete, cafele, *des bonbons et des liqueurs* - adică pe româneşte bomboane şi lichioruri... Îmi beau cafeaua şi zic amfitrionului meu încet:

- Dragă Mitică, am consumat frumos, n-am ce zice; îți mulțumesc. Eu trebuie să mă retrag; mâne, foarte de dimi¬neață, am treabă şi sunt şi cam rebegit de vremea asta; trebuie să mă culc mai devreme. Cum am face rost de o sanie?

- Ei! bravo, răspunde el, nene Iancule! Cum se poate să pleci aşa, fără țal?

Şi râde...

- Vezi că mâne trebuie... zic eu.

Dar el mă-ntrerupe:

- Peste poate, nene Iancule! are Graziella să citească un studiu nou al ei; nu ți-am spus că, după-masă, e şi o surpriză. mare?. Uite-o, te caută.

M-a găsit Graziella. La rândul ei, îmi dă brațul, şi trecem, urmați de toată lumea, în alt salon, unde trebuie să ascultăm lectura studiului celui nou:

Femeia în istoria şi în poezia poporană a românilor, în trecut, şi prezent şi-n viitor...

Acest studiu va constitui subiectul a trei conferințe ce se vor ținea de către autoare la Ateneul Român.

Ce mai încape vorbă?... s-a isprăvit!...

Ne aşezăm pe fotoliuri. Autoarea la masă, între două candelabre; eu, în fața ei; lângă mine, cam la spate, Mitică; de jur împrejur, ceilalți, mai tineri ca mine în litere, ştiințe şi arte.

Se începe...

„ Tabla capitolelor. - Introducție: Ce a fost femeia în timpii primitivi, în anticitate, în evul mediu, în timpii moderni. Ce are a fi, ce trebuie să fie în timpii viitori. - Cap. I: Femeia la români, în istoria şi în literatura poporană, poezie, basme, proverbe, zicători, ghicitori etc., ca bunică, mamă şi soacră, ca soție, fiică, nepoată şi noră. în trecut.".

Şi aşa mai departe, în prezent şi-n viitor.

După citirea tablei capitolelor, Mitică s-apleacă la urechea mea şi, râzând înfundat, îmi şopteşte:

- Țal! nene Iancule...

Eu întorc gâtul să-i răspund ceva; iar autoarea, ridicând ochii de pe teancul de file, zice foarte grațios, dar destul de imperativ:

- Mă rog, a se asculta toți când se citeşte!.

Şi citeşte.

Simt, la un moment dat, capul prietenului Mitică de la spate, căzându-mi dulce pe umăr. mă-ntorc şi-i zic ridi - cându-l:

- Ce faci, Mitică?

- Mă rog, a nu se conversa nimini când se citeşte!.

. Şi citeşte.

. Voi, patruzeci şi nu ştiu câte mii de sfinți mucenici!. Să spun pe larg chinul meu?. de ce?. Să-şi facă un martir din jertfa lui o glorie?... Nu! asta i-ar întuneca aureola... A mea trebuie păstrată pură, luminoasă, strălucitoare!. N-am furat-o!. Totuşi, chinul mă biruie. Casc o dată, că s-aude peste masă, de unde, cu un zâmbet grozav:

- Mă rog, a nu se căsca!.

. Şi citeşte. Şi Mitică, de la spate, e fericit pe umerii bunului său amic, nenea Iancu.

. În sfârşit, la două şi zece antemeridiane, introducția şi două părți ale primului capitol s-au citit. Rămân aşadar a se

citi în viitoarele şedinţe, după-masă, urmarea din primul, celelalte două capitole şi concluziunea, apoi notele.

Toţi s-au ridicat de pe fotoliuri. Aplauze.

S-au risipit straniile celeste visuri ale chinului trecut dincolo de marginile puterii de-nregistrare a conştiinţei!. Scutur din umărul meu pe Mitică. Voi să mă ridic. Nu pot. Sunt amorţit. înţepenit. Amicul meu, reconfortat, mă ajută, făcând să-mi trosnească încheieturile. Sunt în picioare... Sărut mâna crudelei Grazielle... Mitică mă duce până la sanie.

- Dragă Mitică, mulţumesc din suflet pentru buna ta invitaţiune! am petrecut minunat - onoare ţie!. zic eu cu un ton pe care filozoful meu îl înţelege până-n fund.

- De! nene Iancule; eu ţi-am spus: aşa e în lumea asta - a se plăti orce consumaţie!

- Mână, birjar!

E un ger!. Sania se dezlipeşte cu greu din loc şi porneşte scrâşnind, pe când amicul meu îmi strigă, râzând, infinitiv:

- Ţal! nene Iancule!. a se revedea!

Mă-ntorc şi-i strig şi eu, categoric:

- A se slăbi, Mitică!

O CONFERENŢĂ

S-a hotărât! trebuie sâmbătă să ţiu la S.P.M.D.R. o conferenţă în şedinţă plenară. Imposibil să scap: am apucat, într-un moment de slăbiciune, să promit junei mele amice din tinereţe, madam' Parigoridi - este pentru mine o chestiune de conştiinţă, de onoare, de inimă.

Eu ţiu la madam Parigoridi, fiindcă şi dumneei ţine la mine. De atâta vreme suntem buni prietini, şi nici un nor n-a venit să întunece. în sfârşit, ce să mai vorbim? îmi zice: „nene Iancule".

Asta, ce-i drept, nu-mi prea place.

Când eram sufler la teatru, acu vreo patruzeci de ani, damele aveau obicei să-mi zică „Iancule", ba, unele, chiar „mă Iancule" - nici un respect! Apoi, au mai trecut aşa cam douăzeci de ani, îmi ziceau „domnule Iancule". Când am ajuns director, îmi ziceau „stimate domnule director.". Acu, după alţi vreo douăzeci, toate - adică toate câte-mi mai sunt prietine - din „nene Iancule" nu vor să mai mă scoată.

Toată lumea în serviciu public înaintează - numai eu, din zece-n zece ani, regulat, degradat! De la „mă" de odinioară (uneori chiar cu ghionturi şi fel de fel de alte maltratări. odată o prietină a mers cu îndrăzneala până chiar să-mi tragă palme, şi, pe onoare, degeaba... cine ştie ce i se păruse!), cum zic: de

la „mă" de odinioară, am ajuns acum la „nene" - şi totdeuna cu mult respect.

Fireşte că asta nu-mi convine, fiindcă eu n-am fost în viaţa mea mândru, să ţiu atâta la respectul prietenelor. Dar, în sfârşit! aşa e lumea noastră, na-i ce-i face! dacă nu se poate altceva decât respect, trebuie să ne mulţumim şi cu atâta - cu respect! Tot e bine; încai nu mai căpătăm palme - lucru care, putem zice, nu e frumos deloc; cu toate că. nu face mare rău, dacă ne putem exprima aşa.

Dar să lăsăm astea, care sunt - adică, au fost - nimicuri trecătoare, şi să ne gândim la viitor: ce fac eu cu madam' Parigoridi? Azi e joi; poimâne, sâmbătă, trebuie să mă-nfiinţez la S.P.M.D.R. ... la 2 1/2 d.a. pentru...

O să mă-ntrebaţi însă: se însemnează S.P.M.D.R.?...

- S.P.M.D.R. însemnează „Societatea Protectoare a Muzelor Daco-Romane". Amica mea, madam' Parigoridi, este vicepreziđentă la S.P.M.D.R.; dar, la drept vorbind, este chiar prezidentă, fiindcă titulara, venerabila madam' Trahanache, trăieşte mai mult la Paris, şi afară de asta este, cum zice vicepreziđenta, „ramolisită"; şi, dacă madam' Parigoridi nu s-ar ocupa de toate, „s-ar duce dracului S.P. . " . Şi dacă s-ar duce S.P., ce s-ar face M.D.R.?

Două săptămâni, de când afişe, gazete, scrisori, persoane, anunţă mereu că eu am să ţin la S.P.M.D.R. o conferenţă: *Ce este arta?,* iar eu parcă trăiesc pe subt pământ - parc-aş fi sigur că-nainte de ziua de poimâine se-ntâmplă sfârşitul lumii. Dar îmi vin odată-n fire. Azi e joi. mai am numai două nopţi de dormit, şi, înainte de a treia, trebuie să mă execut. trebuie!

Noaptea de joi spre vineri o petrec rău... simţ că am fri¬guri. Vineri, umblu de colo până colo, fără să ştiu încotro. Nu pot mânca; am pulsul neregulat; mă încovoaie o frică nenţeleasă; călcând, mi se pare că pun piciorul în gol. Îmi vine să merg la gară, să mă sui în primul tren şi să fug la

Canada, unde, obscur, cu munca brațelor mele, departe de orice S.P. etc.. „, să-mi câştig existența într-un mod onorabil... Dar n-am curajul să fug.

Umblu toată ziua să găsesc un colțişor pe care să nu văd afişul cu *Ce este arta?...* Imposibil!...

Mă-ntorc zdrobit acasă.

Vineri noaptea spre sâmbătă.

Nu pot închide ochii. La patru despre ziuă, sar din pat în culmea iritațiunii. Care? care este cel mai puțin dureros şi cel mai expeditiv mod de sinucidere?

Să vedem.

. Să mor aşa de tânăr? Dumnezeul meu! ce are să zică amica mea madam' Parigoridi când va citi în „Universul" tragica sinucidere a lui nen'su Iancu?!

- Nu!. Să ai aşa curaj va să zică să fii laş! şi, pentru nimic în lume, nu vreau să zică madam' Parigoridi că nen'su Iancu a fost un laş! Țiu la opinia amicei mele mai mult chiar decât la moartea mea, dacă mă pot exprima astfel. Nu! omul nu trebuie să abdice de la viață; el este regele creațiunii; trebuie să aibă răbdare, să aştepte cu demnitate până va fi detronat.

Sunt şase ceasuri dimineața. În sfârşit, Aurora cu degetele ei de roză a deschis porțile Orientului. Mă-mbrac şi plec degrabă cătră prăvălia meşterului meu, d. Florian, care mi-a promis că astăzi, negreşit, îmi dă gata ghetele de lac, pentru conferență.

Aerul dimineții îmi face bine. Iar un afiş! *Ce este arta?* Intru repede la d. Florian, care a deschis prăvălia înainte ca Aurora cu degetele ei de roză.

Ghetele sunt gata şi-mi vin de minune; foarte potrivite; cât mă strânge una-n dreapta, ailaltă tocm-atâta mi-e largă-n stânga; dar „elegant ceva".

- Frumos meşteşug este meşteşugul dumitale, nene Floriene!

- Este, nu pot pentru ca să zic; dar greu şi migălos...

- Ei! care meşteşug nu e greu şi migălos? zic eu.

- . Şi cere multe. Ştii d-ta, domnule, câte şi mai câte trebuiesc pentru ca s-ajungem la o pereche de ghete elegante ca astea?

- Îmi închipui.

- . Ne trebuiesc: o cireadă de boi şi de viţei, o pădure de stejar şi una de plută, un pogon de cânepă şi altul de in, un lan de grâu, o mină de fier şi câte altele!

- Nu-nţeleg.

- Cum nu-nţelegi? nu ne trebuiesc calapoade, talpă, faţă, căptuşeală, aţă, pap, cuie, scule?. şi pe urmă, ce ne mai trebuie? să vedem, ghiceşti?

Am stat puţin la gânduri şi apoi, privind în ochii amicului Florian, care aştepta zâmbind răspunsul meu, am zis:

- Pe urmă, fireşte, ne mai trebuiesc mintea şi puterea care, din toate celea risipite-n lume, să ne pregătească materialele.

- Şi pe urmă?

- Pe urmă. pe urmă, ne trebuie neapărat meşterul cizmar, amicul nostru Florian, care din toate, cu dibăcie, să ne facă o pereche de ghete elegante.

Şi zicând acestea, am sărit din loc, l-am luat în braţe pe amicul meu şi, sărutându-l cu multă căldură, i-am strigat:

- Meştere Floriene, destul! am înţeles! să trăieşti! eşti mântuitorul meu, daca pot pentru ca să mă exprim astfel.

Foarte calm, la 2 d.a., mă-nfiinţez la S.P.M.D.R. Acolo, damele din comitet, cu viceprezidenta în frunte, mă primesc foarte amabil.

Sala este arhiplină.

Mă sui la tribună, pe o estradă, cu spatele la un perete pe care sunt reprezentate cele nouă Muze în pitoreştile costume naţionale româneşti. Daca ştiam mai dinainte, veneam şi eu în costum de ciobănaş doinaş, cu trei fluiere - unul de soc ce

zice cu foc, unul de os ce zice frumos şi altul de fag ce zice cu drag - Apollo național.

Madam' Parigoridi, din rându-l întâi de jeţuri, îmi face un semn graţios cu mănuşa - adică: suntem gata să te ascultăm: poftim, nene Iancule, începe!

„Doamnele mele, zic eu, iertaţi-mă daca îndrăznesc, în faţa unui auditoriu atât de select, să încerc, în marginile slabelor mele puteri, a răspunde la una din cele mai grele chestiuni, pe care de-atâtea secole şi-o pune spiritul uman, şi anume: «Ce este arta?» (Aplauze.)

Celebrul discipol al nemuritorului Platone, Aristotele - genialul filozof, născut la Stagyra, astăzi Stavros, în Macedonia, anul 384, mort la Chalcis, în Eubea, la 322 înainte de Christos; supranumit «prinţul filozofilor»; întemeietorul vestitei şcoli a peripateticienilor; preceptorul, educatorul prodigiosului Alexandru cel Mare; - Aristoteles, zic, s-a-ntâlnit odată cu un tânăr zevzec dintre aceia cari despreţuiesc învăţăturile înalte şi caută totdeuna să-şi bată joc de bărbaţii serioşi şi luminaţi, - unul din acel soi de coconaşi, cum se găsesc în toate vremurile şi locurile, care se fac blazaţi înainte de a se fi bucurat de bunătăţile lumii, ca nişte pântece (iertaţi-mi expresia!) care simt greaţă, nu fiindcă sunt prea sătule, ci fiindcă nu sunt deloc hrănite. (Aplauze. Mare ilaritate.)

Şi aşa, coconaşul zevzec, vrând să tachineze pe «prinţul filozofilor», l-a întrebat:

- Spune-mi, ilustre, ce este frumuseţea?

Iar ilustrul i-a răspuns:

- Amice, asta e o-ntrebare pe care numai un orb trebuie s-o facă.

(Aplauze furtunoase. Ovaţiuni, nu pentru prinţul filozofilor.)

Să venim dar, preastimate doamne, după această introducţiune, la obiectul conferenţei noastre şi să ne întrebăm: «Ce este arta?»"

Aci, spaţiul măsurat nepermiţându-mi a reproduce pe larg conferenţa mea, mă mărginesc a o da în liniamentele generale:

„O cireadă de boi şi de viţei. Pasc. Iarbă.

. Pădure de stejar, unde raza soarelui nu poate pentru ca să-ndrăznească.

. Un lan de grâu. Frumoasă e natura patriei noastre, când nu-şi dezlănţuieşte elementele cu furie, căci atunci este grozavă, daca putem pentru ca să.

... O recoltă de cânepă, alta de in... să nu uităm că suntem o ţară eminamente agricolă.

(Aplauze. Bravo repetate.)

. Un munte, Carpatul, care-n profunzimile sânului său ascunde comori de fier. Dar petroleul? acest cărbune-sirop, daca putem pentru ca să.

Atunci mi se va spune că industria naţională nu trebuie încurajată... *Il ne nous manqueraitplus que cela!* (adică, pe româneşte: atât ne-ar mai trebui!)

(Aplauze zguduitoare.)

. Să luăm un exemplu concret, doamnele mele, un lucru de care ne lovim la fiecare pas. să luăm o pereche de ghete de lac, cum sunt ale mele.

(Oratorul se dă jos de pe tribună, la rampă, şi, ridicând unul după altul picioarele, îşi arată ghetele nouă, apoi iar urcă la tribună. Râsete. Aplauze entuziaste.)

... Ei bine, preastimatele mele doamne, ştiţi dv. câte şi mai câte trebuiesc, afară de răbdare, spre a ajunge să obţinem o pereche de ghete de lac elegante? căci, orice s-ar zice, e lucru greu şi migălos, dintr-atâtea materii risipite, cum a vrut Creatorul, în natură, noi, graţie geniului nostru, să ajungem, după nevoia şi intenţia noastră, să obţinem.

(Aplauze asurzitoare. Oratorul se opreşte, se şterge pe frunte şi aşteaptă, zâmbind, ca ovaţiile să se potolească. Ovaţiile se potolesc.)

... În fine, ca să-ncheiem, doamnele mele, voi răspunde încă o dată scurt la întrebarea noastră:

. Ce este arta?

. Arta este, cum am putea zice mai bine? este încercarea spiritului omenesc de a satisface o mare nevoie a spiritului omenesc. care are nevoie, pentru a fi satisfăcut, de o satisfacere tot din partea unui spirit, care şi acela. în fine. da, în fine.

(Oratorul are, probabil din cauza oboselii spiritului prea încordat, un moment de ameţeală. Aplauze călduroase îl revivifică.)

. Mai mult decât atâta nici Aristotele nu cred să fi putut spune. Şi cine ar căuta să spună mai mult, desigur ar spune mofturi, ca tânărul zevzec, care încerca să-nfunde cu o întrebare neroadă pe ilustrul filozof, străbunul fraţilor noştri macedoneni!"

(Entuziasm la culme. Toate damele în picioare. Ovaţiuni nesfârşite. Fanatism.)

Uf! un ceas şi jumătate! Ce căldură! sunt leoarcă.

La ieşire, damele din comitetul S.P.M.D.R. îmi mulţumesc călduros, dându-mi flori, şi care mai de care:

- Bravo, nene Iancule!

Iar viceprezidenta, amica mea, madam' Parigoridi, îmi şopteşte:

- Fie! frumos ne-ncălţaşi, unchiule!

Şi-mi întinde mâna. I-o sărut şi-i răspund şi mai încet:

- *Merci* de compliment, nepoţică!... decât... mâna mi-o întinzi? ce! eu sunt mânuşar? La cizmar, altceva se-ntinde.

- Tot obraznic ai rămas, nene Iancule!

ION.

Pe un zăduf de nămiez, la un han, cum erau în vremuri hanurile, a poposit un flăcău, drumeţ sărac, ostenit şi prăfuit. Cum a sosit, răsuflând greu de oboseală, a dat bună vremea la toată lumea şi s-a aşezat cuviincios pe o laviţă, la un colţ de masă subt umbrar, unde ospătau călători mulţi, care treceau unii la deal şi alţii la vale; şi a cerut hangiului să-i dea şi lui un sfert de pâine, brânză şi o bărdacă de vin mai ieftior.

Stând aşa la un loc cu atâţia inşi, l-au întrebat unul şi altul: cum îl cheamă, dincotro vine, încotro se duce, cu ce rost şi daraveri, dacă are părinţi şi rude; în sfârşit, cum fac toţi drumeţii când se întâlnesc care de pe unde.

El le-a răspuns bucuros.

că pe el îl cheamă Ion;

că mai are o soră gemenă, cu care de mititel nu s-a putut împăca; iar părinţii, văzându-i că necontenit se ceartă, şi, cu cât cresc, din ce în ce mai rău se ocărăsc şi se bat pân' la sânge, i-au gonit pe amândoi de-acasă, să se ducă-n lume, unu-ncoace, altu-ncolo, încotro i-o lumina Dumnezeu;

că soră-sa a avut noroc; iar el, ba: ea a ajuns procopsită, doamnă mare, primită pe la curţi împărăteşti; iar el, umblând de colo până colo, slujind, când la un stăpân, când la altul, este, precum se arată, un. neprocopsit.

Şi a oftat adânc de nedreptatea norocului.

- De, mă băiete! zice un bătrân; poate că şi tu ăi fi vinovat! ăi fi având şi tu cine ştie ce cusur or slăbiciune, de schimbi mereu la stăpâni; şi nu te poţi tu, băiat voinic, sălta din nevoie.

- Poate oi fi având şi vrun cusur, ce să zic?. dar despre slăbiciune, alta nu mă ştiu să am decât că nu pot suferi pe soră-mea. Şi nu fac pas, să nu dau de ea, tot de ea şi iar de ea. Şi, cum o-ntâlnesc, nu mă pot stăpâni. mă reped ş-o apuc de piept. Chiar aseară am avut o întâmplare cu dumneei. M-au bătut ei, prietenii dumneei, straşnic, nu-i vorbă. halal să le fie!. aşa mângâietură, n-am ce zice, de mult n-am mai căpătat; dar. nu-mi pare rău; încai mi-am sărat sufletul - i-am dat eu dumneei ce i se cuvenea.

Pe urmă, după ce soarbe din bărdacă, povesteşte, cui are vreme să-l asculte, întâmplarea.

Ieri, plimbându-se pân cetatea de scaun, a auzit sunând trâmbiţe; a alergat să vază ce e. La o răspântie, unde se strânsese multă gură-cască, un pristav, cu o chivără mare de hârtie, striga din fundul bojocilor că „să vie diseară orcine pofteşte în grădina împărătească, s-auză acolo fără plată cum cântă un vestit măgar de prăsilă, sosit de curând de la-nvăţătură, pe care împăratul, ţinând la el foarte mult, l-a fost trimis cu cheltuială în străinătăţi, să se desăvârşească-n şcolile înalte la meşteşugul cântării frumoase". Ion a-nceput să râză de mofturile caraghiozului; dar, pe urmă neavând altă treabă, s-a dus şi el la grădina împărătească, foarte curios să auză cum o fi cântând un măgar învăţat.

- . că eu, a zis Ion către ascultătorii de la masă, eu ştiu ce glas are măgarul, şi ştiu asemenea că orce şcoală, cât de înaltă, nu poate da ce n-a vrut să dea naşterea. Aşadar, m-am dus. am intrat fără supărare şi am găsit multă lume adunată, şi din boierime şi din tagme şi prostime - destulă. Grădina era luminată cu multe lumini în băşici de hârtie văpsită. În fundul grădinii, era o moviliţă cu flori pe de margini, şi acolo,

sus, de jur împrejur, lăsând un loc gol la mijloc, şedeau pe jeţuri împăratul, împărăteasa şi toată Curtea, şi-ntre cei dintâi ai Curţii, tocmai la faţă, surioara mea, îmbrăcată mai strălucit ca-mpărăteasa; îi sclipeau capul, pieptul şi mâinile de diamanticale. Am aşteptat cât am aşteptat, înghesuit în fund, şi-n sfârşit am auzit: *A! a!* şi bătăi în palme din toate părţile. Se arătase sus pe movilă vestitul cântăreţ, gătit cu un valdrap de mătase cusut numa-n fireturi, şi decoraţii atârnate de gât, şi fel de fel de zorzoane, şi-n frunte, la coamă şi la coadă, funde de panglici în trei feţe. S-a făcut tăcere mare. A-nceput măgarul să cânte... ce, credeţi?... *Carnavalul de Venezia!..* din ce?. din gură!. cum? cu variaţiuni!

Aici, s-a oprit Ion şi s-a uitat râzând ca un prost la ascul¬tători. Dar, de unde să ştie ascultătorii aceia din lumea de rând ce însemnează *Carnavalul de Venezia* şi „variaţiuni"!... şi unul întreabă:

- Ei! şi pe urmă?

- Pe urmă, după ce a zbierat măgarul aproape un ceas, surioara mea (că la ea mă uitam mereu) s-a ridicat în picioare, a-nceput să bată din palme, s-a repezit la el, l-a luat de gât şi l-a pupat şi p-o falcă şi pe cealaltă, şi, scoţându-şi de la mână o brăţară, care scânteia de departe, i-a petrecut-o pe dup-o ureche. Atunci, lumea toată de la mare pân' la mic a pornit să răpăie din palme şi să ţipe ca nebunii: *„bravo! bravo! bis! bis!..."*

Cântăreţul a mulţumit foarte mândru, moţăind când în dreapta, când în stânga, şi iar s-a pus pe zbierete. Iar surioara mea, la fiecare zbieret al lui, da din cap încântată, aruncându-i câte un trandafir, şi se uita galeş când la-mpăratul şi la-mpără-teasa, când la boieri şi la prostime.

N-am mai putut suferi... Când s-a opintit odată dum - nealui să ridice glasul sus de tot, am pus şi eu două degete-n gură şi-am început să fluier din răsputeri.

S-au ridicat toţi în picioare.

- Cine?. cine a-ndrăznit?

Şi-n turburarea aceea, am auzit glasul soru-mii:

- Obraznicul ăsta trebuie să fie ticălosul de frate-meu!

Numaidecât, care cum m-a ajuns, m-a luat în palme, în ghionturi, în picioare; m-au scuipat; şi după ce s-au săturat, m-au aruncat ca pe o strachină spartă afară din grădină. Am stat puţin aşa, până să-mi mai vie sufletul la loc; m-am sculat şi am plecat şchiopătând. şi până foarte departe, auzeam mereu zbieretele măgarului şi bătăile-n palme ale celorlalţi, şi *bravo!* şi *bis!*.

. Ei! vă place?.

Când să isprăvească Ion povestea, iată că soseşte dinaintea hanului o caleaşcă mare cu falaitar şi cu o ceată de curteni călări. Opresc să răsufle caii; descalecă boierii, şi coboară din caleaşcă o mândreţe de curteană.

- Uite-o, strigă Ion, ridicându-se de pe laviţă... Uitaţi-vă, asta e procopsita de soră-mea!

Dar ea:

- Nici aici nu scap de tine, neprocopsitule?

- Nici aici! răspunde fratele râzând. Unde te-i duce, tot de mine ai să dai. Om fi umblând, tu iute, că zbori pe sus cu falaitar, şi eu încet, că mă târăsc pe jos; dar tot trebuie să ne-ntâlnim! n-am să te las! am să-ţi dau mereu peste bot şi la cap! să vedem: care pe care?.

- Ia-ţi seama la gură, nebunule! a strigat un curtean strălucit, dându-i o palmă să-i strămute căpriorii.

- Poţi să dai palme cât pofteşti, a zis Ion, sunt deprins cu aşa mângâieri. Deocamdată, lasă-mă numa să-ntreb pe surioara mea iubită: când vă mai cântă, soro, măgarul?

- Ce-ţi pasă ţie?

- Cum să nu-mi pese, dragă?... Vreau să ştiu... să viu să-l mai ascult. că-mi place, de mă-nnebunesc, mai mult ca la toată lumea.

- Să ştii tu că place la toată lumea! ... Vedeţi-l, oameni buni, pe nenorocitul ăsta!. Tutulor nouă, şi împăratului şi-mpărătesei, la toţi boierii, la tot norodul, mie şi dv., ne place la toţi; numai dumnealui nu-i place! Toţi, şi eu şi dumneavoastră suntem nişte proşti; numa' dumnealui, pricopsitul! mai cu moţ. Vine să strice petrecerea şi mulţumirea şi cheful la o lume-ntreagă. Apoi de!

- Ia, ascultă, mă băiete, a zis unul de la masă, are dreptate dumneei: dacă place la toată lumea, ce te amesteci tu?... ce-ţi pasă ţie?

- Cum o să placă, nene, săracul de mine?... măgar! din gură! *Carnavalul de Venezia!!* cu variaţiuni!!!

- Daca le place, mă! n-auzi?

- Ia m-ascultă şi pe mine, flăcăule, zice altul mai dârz, pierzându-şi răbdarea; de ce eşti căpăţânos şi nu vrei să-nţelegi?. Dacă ne-o plăcea şi nouă, ăstora de aici?

- Cum să vă placă, omule?

- Ei! uite aşa: să ne placă!. Ce!. nu cumva o să cerem voie de la tine să ne placă?. Uite, mă!. Cine eşti tu?

- Nu-i vorbă de cine sunt eu! strigă Ion aprins; e vorba: se poate să placă?... măgar - din gură, *Carnavalul de Venezia* - cu variaţiuni?. Ai?.

- Nu zbiera aşa la mine, că eu te plesnesc!. Uite-aşa! o să ne placă!

- Lăsaţi-l, mă, zice altul; asta e părerea lui.

- Părerea lui, s-o ţie pentru tat-său şi pentru mă-sa! să nu ne-o vâre nouă cu de-a sila pe gât!

Şi-ncep să vorbească tare toţi deodată, unul aşa, altul aminterea... Sora face haz... iar Ion strigă mai tare ca toţi:

- Nu trebuie să vă placă!

- De ce mă, pârlitule?

- Că nu e de plăcut!

- Că nu vrei tu, ai? Ei! iaca, la toţi ne place, să crăpi!

- Atunci daca la toţi vă place, a strigat şi mai tare Ion, să mă iertaţi, dar sunteţi toţi nişte.

- Nişte ce, mă?

- Nişte urechiaţi mai mari ca el!

Maica ta, Christoase! ce foc pe Ionică!... L-au luat în palme, în ghionturi, în picioare. şi trage-i, care mai de care, şi tăvăleşte-l prin umbrar, unu-l lăsa de ostenit, ş-altu-l lua de odihnit. Au spart cu el toate borcanele şi bărdacele hangiului - pe când surioara se suia în calească şi pornea cântând, urmată de droaia curtenilor călări. Dar flăcăul nu se lăsa. când pe mese, când pe subt mese, într-una ţipa: „urechiaţi" şi iar „urechiaţi".

L-au lăsat măr, şi s-a dus fiecare la treaba sa.

S-a sculat Ion, mulţumit de atâta-nvârtitură, şi-a căutat căciula, a scuturat-o frumos şi, cum parcă nu i s-ar fi întâmplat nimica, zice liniştit hangiului, care se uită cu milă la cioburile risipite pe jos:

- Nu se poate, mă omule, măgar, fie cât de-mpărătesc şi de-nvăţat, să cânte din gură... ce? *Carnavalul de Venezia,* şi încă cu variaţiuni - gândeşte şi dumneata.

- Ei! du-te la dracul cu prostiile tale! a zis hangiul plictisit. Nu vezi ce tărăboi şi ce pagubă mi-ai făcut?

Şi s-a dus Ion cu pas potrivit - dracul ştie-ncotro. să caute una mai bună.

CALUL DRACULUI

Era odată, la marginea unui drum umblat, o fântână, şi lângă fântână şedea jos o babă, ghemuită pe nişte zdrenţe de cergă, şi morfolea-n gingii un crâmpei de covrig muiat într-o năstrapă cu apă rece. Când vedea drumeţ, or pe jos, or călare, or cu carul, lăsa baba covrigul din gură, întindea dreapta şi se milogea tânguios numai din vârful limbii: „Faceţi-vă milă şi pomană, măiculiţă, de o biată păcătoasă fără putere!" Dacă-i da cineva ceva, zicea baba: „Bogdaproste, măiculiţă! Dumnezeu drăguţul să primească!. de unde dai să sporească şi să izvorească!" Rar se-ntâmplă creştin drumeţ să treacă pe lângă aşa bătrână nevoiaşă şi să nu se-ndure măcar cu ce, după potriva lui; dacă nu o lescaie, măcar o fărâmă de pâine; dacă nici atâta, barem o vorbă bună. Când îi zicea vreunul: „Crede, bătrânico, aldată!" ea răspundea: „Crez, măiculiţă, crez. să ne crează Dumnezeu pe toţi, drăguţul!" Pe urmă îşi muia covrigu-n năstrapă şi s-apuca iar de morfolit.

Într-o zi, fiind târg devale, a-nceput dis-de-dimineaţă să se care într-acolo lume după lume de la deal. La dus, i-au mai zis babei câte unii „crede"; da spre seară, la-ntors, i-au dat care ce l-a lăsat inima. Păcum e obiceiul la târg: târguieşte omul ce târguieşte, cumpără, vinde; apoi, mai cu rachiu, mai cu vin, mai cu vorbă, se-nveseleşte, şi pe urmă îşi mai aduce aminte şi de

sufletul răposaților şi le dă pomană după putere. Şi aşa, a rămas baba pe ziua aceea mulțumită destul cu traista plină.

Încet-încet, pe-nserate, s-au împuținat drumeții; tot mai rari şi mai rari, până n-a mai trecut nimini după asfințitul soarelui, când s-a arătat şi luna la răsărit. Dac-a-nnoptat bine, a căutat baba-n traistă şi a scos nişte turtă dulce, căpătată de la una dintr-un când de fete, care trecuseră p-acolo cântând, chicotind şi făcând fel de fel de nebunii, cum fac toate codanele când se-ntorc aprinse de la joc, că-n târg fusese horă mare. A muiat baba turta dulce, a gustat-o şi zice:

- Bogdaproste! am avut zi cu noroc astăzi. S-o ție Dumnezeu drăguțul pe fata aia, s-ajungă la bătrâneți frumoase, ca mine!

Pe urmă s-a înfăşat baba-n cerga ei, şi-a pus traista căpătâi şi s-a ghemuit de-a binele culcată pe partea stângă, cu spatele la lună, să nu-i dea lumina-n ochi. Tocmai bine de dormit!. Nici prea cald, nici prea răcoare; de vânt, nici suflare; pe câmp, aşa linişte de toate patru părțile că se puteau auzi cum țârâiau şi forfoteau gângăniile, miş-miş pân păiş, şi apa cum gâlgăia afară din ghizdul fântânii pintre pietricele - că aşa e apa, ca viața omului! atâta numa, că viața curge cât curge şi pe urmă stă; dar apa curge mereu de când lumea şi cât lumea n-o să mai stea.

Baba-nchisese ochii şi, cu gândul cine poate şti la mai ce, ofta din când în când. şi nu-i venea somnul; iar se mai gândea, ofta şi mişca, să-şi potrivească oscioarele mai odihnit, geaba! nu putea măcar ațipi. Se urcase luna cam de două suliți, când iacă, i se pare babei că vin paşi de la deal dinspre partea apusului. Trage cu urechea şi aude bine că s-apropie drumeț; mijeşte ochii, şi-l şi vede aci-aci. Se ridică de mijloc, întinde mâna şi-ncepe duios, după canonul ei:

- Faceți-vă milă şi pomană, măiculiță, de o biată păcătoasă fără putere!

Totdeodată, drumeţul a sosit în dreptul fântânii; abate din drum spre babă şi-i zice:

- Bună seara, băbuţo; da. n-ai adormit încă?

- N-am adormit, măiculiţă; că n-am somn, vai de păcatele mele!

Drumeţul se aşază jos lângă babă, în bătaia lunii, şi răsuflă adânc de oboseală.

- Da de unde vii dumneata, măiculiţă, de-ai întârziat aşa pe drum?

- Hei! de unde viu eu... viu de departe...

- De departe, ai?... Şi... un' te duci?

- Hei! unde mă duc eu. mă duc departe.

- Departe, ai?. Da . cum te cheamă pe dumneata?

- Prichindel mă cheamă.

- Da... de câţi ani eşti?... că te văz crud de tot...

- Merg pe şaptesprece.

- Da. părinţi ai?

- N-am, c-am fost copil lăpădat.

- Da... frăţiori mai ai?... surioare?

- Oi fi având, da nu-i cunosc.

- Cum, ăi fi având şi nu-i cunoşti?... Ce vorbă-i asta?

- Păi nu-ţi spusei c-am fost copil lăpădat?

- Bine, aia am înţeles eu; da vorba e, vreau să ştiu.

- Ia ascultă, babo, adică de ce m-ăi fi descosând aşa?

- Că vreau să ştiu şi eu.

- Da ce-ţi pasă dumitale?

- Cum să nu-mi pese, mă? întreabă baba cu mirare. Ştii că-mi placi! Cum, adicătelea! nu trebuie să ştiu eu ce pramatie de călător primesc noaptea-n gazdă? . ai?

- Da; da iar aşa, să-mi numeri toţi dinţii din gură.

- Uite, mă!. da ce, ţi-i scoţ dacă ţi-i număr?

A făcut haz băiatul de vorba babei şi zice:

- Aoleu! la bună gazdă avusei noroc să pic!. În loc să mă-ntrebi: „Ai mâncat tu ceva, mă băiete, astăzi?. ţi-o fi foame?" dumneata îmi iei tacrirul pe nemâncate.

- Păi ce stric eu?... tu de ce eşti găgăuţă şi taci?... N-ai aflat tu că, până nu plânge copilul, nu capătă ţâţă?..

- Ba, aia am aflat-o eu; da, daca m-ai năvălit cu întrebările, când era să-şi spui?

- Vino-ncoace, terchea-berchea!

Şi zicând astea, scoate din traistă o costiţă de purcel, nişte colaci şi turtă dulce şi mere, şi i le dă:

- Ia colea şi trage-i fălci, că dinţi, slava domnului, văz că ai.

A mâncat băiatul cu poftă mare; i-a mulţumit gazdei şi s-a aplecat la fântână să bea.

- Ce faci, mă?

- Ce să fac?... vreau să beau.

- Păi, apă rece să bei după costiţă afumată? Ia colea!...

Şi i-a dat din desagă un clondiraş cu rachiu de izmă.

- Să-nveţi de la mine, mă băiete: să nu bei apă după lucru gras, că ţi s-apleacă. Ai înţeles?

- Am înţeles... Da multe mai ştii şi dumneata.

- Ştiu, fireşte; cum să nu ştiu?... că pân' la vârsta asta, de mă vezi cu ochii verzi, n-oi fi trecut ca un câine pân apă. Vorba aia: uită-te la faţă şi mă-ntreabă de viaţă. Ehei! fătu-meu; când aş sta să-ţi spui cine sunt eu.

- Înţeleg, a zis băiatul căscând; da vorba mea e, noaptea asta nu ne odihnim noi deloc?. e cam târzior.

- Să se culce cui i-e somn, fătu-meu!. eu ştiu că mi s-a speriat de tot somnul; pot sta de vorbă pân' la ziuă, dacă pofteşti.

- Dumneata ăi fi putând, că n-ai umblat toată ziulica, două poştii ca mine, pe jos. Da eu tare aş vrea să mă odihnesc, drept să-ţi spui.

Şi iar a căscat.

- Atuncea, zice baba, culcă-te tu, somnorosule; că eu mai stau. Ia cerga asta şi te-nveleşte, că despre ziuă se lasă răcoare.

Dacă s-a culcat şi s-a-nvelit băiatul, zice baba:

- Întoarce-te pe partea ailaltă, mă; să nu-ţi dea luna drept în ochi. Vrei să-ţi spui un basm, s-adormi mai bine?

- Spune.

- Da, vorba e, asculţi?

- Ascult.

- . A fost odată ca niciodată, că de n-ar fi.

- . nu s-ar povesti. a mormăit băiatul.

- Bag sama pe ăsta-l ştii. zice baba.

- Ştiu numa-nceputul.

- Ei! începutul nu-i nimica; să vezi dumneata mijlocul şi sfârşitul.

Şi a urmat aşa:

- . pe când se potcovea purecele cu nouăzeci şi nouă de oca de fier şi.

- . şi sărea pân' la cer. iar a mormăit băiatul.

- Mă, spune drept. dacă-l ştii pe ăsta, să-ţi spui altul.

- Dă-i-nainte, babo, şi nu mai mă sâcâi!

- Apoi, atunci, tacă-ţi fleoanca ş-ascultă!... A fost odată un împărat ş-o împărăteasă, bogaţi nevoie mare, putrezi de bogaţi; şi se tot ruga la Dumnezeu să le dea şi lor măcar un copilaş. şi se tot ruga, se tot ruga, şi degeaba se tot ruga. Şi aşa, când şi-a pierdut ei toată nădejdea, că erau bătrâni-bătrâni, cocliţi de bătrâni, numa iacătă că vine o ţigancă, mai bătrână ca ei, şi zice să le dea cu ghiocul.

Aude baba ceva şi se opreşte din povestit.

Prichindel jos sforăia, şi luna sus de trei suliţi şi mai bine.

Baba s-apleacă pe o rână, să-l vază dacă-i învelit cumsecade, că-i era milă de el; când se uită de-aproape, vede într-o parte învelitoarea băiatului cam ridicată; i-o apasă. cerga iar se

ridică; iar i-o netezeşte-n jos. cerga iar în sus. Zice baba-n gândul ei: „Ia să vedem mai bine" . şi trage încetinel cerga, pune mâna şi dă de o coadă!. „Am înţeles!" Lasă cerga la loc binişor peste băiatul adormit, şi s-apucă să-l mângâie blând pân păr; o ia-ntâi de la ceafă şi, când ajunge cu mâna spre frunte, dă de două cucuie tari - ce mai încape vorbă? - nişte corniţe în lege.

- Ei! zice baba, d-ăştia mi-ai fost?. Lasă, că-ţi cunosc eu dumitale meşteşugul!

Îi înfige o mână-n păr şi cu alta l-apucă de coadă şi trage ş-aşa ş-aşa.

Băiatul sare din somn:

- Ce e, babo?

- Bine, mă, puşlama, că n-am să-ţi zic mai frumos!... după ce te-am găzduit, te-am ospătat şi cinstit boiereşte, tu, gogeamite flăcău în putere, să-i tragi la aghioase, şi eu, o biată neputincioasă, să moţăi deşteaptă, să-ţi spui basme şi să te apăr de muşte. ai? Păi ce fel de vorbă-i asta?. Scoală, dulăule, c-ai dormit destul! Uite, ce lună frumoasă!. hai ne plimbăm.

- Ce, nu ţi-e bine, babo?... Culcă-te acolo şi lasă-mă să mă odihnesc. Nu ţi-am spus ce obosit sunt?

- Ia, nu mai umbla tu cu mofturi. parcă nu ştiu.

- Of! că multe mai ştii!

- Să ştii tu, că, dacă-i la o adică, te ştiu şi pe tine cine eşti... Cui le tai tu?... ba, că eşti copil sârman; ba, că n-ai fraţi; ba, că eşti prăpădit de drum. Parcă nu ţi-am văzut eu podoabele, ghiavole!. Ce crezi?. Hai scoală, să ne plimbăm! n-auzi tu?

Şi iar îl zgâlţâie.

- Astâmpără-te, babo, şi mă lasă!

- Nu te las, cioflingarule, pân' nu ne plimbăm. num-aşa, niţeluş, de colea până colea, doar de mi s-o face şi mie somn. Haide, scoală!

- Ei! zice băiatul; mi-am găsit beleaua cu baba asta. Înțelege odată, babo, când îți spune omul!.

- Da tu, om ești?

- Da ce sunt?

- Om, ai? Da cine moaș-ta a mai văzut om cu codiță și cornițe, mă?... Vrei să mă tragi pe sfoară, tu, pe mine? Hehei, băiete! nu mă cunoști cine sunt. Eu. d-ăștia mărunței ca d-alde tine. Să-ntrebi odată pe frate-tău, pe Aghiuță - cu ăla barem ne cunoaștem de mult - să-ți spuie el; și tu să-i spui de la mine, c-am zis eu așa, că de ce nu mai dă p-aici?. ce?. e supărat?. Hai ne plimbăm. Scoală odată, că te plesnesc!

Da diavolul - ce alta are de lucru decât să ispitească și să păcălească pe bieții muritori, și să-și bată joc de sufletul lor? - ucigă-l crucea! Ce se gândește afurisitul de Prichindel, văzând că nu-i chip aminteri să scape de babă? se ridică de mijloc și zice:

- De! băbuțo, ce să-ți spui?. Cum mi s-a speriat și mie somnul, parcă-parcă mi-ar plăcea să mă plimb pe lună.

- Păi, atunci, ce stai?. Haide!

- Da, da nu pe jos.

- Da cum, mă?. călare?

- Călare, firește; călare, merg.

- Uite, mă! tu ești cam țicnit pesemne... Da un' să-ți găsesc cal acușica?. Ce, acilea sunt grajdurile lu tat-tău, să bați numa-n palme și să-ți vie bidiviul gata la scară?. Îmi pare rău de boiul tău!... ce nu te gândești când vorbești?... nu șade frumos!

- Păi, eu „cal" am zis?... am zis „călare".

- Adicătele, cum vine vorba asta?

- Și mie-mi pare rău de dumneata, că-mi spuseși adineaori că știi multe și le-nțelegi pe toate, și atâta lucru, bag seama, nu pricepi.

- Ce să pricep, mă?

- Dumneata vrei să mergem la plimbare.

- Ei! da.

- Ei! eu merg bucuros, da numa călare merg. Ei!

- Ei?

- Ei! ia-mă dumneata în cârcă, şi hai să ne plimbăm... Uite, ce lună!

- Nu ţi-e ruşine! zice baba; coşcogea flăcăul zdravăn, în floarea vrâstii tale, să te bucuri tu la o biată şontoroagă de bătrână ca mine, fără putere. să te ducă-n cârcă oscioarele mele!. Auzi-auzi!

- Ruşine, neruşine, asta e. Daca pofteşti, bine; de unde nu, lasă-mă să dorm.

- Aşa ţi-e vorba?

- Aşa. Dacă eşti bătrână fără putere, ce-ţi mai arde de plimbare?. Stăi de-ţi odihneşte „oscioarele".

Şi zicând astea, Prichindel s-a aşezat la loc să doarmă. Luna sclipea d'asupra de tot. Baba s-a culcat şi ea; a-nchis ochii, şi a stat aşa cât a stat; s-a mai învârtit, s-a răsucit, când aşa, când aminterea, şi zice:

- Ai adormit, Prichindel?

- Iar, babo?

- Ia, scoală, mă, să-ţi mai spui o vorbă.

- Care vorbă?

- Mă, Prichindel, da dacă nu te-oi putea eu duce, mă? că tu trebuie să fii greu, cum te văz eu, voinic.

- Noi să-ncercăm. Ce pagubă?

- Ei! bată-te vina ta să te bată!... Auzi dumneata, neiculiţă, drăcia dracului! ce i-a dat lui Tartorul pân cap: zor-nevoie, la plimbare de-a călare!!. Mă, băiete, hai mai bine pe jos, că-i mai frumos.

- Pe jos nu pot.

- Nu?

- Nu.

Mai tace baba ce mai tace, şi pe urmă:

- Ei! hai, scoală... să vedem ce putem!... să-ţi fac şi hatârul ăsta. să nu zici!

S-au ridicat amândoi. Baba s-a pus piuă, şi strigă lui Prichindel:

- Haide, hopa!

- Ţin-te bine, babo!

Şi ţup o dată! în cârca babei; iar baba:

- Mă, băiete, ascultă; să nu te laşi greu şi să nu-mi dai prea des călcâie ca ageamiii!. Apucă-te numa bine cu amândouă mâinile pe după gâtul meu!. Haide, gata!

. Bine-i spusese baba că ea ştie multe şi el mai nimic. Prostul de Prichindel - drac-drac, da n-a-nţeles. Cum a luat-o de gât, baba s-a scuturat de zdrenţele şi de urâciunea ei şi deodată s-a prefăcut într-o femeie tânără şi voinică, înaltă şi frumoasă ca o zână, strălucind şi ea pe pământ cum strălucea luna-n cer - fiindcă baba asta era o fată de-mpărat mare, care, de mitítică se dedese la ştiinţa fermecelor şi la meşteşugul vrăjitoriei, şi, pentru păcatele ei, fusese blestemată să se preschimbe în hodoroagă cerşetoare şi să nu-şi mai ia înfăţişarea ei de mai-nainte decât atunci când o putea păcăli pe dracul, ba încă, şi atunci, numa pe vremea nopţii. Aşa, până să vă lămuresc în aste câteva cuvinte, baba, adică fata de-mpărat, or zâna, cum poftiţi, era departe cu Prichindel. Alerga uşor ca vântul de parcă n-atingea pământul; îi zbura pe dasupra capului lui Prichindel părul ei bălan despletit; iar în lumina lunii, fâlfâia în fel de fel de ape zăbranicul vioriu ţesut în fluturi şi-n fire de argint, cu care era-nvăluită.

Mult au alergat aşa.

- Să stăm, să mai răsuflăm! a zis Prichindel ameţit, când au ajuns într-o pajişte.

Dar ea, ce să-l asculte?... De unde-şi mai potolise fuga, s-a pornit iar şi mai repede, şi tot mai repede, pân-au dat într-o

luncă plină numa cu trandafiri albi mirositori, şi aici a-nceput ea să se domolească şi încet-încet să meargă în pas. Apoi, oprindu-se locului, zice:

- Ascultă!

Şi deodată, în tăcerea aceea plină de lumina lunii, s-a auzit din umbra unui tufiş glas de privighetoare.

- Îţi place, dragă Prichindel?

- Straşnic! a răspuns el.

- Îţi pare rău că ţi-ai pierdut somnul pentru plimbare?

- Ei aş!

- Vrei să mai mergem?

- Hai-nainte!

Şi iar a pornit fata de-mpărat.

S-au plimbat mult şi multe lunci au văzut cu câte flori! şi atâtea cântări de pasări, care mai de care, au auzit!. Dar când, departe de tot dintr-o pădurice ieşeau în largul câmpului înspre răsărit, deodată strigă cu groază Prichindel:

- Se crapă de ziuă!

Ea se opreşte scurt, se uită-n zare, vede-n adevăr mijind zorile, şi. p-aci ţi-e drumul! Şi ţin-te, goană!. Zbura cum zboară calul-dracului, peste moşoroaie, gropi, mărăcini, buşteni, bălţi - că bietul Prichindel vedea jucând pe cer trei luni în loc de una. Cum a sosit într-un suflet înapoi la fântână, l-a aruncat pe diavol cât colo mototol; iar ea s-a scuturat şi-ntr-o clipă s-a ghemuit pe cergă jos - tot baba de cu seara. El s-a ridicat zdruncinat de căzătură, şi zice:

- Mai rămâi sănătoasă, babo!

- Umblă sănătos, Prichindel, maică!

A plecat băiatul şontâc-şontâc înapoi la deal cătră asfinţit unde scăpăta luna. Dar baba strigă după el:

- Mă! n-auzi tu?. când mai vii p-aici?

- Aldată. Cine ştie când? a răspuns el fără să se mai uite-napoi.

- Mă, băiete, ascultă... să nu uiţi să-i spui lui frate-tău că-l aştept negreşit. Ai auzit?

Da, până să isprăvească ea, băiatul a pierit, parc-a intrat în pământ.

Oftează baba şi se culcă; dar n-apucă să-nchiză ochii bine şi aude glasuri de drumeţi. Se ridică de mijloc şi, cu mâna-ntinsă, începe duios, după canonul ei:

- Faceţi-vă...

Când unul dintre drumeţi îi taie vorba:

- De dimineaţă te-ai sculat astăzi, băbuţo!

- Ce să fac, măiculiţă? daca n-am somn, vai de păcatele mele!. Faceţi-vă milă şi pomană de o biată păcătoasă fără putere!.

- Crede, bătrâno! zice ălălalt.

Şi îşi văd oamenii de drum.

- Crez, măiculiţă, crez! să ne crează Dumnezeu pe toţi, drăguţul!

Pe urmă, scoate din traistă o bucăţică de covrig, o-nmoaie-n năstrapă şi-ncepe s-o morfolească-n gingii.

FĂT-FRUMOS CU MOȚ-ÎN-FRUNTE

(după Charles Perrault)

A fost odată ca niciodată o împărăteasă tare frumoasă şi voinică, şi împărăteasa ceea, când i-a venit ceasul, a născut un prunc aşa slut de chip şi la trup aşa pocit, că nu-i venea niminui să-l socotească făptură de om. Dar când s-a născut el, ursitoarea lui le-a spus, împărătesei şi femeilor din casă, să nu se sperie, fiindcă băiatul ăsta o să iasă foarte plăcut om; o s-ajungă vestit de cuminte şi de deştept, şi-ndrăzneț nevoie mare; cum am zice, un om şi jumătate. Ba, a mai spus că băiatul are să poată hărăzi ființei pe care o iubi-o el atâta minte câtă şi a lui.

S-a mai mângâiat puțintel cu făgăduielile astea biata împărăteasă, care era fireşte destul de amărâtă că adusese pe lume aşa spurcăciune de broscoi. Şi, adevărat, nici n-a-nceput copilul să gângurească bine, că numaidecât s-a pornit să spună fel-de-fel de vorbe cuminți şi pline de duh, şi tot ce făcea îl prindea ş-avea haz, că o lume-ntreagă se minuna de el. Uitam să vă spun că se născuse mititelul cu un şomoiog de păr d-asupra capului, şi de aceea îl porecliseră: Făt-frumos - că de! era doar şi el fecior de-mpărat - Făt-frumos cu Moț-în-frunte.

La vreo şapte-opt ani după astea, împărăteasa din împărăția de-alături a născut două gemene. A care a văzut mai întâi lumina era mai frumoasă ca ziua. Atâta s-a bucurat mama de frumusețea copilei, încât le era tuturor teamă să n-o deoachie,

şi să se-ntâmple, Doamne fereşte, cine ştie ce. De faţă, la naş - tere, stetea tot ursitoarea care ursise mai anţărţ şi pe Făt-frumos cu Moţ-în-frunte; şi, ca să mai potolească bucuria împărătesei, ursitoarea i-a spus că fetiţa asta n-o să aibă minte deloc; că, pe câtu-i de frumoasă, tot pe-atâta o să fie de neroadă. I-a păsut tare împărătesei de aşa vorbe; dar ce să vezi mai pe urmă! pe lângă mâhnirea d-ntâi, i-a venit a doua, şi mai mare; că de-ndată a mai născut o fetiţă - urâtă, da urâtă de mama focului!

- Vai de mine, Doamne! a strigat lehuza; ce sluţenie mai făcui!

- Nu trebuie să te mâhneşti până-ntr-atâta, Măria Ta, i-a zis ursitoarea; copila asta o să aibă parte pe lume de altă podoabă: o să fie înzestrată cu multă deşteptăciune, aşa că n-are să ia seama nimeni la cusurul ei.

- Să te-audă Maica-Precista! a zis împărăteasa... Da... n-ar fi chip, a mai mărişoară, să capete şi dânsa puţintică minte? că-i păcat de frumuseţea ei!

- Eu, Măria Ta, nu pot nimica despre partea minţii, i-a răs¬puns ursitoarea; da despre partea frumuseţii, da! pot orişice; şi, fiindcă doresc a face un hatâr Măriei Tale, iacătă, o să-i dau copilei darul să poată hărăzi frumuseţe fiinţei care i-o plăcea ei.

Au crescut copilele şi au ajuns fete mari: şi cu vârsta le-au crescut şi darurile; lumea-ntreagă povestea de frumuseţea celei mai mari şi de mintea mezinei. Dar fireşte că şi cusururile le-au crescut cu vârsta. Mezina din ce în ce se făcea mai slută; a mai mare din zi în zi mai neroadă; ori nu răspundea deloc dacă o-ntrebai ceva, ori îţi trântea te miri ce neghiobie boacănă; şi unde mai pui că era şi tare ne-ndămânatecă: dacă apuca-n mână două străchini, trebuia să spargă măcar una; dacă aducea la gură o bărdacă de apă, peste poate să nu se facă leoarcă de sus până jos.

Mare-i darul frumuseţii, nu-ncape vorbă, la tinereţe mai ales! Dar în adunări şi la petreceri, tot mezina îi trecea înaintea

soră-sii. Toţi se duceau mai întâi lângă a frumoasă, s-o privească de-aproape şi să se minuneze; da, pe urmă, dădeau năvală lângă mezina, să asculte la câte toate le mai spunea. Şi te mirai că încet-încet a frumoasă rămânea la o parte părăsită, şi lumea toată sta grămadă cu gura căscată împrejurul celei sfătoase; aşa că a mai mare, cât era de neroadă, a băgat şi ea de seamă; şi biata copilă şi-ar fi dat bucuros toată frumuseţea, numai să fi putut căpăta barem pe sfert din deşteptăciunea sorii-si. Împărăteasa, măcar că era prea înţeleaptă, îşi pierdea şi dânsa răbdarea uneori; o apuca gura pe dinainte de ciudă, şi-i zicea:

- Văleu, fată, că tare neroadă te-am mai făcut!

Şi asta o amăra pe copilă până-n fundul sufletului; să moară de mâhniciune şi mai multe nu!

Aşa, odată, când se plimba singură printr-o pădure bătrână şi plângea de nenorocul ei, se pomeneşte fata că-i iese înainte un prichindel de om, şchiop şi cam ghebos, o pocitură; dar foarte strălucit îmbrăcat din cap până-n picioare: ăsta era Făt-frumos cu Moţ-în-frunte. De mult ce tot auzise pân lume despre frumuseţea fetei, şi fiindcă-i mai văzuse şi chipul făcut de un meşter mare zugrav, îi căzuse tânărului fata la inimă, şi acum pornise de la părinţi s-o caute; s-o vază aievea şi să-i vorbească măcar o dată. Cum a dat cu ochii de ea, aşa singură, a şi cunoscut-o: s-a apropiat uimit de astfel de minu¬ne şi i s-a închinat pân' la pământ. Dar, după ce i-a spus câteva vorbe tare fierbinţi ca s-o încânte, a luat seama cât era ea de plânsă, şi i-a zis:

- Nu pot pricepe, Domniţă, de ce o făptură minunat de frumoasă cum eşti să fie aşa de amărâtă cum te arăţi; căci eu, nu că să mă laud, sute şi mii de fiinţe frumoase am văzut pe lume, da pân-acuma încă aşa mândreţe ca Măria Ta nu mi-a fost dat să-ntâlnesc.

- Ei aş!

Atâta i-a răspuns tânăra, şi pe urmă n-a mai zis boabă. Dar el, tot mai fierbinte:

- Este prea de-ajuns cuiva, Domniţă, să aibă darul frumuseţii; peste acest dar nu mai are ce dori, şi dacă-l are, apoi nimica nu trebuie să-l mai mâhnească.

- Ba, mie, drept să spun, a zis fata, mi-ar părea mai bine să fiu slută şi pocită ca dumneata şi să am şi eu puţintel duh, decât să fiu aşa de frumoasă şi toantă cum sunt.

- Nimica, Domniţă, nu dovedeşte mai bine că are cineva duh decât credinţa că nu cam are; aşa-i darul ăsta: de ce-l ai mai mult, de-aia ţi se pare că n-ai de ajuns, şi de ce-l ai mai puţin, d-aia ţi se pare că nu-ţi mai trebuie deloc.

- De-alde astea nu ştiu eu, a răspuns Domniţa; dar de proastă, ştiu că sunt destul şi prea destul; aşa că, uneori pare că-mi vine să-mi fac seama singură de necaz şi de amărăciune.

- Dacă-i pe aceea, Domniţă, apoi eu pot să pun capăt necazului şi amărăciunii Măriei Tale.

- Zău? se poate? cum?

- Foarte lesne. Eu, Domniţă, a zis tânărul, eu am puterea să dau cât de multă deşteptăciune fiinţei pe care oi iubi-o, şi fiindcă Măria Ta eşti acea fiinţă, rămâne să doreşti, şi capeţi atâta duh cât se poate pe lume - numa. de m-ăi vrea de bărbat.

A rămas Domniţa cam la îndoială şi nimica n-a răspuns. Iar tânărul a urmat înainte:

- Văz bine că ţi-e greu, Domniţă, să primeşti, şi nu mă mir de asta; dar iacă, îţi dau un an de zile ca să te hotărăşti.

Domniţa avea atât de puţină minte şi totodată atâta dor s-o capete, încât şi-a închipuit că n-are să se mai împlinească anul cât e lumea; aşa că s-a învoit să urmeze după dorinţa tânărului. Şi n-apucă să-i făgăduiască bine că peste un an de zile în cap are să-l ia de bărbat, şi deodată se simte cu totul schimbată: pe loc începe să-i turuie guriţa, şi oricâte îi trec pân

gând să le toace iute, uşor şi cu haz. Şi întinde-te la vorbă şi la şagă cu Făt-frumos, - mă rog ca orice tânără dezgheţată cu flăcăul care înţelege ea că o place - pe întrecutele, care mai de care; el îi spune una; ea îi răspunde două; el două, ea patru; aşa că la urmă tânărul zice în gândul lui:

- Uite, mă! îi dedei ei toată deşteptăciunea, şi eu nu rămăsei cu nimic.

Când s-a întors Domniţa acasă la palat, părinţii şi toţi curtenii împărăteşti nu ştiau ce să mai gândească despre aşa repede şi minunată schimbate; că, de unde până azi dimineaţă o auziseră spunând numa la prostii şi neghiobii nemerite ca nuca-n perete, acuma, ce să te pomeneşti? tot vorbe care de care mai cu şart şi cu mai cu haz: mărgăritare scotea din gură, nu altceva. Bucurie pe toată lumea, cum nu-ţi poţi închipui! Numai mezina nu s-a prea bucurat, fiindcă, nemaiavând cu ce s-o întreacă pe soră-sa, rămânea pe lângă ea spaimă curată.

Împăratul nu se mai mişca, nu mai făcea un pas fără poveţele Domniţei, ba câteodată aduna sfatul împărătesc chiar la ea în odaie. Când s-a împrăştiat în toate părţile vestea despre prefacerea asta, toţi coconii împărăteşti care de pe unde, alergară să se înfăţişeze dinaintea fetei, doar-doar or face-o să-i iubească, şi apoi de-acolea, ţine-te, peţitori peste peţitori. Dar fata pe nici unul nu-l plăcea, fiindcă nici unul nu i se părea atâta de deştept cum poftea ea; pe toţi îi asculta, dar n-o-ndemna inima să se lege cu vreunul. Mai la urmă veni unul, - n-avea ce-i mai zice, - viteaz şi bogat, om voinic, bine făcut şi tare deştept - încât fata, ha-ha! gata-gata să-l primească. Văzând împăratul asta, i-a spus Domniţei că o lasă stăpână să-şi aleagă ea pe cine i-o plăcea, şi să spuie fără sfială pe cine. Fiind însă că, de ce are cineva mai multă minte de-aia nu se poate hotărî aşa degrabă să-şi lege capul pe o viaţă întreagă, tânăra îi mulţumi întâi tătinii-său, şi pe urmă îl rugă să-i îngăduie măcar două-trei zile să se mai gândească.

Aşadar, tocmai ca să se poată gândi ea mai în ticnă, a plecat să se plimbe iar singură pân pădurea bătrână unde aldată întâlnise pe Făt-frumos cu Moţ-în-frunte. Şi, pe când se plimba binişor dusă pe gânduri, numa iacătă aude dedesubtul picioarelor un zgomot din afund, par-că erau mai mulţi oameni umblând forfota de colo până colo, vorbind, cotrobăind şi lucrând de zor. A stat pe loc, s-a aplecat să tragă cu urechea mai de aproape şi a auzit limpede cum zicea unul: „Măi! dă-ncoa tingirea!", iar altul: „Curăţă-mi degrabă tigaia şi îngrijeşte de frigare!", şi altul: „Nu lăsa să se potolească focul". Şi deodată i s-a deschis dinainte pământul şi a văzut Domniţa la picioarele ei o cuhnie plină de bucătari şi de ajutoare şi de fel de fel de slujitori, şi tevatură mare, ca de obicei la orice ziafet împărătesc. Iar dintre ei au ieşit vreo douăzeci şi mai bine de inşi cu frigări încărcate şi s-au dus de s-au aşezat, într-un luminiş al pădurii, împrejurul unor cotloane cu jarul potrivit, şi s-au pus să învârtească frigările, şi din când în când să ungă fripturile cu pene-nmuiate-n grăsime, să le rumenească în coaje, ca să nu li se prelingă mustul în spuză.

S-a mirat Domniţa de aşa privelişte, şi i-a întrebat că pentru cine gătesc ei atâtea bunătăţi.

- Măria Ta, Domniţă, i-a răspuns unul care era pasămite mai mare peste toţi, gătim pentru stăpânul nostru Făt-frumos cu Moţ-în frunte, că mâne face nunta.

Domniţa se miră şi mai mult de vorbele astea; dar îndată îşi aduse aminte că se împlinea tocmai anul de când făgăduise să ia de bărbat pe Făt-frumos cu Moţ-în-frunte, şi-i veni nu ştiu cum. Fireşte că nu se mai gândea acuma la asta, fiindcă atunci când făgăduise era neroadă, şi după ce căpătase atâta minte de la băiat, îşi uitase fata toate prostiile de mai înainte.

Dar n-apucă să pornească mai încolo la plimbare şi în faţă-i dă, de cine? De Făt-frumos cu Moţ-în frunte, mândru şi strălucit, ca orice cocon de împărat când merge gătit la cununie.

- Iacă-mă, Domniţă, la ziua sorocită, îi zise tânărul, ca să mă ţin de cuvânt, şi nu mă-ndoiesc că şi Măria Ta vii, după cuvântul ce mi-ai dat, să mă faci omul cel mai fericit de pe lume.

- Drept să-ţi spun, i-a răspuns Domniţa, încă nu sunt hotărâtă la aşa ceva, şi nici nu prea crez să mă pot vreodată hotărî după dorinţa Măriei Tale.

- Mă mir foarte! a zis tânărul.

- Te-i fi mirând, cred, a răspuns fata, şi fireşte, dacă aş avea a face cu vreun om de rând, necioplit şi fără duh, ce să zic? mi-ar veni destul de greu. Parcă-l aud zicându-mi: „Făgăduinţa unei Domniţe nu e vorbă aruncată-n bătaie de joc: trebuie să mă iei de bărbat odată ce ţi-ai dat cuvântul!". Dar vorbesc unui om tare deştept şi de neam mare; n-am teamă că vorbesc în vânt. Măria Ta ştii că nici pe vremea când eram proastă, nu m-am hotărât aşa deodată să te iau. Acuma, am minte, pentru care, nu zic, Măriei Tale trebuie să-ţi fiu mulţumitoare; dar, din pricina ei, de! am şi gusturi mai grele; cum vrei dar să mă hotărăsc mai iute acum decât mă puteam hotărî odinioară? Dacă ţi-a fost atâta la inima Măriei Tale să mă iei de soţie, nu trebuia să mă mântui de prostia mea şi să mă faci a vedea mai limpede decât mi-era ursit să văd.

- Aşadar, a răspuns Făt-frumos, un om prost, pă cum ai spus Măria Ta, ar avea drept să te învinuiască de călcarea făgăduinţii, iar eu n-am, când e la mijloc tot norocul vieţii mele. Apoi ce judecată-i asta? Care va să zică, proştii folosiţi şi deştepţii păcăliţi! Şi să spui asta tocmai Măria Ta, care ai acuma atâta deşteptăciune, după ce din tot sufletul ai dorit-o? Dar, ia să ne-ntoarcem şi altfel, mă rog. Afară de sluţenia mea, spune-mi ce alt cusur mai am. Ce nu ţi-o fi pe plac la mine? neamul meu? ori mintea, ori apucăturile sufleteşti, ori purtările mele, ori. ce?

- Doamne fereşte! a răspuns Domniţa; dimpotrivă, toate îmi plac destul.

- Dacă-i aşa, a zis tânărul, atunci o să fiu norocit, fiindcă Măria Ta mă poţi preschimba din cum sunt în cel mai plăcut om din lume.

- Se poate asta?

- Se prea poate. numa să mă iubeşti. Şi, în sfârşit, ce să vorbim mai multe, Domniţă?. să-ţi spun pe faţă tot. Află că tot ursitoarea mea te-a ursit şi pe Măria Ta: mie mi-a dat darul să pot înzestra cu deşteptăciune pe cine l-oi iubi, iar Măriei Tale ţi-a dat darul pe cine l-ăi iubi să-l poţi înzestra cu frumuseţe.

- Apoi, dacă e aşa, zise Domniţa, doresc din toată inima şi din tot sufletul să te prefaci îndată şi să fii cel mai frumos şi mai mândru fecior de împărat din toată lumea! Îţi fac din toată inima darul întreg cât stă în puterea mea!

Pân-a isprăvit Domniţa vorba, Făt-frumos cu Moţ-în-frunte s-a şi arătat dinaintea ei, desăvârşit din creştet până-n tălpi, aşa cum îl dorea dânsa, cel mai mândru tânăr pe care-l văzuseră ochii ei vreodată.

Spun unii ş-alţii că n-ar fi fost la mijloc puterea ursitoarei, ci că numai vraja dragostii a făcut aşa prefaceri minunate. Şi mai spun că Domniţa, gândindu-se bine la statornicia tânărului, la bunele lui daruri şi la frumoasele lui purtări, nu i-a mai luat seama la poceala trupului şi la sluţenia chipului; că gheba din spatele lui i s-a părut ei doar încovoiarea unui om înţelept care stă mereu pe gânduri adânci, şi că, de unde-l vedea mai înainte schiopătând grozav, acuma i se părea că tânărul se leagănă într-adins când umblă, ca să se arate şi mai nostim. Ş-apoi mai spun că Domniţei i se părea ochii lui şaşii straşnic de strălucitori; crucişătura privirilor lui, semn de văpaie a dragostii; în sfârşit, nasul lui borcănat şi roşu, nas de voinic, de bărbat războinic. şi câte şi mai câte nu spun. Ş-apoi, dacă spun? Lasă-i să spuie! parcă avem noi cu ce astupa gura lumii!

Or cum să fi fost, destul că Domnița, fără mai multă vorbă, i-a spus că-l ia de bărbat, numai de s-o-nvoi și împăratul. Dar se putea împotrivi bătrânul? că și el își dedese fetei cuvântul. Ba, cum a aflat că tânăra are atâta aplecare către Făt-frumos cu Moț-în-frunte, pe care, și fără asta, îl știa ca vestit de înțelept și de duhliu, a primit cu dragoste să-l ginerească. Și așa, precum pusese de mult la cale tânărul, a doua zi chiar s-a făcut o nuntă mare împărătească să rămână pomina veci-de-veci.

Doamne! bine trebuie să fi petrecut câți au avut parte să se afle p-atunci acolo, dacă nu mai la față, barem pe la coada meselor de la margini!... Dar nouă să nu ne pară rău că n-am avut așa noroc, și să ne mulțumim că încai, din povestea lui Făt-frumos cu Moț-în-frunte, ne alegem cu o adevărată învățătură fiindcă tâlcul povestii acesteia vine cam așa:

Zi că-i dragoste, și pace!
Te-a vrăjit? atât ți-a fost:
Din pocit, frumos îți face,
Și deștept din ăl mai prost.

ÎN PERIODICE

CRONICĂ FANTASTICĂ

Suntem în anul graţiei 3874...

- Cum se poate?...

- Mă rog, mă iartă, amabile cititor. Dă-mi voie a te ruga să nu mă-ntrerupi până la fine. Îmi promiţi că mă vei lăsa să termin ceea ce d-abia am început? Comptez pe promisiunea d-tale. Rencep dar.

Suntem în anul graţiei 3874; ne aflăm în cetatea Tâmpitopole, locuită de sinecorzi, ciudate fiinţe bipezi, cărora le lipseşte partea stângă a toracelui cu toate ale ei. Sinecorzii sunt un trib de chinezi.

Deschid, cu permisiunea d-v., o mică paranteză istorică explicativă.

(Acum două mii de ani, chinezii declarară rezbel Rusiei, vastă ţară ce coprindea jumătate din continentul Europei.

- Observaţi bine că narez numai faptele; nu fac nici un comentariu. - Bătaia a avut loc pe fruntaria celor două ţări. Chinezii triumfară şi, trecând peste regimentele ruseşti ca peste un imens bulevard de cadavre, în o săptămână fură în capitala inamică, în două săptămâni ajunseră în centrul Europei şi în trei, după ce străbătură şi bătură, una după alta, toate ţările mari şi mici, se opriră la ţărmii Atlanticului. Poate c-ar fi mers şi mai-nainte dacă ar mai fi avut cu cine să se mai bată. Lumea întreagă, zguduită, fu forţată a recunoaşte realitatea

acestei invaziuni şi i se-nchină. Două mii de ani au trecut, şi chinezii, cu perspectiva d-a domni până la judecata din urmă, domnesc asupra continentului vechi pe care l-au chinizat - permiteţi-mi acest singur novicism - cu totul.)

Închid aci paranteza crezându-vă luminaţi de ajuns.

Acum, graţioasă cititoare, şi d-ta, amabile cititor, dacă doriţi a face o excursiune prin cetate, procuraţi-mi plăcerea a vă-ncrede în mine şi a mă urma. Voi fi prea fericit să vă serv de cicerone în Tâmpitopole, care, aflaţi şi ţineţi minte, este numai o sucursale a Pekingului.

Pornim?... A! mă iertaţi, fiţi buni a vă arma cu aceste foi de palmier; o să vă fie nedispensabili pentru a vă apăra d-arşiţa soarelui.

Acum, aidem! O singură recomandaţiune am a vă face: strâmbaţi puţin picioarele în maniera chineză; este un mijloc prezervativ contra alunecuşului porcelanului smălţuit cu care sunt acoperite stradele. Aşa!

Priviţi, mai întâi, aci, unul din cele mai superbe edificiuri; este pagoda idolului Kin-Lau; este locul unde se regulează afacerile privitoare la bramani. Aci este mai mare peste toţi Mandarinul Ti-Li, mare învăţat, care odinioară a fost trămis prin institute cu însărcinarea exclusivă d-a strâmba picioarele chinezilor de mici, pentru a le face să se bucure mai târziu de rahitism, calitate ce trece în mare consideraţiune la chinezi. Aşa e că este foarte mândră pagoda lui Kin-Lau cu arhitectura ei antică şi coloarea ei galbenă? Cată să ştiţi, coloarea chineză prin excelinţă este galbenul.

Aruncaţi-vă dincoace ochii; vedeţi cazarma şi cancelaria Mandarinului Păcei, Lis-Kyng, viceguvernator militar şi civil al Tâmpitopolei; aci este rezervoriul ordinei şi păcei, stabiliment liniştitor al spiritelor prea iuţi şi corigător al moravurilor. Ia uitaţi-vă la chinezul acela care iese din cancelaria Mandarinului Păcei, unde şi-a petrecut noaptea din cauză că s-a aflat

dormind beat de opiu pe stradă. Vedeţi-l, mă rog, ce deşelat pare a fi în urma corecţiunei ce i s-a aplicat.

Aici, este Casa Justiţiei. Ce severă faţadă! Totul respiră nepărtinirea şi oarba dreptate. Întoarceţi-vă puţin privirile spre acel nenorocit chinez care soseşte asudat şi gâfâind cu o hârtie în mână şi năvăleşte pe scara principală a Casei Justiţiei! Îl cunosc, este bietul Pim-Pim. Nu vă uitaţi că e slab şi lihnit; era gras şi burtos acum vro cinci ani, când adversitatea soartei îl îmboldi să intente proces unui vecin care-i răpise un pui de curcă din curte. Vedeţi-l, iese din Casa Justiţiei. Ce tristă figură! O să fie silit bietul chinez să bea cinci ceşti de ceai şi şapte doze de opiu pentru a-şi recăpăta buna umoare. Dacă nu vă este antipatică figura lui Pim-Pim şi doriţi să-l mai vedeţi, veniţi aci şi mâne şi-n orice zi voiţi, pe la orele astea; pentru dânsul procederea d-adineaori este o sacră datorie pe care în toate dimineţile o împlineşte cu cea mai strictă fidelitate.

Edificiul de colo, pe uşa căruia se văd încrucişate două cotoare de lemn de banan - emblemă ce reprezintă libertatea-n alegeri - este aşa-numita de chinezi Muma Tutulor. Câtă gingăşie în nume chiar. Sunt foarte picanţi chinezii într-ale lor.

Priviţi dincoace, pe poartă, această imagine alegorică: plin de sudoare şi despoiat, un chinez, condamnat la un supliciu analog cu al fetelor din Danaos, aruncă cu o lopată colosale cătăţimi enorme de aur în gura mereu deschisă a unui monstru etern flămând. Lugubră fantazie!. Aţi crede că această poartă este intrarea infernului, dasupra căreia geniul cel rău, aşa, de gust, a pus să se zugrăvească un specimen de modul cu care cineva petrece în regatul lui; ei bine, nicidecum: aci, am onoare a vă spune, este casa numită Punga publică; Mandarinul cel mai mare peste astă pungă este Pungaciul, titlu dat prin simplă derivaţiune etimologică.

Atenţiune, doamnă! gravitate, domnule! Trecem pe dinaintea palatului lui Sik-Tir, guvernator general al Tâmpitopolei şi

reprezintante al Fiului-Soarelui de la Peking. Aş avea şi aş voi să vă spun multe despre Sik-Tir, dacă în jurisdicţiunea chineză nu ar fi scris că se taie limba oricărui va cuteza să puie-n discuţiune numele acestui suprem mandarin.

Să ne plecăm frunţile la pământ, după obiceiul pământului, şi să ne vedem de cale.

Cred, acum, doamnă, că sunteţi ca şi mine de părere, după atâta umblet şi fatigă, să intrăm în acest elegant stabiliment public. Vom lua şi noi ceaiul şi vom fuma opiul, repauzându-ne puţin. Din fericire, acesta este tocmai locul public de predilecţiune al tutulor notabilităţilor chineze din Tâmpitopole. Este adevărat, nicăieri aici nu se servă ceaiul în mai bună calitate. Să intrăm.

Priviţi pe chinezii mei cum şed cu indolenţă pe tapetele lor bizar colorate; vedeţi cum, prin o mişcare d-o regularitate perfectă şi egală, clătinând capul când afirmativ, când negativ, sorbind cu deliciu ceaiul şi aspirând cu încântământ opiul, ei îşi petrec inocent timpul! O, tabel admirabil de moravuri pacifice! O, fericiţi chinezi!! Binecuvântate fiinţe bipezi, cât este de invidiat soarta voastră. Voi nu vă frământaţi cu firea pentru nimic. Nu este nimic în stare să aducă un moment măcar de excepţiune în viaţa voastră calmă şi neofensivă: nici rahitismul prematur al micelor chineze; nici legenda bietului Pim-Pim, fidelul vizitator matinal al Casei Justiţiei; nici crâmpeiele de banan încrucişate pe uşa edificiului Mumei Tutulor; nici chinul sărmanului chinez care este condamnat la intrarea Pungei Publice să-ncerce a sătura pe năsăturabilele monstru; nici tăiarea limbei din jurisdicţiunea voastră. Vouă, ceaiul şi opiul să vi se dea. şi-ncolo, pace! O, de trei ori fericiţi muritori!!!

Mă iartă, domnul meu, dacă mi-am uitat datoria de cicerone, lasându-vă un moment, pe doamna şi pe d-ta, pentru a mă adresa chinezilor mei. V-o jur că am făcut-o numai dintr-o

mişcare interioară instantanee şi nerezistibilă de sinceră admiraţiune.

Pentru astă dată, vă cred satisfăcuţi îndeajuns. Sunt fatigat; permiteţi-mi să mă retrag; vă las.

Cum vi se pare, graţioşi cititori, apocalipsul meu?

- Ce va să zică purtarea asta, vor striga unii din dv.; întâi ne arunci peste două mii de ani în viitor, ne spui nişte comedii extravagante, ne plimbi, ne-ncurci, şi-apoi ne laşi în Tâmpitopolea d-tale fără să ne spui cum să venim îndărăt; ne laşi în un loc necunoscut, bizar, straniu, rătăciţi.

- Iubiţi lectori, nu sunteţi deloc rătăciţi. N-aveţi nevoie de conducerea mea. Luaţi bine seama, a fost numai o glumă fantastică: sunteţi acasă, la dv., între ai dv. în Bucureşti, în Ţara Românească. Priviţi în jurul dv.; îmi pare că cetiţi „Ghimpele".

ZIG-ZAG!...

O armată formidabilă de lucrători, purtând topoare, cio¬cane, căngi, sape; în fruntea ei, o nenumărată companie de ingeniari; dupe dânsa un şir lung de nu ştiu câte căruţe încărcate cu instruminte mecanice, ştiinţifice şi altele, şi-n urma acestora, care cu proviziuni, pornesc spre miazănoapte din cetatea capitală, în aplauzele mulţimei entuziaste a bunilor români, cu scop de a merge să rază de pe faţa pământului Carpaţii, pe cari, drept vorbind, se pare că bunul Creatore i-a pus, unde sunt, în necazul multora.

Eu zic, domnilor, că scopul este măreţ şi demn. Închi-puiţi-vă România, dupe terminarea acestei colosale expediţiuni: o imensă câmpie lucie, bătută ca-n palmă, curată şi măturată cum sunt curţile oamenilor cu gust şi dare de mână; nici pulbere, nici noroi; un bulevard cochet, pe care să poată trece, numa-n papuci, vecinii unguri la noi şi noi să putem trece la dânşii; fără vame, fără formalităţi importune de *transit* internaţionale. În treacăt, cele două specii de oameni, cu buna-creştere ce-i caracteriză, se vor saluta, vor schimba o strângere de mână cordială şi-şi vor continua calea. Ce tabel încântător! Daţi-mi voie să admir astă pagină de istorie, în care străluce exemplul adevărat sublim al înfrăţirei popoarelor!

*

Cum vă pare strofa de sus?

Mă prinz că vă place.

Mâncaţi, în ziua de Buna-Vestire, şapte feluri de bucate de peşte-necate-n untdelemn, fără a cugeta măcar la cele ce spun sectarii sobrietăţii; îndată dupe prânz, lăsaţi perdelele de la ferestre, spre a nu vă supăra la ochi lumină prea multă, şi lungiţi-vă p-un pat moale culcându-vă pe spate; trageţi apoi un somn adevărat călugăresc. Ei bine, sunt sigur, nu veţi putea avea un vis mai gingaş decât cel din prima mea strofă.

Este un vis, mărturisesc; o specie de apocalips politico-socială.

.

Vouă, cari faceţi parte din poporul inteliginte şi nu voiţi a-nţelege; vouă, buni neguţători, cari moţăiţi, de cum se face ziuă până ce-nnoptează, în faţa magazinelor voastre; vouă, părinţi, cari nu v-amintiţi că sunteţi datori a lăsa o moştenire cetăţenească demnă fiilor voştri; vouă, juni de diferite specialităţi, profesionali liberi, după cari se scurg ochii părinţilor voştri, şi cari aţi uitat ce datoriţi, în momente grele, societăţii şi patriei; vouă, în fine, cari munciţi din zi până-n noapte, din toate meseriile, şi cărora nu vă vine ideea, o dată, prin simplă curiozitate, să vă strângeţi şi să vă număraţi; vouă, la toţi, îmi permit a vă adresa o-ntrebare: v-ar plăcea să vedeţi realizat apocalipsul meu? Aş vrea prea mult să ştiu.

.

Veţi zice că sunt capiu, pe onoarea mea, citindu-mi această invocare solemnă; îmi vor imputa unii din dv. c-am început prin absurd, pentru ca s-ajung la ridicul! Este adevărat, tonul de care am uzat mai sus este prea lugubru, prea mormântale, prea lipsit de poezie. Ţiu să repar aceasta.

Ascultaţi dară.

Un consule - zic un consule cum aş zice orice alt - se suie pe creasta unui munte-nalt. Îmi pare, iubiţi lectori, c-am

nemerit o imagine poetică aleasă. Acolo dânsul vede, aplecată şi aproape să se surpe, o enormă bucată de stâncă. Dă cu piciorul într-însa; stânca se rupe din munte şi porneşte la vale în valvârtejiu. Cu cât cade, cu atât iuţeala căderei creşte. În câteva clipiri, devine un adevărat monstru devastator: rupe, smulge, dezrădăcinează livezi întregi, prăpădeşte vite, distruge colibele şubrede ale bieţilor ţărani de pe coastă, ajunge a fi fatalitatea şi spaima simplilor munteni, şi se rostogoleşte mereu, urlând şi cu o iuţeală nebună. Şi când ar sta cineva să cugete că nu trebuia cu câteva minute mai nainte, decât o buturugă ţeapănă pusă-n calea ei, spre a-i înfrânge repezirea fatală!

Aşa e c-am schimbat tonul?

Uite, astfel pare că-mi place şi mie mai bine.

Ştiam eu bine că sunt mai tare-n descripţiune decât în invocare.

Doamnelor şi domnilor, vă jur că d-acum nainte nu voi mai face invocări; ar fi absurd, din parte-mi, să cerc un genere, în care văd bine că nu reies.

.

Luaţi bine seama că, prin titlul chiar ce am pus la-nceput, v-am anunţiat că nu voi fi deloc fidele unităţii de idee. Să nu vă miraţi dară dacă, cu sau fără vro analogie, mi-ar trăsni dodată prin cap să vă spui, în această ultimă strofă, o istorie curat americană.

O şi-ncep.

În unul din statele confederate ale Americei de Nord, era să aibă loc o alegere de guvernator. Toţi se preparau a merge să voteze. Unuia îi veni ideea americană - ştiţi cât de ciudate sunt ideile americane - să joace o farsă concetăţenilor săi. Strânse câţiva bandiţi, le dete câteva doniţe de *rhum* la dispoziţiune, şi, după ce-i adăpă astfel bine, merse cu dânşii în

sala alegerei, spre a se impune votului celorlalţi. Trebuie să repet că ideea era demnă numai d-un american!

În trei rânduri de alegeri, reieşi prin acest mijloc ingenios. A patra oară, însă, americanii hotărâră să-l joace la rândul lor. Se strânseră toţi şi porniră la alegere, cu cei mai bătrâni în frunte, având toţi câte un revolver - arma de predilecţiune pentru americani este revolverul.

E de prisos a vă mai spune acum că farsa reieşi de minune. Americanul farsor, cu toţi bandiţii lui, o păţi cât de bună.

Ce curioase moravuri cetăţeneşti! Uite, numai americanii sunt capabili d-aşa curiozităţi.

Nu ştiu dacă vă place istoria mea americană; însă, pre legea mea, din parte-mi, aş da mult să mă pot duce-n America, spre a mă bucura de spectacolul unei aşa ciudate scene.

CRONICA SENTIMENTALĂ

În una din livezile-nverzite ale Africei necunoscute de miazăzi, prin cari curge liniştită apa Zanzibarului, se rădică un cătun de bordeie locuit d-o populaţiune barbară cât se poate de ciudată.

Veţi crede că voi să vă serv un capitol de geografia populară, sau că încerc a vă da introducţiunea topografică a unui roman de călătorii şi aventuri.

Nicidecum! Voi să vă fac cunoştinţă pură şi simplă cu o specie de oameni cari, mă prind, nu-şi pot găsi semeni în nici unul din cele patru înghiuri ale pământului.

.

Liniştiţi, pacifici şi muncitori, ei cultivă pământul pe ţărmii Zanzibarului. Nu au făcut nimenui nici un rău, şi, cu toate astea, sunt în o stare. ca vai de capul lor.

Bieţii mei africani, necunoscând până mai anii trecuţi invenţiunea salutară a pălăriilor, şi şezând la muncă toată ziua cu capul gol, espus la razele fierbinţi ale soarelui de miazăzi, şi-au prăjit creierii până-ntr-atâta, încât toţi călătorii carii s-au aventurat prin aceste ţinuturi barbare, văzând pe africanii mei, cu drept cuvânt i-au numit: *tâmpiţii.*

.

Imaginaţi-vă un beduin - ştiţi că vorba beduin în Africa este sinonimă cu tâlhar - sălbatic, mâncăcios, nesăţios, cu toate

instinctele rele, ingrat, rău, scelerat şi câteodată chiar antropofag, stând pe un tron de nuiele de răchită, în mizlocul cătunului, sub un umbrar de frunze de palmier: este capul atotputinte al bieţilor *tâmpiţi.*

În jurul lui, alţi câţiva beduini, armaţi cu câte o lance-n mână, un arc şi o tolbă cu săgeţi la spinare şi un cuţit enorm la brâu, purtând câteva pene de struţ înfipte-n părul lor negru şi creţ, compun curtea şi se numesc favoriţii consiliari.

Aceasta este toată organizaţiunea sociale a *tâmpiţilor.*

.

Acum, sunteţi curioşi să vă fac un tabel pitoresc de moravurile publice ale acestui trib barbar? Ascultaţi.

Curtea este strânsă în jurul tronului de răchită. Beduinul suprem cheamă pe primul consiliar, îi spune ceva la ureche, şi apoi, cu un semn, congediază pe toţi. Curtea se răsipeşte.

Şeapte beduini, mai-marii celor mari, se răped pe cai, ia cuţitele-n dinţi, împumnă lancile şi dau goană cailor prin cătun, zbierând ca nişte posedaţi. Vai de *tâmpitul* care se va găsi-n calea lor! îl trag în lance ca p-un iepure-n frigare.

.

Bieţii *tâmpiţi* aud de departe zbieretele beduinilor şi dau năvală-n bordeie; cei ce nu au avut pas să intre se trântesc cu faţa la pământ, ating ţărâna cu fruntea şi, aducând mânile pe dasupra capului, fac semnul penitinţii.

Beduinii, în goana lor, dau foc bordeielor, jefuiesc ţarinele şi averile *tâmpiţilor,* trag în lănci câţiva şi se-ntorc, tot prin cătun, cu caii obosiţi şi-nspumaţi la pas.

Toată populaţiunea d-astă dată le iese-nainte cu daruri şi li se-nchină până la pământ.

Cam în toate zilele se repetă această scenă: este un remediu beduinesc pentru mânţinerea liniştei şi ordinei în spiritele bieţilor mei africani.

Sărmani *tâmpiţi!* Beduin vă trebuia voă!?

.

Am călătorit odată prin acel minunat ţinut, şi-l voi pomeni şi morţilor. Am admirat moravurile bizare ale acestor nefericiţi. Am văzut de nenumărate ori repetându-se, din ce în ce mai cu furoare, scena de mai sus. Aproape să mă tâmpesc şi eu de prea multă admiraţiune, am atras într-o zi la o parte pe câţiva *tâmpiţi* mai de căpetenie.

- Bine, nefericiţilor, le zisei, cum nu vă vine odată ideea să vă sculaţi cu toţii-n o dimineaţă, să puneţi mâna pe toţi beduinii şi să-i atârnaţi în rând la bătaia vântului de crăcile palmierilor voştri? Ce dracul! nu mai aveţi nici instinct? Până când o să vă numiţi *tâmpiţi?*

Căscară toţi gura, deschiseră ochii mari, rădicară din umeri şi începură să cam surâză.

Nu-nţeleseseră ce le spusesem.

Adevărat *tâmpiţi,* de trei ori tâmpiţi, zisei în mine, sunteţi demni de admirat!

.

Mă-ntorsesem de mult din călătoria ce făcusem la tribul *tâmpiţilor;* vă jur însă că nu mai cugetam decât la dânşii. Îmi rămăsese adânc săpată în memorie suvenirea nefericirei şi mizeriei lor. Nu-i puteam uita.

Mai zilele trecute, întâlnesc un amic care necontenit călătoreşte. Se-ntorcea din Africa. Îl întreb cum a petrecut.

- Am văzut minuni, îmi zise. Ai auzit tu vreodată de *tâmpiţi?*

- *Tâmpiţii!?* strigai. O! îi cunosc! Am petrecut mult în mizlocul lor, sermanii! Ei, cum mai o duc dânşii cu beduinii?

- Din ce în ce mai rău!

- Bieţii *tâmpiţi!* sunt de plâns.

- Pre legea mea, îmi zise amicul, tu-i crezi de plâns, permite-mi să-i crez de râs.

- Bieţii *tâmpiţi!* repetai...

CRONICA FANTAZISTĂ

O sumă colosală de vase de comerciu, încărcate cu mărfuri de toate speciele, plutesc, în sus şi-n jos, pe Dâmboviţa canalizată; stradele, pavate cu tuci, sunt brăzdate, de la un capăt al cetăţii până la celalt, de o mulţime monstruoasă de linii de *tramways;* pe dasupra capetelor bunilor cetăţeni, se-ncruci-şează-n aer, în lung şi-n lat, după sistema engleză, şinele unui număr nenumărabile de căi ferate, şi o sumă absurdă de fabrici, în întrul cărora mii de drugi de fier, milioane de roate cu dinţi mereu se sucesc şi se-nvârtesc, funcţionează necontenit cu o regularitate de desperat.

Sublimă civilizaţiune!

Pretutindeni fier şi oţel!

*

Trebuie să ştiţi, doamnelor şi domnilor, că nimic din toate acestea nu se vedea altădată pe aci. Capitala noastră nu era decât o imensă grămădire de case acoperite cu olane sau şindrilă, pardosite cu cărămidă sau pământ, urâte, nengrijite şi neconfortabili, aşezate pe o vastă mocirlă, când îngheţată în gloduri de sărutările septentrionali ale crivăţului, când înverzită de mucigai prin solicitudinea fierbinte a razelor solare.

Înainte de revărsatul zilei, cetăţenii, îmbrăcaţi în maniera turcească, porneau d-acasă, încălţaţi cu picioroange. Străbăteau

astfel nomolurile stradelor, purtând în mâna stângă un felinar cu vopaiță de seu, şi-n mâna dreaptă un baston lung cu cioc de fier, cu care necontenit încercând pământul înainte, se fereau să nu dea cu picioroangele în vreun băltău prea adânc. Aşa, ajungeau în piață. Aci trăgeau din brâu o pungă de piele de oaie cu şireturi, scoteau din ea două parale turceşti şi-ncepeau să-şi târguiască. Apoi, se-ntorceau purtând în spinare, atârnată de ciocul bastonului, tradiționala lor basma roşie cadrilată, încărcată cu d-ale casei.

În aşa stare mizerabilă se afla buna noastră cetate; aşa trăiau nefericiții noştri străbuni. Să ne aducem aminte de dânşii cu pietate şi. să nu ne uităm vorba.

.

Necioplirea, uitarea de sine, sărăcia, barbaria domniră mult timp asupra acestor locuri; dar, în fine, luară fuga-nspăimântate, când prima locomobilă a doctorului Strousberg, urlând ca o turbată şi aruncând, prin gura coşului ei funinginit, nori negri de fum şi aburi, veni să ne puie pe brațe pe câțiva fii amabili ai preaiubitului *Vaterland.*

Să citim cu respect această frumoasă pagină de istorie modernă; să ne amintim cu venerare d-acea minunată epocă, în care ni se dete să-nghițim şi-nghițirăm cupa delicioasă a civilizațiunei, întocmai cum li se dă să-nghiță şi-nghit copiii mici doctoriile de friguri. Să aruncăm privirile în jurul nostru, să respirăm cu sete aerul curat al civilizațiunei şi să surâdem, tâmpiți de fericire, dupe obiceiul pământului!

.

Pe malurile lacului din Cişmegiu, cinci mii de lucrători, toți feciori de oameni cumsecade, descendinții pacinicilor neguțători cari odinioară îşi numărau boabele mătăniilor în uşa

magaziilor; cinci mii de lucrători sunt la muncă de cum se face ziuă până-nnoptează bine.

Întocmai ca indianii de la Gange - cari, sub jurisdicțiunea gârbaciului englezesc, lucrează la recolta indigului, zaharului şi bumbacului, - lucrătorii noştri sunt despoiați până-n brâu pentru a duce mai lesne la iuțeala arşiței solare.

Cu aceeaşi procedere cu care se pescuiesc şi se prepară țârii pe țermii Mărei Nordului, lucrătorii noştri pescuiesc şi prepară broaştele din balta Cişmegiului. Unii le prind; alții le apucă de labele dinapoi şi le ucid, bătându-le pe nişte mormane de sare pisată; unii le usucă la soare; alții le-nşiră pe sfoară de Sibiu, pe când alții le aşează în untdelemn în nişte cutii de tinichea, pentru a fi trămise apoi la Berlin de către întreprinzătorul concesionar al pescuitului bălței, d. Karl Schweinmann, ca conserve alimentare.

Ce tabel minunat! Ce admirabilă mişcare de viață şi civilizațiune!

Nu vă mirați, doamnelor şi domnilor! N-am ajuns acele timpuri; dar, bun e Dumnezeu, le vom ajunge curând.

ZIG-ZAG

Cum să-ncep?. Pre legea mea, tocmai asta mă cam încurcă; dar, fiindc-am început, crucea-ajută, povestea vorbei. ce-o da târgul şi norocul.

Ţiu prea mult ca neapărat, chiar în primele rânduri, s-aduc adâncă mulţumire comitetului de redacţiune al „Ghimpelui" pentru măgulitoarea bunăvoinţă cu care m-a admis în sânul său. Începutul e academic, nu-i aşa? Şi, - zeu - strivească-mă redacţiunea ziarului pus [sub] auspiciile nobile ale cavalerului Fâlfison, depozitarul şi gardianul suprem al păcii publice din *Tâmpitopole,* cu înjurăturile sale ebdomadare, - m-am hotărât să vă dau pe fiecare săptămână câteva rânduri. Cum şi ce fel? Nu pot spune; modestia nu mă iartă a-mi lăuda mai dinainte marfa; mie, vă pot asigura de p-acum c-are să-mi placă prea mult. Numai, doresc a face cunoscut că, nici cât negru sub unghie, nu mă voi ocupa de politică. Aşa, cu voia d-voastre, doamnelor şi domnilor, îmi termin cu cinste fraza şi-i şi pun punct.

.

Numele ce-am ales pentru a boteza strofele mele de simplă proză îmi permite, iubiţi cititori, a-mi lăsa condeiul să meargă-n voia fantaziei mele rătăcitoare.

Fericiți-mă cu grațioasa d-voastre atenţiune în ceea ce priveşte următorul tabel caracteristic.

Timpul în care se desfăşoară acţiunea este aceea ce astăzi, lingându-ne pe bot, obicinuim a numi *Sărmana vreme veche.*

Încep:

E pe la Sântul Andrei, cap de iarnă, când plouă, ninge, îngheaţă, se topeşte, şi e lapoviţă şi polei, şi curg străşinile, şi crivăţul se bate-n cap cu austrul. Pe când mai este aşa ca la vrun ceas şi jumătate până la ziuă, de e-ntunerec beznă, cinstitul cetăţean, îmbrăcat cu o precauţiune aproape siberiană, încălţat cu o păreche de picioroange solide, înarmat în mâna dreaptă c-un baston lung prevăzut cu o cange de fier la vârf şi-n mâna stângă purtând un felinar cu vopaiţă, porneşte din fundul mahalalei, de la locuinţa lui, şi, încercând înainte tărâmul cu vârful bastonului, spre a ocoli găurile şi băltăurile prea afunde ale podului, cu chiu, cu vai ajunge în piaţă. Aci trage din brâu pungociul lui de piele de oaie, scoate din buzunarul anteriului basmaua şi-ncepe să-şi târguiască. Pe la revărsatul zilei, se-ntoarce înapoi, purtându-şi pe umăr bastonul, de ciocul căruia îi atârnă pe spete tradiţionala basma roşie cadrilată, încărcată cu d-ale casei.

Inima se umple de duioşie la aceste dulci suveniri, şi-mi pare, aşa cred, doamnelor şi domnilor, că nu se poate mai minunată ocaziune pentru ca să ridicăm ad-hoc rugăciuni spre pioasa memorie a preademnilor noştri strămoşi.

Se sculau până-n ziuă şi se culcau cu găinele, fără să tresară când, pe stradă sau la fereastra lor, glasul vătăşelului de noapte intona răguşit vestitul „Cine-i acoloo.. .o.. .o?". În viaţa lor, o programă onestă, etern neschimbată, totdeauna respectată până la venerare; în moravurile lor, o absolută dulceaţă amestecată din când în când cu un şmac bătând cam în sălciu; în purtarea lor, o regularitate cronometrică; în relaţiunile lor, un mers curat

patriarhale, şi-n simţimintele lor - deşi nu erau toţi hagii - o creştinătate nealterabilă.

Fie-le ţărâna uşoară! Dumnezeu să-i ierte! Vezi că apucaseră şi vremuri bune.

Comptez pe iertăciunea d-voastre că v-am scormonit, prin exces de fantazie, aceste suveniri. Sunteţi atât de înduioşaţi încât, de voie, de nevoie, trebuie să schimb tonul cu desăvârşire pentru a vă lumina figurile posomorâte de prea multă pietate fiiască.

Fiţi buni şi mergeţi-nainte.

De la un capăt şi până la celalt, Capitala noastră este brăzdată de linii de *tramways,* cari-şi îndeplinesc serviciul cu o punctualitate de desperat; nopţile, fie cât de întunecoase, stradele sunt înecate în lumina strălucitoare a gazului fluid, care se produce prin becuri aurite; aproape că nu mai avem caldarâm, pretutindeni granit, marmură, - ba încă se asigura mai zilele trecute, că s-a proiectat a se lucra, la colţul bulevardului, o bucată de trotoar în sidef, peruzele şi mozaic -; hanuri mici nu se mai află nici la streajă, peste tot Grands hotels.

Pe dinaintea Universităţii trece bulevardul, această ingenioasă şi minunată producţiune a tehnicei moderne; o stradă lată pe care părinţii oraşului nu mai au nevoie s-o măture: e astfel aşezată înadins că o mătură vântul trimis, se pare, spre acest scop de către solicitudinea cerească a Ziditorului; . şi drept în faţă cu Senatul, pe bulevard, statua eroului Mihai călare şi cu beldia rădicată, parcă tot ar vrea să se năpustească asupra cuiva. Găsesc, în treacăt, dacă-mi daţi voie, că atitudinea eroului este prea bătă[i]oasă, mai ales prin consideraţiune către maturul corp al reprezintaţiunii naţionale, în faţa căruia, zău, nu ştiu bine cui i-a venit ideea atât de picantă şi antitetică d-a-i aşeza statua atât de ameninţătoare.

Şi apoi în toate colţurile, de la fiecare răspântie, începând de cum înserează, chiuiesc până la ziuă, toată noaptea, câte o aşa-numită *cafe-chantant,* instituţiune publică dezmierdătoare, introdusă la noi numai şi numai spre nobilele scop d-a susţine la înălţimea lor moravurile publice. Aci, făcându-şi cura de trândăvie, - care ne prieşte foarte bine, să nu vă fie cu supărare - aşezat la o masă şi-nainte-i c-un pahar cu bere, ce necontenit se deşartă şi se umplu la loc, cetăţeanul român găseşte fără greutate mijlocul cum să-şi înece necazul, să-şi stimuleze simţimintele naţionali, să-şi înavuţească spiritul şi să-şi dea zbor veselei fantazii, petrecând pacinic câte zece sau douăsprezece ore pe fiecare noapte. O! Doamne, sunt foarte lungi nopţile de iarnă.

Aci minunea minunilor! demnul locuitor al Capitalei vede desfăşurându-se, înainte privirilor lui setoase de curiozităţi, spectacolul nostim al canţonetelor, producţiuni solemne de morală publică şi la cari neapărat vor cugeta matur notabilităţile literarie de la noi; luând nobila hotărâre de a dota frageda literatură cu câteva bucăţi alese de acest nou şi demn genere.

Să luăm aminte! Domnişoara Rosa Schweinereien, mem¬bru feminin de clasa întâia din personalul artistic de la cutare cafe-chantant, şi-a terminat canţoneta sa *Tifla cu piciorul,* şi rădicându-şi piciorușul rotund, o formă demnă de Thorwaldsen, la nivelul nasului unui zelos admirator al său - care a crezut oportun pentru sentimentele lui să-şi bea paharul cu bere tocmai lângă scenă, - face un salut plin de graţii onorabilul[ui] public şi iese triumfătoare, gambadând cu furoare, aşa dupe cum inima-i cere. Cortina, pe care se vede desenul alegoric al viitorului patriei încongiurat de nori naţionali. tricolori, se lasă. Dodată, un corent electromagnetic de entuziasm rădic[ă] pe toţi de la cincizeci şi nu ştiu câte mese - şed câte doisprezece la o masă, şi câte trei p-un scaun. Atunci, aplauze nebune, bătăi din mâni, din picioare, din pahare, din bastoane, din umbrele,

din scaune, fac a se rădica din nou cortina, şi dşoara Rosa, atinsă până la lacrimi de gloria succesului, păstrându-şi însă mereu binevoitorul surâs, vine la rampă să mulţumească şi să-şi primească *bene merente* aceste cordiali aclamaţiuni. Toţi se reaşează, şi într-actele, stropite cu bere-n abundenţa tradiţională românească, se petrec tot aşa de vesel. Totul însă merge cu o solemnitate impunătoare. Aci nu sunt pasiuni, porniri şi zbuciumări politice: toate au pierit; în locul lor, se respiră o veselie şi o pace demnă de invidiat; toţi sunt fraţi întru a aştepta fericirea patriei cu venirea anului nou.

*

Termin pe dată. Strofa finale e scurtă, este însă aceea la care ţine mai mult amicul Stoenescu, administratorele „Ghimpelui".

Vedeam totdeauna pe acest cetăţean petrecându-şi zilele cu a scrie mereu la epistole. Credeam că face un studiu practic de stil epistolar şi-l lăsam să-şi vază de treabă. Într-o zi, mai alaltăieri, îl găsesc sigilând un plic şi având pe masă la dreapta un teanc de scrisori sigilate gata; la stânga, îl aşteptau altele spre a fi supuse aceleiaşi operaţiuni. Mă intrigai în sfârşit, şi-l întrebai ce face.

- Scriu pe la abonaţi să-mi plătească datoriile!

- Bine, frate, în toate zilele le scrii?

- Dacă nu-mi răspund!

Cuvântul poate trece de istoric, pe onoarea mea; şi bravul amic scrie mereu. N-ar fi rău, prin urmare, aşa crez, doamnelor şi domnilor - aceia pentru cari cetăţeanul Stoenescu face cură de corespondinţă câte cinci ceasuri pe zi - să vă achitaţi de dânsul; vă asigur că-i veţi face nespusă plăcere împlinindu-vă datoria.

DEPEŞI TELEGRAFICE.
SERVICIUL GRATUIT ŞI DE PORUNCEALĂ AL „GHIMPELUI"

Berlin, 2 ianuariu. - Pe d. de Bis-smârk l-a apucat sughiţul şi strănutatul de la proclamarea lui Don Alfonso ca rege al Spaniei. Popii îl felicitează de această reuşită cu *carnacsin.* Numai de i-ar fi d-a bună. Popii sunt decişi a face un mare parastas pentru liniştirea d-lui de Bis-smârk şi întărirea lui Don Alfonso, ale cărui balamale s-a cam slăbit din cauza oftatului dupe tron. Moriones a murit mortăciune, şi Serano ş-a primit resplata pentru serviciile aduse cauzei lui Don Alfonso, dându-i-se şi revaşiu de drum.

Roma, 3 ianuariu. - Don Carlos, ca să-şi rezbune pe popa Piu, pentru că l-a tras pe sfoară, a hotărât să se turcească cu toţi ai lui. Castrat sufere de tecnefes din cauză că n-a fost vestit să ia şi el parte la restabilirea Burbonilor pe tronul Spaniei.

Exarhina, aflând de hotărârea luată de Don Carlos de a se turci, i-a tremis un portret al ei şi o scrisoare confidenţiale, rugându-l a o îngagia între viitoarele sale cadâne. Don Carlos a primit cu bucurie şi Exarhina se dispune a pleca. Toţi cordialii tineri şi voinici, cari, până acum, se bucurau de favorile Exarhinei, par foarte contrariaţi de apropiata ei plecare.

Pesta, 5 ianuariu. - D. Andrasy suferă tare de măseaua de *minte* de la schimbarea ministerului sârbesc. Un consult de

12 doctori de Staatsbahn s-a întrunit în jurul bolnavului şi a opinat în unanimitate că esistenţa ministeriale a vestitului deplomat măghiar este foarte ameninţată. Cura ordonată de consultul medical din nenorocire este imposibile din cauză că spiţerii d-aci nu vor să facă reţetele pe credit. Să vorbeşte, însă, ca sicur, că d. Crucioiescu şi Costea-chioru-Cantaridis, aginţi diplomatici, vor interveni pe lângă guvernul lor respectiv spre a plăti reţetele necesarii pentru stabilirea sănătăţii ministeriale d-aci prin ipotecarea unor căi din ţeara lor.

Constantinopole, 6 ianuariu. - Aflând despre venirea noului minister sârb la putere, *sultanului* i-a revenit pofta de mâncare şi cheful pe care le pierduse de mult. Se sună pe aci că guvernele unor state vecine sunt foarte îngrijate de dispoziţiunile padişahului.

Paris, 7 ianuariu. - Ultimele alegeri au fost un fel de *talmeş-balmeş.* Nu se ştie încă cine va mânca *locmaua.*

Paris, 9 ianuariu. - Camera şi guvernul s-au cam burzuluit cu ocaziunea legilor constituţionali. Ministrii au mâncat păpara. Li s-au dat şi revaş de drum. Nu se ştie până acum dacă mareşcalul Mac-Manşon din ce parte îşi va recruta noul minister septenalist. Ceea ce este însă mai greu pentru marecalul prezident, este că nu poate mai curând să-şi vază împlinite visurile în privinţa viitorului şi preaiubitului său generică Luluţă al IV[-lea], pe care l-a pupat în bot de Anul Nou, în loc de arvună.

Madrid, 9 ianuariu. - Primul act constituţionale şi liberale al lui Don Alfonso de Bourbon şi-a produs efectele sale. Toate ziarele liberali sunt suprimate. D-aci începe opera glorioasă a lui Don Alfonso. Spania se poate felicita prin urmare de norocul ce-a dat peste dânsa. Ministerul lui Don Alfonso este terchea-berghea şeapte lei perechea şi ceva de dăruială.

CRONICA

A! doamnelor şi domnilor, sunt cronicar, şi-mi este imposi¬bile a nu fi indiscret - cu voia lui *conu* Gugumano, primarul Bucharei.

- Dară ce are a face primarul Bucharei?

- Mă rog, daţi-mi voie! despre dânsul am să vă vorbesc. El este nobilul meu erou pentru cronica de azi. Îmi pare rău că nu am darul lui Apollon, ca să-l cânt în versuri.

- *Conul* Gugumano, primarul Bucharei, în versuri?

- Da! în versuri eroice. Nu râdeţi. Adică, de ce nu! Să ne înţelegem: daca dumnealui a ajuns să fie primar la Buchara, pentru ce nu s-ar găsi şi un fecior al muzelor ca să-l cânte în versuri? Nu mi s-ar părea rătăcirea a doua mai rea decât cea dintâi.

Conul Gugumano, prin urmare.

- Iar!.

- Iar şi totdeauna. Ei, ce vreţi! am şi eu simpatiile şi slăbi¬ciunile mele. Mă rog, doamnelor şi domnilor, lăsaţi-mă să-ncep cel puţin. Mă lăsaţi? Bine. Încep deci:

Conul Gugumano, în una din zilele trecute, a mers în calitate.

- Ce mai calitate!.

- Domnule, mă-ntrerupi iar. *Quand arriverons-nous, si nous marchons ainsi?* vorba poetului. Şi apoi, dumneata n-ai parte

de cuvânt aici; dumneata ai antipatie vădită pentru *conu* Gugumano, fiindcă eşti contribuabil la Buchara! Ei! şi ce-a ieşit d-acolo? Ce-ţi pasă dumitale de neomenia cu care onestul părinte al capitalei Turkestanului îşi tratează pe administraţii lui? Şi apoi chiar dacă ţi-ar păsa dumitale de una ca asta, ce ne pasă noă că-ţi pasă dumitale?... Te rog, lasă-mă să-mi încep cronica.

Ziceam că *conul* Gugumano este un. un.

Mi-am pierdut şirul!. Am început rău! Să încerc a începe din nou şi mai bine, de se poate. Să vedem!

Mesdames et messieurs! Signore e signori! Doamnelor şi domnilor! Vedeţi că-ncep cu scamatorii. Atenţiune!

Mai zilele trecute, *conu* Gugumano (citiţi, ca tatarii, Gugu-mano), petrecu o noapte până aproape de ziuă cu condeiul în mână, vrând să facă socoteala banilor primăriei de la Buchara, câţi n-au mai remas nici prin fundul lăzilor. Stete toată noaptea şi nu putu măcar să-nceapă.

Se culcă despre ziuă obosit d-atâta lucru, şi se deşteptă a doua zi târziu, mahmur ca un başibuzuc şi ursuz ca un cazac. Se spălă şi se aşeză la dejun. Pesemne, l-o fi supărat vro purdalnică de măsea, că trecu cu cinci litre fără una peste porţia obicinuită; şi mi se rădică de la masă făcând cu ochiul, din mahmur zefliu, şi din ursuz chefliu, trandafiriu la obraz şi cu barbişul cătând a gâlceavă.

„*A, saperlote!* îşi zise straşnicul primar, legănându-se într-un fotoliu măreţ. *A, saperlote! a, sapristi!* (că-njură şi mai şi în franţuzeşte decât în limba lui). *A, credieu!* ce dispus sunt! Unde dracul să mă duc eu să petrec câteva minute, ca să pot digera."

Feciorul intră cu cafea şi licoruri şi întrerupe monologul lui *conu* Gugumano tocmai în partea cea mai caracteristică.

Conul Gugumano gustă un licor, şi. i se pare apă goală. Cu toate astea, este de la Şapca! Mai înghite un păhăruţ. Nu prea. dar, în fine, tot e ceva mai tăricel decât cel dintâi. Să vedem! un al treilea. şi mai tare. Şi aşa, până la al şeaselea, care seamănă a licor cumsecade. Pesemne că se lăsase tăria la fundul clondirului, şi apa se alesese dasupra. În fine, cafeaua. Două... trei picături de *vieux cognac* sunt indispensabili. Mâna primarului Bucharei, tremurând de primul period al frigurilor de dupe dejun, greşeşte, şi ca la 25 de dramuri - pe neminţite - de *vieux cognac* umplură ceaşca.

„*A, saperlote! a, sapristi!* repetă *conul* Gugumano. Ce nerod sunt! Unde dracul aş merge să petrec câteva minute, ca să diger!."

Şi rămâne pe gânduri.

Feciorul intră din nou ca să rădice serviciul.

- Cuconaşule, zice feciorul umilit, aş îndrăzni a vă ruga.

- Îndrăzneşte, dobitocule! răspunde primarul Bucharei.

- Am o nepoată în glasa doa la scoala de fete din coloarea de ciadiriu de aici, şi madama nu vrea să o treacă în glasa treia; zice că o s-o lase repedentă. Şi v-aş ruga, coconaşule.

- Bravo, măi! tu totdeauna ai avut mai mult cap ca mine!

- Sărut mâna, coconaşule!

- Da, zise *conul* Gugumano cu un *laisser-aller* adevărat *gaillard,* eşti mai deştept ca mine, dobitocule! Dar ce-i faci norocului? Eu, primar la primărie; tu, slugoi la slugărie! Bine că mi-ai dat ideea. Am să merg să vizitez esamenile scoalelor de fete, începând de unde este nepoată-ta; am să petrec câteva minute, ca să diger. Să-mi puie caii.

Scena se petrece în una din clasele primare de fete din coloarea de ciadiriu în Buchara.

Profesoara face esamenile anuali în prezința câtorva notabili ai mahalalei, părinții copilelor.

Dodată o trăsură coconească se opreşte la poartă. Vine primarul Bucharei să asiste la esamene. Toată lumea se scoală.

Conul Gugumano intră cu pălăria la o parte şi cu țigara în gură, urmat de fecior. Frigurile de dupe dejun sunt în al doilea period. Primarul tremură din genuchi şi merge să şează, *ă l'americaine,* călare d-a-ndoasele pe un scaun, în timp ce picioarele şi le-ntinde pe un altul. Pălăria, pentru că nu şi-o scoate, îi stă mereu pe cap. *Conul* Gugumano fumează şi, din când în când, aruncă în aer şi câte o roată de fum, care merge să se spargă în nasul unuia din asistenți.

- Fă, fetico! zice primarul Bucharei către copila care este în esamen, fata primului proprietar al mahalalei. Ştii tu să-mi spui ce capitală are Tartaria *noastră?*

- Buchara, răspunde fata.

- Aşa! Tocmai aşa! replică *conul* Gugumano, zâmbind şi privind galiş (frigurile de dupe dejun intrau în al treilea period). Tocmai aşa! Buchara, unde sunt eu primar! Bravo ție! adică nu! Bravo mie! Ştii tu, fă, fetico, că eşti deşteaptă.

Toată lumea e indignată. Pălăria şeade mereu pe capul lui conu Gugumano, şi dânsul trage din țigară ca un şearpe, sughițând, câteodată. ca dupe masă.

- Mă rog, reia dânsul, unde este nepoata ăluia? şi arată pe fecior, care stă în picioare la uşă.

- Uite-o în fund, coconaşule, zice feciorul. Vino, Marițo, de sărută mâna coconaşului.

Asistenții îşi muşcă buzele; fetele râd; profesoara schimbă fețe-fețe, şi Marița, nepoata feciorului, iese din bancă şi vine să mânjească cu nasul mâna primarului Bucharei.

Conu Gugumano îşi scoate o gheată, se scarpină cu sete pe talpa piciorului, şi esclamă:

- Dar mulți purici aveți p-aici!

Apoi se adresează cu bunăvoință către Marița, care i-a sărutat mâna:

- Bine! să trăiești! Ei, fă! știi tu carte?

- Hâhî, respunde fata.

- Prea bine, bravo!

Și pentru prima oară cinstind cu cuvântul pe profesoară, îi zice:

- *Madame,* să faci bine să treci pe fata asta cu premiul întâi în clasa treia: este nepoata ăluia - și arată pe fecior.

Apoi, trăgându-și gheata și sughițând încă o dată cu ton, își aruncă țigara aprinsă pe scânduri și ieși urmat de fecior.

*

Credeți că e un basmu? Credeți că sunt un mistificator, un farsor? Ziceți că nu se poate una ca asta? Și eu vă repet și vă jur că s-a putut. O făcu primarul nostru.

Și credem a nu putea termina mai bine această cronică, decât citând, la adresa *conului* Gugumano, primarul vestit al Bucharei, cuvintele lui Byron:

„Tu espassablement insolent, Bob Southey!"

CRONICA

Aflaţi-mi, iubiţi cititori, o poziţiune mai dificile şi mai încurcată decât a unui redactor al „Ghimpelui" ca mine, care este dator să vă dăruiască pe fiecare duminecă cu câte două coloane de cronică. Mărturisesc că nu ştiu ce să vă scriu. Daţi-mi o idee, bună sau rea, numai daţi-mi una. Pe onoare vă spun, nu ştiu nici cum să-ncep. Cu ce oare să vă serv?

Şi cu toate astea, pot, nu pot, vreau, nu vreau, trebuie neapărat să vă dau ceva, fiindcă amicul Toma Stoenescu, directorul-proprietar al „Ghimpelui", căruia i-am îngagiat talentul meu, cere numaidecât, fără doar şi poate, o cronică pentru cititorii săi. Ei!. ce voiţi! are şi el dreptate. Trebuie să mărturisim că directorul nostru se poartă cu redactorii săi mult mai bine decât îi permit mijloacele.

Aşa, noi, redactorii permaninţi ai „Ghimpelui", primim pe lună leafă, cel mai mult 10 000 franci, cel mai puţin 5 000, - pentru cari împlinim fiecare nişte îndatoriri fixe. Afară de aceasta, dacă producem ceva peste datoria noastră, primim pentru fiecare vers 50 franci, şi pentru fiecare rând de proză 40 franci. În timpul cât lucrăm în redacţiune, fumăm din cutia enormă cu Bektemis a lui Toma; bem răcoritoare, luăm băi, dejunuri *ă la fourchette,* cafele, *cognac,* în socoteala lui Toma.

La Anul Nou, primim fiecare câte un mic dar spre suvenire:

O pǎreche de butoni de mâneci cu câte o piatră de briliant măreaţă cât o alună turcească, 1 500 franci; un singur defect

au însă: nu poţi intra seara în casă dacă e lumânarea aprinsă în întru; strălucesc aşa de tare, că-ţi pot prea bine pericula văzul.

Sau:

Un cronometru superb, de aur, cu două capace; pe un capac, un buchet în pietre scumpe cu deviza „Ghimpelui" în peruzele: *Ridendo, castigat mores!* - pe celalt capac, una din caricaturele cele mai reuşite de peste an, lucrată, în mic, în smalţul cel mai fin. Cronometrul nu se-ntoarce niciodată; şi merge mai regulat în buzunarul vestei d-tale decât soarele pe cer. Se-ntâmplă o dată să se oprească, să stea toate ceasornicele din Bucureşti, toate, pentru că nici unul din ele n-a fost întors la vreme; se poate întâmpla una ca asta, nu trebuie să râdeţi. Cerul este acoperit cu nori şi ceasornicele de soare nu pot servi. Toate ceasornicele stând, confuziune generale în mersul afacerilor. Numai cronometrul d-tale merge, merge nencetat. Atunci, d-ta eşti regulatorul tutulor ceasornicelor din Bucureşti, goneşti confuziunea şi restabileşti ordinea în afaceri. Toată lumea voieşte a-ţi vedea cronometrul, te-ntreabă cu cât şi de unde l-ai cumpărat; şi d-ta răspunzi cu bunăvoinţă:

„L-am primit în dar la Anul Nou de la «Ghimpele», unde sunt în calitate de redactor; îmi pare că costă 5 000 de franci".

Ori:

Un cal de călărie, arab alb, sau englez roib-auriu, sânge pur. Eşti călare la Şosea. Senzaţiune universale! Damele toate-l scuipă ca să nu ţi-l deoache. Toţi sportsmenii sunt entuzias - maţi. Când treci pe dinaintea Bufetului, zece dintre aceşti domni, cari şed de vorbă cu o doamnă răsturnată-n o trăsură elegantă, - fără să-şi mai ia ziua bună de la dânsa şi proferind câteva înjurături franceze, - se ia [sic] călări dupe tine. Dai pinteni lui Bobo, - că aşa-l cheamă, - şi când sportsmenii tăi d-abia sunt pe la rondul al doilea al Şoselei, tu ai ajuns la Băneasa şi te-ai şi întors, spre a le face tradiţionalul salut de *jochey*. Toţi se confundă în complimente. Toţi mângâie pe

Bobo şi te năvălesc, care mai de care, cu întrebări asupra vârstei şi genealogiei animalului. Toţi se propun a ţi-l cumpăra.

- Pe onoarea mea, domnilor, îmi este cu totul imposibil a vă satisface, fiindcă ţiu acest cal în dar de la „Ghimpele", unde sunt redactor. Cât despre preţul lui, şi cred că nu m-nşală memoria, este de 50 000 franci.

Şi repeţind salutul cu biciuşca, dai pinteni. Calul pleacă, zboară; şi când sportsmenii d-abia au pornit, potcoavele lui *Bobo* aruncă în dreapta şi-n stânga, pe Podul Mogoşoaii, snopi de scântei, - ocaziune de care pietonii de pe trotoare profită spre a-şi aprinde ţigările, fără a-şi strica nici un chibrit.

Sau, mai bine:

O tabachere de tutun, de argint rusesc masiv, *ă surprise.* Mergi la Fialcowsky, iei un scaun, şezi lângă câţiva prieteni, scoţi tabacherea şi o pui pe masă. Un amic îţi cere o ţigară:

- Cu plăcere, poftim!

Amicul apasă resortul capacului. şi la moment, flaşneta misterioasă din tabachere începe să cânte marşul de la 48. Toţi sunt intrigaţi.

- De unde vin aceste sunete delicioase?

Atunci tu, măgulit de succesul tabacherii tale, cu modestia ce te caracteriză şi zâmbind, zici în fine cuvântul cel mare:

- Domnilor, este o surpriză! aceste sunete delicioase vin din tabacherea mea!

Toţi asistenţii o ia [sic], o esaminează, o admiră, - şi tabacherea, trecând din mână-n mână, termină marşul de la 48, pentru ca să-nceapă o mazurcă încântătoare.

- De unde aţi cumpărat tabacherea asta?

- Domnul meu, este un dar de Anul Nou pe care l-am primit de la „Ghimpele", unde, deşi scriu sub pseudonism [sic], toată cafeneaua lui Fialcowsky, ştie că sunt redactor.

- Şi cât costă, mă rog?

- 2 000 franci.

- Fie, că face!

Aşa, doamnelor şi domnilor, petrecem noi ăştia de la „Ghimpele". Vă miraţi? cu toate astea, e foarte simplu. Câteva date din registrele de compatibilitate ale gazetei noastre vă vor lumina pe deplin. Daţi-mi voie.

20 000 abonamente dă 40 000 lei noi; 10 000 foi vândute cu esemplarul la fiecare număr, cu rabatul de 20%, ne dă 208 000 lei noi; mici subvenţiuni, pe an 500 000 lei noi. Avem deci la venituri un total anual de 1 108 000 lei noi.

Totalul de cheltuieli anuale este de 500 000 lei noi.

Rămâne [sic] deci lui Toma Stoenescu al nostru anual 608 000 lei.

Şi fiindcă, cu această ocaziune, tot am intrat în confidenţe, trebuie să vă spun că Toma cheltuieşte pe an pentru dânsul numai 108 000 franci, depunând restul de 500 000 la băncile străine. De aceea şi eu îi zic, totdeauna în glumă:

- Tomo, prea grămădeşti la aur! Tomo, prea eşti econom, prea eşti avar! Tomo, ai să devii un Cresus!. Mai dă-mi o ţigară, Tomo!

E monstruos ce vă spun; aşa e? Dar, ce vreţi! aşa petrecem noi ăştia de la „Ghimpele".

Auzisem de atâtea ori lăudându-se virtuţile ciudate ale haccişului [sic], încât, pe onoare, n-am putut rezista tentaţiunii, şi am înghiţit şi eu o doză din această pastă minunată. Aşa, vedeţi, iubiţi cititori, că, în cazul când v-ar displăcea cronica ce v-am servit, vina nu este a mea, ci a narcoticului ce prin escentricitate mi-am administrat.

Un cuvânt încă şi termin.

Doamnelor şi domnilor, câţi datoraţi bani amicului Toma Stoenescu de la „Ghimpele"! grăbiţi-vă a vă achita de datoriile d-voastre către dânsul, - care, cu toată cronica mea, este foarte strâmtorat şi încurcat, - ca să vă scutiţi de petrecerea d-a vă vedea trecuţi în *Catastihul dracului.*

UNA-ALTA

Pe căldura - era să zic *tropicale,* boala epitetelor de care sufere d. *de* Marsillac e foarte contagioasă - pe căldura de care este năbuşită Capitala, vi s-a întâmplat, pe la şeapte sau altă oră seara, să vă-ntâlniţi cu o cunoştinţă, la Fialcowsky, Frascatti, pe bulevard sau la Giovanni? Prima mişcare când vă-ntâlniţi este să vă opriţi şi să vă treceţi o dată sau şi de mai multe ori - dupe cum suferiţi mai mult sau mai puţin de asudeală - cu basmaua, pe ochi, pe nas, pe obraz, pe gât etc.; a doua mişcare: vă daţi mâna; vă strângeţi cordial; voiţi apoi să v-o retrageţi, şi, ce să vedeţi! dreapta dumitale nu se mai poate dezlipi de dreapta amicului; trageţi cu putere fiecare: peste putinţă! Mâinile d-voastră s-au încleştat. Atunci - şi aceasta este a treia mişcare - d-o ordine superioară pentru că se petrece în ono¬ratul d-voastră cap - atunci voiţi neapărat a afla cauza acestui efect, cum adică şi pentru ce mâinile d-voastră nu se mai pot descleşta! Cel mai deştept dintre d-voastră - desigur unul e mai deştept decât celalt - se bate cu mâna stângă pe frunte.

- Am găsit: sudoarea mânii amestecată cu un strat de pulbere fină ce zboară în atmosfera Capitalei, amestecată cu al doilea strat de fum gros de asfalt, pentru că adineaori am stat poate zece minute, de m-am uitat cum se lucrează la palat asfaltul, au produs pe mâna mea această [sic] *mixtum compostum*

[*sic]* lipicios, care afirmă de astă dată strânsa şi indisolubila noastră amiciţie.

Şi zicând acestea, lipiţi prin mâini, vă apropiaţi de Fialcowsky, cereţi un pahar de apă, vă depărtaţi unul de altul cât vă lasă mâinile, şi rugaţi pe *garcon* să-l toarne pe mâinile d-voastră încleştate. Două minute, şi efectul este obţinut. Sunteţi liberi a vă duce fiecare unde vă place, la *Union* sau la *Guichard,* la *Walhalla* sau la *Patzak.*

O rudă de aproape a unei persoane influinte făcea, unui prieten, în serile trecute, catalogul slujbelor ce ocupă şi lefurilor ce priimeşte: 300 franci cutare; 200 franci cutare; 150 franci bursa cutare; 150 franci bursa cealaltă.

- Cu toate astea, zise prietenul, când eraţi în opoziţie, fratele d-voastră striga tare contra nepotismului.

- Ei, nene! fireşte că striga, pentru că era în opoziţie; dar acum! Ce vrei? Între noi fie zis: cât vor fi în lume unchi şi nepoţi, nu se poate stârpi nepotismul!

Vreţi un doctor ferchezat, spoit, dichisit, pomaduit şi *ticsit* de *capacitate* medicală? Vreţi *bună educaţiune* în specialitatea esculapică, şi straşnică alababură de cerebeli?

- Adresaţi-vă şi d-lui dr. *Pastramă-di-galaţi* şi veţi avea o complectă satisfacţiune în sensul de mai sus!

FELURIMI

La boîte aux lettres. - Acest mic pamflet, plin până dincolo de spirit, sau plin de spirit până dincolo, care încurcă aşa de mult limba bieţilor băieţi ambulanţi cari-l vând pe strade, încât au trebuit să facă din el derivarea etimologică de *Batra letra, Biata lepra,* a dat loc la următorul dialog:

- Bine, frate, înţeleg că trebuie să existe în lume şi oameni de aceia, ca cei de la pamfletuţul acesta; nu înţeleg însă cum de nu scriu ei în limba lor, în limba românească?

- Ei! se vede că nu te pricepi. Apoi bine, ce, crezi că *clasa aleasă* o să-şi profane urechile cu scrieri româneşti?

- De una e bine, că există un pamflet românesc mai puţin!

Ingenios de tot. - Prietenul X..., care, fără a face parte din comisia bugetară, se bucură de o reputaţie finanţiară foarte înaltă, ne comunică următorul mijloc de economii finanţiare, pe care, dupe rugăciunea autorului, îl recomandăm locurilor competente.

Iată mijlocul:

În cel mai apropiat număr al „Monitorului oficial", guvernul să publice un manifest în următorul mod, sau cam aşa:

„Guvernul, adânc atins de acest colosal exemplu de abnegare patriotică, nemaipomenită în analele regimelor constituționale din toată lumea, mulțumeşte, în numele patriei, lefegiilor săi administrativi, judiciari, şcolari, militari etc. etc. etc. - cari *toți, din propriul lor avânt, în o absolută unanimitate* şi *fără nici o excepție,* au renunțat *cu totul* la lefile lor pe anul curent."

Daca amicul X. ar fi ministru de finanțe, zău, ar face!.

*

* *

Două varietăți nostime din „Curierul de Galați":

Raportul comisarului din oraşul N. către o autoritate superioară:

„În precedenta zi de... ale corentei, orele 6-7 seara, de către. s-au scos din apă cadavrul unui individ necunoscut, ce venea plutind despre B.; dupe observațiunile făcute de noi s-au văzut că este de *etate matură, de națiune bulgară, religia ortodoxă şi de profesie liberă,* fiind îmbrăcat numai cu o cămaşe şi izmene; *iar dupe cercetările ce i-am făcut, nu am putut descoperi cu nici un preț numele şi pronumele lui şi nici locul de unde ar fi.* Am luat măsuri a i se face autopsie."

Un raport al unui şef de barieră, prin care voia a spune că la revizia ce împreună cu subcomisarul respectiv au făcut în cutare zi la tăietoarea de vite, au constatat că în acea zi s-au tăiat 40 boi.

El zice:

„La revizie ce am făcut azi la tăietoare, am dovedit că s-au tăiat 40 boi, împreună cu subcomisarul respectiv."

Statistică. - O însemnată autoritate pentru statistică, dupe cercetări foarte minuțioase, a constatat că procentele damelor care, trecând pe lângă o oglindă, nu se pot stăpâni de a nu se uita într-însa, sunt douăsprezece - pentru o duzină.

PROFESIE DE CREDINȚĂ

Către cititori

În vremea caraghioază şi „de mare cumpănă", prin care avem cinstea să trecem - când a ieşit iar la maidan chestia Orientului, şi s-a tras a treizecelea ediţie a *Hrismosului răposatului întru fericire ieromonah Agatanghel;* când în Bucureşti ies mereu la gazete şi gazetuțe, cum răsar ciupercile pe gunoi dupe ploaie; când fiecare ciocoi ori ciocorofleac s-amestecă cu câte un petec de jurnal în cearta împărăţiilor - de ce adică să nu iasă la lumină „Claponul", buletin hazliu al întâmplărilor Orientului?

Unde mai pui la urmă că „Claponul" (după cum se şi vede din numele cu care l-a dăruit naşu-său *Ştrul,* hahamul din Beligrad) este un organ *eminimente neutral,* care nu ține nici cu ruşii, nici cu turcii. Ce treabă avem noi cu împărăţiile, şi ele cu noi? Împarță-şi părul cu furca - noi n-avem să ne amestecăm.

De altă parte, opinia publică şi-a încărcat stomahul cu suliţi, baionete, ghiulele, torpile, obuze şi cu toate hapurile de soiul acesta; toate gazetele o îndoapă zilnic cu ştiri *pozitive,* care au băgat-o în draci. „Claponul" vine ca zaharicalele şi cafeaua după masă, să-i dreagă gustul.

Drept aceea, acest organ *rococo* s-a hotărât să apară *meteoric* în broşuri de 32 de feţe, în cari un comitet de redacţie

(patruzeci fără unu de colaboratori) va înşira producţii variate, prea nostime şi caraghioaze, ce desigur au să placă foarte mult, mai ales autorilor respectivi.

Pe urmă, „Claponul" ia angajament în faţa cititorilor să le dea noutăţile cele mai sigure de pe tot pământul, căci a trimes corespundinţi în toate unghiurile lumii pe apă şi pe uscat.

Publicitatea română de mult simţea - vorba ceea - *o imperioasă necesitate* de a poseda între organele ei o foiţă aşa nostimă, şi opinia publică aştepta - vorba cealaltă - cu *o legitimă nerăbdare* apariţia „Claponului".

Această foiţă - nu că să o laud - se va tipări în 33 333 de exemplare, şi va fi citită şi foarte apreţuită chiar şi de cei ce nu se pricep la citirea limbei româneşti.

În sfârşit şi mai presus de toate, „Claponul" a găsit de cuviinţă a lua drept deviză:

„Ieftin şi bun! — 10 bani numărul!"

Cumpăraţi, lume! şi, povestea vorbii, nu mă năvăliţi, că vă dau la toţi!

GOGOŞI

1

Întotdauna cocoanele din mahala sunt straşnice la închi - puire, dar niciodată fantazia lor nu s-a urcat mai sus, ca de când s-a îngroşat gluma cu chestia Orientului.

Moaşa Sevastiţa Hurdubiloaia din Popa Nan mi-a spus următoarea noutate:

În Duşumea, o muiere însărcinată a născut alaltăieri un băiat îmbrăcat de sus până jos pihotaş muscal, cu cizme cu carâmb în picioare şi cu chivără cu moţ în cap. Cum a dat cu nasul de lumină, pruncul s-a ridicat chipeş în călcâie, a făcut smirna cu puşca la umăr şi a strigat:

- *Zdrasti, brate! Davai cuşai!!*

Moaşa Sevastiţa e în stare să-mi spuie mâine că o altă clientă a ei a născut un cazac, călare pe cal şi cu suliţa în mână, care, fără să mai dea bună ziua moaşii, a dat pinteni calului şi a pornit în fuga mare la Plevna, cu buricul netăiat.

2

Pe vremea când se vorbea despre Moratoriu.

La o judecătorie de pace se înfăţişează un proces pentru şapte franci şi jumătate datorie de chirie. Judecătorul întreabă pe datornică:

- De ce nu vrei să plăteşti restul chiriei, babo, după învoială?

- Plătesc, măiculiță, da'... mi-e frică să nu pățesc ceva.

- Ce să păţeşti?...

- Vez' că mi-a spus ginere-meu, că s-a făcut la Mitropolie o lege cu *murături* - ce-o fi aia! - păcum că nu mai are voie nimeni să-şi plătească datoriile.

3

Este atât de dumnezeiască morala încât numai ea însăşi e destulă scuză pentru neamul omenesc, că nu o poate urma.

4

La judecătorul de instrucţie.

Un ţigan depune într-un proces de bătaie.

După depoziţie, magistratul îl întreabă:

- Ştii să scrii?

- Ba să mă ferească Dumnezeu, boierule, că destul scriţi dumneavoastră!

5

Niciodată ca acum salonul profesorului de danţ, cavalerul Corvin, nu a fost mai îmbulzit de şcolăriţe. O mulţime însemnată de dame din Bucureşti învaţă cu multă stăruinţă, ziua şi noaptea, să joace *Mazurca,* în vederea eventualităţilor chestiei Orientului. Se asigură că le pare foarte rău că n-au pentru ce să înveţe şi *Ştaierul* nemţesc.

De ce însă să ne mirăm de cocoane, când ştim mulţi bărbaţi de stat, cari ar pofti să joace *Ciamparalele*!

6

Boierul şi cocoana ia *[sic]* cafea după masă şi vorbesc politică despre chestia Orientului. Să nu uit a spune că cocoana e una din şcolăriţele de *Mazurcă* ale cavalerului Corvin, şi că boierul, deşi trăieşte cu cocoana în căsnicie de vreo zece ani, nu se bucură încă de nici un moştenitor.

- Lasă, soro, să mai vie muscalii, să mai intre bani în ţară.

- Fireşte, dragă, răspunde cocoana. Şi apoi unde pui că se mai *înmulţeşte şi lumea!*

7

Întrucât cocoanele pot fi constante în politică:

În mahalaua Oţetarii, vreo zece cocoane şed la sindrofie şi fac politică. Un monşer din partea locului intră să le aducă ştirea că s-a încheiat convenţia cu Rusia, pe care începe să le-o citească.

La fiecare articol, toate cocoanele bat în palme cu bucurie, strigând într-un glas: *„Bravo guvern!"*

Însă când monşerul dă citire articolului în care se spune că muscalii n-au ce căuta prin Bucureşti, întreaga sindrofie dă un ţipăt grozav şi leşină *in corpore.*

Când s-au trezit, trecuseră toate în opoziţie.

8

Un ţăran loveşte câinele unui arendaş cu sapa şi-l omoară. Arendaşul îl cheamă la judecată să-l globească. La înfăţişare, ţăranul se apără, zicând că dobitocul s-a dat să-l apuce pe furiş de picior.

Judecătorul îl întreabă:

- De ce nu te-ai apărat cu coada sapii?

- M-aş fi apărat cum zici d-ta, daca s-ar fi dat câinele să mă muşte cu coada şi nu cu dinţii.

9

Alt ţăran trece pe dinaintea tribunalului. O sumă de avocaţi se suie şi se coboară cu ghiozdanele la subţioară.

Ţăranul întreabă pe unul:

- Da' oare, ce să fie în palatul ăsta, domnule?

- Moară de vânt, răspunse în glumă cel întrebat.

- Ei, că să zici! nu-mi dedea în gând: uite ce de măgari se suie cu sacii!

10

O cocoană intră într-o băcănie să târguiască.

- Cum daţi zaharul? întreabă.

- Trei franci ocaua.

- Cum se poate! Am citit la „Claponul" că s-a ieftinit!

11

Iată un adevăr care poate să treacă de pe acum între proverbe: „Senatul fără d. Deşliu e ca nunta fără lăutari".

12

O sumă de cocoane fac politică în grădina Episcopiei. Una dintre ele, cocoana Tarsiţa, este muma unui ofiţer de călăraşi.

- Tare trebuie să fii mâhnită, cocoană Tarsiţo, cu bătaia asta!

- Dar pentru ce?. întreabă cocoana Tarsiţa.

- Pentru flăcăul d-tale... Doamne fereşte de vreo primejdie!

- Aş, n-am habar. Nu ştii că băiatul meu este asigurat la *Dacia?* Numai mă tem să nu-i răpuie calul, că ţine băiatul mult la el.

- Apoi atunci, soro, pentru ce nu şi-a asigurat şi calul?

13

Despre cât sunt de nenorocite neprevederile legiuitorilor şi *lacunele* legilor, ne poate da dovadă următoarea întâmplare a unei cocoane din Târgovişte.

Cocoana a pornit jalbă de divorţ la tribunalul respectiv, pentru cuvânt că bărbatu-său nu vrea să o aducă şi pe dânsa la Bucureşti să vază pe Ţarul.

Prezidentul a arătat cu regret cocoanii că, din nenorocire pentru dumneaei, legiuitorul a lăsat şi aici, ca în multe părţi, să se strecoare o *lacună* în condica civilă - căci, între cauzele determinante pentru divorţ, a uitat să prevază şi „refuzul bărbatului de a-şi duce consoarta să vază pe Ţarul".

14

Domnul X ... este republican în toată puterea cuvântului, dar nu mai puţin şi cucoana dumisale împărtăşeşte cu prisos aceste salutarie principii.

În zilele trecute, după votarea decoraţiei României, domnul X. vorbea cu cocoana politică.

- Dragă (zise dumneaei), vezi de ia şi d-ta o decoraţie. Crez că ai drept. Nu eşti şi d-ta patriot?

- Nu mă pot pune, soro, în contrazicere cu principiile mele republicane. După ce am combătut toată viaţa decoraţiile, ce aş semăna să ies cu decoraţia în lume?

- Să nu ieşi d-ta (zise cocoana). Să mi-o dai s-o port eu din când în când: la Şosea, la teatru.

15

Un tânăr *monşer* (al cărui aparat digestiv, cu toată cura de apă de Buda, nu a putut înţelege însemnătatea igienică a cuvân¬tului *regularitate)* intră în o prăvălie din Lipscani, să-şi dea o pălărie de paie spre reparare.

După ce nemţoaica îi dă răbojul, *monşerul,* având nevoie de amândouă mâinile spre a-şi drege cravata la oglindă, ia provizor răbojul în dinţi. Din o nenorocită greşeală, însă, răbojul îi scapă pe gât.

- Peste două zile e gata, domnule, zice nemţoaica.

- Nu pot veni peste două zile, madamo (zice trist mon-şerul). Peste vro patru, poate: sunt tare de natură.

16

Un nou colaborator are să se producă în curând în paginile acestei foiţe. Noul gogoşar va debuta prin un studiu foarte adânc, intitulat: *Patriotismul din punturile de vedere politic şi psihologic.*

17

După moarte şi cal de ginere.

Încurcătura cestiunii Orientului creşte mereu. Compli-caţiuni noi se arată pe orizontul politic, spre a turbura şi mai mult liniştea Europei. Iată în adevăr ceea ce comunică agenţia Havas:

„Deodată cu plecarea d-lui Cogălniceanu la Viena, se anunţă că şi ambasadorul otoman din Bucureşti, exc.-sa Vahit Abdulah, a primit ordin secret de la guvernul său să părăsească Bucureştii în 24 de ceasuri."

Noi din parte-ne regretăm foarte mult plecarea din București a onorabilului Vahit Abdulah, care știuse așa de bine să capete încrederea înaltei nobilimi și onor. public.

18

Dăm ca foarte pozitivă următoarea știre, asupra căreia facem toate rezervele noastre:

În cazul când rușii vor amenința Țarigradul, reședința împărăției otomane se va muta la Mărul-Roșu.

19

S-au zis multe despre oamenii nenorocoși, dar cea mai nostimă vorbă în privința aceasta a zis-o chiar unul dintr-înșii:

„Sunt sigur că, în ziua când m-aș hotărî să fac negustorie cu pălării, toți oamenii și-ar pierde capetele."

20

Ce trebuie să fie măsurile *ne-urgente* ale Poliției! O circulară către ipistații unei mahalale:

„Acum *douăzeci de zile și mai bine,* femeia Stanca Văduva ne-a reclamat că i s-a furat din curte, peste noapte, o frânghie de rufe și o doniță.

Vă comunic, ca să luați măsuri *urgente* întru căutarea delicuentului."

21

Maisterul *Stultzpapferl,* șușter subțire, ține foarte mult la dreptul ce are de a exercita strașnic control în toate afacerile lui.

Maisterul este tras înaintea tribunalului corecțional, fiindcă și-a bătut cumplit pe *madama.*

- De ce ți-ai bătut nevasta? îl întreabă aspru prezidentul.

- Am prins pe ea, *her* prezident!

- Nu trebuia s-o bați: trebuia s-o dai în judecată pentru adulteriu.

- Eu nu bătut pe ea pentru asta, *her* prezident; bătut numai pentru ce nu spus şi la mine!

22

O nouă aplicație de „Măsuri şi Greutăți".

Un anunț al ziarului „Resboiul" de la 17 august, pagina IV-a, coloana 3-a, ne spune:

„LECȚIUNI PARTICULARE
75 FR. STÎNJENUL
DE
MATEMATICI
A se adresa" - etc. ...

23

Cât sunt de grozave greşelile de tipar, ne dovedesc următoarele rânduri extrase din *Monitorul oficial:*

MINISTERUL DE FINANȚE

Prin *deriziune* ministerială cu data de la 23 corent, d-l Z..., actual vameş la vama., pentru *rapacitatea* sa notorie, se trece în postul de *casier* al acelui județ.

24

Toți credincioşii căscau, şi părintele Matache Sugăceanu citea cu glas tare, de un sfert de ceas, evanghelia Samaritencii.

Deodată popa întrerupe procitania şi se adresează pe alt glas către ascultători:

- Nu vă mirați, drept-credincioșilor, că e atâta vorbă lungă în evanghelia de astăzi, pentru că și Samariteanca avea limba ca toate femeile.

25

Tot popa Matache, care în privința poftei de mâncare e mai popă ca toți popii, merge într-o zi de post cu paracliserul să mănânce la un notabil al mahalalii, unde se făcea pomană.

Prânzul este de dulce și de post.

- Poftiți iahnie, părinte, zice stăpâna casii.

- Nu mânca, preasfinte (șoptește paracliserul); adineaori am văzut pe slujnică în cuine, că a amestecat-o cu lingura de dulce.

- Ce treabă ai tu să umblă prin cuinile oamenilor?! strigă popa supărat.

26

Un sfat prețios către cititorii cu barbă ai „Claponului":

Nu permiteți niminui să învețe bărbieria pe capul dumnea¬voastră.

Un provincial intră să se rază în o bărbierie plină de mușterii. Toate calfele și stăpânul fiind ocupați, un ucenic vine să săpunească pe provincial.

Când băiatul începe să tragă cu briciul pe curea, un câine foarte mare se scoală de sub bancă și vine să se așeze în fața provincialului, lingându-și botul și fixându-l foarte expresiv, ca cum ar spera să-i arunce un codru.

Cinci minute - câinele așteaptă mereu fără să-și părăsească poziția. În sfârșit, provincialul întreabă cu mirare pe bărbier:

- Ce are câinele ăsta? Pentru ce se uită așa la mine?

- Pentru că a văzut că te rade băiatul (răspunde bărbierul).

- Ei! și ce are a face?

- S-a-nvățat cu nărav dulăul (zice bărbierul). Băiatul e ucenic, acum învață meșteșugul: se-ntâmplă adesea de-i scapă briciul și taie urechea mușteriului: atunci dulăul gata o îmbucă!

Închipuiți-vă mutra provincialului la această candidă și lugubră deslușire.

27

Pe vremea când încă nu se afla în Capitală Compania barometrică, un boier tocmi și se învoi cu un întreprinzător în această ramură de industrie, ca să-i curățe. ceea ce avea de curățit.

Tocmeala se făcu, și treaba se isprăvi ușor și bine. La plată, însă, se ivi neînțelegere.

Industrialul pretindea că a ridicat 33 de butoaie; boierul nu voia să plătească mai mult ca 32. În sfârșit, după multă sfadă, industrialul se înduplecă și luă paralele. Însă la plecare, nu se putu opri de a zice clientului său, cu un accent de o foarte candidă imputare:

- Păcat de Dumnezeu, boierule! îmi mâncași un butoi!

28

Doamna *Briol—Robes et Confections,* calea Mogoșoaii, otelul Crețulescu - care are a încasa datorii vechi și noi pentru modesta suma de peste 100 000 franci, s-a hotărât a-și vinde drepturile către un bun advocat cu scăzământ de 50 la sută, după ce mai întâi va fi somat la plată de datornici și datornice.

Se zice că această amenințătoare știre ar fi făcut pe marele cartier general rus să dea imediat ordin tuturor ofițerilor muscali din București a se porni în grabă la Dunăre, oprind

în acelaşi timp pe toţi ofiţerii trupelor ce încă sosesc de a mai intra în capitală.

Cu toate acestea, I. S. principele Gorciacov, dibaciu şi *cutezător* diplomat, care este foarte galant cu damele, a stăruit să se retragă acest ordin, promiţând că, în orice caz, fără să se oprească ofiţerii de a gusta din dulceţele micului Paris al Orientului, I. S. *se face forte* a împăciui singur afacerea Briol.

RĂZBELUL

Planul de bătaie al oastei ruseşti are de scop să bată pe turci - precum desigur planul turcilor e să biruie pe ruşi. Dacă nu s-o întâmpla cea dintâi, are să se întâmple cea d-a doua. şi daca nu s-or întâmpla nici una, nici alta, atunci o să se întâmple altceva - că ceva tot are să se întâmple.

Vapoarele turceşti umblă pe apă, şi când nu umblă. stă pe loc - iar oastea rusească stă pe uscat, şi când nu stă. umblă. Aceste ştiri îngrijetoare produc senzaţie în toată lumea europeană, care a ajuns de nu mai are poftă de mâncare, fiindcă nu are ce să mai mănânce - criză mare!

Ca doi berbeci pizmătareţi, cari stă gata să se arunce unul asupra altuia cu coarnele, astfel două împărăţii au pornit cu oştile respective să se întâlnească şi să se facă praf. Să vedem care din doi are să rămâie până la urmă *berbec bătut!*

În această privinţă vederile noastre se rezumă în puţine cuvinte.

Dacă s-o întâmpla - cum cred unii - să bată ruşii pe turci, atunci o să facă Ţarul chef mare şi Sultanul are să se facă ursuz şi mahmur de tot; iar - cum cred alţii - la din contră. viceversa. Putem însă afirma cu siguranţă că şi unuia şi altuia le-ar părea bine să facă chef.

În zilele din urmă în parlamentul din Stambul, un deputat (extrema-stângă, grupul Bogaci-Sadea-efendi) a interpelat pe

guvern să-i spuie că ce are să facă dacă n-o putea birui pe ruşi - şi ministrul de război a răspuns că dacă n-or fi turcii biruitori, or să fie biruiţi. Parlamentul, mulţumit de răspunsul ministrului, a trecut la ordinea zilei, dând guvernului un vot de *aferim.*

De altă parte, un corespondent al nostru ne scrie că la un ziafet ce marele duce Nicolae a dat ofiţerilor la pornirea lor din Chişinău, comandirul-duce le-a ţinut un discurs scurt dar coprinzător, în următoarele cuvinte:

„Daca n-om bate noi pe turci, atunci au să ne bată ei pe noi!"

Iată, deci, că vederile noastre se întăresc prin glasurile oficiale ale celor două împărăţii cu pricina.

În tot cazul, însă, noi tot n-am pierdut speranţa în diplomaţia Europei: tot mai credem că are să se facă pace. dupe ce s-o isprăvi rezbelul.

PROSPĂTURĂ

In vreme de băjenie şi de răzmiriță ca acum, se găsesc creieri cari, ori prea zvântați ori prea mucezi, ori de frică ori că-şi pierd sărita, sunt stăpâniți de fel de fel de temeri, una mai bizară şi mai nejustificată decât alta. Pe de altă parte, toate gazetele (afară de a noastră, se-nțelege) caută să-şi facă negustoria cât pot mai bine, răspândind în public noutăți false şi curat născocite, spre amăgirea opiniei publice supraexcitate.

Conjurăm pe înalta nobilime şi onor. public să nu mai dea nici un crezământ nicidecum la nici o ştire din nici o gazetă — căci toate ştirile de tot felul din toate locurile şi din tot momentul, nimeni altul decât noi, noi şi numai noi suntem în stare a le da.

*

O veste tristă pentru amatorii de ghiumbuşuri ziaristice:

Aflăm că d. Al. Sihleanu, cu sănătate şi voie bună, s-a convertit. Ştirea aceasta a produs la bursă o scădere colosală în cursul acțiunilor ziarului „Reforma", foaie cotidiană care apare la două săptămâni o dată.

.

Mişcările oştirilor ruseşti. - Mersul ruşilor spre Dunăre se urmează cu mare iuțeală. Astăzi joi la nămiez în curtea

„Otelului de Orient", de peste drum de grădina Episcopiei, au intrat 4 cazaci călări.

Pentru a putea da cititorilor cât se poate mai multe gogoşi proaspete, anunţăm că am angajat mai mulţi corespondinţi, câte unul pentru fiecare mahala din Bucureşti. Astfel ne vedem puşi în plăcuta poziţie a da sub această rubrică gogoşi pe cari nu oricine le poate procura publicului.

Ni se scrie din cartierul general al armatei otomane de la Dunăre, că starea sănătăţii başibuzucilor este minunată. Soldaţii turci cari n-au murit încă tot mai trăiesc, şi cei cari nu sunt deloc bolnavi sunt foarte sănătoşi.

Consiliul de igienă, de pe lângă cartierul general al başabuzucilor de la Dunăre, a votat în şedinţa de joia trecută următoarea propunere, pe care a înaintat-o către generalisimul respectiv:

„Considerând că e mai igienic pentru un başabuzuc să mănânce mai rar şi mai mult decât mai des şi mai puţin;

Că decât să se îndoape într-una ca vitele, mai bine să mănânce o dată cumsecade, şi apoi să fie cu stomahul mai uşor pentru orice întâmplare -

Consiliem pe înaltul generalisim:

Să le mai sporească cu jumătate tainul zilnic de până astăzi, dispunând a li se da tainul astfel sporit la trei zile o dată regulat."

Generalisimul, încântat de îngrijirea Consiliului pentru sănătatea başabuzucilor, a adoptat propunerea adăogând în turceşte, cu chiar mâna lui, următoarele:

„Asemenea, oricâte de-ale mâncării vor putea başabuzucii să fure de pe ţărmul stâng al Dunării, sunt opriţi a le atinge cu gura sub pedeapsă a li se scoate toţi dinţii. Din potrivă, aducându-le acasă la subiscălitul, pentru această faptă bună, se va dispune a fi pomeniţi la giamia din Rusciuc de către Hogea, în toate zilele în cari nu li se cuvine tain dupe povaţa Consiliului de igienă.

Generalisim, Hagi-Caimac"

ÎN STILUL ŞI CU SINTAXA „MONITORULUI OFICIAL"

„În ziua de 22 corent, pe seară, între orele 10 şi 11 ante - meridiane, locuitorul Ion Ciupitul din comuna Făcăleț, plaiul Podgoriei, județul Ialomița, care dormea pe prispa casii, fiind reținut în pădure cu cercuri de bute, o furtună care venea din sus despre miazăzi cu nor gros, rămâind trăsnit pe loc, arzându-i şi un pătul plin cu porumb, în care nu se afla deloc bucate, fiind gol."

ULTIME GOGOŞI CALDE
(SERVICIUL TELEGRAFIC PARTICULAR)

Ţarigrad, marţi

Şedinţa Parlamentului. - Deputatul Gianabet interpelează pe ministrul de rezbel, în privinţa bombelor cu cari se bombardează oraşele româneşti. Interpelatorul întreabă daca ministrul ştie pentru ce ghiulelele nu bat la ţintă şi nu fac explozie, spre ruşinea lui Abdul-Kerim. Ministrul răspunde: *ioc*!

Dupe răspunsul ministrului, Parlamentul votează o moţiune de *sictir* ministerului, formulată de interpelator.

Anasini-Zavrac, capul centrului drept, este chemat a forma noul cabinet.

Vidin, marţi seara

Materialul de artilerie din cetate a tras reveneală. Bombardarea cetăţii a început. Ghiulelele din Calafat fac stricăciuni mari. Lui Hogea din Vidin, o ghiulea i-a luat ceaşca cu cafea din mână tocmai când o aducea la gură. Unui cadiu, o altă ghiulea i-a spart luleaua ciubucului. Pe uliţele Vidinului au rămas multe perechi de papuci fără stăpân. De trei zile câinii din cetate urlă a pustiu.

Agenția Havas a trimis din București către ziarele din străinătate următoarea depeșe:

„Toate silințele guvernului român, de a opri ca teritoriul său să devie teatrul rezbelului, au fost zadarnice. Ostilitățile au început aseară cu furie chiar în București. Un birjar muscal a bătut de moarte în Podul Mogoșoaii pe un calfă turc de la bragagiria lui Vahit-Abdula, cauzându-i pagube însemnate prin răsturnarea unei donițe plină cu bragă. Angajamentele de neutralitate date de guvernul român au fost pe deplin păstrate în această primă ciocnire. Sergenții de stradă au asistat la încăierare ca spectatori cu totul neutrali, până când bragagiul a fost silit să bată în retragere. Liniștea domnește în București."

Tot Agenția Havas mai trimite iarăși de aici următoarea depeșe cu aceeași destinațiune:

„În România, zaharul de la 2 franci și jumătate ocaua, a scăzut la 75 de bani. Această repede ieftinire se datorește împrejurării următoare. Patru monitoare turcești au bombardat portul Mizil (?) cu căpățini de zahar englezesc, dintre cari au căzut în oraș aproape la 15 000. Toate projectilele (din pricina căldurei exploziei) când au fost strânse de pe ulițe, erau reduse în stare de acadele. Liniștea domnește."

(N.B. Punctul de întrebare pus în această depeșe dupe cuvântul *Mizil* este al Agenției Havas. Se știe cu câtă băgare de seamă și rezervă, serviciul acestei Agenții dă știrile sale telegrafice către ziare.)

Rusciuc, miercuri

Azi a plecat de aci la București un trimis expres al lui Abdul-Kerim, purtând asupră-i bonuri imperiale otomane în valoare de 11 parale turcești, ca să cumpere pentru generalisimul un exemplar din foița hazlie, ce apare mâne în București sub titlul „Claponul".

Turtucaia, joi

La bombardarea din urmă a acestui oraş, başabuzucii au fost la înălţimea lor tradiţională. Cu un sânge rece minunat au privit Turtucaia în flacări. Şi ca să nu piarză ocazia a se bucura, ca nişte adevăraţi artişti, de acest măreţ spectacol, au dat fuga cale de trei sferturi de poştă afară din oraş spre miazăzi, ca să poată privi focul în perspectivă.

.

Ţarigrad, vineri

Se afirmă prin cercurile înalte că Rusia cere pacea, rugând pe Englitera să intervie pe lângă Poartă. Guvernul britanic se ţine greu. Ştirea aceasta a produs o însemnată urcare a valorilor împărăteşti la bursa de aici. Hârtiile otomane, de la 63 s-au urcat la 64 de parale turceşti... ocaua.

.

Londra, vineri

„Times", zicând că interesele Engliterei au fost lovite, declară prin urmare că ea e desfăcută de orice angajament de neutralitate.

Flota engleză a şi primit ordin să pornească în grabă pentru a face o demonstrare energică în faţa portului român Găieşti, pe unde se dezbarcă mereu arme americane. Flota are să ţie închis şi să vegheze acest port, până la desăvârşita terminare a rezbelului.

.

Rusciuc, sâmbătă

Marele stat-major a adoptat invenţia colonelului Hahaler-aga pentru trecerea başabuzucilor pe Dunăre. Invenţia

stă în aceasta: întocmai ca un balon, se umflă turecii şalvarilor fiecărui başabuzuc cu aer îndesat, până ajung ca două burdufe. Cu chipul acesta toţi şalvarii fiind astfel umflaţi, başabuzucilor le va veni foarte uşor a trece Dunărea, umblând pe apă în picioare până-n genunchi.

N.B. Din cauza întreruperii căilor, neprimind de trei zile poşta din Urlaţi, nu putem da nimic nou despre mersul rezbelului în Asia Mică.

CĂTRE CITITORI

Nici nu vă mai întreb dacă v-a plăcut numărul 1, căci nu mai încape vorbă! Văzut-ați izbândă strălucită? *33 333* de exemplare se vândură toate până să n-apuci să te ştergi la ochi. O foaie n-a mai rămas, măcar de leac - fără să mai socotim că la cele din urmă, când ajunsese vânzarea pe drojdie, s-a urcat prețul unui exemplar până la un ban şi jumătate, şi asta pe trotoarul cafenelei Fialcowsky, unde se cheamă că se găseşte elita cititorilor din Bucureşti.

Tot publicul, cât a avut parte să cumpere numărul 1 al „Claponului", a râs şi l-a aplaudat, şi chiar cei ce nu l-au putut cumpăra din cauza crizei au făcut chef mare numai închipu - indu-şi cele scrise în această foiță; - dar mai presus de toți, doi dintre colaboratorii noştri (de aminteri nişte bărbați politici recunoscuți ca foarte serioşi la sus-pomenita cafenea) erau cât p-aci să se strice de râs, citindu-şi pentru a şaptea oară articolele, cu cari înavuțiseră paginile numărului 1.

Această izbândă, pe care nu ne iartă modestia să o atribuim la altceva decât la meritele „Claponului", ne îndeamnă a stărui în arena publicității, promițând cititorilor să aducem necontenit îmbunătățiri la această publicație populară. Nu vom cruța nici un sacrificiu (din cele cari nu ne vor costa nimic, se-nțelege) pentru a mulțumi pe cititori şi a răspunde pe deplin devizei „Claponului".

Şi drept dovadă, numărul 1 a fost ce a fost - acu să vedeţi numărul 2, şi apoi să vorbim.

SITUAŢIUNEA EUROPEI

(Articol de fond)

Săptămâna aceasta în Europa a fost ca toate săptămânile. de şapte zile tocmai.

În aceste şapte zile s-au petrecut fapte multe şi mărunte, - dar numai două singure evenimente de adevărat calibru european s-au arătat pe orizontul politic, spre a face caracteristica săptămânii: apariţia „Claponului" în Bucureşti şi declararea neutralităţii Spaniei în chestia Orientului.

Lumea politică a primit cu bucurie arătarea acestor două fenomene, cari sunt de natură a exercita o înrâurire neaşteptată asupra situaţiei actuale.

Toate cabinetele europene au felicitat telegraficeşte foarte călduros pe redactorii noştri de nemeritata idee politică ce au avut, când dânşii au declarat cu energie şi pe faţă neutralitatea Spaniei; - precum şi toţi cititorii „Claponului" au rămas pe deplin mulţumiţi de întreprinderea literară, plină de talent, a guvernului M. Sale Alfons XII, prin scoaterea la lumină a acestei foiţe foarte hazlie.

. Aceasta numai şi numai pentru că atât noi cât şi guvernul spaniol am avut lealitatea a ne pune mai presus de sistema nenorocită, urmată până acum în diplomaţia europeană.

Ce ne-am zis noi?... Nimic mai mult decât că trebuie să avem tăria a proclama sus şi tare neutralitatea Spaniei.

Ce a făcut guvernul de la Madrid? Nimic mai puțin decât a scos la lumină o foaie foarte nostimă, pe care toți cititorii au judecat-o vrednică a le lua cu cinste câte un ban pe săptămână din buzunar - dovadă că „Claponul" se vinde ca lipia caldă.

De la o vreme încoace adevărul este că s-a urmat în politica Europei o şcoală nu prea cinstită. Diplomația nu mai avea decât un înțeles cu totul nențeles: mofturi, nazuri, giumbuşuri. ba şi chiuluri, şi tot felul de secături nevrednice de fețele împărăteşti. Nu este dar de mirat că Europa, aderând fără rezervă la noua noastră şcoală diplomatică, a aplaudat cu mulțumire ferma atitudine politică luată de redacția noastră, cum şi stilul hazliu şi popular al guvernului din Madrid - (şi între noi rămâie vorba, sperăm că şi pe viitor, atât guvernul „Claponului" cât şi redacția Spaniei vor fi onorați cu aceeaşi încredere, ca şi până acum, de către înalta nobilime şi onor. public bucureştean).

Afară de aceste două evenimente ale săptămânii, pe cari le relatarăm foarte desluşit cititorilor, avem a înregistra între faptele, deşi de o ordine secundară, totuşi importante, aceea ce o ştire din izvor sigur ne aduce la cunoştință. Faptul este cu atât mai regretabil, cu cât „Claponul" însuşi fără intențiune i-a fost cauza indirectă.

Guvernul otoman a destituit pe Abdul-Kerim din postul de generalisim al armatei de la Dunăre, din cauză că, dupe o denunțare anonimă, poliția din Rusciuc i-a călcat casa, şi în urma unei straşnice perchizițiuni, a descoperit asupră-i numărul 1 al „Claponului", pe care-l ținea ascuns într-unul din meşi. La întrebările ce i s-au făcut a mărturisit că se prenumără şi el între cititorii acestei foițe - a cărei trecere în țara turcească este oprită, fiindcă această foiță se bănuieşte că ar fi organul oficios al cartierului general rusesc.

Întrucât ne priveşte, respingem cu indignare insinuările guvernului din Stambul. Am spus-o şi o mai repețim:

„Claponul" este un organ *eminaminte neutral*! Cel mult el poate fi gazeta oficioasă a stărostiei birjarilor muscali din Bucureşti, însă niciodată al cartierului general rusesc.

Aceasta trebuie s-o ştie foarte bine cabinetul de la Stambul, şi daca umblă cu mofturi, ca să inducă în eroare opinia publică europeană asupra personalităţii politice a „Claponului" - aceasta nu poate veni decât tot de la politica englezească. Noi ştiam foarte bine că nicidecum nu se va putea împăca cu ideile noastre politica egoistică a companiei engleze de tramvai, căreia de la un cârd de vreme birjarii muscali, neutri ca şi „Claponul", îi fac straşnică concurenţă; - ţinem însă a nu răspunde decât fiind provocaţi d-a dreptul.

Acum că am limpezit o situaţie, care nu se mai putea prelungi, nu mai avem nimic de zis în această privinţă.

Am uitat însă a spune că multregretatul Abdul-Kerim a fost înlocuit la comanda başabuzucilor cu un fin şi rubedenie de departe al sultanului, anume beiul Hagi-Caimac. Să-i fie de bine, şi la mai mari! Atâta pagubă!!.

Astfel s-a dus şi săptămâna aceasta, cum bag seama or să se mai ducă multe, până când, dupe un vot secret dat de prooroci cu majoritate absolută de glasuri, Atotţiitorul, citind mesajul de dizolvare (menit a face senzaţie), o să închiză catastiful caraghiozlâcurilor omeneşti.

Daca „Claponul" va apărea şi pe atuncea, promitem a da cititorilor atât textul mesajului *in extenso* cât şi darea de seamă în rezumat a acestei importante şedinţe.

PARLAMENTARE

CAMERA DIN STAMBUL

Şedinţa de la 24 Ibricgie 1294

Şedinţa se deschide cu formalităţile obijnuite la orele 7 1/2 turceşti, sub preşedinţa lui *Haham-başă,* prezenţi fiind 125 deputaţi.

Sumarul şedinţei precedente se ascultă în tăcere, fără să dea loc la nici o cerere de îndreptare, fiindcă toţi deputaţii dorm.

Dupe citirea sumarului, prezidentul trage clopotul, şi toţi deputaţii se deşteaptă.

La ordinea zilei, dezvoltarea interpelării, anunţată de onor. deputat *Zăuc-agă,* asupra falsurilor şi ingerinţelor făcute de fostul mare vizir Midat-paşâ în alegerile din urmă.

Hogea-Cauc arată că, nefiind încă de faţă interpelatorul, trebuie intervertită ordinea zilei. Propune dar ca Adunarea până la sosirea lui să se ocupe cu *fleacurile,* adică cu legile mărunte.

Se votează un credit de 5 lei turceşti pentru cumpărarea unei harte a rezbelului şi a unei duzine de steguleţe, trebuin¬cioase statului-major al başabuzucilor de la Dunăre.

Se aprobă un viriment de fonduri de 33 de parale, făcut de ministrul Trebilor Dinafară, prin cumpărarea a câte un exemplar din cele trei numere dintâi ale „Claponului" - aprobându-se şi o subvenţie acestei foiţe de 12 lei turceşti pe

lună, pentru publicarea oficială a şedinţelor Camerei din Stambul.

Calpuz-efendi anunţă o interpelare ministrului de Justiţie, în privinţa unui pungaş de cadiu din Tulcea, care a osândit pe un nepot al acestui deputat la plata unor datorii de bani.

Ischiuzar-Mehmet - Interesul poartă fesul!

O voce - I-a turtit fesul!

Calpuz-efendi - Cer cuvântul în chestie personală: m-a lovit la fes!

Preşedintele - Carnacsi! Nu mai dau cuvântul nimenui. Uite, a venit Zăuc-agâ, a cărui interpelare este la ordinea zilei. Poftim la tribună, ago; să te văz!

Zăuc-agâ suie la tribună.

Gianabet-Edin (către orator, care vrea să-nceapă) - Târziu te-ai sculat astăzi, ago!

O voce - A stat mult aseară la *cafe-şaitan*! (Râsete şi chef pe toate băncile.)

Gianabet-Edin - Lăsaţi-l să înceapă. Dă-i-nainte, ago!

Zăuc-agă - Domnilor! urcându-mă la această tribună, îmi tremură toate încheieturile.

Ischiuzar-Mehemet - Daca umbli toată noaptea la crailicuri. (Râsete şi giumbuşuri.)

Zăuc-agă - Lăsaţi-mă, domnilor, să-mi dezvoltez interpelarea.

(In timpul acesta, prezidentul moţăie, iar unul din secretari îl gâdilă pe la urechi cu un pai subţire; prezidentul se apără cu mâna, crezând că-l supără vreo muscă. Toată adunarea râde.)

Zăuc-agă - Domnilor! de la facerea lumii sunt 5415 ani; de la Proorocul 1294; de la Constituţie o jumătate de an.

Gianabet-Edin - Bravo! ştie bine Istoria.

Zăuc-agă - Vream să zic.

Gianabet-Edin - Că nu ştii ce să zici! (Râsete.)

Zăuc-agă - Rog Adunarea să nu mă mai zgândărească...

Prezidentul simte festa ce-i joacă secretarul cu paiul. şi-i trage două palme straşnice.

Secretarul îşi formulează pe dată demisia către Adunare, pe motivul că a fost atins într-un chip puţin parlamentar.

Adunarea i-o respinge sub cuvânt că motivul nu e destul de puternic.

Zăuc-agă (urmând) - Am statornicit prin urmare datele istorice. Să trecem acum, domnilor, la partea constituţională a faptului. Mă explic. Ce sunt eu?

O voce - Un zevzec!

Prezidentul trage clopotul şi cheamă la ordine.

Zăuc-agă - Nu sunt mai mult decât un deputat, şi ca atare nu pot lăsa suveranitatea naţională să fie câtuşi de puţin atinsă. Am citit şi am răscitit şi am văzut că, în materie de drept constituţional, nimini n-a atins chestia, nimini n-a desluşit pentru ce când te mănâncă te scarpini.

Toată Adunarea - Bravo! (Aplauze prelungite.)

Zăuc-agă - Afară de asta, credeţi că aş fi suit eu treptele acestei tribune, ca să mă fac caraghiozul dumneavoastră degeaba! Niciodată. Le-am suit, pentru că am ferma convingere că două şi cu două fac patru, şi că în materie de finanţe mofturile nu fac parale! - Domnilor! momentul e solemn! gândiţi-vă bine! Care dintre dumneavoastră în viaţa lui, având prilejul să tragă pe cineva pe sfoară, nu l-a tras?

Gugum-efendi - Eu!

Zăuc-agă - Prost ai fost! Eu, domnilor, sunt mândru a vă mărturisi că fruntea mea nu e atinsă de astfel de pată, şi de aceea am curajul a vă declara sus şi tare că în ziua de astăzi mai bine să ai să dai decât să ai să iei - şi aceasta numai şi numai pentru cuvintele: *primo:* că nici Dumnezeu nu-ţi poate lua daca n-ai de unde da; *secundo,* că nici dracul nu-ţi poate da de unde n-ai ce lua.

Toată Adunarea - Aferim! (Aplauze turbate.)

Zăuc-agă - Sfârşesc deci, domnilor, rugând onorabila Adunare a vota cu unanimitate următoarea moţiune:

„Considerând pe de altă parte toate argumentele puternice, pe care Zăuc-agâ ar fi putut să le invoace;

Considerând pe de altă parte părerile tutulor autorilor, despre cari era să vorbească interpelatorul -

Adunarea, deplin luminată asupra chestiei, dă în judecată pre fostul mare-vizir Midat, ca să fie dat prin târg cu nasul tăiat, ca unul ce a făcut falsuri şi ingerinţe în Bulgaria cu ocazia alegerilor din urmă."

Ministrul-preşedinte, Zavrac-paşâ, vrea să ia cuvântul ca să răspunză la interpelare.

Toată Adunarea îl opreşte dându-i cu *huideo!* (Zgomot grozav pe toate băncile.) Asemenea se întâmplă şi celorlalţi miniştri.

Voci din toată sala - Să se puie capac discuţiei! Nu mai trebuie discuţie!! Suntem luminaţi destul!!!

Discuţia se închide.

Se pune la vot moţiunea lui Zăuc-agâ.

Votanţi 140; unanimitate *contra.*

Zăuc-agă - Protestez energic! Este scamatorie din partea biuroului! Să se mai voteze o dată!

Se pune a doua oară la vot.

Votanţi 140; unanimitate *pentru.*

Prezidentul (către Zăuc-agâ) - Te-ai săturat?

Zăuc-agă - Halal să-mi fie!

Orele fiind înaintate, şedinţa se ridică în entuziasmul general al Adunării.

MANIFESTUL „CLAPONULUI"

(Către cocoane)

Auzit-ați, cocoanelor! Nu e glumă! Până aci a fost ce a fost, văzurăți ce văzurăți - de acum să vă mai țineți, că aveți să vedeți minuni!

De când n-ați mai cetit „Claponul", a mers chestia Orientului departe, cocoanelor! S-au hotărât împărații să-şi lase daraverile, să fie în Bucureşti, la fața locului ca portăreii, pentru a încheia procesul-verbal - şi după aia să-i şi bea adămaşul chestiei Orientului.

Mai întâi are să vie Țarul rusesc - şi are să iasă la paradă ocolit de 600 de cavaleri închivărați şi împintenați, tot unul şi unul, aleşi pe sprânceană din toată împărăția lui, cari îi fac ştabul împărătesc. In capul alaiului are să meargă muzici şi oaste multă; dupe aceea Țarul în mijlocul ştabului, şi dupe ei alte muzici şi oaste; iar mai nainte de toți şi dupe toți şi printre toți, să vă vârâți dumneavoastră cu copilele şi cu copiii, să vă trăiască, să le sărutați cununiile!

Să vă feriți numai să nu vă calce caii, ori să nu facă cavalerii cu ochiul la copile, în loc să vă facă dumneavoastră.

Când ăți pleca de acasă, mâncați şi beți bine, ca să vă ție toată ziua, fiindcă alaiul are să se spargă după miezul nopții, cu muzici, luminație, masalale şi cu foc de artifiție. Să vă feriți la luminație *jupurile,* să nu vi le calce mitocanii pe coadă; să

nu vă aprindeţi capelele de la vro masala, ori să vă cază în cap beţele tăciunite ale artifiţiilor; să nu vă pierdeţi copiii mai mici la înghesuială!

Dacă v-o ciupi cineva prin lume daţi-i cu *pardon,* şi dacă cumva vreun *monşer* galant v-o face loc ca să vedeţi pe Ţarul drept în faţă, tratarisiţi-l cu *mersi.* Când or trece pe lângă dumneavoastră ofiţeri muscali, zor cu *paroldoner,* că dacă-i vorba la adică, vă pricepeţi doară la franţuzească.

Drept aceea, v-am dat de ştire din vreme, să scoateţi la maidan toată *gardiropa.* Gătiţi-vă care mai de care, şi ieşiţi din toate patru colţurile ale Bucureştilor: mai de la Delea Veche şi Popa Nan până la Grădina cu cai şi Sfântul Elefterie, din Dealul Spirii şi din Izvor până-n Precupeţii Noi şi Tirchileşti. Ce fel de paradă ar fi aia fără dumneavoastră?!

Toate să fiţi în păr! Una să nu lipsească, că zău! o dau la „Claponul"!

[RESPECTUL DATORIT AUTORITĂȚII]

Intru cât cocoanele se pot lesne pătrunde de respectul datorit autorității.

Deşi boierul ei este liberal, cocoana Z. este retrogradă, neputându-se despărți de tradițiile aristocratice, moştenite din casa părintească: tatăl dumisale fusese pe vremea lui cojocar subțire.

Lipsind într-o zi cocoana de acasă, comisia de rechiziții militare îi ia din grajd doi telegari, cei mai frumoşi, dând chitanță boierului. Intorcându-se cocoana acasă, află trista ştire şi. cade pe loc leşinată.

Tablou!.

Pe dată însă dumnealui o deşteaptă, scăldând-o cu dragoste în o ploaie de oțet de trandafir.

După leşin şi istericale, vin plânsetele şi sughițurile.

- Bine, dragă! (zice dumnealui sastisit) nu ştii că este lege, e ordinul guvernului? Cum puteam să nu-i dau? Şi apoi tocmai eu să nu dau ajutor stăpânirii în aşa vremuri!

- Să mă slăbeşti! (țipă cocoana furioasă). Nu voi să ştiu de guvernul dumitale! De ce ai dat caii?

- Ce eram să fac?

- Ah! de ce nu i-a adus dracul când eram eu acasă! că puneam slugile cu parul, să-i sature de jaf ziua namiaza mare!

- Să facem revoluție? Să ne împotrivim autorității cu parul? Se vede că glumeşti!

- Ba nu glumesc deloc!

Şi se plimba turbată.

- Ba încă asta nu-i nimica, soro! (adaogă boierul cătând să o împace). Dar daca ne-om pomeni că ne trântesc la cvartir o duzină de ofiţeri muscali, atunci ce ne facem?

- Ce să ne facem, dragă! (zice blândă dumneaei, foarte repede pătrunsă de respectul datorit autorităţii). Dacă este ordinul guvernului, trebuie să ne supunem; n-avem ce face!

MULȚUMIRE PUBLICĂ

Subiscăliții ne credem datori a aduce prin aceasta, pe calea publicității, mulțumire[a] şi expresia recunoştinței noastre doctorului chirurg Leichtag din Bucureşti, pentru minunata operație chirurgicală ce a făcut asupra noastră chiar în zilele trecute.

De mult auziserăm vorbindu-se de meritele acestui însemnat bărbat de ştiință - şi în fine avurăm ocazie a ne convinge d-a dreptul de capacitatea lui mai presus de orice laudă.

Incă din copilărie, mulțumită caldarâmurilor din Bucureşti, suferеam toți la picioare de bătături chronice, cari mai ales când se schimba vremea ajungeau a fi o adevărată calamitate.

Toate alifiile şi plasturile de prin spițăriile Bucureştilor în zadar au fost, căci suferințele noastre mergeau mereu crescând şi amenințând a ne învenina existența până dincolo de mormânt.

In aşa desperată situație ne aflam, când doctorul Leichtag a luat briceagul şi s-a prepus asupra vrăjmaşelor bătături. Fără să simțim cea mai mică ciupitură, operația se sfârşi repede - şi în locul unde erau alaltăieri bătăturile, astăzi este mai curat ca pe o palmă vecinic adăpostită în mănuşe.

Repețim deci mulțumirea noastră bravului chirurg, pe care-l recomandăm călduros tutulor interesaților în cauză.

Comitetul de redacție
al „Claponului"

IMPORTANTISIM

Ultima gogoaşe

In momentul de a pune sub presă, aflăm de la oarecine (al cărui nume îl trecem sub tăcere) că ar fi circulând zgomotul, cum că azi vineri, pe la orele $12\ ^{1}/4$ la amiazi, M. Sa Ţarul tutulor Rusiilor ar fi intrat în Bucureşti.

Dăm deocamdată sub toată rezerva, ce ne caracteriză, această importantă noutate.

ORIENTALE

Două documente

Imperiul otoman suferă şi el astăzi, pentru a doua oară, de febra constituţională parlamentară. Este un caz de recidivă. Primul acces, mai uşor, l-a avut, precum se ştie, în ajunul războiului cu ruşii şi românii, la sfârşitul anului 1876, când celebrul Midhat-paşa, în calitate de mare vizir, a proclamat o Constituţie otomană, cu regim parlamentar, suspendată peste puţină vreme de M.S. Sultanul.

Printre nişte hârtii vechi, am găsit acuma un exemplar dintr-o foaie obscură ce apărea, în 1877, la Bucureşti, în limba bulgară, conţinând mai multe documente privitoare la activitatea primului parlament otoman.

Oricât ne-am îndoit de exactitatea lor, în toate amănuntele, credem interesant a reproduce aici două din acele curioase docu¬mente, şi, daca semnăm mai jos cu numele nostru, asta o facem, binenţeles, numai ca simplu colecţionar, iar nu ca autor.

I
MESAJUL DE ÎNCHIDERE A CAMERELOR OTOMANE

Domnilor Senatori,
Domnilor Deputaţi,

Pentru întâia oară a tunat şi v-a adunat laolaltă aici, ca să faceţi giumbuşuri parlamentare. Trebuie să mărturisim, daca

voim a fi drepţi, că ideea asta a trecut mai întâi prin capul fostului meu mare vizir Midhat-paşa.

Isprăvindu-şi toate treburile ei, i-a venit poftă Europei să le reguleze pe ale noastre; nu-i mai rămânea altă treabă de făcut decât să pună la cale soarta supuşilor otomani, cărora Allah numai ştie cu câtă blândeţe şi regulă le-am administrat legile noastre echitabile.

Aşa, văzând că tot mi se dedea zor să schimb chiverniseala împărăţiei, într-o dimineaţă, după ce mi-am băut liniştit cafeaua şi ciubucul, am chemat pe Midhat-paşa şi i-am grăit:

- Bre, pordecâine! (aşa-i ziceam eu lui când eram cu chef). Toate bune! dar ce e de făcut cu Europa, bre?

- Eu am un plan, Prea Luminate stăpâne (mi-a răspuns), să Ţi-l comunic!

- Pune-l în lucrare, pordecâine, fără să mi-l mai comunici; eu n-am vreme să mă ocup cu aşa mofturi.

In adevăr, peste trei zile, moftul, Constituţia adică, s-a promulgat, şi i-am şi băut aldămaşul cu chef mare, după cum ştiţi, în ciuda diplomaţilor.

Astfel şi de data asta, geniul otoman a tras Europei un chiul, vrednic de vestitul nostru Nastratin Hogea, de clasică memorie.

N-a trecut apoi mult, şi Midhat-paşa, despre care nu-ncetau a vorbi gazetele toate mai mult ca de Mahomet, - ba că e isteţ om de Stat, ba că e bătut la cap ca berbecul la coadă, ba că e geniu şi câte toate secături, - începu să-şi ia nasul la purtare: prinsese muhalibiul coaje.

Să las că de câte ori îl chemam să mă frece, ca de obicei, pe tălpi, îmi trimitea vorbă că n-are vreme, că e ocupat cu treburile Statului; să las că l-am prins de câteva ori cu mâna în cheseaua mea cu tutun; - dar într-o zi, după ce cumnatu-meu Mahmud-Damat - care e un băiat foarte deştept, pot zice că e mai deştept ca mine şi ca dv. toţi la un loc - mă convinse, cu o gazetă englezească, că bulgarii sunt supuşii mei, chemai pe Midhat-paşa. Nu-mi băusem cafeaua.

- Bre, pordecâine! (aşa-i ziceam eu când eram mahmur). Auzi ce spune englezul, că bulgarii sunt supuşii mei!

- Adevărul spune, Prea Luminate.

- Atunci, de ce nu mi-ai spus? să te-nvăţ eu să regulezi chestia Orientului în trei zile, pordecâine?

- Cum, Stăpâne?

- Să-i spânzuri pe toţi!

- Nu mai merge aşa, Prea Strălucitule! acum avem Constituţie.

- Constituţie? (am strigat). Să-ţi dau eu ţie Constituţie!

Şi, cu mare părere de rău, i-am pus palma-n ... ceafă şi i-am făcut un vânt de i-a sărit pordecâinelui fesul cât colo.

Ştiţi ce a urmat apoi.

Auz acuma că umblă dumnealui cu plosca cu minciunile pe la Curţile împărăteşti ca să mă *denigreze* - ce-o fi aia!... Ah! chiolhaniule! nu te-oi prinde eu odată, să-ţi fac o mângâiere la tălpi, să mă pomeneşti!

Dar - să nu ne uităm vorba!

Lucrurile s-au încurcat rău.

Europa a îngăduit să ne încalce ghiaurii, muscalul şi românul. Spun că sunt hotărâţi să vie până-n Stambul, să ne facă ce ne-or face.

Prin urmare, nu rămâne decât la patriotismul nostru să ne înveţe a ne apăra.

Zice că până acuma, noi am pierdut mult; mâine-poimâine poate să pierdem şi Stambulul. Multe fesuri au rămas fără capete şi de două ori pe atâţia iminei şi-au pierdut labele!. dar, nu face nimic! vorba bragagiului:

„Aşa e negustoria: unde e marfă multă, şi pagubă multă este!"

Domnilor Senatori,

Domnilor Deputaţi,

Vedeţi dar că, întrucât priveşte politica din năuntru, stăm bine şi temeinic; putem în adevăr zice că stăm turceşte.

In privința politicei din afară, neutralitate desăvârşită; aceasta numai şi numai fiindcă nu ne-am depărtat deloc de la-nțeleptul cuvânt al strămoşilor noştri:

„Pilaful să-l mănânci de desubt, iar ciorba de deasupra, şi-ncolo, toate bune!".

De vreme ce aşa dară fiecare dintre dv. trebuie să se fi plictisit de atâtea îndelungi şi mature deliberări, şi fiindcă tot nu aveți de ce să mai încurcați lumea prin Stambul - m-am gândit că n-ar fi rău să vă trimit la urma voastră de unde ați venit.

Deci, aducând Proorocului laude şi mulțumiri pentru succesele noastre, vă zic:

Hairolă!

Mergeți fiecare pe la casa cui vă are, şi Allah să vă aibă întru sfânta sa pază spre fericirea țării turceşti!

S-a isprăvit cu mofturile! sesiunea este închisă. Haidea!

Abdul Hamid

Miniştrii:

Zavrak - Paşa, Interne;
Bocluc - Agă, Externe;
Hatâr Plokon, Justiție;
Topă Loază, Război;
Hagi Buke, Instrucție şi Culte;
Selemet Mofluz, Finanțe:
Tembel Efendi, Lucrări publice.

II
SENATUL ŞI CAMERA DIN STAMBUL
CORPURILE ÎNTRUNITE
(Şedința de închidere)

Şedința Corpurilor întrunite se deschide la orele reglementare turceşti, cu mare solemnitate, sub preşedenția lui

Ciapcân-Agă, prezenţi fiind toţi senatorii şi deputaţii. Domneşte în toată adunarea o mare veselie.

La ordinea zilei:

Proiectul de lege pentru plata diurnelor reprezentanţilor naţiunii otomane pe timpul vacanţelor, şi

Citirea Mesajului de închidere a Corpurilor legiuitoare.

Iskiuzar-Mehemet, raportor, dă citire raportului şi proiectului de lege:

„Art. unic. Cât ţin vacanţele parlamentare, senatorii şi deputaţii primesc diurna îndoită ca pe timpul sesiunii".

(Aplauze zgomotoase)

Geanabet Eddin - Am onoare a propune următorul meremet la art.1:

„Art. unic. Cât ţin vacanţele parlamentare, senatorii şi deputaţii primesc diurna împătrită."

Voci - Prea mult, bre! nu fi botos!

Geanabet Eddin - „... întreită ca pe timpul sesiunii".

(Aplauze prelungite.)

Articolul unic, astfel meremetisit, se primeşte cu unanimitate, plus un vot. Prezidentul a votat de două ori.

(Aplauze zguduitoare.)

Zăuc-aga, care a dormit, deşteptându-se - Cer cuvântul! Am onoare a interpela guvernul asupra chestiunilor importante.

Prezidentul - Carnacsi! Suspend şedinţa pe cinci minute.

La redeschidere se citeşte Mesajul de închidere al Parlamentului (vezi mai sus).

Prezidentul - Fraţilor Senatori şi Deputaţi, înainte de a pleca pe acasă să strigăm:

Trăiască sfânta Constituţiune!

Trăiască Imperiul!

Să trăim şi eu şi voi cu toate neamurile noastre!

Să trăiască în sfârşit toţi câţi n-or muri!

Să strigăm cu toţii *ura!* şi să azvârlim cu fesurile-n sus, că treburile ţării turceşti merg ibrişim!

(Aplauze torenţiale.)

(Şedinţa solemnă s-a încheiat.)

Aşa se încheiă documentele din obscura gazetă bulgară, pe care le-am reprodus cât se poate mai exact.

CORESPONDENȚĂ SENTIMENTALĂ

Întâmplarea, indiscreta întâmplare ne-a făcut să dăm peste scrisoarea de mai la vale, căreia e de prisos a-i mai face comentarie. Păstrăm cu cea mai mare scumpătate ortografia şi punc¬tuația originalului acestei scrisori.

Autorul, care e *Cunoscutul* domnişoarei *Mari,* aflăm că este amploiat superior în biuroul despărțirii VI a comisiei poli¬țieneşti din coloarea de ***.

Juna *Mari,* cu domiciliul în mahalaua acelei despărțiri, se afirmă că ziua trăieşte cu acul, iar seara se plimbă pe *bulivar.*

Despre cum merge toată şiretenia *Cunoscutului* cu domnişoara *Mari,* citiți şi vă pătrundeți:

Bucureşti, 2/14 apriliu

Domnişoară!!

Satisfacția ce v-ați făcut pentru mine instigatoriulu, nu erați în drept a lovi în mine, ci în rivali care poate a pronunțat nisce espresii supărătoare pentru D-ta. - Nu credeam că D-ta să fii astfel după cum am avut ocasiune, cu cele întâmpinate prin remiterea epistolelor - resbunarea care voiai a-mi impune, puteați foarte facile ca să decideți uă oră în care determinam bine frasați supărătoare care m-a indus într-o mare confusiune, şi atunci tot ce puteai a-mi impune eram gata a fi ascultat şi mă supuneam ordinelor: aşa zicu (ce se facu, *je vous aime, mon*

ange, ma aimee), despreţuescu pe toate, şi voiu despreţui, însă pe tine nu potu, sum nebunu, anii tineri mi se ducu şi o dată cu ei se duce şi ai tăi şi atunci va fi tărziu, căci o să-ţi suveniezi că a fost o fiinţă care te-a iubit, şi chiar atunci blastfemu meu-ţi va cădea asupră-ţi, - căci cu multu se deosibesce când cineva se află *tet a tet,* şi cu atăt mai mult când o farsă se face prin cunosciinţa altor persoane.

Mari! ('mi iau curagiulu a vă esclama astfel fiind că tona - ţiunea de Mari'mi dă o vie speranţă, închipuiesciţi în ce stare deplorabilă se află acela când iubesce şi nu e iubitu) uă dată dupe cum te cunoscu erai naivă, blăndă, şi cu-n caracter foarte frumosu vis-â-vis de mine, astă-zi a perit acea modestie că mă vezi depasăndu strada şi stai foarte integră în ocupaţia ce o ai la fereastră.

Astă-zi Mari ceea ce doream, am reeşitu, dupe cum odinioară uă spuneam *au grandde Mama.*

Sunt adesea trei săptămâni de când se ţine de capu meu să mă insinuese uă familie, insa amorul de care poate cineva muri nu mă lasă, mi se pare că inaintea ochiloru este uă nălucă când 'mi pomenesce 'mi spune de uă altă fiinţă. - Nu vezi Mari, nu observi, că te iubescu, ah Dumnezeulu meu, aibi indurare, şi fă ca acea fiinţă pe care uă am, să cadă astfel cum sum, gândeştete Mari că poate să moru şi atunci, atunci când poate cellu de susu'ţi va reaminti suvenirea o să fugi de vederea ori şi cărei fiinţe, care-ţi va descria soarta sa ca şi mine, în fine gândeştete iubită, angelulu meu, gândeştete şi aibi indurare de cella ce te iubesce.

Deară ce se zicu, o nu, nu voi să cad pănă acolo, voi să viu în simţiri şi să revinu de unde am plecatu.

Alaltăieri m-am întălnit cu servanta D-tale, comunicăndu-mi că eu să iubescu o altă fiinţă (pe Eleonora), multu v-aţi inşelatu, că sărmana fată nici n-a depasatu cu mine în trăsură cu muma sa pe strada D-tale, dupe cum mi-a declaratu

servanta D-tale, căci deşi am uă mică cunoscință, şi aceasta făcută cu ocasiunea pe cănd fratele seu domicilia in familie, insă nu e bine Mari! ca să blami uă ființă asemenată ție, şi mai alesu că mai toate sunteți feble.

Mari sum in nisce momente, aşa de intunecoase, in cătu par-că sunt aruncat in abisu.

Fă ca tu să fii acea lumină prin care să-mi arate accellu drumu ca să-mi potu veni eară-şi cum eram cănd făcurăm prima cunosciință.

Deară ce se zicu, poate se crezi că m-am superatu, da, eu nu, sum mai vesel că mi s-a intămplatu această farsă, care mi ai făcutu, căci atunci cănd voiu fi soțul tău 'mi voiu suvena că ai fost demnă de iubitu, şi că eşti.

Aduți aminte Mari, că dupe cum credu, ai făcutu lectură Romantică, şi ai avut destulă probă cum respingătorul cade, iubesce, şi aceasta o face târziu cănd primul respinsu e rece, nu se mai găndeşte la trecutu.

Acum 'ți spun nu făcea ca prin mine se faci subiectulu unei conjurațiuni contra mea. - Am greşitu ceva spunemu, ca să potu curege greşeala, ca să nu te lasu in aşa opiniune dupe cum crezi.

Aşteptu şi de astă dată unu respunsu, căci sum palidu, fără curagiu şi chiar fără speranță de a te mai vedea vr'o dată, căci deacă şi acum voiu fi respinsu de a-mi trimite respunsulu satisfăcătoru nu voiu mai repassa strada unde domiciliați, - poate cu ocasiune şi cu multă afacere se facu acestu gravu pasu.

Aşteptu un respunsu agravantu

Cunoscutul.

[CURĂ LA APELE DE LA VĂCĂREŞTI]

Domnul X..., în toate dimineţele regulat, îşi ducea cocoana, care era foarte slabă şi suferindă, să facă cură la apele de la Văcăreşti. Cu adevărat cocoana suferea, însă suferinţa dumisale nu se putea tămădui cu apă minerală. Era o boală despre care patologia nu a vorbit până acum - o aţâţare a inimii celei simţitoare, patimă sufletească. Cocoana pătimea de *nu-ştiu-ce* pentru un tânăr *monşer,* care şi dânsul căuta vindecare la fântâna Domniţa Maria.

Cu toată cura, cocoana slăbea mereu, ceea ce întrista prea mult pe boierul. El nu bea apă minerală, fiind destul de gras şi rumen la obraji, şi astfel îşi lăsa cocoana să se plimbe singură după fiece pahar.

Grădina de lângă binefăcătoarele izvoare este deasă şi umbroasă.

Intr-o zi, după o plimbare prea îndelungată, cocoana vine să-şi ia pe dumnealui de unde-l lăsase. Faţa îi este trandafirie şi ochii-i sunt plini de un foc prea duios.

- Ştii, dragă, ce faţă frumoasă ai astăzi? zice boierul cu mare mulţumire.

- Am început (răspunse cocoana mişcată) să fac altfel cura, şi trebuie să mă plimb foarte mult. Daca nu vrei să aştepţi dumneata atâta, mâine viu singură.

- Ba dimpotrivă, sufleţele (zise boierul), aştept cât pofteşti. Cum să n-aştept pentru binele matale?

E de prisos să mai spunem că după o cură foarte stăruitoare de câteva zile, cocoana se întremase de ţi-era dragă lumea s-o vezi.

[CETĂȚEANUL GHIȚĂ CALUP]

Cetățeanul Ghiță Calup, băcan în mahalaua *** şi gardist civic, este foarte gelos de cocoana dumisale. El are în prăvălie un tejghetar tânăr, anume Ilie, pe care-l iubeşte mult, căci este foarte harnic. Pentru aceea jupân Ghiță i-a dăruit la Sf. Ilie, de ziua lui, o legătură de gât prăzulie.

Când prietinii povățuiesc pe jupân Ghiță să trimeață în locu-i la gardă pe Ilie, jupânul le răspunde:

- Nu-mi pasă să lipsesc de acasă şi un an de zile. Nu mi se simte lipsa. Ilie să trăiască! Am să-l fac tovarăş la parte!

Cetățeanul Calup, când îi vine rândul să facă de gardă, cheamă pe Ilie, şi dupe alte multe, îi recomandă mai ales să păzească strajnic cinstea cocoanii.

- . Ştii tu, Ilie, cum sunt muierile.

- Ştiu, jupâne.

- Ei! ia vezi. Păzeşte bine!

- Las' pe mine, jupâne; cât o trăi Ilie, cinstea dumitale e cinste.

- Bravos, Ilie! Am să te fac tovarăş la parte!

A treia zi de Sf. Ilie, jupân Calup, care plecase de dimineață ca să stea de gardă până a doua zi, apucându-l peste noapte oarecari dureri, e silit a se întoarce acasă la ceasul unu despre ziuă. După ce bate foarte mult în poartă, Ilie, *zăpăcit de somn,* vine să-i deschiză. Jupân Calup intră în odaie. Cocoana

doarme cu faţa la perete. Când jupân Ghiţă voieşte să se culce, găseşte pe plapuma dumisale de dumicaton alb o legătură de gât prăzulie. foarte zgârcită.

A doua zi, jupânul a certat pe Ilie, că nu-şi păstrează lucrurile şi mai ales legătura, pe care i-a dăruit-o de ziua lui; însă această mică neglijenţă nu putea fi tocmai un cuvânt ca să nu-l facă tovarăş după făgăduială.

... In adevăr, chiar din acea zi, în casa cetăţeanului Ghiţă, Ilie este tovarăş *la parte* - la parte mai mare sau mai mică, după cum se întâmplă să-i vie rândul jupânului la gardă.

[CALENDAR]

IANUARIE, 31 zile - ziua de 10 ore - noaptea de 14.

La 7, luna plină; la 13, pătrarul din urmă; la 20, luna nouă; la 29, pătrarul întâi.

Frigul pentru cei fără paltoane e cu 15 grade mai mare decât pentru cei împaltonați.

FEBRUARIE, 28 zile - ziua de 11 ore - noaptea de 13.

La 5, lună plină; la 12 pătrarul din urmă; la 20, lună nouă; la 27, pătrarul întâi.

Carnavalul este în putere. Câți nu vor rămâne becheri se vor căsători. Balurile mascate vor hotărî pe mulți căsătoriți să pornească jalbă de despărțenie.

MARTIE, 31 zile - ziua de 12 ore - noaptea de 12.

La 6, luna plină; la 13, pătrarul din urmă; la 20, lună nouă; la 17, pătrarul întâi.

Se zice că preasfinții părinți de la Sinod vor posti tot postul, daca nu vor mânca dulce.

APRILIE, 30 zile - ziua de 13 ore - noaptea de 11.

La 6, lună plină; la 12, pătrarul din urmă; la 20, lună nouă; la 27, pătrarul întâi.

Un orator în Cameră aduce un proiect de lege pentru stârpirea muștelor, care prevede un al optulea minister cu un buget de 15 576 315 lei noi pe an.

MAI, 31 zile - ziua de 14 ore - noaptea de 10.

La 4, luna plină; la 12, pătrarul din urmă; la 20, lună nouă; la 27, pătrarul întâi.

Monşerii încep a-şi umbri ceafa cu umbreluţe albe. Se aşează băi mixte la Nicopole şi Şiştov.

IUNIE, 30 zile - ziua de 15 ore - noaptea de 9.

La [...]3, luna plină; la 10, pătrarul din urmă; la 18, lună nouă; la 25, pătrarul întâi.

Se inventează o nouă umbrelă pentru picioare, în vederea sistemului de stropire a stradelor Capitalei.

IULIE, 31 zile - ziua de 14 ore - noaptea de 10.

La 2, luna plină; la 10, pătrarul din urmă; la 17, luna nouă; la 24, pătrarul întâi.

Căldura creşte: 45 grade. Primăria ia măsuri, ca stropitorii stradelor să administreze trecătorilor asudaţi câte o duşe rece. Pentru aceasta se va mai adăogi la biletul cel galben încă vreo câteva zecimi comunale.

AUGUST, 31 zile - ziua de 13 ore - noaptea de 11.

La 1, lună plină; la 9, pătrarul din urmă; la 16, lună nouă; la 24, pătrarul întâi.

Se deschid şcoalele. Un urecheat deschide o Academie de ştiinţe morale pentru amândouă sexurile. Se anunţă de acum părinţilor că locurile sunt aproape pline: să se grăbească a-şi înscrie copiii.

SEPTEMBRIE, 30 zile - ziua de 12 ore - noaptea de 12 ore.

La 1, lună plină; la 8, pătrarul din urmă; la 16, lună nouă; la 23, pătrarul întâi; la 30, lună plină.

Ploi mari. Dâmboviţa se umflă. Primăria profită de ocazie pentru a o declara navigabilă, şi a publica licitaţie pentru luarea în monopol a navigaţiei *dâmboviţene* pe 10 ani.

OCTOMBRIE, zile 31 - ziua de 11 ore - noaptea de 13.

La 7, pătrarul din urmă; la 13, luna nouă; la 20, pătrarul întâi; la 27, luna plină.

Orizontul se întunecă. Culesul viilor începe. Apar în Bucureşti 15 ziare cotidiane noi, având fiecare câte treizeci de redactori şi cinzeci de corespondenţi. Opinia publică le face o strălucită primire.

NOIEMBRIE, 30 zile - ziua de 10 ore - noaptea de 14.

La 5, pătrarul din urmă; la 12, lună nouă; la 19, pătrarul întâi; la 27, luna plină.

Monşerii fac ce fac şi se împaltonează până în călcâie.

Dispar cele 16 ziare cotidiane precum şi una veche. Opinia publică regretă abonamentele plătite înainte.

DECEMBRIE, 31 zile - ziua de 9 ore - noaptea de 15.

La 4, pătrarul din urmă; la 13, luna nouă; la 19, pătrarul întâi; la 27, luna plină.

Gerul îngheaţă becurile felinarelor pe uliţe. Primăria hotărăşte a aşeza la fiecare răspântie câte o sobă de tuci. Un amic al guvernului va fi însărcinat, fără leafă, numai cu diurnă, să meargă la Paris spre a cumpăra sobele, cari vara vor putea servi şi la altceva.

REGENTUL ANULUI

Regentul anului 1878 este planeta *Venus.*

Odinioară *Venus* era zeiţa amorului şi a tuturor comicilor şi cabazlicurilor ce curg din această patimă universală.

De aici se vede că în anul acesta mai multora dintre însu - raţi nu o să le meargă tocmai bine, iar cocoanele sub înrâurirea acestui regent vor face multe şi mărunte, pe cari nu avem loc a le număra aici.

Multe căsătorii se vor face, şi divorţuri de două ori pe atâtea. *Monşerii* becheri douăzeci şi cinci la sută se vor căpătui; iar cei familişti cincizeci la sută vor văduvi.

Tot sub înrâurirea regentului, copiii 75 la sută se vor naşte cu părul galben, cârni şi cu ochii mici, spre marea mirare a taţi¬lor lor, cari nu-şi vor aduce aminte de convenţia ruso-română.

Regentul va aduce pe lângă alte bunuri şi multe daraveri doctorilor specialişti.

Cocoanele vor merge de vară să facă băi la Şiştov şi Nicopole, unde se vor face două aşezăminte de băi mixte; vor fi toţi admişi la scăldătoare, afară numai de bărbaţii însuraţi: şi apoi să vedeţi ce mai de comedii are să facă regentul anului.

Cocoanele prinse de către bărbaţii dumnealor în flagrant delict vor avea în faţa judecătorilor o scuză nebiruită: *regentul anului.*

ECLIPSE

Vor avea loc două eclipse totale în anul acesta:

Intâia eclipsă totală, în lună, va fi la 30 fevruarie, pe la prânz, şi se va vedea de pe piaţa Teatrului din Bucureşti.

A doua eclipsă totală, în soare, va fi la 31 ale aceleiaşi lune şi se va putea observa fără ochean pe la miezul nopţii de pe movila Cişmegiului.

LACHE ŞI MACHE

Nuvelă

Multe şi mărunte s-au vorbit despre inseparabilii Orest şi Pilad din anticitate, însă, cu drept cuvânt, vremurile de acum se vor mândri cu povestirea istoriei lui Lache şi Mache, căci în adevăr aceşti doi oameni nu pot avea decât una şi aceeaşi istorie: ei vor da exemplu veacurilor viitoare despre puterea prieteşugului.

Cine a cunoscut pe unul şi pe celălalt, fiindcă amândoi mai aproape trăiesc, mai aproape dorm, decât chiar fraţii cei lipiţi din Siam.

Cine zice Lache zice Mache şi viceversa. Cel dintâi s-a născut la Severin tot în ziua şi ceasul în care a văzut cel d-al doilea lumina la Dorohoi: pe amândoi i-a tras aţa la Bucureşti, pentru a îmbrăţişa cariera de copist.

Dacă la vreo răspântie vezi arătându-se mutra unuia, aşteaptă puţin şi vei vedea şi pe celălalt, care, întârziind pentru cine ştie ce, îşi grăbeşte pasul ca să-şi ajungă jumătatea; în adevăr jumătate, căci Lache şi Mache nu sunt decât unul şi acelaşi în două feţe, doime de o fiinţă şi nedespărţită.

Viaţa lor seamănă foarte mult cu un sistem solar dublu, în care fiecare joacă pe rând rolul centrului, pe când celălalt i se roteşte împrejur. Când buzunarul lui Lache înfăţişează o greutate oarecare, dânsul este soarele sistemului, iar Mache

planeta respectivă. A doua zi însă vedem că Mache străluceşte cu jiletca palpitând, iar Lache gravitează în spaţiu, urmându-l foarte ascultător.

Amândoi fumează, însă nici unul nu are tabachere, şi de aceea nici nu cumpără tutun, fiindcă s-ar usca în buzunar. Astfel când Mache se întâmplă să-ți ceară o ţigară, trebuie să-i dai două, sau daca nu, dânsul face o ţigară venerabilă de senator, şi după ce-ți mai ia şi câteva foițe de hârtie, merge să-mpartă prada cu celălalt.

Dacă vreun cunoscut voieşte să cinstească cu o cafea pe Lache, acesta refuză cinstea în favoarea lui Mache, şi astfel cunoscutul e silit să-i cinstească pe amândoi.

La teatru merg câteodată amândoi la galerie cu un singur franc: unul plăteşte, iar celălalt intră pe mofturi cu contramarca aceluiaşi bilet.

Biliard nu joacă niciodată, fiindcă în orice caz tot o jumătate din ei ar trebui să păgubească - ar fi absurd ca şi când ar conspira Tatăl împotriva Fiului, ori Sf. Duh împotriva Tatălui. Când au poftă de joc, unul ia la carambolaj pe vreun ageamiu vădit, şi cât ține partida, cel ce nu joacă stă împrejurul biliardului, făcând toate chipurile ca să demoralizeze pe adversarul jumătății sale.

Pentru că-şi plătesc cinstit datoriile, când şi le pot plăti, Lache şi Mache se bucură de oarecare credit la cafeneaua unde beau regulat, mai de multe ori nu cu banii lor, cafea după masă. De aceea şi chelnerul îi trece pe o singură foaie a catastifului, la una şi aceeaşi partidă. Când datoria a atins o cifră prea mare, trecând spre exemplu peste doi lei, atunci cel care intră întâi pe uşa cafenelii - acela fiind deocamdată soarele sistemului - plăteşte socoteala.

Lache şi Mache sunt tineri cu carte; ei ştiu de toate câte nimic, aşa sunt adevărații enciclopedişti. Lache este înalt la închipuire, Mache e adânc. Aşa dânşii iau parte cu mult succes

la toate discuțiile ce se ivesc la cafeneaua lor obişnuită: poezie, viitorul industriei, neajunsurile sistemei constituţionale, progresele electricității, microbii, Wagner, Darwin, Panama, *Julie la Belle,* spiritism, fachirism, *l'Exilee* şcl. şcl.

În cea dintâi săptămână după luarea lefii, principiele lor se întemeiază: pe recunoaşterea ordinii şi scopului providențial în mersul omenirii; pe adevărul că omul nu este numai o vită, care trăieşte pentru a mânca şi a bea, ci un agent dumnezeiesc, însărcinat cu misie înaltă în complexul universului; pe necesitatea guvernului aflător la putere; în fine, pe temeiuri pur conservatoare.

Deodată însă cu ieşirea celor din urmă gologani din jiletcile lor, Lache şi Mache părăsesc aceste principii „uzate" şi „falşe"; atunci lumea şi omenirea sunt numai o confuzie fără plan nici ordine; guvernele toate sunt rele, dar cel mai rău e cel de față; omul este un joc nenorocit al oarbei întâmplări, o victimă a societății - principii aproape anarhiste - totul se stinge într-un mormânt! - amar scepticism!

„Mănâncă şi bea, Lache ori Mache! că cu atâta ai să te alegi!" îşi zic ei adânc blazați.

Din nenorocire, ei îşi dăruiesc aşa moderne povețe tocmai după o săptămână de la luarea lefii.

Şi cine şi-ar închipui că această inestricabilă armonie a lor era cât p-aci să se strice odată.

Lache era înamorat şi îşi făcea curtea în mahalaua depărtată a slăbiciunii sale, însoțit de Mache. Persoana - din greşală, desigur - începu să palpiteze pentru acesta.

Imprudenta, la biletul anonim al unuia, răspunse celuilalt: *„D-sale d-lui Mache, funcționar".* Adresantului îi fu peste putință să disimuleze, față de nefericitul prietin, aerul de satisfacție pe care-l dă omului orice triumf de care el nu era sigur. Figura adresantului era radioasă, a lui Lache lugubră: pentru întâia

oară de când se cunoşteau, cele două chipuri avură două deosebite feluri de expresie - şi ce deosebire fatală!

De aci, urmă grozavul fenomen al rupturei prieteşugului lor. În acea zi, vremea s-a stricat, cerul s-a tulburat, şi cu trăsnete înfricoşate a căzut ploaie şi piatră cât oul de gâscă asupra Bucureştilor, după care s-a arătat pe cer şi o cometă cu coada zbârlită, spre marea indignare a astronomilor români, cari uitaseră s-o treacă la calendarul anului.

În seara acelei zile nefaste, Lache, bând trist şi zdrobit cafeaua, a fost întrebat cu mult interes de toţi muşteriii şi chelnerii din cafenea, că ce s-a făcut Mache. El răspundea cu adâncă amărăciune şi cu glasul înecat:

„De unde pot pentru ca să ştiu eu?... Nu ştiu!"

Pentru a o suta oară era să i se adreseze aceeaşi întrebare, la care probabil el ar fi răspuns cu aceleaşi amare cuvinte, când Mache, plouat ca un cotoi aventurier, intră în cafenea: nu se văzuseră de douăzeci şi trei de ceasuri şi trei sferturi! Aceea ce se petrecu în momentul acela între ei nu se poate scrie cu nici un fel de condei. Amândoi cu lacrimi în ochi se repeziră în braţe unul la altul cum se repede fierul la magnet:

- Lache!

- Mache!

Atunci, cerul se-nsenină de tot, trăsnetele şi grindina se depărtară, iar steaua cu coadă pieri de pe cer, spre marea mulţumire a astronomilor români, cari se mângâiară, că, dacă uitaseră a o prevesti la călindarul anului, nu fusese cel puţin decât o cometă neserioasă.

BROAŞTE... DESTULE

Nuvelă pesimistă

Leonică era pe atunci şeful registraturii într-un minister. El era un băiat a cărui vârstă nu se putea ghici uşor: o mutră, căreia uneori i-ai fi putut da vreo patruzeci de ani trecuți; alteori nu ți-ar fi venit să crezi că merge pe al treizecelea - aceasta mai ales când ieşea *fresco* din frizeria unde, de când intrase în slujbă, era abonat: trei sfanți la început, apoi, de la introducerea sistemului nou monetar, patru franci pe lună, pentru: tuns la o lună o dată, frizat la zile mari şi ras de două ori pe săptămână, miercurea şi sâmbăta.

Părul lui nu era nici negru, nici galben, nici castaniu; fața nici oacheşe, nici bălană, nici smeadă; ochii nici negri, nici verzi, nici căprii. Nu era nici cârn, nici năsos şi urechile le-avea potrivite. Nu era nici mare, nici mic, nici gras, nici slab, nici-nalt, nici bondoc, nici subțire, nici gros. Afară de astea, nu era nici bun, nici rău, nici moale, nici iute, nici deştept, nici prost. Cu un cuvânt o ființă nici prea-prea, nici foarte-foarte.

Gusturile lui îl făceau cel mai distins dintre toți slujbaşii departamentului. Pe lângă că era curat spilcă, apoi obişnuia să se îmbrace foarte galant. Gheroc negru la doi butoni; jiletcă de pichet în fața oului de rață, cu bumbi de sticlă mată cât o alună turcească, imitație foarte reuşită de mărgăritar; sau altă jiletcă de plisă vişinie cu bumbi roşii de mărgean fals; pantaloni

de postav subțire *gris-perle;* pantofi de piele de mănuşe cu funde mari şi cu cataramă, şi capelă-naltă. În toiul verii, o hăinuță scurtă, fără talie, de dril alb, încheiată într-un bumb; jiletca, pantalonii, pălăria şi ghetele de aceeaşi materie; o statuă de iaurt, coborâtă de pe piedestalul ei. și altele şi altele.

Fiece cravată apoi avea agrafa ei, şi fiecare agrafă conținea o însemnătate simbolică. O inimă de mărgean străpunsă de o săgeată lucrată în diamanțele arăta că inima lui Leonică era foarte simțitoare la loviturile lui Cupidon; două cheițe de aur încrucişate însemnau că junele stăpâneşte secretul cu care se deschid inimile; un condei de pană zugrăvit în smalț pe o condică de aur deschisă spunea clar: sunt registrator etc.

Am cunoscut pentru întâia oară pe Leonică acum câțiva ani, vara, prin recomandarea unui prieten, la cafeneaua Fialcowsky. Încântat de cunoştință, noul meu amic îmi dete un plic, pe care scrise cu condeiul de la portofel adresa mea. Era o invitare la nuntă pentru a doua zi. Leonică se afla în dârdora căsătoriei.

Era sâmbătă. A doua zi seara mă gătii cum putui mai bine, şi la ceasurile nouă fără ceva mă aflam la Sărindar. În loc însă de a găsi la biserică masalale şi trăsuri ca la toate nunțile, găsii curtea pustie şi uşa bisericii închisă. Gândii că m-am înşelat în privința datei, ceasului sau numelui bisericii. Mă apropiai de un felinar şi citii încă o dată invitația: nu mă înşelasem deloc. Ieşeam din curtea Sărindarului fără a şti ce să crez, când mă lovii piept în piept cu. Leonică în original.

- Veniseşi la nunta mea?

- Fireşte.

- Nu se mai face: am stricat. Nu mă vrea, pace bună! Lac să fie, că broaşte. destule!

Peste vreo două luni mă pomenesc cu un plic: era o nouă invitație la nuntă, întocmai ca cea dintâi, numai numele

domnişoarii era altul. În ziua nunţii lui Leonică am lipsit din oraş. Întorcând-mă a treia zi, îl întâlnesc mergând la cancelarie.

- Mă iartă, frate Leonică; n-am putut să-mi împlinesc datoria prietenească.

- Despre ce?

- N-am putut veni la cununia dumitale. Am fost la ţară. Dar tot mai bine mai târziu decât niciodată: îţi urez viaţă fericită şi moştenitori câţi doreşti.

- Ce cununie? ce viaţă? ce moştenitori? Gândeşti că m-am cununat?

- Am primit invitaţia.

- Da, dar am stricat tot. Nu mă vrea, pace bună! Lac să fie, că broaşte. destule!

Primisem al cincilea bilet de cununie din partea lui. Ştiam acuma bine că „broaşte destule"! Mai au trecut apoi câteva luni, nu-l mai văzusem pe Leonică. Într-o zi, trecând prin Lipscani, mă întâlnesc cu un alai de înmormântare... Douăsprezece fete, îmbrăcate în zăbranic alb cu beteală pe cap, mergeau înainte. Era flăcău. Panglicele coşciugului le ţineau patru impiegaţi de la minister, pe cari-i cunoşteam şi între cari se afla şi prietenul care-mi recomandase odinioară pe Leonică.

Mă apropiai prin înghesuială de dânsul şi-l întrebai cine a murit:

- Leonică, îmi răspunse.

- Dumnezeu să-l ierte! zisei. Adio, Leonică. Lac să fie, că broaşte. destule!

Unde e spiritul liber al lui Leonică în momentul acesta? În cer, în văzduh. Ce face el acolo? Asta o vom afla în viitoarele noastre comunicări spiritiste.

DIVERSE

CARNAVALUL ține cât țin balurile mascate, şi balurile se fac numai în carnaval.

POSTUL CEL MARE, în anul acesta, ca todauna, pentru săraci ține tot anul, pentru bogați cât au poftă de icre moi.

ZILE NEFASTE pentru chiriaşi sunt două: Sf. Gheorghe şi Sf. Dumitru.

RĂZBELUL
1877

Dintre toți anii trecuți, cu drept cuvânt acesta se poate numi un an caraghioz, deși s-au petrecut în cursul lui lucruri foarte serioase, tocmai așa precum adunările legiuitoare sunt niște așezăminte foarte serioase, deși se petrec în ele prea adesea lucruri caraghioaze.

În acest an, târâș-grăpiș, ar fi mers treburile foarte bine daca n-ar fi mers rău de tot; politica iarăși nu s-ar fi încurcat așa de mult daca ar fi fost pace, și mulți onorabili deputați și senatori au dovedit eloc[u]ent, la „Idee", că ar fi fost desigur pace daca nu era război; apoi, întemeiați pe această matură judecată, membrii clubului „Lătrătorii la lună" s-au rostit în ședință solemnă că daca nu se făcea război era să fie pace bună.

Aceasta poate da o idee, deși slabă în adevăr, despre logica care a predomnit la mersul spiritului public în capitală.

Războiul - iată evenimentul cel mare!

Noi am zis-o și o susținem *sus* și *tare:*

„Vapoarele turcești umblă pe apă, și când nu umblă... stă pe loc; - iar oastea rusească stă pe uscat, și când nu stă. umblă.

Aceasta produce senzație în toată lumea europeană, care a ajuns de nu mai are poftă de mâncare, pentru că nu mai are ce mânca - criză mare!"

Apoi, întrucât privește acțiunea războinică chiar, ziceam:

„Ca doi berbeci pizmătareţi, cari stau gata să se arunce unul asupra altuia cu coarnele, astfel două împărăţii au pornit cu oştile respective să se facă praf.

Să vedem care din doi are să rămâie *berbec bătut*'"

Adevărul e că până acum nici unul, sau mai bine zis amândoi berbecii, se poate spune că au rămas bătuţi.

Lumea politică stă pe gânduri şi diplomaţia şi-a pierdut catastifele.

În zadar au fost stăruinţele, în zadar ameninţările: nici un folos.

Ţarul este neînduplecat; Sultanul este mahmur.

Cei doi berbeci voiesc cu orice preţ să se bată reciproc.

Întrucât priveşte acest război, prevederile noastre sunt categorice:

Daca nu Sultanul, Ţarul va fi învingător - şi viceversa.

Aceasta încă nu o ştiu destul de bine diplomaţii, şi pentru aceasta nu se pot pronunţa deocamdată.

Domnea în cercurile diplomatice o mare nedomirire până în zilele trecute, când - Agenţia Havas împrăştie în cele cinci părţi ale lumii o depeşe de o importanţă foarte gravă, în care se spunea:

„În Asia s-a făcut o mare bătălie. Se asigură că ori turcii ori ruşii au fost învingători."

Atunci s-au pus oamenii la gânduri, ca să dovedească: este sau nu adevărată ştirea dată de numita agenţie.

După mature chibzuiri, cântărind probabilităţile, se pronunţară în cunoştinţă de cauză, că spusele agenţiei sunt curatul adevăr.

Atunci, pentru asigurarea opiniei publice europene, se hotărâră toţi a stărui ca, cel puţin după sfârşirea războiului, să se facă pace.

Să sperăm prin urmare că stăruinţele diplomaţilor vor ajunge la bun capăt.

[FORMULAR DE PROCESE-VERBALE POLIȚIENEŞTI]

La 1874, s-a publicat un *Formular de procese-verbale polițieneşti de d. D.R.R.* ... Pe pagina 5-a, autorul arată motivul care l-a îndemnat să înavuțească publicitatea română cu această importantă lucrare:

„P r e f a c i a

N-am voit să fac altceva decât să *comblez o lacună,* ce crez că există în administrațiunea polițienească.

Ştiu că... etc. etc."

După aceasta, într-un stil foarte *picant,* autorul se scuză de greşelile, ce poate a lăsat să se strecoare în producția sa.

Fireşte că cititorii vor fi *grați* autorului de acest *uvraj* şi totodată noi din parte-ne îi *aportăm* ale noastre *remersimente* pentru *fatiga* ce şi-a dat spre a *anrişi* publicitatea, deşi pentru prima oară un aşa *travaliu* nu putea să fie *exampt* de *foturi.*

De la una la alta.

Cu voia cititorilor câteva rânduri de filologie aplicată.

A combla o lacună va să zică: *a înlătura o lipsă, a împlini un gol, a astupa o gaură.*

„Claponul" propune deci, pentru întrebuințarea generală, adoptarea acestei minunate expresii, datorită autorului *Proceselor-verbale polițienești.*

Astfel, de acum încolo, în loc de a zice:

„Mă duc *să înlătur o lipsă, să împlinesc un gol, sau să astup o gaură",*

vom zice:

„Mă duc *să comblez o lacună..."*

Societatea noastră academică este rugată a consfinți adoptarea acestei locuțiuni, pentru ca *se combledie acesta una singula lacuna asia de viu sentita in limb'a romanica.*

O ÎNTÂMPLARE LA IERUSALIM[1]

- Aidem degrabă la ziduri, - zise Avel-Fitim către Buzi-Ben-Levi şi către Simion Fariseul, în a zecea zi din luna Tamuz, anul de la facerea lumii o mie nouă sute patruzeci şi unul; - aidem degrabă la zidurile de lângă poarta lui Veniamin, în cetatea lui David, d'asupra taberei necuraţilor. A răsărit soarele, şi închinătorii idolilor, ca să împlinească făgăduinţa lui Pompeu, trebuie să ne aştepte cu mieii pentru altar.

Simion, Avel-Fitim şi Buzi-Ben-Levi erau Gizbarimi, cum le zicea pe atunci, un fel de preoţi, cari adunau prinoase pentru altarul din cetatea sfântă a Ierusalimului.

- Adevărat, - zise Fariseul - ai degrabă; fiindcă dărnicia păgânilor este lucru rar, şi totdeauna necredincioşii au fost închinătorii lui Baal.

- Că sunt necredincioşi şi înşelători, adevărat este, tot aşa de adevărat ca şi cele cinci cărţi ale Scripturii; dar numai cu noi sunt astfel. Văzutu-s-au vr'odată Amoniţii să fie necredincioşi către dânşii şi triburile lor chiar? Şi nu mi se cam pare mare dărnicie din parte-le, că ne dă miei pentru altar în schimbul celor treizeci de arginţi, pe care ni-i ia pe fiece cap de vită!

- Însă uiţi, Ben-Levi - răspunse Avel-Fitim - că romanul Pompeu care a împresurat, ca un păgân ce e, cetatea Prea

[1] Din *Istoriile groteşti* ale lui Edgar Poe.

Înaltului, nu are nici o dovadă că noi nu întrebuinţăm mieii cumpăraţi pentru altar la hrana noastră chiar.

- Atuncea, - strigă supărat Fariseul, - pre cele cinci sfârcuri ale bărbii mele! pe care ca preot nu-mi e dat s-o raz, pesemne c-am trăit ca să ajungem ziua, în care trufaşul închinător de idoli, pângăritorul din Roma să ne bănuiască că mâncăm prinoasele sfinte ale altarului! Pesemne c-am trăit ca să ajungem ziua, în care.!

- Ce ne pasă nouă de ce bănuieşte Filisteanul păgân - întâmpină Avel Fitim, - mai ales că astăzi ne folosim pentru întâia oară de zgârcenia şi dărnicia lui; mai bine aidem la ziduri, ca nu cumva să scăpăm prinoasele pentru altar, al cărui foc ploile cerului nu-l sting, şi al cărui fum nici o furtună nu-l poate abate.

Partea oraşului către care se îndreptară cei trei credincioşi, şi care purta numele lui David, era privită ca cea mai întărită a Ierusalimului, şi era aşezată pe dealul înalt şi stâncos al Zionului. Şanţul larg şi adânc dinprejur săpat chiar în stâncă, era apărat cu un zid de mare tărie, ce se ridica pe malul din lăuntru. Pe zid, potrivit departe unele de altele, se ridicau nişte turnuri în patru colţuri de marmură albă, unele mai nalte şi altele mai scurte. Zidul mergea până aproape de poarta lui Veniamin, şi-apoi se înfunda în piciorul stâncos al muntelui Moriah. Aşa că, sosind Simion şi tovarăşii lui în vârful turnului numit Adoni-Bezek, cel mai nalt din toate, putură privi la picioarele lor tabăra împresurătorilor, dintr-o înălţime care întrecea pe a piramidei lui Cheops.

- Cu adevărat - suspină Fariseul, privind cu ameţeală în prăpastie, - necuraţii sunt ca nisipul pe ţărmurile mării, ca lăcustele în pustiuri! Valea lui David a ajuns să fie valea lui Adomin.

- Lăsaţi scripetul şi arginţii! - strigă de jos un soldat roman, aspru şi răguşit de parcă vorbea din fundul iadului; - lăsaţi

scripetul şi banii spurcaţi cari mânjesc mâinile nobile de roman! Aşa vă arătaţi recunoştinţa către marele Pompeu, care în bunătatea lui a binevoit să-şi plece urechea la secăturile voastre păgâneşti? Zeul Febus, zeul adevărat, a pornit de mult, şi trebuiaţi să fi venit de la răsăritul soarelui. Ce! nu cumva cre¬deţi că noi, stăpânii lumii întregi, nu mai avem nimic de făcut decât să stăm să negustorim cu câinii de pe lume? Lăsaţi mai iute scripetul, şi luaţi seama să vă fie banii curaţi şi drepţi la cântar!

- El Elohim! - strigă Fariseul, pe când răguşitele cuvinte ale ostaşului roman răsunau d-a lungul stâncilor prăpastiei stingându-se în vârful turnului. El Elohim! *cine* este zeul Febus? *cine* a rostit numele acesta necurat? Tu, Buzi-Ben-Levi, care eşti citit adânc în legi, cărturar mare şi mai ştiut ca toţi, spune, oare de diavolul Nergal a pomenit păgânul? ori de Ashimah? ori de Nibhaz? ori de Tartak? ori de Adramaleh? ori de Anamaleh? ori de Lukot-Benit? ori de Dagon? ori de Belial? ori de Baol-Perit? ori de Baol-Peor? ori de Baal-Zebub?

- De nici unul din ei. Dar. ia seama, nu scăpa frânghia prea iute printre degete, să nu se lovească coşul de vr-un colţ de stâncă şi să se risipească banii.

Coşul se lăsă încet pe scripete în mijlocul soldaţilor, şi din vârful turnului, credincioşii văzură pe romani năvălind asupra-i; însă înălţimea ameţitoare şi ceaţa dimineţii nu-i lăsară să vază tocmai lămurit ce făceau soldaţii jos.

Soarele se mai ridicase de vreo suliţă.

- O să întârziem, - suspină Fariseul, uitându-se cu ne¬răbdare în prăpastie. Au să ne apuce alţii înainte la altar!

- Şi n-o să mai putem intra şi gusta din bunurile pământ¬tului - grăi Avel-Fitim; - n-o să ne mai putem unge bărbile cu mirodenii!

- Nu cumva - strigă Ben-Levi - necuraţii or fi având de gând să ne fure banii? ori, prooroace Moise! or fi cutezând să cântărească sfântul coş?

- Uite! ne-a făcut semn - zise Fariseul - a clătinat frânghia! Trage, Avel-Fitim; trage şi tu, Ben-Levi; căci ori că necuraţii s-au apucat de căpătâiul frânghiei, ori că le-a dat Iehova în gând să ne puie în coş vreo vită mare şi grea!

Şi credincioşii începură să tragă frânghia din răsputeri. Sarcina se legăna greoi şi se ridica încet prin ceaţă.

- Blestemat să fie! - strigă Ben-Levi, după o muncă ţapănă ce ţinu cât se ridică soarele încă de o suliţă şi mai bine; când - începu să se zărească coşul încărcat.

- Blestemat să fie! Este vr-un berbec lânos din tufişurile de la Engadi.

- Este întâiul fătat din turmă, - grăi Avel-Fitim, - îl cunosc după spinarea lui cocoşată. Ochii îi sunt mai frumoşi ca pietrele nestimate din Pectoral, şi carnea mai dulce ca mierea Ebronului.

- E un viţel îngrăşat în păşunile de lângă valea lui Iehosafat, - zise Fariseul; - păgânii s-au purtat bine cu noi! Să cântăm un psalm! Să ridicăm mulţumiri în trâmbiţe şi psaltirion, în harfe şi ţimbale, în surle şi alăute!

Tocmai când ajunse coşul la vreo trei paşi de Gizbarimi, o guiţare înfundată le arătă că era un *porc* d-o mărime cinstită.

- Doamne, Dumnezeule! - strigară tustrei credincioşii opăriţi, ridicând ochii la cer.

Şi scăpând frânghia din mâini, vita căzu înapoi în prăpastie cu repeziciunea vârtejului.

- Doamne Dumnezeule! Fii cu noi!... Era carne necurată!

SISTEMA DOCTORULUI CATRAN ŞI A PROFESORULUI PANĂ[1]

În toamna anului 18.., umblând prin părţile de miazăzi ale Franţei, ajunsei la vreo câteva mile apropiere de o casă de sănătate, un spital particular de nebuni, de care-mi vorbiseră mult nişte prieteni doctori la Paris. Fiindcă niciodată nu vizitasem vreun loc de felul acesta, mă gândii că prilejul era bun şi trebuia să mă folosesc de dânsul, şi zisei tovarăşului meu de călătorie (un *gentleman,* căruia-i făcusem din întâmplare cunoştinţa cu câteva zile mai înainte) să ne abatem din drum vreun ceas, ca să intrăm în acel aşezământ. El însă refuză, zicând mai întâi că-i e degrabă, şi pe urmă aducându-mi înainte spaima ce insuflă de obijnuit vederea smintiţilor. Mă rugă cu toate astea să nu-mi stric eu mulţumirile curiozităţii pentru dorinţa de curtenie pentru dânsul, şi-mi zise că el are să meargă cu calul înainte la pas, ca să-l pot ajunge dacă nu în ziua aceea, a doua zi măcar. Când să ne luăm ziua bună, îmi veni în minte că poate să întâmpin greutăţi până să străbat în locul cu pricina şi-i împărtăşii şi lui temerile mele în privinţa asta. Tovarăşul meu îmi răspunse că în adevăr, dacă nu cunosc pe d. Maillard, directorul, ori dacă n-am vreo scrisoare de recomandaţie către dânsul, mi se poate întâmpla vreo greutate, pentru că

[1] Din *Istoriile groteşti* ale lui Edgar Poe.

regulamentele acestor case de nebuni particulare sunt mult mai strajnice decât ale spitalelor de obşte. Tovarăşul îmi spuse, că vreo câţiva ani mai înainte, făcuse cunoştinţă cu Maillard, şi că-i sta prin putinţă să-mi facă bunătatea de a mă însoţi până la poartă şi a mă înfăţişa directorului; însă pentru că el nu putea suferi pe nebuni, nu voia să intre înlăuntru.

Îi mulţumii, şi abătându-ne din drumul mare, intrarăm pe o cale piezişă înverzită, care peste o jumătate de ceas de umblet se pierdea într-o pădure deasă, ce acoperea povârnişul unui deal. Făcuserăm vreo două mile prin pădurea ceea umedă şi întunecoasă, când deterăm cu ochii de casa de sănătate, - un castel fantastic, foarte ruinat, şi care dacă judecai după aerul său de vechime şi desgrădinire, abia mai se putea locui. Prive¬liştea aceasta mă înfricoşă cum se cade, şi oprindu-mi calul, simţii p-aci p-aci dorinţa de a mă întoarce. Cu toate astea, mi se făcu pe dată ruşine de slăbiciunea mea, şi detei înainte.

Îndreptându-ne spre poarta mare, o văzui deschisă, şi în deschizătură capul unui om care privea afară. După un minut, omul înaintă, veni drept la tovarăşul meu, îl chemă pe nume, îi strânse cu toată inima mâna şi-l rugă să descalice. Era chiar d. Maillard, adevărat *gentleman* de şcoala cea veche: boi frumos, înfăţişare nobilă, maniere alese şi un aer de om prea cum se cade, care făcea o vie întipărire.

Prietenul meu mă înfăţişă şi arătă dorinţa ce aveam de a vedea aşezământul; d. Maillard îi făgădui că o să aibă pentru mine toate îngrijirile putincioase, şi tovarăşul meu se despărţi de mine.

După ce plecă, intrai cu directorul într-o sală de aşteptare foarte îngrijită, în care, pe lângă alte dovezi de gust ales, erau şi o mulţime de cărţi, desenuri, glastre cu flori şi instrumente de muzică. Focul flăcăra vesel în cămin. O femeie tânără şi foarte frumoasă cânta la clavir o arie de Bellini. Când intrarăm, se opri şi mă primi cu cea mai gingaşă curtenie. Vorbea încet,

şi în toate mişcările ei se vedea mare oboseală. Mi se păru că văz trăsuri de mâhnire pe faţă-i, a cărei gălbeneală peste măsură, după mine unul, nu o făcea tocmai neplăcută. Era cernită de sus până jos, şi-mi deşteptă în inimă un simţimânt, amestec de respect, de interes şi de mirare.

Auzisem la Paris că aşezământul lui Maillard era alcătuit după ceea ce de obijnuit se zice *sistema blândeţii;* că se ocolea întrebuinţarea pedepselor; că închidea pe nebuni foarte rar; că bolnavii, păziţi pe ascuns, se bucurau făţiş de o mare libertate, şi cei mai mulţi puteau să umble încoace şi încolo prin casă şi prin grădini, cum fac de obijnuit oamenii în toate minţile şi în toată firea.

Toate aceste amănunte îmi stau de faţă în minte, şi luam seama bine la tot ce-mi ieşea din gură de faţă cu tânăra cernită, fiindcă nu eram sigur dacă-şi are ori nu mintea întreagă; şi în adevăr, ochi ei aveau o strălucire neliniştită care mă cam făcea să crez că nu. Mă mărginii dar să vorbesc despre lucruri generale, sau despre lucruri pe care nu le credeam în stare a supăra sau aţâţa pe o nebună. Îmi răspundea la toate ca o femeie în toată firea şi chiar vorbele şi ideile ei se vedeau pornite dintr-o minte sănătoasă. Însă dintr-un studiu lung asupra fiziologiei nebuniei, învăţasem să nu dau crezământ chiar la asemenea dovezi de sănătate morală, şi mă purtai tot cuminte după cum începusem.

Un fecior îmbrăcat în haine de gală intră cu o tavă încărcată cu poame, vinuri şi alte răcoritoare, din care-mi luai bucuros partea; puţin după aceea, tânăra femeie plecă din sală. Cum închise uşa, îmi întorsei ochii către oaspetele meu ca şi când aş fi vrut să-l întreb:

- Nu! zise dânsul, o! nu. e o persoană din neamul meu. nepoată-mea, o femeie foarte cumsecade.

- Îţi cer mii de iertăciuni că am bănuit, - îi răspunsei eu - însă trebuie să mă scuzi. Minunata administrare a casei d-tale

este foarte cunoscută la Paris, şi gândeam că s-ar putea prea lesne. în sfârşit, înţelegi ce voi să zic.

- Fireşte, nu-ncape vorbă; dimpotrivă, trebuie să-ţi mulţumesc de înţelepciunea ce-ai arătat. Rareori se poate găsi atâta prevedere la cei tineri, şi de multe ori am văzut pricinuindu-se întâmplări mâhnitoare prin uşurinţa vizitatorilor noştri. Pe vremea când întrebuinţam încă întâia mea sistemă, şi când bolnavii mei se puteau plimba peste tot în bună voie, li se întâmplau crize primejdioase pricinuite de persoane nepricepute, care veneau să vază aşezământul nostru. Am fost deci silit să pun o sistemă strajnică, şi să nu mai primesc decât oameni pe a căror luare aminte să mă pot bizui.

- Pe vremea când întrebuinţai încă întâia d-tale sistemă? - zisei eu repetând cu apăsare chiar cuvintele lui. Oare trebuie să înţeleg prin asta că nu mai întrebuinţezi *sistema blândeţei,* despre care mi s-a vorbit atât de mult?

- Acum vreo câteva săptămâni - întâmpină doctorul - ne-am hotărât să o părăsim pentru totdeauna.

- Zău! mă mir!

- Am crezut de desăvârşită nevoie - zise dânsul suspinând - să ne reîntoarcem la vechile rătăciri. Sistema blândeţei era o primejdie îngrozitoare pentru fiece minută, şi iarăşi dacă am căuta bine, am vedea că prea se pusese mult preţ pe foloasele ce aducea dânsa. Crez, domnule, că dacă s-a încercat această sistemă undeva mai cinstit, apoi s-a încercat în această casă. Am făcut tot ce-i poate cuiva trece prin minte pentru a uşura omenirea. Îmi pare rău că n-ai venit pe aici în vremea aceea. Ai fi putut însuţi judeca lucrul. Dar crez că eşti pătruns de toate amănuntele îngrijirii *cu blândeţe.*

- Ba, nicidecum. Ceea ce ştiu despre asta este numai aşa, din auzite.

- Îţi voi arăta deci sistemul acesta cu cuvinte cât se poate de generale: o sistemă în care bolnavul este *cruţat,* o sistemă

în care bolnavul e *lăsat în buna lui voie.* Nu ne împotriveam la nici una din fantaziile care-i plesneau prin cap. Dimpotrivă, nu numai că-l ajutam, dar încă-l şi îndemnam să dea înainte; şi astfel am văzut săvârşindu-se un număr mare de cure radicale. Cu nici un fel de judecată nu atingi mintea smintită a nebunului decât cu *înfundarea,* cum am zice cu reducerea *la absurd.* Iacă, am avut aci oameni, cari credeau că sunt pui de găină. Căutarea acestei boale era: să-i recunoaştem, să primim lucrul ca *desăvârşit,* ca *pozitiv;* ba chiar să zicem că el încă nu ştie, nu se cunoaşte cât e de *desăvârşit* pui de găină, - şi astfel să nu-i dăm zile întregi altă hrană, decât cea trebuincioasă puilor. Mulţumită acestei metode, erau de ajuns câteva boabe de porumb ori de mei pe zi, pentru ca să săvârşim minuni.

- Şi numai cu atâta vindecai d-ta nebunia?

- Nu. Aveam mare credinţă şi în petrecerile nevinovate şi uşoare, precum muzica, jocul, îndeletnicirile gimnastice, cărţile de joc, cititul scrierilor liniştite şi altele. Ne prefăceam că îngrijim pe bolnav pentru vreo boală obişnuită, şi niciodată nu scoteam cuvântul *nebunie.* Un punct de mare însemnătate era să dăm fiecăruia nebun însărcinarea să păzească ce făceau ceilalţi. Dacă vrei să câştigi pe nebun trup şi suflet, să te prefaci că-ţi pui toată încrederea în mintea şi credinţa lui. Prin mijlocul acesta ne scuteam de nevoia de a ţine paznici cu leafă, ceea ce ne-ar fi ţinut mulţi bani.

- Şi nu întrebuinţaţi pedepse de nici un fel?

- Nici una.

- Nu închideaţi niciodată pe bolnavi?

- Foarte rar. Câteodată, dacă se ridica boala vreunuia până la criză, sau da în furie fără veste, îl vâram într-o chiliuţă ascunsă, de frică ca nu [cumva] zdruncinarea minţii lui să molipsească şi pe ceilalţi, şi-l păzeam aşa până când îl puteam trimite acasă, la rude sau la prieteni: pentru că nebunului furios

n-ai ce-i mai face. De regulă aşa bolnavi se duc la spitalurile obicinuite.

- Şi cum ai schimbat toate? Crezi că ai să ieşi la mai bună ispravă?

- Neapărat că da. Sistema aceea avea neajunsuri şi chiar primejdii. În ziua de azi, slava Domnului, în toată lumea nu se mai întrebuinţează, şi încă de mult.

- Mă mir mult - zisei - de câte-mi spui: eu gândeam că în ziua de azi, în toată lumea nu se mai întrebuinţează altă metodă întru căutarea nebuniei.

- Eşti încă tânăr, prietene - zise oaspetele meu - are să vie însă vremea să judeci însuţi lucrurile cari se petrec în lume, fără să te-ncrezi în fleacurile ce-ţi spune altul. Nu crede nimic din câte auzi şi crede numai pe jumătate din câte vezi. Astfel, în privinţa caselor de sănătate, cine ştie ce secătură şi-a glumit cu d-ta. După prânz, când t-ei odihni bine de oboseala drumului, o să am fericirea să te plimb prin casă, ca să te fac să-mi preţuieşti sistema din urmă, care, după părerea mea şi după a tutulor persoanelor care i-au putut vedea isprăvile, este cu mult mai presus mai sigură decât cele închipuite până azi.

- Şi sistema asta e chiar a dumitale? - întrebai. Ai născocit-o dumneata?

- Mă fălesc să spui, - răspunse doctorul - că, cel puţin într-un chip, e chiar a mea.

Şezui de vorbă astfel cu d. Maillard vreo două ceasuri, în vreme ce îmi arătă grădinile şi sădirile aşezământului.

- Nu pot, - zice dânsul - să te las numaidecât să-mi vezi bolnavii. Pentru un om prea simţitor este ceva neplăcut felul acesta de vederi, şi nu voi să-ţi tai pofta de mâncare înainte de masă; căci avem să prânzim împreună. Am să-ţi dau viţel, conopidă, iepure, şi pe urmă un vin, care să-mi facă cinste, să-ţi împuterniceşti bine nervii.

La şase ceasuri ne dete de veste că prânzul e gata, şi oaspe¬tele meu mă duse într-o sală mare de mâncare, unde erau strânse vreo douăzeci şi cinci sau treizeci de persoane. După cât se vedeau, erau oameni de societate cumsecade, cu creştere înaltă, deşi gătelile lor, după cum mi se părură, erau de o scumpete şi o încărcătură prea întortochiată şi se arătau a fi de o modă ciudată şi trecută de mult. Văzui apoi că două din trei părţi dintre meseni erau femei, şi unele dintr-însele nu erau de loc îmbrăcate ca lumea, adică după moda primită de gustul tutulor şi purtată de toţi. Astfel câteva femei, nu mai mari decât şaptezeci ani, erau gătite cu o sumedenie de giuvaeruri, inele, brăţări, cercei, şi îşi arătau ţâţele şi braţele cam neobrăzat goale. Mai luai seama că prea puţine din veşminte erau bine făcute, sau cel puţin mai toate nu se potriveau, nu fuseseră croite pentru persoanele cari le purtau. Uitându-mă, dedei cu ochii de tânăra persoană căreia mă înfăţişase d. Maillard când sosisem, însă mare-mi fu mirarea când o văzui înfundată într-o rochie cu fioncuri, cu tocurile de o şchioapă la pantofi, cum se purta odinioară, şi cu un bonet în cap cu mult prea mare pentru dânsa, ceea ce-i micşora chipul aşa, că te făcea să râzi. Când o văzusem întâia oară, era de sus până jos în negru, şi-i şedea minunat de bine. În sfârşit, un aer ciudat era în găteala tutulor; ceea ce-mi aduse aminte despre *sistema blândeţii,* şi mă făcu să crez că doctorul Maillard nu-mi spusese adevărul, ca să nu-mi pricinuiască neplăcerea să mă ştiu că stau la masă cu lunatecii lui; îmi amintii însă că mi se vorbise la Paris despre provincialii din miazăzi ca despre oameni foarte ciudaţi în felul lor şi îmbuibaţi de idei învechite; afară de asta, intrând în vorbă cu unii dintre dânşii, simţii pe dată că mi se risipesc temeiurile cu desăvârşire.

Sala de mâncare chiar, deşi nu era lipsită cu totul de cele trebuincioase şi era destul de încăpătoare, n-avea covor pe scânduri; adevărul este că în Franţa nu se prea obicinueşte covor

pe jos. Ferestrele n-aveau perdele; obloanele cari stau închise, erau strânse bine cu drugi de fier, înțepeniți d-a curmezişul, după cum se obicinuia mai nainte să se-nchiză obloanele prăvăliilor. Luai seama că pe trei laturi avea ca la vreo zece ferestre, iar pe latura a patra o uşă.

Masa era gătită măreț, acoperită cu tacâmuri frumoase şi încărcată cu tot felul de mâncări gustoase. Era o îmbelşugare cu totul sălbatică. Se găsea atâta de mâncare, că s-ar fi putut sătura toți lacomii din lume. Cât trăisem, nu văzusem strânse la un loc în aşa nemăsurată cătățime lucrurile cele mai bune ale vieții; adevărul e că nu prea erau de gust aşezarea şi orânduirea tacâmurilor şi bucatelor. Ochii mei, obicinuiți cu razele dulci, se găseau crud supărați de nemăsurata lumină a unei mulțimi de lumânări, puse în sfeşnice şi candelabre de argint pe masă şi prin toate colțurile sălii, pe unde fusese loc. La masă slujeau câțiva feciori foarte sprinteni, şi pe o masă mare, tocmai în fundul sălii, şedeau vreo şapte sau opt găligani cu viori, flaute, trâmbițe şi o tobă. În răstimpuri, pe cât şezurăm la masă, mă asurziră cu zgomotul lor, care pesemne că ar fi vrut să fie muzică, şi în care se vede că găseau mare plăcere toți mesenii, afară de mine se înțelege.

Astfel, în toate cele ce mă înconjurau vedeam multă ciudăție; dar, în sfârşit, lumea e făcută din multe soiuri de oameni, cari au foarte deosebite feluri de cugetare şi o mulțime de obiceiuri cu totul după învoială. Şi pe urmă eu călătorisem aşa de mult, încât ajunsesem să fiu cu desăvârşire pentru *nil admirari;* astfel, şezui foarte liniştit d-a dreapta amfitrionului meu, şi înzestrat cu o poftă de mâncare nespusă, făcui cinste deplină ospățului.

La masă se făcu vorbă destulă. Femeile, cum le e obiceiul, vorbeau mult. Văzui numaidecât că mai toți între cari mă aflam erau oameni prea bine crescuți, şi oaspetele meu, el singur era o grădină de om, o comoară de poveşti vesele. Părea că are mult

chef să vorbească despre starea lui de director al unei case de sănătate, şi, spre marea mea mirare, vorba de căpetenie între meseni ajunse a fi despre nebunie.

- Aveam odată aci pe unul - zise un domn scurt şi gros, ce şedea la dreapta mea - care se credea că e ceainic; şi am băgat de seamă că această nebunie ciudată intră foarte des în capul oamenilor. Nu crez să se găsească spital de nebuni în care să nu fie şi un ceainic omenesc. Domnul *nostru* era ceainic de fabrică englezească, şi îngrijea de se lustruia regulat în toate dimineţile cu un petec de piele şi cu tibişir pisat.

- Şi pe urmă, - zise unul înalt şi uscăţiv, care-mi şedea în faţă - am avut, mai-când era, o fiinţă căruia-i trăsnea prin cap că e măgar, - ceea ce cum am zice, *metaforiceşte,* era cam adevărat. Ce bolnav supărător! ce ne mai băteam capul să-l oprim ca să nu facă prostii! Multă vreme nu voi să mănânce decât numai scăeţi; dar l-am vindecat curând de ideea lui, stăruind să nu mănânce nimic alt. Şi lovea mereu cu călcâiele... uite aşa... uite!

- Domnule Kock! m-ai îndatora mult să te astâmperi! - întâmpină o bătrână, care şedea lângă povestitor. - Te rog, ţine-ţi picioarele! Mi-ai prăpădit rochia de mătăsărie! E numaidecât nevoie să-ţi zugrăveşti povestea cu mişcări aşa de grosolane? Dumnealui te poate înţelege foarte bine şi fără aceste arătări pipăite. Pe cinste-ţi spun că semeni dumneata a măgar mai mult decât bietul smintit de care vorbişi.

- Mă rog de iertăciune, domnişoară Laplace! - răspunse d. Kock, astfel întâmpinat, - mă rog de iertăciune! zău, nu mi-a trecut prin minte să te supăr. Te rog fă-mi cinstea să ciocnim paharele amândoi.

Atunci d. Kock se închină, îşi sărută mâna singur foarte politicos, şi ciocni cu domnişoara Laplace.

- Acum să-mi dai voie, prietene, - zise d. Maillard către mine, - să-ți dau o bucățică de vițel fript; o să-ți pară foarte gustos.

Trei feciori voinici izbutiseră să puie pe masă, fără primejdie, o farfurie cât o luntre. Mă uitai, şi ce să văz! un vițel întreg fript, aşezat în genunchi, şi cu un măr în dinți după obicei.

- Foarte mulțumim, nu! - răspunsei, - nu prea mă bat după friptură de vițel, pentru că nici nu-mi prea prieşte. O să te rog numai să-mi schimbe talerul, să gust puțintel iepure.

Pe masă împrejurul vițelului se mai aflau şi alte farfurii, în care după câte vedeam era iepure rece, mâncare foarte gustoasă, şi pe care vă îndemn să n-o treceți niciodată cu vederea.

- Petre! - strigă oaspetele meu - ia schimbă talerul dumnealui, şi dă-i o bucată din iepurele cela *cu pisică.*

- Din ce? - zisei.

- Din iepurele *cu pisică.*

- Nu! foarte mulțumim. Mai bine iau eu singur o bucată de şuncă.

În adevăr, mă gândii eu în mine, ciudate mâncări obicinuiesc oamenii ceştia de prin provincii. N-am poftă deloc să gust din iepurele lor *cu pisică,* cum, pentru aceleaşi cuvinte, n-aş gusta nici din *pisică* cu iepure.

- V-aduceți aminte, - zise un domn cu chipul scofâlcit, apucând firul vorbei de unde fusese rupt, - v-aduceți aminte între alte ciudățenii, că aveam odată un bolnav care se încăpățânase să se crează caşcaval de Cordova, şi care se plimba mereu cu cuțitul în mână poftind pe prieteni să taie un mezelic din pulpa lui?

- Mare nebun! drept să-ți spun - zise altă persoană; - dar tot nu e de asemănat cu cela, pe care l-am cunoscut toți (afară de dumnealui, care a venit acum). Ştiți bietul cela care se credea că-i sticlă cu şampanie, şi care țâşnea mereu, cu *paf... paff...* şi *fâş... ş... ş... ş...*! uite aşa!

Aici ritorul, foarte grosolan, cum mi se păru mie, îşi înfundă degetul cel mare în gură, îşi umflă bucile obrajilor, îşi trase afară repede degetul, făcând zgomotul dopului de şampanie când sare din gâtul sticlei, şi apoi, cu mare dibăcie, plesnindu-şi limba de cerul gurii şi punând-o între dinţi, ţinu o şuierătură ascuţită câteva minute, cum face şampania când îi fierbe spuma. Purtarea aceasta, văzui eu, nu prea era pe placul lui Maillard; dar nu zise nimic, şi începu înainte vorba un om mic şi foarte pipernicit, cu o perucă cât el de mare pe cap.

- Mai era - zise - şi nătărăul cela care se credea broască, şi adevărul e că semăna grozav a astfel de dobitoc. Mult aş fi dat să-l fi văzut şi d-ta, domnule (şi se uita la mine); să fi văzut asemănare! Să mă crezi, domnule, dacă omul cela nu era broască, pot să zic că mare păcat că nu era. Uite aşa orăcăia: *oacl... oacl... oachechel... oacl... oacl...* Şi când îşi punea coatele pe masă aşa, după ce trăgea două, trei pahare de vin, şi îşi întindea gura până la urechi aşa, şi blejdea ochii aşa, şi pe urmă clipea din pleoape cu iuţeală nespusă, uite aşa!. zău, domnule, pot să-ţi întăresc cu toată puterea că dedeai în alte alea în faţa unei fiinţe înzestrate cu aşa daruri fireşti.

- Fără îndoială, - zisei.

- Mai era, - zise altul - şi măgădăul cela care ţinea întruna că e tabac de tras pe nas şi era mâhnit din suflet că nu se putea apuca singur între două degete ca să se soarbă cu nasul.

- Dar smintitul cela nostim, care înnebunise de ideea că e dovleac. Se ţinea toată ziua de capul bucătarului rugându-l să-l puie în prăjituri. Şi eu crez că dacă l-ar fi ascultat, ar fi ieşit nişte prăjituri foarte gustoase.

- Ştii că eşti minunat! - zisei, întorcându-mi ochii spre Maillard.

- Ha, ha! he, he! hi, hi! ho, ho!, hu, hu! Minunat? Nu te mira - îmi zise Maillard, - prietenul e glumeţ, aşa vorbeşte el totdeauna.

- D-apoi, - zise altul - am cunoscut şi pe altă fiinţă foarte ciudată în felul său. I se smintiseră creierii din dragoste, şi-şi închipuise că a dobândit două capete: stăruia că unul e al lui Ciceron şi că celalt din creştet până la gură al lui Demosten, şi de la gură în jos al lui lord Brougham. Poate că se-nşela; dar era în stare să te facă să crezi că are dreptate; pentru că era un om cu multă tărie de cuvânt. Avea adevărată patimă pentru ritorică, şi nu-şi putea ţine limba deloc. Astfel, avea obiceiul să sară d-odată pe masă, uite aşa!. şi să.

Un prieten al povestitorului, şi care şedea alături, îi puse mâna pe umere şi-i şopti ceva la ureche; atunci celălalt se lăsă de ideea d-a se mai urca pe masă şi se atâmpără binişor pe scaun.

- Ţineţi minte - zise cel care şoptise ritorului la ureche - pe cela care se credea că-i sfârlează? Ciudată sminteală! drept să spui; cu toate că nu prea poţi zice sminteală. Te prăpădeai de râs să-l fi văzut învârtindu-se într-un picior. Se-nvârtea în călcâie câte un ceas; aşa. uitaţi-vă!.

Atunci prietenul, pe care-l oprise să se suie pe masă, şoptindu-i câteva cuvinte la ureche, îi întoarse la rândul lui aceeaşi îndatorire.

- Atunci, fiinţa de care vorbeşti - strigă o bătrână cu glasul ascuţit - era smintită cum se cade, şi încă un smintit nerod. Auzi, să crează că e sfârlează! Lucru peste putinţă! Doamna Joyeuse era o persoană mult mai cuminte, după cum ştiţi. Avea şi ea toanele ei, dar toane insuflate chiar de mintea ei cea sănătoasă, şi care făceau plăcere celor ce aveau cinstea să o cunoască. Ea, după multă şi sănătoasă gândire, descoperise că din femeie ce era, fusese dintr-o întâmplare schimbată într-un cocoşel puiandru; dar ca cocoşel, se purta foarte regulat. Bătea din aripe, uite aşa, cu putere, şi cânta, . dar cânta frumos! uite: *Cucurigu...u...ul... Cutcutcut...curigu...u...ul*

- Doamnă Joyeuse, te rog să te astâmperi - strigă mânios oaspetele meu. - Dacă nu te porţi politicos, cum fac toate femeile bine crescute, te poftesc să te scoli de [la] masă. Alege-ţi!

Doamna (pe care, după povestea ei, mă crucii când auzii că o cheamă Joyeuse) se roşi până la urechi, şi se arătă a fi adânc umilită de mustrarea doctorului. Îşi plecă capul şi nu mai zise nimic. Dar altă doamnă mai tânără începu să vorbească. Era tocmai ceea pe care o întâlnisem cernită la intrarea mea.

- A! - strigă dânsa - doamna Joyeuse *era* nebună! Cât însă despre părerile domnişoarei Salsafette, îmi pare că erau foarte înţelepte. Foarte frumoasă tânără! ce-i drept. Avea un aer foarte aşezat şi cumsecade; moda de acum i se părea prea necuvi¬incioasă, şi totdeauna voia să se îmbrace punându-se *afară* din haine în loc d-a se pune *înăuntrul* lor. Lucru lesne, fireşte. N-avea decât să facă iac-aşa, . şi pe urmă aşa, . şi apoi aşa, . şi în sfârşit.

- Ce faci, domnişoară Salsafette? - strigară d-odată mai multe glasuri. - Opreşte-te! Destul! Destul!

Şi câţiva săriră repede de la locurile lor, ca să oprească pe domnişoara Salsafette să nu se asemuiască cu statuele idolilor din vechime. Când deodată se auziră nişte ţipete şi urlete dintr-o parte a casei. Şi eu mă-nfricoşai foarte de acest zgomot, dar ţi-era mai mare mila să fi văzut pe ceilalţi. De când sunt n-am văzut oameni cu minte tremurând de atâta spaimă. Se făcură toţi galbeni ca morţii; tremurau cu scaune cu tot de le clănţă - neau dinţii în gură, şi ascultau prăpădiţi să auză ce se urmează. În adevăr se făcu a doua oară acelaşi zgomot, mai tare şi parcă mai apropiat; şi a treia oară, şi mai aproape şi foarte tare; în sfârşit a patra oară, dar mult mai depărtat. La această linıştire, toţi îşi veniră pe dată în fire, şi veselia şi poveştile începură iarăşi. Întrebai atunci de unde veneau şi ce erau acele urlete.

- Nimica toată - zise Maillard. - Ne-am obicinuit, nu ne prea pălim noi d-alde astea. Nebunii din când în când se pun de urlă cu toţii şi se aţâţă unul pe altul, ştii ca câinii noaptea când dorm mulţi la un loc. Se întâmplă, iar câteodată că după ce urlă, dă toţi să scape, să fugă, şi atunci fireşte că e de temut.

- Şi câţi aveţi închişi acuma?

- D'ocamdată, toţi cu toţi sunt zece.

- Mai ales femei, gândesc.

- Dimpotrivă. Toţi bărbaţi, nişte găligani, ţepeni şi voinici, ce-i drept.

- Adevărat! Totdeauna am auzit că cea mai mare parte dintre smintiţi sunt femei.

- De obicinuit da, dar nu totdeauna. Mai nainte, am avut aici vreo douăzeci şi şapte de bolnavi, şi dintre ei optsprezece erau femei; dar d-atunci s-au schimbat lucrurile, după cum vezi.

- Da, s-au schimbat mult, după cum vezi - strigă domnul care lovise cu călcâiele fluierile domnişoarei Laplace.

- Da! da! s-au schimbat mult, după cum vezi - zbierară toţi d-odată.

- Ţineţi-vă limbile toţi! aţi auzit! - strigă amfitrionul meu foarte mânios.

Toată adunătura parcă amorţi un minut. O femeie se supuse întocmai ziselor lui Maillard, adică îşi scoase limba, o limbă lungă cât toate zilele, vorba ceea, o apucă în mâini, şi o ţinu aşa cu supunere până ne ridicarăm de la masă.

- Dar doamna ceea - zisei la urechea lui Maillard - doamna cu *cucurigu,* nu face deloc rău, gândesc, ai?

- Cum să facă rău? - întrebă el cu mirare. - Cum? ce vrei să zici?

- Adică, nu e smintită rău de tot, numai aşa puţin.

- Vai de mine, cum ţi-nchipuieşti? Mi-este prietenă bună de multă vreme, doamna Joyeuse, şi este sănătoasă la cap ca şi mine. Ei! are şi ea ciudăţeniile ei; ştii că toate bătrânele sunt ciudate.

- Fără îndoială, - zisei - neapărat. Dar ceilalţi.

- Toţi îmi sunt prieteni şi păzitorii bolnavilor, - întâmpină Maillard luându-şi aere - prieteni foarte buni, cari îmi sunt de mare ajutor.

- Toți? - îl întrebai - şi femeile?

- Negreşit. Fără femei n-am putea face nimic; cei mai buni îngrijitori pentru nebuni sunt femeile; au ele ale lor. Ştii d-ta, ochii femeieşti fac minuni.

- Cum nu! Dar numai atâta mă mir, mi se pare că se poartă ciudat; ai: ce zici?

- Zău? ţi se pare că se poartă ciudat? Adică drept vorbind, noi ceştia de la miazăzi nu suntem deloc ursuzi şi posomorâți, noi facem ce ne place; ştim să ne bucurăm de viaţă; şi poate că obiceiurile noastre să ţi se pară.

- Dimpotrivă, mi se par...

- Şi pe urmă trebuie să ții seamă şi de vinişorul ăsta, care e cam înşelător, cam iute, - zise Maillard legănându-se pe scaun cu chef.

- Mai e vorbă! Ascultă doctore, te auzii mai adineaori zicând că, în locul vechei *sisteme cu blândețe,* acum întrebuințezi alta foarte straşnică.

- Ba nu. Închisoarea este neapărată; dar îngrijirea şi căutarea doctoricească este foarte plăcută bolnavilor.

- Şi, nu-mi spuseşi: d-ta ai născocit sistema asta?

- Nu tocmai. Câteva lucruri dintr-însa le datorim doctorului Catran, de care nu mai încape îndoială că ai auzit şi d-ta; şi pe urmă am mai făcut eu nişte schimbări, ce sunt dator să le recunosc vestitului Pană, pe care, dacă nu mă-nşel, ai avut cinstea să-l cunoşti foarte de aproape.

- Cu toată ruşinea - răspunsei - trebuie să mărturisesc, că până acum nici nu mi-a trecut pe la ureche numele acestor învățați.

- Doamne sfinte! - strigă Maillard, trăgându-se repede cu scaun cu tot, şi ridicând mâinile în sus. - Pă semne că nu te-am înțeles eu! Ia mai spune odată, frate. N-ai auzit până acuma de prea învățatul doctor Catran şi de strălucitul profesor Pană?

- Sunt silit să-mi recunosc neştiinţa - răspunsei, - dar adevărul înainte de toate. Cu toate acestea, sunt foarte umilit că nu cunosc lucrările acestor învăţaţi. Şi îţi făgăduiesc că am să le caut şi să le citesc cu mare îngrijire. Drept să-ţi spun, d-le doctor, m-ai ruşinat foarte.

Şi în adevăr aşa era.

- Lasă astea, zise Maillard cu bunătate; - hai mai bine să mai bem un pahar.

Băurăm, şi toţi mesenii făcură ca noi. Vorbeau mult, glumeau, râdeau şi făceau multe prostii. Viorile scârţiau, toba bătea din toate puterile, trâmbiţele răcneau ca boii, - şi toată mulţimea, smintindu-se mereu potrivit cu golirea sticlelor de pe masă, până în sfârşit ajunse un fel de chef curat drăcesc. În vremea aceasta, doctorul şi cu mine, muncindu-ne la o parte cu câteva sticle de vin ales, ne urmam vorba începută, zbierând cu putere din fundul plămânilor, - pentru că dacă am fi vorbit cu glasul obicinuit, ne-am fi auzit şi înţeles mai greu decât s-ar putea auzi glasul peştelui în fundul scocului de moară.

- Domnule doctor, îi strigai tare la ureche, - mi-ai vorbit înainte de prânz de primejdiile ce poate aduce *sistema cu blândeţe;* ce primejdii sunt alea?

- Da! da, - răspunse doctorul tot pe glasul de sus - mare primejdie. Nu se poate să ne dăm socoteală de toanele nebunilor; şi după părerea mea, a doctorului Catran şi a profesorului Pană, *niciodată* nu e bine să laşi pe nebuni să se plimbe în voie fără pază. Se poate să *îmblânzeşti* pe nebun, după cum se zice, pentru câtăva vreme; dar până odată tot îşi dă în petec. Afară de asta, şiretenia nebunului a ajuns de poveste. Dacă şi-a pus ceva în cap, apoi ştie să ascunză cu o dobitocie minunată. Viclenia cu care se preface că e *zdravăn* la minte, poate fi spre mare folos pentru cercetarea învăţaţilor şi filosofilor. Când ăi vedea pe nebun că s-a *zdrăvenit* de tot, că se arată în toată mintea, să mă crezi că e tocmai vremea să-l legi ţeapăn.

- Dar primejdia, doctore, primejdia de care mi-ai vorbit? De când cârmuieşti casa asta de sănătate, după cercarea dumitale chiar, avut-ai vr-odată cuvânt şi dreptate destul de tari, ca să crezi că libertatea este rea pentru nebuni şi că aduce primejdii.

- Aici? după chiar cercarea mea?. Fireşte, fireşte!. Iaca. Nu de multă vreme, s-a întâmplat o împrejurare foarte ciudată chiar aici la noi. P-atunci încă întrebuinţam *sistema cu blândeţe,* şi bolnavii se plimbau în bună voie. Se purtau *nu se poate* mai bine; aşa că o minte pătrunzătoare ar fi putut mirosi că se cloceşte între nebuni ceva diavolesc. Şi în adevăr, într-o bună dimineaţă, păzitorii se pomeniră legaţi butuc cot la cot şi aruncaţi în chiliuţe, unde fură puşi sub cheie şi păziţi ca nebuni de către nebuni chiar.

- Ce spui, doctore! De când sunt n-am auzit aşa comedie! Se poate?

- Iacă s-a putut. Şi toate astea s-au întâmplat mulţumită unui dobitoc de nebun, căruia nu ştiu cum, i-a trăsnit prin cap că a născocit el o sistemă nouă de cârmuire a nebunilor, despre care, de când sunt nebuni pe lume, nu s-a auzit vorbindu-se nimic. Nebunul dori, se vede, să-şi încerce născocirea, - şi astfel, sfătuindu-se pe ascuns cu ceilalţi nebuni, se hotărâră să răstoarne puterea domnitoare.

- Şi a izbutit cu adevărat?

- Cu desăvârşire. Păzitorii şi păziţii îşi schimbară locurile, cu această deosebire însemnată însă, că nebunii fuseseră lăsaţi în voie, iar păzitorii fură pe dată puşi la poprealǎ şi îngrijiţi într-un chip nu prea politicos.

- Dar crez că desigur s-a făcut pe dată a doua răscoală din partea celor răsturnaţi. Fireşte că trebuie să fi venit ţărani de prinprejur sau alţii străini, cari au prins de veste.

- Tocmai aici te înşeli. Capul răsculaţilor era viclean tare şi ştiu să se păzească bine. Închise porţile şi nu mai primi pe

nimeni, afară de o singură dată, pe un tânăr cu un chip foarte nerod, care nu-i putea insufla nici o neîncredere. Îi dete voie să intre numai aşa, ca să mai petreacă, să facă chef cu el. După ce-l ţinu o zi, îl trimise de unde a venit.

- Şi câtă vreme a ţinut domnia nebunilor?

- Cam mult ce-i drept! ca la vreo lună; şi apoi de aici încolo cât încă zău nu pot să spun tocmai hotărât. Cu toate astea, nebunii nu se purtau deloc rău; încă puteai să juri că sunt oameni în toată firea. Se dezbrăcară de zdrenţele lor obicinuite, deschiseră dulapurile casei, luară haine, giuvaeruri şi tot ce găsiră, şi se îmbrăcară frumos de sus până jos. Pivniţele casei erau pline de vinuri, şi drăcoşii de nebuni se cam pricep la băutură. Pot să zic c-au trăit un trai şi jumătate.

- Şi cum îngrijeau, cum căutau ei pe cei închişi, pe nebunii lor de porunceală?

- Cât despre asta, am luat seama că nebunii sunt foarte cu minte; căci după umilita mea părere, căutarea era cu mult mai bună decât cea care se întrebuinţa mai nainte cu dânşii, - îngrijire în adevăr cum se cade, uşoară, fără multă încurcătură, economică şi chiar foarte plăcută şi foarte.

Când să spuie înainte doctorul, s-auziră d'odată alte strigăte şi urlete, tot de felul celor d-întâi. De astă dată zgomotul se auzea că se apropie foarte repede.

- Doamne sfinte! - strigai - au scăpat nebunii.

- Teamă mi-e şi mie! răspunse Maillard şi se făcu galben ca ceara.

N-apucă să-şi isprăvească vorba, şi o mulţime de glasuri începură să zbiere şi să înjure la ferestre, şi pe dată văzurăm că mai mulţi inşi de afară se munceau să intre cu d-a sila înăuntru. Se auzea bătând în uşe cu topoare, şi cercevelele ferestrelor se zguduiau cu putere din ţâţâne.

Înăuntru urmă cea mai grozavă încurcătură. Spre marea mea mirare, doctorul Maillard se ascunse sub masă. M-aş fi

aşteptat la mai multă tărie din parte-i. Muzicanţii, cari de vreun sfert de ceas, de beţi ce erau, nu mai puteau cânta, se repeziră la viori, trâmbiţe şi tobă, şi suindu-se iute toţi pe masă, începură să tragă un marş, pe care, deşi nu prea curat, îl cântară cu o tărie şi cu o putere peste firea omenească cât ţinu încurcătura.

Între acestea, domnul pe care-l oprise vecinul său să se urce pe masă, sări de astă dată între sticle, farfurii şi pahare. Cum se aşeză pe masă, începu ca un ritor să facă o predică, care fără îndoială trebuie să fi fost de mare preţ, dacă s-ar fi putut auzi. Tot într-o vreme, cel cu istoria sfârlezei începu să se rotească ca un vârtej într-un câlcâi împrejurul mesei, cu mâinile întinse, doborând la pământ tot ce întâlnea în cale. Deodată auzii nişte pocnituri şi şuierături nespuse de şampanie; mă întorsei şi dedei cu ochii de cel care povestise la masă istoria cu sticla de şampanie. Cam la o parte, omul-broască orăcăia din băierile inimii, parcă de la puterea cântării lui îi atârna mântuirea sufletului. În mijlocul tutulor, întrecând toate strigătele, se auzea mereu şi regulat un glas puternic de măgar. Cât despre bătrâna Joyeuse, în picioare, într-un colţ lângă sobă, lucra de foc pe toate glasurile pe *Cucuriguuu* al ei.

În sfârşit ajunseră la culme. Fiindcă cei dinăuntru alte piedeci nu puneau celor de afară decât năzdrăvăniile ce spusei, ferestrele săriră curând din ţâţâni. Niciodată n-am să uit câtă spaimă mă apucă, când văzui sărind prin ferestre şi năvălind asupră-ne, dând din mâini şi din picioare, o întreagă oaste de lighioane grozave şi urlând ca nişte fiare.

Un brânci puternic mă rostogoli până sub pat, unde mă făcui mic de spaimă, fără să zic un cuvinţel măcar.

Ascultai de sub pat tot ce se petrecu în sală, şi mă lămurii destul de bine despre cele ce auzisem şi văzusem în această casă. După câte auzii foarte desluşit, doctorul Maillard, povestindu-mi istoria nebunului care ridicase pe tovarăşii lui la răscoală, îmi povestise chiar istoria lui. El fusese în adevăr cu vreo trei

ani mai nainte, doctorul aşezământului; însă trăind mereu cu nebunii la un loc, i se smintise şi lui capul, şi fusese trecut în rândul bolnavilor.

Toate acestea nu erau cunoscute tovarăşului meu de călătorie, care la sosire mă înfăţişase doctorului; dânsul nu mai văzuse pe Maillard încă de pe când bietul doctor era în toată firea.

Astfel, doctorul şi cu nebunii - tocmai după cum îmi povestise - apucaseră într-o zi fără de veste pe păzitori, îi legaseră cot la cot, şi îi înfundaseră în pivniţă. Mai bine de o lună şezură închişi primind ca hrană zilnică câte o bucăţică de pâine şi apă multă; afară de asta, în fiecare zi o tulumbă le arunca de sus, pe fereastra strâmtă a pivniţei, câte o ploaie ţeapănă de apă rece; - asta era *sistema cea nouă* a doctorului. În sfârşit în acea zi, un păzitor scăpă şi dete drumul şi celorlalţi.

Sistema cu blândeţea, cu câteva schimbări mici, a început iarăşi a fi întrebuinţată. Trebuie însă să mărturisim că sistema doctorului Maillard era în adevăr în felul ei uşoară, fără multă încurcătură, iconomică şi chiar. după cum singur spusese.

Înainte de a sfârşi, mai am să spun câteva cuvinte. Am căutat prin toate bibliotecile din lume cărţile doctorului *Catran* şi ale profesorului *Pană,* şi cu toate silinţele mele, n-am avut noroc să dau peste una măcar.

CORESPONDENȚA SENTIMENTALĂ

Un reporter al nostru ne împărtăşeşte scrisoarea de mai la vale; ea este scrisă de un june, care, după mărturisirea sa, a trecut prin şcoli şi prin străinătate; poate, mai ştii! o fi chiar licenţiat în drept şi colaborator la vreun ziar liberal-național, - după ortografia lui aşa s-ar putea bănui. Toate acestea însă nu ne privesc; destul e să ştim că junele nostru sufere în tăcere de un interval, după cum se spune, şi prin urmare dăm ospitalitate în coloanele noastre suspinelor lui amoroase. Scrisoarea este adresată unei zâne de teatru, după ce dânsa a cântat pe scenă pe „Vestitul Surugiu".

Iată acest preţios şi interesant document sentimental cu propria-i ortografie şi interpunctuaţie:

D-şoarei X... care a cântat aseară pe „Vestitul Surugiu"

„Te salutu dulce adorabila mea angelă!

Dorescu ca ephistola mea să te întâmpine în momentele celle mai splendide de fericire precumu anima mea doresce; prin această ephistolă viu aţu declara cu sinceritate ceea-ce nutrescu în animă; Creatură nobilă şi plăcută, oh! câtu de multu meai rănitu anima, este un interval de când sufferu in tăcere fiindu că nam avutu cutesanţa să-ţi denunţ.

Provedinţa tea insestratu cu acele talente maistose şi agreabile alle naturii care îmi sântu mie atâtu de plăcute in cât sântu în stare sămu ecspui viueța pentru uă fiinţă unită cu

asemenea calităţi înalte; îţi spui pe sacra mea onore că în-tro piesă la theatru cându ai căntatu matale pe vestitul surugiu am rămasu egstasietu când ţeamu opservatu limba peltică tocmaiu ceea ce iubescu eu mai pre sus de oru-ce în lume şi această fixonomiă de o egspressiune cerească. Oh! Dumnezeule! trimite şi în ănima acestei dulci filomele cellu puţinu uă fraacţiune din patima mea cea nesuferită cu care sântu predominatu.

Să mă credi fiinţă angelească îţi juru pe scumpulu meu viitor că nu viu la theatru decăt numai pentru matale: căci când te vădu parcămu dispare tote sufferinţele şi turmente de cari sântu obossitu: aşu dori ca dile şi seri întregi să stau şi să te privescu cum cânţi. Ah! eu credu că matale esci pentru mine şi cându aşu şci că nu ţaşu căsciga anima aşu prefera de mii de ori mai bine să moru întro desperare; de cât să eau în maritagiu uă femeă neplăcută şi disagriabile să trăiescu cu urâtulu in casa; după ce neamu bătutu peptulu pene acumu şi amu statu pân şcoli şi in streinătate; cellu pucinu să gustu şi eu veruă câteva dile senine cu plăcere din cupa viueţii sociale, cum dice proverbulu popularu; că astfelu muncindumu trupulu sămu fericescu sufletu.

Te rog cu lacremi fierbinţi să nu mă refudi câciu atunci mă persecuţi mai rău decât sortea; compătimesce, câciu sântu şi eu unu june inamoratu şi nu sântu culpabile ci ochii cu care mai suptjugat, cred că indulgenţa mătăluţă este mare! te rog fierbinte răspundemu câtu maiu curându ca se şciu daca eşci inmăritată şi care vă este numele adevărat al mătăluţă, câciu eu numai sâcritatea am aflato şi răspundemu şi daca imi admiteţi amorul meu câciu cându ţeau spune tote câte sufferu eu pentru mata; ai plăngea cu lacremi de sânge, alt nemai având a scri termin, îţi sărutu ochii şi primeşce cu sânge ferbinte acestă ephistolă d'ela scumpulu mătăluţă adorante care te iubeşce cu uă simphatie infocată şi pentru unu surâsu dulce meaş da vieţa!

ah! gentilomă a umanităţii cu ce te voi putea compara, cu o ninfă de rai care sunt creaturile celle mai înalte alle cerului;

al mătăluţă intim pentru o eternitae şi per tujur.

S. A."

POVESTEA ISPRĂVILOR DIPLOMATICE ALE DLUI C. A. ROSETTI

Consiliul de Miniştri sub prezidenţa dlui Brătianu se adună la ceasurile nouă seara pentru a primi pe d. C. A. Rosetti, care are să vie a-şi povesti isprăvile sale diplomatice. Fiecare dintre miniştri arată în felul său nerăbdarea ce-l stăpâneşte: d. Brătianu este nervos, d. Stătescu este rumen şi nu prea, d. Câmpineanu surâde cu nevinovăţie, d. Cantili s-a descălţat şi se freacă pe tălpi de păducei, d. Sturza mai îndulceşte, pe ici pe colo, proiectul monopolului de tutunuri, d. Dabija schiţează poza colegului său de la culte, iar d. Ferechide doarme cu coatele pe masă.

*

Nouă ore şi cinci minute; nerăbdarea creşte. Încă cinci minute, nerăbdarea e la culme.

D. Cantili (scărpinându-se cu putere) - Ei! apoi ştii că mă plictiseşte nenea Costache; până când o să-l aşteptăm?

D. Brătianu - Pesemne că nu s-a sculat de la masă. Aşa are el păcate. După masă e ce e la el: vorba ceea, mâncarea e fudulie... Mă duc să-l caut.

Se face în anticameră un zgomot: uşa se deschide şi în cadrul uşii se arată figura diplomatului. Toţi îl îmbrăţişează şi-l sărută. D. Cantili sare-ntr-un picior, cu o gheată-n mână, şi sărută la rându-i pe noul venit.

D. Rosetti - Dar ce, frate Cantili, tot nu ți-au mai trecut bătăturile?

D. Cantili - Aşi! acum am şi păducei.

D. Rosetti - Te mănâncă rău?

D. Cantili - Mă mănâncă al dracului!

D. Rosetti - Pune-ți în obiele sare măruntă, că-ți trece. (Văzând pe d. Ferechide ascuns, cu capu-n mâini pe masă). Dar ce, Ferechide e supărat pe mine? ce are?

D. Brătianu - Aşi! doarme.

D. Rosetti - Ca după masă, ca după masă. Şi eu mă dasem aşa puțintel adineauri şi mă furase un somnişor fără vise; daca nu mă deştepta Emil, puteați voi să m-aşteptați până mâine, vi se lungea urechile.

D. Câmpineanu - Adică, nu sunt destul de lungi?

D. Rosetti - Bravo, musiu Iancule, nu-mi spui că faci calembururi?

D. Stătescu - Din nevinovăție, nu băgați de seamă, din nevinovăție.

D. Brătianu - Ei, haide, începe-ți povestirea.

D. Rosetti - Ce povestire?

D. Brătianu - Despre campania ta diplomatică.

D. Rosetti - Ştii că-mi placi; eu m-am sculat din somn de-acasă ca să vă spun istorii triste! Fugi, nene, cu mofturile; m-am săturat de diplomație şi de diplomați ca de mere pădurețe.

D. Cantili - Apoi, atunci de ce-ai venit? de ce ne-ai făcut să-ți aşteptăm povestirea diplomatică?

D. Rosetti - Mă omule, du-te de-ți pune sare-n obiele, şi las-o focului de diplomație, nu umbla tu să-ți bați capul cu aşa fleacuri. Du-te de-ți vezi de bătături şi de păducei; ai tu hal de diplomație! Ia scoală, frate Iancule, pe creştinul ăla, că i s-a strâmbat gâtul, nu vezi?

D. Brătianu (sculând pe colegul său de la lucrările publice) - Mişule! Mişule!

D. Ferechide (tresărind) - Mă abțin pentru cuvinte personale!

D. Rosetti - Visează bietul băiat! Pentru cari cuvinte, Mişule?

D. Ferechide (deşteptat) - Ei! bine ai venit, babacule! o mie de ani pace şi la vară băjenie.

D. Rosetti - Şi calicii să biruie pe duşmani! (Se sărută.)

D. Ferechide - Ei! ce-ai făcut?

D. Rosetti - Am făcut pe dracul ghem!

D. Ferechide - Bravo, babacule! halal să-ți fie!

D. Rosetti - Dar tu, frate Mitiță, i-ai dat de rost cu monopolul?

D. Sturza - I-am dat, pe dracul!

D. Rosetti - Ce? nu vor băieții?

D. Brătianu - Ei, neică Costache, s-a schimbat băieții, a ajuns ca la vătăşia țigănească, nu mai au cap, nu mai au chiulaf.

D. Rosetti - Ei! aşa-i că fără vătaf nu merge? Ce-mi dai mie, frate Mitiță, să-i fac să-nghiță hapul?.

D. Câmpineanu (râzând) - *„Le seigneur Jupiter sait dorer la pilule!"*

D. Rosetti - Bravo Ianache! Asta-i din Mitologie. Ei! are el ale lui: vorbeşte rar.

D. Stătescu - Dar prost!

D. Rosetti - Măi fraților, dar bere nu putem noi găsi p-aici? Cine face cinste? Ferechide, scoate rubla.

D. Cantili (care a izbutit să-şi încalțe şi gheata din stânga) - Ei, nene Costache, eu te las.

D. Rosetti - Lasă-ne, puiule.

D. Ferechide - Merg şi eu, frate Iancule.

D. Rosetti - Adu rubla ş-apoi du-te. (D. Ferechide se execută.)

D. Dabija (după ce a retuşat caricatura d-lui Cantili, o arată d-lui Rosetti) - Ia uite.

D. Rosetti - Bravo Dabijo! Ştii că ţi-ai greşit vocaţia. De ce nu te angajezi la „Bobărnacul" să faci caricaturile? Îţi plăteşte bine, şi-ţi faci şi nume. Nu-i mai bine, decât să te prăfuieşti la departamentul războiului degeaba, să faci şi tu ceva pentru progres?

D. Câmpineanu - La revedere, babacule, eu mă duc.

D. Rosetti (oprindu-l) - Stăi; nu te las până nu mi-ei mai spune o vorbă de duh din Mitologie.

D. Câmpineanu - „Când alergi după spirit pui mâna pe nerozie".

D. Stătescu - Ei, acu lasă-l; să mărturiseşti singur că n-ai prins ce căutai.

D. Rosetti (către d. Brătianu încet) - E pişicher Stătescu: îi face marţ pe toţi. Are stofă de diplomat; să-l luăm cu noi astă seară. Da Sturdza unde-i?

D. Brătianu - A plecat.

D. Rosetti - Călătorie sprincenată! Am să-i trag un chiul lui Mitiţă să-l arză la ficaţi. Nu vrea să cază cu mine la-nvoială; lasă-l pe seama mea; îl ating eu la bubă.

D. Dabija - M-am închinat cu plecăciune.

D. Rosetti - Adu caricatura lui Cantili-ncoace, s-o dăm la „Bobărnacul".

(D. Dabija dă caricatura şi pleacă).

D. Brătianu - Ei! haide cu noi. Stătescule, mergi cu noi?

D. Stănescu - Merg.

D. Rosetti - Mă băieţi, bodaproste că n-am mâncat şi bătaie. Ei! am să vă spun halimale!

D. Brătianu - Bine, măi frate Costache, toţi? şi Gambetta?

D. Rosetti - Şi el, pordecâinele; a prins mămăliga coaje, acu nu mai face cabul cu d-alde noi.

D. Brătianu - Haide.

Dl. Brătianu, Rosetti şi Stătescu cobor scările palatului Consiliului de Miniştri, se suie în trăsură şi merg la „Românul"; acolo trimet să ia bere pe rubla d-lui Ferechide, şi d. Rosetti se apucă să-şi facă povestirea, a cărei publicare, din cauza lipsei de spaţiu, o amânăm pentru numărul viitor.

O ÎNTÂMPINARE

În urma corespondenţei sentimentale, publicată de noi în numărul trecut al „Bobărnacului", domnişoara Miţilica Fiţoianu ne trimite prin portărei întâmpinarea de mai la vale. Domnişoarea Miţilica este o tânără coristă dramatică română, în disponabilitate; a rămas neangajată din pricină că talentele d-sale deşteptând invidia între camarade, le au făcut intrigă la Direcţie ca s-o lase pe din afară. Domnişoara Miţilica a jucat în cor pe mai multe teatre române, şi pretutindeni a fost încoronată de un succes imens. Ne facem o datorie a publica întâmpinarea d-sale. Iată-o.

Musiu redactor al „Bobărnacului"

Musiu!

Este un impertinent a mă vedea în gazeta la „Bobărnacul" şi voiu să întru într-o indignare din partea d-v, care m-aţi tacsat de un aşa ceva.

Marţafoiul cu scrisoarea care zice că sufere de un interval de mine este un amploiat jigărit, care nu mă catigorisesc a compătimi pentru dânsul. Eu sunt o artistă dramatică naţională, şi n-am de a face cu un marţafoi, cu un „azi aici mâine-n Focşani", şi vă rog a nu mai primi de la marţafoiul cănd mă tacsează că sunt peltică. Eu am demnitate şi mă crez superioară. Iar căt pentru marţafoiul îl voi învăţa eu conduita, când îmi va trece suferinţa mea prin care sunt bolnavă, de cănd

era într-o seară vănt pe bulevard şi m-a tras, de am devenit într-o malandie.

Primiţi musiu, expresiunea mea considerabilă.

Miţilica Fâţoianca
artistă dramatică română

CRĂCĂNEL

Crăcănel era sentimental şi gelos ca un cotoi. În copilărie, pe când învăţa la şcoală, jucându-se o dată cu băieţii, a sărit de la o înălţime foarte mare, şi de atunci a rămas cu un beteşug, de care nu s-a mai putut meremetisi şi pentru care era şi scutit de garda naţională.

Încolo, afară de asta, Crăcănel putea zice, era chiar un băiat foarte, n-avea nici un alt cusur, şi s-ar putea zice, era chiar un băiat foarte plăcut.

*

El s-a dus o dată să-şi afle viitorul la o cărturăreasă, care i-a prevestit cum că peirea capului lui are să-i vie de la o marşandă. Însă el, fiind sceptic, a râs de spusele cărturăresii, n-a luat în seamă fatala prevestire şi s-a amorezat lulea de Liza marşanda, pentru care a făcut sacrificii mari şi a căreia victimă a şi căzut sărmanul în floarea tinereţii.

Dânsul număra 49 de roze şi dânsa 21.

Gelozia ardea ficaţii lui Crăcănel, şi într-o zi i-a zis el Lizii: „Lizo, tu ai să-mi albeşti părul de tânăr!"

Aceasta nu se putea, pentru că dânsul purta perucă; dar când Crăcănel se afla în situaţii mari, îşi uita peruca, şi de câte ori şi-o uita şi era vremea igrasioasă, căpăta guturai.

.

Într-o dimineaţă, Crăcănel se sculî cu idei negre, cu presimţiri rele.

Se spălî, se îmbrăcî, îşi scoase scufia şi tocmai se-ncerca să-şi pue peruca, când se auziră trei ciocănituri la uşe.

Portarul otelului întrî şi-i dete o scrisoare, spunându-i că o cucoană i-o lăsase de cu seară pentru d. Crăcănel.

.

Crăcănel luî scrisoarea cu mâna tremurândă... Slova Lizii... Ideile se întunecară şi mai mult, presimţirile deveniră sinistre şi mormântale. Curajul de a despecetlui scrisoarea îi lipsea. Un sfert de ceas, un sfert de veac, trecu, în timp ce Crăcănel era în prada celor mai grozave îndoielii.

.

În sfârşit după multă luptă sufletească, îşi recăpătă curajul, deschise plicul şi, pentru nefericirea lui, citeşte:

„Bibiloiule,

Te las. Adio şi n-am cuvinte. De acuma n-ai să-ţi fie frică c-o să-ţi albească peruca aşa de tânăr.

Liza."

.

Atunci Crăcănel s-a desperat aşa de grozav şi a mers cu despreţul vieţii până-ntr-atâta, încât, uitându-şi ca în toate situaţiile mari peruca, s-a dus de s-a înscris ca volintir în garda naţională, zicând în sine plin de adâncă blazare şi de nemărginit dezgust de ale lumii.

„Ce-am avut şi ce-am pierdut!?"

În trei săptămâni, apilpisitul Crăcănel a dovedit atâta bravură încât a căpătat trei decoraţii şi a ajuns căpitan.

Ar fi înaintat şi mai departe, dacă o moarte prematură nu-l smulgea de la cariera armelor. Cum şi de ce a murit?

Iată în scurtă vorbă descrierea tragicei morţi a acestui Crăcănel:

Într-o seară a postului curent, după ce a mâncat iahnie de caracatiţă, mâncarea lui favorită, s-a culcat asupra mistuirii, şi atât de mult s-a gândit la trădătoarea Liză, încât a doua zi l-au găsit ţeapăn în patul lui.

El a ştiut deci să moară precum trăise, ca un brav.

De aceea amicii lui, dezolaţi de această pierdere nereparabilă, au săpat pe mormântul lui în litere de aur următorul epitaf:

Aici zace
CRACANEL
Căpitan în Garda civică,
VICTIMA A AMORULUI ŞI A
BRAVURII SALE.
I se va ierta mult, căci a iubit mult!

DIN FOLOASELE TIPARULUI

Dintre toate invențiunile, desigur că cea mai importantă este a scrierii. Mulți înțelepți nu au putut aduce îndestule laude acestei minunate descoperiri, cu care oamenii, în necazul naturei, îşi fixează pe nişte petice de hârtie şi-şi comunică între ei gândirea lor peste mări şi țări şi, mai mult, peste veacuri întregi. Dar ce ar fi fost invențiunea scrierii fără invențiunea tiparului? O sământă fără putință de a rodi, cel mult o floare de lux într-un ghiveci strâmt, incapabilă de a spori şi de a aduce foloase la o lume întreagă.

O, fericite Gutenberg! Ce ar zice Moise, Omer, Aristotel, Orațiu, Evangheliştii când ar şti că rarele şi prețioasele lor măzgălituri pe tăblițe de ceară, pe curele, pe cârpe, pe scândurele, tu le multiplici la infinit prin talismanul tău, ca să le garantezi cu desăvârşire nemurirea? Gândirile lor vor trăi cât va trăi spețа umană, şi cel din urmă muritor va putea adormi somnul de veci cu un volum sub căpătâi, presupunând că, fiind singur rămas fără tovarăş pe scoarța rece a pământului, nu va avea cu ce să-şi petreacă de urât decât cu un exametru profan sau cu un verset sacru.

Tu (Gutenberg) ai luat floarea cea de lux strânsă în pereții ghiveciului, ai răsădit-o în teren fără margini şi ai reprodus cu ea păduri vaste, ale căror roade hrănesc cu prisos spiritul omenirii întregi.

Iată laude meritate, pe cari toţi înţelepţii le aduc lui Gutenberg. Aceea ce au uitat ei însă este că invenţiunea iscusitului industrial de la Maienza, pe lângă aceste foloase, a mai adus şi un altul. Unul dintre înţelepţi a zis: „Proştii mor, dar prostia e nemuritoare"; şi învenţiunea tiparului este gata a documenta într-un chip strălucit această cutezătoare propoziţiune. Iacă un folos pe care înţelepţii nu trebuiau să-l treacă cu vederea; şi astfel putem zice nemuritorului Gutenberg pe lângă cele de mai sus: tu fixezi multe prostii, care sunt aşa de nostime încât mare păcat ar fi să se piarză!

Spre lauda ta dar şi a autorilor acestor producţiuni minunate, ne propunem a consemna în foiletonul nostru unele din aceste documente. Să începem deci.

*

La redacţiunea „Războiului"-Weiss[1] se prezentă în anul trecut, pe toamnă, un interesant specimen de surdomut, foarte interesant; iată în adevăr cât era de interesant, după cum spune numita foaie:

„*Un surdomut foarte interesant,* din Szegedin, ni s-a prezentat azi la redacţiunea noastră. El a absolvit institutul imperial de surdomuţi din Viena şi *vorbeşte desluşit* limbile *germană, franceză, italiană, engleză, română, greacă, turcă, arabă, spaniolă şi chaldeică*

Vorbea nenorocitul desluşit tocmai zece limbi! Poftim un *surdomut,* care trebuie să fie nesuferit în societate din pricina limbuţiei. Eu, care auz şi vorbesc cumsecade, drept să spun îl invidiez; să fiu aşa *surdomut,* eu aş găsi numaidecât un post de dragoman la o curte orientală.

*

Citim în „Telegraful" din 20 noiemvrie 1884:

[1] „Războiul", periodic ce apărea în tipografia Weiss, spre deosebire de „Războiul" lui Gr. H. Grandea.

„Domnule redactor,

In drumul pe care l-am făcut din centru prin stradele Şerban-vodă, Leon-vodă etc., mă aflai în noaptea aceasta în cea mai grozavă întunecime Felinarele erau stinse pentru că n-aveau gaz destul, se vede, încât era întuneric, după cum cu onoare v-am spus-o. La reclamaţia care o făcui sergentului *s-au condus* secţiei respective *sus-numitele felinare.*

Primiţi, vă rog etc.

Ghiţă V...
comerţant"

D. Ghiţă V. este un iubitor de lumină, care urăşte foarte mult întunericul. E bine - cu atât mai bine că *felinarele sus-numite* nu au fost supuse la tortură; mai ales cum sticla nu prea rezistă; afară numai că fiind rea conductoare, ea şi-ar putea bate joc de tortura cu electricitate.

.

„Romanul", din Roman, ne dă următoarea notiţă *ştiinţifică:*

„Aflăm că s-au înaintat parchetului de către d. doctor Meixner mai multe *buruieni* otrăvitoare, precum: *cupru sulfuric, alumen crud, pucioasa graninacia, boz, amestecătura de cretă* şi *pucioasă pisată* şi o strachină cu alefiu, găsite la baba Pleşca din Heleşteni, ce aceasta le întrebuinţa dând femeilor şi fetelor asemenea *ierburi* şi băuturi pentru a avorta".

Sărmana baba Pleşca la ce nouă clasificaţie a elementelor ne face să ajungem! „Romanul" nu poate găsi emul în clasificaţia sa ştiinţifică decât poate în „Cultivatorul", care susţinea zilele trecute că *mălura* grâului este o. *insectă,* şi că tot *insectă* e şi răutăciosul criptogam *perinospora infectans,* de care se bolnăvesc cartofii. Se înţelege că tot atât de puţin sunt criptogamele *insecte,* cât sunt *buruieni* pucioasa şi cuprul babei Pleşca.

.

Dar să lăsăm seninele câmpuri ale ştiinţei, pline de buruienile babei şi insectele „Cultivatorului", şi să trecem pe terenul politicei arzătoare.

Avem la îndemână următorul anunţ pentru o întrunire publică:

„Domnii alegători *electorali* sunt rugaţi a se întruni în sala «Temelie» astăzi. ora. spre a se consulta pentru alegerea colegiului al doilea."

Insă pacinicii alegători *electorali* nu sunt nimic pe lângă *inculpaţii* de care vorbeşte un domn judecător de instrucţie:

„Considerând că, din menţionatele acte de instrucţie, rezultă că inculpaţii, porniţi dintr-un spirit *cabalistic,* după ce au ţinut şedinţe secrete au cutreierat stradele oraşului, vociferând, instigând şi scandalizând pe pacinicii cetăţeni, aţâţându-i la acte de insubordonanţă şi sediţiuni contra primăriei constituite, după care în *capul unui tumult* de vreo 500 sateliţi, recrutaţi din tot ce *populaţiuneaperiferică* a oraşului are mai vicios şi inconştient, în zilele de 4 şi 5 ale lunii, aceşti *corifei machiavelişti* au asediat şi au năvălit cu vehemenţă asupra primăriei. au proferat insulte şi au ameninţat pe d. primar, precum şi pe consiliu, care, sub imperiul panicei ce li se inspirase, au fost forţaţi să subsemneze o declaraţie, prin care primarul şi consiliul comunal face cunoscut inculpaţilor rebeli şi *inexorabili,* precum şi celorlalţi năvălitori *adepţi* că a revenit asupra taxelor comunale şi că a renunciat la împrumutul ce se proiectase în *interesul* utilităţii oraşului."

Nu ştiu cam ce era în *capul tumultului inexorabililor, sateliţilor şi adepţilor corifei machiavelişti recrutaţi din populaţia periferică* şi *porniţi dintr-un spirit cabalistic;* ştim însă că ce era în capul judecătorului nu era tocmai lucru bun. Desigur în capul anarhiei nu era nici o judecată, dar în capul judecătorului era destulă anarhie.

Un aviz:

„D-na A. Alexandrescu, cunoscuta *prezicătoare a trecutului, prezentului* şi *viitorului,* prin ştiinţa de mistere şi destinul omului, prin

mai multe feluri de cărți precum: turcești, unguresti, zodie etc., așezându-le în diferite forme, va putea arăta întreaga viață, gândurile și destinul, fără a lăsa ceva de dorit. *Consultațiuni* pentru: comerciu, judecăți, *furturi,* maritagiu și altele. Domiciliată în strada Traian 94 (la finele tranvaiului stradei Călărașilor la dreapta).

La 29 octombrie se va muta la nr. 73 tot în această stradă puțin mai-nainte".

Minunata doamnă A. Alexandrescu! dumneei *prezice trecutul,* dă consultațiuni pentru *furturi* așezând cărțile în diferite *forme,* domiciliază la finele tranvaiului la dreapta și tocmai a treia zi de Sf. Dumitru, la 29 octombrie, se mută la numărul 73, care e mai departe decât numărul 94!

*

Și acum, spre a termina pentru astăzi, o

ODĂ

La Regatul Român

Un soare nou străluce pe plaiul țărei mele
Și-n raze briliante — *înconjurat de stele*
Zâmbește cu iubire, cu grații și amor
La tot ce-i român astăzi, la toți câți țara ador!

Un stol de păsărele din regiuni înalte
Inton în armonie un imn de *bravitate?*
Urând cu bucurie ca țara lui Traian
Să meargă spre progrese mereu, din an în an.

Un rai de floricele împart a lor nectare
Pe aripi de refire din Tisa pân'la mare,
Și spun că România acum s-a renălțat
La rangul său *sublime* - la rangul de Regat.

Acum, ca niciodată, întreaga țară gustă
Din cupa amoroasă o *băutură-Augustă*
Prin care-și pregătește un falnic viitor,
Un viitor de aur, ce-i demn d-acest popor.

Prin astă băutură ce azi i se oferă
A noastră mândră țară s-avântă spre altă eră,
Şi jură că va merge pe urma alor săi,
Ce orişicând ştiură a se lupta ca zmei.

De astăzi înainte străinul să cunoască
Ce poate românaşul şi țara românească,
Având în a sa frunte guvernul ca *un brad,*
Ce ştie a ține cârma cu un amor viu, cald.

Inainte dar, române, cu forțe erculane,
Căci în a tale vine un sânge de roman,
Acuma oțelite la culmele balcane,
Tresaltă ca şi-n timpul strămoşului Traian.

O, mare poet! tu care cu ochii geniului vezi pe cer ceea ce n-au putut vedea până acuma cele mai perfecte telescoape, *un soare înconjurat de stele,* ce imn de *bravitate* vei intona tu când România va deveni ceea ce doreşte d. Dum. Brătianu, cel mai mare imperiu din lume? Ei vezi! Acela ar fi *un rang sublime* şi *o băutură-Augustă!*

II

Aceste notițe literare sunt scrise mai ales pentru cine nu a văzut până acuma Sinaia.

In adevăr, e vorba să facem o mică dare de seamă asupra unei interesante broşuri, folositoare cu deosebire acestora, apărută în Ploieşti la numărul 1 în strada *Ştiinței,* tipografia *„Progresul" (Ştiința şi Progresul* — deja o frumoasă apropiere). Broşura de care vorbim poartă titlul:

„Preumblările la Sinaia sau descrierea pe scurt a pozițiunilor celor mai frumoase ale Sinaiei, care se pot vedea în apropiere de ieromonahul Nifon..."

Care va să zică cine n-a fost la Sinaia să ştie dintru început aceasta, că trebuie *să fie în apropiere* de Sfinţia sa ieromonahul Nifon pentru ca să vază poziţiunile cele mai frumoase.

Broşura Sfinţiei sale este foarte metodic împărţită în capitole scurte, scrise toate cu un stil foarte picant, din care vom extrage aci pasajele cele mai importante.

Mai întâi este *Introducerea.* Aci se arată că la Sinaia se merge. *cu trenul,* şi al doilea că scopul publicaţiunii a fost să orienteze pe vizitatorii Sinaii în preumblările ce vor să facă acolo.

Capitolul I cuprinde descrierea topografică a oraşului Sinaia şi împrejurimile sale muntoase. Din această descriere sunt de remarcat următoarele rânduri:

„Râul Prahova udă orăşelul (care nu trebuie să uitaţi că e pe munte — *nota red.)* în tot lungul lui făcând un zgomot *asurzitor,* dar *plăcut...*"

Autorul trebuie să aibă o minunată înzestrare auriculară.

Mai la vale apoi se face istoricul întemeierii orăşelului: cum M.Sa regele a venit odată la Sinaia, cum i-a plăcut M.Sale localitatea, cum a hotărât să facă un palat de vară acolo şi cum

„Eforia spitalelor nu a voit să rămâie mai pe jos. ci trase numaidecât un plan pentru formarea unui oraş cu toate *comodităţile. necesare".*

Nu credem ca epitetul *necesar* să se acorde mai bine pe lângă un alt substantiv.

Apoi s-au făcut otele, între care otelul *Caraiman,*

„. care se deosebeşte atât prin poziţiunea, *stilul* construcţiunii cum şi *al comodităţii."*

Că e *necesară,* se-nţelege, dar să aibă şi *stil.* după părerea noastră este un lux de prisos.

Tot la Sinaia, ne spune Sfinţia sa, este şi un atelier fotografic

„... renumit prin reproducerea peisagelor... *distinse (despaysages distingues)* ale Sinaiei".

Sfârşind capitolul întâi, autorul nostru declară că se mărgi¬neşte a spune pe scurt că

„Sinaia în comparaţie cu celelalte oraşe din ţară, nu lasă nimic de dorit, ba chiar le dă mult înainte."

Autorul se mărgineşte la atâta, fiindcă:

„. *a descrie* pe larg *situaţiunea* va fi lucru imposibil, sau. mi-ar trebui. *talentul* unui *om de merit."*

Sfinţia sa este prea modest; d-sa are nu numai *talentul* unui *om de merit,* dar şi *meritul* unui *om de talent,* pentru că într-o broşurică de 31 de pagine a ştiut să ne dea atâtea lucruri, şi ca fond şi ca formă, atât de interesante.

Capitolul al doilea este intitulat *Mănăstirea.* Această sfântă mănăstire, care se bucură a adăposti în sânul ei pe Sfinţia sa autorul broşurii

„... datează de prin secolul XV; fondatorele său a fost spătarul Mihai Cantacuzino, care-i dete şi numirea de *Sinaia,* după numele mănăstirii Sinaia. din Orient. (Africa)."

E tare părintele în istorie, dar şi mai tare în geografie!

Capitolul al treilea este *Castelul regal.* Părintele, modest cum îl ştim deja, *nici nu cugetă* să descrie poziţia locului şi a castelului; totuşi

„.aşa din fugă vom spune ceva, nu *a-l* descri, ci dând numai o idee oarecare despre *el"* (adică despre poziţie).

Apoi, mai jos, un minunat pasaj poetic:

„Stând pe malul Peleşului, în faţa castelului, privind *magnificenţa* naturii şi arta cu care a înzestrat aceste locuri, ascultând şi *murmurul monoton* al izvorului, însoţit *totdeauna de freamătulfrunzelor şi ecoul munţilor* cari reproduc tremurânda vibraţiune a clopotului ce bate *orele*

şi sferturile în turnul castelului, ţi se pare ca cum ai fi trăind în timpurile secolelor *depărtate,* şi fără voie, spiritul zboară către acele *splendide* şi *dispărute* castele ale căror *ruine* le întâlnim azi numai. prin romanţe."

Sfinţia sa se vede de aci că n-a stat numai în mănăstire, a voiagiat prin romanţe, şi în voiagiurile Sfinţiei sale s-a întâlnit cu castele *dispărute.*

Dar să revenim la castelul în fiinţă. Sfinţia sa ne spune că:

„...Fondaţiunea se puse în 1874... şi la 1883 s-a inaugurat *terminarea".*

După planul primitiv, castelul Peleş era să fie mai mare, însă s-a redus planul, pentru că, zice părintele,

„solul terenului era cam nisipos."

Se înţelege; pentru că, voind cineva să construiască, pe lângă *terenul solului,* trebuie să mai găsească şi *solul terenului* favorabil.

Capitolul al patrulea, *Casa de vânătoare,* merită a fi reprodusă întreg. Iată-l:

„Câteva minute mai sus de castel se află casa de vânătoare, construcţiune prea plăcută şi curioasă, înconjurată de flori, brazi şi cascade. Această vilă, situată aci în mijlocul frumuseţilor naturale şi departe de zgomotul şi luxul artificial, pare a fi *vila lui Avram în mijlocul Paradisului!* Aci e locul de retragere şi meditare al M. S. reginei".

Iată o descoperire arheologică. *Vila lui Avram* e desigur faimoasă!

Capitolul următor e *Sfânta Ana:*

„Aci se află două case rămase de la pustnicii ce în timpurile trecute trăiau aci; *un granit de stânci* formează partea despre nord a poziţiunii".

Sunt ciudate poziţiunile de la munţi: desigur, partea despre sud a acestei poziţiuni trebuie să fie formată *de stânci de granit.*

„In apropiere se află şi un şipoţel de unde acei ermiţi îşi procurau apa necesară: mai departe de acest şipot, pe *o potecă circulabilă* este alta a doua poziţiune cu râul numit Sfânta Ana."

Unul dintre pustnici a trăit până acum vreo douăzeci de ani. Intr-o casă erau:

„. *o rogojină pe un pat de scânduri, o masă* cu mii de iscălituri pe ea şi o *strachină spartă* cum şi *soba."*

Din nenorocire, însă, nişte tineri deşucheaţi au dărâmat şi sfărâmat

„cu dispreţ toate aceste rămăşiţe. *de valoare".*

In toate capitolele următoare: *Pustnicul, Poiana Stânii, Peştera din Piatra Arsă, Vârful cu Dor, Excursiunea* şi *Concluziunea,* stilul Sfinţiei sale se ţine la aceeaşi înălţime ca şi în capitolele dintâi.

Câteva exemple şi vom termina:

„.Drumul şi pe de altă parte *frumuseţea naturii* excită pofta de mâncare; altfel *stomachul fiind gol,* natura i s-ar părea a fi *îmbrăcată în doliu.* "

„Sunt mulţi din vizitatorii Sinaii, cari poate pentru prima oară *văd* sau *vizitează* munţii; ei bine, îi consiliez ca să nu se mulţumească în acest caz a privi şi atâta tot, ci... să observe şi... *să pipăie* curiozităţile munţilor."

„Poziţiunea numită cu numele de Poiana Stânii este cea mai frumoasă şi romantică din toate. Cine e dispus pentru un dejun pe munte, *aici în poiană îşi realizează dorinţa,* fiindcă pe lângă celelalte frumuseţi ale naturii se află şi oarecari *comodităţi.* "

Terminând, recomandăm şi celor ce au fost şi celor ce n-au fost la Sinaia interesanta broşură a părintelui Nifon. Sinaia, deşi în realitate e foarte frumoasă, totuşi văzută prin prisma poetică a Sfinţiei sale, mai câştigă.

VARIETĂȚI LITERARE

CANARD—RĂȚOI

Canard în franțuzește este numele speței *rață;* aplicat apoi la gen, înseamnă *rățoi.* Pe lângă aceste înțelesuri proprii, cuvântul *canard* mai are și un al treilea, figurat, când atunci înseamnă: *o știre de senzație născocită, o scornitură gogonată* a unui jurnal.

De unde vine această semnificație figurată? este interesant a ști. Iată.

Cam pân sfertul întâi al veacului nostru, un ziar belgian sau francez (datele nu le avem exacte) publică o foarte interesantă dare de seamă asupra unei experiențe făcute de un celebru profesor de zoologie. Experiența învățatului naturalist tindea la cunoașterea gradului de voracitate a rațelor. Lăcomia acestui soi de palmipede era îndestul de cunoscută; nimini însă nu și-ar fi putut închipui că ea ar merge până acolo încât o rață sau un rățoi să mănânce una după alta alte douăzeci și nouă (29) dobitoace de același soi.

Orice om de rând s-ar minuna când ar auzi de atâta canibalism, lucrul însă s-a întâmplat, și iată cum.

Naturalistul nostru era un om foarte înzestrat; el avea acea pătrundere intuitivă cu care geniul prevede adevărurile ascunse încă pe multă vreme pentru muritorii comuni; el poseda acea putere de a vedea departe și limpede în intimele adâncimi ale

naturii, — puterea cu care Newton a smuls taina dintr-o rază a diamantului şi ne-a spus, cu aproape două veacuri înainte de a o putea constata noi înşine, că diamantul nu este altceva decât cărbune.

Astfel, savantul naturalist presimţi gradul aproape incalculabil al voracităţii raţelor, şi pentru că el era mai fericit decât Newton, deoarece avea mijloace de experimentare asupra obiectului de cercetat, luă fără întârziare treizeci de raţe bine crescute (adică nu bine educate, — sunt fiinţe incapabile de o bună educaţie! — ci bine dezvoltate ca corp) şi le închise într-un ţarc pe toate la un loc. Acolo le dete hrană din destul, aşa încât să nu poată birui niciodată mâncarea.

Când văzu el că raţele sunt cât se poate mai îndopate, le tăie deodată tainul şi le lăsă vreo câteva ceasuri fără mâncare. Trebuie să fi fost o măcăială grozavă. Protestările lor devenind nesuferite, el deschise uscioara ţarcului; raţele se repeziră să iasă.

Experimentatorul puse mâna pe cea dintâia care scoase capul, o trase afară şi închise uscioara repede la loc. Pipăie raţa, o cântăreşte în mâini şi rămâne foarte mulţumit.

Până aici lucrul pare foarte comun.

Care burghez — cuvântul e la modă — nu hrăneşte cu o grije mai mult decât părintească nişte fiinţe hotărâte a fi victimele voracităţii lui?

Ce este oare vestita artă, cu care se făleşte mai ales vremea noastră de astăzi, arta creşterii vitelor? Se fac expoziţii speciale de vitele cele mai bune de mâncare şi se dă premiuri acelor oameni cari au izbutit să facă dobitoacelor o viaţă cât mai bună de sacrificat lăcomiei omului.

Oamenii sunt nişte fiare cari, cu o adâncă perfidie, cultivă victimele lor. Pentru o vulpe este indiferent dacă o găină este slabă sau grasă, e de ajuns să fie cantitativ îndestulătoare; pentru un lup, primul miel venit este cel mai bun. Pentru om lucrul se schimbă.

Răutatea şi cruzimea oarbă a unor fiare — cum e la unele feline cari îşi fac o plăcere din torturarea şi prelungirea agoniei victimelor, sau cum e la lup care ucide şi fără foame — îşi găsesc la om corelativul în rafinarea mijloacelor de dezvoltare a victimelor şi uneori chiar în artificiala bolnăvire a acestora. Sunt de exemplu animale care dintr-o boală oarecare, proprie speţei lor, ajung la o creştere disproporţionată a unor organe; aceste organe astfel dezvoltate anormal prin boală, şi căpătând un gust particular, devin un obiect foarte căutat de lăcomia rafinată a omului. Atunci, pentru că ele sunt rare de găsit în stare naturală, se ocazionează animalului boala. Un exemplu este ficatul gras de gâscă. *Les pâtes de foie gras* sunt astăzi obiectul unei industrii foarte răspândite.

Cum se obţine ficatul gras?

Iei o gâscă; o pui aşa de legată şi într-o cutie aşa de strâmtă, încât cu picioarele, cu aripele, cu trupul să nu poată face absolut nici o mişcare. Ii dai apoi o hrană anumită. Pe de o parte ţintuirea pe loc, pe de altă parte hrana specială viţiază aşa de mult digestia, activând nemăsurat funcţiunea ficatului, încât până la urmă nenorocitul animal ajunge a se stinge în economia lui totală, cum am zice româneşte aplâ, a pieri pe picioare. Cu cât înaintează acest regim de tortură, cu atât animalul devine mai trist şi mai posomorât; ochii i se sting încet; corpul se lăbărţează; gâtul i se înmoaie din pricina atoniei muşchilor; mănâncă greu, şi atunci îl îndopi cu o tulumbă; dar în acelaşi timp organul devenit parazitar prosperează cu atât mai mult, şi când, după ce ai pândit apropiarea momentului morţii, iei degrab dobitocul şi-l tai, găseşti fructul dorit al acestei barbare îngrijiri: un ficat enorm, foarte gras, foarte pufos şi cu un gust foarte delicat.

Şi limbile de privighetori, de care vorbesc clasicii!... Câte jertfe pentru un blid de mâncare!...

Dar să lăsăm de o parte aceste reflexiuni, — care sunt foarte învechite, şi care nu ne-ar corija niciodată de iubirea pentru ficatul gras şi pentru alte aşa-numite delicateţe, şi să ne întoarcem la savantul experimentator cu raţele.

Digresia morală de mai sus am făcut-o tocmai ca să arăt că dânsul, prinzând una din cele 30 de raţe, o jertfi în adevăr, însă nu pentru folosul său personal, ci pentru amorul nobil al ştiinţei.

El tăie repede raţa în bucăţele foarte mărunte şi le azvârli în ţarc celorlalte 29, care măcăiau grozav. Intr-un moment, care cum apucă, înghiţiră bucăţelele cu o poftă nespusă. A doua raţă avu aceeaşi soartă: cele 28 rămase în ţarc o înghiţiră în bucăţele; apoi alta fu victima celor 27; apoi încă una înghiţită de celelalte 26; şi aşa, câte una tăiată şi aruncată celorlalte, numărul scăzu mereu; rămaseră 6, apoi 5, 4, 3, în fine numai o pereche: o raţă şi un răţoi. Raţa tăiată o mâncă răţoiul.

Experienţa făcută dovedea încă o dată că pentru unele carnivore — poate pentru toate — carnea propriei speţe nu numai că nu e neplăcută, dar încă e foarte gustoasă, — ceea ce ar fi, daca nu o scuză, cel puţin o lămurire a gustului monstruos al canibalilor; ea dovedea apoi că în adevăr una din cele mai voraci bestii este raţa, deoarece într-un singur răţoi putuseră încăpea 29 de alte animale asemenea.

Iată în esenţa ei darea de seamă a ziarului belgian. Ea făcu o mare senzaţie în publicitate. O sumă de alte ziare o reproduseră însoţind-o de reflexiuni proprii, ştiinţifice sau morale, şi o sumă cu mult mai mare de raţe fură jertfite pentru verificarea experienţei.

Nu se mai vorbea decât de canibalismul raţelor.

Deodată însă se descopere că experienţa cu cele 30 de raţe fusese o curată invenţie, o născocire a unui jurnalist care nu avusese altceva cu ce să-şi umple coloana de cronică ştiinţifică pe ziua aceea.

Astfel, de atunci şi până azi, orice născocire de senzaţie a unui jurnal se numeşte în franţuzeşte *un canard* — un răţoi.

Cum se numeşte pe româneşte *un canard?* — *Braşoave* şi *gogoşi.*

De unde să vie acestor cuvinte însemnarea figurată pe care o are *răţoiul* în franţuzeşte?

Sperăm că vom putea răspunde într-un număr viitor.

CRONICA

Câteva varietăţi literare şi lingvistice nu strică, pentru a mai lăsa politica să se odihnească.

I
Formule topografice

— Când un casier spală putina şi lasă în casă *tufă de Veneţia,* se cheamă că *a plecat la Mărul-Roşu,* sau că *s-a dus la Ţurloaia.*

— Cineva nu trebuie să se îndoiască că feciorul n-o să găsească locul unde trimete, că doar *a nemerit orbul Brăila.*

— Ai bani, stai şi porunceşti ca *paşa de la Dii.*

— Un bătăuş trebuie *să-şi găsească şi el Bacăul;* o să capete şi el odată una, *s-auză câinii în Giurgiu!*

— Fereşte-te a acorda credit aventurierilor cari sunt *azi aici, mâine în Focşani.*

— Nu te încumeta la discuţie cu un avocat limbut, că te biruie cu *gură de Târgovişte.*

— In fine, nu prea pune temei pe *Braşoavele reporterilor.*

II
Provenienţe popular reputate

Salamul şi sfoara de Sibiu, — Ghiudemul de Botoşani, — Scrumbiile de Dunăre, — Pepenii de Brăila, — Nobleţea de

Fefelei, — Mitocănimea de Tirchileşti, — Mischetul de Filaret, — Cireşele de Piteşti, — Pesmeţii de Braşov, — Tutunul de Găieşti, — Rahatul de Galaţi, Bella-Vista, — Vinul de Copăceni, — Jamaica de Bragadiru, — Coniacul de Ulmeni, — Caşcavalul de Penteleu, — Urda de Comarnic, — Stridiile de Ostenda, — Apa de Buda, şi Hârtia de Letea.

III

Genitive personale cristalizate

Hapurile lui Morizon, — Apostroafele lui Iepurescu, — Picăturile lui Davila, — Reîntoarcerea lui Assachi, — Cimitirul lui Belu, — Colosseul lui Opper, — Reforma lui Luther, — Barometrul lui Pache, — Poznele lui conul Lascar, — Poşta lui Wilner, — Hârdăul lui Petrache, — Vinul lui Brătianu, — Ţuica lui Marghiloman, — Ocaua lui Cuza, — Darul lui Brătescu, — Melisa arhimandritului Ghelasie, — Şoseaua lui Kisseleff, — Hanul lui Niculcea, — Cronicele lui Max, — Cotul lui Fălcoianu, — Turnul lui Eiffel, — Marşul lui Boulanger, — Mititeii lui Iordache şi. şi. şi Porumbeii lui Carp.

LEAC DE GUTURAI

[După Mark Twain (Samuel L. Clemens)]

Din *Schițele americane*

Poate că e bine să scrii ca să amuzezi publicul; însă este mult mai înalt şi mai nobil să scrii ca să-l înveți, să scrii pentru folosul lui actual şi pipăit.

Iată unicul obiect al acestui articol. Dacă se va nemeri să redau prin acesta sănătatea măcar unuia dintre semenii mei, să aprind încăodată flacăra speranței şi bucuria în ochii lui, să fac inima lui nimicită să bată iarăşi viu şi cald ca în zilele frumoase — eu voi fi răsplătit cu folos de munca mea; sufletul meu o să poată atunci cunoaşte farmecul sfânt ce simte un creştin când a făcut o faptă bună şi dezinteresată.

Când a ars în casa în care locuiam, mi-am pierdut colțişorul meu de adăpost, fericirea, sănătatea şi geamantanul. Cele dintâi două nu erau mare lucru; colțişorul de odihnă ți-l faci uşor la loc, când în cel pierdut nu se află nici mamă, nici soră, nici vro rudă oarecare cât de depărtată ca să-ți amintească, îngrijindu-ți de rufe şi de cizme, că se gândeşte cineva pe lume la tine; iar cât despre pierderea fericirii, zău, îmi pasă prea puțin, cu gândul că nefiind poet, melancolia nu stă multă vreme cu mine la un loc.

Dar să pierz eu bunătate de sănătate, şi o mai bunătate de geamantan, asta era nespus de mai serios!

Chiar în ziua focului, sănătatea mea a căzut sub loviturile unui guturai grozav, pe care l-am apucat silindu-mă din răsputeri ca să-mi recapăt cumpătul pierdut. Şi apoi osteneala nu mi-a servit deloc, pentru că planul pe care-l combinam eu ca să sting focul, era aşa de complicat, că n-am putut să-i dau de căpătâi decât tocmai pe la sfârşitul săptămânii următoare.

Când am strănutat întâi, m-a povăţuit un prietin să fac o baie în clocote de picioare şi să mă aşez în pat. Aşa am făcut. Numai decât după aceea m-a povăţuit alt prietin să mă scol din pat şi să iau o duşe rece. Am făcut-o şi p-asta. Îndată al treilea prietin m-a asigurat că trebuie să urmez totdeauna povaţa bătrânească, adică „guturaiul să-l îndopi şi frigurile să le laşi flămânde". Eu aveam şi guturai şi friguri. Aşa, ce m-am gândit eu?... Zic, să-mi umplu mai întâi stomacul bine pentru guturai şi pe urmă să-l tratez repede aşa încât să rămâie frigurile flămânde. În astfel de împrejurări eu fac rar lucrurile pe jumătate. Mă pusei dar să mănânc cu toată pofta; mă abonai la un birtaş străin, care îşi deschisese prăvălia chiar în ziua aceea. Birtaşul aşteptă lângă mine cufundat într-o tăcere respectuoasă până ce isprăvii de îndopat guturaiul, şi mă întrebă apoi dacă umblă mult pe la noi molima guturaiului. Eu i-am răspuns că da. Atunci el a ieşit, a dat tabla jos şi a închis prăvălia.

Am plecat să-mi văz de treabă. Pe drum dădui de al patrulea amic intim. El îmi spuse că nu-i nimic pe lume mai bun pentru guturai decât un pahar de saramură fierbinte. Mi-era teamă că n-oi mai avea nici un locşor vacant în stomac. Ce-o fi să fie! încercai să-l dau pe gât. Rezultatul a fost minunat. Am crezut că-mi este sufletul nemuritor.

Aceste rânduri le scriu numai spre folosul acelora ce sunt supăraţi de aceeaşi suferinţă ca mine. Să se ferească de saramură caldă. Poate c-o fi bună doftorie, dar e doftorie de câine, nu de om. Dacă m-o mai lovi vrun guturai ş-o trebui, ca să mă vindec, să aleg între un cutremur de pământ şi un pahar de saramură caldă, zău, crez că înghiţ mai bine cutremurul întreg.

După ce s-a potolit furtuna din măruntaiele mele, n-am mai întâlnit nici un bun samaritean, să-mi mai dea vreo povață; şi am început să culeg de peste tot basmale ca să le înmoi, tocmai ca la începutul guturaiului meu. Dar iată că întâlnesc o damă care-mi spune că vine dintr-o provincie foarte depărtată; pe acolo, bag seamă, nu era țara mai deloc bântuită de doftori, şi astfel dama aceea fusese nevoită să se deprinză şi să capete o mare iscusință la vindecarea boalelor mai uşoare şi de toate zilele. Am înțeles că trebuie să aibă multă experiență pentru că era o femeie de vreo cincizecişicinci de ani.

Dânsa mi-a făcut o doftorie cu miere, rachiu, terpentin şi multe feluri de buruieni amestecate, şi mi-a spus să iau câte un păhărel la fiecare sfert de ceas. Cel dintâi mi-a fost destul. Cum l-am dat pe gât, mi-am sărit din balamale şi m-am simțit târât în cele mai grozave ticăloşii ale naturii omeneşti. Sub influența lui pernicioasă, creierul meu concepu nişte minuni de perversitate, pe cari însă mâinile mele au fost din norocire prea slabe ca să le săvârşească. Încercând atâtea şi atâtea leacuri ca să scap de guturai, îmi slăbisem cu desăvârşire puterile; dacă n-ar fi fost astfel, aş fi mers cu perversitatea până la a dezgropa morții din cimitire.

Am şi eu uneori ca multă lume gânduri de nemărturisit, cari sunt urmate de nişte fapte nu prea de laudă. Niciodată însă n-am văzut la mine atâta depravare, o depravare supranaturală până la monstruozitate. Şi am fost mândru de asta.

Peste zece zile încercam altă doftorie. Am luat încă multe doftorii suverane, şi până în sfârşit am izbutit să-mi afund în piept guturaiul din cap.

Tuşeam mereu. Glasul meu se coborâse sub zero. Fiecare cuvânt care-l scoteam hodorogea ca un tunet cu două octave mai jos de diapazonul meu ordinar. Noaptea nu-mi puteam asigura câteva ceasuri de odihnă decât numai după ce tuşeam până mi se stingeau toate puterile. Ba încă, dacă mi se întâmpla

nenorocirea să visez şi să vorbesc în vis, sunetul spart al vocii mele discordate mă făcea să sar din somn.

Starea mea se agrava din ce în ce. Cineva mi-a recomandat să iau spirt curat; am luat. Pe urmă spirt cu miere. Am luat şi aşa. Pe urmă spirt cu zeamă de ceapă. Am pus toate la un loc şi le-am înghiţit. Nici un rezultat apreţiabil. A! ba nu, am început să fluier din gât oridecâteori răsuflam.

Am aflat apoi că trebuie să călătoresc ca să mă tămădui. Am plecat, cu un camarad al meu, reporter de gazetă. Toată ziua vânam, pescuiam, ne plimbam pe jos şi în luntre, jucam, chefuiam; şi noaptea îmi îngrijeam de troahnă.

Cu acest chip izbutii să-mi dau în fiecare minut de bine.

Dar boala se agrava mereu. Ciudat lucru.

— Fă o baie în cearşaf! Până acum nu mă dasem înapoi de la nici o doftorie; mi s-a părut ruşinos, ridicul şi slujind să încep a mă da înapoi în faţa acesteia. Mă hotărâi deci să fac o baie în cearşaf, cu toate că nu aveam nici cea mai mică idee de ce vrea să zică o baie în cearşaf.

Mi s-a administrat baia în cearşaf la miezul nopţii. Era tare ger. Eram cu pieptul şi cu spinarea goală. M-am înfăşurat într-un cearşaf înmuiat în apă cu gheaţă. Al dracului cearşaf! mi s-a părut că e lung d-o jumătate de kilometru. M-am înfăşat până am ajuns un pachet enorm de otrepe.

Este în adevăr un expedient foarte crud! Când ţi se atinge de pielea caldă cârpa udă şi îngheţată sari d-odată în sus; deschizi gura ca un cuptor, pare c-ai vrea să înghiţi un obelisc; te îneci ca un om care îşi dă sufletul. Mi-a îngheţat măduva din şira spinării; mi-a oprit bătăile inimii. Am crezut că mi-a sosit ceasul.

Nu faceţi niciodată baie în cearşaf, niciodată!

După întâlnirea cu o cunoştinţă feminină care, pentru cuvinte pe care numai dânsa le ştie, nu te vede când te priveşte, şi nu te recunoaşte când te vede, nu găsesc nimic mai plăcut decât o baie în cearşaf.

Dar să urmăm. Baia aceea nu mi-a fost de nici un folos (ba din contra!). Atunci o prietină mi-a spus să mă oblojesc pe piept cu făină de muştar. Cred că de astă dată m-ar fi tămăduit de-a binelea, dacă nu era prietinul meu reporterul. M-am aşezat în pat şi am pus mămăliguţa de muştar pe masa de noapte ca să o am la îndemână. Dar tânărul meu s-a deşteptat peste noapte cu o foame îndrăcită şi mi-a mâncat mămăliguţa toată. N-am văzut în viaţa mea aşa poftă nebună. Sunt sigur că mă mânca dobitocul şi pe mine dacă eram sănătos.

După aceea am umblat şi am călătorit de colo până colo câteva săptămâni, luând[,] afară de fel de fel de băi, o sumedenie de doftorii, care mai de care mai grozave. Până la urmă tot m-aş fi tămăduit, dar am fost silit să mă întorc acasă. M-am întors, şi cu toate noile căutări la care m-am supus, mi-am agravat răul şi mai tare prin toate felurile de imprudenţe.

M-am hotărât să plec iar. Pe drum[,] o damă mi-a spus să beau câte un sfert de litru de rom tare în fiecare zi. Altul mi-a zis tot aşa. Fiecare mă sfătuia să beau câte un sfert de litru, aşa că am ajuns până la un sfert de vadră. Am înghiţit şi tot trăiesc. Minune!

Încă o dată trebuie să spun că, cu cele mai bune intenţii, supun aci persoanelor mai mult sau mai puţin bântuite de aceeaşi suferinţă, lista doftoriilor pe care le-am urmat eu. D-aia doresc să le încerce şi d-lor. În cazul când nu se vor vindeca, cel mai rău ce li se poate întâmpla, e să moară.

Nu-i nimic!

AFORISME

1

În război necurmat trăim: cu inimicii în luptă, cu amicii în armistițiu.

2

Toate mulțămirile trebuiesc plătite: înainte de a se căpăta, ni se par destul de ieftine, în urmă prea scumpe.

3

Dispreț desăvârșit pentru părerea mulțimii și milă adâncă pentru soarta ei — iată semnul înțeleptului.

4

O mare durere e să iubești; o mare nenorocire să scapi de această durere.

5

Dacă și între oamenii cuminți s-ar putea stabili înțelegere așa de lesne ca între nerozi, mulțimea acestora ar avea o soartă mai bună.

6

Voieşti să cunoşti lucrurile? priveşte-le de aproape. Vrei să-ţi placă? priveşte-le de departe.

7

Pasivul şi activul fiecărui pas al omenirii sunt totdeauna în echilibru.

Pasivul descoperirii tiparului: s-au recunoscut nerozii, s-au numărat şi s-au găsit a fi dânşii cei mai mulţi.

8

Când avem un sentiment fără speranţă, o mare speranţă ne mai rămâne: că niciodată nu-l vom pierde.

9

Opiniile sunt libere, dar nu şi obligatorii.

10

Lumea este numai o poruncă a lui Dumnezeu dată unui suflet omenesc: fiecare cum poate ascultă.

MOFTUL ROMÂN

Eu - Ce mai spun gazetele, nene?

Nenea - Mofturi!

*

Eu - Ce era azi la Cameră?

D. deputat - Mofturi!

.

Un cerşetor degerat - Fă-ţi pomană: mor de foame!

Un domn cu bundă - Mofturi!

.

Un june cu revolverul în mână - Acrivițo! dacă nu mă iubeşti, mă omor!

D°ra Activița (făcând două gropițe asasine în obraji) - Mofturi!

.

Eu - Ce crezi, părinte Zăbavă, de noul proiect asupra clerului?

Părintele (potrivindu-şi culionul şi şoptindu-mi discret) - Moft, taică!

Eu - Care e rezultatul final al afacerii de la Dorohoi?

Un reporter - Moft!

.

Dr. Babeş - Feriţi-vă de apa nefiltrată: are germenii tutulor boalelor.

Un m itocan (fudul) - Mofturi!

.

Eu — Dar domnii X...Y...Z..., n-au nici un merit, nici o capacitate, nici un talent spre a fi puşi în fruntea unor instituţiuni cari. şi în sfârşit chiar despre onestitate. de!

Un amic — (tăindu-mi vorba şi dând din umeri) - Mofturi!

.

Pacientul (foarte impacient) - Doctore, mor!

Doctorul (foarte liniştit) - Mofturi!

.

Librarul - Iată o carte nouă, foarte interesantă.

Un june cult (dând cu dispreţ volumul la o parte) - Moft!

.

Un ipohondru — Ar trebui mai multă îngrijire: Doamne fereşte! să nu ne pomenim la primăvară cu holera!

D. primar (foarte serios) - Mofturi!

Un cetăţean - Săriţi!

D. Procu ror (grăbindu-se să suie la club) — Mofturi!

Eu - Eu crez că de astă dată guvernul a avut dreptate.

Un pesimist fără slujbă (scrâşnind fieros) — Mofturi!

.

Eu — Trebuie să mărturisim, cu toată părerea de rău, că în administraţie. uneori se fură foarte des.

Un optimist cu slujbă (zâmbind foarte blajin) - Mofturi!

.

Un orator opozant — Câteodată, autorităţile... prin abuz de putere, se-ntâmplă prea de multe ori să comită.

Un ministru — Mofturi!

.

Un tată de familie — Am auzit că de la o vreme se-ntinde printre o seamă de tineri din Bucureşti un viţiu ruşinos şi contra naturii.

Un altul cu mai mulţi copii (râzând şi făcând un gest de inteligenţă prea expresiv) — Mofturi!

.

Un spiritist (învârtind masa) - Ce e viaţa?

Spiritul (răspunzând foarte silnic) - Moft!

.

X... — Mâine seară e o eclipsă de lună.

Z. - Mofturi.

.

Iar Eu — *Apropos,* iese o gazetă nouă.

Publicul - Moft!

Moft! Mofturi!

O, Moft! tu eşti pecetea şi deviza vremei noastre. Silabă vastă cu neţărmurit cuprins, în tine încap aşa de comod nenumărate înţelesuri: bucurii şi necazuri, merit şi infamie, vină şi păţenie, drept, datorie, sentimente, interese, convingeri, politică, holeră, lingoare, difterită, sibaritism, viţiuri distrugătoare, suferinţă, mizerie, talent şi imbecilitate, spirit şi spiritism, eclipse de lună şi de minte, trecut, prezent, viitor - toate, toate cu un singur cuvânt le numim noi românii moderni, scurt: MOFT.

În genere naţiile mari au câte un dar sau vreo meteahnă specifică: englezii au spleenul, ruşii nihilismul, francezii *l'engouement,* ungurii şovinismul, spaniolii morga, italienii vendeta etc.; românii au Moftul!

Trăiască dar Moftul român!

Foaia ce apare astăzi, luându-şi acest titlu eminamente naţional, este copilul adevărat, prâslea cel alintat al acestui secol pe sfârşite aşa de bogat în mofturi; sperăm că va fi formula sinceră şi exactă a spiritului nostru public.

Şi acuma, dragă „Moftule", mergi de-ţi fă şi tu rostul în lumea asta. Locul tău aici este, a ta e vremea de astăzi.

Aruncându-te la lumină, strigăm cu toată căldura: Dumnezeul părinţilor noştri, el care a ştiut totdeauna să protege România, aibă-te în sfânta sa pază! deie-ţi norocul ce-l merită orice moft român pe acest pământ stropit cu sângele martirilor de la 11 iunie 1848, 11 fevruarie 1866, 8 august 1870 şi 14 martie 1888.

Publicului român, care-ţi este tot sprijinul, îi zicem: ajută-ne şi Dumnezeu te va ajuta; iar ţie-ţi dorim: „Moftul român" să fii, dar caută pe cât se poate de nu fi moft!

LA LUMINAȚIE

Aproposito de 24 Ianuarie, o reminiscență foarte depărtată. Odată răposatul „Nichipercea", făcând darea de seamă despre paradă, scria:

„. Fu multă lume aseară la luminaţie, şi domnii de la primărie şi de la poliție fură la luminație."

SPIRITISM ŞI TELEPATIE

Ce este *spiritul?* Este un ce de la Dumnezeu dat, care intră în corpul noului zămislit, - nu se ştie când intră, dar de intrat pozitiv că intră - şi iese când corpul moare, - pe unde iese nu se ştie, dar se ştie că iese.

Înainte de a intra şi după ce a ieşit, se plimbă prin văzduh. Timpul petrecut de spirit într-un corp oarecare, fie acesta de orice sex, sau chiar de amândouă, se numeşte *incarnaţiune,* şi sunt de 7 ori câte 7 incarnaţiuni în de 9 ori câte 9 veacuri. Timpul cât e liber spiritul, el vine bucuros să vorbească cu spiritele cari stau pe pământ incarnate, şi să spună acestora lucruri de pe cea lume şi secrete de pe lumea aceasta, secrete pe care spiritele incarnate nu le pot descoperi din pricina condiţiilor greoaie ale corpului.

Despre mijloacele de comunicare între spiritele libere şi cele incarnate, - începând de la visul ordinar şi masa învârtitoare, metodele cele mai vechi şi mai uzitate, şi ajungând până la cea din urmă metodă, adică prinderea spiritului într-un clondir, vom vorbi cu de-amănuntul într-un număr viitor.

Până atuncea, câteva cuvinte asupra *Telepatiei* ne par indispensabile.

Telepatia este simţirea reciprocă la distanţă. Această simţire pe nepipăite, nevăzute, neauzite, negustate şi nemirosite, se

exercită între spirite incarnate precum şi între acestea şi cele libere şi viceversa.

Telepatia poate fi de trei feluri: pozitivă-simpatică, negativă-antipatică şi mixtă sau simpatico-antipatică şi antipatico-simpatică.

Exemple:

Pleci de-acasă cu gândul a merge să ataci pentru ultima oară pe un amic cu o cerere de împrumut. Amicul d-tale, un mitocan, în momentul când porneşti, te simte venind cu atâta pornire şi dă ordin straşnic servitorilor să-ţi spuie când vei sosi că domnul a plecat în străinătate şi nu se ştie în ce zi se-ntoarce.

Iată un caz de telepatie antipatică, un caz adevărat - întâmplat chiar mie.

Atunci consulţi un spirit liber să vezi când poţi pune mâna pe mitocanul d-tale şi daca ai sorţi de reuşită. Spiritul, după ce face nazuri câtăva vreme, îţi răspunde în sfârşit:

„Slăbeşte-ne, frate, cu mofturile d-tale!"

Deci, telepatie antipatică între un spirit liber şi unul incarnat.

Supărat de aşa cuvinte de refuz, ieşi să iei aer, şi de cine dai întâi cu ochii? de un creditor uitat. Ptf! *Ecce homo!* Cine ţi l-a scos înainte? Telepatia simpatică.

Acum două exemple de telepatie simpatică între două spirite incarnate.

Te afli la o serată între mai multe dame, şi de unde vorbeşti despre poezie, te pomeneşti cu o mâncărime grozavă într-o oarecare parte a corpului; dar o mâncărime nesuferită. Ce e de făcut?... A te scărpina în lume, peste putinţă. Biruit însă de fenomenul insuportabil al incarnatului d-tale, te hotărăşti să părăseşti societatea şi să pleci afară ca să te scarpini. Dar, o minune! Când dai să porneşti, mâncărimea a dispărut ca prin farmec.

Peste câteva luni după aceasta, întâlneşti un bun prieten care se-ntoarce dintr-o călătorie îndelungată. Din vorbă-n vorbă îi spui istoria, şi... ce afli de la dânsul? Minune!

La acelaşi ceas, în acelaşi minut, la aceeaşi secundă, amicului d-tale, aflându-se pe bordul unui steamer englez tocmai la antipozii Bucureştilor, i-a venit poftă, fără să aibă nici o mâncărime, să se scarpine exact la punctu-i respectiv unde respectivul d-tale punct te mânca.

De ce se scărpina el? pentru că te mânca pe d-ta.

De ce ţi-a trecut d-tale? - pentru că s-a scărpinat el!

Cum devine asta? şi cum se poate explica ştiinţificeşte altfel decât prin telepatie simpatică între două incarnate.

Şi cazul acesta nu este un caz închipuit numai pentru a ilustra teoria; este un caz real, care s-a consemnat în toate revistele savante străine.

Tocmai de la antipozi! Auzi d-ta de la ce distanţă!

În fine, un exemplu de telepatie simpatică între un spirit liber şi unul incarnat.

Vrei să chemi un spirit, oricare ar fi el, şi vezi că necontenit se prezintă acelaşi. Îl întrebi:

„Cine eşti?"

„Sunt Draş, doctorul Draş, amicul tău Draş."

Atunci vrei să ştii ce părere are vestitul Draş despre d-ta şi ce-ţi prezice pentru viitor.

„Ce sunt eu?" îl întrebi.

„Un bărbat eminent!" îţi răspunde spiritul.

„Ce mi se cuvine mie în ţara asta?" îi mai adaogi.

„O situaţie înaltă şi un premiu şi două lefi şi trei diurne şi locuinţă şi toate accesoriile şi bilet de liber parcurs pe toate liniile Europei."

„Dar le voi avea oare într-o ţară ingrată ca asta?" întrebi sfios.

„Le vei avea, răspunde spiritul marelui doctor; nici răbdare nu-ţi trebuie, căci le vei avea în curând."

Şi în cursul săptămânei, în adevăr că le şi ai.

Iată un exemplu recent de telepatie simpatică între un spirit liber şi unul incarnat.

Deocamdată, destul; credem că am pus solid bazele ştiinţei. Ne oprim aci pentru astăzi. În numărul viitor vom intra în cercetarea metodelor de comunicare între spiritele libere şi cele incarnate: medie, speranţe, arbori, mese învârtitoare etc., le vom analiza şi explica cu toate amănuntele.

ISTORIC

Spiritismul are un viitor vast. Între alte foloase, el este chemat a ne da şi lămuriri definitive asupra punctelor încă obscure sau de amănunte din Istorie. Iată un specimen de acest fel. Într-una din seanţele oficiale ale Agenţiei spiritiste-telepatice Fachino, un spirit vioi şi plin de haz - spiritul unui boier moldovean, anume Bălşucă, om de duh pe vremea lui, precum o afirmă singur - ne-a spus următoarea poveste. Dăm aci comunicarea spiritistă exact înregistrată *tale quale:*

Spiritul boierului vorbeşte:

„Ştiţi că toate pricinile de familie, de ceartă, de ocară, de despărţenie, chestii delicate sufleteşti, se judecau pe vremea mea, nu de ţingăi ca acuma la voi, ci de un sfat, care se chema Consistoriul şi care era închipuit din episcopi şi boieri de rangul întâi cu Mitropolitul în frunte. Pe vremea Mitropolitului Veniamin, eram şi eu mădular în Consistor. Aşa, ne vine odată să judecăm pe un mişel care nenorocise pe fata cea mai mică a unei biete văduve cu trei copile sârmane.

Înalt Preaosfinţia Sa zice mişelului:

- Mişelule, cum ai făcut fapta asta?

Mişelul tace şi nu vrea să spuie - de ruşine.

- E păcat, mişelule! urmează Î.P.S. Sa, şi păcatul trebuie *spălat...* Numaidecât să iei fata de nevastă, să cureţi cinstea familiei.

- Nu pot, Înalt Preaosfinţite, zice mişelul.

- Pentru ce nu poţi, mişelule?

- Pentru că.

- Pentru că ce?

- Pentru că am avut legături şi cu cea mijlocie.

- Ptf! nu te-ar mai răbda Dumnezeu, nemernice! Atunci să iei pe cea mijlocie.

- Nu pot, Înalt Preaosfinţite!

- Pentru ce, mă?

- Pentru că am avut legături şi cu cea mare.

- Anaftema! blestematule, ticălosule şi răule! N-o să te mai rabde pământul de-un aşa păcat! Să vie popa aici să-l cunune cu cea mare!

- O să vină popa degeaba, Înalt Preaosfinţite! nu se poate.

- Ce! ai înnebunit? De ce să nu se poată, tartore? nu pot să înţeleg.

- Pentru că am avut legături şi cu.

- Cu mai cine?

- Cu bătrâna!

Mitropolitul s-a făcut galben de ciudă, iar eu mi-am strâns poalele anteriului cu spaimă şi am strigat plecând din presustvie:

- Înalt Preaosfinţiţilor şi boieri dumneavoastră, lăsaţi-l pe tâlhar în plata Domnului! nu vedeţi c-aista-i om primejdios. Haid' să nu ni se-ntâmple ceva!"

CĂTRE SPIRITIŞTII ROMÂNI

Spiritismul ia un avânt din ce în ce mai puternic în România - e un lucru constatat. În cele mai multe case, şi în familii şi la becheri, atât în capitală cât şi în districte, de la mândrul palat al bogatului până în coliba umilă a săracului, se constată cu cea mai mare sfinţenie cazurile de telepatie şi se ţin regulat seanţe spiritiste, în care se primesc comunicări de cea mai mare importanţă. O atare comunicare este aceea pe care o dăm mai sus în articolul nostru *Un vechi microb!*

Rugăm deci, în numele sfânt al ştiinţei, pe toţi adepţii spiritismului român, cari ţin seanţe sau iau parte la ele, să ne împărtăşească rezultatele lor clar înregistate precum şi toate cazurile de telepatie constatate prin proprie experienţă sau aflate numai din auzite. Nu vom face nici o rezervă în privinţa acestor din urmă: departe de noi cea mai mică bănuială de mofturi: cunoaştem destul de oneşti şi de serioşi pe spiritiştii români ca să avem toată încrederea în privinţa afirmaţiilor lor chiar din a treia mână; de aminteri, agenţia noastră telepatică Fachino, care are de trei ori pe zi serviciu de comunicare, va controla şi verifica tot ce ni se trimete.

Astfel, de la numărul 2 încolo, „Moftul Român" va afecta două rubrici speciale, una pentru „Comunicări spiritiste", alta pentru „Cazuri nouă de Telepatie".

MOFTUL

(Studiu de mitologie populară)

Din vremurile anteistorice, pe când era lupul cățel, şi până la epoca de astăzi, *Moftul* a ocupat totdeauna locul de căpetenie în afacerile de orice fel ale oamenilor. De dânsul este legată viața mai tutulor popoarelor. Mare parte din faptele eroice, judiciare, familiare, didactice, religioase, regale şcl. au fost săvârşite numai şi numai cu ajutorul acestui teribil demon sau al acestui nostim zeu, căci mitologiştii nu se învoiesc asupra chipului lui de a fi.

Daca ne vom urca la izvorul vremurilor şi vom urmări cursul vieții planetei noastre caraghioaze pas cu pas, de la cele dintâi ființe cu două picioare şi până la ultimele mari evenimente, - vom găsi totdeauna un *păcală* şi un *păcălit.* Ca să susținem toate acestea nu vom căuta multe argumente; vom cita puține, însă puternice, aşa că cel mai cârcotos dintre cititori să se pătrunză că noi spunem totdeauna adevărul când nu ni se-ntâmplă din contra.

Astfel, este cunoscut de toți că pentru un moft Adam a fost înduplecat să mănânce din mărul Evei (sunt unii autori cari pretind că a fost smochină); printr-un moft Iacov s-a furişat în neamul lui Isus în locul lui Isav; pentru un moft Mântuitorul a fost vândut; printr-un moft s-au născut Romul şi Remu, şi tot printr-un moft romanii îşi luară primele neveste; printr-un

moft s-a dărâmat Troia; *Moftul* în fine a făcut multe şi de toate, şi nu ne-am mai opri o lună spunând câte cinci pe minută, daca am voi să înşirăm câte s-au scris măcar în aste câteva zile în proză şi versuri în gazetele de toate colorile din ţara noastră.

Deoarece este aşadară aşa de bine constatat că *Moftul* ţine un rang atât de înalt în mişcarea omenirii în genere şi a patriei noastre în particular, vom căuta să-i găsim origina şi chipul cum dânsul s-a introdus în lume.

În privinţa aceasta nu-i nimic mai bun, dar totodată şi mai primejdios, decât de a consulta părerile mitologiştilor vechi şi moderni şi a studia cu de-amănuntul ideile ce, în felurite vremuri, s-au dat în această privire, şi aceasta pentru că părerile lor sunt atât de contrazicătoare, încât, citindu-le cineva pe toate, crede că fiecare autor s-a silit să păcălească pe adversarul său.

Aşa, Magul Tinichea şi Dervişul Ceacşir (cel dintâi de viţă de Persia şi cel d-al doilea din Eghipet, despre carii ilustrul Nan-ba-ba-dan, în vestita lui carte *Stelele întunecoase,* spune că au vieţuit cu 3102 ani şi 1 lună înainte de era noastră) susţin în acord comun că *Moftul* este un demon cu trei capete oribile: *Minciuna, Bârfirea* şi *Zavistia. Moftul* are în mână o sabie cu două ascuţişuri şi cu vârful învârtit ca un burghiu, cu care muşcă şi împunge şi sfredeleşte pe cei ce vrea să-i tortureze. Mama lui a fost *Secătura,* o fecioară pe care o amăgise *Şmecherlâcul;* Secătura l-a născut pe Moft departe de casa părinţilor ei, *Netotul* şi *Zevzecia,* într-o poiană misterioasă, - vorba „Constituţionalului" - asta numai de ruşinea părinţilor.

El, *Moftul,* a crescut cu o iuţeală nepomenită şi a fost alăptat de *Hârtia,* căreia i se făcu milă de copilul orfan aruncat de mama lui. Când ajunse în vârstă *Moftul,* doica lui, *Presa,* îl însură după *Opinia,* o tânără fată mai mult sau mai puţin publică, foarte mult curtată pe vremea ei, cu care tânărul avu o prăsilă mai numeroasă decât nisipul mării: pe fiece zi dedea lumii câte 10 000 de copii care de care mai fleac, şi care toţi aveau mai mult ori mai puţin trăsurile tatălui lor.

Acele arătate până aci, autorii le susțin bizuindu-se pe *bas-relieful* ce l-au găsit sculptat pe sahanul cel mare al Faraonului *Ghiveci* din a CXXV-a dinastie eghipteană, sahan ce s-a găsit în vremea săpăturilor spre punerea temeliei primei piramide, şi pe nişte pergamente, din cari se vede limpede că dânşii au dreptate.

Alți autori însă, apuseni, cum sunt *Sir Ylang-Ylang, Immerschnaps, Don Frigaros, Colorez* şi alții susțin o părere cu totul deosebită.

Moftul, zic dânşii, este un zeuşor gingaş şi nostim, care a luat naştere din amorul din flori al *Hazului* cu *Gluma.* Ei îl înfățişează ca un băiețel tânăr şi bălăior, purtând într-o mână *Râsul,* o floare, şi în alta nişte foarfece mari: cu cea dintâi dă pe la nasul celor ce-l ascultă, iar cu foarfecele taie la palavre. Autorii sus pomeniți privesc *Moftul* ca pe un zeu iubit, al cărui cult a fost răspândit mai ales la popoarele de ginte latină; are mulțime de temple; băieții şi fetele, femeile şi bărbații, moşnegii şi babele îi sacrifică flori de câmp şi mai ales *Parodia,* o floare multicoloră şi pestriță. Icoana lui se află în toate familiile păstrată între zeii penați ai casei cu mare smerenie. Din vechime chiar, cultul lui s-a răspândit foarte iute între magistrați, medici, spițeri, avocați, în şcoale, în jurnalistică, în pensionate de ambele sexe, între artişti dramatici şi (.) rați, popi, dascăli, capete încoronate şi încornorate şcl., aşa că astăzi rar se va găsi chiar în Parisul Orientului vreo ființă omenească care să nu-l adoreze.

Părerea acestor autori se reazimă pe manuscripte, colecțiuni, chronice, gravuri de metal, piatră, lemn, fotografii, pe care oricine le poate vedea în arhivele tutulor gazetelor hazlii şi nehazlii din capitala Belgiei orientale, descoperite în deosebite timpuri şi prilejuri, precum la săpăturile făcute la Turnul Colții, la străpungerea Tunelului de sub Pasajul Român, la punerea temelielor Teatrului Caragheorghevici şcl.

Noi dăm fireşte, din spirit de neutralitate, sub rezervă vederile acestor învăţaţi în privinţa *Moftului,* deşi înclinăm mai mult către cei din urmă, cari după părerea noastră au aerul mai serios.

Învăţaţii apuseni însă au uitat să spună unde şi cum dă oracolele sale zeul aşa numit *Moftul,* căci fiecare zeu important care se respectă trebuie să dea oracole.

Nu putem prin urmare încheia mai bine acest studiu mitologic decât desăvârşind părerile lor şi spunând că *Moftul* îşi dă oracolele prin ziarul cu acelaşi nume, „Moftul român", care apare în Bucureşti de două ori pe săptămână a *15 bani* numărul - ieftin şi bun!

O NECUVIINȚĂ

Poftește-l la nuntă, să-ți zică: la mulți ani! e o vorbă românească veche, care caracterizează pe omul fără tact, fără pricepere și fără gust, budalaua, mangafaua ce nu poate niciodată înțelege ce se potrivește și ce nu s-ar potrivi.

„Poftitul la nuntă" de astă dată este Teatrul Național.

Se știe mai întâi că în admirabila feerie a lui Shakespeare *Visul,* motivul comic este rezultatul florii magice, pe care drăcușorul de Puck o dă pe la nasul mândrei Titania. Zâna, atinsă de parfumul fermecat, se orbește până într-atâta, că începe a adora pe gogomanul de Bottom, al cărui cap, printr-o ironie a lui Oberon, a fost preschimbat într-un cap de măgar. Mângâieri, sărutări, alintări, pe toate i le dă Titania, și el, Bottom, drept orice răspuns, mișcă plin de încredere și cu satisfacție din vârful urechilor.

Se știe apoi că presa noastră, a cărei licență trebuie să despere pe orice om onest, - o presă, care nu mai are nici un scrupul de limbagiu, o presă, care ar merita cenzura pentru nerușinatele ei abateri de la regulele bunei cuviințe, o presă, în fine, fără lege nici Dumnezeu, - se știe că presa noastră a exploatat, și publicul indus în eroare a primit și pus în circulație o sumă de glume, mai mult sau mai puțin mito - cănești, despre dezvoltarea anormală a ornamentelor auriculare ale prințului nostru moștenitor.

Ne întrebăm dar: când tânărul nostru prinț vine într-un Teatru Național, în așa circumstanță, însoțit de mireasa sa, e lucru cu minte, cu tact, cu pricepere, ca Teatrul Național să arate pe Titania mângâind pe urecheatul Bottom?

Credem că nu, şi sperăm că daca pe viitor nu se va suprima scena dintre Bottom şi Titania, cel puţin se vor scurta urechile fenomenale ale fericitului, pentru ca aluzia să nu fie prea din cale-afară transparentă şi ireverențioasă.

POVESTE DE CONTRABANDĂ

S-a zis că, în război, culmea ar fi să descoperi un obuz care să poată străbate orice cuirasă şi o cuirasă pe care să n-o poată străbate nici un obuz. La vamă, culmea ar fi să găseşti un vameş căruia să nu-i scape nici un contrabandist, şi un contrabandist pe care să nu-l prinză nici un vameş.

Am citit undeva sau mi s-a povestit, nu ştiu bine, o anec¬dotă, care sper că va interesa pe cititorii acestei reviste. Iat-o.

Vameşii francezi pe granița despre Belgia sunt de o asprime şi de o istețime nemaipomenită. Fiscul francez are aci nevoie de copoii cei mai de rasă din cauza contrabandierilor de mărfuri de lux şi mai ales de dantele. Călătorii, mai cu seamă cei bănu - iți, sunt supuşi la revizii şi scotoceli, cari răzbesc totdeauna până la piele.

Se-nțelege de la sine că pentru călătorii feminini este o anume sală de revizie şi femei revizoare.

A amăgi, a dejuca vigilența acestui Argus fiscal s-ar părea absurd; sunt însă oameni şi mai ales femei, cari încearcă uneori - nu că fac profesiune din contrabandă - să treacă în Franța, pentru personală întrebuințare, obiecte de lux, în genere dantele belgiene. Şi nu rareori reuşesc; fiindcă un călător care se vede cât de colo că vine de departe, că nu face călătoria pentru vreun câştig sau pentru afaceri, ci numai de plăcere, un călător care este însoțit de o familie întreagă, având aerul sigur

şi nepreocupat, prezentându-şi bagajele cu fruntea sus la revizie, poate strecura prin cutele şi căptuşelile hainelor şi câte o bucăţică de dantelă. Aerul onest şi franc îl scapă adesea de bănuiala celor mai neîncrezători oameni din lume, care desigur sunt vameşii - adesea, însă nu totdeauna.

Călătorea odată pe drumul de fier de la Bruxelles la Paris o doamnă tânără. La o staţie pe drum, se urcă în acelaşi compartiment un domn cu o înfăţişare foarte elegantă, purtând pe mână un palton căptuşit cu mătase. Domnul salută foarte politicos şi se aşază într-un colţ în faţa doamnei.

Cum sunt călătorii, după câteva minute se rupe tăcerea şi încep întrebările indiscrete:

- Doamna merge departe?

- Da, domnule, merg în Franţa.

- A! în Franţa.

- Da, mă-ntorc acasă.

- A, acasă... Şi doamna a fost la Bruxelles?

- Da, domnule.

- O călătorie de plăcere, desigur...

- Da, am fost la o rudă...

- A! la o rudă... Şi n-aţi profitat de ocazie să cumpăraţi ceva dantele?... Sunt foarte ieftine şi de o calitate superioară celor franţuzeşti... E peste putinţă să cumpăraţi aşa dantele fine în Franţa fără să le plătiţi întreit decât în Belgia...

Doamna schimbă puţin faţa - o schimbare care pentru nişte ochi nedeprinşi ar fi trecut nebăgată-n seamă. Domnul însă, având ochii foarte pătrunzători, adaogă surâzând şi privind ţintă cu toată siguranţa în ai doamniei:

- Spuneţi drept, aţi luat multe?... Pentru că trebuie să ştiţi că la vamă... vi se pot întâmpla grozave neplăceri, dacă nu ştiţi lua nişte deosebite precauţiuni... Or să vă caute la sigur, şi orice marfă nedeclarată e confiscată, şi deosebit sunt şi amende, câteodată, după gravitatea cazului, şi pedepse...

- Atunci, zise doamna schimbând bine faţa, atunci sunt pierdută...

- Nu tocmai... n-aveţi teamă încă... poate să scăpăm... e foarte posibil să treceţi... Eu sunt foarte cunoscut la vamă; trec p-acolo de două-trei ori pe săptămână. Intrăm în sala de revizie împreună, declaraţi bagajele şi aţi scăpat... Aveţi dantele pentru o sumă foarte mare?

- Cinci mii de franci.

- Şi, unde le aveţi, sunt cel puţin bine prinse?... să nu se observe vreo umflătură neobicinuită.

- Sunt cusute în căptuşala corsajului, zise doamna tot mai îngrijată.

- N-aveţi teamă, vă trec eu; cu mine n-au să vă bănuiască.

- A, domnule, cât sunteţi de galant! cum să vă mulţumesc?

- A! nu e nimica, doamna mea; călătorii sunt datori să se ajute între dânşii în contra accidentelor, tâlharilor şi vameşilor... A! şi dacă aţi şti ce plăcere simţ când pot înşela pe vameşi, pe cari nu-i pot suferi şi cu care am de furcă aşa de des!

Din vorbă-n vorbă iată că trenul soseşte-n sfârşit la vamă.

Domnul dă doamnei braţul drept, cu o mişcare foarte elegantă, îşi ia pe mâna stângă paltonul şi înaintează cu pasul sigur; doamna îl urmează plină de încredere şi de recunoştinţă, stăpânindu-şi cât poate mai bine emoţia.

Sunt în faţa revizorului:

- Domnule revizor, zice galantul cavaler, daţi pe doamna aceasta în primirea revizoarelor... s-o scotocească bine: are în căptuşeala corsajului dantele de peste cinci mii de lei [sic]. Rog să se facă procesul-verbal şi să nu se uite tantiema mea de denunţător... Trec mâine să ne socotim pentru toată săptămâna.

Infam! Auzi meserie! auzi mijloc de a-şi câştiga o bucată de pâine pentru un bărbat în toată firea! A!

Să fi fost doamna aceea grasă sau sângeroasă, poate că din amestecul indignaţiei, ruşinii, necazului de pagubă şi de

păcăleală, ar fi rezultat o fatală congestie cerebrală. Era însă slăbuţă şi de un temperament nervos; amestecul amar al acestor deosebite sentimente dete loc la o scrâşnire de dinţi, la o privire plină de cel mai înalt dispreţ şi la următoarele cuvinte pronunţate cu toată liniştea şi dignitatea cerute de o aşa subţire situaţie:

- E de prisos să mă caute, domnule revizor; ceea ce a spus acest onest tovarăş de călătorie este exact. Trec eu singură în sala de revizie ca să predau impiegatelor d-voastre dantelele.

Apoi, întorcându-se către protectorul ei, adăugă cu un zâmbet nespus:

- Îţi mulţumesc, scumpul şi demnul meu cavaler, de omenia d-tale.

Tonul cu care au fost spuse cuvintele „acest onest", „scumpul şi demnul", „omenia" nu se poate descrie.

Doamna s-a executat; dantelele i-au fost confiscate. contrabandista s-a suit în vagon şi a intrat, destul de supărată, cum trebuie să-şi închipuiască oricine, în Paris.

Trecuseră câteva zile de la această scenă. Doamna se afla acasă şi se gândea cu necazul încă fierbinte la mişelia neagră a acelui om, la cât de adânc poate să meargă infamia omenească.

Servitoarea aduce o cartă de vizită: *D. Cutare* şi spune că acest domn doreşte cu multă stăruinţă să fie primit pentru că are o afacere importantă de aranjat şi nu poate întârzia la Paris decât până seara.

- Pofteşte-n salon.

Mosafirul intră. Peste un moment intră şi doamna... Dumnezeule, tu care ţii vămile văzduhului!

Cine era?

Infamul!

- Ieşi!

- Doamna mea, am să ies după ce vă voi da o mică explicaţie...

- Ieşi!!

- Vă datoresc...

- Ieşi!!!

- Şase mii de franci, pe cari vă rog să-i primiţi.

- Ce?

- Iată-i... Vă rog să-i număraţi, sunt şase bilete.

Şi pune biletele pe masă.

- Ce-nsemnează asta, domnule?

- Asta însemnează, răspunse cu multă volubilitate vizitatorul, că dantelele dv. au costat cinci mii de lei *[sic]*, iată-i; eu am luat premiu ca denunţător o mie de lei; cinci şi cu una, şase. Aceştia sunt banii dv. Cât despre supărarea ce v-am făcut-o, vă cer milioane de scuze; vă rog, iertaţi-mă, trebuia să vi-o fac, veţi vedea că nu puteam altfel. În privinţa aceasta, pentru că vina mea nu se poate plăti cu bani, vă rog să fiţi bună a primi, împreună cu scuzele mele cele mai umilite, şi această garnitură de dantele, cari vă rog să credeţi sunt cu mult superioare pe lângă cele ce vi s-au confiscat; acelea le-am văzut, era marfă ordinară. Ia uitaţi-vă mă rog la marfa asta... vedeţi ce lucru fin.

- Cum, domnule? întrebă doamna ameţită, care va să zică... dta...

- Eu nu sunt spion fiscal cum aţi crezut... sunt negustor cinstit... Trebuia să vă dau pe dv. ca să-i pot orbi să trec eu: aveam în căptuşeala paltonului o avere întreagă - cele mai fine, aproape trei sute de mii *netto* - Bruxelles... Cu modul acesta, adăogă domnul râzând, am trecut până acuma de patru-cinci ori, aşa că dobitocul de revizor e convins perfect că eu fac profesie de spion şi că trăiesc din tantiemele lui... tantiemele lui! Atâta rău... Dar mă grăbesc şi nu voi să abuzez mai mult de bunăvoinţa dv., doamnă. Sunt al dv. cu tot respectul şi consideraţia.

Doamna a râs din toată inima şi, dacă a râs, se-nţelege a primit şi darurile şi scuzele cinstitului negustor.

CULMEA NENOROCULUI

S-au zis multe despre oamenii nenorocoşi.

Unul a spus:

„În ziua când m-oi face pălărier, sunt sigur că toți oamenii or să-şi piarză capetele!"

Altul, un om adesea păcălit, a adaos:

„Dacă aş avea eu cap, sunt convins că nu s-ar mai fabrica pălării!"

Care ar fi însă culmea nenorocului?

Îndată după apariția „Moftului", să nu mai aibă moftul căutare în patria română!

Imposibil!

JERTFE PATRIOTICE

În sfârşit... Mai erau câteva ceasuri până în dimineaţa de 11 Fevruarie, când trebuia să se dea lovitura. În cazarma lor din Dealul Spirii, tunarii îmbrăcau tunurile în paie, pentru ca, despre ziuă, să poată merge în dosul palatului spre a proteja operaţia conspiratorilor fără să tulbure liniştea nopţii şi să strice somnul pacinicilor mahalagii. Militarii îşi făceau datoria... da; dar nici civilii nu rămâneau mai prejos.

Era ultima întrunire a secţiunilor conspiraţiei. Ca să înţeleagă mai bine cititorul, trebuie să spun că vasta urzeală se compunea din secţiuni cu număr restrâns de membri, de la zece până la optsprezece inşi. Unul din aceştia, fără să ştie ceilalţi, avea relaţiuni cu un altul din o altă secţiune; aşa că, la un moment dat, chiar dacă s-ar fi prins una din acestea lucrând, nu s-ar fi putut descoperi nimic mai mult decât o mână de oameni. Această organizaţiune mazziniană fusese combinată de răpostatul C. A. Rosetti, după reminiscenţele-i clasice.

În seara aceea, într-una din secţiuni, compusă în jumătate din câţiva tineri entuziaşti şi din vreo trei negustori, prezidentul, un liberal fanatic, care mâncase la 48 jimbla exilului în formă de tainuri turceşti, la Brussa, ţinu o scurtă cuvântare, cam aşa:

- Fraţilor! Vremea vorbelor a trecut; acum are să sune în sfârşit ceasul faptelor. Trebuie să avem curaj; momentul cel mare se apropie. Până să nu crape de ziuă, poate că vom fi

chemați să facem cea mai mare jertfă pe care are dreptul patria s-o ceară de la un om. Să fim gata la tot! Să nu ne dăm înapoi de la nimic pentru a ne împlini datoria de patrioți!

Când prezidentul a terminat solemna lui cuvântare, tinerii carbonari, scrâşnind din dinți, au ridicat pumnii încleştați în sus, în semn de aplauze şi de aclamațiuni, ştiut fiind că într-o conspirațiune, zgomotul este interzis. În timpul însă când vorbea prezidentul, unul dintre negustori se căuta cu multă stăruință în fundul buzunarului de la nădragi. Îndată ce cuvântarea fu isprăvită, negustorul se sculă în picioare, scoțând din buzunar un pungoci unsuros, destul de greu, plin cu mărunțiş. Apoi, mergând hotărât la masa prezidentului, trânti zgomotos, între sfeşnice, pungociul, şi zise:

- Dacă a venit vremea pe jertfă, apoi cât m-ajunge partea, nu mă dau în lături!

Zicând acestea, isnaful începe să dezlege baierele pungociului. Prezidentul şi toți tinerii entuziaşti au un moment de dezgust în fața acestui act. Unul din ei, cel mai înflăcărat, nu se poate opri a zice cu indignare: „Mitocanul, tot mitocan!". Dar cum sunt toți foarte lihniți, înfățişarea pungociului durduliu le răstoarnă cu desăvârşire mişcarea întâia. Încrucişându-şi unii între alții nişte priviri fulgerătoare şi uitând că se află într-o cavernă de conspirație, încep să pleoscăiască din palme, strigând toți:

- Ura! bravo patriot! să trăiască nenea Niță!

Şi palmele tinichelelor se pornesc toate cu degetele încovoiate către pungociul mitocanului; dar mitocanul, în acelaşi timp, ridică pungociul de pe masă şi-l vâră în buzunar, zicând:

- Bine, eu dau partea mea. Care, ce dă?

Prezidentul, care se înțelesese din ochi cu tinerii, zice:

- Neică Niță, aici e pe frăție, dă fiecare ce poate şi cum poate. Dumnealor, că sunt mai tineri şi, vorba aia, ce-am avut

şi ce-am pierdut! dumnealor o să-şi puie, doamne fereşte! viaţa în primejdie; că asta nu-i glumă ce facem noi! ia gândeşte-te dumneata: şapte puteri garante! nene Niţă şi Convenţia de la Paris! Care va să zică, noi ne punem contra lui Napoleon III, neică Niţă... te joci! D-aia spui că dumnealor, ca tineri, pot să meargă chiar până la moarte.

- Să ferească Dumnezeu! zice nenea Niţă; ar fi păcat.

- Da, dar vorba e: să poate?. Însă dumneata, care eşti altfel de om, om cu dare de mână, negustor, de, dumneata nu face pentru ca să te bagi unde să bagă dumnealor. D-aia a şi împărţit Dumnezeu trebile pe pământ: unul, adică cu alergătura, şi altul, vine vorba, cu capitalul; şi pe urmă, toţi la câştig, fiecare pe cât a pus, împart drept pentru interesurile patriei, fiindcă sunt patrioţi!. nu-i aşa?

- Aşa da, zice nenea Niţă, acuma te pricep.

- Ei vezi?. dă-ţi partea.

Nenea Niţă a scos iar pungociul, i-a deschis baierile şi a vărsat pe masă un pumn de mărunţiş: icusari, nisifiele, sfanţi, sfănţoaice, firfirici şi gologani; le-a socotit până la suma de cinci galbeni; apoi a legat iar pungociul la gură, zicând:

- Ei! acu, cine-mi iscăleşte fitanţia?

- Care fitanţie?

- Pentru sumă.

- Cum, nene Niţă? strigă prezidentul. Cum să poate să spui dumneata aşa vorbă? să ceri hârtie la vreme de revoluţie?

Dar nenea Niţă acopere cu laba mărunţişul şi dă să-l tragă iar la margine, ca să-l puie la loc.

- Fără fitanţie, nu pot să dau, fiindcă n-am temei la catastif.

Atunci, cel mai tinichea dintre carbonari, văzând primejdia, se repede la mâna isnafului, pe care o apucă strâns, şi zice:

- Stai, nene Niţă!... Fraţilor, are dreptate nenea Niţă, dacă varsă negustorul parale, trebuie să aibă adeverire la mână. Uite ce m-am gândit eu: să dăm toţi iscălitura noastră cu girul prezidentului.

Toată asistența, cu ochii sclipitori, aprobă unanim propunerea, iar tânărul ia un condei și hârtie și scrie, citind în gura mare:

„Subtiscăliții patrioți, la un moment greu al nostru, pentru interesele patriei, am luat de la nenea Niță suma de 70 sfanți pe care i-o vom înapoia îndată ce vom izbuti să facem toate bune, ca să nu mai fie tiranie."

Și iscălesc toți... Ședința se ridică; isnaful mai numără o dată paralele, ia țidula, o îndoaie și vrea să plece. Atunci, prezidentul îl cheamă de la ușă, îl trage la o parte și, pe când ceilalți ies binișor unul câte unul, îi spune la ureche:

- Nene Niță, eu zic că nu e bine să porți țidula asta în buzunar. Dacă, Doamne ferește! nu izbutim să dăm pe Cuza jos, și te calcă poliția, și găsește chitanța la dumneata?... ce te faci?

Nenea Niță stă un minut pe gânduri și răspunde, făcând cu ochiul:

- Las'că o pui eu bine; n-ai dumneata grije!

Prezidentul stânge lumânările, îl conduce pe nenea Niță până la poartă și, după ce-l vede depărtându-se, se întoarce în curte, o curte paragină de mahala, și aprinde un chibrit. Într-o clipă, de pe lângă uluci, din fundul curții, răspund alte chibrituri, aprinzându-se ca niște ecouri luminoase: era semnalul de raliare al conspiratorilor. Toți își dau întâlnire, peste o jumătate de ceas, la Rașca, unde trebuiau să bea banii isnafului, așteptând ceasul abdicării lui Cuza. La Rașca, intră unul câte unul foarte veseli și încep să comande mâncare și băutură. Când sfanții isnafului erau pe sfârșite, tunurile, cu roatele îmbrăcate în paie, ajungeau în dosul palatului, în vreme ce, prin față intrau conspiratorii sus, salutați de garda vânătorilor.

A fost cuminte nenea Niță când a luat țidula la mână... Pe când, mult mai târziu, în fața Griviței, batalionul de vânători spăla în sânge steagul mânjit în noaptea de 11 Fevruarie, nenea Niță, fruntaș al comerțului român, ca intreprinzător de furajuri

şi altele, încasa, în virtutea chitanţei cu data de 10 Februarie 66, partea-i cuvenită după luptele sale pentru răsturnarea tiraniei; în virtutea aceleiaşi chitanţe, nenea Niţă lua apoi parte printre fericiţii subscriitori ai conversiei drumurilor de fier şi ai „Băncei Naţionale".

Astăzi vechiul patriot are un otel nobiliar în Bucureşti, un echipagiu blazonat şi câteva milioane; dânsul păstrează încă cu scumpătate bătrâna chitanţă, pe care o arată la toată lumea ca un pergament de nobleţă, pentru a proba câte sacrificii a ştiut el să facă odinioară, în vremuri grele, pentru patrie. Şi încă tot mai face: de exemplu, a subscris pentru monumentul lui Brătianu douăzeci de lei şi pentru al Vânătorilor cinci. Totdeauna entuziast şi generos ca şi în ajunul lui 11 Fevruarie, nenea Niţă, cu calităţile lui de inimă, trebuia să prospereze şi merită să fie stimat.

MEDIUL SPIRITIST

Mediul este un mijlocitor.

El mijloceşte comunicarea între spirite, fie între unul incarnat şi altul liber, fie între două incarnate, fie între mai multe.

Mediul trebuie să fie eminamente sensibil, discret, dezinteresat şi sincer.

El trebuie să poată cădea în isterico după voinţă.

El trebuie să crează în Credinţă, să iubească Iubirea, să ştie Ştiinţa, să spere Speranţa: Iubire-Dezvăluire, Credinţă-Ştiinţă, Ştiinţă-Speranţă, iată Mediul!

Cum lucrează Mediul?

El se aşează pe un scaun înaintea unei mese, ţine un condei în mână şi cade, la o comandă dată, în stare de amorţeală completă; nu mai vede, nu mai aude, nu mai miroase, nu mai gustă, nu mai are pipăit.

Poţi să-l înţepi, nu mişcă; vârî-i degetele în ochi, nu clipeşte măcar; trage-i cu tunul la ureche, nu se clatină; poţi să-i dai pe la nas cu orice, nu strănută; pune-i pe limbă un lucru ce nu-i poate plăcea, nu se strâmbă; este în sfârşit fără a fi. Spiritul lui s-a dat într-o parte ca să lase să treacă prin corpul pentru moment vacant spiritul chemat din văzduh.

Atenţiune! începem!

Un fachir, preot al spiritismului, pune solemn întrebarea către spiritul evocat ce trebuie să se prezinte în Mediu.

Mediul, până aci înțelenit cu condeiul în mână, începe a scrie răspunsul pe o bucată de hârtie; scrie, scrie până se oprește.

Fachirul ia răspunsul și-l citește în gura mare:

Senzație! Fachirul face un semn. Mediul este dezlegat: dezlegare - reincarnare - spiritul propriu al Mediului reintră în incarnațiunea sa. Mediul se deșteaptă și. pe onoarea lui! nu știe nimic din câte s-au petrecut.

Mediul scrie curat și în orice limbă vrea spiritul evocat să se exprime, chiar într-o limbă pe care n-o cunoaște decât un amic al Mediului. Programa evocărilor și chestiunilor trebuiește comunicată Mediului cu o săptămână înainte de seanță, mai cu seamă pentru a-i garanta sinceritatea acestuia.

Se întâmplă însă uneori că Mediul, nu destul de bine înțepenit, să facă mici greșeli în scriere, de aminteri ușoare de îndreptat.

Astfel, odată la întrebarea: „Bunicu-meu era muzicant: cu ce cânta el?" Mediul - fără să știe bine franțuzește, notați bine - scrise: „Ah! flUte!" în loc de: „De la frate", deosebire regretabilă.

Altă dată, preotul întreabă spiritul unui divin răposat: „Vremea trece, moartea ne sosește - ce trebuie să facem?" și Mediul scrie: „Să mă slăbiți cu dragostea!" în loc de: „Să mă slăviți cu dragoste!"

Altă dată, iar la întrebarea preotului: „Ador muzica - îmi pare rău că n-am învățat-o și p-aia, poate scriam și vreo operă - la vârsta mea cu ce mai pot învăța să cânt?" Mediul scrie: „Cu Olga" în loc de: „Cu orga!"

Dar nu face nimic. Asemenea mici greșeli lesne se trec cu vederea de inițiații sublimei științe a spiritismului.

O LĂMURIRE

Primim (de la o damă desigur, scriptura şi felul de a judeca nu mai pot lăsa nici o îndoială) nişte aspre critice asupra unor articole, şi totodată şi laude pentru altele. Doamna sau domnişoara - căci asta nu o putem şti la sigur, asta e cum se simte dumneaei - se vede că pe de o parte e mulţumită de unele dintre glumele „Moftului român", iar pe de altă foarte supărată pe modul nostru de a vedea lucrurile. N-avem alt ce răspunde decât că cu de toate nu se poate, că orice lucrare omenească este totdeauna sortită a nu fi perfectă, deşi nu imperfectibilă.

Dama îşi însoţeşte criticele cu această măgulitoare întrebare: „Nu-i păcat ca autorul *Nopţii furtunoase, Făcliei de Paşti* şcl. să publice asemenea gazetă de *bas-etage*?"

Răspundem: O fi! însă autorul în cestiune s-a socotit că, pe potriva puterilor sale intelectuale şi pe potriva cererii, a oferit destule mofturi până acuma onor. public. „Ia să dau la lumină şi ceva serios!" şi-a zis el, şi a scos „Moftul român", care, slavă Domnului! până acuma vedem că merge binişor: n-avem de ce ne plânge!

Şi mai la urmă, ce să mai vorbim una şi alta! Nu poate cineva mulţumi pe toţi bărbaţii, darmite pe toate damele!

POLEMICĂ ÎN PERSPECTIVĂ

În ultimul moment, punând mâna în mare grabă pe un număr al „Constituționalului", simțirăm că spiritualul oficios, liric la zile mari, dă să ne muște. E vorba de o notiță, plină de spirit de aminteri, intitulată *Știre falsă* - o rubrică de invenție proprie, care va rămâne clasică în jurnalistica noastră - în care foaia, cu frecuentele „poiene misterioase" și cu „mirosul de smirnă" atât de necesar în situație, ne imputā că n-avem destulă sare și că de aceea noi cei de la „Moftul român" „am fi comandat la Ocnele-Mari un vagon de sare, care încă nu ne-a sosit!"

A! mii de poiene misterioase și de bombe! asta este prea mult! E o provocare în regulă, pe care ne-o fac spiritualii oficioși.

O primim! A! va fi o polemică foarte caldă. Până atunci le zicem adversarilor noștri cu poetul:

„Când mănânci așa iahnie
Nu mai face gălăgie!"

Iar dacă-i voba de sare, mai bine confrații s-ar gândi nu la noi, ci la iahnia dumnealor; ori, în fine, dacă le place și fără sare, să le fie de bine!

Atât pentru azi! La luptă în curând! La luptă, se înțelege nu dreaptă, căci la iahnie nu ne putem pune cu spiritualii noștri adversari.

MOFTANGIII

RROMÂNUL

Moftangiul este eminamente român; cu toate astea, înainte de a fi român, el este moftangiu.

Născut dintr-o familie săracă dar onestă, el este fiul operelor sale, şi, deşi democrat prin naştere, el face parte din aristocraţia inteligenţii, a meritului, ştiinţei, artei, culturii şcl.

Dar. născut dintr-o veche familie de adevăraţi boieri, cari au ştiut totdeauna să pună interesul patriei mai presus de interesele de clasă renunţând la privilegii, el, aristocratul get-beget, este adevăratul democrat.

Moftangiul este patriot hotărât, naţionalist exclusiv, român până în măduva oaselor! toată lumea trebuie s-o ştie!

Guvernamental, sau, când din nenorocire nu se poate asta, opozant, moftangiul felicită Rrromânia în cazul întâi, o deplânge în cazul al doilea, în ambele cazuri o iubeşte până la nebunie. De aceea, el urăşte cu furie tot ce nu e român, tot ce nu e naţional.

El stimează agricultura, dar visează o industrie mare naţională, care să ne scape de tributul ce-l dăm străinilor: ceea ce-l înspăimântă este o cucerire a Rrromâniei pe terenul economic de către infamii de străini, ajutaţi de copiii vitregi ai ţărişoarii lui!

E om de partid, câtă vreme nu-i vorba decât de vederi asupra politicii interioare. Îndată însă ce e vorba de a ne

prezenta faţă cu străinii, el crede că toţi românii trebuie să uite micile pasiuni şi, dându-şi mâna frăţeşte, să păşească strâns uniţi faţă cu primejdia economică, politică, socială şi culturală a Naţiunii! Inimicul comun este străinul! Jos Străinismul!! sus Rrromânismul!!!

Oricine gândeşte altfel... e un trădător!

Moftangiul se găseşte în toate clasele sociale; speţa lui furnică pe toate căile de comunicaţie (afară de rare excepţii, cu bilet gratuit) şi e încuibată din cele mai mândre palaturi până în cea mai modestă odaie de *hotel garni.*

Moftangiul poate avea sau nu profesiune, poate fi sărac sau bogat, prost ori deştept, nerod ori de spirit, tânăr, bătrân, de un sex sau de altul sau de amândouă, el a fost, este şi va fi rrromân adevărat. Să te păzească Dumnezeu să ataci Rrromânia lui oricât de pe departe, căci moftangiul român e aci gata să te zdrobească.

Moftangiul român este:

Din clasele primare până la bacalaureat - anarhist;

De la bacalaureat până la primul examen de universitate - socialist;

De la primul examen până la licenţă - progresist;

De la licenţă până la slujbă - liberal;

De la slujbă până la pensie - conservator.

De la pensie încolo, împărtăşeşte principiile tinerimii universitare. Fii sigur că ai să-l găseşti oriunde e vreo manifestaţie mai mult sau mai puţin politică ori nepoliticoasă a studenţilor mai mult sau mai puţin rrromâni!

RROMÂNCA

Fiică de arendaş, de negustoraş, de funcţionăraş, de avocăţel, de ofiţeraş, de popă - să fi fost *papă* bulgăroi, sârbotei sau grecotei - moftangioaica este româncă şi prin urmare nobilă, *et par consequent* nu poate suferi mojicimea.

Ea este patronesă în comitetul unei sau mai multor societăți române de binefacere sau de cultură națională.

Moftangioaica română vorbeşte româneşte numai *avec les domestiques,* încolo franțuzeşte - acu ia lecții de limba engleză.

În fiecare zi, moftangioaica răstoarnă prăvălii întregi, de la raftul de sus până la cel de jos, căutând *eşantiioane* şi negăsind, *malheureusement,* niciodată ce-i trebuie. Bogată ca şi săracă, adeseori i se-ntâmplă din distracție, când se uită negustorul în altă parte, să-i scape ceva în manşon sau sub rotondă.

Moftangioaica îşi opreşte totdeauna cupeul d-a curmezişul stradei.

Pentru dânsa sunt numai două oraşe în care poate trăi cineva: *Paris et Bukarest!*

Dânsa are unul sau mai mulți adoratori, nu de plăcere sau de pasiune, ci de datorie: o femeie de aşa înaltă extracțiune trebuie să aibă un *suivez-moi.*

Bogată, n-are plăcere mai mare pe lume decât să-şi arate unei amice sărace toaletele şi să-i spuie prețul lor fabulos, şi apoi proiectele, planul şi devizul toaletelor viitoare.

Moftangioaica săracă este foarte discretă; de aceea, nu desprețuieşte fondurile secrete, ba chiar din contra. Pentru cine conspiră, e prudent să evite pe moftangioaica română.

Crudă, adică necoaptă, primeşte cadouri de la răscopți bogați; răscoaptă, face cadouri la săraci necopți, adică la cruzi:

- Ah! crudule!

Când e vorba de lista „victimelor" ei, moftangioaica română uită şirul, numele şi datele; are însă în privința aceasta despre amicele ei o memorie prodigioasă.

Când vrei să flirtezi cu moftangioaica, se rățoieşte şi fleorțăieşte. Îi vorbeşti serios, râde; glumeşti, e foarte serioasă; o saluți, d-abia moțăie; o iubeşti, te spune târgului.

Moftangioaica e amatoare de înmormântări de lux. Trecând prin fața cluburilor, jalnica scoate capul afară din

cupeu. După cimitir, *un tour au bois,* cu ochii plânşi şi cu chipul încadrat în dantelă neagră, este obligatoriu.

Moftangioaica e o romancă bravă; ea ştie suferi, cu hotărârea şi eroismul caracteristice românului, tortura concertelor clasice, *fort en vogue* astăzi. Astfel, dacă-ţi place muzica, fereşte-te să mergi la acele concerte: de câte ori orchestra o avea un pianissimo, moftangioaica *commencera a causerfortissimo...*

Moftangioaica sufere în genere de stomac; oricând are să iasă în lume seara, nu mănâncă toată ziua în vederea corsetului. Astfel, e prudent să nu o prea iei la vals: suflarea ei te face să-ţi aduci aminte cu mult regret de mirosul violetelor de Parma.

Poftită ori nepoftită, ea trebuie să se afle la toate balurile de rigoare, ale Curţii, ale societăţilor, ale lumii mari, la reprezentaţiile prime, extraordinare sau de gală.

Ea e abonată la „L'Independance roumaine" şi trebuie să figureze neapărat în „Carnetul" lui Claymoor.

Fiecare moftangioacă spune bucuros din fir în păr toată conversaţia care a avut-o cu Prinţesa moştenitoare „aproape o jumătate de ceas" la balul din urmă de la Cotroceni. Câte moftangioaice au fost la bal - că nu lipseşte una! - vezi dumneata câte jumătăţi de ceasuri a ţinut acel bal minunat.

O moftangioaică gătită şi împopoţonată de şapte ori mai scump decât s-ar putea explica prin mijloacele consoartelui d-sale, dacă o întrebi ce părere are despre prinţesa:

- Fie, *mon cher;* nu zic! e tânără; frumuşică, *si vous voulez;* da'... prea e luxoasă!

Când vorbeşte de regina, zice: *la pauvre!*

La balul Curţii mai ales, cum s-a abţinut toată ziua de mâncare, abuzează de şampanie, de icre, de îngheţată, de bomboane - nu de plăcere ori de lăcomie, nu!. de datorie. O dată supează cu un „amic", pe urmă cu un curtezan, mai despre ziuă, se-nţelege, vine şi rândul lui dumnealui: „Aide, cocoşelule, la bufet!" Aşa, după îngheţată, mănâncă iar icre moi,

şi după Pomery *extra-secfrappe,* iar ciucalată fierbinte... A doua zi, doctorul *high-life* se vede silit a-i prescrie o cutie şi jumătate de capsule de ricin.

După fiecare bal *du monde,* a doua zi, caii doftorilor *mondains* aleargă până le iese limba de un cot.

Culmea supărării - să o scape din vedere Claymoor.

Culmea ambiţiei - un minister pentru bărbat şi un secretariat pentru amic.

A! să nu uit.

Când vezi două moftangioaice amestecându-şi alifia de pe buze şi ţocăindu-se cu multă căldură, să ştii că nu se pot suferi.

- Ah! *ma chere, je nepuis la sentir*!

SAVANTUL

Important bărbat - bărbat serios.

Membru în toate societăţile culturale naţionale şi internaţionale preferă dintre acestea pe cele de ginte latină. Dacă nu e încă în Academie, are să fie.

E un exemplar de lux în galeria moftangiilor români şi costă scump.

Teorii nouă din cărţi vechi, - invenţiuni pe cari străinii, vrăjmaşii Rromâniei, apucă de le fac mai-nainte, - studii speciale - misiuni la staţiuni balneare - comisiuni şi delegaţiuni - conferenţe savante, un fel de *pot-pourri* de fapte diverse ştiinţifice - apoi direcţiuni de instituţiuni şi publicaţiuni - toate astea trebuie să coste scump.

Tipul nostru iubeşte, mai presus de orice, Ştiinţa şi România, cărora le sacrifică activitatea, liniştea, sănătatea, familia sa, tot. El susţine că ştiinţa, deşi esenţial umană, trebuie, mai ales la o naţiune mică şi tânără ca a noastră, să fie

națională. El constată în fiece moment cu mândrie progresul prodigios al științelor române.

El dirijează un institut național savant sau, dacă încă nu până acuma, va inventa unul sau două pentru a le dirija - institute absolut indispensabile Rromâniei, care este și trebuie să fie centrul și farul cultural în Peninsula Balcanică. Ar fi o rușine să lăsăm pe Bulgaria să ne ia înainte!

De exemplu. Este absolut indispensabil să întemeiem un institut, pentru domesticirea, prăsirea și educația licuricilor, - *lampyris resplendens* — având misiunea de a studia un nou sistem de luminare a orașelor Rregatului cu aceste interesante gângănii fosforescente. Închipuiască-și acu orice rromân cu dorr de țarră câtă economie și ce lumină! strălucitoare, gratuită și - igienică!

Dar pentru asta, savantul nostru, bărbatul ingenios, patriotul neobosit, care a descoperit această luminoasă idee, trebuie să călătorească în cele două emisfere, spre a studia *primo:* deosebitele sisteme de luminare a capitalelor mari, *secundo:* diferitele spețe de *lampyris resplendens...* După spusa entomologiștilor, există până acuma vreo patruzeci, afară, se-nțelege, de acele pe cari le va mai descoperi savantul nostru.

Moftangiul științific este sacrosanct.

Nici un guvern nu cutează, nu gândește măcar să se atingă de el și de institutul lui; sunt lucruri inviolabile: ar fi un guvern care ar vrea să stingă lumina, să rearunce România în obscuritate! Din contra, la fiece buget nou, trebuie să se crească cifra respectivă - progresul științei reclamă și alt progres: progresul paragrafului respectiv.

Și toate astea, fiindcă știința e mai presus de luptele politice; guvernele sunt trecătoare, știința e eternă: într-o țară eminamente constituțională, apa trece, moftangiii rămân.

Când moftangiul e un imbecil, îi pasă de critică mai puțin decât îi pasă unui suveran african de opiniile presei europene; când are oarecare talent și spirit, critica-l irită și-l neodihnește ca pe o cochetă bătrână care se teme să nu se afle în sfârșit că

are dinți falși și păr prepus. De aci se vede cum între moftangii, cei de spirit și cu oarecare talent sunt mai slabi de înger decât imbecilii.

Culmea moftangiului savant: a-și comanda statua încă din viață și a prezida la inaugurarea ei și la apoteozarea sa - a acestui mare luptător național în ogorul științei rromâne!

UN TENOR SCĂPĂTAT

E frumoasă şi strălucită cariera cântărețului. Adevărat că el nu poate lăsa nici o urmă vădită a talentului său, decât doar atestările contimpuranilor. Dar pot acestea să ne dea impresia ce ne-o producea chiar talentul cântărețului; a murit? nu lasă în urmă-i decât o vagă suvenire. Aşa e cântărețul, aşa actorul, tot aşa orice executant instrumental.

Şi poate tocmai pentru că sunt aşa de ingrate după moarte aceste cariere, ele sunt aşa de încoronate de glorie şi de răsplată materială în viață: e o dreaptă compensare pe care publicul le-o dă instinctiv.

Prin contrariu ne-am explica de ce producătorii intelectuali, aceia cari după moarte lasă un patrimoniu durabil care să facă onoarea neamului lor, nu primesc, în cele mai multe cazuri, de la contimpurani decât spanac.

„Domnul acesta - gândeşte cu drept cuvânt lumea - are să capete de la copiii noştri destule laude şi chiar statuie; asta o să coste destui bani: i-ajunge atâta; acuma să se mulțumească cu cartofi copți!"

Aşa, Millo, care a dus o viață strălucită trăind ca un prinț, astăzi la adânci bătrânețe vegetează într-un ungher, uitat aproape de toți; iar lui Eminescu, care a dus o viață de pârlit, îi plouă onorurile, elogiurile şi busturile.

Strălucea într-un timp oarecare pe scenele europene un faimos tenor italian *di primo cartello.*

Ovațiuni, buchete, coroane, ode și sonete, mai mult sau mai puțin cu știrea impresarului; daruri scumpe de la doamne, mai mult sau mai puțin fără știrea bărbaților respectivi; și aur. o mină: California toată într-un *do diez!*

Dar, vai! ce se-ntâmplă într-o zi? Artistul simți că-l râcâie în gât.

„O indispoziție trecătoare!" - își zise el - și seara s-a amânat reprezentația.

Din nenorocire, însă, a doua zi, a treia și cele următoare, indispoziția a persistat. Până în cele din urmă s-a convins omul că glasul i s-a stins. California s-a sleit: adio, glorie și fericire!

Nesocotit ca cea mai mare parte dintre favoriții muzelor, el trecuse prin valurile de aur cum trece câinele prin apă: nu se lipise de el o picătură.

Ce să facă dar?

A coborât încet-încet treptele scenelor celor mari și s-a dus la teatrele de a doua mână, apoi de a treia și așa tot mai jos până când d-abia mai putu fi admis să zbiere pe un teatru de subprefectură.

Aci însă era dificil publicul, tocmai poate pentru că plătea locul întâi un franc și jumătate, iar galeria 20 de bani... și se juca de două ori pe săptămână.

Întâia seară, debutul „ilustrului" tenor.

Ernani... Ruina apare: satisfacție mare în public. La primul recitativ, răceală. Începe cavatina. murmure. La cadență... fluiere, țipete, urlete: *Fuori! Abbasso! Mascalzone! Alla porta!*

Tenorul nostru rabdă și urmează acompaniat de un zgomot infernal.

A doua seară *Trovatore...* același succes.

A treia *Lucia:* apariţia lui Edgar este primită într-un mod îngrozitor.

Atunci tenorul face semn publicului că vrea să vorbească. Deodată zgomotul se opreşte. Artistul se apropie de rampă şi spune:

„Doamnelor şi domnilor,

Ştiţi dumneavoastră cât sunt eu plătit aici ca să vă cânt?. 20 lei pe seară. Ei! Nu cumva o să pretindeţi să vă cânt pe 20 de lei ca pe zece mii?. Apoi dacă aş putea cânta cum ştiu eu, aş fi ajuns să cânt aici la dumneavoastră?"

Micul spici al marelui tenor a produs efect. El a făcut o bună schimbare în opinia publică locală şi artistul a putut obţine acolo câteva zile fericite la sfârşitul carierii lui pierdute.

Rar publicul, afară de cel român se-nţelege şi îndeosebi de cititorii „Moftului român", are conştiinţă de ce poate şi are drept să pretinză!

O REPLICĂ

Am avut onoarea să declarăm o dată că nu punem mâna pe „Constituționalul" decât la cea din urmă nevoie; ca să te hotărăști a te pune la așa lectură serioasă, e treabă mare. Oricum însă, ești om și trebuie să te impui, ș-așa am văzut că spiritualii oficioși cu „poienele misterioase", urmate de „binefăcătorul miros de smirnă", ne răspund la notița din numărul nostru trecut: în ruptul capului, ei țin „să mai facă gălăgie".

Într-o „știre falsă", dar umplută de spirit, ca după obicei, spun că cei de la „Moftul", nemulțumiți cu sarea națională, am avea nevoie să căutăm sare la Atena.

Adică cum, la Atena?

Dacă e vorba de Atena propriu-zis, ca aluzie la origina noastră mai mult sau mai puțin neromânească, răspundem: aducă-și primul redactor al oficiosului aminte că la noi, la gazete, e greu să găsești pe toți români *pur sang*„fără cusur" originar. Un redactor mai la urmă e destul să nu fie nerod până să se crează de spirit fără să fie; acela e-n adevăr cusurul principal, căci acela se vede în public; celelalte privesc familia respectivă.

Dacă însă e vorba de Atena cu privire la sarea atică, apoi asta s-o recomande cine ar avea măcar atâtica.

P.S. - „Moftul român" pune un premiu de 20 de lei pentru acel care va găsi în „Constituționalul" o vorbă de spirit.

Condițiile concursului: bucata adusă la concurs, rugăm, dacă se poate, să fie originală.

CUGETĂRI

1

Evanghelistul ne spune: dacă-ți dă cineva o palmă, întoarce obrazul tău şi pe partea cealaltă.

Bunătatea moralistului putea merge şi mai departe: dacă prinzi pe cineva la nevastă-ta, cere-i pardon şi pofteşte-l şi mâine seară.

2

Într-o serată literară, opiniile cele mai sincere sunt adesea căscăturile.

3

Artistul trebuie să fie bărbat - muzele sunt femei.

4

În politică, un om fără principiile noastre e un om pierdut; el se poate regăsi când ni le îmbrățişează.

5

Deplorabil te poate face oricine; numai tu însuți te poți face ridicul.

LA TRIBUNAL

- Pune mâna pe cruce şi zi după mine.

- Lasă, domnule prezident, ştiu eu (jură).

- Nu uita că legea pedepseşte pe martorii cari nu spun adevărul.

- Lasă, domnule prezident: ce Dumnezeu! atâta lucru să nu ştiu?

- !?

- Sunt martor de-atâta vreme!

CHESTIUNI MILITARE.
- PROGNOSTICURI RĂZBOINICE.
FUMURI DE CUCERIRE

Depeşa cifrată a împăratului Germaniei către regele României:

Extraurgentă:

„În România ai tu tunuri bune?

Răspuns plătit zece cuvinte."

Răspunsul regelui României:

„Da; aşa zice directorul Regiei; dar eu obicinuiesc havane austriace".

SUCCESUL „MOFTULUI ROMÂN"

Într-o țară tânără ca a noastră, intrată de curând în sistema constituțională și în concertul marilor puteri, gazeta este pâinea cotidiană a opiniei publice. Gazetarul prin urmare este brutarul inteligenții.

Nobila misiune el nu și-a luat-o din interes, pentru că n-ar fi putut face ceva mai de seamă; nu pentru un mizerabil câștig el și-a luat spinoasa carieră a luminării concetățenilor săi; nu din sentimente egoistice el luptă pentru ridicarea poporului român, pentru revendicarea suveranității acestuia uzurpate; nu pentru vreun interes personal, ca adversarii săi, s-a făcut el aprigul apărător, sentinela neadormită a principielor înscrise solemn în pactul nostru fundamental, și în sfârșit și mai presus de toate nu în necunoștință de cauză el se pronunță categoric sus și tare asupra atâtor și tutulor chestiilor de ordine politică, economică, finanțiară, științifică, literară, artistică șcl. șcl.

Nu! Un dor nesecat pentru binele națiunii rrromâne, patriei rrromâne, popporului rrromân l-a împins pe arena publicității... Afară de asta el știe de toate fără să fi-nvățat nimic și are ferma convingere că pentru Rrromânia câtă vreme va fi rău nu va fi bine!

Cu așa brutari conștiințioși, desigur că opinia publică trebuie să fie destul de bine hrănită.

Şi iată dar ceea ce explică într-un mod neîndoios succesul „Moftului român". De la apariţia lui, acest organ, care tinde a fi formula exactă a opiniei publice române, a întâmpinat, afară de mici excepţii, o unanimă aprobare. De ce? Pentru că această modestă foiţă, având în vedere numărul îndestulător de brutării pentru hrana zilnică a inteligenţii române, a crezut de cuviinţă dintru început să s-apuce de franzelărie subţire, de unde (cum onor. public trebuie să se fi convins deja) îşi dă osteneala să scoaţă cât se poate mai bune gogoşi!

LA POŞTĂ

Un domn către impiegat — Mă rog, n-a venit vreo scrisoare pentru mine?

Impiegatul — Nu... Dar de unde era să vă vie?

Domnul — Ştiu eu? de la cineva.

Impiegatul — Nu.

Domnul — Bine. (Pleacă.)

Impiegatul (scoţând capul pe ferestruică) — Mă rog...

Domnul (întorcându-se) — Poftim...

Impiegatul — Dar... cum vă cheamă pe dv....?

Domnul — Ion Popescu.

Impiegatul — Îmi pare bine... Fiţi sigur că vă vom anunţa îndată ce va sosi ceva.

Domnul — Mersi.

Impiegatul — Pentru puţin (Îşi retrage capul.)

Domnul — Îndatorat. Vă salut. (Pleacă.)

Impiegatul (scoţând iar capul) — Mă rog.

Domnul (întorcându-se) — Poftim...

Impiegatul — Dar... unde şedeţi dv...?

Domnul — La mătuşă-mea.

Impiegatul — Mersi... (Îşi retrage capul.)

Domnul — Pentru puţin. Salutare.

O PILDĂ

A fost odată un francez, un anume marchizul de Bievre, care a rămas până acum vestit pentru calambururile şi jocurile sale de cuvinte, şi cu drept cuvânt. Fiindcă îşi repeta glumele lui foarte des, oamenii târzii la pricepere îl bănuiau totdeauna, chiar când vorbea cu înţeles propriu, că face un calambur.

Aşa odată, marchizul de Bievre, ieşind de la Curte, pofteşte în trăsura lui pe un conte:

- Domnule conte, mă rog.

Contele stă şi se gândeşte: „Iar un joc de cuvinte desigur!" Şi se gândeşte. După câteva momente, zâmbind:

- Domnule marchiz, nu-l înţeleg; e greu.

- Nu, domnule conte, nu-i nici un calambur. Poftiţi, e târziu, ne-aşteaptă la dejun.

- Nici p-ăsta nu-l înţeleg, trebuie să mi-l explici, zise contele şi se sui în trăsură.

*

Nu în toate cuvintele „Moftului" stă un îndoit înţeles.

TRECUTUL ŞI PREZENTUL
ISTORIE ŞI LIMBĂ

În cercurile literare şi ştiinţifice din Capitală nu se vorbeşte decât de ştirea îmbucurătoare că savantul nostru limbist d. B. P. Hăsdău va da la lumină în curând o publicaţiune de cea mai mare importanţă sub titlul „Trecutul şi Prezentul - Istorie şi Limbă".

Deşi vastele cunoştinţe ale bătrânului academician sunt o garanţie că lucrarea aceasta are să fie din toate punctele de vedere eminentă, totuşi naşte întrebarea: în ce parte are să fie mai tare genialul autor: în istorie sau în limbă?

Se ştie de aminteri că spiritualul spiritist încă de multă vreme a renunţat la istorie. Afară de mici încercări pasajere, istoria a rămas pentru d-sa ca şi uitată. Pe lângă *Sic cogito* - monumentala expunere a spiritismului - d-sa nu a făcut şi nu face de atât amar de vreme, şi cu o activitate prodigioasă, decât limbă: limbă şi spiritism, spiritism şi limbă.

Cu oarecare siguranţă prin urmare, se crede că partea principală a lucrării, istoria, va fi atinsă numai în treacăt, şi din punct de vedere limbistic numai; iar limba, din punct de vedere istoric, va fi temeiul lucrării.

Aşa fiind, noi credem că mai nemerit ar fi fost să se intituleze eminenta lucrare a savantului academic: „Istoria ca Limbă şi Limba ca Istorie".

DIN ALBUMUL UNEI PIANISTE

Urare din partea vechiului său profesor,
maestrul T r e m o l o

Să-ți fie viața o *simfonie* cerească. Când te vei mărita să ai parte de un bun şi vrednic *dirijor* care să ştie bate bine *măsura.* Zi cu zi, *d-a capo al fine*, viața să vă fie un *acord perfect*. Să vă ferească Dumnezeu, marele *armonist,* de orice *disonanță.* Totuşi să fii totdeauna *forte.* Chiar dacă te-i sfădi uneori cu dirijorul tău, ca *intermezzo,* fă-o *pianissimo,* însă *risolutto;* caută numai să ai un *motiv chiaro e brillante*; evită cu toate astea prea multele *variațiuni* şi *fiorituri* cari nu mai intră în gustul modern. Dacă vezi că nu merge, poți s-o iei cu *o octavă* mai sus. Să trăiți *largo,* să petreceți *allegretto scherzando con brio.* Orice veți dori *presto* să se împlinească... Şi când vei fi stăpână de casă, pentru ca menajul să meargă *cu tact* şi *con motto,* nu uita să iei bine seama la *chei.*

INSTANTANEE

UN OFICIOS

Clasa reptilelor - Ordinul Saurienilor - subordinul Guvernului - Familia săracă, dar neonestă - Genul *ennuyeux* - Speţa infectă.

Particularităţi: iubeşte cu deosebire fundurile secrete.

O RĂUTATE

Confraţii de la „Adevărul" publică instantaneul directorului nostru, pe care-l reproducem aci îndată. O singură observare avem de făcut: instantaneele trebuiesc totdeuna să aibă şi o notă simpatică - nu trebuiesc să fie numai şi numai răutăcioase. Bine că n-a adăogat „Adevărul" că directorul nostru e aşa de sceptic încât ar fi în stare să-şi facă singur instantaneul simpatic:

I. L. Caragiale

Fost sufler, fost autor şi director de teatru, a contractat din copilărie multe din apucăturile actorilor: e tipul cabotinului literar.

Autor a multor opere de mare valoare - pe cari are să le scrie... Dar nu! nu va mai lucra nimic serios într-o ţară de mofturi, unde nu se încurajează arta şi literatura adevărată. De aceea şi pusese de gând să părăsească acest Orient incult şi să se exileze de bunăvoie în Occidentul luminat - la Kecikemet.

Singurul bucureştean care s-a alipit de fosta „Junime" literară din Iaşi - *rara avis,* gâscă rară.

În politică, lipsă totală de principii, totuşi o extremă consecuenţă: votează regulat cu opoziţia, deşi îi este totdeauna antipatică.

Posedă secretul de a-şi câştiga vrăjmaşi noi şi de a-şi pierde prietinii vechi. Dintre aceştia, puţinii cu cari încă nu s-a certat îi găsesc oarecare merite ca prozator.

Neavând un unchi în America, a trebuit să se mulțumească cu o mătuşe în Europa.

Şi-a făcut studiile la şcoala lumii - unde nu se cer examene.

Particularități: Meloman; ureche, memorie şi gust muzical bine dezvoltate. Superstițios; îi place să-i trosnească chibriturile: e semn că vin bani, de aceea nu uită niciodată să le usuce înainte de a le întrebuința.

ŞCOALA ROMÂNĂ

ORA DE RELIGIE

Un elev obraznic - Părinte, auzi ce spune domn'profesor de geografie: zice că pământul e rotund.

Părintele (supărat) - O fi şi rotund... cum a vrut Dumnezeu să-l facă.

Elevul - Şi zice că e turtit la poli. De ce-o fi turtit, părinte?

Părintele (plictisit) - Ia, pentru păcatele noastre!

ORA DE CALIGRAFIE

Profesorul - Unde-ţi este caietul? pentru ce vii fără caiet?

Elevul - Eu la caligrafie sunt auditor.

ORA DE ARITMETICĂ

Profesorul - Dacă mi-ai dat dumneata împrumut pe o lună 17 lei...

Moriţ - Zibeţen (scrie).

Profesorul - Şi ţi-am plătit din ei 5.

Moriţ - Finf (scrie).

Profesorul - Cât mai rămâne să-ţi dau?

Moriţ (socotind în gând) - 20.

Profesorul - Cum asta?

Moriț - Da ce! e mult, parcă?

ORA DE GIMNASTICĂ

Profesorul - D-ta de ce nu treci la rând?

Elevul - Iu sânt scutit.

Profesorul - Pe ce motiv?

Elevul - Iu sânt israilit.

ORA DE LIMBA ROMÂNĂ

Profesorul - Ce parche ghe cuvânt îi *musai?*

Elevul - Verb, dom'le.

Profesorul - Pentru ce?

Elevul - Pentru că exprimă ideea unei lucrări.

Profesorul - No! vez' bine! Când zicem *musai,* trebuie că pentru o lucrare zicem. Exemplu: băieții şi băietele musai să ştuduiască, ca mai apoi să cuvinke romaneaşke în limba lor makernă pură. Bine. No! *musai* e verb; numai doară dup-aceea ce fel ghe verbu-i?

Elevul - Neregulat... Dar de ce conjugare e, dom'le?

Profesorul - No! prostule! dă-l la dracu! că-z dacă-i neregulat, apoi nu mai poake avea conjugăciune!

ACCIDENT PARLAMENTAR

D. ministru de externe a fost alaltăieri victima unui accident destul de neplăcut. D. Al. Lahovary, după o noapte de veghere şi de studii, vine la Senat cu un teanc de note, materialul discursului d-sale în cestiunea comunală, pe care şi le aşază pe pupitrul ministerial.

Rândul ministrului de a lua cuvântul se apropie. Ministrul vrea să-şi arunce încă o dată privirile pe notele sale, fructul unei nopţi întregi de studii. Dar, Dumnezeule mare! notele au dispărut.

Caută-n sus, caută-n jos, nimic. Jumătate supărat, jumătate îngrozit, neştiind ce să crează, începe să-ntrebe în dreapta şi-n stânga: nimeni n-a văzut notele. Pe sub pupitru, pe sub bancă - nicăieri; busola oratorică s-a pierdut!

- E o infamie! strigă mânios, trântind cu mâinile pe pupitru! Asta nu e parlamentar! asta nu se face!

- Ce e?.. ce e?. şi un cerc simpatic începe să se strângă împrejurul ministrului, care spumează de ciudă.

- Mi s-au prăpădit notele! mi le-a sustras opoziţia desigur! Asta nu e leal! N-am dormit o noapte întreagă ca să mi le aranjez, şi poftim! Domnii din opoziţie mi le sustrag! Astea sunt farse neomenoase!

În timpul acesta, domnul Urdăreanu ia cuvântul:

- Eu, domnilor senatori, aş fi avut multe de zis în chestia comunală, dar, fiindcă mi s-au prăpădit notele.

- Şi dumitale? întrerupe ministrul. A! atunci e o sistemă: s-o ştim.

- Dar cine poate să le fi luat? adaogă ministrul privind fulgerător pe un senator din opoziţie care zâmbeşte în faţă-i şi care-i răspunde dând din umeri:

- Ştiu eu?

- D-ta, desigur. Fii bun şi dă-mi notele! nu umbla cu mofturi de-astea. Astea sunt glume puţin parlamentare. În nici un parlament european nu se fac astfel de farse!.

- Dar, domnule ministru, îţi jur! şi toată lumea începe să râză.

- Atunci desigur d-ta, zice ministrul către un altul.

- Pe onoarea mea!

Asupra acestora, Î.P.S. Sa mitropolitul, atras de aglomeraţia de dinaintea băncii ministeriale, se apropie cu zâmbetu-i sfânt şi împăciuitor:

- Ce e, taică?

- Înalt prea sfinţite părinte, mi-au luat notele; cine? cine?

- De! ştiu eu, taică? eu am demisionat de acu, nu mai m-amestec în politică.

- A! strigă atunci ministrul văzând pe Costache uşierul, cunoscut pentru nestrămutatele lui principii liberale. A! infam colectivist! tu mi le-ai luat?

Şi se repede roşu ca focul, apucă pe adversarul său de piept şi-ncepe să-l zguduie cu putere:

- Astea vi sunt mijloacele de luptă? Notele! Dă-mi notele! am lucrat o noapte la ele; dă-mi-le înapoi că te zdrobesc.

- Să n-am parte de ochii mei, coane Alecule! Să n-apuc să mai văz pe liberali la putere, dacă le-am văzut măcar!

Ministrul aruncă deoparte pe Costache şi se-ntoarce bufnind la banca ministerială. Tocmai atunci, iată şi conul

Lascarache, prezidentul consiliului, reintră, venind de-afară în bancă.

Ministrul de externe începe să povestească istoria notelor pierdute prezidentului, care-l ascultă distrat jucându-se cu un mototol de hârtie. D. A. Lahovary își aruncă ochii la mâinile prezidentului, și oroare! ce vede?

La moment îi smucește mototolul și-l desface cu o mișcare febrilă. Ce era? Un fragment din faimoasele note, fructul unei nopți întregi de studiu, un fragment cu care conul Lascar rămăsese în mână ghemuindu-l și mototolindu-l din distracție.

- M-ai nenorocit, coane Lascarache! exclamă exasperat ministrul de externe. Mi-ai prăpădit notele!

- Îrracan de mine, bre omule! răspunde prezidentul. Da eu stric? Mata de ce nu ți le păstrezi noatele și le lași de se târâie de colo până colo? Iaca, vezi! Se-ntâmplă: de degrabă pune mâna omul pe orice petică îi iese nainte! Amu, potrivește și mata discursul cu aiestea care au rămas. De unde să le mai luăm pe celelalte?

SFATURI

1.

Preferați săpunul român cașcavalului străin: o industrie națională nu se poate întemeia decât cu oarecari mici sacrificii din partea consumatorilor!

2.

Nu ziceți niciodată unei dame: vă cunosc de când eram copil, ci: vă cunosc de când erați copilă.

3.

Nu căutați totdeauna inspirația la un kilometru, ea ne stă foarte adesea sub nas - dacă n-o găsim, e că poate ne uităm pe deasupra ei prea departe.

4.

Luați o jumătate de afirmare a unui ziar opozant şi amestecați-o bine cu o jumătate de dezmințire a unuia guvernamental - iată o rețetă adeseaori bună pentru a afla adevărul.

METEOROLOGIE

De două luni n-a dat o picătură de ploaie. Recolta este serios amenințată. Niță Pistrui și Mitru Buzatu vorbesc cu boierul, proprietarul.

Mitru (scărpinându-se-n cap) - . Și d-aia inisem pă la 'mneata., zic: hai să mai mergem pă la boierul, că uite cu pustia asta de secetă. ne-am prăpăditără de tot de tot!

Boierul - Apoi nu mai ține mult seceta, Mitreo; mâine, poimâine, plouă.

Niță - Să dea 'Mnezeu! da nu-mi ine a crede, boierule.

Boierul - Dacă-ți spun eu! Sigur.

Mitru (învârtind căciula în mână) - De!... Poate-o hi știindă boierul, vere Niță.

Niță (scărpinându-se) - De, poate o hi știindă (uitându-se pe cer), da. vorba. nu prea are semne.

Boierul - Ce-ți spui eu! Aici la barometru scrie. Uite cum s-a lăsat de jos limba.

Niță (zâmbind sceptic) - De!... mai știi minunea!

Peste noapte, furtună grozavă. Ș-apoi ploaie. ploaie trei zile. o săptămână. două.

De o lună plouă-ntr-una. Niță și Mitru se-ntorc la boierul.

Niță (intrând cu căciula-n mână și-nvârtind-o) - Uite ce e, boierule, vorba ine, de ce inisem noi pe la 'mneata.

Mitru (scărpinându-se) - Ia vorbeam şi cu Tudorache al Păunii să iie şi el, da pasămite s-a dus să caute un bou, de s-a rătăcit, că ita ca ita, cum o ştii şi 'mneata, dar-ar lupu-n cornu ei.

Ni ță - . Inisem să te rugăm de-o istorie.

Mitru - ... Că ziceam că de! şi 'mnitale-ți pasă, dacă-i la o adică.

Boierul - Ce?

Ni ță - Vorba ine că adicătelea, să nu hie cu supărare, vorba lui nea Mitru, şi 'mnitale ți-ar fi bine, că trecui pe colea pe devale de la aria nouă; să vezi grâul. e culcat de tot de tot. l-a prăpădit ploaia. boierule.

Boierul - Ei, ce?

Ni ță - Ine vorba. că dacă nu te-i supăra.

Boierul - Ei, ce? spune.

Mitru - Vorba e, inisem pă la 'mneata să te rugăm dacă pofteşti, să-ți faci pomană să mai dai cu deştu la bulametru ăla, să-i mai potriieşti limba.

Niță - ... Că ne potopeşte de tot ploaia asta, stare-ar pustie!

MANIFESTUL „MOFTULUI ROMÂN"

(Către cocoane)

Auzit-ați, cocoanelor! Nu e glumă! De acum să vă țineți! V-o spunem din vreme ca să vă pregătiți *tauletele;* iaca, cu treaba, cu una-alta nu bagi de seamă, şi te pomeneşti că soseşte 10 Mai şi vă prinde.

Are să fie lată de tot în anul ăsta!

Au să vie împăratul Germaniei cu 500 de dragoni, țarul Rusiei cu 500 de cazaci, împăratul Austro-Ungariei cu 500 de husari: 1 500 de ofițeri, başca de ai noştri, pe care-i cunoaşteți. Şi încă mai cine, credeți? Victoria, regina şi împărăteasa Engliterii şi Indielor, cu 500 de scoțieni, îmbrăcați foarte uşor, mai uşor decât baletistele de la teatru.

Care va să zică 1 500 şi cu 500 fac 2 000. În capul alaiului are să meargă muzici şi armată multă, pe urmă împărații şi împărătesele, şi după ei iar muzici şi oaste. Iar mai înainte de toți şi printre toți şi după toți să vă vârâți dumneavoastră cu copilele şi copiii, să vă trăiască! să le sărutați cununiile!

Să vă feriți numai să nu vă calce caii, ori cavalerii să nu facă cu ochiul la copile, în loc să vă facă dumneavoastră.

Când ăți pleca de-acasă, mâncați şi beți bine ca să vă poată ține toată ziua, fiindcă alaiul are să se spargă după miezul nopții, şi poate nu se întâmplă să găsiți un rahagiu. Or să fie muzici,

luminaţie, masalale, foc de artifiţii şi alte câte şi mai câte; ce-a fost la 24 ianuarie are să rămâie moft pe lâng ce-o să fie atunci!

Să vă feriţi la luminaţie *jupurile* să nu vi le calce mitocanii pe coadă! Să nu vă ia foc capelele, de la vreo masala, ori să vă cază în cap beţile aprinse de la artifiţii! Să nu vă pierdeţi de copii pân înghesuială!

Daca v-o ciupi cineva prin lume, daţi-i cu *pardon,* şi daca vreun *monşer* galant v-o face loc ca să vedeţi pe împăraţi şi pe scoţieni, maltrataţi-l cu *mersi.*

Când or trece pe lângă dv. ofiţerii împărăteşti, zor cu *parol doner* şi cu *avec ga!* că dacă-i la o adică, vă pricepeţi la franţuzeşte.

Drept aceea v-am dat ştire din vreme să vă pregătiţi *granderopa.* Gătiţi-vă care mai de care şi ieşiţi din toate ale patru colţuri ale Bucureştilor: de la Delea Veche şi Popa Nan până la Grădina cu cai şi Sf. Elefterie, unde e acum capul *bulegardului* din Dealul Spirii şi din Izvor până în Precupeţii Noi şi Tirchileşti, unde vine de trece traivanul ăl albastru.

Ce fel de paradă să fie aia fără concursul dv.?

Toate să fiţi în păr! să nu lipsească una, că zău! o dau în „Moftul".

EPIDEMIE

Primăvara, cu toată reputaţia pe care au vrut poeţii să i-o facă, este anotimpul epidemiilor: pneumoniile, pleureziile, scarlatina, gâlcile şi mai presus de acestea o altă serie tot aşa de grozavă: concerte de binefacere, reprezentaţiuni în beneficiul unei familii mai mult sau mai puţin sărace, în profitul unui tânăr sau al unei tinere debutante, care încă de acum cincisprezece ani promite atât de mult, sau, în fine, pentru înfiinţarea unei şcoli române *in partibus infidelium,* ori pentru ridicarea bustului unui nemuritor răposat, care a vegheat să şi-l ridice singur încă din viaţă şcl.

Despre pneumonii, pleurezii, scarlatină, gâlci şcl. d. dr. Babeş a dat şi dă totdeauna regulat cu o lună de zile înaintea votării bugetului - nu de altceva, dar fiindcă se nemereşte tot primăvara să se voteze şi bugetele - toate instrucţiunile necesare publicului; ele se rezumă în câteva cuvinte bine simţite: feriţi-vă de apa filtrată după altă sistemă decât sistema Babeş - sistemă eminamente naţională şi istorică, cu piatră acră.

Este, credem, de datoria noastră să dăm la rându-ne instrucţiunile necesare pentru a preveni epidemiile din seria a doua. Aceste instrucţiuni vor fi scurte, ele nu cer nici un aparat special şi le dăm gratuit poporului nostru aşa de încercat în privinţa aceasta în timpul din urmă. Iată-le:

Ocoliţi locurile frecventate de artişti, mai cu deosebire tragici şi comici.

Evitaţi pe mama şi pe soţul tinerei debutante care promite de atâta vreme un viitor deja trecut.

Când un om ras peste tot obrazul, sau o damă de la Comedia Română vă întâmpină cu ochi lacomi şi cu surâsul pe buze - căutaţi numaidecât în fundul imaginaţiei o călătorie depărtată la care trebuie să porniţi chiar astă-seară, sau un doliu de familie, care vă opreşte de a asista la petreceri publice, sau cel puţin o boală nervoasă, care vă obligă să vă culcaţi seara de la opt. În cazul cel mai rău: aţi uitat punga acasă! luaţi biletul pe datorie şi mergeţi apoi de-l înapoiaţi în seara de reprezentaţie la casă, fiindcă aţi plecat la ţară încă de ieri.

Daca aţi avut nenorocirea să nu puteţi lua la vreme aceste măsuri profilactice, şi n-aţi putut scăpa neîncălţaţi cu un bilet, nu mergeţi la concert sau reprezentaţie: veţi găsi Ateneul sau teatrul încuiat: *„Din cauză de indispoziţie* concertul se amână pentru altă dată".

Feriţi-vă primăvara de epidemii!

CÂTEVA CULMI ŞI REFLECŢII

Culmea reporterului - Să dea amănunte despre propria lui înmormântare.

A punctului de onoare - A provoca la duel pe cine a cutezat să-ţi dea lemne un stânjen şi două palme.

A astronomului - A calcula paralaxa stelelor pe care le vezi când primeşti un pumn în frunte.

Culmea atenţiunii sociale - A recomanda o scrisoare.

Reflecţia unui lăcătuş cooperator român - Mai nainte, Dâmboviţa avea numai *broaşte* - acu, are şi *broaşte şi chei.*

Reflecţia unui fotograf - Omul este un animal care pozează.

Reflecţia unui papugiu - Vulgul cere să fie încălţat: deci, să-l încălţăm!

„MOFTUL" ÎN FAȚA OPINIEI PUBLICE

Fără glumă, sunt oameni cari dau prea multă atenție şi importanță „Moftului"; nu ne aşteptam la atâta onoare. Critice aspre se îndreptează asupră-ne: ba că nu suntem serioşi; ba nesărați; ba ne batem joc de națiune, de patrie, de idealurile mărețe etc., că ne batem joc până şi de morți; că suntem o primejdie publică, o nenorocire pentru generațiile tinere, un virus social, o gazetă pornografică, ce ar merita să fie suprimată pe cale polițienească şi pe care cineva nu o poate lua decât cu cleştele.

Mai întâi s-o luăm, metodic, de la coadă. Pe noi ne importă numai să ne citească publicul; apoi ne-o lua cu mănuşa, cu cleştele ori cu mâna goală, de asta puțin ne pasă, şi nici nu poate fi altfel, de vreme ce ne cunoaştem lumea şi ştim că, dacă e vorba de aşa ceva, partidele politice au obiceiul să nu atingă organele de păreri deosebite altfel decât cu cleştele: aşa iau liberalii „Timpul", aşa conservatorii „Voința" şcl., căci, într-o țară constituțională ca a noastră, ce poate inspira un adversar „infam" alt decât dezgust?

N-am râs de morți, feritu-ne-a Dumnezeu! am glumit numai despre mofturile debitate la ocazii funebre de către cei vii. Nu putem fi un ziar grav, fiindcă ne-am propus dintru început să ne ferim de asta, şi ne-am propus-o pentru că, după o matură socoteală, am văzut că presa română are destule organe grave.

Nu ne batem joc de România şi de românism, vorbe care se pronunţă şi se scriu cu un singur **r,** ci de *rrromânism* şi de *Rrromânia* cu trei **rrr;** nu de popor, vai de capul lui! râd destul atâţia de el! ci de *poppor,* ba câteodată şi *bobbor,* când e *rromânul* „supărat" şi răguşit de supărare.

Ce-i drept, în politică parcă găsim până acuma chinorosul preferabil cotonogelii - nu ca chestie de coloare politică, fiindcă noi, ca nişte moftangii sinceri, mărturisim că nu facem parte din nici un *marre partid historric!* - dar pentru cuvântul că chinorosul cu spălătură tot se ia, dar bătaia, după cum spune înţeleptul proverb, nu se mai întoarce.

Spunem pornografii?... Sfidăm pe cineva să ne arate un şir pornografic în „Moftul". A! daca ar veni să ne interpreteze un Machiavel sau un Talleyrand, care se lăuda că din trei rânduri ale unui scriitor îl poate face să merite spânzurătoarea, se-nţelege că ne-ar băga la ocnă - neavând la noi pedeapsa capitală.

Dar la ocnă ne-au şi trimis aceia cari ne imputau că n-avem destulă sare. Despre sare, ce să zicem? are omul câtă poate avea; dar şi la aceasta avem o apărare: cel ce se ştie a nu avea nici o lipsă în această privinţă, acela să ne arunce întâi piatra. Şi ce-i drept numai unul s-a găsit până acuma aşa de nevinovat, „Constituţionalul".

Că umblăm după câştig şi am ales scandalul ca mijloc, asta ce e drept e cam aşa; dar „scandalul" este pare-ni-se un cuvânt prea aspru, „moftul" credem că e de ajuns.

În fine, la ameninţările cu suprimarea mai mult sau mai puţin apropiată a „Moftului", strigăm sus şi tare că Pactul fundamental, pe care şi l-a dat Naţiunea în suveranitatea ei, şi toate *inst'uţiunile* noastre liberale se opun categoric la aşa ceva. Mai la urmă, care guvern ar fi nebun să calce *Constuţiunea,* să facă scandal pentru un „Moft". Unde mai pui apoi că noi totdeauna vom fi de principiul că cu guvernul s-o lăsăm mai domol decât cu opoziţia.

Ce, am fi copii? de-abia ne-am înjghebat o redacție cu două mese şi trei scaune; să ne pomenim cu *bobborrul* „supărat" că vine şi ne strică mobilele şi poate şi cu ce şedem pe ele? Doamne fereşte!. s-a mai întâmplat.

Ş-acum, dragă cititorule, după aceste desluşiri, urmează, te rugăm, a ne citi mofturile; fii indulgent cu slăbiciunile şi prostiile noastre; ia-ne în nume de bine glumele, şi nu uita că şi un „Moft" ca acesta reclamă oarecare necaz şi bătaie de cap:

En faveur du badinage,
Faites grâce a la raison.

JUSTIȚIA ROMÂNĂ

SECȚIA CORECȚIONALĂ

Prezidentul (către reclamantă) - Spune-mi cum s-au petrecut lucrurile.

Femeia Caliopa, republicană română - Eu, domnule prezident, vine dumnealui la mine, care venea întotdeauna seara ca amic, încă era şi dumneaei care mi-este amică, şi ați chemat-o dumneavoastră martoră că a fost acolo şi poate să jure cum s-a-ntâmplat.

Prezidentul - Las-o pe dumneaei; nu e aici; dumneaei o să răspunză când o vom chema. Acu spune d-ta.

Reclamanta - Spui. A venit dumnealui.

Inculpatul - Dumneata m-ai chemat; am biletul dumitale.

Prezidentul - Tăcere.

Reclamanta - Dacă ştiam ce ştofă eşti, nu te mai chemam.

A venit şi zice să nu mai învârtim masa, care vorbeam cu soră-mea, care a murit, şi ne spunea poezii de Iminescu şi de Victor Cucu. (ilaritate.)

Prezidentul - Cu sora dumitale care a murit?

Reclamanta - Da, la spital, de piept; ieşise din azil şi-i plăcea poeziile. şi eu o iubeam foarte mult, eu o băgasem în

azil că aveam o protecție. (Plânge) Și când vorbeam cu ea, apoi toată noaptea o visam.

Prezidentul - Cum vorbeai cu ea?

Reclamanta - Cu dumnealui: învârtea masa. Mi-a spus că e fericită și s-a întâlnit acolo cu mama; mă sărută dulce, dar mama nu poate vorbi că e în altă parte.

In cu lpatu l - Am zis că a trecut iar în incarnațiune.

Prezidentul-Tăcere. (Către reclamantă:) Și d-ta credeai?

Reclamanta - Cum să nu crez, dacă vorbea masa?

Prezidentul - Dar ceasul și cu inelele cum ți le-a luat?

Inculpatul - Fără să știu: eram mediu!

Prezidentul: Tăcere, inculpatule, de vrei să nu-ți agravezi situația. (Reclamantei:) Spune.

Reclamanta: A venit seara și zice că a învățat acuma să arate și persoana, dar nu cu masa, zice că l-a învățatără niște profesori de la minister, de unde face acuma pe popi. Zice: „dezbracă-te (senzație în auditoriu); scoate tot ce ai ori de metal, ori de imitație!" și eu am scos ceasul și lanțul, care-l aveam cadou de suvenir de la un... de la o mătușă a mea și cu meda¬lionul, cu o șuviță de păr de la soră-mea, și inelele, și le-am pus pe masă lângă lampă. Să vă spuie și Tincuța că poate să jure. Și zice dumnealui Tincuții, zice „tu du-te dincolo", și a băgat-o în odăița ailaltă și a închis ușa, și „să nu vii până nu te-om chema!"; încă Tincuța râdea de noi; dar dumnealui, aș! avea alte motive, să vedeți. Și după ce am pus ceasul cu lanțul și ine - lele pe masă, m-a legat la ochi și m-a pus să stau într-un picior, și am stat așa. am stat. preț ca la un sfert de ceas, și zice.

Inculpatul - Nu-i adevărat.

Reclamanta (izbucnind) - Taci, șarlatane, care nu te-am crezut pentru ca să fii până-ntr-atât să râzi de o biată femeie ca mine!. Și după ce am stat așa, domnule prezident, de-mi amorțise piciorul și-mi făcea urechile *vuu... vuu...* că mi-era și frică, că spunea că o să vie soră-mea, dumnealui zice:

„ai adormit?" zic: „da", zice: „bine", şi mi-a venit aşa un fel de ameţeală; zic: „o să mă ţie mult?" zice: „nu mişca!" şi am auzit odată puf! în lampă, şi uşa buf! şi parc-am văzut pe soră-mea, am ţipat şi am căzut jos leşinată. Când m-a deşteptat Tincuţa, ia-l pe domnul de unde nu e; caută ceasul şi inelele în sus, caută-le-n jos - nicăiri.

Martora Tincuţa face o mărturisire care confirmă în totul plângerile reclamantei.

Avocatul ex-officio al apărării (după o pledoarie de două ore, încheie) - Domnilor magistraţi, voi fi scurt. Spiritismul, această sublimă ştiinţă a viitorului, este încă în faşe: ca orice copil în faşe poate face şi greşeli; nu-i mai puţin adevărat că viitorul este al lui. Inculpatul, din greşală, în starea impersonală de mediu, a avut o mişcare de somnambul; a luat ceasul şi celelalte, e adevărat, dar a făcut-o involuntar, era într-o stare de absolută iresponsabilitate. Ştiinţa modernă ne-a dat destule lumini asupra iresponsabilităţii: toată *asieta* sistemului nostru penal trebuie deci să se schimbe. Iată marele cuvânt al ştiinţei moderne: iresponsabilitate-impunitate; tutelă da, nu pedeapsă. Eşti iresponsabil? poţi să-ţi permiţi din când în când o greşală de care în urmă *ipso facto* nu eşti vinovat. Ori, clientul meu nu e responsabil, pentru că n-a ştiut ce face!

Reclamanta - Da de ce le-a pus amanet la cofetărie?

Inculpatul - De ruşine!

Avocatul - Vedeţi, d-lor magistraţi, de ruşine... Apoi poate avea ruşine un om responsabil? Nu. Eu deci cer achitarea; în orice caz, circumstanţe atenuante. Nu uitaţi că trăim într-o epocă unde nu e rău să menajăm spiritismul şi pe spiritişti.

Tribunalul, sub impresia ultimelor cuvinte ale apărării, admite circumstanţe atenuante şi condamnă pe tânărul mediu la şase luni închisoare şi 25 lei cheltuieli de judecată.

Reclamanta iese din pretoriu plângând şi sărutând obiectele spiritizate, ce i s-au restituit, reincarnate, de către d. prezident.

POETUL ŞI „MOFTUL"

M-am întâlnit alaltăieri cu poetul Caton X..., unul dintre cei mai talentaţi parnasieni români. El se afla într-o dispoziţie de spirit cu desăvârşire sumbră: scrisese toată noapte o poezie şi acum mergea la cafenea să bea un capuţiner. Am intrat în vorbă. Omul acesta, cu drept cuvânt, e amărât de tot ce-l înconjoară. El se vede nenorocit într-o epocă şi într-o ţară unde talentul serios nu este apreciat şi unde numai mofturile fac parale. Dar să dăm aci, mai bine decât o descriere, întreaga conversaţie ce am avut-o cu poetul: acest interview este plin de interes.

Eu - Salutare, ilustre Caton.

Cat. - Salutare.

Eu - Ce mai faci?

Cat. - Ce să fac... trăiesc... vegetez (zâmbind sumbru). N-am dormit toată noaptea. m-au torturat nişte terzine.

Eu - Şi le-ai reuşit cel puţin?

Cat. (fără nici o falsă modestie) - O! eu le reuşesc totdeauna terzinele. (O tăcere.)

Eu - Aproposito, ce zici de „Moftul" nostru?

Cat. (aci dezgustul dispare de pe figura poetului, dând loc la o încruntare, care nu ţine decât o clipă şi dispare ca să dea loc iar dezgustului) - Ce vrei să zic? dacă sunteţi, cum văd, mulţumiţi.

Eu - Slava domnului! merge.

Cat. (dând din cap dezolat) - Da, da, merge şi o să meargă, nu mă-ndoiesc; astea sunt lucrurile cari merg la noi: prostiile, mofturile - literatura serioasă nu merge. De la început am ştiut, văzând numai titlul „Moftul", că o să reuşiţi. Iată ţara în care trăim, iată publicul nostru. Îi dai ceva sănătos şi muncit...

Eu - Dar îmi pare că şi „Moftul" e sănătos şi muncit.

Cat. (izbucnind) - Sănătos şi muncit... „Moftul"? A! asta e prea mult! o foaie fără nici o sare, fără nici un pic de talent, plină de pornografii, şi care loveşte în tot ce e ideal, mare şi sfânt, care toarnă otrava batjocurii în spiritele din lumea asta şi din cealaltă, împingând pe tineri la scepticism, la antipatie contra tutulor frumoaselor formule clasice ale patriotismului şi ale artei! Sănătoasă?. o foiţă infamă, care nu respectă nici morţii, parodiând discursurile funebre!

Eu (dezmeticindu-mă din ameţeala în care m-a aruncat cascada de elocuenţă) - Dar în fine.

Cat. (mai violent) - În fine, în fine mergeţi înainte: asta reuşeşte la noi. Bateţi-vă joc de tot, de cer şi de pământ, de vii şi de morţi, de „noi şi de voi". Aţi găsit coarda care place unui public fără ideal şi fără busolă morală; corupeţi-l şi mai mult decât este corupt; rătăciţi-l mai departe pe căile necunoscute şi-ntunecate ale scepticismului, ale blazării şi lepădării de cele sfinte.

Eu (umilit) - Oricum, mi se pare că.

Cat. (întrerupându-mă cu adâncă amărăciune) - A! ce ţară!

Eu (mâhnit) - Şi eu tocmai vream să te-ntâlnesc, ca să te rog să colaborezi.

Ca t. - Să colaborez eu la „Moftul"! să-mi prostituiesc pana cu pornografii şi insanităţi?! A!

Şi zicând el acestea, am intrat amândoi la Fialcowsky. Cu multă diplomaţie şi cu puţină cafea cu lapte, am obţinut pentru cititorii noştri frumoasa lui poezie *Erato, scapă-mă,* această

minune de rime şi de fantazie, pe care o dăm mai sus, în numărul de astăzi.

Le-am citit aceste terzine în şedinţa plenară la redacţie şi am exclamat cu toţii:

„Ei! Cine mai poate scrie ca Caton? Frumos, nobil, admirabil talent!"

Dar când te gândeşti cu câte amărăciuni este legat talentul unui poet ca Caton, atunci îţi vine să zici: mai bine că nu am talent ca Caton. Noroc că nu sunt, că nu pot fi ca el! Mi-e frică de deziluzie şi decepţie! Nu vreau să trăiesc, nu vreau să beau, nici să mănânc atâta amar ca Caton: am groază de intoxicaţiune prin capuţine!

CACOFONIE

În momentul când punem sub presă şi când nu e chip să mai facem corecturi, un amic indiscret (un deputat independent), aruncându-şi privirea din întâmplare pe probele paginilor noastre, exclamă indignat:

- A! aceasta este un scandal. Cacofonia cu care se termină articolul dv. *Poetul şi „Moftul"* este neiertată. Căci să vă pun imediat într-o dilemă. Din două una: ori aţi făcut cacofonia fără intenţie, ori aţi făcut-o cu intenţie. Apoi dac-aţi făcut-o cu intenţie, aţi căutat cu dinadinsul efectul pornografic şi n-aveţi scuză.

- Nici o scuză? am strigat eu exasperat de strânsura inestricabilă a dilemii. Nici o scuză! (cu glas tare.) Mai întâi, jur pe sfânta Constituţiune, care garantează libertatea presei, câtă vreme aceasta nu e în opoziţie! jur pe sângele martirilor de la 14 martie 1888, căzuţi pe baricade la Orfeu, în Piaţa Teatrului şi-n strada palatului! jur pe toate idealurile politice, economice, finanţiare etc., că cacofonia a rezultat numai din iuţeala condeiului!

(Şi mai tare.) A! dar să admitem că este intenţionată. Ei! şi? pentru o mică cacofonie nenorocită, vrei d-ta să ne faci să credem că merităm ocna pe viaţă? Dar d-ta, care eşti deputat, tocmai d-ta să te revolţi? Dar unde se aud mai multe cacofonii decât în Camera dv. reacţionară? Dar cine, în plin Parlament,

din cauza a două inocente inițiale, a lipit la trei colegi infamele sobrichete pe cari cerneala noastră ar roşi să le scrie aici? De unde ați scos dv. că Camera să aibă singură privilegiul cacofoniilor? Şi ce este această şcoală iezuitică, nedemnă de veacul XX [sic], care consistă în a învinovăți pe altul că uzează moderat de ceea ce d-ta abuzezi mereu? Şi nu uita, domnule, că noi cel puțin avem scuza că cacofoniile ies din vârful condeiului, iar nu din viu grai!

MOFTURI

1

Spicuiri din diverse carnete:

Al unui pesimist - Se spune că nu-i amor fără stimă... cu toate astea eu iubesc omenirea.

Al unui critic - Fiecare stană de marmură e o nucă al cărei miez este o Venus sau un Apollo; trebuie să ştii numai să dai binişor coaja la o parte.

Al unei înamorate — El!

Al unei cochete — Ei...

Al unui artilerist, tată de familie - Păziţi-vă copiii de Crup.

Al unui fotograf — A flata... aci stă toată diplomaţia.

Al unui lampist — Nu fumaţi...

2

Politica la Kubler:

Un guvernamental dinastic (cu ifos) — Fiu-meu trece premiul întâi cu Coroană.

Un opozant antidinastic (cu pică) — Se-nţelege, daca sunteţi vânduţi Neamţului!

3

Justiţia română:

Judecătorul (către martor) — Iţic Diamantberg, d-ta eşti martor?

Martorul Ițic — Nu.
Ju decătoru l — Dar. ai jurat.
Ma rtorul — Da, ai jurat.
Judecătorul — Cum s-a-ntâmplat bătaia?
Ma rtorul — Tu n-ai văzut?
Judecătorul — Cum n-ai văzut? ai fost de față.
Ma rtorul — Dâ... iu ai văzut, dar n-ai fost de față.
Judecătorul — Cum, n-ai fost de față? dacă zici c-ai văzut.
Martorul — Iu n-ai zis...
Judecătorul — Cine a început întâi bătaia?
Ma rtorul — Niciună? ai dat amândoi udată...

4

La jurați:

Martorul X..., un fel de n'nea Ghiță, băcan fudul, „comersant, dom 'le!" a depus jurământul.

Prezidentul — Ai cunoscut d-ta pe servitoarea Maria?

Martorul (cu multă dignitate) — Eu n-am a face cu servitoarele, dom'le!

5

Micului Spanacovici îi place mult să se uite la jocul de maca ce se face la papa regulat în toate serile.

Profesorul îl întreabă la examen:

— Spune-ne, zece şi cu zece cât fac?

— *Bac!* răspunde micul Spanacovici.

6

Junele galant (cu avânt) — Domnişoară, ce zici de luna asta splendidă? de parfumul teilor şi de aerul răcoros al serii, cari ne-mbată. ne transportă.?

Domnişoara (cu dignitate) — N-avem obicei!

7

Iorgu, distrat, către Lina, cu dragoste — Mițo puică.

Lina, distrată, către Iorgu, asemenea — Ce, Nicule dragă.?

8

Micul Spanacovici se-ntoarce de la examen. Madam Spanacovici mama îl întreabă:

— Spănăcel dragă, ce notă ai luat?

— Nouă, mamă.

— Bravo!

— Da; trei la matematică, trei la gramatică şi trei la istorie.

9

Din carnetul unui pungaş:

Iarna. la-nchisoare,

Vara... la răcoare.

10

Mititelul Spănăcel Spanacovici, rămas repetent, se consolă:

— Mai bine; tata e republican, e-n contra Coroanei.

11

Spănăcel Spanacovici a lipsit de la şcoală trei zile. A patra zi, aduce profesorului o scrisoare de la babaca:

„Domnule profesor,

Vă rog să scuzați absențele fiului meu Spănăcel, pe motivul că a fost cu mine la revoluție.

Primiți etc."

12

— Fie, cocoană Mariţo, turbat îţi vine astăzi cu trandafirul ăsta alb în părul dumitale negru. E lucru mare.

— Cu plăcere, dar nu se poate!

HIGH-LIFE

O țară eminamente agricolă trebuie să aibă un *high-life.*

Ce este? ce numim *high-life?*

Este crema unei societăți.

Ca naștere? — nu.

Ca talent? — nu.

Ca avere? — nu.

Ca bravură? — nu.

Atunci. ca ce?

Știu eu?

Poți fi feciorul celui din urmă râtan; poți merita să fii hrănit cu paie; poți fi sărac lipit și incapabil a munci de două parale; poți fi o spurcăciune bună de aruncat în canal; un laș de cea mai deplorabilă speță — asta nu te-mpiedică de a face parte din *high-life.*

Vei merge alături cu un descendent direct al cutărui cruciat; vei concura pe toți oamenii distinși la favoruri și onoruri; vei cheltui și vei trăi ca un mare rentier; vei putea arunca disprețul tău oamenilor de treabă și sfida pe orice brav.

Și toate cu un succes desăvârșit.

Cum asta? vom întreba nedomiriții.

Iacă bine. Mergeți pe stradă, la Șosea, la spectacole, în magazine, în baluri, la București, la Constanța, la Sinaia, mergeți, vedeți și spuneți și dv. cum.

Iată ce bănuim noi.

Orice popor clasic — şi suntem doară un popor clasic — fie cât de creştin, are nevoie de un Olimp, şi fiece Olimp trebuie să-şi aibă mica lui cronică scandaloasă.

Să ne amintim cu respect de Jupiter, de Venus, de Mercur şi mai cu seamă de tânărul Ganimed, şi să ne felicităm că avem şi noi Olimpul nostru.

Voiţi un Jupiter? Iată-l: un om este bunicul copilei sale proprie şi prin urmare tatăl nepoţelii sale.

Voiţi o Venus? . Dar atunci, o să ne cereţi şi un Mars, una fără altul nu merge. Căutaţi-i şi poate-i veţi găsi.

Un Mercur?...

Un Ganimed?...

Dar sunt destui.

Ce-i lipseşte acestui Olimp? O mitologie metodică.

O vom da.

Moftul îşi ia rolul lui Esiod. În curând dar: „Teogonia Naţională sau Moftologia Olimpului Român".

LOGICA BAROULUI

Un profesor — avocat — face cu un elev al său următoarea învoială:

„Până-n trei ani eu, profesorul, mă oblig a te face avocat perfect. Dacă primul proces ce-l vei avea îl vei câştiga, atunci îmi vei plăti suma cutare; dacă-l vei pierde, nu-mi vei plăti nimic".

Cei trei ani s-au împlinit. Tânărul este avocat, după ce a depus un strălucit examen de admisiune la liberă practică.

Deştept băiat, dar ingrat. El refuză să plătească onorariul profesorului, care i-l reclamă cu stăruinţă.

Profesorul îl dă în judecată.

La înfăţişare, tânărul se apără astfel:

— Domnilor magistraţi, contractul dintre mine şi onorabila parte adversă spune că dacă voi câştiga primul meu proces să plătesc atâta, dacă-l voi pierde să nu plătesc nimic. Or, acesta fiind primul meu proces, voi avea onoarea să pun, faţă cu dv., onoratei părţi adverse, următoarea dilemă:

Din două una — sau dv. îmi daţi câştig de cauză, respingând pretenţia reclamantului, şi atunci nu-i dau nimic; sau îi admiteţi d-sale reclamaţia şi-i daţi dreptate, şi atuncea eu pierz procesul, şi pierzând acest prim proces al meu, după clauza contractului nostru, nu am să-i plătesc nimic. Deci şi-ntr-un

caz şi într-altul, nu voi avea să-i dau nimic: reclamaţia d-sale este nulă şi neavenită.

Tribunalul rămâne adânc pătruns. Se dă cuvântul reclamantului:

— Domnilor magistraţi, reclamaţia mea este dreaptă tocmai pentru că o fac: căci daca, după contract, n-am dreptul a-mi lua onorariul decât în cazul când discipulul meu ar câştiga primul său proces, atunci cum viu eu şi cer acest onorariu înainte de a avea onorata parte adversă un proces? cum viu eu să-i ocazionez acest prim proces şi să mă expun la acea grozavă dilemă pe care mi-a pus-o?

Vă voi arăta cum. Mai întâi îi fac acest proces, pentru că trebuie să-mi plătească înainte chiar de a avea un proces. Ce spune contractul nostru, ştim cu toţii: daca tânărul va câştiga primul proces, îmi va da atâta; dacă-l va pierde, nu-mi va da nimic. Apoi din două una:

Ori voi câştiga eu, reclamantul, partea adversă fiind condamnată să-mi plătească ce-i reclam; sau voi pierde eu, îmi veţi respinge reclamaţia, dând câştig de cauză părţii adverse în acest prim proces al său, şi atunci, după litera contractului, partea adversă este datoare să-mi plătească ce-i reclam.

Sentinţa:

„Având în vedere că atât reclamantul cât şi intimatul ar şi pierde şi ar şi câştiga, şi dacă ar câştiga şi dacă ar pierde;

Hotărăşte:

Respinge cererea reclamantului, dar condamnă pe intimat la plata datoriei".

*

Răposatul Bengea, de clasică memorie, pleda într-un proces contra a trei dintre cei mai de frunte jurisconsulţi titulaţi.

După cele mai strălucite pledorii ale acestora, Bengea ia cuvântul şi zice arătând cu degetul în condică:

— Domnilor magistraţi, toate bune şi frumoase câte le-au spus onor. mei colegi, dar articolul ăsta de ici. ăsta ce rahat mănâncă?

MAGNUM MOPHTOLOGICUM

De ce n-are ursul nici coadă nici urechi? Darwinismul şi evoluţioniştii nu ne-au putut-o încă spune: ei se învârtesc necontenit într-un cerc întunecos de supoziţiuni — mediu, adaptabilitate, lupta pentru existenţă... Mofturi! Uite care e adevărul. Pe vremea când trăiau fiarele şi omul în bună pace, Adam l-a dus pe urs la un stup de miere să-l înveţe la lucru dulce. Ursul nu vrea să bage nasul că-i era frică de albine. Adam l-a apucat de urechi, şi trage şi trage până i-a rupt urechile, dar l-a vârât cu botu-n fagur. Când a dat Martin de lucru bun, a început să lingă, şi linge. linge. linge şi nu mai isprăvea. Când a văzut Adam că s-a dedulcit din cale-afară fiara, a apucat-o de coadă, şi trage, trage, trage, până i-a rupt coada. dar l-a scos din stup.

Va zice însă cititorul: ce are a face Adam, ursul şi mierea cu „Magnum Mophtologicum" al d-tale? Uite ce a face are. Aducă-şi oricine aminte de poezia noastră cu acest titlu, din zilele trecute:

„Şi s-a pornit bătrânu-atunci
La lucru cu ardoare,
Dar vai! păcat! s-a-nţepenit
Cu limba în *a* mare!"

Intrase ursul la miere, se dedulcise şi nu mai vrea să iasă. L-au apucat însă de coadele gherocului unul şi altul, şi trage-l

şi trage-l, până l-au scos din *a* mare. Acu în urmă din repezeala trăsăturii s-a înțepenit în *ban.* Ei vezi! d-aci e mai greu să-l scoți că n-ai de unde-l mai apuca; coada i s-a prăpădit de mult! Poate că să-l apuci de limbă; dar pe vreme de epidemie nu permite dr. Babeş să punem mâna pe aşa lucruri!

OLGA ŞI SPIRIDUŞ

Basm

A fost odată ca niciodată, daca n-ar fi nu s-ar povesti; a fost odată un unchiaş şi unchiaşul acela avea două patimi — ştiinţa limbilor şi învăţătura lui Spiriduş, că era vraci ca Neftinav-împărat din Alixăndria, şi procopsit nevoie mare, şi umbla cu fel de fel de fermece şi de iscodenii: că vorbea noaptea pe întuneric cu duhurile din lumea ailaltă, cu Aghiuţă, cu Spiriduş şi cu Belzebut şi cu Avimelech şi Luţifer şi cu Avestiţa aripa Satanii; şi era mare pehlivan şi drăcos, că avea lefuri de la împărăţie să înceapă cărţi, care ar fi ieşit cât tratavanghelul de mari dacă le-ar fi isprăvit.

Şi aşa, s-a-ntâlnit unchiaşul acela odată cu o fată tânără, pe care o chema Olga, şi cum a văzut-o, ce-i dă Aghiuţă în cap unchiaşului? zice fetii:

— Unde te duci, puică?

— Acasă, moşicule.

— Da... mă iei şi pe mine?

— Da' ce să fac eu cu dumneata?

— Te-nvăţ eu.

— Da' ce mai poţi dumneata să mă înveţi?

— Hei-hei! ai să vezi. Eu sunt dascăl de limbi.

— Aoleu!

— Şi ştiu şi vrăjitoria cu Spiriduş.

— Piei, drace!

— Şi am şi părăluţe.

— Atuncea. haide, moşule, zise fata.

Şi au plecat amândoi devale pân dosul Cişmegiului, şi fata mergea hupa-ţupa şi unchiaşul după ea tipa-tipa.

Şi când a ajuns acasă, s-a pus s-o înveţe vrăjile lui Spiriduş şi ştiinţa străină, de o băgase pe copilă în draci, cu atâta învăţătură, că nu mai ştia unde e capul, şi i-a dat parale pentru chirie, pentru lemne, pentru de toate care trebuiesc la o fată. Şi prinsese unchiaşul slăbiciune mare de dânsa că era ascultătoare şi silitoare la învăţătură. Atâta numai păcat! că fata avea un cusur: se gâdila când îi suflai în ureche, şi unchiaşul zor-nevoie să-i sufle în urechi; ea-l împingea, el aş! dă-i nainte! Şi aşa, ori din pricina învăţăturii, ori pasămite din pricina duhului necuratului, începu fata să slăbească şi să se usuce pe picioare de ţi-era mai mare mila s-o vezi.

Într-o luni seară, tocmai mersese unchiaşul la vrăjitoriile lui, unde se-ntâlnea cu alţi spiriduşi de-ai lui de vorbeau cu duhurile — ea sta singurică la fereastră şi ofta. după ce? nici ea nu ştia, dar ofta după ceva, şi căsca de-i trosneau fălcile. Şi numai o dată aude zdranga-zdranga, o sabie, şi iacătă un ofiţeraş tânăr, tistul de sergenţi din Dealul Spirii.

— Bonsoar!

— Bonsoar!

— Da' ce stai la fereastră aşa numai în cămăşuţă, nu ţi-e frică să răceşti?

— Aş! nu răcesc. am deschis niţel că mă simţ nu ştiu cum nevricoasă. Dar nu pofteşti în casă?

— Ba da.

Şi tocmai când şedeau tinerii la conversaţie, după ce-i spusese fata cum merge şiretenia învăţăturii unchiaşului, că a uscat-o de tot, începe să trosnească mobilile, şi fata zice:

— Aoleo! de n-ar veni afurisitul de unchiaş, că aşa-mi trosneşte-n casă de câte ori se apropie el cu duhul lui.

Dar tistul zice:

— Aş!

Da' n-apucă să isprăvească vorba, şi s-aude o uruială grozavă la poartă şi trosnitură straşnică în odaie şi fata puf! în lumânare şi tistul huşt! subt pat. Şi a intrat unchiaşul în odaie cu o falcă-n cer şi alta-n pământ şi cu limba atârnând afară şi bolborosind şi duhnind flacări pe gură ca ducă-se pe pustii locuri. Şi o dată strigă:

— Olgo! aicea miroase a duh străin.

— Nu se află.

— Mi-a spus vraja.

— Pe onoarea mea!

— Aprinde lumânarea.

Şi caută unchiaşul în pat, caută-n dulap, caută sub pat şi dă de tistul din Dealul Spirii, care tremura de frica lui Aghiuţă.

— Cine-i ăsta? strigă închinatul.

— Ăsta... ăsta...

— Cine eşti? răspunde.

— Sunt în Dea-lul-Spi-rii-tist.

— Spiritista Eşti spiritist?... De ce nu spui, omule! bată-te norocul. Dacă eşti spiritist, apoi eşti de-ai noştri. Stăi să bem un ceai cu toţii.

Ş-aşa au petrecut seara-mpreună, şi pe urmă a dat unchiaşul lecţia fetii, şi zice unchiaşul tistului:

— Vrei să te-nvăţ şi pe tine solomonia şi ştiinţa străină?

Da tistul a răspuns:

— Mersi, nu, că am deocamdată altă ocupaţie.

Şi de atunci s-a împrietenit unchiaşul cu tistul şi regulat, după lecţia unchiaşului, când era fata obosită de lecţii şi de solomonie, venea tocmai la vreme tistul să facă amândoi conversaţie. Iar, de mulţumire, unchiaşul a stăruit, că avea putere mare în împărăţie, de l-a înaintat pe tist în grad.

SCANDAL ACADEMIC

Ilustrul nostru limbist, d. B.P. Hăsdeu, revenind asupra hotărârii sale, de acum un an, de a nu mai pune piciorul în Academie, a luat parte anul acesta la dezbaterile academice din sesiunea ce s-a închis alaltăieri.

Se ştie că bătrânul şi neobositul limbist era supărat şi cu drept cuvânt, pe colegii săi pentru că aceştia nu voiseră a admite în sânul lor pe un mediu spiritist, Speranţă a acestei şcoale ştiinţifice. Şi-a călcat însă pe inimă şi s-a reîntors la Academie şi iată pentru ce.

Cu câteva zile înainte de deschiderea sesiunii s-au consultat spiritele. Iată comunicarea lor prin mediul numit:

D. Hăsdeu — Ce să fac cu Academia, în anul acesta?

Spiritul — Să mergi la şedinţe.

D. Hăsdeu — Dar Academia, fără ideal, fără credinţă, fără Speranţă, e ca o femeie în stradă: ce să-i mai fac eu?

Spiritul — Să-i faci ce poţi: literatură, poezie, basme, mofturi şi limbă, mai cu seamă limbă, în asta eşti prima: ai fi preşedinte.

D. Hăsdeu — Preşedinte?!... Atunci merg.

Şi s-a dus.

Aci vine scandalul.

Academia alege preşedinte pe d. Bariţ.

Limbistul căzut consultă din nou spiritul:

D. Hăsdeu — M-ai amăgit!

Spiritul — Eu?

D. Hăsdeu — Da, tu.

Spiritul — Cum?

D. Hăsdeu — Ai spus că or să m-aleagă preşedinte.

Spiritul — Când am spus eu asta?

D. Hăsdeu — Alaltăieri.

Spiritul — Nu-i adevărat; ai înțeles rău. Ți-am zis că eşti prima în limbă: ai fi preşedinte. într-o societate de limbişti; nu m-am gândit la Academie.

Sunt indignări de acele care te îneacă şi nu te lasă să pronunți decât o scurtă, dar bine simțită exclamare.

Se zice că indignat astfel de greşala aceasta de interpretare, d. Hăsdeu ar fi zis către mediul său, foarte contrariat şi acesta, unul din acele „cuvente din betrani" aşa de nemerite în multe ocazii ale vieții:

„Limba boului e mare, dar — e limbă şi limbă — nu poate face limbistică!"

C.F.R.

Raport către şeful mişcării, din partea şefului unei gări

„În noaptea de... frânarul Ioan Popescu având serviciu de zi şi fiind de ieri beat, care dormise la vagoanele încărcate cu vinuri şi pesemne a abuzat prin efracţiune, sosind trenul de marfă 203, manevrând în stare de beţie, a fost apucat între două tampoane şi omorât, lucru care i s-a mai întâmplat de atâtea ori mai ales având serviciu la vagoanele cu băuturi."

POLITICA

Nu mă pricep la politică — de ce n-aş spune drept? Pentru aceea, de câte ori orizontul politic se posomorăşte, de câte ori văz că opinia publică este iritată, şi-n aer miroase a evenimente de importanţă deosebită, nu lipsesc a alerga după amicul meu Costică Budalaki, a cărui pricepere-n politică este astăzi mai presus de orice îndoială.

Când un om a ştiut să prevestească cu atâta siguranţă atâtea şi atâtea evenimente mari, desigur a trebuit să cucerească încre¬derea noastră a tutulor cari-l cunoaştem de aproape, într-atât, încât dacă mie, de exemplu, amicul Budalaki mi-ar spune că Rusia a pus ochii pe Ţarigrad, fără să stau un moment la-ndo-ială l-aş crede orbeşte.

Acum în urmă, nu ne-a spus nouă amicul nostru Budalaki, cum avea să se termine procesul contra lui Sarafoff?

Noi toţi credeam că Sarafoff are să fie spânzurat. Ei bine, singur dintre noi toţi, singur amicul nostru Costică Budalaki a avut curajul să spună, cu un zâmbet de milă pentru ignoranţa noastră:

— Pariez pe ce poftiţi. să-mi radeţi o mustaţă, dacă Sarafoff nu va fi achitat!

— Achitat? am strigat noi indignaţi. Peste putinţă!

Amicul Budalaki, subliniindu-şi bine cuvintele şi zâmbind şi mai milos, s-a mărginit a ne răspunde scurt:

— . Sau nu mă cheamă pe mine Costică Budalaki.

Atât, şi s-a depărtat de noi, cu aerul acela de siguranţă caracteristic spiritelor de felul lui.

Ei? Aşa e că Sarafoff a fost achitat? Aţi văzut?

De atunci am jurat să crez pe Costică Budalaki chiar dacă mi-o spune că Ţarul are să meargă la Paris fără nici un gând politic, sau că alianţele ce se fac astăzi chiar în America n-au altă ţintă decât menţinerea păcii în Europa.

Ameţit de atâtea ştiri privitoare la chestia Orientului, am mers dar să caut lămuriri — unde? — ei, bravo! — unde alt puteam alerga decât la incomparabilul meu amic Costică Budalaki.

L-am găsit ca totdeauna dispus să mă lumineze şi am abuzat de gentileţea lui ca totdeauna.

— Dragă Costică, uite la ce-am venit: mi-au împuiat capul gazetele şi lumea că se prepară evenimente grave în Orientul pravoslavnic; vreau să ştiu şi te rog să-mi spui părerea d-tale. Ce crezi, frate? Se-ntâmplă război?

— Se prea poate, mi-a răspuns cu multă gravitate Budalaki.

Când Budalaki arată multă gravitate, desigur se petrec lucruri grave. Şi până să n-apuc a zice încă o vorbă, amicul meu adăogă:

— Şi cu toate astea, dacă eram prevăzători, puteam să-i împiedicăm.

— Cine să fie prevăzători? întreb eu.

— Noi! zice Budalaki.

— Cari noi?

— Noi, românii.

— Noi, românii?... Pe cine să împiedicăm?

— Cum, pe cine?... Pe dumnealor...

— Pe cari dumnealor, frate Costică?

— Ei! asta e! ce te faci prost?

— Ba, nu mă fac deloc; poate sunt chiar; dar îţi mărturisesc că nu înţeleg pe cari „dumnealor".

— Pe ruşi.

— Pe ruşi?!

— Da, pe ruşi, cari vor să treacă la Constantinopol pe Marea Neagră şi pân Bulgaria.

— Vor să treacă „dumnealor" pe Marea Neagră şi pân Bulgaria?

— Fireşte... Ei! N-am spus eu că fortificaţiile noastre sunt de prisos! Cinci sute de milioane aproape, cheltuite în zadar!

— Apoi, zic, frate Costică, nu numai d-ta — care se cheamă că te cunoşteam cât te pricepi la politică şi ştiai că „dumnealor" pot trece şi pe Marea Neagră — dar chiar eu, aşa de puţin cât mă pricep şi nici prin cap nu-mi trecea de Marea Neagră, şi am spus absolut acelaşi lucru despre fortificaţii.

— Dă-mi voie, mă întrerupe amicul Budalaki, cu demnitatea caracteristică spiritelor de felul lui; dă-mi voie: n-ar fi fost de prisos fortificaţiile, dacă mă ascultau domnii politiciani pe mine; dar s-au scumpit; n-au vrut să mai cheltuiască încă pe-atâta, să fi făcut o flotă straşnică pe Marea Neagră. Să fi poftit atuncea dumnealui.

— Care dumnealui?

— Muscalul!

Umilit de atâtea superioritate de vederi politice, am strâns mâna cu efuziune respectuoasă amicului Costică Budalaki şi l-am părăsit.

„Ce aşteaptă regele (am gândit eu) şi nu-l cheamă odată pe Budalaki, să-l pună în fruntea consilierilor săi, mai ales în aşa grave împrejurări?... Ce aşteaptă regele — să ia ruşii Ţarigradul?"

ÎN TREN ACCELERAT

Anecdotă realistă

Doamna X..., o văduvă respectabilă, cunoscută în societatea noastră pentru spiritul său totdeauna prezent, ne-a povestit următoarea aventură, „a cărei eroină, din nenorocire, n-am fost eu — dar la care am asistat. Crez că o să se potrivească în foaia dv.".

Iată povestirea doamnei X . :

„Plecasem din Bucureşti cu acceleratul; mă aflam singură într-un vagon de clasa întâia şi începusem să moţăi. La o staţie apropiată, se urcă în cupeul meu închis — era un vagon de modă veche, care se-ncuia lateral pe din afară, — o pereche tânără, un domnişor şi o domnişoară foarte aprinşi la faţă şi emoţionaţi. Conductorul trânteşte uşa, o încuie, şi «gata!» trenul pleacă.

Tinerii s-au aşezat cu geamantanaşul lor în extremitatea cealaltă a cupeului şi vorbesc pe-nfundate foarte agitat. Fiindcă sunt discretă de felul meu, cum mă ştiţi, ca să nu-i deranjez, mă fac că dorm şi trag cu urechea şi cu ochiul.

Deodată, tânărul, după ce se uită la mine lung, ţoc! o sărută. Eu nu mişc. Încă o dată. De multe ori. Eu dorm. În fine, se scoală, scoate batista, o îndoieşte, ca şi cum ar vrea să se lege pe sub fălci, şi ridicându-se hotărât, porneşte spre mine. Se-nsera şi lampele vagonului nu se aprinseseră. Atunci trec prin imaginaţia mea toate reminiscenţele romantice, toate

istoriile de briganzi în drum de fier. vrea să mă sugrume banditul!... şi n-apucă junele nostru să-ntinză mâna cu batista spre gâtul meu şi sar în picioare şi încep să ţip desperată.

Tânărul rămâne încremenit, dar după o pauză, luându-şi inima-n dinţi, în timp ce tovarăşa lui de călătorie îşi ascunsese capul în mâini, îmi zice solemn:

— Doamnă, mă iartă; nu vreau să vă fac nici un rău. Iată de ce e vorba. Eu am răpit pe domnişoara de la moşia părinţilor ei, unde o ţineau închisă pentru a o face să mă uite. Sunt sigur că depeşile trebuie să curgă pe urma noastră: la prima staţie, poate, poliţia infamă va veni să ne despartă. Ei?. Ei!... înţelegeţi bine că până la staţia apropiată (şi, febril, se uită la ceasornicul său) mai averm cinsprezece minute, până la staţia apropiată domnişoara trebuie să fie nevasta mea".

— Şi dumneata până la staţia apropiată ce-ai făcut? întrebai eu pe dna X.

— Ce să fac?... Eu sunt discretă: m-am făcut că mă uit pe geam. Ce câmpie frumoasă! O minunată privelişte, v-asigur.

— Ei, la staţia următoare?

— La staţie, noii mei amici, după ce m-au salutat cerându-şi cu multă naivitate iertare (pentru ce, nu ştiu), s-au coborât — desigur ca să dejoace urmăririle. Dar, adaogă d-na X. cu un surâs particular, din norocire orice urmărire ar fi fost târzie: tren accelerat!.

ELOCUENȚA

Auzite la o întrunire publică:

„Ciocoii vor să meargă mai departe: ei vor să calce în picioare tot ce e mai înalt, religiunea, pentru ca apoi să ne poată pune taxe ca să ne omoare şi să ne îngroape de vii şi apoi să ne sugă toată sudoarea de la care atârnă viitorul copiilor dumneavoastră, pe când ei se resfață la putere, susținuți de cineva mai sus în contra voinței acelora ce le strigă: până când? Iată viitorul pe care l-am văzut de mult realizat sub guvernul reacționar!

Însă nu! Reacțiunea nu va reuşi să asasineze o națiune care a ştiut aşa de bine să moară la Plevna... etc.!..."

*

Auzit la înmormântarea unui om politic:

„. Decedatul era dintre acei bărbați cari-şi ridică din viață un piedestal, de unde numele lor zboară din gură în gură şi din secol în secol! Marile principii sunt totdeauna baza puternică şi solidă care face frontispiciul oricărui edificiu național: răposatul era dintre aceia. Fără asemenea răposați, o națiune nu poate trăi. Să luăm dar cu toții stindardul patriotic care era infiltrat în vinele şi-n inima ilustrului decedat, pe care-l plângem că nu mai este între noi, şi să-l punem în fruntea noastră."

CARNET HIGH-LIFE

Un ziar de provincie face darea de seamă a unei „mici serate dansante" din localitate.

Reproducem câteva din şirurile şi impresiunile confratelui nostru:

„Printre valurile legănătoare şi *dulce* ale *primului* accent de vals am putut distinge:

... Doamna E..., o andaluză absolut inconcurabilă, briliantă şi fermecătoare;

Doamna C... prea gentilă;

Doamna N... o tânără şi *interesată* apariţiune în roş..."

(Aşa de tânără şi interesată... păcat!)

Apoi „din buchetul de domnişoare":

„D-şoara G... candidă ca Steluţa lui Alecsandri şi splendidă ca Luceafărul lui Eminescu (ce cumul!) purta o prea frumoasă toaletă *bleu*..."

Daca domnişoara N. ar fi fost ceea ce se zice în franţuzeşte, în termeni *high-life*, cuiul seratei — s-ar fi putut spune că a fost un *cui de bleau*.

„D-şoara N____ *sublimă* ca «gândirea unui împărat poet»;

D-şoara D... *visătoare* şi poetică ca o prea frumoasă zi de mai în negru."

O zi de mai visătoare în negru trebuie să fie în adevăr foarte poetică.

Ş-apoi, după atâtea minuni, să nu zici că presa este a patra putere în orice stat!

JURNALUL NOSTRU

CE LIPSEŞTE „MOFTULUI"

Un vechi şi bun prietin din Iaşi, de sentimentele căruia ne-am putut îndoi, pe nedrept, un moment, dar în judecata căruia am avut todeuna o egală şi nestrămutată încredere, ne-a făcut zilele acestea nespusa plăcere să ne viziteze biurourile (sic) de redacţie.

După ceremonialul de rigoare în aşa împrejurări (când ai venit? când pleci? etc.), neapărat pe un om de a cărui inteligenţă avem atâta stimă, trebuia numaidecât să-l întrebăm ce părere are despre „Moftul".

Întreprinderile intelectuale se deosibesc de cele comerciale prin aceea că, pe când acestea ţin la sufrajele mulţimii amatorilor, cele dintâi se interesează de sufrajele unui număr mult mai restrâns. „Moftul" fiind o întreprindere mixtă, şi intelectuală şi comercială, ţine prin urmare şi la unele şi la altele.

Să nu se supere mulţimea *imensă* a cititorilor noştri dacă suntem sinceri şi le spunem că, după succesul material pe care ni-l asigură totalitatea lor, noi mai suspinăm încă după aprobarea deosibită a câtorva inşi anume — puţini, din nenorocire, dar dintre aceştia dumneata, care citeşti acum aceste rânduri, desigur faci parte.

Amicul acesta ţine, după părerea noastră şi a tutulor cari au norocul să-l cunoască bine, un loc de onoare între acei

câţiva, şi iată pentru ce ne-am grăbit să-i punem întrebarea: ce zici de „Moftul"?

E pe de altă parte un om foarte franc, mai ales cu noi, aşa de vechi şi buni prietini, deprinşi a ne spune pe faţă adevărul, tocmai pentru că voim să nu încapă între noi o clipă de îndoială despre stima ce ne datorăm ca bărbaţi cu mintea deplină — micile adulaţiuni şi complimente cu mari rezerve mentale sunt proprii iezuitismului feminin (— Ah! ma chere belle, comme vous etes resplendissante aujourd'hui, on dirait une rose! — şi peste câteva minute: A propos, j'ai rencontre tout â l'heure la Ioneasca; elle etait atroce; elle avait une mine, ma parole d'honneur!...).

Spre marea noastră onoare, răspunsul inteligentului amic a fost cât se poate de favorabil nouă.

— Mai întâi, ce gândeşti de direcţia noastră?

— Mi se pare sănătoasă şi n-aş exagera dacă aş zice chiar patriotică.

— Vrei să glumeşti?... am zis noi, care cunoaştem curentul fals, ce voiesc unii răuvoitori sau nepricepători să-l facă în opinia publică asupra unei închipuite lipse de patriotism din parte-ne.

— Nu glumesc deloc: în materie de spanac, ironia şi gluma sunt nişte sterilizatoare eminente; pe unde trec ele, spanacul nu mai creşte, sau în orice caz nu prosperează prea mult. În timpul din urmă, preţioasa legumă a luat în adevăr o extensiune colosală. Câmpul publicităţii avea nevoie numaidecât de plivit.

— Şi cum îţi pare că ne facem datoria? E bun „Moftul"?

— Da, „Moftul" e cât se poate de bun[1]. Aveţi adesea spirit, aveţi ironia uşoară, caricaturile destul de picante, proza destul

[1] Să nu se uite că un om inteligent zice aceasta, şi, pe onoare, dăm aici o relaţie absolut fidelă de o conversaţie reală, iar nu închipuită (nota „Moftului").

de limpede, versurile destul de obscure. aveţi tot. Un singur lucru vă lipseşte. şi e păcat.

— Ce? am întrebat noi, îngrijaţi de tonul trist al ultimelor cuvinte.

— Nu vă spun.

— Mă rog.

— Nu, căci v-aş mâhni... vă lipseşte *ceva,* dacă l-aţi avea şi pe acel *ceva...*

Am stăruit mult de amicul nostru să ne spună acel „ceva"; i-am promis că vom avea tăria, în urma atâtor răspunsuri plăcute, să auzim şi unul neplăcut — vai! trebuie să fie cineva filozof şi să ştie că viaţa aceasta nu e decât o pânză lungă, un fir alb şi unul negru, adesea mai multe negre! — el a sfârşit prin a ceda pe jumătate.

— Voi spune; însă nici unuia din personalul redacţiei... voi spune numai administratorului.

Şi aplecându-se la urechea numitului, bunul nostru amic şopti aşa de încet încât să putem auzi şi noi:

— *Sub-ven-ţi-e!*

— In adevăr, ziserăm noi mâhniţi.

Subvenţie. asta ne lipseşte.

A! suntem, în adevăr, oameni fără noroc: un singur moft trebuia să n-aibă subvenţie în ţara asta, şi acela s-a nemerit să fie tocmai al nostru!

CĂTRE CITITORI

O eclipsă, din norocire trecătoare ca toate eclipsele, s-a produs pe arena publicităţii române. O eclipsă pe o arenă, iată un lucru care inspiră gânduri foarte pesimiste abonaţilor şi mai cu seamă acelora cari nu şi-au plătit abonamentul, şi Dumnezeu, el care regulează mersul planetelor lăsând în părăsire pe al ziarelor, ştie câţi abonaţi de aceştia avem. Cauza acestei eclipse — cea dintâi şi cea din urmă, sperăm — a fost necesitatea facerii unei catagrafii şi a bilanţului pe cele patru luni de activitate a acestei foi. Catagrafia a ieşit bine, ce e drept: a ieşit exact la socoteală că au rămas tocmai atâtea foi câte nu s-au vândut şi că mobila şi iedecurile sunt în fiinţă. Din nenorocire, nu putem zice acelaşi lucru şi despre bilanţ. Dar ce să mai facem multe încunjure? să venim la fapt.

După toate socotelile, pe care le punem cu plăcere la dispoziţia celui mai indiscret inspector financiar, „Moftul român" nu mai poate merge-nainte fără să-şi ridice preţul.

Astfel, de azi înainte, acestă foaie se va vinde cu *20 bani* numărul, atât în districte cât şi în capitală.

Cum! vor striga unii; ridicaţi preţul unei gazete biebdomadare aşa de populară, care este spanacul cotidian al spiritului opiniunii publice? Dar a supraimpune spanacul, asta va să zică a lovi populaţia săracă cu un impozit indirect asupra unui articol de primă şi strictă necesitate! Este o infamie, un abuz

monstruos, incalificabil. Şi cu ce drept o faceţi? Unde este temeiul logic al acestei măsuri, care poate să exaspereze o populaţie întreagă şi s-o împingă la excese, ale căror rezultate funeste nimeni nu le poate calcula şi cari etc. etc. etc.?

Mă rog, s-o luăm cu binişorul, vom zice acelor ce vor striga astfel; să ne tălmăcim.

Suntem în drept s-o facem. Temeiul logic al acestei măsuri — şi nu putem îndestul povăţui pacinica populaţie a capitalei a se feri de excese — este, nu ezităm a o spune: legea Maximului.

Cum! când guvernul reacţionar ridică impozitele şi prin urmare preţul castraveţilor, lumânărilor, cartofilor, zahărului şi altor legume, spanacul nostru să se vânză pe acelaşi preţ ca mai nainte? Nu, bilanţul nostru stă de faţă ca să răspunză: nu, nu se poate.

Ni s-a dat în săptămâna cât n-am apărut atâtea dovezi de simpatie — ce-i drept mai multe decât în patru luni de apariţie! — atâtea regrete am auzit exprimându-ni-se (mai ales din partea creditorilor) pentru o închipuită dispariţie definitivă a „Moftului" — încât avem încredere că cititorii noştri nu se vor indispune prea mult de sporirea preţului foii noastre.

Astfel dar, începând de astăzi, „Moftul" va fi pus în vânzare regulat de două ori pe săptămână (atât în capitală cât şi în districte) miercurea şi sâmbăta dimineaţa, cu *20 bani numărul.*

SMĂRĂNDIȚA

Roman modern

[I]

Fata mamii Ilinchii era bălană, plăviță, cu părul galben-auriu ca spicul grâului copt, răscopt, tocmai cum e bun de secerat, cum e pâinea a bună de mâncat şi-i place puiului golaş de pitpalac să-l ciugulească şi să-l înghiță pe nemestecate în guşa lui îmbrăcată în puf bogat, moale şi dulce.

Smărândița mamii Ilinchii era tânără ca o dimineață de primăvară caldă, blândă, senină, mânoasă şi încropită, când ciocârlia se avântă şi-şi dă drumul, nebună, săltătoare, zglobie, pe aripele vântului uşuratec şi zburdalnic, spre a arunca, către cerul albastru şi limpede, ca peruzeaua cea mai nestimată, ciripiturile ei argintii şi călduroase, aprinse, fierbinți.

Copila avea ochii negri, negri ca mura de pădure coaptă, răscoaptă, cum e când e bună de mâncare, dulce şi acră; dulce, nu să te leşine pe inimă; acră, nu să strepezească dinții, ci dulce şi acră, acrişoară şi dulceagă cum îi place şi ursului, cât e el de ursuz şi de nemulțumitor, s-o guste.

Subțirică de se-ncovoia ca o nuia de corn verde, când o fluieri în vânt cu putere, şi răsărită ca o ramură de garoafă bătută, căreia stă să i se deschiză-n vârf bobocelul ascuns, care de-abia aşteaptă să-i plesnească gogoaşa ca să te îmbete cu mirosul său din destul, arătându-şi vesel frunzulițele catifelate

şi crețe ca o horboțică de borangic subțire de poți să-l spargi cu limba.

Aşa era copila Ilinchii, a Ilinchii, o gospodină bătrână, cinstită, harnică, vioaie, cuminte, neobosită şi neodihnită, care începea munca de cu nopticica, până să nu înceapă cocoşul cel berc, fala satului întreg, să cânte la cântători *cucurigu gagu,* de cotcodoceau toate puicele şi găinele, ba şi cloştile pe cui¬barele lor.

Şi muncea şi făcea pânză în patru ițe, fote şi catrințe bătute şi marame de borangic şi velințe şi scoarțe în zece fețe şi chilimuri pestrițe şi plocate flocoase şi altițe cu cocoşei şi păsărele şi flori în fel de fel de ape, şi toate le făcea.

Iar Smărăndița mamii Ilinchii mergea cu Murgana la apă, s-o adape, şi cânta un cântec duios, plângător, o doină jalnică, molatică, domoală, pătrunzătoare, de răsuna peste toată valea-nverzită, înflorită şi smălțată cu brebenei, viorele, didiței şi micşunele, galbene, roşii, albastre, pestrițe de toate neamu¬rile şi de toate fețele.

Mama ei muncea toată ziulica, cât e ziulica de mare, de mândră, de albă, luminoasă şi lungă şi blagoslovită de Dumnezeu, muncea şi lucra şi-şi bătea capul şi mintea şi gândul şi zicea în sufletul ei:

— Helbet! Dumnezeu o fi bun şi cu noi!

Şi Smărăndița cânta şi mâna pe Murgana la izvor, la şipot să-i dea apă proaspătă, rece şi curată din inima pământului, şi Murgana făcea: *Muu! muu!* după ce bea; şi Smărăndița, nebună, zglobie, ca un fluture împistruiat pe aripe cu toate fețele câmpului şi stelele cerului, răspundea mângâind-o pe Murgana:

— Helbet! Murgano, lasă că o fi bun Dumnezeu şi cu noi!

Dar pe urmă, se gândea ce se gândea şi o podidea plânsul, şi plângi şi plângi şi plângi, de curgea din ochii ei mai bogat, mai limpede, mai cald decât din şipotul rece, în care Murgana

se juca cu botul ei dulce, moale şi care mirosea a lapte muls numai de-atunci.

Murgana, după ce se mai odihnea, iar bea, şi bea şi bea, şi apoi se uita la stăpâna ei şi iar bea. Şi Smărăndiţa zicea oftând:

— Aide, Murgano, sora mea; aide acasă: ne aşteaptă mama... Mama?... nu!... ne aşteaptă bătrâna...! Bătrână?... nu!... ne aşteaptă... Doamne! Doamne!... ne aşteaptă nenorocita!

Şi Murgana părea că înţelege, părea că pricepe, părea că pătrunde şi-şi tălmăceşte limpede şi pe de rost dorul fetei. Şi nu mai vrea să bea şi pleca, şi Smărăndiţa după ea.

Şi şipotul rece în urma lor sta pe loc şi plângea mereu.

De ce plângea Smărăndiţa?. De durere!

De ce o durea pe Smărăndiţa?. O durea că se gândea.

La ce se gândea Smărăndiţa?.

La ce?.

II

Sus pe dealul înalt, între salcâmii cari aruncă departe-departe talazuri-talazuri de un miros îmbătător, adormitor, omorâtor de dulce, ameţitor, din ploaia albă ce cerne din crăcile lor verzi, pe o pajişte împodobită cu mii şi milioane de pestriţături de flori, cari mai de cari întrecându-se în mândreţe, în strălucire, în feţe şi în miresme, stau casele proprietarului, albe, drepte, înalte, mari, bogate şi fudule, cu pridvorul lor cu stâlpi subţiri şi încârlionţaţi, cu gârliciul beciului răcoros şi tainic, plin cu butii de pe vremuri, cu alb, roşu, negru, profir, de-ţi aprinde sângele în vine să fii măcar bătrân dintre oltenii lui Tudor Vladimirescu.

Şi gârliciul este închis cu două uşi cu găuri lucrate-n struncărie, de vine fiecari două găuri una în câte opt colţuri şi alta în câte douăsprezece, şi încuiate cu un lacăt mare şi gros

cât o ploscă de nu-l poţi sparge să se puie cinci voinici cu topoarele pe el.

Străluceşte şi bate la ochi de departe, hi! hi! tocmai de un sfert de poşte boierească, tocmai de pe dealul de dincolo de moara lui moş Tanase Cârnul, bătrânul care are nasul tăiat de când venea turcii puhoi peste biaţa ţară, că şi spune bătrânul:

— Hei! hei! ce era pe vremea mea, voi n-aţi apucat! Să fi văzut voi, dragii moşului!

— Da, ce era, moşicule! întreabă copiii şi femeile, bărbaţii şi fetele.

— Era nevoie mare, le răspunde moş Tanase.

Când răsărea soarele de primăvară, mândru, mare, aprins, rotund, şi bătea drept în curtea din deal, sclipeau toate zidurile albe, de ţi se părea că e o hârtie sclivisită ori o batistă spălată şi-nălbită în două sute de ape.

Şi care călător trecea pe acolo, ori pe jos, ori călare, ori în căruţă, cu un cal, cu doi, cu trei, ori cu oricâţi să fi fost, că era drum umblat şi bătut, nu se putea opri să zică:

— Doamne! doamne! ce mândreţe de case, de parcă e un palat din poveste în mijlocul raiului!. Dar ale cui or fi, moşicule?

— Ale cui să fie? zicea Tanase, moşul bătrân, cuminte, liniştit, înţelept, domol. Ale cui?. Ale proprietarului.

Şi oamenii ziceau încet:

— A! ale proprietarului!

Erau bătrâne casele proprietarului, dar proprietarul era tânăr. Tânăr de vârstă era el, dar bătrân de suflet, şi casele erau bătrâne de vârstă, dar trainice şi tinere-n ziduri. Şi se vedeau. se vedeau bine ori de unde din sat.

Daca ieşeai dimineaţa în zori, când mugesc vitele spre păşune, ori la nămiez când e soarele-n puterea lui, de fuge vaca de muscă şi stă la adăpost de umbră, şi rumegă, ostenită, gâfâind de zăduf, răsuflând tacticoasă şi apărându-se alene cu

coada, când la dreapta, când la stânga, când în sus, când în jos, tot de ele dai cu ochii; tot pe ele le vezi fudulindu-se tot acolo în vârful dealului şi seara dupe soare-apune, când se potoleşte lumea şi se joacă toţi copilaşii şi vin să ceară la mama, din găleată, lapte muls cald, fiecare cu covăţica lui şi cu bucăţica lui de mămăligă, şi zice:

— Mamă, dă-mi şi mie, mămucă, că şi eu am fost cuminte.

Şi mămuca îi zice:

— Iacă nu ţi-oi mai da şi ţie, că destul lapte ai supt cât erai mititel; să mai dăm şi viţeluşului, săracul! că el e de ţâţă. Dar tu eşti flăcău mare. mâine-poimâine te ia la oaste. parcă te văz cogeamite ofiţer!

Dar copilul, jumătate mândru de vorbele mămulichii, jumătate supărat că nu vrea să-i dea lapte, zice:

— Ba, eu voi lapte.

Şi mama îl pupă şi-i dă lapte în covăţica lui; iar copilul zglobiu râde şi bea laptele, şi mama iar îl pupă.

Din tot satul ca din tot satul, dar de nicăieri nu se vede mai bine casele proprietarului decât din bătutura curată, măturată, dichisită şi îngrijită de parcă e linsă, a mamii Ilinchii văduva, mama Smărăndiţii.

III

Murgana vine acasă mugind cu botul întins în aerul răco¬ros şi mirositor al serii şi pare că cere copăiţa ei cu tainul de mălai măcinat de-adineaori, cald ca laptele, şi galben ca aurul, şi mărunt de juri că-i dat prin sită de mătase, măcinat boiereşte, cum numai la moara lui moş Tanase se poate măcina.

Că are patru pietre şi te întreabă, când vii cu sacul încărcat cu porumb de plesneşte:

— Cum vrei să ţi-l macin? mocăneşte, ţărăneşte, negustoreşte ori boiereşte?

Şi dacă zici *boiereşte,* apoi lasă-l pe moş Tănase: odată strânge şurupul uns cu săpun, şi şterge şi unge fusul cu seu de capră, şi scutură bine piatra, şi potriveşte apa mai domoală ori mai iute, cum e tocmai potrivită, la scocul al doilea, şi numai începe să curgă bogăţia pe zghiabul de scândură lustruită în găleata pântecoasă, de ţi-e mai mare dragul să vezi şi să miroşi şi-ţi vine să zici:

— Bogată şi mândră ţară!

Murgana a sosit şi stă la poartă mugind plângător, prelung, leneş, ca copilul somnoros când vrea să zică:

— Mamă, mămucă, mi-e foame!

Smărăndica vine încet ştergându-şi ochii negri cu şorţul alb, cusut cu flori mărunţele de jur împrejur peste tot.

Mama Ilinca sare să deschidă portiţa şi Murgana dă năvală la copaia gata cu atâta gălbenet înăuntru, şi Smaranda intră şi ea şi zice:

— Mamă, bătrânico! ţi-era dor de mine? şi o umflă plânsul cu hohot.

— Ce e, mamă? vai de mine! Ce plângi?

— Nu plâng, mamă... Ţi s-a părut, mămuco dragă... Iacă vezi, acuma râz. Am fost o nebună. M-am gândit. m-am gândit. la tata.

Şi Smărăndiţa se porni pe râs ca copilul nebun, vesel şi fericit, care nu ştie încă să-şi posomorască fruntea curată şi senină, să-şi încrunte sprâncenele bălane şi să-şi muşte buzele trandafirii, făcute toate într-adins parcă spre a râde şi a înveseli pe mama bătrână, cum înveseleşte raza caldă a soarelui câmpia roditoare. Smărăndiţa râdea acuma, dar mama ei Ilinca nu râdea; ea îşi întorsese privirile de la copila ei; ea nu vrea să se mai uite, să privească, să vază pe copila ei. Îi era teamă, îi era frică, îi era milă şi o durea văzând pe această copilă dragă că plânge, că sufere, pe această copilă, care era singura ei mulţu¬mire, singura ei fericire, singurul ei noroc pe acest pământ,

după nenorocirile prin care trecuse, după atâtea ş-atâtea suferinţe mari, groaznice, după atâta nefericire înfiorătoare, înfricoşată, cari o lovise fără cruţare.

A! ea îşi aducea aminte acum iar prin câte trecuse, prin ce dureri scrâşnitoare, şi parcă voia să gonească departe-departe gândurile negre şi-ntunecate ca bezna adâncă a unei nopţi fără nici o rază de lumină; ea vrea parcă să stingă de tot-de tot amintirea trecutului ei, ca să nu-şi mai turbure fericirea blândă care-i alinase sufletul ei chinuit, mâhnit, zdrobit. Smărăndiţa, fiica Ilinchii, asta era totul în lume pentru Ilinca, mama Smărăndiţii.

Se gândea că această copilă, bucăţică ruptă din soare, care dimineaţa se deşteaptă cântând cu glasul ei de zână din poveşti o doină domoală şi pătrunzătoare, care toată ziulica îi stă împrejur şi-i luminează zilele ei veştejite şi ofilite, care seara adoarme ca un copil de ţâţă pe prispa de pământ în poala mămuchii sub mângâierile mâinilor ei bătrâne, fără să poată afla vreodată cum s-a isprăvit basmul ce-i povesteşte mămuca — cine a biruit: Făt-frumos ori Zmeul? şi a putut Făt-frumos să deschiză lacătul de aur şi de diamant al palatului de cleştar cu iarba fiarelor, pe care i-a dat-o Zâna-zorilor a bună şi miloasă, şi să scape pe fata împăratului?... şi a găsit floarea care, până să clipeşti o dată, mugureşte, îmboboceşte, înfloreşte şi se scutură, ca s-o deştepte pe fată?... şi a descoperit izvorul cu apă vie de soare nevăzut, de jivine neatins, de suflet muritor negustat, cu care să-şi vindece setea pe care i-a turnat-o în inimă săgeata otrăvită cu bale necurate ale Zmeului, până să se apuce la trântă dreaptă voiniceşte? Se gândea că acestă copilă este copila ei şi a lui Mitran. Mitran! Doamne! doamne! Şi cum se gândea la el, îşi întoarse fără să vrea privirile către Smărăndiţa, care-n adevăr acuma râdea din toată inima.

— Vezi? mămucă bună, vezi? iacătă, râz; iacătă, nu mai plâng.

— Să nu mai plângi, mamă, zise Ilinca mângâind-o frumos şi domol şi pe obrajii ei rumeni, şi pe ochii ei negri, şi pe părul ei plăviţ. Vino de stai colea să-ţi spuie mama un basmu, un basmu mândru.

— Tot cu Făt-frumos şi Ileana, mămucă?

— Nu, mamă dragă; am să-ţi spui astă-seară un basmu care n-o să te lase s-adormi; n-aş fi vrut să ţi-l spui, ca să nu-ţi întristez şi să-ţi posomărăsc sufleţelul tău tinerel, dar m-am gândit că de! sunt bătrână, şi n-ai auzit şi tu la biserică pe moş popa cum citeşte la carte că omu-i ca iarba, zilele lui ca iarba câmpului! poate mâine-poimâine să mor.

— Mămucă! nu vreau! nu vreau eu să mori.

— Ei! mamă, tu eşti tânără, tu nu ştii: fiecare trebuie să-şi facă rândul.

— Mămulică dragă.

— Şi de-aia, m-am hotărât că trebuie să-ţi spui odată ce mă arde pe suflet, trebuie să ştii şi tu. Nu se poate să mă duc lângă tatăl tău fără să ştii şi tu basmul meu.

— Spune, mamă dragă, te ascult, şi-ţi făgăduiesc că astă-seara n-am să mai adorm, măcar să ştiu bine că m-apucă sfântul soare aci pe prispă cu capul în poala ta.

Smărăndiţa aduse din odăiţa lor de culcare o pernă şi o rogojină, o aşeză pe prispă, pe dasupra rogojinii puse un plocat, peste plocat o scoarţă, pe urmă o velinţă, şi pe dasupra un chilim, chilimul cel frumos şi mândru, pe care a vrut să-l cumpere atâţia boieri mari, dar mama Ilinca n-a vrut:

— Chilimul ăsta nu l-avem de vânzare, boierule; l-am făcut de zestre fetii.

Şi după ce a aşternut bine Smărăndiţa, un aşternut moale ca într-un cuib cald, zice:

— Mămuco, aide şi spune, nu mai pot de nerăbdare să te ascult.

— Aide, mamă, dragă, să-ncep să-ţi spui.

Ilinca se aşeză pe aşternut şi copila se culcă cu capul în poala mamii ei iubite.

Se înnoptase d-a binele şi printre vârfurile salcâmilor de pe dealul din faţă se vedea luna plină, care se ridica încet-încet aruncând o lumină de parcă erau valuri de diamant topit. Noaptea era senină, dulce, blândă şi plină de îmbătătorul miros al salcâmilor pe care-l purta un vântişor liniştit pe aripele lui străvezii din vârful dealului peste toată valea adormită, cufundată în somn liniştit, adânc, binefăcător.

IV

Când luna măreaţă şi plină, fără măcar cea mai mică ştirbitură, fără nici cea mai mică urmă de dinte a vârcolacului, se ridică strălucitoare deasupra vârfurilor pomilor mirositori de departe, tot văzduhul fără margini închipuite al lui Dumnezeu, albastru şi străveziu de parcă-i cleştarul mai curat ca apa limpede, şi valea întreagă adâncită într-o tăcere vrăjită şi prispa pe care şedeau mama Ilinca cu copila ei Smărăndiţa, se umplură de o lumină vie şi bălaie de semăna că ţi s-ar fi deschis fundul sufletului ca să prinză tainele firii, din adâncul căreia se varsă în gândurile noastre crâmpeie-crâmpeie de destăinuiri cari de cari mai ameţitoare şi mai pline de slava lui Dumnezeu.

— Asculţi tu, mamă? întrebă mama Ilinca, mângâind pe fiica ei, Smărăndiţa.

— Cum să n-ascult, mămuco bună? răspunse Smărăndiţa mângâind pe mama ei, Ilinca.

Şi bătrâna începu basmul făgăduit. Glasul ei, la început dulce, domol, trăgănat şi duios, pătrundea ca nişte boabe scumpe de mărgăritar nestemat, vorbă cu vorbă, în sufletul copilii, ce asculta cu sete arzătoare acel basmu năzdrăvan, pe care mama ei nu vrea să moară până nu i l-o povesti din fir până-n aţă. Glasul bătrânii se aprindea povestind şi din dulce

se făcea puternic, din domol bărbătos, din trăgănat şi duios se făcea furtunos şi zdrobitor.

— Ascultă, mamă dragă, şi nu dormi.

— Ascult, zise Smărăndiţa potrivindu-şi capul mai bine.

— A fost odată ca niciodată că de n-ar fi nu s-ar povesti; a fost odată un om frumos şi cuminte şi bogat.

Era frumos şi voinic şi mândru de nu se putea asemăna cu el niminea nu numai din satul lui, dar şi din toate târgurile mari; nu era om, nu era femeie, nu era copil să-l vază şi să nu stea pe loc să zică:

— Fie că frumos şi voinic şi mândru om! să trăiască şi să aibă noroc!

Era cuminte cum nu mai era altul de cuminte, şi cine-l cunoştea, bărbaţi, femei, copii, zicea:

— Fie că cuminte om! să trăiască să se bucure de viaţă!

Era bogat, că avea cuprinsul lui, tocmai de colo, vezi tu? unde e moara lui moş Tănase şi până-n aria a veche şi până-n dealul de dincolo de dealul ăsta al ciocoiului; şi avea slugi douăzeci şi patru, şi douăsprezece pluguri oţelite şi şapte vaci, Lunaia, Mărtica, Miercana, Joiana, Vinerica, Sâmbotina şi Dumana, şi paisprezece boi, că nu-i mai ţiu minte pe nume, şi patru mii de capete de oi şi capre şi porci, şi poştalion cu şase cai, şi un buiestraş care zbura ca rândunica, de puteai face cinci poştii cu el fără să-l adăpi, şi să fi ţinut paharul ras în palmă, nu se vărsa măcar o picătură, atât de lin zbura când se aşternea la drum ca şi iarba câmpului la suflarea vântului; şi aşa cine-i cunoştea bogăţiile lui zicea:

— Fie că frumos şi cuminte şi bogat om! să-i ajute Dumnezeu să se bucure sănătos de bogăţiile lui!

— Şi cum îl chema, mămucă? întrebă Smărăndiţa pe mama ei, Ileana.

— O să vezi tu pe urmă, răspunse Ileana Smărăndiţii. Şi-aşa, mamă dragă, omul trăia pe moşiile lui fericit, şi era ferice de

toţi câţi s-apropiau de el; că nu venea sărac ori neputincios ori nevolnic la casa lui să nu plece miluit şi ajutat; unuia îi pierea vitele, altuia îi ardea casa, altuia îi prăpădea voia lui Dumnezeu ogoarele, unuia îi murea copiii — pe toţi, pe toţi îi ajuta să puie la loc paguba. Omul lui Dumnezeu, suflet creştinesc şi pace bună!

Când veneau seara oamenii de la câmp şi vitele de la păşune, se umplea patru curţi, şi fierbeau opt căldări mari cu mămăligă de mălai măcinat boiereşte la moara lui moş Tănase, şi se umplea douăsprezece putinele, de câte cinci găleţi una, de lapte pentru saramură; şi după ce se isprăvea treaba toată şi se dădeau viţeii la vaci, mieii la oi, mânjii la iepe şi iezii la capre, şi mâncau oamenii bine şi se săturau şi se-nchinau, numai veneau femeile de ridicau mesele şi făceau curat în bătătură cu târnurile de nuiele de richită verde, şi Radu cimpoierul îşi umfla cimpoiul şi-ncepeau să-i tragă o horă românească pe nemiluite fete şi flăcăi, şi după ce jucau ei cât jucau, el din pridvor numa le zicea:

— Ei! acu, copii, mâncarăţi, vă săturarăţi, cântarăţi, jucarăţi, acu-i vremea de odihnă. Mâine până-n ziuă iar la treabă, c-aşa e dat de la Dumnezeu omului: cât e ziua să muncească, noaptea să se odihnească. Mergeţi fiecare pe la patul cui vă are; noapte bună şi mâine cu bine şi iar cu toţii, cinstiţi, sănătoşi şi veseli!

Iar oamenii răspundeau:

— Noapte bună, stăpâne, şi mâine cu bine şi cu toţii veseli, sănătoşi şi cinstiţi!

— Hei, hei! ce vremuri bune, doamne-doamne! urmă Ilinca. cu glasul înecat de un oftat prelung şi adânc. Cine ar mai fi crezut?

Şi fata simţi pe fruntea ei bălană o ploaie fierbinte de lacrimi.

— Mamă — zise ea ridicând capul plouat — acuma tu plângi. Spune-mi, te rog, mămuco bună; spune-mi, dacă iubeşti tu pe Smărăndiţa, care te iubeşte aşa de mult pe tine;

spune-mi daca ai iubit tu pe tata; spune-mi, te rog, mămulico dulce şi sfântă, cine era acel om? cum îl chema? Pentru ce plângi tu când vorbeşti despre el? Tu de câte ori mi-ai spus basme frumoase, tu vorbeai de împăraţi mari, şi de feţi-frumoşi mândri, şi de zmei turbaţi, şi de zâne minunate, şi de cosânzene bălaie, şi de păseri măiestre, şi de flori cântăreţe; dar tu n-ai plâns niciodată; niciodată n-a plouat din ochii tăi blânzi o ploaie ca aceasta care mă arde până-n suflet şi-mi sfâşie inima de mila ta; spune-mi; te rog, te rog, te rog!

— Ai să vezi tu, aşteaptă, zise mama. Iacătă nu mai plâng: să-ţi povestesc mai departe.

— Bine, mămuco, zise Smărăndiţa. Ea luă colţul mărămii de borangic a bătrânii, îi şterse ochii mamii, îşi şterse fruntea ei şi-şi culcă iar capul pe genuchii Ilinchii, care urmă cu glasul potolit:

— Omul acela, când îi veni vremea să se însoare, trimese peţitori la fata cea mai frumoasă din sat, o fată ruptă din stele, şi mândră ca o zână, şi cuminte ca o sfântă, şi harnică şi sprintenă ca o furnică ş-o albină, şi bună ca o azimă caldă, şi dulce ca fagurul de miere. Erau potriviţi unul cu altul, parcă Dumnezeu îi făcuse într-adins unul pentru altul, pe el pentru ea, pe ea pentru el.

— Şi s-au căsătorit amândoi, mamă? întrebă Smărăndiţa.

— Da, s-au căsătorit, mamă dragă.

— Şi au avut copii?

— Numai una.

— O fată, desigur?

— Da, o fată.

— Şi cum o chema, mamă, pe fată? întrebă Smărăndiţa.

— Ai să vezi tu, draga mamii, răspunse Ilinca.

— Bine, zise Smărăndiţa.

— Ascultă, urmă Ilinca.

S-a făcut nunta — nuntă mare, bogată, strălucitoare, veselă, românească, ştii, cum ţi-am povestit eu de atâtea ori ţie că se fac nunţile mari, bogate, strălucitoare, vesele, româneşti, ca în toate basmele frumoase pe care ţi le spui în toate serile ca să te adorm ca pe un copilaş gingaş, mititel, bun, blând şi iubi¬tor, cum adoarme cloşca puişorul ei auriu şi micuţ cât o gâgâlice sub aripele ei călduroase, şi-i gunguneşte din cioc, şi el, somnoros, chiorţăie mărunţel din guşuliţă tot încet şi iar încet şi mai încet, domol de tot, până când îşi face bine loc în puful moale de la pieptul fierbinte al mamii, şi pleoapele golaşe i se-nchid binişor şi dulce, şi gâgâlicea de puişor adoarme şi doarme, doarme fără nici un vis de grije, ori de necaz, ori de mâhnire care să-i turbure odihna, liniştea, mulţumirea, fericirea.

Nuntă mare — că s-au adunat de pe şapte hotare depărtare, din patru colţuri de zare luminoasă, nuntaşi şi nuntaşe, călări, în căruţe, în chirvane şi pe jos, şi cu plutele au venit din vârf de munte pe apa mare, care trece pe dincolo de iazul lui moş Tănase Cârnul, că încă zicea şi bătrânul, dar p-atunci tot nu era aşa bătrân ca acuma, acu vreo douăzeci de ani..

— Douăzeci de ani! zise Smărăndiţa.

— Da, douăzeci de ani, mamă dragă.

— Dar eu de câţi ani sunt, mamă? întrebă Smărăndiţa.

— Tu?... Lasă, ai să vezi asta mai târziu; îţi spui eu ţie, mamă dragă, răspunse Ilinca. Ş-aşa zicea bietul moş Tănase Cârnul: „Doamne, doamne! ce mândreţe! aşa nuntă mare cu atâţia colăceri şi nuntaşi n-am văzut eu de când sunt, şi nici nu mai crez să am eu atâtea zile să mai văz aşa de mare".

Nuntă bogată — că s-au tăiat atuncea peste o sută de capete de vite, boi, porci, miei, berbeci, şi păsări o groază, curcani, raţe, găini, gâşte, pui, boboci, şi erau toate grase, dolofane şi frumoase să le mănânci cu ochii, ca la curtea unui om bogat unde şi-a pus Dumnezeu mâna lui bună ca să facă să curgă belşug din destul şi cu prisosinţă, şi s-au destupat şi s-au secat

de istov treizeci de buriaşe burtoase pline cu rachiuri bune de casă, şi mai tari şi mai potrivite, şi mai dulci, încropite cu miere albă ca laptele, şi zece boloboace pântecoase şi trei buţi ca nişte namile cu alb, negru, roşu, profir, vechi ros, bătrân de când era moş Tănase copil, de zicea, după ce l-a-nţărcat: „Mamă! dă-mi tâtă, mamă că te bat" că moş Tănase a fost întors la ţâţă şi a supt până i-a crescut toţi dinţii; dar nu ştiu la alde mă-sa răposata, Dumnezeu s-o iete şi s-o odihnească, cum o fi supt, dar la nuntă ştiu c-a supt, şi era mucalit şi glumeţ nevoie mare, că zicea mereu, ţiu minte ca acuma, când venea la cep unde-mpărţeau vătăşeii vinul:

— Mamă! dă-mi tâtă, mamă, că te bat! şi râdea lumea de se prăpădea de râs.

Nuntă strălucitoare, veselă şi românească, că s-a ars patru butoaie cu păcură şi două sute de brazi, de luminau toate dealurile că parcă era zio cu mândrul soare pe cer, şi pălpăia flacăra şi trosneau crăcile şi frunzele brazilor, şi în cinci bătături câte cinci cimpoieri au cântat zece zile şi zece nopţi d-a rândul de auiau văile şi muşcelele, şi chiuiau flăcăii şi fetele şi nevestele şi bărbaţii şi vădanele şi copiii, şi o râpâiau şi o băteau în loc când la dreapta, când la stânga, dă-i aşa ş-aşa ş-aşa; şi numai după ce ostenea un rând, haid! altul la loc! şi trage-i româneşte cu inima veselă, şi a ţinut cheful dintr-o duminecă până-n joia ailaltă, de gândesc că cine a fost la nunta aia mare, bogată, strălucitoare, veselă, românească, şi la morţi or pomeni aşa ospătare, aşa petrecere ş-aşa mândreţe.

Ileana se opri să-şi tragă sufletul.

— Dormi, mamă? întrebă ea pe Smărăndiţa.

— Nu, mamă bună; cum să dorm, când îmi povesteşti tu aşa minuni?

— Adă-mi, draga mamii, o bărdacă de apă proaspătă, că tu eşti tânără şi eu bătrână, ş-aşa e dat de la Dumnezeu că omul tânăr să nu lase pe ăl bătrân.

— Numaidecât, mamă dragă, zise Smărăndiţa. Ea se sculă sprintenă în picioare şi când dete cu faţa drept în bătaia lunii şi se uită ea la lună şi luna la ea, parcă erau mai frumoase, mai bălane, mai plăviţe, mai mândre şi mai strălucitoare şi una şi alta.

Smărăndiţa îşi luă cofiţa, bărdăcuţa şi ştergarul şi merse la şipotul care şoptea cu susurul lui tainic sub malul din faţa căscioarelor lor. Aci îşi umplu pumnii ei mici şi drăgălaşi cu apă rece şi se spală pe ochii ei negri şi se şterse cu ştergarul alb. Apoi spălă cofiţa şi bărdăcuţa smălţuită cu smalţ verde, pe care o căpătase de la pomana mamii Catrinii, năşica ei a bună, de-o iubeşte ca pe copilul ei, de când i-a murit bietii bătrâne fata ei, Florica, Smărăndiţa clăti bine cofiţa şi o umplu cu apa lui Dumnezeu a sănătoasă de-ţi dă viaţă când o bei şi-ţi răcoreşte sufletul însetat, şi se-ntoarse-n fuga mare, şi luă o bărdăcuţă şi zise:

— Ţine, mămucă dragă, c-aşa e dat de la Dumnezeu: bătrâ¬nul să se odihnească şi tânărul să-l slujească.

Ilinca bău trei bărdace pe nerăsuflate.

— Bogdaproste! să fie morţilor părinţilor! zise bătrâna, şi tu să creşti mare, cu minte şi cu noroc! Să-ţi dea Dumnezeu tot bine şi tot ce doreşti, după inima ta a bună, miloasă şi darnică. Şezi colea la locul tău şi să-ţi povestesc mai departe.

Smărăndiţa sărută pe mama ei pe fruntea ei încreţită, pe obrajii ei veştezi, pe ochii ei blânzi şi liniştiţi, în care strălucea multă bunătate amestecată cu multă mâhnire şi din care se vedea multă suferinţă, multă dragoste, multă iubire şi multă nenorocire. Apoi fata se aşeză iar frumos la locul ei în poala mamii, şi Ilinca urmă basmul înainte:

— S-a isprăvit nunta. S-au dus nuntaşii şi nuntaşele înapoi pe la casele şi pe la treburile lor care-i doreau după atâta petre - cere, fiecare după cum veniseră, care călare, care în căruţă, care-n chirvan, care pe jos; numai ăi de veniseră cu plutele nu s-au mai putut întoarce acasă tot cu plutele, că plutele nu pot să suie pe apă la deal; ş-aşa s-a dus fiecare după cum a putut.

Acuma a-nceput viaţa bună şi sfântă pentru însurăţeii tineri: el o iubea pe ea ca pe ochii din cap, ea îl iubea pe el ca luminile ochilor. Era o viaţă fericită şi le mergeau toate în bine, parcă Dumnezeu le da în fiecare zi de dimineaţă blagoslovenia lui din toată inima. Curgea bilşugul mai mult ca apa la moara lui Tănase, că şi zicea bietul bătrân:

— Să am eu atâta apă să poci măcina câte grăunţe aveţi voi. hei! hei!

— Dar n-ai destulă apă de la Dumnezeu, moş Tănase? îl întrebau însurăţeii.

— Aş! nici pe a mia parte câte grăunţe aveţi voi! Da las' că-i bine: sunteţi oamenii lui Dumnezeu; n-aveţi numai pentru voi, aveţi şi pentru alţii; să vă ajute domnul Christos să stăpâniţi sănătoşi şi Maica Precista să vi le-nsutească şi înmiiască.

La anul, Dumnezeu milostivul a pus vârf bunătăţilor lui, că le-a dăruit o copiliţă ca o minune. Mare bucurie a fost la casa oamenilor, şi bărbatul a zis:

— Nevastă, copila asta este norocul nostru ăl mare. S-o botezăm.

— Cum a botezat-o, mămucă dragă? întrebă Smărăndiţa.

— Lasă, c-o să vezi tu, mamă, îţi spun eu, zise Ileana, mângâind-o uşor, blând, duios, dulce, milos pe păr şi pe frunte, ca şi cum îi era frică să nu strice cu mâinile ei osoase, veştede, bătrâne, frumuseţea, frăgezimea, tinereţea acelui obraz strălucitor, acelui chip de zână bălană de soare neatinsă, de voinic nevăzută, de ochi omenesc nedeochiată, din poveşti.

— Bine, mamă dragă, zise Smărăndiţa; spune mai departe.

— S-o botezăm, zise nevasta.

Şi s-a făcut botezul. Un botez tot aşa de bogat, de strălucitor şi de vesel ca şi nunta. Şi s-a-mpărţit la flăcăi o sută de perechi de bete, bătute cu mărgele de toate feţele şi cu fir alb şi galben, cu brâiele lor, cu chimire de curea galbenă, bătute-n ţinte de alamă cu floare-n măciulie şi-n nasturi de sidef cu fel

de fel de ape cum e curcubeul de pe cer; şi la fete s-a-mpărţit pânză albă de târg lată de un cot şi trei rupi[i], peste o mie de digrimele, şi tot atâtea testemele şi catrinţe la neveste; şi la bărbaţi şi la copii fiecare pe potriva lui câte ceva, ba un bici de opt cai, ba un cojocel, ba o pereche de cizme ori de iminei, ba o iconiţă, ba la cărturari *Visul Maichii Precistii* şi *Alixăndria* ori *Avestiţa aripa Satanii* şi *Halimaua* şi câte toate, aduse în două căruţe pline, încărcate, ticsite, tocmai de la târg de la Drăgaica; şi popii o sfită nouă, şi la biserică două icoane împărăteşti şi zece oca de lumânări de ceară albă şi cinci oca de tămâie şi un burduşel de untdelemn grecesc.

— Toate astea câte le-am cheltuit, Ileano, sunt în cinstea ta şi pentru norocul Smărăndiţii, copila noastră...

Smărăndiţa se ridică în picioare deodată, dând un ţipăt prelung, plângător, dureros, sfâşietor.

— A! Mamă bună! mămuco dragă! ce-ai zis? ce-ai spus? ce-ai grăit? ce-am auzit?

Ileana îşi acoperise faţa şi tremura; ochii ei se umplură de lacrimi. Zisese, spusese, grăise acele cuvinte, acele nume fără să vrea, biruită de şivoiul puternic al amintirilor ce curgeau, se rostogoleau, se avântau în închipuirea ei, în gândul şi sufletul ei, care putuse să le ascunză până acuma, dar ele, nemaiputând suferi tăinuirea, izbucniseră ca o apă de munte pe care în zadar un zăgaz slab, cletinat, zguduit şi dezrădăcinat de vremuri se-ncearcă s-o mai oprească ori s-o abată din calea ei, unde e mânată cu o putere biruitoare, covârşitoare, neînfrântă.

— A! strigă Smărăndiţa, scuturându-şi părul plăviţ ca fuiorul de borangic netopit în razele bălane ale lunii, ce parcă privea cu dragoste şi milă caldă la mamă şi la copilă şi le-arunca razele mângâioase spre a le alina, domoli şi potoli răscoala sufletului lor zbuciumat până în adâncul lui, ca un lac asupra căruia s-a abătut viforul îngrozitor ca să-l mişte şi să-l zbată până în fundul fundului.

— A!... Smărăndiţa! Ileana! Mitran!... Eu? tu?... el?... noi! Care va să zică tu îmi spui suferinţele vieţii tale, vrei să-mi arăţi istoria lui bietu tata.?

— Da.

— A! zise Smărăndiţa... Voi să ştiu de ce a murit el? spune. spune! spune!

— N-a murit.

— Trăieşte?

— Nu!

— A fost omorât?

— Da!

— De cine? spune.

V

Pe când jos, în valea scăldată-n lumina blândă, molatică şi domoală a lunii pline, pe prispa săracă, umilită şi nebătătoare de departe la ochi, stau o mamă şi o copilă, una povestind şi alta ascultând, o poveste tristă, neagră, înfiorătoare, grozavă, care le chinuie, le striveşte, le sfăramă inima storcând dintr-însa valuri-valuri de lacrime de înduioşare, de milă, de sfinte amintiri neuitate — ce se petrece sus în deal? ce se petrece în casele mândre, cari se ridică albe, sclipitoare, bogate şi fudule, înconjurate de păduriştea de salcâmi înfloriţi, din frunzetul cărora vântul se încarcă la fiecare bătaie cu miresme îmbătătoare, pe cari, ca o cădelniţă uriaşe, le împrăştie în mişcări regulate pân toată valea ca într-o sfântă biserică largă, al cărei tavan albastru-argintiu e luminat cu atâtea mii de policandre ale lui Dumnezeu şi cu o candelă mare-mare, aprinsă parcă de chiar mâna lui Domnul Christos pentru pomenirea mamei lui fecioare?

În casele de sus e petrecere straşnică.

În salonul cel mare, care dă cu patru ferestre largi şi o uşe la mijloc pe pridvorul din faţă, este o adunare veselă, zgomotoasă, tânără, nebună.

Salonul, ca şi încăperile celelalte, sofragirie, odăi turceşti, salonaşe mai mici, iatacuri pentru stăpâni şi pentru musafiri, este o minunăţie de frumuseţe, mândreţe şi bogăţie. Tot ce poate să-şi închipuiască mintea omenească mai strălucitor, mai mândru şi mai bogat este grămădit în această încăpere; este un cuib de zână, un palat vrăjit din poveşti.

Un cuib de zână, în adevăr, pentru că stăpâna de odinioară a acestor minunăţii fusese marea logofeteasă Marghioliţa Sorescu, soţia marelui logofăt Iordache Sorescu şi fiica marelui ban Ienăchiţă Grozeanu. Marea logofeteasă Maria Sorescu fusese una din acele femei făcute parcă înadins ca să arate că una din cele mai mari puteri pe pământ este frumuseţea, şi pentru a face bine şi pentru a face rău. Copilă a unui om mândru, bogat şi puternic — pe acele vremuri când naşterea deosibea pe oameni, făcând încă din leagăn pe unii robi nenorociţi, umiliţi, osândiţi şi blestemaţi pentru vecii-vecilor la chin, ruşine şi suferinţă, pe alţii stăpâni, fericiţi, mândri, cruzi, ursiţi pentru vecii-vecilor să stăpânească, să robească, să zdrobească pe semenii lor — Marghioliţa era de o frumuseţe rară, o icoană de sfântă, ruptă din peretele bisericii şi aruncată plină de viaţă în lume, pentru ca toată lumea să-i cază în genuchi şi să i se-nchine. Crescuse de mică în alintări şi mângâieri şi îngrijiri; tatăl ei, marele ban, nebun de dragostea părintească, mândru de numele lui, pierduse pe mama ei şi patru copii în vremea ciumii şi rămăsese numai cu această copilă, la care se uita ca zgârcitul la o comoară nestimată, care dacă ar fi atinsă, el ar muri, căci n-ar mai înţelege preţul vieţii, n-ar mai pricepe pentru ce mai luminează soarele acest pământ ticălos, trist, nenorocit şi pustiu.

Marghioliţa era de şaisprezece ani când marele logofăt Iordache Sorescu veni să o ceară în căsătorie marelui ban. Era

o pereche potrivită. Marele logofăt era un tânăr frumos, înalt, chipeş, nobil, copil al unei familii mari, dintre cari atâţia se arătaseră vrednici români pe vremuri întru apărarea moşiei strămoşeşti în luptele cu puhoaiele de vrăjmaşi de toate neamurile şi limbile, ce năvăleau mereu asupra acestei mult-încercate ţări blagoslovite de Dumnezeu.

La început, marele ban nu voise să-şi dea copila în căsătorie, zicând că el nu se poate despărţi de ea, pentru că n-are încredere că copila lui, Marghioliţa, are să fie fericită, nu are încredere în nimini că va şti să preţuiască acest tânăr odor împărătesc şi să o facă fericită pe potriva frumuseţii şi mândreţii ei. Dar marele logofăt, Iordache Sorescu, nebun şi deznădăjduit de acest răspuns, care i se da regulat la toate făgăduielile lui călduroase, la toate jurămintele lui de credinţă şi de dragoste, a alergat la picioarele lui Vodă, i-a spus cum merge pricina şi a plâns şi a sărutat tălpile Măriei-Sale şi a strigat:

— La mila Măriei-Tale alergat-am să nu te-nduri, daca mai vrei să păstrezi slujbele plecatei şi credincioasei tale slugi. O poruncă a Măriei-Tale şi robul Măriei-Tale, marele Măriei-Tale logofăt va fi fericit; iar daca nu, hangerul ăsta va intra în fundul inimii mele până-n prăsele.

Şi a şi scos înaintea Măriei-Sale hangerul, pe care i-l dăruise măria-sa pentru slujbele ce i le făcuse tânărul logofăt. Era un hangher de Damasc cu prăsele de sidef legat în aur şi-n pietre nestimate, pe care-l purtase odată viteazul Soliman, şi pe care Măria-Sa îl avusese trimis în dar de la vizirul.

Atunci Vodă a strigat râzând, cum era bun şi glumeţ:

— Stai, nebunule, că-ţi rupt urechile! Să nu-mi faci piază rea în casă sâmbăta dimineaţa pe nemâncate!. Astea sunt parapone trecătoare de dragoste. Cine n-a trecut pân ele? Nu te apelpisi, *arhonda-mu,* că toate au să-ţi iasă cu plin!

Şi numaidecât a bătut Vodă de trei ori în palme şi a venit un cavaz şi l-a trimes Vodă s-aducă techer-mecher pe marele ban Ienăchiţă Grozeanu, şi când a venit bătrânul, Măria-Sa zice:

— Ei! ce am auzit? Dai marelui logofăt Iordache Sorescu pe fiică-ta Marghiolița? Bine faci, *arhonda-mu*! Tocmai vream să-ți spui că și eu pusesem, în mila mea pentru neamul și casa voastră, ochii pe tânărul ăsta. Să-ți trăiască și să-i vezi ani îndelungați fericiți. Eu le sunt naș!

Pas de răspunde, mare bane, ceva împotriva vorbelor Măriei-Sale!

Și astfel, a doua zi chiar, duminică, cu blagoslovenia Mitropolitului, fiind nuni mari Vodă și doamna, fiica marelui ban Ienăchiță Grozeanu, Marghilița, a fost cocoana mare logofetească a marelui logofăt Iordache Sorescu.

S-a prăpădit lumea aceea parcă n-a mai fost de când lumea!

Așa trec oamenii noștri valuri-valuri în clipe scurte și repezi pe acest pământ, în această viață în care toate sunt zădărnicii, afară de fapta bună ce trebuie să se socotească odată și-odată, fiindcă oamenii pier, sunt trecători și muritori, dar omenirea nu piere, e statornică și nemuritoare, și ea socotește și păstrează amintirea faptelor noastre, pe cele rele le uită câteodată, le iartă totdeuna, dar pe cele bune nu le uită niciodată și totdeuna le pomenește și le binecuvintează.

Din căsătoria marelui logofăt cu fiica marelui ban, a căpătat viață Mișu Sorescu.

De mic pierzând pe mamă-sa și pe tatăl său, el a fost crescut de rude. Trimes de mic la Paris, a șezut acolo peste douăzeci de ani și acolo a cheltuit, în desfrânări rușinoase și în ticăloșii nesocotite cu străinii și străinele, jumătate din averea lui uriașe. Purtând un nume mare, a fost chemat de prietini și rude în țară, atunci când, averea fiindu-i încurcată, nu mai putea să mai ducă luxul în care era obicinuit să trăiască în Babilonul modern; aceasta l-a îndemnat, fiind și sătul de atâta zgomot, de atâta viață destrăbălată, care-i ruinase pe jumătate averea și aproape de tot sănătatea, să vie înapoi în patrie, unde, fiind la putere guvernul reacționar, fu numit numaidecât într-un

fotoliu de deputat — ales de colegiul pe atunci al patrulea, astăzi al treilea, de colegiul ţărănimii româneşti, în momentul când el nu intrase încă în ţară, când era încă pe drum, fiindcă, din cauza întreruperii circulaţiei prin inundaţii, fusese silit a se opri două zile la Viena. Depeşa de felicitare a partizanilor noului deputat l-a găsit tocmai la Grand Hotel, unde făcea un chiolhan straşnic cu nişte baletiste de la Operă. El a desfăcut depeşa care-i anunţa alegerea sa şi a strigat, beat de şampanie şi de licoruri, luând în braţe şi sărutând o baletistă:

— *Vive la Roumanie!*

Iar acele femei pierdute au repetat în cor, cu accentul lor vienez, făcând un zgomot infernal:

— *Fif la Tummanie!*

Acuma d. Mişu Soresco de Grozeny — căci acest nume, combinat din al tatălui şi din al bunicului, îl purta încă de la Paris — se afla la moşia Grozenii, veche clironomie rămasă de la bunicu-său, marele ban Ienăchiţă Grozeanu. D. deputat al ţăranilor, care d-abia ştia româneşte, ospăta la Grozeni pe mai mulţi prietini, dintre cari pe un june pictor francez de mare talent, Victor Bonnet, o cunoştinţă de la Paris, care călătorea de plăcere prin Orient.

Şampania îngheţată curgea în valuri, fumul de tutun se ridica în tavan şi pornea pe ferestre ca nişte nori fantastici bătuţi de vânturi, râsetele, glumele, jocurile de cuvinte nu mai conteneau.

— Tăcere! strigă un ştrengar bătrân, cănit şi sclivisit, care avea obicei să facă mici servicii galante tinerilor săi prietini. Dacă mă iubiţi voi pe mine, tăceţi să ne spună Mişu o nouă aventură a lui.

— Iar amorezat, *mon cher*? strigă tânărul Costică Melinescu.

— Şi încă aşa cum n-am fost niciodată, *ma parole dhonneur*! zise Mişu; o adevărată pasiune! un.

— E turbat! e nebun! întrerupse Fănică.

— E o femeie *du monde*? întrebă Iorgu Doroneanu, care zicea că alte *femei* nu există pe lume, afară „poate" de artiste.

Fănică, vecinicul confident, începu să râză cu hohot de întrebarea lui Iorgu, pe când Mişu tăcea şi-şi muşca buzele.

— E o artistă?

— E o...

— O ce?

— O ţărancă, zise serios Mişu, încruntîndu-şi sprâncenele-i negre cu un zâmbet trist.

— A! strigă Costică. Avem dar o idilă! Şi cum se numeşte juna păstoriţă, domnule Fănică? Să vedem daca d-ta, care le ştii toate, o ştii şi p-asta?

— Să spun, Mişule?

— De unde ştii? întrebă Mişu şi mai încruntat.

— Ce-ţi pasă?

— Mă prinz că nu poţi să ştii.

— Daca mă necăjeşti, o spui.

— Dacă o ştii, spune.

— Ei bine, dacă vreţi să ştiţi cum o cheamă pe fericita care stăpâneşte astăzi inima tânărului nostru amic Mişu, ascultaţi. E o minune de ţărăncuţă, ce-i drept, şi doar mă pricep şi eu la asta, şi o cheamă.

— O cheamă?.

— Smă-răn-di-ţa!

NEDESCIFRABIL

Primim adesea scrisori care ne fac un efect analog cu întâlnirea neprevăzută a Sfinxului antic. Sunt oameni cari au urâtul obicei sau capriciul de a se iscăli aşa încât nimeni afară de ei să nu poată citi iscălitura. Le recomandăm următoarea anecdotă istorică, ce se cuvine a le fi dedicată:

Împăratul Nicolae Pavlovici primeşte odată de la guvernatorul general al Siberiei un raport foarte frumos scris, iscălitura generalului însă nedescifrabilă. Numaidecât trimete stafetă să vie generalul la Petersburg în cea mai mare grabă. Peste trei luni soseşte generalul. Cere audienţă la împăratul, şi i se răspunde să plece pe loc înapoi la post. Alte trei luni de drum înapoi. N-apucă s-ajungă la Tobolsk şi o stafetă îl ajunge de pe urmă. Îndărăt, la Petersburg. Cum ajunge, cere iar audienţă, şi iar e trimes urgent înapoi la post. Alte trei luni pe drum. Şi iar o stafetă, şi iar îndărăt peste Ural şi Volga la Neva. La sfârşit zdrobit, — cincisprezece luni de plimbare, trei ierni şi două veri — ajunge la curte. Împăratul îl admite şi cum îl vede:

— Cine eşti dumneata?

— Sunt guvernatorul general al Siberiei, Sire.

— Ce pofteşti?

— M-aţi chemat, nu ştiu de ce.

— A da! te-am chemat să te întreb cum te cheamă, căci iscălitura dumitale mi-a fost peste putinţă ca s-o descifrez.

— Boris Spanacof, Sire.

— Foarte bine. Porneşte chiar astă-seară la post.

SPANACUL ŞI BOMBA

ÎNCĂ O LOVITURĂ DATĂ PRESEI

Când zicem: încă o lovitură dată presei, ne exprimăm inexact; ar trebui să zicem: încă mai multe lovituri...

A! dar sunt prea multe în adevăr. Până când?

Gazetele guvernamentale, cu o nedisimulată satisfacţie, ne-au adus alaltăieri ştirea că valorosul republicist republican — democratul hotărât, asupra căruia se îndreptează atâtea persecuţiuni, procese şi condamnări infame, după ce a fost bătut de un mizerabil zbir pe care-l lovise cu bastonul într-un moment de legitimă indignare — a fost din nou bătut.

De astă dată guvernul a recurs la una din acele manopere ruşinoase caracteristice tuturor guvernelor tiranice şi machiavelice. Nu a pus pe un agent al forţii publice să atace pe valorosul republicist: se temea de opinia publică, nu avea curajul infamiei sale. De astă dată, guvernul a pus pe un confrate al tânărului republicist, anume d. Bomba, să execute opera demnă de timpurile când presa era persecutată de zbirii veneţieni în secolul al 11-lea.

Atunci cel puţin se explica lucrul: în secolul al 11-lea, Venezia era guvernată de o oligarhie care nu putea admite libertatea opiniilor; pe canalurile strâmte ale oraşului dogilor, în lagunele atât de mocirloase cântate de poeţi, nu era chip să prinză rădăcini şi să crească frumoasa foaie a spanacului, el nefiind o plantă acuatică. Pentru aceea a şi rămas în limbajul

popular metafora *spanac de Venezia,* când vrei să vorbeşti despre ceva ce lipseşte cu desăvârşire.

Dar să lăsăm Venezia şi secolele acelea de ruşine şi de tiranie, şi să ne întoarcem la Bucureşti, în capitala regatului Român, care se bucură de o constituţie atât de liberală, ne garantează aşa de larg cultura liberă a nobilei legume favorite.

Ce vrea guvernul? Guvernul vrea să distrugă libertatea presei, şi neavând curajul s-o facă pe faţă, o face pieziş, neputând lovi spanacul, loveşte în Spanachidi.

Cum s-a întâmplat cea din urmă lovitură? Iată:

D. Spanachidi era la masă într-un restaurant cu d. Bomba.

Se deschide o discuţie despre republică şi monarhie. Primul, republicist republican recunoscut, ia apărarea domniei pământene contra monarhiei străine. Principiile d-sale sunt destul de cunoscute ca să nu mai avem nevoie a le da cu de-amănuntul aici.

E destul să spunem că d. Bomba apără monarhia străină ca monarhist ce este; d. Spanachidi nu se lasă; discuţia se-nfierbântă şi d. Spanachidi aruncă cu dignitate, de la înălţimea principiilor sale, tot dispreţul ce-l merită „un adversar malonest! vândut tiranilor!".

— Am spus-o bine că sunteţi maloneşti în articolele mele asupra regelui Bomba.

— Nu-ţi permit, domnule, a te atinge de numele meu de familie. Eu ţi-am zis totdeuna Edgard, nu am pomenit de Spanachidi!

— Am spus-o: oricine apără monarhia este un malonest, iar regele Bomba...

— Iar?

Bomba atunci eclatează şi pif! paf! puf! atinge în diverse puncte persoana inviolabilă a aceluia ce ţine o pană în mână cu atâta dignitate, dezinteresare şi abnegaţiune.

Este trist, dar adevărat, căci, daca n-ar fi adevărat, gazeta lui Spanachidi înregistra de mult această nouă infamie a lui Bomba.

APA BLAGOSLOVITĂ

Legendă indică

Şi a stat aşa înţeleptul Buda Calda Muni o vreme de zece zile încuiat în palatul lui, şi, stând încuiat în palatul lui, nu ieşea deloc.

Şi avea gânduri negre şi vedenii urâte, şi la a unsprezecea zi a sărit din patul lui cu capul ameţit de mâhniri, şi a zis:

— Astăzi negreşit trebuie să ies! nu mai voi, nu mai pot, nu mai sufăr să stau aşa încuiat!

Şi a părăsit palatul urmat de ai săi şi s-a dus la plimbare şi s-a rugat. Şi nu-şi putea uşura capul de îngreuiare şi inima de durere.

Atunci tânărul prinţ, el, înţeleptul Buda Calda Muni, a zis curtenilor lui, care se ţineau după dânsul, pas cu pas:

— Staţi aici voi, lăsaţi-mă singur. Voi să mă duc singur în sfânta poiană misterioasă.

Iar curtenii s-au supus, şi înţeleptul s-a afundat în gânduri şi-n poiană.

A mers, a mers, a mers, şi pe urmă a stat pe loc însetoşat tare de durerea inimii.

Un izvor tăinuit sub umbra copacilor şoptea încetişor. Aerul era frumos. şi păsările cântau. Era o poiană minunată.

Înţeleptul se apropiă însetat de izvor, se aplecă şi bău potrivit, cu cumpătarea înţeleptului. Şi se plimbă încă

puțin, şi apa sfântă îi tăiă durerile inimii şi-i uşură capul de gândurile negre.

Atunci Buda Cakia Muni chemă pe curteni şi le zise:

— Apa asta este minunată!

Şi aşa, Buda a blagoslovit apa şi de atunci e blagoslovită apa de Buda!

ARENDAŞUL ROMÂN

— Şi zici că te-am încărcat cu zece zile de praşilă, măi Ioane, aşa?

— Păi?... eu ştiu că le-am făcut.

— În doi ani de când sunt aici, numai tu nu te-ai dat pe brazdă, aşa?

— Păi, cocoane, am casă grea.

— Apoi eu n-am casă grea, măi Ioane? Vezi bine, patru copii aci, două fete la oraş în pension.

— Auleo, ai şi la oraş!!

— Doi băieţi la Paris...

— Săracii de noi!!

— Vezi că şi eu am greutăţi, mă Ioane.

— Da, cocoane, însă eu zic că fiecare să-şi crească copiii.

— Apăi eu ţi-i dau ţie să-i creşti, mă Ioane?

— Nu, cocoane, dar cu praşila, drept şi drept.

— Stăi să-ţi dau eu drept, mă Ioane.

Se apropie de ţăran şi începe să-i care la pumni în cap.

Ţăranul iese năucit şi se duce la primărie să se jeluiască.

După un ceas se iveşte primarul cu căciula în mână la poarta boierului.

— Dar ce-a făcut blestematul ăla de Ion, cocoane?

— Nu-i treaba ta, primarule; ia vezi să am mâne oameni la muncă, şi nu uita de datoria aia, ştii, c-apoi.

— Bine, cocoane, sărut mâna.

A doua zi Ion se duce cu o petiție la subprefect; acesta pune rezoluție, recomandând petiția primarului.

Primarul văzând pecetea *tactului,* zice țăranului:

— Ce mi-o dai mie? Arat-o boierului.

— Ce, să mă bată iar? Arată-i-o dumneata.

— Ba eu nu mă duc la el, că m-apucă de datorie.

Țăranul se duce la târg cu chirie şi dă o hârtie prefectului, jeluindu-se de încărcarea la datorie din partea arendaşului şi de bătaie.

Prefectul nu-şi mai vede capul de treburi, căci e aproape să se declare o dizidență în partidul local guvernamental, şi dacă guvernul pierde câțiva partizani, pierde şi el funcția şi. are familie grea.

Deci, recomandă subprefectului plângerea țăranului. Şi subprefectul, având de regulat oarecare interese private cu arendaşul, trimite pe țăran acasă, spunându-i că-l ajunge pe drum.

Şi-l ajunge în adevăr şi-l şi lasă.

Sosind în comună, trage fireşte la arendaş.

Mănâncă, bea bine, doarme un ceas, două, vine la primărie la braț cu arendaşul şi cheamă pe țăranul cu hârtia la cercetare.

Îndată ce țăranul se iveşte, arendaşul, roşu de furie, începe să-i strige:

— Opincarule, mămăligarule, țopârlanule, să mă dai tu pe mine în vileag?.

Se apropie încet de el şi începe să-i care la pumni în cap.

Subprefectul zice cu blândețe:

— Cocoane Arghir, cocoane Arghir.

Însă arendaşul e prea mânios ca să-l audă. Dă înainte şi tocmai după ce oboseşte, iese pe uşă răcnind:

— Să te saturi de cercetare!

Când ţăranul îşi mai vine puţin în fire, subprefectul îl întreabă:

— Ei, ia spune, cum a fost.

— Păi dumneata nu văzuşi?

— Lasă asta, ailaltă.

— Ailaltă întocmai ca şi asta, încă una şi zac toată vara şi la iarnă mor de foame. Mai bine îi fac acele zece zile şi Dumnezeu o şti.

— Ei, uite aşa mai vii d-acasă; măi omule, când ţăranii şi arendaşul trăiesc bine, le merge cu spor la toţi; înţelegerea, dragostea între săteni şi arendaşi este mana lui Dumnezeu pentru unii şi pentru alţii. că, nu-nţelegi tu?. omul cu bine şi cu pace, mă-nţelegi, devine că poate pentru ca să, mă-nţelegi, să. cum să zic?. să. în sfârşit, să fie toate cu bine şi cu pace.

Şi tot aşa, un ceas întreg, subprefectul îi dă sfaturi, neuitând a vorbi de grija guvernului pentru ţărani, de legile ce face guvernul pentru apărarea ţăranilor şcl. şcl.

Apoi face un raport prefectului, răspunzând la rezoluţie că părţile s-au împăcat.

CULMILE REPORTERULUI

1. — Să-i chiorăie maţele de foame şi el să se scobească-n dinți în fața lui Capşa, spunând c-a dejunat adineaori cu Arton.

2. — Să intervieveze statua lui Mihai Viteazul din faţa Academiei asupra ierbii fără fum şi puştii Manlicher şi să-i afle opinia.

3. — Să afle pe impiegaţii din vina cărora s-a-ntâmplat o deraiare sau o ciocnire pe C.F.R.

4. — Să intervieveze pe Eiffel şi pe Lesseps, ca să ştie daca în vara aceasta o să se mai poarte pălării de Panama.

5. — Să arate într-o cronică „mondaine" care cucoană consumă mai multă *Eau de Lubin* la toaletă şi mai multă piatră acră în menajul ei.

6. — Să afle de la un director general al teatrelor de câte ori *el a intrat pe mofturi.*

7. — Să reproducă *in extenso* zgomotul care circulă sub plapoma unui derviş care doarme obosit după bairam.

CULMI

Culmea dărniciei — Să dai dosul.
Culmea cuțitului — Să taie mofturi.
Culmea vânătoriei — Să împuşte lei noi.
Culmea tragerii la semn — Să tragi într-un otel.
Culmea tragerii la țintă — Să tragi la măsea.
Culmea soldatului român — Să fie soldat de geniu.
Culmea intimității unui lăutar — Să-ți tragă brâul.
Culmea dantistului — Să-ți dreagă dinții unui pieptene şi să-ți scoată o gheată care te doare.

PORUNCĂ DOMNEASCĂ

— Bucuroşi la oaspeţi?!

— Bucuroşi! răspunde mama Catrina vătăşelului, care-i aduse în gazdă doi soldaţi.

Şi sărmana bătrână zise numai cu gura jumătate.

Dar ce-i faci obiceiului? Apucase şi ea vremuri când acest cuvânt îl zicea din toată inima, şi se deprinsese aşa, că acum, chiar de n-ar fi fost bucuroasă de oaspeţi, tot nu putea zice altfel.

Mai întâi că nu e frumos. şi apoi de ce a dat Dumnezeu patru pereţi la casa omului?

Soldaţii intrară în casă ca pe moşia lor — erau de-ai stăpânirii, şi cu stăpânirea nu te joci! — iar Maria, fata mamii Catrinii, se ascunse de frică tocmai după cuptor.

Bătrâna, şi ea biet! ospătă musafirii cu ce dăduse Dumnezeu: puţină mămăliguţă şi o fiertură de borş cu ştir, dezvinovăţindu-se către soldaţi:

— Ei! să fi poftit 'mneavoastră când eram şi eu cu gospodăria mea, cu rostul meu! Atunci să fi văzut! Dar de când am rămas văduvă s-a legat şi sărăcia de capul meu. Apoi şi bătrâneţele, bată-le pustia! şi încă mai am şi fata asta în grija mea. d-ar da Dumnezeu să-i vie şi norocul mai curând, să o mărit, să mi se ridice o greutate de la inimă. Dar 'mneavoastră, maică, cu ce treabă aţi venit pe aici?

— Uite, mătuşe, răspunse unul, ce n-ai gândi. Am adus o poruncă tocmai din Bucureşti, chiar de la Vodă, pe cum că de acum încolo, când o fi ca să se însoare cineva, dacă e flăcău să ia babă bătrână, iar dacă o fi moşneag să ia fată sau văduvă tânără.

— Dec! strigă tânăra de după cuptor.

— Dec, nedec! zise baba scurt, dacă e poruncă domnească, n-ai ce face, fata mea! Şi decât să te amesteci nepoftită în vorbă, mai bine scoate din ladă niscai velinţe mai moi, să aşternem la băieţii ăştia, că or fi ostenit sărmanii de atâta cale. Şi fă de mai scotoceşte ale cuibare şi cotineţe, să-i ospătăm mai bine, că ce o să le ţie numai borşu ăsta!?

ADEVĂRUL

Bărbatul soseşte la masă mai târziu ca de obicei.

— Scuză-mă, scumpă nevastă, azi am rătăcit afurisitul de bilet de tramvai, nu ştiu ce l-am făcut pe-aici prin casă; a tre¬buit să viu pe jos.

— Aşa!... ah, dar ia te uită, ce-ţi cade din mânuşă? Nu e biletul de tramvai?

— Adevărat, răspunde bărbatul în încurcătură, cam roşind.

Apoi, redobândindu-şi cumpătul, zice cu glas dres:

— Ei bine, am întârziat la „Carul cu bere", na! ce e cu asta?

— O, e mult! Să mă minţi tu aşa... pe mine!... Ce nenorocită am fost, doamne!. şi începe să plângă.

— Eleno, ce vrea să zică asta? exclamă bărbatul cu supărare; e ceva ridicul; şi tu minţi adeseori.

— Eu? ah! eu?... O! Să cauţi a mă înşela în aşa chip!... e ceva nemaipomenit! Eu nu mint niciodată.

— Adevărat? Ei, iată, eu mă prind cu tine că ai să minţi pe ziua de azi de şase ori d-aci înainte.

— Domnule!. strigă nevasta, privindu-l cu indignare.

— Poţi să mă priveşti cum pofteşti; ţin prinsoarea şi, de va fi să câştig, atunci să ştii că n-am să-ţi cumpăr pălăria pe care ţi-am făgăduit-o. Din momentul ăsta încep a-ţi număra minciunile, ia seama.

— Domnule, cum îndrăzneşti.

În acest moment bate cineva la uşă.

— Taci, taci, ce s-aude? Vin mosafiri.

— Intră.

Uşa se deschide şi apare o femeie elegant îmbrăcată, prietena şi rivala de toalete a stăpânii casii.

— Ah, scumpă amică, ce bine-mi pare că te văd, zice stăpâna casii cu bucurie prefăcută.

— Una la mână, zice soţul destul de tare.

Nevasta-l priveşte lung în vreme ce zice vizitatoarii:

— Poftim, şezi, drago Elviro.

— Mulţumesc, nu pot să stau aşa mult; am venit să te întreb cum îmi stă pălăria asta nouă.

— O, minunat de bine; minunat, *c'est ravissant...*

— A doua, zice bărbatul.

— Da, în adevăr, asta e a doua pălărie, urmă vizitatoarea; am cumpărat încă una, cu panglici albastre, pe aceea am să ţi-o arăt mâne, scumpa mea Elena.

— O să-mi facă mare plăcere.

— A treia, zice bărbatul, aşa ca să audă numai nevastă-sa.

— Nu-i aşa că o să te duci duminică la bal la Hugo? Dacă vrei, pot să te-nsoţesc, societatea ta îmi e atât de scumpă încât.

— O, da, îmi face mare plăcere.

— A patra, murmură bărbatul.

— În compania ta petrec aşa de bine, urmează nevasta.

— A cincea, zice bărbatul.

— Te rog, scumpă amică, să mă ierţi că mă retrag, urmează stăpâna casii uitându-se foarte încruntată la bărbatul său; mi-a venit rău aşa dodată; nu ştiu ce am.

— A şasea! exclamă bărbatul şi începe să bată din palme.

Vizitatoarea iese nedomirită.

— Domnule, zice soţia înfuriată, să ştii că n-am să-ţi mai vorbesc o vorbă toată viaţa mea.

— A şaptea, zice bărbatul.

— Ah ah! ah! migrena. migrena! şi se trânteşte palidă pe canapea. A h ! ce rău mi-e!

— A opta. ş-a noua!

ÎNTRE COROANĂ ŞI NAŢIUNE
ŞI „LIGA LITERARĂ"

S-a dezbătut adesea în presa română dacă este sau nu un loc gol între Coroană şi Naţiune, şi, după punctul de vedere din care s-au pus, sau mai bine au fost puşi polemiştii, în această gravă chestiune, s-a dovedit clar şi categoric că:

dacă eşti în opoziţie, dumneata eşti Naţiunea, iar între Coroană şi Naţiune este o prăpastie;

iar, dacă eşti la putere, dumneata de eşti neagra Reacţiune sau infama Colectivitate, după împrejurări, şi, din nenorocire pentru România, peste prăpastia cea adâncă s-a [...] un pod [...] foarte solid.

Aceste două teorii erau pân-acum [.] şi, pe tema lor, publicistica română a cultivat mii de varietăţi de spanac.

Astăzi o nouă teorie iese la iveală, iată-o:

Între Coroană şi Naţiune este... *o trăsură de unire.* Şi ce, şi cine este această trăsură de unire? La această întrebare ne răspunde „Liga literară", o nouă foaie apărută pe ogorul verde al publicisticii naţionale: trăsura de unire între Coroană şi Naţiune. este d. I. Petrescu, „secretarul petiţiilor la palat".

Iată ce ne spune direcţiunea „Ligii literare" într-o introducţie ce o face la un studiu al d-lui I. Petrescu asupra *şcoalei,* pe care-l publică numita foaie:

„D. Petrescu, prin înalta poziţiune ce ocupă, ca secretar general pe lângă persoana Suveranului încă din timpul domnitorului Cuza, a fost şi este *o trăsură de unire* între Popor şi Suveran; a fost *puntea pe care s-au scurs lacrimele pornite de la cei suferinzi cătră îndurarea Suveranului.* D-sa, în această calitate, a putut, mai bine ca alţii, cunoaşte *păsurile poporului* şi... *incomplectările* instituţiunilor noastre şcolare."

Minunată trăsură de unire, care e o punte pe care se scurg lacrimi; dar şi mai minunate bucuriile poporului, cari, împotriva legii eterne a gravităţii, se scurg pe punte de jos în sus!

ISTORIA MUTULUI

Copil fugar şi nesupus, cutreiera lumea în lung şi în lat. Mânca ce găsea; câteodată chiar uita să mănânce; iar de culcat, se culca pe unde apuca. Cât pentru îmbrăcăminte, nu îngrijea măcar să-şi prinză fâşiile şi peticele ce-i atârnau ferfeniţă de pe hainele lui. Umbla cu picioarele goale. Unul îi dăduse odată o pereche de cizme. A umblat cât a umbla cu ele, dar fiindcă-l îngreunau la mers, el le-a aruncat într-un şanţ.

Venea de departe. Umblase toată noaptea, şi despre ziuă, obosit, găsise aci loc potrivit pentru odihnă. Soarele răsărise de mult, şi băiatul nostru tot dormea. Pălăria îi sta trântită cât colo pe iarbă.

. Călugăriţele îl găsiră lângă zidul mănăstirii dormind frumos, ca şi cum ar fi fost cel mai fericit prinţ pe patul cel mai moale. Era, în toată goliciunea lui, un băiat zdravăn şi frumos. La un spectacul atât de interesant, femeile închinate scoaseră nişte accente de admiraţie şi de uimire care deşteptară pe tânărul nostru.

În mişcarea pe care el, golanul surprins, sculându-se în sus, o făcu, nu putu pronunţa nici o vorbă. Repede îşi adună poale[le] gherocului răpănos, privind zăpăcit la sfintele maici, când la una, când la alta, şi, vrând să-şi ceară iertăciune, d-abia bâlbâi ca un mut:

— Aa! aa! aa!

— A! mititelul este mut! zise maica starița, privindu-l cu toată compătimirea.

Atunci, maicele miloase îl băgară în mănăstire, îl ospătară, îl îngrijiră, şi fiindcă tot aveau ele nevoie de un slujitor, îl opriră pentru slujbă, mai cu seamă cum era mut — că muții sunt răbdători şi credincioşi.

Mutu-n sus! Mutu-n jos! Mutu-n dreapta! Mutu-n stânga.

Mutu-şi făcea treaba cu toată sârguința: pe toate maicile le slujea, pe toate le mulțumea. Dar pesemne era mănăstirea prea mare. După muncă de două-trei săptămâni, a ostenit mutul şi a căzut la piroteală, zăcea [i]stovit toată ziulica pân grădina mănăstirii. Nu mai era bun de nimica.

Atunci, se adună soborul cu maica stariță în cap, şi hotărâră maicile egoiste şi interesate să-l gonească pe mutul netrebnic.

Mutul, luat de umeri şi de-abia ținându-se pe picioare, îmbrâncit de maici, merse până la poarta pe care cu câteva zile-nainte intrase zdravăn şi voinic şi, când să închiză portăreasa poarta după el, mutul, scărpinându-se după ureche, zise zâmbind ostenit, după ce căscă bine:

— Sărut mâna, maică stariță: după ce m-oi mai întrema, să mai viu?

Grozavă ironia mutului.

FLĂCĂU

— Mă nepoate, da voinic te-ai mai făcut!

— Păi cum?

— Şezi pe laiţă c-ai fi trudit. Da tătucu-tău, mămuca-ta sunt sănătoşi, sunt bine?

— Păi cum?

— Mă, d-apoi tu eşti holtei în formă; ţi-or fi dragi şi fetele.

— Păi cum?

— Da ţi-ai pus ochii pe vruna?

— Păi cum?

— Da-i frumoasă, bre?

— Păi cum?

— Şi. are ceva?

— Păi cum?

— Da are părinţi?

— Păi cum?

— Unde! În satul vostru?

— Păi cum?

— Da părinţii voştri se unesc la treaba asta?

— Păi cum?

— Mă, d-apoi tu ăi fi venit să te cunun, ha?

— Păi cum?

— Ş-apoi ţi-e drag ţie să fii însurat?

— Păi cum?

— Da-i tânără fata?
— Păi cum?
— Şi ţi-e trage tare?
— Păi cum?
— Dar tu ei?
— Şi ea mie!

PRECAUȚIE INUTILĂ

Un voinicel de român, mergând pe o cale cam lungă vara, însetează.

Nu găsea nicăiri apă să bea.

Ajunge la un bordei, unde găseşte o babă mai mult putredă decât vie, de la care cerând apă, ea îi zice:

— Poftim. Iacă ulcica pe doniță; şi baba începe să mozolească un măr.

În gândul său voinicelu-şi zice:

„Pe la coada ulcelei am să beau, că baba n-o fi bând pe la coadă."

. Şi bea.

— Dragul mamei voinicel! Vin să te pupe mama; că din câți oameni se opresc să bea la mine, numai d-ta băuşi pe unde beau eu! Vin să te pup şi să-ți dau şi o bucățică de măr — na-ţi-l tot.

REȚETĂ PRACTICĂ PENTRU A FACE O LUCRARE LITERARĂ, ÎN GENERE

Iai o testea de hârtie, un condei, o sticluță cu cerneală. Dacă lucrezi numai ziua, nu-ți trebuie nici lampă, nici lumânare, şi nici tutun, dacă nu fumezi.

Pui hârtia şi cerneala pe masă, iai condeiul în mână, îl moi în călimară potrivit, ca să nu pice şi să-ți facă ursuzlâc, te aşezi frumos pe scaun şi începi să scrii.

După ce ai scris o foaie, o dai la o parte, şi te apuci de alta — e bine să scrii foile numai pe o față, nu pe amândouă, fiindcă e mai practic pentru zețar — căci desigur lucrarea d-tale e menită să vază lumina.

Scrii şi scrii până osteneşti, şi pe urmă te opreşti să te odihneşti, şi pe urmă iar scrii, şi tot aşa până isprăveşti.

Acuma, ce scrii — asta e treaba d-tale. După părerea noastră însă, dacă scrii, fă încailea o lucrare mare şi lungă — tot e mai lesne decât fleacurile mici şi uşoare, când ai o dată rețeta sigură.

CUM SĂ ÎNȚELEG ȚĂRANII

Straja satului vine la casa unui țăran și-i bate în geam. Se încinge o conversație: — Hei, mă din casă! — Cine? — Tu! — Eu? — Păi cine! — Ce-i? — Cum ce-i? — Păi ce-i? — Ai o scrisoare! — Cine, mă? — Tu. — Eu? — Păi cine? — Ad-o-ncoa! — Ce, mă? — Scrisoarea. — Ce scrisoare? — Știu eu ce scrisoare? — Trebuie să plătești! — Ce, mă? — Cum ce? — Ce să plătesc? — *Porto.* — Cine? — Tu. — Eu? — Păi tu. — Ce porto, mă? — Iaca, porto. — Cum așa? — Păi, știu! — Nu-i plătită? — Ce? — Scrisoarea. — Ehei. — Cum ehei? — Ai să dai, măi! — Ce? — Bani. — Ce bani? — Porto. — Cât, mă? — Ce cât? — Câți bani, mă? — 15. — Cum 15? — Păi! — Dar de ce, mă? — Nu știu. — Iaca 15. — Așa. — Ei, dă-mi-o! — Ce, mă? — Scrisoarea. — Ce scrisoare? — Care ai adus-o. — Eu mă? — Păi cine? — N-am adus-o. — Păi cum? — Nu-i la mine. — Asta-i! — Cum asta-i? — Unde-i, mă? — Cine? — Scrisoarea. — La primărie. — Ba la dracul! — Ba, așa. — Păi, cum? — Să te duci să ți-o iei.

TARDIVITATE

Odată un boier mergea cu țiganul său de casă pe un drum strâmt. La o cotitură se-ntâlnesc cu un șir de care foarte împovărate:

— Dați-vă-n lături, mă! strigă țiganul țanțoș. Dați-vă-n lături să treacă boiarul!

— Dați-vă, voi, răspunde un țăran, că nu sunteți împovărați.

— Trage-le, mă! zice boierul.

Țiganul nici una nici două, șart! cu gârbaciul în om. Sar oamenii toți, și țin'te, nene: tăvălesc pe boier și pe țigan de mama focului, îi lasă snopiți bine-ntr-o parte, trec cu carele și-și văd de drum râzând.

Tocma-ntr-un târziu se scoală de jos țiganul ostenit și se scarpină-n cap:

— S-a dus, boiarule?

— S-a dus, ticăloșii!

— Nu se mai vede nici unul?

— Nu!

— Atuncea, hai să-i înjurăm și noi!

Așa și „Epoca" — ne amenință regulat cu sarcasme pentru a treia zi după-nfierbințeală.

A. ODOBESCU

Din sorginte autorizată. - Începutul romanului. - O contrarietate. - Incident neplăcut. - Femeia. - Inexplicabil. - Ruptură. - Reapropiere. - Cătră catastrofă. - La dejun. - Explicaţia. - Incurabil. - Împăcarea şi iluziile din urmă. - Condiţia. - O inimă sublimă. - O altfel de inimă. - Scenă oribilă. - Hotărârea.

DIN SORGINE AUTORIZATĂ

Amănuntele pe cari le dăm mai la vale, asupra sfârşitului tragic al lui Alexandru Odobescu, le-am căpătat dintr-un izvor nu se poate mai autorizat.

Odobescu a fost un om public. El a avut meritul literar aşa de puţin contestat odinioară, aşa de greu de contestat chiar şi astăzi, încât moartea lui, atât de regretată, şi mai ales felul acestei morţi a trebuit, se-nţelege, să mişte în cel mai înalt grad pe toată lumea noastră literară.

Amicul care ne comunică aceste amănunte, cu cea mai sinceră emoţiune, ne roagă să-i păstrăm anonimul, dintr-un exces de delicateţă.

Nu este o indiscreţiune şi o lipsă de pietate din parte-ne, credem noi, că le dăm şi publicului.

Din contra, credem a ne împlini o datorie către contimporani şi către istoria vremii noastre consemnând aci următoarele notiţe.

ÎNCEPUTUL ROMANULUI

Acum patru ani şi jumătate, Alexandru Odobescu a venit la un bun prieten al său şi i-a spus că-i place mult o femeie pe care prietenul o cunoaşte bine.

Tonul cu care spunea acestea era tonul unui ştrengar pe care-l îndeamnă un capriciu de moment, şi nimic mai mult. Nimeni n-ar fi bănuit că sub acel ton se ascunde flacăra unui *coup de foudre.* Cu delicateţa lui obicinuită, omul rafinat ştia să ascundă tocmai sub masca contrară adâncul sentimentului.

Amicul a luat întâi în glumă vorbele lui Odobescu, spunându-i că dama aceea era prea cultă ca să nu respingă propoziţii măgulitoare din partea unui om aşa de remarcabil ca inteligenţă şi ca educaţiune.

Conversaţia s-a schimbat apoi în glume, şi cei doi prieteni s-au despărţit.

O CONTRARIETATE

Peste câtva timp, Odobescu vine, foarte contrariat, la amicul său şi îi spune că dama aceea este o femeie ori puţin inteligentă ori crescută rău, de vreme ce, la mai multe scrisori ale sale cu propoziţiuni făţişe, ea n-a răspuns deloc şi că, atunci când el a mers să ia răspunsul, în persoană, oamenii de serviciu i-au spus că au ordin expres ca pe acest domn să nu-l primească.

Amicul, care încă tot credea că pornirea lui Odobescu nu e decât un capriciu, s-a mărginit a-i spune că contrarietatea în care se află nu e decât rezultatul unei lipse de metodă. Nu trebuia să-i scrie femeii, pentru că metoda aceasta nu merge cu

orice femeie; trebuia să caute a-i face cunoştinţa, într-un mod convenabil, în vreo societate oarecare.

Odobescu s-a făcut că se dezinteresează complet de urmările unei aşa de proaste aventuri, şi iarăşi conversaţia a pornit pe calea glumelor uşoare.

INCIDENT NEPLĂCUT

Cei doi amici s-au despărţit, la începutul verii, după examenele şcolare, şi nu s-au mai revăzut decât foarte târziu, toamna.

La întâlnire, Odobescu s-a arătat de o răceală neobicinuită. Toate încercările amicului său de a-l face pe Odobescu să zâmbească n-au mai prins. Omul acela era într-adevăr absolut schimbat. Amicul, atribuind această schimbare de înfăţişare morală vreunor necazuri materiale, de cari Odobescu era, prea deseori, încercat, n-a fost atins afund de această neplăcută impresiune.

Întâlnindu-se însă mereu de acum încolo cu Odobescu, faţă cu care, oricât de prieten, era deprins să păstreze un ton de respect de autoritate, şi văzând că necontenit Odobescu îşi accentuează tonul rece şi înţepat, şi-a propus să afle secretul enigmei.

FEMEIA

Secretul enigmei era femeia.

Odobescu, cât timp nu se mai întâlnise vara cu prietenul său, profitase de poveţile acestuia; întrebuinţase metoda mai îndelungă dar mai sigură, făcuse cunoştinţă cu acea femeie, intrase în de aproape relaţiuni cu dânsa şi ar fi fost în culmea fericirii, dacă o absurdă bănuială asupra unor relaţii de mai nainte dintre amicul său şi acea femeie nu i-ar fi înveninat, moment cu moment, viaţa.

Când a aflat bunul său prieten despre această tortură a lui Odobescu, despre aceste ascunse gânduri cari turburaseră, încă de acum patru ani, o veche prietenie?

D-abia acum câteva zile.

INEXPLICABIL

Într-o zi, fără nici o cauză binecuvântată, numai sub pretextul unei umbre de nepoliteţă, Odobescu rupe brusc relaţiile cu prietenul său şi imediat îi scrie o scrisoare, în care îi spune că e neobicinuit a fi tratat ca toată lumea, că nu primeşte a fi maltratat şi că renunţă la nişte relaţiuni cari, urmate în asemenea condiţiuni, nu i-ar aduce decât mâhniri şi supărări.

Prietenul primeşte scrisoarea şi rămâne, se-nţelege, cu desăvârşire nedomirit. Nici prin gând nu-i trecuse să rănească câtuşi de puţin pe un om a cărui inteligenţă şi cultură le stima atât de mult şi a cărui societate îi era atât de preţioasă.

RUPTURĂ

Relaţiunile dintre cei doi prieteni au fost cu desăvârşire rupte, în urma unui răspuns foarte politicos pe care prietenul l-a scris lui Odobescu, căutând să-i dovedească că nu se simte deloc vinovat de pornirea inexplicabilă a *domnului* Odobescu. În acelaşi răspuns, prietenul adăoga cum că hotărârea d-lui Odobescu de a rupe relaţiunile amicale, deşi regretabilă, va fi respectată de un om care nu înţelege posibilitatea de existenţă a unui prieteşug forţat.

Acestea se petreceau acum patru ani.

De atunci şi până acum vreo două-trei luni, cei doi prieteni s-au mai revăzut câteodată, dar n-au mai schimbat măcar un salut.

Aceasta este partea întâi a romanului.

REAPROPIERE

Acum două-trei luni...

Trebuie să spunem că între Odobescu şi amicul său fuseseră şi relaţiuni de afaceri, acum patru ani, relaţiuni cari au încetat deodată cu cele prieteneşti.

Acum două sau trei luni dar, vine la prietenul lui Odobescu o persoană care avea legături amicale cu amândoi, şi-i spune că profesorul universitar n-ar primi cu neplăcere o propunere de a reîncepe relaţiunile *de afaceri* cu vechiul său prietin.

Prietenul, — care, ca om cu minte, ştia că la oamenii deosebiţi toane de un moment pot determina o mare parte a vieţii; prietenul, care cunoştea lumea, nu lăsase să se altereze în inima lui sentimentele de dragoste pentru Odobescu, din cauza toanelor acestuia — se hotărăşte să meargă, foarte politicos, el, însoţit de persoana aceea, la Odobescu şi să-i propuie, din toată inima, reînceperea relaţiunilor.

Odobescu îl primeşte iarăşi rece, totuşi stabileşte, în principiu, bazele afacerii propuse.

Se dă o nouă întâlnire pentru a vorbi în amănunt: un dejun la Odobescu acasă, între patru ochi.

Asta era ziua de duminică 20 octombre, acum trei săptămâni.

CĂTRĂ CATASTROFĂ

De aici încep ultimele peripeţii ale catastrofei şi desluşirea ciudatei purtări de patru ani a răposatului profesor.

Să nu uităm a spune că, în acest timp, bunul său prieten era deplin informat de cele ce se petrec cu Odobescu — de aminteri un secret public — şi că începuse a cam bănui absurda cauză a răcelii acestuia faţă cu dânsul.

Era necesar să dăm această introducţie pentru a putea lămuri mai bine cititorilor trista dramă, care începe aşa de departe şi aşa de uşor spre a se sfârşi într-un mod aşa de neprevăzut şi atât de tragic.

Spațiu[l] ne obligă a lăsa pe mâine descrierea ultimelor peripeții ale acestui dureros roman.

LA DEJUN

La ora convenită pentru dejun, prietinul sună la Odobescu acasă în strada Cuza Vodă. Odobescu, care-l aştepta cu nerăbdare, era într-o vădită stare anormală: desfigurat, cu trăsurile lui frumoase strâmbate şi asimetrice, galben ca un cadavru, cu ochii rătăciți; chipul lui trăda clar o supremă durere, o zdruncinare din adânc a sufletului.

— Providența te aduce, zise Odobescu înecat.

— Ce e? întrebă prietenul.

— Providența te aduce, îngână pierdut omul în culmea obidei.

Prietenul nu ştia ce să crează.

— Sunt un om cu desăvârşire nenorocit. Şezi, să-ți spun o istorie, căreia-i cunoşti foarte bine începutul. Dar cunoşti numai începutul. Să vezi ce grozavă e urmarea.

O ştii pe femeia aceea? Femeia despre care am vorbit odinioară.

— Da, o ştiu.

— Ştii că am făcut cunoştință şi am intrat în relații strânse cu dânsa, foarte curând după întrevorbirea în care mă plângeam de rezistența ei?

— Ştiu.

— Ştii că m-am certat cu tine, unul din cei mai buni prieteni ai mei? ştii de ce m-am certat?

— Nu ştiu până acuma.

EXPLICAȚIA

— Să-ți explic eu, zise Odobescu; pentru ea, m-am certat cu tine; pentru că eram gelos de trecutul ei, pentru că-mi închi -

puiam că tu ai fost amantul ei, şi astfel nu te mai puteam suferi, te uram din toate puterile sufletului; tot răul posibil ţi l-aş fi făcut, căci erai pentru mine cea mai îngrozitoare înfăţişare.

— Dar îţi jur, domnule Odobescu.

— Nu trebuie să-mi juri nimic. Am aflat pe urmă destule, care trebuiau să-mi şteargă cu desăvârşire gelozia trecutului, arătându-mi mişelia în care căzusem. Pentru această femeie am făcut fapte rele, pentru femeia asta, pe care o dumnezeiam, am călcat de mii de ori peste cea mai elementară datorie de conştiinţă. În schimbul a ce, crezi? Crezi că patru ani şi mai bine am avut măcar o zi întreagă de fericire? Nu! Numai amărăciuni, înjosiri şi infamii.

Odobescu se opri obosit.

— Le ştiam toate, răspunse prietenul; le ştiam din zvon îndeajuns de împrăştiat ca să le poată afla un om ce nu înceta, cu toată ruptura, să se intereseze din toată inima de soarta unui aşa de distins prietin ca d-ta. Şi dacă n-aş fi fost oprit de atitudinea d-tale hotărât rece, aş fi venit să-ţi spun că rău face un om ca d-ta să se lase a fi aşa de departe târât pe calea scandalului public.

INCURABIL

— Şi cu toate astea, cu toată răutatea şi trivialitatea acestei femei, o iubesc aşa, încât sunt cu desăvârşire convins că fără amorul ei, ar trebui să mor; fără acest amor, viaţa n-ar mai putea avea nici un cuvânt pentru mine. Sunt nenorocit, sunt adânc nenorocit.

Şi omul începu să povestească cu de-amănuntul toate mizeriile de patru ani ale contrariatei sale pasiuni: certuri, pretenţii de cheltuieli absurde, trădări peste trădări, toate făţişe, minciuni şi tertipuri înjositoare, urmate toate de iertare şi de reconciliare din partea lui şi de simulacre de înduioşare şi de

dragoste din partea femeii. Şi iar de-a capul amăgiri, laşitate şi în fine un grosolan „dacă-ţi place!".

Este imposibil de reprodus această istorie plină de cele mai dureroase amănunte; destul să spunem că cei patru ani n-a fost decât un lung fir pe care s-au tras ca nişte mărgele în culori metodic aşezate, înjosirea, umilirea, durerile geloziei, cererile de iertare pentru imputări mai mult decât întemeiate, în sfârşit toată gama chinurilor la care se expune sigur un amant ridicul şi batjocorit faţă cu o femeie rece şi rea, care nu vede în el decât o pradă de neiertat.

— Şi cu toate astea, pe cari le ştiu şi le văz bine, dacă femeia asta nu-mi mai permite să mă apropiu de ea, căci m-a gonit prin slugile ei, am să mor.

Iată ce mi-a scris. Şi arată o scrisoare în care femeia îi impută că a compromis-o, prin relaţiile lui, în faţa opiniunii, şi că îi interzice prin urmare a mai încerca s-o vază. În adevăr, cu o seară înainte, Odobescu se prezentase la casa ei, şi slugile îi spuseseră că au ordin strict să nu-l primească.

Se înţelege că prietenul, văzând pe Odobescu în aşa stare, a căutat să se retragă fără a mai încerca să-l mângâie.

După un dejun aşa de trist, în timpul căruia Odobescu îşi povestise nenorocitele aventuri, au ieşit amândoi prietenii pe jos, — Odobescu avea nevoie de mişcare, — şi s-au despărţit rămânând să se vază peste două—trei zile.

ÎMPĂCAREA ŞI ILUZIILE DIN URMĂ

Peste câteva zile, prietinul întâlneşte pe Odobescu foarte vesel. Femeia îl iertase, îl primise, punându-i, pentru a-şi repara reputaţia de femeie onestă, o condiţie pe care el spera s-o poată împlini. Omul pasionat era vesel că obţinuse o aşa de grabnică iertare din partea necredincioasii.

Şi de aci, încep apoi tiradele nesfârşite asupra fericirii: puterea femeii pentru a inspira pe artist, orizontul unor

succese literare şi ştiinţifice a căror cucerire atârnă de ocrotirea dulce a femeii iubite, ce-ţi mângâie fruntea ta care gândeşte; atmosfera aceea îmbătătoare pe care o face femeia ce umblă discret în cabinetul tău de lucru ca să nu-ţi întrerupă firul unor gândiri fugitive de a căror expresie durabilă are să se mândrească mai mult ea, muza, decât tu, poetul. şcl. şcl.

Copil la 61 de ani!

CONDIŢIA

Condiţia nu o pusese femeia; condiţia şi-o pusese nenorocitul singur. El voise să premeargă unor pretenţiuni oneste pe care tot el şi le închipuia acum, cerinţe îndreptăţite ce ea, din modestie sau discreţie, nu îndrăznea să le formuleze.

Deşi însurat, el, bizuindu-se pe înălţimea deosebită a caracterului femeii sale legitime, merse la amanta sa şi-i propuse s-o ia în căsătorie, fiind sigur că legitima are să accedeze la propunerea unei despărţiri de bunăvoie.

Amanta se-mpăcă sub impresia acestor promisii solemne şi făgădui să cheme telegrafic pe mama sa din provincie, pentru a-i căpăta binecuvântarea.

La ediţia a treia vom vedea încheierea acestui roman.

O INIMĂ SUBLIMĂ

Până să sosească mama din provincie, Odobescu se şi înţelesese cu femeia sa legitimă despre o despărţire de bunăvoie. Aci apare, în acest roman atât de necurat, o figură sublimă, o figură de sfântă martiră — este doamna Odobescu. Câtă înălţare de suflet a arătat această nobilă creatură se va vedea îndată.

Doamna Odobescu s-a dus de bunăvoie la o întâlnire cu mama tinerei sale rivale. Era aşteptată.

Intrând, doamna Odobescu începu:

— Doamnă, ştii că bărbatul meu iubeşte pe fiica d-tale şi că fără dânsa nu mai poate trăi? Recunosc că fiica d-tale are dreptul să pretinză o reparaţie manifestă de la bărbatul meu, căruia, dintr-o slăbiciune femeiască, uşor de explicat şi foarte naturală, i-a cedat. Ştiu că piedica pentru aceasta sunt eu, căci d. Odobescu vrea din toată inima să fie bărbatul legitim al fiicei d-tale. Eu îl ador pe bărbatul meu şi n-aş fi în stare să mă refuz a-i face fericirea. De aceea viu să vă declar că sunt hotărâtă a intra îndată în călugărie şi să vă rog totodată să nu puneţi dv. vreo piedică la fericirea acestui om şi a fiicei dv.

O ALTFEL DE INIMĂ

Să nu uităm a spune că Odobescu era ascuns în odaia de alături fără să ştie nimeni şi asculta tot, aşteptând cu inima încordată rezultatul acestei întrevederi.

Mama din provincie, la sublima tiradă a d-nei Odobescu, răspunse pe un ton cu totul contrariu.

Fiica sa fusese înşelată, batjocorită, compromisă de un bătrân berbant, care ar trebui pedepsit pentru infamiile sale; ca mamă, nu poate aproba căsătoria fiicei sale aşa de tânără cu un om stricat, o căzătură.

În fine, cele mai brutale imputări şi cele mai absurde pretenţiuni.

SCENĂ ORIBILĂ

Mama recalcitrantă fu întreruptă brusc de Odobescu, care apăru pe prag vânăt de indignare, cu pumnii încleştaţi:

— Aşa? izbucni el. Sunt un om stricat, o căzătură? Mă azvârliţi acum, după ce pentru voi am făcut atâtea; după ce m-aţi exploatat, m-aţi torturat, m-aţi împins la ultima mizerie, nu mai sunt decât o otreapă de aruncat. Sunteţi nişte infame, infame. Ştiu ce-mi rămâne de făcut!

Odobescu, în culmea nebuniei, plecă urmat de d-na Odobescu, care nu ştia cum să-l mai mângâie.

HOTĂRÂREA

Ajuns acasă, Odobescu scrise câteva scrisori; apoi luă o doză forte de laudanum. Rezultatul acestei prime încercări fu la timp combătut; îngrijirile îngerului păzitor îl scăpară de data aceasta. Odobescu, după câteva zile de linişte, hotărî pe d-na Odobescu să plece lângă fiica lor, d-na Damian, convingând-o că este cu desăvârşire vindecat de pasiunea lui.

Doamna Odobescu plecă; dar n-ajunse bine şi o telegramă îi anunţă moartea adoratului ei soţ, pe care numai ea l-a iubit şi pe care numai o aşa inimă sublimă ştie să-l plângă.

Credem că cu atâta se completează romanul acesta, din nenorocire real. E de prisos să mai adăogăm amănuntele deja destul de bine cunoscute în privinţa ultimelor momente ale nenorocitului său erou.

ŞAH ŞI MAT!

Începuse războiul franco-german. De la rezultatul acelei mărețe lupte atârna poate tot viitorul nostru politic. Pe Rin nu se juca numai două soarte. Ca la toate luptele jucătorilor mari, unde pe de lături palpită o mulțime de mici pontatori pe mâna unuia sau altuia, aşa şi la războaiele între două puteri gigantice, sunt mulți mititei pe de lături, cari, cu cât pontează mai măruntel, cu atât privesc jocul cu mai multă bătaie de inimă. Pe Rin, între alte mize mărunte, era una, care pentru noi avea o importanță colosală, cum s-a dovedit ulterior — soarta hotărâtoare a dinastiei noastre. Mica republică de zece ore de la Ploieşti, care pontase şi ea, putea avea urmări mult mai mari, dacă în jocul de la Rin s-ar fi amestecat altfel cărțile.

Aşa, era în toată țara o agitație surdă, dar foarte adâncă, care în unele centre lua forme fățişe destul de amenințătoare pentru ordinea generală. Unul din aceste centre mai agitat era şi Craiova, unde se afla prefect de județ răposatul Petrache Mănescu — un om original şi amabil, credincios şi devotat neclintit al conservatorilor.

De la dânsul ținem această reminiscență anecdotică.

La guvern era cabinetul Manolache Costache, cabinetul numit *Cloşca cu pui,* pentru că prezidentul se înconjurase de câțiva tineri de talent, debutanți în politică, între aceştia dd. A. Lahovary şi P. Carp.

Situaţia în Craiova încordându-se din zi în zi, prefectul este chemat telegrafic la Bucureşti. Cale ferată între centru şi capitala Olteniei nu era încă, aşa că Petrache Mănescu vine în goana cailor pe brânci o zi, o noapte şi o dimineaţă, şi soseşte-n Bucureşti cu oasele pisate pe la 11 înainte de amiazi. Merge degrabă la otelul Caracaş, unde cobora regulat, îşi lasă sacul, şi fără întârziere se prezintă la consiliul de miniştri.

Tot consiliul era adunat, lipsea numai prezidentul, pe care-l aşteptau din moment în moment. Până să vie conul Manolache, prefectul expune consiliului nerăbdător situaţia din Craiova: era în adevăr foarte gravă — o turburare imensă putea izbucni, fără ca administraţia să aibă destule forţe pentru a o năbuşi.

Erau aşa de interesante spusele prefectului, încât nimini nu băgă de seamă că trecuse un ceas de la sosirea lui — erau aproape 12... Consiliul fusese convocat pentru 10, şi prezidentul tot nu sosea. Un aprod merge iute să-l caute... Peste câteva minute se-ntoarce: d. prezident a plecat de-acasă de la 9, a spus că merge la consiliu. Se trimit mai mulţi aprozi prin toate locurile pe unde se putea bănui că l-ar putea afla. Se-ntorc toţi fără ispravă. 12 şi trei sferturi. Nerăbdarea şi neastâmpărul cresc. La fiecare trăsură care trece, la fiece uşă care se deschide, la orice paşi pe scări, sar toţi... Vine!... Nu... Nu vine. Ce să fie?

Petrache Mănescu îşi cere atunci voie să se repează măcar să guste ceva: e obosit, toată noaptea n-a putut dormi în trăsură şi n-a mâncat nimica din ajun. El merge să dejuneze în pripă la otel — să dea fuga aprodul să-l cheme îndată ce-o sosi prezidentul. Lasă consiliul într-o fierbinte discuţie asupra întăriturilor de la Metz, şi se duce la cafeneaua-birt a otelului.

Pentru ca să evite însă vreo indiscretă întâlnire, nu stă în sala cea mare; intră în una din odăiţele de lături, unde seara se juca, şi comandă ceva în grabă. Odăiţele acestea dedeau

una-ntr-alta prin câte o uşă cu geamuri acoperite cu perdeluţe verzi.

Acuma era 1 şi un sfert.

Dejunează, trăgând mereu cu urechea dacă nu vine cineva să-l cheme. Nimeni. A isprăvit; fără să mai ia cafea, se scoală să plece. Mai întreabă încă o dată pe chelner. Nimini. Atunci, ce se gândeşte? pentru că n-a venit încă să-l caute, n-are de ce să se grăbească; îşi comandă cafeaua şi se aşează iar la loc să-şi mai dezmorţească membrele. Acum, după dejun, îl ajun - sese pe om oboseala drumului. 1 şi jumătate. Chelnerul aduce cafeaua. „Nimini să mă caute?" — „Nimini!" Ce să fie asta?

Pe când însă chelnerul iese, Petrache aude un zgomt într-una din odăiţele vecine, unde până atunci fusese completă linişte, o mormăială şi un haha! de triumf. Se-ntoarce spre partea aceea şi ia seama că la uşa cu geamuri flutură perdeluţa atârnată pe dincolo, trecând dincoace printr-un ochi — un geam era spart.

„Desigur, gândeşte el, sunt cartofori. de dimineaţă au luat-o... ori poate că n-a *[sic]* isprăvit încă de aseară..." E aproape 2 şi nimini nu vine să-l caute. Mormăiala însă creşte dincolo. începe să se auză distinct o dispută de joc: regina! calul! pionul!... E desigur o partidă de şah tot aşa de încordată ca şi situaţia de la Craiova.

Dar între accentele amestecate ce trec prin uşa cu geamul spart, Petrache pare că aude un glas cunoscut!. Se ridică şi ascultă mai bine.

Da!. E o iluzie? un joc al închipuirii stăpânite de un gând stăruitor? Dar e cu putinţă să se-nşele astfel? . Dar e peste putinţă să fie acela!. Dar e glasul lui!. Dar nu se poate!

În prada unei nedomiriri ameţitoare, omul se repede la uşe, dă-ntr-o parte perdeluţa de la ochiul spart, se uită-năuntru şi nu se poate stăpâni a nu scoate un strigăt de uimire.

Cine? . cine era în odăiță încă de dimineață la o partidă de şah?. cine!?. Domnul prezident al consiliului, conul Manolache. Se-ntâlnise de dimineață cu amicul său, bătrânul Wiest, şi se-ncurcaseră.

Desperat, Petrache Mănescu dă brânci uşii şi năvăleşte înăuntru peste jucători strigând:

— Pentru numele lui Dumnezeu! coane Manolache, aici ai fost!?

— Ei, da, răspunde simplu prezidentul; nu mă vezi? şi se pune iar pe gânduri ca să-şi combine lovitura.

— Coane Manolache!! vă caută toți în toate părțile! v-aşteaptă toți la consiliu de la 10 azi-dimineață!

— Iaca viu. Stai oleacă; mai am două lovituri, şi-l regulez cu pe domnul Wiest! Şi mută calul.

— Dar sunt 2 trecute, coane Manolache!

— Mat! strigă Wiest.

Conul Manolache deschide ochii mari pân ochelari şi vede că-n adevăr partida e pierdută. Atunci, se ridică busumflat cătră Mănescu:

— Aracan de mine, bre omule, dă-mi pace! m-ai buimăcit de cap! iaca! pierz partida sigură cu vorba dumitale!

Cu multă greutate a putut Petrache să-l îmbuneze şi să-l facă să renunțe la revanşă.

Amândoi apoi, pe la 2 şi jumătate, intrară la consiliu, unde găsiră pe ceilalți — cam impacientați.

AUTORITATE

Toamna trecută am făcut o cunoştinţă foarte interesantă — un tânăr poet şi literat, fruct preţios al unui gimnaziu de provincie: tânărul meu a renunţat să termine cursurile, neputând reuşi la examenul de corigenţă de la septemvrie. Preţiosul fruct, după trei ani de gimnaziu, s-a simţit destul de copt şi, revoltat contra unei discipline stupide de programă, s-a dezlipit cu dispreţ de craca sa pentru a veni să-şi debiteze savoarea în vastul târg al Capitalei.

Este un tânăr ca de vreo optsprezece ani, copil de văduvă; tatăl, fost impiegat comunal în oraşul său, a murit de mult; mama, scăpătată, trăieşte cu ce poate, coase, spală, calcă, serveşte la ocazie; are încă doi fraţi mai mici: aceia urmează la acelaşi gimnaziu. Poetul meu îmi spune cu oarecare ton de compătimire că aceia, ca nişte mediocri ce sunt, vor să termine cursul şi să caute a intra unul în seminar şi altul în liceu ca bursieri ai statului; el nu s-ar fi înjosit niciodată să se facă bursier; e prea independent pentru asta, şi apoi nu se simte atras decât de literatură.

Înfăţişarea materială a acestui personaj nu e neplăcută. Deşi foarte sărăcuţ îmbrăcat, chiar hărtănit puţin, deşi foarte nepieptănat, purtând plete, şi foarte nespălat, purtând unghii nepilite, deşi fumează foarte mult, aşa încât e afumat la vârful degetelor şi-mprejurul buzelor — totuşi inspiră de la început

oarecare simpatie. Manierele lui sunt foarte primitive: despre aşa numitul *l'usage du monde* nici nu poate fi vorba: în programul celor trei clase de gimnaziu, pe cari le-a urmat cu destulă lipsă de succes din cauză „că profesorii erau proşti", nu se predă un curs de maniere - asta ar fi antidemocraţie.

El se afla acuma de vreo câteva zile la Bucureşti. Nu cunoş¬tea aci pe nimeni altul decât pe un băiat de la o mare băcănie, un fost tovarăş al lui din şcoala primară. Acesta urmase numai două clase începătoare, venise acu şapte ani cu tată-său aici şi intrase la stăpân, unde se afla şi acuma. Acesta, care mă cunoştea pe mine, îmi recomandase pe tânărul poet.

Din vorbă-n vorbă, poetul mi-a mărturisit că a venit la Bucureşti să găsească o ocupaţie, fie cât de slab plătită, orişice; el e modest, se mulţumeşte cu puţin. Impresia ce mi-a făcut-o fiind destul de bună, şi de altă parte simţind că nevoia lui de stabilire e destul de urgentă, pe dată m-am gândit să-i fac rost de o situaţie solidă. Furia de poezii o să-i treacă cu vremea. Am mers degrabă la un negustor prieten, un toptangiu, şi am avut noroc să aflu că are un loc vacant potrivit: 300 lei pe an, casă, masă şi două perechi de îmbrăcăminte de sus până jos. Mi-a părut destul de bine, şi cu multă bucurie a doua zi m-am dus la întâlnire să comunic tânărului buna veste.

Era foarte palid de astă dată, foarte obosit; glasul slab de tot; cam tremura şi înghiţea mereu în sec. I-am recomandat să nu fumeze aşa de mult pe nemâncate, pentru că atribuiam abuzului de tutun starea lui manifest maladivă. Mi-a răspuns că nu a fumat astăzi deloc. Atunci poate e bolnav? Nu. Am mers încet-încet şi i-am spus pe drum buna veste şi condiţiile ei. Nu mi s-a părut deloc foarte mulţumit de norocul ce-i găsisem; ba chiar îmi pare că am găsit fluturând pe buzele lui vinete şi afumate un trecător zâmbet de despreţ. Dar - poate că mi s-a părut. La un moment, mergând, s-a oprit deodată-n loc, a îngălbenit foarte tare, a şovăit şi, dacă nu-l luam la braţ, ar

fi căzut - era fără-ndoială bolnav. L-am întrebat, fiind la amiazi, dacă a dejunat: mi-a spus că da. Apucându-l strâns de braţ, am simţit că, sub mânecile lui, pielea era tot aşa de largă pe oase ca şi mânecile pe piele. Foarte rău trăit.

Am ajuns la birtul unde dejunam şi l-am poftit să ia ceva. A căzut mai mult decât s-a aşezat, foarte obosit, pe un scaun. Acum îl aveam în faţă şi-l puteam observa mai bine. Nimica distins în figura lui: o frunte foarte îngustă, ochii foarte puţin expresivi, tăietura buzelor şi structura nasului fără nici un caracter marcant, părul aspru şi plantaţia lui nehotărât demarcată, în fine o creatură nici prea-prea, nici foarte-foarte - unul din exemplarele de duzină ale vastei fabricaţiuni, exemplar care e greu de deosebit individual în pachetul întreg.

Cu toate astea, paliditarea lui îi dădea un aer mai interesant: era distincţia suferinţei. Deşi îmi spusese că dejunase cu câteva minute mai-nainte pe drum, l-am invitat să guste ceva împreună cu mine şi nu m-a refuzat. A mâncat: ochiuri la capac, varză cu carne, o friptură pe grătar, brânză de vacă cu smântână, mere, o ţuică înainte, o sticlă de vin în timpul mesei şi o cafea după masă, în sfârşit *une bonne fourchette;* apoi i-am dat ţigări - nu ştie că trebuie să zică *merci* când primeşte ceva - e şi tânăr.

Cu multă satisfacţie am văzut că paliditatea tânărului meu - îl cheamă Nicu Ionescu - dispărea încet-încet pe măsură ce înainta dejunul şi cu uşurinţă m-am convins că d. Nicu este un mincinos - nu dejunase deloc, ba pare-mi-se că paliditatea lui şi intenţiile de leşin pe cale publică. dar în fine, îi trecuse acuma. Acum era foarte vioi, prinsese limbă. La căldura generosului vin, se aprinsese un şir de confidenţe. Am constatat din conversaţia d-lui Ionescu că şi la moral era ca şi la fizic un om nu prea deosebit: pare că, pierzându-şi paliditatea, pierduse singura lui virtute de a mă interesa; acum vedeam bine că tânărul meu este foarte ignorant, că nu ştie să scrie şi să citească

destul de bine, că nu ştie nici cât un şcolar mediocru de clasele inferioare şi, în afară de asta, nu are nici o gândire deosebită, cu atât mai puţin vreuna ciudată.

Voia să scrie poezii, voia să facă literatură, voia să se facă ziarist; pentru aceea refuza cu dignitate locul pe care i-l găsisem la toptangiul meu. În zadar i-am dat poveţe să fugă de un teren de viaţă şi de luptă în care, chiar armat cum se cuvine, nu capeţi vreun succes de seamă, în zadar am încercat să-l fac să-nţeleagă că merge la mizerie sigură. D. Ionescu a zâmbit iarăşi cu zâmbetul d-sale caracteristic, şi, aruncându-mi mult fum în nas, mi-a spus că o irezistibilă putere îl atrage în nobila carieră.

Ne-am despărţit, rugându-mă el să-i găsesc un loc la vreo gazetă - de aceea căutase a-mi face cunoştinţă - iar eu promiţându-i ca orice Loyola, cu rezervă mentală, că-mi voi da toată osteneala să-i satisfac dorinţa... Că [nici] gând n-am! Nu puteam să-mi închipuiesc că d. Nicu Ionescu va fi vreodată primit şi utilizat în publicitate, atât de puţin preparat cum era pentru o aşa de serioasă carieră! şi prin urmare nu puteam îndrăzni să recomand vreunui confrate oferta de servicii intelectuale a d-lui Ionescu.

Mai târziu am întrebat pe băiatul de la băcănie dacă ştie ce s-a făcut tânărul său amic. Mi-a răspuns că nu-l văzuse de mult; dar că ultima dată când acela venise la băcănie era în mare strâmtoare. De atunci i-am pierdut urma poetului.

*

Mărturisesc că nu prea citesc gazete, nu doar pentru că n-am destulă consideraţie sau interes pentru mişcarea politică, dar pentru că operaţiile mele nu-mi lasă vremea cerută pentru a-mi lumina opiniile. Cu toate astea, am fost silit odată să citesc regulat una şi apoi mai multe, şi iată de ce.

Am făcut o piesă de teatru, care a căzut la prima repre¬zentaţie - din cauză că actorii au jucat-o rău. Actorii! ce

oameni. Dar actrițele! închipuiți-vă că-mi aruncă tot mie vina nesuccesului! Gazetele toate m-au refecat rău de tot; una însă din toate a fost mai tare. Cronicarul teatral îmi contesta pe lângă talentul dramatic şi cunoştinţa limbii româneşti, şi aceasta cu o vervă, cu o malițiozitate, cu nişte împunsături, cari fireşte m-au afectat foarte adânc: eram nu criticat, eram maltratat, bătut, zdrobit! Ba cronicarul promitea că *va reveni* - şi iscălea *Hamlet*...

N-am mai putut răbda şi am mers să caut pe *Hamlet,* să mă apăr, să-i captez bunăvoinţa şi să încerc, de nu se poate cumva să-l fac să-mi fie mai indulgent. În redacția gazetei respective, mi s-a răspuns că *Hamlet* este pseudonimul unui tânăr care nu voieşte a fi cunoscut. Am constatat atunci pe figurile redactorilor o mare satisfacție pentru succesul cronicelor teatrale, succes a cărui confirmare deplină era pasul de umilire ce eu făceam. Am salutat şi am plecat.

Când să ies, iată că intră pe uşe, cine? vechea mea cunoştinţă, d. Nicu Ionescu. Toți încep să râză. Unul zice: când vorbeşti de lup, Nicu la uşe! nu înțelegeam. Am simțit însă numaidecât că d. Nicu Ionescu era aci ca la dânsul acasă, în cei mai intimi termeni cu „confrații".

M-am oprit să schimb câteva vorbe cu dânsul. Era redactor acolo, însărcinat mai ales cu partea literară şi artistică.

- Atunci - i-am zis eu - fii bun şi spune-mi, d-ta trebuie să ştii, cine e *Hamlet,* care mă persecută aşa de grozav?

D. Ionescu a început să râză răutăcios şi mi-a răspuns cu o prefăcută ezitare:

- Zău... nu... ştiu!

- Hamlet! strigă un glas din odaia de alături, biuroul directorului, ți-ai adus urmarea la cronică?

- Da, răspunse d. Nicu.

Scoase nişte file din buzunar, mă lăsă un moment singur şi trecu în biurou. Am auzit bine cum îmi şopteau numele şi cum râdeau înfundat.

D. Ionescu s-a întors şi m-a invitat să luăm un aperitiv la băcănia din colţ. Mi-a mărturisit că el e *Hamlet;* am început să discutăm asupra piesei mele, pe care mi-a nimicit-o. Acţiune. caractere. pasiuni. tehnică. ideal. tendinţă_____arta pentru artă... Shakespeare______Moliere... mediu social. unitate. logică. Hartmann. Ibsen etc. etc. şi m-a nimicit şi pe mine lângă piesă.

M-am crucit de câte a învăţat Hamletul meu în şase luni! Ce schimbare! ce progres!

Nicu Ionescu este astăzi o adevărată autoritate. Ce trecut! ce prezent! şi încă ce viitor!

SCRISORILE UNUI EGOIST

Notă

Să încep cu o minciună? De ce?

Să mă aflu rătăcit călare prin munţi, într-o noapte înfiorătoare, a cărei beznă o stinge din când în când până-n adâncul prăpastiilor lumina prevestitoare a trăsnetului. Să simţ îngrozit poticnindu-se calul sub mine şi, prăvălindu-mă în fundul stâncilor, să am d-abia o clipă spre a recomanda Domnului sufletul meu păcătos, pe când, printr-un joc nepătruns al minţii, să-mi fluture limpede la ureche motivul unui *scherzo* favorit din copilărie. Să am norocul, în căderea închipuită, a mă afla în poarta unui bătrân castel părăsit. Să bat, să mi se deschiză, să fiu găzduit de familia bunului meu îngrijitor: o vatră caldă, un pui rece şi o cană de vin bătrâior; un aşternut curat şi o monografie sumară a negrului castel, pe care mi-o face graţioasa gazdă, pe când eu adorm. Să văz peste noapte portretele scorojite a atâtor nobili, coborând din cadrele lor ruginite şi dezvoltând pe cale autobiografică interesanta monografie, cu care am fost adormit. La răsăritul soarelui, a doua zi, să vizitez castelul şi-un fundul unei lăzi pierdute în pod, lângă o ferestruică ogivală, să găsesc un vraf de-ngălbenite file, pe care mi le-nsuşesc când îngrijitorul se uită-n altă parte - *Scrisorile unui egoist...*

Pot să spun astea?... Dar aş minţi... Şi de ce?

Sau să fiu chemat în grabă la căpătâiul unui prietin care moare în spital. Să găsesc pe nefericitul la ultimele răsuflări; să auz de pe buzele lui vinete o ultimă şi supremă dorinţă, pe când mă îneacă până în fundul creierului odoarea infectă a dezinfectantelor împrăştiate cu atâta profuziune. Să primesc de la mizerul muribund singura lui comoară, o colecţie de *Scrisorile unui egoist,* - pe care să le public cu o prefaţă de mine foarte discretă, unde să dau şi cititorului celui mai gros de cap să-nţeleagă că răposatul de la spital este numai un nou costum al meu de paradă.

Dar de ce să minţ?

Atunci ce?

Într-o dimineaţă, trecând printr-o piaţă publică, văz multă lume grămădită, atrasă de uruiala tobii: se vând la licitaţie nişte mobile vechi a unui mare berbant, mort fără moştenitori de seamă, şi care a crezut că preţul vieţii nu e decât plăcerea. Între atâtea hodoroage, îmi bate numaidecât la ochi un scrin vechi, mai bine păstrat între toate, de stil *rococo* original, pe ale cărui sertare sunt aplicate nişte delicioase medalioane pe porţelan, reprezentând subiecte trase din berjeriile poeţilor cu peruca pudrată. Norocul mă ajută; nimeni nu se înjoseşte, din mulţi - mea incultă şi fără gust a negustorilor, să mă concureze. Cumpăr graţioasa mobilă; o transport acasă şi m-apuc s-o studiez cu de-amănuntul ca orice amator pasionat. Pe când mă dedau cercetării mele, îmi trece pe dinaintea fantaziei un menuet monstru de păstori şi păstoriţe, marchizii magnifici, abaţii galanţi, micele ducese de la curtea lui Louis XV. Trag cu greutate un sertar înţepenit, pe medalionul căruia un tânăr abate sărută discret ceafa catifelată a unei marchize adormite pe o bancă în parc, cu cartea în mâinile-i aplecate pe genuchi, pe când alături un Amor de marmoră cocoţat pe soclul lui râde şiret, privindu-i cu coada ochiului. Dar am biruit înţepeneala sertarului, şi-n fundu-i găsesc o ascunzătoare; cunosc secretul

ascunzătorilor de felul acesta obicinuit la mobilele din veacul trecut; deschid şi dau de un pachet prăfuit de hârtii - *Scrisorile unui egoist*.

Dar nu! nu e adevărat nimic din toate astea!. Şi pentru ce n-aş spune drept?

Scrisorile unui egoist sunt de mine scrise. Nu doar că ele ar fi propria născocire a fantaziei mele; numai forma lor o au de la mine. Părerile atât de riscate cuprinse-n aceste scrisori, paradoxala şi câteodată primejdioasa şi detestabila morală ce ele respiră sunt ale altuia, şi declar dintru început că eu nu le pot împărtăşi. Dar totuşi ciudăţenia lor mi s-a părut atât de interesantă, încât nu am putut rezista îndemnului de a le aranja în o formă accesibilă cititorului, şi într-un chip metodic: pentru aceasta forma epistolară mi s-a părut cea mai nimerită.

Pe omul cu acele păreri deosebite şi cu acea stranie morală, pe egoistul acela, l-am cunoscut mai bine decât oricine altul; nu mă-ndoiesc că l-ai cunoscut şi d-ta, dar mai puţin ca mine. Cu toată neomenia principiilor sale, pe care simţea plăcere să mi le dezvolte cu atât mai multă căldură, cu cât vedea că ele mă revoltă, era un om foarte plăcut.

Era inteligent, cunoscător de multe şi priceput subţire la artă. Călătorise mult, multe văzuse şi auzise, şi chiar citise câte ceva; mai mult înţelesese poate decât citise. El nu ura pe oameni; ar fi nedrept să atribuiesc unui egoist aşa pornire: cine urăşte pe oameni trebuie să-i fi iubit odată prea tare, şi el nu-i putuse iubi niciodată. Societatea lor nu-i displăcea, chiar din contra; şi deşi nu-l afecta aproape deloc dezaprobarea opiniei publice, el nu era tot aşa de puţin simţitor la aplauzele semenilor săi.

Om perfect de binecrescut; incapabil de brutalitate; totdeauna gata a măguli fără exagerare; darnic fără generozitate, cheltuitor fără risipă, iubitor de plăceri până la limita cuviinţei şi-n măsura prudenţii; îngrijindu-şi viaţa cu luare-aminte, făr-a

avea însă câtuşi de puţin o deosibită frică de moarte. Avea o avere considerabilă, pe care i-a moştenit-o *ab-intestat* un nepot unic, despre care el avea o foarte rea părere, o creatură ordinară.

L-am cunoscut pe egoistul de aproape, şi de la el am aflat toată istoria vieţii lui până în cele mai intime amănunte, câte mi le-a putut povesti, pentru că nici un om, fie cât de puţin egoist, nu-şi poate spune toate amănuntele intime ale vieţii şi mai puţin încă toate gândurile ce s-au depănat în adânc pe fusul învârtitor al conştiinţei: sunt momente, în viaţa cea mai umilă şi cea mai curată, cari trebuiesc să fie uitate, fie de ruşine, fie de teama unei nepotriviri prea izbitoare cu dignitatea şi echilibrul complexului fiinţei, ori de teama unei consecuenţe duse prea departe.

El fusese însurat odată cu o femeie încântătoare şi foarte avută; dar nepotrivirea de caracter şi de inteligenţă au făcut imposibilă continuarea căsniciei. S-au despărţit de bunăvoie, fără părere de rău şi fără mâhnire, după trei ani de viaţă-mpreună. N-au avut copii şi s-a simţit fericit pentru asta.

În urma morţii lui, de atâtea ori mi-am adus aminte cu mare plăcere de interesantele serate ce le petreceam cu dânsul, şi aşa mi-am închipuit o absurditate: acel egoist, printr-un joc al capriciilor naturii, să fi avut şi el o dată în viaţă o iubire mai accentuată, să fi iubit, de exemplu, pe micul său nepot, care să fi fost o creatură superioară. Egoistul, prin mândria proprie de numele lui, să-i fi lăsat nepotului averea, dându-i într-un şir de poveţe amabile un întreg program de viaţă, aşa cum se putea înfăţişa viaţa în ciudata lui concepţie.

N-am uitat nimic prea important din amănuntele vieţii lui, nimic de seamă din sistema lui. Aşa, sper că voi fi un povestitor conştiincios al vieţii omului şi un credincios traducător al sistemii lui, în *Scrisorile unui egoist,* pe cari le încep în numărul nostru următor.

DIN *SCRISORILE UNUI EGOIST*

Fragmente scurte

I

... şi prin urmare, când fac o bunătate, vreau să-mi mulțumească în față acela ce o primeşte; aminteri, aşa degeaba, pentru ce s-o fac? Viitoare binecuvântări după moartea mea din partea pomănuiților postumi vor avea tot atâta valoare pentru mine câtă lumină are să mai aibă soarele. Un „bodaproste", mai înțeleg, dar în nici un caz n-o să mă pot bucura de „Dumnezeu să-l ierte!". Şi mai la urmă, crez că nici nu prea am nevoie de iertare, afară daca morala voastră n-o găsi că cea mai mare răutate nu e să faci o răutate, ci să nu faci bunătăți. Acolo unde nu voi mai avea desigur nevoie de umbrelă, ploaia de binecuvântări nu va mai însemna nimic pentru mine.

Aşadar să n-ai un moment teamă, nepoate, că voi lăsa un ban din averea mea la vreun institut de binefacere sau la vreo Academie; în cazul din urmă, aş fi chiar imoral; versurile rele, ca toate faptele rele, nu trebuiesc niciodată încurajate -tot morala voastră spune. Ți-o las averea mea ție pentru că ştii să-mi mulțumeşti mai nainte de a o atinge; te-ai plătit, prin urmare, cât ai putut; eşti achitat: eşti scutit să-ți mai tipăreşti la moartea mea, negustoreşte, pe panglică albă de o palmă de lată ale tale „Unchiului tău sublim, Regrete eterne" şi impertinente, încolăcite pe un enorm covrig de violete de cârpă. N-am putut suferi în viață florile artificiale şi cu atât mai puțin panglicele prea late de orice coloare, mai cu seamă politică.

Până să mă moşteneşti, primeşte de la mine o teribilă lovitură; îmi place să ți-o dau; asta intră tot în prețul moştenirii. Află, cu multă părere de rău, că sunt foarte sănătos şi că, după spusa doctorului, care mă tunde şi mă rade, trebuie să aibi mult curaj, să te-narmezi cu multă răbdare.

II

Sunt plictisit ca un suveran constituţional, care a trecut printr-o serioasă criză ministerială. Prezidentul consiliului, d. Ion Gafta, bătrânul intendent pe care l-am moştenit de la tata, şi-a prezentat zilele trecute demisia irevocabilă: ţi-a lăsat multă sănătate - un caz de anevrism. Moartea lui m-a afectat: dacă ar mai fi trăit măcar până-mi scotea vinul din primăvară! mi se pare că bolobocul de Uricani a-nceput să se oţetească. Era un an excepţional. O adevărată pagubă! Retragerea prezidentului a fost semnalul crizei generale. Tinca, faimoasa mea bucătăreasă, m-a lăsat, ca să ia de bărbat pe vechiul ei plăpumar, beţivul cela, care a deschis prăvălie pe seamă. Sper că-n curând se vor duce toate economiile făcute la mine, şi Tinca se va-ntoarce pocăită de veleităţile-i de independenţă la vechiul ei secretariat de stat. Pe Leanca jupâneasa a trebuit, deşi era foarte cinstită şi ascultătoare, s-o dau afară: închipuie-ţi că mă-sa i-a adus de la ţară pe d. Nicu, fiu-său, un ţopârlan mititel foarte urât, şi mi l-a instalat în curte pentru câteva zile. Peste o săptămână am întrebat-o ce are de gând cu băiatul; îl bagă la stăpân, ori ce? Nu; voieşte să-l bage în liceu. Foarte bine, am răspuns eu; încă un publicist, încă un bărbat de stat? foarte bine; dar în ghiveciul meu, nu am destulă încăpere să cultiv aşa nobil răsad. Şi am trimes pe mama viitorului om mare să se plimbe mai la larg.

Dar mi-am reconstituit ministerul şi sper, ca orice rege constituţional în aşa împrejurări, că am să domnesc în pace şi fără necazuri. câtăva vreme. Poate să-mi aduc aminte din când în când cu regret de Tinca: costiţele ei de viţel pe spanac. Dar în sfârşit. n-o s-o ducă ea mult cu plăpumarul!.

III

. Mă rugaseşi să-ţi trimet icre moi pe cari le doreşti. De mirare cum într-un oraş ca Parisul nu se introduce odată în comerţ acest excelent articol. Găsisem alaltăieri o cutie de o calitate rară; erau însă prea puţine; de-abia mi-a ajuns mie... şi mie îmi plac în orice caz mai mult decât ţie; ştii că am mai discutat noi despre asta. Îţi promit că îndată ce vor începe să mai sosească - cam greu însă, nu crez să mai găsesc aşa minunată calitate: nu-ţi poţi închipui ce era! - îţi trimet şi ţie.

IV

... oricât ar costa! să nu uiţi: un *saumon,* două languste şivreo trei duzine de pierseci de Montreuil. Stăruieşte să le împacheteze bine în bumbac; să nu se bată pe drum - piersecele sunt grozav de delicate; foarte belalii, - dar bune. Le aştept toate cu nerăbdare, înaintea răspunsului tău.

V

Ai primit, sigur, scrisoarea de ieri în care te rog pentru un *saumon.*

... am împuşcat-o pe bătrâna... O bănuiam. Când am aflat că s-a dat să muşte feciorul, a trebuit să mă hotărăsc. Am luat puşca, am ieşit în prag; sta culcată şi gâfâia. Am chemat-o tare: *Vidra!* S-a sculat, - avea bale la gură, - şi a pornit şovăind către mine. Nu i-am lăsat al treilea pas. Am tras. Se vede că n-am nemerit-o destul de bine; a mai avut puterea să se târască până

la prag, unde-i era de obicei culcuşul, şi acolo s-a culcat de-a binele. Mi-a mânjit pragul de sânge: trebuie să pui să rază piatra. La institutul de bacteriologie s-a constatat că nu fusese turbată. Dar, în sfârşit; tot nu mai era bună de nimic; pierduse auzul şi mai cu seamă mirosul. Era şi bătrână - numai eu o aveam de peste zece ani... Excelentă căţea! Ţi-aduci aminte la raţe.

. nu uita! un *saumon,* languste şi piersicele. Sper că le-ai şi expediat. Cu poşta. Asigurate!.

VI

. O mare greşală. Ar fi chiar o neghiobie. Eşti nebun? Ştiu că ţii foarte mult la această îndelungă partidă de plăcere, şi tocmai, prin urmare, te invit categoric să refuzi invitaţia lui Berthaud. Ce ai să cauţi tu la dânşii? Să petreci două luni de zile într-un mic castel romantic cu un savant migălos, cu o femeie bătrână şi cu o fată excentrică de optsprezece ani, cu atât mai primejdioasă cu cât mama e surdă. Eu îi cunosc: ştii ce vechi legături de prieteşug am cu dânşii. Ţi-aduci aminte că s-a cam vorbit odată răutăţi pe socoteala mea din pricina asta. Se-nţelege că toate erau minciuni; mă ştii destul ca să nu-ţi mai spun că nu aş strica niciodată o prietenie profitabilă pentru un roman banal. La castelul lor e un prea bun culcuş, o excelentă bucătărie şi o prea rară pimniţă, ca să mă fi gândit vreodată a turbura nişte relaţiuni solide pentru capriţii trecătoare. Câtă vreme madam Berthaud auzea bine şi nu fusese lovită de extincţiunea ei de voce, e drept că plăteam cam scump ospitalitatea - ce gură! Acu doi ani însă, am petrecut minunat: vorbeşte de tot stins şi n-aude deloc. Sper că de atunci până astăzi trebuie să fi ajuns la adevărata perfecţie ideală a femeii. Care va să zică: o să te plictiseşti cu tatăl, o să te răguşeşti şi tu cu mama, şi o să te-namorezi cu fata. Ai minte? Să te supui la aşa

ispită? Să stai două luni de zile, la vârsta ta, cu o fată de optsprezece ani, frumoasă şi voinică; să umblaţi călare amândoi, să cântaţi la piano amândoi, să erborizaţi, să vă plimbaţi pe lună prin splendida alee. Dar asta va să zică să te duci la pieire sigură.

Ştiu ce o să se-ntâmple. O să te înamorezi ca un agiamiu, pentru că, cu toate poveţele mele, eşti încă un agiamiu. Dar asta tot n-ar fi mare primejdie; ce e mai rău e că o să se-namoreze şi ea de tine. Eu cunosc fata - e un cap prea cald. Atunci, ori o să abuzezi de amorul ei, singura scuză plauzibilă a prostiei că te-ai înamorat; ori o să o iei de soţie; ori să o faceţi un roman stupid fără spirit, fără interes şi fără încheiere - un şir de foiletoane nesărate a unui ziar care a încetat să mai apară înainte de sfârşirea povestirii. În cazul din urmă, ai fi o secătură, de care mai târziu o să râză cu dispreţ tocmai tânăra; în cazul întâi, m-ai face să pierz prietenia lui Berthaud, ceea ce nu-ţi permit; în cazul al doilea, ai pierde tu moştenirea mea - pentru că, încă o dată ţi-o repet, te dezmoştenesc din momentul ce fiind eu în viaţă te apuci să prăseşti, şi chiar numai să-ţi iei nevastă. După moartea mea, te poţi duce şi-n Orient, poţi lua şi treizeci de soţii, dacă te simţi în stare să hrăneşti şi mai ales să auzi atâtea guri; poţi prăsi, pentru gloria profetului, o sută de ieniceri, puţin îmi pasă; cât trăiesc însă, tu singur mi-eşti prea destul: te rog nu te multiplica, e în interesul tău să nu mă sileşti a-mi împărţi simpatia ce-ţi port.

Şi mai la urmă, te opresc să răspunzi afirmativ la invitaţia amicului meu Berthaud; locul la ei e prea strâmt pentru ca să găzduiască doi străini, - ştii că o cameră trebuie să o păstreze totdeauna pentru bătrâna Berthaud, căreia-i abate din când în când să lase Parisul şi să le pice pe spete fără să dea de ştire, - şi am pus de gând să mă invit eu la dânşii în vara asta. Tu, vino la Sinaia; îţi pun la dispoziţie vila mea; tot mai bine, decât s-o las închisă pe mâna slugilor, sau s-o închiriez la o familie cu copii, - să-mi devasteze grădina şi să-mi ruineze casa. O să

petreci bine. În anul acesta se promit la Sinaia *monts et merveilles* - poate o vizită de suverani străini, festivităţi... mai ştiu ce! Pe urmă, nu e rău din când în când să-ncepi a frecuenta şi societatea noastră. În orice caz, la Sinaia nu vei avea pas să regreţi absenţa domnişoarii Berthaud - mult mai comod - şi fără primejdie. În privinţa asta, ce e drept, nu dau societatea noastră pe cea franceză.

Complimente la Berthaud. Le-am scris şi lor de proiectul meu; spune-le că mi s-a făcut dor de aleea lor şi mai ales de pimniţă. Sosesc la ei de azi în trei-patru săptămâni; te aştept prin urmare să-ţi iei vila în primire. Ştiu că o să le facă mare plăcere. Să-mi gătească odaia albastră, care n-are după amiazi mult soare - lor le place soarele toată ziua; mie numai dimi¬neaţa - şi e şi mai departe de piano: fata ciocăneşte dimineaţa într-un mod îngrozitor.

Te aştept la Sinaia.

VII

(telegrafic) Primit scrisoarea. Renunţă Munchen. Vino direct fără zăbavă. Voi timp; mă opresc pe drum, locuri favorite. Aştept nerăbdător.

VIII

. Îţi scriu în fuga mare. Aici, la bietul Berthaud, s-a-ntâm-plat ceva foarte neplăcut. Bătrâna ne-a căzut pe spate sub pretext că e prea cald la Paris; închipuie-ţi ce sensibilitate termometrică la o veche roşcovă! îi era frică să nu se zvânte mai tare. Nepoată-sa Mariana, fluşturatecă şi răucrescută cum o ştii, a vrut să aprinză în onoarea bunichii un mare foc de bengal; a umblat în borcanele şi flacoanele lui Berthaud şi, fără să spună cuiva nimic, şi-a preparat compoziţia.

Eram seara pe terasă cu roşcova şi cu soţii Berthaud. Mariana a plecat de lângă noi, ca să ne facă o surpriză: şi ne-a şi făcut-o, destul de plăcută, ce e drept. Nu mai ştiu de ce vorbeam, şi ne pomenim deodată cu o pocnitură puternică; un nor de fum luminos vânăt ne orbeşte, şi auzim ţipetele Marianii! Alergăm iute.

Mariana se tăvălea pe iarba udă cu obrazul, mâinile şi corsajul pârlite. Închipuie-ţi petrecere! Doctorul a venit a doua zi: ochii, poate, or să-i scape; dacă nu amândoi, dar unul e garantat - pesemne că n-a stat tocmai drept cu faţa când a dat foc fişicului cu ingenioasa ei compoziţie; dar figura rămâne pe vecie arsă: e oribilă de văzut. Eu îţi mărturisesc că nu mă pot uita la ea; nu-ţi poţi închipui ce dezgustătoare înfăţişare. Dar văicărelile celorlalţi! Aşa că pentru mine, care ştii ce milos sunt, a devenit insuportabilă şederea aici.

Totuşi, nu pot să-i las în aşa situaţie, pe nişte vechi şi buni prietini - bieţii oameni! De aceea, îndată ce vei primi această scrisoare, fă-ţi bagajul, închide vila, ia cheile şi porneşte spre Paris. Eşti dator să vii să ajuţi, să îmbărbătezi cu prezenţa ta, în aşa momente grele, pe nişte buni şi vechi prieteni. În aşa ocazii, se cunoaşte prietişugul. Cu atât mai mult că acuma sărmana Mariana nu mai poate fi primejdioasă nici chiar pentru un agiamiu ca tine. S-o vezi! e oribil de slută! Cine strică? Îmi pare foarte rău, dar n-am ce-i face. Când spui eu că decât să facă cineva un copil, mai bine să înghită ca anticul cinic o caracatiţă vie! În fine!

Pornesc odată cu aceasta spre Viena. Te voi aştepta de miercurea viitoare la Gara de Vest la trecerea trenurilor pentru Paris. Adu-mi cheile. Pecetluieşte pimniţa. *A quelque chose malheur est bon.* Mi s-a deranjat partida de odihnă la Berthaud; dar în schimb ajung la Viena tocmai bine: seara se dă la operă *Il Matrimonio segreto.* De mult n-am auzit-o!

Care va să zică la Viena. Nu uita să pecetluieşti pimniţa.

IX

. Îmi pare foarte rău de ea, dar trebuie să avem curaj a ne închina soartii. Oricum, dacă ochiul stâng îi rămâne, cum are destulă avere ca să trăiască bine, nu e complet nenorocită. O, Doamne! câți sunt mai nenorociți decât ea! nici nu-mi vine să mă mai gândesc. Daca rămânea frumoasă şi întreagă, s-ar fi măritat desigur. Cine ştie pe cine lua? cine ştie ce se-ntâmpla? Bărbat. rude. copii. Nu se ştie dacă mizeria ce şi-a făcut-o singură n-a scăpat-o de alte mizerii mai mari ce puteau să i le facă alții.

A propos de mizerii cari ți le pot face alții. Ai cunoscut aici pe doamna Z...? În scrisoarea următoare, am să-ți povestesc proasta aventură în care m-a vârât această grațioasă veche cunoştință.

Spui că pe acolo vă plouă continuu; trebuie să vă plictisiți grozav. Am avut noroc: aci la Sinaia, e o vreme strălucitoare. Complimente la toată familia Berthaud. Crez că acum s-au mai obicinuit cu nenorocirea lor: nenorocirea e ca încălțămintea, care te bate câtva timp până se dă după picior.

DIN „PRINCIPELE" LUI MACHIAVELLI

. Să vedem cum un prinț trebuie să se conducă față cu supușii și amicii săi. Şi fiindcă știu că o sumă de scriitori au tratat această materie, mi-e teamă să nu m-arăt prea îndrăzneț dacă, studiându-o și eu, o împart altfel. Scopul meu însă fiind să fac un lucru folositor pentru aceia cari se pricep la asta, mi s-a părut mai convenabil să vorbesc după cele ce văd că există în realitate, iar nu după ceea ce își închipuie cineva.

Multă lume și-a închipuit republice și principate ce nici n-au văzut, nici n-au cunoscut vreodată. Căci, atât e de departe de la felul cum trăim până la felul cum ar trebui să trăim, încât acel ce lasă aceea ce se face pentru aceea ce ar trebui să se facă, se îndeletnicește a se ruina mai mult decât a se apăra, deoarece neapărat un om care vrea să fie cu orice preț bun cu totul în mijlocul atâtor altora, cari nu sunt deloc buni, are să piară mai curând sau mai târziu. E prin urmare necesar ca prințul care vrea să se mănție să învețe a putea să nu fie bun, pentru ca să se servească sau nu de asta după cum cere nevoia.

Astfel, lăsând deoparte ideile numai și numai imaginare la un prinț, pentru a ne opri la cele cari sunt adevărate, zic că toți oamenii și cu deosebire prinții, de cari se vorbește mai mult, fiindcă pozițiunea lor înaltă îi pune mai mult în vedere, se deosibesc toți prin daruri de lăudat sau de dezaprobat. Unul e numit generos, altul zgârcit; unul darnic, altul răpitor; unul

crud, altul blând; unul om de cuvânt, altul fără credinţă; unul efeminat şi mişel, altul crunt şi bărbat; unul afabil, altul aspru; unul lasciv, altul cast; unul om făţiş şi dintr-o bucată, altul viclean; unul grosolan, altul mlădios; unul grav, altul uşuratic; unul evlavios şi altul lepădat de cele sfinte şcl.

Oricine o să-mi spuie că ar fi o mare comoară un prinţ care, din toate calităţile de care am pomenit, le-ar avea numai pe cele bune. Dar, pentru că nu le poate avea omul pe toate, nici condiţia umană nu poate îngădui să ne servim de toate, trebuie să aibă cineva o prudenţă mai mare pentru a şti să evite infamia viţiurilor cari l-ar face să piardă puterea şi a se apăra de celelalte, dacă e cu putinţă; dar, dacă e mai presus de mijloacele sale, nu trebuie să-şi bată capul prea mult şi să ia seama cu totul la defectele cari l-ar putea compromite. Asemenea nu trebuie să se preocupe de infamia ce ar cădea asupră-i din cauza viţiilor ce sunt necesare conservării Statului; căci, dacă ne uităm bine, cutare lucru ce pare virtute, dacă l-ar practica s-ar ruina; iar cutare lucru care pare un viţiu va fi pentru dânsul o cauză de siguranţă şi de fericire.

Ca să începem cu cele două calităţi arătate mai sus, zic că bine ar fi să te arăţi generos; dar dacă îţi exerciţi dărnicia aşa încât să nu se teamă nimeni de tine, îţi va fi vătămătoare. Căci, dacă eşti darnic într-un chip virtuos, cum trebuie să fii, dărnicia ta nu va fi cunoscută, ci vei trece drept zgârcit.

Dacă vrea cineva să merite printre oameni nume de darnic, nu trebuie să evite nici un fel de risipă măreaţă; dar se va întâmpla că prinţul îşi va secătui astfel toate tezaurele şi se va vedea silit în sfârşit, dacă vrea să-şi păstreze reputaţia, să puie sarcini extraordinare asupra poporului, şi să recurgă la confiscări şi la toate celelalte mijloace ce trebuiesc întrebuinţate spre a stoarce bani. De aci începe să devie odios supuşilor săi, şi să-şi piarză creditul din pricina scăpătării, căci, fiindcă prin dărnicia lui a rănit mai multă lume decât a putut recompensa, devine

simţitor la cea mai mică nenorocire, şi la cea mai mică primejdie e pierdut; iar dacă din întâmplare, văzându-şi pieirea, vrea să-şi schimbe sistema, trece numaidecât drept cumplit.

Dacă un prinţ nu poate fi deci darnic fără a-şi face pagubă, şi fără a fi ştiut, nu trebuie, dacă e cuminte, să se teamă că va fi numit avar; căci mai târziu, văzând că-i ajung veniturile, că poate să se apere în contra acelora ce-i declară război, că poate face întreprinderi fără să-şi împovăreze poporul, va fi considerat ca un om generos, deoarece, în fond, e darnic faţă cu cei mulţi cărora nimic nu le smulge, şi avar numai cu un mic număr căruia nu-i dă nimic.

. Unui prinţ, prin urmare, puţin să-i pese că-l numesc avar, numai să nu-şi jefuiască supuşii, să se poată apăra, să nu devie sărman şi dispreţuit; căci acest viţiu, acesta, îl poate mănţinea pe tron.

Dacă mi se spune că, prin dărnicia lui, Cezar a ajuns la stăpânire şi atâţi alţii la cele mai înalte demnităţi, voi răspunde: ori eşti prinţ, ori vrei s-ajungi - în cazul întâi dărnicia-i vătămătoare; în al doilea e bine să te crează darnic; şi Cezar era dintre aceia cari vor s-ajungă. Dar dacă, după ce ar fi ajuns acolo unde vrea, ar fi trăit mai mult şi nu şi-ar fi astâmpărat risipele, ar fi ruinat împărăţia.

Dacă mi se împotriveşte la aceasta că mai mulţi prinţi foarte darnici au făcut lucruri mari cu oştile lor, răspunz: ori cheltuieşte prinţul din al lui şi din al supuşilor săi, ori din al altuia - dacă e vorba de al său, trebuie să şi-l păzească bine; dacă e vorba de al altuia, nu trebuie să se dea la o parte de la nici o dărnicie. Căci prinţul care merge cu oastea sa, hrănindu-se din prăzi, din jafuri, din contribuţii de război şi cheltuind bunul altora, trebuie să fie risipitor, aminteri nu-l urmează bucuros ostaşii. Din ceea ce nu-i al tău sau al supuşilor tăi, poţi fi cât de darnic, precum fură Cir, Cezar şi Alexandru, pentru că,

cheltuind bunul altuia, câştigi faima, pe care ai prăpădi-o cheltuind din al tău.

Nu se toceşte nimic mai mult ca dărnicia, căci, cu cât mai mult o faci, cu atât mai puţin o mai poţi face, şi ajungi sărac şi de nesocotit, şi apoi, dacă vrei să înlături sărăcia, trebuie să ajungi jăfuitor şi odios; şi de ce trebuie să fugă prinţul mai mult este de nesocotire şi ură, şi dărnicia totdeauna ori la una ori la alta trebuie să te ducă.

Mai bine prin urmare să-ţi iasă nume de avar, defect care nu te face odios, decât să cazi, prin mania dărniciei, în nevoia de a merita numele de jefuitor, de unde ţi s-ar trage infamia şi ura.

(Asta este minunat la oamenii de geniu... De unde ştia Machiavelli în secolul al XVI-lea aşa de exact istoria a două bune cunoştinţe ale noastre - a lui Carol I al României şi a lui Milan al Serbiei! - Ciudat!)

*

Nu voi să uit un articol important şi o greşeală de care prinţii se feresc foarte greu când nu sunt prea cuminţi şi când nu ştiu să-şi aleagă bine oamenii. Voi să vorbesc de linguşitori, de cari sunt pline curţile, fiindcă oamenii au amor propriu şi se amăgesc aşa de lesne, încât de-abia pot să evite aşa contagiune şi, vrând s-o evite, se pot expune la primejdia de a fi dispreţuiţi.

Căci nu e alt chip de a te păzi de linguşiri decât să convingi pe oameni că nu te ating întru nimic spusele adevărului; însă iarăşi, când orişicine îţi poate spune adevărul, atunci va să zică orişicine poate să n-aibă respect de tine. Pentru aceea deci, un principe cuminte trebuie să ţie calea mijlocie alegându-şi oameni înţelepţi, cari, singuri, pot să-i spună adevărul ce dânsul cere să-l afle asupra unor anumite întrebări, fără a se amesteca ei mai departe şi în altele. El trebuie însă să-i întrebe despre toate, să le asculte părerea, şi apoi să ia hotărâri după cum îl taie pe dânsul capul, purtându-se cu dânşii aşa ca fiecare să

înțeleagă şi să se pătrunză că, cu cât îi vorbeşte mai deschis, cu atât îi e mai pe plac. Afară de aceştia, el nu trebuie să mai asculte pe alții, ci să rămâie nestrămutat în hotărârile sale. Făcând principele aminterea, ori cade victima linguşitorilor, sau se schimbă de azi pe mâine după diversitatea părerilor altora - ceea ce-l face să fie foarte greu de stimat.

În privința asta, voi să aduc aci un fapt istoric. Un preot, Luca, spunea într-o zi despre stăpânul său Maximilian, împăratul Germaniei, că nu ia povețe de la nimeni, şi cu toate astea niciodată nu face ceva după capul lui singur, şi aceasta pentru că urmează o sistemă tocmai contrară aceleia pe care am arătat-o eu aci. Împăratul, fiind un om rezervat, nu-şi spune proiectele, nici nu cere vreodată povață cuiva; fiindcă însă în momentul de a le executa toată lumea începe să i le cunoască, îndată fiecare din juru-i s-apucă să i le critice; el atunci renunță bucuros la ele. De unde rezultă că astăzi se desface ce s-a făcut ieri, că nimeni nu ştie ce are de gând să facă împăratul, şi nimeni nu se poate întemeia pe hotărârile lui.

Trebuie prin urmare ca principele să ia povață de orişiunde, însă numai când îi place, iar nu când le place altora; ba chiar trebuie să le taie tuturor pofta de a-şi da vreo părere când el nu le-o cere. Principele trebuie să întrebe mereu, să asculte cu răbdare adevărul şi să se arate supărat cu aceia cari, prin respect, nu i l-ar spune.

Se-nşală fără-ndoială aceia cari cred că un principe considerat din cauza cuminției sale nu este stimat pentru el însuşi, ci pentru bunele povețe ce-i dau unii şi alții; căci este o regulă generală şi negreşită că principele care nu-i cuminte el însuşi nu poate fi povățuit, afară numai dacă, printr-o rară întâmplare se lasă purtat numai de un singur om, care acesta să fie foarte cuminte. În cazul acesta, ar putea fi bine purtat; însă asta n-ar merge multă vreme, pentru că un asemenea ministru l-ar despuia curând de putere. Luând însă povețe de

la mai mulți, principele care nu-i cuminte însuşi nu va avea niciodată povețe la un fel şi nu va fi în stare să împace deosebitele păreri. Cât despre consilieri, ei nu vor gândi vreodată la alta decât la interesele lor, fără ca el să poată înțelege, şi să le poată înlătura. Şi fiindcă oamenii în genere sunt răi, dacă nu le este impus să fie de nevoie buni, prințul nu va putea avea altfel de consilieri.

Închei prin urmare spunând că mintea principelui trebuie să dea naştere la povețe bune, iar nu bunele povețe să dea minte principelui.

POETUL VLAHUȚĂ

Schiță

Orășelul Opidul Nou (pe ungurește *Ujvdr* - desigur, o grosolană traducere arbitrară a numelui originar daco-latin) este de câteva zile în mare fierbere. Nu e, în adevăr, puțin lucru pentru acest Opid, care, cu toată modestia-i, numără până acum patru procese politice de trădare de stat maghiar, să adăpostească pe un luptător cultural din regatul liber, pe un fruntaş poet al neamului. De aceea şi „Aquila carpatină", gazeta Opidului, în ultimul său număr, a putut zice cu mândrie:

„Avem în murii noştri o sublimă liră română liberă, pe fratele nostru preaiubit, pe poetul nostru transcarpatin, Vlahuță. Să strigăm toți cu bucurie: să trăiască!"

„Murii noştri"... asta e un mod particular de a zice al intrepidului Valeriu Chicoş, director şi redactor al valorosului organ ebdomadar, care singur are onoarea a trei din cele patru procese. Muri nu are deloc - şi e bine - acest pitoresc orăşel: el e aşezat în voie pe o largă pajişte, la poalele munților, străbătut drept prin mijloc de o gârlă limpede, care, repezită dintr-un izvor înalt din coastele vecine, alunecă, fără să-i poți prinde mişcarea cu ochii, pe patul ei de pietricele mărunte, printre două brazde îmbrăcate în nişte iarbă verde şi grasă, culcată tot la vale în snopi mari de pornirea neînduplecată a şivoiului.

De o parte şi de alta a râului, urmează două alee mari, mărginite cu grădiniţe; în mijlocul fiecărei din acestea, sclipeşte albă şi curată câte o căsuţă cu ferestre apărate de loduri verzi şi acoperită cu olane roşii. Între toate aceste cochete locuinţe, drept în faţa punţii celei mari, străluceşte cu deosebire casa părintelui Ion Mantu, protopop cercual, unul dintre cei mai arzători şi mai „valinţi" patrioţi, care, cu toată îndrăzneala ce a dovedit, n-are până acuma nici un proces. Cu dânsul locuieşte unica sa fiică, domnişoara Veturia, o minune de nouăsprezece ani - frumoasă şi voinică, sentimentală, deşi veselă: lucrează şi-nvaţă mult şi bine, cântă mult şi frumoas, zâmbeşte toată vremea. Devotamentul ei pentru tată, pentru cauza naţională, pentru micul institut de orfani, al cărui comitet de domnişoare îl prezidează cu atâta pricepere şi tact matur, i-a atras respectul şi simpatia tutulor concetăţenilor şi, pe drept, numele de Zâna Opidului din partea „Aquilei carpatine" - niciodată nume mai meritat. „Păcat că au numit-o Veturia! gândeşte adesea tata; trebuia s-o cheme Aurora, pentru că-n adevăr copila asta luminează cu strălucita ei înfăţişare."

Casa domnului protopop are patru fereşti spre alee în grădină şi o elegantă intrare la mijloc. Sub fereşti, de o parte şi de alta a intrării, sunt aşezaţi simetric câte şase stupi mari, cari, din faptul zilii şi până-n noptate, bâzâie, zbârnâie şi lucrează fără o clipă de preget. Privindu-i, părintele, care, deşi matur şi trecut prin multe, n-a uitat încă frumoasele vremi tinere, când învăţa la Blaj, citează zâmbind cu satisfacţie un crâmpei din clasicul său favorit: *fervet opus...*

În această casă se află în gazdă, de şapte zile acum, poetul; el mai are o zi de stat în acest orăşel; mâine, duminică, seara, „jumătate la zece", tot poporul român are să-l conducă la gara apropiată, distanţă de o jumătat' de ceas de orăşel prin „promenată".

Au fost pline aceste zile, pline de neuitate impresii, de puternice mişcări sufleteşti, şi tocmai pentru aceea au trecut ele aşa de iute. Împrejurările acestor zile frumoase din urmă se deapănă în gândul domnişoarei Veturiei, unele peste altele, mai grăbite decât undele gârlei dintre cele două alee, mai năvălitoare decât mişcarea neastâmpărată de la gura stupilor de sub ferestre. În zadar domnişoara Veturia vrea să şi le aşeze treptat şi metodic în ordinea lor istorică; parcă toate s-au petrecut dintr-odată tot adineaori. Adineaori parcă - nu-şi mai aduce aminte la ce se gândea atunci, cum şedea, ce făcea - a fost trezită de câteva lovituri la uşa din faţă____A deschis... Un tânăr blond, înalt, cu ochii mari albaştri, cu o frunte deschisă, a apărut mândru înainte-i, întrebând de părintele Mantu. „Tata nu-i acasă, dar trebuie să vie." Noul-venit se recomândă - poetul Vlahuţă!

Ce zile de-atunci! Ce triumf la conferenţa poetului! O să curgă multă apă prin mijlocul Opidului până să se mai auză acolo nişte accente atât de virile. Poetul a vorbit cu cel mai înalt avânt despre limba naţională; modest, el n-a pomenit de sine însuşi şi n-a citat din operile lui proprii decât numai de câteva ori, şi aceasta ca simplă ilustraţiune a teoriei că, fără limbă, o naţiune nu mai are glas în concertul umanităţii. Dar din toată năvala aceasta de reminiscenţe, ceea ce se dezlipeşte mai clar şi mai deosibit din mintea domnişoarei Veturiei este acea neuitată împrejurare când, rămasă singură cu poetul, îşi strânse cu putere tot aparatul de erudiţiune pentru a face faţă înaltei situaţiuni în care se afla.

- Care va să zică, citiţi mult, domnişoară?

- Foarte mult, domnule.

- Aţi citit ce-am scris eu?

- O, da, tot. Eminescu şi dv. sunteţi idolii mei.

Poetul făcu o mişcare de-naltă satisfacţie.

- Şi care vă place mai mult?

- Amândoi.

- Dar.   mai mult?

- Dumneavoastră, se-nțelege.

Acest răspuns, e drept, fusese smuls: privirea poetului era prea din cale-afară arzătoare spre a nu impune răspunsul pe care îl dorea.

Urmară apoi, printr-o explicabilă delicatețe a poetului favorit, o serie de complimente asupra frumuseții, inteligenței, culturii şi tutulor calităților de spirit şi de inimă ale domnişoarei, complimente cari o făcură să roşască până la urechi - încă o calitate, ce nu-i sta rău deloc. Ca orice răsfățat al muzelor, şi acesta era îndrăzneț şi nemăsurat, aşa că, de la complimente vagi, iute trecu la declarațiuni precise: un poet caută un ideal, fără speranță de a-l găsi, viața lui întreagă. Norocul se însărcinează să i-l scoată fără veste în cale; nici mai mult nici mai puțin, poetul găsise aci, în casa unde era găzduit, din două una: or culminația vieții lui, idealul, fericirea; or pierderea completă a sufletului său - şi domnişoara Veturia trebuia să hotărască într-un fel de soarta lui.

Dar, nebun poet, mai întrebi? e cu putință să răspundă ea altfel decât cum doreşti tu? S-ar îndura ea să sfărame o liră care-i chemată s-o facă pe dânsa nemuritoare? Dar ai putea s-o chemi în prăpastie, şi ar merge după tine cu ochii închişi! Iată ce tremurătură a apucat-o la vorbele tale! Vezi cum scânteiază de ciudat ochii ei umezi! Uite ce fior îi trece prin păr! cu cât avânt îți întinde mâna, şi ce triumf i-ai dat sărutându-i-o!

- Domnişoară, zice poetul, vrei să fii muza mea?

- Dacă nu cumva râzi de mine, răspunde Veturia, dacă nu visez, ordonă: fac ce vrei.   faci cu mine ce vrei.

Domnişoara Veturia era un instrument bine acordat pentru cântarea virtuozului nostru, şi n-ar fi fost de mirare ca îndrăznețul artist să încerce, fără siguranță de succes, dar totuşi să-ncerce, un concert complet, dacă uşile nu s-ar fi deschis de

perete şi întreaga societate de la „cassină", având în frunte pe părintele Mantu, n-ar fi intrat cu cel mai ceremonios aer în salon.

Erau profesorii gimnaziului real, cei şase preoţi greco-orientali, cei trei avocaţi cu secretarul camerii avocaţiale, medicul oraşului, o delegaţiune a comerţului român, în fine tot ce oraşul şi cercul avea ca fruntaş. Atunci s-a organizat *ştante pede* programul celebrei serate literare, la care poetul şi-a ţinut conferenţa sa despre limba naţională.

Toate acestea trec prin mintea fierbinte a domnişoarei Veturiei, care, împreună cu câteva prietene din elita locală, prepară cu uşa încuiată o surpriză poetului - o coroană de stejar verde, legată cu o fundă de panglici tricolore, desfăcute din costumul naţional în care domnişoara a asistat la 10 Mai, acu trei ani, în Bucureşti. Pe când tinerele camarade lucrează, în salonaşul de alături poetul improvizează pe albumul domnişoarei Veturiei câteva rime de adio. Adio? nu. Acest cuvânt e prea crud, el nu-l va zice niciodată; spiritul lui e prea inventiv pentru aceasta! Nu adio, ci la revedere. E ceva nou; aceasta iese cu desăvârşire din limitele banalului; e cu totul original. Poetul şi-a terminat improvizaţia, când uşa se deschide şi domnişoara Veturia împreună cu celelalte intră. Cu toată simplicitatea, poetul cere permisiune să le arată improvizaţia lui. Domnişoara Veturia îi smulge cu nerăbdare albumul, îşi aruncă privirile pe urmele de cerneală încă nezbicite, şi în culmea emoţiei citeşte:

„DOMNIŞOAREI VETURIA MANTU"

E dat poetului în viaţă să vază-o dată steaua lui:
Pe-a mea eu am văzut-o-n fine şi mulţumesc norocului,
Ea mi-a sclipit atât de vie şi-atât de mult m-a minunat,
Că pot să merg de-acuma sigur, căci drumu-ntreg mi-e luminat.
Nu voi, nu pot să-ţi zic adio, m-aş rătăci din calea mea.
Tu luminezi întreaga-mi viaţă: la revedere, scumpă stea!"

Domnişoara Veturia, terminând citirea, simţi o căldură nespusă la frunte. ochii i se turburară, urechile începură să-i vâjie, - o ameţeală. Ea închise binişor albumul, îl aşeză pe măsuţă şi, întorcându-se extatică spre poet, îl întrebă:

- Care-i mâna care a scris versurile astea?

- Aceasta, răspunse modest poetul, întinzându-şi dreapta.

Tânăra se repezi, apucă cu amândouă mâinile sale grăsulii dreapta care comisese capodopera şi, până să aibă poetul vreme a şi-o retrage, o sărută de mai multe ori cu cea mai ferventă adoraţiune. Dup-această scenă aşa de atingătoare, urmare câteva vizite grave - Comitetul aranjator venea să dezbată încă o dată programul solemnităţii de a doua zi: dimineaţa, predică la Sf. Ion de părintele Mantu; după prânz, excursiune la Dumbrava-Înaltă; seara, banchet la locanda *BinschgauerHof*; apoi, conducerea *in corpore* cu care poetul trebuia onorat la plecare. Programul fiind definitiv votat, Comitetul aranjator salută cordial şi se retrase.

Seara se petrecu în intimitate. În timpul cinei, domnişoara Veturia sta dusă pe gânduri, aruncând din când în când câte o privire din fundul sufletului asupra ilustrului oaspe; poetul afla din ce în ce mai minunat vinul părintelui; iar părintele povestea poetului frumoasa petrecere cu fiică-sa la serbările de 10 Mai, în capitala României. Erau trei de atunci; cu toate acestea, el reconstituia din amănunte întreaga minune complexă la care luase parte: zgomotul uriaş al Capitalei, pestriţătura infinită de colori, mişcarea de veselie a unui întreg popor liber, jocul fantastic al pădurii de steaguri tricolore fluturate de vânt, figura Reginii, trandafirul alb pe care încântătoare suverană-poetă l-a prins în treacăt cu mânile ei auguste în părul Veturiei, înfăţişarea severă şi măreaţă a Regelui, şi defilarea armatei, „artilăria aceea", şi marşurile triumfale, şi retragerea cu torţe; apoi seara, plimbarea prin Cişmegiu, lumina electrică, ploaia de artificii polichrome - toate îi treceau acum iar

limpede pe dinainte: ca printr-un ochean magic, părintele vedea în depărtarea trecutului un viitor strălucit, a căruia realitate era sigură, dar a cărui realizare el nu ştia de-i va fi iertat s-o poată vedea! Poetul, găsind încă o dată minunat vinul, cu tonul unei inspiraţii profetice, asigură pe părintele că multdorita realizare e foarte aproape: ea atârnă numai de la bărbăţia românilor, de la potenţiarea neînduplecatei lupte făţişe contra apăsătorului. Părintele se ridică drept în picioare; mândru şi cu pietul înainte, cu pumnii strânşi, cu ochii ridicaţi spre cer, zise:

- Da, să fim! da, vom fi bărbaţi!

Era târziu; fiecare voi să se retragă: poetul, care, deşi foarte aprins, clipea des, avea să săvârşească versurile-toast pentru banchet; părintele trebuia să mediteze asupra predicii de dimineaţă; iar domnişoara Veturia, zdrobită de atâtea impre¬sii, avea nevoie de răpaos pentru a îndura emoţiile culminante ce o aşteptau în ziua următoare. Îşi luară noapte bună şi fiecare se retrase în odaia sa.

Somnul stăpânea acum de mult în murii Opidului. Domnişoara Veturia nu adormi decât după ce mai reciti de câteva ori improvizaţia ce-i dedicase poetul. Ea adormi ţinând strâns sub căpătâi albumul scump. Într-un târziu, o umbră albă trecu discret prin liniştea nopţii; pornind de la tinda din dos a caselor, umbra se apropie în vârful degetelor de uşa bucătăriei. O clipă se opri; apoi, ciocăni încetinel. Uşa se deschise, ca să primească umbra albă, şi se reînchise la loc, fără cel mai mic zgomot.

Trecuse o bună parte din noapte. Era lună ca ziua. Prin aerul limpede de munte se auziră bătăile rare ale ceasornicului de la cazarma honvezilor - două şi trei sferturi. Acum uşa bucătăriei se redeschise, umbra albă reapăru în prag, dar deodată se retrase repede; domnişoara era la fereastra din potrivă, în bătaia lunii. Ea sărise din pat - îi era peste putinţă să mai doarmă; simţea că se-neacă - îi trebuia aer. Se repezi la

fereastra care da în grădiniţa din dos, spre bucătărie, o deschise de perete şi se aşeză cu fruntea rezemată pe mână să aspire răcoarea binefăcătoare a luminoasei nopţi.

Gârla îşi cânta cântecul ştiut; stupii dormeau; dar în toată pajiştea ţârâiau miile de greieri de deal îngânându-se pe întrecute din deosebite depărtări. Fata stete multă vreme aşa fără nici un gând hotărât; pieptul ei frumos se umflă din ce în ce, luptând să biruie o nedesluşită apăsare, până când, deodată, ea îşi încrucişă braţele pe firida ferestii, îşi aplecă pe ele capul mândru şi începu să plângă fără să ştie de ce. Un fior o scutură puternic; răcoarea nopţii pătrunsese tânărul corp jumătate gol; ea-şi şterse ochii albaştri, nu încă sătui d-atâta plâns fără socoteală, se retrase înăuntru, închise geamurile şi lăsă perdeaua, ca şi cum ar fi voit să gonească din odaia ei lumina de lună, să împiedice cântecul apei şi vorbirea greierilor a mai ajunge până la dânsa: o aşa frumuseţe de noapte nu mai era de suferit!

. Mai trecură câteva minute după aceasta, şi umbra albă se arătă iar în uşa bucătăriei: stete un minut cuprinsă parcă de îndoială; apoi, iute, se furişă pe lângă zid şi intră în casă prin tinda dinapoi pe unde ieşise cu două ceasuri înainte.

Onoratul cititor trebuie să fi înţeles că tânărul poet, care e în gazdă la părintele Mantu din Opidul Nou, nu este în adevăr poetul Vlahuţă, amicul nostru. Pe acesta toţi îl cunoaş - tem, dacă nu chiar în persoană, măcar după portretul din ultima ediţie Muller a operilor sale. Amicul nostru este de o talie potrivită, mai mult scurt decât înalt; e foarte brun, are ochii negri şi o mustaţă tot aşa, barba rade. Prin urmare, când am spus că un tânăr înalt, cu barba blondă şi ochi albaştri se recomandă domnişoarei Veturiei ca poetul Vlahuţă, cititorul a trebuit să-nţeleagă că acest tânăr e un prost glumeţ, care voieşte să speculeze naivitatea şi sentimentele familiei Mantu şi ale cetăţenilor din Opidul Nou.

Dar nu numai atât. El nici nu există, şi nici părintele Ion Mantu nu există, şi nici domnişoara Veturia, şi nici întreg Opidul Nou; prin urmare, nici gârla răcoroasă, care trece prin mijlocul Opidului, nici cele două alee, nici căsuțele cochete, nici grădinițele, nici stupii. Din toată povestea, un singur lucru e adevărat - luna; dar un novelist nu le poate inventa toate. Dacă găseam altceva să-i închipuiesc în loc, ca să luminez scena de la fereastră - care mi se pare că se cam aduce cu cea din actul al treilea al lui *Faust* - nu mi-ar fi părut rău să sacrific această planetă, atât de compromisă de la Eminescu încoace. Afară de lună dar, toate sunt tot aşa de adevărate ca şi multe informațiuni pozitive, din sorginte sigură, ale unor gazete politice: curate născociri, ieşite din închipuirea autorului, şi cari, prin urmare, nu merită nici un crezământ.

Dar, mă va-ntreba cineva, pentru ce atâtea desluşiri? Pentru că, răspunz eu, cu cât publicul este mai inteligent, cu atât se impun mai mult desluşirile asupra unei opere de artă; şi cu cât o operă de artă este mai perfectă, şi ca putere de concepție, şi ca limpezime de execuție, cu atât cere mai multe desluşiri. Această datorie mi se impune în cazul nostru, şi astfel nu mă pot da în lături de la îndeplinirea ei.

Când domnişoara Veturia este aşa de romantică şi de sentimentală, atât de entuziastă pentru poezie, ea are nevoie neapărată de o desluşire, tocmai pentru că domnişoara Veturia nu există în realitate, ci este numai o arbitrară invențiune. Domnişoara Veturia, naşte întrebarea, poate fi aşa cum o dă autorul? Este posibilă o aşa creatură, pentru ca să fie admisibilă o aşa creațiune? Autorul, cu toată imparțialitatea, susține că da. În adevăr, nu mi se pare nimica monstruos în tot chipul domnişoarei Veturiei de a fi şi de a face. E adevărat că astfel de domnişoare se găsesc foarte rar, poate chiar deloc la noi. Da, dar cititorul să nu uite că povestea nu se petrece la noi, unde domnişoarele sunt prea cuminți ca să fie entuziaste, prea culte ca să aibă admirație pentru literatură şi prea mândre ca să sărute

mâna ce-ar scrie un capodoperă. Povestea se petrece în Opidul Nou, unde se pot găsi şi domnişoare naive ca eroina mea. Naşterea şi creşterea acestor domnişoare sunt cu totul altele decât ale celor de la noi; şi autorul, după toate regulile artei, trebuie să ţină foarte mult la aşa-numita coloare locală, căci aminteri invenţiunile sale devin absurde: cititorul nu le mai poate admite.

Aşa, de exemplu, dacă acest pseudo-Vlahuţă, în loc să-şi aleagă Opidul Nou şi casa părintelui Mantu, şi-ar fi ales pentru farsa lui un orăşel din România liberă, ca, de pildă, Vălenii de Munte, şi casa vreunui protopop local, - ar fi fost, nu un băiat deştept, cum vrea să-l facă autorul, ci un simplu neghiob. Fata popii din Vălenii de Munte e prea cuminte şi prea binecrescută ca să aibă entuziasm şi admiraţie pentru un poet de frunte, şi prea cultă, mai întâi, ca să ştie cine-i acela Vlahuţă.

Dacă tânărul ar fi voit să joace o asemenea farsă la Văleni, apoi nu s-ar fi dat desigur ca poetul Vlahuţă, ci ca un alt personaj, mai popular, ca bunioară tribunul Fleva. Fata popii nu poate avea, ca şi părintele ei, decât cel mai adânc respect pentru apărătorul neobosit al sfintei Biserici, care a fost totdeuna paladiul naţionalităţii noastre.

Îmi închipui ce colosală mişcare, ce entuziasm ar fi în Vălenii de Munte când un Fleva, fie chiar un Fleva fals, ar ţine o întrunire publică!

Dar credem că ne-am deslușit îndestul în privința domnișoarei Veturia. De acuma putem să urmăm cu descrierea celor întâmplate în Opidul Nou, în ultima zi a şederii pseudo-poetului Vlahuţă acolo; căci înc-o dată, să nu se uite că acela nu-i adevăratul Vlahuţă, ci un farsor care se dă drept Vlahuţă.

*

Cititorul a înţeles, desigur, însă eu îmi fac totuşi datoria de a-i explica unele puncte, de aminteri îndestul de clare, din partea-ntâi a acestei povestiri.

Umbra cea albă, care iese noaptea târziu din casă şi merge la bucătărie şi care apoi, vrând să iasă d-acolo despre ziuă, pe când domnişoara Veturia visează deşteaptă la fereastra ei, inundată de valurile de lumină a lunei pline, - acea umbră nu este o fantasmă, ci o persoană reală, este însuşi poetul Vlahuţă (adică nu poetul Vlahuţă adevărat, ci farsorul, care se dă drept Vlahuţă, şi nici o persoană reală în sensul propriu, ci numai în sensul figurat, adică închipuit reală). Umbra se dă-napoi când zăreşte la fereastră pe domnişoara Veturia, pentru că nu-i convine să-l vază entuziasta tânără ieşind dintr-un loc atâta de prozaic. Aceasta ar zdruncina tot acordul de sentimente pe care el l-a scos din claviatura sensibilă a tinerei sale admiratoare.

Dar ce caută oare la un ceas aşa de-naintat tânărul erou la bucătărie? Iată o-ntrebare care cere numaidecât un răspuns categoric. O, Dumnezeul meu! răspunsul este uşor. Tânărul erou de câteva zile seceră atâția lauri, mănâncă, bea şi doarme atât de bine - pentru că trebuie să nu uit a spune că, totdeauna după prânz, poetul, foarte aprins la faţă, se retrage pentru două-trei ceasuri ca să mediteze în odaia lui, de unde cu multă grijă domnişoara Veturia a dat din vreme muştele afară. Când cineva, la vârsta aceasta - poetul n-are nici treizeci de ani - trăieşte aşa de bine, are nevoie şi de alt fel de mângâieri decât sărutatul platonic al mânii care comite capodopere. Şi iată ce caută tânărul la bucătărie, pe când în puterea nopții ceasornicul de la cazarma honvezilor sună „trei fârtale la trei".

Acolo în bucătărie el află pe tânăra Marta, o maghiară tot aşa de entuziastă, dintr-un deosebit punct de vedere, de neuitatul eveniment al trecerii ilustrului prin Opidul Nou. Şi nu ştiu, zău, a cui va fi durerea mai mare, care va plânge mai cu foc dintre cele două tinere, la sfârşitul acestei povestiri, când tânărul erou, silit să-şi dezbrace titlul şi numele uzurpat, va trebui să iasă fără zăbavă, nici multă ceremonie, din „murii" Opidului.

Norocos fiu al Muzelor, el găseşte în salon ce nu poate găsi în bucătărie, şi-n bucătărie, ce nu poate avea în salon: Marta este ca şi patroana ei din Scriptură - care se mulţumeşte a sta umilă jos şi a îmbrăţişa genunchii Domnului, modestie pentru care domnul zice frumoasele cuvinte: „Adevăr zic vouă, că Marta şi-a ales locul cel mai bun!"

Marta este, se-nţelege, o fată voinică, frumoasă şi sănătoasă. A descrie cu de-amănuntul această rustică frumuseţe, crez de prisos; cititorul şi-o poate închipui, după pasiunea ce i-a inspirat poetului. Marta este prototipul femeii maghiare pasionate: geloasă până la nebunie de stăpâna ei, ea în fiecare noapte deschide capitolul romanului cu o scenă oribilă de gelozie, gesticulând cu cuţitul cel mare al bucătăriei şi ameninţând cu o crimă pe tânărul erou, în cazul când i-ar trece măcar prin minte s-o trădeze.

Dup-această intrare în materie, începe capitolul, care durează până se crapă de ziuă. Lumina zorilor îl întrerupe, în ciuda Martei. Sunt aşa de scurte nopţile de vară! Ce fericită ar fi fost Marta dacă poetul venea în Ujvar iarna! Un sărutat gros încheie fiecare capitol, ca un „va urma" la un foileton. Se poate-nţelege uşor cu ce nerăbdare aşteaptă abonata asiduă numărul următor, şi ce regret adânc îi umple sufletul când se gândeşte că şi acest foileton, ca toate, are să se încheie odată cu „sfârşit". La aceasta când gândeşte Marta, începe să plângă; dar o idee luminoasă i-a trecut prin minte: are să-şi ia un paşuş şi să urmeze pe erou până-n capătul lumii. Această hotărâre nu-i convine deloc poetului, căruia nu-i place să umble cu mult bagaj, mai ales că, după programul lui, are să viziteze şi alte opiduri, unde, se-nţelege, dacă n-o mai găsi o Veturie, va găsi vreo Volumnie, şi dacă n-o mai fi vreo Martă, o găsi vreo Magdalenă.

Acuma sper că cititorul a-nţeles cine era umbra cea albă şi ce căuta la bucătărie, duminică despre ziuă, cu câteva ceasuri

înainte de a-ncepe solemna zi a cărei programă o stabilise aşa de frumos comitetul aranjator.

Dar sunt cinci ceasuri dimineaţa. Poetul doarme dus; Marta îşi spală obrazul, care arde, cu apă proaspătă, în răcoarea grădinii; iar din odaia domnişoarei Veturiei se aude pianul: *Deşteaptă-te, române!*

Ziua se-ncepe bine - o zi senină şi frumoasă. Vom vedea în numărul viitor dacă e totdeauna adevărată vorba că ziua bună se cunoaşte de dimineaţă.

Noaptea nu a fost prea liniştită nici pentru părintele Mantu... A aţipit foarte târziu şi curând după aceea s-a trezit - o stare nervoasă explicabilă la un predicator, care, iritat în grad suprem de tot ce-l înconjoară, e în ajunul operei sale culminante - o filipică din amvon. S-a coborât din pat, a deschis un geam, închizând la loc fereastra numai cu plasa de sârmă, care opreşte albinele să se rătăcească prin odaie.

S-a luminat bine de ziuă. Stupii lucrează cu energia proaspătă a dimineţii. Părintele se găteşte, se-mbracă repede şi iese din odaie prin faţă. Deşi foarte emoţionat de apropierea marelui moment, el ştie să se stăpânească... Face o mică inspecţie mai întâi la *opus,* apoi la brazdele grădiniţei.

Brazdele acestea sunt opera domnişoarei Veturiei. De o parte şi de alta a intrării casei, în faţa celor două şiruri de stupi, ele reprezintă câte trei coroane tricolore. Sunt aşa de potrivite feţele florilor în vărgi unduioase: de la tonul cel mai deschis pân' la cel mai închis, garofiţe şi călţunaşi, roşii şi galbeni, şi albăstrele, iar în vârful fiecărei coroane câte-o cruce stufoasă de o singură coloare din cele trei, foarte aprinsă şi hotărâtă.

Şi ochii părintelui sunt acum mai iritabili, şi brazdele tricolore sunt mai strălucitoare ca totdeuna sub roua dimineţii, înainte de răsăritul soarelui. Deşi nu suflă vântul deloc, câteva flori mai înalte, în vârful vrejului lor fraged şi mlădios,

se leagănă molatec, biruite de zorul albinelor. Pe amândouă aleile, nimini - nimini încă nu s-a deşteptat în Opidul Nou.

În această singurătate, părintele priveşte mult armonica înfăţişare a cuprinsului său, şi e mulţumit. Dar un ton discordant îi izbeşte privirea: o buruiană! ea a stat ascunsă de privigherea grădinăresei, care, distrasă acum de alte preocupări mai înalte, şi-a cam uitat de grija brazdelor; acu, buruiana a îndrăznit să-şi ridice sus vânăta floare sălbatică. Părintele, după ce o priveşte lung, se încruntă şi o jertfeşte fără milă din rădăcină: afară buruiana care vrea să strice armonia tricolorului! Apoi intră în odaie; obosit se trânteşte pe o canapea, cu capul spre fereastră, cu mânile încrucişate sub cerbice şi, cu gândul încă la buruiana aceea îndrăzneaţă, începe să-şi recapituleze punctele predicii... Gândurile, cari-n întunerecul nopţii au fost încâlcite, ies acum pe rând la lumina dimineţii să se limpezească.

Afară urmează cunoscutul preludiu cu nemărginit înţeles, pe care de-atâta vreme îl cântă gârla şi stupii. Gândurile părintelui se rânduiesc şi se pornesc încet-încet după adierile acestui vechi preludiu, se supun disciplinii ritmului neînduplecat şi încep să curgă limpezi unele după altele, fără şovăire, fără piedică, fără moment de îndoinţă, urmând undele cântăreţe ale gârlii şi tactul clocotirii din stupi.

Aceluiaşi preludiu, vine acum să se superpuie alte vibraţiuni: din odaia domnişoarei Veturiei se aude în surdină pianul ş-un glas tânăr: *Deşteaptă-te, române!* De astă dată simfonia e completă. Dar ciudat! cu cât mai mult ascultă părintele această sublimă şi vastă cântare, cu atât pare că el se depărtează de dânsa. se tot depărtează. Fără nici un cletin, lin şi treptat, se-nchide lumina sunetelor încetul cu încetul, precum încetul cu încetul se-nchide şi lumina bolţii seara, într-amurg, treptat, lin şi fără nici un cletin.

Acum lumina simfoniei este stinsă aproape cu desăvârşire. Pleoapele părintelui s-au închis. De-abia mai clipesc încă

într-o nemăsurată depărtare acordurile vitejeşti: „Înalţă-ţi lata frunte şi cată-n jur de tine." Părintele e pe alte locuri. departe, foarte departe -pe când aci, gârlă şi stupi şi piano şi glas de nouăsprezece ani îşi urmează concertul cu mult *brio...*

S-a isprăvit în sfârşit cu bine un război uriaş, la care trebuia să-ajungă cândva două neamuri ce de-atâtea veacuri sunt osândite să trăiască împreună pe o aşa de frumoasă ţară, urându-se şi duşmănindu-se din fundul rărunchilor, neştiind niciodată de ce, şi având totdeuna pentru ce.

În faţa puterii formidabile a celui apăsat, a îngenuncheat trufia apăsătorului secular. Au fost crude şi negre aceste zile, nu atâta de durere cât de nerăbdare, nu atât de părerea de rău şi de mila sângelui vărsat în valuri, cât de îndoiala izbândii. Dar în sfârşit a vrut Dumnezeu, şi pacea s-a-ncheiat: e soluţiunea necesară a unei vaste conflagraţii, ce ameninţa să năruiască un continent întreg. O mare cruce de aur cu pietre scumpe străluceşte deasupra Sfintei Sofii, pe când o altă cruce strâmbă e frântă şi smulsă din fundul unei vechi coroane, totdeauna trufaşe şi-mpilătoare.

Sângele a-ncetat să curgă, şi, la lumina aceluiaşi soare de-acum trei sute de ani, porţile de fier ale cetăţii Alba-Iulia se deschid de perete să primească pe biruitor, pe stăpânul ce se-ntoarce în casa lui uzurpată de vremuri de către un sălbatic cutropitor. Din toate plaiurile şi văile curg roiurile unui mare popor. O mândră oaste biruitoare s-apropie, cu steagul tricolor în frunte. În sunetul triumfal al muzicilor, un rege măreţ şi sever, încunjurat de un strălucit stat-major, înaintează încet, călare pe un cal alb. E o pădure de steaguri care i se-nchină... Zidurile cetăţii bătrâne parcă se zguduie de glasurile neamului întreg, care aclamează pe erou.

Părintele Mantu, ţinând cu o mână pe poetul Vlahuţă şi cu cealaltă pe doamna Veturia Vlahuţă, născută Mantu, care duce-n braţe pe primul ei născut, străbate cu greutate prin

mulţime, aproape de poarta deschisă a cetăţii: tocma acum Regele şi statul-major au ajuns aci. De pe bastionul porţii un steag se-nchină de trei ori; procesia se opreşte, ca prin farmec; muzicile şi uralele amuţesc. Rar şi solemn bate de trei ori tunul puternic al cetăţii, căruia de trei ori pe rând îi răspunde imnul: *Trăiască regele!* O clipă, tăcere. Toată lumea ascultă pătrunsă până-n fundul rărunchilor; toţi caii stau drepţi, nemişcaţi, cu nările umflate, cu ochii ţintă pe poarta pe care trebuie să intre; toate piepturile se umflă. La semnalul trompetelor, oastea apleacă armele ca pentru rugăciune, Regele îşi descopere capul încărunţit în câteva săptămâni - toată lumea se descopere. Regele îşi face cruce - toată lumea face-asemenea. Nici un zgomot, nici o mişcare, toate inimile au încetat de-a mai bate.

„Dumnezeu al românilor! zice Regele cu glas puternic - mulţumescu-ţi pentru-ntregul meu popor şi pentru mine, că m-ai învrednicit să calc pe urmele lui Mihai Viteazul. Priveşte, Doamne, din înaltul cerului, şi de acum înainte pe poporul tău aşa de crud încercat de veacuri, şi ajută-l să-şi stăpânească de-acum în pace moşia, pe care şi-a recăpătat-o cu atâtea jertfe, după voia ta!"

Procesia intră pe poarta cetăţii. Iată trăsura Reginii, încărcată de flori şi trasă de şase corcituri de zebra, foarte neastâmpăraţi. Augusta poetă priveşte ţintă la locul unde stă îngenuncheată doamna Veturia Vlahuţă, născută Mantu, o recunoaşte, şi-i trimete, cu un zâmbet şi-o sărutare de inteli - genţă, un trandafir. Regina e surprinsă văzând pe vechea şi iubita ei cunoştinţă ţinând în braţe un băieţel.

Regele a intrat în cetate şi a mers drept la catedrală. După *Te deum,* a mers la casa oraşului şi a iscălit, în faţa poporului, decretul prin care se amnestiază, după dezarmare, toţi ungurii revoltaţi.

Marşul s-a repetat de-atâtea ori. Domnişoara Veturia l-ar începe înc-o dată, dacă din perete n-ar suna cucul „jumătate

la şăpte". Părintele şi toată lumea trebuie să meargă la biserică. E de mirare cum de nu s-a sculat bătrânul pân-acum.

Veturia merge în vârful degetelor mai întâi la uşa poetului. Ascultă... Nici o mişcare... Doarme... desigur a vegheat pentru a-şi compune toastul. Fata trece la odaia părintelui. Uşa este crăpată. Ascultă. Nimic. A ieşit desigur. Ea îndrăzneşte şi intră.

Părintele îmbrăcat doarme pe canapea cu faţa-n sus. Chipul său are o stranie expresie. Omul e, desigur, zbuciumat de un vis puternic; se-ntinde ţeapăn, îşi ridică bărbia încordându-şi gâtul; geme, oftează şi două lacrimi groase îi şiruie de-a lungul pe obraji. Trebuie să-l deştepte:

- Tată!

Părintele se scoală repede. O clipă stă uimit cu ochii mari, ca şi cum nu şi-ar putea da seama de locul străin în care se trezeşte deodată, fără să ştie cum a ajuns acolo. Apoi deodată, încă nedezmeticit, apucă şi strânge la piept capul copilei, mai frumos şi mai luminos astăzi ca totdeuna, sărutându-i de multe ori frunea curată, peste care ea simte curgând bunele lui lacrimi de bucurie:

- A! zice părintele în extaz, ce vis, Veturio! ce vis mândru şi frumos!

LUNGUL NASULUI

Basm oriental

Un împărat iubea foarte tare pe o fată de împărat. Însă aceasta nu putea să se mărite, fiindcă era vrăjită. Deci împăratul tânăr a mers să se sfătuiască cu o vrăjitoare ca să-i spuie: ce ar trebui să facă pentru ca să-l îndrăgească fata de împărat. Vrăjitoarea i-a zis:

- Ştiu că aceea are un cotoi mare şi gras, şi-l iubeşte foarte. Acestui cotoi cine va putea să-i calce coada va putea lua pe fata de împărat soţie.

Împăratul a socotit cu gândul lui cum că acest lucru nu este prea anevoie şi, ieşind de la vrăjitoare, a hotărât ca să zdrobească coada cotoiului. Astfel a alergat la palatul iubitei lui; acolo, iată că-i iese cotoiul înainte; împăratul ridică piciorul; însă, cotoiul se întoace cu atâta iuţeală, încât nici nu poate împăratul să-l atingă.

Trecuseră opt zile de când împăratul se silea să calce acea coadă, însă ea se arăta a fi plină de argint viu, căci necurmat se mişca. Dar în sfârşit odată găsi tânărul vreme cu prilej când cotoiul dormea, şi atunci călcă pe coadă cu toată puterea. Cotoiul s-a deşteptat miorlăind, şi numaidecât s-a prefăcut în chipul unui om înalt care, uitându-se spre împăratul cu ochi plini de mânie, i-a zis:

- Tu vei lua de soţie pe fata împăratului, pentru că ai stricat vrajea care te oprea. Însă eu voi să-mi răzbun. Vei primi un fiu

care va fi totdeauna ticălos, până în ceasul ce-şi va cunoaşte lungul nasului; şi de vei pomeni cumva de această ameninţare ce-ţi fac, să ştii că vei muri pe loc.

Măcar că dintru început se speriase foarte împăratul, dară tot văzând pe acest uriaş, care era un vrăjitor mare, nu putea ca să nu râză în sine de ameninţarea aceea ciudată; căci zicea în sine:

„Dacă fiu-meu va avea nasul lung, ce mai lucru! Ajunge numai să nu fie orb sau nesimţitor, ca să-şi poată vedea şi simţi nasul."

După ce s-a făcut vrăjitorul nevăzut, împăratul s-a dus să găsească pe fata de împărat, care a fost mulţumită a-l lua de bărbat. Însă împăratul n-a trăit mult cu dânsa, căci opt luni după căsătorie el a murit. La o lună după moartea împăratului, a născut împărăteasa un fecior, pe care l-au numit Dizir.

Ochii acestui copil erau mari şi foarte frumoşi, gura cu haz şi nostimă, însă nasul lui era atât de mare, încât acoperea jumătate obrazul. Împărăteasa a rămas foarte întristată când a văzut nasul acela mare, iară muierile casei i-au zis ei cum că acel nas nu este aşa mare după cum i se pare, ci este un nas vitejesc, după cum se arată în istorie, că toţi vitejii aveau nasul mare.

Fiind dară că împărăteasa iubea foarte pe fiul său, s-au mângâiat cu această cuvântare şi mângâia necontenit şi pe Dizir, zicând că nasul lui nu i se părea a fi aşa mare. Feciorul de împărat a fost crescut cu mare silinţă şi, pe loc ce-a început a vorbi, toţi cei de pe lângă dânsul se puseră a ocărî şi a mustra pe cei cu nasurile mici; şi nu sufereau pe nimenea lângă dânsul, afară de aceia ale căror nasuri semănau cumva cu al lui Dizir. După ce prinţul acesta a mai crescut, dascălii lui l-au învăţat istoria şi, când vorbeau despre vreun împărat mare sau despre vreun viteaz, ziceau totdeauna cum că aceştia avuseseră nasuri lungi. Casa lui era împodobită cu chipuri cu nasuri mari, şi Dizir, atât se obicinui a socoti mărimea nasului lui ca o mare

calitate, încât ar fi poftit mai bine să piarză împărăția decât să sufere a grăi cineva împotriva nasului său.

Când a ajuns la 20 de ani ai vârstei sale, a hotărât să se însoare. Deci i-au pus înainte chipurile a multor fete de împărați ca să-şi aleagă. Dizir a rămas încremenit când a văzut chipul Caliroii, fata unui împărat, care era să moştenească multe împărății. Dară Dizir nu socotea acestea, ci numai frumusețea ei de care era stăpânit. Această fată de împărat, pe care el o judeca vrednică de dragostea lui, avea nas mic şi cârneci, însă el făcea o minunată săvârşire în obrazul ei. Tocmai pentru aceea, acest nas puse pe curteni la o foarte mare grijă, fiindcă se obişnuiseră a batjocori pe cei cu nasul mic, şi de multe ori nu puteau să-şi ție râsul, văzând nasul fetei de împărat. Iară Dizir, neputând suferi râsul lor, a gonit din curtea lui pe doi curteni cari îndrăzniseră a batjocori nasul Caliroii.

Deci ceilalți, văzând acest exemplu, aveau la mare cinste nasul cel cârn al Caliroii şi oarecare dintre dânşii zise către împăratul într-acest chip:

- Cu adevărat, bărbații nu sunt drăgăstoşi, nici frumoşi, fără de a avea nasul mare; iară frumusețea femeilor este deosebită, căci oarecare învățat mi-a spus dintr-o carte elinească veche că şi Cleopatra ar fi avut nasul cârn.

Împăratul, auzind aceasta, a dat foarte mari daruri aceluia, fiindcă i-a spus acel meşteşugit basm, şi pe loc a trimis soli ca să ceară pe Caliroe de soție. Cererea lui fiind primită bine, când a fost să vină fata, Dizir i-a ieşit înainte, cale lungă, ca să o întâmpine, atât de mult ardea de dor să o vază. Însă când s-a apropiat ca să-i sărute mâna, a venit făr' de veste vrăjitorul şi a rădicat dinaintea ochilor lui pe împărăteasa, lăsându-l în mare întristare. Deci Dizir a hotărât să nu se mai întoarcă la împărăția lui până nu va găsi pe Caliroe, şi pe nimeni n-a vrut să ia în tovărăşie; încălecând un cal bun, i-a dat voie orice drum să apuce. Calul a intrat într-o livede mare şi a alergat toată ziua

fără de a găsi vreo casă, încât şi Dizir şi calul mai mureau de foame.

Tocmai către seară a văzut o peşteră în care era lumină. A intrat înăuntru şi acolo a găsit pe o babă bătrână-bătrână, care se părea a fi de o sută de ani. Aceasta, simţind că a intrat cineva în casă, vrea să-şi puie ochelarii la nas ca să vază pe împăratul; însă a trecut mult până i-a putut potrivi, fiindcă-i era foarte scurt nasul. Împăratul şi bătrâna, care era o mare vrăjitoare, începură să râză amândoi văzându-se unul pe altul, şi bătrâna zise:

- O, ce nas frumos!

- Nu aşa frumos ca al tău! a răspuns Dizir către vrăjitoare. Însă, o, preaiubito, să lăsăm nasurile cum le avem, şi fă bine de-mi dă ceva să mănânc, fiindcă mor de foame eu şi bietul calul meu.

- Din toată inima, a zis vrăjitoarea, ţi-aş da, măcar că de nasul tău curios. Însă tu eşti fiul bunului meu prietin; eu iubeam pe împăratul, tatăl tău, ca pe un frate. Ei! dar acela avea nasul foarte potrivit.

- Şi ce-i lipseşte la al meu? a întrebat Dizir.

- Nu-i lipseşte nimic, a răspuns bătrâna, ba din potrivă are prea multă materie, dar. aceasta nu strică; poate fi cineva slăvit măcar de-ar avea şi nasul prea lung. Eu dar ţi-am spus că am fost prietina tatălui tău, carele în vremea aceea venea adesea pe la mine. Şi să cunoşti că eu atunci eram foarte frumoasă, după cum şi tatăl tău mă lăuda. Trebuie să-ţi povestesc ce am vorbit cu el cea din urmă oară când a fost aici.

- O, doamna mea, a zis Dizir, te voi asculta bucuros după ce voi mânca. Adu-ţi aminte, te rog, cum că eu astăzi n-am mâncat nimica.

- Drept ai, fătu-meu, răspunse bătrâna; eu nici nu-mi aduceam aminte. Aşadară am să-ţi dau să cinezi şi o să-ţi povestesc istoria mea în câteva cuvinte, fiindcă mie nu-mi place vorba lungă. O limbă lungă este mai grea decât un nas mare;

şi mi-aduc aminte că, pe când eram tânără, toţi se mirau de mine că nu vorbeam mult, şi ziceau către maică-mea împără¬teasa. fiindcă eu, cum mă vezi, sunt fata unui împărat mare. Tatăl meu.

- Tatăl tău când îi era foame mânca? întrebă Dizir, tăindu-i cuvântul.

- Fireşte, răspunse vrăjitoarea, şi tu o să mănânci - numai-decât... Vream să-ţi spun numai că tatăl meu...

- Eu nu voi să auz nimic până nu voi mânca, zise Dizir, începând să-şi piarză răbdarea. Însă având nevoie de bătrâna, îndată adăugă: ştiu că plăcerea care aş simţi-o auzindu-te ar putea să mă facă să uit foamea, dar calul meu, care nu pricepe ce vorbeşti, are trebuinţă de mâncare.

Vrăjitoarea a fost biruită de aceste măgulitoare cuvinte.

- Nu vreau să aştepţi mai mult; eşti foarte de bun neam şi foarte plăcut, măcar că ţi-e nasul cam mare.

„N-ar mai fi pomană! zise-n gândul său Dizir, parcă i-am furat din materia nasului ei ca să adaog la al meu! Dacă n-aş avea trebuinţă de mâncare, aş lăsa pe limbuta asta bătrână, care zice că nu-i place vorba lungă. Trebuie cu adevărat să fie nesim - ţitor acela care nu-şi cunoaşte greşelile. Iată foloasele naşterii împărăteşti: linguşitorii au stricat-o vârându-i în cap că vorbeşte puţin."

În vremea când împăratul gândea acestea, slujnicele bătrânei pregăteau masa. Dizir se mira de vrăjitoarea că foarte multe cereri făcea slujnicelor, parcă numai ca să mai prelungească vorba. Mai vârtos se minuna el de o slujnică ce linguşea pe stăpână-sa c-un mijloc foarte meşteşugit.

„Pre legea mea, zicea în sine Dizir, mâncând, bine-mi pare că am venit aci; acu pricep eu ce înţelepţeşte am făcut de nu am dat ascultare linguşitorilor. Linguşitorii ne laudă fără frică, ne ascund greşelile şi le prefac în daruri. Eu n-am

s-ajung niciodată în nesimțire încât să nu-mi cunosc cusururile mele."

Aşa socotind Dizir, nu pricepea că aceia ce-i lăudaseră nasul îşi bătuseră joc de el cum îşi băteau slugile vrăjitoarei de stăpâna lor. Împăratul luă seama că vrăjitoarea de multe ori se întorcea să râză; el însă nu zicea nici un cuvânt, ci mânca cu mare poftă.

- Împărate, zise vrăjitoarea când îl văzu că şi-a mai potolit foamea; întoarce-te puțintel, te rog, fiindcă umbra nasului tău mă opreşte a vedea ce este în taler. Aide acum să vorbim despre tatăl tău. Eu mergeam la curtea lui, când încă era copil; însă acum sunt patruzeci de ani de când am venit în această pustietate. Spune-mi ce fel de viață petreceți acuma la curte? În vremea mea, doamnele se arătau în toate zilele la priveliști, la plimbări şi la jocuri. O, ce nas mare ai! Nu mă pot obişnui cu el.

- Adevărat îți spun, doamna mea - a răspuns Dizir încetează de a-mi vorbi de nasul meu; ce-ți pasă dumitale de nasul meu? eu sunt mulțumit de nasul meu, şi n-aş vrea deloc să fie mai scurt; fieştecare să-şi poarte nasul după cum i l-a dat soarta.

- O! văz că-ți pricinuieşte întristare aceasta, scumpul meu Dizir, a zis vrăjitoarea; însă nu este acesta gândul meu, nu vreau deloc să te supăr, fiindcă te iubesc şi vreau să-ți fac tot binele; deşi nu pot să sufăr împunsăturile pe cari mi le dă nasul tău, voi face fel şi chip ca să nu ți-l mai aduc aminte; mai vârtos mă voi sili ca să te socotesc cârn, cu toate că, dacă vrei să-ți spun adevărul, materia nasului tău este destulă pentru a face din ea trei nasuri întregi!

Dizir, fiindcă cinase, atâta se turbură de cuvintele vrăjitoarii despre nasul lui, încât se sui pe cal şi plecă. Prin orice loc trecea, socotea că toți oamenii sunt nebuni, fiindcă toată lumea vorbea despre nasul lui.

Bătrâna vrăjitoare, care vrea să-i facă bine, socoti să închiză pe Caliroe într-un foişor de cleştar, şi puse foişorul în drum,

dinaintea împăratului. Dizir, răpit fiind de bucurie, voi să spargă foişorul, însă nu fu chip. Deznădăjduit, se apropie de foişor ca să vorbească cu împărăteasa, care de sus întinse mâna către el. Dizir voi să i-o sărute, însă de ce parte se întorcea, nu putea să-şi apropie gura din pricina nasului.

Atuncea pricepu el întâiaşi dată mărimea nasului său, şi apucându-l cu mâna ca să şi-l dea la o parte, zise:

- Trebuie să mărturisesc că nasul meu este. cam lung.

Într-această clipă se zdrobi pe loc palatul cel de cleştar şi bătrâna, care ţinea pe Caliroe de mână, zise tânărului:

- Spune drept că mie-mi eşti dator mare dar! Eu puteam să-ţi zic orice aş fi vrut despre nasul tău; tu nu ai fi vrut niciodată să cunoşti că e *cam* lung, dacă lungimea lui nu te oprea de la ceea ce doreai aşa de mult.

M I N C I U N Ă

D i n snoavele populare

Au fost odată trei flăcăi ciobani. Ei s-au dus într-o zi la vânătoare, au rătăcit într-o pădure, şi înnoptând, au mas acolo lângă un copac. Şezând ei acolo, li se făcu foame şi, fiindcă n-aveau foc să frigă vânatul ce-l aveau, fratele cel mai mare se sui pe copac, doară va vedea vreo licărire, de unde să meargă să-şi ia şi ei foc pentru ca să frigă vânatul şi să mănânce. După ce se sui în copac, zări o flacără mică în depărtare, şi dându-se jos se duse acolo.

Acolo văzu o jumătate de om că frigea un om.

- Ce minune mare, mă! zise el; o jumătate om frige un om! lucru neauzit şi nevăzut!

- Dar ştii că o să te frig şi pe tine dacă nu-mi vei spune o minciună bună, îi răspunse jumătatea de om.

- Nu ştiu nici o minciună, zise ciobanul.

Atunci jumătatea de om îl legă cot la cot de un copac şi se puse iar la foc. Fraţii ceilalţi aşteptară câtva timp şi, văzând că nu vine celalt frate al lor, fratele cel mijlociu se sui şi el în copac şi văzu aceeaşi flacără, şi ducându-se acolo păţi tot ca frate-său cel mare.

După-aceea se sui şi fratele cel mai mic şi văzând flacăra, se duse şi el acolo.

- Ce? zise el, când văzu jumătatea de om că frige un om; dar o să poţi tu să mănânci un om întreg?

- Dar nu ştii că te frig şi pe tine, dacă nu-mi vei spune o minciună bună.

- Pe cine? răspunse ciobanul.

- Pe tine, îi zise jumătatea de om.

- Bine, zise ciobanul, o să-ţi spun o minciună, dar, dacă vei zice că mint, să ştii că te omor.

- Bine, zise jumătatea de om, să mă omori dacă voi zice că minţi.

Atunci ciobanul începu a spune aşa:

„La nunta tatii, ducându-mă la moară ca să macin porumb să-l fac malai, am înjugat sacii la car, am pus porumbul şi am plecat. Acolo am măcinat, pe urmă am pus boii în car, am înjugat sacii şi am plecat acasă. Când am ajuns acasă, rămase mama grea cu mine. Mă făcu sâmbătă şi se cunună duminică. Dup-aceea într-o zi tata îmi dete o bardă şi mă trimise la pădure să tai lemne tocmai din vârful unui copac care ajungea la cer şi care n-avea crăci decât numai sus de tot; îmi spuse că, dacă trebuie să mă urc în vârf, cată să înfig barda în pom şi să pun piciorul pe dânsa; după-aceea s-o iau şi s-o înfig mai sus, şi iar să pun piciorul pe dânsa; şi aşa să mă urc până sus; dar să bag de seamă să înfig barda bine în pom, ca să nu caz, că, dacă voi cădea, barda va face şapte barde şi-un bărdoi şi va zbura cu mine la cer, unde sunt nişte pui de rândunică, şi dacă mă vor vedea, mă vor mânca.

Aşa, ducându-mă eu în pădure, făcui după cum mă învăţase tata şi, din întâmplare, îmi scăpă barda şi căzu jos. Barda făcu şapte berde şi-un bărdoi, şi zbură cu mine la cer, unde, dacă mă văzură puii de rândunică, în loc să mă mănânce, mă luară şi mă băgară înăuntru în rai. Acolo cum intrai, văzui o fântână şi mă dusei la dânsa ca să beau apă. După ce băui apă, mă dusei mai încolo să mă plimb; dar luai seamă că-mi uitasem capul la fântână. Când mă-ntorsei la fântână, văzui că făcuse capul două picioare şi se da pe gheaţă. Îl luai şi,

dup-aceea, nu-ş' ce-mi veni mie, că deodată îmi băgai iar capul în fântână. Când îl scosei afară, astă dată mă pomenii pe pământ şi văzui pe tata şi pe tată-tău că şedeau jos pe câte un trunchi de stejar şi făceau oale; însă tata trântea în capul lui tat-tău toate oalele care nu le făcea bune..."

Atunci jumătatea de om îi zise:

- Minţi!

- Eu ştiu că mint, răspunse băiatul; dar tu ți-ai uitat legă¬mântul ce am făcut amândoi, că dacă vei zice că mint, să te omor?

Şi zicând aceasta, trase una în capul jumătăţii de om şi-l omorî.

Dup-aceea, dezlegă pe frații lui şi, luând foc, se duseră iar în pădure, fripseră vânatul şi mâncară.

O BALERCĂ DE AMONTILLADO

după Edgar Poe

Destulă vreme răbdasem răutăţile lui Fortunato; dar când în sfârşit m-a insultat de-a dreptul, am jurat să-mi răzbun. Îmi cunoaşteţi felul sufletului şi n-o să vă-nchipuiţi că mi-a ieşit de pe buze vreo ameninţare. Cât de târziu, trebuia să fiu răzbunat; asta era hotărât lucru; dar hotărârea mea era aşa de desăvârşită, încât nu putea încăpea nici un gând de pericol. Trebuia nu numai să pedepsesc, ci să pedepsesc fără grijă de pedeapsă. Ocara nu poate fi spălată, dacă acel ce încearcă s-o spele e atins şi el de vreo pedeapsă, şi iarăşi nu se poate crede spălată dacă răzbunătorul nu se descopere în faţa celuia ce i-a făcut ocara.

Trebuie să ştiţi că nu-i dedesem lui Fortunato, nici prin vorbă nici prin faptă, vreun motiv, care să-l facă a se îndoi cumva de bunăvoinţa mea. După obicei, urmam să-i zâmbesc în faţă, şi el nu ghicea că prietenia de acum ascundea gândul jertfirii lui.

Fortunato zâmbea din toată inima, deşi era în toate privinţele un om ciudat şi de temut; - îşi închipuia că nimeni n-are nici curaj nici motive ca să-l lovească pe dânsul. Italienii foarte rar au darul admirabil de a se prezenta aşa cum sunt din fire, entuziasmul lor mai totdeauna e împrumutat de la împrejurări; asta e şarlatanism. La pictură şi la poezie Fortunato era şarlatan ca toţi compatrioţii lui; la vinuri vechi însă, era

sincer. În astă privință mă potriveam la gust cu el; şi eu mă pricepeam foarte bine la vinurile italieneşti şi, de câte ori puteam, cumpăram cantități însemnate.

Într-o seară, când se-ntuneca bine, tocmai în toiul carnavalului, întâlnii pe prietenul. Se apropie de mine cu multă cordialitate, fiindcă băuse mult. Prietenul era costumat ca paiață şi purta pe cap o tichie țuguiată cu clopoței. Aşa de fericit am fost când l-am văzut, încât nu mă putui sătura să-i strâng mâna.

- Dragă Fortunato, ce noroc că te-am întâlnit!... ce bine eşti astăzi la față... Uite ce e: am primit astăzi o balercuță de *amontillado,* adevărat ori fals, nu ştiu... şi mă-ndoiesc.

- Ce? de *amontillado?* o balercă? Peste putință... şi încă în mijlocul carnavalului!

- De aceea mă şi-ndoiesc, răspunz eu, şi am făcut prostia de l-am plătit tot înainte, fără să te consult. Nu te-am putut găsi şi nu vream să scap ocazia.

- *Amontillado!*

- Mă-ndoiesc.

- *Amontillado!* hm!

- Vreau să-l trag din balercă.

- *Amontillado!* aş!

- Dar văz că te grăbeşti, eşti poftit poate; mă duc să caut pe Luchesi: acela ştiu că se pricepe.

- Luchesi?... Luchesi nu-i în stare să deosebească *amontil - lado* de *xeres.*

- Şi, cu toate astea, sunt gogomani care pretind că e tot aşa de tare ca şi d-ta.

- Vezi bine! Aide.

- Unde?

- La pimniță.

- Nu drăguță; nu voi să abuzez de bunătatea d-tale. Eşti poftit!. Luchesi.

- Da' nu sunt poftit deloc. Aide.

- Ei, nu! chiar aşa să fie, văz că te-a pătruns frigul. Pimnițele mele sunt umede şi reci; zidurile sunt acoperite de nitru.

- Ce-are a face! Aide... Nu mi-e frig deloc... *Amontillado!* sunt sigur că te-a înşelat... Luchesi?... da nu e-n stare să deosebească un *xeres* de un *amontillado*.

Fortunato, zicând acestea, mă apucă de braț. Pusei o mască de mătase neagră, mă învelii bine în manta, şi mă lăsai să mă târască până la palatul meu.

Acasă nu era nici un servitor; se ascunseseră cine ştie unde, să facă chef în onoarea carnavalului. Le spusesem că am să mă-ntorc tocmai despre ziuă şi le dedesem ordin straşnic ca nu cumva să se mişte de-acasă. Ştiam bine că atât era destul, pentru ca îndată ce voi întoarce spatele să nu mai rămână unul.

Luai două făclii de la oglindă, una o dădui lui Fortunato, şi-l îndreptai politicos dintr-o odaie-n alta, până în gârliciul pimnițelor. Coborâi înaintea lui pe o scară lungă şi sucită, întorcându-mă la fiece pas spre a-i spune să ia seama bine. În sfârşit, ultimele trepte, şi puserăm piciorul pe pământul umed al catacombelor vechei familii a Montresorilor.

Prietenul şovăia şi clopoțeii de la tichie sunau la fiece cletinătură.

- Unde-i balerca?

- Mai încolo, zisei; dar ia uite-te la țesătura asta albă de pe ziduri.

El se-nturnă spre mine şi mă privi cu nişte ochi mari, sticloşi şi umezi de lacrimile beției.

- Nitrul?

- Da, nitrul.

Un acces grozav de tuse îl apucă.

- Şi când ai căpătat tusea asta?

Îi fu peste putință bietului prieten să-mi răspunză câteva minute.

- Nu-i nimic, răspunse în sfârşit.

- Aide, zisei hotărât, aide de-aici, să nu te-mbolnăveşti. Am pe Luchesi.

- Ei, aş! zise el; tusea nu-i nimic. Ce! o să mor dintr-un guturai?

- Adevărat, şi nu vreau să te sperii degeaba; dar oricum, tot trebuie să iei măsuri. O înghiţitură din acest *medoc* are să te apere de umezeală.

Luai un şip dintr-un şir culcat pe pământ şi-i frânsei gâtul.

- Ia bea.

Duse şipul la gură, privindu-mă cu coada ochiului, şi, după o pauză, mă salută familiar (clopoţeii sunară) zicând:

- Beau în onoarea răposaţilor cari dorm împrejurul nostru.

- Şi eu pentru îndelunga d-tale viaţă!

Mă luă la braţ şi urmarăm înainte.

- Vaste sunt pimniţele astea!

- Familia Montresorilor era mare.

- Am uitat marca d-tale.

- Un picior mare de aur pe un câmp de azur, piciorul striveşte un şarpe târâtor, care-şi înfige dinţii în călcâi.

- Dar deviza?

- *Nemo me impune lacessit.*

- Foarte frumos! zise prietenul.

Vinu-i scânteia în ochi şi tichia clopoţea mereu. Şi mie *medocul* îmi înfierbântase ideile. Printre grămezi de oase aşezate la rând şi amestecate cu balerci şi butii, am ajuns tocmai la capătul cel mai adânc al catacombelor. Mă oprii din nou, şi acu îmi permisei eu să-l apuc de un braţ, mai sus de cot.

- Nitrul, zisei; vezi ce mult e aici! Par-că e muşchi de-a lungul bolţilor. Aici suntem sub albia râului. Picăturile de umezeală se preling printre oase. Aide, să plecăm, până nu-i prea târziu... Tusea d-tale...

- Aide-nainte, zise el, nu-i nimic. Dar mai întâi o înghiţitură de *medoc.*

Spărsei gâtul unui şipuşor de vin de Graves. Fortunato îl dete peste cap dintr-o răsuflare. Ochii lui scânteiară foarte aprinşi. Se porni pe râs şi aruncă şipul în sus cu un gest ce nu-l putui înțelege.

Îl privii cu mirare, el repetă mişcarea, o mişcare grotească.

- Nu-nțelegi? zise el.

- Nu.

- Atunci, nu eşti din lojă.

- Cum?

- Nu eşti *macon.*

- Ba da, ba da, cum nu?

- D-ta *macon?* peste putință.

- Da, *macon.*

- Dă-mi un semn! zise el.

- Iată, răspunsei, scoțând de sub cutele mantiei o mistrie.

- Vrei să glumeşti, zise el, dându-se-napoi. Aide la *Amontillado.*

- Aide.

Şi, ascunzând iar sub mantă mistria, dau prietenului brațul pe care el se lasă greu. Trecem un şir de arcade foarte joase; coborâm şi ajungem la o tainiță adâncă, unde îmbâcseala aerului roşeşte flacăra făcliilor.

Tocmai în fundul tainiții, găsim alta mai strâmtă. Zidurile acesteia au fost acoperite cu oase. Aici, trei pereți sunt împliniți. Din al patrulea oasele au fost dărămate şi risipite neregulat pe jos, împiedecând prin grămădirea lor înaltă, trecerea. În peretele din fund, vedem o înfundătură adâncă de vreo patru picioare, largă de trei şi-naltă peste un stat de om. Nu pare să fi fost într-adins făcută pentru vreo întrebuințare; e numai locul rămas gol între două proptele enorme, pe care stă aşezată bolta catacombelor, având de o parte şi de alta zidul de granit masiv al clădirii întregi.

Fortunato încearcă în zadar să pătrunză cu ochii în adâncimea înfundăturii, ridicând în sus făclia bolnavă. Lumina slăbită nu ne mai poate ajuta să zărim până-n fund.

- Mergi înainte; aci este balerca... Iar cât despre Luchesi...

- .. .E un gogoman! zice prietenul, trecându-mi înainte cu pasul împleticit.

Într-o clipă ajunge la fund şi, izbindu-se orbeşte de peretele de stâncă, stă stupid.

O clipă apoi, şi l-am lănțuit de granit.

În perete două belciuge de fier la o depărtare unul de altul, în linie orizontală, cam de două picioare; de unul e atârnat un lanț scurt; de celălalt un lacăt. Arunc lanțul împrejurul mijlocului lui Fortunato, îl birui, şi totul e sfârşit până să te ştergi la ochi. Năucit, nici gândeşte să reziste. Trag cheia şi mă dau înapoi afară din înfundătură.

- Ia pune palma pe perete! îi zic, să vezi nitrul. Aşa e că-i ud? Lasă-mă să te rog încă o dată să te duci de-aici. Nu?. Atunci trebuie să te las desigur. Dar mai-nainte, o să-ți port de grijă cum se cuvine.

- *Amontillado!* bâlbâie prietenul, care încă nu s-a dezmeticit bine.

- Aşa e, zău! *Amontillado!*

Şi zicând aceasta, dau într-o parte grămada de oase, găsesc spărturi de pietre şi tencuiala gata, şi-ncep cu mistria.

D-abia aşez un rând de zidărie, şi înțeleg că prietenul s-a trezit binişor: un strigăt surd, un geamăt - un om beat nu strigă aşa. Apoi, o lungă, şi parcă înadins, tăcere. Aşez al doilea rând, pe urmă al treilea, şi al patrulea. Acum lanțurile se zbuciumă cu turbare - şi clopoțeii. Zgomotul ține câteva momente, în vreme ce, pentru a mă desfăta mai în voie, las lucrul şi m-aşez pe mormanul de oase. Zgomotul în sfârşit se opreşte, iau iar mistria şi isprăvesc pe nerăsuflate al cincilea, al şaselea şi al şaptelea rând. Zidul mi-a ajuns acuma până la piept. Mă opresc

iarăşi şi, ridicând făclia d-asupra, arunc câteva raze moarte asupra prietenului.

O pornire de zbierete nebuneşti mă face să mă dau repede înapoi. O clipă stau la îndoială. tremur. Trag spada şi-ncep să-mpung în întuneric prin locul rămas încă neastupat; dar mă gândesc mai bine şi mă liniştesc. Pun mâna pe zidăria masivă a tainiţei şi mă asigur cu totul. Mă apropii iar de lucrul meu. Răspunz la glasul prietenului, urlând şi eu mai tare, aşa de tare că-i acopăr zbieretele. - S-a liniştit.

Acum e miezul nopţii. Am isprăvit aproape. Al optulea, al noulea, al zecelea rând. Cel din urmă, în sfârşit. Mai am o piatră de aşezat, ultima răsuflătură de astupat. Acum, porneşte din fund un râs năbuşit care-mi ridică părul în cap. După râs, un glas trist, ce d-abia seamănă cu glasul nobilului Fortunato:

- Ahaha! Ehehe! Ce glumă! zău! ce prostie! Ştiu că o să râdem. la palat. de vinul nostru. ehehe!

- De *amontillado,* da? zic eu.

- Ehehe! da... de *amontillado...* Dar nu-i târziu?... Să nu ne aştepte la palat... signora Fortunato şi ceilalţi... Aide...

- Da, da, zic, aide!

- Pentru numele lui Dumnezeu, Montresor!.

- Da, pentru numele lui Dumnezeu, Fortunato!.

La acestea, nici un răspuns. Trag cu urechea - nimic. Pierz răbdarea. strig.

- Fortunato!!

Nici un răspuns. Mai tare:

- Fortunato!!

Nimic.

Vâr o făclie prin deschizătura strâmtă care a mai rămas neastupată şi-i dau drumul înăuntru. Ca răspuns, o scutură tură de clopoţei. Simţ că-mi vine rău - fără-ndoială din cauza umezelii catacombelor.

Haide! să isprăvesc!...

Fac o sforţare, pun piatra din urmă şi o tencuiesc; apoi, în faţa zidului proaspăt, grămădesc mormanul de oase.

De o jumătate de veac nici un muritor nu le-a mişcat din loc.

In pace requiescat!

MASCA

după Edgar Poe

Multă vreme *Moartea Roşie* bântuise ţinutul. Nicicând mai fatală şi mai îngrozitoare ciumă. Avatarul ei era sângele - roşala şi greţoşenia sângelui. Dureri de junghiuri, ameţeală vârtejoasă, apoi sudori peste sudori, şi topirea fiinţei. Pete stacojii pe trup, mai ales pe obraz, denunţau lumii victima, ca lumea să fugă nebună de groază refuzându-i orice ajutor, orice simpatie. Năvala, mersul şi sfârşitul boalei - toate în mai puţin de un ceas.

Dar prinţul Prospero era fericit, neclintit, cuminte. Când pe ţinuturile lui moartea seceră jumătate din locuitori, prinţul adună o mie de prieteni voinici şi veseli, aleşi dintre cavalerii şi damele curţii, şi se retrase cu dânşii într-una din mănăstirile sale întărită cu ziduri înalte şi trainice, cu porţi de fier puternice. Era o clădire uriaşă, închipuirea gustului prinţiar, excentric şi măreţ. Curtezanii, cum intrară, aprinseră mangaluri, arseră fier, şi, cu ciocanele lipiră verigele porţilor, ca să nu se mai poată mişca din loc. Erau acuma la adăpost de orice pornire de disperare din afară, orice ieşire pentru freneziile dinnăuntru era închisă. Mănăstirea era încărcată cu prisos de toate trebuincioasele; puţin le mai păsa celor dinăuntru de molimă: lumea d-afară facă ce-o şti. Deocamdată ar fi fost nebunie să se-ntristeze cineva; să gândească măcar la rău. Prinţul îngrijise de toate mijloacele de petrecere: bufoni,

poeţi, dănţuitori, muzicanţi - frumosul sub toate formele - şi vin, vin bun. Toate bunătăţile, frumuseţile şi siguranţa înăuntru - afară, *Moartea Roşie.*

Trecuseră câteva luni de la această retragere; afară bântuia acuma biciul cu cea mai fioroasă turbare; prinţul se hotărî să dea un bal mascat de cea mai înaltă strălucire.

Ce voluptoasă arătare a fost mascarada aceea! Lăsaţi-mă mai întâi să vă descriu salele balului. Erau şapte - o perspectivă imperială. În multe palate, şirurile acestea de saloane stau în linie dreaptă; când uşile sunt deschise de perete, privirea se poate adânci până-n fundul celui din urmă, fără piedică. Aici era cu totul altfel, cum trebuia să se aştepte oricine de la un prinţ al cărui gust foarte pronunţat pentru lucrurile bizare, era destul de cunoscut. Salele erau aşa legate una de alta, că nu puteai apuca cu privirea decât numai una. La douăzeci-treizeci de paşi era o cotitură repede de unde se descoperea un aspect nou. La stânga şi la dreapta, în mijlocul fiecărui perete, o ferestruică gotică, înaltă şi strâmtă, răspundea într-un coridor închis, care urma sinuozităţile apartamentului. Fiecare fereastră era de sticlă colorată în armonie cu tonul dominant al decoraţiunilor sălii. Aşa, aceea care era la marginea dinspre răsărit era albastră, ferestrele erau albastre închis. A doua era purpurie cu geamuri tot purpurii. A treia era verde, verzi şi ferestrele. A patra portocalie, a cincea albă, a şasea vânătă. A şaptea era din tavan până-n podele în draperii de catifea neagră, care-mbrăcau pereţii căzând jos în cute bogate pe un covor de aceeaşi stofă şi de aceeaşi coloare. Numai în această încăpere geamurile nu erau la fel; erau stacojii, ca sângele proaspăt.

În nici una din cele şapte sale, printre ornamentele de aur risipite din destul peste tot, nu se vedea vreo lampă sau vreun candelabru. Nici o lumină de felul acesta. Dar în coridorul dimprejur, la fiecare fereastră, ardea câte un tripod enorm, o flacără puternică: razele treceau prin geamurile colorate şi

luminau salele într-un chip uimitor. Astfel se produceau fel-de-fel de aspecte sclipitoare şi fantastice. În sala dinspre apus, cea neagră, lumina, trecând prin geamurile stacojii şi căzând peste catifeaua neagră, făcea un efect sinistru, dând chipului care intra acolo o înfăţişare aşa de stranie, încât foarte puţini dănţuitori aveau îndrăzneala să puie piciorul în acel colţ magic.

Tot în sala neagră, sta atârnat în perete spre apus un ceasornic uriaş de abanos. Pendula se legăna cu un tic-tac surd, greu şi monoton. Când minutarul, ocolind cadranul, atingea ceasul, ieşea din plămânii de aramă un sunet limpede şi strălucitor, profund şi cu totul muzical, de o aşa particulară notă şi de o aşa energie, că muzicanţii se opreau din cântarea lor ca să asculte pe a ceasului; o turburare de o clipă înfiora întreaga adunare veselă, şi cât vibrau ciudatele sunete, se vedea bine că şi cei mai nebuni se-ngălbeneau, cei mai în vârstă, cei mai încercaţi îşi treceau mâna pe frunte, sub care se petrecea o meditare sau un gând îmbătător. Când ecoul se stingea cu totul, o veselie uşoară înviora iarăşi pe toată lumea; muzicanţii se uitau unii la alţii zâmbind de slăbiciunea lor nervoasă şi jurau între ei că la o a doua sunare n-or să mai aibă nici o emoţie, apoi, după fuga altor şaizeci de minute, care cuprindeau cele trei mii şase sute de secunde ale ceasului stins, sosea altă cântare fatală, şi iar aceeaşi turburare, acelaşi fior, aceleaşi gânduri adânci.

Era cu toate astea o veselă şi strălucită orgie. Gustul ducelui era cu totul deosebit. În privinţa colorilor şi efectelor, mai ales, avea cea mai sigură judecată. Dispreţuia aşa numitul *decorum* la modă. Planurile-i erau îndrăzneţe şi sălbatice, şi concepţiile-i aveau o strălucire barbară. Mulţi l-ar fi crezut nebun. Curtezanii lui îl ştiau aminteri. Trebuia însă să-l asculţi, să-l vezi de aproape, să-l atingi, ca să fii sigur că e în toată firea.

El îngrijise în mare parte de decorațiile și mobilarea celor șapte săli pentru bal, și tot după gustul lui personal se întocmise stilul costumelor. Erau desigur niște concepțiuni grotești; ceva uimitor, strălucitor, și picant și fantastic. Erau figuri în adevăr arabești, împopoțonate într-un chip absurd; fantazii monstruoase ca nebunia; erau figuri frumoase, dezmățate, bizare o mulțime, uneori grozave, și câte vrei dezgustătoare. În scurt era o defilare de visuri care se legănau de colo până colo prin cele șapte saloane. Și aceste visuri se amestecau și zburau în toate sensurile luând coloarea fiecărei săli, și ai fi zis că făceau ele cu picioarele lor muzica, iar cântările stranii ale orchestrei erau răsunetul pașilor lor.

Din timp în timp, se aude sunând ceasornicul de abanos din sala de catifea. La glasul ceasului, totul se oprește, totul tace. Visurile au încremenit pe loc... Dar sonăria se stinge după câteva clipe și deodată o veselie ușuratecă și nestăpânită începe a mișui pretutindeni. Muzica se umflă din nou, visurile încremenite reînviază zbuciumându-se de colo până colo, sub minunatele valuri de lumină colorată ce trec prin geamuri de la flacăra tripodurilor. Dar în salonul tocmai din fund spre apus nici o mască nu mai cutează a-și pierde pașii; noaptea e-n putere; o lumină și mai pătrunzătoare se varsă prin geamurile stacojii, făcând negreala draperiilor funebre și mai înfiorătoare; nesocotitului care pune piciorul pe întunecatul tapet, ceasornicul de abanos îi trimite niște sunete și mai adânci, și mai energice, și mai solemne decât acele ce ajung la dănțuitorii cari se învârtesc nepăsători în sălile depărtate.

În acelea, furnica lumea, acolo era toiul febril al petrecerii. Sărbătoarea era în culme, când se auzi sunetul ceasornicului de abanos - miezul nopții! Muzica amuțește, vârtejul valsului încremenește scurt: tăcere și imobilitate. Acuma sunt douăsprezece bătăi de sunat. De aceea poate mai îndelungată gândire s-a putut strecura în meditațiile celor ce gândeau

printre mulțimea veselă. Şi poate tot pentru aceea, până când să moară cea din urmă bătaie, câțiva au avut vremea să zărească prin mulțime o mască, până atunci neluată în seamă de nimeni. Ştirea acestei arătări nouă s-a răspândit de jur împrejur, producând în toată adunarea o şopteală, o murmurare semnificativă de mirare şi dezaprobare, mai apoi de spaimă, de groază şi de dezgust.

Trebuia fără-ndoială să fie o arătare extraordinară ca să poată face aşa senzație într-o adunare de fantasme nebune precum am descris-o. În adevăr, aproape n-avea margini desfrâul de carnaval al acelei nopți; dar noua mască trecuse peste extravaganța unui Erod, depăşise limitele destul de largi ale decorului impus de prințul Prospero. Sunt coarde care nu se lasă atinse fără emoțiune chiar în inimele cele mai oțelite. Chiar la cele mai stricate ființe, deşi ele iau şi viața şi moartea drept o jucărie, sunt lucruri cu cari nu te poți juca. Toată adunarea fu adânc mişcată de prostul gust şi necuviința purtării şi costumului acestui străin. Era o persoană mare şi osoasă, învelită într-un giulgiu din cap până-n picioare. Masca ei înfățişa aşa de bine fizionomia unui cadavru țeapăn, că oricât de aproape nu s-ar fi putut descoperi meşteşugirea. Totuşi, poate că fluşturateca societate ar fi îngăduit măcar, dacă nu chiar aplaudat, această urâtă glumă. Dar masca împinsese lucrul mai departe - era costumată ca *Moartea Roşie.* Giulgiul îi era pătat de sânge de sus până jos, şi fruntea-i largă şi tot chipul stropite de îngrozitorul pojar stacojiu.

Spectrul se mişca încet, solemn, ca şi cum ar fi voit să-şi susțină mai bine rolul, plimbându-se mândru printre dănțuitori. Când prințul Prospero dete cu ochii de el, rămase o clipă înecat de un fior puternic de groază şi dezgust; dar numaidecât fruntea prințului se roşi de turbare:

- Cine îndrăzneşte, strigă el răguşit către curtezani, să ne insulte cu o aşa ironie blestemată? Puneți mâna pe el! smulgeți-i

masca, să ştim pe cine o să spânzurăm mâine de creneluri la răsăritul soarelui!

Asta se petrecea în sala despre răsărit, cea albastră. Cuvintele prinţului răsunară tare şi distinct până în fundul tuturor celorlalte saloane - prinţul era un om voinic şi aspru - muzica tăcuse la un semn al lui. Curtezanii palizi, la cuvintele prinţului, deteră să facă o mişcare către străin, care le fusese o clipă sub mână şi care acuma înainta către prinţul cu pasul sigur şi măreţ. Dar îndrăzneala smintită a străinului, insuflând o teamă nedefinită tutulor, nimeni nu cuteză să-l atingă, aşa că fără piedică el trecu aproape pe lângă prinţul. Mulţimea se grămădi către pereţi, dându-se înapoi şi lăsându-i cale deschisă; masca porni înainte cu acelaşi pas solemn şi măsurat, care de la-nceput o caracterizase: din camera albastră în cea purpurie, din aceasta în cea verde, din cea verde în cea portocalie, apoi în cea albă, în cea vânătă, înainte chiar de a se face vreo mişcare hotărâtă pentru a-i opri paşii.

Atunci, prinţul Prospero, smintit de turbare şi de ruşinea mişeliei sale de o clipă, porni grabnic prin cele şase saloane, neurmat de nimeni, căci o groază de moarte apucase pe toată lumea. Prinţul ţinea în mâna-i ridicată un pumnal şi se apropiase la trei paşi de fantasma care se grăbea să nu fie ajunsă. Când masca fu în fundul sălii de catifea, se-ntoarse deodată faţă în faţă cu acel ce o urmărea. Un răcnet sfâşietor se auzi... pumnalul alunecă ca un fulger pe tapetul funebru, pe care apoi se prăbuşi trăsnit prinţul Prospero.

O grămadă de măşti, apucate de îndrăzneala nebunească a deznădejdii, se repeziră în salonul negru. Necunoscutul sta ca o stană de piatră drept şi nemişcat sub umbra ceasornicului de abanos. Năvăliră toţi asupră-i, dar toţi fură sugrumaţi de o groază fără nume când simţiră că sub giulgiul însângerat şi cadaveroasa mască, pe care le prinseseră cu o aşa supremă energie, nu se găsea nici o formă palpabilă.

Atunci cunoscură că le stă în faţă *Moartea Roşie.* Le sosise pe furiş ca un tâlhar de noapte. Unii după alţii căzură grămezi prin salele de orgie, inundate de o rouă sângerată, unul câte unul se stinse în postura ultimelor cărceie. Şi viaţa ceasornicului de abanos se stinse împreună cu viaţa celui din urmă dintre veselii tovarăşi. Şi bezna, şi ruina şi *Moartea Roşie* puseră asupra totului călcâi de stăpânire fără de margini.

NOROCUL ŞI MINTEA

Zice că odată norocul şi mintea s-au prins tovarăşi şi au plecat amândoi în călătorie. Ei merseră ziua întreagă pe un drum de ţară înainte, şi mai cu vorbe, mai cu glume, iată că soarele se ascunde după un deal şi noaptea i-apucă pe cei doi călători în mijlocul drumului, departe de satul la care gândeau că vor putea să ajungă în ziua aceea.

Ce era de făcut? Unde era să poposească peste noapte călătorii noştri?

- Ce atâta bătaie de cap! zise în cele din urmă norocul. Hai să ne trântim aicea în mijlocul drumului, că nu e cine ştie cât până dimineaţă, şi, osteniţi cum suntem, ne vom odihni tot aşa de bine, ca şi când am dormi în perinile cele mai moi.

- Dar dacă va veni vreun car peste noapte, zise mintea cu glasul ei înţelept, şi dacă va da peste noi, aşa e că nu ne va merge tocmai bine? Hai mai bine să ne dăm la o parte din drum şi să ne odihnim pe pajiştea cea de alăturea. Ş-apoi şi altfel, nu e mai bine să ne aşezăm pe iarbă verde, decât aici în pulbere?

- Fă tu cum ştii, zise norocul; eu unul mă culc aici în mijlocul drumului!

Şi zicând aceste cuvinte, îşi şi trânti zăbunul din spate, se aşeză pe el, îşi puse palma căpătâi şi, cât ai da în amnar, adormi.

Mintea, mai cu grije, ieşi din drum, îşi căută un locşor potrivit pe pajiştea moale ca mătasea, îşi aşternu cum ştiu ea

mai bine, zise *Tatăl nostru,* îşi făcu cruce şi apoi, ostenită cum era, adormi în curând.

D-abia aţipiră drumeţii noştri, şi iată, în tăcerea nopţii, se aude o duruitură, care se apropia din ce în ce mai mult. Era un car cu coviltir de rogojină, tras de patru cai ca patru zmei. Roatele se învârteau cu repejune şi acum-acum carul avea să sosească în locul unde dormeau drumeţii noştri. Încă două-trei clipite, şi norocul ar fi fost făcut praf şi pulbere de copitele cailor sirepi şi de roatele cele grele ale carului.

Dar norocul tot noroc!

Când mai erau numai vreo zece paşi între car şi el, auzind zgomotul, norocul se deşteptă din somn şi sări drept în picioare. Caii, speriaţi la vederea lui, săriră la o parte, traseră carul din drum, razna pe câmp, şi trecură tocmai peste picioarele minţii, care nu se putuse deştepta aşa de curând. Sârmana rămase multă vreme leşinată.

Nu-i vorbă, după ce se dezmeteci, ea cu înţelepciunea ei îi spuse tovarăşului său de drum să-i caute nişte ierburi, cu cari nu peste mult îşi vindecă ranele de la picioare; dar, la urma urmelor, tot n-avu încotro, ci trebui să-l cunoască pe norocul de stăpân.

Tot mai cuminte norocul decât mintea.

O PLIMBARE LA CĂLDĂRUŞANI

Ca să mergi din Bucureşti la mănăstirea Căldăruşani, ieşi prin bariera Moşilor; apuci pe la zaană pe şoseaua care merge la Fierbinţi; treci la Pantilimon peste linia ferată Bucureşti-Feteşti; mai departe, înainte de Ştefăneşti, treci peste linia ferată a forturilor; apoi, dincolo de Ştefăneşti, la kilometrul 21, laşi şoseaua şi apuci la stânga pe drum-curea; treci prin Văreşti şi Moara Săracă şi ajungi la Căldăruşani - cu totul o poştă şi jumătate, cam la 32 de kilometri, cu cai buni cam în trei ceasuri. E un drum plăcut, mai ales pentru cine de multă vreme n-a umblat decât în vagon, dacă nu va fi prea frig, ori ploaie şi noroi. Noi am avut parte de neplăcerea contrară: multă zăbuşeală, o dogoreală de soare îngrozitoare şi mai ales praf, mult praf. Cătră apusul soarelui mai cu seamă, un nor des albicios se lasă greu dasupra ţarinii, oprindu-ţi vederea chiar la câţiva paşi şi înecându-ţi răsuflarea. Fizionomia marginii Bucureştilor şi a satelor e foarte originală.

Mai întâi de la barieră dai de o murdărie vrednică de cei mai originali africani; colea nişte băieţi de la o cârciumă toacă fel de fel de cărnuri pentru cârnaţi, un vârtej de muşte roieşte împrejur; dincoace nişte hârdaie cu struguri borşiţi din cari un zaplan cu mâinile pline de zeamă dulce şi de praf îşi umple mereu teascul, pentru must - un fel de sirop îngroşat cu ţărână: aci un alt vârtej de muşte clocoteşte fără astâmpăr;

pe jos e noroi de struguri, de prune şi de spălături de tingiri. Pe nişte cotloane se prăjesc la tavă nişte cârnaţi exalând un miros puternic de grăsime arsă. Mai departe e zaanaua; miroase a hoit şi sânge stătut în soare; scursorile de murdării strânse pe lângă drum îţi întoarce sufletul. Aci, sub umbrare improvizate pentru campania zaanalei, de o parte şi de alta a şoselii fac chef negustorii, ţăranii, soldaţi, biciclişti, mahalagioaice, popi etc., cu familia şi copiii; mănâncă fleici, frigărui, mai ales cârnaţi şi pastramă, şi beau must, aspirând cu deliciu pe nas şi pe gură mirosurile zaanalei şi praful şoselii. Totul dă un tablou pitoresc oribil. Dar am scăpat de această zonă mefitică; am ieşit la largul câmpiei, lăsând la stânga mănăstirea ruinată a Plumbuitei. E praf şi cald; dar cel puţin nu mai miroase. Soarele scapătă să apuie. Ne uităm înapoi; capitala acoperită de un nor gros de pulbere luminată de soare are aspectul unei mări fără ţărm.

Trecem Ştefăneştii, ieşim din şosea; apoi, Văreştii şi Moara Săracă, sate murdare locuite de bulgari şi de ţigani. Se-nnoptează şi răsare luna. Lăsăm la stânga pădurea bătrână a Căldăruşanilor, vestită pentru multe isprăvi tâlhăreşti, trecem podul lacului, şi pe o lumină de lună minunată ajungem la poarta dintâi a mănăstirii. Poarta e închisă. Bate şi ţi se va deschide, zice Scriptura - am bătut şi un bătrân portar călugăr ne-a deschis pe dibuite. Impresia minunată ce ne-a făcut înfăţişarea mănăstirii - o cetate tare - şi a paraclisului din fundul curţii sub razele lunii, ne-a plătit de toată osteneala drumului, de toată priveliştea şi senzaţiile neplăcute prin cari trecusem. Era o noapte feerică. Am intrat în clădirea mănăstirii la arhondaric şi am pus la cale pentru gustare.

Părintele Silvestru, arhondarul, cu multă bunăvoinţă a dat fuga să ne pregătească cina. Clădirea mănăstirii e pătrată. Spre-nafară ziduri înalte de două caturi şi groase d-abia să le apuc în braţe, cu ferestre mici numai la rândul de sus. Pe

dinăuntru la catul de jos arcade pe coloane scurte şi puternice de jur împrejur. În mijlocul curţii biserica, cu hramul Sf. Dimitrie. Până când să ne pregătească cina părintele Silvestru, ajutat de fratele Gheorghe şi fratele Panait, mergem să vedem sala de trapeză a arhondaricului printr-un coridor lung. Din sala aceasta foarte luminoasă şi largă se vede pe ferestre lacul sclipind la razele lunii. Ne întoarcem şi trecând pe dinaintea unei chilii, auzim un glas cuvios citind cu cea mai adâncă evlavie şi cu glas de cea mai convinsă pocăinţă sfaturile lui Sf. Ioan Gură-de-Aur. Ne oprim să ascultăm la uşă sfânta citanie, lăsându-ne penetraţi de cuviosul glas. Suntem curioşi să vedem figura venerabilă a monahului care-şi citeşte aşa de frumos rugăciunea de seară. Batem la uşă şi suntem poftiţi să intrăm.

Cine era evlaviosul bătrân? Imposibil să bănuiţi măcar. Era d. Savu Georgescu, agent secret al poliţiei, pus aci să supra¬vegheze mişcările mitropolitului Ghenadie şi ale mulţimii vizitatorilor acestuia. D. Savu Georgescu, un băiat voinic, era în cămaşa de noapte ţărănească, cu papucii-n picioare; aşezat la o parte a mesei citea tare, iar de partea cealaltă un coleg al d-sale, d. Ionescu, în aceeaşi misie delicată la mănăstire, asculta foarte pătruns sfintele cuvinte ale Chrisostomului.

D. Savu şi colegul d-sale par cu totul mulţumiţi de viaţa monastică, urmează regulat slujbele de peste zi şi chiar de peste noapte; citesc vieţile sfinţilor cu multă osârdie, se îndeletnicesc la cântări bisericeşti; şi n-ar fi de mirare ca sfânta mănăstire Căldăruşani, unde viaţa este mai liniştită decât în haosul Bucureştilor, să-i răpească de-a binele din serviciul profan al poliţiei.

Dar, părintele Silvestru ne anunţă că masa ne-aşteaptă. Pe când ne aşezăm, vedem cu plăcere că Î.P.S. Sa mitropolitul Ghenadie, căruia ne anunţasem, vine să ne vază, ştiindu-şi între noi pe un prietin intim. Înaltul prelat, deşi atât de amar încercat

de atâtea prigonire fără seamăn, face o impresie excelentă; ține capul sus şi mândru; e vesel şi sănătos - un om pe care-l vezi pătruns de cea mai sinceră şi mai adâncă încredere în dreptatea şi voința lui Dumnezeu.

Am petrecut o seară foarte interesantă.

Înaltul prelat este un om cu care poți vorbi despre multe; are mult bun-simț, înțelege repede şi bine, şi mai presus de toate e cu totul lipsit de răutate. Modul cum vorbeşte de prigonitorii lui, de cari nu se teme câtuşi de puțin, hotărât a-i sfida până la extremitate, arată multă tărie de caracter, o lipsă complectă de clătinare sufletească.

Mitropolitul s-a retras devreme.

Am dormit la arhondaric; paturi minunate, odaie bine aerată şi luminoasă, cu trei ferestre mari dând spre curte, prin cari bate d'asupra turlelor bisericii razele lunii, de pe un cer senin şi străveziu.

La 1 din noapte ne scoală toaca întâia şi clopotele, cari sună aşa de frumos în tăcerea unei aşa nopți.

De dimineață, am făcut o vizită mitropolitului Ghenadie, după ieşirea de la liturghie. Era încă mai bine dispus ca seara.

Am dejunat, ca la chinovie: ouă, peşte şi brânză.

Dejunul l-am luat cu Î.P.S. Sa.

În timpul dejunului, încep să curgă vizitatorii, atât orăşeni cât şi săteni, cari vin să sărute mâna înaltului captiv şi să-l asigure de devotamentul lor creştinesc, cerându-i binecuvântarea.

La despărțire, Î.P.S. Sa ne spune, cu multă intenție, vorbele psalmistului: „Ridicatu-s-au asupra mea mărturii mincinoase, şi de cele ce nu ştiam m-au întrebat!"

Am pornit înapoi. Trei ceasuri până în Bucureşti.

La zaanâ un infern de praf şi de miroase; spre culmea neplăcerii, e greu de înaintat la trap; trebuie să mergem în pasul liniştit al cailor. E duminică seara: o mulțime de familii se întorc cu copii de la chef pe toate cărările şoselii - bărbații

chiuiesc turmentați, cucoanele mătură cu jupele drumul cântând vesele, copiii plâng obosiți.

Încet-încet, iată intrarăm în bariera Moşilor, cu nasurile şi gâtlejurile astupate.

În sfârşit!

E frumos drum; e minunată mănăstirea; dar nu mai merg la Căldăruşani, până nu s-o încheia campania pastramii şi a mustului, şi mai ales până n-o da Dumnezeu să plouă.

GRAV EVENIMENT LITERAR

Un eveniment de o extremă gravitate pe terenul literelor române. Iată ce ne-a comunicat aseară dintr-o sorgine autorizată un amic:

„Nora şi Cornel s-au retras de la «Românul literar»."

Mărturisim că, deşi avem toată încrederea în informatorul nostru şi-n sorgintea autorizată de unde şi-a luat informaţia, am zâmbit deocamdată cu neîncredere.

Cum se poate? Nora şi Cornel să se retragă de la „Românul literar"? „Românul literar" să se lipsească de colaboraţia lui Cornel şi a Norii? Nu se poate!

Cu toate acestea, din nenorocire, ştirea începu a se confirma.

Cineva, poate însuşi Cornel, ori însăşi Nora, ori chiar amândoi, au lăsat astăzi la redacţia noastră, în absenţa mea, următoarea informaţie;

„Se confirmă ca pozitivă ştirea că atât Cornel cât şi Nora s-au retras din redacţia «Românului literar»."

Totuşi, am crezut că este o mistificare; căci în adevăr e de necrezut. Cum? Nora şi Cornel să se retragă de la „Românul literar"? Atunci, care va să zică „Românul literar" nu mai are colaboratori pe Cornel şi pe Nora? Dar asta e imposibil.

Şi am alergat în persoană după informaţii la Fialcowsky. Aci, unde se adună tot ce are literatura română mai însemnat din şcoala nouă, am găsit pe un tânăr poet, prozator, dramaturg şi critic de artă, bându-şi cafeaua şi dând ultima perietură unui sonet macabru, menit să facă epocă.

Am îndrăznit să mă aşez aproape de tânărul inspirat. Mi-a zâmbit cu multă bunăvoinţă. E aminteri un caracter dulce, un tânăr foarte plăcut; dar grozav de pesimist, un spirit care, când râde chiar, scrâşneşte, un suflet strepezit de acreala acestei lumi - pentru a-şi drege gura, bea cafea cu mult zahăr.

Contând pe bunăvoinţa tânărului meu poet, cutez a-l întreba:

- Mă rog, ceva nou în literatură?

- Da, mi-a răspuns el, continuând a face pe degete socoteala silabelor.

- Cam ce?

- Nu ştii?

- Nu.

- Nora şi Cornel s-au retras de la „Românul literar".

- Nu se poate! zic eu.

- Ba da; „Românul literar" nu va mai avea colaborarea lui Cornel şi a Norii.

- Irevocabil?

- Irevocabil!

- Pentru ce?

- Pentru ce? pentru că... Astea nu le-nţelegeţi dv. gazetarii - e chestie de şcoală... O să vedeţi asta în „Românul literar".

- Care va să zică, „Românul literar" tot va mai apare.

- Se-nţelege.

- Fără Cornel?

- Da.

- Fără Nora?

- Fireşte.

Am salutat pe poetul meu şi am plecat zdrobit, nu atât fiindcă nu-nţeleg chestiile de şcoală, ci fiindcă ştirea gravă mi se va confirma: aşadar Cornel şi Nora s-au retras irevocabil de la „Românul literar"!

Dar o să mă-ntrebe cititorul: domnule, fii bun şi ne spune cine sunt Cornel şi Nora?

Asta, ce e drept nu ştiu; ceea ce ştiu e că s-au retras de la „Românul literar".

P.S. În ultimul moment, aflu că Nora nu e femeie, ci băiat, şi că din contra Cornel. Dar în fine, sexul nu ar prezenta nici o gravitate; ceea ce e grav e că s-au retras de la „Românul literar".

Tinerii noştri, poeţi, prozatori, dramaturgi, critici de literatură şi artă, ziarişti etc., n-ar trebui să uite că pseudonimul îşi are şi el dichisul şi legile lui: pseudonimul trebuie să aibă, ca toate poreclele, o fizionomie personală. Pseudonimul caracterizează prin asociaţie de idei, printr-o întreagă atmosferă de reminiscenţe literare şi istorice, o întreagă personalitate literară... *Cornel* - bine, câtă vreme rămâi flăcău... Dar *Nora?...* Nora!. Nora. Nu ştiu de ce, Nora îmi aduce aminte de o vânătoare de prepeliţe: *„Nora, apporte!".*

CRONICA DE JOI

Alaltăieri, în faptul zilei, mă deştept tresărind: bate cineva foarte nervos la geam. Ştiu cine e şi ce veste-mi aduce. E cumnatul meu, un tânăr funcţionar la C.F.R. şi poet liric în momentele-i pierdute. Soţia sa e însărcinată - a doua naştere; la cea dintâia, acum un an şi jumătate, a avut imperioasă nevoie de forceps. Desigur, mi-aduce poetul vestea că au început durerile unei naşteri mai grele decât a unei poeme lirice. De cu seară ne-am înţeles să ne dea de ştire la primul semnal al multaşteptatei uşurări. Fusese o sarcină din cale-afară grea; pe lângă asta, teamă de un nou joc de forceps, apoi socoteala greşită a termenului; dezminţit de întârziere, toate contribuiau să irite nerăbdarea familiei şi mai ales a femeii. De două săptămâni, tot aşteptam zadarnic. E curios cum întârzierea sosirii momentelor grele inspiră mai multă nerăbdare decât a sosirii momentelor plăcute.

La prima ciocănire în geam, sar din pat. Nu m-am înşelat. Deschid geamul. Au început durerile! Un fior rece, produs desigur de răcoarea dimineţii, mă furnică până-n creştet. Poetul e foarte emoţionat: se văd pe chipu-i urmele nopţii nedormite şi semnele fricei; îi clănţănesc puţin dinţii.

Să mergem. Am ajuns.

Păşim pragul cu ezitare. În odaie nu se aude încă nimica. Moaşa ne întâmpină. Excelenta practiciană are tot sângele rece

cerut; ea ne asigură că este un caz normal; că de astă dată n-avem nevoie nici de doctor, necum de forceps; primele încercări au început.

Bine c-au început!

S-a făcut ziuă bine. Eu - am treabă la redacție: nu pot să asist la ce se prepară. Las pe femei şi pe poet şi plec grăbit. E pe la 8 dimineața.

Merg la afacerile mele, se-nțelege, mereu cu gândul la ce are să se petreacă în lipsa mea.

Peste vreo două ceasuri, pe la 10 a.m., o birjă în goană dinaintea redacției: ultime informațiuni! E cumnatul, care a sărit înainte de-a se opri caii. Îl întâmpin. E încruntat.

- Ei? întreb.

- A făcut.

- În sfârşit!. Ce?

- Băiat.

- Bravo! să-ți trăiască, zic eu uşurat de grije.

El, mai încruntat:

- Da. dar.

- Dar ce?

- Dar mai are de făcut încă unul.

- Doi?

- Doi! zise omul dând din cap şi clănțănind. Moaşa m-asigură că nu e caz grav; dar, pentru liniştea mea. fiindcă sunt zdrobit de emoția prin care am trecut, te rog, aide să căutăm un doctor: nu mă simt în stare să mai trec prin ce am trecut fără asistența unui doctor.

Ne suim în trăsură. Aleargă. şi goneşte. În sfârşit, îl găsim pe doctor. Înapoi, birjar! Eu nu pot intra; eu - am altă treabă la redacție.

Peste un ceas, iar o birjă - iar omul meu. De astă dată, o figură oribilă.

- Ei? Ce e? Ce-a spus doctorul?

- A spus că. probabil. nu mai are încă unul de născut.

- Atunci ce?

- Că. mai are încă doi. că este un caz grav. o eventuală emoragie, frecventă în aşa cazuri. ar fi o nenorocire. Mă duc.

Şi pleacă aiurit.

A doua naştere nu vine încă după optsprezece ceasuri. Dureri îngrozitoare fără rezultat. Nu mai merge! Fiecare moment de întârziare poate provoca emoragia. În faţa pacientei, care se vaită cumplit, doctorul începe să arză forcepsul. La vederea acestei pregătiri, femeia dă un răcnet - o supremă descărcare de energie. şi apoi un ţipăt straniu de broscoi răguşit!

Al doilea! alt băiat. Uf!

Să vedem acum pe al treilea.

Dar ce amăgire! Doctorul ne anunţă că totul s-a isprăvit: n-au fost trei gemeni - o greşeală de auscultare.

Nu face nimica; ş-aşa-i bine; şi numai cu doi nu strică!

Totul s-a petrecut cu noroc şi toţi suntem veseli: doi! doi băieţi!

Ei? dar cum să-i cheme?

Să procedăm în regulă. Un consiliu de familie se constituie *ad-hoc.* Se proclamă cu mare majoritate de glasuri, ca prezident, moaşa, care, luând posesiune de jeţul său, promite că va conduce dezbaterile cu imparţialitatea-i cunoscută.

Eu iau întâi cuvântul şi într-o cuvântare pe atât de elocventă, pe cât e de erudită, propun să se boteze copiii: *Castor* şi *Polux.* Această propunere e combătută cu multă vervă de leuză, care susţine că numele acestea mitologice se obicinuiesc numai la cânii de vânat, cel mult la pseudonime literare, iar nu la creştini.

Prea bine. Atunci am onoarea a face altă propunere. Aducându-mi aminte de origina noastră ilustră de la Tibru, mi se indică neapărat două nume: *Romulus* şi *Remus.*

La aceasta, părintele gemenilor spune, cu mult temei, că femeia sa nu este vestală. Adaugă că, dacă e vorba să dăm copiilor nume istorice, atunci ar dori ceva din istoria noastră națională sigură şi pozitivă (aci, voi eu să întrerup; moaşa-mi impune tăcere), iar nu nume din istoria fabuloasă şi fantazistă a antichității. *Mihai* şi *Ştefan* - da!

Cer cuvântul! În starea în care se află astăzi chestiunea națională, eu propun, dacă e vorba de nume sacre din istoria profană, nu nume de acelea cari, pe lângă glorie, ne amintesc tirania şi iobăgia. Sunt prea democrat pentru a mă mulțumi cu gloria. Vreau numele acelor martiri cari au luptat pentru sfărâmarea tiraniei şi abolirea iobăgiei. Propun dar: *Horia* şi *Cloşca.*

Tot consiliul e foarte emoționat. Din toate părțile, şi mai ales din partea fericitului tată, se exprimă regretul că doctorul s-a fost înşelat în părerea sa şi că n-am avut şi un al treilea de botezat.

Închipuiți-vă, să fi fost şi un al treilea! După Horia şi Cloşca, Crişan - se impunea!

Din nenorocire, Crişan lipsind, să nu mai vorbim de Horia şi Cloşca.

După lungi dezbateri, se adoptă: *Gheorghe* şi *Dumitru,* în amintirea fericitei mutări a celor doi gemeni în acest oraş, unul după altul, tocmai în ajunul mutatului, cu o punctualitate mai vrednică de un bătrân proprietar, decât de nişte tineri chiriaşi.

Care va să zică: pur şi simplu Gheorghe şi Dumitru, ca toți creştinii.

Fie! Totuşi, din dezbaterile acestea se va fi dovedit cel puțin, cu prisos, sentimentele naționale şi patriotice ale familiei noastre.

Chestiunea numelor o dată rezolvită, să păşim mai departe după ordinea zilei. A doua chestiune: ce profesie să îmbrățişeze tinerii Gheorghe şi Dumitru?

Urmează importante dezbateri, în cari se propun pe rând toate profesiile liberale, demonstrându-se cu de-amănuntul foloasele şi neajunsurile fiecăreia.

Orele fiind înaintate, şi neputând obţine după mai multe încercări un vot categoric, cădem cu toţi de acord a ruga pe sfinţii patroni ai tinerilor Gheorghe şi Dumitru să-i ajute a nu avea nevoie de nici o profesie liberală, făcându-i proprietari - profesie eminamente conservatoare.

În momentul când fac această dare de seamă, mama, gemenii, tatăl şi moaşa se află bine, în afară de orice pericol.

CUM SE NAŞTE O REVISTĂ?

Iată o întrebare la care desigur se poate răspunde în mai multe feluri. Eu, om practic, în loc să răspund prin o formulă teoretică, prefer să arăt cum s-a născut revista noastră „Avântul Tinerimii, Litere, Ştiinţe, Arte" etc.

Într-o zi m-am pomenit cu următoarea circulară:

„Domnule,

Un cerc compus de mai mulţi tineri, dorind a da la lumină o «Revistă literară, ştiinţifică şi artistică», cunoscându-vă ca iubitor al literelor, ştiinţelor şi artelor, vă roagă să luaţi parte la dezbaterile prealabile, ce se vor face asupra chestiunii înfiinţării acelei publicaţiuni periodice.

La ordinea zilei, fixarea titlului şi alegerea comitetului de redacţiune.

Întrunirea se va ţinea la cafeneaua Fialkowsky, sâmbătă, 15 ale curentei la 8 ore seara.

Pentru comitetul provizoriu,
N. Ilie Constantinescu de la Ţurloaia"

Comitetul provizoriu nu greşise. Da, sunt, în adevăr, un pasionat iubitor al literelor, ştiinţelor şi artelor pe care le-am cultivat cu o egală mediocritate, ca să nu zic şi modestie. Dar nu face nimica: asta nu mă poate descuraja. Când cineva începe, fie începutul cât de prost, asta trebuie să promită. După socoteala greşită a unor pedanţi demodaţi, începuturile, ca să

poată fi considerate ca promițătoare, trebuiesc să fie stângace numai ca execuție; la noi, din norocire, începuturile promit mult chiar când sunt stupide ca intenție; căci, la noi slăbiciunea inteligenții şi nulitatea imaginației sunt considerate ca stările primitive a spiritului şi a talentului, şi deci trebuiesc încurajate.

M-am dus la întrunirea unde eram invitat.

Amicul meu, d. N. Ilie Constantinescu de la Țurloaia, m-a recomandat cercului tinerilor: domnii Nicolae Georgescu, George Nicolaescu, Marin Dumitrescu, Dumitru Marinescu, Basile Ştefănescu, Ştefan Basilescu, Mihai Dobrescu, Dobre Mihăescu, Traian Necşulescu şi Raul Popescu.

Eram cu toții 12.

După îndelungate dezbateri, ne-am stabilit asupra titlului - „Avântul Tinerimii".

Apoi, am procedat la alegerea Comitetului de redacție compus din 12 inşi. Au întrunit majoritatea voturilor:

Preşedinte: d. N. Ilie Constantinescu de la Țurloaia;

Vicepreşedinți, trei: dd. Raul Popescu, pentru partea literară; Traian Necşulescu, pentru partea ştiințifică şi Dobre Mihăescu pentru partea artistică;

Secretari, opt: dd. Nicolae Georgescu, George Nicolaescu, Marin Dumitrescu, Dumitru Marinescu, Basile Ştefănescu, Ştefan Basilescu, Mihai Dobrescu şi subscrisul.

Am procedat apoi la aranjarea şi stabilirea sumarului numărului întâi, sumar pe care l-am comunicat („cu rugăciune de a se publica împreună cu câteva cuvinte binevoitoare") la toate ziarele din Capitală.

„Avântul Tinerimii" apare irevocabil la 1 ale curentei cu următorul interesant

SUMAR:

PROGRAMUL AVÂNTULUI .... de *N. Ilie Constantinescu*
.... *de la Țurloaia*
LA VENEZIA, sonet (poezie) .... •• *Raul Popescu*

ARTELE LA NOI .... de Dobre Mihăiescu
O EPILEPTICĂ (poezie) .... •• Ștefan Basilescu
NATURA ÎN ARTĂ ŞI ARTA ÎN NATURĂ .... » Mihai Dobrescu
ÎN SERAI, pastel (poezie) .... » George Nicolaescu
CÂTEVA CUVINTE ASUPRA PELAGREI
(după un studiu statistic al d-lui Dim. Sturdza) .... " Nicolae Georgescu
ÎN SPITAL, sonet (poezie) .... " Basile Ştefănescu
TEATRUL LA CHINEJI (studiu) .... » Ion
MEDIUL SOCIAL ŞI VICEVERSA .... Marin Dumitrescu
LA MORMÂNTUL UNEI PROSTITUATE (poezie) .. » Traian Necşulescu
Recensiuni, Note, Bibliografie, Anunțiuri,
Premiile noastre etc. .... » Dumitru Marinescu

Trebuie să spun drept - toate bucăţile din sumar erau absolut originale. Şi studiul meu, *Teatrul la chineji,* îl alcătuisem într-un mod foarte original din citatele găsite într-o dare de seamă a unui jurnal francez de provincie, tradusă după un jurnal american, asupra unei interesante lucrări a lui Bob Schmecker, publicată la San Francisco şi intitulată *Chineze* [sic] *Divertissments [sic]* (Petreceri chinezeşti).

Am primit multe complimente măgulitoare pentru studiul meu.

A trebuit, având afaceri de familie, să părăsesc Bucureştii şi să stau la ţară vreo trei luni. Cum m-am întors, am dat fuga la Fialkowsky, să iau parte la şedinţele academiei noastre libere. La Fialkowsky, nimeni. Chelnerul mi-a spus că de mai multă vreme întrunirile cercului nu se mai ţineau. Am alergat la tipografie. Aici am aflat cu mâhnire că „Avântul Tinerimii" încetase să mai apară.

Păcat! tocmai când, sătul de atmosfera rurală, mă pregăteam să caut un alt studiu.

Într-o seară, mă-ntâlnesc din întâmplare cu preşedintele, N. Ilie Constantinescu de la Ţurloaia.

- Bine, zic: ce s-a-ntâmplat cu „Avântul" nostru? de ce nu mai apare?

- S-au risipit toţi, monşer.

- Raul Popescu?

- E în Târgul Jiului. L-a luat tat'său, popa - au venit ai lor la putere... e secretar la comitetul permanent.

- Dar ceilalţi?

- Dracu ştie.

- *Apropos...* dar poetul Necşulescu?

- Necşulescu? Ce! nu ştii?

- Nu.

- A murit!

- Nu mai spune!

Iată ce s-a-ntâmplat cu „Avântul Tinerimii". Iată cum se naşte o revistă. Nu aşa greu.

KARKALEKI

Odinioară, când era Vodă nemulțumit de administrație, chema la palat pe ispravnic, pe magistrat şi sfatul:

- Bine, mă! da nu vedeți voi ce murdărie? Voi trăiți ca vitele, mă!

- Ca vitele, Măria Ta!

- O să vă dau afară, mă!

- Să ne dai, Măria Ta!

- Mari ticăloşi sunteți, mă!

- Ticăloşi, Măria Ta!

- Afară!

Astea se petreceau pe vremea de tristă memorie când națiunea română nu-şi dăduse încă, în suveranitatea ei, o constituțiune belgiană, şi când presa noastră politică se reducea la „Cantorul de Avis" şi la „Buletinul Oficial" al lui Karkaleki.

Acest celebru publicist, întemeietorul presei politice române, era însărcinat între altele să facă în „Buletinul Oficial" dările de seamă despre petrecerile de la palat.

Vodă, care ținea foarte mult să-şi lumineze norodul, aduse cu mari cheltuieli de la Braşov vreo douăzeci de lăzi cu lumânări de spermațet - primele lumânări de spermațet cari veneau în țară. Pentru a face neuitat în istorie acest pas însemnat pe calea progresului - suprimarea mucărilor în aşteptarea suprimării arhondologhiei şi privileghiilor - Vodă

dăduse la palat o serată cu nouăle lumânări. Succes enorm şi Vodă încântat.

A doua zi, îndată după apariţia numărului din „Buletinul Ofiţial" cu darea de seamă asupra acestei minunate serate, se pomeneşte Karkaleki cu un dorobanţ că-l cheamă în fuga mare la palat. Cum intră publicistul, Vodă sare de pe divan şi, fără vorbă, şart-part! câteva palme şi pe urmă trage-i pe spinare cu ciubucul.

- Ştii pentru ce te-am bătut? întreabă Vodă ostenit.

- Nu, să trăieşti, Măria Ta! răspunde ameţit Karkaleki.

- Pentru că eşti un ticălos!

- Ticălos, Măria Ta. Iartă-mă!

E drept că întemeietorul presei noastre politice merita palmele şi ciubucele. Nu fusese destul de clar şi de entuziast în darea lui de seamă asupra lumânărilor de spermaţet şi nu pomenise nimica despre suprimarea mucărilor.

Pentru aceea, a fost după bătaie dat în brânci afară de la palat.

Seara, după această corecţiune meritată, Karkaleki se afla la teatru. Sala, după înalta poruncă, era luminată cu lumânări de spermaţet, dăruite de Vodă. Era multă lume - boieri şi cocoane de toată mâna şi negustorime de seamă, cari nu avuseseră parte să fie poftiţi la prima experienţă făcută la palat. Lumânările făceau mare senzaţie. Deodată se simte în sală o cletinătură puternică - cutremur. Vodă şi toată lumea în picioare. Un moment se privesc unii pe alţii galbeni de spaimă, când o a doua cletinătură porneşte şi mai tare. Dar Karkaleki, fără să-şi piardă mintea, se ridică în picioare pe un scaun şi, jucând ochii galeşi, de la Vodă la policandru care se legăna, strigă tare:

- Staţi! Toţi să murim, numai Măria Sa să scape!

În următorul număr al „Buletinului Ofiţial", Karkaleki, dând seamă despre cutremur, a vorbit foarte puţin de panica

mulțimii, dar a accentuat cu multă căldură importanța suprimării mucărilor.

- Vezi aşa, ticălosule! i-a zis Vodă mulțumit, dându-i cinci galbeni.

- Ticălos! sărut mâna! să trăieşti, Măria Ta.

Ce vremuri de ticăloşie! ce moravuri ruşinoase! ce putrejune socială!

Mi se revoltă sângele democratic când mă gândesc la aşa ignominie! Bieții slujbaşi şi isnafi, ispravnici, zapcii, magistrat, sfat, mai înțeleg; dar tu, tu publicist, tu om politic să mănânci palme şi ciubuce, să te facă ticălos, să te arunce pe scară, şi tu, ca un slugoi nemernic, să-i săruți mâna! Mă mir cum n-au murit de ruşine cei ce au trăit în aşa vremuri.

Dar, în fine, a bătut vântul puternic al liberalismului, vântul binefăcător al ideilor democratice, care a curățit atmosfera de miasmele infecte ale slugărniciei reacționare, ale târârii înjositoare, ale ciocoismului grețos.

Neuitată fie memoria martirilor de la 48! Să ne descoperim cu respect şi recunoştință amintindu-ne de faimosul Popa Şapcă! Strălucită rămână în istoria noastră noaptea în care d. Carada cel dintâi a tradus pentru națiunea română constituția belgiană.

S-au dus de mult lumânările de spermațet: astăzi avem lampa electrică incandescentă. Astăzi suntem moderni: suntem departe de vremurile lui Karkaleki:

- Afară, ticăloşilor!

- Ticăloşi, Măria Ta!

O REPARAŢIE

Pierdut în mijlocul unor dealuri păduroase, pe o movilă cu clină repede de toate părţile, stă Schitul-Mărului - o chinovie mică: un paraclis în mijloc şi de jur împrejur patru chilii.

Curtea este încunjurată cu gard. Jos în vălceaua despre miazănoapte, e un şipot - aşa apă rece şi bună se găseşte numai la Schitul-Mărului. Prin partea aceea este şi intrarea principală - un pârleaz ţapân în dreptul potecii care suie de la şipot.

În mijlocul curţii, dinaintea paraclisului, se-nalţă un măr, a cărui vârstă nu se ştie şi care face nişte mere domneşti de o mărime şi de un gust extraordinare.

Locuitorii chinoviei sunt cu toţii patru: trei călugări bătrâni şi un ţigan mut şi palavatic - şi are şi boala copiilor. Dar tot e bun la ceva. Cară apă, taie lemne, mătură, fierbe fasolea, face mămăligă şi aduce în spinare cu desagii târguielile de la satul cel mai apropiat, de unde am venit noi, cale de trei-patru ceasuri.

E un zaplan grozav de neţesălat: barba şi pletele încâlcite; picioarele goale, nişte labe noduroase; îmbrăcat numai cu o pereche de iţari ce putrezesc pe trupu-i, cu o ghebă pe piele, lăsând să se vază pieptul jupuit de scărpinături, şi încins cu un crâmpei de frânghie. Şi e şi ţâfnos!

Mutul e acuma în toane rele. Umblă foarte îndârjit de colo până colo prin curte; se bate mereu cu pumnul în piept, scrâşnind dinţii; bolboroseşte şi nu vrea să facă nici o slujbă.

Starițul, bolnav de podagră, stă cu blăni pe picioare, înțepenit într-un jeț. Ceilalți doi bătrâni ne-au pus la dispoziție una dintre chilii, păstrată numai pentru rarii musafiri ai acestei singurătăți. În vara asta, suntem d-abia al doilea rând care vine la schit.

Chilia noastră e o odaie mare, văruită, foarte luminoasă: două mese şi două scaune de tei şi-un fund de-a lungul zidului o sofa călugărească, unde de-a curmezişul pot dormi în bunăvoie zece inşi. Pe fereastra zebrelită despre miazănoapte, se vede toată vălceaua - jos şipotul şi poteca suind până la pârleaz.

Cei doi bătrâni nu sunt posaci deloc; ba unul, Ieronim, e chiar foarte limbut. A călătorit mult pe la Sfânta Agora şi pe la Ierusalim, a văzut multe şi povesteşte şi mai multe. Această apucătură a bătrânului monah ni s-ar părea prea ciudată, dacă el nu ne-ar spune că-n tinerețe a fost bărbier.

Oricât de interesante însă să fie povestirile părintelui, obosiți de atâta umblet, ne e foame. Deschidem proviziile, pe cari nu ne căim deloc că le-am purtat în spinare - aminteri, trebuia să ne mulțumim cu fasole şi mămăligă rece.

Părintele ne-a adus după masă mere. Nu ne-am putut opri să aducem laude minunatului pom. Dar bătrânul a oftat:

- Ei! pomul ar fi bun, dacă n-ar fi tâlharul!

- Care tâlhar?

- Ursul!

Şi părintele ne-a povestit cum de câtăva vreme, de când a-nceput să se coacă poamele, vine ursul regulat peste pârleaz şi dă iama-n ele. Pentru aceea, părintele a pus de gând să meargă la sat s-aducă pe cheltuială un vânător bun, ca să-i scape de fiară.

Pe la două după amiaz, înainte de vecernie, s-aude mormăind devale. Suie de la şipot pe potecă, sare pârleazul şi merge drept la pom. Bătrânii se-nchid în chilii, şi tâlharul pradă cât îi place. După ce se satură, pleacă pe unde a venit.

Ieri a vrut mutul să-l gonească, dar ursul s-a repezit şi i-a tras mutului o palmă după ceafă de l-a trântit cât colo pe brânci. De aceea e mutul aşa de supărat acuma.

- Iată, zice părintele Ieronim, se apropie de toacă. Să vedeţi - acu trebuie să sosească.

Am închis uşa cu zăvorul şi ne-am dus la fereastra deschisă să ne uităm toţi printre zăbrele.

Dar ce vedem?... Mutul cu un par în mână sta pe vine pitit la pândă lângă pârleaz. E nebun! voieşte pesemne să se măsoare cu namila! o să-l sfâşie fiara la sigur!. Îl chemăm. El, încruntat, ne face semn să tăcem, ameninţându-ne cu parul.

Au trecut câteva minute de când aşteptăm încordaţi.

În sfârşit, auzim bine o mormăială. Ţeasta enormă a fiarii apare dasupra gardului. Fiara se înalţă în labele dinapoi şi încalecă pârleazul. O clipă, dând cu ochii de fereastra noastră, se opreşte pe loc stând la gânduri. Dar, până să nu facă altă mişcare, mutul s-a ridicat în faţa ei şi a plesnit-o drept în frunte. Am auzit un hî! din fund de rărunchi şi un trosnet surd. Ursul s-a cletinat şi s-a prăbuşit în afară; mutul a scăpat parul din mână şi a căzut lung pe spate înăuntru.

Am stat mult să vedem ce are să urmeze. Nimic. Nici o mişcare afară. mutul, lungit, nu mişcă nici el.

Într-un târziu, văzând că fiara nu se mai întoarce, îndrăznim să ieşim din chilie. Binişor ne apropiem de omul lungit: e mort. nasul şi gura pline de spumă sângerată. Ne ducem la pârleaz cu multă băgare de seamă; fiara e lângă gard, pe spate, cu labele-n sus şi cu capul despicat.

Într-o singură lovitură mutul şi-a cheltuit toată rezerva de energie; dar cel puţin a spălat în sânge ofensa din ajun.

Îl ridicăm pe mort şi-l ducem la chilie, unde părintele Ieronim îi aprinde deocamdată o lumânare la cap, zicând:

- Dumnezeu să-l ierte pe nebunul! bine că ne-a scăpat de fiară!

Dar e ceasul vecerniei. Părintele Ieronim apucă funia de tei şi-ncepe să tragă clopotul, uitându-se cu drag la mărul cel bătrân.

Niciodată un viteaz n-a avut ca mutul nostru atâtea glasuri de aramă să vestească lumii vrednicul lui sfârşit!

Schitul-Mărului are un singur clopot, şi nu mare. dar e destul. Când sunetul acioaiei porneşte limpede să rupă nemărginita tăcere a acestei sălbatice singurătăţi, sute de alte glasuri, unul după altul înviază în toate dealurile ca să-i răspunză pe-netrecute, şi când s-a stins uietul din urmă în curtea chinoviei, şi când limba s-a oprit inertă din legănatul ei, încă tot se mai aud răspunsuri jalnice stingându-se unul după altul încet-încet în depărtatele adâncuri păduroase.

PARADOXAL

N-am înțeles niciodată paradoxele prietenului meu, domnul Teofil. D-sa judecă toate d-andoasele; pentru fiecare împrejurare, la care suntem obicinuiți să dăm o explicare găsită gata, fără să ne mai batem capul a umbla după invențiuni originale, Teofil găsește o explicare cu totul deosebită. În toate este extravagant - dar unde e chiar absurd, e în morală.

Această știință așa de pozitivă a suferit de la d. Teofil o completă răsturnare. Ce e bine la toată lumea la d. Teofil e rău, și viceversa. De exemplu, alaltăseară l-am văzut făcând ceva, care m-a pus în mare mirare.

Exprimându-mi acest sentiment al meu, d. Teofil s-a apucat să-mi facă o teorie ridiculă asupra datoriei ce are societatea față cu virtuțile și vițiile individului. Să vedeți modul lui paradoxal. El susține că virtuțile sunt pavezele și armele individului în lupta sa cu societatea, iar vițiurile îi sunt părțile descoperite și vulnerabile.

De aci amicul meu conchide, cu spiritul lui sucit, că societatea n-are nici o nevoie să combată vițiurile indivizilor și să le încurajeze virtuțile - ba chiar dimpotrivă, pentru că virtuțile individului sunt păgubitoare autorității ce trebuie să exercite societatea asupra lui, pe câtă vreme vițiile lui îi sunt folositoare. Ce dreptate este prin urmare să pretinzi de la o societate să-și cultive vrăjmașii și să-și combată sprijinitorii?

Eu, mărturisesc drept, că după astfel de paradoxe încetez de a mai discuta. Dar să nu uit a spune faptul în urma căruia d. Teofil mi-a debitat ciudata d-sale teorie.

Amicul meu şi eu ne întoarcem de la lucru pe aceeaşi cale. Pe strada principală, pe care trecem noi, ieşind din Podul Mogoşoaiei, stau doi cerşetori la două colţuri.

Eu dau din când în când câte un ban de cinci celui din stânga; e un om foarte cumsecade: nu umblă la cârciumi; pe câtă vreme cel din dreapta, ciungul - un fost maşinist, care la un moment de chef şi-a lăsat mâna să i-o apuce un herestrău mecanic, este un stricat. Le dădeam la amândoi, mai-nainte; de când am aflat însă că ciungul nu face alta cu ce câştigă decât beţii şi fumează ţigări Regale, m-am hotărât să dau numai celui din stânga, care singur merită ajutor.

Întâlnindu-mă cu d. Teofil, am apucat tot pe un drum. Aproape de colţuri eu am pregătit pentru nenorocitul meu gologanul, pe care i l-am şi dat. D. Teofil i-a zis pur şi simplu „iartă!", m-a luat de braţ, a trecut cu mine peste drum şi a dat o băncuţă ciungului cu nasul roşu.

Asta m-a revoltat.

- Cum? zic; dai bucuros cincizeci de bani unui beţiv, unui viţios, şi nu te înduri să dai unui nenorocit de treabă un gologan?

- Se-nţelege.

- Ştii d-ta cam ce are să facă cu băncuţa d-tale?

- Ştiu! o să bea o litră de pelin turburel şi o să cumpere trei ţigări Regale.

- Ei! şi-i dai?

- Tocmai de-aia-i dau. Eu îmi fac o datorie socială din încurajarea viţiilor.

Şi de aci, pe larg întreaga teorie expusă scurt mai sus.

- Care va să zică.

- Care va să zică, mi-a răspuns d. Teofil despărţindu-ne, eu urmez strict morala socială. Care este cel mai mare precept al moralei? caritatea! Ei? pentru individ, caritatea nu e un viţiu? Mi se pare că fac bine fiind caritabil să urmez de două ori morala creştină, dând de pomană şi încurajând şi viţiurile altuia.

- Dar ştii, d-le Teofil, că nu e aşa, mă iartă.

- Nu pot să mai stau, cu toată bunavoinţă ce aş avea să te-ncurajez a discuta filozofie morală. m-aşteaptă la masă. La revedere.

Imposibil s-o scoţi la capăt cu d. Teofil.

O BLANĂ RARĂ

E ger şi ceaţă. ceaţă-ngheţată. o vreme, să nu scoţi un câine afară. Lumina fanarelor, roşie, e îmbrobodită într-o stranie aureolă irizată.

În gangul palatului dlui Psaridi, mare proprietar, arde, clipind arare, o mare lampă electrică cu arc, e ca un vis albastru şi rece de poet dezgustat. Pe ferestrele mari, mate de abureală, ale palatului - ce cald trebuie să fie înăuntru! - ies, rupând pâcla groasă în bande largi şi drepte, lumină şi sunete armonioase şi alegre. E un bal sus!

Un ceas despre ziuă, şi încă intră trăsuri închise pe gang.

Aha! iată doamna Cuţopolu! iată cea mai splendidă, cea mai infatigabilă dintre elegantele bucureştene! E o arătare ca din poveşti. O rochie de catifea vânătă-deschis ca opalul. Pe cap, pe umeri, pe gât, pe braţe, în degete, în urechi, o avere, o avere întreagă în pietre scumpe!

De unde vine această scânteietoare apariţie?

De la Capşa. A fost la Teatrul Naţional. A luat apoi la patisierul *ă la mode, enpetite chambree,* un pahar de şampanie... şi acum vine la amica sa madam Psaridi să-şi facă actul de prezenţă. D. Cuţopolu este oprit acasă de afaceri politice.
O criză. o nouă combinaţie ministerială. adunarea unui grup parlamentar. şi o tânără slujnică unguroaică serveşte domnilor ceaiul - şi face patul domnului. mai ştiu eu ce?

Doamna elegantă a intrat în salon.

Un vârtej de tineri din lumea mare au dat năvală împrejuru-i, ca tot atâţi fluturi de noapte, ce s-ar repezi orbeşte asupra unei lămpi aprinse deodată într-o pădure întunecoasă! Ce triumf pentru frumuseţe! Şi frumuseţea e lumină!

Ce vârstă să aibă doamna Cuţopolu? O, Doamne! Femeile n-au decât vârsta pe care o arată - minus cât nu le convine. Dar e tânără. E o diferenţă între ea şi d. Cuţopolu, ca între o fiică şi un tată.

Cine a fost? cine este doamna Cuţopolu?

E născută Popescu. Dar acest Popescu era numai tatăl oficial. El a fost luat pe madam Popescu, când aceasta era deja mama a două fetiţe, Aglaia şi Lucreţia, cari au crescut în casa lui Popescu, vechi funcţionar de la Finanţe, în mahalaua Dobroteasa, până la vârsta de cinsprezece-şaisprezece ani. Atunci Popescu, bătrânul arhivar, a murit, şi Aglaia, sigur de desperare, a făcut - o greşală.

Ce? - Cine a zis ceva? Cine n-a făcut o greşală? O greşală? - asta este lucru care se face regulat.

Aruncată în valurile prăpăstioase ale lumii, ea, de atunci, s-a zbătut cu uraganul, dând din mâini şi picioare, şi a dat aşa de bine, din fericire, că la fiecare mişcare, a nemerit cu mâna numai peste perle.

Cea din urmă perlă, cea mai preţioasă, cea mai fină a fost grosul Cuţopolu.

Când, după un bal mascat, s-a apucat de el, desperată de mişcarea nebună a uraganului lumii; când s-a hotărât să-şi lege viaţa poetică şi fluşturatecă de viaţa prozaică şi greoaie a unui arendaş, ea nu spera să-şi vază încununat sacrificiul aşa degrabă.

Cine o hotărâse să facă acel sacrificiu? Necazul. Căpitanul. Mişu!

„Ah! Mişule, poate că să mor!" iată ce şi-a zis ea, într-un moment de desperare amestecată cu dispreţ.

Îl iubise pe Mişu! pe acel nenorocit!

Amorul ei nu fusese considerat de omul acela decât ca prilejul unor plăceri brutale şi stupide!

Amor şi înjosire!

„Nu! nu mai voi!" şi-a zis ea, şi a urmat pe Cuţopolu.

Astăzi este femeia unui influent senator, de şapte ori milio¬nar: Dă-te-n lături! nenorocitule căpitan Mişu; dă-te-n lături! te stropeşte!

Îl mai iubeşte ea?... Poate.

O mai iubeşte el? ... Desigur.

Dar. ea este atât de sus astăzi şi el. el e atât de jos! omul căzut, omul care a fost degradat pentru că şi-a călcat onoarea, pentru că. a furat. A furat, da. Pentru ce a furat? Pentru copilul ei!

În seara când, dintr-un cabinet particular, după un bal mascat, Aglaia, ameţită de băutură, a plecat cu arendaşul, dându-i amantului ei cu tifla, acesta, în primul moment, n-a vrut să crează că-i adevărat. Era şi el beat! atâta şampanie! Toată scena de despărţire atât de scandaloasă, acel *marş!* aruncat cu despreţ la plecare, nu aveau aerul destul de serios.

El a crezut că e ca todeuna o farsă. El spera că Aglaia are să lase la otel pe bătrânul Cuţopolu şi, ca de regulă, are să se întoarcă a doua zi înapoi, căită, să-i ceară o iertare, despre care erau tacit înţeleşi îndestul, şi să-i dea jumătate din o sută de franci. Trebuiau bani, mai ales pentru copil, pe care-l creştea nenorocita de Lucreţia, sora Aglaii.

O zi, două, o săptămână, o lună. Aglaia n-a mai venit. Unde era Aglaia? Era în Ţopârleni, la arendaşul. Când Mişu a aflat de urma ei, Aglaia Popescu se chema deja madam Cuţopolu.

Şi căpitanul a trebuit, uimit de hotărârea Aglaii, să bată în retragere.

Adânc lovit de această schimbare, şi foarte băut, a mers la Lucreţia Popescu, să-şi vază băiatul. A plâns! a plâns aşa de sincer şi de îndelung, încât Lucreţia s-a hotărât să-l consoleze.

Dar d. căpitanul a început să joace cărţi. a câştigat. a pierdut, pe urmă a pierdut iar. şi iar, şi pe urmă de tot, a alunecat la casa companiei: a furat. A fost judecat. condamnat, degradat şi închis.

Până să scape de la închisoare, un an, cu mare greutate Lucreţia a putut creşte băiatul - băiat fără noroc, fiindcă Lucreţia era foarte urâtă şi posacă.

Căpitanul ar fi căzut în cea mai neagră mizerie, dacă nu găsea pe prietinul tatălui său, pe Psaridi, mare om de afaceri. Acum Mişu este omul de alergătură al lui Psaridi. Foarte credincios, binecrescut şi discret, Mişu face afacerile domnului şi doamnei - şi-i plătit destul de binişor.

Ar fi fericit daca băiatul şi Lucreţia n-ar fi bolnavi!. o casă igrasioasă în mahala. Ş el n-are lemne. şi n-are sfanţ!.

Dar astăzi e bal la Psaridi, şi Mişu dirijează bufetul şi domesticitatea, cum odinioară conducea cotilioanele.

- Bună seara, căpitane, zice doamna Cuţopolu, când ex-căpitanul, îmbătrânit, o primeşte la scară.

- Sărut mâna, madam Cuţopolu, răspunde el.

- Ce face Lucreţia?

- Tot bolnavă.

- Dar băiatul?

- Tot rău.

- Daca nu-l îngrijiţi!. cine strică?

Şi doamna Cuţopolu îşi lasă molatic în mâinile ex-căpitanului blana superbă de vulpe albastră, un giuvaer, un exemplar unic în Bucureşti. Apoi desfăcându-şi minunatul *evantail* de sidef şi de pene de struţ, urcă, luată literalmente pe sus de un stol de fluturi nebuni, treptele scării de onoare.

Ş-apoi, o dată sus în saloane, vârtejul.

E şapte dimineaţa. Aurora cu degetele ei de roză vine să deschiză porţile orientului.

Doamna Cuţopolu, zdrobită de oboseală, dar tot veselă, scoboară scara însoţită de toţi fluturii. La garderobă, blana!. lipseşte. Caută-n sus, caută-n jos: blana nu e. Unde e căpitanul?. caută-l în sus, caută-l în jos. căpitanul nu e nicăieri. Unde e căpitanul?

- Căpitanul, zice un fecior, a fost chemat repede acasă. Copilu-i e rău bolnav!

Dar iată căpitanul - palid, plâns, defigurat [sic]:

- Copilul! îmi moare copilul!

- Bine, bine, copilul, strigă madam Cuţopolu impacientată; dar blana? unde e blana?

- Blana? care blană?... răspunde aiurit căpitanul... şi începe să urle iar.

- Copilul meu! copilul meu!

Şi pleacă nebun iar înapoi.

Scandal! Blana! cum se poate?. blana! ia-o de unde nu e.

Copilul s-a făcut, din norocire, bine, dar, din nenorocire, blana nu s-a mai găsit!

A! ce mediu social!

GAZOMETRU

Duminică. Tren de plăcere. Sinaia. Lume! lume după lume!

O splendidă şi generoasă zi de vară.

- Frumoasă zi! zice d. Iancu la dejun pe iarbă.

- Mai frumoasă nici că se poate! zice madam Ionescu.

- Asta e zi regală, domnule! zice d. Nae, mijind din ochi, că-i e foarte cald.

D. Nae şi d. Iancu au chef de glume, şi madam Ionescu a lui d. Nae şi madam Niculescu a lui d. Iancu râd de se prăpădesc de râs, şi d. Nae zice:

- Prea râdeţi tare. ia băgaţi de seamă să nu.

Aş! madam Niculescu şi madam Ionescu mai tare! şi damigeana scade mereu.

- Uf! ce zăduf! zice madam Niculescu. Nu-i aşa? că şi dumneei i-e foarte cald.

- Teribel! zice madam Ionescu.

Da' d. Nae zice:

- Zăduf regal, domnule!

Şi nu ştiu cum se-ntoarce spre răsărit şi:

- Ia uitaţi-vă, zice, colo vizavi!

Pe Piscul Câinelui se arată în potriva soarelui, care se apleacă înspre Omul, un noruleţ alb.

- Ce? adică?... întreabă d. Iancu.

- Aş! zice madam Niculescu.

- Acu vine! Ceva regal! să vedeţi! zice d. Nae, şi râzi toţi, şi râzi.

În adevăr, cu cât în valea Prahovei apasă mai greu pâcla, cu atât noruleţul se ridică mai sus şi se umflă mai tare, clocotind ca o gogoaşă uriaşă în vasta tigaie a firmamentului încinsă de flacăra colosală a lui Phoebus. Gogoaşa a acoperit, de când au văzut-o, tot Piscul Câinelui, prea strâmt pentru pornirea ei de umflare, şi acum se revarsă grozavă peste Valea Rea. Deodată, o detunătură titanică despică tăcerea făcând să se cutremure piscuri după piscuri, şi o ploaie turbată porneşte.

S-a dus petrecerea! s-a stricat cheful!

În picioare toată lumea! Fiştecare-şi strânge pălării, umbreluţe, resturile dejunului. La gară, repede, să apucăm trenul întâi!

Leoarcă până la piele, cu toate umbreluţele, madam Ionescu şi madam Niculescu cobor cât pot mai iute, drăcuind ploaia, şi foarte necăjite pe d. Nae şi pe d. Iancu, fincă nu vin mai degrab' şi râd mereu ca nebunii, parcă e un ceva de râs. Ba încă d. Nae le mai şi tachinează - mereu le strigă să-şi ridice jupele:

- Mai sus, cocoană, mai sus, că nu ne uităm!

E potop.

D. Iancu zice:

- Straşnică ploaie, dle!

- Teribelă! zice madam Ionescu.

- Ploaie regală, dle! zice d. Nae.

La un moment, cocoanele alunecă pe clisa şoselii şi cad pe şezute, poc! şi fac amândouă: „hî!".

D. Nae se opreşte şi zice lui d. Iancu:

- Hahahaha! şi-a ruptără gazometru!

- Pardon, asta-i vorbă de mitocan! răspunde madam Ionescu, şi s-au ridicatără amândouă foarte supărate: pân' la Bucureşti n-au mai vorbitără cu d. Nae. Da' d. Nae zicea mereu

la stății lui d. Iancu, că şedea alături amândoi, şi cocoanele amândouă vizavi - zice:

- Pardon, 'ne Iancule, mai strânge-ți gazometru, că n-am loc!

Şi cocoanele se supăra şi mai tare - şi ei râdea - şi cocoanele se supăra şi mai tare. Pe urmă a râs şi cocoanele. „Ha-ha-ha! Gazometru!"

Apoi, nu! - le potriveşte d. Nae! Ceva regal!

BAIONETA INTELIGENTĂ

Origina gvardiei naționale nu se pierde în noaptea timpurilor: această instituție s-a născut la sfârșitul primei jumătăți a veacului XIX, într-o frumoasă dimineață de vară a anului 48. Omul de știință, care va voi în viitor să facă istoria vitejiilor și isprăvilor gvardiei naționale, va găsi izvoare destule pentru savantele lui cercetări; dar sunt sigur că, fără concursul meu, n-ar putea elucida așa de ușor o importantă chestiune: pentru ce gvardia națională s-a numit mai târziu „Baioneta inteligentă"? Depun dar astăzi pe altarul științei naționale un document prețios, menit să ajute cu putere la dezlegarea acestei chestiuni; și asta o fac fără de nici o pretenție, deoarece documentul mi l-a dat și mie un altul - un brav veteran de la 48. Iată.

Într-o zi fierbinte a lunei lui Cuptor, pe la nămiezi, apăsa deasupra mahalalii Mihai-vodă o pâclă strașnică. Malahagiii stăteau la umbră prin căsuțele lor. Era o moleșeală generală. Nu se vedea pe drum, sub arșiță, nici o mișcare. La simigeria din colț, unde vrei să apuci înspre Antim, aromea pe tarabă, în cămașă, cu picioarele goale, cu capul pe un vraf de simiți, chir Mihale, foarte asudat, apărându-se din când în când de muște, în vreme ce o calfă pisa alene și îngălat covrigi uscați pentru bogaci-sadea proaspăt. Alături cu simigeria, cucoana Marghioala, vestită în toată mahalaua, plămădea, pe prispă la umbră,

gogoşi de ristic pentru suliman. Cocoşii cântau a secetă, trimeţându-şi răspunsuri unul altuia din depărtări; când deodată, zăduful nămiezii tremură, pătruns de un glas de vitejie: trivoga chema la arme gvardia naţională.

Toată lumea tembelă sare în sus. Chir Mihale îşi vâră picioarele în calevri şi iese în pragul prăvăliei; coana Marghioala, foarte sprâncenată, la portiţă. Uliţa începe să se umple. Căpitanul gvardiei se plimbă de colo până colo, urmat de doi ţigani bucătari, robii lui de ieri, unul suflând într-o trâmbiţă şi altul bătând barabanciul. Căpitanul gvardiei e un fecior de boier velit; e un tânăr care, plin de entuziasm pentru ideile democratice şi umanitare, a îmbrăţişat cauza poporului suveran. Toate calităţile de inimă le are cuconul Iorgu, şi numai un defect: vorbeşte cepeleag şi sâsâit; de pildă, zice: *să faţem* în loc de *să facem, cigan* în loc de *ţigan* şi *ţioară* în loc de *cioară;* pronunţă *z* în loc de *j* şi viceversa, şi *ş* nu se pomeneşte. Dar asta o s-o auzim acum îndată.

Din toate părţile se strâng isnafii. Căpitanul se opreşte în faţa simigeriei. Ţiganul, cu ochii umflaţi de atâta suflare în trâmbiţă - un instrument cu care a învăţat să cânte numai de câteva zile - se opreşte un minut ca să-şi şteargă cu mâneca coadele de la gură. Căpitanul, căruia i se pare că nu s-a strâns încă destulă lume, trage sabia din teacă şi strigă:

- Suflă, cigane, că te tai! să vie mai mulci! să vie toci isnafii!

Trâmbiţaşul începe iar să-mbăleze trâmbiţa, umflându-şi bucile şi holbând ochii, iar toboşarul bate din răsputeri. Când toată răspântia e plină de lume, cuconul Iorga strigă ţiganilor:

- Destul! hoxina! cigane... Acuzica luaci-mă în brace si m-aridicaci în sus!

Ţiganii îl ridică fiecare de câte un picior şi-l aşează pe umerii lor, după cari căpitanul face mulţimii isnafilor următoarea cuvântare bine simţită:

- Fracilor, în numele poporului suveran! respect la per¬soane, respect la propitate. Uite țe e, fracilor. Reacciunea a pus de gând să dea foc Bucurestilor si să-l arunțe în aer, ca să se nenoroțească toată lumea nevinovată si să-si facă Reacci - unea mendrele, ca să stăpânească dumnealor cu gheneral Solomon, care s-a prins, fracilor, la capu Podului, pe meida-nul de la streaze, patru buci mari cu iarbă de puscă muscălească, fiindcă le-a adus doi cajați îmbrăcaci tiptil mocăneste, si să le badze noaptea în Bucureşti, dacă nu era câciva simbatrioci democraci si s-a repejitără si a pusără mâna pe ele, care, ține stie țe primezdie, doamne fereste, se putea pentru ca să se-ntâmple, ca să se prăpădească oras domnesc întreg cu guvernul provijoriu si cu toci oamenii si negustorii cu familiile si cu copilasii, si Constuaunea, pentru că amândoi cajați a fudzit când le-a strigat: „stăi pe loc!", fiindcă-i prinseseră pitulaci mititei între buci, care acuma, fracilor, trebuie să merdzem, să n-avem frică deloc, că tulumbadziii sint acolo si dă cu tulumbele, pentru căți guvernul a poronțit să apucăm bucile cu băgare de seamă, m-aci aujit? si să le duțem înțet-înțet, binisor-binisor, să le ajvârlim în helesteul de la Ciurloaia, ori si mai departe, la Țorogârla, ca să nu se mai poată ca să ia foc prin urmare! Aide, toci cu mine!. Suflă, cigane!

Calda cuvântare a căpitanului a făcut o profundă senzați-une. În adevăr, ştirea nu era deloc fantazistă... La streaja Mogoşoaii se prinseseră, pe un maidan, într-un chervan mocănesc, nişte butoaie pline cu iarbă de puşcă. Cei din gvardia națională, cari făceau slujbă de caraulă la streajă, zăriseră carul sosind, bănuiseră ceva, şi, văzând că mocanii şoptesc între ei, se repeziseră asupră-le. Mocanii luaseră fuga lăsând ierbăria în mâna gvardiei. Ofițerul dăduse ştafetă la guvernul provi¬zoriu. Acesta trimisese tulumbagiii să stropească butoaiele întruna, ca nu cumva să se încingă de arşița soarelui şi să izbucnească; dăduse apoi ordin companiei lui conul Iorgu de

la Mihai-vodă, să meargă la fața locului spre cele de cuviință. Pacinicul guvern al Revoluțiunii hotărâse să se facă cu iarba de pușcă ceea ce cuconul Iorgu împărtășise companiei sale și poporului.

Încet-încet, gâfâind și asudând, cei doi bucătari în frunte, pe urmă căpitanul, apoi compania și în urma ei lumea, al cărei număr sporea cu cât înaintau, ajunseră din mahala în mahala, până la capul Podului. Aci se opriră toți, cuprinși de adâncă emoție în fața butoaielor, pe cari le răcoreau pe rând două țevi de tulumbe. La un semnal, tulumbagii se opresc, și, în culmea emoției lumii ce se grămădește de-a-ndărătele cu groază, cei doi țigani se apucă să destupe, tremurând, unul dintre butoaie, spre a se constata în fața poporului suveran infamia Reacțiunii și a lui gheneral Solomon. Pe când toate inimile bat cu putere, țiganii ferăstrăiesc cu blândețe cercurile de la un căpătâi, și apoi, cu un piron, ridică dulce fundul de sus al butoiului.

Un moment, toate inimele s-au oprit din bătăile lor, pe când cuconul Iorgu, galben ca ceara, tocmai la coada poporului suveran, își șterge broboanele de sudoare carii îi acopăr fruntea. Dar, spre asigurarea momentană a tutulor inimilor, se constată că în cel dintâi butoi nu este iarbă de pușcă, ci scrumbii sărate. Dar dacă acesta e un marafet al Reacțiunii, care vrea astfel să adoarmă bănuielile guvernului provizoriu?... Și astfel, unul câte unul, toate butoaiele au trebuit să fie răsturnate pe rogojini întinse, făcând, până la cel din urmă, tot atâtea mormane de scrumbii. Gvardia națională și poporul suveran au dat iama pe păr, și au început să-și încarce toți, cari basmalele, cari șorțurile. În zadar căpitanul striga: „Staci, fracilor! respect la persoane, respect la propitate!" În câteva clipe rogojinile au rămas curate, și toți s-au împrăștiat pe acasă, veseli că n-au mers degeaba pe zăduf pân' la capul Podului.

Peste vreun ceas, iată și mocanii cu negustorul. Mocanii, văzându-se luați cu asalt de gvardia națională, o apucaseră razna

prin mahalale să caute precupeţul căruia îi aduceau marfa de la Brăila. Ocolind pe mărgini, se rătăciseră şi, tocmai după prânz, dăduseră de prăvălia lui. Acum veneau cu el în fugă, să scape taxidul de mânia poporului suveran. Era prea târziu: scrumbiile făcuseră de mult aripi. Poftim de te jeluieşte! Şi-n potriva cui? În potriva „poporului suveran"?! . Se înţelege, că nu-i mai rămânea precupeţului decât să dea jalbă la Carvasarâ.

Din tot poporul, cucoana Marghioala, amatoare pasionată de sărături, a profitat mai mult de infamia Reacţiunii. Dar cine poate mulţumi vreodată pretenţiile unei femei de gust? Mân¬când seara cu chir Mihale, vecinul său, cu care era prietenă intimă de mult, scrumbiile fripte pe grătar, cucoana Marghioala zice:

- Păcat! chir Mihale, ştiu eu cum trebuia, dacă-i vorba: să fi adus cazacii lui gheneral Solomon şi un chiup de undelemn.

- Şi câteva leji de lemui a adăogat chir Mihale; fără lemui, scrumvii!... *enă 'mbară den kani.*

... E mai mult decât probabil că de acest epizod şi-a adus aminte răposatul C. A. Rosetti, când, la 1866, într-un moment de umor democratic, a dat gvardiei naţionale numele de „Baioneta inteligentă".

POLITICĂ ŞI DELICATEŢE

Istoria e adevărată şi merită povestită.

Într-un oraş mare de provincie, sau mai bine într-o capitală mică, numele nu importă, este un negustor băcan foarte deştept, partizan hotărât şi neascuns al conservatorilor. Colectiviştii nu-l puteau suferi personal, însă n-aveau ce-i face, de vreme ce băcănia lui este în localitate singura prăvălie de clasa întâia în această ramură, fiind asortată totdeuna foarte bogat, după modelul băcăniilor de lux din oraşele mari. Ce se întâmplă însă? Acum câtva timp, un fost ministru conservator merge să se aşeze pe toată perioada electorală în acel oraş, fiind hotărât să candideze acolo în opoziţie contra guvernului colectivist. Pentru aceasta, ia cu chirie rândul întâi al caselor negustorului conservator, pe strada principală, deasupra băcăniei. Asta a înfuriat la culme pe liberali. O deputaţiune a lor se duce la băcanul nostru şi-l interpelează foarte grav.

- Ai dat casa cu chirie ciocoiului?

- Da.

- Dă-i arvuna înapoi!

- De ce?

- Fiindcă nu face tocmai d-un negustor, de unul d-ai noştri, să-ţi dai casa la ciocoi.

- Da' nu sunt d-ai dv. deloc; mă iertaţi; eu sunt conservator.

- O să te căieşti!

În adevăr, numaidecât încep şicanele - la vamă, la accize, la drumul-de-fier etc. . şi nu numai atât: colectiviştii încep să facă propagandă între ai lor, şi în două-trei săptămâni, câte unu-unu, nici unul nu mai calcă în băcănia conservatorului. Negustorul, deşi se ştie boicotat, bagă de seamă că vânzarea în toate privinţele rămâne aceeaşi ca totdeuna, afară, se înţelege, de ţuică şi pelin, unde constată o scădere de consum simţitoare. Dar în sfârşit, colectiviştii nu consumă numai ţuică şi amar, mai ales când nu sunt în opoziţie. Atunci, negustorul inteligent pricepe cum merge treaba: liberalii, pentru a nu-şi călca jurământul şi totdeodată a nu se lipsi de trufandalele şi delicateţele conservatorului, nu-i mai călcau în prăvălie, dar trimeteau om să le târguiască fără a spune pentru cine.

Într-o zi, din conversaţia mai multor muşterii la ţuică, află că seara e masă mare la cuconul Iancu X . , un chiabur foarte colţat, iniţiatorul boicotului. Cuconul Iancu cinstea cu un mare *dîner de gala* pe un ministru şi vreo doi-trei oratori din Bucureşti, cari veniseră cu ocazia alegerilor să ţie o întrunire publică. Cucoana lui cuconul Iancu e tot atât de celebră pentru mesele-i de gală ca şi pentru eleganţa ei. Negustorul nostru tocmai în ziua aceea primise un mare taxid de prospătură şi lipise pe geamurile mari ale prăvăliei: ICRI MOIU PRIMA - STRIDII PROSPEŢI - SOMONU DU RIHN ETC.

Era duminică, pe la unsprezece dimineaţa: prăvălia gemea de muşterii, cari îşi luau aperitivul şi mezelicuri pentru dejun. Un ungurean intră cu zgomot:

- Câte parale icrele moi?

Dar negustorul, strângându-şi sprâncenile, ca şi cum ar fi voit să facă o asociaţie forţată de idei depărtate, răspunde prin o altă întrebare:

- Câte-ţi trebuie, drăguţă?

- ... Vreo două-trei chile.

- Aşa?. Da' de unde eşti d-ta?

- De unde sunt, de unde nu sunt, câte parale?

- Dacă nu spui de unde eşti, nu-ţi dau: icrele sunt arvonite de boieri.

Ungureanul stă un moment la gânduri şi pleacă.

Peste vreun sfert de ceas, în timp ce icrele se vindeau pe capete, intră o jupâneasă, o băbuţă bătrână, care, uitându-se în toate părţile, zice:

- Sărut mâna, măiculiţă; aici e băcănia a mare?

- Ia vezi, ce pofteşte dumneaei, strigă negustorul la un băiat.

- Icre moi aveţi?

- Este.

- Cum daţi ocaua?

—.„ Ocaua?... Câte pofteşti să iei?

- Vreo două-trei oca.

- Da' pentru d-ta?

- Aş! unde mănânc eu d-alea!? Să mă ferească Dumnezeu! eu postesc. Pentru boieri.

- Care boieri?

- Nu spui.

- Dacă nu spui, n-am icre.

Dar baba, mai deşteaptă decât ungureanul, face un semn discret, trage la o parte pe negustor şi-i şopteşte încet:

- Măiculiţă, sunt de la conul Iancu; da' să nu care cumva să-i spui că ţi-am spus, că mi-a spus să nu care cumva să-ţi spui.

- Aşa?... De la conul Iancu?... Atunci spune-i lui conul Iancu că pentru dumnealui le fac cu 100 de lei kilo.

- Vai de mine! unde s-a mai pomenit? Mi-a spus să dau, dac-o fi la o adică, pân' la 28 lei.

- Dacă-ţi place; dacă nu, voia la dv., marfa la mine; dacă vrea să cumpere, să poftească conul Iancu aici, că ne învoim noi.

A plecat băbuța foarte mâhnită de insuccesul misiunii sale diplomatice. Înainte de amiazi, intră în băcănie un funcționăraş foarte pirpiriu, deşi afară era destul de ger; zice:

- Băiete, o drojdie.

După ce bea drojdia şi-şi suflă în degetele degerate, funcționăraşul îşi face loc cu pardon prin înghesuiala prăvăliei şi ajunge până la taraba de marmură. Aci se opreşte să dea un târcol cu ochii la marfă. În momentul acesta, negustorul scoate capacul de la putinica a doua de icre.

- Ei, bravo! zice tânărul; ți-a venit icre proaspete?. Cum dai kilo?

- Da' de ce întrebi?

- Vreau să cumpăr.

Atunci băcanul, gustând cu vârful cuțitului o probă din putinică şi măsurând cu ochii de sus până jos pe muşteriu:

- Nu face pentru d-ta, zice. astea nu sunt de cosac.

- Da' ce-ți pasă d-tale, dacă vreau eu să cumpăr?... Câte parale?

- Vezi că marfă de-asta nu pot da cu paralâcul. Vrei să iei mai mult?

Tânărul, fără să şovăiască, răspunde hotărât:

- Trei chile.

- Cât? ... strigă băcanul, pufnind de râs. Ei, vezi, aici mi-ai plăcut: auzi fason de trei chile de icre moi!.

Apoi, întorcându-se către unul din băieți:

- Băiete! încă o drojdie la domnul, că-i e frig.

Dar funcționarul supărat:

- Mersi, domnule, nu-mi trebuie; dar să ştii că nu-ți mai calc în prăvălie.

- Păcum eşti d-ta liberal - răspunse băcanul râzând şi mai tare - mă mir că ai băut aici şi drojdia întâia.

Tânărul a ieşit trântind uşa.

E aproape de amiazi, când o caleaşcă mândră se opreşte în faţa prăvăliei. Feciorul sare repede de pe capră şi strigă în uşă:

- Să vie un băiat afară!

Băiatul iese repede şi se întoarce:

- Întreabă cucoana de icre moi.

- Cucoana lui conul Iancu?... Spune-i că nu prea sunt proaspete. nu face pentru dumnealor. Dar, dacă pofteşte, dă-i să guste.

Şi-i trimite cucoanei din putinica nouă o linguriţă plină pe o frunză curată de viţă. Băiatul se întoarce:

- Zice că sunt bune.

- Mă mir. Tocmai la mine să fie icre bune.!

Zicând acestea, băcanul iese degrabă afară la caretă şi, după multe reverenţe, se adresează foarte miorlăit cucoanei:

-Sărut mâna, madam X..., sărut mâna... De ce nu poftiţi jos? Nu-i nimeni în prăvălie; numai câţiva mitocani. nu vă cunoaşte. Poftiţi să vedeţi şi alte mezeluri. avem stridii, brânzeturi proaspete, ne-a venit o langustă vie.

. şi-i înşiră, foarte volubil, toată lista prospăturilor sosite de dimineaţă.

Cucoana stă un minut pe gânduri, dar nu poate rezista mult; coboară din caretă şi intră foarte înţepată în prăvălie. După o scurtă inspecţie şi o lungă tocmeală, în timp ce aspiră cu nesaţiu caracteristica atmosferă, îmbibată de atâtea parfumuri grase şi pofticioase, o atmosferă de care-i era dor de multă vreme, cucoana, îmbătată de atâtea bune emanaţiuni, se porneşte pe târguială, şi negustorul scrie: două chile de icre moi, trei bucăţi camembert, un kilo somon, una langustă vie, opt duzini stridii, un ananas, un flacon curaşao triplesec...

De mult nu mai intrase în băcănie cucoana! Acum îşi scotea din capete, pe când muşteriii ceilalţi, între care mai mulţi tineri ofiţeri, în curent cu afacerea boicotului, privind-o cu admiraţie, îşi dedeau coate.

Cucoana, foarte satisfăcută, vrea să plece:

- Apropo, coniță, sărut mâna: șampanie? Am ceva bun de tot; un *Pommery extra,* garantat.

- Cum îl dai? întreabă cucoana, aruncând pe sub genele-i mai pudruite decât aripile unui fluturaș de noapte o privire galeșă către tinerii ofițeri.

- Mai ieftin decât oriunde, cuconiță. Dacă dv. găsiți cu preț ca la mine undeva, primesc să nu-mi dați nici o para.

- Atunci, să-mi trimeți și șase sticle de șampanie... *Bonjour!*

Și cucoana, salutată până la pământ de toți tinerii, iese condusă până la caretă de băcan, care-i zice:

- Sărut mâna, madam X. sărut mâna: nu ne uitați. avem totdeuna lucru proaspăt; imposibil să găsiți în altă parte.

Careta a plecat. Băcanul, frecându-și mâinile, se întoarce înăuntru și, pe când băieții încarcă în coșuri marfa comandată - un condei de peste trei sute de lei - zice, făcând cu ochiul către tinerii mușterii:

- Uite, d-aia îmi plac mie liberalii. oameni cilibii! când e vorba de delicatețe, nu se mai încape politică. Băiete! un rând de țuici la domnii!. fac eu cinste.

FĂRĂ NOROC

Snoavă populară

A fost odată un om foarte bun, dar fără noroc. Toate le încercase - meşteşug, negustorie, joc de cărţi: pe ce punea mâna, praf şi cenuşe! Ş-apoi mai spune lumea că omul însemnat, ori e omul dracului ori are noroc mult, căci pe omul nostru îl însemnase Dumnezeu destul; dar ce e drept, îl însemnase aşa că semnul nu se vedea, fiindcă era acoperit: în loc de două ţâţe, ca toţi oamenii, avea trei - una de o parte, alta de alta şi încă una la mijloc.

Aşa, omul acesta se afla odată la o petrecere cu mai mulţi. Alături cu el la masă, şedea la dreapta un popă şi la stânga un străin lăudăros şi limbut, care povestea cum a umblat prin toate părţile lumii şi cum pretutindeni a făcut fel de fel de prinsori ciudate şi le-a câştigat -prăpăstii, nu altceva: ba că are să îngheţe Dunărea la Paşte, ba că are să tune la Bobotează, şi câte şi mai câte.

Omul fără noroc, plictisit de-atâtea palavre şi lăudării, zice:

- Nene, cu mulţi ai făcut dumneata prinsoare. faci una şi cu mine?

- Bucuros, răspunde străinul: care?

- Uite: eu mă prinz cu dumneata că părintele şi cu mine avem la un loc cinci ţâţe.

- Ei, aş!

- Te prinzi?

- Mă prinz.

Şi se şi prind. Dar părintele de la stânga trage de mânecă pe omul fără noroc şi-i şopteşte la ureche:

- Taică, ai dumneata patru ţâţe?. c-aminteri ai pierdut.

- Cum, părinte?

- De, taică. Eu am numai una.

PALATUL COTROCENILOR

Poate că la starea sufletească ce mă cuprinde, când intru în curtea palatului de la Cotroceni, contribuie şi amintirea neuitatei nenorociri ce au trebuit să sufere odinioară suveranii noştri acolo; îmi pare, poate, că, din atâtea lacrimi ce s-au vărsat în acele locuri, iese încă o exalare amară; dar, când nici nu bănuiam că zidurile acestea erau menite să încapă iar atâta spaimă, priveliştea lor îmi pricinuia un fel de neînțeleasă neplăcere.

Rar am văzut o atmosferă mai supărătoare.

Când treci pe sub bolta bondoacă şi pleoştită a clopotniței greoaie, care parcă aşteaptă pe cineva, ca să-l strivească sub surpătura ei, şi intri în curtea cea mare, dai drept în față de peristilul bisericii. Coloanele şi frontonul lui sunt de tot ascunse sub un stufiş de verdeață acățătoare - ai crede că e intrarea unei peşteri cu emanațiuni năbuşitoare. Este o biserică veche, după calapodul bizantin, fără vreo deosebită valoare arhitectonică. Silueta ei, care, privită la o anume distanță, ar avea oarecare eleganță caracteristică, nu se poate apuca cu ochiul, fiindcă masivul întreg e înconjurat de copaci mari şi strâns prea aproape între clopotniță şi noile clădiri ale palatului.

Acestea sunt o lucrare de un stil destul de îndoielnic; aşa, de exemplu, palatul pare că ar voi să fie florentin, galeriile cari îl leagă cu atenanțele sunt de stil bizantino-mauresco boieresc,

iar stilul corpului de gardă e lipsit absolut de caracter - sunt scundele chilii vechi ale foastei mănăstiri, cârpite şi văruite din nou. În tot, ca lucrare de pretenţie, e prea bizară, şi ca bizare¬rie, prea pretenţioasă.

Imposibil să găseşti, în această grămădire fantazistă de clădiri, o axă, o linie dominantă, un punct de reazim logic; este o amestecătură, în care arbitrariul ţine loc de originalitate, - o frământare, o tortură de forme şi de linii, în mişcarea cărora în zadar caută ochiul ostenit un moment de repaus.

În curtea cea mare, mai ales în partea dintre altarul cu absidele bisericii şi clădirile noi, parcă lipseşte aerul. Înălţimea clădirilor e aşa de disproporţionată cu lărgimea curţii, încât, înaintând către scara palatului, simţi că opresiunea de sub bolta clopotniţei, în loc să dispară, devine mai stăruitoare: când ai vrea să răsufli, ai sentimentul că te îneci, aşa că, instinctiv, ridici obrazul spre cer frângându-ţi gâtul cât poţi.

Pe lângă aceasta, atmosfera din jurul palatului e saturată de duhoarea specifică a mlaştinilor, izvor darnic de friguri, de mâhnire şi de gânduri negre.

Zidurile au nu numai urechi; au şi suflare şi grai. Sunt unele, amabile şi vesele, cari te întâmpină cu graţie, şi-ţi mângâie sufletul chiar întristat, şi cari risipesc gândul cel mai întunecat. Ele îţi întorc razele soarelui cu aceeaşi generozitate cu care le-au fost aruncate şi te atrag ca nişte binevoitori prieteni. Sunt altele, posomorâte şi încruntate, cari te privesc cu asprime; îţi întristează sufletul, oricât ar fi de vesel; îţi indispun şi-ţi înnorează gândul, oricât ar fi de liniştit şi de luminos: acestea îţi fac din raza soarelui o dizgraţie.

Dintre acestea din urmă sunt zidurile Cotrocenilor. Şi încă lumina zilei tot atenuează oarecum posomoreala acestor locuri. Când însă, după ce a scăpătat soarele, răsare întunerecul nopţii şi începe să crească încet-încet; când s-aprind luminile electrice, reci, fără viaţă şi mişcare de flacără, prea slabe pentru

a putea birui pâcla neagră - impresia devine aproape insuportabilă.

Cu puţină imaginaţie, cine n-ar şti că aci e un castel de *plaisance* al unor copii regali, ar crede că palatul Cotrocenilor e un colţ de retragere a unui bătrân ursuz, sătul de deşertăciunea luminii şi zgomotului, scârbit de lume, fără putinţă de împăcare, sau poate locul de exil şi de captivitate a unui răzvrătit felon.

Un cuib de cucuvaie mai lipseşte sub streaşina de la turla bătrânei biserici, pentru ca să desăvârşească armonia acestor locuri de cobe.

Nu înţeleg ce au căutat să se aşeze doi tineri prinţi veseli şi răsfăţaţi, cu doi fragezi copii, într-un palat atât de posomorât şi plin de amintiri aşa de triste.

ARTICOL DE REPORTAJ

Soliditatea informaţiilor mele. Reportajul ca gen literar. Profesor dr. Leyden. Părerea doctorului german despre România. Microbul bolii. Băile reci. A. Sa Principesa Maria. M. Sa Regele. Criza culminantă. Prinţul e salvat. Convalescenţă. Temeri de nouă complicaţiuni. Un coş cu fragi. Iarăşi dr. Leyden. Concluziune. Bărfitorii interesaţi. Post-scriptum.

SOLIDITATEA INFORMAȚIILOR MELE

Cu toate afirmațiile răuvoitoare ale acelora ce, în zilele de spaimă prin care au trebuit să treacă Dinastia şi Națiunea noastră, aveau tot interesul să tăgăduiască soliditatea informațiilor mele şi autenticitatea sau, cel puțin seriozitatea izvoarelor de unde le culeg de obicei, tinzând astfel aceia să arunce, prin mijloace de concurență nelealä, discreditul asupra articolelor mele de reportaj şi să lovească prin urmare în popularitatea şi tirajul „Foiei interesante", la care am onoarea să colaborez ca reporter; cu toate acele informații răuvoitoare, o repet, eu sunt fericit a constata că nu a putut nimeni să-mi dea până acuma o dezmințire serioasă, că toate ştirile mele au rămas şi vor rămânea în picioare.

A. Sa Regală prinţul Ferdinand, fiind acuma afară de orice pericol, e o plăcere pentru mine a recapitula principalele

informațiuni ce am servit iubiților și fidelilor mei cititori și drăgălașelor și amabilelor mele cititoare.

Acestea zise în treacăt, voi să spun câteva cuvinte despre

REPORTAJUL CA GEN LITERAR

Încercarea dureroasă prin care au trecut Augusta Familie Regală și Țara a avut nenumărate urmări binefăcătoare. Manifestarea spontanee de simpatie a poporului întreg a făcut indisolubilă pentru viitor legătura dintre Dinastie și neamul românesc. Dar pe lângă acest mare folos public, mi-a adus îndeosebi și mie unul foarte mare: m-a făcut să-mi fixez în fine o specialitate literară în arena publicității noastre.

În adevăr un prozator nu e un specialist. S-a zis cu multă dreptate, mai întâi, că tot românul e poet; mai târziu, cu mai multă dreptate, s-a susținut că tot românul e și critic, cu mult mai multă dreptate pot zice eu că tot românul e prozator. A scrie proză nu e o specialitate de artă ci o deprindere instinctivă a fiecărui cetățean.

Cu toate acestea, în zilele de urmă am constatat că se poate, chiar ca prozator, să devii specialist. Este un gen literar anume pe care nu orice român îl poate profesa: este reportajul; de aceea am zis „orice român", iar nu „orice română". Se știe că orice român de sex feminin, fie de orice vârstă, numai să poată vorbi, și fie de orice condiție socială, numai să aibă cui vorbi, este născut reporter. Cu românii de sex masculin, lucrul se schimbă; nu orișicare poate fi un reporter special.

Odată stabilit aceasta, să vedem cum am cunoscut eu pe

DR. LEYDEN

Eu am văzut pe profesorul Leyden, nu numai în trăsura Curții, în fuga pe stradă, sau într-un vagon de drum de fier, ori în treacăt în vreun salon. Eu am văzut pe acest ilustru specialist *en pantoufles* - cum ar zice francezul - *en pantoufles*

şi el şi eu. Am dormit două nopţi în aceeaşi cameră la Hotel de Orient, peste drum de Episcopie, camera cu numărul 12, care dă pe balconul de deasupra gangului. Din balcon, seara mai ales, e o privelişte minunată; avea în faţă, spre dreapta, squarul, dominat de cupola Ateneului, pe când pe sub picioarele noastre uruie, fără o clipă de repaus, un fluviu torenţial de trăsuri, de tramcare, de căruţe, de biciclete şi de pedeştri. Spre complectarea acestei armonii de elemente, două flaşnete cântă dinaintea hanului lui Gherasi şi a treia în colţ, la „Pisica neagră". Aşa, noi cari stam în balcon, în halat şi în papuci - eu şi cu dr. Leyden - trebuia să strigăm foarte tare ca să ne înţelegem.

PĂREREA D-RULUI LEYDEN

Dr. Leyden, deşi om în vârstă şi plin de voiciune - *un causeur intarissable* - vorbeşte vreo patru limbi europene la perfecţie, şi acum de câteva zile o rupe binişor şi pe româneşte.

E foarte încântat de modul cum a fost primit în România, pe care mi-a declarat că o consideră ca a doua patrie.

Eminentul specialist, între altele, mi-a zis în româneşte, cu un uşor accent caracteristic german:

- *Barol d'honneur! taca eu n-am vostgerman, am frut să vii rumen.*

- Ce impresie îţi face, iubite doctore, capitala noastră?

- Îmi face, zise doctorul, impresia unei butii pe care o spală cu lanţuri, rostogolind-o într-un gang boltit, unde arhitectul a reuşit să obţie mai multă rezonanţă, decât izbutesc în genere arhitecţii la sălile de concert...

*

Din timpul suferinţei A.S. Regale principelui moştenitor notez în treacăt câteva flori din recolta mea de informaţii. Astfel încep cu

MICROBUL BOLII

Medicii au constatat existența microbului. Dacă microbul nu reuşeşte până mâine să perforeze plămânul, atunci el a scăpat.

Ca să împiedice aceasta, doctorii întrebuințează

BĂILE RECI

Îndată ce căldura pacientului creşte i se administrează o baie rece, care variază după trebuință între 7 şi 4 grade minus.

Să vedem ce făcea în vremea aceasta

A. SA PRINCIPESA MARIA

În timpul crizelor, principesa a avut ideea să meargă la călugărie într-o mânăstire din țară, în cazul de extremă nenorocire. A. Sa s-a ferit însă să exprime până acuma cuiva această intențiune, ca nu cumva să întristeze şi mai mult pe

M. SA REGELE

Care a chemat la palat pe dl dr. Cantacuzino. Aci, mergând cu doctorul în bibliotecă, unde n-a mai permis să intre nimeni, l-a întrebat tremurând:

- Spune-mi drept, doctore, te conjur, cum merge?

- Sire, a răspuns doctorul, noi am făcut ce am putut. Dumnezeu rămâne să facă ceea ce n-a putut face ştiința. Regele în culmea emoției a concediat pe dr. Kremnitz, care a plecat degrabă înapoi la Cotroceni.

M.S. rămânând singur, a îngenunchiat şi, ridicând mâinile şi ochii spre cer, a şoptit:

- Doamne, aibi milă de mine şi de poporul meu!

D. Buicliu, întors la palatul Cotroceni, a găsit pe bolnav, la căpătâiul căruia erau ceilalți dr. colegi, şi

CRIZA CULMINANTĂ

Cât a ținut această criză, vreo 36 de ore, Augustul bolnav a avut rare momente de luciditate, în cari s-a gândit, fără a putea spune o vorbă, la soția și la copiii săi; apoi cădea iarăși în somnolență.

Dar grație tinereții, devotamentului și îngrijirilor oamenilor de știință

PRINȚUL E SALVAT

Medicii, după o cercetare minuțioasă, constată că boala face mari progrese spre vindecare. A.S.R. a intrat în

CONVALESCENȚĂ

Maladia foarte grea a trecut prin cea din urmă criză și acum se află în convalescență. Rămâne acum să fie Augustul pacient bine îngrijit, ca nu cumva să se ivească, precum e încă

TEMERI DE O NOUĂ COMPLICAȚIUNE

Aceasta ar putea să se ivească, dacă Augustul bolnav n-ar fi extrem de bine îngrijit; mai mult, e temere de o nouă maladie, așa numita *perforația intestinelor;* cu toate acestea, nici un semn nu anunță așa ceva. Din contră, s-a trimes A. Sale Prințului

UN COȘ CU FRAGI

Se știe gustul delicios al acestor fructe, dar s-a pretins că fragii, din cauza semincioarelor lor țepoase, iritează foarte mult pereții stomacului și mucoasele intestinelor, producând adesea chiar unelor persoane sănătoase așa numita *blânda urticarie.*

Cu toate acestea, i s-a permis A. Sale să mănânce o bună cantitate. Astfel, grație fragilor, pericolul e înconjurat; perforația nu se mai poate face;

IARĂŞI DR. LEYDEN

Care este hotărât a pleca peste vreo două-trei zile, înainte de a părăsi capitala, va prescrie confraților săi români tratamentul de care au nevoie în convalescență. Doctorul german susține că trebuie să fie cu atât mai lungă convalescența cu cât maladia a fost mai grea.

Şi acum

CONCLUZIUNE

Să mai îndrăznească bârfitorii interesați, cari şi-au pierdut mințile din cauza succesului de *tiraj,* din ce în ce crescând, al „Foii interesante", să mai îndrăznească a spune că în articolele mele de reportaj am spus minciuni şi neghiobii supte din deget.

Îi poftesc să îndrăznească!

POST-SCRIPTUM

În momentul când puneam foaia noastră sub presă, m-am întâlnit cu dr. Leyden, care trecea în trăsura Curții spre Cotroceni. Cum m-a văzut a oprit, ca să-mi comunice, cu amabilitatea-i caracteristică, ultimele sale impresiuni.

Dr. Leyden e aşa de încântat de Bucureşti încât vrea să rămână aci la noi, unde e vorba să i se creeze o catedră de patologie la Facultatea de medicină din Iaşi.

CAZUL DLUI PAWLOWSKY

Foarte rău a făcut d. Pawlowsky, recunosc şi eu; dar oricât aş recunoaşte-o, iarăşi nu mă pot mulţumi să o constat numai. Cazul dlui Pawlowsky este grav; merită prin urmare o dezbatere mai aprofundată.

Să procedăm metodic.

Mai întâi şi-ntâi, cine l-a autorizat pe d. Pawlowsky să vorbească? fiindcă, mai la urma urmelor, d. Pawlowsky, presupunând că este un om care se respectă, nu putea vorbi, fără o prealabilă autorizare, decât în numele d-sale personal, ca Pawlowsky, pur şi simplu Pawlowsky.

Dar să meargă d. Pawlowsky şi, fără nici o autorizare, să-şi permită a vorbi ca şi cum ar fi fost autorizat, mărturisesc drept că aceasta n-o înţeleg din partea dlui Pawlowsky!

Eu bănuiesc ce şi-a zis d. Pawlowsky.

D. Pawlowsky şi-a zis aşa: nu sunt autorizat să vorbesc; dar mai la urma urmelor, ce-mi trebuieşte? pot foarte bine vorbi şi fără să fiu autorizat.

Ei bine, iată ce nu pot eu aproba la d. Pawlowsky: d. Pawlowsky a făcut rău că nu s-a îngrijit a avea la timp cuvenita autorizare. Căci, în definitiv, dacă d. Pawlowsky tăcea, n-ar fi vorbit. Ei? dacă n-ar fi vorbit, ce mare deosebire? Dar d. Pawlowsky a ţinut să vorbească; foarte bine. Atunci mă întreb eu: dacă între a tăcea şi a vorbi nu este nici o deosibire, fiind

vorba de d. Pawlowsky, pentru ce ar fi o deosibire, fiind vorba de acelaşi d. Pawlowsky, între a vorbi şi a tăcea?

Cu sistema aceasta a d-sale, prin urmare, d. Pawlowsky poate avea mâine-poimâine o altă neplăcere: va trebui să justifice pentru ce, în cutare sau cutare împrejurare, a tăcut fără să fie autorizat a tăcea. Aceste sunt inevitabilele urmări ale greşelei dlui Pawlowsky.

Mărturisesc că alaltăieri, când am auzit că d. Pawlowsky a vorbit, am avut un moment de îndoială. Deşi ştirea era oficială, mai presus, prin urmare, de orice bănuială de parţialitate, mi-am zis:

Pawlowsky?. Imposibil. Pawlowsky nu poate fi capabil de aşa greşeli politice. Pawlowsky, pe care de obicei îl ştiu toţi rezervat, ducând prudenţa şi tactul dincolo de limitele obişnuite - Pawlowsky? nu se poate. Atunci, nu e Pawlowsky acela; este desigur o regretabilă confuzie de nume.

Au trecut două zile. Să spun că uitasem de tot în vremea aceasta de Pawlowsky, n-aş spune adevărul. Din când în când şi foarte des, îmi revenea în minte:

Cum dracu! Pawlowsky! nu crez! Pawlowsky e altfel de băiat. Dar. În fine. Pawlowsky.

Altă dată iarăşi gândeam:

Dar adică de ce nu Pawlowsky? Poate. Omul e om. Omul e supus greşelii, cu sau fără autorizaţie. Pawlowsky, nu e şi el om?... Atunci?... i s-a putut întâmpla... şi lui Pawlowsky.

Tot însă nu-mi venea să crez una ca aceasta din partea lui Pawlowsky; îmi ziceam: nu se poate; trebuie neapărat să fie vorba de alt Pawlowsky - cine ştie ce Pawlowsky!

Când însă ieri mi s-a confirmat că tot Pawlowsky acela este şi mi s-a dovedit că Pawlowsky a vorbit chiar fără a fi autorizat, atunci am zis către prietinul care-mi aducea această gravă ştire despre Pawlowsky:

- Dacă Pawlowsky a făcut asta, atunci nu-l mai cunosc pe Pawlowsky!

- Dar l-ai cunoscut - mă-ntreabă prietinul - pe Pawlowsky?

- Ba nu! dar.

- Cum? atunci de unde ştii de ce e capabil Pawlowsky, dacă nu l-ai cunoscut niciodată?

- Bine, aşa e; nu l-am cunoscut; dar, în fine, cum se poate?. Pawlowsky!. îți spui drept, nu m-aşteptam la asta de la Pawlowsky.

P. S. Tocmai acum, am văzut cât eram de greşit când mă pasionam atâta asupra cazului dlui Pawlowsky. În adevăr, eu nu-l cunoşteam. Amicul meu mi-a repetat:

- În adevăr, nu-l cunoşti pe Pawlowsky?

- Nu-l cunosc pe Pawlowsky, am răspuns eu.

- Atunci, dacă nu-l cunoşti pe Pawlowsky.

- Să nu mai vorbim de Pawlowsky, am răspuns eu.

2. P. S. În momentul din urmă, aflu că Societatea presei va ține deseară o întrunire, la care sunt invitați toți ziariştii din Capitală, toți, chiar şi acei cari nu fac parte din societate. Se va dezbate la acea întrunire asupra cazului dlui Pawlowsky. Mă duc negreşit: dacă toți ziariştii sunt acolo, o să am noroc să văz şi eu pe d-l Pawlowsky.

La ediția a treia, amănunte asupra cazului dlui Pawlowsky.

ÎN VREME DE RĂZBOI

Schiță

[I]

În sfârşit, ceata de tâlhari căzuse prinsă în capătul pădurii Dobrenilor. Doi ani de zile, vreo câțiva voinici, spoiți cu cărbuni pe ochi, foarte-ndrăzneți şi foarte cruzi, băgaseră spaima în trei hotare. Întâi începuseră cu hoție de cai; apoi, o călcare două cu cazne; pe urmă omoruri. Între altele, făcuseră acum în urmă o vizită despre ziuă lui Popa Iancu din Podeni.

Popa era un om cu dare de mână; rămas văduv, deşi foarte tânăr, trăia cu maică-sa. Îi mergeau treburile cât se poate de bine. În timp de un an şi jumătate, cumpărase două sfori de moşie, ridicase un han şi o pereche de case de piatră; vite multe, oi, cinci cai, şi mai avea, se zice, şi bănet. Astea băteau la ochi: toată lumea credea că popa găsise vreo comoară. La aşa stare, trebuia, se-nțelege, să se oprească ochii tâlharilor.

Într-o seară, părintele Iancu a făcut prostia să rămână acasă de tot singur: pe bătrâna a trimis-o cu trăsura la târg, cu un băiat; pe un argat l-a mânat la câmp; pe alți doi, cu carăle, după lemne, la pădure. Pe la două după miezul nopții, iacătă oaspeții negri: l-au legat, l-au schingiuit şi i-au luat o groază de bani. Norocul bătrânii că lipsea; făcea poate greşala să țipe, şi tâlharii o omorau, cum s-a şi-ntâmplat în altă parte cu o babă, peste câteva zile.

De mirare însă un lucru - popa avea un buiestraş minunat şi două iepe de prăsilă: nu i le-au luat. Dar ceva şi mai curios - câinii din curte, nişte dulăi ca nişte fiare, nu dedeseră măcar semn de viaţă! Hoţii au fel de fel de meşteşuguri ca să adoarmă câinii cei mai sălbatici - le dă, pesemne, un fel de mâncare descântată, ori cine ştie ce.

Pe preot l-au găsit a doua zi într-un târziu legat butuc, cu muşchii curmaţi de strânsura frânghiilor, cu căluşu-n gură, d-abia mai putând geme. L-au dezlegat degrab, şi bietul om a povestit, gâfâind şi cu mintea pierdută de groază, tot ce pătimise.

Nu trecură două săptămâni şi se auzi de altă călcare - aceea, în adevăr, spăimântătoare.

Arendaşul de la Dărmăneşti a fost călcat de cu seara. Omul trăia acolo cu o rudă bătrână, o babă, care-i îngrijea de casă. Baba a făcut neghiobia să ţipe şi arendaşul şi mai neghiob a tras cu revolverul. Atâta le-a trebuit! I-au chinuit, i-au fierăstrăit până i-au isprăvit. Nu se putea şti cât jefuiseră, desigur însă fusese o sumă însemnată - arendaşul vânduse de curând o cătăţime mare de bucate.

Dar în sfârşit fărădelegea asta fusese cea din urmă. Oamenii spoiţi cu negru căzuseră în lanţurile dreptăţii az-noapte, tocmai când porneau la o nouă ispravă. Vestea aceasta se-mprăştiase într-o clipă ca o lumină liniştitoare peste câtetrele hotarele bântuite.

Către seară se-ntorcea acasă, călare pe buiestraşul lui, popa Iancu. Şi calul şi omul erau zdrobiţi de umblet. De trei zile popa alergase după daraveri de negustorie, - vindea vite şi cumpăra porci. Pe unde umblase n-aflase nimica de prinderea tâlharilor lui. Maică-sa îl aştepta cu masa; fiul n-avea poftă de mâncare; îi era degrabă să meargă la neica Stavrache, hangiul, frate-său mai mare.

Hangiul era foarte mulţumit: om cu dare de mână, cu han în drum - mare greutate i se luase de pe suflet. Câte nopţi nu dormise el o clipă măcar cumsecade, trăgând cu urechea şi aşteptând cu inima sărită pe musafirii de noapte! negreşit trebuia să-i vie şi lui rândul odată ş-odată.

Preotul intră în cârciumă, tocmai când d. Stavrache se pregătea să-nchiză.

- Neică, zise el privind ciudat şi sperios în toate părţile, aş vrea să-ţi spui ceva numaidecât.

- Ce?

- Ai să vezi. Închide şi aide-n odaie amândoi. am venit la d-ta ca la un duhovnic.

După aerul şi tonul tânărului, fratele mai mare nu ştia ce să crează; totuşi înţelese că preotul avea lucruri serioase de spus. Trimise pe slugi şi pe femeie să se culce, închise obloanele prăvăliei şi poarta hanului, şi, după ce toată lumea se linişti, intră în odăiţa unde-l aştepta popa trăgând ţigară şi oftând greu.

- Ce e, mă?

- Am venit la d-ta ca la un duhovnic. N-aude nimini?

- Aş! cine s-auză?

- Neică Stavrache, zise popa înecat, m-am nenorocit!

- De ce?

Popa a-nceput să plângă cu hohot şi să se bată cu pumnii-n cap. Neica Stavrache nu înţelegea de loc.

- Ce să mă fac?. ce să mă fac, neică?. spune d-ta, că mi-eşti frate mai mare.

Ce avea preotul pe suflet? Ce să aibă? Lucru greu de-nţeles, fireşte; aşa de greu că d. Stavrache, mai întâi, nici n-a voit să crează.

Cum s-a putut?. Omul cu greutate, proprietarul cu atâtea acareturi şi cuprins, mai bogat decât multă lume dimprejur! - frate-său! preotul - să fi fost capul bandei de tâlhari! Şi cu toate astea era adevărat. Dracu-l împinsese! Şi nenorocitul îşi povesti din fir în păr toate isprăvile. Călcarea

de la el fusese un marafet ca să adoarmă bănuielile. Cu câteva zile înainte, un notar de sat - era cam beat - duşman vechi al popii, întâlnindu-l la un han pe drum, i-a zis: „Bun buiestraş ai, părinte! ăsta nu mai e cal de popă, e cal haiducesc, să lase toate poterile-n urmă!" şi pe urmă: „Bine-ţi merge, părinţele! mai cumpăraşi o sfoară de moşie! cum de nu ţi-e teamă să te calce tâlharii! pesemne că eşti dres!"

Neica Stavrache ascultă în sfârşit şi povestirea isprăvii din urmă de la arendaşul Dărmăneştilor. Dar nu popa-l omorâse; el luptase cât putuse să-i oprească de la aşa crudă faptă; ce era să le faci însă? erau îndârjiţi: baba ţipa şi arendaşul a tras cu arma - nu mai era chip să stăpâneşti pe băieţi.

Popa scăpase din cursa întinsă la capătul pădurii numai prin întâmplare: aminteri puneau mâna poteraşii şi pe el. Dar toţi cetaşii sunt prinşi. Or să-i pună la cazne. ei au să spună tot... tot... Or să pună mâna şi pe el. Şi popa, apucat de cutremur, îşi smulgea părul din cap.

- Ce-i de făcut, neică Stavrache? scapă-mă.

- Cum?... Nenorocitule! să fugi! să piei! să te-neci mai bine decât să puie mâna pe tine! În fundul ocnii îţi putrezesc oasele!

Pe când vorbea d. Stavrache, deodată s-aud afară zgomot, strigăte şi bătăi puternice în obloanele prăvăliei. Amândoi rămân încremeniţi.

- Nu deschide! zice popa scoţând un revolver de sub anteriu.

Dar bubuiturile se-ndesesc, - sunt oameni mulţi afară. D. Stavrache, fără să mai asculte de stăruinţele popii, care tremură ca varga, îl împinge cât colo şi trece-n prăvălie. Trăgând bine cu urechea, hangiul înţelege că are a face cu o lume veselă: o ceată de răufăcători e mult mai serioasă şi mai tăcută; nu râde şi nu chiuieşte aşa cu chef pe la miezul nopţii. Şi d. Stavrache a ghicit bine. Strigând: „Numaidecât!", aprinde lampa şi merge să deschiză.

În adevăr, sunt vreo douăzeci de voluntari tineri, claie peste grămadă în câteva trăsuri, conduşi de un ofiţer şi doi sergenţi rezervişti cătră Dunăre - la război. Poposesc două-trei ceasuri aci, să odihnească şi caii; despre ziuă or să se pornească; trebuie s-apuce trenul militar care trece dimineaţa la staţia cea mai apropiată - cale de vreo patruzeci de kilometri. Sunt muşterii buni, băieţi cu dare de mână, şi cântă şi râd şi fac fel de fel de nebunii.

D. Stavrache face tot ce poate ca să-ndatoreze pe bravii tineri. După ce au băut binişor, se aştern unul lângă altul, ticsiţi în cele două odăi mai mari ale hanului. Foarte obosiţi, tinerii fără grije dorm buştean. Hangiul, posomorât, stă câteva minute la gânduri adânci; dar dodată faţa i se luminează: înăuntrul frunţii a scânteiat o mare inspiraţie. Omul trece repede în odaia unde-l aşteaptă cu atâta nerăbdare cainicul.

Ce şi-au vorbit cei doi fraţi nu se poate spune, atât de-ncet şi de discret şi-au şoptit. E destul a arăta numai ce au făcut. Preotul Iancu s-a aşezat pe scaun în mijlocul odăiţii. D. Stavrache a luat o pereche de foarfece şi a început să-i reteze pletele; apoi tot mai scurt şi mai scurt, unde mai bine, unde mai cu scări, l-a tuns la piele, muscăleşte. Apoi i-a tuns scurt barba, i-a săpunit-o bine şi la urmă i-a ras-o cu perdaf. Toate astea foarte degrabă.

La patru despre ziuă, voluntarii s-au deşteptat, s-au pus la rând şi s-au numărat. D. Stavrache le-a făcut socoteala, a încasat suma de douăzeci şi cinci de lei şi, mulţumindu-le, le-a zis:

- Uite ce e... este aici un tânăr care ar vrea să meargă şi el volintir cu dv. . Îl primiţi?

- E vârstnic?...

- Da.

- Are părinţi? ori copii?

- N-are nimic.

- Are formele gata? a întrebat ofiţerul.

- Forme n-are; dar... să le faceţi dv.

- Asta nu se poate; trebuie să se prezinte la divizie.

- Da' nu s-ar putea să-l luaţi cu dv. şi să-şi facă formele acolo unde vă duceţi?

- Ba. s-ar putea.

- Atunci.

Şi d. Stavrache aduse în faţa camarazilor pe *domnul* Iancu Georgescu - un tânăr foarte voinic, frumos şi curat, ras proaspăt - o înfăţişare demnă şi severă. Camarazii l-au salutat cu un ura puternic de s-a cutremurat hanul, şi d. Iancu Georgescu, după ce s-a sărutat de multe ori cu neica Stavrache, a pornit cu vesela bandă, fără să se mai uite-napoi.

*

De mult nu se mai pomenea acum în sat de preotul Iancu. Se-necase? îl răpusese cineva? Nici urmă nu lăsase, parcă intrase-n pământ. În locul lui se orânduise alt preot; nu-l putuseră aştepta oamenii cât lumea; nu putea rămânea sat de creştini fără liturghie.

Când d. Stavrache se-ntorcea de la parastasul de nouă zile al maică-sii, pe la-nceputul lui dechemvrie - (bătrâna, după ce zăcuse de inimă rea vreo câteva săptămâni, murise dimineaţa la 28 noiemvrie) - se-ntâlni cu factorul rural... O scrisoare cu timbrul de la Turnu-Măgurele şi cu data din ajunul morţii bătrânii. Neica Stavrache a cunoscut slova. Repede, omul, de - prins a nu mai aştepta zadarnic veşti de la acela pe care-l credea pierdut de-a binele, se închise în odăiţă şi desfăcu nervos plicul:

„Iubite neică, mai întâi nu lipsesc a cerceta despre scumpa dv. sănătate, a dumitale şi a maichii..."

D. Stavrache îşi şterse ochii cu colţul şorţului şi, foarte în - duioşat, urmă semnele pe petecul de hârtie, sosit aşa de departe ca să aducă în liniştitul sat un fel de răsunet al zbuciumului din locurile războiului. Fugarul era dinaintea Plevnei. Se bătuse cu

mare curaj şi cu mult noroc în trei rânduri; luase un steag de la inimic, într-o încăierare unde ai noştri erau aproape zdrobiţi, fusese numit sergent pe câmpul de onoare, căpătând „Virtutea militară" şi o decoraţie rusească. În curând Plevna era să fie atacată cu toată puterea armatelor aliate.

Curios lucru! Cine ar fi văzut figura lui neica Stavrache, presupunând că acela ar fi fost un om deprins să descifreze înţelesuri din chipurile omeneşti, ar fi rămas în mirare pricepând bine că în sufletul fratelui mai mare nu se petrecea nimic analog cu bucuria la citirea veştilor despre succesul de bravură al răspopitului.

Hangiul mototoli hârtia după ce mai privi bine data: în adevăr, scrisoarea era expeduită cu trei zile mai-nainte de luarea Plevnei. Dar acuma. Plevna era luată - asta se zvonise oficial în toate unghiurile ţării.

Primarul mai ştia, tot din izvor oficial, că voluntarii au să fie liberaţi zilele acestea spre a se-ntoarce pe la căminuri, fiindcă războiul s-a sfârşit.

- Dar. întrebă distras d. Stavrache, ce s-o mai fi făcut cu tâlharii prinşi astă-primăvară?

Tâlharii fuseseră osândiţi la diferite pedepse şi desigur acum erau şi aşezaţi la locurile de muncă.

„Care va să zică, clipi gândul hangiului, nici vorbă n-a fost la judecată despre popa, despre capul şi gazda tâlharilor. Aoleu! ce mai judecători!

. Dar o să-ndrăznească să se mai întoarcă?

... Dar daca îndrăzneşte şi se-ntoarce?... Atunci, ce-i de făcut?

. Da! dar sergentul se poate întoarce; popa, ba!

. Dar dacă-i vine aşa o nebuneală sergentului să spuie că el e stăpânul averii, întâmple-se orice s-o-ntâmpla! că odată a purtat barbă şi plete.

. Da, dar atunci procurorul îl rade şi-l tunde de-a binele.

... O veni?... n-o veni?..."

Pe când d. Stavrache îşi ridică aşa de sus interesanta-i clădire de ipoteze, iacată altă scrisoare: e tot de la Turnu-Măgurele - de astă dată însă e slovă străină. Slovă străină!. Ei! lucru Dracului!.

„Salutare, domnule Stavrache, n-avem onoare să vă cunoaştem, dar venim să îndeplinim rugămintea unui brav camarad, sublocotenentul Iancu Georgescu, voluntar înaintat din grad în grad în timp de campanie, mort pe câmpul de onoare de trei gloanţe inimice primite în pântece. Am stat la căpătâiul lui plângând până a închis ochii. Mare păcat că s-a prăpădit aşa viteaz soldat! Un moment nu a arătat laşitate; deşi foarte slăbit de atâta durere şi pierdere de sânge, tot glumea; zâmbind şi-a cântat singur popeşte foarte frumos: vecinica lui pomenire! apoi ne-a dat adresa dumitale şi ne-a rugat să-ţi scriem negreşit să-l ierţi, fiindcă acum s-a spălat în sânge, şi să-i spui maică-sii, bătrânii, pe care o cunoşti, să-i poarte regulat de grija sufletului. Pe urmă a-nceput să aiurească şi s-a sfârşit.

Salutare: subloc. Marin Dobrescu; sergent-major George Popescu."

D. Stavrache a plâns mult, mult, zdrobit de trista veste. Dar un bărbat trebuie să-şi facă inimă! nu trebuie să se lase copleşit aşa de durere. A strâns bine scrisoarea; s-a spălat frumos pe ochi; a pus caii la brişcă şi a plecat repede la târg să întrebe pe avocat, cu ce forme intră cineva regulat în stăpânirea averii unui frate bun pierdut, care n-are alt moştenitor.

II

De mult acuma, d. Stavrache stăpâneşte mirazul rămas de la frate-său, părintele Iancu, de a cărui urmă nu s-a mai putut da şi despre care nici nu se mai pomeneşte.

Avocatul povețuise destul de limpede pe hangiu.

Un om stăpâneşte o avere; cu drept ori fără drept, o stăpâneşte. Câtă vreme nu-l supără nimini, câtă vreme nu se ridică nici o pretenţie asupră-i, el n-are nevoie să ia nici o măsură

legală. Şi mai la urmă situaţia dlui Stavrache este mai limpede decât a oricărui proprietar.

- Averea a fost a popii?

- Da, a popii.

- Făcută de el, din munca lui.

- Cea mai mare parte.

- Popa are copii?

- N-are.

- Are femeie?

- Nu.

- Are părinţi?

- Nu.

- Mai are alt frate?

- Nici unul, decât pe mine.

- Atunci. stăpâneşte sănătos, a adăogat avocatul, şi daca te-o supăra cineva, atunci vino la mine. Numai unul singur pe lume te-ar putea călca.

- Cine? întrebă d. Stavrache.

- Popa.

Moştenitorul zâmbi şi cu siguranţă răspunse:

- Aş! nu mai poate călca, săracul!

Apoi, văzând că răspunsul său prea sigur face o impresie ciudată avocatului, se grăbi s-adaoge cu tonul cel mai duios:

- Cine ştie unde s-o fi prăpădit bietul frate-meu, dacă n-a mai venit el la avutul lui de atât amar de vreme!

Au trecut cinci ani de la război şi nimini, în adevăr, n-a supărat pe d. Stavrache, afară decât popa Iancu volintirul, care venea din când în când de pe altă lume să turbure somnul fratelui său. Avocatul avusese dreptate. Singur popa avea dreptul să nelinişte ască pacinica stăpânire a hangiului.

Dar orice se-ntâmplă des nu ne mai mişcă; orice minune a treia oară trebuie să ni se pară lucru foarte firesc. Pentru aceea,

hangiul primi fără multă emoție vizita înstrăinatului, care venea cine ştie de unde, de departe.

D. Stavrache sta în odiță căutând să desfacă nişte socoteli încurcate, când intră nenorocitul fugar.

Stins de oboseală, bolnav, cu fața hiravă şi cu ochii-n fundul capului ca în clipa morții, ocnaşul era-mbrăcat în haina vărgată de la ocnă, de unde scăpase, ca prin minune, pilindu-şi lanțurile.

Umblase prin codri nemâncat; trecuse prăpăstii; haina şi nădragii îi erau numai zdrențe; opincile sfâşiate; palmele şi tălpile picioarelor şi gleznele pline de sânge. Dar în sfârşit, ajunsese la frate-său.

- Ticălosule! strigă d. Stavrache, ne-ai făcut neamul de râs! să piei să nu te mai văz! Pleacă! Du-te înapoi de-ți spăşeşte păcatele!

Fugarul a plecat oftând şi când a ajuns în prag:

- Nene, zice, fă-ți pomană, dă-mi o bărdacă de apă.

Atâta a putut să zică şi a picat jos moale ca o cârpă.

Lui d. Stavrache i s-a făcut milă; s-a repezit să-l ridice ca să-l puie pe pat: nu-l putea lăsa să moară ca un câne. Ocnaşul, în luptă cu moartea, s-a acățat de frate-său cu o mână de gât şi cu alta de brațul stâng. Hangiul a dat atunci să-l salte de jos; a încercat o dată, de două, de mai multe ori din răsputeri - degeaba: toate opintelile şi sudorile fuseră de prisos; trupul greu ca plumbul era peste putință de dezlipit de la pământ.

Hangiul, simțind că se frânge de la mijloc, voi să dea drumul murindului şi să se ridice-n picioare ca să răsufle şi să-şi recapete puterile. Dar încercarea acesta fu şi mai grea decât cea dântâi: ocnaşul, în ceasul morții, se-ncleştase cu o putere covârşitoare de gâtul şi de brațul hangiului.

„Lasă-mă!" vru să strige acesta înecat, dar glasul i se opri în gât.

Se opinti încă o dată cu supremă energie, ridică de la pământ pe nenorocit; dar acesta fu apucat de un cutremur

grozav, se zbătu din toate încheieturile şi, biruind, cu greutatea-i de mortăciune cea din urmă putere de-mpotrivire a lui Stavrache, îl îngenunche, îl trânti jos şi-i puse, ca un luptător teafăr, biruitor, genuchiul pe piept. Apoi, începu să râză ca un nebun scrâşnind din dinţi şi-i zise:

- Gândeai c-am murit, neică?

A stat mult astfel d. Stavrache supus sub călcăiul ocnaşului; mult a suferit în ochi rânjeala acelei fiare. Dar când nebunul a voit să-l sugrume, atunci hangiul, smintit şi el de frica morţii, a făcut o săritură deznădăjduită. Ocnaşul a sărit cât colo ca un mototol, a bufnit în uşă, uşa s-a deschis de perete, şi mototolul a pierit în întunerecul nopţii.

D. Stavrache era-n picioare, în mijlocul odăii, tremurând din toate încheieturile şi făcându-şi cruci peste cruci. Dor de frate - bine; dar urâtă vizită!

Până la ziuă, d. Stavrache s-a plimbat pân odaie de colo până colo; s-a-nchinat întruna rugându-se fierbinte pentru odihna sufletului răposaţilor, şi a băut mereu rachiu bun, ca să-şi îndepărteze gândurile rele.

A doua zi s-a dus la biserică şi a aprins lumânări pentru sufletele morţilor. Apoi, deşi zdruncinat, şi-a văzut omul de daraveri, mai pe ici, mai pe colea. mai cu seamă şi-a mai petrecut vremea cu nişte vin care pornise să se turbure şi să se oţeţească. acu era limpede ca undelemnul franţuzesc şi dulce ca mustul năsprit. Toată ziua nu i-a cerut inima nimica; a băut doar două-trei năstrape de zeamă de varză; tocmai înspre seară de tot a gustat niţel peşte sărat cu usturoi ş-a băut câteva pahare de vin nou. Pe urmă s-a-nchinat frumos şi s-a culcat cu gândul la cine ştie ce.

Afară ploua mărunţel ploaie rece de toamnă, şi boabele de apă prelingându-se de pe streşini şi picând în clipe ritmate pe fundul unui butoi dogit, lăsat gol într-adins la umezeală, făceau un fel de cântare cu nenumărate şi ciudate înţelesuri. Legănate

de mişcarea sunetelor, gândurile omului începură să sfârâie iute în cercuri strâmte, apoi încet-încet se rotiră din ce în ce mai domol în cercuri din ce în ce mai largi, şi tot mai domol şi tot mai larg. Când cercul unui gând ajunse-n fine aşa de larg încât conştiinţii îi era peste putinţă din centru să-l mai urmărească din ce se tot depărta - omului i se pare c-aude afară un cântec de trâmbiţe. Militari, desigur.

Hangiul ascultă mai bine: cântecul străluceşte din ce în ce mai tare. Se apropie.

D. Stavrache iese afară pe prispa cârciumii.

E o zi luminoasă de primăvară.

În adevăr sunt nişte militari, o companie care urcă la deal în marş de paradă. Tot satul: oameni, femei, copii, câini fac alai după militari.

Au ajuns în faţa hanului. Căpitanul comandă oprirea pe loc.

Hangiul rămâne trăsnit: Căpitanul!

Căpitanul bagă sabia-n teacă şi-naintează către d. Stavrache; acesta se dă pas cu pas mereu înapoi până în cârciumă, închide repede uşa şi-ncearcă s-o încuie; dar până să clipească, uşa sare din ţâţâni şi căpitanul s-arată-n prag şi, râzând cu hohot, strigă:

- Gândeai c-am murit, neică?

Stavrache trece-n tindă - căpitanul după el; fuge în odăiţă - degeaba: nesuferita arătare îl urmăreşte de aproape.

Nemaiputând răbda prigonirea, hangiul se repede sălbatic şi apucă de gât pe căpitan; acesta se lasă fără a face o mişcare.

Hangiul se-ndârjeşte şi-l strânge de gât, îl strânge din ce în ce mai tare: simte cum degetele-i pătrund în muşchii grumazului strivindu-i, afundând beregata, sfărâmând încheietura cerbicii. Dar cu cât strânge mai tare, cu atât chipul căpitanului se luminează; cu cât el scrâşneşte, cu atât militarul râde

mai zgomotos şi mai vesel. Şi când d. Stavrache îşi descleştează dejtele amorţite şi cade pe o laviţă, căpitanul îl întreabă:

- Gândeai c-am murit, neică?

Şi rămase multă vreme în picioare, cu mâinile-ncrucişate şi cu privirea ţintă asupra lui Stavrache. Apoi îi făcu un semn poruncitor, la care hangiul se supuse. Ieşiră amândoi pe prispa din drum. Căpitanul dete comanda plecării, trâmbiţile sunară, soldaţii îşi ridicară armele şi urmată de obştea satului compania plecă, în frunte cu căpitanul, al cărui râs acoperea cântecul trâmbiţelor şi zgomotul mulţimii.

Dis-de-dimineaţă, d. Stavrache, tremurând de friguri, era la popa satului rugându-l să vie negreşit până seara să-i facă sfeştanie acasă.

III

Era o zloată nepomenită: ploaie, zăpadă, măzărică şi vânt vrăjmaş, de nu mai ştia vita cum să se-ntoarcă să poată răsufla. Deşi aproape de nămiez, în tot satul era astâmpăr desăvârşit ca-n puterea nopţii; ba nici glas de câne nu se mai auzea - cine ştie în ce adăposturi se odihneau paznicii curţilor! Drumul parcă era pustiu: care om cuminte să-nfrunte aşa tărie de vreme? Pe la toacă, s-a hotărât vântul să bată numai dintr-o parte; ploaia a contenit; a-nceput ninsoare mărunţică şi deasă, şi s-a pornit crivăţul s-o vârtejească. Aşa vreme ţine trei zile şi trei nopţi: halal de cine n-are nici pentru vatră, nici pentru căldare!

D. Stavrache n-a mai ridicat oblonul prăvăliei. Singur la tarabă, ce să facă omul? Mai bea un rachiu, mai morfoleşte un covrig uscat şi se gândeşte mai la una mai la alta. Dar e frig în prăvălie. Mai înţeleg să se canonească negustorul când ştie pentru ce; dar aşa, degeaba! Pe aşa vreme e de prisos să mai aştepţi muşterii. D. Stavrache încuie cicmigeaua, pe urmă prăvălia şi trece-n odaie la căldură: călători n-or să mai treacă,

şi toată lumea din sat ştie să intre pe portiţă-n curte şi să bată la uşa de dindos.

În adevăr, după ce se dezmorţeşte bine d. Stavrache la gura sobii, iacătă, pe-nserate, că bate cineva la uşă.

- Care-i acolo? întreabă hangiul.

- Eu, domn' Stavrache, răspunde un glas slab de copil... Deschide.

Hangiul trage veriga. Vântul de-afară duhneşte pe uşă aruncând înăuntru o fetiţă foarte rebegită. Copila d-abia poate vorbi; fălcile i sunt înţepenite de frig, deşi, pe potrivă de copil sărac, e destul de bine îmbrăcată: are peste cămăşuţă minteanul lui tată-său; pe picioarele goale nişte cizmuliţe vechi ale mă-sii, şi pe cap un testemel.

- Ce vrei?

- M-a trimes maica, să-i dai de un ban gaz, şi taica, de doi bani ţuică.

Şi fata scoate de sub mintean cu băgare de seamă două clondire.

- Da'. zice să nu mai pui gaz în a de ţuică şi ţuică-n a de gaz, ca alaltăieri, că iar mă bate. şi. să măsori bine.

- Da' bani ai adus?

- Ba!... zice că să scrii.

- Iar să scriu?

Şi d. Stavrache urmat de fetiţă trece-n prăvălie bolborosind:

- Scrie-v-ar popa să vă scrie, de pârliţi!

În prăvălie d-abia se mai vede. Fetiţa, apropiindu-se de d. Stavrache, care-i toarnă ţuica, rămâne cu ochii pe un covrig stingher, uitat pe tarabă. Hangiul s-apleacă sub tarabă să ridice tinicheaua cu gaz; în clipa aceea, fetiţa întinde mâna, ia covrigul şi dă să-l vâre iute sub mintean; dar d. Stavrache se ridică. O fi tras cu coada ochiului, ori ştia că fusese un covrig pe tarabă şi acu pierise? - că, fără vorbă, lip! o palmă peste fălcuţa-ngheţată:

- Lasă covrigul jos, hoaţo!... De mici vă-nvăţaţi la furat, fire-aţi ai dracului!

Fata a lăsat covrigul şi a pus mâna la fălcuţa-ncălzită. Apoi, a luat cuminte sticlele, le-a ascuns sub mintean şi a pornit afundându-se în negura nopţii viscoloase.

Hangiul a încuiat uşa, a mai aruncat o răgălie în sobă, a mai băut un păhăruţ, a mai cotrobăit prin odaie. Să fi trecut aşa ca la vreun ceas, când, prin urletul viforului, i se pare c-aude glasuri de oameni afară. Ascultă cu dinadinsul - urechea nu l-a amăgit. De astă dată se aud şi bătăi în uşa de la drum a prăvăliei. Muşterii... Călători... Cine dracu mai umblă pe vremea asta! Hangiul aprinde o lumânare şi trece-n prăvălie la uşe, unde cei de-afară bat mereu.

- Care-i acolo?

- Oameni buni!

E o sanie cu clopoţei afară. D. Stavrache deschide.

- Bună vremea! zice o momâie de om înalt şi spătos, cu o glugă mare, şi intră, pe când altul, tot aşa îmbrobodit, stă în faţa cailor, cari nu se pot astâmpăra locului de bătaia vremii.

- Bună să-ţi fie inima! răspunde gazda.

- Ne rugăm dumitale, negustorule, de adăpost pentru la noapte. Nu mai e chip să mergem înainte; caii, prăpădiţi; noi, degeraţi. Să punem caii la grajd şi nouă să ne dai un colţişor până la ziuă.

- Bucuros, zise hangiul. Dar dacă o fi poarta nemeţită, e greu de deschis.

Din norocire, poarta era nemeţită, însă pe dinafară; pe dinăuntru, fiind adăpostit dinspre partea hanului, locul era limpede. Doi argaţi ieşiră din grajd, poarta trosni spărgându-şi lipiturile de gheaţă, sania fu trasă-n curte şi caii puşi la iesle.

Cei doi musafiri suiră pe prispă, îşi scoaseră glugile, se scuturară bine de zăpadă şi intrară-n căldură. Se vedeau, pe cât

se poate vedea pe-ntunerec, oameni cu dare de mână, cirezari, orzari, ori cine ştie ce.

Când d. Stavrache se-ntoarse peste câteva minute în odaie, aducând pe tavă vin şi pahare, găsi pe unul din musafiri în picioare încălzindu-se lângă sobă, acela care intrase întâi; celălalt era culcat pe pat cu faţa la perete: drumeţ obosit, se-ntinsese să-şi dezmorţească oasele.

- N-ai şi ceva mezelic?

Se afla. Măsline, costiţe de râmător afumate, pastramă şi telemea... Pe când gazda căuta în prăvălie, cu uşa de la mijloc deschisă, auzi pe musafiri vorbind aşa de încet că nu putu înţelege un cuvânt. Dar întorcându-se cu mezelicul, văzu că fusese o părere. Amândoi musafirii erau tot la locurile de mai-nainte; ba cel culcat începuse să sforăie.

- Lasă-l să se odihnească: e foarte trudit! zise cel din picioare, şi aşezându-se singur la masă, începu să guste cu mare poftă.

Mâncând, fireşte, începu vorba.

- Straşnic viscol, domnule!

- Da' de unde sunteţi dumneavoastră?

- De departe.

- Şi încotro vă duceţi?

- Nu ştiu. Să mă crezi că nu ştiu. M-a luat prietenul cu el aşa, tovarăş de drum, şi uite ce sfântă de vreme ne-a apucat.

- Ciudată vorba dumitale! zise hangiul, ridicând sprâncenele; să umble omul aşa pe drumuri fără să ştie unde merge.

- Ei de! răspunse simplu musafirul; vezi?

Şi-şi urmă gustarea liniştit. După ce se gândi niţel, gazda:

- Dumneavoastră sunteţi. negustori?

- Nu.

- Focţionari.

- . Ştii, nici tocma funcţionari; dar. cam aşa.

- Am înţeles: vorba vine, umblaţi la inspecţii.

- Ba nu!

După o pauză, în timp ce musafirul bău unul după altul două pahare de vin:

- Bravo! bun vin ai, domnule Stavrache.

- De unde ştii că mă cheamă Stavrache?

- Mi-a spus prietinul.

- Da'. dumnealui. de unde ştie?

- Ştiu eu? Mi-a spus pe drum, că mi-era frică să nu înnoptăm pe aşa vreme; zice: n-ai grije; mânem aici aproape, la han la neica Stavrache.

- Pesemne că m-o fi cunoscând dumnealui! zise hangiul şi dete să se apropie de pat, să vază mai bine pe omul care dormea cu faţa la perete. Când, deodată:

- Cum să nu te cunosc, neică Stavrache, dacă suntem fraţi buni? zise omul de pe pat, râzând şi ridicându-se drept în picioare în faţa hangiului.

Tot viforul care urla în noaptea grozavă să fi năpădit dintr-o dată în ţeasta lui Stavrache nu l-ar fi clătinat mai cu putere decât înfăţişarea şi vorbele acestea!

Hangiul deschise gura mare să spună ceva, dar gura fără să scoată un sunet nu se mai putu închide; ochii clipiră de câteva ori foarte iute şi apoi rămaseră mari privind ţintă, peste înfăţişarea aceea, în depărtări nenchipuite; mânile voiră să se ridice, dar căzură ţepene d-a lungul trupului, care se-ntinse-n sus, nălţându-şi gâtul afară din umeri, ca şi cum o putere nevăzută l-ar fi tras de păr vrând să-l desprindă de la pământ, unde parcă era înşurupat. Dar după acest moment dântâi, trupul se înfundă repede mai jos chiar decât fusese, apăsându-şi gâtul în umeri, ca şi cum puterea nevăzută îl scăpase de păr; mânile se ridicară şi-ncepură să frământe-n sec din degete; ochii-şi întoarseră privirile din adânci depărtări de-afară afundându-le treptat înăuntrul bolţii capului, în alte depărtări mai adânci poate; gura se-nchise şi fălcile se-ncleştară.

- Şezi, neică, zise fratele mai mic, aşezându-se la masă.

Hangiul ascultă.

- Te miri, fireşte, că mă vezi.

Hangiul zâmbi.

- Mă credeai mort, nu-i aşa?... Aş! scrisoarea din urmă a fost o glumă.

Hangiul începu să râză.

- Uite, neică Stavrache, la ce-am venit noi... E vorba pe dreptate frăţească. Dumneata ai la mână chezăşie averea mea. Eu. de! până acuma m-am învârtit în lume cum am putut; de aproape doi ani nu te-am supărat... Acu... ce să-ţi mai spui?... Am umblat cu banii reghimentului... şi de-aia am venit. Să nu mă laşi! nu mai e vorba de dreptate: de pomană îmi dai. Nu bei şi dumneata cu noi?

Zicând acestea îi întinse un pahar. Stavrache luă paharul; îl duse spre gură, dar gura rămase-ncleştată. Tremurând şi, ca şi cum ar fi băut, deşertă paharul peste bărbie pe sân.

Musafirii se uitară lung unul la altul.

- . Daca până poimâine n-am cinsprezece mii, trebuie să mă-mpuşc. Neică! adaogă omul cu multă căldură; neică! să nu care cumva să mă laşi. Nu zici nimic?

Drept orice răspuns, Stavrache se ridică în picioare foarte liniştit; se duse drept la icoane; făcu câteva cruci şi mătănii; apoi se sui în pat şi se trânti pe o ureche, strângându-şi genuchii în coate.

Pe când musafirii steteau nedomiriţi, uitându-se când unul la altul, când la omul ghemuit, acesta începu să horcăie tare şi să geamă.

Dormea?... Visa urât?... Aşa de repede s-adoarmă?... Se preface? Dar n-apucară să-şi pună din ochi atâtea-ntrebări şi horcăielile se porniră ca un clocot, întrerupte de gemete din adânc, în timp ce trupul adormit tremura tot mai tare şi mai tare clănţănind din dinţi.

Fratele se apropie de pat şi atinse cu mâna umărul omului chinuit de cine ştie ce vis. La acea uşoară atingere, un răcnet! - ca şi cum i-ar fi-mplântat în rărunchi un junghi roşit în foc - şi omul adormit se ridică drept în picioare, cu chipul îngrozitor, cu părul vâlvoi, cu mâinile-ncleştate, cu gura plină de spumă roşcată. Ca o furtună se repezi, apucă masa şi o trânti de duşumea, făcând tot ţăndări.

Lumânarea căzând se stinse şi odaia rămase luminată numai de candela icoanelor şi de tăciunele din vatră.

Stavrache rămase o clipă cu mâinile ridicate cât mai nalt, dete alt răcnet zguduitor şi se năpusti asupra lui frate-său: îl doborî la pământ, năruindu-se peste el.

- Săi, că mă omoară!

Tovarăşul voi s-apuce pe Stavrache de la spate; acesta părăsi pe cel trântit, se-ntoarse-n loc şi-nhăţă pe celălalt de gât: într-o clipă la pământ.

- Mă strânge de gât! vrea să mă muşte!

Atunci începu o luptă crâncenă. Pe lângă o necovârşită putere faţă cu amândoi uniţi, hangiul mai avea şi o repeziciune de mişcări nenchipuită. S-ar fi sfârşit rău pentru musafiri înfiorătoarea tăvăleală, dacă nu-i dedea fratelui prin minte o stratagemă. Scoase repede cureaua de la brâu. Stavrache, ocupat cu tovarăşul, nu luă seama că i se întâmpla ceva la picioare; fratele i le apucă, le-nfăşură de două ori strâns bine şi închise capătul curelii în cataramă; apoi îl apucă pe la spate dându-i cu sete pumni în cerbice. Stavrache lăsă pe tovarăş, dete să se-ntoarcă în loc; dar picioarele nu se mai putură cumpăni. Fratele îi trase un pumn straşnic în furca pieptului, aşa că Stavrache şovăind nu-l mai ajunse cu mâinile şi se prăbuşi ca un taur, scrâşnind şi răgind.

Viscolul afară ajuns în culmea nebuniei făcea să trosnească zidurile hanului bătrân.

Până să se ridice hangiul într-un cot, îl răstigniră jos. Îi prinseră fiecare câte o mână, i le răsuciră-n loc, frângându-le degetele pe dos, apoi cu mare silă le împreunară pe amândouă din susul capului şi i le legară strâns cu brâul tovarăşului, pe când Stavrache îi scuipa şi râdea cu hohot. Acu era legat butuc.

- Caută lumânarea! zise fratele stins de puteri, ştergându-se de sudoare.

Tovarăşul se sui în pat, luă candela de la icoane, să caute lumânarea printre lucrurile risipite pe jos. O găsi ş-o aprinse. Cum îi dete lumina-n ochi, Stavrache începu să cânte popeşte.

- Ce-i de făcut? zise tovarăşul cu groază.

- N-am noroc! răspunse fratele.

Zdrobit de luptă şi de gânduri, omul se aşeză încet pe pat şi privi lung asupra celui ţintuit jos, care cânta-nainte, legănându-şi încet capul, pe mersul cântecului, când într-o parte când într-alta.

ISTORIA SE REPETĂ

Alegerea parţială de la Ploieşti m-a reîntinerit. Între altele, mi-a făcut deosebită plăcere revederea vechiului meu prietin, totdeauna verde şi vesel, Stan Popescu, bravul garibaldian, care odinioară a luptat atâta pentru libertatea Poloniei.

Dar nu, nu-i adevărat! Stan Popescu n-a fost în viaţa lui amant al libertăţii! Dacă o clipă ar fi fost sincer liberal, astăzi ar avea, numai din chirii pe acareturi, 24 de mii de lei venit pe an, în loc de 200 de lei pe lună din slujbă! Şi ce slujbă! El! luptătorul pasionat pentru libertate, să ajungă la bătrâneţe subdirector a ce? a unui stabiliment oficial de robie - puşcăria locală! *O tempora! o mores!*

Am deplâns împreună cu bravul meu amic amăgirea vieţii lui întregi.

Şi cu toate astea a fost, îl ştiu bine, un fervent!

Alaltăieri mi-a adus aminte unul dintre episoadele vieţii lui politice, pe care-l uitasem, şi pe care nu-l pot lăsa nepovestit.

Era în 76.

Guvernul conservator căzuse şi guvernul liberal era chemat să facă alegeri generale. Răposatul nostru prieten Tache Pandrav, prim-redactor la „Românul", scrie un articol, fulge - rând pe ciocoi, cari sugrumaseră atât timp voinţa alegătorilor, şi cântând era de libertate electorală ce se inaugurează cu venirea patrioţilor la putere.

Pandrav se bucura de multă popularitate printre populația rurală din Prahova, unde fusese multă vreme funcționar cinstit şi amabil cu publicul. Cum scrie articolul, se duce la „fundatorele şi directorele" „Românului", C. A. Rosetti, şi-i zice:

- Domnule Rosetti, eu îmi pui candidatura în Prahova la al patrulea!.

Rosetti se uită lung la el şi-i răspunde îngâimat:

- Bine... Ai ceva şanse?

- Mai e vorbă!

- Bine. Să ne mai gândim.

- Ce să ne mai gândim?

- Mă rog: ai şanse multe? întreabă Rosetti zâmbind.

- Merg la sigur! răspunde Pandrav vesel.

- Bine. Du-te. Încearcă.

Pandrav, fără să mai stea de vorbă, se suie-n drumul de fier şi merge la Ploieşti, drept la Stan Popescu, care pe atunci, în tinerețe, era unul din cei mai bravi electori din localitate.

Să nu uit a spune că Rosetti era prezidentul consiliului electoral central al marelui partid.

- Stane, am venit.

- Bine ai venit!

- Îmi pun candidatura la al patrulea.

- Bravos!

- Ştii câtă popularitate am.

Şi începe să numere pe toți popii, primarii, notarii, dascălii şi țăranii pe care-i cunoaşte ca buni liberali şi buni prieteni personali.

Stan şi Pandrav merg să dejuneze. În cursul dejunului, cei doi vechi camarazi îşi dau drumul celui mai călduros entuziasm, zugrăvindu-şi pe întrecute perspectiva fericirii poporului sub noua eră de libertăți publice ce se deschide. După ce plătesc dejunul, Pandrav se scoală şi zice:

- Acuma, Stane, neică, la lucru!. Am trăsură. când plecăm?

- Unde? întreabă Stan.

- În judeţ. să lucrăm.

- Ce să lucrăm?

- Colegiul... Trebuie să-ncepem... Nu e vreme de pierdut.

- Apoi... zice Stan, scărpinându-şi barba lui patriarhală... să începem. Dar eu zic că nu-i aşa zor. lasă să plecăm mâine dimineaţă.

- De ce să nu plecăm numaidecât?

- Numaidecât! de ce numaidecât? Stai să mai vedem prie¬tini în oraş. Mâncăm deseară cu mai mulţi. mai ne chibzuim.

- Ce să ne mai chibzuim? răspunde Pandrav impacient. Îmi pun candidatura. Am şanse.

- Ei! şanse! să vedem.

- Ce să vedem? omule! tu nu ştii ce şanse am?

- Ba ştiu, dar în sfârşit, acuma numaidecât nu pot pleca... Rămâi pe deseară aici, nu fi aşa nevricos.

Şi pleacă, lăsând în nedormire pe entuziastul candidat.

Seara se reîntâlnesc la prânz împreună cu alţi doi prieteni şi iar începe candidatul cu pornirea lui, Stan cu temporizările. La un moment, Pandrav, obosit de atâta sâcâială, se scoală şi spune:

- Ia ascultă, mă Stane, ce mă tot fierbi cu diplomaţie? Ce va să zică asta? Răspunde scurt: am, ori n-am şanse?

- Bine, Tache, ai; nu zic ba.

- Apoi atunci, dacă am şanse.

Dar Stan, plictisit şi el, la urma urmelor, răspunde scurt:

- Ei! ştiu că ai şanse. Dar batalamaua? unde ţi-e batalamaua?

- Care?

- De la ogeac!. blagoslovenia hahamului!

- Care haham? eşti nebun?

- De la Rusetache rabinul!. Ce te faci prost, că nu înțelegi?

Pandrav sare-n sus turbat:

- Cum! batalamâ! ogeac! hahamul! rabinul! Care va să zică de asta am luptat noi contra ciocoilor! care va să zică, asta este era libertăților electorale! Ogeac, ai? batalamâ, ai? Bravo, nenorocitule!

- Bine, toate bune, răspunde Stan liniştit, răsuflând că-n definitiv a ajuns să pună punctul pe i; toate bune şi frumoase, dragă Tăchiță; dar fără batalamâ nu se poate să ai şanse. Batalamaua, aia-i şansa, alta nu-ți mai trebuie.

- Aşa! strigă Pandrav în culmea furiei, am să lupt contra voastră. şi contez pe concursul moderaților.

Era în adevăr în Ploieşti, pe atunci, o mână de politicaştri, cari se numeau moderați, un fel de lichele centraliste, avocăţei şi dăscălaşi, cari nu erau nici conservatori, nici liberali, băieţi nici prea-prea, nici foarte-foarte.

Când Stan a auzit de „moderați", a bufnit de râs:

- Moderații! gogomanii! hahaha! auzi, moderații!

Şi apoi foarte serios:

- Moderații, musiu Tache, sunt gogomani, dar nu până-ntr-atâta ca dumneata, să se puie împotriva stăpânirii!

Acest episod pe care-l uitasem mi l-a reamintit amicul meu Stan Popescu după primul scrutin al alegerii de la Ploieşti, văzându-mă că am prea multe iluziuni despre rezultatul balotajului.

SLĂBICIUNE

Parizienii au aperitivul, vienezii fanfara, ploeştenii politica, alţii alta: locuitorii capitalelor mari au totdeauna câte o deosebită slăbiciune, câte o patimă specifică.

Dar bucureştenii?

E uşor de răspuns:

Muscalul!

Muscalul, se-nţelege, nu atât din punctul de vedere politic sau social şi cu atât mai puţin din punctul de vedere economic, fiindcă muscalul nu vrea să ştie de regulamentele noastre poliţieneşti, nu admite tarifele noastre oficiale; muscalul ţine la tariful său autonom.

În adevăr, ia să vedem.

Tariful birjarilor de piaţă sună astfel:

„2 lei o oră în raza oraşului;

1 leu o cursă ce nu trece peste 1/2 ceas;

2 lei cursa de la şi până la gări."

Aş! crezi că vrea să ştie muscalul de asta!

Dar putem noi tolera în statul nostru, în Capitală, ca nişte străini să nesocotească regulamentele stabilite?

Fireşte că putem. De ce să nu putem? Nimic pe lume nu se poate mai uşor decât a tolera.

Dar e drept să îndoiască, să întreiască şi, la zile mari, să împătrească preţul curselor?

Fără nici o ezitare, răspund: da, e drept. Nimic nu e mai drept pe lume decât preţul patimii.

*

Vedeţi pe acest mic impiegat.

Ştiţi câtă leafă are tânărul pe lună?

150 de lei... adică 150 în stat; în mână capătă 135; care va să zică, 1620 de lei pe an; prin urmare, are venit, din munca lui, câte 4 lei şi 44 de bani fără ceva pe zi, în anii comuni, iar în anul bisextil, câte 4 lei şi 42 de bani şi ceva.

E cam prea puţin, ce e drept; dar pentru un tânăr fără vicii şi cu socoteală, poate s-ajungă.

Ia, să-l privim, mă rog.

Unde-o fi mergând aşa gătit acest june?

Se opreşte în faţa cofetăriei Riegler să-şi aşeze încă o dată cravata, care arde ca focul; îşi scutură cu batista pantofii de lac, îşi potriveşte ţilindrul, după ce-i trage apăsat o mânecă împrejur; se-nţepeneşte în călcâie şi se uită spre faţada Teatrului Naţional.

La ce se uită?

Ei! la ce! la muscali.

După multă dezbatere interioară, îşi alege unul foarte *maladeţ,* îmbrăcat în catifea albastră, cu brâu pembe, cu doi *trotteurs* negri, ce mănâncă jeratic... Picior peste picior şi:

- *Paidiom, gaspadin!*

Unde?.

Asta e! N-o să meargă omul cu muscalul să mănânce rahat la cişmeaua lui Cantacuzino de la Filaret. La Şosea! unde merge toată lumea bună.

.

Dar o să-mi zici dumneata:

- Cum se poate? Un om care câştigă pe zi 4 lei şi 44 de bani fără ceva în ani comuni şi 4 lei şi 42 de bani şi ceva în anii

bisextili, cum se poate să cheltuiască zece-doisprezece lei pentru birjă la Şosea?

- Iaca, se poate.

- Atunci, micul impiegat, Doamne iartă-mă!, ciupeşte din banii publici pe cari i-o fi mânuind.

- Doamne fereşte! este unul din cei mai de treabă funcţionari, onest în toată puterea cuvântului: să-i dai fără teamă sute şi mii pe mână.

- Atunci, joacă şi câştigă.

- În viaţa lui n-a pus mâna pe o carte de joc; din contra, jucătorii îi inspiră adâncă aversiune.

- Atunci. cum e tânăr, bine făcut şi curăţel.

- A! Domnule! e un băiat plin de frumoase sentimente morale; niciodată n-ar fi în stare să gândească măcar pe departe la o infamie. Şi pe urmă, e înamorat de o jună modistă foarte frumuşică, pe care e vorba să o ia în căsătorie. Şi ea e o fată foarte cumsecade şi meşteră. Are o mică economie şi o s-o mai ajute şi o mătuşă ca să deschiză un magazin de mode. O să fie o căsnicie foarte potrivită. A! tocmai iat-o şi pe ea.

Aşa că-i foarte drăguţă?. Cu cât gust se îmbracă! Ce pălăriuţă cochetă! Ce botine elegante! Ia priviţi-o cum calcă de uşurel, parcă e o păsărică!

S-a oprit.

Face un semn de chemare cu mănuşa.

Cui?.

Ei! cui! fireşte că nu dumitale ori mie. Muscalului. Doi vineţi superbi. roate galbene cu cauciuc.

A! cauciucul! mai ales pe pavajul ăsta nou de lemn şi de asfalt şi pe şoseaua bătută cu maşina.

- *Quelle volupte, ma chere!*

Şi. zboară!

„Zboară, zboară, păsărică! zboară, cât eşti tinerică!" zice poetul, uitându-se lung după trăsura în care, sub umbreluţa azurie, se vede sclipind părul cel blond şi ceafa cu puf de piersică... (Aţi observat, desigur, că-n anul ăsta se poartă foarte mult blondul).

- D-ta zâmbeşti, zice economistul sever. Dumitale îţi place asta; aprobi luxul acesta nebunesc, din care are să rezulte ruina societăţii noastre. Dar ne ducem la faliment, domnule!

- Te rog, domnule, zic eu.

- Dacă dindărătul acestui lux (mă întrerupe un moralist), ne-ar pândi numai ruina materială, falimentul, încă n-ar fi o nenorocire destul de mare. Nenorocirea cea mai mare care ne pândeşte este decăderea socială, insanitatea, pierderea busolei morale. Mâne-poimâne, nebunia luxului va împinge pe micul împiegat să falsifice scripte, pe frumoasa blondă să.

- Mă rog, domnule, n-ai dreptul să bănuieşti. Cum? pentru o plăcere inocentă, pe care ţi-o poţi explica prin.

- Nu ţi-o poţi explica, îmi zice un filozof, decât prin mania reprezentării.

- Nu-nţeleg, zice eu.

- Mania reprezentării se numeşte acea pornire foarte comună la oameni.

- Mă rog, întrerup eu pe filozoful meu, dă-mi voie: poţi să mă-mprumuţi cu douăzeci de lei până la 15 ale lunii viitoare? Am mare nevoie.

- Cu plăcere, poftim... Ziceam dar că mania reprezentării...

- Mă iartă, zic eu, îmi explici aldată. mă grăbesc.

- Ei! stai un minut.

- Nu pot, e târziu. Mă aşteaptă nevasta gătită: i-am promis s-o duc la Şosea negreşit. La revedere.

Aha! apilpisiţi *trotteurs:*

- *Paidiom, gaspadin!*

ZGOMOT

Pe vremea părinţilor noştri trăiau oamenii mai mult ca astăzi; sunt exemple destule: cutare a murit la nouăzeci de ani, cutare a ajuns suta, şi cutare chiar a-ntrecut-o. Şi nu se pomenea p-atunci nici de atâtea belele, nici de-atâţia doftori. Aşa e, pe de o parte; dar pe de alta, ia să ne gândim câţi dintr-o generaţie ajungeau, nu la adânci bătrîneţe, nici la bărbăţie, dar măcar la tinereţe. Mureau o sută de copii şi scăpa d-abia unul ca să ajungă la tinereţe; din o sută de tineri, unul ajungea la bărbăţie, şi din zece bărbaţi, unul d-abia păşea pragul bătrâneţelor. Care va să zică e cuminte să nu prea lăudăm vremile, nici pe cele trecute nici pe cele prezente; ba eu cred c-ar fi mai cuminte să nu le prea lăudăm nici pe cele viitoare.

Erau, şi pe vremuri, şi boale şi doftorii, ca şi acuma; ceea ce le lipsea părinţilor noştri, iar noi am început să avem, şi fireşte o să avem din ce în ce mai multe, sunt mijloacele de întâmpinare a răului şi-mpiedicare a răspândirii lui. Boale îngrozitoare, contra cărora aldată omul nu mai ştia altă armă de luptă decât invocarea cerului sau a infernului - maslul ori descântecul - astăzi le putem birui sigur: dr. Babeş să trăiască! Molime cari pustiau continente întregi fără chip de împotrivire din partea bietei omeniri smintite de groază, „biciuri pe cari cerul parcă le născocise pentru a pedepsi fărădelegile pământului" se dau azi înapoi neputincioase în faţa unei circulări a

simpaticului director general al serviciului sanitar. Ştiinţei triumfătoare, omenirea recunoscătoare!.

Şi cu toate astea, curios fenomen. Oricine se poate întreba: bine, dacă ştiinţa poate întâmpina şi birui astăzi cauzele morţii fără vreme, în copilărie, în tinereţe şi la bărbăţie, pentru ce atât de rar oamenii ajung astăzi la bătrânţe mai înaintate, necum la adânci? E uşor de răspuns: pentru că astăzi, înainte de bătrâneţe înaintate, moartea e la vreme. Altădată oamenii trăiau mai puţini, dar trăiau mai mult; astăzi trăiesc mai mulţi, dar trăiesc mai puţin. De unde, putem trage următoarea formulă savantă: longevitatea stă în raport direct cu mortalitatea. Care să fie cauza acestei aparente anomalii? Mulţi au studiat întrebarea şi au dat, după puterile lor, un răspuns mai mult sau mai puţin plauzibil.

De exemplu, unii zic că nu poate fi aci decât o chestie economică. Pe măsură ce se-nmulţesc oamenii, lupta pentru trai devine mai grea; de aci, exces de oboseală, uzură mai repede a energiei: omul de astăzi se trăieşte în cinzeci de ani cât se trăia omul de pe vremuri într-o sută - viaţă mai scurtă, dar poate mai plină. Apoi. maşinismul, capitalismul, alcoolismul etc. Degenerescenţa! strigă alţii. Omenirea slăbeşte pe zi ce merge. Armonia anatomică şi fiziologică a omului se preschimbă mereu: unele organe menite să cheltuiască energie capătă putere covârşitoare asupra altora menite să strângă energia şi s-o iconomisească: un caz analog cu al bugetelor vecinic soldate cu deficit, osândite a se echilibra vecinic cu împrumuturi. De unde - firească urmare - criză!

- Da, adaogă aceşti savanţi; omul va ajunge cu vremea să aibă ca înfăţişare normală înfăţişarea caricaturilor multregretatului nostru amic Jiquidi: un cap foarte mare pe un trupuşor mai mic decât capul. O domnişoară pudică n-are să-şi mai poată acoperi ochii cu mânile. Aşa ochi mari şi aşa mânuşiţe mititeluţe!

Şi totuşi, cu aşa capete colosale, omenirea va sfârşi prin a fi nebună. Nebunia va fi odinioară starea normală a minţii omeneşti! Planeta noastră va fi un vast balamuc! Biata omenire! După atâta prostie, frumos sfârşit! În fine, alţi înţelepţi pretind că scurtimea vieţii se datoreşte numai şi numai sistemei democratice, care tinde a egaliza, a nivela pe toţi muritorii: să trăiască toţi, puţin, dar egal!

Aşa zic unii sau alţii. Eu sunt de altă părere. Pricina pentru care omul, aibă cea mai solidă cherestea, nu poate ajunge astăzi la o vârstă în adevăr respectabilă este: zgomotul. Să nu uitaţi că, relativ cu populaţia, cazurile de longevitate sunt mai numeroase la sate decât în oraşe, şi în oraşele mici mai numeroase decât în cele mari. Cu cât oraşul e mai mare, cu atât longevitatea e mai rară. Zgomotul!. Cu cât omul are mai mulţi copii cu atâta-mbătrâneşte mai degrabă. De ce? Învăţătorii în genere se prăpădesc devreme... De ce?... Zgomotul!... Aţi observat la Moşi că de pe la zece dimineaţa toată lumea e mai puţin ori mai mult beată, şi pe urmă, toată ziua, din turtă dulce-n turtă dulce, ajung seara toţi turtă? De ce? Din băutură toţi? Nu! din pricina zgomotului.

Bucureşti! oraş fără monumente şi fără istorie până la istoria monumentală a lui Gion, există oare pe lume vreun loc unde să găsesc eu mai mult zgomot decât în sânul tău? Birji - tramvaie - tramcare - fluiere - sirene - clopoţei - clopote -pre - cupeţi - „Universul!" - „Epoca!" - „Adevărul", „Moftul român" de mâine! - căruţe de nisip goale în fuga mare - camioane cu şine de fier la pas - flaşnete - carillonul de la „L'Independance" - două muzici pe bulevard şi una la birt la Cosman - vrăbiile de la palat. Şi apoi se tot miră unii că se-ndesesc cazurile de nebunie şi de sinucidere! Cum să n-avem clavir la cap! Sfinţi împăraţi, patronii Bucureştilor, rugaţi-vă pentru noi bucureştenii!

Dar pentru numele lui Dumnezeu! mintea stă în cap, şi urechile sunt nişte uşi ale minţii, precum ochii îi sunt ferestrele: şi ferestrele le poţi închide, că ai perdele, dar uşile sunt deschise de perete! Iată anomalie! să ajungi a ferici cu atât mai mult pe cineva cu cât are uşile mai dărăpănate, mai în neputinţă de a funcţiona cumsecade! Dacă vedeţi pe un bătrân foarte venerabil pe stradele Capitalei, să ştiţi că e surd: altfel nu putea ajunge la atâta bătrâneţe. Dacă vedeţi pe cineva preumblându-se vesel, cu figura senină, fără umbră de crispaţiune, invidiaţi-l!... e surd, fericitul! Trecu de mult vârsta de aur, când alte sunete nu erau pe lume decât glasurile naturei generoase, acompaniate de ciobănaşul arcadian pe un fluier cu două ţevi de trestie. De atunci, încet-încet, longevitatea a ajuns tot mai rară; ea tinde a dispărea şi va dispărea cu desăvârşire.

Se va mai întoarce oare?

Da! poate să se mai întoarcă, atunci când omenirea va intra în vârsta de cauciuc, atunci când vom avea şine de cauciuc, roţi de cauciuc, potcoave, căruţe, fluiere, sirene, clopoţei şi clopote, tobe şi trâmbiţe de cauciuc.

Până atunci, ferice de acei ce au urechi de cauciuc.

[COMETA FALB]

Ziua de 1 noemvrie a trecut, din norocire, ca toate zilele.

Sinistra proorocire astronomică a renumitului geolog austriac nu s-a izbândit: Falb propune şi Dumnezeu dispune.

Atât mai bine!

Acu, că ni-i spiritul mai limpede şi inima mai liniştită, aş putea face o prinsoare:

Dintre câţi ştiau de spusa lui Falb, de la cel mai din urmă poltron până la cel mai hotărât dispreţuitor al morţii, nici un om în toate minţile n-a fost, la apropierea ceasului, cu desăvârşire lipsit de grije; dacă nu de grije, măcar de un neastâmpăr neplăcut; dacă nici de asta, măcar de o netălmăcită şi furnicătoare nerăbdare.

*

Cam cu vreo săptămână înainte de ziua fatală, am citit cu sfinţenie toate gazetele, urmărind numai şi numai ştirile despre sfârşitul lumii.

Notiţele, reportajurile şi interviewurile ziarelor în privinţa tristului sfârşit al planetei nu mi-erau însă de ajuns. Îmi trebuia ceva mai pe larg.

Să spun însă în treacăt ce lucru ciudat se petrecea în spiritul meu: pe de o parte căutam cu dinadinsul să găsesc păreri savante cari să tăgăduiască posibilitatea cataclismului; iar pe de

altă parte, şi mai cu dinadinsul dedeam crezământ părerilor cari înclinau a confirma prevederile lui Falb.

Îmi plăceau cele dintâi, dar cele de-al doilea mă stăpâneau.

Am zis că-mi trebuia ceva mai larg decât fugitivele note ale ziarelor. Am alergat dar la Enciclopedii.

.

Înarmat cu date pozitive şi cu nume în orice caz mai ilustre decât ale domnului Falb (Seneca, Newton, Kepler, Herschell, pater Secchi, Faye etc.), am pornit să îndeplinesc o nobilă misiune; am alergat să-mbărbătez sufletele clătinate, minţile aiurite de apropierea dezastrului haotic.

Credeam în ce spuneam? - Nu ştiu.

Credeau acei ce m-ascultau? - Nu crez.

Şi cu toate astea, ce limpede expunere, ce argumentare fără greş!

Întâi, partea istorică.

Seneca cel dintâi expune într-un chip magistral cunoştinţele străvechilor chaldei asupra cometelor, şi, din spusele lui, se vede că noi modernii nu ştim, în privinţa acestor stele rătăcitoare, cu mult mai mult decât ştiau chaldeii.

Da, dar în orice caz ştim mai mult.

.

De exemplu, ştim că o cometă este un corp care descrie împrejurul soarelui o elipsă extraordinar de lunguiaţă, a cărei linie o calculează astronomii exact, afară de cazurile când cometa îşi schimbă mersul, ceea ce se întâmplă foarte adesea.

Mai ştim - şi asta trebuie să ne umple de bucurie - că materia din care se compune o cometă este de o consistenţă necunoscută pe globul nostru, şi adică: pe pământ, materia se prezintă sensurilor noastre în trei moduri, solidă, lichidă şi gazoasă; materia cometei nu este în nici unul din aceste trei moduri. Dacă ar fi măcar gazoasă, cum volumul ei este

gigantic, n-ar putea fi aşa de transparentă; în orice caz, prin volumul ei luminos, n-ar putea traversa nefrânte raze străine ei. Dar cu toate astea, se ştie că chiar prin sâmburele cometei, darmite prin coada ei, se văd perfect şi tot în poziţia lor normală, stele cât de mici.

.

Iată ce spune celebrul Faye:

„În comete materia este subţiată până la un punct de care nici o substanţă de pe pământ nu ne poate da vreo idee".

Apoi, în privinţa efectelor mecanice ale unei întâmplătoare ciocniri între pământ şi o cometă, acelaşi mare savant spune:

„Cea mai slabă pânză de paianjen ar opune mai multă rezistenţă unui glonţ de puşcă".

Adică, adăugam eu, glonţul de puşcă e pământul şi cometa pânza cea mai slabă de paianjen.

Toţi astronomii serioşi afirmă că fiind dată micimea corpurilor cereşti faţă cu nemărginirea, după toate calculele de probabilităţi, din 281 de milioane de ori numai o dată s-ar putea întâlni două dintre acele corpuri. şi poate nici atunci, adăugam eu.

Dar alta, şi mai şi: eminentul astronom Loewy spune că în ziua de 16 (28) iunie 1861, pământul a trecut prin coada unei comete.

.

Dar un fenomen şi mai îmbucurător!

S-a văzut o cometă care a mers câtva timp pe cer şi deodată, într-o seară, astronomii şi chiar oamenii comuni, cu ochii nearmaţi, au văzut-o despărţită în două: două comete la fel, cari au început să se despartă încet-încet, şi tot aşa şi iar aşa, până s-au depărtat una de alta ca de la pământ la cer, şi au dispărut în haosul fără fund, apucând fiecare pe deosebite cărări - aşa că am putea zice aproape cu siguranţă cum că n-au să se mai lipească la loc cât lumea.

Ei! cum ne putem explica fenomenul acesta?

Foarte lesne. Uşurateca stea cu coadă a trecut peste o planetă: aceasta n-a păţit nimic, şi stând ţeapănă a forţat pe cometă să se despartă-n două. Atât mai rău pentru cometă! De ce nu ia seama pe unde umblă!

...Vezi dumneata, cititorule, cum face omul de frică şi glume!

.

Şi pentru a sfârşi, aveam argumentul zdrobitor - celebra afirmaţie a genialului Newton:

„Cea mai mare cometă, fie mare cât de la soare până la Saturn, dacă o strâng până a-i da consistenţa aerului nostru, o pot vârî într-un degetar!"

Iar nu mai puţin minunatul Herschell zice:

„Coada întreagă a unei comete poate că nu-i mai grea decât câteva dramuri".

Cu cât îmbărbătam pe alţii, cu atâta, parcă, mă-mbărbătam şi eu.

Într-o dimineaţă, însă, n-apucasem să arunc bine unui prieten îngrijat afirmaţiile celor două genii, şi pusei mâna pe „Universul", să vedem ce mai nou în Africa.

Când colo, o depeşe din America:

Cometa!

Cometa. a apărut! Se vede cu ochii liberi în America de Sud!

Monstrul însărcinat cu executarea pământului osândit s-a arătat la poarta cerului nostru!

.

S-a isprăvit! S-a dus toată Enciclopedia!

Într-o clipă am uitat pe toţi savanţii eminenţi, iluştri, geniali, pe toţi astronomii serioşi, şi mi-am adus aminte de

uitatul cosmolog Maupertuis, care, gândindu-se la căldura ce trebuie să o capete cometele în apropiere de soare, zicea cu emfază:

„Căldura aceea ar preface pământul în cenuşe ori într-un bulgăr de sticlă; numai coada cometei ar îneca globul nostru în valuri aprinse şi ar nimici pe toţi locuitorii lui. Tot aşa vedem pierind un popor de furnici asupra cărora plugarul varsă apă fiartă în clocote."

De la depeşa din Valparaiso, n-a mai fost chip să-mi continui misiunea mea: n-am mai putut îmbărbăta pe nimini, şi nimini şi nimic nu m-a mai putut îmbărbăta.

.

Lungă a fost ziua de 1 noiemvrie!

Dar în sfârşit. Sinistra poorocire nu s-a-ndeplinit.

Atât mai bine!

N-a fost voinţa Domnului să se prăpădească bunătate de planetă, care sufere, fără să geamă, greutatea atâtor păcate şi atâtor prostii.

Tatăl ceresc n-a voit nici de astă dată pieirea noastră, a greşitei vecinic şi vecinic nepocăitei omeniri.

Cum s-ar fi plecat ea să-şi pună mintea cu nişte nemernici ca noi?

Cum s-ar fi-ndurat el să lase o cometă vagabondă să răstoarne atâtea statornice şi măreţe temple, pe cari omenirea cu trudă de veacuri le-a rădicat lui, spre a-l slăvi pre el? atâtea locaşuri sfinte, unde adesea îl rugăm aşa de frumos să ne ajute cu puterea lui nemărginită a-ndeplini fapte, ce el, anume sub pedeapsa pierzării sufletului nostru, ne-a oprit să săvârşim?

El a poruncit cometei uriaşe, care venea valvârtej asupra piticului nostru glob, să se abată din cale, şi cometa s-a supus, ba încă aşa de ascultătoare, încât, pare-mi-se că nici n-o s-o mai vedem cât de departe.

S-a dus să sperie, de pe alte ceruri, pe muritorii altor planete; să le aducă de aproape aminte, cum ne-a adus şi nouă, întâi de puterea şi apoi de bunătatea Celui întru toate fără de margini.

Ducă-se până dincolo de graniţele stăpânirii soarelui că, slava Domnului! are loc destul.

DESPRE COMETĂ

Prelegere populară

D. Mariu Chicoş Rostogan, distinsul nostru pedagog şi director al şcoalei model „Ulpiu Traian", este destul de cunoscut tuturor acelora cari se interesează de mişcarea noastră culturală, aşa ca să ne scutim de a-i mai face vreo reclamă. Ne mărginim doar să dăm aci, cu sfinţenie, prelegerea pe care d-sa a ţinut-o, în faţa şcolarilor săi, asupra cometei de luni 1, marţi la 2 noemvrie.

Pentru ca să guste cititorul şi mai bine această producţiune, trebuie să-i amintim că vechea noastră cunoştinţă, eminintele pedagog d. Mariu Chicoş Rostogan, totdeauna, înainte de *e* şi *i,* prounţă pe: *n* ca *gn* franţuzesc; *t* ca *k; d* ca *gh; g* ca *j; c* ca *şş* etc. Pe ici, pe colo, pentru a ţine deşteaptă această amintire, transcriem cât se poate mai exact felul de pronunţare a eminintelui pedagog, lăsând cititorului să suplinească părţile din cale-afară originale.

Iată prelegerea d-lui Mariu Chicoş Rostogan:

Profesorul - Am primit ghe la onoratul Ministeriu următorul ţircular:

„Domnule Director,

În apropierea zilei de prima novembre, lumea toată şi mai cu seamă masele populare sunt adânc mişcate de profeţia savantului Falb asupra sfârşitului lumii prin întâlnirea pământului cu cometa lui Biela.

Ministeriul vă invită dar cu onoare a face copiilor din şcoala dv., o prelegere populară despre comete în genere şi despre falşitatea prevederilor sinistre, adică despre imposibilitatea unei ciocniri a planetei noastre cu un alt corp ceresc.

Ştim cu toţii că influenţa generaţiunilor care trăiesc simultaneu este reciprocă. Astfel, copiii, mergând pe la căminurile lor, ar duce îmbărbătarea de care au astăzi atâta nevoie masele poporare ignorante, a căror imaginaţie este totdeauna pornită la superstiţiuni şi la credinţă în supranatural.

Primiţi, domnule director, distinsa noastră consideraţiune."

No! auzit-aţi numa cum se esprime onoratul Ministeriu cătră migne, mă?... „cu onoare!" şi...„ghischinsa noastră considerăţiune!.". Numa voi, nişte râtagni, nu cunoaşteţi răşpectul, şi doar ghestul vă muştruluiesc.

Ne vom îngheplini aşedar misiugnea şi vă vom face o prelejere ghespre comeată.

Şcolarul Ionescu— Apoi, a trecut...

Profesorul (aspru) — Nu fă larmă, spurcăciune!... Silenţium şi atenţiune, că-z intrăm în makerie!

Numele „comeată" iaşte ghe jănul femenin: o comeată, două comeake, şi gherivă ghe la *coma,* coamă, capelură, pleate lunji, reşpective: comată, comeată, astru pletos, *vulgo* stea cu coadă.

Apăriţiunea comeakelor au esărţitat togheauna înrâurire asupra maselor populare, asupra prostimii, cu atâta mai mult că aceea apăriţiune au fost preţesă ghe bolizi, mecheori, aşteroizi, cari se arată ca o ploaie ghe steale şi cari.

Şcolarul Otopeanu (ridicând mâna-n sus) — Dom'le!...

Profesorul — No! ai vreo observăţiune ghe făcut?...

Şcolarul Otopeanu (în picioare) — Dom'le, mama-ntr-o seară, iarna trecută, a văzut ploaie de stele, afară.

Profesorul (impacientat) — He!... că-z doară nu era să le vază-n bordei.

Şcolarul — Şi eu şi cu taica eram culcaţi, şi când a intrat mama în casă şi ne-a spus să ieşim afară să vedem, taica n-a vrut.

Profesorul (mai impacient) — Ha!

Şcolarul — Zice taica: „Nu ies din plapumă pe gerul ăsta, să ştiu de bine că plouă şi cârnaţi..." (Şcolarii râd.)

Profesorul (foarte impacientat) — Tată-tău este un azin, carele nu ştie să-ţi ghea o educăţiune zolidă. (Copiii râd mai tare; profesorul foarte aspru:) - No! basta!

Merem mai gheparte şi intrăm în ghemonstrăţiune. (Coboară la tablă, ia tibişirul şi desinează, nu tocmai exact, o elipsă cu focarele foarte depărtate.) No, acuma, Bârsăscule, tu carele ai mai multă aplicăţiune la machemachică, spune-ne doară ce am vrut eu să prezent aici?

Şcolarul Bârsescu — Un... castravete, domnule.

Profesorul (stăpânindu-şi un zâmbet simpatic) — Mâncă-l cu mumă-ta! (Schimbând repede tonul:) Tot la foale ţi-i gândul, să le-ndopi!. Nu-i castraveche, mâncăule!. e o elipsă, o curbă lunguiaţă, care are duplu ţentrum; unul aici în punctul omicron, şi alt ţentrum togma dincoace, la ceilantă estremitache, în punctul omega. Aceasta-i calea comeatii.

No, acuma pornim, mă rog, cu comeata de dincolo de punctul omicron pe calea ei, şi merem, merem, mereu merem către soare, carele iaşte în primul ţentrum, omega. (Urmând, după metoda intuitivă, cu creta pe linia elipsei, profesorul simulează creşterea şi descreşterea mersului cometei.)

Cu cât se apropie ghe soare, astrul pletos îşi acţelărează amăsurat mersul său, neţăsare cresţendo, simţind acea atracţi - une puchearnică, ca un şcolar diliginche când s-apropie de focarul luminii intelectuale şi morale, de şcoala şi de profesorele său. Apoi, cu cât se depărkează de la primul ţentrum şi mere către al doilea ţentrum, se leneveaşte amăsurat şi îmblă-ncet şi tot mai încet, descreşţendo ca un şcoler puturos şi fără aplicăţiune (cu dezgust), carele preajetă la dătorinţă.

Exempla doțent: bunăoară, întăi ca Bărsăscu Sțipiogne, şi al doilea ca Ionescu Agnibal *alias* agnimal! (Râsete). Silențium!...

Pentru aceea doară, cu toate calculățiunile şi operățiunile alghebraice asupra proțesului mehanic, că *a* plus *b* musai că este, mă rog, ecval cu *ț,* comeata nicighecât nu vine preţize.

Şcolarul Ionescu — Zicea că vine ieri seara, dom'le.

Profesorul — Au zis tată-tău...

Şcolarul — Nu, dom'le; Falb...

Profesorul — Ai văzt tu pe Falb...

Şcolarul — Nu, dom'le, era în „Universul" şi-n toate gazetele.

Profesorul (grav) — „Ugniverzul", doară şi toate gazetele cvotighiene nu sunt compekenke în cauză; pântru aşa un lucru trebuie să conzultăm publicățiunile şpețiale, cum e bunăoară „Mundus" oder „Țodiacon", „Univerzal-transțedental-cosmologhişe-stronomişe-meteorologhişe Flighende Bleter", acea publicățiune de fală care apare o dată la lună şi în care se arată țălebritatea erughițiunii germâne, pântru carea, ca s-o poată cineva pricepe, musai să aibă ştiință ghespre rățiunea pură, musai să ştie jugheca ca Kant. (Şcolarii râd tare.)

Faveke lingvis! vitelor şi grobianilor, când caut să vă scot din acele credințe rătăcite, a căror consecvenție este ignoranția şi imbețilitachea!. Căci au fost proşti şi neghiobi, *ştultorum numerus infignitus!* cari au crezut cum că orice comeată iaste un sămn, o amenințare, o piază rea.

Şcolarul Otopeanu — La noi, la Otopeni, spune, dom'le, tata, că s-a stârpit toate vacile când a venit cometa ailaltă.

Profesorul — Dar mumă-ta de ce nu s-au stârpit, boule?...

No, merem mai gheparke. fără *collocvium!* Să vedem numa care este posibilitakea ghe o întâlnire a globului terestru cu comeata lui Biela... (Hotărât:) Apoi, asta nu-i slobod, asta nu se poake, gheoarece toți erughiții au proboluit negativa!

(Cu siguranță:) *Natura non fațit zaltus,* mă prostovanilor! Ea au pus doară ghestul șpaț, ca să aibă loc corpurile cerești să îmble care-ncătrău în univerz, fără coliziune, fără craval: să aibă fiecarele pântru trubuințele reșpective comoghitachea lui! (Școlarii râd foarte tare și fac zgomot.)

Profesorul — Nu larmă, râtanilor inconștii! nu râdeți ca ruralii, cari n-aveți decât inștincturi chelurice și nu simțiți penetrățiune la contâmplățiunea naturii carea (cu multă elevațiune), după cum lucră este, mă rog, pântru șpectatoriul cu perșpicațitache, un șpectacol plin de admirățiune și venerățiune!.

No! acuma văz't-ați că ieri nu s-au întâmplat nimica. De ce n-ați vin't la școală ieri, să azistați împreună cu profesorel vost'?.

Școlarul Bârsescu — Ni-era frică de cometă...

Profesorul — Frică, ha?... No, du-che!

Școlarul Ionescu — Eu am venit, dom'le, cu Popescu Ion și cu Otopeanu Marin, și-am stat de la două până la patru, și dumneata n-ai venit.

Profesorul — Ha!

Școlarul — Și când i-am spus mamii, a zis că n-ai venit de frica cometii.

Profesorul (supărat, cu humor amestecat cu dispreț) — Pe mine să mă-nvățați corajul, tu și cu mumă-ta, niște loaze! pe mine? care, în cătane, la Zolfărino, unde au fost și cu franțozul și cu talianul, am avut un frache mai mare undrofițir în gavaliri și un unchiu de pe mamă fetfebel la granadiri!. și cari or mâncat acolo, mă'roc, ghimpreună cu drăguțul ghe-mpărat o paparadă ghe așele, mă rog. Voi! pe migne! Corajul? Vezi numa! (Transportat, cântă cu mult avânt eroic:)

„La Zolfărino ghe vale,
Mere-un ghenăral călare
Și tot strigă-n gura mare:
— Împărache înălțache!

Cu răcuke gnenvăţake
Pugne paşe, nu che bache,
Că-ţi perzi cătagnele toake!
...undzo waiter..."

(Copiii aplaudă şi râd.)

Profesorul — Nu larmă, vitelor, cari n-aveţi reşpect ghe istoria neamului!.

Merem acu mai departe, să vorbim de temp'ratura comeatii şi apoi de conzistenţia ei, pentru ca mai apoi, la urmă, s-ajungem, mă rog, la concluziunea aceea, cum că nicicând n-avem să ne temem de sfâşitul lumii, carele nu se poate.

No! temp'ratura! (cu multă volubilitate:)

Vremea, mă rog, se-mparte, după cum au proboluit Ţelzius, în două părţi, cari se despart una de alta la acel *fixum,* carele se cheamă zero-graduri sau *nul.* De acolo, aceea care mere-n sus — Bârsescule, fii atent! — este partea călduroasă, şi aceea care mere-n jos — Ioanescule, nu căsca gura, că intră musca! — este partea friguroasă, iar la nul, mă rog, apa — Popăscule, vrei să mânci bătaie! — apa prinde pojghiţă.

De aceea, iaşte iarnă şi vară, după cum arată la termometerul lui Ţelzius, reşpective ţentigrad, iar acei cari ştiu carte, iar nu ca poporul de rând, numesc căldura plus şi frigul minus. Prin urmare, e proboluit cu metoaghele moghearne cum că comeata este totdeuna în minus: despre o inflămăţiune dară nu poate fi vorba.

No! acum conzistenţia. (Şi mai volubil:)

Conzistenţia comeatii conzistă din materia cea mai faină din toate puncturile de vedere a senzurilor noastre; *mutachis mutanghis,* mai faină decât o beşică de săpun, mă rog!

Materia în jenăre e doar ceva, mă rog, carele nu esistă, ci e mai apoi numa o însuşire a lucrului în sine, carele iaste o enerjie, carea nu se ştie şi pe carea *semper ignorabimus!.* Aceea apoi nu-i ghe nasul vost', nişte mucoşi! că e prea înalt; aceea

o veți ştudui când veți îmbla la Univerzitache, cum am îmblat şi eu. De nasul vost' este doar aceea care vă spun eu, cum că destulu-ți-i vorba măiastră a marelui jeniu Neftone. că o comeată cât de mare, măcar ca de-aici pân' la Budopeşta, prin condensățiune, o poate vârî într-un. într-un fingherhut. pălăria ghejetului. ghejătar. *vulgo* năpărstoc.

Noi, acuma, concluziunea.

Mereți acasă şi spuneți tată-tău şi mumi-ti, reşpective părinților voştri ignoranți, să nu mai fie neghiobi să aibă frică ghe *fignis munghi*, că cine crede în superstițiuni devine riduculos față cu ştiința şi merită ghesprețăluit.

(Şcolarii râd, Ionescu mai tare ca toți.)

Profesorul (dând din cap cu dispreț către Ionescu) — Las' pe alții să rădă; nu râghe tu, urecheatule, că eu che urechesc înc-o toană; che fac numa apoi să vezi steale şi comeache ziua miaza mare! înțălesu-m-ai?

(Copiii devin din ce în ce mai impacienți şi mai zgomotoşi.)

Profesorul — De aceea trubuie ca să avem pântru ştiință cel mai nalt reşpect, dar totdeodată cu ceea mai profundă moderățiune, mă rog. Că-z ştiința nu trubuie tractată în mod excluzivist, nici ca pe o zeiță ce stă în ceriu, cum spune Schiller, nici ca pe un dobitoc ghe muls!

(Copiii devin şi mai impacienți, şi mai zgomotoşi.)

Profesorul (ridicând emfatic tonul pe măsură ce creşte zgomotul şcolarilor) — *Aignem ist ghi visenşaft, ghi hohe, ghi himlişe Ghiotin...* măgarilor! *ghem anghern, ghi tiuhtighe Kuh...* boilor! *ghi in mit Butern fersorct...* porcilor!

(Profesorul iese cântând „La Zolfărino ghe vale"; copiii ies foarte veseli după el, făcând un zgomot nemaipomenit.)

ACCELERAT No. 17

Un individ purtând pe umeri o şubă largă, cu o căciulă mare pe ceafă, stă la masă în restaurantul Gării de Nord şi bea ceai. Are un geamantan de pânză cu cercuri de tinichea alături pe un scaun, şi pe masă un sac de piele neagră, prin mănuşa căruia îşi ţine petrecută bine mâna stângă până la încheietura braţului. După figură, după maniere şi port, trebuie să fie vreun negustor, ori arendaş din provincie.

Un domn bine îmbrăcat, blană cu guler de astrahan şi căciuliţă asemenea, bea cafea la altă masă, fumează şi se uită din când în când către provincial, care nu ia seama deloc că-l observă cineva. În acelaşi timp, domnul trage cu ochii la uşă: aşteaptă desigur pe cineva, şi cu nerăbdare.

Negustorul plăteşte ceaiul. Îndată, iată şi hamalul vine să-i spună că trenul a tras la peron; îi ia geamantanul de pânză şi vrea să-i ia şi sacul de piele, ca să-l uşureze pe pasager; dar acesta îşi trage repede mâna cu sacul şi refuză serviciul. Sacul nu e mare, dar trebuie să fie greu, fiindcă pasagerul, ridicându-se, trebuie să-l ţină şi de dedesubt cu mâna dreaptă. Hamalul porneşte spre uşă; negustorul după el.

Domnul, care n-a scăpat din ochi nici o mişcare, s-a ridicat şi el şi porneşte pe urma negustorului la câţiva paşi.

Negustorul s-a suit într-un vagon de clasa întâia, şi şade pe coridor cu sacul lui în braţe.

Domnul se plimbă de colo până colo pe peron, trăgând cu ochiul aci către partea pe unde vin pasagerii, aci către geamul la care stă în picioare omul cu sacul, pe când acesta se uită foarte distrat pe geam la mişcarea de pe peron.

Mai sunt cinci minute.

Domnul de pe peron se vede bine că fierbe de nerăbdare. În sfârşit, un om îmbrăcat modest, un fel de fecior de casă, făcându-şi greu loc prin mulţime, soseşte gâfâind cu un geamantan frumos de piele rusească, cu un tartan şi cu un bilet de clasa întâia.

— Dobitocule! era să mă faci să scap trenul!.

Apoi, luându-şi bagajul şi biletul, trage la o parte pe fecior şi îi şopteşte pripit şi cu un aer foarte sever.

Mai sunt două minute.

Domnul, ajutat de fecior, se suie în vagon unde e negustorul. Acesta, îndată ce s-a suit domnul, trece din coridor în cupeu, pe când domnul face fel de fel de semne de inteligenţă feciorului său, care stă drept în faţă-i pe peron.

Fluierul întâi. Apoi numaidecât al doilea. Frânele se desfac. Trenul a pornit.

Domnul intră în cupeu după negustor, care s-a dezbrăcat de şubă şi şade cu sacul pe mână.

— Bonsoar, zice domnul.

— Bonsoar, răspunde negustorul.

Şi domnul se aşează pe fotoliul din faţă, după ce şi-a pus geamantanul în plasă şi tartanul la căpătâi.

Doi-trei kilometri tăcere.

— Mergeţi departe? întreabă domnul.

— De! departe şi nu departe.

— . ?

— Până la Mărăşeşti.

— Până la Mărăşeşti?

— Da. Dar dv.?

— Şi eu tot până la Mărăşeşti.

— Vezi?. După daraveri.

— Da, după daraveri. Dar d-voastră?

— Tot după daraveri.

Conductorul. Taie biletul domnului şi întinde mâna către negustor.

— 753, zice omul, care pare că deja moţăie, şi pune mâna în buzunar să arate carta. Conductorul salută şi pleacă.

— Aveţi cartă permanentă? întreabă domnul. Sunteţi poate la Senat.

— Ba nu. am bilet de abonament. Am multe alergături şi-mi vine mai ieftin.

Chitila.

— Puţină lume astăzi în tren. În tot vagonul suntem numai noi şi încă un pasager în alt cupeu. E bine. putem dormi până la Mărăşeşti! zice domnul, lungindu-se pe fotoliuri şi acoperindu-se cu tartanul.

— A! eu nu dorm niciodată în tren, zice negustorul... Ştiţi, umblu cu bani. Pungaşi.

— Frate, să fie adevărat?.

— Ei, bravos! Nu s-a-ntâmplat şi mai acu o lună?.

— Eu, drept să-ţi spun, nu m-am gândit niciodată. S-o fi întâmplat aşa odată.

— Numa o dată?

— În clasa întâia?

— Tocmai în clasa întâia, fireşte, zice negustorul. Mie, ce să-ţi spui? mi-e frică al dracului. Mi se-ntâmplă câteodată să am sume mari cu mine. bunioară ca acuma.

— !.

— Glumă e să mă arză odată cu o avere de om.

— . ! ! !

— Patruzeci de mii de franci!.

— . ! ! !

— Să ferească Dumnezeu! M-ar omorî! adaogă provincialul.

— Nu ți se pare dumitale că e prea cald aici? întreabă domnul, ştergându-se de sudoare.

— Nu, răspunde negustorul, e tocmai potrivit.

— Mie mi-e grozav de cald.

Şi domnul iese să se răcorească puțin în coridor.

Peste câteva momente, domnul se reîntoarce la locul lui.

— Mă rog, zice provincialul, trenul ăsta se mai opreşte undeva până la Ploieşti?

— Da. la Periş, două minute.

— La Ploieşti, ne dăm jos, să luăm câte-o dulceață.

— . Ne dăm, dacă vrei, zice domnul distrat, ca de pe altă lume şi se trânteşte să doarmă, învelindu-se cu tartanul peste cap.

Trenul a plecat din Periş. Negustorul scoate un măr din buzunarul şubei şi începe să ronțăie.

Deodată domnul se ridică:

— Peste putință să dorm. teribil de cald!

Apoi, dă geamantanul jos, îl deschide şi scoate un şipuşor elegant; deşurupează dopul şi oferă negustorului.

—Cognac.

— Mersi. De zece ani nu mai pun spirtoase în gură.

— E extrafin...

— Mersi. Sunt oprit.

Domnul, mâhnit de refuz, înşurupează la loc dopul, pune şipuşorul în geamantan, pe care-l aruncă iar în plasă. Apoi, suflând greu de căldură, iese iarăşi în coridor, unde se plimbă de colo până colo.

Provincialul se lungeşte bine, punându-şi sacul căpătâi.

Conductorul:

— Biletele pentru Ploieşti, domnilor!.

Domnul din coridor dă discret biletul său. şi reintră în cupeu, trăgând uşa cu multă băgare de seamă ca să nu deranjeze pe negustor, care are probabil intenții să ațipească.

— Puteți umbla cât de tare, zice omul culcat; nu dorm. Unde pot eu dormi?... Mă lasă să dorm căpătâiul ăsta? şi zicând asta, bate cu palma pe săculeț, care sună foarte plin.

Domnul scoate portabacul şi oferă negustorului:

— Regale.

— Mersi, zice omul cu sacul; de zece ani m-am lăsat de tutun. Sunt oprit.

Apoi după o pauză lungă:

— Apropo, ziceai dumneata adineaori. de pungaşi. în tren. Să vezi ce s-a-ntâmplat unui negustor, un prieten al meu!. Venea cu doi inşi de la Roman în clasa-ntâi. I-a luat vreo opt mii de lei. Ştii cum? Unul i-a tot dat să bea nişte vin dulce cu dresuri, şi altul i-a dat să fumeze o țigară, cu afion, cu dracu ştie ce. A adormit omul buştean. Când s-a trezit la Bucureşti cu capul buimac, era singur în vagon, şi tot, blană, geamantan, bani, ceas, tot îi luaseră.

— Ei! i-o fi luat şi inelele din deget, zice domnul râzând ciudat.

— De unde ştii asta? întreabă iute negustorul.

Apoi, după o pauză scurtă, râzând şi el.

— Fireşte că i-a luat şi inelele.

— Intrăm în Ploieşti.

— Ne dăm jos? întreabă provincialul, şi, ridicându-se, îşi petrece mâna prin mănuşa sacului şi ia bunda pe umeri.

Domnul stă o clipă la gânduri; apoi:

— Ne dăm... Nu-ți iei, adăugă zâmbind ironic, şi geamantanul?

— De geamantan nu-mi pasă! câteva boarfe de schimbat.

Ploieşti. Trenul stă la peron.

Negustorul coboară cu sacul; domnul după el cu geamantanul de piele rusească şi tartanul. Dar, n-apucă să facă trei paşi, şi dau piept în piept cu doi vlăjari, nişte mitocani, cari parcă le-ar ține drumul. Domnul vrea să dea pe de lături.

— Scurt mişcarea! comandă cu autoritate negustorul, şi cele două namile au şi-nhăţat strâns pe domnul, fiecare de câte o mână... Orice luptă ar fi zadarnică!

— Luaţi-i sacul! ordonă aspru negustorul.

Oamenii ascultă.

— Legaţi-l bine!.

Pe urmă, către domnul, care tremură din toate încheieturile şi nu protestează câtuşi de puţin faţă cu aşa sălbătăcie:

— Apoi, de când mă freci, amice! cât o să umblu după d-ta?... Cognac, a?... extrafin... Ţigarete, a?... Regale, a?...

„NAȚIUNEA ROMÂNĂ"

Puțină lume astăzi şi-o mai fi aducând aminte de o vestită foaie, care apărea odinioară în Capitală, pe vremea războiului independenței; voi să vorbesc de „Națiunea română", pe care o dădeam la lumină Frederic Dame şi cu mine în tovărăşie. Viața acelei foi a fost pe atât de scurtă pe cât de glorioasă, aşa că o pot povesti în puține cuvine. Armatele creştine trecuseră Dunărea. Într-o dimineață mă pomenesc cu un bilețel de la Dame, cam aşa:

„Iubite amice,

Treci îndată pe la mine. Este vorba de o afacere foarte importantă, care ne poate face norocul la amândoi."

Îl cunoşteam pe Dame ca pe un om deştept şi întreprinzător. Fără întârziere m-am dus să-l văz, torcând pe drum fel de fel de frumoase închipuiri. În câteva vorbe mi-a spus tot planul lui: o gazetă cum n-avusese țara până atunci; o gazetă fără coloare politică; o gazetă de informațiuni de pe câmpul războiului; o gazetă care să cultive entuziasmul popular pe chestiunea independenții... Să-i căutăm numele... Numele unei gazete e greu de găsit; dar după câteva minute de gândire, Dame a fost norocos: „Națiunea română". Trăiască „Națiunea română"! Am lucrat o zi întreagă pe cale de tipar să-i nemerim fizionomia. Pe seară ne-am învoit cu amicul nostru Cucu tipograful. Capul gazetei s-a aranjat frumos şi am

început să dăm materie. A treia zi a apărut primul număr: jumătate cu articole de entuziasm şi jumătate cu depeşi şi corespondenţe de pe teatrul războiului. Ceea ce era mai greu de făcut era jumătatea entuziastă: nici declamaţiile zadarnice nu sunt uşoare, mai cu seamă când n-ai o deosebită înzestrare pentru aşa ceva.

Depeşile însă şi corespondenţele curgeau ca din izvor, aşa că încet-încet, afară de un prim articol declamator, gazeta nu mai conţinea decât ştiri şi iar ştiri, cari de cari mai amănunţite şi mai senzaţionale. De unde aveam atâtea? Le traduceam din gazete străine şi le localizam. Luam dintr-o gazetă de la Viena o corespondenţă lungă de război, în care se vorbea de lucruri petrecute la Poradin, la Rusciuc, la Varna, la Vidin, la Constantinopol etc. Ei bine, din această corespondenţă făceam tot atâtea corespondenţe câte lucruri conţinea ea, şi le datam pe fiecare ca din localitatea unde s-ar fi petrecut lucrul. Astfel, aveam corespondenţe din Stambul, Vidin, Varna, Rusciuc, Poradin etc. şi, ca să dăm o dimensiune convenabilă fiecărei corespondenţe, peste faptul de care era vorba, turnam multă zeamă de fantazie, ş-apoi descrierea localităţii, notiţe istorice şi date statistice, mai toate luate dintr-un vechi, dar excelent pe vremea lui, dicţionar de conversaţie.

„Naţiunea română" mergea cum nu mai mersese până atunci gazetă în ţară. De unde până atunci gazetele politice nu se vindeau cu numărul, ci se împărţeau numai la abonaţi, tipărindu-se în cel mult 1 500—2 000 exemplare, gazeta noastră, fără nici un abonat, se trăgea de la 12 la 15 mii. Eram fireşte foarte mulţumiţi şi noi şi tipograful, care avea parte de tovărăşie la câştig. Tipografia „Cucu" era atunci în Lipscani lângă hanul Şerban Vodă, exact pe locul unde este colţul grilajului Băncii Naţionale cu strada Caragheorghevici. Ziua şi noaptea trăgeau maşinile numai şi numai gazeta noastră; iar, în ulicioară, care era pe atunci o înfundătură, făceau un

zgomot teribil vânzătorii ţipând să li se dea foi: o activitate febrilă continuă. Biuroul redacţiei îl aveam într-o prăvălioară din aceeaşi fundătură, faţă-n faţă cu tipografia. De-acolo mânam oştirile, de-acolo ordonam atacul redutelor, de-acolo vedeam fierbând gândurile statelor-majore şi samovarele de la Poradin. Dame era un om cu deosebite calităţi — foarte harnic, neobosit şi înzestrat cu o fantazie rară. Aveam o hartă a Peninsulei Balcanice şi o sumă de stegulețe de hârtie pe ace cu gămălie. În fiecare zi îşi aşeza armatele şi combina mişcările probabile; şi ce e drept, în cele mai multe cazuri nimerea mai dinainte mişcările, ghicind gândurile conducătorilor războiului. Mi-aduc perfect aminte că a prevăzut faimoasa diversiune a lui Mehmet-Ali pe Lom, îndată ce am primit gazetele din Viena cu descripţia ei amănunţită. Dar gazeta mergea, progresa necontenit din succes în succes: 18 000. Armatele creştine împresurară acuma Plevna. Acolo trebuia să se termine la un fel războiul; către acolo prin urmare steteau aţintite cu încordarea crescândă toate privirile. Într-o zi Dame îmi zice:

— Gazeta noastră a întrecut aşteptările mele. Am avut o idee fericită. Sunt acuma aproape sigur că ne-am făcut o situaţie. „Naţiunea română" are să fie o moşioară pentru noi.

— Să dea Dumnezeu! am răspuns eu fără mult avânt.

Nu ştiu de ce, dar aveam un fel de neîncredere în viitor. Pe de o parte consideram succesul spontaneu al gazetei ca un foc de paie, care trebuia să se stingă cu atât mai curând cu cât s-aprinsese mai iute. Pe de altă parte mă gândeam că războiul o să mai dureze o lună, două, cel mult trei, şi că, nemaivând cu ce să hrănim curiozitatea publicului, o să rămânem şi noi cu prea puţină hrană. Când n-o mai fi război, când s-or termina tratativele de pace — căci nu prevedeam că fără de un congres european harta Peninsulei Balcanice nu se putea modifica — ce noimă va mai putea avea o gazetă care trăieşte exclusiv cu corespondenţe şi telegrame de pe teatrul războiului? Aşa mă

gândeam eu; însă tovarăşul meu, şi mai optimist şi mai prevăzător, socotea mai bine.

— Dacă războiul se termină, cum e lucru aproape sigur, în favoarea armatelor creştine, nu se poate închipui ce eră de mişcare publică se va deschide în România independentă, după două veacuri şi mai bine de restrişte. Mişcarea economică şi politică va lua un avânt nemaipomenit, şi „Naţiunea română" va fi primul jurnal european în ţară.

— Să dea Dumnezeu! am repetat eu. Nu mi-ar părea rău deloc!

Pentru a întemeia însă cu desăvârşire succesul gazetei noastre ne mai trebuia ceva. În starea de încordare în care se aflau spiritele, aşteptând rezultatul împresurării Plevnei, nu mai erau de ajuns corespondenţele localizate după gazetele vieneze — veneau prea târziu. Ne-am gândit dar, fiindcă aveam acuma mijloace, să trimitem un corespondent special, întâi la Turnu-Măgurele şi apoi chiar la Plevna. De cole până colo am găsit unul — un om cu un nume binecunoscut în societatea noastră, binecrescut, afabil şi inteligent, dar boier scăpătat. Am hotărât aşa: corespondenţe prin poştă să ne trimeată în toate zilele, scriind în fiecare seară absolut tot ce ar fi putut afla peste zi; iar telegrame să ne trimeată imediat ce ar afla ceva important, a cărui comunicare ar prezenta vreun caracter de urgenţă. Pentru telegrame am aranjat un dicţionar cu cheie. I-am dat boierului bani de drum, de cheltuială şi leafa pe o lună înainte, şi l-am expediat la Turnu-Măgurele. Acolo, om de lume, cunoscând multe doamne de la Crucea Roşie şi pe ofiţerii români, a intrat numaidecât în relaţiuni şi cu cei mai de seamă ofiţeri ruşi. Şi în adevăr ne trimetea în fiecare zi corespondenţe destul de interesante. Într-o zi, pe la începutul lui noiembrie, merg foarte de dimineaţă la redacţie, înaintea lui Dame, care de regulă venea totdeauna înaintea mea. N-apuc să-mi scot haina, şi intră factorul de la telegraf. Nu pot zice c-am

presimţit ceva, dar mi-a trecut un fior prin tot corpul. Am iscălit tremurând ţidula, iar depeşa am aruncat-o pe masă fără s-o deschid. Mi-am făcut o ţigară, am fumat-o, şi tocmai apoi am luat încetinel depeşa şi fără pripă nervoasă am deschis-o. Iată-i cuprinsul, pe care nu i l-aş putea uita vreodată:

„Medoc fini. Votca, Tzuica, dedans."

Cetesc de zece ori, ţinând alături dicţionarul cu cheie:

Medoc — Plevna; *fini* — luată; *Votca* — ruşii; *Tzuica* — românii; *dedans* — înăuntru.

Ce să fac? Să stau să fac un număr de gazetă şi tocmai seara să dau ştirea? Peste putinţă! Vestea aceasta de bucurie o s-o aibă şi alţii; se răspândeşte de dimineaţă-n oraş, iar noi venim cu ea după-nfierbinţeală. O idee. Alerg în tipografie şi strig:

— Să nu se strice zaţul numărului de-aseară!

Norocul meu! zaţul era neatins. Ieşim tot cu foaia de-aseară într-o nouă ediţie cu depeşa! În câteva minute, maşinile pornesc, şi vânzătorii aleargă nebuni pe strade zbierând:

— „Naţiunea română" *cu căderea Plevnei!*

Bucureştii întregi în picioare: fierbe lumea toată; încep să se arboreze drapelele tricolore. Un entuziasm furtunos.

Dame, bătându-mă pe umeri, îmi zice radios:

— *Notre fortune est faite, mon bon!*

Dar n-apucă să termine, şi auzim un zgomot infernal afară. Publicul dă năvală în înfundătură; huiduieşte, loveşte, sparge geamuri.

— Fugiţi! ne strigă un băieţel de la tipografie, intrând prin dos. Fugiţi! vă omoară!

L-am văzut pe Dame galben ca un mort; nu ştiu cum m-o fi văzut el pe mine. N-am aşteptat altă desluşire şi am ascultat fără replică de comanda băieţelului.

Ce fusese? Din nenorocire, *Medoc* nu era încă *fini,* nici *Votca* şi *Tzuica* încă nu erau *dedans.* Corespondentul nostru făcuse un chef straşnic, toată noaptea cu nişte muscali, care-l

asiguraseră că, pe când ei beau, Osman-Paşa se predă armatelor crucii. Despre ziuă, afumat de şampanie, ne expediase telegrama cu alte băuturi. „Naţiunea română" trăise.

Peste o lună, când a capitulat în sfârşit Gazi-Osman, eu şi tovarăşul meu am plâns de emoţie, ca fiecare român gândindu-se la naţiunea sa. *Medoc fini!.*

LEAC DE CRIZĂ

Cu cât se accentuează criza aceasta economică şi finanţiară, care ne bântuie de atâta vreme fără s-avem speranţă a scăpa aşa de curând, cu atât mi se lămureşte mai bine amintirea lucrurilor de pe vremea războiului din urmă ruso-româno-turc. N-am pretenţia să pricep economia politică şi, prin urmare, nu voi căuta să fac vreo paralelă între starea actuală economică şi starea în care se afla ţara noastră până în ajunul marelui război. Ştiu însă că lumea toată se plângea tot aşa de amar ca şi astăzi de lipsa banilor pe piaţă. O sumă de negustori mari scrâşneau, văzându-şi apropiata cădere; iar cât despre negustorii mici, aceia erau mai leşinaţi decât muştele apucate pe neaşteptate de o toamnă aspră şi timpurie — d-abia îşi mai trăgeau sufletul. Când ajunsese criza în toiul ei şi lumea era cuprinsă de ultima deznădejde, iată că se declară războiul. M-am dus la un prieten, băcan mare, la poziţie principală în podul Mogoşoaii; îl ştiam la marginea prăpastiei: faliment sigur în negoţ şi casele, care erau proprietatea nevestii, ipotecate cu vârf.

— Ai auzit? război! îmi zice băcanul cu un ton cu totul altul decât al mâhnirii.

— Atâta ne mai trebuia! nene Matache, îi răspunsei eu. Război ne mai trebuia, ca să ne prăpădim de tot.

— Las' că-i bine, adăugă omul cu tonul şi mai accentuat, frecându-şi palmele cu multă satisfacţie. Iei ceva? fac eu cinste.

A făcut cinste şi, pe câtă vreme beam un păhăruţ de pelin, mi-a ţinut o lecţie de înaltă economie politică:

— Criza, vezi dumneata, drăguţă, este paregzamplu, cum să zic? pardon ca o boală, ca o bubă... coace, coace, mereu; coace pe dedesubt şi te prăpădeşte. Care va să zică, dacă o spargi, te-ai uşurat.

Apoi, cu multă nerăbdare:

— Ei! când începe? când începe?

Pe urmă cu mult dor:

— Aah! să-i mai văz o dată pe amicii noştri! fraţii noştri! *naşi brat maladeţ!* că de mult nu i-am mai văzut!

Am înţeles îndată cu câtă nerăbdătoare dragoste aştepta neica Matache pe pravoslavnicii noştri amici şi, ca să-i fac plăcere, i-am răspuns:

— Apoi, nene Matache, îi aşteptăm; mult-mult peste vreo patru-cinci zile trebuie să-i vedem.

— Să te-auză Maica Precista!... Apoi nici nu mai mergea, domnule!. Ne prăpădeam de tot!. Să vezi dumneata ce-o să curgă peste câtăva vreme în Bucureştiul ăsta pârlit: lapte şi miere, drăguţă!

Mai nainte de cinci zile, primele regimente ruseşti au apărut; întâi, veneau câte puţine, apoi din ce în ce mai multe, până ce, pornind în grămadă mare către Dunăre, au umplut Bucureştii. Şi, în adevăr, previziunile băcanului meu s-au izbândit cu vârf şi-ndesat. Sfinte Nicolae! ce ploaie, ce torente binefăcătoare de carboave şi de poli asupra ţării şi capitalei. Ce berechet! ce belşug! Dacă armatele imperiale or fi datorit în parte succesul lor peste Dunăre armatelor noastre româneşti, nu puţin au datorit acel succes şi binecuvântărilor sărăcimii şi sărăciţilor din ţară şi din capitală. Averi întregi aproape de pieire au fost salvate; altele s-au făcut din nimic. Fireşte că aşa trebuia să se-ntâmple. De unde lumea toată sta cu mâinile-n sân, deodată s-a pornit pe o activitate nebunească, imediat şi

enorm de scump plătită. Un litograf avea numai o biată presă, la care tipărea cărţi de vizită, câteva sute pe săptămână. Îndată şi-a instalat cinci prese şi s-a pus să tipărească etichete de băuturi de lux: *Martell, trei stele, Champagne veuve Cliquot, Xeres,* şcl. şcl. Şi aşa toţi litografii şi tipografii. Pe când ei trăgeau etichetele, căruţaşii cărau în goană sticle la pimniţele cârciumarilor, prefăcute în tot atâtea laboratorii pentru prepararea conţinutului: mii şi sute de braţe nu biruiau să pritocească şampaniile, vinurile, cognacurile şi licorurile fine, în vederea cărora lucrau presele.

„Odăi mobilate cu chirie!"

Cine n-avea odăi mobilate cu chirie? Familia toată se muta într-o şură, într-o magazie din curte, şi odăile le dedeau mobilate muscalilor. Vezi ce politicoasă şi ospitalieră populaţie! Două chichineţe cu câte un pat, o masă, un scaun, un lighean şi o lampă — trei, patru, chiar cinci sute de lei pe lună. La drept, nu era mult, fiindcă nu se număra cu francul, ci cu carboava, ori mai bine cu polul: 15, 20, 25 de poli. Şi muscalul galant dedea fără vorbă. Mulţi plăteau astă seară pe o lună înainte, şi a doua zi dimineaţă repede-şi făceau geamantanul şi plecau... Unde? unde poruncea împărăţia. Cum pleca chiriaşul, repede la loc biletul: „Două odăi spaţioase mobilate cu luna!". Şi iar: 15, 25 de poli. Până seara chichineţele erau închiriate din nou. În cârciume, în birturi de orice mână, în toate localurile publice, un minut nu se oprea deverul.

Într-un birt francez de cea mai naltă clasă, am văzut cu ochii mei următoarele. Au intrat şi s-au aşezat la masă un general cu familia. Era tatăl, mama, o fată tânără cu guvernanta şi doi băieţandri. După toate aparenţele era o familie foarte distinsă şi foarte bogată. Au dejunat după maniera franceză, cu ouă, un fel de bucate, friptură, prăjituri, fructe şi brânză; au băut bordeaux şi şampanie (cunoşteam etichetele), apoi cafea, cognac şi liqueur (asemenea). Socoteala: *quat' cents*

cinquante francs! adică pe româneşte patru sute cincizeci de franci! A plătit generalul fără să mişte măcar din sprânceană, cum am plăti eu sau dumneata 2 lei şi 50 la Ienache.

Într-o seară la Raşca-n salon, era multă lume. La o masă erau mai mulţi ofiţeri ruşi, cam trecuţi. Provocaţi în adevăr, sau numai porniţi de ţâfnă, au început să înjure franţuzeşte pe nişte muşterii români de la o altă masă; românii au ripostat, şi de aci, după câteva replici violente, s-a încins o bătaie în regulă. Muscalii erau în minoritate; ba încă unii de la alte mese, înţelegând că n-au dreptate camarazii lor, au intervenit în favoarea românilor. Totuşi bătaia ar fi continuat şi desigur ar fi luat proporţii primejdioase, dacă un muscal, care intra pe uşă, n-ar fi strigat în gura mare un nume muscălesc foarte greu de ţinut minte. Muscalii bătăuşi s-au oprit ca prin farmec înlemniţi. Asta a impus şi românilor. Toţi luptătorii au stat pe loc în picioare. Atunci a intrat, urmat de aghiotanţi, un general — era comandantul pieţii. S-a aşezat şi el la o masă, făcând semn ofiţerilor să stea fiecare la locurile lor. Atunci ofiţerii muscali şi românii bătăuşi au fraternizat şi s-a băut şampanie până la ziuă de peste două mii de franci. Cine a plătit-o, nu trebuie să vă mai spun.

Bucureştii erau acum în culmea prosperităţii. M-am dus la nenea Matache. L-am găsit foarte vesel.

— Ai avut dreptate, neică Matache.

— Aşa-i că s-a spart buba, drăguţă? Îi ştiam eu leacul ei.

Zic:

— Da, neică Matache, dar eu nu-i credeam pe muscali aşa galanţi.

— E împărăţie mare, drăguţă; nu-ţi spuneam eu?

În acel moment, iată că se opresc din goană trei cazaci călări, un ofiţer şi doi soldaţi. Nenea Matache şi-a compus numaidecât surâsul oficial, plin de graţie. Ofiţerul a descălecat, a dat calul unui soldat şi a suit treptele în prăvălie. Era un băiat

foarte frumos şi foarte distins; o figură blândă şi veselă; se vedea că venise în fugă de departe şi-i era de grabă să meargă şi mai departe. Iată ce a târguit. A băut un cognac şi a gustat un sanwich cu icre. A dat o jumătate de oca de rachiu la oamenii lui, câte o jimblă şi o bucată de brânză de burduf, cam tot de o jumătate de oca. Atât. A scos punga şi a trântit un pol de aur pe tejghea. Nenea Matache a luat polul şi i-a dat cazacului restul o jumătate de rublă. Cazacul a salutat, s-a suit pe cal şi a pornit în trap mare către miazăzi. Nenea Matache a văzut ce ochi mari făceam şi, om deştept, a înţeles că mi se păruse socoteala prea-prea.

— Vezi d-ta, drăguţă, zice, ce e şi cu războiul ăsta! Văzuşi bietul băiat! om tânăr şi de familie! cum îl trimete împăratul să-l prăpădească păgânii, pentru ca să ne apere pe noi creştinii! E lucru mare, drăguţă!

— Da încă, zic eu, până la păgâni.

Nenea Matache a zâmbit cu mult înţeles:

— Lasă, zice, drăguţă; sunt fraţii noştri. Cu atâta s-aleg şi ei, cu ce cheltuiesc pe la noi; căci cine ştie câţi se mai întorc înapoi!

O lacrimă de compătimire pentru soldaţii împărăteşti şi de recunoştinţă pentru Ţarul liberator încolţi în ochiul lui nenea Matache. În vremea aceasta, începu să treacă între garzi călări şi pihotă sute de căruţe încărcate cu nişte lădiţe, foarte grele desigur, deoarece în fiecare căruţă erau numai câte două. Erau bani — carboave şi poli imperiali! Nu ne venea să credem ochilor.

— Uite, drăguţă, uite! Bre! ce va să zică puterea împărătească, drăguţă!

L-am întâlnit zilele astea pe negustorul meu, foarte opărit.

— Ei? neică Matache, ce zici de criza asta?

— E lucru mare, drăguță! Aşa ceva nu s-a pomenit de dinaintea războiului.

— Îți mai aduci aminte?

— Frumoase vremuri!. nu mai apucăm noi aşa vremuri frumoase, drăguță!

— Şi nu se vede, zic eu, nici o scăpare, nici un leac... doar poate recolta.

— Ce recoltă! drăguță, răspunde oftând negustorul... Îi ştiu eu leacul crizei; dar acu' nu prea sunt semne... Văz că fratele nostru nu mai vrea să dea pe la noi; se duce la Țarigrad prin altă parte. O fi supărat pe noi.

[SCRISORILE ANONIME]

Este aproape imposibil, crez eu, să se găsească un român, indiferent de sex, care să nu fi scris — chiar dacă nu ştie să scrie, — care să nu fi primit, sau despre care să nu se fi scris. măcar o scrisoare anonimă.

Scrisoarea anonimă este unul din semnele caracteristice ale societăţii româneşti.

Românul începe să scrie şi să primească scrisori anonime din cea mai crudă vârstă.

Foarte puţine scrisori anonime au caracterul ostil.

Câteva cuvinte despre aceste foarte puţine.

Când un om vrea să-şi verse focul necazului asupra cuiva spunându-i lucruri foarte neplăcute fără nici o teamă de neplăcută urmare, îi scrie o scrisoare anonimă injurioasă.

Astfel face gugumanul care nu admite vederile unui publicist, sau invidiosul care ofticează de succesele omului cu un nume public; astfel face secul căruia o femeie îi nesocoteşte curtea nesărată; astfel face femeia geloasă de triumful alteia.

Întotdeauna scrisoarea anonimă injurioasă este opera unui neputincios laş: femeia bătrână şi slută, care găseşte voluptate în a scoate ochii portretului unei femei tinere şi graţioase, crezând că aruncă un farmec, o piază-rea cu urmări fatale pentru ochii cei frumoşi.

Dar încă o dată, scrisorile d-a dreptul ostile adresantului sunt foarte puţine.

În genere scrisorile anonime sunt inspirate de un cald interes ce-l poartă autorul discret pentru adresant.

Ele sunt foarte rar pur şi simplu nesemnate.

În imensa majoritate a cazurilor scrisorile anonime sunt iscălite, cu nume închipuite câteodată, mult mai des cu:

„Un amic", „un om care ţine la d-ta", „un binevoitor", „o veche cunoştinţă", „un tată de familie", „un cetăţean mâhnit de câte vede", „un sincer liberal", „un nestrămutat conservator", „un român neaoş" şcl. şcl.

Cu cât o persoană are o situaţie mai înaltă în societate, sau cu cât atârnă mai multe interese ale altora de la opinia şi sentimentele acelei persoane, cu atât este mai des şi mai stăruitor onorată cu scrisori anonime.

De exemplu, cei ce se bucură mai mult de aşa onoare sunt miniştrii, directorii generali ai marilor administraţiuni şi ai marilor gazete, mitropoliţii şi episcopii, generalii, inspectorii superiori, primarii, soacrele fidanţaţilor şi fidanţatelor şcl. şcl.

Scrisoarea anonimă are o putere magică, formidabilă.

Interesează, captivează, subjugă; ameţeşte, orbeşte şi stăpâneşte cu cea mai neînfrânată, cu cea mai diabolică tiranie.

Cine poate avea tăria să arunce o scrisoare anonimă şi să rămână cu sufletul şi cu mintea nealterate de atingerea ei?

Dar ministrul află că unul din cei mai fervenţi partizani ai lui, din Cameră sau din Senat, îl sapă; că unul din cei mai importanţi impiegaţi ai departamentului său este un gheşeftar, care poate, din moment în moment, să-l expună la grea răspundere, să-l compromită. „Un binevoitor" îi atrage toată atenţia, şi el să nu-i acorde nici o atenţie?

Un director general al cutării mari administraţiuni află că inginerul cutare fură de la materiale, încarcă foile de plată cu

nume de lucrători fictive, ori este de-a dreptul tovarăş cu întreprinzătorul unei imense lucrări publice.

S-ar putea să rămână directorul general indiferent?

Când află generalul de brigadă, de la un „admirator al bravei armate române", că d. căpitan cutare a omorât un sergent-major, fiindcă acesta a refuzat să împuşte pe un soldat bacalaureat, pe care-l bănuia că-i curtează şcl. şcl. — se poate să nu se altereze până în suflet d. general?

Se poate mitropolitul sau episcopul să nu sară în sus când un „adevărat ortodox" îi spune cu lacrimi de mâhnită evlavie că popa din mahalaua cutare umblă beat şi face liturghia cu bragă?

Soacra, în ajun de a se despărţi de copila ei, spre a o da în braţele unui necunoscut, care i-a întors capul bietului înger nevinovat, se poate să dea din umeri când „un tată de familie, vechi prieten al răposatului, onorabilului şi multregretatului vostru soţ" se grăbeşte a-i spune, „cât mai e timp ca să se evite o mare nenorocire", că viitorul ei ginere este cartofor, beţiv şi altceva; că are două ţiitoare în două mahalele deosebite şi că cu ştirea lor se-nsoară, ca să scape de mizerie şi să aibă cu ce le întreţine mai departe din venitul zestrii?

Câte majorităţi parlamentare slăbite, câte cariere publice zdruncinate, câte prieteşuguri sfărâmate, câte logodne stricate din cauza minunatei scrisori anonime!

O! neînţeleasă şi nelimitată putere! cum stăpâneşti tu minţile noastre!

Eram odinioară revizor şcolar.

Întorcându-mă de la revizie, aflu acasă între alte scrisori una iscălită tot de „un tată de familie".

Ce-mi spunea onorabilul tată de familie?

Îmi atrăgea serioasa atenţie asupra purtărilor învăţătorului de la şcoala mixtă din satul cutare.

Pe scurt: beţiv; nu dă pe la şcoală cu anii; se ocupă cu cultivarea unei moşioare, şi dă bani cu camătă pe la nenorociţii

consăteni; când merge din joi în paşti la şcoală, bate pe copii de-i umple de sânge; pe unul l-a bătut până i-a venit copilului boala rea; în fine, există bănuieli că o elevă de 11 ani, o nenorocită fetiță a unei biete văduve şcl. şcl.

N-apucasem să termin interesanta scrisoare, şi primesc un ordin de la Ministerul Şcoalelor, prin care mi se spune ca imediat să fac cercetare la fața locului asupra învățătorului aceluia, în privința purtărilor căruia s-a primit şi la minister o scrisoare anonimă identică, cu însemnarea că „s-a trimes una asemenea şi revizorului, dar că revizorul protejază pe învățătorul cămătar şi nu vrea să meargă a cerceta, deşi a primit scrisoarea de vreo zece zile".

A doua zi după amiazi, pe o vreme de toamnă foarte aspră, am plecat cu căruța să calc fără veste pe monstrul acela.

Am ajuns plouat şi înghețat la şcoală, unde am găsit. ce se găseşte la o şcoală de sat — mizerie, neagra mizerie, mizeria română!

Ce am constatat? eşti nerăbdător să ştii, fireşte. Iată:

Învățătorul era plătit de comună cu 20 de lei pe lună; dar nu luase leafa de aproape un an.

Era văduv cu doi copii mititei. Amândoi zăceau de febră tifoidă în aceeaşi odăiță unde dormea şi tatăl.

El trăia din pomana arendaşului, un evreu, care-i trimetea din când în când mălai şi uneori fasole şi brânză.

Cât despre eleva de 11 ani, nenorocita copilă a bietei văduve, acea elevă nu se ştia să fi existat în comună, pentru simplul motiv că nici biata văduvă, mama ei, nu existase vreodată.

L-am întrebat pe nenorocitul cine poate fi „tatăl de familie", autorul scrisorii anonime.

Îl ştia: era băiatul popii, un flăcău de vreo douăzeci şi unu de ani; vrea să fie el învățător acolo, ca să scape de armată.

Trebuia să mă-nvăț minte — nu-i aşa? — să nu mai alerg gâfâind prin zloată la porunca unei scrisori anonime. Aş!

Nu ştiu dacă, fiind revizor şcolar, am făcut altă treabă decât să dau credincios urmare la scrisori anonime, şi, se-nţelege, cu acelaşi rezultat ca şi întâia oară.

Aşa e cine are un cerc oarecare de autoritate: cine, prin opinia şi sentimentele lui, poate ocroti sau primejdui interesele altcuiva este supusul ascultător al scrisorii anonime.

Dar asta nu va să zică, fireşte, că numai înalţii demnitari şi soacrele se bucură de scrisorile anonime.

Oricât de infimă şi umilă, o creatură umană trebuie să aibă cercul ei cât de meschin de protecţiune.

Un cerşetor schilod şi orb stă la o răspântie, trăind din resturile ce i se acordă de la bucătăria unei bogate case vecine.

Are acel schilod nenorocit, poate oare avea un cerc în care să-şi exercite şi el protecţiunea?

Da, poate avea.

Alături de el s-a lipit un câine jigărit, care aşteaptă hrana de la pomana lui, resturile din resturi.

Orbul primeşte o scrisoare anonimă şi mă roagă să i-o citesc:

„Nenorocitule! javra pe care o protejezi, rupându-ţi de la gură bucăţica pentru ea, nu ştii câte bucăţele îţi fură din strachină câtă vreme îţi faci cruce şi zici bogdaproste!

Un binevoitor care te compătimeşte."

Dumnezeule! zic eu; cine să fie câinele „binevoitor"?

CUM DEVINE CINEVA REVOLUȚIONAR ȘI OM POLITIC...?

Un fel de răspuns la această întrebare găsesc în una din vechile mele notițe, care cred că poate interesa pe mulți dintre numeroșii noștri cititori.

Din rândurile de mai la vale se va vedea că poate cineva deveni revoluționar și om politic nu numai prin vocațiune, ci și prin noroc. Se va vedea cum, dintr-un copil care era hotărât să se devoteze altarului credinței, poate ieși un brav slujitor al unui altar și mai sfânt — altarul libertăților publice.

Pe Niță îl luasem de la mamă-sa, o văduvă săracă, pe procopseală: dorea să se facă popă. Era băiat voinic, blajin și cinstit. Pentru aceasta, câtăva vreme, îmi păru foarte bine că luasem sarcina întreținerii și educației acestui tânăr. Veni însă un moment când nu mă putui căi îndestul că l-am luat de la țară și i-am înlesnit șederea în capitală.

Locuiam în fundul unei mahalale depărtate de centru, tocma spre Obor. Într-o zi îl trimet pe Niță al meu să-mi cumpere cărbuni de la magazia de lângă gară. De la locuința mea până acolo era o cale ca de un ceas.

Niță a plecat de mult.

Aștept trei ceasuri, patru... Băiatul îl știu cinstit... N-o fi găsit cărbuni acolo și s-a dus în altă parte. Dar trec încă trei ceasuri, se-nnoptează bine, și Niță nu s-arată.

Ce să fie? I s-a-ntâmplat ceva. Ce?

Mă sui repede într-o birjă:

— La gară!

Birjarul, în loc s-apuce pe drumul drept, o ia pe un drum de ocol.

Îl opresc.

— Ți-am zis la gară!...

— Da.

— Ei! pentru ce nu mergi de-a dreptul? pân Piața Teatrului, pân Știrbei-vodă.

— Nu se poate, coconașule; pe-acolo e revoluție.

— Iar?...

— Revoluție mare!

Cu toată curiozitatea ce am să asist la așa spectacole, de astă dată m-am gândit că nu e vreme de petrecere: trebuie să caut pe Niță — băiatul e dat de maică-sa în grija mea.

Ajung la depozitul de cărbuni: se încărcaseră sacii și Niță plecase cu căruțașul.

Mă-ntorc înapoi acasă: Niță n-a venit încă.

S-a-nnoptat de tot.

E peste putință să mă culc, să las o noapte-ntreagă fără să dau de urma copilului.

Mă duc să reclam la poliție. Aci dau peste o mișcare neobicinuită — jandarmi, sergenți, agenți, funcționari, bătăuși, umblă toți forfota de colo până colo foarte aprinși.

În fiece moment sosesc arestați, pe cari sergenții și bătăușii îi aduc în ghionturi, ca să-i toarne la beci — s-a isprăvit revoluția!

O idee îmi clipește prin minte. Dar. s-ar putea?. Niță?. Băiatul cel cuminte?. De unde știi?

Rog pe d. inspector să cerceteze, nu cumva în învălmășeală se află și un băiat așa ș-așa, unul care se cheamă Niță. Niță al Păunii-văduvii.

Le prefectură nu se află; dar. poate la vreo secție, fiindcă partea cea mai mare dintre arestați au fost aduși deocamdată la secțiile mai apropiate de locul unde au fost prinși.

Se telefonează — și aflu că domnul Niță al meu se află-n adevăr la una dintre secții.

Dau fuga. Comisarul respectiv îmi spune că blajinul fecior al Păunei-văduvii a făcut isprăvi mari la revoluție, și acum e ținut la secret sub învinuiri grave. Acum doarme în arest.

A avut mare noroc d. Niță cu mine: cunoșteam personal pe comisarul și mă găseam și cu ceva parale asupră-mi. M-am rugat, iar m-am rugat; în fine, am făcut ce-am făcut, și am obținut liberarea tânărului pe garanția mea morală.

D. comisar mi-a zis:

— Știi? asta o fac pentru hatârul dumitale; aminteri, pe un spânzurat ca ăsta, să fi venit tata!. știi?

Mi l-au adus pe tânărul. Dumnezeule! în ce stare! cu falca jupuită, cu un ochi vânăt, umflat cât pumnul și cu mâna dreaptă scrântită, ori ruptă, nu se poate ști, fiindcă dacă i-o atingi cât de puțin, rage ca un bou.

Cea dintâi vorbă a fost:

— M-a omorât, domnule.

— De ce?

— Am fost și eu.

— Unde?

— La revoluție.

— Cine te-a pus, nenorocitule, să te amesteci?.

— Dracul!. nici eu nu știu. ceasul rău!

Am ajuns acasă. Am chemat degrabă un doctor.

Omul științei n-a găsit nimic alt grav decât starea ochiului, care nu se putea deschide din pricina umflăturii.

Doctorul a prescris reconfortante, oblojeli reci, cu gheață și apă de plumb, și odihnă — o complicație cu erisipel ar putea fi primejdioasă.

I-am dat eroului supă caldă ş-un pahar de vin negru; l-am oblojit; l-am legat la cap ca pe o jupâneasă care, după baie, şi-a cănit părul, şi l-am culcat la căldurică.

A dormit bravul meu de la zece seara şi până a doua zi la amiaz', gemând din când în când.

Tocmai pe la cinci seara s-a dezmeticit bine şi mi-a povestit tot ce i se întâmplase.

Iată:

Plecase, după cum spusei, pe la zece dimineaţa, şi ajunsese fără accident la depozit pe la unsprezece.

Umblase repede pe jos şi se-nfierbântase; acu, stând pe loc, până să-i cântărească sacii cu cărbuni, s-a simţit răzbit de frig şi apucat de fiori.

A plecat după căruţă. Căruţa mergând încet, băiatul a început să dârdâie de frig.

Atunci s-a oprit la o cârciumă, să bea o ţuică fiartă cu candel — a băut două, şi văzând că-i face bine, a mai băut încă una.

Simţindu-se destul de încălzit, s-a suit peste saci în căruţă, că era şi ostenit.

Astfel, încet-încet, a ajuns în dosul Teatrului şi a voit să treacă peste piaţă în strada Regală, de acolo pe la Colţea şi pe urmă pe la Sf. Gheorghe în Calea Moşilor — pe drumul cel mai drept.

Dar, vrând să treacă pe piaţa Teatrului, nu ştie cum, se pomeneşte într-o grozavă învălmăşeală: în faţă-l năvălea poporul, în spate-l prididеau jandarmii călări.

A simţit un fel de ameţeală; au început să-i vâjâie urechile şi să i se tulbure vederea.

S-a ridicat drept în picioare peste saci; căruţa sta locului — calul se desprinsese din ulube şi nu se mai vedea.

Fără să ia seama cum calcă, Niţă sparge un sac — se revarsă cărbunii.

Atunci, de necaz, începe să scrâşnească dinţii şi să-njure cu pumnii încleştaţi. Turburarea era în toiul ei — ţipete, huiduituri, blesteme.

În toată învălmăşeala, un jandarm călare se repede spre Niţă cu sabia ridicată să-i despintice capul.

Niţă s-apleacă în căruţă, ia de la picioare un grunj mare de cărbune şi plesneşte drept în ochi pe jandarm, care, cu obrazul scăldat în sânge, se prăbuşeşte de pe cal.

Omul meu începe să râză cu hohot. S-apleacă iar şi trage iar cu un grunj, şi înc-o dată ş-altă dată, trage orbeşte în grămadă.

Pe urmă?

Pe urmă. îşi mai aduce aminte că a simţit o zguduitură în cap. ş-a adormit. Pe urmă, s-a trezit la secţie. şi altă zguduitură-n cap. şi iar a adormit.

Bravul meu revoluţionar!. „Numa, de nu şi-ar pierde ochiul — am gândit eu — că nu se mai poate popi!." Ochiul nu şi l-a pierdut, din norocire; dar nu s-a popit; fiindcă de când cu împrejurarea din piaţa Teatrului, a prins băiatul gust de politică.

Atât mai bine!

Ce ar fi ajuns? — popă la ţară.

Nu e mai bine om politic în capitală?

Se pot oare compara modesta carieră şi activitatea umilă a unui biet preot de sat, cu cariera şi activitatea unui cetăţean din capitală, care e chemat o dată pe an, regulat, în fiece primăvară, să determine direcţiunea politică a regatului român?!

LA PAŞTI

10 ceasuri şi jumătate seara, în sâmbăta Paştelui...

„Marele Magazin de Coloniale, Delicatese, Comestibile et Colori şi mare Depou de Vinuri et Băuturi Jndigene et Streine", cu firma „La trei struguri tricolori", şi-a lăsat obloanele şi închis gazometrul.

Tânărul Lache, funcţionar comercial în acest mare magazin, îşi pune costumul cel nou şi cravata cea nouă, îşi încalţă ghetele cele nouă cu bizeţuri, îşi ia pălăria cea nouă şi porneşte.

Douăzeci şi patru de ore de absolută libertate.

Să-l urmărim ceas cu ceas şi pas cu pas.

11 şi jumătate, sâmbătă noaptea.

Clopotul de la Mitropolie.

Un tun.

Lache trece podul de la Palatul Justiţiei în direcţia sud.

Al doilea tun.

Lache a intrat în curte la Doamna Bălaşa.

În biserică nu mai e loc.

Lache stă afară. Se închină. Cuprins de o adâncă evlavie, îşi aduce aminte cu dor de părinţii lui de la Otopeni.

Încet-încet, tot vârându-se, reuşeşte să suie treptele de la intrarea templului.

Aude corul. dar nu poate vedea decât marele policandru învăluit într-o ceaţă groasă.

Se ridică în vârful picioarelor, rezemându-se cu mânile întâi pe umerii unei cocoane, care-l face obraznic şi măgar, pe urmă pe una dintre coloanele de marmoră imitaţie.

Stă câteva minute cu capul întins şi în vârful picioarelor.

Parcă ar vedea mai bine aşa, însă o gheată, a din dreapta, îl supără când stă în vârful picioarelor.

Lache rabdă cât rabdă, apoi se hotărăşte să se mai lase şi pe călcâie.

Lumânările se aprind.

Lache scoate din buzunar o portocală, îi trage coada afară şi ia, de la cucoana care l-a făcut măgar şi obraznic, lumină.

12 şi un sfert...

Lache suie la Mitropolie cu portocala aprinsă.

Suind, gândeşte. La ce? La un lucru foarte ciudat: de ce totdeauna gheata din dreapta supără mai tare decât cea din stânga? Şi apoi: de ce la suiş supără gheata din dreapta mai tare decât pe drum drept?

1 şi trei sferturi.

Lache coboară dealul Mitropoliei, ţinând strâns portocala aprinsă.

Ciudat lucru! la coborâş, gheata din dreapta parcă supără şi mai mult ca la suiş.

Cu cât îl strânge gheata, cu atât Lache strânge portocala. O strânge până o sparge.

Suflă, o stinge şi o pune în buzunar.

5 şi jumătate dimineaţa...

Lache umblă pe stradă fără să ştie exact unde vrea să meargă, fără să fi hotărât cum să-nceapă petrecerea de Paşti.

Ciudat lucru însă!

Şi pe loc drept, gheata din drepata supără tot aşa de tare ca şi la suiş ori coborâş.

7 ceasuri dimineaţa...

Lache se-ntâlneşte cu un amic, alt funcţionar comecial, tot comestibile et colori.

— Cristos a-nviat!

— Adevărat a-nviat!

Oricât să zici, teribilă potriveală! Ghete la fel!

Da, dar pe amicul nu-l supără gheata din dreapta — îl supără a din stânga.

A! care va să zică, atunci — ce e de făcut?

E lucru simplu. Lache ia la braţ în stânga pe amicul său, care primeşte bucuros, şi aşa pornesc înainte, rezemându-se unul de altul în partea piciorului la care nu-i supără gheata.

8 ceasuri dimineaţa.

Sunt pe bulevard.

Lache are o idee: să şază pe o bancă.

Amicul aprobă ideea lui Lache.

Şed, şi unul întinde piciorul din dreapta, adică Lache, iar celălalt întinde piciorul din stânga, amicul, care va să zică.

Şi şed aşa foarte melancolici, privind cum trec fel de fel de trecători şi de trecătoare, unii mai încet, alţii mai iute, ba unii chiar aleargă, parcă ar fi cu picioarele goale.

9 ceasuri.

Lache zice:

— Ai să mai umblăm. mai rău e când şezi!

Şi amicul zice:

— Şi mie mi se pare.

Se ridică şi, muşcându-şi fiecare buza de jos, iar se iau la braţ.

Spre Cişmegiu.

Coborând, văd cadre atârnate pe grilajul grădinii.

Amândoi, amatori de bele-arte, au deodată acelaşi gând, să stea puţin să se uite la cadre.

Se opresc, rezemându-se bine unul într-altul şi ridicând picioarele de afară: Lache pe cel din dreapta, cum ţine pe amic de braţ în stânga; iar amicul, pe celălalt.

Dar o galerie de pictură este cea mai obositoare distracţie intelectuală.

După câteva momente de admiraţiune, Lache zice:

— Ai să umblăm... e rău când stai!

Şi amicul zice:

— Şi mie mi se pare.

Atunci pornesc ca doi fraţi din Siam şi încet-încet trec la maidanul Duca.

10 ceasuri.

Lache şi amicul se dau în leagăn, fiecare întinzând piciorul din partea unde s-au ţinut la braţ.

Parcă vântul face bine, la început.

Dar peste câteva momente, cei doi amici se satură de leagăn şi pornesc după metoda lor.

1 şi jumătate după-amiazi.

Lache s-a desfăcut pentru un moment de braţul amicului, care stă rezemat de un perete al vestibulului Teatrului Naţional.

Lache cumpără de la casă două staluri III la *Sinzeana şi Pepelea.*

E îmbulzeală la casă.

Un glas sfâşietor:

— Nu mai mă călca şi d-ta, domnule!

4 şi jumătate d.a.

S-a isprăvit spectacolul.

Lache coboară, cu amicul său la braţ, cele trei trepte ale vestibulului.

Se opresc în faţa băncii, pe trotuar.

O inspiraţie trece prin mintea lui Lache:

— Hai să şedem!

Şed, şi Lache zice:

— Eu o scot.

— Şi eu o scot, zice amicul.

Atunci fiecare îşi scoate gheata de la piciorul din partea unde nu se ţinuseră la braţ, adică Lache pe a din dreapta, şi amicul pe a din stânga.

O, sfântă libertate!

Am putea pentru ca să zicem că nu e ceva mai sfânt pe lume! şi putem pentru ca să afirmăm că n-au fost vreodată două picioare mai fericite decât acuma piciorul drept al lui Lache şi piciorul stâng al amicului său.

De fericire, ele nu mai ştiu ce să facă cu degetele lor — parcă ar cânta la clavir.

Şi teribilă potriveală, domnule! amândouă poartă ciorapi crem şi cam largi, care vin de fac cute şi, fireşte că, dacă face cute ciorapul, e mai rău când e gheata strâmtă.

Foarte frumos pe piaţa Teatrului! stai, mă-nţelegi, la umbră şi te uiţi... şi vorbeşti şi râzi, şi se mai zbicesc şi ghetele de lacrimile picioarelor.

5 ceasuri d.a.

Lache zice:

— Hai să mergem!

Amicul zice:

— Hai!

Şi amândoi îşi potrivesc ciorapul crem, trăgându-l bine şi făcând o cută sistematică sub călcâi... apoi, fiecare ia gheata şi vâră piciorul în ea.

Vârful merge... călcâiul nu vrea şi scârţâie, şi picioarele, cari au gustat odată libertatea şi lumina, încep să palpite şi să zvâcnească nebuneşte la ideea că o nouă eră de sclavie şi de-ntuneric trebuie să-nceapă: o adevărată revoltă, care n-ar putea fi năbuşită decât cu praf de federvais; dar praful lipseşte, şi revolta triumfă.

Lache zice:

— Nu merge!

— Nu merge! zice şi amicul.

Şi amândoi lasă ghetele jos, fiecare în partea lui, şi amândouă picioarele încept iar să joace din degete ca nişte mâini de harfonistă.

8 ceasuri d.a.

Lache şi amicul beau bere la Gambrinus, unde e lume destulă.

Amândoi sunt cu piciorul respectiv liber şi cu câte o gheată alături.

Plătesc şi vor să plece.

Se apleacă să-şi ia fiecare gheata.

Caută în zadar: ghetele lipsesc amândouă.

Un mare hohot de râs porneşte dintr-un colţ al berăriei. Toată lumea se uită-ntr-acolo.

Ce e?... Un câne englezesc al unui ofiţer, câne dresat la circ să servească pe stăpân ca fecior în casă, face sluj ţinând două ghete-n gură.

8 ore seara.

Lache şi amicul stau în trăsură picior peste picior, cel de deasupra numai în ciorap crem.

Lache zice:

— Hai să le schimbăm! Să vedem.

— Haide. Opreşte birjar!

Genială inspiraţie a avut Lache!

Ghetele schimbate merg minunat. Dau drumul birjarului şi se-ntorc în târg cu tramvaiul, la Mitică Georgescu.

Dar, vai, fatalitate, ca să zicem aşa!

La Mitică, amândoi sunt forţaţi să scoaţă iar câte una, însă acuma viceversa: Lache p-a din stânga şi amicul p-a din dreapta. şi cu mai multă precauţiune decât la Gambrinus — fiecare şi-o ţine dinainte pe masă.

[DĂRÂMAREA BISERICII VĂRZARU]

Atenția publică urmărește cu încordare atâtea ș-atâtea împrejurări de înaltă ordine politică și socială, interioare și internaționale — criză finanțiară, război, expoziție universală, întrevederi de împărați, o nouă lege a pensiilor, un monopol asupra alcoolurilor șcl. — încât se pot întâmpla multe lucruri foarte interesante care să treacă absolut neluate-n seamă, mai ales dacă se-ntâmplă în vreun colț lăturalnic, mai la o parte de drumul cel mare.

E natural ca ochii publicului, ațintiți la Londra, Berlin, Paris, Viena, București, să nu bage de seamă și la ce se petrece p'în Târgoviște.

Și cu toate astea, se petrec lucruri destul de interesante și la Târgoviște.

Cer voie cititorului să-i distrag un moment atenția de la marile chestiuni interne și internaționale și să-i povestesc ce s-a petrecut acuma-n urmă în vechea capitală a lui Matei Basarab.

La o margine a orașului, se ridica de pe vremuri o biserică, pe care lumea de acolo o numea biserica Vărzaru.

Din ce pricină se numea astfel, nu putem ști, și nici nu e treaba noastră să știm; asta e treaba istoricilor noștri. Ceea ce putem spune cu siguranță este că dintr-o anume pricină nu s-a putut numi astfel, și adică din pricina hramului; căci biserica

era pravoslavnică, iar nu gregoriană; prin urmare, după hram, nu se putea numi astfel, fiindcă noi pravoslavnicii nu prăznuim pe Sf. Agop Vărzaru.

Dar, în sfârşit.

Biserica era ruinată de demult şi părăsită.

Deoarece venerabila ruină era la marginea oraşului, populaţiunea locală creştină, geloasă de strălucitele tradiţii naţionale, cu aceeaşi evlavie cu care străbunii aduceau odinioară prinosuri în sfântul locaş, îşi ducea şi ea acum gunoaiele şi murdăriile.

Duce fiecine ce poate. Dumnezeu nu ţine la scumpetea darului, ci la osârdia cu care i-l aducem: preţul darului stă afară din acesta, anume în fundul inimii aducătorului!

De sub bolţile de sub cari, odinioară, pe vremea vitejilor străbuni ieşeau în valuri mirosul de smirnă şi de tămâie, ieşea acuma, prin uşile şi ferestrele vraişte, alt cu totul fel de valuri.

O timpuri! o mirosuri!

Venerabila ruină, mai ales pe căldurile cele mari, devenea o groaznică ameninţare pentru vechea capitală a lui Matei Basarab.

Între zidurile ei, pe cari d-abia se mai zăreau stinse chipuri de sfinţi şi de drept credincioşi ctitori; pe pardoseala ei, sub care zăceau osăminte de viteji jupani şi strălucite jupaniţe, se prăseau acuma, pe mormane de putrejuni dospite-n umbră, tot soiul de muşte şi fel de fel de gângănii infecte; de acolo, ieşeau la soare, să roiască de jur împrejur, într-o dogoare pestilenţială, la o distanţă mai largă de câtă ar fi-ncăput altădată mulţimea norodului la un mare praznic domnesc.

Primăria celebrei urbi istorice, voind să cinstească cu sfinţenie regulamentele de salubritate publică, fără să indispuie pe alegători, cari ţineau să nu fie deranjaţi în practica tradiţiei

lor de a aduce prinosuri sfântului locaş, s-a pus pe gânduri: ce e de făcut cu biserica Vărzaru?...

După multe şi mature dezbateri în consiliul comunal, primarul a înaintat ministerului o adresă, prin care cerea autorizaţie să dărâme biserica pentru cauză de salubritate publică.

În alţi termeni decât noi, fireşte, dar cu aceeaşi convingere, primarul arăta că bătrâna ruină, după afirmările oamenilor ştiinţei, poate deveni la un moment dat un izvor de mari primejdii, o calamitate, pentru populaţiunea târgoviştească.

D. primar termina, rugând cu profund respect pe onor. minister să-i răspundă de urgenţă, până nu-nviază muştele albastre.

Destul de urgent, peste vreo patru—cinci luni, ministerul răspunde primarului că nu poate acorda autorizaţia cerută până când, conform legii, comisia monumentelor istorice nu va merge la faţa locului şi nu va face un raport asupra stării şi importanţei acelei biserici ruinate.

În adevăr, iarăşi urgent, un membru al comisiei primeşte ordin să meargă la faţa locului şi să constate dacă, din punctul de vedere al legii pentru conservarea monumentelor istorice, este admisibilă cererea primarului.

Însărcinatul ministerului caută o zi-ntreagă şi nu găseşte monumentul. Merge la primărie şi-ntreabă:

— Mă rog, unde e biserica Vărzaru?

— Unde a fost., vreţi să ziceţi.

– ?„.

— A! am dărâmat-o!

– !.

Şi de la primărie, îl conduc pe d. comisar al monumentelor la locul unde se poate convinge singur că biserica Vărzaru a fost.

În locul ruinei, o movilă gigantică de moloz şi de cărămizi sparte.

— Bine, domnilor, pentru Dumnezeu şi pentru memoria lui Matei Basarab! ce-aţi făcut? cum v-a venit să dărâmaţi?

— Nu se mai putea, domnule! începeau căldurile şi-nvia musca!

Solid clădeau bătrânii!

Iată ce am aflat de la comisarul însuşi, amicul meu, d. Gabrielescu, arhitectul, care e dezolat de această împrejurare.

Dărâmarea a fost dată pe seama unui întreprinzător s-o facă în schimbul materialului ce ar putea scoate de acolo. Zidăria însă era foarte solidă; a trebuit multă muncă pentru a o distruge. Tencuiala fiind fiartă de pe vremuri cu cărămida, cărămizile se spărgeau mai des decât tencuiala, încât întreprinzătorul, văzând că n-are să se poată alege cu nimic, a părăsit lucrarea şi astfel au mai rămas câteva părţi neatinse, îngropate sub movila de dărâmături.

Printre acestea, d. Gabrielescu a găsit o cărămidă spartă în două cu o inscripţie parte sloveneşte, parte româneşte. Inscripţia a fost făcută cu un vârf de fier, un cui, pe cărămida crudă şi apoi au pus-o la cuptor.

Inscripţia arată că biserica Vărzaru fusese clădită chiar pe vremea lui Matei Basarab şi maistru fusese unul Dima.

D. Gabrielescu observă că tot *Dima* îl chema şi pe artistul care a zidit baia turcească din Iaşi a lui Vasile Lupu. Poate să fie acelaşi: în Târgovişte sunt două biserici, Stelea şi Sf. Constantin, zidite de domnul Moldovei, desigur pe când era în bune relaţiuni cu domnul Munteniei.

Am întâlnit alaltăieri pe d. arhitect Gabrielescu; era revoltat de fapta d-lui primar.

D-sa va înainta ministerului un raport energic, în care va cere să se pilduiască numaidecât fapta acelui părinte denaturat al vechii capitale.

Raportul va conchide la darea-n judecată a primarului pentru:

1. a i se aplica art. 352 şi 353 din codul penal, privitoare la dărâmări prin samavolnicie; şi

2. a se osândi la punerea lucrului dărâmat în starea dinaintea dărâmării.

— Domnule, i-am zis eu, pretenţiile d-tale sunt absurde, fiindcă:

1. legea prevede reaua-voinţă, adică intenţia de a face rău, prin urmare priceperea gravităţii faptului, şi aci se vede lămurit că priceperea a fost nulă; şi

2. mulţi, chiar dintre d-voastră arhitecţii restauratori de monumente istorice, nu se vor găsi să ştie clădi la loc aceea ce, şi mai ales cum, a clădit maisterul *Dima.*

Astfel, din cauză de salubritate publică pe de o parte, iar, pe de alta, pentru a nu contraria sentimentele de evlavie ale alegătorilor târgovişteni, deprinşi să aducă prinosuri din inimă la vechea biserică Vărzaru, primarul local, — în loc să îngrijească a se curăţa venerabila ruină şi a o îngrădi, iar apoi a pune strajă cu straşnică poruncă să rupă urechile oricărui cetăţean, aibă şi zece voturi la colegiul întâi, când l-a prinde că mai aduce prinosuri — primarul local, doritor de binele public, n-a mai avut răbdare să aştepte decizia comisiei şi, scurt! a suprimat monumentul istoric.

Unde? unde să-şi mai verse evlavia cetăţenii târgovişteni?

Gion, istoricul capitalelor noastre! ce o să zică amicul meu Gion, când îi voi spune fapta primarului de Târgovişte? când îi voi zice:

— *Gion, sais-tu, mon vieux coco, que Varzaro vient d'etr'rase?*

— *Pas possib'l* o să-mi răspundă el.

— *Ma pa* o' *d-honneu'l* o să-i zic eu.

— *Et par quel raseur? nom dun Bassaraba!* o să întrebe el.

— *Par le maire de la bonne vieille capitale des Bassarabas memes!* o să răspunz eu.

— *Allons donc! c'est bizarre autant qu etrange!...*[1] o să zică dânsul.

[1] — Gion! ştii tu, vechiul meu prieten, că Vărzaru e dărâmat până în temelii?

— Nu se poate!

— Pe onoare!

— Şi de cine? pe numele unui Basarab!

— De primarul bunei bătrâne capitale a Basarabilor chiar.

— Aida de! e bizar pe cât e de straniu! *(n.a.)*.

EMULAȚIUNE

Două zile întregi, 10 şi 11 mai, vechea noastră cunoştinţă, d. Marius Chicoş Rostogan, pedagogul absolut, a urmărit cu cel mai viu interes, pas cu pas, pe elevii liceului „Traian" de la Severin, cari au fost aceea ce se numeşte *le clou* (cuiul) cu ocazia festivităților naționale în anul acesta.

Prin multe emoțiuni a trecut ziua eminentul pedagog, şi ceea ce vedea ziua nu-l lăsa să doarmă noaptea. Acel cui al sărbătorilor regale i-a rămas la inimă.

După două zile de emoțiuni adânci şi de gânduri înalte, după două nopți de insomnie, d. M. Ch. Rostogan intră vineri, 12 mai, dimineața, în clasă foarte posomorât.

Se vede bine, după fizionomia şi după mişcările eminen¬tului profesor, că sufletul i-e încărcat.

De ce, oare?

Vom vedea îndată ce-l vom asculta.

Cititorul ştie, fără să mai alterăm modul normal de a scrie româneasca, micile particularități de pronunțare ale eroului nostru național-cultural.

Profesorul intră, cum am zis, posomorât; se uită lung la şcolari, clatină din cap considerându-i, apoi începe solemn.

Să-l ascultăm cu atenția cuvenită:

Profesorul — No!... care dintă voi au fost ieri ş-alantăieri la paradie?

Şcolarul Ionescu — Am fost toţi, domnule...

Profesorul — Toţi?... bine! Văz't-aţi numa la paradie pe colejii voşti din ghimnazium „Traian" de la Turnul Zeverin, cari au vin't...

Şcolarul Georgescu — Numa' după ei ne-am ţinut toată ziua, domnule; d-aia n-am venit ieri la şcoală.

Profesorul — N-aţi vin't ieri la şcoală, ha?...

Şcolarul Otopeanu — Nu, domnule, că te-am văzut şi pe dumneata că umblai după ei, şi.

Profesorul — No!... văz't-aţi numa?...

Şcolarul Ionescu — Dumitale ţi-era cald, domnule...

Profesorul — Ha!

Şcolarul Otopeanu — Te ştergeai mereu cu basmaua...

Profesorul (impacientat) — Tu închide-ţi râtul!... No!... văz't-aţi numa ieri ş-alantăieri la paradie cum au fost cununate cu lauri şi înaltă aprobăţiune disţiplina aceea şi aplicăţiunea aceea, m' rog, pe carea au arătat-o şcolerii aceia?

Otopeanu — Păi?

Profesorul — No!... văz't-aţi numa ce iaşte lucrul acela, m'rog, carele se cheamă reşpectul dătorinţii (cu elevaţiune) carele este fundământul acelui lucru, m'rog, carele se cheamă adevăratul romăgnism?. Că-z eu ce vă spun în toate zilele, măgarilor! şi vă muştruluiesc (foarte sentimental) cu aceea dragoste, cu acel devotământ ca un adevărat părinte pentru copiii lui m' rog! ca să scot şi din voi, oameni. şi voi (foarte mâhnit) n-ascultaţi!

Şcolarul Otopeanu (afectat de mâhnirea profesorului) — Ba, ascultăm, domnule!

Profesorul (schimbând tonul, foarte aspru) — Ba n-ascultaţi, râtanilor! că dacă aţi fi ascultat, în atâta vreme, de patru ani, de când fac cu voi rotăţiune, mi-ar fi succes şi mie să vă scot o dată la un defilir în paradie; să capăt şi eu aceea înaltă aprobăţiune, carea este ca o recompenză, m' rog.

Şcolarul Anibal Ionescu (făcând zgomot în bancă, cu tonul înfudnat cătră camaradul său Otopeanu) — Astâmpăr'te, dom'le!

Profesorul (tunător) — Ce-i acolo, animale? (ia rigla de la tablă şi o joacă-n aer)

Ionescu — Domnule! Otopeanu nu mă lasă-n pace.

Profesorul — Otopene! socoteşti că nu ți-s urechile destul de lunji?

Otopeanu — Nu... domnule! nu i-am făcut nimica... el nu mă lasă pe mine.

Ionescu — Nu, domnule!

Profesorul (cu toată asprimea) — Silențium! No!... uitați-vă numa vitele, cum nu ştie asculta cu atențiune când le vorbesc de un aşa lucru, m' rog, care ar trebui să provoace o emulățiune. Pântru aceea, toate ostenelile mele cu cele mai din urmă metoade nu mi-au succes! (se emoționează treptat) Pântru aceea doară ieri ş-alantăieri am simțit acel simțământ carele se numeşte, m' rog, penetrățiune, când am văzut aceea mândreță de şcoleri ca o lejiune din acelea cari au vin't cu divul Traian şi au trecut întâi pe la Viminacium — Ionescule! — şi al doilea pe la Egreta-Drubetis — Ghiorghiescule! — pe podul lui Apolodor — Otopene!!! — .aceea mândreță de şcoler, cu peptu-naintre, cu capu-ndărăpt, cu pas amăsurat pe muzică! (ridică linia ca o sabie, scoate pieptul, înalță fruntea) Aşa şcoleri să fi avut, ca să fac cu ei, m'rog, un defilir! (porneşte) *Links! rechts! links! rechts! links! rechts!* (defilează pe dinaintea băncilor cu mult soldațesc)

Şcolarii aplaudă foarte veseli.

Profesorul (oprindu-se ostenit) — Aşa şcoleri romani îmi trubuia mie! da nu nişte loaze levantine ca voi, care nu ştiți decât numa doară să vă rânjiți şi nu aveți reşpect pentru dătorință!

Şcolarul Ionescu — Domnule, tata spunea aseară c-a citit la gazetă, că zice că e acolo la Severin un profesor mare, l-a decorat regele, că zice că el.

Profesorul (cu humor) — Ce e tată-tău?

Ionescu — E de aici, domnule!

Profesorul — Nu te-ntreb de unde-i, prostule! te-ntreb, ce-i?

Ionescu — Ce să fie, domnule!

Profesorul — Ce meşterşug are, boule? Ce-i? popă? negustor? hengher?

Ionescu — Nu, domnule... pantofar, zice că-l cheamă d. Costescu.

Profesorul — Pe cine-l cheamă d. Costescu? pe tată-tău?

Ionescu — Nu, domnule; pe profesorul de la Severin; zicea tata: aşa profesor, halal să-i fie!

Profesorul — Spune-i tată-tău, şuşterului, aşa de la mine: *ne, sutor, ultra crepidam,* că-z doar nu toţi şuştării or să aibă compekenţa să se pronunţe obiectiv asupra metoaghelor de pedagojie care iaşte cea mai înaltă ştiinţă. Înţelesu-m-ai?

Ionescu — Nu, domnule!

Profesorul — Vina tată-tău şi mumii-ti, că te-or făcut prostovan!

Şcolarul Georgescu — Domnule, pe mine a zis tata că mă trimete la Severin în gimnaziu. la d. Costescu.

Profesorul — Da tată-tău ce-i?

Georgescu — Avocat şi deputat...

Profesorul — Te poate trimite şi la Kecikemet! tot dejaba! dacă n-ai aplicăţiune, n-are ce-ţi face, să fie nu Costescu, să fie, m' rog, şi cel mai emininke pedagog, m' rog să fie măcar şi Peştaloţiu! că-z doară te-am proboluit de atâta vreme, de patru ani, de când fac cu tine rotăţiune!

Otopeanu — Şi eu o să rog pe taica să mă trimeată tot la d. Costescu.

Profesorul — Da trimeată-te şi la furci!... (schimbând tonul) No! basta cu colocvia! Nu vreau să vă las să mereți mai departe în ghimnazium fără să aveți şi voi o disțiplină. Curând acuma va veni finele anului, când vom arăta, m' rog, cu toții onoratului ministeriu cum am ştiut să ne împlinim dătorința, ca să căpătăm şi noi o înaltă aprobățiune.

Pântru aceea dar, m-am hotărât ca de astăzi o oară pe zi să aibă o destinățiune hotărâtă pântru muştruluială, ca să proboluim, m' rog, spiritul nostru de emulățiune. De astăzi, vom începe să facem până la împărțirea premiilor ecserțir. Aceia dintă voi, cari vor avea mai multă aplicățiune, vor fi amăsurat, corporali şi undrofițiri, iar acele loaze, cari vor fi proşti, vor rămâne cătane proaste. Trubuie ca să arătăm şi noi, m' rog, onoratei azistențe, care va fi de față ca să ne onorează la un defilir, că ne-am dat osteneala, aşa că toți musai să strije cu patriotism: *virtus romana rediviva!*

No!. acum să vă văz! toți după mine la ecserțir, ca o lejiune traiană!

(Merge la uşă, o deschide de perete; apoi se-ntoarce, ia rigla ca o sabie, aşează pe copii în linie de companie, şi porneşte urmat de micii legionari, comandând:)

Peptu-naintre! capu-ndărăpt! forverț! marş! Links! rechts! links! rechts!

(Iese pe uşe. Copiii urmeză foarte mândri pe comandantul lor. Ajung în curte.)

Profesorul (se opreşte şi comandă) — Halt!

Şcolarii se opresc în repaos pe loc.

Profesorul (asudat, se şterge cu basmaua) — No! Văz't-ați că nu e v'un lucru mare, dacă aveți o țâr de atențiune şi de aplicățiune?... Gândiți-vă numa la reuşita aceea măreață — când onoratele matroane romane ale soțietății (cu mândrie prospectivă

crescândă) vor arunca cununi de flori asupra voastă, şi feld-mareşalii şi gheneralii, şi onoratul ministeriu, şi toţi şpectaţii inşpectori, şi rejele şi rejina, şi cronprinţii, cari sunt, m' rog, mai mari ca un erţherţoc, vă vor da înaltă aprobăţiune, şi mie, profesorelui vost', pântru împlinirea dătorinţii după metoada mea, o distincţiune, m' rog, o decorăţiune până să mă pună în penziune, cum i-or dat şi Costescului, m' rog! — gândiţi-vă numa la reuşita aceea măreaţă, care, neam de neamul vost', nişte râtani! nu s-au învrednicit, mă rog!

Ionescu — Da!... da noi n-avem ca băieţii lu' d. Costescu, muzică.

Profesorul — Muzica nu-i de lipsă!... Destulu-ţi-i un trombetaş şi un dobaş la o mică lejiune romană!

Otopeanu — Eu bat toba, domnule!

Profesorul (obosit) — S-o baţi pe pielea lu tată-tău, măgariule! No!. destulu-i pântru astăzi. Mereţi acas' cu mândrie la mamele voastre, şi mâne cu toţii iar la ecserţir!

Copiii vor să iasă în neregulă. Profesorul zbiară: „halt!". Ei se pun în rând şi ies pe poarta şcoalei, milităreşte, pe când profesorul le comandă cadenţa pasului: „links! rechts!"

DASCĂL PROST

Foarte de dimineaţă, într-o mahala depărtată, bat la uşa amicului meu Pricupescu, profesor de cursul secundar — predă istoria în clasele inferioare la un liceu.

Deşi foarte buni prieteni, n-am fost niciodată la el acasă; aşa, nu mă mir că i se pare ciudat a mă vedea la dânsul.

— Ei! ce cauți tu prin mahalaua noastră aşa de dimineaţă?

— Am trecut pe aici, zic eu, şi am intrat să-ți dau bună ziua... Ştiu că pe la ceasul ăsta pleci de-acasă... şi... zic: haide să văz. o fi plecat Pricupescu? dacă o fi plecat, bine; dacă nu, merg cu el până-n târg. Azi o să fie o căldură. mai teribilă ca ieri. S-a pus pe călduri. O să ne topim în vara asta.

Pricupescu este un om bănuitor; zice:

— Fac prinsoare pe ce vrei, că şi tu ai venit să mă rogi pentru vreun măgar, pentru vreun leneş, pentru vreun ticălos.

— Aş! zic eu.

— Măi! adaugă el. mai am doi ani până să ies la pensie. douăzeci o să mi se pară. Uf! să mă văz odată scăpat de canonul ăsta, care a ajuns de la o vreme nesuferit... Uite! până viu eu, citeşte!

Şi zicând acestea, scoate din buzunar un vraf de scrisori, mi le trânteşte dinainte pe masă şi iese.

Pricupescu este indiscret.

De vreme ce mi-a dat voie, m-apuc să-i citesc scrisorile.

„Iubite Domnule Pricupescu,

Ştiţi că de când am fericirea a vă cunoaşte, şi e cam mult de atunci, nu v-am supărat cu vreo rugăciune de favoare, fiindcă nu-mi place să importunez pe cineva în îndeplinirea datoriilor sale, mai ales când îl ştiu de o corectitudine exemplară ca dv. Crez că a venit momentul ca, mai ales în şcoală, de la care depinde viitorul naţiunii noastre, noi românii să încetăm odată cu nenorocita sistemă a favoritismului, a îngăduielii, a hatârului. Când mai cu seamă ne aflăm în faţa unui bărbat devotat datoriei, cum sunteţi dv., şi conştiincios, fără nici o umbră de bănuială, trebuie să-l lăsăm a-şi îndeplini misiunea aşa cum crede el, în matură lui judecată nepărtinitoare. Profesori ca dv. fac onoarea unei şcoli, ei sunt o garanţie că tinerele generaţiuni cari le trec prin mână, când vor deveni cetăţeni, vor fi perfect educate şi solid instruite, şi vor face fala naţiunii. Pentru aceea, când frate-meu Ghiţă Postolache, deputatul, m-a consultat în ce liceu să-şi dea copilul la Bucureşti, i-am spus numaidecât:

— Dacă vrei să înveţe o bună creştere şi carte ca lumea, dă-l la liceul unde este profesor amicul meu d. Pricupescu... acolo poţi fi sigur şi-n privinţa educaţiunii şi-n privinţa instrucţiunii!

Băiatul, Costică Postolache, după cum ştiţi, stă la mine; eu îi ţiu loc de tată; prin urmare, înţelegeţi de ce mă interesez, şi de ce-mi permit, în puterea prieteniei ce mi-aţi acordat-o totdeauna, a vă importuna cu o mică rugăminte. Nepotul meu, precum veţi fi observat cu perspicacitatea ce vă caracteriză, este foarte timid; pe lângă aceasta, a fost şi cam bolnav în anul acesta, a trebuit să-i scoatem o măsea, aşa că are o mare frică de examen. Ne-aţi îndatora foarte mult şi pe frate-meu şi pe noi mai ales, pe mine şi pe soţia mea, căci în grija noastră am avut pe copil, dacă aţi fi, nu indulgent, aceasta nu v-o putem cere, dar nici prea sever cu el, care nu ştiţi câtă iubire vă poartă şi cu cât respect pomeneşte totdeuna de dv.

De aceea, fiindcă vedem cât ţine Costică la d-voastră, ne-am hotărât să vă luăm pe d-voastră ca meditator, începând chiar din vacanţă. Ştiţi că mergem la ţară, la munte. Am fi fericiţi dacă aţi primi, cum n-aveţi îndatoriri de familie, să veniţi cu noi, neavând altceva mai bun de făcut, bineînţeles. Am dori ca şi-n vacanţă să se mai ocupe cu cartea.

N-ar fi rău prin urmare să ne vedem cât mai curând, ca să aranjăm această afacere. Până atunci, primiți, stimate domnule Pricupescu, cele mai afectuoase salutări din partea soției mele și din partea devotatului dv.

Nicu Postolache
senator"

Halal de Pricupescu! zic în gândul meu, eu, care cunosc bine și pe nenea Nicu Postolache și moșia lui și gospodăria lui, și mai ales pe madam Postolache. În paradis îl invită nenea Nicu și consoarta! mâncare, băutură, aer, călărit. plus două sute de lei pe lună cel puțin. Oameni cu dare de mână!

Dar nu mai vine Pricupescu!. Să citim mai departe:

„Amice Pricupescule,

Mâine încep la voi examenele. În interesul tău îți atrag atenția încă o dată, nu fi sever cu băiatul persoanei cunoscute. Ar fi o prostie din partea ta să faci exces de zel, când știi bine că, și fără să vrei tu, băiatul tot va trece. Pentru ce tu, un dăscălaș, numai ca să te faci grozav, să indispui pe niște oameni cu atâta influență? Nu e mai bine să ți-i faci binevoitori?

Aseară am prânzit acolo. Era o sumă de oameni mari. Toată vremea la masă s-a vorbit rău de profesori, cari, după ce că nu sunt buni de nimic, apoi sunt și brutali și mojici, mai ales cu copiii de familii bune.

Le plecare, cucoana a spus că dacă cumva persecuți pe mititelul, n-are să-ți meargă comod.

Eu am garantat pentru tine. Ia seama, în interesul tău.

Amic,
N. N."

Alta:

„Dragă Bică, cocoșelule moțat,

Dacă ai ținut tu vreodată la mine măcar a suta parte din cât mi-ai spus, sper că n-ai să mă refuzi. A venit Mița Popescu la mine cu lacrimi în ochi, și m-a conjurat pe tot ce am mai sacru, să-ți vorbesc în privința

băiatului ei, Octavian Popescu, care zice că tremură toţi băieţii de frica ta, că eşti prea sever, şi el are groază când se gândeşte la ziua de mâine.

Biata Miţă este desperată, fiindcă Octavian i-a spus curat că, dacă rămâne repetent, se împuşcă. Pune-te tu în locul ei, ca mamă.

Astă-seară, nu se poate. Dar mâine seară la ceasul ştiut, negreşit, cocoşelule moţat. Când ăi veni la puiculiţa ta, să-i spui că l-ai trecut pe Octavian.

Puiculiţa"

Bravo, domnule Pricupescu! gândesc eu. Cine să fie puiculiţa?

A! un plic *rose-pâle* cu un blazon aurit într-un colţ... Să vedem.

— Sunt gata; aide, că e cam târziu; am treabă la şcoală.

— Uite, frate Pricupescule, de ce venisem eu la tine, zic eu şi înghit în sec. apoi, îmi iau inima-n dinţi.

— De ce?

— Venisem să te rog să-mi faci un mare hatâr.

— Am înţeles. Nu ţi-am spus eu?. ghicisem.

— Ei! nu fi şi tu aşa de. cum să zic. de sever. Ştii că de când te cunosc. şi de! slavă domnului! ne cunoaştem din copilărie. nu te-am supărat cu vreo rugăminte, fiindcă nu-mi place să importunez pe cineva, cât de prietin să-mi fie, în îndeplinirea datoriilor sale, mai ales când îl ştiu de o corectitudine exemplară, cum eşti tu...

— Apoi, atunci.

— Fireşte, nu zic; trebuie să ne hotărâm odată, mai ales când e vorba de şcoală, de la care depinde viitorul naţiunii noastre, noi românii, să încetăm, mă-nţelegi.

— Astea le-ai citit undeva.

— Pe onoarea mea, nu. Ei bine tu. tu eşti un bărbat devotat şi conştiincios, fără nici o umbră de bănuială, care trebuie în misunea lui să fie, mă-nţelegi.

— Îţi spun eu că le-ai cetit undeva.

— Zău, nu... Uite ce e: un băiat... timid... şi a fost cam bolnăvior iarna asta. a trebuit să-i scoaţă o măsea.

— Când îţi spun eu.

— Pe ochii mei!... şi în sfârşit, ce mai una-alta?... ce să mai umblu cu mofturi?... De colea ar fi pentru tine, un dăscălaş pârlit, pe timp de vară cinci sute de lei?

Am aruncat vorba cea mare.

Pricupescu e nebun!... a început să zbiere la mine... să-mi spuie că: nu mi-e ruşine! prieten vechi! Dar eu, cuminte, zic:

— Nu-ţi cunoşti interesul! de ce să te pui cu nişte oameni mari, cari au atâta influenţă?. De-aia v-a ieşit vorba la toţi dascălii că sunteţi mojici şi brutali, mai ales cu copiii de familie bună!

— A! strigă Pricupescu... Iar?

— Secule! am strigat eu. Dacă e vorba de zbierete, apoi zbier şi eu. Un băiat cu atâtea rude, cari ţi-ar fi de mare sprijin...

— Eşti un prost! strigă Pricupescu.

— Ba tu eşti prost!. Mă-sa e văduvă, bogată, frumoasă şi de familie mare. În loc să te iei cu binele, să te ia meditator!.

Am strigat degeaba; a fost peste putinţă să-l scot pe pedant din ale lui.

Mare dobitoc d. Pricupescu!.

PREMIUL ÎNTÂI

O reminiscență din tinerețele pedagogului

Era la școala No. 1 de băieți „Decebal" din urbea G... Trei ani de-a rândul, din clasa întâia primară și până-n a treia, doi școlari eminenți și-au disputat cununa de merișor, smulgând admirația profesorilor, revizorilor, inspectorilor și tutulor autorităților.

Acești doi școlari sunt Artur Ionescu și Ioniță Păunescu.

Cel dintâi este fiul unic al lui d. Mandache Ionescu, mare proprietar, omul cel mai influent și mai cu greutate din tot județul și stâlpul oricărui guvern. Asta e bine; căci fără d. Mandache cu greu s-ar putea guverna în acel județ.

Cel d-al doilea este copilul natural al Păunii văduvei, menajeră, care trăiește cu lucrul pe la case boierești.

În clasa întâia au obținut:

Artur Ionescu, media 9 și fracția 97 și trei sferturi;

Ioniță Păunescu, media 9 și fracția 98 și un sfert.

Premiul întâi cu cunună: Ioniță.

În clasa a doua:

Artur Ionescu, media 9 și fracția 98 și jumătate;

Ioniță Păunescu, media 9 și fracția 99 și un sfert.

Premiul întâi cu cunună: iar Ioniță.

În clasa a treia:

Artur Ionescu, media 9 și fracția 99 și jumătate;

Ioniţă Păunescu, media 9 şi fracţia 99 şi 3/4.

În sfârşit, acuma termină aceşti doi eminenţi şcolari clasa a patra.

D. Mandache Ionescu a zis scurt lui Artur:

— Dacă iei premiul întâi cu cunună, te duc la expoziţie; daca nu, mergem la ţară.

Şi când d. Mandache zice ceva scurt, apoi e lucru zis.

Toată urbea aşteaptă cu încordată nerăbdare să vină rezultatul examenului anual şi împărţirea premielor.

Cetăţenii de marcă încep să facă prinsori: reacţionarii pariază pentru Ioniţă, progresiştii pentru Artur.

La cafeneaua centrală, sunt în prinsoare peste treizeci de dulceţi şi cam tot atâtea cafele, plăcinte, brânzoaice şi mişmaşuri.

Numai d-ta, iubite cetitor, numai d-ta, care încă n-ai fost mamă, nu vei putea înţelege emoţia şi neastâmpărul din ce în ce crescânde ale mamei lui Artur, graţioasa madam Aglae Ionescu.

Madam Ionescu stă, umblă, mănâncă, doarme, face orişice, fără să poată părăsi un moment gândul că şi-n anul acesta fracţiunea lui Artur are să fie covârşită de a lui Ioniţă; căci, se-nţelege, nu poate fi vorba decât de o mică diferenţă de fracţie a fracţiei, amândoi concurenţii fiind eminenţi.

Chinuită de gândul ei, mama lui Artur, întâlnind în stradă pe d. Tiberiu Bumbeş, institutorul, care o salută până la pământ, se hotărăşte să-şi calce pe inimă, opreşte caleaşca şi strigă:

— Pardon, domnule Bumbeş! un cuvânt...

— Cu tot respectul! zice foarte unsuros tânărul Tiberiu şi se apropie cu capul gol de scara trăsurii.

— Aş dori să vă vorbesc ceva... Puteţi, dacă nu vă aduce prea mult deranj, să poftiţi chiar astăzi pe la mine...

— Doamna mea. zice d. Tiberiu încântat.

— .. .Pe la ceasurile unu şi jumătate după amiaz'...

— Cu păcere, doamna mea. cu mare plăcere.

— Atunci, la unu şi jumătate negreşit... Să vă aştept?... Veniţi?...

— Nesmintit, doamna mea!.

O salutare graţioasă!. Trăsura porneşte. D. Tiberiu se acopere şi merge la bărbier, să-şi potrivească ciocul, mustăţile şi părul, pe care-l piaptănă drept în sus.

De ce adică, se-ntreabă cetitorul, madam Ionescu trebuie *să-şi calce pe inimă,* când opreşte trăsura spre a vorbi d-lui Bumbeş?

O! răspunz eu; este un lucru intim, pe care am uitat să-l spun mai dinainte. Iată:

D. Tiberiu este tânăr, şi este un secret public în tot oraşul că acest tânăr adoră-n tăcere pe graţioasa Aglaia, care nu poate să sufere pe tânărul Tiberiu, fiindcă acesta se uită foarte cruciş.

De câte ori, în treacăt, îl vede aruncându-i ocheade galeşe pe sub ochelarii lui albaştri, fiindcă poartă ochelari albaştri, o apucă un fel de leşin la inimă cu dureri de cap; începe să caşte, şi cască, şi cască şi trebuie să meargă numaidecât acasă, să puie să-i descânte de deochi.

La un bal de binefacere, iarna trecută, d. Bumbeş sta într-un colţ al salonului şi privea pe graţioasa doamnă Ionescu danţând. A privit-o mult; ea a început să caşte, a căscat mult, până când, în mijlocul unei figuri de cadril, a dat un ţipăt năbuşit, i-a venit rău, a vrut să cază, şi au trebuit s-o scoaţă pe braţe afară la aer şi să-i descânte.

Dacă-n treacăt şi de departe, ochii saşii ai d-lui Tiberiu exercită aşa influenţă asupra nervilor acestei dame, fireşte că pasul ce s-a hotărât ea să-l facă, trebuie să-l fi făcut călcându-şi pe inimă. Trebuie să aibă mult curaj această persoană ca să se supună de bunăvoie maleficului, aşa de aproape, piept în piept.

E unu şi douăzeci şi cinci de minute.

Iată că sună cineva... Doamna Ionescu simte că-ncepe să-i zvâcnească în partea stângă a corsetului.

E omul cu ochelari albaştri.

Jupâneasa-l introduce în salon.

Tânărul institutor poartă o redingotă neagră foarte lungă-n poale; în schimb, pantalonii tot negri sunt destul de scurţi; jiletca albă deschisă; o fundă mare *rose-pâle* la gât, ale cărei căpătâie fâlfâie la fiecare mişcare pe manişca egretie ca porţolanul; în picioare pantofi galbeni şi ciorapi *creme;* în mâini mănuşi *gris-perle;* o pălăriuţă canotieră de paie de deosebite feţe, cu panglica *ecoseză* asortată şi umbrelă cenuşie de soare. Fiindcă-i vânt afară, pălăria este garantată cu şiretul petrecut printr-un nasture al redingotei.

În salon nu este nimeni.

D. Bumbeş îşi scoate pălăria pe care o ţine-n mâna stângă, pune umbrela lângă un scaun, apoi trece drept la oglinda din faţă, îşi potriveşte cravata şi manişca egretie, care tot iese afară din jiletcă, îşi scoate bine manşetele şi aşteaptă-n picioare.

O uşă se deschide. E stăpâna casii, mai strălucitoare ca totdeauna, sorbind pe nări dintr-o batistă înmuiată în triplu extract de vervenă. Femeia se opreşte palidă-n uşă, ca sub puterea unei fascinaţiuni.

D. Bumbeş încă se recomândă.

După salutările obligatorie în aşa circumstanţă, doamna face, cu o sforţare eroică, doi paşi, şi pofteşte pe tânărul să ia loc, apoi şade şi ea, ştergându-se cu batista udată.

Tânărul ia cu precauţiune de la spate poalele redingotei, le aduce bine în faţă şi se aşează.

— De mult nu am avut plăcerea a vă vedea, domnule Bumbeş.

— Ei! doamna nu m-a văzut; dar eu am văzut pe doamna de multe ori, când umblă, mă rog, în promonadă şi prin bolţi.

— Eu, drept să spun, nu v-am văzut de la balul de astă-iarnă.

— Ie! răspunde tânărul, privind galeş sub ochelari şi zâmbind foarte ciudat. Ie! când tonţolea doamna aşa delicat şi eşpanzibil. şi i-au vint un acţes. cu doi ofiţiri, mă rog.

— Ştiţi pentru ce v-am chemat, domnule Bumbeş?

— Ba!

— . Să vă rog de un lucru.

— De un lucru? să-l ştiu numai cum că... carele-i acela, mă rog frumos la doamna.

Şi zicând acestea, se uită grozav de adânc pe sub ochelari.

Doamna tace un moment, apoi cască şi se şterge pe frunte.

— No! numai doamna să spună, mă rog, apoi eu sunt gata la comando, mă rog. No! ce porunceşte doamna, mă rog?

Şi iar se uită.

Doamna cască grozav, apoi, mirosind batista şi aplecând ochii-n jos:

— Aş dori ca Artur al meu să ia şi el o dată premiul întâi; destul l-a tot luat feciorul Păunii. Până când atâta persecuţie pentru copilul meu?

— No! că-z asta, mă rog frumos la doamna, nu-i perzecuţiune; asta, mai apoi se conzidărează după coefiţenturi, mă rog.

Doamna ridică ochii şi, întâlnind privirile de sub ochelarii albaştri, înghite-n sec şi iar şi-i pleacă.

— Eu tocmai de asta am ţinut să vă vorbesc, ca să vă rog. ca să vă rog să fiţi mai indulgenţi cu Artur... Ce Dumnezeu, pentru un punct la sută!

— Ei! ei! un punct. Apoi aia trubuie ca să fie conziderat, mă rog frumos la doamna.

— Ei!. dacă ai vrea d-ta!

Se aud trosnind fălcile doamnei.

— No! că-z aia altcum nu depândă de la voința mea, mă rog; aia s-a hotărât în conziliul inştitutorilor.

— Cum, s-a hotărât deja?

— Ie! s-a hotărât, mă rog, de aseară, după călculațiunea coefițientelor.

— Şi... cât a avut feciorul Păunii?

— Apoi, mă rog frumos, putem să spunem la doamna prețize.

D. Bumbeş scoate o hârtie din buzunar şi citeşte:

— Păunescu Ioanițiu, media 9 şi fracțiunea 99 şi jumătate, mă rog.

— Şi... Artur?

— Apoi, mă rog frumos, putem să spunem şi aia la doamna prețize... Ionescu Artur, media 9 şi fracțiunea 99 şi un sfert, mă rog.

Doamna se scoală, şi hotărâtă:

— Şi pentru atâta diferență, nici în anul ăsta, Artur să nu ia premiul întâi?... Atunci pentru ce ai venit aici?

D. Tiberiu, foarte afectat, ridicându-se şi potrivindu-şi poalele:

— Apoi pentru că m-au chemat doamna, mă rog. Că-z eu dacă nu mi-ar fi făcut onoare doamna să mă cheme, eu apoi n-aş fi cutezat altcum să mă prezentez la doamna, mă rog frumos... Zic zeu lui Dumnezeu!

Doamna sună. Jupânesa intră.

— Să-l dați afară pe domnul.

— Să am iertare, mă rog.

— Afară!

Doamna iese pe unde a venit, foarte nervoasă.

— No! că-z nu trubuie să fie grobiană doamna! mă duc, mă rog... Cu tot reşpectul şi conziderățiunea... am onoare.

Jupâneasa îl împinge. D. Tiberiu pleacă înjurând ungureşte.

De prisos a mai spune că, seara, la d. prefect al județului, unde era de față și d. Mandache Ionescu, s-a petrecut o scenă foarte penibilă, când d. prefect, în vreme ce d. Mandache citea o gazetă, i-a zis d-lui Bumbeş cu toată asprimea:

— Şi, în sfârşit, alege! vrei să rămâi aci la noi, ori vrei să pleci mâine? Ai înțeles?

La acestea, d. Bumbeş a avut curajul să răspunză:

— Ie. Că-z asta nu-i greu lucru de ales!. Să am iertare, nu trubuie să se supere d. prefect şi să fie grob, mă rog frumos... Facem apoi la fracțiune o micuță rectificățiune...

Şi, scoțând catalogul: .Păunescu Ioanițiu, media 9 şi fracțiunea 99 şi jumutate; apoi, Artur Ionescu, mă rog frumos, media 9 şi fracțiunea 99 şi trei firtale. No! vezi numa!

CUM STĂM...

— Cum stăm cu bulgarii? întreb pe amicul meu X...

— Nici aşa, nici aminteri.

— Nu-nţeleg.

— Cum, nu-nţelegi?

— Fireşte... fiindcă, păcum spui d-ta: nici aşa, nici aminteri, însemnează parcă n-am sta în nici un fel, şi într-un fel oarecare trebuie să stăm.

— Nu; voi să spun că nu stăm nici bine, nici rău. N-ai citit ziarele?

— Le-am citit; dar îţi mărturisesc că din ziare înţeleg şi mai puţin decât din vorba dumitale.

— Cum se poate? pesemne că nu eşti deprins a le citi. Ia să le citim împreună.

Atunci amicul meu scoate un vraf de gazete din buzunar şi începem a citi cu toată atenţia:

„Ieri şi azi-noapte au circulat în oraş fel de fel de ştiri, care de care mai alarmante, asupra celor ce se petrec la graniţa Dobrogei.

Din informaţiuni foarte pozitive aflăm că bande de bulgari ar fi trecut graniţa şi că s-ar fi încăierat cu anteposturile române.

Nu se poate şti până acuma rezultatul acestor ciocniri, cari pre cât aflăm au fost foarte înverşunate.

Ceea ce putem spune cu siguranţă este că aceste lupte sângeroase trebuie să fi făcut victime de o parte şi de alta.

Guvernul nu mai poate tăcea! guvernul trebuie să vorbească! guvernul nu poate lăsa țara în grozava nelinişte, în care o aruncă lipsa de ştiri pozitive de pe câmpul luptei."

— .trecut granița. încăierat. ciocniri înverşunate. lupte sângeroase. victime. câmpul luptei. A! zic eu, atunci stăm rău de tot.

— Aşteaptă, spune amicul X. Citeşte aici.

Citesc:

„Voim a proba încă o dată publicului, cât crezământ trebuie să acorde ştirilor răspândite asupra unor conflicte la granița dobrogeană între nişte bande bulgare şi oştirea noastră.

Iată ce ştiri primim din localitate, de la o persoană foarte serioasă, incapabilă de a altera adevărul:

«Câteva cete de bulgari *muncitori cu paşapoarte în regulă* s-au prezintat la pichetul de la Ostrov pentru a trece granița. O persoană care a văzut aceasta, fiind desigur foarte impresionabilă, a alergat imediat să înştiințeze autoritățile militare române, exagerând faptul, ca toate persoanele impresionabile. Bulgarii aceia erau oameni pacinici... Altfel, aici pace şi linişte.»"

— A! zic eu, răsuflând, dacă erau muncitori nearmați, având paşapoarte în regulă, şi dacă altfel e pace şi linişte — atunci stăm bine!

Amicul X. zâmbi de credulitatea mea şi începu să-mi citească:

„Ştirile de la graniță devin din ce în ce mai alarmante.

La Silistra este o fierbere militară neînchipuită.

Acolo colonel Dandaneski şi cu Sarafoff țin discursuri nebuneşti trupelor regulate şi bandelor de revoluționari, cari bande ar număra până acum aproape 50 000 de oameni.

Dintr-un moment în altul trebuie să ne aşteptăm la o lovitură a acestor descreierați, cari dictează azi în Bulgaria.

Să fim gata!"

— Am înțeles, zic eu mâhnit. Guvernul bulgar, oricât ar vrea să fie de cuminte, nu mai poate înfrâna pornirile militariste ale lui Dandaneski şi turbarea şovinistă a lui Sarafoff... Atunci, se-nțelege, stăm rău!

— Poate că nu, zice X. şi-mi dă să citesc altceva:

„Dăm din sorginte autorizată ştirea că în Bulgaria de răsărit, adică spre granița Dobrogei, şi mai cu seamă în districtul Varna, a izbucnit revoluția printre țărani, din cauză că sunt amenințați a li se ridica dijma de pe câmp.

Țăranii sunt furioşi şi gata a lupta până la extremitate.

Corespondentul nostru ne dă cu foarte puțină rezervă ştirea cum că palatul prințului Ferdinand de la Euxinograd este amenințat a fi dărâmat şi incendiat de țăranii revoltați.

De aceea, prințul Ferdinand nu s-a oprit la Sofia, ci a plecat numaidecât la Varna."

— Puțin îmi pasă de palatul prințului Ferdinand! zic eu. Şi dacă e vorba, chiar nu-mi pare rău... O revoluție agrară la vrăjmaşii noştri nu ne poate face nici rău, ba, poate, din contra. Atunci stăm bine!

— Iar atât de bine, nu. Ia să mai citim:

„Un ziar din Budapesta sosit azi-dimineață ne spune că o presoană din *anturajul* prințului Ferdinand ar fi declarat într-un interview că, după cum stau spiritele în Bulgaria, războiul ar fi inevitabil."

— Aoleu! strig eu.

Dar amicul X., trecând cu ochii pe o altă coloană, urmează:

— „Oficioasele austriace susțin că, oricât de înăsprite ar fi relațiile celor două tinere state vecine, este mai mult ca probabil că totul se va termina prin aplanarea pacinică a acestui regretabil conflict."

— Bravo!

— Stăi nițel.

„La Silistra se aduc mereu tunuri. Totul ne face a crede că bulgarii, cari voiau să facă a izbucni răscoala în Macedonia, văzându-se descoperiți, vor acum să precipite deznodământul complotului lor, aprinzând focul mai devreme decât se putea cineva aştepta.

De aminteri, un ministru al lor, Karaveloff, a zis:

«Un război, oricât de improbabil ar părea, poate fi totdeauna posibil!»"

— Atunci, ce mai vrei? este o declarație oficială... Stăm rău!

— Încă nu!

Şi urmează citirea:

— „Noi nu vrem deloc război, a zis ministrul Ivancioff."

— Atunci, dacă nu vor, stăm bine!

— „Trei şalupe bulgare cu explozibile."

— Stăm rău!

— „Supraexcitarea populației rurale bulgare, în ajunul ridicării dijmei, este desigur una din cauzele desfăşurării de forțe armate dincolo de Dunăre. Guvernul bulgar profită de conflictul cu România, ca să poată chema rezerviştii, cari în revoluția agrară din urmă au condus pe rebeli."

— Bine!

— „Corespondentul nostru ne telegrafiază că depeşile-i sunt refuzate la telegraf. E o fierbere grozavă la Silistra, Arab-Tabia şi Ostrov.

Peste putință să mai treacă cineva la bulgari fără să fie împuşcat."

— Rău!

— „Mă duc astăzi la Silistra şi la Arab-Tabia."

— Bine!

— „Bulgarii nu mai lasă vaporul nostru să intre în oraş."

— Rău!

— „Agentul navigației noastre secuestrat pe ponton."

— Rău!

— „În Sofia panică... Agenția română în primejdie..."

— Rău!

— „Alaltăieri, am văzut, în Sofia, plimbându-se prin oraş pe dna Mişu, soția agentului nostru diplomatic, cu copiii."

— Bine!

— „Românii din Sofia tremură de groază... n-au curaj să iasă un moment pentru a-şi vedea de afaceri.

— Rău!

— „Ieri s-a deschis cu multă solemnitate cursurile şcoalei primare române din Sofia, în prezența dlui Mişu, agentul nostru diplomatic pe lângă guvernul bulgar."

— Bine, zic eu.

— Ei? întreabă X.

— Ei! zic eu.

— Aşa e că pân-acu nu stăm nici bine, nici rău, adică nici aşa, nici aminteri.

— Aşa e! răspund eu.

BACALAUREAT

Când ies de dimineaţă din casă, o trăsură din trap mare intră pe strada mea; în trăsură, madam Caliopi Georgescu, o bună prietină. O salut respectos. Cum mă vede, opreşte trăsura, înfigând cu putere vârful umbreluţei în spinarea birjarului.

— Sărut mâna, madam Georgescu, zic eu, apropiindu-mă.

— La dumneata veneam! răspunde cucoana emoţionată.

— La mine?

— Da. Te rog să nu mă laşi!

— ?!

— Să nu mă laşi! Trebuie să-mi faci un mare serviciu amical. La nevoie se arată amiciţia; să vedem cât ne eşti de prietin!

— Cu cea mai mare plăcere, madam Georgescu, dacă pot.

— Poţi!. să nu zici că nu poţi!. ştiu că poţi!. trebuie să poţi!

— În sfârşit, ce e? de ce e vorba?

— Dumneata cunoşti pe. Ştiu că-l cunoşti!

— Pe cine?

— Ţi-este prietin... ştiu că ţi-e prietin! să nu zici că nu ţi-e prietin!.

— Cine?

— Popescu, profesorul de filosofie.

— Suntem cunoscuţi, ce e drept; dar iar aşa buni prietini, nu pot să zic.

— Las' că ştiu eu...

— Ei?

— Ei! trebuie numaidecât să te sui în birje cu mine, să mergem la el, să vorbeşti pentru Ovidiu.

Cititorul trebuie să ştie că madam Caliopi Georgescu are trei copii — Virgiliu, Horaţiu şi Ovidiu Georgescu. Virgiliu este în anul al treilea la Facultatea de drept, Horaţiu în al doilea, şi Ovidiu vrea să intre în anul întâi, la aceeaşi facultatea. Ovidiu trece acuma examenul sumar de şapte clase liceale, şi, cu toată bravura lui, pe cât spune cocoana Caliopi, după ce a biruit toate obiectele, s-a-nţepenit la Morală.

— Închipuieşte-ţi, zice mama emoţionată. Să-l persecute pe băiat! să-i zdrobească băiatului cariera!. Cum este el simţitor, e în stare să se prăpădească... Ştii ce mi-a zis? „Mămiţo, dacă pierz un an, mă omor!..." E în stare, cum e el ambiţios... Închipuieşte-ţi, să-i dea nota 3, şi lui îi trebuie 6... şi la ce? tocmai la Morală. Acu, dumneata îl cunoşti pe Ovidiu de când era mic. Ştii ce creştere i-am dat!.

— Ei! bravo!

— Auzi, tocmai la Morală. Suie-te, te rog.

Şi, zicând acestea, cucoana îmi face loc lângă dumneaei în trăsură.

— N-ar fi fost mai bine, madam Georgescu, zic eu, să fi mers d. Georgescu în persoană la profesor?... Ştiţi..., d. Georgescu, om cu greutate. ca tată, altfel. Eu. de. străin.

— Aş! ţi-ai găsit! Georgescu! nu-l ştii pe Georgescu ce indiferent e cu copiii? Daca ar fi fost după Georgescu, nici Virgiliu, nici Horaţiu n-ar fi fost în facultate. Despre partea lui Georgescu, rămâneau băieţii fără bacaloriat!. Suie-te, te rog!

— Dar nu e nevoie de trăsură, madam Georgescu, mă duc pe jos.

— Vai de mine! dacă avem trăsură... Suie-te, [te] rog...

A trebuit să mă sui, şi am plecat.

— Unde mergem? întreb eu pe cucoana Caliopi.

— La profesorul.

— Nu ştiu unde şade.

— Ştiu eu... ce-ţi pasă! La dreapta, birjar!

Şi cucoana loveşte tare cu umbreluţa peste braţul drept al birjarului.

— Mână mai iute!

Loveşte la stânga, loveşte la dreapta, apoi iar la dreapta, apoi la stânga; în fine, înfige iar vârful în spinarea birjarului, care opreşte.

— Uite, zice madam Georgescu, căsuţele ale galbene de lângă băcănie; intri în curte, casele din fund, la dreapta. Acolo şade. Eu te aştept aici.

Mă dau jos din birjă şi pornesc, ridicând rugi călduroase la cer, să dea Dumnezeu să nu fie acasă d. profesor de filosofie. Intru, ajung la locuinţa lui, bat. Cerul n-a voit s-asculte rugile mele: d. profesor este acasă. Cum să încep? Să-l iau pe departe. zic:

— Frate Popescule, ciudate sunt şi programele şi regula¬mentele şcoalelor noastre: prea se dă o importanţă egală tuturor obiectelor de studiu, şi asta este dăunător mersului, adică, vreau să zic, progresului; căci, în definitiv, ce vrea să facă şcoala din tinerile generaţiuni, cari vin şi caută, mă-nţelegi, o cultură sistematică, pentru a deveni cetăţeni utili, fiecare în ramura sa de activitate socială?.

Profesorul se uită la mine aiurit, fără să-nţeleagă. Eu urmez.

— Bunioară, am văzut absurdităţi în şcoalele noastre; am văzut copii cu excelente aptitudini la studii, condamnaţi a sta

un an repetenți, fiindcă n-au avut notă suficientă la muzică sau la gimnastică. Înțelegi bine că un an de întârziere, pentru inaptitudine la muzică sau la gimnastică!. Dar asta, trebuie să convii şi dumneata, e tot aşa de absurd ca şi când ai împie¬dica pe un tânăr dispus să învețe Dreptul, să piarză un an, fiindcă nu e tare la Morală. Ce are a face Morala cu cariera de avocat, pe care vrea tânărul să o îmbrățişeze?... Ba nu, spune d-ta!

Profesorul holbează ochii la mine şi mai aiurit. Văzându-l aşa, îmi zic: „nu merge! nu merge cu sistema mea pe departe! trebuie apucat boul de coarne!"

— Uite, frate Popescule, să lăsăm chestiile de principiu. Ştii de ce am venit la d-ta?

— Ba!

— Am venit să te rog să dai lui Ovidiu Georgescu — pe care l-ai examinat ieri la Morală şi i-ai dat nota 3 — să-i dai nota 6.

— !

— Să nu zici că nu poți!. ştiu că poți! trebuie să poți!

— Atunci trebuie să le dau la toți.

— Să le dai la toți!

— Bine, dar.

— Să nu zici că nu poți!... Ştiu că poți, trebuie să poți!... să le dai la toți! Sunt toți copii de familie bună!

Profesorul — e şi el om de familie bună — zice:

— Bine! dacă sunt de familie bună, vom căuta să le dăm la toți nota 6.

— Îmi promiți?

— Pe onoarea mea de profesor!

Am plecat încântat. Madam Georgescu mă aştepta foarte nerăbdătoare:

— Ei?

— Ei, le dă la toți.

— Cum, la toți?

— Fireşte. fiindcă toţi sunt de familie bună.

— Cum, de familie bună?

— Ca Ovidiu.

— Nu-nţelg.

— Le dă, zic eu, notă bună la toţi băieţii.

— Şi lui Ovidiu?

— Mai ales. Le dă nota 6 la Morală, pentru că toţi sunt de familie bună.

După-amiază, primesc de la madam Georgescu o scrisorică, prin care mă anunţă că Ovidiu a obţinut nota dorită şi mă roagă să iau prânzul deseară la dumnealor. Se-nţelege că n-am lipsit a profita de graţioasa invitaţiune.

A fost o masă splendidă. S-a băut şampanie în sănătatea lui Ovidiu Georgescu, urându-i-se o strălucită carieră. Cocoana Caliopi, în culmea fericirei, a sărutat cu toată căldura pe iubitul ei prâslea, cu examenul căruia s-a încheiat deocamdată palpitaţiile ei de mamă.

— Uf! mi-a zis norocita matroană română, oferindu-mi un pahar de şampanie; am scăpat! Am dat şi bacaloriatul ăsta!

DEZIDERATE LEGITIME

Urbea Târgul de Munte, numărând vreo 3 600 de locuitori, vreo 6 biserici, 4 şcoale primare şi 180 de cârciumi, se află destul de pitoresc aşezată pe malul stâng al Dâmbului Sec.

Se cheamă Dâmbul Sec fiindcă, între cele două maluri râpoase, înalte cam de vreo cincisprezece metri şi departe unul de altul la tot cam atâţia, nu curge aproape tot anul nici atâta apă câtă ar ajunge raţelor din mahalaua mărginaşă să [se] bălăcească pe arşită. Dar ca o ironie, în pofida numelui ce i-au dat riveranii, Dâmbul Sec se porneşte vajnic către sfârşitul primăverii cu valuri posomorâte, şi umple vâlceaua şi, urlând nebuneşte, prăvăleşte la vale buturugi şi fel de fel de rupturi, şi surpă din maluri, şi face peste putinţă să mai treacă de la un mal la altul altcineva decât zburătoarele.

E mare piedică pentru comerţul local; căci capitala districtului se află în partea de dincoace, aşa că, dacă s-a pornit odată Dâmbul Sec, nu mai e chip să comunice Târgul de Munte cu sediul prefecturii, la o distanţă de douăzeci şi cinci de kilometri, decât ocolind foarte pe departe. Trebuie să meargă omul la vale tot pe cursul Dâmbului Sec, să ajungă, la o distanţă de şaizeci de kilometri. Cum am zice, în loc de o poştă, să faci şase; în loc de două ceasuri, douăsprezece.

Ei! dacă ar fi un pod peste Dâmbul Sec!

De aceea, toţi cetăţenii din Târgul de Munte, văzând că nenumăratele petiţiuni ce au adresat Ministerului Lucrărilor Publice au rămas fără rezultat, se hotărăsc să adreseze, prin reprezentanţii lor, Camerelor Legiuitoare o petiţiune, rugându-le ca din iniţiativă parlamentară să vină cu un proiect de lege prin care statul să se oblige a face în sfârşit ceva şi pentru Târgul de Munte, ridicând un pod de piatră peste Dâmbul Sec, dacă nu de piatră, măcar de lemn, dar să fie solid.

*

Târgul de Munte numără între cetăţeni săi 39 de alegători de colegiul I şi 390 de al doilea.

Mai toţi au la şcolile locale copii, cari termină în anul acesta cursurile primare şi cari trebuiesc de acolo să intre la liceu, pentru ca de acolo să intre în Facultatea de Drept, pentru ca de acolo să intre în Cameră şi de acolo în diplomaţie ori în minister: trebuie să faci copiilor o carieră.

Ei! e greu unui părinte să se despartă de copii aşa de fragezi; nu-i vine uşor unei mame să trimită între străini pe copilaşul ei de la vârta de 10—11 anişori.

Să-l bagi în pensionat!

Ce educaţiune poate căpăta un copil într-un pensionat, unde s-amestecă la un loc cu atâţia alţii?. Şi toate ca toate, dar la educaţiunea copiilor mamele din Târgul de Munte ţin foarte mult.

Dar, în sfârşit, să zicem că s-ar găsi pensionate, în capitala districtului sau la Bucureşti, convenabile, garantând o excelentă educaţiune. Cât costă însă?... Cui îi dă mâna, pe vremea aceasta de criză, să plătească atâta, fie chiar alegător de colegiul I?

Ce e prin urmare de făcut?

Să se adreseze cetăţenii din Târgul de Munte Ministerului Instrucţiunii Publice, cerând înfiinţarea unui liceu clasic — dacă

nu chiar un liceu clasic, măcar un gimnaziu deocamdată, şi peste patru ani adăugarea încă a celor trei clase superioare.

Dar de câte ori nu s-au adresat ministerului!

Înalta autoritate şcolară a rămas totdeauna surdă la legitimele reclamaţiuni ale cetăţenilor din Târgul de Munte.

Nu le rămâne dar altceva de făcut decât să înainteze, prin reprezentanţii lor, o petiţie către Camerele Legiuitoare, rugându-le ca din iniţiativă parlamentară să vină cu un proiect de lege prin care statul să se oblige a face în sfârşit ceva şi pentru Târgul de Munte, înfiinţându-i un liceu, dacă nu un liceu, măcar un gimnaziu deocamdată, dar să fie clasic.

·

Târgul de Munte am spus că se află la o distanţă de o poştă departe de capitala districtului, care este legată cu Bucureştii şi cu toate oraşele ţării prin calea ferată.

Astfel, cetăţenii din Târgul de Munte, ca să se pună în contact cu capitala judeţului şi cu capitala ţării, trebuiesc să meargă cu căruţa cale de două ceasuri şi jumătate.

Asta este un adevărat scandal, mai cu seamă pe vreme rea!

De câte ori nu sunt şi ei jinduiţi de o plimbare pe un bulevard, de o plimbare la Şosea, de operă, de concert!

Dacă ar fi o linie ferată care să-i lege cu capitala judeţului! ce viitor ar avea Târgul de Munte!

De ani de zile, aceşti cetăţeni protestează că urbea lor e lăsată afară din mersul progresului! Sute de alegeri au trecut cu promisiuni din partea candidaţilor că nu vor dezarma până când legitimele pretenţiuni ale Târgului de Munte nu vor căpăta deplină satisfacere! Odată, în ajunul unor alegeri generale, s-au şi arătat în localitate nişte ingineri cari au măsurat, au studiat şi au arătat cetăţenilor o schiţă de plan pentru construirea liniei salvatoare intereselor şi viitorului Târgului de Munte, ale cărei lucrări trebuiau să înceapă îndată după

deschiderea Camerelor, fiindcă, până la votarea creditului necesar la acea lucrare, nu se putea face nimic, în lipsă de fonduri disponibile.

Planul era minunat; nu costa decât vreo trei milioane, dacă s-ar fi aşezat gara pe malul drept al Dâmbului Sec, cum hotărâseră inginerii; dacă însă, precum pretindeau cetăţenii, s-ar fi aşezat gara pe malul stâng, atunci, adăogându-se costul podului, ar fi costat toată lucarea vreo trei milioane şi un sfert.

Dar, fatalitate! Camerele s-au deschis şi s-au închis, şi, cu toate protestările Târgului de Munte, nici pomeneală să înceapă lucrarea liniei.

Plictisiţi, cu drept cuvânt, cetăţenii alegători de atâta aşteptare şi atâta dezamăgire, s-au hotărât să înainteze, prin reprezentanţii lor, către Camerele Legiuitoare o petiţiune, rugându-le ca din iniţiativa parlamentară să vină cu un proiect de lege prin care statul se va obliga a face în sfârşit ceva şi pentru Târgul de Munte, construind linia ferată, dacă nu cu gara pe malul stâng, măcar pe malul drept.

Pe când se gândesc la acest pas, iată că se împrăştie în lume vestea despre intenţia guvernului de a veni, pentru acoperirea în parte a deficitului bugetar, cu o lege asupra fabricaţiunii ţuicii, lege care etc. etc.

Târgul de Munte este o urbe care lucrează foate mult cu ţuica.

Cetăţenii alegători sunt dar cuprinşi de panică auzind despre intenţiile guvernului.

Ce e de făcut?

După mature chibzuiri, se hotărăsc să înainteze, prin reprezentanţii lor, la Camerele Legiuitoare o petiţiune, în care să repete cererea ca din iniţiativă parlamentară să vie cu trei proiecte de lege: 1. pentru podul solid de piatră pe Dâmbul

Sec; 2. pentru înfiinţarea unui liceu în Târgul de Munte; 3. pentru construirea liniei ferate de la această urbe până la capitala districtului, şi 4. să stăruiască a se retrage proiectul asupra ţuicii, care loveşte interesele cetăţenilor alegători din Târgul de Munte!

Toate patru — deziderate destul de legitime.

CAM TÂRZIU...

Târziu de tot în noapte, trei vechi prieteni stau de vorbă într-o berărie - despre ce?... Ei! despre ce pot sta de vorbă trei români aşa de târziu.   despre politică, fără-ndoială.

În toiul discuţiunii, vorbind despre noul impozit asupra ţuicii, printr-o asociaţiune de idei inexplicabilă altfel decât numai prin telepatie, unul dintre ei, ca şi cum s-ar întoarce cu gândul de foarte de departe, zice tam-nisam:

- Frate, ce s-o fi făcut Costică?... Costică Panaite... ştii...

- Costică Panaite?... zice altul. Curios lucru! Cum ţi-a venit?... Tocma la el mă gândeam şi eu, la Costică Panaite.

- Domnule, zice al treilea; asta este ceva care o spui ori la cine, nu te poate crede. La cine credeţi că m-am gândit eu acuma, când ai întrebat dumneata întâi: „Frate, ce s-o fi făcut Costică!"

- ?.

- La Costică, domnule... la Costică Panaite!... Comedie!... Aşa e.   Ce s-o fi făcut bietul Costică?

- E în provincie... la o moşie, mi se pare... S-a apucat de comerţ... Nu l-am văzut, poate, de opt ani... Dar e curios lucru, domnule, cum să ne aducem aminte de el, aşa.

Şi toţi trei prietinii tac şi stau miraţi pe gânduri.

Câtă vreme nu vorbesc, gândurile lor umblă departe pe cărările pe cari ei le-au bătut odinioară în tinereţe, întovărăşiţi

de Costică Panaite; şi cu cât mai mult umblă acele gânduri, cu atât le reînviază în faţă, din ce în e mai palpabilă, figura vechiului prietin cu toate atributele ei caracteristice.

Când figura amicului Costică s-a-ntrupat întreagă în imaginaţia lor, toţi trei îi zâmbesc cu dragoste, şi unul după altul:

- Ei! aş!

- Parol?

- Ce! eşti copil!?

Dar, ca prin minune, de la uşa berăriei de-afară, se aude ca un ecou un glas străin:

- Ce! eşti copil!?

Toţi trei rămân încremeniţi la auzul acestui ecou ce pare că vine dintr-o altă lume care a fost şi nu mai este.

Până să se domirească prietenii, iată că apare în uşa berăriei o figură jovială de provincial, un roşcovan pârlit de soare, urmat de un birjar. Birjarul stăruie:

- Conaşule, de la gară.

- Ei, aş! zice roşcovanul.

- E doi franci...

- Parol?

- Taxa, conaşule!

- Ce! eşti copil!?

Costică!. Costică este!.

- E Costică! strigă prietenii, şi se ridică toţi trei, şi se reped să-l ia-n braţe, şi-l sărută care mai de care cu mai multă căldură.

Dar Costică se-ntoarce către birjar:

- Şi ce pofteşti acuma?

- Încă un franc.

- Ce! eşti copil!?

Şi zicând aceasta, dă un franc birjarului, şi se-ntoarce cătră prieteni, cari iar îl sărută.

Se aşază toţi la masă în culmea veseliei.

- Mă, Costică!. ştii tu la cine ne-am gândit noi toţi trei adineaori?. de cine am vorbit noi acuma până să intri tu?

- De cine?

- De tine.

- Ei, aş!

- Zău, de tine.

- Parol?

- Parol!

- C-eşt' copil?

Nu mai trebuie să spunem că sosirea iubitului Costică goneşte orice gând de plecare acasă, şi că imediat se comandă patru halbe, după care începe o anchetă în regulă asupra activităţii lui Costică în toată vremea îndelungată de opt ani, de când lipseşte din capitală.

Din această anchetă, rezultă deocamdată că simpaticul amic, după ce a renunţat acum opt ani a mai susţinea licenţa în drept, s-a hotărât a îmbrăţişa cariera de cultivator de pământ, şi s-a dus să exploateze o moşie de munte în tovărăşie cu un unchi al lui; în tot timpul de opt ani, n-a mai venit la Bucureşti decât de două-trei ori, când, deşi a stat aci câte o săptămână, nu a avut plăcerea să-ntâlnească pe vechii lui prietini, fiindcă „s-a-ncurcat cu alţii!" şi că acuma e foarte mulţumit că i-a putut în sfârşit revedea.

După tonu-i de extremă jovialitate, după ochii lăcrămoşi şi maniera cu care articulează vorbele, se vede bine că d. Costică s-a mai întâlnit astă-seară şi cu alţi prietini.

Continuând ancheta, se descopere că simpaticul amic a sosit astă-seară cu un tren întârziat; că de la gară, s-a suit în tramvai; a mers până în colţ la Matache Măcelaru; acolo, simţind că-i e foame, s-a dat jos, să ia un mezelic, la o băcănie în colţ; colo a-ntâlnit nişte vechi prieteni, cari beau must, şi a băut şi el.

- Vrea să mă-ncurce dumnealor... Zice: „Încă un rând!" zic: „C-eşti copil!?"

S-a suit apoi în birjă, a lăsat geamantanul la Metropol şi a venit aci.

Ceea ce e curios e că şi dânsul avea o presimţire; venind în birje dinspre Matache Măcelaru către centru, îi trecuseră prin gând atâtea şi-atâtea amintiri de pe vremea când petreceau toţi patru, studenţi săraci, împreună.

- Ei! frumoase vremuri! exclamă unul.

- Ei, aş! răspunde amicul Costică.

- Nu mai apucăm noi aşa vremuri! zice altul.

- Parol? întreabă Costică.

- S-a dus! suspină al treilea. Am trei copii, Costică.

- C-eşt' copil!?

Şi iarăşi un rând de halbe, şi iară urmează înainte ancheta, dovedind că simpaticul Costică a venit la Bucureşti cu o afacere foarte importantă; că a plecat de-acasă acum câteva zile, cu intenţia să sosească chiar a doua zi în capitală. De ce n-a sosit decât peste trei zile şi jumătate, se explică uşor.

De la moşia lui, din vârful munţilor, este o distanţă de cincizeci şi mai bine de kilometri cu trăsura până la Ploieşti.

S-a abătut la Vălenii de Munte şi s-a-ncurcat o noapte; apoi a ajuns la Ploieşti; s-a abătut pe la Valea Călugărească, la un prietin, cu ocazia culesului; s-a încurcat o zi ş-o noapte; prietenul a vrut să-l mai ţie, ca să vie amândoi în Bucureşti; dar Costică i-a zis: „C-eşt' copil!?" şi a plecat.

- Îmi par' rău că vă-ncurcaţi la bere, zice Costică; bine, nene, acu e vreme de bere? Ai la o. mustărie, frate.

- Fugi, nene, că mustul strică stomacul! zice unul.

- Ei, aş! răspunde Costică.

- Nu m-am bolnăvit alaltăieri din două pahare! zice altul.

- Parol?

- Cea mai infamă băutură! zice al treilea.

- C-eşt' copil!?

După o pauză, Costică întrerupe tăcerea:

- Frate, n-au ăştia un mezelic, ceva? niţică pastramă.

- Ţi-ai găsit! la berărie, pastramă...

- Da' ce?

- Crenvirş!

- Ei, aş!

- Or salam.

- Parol?

- Ori şvaiţer.

- C-eşt' copil!?

Şi ancheta îşi reia cursul.

Moşia unde Costică face „agricultură de fân şi de prune", este aşezată într-unul din cele mai sălbatice şi mai sublime puncte ale Carpaţilor; acolo, în creierii munţilor, trăieşte el de atâta timp foate mulţumit, departe de zgomotul capitalii.

- Bine, Costică, vara ca vara; dar iarna, nu ţi-e urât?

- Ei! aş!.

- N-aş putea iarna să stau nici o săptămână.

- Parol?

- În sălbătecia aia.

- C-eşt' copil!?

Încă un rând de halbe.

- Ei, aş!

- Ale din urmă.

- Parol?

- Şi pe urmă, un şvarţ!

- C-eşt'copil!?

Până să se golească cele din urmă halbe, un supliment de anchetă nu strică. Cât de important va fi acest supliment se va vedea îndată.

Prietenii ţin să afle pentru care afacere „foarte serioasă" a venit în capitală munteanu' lor. Nu le trebuie multă stăruinţă,

ca să obțină satisfacție curiozitatea lor. Costică a venit aci cu o petițiune iscălită de mai mult zecimi de cultivatori de prune: trebuie s-o dea mâine unui deputat, s-o prezinte la Cameră, ca să oprească votarea impozitului pe grad.

- Bine, Costică, acuma vii?. ai venit cam târziu!
- Ei, aş!
- S-a votat legea!
- Parol?
- Camerele s-a-nchis de sâmbăta trecută!
- .'Ş'copil!?

IMAGINAŢIE, STIL ŞI CLISTIR

D. dr. Petrini-Galatz, luând în stăpânire postul de director general al serviciului sanitar, a înaintat o „Circulară - către domnii medici primari de județe, medici de oraşe, medici de spitale, medici de plăşi şi către toți veterinarii oficiali", pe care n-o putem îndestul recomanda şi profanilor iubitori de lecturi interesante.

Din această admirabilă circulară rezultă adevăruri nouă, necunoscute până astăzi; astfel, rezultă că:

„.preocuparea principală a serviciului sanitar a fost întotdeauna scăderea morbidității şi mortalității."

Prin ce însă s-ar putea scădea morbiditatea şi mortalitatea? Nimini n-a ştiut-o până acuma, nici chiar medicii, nici chiar veterinarii. Astăzi toți o putem şti, toți, chiar medicii, chiar veterinarii.

Iată prin ce:

„.prin îmbunătățirile zilnice în exigențele igienii."

Care va să zică îmbunătățindu-i exigențele, igiena devine mai uşoară de înțeles de oameni şi de vite, şi prin urmare mai lesne de practicat.

Circulara apoi conține maxime şi aforisme filozofice de o profunditate în adevărat clisterică. De exemplu:

„...Spre a ajunge să fim utili țării şi familiei, trebuie să muncim cu râvnă şi cu inteligență."

„. Când principiile şi cunoştinţele igienice vor fi cunoscute şi apreciate de toată poporaţiunea noastră, rolul medicului va deveni mai eficace."

„Apostolul ştiinţei umanitare trebuie să se deosibească de ceilalţi funcţionari."

Prin ce? întreb eu.

D. director general al serviciului sanitar răspunde îndată:

„. prin îndeplinirea exactă şi conştiincioasă a funcţiunii ce-i este încredinţată şi printr-o conduită *exemplară"*

A! care va să zică ceilalţi funcţionari.

„Vedeţi dar, domnule medic, adaogă îndată circulara, că nu vă cer lucruri imposibile."

Dar deşi le cere *la toţi* aceste lucruri nu imposibile, directorul general se grăbeşte a adăoga:

„...sunt sigur că *mulţi* dintre dv. ţineţi ca şi mine, ca medicul să fie apreciat la justa lui valoare."

Şi acum o anecdotă pentru a termina.

La răspântia bulevardului, o teribilă mişcare de trăsuri, tramcare, tramvaie electrice, automobile, biciclete. Prin învălmăşeală, o babă surdă beată frântă trece d-a curmezişul, copăcel-copăcel, ca pe câmpul larg de la Obileşti. Birjarii, vizitiii de la tramcar îi strigă - degeaba; un automobil era cât p-aci s-o calce, două biciclete au ocolit-o ca nişte rândunici; dar iată! o clipă, şi baba are să dispară sub roatele tramvaiului electric, care trece ca praştia. Un sergent de stradă vede; sare degrabă, o înşfacă pe babă de ceafă şi-o smulge de la atingerea morţii grozave. Tramvaiul a trecut fără s-o atingă. Baba smucită scapă o legătură care o purta în mână; din legătură sar cât colo nişte ouă, cari se fac terci, şi o sticlă cu rachiu de drojdii, praf. Baba se-ntoarce indignată şi ocărăşte pe omul autorităţii. Maica ta, Christoase! În exerciţiul foncţiunii? ceara şi anafura! Şi omul autorităţii îi arde babii surde două palme de-o face să auză la moment din două părţi clopotul de la Mitropolie. Baba,

auzind după atâția ani, cade de bucurie pe şezute la marginea trotoarului şi-ncepe să plângă făcându-şi cruce.

Minunea minunilor!

Salvată!

Ei? Ce fel de om este acest brav sergent?

- Un brutal! zici d-ta.

- Un făcător de minuni! zice un altul.

- Un salvator! zice un al treilea.

- Nu, domnilor, zic eu. Răspunsul cel mai nemerit la întrebarea mea, îl găsesc tot în circulara d-lui director general al serviciului sanitar:

„Când cineva-şi alege mediul în care trăieşte, când îşi îndeplineşte datoria cu abnegațiune şi caută a da repede ajutorul său celor suferinzi, contribuie la înălțarea prestigiului medical."

- Aceasta a făcut-o dar sergentul meu, a contribuit la înălțarea prestigiului medical. şi astfel:

- „.merită stima tutulor!" adaogă minunata circulară.

TRIBUNA LIBERĂ!

Pătrunşi pe deplin de legile progresului şi de nevoile de civilizaţie mereu crescânde ale societăţii noastre, voim să facem o inovaţie în presa română: deschidem în coloanele revistei noastre aşa-numita „Tribuna Liberă" sau „Stâlpul Infamiei".

Este o rubrică de care direcţia, nici redacţia nu răspund - o rubrică de care dispune oricine pofteşte, cu intime condiţiuni între dânsul şi administraţia foii.

Cititorule, eşti om, eşti român! ia uite-te cu atenţie la icoana de mai sus[1]. Ai văzut? Ei! acum, ascultă bine.

Un croitor nu voia să-ţi lucreze pe datorie;

o soacră te supăra;

te jena un rival;

o slugă-ţi cerea simbria întârziată;

nu voia un stăpân să ţi-o plătească înainte de termen;

un bucătar bun te părăsea;

îţi prindeai iubita cu altul mai galant;

te insulta un mitocan;

un om distins te nesocotea;

[1] Un desen, în frontispiciul paginii întâi, reprezentând, pus la stâlp, un individ, cu inscripţia „Moftul român", „Tribuna liberă", scuipat, ciomăgit şi lapidat.

un creditor te prigonea;

te ocolea un debitor;

un profesor pedant îți lăsa copilul repetent;

un concurent te distanța;

te mata un adversar politic;

o femeie-ți desprețuia stăruințele;

nu se grăbea un impiegat să te slujească pe dumneata întâi în îmbulzeală;

un reprezentant al autorității publice voia să-și exercite atribuțiile față cu dumneata ca și cu oricine - a! cu dumneata!

un judecător nu-ți dedea dreptate când și cum îți trebuia;

talentul și succesele d-lui Cutare nu te lăsau să dormi;

într-un cuvânt, erai de atâtea ori lovit în amorul propriu! și, se-nțelege, așa de adânc lovit, simțeai acolo buba cocând; te durea, scrâșneai și nu vedeai leacul mântuitor, neavând măcar cui să te plângi.

Așa era înainte de inovația noastră în presa română.

A! dar astăzi lucrurile s-au schimbat.

Cui să te plângi? cui?

- Opiniei publice!

Da! Ia uite-te încă o dată la icoana de mai sus.

Vezi-l pe acel nenorocit legat cobză la stâlpul infamiei! Uite, ce canon cumplit pe el! uite, ce furie în mulțimea răsculată împotrivă-i! Auzi huiduiturile, fluierăturile, ocările, blestemele opiniei publice! Iată cum, mici, mari, femei, bărbați, copii, îi dau unii cu tifla, pe când alții îl bat cu pietre și cu lături, și pe când acei ce l-au legat la stâlp, unul îl stupește și altul îl chiorăște cu cerneală!

Ei?! Ai pe cineva la inimă? Haide? Ce mai aștepți? Ce stai? Repede vin și-l dă la „Tribuna Liberă" a „Moftului român"! Și daca are tată, mamă, soție or soț, copii, fete mari -atât mai bine! Adu-i aci pe toți! pe toți să-i legăm la stâlpul infamiei - să-ți sară inima, văzându-i cum se canonesc ca niște mucenici sub turba și oprobriul public!

ECONOMII...

Directorul „Moftului român" fusese numit impiegat la Regia Monopolurilor Statului, două luni după venirea partidului conservator la putere, în 1899. Împrejurări politice, asupra cărora, chiar dacă ne-am permite, n-avem deocamdată loc să dezbatem, au făcut să revie la putere partidul liberal.

Țara trecea printr-o criză nemaipomenită: trebuia degrab găsită o soluțiune care să restabilească față cu Europa creditul mai mult decât compromis al regatului român, amenințat a fi pus sub interdicție ca orice tânăr stricat și risipitor. Atunci s-au propus trei soluțiuni:

1. Impozite indirecte fără economii;
2. Impozite directe și mici economii;
3. Mari economii și mici impozite directe și indirecte.

Această a treia soluțiune - a liberalilor - a convenit M. Sale Regelui; M. Sa Regele a chemat pe liberali la putere, și astfel, firește, aceeași soluțiune a convenit și țării.

Atunci, individul numit de conservatori în slujbă, ca recompensă pentru mici servicii aduse prin publicitate în opoziție, a primit de la noul director general al Regiei, onor. d. C. Mănescu, următoarea adresă, cu data de 30 martie, când, printr-o stranie prevedere, primul număr al „Moftului român" ieșise de sub tipar:

„D-lui I.L. Caragiale, registrator etc.

Domnul meu,

Postul de registrator ce ocupați în administrațiunea centrală fiind suprimat prin budgetul exercițiului 1901-1902, cu regret vă facem cunoscut că rămâneți în disponibilitate pe ziua de 1 aprilie 1901.

Director general
C. Mănescu"

Acel „cu regret" era prea delicată vorbă, ca să nu merite un răspuns politicos. De aceea, directorul revistei noastre se grăbește a răspunde d-lui director general al Regiei prin numărul acesta:

„D-sale d-lui Director General al Regiei M.S.

Prea stimate domnule,

Înțeleg şi, dacă voiți, împărtăşesc chiar regretul dv. pentru aceea ce mi-ați făcut cunoscut pe ziua de 1 aprilie. Trebuie însă să ne resemnăm: țara are atâta nevoie de economii! Când mă gândesc că numai prin suprimarea postului meu de Registrator, regatul face o economie enormă! Dv., ca om de calcule, veți înțelege îndată.

În adevăr, eu primeam efectiv pe lună lei 389, bani 50; asta face câte 4 674 lei 40 bani pe an. Ei! dacă slujeam 30 de ani, asta făcea 140 220 lei; daca apoi, după acei 30 de ani, slujiți fără să fi fost lovit de vreo penalitate, care să mă facă a-mi pierde dreptul la pensiune, m-aş fi retras, regulându-mi acest drept, şi aş fi profitat de el, încă, să nu zic alți 30 de ani, dar măcar 25, câte 300 lei pe lună, 3 600 pe an, şi asta face un condei de 90 000. Care va să zică: 140 220 lei, leafă, şi 90 000 pensiune, fac un total de 230 220 lei.

Să nu regretăm dar, stimate domnule, când prin sacrificiul nostru, fie chiar silit, se poate aduce atâta folos statului, înecat aproape în ruină prin atâtea risipe, atâtea lefuri exagerate şi pensiuni exorbitante.

Convins că împărtăşiți şi dv. sentimentele mele patriotice, sunt şi rămân al dv. devotat servitor.

I.L. Caragiale
fost impiegat clasa I în ad-ția centrală R.M.S.

P.S. - Ştiind că administraţia centrală a R.M.S. are pe de o parte o sumă alocată în budgetul său pentru abonamente la ziare şi deosebite reviste, iar pe de altă parte face, în ziare şi reviste, publicaţiuni în interesul serviciului de exploatare, - profit de ocaziune, prea stimate domnule Director General, spre a vă ruga să binevoiţi a onora şi revista noastră cu un abonament şi să-i primiţi şi ei oferta pentru publicaţiuni şi anunciuri ale Regiei. Mai ales în această privinţă, cred că administraţia dv. ar face bine, în interesul său, să trateze şi cu noi, pretenţiunile noastre fiind cu atât mai modeste cu cât tirajul nostru e foarte însemnat şi foaia noastră, ca ebdomadară, citită cu multă insistenţă şi atenţie în toate straturile sociale.

Cu tot respectul,
I.L.C."

EDUCAȚIUNEA SENTIMENTALĂ LA VITE

Gazetele toate ne-au povestit minuni despre expoziția de vite care s-a ținut zilele trecute la domeniul Cocioc, nume vestit pentru crema, laptele bătut, coşulețele, ştreangurile şi sforicelele sale. Cu drept cuvânt, gazetele au adus şi de astă dată laude administratorului domenielor Coroanei, onor d. I. Kalinderu, pentru patriotismul cu care d-sa se sacrifică pentru îmbunătățirea producțiunilor diverse ale acelor domenie. Expoziția de vite de la Cocioc a dovedit o dată mai mult că, cu metodă ştiințifică şi cu stăruință, se pot obține şi la noi dobitoace bine cultivate, cu instrucțiune şi educațiune raționale.

Până unde a putut merge omul cu ştiința în cultura vitelor, se va vedea mai la vale dintr-un singur exemplu, pe care probabil nu l-a aflat nici o altă gazetă înaintea noastră; căci, dacă l-ar fi aflat, n-ar fi lipsit să ne ia înainte şi să aducă laudele pe cari noi ne simțim datori a le aduce d-lui administrator al domenielor Coroanei. Dar să nu fim adulatori cu un bărbat, care nu poate suferi adulațiunea! să nu facem reclamă unui personaj aşa de sus-pus, care, ştim bine cu toții, n-a umblat şi nu umblă după reclamă; şi să venim d-a dreptul la fapt - faptul va vorbi de sine. Iată.

Un negustor econom de vite a mers la Cocioc să cumpere un taur de prăsilă de rasă elvețiană. Şi-a ales unul tinerel de vreo trei ani, foarte frumuşel.

- Câte parale? întrebă negustorul.

- Un franc kilogramul, i se răspunse.

Negustorul, om fără educație sistematică, crescut pe alte vremuri şi locuri, zice:

- Apoi, nu vreua să-l tai. Îl iau de prăsilă.

- Nu face nimica; dacă-l iei, poți face ce pofteşti cu el; noi ți-l dăm pe cântar.

- Foarte bine.

Îl trag pe tăurel la cântar şi iese 400 de kilo.

- Greu e! zice negustorul.

- E taur cultivat! i se răspunde.

Şi negustorul numără 400 de lei; ia vita, o încarcă în gară la Periş, se suie şi el în tren şi pleacă acasă.

A doua zi, ajungând la descărcare, de-a minune, negustorul, prietin cu şeful de gară, îl roagă să-i cântărească tăurelul. Cântarul gării arată: 320 kilograme.

Negustorul sare-n sus:

- Nu se poate!

- Ba se prea poate.

- E stricat cântarul, şefule!

- Stricat?

Şi şeful verifică cu greutăți: cântarul e exact.

- Atunci?

- Atunci. o fi stricat cântarul de la Cocioc.

O telegramă. De la Cocioc se răspunde că s-a cântărit taurul exact. O a doua telegramă, acelaşi răspuns.

Negustorul merge-n persoană la domeniu.

- A slăbit taurul pe drum, desigur.

- Cum, domnule, să slăbească o vită îngrijită bine în timp de douăzeci de ceasuri cu optzeci de kilo? nu vedeți dv. că vine câte patru kilo pe ceas?

- Se prea poate!. de dor.

- Cum de dor!

- De dorul mă-sii! de dorul nostru care l-am crescut... asta e vită cu educaţie de familie. Glumeşti cu dorul de mamă?. Dacă-i aşa educaţia lui!

- Mie mi-e frică să nu fie mai mult educaţia cântarului.

- Domnule! nu-ţi permitem astfel de reflecţiuni.

- Bine, văd eu asta; dar fie! zice negustorul scărpinându-se în cap; dor, dor? dar şi optzeci de kilo pe zi scădere de dorul mă-sii - prea e prea. laptele mă-sii!

POLITICĂ ÎNALTĂ

Am un isnaf de la ţară bun prietin, care crede orbeşte în ce-i spun eu, mai cu seamă atunci când îi convine să crează. Mai ales în politică mă consultă ca pe un oracol. A venit alaltăieri la mine; mi-a spus că a intrat într-o daraveră de păcură şi m-a rugat să-i spun tot ce ştiu despre americanul ăla, care vrea să ne cumpere ţara.

Eu, care, în privinţa acestei afaceri, nu ştiu nimic decât că odată ne-a trecut Rockfeller pe la nas şi n-am ştiut să-l prindem, n-am vrut să-l las pe provincial să plece deziluzionat de mine, să mă socotească lipsit de orice cunoştinţă a culiselor politice - şi, tot sunt gazetar, zic: de ce nu i-aş clădi amicului meu câteva caturi de baliverne, cu cari şi el la rându-i să facă furori la cafeneaua centrală din orăşelul lui?

- Ascultă-mă, neică, zic eu, îţi spun ce ştiu, ce am putut afla până aseară; însă te rog să rămână-ntre noi; nu voi să se afle că eu am dat sfoară-n ţară.

- Doamne fereşte! zice isnaful.

- Uite ce e. Ştii că venise odată americanul cela cu bani buni, şi făcea propunere foarte folositoare pentru noi, şi nu s-a putut face nimica.

- De ce?

- De ce, de ne ce! nu s-a putut.

- De ce nu s-a putut?

- Pentru că n-au vrut liberalii.

- Apoi, acuma auz că ei vor.

Văzând eu că isnaful mă-ncurcă, zic: să-l iau repede.

- Uite ce e, neică, zic, dumneata eşti de la ţară, nu pricepi cum se joacă de sus politica subţire.

- Spune dumneata, ca să pricep; de aia am venit.

- Când era să se isprăvesacă daravera cu americanul, a venit altcineva şi a zis: nu se poate!

- Care altcineva?

Eu, văzând că isnaful mă ţine de scurt, ca să-l ameţesc, zic:

- Disconto-Gesellschaft!

- Cum?

- Disconto-Gesellschaft! ai auzit dumneata de Disconto-Gesellschaft?

- Nu! tot american e?

- Nu, zic eu, e neamţ.

- Ei şi, ce treabă are neamţul să se amestece?

- Ştiu eu?

- Şi atunci?

- Atunci americanul a înţeles cum merge şiretenia, şi, se zice, a propus neamţului. să-l ia tovarăş la parte. Dar.

- Dar ce?

- Dar, s-a întâmplat şi liberalii să se hotărască atunci să strige, ca să auză ţara, că vor ciocoii să o vânză la americani. Şi când au văzut ciocoii că nu merge, s-au închinat cu plecăciune americanului, şi americanul a-nţeles cum devine politica, şi-a luat geamantanele şi a plecat.

- Care va să zică am rămas cu buzele umflate.

- Ba nu, fiindcă au căzut ciocoii şi au venit liberalii, şi acuma.

- Ce?

- Acuma, zice că vine neamţul.

- Apoi, neamţul dă cât da americanul?

- Dacă n-o da tocmai atâta, tot o să dea ceva.

- Apoi are de unde?

- Are; şi dacă n-o avea destul, o să ia acuma el tovarăş pe americanul la parte.

Isnaful, auzind balivernele mele, zice:

- Ia ascultă-mă, de la ţară oi fi eu, dar aşa de prost nu sunt să-ţi crez toate mofturile dumitale.

- Ce mofturi, nene? întreb eu serios.

- Astfel de lucruri numai pân capul celui mai mare mof¬tangiu poate să treacă!

Şi a plecat isnaful meu cam supărat, înţelegând că dacă ar fi adevărat ce spun eu, ar fi prea-prea, că vreau adică să-mi bat joc de el.

O ŞEDINŢĂ LA „JUNIMEA" ÎN AJUNUL ANULUI NOU

Berbantul Ghermani, cel dintâi sosit, se plimbă agitat prin salon şi învârtind bastonul cântă:

Fiinţa-mi *jună* duios te cere,
Scoţând suspinuri neîncetat,
Iar tu, iubito, vreo mângâiere
Nu-i dai să fie mai uşurat.

Jak Negruzzi, intrând, cu voce stinsă[1]:

La jocuri cu Lucsiţa ades mă întâlneam,
Când ea era copilă şi eu copil eram,
Aveam în tot momentul certări şi împăcare,
Eu mă certam prin semne şi ea cu vorbă tare.

Menelaos, după ce a ascultat uimit, dus, transportat cu gândul în Câmpina-Wagon:

Aferim, bre, Jak,
Ce craidon, ce drac,
Mare şarlatan,
Ih! Aman, Aman!

Şi lebăda, se zice, la moarte glăsuieşte,
Mirare deci nu fie că Iacob chiar vorbeşte (n.a.).

Jak Negruzzi:

Un fruct este puterea, ce-nșală la privit,
Frumoasă-i este coaja, dar miezu-i putrezit.[2]

Menelaos, exclamând cu regret:

Putere... oh! puterea,
Ioc, puterința mea.

Marghiloman, copilul Eyolf al lui Titu, intră călare pe băț:

Frunză verde de susai,
Oh! vai!
Ca mâni vine luna mai
Şi-alergările de cai,
Hi, hai!

Tache Laurian apare cântând:

Nevastă, bărbatul tău
Prăpădi-l-ar Dumnezeu,
Căci p-acasă nu-l mai ții,
Şi se ține de prostii.
No, frache, No!

Ştefan Mihăilescu:

S-au dus Tachii amândoi.
Vai de noi!
În comisii n-om mai fi,
Candidați n-om mai trânti,
Şi nici n-om mai întâlni
Candidate durdulii,
Cu ochi negri, ochi căprii...

Orologiul cu cuc, hărăzit clubului de conu Lascar, cântă 12 ore.

Vezi *Opere complecte* de Jak Negruzzi, în pod la librăria Socec (n.a.).

Carp proorocul intră ca un duh şi văzând faţa junimei, o înfierează cu cuvintele poetului:

Du-te, du-te, du-te de unde-ai ieşit,
Pasere de pradă, *ziua* a sosit.

Titus Livius Barbişonus, care se oprise-n prag, cu mâna stângă sprijinită de braţul drept, iar cu făcătoarea de cruci ţinându-şi elegantul şi elocventul său barbişon, încruntând schopenhauerica sa frunte, adaogă cu vocea cavernoasă a unui alt pater al lui Hamlet:

„Alles bis hier,
Alles isthin."

În vremea asta cineva de afară se aude fluierând o arie din *Rotarul* de Pascally, care fineşte aşa:

S-a dus, măre, dura, dura,
Peste mări şi peste văi,
S-a dus, măre, dura, dura,
Ciocoimea de lingăi.
A scăpat iar biata ţară,
Şi-ăl serac, şi-ăl impilat...

În sală... o tăcere Negruzziască!

TATĂL NOSTRU

Bunica s-a sculat de dimineaţă cu spatele-n sus.

Nepoţica ei s-a sculat din contra foarte bine dispusă.

Bunica o spală, o găteşte ş-o piaptănă; nepoţica, la fiecare trăsătură a pieptenului, se strâmbă.

Gata...

Bunica - Aşa. Acu zi „Tatăl nostru".

Nepoţica (stând dreaptă-n picioare şi cu o figură gravă, plină de componcţiune) - „Tatăl nostru carele eşti. carele eşti. eşti în ."

B. - În ce, proasto?

N. - „.carele eşti în .!"

B. - Iar ai uitat!

N. - N-am uitat, bunico!

B. - Atunci, de ce nu zici? Unde ţi-e gândul? Începi iar! „Tatăl."

N. (repede) - „Tatăl nostru, carele eşti în ce."

B. - „.ruri!."

N. - „.ruri!."

B. - Ei?

N. - „.sfinţească-se numele tău, vie. vie. vie.

B. - Ce să vie, urâto?... Vezi că iar nu ştii?!

N. - Ba ştiu, bunico!

B. (pe acelaşi ton) - Apoi, daca ştii, de ce nu spui, ciumulico?

N. (reculegându-se) - „Facă-se voia ta!."

B. - Hoho! nu aşa, strâmbo! „Vie-*mpărăţia ta,* facă-se voia ta, precum în cer şi pe pământ."

N.: - „.precum în cer şi pe pământ."

B. - Mai departe!

N. (ca şi cum ar recita, distrată) - Mai departe.

B. (zgâlţâind-o de braţ) - Nu „mai departe", toanto! Ai uitat-o şi asta? Astăzi n-ai să mănânci?

N. - Ba da, bunico!

B. - N-o să ceri, pâine?

N. - Ba da!

B. - Apoi, atunci? (Gravă:) „Pâinea noastră..."

N. (repede) - „Pâinea noastră cea din toate zilele, dă-ne-o nouă astăzi şi."

B. - „.şi ne."

N. - „şi ne."

B. (impacientă) - „şi ne iartă nouă greşelile noastre. precum. precum."

N. - „.precum. precum."

B. (plictisită) - Precum ce?

N. - .„precum ce."

B. (scoasă din răbdări) - „.precum iertăm şi noi"

N. - „.precum iertăm şi noi. şi noi."

B. (exasperată) - „greşiţilor noştri!" măgăriţo! (Îi arde o palmă peste zulufii de la ceafă.) „Şi nu ne duce pe noi în ispită, ci."

N. - „.ci. ci."

B. (tare) - „. ci ne izbăveşte de cel rău!"

N. (răsuflând) - „. ci ne izbăveşte de cel rău!" (Îşi face cruce şi pleacă din loc.)

B. (apucând-o de un zuluf şi oprindu-o) - Numai atâta?

N. (plictisită) - Numai atâta, bunico!

B. - N-ai mai uitat nimica, diavole?

N. - Nimica, bunico!

B. (iritându-se treptat) - Nimic?

N. (asemenea) - Nimic!

B. (Vrând s-o arză la ceafă, face o mişcare rău calculată şi cade) - . A ! .

N. (aducându-şi aminte) - Amin, bunico! (Fuge-ntr-un picior.)

TEATRUL LA ȚARĂ

În sfârşit, conform circulării onor d. administrator al domeniilor Coroanei, despre care am vorbit la timp, s-a şi constituit la Cocioc săptămâna aceasta prima „Societate dramatică națională rurală".

După statutele pe cari ne-a făcut onoarea a ni le trimete (ca unora ce am relevat cei dintâi în presa română ingenioasa idee patriotică a onor. d-lui I. Kalinderu), se vede că această societate se compune, ca şi cea din Bucureşti, din 18 societari, şi anume: 16 societari de clasa întâia, 1 societar de clasa a doua şi 1 societară de clasa a treia.

„Societatea dramatică națională rurală de pe domeniul Cocioc" are de scop cultivarea şi dezvoltarea treptată a artelor dramatice, lirice şi coregrafice, în toate genurile lor; şi dacă judecăm după repertoriul pe care-l anunță pentru stagiunea 1901-1902, are să fie desigur la înălțimea intențiilor inițiatorului.

În adevăr, afişul prealabil pentru stagiunea viitoare ne spune că, în afară de piesele clasice, ca *Hamlet, Maria Stuart, Regele s-amuză,* se vor juca şi cele mai în vogă piese moderne ca: *Cyrano de Bergerac,* de Rostand; *Rosmersholm* de Ibsen; *Onoarea* de Sudermann; *Şoricelul* de Pailleron; *Dama de la Maxim* şi altele.

Iată acuma şi personalul „Societăţii dramatice naţionale rurale" de la Cocioc, care aşa cum e organizată, fără îndoială o să facă destul brânză:

Societari de clasa I-a

Bărbaţi

Dl. Niţă Zâmbatu,
" Mitrică Şontoroagă,
" Gheorghe Fleaşcă,
" Vasile Boaică,
· Neacşu Buleandră,
· Zamfir Boblete,
· Vlad Huţupină,
· Niculae Pârţan.

Dame

D-na Zamfira Zâmbatu,
· Sultana Buleandră,
· Stanca Boaică,
· Smaranda Boblete,
D-ra Niţă Şontoroagă,
· Ancuţa Fleaşcă,
· Ilinca Zâmbatu,
· Sultănica Pârţan.

Societari de clasa II-a

Dl. Stan Făcăleţ.

Societară de clasa III-a

D-ra Neacşa Huţupină.

Regisor: d. Oancea Toroipan, primar;
Sufler: d. Pană Foale, notar;
Director de scenă şi administrator: d. I. Kalinderu.

UN FRIZER-POET ŞI O DAMĂ CARE TREBUIE SĂ SE SCARPINE-N CAP...

Se ştie că-n genere frizerii sunt, ca toţi artiştii, foarte pasionaţi şi foarte credincioşi amanţi ai fiicelor Melpomenei.
În momentele sale pierdute, între curăţitul pieptenilor şi ascuţitul bricelor, orice frizer ortodox care se respectă trebuie să se dedea cultului măcar a unei muze profane. Unii cântă cu flautul ori cu ghitara; alţii zugrăvesc sau compun tablouri, în fel de fel de nuanţe, cu firele de păr măturate din prăvălie; alţii sculptează în miez de pâne ori în săpun-rachiu; alţii fac versuri care de care mai nepieptenate, şi alţii scriu poeme în proză, care de care mai despletite.

Unul dintre aceştia din urmă, d. C. A. Ionescu, un lirico-decadento-simbolisto-mistico-capilaro-secesionist, turbat de impresia stupefiantă ce i-a produs-o capelura d-auro-blondo-irizo-bronzată a *aceleia care etc.,* ne trimite, cu rugămintea de a o publica, următoarea capodoperă în genul ei, pe care o dedică părului *aceleia care etc.*

Să ascultăm şi să admirăm pe acest eminent *raseur:*

CAPUL EI!... PĂRUL ACELEIA CARE...

. Şi e o întreagă lume, lume plină de farmec şi de lumină.

O lume plină de soare, o lume plină de miresme dulci e în părul ei mătăsos, şi în flacăra adormită a părului ei resfirat, pluteşte o întreagă patimă, patima sufletului meu bolnav.

. Şi profundul ei păr de bronz, profundul şi frumosul ei păr, cuprinde farmecul lumelor astrale, cuprinde mireasma drăgălaşe şi îmbătătoare a unei lumi-poeme.

Şi cum aş dori să-mi pierd fruntea în părul ei de foc, nimb sacru, aureolă divină, castă ca şi casta fecioară ce-l poartă.

Şi aş vrea, aş vrea în părul ei sublim, în părul ei mătăsos să-mi ascund ochii, ochii mei uimiţi de frumuseţea ei divină.

. Şi e o întreagă lume, o lume, plină de lumină, o lume plină de soare, părul ei bronzat.

Farmecul dulce al apusului de soare, aurul aprins al amurgului de zi şi poezia suavă a dangănului ce plânge trist peste holdele aurite, poezia astrală a unei lumi divine se află cuprinsă în părul ei înflăcărat, nimb sacru; nimb sfânt şi drăgălaş.

Şi în profunzimea înflăcăratului ei păr, în bronzul divin şi mătăsos, mi se pierde sufletul meu, rătăceşte mintea mea ameţită de mireasma părului ei superb.

Şi superbul nimb de foc, superbul păr, cuprinde ceva din poezia aspră a lumilor slave, din poezia unui neam ce moare, cuprinde farmecul lui, al naţiilor ce se sting pe slabe coarde de ghitară.

Şi sublimul păr al iubitei mele cuprinde focul dragostelor aprinse, cuprinde suavul subtil al unei lumi virginale şi demne.

Şi cum aş dori să mă sting ameţit de mireasma fascinatoare a părului ei bronzat, să mă sting sub parfumul delicat al visului cast, al fecioarei ideale, să adorm surprins de blând şi sfânt extaz.

. Şi eram beat, eram beat de părul ei, de mireasma nimbului ei sfânt, şi eram fascinat de razele astrale, de flacăra suavă a profundului ei păr.

Şi beat de lumina părului ei, visam vise drăguţe, visam vis bronzat de nouăsprezece ani.

Şi-aş vrea să mă sting sub mireasma crepusculară a părului ei, să mă sting de dragoste, luminat de lumina sfântului ei nimb.

... Şi e o întreagă lume, *o lume plină de farmec* în părul ei sublim, haos profund.

C. A. Ionescu
friseur-poet-critic-raseur etc. român

Toate bune, turbatul meu *friseur-raseur*! dar, de atâta lume în capul dumneei, tare trebuie să se scarpine iubita dumitale, câtă vreme îi scrii d-ta aşa minuni!

De ce nu-i dai mai bine şi niţică alifie calmantă, pe lângă atâta iritantă proză?

MOŞII

(Tablă de materii)

Turtă dulce - panorame - tricoloruri - bragă - baloane - soldaţi - mahalagioaice - lampioane - limonadă - fracuri - decoraţiuni - decoraţi - doniţe - menajerii - provinciali - fluiere - cerşetori - ciubere - cimpoaie - copii - miniştri - pungaşi de buzunare - hărdaie - bone - doici - trăsuri - muzici - artifiţii - fotografii la minut - comedii - tombole - „Moftul român" No. 8 - oale - steaguri - flaşnete - îngheţată de vanilie - fleici - stambă - căni - pelin - căluşei - scrânciob: *cele din urmă invenţie care era şi la expoziţia americană* - pinteni - biciclete - cai - vite - jandarmi - basmale - telegrafişti - nepoate - mătuşi - ţaţe - neni - unchi - veri - văduve - orfani - portretul Ţarului - „Moartea vânătorului" - icoane - bricege - săpun - lumânări - panglici - prescuri - măcelari - grâu - cofeturi pentru colivă - beţivi - căciuli - cojoace - căpestre - boi - hârâitori - Prima societate de bazalt şi terracotă - Stella - sticle - fân - cercuri - doage - buţi - plăpumi - saltele - perne - flori - scaune - paturi - mese - beteală - oglinzi - cercei - inele - ibrice - turci - lighene - doftorii de bătături - săpun de pete - madipolon - ace englezeşti - mere - portocale - năut - floricele - şerbet - răcoreală - *Marsilieza* - lulele - luleaua Neamţului - *Deşteaptă-te, române!* - sacâz - sifoane - ciucalată - acadele - plesnitori - tunuri - căluşari - smochine - păpuşi - poame -

capul vorbitor - Leul de mare - „Vasilache" - copilul cu trei picioare - încercarea puterii - distracția americană - belciuge - fonografe - războiul român pentru țesut - mingi - urcioare - bere - cruci - Dumnezei - fluiere - alune prăjite - Bragadir - fisticuri - Luther - beigălă - Opler - călăreți - orbeți - birji - schilozi - automobile - zamparagii - guvernamentali - opozanți - *VisulMaichii Precistii - Minunile lui Sf. Sisoe - Alexe, omul lui Dumnezeu* - borangic - țâri - sardele - lămâi - brânză - urdă - cașcaval - slănină - roabe - velințe - altițe - bibiluri - fote - perdele - ștergare - marame - furci - căldări - pirostrii - lopeți - ălbii - copăi - fedeleșuri - porci - mătănii - paiațe - rogojini - parfumuri - ciorapi - iminei - ghete - cizme - papuci - mătăsării - piepteni - drâmburi - darace - cobze - pomadă - clarinete - maimuțe - orice obiect 30 de bani - certuri - chefuri - aldămașuri - tămăbălăuri - „Numai 40 de bani ocaua de Drăgășani, vechi veritabil!" - „5 bani cafea gingirlie!" - nuci - sare - salam de Sibiu - „Hop și eu cu Țața Lina! adevărata plăcintă română și cozonaci moldovinești!" - prafuri de pureci - covrigi - roșcove - frânghii - stafide - curele - șei - hamuri - clopote - căruțe - coșuri - bomboane - rahat - muzici - gogoși - pălării - testemele - muște - popi - cocoane - mateloți - impiegați - pensionari - suprimați - popor - seniori - dame - M M . LL. - AA. LL. - târgoveți - târgovețe - țărani - țărance - intelectuali - artiști - poeți - prozatori - critici - burgheji - tramcare - tramvaiuri - capele pârlite - jupe călcate - bătături strivite - copii pierduți - părinți beți - mame prăpădite - guri căscate - praf - noroi - murdărie - infecție - lume, lume, lume - vreme frumoasă - dever slab... Criză teribilă, monșer!

TOT MITICĂ

- De ce trage clopotele, Mitică?
- De frânghie, monşer.

*

Doi jucători de biliard, unul mult mai forte ca altul, fac o partidă.

Mitică s-a încurcat la privit şi numără punctele. După o serie a jucătorului forte, Mitică cu glas tare:

- 25 cu nimic-spre-zece!

.

- Ai fost la Cotroceni, Mitică?
- Nu, monşer, am scăpat tramcarul.

.

- Mitică, prea te izmeneşti!
- Din contră, monşer, că nu port vara!

.

Întâlnesc azi-dimineaţă pe amicul Mitică foarte abătut.

- Ce-ai păţit, iubitule?
- Închipuieşte-ţi, dragă, am tras pe dracul de coadă două luni, şi acum mi-a intentat proces cerându-mi daune-interese!!...

- Ce ai, monşer, de calci aşa? întreabă Mitică pe un amic.
- Mă supără o gheată teribil.
- Du-te la Kibrik, să ţi-o scoată.

.

Pe stradă. E îmbulzeală. Mitică cu un prieten face drumul de la Bulevard la Teatru. Din greşeală prietenul îl calcă pe Mitică pe gheată:

- Pardon! se grăbeşte a zice Mitică, te-am călcat sub talpă.

.

În tren.

Mitică, având bilet de clasa întâia, intră în clasa a doua să vorbească cu un prieten.

Conductorul cere biletele.

Mitică, prezentând pe al său şi cu un zâmbet către conductor:

- Cât vine să-mi plăteşti diferenţa?

.

- Unde mergi de vară, Mitică?
- La munte.
- În ce loc?
- La muntele-de-pietate, monşer.

.

Mitică, cu un aer dezolat:

- Nu ştii ce i s-a întâmplat lui bietul Iancu Niculescu actorul?

- ?

- Închipuie-ţi, monşer, şi-a deşelat bicicleta.

Mitică — Mi-am comandat, monşer, un pardesiu nou.

Amicul — Ce coloare?

Mitică — Coloarea vântului.

.

La Palatul Justiţiei.

Mitică umblă de colo până colo prin sala paşilor pierduţi.

- Pe cine cauţi, Mitică?
- Caut un avocat, monşer, să mă apere.
- Ce! ai şi tu proces?
- Nu, monşer; să mă apere... de muşte.

.

Mitică, plecând foarte de dimineaţă de la berărie:

- Tot m-am hotărât eu să merg acasă. încai să-mi iau şi pălăria.

.

În trenul de plăcere. Vagonul este plin de lume.

O doamnă, intrând:

- Nu mai e nici un loc liber pentru mine.
- Ba da, doamnă, mai este unul, cel mai comod.
- Unde?...
- În inima mea.

.

La cafenea.

Mitică — Băiete, un jvarţ!...

Chelnerul pleacă să execute comanda.

Mitică — Băiete!

Chelnerul se-ntoarce.

Mitică — Să fie mai negru!...

- Ce zici, Mitică, mai plouă astăzi?

- Nu pot pentru ca să mă pronunţ, monşer: m-am tămăduit de bătături.

.

Mitică într-o discuţiune asupra situaţiunii politice:

- Lăsaţi-l, monşer, şi pe bietul Regele! I-a făcutără poli¬ticienii capul Calinder.

.

La telegraf.

Mitică a predat o telegramă.

Telegrafista (după ce a tăiat chitanţa) - Un leu şi cinci bani, domnule.

Mitică (cu zâmbetul lui cunoscut) — Parol?... Nu-i prea scump, domnişoară?

.

La restaurant.

Mitică sună.

Chelnerul Costică se prezintă.

Costică — Ce-a comandat don Mitică?

Mitică — Dragă Costiţă, să-mi puie la grătar o costică de purcel.

.

Mitică a cam prea băut; e foarte ciupit, şi-i vine poftă să fredoneze:

„De ar fi noaptea trei coniace...
M-aş... miş... m-aş... miş... miş-maş...!"

.

Mitică — Amice Costică, nu mai merge cu căldurile acestea dropicale; m-am hotărât în fine să plec mâine dimineaţă.

Costică — Unde?

Mitică — La băi... să-mi scrii.

Costică — Adresa?

Mitică — Nu ştii?______„Mitică".

Costică — Bine, „Mitică" ştiu; dar unde?

Mitică — „Mitică la băi".

Costică — Bine, la băi, ştiu; dar unde la băi?

Mitică — „Mitică... la băi... în Europa".

.

În trenul de plăcere. Lume multă. Căldură sahariană. Mitică şi Costică merg spre Sinaia.

Mitică (făcându-şi vânt cu „Moftul român", se opreşte deodată ca şi cum şi-a adus aminte de ceva) - Tii! Ce-am uitatără?

Costică — Ce?

Mitică — Şubele.

.

Un necunoscut, semuind pe Mitică cu altcineva, îl salută:

- Salutare, musiu Costică.

- Pardon, din contra, că mă cheamă Mitică.

.

La birt.

Ch elnerul — Avem carne cu cartofi.

Mitică — Nu primesc: nu sunt cartofor.

.

La debitul de tutun.

Mitică — Două ţigarete de damă: am musafiri deseară.

.

Costică — Haide, Mitică, la Herestrău.

Mitică — Nu, monşer; nu-mi face trebuinţă; eu cumpăr lemne tăiate gata.

La telefon.

Mitică sună. Soneria răspunde.

Mitică — Alio!

Un glas de damă (răspunzând)- Allo!

Mitică — Cine-i acolio?

Glasu 1 — Centrala întâia.

Mitică — Domnişoară, vă iubesc.

Glasul — Cine eşti dumneata?

Mitică — Mitică.

Nici un răspuns. Mitică sună prelung. Soneria răspunde.

Mitică — Alio!

Glasul — Cine-i acolo?

Mitică — Mitică, domnişoară.

Glasu 1 — Eşti un măgar!

Mitică — Aulio!

Glasu 1 — Şi la prima ocazie, îți trag palme...

Mitică — Olio!

- Dă-mi un pahar de apă, zice Costică băiatului care serveşte.

- Din contra, zice Mitică, mie să-mi dai un pahar *cu* apă!

- Haide, Mitică, zice Costică, pune-ți galoşii-n picioare, să mergem.

- Adică, vrei să zici, răspunde Mitică, să-mi pun picioarele-n galoşi!

*

- Mă rog, domnule, zice uşierul de la teatru către Mitică, să vă scoateți pălăria din cap.

- Pardon, răspunde Mitică, eu nu-mi scot pălăria din cap, îmi scot capul din pălărie!

*

- Mare mucalit eşti, domnule Mitică, şi de spirit.
- Mersi, domnişoară, că mă-ncântaţi cu migdale amare.

.

La parada de 10 Mai, cucoanele se-ndeasă să spargă cordonul de sergenţi şi să pătrunză în bulevard.

Mitică (cu ton marţial) - În front, că vă atacă marinarii călări!

.

Mitică e dezolat.

- Închipuieşte-ţi, dragă. m-a lovit o nenorocire ireparabilă.
- Ce-i frate? ce s-a întâmplat?
- Mi-a stat ceasornicul!

.

La birt.

- Băiete, un pahar de protoxid de hidrogen.
- . ? !
- Atunci dă-mi unul de H_2O.
- . ? !
- Cum? nici măcar apă n-aveţi? zbiară Mitică.

.

Mitică şovinist:

- Şi când voi fi mort, monşer, nu doresc pentru ca să mi se cânte altceva decât: *Deşteaptă-te, române!*

Costică se plânge lui Mitică la birt că sufere de insomnie şi nu ştie ce doftorie să mai ia ca să poată dormi.

Mitică îi recomandă:

- Ia o plachie de somn!

La cafenea:

- Nu iei nimic, Mitică?

- Ba da. Băiete, o scobitoare, un chibrit, un pahar cu apă şi o gazetă, strigă Mitică.

Mitică, în compania unei amice, aşteaptă să treacă tramvaiul, şi tramvaiul nu mai trece.

- Ah! domnişoară, toate trec în lumea acesta, numai tramvaiul nu trece.

Un amic, poet, explică lui Mitică:

- *Călimari,* sau, mai corect, *călămări,* vine de la *calamus,* care însemnează condei.

- A! zice Mitică; am înțeles. tot de-acolo trebuie să vie şi calamitate.

Mitică, pedalând alături cu amicul său Costică, zăreşte, venind în față-le cu mare viteză, un automobil:

- Ține bine, Costică! să nu se sperie bicicleta!

- Monşer, ştii că Tocilescu mai organizează o excursie?

- Serios?! Unde?

- La Bucureştii Noi.

La birt.

Costică (dulce) - Ce mai faci, Mitică?

Mitică (mâncând cu lăcomie) - Mă apăr de moarte, monşer!

.

- Câţi ani aveţi? întreabă o domnişoară pe amicul nostru.
- Doisp'ce, mamazel!
- Ei aş! face domnişoara uimită!
- Nu te speria, duduie, am doisp'ce ani numai pe o coastă!

.

Trenul de plăcere, care merge la Sinaia, se opreşte în staţia Buda.

E foarte cald.

O damă întreabă:

- Musiu Mitică, nu s-o fi găsind apă la staţia asta? că mor de sete.

- Ba da... dar aveţi gazete? întrebă Mitică cu un surâs plin de aluziune depărtată.

- Da de ce?

- Fiincă, madam... dacă n-aveţi gazete, nu v-aş consilia să beţi... Mai avem vreo două ceasuri până la Sinaia... şi ştiţi... apa de Buda lucrează iute.

.

Costică se plânge că şi-a pierdut mănuşile.

- Desigur mi le-a furat cineva la berărie.

- Altă dată, ia-ţi o casă de fier, să nu ţi le mai poată fura! zice Mitică.

.

La cafenea. Doi amici joacă table şi unul din ei, după ce aruncă zarurile, strigă:

- Cinci cu doi!

Mitică replică imediat:

- Cinci Cotoi!

.

Mitică e în divergență de opinii cu Costică, amicul său, care, după o lungă discuție, nu vrea să se lase învins. Mitică îl bate pe umăr:

- Nu face pe prostu', monşer, c-apoi te pomeneşti că rămâi aşa!

.

Costică încheie aşa, la cafenea, un violent discurs politic:

- Domnul Carp e autocrat!

Mitică - Ba pardon, e moftocrat!

.

MiticEe (cu glas drăgostos) - Amice Costică, fii bun şi mă-mprumută cu trei lei.

Costică - N-am!

Mitică - Nu te face al dracului, că ştiu bine că ai.

Costică - Bine, să zicem că te-mprumut; dar când mi-i dai înapoi?

Mitică (repede) - Un franc când voi avea, altul când voi putea, iar pe celalt după moarte!

.

La berărie.

Costică (cu tremolo în glas) - Mițo, dragă, te rog nu face mofturi.

Mitică - O fi abonată la „Moftul", monşer!

.

E serată literară la amicul Costică. Un poet citeşte o poemă, care cuprinde o sumedenie de flori.

La un moment dat, Costică zice autorului:

- Pardon, monşer, da floarea asta e de câmp, nu de munte, cum zici dumneata.

- E de munte, domnule Costică, replică autorul cu autoritate.

- Ba e de coastă, domnilor, strigă Mitică, spre a tăia controversa.

Mitică asistă la botezul copilei unui amic al său; la un moment dat fetiţa începe să ţipe straşnic, în timp ce muma ei face toate sforţările ca s-o îmbune.

Mitică (dulce) - Las-o, cuconiţă, să ţipe; asta v-anunţă că o să ajungă primadonă la Operă!.

LIGA

„Moftul român" vrea şi trebuie să fie cronica vremii în care i-e dat să trăiască, sub soarele todeuna vesel al acestei adesea mâhnite patrii. Istoricul viitor, voind să aştearnă povestirea interesantei noastre vremi, nu va trebui, credem, să nesocotească nota noastră, daca va dori, în folosul lumii lui, să dea acordul exact al împrejurărilor lumii noastre româneşti!

- A! dar ce-i asta? iată că „Moftul român" îşi permite să ia un ton grav!

- Ei! şi de ce nu, domnule cititor?. De ce, o dată, la o ocazie mare, „Moftul român" să nu-şi permită şi el un ton grav, când atâţia confraţi gravi, foarte adesea în cele mai mărunte ocazii, îşi aleg de preferinţă tonul caraghioz?

Da. Luăm tonul grav, fireşte, fiindcă voim să vorbim de un lucru sacru, la care trebuie să se-nchine orice român - de „Liga pentru Unitatea culturală a tutulor românilor".

Ştim că s-au găsit pe ici, pe colo pesimişti şi sceptici - pădure fără uscătură nu se poate - cari au zâmbit maliţios când, acum câţiva ani, naţiunea noastră, toată românimea, străfulgerată de unul şi acelaşi fior, a înfiinţat Liga. Ridicau din umeri la orice manifestaţie -şi trebuiau să ridice foarte des; pufneau înfundat în faţa acelui entuziasm grandios; de câte ori le arătai pornirea aceea generoasă a unui neam întreg, acel uragan de patriotism şi românism, îţi răspundeau ca nişte cobe: urma alege!

A! n-am să uit vreodată ce mi-a fost dat să văz!

Era în primele zile ale înfiinţării acestei sacre instituţii naţionale - o zi strălucitoare. Oraşul sclipea adornat cu flori, ramuri şi colorile noastre. Un popor întreg în veşminte de sărbătoare. Clopotele sfinte umpleau largul cu glasurile lor evlavioase. Sus, albastrul topit în lumina soarelui; jos, păduri imense de tricoloruri, fâlfâind mândre la bătaia vântului, dasupra unui vast ocean de capete omeneşti. Un popor întreg, vrăjit de atâta frumuseţe dinafară şi de atâta avânt din sufletu-i, avea deodată una şi aceeaşi halucinaţie: năluca lui Traian!. Iată-l! vine călcând rar cu mândria romană, cu fruntea-i şi privirea maiestoasă peste capetele tutulor! iată-l vine să cheme la triumfuri nouă pe aceşi coloni ai lui, părăsiţi de-atâta vreme mizeriei seculare!... Şi poporul românesc plângea de bucurie.

Priveam şi eu, uimit ca tot poporul, magica nălucă imperi¬ală şi tremuram în faţa acelei sublime privelişti, când simţii că mă bate cineva pe umăr. Mă-ntorsei. Era una din acele cobe. Rânjind, îndrăzni să-mi propuie o prinsoare - că „în vreme relativ scurtă, Liga are să iasă un moft ca toate mofturile!"

A! ticălosul!

Am făcut rău, ştiu, să accept prinsoarea lui infamă; trebuia să-l despreţuiesc, să nu stau un minut la vorbă cu un copil atât de pervers al patriei mele. Un astfel de rămăşag este, în orice caz şi din orice parte, o impietate. Dar m-am gândit că poate a mai rămas sub cenuşa sufletului lui o scânteie ascunsă: atunci când eu voi câştiga rămăşagul, voi scormoni cenuşa, şi scânteia aceea captivă, pâlpâind iar liberă, îi va renflăcăra credinţa.

A! am făcut rău!

Ştiţi până unde merge acuma omul meu cu infamia? nu-şi poate închipui o minte sănătoasă: pretinde pur şi simplu că, în urma congresului Ligei, a câştigat definitiv prinsoarea.

Şi se apucă a-mi argumenta.

- Bine, ticălosule, îi zic, o instituţie întemeiată pe dragostea şi jertfele unui popor mare, o instituţie menită să cultive şi să

apropie din ce în ce idealul unui neam mândru, de atâtea veacuri călcat, ofensat şi umilit - poate fi profanată? Cum îndrăzneşti? O instituţie care a răspândit atâta cultură naţională în toate unghiurile locuite de ai noştri, a susţinut atâţi misionari ai sfintei idei, atâtea şcoli şi atâtea biserici, învârtind în mânile ei sute de mii de lei, peste milion, poate - cum îndrăzneşti să susţii că a ieşit un moft ca toate mofturile, numai şi numai fiindcă la congres nu s-au adunat nici atâţia membri cât să poată face o partidă completă de popici, şi fiindcă nu se potriveşte în catastife o mizerabilă sumă de câteva mii de lei, nici măcar o sută!?

Cu cea mai greţoasă neruşinare, omul meu mi-a răspuns:

- Toate bune cum le spui d-ta; dar eu ştiu că am câştigat rămăşagul. Nu-mi dai banii?

- Nu ţi-i dau, cobe!. Ieşi afară!

Nu mai puteam suporta prezenţa unui aşa ticălos!

ȚARA LUI HUBSCH

Iată în sfârşit, iubite cititor, că se face dreptate unui nume ilustru atât de scump nouă ca şi tutulor bunilor români! iată că se realizează dorința tutulor câți țin să venereze memoria bărbaților cari au gândit bine şi drept pentru şi despre patria noastră română!

Uite-te în numărul nostru de astăzi şi vezi proiectul statuei nemuritorului nostru amic Hubsch.

Cine a fost Hubsch, toți o ştim.

Muzicant de mare talent şi om de mult spirit - în afară de atâtea frumoase compozițiuni muzicale şi în afară de atâtea şi atâtea glume neuitate, - el ne-a lăsat două producțiuni ale spiritului său în adevăr neperitoare.

Cât va exista o țară românească, se va cânta măreţul imn regal *Trăiască Regele!* compus de Hubsch! cât va fi țara românească, ea va fi țara lui Hubsch!

Țară frumoasă cu veselă lume! nimini nu te-a caracterizat mai bine decât bunul nostru amic Hubsch cu *două vorbe!*

Două vorbe! pe cari le spun copiii tăi la toate împrejurările mari şi mici, de la cel mai neînsemnat accident până la o adevărată catastrofă publică! două vorbe pe cari le aruncă românul şi asupra unui act de supremă şi sfântă dreptate şi asupra celei mai monstruoase şi mai diabolice nedreptăți! două vorbe, pe cari le aruncă fiii tăi şi celor din urmă secături ca şi

celor mai talentați și mai distinși dintre dânșii! două vorbe, pe cari românul le scuipă și asupra făcătorului de rele și asupra eroului, asupra opincii ca și asupra Vlădichii, asupra celui mai mic ca și asupra celui mai mare lui!

Țară și lume cuminți și egale de humor și de filosofie față cu orice, cu binele și cu răul, cu urâtul și cu frumosul, cu adevărul și cu minciuna, cu Dumnezeu și cu Dracul!

Trăiască țara lui Hubsch!

Rămână vecinic în picioare statua eroului nostru spre pomenire!

- Ei! dar ne va întreba cititorul. Bine, Hubsch merită fără-ndoială o statuă și proiectul „Moftului Român" este admirabil, o adevărată operă de artă, operă plină de adevăr și de inspirație. Dar fondurile? unde sunt fondurile?

- O, Doamne! am putea răspunde noi; am văzut multe fonduri fără statue, ce mirare să vedem odată o statuă fără fonduri? Și pe urmă să nu uităm a spune că și noi ne-am gândit să deschidem liste de subscripțiuni pentru scopul nostru, și punem multe speranțe în obolul publicului românesc.

Haide! grăbiți-vă de subscrieți voi toți câți n-aveți de dimineață până seara pe buze decât vorbele sacramentale cari le-a prins Hubsch ca să pecetluiască locul și vremea noastră!

Voi toți câți ați smintit cinzeci de ani o lume întreagă cu panglicării sau cari o smintiți cu aceeași metodă, ridicându-vă din gunoi la treapta celor mai superbe boierii și, zâmbind, proferați la adresa neghiobilor, aiuriți de suferințe morale și materiale, cele două celebre vorbe;

Voi cari, cuminți, nu mai credeți în nimica și ziceți despre orice nerod, care mai are naivitatea să crează în ceva, cele două faimoase cuvinte;

Voi toți, mulțime înțeleptită de necazuri, cari, ori la ce lovitură primiți, ridicați din umăr și vă răcoriți sufletul smăcinat mormăind cele două sacramentale cuvinte;

Veniți toți de subscrieți pentru ca să ridicăm cât mai degrabă la lumina soarelui nostru statua aceluia care a scris mărețul imn regal şi a consemnat spre vecinică neuitare cele două cuvinte-pecete.

Sus Hubsch!

Trăiască țara lui Hubsch!

LUNĂ DE MIERE

Pe-nserate, după o zi foarte călduroasă, aştept într-o staţie mică, de pe linia Braşov-Cluj, trenul accelerat care merge spre Pesta... N-aştept mult... Trenul soseşte... Repede-mi iau sacul de drum şi mă duc la cel mai apropiat vagon de clasa a doua; n-am vreme s-aleg: trenul pleacă-ndată.

M-am suit, a fluierat, porneşte.

E foarte cald în vagon şi lume multă mai ales în coridor, unde se vorbeşte tare în mai multe limbi şi miroase strajnic a funingine de lignit amestecat cu trabuco popular. Intru într-un compartiment, unde văd loc gol; îmi pun sacul în plasa de sus şi m-aşez într-un colţ lângă uşă.

În compartimentul meu, sunt deocamdată numai două persoane, alături pe bancheta din potrivă, în colţul opus, de lângă fereastra vagonului. Deşi lampa îmbrobodită aruncă o lumină foarte slabă şi nu pot distinge figurile, înţeleg după siluete că e o pereche tânără, un domn şi o damă, cari şoptesc foarte încet; cât de încet însă, şi cu toată uruitura ritmată a roatelor, cari sfârâie acum cu o viteză onorabilă, tot prind din şoaptele tinerei perechi câtva cuvinte:

- Dracul l-a mai adus şi p-ăsta! zice dama.

- Taci! zice domnul; să n-auză! poate-i român.

„A! aşa ţi-e vorba? zic eu în gândul meu; bine!"

Gândind astfel, mă-nchei până jos la *waterproof,* îmi apăs şapca pe ochi şi mă rezem cu ochii mijiţi, ca şi cum m-aş aşeza pe somn. Dar n-apuc să isprăvesc mişcarea şi aud lângă mine, la uşa compartimentului, tuşind cineva tare şi scurt de trei ori, aşa că fără voie mă ridic şi mă uit ca la un semnal ce mi s-ar da după-nvoială. O doamnă în vârstă - o văz bine la lumina lămpii din coridorul vagonului; ea a tuşit. E un fel de mahalagioaică. N-o cunosc. Mă reaşez la loc, şi, întorcând privirea înăuntrul compartimentului, văz că domnul a trecut lângă uşă în capătul cestălalt al banchetei, drept în faţa mea.

Închiz un moment ochii.

- Pardon! auz un glas de femeie.

Şi simţ că mă-nghioldeşte cineva împingându-mi genuchii. Mi-i retrag cât pot şi deschid ochii.

Cocoana care a tuşit adineaori ajută pe un domn destul de burtos să treacă din coridor în compartiment. Domnul intră cu pasul nu prea sigur şi, ţinut de cocoana de-aproape, merge, clătinat de mişcarea trenului, să se aşeze greoi în capătul celălalt al banchetei mele lângă fereastră, faţă-n faţă cu doamna cea tânără, care pare c-a adormit.

- Cocoană Sofiţo, zice domnul cam gâfâind, dă-ntr-o parte perdeluţa de la lampă, mi-am pierdut perniţa.

Cocoana care a tuşit se urcă pe banchetă şi face lumină.

Acum pot vedea bine pe tovaroşii mei de călătorie.

Doamna cea tânără, care stă cu capul pe rezemătoarea banchetei, cu ochii-nchişi, este o strălucitoare frumuseţe blondă, de vreo douăzeci şi doi-şi trei de ani. Domnul cel tânăr care-mi stă în faţă, în aceeaşi poză ca şi doamna, însă invers, ca un *pendant* arhitectonic, este un bărbat oacheş de vreo treizeci de ani, voinic şi frumos, totuşi cu o expresie foarte blândă. Domnul cel gros - care acuma şi-a găsit perniţa şi s-a culcat, ghemuit pe jumătatea banchetei, cu faţa la perete cum s-ar zice, adică cu spatele spre bancheta din faţă - este un om

nu tocma bătrân, între cincizeci şi şaizeci de ani; pare că e foarte obosit de drum; poate chiar să sufere de ceva, judecând după îngrijirea cu care-l conduce cocoana. Aceasta a patra tovaroşe a mea de compartiment este o femeie uscăţivă de vreo patruzeci şi ceva de ani; trebuie să fi fost tare frumuşică pe vremea ei; un tip picant, şi nişte ochi scânteietori, plini de vioiciune şi de viclenie.

Îndată ce şi-a culcat pe domnul cel gros, cocoana se urcă pe banchetă şi dă la loc perdeluţa peste lampă.

În toată vremea asta, eu mă fac că dormitez trăgând cu ochiul pe sub cozorocul şepcii.

- Mamiţo! întreabă încetişor doamna cea tânără, ridicând capul de pe rezemătoare; ce face Mişu? doarme?

- Ei! aş! răspunde şi mai încet domnul cel din faţa mea.

- Atunci, de ce nu vii la loc? şopteşte doamna.

- Mai stăi un minut, soro, zice cocoana, că nu mori! Uite e şi omul ăsta străin.

- Fir-ar al dracului! Dracul l-a mai adus şi p-ăsta!

- Taci, soro! dacă aude şi-nţelege româneşte!

Şi zicând acestea, cocoana vine de s-aşează brusc lângă mine şi mă-mpinge. Eu sar ca din somn, şi cocoana:

- Pardon! v-am făcut deranj. Dv. ştiţi româneşte.

- *Nem tudom!* zic eu...

- Dv. ungur?

- *Ighen...*

- Şi nu-nţelegeţi deloc. deloc?.

- *Nem tudom!*

- Bată-te Dumnezeu de boanghen! zice tânăra.

Pe urmă cu humor:

- Mişule! Mişule! ci, haide o dată!

În acelaşi moment domnul care doarme începe să sforăie. Domnul cel tânăr se scoală din faţa mea şi trece iar la locul unde

l-am găsit întâi, lângă doamna cea tânără. Cocoana se scoală de lângă mine şi-mi trece în faţă în locul tânărului.

- Culcă-te şi dumneata, mamiţo; e târziu! zice tânăra.

În adevăr, e cam târziu; toată lumea s-a retras din coridorul vagonului în compartimente, şi, din norocire, toată lumea a avut locuri; la noi n-a mai venit nimeni.

Cocoana se culcă pe jumătatea de banchetă din faţă-mi; eu mă culc pe jumătatea mea de banchetă în sens invers cu domnul care sforăie cu putere.

Am închis ochii, sincer; tot nu-i destulă lumină: cu ochii-nchişi, o să aud mai bine.

- Ah! suspină doamna, ah! Mişule, încă o zi! încă douăzeci şi patru de ceasuri! mâine seară, suntem singuri!.

Şi. se sărută. Aud bine. Se sărută: o dată lung, apoi, de mai multe ori pe rând, scurt şi des şi tare.

- Aţi nebunit de tot! mormăie cocoana.

- Ci, dormi odată, mamiţo!

- Nu e vorba de mine; mai e şi om străin.

Eu horcăi.

- Dă-l dracului de boanghen! nu-l auzi cum mână porcii?. Mişule! dragă Mişule!

Şi iar sărutările.

Apoi, din adâncul sufletului:

- Off!. Mişule!. Mamiţo!. mamiţo!.

- Ei! ce e, soro? ce mai pofteşti?

- Tot nu dormi?

- Mi-e cald! nu pot să dorm.

- Atunci, du-te puţin p-afară.

Cocoana se scoală şi trece-n coridor.

Şi mie mi-e grozav de cald; mă fac că mă-nvârtesc în loc. Un sărutat prelung amuţeşte. Mă ridic de pe banchetă şi, fără să mă uit în partea opusă, ies după cocoana în coridor.

Cocoana vrea să-şi răsucească o ţigaretă de tutun; eu scot tabacherea mea şi-i ofer galant ţigarete cu carton.

- Mersi.

- *Keirem...* zic eu, şi-i dau foc.

- Care va să zică nu ştiţi deloc, deloc româneşte?

- *Mit?* întreb eu.

- .româneşte.

Eu dau din umeri cu vădit regret că nu o pot pricepe; totodată, îi ofer, din ploscuţa mea de drum, cognac. Cocoana primeşte bucuros, apoi:

- Bravos cognac! aşa zic şi eu... Mersi!... Trebuie să fie scump.

Eu iar dau din umeri şi-i ofer altă ţigaretă.

Sunt hotărât - deşi nu-nţeleg româneşte - să stau în compania cocoanei în coridor, până o crede dumneaei de cuviinţă să intre iar la loc în compartiment.

A trecut, nu pot să-mi dau seama bine, cât timp, şi din compartimentul nostru se aude tuşind de trei ori. Cocoana intră. Peste două-trei momente, intru şi m-aşez la loc, lungindu-mă cât mă-ncape jumătatea mea de banchetă.

.Aha! trenul nostru trece pe sub o ploaie; răpăie pe acoperişul vagonului şi plescăie pe geam.

- Mamiţo. culcă-te. şi. matale.

- Iacă. mă culc. Dar. culcaţi-vă. şi voi. fiţi cum.

.Îmi pare c-auz o muzică. Ce strălucitoare armonie!. un marş maiestos!. da!. o paradă. ce de lume!. armată. multă armată. a! nu! e la teatru. nu! nu armată. parcă e un stol de porumbei. iată doi. cum se sărută şi se giugiulesc. Visez?.

Dar ce e? ce bufnitură!. ce duduială! Sar în sus. Am dormit! am visat! E lumină bună de ziuă. Cum m-am speriat!

am crezut că e un accident. Când colo, ce? Doamna cea tânără, cine ştie cum, din somn, a alunecat de pe bancheta ei şi a lovit cu picioarele pe domnul cel gros, care s-a deşteptat speriat şi el. Ce e însă curios e că toţi din compartiment ne-am deşteptat; numai tânărul domn doarme. acum în colţul din faţa mea.

Eu mă culc la loc: mai am nevoie de odihnă.

E ziuă mare... Domnul cel gros se ridică şi şade pe banchetă cu picioarele descălţate-n jos. Doamna tânără s-a rezemat iar cu ochii-nchişi. Cocoana-n vârstă, alături de ea, cască.

- Coană Sofiţo, zice domnul cu glas blajin, ia vezi unde mi-e cornul.

Cocoana caută în plasă şi dă jos un cornet acustic, domnul îl ia şi-l pune cu gura cea strâmtă la ureche, apoi:

- Coană Sofiţo! cum zici dumneata să-ncep? cum mi-a spus Buiucliu? cum mi-a spus Schachmann? ori cum mi-a spus Urechiă?

Cucoana, vorbind aproape şi tare în gura largă a cornetului:

- Cum ţi-a spus Buiucliu?

- Patru luni de zile cura lui Kneipp, acolo la loc...

- Da Schachmann?

- Maşina electrică.

- Da Urechiă?

- Hapurile alea americane... cum le zice?

Cocoana, tare şi adânc în cornet:

- Pink...

- Hehe... da...

- Eu zic să le-ncepi pe toate odată.

- Aşa zic şi eu.

- Tot ai vreme acuma: şi Miţa are să stea la Franţişbat vreo două-trei luni.

- Cât? întreabă domnul.

- Vreo două-trei luni! strigă cocoana în cornet.

- Cel puțin patru, a spus doctorul! răspunde domnul.

Şi zicând acestea, dă cocoanii cornetul şi se culcă la loc cu spatele spre bancheta din față.

„Am înțeles!" zic eu în gândul meu.

Domnul începe să sforăie.

- Mişule!. Mişule!!. Mişule!!!

- A adormit! zice cocoana.

- Bravo! zice tânăra. Da boanghenul doarme, mamițo?

Eu horcăi.

- Nu-l auzi?

Tânăra se scoală de la locul ei şi trece lângă Mişu, în fața mea, pe câtă vreme cocoana ia locul din fața domnului care horcăie.

.A trecut poate un ceas. parc-a fost o clipă. M-a lovit ceva peste picioare. Deschid ochii; e lumină de soare.

Domnul horcăie mereu. Cocoana fumează veghindu-l.

În față-mi, perechea cea tânără doarme zâmbind: femeia cu capul cel frumos pe umărul şi pieptul voinic al omului, care o reazimă cu brațul drept pe după spate, pe când în mâna stângă îi ține amândouă mânuşițele.

Ne-apropiem de Pesta.

Cocoana a moțăit cât a moțăit şi a adormit şi ea. O! Argus!

Domnul care horcăie face o mişcare. vrea să se scoale. Se scoală!

Eu mă ridic desperat şi, apucând cele trei mâni din față, le zgudui puternic.

Tânăra pereche sare drept în picioare.

- Ptfiu! fir-ai al dracului de boanghen! Cum m-ai speriat!

Dar eu, neînțelegând româneşte, i-arăt pe domnul care se-ntoarce şi deschide ochii, pe când tânărul a şi pierit în coridor.

În splendidul restaurant al gării, la Pesta, stau la o masă, luând cafea cu lapte, domnul cel în vârstă, doamna cea tânără şi mamiţa. Pe masă, alături de ceaşca domnului, stă cornetul acustic. La o masă foarte aproape e tânărul meu tovaroş de compartiment, care răspunde la numele de Mişu.

Eu mă apropiu de masa unde sunt damele, salut politicos, iau cornetul, şi-l pun cu deschizătura cea mică în urechea domnului; domnul şi-l aşează cum ştie, mai bine; apropiu gura de deschizătura cea largă şi zic tare şi răspicat:

- Boierule! deşi n-am onoare să vă cunosc. vă rog să vă uitaţi încoace.

Şi-i arăt masa unde e d. Mişu. Boierul se uită încotro i-arăt; cocoanele au înlemnit.

- Boierule! adaog eu, vezi pe tânărul acesta?... îl vezi?... îl vezi?

- Ei! da; ce?

- Te-ntreb numai de curiozitate!

Apoi, întorcându-mă către damele aiurite:

- Călătorie şi petrecere bună, coconiţelor! Vă sărut mânuşiţele!

. Şi boanghenul pleacă mândru că nu s-a-ndurat să-şi răzbune pe o tânără uşuratecă, turburându-i mai mult decât o clipă luna de miere.

TALMUDIC

- Rabi, zice Sura foarte mâhnită, bărbatu-meu a nebunit.

- După ce cunoşti? întreabă rabinul.

- A tăiat vecinul nostru o purcea şi l-am prins pe Şmil mâncând cu vecinul.

- E un ticălos, zice rabinul; dar n-a nebunit; du-te liniştită acasă.

Sura merge acasă. După trei zile, se-ntoarce iar, de astă dată desperată.

- Rabi, acu a nebunit de tot!

- Ce-a mai făcut?

- L-am prins pupând pe bucătăreasa.

- E un mare ticălos, zice rabinul, dar n-a nebunit; du-te liniştită acasă.

- Cum, rabi? alaltăieri, nu; azi, nu; nu mai înțeleg.

- Fireşte, zice rabinul; dacă ar fi nebunit, mânca pe bucătăreasă şi pupa purceaua!. Dar aşa.

O CULME

Din articolul unui antisemit: „...jidanul a fost prins vânzând ciorapi albi, cari ieşeau la spălat..."

CELE TREI ZEIȚE

Poemă pedagogică

Junele Mişu Guvidi dă examenul de clasa VII... Trei profesori infami îl persecută. Mişu cade la trei obiecte: la matematice, la istorie şi la morală.

Junele Mişu declară mamiţii că e hotărât a se sinucide.

Dar Mişu are trei zeițe protectoare: una mai mult decât acheii, două mai mult decât troienii. Trei zeițe: pe Juno, pe Minerva şi pe Venus.

Juno e mamiţa lui; Minerva, sora mai mare a mamiţii, şi Venus, sora ei mai mică.

Și câtetrele zeițele țin sfat.

Şi mândra Juno zice:

„Cunosc pe Popescu, profesorul de istorie: el are un frate, care nu-i împământenit şi care doreşte a fi; eu am un bărbat care e deputat, orator, Jupiter Tunătorul. Mă însărcinez cu d. Popescu!"

Şi a plecat mândra zeiță; şi l-a găsit pe Popescu, şi scurt: Popescu a schimbat pe 5 în 6. E aşa de uşor a face pe şase din cinci!

Minerva cea cu socoteală a zis:

„Ştiu bine că Vladimirescu, profesorul de matematice, a pierdut aseară la poker o sumă-nsemnată şi că n-are cu ce pleca la băi în vacanţă. Mă însărcinez eu cu Vladimirescu."

Şi a plecat înțeleapta zeiță; şi a găsit pe Vladimirescu, şi scurt: Vladimirescu a schimbat pe 3 în 8: e aşa de uşor să faci pe opt din trei!

Mai a rămas morala.

Şi Venus zice:

„Asta e partea mea - morala. Îl cunosc bine pe Mititelul Parisache, profesorul, el nu e în stare să reziste poruncilor mele. Mă-nsărcinez eu cu morala şi cu Parisache."

Şi a plecat frumoasa zeiță. şi a găsit pe Parisache, şi mai mult sau mai puțin scurt: Parisache a schimbat pe 1 în 10. O! când îți ordonă Venus, e aşa de uşor să faci din unul zece!

„MOFTUL" FĂCĂTOR DE MINUNI

De la Paşti de când a apărut „Moftul român", Institutul nostru meteorologic a observat că, în afară de ploile ordinare, cari cad aproape în toate zilele săptămânii, cade regulat, în fiecare vineri de după amiază până noaptea şi sâmbăta, o ploaie torențială, ceea ce face o foarte simțitoare pagubă atât agriculturii cât şi spanacoculturii, adică vânzării gazetelor în genere şi-ndeosebi a celor cari apar o dată pe săptămână, ca noi.

Nu ştim daca stimatul nostru amic d. Ştefan Hepites, directorul Institutului meteorologic, îşi dă seama pe calea ştiinței de cauza „regularității periodicității" ebdomadare a acestui fenomen. Noi, însă, cei de la „Moftul român", urmând calea credinței, am ajuns să descoperim acea cauză: ea nu este, ea nu poate fi atribuită decât norocului nostru.

În adevăr, vinerea după amiazi apare foaia noastră.

Ce se-ntâmplă vineri după amiazi?

Începem să facem paginile: încep să se strângă norii.

Isprăvim corectura paginilor: începe să fulgere şi să tune.

Dăm paginile la maşină: începe să pice.

Se trag o mie de exemplare şi-ncepem să dăm în vânzare: potop!

Suntem siguri că dacă acum trei ani, când, cu toate moaştele lui Sfântul Dumitru Basarabov şi ale Sfintei Paraschive, a bântuit seceta aceea îngrozitoare, care ne-a nenorocit, daca ne

dedea prin gând să scoatem la vreme „Moftul român", s-ar fi spart ursuzlâcul şi nu era să cază ţara în aşa cumplită criză agricolă, economică şi financiară.

Iată puterea credinţei, pe care nu o aveam atunci, dar pe care o avem astăzi!

Ce mai Sf. Dumitru şi Sf. Paraschiva?

Vrea statul, vor agricultorii să potrivească mersul regulat al robinetelor cerului, n-au decât să intereseze foaia noastră, asigurându-i o convenabilă situaţiune cu o modestă subvenţiune.

Plouă prea mult?

Să se trimită redactorii noştri în vilegiatură cu oarecari misiuni; să nu mai apară „Moftul" şi cerul se va-nsenina, robinetele cerului se vor închide, şi recolta va fi asigurată.

Va fi secetă?

Să reapară „Moftul" făcător de minuni în ţara noastră, şi cataractele cerului se vor deschide, şi potopul nu se va opri decât când iarăşi vom fi trimişi în vilegiatură.

Când scriem aceste rânduri, joi dis de dimineaţă, o potopeală straşnică s-a dezlănţuit asupra Bucureştilor.

Suntem siguri că omul ştiinţei, d. Şt. Hepites, directorul Institutului meteorologic, nu-şi dă seama de ce potopeşte iar cu atâta furie: stimatul nostru amic nu ştie că de data asta ne-am hotărât să facem paginile de joi.

ORIBILĂ STAGNAȚIUNE

Mările despre miazănoapte, în genere foarte mişcătoare, iau câteodată înfățişarea perfectă a unei oglinzi. Pe vaste întinderi, suprafața lor nu mai prezintă nici un creț; nici o suflare nu mai este în aer; pe cer, nici un nor; parcă marea a murit; e un cadavru nemişcat; şi această înțepeneală durează uneori săptă¬mâni întregi. Navigatorii cu pânze, de orice vajnică furtună, de orice uriaş ciclon, n-au mai mare groază decât de această stare cadaverică a mării, pe care ei o numesc *calme plat, linişte lată.* O corabie cu pânze, în mijlocul unei linişti late, rămâne pe loc fără putință de mişcare, ca o bucățică de hârtie lipită pe o oglindă. Marinarii cad într-un fel de melancolie zdrobitoare, ca nişte prizonieri închişi într-o temniță cu şapte verigi; ei se uită pierduți în zare, aşteptând să sosească suflarea de grație; ei se roagă desperați la cer să le trimită furtuna, care să spargă calmul plat, redându-le libertatea sau moartea expeditivă.

Ceea ce este pentru marinari calmul plat, pentru noi gazetarii este uneori aşa-numita *morte saison,* adice stagiunea moartă, şi nu cred să fi trecut ziaristica română vreodată printr-o stagiune mai moartă decât cea actuală.

A! Dumnezeule! când mi-aduc aminte de verile trecute!

Războiul sud-african! chestia nenorocitului Dreyfus! remaniarea ministerială din iunie! uciderea lui Mihăileanu! uciderea

lui Umberto! şi mai presus de toate, conflictul româno-bulgar! Sarafoff! Dumitroff! Trifanoff! Ciciu-Penciu şcl.!

Atunci era de navigat pentru noi gazetarii!

Dar astăzi?

Iată intrăm în toiul verii, şi nici un conflict interior sau exterior, care să pasioneze publicul cititor! Calm plat!

Două nenorocite capete în Cişmegiu! şi pe urmă, ce? Afacerea se clasează.

Câteva biete cazuri de ciumă la Constantinopol, şi acelea, din nenorocire, nu destul de mortale!

Câteva cazuri de insolaţie în New York! ş-apoi ce? Căldura tinde să dispară şi-mpreună cu dânsa şi insolaţiile.

Revoluţia îngrozitoare ce ameninţa să izbucnească din cauza scandalului provocat de profesorii cari lăsaseră atâţia repetenţi la examene e conjurată printr-o măsură ministerială: se reînfiinţează corigenţele!

Ei! şi pe urmă?

Ultima genială ispravă a simpaticului nostru amic, a tânărului dar deja celebrului jude de instrucţie d. J. Th. Florescu: prinderea ilustrului bandit Lache Ţiganul!

Şi apoi?

Apoi, nenorocire! Numai cu atâta nu se poate naviga pe oceanul publicităţii române! *Morte saison! calme plat!*

Sfinte Karkaleki, patron al ziariştilor români! scrie numaidecât un articol de fond senzaţional în „Monitorul paradisului", buletinul oficios pe care-l redactezi cu atâta talent şi cu aşa de frumoasă subvenţie, - scrie un articol de fond, sau mai bine o serie de articole de fond cu va-urmale, în care, atrăgând atenţia asupra responsabilităţilor în direcţia mişcării universale, să provoci pe Creator a ne trimite şi nouă câteva zeci de mici scandaluri, ori măcar o mare calamitate publică - conflict intern sau extern, călduri şi dezastru agricol ca la New York, ciumă măcar ca la Constantinopol, ori altceva din vastul arsenal

de bice cu care din când în când obicinuieşte El să bată omenirea păcătoasă!

Ne trebuie, sfinte Karkaleki, ceva *senzzațional!* Aminteri, leşină, piere ziaristica română de acest oribil calme *plat!*

ÎNFIORĂTOREA ŞI ÎNGROZITOAREA ŞI ORIBILA DRAMĂ DIN STRADA URANUS

Nu ştim dacă „Moftul român" are vreo trecere în faţa cititorilor, dar suntem convinşi că e bun la Dumnezeu. În numărul din urmă, am fost făcut apel la sf. Karkaleki, patronul gazetarilor români, să pună o vorbă bună pe lângă Atotțiitorul, rugându-l a ne trimite în această *morte saison,* dacă nu vreo duzină de mici scandaluri, măcar câteva cazuri de ciumă, măcar o calamitate publică sau un cataclism, un mare scandal cosmic, fără de cari presa română rămâne leşinată de tot.

E drept că bunul Creator n-a ascultat în întregime rugăciunea lui sf. Karkaleki; ciuma n-a venit, calamitate publică sau vreun cataclism nu s-au arătat; dar tot nu ne putem plânge că puterea dumnezeiască n-a ținut deloc seamă de exigențele presei române.

Căci, iată că, îndată după apelul ce l-am făcut către sf. nostru patron şi după intervenția acestuia în favoarea noastră, Dumnezeu ne trimise oribila dramă din strada Uranus, dramă menită să rămână în analele criminologiei universale, după ce va fi înviorat leşinata presă română, măcar pentru o lună de zile.

O lună! o lună întreagă salvată!

Ascultați ţigănuşii pe stradă:

„Drama din strada Uranus!

Noi destăinuiri asupra dramei din strada Uranus!

Adevărul asupra dramei din strada Uranus!

Portretele eroilor dramei din stradaUranus!

Epilogul dramei din strada Uranus!

Mama dramei din strada Uranus!

Fratele dramei din strada Uranus!

Fidanțatul dramei din strada Uranus!

Justiția în fața dramei din strada Uranus!

Societatea în fața dramei din strada Uranus!

Adevărul adevărat în privința dramei din strada Uranus!"

Sfinte Karkaleki! patron al presei române, roagă-te la bunul Creator să ne trimită curând altceva, ca să isprăvim odată cu:

Toate mofturile în privința înfiorătoarei şi îngrozitoarei şi oribilei drame din strada Uranus!

ULTIMA ORĂ

În momentul de a pune sub presă, reporterul nostru special află chiar de la nenorocita victimă a îngrozitoarei drame din strada Uranus că ea nu s-ar fi sinucis de bunăvoie, ci că o mână criminală, al cărui [sic] nume ne scapă încă, dar care, desigur, grație neobositului şi inteligentului jude de instrucție J. Th. Florescu, va sfârşi prin a fi descoperit, i-a pus pumnalul în mână, obligându-o să-şi tragă în inimă o lovitură de revolver.

Nu ne-ndoim un moment de imparțialitatea şi zelul justiției noastre şi sperăm că ea va descoperi lucruri cu deosebire *senzzaționale* privitoare la această groaznică, fioroasă şi oribilă dramă din strada Uranus, care a emoționat atât pe acei cari citesc „Moftul român" cât şi pe acei cari nu-l citesc.

MARELE CONCURS LITERAR AL „MOFTULUI ROMÂN"

Deşi afacerile „Moftului român" nu merg destul de strălucit - ba tocmai pentru asta - direcţiunea revistei noastre s-a hotărât să publice un concurs literar cu următoarele condiţiuni:

„Moftul român" propune trei premiuri pentru trei lucrări literare: o novelă, o poezie şi un articol critic.

Termenul de prezentare al acestor lucrări va fi 1 octombrie viitor 1901.

Lucrările vor fi trimise în plic sigilat conţinând, în alt plicuşor mai mic, tot sigilat, numele autorului.

O comisiune de trei redactori ai revistei noastre şi două persoane recunoscute ca amatoare luminate de literatură vor cerceta lucrările şi vor acorda premiile. La lucrările găsite că merită premiul, li se vor deschide plicuşorul, în care va trebui să se găsească, înscrise foarte clar, numele şi adresa autorilor respectivi.

Lucrările cari vor rămânea nepremiate vor căpăta toate menţiune onorabilă.

Sinceritatea judecării lucrărilor este cu jurământ garantată.

Atât cele cu premii cât şi cele cu menţiune onorabilă vor fi publicate pe rând în coloanele revistei noastre.

Premiurile vor fi: premiul de 15 lei şi un abonament de o jumătate de an la „Moftul român"; al doilea de 10 lei şi un

abonament de trei luni; al treilea de 5 lei şi un abonament de o lună.

Autorii lucrărilor cu menţiune onorabilă vor primi gratuit numărul în care se va fi publicat producţiunea respectivă.

Precum am zis, lucrările vor fi novele, poezii, sau articole de critică literară sau artistică, de orice dimensiune; fie cât de lungi, nu strică.

Autorii sunt absolut liberi să aibă orice vederi sociale, morale, politice, filozofice, estetice etc.; pot trimete lucrări vesele, triste, hazlii, lugubre, sentimentale, răutăcioase, infame, candide, grave sau umoristice, orişicum; pot scrie după orice şcoală le convine, clasică, romantică, naţionalistă, realistă, idealistă, decadentistă, parnasianistă, fantazistă, secesionistă, optimistă, pesimistă, obscurantistă etc.

O singură condiţie li se impune pentru a putea căpăta un premiu sau măcar menţiunea de onoare: lucrarea lor să fie stupidă.

Destul au fost şi sunt premiate talentul şi inteligenţa! Stupiditatea - iată ce voim noi să premiăm!

Şi acum, porniţi din toate unghiurile patriei române, de pe unde se află un petec de hârtie virgin încă şi o pană sau orice alt instrument de însemnat cuvinte - porniţi, plicuri şi plicuşoare iubite, către Onor. Redacţiune a „Moftului român"!

Vă aşteptăm cu ferma încredere că nu cresc numai talente pe ogorul literelor române şi că, orice s-ar zice, sământa stupidităţii nu s-a stârpit încă!

O CULME

Care e culmea artei la un mezelicciu?
- Să facă cârnați de porc de câine!

INFAMIE...

Mi s-a-ntâmplat să pierz un amic, un bun amic, şi nu mă pot căi îndestul de această nereparabilă pierdere; de aceea tre¬buie să spun, oricui vrea să m-asculte, trista mea întâmplare. Iată.

Ştiam că amicul meu, bunul meu amic, are multă influenţă asupra unei persoane, de care atârnau la un moment nişte interese ale mele de extremă importanţă. Am alergat la el.

- Amice, bunul meu amic, zic eu, te rog, nu mă lăsa! contez pe tine să mă salţi în această ocazie; o vorbă bună din partea ta către persoana, pe care o ştii, poate să-mi facă norocul... Dă-mi o scrisoare călduroasă de recomandaţie... te rog!... faci un mare bine pentru mine şi pentru familia mea. copiii mei.

- Vai de mine! zice bunul meu amic, jenat de tonul meu din cale-afară milos... Ce trebuie atâta insistenţă?...

Şi, după ce-i explic bine de ce e vorba, se aşază la biuroul său şi începe să scrie.

După ce termină, se ridică şi, cu scrisoarea-n mână, îmi zice:

- Iată ce am scris.

Apoi citeşte scrisoarea lui:

„Iubite amice,

Amicul meu, aducătorul acesteia, vine la dumneata să-ţi ceară un serviciu şi mă roagă să pun o vorbă bună în favoarea lui. Nu ştiu cu cât mai multă căldură să ţi-l recomand. Contez pe amiciţia d-tale, că

ai să-l tratezi ca pe mine însumi, pe amicul meu, pe bunul meu amic. Aş fi fericit să aflu că acest om, pe care-l iubesc ca pe un frate, cunoscându-l ce om de treabă şi capabil este, a obţinut de la dumneata ce a dorit şi ce, desigur, merită.

Mulţumiri anticipate etc."

Pe când eu nu ştiu cum să mai mulţumesc bunului meu amic pentru atâta bunăvoinţă el pune scrisoarea-n plic, lipeşte plicul şi scrie adresa; apoi îmi dă plicul.

Iau plicul şi încântat plec, după ce îmbrăţişez cu multă efuziune pe bunul meu amic.

Mă duc degrab' la locuinţa persoanei în chesiune. Pentru moment omul meu nu e acasă; dar după-amiaz', îl găsesc negreşit - aşa a lăsat vorbă feciorului.

Sunt unsprezece ore înainte de amiazi. Ce să fac până la două, când pot vedea pe omul de la care atârnă viitorul meu şi al copiilor mei?

Intru într-un birt modest să gust ceva şi, aşteptând pe băiat să mă servească, privesc cu ochii plini de speranţă plicul ce mi l-a dat bunul meu amic şi clădesc mii de castele strălucite.

A! ce afacere!. ce caldă recomandaţie!. ce amic! ce bun amic!

Pun plicul, pe care nu mă pot sătura să-l privesc, alături de farfuria mea şi mă uit la el ca la o lumină conducătoare în calea vieţii mele.

Pe masă, în faţa mea, stă într-un peş un serviciu şchiop de salată.

Băiatul mi-aduce un borş... Nenorocitul! Vrea să-mi toarne borşul din ceaşcă în farfurie şi, stângaci, face o mişcare cu cotul şi răstoarnă peste plicul meu serviciul cel şchiop.

Piază rea! zic eu în gândul meu. S-a vărsat undelemnul!

Dar n-apuc să gândesc bine, şi prostul de băiat, întorcându-se brusc să vază ce a răsturnat, apleacă ceaşca şi varsă şi ciorba pe masă.

Plicul! plicul meu!

Îl iau repede şi-l şterg...

Din nenorocire, hârtia plicului a înghiţit destul undelemn şi destulă zeamă caldă.

Ce e de făcut? să-l mai şterg! Tot ştergându-l în amândouă palmele cu şervetul. altă nenorocire!. plicul se dezlipeşte!

E peste putinţă să duc persoanii o scrisoare în aşa hal.

Să alerg la amicul meu, să-l rog a-mi da o a doua ediţie, revăzută poate şi considerabil augmentată.

Maltratez încă o dată pe secătura de chelner şi plec furios, cu plicul în mână, pe bulevard.

Pe drum, dracul - că nu pot zice altfel - n-are de lucru? Ce-mi şopteşte? Plicul e dezlipit. Ia să mai citesc o dată călduroasa scrisoare a bunului meu amic.

O scot frumuşel din plicul soios. Undelemnul şi grăsimea borşului au pătruns până la hârtia dinăuntru, pe care au făcut-o transparentă; pe dos, într-o parte, se pot citi câteva vorbe de-a-ndăratele. Mă uit d-aproape, şi văz bine literele. *ragăm nu.* Citite pe dos, cum este scris pe faţă, aceste litere fac vorbele *un măgar...*

Un măgar!... zic eu fără să-nţeleg... Ce caută vorbele astea aici?... *Un măgar!...* Mi-a citit amicul meu adineoari scrisoarea: n-am auzit aşa vorbe... Şi-apoi, ce noimă? Cum s-ar putea potrivi?. Ce-i asta?

Aiurit, dezdoiesc scrisoarea, şi cu ochii mei citesc:

„Stimate amice,

Moftangiul, care-ţi aduce această scrisoare, mă roagă cu insistenţă să ţi-l recomand: e vorba de o afacere, pretinde el, de la care ar atârna viitorul lui şi al copiilor lui, o afacere cu tine. Îmi fac o datorie amicală să-ţi atrag atenţia asupra acestui caraghios, şi de aceea m-am şi grăbit a-ţi scrie, nu cumva să alerge la altă intervenţie pe lângă tine şi să te-ncurce.

Ia seama, nu-i acorda nici un crezământ. E un măgar şi jumătate. Atât în privinţa caracterului. Cât despre inteligenţă, poate că ar avea câteodată ceva spirit, dar foarte superficial şi cu deosebire zevzec.

Primeşte-l dar, pe acest stimabil amic, în consecuenţă,

Al tău etc."

Mă şterg bine de sudoare pe frunte şi m-arunc într-o birje. Când să intru în strada unde locuieşte amicul meu, iată-l, îmi iese în faţă. Opresc birja şi sar jos foarte vesel.

- Ei! mă întreabă amicul meu. Ai fost? L-ai găsit pe omul d-tale?

- Da, zic eu, râzând.

- Ei! ai reuşit? ce ţi-a zis?

- Ce să-mi zică? că sunt un moftangiu, un caraghios, cu care nu vrea să se-ncurce. că sunt un măgar. şi jumătate. Atât în privinţa caracterului. Cât despre inteligenţă, a zis că am câteodată ceva spirit, dar superficial. că adică sunt un zevzec.

- De unde ştie astea?

- Din scrisoarea d-tale.

- Ţi-a spus el că din scrisoarea mea?

- Nu! ştiu eu că din scrisoarea d-tale.

- Cum?

- Am deschis-o.

- A! domnule, strigă indignat amicul. Ai deschis scrisoarea!... Asta e o infamie!

Eu, drept orice răspuns, îi trag două perechi de palme, mă sui şi. mână birjar!

Se-nţelege că după infamia ce am comis, orice legătură între mine şi amicul meu a trebuit să se rupă.

Ah! cât de rău îmi pare! am pierdut un atât de bun amic!.

LA PELEŞ

- Douăsp'ce trecute, Măndico! ce naiba faci, soro?

Aşa strigă cocoana Lucsiţa, foarte nervoasă, intrând în odaia unde-şi face toaleta madam Piscopesco.

Iar madam Piscopesco, din faţa oglinzii, răspunde şi mai nervoasă:

- Uf! lasă-mă dracului şi dumneata, mamiţo! nu vezi cum m-a pocit dobitoaca? fir-ar afurisită să fie!

Dobitoaca este guvernantă la copii, şi piaptănă şi pe madam Piscopesco; cocoana Lucsiţa este mama lui madam Piscopesco, iar madam Piscopesco este soţia lui d. Piscopesco, proprietarul uneia dintre cele mai elegante şi mai confortabile vile din Sinaia, vilă care poartă frumosul nume al fiicei cocoanei Lucsiţii, vila „Esmeralda".

De la şase ceasuri dimineaţa, pe când soarele nu s-a ridicat bine peste Piscul Cânelui, locuitorii vilei „Esmeralda" umblă de colo până colo, cuprinşi toţi ca de nişte friguri.

Ce este? ce s-a-ntâmplat în familia Piscopesco pentru ca toată lumea din vila „Esmeralda" să fie aşa de emoţionată şi de nervoasă?

O bucată de bristol, care străluceşte dasupra vrafului cărţilor de vizită lăsate de amicii din lumea mare la vila „Esmeralda", ne va răspunde la această întrebare. Să ne aruncăm ochii pe acea bucată de bristol şi vom afla că din

înaltul ordin al Maiestăţilor Lor, doamna şi domnul Zefir Piscopesco sunt invitaţi pentru astăzi, la ora 1 d.a., a lua dejunul la castelul Peleş!

- Unde-i dobitoaca, mamiţo? trăsni-o-ar Dumnezeu s-o trăsnească! zice madam Piscopesco, ciufulindu-şi tare necăjită cârlionţii de la ceafă, cari nu vor să stea cum vrea dumneaei.

- Lasă-mă, soro, să te potrivesc, îi zice coana Lucsiţa.

Şi trage lângă fereastră-n lumină pe frumoasa ei fiică; ia fierul de frizat de dasupra flacării de spirt, îl apropie de buze, suflă-n el şi-l vâră apoi în cârlionţii rebeli.

- Eşti nebună, soro! ţipă madam Piscopesco, ce dracu! chioară eşti?... m-ai fript!

- Daca te mişti! daca bâţâi mereu din picior! Fie, soro, la naiba! că prea eşti nevricoasă!. A' să văz.

Şi coana Lucsiţa se uită-n ceafa grăsulie a lui madam Piscopesco şi o scuipă, pe de o parte să-i mai potolească ustureala, pe de alta să n-o deoache: în adevăr, are de ce să se mândrească o mamă.

Apoi, cu mai multă atenţie, supune şi aranjază cârlionţii rebeli aşa de frumos că madam Piscopesco a şi uitat de arsură.

- Douăsp'ce şi un sfert, soro! ce dracu faceţi? tot nu te-ai mai isprăvit?... vrei să-ntârziem? nu face pentru ca să ne aştepte, mai ales întâia oară!

Dar madam Piscopesco, fără s-asculte vorbele domnului Zefir Piscopesco, şi încovoindu-se de talia ei elegantă în faţa oglinzii, aşa ca să-şi poată vedea turnura, întreabă:

- Sunt bine la spate, mamiţo?

- Eşti surdă, soro? zbiară cu severitate d. Piscopesco; vrei să ne atârne lingurile de gât? nu face pentru ca să ne aştepte! întâia oară! înţelege-mă!

- Uf! fir-ar a dracului şi-afurisită de viaţă! zice madam Piscopesco. Unde-mi sunt mănuşile?

Caută cocoanele-n sus. caută-n jos.

- Cheamă pe dobitoaca... Unde-i dobitoaca? fir-ar a dracului să fie! ea ştie unde le-a pus.

- Uite-le! strigă coana Lucsiţa.

- Haide odată, soro! că te las şi merg singur!

Sunt douăsprezece şi jumătate.

Încă o privire-n oglindă.

În sfârşit, madam Esmeralde Piscopesco suie în trăsură cu soţul său.

- La Peleş! şi mai iute! zice către birjar d. Piscopesco, după ce şi-a încrucişat braţele şi s-a aşezat bine.

Birjarul mână.

- Mamiţo! strigă madam Piscopesco, uitându-se-napoi către coana Lucsiţa, care de pe verandă o scuipă, să n-o deoache; mamiţo, bagă de seamă la cheile dulapului, că iar fură zahar dobitoaca, fir-ar a dracului să fie!

POLITICĂ

- Domnule, mai trebuie materie, îmi zice tipograful.

- Multă?

- Multă.

- Bine, aşteaptă.

Poftim, zic eu în gându-mi, poftim de scrie mofturi fără inspiraţie. A! de ce n-am avut bunul gând să scoatem un ziar politic grav, în loc de „Moftul" ăsta! Ce abundentă materie! Ce comodă viaţă! Şi ce onoare! Ce satisfacţie morală! Un redactor grav, al unei gazete grave - asta este o situaţie socială înaltă. Dar nişte moftangii!

Da, dar avem satisfacţia că.

- Domnule, mă-ntrerupe zeţarul, să mai aştept?

- Da, să mai aştepţi, şi daca asta te osteneşte prea mult, fii bun şi dă-mi o idee, o inspiraţie. Ce rubrică lipseşte?

- „Politica".

- „Politica"? aşteaptă... Mă execut la moment!

Şi încep să scriu şi dau filă cu filă pe nerăsuflate acestui monstru de zeţar, care se hrăneşte cu manuscris. Brrr! murdară hrană!

*

„LEGEA MAXIMULUI

Destul!

Naţiunea este sătulă de turpitudinile, mişeliile, jaful, corupţiunea, infamia, trădarea intereselor ei celor mai sacre, de cruzimea, cinismul,

sfruntarea, ticăloşia şi scârba acestui regim poreclit conservator, regim vitreg şi căzut, corupt şi corupător, infam şi infamant. Naţiunea e sătulă: Destul!

Ce vor oamenii-strigoi, ieşiţi din tenebrele reacţiunii la lumina zilii? Ce vor aceste fantome plămădite din rachiu, spirt, basamac, ciomag, chinoros şi sânge?

Vor oare să arunce ţara pe calea desperării, pe calea deznădejdii, pe calea exasperării, pe calea celor mai extreme mijloace de rezistenţă? O vor aceasta? să ne spună.

Până atunci le zicem încă o dată: destul - Naţiunea este sătulă de faptele voastre!"

- Dar bine, domnule, - zice zeţarul, venind cu corectura - ăsta este un articol de opoziţie, şi mi se pare că „Moftul" nu e ziar opozant; aţi făcut poate greşală.

- Tovarăşe, răspund eu ca un adevărat socialist, ai dreptate; am făcut o greşală pe care trebuie s-o repar. Mergi şi culege şi aceasta:

„LEGEA MAXIMULUI

Domnii colectivişti sunt incorijibili şi imposibili.

După ce Naţiunea, sătulă de turpitudinile, mişeliile, jaful, corupţiunea, infamia, trădarea intereselor ei celor mai sacre, de cruzimea, cinismul, sfruntarea, ticăloşia şi scârba acelui regim poreclit colectivist, regim vitreg şi căzut, corupt şi corupător, infam şi infamant, după ce Naţiunea sătulă le-a strigat destul! ce mai vor oamenii ieşiţi din tenebrele demagogiei la lumina zilii? Ce vor aceste fantome plămădite din rachiu, spirt, basamac, ciomag, tibişir şi sânge?

Vor oare să împingă pe guvern la măsuri desperate, deznădăjduite, exasperate, pe calea celor mai extreme măsuri pentru apărarea ordinii? O vor aceasta? să ne-o spună.

Până atunci, le zicem încă o dată, destul... Naţiunea este sătulă de frazele voastre!"

- Domnule, mai trebuie materie.

- Să se usuce cerneala aceluia ce a pronunţat aceste cuvinte! Mai trebuie! mai trebuie! strig eu exasperat Dar crezi tu, tovarăşe, că mintea mea este o fântână nesecată? Ţi-am dat două articole de fond, de vederi şi de forme aşa de deosebite, şi tot ţi se pare că nu-i de ajuns!. Cât mai trebuie?

- O bucată mică.

- Aşteaptă.

.

„LEGEA MAXIMULUI

întrebăm pi Lascar Catargi, racul din Menajeria regală, pănă cănd cu enfamiile? Pănă cănd, călcănd peste *cuvântul de onoare* ce *m-o tradat* cănd mi l-o spus în şedinţa solemnă pi care s-o giurat la Ieşi cu opoziţia unită, care guvernul o fost combătut din *cauza enfamiilor,* că **Shylockul încoronat, papistaşul catolic,** împreună cu **nepoţelul seu** nu vor mai capata nouă domenii, sau daca *o minţit* atunci, să vină să ne spună acuma ca *să ştie publicul,* **să ştie ţara** cu ce **ramolit bătrân** avem a face!

Voi stigmatiza."

.

- E destul atâta, mă-ntrerupe zeţarul.

- Crez şi eu! numai eu ştiu cât am muncit.

GREŞALĂ DE TIPAR

Dintr-un roman:

„. mobilele preţioase ale bătrânului şi nobilului castel, odinioară atât de strălucit şi somptuos, erau toate *urinate...*"

POVESTE DE PAŞTI

Soarele era aproape de asfinţit.

La o răscruce de drum, iată că se întâlniră ouăle roşii şi ouăle albe.

- Sară bună, grăiră ouăle roşii.

- Mulţumim d-voastre, suratelor, răspunseră ouăle albe.

Cele roşii, se vede că erau grăbite; celor albe le era lor de vorbă:

- Da unde vă duceţi, rogu-vă, de v-aţi gătit cu broboade roşii, de v-aţi pus benchiuri albe, galbene şi brăuleţe albastre?

- Păi, unde să ne ducem - răspunse cu glas de mândrie un ou roş, mai mult lungăreţ decât rotund - unde să ne ducem? în sat, suratelor, că mâine e doar sfintele Paşte...

- Ce spui? Sfintele Paşte? strigară ouăle albe şi se cruciră.

- Ce? D-voastre adică nu ştiaţi? le spuse în râs un coşcogemete ou roşu, curat roş, dar frumos nevoie mare.

- Apoi de unde să ştim, căci noi venim de peste graniţă - răspunse un ou alb - noi am auzit că în ţara d-voastre ţăranii nu ştiu să se îndeletnicească cu înmulţirea şi cu creşterea găinilor şi uite, de! ca negustorul cinstit am alergat năvală să vă umplem târgurile.

- Cam târziu v-aţi gândit suratelor, că uite, mâine este Paştele. cum v-am spus. le răspunse un ou roşu, gătit de parcă era mire.

- Ştiţi ce una - grăi atunci un ou roşu, brobonat cu bobiţe albe - mai bine rămâneaţi acasă la voi, suratelor. că suntem de ajuns în ţară la noi. Unde o să întâlniţi moldovan, să nu-şi fi strâns ouşoare pentru sfintele Paşte! V-aţi grăbit cu lăcomia şi o să vă fie a aşteptare şi a stricăciune.

Ouăle albe se uitară unele la altele şi se înfiorară, fireşte, dacă era Paştele a doua zi, cine era să le mai cumpere, căci toată suflarea creştinească avea.

Unul spuse la întâmplare: s-o prinde, nu s-o prinde:

- Da' nu ne-aţi îngădui să mânem în sat la d-voastre?

- Ba cum nu, suratelor, răspunse oul roş, cel curat roş.

Atunci s-auzi în ceata oulor roşii un fel de râs mărunt.

- Da' de ce râzi, mă? zise un ou roş înflorit cu ceară, pe [sic] un altul scris cu apă tare.

- Apoi, cum să nu râd dacă mi-am adus aminte de Leana?

- Care Leană?

- Uite, de leneşa satului, vecină cu alde nea Toader Hrişcă!

- Ei, şi ce ţi-o fi adică cu Leana ceea?

- Mie nu mi-e nimic, fiindcă o să intru în casă de moldovan harnic; dar îi este Lenei, fiindcă nu ştiu dacă vreunul din noi o să-i treacă pragul!

- Bănuieşti că n-a făcut şi dânsa ca alţi creştini?

- Bănuială, nici gând, bre! Dar lucrul cum e, fără doar şi poate: Leana aşteaptă de-a gata.

- Păi, atunci, hai să-i trimitem în gazdă pe rătăcitele iestea de drum mare.

- Păi, vezi, iaca de ce am râs!...

Atunci oul roş, înflorit cu ceară, zise oulor albe:

- Haideţi cu noi, suratelor, că se face târziu şi vă găsim noi loc de mas.

Şi iată-le dura-dura, prin iarba neatinsă încă de rouă, luară cu toatele drumul satului.

Când trecură prin dreptul bisericei, Stan țârcovnicul tocmai închisese uşa şi răsucea cheia.

Ouăle, cum îl văzură, grăbiră din pas, cotiră pe după biserică şi cele roşii aratară celor albe o casă fără poartă:

- Iaca, opriți-vă şi bateți la cea uşă, suratelor.

- Cu sanatate.

- Cu voie bună.

Cele roşii se departară dura-dura, fiecare pe unde avea să se ducă.

Leana lui Înghite-Puşcă crescuse cum dăduse Dumnezeu, ca firul de grâu picat din car pe pământ nearat.

Crescuse şi ea şi parcă mai repede, fiindcă se lungise de munca pe la toate casele oamenilor; adică vorba vine: muncă; biata Leana scotea doar gunoiul din ochii cioarelor şi da jos de pe corlată făcălețul, ca alții să învârtească mămăliga. Dacă o puneai să care apă, zicea că n-ajunge cu funia în fântână; dacă scotea alții apa, o vărsa pe jumătate ca donița să nu-i scoată brațul din umeri.

Dar fiindcă pesemne tot sacul îşi află petecul şi Leana află unde-i bârlogul dragostei, că se îndrăgostise de un pui de flăcău harnic.

Nu stricase Dumnezeu două muşiroaie de furnici, ca să împărecheze pe Leana cu Sava Înghite-Puşcă.

Cum muri mama lui Sava, căscioara cea curată ca un cuib de privighitoare ajunse cuib de ciori; iar după ce-i trecu pragul Leana - ori cuib de pupăză, ori casa Leanei, era totuna.

Numai ce dădu şi focul războiului. Sava, de leneş, leneş era, dar la război se duse, dar nu se mai reîntoarse.

Înghite-Puşcă îl porecli satul; puşca vrăjmaşului îl înghiți şi pe el, săracul.

Leana rămase singură de capul ei. Cum trăia, cu ce se hrănea, nu ştia nimeni. Iacă oule albe prinseră a bate la uşa,

care sta închisă, fiindcă era aplicată după uşori şi uşorii după păreţi.

- Da' cine-i acolo? întreabă Leana, lung, alene, pare-se şi cu fălcile la urechi, de căscat.

- Iaca noi.

Leana, cu mare ce, deschise uşa şi se ivi culcată pe brânci, de două ori pare că mai lungă şi mai uscată. cu capul cât o baniţă, de scărmănat ce-i era părul.

- Elei! ouă. lefăi dânsa, trăgănat. V-o fi trimes naşa. şi v-a trimes neroşite, leneşa dracului. Hai intraţi şi grămădiţi-vă după sobă, sau sub pat.

Ouăle intrară fără să grăiască o vorbă macar, de ostenite ce erau, şi care unde apucară acolo rămaseră.

într-un târziu clopotul bisericei se auzea sunând: dang! dang! dang!

O clipă, două - şi cu un fel de fluturare de aripi prinse a se ridica toate lelile satului. Şi, om lângă om se strângea în biserică, iar clopotele, toate acuma, începură a-şi amesteca glasurile şi a duce departe, departe, răsunetul.

în locaşul domnului prinse a străluci lumină din lumină. Preotul se ivi în uşa cea mare, cu lumânarea Paştelor aprinsă şi la glasul lui: „Veniţi de primiţi lumină", cei mai bătrâni îşi dau lumină unul de la altul.

Dar, taina cea mare şi sfântă nu era vestită încă.

Numai o clipă însă mai fu să treacă, şi preotul, înaintea bisericei şi în faţa firei tăcute, izvorî din adâncul credinţei cuvântul tresăltător al adevărului.

„Hristos a înviat!"

Chipurile omeneşti se luminară întru viaţa mângâierei şi a nădejdei.

„Hristos a înviat!"

Vântul uşor al nopţei prinse vestea şi o spuse dealurilor care vegheau şi aşteptau neclintite.

„Hristos a înviat!"

Stelele pogorâte pe drumul de lumină se întoarseră nevăzute şi nesimţite ca să spuie lumei suratelor de sus, bucuria lumei de jos.

în vremea pe când lumea asculta afară glasul sfintei Evanghelii, paştile şi cozonacii aşteptau clipa sfinţirei.

Printre dânsele ouăle roşii şedeau cuminte şi mulţumite că ajunseră cu bine în fiecare casă şi că se aflau acuma în locaşul Domnului.

Şi numai într-un loc, fără umbră, o pâne neagră, înconjurată de câteva ouă albe, care nu ştiau cum să-şi ascunză ruşinea că nu purtau veştmântul marei sărbători.

Iar într-un colţ al bisericei, mai mult furată de somn decât cu simţirea deşteptată, îşi aducea gura la ureche de multă căscătură şi abia clipea Leana lui înghite-Puşcă...

Când preotul strigă din nou mulţimei „Hristos a înviat!" ouăle cele albe s-au înroşit, iar biata Leana nu le-a mai cunoscut.

FĂCĂTOARE DE MINUNI...

Am cumpărat de la un anticar cu toptanul, pe câţiva gologani, un vraf de cărţi vechi, toate desperecheate şi hărtănite. Bănuiam că între atâtea mardale de tipar, avariate de câte şi mai câte împrejurări, tot se găseşte poate ceva interesant; asemenea, într-o ladă de gunoaie se-ntâmplă să găsim un crâmpei de sârmă, un nasture sau măcar cine ştie ce lucru de nimic, care să mai poată fi-ntrebuinţat la ocazie cu folos.

Omule, nu despreţui lucrurile fie cât de nensemnate! Valoarea lor se măsoară cu nevoia ce ai de ele la un moment anume, şi, uneori, nevoia rară de o clipă acordă un preţ exorbitant la un lucru nesocotit cu desăvârşire în împrejurările comune ale vieţii... Un ac cu gămălie... Ce valoare poate avea un biet ac cu gămălie?. Şi totuşi un ac cu gămălie poate salva onoarea tânărului gentlemen care, în mijlocul unui bal high-life, se pomeneşte trădat de un nasture prea slab cusut tocmai acolo unde trebuia cusut mai trainic.

Dar să lăsăm altora, mai preparaţi pentru aceasta, sarcina de a filozofa despre valoarea lucrurilor şi nevoilor oamenilor, şi să ne întoarcem la vraful nostru de vechituri zdrenţuite, unde, în câteva foi răzleţe din cine ştie ce carte, găsim rândurile de mai la vale (scrise, foarte probabil, de un duşman al preoţimii şi călugărimii catolice), care sperăm că vor face pe cititorul nostru să petreacă două-trei momente. Iată.

Pretutindeni în Italia se află pe la biserici moaşte sfinte, care toate sunt, fireşte, autentice. Ar trebui un catastif enorm ca să le poţi înşira anume pe toate. Să lăsăm dar moaştele şi să trecem la icoanele făcătoare de minuni, tot atât de numeroase. Una dintre acestea se află la Florenţa în strălucita biserică numită *Annonciada [sic]*- adică Buna-Vestire. La această vestită icoană, lume după lume aleargă de se-nchină şi se roagă pentru fel de fel de păsuri - unele care nici duhovnicului mai aspru nu i s-ar putea spune. Să vedem de unde a-nceput faima icoanei făcătoare de minuni.

Se povestesc despre aceasta următorele.

Odinioară, au chemat părinţii din mănăstirea de care ţinea biserica pe un zugrav tânăr cu nume şi l-au însărcinat să le facă icoana fecioarei, după cum arată datina de la Roma că se afla Maria când i s-a înfăţişat îngerul trimis a-i aduce o floare de crin şi vestea cea de bucurie - adică stând îngenuncheată în cămăruţa ei şi citind proorocirea lui Isaiia. Zugravul s-a pus pe lucru, şi-ncet-încet a isprăvit toată icoana, afară de obrazul fecioarei, pe care, lăsându-l să-l facă la urmă, nu-l putea nemeri cum credea el că trebuie, deşi îl muncea mintea în toate chipurile.

Astfel, muncind, de dimineaţă până seara, zi după zi, deznădăjduit şi zdrobit de osteneala minţii, a adormit, acolo în biserica unde lucra, pe scaun în faţa icoanei neisprăvite. Şi a dormit aşa cât o fi dormit, şi pe urmă deodată s-a deştetat, şi ce să-i vază ochii? Minune! Chipul fecioarei era zugrăvit gata, frumos şi strălucitor de sfinţenie cum şi-l închipuise el şi nu-l putea face, ba chiar şi mai şi.

Aiurit de aşa minune, a dat fuga gâfâind şi le-a povestit părinţilor şi fraţilor din mănăstire că, pe când el dormea dus, un înger trimis din cer venise şi, cu putere dumnezeească, desăvârşise icoana, cum un muritor n-ar fi putut face. Părinţii şi fraţii merseră degrab să vază icoana, şi după aceea alergară

care-ncotro prin toate unghiurile cetății, să vestească lumii minunea. îndată, firește, s-a pornit lumea din toate părțile cetății și au dat năvală toți cu toții să vază fiecare cu ochii lui, de aproape, icoana cu chipul fecioarei zugrăvit de un înger trimis din cer. Și de-acolea, ține-te! s-a pornit la sfânta mănăstire râul pomenilor, și curge și curge până-n ziua de astăzi, și cât lumea n-are să sece.

Pădure fără uscătură nu se poate. între atâta lume credincioasă, s-au găsit și lepădați de cele sfinte câțiva, care au bârfit. Unii au spus că zugravul a mințit, ori ca să se arate lumii ca un om iubit de Dumnezeu, ori ca să mai câștige ceva de la călugări, cărora nu puțin folos le aducea minunea. Alții au spus că desigur zugravul, fiind cam după masă, o fi adormit și, pe când dormea el, vreun călugăr meșter a zugrăvit chipul fecioarei. Alții au adăogat că dacă s-ar fi coborât în adevăr un înger din cer, acela neapărat ar fi făcut ceva mai de seamă; pe câtă vreme chipul zugrăvit în somnul zugravului este tot așa de slăbuț ca operă de artă ca și tot restul icoanei.

Oricum, papa de la Roma, auzind despre acea minune și despre ce bârfesc câte unii lepădați de cele sfinte, au proclamat că povestea zugravului este adevărată și au aruncat blestem asupra acelora cari o puneau la-ndoială. Astfel, câtă vreme Toscana a fost mare ducat, la Florența, capitala ei, marele-duce mergea în toate serile la slujba bisericii cu icoana făcătoare de minuni. Acolo mergeau toți străinii să vază curtea marelui-duce. Acesta făcea regulat pomeni săracilor grămădiți la intrarea bisericii, și cari, pe cât se spunea, erau oameni cu dare de mână; dar firește seara se-mbrăcau în zdrențe și venea fiecare să-și apuce locul, luat cu chirie de la mănăstire; așa că vreun cerșetor străin nu se putea apropia de Buna-Vestire.

Pentru a se întări în mintea lumii și mai bine credința, icoana fecioarei a făcut odată o minune, despre care până-n ziua

de astăzi încă se mai vorbeşte în toată Florenţa, şi care trebuie povestită, fiindcă-n adevăr e mare.

Un gentilom dintr-o strălucită familie florentină, după ce avusese o stare însemnată, pe care o prăpădise în întreprinderi nenorocite, căzuse într-o cumplită sărăcie. Ceea ce adăoga la mâhniciunea lui era şi împrejurarea că se afla omul la bătrâneţe împovărat de două copile destul de coapte, care trebuiau numaidecât măritate, şi el n-avea para frântă, nemite cu ce să le-nzestreze pe potriva lor şi a numelui părintesc. La cine să alerge după ajutor? La cine să se roage? La cine altul decât la sfânta icoană făcătoare de minuni, la Buna-Vestire.

Astfel, ca să se apropie de mila ei, s-a legat să i se-nchine toată viaţa lui vecinic în genuche dinaintea icoanei. Dis-de-dimineaţa se scula în toate zilele şi mergea să se roage în amvonul bisericii până să se deschidă uşile. După ce şi-a urmat el aşa cu toată osârdia închinăciunea vreme îndelungată, iată că s-a milostivit preasfânta de el şi s-a hotărât să-i trimită omului nevoiaş, atâta de mâhnit, o mare bucurie, şi iată cum.

A insuflat sfânta la doi cerşetori orbi, mai lacomi decât alţii, gândul să vie-ntr-o diminaţă mai de timpuriu ca toţi şi să se aşeze la locurile lor ştiute de la intrarea bisericii. Cum s-au ghemuit ei jos şi s-au simţit unul pe altul, s-au dat în vorbă. Unul a povestit celuilalt cât de îndatorat se ştie el către sfânta icoană, care, din sărac prăpădit ce era mai nainte, l-a ajutat să se ridice frumos, din atâtea pomeni ce i-a trimis; că, afară de banii ce-i are strânşi şi ascunşi acasă, mai are şi două sute de pistoli de aur cusuţi în fundul pălăriei. Celălalt, din parte-i, a mărturisit că el se ştie şi mai dator făcătoarei de minuni; căci are şi el bani destui ascunşi acasă, iar cusuţi în pălărie are cinci sute de pistoli de aur. Şi amândoi au început să se-nchine şi să aducă laude sfintei.

Gentilomul, care sta îngenuncheat mai la o parte şi se ruga şi el, a tras cu urechea şi a-nţeles, auzindu-i, că cu aşa prilej

de-mbogățire trimis de sfânta, nu se mai întâlnește multă vreme. S-a apropiat binișor fără să sufle de cei doi cerșetori, și cu câte o mână le-a smuls și unuia și altuia pălăria din cap, după care, iar fără să sufle, s-a dus p-aci-ncolo.

Cei doi orbi au rămas o clipă aiuriți, dar, după ce și-au venit în fire, au crezut fiecare că tovarășul celălalt îi smulse pălăria; și unul după altul: „Măi, nu face jucării proaste! dă-mi înapoi pălăria!" Ba: „Hoțul tâlharule!" Au început amândoi să zbiere și să-și tragă-n cap cu toiegele; să s-apuce de piept, să se tăvălească și să se muște urlând; s-ar fi ucis, dacă n-alerga lumea de pe-mprejur să-i descleșteze pe unul de altul.

Gentilomul s-a dus acasă, a scos din căptușeala pălăriilor pistolii de aur, a aruncat pălăriile soioase în foc și a binecuvânt pe sfânta făcătoare de minuni pentru darul frumos și bucuria ce-i trimisese. Fiind încă un om de omenie, nu a voit să-i stea greu pe suflet blestemele orbilor, și astfel numaidecât s-a dus la arhiepiscopul cardinal de Florența și, căzându-i în genuchi, i-a povestit minunea.

Arhiepiscopul a primit darul ce i-l adusese gentilomul de omenie și l-a dezlegat de orice blestem, deoarece era vădit lucru că nu fusese la mijloc decât o minune a preasfintei; și pentru întărirea credinței tutulor în puterea icoanei făcătoare de minuni a poruncit să se tipărească povestea aceasta, firește fără numele gentilomului, și să se-mpartă la lume în toată Florența.

Aici se isprăvesc foile răzlețe. Păcat! Totuși rămâne adevărat ce am spus, că omul nu trebuie să disprețuiască cele mai de nimic lucruri. Iată ce de înțelepciune se poate găsi în câteva foi zdrențuite dintr-un vraf de mardale tipărite. Tot așa într-o căruță plină cu noroi și pietriș scoasă din fundul gropilor diamantifere, se găsește o bucățică de piatră prețioasă.

POEME ÎN PROZĂ

PREFAȚĂ

Atomă, celulă, organism; plantă, planetă; flori, sori; individ, familie, societate, umanitate; ieri, alaltăieri: înapoi; azi, nimic, deşi tot, tot nimic, nimic tot; mâine, poimâine: înainte. Fizic, psihic, metafizic, epipsihic. tot: evoluțiune!

Cheia oricărei probleme, *Passe-partout,* - evoluțiune!

Mode, religiuni, sisteme filozofice, economice, politice, culinare, tot! O revoluțiune chiar, tot o evoluțiune - violentă; dar evoluțiune: fire, venire, devenire, parvenire; a parveni, deveni, veni, a fi.

Şi iar şi iar.

Momentul? - ceva *nu eu* față cu ceva *eu; eu* şi *non-eu* față-n față: iată momentul. stadiul actual al evoluțiunii.

Stadiul actual al evoluțiunii literaturilor națiunilor civilizate este caracterizat prin pornirea, nu! prin şcoala, nu! prin biserica, daca ne putem exprima astfel, simbolisto-mistico-enigmatico-chintesentistă, *Pontifex Maximus Mauritius Maeterlinckus.*

Doritor a fi omul stadiului actual, depun aci, ca umil prinos la biserica maeterlinckă, câteva *poeme în proză...*

Literatura - Sat.

Opinia publică, critica? - Câini? nici gând.

Scrii. Umbli slobod.

Ba bine că nu!. Ciomag nu-ţi trebuie.

Dar trebuie limbă. limbă frumoasă.

Bei tutun ori altceva?. limbă afumată.

Atât. Destul.

ASTRUL AMANŢILOR

Sfântul Gheorghe. Primăvară. Tinereţe. Noapte neagră şi tăcută. Nici un zgomot. Pace adâncă. De departe doar, s-aude colo-n vale, apa de la scocul morii - curge, curge.

Satul doarme. Câte visuri! câte câte! felurite.

Din culcuşu-i, Sultănica se ridică binişor. Mama Leana nu o simte. Ostenită. Somn adânc.

Fata iese-n cămăşuţă. E răcoare... dar i-e cald. Stă pe prispă şi oftează. Merge-n vârful degetelor pân' la gard unde-i pârleazul, şi ascultă apăsându-şi sânul, care-i bate straşnic.

Şi aşteaptă.

Paşi aproape.

Este Niţă!. Niţă este!

O ia-n braţe. Dulce clipă!.

Când deodată, ca prin farmec, zboară norii. Luna mândră se iveşte învelind în strălucire satul cufundat în visuri, în atâtea felurite.

„Fugi degrabă, că ne vede!" zice fata...

Niţă fuge. fuge Niţă.

Dânsa merge iute-n casă.

Mama Leana se deşteaptă, suflă nasul cu trei deşte şi întreabă:

- Măiculiţ-ai fost afară?

- Da, bunico.

- Cum e vremea?... tot a ploaie?

- Aş! a ploaie! e o lună, lua-o-ar dracu!

Şi s-aşează la culcuşu-i, apăsându-şi sânul, care-i bate straşnic.

ORGIE ANTICĂ

E cald. Cuptor. E Ilie Pălălie.

Phoebus îneacă sub o ploaie de săgeţi de foc suburbia lipsită de scutul umbrei. Iar Eol nu se îndură să trimită pe micul zglobiul Zefir, măcar de o mângâiere.

O linişte, o pâclă de plumb apasă asupra răspântiei mărginaşe. Şi muştele dorm. Doar, care de pe unde, cocoşii însetaţi cântă răguşit o secetă, iar de departe, de la o bisericuţă, s-aude din când în când clopotul sărac, jelind pe cine ştie cine n-a mai avut zile. Din maidanele virane se ridică mirosuri de buruiană răscoaptă, iar în aerul înţelenit joacă tremurând apa morţilor.

Poetul şade la masa lui „de brad", pe jeţul bătrân din care i-au ieşit atâtea şi atâtea inspiraţiuni.

El ţine pe genuchi, mângâindu-l cu mâna stângă prin părul bălan ca mătasea porumbului, pe copilul său, micul Vergiliu, - Gilică, - un îngeraş.

Cu mâna dreaptă ţine pana... El vrea să cânte... *Orgie antică:*

„Mai daţi-mi o cupă! mai toarn-Aspasio! Să râdem de-a vieţii necazuri şi chin! Să bem, buni tovarăşi să bem pân' la zio! în vin, adevărul! plăcerea, în vin!. E prost cine nu bea."

Poetul se opreşte. Se şterge de sudoare pe fruntea-i apoloniană şi mai înstrunează o coardă a lirei, simţindu-o puţin cam lăbărţată de căldură. îşi reia pana şi răsuflă greu.

Când, în liniştea largă a suburbiei, se aude un glas molâu:

- Aăăă... breaga bu!...

- Gilică! zice poetul către îngeraşul său blond; ia aleargă, taică, de cheamă bragagiul. straşnic mi-e de sete!

DOINA

Carpatul 'şi înalţă semeţe bătrânele culmi spre albastru, scăldându-le-n ploaia de raze de soare d-amiază de vară. E sfântă şi vastă tăcere sus colo, departe de zgomotul vast şi profan al cetăţii. E limpede aer şi vântul adie alene şi doina doineşte. Mioarele pasc îndelete pe clina cea verde. e turma bogat-a lui Oancea: în târguri din lume, vestită-i e lâna, vestită-i e brânza, vestit caşcavalul. Mioarele pasc îndelete sub grija-a doi baci de credinţă, sub paza dulăilor aprigi, de sfâşie ursul. Alături la umbră de stâncă stau bacii. Sunt frate şi frate. Cel mare, cu pleoapele-nchise, îşi trage luleaua. Iar fratele tânăr, culcat stând pe spate, doineşte o doină din fluieru-i magic. Şi cântă şi cântă flăcăul, de dor şi de jale, un cântec pe care Carpatu-l cunoaşte d-atâtea ş-atâtea vieţe de oameni. Trecut-au destule şi alte-or mai trece: Carpatul şi doina de veci sunt prieteni, de veci or să fie. Şi cântă flăcăul, de plânge şi frate, de plâng şi mioare, de plâng toţi dulăii, şiroaie de lacrimi, atât e de dulce! Dar iată-l deodată, în sus se ridică şi fluieru-şi trage din buze. l-întoarce la ceafă şi-l vâră-n cămaşa soioasă de zer şi scorţoasă. Se scarpină bine; răsuflă. Şi iar îl ia-n buze şi iar se porneşte. Carpatu-şi înalţă semeţ bătrânele culmi spre albastru, scăldându-le-n ploaia de raze de soare d-amiază de vară. E sfântă şi vastă tăcere sus colo, departe de zgomotul vast şi profan al cetăţii. E limpede aer şi vântul adie alene şi doina doineşte. Ce vraje!

PREMIU

Boboteaza. Ger de arde. îți îngheață apa-n nară. Sună clopotele. Tunul tună brav în Dealu-Spirii. Bat din talpă și din brațe polițiștii și sergenții. Lume multă. Pe pavaju-nnisipat de dimineață, [umblă-ntruna serta-ferta][1], trec trăsuri, otomobile, biciclete și „Salvarea".

O băbuță surdă bute, c-o ulcică (varză acră) tot se-ndeasă pântre lume... Se tot vâră, se tot vâră... I-e degrabă. Vrea să treacă peste drum.

- Nu-i voie! strigă polițistul.

Dar băbuța nu ascultă: i-e degrabă, vrea să treacă. peste drum.

El o-mpinge înapoi.

- Vai de mine, măiculiță!

Dar el aspru:

- Nu e voie! nu e voie! nu-nțelegi?

- De la domnu Panaite! strigă baba.

Trâmbițele! Vin jandarmii! trece Prințul!

- La o parte!

Și stă smirna.

Sună clopotele. Tunul tună brav în Dealu-Spirii.

Baba scapă pântre lume. I-e degrabă. vrea să treacă.

Zboară ca o rânduric-o bicicletă: o s-o facă praf pe baba.

Polițistul se repede desperat. Strâns o-nhață de la ceafă și o smulge de la moarte.

Baba țipă. Oala scapă. Numa cioburi. S-a dus zeama. Lumea râde. Baba zbiară. Polițistul o cârpește ș-o aruncă la o parte.

E salvată.

El e mândru.

SePeA îi dă un premiu!

[1] Cuvintele dintre paranteze drepte sunt adăugate de autor într-o tăietură din ziarul ce conține poemele (vezi *Note și variante).*

CUMINTE

Moriț este supărat... La Canadă vrea să plece... El deja s-a hotărât:

- Nu mai am ce face-aicea!

- Stăi şi cere drepturile!

- Parcă drepturile-mi trebui!. Mie-mi trebui capital!

INIȚIATIVA...

- Stăm rău, foarte rău, domnule!. Statul nu vrea să se gândească!. Nu este nici o încurajare; ba, putem zice că este chiar o persecuțiune... Şi asta - să-mi dai voie să-ți declar - este trist, nu numai pentru noi, agricultorii, care nu suntem capabili să mergem cu egosimul pân-acolo; este trist pentru țară; căci, în definitiv, noi plugarii suntem, ca să zic aşa, topor de oase; noi ăştia devastații.

- Pe d-ta, zic eu, nu te-a devastat.

- Te rog, nu mă-ntrerupe; lasă-mă să termin. Noi ducem greul țării ăştia, care fără noi, ce să zicem?. Parcă n-ar mai merge, să fluieri numa din buze şi să umpli doldora punga statului, din care pe urmă să vie şi să sugă țâță atâtea lipitori declarate şi clandestine, care trăiesc pe spinarea noastră, care, vai de capul ei! numa sufletul nostru ştie!. Nu, domnule! până nu vine statul cu o lege nu mai merge!. Statul trebuie să se gândească serios!

Acestea mi le debitează iritat amicul meu, nenea Stasache, unul dintre marii noştri agricultori.

Eu, care nu sunt în curent cu chestia agrară, mă mărginesc a-i răspunde printr-o întrebare:

- Nene Stasache, nu s-ar putea să lăsăm statul şi să-ncercăm o îmbunătățire prin - cum să zic? - prin inițiativă privată?

Dar amicul meu se irită mai rău:

- A! care va să zică, şi d-ta eşti d-ei cu iniţiativa privată?. îmi pare bine!. Mersi!

- Mă iartă, nene Stasache, zic; eu, să-ţi spun drept, nu cunosc chestia, şi.

- Apoi, dacă nu cunoşti chestia, mă-ntrerupe el şi mai iritat, de ce te pronunţi?. că toţi dv. vă pronunţaţi fără să cunoaşteţi chestia. Nu, domnule!. Asta, nu noi, eu şi cu d-ta; asta, statul trebuie!. înţelegi?

- înţeleg; decât eu ca publicist ce vrei să-ţi spun decât că trebuie numaidecât să deschidem o campanie energică pentru ca în sfârşit statul să-nceapă odată să se gândească.

- S-o deschideţi, domnule! asta este datoria dv. de publicişti imparţiali, dacă sunteţi adevărat la înălţimea misiunii dv. atât de frumoase; căci, să nu uitaţi, v-a dat Dumnezeu o pană care este o armă; prin urmare, trebuie să aveţi un ideal pentru ţara asta care aminteri se prăpădeşte. Şi, dacă m-ascultaţi pe mine, aici s-o bateţi dv.: statul trebuie să se gândească serios!

M-am despărţit de Stasache jurându-i că niciodată n-am considerat pana mea altfel decât ca o armă, şi promiţându-i că îndată voi deschide campania.

Pe când mă gândeam cum s-atac chestiunea, iată că mă-ntâlnesc cu un eminent artist dramatic, un om plin de încredere-n sine, aşa de plin că alta nimic nu mai poate-ncăpea.

- Teatrul nostru naţional şi literatura noastră dramatică au ajuns într-o stare proastă, domnule, foarte proastă. Statul nu vrea să se gândească serios! Nu e nici o încurajare; ba, chiar putem zice că este o persecuţiune. şi, permite-mi să-ţi spun, e trist, nu numai pentru noi, - căci artistul nu poate niciodată merge pân-acolo cu egoismul - deşi suntem, orice s-ar zice, prea din cale-afară desconsideraţi, cu toate că se declamă şi se cântă pe toate tonurile că fără cultură o ţară nu poate-nsemna nimica; şi este foarte adevărat: numai cu cereale şi cu zarzavaturi, şi chiar cu petrol, nu se poate pune o ţară faţă cu

cultura europeană, care merge cu paşi gigantici - îi mai trebuie să-şi manifesteze şi mentalitatea; şi mi se pare că arta şi literatura sunt cele mai înalte manifestaţiuni ale mentalităţii unui naţiuni; căci, în definitiv, nu se prezintă cineva în lume cu pântecele şi cu organele inferioare, ci cu fruntea, cu acel aparat al gândirii sublime, care face din om regele creaţiunii. Şi ce se face pentru arta şi literatura naţionale?... Nimic! E trist! Ne trebuiesc mai multe teatre. Statul ar trebui să se gândească serios!.

Am ascultat cu toată atenţia frumoasa tiradă, şi numai când m-am convins sigur că s-a terminat, am răspuns:

- în fine, dacă trebuiesc, dacă-n adevăr trebuiesc mai multe teatre, asta se poate face prin iniţiativa privată.

- Şi dumneata eşti de cei cu iniţiativa privată? Bravo!... Nu umblaţi cu mofturi, domnule, cu iniţiativa privată!. Aici statul trebuie să se gândească!

- Amice, zic eu, înţeleg, decât ce vrei să-ţi spun ca publicist alta decât că putem duce o campanie pentru ca statul să se gândească-n sfârşit.

- S-o duceţi, domnule! şi mai ales d-ta ai aci o datorie de conştiinţă, în calitate de publicist şi de vechi sufler, care-înţelegi durerea şi porţi o spadă nobilă, care este pana d-tale. Şi aici s-o bateţi dv. mereu: statul trebuie să se gândească.

M-am despărţit de eminentul artist cu hotărârea să-ncep campania. Dar mai întâi, trebuie să stabilesc cu cine încep: cu nenea Stasache ori cu eminentul?... în adevăr, plugarul are întâietatea de timp; da, dar artistul, deşi i-am promis după, are întâietatea de cauză: chestiunea artei şi literaturii naţionale reclamă mai urgent o soluţiune. Dar iată, tocmai când încep, d. Caracudi, reporterul, care le află toate cu câteva minute înainte de-ntâmplare, vine, ştiindu-mă cât mă interesez ca vechi sufler de artă, să-mi comunice o veste, menită să mă bucure: zilele astea se va depune în Cameră un proiect de lege pentru

reorganizarea Teatrului Național. Iată, în rezumat, economia acestui proiect:

în fiecare comună urbană se va organiza câte o societate dramatică, în proporție se-nțelege cu numărul locuitorilor respectivi, şi care va primi de la comună şi de la stat câte o subvenție suficientă pentru bunul progres al artei şi literaturii dramatice române.

Societatea va fi condusă de un director numit de minister, şi de un comitet compus din cinci membri, şi adică din: primarul local în persoană sau prin delegațiune; un mare comerciant şi un mare industrial (cetățeni români); un profesor cu titlu definitiv de la şcoala de grad superior, tras la sorți, în prezența societarilor, şi cel mai în vârstă preot ortodox din localitate; în oraşele de reşedință județeană, protopopul va trece de drept în acest post onorific, indiferent de vârstă.

Sunt încântat. Victorie!. Am scăpat de o campanie!. Să vedem acuma de plugari... Unde-i arma mea? Să-ncepem!... Dar, iată amicul meu Mitică, foarte enervat:

- Monşer, stăm rău! foarte rău! e ceva deplorabil şi ridicul în acelaşi timp. Şi asta, să-mi dai voie să-ți spun, e trist nu numai pentru noi ca părinți, care orişicum e o durere, nu poți să zici! ca să-ți expui un copil în cea mai fragedă vârstă; căci în definitiv un părinte mai poate avea un copil; şi nu din egoism o spun; dar e trist pentru țara întreagă să te vezi la discreția caprițiului unei doici! pentru că, imaginează-ți că existența unui copil - Sisilica, fetița noastră, de exemplu - este, din cauza ei periclitată; căci doctorul pretinde că noi n-am păzit-o îndeajuns, şi laptele este stricat, ceea ce nu mai poate conveni pentru nutrițiune, neavând încă formate sucurile gastrice; şi fireşte suntem desperați, încât nu mai avem alt refugiu decât la biberon, fiind d-abia la şase luni!... Şi ea, mizerabila! n-a mai avut răbdare! să fi avut măcar încă patru luni: puteam s-o-nțărcăm. înțelegi?

- Cum să nu-nțeleg, dacă sunt pățit? Copil... doică... ştiu! ştiu ce lucru belaliu!

- Şi statul, urmează, din ce în ce mai enervat, bietul părinte, stă cu mâinile-ncrucişate, şi nu vrea să se gândească serios, când este vorba de o chestiune care interesează ţara întreagă, secerând atâţia copii, chemaţi să dea tributul lor de sânge. Este o chestie mare, domnule, chestia alăptării!. să nu glumim!

- Dragă Mitică, zic, înţeleg prea bine enervarea ta; dar eu crez că-n privinţa asta, ar trebui şi iniţiativa privată.

- A! care va să zică şi d-ta, ca şi doica noastră, eşti d-ei cu iniţiativa privată! Bravo!. Nu, domnule! destul cu iniţiativa privată, care i-am văzut cât de triste consecinţe! Nu! Statul este dator să se gândească, în sfârşit, să ia iniţiativa; căci e păcat! suntem părinţi!.

- Atunci, să ducem o campanie prin presă.

- S-o duceţi, domnule! asta e datoria sacră pentru dv. publiciştii, dacă sunteţi adevăraţi publicişti, nu moftangii!.

- A! Mitică!

- Nu! strigă el în culmea enervării; trebuie statul!. Auzi! doică fără lapte!. Auzi! doică să. Bravo!. Şi statul, indiferent. şi laptele. laptele ei!.

Şi pleacă necăjitul părinte, să caute biberon, probabil.

Ia, să vedem: cu teatrul am isprăvit; mai am două campanii; cu care să-ncep?

Fireşte că agricultura ar trebui să ne intereseze în primul rând, ca fiind o ţară eminamente agricolă; dar tocmai pentru asta, mă-ntreb: ce poate face o ţară agricolă fără braţe? Atunci, natural că trebuie să ne gândim mai întâi la chestia poporaţiunii; prin urmare, las deocamdată pe nenea Stasache şi-ncep cu chestia doicii; curaj!

„O chestiune vitală pentru ţara noastră... Chestiunea alăptării. Ce facem cu cetăţenii, cu soldaţii de mâne?. Până când din partea statului această indiferenţă condamnabilă, acestă criminală incurie?. Până când copilul român. laptele... etc____"

OUĂLE ROŞII

Cronică veche

(Până către sfârşitul veacului al 14-lea când a ars mănăstirea Sf. Pafnutie, se găsea acolo, într-un dulap, la păstrare - scrisă, probabil, de vreun călugăr cârpocitor de slove, cum erau mulţi pe vremurile acelea, - o cronică în care se povestea fioroasa-ntâmplare petrecută, în castelul contelui Fekete Laioş, cu prilejul Paştelui din anul de la facerea lumii 6659, iar de la mântuire 1151. Conţinutul acelei cronice arse s-a păstrat însă prin tradiţie, din generaţie în generaţie, de către călugări, şi mai târziu a fost, după o viaţă-ntreagă de cercetări adânci, reconstituită de către savantul Laurentius Ferax *(vulgo,* Lorenz Reichlich). După versiunea acestuia, foarte rară, o dăm şi noi aci.)

în seara de Vinerea Patimilor, au mers bătrânul conte Fekete Laioş, care-mplinise în duminica floriilor şaptezeci şi cinci de ani, la capela castelului, împreună cu soţia sa Virag, care, zicea ea, trebuia să-mplinescă, în Sâmbăta Rusaliilor următoare, patruzeci. După dânşii veneau nobilii curteni şi copiii de casă, care ţineau, unii coiful contelui, iar alţii coada rochiei contesei. Şi după ce au ascultat slujba, au purces să se grijească cu toţii. Pe când lua sfânta cuminecătură, cel dintâi, cruntul conte Fekete Laioş, iată că aude la spatele lui aceste cuvinte de-abia şoptite între contesa şi Doboş Ianoş, cel mai de seamă cavaler al castelului.

- Aş fi fericit, zicea cavalerul, să-mi pot da tot sângele pentru a face o cât de mică plăcere nobilei mele stăpâne.

- Nu cred până nu văd! răspundea tânăra Virag.

Cruntul conte Fekete Laioş a muşcat în gingii linguriţa preotului şi a-nghiţit cu noduri sfânta grijanie. Apoi, după ce s-au grijit toţi de la mare pân'la mic, s-au întors împreună în castel. Cum au intrat acolo, contele a strigat:

- Doboş Ianoş! Doboş Ianoş! te-ai spovedit?... te-ai grijit?

- Da, nobilul meu stăpân.

- Adevărat?

- Zic zău lui Dumnezeu!

A scrâşnit contele Fekete Laioş din gingii... Sâmbătă, pe urmă, către miezul nopţii, au fost toţi la slujba învierii - toţi; toţi, afară de tânărul Doboş Ianoş. A întrebat contesa:

- Unde e Doboş Ianoş?

- Nu ştiu! a răspuns Fekete Laioş şi iar a scrâşnit; nu ştiu unde-i Doboş Ianoş!

După slujbă s-au dus iar în castel, toţi, toţi, afară de Doboş Ianoş; şi s-au aşezat la masă mare, să ciocnească ouă roşii. Pe masă erau panere mari pline cu sute de ouă. Contesa luat unul şi a zis:

- Dar vreau să ciocnesc cu Doboş Ianoş!. unde e Doboş Ianoş?

Contele Fekete Laioş a ridicat din umeri încruntat - şi iar... din gingii. Contesa a rămas pe gânduri.

- Minunate ouă roşii! a zis ea; ce frumoasă faţă!

- Se-ţelege că-i frumoasă, a strigat rânjind ca o fiară contele; şi fireşte are să-ţi placă, nobilă doamnă! dacă sunt văpsite chiar de mâna nobilului tău soţ în sângele lui Doboş Ianoş!

- Doboş Ianoş! a strigat ca o nebună tânăra contesă Virag. Şi el.? unde e el?

- El? el, a răspuns scrâşnind Fekete Laioş, el trebuie să fie în iad acuma, după ce şi-a văzut visul împlinit, dându-şi tot sângele ca să facă o mică plăcere nobilei sale stăpâne!

S-au ridicat în picioare toţi nobilii cavaleri meseni.

- A! a ţipat contesa. La mine toţi câţi mă iubesc!. Luaţi-l pe acest gunoi spurcat, pe atât de xenamorasit pe cât de crud!. legaţi-l şi îngenuncheaţi-l!. trebuie să-l pilduiesc pe loc!

Până să tragă Fekete Laioş spada lui de oţel de Damasc pe care o avea amintire din vremea Cruciadelor, au năvălit toţi tinerii cavaleri; l-au legat burduf şi l-au pus în genuchi.

- Acuma, a strigat contesa, spargeţi-i toate aceste ouă în cap!

Sub grindina de ouă roşii, leşină, scrâşnind, cruntul Fekete Laioş, cu capul plin de sânge şi de gâlbenuş. Dar încă mai răsuflă.

- Nu e destul!. Daţi-i lovitura de graţie!

Atunci, tânărul copil de casă Bela Şandor se duce aproape şi-l loveşte cu un ou în moalele capului, de-i ţâşneşte creierul înmuiat. S-a sfârşit cu bătrânul, cruntul conte Fekete Laioş...

L-au târât afară, să-l arunce în prăpasia din spatele castelului.

-Acum, a strigat contesa Virag, să ciocnim!... Acela care-mi va sparge cel dintâi trei ouă pe rând, acela, pe lângă titlul de conte, pe lângă stăpânirea acestui castel şi a moşiilor de veci, va avea şi mâna mea!

Au ciocnit. Contesa a schimbat mereu la ouă. Nici un mesean n-a izbutit până-n trei ori. La urmă, a venit tânărul copil de casă Bela Şandor să ciocnească şi el, cu acelaşi ou cu care dedese lovitura de graţie. S-a apropiat cu multă îndrăzneală şi. unul!. două!. trei! - pe toate le-a spart.

Şi astfel, tânărul copil de casă, Bela Şandor, cu oul lui tare ca piatra, a câştigat coroana de conte şi. mâna tinerei Virag.

DINTR-UN CATASTIF VECHI

Să mă ierte confraţii noştri reporteri dacă nu rămân todeauna uimit de rezultatele activităţii lor. Eu am cunoscut în copilăria mea, înainte de a merge la şcoală, pe patroana reportajului român; şi iată de ce zic „patroana".

Toate corporaţiile bine organizate au câte un patron sau chiar câte doi: pianiştii au pe Sf. Cecilia; vânătorii, pe Sf. Hubertus; călăreţii, pe Sf. Gheorghe; chiriaşii pe Sf. Gheorghe şi pe Sf. Dumitru; doftorii, pe Sf. Cosma şi Damian; birjarii, pe Sf. Ilie şcl.

Şi să se noteze bine că pe vremea când trăiau aceşti patroni, nu se ştia nici de Chopin, nici de pianolă; armele cu repetiţie nu se inventaseră încă; societăţile pentru îmbunătăţirea rasei cavaline şi Creditul urban nu erau înfiinţate; despre antisepsie şi roate de cauciuc nici pomeneală.

Tot astfel, când eu am cunoscut-o pe patroana reportajului român, nu se pomenea de serviciu telegrafic şi telefonic nici cu fir, dar încă fără fir; nu se ştia de căi ferate, de biciclete, de automobile, de atâtea ş-atâtea mijloace de locomoţiune şi de corespondenţă, de care se bucură confraţii reporteri actuali.

Uşor îi vine intrepidului confrate astăzi, fireşte!

Telefonul. Alo!. Un enorm scandal!. O crimă groaznică. o tragică sinucidere. un sinistru colosal. o catastrofă pe C.F.R..

„Mână, *chauffeurl...*"

Şi, „în mai puţin de trei sferturi de ceas, cu o viteză de o sută de kilometri pe oră, am ajuns cei dintâi la locul dezastrului; am scos carnetul şi am notat rezultatul primelor noastre investigaţiuni, pe care le comunicăm telefonic ziarului nostru. Cititorii noştri vor afla cei dintâi. etc."

Să fi poftit însă intrepidul confrate, să mă facă să aflu cel dintâi, atunci când de la Bucureşti până la Ploieşti se călătorea în birjă de Herasca cu coviltir şi codirlă, cu patru cai în rând, doi la oişte şi doi la cetlău!

La 9 dimineaţa ieşeai din Bucureşti pe la capul Podului Mogoşoaii şi, după trei opriri (la Săftica un sfert de ceas, la han la Ţigăneşti după două ceasuri şi jumătate de prânz, şi iar un sfert de ceas la Puchenii Dorobanţului), intrai în Ploieşti, pân straja Bucureştilor, pe la 6 trecute seara. O diligenţă făcea o dată pe zi cursă de poştă între cele două oraşe; astfel, scriai din Capitală o scrisoare luni după-prânz; o aducea marţi seara diligenţa, şi o primea adresantul în Ploieşti miercuri la amiază.

Şi totuşi, serviciul de reportaj îl făcea cocoana Luţa, de la Sf. Voievozi din Ploieşti, cu o celeritate şi cu o exactitate, care ar putea face gelos pe cel mai neadormit dintre confraţii noştri speciali în materie.

Niciodată provincialii nu eram jinduiţi de ştiri de senzaţie din ţară şi din Capitală mai ales; şi fireşte că cei dintâi care le aflam eram noi, mahalagiii de la Sf. Voievozi, vecinii coanei Luţei.

Văduvă; posedând o avere modestă; ocupându-se cu preparaţiunea medicamentelor inofensive, a sulimanului pentru obraz, a boielii de păr şi a lepădatului, după farmacopeea orientală; precizând în cărţi, în drojdii de cafea, în palmă, după uitătură, prezentul, viitorul şi trecutul; făcând serviciul de mică corespondenţă intraurbană, scrisă sau orală - îi rămânea destul timp ca să nu neglijeze un moment măcar serviciul de

reportaj; şi să nu uit a spune că deşi primise o educaţiune foarte-ngrijită, fiind de o politeţă, de o discreţie şi de-o urbanitate exemplare, cocoana Luţa nu ştia nici să scrie, nici să citească, cu nici un fel de slovă. În schimb însă, ce memorie!

Dar să dăm, până una alta, o probă de reportajul ei.

Câţiva ani înainte de unirea principatelor, s-a petrecut în Muntenia, un scandal senzzaţional, cum se zice astăzi, menit să emoţioneze îndeosebi pe creştinii pravoslavnici de „ambe sexe", cum se zicea pe-atunci.

De la cine l-am aflat noi mahalagiii de la Sf. Voievozi din Ploieşti, atunci când nu se pomenea de gazete?. De la cine altul decât de la cocoana Luţa, chemată de mult acuma, din principatul Valahiei, întru împărăţia cerului.

Şi, fiindcă oricine poate-nţelege că mi-ar fi greu să reconstituiesc din memorie, după peste o jumătate de veac, o povestire cu atâtea amănunte subtile, mărturisesc de la început că mă voi mărgini să reproduc, după nişte hârtii vechi, darea de seamă asupra ştirilor cocoanei Luţei. Acele hârtii - un dosar gros, învelit într-o cămaşă de mucava şi legat cu sfoară - le-am găsit din întâmplare în podul unei case dărăpănate de la Sf. Voievozi din Ploieşti. Sunt toate scrise cu slovă popească; iar dasupra cămeşii, stă însemnarea: *Catastiful cocoanei Luţei.*

În acest preţios dosar, se găsesc notate, atât pe scurt de transcriitor, într-o formă mai puţin originală, cât şi pe larg, în forma originală a reporteresei - cum, la citire, mi-o aduc bine aminte - o sumă de anecdote din viaţa de pe atunci, pe care parcă încă o auz pe răposata povestindu-ni-le din viu grai.

Să începem cu scandalul menit să.

Urlă Bucureştii. Încotro te-ntorci tot de păţenia arhipăstorului vorbesc oiţele şi berbecii.

Ce-i lipsea?... Ce n-avea? ce cu gândul nu gândise când era arhondar la Cernica şi pe urmă mai mare peste vătăşia de ţigani de la Cozia. Şi ce om voinic! ce bărbat arătos! ce barbă

cuvioasă! şi ce venit frumos: peste şaptezeci de mii de galbeni pe an!

Dar Duhul cel rău, pizmaşul, s-a însărcinat să turbure liniştea robului lui Dumnezeu; căci, precum aflarăm de la cocoana Luţa astă-seară, iată cum s-a petrecut pricina:

„De un an şi mai bine, chiar peste vreo lună după ce doftorul Limbric (?) s-a fost cununat la Mitropolie, era ştiut de toată lumea că peste casa lui revarsă acela care-l cununase, harul Domnului, ploaie de aur.

În seara cununiei, înaltul slujitor al altarului, vrând să dea binecuvântarea lui tinerei perechi, a rămas încremenit când a dat cu ochii de mireasă; aşa s-a simţit trăsnit de nurii ei, încât n-a mai putut cânta mai departe; a-nceput să-i tremure glasul şi barba, şi venindu-i un fel de isterico, cu căscături şi zvâcnituri ca de deochi, a rasolit slujba şi le-a dat drumul mai degrabă tinerilor cununaţi să meargă acasă.

Toată noaptea următoare, Duhul cel rău nu i-a dat pace; până la ziuă n-a putut bietul părinte să închiză ochii o clipă măcar. tot cu gândul la mireasă. A doua zi de dimineaţă, a pus pe urma căsătoriţilor fel de fel de gonaci iscusiţi - călugări, călugăriţe, boieri, cocoane, care se pricep la aşa binefaceri - şi, aflând că nu prea trăiesc în huzur tinerii căsătoriţi, a-nceput să le trimiţă daruri, apoi să-i poftească la masă, apoi să se poftească el la dânşii; pe urmă tot după-mboldul Duhului, a chemat pe doftorul să-l îngrijească, fiindcă se simţea părinţelul cam bolnăvior de piept, nu putea răsufla slobod şi-i venea mereu să ofteze - vorba cântecului: «de oftat ce-am oftat tare, furca pieptului mă doare!». - Azi aşa, mâine aşa, înce-încet, s-a-ncins prietenie la toartă între doftor şi bolnav; iar tânăra doftoroaie, din zi în zi, speria mai tare lumea cu falaitarurile, cu catifelele, cu blănurile, cu diamanticalele dumneei.

Lumea, cum e lumea, s-a apucat să bârfească - mai ales cocoanele care n-aveau bărbat să-ngrijească de piept pe

părinţelul. Doftorul, care ştia bine cum merge boala şi vedea că-i dedese de leac, s-a hotărât, ca să astupe gura lumii duşmane, să părăsească pe bolnav, măcar pentru câtăva vreme.

Astfel dar, şi-a luat soţia şi, fără să spună nimica bolnavului, s-a dus cu ea şi a ascuns-o la ţară, într-o casă boierească. A doua zi, când merge bolnavul la casa doftorului în oraş, o găseşte încuiată - şi doftoroaia. nicăieri. Aman! unde-i?. Nu se ştie.

Cade bolnavul la pat, şi rău, şi rău, se prăpădeşte şi mai multe nu!. aleargă gonacii şi cercetaşii în toate părţile, şi, de colea până colea, dau de culcuşul doftoroaii. şi din vorbă-n vorbă, ajung să-nţeleagă pe cum că, de ochii lumii şi ai bărbatului, s-a dus tânăra la ţară, până să se mai potolească bârfelile duşmanilor; dar că şi ei îi e dor de părintele, şi că noaptea aceea chiar, doftorul are să lipsească, şi prin urmare bolnavul poate să poftească.

Cum a auzit bolnavul vestea cea de bucurie, a sărit din pat. Când a-nserat bine, s-a suit într-o caretă cu patru telegari, îmbrăcat tiptil ca un mirean, însoţit de un credincios, şi. mână, băiete! nici caii tăi, nici drumul tău! Ajungând la izvorul tămăduirii, ca prin farmec i s-au deschis porţile curţii; în scară l-a-ntâmpinat tânăra prietină, care l-a luat repede la braţetă şi l-a dus înăuntru, într-o odaie din fundul caselor.

Bolnavul, care de atâtea zile suferise de-nţărcatul leacului, având bătaie de inimă, a-nceput să tremure din toate-ncheieturile şi atât a zis numa: «Ah! cum te-ai îndurat să mă laşi, *psihachi-mul?»* (vorbă dulce elinică; adică pe româneşte *sufleţelul meu),* pe urmă i-a venit rău cu sughiţ şi s-a aşezat pe un divan.

Doftoroaia l-a frecat cu oţet de trandafir pe tâmple; bolnavul a deschis ochii galeşi şi a zis cu mult foc: «Ah! *psihachi-mu,* spune mai bine că vrei să mă omori?» şi, simţind că-i vine rău, a năvălit s-o ia-n braţe, ca să se rezeme, să nu cază jos. Atunci ea a ţipat, de frică fireşte că se prăpădeşte omul, şi a pierit ca o şopârlă printr-o uscioară ascunsă; şi numaidecât tot pe

acolo, iacătă s-a arătat şi d. doftor, şi, după el, doi arnăuţi cu hangerele scoase din teacă şi un fecior cu un şorţ alb.

- A! părinţele; d-ăştia mi-ai fost? umbli noaptea tiptil pân casele oamenilor, să necinsteşti femei cinstite? Nu ţi-e ruşine! Să vezi acu ce operaţie am să-ţi fac!

Bolnavul, mai mort decât viu, a căzut în genunchi ca babele la sfintele daruri, şi a mormăit:

- Să nu mă nenoroceşti, doftoraşule!

Arnăuţii l-au ridicat de subţiori, l-au aşezat şi l-au legat bine pe un jeţ, cum se face la orice mitropolit pentru îngropăciune. Pe urmă, a venit feciorul cu un lighenaş cu săpun şi cu briciul, - să-l rază.

Bolnavul a dat un răcnet:

- Staţi!. să ias-afară slugile, să-ţi spui numai o vorbă!

Când au rămas singuri, doftorul şi bolnavul. aman-zaman, hâr-mâr: ori barba, ori paisprezece mii de galbeni!

A pornit credinciosul înapoi cu caràta, şi pe la două despre ziuă s-a întors cu zece mii, tot cât găsise în ladă. Pentru alte patru mii, a iscălit părintele o poliţă pe termen de trei zile.

După aceea, feciorul a adus pe tavă dulceaţă şi cafea, iar părintele, om politicos, a zis:

- Da' de ce vă mai supăraţi, taică?

La trei zile, poliţa a fost achitată. De atunci bolnavul tot mai vrea să se tămăduiască, şi, fireşte, peste casa doftorului plouă harul Domnului ploaie de aur.

Aşa spune cocoana Luţa."

Aci se-ncheie documentul din Catastif. Nu i s-ar putea da uşor crezământ, daca faptul n-ar găsi confirmare într-o cărticică, probabil inspirată din cercuri iacobine, apărută puţin mai târziu, cu singura deosebire a numelui doftorului: nu Limbric, cum a zis cocoana, ci Lemberg.

Credem că reproducerea acestor documente astăzi va interesa pe iubitorii de istorii, care sunt prea mărunte ca să poată-ncăpea în istorie. Ne propunem deci a da din când în când aici ceea ce ni se va părea mai de samă din vechiul Catastif.

PESTE 50 DE ANI

Sunt aproape cinzeci de ani de când am fost față la o strălucită solemnitate.

Era găzduit în Ploieşti Cuza-vodă. Primul domn al țărilor unite, înconjurat de toți notabilii oraşului şi de mulțimea poporului, venea să asiste la deschiderea anului şcolar.

Într-o baracă vastă, unde se țineau, după metoda lankasteriană, cursurile de clasa întâia şi a doua primare, plină de copii, care de care mai sărăcuți, îmbrăcați de sărbătoare - stam toți în picioare, tremurând de neastâmpărul emoției.

Deodată se aud afară de departe urale zguduitoare; încet-încet, se apropie. În sfârşit!. vine. vine. A venit. Drepți!

Smirna toți! şi din toate piepturile, la comanda neuitatului nostru dascăl, inimosul Basile Drăgoşescu, porneşte un întreit ura! de pârâie din încheieturile bătrânelor ei bârne vasta baracă.

Vodă s-a oprit în prag; se uită la noi dintr-un capăt la altul al şirului de bănci, şi cu glas măreț ne strigă:

- Să trăiți, băieți!

Iar noi, încă de trei ori ura!

Vodă s-aşază lângă catedră pe un jeț mare, şi toată lumea, fiecare după potriva lui, de jur împrejur.

Dascălul nostru, adânc emoționat, cu spatele la tablă şi cu fața către domn, zice, d-abia stăpânindu-şi tremurătura bărbii:

- Măria-ta, Dumnezeu ştie numai ce se petrece acuma în sufletul unui biet dascăl ca mine, venit aici din părţile româneşti de dincolo. Rog pe Dumnezeu să te ţie sănătos şi voinic pentru fericirea poporului românesc. Mintea, braţele, sângele nostru şi al acestor copii sunt de-acuma închinate neamului român, patriei române, domnului român, Măriei-tale!

La aceste vorbe, toată lumea s-a ridicat în picioare, şi vodă asemenea; nimini nu mai putea sta jos - prea se ridicaseră sufletele.

După ce şi-a scos focul de la inimă, dascălul a luat o bucată de tibişir, s-a-ntors cătră noi, şi a zis:

- Copii! după secole de-ncruntare, astăzi ne zâmbeşte şi nouă, românilor, bunul Dumnezeu. De astăzi încolo, ne-am căpătat iar onoarea de popor liber, de popor latin. Jos slova străină! sus litera străbună!

Şi cum scria el frumos, ca de tipar, a scris pe tabla neagră cu litere străbune:

Vivat România! Vivat Naţiunea Română! Vivat Alexandru Ion întâi, Domnul Românilor!

Şi bravul nostru dascăl n-a mai putut stăpâni emoţia şi s-a pornit pe plâns; a plâns toată lumea, şi părinţi şi copii; iar vodă, ţinându-se cât putea şi ştergându-se la ochi cu batista, a bătut pe umeri pe dascăl şi i-a zis:

- Să trăieşti! cu români ca tine n-am teamă!

Ne-a mângâiat apoi pe noi, ne-a-ndemnat să ascultăm de dascălul nostru şi a plecat cu suita, cu poporul şi cu noi toţi după el. Seara, luminaţie. A doua zi, l-am dus, iar toată lumea, pe jos împrejurul şi-n urma trăsurii mergând la pas, până la Bărcăneşti, la câţiva kilometri afară din oraş. Acolo s-a oprit trăsura domnului, iar el, ridicându-se-n picioare, a strigat:

- Vă mulţumesc de buna voastră primire. Acum, duceţi-vă acasă, că nu puteţi merge cu mine până la Bucureşti; şi eu am

treabă mâine acolo; trebuie să dăm bice cailor. Să mergem fiecare la datoria noastră şi de-acu, toţi, pe treabă! Rămâneţi sănătoşi! să ne vedem sănătoşi! şi de-acu, toţi, pe treabă! Rămâneţi sănătoşi! să ne vedem sănătoşi!

Am strigat ura! până când într-un nor de praf s-au pierdut departe trăsura domnească cu ale suitei.

Aşa entuziasm n-am văzut altul de-atunci şi cred că numai odată s-ar mai putea vedea; dar acea *odată,* sunt prea bătrân ca s-o mai sper apuca... Îmi pare destul de rău de asta, dar nu atât de rău cât daca n-aş crede că alţii, mai târziu ori mai curând, tot o vor apuca; fiindcă, desigur, cine gândeşte că are să scape de asta se amăgeşte; căci de asta n-are să scape, decât poate atunci când Oltul şi Mureşul or să pornească a curge d-a-daratele de la vale la deal către munţii Ciucului, de unde izvorăsc din acelaşi sân adânc - şi nici atunci!

*

Ne-am întors seara-n oraş cântând *Hora Unirii.* A doua zi, la şcoală. De-acum, pe treabă, copii, cum a poruncit vodă!

Să-i dea Dumnezeu odihnă bună bravului nostru dascăl, neuitatului meu domnul Basile Drăgoşescu! În trei ani m-a-nvăţat, cu litere străbune, româneasca toată câtă o ştiu până-n ziua de azi, că mai mult, după el, nici n-am mai avut unde-nvăţa; şi tare bine-mi prinde! cum n-am fost bun la nimic, ce mă făceam, daca nici atâta nu ştiam, barem româneşte?

Să las că domnul Drăgoşescu avea ştiinţă de carte şi talent la predare, dar mai avea şi o nuieluşe, care ardea ca focul. Ah! sfinte analize, gramaticală şi logică! şi încă şi mai sfântă nuieluşe! Să fi poftit să scrii, la *dictando,* indiferent *numai* sau *nu mai,* sau măcar să fi confundat pe *şi* conjuncţia cu *şi* adverbul!. or să nu fi pus virgulele şi celelalte semne la locul cuvenit!... Unde eşti acuma, tu, magică nuieluşe, să te arăţi

numai în pragul unei redacţiuni de revistă literară, enciclopedică, critică ş c l . . ?

De cinzeci de ani scriem cu litere latine. Limbi străine, de alte familii decât familia noastră romanică, au ajuns de mult să fie scrise perfect, logic şi sistematic, cu literele noastre - limbi slave şi limbi germanice; maghiara chiar, atât de deosebită de toate limbile indo-europene!. iar limba noastră, de cinzeci de ani ne tot batem capul şi nu reuşim s-o scriem cu literele străbune cumsecade. De ce oare?. Numai şi numai, fiindcă ne-a intrat în cap că o ştim scrie, fără a-nvăţa s-o scriem. Dormi în pace, alături cu nuieluşa ta, binefăcătorul meu dascăl!

Auzi dumneata! cuvinte romanice, patrimoniul la care avem drept sfânt ca toate limbile de aceeaşi familie, să le luăm noi, românii, în forma şi cu accentul caracteristic al limbilor germanice!

„Senzaţie, senzaţional, univerz, univerzal, seziune, conceziune, penziune, perzecuţiune, perzeverenţă, furnizor, penzulă"; că te apucă plânzul!

Pe urmă: „femeile însuşi, noi însuşi, eu şi tu şi voi însuşi"; şi: „femeia aceia, şi oamenii aceea"; şi „instrucţiunei, obligaţiunei, seziunei". Puţin ne mai trebuie să ajungem a ceti: „băiatul *mamăi* şi fata *tatăi"*.

Să nu mai vorbim de aceia cari sunt în stare a scrie: „prefer mai bine" sau: „mai superior", „mai inferior"; „foarte sublim"; şi „reclamă" în loc de „reclamaţie"; „denunţ" în loc de „denunţare", şi „complect" şi „complectare".

.

Zilele astea, am citit într-o mare revistă literară (de rangul întâi - ca dorinţă măcar), un articol atât de binevoitor pentru modestele mele încercări literare, încât nu ştiam ce să mai fac de bucurie, deşi eram convins că bunăvoinţa criticului meu e din cale afară exagerată, mai ales că pune numele meu alături

cu al altor scriitori români, fără-ndoială superiori ca factură şi concepţie. Totuşi nu ştiu cum să-i mulţumesc binevoitorului meu critic; căci îmi zic: O, Doamne! de câte ori n-am fost înjurat şi calomniat cum nu meritam, şi de ce? numai de răutate! pentru ce dar să nu mă bucur când îmi vine ca o compensare, din bunătate, o laudă mai presus de meritele mele?

Dar iată, zic, cum soarta află plăcere adeseori să ne toarne câteva picături de amărâciune în cel mai dulce pahar! şi mi-a fulgerat prin gând amintirea nuieluşii de odinioară.

Să nu mai vorbim de ortografie şi de interpuncţiune; dar, într-un articol, de critică literară, despre un cetăţean care trăieşte încă şi care mereu e osândit a-şi scrie numele întreg cu litere străbune, prin tipar, de două ori pe săptămână (adică nensemnatul meu nume), să vezi numele acesta, pe aceeaşi pagină, în vreo zece rânduri, scris în trei deosebite feluri, e cam prea-prea: *Carageali, Caragiali, Caragiale*...

Şi să se mai mire un biet publicist nensemnat ca mine, în secolul XX, că numele prodigiosului Shakespeare, din secolul XVI, ne-a rămas scris în atâtea feluri!

Astea le spun eu cinzeci de ani după ce am *învăţătără* să scriem cu litere latine.

Sârmana limbă românească! Nu mai este, cum ar fi trebuit să fie, o plantă cultivată! a ajuns o buruiană sălbatică!. Multe vânturi au bătut-o! odată o bătea vântul franţuzesc; acu o bate vântul nemţesc. Noroc că mai are rădăcini adânci; aminteri, i s-ar stârpi soiul! şi ar fi păcat de ea, fiindcă (nu că s-o laud eu!) îngrijită, ce flori frumoase şi ce sănătos rod ar da această voinică buruiană de veacuri despreţuită, cu care veacuri s-a hrănit şi ţinut sufletul unui întreg neam de oameni!

Care cum se scoală astăzi o calcă-n picioare, şi, drept îngrijire chip şi seamă, şi spre păstrare, o opărăsc cu cerneală

de scris şi de tipar; şi ea rabdă, ţinându-şi ascunsă puterea de viaţă în rădăcinile-i adânci, cât şi-o mai putea-o ţine şi acolo; căci şi acolo a-nceput s-o prigonească şi s-o ajungă soarta rea prin aşa-numitele „metoade moderne".

Dumnezeu să-l odihnească pe domnul Basile Drăgoşescu!

PRADĂ DE RĂZBOI...

Anecdotă orientală

Cine n-a auzit vreodată despre vestitul Nastratin-Hogia şi despre năzdrăvăniile lui, dintre care minunatul nostru poet Anton Pann ne-a povestit câteva atât de frumos?

Acest Nastratin-Hogia este, pe cât ştim, o persoană destul de cunoscută la noi, aşa că nu mai avem nevoie să-l mai recomandăm cititorilor, ca om de duh şi nerod, cuminte şi zevzec, păcală uneori, alteori, păcălit: în sfârşit, om o dată şi jumătate - în toate privinţele.

Noi ne mărginim acuma a spune încă una din năzdrăvăniile lui, despre care credem că nu s-a povestit încă la noi, şi pe care am aflat-o dintr-o carte preţioasă tălmăcită din turceşte. Noi o povestim aci pe româneşte, ţinând seama nu atâta de textul străin, cât de firea limbii noastre şi prin urmare de priceperea românului. Iată.

Într-un rând, ajunsese Nastratin într-o foarte proastă stare: nu mai avea în casă nici un pumn de făină, nici lescaie frântă şi hainele de pe el hărtănite de tot - de azi pe mâine, gol şi muritor de foame. Ce să facă? Sta turceşte pe pat şi se gândea ce e de făcut; ofta şi nu ştia ce să pună la cale. Nevastă-sa, văzându-l aşa, îi zice:

- Omule, mai du-te şi tu pân târg.

- Dacă n-am treabă, ce să fac în târg?

- Treabă, netreabă, du-te de te mai întâlneşte cu bărbaţi; poate să dai de vreo treabă, să ne mai săltăm din lipsă. Aşa, ce folos, să tot stai, să cloceşti acasă cu muierile?

A plecat Hogia; a umblat cât a umblat fără treabă pân târg pân-a ostenit; pe urmă, pe-nserate, se-ntâlneşte cu un vecin:

- Mă rog ţie - îi zice Hogia - tot treci tu pe la mine pe-acasă, fă bunătate, întreabă pe nevastă-mea e destul cât am umblat astăzi, că mi s-a cam făcut foame, şi fiindcă ştiu că tot n-avem demâncare acasă, m-aş duce-ncai să mă culc.

- Cum n-ai demâncare?

- Ei cum?... că mi s-a isprăvit... Uite şi uite...

Şi din vorbă-n vorbă-i spune vecinului cât stă de prost. Vecinul, om bun, zice:

- Măi omule, uite, nici eu nu prea mă-nlesnesc deocam¬dată, pot să te ajut cu un leu de parale, să-ţi ajungă pe o zi-două; dar eu crez că, până una-alta, până să-ţi găseşti o treabă, ai putea, cum eşti om cunoscut, să ceri ajutor din casă-n casă; n-are să te lase lumea.

Hogia îi mulţumeşte şi merge acasă.

- Bine-ai făcut, nevastă, că m-ai trimis în târg; m-am ales cu mare învăţătură.

A doua zi dimineaţa, pune o desagă pe măgarul lui şi pleacă mânându-l binişor de la spate; şi mergând aşa încet-încet, bate dintr-o dairea şi cerşeşte din uşă-n uşă, cum fac toţi orbeţii pân părţile Răsăritului. Oamenii îi pun în traistă, care ce se-ndură, ba o pâine, ba câţiva pumni de bulgur, ba o felie de pastramă, alţii şi o para-două. El le mulţumeşte la fiecare frumos şi merge mai departe bătând din dairea. Către seară, ajunge la poarta unei curţi mari cu o casă frumoasă în mijloc, casa unui negustor chiabur şi filotim. Opreşte măgarul şi-ncepe să pocnească-n dairea; bate cât bate şi vede că nu iese nimini. Unul din canaturile porţii fiind deschis, Hogia mână măgarul

de la spate şi intră cu el în curte: în curte, linişte şi tăcere, parcă n-ar fi fost casa locuită.

Ce să facă? Nu-i vine să plece cu mâna goală de la aşa casă bogată. Ce se gândeşte? Lasă măgarul sub şopron, se mai uită-ncoace-ncolo; şi se hotărăşte să se suie în cerdac pe scara din faţă. Din cerdac, intră-un sală; din sală, într-o încăpere frumoasă, şi nu dă cu ochii de nimini. Când se gândea, cum se poate aşa casă să fie părăsită astfel, iată că aude glasuri şi chihoteli de femei într-o odaie de-alături; se apropie de uşă ş-ascultă:

- Unde-o fi negustorul nostru? pe ce mări o fi umblând? zice una.

- Aide degrabă, piaptănă-mă! zice alta. Acu pică efendi cadiul; să nu-l facem s-aştepte, că-l ştii ce iute şi nerăbdător este!

Nu i-a trebuit mai mult lui Hogia, că nu era om prost, ca să-nţeleagă ce drăcie e la mijloc: negustorul, departe pe talazuri; cadiul, iute şi nerăbdător pe drum de seară; iar stăpâna casei se găteşte frumos să-l primească. Şi-n adevăr, n-apucă Nastratin să se ascunză bine după nişte perdele, iată intră stăpâna casei gătită straşnic numa-n zăbranic şi-n fireturi, şi după dânsa o jupânească bătrână, care o stropeşte cu mirodenii.

Stăpâna s-aşează pe o sofa, se mai uită-ntr-o oglinjoară, îşi mai potriveşte cârlionţii pe frunte şi pe lângă urechi, zâmbeşte şi pe urmă zice bătrânei:

- Auzi-l! vine efendi cadiul! vine! aleargă!

Bătrâna face un pas spre uşe, când se arată şi efendi, gătit şi el de sus şi până jos ca orice bărbat când vine la o întâlnire iute şi nerăbdător pe drum de seară. Şi cum a intrat el, bătrâna s-a făcut nevăzută.

Cadiul s-a repezit lângă sofa şi căzând în genuchi a-nceput să sărute mâinile cocoanii şi i-a zis:

- Ah! un veac mi se pare de când nu m-am mai învrednicit.

- Şi mie, două! a răspuns cucoana, luându-l în braţe.

- Mare dor am să facem iar un război: inima ta e o cetate, iar dragostea mea e ca un împărat care vrea s-o stăpânească. Dacă se dă cetatea de bunăvoie.

- De bunăvoie? a zis cocoana râzând; de bunăvoie n-are haz să se dea o cetate.

- Atunci - a zis cadiul - împăratul trebuie să ia cetatea prin silă.

- Să poftească!

Hogia, de după perdele, auzind acestea, a zis în gândul lui: „Care va să zică, aşa merge treaba? pe război?... Atunci, dacă-i aşa, la cetate nu se năvăleşte fără tobă!" şi a-nceput să bată straşnic din dairea şi să strige ca un nebun cât a putut mai tare iuruş, după obiceiul turcilor când dau năvală la ziduri.

Într-o clipă a-ncetat războiul; iar luptătorii au pierit amândoi prin uşa dimpotrivă. Hogia a ieşit de după perdele, a luat hainele şi chiulaful cadiului (căci uitai să vă spun că era vară şi cadiul se dezbrăcase) şi s-a coborât cu braţele-ncărcate pe scară jos. A mers la şopron, unde a găsit, alături de măgarul lui, pe al cadiului, i-a-ncărcat pe amândoi şi a pornit cu ei acasă.

S-a bucurat nevasta când l-a văzut venind cu atâtea daruri bogate.

- Unde le-ai găsit?

- La război, răspunde Hogia.

Nevasta, scuturând bine hainele căpătate de bărbatu-său, zice:

- Uite! şi scoate din buzunarul ciacşirilor o pungă de ibrişim.

Hogia o deznoadă şi găseşte o sută de lire.

- Ce tot umblă - zice el - unii şi alţii cu mofturi, că războiul e aşa şi pe dincolea; că e o pacoste pe lume; că n-ar mai trebui războaie?... Ei! nevastă, ce bun e şi războiul câteodată!

A doua zi, s-a gătit Nastratin cu hainele şi cu chiulaful cele frumoase, a-ncălecat pe măgarul cadiului şi a mers drept la judecătorie. Cadiul judeca o pricină. Cum l-a văzut pe Hogia, s-a uitat bine la el, a-ntrerupt vorbirea împricinaţilor şi l-a poftit pe noul-venit, cu care se cunoştea fireşte, ca oameni de carte amândoi, să stea alături de el, şi a poruncit să-i aducă o cafea gingirlie şi un ciubuc, şi l-a-ntrebat:

- De unde ai cumpărat chiulaful şi hainele astea frumoase, Hogia efendi? Ştii că te prind bine?

- Nu le-am cumpărat, răspunse Hogia.

- Le ai, poate, de dar?

- Nici de dar.

- Atunci, cum?

- Să-ţi spun drept, efendi: ieri am fost de faţă la un război crâncen: un împărat da năvală să ia prin silă o cetate, care nu se preda de bunăvoie. Tocmai în fierbinţeala luptei, cine ştie de ce, a intrat groaza în amândouă oştile; eu, văzându-i cum o iau la fugă, am adunat câtă pradă am găsit, ştii, ca la război!

- Dacă-i aşa - zice cadiul - să le porţi sănătos! partea dumitale. Acuma, te rog, să mă laşi că mai am pricini de judecat. Şi ne mai vedem noi, că am să-ţi fac un dar.

Nastratin a mulţumit pentru cafea şi ciubuc şi, închinându-se frumos, a vrut să plece.

- Ascultă-mă, Hogia efendi - a adăogat cadiul încet -te rog, dacă ţii să rămânem prietini, nu mai spune la nimini istoria războiului.

- Se poate? îmi pare rău, efendi cadiu! Nu mă cunoşti ce om de omenie sunt?

- Cui te-o mai întreba, spune-i că le-ai cumpărat. Cine ce treabă are?

Hogia s-a ţinut, ca om de omenie, de cuvânt: afară decât nevesti-sii, n-a mai spus la nimini.

- Atunci, o să mă-ntrebaţi, dumneata de unde o ştii?

- Cum să n-o ştiu, dacă o ştie tot Ţarigradul?

SFÂNTA GHENOVEVA

Cam de acum o mie cinci sute de ani, ocrotitoarea cetăţii vestite între vestite, patroana Parisului, a fost sfânta Ghenoveva.

Despre sfânta aceasta au rămas, în istoria scrisă de oameni învăţaţi, dar mai ales în pomenirea poporului francez, multe povestiri pline de frumuseţe, dintre cari credem că nu va fi neplăcut cititorilor noştri să le dăm, de pe unde le-am putut culege, câteva, pe scurt. Iată.

Sfânta Ghenoveva s-a fost născut, în anii dintâi ai veacului al cincilea de la Mântuitorul nostru, într-un târguşor numit Nanterre, aproape de Paris, cale de vreo trei ceasuri bune cu piciorul; şi a trăit peste nouăzeci de ani. Acolo la Nanterre era o cetăţuie întărită cum erau pe atunci, în vreme de războaie piept la piept. Unii povestesc că ea ar fi fost copila unui senior, păgân mai-nainte, iar acuma închinat cu tot sufletul la credinţa creştinească, după povaţa sfântului Gherman, episcopul din partea locului, care cu neobosită râvnă propovăduia cuvântul Domnului pântre necredincioşi; şi că astfel, Dumnezeu, spre a-l răsplăti pe acel senior de osârdia lui, îi trimisese bucurie, pe acea copilă minunată, ca să-i rămână ca părinte numele pe veci cinstit. Alţii iar povestesc că Ghenoveva era fata a doi sărmani muncitori de pământ, cari d-abia-şi duceau bordeiul de azi pe mâine.

Ce o fi adevărat nu se poate şti bine; destul ţi-e că, până-n ziua de azi, lumea arată acolo lângă târguşorul Nanterre, pe un

deal, tăpşanul unde ar fi umblat Ghenoveva în copilărie păstorind câteva oi ale părinţilor şi închinându-se mereu, de dimineaţă până seara, Mântuitorului. Pe urmă, devale, la poalele tăpşanului, mai dă încă şi azi apă rece şi limpede fântâna sfintei Ghenoveve. Şi-i zice aşa, iată pentru ce. Într-o zi sfântul Gherman a găsit-o pe păstoriţă în deal, îngenucheată cu faţa către răsărit, rugându-se şi făcând mătănii; şi văzând-o aşa, a blagoslovit-o, şi-ndată a căzut din cer o cruciuliţă, pe care sfântul i-a atârnat-o păstoriţii de gât. Fata a rămas multă vreme în rugăciuni, şi-n ziua aceea s-a-ntors cu oile de la păşune mai târziu ca de obicei. Mamă-sa, pe care o chema Gherontia, supărată de cine ştie ce necazuri, a mustrat-o cu asprime, şi dacă a răspuns Ghenoveva, bătrâna i-a tras o palmă, ca mamă ce-i era. Ce să te pomeneşti? Cum i-a tras palma, numaidecât Gherontia şi-a pierdut vederea. A-nceput să se vaite că, după ce e sărmană, ce are să se facă ea de-acuma aşa prăpădită, fără luminile ochilor. Atunci Ghenoveva a dat fuga la fântână, a scos apă proaspătă, a spălat ochii bătrânei şi i-a dăruit iar puterea vederii.

Asta a fost a dântâia minune a ei. Peste câtva timp, un păgân a ocărât-o şi a dat s-o atingă; dar n-a apucat să ridice nemernicul mâna şi a picat grămadă trăsnit. Puţin mai târziu, iată că se apropie de Paris năvala hunilor; vine asupra Galiei Attila, ca un potop, în fruntea a nenumărate valuri de oşti sălbatice, cum nu s-a mai pomenit pe faţa pământului... Jaf şi prăpăd, pieire cu foc şi sângiuri - adevărat (păcum i-a şi rămas numele de pomină, acelui turbat păgân) „biciul lui Dumnezeu". Lumea toată, aflând că vine grozăvia, porneşte să fugă nebună. Dar sfânta le iese-nainte pe o moviliţă şi le strigă:

„Oameni buni! staţi! E adevărat că vine Attila; dar n-aveţi teamă, căci m-am rugat eu la Dumnezeu să vă scape, şi Dumnezeu mi-a făgăduit că vă scapă, şi m-a trimis într-adins la voi să vă spui că sălbatecul trufaş nu numai n-o

să-ndrăznească să vă calce, dar încă în curând are să fie doborât să nu se mai ridice!"

Lumea îmbărbătată s-a-ntors între întăriturile cetăţii, fiecare la căminul său; şi-n adevăr, Attila s-a abătut din drumul către Paris; iar peste puţină vreme năprasnica lui oaste de netoţi a fost sfărmată de oastea galică în câmpiile catalonice, unde s-a făcut nemaipomenită vărsare de sânge, după care câţi puţini au mai rămas dintre acei sălbatici s-au împrăştiat care-ncotro fără urmă.

Aşa a scăpat Parisul şi lumea toată după rugăciunile sfintei Ghenoveve.

De aici s-a dus apoi vestea pretutindeni de minunile sfintei acesteia, aşa că un episcop din oraşul Tirului spunea cum că sfântul Simion Stâlpnicul, care patruzeci de ani a petrecut sus pe un stâlp în post şi-n cucernicie, când vedea pântre mulţimea târgului negustori din Galia, le zicea:

„Dar sfânta voastră Ghenoveva ce mai face?... Să-i spuneţi când v-ăţi duce la urma voastră multă închinăciune din partea robului lui Dumnezeu Simion, care o roagă să-l pomenească şi pe el în rugăciunile sfinţiei sale".

Odată sta Parisul împresurat de vrăjmaşi. Era mică p-atunci cetatea; toată încăpea în insula cuprinsă între cele două braţe ale Senei; dar tocmai pentru asta era tare şi foate greu de luat. Astfel, vrăjmaşii nu s-au încumetat s-o ia prin silă, ci s-au mărginit s-o ţie strâns împresurată, doar de-or obosi-o prin foame. Încet-încet, s-au sleit neapărat toate mijloacele de hrană ale cetăţii, şi a-nceput să bântuie o foamete cumplită, că piereau oamenii cu zecile. Atunci a venit sfânta Ghenoveva şi a spus că va aduce ea, cu ajutorul lui Dumnezeu, hrană. S-a suit pe un caic, a luat după dânsa mai mulţi pescari voinici şi vrednici cu caicele lor, şi au ieşit cu toţii în susul apei din cetate noaptea, fără să simţă nimic vrăjmaşii cari pândeau pe maluri. Cât au umblat caicele pe apă, de multe piedici au dat, dar pe

toate acestea le-au biruit sfânta cu semnul crucii; că dacă năvăleau, venind pe unde la vale, buşteni şi răgălii, la un semn al sfintei se dau în lături, lăsând cale deschisă caicelor, cărora vântul, la poruncă le bătea mereu din spate. Cât au umblat aşa pe apă, tot la deal, a tămăduit sfânta pe amândouă malurile orbi şi schilozi, muţi şi surzi şi apucaţi, şi morţi a înviat; iar lumea toată, binecuvântând-o, i-a umplut caicele, cât puteau duce, cu grâne şi cu toate bunătăţile. Şi aşa s-a-ntors ea cu hrană destulă şi iar a scăpat Parisul.

A mai făcut pe urmă şi altele multe, care nu se pot număra toate, şi, după ce a-mplinit nouăzeci de ani, a adormit; şi au îngropat-o în biserica sfinţilor apostoli Petre şi Pavel pe un deal, ce s-a numit d-atunci Dealul Sfintei Ghenoveva.

După moartea ei chiar, a urmat să facă minuni peste minuni. De câte ori a fost Parisul bântuit, ba de molime, ba de războaie, ba de înecuri, scoteau moaştele ocrotitoarei cetăţii, şi îndată simţea lumea uşurare.

Acu vreo sută şi cincizeci de ani, s-a fost hotărât să-i ridice întru pomenire, cu hramul ei, o biserică nouă, unde să-i aşeze şi moaştele. Dar ce s-a-ntâmplat? Până să se isprăvească biserica, a izbucnit Revoluţia cea mare, una din cele mai mari întâmplări ale lumii, care a răsturnat lumea cu josu-n sus. Revoluţionarii, în loc să ducă racla cu moaştele la biserica anume clădită, au prefăcut argintăria raclei în bani la monetărie, iar moaştele cu îmbrăcămintea, le-au ars pe rug în piaţă unde tăiau capetele protivnicilor Revoluţiei, şi cenuşa lor au aruncat-o vânturilor.

Asta, fireşte, a mâhnit pe sfânta. Auzi! în mijlocul cetăţii, pe care în vreme de veacuri ea a apărat-o şi a scăpat-o de atâtea ori de fel de fel de primejdii şi pieire, să sufere rămăşiţele ei pământeşti asemenea ocară!... Nu-i vorbă, mai târziu, drept-credincioşii slujitori ai altarului au adus nişte oase, pe cari le scăpaseră ei de foc, şi cenuşa, pe care n-o putuse spulbera

vântul - şi iarăşi le-au pus într-o raclă frumoasă şi, cu slujbă strălucită, le-au aşezat în altă biserică. Dar ce folos! Sfânta tot mâhnită a rămas acolo sus, zicând:

„Dacă Parisul meu nu mai are nevoie de ocrotirea mea, atunci cu de-a sila nu i-o voi mai da!"

Şi nici nu i-a mai dat-o... Când în anul 1871, generalul Trochu, apărătorul Parisului, împresurat de germani, a văzut că nu-i mai rămâne nimic de făcut soldăţeşte, a dat faimoasa proclamaţie creştinească prin care chema ocrotirea sfintei Ghenoveve, mântuitoarea Parisului în vremuri de năvală a barbarilor. Dar sfânta, nevrând să-l asculte pe acel soldat, a zis:

„Eu pot ajuta pe cine a crezut înainte, nu pe cine crede pe urmă".

Aşa că degeaba ar mai scoate astăzi parizienii racla cea nouă a sfintei... Nici moaştele ei n-ar mai voi să poruncească, nici apele poate n-ar mai vrea să asculte. Cu sfânta Ghenoveva împăcare nu se mai poate.

Împotriva inundaţiilor la altcineva trebuie să alerge. la geniul civil francez. El poate scăpa pe viitor cetatea vestită între vestite de bântuirea înecului - geniul civil francez, care şi el a făcut şi poate face încă destule minuni.

Mare este puterea lui Dumnezeu, şi în fel şi chipuri se arată, după vremuri, minunile lui!

UN INCIDENT DE SENZAȚIE

Pe la mijlocul veacului trecut, s-a petrecut în Germania un incident de mare senzație - am putea zice un mare scandal bisericesc - despre care găsim, într-o publicație de pe vremuri, nişte documente ce, poate, vor interesa pe cititorii noştri. Uneori şi scandalurile sunt interesante - chiar cele bisericeşti. Iată de ce e vorba.

În catedrala vestitului oraş Trier, de pe râul Mosel, a fost expusă în anul 1844... „hlamida pe care a purtat-o mântuitorul când l-au dus la Golgota ca să-l răstignească pre el spre îndeplinirea scripturilor şi spre a noastră, a nepocăiților, răscumpărare de blestemul păcatului strămoşesc."

„Gazeta" oraşului Metz, în număru-i de la 20 septembrie acelaşi an, scria următoarele:

„Un litograf de la noi a cumpărat de 20 000 franci stofă de mătase, pe care s-o taie în bucăți ca să tipărească pe ele desenul «hlamidei». O singură casă de comerț tot de aici a vândut în aste trei săptămâni 80 000 de medalii cu chipul fecioarei; altul, 52 000. Vaporaşele de pe Mosel au transportat în acelaşi timp 6 000 kilograme de cruciulițe, iconițe, mătănii şi alte obiecte plăcute evlaviei..."

Îşi închipuie prin urmare oricine ce năvală de credincioşi a trebuit să fie la catedrala din Trier în ziua când, cu slujbă mare, episcopul şi tot înaltul cler au desvălit cutia în care sta închisă de mult „hlamida mântuitorului".

Lume după lume a alergat. Orbi, surzi şi muţi, ologi, schilozi şi betegi, nebuni, apucaţi şi capii - veneau care de pe unde, din patru părţi ale ţării, să caute să afle uşurare numai apropiându-se de cutia făcătoare de minuni. Şi care cum venea, după puterea credinţei sale, se tămăduia.

Poliţia însă, bănuitoare ca todeuna, nu s-astâmpără?. Începe să cerceteze mai de aproape pe pătimaşii cari tot soseau cu grămada, şi, din cercetare în cercetare, descopere că aproape toţi erau nişte prefăcuţi, şi că veneau acolo pentru uşurarea nu a închipuitelor lor beteşuguri, ci a buzunarelor drept-credincioşilor şi tutulor gură-cască, adunaţi cu miile în fiece zi la catedrală, să vază şi ei cutia cu hlamida. Ba ceea ce e mai grav, se descopere că nenorociţii aceia nu veneau, ci erau duşi acolo de către feţe bisericeşti, ca să-ntărească în popor încrederea în sfânta hlamidă, prefăcându-se că vin betegi şi se-ntorc teferi.

Pe lângă asta (şi aci începe-n adevăr scandalul), iată că un preot catolic din satul LauranUtte, în Silezia prusiană, anume părintele Ronge, om nu se poate mai de ispravă şi iubit foarte de poporeni pentru omenia lui, îndrăzneşte să tăgăduiască în gura mare autenticitatea „hlamidei". În faţa lumii, de pe amvon, ţine o cuvântare strălucită, înfierând „pe acei slujitori ai altarului cari-şi bat joc de nevinovăţia şi de prostia mulţimii drept-credincioşilor". Cuvântarea părintelui Ronge s-a tipărit îndată la Lipsca în 30 000 de exemplare, cari s-au vândut într-o săptămână în folosul săracilor.

Dar nu s-a mulţumit părintele Ronge numai cu atâta; a adresat episcopului de la Trier o scrisoare deschisă, care a zguduit opinia publică. În vestita carte a preotului protestant Gabriel d'Emiliane, intitulată *Ruses et fourberies des pretres et des moines* (Leipzig, 1845), găsim textul acelei scrisori. Fiind prea lung, nu-l putem da aici întreg; ne mărginim deci a-i reproduce câteva părţi. Din citirea acestora, se va vedea cum

patriotismul şi dreapta conştiinţă pot adesea birui disciplina clericală - cum un german patriot şi om de ispravă, cât de credincios catolic, rămâne tot om de ispravă şi patriot german.

„Cum se poate? zice preotul Ronge... Cinci sute de mii de germani să meargă să se-nchine la un veşmânt! Cea mai mare parte dintre aceşti pelerini sunt din clasa sărmană, ignoranţi, tâmpiţi, superstiţioşi şi foarte adesea cu desăvârşire degeneraţi... Şi iată-i că deodată îşi părăsesc munca pământului, meseriile, necazurile căminului lor sărac, grija de copii, şi dau năvală la Trier să adore un idol de cârpă şi să vază un spectcol pus la cale de ierarhia bisericii romane! Da, asta este idolatrie păgânească, nu credinţă creştinească, să se-nchine omul la un lucru făcut de mâna omenească! Şi pentru asta, nenorociţii, ca să facă şi drumuri şi daruri clerului, trebuie, după ce că n-au cu ce se hrăni, să se mai împrumute cu camătă. Adesea cerşesc pe drum şi se-ntorc la vatra lor, rupţi de oboseală, bolnavi, stinşi de foame şi mai săraci ca totdeauna, după ce şi-au lăsat a din urmă lăscaie la cutia făcătoare de minuni.

. L a acestea se mai adaugă şi alte pagube morale. Câte femei şi fete nu-şi pierd curăţia lor în aceste pelerinajuri, şi apoi vai de fericirea şi de pacea familiilor lor!

.. .Ţie, Episcop Arnoldi de la Trier, ţie mă adresez, în virtutea funcţiunilor şi darului meu de preot şi de învăţător al poporului german, în numele creştinătăţii, în numele naţiunii germane, în numele tutulor învăţătorilor germani, şi te somez să suspenzi expunerea hlamidei făcătoare de minuni!..."

Atât e destul să extragem din scrisoarea preotului german, ca să-nţeleagă oricine ce scandal a trebuit să producă.

Totodată o foaie germană din Dusseldorf, comentând această scrisoare, publică următoarele rânduri:

„Librarul Buddeus va publica zilele acestea o carte conţinând cele mai exacte informaţiuni şi note asupra celor 18 hlamide ale Mântuitorului, cari se găsesc în deosebite ţinuturi al creştinătăţii, cu desenuri şi medalii şi cu arătarea tuturor minunilor săvârşite de fiecare hlamidă. Acuma, numai atâta ne rămâne să ştim care din cele

18 hlamide o fi cea pe care-n adevăr a purtat-o Mântuitorul suind spre Golgota."

Fireşte că părintele Ronge, dacă trăia cu trei veacuri mai-nainte, ori n-ar fi-ndrăznit să meargă atât de departe cu patriotismul lui german, ori, dacă-ndrăznea, s-ar fi ars, ca atâţia alţii. Nepedepsit însă tot n-a rămas: autoritatea bisericească numaidecât l-a dat afară din slujbă şi i-a ridicat darul - spre marea părere de rău a poporenilor lui. Se zice că, pentru a-l despăgubi întrucâtva de prigonirea episcopatului, i s-ar fi făcut prin subscriere publică o mică donaţiune, cu care să-şi poată duce modest viaţa, din partea mai multor patrioţi germani - fireşte protestanţi.

Ştiindu-se omul cu cugetul împăcat că şi-a făcut datoria în adevăr creştinească, s-a mângâiat şi cu atâta de fulgerele episcopatului.

De acolo de unde extragem aceste note şi documente, dăm, spre încheiere, următoare anecdotă cu privire tot la moaştele făcătoare de minuni:

Un călugăr catolic umbla odinioară din sat în sat prin Germania cu o cutiuţă în care era un fir de păr din capul Fecioarei. Într-o zi, pe când călugărul arăta cutia şi lăsa lumea adunată să o sărute, care pe ce putea să dea de pomană pentru sfânta lui mănăstire, iată că un tânăr obraznic s-apropie şi zice:

- Părinte, eu îţi dau tot ce am în buzunar, numa să deschizi cutia, să văd şi eu firul de păr.

Da' călugărul:

- Ştii că-mi placi, drăguţă? Vrei adică să vezi dumneata firul dintr-o dată. Ei, băiete! eu. de patruzeci de ani îl arăt, şi nu m-am învrednicit să-l văz pân-acuma.

CURIOSUL PEDEPSIT

(după Cervantes)

Erau odinioară la Florenţa, în Italia, doi tineri, anume Anselmo şi Lotario, amândoi cavaleri de neam bun şi cu dare de mână. Fiind de aceeaşi vârstă şi având aceleaşi gusturi şi apucături, trăiau atât de legați unul de altul, încât lumea le zicea *prietenii nedespărțiți*. Anselmo era de fel mai iubeț, îi plăcea s-alerge după drăguțe, pe câtă vreme Lotario umbla la vânătoare, la care avea deosebită aplecare; dar şi Anselmo îşi părăsea uşor drăguţele de hatârul lui Lotario, precum şi Lotario, de dragul lui Anselmo, da bucuros uitării petrecerea vânatului.

Pe neastâmpăratul Anselmo l-a prins în mrejele ei o tânără frumoasă, Camilia, şi atât l-a ameţit, încât l-a hotărât s-o ceară în căsătorie. Unirea lor era foarte potrivită, fiindcă şi dânsa îl iubea, şi peste puţin s-a şi făcut cununia.

În zilele dintâi după aceasta, Lotario mergea să-şi vază prietenul după obiceiul său de mai nainte. Dar încet-încet a rărit-o cu vizitele: nu că se temea să deştepte vreo bănuială în sufletul prietenului său, dar nu vrea să dea de vorbă lumii rele, trăind aşa prea de aproape în casa unei tinere de curând măritată. Anselmo luând seama la asta, i-a spus lui Lotario, că mai bine nu se-nsura, decât să ajungă a vedea răcindu-se astfel bunul lor prieteşug, apoi l-a rugat să-i vie iarăşi ca mai nainte

în casă, că şi nevastă-sa ar fi foarte mâhnită, aflând, că dânsa e pricina răcelii dintre cei doi *prietini nedespărţiţi.* Lotario n-a mărturisit adevărata pricină a purtării lui, ci a căutat să născocească fel de fel de cuvinte; dar, văzând că Anselmo stăruie şi nu vrea s-asculte de nimic, s-a gândit să-i facă pe plac, să împace cât o putea mai bine prietenia şi cuminţenia.

A trecut câtăva vreme astfel; Anselmo se tot plângea, că prea rar îl vede pe prietenul său, iar Lotario se ferea cât putea de îndemnul bunului prieteşug. Într-o zi când cei doi prieteni se plimbau împreună, tânărul însurăţel a vorbit astfel:

- Iubite Lotario, tu mă vezi pe mine om în floarea vârstei, cu avere frumoasă, având o soţie după dorul inimii mele, şi un prieten ca tine, cel mai bun şi mai statornic prieten de pe lume. şi gândeşti, că eu trebuie să fiu fericit. Să nu crezi asta, că te amăgeşti; nu sunt fericit deloc. O dorinţă ciudată, smintită poate, mă urmăreşte şi mă chinuie; cu judecata n-o pot birui; stăpânirea ei n-o mai pot înfrâna. Ţi-o spun ţie, prietene; ai milă de rătăcirea mea, şi gândeşte, că sau dorinţa asta, trebuie să mi se-mplinească, sau dacă nu, eu trebuie să mor.

Lotario, îngrijat de vorbele astea, a strâns cu dragoste mâna lui Anselmo şi i-a făgăduit că va face orice pentru liniştea lui.

- Află aşadar, a urmat acesta, taina mea de care faţă cu oricine altul decât tine m-aş ruşina, taina de la care-mi atârnă viaţa. Vreau să pun la încercare pe nevastă-mea; vreau să m-asigur, că mă iubeşte; că cu orice făgăduieli, stăruinţă sau daruri, şi cu toate silinţele, nu i-ar fi cu putinţă cuiva s-o scoaţă din minţi; în sfârşit vreau să-i pun credinţa şi cinstea la cea mai grea cumpănă... Şi fiindcă nu cunosc pe nimeni mai vrednic de iubit, pe tine te-am ales pentru încercarea asta. Dacă nu vei putea tu să birui pe Camilia, atunci sunt sigur că este nebiruită; mă voi bucura de fericire şi de linişte fără de nici o îndoinţă şi numai ţie am să ţi le datoresc. Iar dacă, din nenorocire

stăruințele tale pe lângă dânsa ți-ar făgădui vreo izbândă, te cunosc ce prieten îmi ești; sunt liniștit, știu că n-are să te lase cugetul a merge mai departe. Orișicum, cu tine, îmi știu și cinstea la adăpost și-mi îndeplinesc și dorința pe care numai moartea mi-o poate stinge.

Lotario a stat mult să răspundă, privind în ochii prietenului; pe urmă i-a zis:

- Ascultă-mă, iubite Anselmo... Dacă n-aș fi bănuit, că pe mine vrei să mă pui la încercare, nu te ascultam până-n capăt. Eu cred, că n-ai vorbit serios, și nu vreau să-ți amintesc, că unui prieten îi face mare cinste cerându-i orice jertfă, dar că-l jignești adânc cerându-i fapte vinovate. Cere să-mi dau viața pentru tine; asta ești în drept să mi-o ceri, și ți-o dau bucuros; dar nu-mi cere să fac o faptă urâtă.

Anselmo a-ngălbenit și a plecat capul.

- Cum? a urmat Lotario, mai blând... E adevărat ce mi-ai spus? Vrei să ispitesc eu pe nevastă-ta!. Dar tu, nenorocitule, o crezi cinstită și fericirea ta atârnă de la această credință! pentru tine e bine să se-ntâmple ceea ce nădăjduiești, ceea ce dorești, adică să rămână femeia cinstită; și cinstită are să rămână, eu de asta nu mă-ndoiesc. Atuncea, spune-mi, ce ai câștigat? ce folos ți-a adus această înșelătorie? Nimic alt, fără numai căință veșnică... Să nu-mi spui că nimeni altul n-are s-o știe. Tu, tu, singur o să-ți aminteşti totdeauna, că fără nici un cuvânt ai supus la ocară pe cea mai curată soție; tu însuți ai să te mustri fără-ncetare, fără să te mai poți bucura o clipă de dragostea ei; fiindcă un glas tainic îți va șopti mereu, spre a-ți amărî viața zi și noapte, că nu mai ești vrednic de așa bucurie.

Vezi dară, iubite Anselmo, că-ți vorbesc numai și numai de ce datorești ție însuți și soției tale. Nu-ți mai spun nimic de ce-mi datorești mie; asta să ți-o spună prietenia ce mi-ai arătat-o întotdeauna.

Anselmo a ascultat posomorât, şi, după ce a stat mult la gânduri, a zis încet şi mâhnit:

- Lotario, numai un singur cuvânt am să-ţi mai spun: sunt bolnav şi sunt sigur că am să mor de asta, dacă tu nu vrei să mă lecuieşti. Omenia şi cuminţenia ta şi-au făcut datoria; gândeşte-te acuma dacă prietenia ta nu va fi cuprinsă de mustrare când eu, pierzându-mi nădejdea în ajutorul tău, m-oi duce să-l cer altuia, să încredinţez cine ştie cărui lipsit de omenie cinstea mea şi a Camiliei, liniştea şi fericirea mea. Căci sunt hotărât să fac şi asta, dacă tu nu vrei să mă scuteşti de aşa primejdie, lăsându-te pe voia slăbiciunii, nebuniei mele. Îţi făgăduiesc, mă jur că numai o singură încercare îmi va fi de ajuns. Camilia niciodată n-are să greşească; nu-ţi cer mai mult, şi voi fi liniştit apoi toată viaţa.

Lotario s-a îngrozit auzindu-l pe Anselmo că are de gând să încerce cu altul, şi numaidecât s-a hotărât.

- S-a isprăvit, a zis Lotario. Dacă omenia, cuminţenia, dreapta judecată nu mai au nici o putere asupra gândului tău, atunci trebuie să ascult numai de glasul prieteniei şi să-ţi mulţumesc nebunia. Nu da nimănui însărcinarea pentru care m-ai ales pe mine; îţi făgăduiesc să-ţi îndeplinesc pe deplin dorinţa.

La aceste cuvinte, Anselmo îi sare de gât şi-l strânge în braţe cu căldură; îi mulţumeşte din suflet şi-i cere, îl roagă să înceapă îndată a se lega de Camilia. Lotario s-a învoit şi plin de compătimire pentru sminteala lui Anselmo, a făgăduit că va merge să prânzească la ei chiar a doua seară. Şi, în adevăr, a şi mers.

Camilia l-a primit cu inima deschisă ca orice prietenă nevinovată. D-abia s-a sfârşit masa, şi Anselmo, spunându-le că are numaidecât treabă în oraş, a plecat grabnic, foarte încântat că-i lasă singuri între patru ochi. Lotario toată vremea a vorbit cu Camilia despre soţul ei, despre dragostea lor, şi

despre fericirea unei bune căsnicii. Camilia era şi ea de părerea lui, şi aşa au stat amândoi de vorbă frumos vreo câteva ceasuri, după care Lotario a plecat de-acolo. Anselmo îl aştepta în uliţă şi, cum a dat cu ochii de el, l-a întrebat:

- Ei! ai făcut ceva? i-ai spus că ţi-e dragă? Ce-a zis? Ai?

- N-am putut, a răspuns Lotario, să încep deodată; e greu aşa numaidecât. Dar am cam adus vorba pe departe şi crez, că peste puţin să-ţi spun ceva mai mult.

- Bine, a răspuns Anselmo, răbdare! trebuie răbdare... Din partea mea fii sigur, că te ajut cât se poate; în fiecare zi am să vă las singuri şi aşa încât ea să nu poată cârmi.

În adevăr, acele întâlniri au urmat aşa vreo două săptămâni. Lotario nu a făcut nimic în toată vremea asta; dar a început să-i fie frică de Camilia, care din ce în ce şi ca frumuseţe şi ca blândeţe, i se părea şi mai fermecătoare şi mai primejdioasă. De aceea mereu îi spunea lui Anselmo, că toate silinţele îi sunt zadarnice; că femeia nu numai nu-i dă nici o nădejde, dar încă l-a ameninţat că o să-i închidă uşa, ba chiar o să-l spună lui bărbatu-său.

- Foarte bine, a zis Anselmo, dar până acu i-ai vorbit numai; trebuie să-ncepi a-i face şi daruri: pe o femeie cât de tare, o birui cu galantomia. Iacă patru mii de scuzi de aur; cumpără, rogu-te pietre scumpe şi giuvaeruri şi dă-i-le Camiliei.

Lotario i-a răspuns, că asta este o bătaie de joc, că el nu întrebuinţează aşa mijloace ruşinoase. Dar Anselmo i-a făgăduit că asta este cea din urmă încercare; iar Lotario, deşi sătul să-l tot înşele, s-a hotărât să-l înşele mai departe.

În sfârşit, după vreo câteva zile, ieşind Lotario de la Camilia, i-a spus prietenului că darurile ce i le dăduse au supărat-o atâta, încât l-a ocărât ca pe un neruşinat şi i-a poruncit să nu mai calce prin casă, să nu-l mai vază-n ochi. Anselmo îl asculta trist şi nemulţumit.

- Ah! Lotario, Lotario! ce puțin te arăți tu vrednic de prieteneasca mea încredere! Am văzut, am auzit tot; eram ascuns în cămăruța de-alături. Nu i-ai spus nici o vorbă, şi după cum v-am auzit eu vorbind, văd că din nenorocire tu n-ai de gând măcar să-i pomeneşti de dragoste.

Lotario s-a supărat, văzându-se prins cu minciuna, şi cu ruşine şi-a mărturisit-o, făgăduind cu hotărâre de a se ține de-acum de vorbă. Anselmo l-a pus să jure; şi ca să-i netezească şi mai bine calea, a spus acasă, că nişte daraveri grabnice îl silesc să lipsească opt zile trebuind să meargă la o rudă la țară. Plecând, n-a lipsit s-o roage pe nevastă-sa ca, pe tot timpul cât el nu va fi acasă, ea să primească regulat pe prietenul lui; şi cu toate împotrivirile femeii, el a stăruit, ca în fiece zi Lotario să vie a prânzi cu ea şi să nu se desparță de ea nici o clipă.

De! vezi ce ticălos smintit! auzi dumneata ce nenorocit vrăjmaş al lui însuşi!.

De a doua zi chiar după plecarea lui, prietenul Lotario a venit la Camilia; dar n-a mai găsit-o singură. Dedese mai dinainte poruncă uneia dintre slujnicile ei, anume Leonela, să stea cu dânsa în salon. Purtarea de femeie cinstită a Camiliei, pe lângă asta farmecul ei, care i se părea lui acuma din ce în ce mai puternic, hrăneau şi sporeau o patimă ce prea târziu şi-a înțeles-o Lotario. Nu mai era chip să şi-o stăpânească: cu groază şi-a simțit bine nenorocirea; a voit să fugă, dar nu i-a fost cu putință; şi, uitându-şi de prieteşug, de cinste, de omenie, a căzut în genunchi dinaintea Camiliei şi i-a mărturisit, turburat, pierdut, că el este nebun după ea. Camilia s-a ridicat mândră şi aruncând asupra lui o privire plină de dispreț, a ieşit de-acolo, lăsându-l prăpădit şi aiurit.

S-a gândit femeia mult, ce e de făcut. După porunca hotărâtă a lui Anselmo, neputând închide lui Lotario casa, i-a scris chiar în seara aceea un răvaş bărbatului şi i l-a trimis cu un om într-adins, aşa:

„Încrederea ce îmi arăţi lăsându-mă singură acasă, îmi face mai multă cinste decât mâhnire. Dacă însă ai să mai întârzii, atunci te rog dă-mi voie să mă duc la părinţii mei până vii să mă iei acasă. Cel puţin la părinţii mei o să stau de vorbă cu dânşii despre dragostea mea pentru dumneata şi despre mâhnirea ce mi-o face îndelungata dumitale lipsă. Despre asta nu pot vorbi cu prietenul pe care mi-ai poruncit să-l primesc în toate zilele: lui îi place să vorbească numai de el însuşi. Nepotrivirea aceasta dintre el şi mine mă face a crede, că ar trebui să te întorci cât mai degrabă."

Anselmo n-a mai putut de bucurie când a primit scrisoarea: nu s-a mai îndoit că Lotario s-a ţinut de vorbă, şi i-a răspuns femeii, că nu cumva să meargă la părinţi că el se-ntoarce acasă cât de curând. Acest răspuns, mai ales, că nu pomenea nimic despre cele cuprinse în scrisoarea ei, nu i-a plăcut Camiliei; cu toate astea, ea s-a hotărât să-şi aştepte bărbatul, fără să se plângă şi fără să-i mai dea zor, şi fiindcă era sigură de cinstea ei, l-a lăsat pe Lotario să vie mereu pe la dânsa.

Prietenul, cu cât da de mai mare împotrivire, cu atât mai adânc simţea focul patimii; nu se mai putea stăpâni; a venit şi mai des la Camilia; n-a pierdut o zi, un ceas, a întrebuinţat toate mijloacele ca s-o îmblânzească, să-i atingă inima, să-i insufle milă măcar.

Lotario era om plăcut, bine crescut şi cu purtări foarte frumoase. După stăruinţe neobosite, ajutate de nebunia lui Anselmo, care sta mereu la ţară, a simţit Lotario că femeia începe să cam şovăie. Atunci şi-a îndoit stăruinţele; a rugat-o în genunchi, a vărsat lacrime, s-a tăvălit la picioarele ei, pe care i le-a atins cu fruntea ca ieşit din minţi, şi, zi de zi, şi tot aşa, şi iar aşa. până când.

Auzi! Ar fi crezut, ar fi gândit cineva? Camilia şi Lotario! Amândoi erau născuţi cinstiţi; niciodată vreo dorinţă vinovată n-ar fi încolţit în sufletele lor curate, dacă nebunia lui Anselmo

nu i-ar fi silit zi de zi să se apropie încet-încet şi unul şi altul de o primejdie care trebuia până la urmă să le pună capul.

Anselmo s-a întors de la ţară, şi a d-intâi grijă i-a fost să alerge la Lotario. Acesta, ascunzându-şi cât a putut mai bine turburarea şi ruşinea, i-a zis:

- Prietene, poţi fi mulţumit. Am întrebuinţat toate stăruinţele pe lângă nevastă-ta, toate mijloacele pe care le poate insufla patima dragostii, în zadar: întâi s-a mâniat; pe urmă şi-a bătut joc de mine. De alte amănunte, nu mă mai întreba; căci m-ai umili degeaba. Poftim, ia-ţi diamantele-napoi, şi bucură-te-n linişte de fericirea că ai de nevastă pe cea mai credincioasă femeie din lume.

Anselmo, încântat de vorbele acestea, l-a îmbrăţişat cu multă căldură pe bunul, pe cinstitul şi credinciosul său prieten, care-i făcuse o aşa de mare îndatorire. şi i-a mai adăugat:

- Da! decât te rog, dragă Lotario, te rog foarte mult să vii pe la mine ca şi când nu eram acasă; să-i arăţi nevesti-mii că tot ţii la dânsa, să oftezi, să vază că tot o iubeşti, şi să faci că te fereşti de mine. Eu te ajut la asta cum nu-ţi poţi închipui; căci înţelegi tu că ea nu trebuie să bănuiască deloc că a fost înţelegere între noi.

Lotario, aplecându-şi ochii, a răspuns că fireşte aşa va face.

A trecut câtăva vreme aşa: fericiţii îndrăgostiţi n-aveau nevoie de multă şiretenie ca să înşele pe soţul care le înlesnea fericirea. Camilia, vinovata Camilia, fusese silită să-şi descopere taina tinerei Leonele, una din slujnicile ei, la care ţinea ea mai mult. Până la o vreme, Leonela fusese fată foarte cuminte; dar văzând ce face stăpână-sa, i-a dat şi ei drăcii prin cap: şi-a găsit şi ea un drăguţ; şi de-acu, fiindcă o avea la mână pe Camilia, a îndrăznit să-şi aducă noaptea drăguţul în casă. Stăpâna a aflat de asta, dar a fost nevoită să rabde obrăznicia slujnicii. Simţea ea bine că, după vina ei, nu mai avea drept a cere nici slugilor

s-o mai cinstească, că trebuia să fie şi ea tăinuitoarea slujnicii, cum şi aceasta îi era ei.

Lotario nu ştia nimica de încurcăturile Leonelei. Odată, când aştepta să se crepe de ziuă pe dinaintea caselor lui Anselmo, vede coborând un om de pe o fereastră de la odăile Camiliei. Numaidecât a turbat; a gândit că-i alt drăguț al femeii, că ea îl înşeală şi pe el cum a înşelat cu el şi pe bărbat; s-a luat repede după omul acela, dar, la o cotitură, l-a pierdut din vedere. A rămas nenorocitul Lotario în drum, cu mintea rătăcită; şi, ce să facă? S-a dus îndată la Anselmo, l-a sculat din somn şi i-a spus gâfâind pe nerăsuflate:

- Prietene, de multă vreme îți ascund o taină grozavă. Camilia nu mai e Camilia; slăbiciunea ei n-a putut înfrunta îndelungata încercare la care am supus-o; mi-a făgăduit să mă primească în taină cum vei mai pleca de-acasă. Fă-te că pleci undeva, întoarce-te binişor şi te ascunde: vei vedea cu ochii vina ei şi pe urmă. pedepseşte-o cum crezi de cuviință!

Anselmo a-ngălbenit, a-nceput să tremure şi i-a răspuns cu glasul înecat că aşa are să facă; pe urmă a început să plângă ca un nenorocit şi, fără să facă vreo mustrare prietenului, l-a rugat să-l lase singur.

Lotario îndată s-a căit de ce făcuse; dragostea biruise necazul. L-a apucat deznădejdea că dedese pe mâna soțului înşelat sarcina răzbunării, în loc să-şi răzbune el însuşi, într-alt chip poate mai puțin crud; şi n-a găsit altă îndreptare la greşeala lui decât să-i dea de ştire în grabă Camiliei: i-a scris făcându-i amare mustrări că l-a înşelat şi pe el şi arătându-i ce primejdie o amenință fără întârziere.

Leonela i-a adus răspunsul, şi i-a arătat cu dovezi netăgăduite că omul care se dedese jos pe fereastră era drăguțul ei, nu al stăpâni-sii. Fără multă greutate a înțeles Lotario ce mare greşeală făcuse descoperindu-şi bărbatului taina.

- Linişteşte-te, i-a zis Leonela, o să scăpăm uşor din încurcătura asta; numai atâta trebuie să faci dumneata, să m-aştepţi gata până viu eu să te iau.

În vremea asta, nenorocitul Anselmo îi spusese nevestei că iar e silit să plece de-acasă pe mai multe zile, şi, făcându-se că porneşte, s-a-ntors pe furiş din drum şi s-a ascuns într-o cămăruţă, alăturea cu odaia Camiliei. Femeia, ştiindu-l acolo, se plimba de colo până colo prin odaia ei, se făcea că e smăcinată până-n fundul sufletului, se oprea pe loc, ofta, vorbea singură; pe urmă iar, de colo până colo. Anselmo d-abia îşi ţinea răsuflarea urmărindu-i cele mai mici mişcări. Deodată femeia cheamă cu glasul tremurând pe Leonela şi-i zice:

- Du-te de-mi adu pumnalul bărbatului meu.

- Pumnalul?... Doamne sfinte! ce vrei să faci cu pumnalul stăpână?

- Nu răspunde!. Fă ce-ţi poruncesc!

Leonela a adus pumnalul. Camilia l-a tras din teacă; i-a încercat vârful şi l-a ascuns în sân. Apoi privind la Leonela cu ochii plini de mânie, i-a zis:

- Acum mergi la neomenosul, la lipsitul de suflet, la mişelul de Lotario, care vrea să mă necinstească, şi adu-mi-l aici, acu, numaidecât.

- Stăpână, a răspuns Leonela făcându-se că tremură de spaimă, pentru Dumnezeu gândeşte, ce vrei să faci! Vrei să ucizi pe Lotario? dar o să ai atâta putere? şi cum o să ascunzi omorul? şi ce are să zică bărbatul dumitale? cum o să-i poţi spune adevărata pricină a acestei grozave fapte? şi chiar cinstea dumitale, atât de scumpă, n-are să fie întunecată când s-ar zvoni în lume de această întâmplare? Gândeşte-te, rogu-te, la ce primejdii te duci!.

- Ce-mi pasă de orice primejdii! a strigat Camilia; numai de o primejdie, numai de o nenorocire mă cutremur: să nu calc credinţa ce am jurat-o celui mai iubit şi mai nobil soţ. Un om

cu sufletul de câine jucându-se cu încrederea soțului meu, vrea să ne facă de ocară casa: nu! n-ascult nimic! nu mai mă gândesc la alta decât la ticăloşia lui şi la răzbunarea mea. Du-te Leonela, şi fă ce ți-am poruncit!

Şireata Leonela s-a supus. Anselmo, în culmea fericirii şi recunoştinței, pătruns de dragoste pentru scumpa lui soție, era cât p-aci să iasă de unde sta ascuns şi să-i cază în genunchi; dar s-a gândit mai bine să se bucure de această neprețuită privelişte; şi-a şters lacrimile de bucurie şi a stat nemişcat în cămăruță.

Lotario nu s-a lăsat aşteptat mult. Cum l-a văzut, Camilia a scos pumnalul şi întorcându-l cu vârful spre sânul ei, a zis:

- Opreşte-te Lotario! un pas să nu mai faci! şi. Ascultă-mă. Ai îndrăznit încă de mult să-mi vorbeşti de dragoste. Eu i-am dat bărbatului meu să-nțeleagă ce fel de prieten îi eşti; dar n-a putut înțelege. Era fireşte sigur şi de mine ca soție şi de dumneata ca prieten. Atunci am crezut că disprețul meu, tăcerea mea, purtările mele au să te vindece de patima dumitale, pe care eu o socotesc drept o ocară pentru mine. Dar pesemne că fără să vreau ți-oi fi dat pricina să mă disprețuieşti dumneata pe mine, fiindcă am văzut că, uitându-ți de cinste şi de datoria prieteniei ai urmat înainte cu neomenia. M-ai obosit cu stăruințele dumitale până-ntr-atât încât, spre a scăpa odată pentru totdeauna de ele m-am hotărât să te chem astăzi, când iar sunt singură, fără ajutorul lui Anselmo, ca să te răsplătesc de dragostea dumitale. Nu te aştepta la nici o mustrare; crez că numai şi numai femeia e vinovată când un om cutează să-i vorbească a doua oară de dragostea lui şi de necinstirea ei. Ai crezut că mă poți necinsti: e vina mea, şi pentru asta eu însu-mi trebuie să mă pedepsesc!

Zicând acestea, şi-a ridicat brațul încet ca să o poată opri la vreme Leonela, şi făcându-se că luptă cu slujnica, s-a împuns uşurel în umărul stâng şi a căzut jos plină de sânge. Bietul Anselmo, a leşinat în cămăruță. Lotario, îngrozit de până

unde poate merge prefăcătoria unei femei vinovate, s-a repezit s-o ridice, i-a legat rana care era numai o zgârietură de nimic, şi pe urmă a alergat să îngrijească de prilostitul său prieten.

Acesta, fiind de acum sigur că nevasta lui e cea mai credincioasă soţie de pe faţa pământului, a întrebat întâi spăimântat, nu cumva rana e primejdioasă. Lotario l-a încredinţat că nu-i nimic; iar Anselmo l-a luat în braţe şi l-a sărutat pe bunul său prieten, care mâhnit şi zdrobit de mustrarea cugetului, nu ştia cum să scape de atâtea dovezi de prietenie. Dar Anselmo n-a luat seama la sila prietenului; s-a făcut că se-ntoarce seara acasă din călătorie; şi-a găsit nevasta cam bolnăvioară, şi a mângâiat-o cu mai multă dragoste ca niciodată. Şi astfel cu aşa groaznică şiretenie cei doi îndrăgostiţi au mai încornorat încă multă vreme pe acel nenorocit smintit, a cărui nebunie după ce i-a prăpădit cinstea, trebuia până la urmă să-i ia şi viaţa.

Trăia acum liniştit amăgitul, fericit în rătăcirea lui, între necredinciosu-i prieten şi vinovata-i soţie. În faţa lui, Camilia se arăta tot mânioasă pe Lotario, care nu se plângea deloc de asta, fiindcă avea cu ce să se mângâie: dar Anselmo îi spunea mereu femeii că rău face de-l prigoneşte pe prietenul lui cel mai iubit, şi, afară de asta, altă neînţelegere nu era între cei doi soţi.

Leonela fireşte, fiindcă stăpână-sa îi trecea acum toate voile, ajunsese de nu se mai sfia de nimica; mai ales de când cu istoria pumnalului, se făcuse foarte obraznică: în fiece noapte îşi primea drăguţul în odaia ei, despărţită numai cu o uşă de odaia stăpânei. Într-o noapte se deşteaptă Anselmo din somn şi i se pare că aude zgomot la Leonela. Sare din pat, ia o armă şi se repede la uşă; împinge; uşa nu se lasă. Atunci trage un picior, uşa se dă de perete; Anselmo intră şi vede un om sărind pe fereastră afară; şi totdeodată Leonela cade în genunchi şi-i strigă:

- Linişteşte-te stăpâne, linişteşte-te! Omul care a fugit de-aici este bărbatul meu.

Anselmo, mânios, trage spada şi ameninţă pe Leonela, care, tremurând de groază, îl roagă să-i cruţe viaţa, şi-i făgăduieşte să-i descopere nişte taine foarte însemnate pentru cinstea lui.

- Spune numaidecât, răspunde Anselmo, or te omor acu.

Leonela îl roagă cu lacrimi fierbinţi să aştepte până a doua zi şi se jură pe ochii ei că are să-i spună tot. În vremea aceasta, Camilia deşteptată de zgomot şi văzând că bărbatu-său lipseşte, începe de-alături să ţipe şi să-l strige. Anselmo auzind-o, încuie pe Leonela în odaia ei, ia cheia şi se-ntoarce repede să-i spună nevestii ce s-a întâmplat.

Camilia, mai mult moartă decât vie, nu s-a-ndoit că a doua zi Leonela o să i le dea toate pe faţă. Atât i s-a turburat mintea de spaimă încât n-a mai văzut alt mijloc de mântuire decât să fugă de-acasă. A aşteptat până ce a adormit bărbatu-său; s-a sculat binişor, şi-a luat giuvaerele şi o pungă cu aur, şi ieşind în vârful degetelor, cu mare luare aminte, pe uşa de către uliţă, a alergat până încă nu mijea de zori să bată în poarta lui Lotario. Omul s-a deşteptat şi-a aflat de la dânsa în ce primejdie se aflau şi, ca să-i scape măcar viaţa nenorocitei, a dus-o numaidecât într-o mănăstire din oraş, unde era stariţă o soră a lui. După ce a lăsat-o în bună siguranţă, s-a întors iute acasă, a încălecat şi, fără a spune încotro se duce, a ieşit repede din cetate.

Când s-a deşteptat Anselmo de dimineaţă, a rămas încremenit văzând că nevastă-sa lipseşte; a chemat-o, a căutat-o în toată casa; femeia nicăieri; s-a dus în odaia Leonelei, şi acolo a văzut atârnând de fereastra deschisă două pânzetuiri înnodate: slujnica fugise. S-a întors iar în casă, a-nceput să strige, să zbiere după Camilia; a ridicat toată casa-n picioare: nimeni nu putea şti ce s-a făcut stăpâna. Atunci Anselmo a mers într-un suflet la Lotario; la poartă i-a spus sluga credincioasă a prietenului că stăpânu-său îşi luase toţi banii şi plecase călare

de vreo două ceasuri dis-de-dimineaţă fără să spună unde se duce.

Din ce în ce mai aiurit, Anselmo s-a-ntors înapoi, unde şi-a găsit casa deşartă: slugi, slujnice, toţi dosiseră de frică să nu-i bănuiască pe ei că au ajutat-o pe Camilia să fugă. Anselmo, singur, părăsit de nevastă, de prieten, de oamenii lui, de toată lumea, a crezut o clipă că pică mort de durere. Dar tot a mai putut să-şi facă inimă să meargă a afla vreo mângâiere la un neam al lui de la ţară; a-ncălecat şi a pornit. N-a putut însă merge prea departe; la vreo jumătate de poştă, a simţit că se-nvârteşte pământul cu el; a descălecat, s-a lăsat d-a lungul pe brânci subt un copac; şi luându-şi obrazul în amândouă mâinile s-a pornit pe plâns. şi a plâns. a plâns, până n-a mai putut nici să plângă.

Sta de mult acolo în aşa stare vrednică de milă, când, ridicându-şi puţin capul, văzu trecând un călăreţ, care venea încetinel dinspre Florenţa. Anselmo l-a salutat şi l-a întrebat obidit ce se mai aude nou prin cetate.

- Lucru mare, a răspuns călăreţul oprindu-şi calul: Lotario, ştii, ăi fi auzit de el şi de Anselmo, cei doi *prietini nedespărţiţi...* Lotario i-a furat nevasta lui Anselmo şi a fugit cu ea aznoapte. Azi până-n ziuă au prins-o oamenii stăpânirii pe o slujnică tocmai când fugea şi ea de-acasă; ea a mărturisit că era dragoste veche la mijloc. În tot târgul numai de asta se vorbeşte.

- Şi, a-ntrebat nenorocitul, ştie cineva pe ce drum au apucat fugarii?

- Aş! a pornit multă lume a stăpânirii în goana lor; dar nu le-a putut da de urmă, că ei au fost plecat de cu noaptea.

Zicând acestea, călăreţul a dat călcâie şi şi-a urmat drumul.

Anselmo în culmea deznădejdii nu s-a mai îndoit de adâncimea ticăloşiei lui; s-a târât cum a putut până la casa rudei lui; şi acolo, stins de puteri, cu ochii rătăciţi, d-abia mai

ţinându-se pe picioare, s-a rugat să-i dea un pat să se odihnească şi să-l lase singur. A doua zi până foarte târziu nu s-a arătat: ruda a început să intre la bănuieli, şi a intrat în odaie; acolo a găsit pe bietul Anselmo jumătate culcat pe pat şi jumătate rezemat cu capul pe masă, ţinând încă o pană şi cu o hârtie scrisă dinainte-i. L-a chemat de mai multe ori, crezându-l c-a adormit aşa; l-a mişcat; nimic; l-a apucat de mână, şi a văzut că mâna îi era ţeapănă şi rece ca ghiaţa. Murise. murise de mâhnire scriind aceste cuvinte:

„Curiozitatea cea mai nebunească o plătesc cu cinstea şi cu viaţa. Dacă află Camilia de moartea mea, să ştie, să fie sigură că mor iertând-o. Eu singur sunt de vină; mi s-a cuvenit să pierz dintr-odată şi nevasta şi prietenul, căci numai eu i-am împins la ce trebuia neapărat să se..."

Atât. Mai mult nu putuse scrie. Vestea despre moartea lui s-a răspândit îndată. Camilia s-a călugărit chiar în mânăstirea unde fusese adăpostită, şi puţin după aceea a murit şi dânsa. Lotario, zdrobit de mustrarea cugetului, s-a dus în război să-şi găsească liniştea prin moarte, şi a găsit-o. Aşa s-au sfârşit aceşti nefericiţi, toţi vrednici de plâns, numai şi numai din pricina unei jucării nebuneşti.

FECIOARA-DIN-LUNĂ

[Poveste japoneză]

Bătrânul Sanuki, care trăia din culesul trestiei de făcut împletituri, rămase încremenit, când într-o trestie ce tocma îi bătuse la ochi prin strălucirea ei neobişnuită, găsi o ființă drăgălaşă, de nici o schioapă - o fetiță care-i zâmbi prietenos cu privire blândă de copil.

O aduse acasă şi o lăsă în paza nevestei. Creştea de vedeai cu ochii şi, spre mirarea tuturor, la câteva luni, se făcu fată mare. Preotul Akita o boteză: *Nayokate Kaguyahime,* adică *trestie mlădioasă.*

O pieptănară ca pe o fată în vârstă de a fi măritată şi casa de obiceiu liniştită a lui Sanuki răsună trei zile şi trei nopţi de muzică şi de veselie.

Şi avea şi dreptate să se bucure de ce găsise: decând intrase ea în casa lui parcă intrase şi norocul, nu era zi de la Dumnezeu să nu găsească omul în trestii aur, încât degrabă făcu avere frumoasă.

În curând se răspândi în țară vestea despre nemaipomenita frumusețe a Kaguyahimei, aşa că nenumăraţi pețitori începură să se arate.

Dar Sanuki spunea fiecăruia:

- Kaguyahime nu-i fata mea, să facă ea cum i-o plăcea ei! Scrieţi-i ei!

Fata însă nu răspundea la nici o scrisoare şi poeziile pe cari le primea, le arunca, fără să se uite la ele.

Toţi peţitorii îşi pierdură nădejdea, afară de trei: prinţii Iţisu, Kuromahi şi Otomo, un sfetnic al împăratului.

Tustrei se rugară atâta de bătrân, încât se horărî omul să mai vorbească şi el cu fata.

Ea ascultă toate stăruinţele bătrânului şi, după ce el tăcu, zise:

- Bine! Cu unul dintre ăştia trei tot am să mă mărit, dar, deoarece nu ştiu care ţine mai mult la mine, vreau să le pun iubirea la-ncercare, rugându-i să săvârşească pentru mine o faptă de mare bărbăţie.

Când Sanuki intră în odaia unde steteau cei trei, unul fluiera din flaut un cântec, celălalt spunea vorbele, iar al treilea bătea măsura cu un vântar. Bătrânul dete la fiecare câte o tăbliţă, pe care fata scrisese cuvintele următoare:

„Prinţul Iţisu să-mi aducă un veştmânt căptuşit cu blana şoarecelui de foc din China.

Otomo să-mi aducă nestimata cu cinci feţe, care se află pe capul zmeului.

În marea răsăriteană se găseşte un munte, purtat de broaşte ţestoase; pe el cresc copaci cu rădăcinile de argint, cu crengile de aur şi cu poame de nestimate.

Dacă mă iubeşte prinţul Kuromahi să-mi aducă o creangă de acolo."

Când citiră aceste cuvinte, tustrei simţiră că trebuiau să piară, şi numai iubirea care-o aveau pentru Kaguyahime le mai dete încă putere să meargă după lucrurile dorite, fie ce-o fi!

Prinţul Iţisu scrise negustorului Okai, care tocmai se pregătea de plecare, cătră China, să-i caute şi să-i aducă blana şoarecelui de foc.

Negustorul, ştiind bine că nici în China, nici în India, nici oriunde pe pământ nu era de găsit blana şi nevoind să supere

pe prinț, îi trimese după câteva luni o blană albastră de mare preț, închisă într-o cutie, numai şi numai cu nestimate.

Prințul, fără să mai se gândească, plăti ce-i ceru negustorul şi, cu ochii înspre China şi cu mâinile împreunate, căzu la pământ.

Pe urmă se grăbi înspre casa lui Sanuki, căruia îi lăsă darul ca să-l dea iubitei. Kaguyahime, când îl văzu, zise:

- Ia să vedem, o fi chiar blana şoarecelui de foc? De-i aşa, atunci nu va arde şi eu voi fi a prințului!

Dar blana, cum o puse pe foc, s-aprinse şi arse cu flăcări mari, ca orice altă blană.

Când fata văzu asta, bătu de bucurie în palme şi îndată trimise pețitorului cutia înapoi, împreună cu câteva glume răutăcioase.

Otomo adună pe toți oamenii lui şi le spuse că aceluia, care îi va aduce nestimata de pe capul zmeului, îi va împlini orice dorință.

Deoarece nimeni nu se-ndemna, îi trimese pe toți în lume, bogat îmbrăcaţi, cu poruncă să caute pe zmeu şi să-i smulgă nestimata.

Oamenii, crezând însă orice încercare zadarnică, împărțiră banii între ei și plecară spre alte ținuturi.

În vremea asta, Otomo pusese să se ridice pentru Kaguyahime, o casă minunată smălțuită, şi împodobită, de sus până jos cu mătăsuri zugrăvite în fel-de-fel de fețe. Dete drumul la toate femeile din casă şi trăi singuratic doar cu dorul după iubită.

După ce aşteptă un an întreg, în zadar, reîntoarcerea oamenilor, plecă el însuşi pe o corabie în căutarea nestimatei.

Pe mare lângă Țucuşi se ridică însă o furtună care amenința să sfarime vasul şi, abia-abia, cu multă muncă şi noroc putu să scape cu viață.

Atunci văzu că nu era pentru el Kaguyahime şi, mâniat foarte, dărui tot ce-i mai rămăsese şi se retrase în singurătate.

Prinţul Kuromahi merse la un giuvaiergiu şi-i porunci să strângă pe cei mai îndemănateci lucrători ai lui şi să-i pună să lucreze pentru el o creangă de aur cu poame de nestimate.

Cum fu gata creanga, Kuromahi, îmbrăcat cu haine de călătorie, parcă ar fi sosit acuma de la un drum lung, merse cu ea la bătrân şi-i zise:

- Viaţa mi-am pus-o-n primejdie pentru creanga asta, că numai eu ştiu prin câte am trecut până să o capăt! Dă-o fetei tale şi spune-i să nu uite ce mi-a făgăduit!

Kaguyahime se sperie rău; de data asta credea că s-a şi isprăvit, trebuia să meargă cu prinţul.

Pe când stăteau aşa de vorbă, pe neaşteptatele, intrară în odaie şase lucrători giuvaiergii, se închinară toţi în faţa lui Kuromahi şi cel mai în vârstă zise:

- Stăpâne, noi la creanga aceea cu nestimate am muncit o sută şi mai bine de zile şi, uite, până azi, meşterul nimic din leafă nu ne-a plătit.

Prinţul ruşinat se strecură degrabă printre ei. Kaguyahime îndată îi trimise creanga înapoi şi plăti cu prisos lucrătorilor.

În vremea asta auzind şi împăratul despre frumuseţea acelei fete, porunci să i-o aducă la palat şi pentru aceasta făgădui lui Sanuki bogăţii şi mare cinste.

Dar pe fată nimeni n-o putu hotărî să iasă în faţa tinerei curtene, trimise ca să o întâmpine.

Când i se spunea ce o putea aştepta dacă s-ar supăra împăratul, Kaguyahime răspundea:

- Mai bine să mă omoare, decât să mă facă să merg acolo!

Acest răspuns îndrăzneţ, pe care Sanuki a trebuit să-l dea curtenei, necăji mult pe împărat, care se gândi să pună mâna pe ea prin vicleşug.

Într-o zi fiind la vânătoare pe lângă casa bătrânului, intră pe neaşteptate în ietacul Kaguyahimei şi o văzu înconjurată cu o cunună de lumină. O prinse iute de o mânecă dar ea trase numaidecât vălul pe obraz şi îi zise:

- Dă-mi drumul! De-aş fi din lumea voastră, te-aş asculta. Cum sunt, nu pot!

El o strânse mai tare şi, în nebunia lui, vroia să o târască, când ea deodată pieri, parcă topită în aer.

Acuma înţelese el că avusese a face cu o fiinţă din alte părţi, nu de pe pământ.

O rugă să ia din nou chipul de mai-nainte şi, văzând că orice rugăminte este de prisos, plecă cu inima frântă înapoi înspre palat.

Peste câteva zile îi trimise nişte stihuri, la care ea îi răspunse prin altele, agăţând hârtia pe cari erau scrise, de o creangă înflorită.

Schimbul acesta de stihuri dură timp de trei ani şi mai bine şi fu singura mângâiere a împăratului.

Când sosi primăvara înc-odată, şi când din nou înfloriră cireşii, începu Kaguyahime să fie din zi în zi mai mâhnită; ofta mereu şi lacrămi îi şiruiau pe obraz.

În zadar o rugau părinţii ei să nu se mai uite atâta în lună - că uitatul în lună aduce bătrâneţe grabnică şi necazuri; în zadar o întrebară din ce pricină plânge şi iar plânge.

În sfârşit, când luna într-o seară se ridică aproape plină, fata le zise:

- Ce am să vă povestesc astăzi, de milă nu v-am spus-o pân-acum; să ştiţi că eu nu pe pământ m-am născut; eu am venit de colo de sus din lună. Acolo am eu tată şi mamă şi numai după o veche lege a împărăţiei noastre m-am coborât jos pe pământ. În cea dintâi noapte de lună plină trebuie să mă duc. Toţi ai mei au să vie jos şi va trebui să merg cu ei - zadarnice au să fie lacrimile!

Şi o podidi plânsul.

Atât de mare fu durerea lui Sanuki, când auzi că trebuia să se despartă de ea, încât i se înălbi barba, i se pocâlti spinarea şi pleoapele îi sângerară.

În sfârşit bătrânul jură să facă tot ce i-o sta în putere ca s-o oprească, aşa că rugă chiar pe împărat să-l ajute.

În ziua în care fata trebuia să se întoarcă în lună, împăratul trimise două mii de arcaşi subt comanda lui Takomo Okuni, spre a împiedica pe locuitorii de sus să o răpească.

Nevasta bătrânului se ascunsese, cu Kaguyahime în braţe, într-o pivniţă bine închisă.

Dar fata zâmbea, văzând toate pregătirile, şi zicea:

- Cu arme pământeşti nu le puteţi face nimica; unul doar să vie, şi toată îndrăzneala voastră va pieri. Mie mi-era milă de voi şi, cu toate că sus oraşul străluceşte de lumină şi minuni şi că oamenii de-acolo, nemuritori, fără necazuri şi griji, trăiesc o tinereţe fără sfârşit, m-am rugat să mai mă lase un an încă pe pământ. dar ruga nu mi-a fost primită. De aceea, ochii mi se umplu mereu de lacrămi!

La ceasul şoarecilor, după miezul nopţii, se făcu lumină, ca şi cum ar fi ieşit pe cer deodată şi soarele şi luna.

De sus din lună veneau pe nori străvezii fiinţe de o frumuseţe nemaivăzută pân-atunci pe pământ.

Cea mai mare dintre ele făcu un semn şi, ca prin farmec, toate uşile se deschiseră.

Arcaşii rămaseră orbiţi, aiuriţi şi cu armele nu putură nimic să facă.

Una dintre fiinţele din lună aducea o cutie unde erau închise o ie cu aripe şi o floare, - floarea care face nemuritor.

Kaguyahime o mirosi, scrise împăratului o scrisoare, mulţumindu-i pentru bunătatea pe care i-o arătase, puse scrisoarea lângă floarea făcătoare de minuni şi le dete amândouă lui Takomo Okuni, să le ducă stăpânului. Mai îmbrăţişă o

dată pe părinţii ei de pe pământ, apoi îşi lepădă veşmintele, se îmbrăcă în ia cu aripe, se sui pe un nor şi, ca un fulg, se ridică în sus înconjurată de tovarăşii ei de pe altă lume.

Nu mai puteau de mâhnire Sanuki şi cu nevastă-sa; de când plecase Kaguyahime viaţa nu mai era pentru ei viaţă. În curând se culcară, ca să nu se mai deştepte.

Şi împăratul - şi el - fu prăpădit când îi aduseră vestea că fata cea minunată se dusese... Citi scrisoarea cu multă durere, posti nu ştiu câtă vreme, se depărtă de toate femeile lui şi trăi numai din amintiri.

Floarea făcătoare de minuni - floarea care dă nemurirea - el nu voi s-o miroasă; o-nveli în scrisoare şi trimise pe un curtean credincios să le arză colo sus, pe Fuzi-Yama.

Şi astăzi încă, de-acolo, de pe vârful înalt, se mai ridică fumul către cer.

UN BĂIEŢAŞ RĂU

(de Mark Twain)

A fost odată un băieţaş rău, îi zicea Jim... deşi pe băieţii răi îi cheamă mai întotdeauna Iacob, cum veţi vedea, dacă citiţi cărţile pentru şcolile de duminică. Era ciudat, dar adevărat, că pe acesta îl cheamă Jim.

Acesta n-avea o mamă bolnavă. o mamă bolnavă, evlavioasă şi picnită de oftică, care bucuros s-ar fi culcat în mormânt, ca să se odihnească, dacă n-ar fi oprit-o marea ei iubire pentru fiul ei, şi teama că lumea are să fie prea aspră cu el, când nu va mai fi ea. Cei mai mulţi copii răi din cărţile de duminică se numesc Iacob şi au mame bolnave, cari îi învaţă să zică: „Doamne sfinte şi îndură-te, varsă-ţi marea bunătate" etc., şi-i adoarme în cântece dulci tânguitoare, îi sărută zicându-le „noapte bună", îngenunche la căpătâiul lor şi plâng.

La băieţaşul acesta era cu totul altfel. Îl chema Jim şi mama sa nu suferea de nimic. n-avea nici oftică, nici nimic. Dimpotrivă, era voinică şi deloc evlavioasă; şi nici nu era îngrijită de Jim. Chiar dacă ar fi fost să-şi rupă gâtul, ea zicea că nu era mare pagubă. Îl culca în bătăi, nu-l săruta niciodată şi nu-i zicea „noapte bună"; dimpotrivă îi trăgea palme când pleca să se culce.

Într-o zi băiatul acesta stricat fură cheia de la cămară, intră şi mâncă un borcan de dulceaţă de mure negre, umplu apoi

vasul cu păcură (materie rea neagră ce vine din izvoarele de petroleu) fără ca mama sa să fi putut vedea deosebirea; dar, lucru ciudat, sufletul nu-l mustra şi nici un glas nu-i şopti:

- Bine e să n-asculţi de mama ta? Nu e păcat? Unde să duc copiii care mănâncă sufletul bunei lor mame?

Şi apoi nu îngenunchie de bunăvoie şi nu făgădui că n-are să mai facă vreun rău, şi nu să sculă cu inima uşurată şi fericită şi nu să dusă la mama sa, să-i spună totul, şi să o roage să-l ierte, mama sa nu-l binecuvântă cu lacrimi de mulţumire în ochi. Nu. aşa fac toţi ceilalţi băieţi răi din cărţi; cu Jim însă era altfel. El mâncă dulceaţa şi zicea că era o faptă de ispravă, şi râdea când să gândea „ce mutră are să facă baba", când o vedea ce e în vas? Şi când mama sa dete peste borcan, răul tăgădui totul şi ea îl burduşi în bătăi.

Toate erau ciudate la băiatul acesta. toate ieşeau altfel la el, decât la Iacob-ii cei răi din cărţi.

Într-o zi să urcă în mărul arendaşului Acorns, ca să fure mere, şi craca nu s-a rupt, Jim n-a căzut şi nu şi-a rupt braţul, n-a fost sfâşiat de cânii arendaşului, ca să stea apoi săptămâni de zile la pat şi să se căiască şi să se facă de treabă. Nu! fura la mere cât a vrut şi să dete jos cu bine; de câne nu îi era frică, îl lovi cu o cărămidă, când sări la el. Era lucru foarte ciudat. Nimic din toate acestea nu să întâmplă în cărticelele acelea cu scoarţe marmorate şi cu icoane scrise pentru copii.

Într-o zi fură briceagul învăţătorului, şi fiindu-i frică să nu-l afle, îl băgă în căciula lui George Wilson, - fiul văduvei Wilson, băiatul model, cel mai bun copil din sat, care *asculta* totdeauna de mama sa şi nu spunea niciodată un neadevăr şi-i plăcea să se ducă la şcoala de duminică. Şi când cuţitul căzu din căciulă, şi bietul George lăsă capul în jos şi să roşi parc-ar fi fost vinovat, şi învăţătorul îl învinui de furt şi voia să-l lovească cu nuiaua, nu să ivi deodată în mijlocul lor un judecător cu părul alb, care să strige: „Nu te atinge de acest băiat nobil. uite, colo e laşul

făcător de rele! Eu am trecut nevăzut pe dinaintea uşei şcoalei şi l-am văzut când a furat briceagul! Şi apoi Jim a fost bătut, şi venerabilul judecător n-a ţinut nici o cuvântare în clasă, care să topea în lacrimi, şi nu luă pe George de mână ca să zică că astfel de băiat merită să fie înălţat, şi nu-l luă ca să şează la el, să mături cancelaria, să facă curse prin oraş, să taie lemne şi să studieze dreptul, să dea acasă o mână de ajutor nevestei sale, iar restul timpului să se joace, să câştige patruzeci de lei pe lună şi să fie fericit.

Nu; aceasta s-ar fi întâmplat în cărţi, dar la Jim a fost cu totul altfel. Nu veni nici un judecător bătrân, cicălitor, ca să facă zâzanie, şi aşa băiatul model George fu bătut, iar lui Jim îi creştea inima pentru că, cum ştiţi, Jim ura pe copiii cei buni. El zicea, că are un năcaz grozav pe nătăfleţi de aceştia.

Dar lucrul cel mai ciudat a fost că Jim s-a plimbat cu barca duminică şi nu s-a înecat, că altă dată a fost la pescuit, tot duminica, unde-l apucă o furtună şi trăsnetul tot nu l-a ucis. Zău puteţi citi toate cărţile de duminică, de azi şi până la Crăciunul viitor şi nu veţi găsi ceva la fel. A, veţi găsi că toţi băieţii răi în loc să meargă la biserică, să plimbă duminica cu barca (luntrea) pe râu, să îneacă toţi, fără osebire, că pe toţi băieţii răi, cari să duc să pescuiască, îi apucă furtuna şi-i ucide trăsnetul. Bărcile cu băieţi răi să răstoarnă totdeauna duminica, şi mereu să stârneşte furtună, când băieţii răi să duc duminica la pescuit. Cum scapă Jim, o să rămână pe veci o taină.

Jim acesta era vrăjit. aceasta trebuie să fie dezlegarea acestei taine. Nimic nu putea să-l atingă. Dădu chiar elefantului din menajerie o priză de tabac, elefantul nu i-a zdrobit capul cu trompa sa. Scotoci dulapul ca să mănânce prăjituri şi nu greşi şi nu bău apă tare. Fură puşca tatălui său şi să duse duminica la vânat, şi nu să împuşcă la mână. Pe surioara sa o lovi, în furia sa, cu pumnul în tâmplă şi nu muri cu dulci cuvinte de iertare pe buze. Nu, ea să făcu bine.

În cele din urmă fugi de la părinți și să făcu marinar, și nu să întoarce acasă, nu să pomeni, singur pe lume și trist, nu găsi pe ai săi dormind la cimitir, casa părintească pustiită și dărâmată. Nu! El să întoarsă beat turtă și s-a dus mai întâi la poliție.

Să făcu mare, să însură și avu o fată; a făcut avere mare prin fel de fel de înșelătorii și ticăloșii; acum e cel mai mișel din comuna sa și e cinstit de toată lumea și face parte din statul comunal!

Cum vezi, în cărțile de duminică n-a fost niciodată un Iacob rău, care să fi avut mereu noroc, ca păcătosul acesta de Jim cu viața vrăjită.

POSTUME

ABU-HASSAN

Era odată la Bagdad, sub domnia strălucitului calif Harun-al-Raşid, un neguțător bogat, care avea o nevastă bătrână şi un fecior, Abu-Hassan, crescut până la vreo treizeci de ani strâns de aproape în toate privințele. Neguțătorul a murit, şi Abu-Hassan a intrat în stăpânirea avuției pe care o grămădise tată-său o viață întreagă. Fiul a făcut altfel de cum făcuse tatăl. În tinerețe nu căpătase niciodată o para mai mult decât îi trebuia ca să-şi ducă viața; acum a pus de gând să cheltuiască potrivit cu mijloacele pe care i le adusese soarta. Astfel, şi-a împărțit averea în două părți: cu o parte a cumpărat acareturi care îi aduceau destul venit, ca să poată trăi, cum se cuvine, fără să s-atingă de capete; iar cu cealaltă jumătate, în bani sunători, a hotărât să se pună pe petreceri, încailea să-şi destoarcă răbdările suferite sub străşnicia în care îl ținuse tată-său până la aşa vârstă coaptă; dar s-a jurat că n-are să mai cheltuiască apoi nimica peste această sumă, după ce şi-o face toate chefurile. În acest scop, Abu-Hassan a strâns împrejuru-i o ceată de tineri de vârsta şi de teapa lui, şi de acolea s-a gândit numai cum să-i facă a-şi petrece vremea în chipul cel mai plăcut. Aşadar nu s-a mărginit la prânzuri şi ziafeturi cu mâncări şi băuturi care de care mai rare şi mai scumpe; a adus şi tarafuri de lăutari şi cântăreții cei mai vestiți; şi pe urmă, dănțuitoarele şi dănțuitorii cei mai aleşi din oraşul Bagdad.

Toate chefurile astea, din zi în zi mai costisitoare, l-au aruncat pe Abu-Hassan în cheltuieli atât de nemăsurate, încât n-a putut-o duce aşa mai mult de un an.

Cum n-a mai întins masă mare, prietenii s-au făcut nevăzuți; ba nici nu-i mai întâlnea oriunde i-ar fi căutat, fiindcă fugeau de el îndată ce-l zăreau, şi dacă, din întâmplare, da piept în piept cu vreunul şi vrea să-l oprească să-i spună ceva, acela îşi cerea iertăciune, că-i e degrabă şi n-are vreme de vorbă, şi pleca repede p-aci încolo.

Pe Abu-Hassan mai mult l-a mâhnit părăsirea din partea prietenilor, decât îl încântase mai înainte semnele lor de dragoste. Odată, mâhnit, dus pe gânduri, cu capul plecat, a intrat în odaia mă-si şi s-a aşezat pe marginea divanului, departe de ea.

- Ce ai, fiule? a întrebat bătrâna. De ce eşti aşa de pocâltit şi n-ai chef deloc? Să fi pierdut tot ce ai pe lume şi tot n-ai fi aşa de opărit. Ştiu că, după câte cheltuieli nebuneşti ce ai făcut, nu-ți mai rămân mulți bani sunători. Erai stăpân pe avutul tău, şi eu n-am vrut să mă-mpotrivesc purtărilor tale nesocotite, mai ales ştiind că ți-ai păstrat cuminte jumătate din avere... Şi d-aia nu văd ce te poate adânci acum în aşa neagră mâhnire.

Pe Abu-Hassan, la vorbele bătrânei, l-au podidit lacrimile, şi a zis:

- Mamă, ştii în ce chip m-am purtat un an de zile. Am strâns atâția prieteni împrejurul meu, i-am îndopat cu câte bunătăți mi-a dat prin gând, până n-am mai putut, şi acuma, când nu mai am ce le da, văd că toți mă părăsesc. Când zic că n-am cu ce-i mai îndopa, mă gândesc la banii pe care-i hotărâsem pentru asta; că despre venitul meu, slavă Domnului, mi l-am păstrat, şi acuma ştiu cum să-ntrebuințez ce din fericire mi-a rămas. Vreau numai să încerc până unde pot merge prietenii cu nerecunoştința. O să mă rog de ei să pună fiecare, de la mână la mână, să m-ajute a mă sălta din starea nenorocită

în care am căzut. Dar asta, precum ți-am spus, o fac numai ca să văz dacă voi găsi la dânșii vreo recunoștință.

- Băiete, i-a răspuns mama, nu vreau să te opresc de la ce ai pus de gând; dar îți pot mai dinainte spune că degeaba tragi nădejde. Tu încă nu cunoști ce va să zică prietenii de petrecere; dar o să-i cunoști.

- Mamă, a zis Abu-Hassan, eu înțeleg și cred ce-mi spui; dar tot vreau să mă luminez singur despre mișelia și neomenia lor.

Abu-Hassan a și plecat; a făcut ce-a făcut și a găsit pe toți prietenii. Le-a arătat în ce mare strâmtoare se afla și i-a rugat să-și dezlege pungile ca să-l ajute. N-a uitat chiar să le spună că în mare parte a scăpătat din pricina cheltuielilor nemăsurate cu atâtea petreceri și ziafeturi, că doar i-o atinge la omenie. Nici unul dintre prieteni nu s-a lăsat înduioșat de vorbele lui frumoase, ba, unii, chiar, l-au dat afară. S-a întors acasă, amărât până în fundul sufletului și i-a zis bătrânei:

- A, mamă, bine mi-ai spus tu: în loc de prieteni am găsit niște ticăloși nerecunoscători. S-a isprăvit; să nu-i mai văz în ochi!

Abu-Hassan s-a hotărât dar să se ferească de acu încolo de orice galantomie. După ce și-a socotit venitul bine, și l-a împărțit astfel încât să-i ajungă de cheltuială în fiecare zi, regulat, dându-i mâna să poftească în toate serile la masă câte un singur musafir, pe care să-l ospăteze cumpătat, dar cuviincios. Pe urmă s-a jurat că acel musafir să nu fie localnic din Bagdad, ci un străin care ar fi picat chiar în ziua aceea, și pe care să-l poată trimite pe-aci încolo după ce l-a găzduit frumos o noapte.

După cum pusese la cale, Abu-Hassan își îngrijea de dimineață să cumpere toate trebuincioasele pentru cină, și pe seară, mergea să se așeze lângă podul Bagdadului; cum vedea un străin, ăl dintâi care-i ieșea înainte, măcar de orice teapă ar fi fost, îl poftea politicos să-i facă cinste a veni să cineze și să petreacă noaptea aceea la dânsul.

Cina lui Abu-Hassan nu era foarte bogată, însă bună şi curată, aşa ca să poată mulţumi destul pe un oaspete drumeţ. Mai ales nu lipsea de la masă vin şi veselie, căci în loc să vorbească cu oaspetele său despre politică ori despre daraveri negustoreşti, îi plăcea mai bine să povestească despre lucruri plăcute şi hazlii. De felul lui era om vioi şi bun de petrecere, şi ştia să-nveselească pe un tovarăş, oricât de posomorât. A doua zi dimineaţa, Abu-Hassan îi zicea musafirului:

- Când te-am poftit aseară la mine, ţi-am spus obiceiul meu: să nu te superi că acum te poftesc să pleci; am eu cuvinte să mă port aşa. Mergi de-ţi vezi şi de treburile dumitale. Umblă cu Dumnezeu!

Într-o seară, când şedea după regula lui la capătul podului, iată că trece califul Harun-al-Raşid, îmbrăcat tiptil, aşa ca să nu-l cunoască nimeni. Stăpânitorul acesta, deşi avea destui slujbaşi foarte pricepuţi şi straşnici, tot voia să cunoască el singur cum merg lucrurile în împărăţia lui; şi pentru acest scop umbla adesea tiptil în felurite chipuri prin oraşul Bagdad. În seara aceea era îmbrăcat ca un negustor de la Musul, care s-ar fi dat chiar atunci jos de pe corabie, în partea dimpotrivă a podului, şi în urma lui mergea un rob mare şi voinic, o namilă de om.

Califul, sub îmbrăcămintea lui, se vedea a fi un bărbat de seamă, vrednic de toată cinstea. Abu-Hassan s-a ridicat de unde şedea jos şi, după ce i-a făcut o temene până la pământ, i-a zis politicos de tot:

- Prea-cinstite domnule, bine-ai venit sănătos la noi în Bagdad; te rog prea-plecat să-mi faci cinstea să pofteşti la cină cu mine şi să-ţi petreci noaptea asta în casa mea, ca să te odihneşti bine de oboseala călătoriei.

Şi, ca să-l îndatoreze şi mai mult a pofti la el, i-a spus în câteva cuvinte ce obicei are dânsul cu musafirii lui.

Califul a făcut haz de gustul lui Abu-Hassan şi a voit să cunoască mai de aproape pe acest om ciudat. I-a spus numaidecât că de la un bărbat aşa de politicos e încântat a primi găzduire, fie pe cât de scurtă vreme, şi că e gata să-l urmeze.

Abu-Hassan, care nu bănuia că soarta îi scosese înainte un oaspete aşa de înalt, se purta cu califul parcă ar fi fost deopotrivă amândoi. L-a dus acasă, l-a băgat într-o odaie foarte curată şi l-a poftit să şadă pe divan, la locul de cinste. Cina era gata şi masa pusă. Mama lui Abu-Hassan, pricepută la bucătărie, le-a dat trei feluri de mâncări: nişte porumbei gătiţi cu zarzavaturi şi cu orez, apoi o gâscă la tavă şi pe urmă un clapon fript cu patru puişori rumeniţi de jur împrejur. Altceva nimica; dar toate erau bine făcute.

Abu-Hassan a stat la masă în faţa musafirului; au mâncat amândoi din toate pe tăcute şi pe nebăute, după obiceiul locului. După ce au isprăvit de mâncare, mama lui Abu-Hassan a ridicat masa şi le-a adus fel de fel de poame de care se găseau în acea vreme a anului şi nişte turte uscate de migdale. Când s-a-nnoptat bine, au aprins lumânările; apoi Abu-Hassan a adus nişte urcioare cu vin şi bărdace, le-a pus lângă el şi a rugat-o pe bătrâna să-i dea de mâncare robului care venise cu musafirul. Când s-au aşezat iar la masă, Abu-Hassan a luat o bărdacă, a umplut-o cu vin şi, ridicându-se în sus, a zis către musafir:

- Prea cinstite domnule, te poftesc să faci ca mine. Nu ştiu ce-i fi gândind dumneata; dar, după mine, drept să-ţi spun, omul care urăşte vinul, vrând să se arate înţelept, nu-i înţelept deloc. Veselia e lucru bun; trebuie s-o căutăm, şi s-o găsim în fundul bărdacei!

Abu-Hassan şi-a golit bărdaca, în vreme ce califul i-a răspuns:

- Vorba dumitale e cuminte, eşti un om de ispravă; îmi place că te văz chefliu şi vesel, şi te rog să-mi torni şi mie.

Abu-Hassan a umplut bărdaca musafirului, zicând:

- Gustă, te rog, prea cinstite domnule şi spune drept: aşa-i că-i bunicel?

Califul a băut; iar Abu-Hassan i-a mai zis:

- Eu, cum te-am zărit pe dumneata, am priceput că eşti un om care ştii ce va să zică să trăieşti. Ce să-ţi mai vorbesc ?. Sunt cum nu se poate mai mulţumit şi mai vesel că m-am întâlnit astăzi cu un bărbat aşa de deosebit cum eşti dumneata. Îmi placi foarte mult. Halal să-ţi fie! Să trăieşti!

Vorbele lui Abu-Hassan îi făceau mare plăcere califului, care fiind şi el om foarte vesel, îşi îndemna mereu gazda la băut, ca să o cunoască mai bine. Din vorbă în vorbă, Abu-Hassan a spus cum îl cheamă, cum trăieşte, prin ce întâmplări neplăcute trecuse, şi a încheiat zicând:

- Dar nu-mi pare rău că am fost amăgit de prieteni, fiindcă dacă nu se-ntâmpla ce s-a-ntâmplat, poate nu-mi scotea norocul în cale un străin aşa de preţios ca dumneata.

Califul, mulţumit de lămuririle lui Abu-Hassan, i-a zis:

- Eşti vrednic de laudă, prietene, că ai luat astfel de hotărâre înţeleaptă, şi mai ales că te ţii de ce ai hotărât şi, drept să-ţi spun, îţi pizmuiesc fericirea. Dumneata ai în fiecare zi plăcerea să primeşti la masa şi-n casa dumitale un om de treabă cu care stai frumos de vorbă şi-l îndatorezi aşa, încât unde s-o duce, să te pomenească şi să-ţi laude casa, masa şi primirea dumitale atât de cuviincioase. Decât, din vorbă-n vorbă, şi dumneata şi eu, nu luăm în seamă că prea lăsăm vinul să se trezească. Te rog, bea, şi toarnă-mi şi mie!

Şi aşa au băut amândoi înainte povestindu-şi unul altuia lucruri plăcute. Acu era târziu; musafirul a spus că, fiind obosit de atâta drum cât făcuse, are nevoie de odihnă, şi a adăugat:

- Şi pe urmă, nici dumneata nu voi să-ţi pierzi odihna pentru mine. Haide, să ne culcăm; şi fiindcă poate mâine dimineaţă eu am să plec până nu te deştepţi dumneata, îţi spun de acuma că am rămas foarte încântat de ospătarea ce mi-ai

făcut aşa de îndatoritor. Numai de un lucru îmi pare rău, că nu ştiu cum să-ţi arăt recunoştinţa mea. Spune-mi, rogu-te, dumneata, cum m-aş plăti de atâta bunăvoinţă, ca să vezi că nu ai avut a face cu un nerecunoscător. Un om ca dumneata nu se poate să n-aibă vreo daraveră, vreo nevoie, şi să nu dorească a i se face pe plac. Uite, cât mă vezi pe mine aşa, negustor, poate să fiu în stare să te îndatorez şi eu cu ceva, dacă nu de-a dreptul, măcar prin mijlocirea vreunuia dintre prietenii mei.

La aceste vorbe politicoase ale negustorului, Abu-Hassan a răspuns:

- Prea-cinstite domnule, nu mă îndoiesc câtuşi de puţin că, nu numai aşa, doar ca om politicos, îmi arăţi bunăvoinţă. Dar, pot să te asigur că n-am nici păsuri, nici daraveri, nici vreo dorinţă, şi n-am să cer nimănui nimic. N-am cea mai mică poftă de mărire, şi sunt foarte mulţumit cu soarta mea. Prin urmare, foarte-ţi mulţumesc numai şi numai că ai poftit în casa mea şi mi-ai cinstit masa, aşa bună, rea, cum s-a putut găsi.
Cu toate astea parcă aş avea şi eu ceva care mă supără, dar iar nu până-ntr-atâta încât să-mi pierz liniştea pentru asta. Să vezi ce e. Aici la noi, în Bagdad, fiecare mahala îşi are giamia ei, cu câte un iman, adică popă, care e dator să facă rugăciunile la ceasurile hotărâte după lege. Imanul de la giamia noastră este un bătrân înalt şi uscăţiv, posomorât şi tare făţarnic. Ctitorii, câteşipatru, vecinii mei, sunt ca şi el bătrâni ursuzi şi zavistnici, lucru mare. În toate zilele se adună împreună cu toţii şi alta n-au de vorbit decât bârfeli şi răutăţi, ca să vâre fitiluri şi zâzanie în toată mahalaua; crapă de necaz că nu poate să stăpânească dumnealor pe toţi mahalagiii noştri, să-i poarte ei de nas după cum le place lor. Ei! vezi, asta mă strânge pe mine de gât, în loc să-şi vază popa de legea lui şi ctitorii să se îngrijească de giamie, dumnealor se leagă de lume şi n-o lasă să trăiască în bună pace.

- Cum văz eu, a zis califul, dumneata ai dori să le mai scurtezi limba acelor bârfitori?

- Precum zici, tocmai! a răspuns Abu-Hassan. Ah! de ce nu mă face Dumnezeu pe mine calif o zi măcar, numai o zi!

- Ei! să zicem că ai fi calif. ce-ai face?

- Ce-aş face?. Aş face să rămână de pomină. i-aş pildui straşnic pe dumnealor, ca să aduc o mulţumire lumii de ispravă; aş pune să le tragă la fiecare ctitor câte o sută de beţe la tălpi şi imanului patru sute; să-i învăţ eu pe dumnealor, mă-nţelegi, că nu-i treaba dumnealor să tulbure viaţa mahalagiilor, mă înţelegi!

Califului i s-a părut foarte nostimă ideea lui Abu-Hassan, şi zice:

- Îmi place dorinţa dumitale, mai ales că o văd pornită dintr-o inimă dreaptă, care nu sufere să rămâie răutatea nepedepsită; şi tare aş dori şi eu să ţi-o văd îndeplinită. Şi, de! poate că lucrul să nu fie chiar peste putinţă, cum îţi închipui. Eu cred că dacă ar afla ce gânduri ai, califul ar fi în stare să-ţi încredinţeze puterea lui pe o zi. Şi cât mă vezi dumneata, aşa un negustor ca toţi negustorii, cine ştie de nu ţi-aş putea ajuta s-o dobândeşti.

- Ei! ia lasă, a răspuns Abu-Hassan, nu-ţi mai bate joc de mine şi dumneata, cum şi-ar bate, fireşte, şi califul, dacă ar afla de neroziile mele. Poate doar atâta, să afle şi el de purtările cuvioşilor noştri şi să-i osândească el la vreo pedeapsă.

- Ba, Doamne fereşte, nu-mi bat joc nicidecum, a zis musafirul, şi desigur că nici califul nu şi-ar bate. Dar să lăsăm astea; uite, e aproape miezul nopţii, haide să ne culcăm!

- Bine zici; dar, fiindcă urciorul nostru mai are ceva în fund, eu crez că ar trebui mai întâi golit, şi pe urmă să ne ducem la culcare. Un lucru numai te-aş ruga: mâine dimineaţă, când ăi pleca, dacă n-oi fi eu deştept, să nu laşi uşa de la drum deschisă.

Pe când vorbea Abu-Hassan, califul, ridicând urciorul, şi-a umplut bărdaca şi a golit-o, mulţumind încă o dată de buna ospătare. După aceea, pe furiş, a aruncat în bărdaca gazdei, aşa cât poţi lua cu vârful degetelor, dintr-o cutiuţă cu nişte prafuri, pe care o purta cu sine, şi peste ele a turnat vinul tot cât mai rămăsese în urcior; pe urmă, întinzând bărdaca a zis:

- Acuma te rog, iubită gazdă, să iei de la mine bărdaca asta şi s-o deşerţi în cinstea şi pentru dragostea mea.

Abu-Hassan, foarte bucuros, a luat bărdaca în mâna dreaptă şi a ridicat-o-n sus; cu palma stângă la piept s-a închinat prea plecat şi apoi a băut tot până-n fund dintr-o sorbitură... Dar n-a apucat să lase jos bărdaca goală, şi, simţindu-se înmuiat în toate încheieturile, s-a lungit binişor pe divan, unde l-a şi furat somnul, aşa degrabă, că musafirul a început să râză, şi, chemându-şi robul, care aştepta gata la uşă, i-a zis:

- Ia-l pe omul ăsta în cârcă, şi bagă de seamă, când ieşim, în ce loc se află casa, să ştii unde ai să-l aduci înapoi mâine, când ţi-oi porunci.

Şi, fără zgomot, au ieşit din casă, robul ducând în cârcă pe Abu-Hassan adormit adânc, şi califul care a lăsat într-adins uşa de la drum deschisă.

Cum au sosit la palat, au mers până în odaia unde aşteptau toţi curtenii:

- Dezbrăcaţi-l pe omul ăsta şi culcaţi-l în patul meu!

Curtenii l-au dezbrăcat binişor pe Abu-Hassan, l-au îmbrăcat în halatul califului şi l-au culcat frumos în patul împărătesc. După aceea califul a chemat în juru-i pe toţi ai curţii, bărbaţi şi femei, şi le-a zis:

- Vedeţi pe omul care doarme colea? Mâine dimineaţă, la ceasul hotărât, întocmai cum faceţi când mă deştept eu, aşa să faceţi şi cu el, fără nici o deosebire, să nu vă mai gândiţi la mine câtă vreme v-ăţi afla în faţă-i; în sfârşit, până nu poruncesc eu altceva, poruncile lui să fie sfinte: el este califul vostru!

Curtenii şi curtenele fără vorbă s-au închinat pân-la pământ, şi fiecare s-a gândit cum să se supună mai bine, după puterile sale, poruncilor stăpânului. Întorcându-se la palat, califul trimise după marele vizir Giafar, şi cum a sosit acesta, i-a zis:

- Uite de ce te-am chemat, Giafar: mâine dimineaţă, când vii după porunci, să nu te miri dacă vei vedea şezând în tronul meu pe omul acesta, care doarme colea. Ascultă-i şi-i îndeplineşte cu sfinţenie toate poruncile. Are să se arunce la galantomie, o să-ţi poruncească a împărţi daruri în dreapta şi-n stânga: fă tot ce-ţi spune, măcar de-ar fi să-mi sleieşti toate lăzile împărăţiei. Nu uita să veseşti pe toţi curtenii, de la mic până la mare, să-i dea mâine, la ceasul hotărât pentru înfăţişare înaintea mea, toată cinstea ce mi se dă mie. Du-te acuma şi caută să-mi faci întocmai pe plac!

După plecarea marelui vizir, califul a mers să se culce şi el într-altă odaie, poruncind robului său de încredere, anume Mesrur, să-l scoale mâine până nu s-a deşteptat Abu-Hassan.

Şi astfel, a doua zi dimineaţa, califul a trecut într-o cămăruţă cu câteva trepte mai sus, de unde, de la o ferestruică cu gratii, putea vedea fără a fi văzut, toată odaia unde dormea încă prietenul de cu seara.

Toţi curtenii şi toate curtenele intrară numaidecât pe rând, şi se aşezară binişor, în tăcere, fiecare după treapta sa, ca după obicei, la locu-i cuvenit. Începuse acum să se lumineze de ziuă; era vremea de deşteptat pentru rugăciunea de dinainte de răsăritul soarelui, după cum cere legea musulmană. Curteanul cel care sta la căpătâiul califului, apropie de nasul adormitului un burete înmuiat în oţet de trandafir. Adormitul strănută îndată şi miji din ochi; deşi nu era încă destulă lumină, văzu că se află în mijlocul unei odăi mari, foarte bogată, împodobită cu vase mari de aur, cu perdele şi covoare ţesute de mătase; şi de jur împrejurul lui nişte tinere curtene, unele

cu harfe, altele cu alăute şi cu dairele gata să înceapă a cânta, şi toate de o frumuseţe nespusă; iar la spatele lor nişte robi arabi în veşminte strălucitoare, stând toţi cu mâinile la piept. Uitându-se la învelitoarea cu care dormise acoperit văzu că e de catifea stacojie, ţesută cu fir de aur, şi cu mărgăritare; iar lângă pat un veşmânt tot aşa, şi alături, pe o perină, o tichie de calif.

Văzând toate astea, Abu-Hassan rămase aiurit... şi, aducându-şi aminte de ce vorbise seara la masă cu musafirul, gândi:

„Asta-mi place! Ajunsei acuma şi calif! auzi vis!" şi închizând ochii îşi aşeză iar capul să-şi urmeze somnul. Dar un rob, aplecându-se până la pământ, îi zise cu sfială:

- Stăpânitor al credincioşilor, Strălucirea Ta să nu mai adoarmă, e vremea rugăciunii de dimineaţă, soarele stă să se arate.

Vorbele acestea l-au ameţit pe Abu-Hassan: „Sunt deştept ori dorm?. Aşi! dorm; nu se poate!. dorm!" Şi ţinând ochii tot închişi, n-a mişcat. Dar n-a trecut mult, şi robul, văzând că nu capătă răspuns, a zis iar:

- Stăpânitor al credincioşilor, Strălucirea Ta să nu se supere dacă iar îndrăznesc a-i spune că trebuie să se scoale, afară numa dacă nu vrea să lase a trece ceasul rugăciunii de dimineaţă.

„M-am înşelat, gândi Abu-Hassan; nu dorm!"

Deschise ochii bine şi, fiind acuma ziua mare, văzu foarte limpede tot ce zărise nedesluşit la lumina slabă de-adineauri. Se ridică de mijloc şi privi de jur împrejur zâmbind ca un om care se deşteaptă plin de mulţumire după un somn bun cu vise plăcute.

Atunci tinerele curtene i se închinară prea-plecat, şi deodată harfele şi tamburele, alăutele, dairelele începură o cântare îngerească de care Abu-Hassan rămase atins până la suflet.

Cu toate astea tot şi-a venit iar la gândul dintâi:

„Bre! ce să fie asta? unde mă aflu eu? Ce e palatul ăsta? Ce sunt minunățiile astea? robii și curtenii ăștia străluciți? frumusețile astea de curtene și cântările astea care te ridică în slavă? Cum adică? să nu pot eu înțelege: visez ori sunt treaz?"

Când îi treceau prin minte aceste întrebări, iată că s-apropie Mesrur, căpetenia robilor și-i zice:

- Stăpânitor al credincioșilor, Strălucirea Ta să-mi dea voie a-i spune că n-are obicei să se scoale așa de târziu, afară numa dacă, Doamne-ferește, nu se simte bine; așadar, trebuie Strălucirea Ta numaidecât să se suie în tron, iacătă a sunat ceasul sfatului împărătesc.

După vorbele lui Mesrur, Abu-Hassan înțelese că nu mai doarme și că prin urmare tot ce i se întâmplă nu-i în vis, ci aievea! Dar încă nehotărât ce are să facă și cum trebuie s-o ia, stetea la gânduri. După câteva clipe de îndoială, se uită lung la Mesrur și-i zise:

- Ia ascultă-mă, cu cine vorbești? și cui îi zici dumneata „Stăpânitorul credincioșilor"?

- Strălucirea Ta, răspunse Mesrur zâmbind, îmi vorbește astfel ca să mă pună la încercare, ori ca să glumească. Cine altul să fie stăpânul credincioșilor decât Strălucirea Ta? Mesrur, ticălosul rob, nu poate uita asta, și bănuiește că poate vreun vis urât o fi tulburat azi-noapte odihna Strălucirii Tale.

Abu-Hassan, pufnind, s-a trântit iar cu capul pe căpătâi și. după ce s-a săturat de râs, s-a ridicat iar de mijloc și, întorcându-se către un arap mititel, negru ca și Mesrur, i-a zis:

- Ia ascultă, piciule: spune-mi tu cine sunt eu?

- Prea înalte, a răspuns piciul clipind din ochii-i aplecați, Strălucirea Ta este stăpânitorul credincioșilor, care ține pe pământ locul stăpânului lumii.

- Mare mincinos ești, cât ești tu de micuț! Pe urmă a făcut semn unei curtene să se apropie și, întinzându-i mâna, i-a zis:

- Drăguță, fii bună şi muşcă-mă de vârful degetului, să văz: dorm ori sunt deştept?

Tânăra l-a apucat cu dinții de vârful degetului şi l-a strâns puțintel. Abu-Hassan şi-a tras repede degetul.

- Nu dorm!. Dar cum? Cum, fără ştirea mea, să ajung eu peste noapte calif? Asta e ceva minunat, de neînțeles. Şi zise apoi, foarte dulce, cătră frumoasa curteană:

- Mă rog, spune-mi drept, aşa să trăieşti, adevărat e, drăguță, că eu. sunt stăpânitorul credincioşilor?

- Mai adevărat nu se poate, prea-luminate stăpâne! a răspuns tânăra; e atât de adevărat, că noi rămânem toți pe gânduri văzând că Strălucirea Ta se miră de asta...

Abu-Hassan s-a uitat lung la ea şi cu zâmbet de bunătate i-a răspuns moțăind din cap:

- Am înțeles! şi mătăluță eşti o. mincinoasă!. Lasă că ştiu eu bine cine sunt.

Căpetenia robilor văzând că stăpânul voia să se dea jos din pat, îi întinse mâna şi umărul să-l ajute. Cum se puse Abu-Hassan pe picioare, rezemându-se pe umărul robului, curtenii, bărbați şi femei, i se plecară până la pământ, strigând toți într-un glas:

- Să fie de bine Strălucirii Sale; zi fericită şi noroc să-i dea Dumnezeu!

- Ah! Doamne, ce minune! a strigat stăpânul. Ce mă culcai aseară şi acum ce mă trezesc?... Vezi cum se poate schimba viața, de cu seara până dimineața. Mare lucru! Ce să spun?. Să mor dacă-nțeleg ceva!

Până să-şi isprăvească vorba, câțiva curteni l-au şi îmbrăcat de sus până jos, pe când ceilalți, curteni şi curtene, şi robi, arapi, s-au aşezat în rând de o parte şi de alta, până la uşa prin care stăpânitorul trebuia să meargă în sala sfatului împărătesc. Mesrur, căpetenia arapilor, îl duse până la treptele tronului.

Abu-Hassan, rezemându-se pe umărul robului, sui treptele şi se aşeză pe tron.

Totdeodată Harun-al-Raşid trecuse repede la altă ferestruică cu gratii de unde se vedea în sala tronului.

Abu-Hassan, aruncându-şi privirile în dreapta şi-n stânga, văzu pe toţi curtenii şi ofiţerii palatului stând frumos la rând, drepţi ca lumânarea, cu ochii ţintă în ochii lui, fără să clipească măcar şi parcă fără să răsufle.

Lui Harun-al-Raşid, care se uita cu multă luare aminte, de sus, prin gratii, îi plăcu dintru-nceput ce vrednic şi ce mândru se pricepea Abu-Hassan să-i ţină locul.

Îndată ce s-aşeză califul pe tron îşi ridică fruntea, rezemându-şi palmele pe genunchi şi totodată marele vizir Giafar se-nchină dinainte-i până la pământ, zicând:

- Stăpânitor al credincioşilor, Dumnezeu s-o acopere cu harurile sale pe Strălucirea Ta, iară pe duşmanii ei în flăcările iadului să-i prăvălească.

Abu-Hassan, după câte văzuse şi auzise de-adineauri din pat, şi până acum pe tron, începu să creazăcă e de-a binele calif. Nici n-a mai voit să gândească prin ce minune a soartei ajunsese aici, şi, hotărât, s-a apucat de treabă ca un calif ce era. Astfel a întrebat pe marele vizir dacă are să-i spună ceva deosebit. Giafar i-a răspuns:

- Stăpânitor al credincioşilor, emirii, vizirii şi toţi ofiţerii aşteaptă porunca să vie a se-nchina Strălucirii Tale.

Abu-Hassan a zis:

- Să poftească!

Marele vizir s-a întors atunci către portarul cel mare:

- Stăpânitorul credincioşilor porunceşte să-ţi faci datoria.

S-au dat de părete uşile, şi toţi ofiţerii cei mari, muiaţi din cap până-n picioare numa-n mătăsuri şi-n fireturi, au intrat şi, cu pas falnic unul după altul, au venit să se-nchine dinaintea tronului, îngenunchind şi atingând podeaua cu fruntea, după

care, iar la rând, au mers să se aşeze frumos unii de o parte, alţii de alta. Când s-a sfârşit ţeremonia, marele vizir a început să-şi facă raportul despre felurite treburi după hârtiile pe care le ţinea în mână. Treburile acelea în adevăr nu erau nici foarte însemnate, nici prea încurcate; totuşi erau treburi politiceşti. Abu-Hassan, fără să stea mult pe gânduri, le-a dat la toate dezlegare potrivită, scurt, fără să se-ncurce la vreuna, şi toate dezlegările erau nemerite, după cum îl povăţuia mintea lui cu scaun sănătos.

Până să-şi isprăvească raportul, Abu-Hassan, zărind în mulţimea ofiţerilor pe căpitanul poliţiei, pe care-l cunoştea, că-l văzuse de atâtea ori prin oraş, a zis marelui vizir:

- Ia aşteaptă puţintel; am de dat o poruncă grabnică poliţaiului. Căpitane, ia poftim mai aproape!.

Căpitanul s-a apropiat de tron, închinându-se şi a ascultat, iar califul a urmat:

- Căpitane, să mergi acu într-un suflet în uliţa cutare din mahalaua cutare (i le-a spus pe nume); în uliţa aceea se află o giamie; la giamie acolo, ai să găseşti stând la taifas un iman şi patru bătrâiori cu barba albă. Să-i ridici numaidecât şi să pui să le tragă, de faţă cu dumneata: câte o sută de vine de bou la tălpi, fiecăruia dintre bătrâiori, iar imanului, patru sute. Şi pe urmă să te întorci fără zăbavă să-mi spui cum mi-ai îndeplinit porunca. Ai venit?

Căpitanul, fără vorbă, s-a închinat adânc şi a plecat degrabă să-şi facă datoria.

La auzul acestei porunci, date aşa de scurt şi hotărât, Harun-al-Raşid a zâmbit de mulţumire, văzând că Abu-Hassan nu-şi pierde vremea cu nimicuri, ci se foloseşte degrabă de prilejul domniei spre a pedepsi cum se cuvine pe zavistnicii bârfitori.

Totodată, marele vizir îşi urma mai departe raportul, şi până să nu şi-l isprăvească bine, iată se-ntoarce poliţaiul şi zice:

- Stăpânitor al credincioşilor, am găsit pe iman şi pe cei patru bătrâiori stând la taifas în giamia aceea şi, ca dovadă că mi-am îndeplinit cu credinţă datoria, întocmai după porunca Strălucirii Tale, am adus şi adeverinţa aceasta.

Şi scoţând din sân o hârtie a înfăţişat-o califului. Abu-Hassan a citit în de-amănuntul arătarea celor petrecute în curtea geamiei şi s-a uitat de-aproape la numele mahalagiilor, toţi cunoscuţi de-ai lui, care întăreau cu iscăliturile lor acea arătare, ca martori ce stătuseră de faţă la săvârşirea pedepsei şi, după ce a sfârşit, a zis foarte mulţumit către poliţai:

- Bun! treci la locul dumitale!. Acuma, dumneata, vizirule, spune vistiernicului să ia o pungă cu o mie de bani de aur şi să o ducă tot în mahalaua aceea unde a fost poliţaiul, mamei unuia Abu-Hassan, e om văzut în partea locului, măcar cine îi cunoaşte casa. Du-te şi te întoarce degrabă!

Marele vizir a dus el însuşi punga şi i-a spus bătrânei numai atâta că este un dar trimis din partea califului, fără altă desluşire. Bătrâna cu destulă mirare a primit darul; nu-şi putea închipui de unde până unde să-i dea prin minte califului a-i trimite atâta bănet; de unde era să ştie dânsa de cele petrecute la palat?

În vremea cât a lipsit marele vizir, şi-a făcut raportul şi poliţaiul despre toate cele întâmplate peste noapte în tot Bagdadul, fel de fel, pe care le-a ascultat califul cu multă luare aminte. Întorcându-se vizirul şi spunând califului cum îndeplinise întocmai porunca, califul i-a zis:

- Bine; dar nu ţi-a dat în gând să întrebi pe bătrâna: fiu-său, Abu-Hassan, e acasă? ce face?

- Ba da, strălucite stăpâne, cum nu? am întrebat-o şi mi-a răspuns că fiu-său e acasă, dar că doarme în odaia lui şi nu-l poate trezi, fiindcă azi-noapte a stat până foarte târziu la petrecere cu un musafir.

La aceste vorbe, califul nu şi-a mai putut stăpâni râsul şi a râs cu mare poftă, de care, fireşte, toată lumea s-a bucurat, văzând veselia stăpânitorului lor atotputernic. Mesrur atunci a făcut un semn cătră toată adunarea prin care le arăta că sfatul s-a încheiat şi că fiecare poate pleca; şi au plecat toţi, trecând şi închinându-se pe dinaintea tronului, rând pe rând, ca la sosire, rămânând împrejurul tronului numai Mesrur, marele vizir şi ofiţerii de pază. Abu-Hassan s-a coborât de pe tron cum se urcase, rezemându-se cu o mână pe umărul credinciosului Mesrur, şi cu cealaltă pe umărul unui ofiţer voinic şi astfel s-a dus în odaia de unde venise; totdeodată Harun-al-Raşid a trecut la altă ferestruică zăbrelită, de unde se poate urmări tot.

Mesrur a dus pe Abu-Hassan într-o altă odaie, unde aşteptau o droaie de cântăreţe, care, cum l-au văzut, au şi început cu toatele să sune din harfe, din chitare, din tambure şi dairele şi să cânte din gură în fel de fel de glasuri, atât de frumos încât Abu-Hassan a rămas fermecat.

De acolo, cu muzicantele după el, Mesrur l-a trecut într-un salon unde sclipeau bogăţii peste bogăţii, numai catifele, mătăsuri de aur şi nestimate; şapte policandre de aur greu, cu câte şapte sfeşnice, atârnau din tavanul lucrat în feluri de sclipituri care-ţi luau ochii. În mijloc, sta aşezată o masă cu şapte talere tot de aur greu cu mâncăruri din care se ridicau aburi de deosebite mirodenii. Pe de lături, s-au aşezat muzicantele în şapte tarafuri şi din fiecare taraf ieşind înainte câte una, una mai frumoasă ca alta, îmbrăcate de sus până jos numa-n borangic străveziu, au venit mai aproape de masă.

Când a intrat Abu-Hassan, cu fetele cântând în urma lui, a stat o clipă în loc aiurit de atâtea minunăţii. S-a uitat mult de jur împrejur, din tavanul sclipitor până-n covoarele în care i se îngropau picioarele şi, numa îndemnat de Mesrur, care i-a spus închinându-se plecat, că se răcesc bucatele s-a hotărât să se mişte din loc şi să meargă a se aşeza la masă. Cum s-a aşezat el, cele şapte dimprejurul mesei au început să-i facă vânt cu

nişte apărători de pene mlădioase de păun. Abu-Hassan încântat, după ce s-a uitat la fiecare din ele zâmbindu-le dulce, le-a zis:

- Drăguțelor, de ce vă osteniți să-mi faceți vânt toate? poate să mă răcorească numa una singură. alelalte şase, mă rog să poftească la masă alături cu mine, să-mi ție de urât, că mie, ce să spui? oricâte bunătăți să am, singur la masă, nu-mi ticneşte.

Tinerele s-au aşezat îndată la masă; dar Abu-Hassan văzând că nu pun nimica-n gură de sfială, le-a dat el la fiecare-n taler şi foarte politicos le-a poftit să guste măcar; pe urmă le-a întrebat cum le cheamă. Le chema aşa: *Gură de mărgean, Lună plină, Raze de soare, Bucuria ochilor, Puful piersicii, Vraja inimii.* Pe urmă a întrebat pe cea care rămăsese să-i facă vânt să-l răcorească şi dânsa i-a spus că o cheamă *Acadea de miere.* Straşnic de frumoasă.

Abu-Hassan fiecăreia i-a spus, potrivit cu numele ei, câte o vorbă de duh potrivită, aşa că adevăratul calif, care le vedea şi auzea toate de sus, s-a întărit în credința ce şi-o făcuse mai dinainte că prietenul este un om prețios. Când au văzut tinerele că Abu-Hassan s-a săturat de mâncare, una dintre dânsele, în picioare, a zis către un rob care sta cu mâinile încrucişate la slujba mesii:

- Stăpânitorul credincioşilor vrea să treacă la dulcețuri; aduceți de spălat!

Toate s-au ridicat de la masă, au luat din mâinile robilor una un lighean de aur, alta o cană cu cioc, tot cu aur, şi a treia un peşchir de mătase, şi îngenunchind câteşitrele dinaintea lui Abu-Hassan, care şedea pe scaun, i-au dat de spălat. După ce a făcut şi asta, s-a dat de o parte o perdea de catifea şi s-a deschis uşa de la alt salon.

Mesrur a trecut înainte, poftindu-l cu multe temenele pe calif în celălalt salon încă şi mai strălucit şi, pe urmă, iar într-altul şi mai strălucit, şi în fiecare câte şapte tarafuri de cântărețe tot una şi una, şi mese încărcate cu poame, dulcețuri,

prăjituri, fel de fel de bunătăţi neînchipuite. L-au plimbat aşa toată ziua până a-nceput să însereze. În cel din urmă salon, Abu-Hassan a văzut ce nu mai văzuse pân-aci:

Pline cu vin împărătesc, şapte cane mari de argint şi de jur împrejur nişte cupe tot aşa suflate pe dinăuntru cu aur. S-a aşezat la masă, încremenit de frumuseţea altor tinere care îi aşteptau poruncile - a voit să ştie cum le cheamă, şi a bătut în palme făcând semn tarafului de cântăreţe să se oprească. Deodată s-a făcut tăcere; iar el, luând de mână pe una dintre cele şapte tinere, care era mai aproape, a poftit-o să şază alături şi a întrebat-o cum o cheamă, iar dânsa a răspuns: *Salbă de mărgăritare.*

- Nu se putea nume mai potrivit, a zis Abu-Hassan; bine te-a botezat cine te-a botezat; decât eu tot aş zice că dinţii matale întrec toate mărgăritarele din lume. Drăguţa mea *Salbă de mărgăritare,* tare m-ai îndatora să-mi umpli, cu mânuşiţele matale, o cupă de vin.

Fata a îndeplinit porunca. Abu-Hassan luând cupa plină şi privind foarte duios, când la cupă, când la fată, a zis:

- *Salbă de mărgăritare,* în sănătatea mătăluţă. Te rog, fă-mi şi matale tot aşa hatâr!

Dânsa îşi umplu o cupă şi, ridicând-o în sus cântă un cântec cu glas îngeresc, de care Abu-Hassan a rămas foarte-ncântat. După aceea, luă pe altă tânără şi o pofti să şază alături de el, întrebând-o cum o cheamă, iar ea a răspuns: *Steaua zorilor.*

- Nu se putea nume mai potrivit, a zis Abu-Hassan, bine te-a botezat cine te-a botezat, decât. eu tot aş zice că ochii mătăluţă întrec toate stelele de pe cer. Drăguţa mea *Steaua zorilor,* tare m-ai îndatora să umpli două cupe, una pentru mine şi alta pentru mătăluţă.

Şi tot aşa, una după alta, pe rând, până la cea din urmă pe care o chema *Lumina zilei,* şi a băut şapte cupe pline. După

aceea, *Salbă de mărgăritare* a mai umplut o cupă şi foarte veselă a zis:

- Stăpânitor al credincioşilor, îndrăznesc prea-plecată a mă ruga Strălucirii Tale de un mare hatâr: să bea această din urmă cupă, după ce va asculta şi de la mine un cântec, pe care, nădăjduiesc, n-o să-i pară rău că l-a ascultat.

- Cu dragă inimă, sufletu-meu! a zis Abu-Hassan luând cupa, ba chiar, ca un stăpânitor al credincioşilor ce sunt, îţi poruncesc să mi-l cânţi, că nu se poate o frumuseţe de copilă ca matale orce-o face să nu facă frumos şi drăgăstos.

Tânăra atunci i-a cântat din tambură şi din gură de l-a ridicat în slava cerului pe calif, care după ce s-a isprăvit cântecul, i-a strigat cântăreţei:

- Să trăieşti, drăguţă! Halal să-ţi fie! şi a sorbit cupa până la picătura din fund, apoi s-a întors să-i mai zică încă o vorbă, însă d-abia a putut deschide gura mormăind ceva neînţeles; şi-a şi aşezat braţele pe masă, şi-a lăsat fruntea pe braţe şi a adormit adânc.

Se înnoptase acuma bine. Harun-al-Raşid, care văzuse şi auzise tot, a coborât degrabă în salon, bucuros că toate îi ieşiseră după plac. A poruncit să scoată lui Abu-Hassan veşmântul de calif şi să-l îmbrace în hainele cu care-l aduseseră aseară la palat. A chemat apoi pe robul cel voinic şi i-a zis:

- Acuma ia-mi-l binişor în cârcă şi du-te de-l culcă pe divan acasă la el, şi când ăi ieşi, nu uita să laşi uşa de la drum deschisă.

În scurtă vreme, robul s-a întors la palat să-i spună califului că îndeplinise porunca întocmai.

Abu-Hassan întins frumos pe divan, a dormit până a doua zi foarte târziu... Mijind ochii, l-a prins mirarea să se vază în casa lui, şi a-nceput să cheme cu glas mângâios:

- *Salbă de mărgăritare! Steaua zorilor! Guriţă de mărgean!* unde sunteţi? Veniţi încoace, drăguţelor!

Mă-sa, care l-a auzit de alături, a venit degrabă.

- Ce ai, fătu-meu? ce ți s-a întâmplat?

Abu-Hassan a ridicat mândru capul şi a întrebat:

- Babo, cui îi zici tu fătu-meu?

- Ție, cui să-i zic? nu eşti tu băiatul meu, Abu-Hassan?

- Eu băiatul tău? ce nu-ți iei seama la vorbă? Eu Abu-Hassan? ce trăncăneşti? Eu sunt stăpânitorul credincioşilor, bre!

- Pentru Dumnezeu, fătu-meu, taci să nu te-auză cineva, să crează că eşti nebun!

- Nebună eşti tu, babo! încă o dată îți spun că eu sunt stăpânitorul credincioşilor.

- Ah, fiule, a strigat bătrâna, ce duh rău te canoneşte pe tine de aiurezi aşa? Nu vezi că eşti în odaia ta, în odaia în care te-ai născut şi-ai trăit până acuma?

- Mi se pare şi mie că ai dreptate! a zis Abu-Hassan ştergându-se la ochi, parcă aşa ar fi. Eu sunt Abu-Hassan, tu eşti mama, şi amândoi suntem în odaia mea.

Baba gândi că şi-a venit fiu-său în simțire şi vrea să-nceapă a râde, când Abu-Hassan, de unde şedea lungit, se ridică de mijloc, se uită de jur împrejur, apoi îşi acoperi cu palmele amândoi ochii şi strigă straşnic:

- Piei dinaintea mea, scorpie bătrână! Nu sunt fiul tău! Sunt stăpânitorul credincioşilor, auzitu-m-ai? Piei!

- Pentru numele lui Dumnezeu, fiule, vino-ți odată în fire! Taci, să nu te-auză cineva!

- Să nu te văz! Lipseşti!

Biata babă, văzând că nu-i chip de-nțeles, a început să se bată cu pumnii în cap şi să se bocească. Dar Abu-Hassan s-a mâniat şi mai tare, a început s-o înjure, ba, ca un copil blestemat, s-a repezit şi-a îmbrâncit-o de perete s-o strivească şi mai multe nu.

Bătrâna a început să țipe de s-au strâns mahalagiii. Ce e? Ce e?

Au sărit toţi şi au dat-o într-o parte pe bătrâna.

- Ce faci, Abu-Hassan? ţi-ai pierdut mintea şi frica de Dumnezeu, omule, de ridici mâna asupra mă-ti?

Abu-Hassan, fierbând de mânie, se uită cu ochii rătăciţi de jur împrejur şi zise:

- Cine este Abu-Hassan acela despre care vorbiţi?. Cum îndrăzniţi să-mi ziceţi mie Abu-Hassan?. Mă cunoaşteţi voi pe mine cine sunt? Eu sunt stăpânitorul credincioşilor, bre! Afară toţi! Lipsiţi!

Vecinii au înţeles că omul înnebunise şi, ca să-l oprească de a face vreo boroboaţă, l-au legat de mâini şi de picioare; dar tot n-au voit să-l lase numai cu bătrâna; unul din ei a alergat la îngrijitorul balamucului să-i dea de ştire şi, fără zăbavă, s-a şi întors cu câţiva slujitori care aduceau cu ei funii, chingi şi vine de bou.

Abu-Hassan, cum i-a văzut, a început să se zbuciume şi să urle, dar îngrijitorul l-a domolit degrabă cu vreo două-trei vine de bou pe spinare; l-au legat burduf şi l-au dus la balamuc.

Acolo, după ce i-au tras, după regula casei, vreo cincizeci de vine de bou, l-au închis într-o colivie zebrelită; şi pe urmă trei săptămâni d-a rândul acelaşi tain în fiecare zi, după care regulat îl întreba îngrijitorul:

- Ei! Spune: tot mai crezi că eşti stăpânitorul credincioşilor? Mă omule, vino-ţi în fire, ascultă-mă pe mine!.

- N-am nevoie de poveţele tale, răspundea bolnavul; nu sunt nebun; dar, dacă ai să mă schingiuieşti şi să mă stâlceşti multă vreme tot aşa, fireşte c-o să mă înnebuneşti de-a binele.

Nenorocita bătrână venea în toate zilele să cerceteze cum îi mai merge; plângea de se prăpădea când îl auzea văitându-se de dureri şi-i vedea spinarea şi şalele umflate, pline de vânătăi, aşa că nu mai ştia, sărmanul, pe care parte să se rezeme, ca să aibă puţină odihnă. De câte ori deschidea ea gura, vrând să afle

cu vorbă bună, nu cumva şi-a mai venit în minţi, el o ocăra ş-o gonea, încât totdeauna se întorcea acasă nemângâiată cu gândul că fiu-său nu mai are leac.

Încet-încet începu să se stingă închipuirea lui Abu-Hassan că fusese îmbrăcat în caftan de calif, că avusese netăgăduită putere de calif, că poruncile lui de calif fuseseră îndeplinite cu sfinţenie; începu să se gândească şi altfel: „Bine, să zicem că sunt calif, apoi atunci dacă sunt calif, cum de m-am deşteptat la mine acasă? De ce nu m-am trezit înconjurat de robi şi de curtene? De ce marele vizir şi atâţi ofiţeri dimprejurul meu m-au părăsit?... Nu, nu se poate!... A fost numa vis!... Da; dar am poruncit poliţaiului să pedepsească pe cei cinci bârfitori, şi vizirului să ducă o pungă mamei, şi poruncile mi-au fost îndeplinite. Atunci?

Nu ştiu eu ce să mai zic; nu-nţeleg deloc. Ei! dar câte şi mai câte nu le-nţeleg eu şi n-am să le-nţeleg niciodată!"

Cam aşa se gândea Abu-Hassan când a sosit mă-sa, care, cum l-a văzut aşa de zdrobit şi de prăpădit, a început iar să se bocească, şi pe urmă l-a-ntrebat:

- Ei, fătu-meu, cum îţi mai e? Cum stai la cap? Te-ai mai dezbărat de duhul necurat care te canoneşte?

- Mamă, a răspuns foarte liniştit Abu-Hassan, acum văd şi eu bine că am fost ieşit din minţi şi te rog să mă ierţi de păcatul groaznic ce l-am făcut ridicând ca un ticălos nebun mâna asupra ta. Şi rog pe vecinii noştri să mă ierte, dacă i-oi fi supărat cu ceva când am fost apucat. Un vis m-a smintit; un vis ciudat din cale-afară, care, desigur ar fi smintit pe orice om mult mai cuminte ca mine. Oricum o fi fost, de-acuma ştiu că a fost numa-închipuire: sunt sigur că nu sunt stafie de calif strălucit, ci numai şi numai bietul Abu-Hassan cu oasele rupte! Da, sunt fiul tău care te-a cinstit totdeauna până în ceasul acela blăstemat al păcatului şi care de-acum pocăit are să te cinstească până la moarte!

La aceste vorbe cuminţi, mama, plină de bucurie a strigat:

- Fătu-meu, eu te-am iertat, să te ierte Dumnezeu, şi noi să-i mulțumim că te-a mântuit de duhul necurat!

Şi numaidecât a alergat bătrâna mângâiată la îngrijitorul balamucului şi i-a spus că fiul ei este tămăduit de tot. Îngrijitorul a venit şi el, l-a sucit, l-a învârtit cu fel de fel de întrebări şi, văzându-l teafăr, în toată firea, i-a dat drumul să meargă-n voie cu mă-sa la casa lor.

Abu-Hassan, întorcându-se acasă, s-a aşezat la pat să-şi caute de sănătate. După câtăva vreme, simțindu-se iar în puteri a-nceput a i se urî să stea serile singur în casă, şi astfel s-a hotărât să se apuce de tabietul lui de mai înainte. A plecat, aşadar, într-o seară pe la asfințit, era tocmai zi-ntâi a lunii, a plecat să-şi caute un musafir; a mers de s-a aşezat ca de obicei la capătul podului şi a aşteptat să-i pice un străin. Tocmai în ziua aceea avea obicei şi califul să umble tiptil prin târg până dincolo de porțile cetății, afară. Nu se aşezase Abu-Hassan de mult pe o laviță când zări venind de peste pod pe negustorul lui de la Musul, ca şi întâia oară cu zaplanul de rob după el. Şi sigur fiind că numai de la acest negustor i s-a fost tras lui atâtea boroboațe şi supărări, lăsându-i uşa de la drum deschisă, şi-a zis în gând: „Doamne iartă-mă, mi se pare că ăsta e vrăjitorul care m-a fermecat!" şi a întors ochii în altă parte să nu-l vază până n-o trece. Califului i se aduseseră ştiri despre tot ce i se întâmplase prietenului, deşteptându-se a doua zi după petrecerea de la palat în casa lui din mahala; şi fiind stăpânitor bun la inimă şi iubitor de dreptate, s-a gândit să-l ia pe Abu-Hassan pe lângă el de aproape şi să-l răsplătească de câte pățise. De aceea acuma, îmbrăcat tiptil, tot ca negustor de la Musul, îşi căuta prietenul la locul ştiut. L-a zărit şezând pe laviță şi a luat seama că-şi întoarce capul într-adins, ca să nu-l vază. Atunci a ocolit binişor pe după laviță şi aplecându-se, i s-a arătat ochi în ochi, zicându-i:

- Ei!. Dumneata eşti, frate Abu-Hassan? mă-nchin cu plecăciune. Dă-mi voie să te sărut!

La acestea, Abu-Hassan, întorcându-şi ochii încolo, a răspuns:

- Ba eu nu mă-nchin dumitale cu plecăciune deloc, că n-am nevoie nici de închinăciunea, nici de pupăturile dumitale. Hai du-te, vezi-ţi de drum!

- Cum se poate? a zis califul: nu mă mai cunoşti? Nu-ţi mai aduci aminte ce bine am petrecut împreună acu o lună, seara, la dumneata acasă, când mi-ai făcut cinste să mă ospătezi aşa de frumos?

- Nu! nu te cunosc şi nu ştiu despre ce vorbeşti. Hai du-te, lasă-mă!.

Dar califul nu s-a dat cu una cu două, şi a adăugat:

- Nu-mi vine a crede că nu mă cunoşti: că doar nu de mult ne-am văzut; trebuie să-ţi aduci aminte cum ţi-am mulţumit de buna d-tale găzduire, ce bune urări ţi-am făcut şi cum ţi-am făgăduit să te ajut măcar la ce, ca om cu trecere în lumea bună.

- Nu ştiu, a răspuns Abu-Hassan, ce trecere ăi fi având şi în ce lume, şi n-am câtuşi de puţin dorinţă să ţi-o pun la-ncercare; dar ştiu că după urările d-tale am ajuns nebun!. Rogu-te, dacă iubeşti pe Dumnezeu, vezi-ţi de drum; dă-mi pace!

- A! frate Abu-Hassan, să mă ierţi: nu mă pot despărţi de dumneata în aşa chip! trebuie să fii bun încă o dată să mă pofteşti la dumneata, să mă ospătezi şi să mă găzduieşti: să am încă o dată cinstea a bea un pahar cu dumneata.

- Măi omule, nu-nţelegi? de câte sute de ori să-ţi spun? Du-te cu Dumnezeu, drăguţă!. destule am tras de pe urma dumitale, destule. mi-e peste cap, nu mai am poftă şi de altele!

- Iubite frate Abu-Hassan, prea eşti aspru cu mine! Te rog nu-mi mai spune astfel de vorbe că mă mâhnesc. Fă-mi mai

bine hatârul şi-mi povesteşte, ca la un adevărat frate, ce ţi s-a-ntâmplat, ca să-ndreptez răul ce zici că ţi l-am făcut, şi să-ţi cer iertare că, şi de ţi-oi fi făcut poate vrun rău, n-a fost nici cu voia, nici cu ştirea mea; crede-mă, rogu-te, să te crează Dumnezeu!

Negustorul a rostit vorbele acestea cu glasul aşa de cald, pornit din inimă, că Abu-Hassan s-a mai îmbunat, şi, după ce şi-a întors ochii cătră el, i-a zis mai blând:

- Poftim de şezi colea lângă mine, să ţi le povestesc toate, ca să vezi că nu degeaba sunt supărat pe dumneata.

Şi astfel, Abu-Hassan şi-a povestit toate întâmplările cu de-amănuntul, de când s-a fost trezit din somn dimineaţa, în palat, până a doua zi dimineaţa, când s-a trezit la el acasă, şi le-a povestit ca şi cum s-ar fi petrecut toate într-un vis; şi pe urmă a adăugat:

- Şi să nu te miri când îţi spun că d-ta eşti vinovat de toate câte mi s-au întâmplat; adu-ţi aminte că te-am rugat, dacă pleci de dimineaţă, până n-oi fi eu deştept, să închizi uşa de la drum, şi d-ta n-ai închis-o, ca să intre duhul necurat să-mi umple capul cu visul acela care, n-am ce zice, era frumos, dar pe urmă numai eu ştiu ce a tras pielea mea după urma lui. D-ta eşti vinovat, că ai fost uituc, de toate câte le-am pătimit.

Pe când Abu-Hassan îşi povestea foarte aprins păţaniile, negustorul a pufnit de râs; l-a mâniat tare pe povestitor, care a strigat:

- Aşa? care va să zică dumneata îmi şi râzi în nas când eu mă jeluiesc dumitale de răul care mi l-ai pricinuit? Ori gândeşti că-ţi spun moşi pe groşi, ca să glumesc cu d-ta. Poftim, uite colea că nu-ţi minţii. Uite! Uite!

Şi zicând acestea s-a aplecat de mijloc şi, descoperindu-şi umerii şi sânul, i-a arătat urmele umflăturilor şi vineţelelor de pe trup. Califul nu a putut vedea acele semne fără să fie adânc mişcat de compătimire şi, foarte mâhnit că gluma mersese prea

departe, a luat în brațe pe Abu-Hassan şi l-a sărutat foarte duios, zicându-i:

- Ridică-te, te rog, prea iubite frate, şi vino. Haide la dumneata acasă!. Doresc să mai petrec încă o dată astă-seară cu d-ta. şi mâine, cu voia lui Dumnezeu, ăi vedea că toate or să meargă bine. bine de tot. ascultă-mă pe mine: mai bine nu se poate.

Încet-încet, cu mângâieri şi vorbe pline de bunătate, negustorul a potolit cu totul supărarea prietenului, care i-a zis:

- Eu te iau şi astă-seară, dar să te juri că mâine dimineață nu mai uiți uşa deschisă, de la drum, să mă pomenesc iar cu duhul necurat.

Negustorul a făgăduit că de data asta, Doamne fereşte, n-are să mai uite. Ridicându-se amândoi de pe laviță, au pornit spre casă; şi pe drum negustorul, ca să-l îndemne şi mai bine pe prietenul său, îi zicea mereu:

- Ți-am dat odată cuvântul, ți l-am dat, s-a isprăvit! Să nu mă crezi vreun terchea-berchea: eu sunt negustor cu vază şi om de omenie. În mine poți avea încredere.

Aşa, au mers amândoi alături, cu robul în urma lor, până au ajuns acasă, pe înserate. Abu-Hassan a aprins lumini în odaie; amândoi s-au aşezat pe divan, şi masa fiind gata, s-au apucat să cineze, ca doi vechi prieteni ce erau. După cină, bătrâna a curățit masa, a adus pometuri, uscături şi băutură, şi s-a dus lăsându-i singuri. Au băut fiecare îndelete câte cinci-şase bărdace, vorbind una-alta despre lucruri neînsemante. Când musafirul l-a văzut pe Abu-Hassan încălzit bine, i-a deschis vorba despre dragoste şi l-a întrebat dacă iubise cumva în viața lui vreo femeie.

- Frate dragă, ce să-ți spun! a răspuns Abu-Hassan, mie, cel puțin până acum, dragostea mi s-a părut un fel de robie; uite, să-ți mărturisesc drept, mie atâta mi-a plăcut în viața mea: să mănânc, nu ceva scump, dar bun şi curat, şi mai ales să beau

un vinişor cum ştiu eu, dar nu singur; mi-a plăcut să petrec totdeauna cu prietenii, mai ales cu un om deştept. La dragoste nu m-am prea gândit. Dar iar nu pot zice că sunt de tot neştiutor. Dacă s-ar întâmpla să dau peste o femeie frumoasă şi veselă ca una dintre celea din visul meu de care-ţi povestii; să văz eu că şi ea mă face haz aşa cum sunt, că mi-e urât serile cu mine; să-mi cânte frumos şi să mă ţină de vorbă căutând în toate chipurile cum să mă facă s-o plac şi eu pe ea - de, parcă-parcă n-aş zice ba... Poate chiar, dimpotrivă, m-aş lipi de ea cu tot sufletul şi m-aş simţi fericit să-i robesc. Ei! dar unde să găsesc eu aşa femeie?

Abu-Hassan a oftat ca de un dor mare şi, umplând două bărdace, a adăugat:

- Dar ce să ne mai gândim la d-alde astea? mai bine să ne vedem de petrecerea noastră aşa de plăcută. Ia, pofteşte!

După ce şi-a golit fiecare bărdaca lui, musafirul a zis:

- E păcat, un om aşa de plăcut, bun şi deştept ca dumneata care, cum văz eu, ar fi simţitor la dragoste, să duci astfel de viaţă singur cuc, fără să te bucuri de plăcerile lumii.

- Nu mi-e greu, a răspuns gazda, să-mi duc viaţa asta liniştită; mai bine aşa, decât să dau peste cine ştie ce femeie ciudată şi ursuză şi care să-mi amărască zilele.

Musafirul a luat bărdaca lui Abu-Hassan şi a zis:

- Ştii ce? las-pe mine: am să-ţi găsesc eu ce-ţi trebuie dumitale; eu am să te căpătuiesc, şi ai să vezi că am să-ţi nemeresc întocmai după pofta inimii.

Şi după aceste vorbe, a turnat vin şi i-a întins gazdei bărdaca plină, adăugând:

- Poftim, poţi bea chiar de-acuma în sănătatea aceleia care-ţi va face fericirea vieţii!

- Fie! a zis gazda, dacă pofteşti să beau în sănătatea aceleia care. cum îmi făgăduieşti, cu toate că nu pun temei pe făgăduiala dumitale.

A dat bărdaca peste cap, şi fireşte, numaidecât l-a luat gaia...

Robul l-a ridicat în cârcă, iar califul, ieşind după el, hotă¬rât să nu mai înapoieze pe Abu-Hassan ca întâia oară, a închis bine uşa de la drum.

Ajungând la palat, aceeaşi punere la cale, aceleaşi porunci, aceeaşi rânduială, întocmai toate, ca şi întâia oară.

A doua zi dimineaţa, Abu-Hassan, când s-a trezit din somn, cam târzior, şi a mişcat puţin, au început şapte tarafuri să cânte lin şi dulce numai cu jumătate glas. Abu-Hassan a deschis ochii privind de jur împrejur. Cântările au contenit deodată. Abu-Hassan a închis ochii şi, muşcându-şi degetele, a strigat îngrozit aşa de tare încât de sus auzea califul:

- Iar m-a apucat! Acum ţine-te! iar la balamuc, iar vine de bou, Doamne sfinte, ia-mă în paza ta! iar mi-a făcut-o afurisitul de musafir! mi-a lăsat uşa de la drum deschisă! iar a intrat la mine duhul necurat! iar mă chinuieşte cu închipuiri şi cu vedenii! Nu mă lăsa, Doamne, pradă Satanei!

După această scurtă rugăciune, a-nchis ochii acoperindu-şi-i cu palmele, doar o mai putea adormi. Dar una dintre curtene, pe care o mai văzuse el bine o dată, îi zise, apropiindu-se de căpătâiul lui:

- Stăpânitor al credincioşilor, fiindcă Strălucirea Ta nu se ridică, deşi i-am arătat că s-a făcut ziuă, atunci trebuie să-ndeplinim porunca pe care ne-a dat-o pentru asemenea împrejurare.

Şi deodată au sărit mai multe fete; l-au ridicat din pat pe sus, l-au pus să sară jos pe un covor în mijlocul salonului. Apoi şapte tinere frumoase, ţinându-se de mână, s-au pornit să joace de jur împrejurul lui, în vreme ce tarafurile cântau din toate puterile, sbârnâind şi sunând din dairele.

Abu-Hassan sta jos pe covor dus pe gânduri, aiurit cu desăvârşire:

„Adică să fiu eu în adevăr stăpânitorul credincioşilor?" Şi gândind aceasta a făcut semn către *Salbă de mărgăritare* şi către *Steaua zorilor,* care jucau. Hora s-a spart, cântările au contenit şi fetele s-au apropiat de el, care le-a zis zâmbind prosteşte:

- Fetelor, spuneţi-mi drept, dar drept: cine sunt eu?

- Stăpânitor al credincioşilor, a răspuns *Steaua Zorilor,* Strălucirea Ta vrea să glumească, ori poate cine ştie ce vis i-a tulburat închipuirea; asta se poate, fiindcă Strălucirea Ta a dormit astăzi peste obicei. Dacă mi-este îngăduit, am să povestesc Strălucirii Tale cele întâmplate până aseară.

Şi i le-a povestit cu de-amănuntul cum fuseseră pedepsiţi imanul şi nişte bătrâiori din mahalaua cutare, cum îi fusese trimisă o pungă cu aur mamei unuia Abu-Hassan, tot din mahalaua aceea, cum a petrecut el toată ziua, ce mâncase, cum îi cântase şi cum, după ce băuse cu ele, adormise.

- Şi de-acolea Strălucirea Ta a dormit peste obicei până acuma.

- Haide-haide, a răspuns el clătinând din cap, nu mai spune. Află că de când v-am mai văzut pe voi, am fost la mine acasă, la mine, Abu-Hassan, acolo am lovit-o pe mama, apoi de-acolo m-au dus la balamuc, unde am stat legat ferecat trei săptămâni şi-n toate zilele am căpătat tain câte cincizeci de vine de bou. Şi voi vreţi să crez că toate astea au fost vis, ai? Haida-de! mai bine spuneţi că vreţi să râdeţi de mine.

- Stăpânitor al credincioşilor, a zis *Steaua zorilor,* suntem toate-n stare să jurăm pe tot ce are mai scump Strălucirea Ta, că tot ce ne spune e numa un vis. Strălucirea Ta n-a ieşit de aici de ieri seara, şi d-atunci a dormit toată noaptea nemişcat până acuma.

- Bine, bine, a răspuns el, eu auz ce spui matale; dar mă rog ia uitaţi-vă şi colea!

Şi descoperindu-şi umerii, le-a arătat tuturor urmele loviturilor.

- Poftim, mai spuneți că nici astea nu sunt aievea, că doar le simț şi acuma durerea.

Apoi a chemat aproape pe un ofițer şi i-a spus:

- Apucă-mă cu dinții de vârful urechii şi strânge; să văz, de visez ori sunt deştept.

Ofițerul a îndeplinit porunca, aşa că Abu-Hassan a dat un țipăt; atunci deodată s-au pornit chitarele, toate tamburele, dairelele şi glasurile să sune din răsputeri, iar tinerele şi ofițerii să dănțuiască chiotind ca nişte nebuni. Abu-Hassan, în fierberea de zgomot, s-a ridicat de jos şi numa-n cămaşa de noapte s-a repezit între dănțuitoare, a apucat pe două de mâini şi s-a pornit să sară şi să țopăie mai nebun ca toți. Şi trage-i danț şi ține-o aci, şi nu te da!

Califul, de sus de la ferestruică, n-a mai putut, a deschis gratia şi hohotind de râs a strigat tare încât a acoperit tot zgomotul:

- Stăi, Abu-Hassan, opreşte-te, că mă omori, nu mai pot!

La glasul califului au amuțit toți, încremenind pe loc. Abu-Hassan s-a oprit şi el ca toată lumea şi, întorcându-şi capul în sus, a dat cu ochii de negustorul de la Musul şi, într-o clipă, ca şi cum i s-ar fi ridicat o perdea de pe ochi, a înțeles cine era negustorul. Dar asta nu l-a zăpăcit; ba, dimpotrivă, văzând acuma limpede că toate fuseseră aievea, a pătruns îndată noima glumei şi a răspuns de jos, vesel:

- Ei! dumneata eşti negustorule?... Îmi pare bine!... Şi te mai plângi că te omor. când numa d-ta eşti de vină pentru toate câte le-am pățit!. Dumneata ai poruncit să-mi bată imanul şi bătrâiorii mahalalei, că nu eu, eu de asta mă spăl pe mâini. În sfârşit, dumneata eşti capul răutăților şi eu sunt păcălitul.

- Ai dreptate, Abu-Hassan, a răspuns de sus califul şi gata sunt să te răsplătesc de tot ce ai pățit cum vei socoti tu însuți de cuviință.

După aceste vorbe, califul a coborât în salon şi, după ce tinerele curtene l-am îmbrăcat pe prietenul din cap până-n călcâie numa-n mătăsării, califul l-a luat în braţe şi l-a sărutat, zicându-i:

- De acuma, Abu-Hassan, eşti ca şi un frate pentru mine; cere-mi orice gândeşti că-ţi poate face plăcere şi al tău să fie!

- Stăpânitor al credincioşilor, a zis Abu-Hassan, prea plecat, rog pe Strălucirea Ta deocamdată numai atâta înaltă bunătate să-mi facă: să-mi spună cu ce mijloace mi-a zăpăcit astfel capul, vreau să ştiu, ca să-mi pot linişti de-a binelea mintea cletinată.

Califul a binevoit să-i facă pe plac şi i-a povestit toate cele întâmplate, pe care cititorul le cunoaşte cu de-amănuntul.

- Tu însuţi mi-ai povestit, a adăugat califul, câte ţi s-au întâmplat de a doua zi încolo. Nu-mi puteam închipui că ai să paţi şi să suferi atâtea de pe urma unei glume; dar fiindcă eu am făcut greşeala, tot eu trebuie s-o îndreptez; eu sunt dator a te înlesni să uiţi toată supărarea ce fără să vreau ţi-am pricinuit. Spune-mi tu, te rog, ce pot face pentru asta?

La asta, Abu-Hassan, mai încântat ca de orice până acuma, a răspuns, cu glasul înecat de bucurie:

- Stăpânitor al credincioşilor, oricâte rele am păţit, s-au şters din amintirea mea din clipa când am aflat că mi-au fost pricinuite de califul, de domnul şi stăpânitorul meu. Cât despre bunătăţile cu care îmi făgăduieşte atât de milostivă Strălucirea Ta să mă acopere, nu mă îndoiesc câtuşi de puţin; dar fiindcă pe mine nu gândul oricăror foloase din lume m-a putut stăpâni, şi fiindcă mi-este îngăduit să aleg eu ce-mi place, atunci iată ce-ndrăznesc a-mi alege: să mă pot cât mai adesea apropia de Strălucirea Ta, ca să am toată viaţa fericirea a mă închina înaintea-i şi a o slăvi.

Această din urmă dovadă de deşteptăciune şi de mărinimie din partea lui Abu-Hassan i-au câştigat întreagă dragostea califului.

- Dragul meu prieten, i-a zis acesta, din suflet îţi mulţu¬mesc că numai atâta lucru uşor mi-ai cerut, pe care din toată inima ţi-l dau: oricând pofteşti, poţi intra aici în palatul meu să te apropii de mine.

Totodată, a poruncit să-i dea o locuinţă în palat, pe seama lui, şi i-a dăruit o pungă plină cu aur. Abu-Hassan s-a închinat până la pământ dinaintea califului, iar acesta a plecat acolo unde erau adunaţi mai marii împărăţiei, aşteptându-l la sfat.

Vestea despre întâmplarea lui Abu-Hassan s-a răspândit îndată în tot Bagdadul. Fiindcă era din fire om cu inimă deschisă şi cu vorbele lui prietenoase şi cu glumele lui bine potrivite, împrăştia veselie oriunde se afla, califul nu se mai putea despărţi de el şi, la fiece petrecere, trebuia să-l aibă alături; uneori îl lua chiar la soţia sa, Zobeida, căreia îi povestise toată istoria. Domniţa aceea, care îl făcea mult haz pe Abu-Hassan, a luat seama de mai multe ori, că de câte ori venea la ea califul cu prietenul lui, prietenul trăgea mereu cu coada ochiului la una din roabele ei, pe care o chema *Vraja inimii* şi astfel Zobeida s-a hotătât să-i spună odată califului, când erau singuri:

- Iubite stăpâne, eu am luat seama că de câte ori vine Abu-Hassan nu-şi mai ia ochii de la *Vraja,* şi ea, cum îl vede, se zăpăceşte de nu mai ştie ce face; ştii că eu ţin la fata asta, cum şi Măria Ta ţii la Abu-Hassan. Ce zici? N-ar fi bine să-i căsătorim?

- Draga mea, a răspuns califul, îmi pare foarte bine că mi-ai adus aminte; eu chiar i-am făgăduit prietenului Abu-Hassan să-l căpătuiesc, să-i găsesc o femeie pe placul lui, şi atât mai bine că s-a nemerit să şi-o găsească el singur.

Până să isprăvească bine califul, iată-i intrând amândoi, Abu-Hassan şi *Vraja inimii.*

Abu-Hassan, auzind ce pusese la cale stăpânul lui prea-iubit, a căzut în genunchi şi a zis:

- Nu puteam primi o soţie mai scumpă din mai bine¬cuvântate mâini: dar oare pot nădăjdui că are să se învoiască şi *Vraja?*

- Tu ce zici? a întrebat-o Zobeida pe fată.

Fata n-a ştiut răspunde nimic; numai s-a roşit până-n vârful urechilor şi cu mâinile la sân şi-a aplecat fruntea, ceea ce arăta mai bine ca oricâte vorbe frumoase că şi ea a se supune la ce hotărâse prea iubita ei stăpână.

Nunta s-a făcut îndată la palat, după care multe zile au urmat petreceri pline de veselie, iar apoi însurăţeii au fost lăsaţi să se bucure în pace de dragostea lor. Abu-Hassan şi soţia sa într-adevăr se iubeau foarte şi, afară de ceasurile când trebuiau să se înfăţişeze înaintea califului şi a Zobeidei, toată vremea şi-o petreceau nedezlipiţi unul de altul. Adevărul e că *Vraja inimii* avea toate darurile cu care să poată robi pe Abu-Hassan, nu numai că era frumoasă, dar, după dorinţa lui, ştia să-l înveselească serile, la masă, ţinea una cu el şi la glume, şi la bărdacă.

Aşa au trăit ei amândoi împreună cuminţi, veseli şi fericiţi sub ocrotirea strălucitului calif Harun-al-Raşid şi a minunatei Zobeide, până la adânci bătrâneţe.

POVESTE

Au fost odată doi împăraţi prietini, Crin şi Bujor, stăpânind alături - cel dintâi o împărăţie mare, cel d-al doilea una mai mică. Şi amândoi erau văduvi. Soţia lui Crin se prăpădise din facere dând naştere la doi gemeni: Verde-voievod şi Floarea-Doamna; iar a lui Bujor, care născuse cu vreo cinci ani mai-nainte pe Roşu-voievod, s-a fost molipsit, când bântuia o boală năprasnică asupra norodului, de la pătimaşi îngrijindu-i, şi din împărăţia, a căreia era ca o podoabă, s-a mutat întru împărăţia cerului, de care altă femeie mai vrednică nici nu putea fi. Aşa spunea chiar văduvul jalnic. Cei doi împăraţi, ca să strângă şi pe viitor legătura dintre împărăţiile lor, s-au hotărât să căsătorească pe Roşu al lui Bujor cu Floarea lui Crin; şi când au împlinit flăcăul douăzeci şi cinci şi fata douăzeci de ani, i-a cununat. La un an după cununie, au mers tinerii să vază pe Crin-împărat şi să petreacă la curtea lui o lună, dar d-abia au petrecut acolo câteva zile şi iată că Roşu-voievod primeşte ştirea că tată-său Bujor e pe moarte. Sosind copiii de zor acasă, l-au găsit în adevăr pe bătrânul spovedit şi grijit gata să treacă pragul veciniciei, pe care, d-abia a apucat să-i binecuvânteze şi l-a şi trecut.

- Fătul meu şi fata mea, mie-mi sună ceasul să-mi plătesc datoria, ca orice muritor. Îngrijiţi de moştenirea pe care v-o las. Nu uitaţi niciodată că stăpân este împărăţia, iar împăratul slugă.

Rugați-vă la Dumnezeu pentru sufletul robului său.
Bujor-împărat.

Şi zicând acestea, Bujor-împărat a închis ochii, ca să nu-i mai deschidă vreodată. Mult l-au plâns o lume, fiindcă fusese om cuminte şi drept; iar pe tron s-a ridicat fiul său, cu numele de Roşu-mpărat, un tânăr tot aşa de ispravă, şi de aceea toată lumea îl cinstea şi-l iubea ca şi pe răposatul.

Cam la doi ani după aceasta, simțind Crin că i se apropie şi lui sfârşitul, a lăsat cu limbă de moarte, fiei-sii [sic] Floarea, soția lui Roşu-mpărat, ca danie, un ținut la hotar, neam de neamul ei să-l stăpânească, rămânând ținutul nedezlipită parte din trupul împărăției; şi în inima acelui ținut ridicase el, întru pomenirea răposatei sale soții, Mânăstirea Crinului, cu hramul Troiței, şi o înzestrase cu multe podoabe şi avere mare. Puțin pe urmă, Crin a plecat după prietinul său Bujor, iar în locul lui s-a suit pe tron fiu-său cu numele de Verde-mpărat. Acest tânăr, care de mic nu prea călca a popă, fiind totdeauna arțăgos, batjocoritor şi lepădat de cele sfinte, cum a-nchis ochii bătrânul, s-a arătat nesocotit din cale-afară; n-a aşteptat, cum cerea cuviința, să treacă măcar nouă luni de la moartea tatălui, în care timp să-nştiințeze după datorie pe toți împărații despre suirea sa pe tron, ci îndată ce s-a-ntors de la-ngropăciune, a poruncit să s-adune a doua zi dimineața tot sfatul şi toți fruntaşii împărăției, şi aleşii tagmelor şi ai breslelor, şi spătarul cu căpeteniile oştilor, şi Mitropolitul cu episcopii şi arhiereii, ca să fie față la încoronarea sa ca împărat. S-au adunat fireşte toți, tare-ngrijați în sufletele lor, că unde se mai pomenise un aşa început de domnie? Mitropolitul era un bătrân de aproape nouăzeci de ani, foarte înțelept, smerit şi cucernic; era slăbuț de trup, cumpătat în trai, toată viața şi-o petrecuse-n rugăciuni şi faceri de bine. O dată nu fusese măcar bănuit de vreo faptă necuviincioasă - în sfârşit adevărat omul lui Dumnezeu. După ce l-a uns cu sfântul mir pe tânărul împărat, acesta şi-a

pus singur coroana pe cap, aşa cam la o parte, încât unii din cei de faţă au zâmbit, iar Mitropolitul, neluând seama la asta, şi găsindu-se dator să-i ţină o cuvântare după datină, a-nceput astfel:

- Preaslăvite-mpărate, Sfântul apostol Pavel, în cartea lui întâia către Râmleni, ne-nvaţă că puterea de stăpânire de la Dumnezeu purcede.

Dar tânărul, coborându-se de pe treptele tronului, i-a tăiat vorba, şi zise:

- Lasă astea, Înalt Prea Sfinte, şi spune-mi drept: îţi mai dă brânci inima să faci cu ochiul la oiţele Domnului?

Şi i-a arătat cu mâna spre tinerele curtene de faţă. Câteva dintre ele au început să râză-nfundat. Toată lumea cealaltă a rămas cu ochii-n pământ; iar bietul Mitropolit, zdruncinat până-n suflet, s-a-ntors către lume şi tremurându-i [sic!] din bărbie a zis:

- Dacă spre ocara unui netrebnic păcătos ca mine au fost rostite asemenea vorbe de duh, eu trebuie să le sufăr, fiindcă Dumnezeu, care, pentru mântuirea oamenilor, a suferit ocări şi palme, mi-a poruncit să port crucea, semnul jertfei lui, iar nu sabia pedepsitoare; iar dacă spre ocara celor de faţă au fost rostite, gândească oricine ce poate gândi. Oricum, eu rog pe milostivul stăpân al tutulor împăraţilor să fi zburat vesele-n vânt acele vorbe, făr-a fi fost semnul unor mari primejdii ce vor să s-abată peste împărăţia noastră şi. peste capul tânărului nostru-mpărat!

Şi, zicând acestea, cuviosul bătrân a plecat cu pasul mărun - ţel, blagoslovind în dreapta şi-n stânga lumea care-şi pleca fruntea în calea lui.

Într-un an după asta, încet-încet s-au depărtat dimprejurul tronului unul câte unul toţi sfetnicii cu greutate, iar noul împărat a rămas cu o droaie de tineri curteni care de care mai veseli şi mai „dă cu barda-n Dumnezeu" şi cu toţii s-au pus pe

petreceri, să se ducă vestea, iar de trebile-mpărăției să mai vază şi Cel de sus.

Roşu-mpărat, auzind despre toate astea, se mâhnea foarte şi zicea soției sale:

- Daca fratele nostru merge tot aşa cum a apucat şi nu intră pe altă cale, o să-şi dea împărăția de râpă.

Iar soția sa îi răspundea:

- Ei, şi? N-avem noi destulă grije cu împărăția noastră? să purtăm grije şi de a lui? Cine şi-o poate păstra, bine; cine nu, piarză-şi-o!... O, Doamne! un cal pierde o potcoavă, şi se găseşte cine s-o strângă de pe drumuri; darmite o-mpărăție! Împărăție să fie, că împărați, destui!

Roşu-mpărat avea la curtea lui cumnatu-său un sol foarte deştept şi dibaci. Acesta le trimetea în fiecare săptămână cu de-amănuntul ştiri despre tot ce se-ntâmpla acolo, scrise cu semne-nvoite, aşa că să fi căzut chiar o scrisoare în mâna cuiva străin, nimica n-ar fi-nțeles din acea îngrămădire de slove, dacă nu le avea cheia.

În scrisoarea din urmă spunea că Verde-mpărat, aflându-se în mare lipsă de mijloace, desființează jumătate din oastea lui; că e-n vorbă să ia bani mulți cu împrumut de la negustori din toată lumea; că a hotărât să dărâme câteva dintre cetăți, şi cu piatra lor să clădească nişte palaturi nouă, unul, în vârful munților, pentru o curteană care-i cânta şi din gură şi din tambură la petreceri; şi că lumea toată e-ngrijată că anul următor amenință cu foamete mare.

Când i-a arătat împăratul acestea, Floarea a zis oftând ca de-ndoială:

- Numai de nu le-o fi încornorând omul nostru!

Împăratul n-a prea-nțeles cum vinea vorba femeii, şi zice:

- De-ar da Dumnezeu să le fi-ncornonat!

Da-mpărăteasa a răspuns[:]

- Ba dimpotrivă.

Peste câteva zile alta:

„Verde-mpărat, cu o ceată mare de tineri şi tinere, mergând la vânătoare, au gonit o ciută sălbatică până-n curtea Mânăstirii Crinului. Ciuta strânsă din toate părţile n-a mai avut încotro să fugă şi a dat năvală orbeşte în biserică, unde slujeau părinţii vecernia; iar Verde-mpărat şi tovarăşii, cu un haitic de câini chiaunând şi urlând au năpădit în sfântul lăcaş, au ajuns-o de urmă şi-au străpuns-o cu suliţele în faţa altarului, unde gâfâind de osteneala căzuse-n genuchi. Încetaseră scurt slujba şi cântările; călugării steteau înlemniţi în stranele lor; vânătorii au luat hoitul de labele dinapoi şi l-au târât afară, lăsând pe lespezi o dâră de murdărie. Toate astea s-au petrecut în câteva clipe; dar părintele stareţul, dezmeticindu-se repede, a strigat:

- Să iasă toţi! s-a văzut sânge în casa Domnului! Să se stingă toate luminile! să se acopere feţele icoanelor!

Dar Verde-mpărat s-a-ntors în loc supărat şi aruncându-şi lancea după umere, zice:

- Ce zbieri aşa, popo?

Şi l-a apucat cu mâna stângă de piept, ridicând dreapta.

- Să nu mă loveşti, a strigat bătrânul tremurând, că te loveşte Dumnezeu!

N-a apucat însă a rosti întreg sfântul nume, şi palma tânărului i-a căzut grea peste obrazul bătrânului, care s-a făcut ghem jos pe lespezi. Apoi toată ceata a plecat râzând şi chiuind de răsunau dealurile, şi pe urmă au dat foc şi pădurii - a venit peste noapte un potop de ploaie, aminteri ardea şi pădurea întreagă şi Mânăstirea Crinului până-n temelii."

Citind aceste veşti, împăratul a rămas dus pe gânduri; iar împărăteasa, luând o pană, a-nceput să scârţâie pe hârtie, şi isprăvind pe nerăsuflate îndată i-a dat împăratului să iscălească degrabă, pentru ca numaidecât omul care adusese scrisoarea solului să-i ducă-napoi şi răspunsul împărătesc. Şi era scris aşa: că „s-a aflat cu mare mâhnire despre cele-ntâmplate la Mănăstirea

Crinului pe moşia împărătesei, moşie asupra căreia nici un drept n-are nimini decât ea, moştenitoarea lui tătâni-său Crin-împărat, pe acel ţinut; că Verde-mpărat trebuie cu cheltuiala lui să pună a se sfinţi din nou biserica pângărită, până cel mai târziu într-o lună; că toţi tovarăşii care au călcat sfântul lăcaş împreună cu vinovatul, oricare va fi fost acela, faţă de stareţ, să stea în genuchi la slujba sfinţirii, iar după slujbă să ceară iertare de la cuviosul bătrân. Tăgăduindu-se cumva dreptatea tutulor acestor cereri şi nedându-li-se deplină mulţu¬mire până-ntr-o lună de la împărtăşirea lor, orice legătură de bună prietinie şi de vecinătate între cele două împărăţii va fi cu desăvârşire ruptă, iar de urmări va răspunde acela care, prin nesocotita-i purtare, a pricinuit această ruptură."

Împăratul deocamdată s-a codit să iscălească:

- Draga mea, nu e bine să ne grăbim aşa... Făcând un pas ca acesta, nu mai putem da napoi... Să lăsăm câteva zile încă... să ne mai sfătuim.

- Nu, Măria Ta, asta nu se poate. Eu nu sunt călugăriţă! Dumnezeu nu mi-a poruncit să port crucea şi să iert pe cel ce mă loveşte! Eu port coroană şi soţul meu poartă sabie!

- Dar nu putem uita că ne e frate.

- Cu atât mai mult, a zis Floarea ridicându-se drept în picioare, am drept să-l pilduiesc pe acest nemernic, care bat¬jocoreşte fără ruşine cinstita pomenire a părinţilor mei. care, fără frică de Dumnezeu, pângăreşte sfântul lăcaş; care, fără nici o sfială, calcă-n picioare drepturile mele. care. În sfârşit, aici nu e vorba de mine, e vorba de împărăţia lui Crin, pe care n-o pot lăsa eu s-o dea de râpă un lipsit de minţi!. El vrea s-o prăpădească, s-o scăpăm noi. şi cu un ceas mai potrivit pentru asta cine ştie când mai ne-ntâlnim!

N-a avut ce să facă împăratul; a iscălit, şi a trimis solului scrisoarea.

Cerând solul să se-nfăţişeze înaintea lui Verde-mpărat cu 0 scrisoare, acesta l-a primit, şi, ţinându-l în picioare, i-a poruncit scurt să i-o citească faţă cu toţi veselii curteni; după ce a auzit cele cuprinse, a-nceput întâi să râză ca de o glumă proastă, apoi a cerut să vază şi el acea hârtie şi aplecându-şi ochii pe ea, a zis solului:

- Ascultă-mă, unchiule, pe unde ai venit pe acolo să te duci îndată-napoi şi să spui cui te-a trimis că daca i s-a scrântit minţile, am eu pe cine mâna să i le pună la loc.

Apoi, mototolind în mâni hârtia, a aruncat-o în barba solului, strigând:

- Ai plecat?... Ieşi!

Peste două săptămâni, Roşu-mpărat călca graniţele împă¬ răţiei lui Verde-mpărat. În alte trei săptămâni, oastea câtă putuse strânge-n grabă Verde-mpărat era parte risipită, parte prinsă; iar el, cu câţiva credincioşi, împresuraţi de toate părţile, chefuiau într-o cetate de margine. După câteva zile, isprăvindu-se mâncarea şi băutura, cerea pace. Împărăteasa, sora lui, care primea zilnic veşti de la soţul său, aflând despre acestea, a trimis repede răspuns:

„Pune stăpânire pe toată-mpărăţia. Pacea nu acolo tre-buie-ncheiată, ci aicea. Mi s-a făcut dor de fraţiorul meu. Adu-mi-l aci îndată. Dacă te-ntorci fără el viu ori mort, pâine şi sare cu mine nu mai mănânci!"

Roşu-mpărat a urmat întocmai: l-a strâns în cetate şi prin foame şi sete l-a silit pe cumnatu-său să deschidă porţile şi să 1 se predea. L-a luat cu blândeţe şi l-a trimis sub bună pază la Floarea; iar el s-a dus cu oastea să isprăvească odată şi cu un mic voievod de margine, care se trăsese într-o cetate de munte şi singur din toată-mpărăţia, când chiar împăratul se predase, nu vru să se supuie şi să cunoască pe biruitor. Dar în creierii munţilor era să meargă mai greu ca pe loc şes, fiindcă vizuina neînduplecatului voievod era aşezată pe nişte colţi de stâncă,

pe care degeaba se cățărau vitejii oșteni, căci până s-ajungă rupți de oboseală la ziduri, apărătorii de sus porneau asupră-le bolovani mari și brațe de vreascuri aprinse, și apă, și smoală în clocote, și-i prăvăleau în prăpastie; iar prin foame nu era chip să-i strîngi, fiindcă aveau pe creste și pe brâie cărări ascunse cunoscute numai lor, și fântâni cu destulă apă în curțile cetății.

Și cu cât întârzia războiul, cu atât își pierdea răbdarea împăratul, că și el era om, i se făcuse dor de-mpărăteasa, măcar că ea era tare așezată, nu de-alea de se prăpădesc cu dragostea.

În vremea aceasta, Verde[-mpărat] trăia mai bine decât biruitorul lui; soră-sa nu știa cum să se poarte mai frumos cu el, parcă n-ar fi fost biruit și prins, ci poftit la petrecere și cinste: prânzuri, plimbări, vânători - doar atâta că singur, neprivegheat de aproape nu rămânea, și numai o mână dumnezeiască l-ar fi putut scoate viu din capcană. Soră-sa, stând cu el, seara târziu, îi spunea cât e de nerăbdătoare să vază odată-ntors pe soțul ei, și pe frate-său luându-și iar stăpânirea lui; mereu aducea vorba despre acel voievod care singur e de vină că se-întârzie atâta încheierea păcii, și-l ruga pe frate-său cu lacrimi să-i spună el: cum s-ar putea îngenunchea acel neînduplecat și isprăvi cu atâtea jertfe de viteji.

Într-o seară, după ce iar pierduse mulți oșteni fără nici o ispravă, stând Roșu-mpărat scârbit și dus pe gânduri în cortul lui, iată-i sosește stafetă; deschide cartea soției sale și citește:

„Într-un pahar de vin mai mult stă ascuns adevărul. Aseară am petrecut foarte târziu cu frate-meu. Trimite îndată noaptea oameni încercați să calce Mănăstirea Pajiștea și să-ți aducă de acolo, unde stau ascunși, în vestminte de călugăriță, pe nevasta și băiatul voievodului. Cetatea ori capetele lor. Dumnezeu să ție în sfânta sa pază pe M. Ta."

La aceasta, Roșu a răspuns peste câteva zile:

„Lăudat fie Domnul care face să rodească vița noastră! Viteazul voievod ni s-a închinat jurându-ne credință și lăsând ostatec pe copilul lui, pe care îl luăm împreună cu noi să crească la curtea noastră. Dumnezeu ş.cl."

A doua zi, pasămite stafetele se-ncrucişaseră pe drum, primea împăratul de la soția sa următoarea tristă veste:

„Nepătrunse de slaba minte omenească sunt cărările Domnului! Cu sufletul zdrobit aduc la cunoştința M. Tale că fără să ne fi dat mai dinainte nici un semn de nelinişte, ba din potrivă petrecând vesel împreună cu noi până târziu seara, frățiorul nostru iubit, Verde-mpărat, în cine ştie ce clipă de scârbă sau deznădejde, şi-a pus singur capăt vieței peste noapte, lăsându-ne în cea mai adâncă jale, la care nici o mângâiere nu-i cu putință. Azi-dimineață, slujitorii l-au găsit fără suflare în cămara lui. Aşadar M. Ta, în cea mai mare grabă, trebuie să mergi la cetatea lui de scaun cu oastea, să aduni pe toți sfetnicii, fruntaşii şi căpeteniile tutulor stărilor şi să-i mângâi arătându-le că pierderea unui om, fie cât de strălucit, nu poate opri în loc mersul lumii ale cărui socoteală şi capăt numai Dumnezeu le ştie, iar apoi să le faci cunoscut că M. Ta, prin dreptul nostru de moştenire de la tată şi frate, şi prin dreptul biruitoarei săbii a M. Tale, iei frânele stăpânirii şi răspunderea toată despre liniştea şi fericirea întregei împărății. Dumnezeu ş.cl."

Nu s-a pomenit aşa jale pe o femeie la moartea fratelui. După ce, învălită-n negru din cap până-n picioare, l-a dus cu mare cinste până la lăcaşul de veci, a pornit în grabă: întâi a mers la Mănăstirea Crinului. Acolo a stat în paraclis pe post şi-nchinăciuni trei zile şi trei nopți cu priveghere, cerând ca din partea frățini-său iertare starițului, i-a dat bani să-nfrumusețeze biserica şi s-o sfințească din nou şi patruzeci de zile pe rând să se roage pentru mântuirea sufletului răposatului Verde-mpărat; după aceea a mers la cetatea unde o aştepta nerăbdător soțul

ei şi-mpreună cu el s-a dus la Mitropolie unde dormeau alături părinţii ei, să-ngenuche amândoi, şi ea vărsând lacrimi multe a atins cu fruntea lespedea mormintelor şi a zis:

- Am scăpat împărăţia: rugaţi-vă pentru iertarea mea!

A lepădat apoi vestmintele ei negre, şi amândoi ca urmaşi ai tatălui şi fratelui ei, încoronându-se cu mare pompă, cele două-mpărăţii s-au contopit într-una singură, şi lumea peste lume, de toate stările, veselă că se iertase tutulor plata rămăşiţelor de biruri, şi-mbrăcată-n haine de sărbătoare mişuna pân toate părţile cetăţii, că era şi o vreme strălucitoare, şi pretutindeni sunau surlele şi peste toată cetatea fluturau mândre-n lumina soarelui păduri de steaguri roşii şi verzi împerecheate.

Ceilalţi împăraţi dimprejur, ca şi cei mai depărtaţi, intrând la grijă mare, şi-au ridicat glasurile lor împotriva apucăturii lui Roşu-mpărat, în care vedeau o ameninţare primejdioasă pentru siguranţa lor. Mai întâi unul, apoi al doilea, pe urmă trei deodată au pornit război împotrivă-i. Pe unul câte unul, şi la urmă pe toţi trei la un loc i-a pilduit scurt, luând de la fiecare câte un petec din împărăţie ca să-şi întărească graniţele spre liniştea lui.

După ce şi-au statornicit astfel Roşu-mpărat stăpânirea, i-a dăruit Dumnezeu două mari bucurii: într-un an de zile împărăteasa Floarea a dat naştere la doi coconi; p-ăl dântâi l-au botezat Ler-voivod, iar pe al doilea Mezin-voivod. Nu-mplinise ră feciorii nici doisprece-treisprece ani şi mama i-a pornit sub bună îngrijire să vază lumea şi să se arate pe la toate curţile-mpărăteşti, pe unde-i primeau toţi cu braţele deschise, nu numai că erau odraslele unui puternic împărat, dar fiindcă şi ei de felul lor erau nişte copii minunaţi, nu se poate mai plăcuţi şi mai binecrescuţi, şi nu ştia lumea pe care să-l mângâie mai întâi. Aşa de tineri şi erau o podoabă la toate sărbătorile împărăteşti. Călăreau frumos, mânuiau armele cu dibăcie. Ler cânta frumos din gură şi Mezin din harfă, şi

împărătese, doamne, domniţe, curtene nu mai puteau după ei, încât se dusese vestea-n lume de cei doi minunaţi coconi ai lui Roşu-împărat şi ai împărătesei Floarea. Au umblat astfel amândoi împreună până când au ajuns Ler vârsta de 19 ani şi Mezin la 18, şi un an apoi au umblat unu-ntr-o parte şi altu-ntr-alta. Şi-ntorcându-se acasă din călătorie unul după altul (?) i-a pus părinţii să le povestească cum au petrecut; Mezin era foarte vesel şi spunea multe şi fel de fel, iar Ler sta tot dus pe gânduri, spunea puţine şi într-una ofta.

După ce se plimbaseră ei de mici sub bună pază pe la toate curţile-mpărăteşti, când au trecut de douăzeci şi unu de ani, împărăteasa s-a sfătuit cu soţul său, şi într-o dimineaţă s-a hotărât: să plece-n plimbare ea cu Ler la Albu-mpărat care stăpânea la hotarul lor de miazăzi o împărăţie de seamă, iar împăratul să plece cu Mezin, în plimbare la Negru-împărat cu împărăţia căruia se-nvecinau spre miazănoapte. Albu-mpărat avea doi copii, pe Mugur-voivod care era cam schilod şi tot tânjea de mic, fiindcă mamă-sa îl născuse înainte de vreme, dintr-o mare spaimă, când luase peste noapte foc palatul; şi pe Liliana-doamna, o fată ruptă din stâncă, nu atât de frumoasă cât de vioaie şi de arătoasă, şi nu prea apropiată şi zâmbitoare. Ajungând acolo, Floarea-mpărăteasa cu Ler-voievod au fost întâmpinaţi de Albu-mpărat, de împărăteasa lui, de copii şi de o ceată-ntreagă de fruntaşi. Au mers cu toţii la cetatea de scaun unde erau pregătite sărbători mari în cinstea lor. Acolo, Floarea şi-a făcut prilej de vorbă şi fără mult încunjur a spus gazdelor că vine să pecetluiască prietinia celor două curţi prin încuscrire, că în numele soţului, cere în căsătorie pentru fiul său Ler-voivod pe Liliana-doamna. Şi a adăogat că fiind Mugur-voivod fratele fetii, asta are să prindă bine [nu] numai lor, cari ştiu preţui darurile fetii, dar în viitor şi împărăţiei, căci, la vremea lui, dea Dumnezeu să fie cât mai târziu, rămânând Mugur moştenitor al tronului, nu de puţin sprijin îi va fi cumnatul lui Ler-voi[vod], când la vremea lui - dea Dumnezeu

să fie cât mai târziu - va pune pe cap coroana tatâni-său. Lui Albu-vodă şi soţiei lui de bucurie nu le venea să crează; fireşte - nu era glumă să ia de ginere pe moştenitorul celei mai strălucite coroane. Seara după ospăţ, Floarea a luat pe Ler, iar Albu-mpărat şi soţia lui pe Liliana şi s-au dus în odăile lor.

- Fătul meu, a zis Floarea lui Ler, poate ai înţeles de ce am venit împreună aici. Nu mai eşti copil, ai împlinit douăzeci şi unu de ani, trebuie să te căsătoreşti. Ţi-am găsit o femeie cum nu se poate mai de potriva. noastră, cuminte, vrednică şi cu. mare viitor. Ai înţeles pe cine?

- Nu, mamă, a răspuns băiatul, care era cu gândul foarte departe.

- Pe Liliana... Ce zici?... Nu răspunzi?

- Ba da, mamă! la ce?

- La ce ţi-am spus.

- Ce mi-ai spus?

- Ce fel, n-ai auzit tu când ţi-am spus? pentru ce am venit aici? că am hotărât să iei de soţie pe Liliana, fata lui Albu-mpărat.

- Pe Liliana, eu? a întrebat domirit Ler.

- Da, tu, pe Liliana!

- Apăi, asta, iartă-mă, mamă, nu se poate.

- De ce nu se poate? a-ntrebat mama nenţelegând.

- Fiindcă eu am făgăduit să iau pe alta.

- Pe cine?

- Pe Viorica-doamna, fiica lui Negru-împărat.

- Când ai făgăduit?

- Acum şase luni când am fost la curtea lor.

- Cui ai făgăduit?

- Ei.

Mama a-ngălbenit şi a strigat:

- Şi cum ai îndrăznit să făgăduieşti fără voia mea? fără voia împăratului? De când un copil care n-a rămas încă sărman de

părinţi poate să facă de capul lui ce-i place? Şi de când un voievod care are să moştenească una din cele mai mari împă¬răţii ale lumii are voie să pornească în lume încotro-i abate?. Pe Viorica? fata lui Negru-împărat?. Da ştii câţi feciori are şi câtă împărăţie stăpâneşte acel crăişor care s-a împopoţonat şi el cu numele de-mpărat; du-te, şi trei zile călare ţi-ajung să-i măsori în lung şi-n lat întreaga împărăţie, dar pe urmă-ţi trebuie tot atâtea ca să-i numeri prăsila. îm-pă-rătească. Să nu te mai aud cu asemenea copilării!

Totdeodată, în altă parte a palatului, Liliana spunea părinţilor că ea, daca e să se mărite, numai pe Mezin-voievod, fratele lui Ler, îl ia, pe altul nu, că lui i s-a făgăduit de-acum un an de când a fost pe-aici, ori. merge la călugărie!

- Dar Ler are să moştenească tronul celei mai mari împă¬răţii de pe lume, fată!

- Ş-apoi? fiecare cu dreptul lui.

- Dar Mezin are să moştenească un mic ţinut, şi supus fratelui său, care o să aibă moştenitori, voievod de margine în cine ştie ce munţi în veci a să rămâie.

- Ş-apoi? fiecare cu partea lui.

- Atunci! o să te duci la călugărie.

- Ş-apoi, fiecare cu norocul lui!

N-a fost chip s-o domolească-n seara aceea pe-ndărătnica Liliana - ei! că n-avea o mamă ca Floarea!

Când au ajuns Ler cu maică-sa înapoi, au găsit acasă pe împăratul şi pe Mezin, întorşi de cu seara de la curtea lui Negru-voievod. Fraţii s-au grăbit să se ducă a vorbi împreună, iar împărăteasa rămânând cu împăratul i-a povestit toate. Împăratul a râs şi i-a povestit şi el soţiei sale cum Mezin nu vrea să se-nsoare cu Viorica, fiindcă a făgăduit Lilianei s-o ia pe dânsa, şi cum Negru-vodă i-a răspuns că Viorica lui nu vrea în ruptul capului să-l ia pe Mezin, fiindcă fără ştirea părinţilor ea s-a fost făgăduit lui Ler, şi că el, ca tată, nu-ndrăzneşte să

calce pe inima ei, că o singură fată are. şi pentru nimic în lume nu-i poate strica hatârul.

- Da, a răspuns Floarea, s-aştepte; fiindcă ai mei până la urmă s-au învoit: Ler a stat la masă alături de Liliana, a jucat toată seara numai cu ea şi, când s-au despărțit, fata i-a dat băia¬tului o rămurică de liliac, şi la plecare i-a strigat „Ler-voievod, să nu uiți!" şi până nu ne-am pierdut din ochi el a privit tot înapoi la năframa ei care fâlfâia de departe.

- Da, a răspuns împăratul, şi Mezin a stat la masă alături cu Viorica, şi toată seara a jucat numai cu ea, şi când s-au despărțit fata i-a dat băiatului un mănunchi de viorele, şi la plecarea noastră i-a strigat: „Mezin-voievod, să nu uiți!" şi până nu ne-am pierdut din ochi el a privit tot înapoi la năframa care fâlfâia de departe.

„Statornicia tinereții!" a gândit Floarea zâmbind foarte mulțumită.

- Ia ascultă! a zis împăratul trăgând cu urechea, şi au mers amândoi să se uite pe fereastră; de acolo au văzut pe flăcăi; şedeau amândoi pe o laviță; Ler cânta din gură, iar Mezin îl ținea din harpă. Au bătut părinții din palme de mult ce le-a plăcut cântecul flăcăilor şi i-a chemat sus, i-a sărutat, şi mama zice lui Ler, care purta la piept mănunchiul de viorele vestejite adus de frate-său:

- Care va să zică, ne-am înțeles? Tu iei pe Liliana!

- Nu, mamă, iartă-mă, daca e să mă-nsor numaidecât, eu iau pe Viorica.

- Ieşi! a strigat mama.

Şi Ler a ieșit.

- Tu, a urmat ea către Mezin, care purta la pălărie o ramură ofilită de liliac, tu eşti mai cuminte, tu ai să iei pe Viorica, nu el, aşa vreau eu.

- Mamă, iartă-mă, a răspuns băiatul, daca e să mă-nsor numaidecât, apoi pe alta decât pe Liliana n-o iau.

- Ieşi!

Şi a ieşit şi Mezin.

Împăratul a-nceput să râză, parcă era lucru de râs. Iar împărăteasa a-nceput să se plimbe de colo până colo mai turburată şi mai învăpăiată decât o văzuse el vreodată, şi cam de multe ori o văzuse, aşa încît strălucitul ei soţ n-a îndrăznit să mai zică o vorbă; s-a plimbat ea cât s-a plimbat fierbând şi pe urmă s-a aşezat la masă, şi a scris în fuga mare, de scârţâia pana straşnic, două cărţi, le-a-ndoit şi a trimis să-i aducă pe băieţi îndată dinaintea ei:

- Acum, fără zăbavă, trebuie să plecaţi. Tu, Ler, să mergi cu cartea asta la Albu-mpărat; acolo ai să petreci până te chem eu înapoi; tu, Mezin, tot aşa, la Negru-mpărat cu cartea asta. Nici umbră de-ndoială n-am că veţi şti să vă purtaţi cuviincios, aşa cum se cuvine coconilor lui Roşu-mpărat şi Floarei, mamei voastre, care vă iubeşte şi numai la binele vostru se gândeşte.

Au plecat amândoi, dar fiindcă scaunul împărăţiei nu sta tocmai în mijlocul ţării ci cam la o parte, au trebuit aproape până seara să meargă împreună pe aceeaşi cale mare până la un loc, unde era o cetăţuie mică şi de unde să pornească a doua zi dimineaţă, unul spre miazăzi şi altul spre miazănoapte, precum li se poruncise hotărât.

Seara, ajungând la cetăţuie, s-au oprit să poposească, şi după cină mergând la culcare, ce le-a dat băieţilor în gând? să încerce n-or putea să vază şi ei ce scrisese mama în cărţile cu care-i trimisese.

Şi aşa le-au scos din sân şi uitându-se bine la scrisul de dasupra au rămas în mare nedomirire.

- Nouă ne-a poruncit altfel: tu n-ai auzit?

- Ba da.

- Atunci se vede că e greşală; de grabă ţie ţi-a dat-o pe a mea şi mie pe a ta.

- Să vedem, dacă se poate, ce spune-năuntru.

Şi fiindcă tot de degrabă, pesemne, uitase împărăteasa, îndoise numai cărţile şi nu le mai pecetluise, ei le-au deschis şi au găsit că şi cuprinsul se potrivea cu ce era scris dasupra: de preastrălucitul prieten Albu-mpărat se ruga să-l primească bine pe Mezin, ca pe-un copil al lui, iar credinciosului vecin Negru-mpărat îi spunea între altele: nu mă-ndoiesc că Ler-voievod va fi cinstit precum se cuvine. Negru pe alb.

N-au aşteptat să se lumineze bine de ziuă şi, urându-şi drum bun şi petrecere frumoasă, au plecat flăcăii, nu cum de degrabă le poruncise greşit mama, Mezin spre miazănoapte şi Ler spre miazăzi, ci - cum sta limpede şi potrivit la carte - Ler cătră Viorica, iar către Liliana, Mezin.

După câteva zile, stăteau părinţii înainte de culcare într-un pridvor la răcoare fără să vorbească, şi le era dor de feciori - că poate fi cât de-mpărat, părintele e tot părinte, - şi împărăteasa a pus mâna la ochi, a stat aşa cât a stat parcă ar fi adormit, şi pe urmă zice:

- Uite, eu văd acuma pe Liliana jucând cu Ler...

- Cum asta?

- Nu ştii? Ia pune şi Măria Ta mâna la ochi şi gândeşte-te acolo cu dor adânc, dar adânc de tot, cât poţi mai adânc.

Împăratul şi-a rezemat coatele pe spetezele jeţului, şi-a acoperit ochii cu amândouă mâinile şi s-a gândit cât a putut mai adânc, şi pe urmă zice:

- Aşa e, da! adevărat, o văz pe Liliana, dar nu joacă Ler cu ea, joacă Mezin.

- Ba Ler! nu vezi?

- Ba văz. Dar e Mezin. Uite!. uite! Ler se plimbă cu Viorica!

- Ba, cu Liliana.

- Ei aş!.

Ba Ler, ba Mezin, ba Viorica, ba Liliana!

S-a cam îmbufnat împărăteasa şi zice:

- În sfârşit, rămâi Măria Ta cu părerea Măriei Tale, eu rămân cu a mea. Hai să ne culcăm că e târziu.

Nu prea-i era somn împăratului, ar mai fi stat de vorbă, dar după obiceiul lui, a ascultat-o ca totdeauna.

În odaia lor de culcare ardeau zi şi noapte la icoane două candele mari de argint, una-n dreapta, alta-n stânga, alături de căpătâie. S-a-nchinat fiecare sub candela lui, şi fără să mai schimbe alte vorbe decât „somn uşor" s-au aşezat la culcuş, şi n-a trecut mult şi-au adormit amândoi.

Despre ziuă, tocmai când era somnul mai dulce, ce să se pomenească-mpăratul? începe să geamă împărăteasa grozav şi apoi să strige ca-ntr-o pieire de moarte. Sare-mpăratul din somn şi-o deşteaptă.

- Ce e?

Iar împărăteasa, cu ochii mari, luându-l strâns în braţe, ca să se-ncredinţeze că e aievea, oftează greu şi zice:

- Ah! ce vis am visat! şi întorcându-se cătră icoane se-nchină.

- Ce vis?

- Mi-e groază parcă să ţi-l spun.

Apoi trăgându-şi sufletul, urmează:

- Se făcea că mă rătăcisem într-un palat pustiu şi-ntunecos. Treceam dintr-o sală-ntr-alta, căutând să dau de o ieşire, şi cu cât umblam, cu atât mă rătăceam mai adânc. Era tăcere mare. când auz deodată-n urma mea trosnind podelele putrede ca de pas de om. Trec din sala aceea şi merg mai iute, paşii vin şi mai iute după mine. tot mai aproape. îi aud la spatele meu. M-a ajuns, dau să fug; dar nu mă ţin picioarele. Atunci m-apucă o mână uscată şi grea de umăr; îngheţ şi caz în genuchi cu ochii-nchişi; dar îndată simţ că mă ridică cineva cu putere, şi când deschid ochii văd dinaintea mea un pustnic sălbatic cu părul şi barba vâlvoi, şi-mi zice râzând urât:

„Ce? nu-ți mai aduci aminte? Ori ești mândră și nu mai vrei să cunoști pe frățâni-tău, pe Verde-mpărat?"

Și se pornește pe un râs cu hohote de răsuna pădurea.

„Frate, iartă-mă!" iar el m-a luat de mână și râzând mereu ca un nebun zice:

„Vino să-ți arăt ceva."

Și m-a dus într-o sală mare și acolo m-a poftit să șez alături cu el pe-o laviță de piatră; am șezut; el a făcut un semn cu mâna și s-a arătat numaidecât o femeie zdrențuită și despletită, s-a așezat jos în fața noastră, a scos dintr-o desagă un cap de om, și-a-nceput să-l mângâie și să-l pieptene cu unghiile ei, și să-l sărute. și. era capul băiatului meu, al lui Ler. și capul clipea din ochi. și o săruta și el, și pe urmă l-a pus la loc în desagă și s-a făcut nevăzută.

Și a-nceput să tremure de groază și până nu s-a făcut ziuă bine și n-a dat cu ochii de soare, nu s-a putut astâmpăra.

De acum îi era peste putință mamei să lase a o mai prinde o noapte acasă; trebuia fără întârziere pentru liniștea ei să-și vază băiatul, și astfel chiar în acea zi, n-a fost chip să se-mpotrivească Roșu-mpărat, împărăteasa a pornit urmată de călăreți și de curteni spre unde știa că-l trimisese pe Ler. Zi și noapte, fără popas a tot umblat până când a ajuns către seară aproape de cetatea de scaun a lui Albu-mpărat. Și iată că la o înfurcătură de drumuri, de pe un drum lăturalnic vede apropiindu-se către drumul ei o ceată veselă de călăreți tineri, care pesemne se-ntorceau împodobiți cu flori de liliac de la plimbare în pasul cailor; cântau cu toții încetinel, iar pe deasupra tutulor se auzea în liniștea câmpiilor un glas de fată mare. Când s-au apropiat una de alta cetele la-nfurcătura drumurilor, unul dintre tineri, care mergea în frunte alături cu fata cântăreață, zice:

- E mama, și dă pinteni calului, fata după el, iar când ajung în dreptul călăreților dinaintea trăsurii împărătești, ridică mâna dreaptă și strigă: Opriți. Oamenii opresc. Toți stau.

Cântecul încetează, flăcăul sare jos răpede de pe cal, ajută pe tovarăşa lui să coboare şi ea, şi amândoi dau fuga la trăsura împărătesei:

- Mamă! zice Mezin.

Dar mamii nu-i vine să-şi crează ochilor.

- Tu, Mezin! ce cauţi tu aicea? Unde-i Ler?

- Unde l-ai trimis măria-ta.

- Unde l-am trimis eu? strigă nedomirită împărăteasa.

- La Negru-mpărat, răspunde Mezin-voievod.

- Eu? pe Ler? La Negru-mpărat?

- Da! mamă.

- Nu te-am trimis pe tine la Negru-mpărat?

- Nu, mamă, pe mine m-ai trimis aici la Albu-mpărat, aşa scrie-n scrisoarea Măriei Tale.

- Arată scrisoarea.

- I-am dat-o lui Albu-mpărat.

Împărăteasa n-a mai zis nimic, a luat-o pe Liliana în trăsura ei şi amândouă cetele amestecându-se au pornit împreună pe tăcute spre cetate.

La palat n-au dat tocmai peste veselie, căci Mugur-voievod era greu bolnav, încă mai dinainte chiar de sosirea lui Mezin şi nu-i puteau da cu nimic de leac. Cum a sosit, Floarea a cerut aşa de o doară lui Albu-mpărat cartea cu care-l trimisese pe Mezin, şi după ce încruntând sprâncenile a citit-o din slovă-n slovă şi iar a mai citit-o, s-a pătruns că graba strică treaba; a-nceput să râză singură, ridicând din umeri: „Să vedem, a gândit ea, până unde merge norocul lui Mezin!" Şi-ndată a mers să vază pe împărăteasa care nu se dezlipea o clipă de la căpătâiul bolnavului. A găsit-o zdrobită de veghere, moţăind pe un jeţ: lui Mugur-voievod îi fusese tare rău peste noapte şi toată ziua, de-abia acum spre seară aţipise puţin. Aşa din ce în ce tot mai rău, până nu se plece Floarea de-acolo s-a stins bietul Mugur-voievod, sământă degerată, la vreo trei-patru zile după

astea, lăsând în adâncă mâhnire pe toată lumea şi mai ales pe biată mama lui.

Să vă povestesc despre jalea ei. dar se poate cu vorbe arăta atâta adâncime? Ori, poate, să fac şi eu ca alţi povestitori? În loc să vă arăt scurt ce nenorocire s-a-ntâmplat femeii, să-ncep a vă spune cu ce mi se pare acuma mie că seamănă acea nenorocire de-atunci a unei împărătese? Dar inima acelei mame se poate sămăna, pentru cine are vreme de pierdut ca cititor, hârtie şi cerneală de pierdut ca scriitor, cu un turn înalt pe care grozavul cutremur îl năruie dintr-o zguduitură, făcând din el, care, pân-adineaori îşi înălţa sprinten vârful aurit spre-nălţimile albastre, o grămadă pleoştită de bolovani sparţi, risipiţi fără altă socoteală decât nebunia oarbei întâmplări. sau cu un sârman, plăpând, gingaş trandafir d-abia-nflorit, pe care viscolul vrăjmaş l-a smuls cu cruzime din crenguţa lui subţirică, spulberându-l mort cu fragedele-i foiţe smulse, în şivoiul turbat, năvalnic, prăpăstios?. sau mai bine cu o mândră stâncă de cremene, pe care trăsnetul năprasnic, într-o clipă a despicat-o în două, din frunte până-n temeliile ei? ori şi mai şi: cu un stejar plin de viaţă, pe care securea nemernică. şcl., şcl..

Cu care poftiţi să v-o asemăn, cu una, cu două, ori cu toate odată? Aş putea-o face şi aşa de hatârul dv. dacă de dragul cuvintelor am căutat anume să vă născocesc o povestire. Dar nu credeţi asta. Eu de hatârul povestirii caut într-adins cuvinte, cu care să v-o spun cum mi-o închipuiesc eu, cât mai degrabă şi mai limpede pot.

Şi asta, fiindcă - povestirea nu este ori este şi ea un meşteşug? Daca nu este meşteşug, atunci ce să mai vorbesc, dacă toată lumea o poate face; dar daca este şi ea meşteşug, ca toate meşteşugurile, ca, bunioară, ciubotăria, apoi ia să vedem: ciubotarul cât de prost, oare de hatârul sculelor lui (cuţite, pile, calapoade, sule, ciocane, undrele, ace şi câte şi mai câte, unele mai mari, altele mai mici), oare de hatârul lor s-apucă să lucreze

ciubote? ori de hatârul ciubotelor ia, numai la trebuință și cuminte, sculă după sculă? Apoi atunci, cum? ciubotăria care va să zică să fie mai subțire meșteșug decât povestirea?. Și pe urmă, când vă povestesc, pe cât mă taie capul să fac meșteșugul meu, nu voi să pat măcar cu unul dintre dv. ce a pățit odată un om sașiu, pe care într-o seară un călător rătăcit l-a întrebat încotro s-o ia ca s-ajungă mai drept în cutare loc, și sașiul i-a arătat așa cu mâna-ntr-o parte; dar călătorul l-a întrebat: „Mă omule, spune drept, că mi-e degrabă s-ajung până nu-nnoptează: încotro s-apuc? încotro mi-arăți cu mîna, ori încotro te uiți cu ochii?."

Așadar, destul e să vă spun că oricât de nevolnic de viață fusese Mugur copilul ei, pe-mpărăteasa așa jale a cuprins-o încât, fără să se fi bocit grozav, ba chiar zâmbind uneori, nu mult după aceea, din asta i s-a tras și moartea ei. Dar înainte de moarte s-a-ndurat Milostivul de ea, și i-a trimis o mare mângâiere: fiică-sa Liliana-doamna s-a căsătorit cu Mezin-voievod, și auzi dumneata! zi cu zi la nouă luni în cap a născut cocon frumos pe care biata bunică l-a botezat Mugurel în cinstita pomenire a răposatului ei fecior. Și era strașnic de voinic Mugurel! - și vesel copil! Când l-a cufundat mitropolitul în cristelniță, el, în loc să zbiere ca alți copii, după groaznicul obicei prost al acestor îngeri nevinovați, el a-nceput să râză ca o călugăriță gâdilată... A râs toată lumea, iar Î.P.S. Sa zice:

- Ei, așa băiat îmi place și mie! să nu-i fie de deochi! ăsta o să iasă un bărbat și jumătate.

Ei! n-ai ce-i face! Așa e lumea noastră: bine și rău, rău și bine! Dumnezeu a dat o dată de toate din destul cu ridicata; iar omul tot cântărește cu mărunțișul; și vine cântar după cântar: marfa tot aia și cântarele tot altele; unul bate mai la dreapta, altul mai la stânga, unul simte mai mult, altul mai puțin; dar să tragă vreunul drept de tot, adică fără greș deloc, peste putință omului! Ei! ș-apoi? mai la urmă, ce supărare

poate-ncăpea? Cântarul fiecăruia tot pe el îl înşală, şi dacă-l înşală tot într-o parte, nu când într-una, când într-alta, va să zică îi iese omului totdeauna socoteala la fel. Numa daca n-o fi omul aşa de sec să nu crează-n cântarul său, ci să umble pân vecini luând împrumut cântarul când de la unul când de la altul... Sunt şi d-ăştia destui, care ard lumânare în toate serile să-şi facă socoteala cât a păgubit el ziua după atâtea cântare străine, nu cât ar fi câştigat după cântarul lui.

Dar, în sfârşit, să lăsăm nimicurile astea negustoreşti, cu socoteli şi cântare, şi să ne-ntoarcem mai bine la povestea noastră.

MARE EXCURSIUNE ROMÂNĂ PRIN JUDEȚUL NEAMȚ

În patru zile: joi 20 - duminică 23 august 1898

PROGRAMA OFICIALĂ

ZIUA I

Adunare generală a comisiunii petrene la gara Piatra-Neamț, orele 8 a.m. Primirea oaspeților bucureşteni la sosirea trenului 25, orele 8,10 dim. Schimb de discursuri. Îmbrățișări cordiale. Excursioniştii iau loc în trăsură. Sunt toți veseli. Plecarea 8,30 dim. Amiazi dejun Văratic. În timpul zilei, vizita la Agapia; apoi la Oglinzi. Aci, li se administrează la toți duşuri reci. Seara, cină, panțarolă, table etc., şi noaptea, odihnă la Mănăstirea Neamțului.

ZIUA II

Dis-de-dimineață, borş, moară (zeamă) de castraveți acri, sau simplu bicarbonat de sodă numai cu vin vechi, la Mănăstirea Neamțului, înainte de plecare, pentru dregere. Amiază, la Petru-vodă, 999 metri şi 33 de centimetri dasupra nivelului Mării Negre. Aci, dejun cu băutură: toți sunt obligați a se ținea la înălțime, până vor da din coadă-n vale. Seara, cină, panțarolă, table etc. şi odihnă la Durău.

ZIUA III

Dis-de-dimineaţă aceeaşi dregere ca şi ieri: apoi, când soda îşi face efectul, un salut Ceahlăului. Amiazi, dejun Hangu. Vizită la Bicaz. Seara, cină, panţarolă, o tăblică etc. şi apoi odihnă la Tarcău.

ZIUA IV

Iar dregere şi iar stricare, la Tarcău. Seara, reintrare triumfală în reşedinţa judeţului Neamţu.

N.B. - Pentru repatriarea bucureştenilor se va dezbate ulterior, luându-se în considerare gradul de zăpreală în care respectivii se vor afla la sfârşitul zilei a patra, când se-ncheie excursiunea oficială, rămânând, ca la Moşi, afară din program, încă o zi pentru spălătură de ploscă.

Extract din regulamentul pentru excursiuni române

§ Despre purtări:

Art. 11. Jocurile de ştiinţă şi de noroc se vor juca în genere păstrându-se condiţiile admise la Clubul Tinerimii din capitala Regatului.

Art. 12. În specie, la panţarolă, nu se va juca de subt as decât în cazul când jucătorul de subt mână va fi prea avansat în puncte.

Art. 13. La table, când adversarul are zarul înainte şi mai are numai patru puluri de luat la as, iar tu ai cinci, eşti obligat să-i cedezi partida.

Art. 14. - Nu se vor trânti cărţile, ziarul şi tibişirul în nici un caz. Asemenea este strict oprit a se scuipa cărţile, zarurile şi creta; deoarece, pe lângă că nu e lucru convenabil, un zar scuipat, fiind aruncat cu meşteşug, se aşează pe partea scuipată, şi astfel Norocul îşi pierde vechea reputaţie că e orb; iar creta scuipată nu mai poate scrie pe tăbliţă.

Art. 15. - La caz de supărare pentru goană de carte sau de mâhnire de ghelele, se poate înjura, însă nu direct personal pe adversar; nu cad, se-nțelege, sub previziunea acestui articol, cazurile de conştiinţă, când înjuri pe adversar în gând; însă chiar aceasta nu se cuvine decât în cazuri de manifestă goană de carte sau de ghelele insuportabile.

Art. 16. - În mănăstiri de ambe-sexe nici un excursionist, indiferent de naționalitate, protecțiune sau confesiune, nu are voie a înjura, sub nici un cuvânt, de cruci, troiță, iconostas, aiasmă, în fine de tot ce priveşte religia străbunilor noştri, paladiul naționalității române. Alte înjurături inocente, de domeniul strict familial, sunt permise, de exemplu: de moşi, mătuşi, soacră, tată, mamițică, cu restricția de la articolul precedent privitoare la respectul datorit persoanii partenerilor, ascendenților, descendenților şi colateralilor acestora.

Art. 17. - Nu e permis a se blestema şi înjura decât cartea sau zarul său propriu; întrucât priveşte pe ale partenerilor, se permite numai râsul sardonic şi aluzia ironică asupra noroacelor pe cari le au în genere ageamiii.

Art. 18. În caz de joc la băutură, aceasta din urmă primează, şi viceversa: în caz de băutură la joc, primează acesta din urmă. Dacă din băutură prea-prea ori de multă scârbă de carte sau zar, va voi cineva să părăsească desperat panțarola sau tablele, poate juca chindia. Este însă absolut interzis a se juca chindia la interes.

Art. 19. La caz de excesivă bună dispoziție, este absolut oprit excursioniştilor a se deda, mai ales în mănăstiri de bărbați, la scandaluri nocturne.

Art. 20. Pe tot teritoriul excursiunii, băutura este permisă fără nici o rezervă; dar nici nu se bucură de vreo primă de încurajare.

Art. 21. La excursiunile pe uscat, boala de mare nu este obligatorie.

[REPERTORIU DE NUME PROPRII]

I

Artorosidi
Aliman/u
Aguridă - Agurizoaia
Amărăzoiu
Anadolu
Andoni
Abulidi
Agapiu
Andohi
Alunică
Ampotrofagu (vezi E)
Anaconda - Anacondi
Anguri - di
Adrianopolu - Adrianopulos
Amarâdi - Amaridi
Andropol - Andropulos

Bălmăjeanu
Bizim (v. comp.)
Buzdrogovici

Bâzoiu
Bumbea - Bumbeş
Boaică - Boaită
Boghici
Boanghea
Boantea
Babacu
Băbăiţă - Băbătia - tie
Bădicul
Bădârl/eanu/an/ete
Bălăbănescu - Bănăbănescu
Bălărie
Bălţatu
Bondocea
Bastangea - giu
Brobodeanu - Broboadă
Bodogan
Buză - Buzoiu
Bucă - Buche
Bumbuianu
Bunghinescu - el
Boştină
Butucanu
Başordin
Boancea
Boboliu
Boblete
Bulgur
Burlan
Boldeiu
Bârdacu
Bardă
Brobonel etc.
Boblete

Băncuţă
Bănuță
Basmangiu - Basmangea - giopol - gioglu
Budaliu
Butuc - anu
Bodog/anu/escu
Bobu
Bontu
Bâbiță
Baciu
Bănănău
Broscoveanu - Broscov - vski
Burtea
Bostanu - Bostandaki
Bulamacu
Bracu
Burghiu
Bolboacă
Barabanciu
Bosmac - g - ci - gi
Betelie
Bitalia
Bucurescu
Buimacu etc.
Bâbiță
Babancu
Banabacu
Bojoc
Bolocânu etc.
Barabânciu
Bălărie

Cotârleț
Corcodeanu
Chirița
Catrafusea
Chicoşiu - Chicoşan
Chirchiropol
Chirchirizopol
Chirchidopol
Cochino
Ciulete
Cotocea - Cotoceanu
Cănuță - Canu
Cavgadi
Cioplițeanu
Cochidi
Cochinatu
Calaicanu
Covăşel - ea
Covăsescu - eanu
Clăbuc
Culea
Calevra - Calevri
Calamari
Chiorsantim
Calihronidi - Calihroni
Califurnache
Conduri - ache
Cocioabă
Cocoloşescu
Calapod
Calapăr
Călțun - aş - el etc.
Căpuş - ă

Carapanu
Ciacâru
Chițcanu
Cilibiu
Coşcov/eanu - escu - ăț
Cociov/eanu - escu - ăț
Ciocov/eanu - escu - et
Ciurucliu - idi
Coli/liu - e - viu - e etc.
Coclețeanu - Coclete
Cufurescu (vezi M. 16)
Columbache
Corcoveanu - escu - eț
Clăpău
Clăpan
Ciripiu - escu
Cocoranu
Coconaru - Coconari
Categuridi
Carachefali
Coriano
Cuțiteiu
Colindeiu
Ciorteiu
Cuca
Cucuiu - anu - Cucuiete
Cocoeț - Cucueț
Chiulopol
Cidariu - Ciadiriu
Conabiu
Căpătâiu
Castropolu
Ciupicescu - Ciupic

Cumbaru - Cumbara - che - Cumbari
Ciutu
Copcă
Cotărez
Carapalea
Cara/giulea - cudi
Catortosidi
Cotrorosescu
Codrişte
Codirlă
Cobiliță - oiu
Condu - o, etc.
Cucurez - Cucuruz - Cucuruzi
Cotoiu - Coteiu - Cotea
Chiostec
Cupa
Calpacciu
Caracudi
Crâmpoțeiu - el - eanu - escu etc.
Crupea
Candriu
Cioacă
Corbu - Corbea
Croncanu
Cubeiu
Chingă
Cârsteiu
Corciu
Cealā
Cerceluş
Cegă
Chichineț - eață
Cocleală - Coclitu

Cuțu - ache
Cuculeanu - escu
Ciorteiu
Cotonog - eanu - ea - Cotono-gea
Crăciun
Clefăiescu
Chiostec
Cutri - Cutră - Cutrea
Cenuşe - escu - eanu - Cenuş
Caraul - ă - ea
Chefsidi - Chepsidi - Clepsidi
Corbaci
Chefeneață - Cafeneață
Cucumis - Cucumi - di etc.
Culă (Niculae)
Cațiki - Catzica
Cipciapcec
Chițcanu
Cucută - eanu
Căpuşă etc.
Colochithi - Colochitachi
Ciciu - Ciuciu
Cotonog Ispas
Codirişte
Codirlă - ârlă
Cotonog - oagă
Cocor/eanu/ăscu/oiu
Criță
Ciovlică

Dondopolu
Dimi/e - u - anu
Dopu

Duduianu - Durduianu
Duracu - of
Durduliu - etc.
Dulamâ - che
Doljan/u - Doljan - u - Dolojan etc.
Dragodan
Dănăcel
Dobrocostea
Dugheanu
Dârmon
Daracopol
Drugu - Drugov - an
Dolofanu - Dolofani
Dopşoreanu
Dadanco
Danu v. c.
Dulanu - Dulău
Dămigeanu - Damigeanu
Dedu &
Durău
Dardarot (Tartare)
Domadi
Dragan - escu - el
Dănăuț
Diminciuc
Dobroveci
Drăgan - el - elea - ete - ău
Drăngan - el - elea - ete - ău
Drângu - oteiu - otin
Drâmbu - otescu - otineanu
Dâmbu - oteanu - otinescu

Tarquinius Frişcă

Tarquinius Dudulu
Tarquinius Oprea Troacă
Tarquinius Gârlea
Numa Pompic
Vergiliu Bumbea
Cicerone Mazăre
Coriolan Oancea
Tiberiu Moachea
Nerone Boaică
Romulus Boghici
Trăian (Baghea) Oprea
Marius Sulea
Veşpazian Piţiclă
Horaţiu Fleaşcă
Ovidius a Tomiţii - Nodea - Plodea
Septimiu Culea (Nojiţă)
Caius Brutus Burtea
doispreace apoştoli mă! zic zeu lui D-zeu!
toţi la Vindobonae Universae Medicinae, mă! ...
.. .oezofagu mânisa şi Şfinctărul tătiniseu... morţii tei, no! meri numa!
Epiroti
Epitaki
Coriolan Drăgănescu
Vică Poponaciu
Tănase Teleleu Atanasiu
Lina Mazurca
Lingopolu Panaiotache
Solomon Davicion Mamâciu
Nică Alunică
Tache Bizim (hartofori)
Ivanciu Gagulea
Bravul Cufurenko

Guță Băncuță
Iancu Dadu
Cecilia Pavugadi, pianistă
Ispas
Tache Ampotrofagu, agent politic de văpsea
Oprea Troacă
Niță Firimiță
Mişu Biju
Ercole -
Renato -
Ernesto -
Gianbattista Viscolini
Iancu Dadu
Carolina Libi Madam Bibi Libi
Badea Lume
Ristache Zoraliu Emancipatul

Mache. P. S. L. N. T. R.
Bică. S. N. L. T. P. R.
Christea Turcu Zaaria
Sasu
Neamțu
Rusu
Francu
Alimanu
Rumânul
Sârbu
Tătaru
Ungureanu
(Olteanu Munteanu Moldovanu etc.)
Grecu
Leahu
Arapu

Chinezu - Cneazul
Horvatu
Vlahu
Țânțaru
Țeranu
Boeru (Bauer)
Ivanciu Gabroveanu

Filigeanu - Fidigeanu - Fidigiu
Frichinescu
Făcăleț
Fâstâcu
Fațandac - che
Fâştoc
Fințescu - Fintea
Fişcălie & Fişcăliu, Fişcă
Fisculea
Fudulu
Felferiță - Ferfeliță - Ferfeniță
Firfiriu - Firfiropol &
Feşteleiu
Furdâ - ki
Forfota
Fonfopolu
Fleică
Fleaşcă
Farmachi &
Făcău/etc.
Fâță - Fâțoiu
Fofolea
Ftiriadi - Ftiridi
Firimiță Firimel etc.
Funduc/u/ă

Fanarachi
Fengari - aki

Guvidi
Ghiodănac
Gafta
Gogonel - ea & Gorgonel - te
Grindeiu
Gagulea & v. c.
Gogoşeanu
Gogoianu - Gogoiu
Gătej
Glâmboc
Goangă
Gareciu
Gagu
Griva
Ghindă & eiu, oiu, ocul
Gutu
Gutuianu &
Gliganu - Gâliganu
Guguianu - Gurguian
Gurguiu
Gaia - Gaiu
Guşă - Guşan
Ghirdoveanu
Gămălie
Gârlici
Gudureanu
Gudurău
Ghidi - molu
Gaganc/iu/ea - Ganciu
Gureiu & Gurică. Gurel. Guroiu

Gătăianţu (ă)
Găinaţă - Găniaţă
Guleiu
Gulea
Găit/ă - eanu
Gâscanul
Gareci - u
Ghiviziu
Gogoiţă
Goiţa
Ghaiduri
Gabroveanu v. E.

Haihuiu
Herete
Huzur/ău - eanu - escu - iuolu - opol - idi
Haraxidi
Hambari - di
Hoinaru - &
Harbaru - i
Hoisea - Hoisa
Hrapocek
Hulubariu - Hulubi - Hulubă
Haitaş
Hulp/aki/ei
Hroni
Hondropulos
Habaru
Hapcan/u
Haramolu
Hapsini
Jintiţă - escu - eanu - el
Jugu - aru - Jugureanu

Jupuiescu - eanu
Juratu
Jiblea
Jimblea

Inacciu
Icuşaru
Iupa
Ipacu
Ispisoacă
Ispisoiu - Ispas
Iţcanu
Iţaru
Ipceanu
Istoveanu - escu &
Isnafu - Isnafi
Ivorescu - Ivărescu
Jugurău - Jugureanu
Ipingescu
Iupale
Imbricopol
Jinghir - eanu
Jitaru
Ipirot - u - i

Lera
Labă
Leică
Lulea - Lulete
Leapşa
Leanca
Lupa
Leoacă - Leoarcă - Leucă

Limbuianu
Leuşteanu
Lambadâ - che
Lolsiescu - eanu
Ludea
Luludi
Lăptuc - că
Lingopolu
Leva
Lipsidi
Lipie - Lipon - i
Lipiu
Lipic - i
Licurici &
Licurini
Lalâu
Leahu
Lolvaţă
Libadea
Libi vezi E.
Lume
Lovelake (Lake) mare craiu
Liliachiu
Loază

Mistopolu
Matracucu - ca
Maloteanu
Miculi
Moachea - Moache
Mango - gu - gopol
Mălăieru - Mălăiescu
Modroghiu - Modrighiu

Măcău &
Mânjoală
Măscurel - eanu &
Mozolescu
Mucu
Măciulie
Mangosidi
Măcufurescu v. C. 44 v. comp.
Mamu
Mera - idi - opol
Moțățel
Moțu
Mazaridi - Mazarache
Miştoc - Gniştoc
Mindiru & Mindiriu - rigiu
Mugureanu - Măg...
Marțapiu
Muhalibiu
Malacu
Mardâ - chi
Mazur - u - ca
Măturel - ică - eanu
Mamâciu Ghidale Davicîon
Manafu - Manafi
Mototoc
Modoran
Mursicatu
Misculea & Pişculea
P. Mişculescu et M. Pişculescu
Michidi/u/opol

Napu
Năpărstocu

Năsoganu
Nisteâ
Nodea
Nenicu - că
Nucă
Năpristanu
Nederbâcu
Năstrapă/eanu
Năstrăpalea
Neacşu
Naramzi
Năpădescu/eanu etc.
Năzăreanu/escu/Nazaridi
Nojiţă
Nătruţ
Nanâciu
Niciu
Nefliu
Negoianu
Negoiţă

Oancea
Ogoiu - eanu
Otopeanu
Oală
Oinac
Oboreanu
Obroceanu
Obială - Obilescu - Obileanu
Opincaru
Oişoru
Ogurliu
Oprişoru

Omuşor - u
Oprea - Oproiu - Oproianu
Odagaci
Ondoc/olu/
Ondocuzoglu
Oarză
Orzoiu

Poponeci (v. comp.)
Paftali (D. căpitan)
Pripici
Parmac - olu - Parmaclidi
Pritoc - cciu
Pandoliu
Pupea
Paparovici
Prescurea etc.
Popic - Popici Pomp.
Papucolu
Papanaş &
Poporanu
Pospaiu &
Pâlici
Pănătău
Popăuț
Păpădie
Patâca
Pițulă - Pițulea
Pitulici
Papainog
Pițingău
Plopea - Plopu
Pricop/oiu

Puiu - eanu - escu Puicanu Puicaru
Puţintelu
Psaridi
Profiriu
Pripon &
Priboaică
Pambriu
Pişculea
Părpălescu
Păstrăvăţ
Pazarghideanu
Ponor etc.
Pepenel - Pepenică
Pasturmadi - che &
Panduri - iu
Pisoiu
Pitpalacu
Pica
Porumbacu
Prava
Procopcea
Paparudi
Păcură, deriv. el, ică, eanu, escu, oiu etc.
Pârlea
Panaghiu &
Prigore &
Prapâlea
Pirpiriu/el/opolu/escu e/idi
Proţăpeanu
Palavati
Pârciu - lescu - Pârcea
Plodea
Papaluca - Papaludi - Papaluludi

Pavugadi
Ploscă/aru &
Părăuță
Păpădie et Păpădiu, Păpădin/ă - u
Potroc - Potroacă
Popovăț
Perjoiu
Pervoiu
Pişculescu - Pişculea
(M. Pişculescu şi P. Mişculescu)
Pandurel - Pandurică
Pont/ureanu/urici/uroiu/uriu/urov/uroski
Pond/ubrat
Parigoridi
Preduceanu
Preducel
Preduț
Posea - Posescu
Păstrugă
Pistruiu
Padroni
Patropulos
Patridi
Pandopulos
Pandoni

Răpițeanu
Rigani - Rigani
Răzor
Rudu - Rudaru
Rogozeanu
Rogojină
Rogodel &

Racu
Rodea
Rostoganu
Rățoiu/escu/eanu
Resteiu
Retev/eanu/oiu/oianu
Raita
Rânz/ă/oiu
Rufeano
Richițescu - Richită etc.

Sarma - che - copol - cov
Simigeanu
Surchididi/escu/eanu/opol
Sulea
Săpunel &
Serpengea
Suhăleț
Surcea &
Suduc
Scoică
Scrumbie - Scrumvidi - Scumbriu - Scumbridi
Scufie & fea/fescu/feanu/fidi
Ştiucă
Siminoc etc.
Scurteiu &
Sorcovăț
Şaşiu
Stupin
Stupici - Stupan - Stupescu
Scuipici
Socoteanu/ache/ea etc.
Siripeanu

Spanga - etc. - netti
Smotocea
Suhăleţ
Spisoc - oacă &
Sâlep
Scaloiu
Stăncuţă
Scaiu &
Simbriadi
Sivu
Sângeapu
Ştulete
Sulfin &
Stegaru
Şoimar - u
Şerpoiu
Şătraru (Scutaru)
Sfredel/eanu - oiu
Şugubeiu - Şugubin - Şugubeţ - Şugubău
Stuparu
Sinetti
Sorcov - ăţ - ete
Servano
Şolticov/sky/Şoltichiu
Sotirescu
Scanavi
Spatiu

Turlacu
Tulumbache & Tulumbechiu etc.
Tilivichiu
Ţăcălie
Terciulescu

Teleleu v. comp.
Tontea
Tăgârţă
Ţapu
Ţupa
Tărtăcuţă - Tătar... Tărtăcuţ
Tătucu - Tatu
Tumbechiu &
Tiscovin
Ţuguiu - eanu
Telegaru
Ţobaru
Ţâmboiu - oaică
Tinghel etc.
Tafturolu - Tafturu
Tureski
Tumurluc
Ţutică &
Ţurloiu
Ţapan/diu & dache
Topciu
Tufecciu
Ţoiu
Ţurcă - anu &
Tiriac
Ţumburuş
Ţintezoiu/eanu &
Ţârcădău
Titirez/eanu/opol
Tăbăreu
Ţopăianu
Ţăpoianu
Tureatcă

< Taşcă (existent) >
Ţidulea - Ţidul - ă
Ţucu
Ţipic
Ţancu - o
Tângu - Tângă
Târsână
Troacă - Toacă
Turtur - /eanu - ău - escu - iu - oiu - ea
Tutuiescu
Trepăduţă
Tembeliu
Ţimbalâ - Ţimbalake - Ţimbanaki
Tirchilescu
Ţară
Ţăndăr/ică/el
Tanâci
Tanacopol
Tufănescu - Tufan/u

Umezeanu
Ulceâ
Urdă
Urzicaru
Uluc - aru
Uluianu - Uluieni
Urloiu
Urluianu
Uitucu etc.
Urdubiloaia
Ulieru
Udrea

Vighiveciu
Vlasidi - Vlăsiu
Vlangopol
Valea
Vlangadâ
Vlăjaru
Verigopolu v. Z. 6.
Vutcanu
Viforescu &
Vârtop &
Viscoliu - Viscolini v. comp.
Voroveanu
Vătuiu
Virgulea - Virguli
Vindireu
Viezureanu
Vacă - Vacu
Văculescu
Vasilatu
Vătăşoiu
Velcu Velicu
Văşcălie
Vidrea
Vraişte

Mitică Miticescu, autor dramatic
Legalianu, preşedinte de Trib.
Paragrafescu, jud. " "
Codicescu jud. de trib.
Penalianu, Procuror

Flecărescu avocat
Palavrescu "

Cârciocoreanu avocat
Articolianu ·

Opinianu ziarist
Polemițchi ·
Polemicescu ·
Născoceanu reporter
Minciunescu ·
Intervivescu ·
Inventivian ·

Hapurian farmacist
Riținescu ·
Chininescu ·
Sublimatin ·

Krupescu of. de artilerie
Obuzian

Lăncescu of. de cavalerie
Pintinescu
Cravașian
Baionetescu infanterie

Vaporian căpit. de marină
Busolescu
Torpilorian

Stafidescu băcan
Sardelescu
Scorțișoreanu
Cuișoreanu
Mustărian

Măslinescu	băcan
Mezelicescu	·
Comestibilian	·
Siropescu	cofetar
Dulceţeanu	
Prăjiturescu	
Bombonescu	
Prozodianu	poet
Versurian	
Strofescu	
Scrisorescu	factor poştal
Plicurian	· ·
Politicescu	ministru
Intrigescu	·
Reformian	·
Chefereanu	·
Culturian	·
Clistirescu	medic spiţer
Reţetescu	
Vizitescu	
Curăţenescu	
Chininescu	
Plasturescu	
Guturăian	medic
Căldurian	
Frigurian	

Febrilian medic

Clavirescu pianist
Fortepianu

Viorescu violonist
Arcuşia
Armonescu, Melodiano
M-me Triluriano, primadonă

Ion Revoluţian ţăran
Ioniţă Răscolescu
Niţă Revoltescu
Oancea Amnistian

Autorul dramatic,
Dramaticescu
Comicescu
Sceneanu
Cortinian

Zmeureanu
Zavrac/u/olu
Zapisescu
Zipceanu
Zulea
Zăvorăscu (v. V. 7)
Zefliu
Zurba/cu/ncu/colu
Zlatkov (existent)
Zeamă
Zaimis

Zâmbrea
Zambil/a/oiu/eanu
Zamfiroiu
Zapadi - Zapadache - Zapadeanu - in
Zărzăreanu
Zorzoană
Zâmbatu
Zuiliu Dampfiresco
Zăvoiu - anu
Zăvorăscu
Zaim - i
Zoraliu
Zimbalâ - laki

II

Boloboc
Caridi
Gaganciu
Pipoti - ă
Pupăză
Tiftiric

III

Bozu
Bucă
Caisu
Cobilitoaia
Curcuduş
Dudu
Duduianu
Grivian
Griujan

Gruiu
Gutu
Gutuiu
Măru
Măzăreanu
Măzăroiu
Nucu
Păru
Prunu
Scoruşu
Zărzăreanu
Zărzăchel
Zărzărel

IV

Burguiu
Calaican
Caravidi
Mătăierul
Papadino
Papadinopolu
Papă - pară
Pârguiu
Tăgârță
Tiftiric
Țuguiu
Vlăjaru

DĂ-DĂMULT... MAI DĂ-DĂMULT

Dă-dămult, mai dă-dămult stăpânea o împărăție fără margini Barlaboi-împărat, ce-i mai zicea şi Ciungu-mpărat...

- Dă ce-i mai zicea şi Ciungu-mpărat?...

- Iac-aşa! Îi mai zicea de pe când era tinerel şi Ciungu-mpărat, fiindcă mai târziu era să-şi piarză o mână. în război.

- Bietul împărat Barlaboi!...

Şi era şi însurat Barlaboi-împărat. Avea nevastă, şi cu ea o fată. Altceva niciodată. N-avea noroc. băiat. deloc.

... Lucrau femeile toată ziulica, toată nopticica: țeseau, îmblăteau, înalbeau, depănau, torceau, dregeau, cârpeau, însăilau, coseau, tigheleau, tot aşa şi iar aşa, ş-una ş-alta zor zoreau: ba din ac, ba din undrea, mama-mpungea, fata trăgea.

Împărăteasa, părul ca cerneala. Fata, ca cânepa.

*

. La fără cinsprezece zile al cinsprecelea an, la acelaşi ceas taman-taman, Ciungu-mpărat, cu amândouă mâinile a plecat.

A plecat Barlaboi, la război, să se bată-n duel cu Stacojiu-voievod, ce-i mai zicea şi Sontâc-vodă până nu-l făcuse mă-sa.

- De ce-i mai zicea şi Sontâc-vodă până nu-l făcuse mă-sa?

- Iac-aşa!. Îi mai zicea Sontâc-vodă până să nu fi cunoscut tat-so pe mă-sa, pentru că atunci când o fi Stacojiu om dă peste

cinzeci de ani o să se provoace la duel şi adversarul o să-i taie piciorul de la genuchi mai sus...

- În duel?. vai de el!

.

... Femeile...

- A plecat, mamă?

- A plecat, mamă.

- De ce, mămucă?

- De! de ce mămucă.

- Bine, maică!

- Bine, maică.

Iar zoreaua.

- Şi războiul cât *ține*?

- Cât o *ține*.

- Şi-mpăratul *când* vine?

- Când vine!

- Când vine!

- Biine.

- Biine.

Şi iar zoreaua.

.

- Hai şi noi, mamă, zicea împărăteasa.

- Unde, mamă? întreba fata împărătesei.

- La război.

- Cum, mamă?

- Cum a mers şi tat-to, mamă.

- Călare?

- Nu, mamă, pe jos. Numa bărbații merg călare; hei! altfel sunt ei; noi suntem femei.

- Ce să facem acolo, mamă?

- Ce-om putea, mamă.

- Bine, mamă, tata, Barlaboi, ca Barlaboi; dar şi noi?
- Şi noi.
- Să ne batem şi noi, mamă, la război?
- Nu, mamă: la război, *ţesem* noi!

Se duceau şi ele la război, în fuga mare, da pe jos, nu călare.

Sfâr! suveica, sfâr! sfâr! sfâr!

Şi căţelul, fidelul, mâr şi mâr.

- De ce mârâie Lăbuş, mamă?
- Că nu s-ajunge, mamă.
- Cu ce să s-ajungă?
- Cu laba.
- Şi cu mai ce?
- Cu botul.
- Unde să s-ajungă, mamă?
- Unde s-a ascuns purecele, mamă.
- Unde s-a ascuns?
- Unde nu-l ajunge.
- De ce să-l ajungă?
- Ca să se scarpine.
- De ce să se scarpine?
- Că-l mănâncă.
- Adică cum?
- Asta nu trebuie să ştie copiii până nu i-o mânca şi pe ei.
- Atunci, o să se scarpine şi ei, mamă?
- Şi ei, mamă.
- Da dacă nu-l ajunge, maică?
- Rabdă, maică.
- Supără, mămucă?
- Hehehei!

Şi pe urmă, mama o lua în braţe, o săruta şi o strângea tare, mai tare, foarte tare, mai tare decât putea.

. Cald. Căldură mare. Cuptor. Zăbuşeală, năduşeală, toropeală, topeală.

. Drăgan!. un gâligan de ţigan! un balaur cât un taur... Şi purcar şi murdar!... leneş, puturos... Măgar! Găseşte un baboi în noroi.

- Să-l duc la halde mama. Ce mai ciorbă, iu, iu, iuu!

Dar ce se pomeneşte? acel peşte, după ce zvâcneşte, şi vorbeşte:

- Dragane, gâligane, ţigane, nu mă face ciorbă.

- Hatunci, rasol.

- Nici rasol.

- Hatunci, humplut.

- Nici umplut.

- Hatunci, iachnie!

- Nici iachnie.

- Hatunci, plachie.

- Nici plachie.

- La cuptor.

- Nu.

- La tigaie.

- Nici.

- Pa spuza, mă!

- Nici pa spuza, mă!

- Hatunci, cum, mă?

- Să-mi dai drumul, balaure!

- Haoleu! păi cum rămân eu?

- Eu sunt norocul tău... Dă-mi drumu-n iazu-mpărătesc, şi nu voi fi ingrat cu tine.

-Hatunci daca nu vei hi hingrat, hai să te emancipez!

L-a emancipat. I-a redat-o. - libertatea.

.

. Cald. Căldură. Cuptor. Zăbuşeală. Năduşeală. Piroteală. Toropeală. Topeală. Tâmpeală.

. Femeile. iar ele! Tot ele!. Femeile.

- Vreau să mă scald, mamă.

- Scaldă-te, mamă.

La iaz. Bâldâbâc o dată la fund. Iar dasupra. Iar bâldâbâc! iar dasupra. Iar bâldâbâc! iar dasupra. Iar bâldâbâc. La fund. Dasupra.

- Mamă! am înghițit ceva, mamă!

- Ai înghițit apă, mamă.

- Nu! apa e mai subțire, mamă.

- Atunci, ce, mamă?

- Altceva, mamă.

- Ce, mamă?

- Nu ştiu; unsuros, mamă.

- Unsuros?

- Unsuros ş-alunecos. Şi-a scăpat pe gât în jos! Să ştii, mamă, c-a fost vrun baboi.

- Da, mamă!

- Vai de noi!

- Haide de te hodineşte, puiul mamei!

- Haide să mă hodinesc, mama puiului!

... O lună...

- Mi-e greață, mamă.

- Baboiul, mamă.

. trei luni.

- Creşte, mămucă.

- Baboiul, mămucă.

Cinci.

- Mişcă, mamiță.

- Baboiul, mamițo.

Nouă.

- Aoleu, doare, mamițico.

- Baboiul, mamițico!

S-a făcut baboiul broască.

La trei luni vorbea trei limbi.

La un an şi jumătate, broasca din baboi cânta din cimpoi.

Vine! vine! vine!

Cine vine?

Împăratul vine! Barlaboi vine.

Vine Barlaboi. Dă la război.

În sfârşit, s-a isprăvit. Adversarul l-a ciuntit; dar şi el, la duel, l-a betegit; mâna i-a luat-o, laba i-a luat-o, cu paloşul din dă sus dă genuchi i-a retezat-o.

Oaste. Oaste. Oaste - nebiruită, nepilduită, nemiluită. Piotă, liotă, pedestrime, călărime, arcaşi, trâmbiţaşi, buciumaşi, toboşari, stegari. Din pricina tunului, care pe atunci nu se ştia, artilerie deloc nu era.

*

A descălicat Barlaboi-împărat, pe împărăteasa a sărutat:

- Unde-i copila tatei?

- Cam bolnăvioară.

- Ce are?

- Din mâncare!

- Ce-a mâncat? întreabă Barlaboi.

- Mai nimic: un broscoi.

- S-o văz!

- Nu se poate.

- Voi.

Un picior în uşe.

Uşa de perete.

Mititelul cântă duios din cimpoi.

- De unde acest broscoi? strigă Barlaboi.

- Dintr-un baboi.

- Al cui este acest broscoi de baboi?

- A nost.

- Anost.

- Cu ce rost? Aici altă drăcie a fost.

Coiful strălucios şi oglindos şi-a scos şi fără cap, mânios l-a trântit jos.

Şi ciunta-n sus a ridicat, grozav a ameninţat şi foarte tur¬burat a zbierat:

- Bine! bine! nu zic: se-ntâmplă uneori copil din flori! dar din peşte, doamne fereşte! nu se pomeneşte.

Împărăteasa a leşinat. Barlaboi, făcând spume la gură de-i curgeau pe barbă, a ordonat:

- Să vie Hârca roaba, baragladina, harapoaica, vrăjitoarea, la palat!

.

Vine roaba-ndat!

- Cu ghiocul ori cu bobii să-mi dai, să-mi ghiceşti, că te tai! a urlat Barlaboi. Al cui? al cui? al cui a fost acel baboi, din care a ieşit acest anost broscoi, care cutează când venim noi, noi Barlaboi, triumfător de la război, să facă aicea tărăboi, cântând ca un iaurgiu pavlichean de la Cioplea, din cimpoi?

- Hapoi.

- Hapoi! nici un hapoi.

- Să lasam pa mâine joi.

- Nu! acuma, miercuri, voi.

.

Dă baba-n bobi. Şi dă şi dă, şi-i învârteşte, şopteşte, dăscăleşte, îi descântă, îi vrăjeşte.

- Patruzeci de bobi, bine ştiţi, bine-mi ghiciţi; de-o hi de deochi, din uitătură, ori din apucătură, pa ştiute, ori neştiute,

pa vazute, ori nevazute! de-o hi alb, de-o hi negru, ori pistriț, de-o hi balaoacheş, de-o hi oacheş ori plăviţ, de-o hi mare, de-o hi mic, de-o hi uriaş, de-o hi pitic, de-o hi subţire ori frumos, de-o hi gros, urât şi burtos! de-o hi nărod, de-o hi cu cap, ori nătot, ori harap! ori cuminte, ori buimac, hie turc, hie turleac, ori lunatic, palavatic şi zănatic! de-o hi aşa! aminterea eţeterâ!...

Pe urmă, pune fruntea la două deşte şi zice:

- Măria-ta, să aducă un hârdău, nou, da sa nu hia de dogar, sa hia de alt meşteşugar, măcar de croitor hor de cismar, ca tot meşteşugul îşi are şi hicleşugul şi beteşugul, un hârdău dă doagă dă stejar hor dă arţar, hor dă paltin, hor dă pluta, plin cu hapa nenceputa, dă soare nevazuta, nici hierbinte nici rece, când o bei dă dor îți trece, incropita, potrivita, numa buna dă laut, cu sapun de împrumut, şi un cheptene des, şi unul mijlociu, şi unul rar dă corn dă caprioară dă munte, care n-a cunoscut la sufletul ei caprior - şi copilul hăsta din peşte sa le pazească trebuieşte, şi sa horrdoni sa vie haicea toţi cu toţii şi tineri şi batrâni, şi urâţi şi frumoşi şi curaţi şi puturoşi şi sa treaca pa dinaintea lui, şi la care i le-o da broscoiul, sa ştii ca tot a hăluia a fost şi baboiul.

*

Împărăteasa iar a leşinat.

.

Barlaboi-împărat a ordonat şi toate s-au executat.

Întocmai s-a făcut: toţi cu toţii au trecut; au defilat şi s-au închinat dinaintea copilului nevinovat; iar copilul nevinovat niminui nimica nu i-a dat.

La urmă, iacă şi Drăgan, janghinos, urduros, păduchios, de la nas până-n gură cu muci, la labe jeg, fără papuci.

Cum l-a văzut cimpoierul mititel, cu dragostea-a surâs la el; pe urmă a luat într-o mână hârdăul, într-alta săpunul,

într-alta un pieptene, într-alta altul, în ailaltă p-ălălalt, şi, su - nând frumos din cimpoi, i le-a dat.

I le-a dat. Lu Drăgan.

Lu Drăgan i le-a dat.

.

Împărăteasa iar a leşinat.

.

Barlaboi, turbat, a urlat:

- Care nu e dogar dintre voi să facă din pădure un butoi, să băgăm în el pe fii-mea, pe ţigan şi pe broscoi, şi să le dea drumul pe ape, nici unul să nu scape!

Şi care nu era dogar a dat să plece la pădure.

Dar Barlaboi a strigat:

- Nu! staţi. Mai bine luaţi pe Drăgan, pe acest ţigan. Du-te, balaure, şi mărturiseşte-le, unde ai ascuns peştele.

.

L-au luat. Bătut. Torturat.

Bietul Drăgan! Bietul ţigan! într-una zicea:

-Uite, mă! ce facui eu, măi neiculiţă, sărac de maica mea!

Tortură!

- Uite, mă! ce facui eu, neiculiţă?

Barlaboi vine şi zice:

- A mărturisit?

- Nu vrea, Măria Ta.

- Cum, nu vrea?

- Iac-aşa!

- Ce facui eu, măi neiculiţă, sărac de maica mea!?

- Dă-i mereu!

- Aoleu!

- Dă-i de tot.

- E netot.
- Ce facui eu, măi neiculiță? mă mir.
- Dă-i la mir.

În sfârşit, a mărturisit. A spus unde fusese ascuns baboiul.

Împăratul cu mâna care nu era ciuntă a apucat baboiul şi l-a strâns să-i iasă sufletul,

- Să spintecați baboiul ăsta şi să-l facem ciorbă! să-l dăm diavoliței să-l mănânce!

Dar ce se pomeneşte? acest peşte, nu numai zvâcneşte, şi vorbeşte.

- Nu mă face, împărate, ciorbă.
- Atunci, rasol.
- Nici rasol.
- Atunci, umplut.
- Nici umplut.
- Atunci, iachnie.
- Nici iachnie.
- Atunci plachie.
- Nici plachie.
- La cuptor.
- Nu.
- La tigaie.
- Nici.
- Pe spuză.
- Nici pe spuză.
- Atunci cum?
- Dă-mi drumul.
- Atunci cum rămâne cu răzbunarea mea?
- Dă-mi drumul! eu sunt norocul împărăției tale.
- Cum?
- Cum? Iaca cum. Uite-te la țigan! priveşte pe Drăgan!

Când a privit împăratul, tatăl, desperatul, n-a mai văzut pe Drăgan, pe țigan, pe acel murdar nerod, a văzut un viteaz voivod, parcă rupt din soare din cap până-n picioare.

Şi de bucurie a ridicat ciunta lui şi cu ea pe moalele capului l-a mângâiat pe voivodul încoifat, înarmat, înzălat, împlătoşat, împintenat.

.

Împărăteasa, care dormea în altă parte a palatului fără a şti nimica de toate astea, văzând cum se bucură soțul ei, Barlaboi-împărat, de bucuria lui iar a leşinat.

.

Şi aşa, toate cu bine s-au terminat.

Şi s-a făcut nuntă mare, cum nu s-a pomenit *dacindeă...*, vorbă veche şi frumoasă, de noi ăştia de-acuma nențeleasă, că unii zic *dăcindea,* alții *dacîndea,* iar alții *dacindeă,* care cum îi place, c-aşa la orice nuntă mare se face - să fie numa sănătate şi pace.

.

Iar împăratul, de vesel ce era, nu mai ştia ce făcea: barba vâlvoi la cap îşi aducea, şi pletele ciuf în bărbie şi striga şi râdea hahaha! Şi stând pe tron, l-a pupat şi a zis către nepoțel:

- Măi, broscoi! Dumnezeu te-a trimis între noi! cântă ceva frumos lui bunică-tu-n cimpoi.

Şi-a umflat bucile broscoiul, şi le-a umflat şi busumflat, şi a umplut cimpoiul țiplă, cât a răbdat, doar n-a crăpat, şi a cântat:

„La moară la Ciorogârla,
Hop, zârna-zârna!
S-a-necat o fată-n gârlă,

Hop, zârna-zârna!
C-un baboi de peşte-n gură.
Hop, zârna-zârna" şcl.

.

S-a sculat încântat împăratul de pe tronu-i şi l-a pupat, şi a bătut cu ciunta în palma ailaltă şi a zis:

- Bravos! bis!

.

Şi eu încălecai pe şea, de trei ori m-am pus ş-aşa ş-aşa, şi am căzut de pe ea; şi-n sfârşit, m-am pus pe ailaltă, să vă spun ce-a fost păţit o fată de-mpărat în baltă.

[ULTIME CUGETĂRI]

Pentru un român care ştie citi, cel mai greu lucru e să nu scrie.

Despre un copil legitim, trebuie să fii prea inteligent să spui că nu-i al tău, şi prea prost ca să juri că e al tău.

Trebuie să nu mă cunoască un om ca să nu mă bănuie că n-aş avea milă de oameni; asta e tot aşa de absurd ca şi când cineva m-ar bănui că aş putea avea stimă pentru dânşii.

Am văzut mulţi oameni fără calităţi; fără defecte nici unul.

Norocul e prea puţin şi lumea prea multă.

Prietenul prost ne numără cusururile; vrăjmaşul cuminte calităţile; vrăjmaşul prost ne tăgăduieşte calităţile, prietenul cuminte ne uită cusururile.

Unde toţi oamenii mari sunt secături şi toate secăturile sunt oameni mari.

Trebuie să ştii avea răbdare să mângâi multă vreme măgarul, până să-l încaleci.

Da, da, te cunosc, patrie!

Mai adesea coroana-i pentru cap, decât capul pentru coroană.

NOTE ŞI COMENTARII

ÎN VOLUME

TREI NOVELE (1892)

(p. 3) PĂCAT...

Nuvela este tipărită în „Universul literar", VIII, nr. 3, 20 ianuarie/1 februarie 1892, p. 2-3; nr. 4, 27 ianuarie/8 februarie 1892, p. 2-3 şi nr. 5, 3/15 februarie 1892, p. 2-3. La sfârşitul nuvelei, semnată *I. L. Caragiale,* se specifică: „Dreptul de reproducere rezervat de autor". Apare, apoi, în volumul *3 novele. Păcat, O făclie de Paşte, Om cu noroc* (1892). Este cuprinsă, consecutiv, în *Schiţe* (1897), p. 58-102, şi în *Novele, povestiri* (1908), p. 21-62. Reprodusă în ediţia Zarifopol, *Opere,* I (1930), p. 22-53 şi în ediţia Al. Rosetti, Şerban Cioculescu, Liviu Călin, *Opere,* 3 (1962), p. 48-69 (în continuare: ediţia Cioculescu). Manuscrisul nuvelei se păstrează la Biblioteca Academiei Române, sub cota: ms. rom. 2067. O pagină a nuvelei, cu corecturi ale autorului, se găseşte la Muzeul Literaturii Române din Bucureşti (ms. 5435). Datele de apariţie în periodic lipsesc în ediţia Zarifopol şi sunt greşit menţionate în ediţia Cioculescu.

Textul de bază în placheta din 1892.

Paul Zarifopol comentează autograful primit de la doctorul Urechia: „Valoarea lui pentru cunoaşterea metodei

de lucru a dificilului artist o va înțelege oricine își va da osteneala să-l cerceteze. [...] Scrisul mărunt, nervos, grăbit, caracterele micşorându-se tot mai mult spre sfârşitul cuvintelor. Punctuația adeseori omisă; uneori lipsesc şi semnele diacritice. Ştersături necontenite, dar astfel încât cuvintele anulate pot fi în cea mai mare parte citite. Câte două sau trei proiecte de fraze sunt aliniate unele sub altele, pentru ulterioară alegere. Indicații fugare pe margine făcute de autor numai pentru dânsul, pentru fixarea ideilor. În sfârşit, bucățile nu sunt înşirate peste tot în ordinea acțiunii: de ex., pe f. 11 e schițat sfârşitul nuvelei; pe f. 17 e notată audiența preotului la prefect, scenă ce nu e dezvoltată decât pe f. 20 şi următoarele. Toate acestea arată, credem, îndeajuns, că avem de-a face cu un «prim manuscris», precum scrie pe copertă mâna străină. Bucata nu poartă nici un titlu. La sfârşit, sub text, se poate citi bine: Ca." *(Opere,* II, 1931, *Addenda,* p. 384).

C. Dobrogeanu-Gherea comentează „frumoasa nuvelă *Păcat":* „Neliniştea sufletească, neegalitatea, impaciența, nesiguranța se oglindesc în modul de a zugrăvi al lui Caragiale ca şi în stilul şi forma lui. Comparați, vă rog, stilul liniştit, hotărât şi puternic al clasicilor cu stilul enervat, zbuciumat al lui Caragiale din *Păcat.* Fiecare frază, fiecare cuvânt e scris pentru a enerva şi a nelinişti, şi de aceea stilul ajunge aproape telegrafic. [.] Zicem nuvelă pentru că aşa-i zice autorul, pentru că nici noi nu-i găsim alt nume. În adevăr, însă, în această nuvelă, vreo 40 de pagini obişnuite, Caragiale a găsit cu putință să concentreze două romane complete, cu începuturile şi sfârşiturile lor"[1].

Nicolae Iorga face o analiză amănunțită a întregului volum din 1892, insistând asupra a două idei: puterea observației

[1] C. Dobrogeanu-Gherea, *Artiştii proletari culți,* în *Opere complete,* vol. 7, Editura Politică, Bucureşti, 1980, p. 82.

psihologice şi simţul tragicului. Cu privire la nuvela *Păcat,* tânărul critic notează că „tragicul situaţiei nu creşte deloc puterea reprezentativă a operei", iar soluţia finală o găseşte „melodramatică": „Autorul caută să înspăimânte şi, în dauna logicei caracterelor sau măcar infailibilităţii lor, reuşeşte. Cauza ar fi fost mai nobilă dacă crizele i-ar fi fost cerute, ca în teatrul lui Ibsen, în al lui Alexandre Dumas, fiul, de dorinţa răspândirii ideilor sale în materie de morală. Cei doi scriitori pomeniţi exploatează într-adevăr crizele pentru a da soluţii problemelor sociale moderne [...]. D. Caragiale n-a avut această intenţie, opera sa nu predică, şi face bine că nu predică"[1].

În mod curios, I. L. Caragiale, autor cu un simţ al proprietăţii literare dezvoltat, nu-şi păstra manuscrisele. Puţinele autografe care au ajuns până la noi au intrat în fondurile publice datorită prietenilor săi sau redactorilor unor publicaţii. Având la îndemână, din fericire, manuscrisul nuvelei *Păcat,* am urmărit în paralel textul din placheta *3 novele* (1892) şi paginile originale scrise de mâna autorului. Am putut, astfel, constata inconsecvenţe în alegerea şi ortografierea cuvintelor. De pildă, I. L. Caragiale scrie *genuchi,* formă regională munteanească, dar şi *genunchi,* ca în limba literară de azi. La fel *uşe* şi *uşă,* ş.a.m.d. Am păstrat aceste alternanţe.

Paul Zarifopol, în notele la ediţia sa din 1930, încearcă să explice de ce a ales drept text de bază *prima* apariţie în volum a nuvelei *Păcat* (1892), ci nu tipăririle ulterioare, în *Schiţe* (Iaşi,

[1] Nicolae Iorga, *Trei nuvele de I. L. Caragiale,* în „Adevărul", organ democratic, V, nr. 1155, 20 aprilie 1892, p. 2. Între 24 martie 1892 şi 2 iulie 1892, ziarul „Adevărul" al lui Al. V. Beldiman apare cu o dublură, identică după format şi data de apariţie, dar diferită din punct de vedere al conţinutului. Această serie este scoasă de Toma Basilescu, cu care Al. V. Beldiman era în proces privind paternitatea ziarului, proces pe care fondatorul „Adevărului" îl va câştiga. N. Iorga publică articolul despre Caragiale în dublura lui Toma Basilescu, păstrată la BAR sub o cotă diferită: PIV 372.

1897) şi *Opere complete* („Minerva", 1908): „Greşelile persistente ne fac să credem că retipăririle cele două n-au fost revăzute de Caragiale"[1]. Şerban Cioculescu preia ideea şi supralicitează: „Ediţia de faţă reproduce textul ultim văzut de autor, cu excepţia celui din ediţia Minerva, 1908. Stabilit la Berlin, în acea vreme, autorul nu şi-a putut citi corecturile, de unde numeroasele erori de tipar şi, mai grav, înlocuirea arbitrară de către editor a unor forme de limbă prin altele"[2]. Adevărul este că greşelile sunt prezente şi în ediţiile *supravegheate de autor*. Numai când se vor urmări variantele la literă în toate ediţiile antume - ceea ce nu ne-am propus în ediţia de faţă - se va vedea exact amploarea acestor erori. Surprinzător, Şerban Cioculescu îndeosebi reproduce uneori formele textului ediţiei incriminate (Minerva, 1908): „Cafegiul *fu gata ca să-i dea",* „fusese", „stinse iar lumina", „rătează", în loc de „Cafegiul *fu gata să-i dea",* „fuseseră", „stinse iar", „retează", cum le găsim în placheta din 1892. Semnalăm, de asemenea, modificările voluntariste ale semnelor de ortografie din textul caragialean. În ceea ce ne priveşte, am reprodus cât mai fidel textul din ediţia de bază, rarele modificări operate fiind greşeli evidente.

(p. 36) O FĂCLIE DE PAŞTE

Apare, pentru prima oară, în „Convorbiri literare", XXIII, nr. 5, 1 august 1889, p. 369-384; preluată în „Constituţionalul", I, nr. 36, 29 iulie/10 august 1889, p. 2-3 şi nr. 37, 30 iulie/11 august 1889, p. 2-3 (Foiţa ziarului „Constituţionalul"). Cu specificarea „Din «Convorbiri literare» - august 1889"; „Tribuna", Sibiu, VI, nr. 181, 9/21 august 1889,

[1] *Opere,* I (1930), p. 338.
[2] *Notă asupra ediţiei,* în *Opere,* 1 (1959), p. 6.

p. 721-722 şi nr. 182, 10/22 august 1889, p. 725-727 („Foiţa «Tribunei»"). Se menţionează sursa: „Convorbiri literare"; „Anuar pentru israeliţi", XIII, 1890-1891, p. 30-42. Inclusă în sumarul volumului *Păcat... O făclie de Paşte, Om cu noroc, 3 novele* de... (Bucureşti, Tip. Gutenberg, J. Gobl, 1892), p. 71-102; retipărită în *Schiţe.* Traduceri şi originale (Editura Librăriei Şcoalelor Fraţii Şaraga, Iaşi, 1897), p. 133-154 şi în *Novele, povestiri. Opere complete* („Minerva", Bucureşti, 1908), p. 1-20. Publicată în *Opere,* I, Nuvele şi schiţe. Ediţie îngrijită de Paul Zarifopol (Bucureşti, Editura „Cultura Naţională", 1930), p. 54-68 şi în *Opere,* 3. Nuvele, povestiri, amintiri, versuri, parodii, varia. Ediţie critică de Al. Rosetti, Şerban Cioculescu, Liviu Călin (Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1962), p. 29-39.

Textul de bază în placheta *Păcat...* (1892).

Geneza nuvelei lui I. L. Caragiale ar putea fi în romanul lui Apuleius, *Măgarul de aur.* Cartea în limba latină, din secolul al II-lea d.Hr., este o culegere de fabule mileziene şi de poveşti despre întâmplări extraordinare ale unor bande de hoţi. Într-una din aceste istorioare se relatează cum un anume Lamachus, şeful tâlharilor, încearcă să intre în casa zarafului Chryseros. Când îşi bagă mâna, printr-o gaură, ca să deschidă uşa pe dinăuntru, zaraful îi ţintuieşte laba cu un cui. Pentru a scăpa, Lamachus cere tovarăşilor săi să i se reteze mâna de la încheietură. I. L. Caragiale ar fi putut lua cunoştinţă de textul lui Apuleius prin intermediul unei traduceri franţuzeşti sau din povestirile unui prieten latinist, „care ştia gustul lui Caragiale pentru cazuri «excentrice»"[1]. Prietenul putea fi Anghel Demetriescu. În *Introducerea* la ediţia sa, Paul Zarifopol considerase drept motiv central al dramei lui Leiba Zibal „cruzimea ingenioasă a omului smintit de frică". Constantin

[1] Constantin Fântâneru, *Un caz, literar de „cruzime ingenioasă",* în „Revista Fundaţiilor Regale", V, nr. 10, 1 octombrie 1938, p. 198.

Fântâneru era de părere că „în romanul lui Apuleius, găseşte întocmai tiparul «cruzimea ingenioasă» din *O făclie de Paşte*"[1]. Cu singura deosebire că la Apuleius faptele sunt privite *din afară,* la Caragiale - *dinăuntru.*

La apariţia nuvelei, ecourile critice au fost puţine. I. L. Caragiale inaugurase, cu *O făclie de Paşte,* o nouă perioadă a creaţiei sale, trecând de la comedii la un neaşteptat registru tragic. Poate aşa s-ar explica reacţia negativă a lui Duiliu Zamfirescu, într-o scrisoare către Titu Maiorescu, datată „Frascati, 11 septembrie 1889": „Ce ziceţi de novela lui Caragiali? Eu o găsesc slabă, cu o invenţiune absurdă[2] şi cu o totală lipsă de estetică. Jidanul, dintr-un ridicul hangiu ce e, devine o monstruozitate inaccesibilă formulei mele de ethică literară. Vizitiul, dintr-un vagabond foarte posibil ce e la început, se preface într-un caraghios sinistru, a cărui mână ce se prăjeşte la lumânare (cu tot efectul dramatic căutat de autor), e de un comic respingător. Ştiu că sunt rău judecător, dar vă spun drept că după ce am isprăvit novela de citit, îmi simţeam muşchii obrazului strâmbaţi de dezgust"[3]. Titu Maiorescu îi răspunde prompt: „Nu-ţi place novela lui Caragiale? Mie-mi place *foarte mult.* Nici lui nu-i place novela D-tale *Alessio.* Mie-mi place. Este şi bine aşa: fiecare *autor* are prisma lui proprie şi trebuie să rămână cu vederea în lăuntrul ei. Eu sunt ca *publicul* cel mare, receptiv pentru toate prismele, numai să fie curate în transmiterea razelor"[4]. Duiliu Zamfirescu crede că mentorul său îl socoteşte un „invidios" şi se lansează într-o

[1] *Ibidem,* p. 197.

[2] Cuvântul „absurdă" este eludat, în mod inexplicabil, de Şerban Cioculescu, în notele sale din *Opere,* 3 (1962), p. 615.

[3] BAR, S 88(22)/XVIII. Am preferat să cităm din originalele epistolelor, ci nu din ediţia, cu greşeli de transcriere, *Duiliu Zamfirescu şi Titu Maiorescu în scrisori* (1937), de Emanoil Bucuţa, folosită de Şerban Cioculescu.

[4] Scrisoare din 14/26 septembrie 1889, BAR, S 40(1)/XV

mărturisire „cu sinceritate creştinească" privind relaţiile lui cu I. L. Caragiale. „În primele timpuri, când «Junimea» de la Bucureşti păstra încă inutila brutalitate a redactorilor lui Balzac din *Illusions perdues,* care dase atât de puternice rezultate cu 20 de ani în urmă, grosolănia lui Caragiale şi naivitatea mea mă făceau să sufăr groaznic, şi dacă n-aş fi fost fricos sau aş fi avut aplombul pe care-l dă *[sic]* vârsta şi succesele, aş fi strigat în gura mare ori de câte ori îl auzeam citind piese slabe cu râs mult, ori masacrându-mă cu nedreptate pe mine sau pe alţii. Dar mai târziu, cunoscând pe om şi văzând marea lui inteligenţă, infinita nestatornicie a simţirilor sale, slăbiciunile acestei inteligenţe, fondul fără nici un punct de reazim, nu numai sentimentele mele pentru el s-au îndulcit, dar am sfârşit prin a-mi fi drag şi a avea un fel de compasiune pentru o fire atât de fantastică şi de muncită, în care arama şi diamantul sunt legate împreună spre a da iluzia unui inel ducal. Căci, cu toată aparenţa calculelor şi izbânzilor lui, Caragiale e un mare vizionar - ceea ce e de recunoscut spre onoarea sa."[1] Totuşi, părerile sale despre „novelă" rămân neschimbate: „Ce dovedeşte asta. Că d-voastră una vă place mai mult decât alta, iar că lui Caragiale nu-i place *Alessio.* Dar cu asta nu s-a dovedit că *O făclie de Paşte* e o bună novelă. Negreşit opiniunea d-voastră este un început de dovadă în scris, cum se zice în probele de la tribunal - e mult"[2]. După o aluzie răutăcioasă la adresa lui Delavrancea, romancierul, rănit în orgoliul său, încearcă să explice impresiile sale negative la lectura nuvelei lui Caragiale, făcând apel la ultimele sale lecturi din literatura universală: „E un mediu fals, care-ţi lasă o penibilă impresie de inverosimil, de chinuit, şi nimic din iluzia realităţii. Apoi, domnule Maiorescu, Dostoyewski în *Crimes et Châtiments [sic]* face pe eroul său să comită o serie întreagă şi groaznică de

S 88(24)/XVIII. Scrisoare din 11 octombrie 1889.
Ibidem.

omoruri cari te înspăimântă, fiindcă sunt crime, şi mai cu seamă inutile faţă cu scopul ucigaşului. Dar una aduce atât de fatal pe alta, încât logica nu sufere un moment. Topffer în *Lapeur,* cât e de firesc! Poate numai Poe rămâne fără control şi neestetic, dar cu ce putere de impresionabilitate răscumpără aceste lipsuri. Aşa că, pentru mine, *Feştila* intră în categoria întâi: e nereală şi neestetică"[1]. Titu Maiorescu îi răspunde, preocupat fiind doar de a înlătura susceptibilităţile confi¬dentului său. Aşa am înţelege caracterizările dure ale criticului asupra temperamentului şi caracterului autorului *Făcliei de Paşte,* în ciuda recunoaşterii inteligenţei sale: „Ştiu cu câtă minte cumpătată şi bună ai trecut peste legitima revoltă ce te cuprindea de aroganţa lui Caragiale în observările sale literare, uneori nemerite ca fond, adeseori exagerate şi mai totdeauna nechibzuite. [...] Şi pe de altă parte convingerea ce o am despre Caragiale este că are una din cele mai vioaie inteligenţe ce le poate produce natura, electric, bună memorie, momente în cari această extraordinară vibratilitate celulară a materiei cenuşii din creieri îl scoate mai presus de el însuşi şi-l face capabil de scrieri literare de mare valoare. Din cauza acestei părţi a lui eu închid ochii la toate celelalte, pe care însă le cunosc. Ştiu adecă caracterului lui; după acesta Caragiale e o canalie"[2].

Într-o ultimă scrisoare către Titu Maiorescu pe această temă, din anul următor, Duiliu Zamfirescu respinge nuvela *O făclie de Paşte* şi drama *Năpasta,* teoretizând artificios fondul dramatic al romanelor lui Dostoievski, Turgheniev şi Tolstoi: „Cu *O făclie de Paşte* şi mai ales cu *Năpasta,* Caragiale pare a intra într-o fază nouă, aceea a înrâuririi romanelor ruseşti, a lăsa amorul la o parte, a ceti partea lăuntrică a complexului

[1] *Ibidem.*

[2] BAR, S 40(2)/XV. Şerban Cioculescu pare a nu fi văzut originalul acestei scrisori, citând din ediţia mai sus menţionată a lui Emil Bucuţa care elimină ultima propoziţie ca fiind „prea tare".

firii omeneşti, a alege din această parte unele excrescenţe şi a le studia până în particularităţile lor patologice"[1].

Primul critic mai important care s-a pronunţat despre nuvela *O făclie de Paşte,* C. Dobrogeanu-Gherea, este preocupat mai mult de deosebirile dintre Caragiale şi Dostoievski decât de apropieri. Opera scriitorului rus ne sugerează „groaza, groaza de ucidere şi mai cu seamă martiriul căinţei, remuşcării omului care a ucis şi ale cărui forţe sunt consumate, distruse prin ucidere. În nuvela lui Caragiale nu e simţământul groazei şi al remuşcării unui om care a ucis, ci groaza, frica omului de a nu fi el ucis, frica de moarte. Simţământul de groază e tot ce au comun *Crimă şi pedeapsă* a lui Dostoievski şi nuvela lui Caragiale. Exprimarea însă a acestei simţiri e cu desăvârşire personală lui Caragiale; este însuşi Caragiale care a simţit această groază, şi prin Leiba Zibal, eroul nuvelei, ne sugerează acest simţământ"[2]. Criticul de la „Contemporanul" găseşte „nimerită" alegerea unui evreu fricos drept unealtă a dreptăţii, pentru pedepsirea lui Gheorghe, tâlharul, ce-l ameninţase cu moartea. G. Călinescu dezvoltă ideea printr-o analiză de „caz" deoarece „Caragiale este, după Delavrancea, scriitorul cel mai zolist, naturalistul nostru prin excelenţă. [...] Naturalismul lui Caragiale învederat e radical şi e de mirare că n-a fost luat în serios. Dar poate fi la mijloc puternica impresie de viaţă care acoperă ţinuta scientistă. E cu putinţă oare o nuvelă mai pozitivistă decât *O făclie de Paşte* ? I s-a zis des nuvelă psihologică, deşi ea este mai mult fiziologică, etnologică, în sfârşit într-un câmp de relaţii ce depăşesc cu mult conştiinţa. [...] Caragiale tratează un caz de clinică, compunând o foaie de observaţie, cu date ereditare, antecedente, stare somatică,

[1] BAR, S 88(27)/XVIII. Scrisoare din Roma, ianuarie 1890.

[2] C. Dobrogeanu-Gherea, *Opere complete,* vol. 6, Editura Politică, Bucureşti, 1979, p. 330.

prodrom şi celelalte"[1]. Revenind la C. Dobrogeanu-Gherea - la ideile căruia se raportează *nolens, volens,* mai toţi criticii ulteriori - reţinem rezerva acestuia faţă de finalul nuvelei: „prea brusc, prea neaşteptat, pare a fi înadins căutat pentru a produce efect". Ultimele cuvinte ale lui Leiba Zibal „sunt cam teatrale". Mircea Tomuş consideră, dimpotrivă, că avem de-a face cu o „valoare de clasicitate", „accentuată şi mai mult prin tehnica finalurilor, de esenţă şi ţinută clasică. [...] În *O făclie de Paşte, Păcat* şi *Năpasta,* scena finală are valori teatrale spectaculoase: judecata finală, triumful dreptăţii şi al legii morale îşi caută spaţiul public cel mai adecvat de desfăşurare: din zbuciumare internă, din ciocnire individuală de voinţe, drama îşi asumă un spaţiu şi o audienţă publice. În jurul mutei şi îndelungatei ciocniri de voinţe, care s-a consumat în gestul cu valori simbolice al arderii unei părţi din trupul lui Gheorghe, măsură concretă a incandescenţei la care a ajuns tensiunea conflictului[2] se strâng şirurile de ţărani cu făclii în mână (altă sugestie de mare forţă dramatică"[3]. Un impetuos critic, tânărul Nicolae Iorga purcede la o paralelă între nuvelele tragice şi drama *Năpasta,* concluzionând că ele „aparţin aceleiaşi direcţii", confirmând în Caragiale un analist de valoare universală. Opiniile sale din „Adevărul" lui N. Basilescu se complinesc cu cele ale lui C. Dobrogeanu-Gherea. El insistă însă asupra „omului moral" şi a „rugăciunii", care „singură chiar, mângâie ca o revărsare a durerii, care înăuntru te arde. Poate să se arunce orb înaintea vrăşmaşului, slab, bolnav de friguri, fără nici o armă, mânat de intensitatea groazei, care a făcut dintr-însul, pentru o clipă, un erou. În sfârşit, şi autorul a ales posibilitatea

[1] G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent,* Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă, Bucureşti, p. 436-437.

[2] După Gherea, carbonizarea mâinii lui Gheorghe ne produce, în loc de groază, scârbă.

[3] Mircea Tomuş, Editura Minerva, Bucureşti, 1977, p. 278.

din urmă, poate să-şi piardă minţile, să râdă liniştit în închegarea unui întreg plan foarte rafinat de apărare, pe care în starea obişnuită a minţii niciodată nu l-ar fi putut închipui, să privească liniştit oribila carbonizare a mâinii în spasme, să audă urletele deznădăjduitului, fără ca un muşchi să se mişte pe faţa lui lividă, pentru ca apoi să plece în gestul lui larg de nebun pe drumul Iaşilor. «Şi omul plecă încetinel spre răsărit la deal, ca un călător cuminte, care ştie că la un drum lung nu se porneşte cu pasul pripit», zice fraza splendidă a autorului"[1]. Dacă N. Iorga insista asupra marilor resurse ale talentului lui Caragiale, care se ilustrase până atunci în domeniul comediei, criticii mai noi observă că, în spaţiul comicului sau tragicului, întâlnim, de fapt, aceeaşi lume: „Subprefectul din *O făclie de Paşte,* magistratul sever, ajuns apoi prefect, din *Păcat...,* şi, din aceeaşi nuvelă, poliţaiul care subtilizează cu atâta pricepută iuţeală «pachetul» de la sânul preotului, probabil o pungă burduşită cu monede de aur, nu sunt deloc altfel decât oamenii ordinii şi ai legii din comedii, din «momente» şi din schiţele comice, deşi apar în contexte fundamental diferite estetic; iar primarul Cuţiteiu se înrudeşte cu venerabilul prezident Zaharia Trahanache - pe filiera «diplomaţiei». Ei toţi sunt cei care modelează materia socială şi umană a lumii lui Caragiale, dându-i forma şi totodată constituindu-se în exemple de urmat. Aparţin acestei lumi, dar îi şi prefigurează viitorul"[2].

Dintre contemporani, merită să reţinem şi părerile ardeleanului Mihail Canianu: „Cine a asistat la teatru şi a văzut *Noaptea furtunoasă* ori *Scrisoarea pierdută* şi-a format o convingere că autorul pieselor e un talent superior şi ales. Cine

[1] Nicolae Iorga, *op. cit.,* p. 2.

[2] Mircea Iorgulescu, *Marea trăncăneală — Eseu despre Lumea lui Caragiale,* Editura Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti, 1994, p. 34.

i-a citit cele câteva nuvele şi mai cu seamă ultima, *O făclie de Paşte,* a putut vedea din ce stofă e zămislit creierul lui Caragiali. Dacă dânsul ar fi scris numai *O făclie de Paşte,* Caragiali trecea drept cel dintâi prozator român. Şi totuşi nu cred că sunt 200 în ţară care să ştie că Caragiali a scris o bucată de puterea *Făcliei"*[1]. În altă parte de ţară, în Moldova, apărea „studiul critic" al lui Adolf Last: *Nuvela lui Caragiale — O făclie de Paşte!* Autorul şi-a datat scrierea: „Fălticeni, martie 1891"[2], iar redacţia ţinea să menţioneze anterioritatea faţă de Gherea a contribuţiei colaboratorului lor. Studiul îl regăsim şi în revista Cercului socialist din Bucureşti, „Emanciparea"[3].

Din referinţele critice de epocă, mai reţinem că articolul lui Gherea din *Studii critice* îl găsim reluat în „Egalitatea" (I, nr. 21, 22 noiembrie 1891), cu titlul *Cercetare critică asupra „Făcliei de Paşte" a lui Caragiale.* A. Alexandrescu-Dorna publică o cronică la placheta din 1892, în „Constituţionalul"[4]. N. Petraşcu, în acelaşi număr, este pentru receptarea literaturii străine, dar nu în detrimentul valorilor naţionale. Să nu aruncăm *„O făclie de Paşte* pe oricare roman de Ohnet"[5]. În „Egalitatea" întâlnim impresii despre nuvela lui Caragiale. Se remarcă spiritul obiectiv uman al scriitorului, apropiindu-se de condiţia omului evreu[6]. Constantin Mille evocă „tabloul zugrăvit de Caragiale în *Făclia de Paşti,* când evreul pe jumătate nebun, ţinând strâns legată mâna cotului în care a pus făclia,

[1] Mihail Canianu, *Salon,* în „Familia", 25 decembrie 1892.

[2] În „Anuarul pentru izraeliţi", XIV, 1891-1892, p. 61-82.

[3] I, nr. 21, 22 noiembrie 1891, p. 3.

[4] Alexandrescu (din Dorna), *Păcat..., O făclie de Paşte, Om cu noroc, trei nuvele de I. L. Caragiale,* în „Constituţionalul", IV, nr. 933, 6/18 septembrie 1892, p. 1.

[4] N. Petraşcu, *Sentimentul naţional în literatură,* ibid.

[6] A.N.-R., *Impresii. „Făclia de Paşti",* în „Egalitatea", XII, nr. 9, 2 martie 1901, p. 68.

vede... Învierea pe dealul din faţa cârciumei"[1]. Îl compară cu tabloul lui Theodor Aman, *Noaptea de Paşte.* H. Sanielevici apropie povestirea *Duşmanii* de M. Sadoveanu de „nuvela care i-a servit de model: *Făclia de Paşti* a dlui Caragiale". Îl critică pe Iorga pentru o pretinsă „ostilitate faţă de Caragiale", pe care el îl consideră „o minte în care arde flacăra creaţiunii originale"[2]. Mihail Dragomirescu crede că chiar şi cititorii antisemiţi vor putea totuşi admira adâncul adevăr sufletesc întrupat în „figura lui Leiba Zibal din *Făclia de Paşte*""[3]. Peste numai câteva numere, criticul junimist dizident citează din nou nuvela *O făclie de Paşte,* alături de *Alexandru Lăpuşneanu* şi *Moş Nichifor Coţcariul,* pentru „ingeniozitatea artistică şi adâncimea psicologică"[4]. Într-un periodic mai puţin cunoscut, „Biblioteca modernă", se acredita ideea că *O făclie de Paşte* s-ar putea reprezenta pe scenă[5]. Peste ani, ideea a fost pusă în practică, la Iaşi, jucându-se, la Teatrul Naţional, o „dramatizare într-un act", după celebra nuvelă a lui I. L. Caragiale. A fost tipărită chiar şi o broşură: Adrian Pascu, *O făclie de Paşte,* Iaşi, Tipografia „Viaţa Românească" S. A., 1923. Reproducem nota autorului dramatizării: „A încerca dramatizarea «*Făcliei de Paşte*» e o îndrăzneală, mai ales când dl Octav Minar a dramatizat-o, după rugămintea şi sfaturile maistrului. Eu nu l-am cunoscut şi n-am putut colabora măcar prin spiritism cu

[1] Const. Mille, *Letopiseţi,* în „Adevărul", XVIII, nr. 5642, 26 aprilie 1905, p. 1.

[2] H. Sanielevici, *Cum imită d. Sadoveanu,* în „Curentul nou", I, nr. 5, martie 1906, p. 277-287.

[3] Mihail Dragomirescu, *Către scriitori şi cititori,* în „Convorbiri", I, nr. 1, 1 ianuarie 1907, p. 3.

[4] Mihail Dragomirescu, *Trei scriitori: Cerna, Sadoveanu şi Iorga,* idem, nr. 3, 1 februarie 1907, p. 184.

[5] M. A. Renert, *Literatura şi teatrul,* în „Biblioteca modernă", II, nr. 8 (20), 30 aprilie 1909, p. 12.

dânsul. Deci toată vina e numai a mea. E destul de mare impietatea ce-am făcut-o alăturând gândurile maistrului lângă ale mele, nu vreau să-l mai fac părtaş la o crimă ce-i va tulbura liniştea şi în mormânt. Fiindcă nici admiraţia pentru acel ce-a fost I. L. Caragiale şi opera lui nu poate fi o scuză. Deci «mea culpa». A.P. Iaşi, 5 oct. 1923". O adaptare pentru scenă, sub titlul *Un soir de Pâques,* se produce la Paris în 1912. Autorii piesei sunt Albert Klein şi Alfred Gragnon. Drama într-un act s-a reprezentat la Theâtre des Varietes din Paris în seara morţii lui I. L. Caragiale, la Berlin. Pe afiş nu se menţiona numele autorului român, ci era considerată o legendă românească[1]. Dramatizarea *Făcliei de Paşte,* fără indicarea adevăratului autor, a scandalizat întreaga presă din România. Se ia atitudine în ziarele .Adevărul" şi „Dimineaţa". În „Viitorul" se titra: *Mistificare literară. Caragiale plagiat în Franţa. La „ Variate" s-a reprezentat „Un soir de Pâques", dându-se drept o „legendă" românească şi adaptată scenic de doi necunoscuţi.* În rolul evreului Avram, juca actorul român de Max[2]. În „Rampa", Matei Rusu vorbeşte de *Un plagiat scandalos",* iar o cronică din Paris, publicată în „Românul", este intitulată *Plagiatorii lui Caragiale*[4]. Un actor al Teatrului Naţional din Craiova s-a aflat la Paris şi a asistat la reprezentarea dramei. I se ia un interviu, la întoarcerea în ţară: „Ei bine, ştii cum figura pe afiş subiectul acestei piese. Emoţionantă dramă după o legendă românească. Nu se pomenea nimic despre numele lui Caragiale, autorul

[1] *Nuvela „O făclie de Paşte". Cercetare critică,* în „Egalitatea", XXIII, nr. 26, 6 iulie 1912, p. 205-206, cu o continuare în numărul următor.

[2] Adrian Corbul, *Dickens şi Caragiale. Degenerarea semită,* în „Românul", II, nr. 161, 22 iulie/4 august 1912, p.1.

[3] T., *Un tip etern:Avarul,* în „Viitorul", V, 1621, 13 august 1912, p.1.4

[4] *Triste coincidense,* în „L'Independance Roumaine", XXVI, nr. 11161, 14/27 juin 1912, p. 1.

nuvelei cu acest nume, ba ceva şi mai mult, cuprinsul piesei era cu totul altul decât acela al povestirii româneşti"[1]. Într-o altă publicaţie citim: „Societatea Scriitorilor Români va adresa Teatrului din Paris o protestare împotriva reprezentării piesei *O seară de Paşti,* fără indicarea numelui autorului. Această piesă e luată după *Făclia de Paşte* a lui Caragiale"[2]. Matei Rusu comunică, din Paris, că a reuşit să fie trecut, pe afişul spectacolului cu *O seară de Paşte,* numele lui I. L. Caragiale[3]. Într-un articol din „Egalitatea" se dau noi amănunte. Matei Rusu [Feinsilber] era un ziarist din Iaşi stabilit la Paris. El a depus mari eforturi în presa franceză pentru a restabili adevărul: *Un soir de Pâques* este o compilaţie după *O făclie de Paşte* de I. L. Caragiale. Unul din autorii piesei, Albert Klein, şi-a recunoscut greşeala, dar se credea nevinovat. El a scris piesa cu doi ani în urmă după o poveste împărtăşită lui de de Max, acesta declarând că o auzise de la actorul P. Liciu[4].

Moartea lui Caragiale resuscită interesul pentru opera marelui scriitor. Revista „Egalitatea" reproduce, în două numere consecutive[5], vechiul studiu al dr. Adolf Last, apărut în 1891 în „Anuarul pentru israeliţi". Adrian Corbul face o paralelă între *Oliver Twist* şi *O făclie de Paşte,* concluzionând că Leiba Zibal ar ilustra „degenerarea semită"[6]. Tot în această linie, întâlnim în „Viitorul" o paralelă între Leiba Zibal şi Shyllock *(Neguţătorul din 'Veneţia,* de Shakespeare)[7].

[1] Gr. Tăuşan, *Mistificare literară...,* în „Viitorul", V, nr. 1563, 16 iunie 1912, p. 1 şi 2.

[2] În „Rampa", I, nr. 205, 26 iunie 1912, p. 11.

[3] În „Românul", II, nr. 141, 27 iunie/10 iulie 1912, p. 4.

[4] Traian Cristescu, *De vorbă cu dnulI. Stănescu-Popa,* în „Lumina", I, nr.1, 22 august 1912, p. 2.

[5] *Ultime informaţiuni,* în „Mişcarea", IV, nr. 131, 15 iunie 1912, p. 3.

[6] *Izbânda noastră, izbânda dreptăţii,* în „Rampa", I, nr. 209, 4 iulie 1912, p.1.

Nuvela *O făclie de Paşte* a fost tradusă în alte limbi destul de curând după publicarea ei de către I. L. Caragiale. Un „profesor şi talmudist" din Craiova, B. Souffrin, lucra la traducerea *Făcliei de Paşte,* „în limba psalmilor"[1].

Adolf Last chiar realizează o traducere, pe care o publică în „Rumänische Revue" din Viena, cu titlul: *Eine Osterfackel*[2]. Nuvela apare şi în Germania, în prestigioasa editură Philip Reclamjun. (Universal-Bibliothek) din Leipzig, într-un volum intitulat *Siinde... undandereNovellen und'Skizzen*[3], cu următorul sumar: *Siinde, Eine Osterfackel, Ein Gliicksmensch, Fiinfundzwanzig Minuten, Nirvana, Die zehnte Muse, Grand Hotel „Victoria Romana".* Traducătorul era Ludwig Klein de la „Bukarester Tagblatt". La Paris, Hortense Paquier, fiica maiorului Lupaşcu din Iaşi, căsătorită cu un ziarist francez, publică, în nr. 4 al revistei „La Renaissance latine", traducerea nuvelei *O făclie de Paşte*[4]. Adolphe Clarnet reuşeşte să tipărească în Franţa un volum: *„Le Cierge de Pâques,* traduit du roumain par... Paris, Edition Du Feu, Prix 2 fr"[5]. Iosif Nădejde laudă traducerea şi pe traducător, cu ani în urmă „tânăr din sărăcimea evreiască a Capitalei", autodidact, colaborator la ziare şi reviste româneşti cu traduceri din literatura germană.

În ceea ce priveşte stabilirea textului, am păstrat alternanţa *diligenţa/dilijenţa.* O greşeală evidentă, „S-a *sculat* devreme...", în loc de „S-a *culcat* devreme" a persistat în toate ediţiile antume, deşi în „Convorbiri literare" era forma corectă.

[1] Condei, *Ştiri literare,* în „Ecoul săptămânii", I, nr. 9, 11 august 1891, p. 101.

[2] *Ultime informaţiuni,* în „Românul", XXXVI, 18/30 martie 1892, p. 197.

[3] B. Brănişteanu, *O bibliotecă populară,* în „Adevărul", XII, nr. 3703, 13 noiembrie 1899, p.1.

[4] Const. C. Brăescu, *Literatura română în străinătate,* în „Adevărul", XV, nr. 4682, 12 august 1902, p.1.

[5] *Cărţi şi reviste,* în „Dimineaţa", IX, nr. 2882, 14 martie 1912, p. 4.

Greşeala a corectat-o Paul Zarifopol, iar, după el, toţi editorii ulteriori. Se pune iarăşi problema supravegherii plachetei din 1892 de către autor, element esenţial în alegerea ei ca text de bază. De altfel, Şerban Cioculescu recurge adeseori, - şi bine face - la formele din ediţia *nesupravegheată* din 1908, de la „Minerva": *asupră-i* > *asupra-i; cleatină* > *clatină; întunerec* > *întuneric; înviere* > *înviere.* O dată dă dovadă chiar de exces de zel şi introduce un *şi* parazitar, din ediţia 1908: în loc să păstreze forma din plachetă, din „Convorbiri literare" şi din ediţia Zarifopol („mai rar şi tot mai rar, înmuind formele şi colorile"), Şerban Cioculescu optează pentru o formă hibridă, ceva între textul de bază şi ediţia „Minerva": „mai rar şi tot mai rar *şi* înmuind formele şi colorile".

(p. 52) OM CU NOROC

Apare, întâi, în „Timpul", 15 iunie 1890; aproape concomitent este publicată în „Era nouă", I, nr. 38, 24 iunie, 1890, p. 3-4; reluată în „Familia", XXVI, nr. 26, 1/13 iulie 1890, p. 312-314, la rubrica „Salon". Nuvela este introdusă în sumarul volumului *Păcat...* (1892), p. 103-113; retipărită în *Schiţe* (1897), p. 118-124, apoi în *Novele, povestiri* (1908), p. 221-227. O regăsim în *Opere,* I (1930) şi în *Opere,* 3 (1962), p. 44-47.

Textul de bază în placheta *Păcat.* (1892).

În cronica largă a lui Nicolae Iorga la placheta din 1892, partea rezervată celei de-a treia scrieri este destul de severă, insinuând chiar că ea ar fi putut lipsi, fără ca volumul să fi pierdut nimic: „Această a treia nuvelă e o schiţă satirică. Se cheamă *Om cu noroc,* un titlu ironic, care ar putea numi o întreagă categorie socială demnă de a figura vreodată în albumul scriitorului, care a fixat atât de fericit tipurile

respingătoare ale Brânzoveneştilor şi blajinilor din clasa lui Trahanache. De astă dată acest tip a rămas din nenorocire atins numai şi atins atât de uşor încât nici liniile principale nu sunt coborâte pe hârtie în aşteptarea tabloului viitor"[1]. În comentariile lui Şerban Cioculescu din ediţia sa am întâlnit următoarele rânduri: „Om *cu noroc* deschide ciclul scrierilor în care I. L. Caragiale a denunţat imoralitatea ca principiu al «eticii» burgheze"[2]. Fraza este emblematică pentru gradul în care critica sociologist vulgară a timpului a atins consideraţiile critice ale distinsului editor, în monumentala sa ediţie.

Sunt cunoscute reflecţiile lui I. L. Caragiale pe tema „fatalităţii", el însuşi considerându-se un „om fără noroc". În „Flacăra" lui Constantin Banu a apărut, după moartea sa, un text, sub titlul *Caragiale inedit,* cu următoarea explicaţie: „Încercăm să reconstituim acum următoarea întâmplare din viaţa marelui dispărut, întâmplare pe care el a povestit-o de nenumărate ori prietenilor săi, şi pe care, dacă ar fi avut timp, poate ar fi scris-o"[3]. Povestirea atribuită lui Caragiale se încheie cu următoarea frază: „Om fără noroc! Aşa am fost toată viaţa. Săracu domnu Gheorghiu". Pe tema „norocului", Caragiale publică, fără semnătură, schiţa *Un bărbat vrednic,* în „Moftul român"[4].

Nicolae Iorga, *op. cit.,* p. 2.
I. L. Caragiale, *Opere,* 3 (1962), p. 627.
„Flacăra", I, nr. 36, 23 iunie 1912, p. 15.
„Moftul român", I, nr. 39, 23 iunie 1893.

NOTE ŞI SCHIŢE (1892)

(p. 58) ÎN NIRVANA

A apărut prima dată: în „Constituţionalul", I, nr. 5, 20 iunie/2 iulie 1889, p. 1, ca editorial, semnat *C;* în volumul *Note şi schiţe,* 1892, p. 6-16. Retipărit în: „Generaţia viitoare", I, nr. 2, noiembrie 1899 (fragmentar, sub titlul *„Constituţionalul" vorbeşte prin gura D-lui Caragiale);* „Eminescu", septembrie 1890, p. 3; „Protestarea", nr. 7-8-9-10-11-12, 1898, p. 118 (fragment); „Floare albastră", număr comemorativ „Mihai Eminescu, 1889-1899", 15 iunie 1899, p. 1; „Eminescu", 15 iunie 1899, p. 1; „Familia", XXXV, nr. 26, 27 iunie/9 iulie 1899, p. 308-309; „Calendarul nostru", 1900, p. 42-48; „Noua revistă română", vol.V, nr.23, 15 martie 1909, p. 358-362 (fragment citat în articolul *Pesimismul lui Eminescu);* „Eminescu, iunie 1909, p. 5-7; „Luceafărul", VIII, nr. 13, 1 iulie 1909, p. 288-290; „Conservatorul Constanţei", I, nr. 22, 27 septembrie 1909; „Românul" (Arad), II, 129, 13/26 iunie 1912, p. 1, 3; „Biruinţa", VII, nr. 573, 16 iunie 1912, p.2; „Olteanul", IV, nr. 25, 21 iunie/4 iulie 1912, p. 3, 4, 5; „Drapelul", III, nr. 54, 24 iunie 1912, p. 2. De asemenea, a apărut împreună cu *Ironie* şi *Două note,* ca prefaţă la volumul:

M. Eminescu, *Diverse* (Critici, vederile sale politice), cu o prefaţă de I.L. Caragiale, Editura Librăriei şcoalelor Fraţii Şaraga, Iaşi, [1895], XX + 127 [- 130] p., Colecţiunea Şaraga [38].

Inclus în ediţiile: *Momente, schiţe, amintiri. Opere complete* (1908), p. 278-284; *Opere,* III (1932), p. 1-5; *Opere,* 4 (1964), p. 9-13.

Textul de bază este cel din volumul *Note şi schiţe* (1892).

„Amintire", „articol necrolog", „eseu", acestea sunt câteva încadrări generice frecvent utilizate cu privire la *în Nirvana,* scriere greu de clasificat ca atâtea altele semnate de Caragiale. Faptul că scriitorul o include în volumul *Note şi schiţe* (1892) şi în cel de *Momente, schiţe, amintiri. Opere complete* (1908) nu ne ajută prea mult în operaţia de catalogare, în afara sugestiei de a o considera în seria „amintirilor" (reminiscenţelor), aşa cum a procedat primul editor al *Operelor,* Paul Zarifopol. Acesta o aşază în deschiderea tomului al treilea, sub genericul *Reminiscenţe şi notiţe critice*[1], reluând aici o parte din cuprinsul volumului *Note şi schiţe.*

Un deceniu şi jumătate mai târziu, într-o analiză aplicată volumului *Note şi schiţe,* Tudor Vianu observa că *în Nirvana* „este mai degrabă o bucată literară decât depoziţia unui martor"[2]. Cităm consideraţiile sale ca argument pentru încadrarea scrierii la capitolul prozei: „Este foarte interesant de analizat acest volum, fiindcă din el se constată progresele artei scriitoriceşti a lui Caragiale faţă de felul în care ea s-a manifestat în prima şi a doua perioadă, adică în perioada

[1] Cf. I.L. Caragiale, *Opere,* III, *Reminiscenţe şi notiţe critice,* Ediţie îngrijită de ~, Editura „Cultura Naţională", Bucureşti, 1932; în *Prefaţă,* la pag. XIII: „O amintire despre Eminescu în ziarul numit [«Timpul» - n.n.], o alta la fel în «Constituţionalul»..."

[2] Tudor Vianu, *Opere, 13, Cursuri universitare,* ediţie, note şi postfaţă de George Gană, Editura Minerva, Bucureşti, 1987, p. 558 (cf. Cursul *I.L. Caragiale,* din 1944-1945, Prelegerea a IX-a).

«Ghimpelui» şi a «Claponului», şi, în acelaşi timp, este foarte interesant de considerat şi de studiat volumul *Note şi schiţe* pentru a vedea şi motivele noi în faţa cărora Caragiale se opreşte, pentru a vedea cum lucrează şi unele din resorturile sale sufleteşti active în acest moment şi mai târziu.

Epoca aceasta, care se întinde în jurul anului 1890, să zicem de la 1889 şi apoi până la 1892, în momentul în care apare [vol.] *Note şi schiţe,* se caracterizează, printre altele, prin atenţia pe care Caragiale o acordă problemei artistului. Încep să se dezvolte din acest moment în sufletul lui Caragiale atitudini noi faţă de problema artei şi a artistului.

Poate că unul din motivele care au pus în mişcare ideile lui Caragiale în această privinţă a fost evenimentul morţii lui Eminescu, adică a aceluia de care-l lega o strânsă prietenie, o prietenie care nu era lipsită, de altfel, de unele rezerve şi poate de unele reticenţe, căci, într-adevăr, n-au existat doi oameni mai deosebiţi în această lume decât Eminescu şi Caragiale. Cu toate acestea, evenimentul morţii aşa de tragice a lui Eminescu îl zguduie profund pe Caragiale. Sub influenţa acestei emoţii, Caragiale scrie două bucăţi, şi anume *în Nirvana* şi *Ironie,* apărută cea dintâi în «Constituţionalul», o gazetă la care colaborarea lui Caragiale este întâmplătoare, şi a doua bucată, *Ironie,* un an mai târziu, adică la 15 iulie 1890. Aceste bucăţi, completate cu *Două note* pe care le citim mai întâi în *Note şi schiţe,* constituie foarte preţiosul material pe care contimporanul Caragiale îl oferă posterităţii cu privire la Eminescu.

Evident, Caragiale l-a cunoscut foarte bine pe Eminescu. Cu toate acestea, astăzi, când examinăm portretul moral al lui Eminescu în bucata *în Nirvana,* nu ne putem opri de a spune că acest portret este oarecum stilizat; avem impresia că Caragiale descrie mai degrabă un geniu romantic decât pe omul viu care va fi fost Eminescu. *Nirvana* este mai degrabă o bucată literară

decât depoziţia unui martor. Caragiale îl vede pe Eminescu prin prisma unor concepte, a ideilor curente ale vremii asupra firii neliniştite, când plină de melancolie, când plină de elanuri mari de bucurie care străbat fiinţa geniului solitar şi bizar.

Cealaltă bucată, *Ironie,* pune bazele procesului pe care, în legătură cu Eminescu, de aici înainte, timp de decenii, publicistica română îl va face împotriva societăţii româneşti. În foile conservatoare sau socialiste, necontenit va fi acuzată societatea românească în care o personalitate ca a lui Eminescu a trebuit să sufere, să înnebunească şi să moară în împrejurările tragice cunoscute. Câteva din atitudinile tipice pe care le va lua literatura românească de aici înainte faţă de «cazul Eminescu» sunt fixate în această bucată, *Ironie.*

Prin urmare, iată-l pe Caragiale reflectând la natura scriitorului şi la destinul lui în această lume în legătură cu Eminescu. Dar problema aceasta, problema artistului, este o problemă care-l urmăreşte mai insistent pe Caragiale în această vreme"[1].

Dintre modificările operate de Caragiale asupra versiunii din „Constituţionalul", la trecerea textului în volum, semnalăm doar patru, constând în extensia, contragerea sau inversarea unor segmente, reformularea altora sau chiar suprimarea unei propoziţii:

- „Oamenii superiori nu au voie să aibă şi defecte" = în volum: „Plăcerile materiale ale vieţii sunt privilegiul lor exclusiv şi că oamenii rari nu au voie să aibă şi ei defecte";

- „Cea mai luminoasă inteligenţă în capul cel mai bolnav, în trupul cel mai trudit, cel mai mâhnit suflet!" = În volum: „În capul cel mai bolnav, cea mai luminoasă inteligenţă; cel mai mâhnit suflet, în trupul cel mai trudit!"

[1] T. Vianu, *Op.cit.,* p. 557-558.

- „Acest Eminescu *a fost odată fără nici un motiv aruncat pe drumuri de un ministru liberal!!";* C. a renunţat la textul subliniat.

- „Generaţii întregi *de oameni ca şi ministrul acela* or să suie".

(p. 64) IRONIE

A apărut prima dată în „Timpul", 15 iulie 1890, p. 1; în volumul *Note şi schiţe,* 1892, p. 17-21, cu modificări substanţiale. Retipărită: în „Scânteia", I, nr. 10, 17 ianuarie 1893, p. 75-78; împreună cu *în Nirvana* şi *Două note,* ca prefaţă la volumul M. Eminescu, *Diverse* [1895], (v. nota la *înNirvana).*

Inclusă în ediţiile: *Momente, schiţe, amintiri. Opere complete* (1908), p. 285-291; *Opere,* III (1932), p. 6-10; *Opere,* IV (1964), p. 14-18.

Textul de bază este cel din volumul *Note şi schiţe* (1892).

În a doua piesă din tripticul dedicat de Caragiale lui Eminescu, *Ironie,* tipărită un an mai târziu decât *în Nirvana,* Caragiale reia liniile de portret eminescian, într-un diapazon uşor diferit, insistând asupra condiţiei morale şi sociale a poetului. Interferat cu acest prim-plan, care continuă aproximarea felului de a fi al lui Eminescu, eseul dezvoltă un plan polemic: suferinţele din timpul vieţii omului şi creatorului sunt puse în contrast cu o recunoaştere postumă, pe care Caragiale o vede ca inautentică, interesată, mistificatoare („Ce Dumnezeu! doar n-a trăit omul acesta acum câteva veacuri, ca să ne permitem cu atâta uşurinţă a băsni despre trista lui viaţă!... a trăit până mai ieri, aci, cu noi, cu mine, zi cu zi, ani întregi... Pe cine vrem noi să amăgim?"). Aluziile, mai mult decât transparente, vizează aserţiuni din studiul lui Maiorescu,

Eminescu şi poeziile lui, publicat în „Convorbiri literare"[1] şi acţiunea iniţiată de studenţii Universităţii din Bucureşti şi Iaşi pentru aşezarea unui bust al lui Eminescu la Botoşani.

Tudor Vianu a formulat cu exactitate semnificaţia „mărturiilor" caragialeene despre poet (v. nota la *în Nirvana).*

Între versiunea din „Timpul" şi aceea din volumul *Note şi schiţe* există diferenţe numeroase, de la eliminarea de cuvinte şi nuanţarea (în sensul îmblânzirii) unor afirmaţii până la reformulări ample.

Consemnăm câteva dintre cele mai importante:

- după „o iubea atât de mult", în ziar urma: „Era, în sfârşit, un om cu care o naţie întreagă se poate făli dincolo de existenţa ei proprie";

- în „Timpul", fără „Sărmane omule! dac-ai învia, ai vedea că de ce te temi nici moartea nu te poate scăpa!";

- „Îmi pare foarte rău să contrazic" devine „Îmi vine destul de greu să contrazic";

- „o autoritate eminentă în materie literară, căreia mai ales eu îi datoresc foarte mult, dar trebuie să afirm aci că poetul de care e vorba a trăit material foarte rău" reformulat astfel: „nişte autorităţi în materie literară, ştiind bine cât le irritează contrazicerea şi cât de primejdioasă e iritaţia lor pentru soarta şi reputaţia unor simpli muritori ca noi; dar trebuie să spun odată că poetul de care e vorba a trăit material rău";

- de la „a fost o nenorocită realitate" până la sfârşitul alineatului în volum apare text nou;

- „felul morţii, mai ales la oameni ca el, este strâns legat de felul vieţii; însă neajunsurile materiale ale traiului - hrană proastă, pat rău, pofte ieftine scumpe de împlinit, nevoie

[1] Apărut în „Convorbiri literare", XXIII, nr.8, 1 noiembrie 1889, p. 625-645, şi, într-o formă mai scurtă, în acelaşi an, ca prefaţă la ediţia a IV-a a volumului *Poesii* de M. Eminescu.

continuă de muncă obligată şi slab plătită - i-au trebuit scurta calea către tristu-i sfârşit" este reformulat în volum;

- „şi atâta solicitudine după moarte!" e completat astfel: „atâta solicitudine şi închinăciune după moarte";

- în volum apare datarea: „1890, iulie".

(p. 70) DOUĂ NOTE

A apărut prima dată în volumul *Note şi schiţe,* 1892, p. 22-27. Retipărit, împreună cu *în Nirvana* şi *Ironie,* ca prefaţă la volumul M. Eminescu, *Diverse* (v. nota la *în Nirvana),* fără modificări.

Inclus în ediţiile: *Momente schiţe amintiri. Opere complete* (1908), p. 292-298; *Opere,* III (1932), p. 11-15; *Opere,* IV (1964), p. 19-23.

Textul de bază este cel din *Note şi schiţe* (1892).

Două note încheie tripticul dedicat lui Eminescu, dezvoltând la limită linia polemică din *Ironie.* O interesantă descifrare a acestui al treilea episod al evocărilor caragialeene privindu-l pe Eminescu propune Maria Vodă Căpuşan:

„Valenţele simbolice ale toposului lumii în carnaval apar cu alte conotaţii şi în *Două note,* cutremurătoare mărturie asupra vieţii lui Eminescu. Hotărât să apere memoria prietenului său de denigratori şi scrierile lui de corecturile binevoitoare, Caragiale îşi începe incidental pledoaria cu o amintire aparent neînsemnată, înfăţişându-l pe poet în mijlocul unui bal mascat, la care participase cu adevărat, mânat de o patimă nefericită, «amestecat prin mulţimea de gură cască», în lumea «sub mască şi domino», care-l durea prin «trivialitatea» ei, în voia norocului ce de astă dată nu-i surâdea. Printr-o alăturare deloc întâmplătoare, dobândind adeseori, la Caragiale, valoarea unei metafore «in praesentia», ecourile acestei lumi

de carnaval se regăsesc indirect în ceea ce urmează, în agitaţia criticilor şi negustorilor de spirit, profanând opera poetului după moartea sa"[1].

(p. 76) GRAND HOTEL „VICTORIA ROMÂNĂ"

A apărut prima dată în „Convorbiri literare", XXIII, nr. 11, 1 februarie 1890, p. 959-964; în volumul *Note şi schiţe,* 1892, p. 37-46. Retipărită în: „Foaia populară", IV, nr. 16, 1901, p. 8, 9, 10; în „Almanahul S.P.A. pe anul 1913", p. 67; în volumele: *Schiţe,* 1897, p. 125-131; *Momente,* 1901, p. 296-302. Inclusă în ediţiile: *Novele, povestiri. Opere complete* (1908), p. 228-236; *Opere,* I (1930), p. 74-78; *Opere,* 3 (1962), p. 40-43.

Textul de bază este cel din *Momente* (1901).

*GrandHotel,, Victoria Română"*face parte din seria prozelor caragialeene cel mai des citate şi comentate. Cronologic, ea se iveşte într-un moment semnificativ pentru desfăşurarea şi metamorfozele operei lui Caragiale, respectiv „anii din jurul lui 1890", „cu prima perioadă a «Moftului...»" numit de Silvian Iosifescu „momentul de maturizare a schiţei caragialeene"[2]. Dintre schiţele concepute şi publicate acum, scriitorul reţine, pentru ansamblul monumental al *Momentelor,* doar două: *25 de minute...* şi *Grand Hotel „ Victoria Română".* Până atunci, el le reia, pe amândouă, într-un volum pe care l-am putea numi „intermediar", *Schiţe (originaleşi tălmăciri),* din 1897, menţinând astfel în continuitate linii de viziune definitorii pentru

[1] Maria Vodă Căpuşan, *Despre Caragiale,* Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1982, p. 34.

[2] Silvian Iosifescu, *Dimensiuni caragialiene,* Editura Eminescu, Bucureşti, 1972, p. 135.

ceea ce va fi, cu multiplele sale fațete, genul caragialean prin excelență, *momentul.*

(p. 82) UN ARTIST

A apărut pentru prima dată: în „Claponul", nr. 2, 1877, p. 6, fără titlu, în seria *Gogoși;* în volumul *Note și schițe,* 1892, p. 47-52, cu modificări substanțiale şi cu acest titlu. Reluată în „Calendarul Claponului pe anul 1878", p. 70-73, fără titlu, în seria *Gogoși.* Inclusă în edițiile: *Momente, schițe, amintiri. Opere complete* (1908), p. 203-206; *Opere,* III (1932), p. 16-18; *Opere,* 3 (1962), p. 9-11.

Textul de bază este cel din volumul *Note și schițe* (1892).

Cu versiunea originară, din 1877, a contra-apologiei *Un artist* (1892), tematic, în scrisul caragialean îşi face debutul „savuroasa profesiune de frizer"[1], pe al cărei traseu cronologic se cuvine să înregistrăm, mai întâi, comedia *D-ale carnavalului,* publicată în 1885. Cum se ştie dintr-o scrisoare a lui Caragiale către Petre Th. Missir[2], titlul inițial al ultimei mari comedii a dramaturgului era *Bărbierul.* Protagonistul acesteia, Nae Girimea, este „frizer şi subchirurg", iar unele note din profilul lui evocă, fie şi parțial, liniile de viziune schițate în proiectata apologie a breslei bărbierilor. Cel puțin o replică, dacă nu mai mult, înscrie personajul în sfera de înțelesuri a unei observații din „gogoaşa" menționată, anume aceea că „o pornire nenvinsă către artele frumoase este caracteristică la toți bărbierii.

[1] Mircea Tomuş, *Opera lui Caragiale,* I, Editura Minerva, Bucureşti, 1977, p. 338.

[2] Scrisoare din 5 noiembrie 1884; cf. *Opere, VII. Corespondență,* 1942, p. 530.

Mulţi dintre dânşii, împinşi de patima lor pentru teatru, s-au făcut actori". Nae Girimea are o asemenea „pornire" şi o asemenea „patimă", câtă vreme caruselul întâmplărilor, pe care în mare parte le-a provocat, îi apare „curat ca la «Norma»", („să juri că devine ca la Teatru"), aşadar, ca în scenă. Apoi, şi el este „artist" în felul lui, actor în scena lumii, cu un rol în acest, putem spune, „joc al dragostei şi al întâmplării": „legă - turile primejdioase" (cu „violenta" republicană din Ploieşti, Miţa Baston, legăturile nu pot fi decât primejdioase!) şi arta „traducerii" în amor (în care e mai puţin păgubos decât rivalul Crăcănel) reprezintă domeniul său.

După avatarul comic (dramatic), tema revine în spaţiul epic prin schiţa memorialistică *Un artist.* Rezultată din rescrierea „gogoaşei", aceasta este, de fapt, o contra-apologie. Redimensionând textul, Caragiale îi finalizează intenţionalitatea abia enunţată acolo: „Mai mult ca oricare breaslă, cea bărbierească este foarte hazlie, şi de multă vreme pusesem de gând să-i fac *apologia* (s.n.). Cum se poate constata din compararea versiunilor, scriitorul a amplificat îndeosebi partea introductivă, creând altă perspectivă narativă. Faptul de viaţă, relatat iniţial în forma anecdotei, este contrabalansat de o meditaţie-mărturisire, care creează proiecţia contrastantă şi declanşează jocul infinit al contrariilor.

Analizând volumul *Note şi schiţe,* Tudor Vianu[1] acordă multă atenţie acestei „schiţe", considerând-o drept „una din cele mai caracteristice, una din acelea care ne introduc mai profund în lumea de motive interioare a scriitorului". În viziunea exegetului: „Cunoaşterea şi analiza acestei bucăţi este una din operaţiile menite să dea rezultate mai interesante pentru aprofundarea acelei lumi de motive ascunse, greu de

[1] Tudor Vianu, *Opere, 13, Cursuri universitare,* ediţie, note şi postfaţă de George Gană, Editura Minerva, Bucureşti, 1987, p. 558-560 (cf. cursul *I.L. Caragiale,* din 1944-1945).

descifrat, care lucrează în sufletul lui Caragiale atunci şi mai târziu". Două sunt, în principal, argumentele evaluării citate, şi anume... (1) „Această bucată este foarte tipică pentru ironia caragialeană. Atât în operă, cât şi în viaţă"; (2) „aceasta nu este singura bucată din volumul *Note şi schiţe* care se învârteşte în jurul problematicei artistului, a scriitorului, a publicistului". Vianu pune în relaţie contra-apologia *Un artist,* în special, cu textele dedicate lui Eminescu: *în Nirvana, Ironie, Două note,* fără să ignore „basmul" *Norocul culegătorului* sau schiţa, emblematică pentru metoda lui Caragiale, *Temă şi variaţiuni,* pentru că tema artistului, mai precis meditaţia caragialeană a temei, îi pare generată de moartea poetului: „Poate că unul din motivele care au pus în mişcare ideile lui Caragiale în această privinţă a fost evenimentul morţii lui Eminescu, adică a aceluia de care-l lega o strânsă prietenie, o prietenie care nu era lipsită, de altfel, de unele rezerve şi poate de unele reticenţe, căci, într-adevăr, n-au existat doi oameni mai deosebiţi în această lume decât Eminescu şi Caragiale. Cu toate acestea, evenimentul morţii aşa de tragice a lui Eminescu îl zguduie profund pe Caragiale. Sub influenţa acestei emoţii, Caragiale scrie două bucăţi şi anume *în Nirvana* şi *Ironie..."*[1].

În acelaşi sens, cităm şi opinia lui Florin Manolescu, similară sub raportul explicaţiei, dar fără trimitere la schiţa contra-apologie *Un artist:* „Evenimentul care l-a determinat pe Caragiale să-şi reia activitatea literară pare să fi fost moartea lui Eminescu, la 15 iunie 1889, căci primul text cunoscut, după tăcerea de aproape patru ani pe care şi-a impus-o, este articolul necrolog *în Nirvana,* apărut în «Constituţionalul», la 20 iunie 1889. Din acest moment şi până în 1883, când scoate «Moftul român», Caragiale procedează la o reorganizare sistematică a repertoriului carierei sale scriitoriceşti, publicând nuvelele

Op. cit., p. 557.

O făclie de Paşti (1889) şi *Păcat...* (1892), curioasa schiţă *Grand Hotel «Victoria Română»* (1890) şi drama în două acte *Năpasta* (1890)[1].

Dăm în continuare versiunea din „Calendarul Claponului":

„Mai mult ca oricare breaslă, cea bărbierească este foarte hazlie, şi de multă vreme pusesem de gând să-i fac apologia.

Fiecare membru al acestei importante corporaţii merită osebită-luare aminte, pentru particularităţi mai mult sau mai puţin ciudate. O pornire însă nenvinsă către artele frumoase este caracteristică la toţi bărbierii. Mulţi dintre dânşii, împinşi de patima lor pentru teatru, s-au făcut actori; mulţi iar scriu poezii, de obijnuit poezii galante, mai toţi trebuie să ştie cânta cu un instrument, prin ajutorul căruia, în momentele pierdute, îşi traduc în melodii patimile nobilului lor suflet.

Toţi ca toţi - dar să-mi daţi voie să pui mai presus de toţi confraţii lui pe chir Năstase Ştirbu, bărbierul meu. În tinereţe a fost corist la teatru. Ştie să cânte cu ghitara, cu flautul şi cu ţimbalul; are două pisici foarte bine educate: una învârteşte la o minavetă mică ce cântă Mazurca, şi cealaltă joacă. Toţi pereţii prăvăliei lui sunt garnisiţi cu colivii mulţime, în cari ciripesc fel de fel de păsărele.

Pe sub colivii, se văd o sumă de cadre, cari dovedesc un gust ales. Aci se vede planul Sevastopolului cu luarea turnului Malacof, dat la lumină de neobositul nostru maior Papazoglu, dincolo capitulaţia lui Napoleon la Sedan, apoi chipul răposatului sultan Abdul-Medgid... şi altele.

Între aceste cadre se află şi o operă originală a lui chir Năstase. Cadra înfăţişează un munte depărtat în fund; pe vârful lui stă un călător şi la poale curge o apă mare. Dincoace de apă e un cioban, care păzeşte nişte dobitoace, ce nu se află trecute încă la istoria naturală: dacă n-ar părea că sunt porci,

[1] Florin Manolescu, *Caragiale şi Caragiale,* p. 150.

ar semăna că sunt oi. În sfârşit, călătorul din vârful muntelui îşi aprinde ţigara la luleaua ciobanului.

Am admirat destul tăria lui chir Năstase în perspectivă şi o admir de câte ori mă rade, căci mă pune cu faţa spre opera lui: ştie că-mi place.

Chir Năstase avea odată doi cocoşi, pe care-i învăţase la darul beţiei şi încă beţie de rachiu, pentru că le dedea boabe de porumb zăcute în rom. Am văzut de multe ori pe desfrânaţii lui cocoşi beţi lulea, făcând mustră şi defilând soldăţeşte pe două cărări pe dinaintea unui căţel alb şi creţ muiat în boia de băcan, care şedea sluj în două labe, foarte încântat de poziţie. Chir Năstase le comanda cântându-le din ghitară marşul de la 48.

Ca să aveţi însă o idee desăvârşită de comediile bărbierului meu, trebuiesc a vă spune, în sfârşit, că astăzi, afară de un mierloi care fluieră *căzăceasca* ca un adevărat artist, se mai găseşte la prăvălia lui chir Năstase şi o gaiţă diplomată.

Cum intră muşteriul în prăvălie, pasărea îl întâmpină ţipând:

«Zdraste! Zdarov!»

După ce-ţi trage chiar Năstase perdaful din urmă şi-ţi dă voie a te scula prin un *să-ţi fie de bine!*- gaiţa, schimbând tonul, strigă foarte desluşit:

«No, *haraşb! davai paruski!».*

(p. 85) NOROCUL CULEGĂTORULUI

A apărut prima dată: în „Globul", II, nr. 99, 4 martie 1892; în volumul *Note şi schiţe,* 1892, p. 53-59, cu dedicaţia „Dedicat Ucenicilor-tipografi". Reluat: în „Constituţionalul", III, nr. 794, 12/24 martie 1892; în „Familia", XXVIII, 1892, nr.16, 19 aprilie/1 mai, p. 187 (r. „Salon"); în „Săptămâna

ilustrată",I, nr.3, 17 ianuarie 1893; în volumul *Schițe,* 1897, p. 49-52, fără dedicație. Inclus în edițiile: *Novele, povestiri. Opere complete* (1908), p. 235-238; *Opere,* III (1932), p. 19-21; *Opere,* 3 (1962), p. 70-72.

Textul de bază este cel din volumul *Note şi schițe* (1892).

Interesul lui Caragiale pentru pretextele narative din fondul folcloric are caracter de permanență şi poate fi exemplificat în toate etapele creației, fiind tot atât de pregnant ca şi interesul pentru anecdotă (sau pentru miezul anecdotic al întâmplărilor din cotidian). Este, în fond, o fațetă a gustului pentru epicul fabulos, vădită încă din anii începuturilor sale scriitoriceşti: „basmul oriental" *Unul care nu-şi cunoaşte lungul nasului*[1], din 1877, ilustrează elocvent deschiderea timpurie a unei asemenea îndrumări creatoare.

În comentariile critice mai recente, aceste aspecte ale prozei lui Caragiale sunt abordate pe larg, în perspectiva cronologiei interne a operei şi în perspectiva tipologică a formelor literare practicate de scriitor.

Astfel, Mircea Tomuş observă amplificarea în timp a filonului:

„După 1890, prelucrările unor pretexte aparținând acestui tezaur [folcloric - n.n.] sunt destul de numeroase şi ritmice: la 1892, apare *Norocul culegătorului,* un an mai târziu, *O invenție mare,* apoi, în 1894, *Poveste,* în 1897, *între două povețe,* în 1898, *La hanul lui Mânjoală,* în 1900, *La conac* şi în 1909, *Pastramă trufanda, Kir Ianulea* şi *Calul dracului*""[2].

Pentru acelaşi critic, seria „rodeşte cu strălucire la nivelul operelor majore", pe o linie care interferă cu aceea a „fanteziei anecdotice":

[1] Vezi nota pentru *Lungul nasului. Basm oriental* (p. 1753).

[2] Mircea Tomuş, *Opera lui I.L. Caragiale,* I, Editura Minerva, Bucureşti, 1977, p. 362.

„Partea Poetului, Norocul culegătorului, O invenţie mare reprezintă transpuneri, în atmosfera şi cu mijloacele unui epos fabulos sau ale unei imitaţii de epos fabulos, ale unor realităţi pe cât de moderne, pe atât de amar umane. Ele pot constitui elementele fundamentale ale unei adevărate mitologii a profesiunii de scriitor; *Mamă* şi *Ion* reprezintă fragmente ale unui epos familial, iar ciudata *Pastramă trufanda* se înscrie, alături de *Kir Ianulea, Abu-Hassan* şi altele, în capitolul oriental al mitologiei caragialeene"[1].

Evaluând aceste proze sub semnul „fantasticului", Florin Manolescu[2] nuanţează problema şi conchide că:

„În realitate, fantasticul lui Caragiale este de cele mai multe ori *miraculosul* şi *feericul* din poveşti, cu totul în spiritul mitologiei folclorului balcanic, unde întâlnirile cu diavolii, cu sfinţii şi cu Dumnezeu, la o răspântie de drumuri, sunt obişnuite, şi unde *profanul* intră la tot pasul în atingere cu *sacrul,* nu din dorinţa săvârşirii unei convertiri mistice, ci în vederea satisfacerii, pe această cale, a unui sănătos instinct justiţiar. Erorilor din aceste texte, care visează în secret la o soartă mai bună, li se îndeplinesc pe neaşteptate dorinţele, ca tipografului necăjit din *Norocul culegătorului* (1892), pe care Maica Precista îl îmbogăţeşte în proporţie directă cu ororile tipărite în *«ziarul cotidian»* la care lucrează: «Trei parale bârfirea, două minciuna şi nerozii... două de-o para». Chiar negustorul Abu-Hassan, care crede un timp că visează că a fost fermecat de un duh malefic, intrat pe uşa casei, rămasă noaptea deschisă, are şi el o dorinţă îndeplinită foarte repede: să fie calif «o *zi măcar»,* pentru a face ordine în mahalaua lui. Mai severă este providenţa în cazul poetului care, în ciuda credinţei sale adânci în

[1] *Op.cit.,* p. 366.

[2] Florin Manolescu, *Caragiale şi Caragiale. Jocuri cu mai multe strategii,* Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1984 p. 181.

divinitate şi în autoritatea acesteia, rămâne un neînţeles şi pentru cel de sus, şi pentru cei de pe Pământ.

Norocul culegătorului, O invenţie mare sau *Partea Poetului* sunt foarte aproape de *apolog* şi de *anecdotă,* în slujba cărora pun elementele miraculoase ale basmului şi, în ciuda dimensiunilor, acelaşi lucru se întâmplă cu nuvela *Kir Ianulea,* în care femeia se dovedeşte a fi mai rea decât diavolul, pe care îl îmbrobodeşte cum vrea".

(p. 88) 25 DE MINUTE...

A apărut pentru prima dată: în „Constuţionalul", I, nr. 44, 8/20 august 1889, într-o formă schematică, sub titlul *Cronica* şi cu semnătura Falstaff; în volumul *Note şi schiţe,* (1892), p. 59-65. Reluată: în „Convorbiri literare", XXXIII, nr. 12, 1 martie 1890, p. 1042-1047, cu modificări substanţiale şi cu acest titlu; „Conservatorul", XII, nr. 210, 25 sept. 1912, p. 1, 2; în volumele: *Schiţe* (1897), p. 102-108; *Momente* (1901), p. 289-295. Inclusă în ediţiile: *Nuvele, povestiri. Opere complete* (1908), p. 179-185; *Opere,* I (1930), p. 79-83; *Opere,* 2 (1960), p. 14-18.

Textul de bază este cel din volumul *Momente* (1901).

Având în vedere că în prima lui versiune acest text datează din august 1889, comentatorii operei lui Caragiale îl consideră drept primul, în ordine cronologică, dintre „momente". Itinerariul publicării până la aşezarea prozei în structura volumului *Momente* înregistrează patru apariţii (în două periodice şi în două volume), semn că autorul însuşi îi acordă un rol major în reconfigurarea artei sale scriitoriceşti. *25 de minute...,* cel puţin în variantele sale din presă, ilustrează o etapă de căutări, indicând una din direcţiile viitoare ale

desfăşurării creaţiei. După drama *Năpasta,* scrisă în 1889 şi tipărită în „Convorbiri literare" în ianuarie 1890, Caragiale nu va mai scrie, practic, teatru. În scrisul său se produce „o schimbare de gen (trecerea de la *teatru* la *proză)"*[1]. Cu prozele, concepute între anii 1889-1892, cărora le alătură câteva dintre prozele elaborate în paralel cu comediile, scriitorul va alcătui două volume *(3 novele* şi *Note şi schiţe).* Tot acest interval, cum a observat pertinent Mircea Tomuş, arată că „spiritul creator oscilează între formule destul de diferite: nuvela tragică sau drama, amintirea sau reminiscenţa, povestea sau anecdota"[2].

(p. 94) TEMĂ ŞI VARIAŢIUNI

A apărut prima dată: în „Voinţa naţională", II, 22 august 1885, p.1, la rubrica „Foileton", cu titlul *Varietăţi politice. Temă şi variaţii,* fără semnătură; în volumul *Note şi schiţe* (1892), p. 69-76, cu modificări şi cu acest titlu. Reluată în „Schinteia", I, nr.12, 31 ianuarie 1893, p. 91-92. Inclusă în ediţiile: *Momente, schiţe, amintiri. Opere complete* (1908), p. 378-383; *Opere,* III (1932), p. 22-26; *Opere,* 2 (1960), p. 9-13.

Textul de bază este cel din volumul *Note şi schiţe* (1892).

Schiţa este unul dintre textele emblematice pentru scrisul lui Caragiale: titlul numeşte procedeul compoziţional, frecvent exploatat, al „temei cu variaţiuni". Totodată, proza aceasta rămâne exemplară pentru implicaţiile atitudinii parodice a

[1] Florin Manolescu, *Caragiale şi Caragiale, Jocuri cu mai multe strategii,* Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1983, p. 169.

[2] Mircea Tomuş, *Opera lui Caragiale,* I, Editura Minerva, Bucureşti, 1977, p. 273.

scriitorului. Silvian Iosifescu a semnalat că „atitudinea parodică are la Caragiale o mai largă aplicaţie decât o implică parodia «propriu-zisă»"[1]. În acelaşi sens, Al. Călinescu aprofundează ideea, pe baza unor analogii elocvente: „Ca şi celebrele pastişe ale lui Proust după Balzac, Flaubert sau Saint-Simon, multe din textele lui Caragiale sunt în fapt studii asupra stilului, studii atestând un excepţional simţ critic: astfel de texte sunt adevărate demonstraţii de *practică* scriitoricească, şi - aşa cum foarte bine a observat Paul Zarifopol - ele ar putea servi admirabil educaţiei stilistice în şcoli. [...] Parodiile în proză sunt, toate, memorabile. Scriitorul depăşeşte de fapt parodia, şi textele nu trimit atât (sau numai) la un anume autor, cât la un stil sau la un curent literar"[2]. În consecinţă, criticul evaluează schiţa *Temă şi variaţiuni* ca „text exemplar" în seria celor în care „e pus în cauză discursul jurnalistic": „O naraţiune minimală, sobră şi exactă, este reluată în câteva variante care reprezintă nu numai viziuni diferite asupra aceluiaşi fapt (ceea ce implică o parodie a presei timpului ca *instituţie* condiţionată de luptele politice), ci şi ipoteze stilistice, versiuni posibile dintr-o gamă - teoretic - inepuizabilă"[3].

Într-o excelentă analiză, Mircea Tomuş sistematizează problematica implicată de această proză. Proiectată în cronologia internă a operei, apariţia schiţei *Temă şi variaţiuni,* în 1885, marchează „încheierea operei comediografice"[4] şi „inaugurarea unui registru nou" al scrisului caragialean: „subiectul adevărat al schiţei al constituie dramaturgia subtilă,

[1] Silvian Iosifescu, *Dimensiuni caragialeene,* Editura Eminescu, Bucureşti, 1972, p. 121.

[2] Al. Călinescu, *Caragiale sau vârsta modernă a literaturii,* Editura Albatros, Bucureşti, 1976, p. 60-61.

[3] *Op.cit.,* p. 72-73.

[4] Mircea Tomuş, *Opera lui I.L. Caragiale,* Editura Minerva, Bucureşti, 1977, p. 316.

de minunate efecte comice, a diferitelor stiluri de interpretare. Stilul este, aşadar, component epic.

Dar ideea, procedeul şi chiar titlul acestei bucăţi vin din cultura şi practica muzicală mai întâi de actor, om de teatru, apoi de meloman a lui Caragiale. Succesivele interpretări reprezintă ceea ce se numeşte, în această practică, variaţiuni pe o temă dată. Faţă de posibilitatea unei variaţiuni absolut contrastante, după schema A (tema) + B şi C (variaţiunile), pe care scrisul lui Caragiale o conţine în principal, prin jocul dintre realitate şi iluzie (exemplu: A, tema = situaţia lui Trahanache; variaţiunea B = el nu ştie că este înşelat; variaţiunea C = el ştie că este înşelat), avem aici o atenuare a contrastului, o nuanţare a poziţiilor şi o complicare a schemei din care rezultă un desen graţios, de un farmec baroc: A (tema) + B (prima variaţiune) + C (a doua variaţiuni) + D (accidentul gratuit pur ornamental, textul al treilea, în limba franceză) + E. Aici doar A şi E contrastează fundamental; A: «Aseară, pe la 6 ore, un foc a izbucnit la o casă peste drum de cazarma Cuza în Dealul Spirii». E: «Din sorginte oficială aflăm că nu a fost nici un incendiu ieri în Dealul Spirii». Între reperele acestei opoziţii se desfăşoară linia ondulată a variaţiunilor, ce culminează în textul francez, tocmai în cel în care pretextul real este mai îndepărtat şi a devenit subiect de amuzament gratuit sau estetic. Dar, continuând analiza pe adâncime, constatăm că şi a doua variaţiune, textul dintr-un *«Ziar opozant cu câteva programe, nuanţă trandafirie»,* pe lângă substratul ideatic şi lingvistic, hotărât alunecat în comic, evidenţiază o schemă muzicală. Mai întâi, să se observe că poziţia lui echivocă reprezintă încercarea de a împăca muzical tendinţe opuse: ziar *opozant,* cu *câteva programe* şi de *nuanţă trandafirie.* În primele trei paragrafe, care reprezintă introducerea, ni se face, de fapt, o prezentare a temelor; este expoziţia muzicală a fragmentului: [...]/Temele, în înţelesul muzical al termenului, sunt: *cetăţiani,*

cetăţiane, pompiari, serginţi şi *oficiari.* Să se observe că expoziţia lor se face într-un text muzical legănat, a cărui turnură melodică este punctată de câteva aliteraţii, rime şi asonanţe: *vântului violinte, occccidinte spre oriinte, cetaţiani şi cetăţiane,* într-o primă mişcare, şi apoi, ca un ecou mai îndepărtat şi pierdut, două asonanţe la rimele de mai sus: *serginţi şi oficieri,* şi iar o rimă plină, care pune accentul necesar pe puternică legătură: *absinte.//* După această expoziţie, urmează prima prelucrare a temelor, printr-o frază interogativă, de mare efect muzical, şi o seară descendentă pe treptele rimelor şi asonanţelor. Cuvintele au încetat să poarte numai mesajul înţelesului lor: ele a rol de element muzical într-o construcţie care vizează efectul de amănunt şi global; iată primul component al acestei mişcări, fraza interogativă:

«Să avem patriotismul a lăsa deoparte spiritul de partidă şi să ne întrebăm:

Până când cu spediinte?»

Întrebarea se reia, de încă două ori, dar de data aceasta alternează cu o încrucişare de rime, într-o construcţie de perfectă simetrie:

«Este cineva pompiar? - trebuie să fie şi cetăţian;

Este cineva cetăţian? - trebuie să fie şi pompiar». Principiul simetric este urmat de o succesiune descendentă de accente:

«Aceasta este eficace,

este ecttabile,

speditiv,

iust».

Urmează iarăşi un text de legănată melodie, care răspunde ca un ecou muzical expoziţiei, dar cu un accent melodic subliniat printr-o insistentă succesiune de aliteraţii:

*«Spe*riinţa din Dealul *Spi*rii până la *stre*mitate ne-a probat că *spe*rietura cetăţenilor *nespe*riinţi causa lăţirii *stra*ordinare a sinistrelor este» [subl. ns.]. De observat că aliteraţiile sunt

dispuse în două grupuri principale, simetrice între ele: *spe*riința, *Spi*rii, *stre*mitate şi *stra*ordinare, *si*nistrelor, şi că axa de simetrie a acestei construcții este marcată prin două asonanțe: *cetățianilor* şi *cetățianelor,* căreia i se adaugă ca un ecou, o aliterație imperfectă: *nespe*riinți, variațiune a elementelor principale ale mişcării.

După care, o nouă reluare a dialogului agitat al temelor muzicale principale:

«Să căutăm deci:

a avea pompiari cetățiani,

a avea cetățiani pompiari», cu încheierea necesară:

«Numai cu condițiune d-a fi şi cetățian cineva un bun pompiar este, şi viceversa».

Şi o ultimă variațiune mai apăsată, în care tema muzicală este mai serios alterată; din *cetățian* s-a ajuns la *sătian:*

«Şi se-nțelege că aceea ce zicem în cetăți despre cetățian, vom zice la sate despre sătiani:

pompiari - sătiani,

sătiani - pompiari».

Prelucrarea temelor se apropie de final; au fost epuizate resursele simetriei, variațiunilor şi ale celorlalte procedee muzicale; o nouă frază interogativă, cea mai puternic accen¬tuată, ridică tensiunea dialogului muzical pe cea mai înaltă treaptă:

«Dar ne vor întreba protivnicii noştri:

Cine va comanda pe pompiarii-cetățiani? pe pompiarii-sătiani?»

Răspunsul vine cu o notă gravă, un bubuit al orchestrei:

«Răspundem:

Ingeniarii...»

După care, o succesiune de accente finale apăsate, biciuind din coada rimei lor, oferindu-şi o pauză pentru a introduce rima finală, încheierea:

«Ingeniarii compe*tinți,* inteli*ginți,* pru*dinți,* indepen*dinți,* sper*iinți.*

Numai astfel instituțiunea pompiarilor, puternică, va da roade sce*linți»* [subl. ns.]. Procedeul deschide, în materia momentelor şi schițelor, o serie nu mai puțin strălucită decât cea a scenelor de gen"[1].

[1] *Op.cit.,* p. 319-322.

SCHIȚE UŞOARE (1896)

(p. 99) UN PEDAGOG DE ŞCOALĂ NOUĂ

Publicată în 1893, în „Moftul Român", începând cu numărul din 3 februarie, sub formă de „serial", sub titlul generic *Şcoala română* (fiecare din secțiunile componente sau „capitolele" textului întregit în volumul *Schițe uşoare* apărând într-un număr diferit al ziarului, dar nu în ordinea în care sunt aşezate în volum, ci după cum urmează: *Inspecțiune* în „Moftul român", nr. 3, 3 februarie 1893, p. 2-3; *Examenul anual* în „Moftul român", nr. 10 [28 februarie] 1893, p. 3-4; *Conferință* — fără acest titlu, în gazetă, ci doar cu titlul *Şcoala română* - în „Moftul român", nr. 20, 8 aprilie 1893, p. 5-6; *Ajunul examenelor* în „Moftul român", nr. 34, 3 iunie 1893, p. 4-5) şi fără semnătură. Inclusă în volumul *Schițe uşoare* (1896), p. 8-21. Reprodusă în *Opere,* I (1930), p. 88-98 şi în *Opere,* 2 (1960) p.19-28.

A fost întregită de schițele *Despre cometă* şi *Emulațiune* (publicate în „Universul", în noiembrie 1899, respectiv în mai 1900), care se încadrează în mod evident în aceeaşi „serie". Caragiale însuşi lua în considerare la un moment dat proiectul - nerealizat - de a reedita textele care-l au drept protagonist

pe Mariu Chicoş Rostogan grupate într-un volum, cu eventuale adăugiri (în iulie 1905, în scrisori către Paul Zarifopol şi Alceu Urechia, scriitorul vorbea de acel proiect: „Printre picături aş vrea să completez pe Rostoganu şi să fac o ediţie frumoasă [...]"; „Bine zice amicul nostru Rostoganu (la completarea portretului căruia lucru acuma, eu): «A^on *este magnum injegnium, signe mixtura dementiae, Otopegne!».* [...] Ia miroase cu nasul tău de perfecţiune - nu cumva o ediţie absolut completă, cu vreo 10 capitole inedite, peste cele cunoscute, ar avea vreo şansă?" şi formula chiar titlul posibil al proiectatului volum: *„Mariu-Chicoş Rostoganu /pedagog absolut / Viaţa lui — operele — activitatea — etc."*).

Înrudite, prin tematică şi realizare, chiar dacă nu-l pun în scenă pe personajul Mariu Chicoş Rostogan, sunt şi alte texte caragialeene (ori poate, datorate altor autori care au preluat un „filon" lansat cu succes de I.L. Caragiale). Lui Caragiale îi aparţine, fără îndoială, *Şcoala română* (publicat în „Moftul român", nr. 8, 21 februarie 1893, deci în aceeaşi epocă în care apăreau textele grupate ulterior sub titlul *Un pedagog de şcoală nouă).* Nu ştim cine a fost autorul textului *Metoda lui Peştaloţiu,* apărut în „Zeflemeaua", II, nr. 57, 2 octombrie, 1902 („Profesorul: Băieţi, la lecţia viitoare, vă voi demonstra că pământul e rotund. Ca să vă convingeţi despre aceasta, fiecare din voi să aducă de acasă câte un ou. Un elev: Apoi noi nu avem ouă acasă. Profesorul: Nu e nimic, să aduci brânză"). Prin abordarea similară, ironică, a unor particularităţi onomastice şi dialectale, înrudit cu schiţele „rostogăneşti" e şi un pasaj din *Repertoriu de nume proprii* („Marius Sulea/ Veşpazian Piţiclă / Horaţiu Fleaşcă / Ovidius a Tomiţii - Nodea - Plodea / Septimiu Culea (Nojiţă) / Caius Brutus Burtea / doispreace apostoli, mă! zic zeu lui D-zeu! / toţi la Vindobonae Universae Medicinae, mă! / .. .oezofagu mânisa şi Şfinctărul tătiniseu... morţii tei, no! meri numa!").

Ca probabil „model" real pentru figura lui Mariu Chicoş Rostogan contemporanii l-au recunoscut pe un V. Gr. Borgovan, existând şi alte „identificări" de acest gen, dar este evident că personajul, ca atare, e rezultatul transfigurării artistice, în cheie marcat satirică, operată de autor.

Diferenţele dintre textul din gazetă şi cel din volum sunt mărunte şi neesenţiale.

(p. 111) REFORMĂ...

Publicată în „Vatra", I, 1894, nr. 1, p. 26; retipărită fără modificări în *Schiţe uşoare,* p. 22-28. Reprodusă la scurtă vreme după apariţia volumului în „Familia", XXXII, nr. 22, 2/14 iunie 1896, p. 256, „drept specimen" a *Schiţelor uşoare* către cititorii „Familiei". A fost republicată în mai multe rânduri în periodice, uneori cu prilejuri aniversare sau comemorative (respectiv semicentenarul naşterii scriitorului, moartea lui şi funeraliile naţionale): „Calendarul Românului", XIV, 1902, p. 153-155; „Calendarul Săteanului", XV, 1906, p. 45-48; „Conservatorul Constanţei", II, nr. 35, 24 octombrie 1910, p. 2; „Seara", III, nr. 865, 13 iunie 1912, p. 1; „Calendarul Drobetae", 1913, p. 53, 55-56. Reprodusă în *Opere,* III (1932), p. 42-45, şi în *Opere,* 2 (1960), p. 38-40.

Caragiale povesteşte o anecdotă - poate preluată din „folclorul" oral, poate inventată - avându-i drept personaje pe Alexandru Ioan Cuza şi Mihail Kogălniceanu, tâlcul fiind de a învedera dificultatea modernizării mentalităţilor chiar la promotorii acelei modernizări, dificultatea de a armoniza reacţiile spontane din sfera cotidianului cu principiile generoase sincer împărtăşite.

(p. 115) STATISTICĂ

Publicată în „Moftul român", nr. 21, 11 aprilie 1893, p. 2. În *Schiţe uşoare* (1896), p. 34. Republicată (sub titlul *Caragiale despre mulţime)* în „Mişcarea", IV, nr. 260, 24 noiembrie 1912, şi (cu titlul *Despre mulţime)* în „Românul", II, nr. 263, 29 noiembrie / 12 decembrie 1912 (republicări cu semnificaţie omagială, în contextul funeraliilor naţionale organizate cu ocazia reînhumării, în ţară, la 22 noiembrie 1912, a rămăşiţelor pământeşti ale scriitorului, decedat şi înmormântat în iunie, la Berlin). În *Opere,* III (1932), p. 36-37.

Numele fantezist şi burlesc - aşa-zis „american" - „Schmecker" se mai regăseşte în *Identitate* şi în *Cum se naşte o revistă.*

(p. 117) CONGRESUL COOPERATIV ROMÂN
ŞEDINŢA DE INAUGURARE

Publicată în „Moftul român", nr. 4, 7 februarie, 1893, p. 1-3. Inclusă în volumul *Schiţe uşoare* p. 45-54. În *Opere,* III (1932), p. 31-35; în *Opere,* 2 (1960), p. 29-33.

Acumularea de calambururi - implicând onomastica per - sonajelor sau, mai ales, ocupaţia acestora - pare să definească o piesă „uşoară", de umor aşa-zis facil. Scriitorul a avut însă o adevărată slăbiciune pentru astfel de jocuri de cuvinte - o dovadă fiind şi reluarea textului în volum -, ca şi, în general, pentru atmosfera şi viziunea carnavalescă, voit „neverosimilă", expresivă la nivel secund, prin supralicitare. Lectura adecvată e, probabil, cea în cheie ironică şi parodică, spre care îndeamnă

pertinentele observaţii formulate de Florin Manolescu: „Demersul [...] de compromitere prin repetiţie a unei figuri de stil, a unui procedeu, text sau chiar a unei întregi direcţii literare, reprezintă una din tehnicile esenţiale ale parodiei şi singura împrejurare în care un clişeu poate fi întrebuinţat cu succes, a doua oară, înainte de a fi abandonat. Pornind de la ideea preeminenţei capodoperelor asupra celorlalte texte din seria de opere complete ale unui scriitor, critica mai veche a ignorat semnificaţia parodiilor lui Caragiale, deşi cele mai multe din textele sale satirice sau umoristice se bazează pe un gest parodic, care depăşeşte cu mult importanţa redusă a unor simple exerciţii de stil"[1]. Putem recepta *Congresul cooperativ român* ca pe o dublă parodie: pe de o parte, a stenogramelor parlamentare şi a „minutelor" altor întruniri, de pe altă parte, a glumelor bazate pe calambur. Constrângerii retorice şi tematice (decurgând din cadrul pronunţării intervenţiei lor şi din afilierea lor politică ori din identitatea profesională etc.) căreia îi sunt supuşi implicit, de obicei, oratorii, Caragiale îi substituie burlesc o „constrângere" cu fundamentare arbitrar-ludică şi cu manifestare marcat lingvistică (respectiv semantică, potenţată aluziv prin exploatarea omofoniilor şi polisemiilor etc.), procedeul aplicat fiind însă, la rândul lui, ironizat prin supralicitare.

Procedări în parte similare observăm în *Parlamentare. Camera din Stambul* şi *Orientale, Două documente* (afectarea formei de minută a unor şedinţe ori recursul la calambur, de exemplu în lista miniştrilor otomani: *„Zavrak-paşa,* Interne; *Bocluc-aga,* Externe; *Hatâr Plokon,* Justiţie; *Topa Loază,* Război; *Hagi Buke,* Instrucţie şi Culte" etc.).

[1] Florin Manolescu, *Caragiale şi Caragiale. Jocuri cu mai multe strategii,* Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1982, p. 92.

Ca şi alte proze caragialiene, *Congresul cooperativ român* se prezintă sub aparenţele unui text destinat reprezentării scenice, ale unei scenete (text format exclusiv din replici ale unor personaje şi din explicaţii parantetice, similare didascaliilor teatrale). Un comentariu în această chestiune a formulat Maria Vodă Căpuşan: „Cu toată prezenţa indicaţiilor parantetice de regie, acest text nu este realmente teatral. Relatările sunt numeroase, «mimează» dialogul prin jocul de cuvinte; profe¬siunea vorbitorului determină câmpul semantic al dialogului, dar şi al comentariilor marginale. Aceeaşi convenţă ca şi în *Camera de la Stambul,* deopotrivă imposibil de clasat. Caragiale pare să joace aici, deliberat, cu dramaticul şi epicul aşa cum se joacă şi cu vorbele, creând un text inclasabil. Textul său are de fapt un statut ambiguu, cele două genuri se întrepătrund într-un dublu tâlc, în concordanţă cu sensul dublu al cuvintelor într-un neîntrerupt calambur"[1].

Diferenţele dintre textul din gazetă şi cel din volum sunt mărunte şi neesenţiale.

0 precizare: nu am semnalat ori „explicat", în note de subsol, toate aluziile şi calambururile depistabile în text. Descoperirea şi savurarea lor de către cititor face parte din plăcerea lecturii, pe care o pedantă explicitare prealabilă ar putea-o diminua. De altfel, autorul a semnalat el însuşi calam¬bururile prin utilizarea caracterelor *cursive.* Atragem însă atenţia că nici el nu le-a indicat pe toate. În pasajul final, legat de intervenţia directorului companiei barometrice (companie care, o reamintim, se ocupa, printre altele, de vidanjarea latrinelor), există o întreagă serie de aluzii buf coprologice, marcate doar prin punctele de suspensie ce precedă vocabulele sau sintagmele respective.

[1] Maria Vodă Căpuşan, *Despre Caragiale,* Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1982, p. 84.

(p. 123) NOAPTEA ÎNVIERII
NOVELĂ

Publicată în „Adevărul", IX, nr. 2489, 21 martie 1896, p. 2-3 (secvenţa iniţială a textului, intitulată în volum *Aotiţă explicativă,* apărută în gazetă sub titlul *Literatură,* la rubrica „Cronica de joi") şi nr. 2494, 29 martie 1896, p. 2-3 (restul textului, sub titlul *Noaptea'nvierii. Novelă,* la rubrica „Cronica de joi"), semnată: Luca. Retipărită în volumul *Schiţe uşoare* (1896), p. 55-70, sub titlul *Noaptea învierii. Novelă.* Republicată în „Conservatorul Brăilei", III, nr. 28, 27 martie 1904, p. 1-2. Se află cuprinsă în *Opere,* III (1932), p. 179-185 şi în *Opere,* 3 (1962), p. 85-90.

Text meta-literar, de fapt un mic eseu - cu „exemplificare practică" - de estetică, de teorie şi ideologie literară, format din *„Notiţa explicativă"* iniţială, din *„Novela"* propriu-zisă şi din *Nota* finală (continuare a celei introductive). *Notiţa* explicativă şi *Nota* au un vădit ton ironic, aşa cum ironică este şi *Novela,* cu valoare de „exemplu negativ", elaborat ad-hoc şi vizând, evident, literatura convenţională a unor contemporani fără har ori fără scrupul artistic. În *Novelă,* cu o măiestrie impresionantă, Caragiale acumulează clişee stilistice şi de construcţie (repudiate de propria lui viziune estetică), pe care le ridiculizează prin supralicitare. Se poate spune că, prin acest text - ca şi prin altele din aceeaşi plămadă -, e un precursor al literaturii meta-livreşti, de „simulare" vicleană (şi, implicit, critică) a unor texte, literatură practicată cu multe decenii mai târziu de reprezentanţii „Şcolii de la Târgovişte" şi chiar de textualiştii care se revendică din postmodernism.

Pentru „exemplificare", Caragiale alege, deliberat (şi, din nou, ironic), subiectul propriei lui nuvele *O făclie de Paşte.* Observăm că nucleul epic propriu-zis e „expediat" în scurte secvenţe de text, presărate în corpul „novelei" parodice (în total,

cam o cincime din corpul acesteia, adică cel mult o pagină), în vreme ce restul de patru cincimi e ocupat de: clişee convenţionale de descripţie a naturii („Natura, ca o mireasmă răpită..." etc.), clişee de imagologie cu tentă şovină, antisemită („... un jidan, un om, prototipul rasei lui în veci persecutate pentru defectele ei sociale, laş, fricos, slab, temându-se şi de o umbră şi urând pentru aceasta pe români" etc.), clişeul, de aceeaşi inspiraţie, al portretului „jidanului" („mic, slab, piper¬nicit, nervos, bolnav de friguri" etc.), clişeul, de sorginte publicistică, convenţional-„progresistă", al studenţilor („tineri cari înţeleg năzuinţele unei lumi viitoare" ş.a.m.d.), secvenţe prozastice (în mod deliberat) banale, previzibile (în orizontul epocii) şi, mai ales, parazitare, disproporţionat de lungi, neconvingătoare, nule estetic şi neinteresante narativ, „lipite" - şi nu organic implicate - de trama propriu-zis epică (de altfel precară şi stângaci rezolvată şi aceea, tot deliberat, bineînţeles). Resorturile psihologice intime ale comportamentului perso¬najului sunt descrise expozitiv, „povestite" şi explicate, iar nu reconstituite admirabil şi convingător, aşa cum erau în cazul nuvelei „serioase" *O făclie de Paşte,* capodoperă a prozatorului. În genul său, *Noaptea învierii,* text greu clasabil - „notiţă critică", mic eseu de critică literară cu „exemplificare" inclusă, literatură parodică şi satirică... -, e, la rândul său, o capodoperă, faţă de obiectivul vizat.

Un comentariu adecvat a formulat despre acest text Florin Manolescu: „În *Noaptea învierii* [...], parodie a nuvelei *O făclie de Paşte,* în afară de un cumul premeditat de procedee din categoria elementelor supratemporale (descrieri de natură, aforisme şi exclamaţii retorice, antiteze sublime şi digresiuni), care fac ca naratorul să se îndepărteze, fără nici un alt scop, de naraţiunea propriu-zisă, este ironizat procedeul dezvăluirii informaţiilor tematice, care în *Făclia de Paşte* urmează să fie deduse, iar în parodie sunt enunţate explicit, răpindu-i-se astfel

cititorului orice posibilitate de a mai participa la activitatea pe care o presupune lectura unui text, ceea ce reprezintă, după cum vom vedea, una din exigenţele esenţiale ale programului literar pe care îl construieşte Caragiale"[1].

[1] Florin Manolescu, *Caragiale şi Caragiale. Jocuri cu mai multe strategii,* Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1983, p. 97.

SCHIȚE (1897)

(p. 132) O INVENȚIE MARE

A apărut prima dată: în „Moftul român", I, nr. 33, 30 mai 1893, p. 6, cu subtitlul *Poveste* şi dedicația „Amicului meu Iosif Gobl"; în volumul *Schițe* (1897), p. 53-57. Reluată în *Conservatorul,* XII, nr. 199, 11 sept. 1912, p. 2. Inclusă în edițiile: *Novele, povestiri. Opere complete* (1908), p. 239-243; *Opere,* III (1932), p. 38-41; *Opere,* 3 (1962), p. 73-75.

Textul de bază este cel din volumul *Schițe* (1897).

O invenție mare este, în acelaşi timp, „poveste", cum indică subtitlul (care sugerează disimularea), şi satiră a unui fapt din realitatea imediată. În versiunea din revista „Moftul român", țintele concrete ale ironiei erau mult mai explicite, iar acestea aproape în majoritate, trimit la Hasdeu. În volum, o parte din aluziile directe a fost eliminată: după „grei de cap", în revistă, textul era astfel: „-Vorbe de-ale tale... *Verba volant,* fătu-meu, dac-ăi fi ştiind latineşte. - Tocmai eu să nu ştiu? Îmi pare rău! Eu toate limbile le ştiu. Cine le-a-ncurcat limbile oamenilor, dacă nu eu? Cine i-a învățat limbistica?... *Aghiuță,* săracul". Turnura poveştii este aceea de fantezie anecdotică, în care, însă, faptul real se converteşte în fabulos.

(p. 136) POVESTE
IMITAŢIE

A apărut prima dată în „Vatra", I, nr. 2, 1894, p. 38-42 (cu menţiunea, la sfârşitul textului: „Subscrisul roagă pe onorata şi competenta critică română să nu-i denunţe acest plagiat. E o poveste veche pe care o iscăleşte numai întrucât i s-a părut că nu-i rău s-o înnoiască"); în volumul *Schiţe (originale şi traduceri),* (1897), p. 109-117. Retipărită în „Calendarul Minervei", V, 1903, p. 156-160 (reluare din „Vatra"). Inclusă în ediţiile: *Novele, povestiri. Opere complete* (1908), p. 212-220 (cu subtitlul *Imitaţie); Opere,* I (1930), p. 117-123; *Opere,* 3 (1962), p. 76-80.

Textul de bază este cel din volumul *Schiţe* (1897).

Paul Zarifopol a indicat, ca punct de plecare al prozei, una din povestirile antonpanneşti: „Motivul e luat din Anton Pann, autor pe care, din tinereţe, Caragiale l-a preţuit cu deosebire (în «Claponul», sunt reproduse câteva anecdote din Pann): e povestea slugii în *Şezătoare la ţară,* partea I, Bucureşti, 1851, p. 61-71"[1]. Şerban Cioculescu, pe urmele predecesorului, precizează titlul acelei povestiri *(Un împărat oareunde, în ce ţară o fi fost)* şi insistă asupra originalităţii în tratarea motivului[2]. O făcuse şi Zarifopol într-un segment plin de sugestii din *Introducere*[3] la ediţia începută de el. Primul editor al lui Caragiale a intuit cu exactitate importanţa acestei proze pentru caracterizarea „metodei artistului". De aceea, recompune tabloul momentului respectiv din cronologia creaţiei caragialeene şi aproximează particularităţi ale artei sale de povestitor:

„În prima serie a «Moftului român» (1893), bucăţile pur narative sunt rare: în afară de Rostogan, numai scena la

Cf. *Note şi variante,* în I. L. Caragiale, *Opere,* I (1930), p. 342.
Cf. *Note şi variante,* în I. L. Caragiale *Opere,* 3 (1962), p. 663.
Cf. *Opere,* I (1930), p. XXIX-XXX.

judecătoria de ocol *(Justiție* din *Momente).* Notița critică şi parodistică primează în anii aceia *(Statistică, O invenție mare, Smărăndița),* şi încep «Reminiscențele»: *Entuziasm şi hotărâre,* (dezvoltată mai târziu sub titlul *Jertfe patriotice)* şi *Reformă,* amintire despre Kogălniceanu publicată în «Vatra» din 1894. Dar în acelaşi an, din «Vatra», Caragiale publică prima lui *Poveste,* cu subiect luat de la favoritul său Anton Pann. Cui n-a luat în seamă grija extremă, care, de la început, călăuzea scrisul lui Caragiale, părea surprinzătoare în ultimul grad siguranța în tratarea unor forme de stil deosebite cum nu se poate mai mult. Sigur e o poveste glumeață; schimbul de vorbe între băieți şi părinți, apoi între tată şi mamă, fac o clipă strălucită de comedie. Dar iată altceva: [...] E o icoană plastic desăvârşită şi pătrunsă de mişcare, ca pentru strofa unei balade epice. Apoi, discret strecurată, o comparație, una singură: «parcă era, când s-arăta în fața bătrâneților lor, ca un luceafăr scânteietor şi vesel, în fața unui drumeț ostenit». Irezistibil, Caragiale scurtează şi iuțeşte mişcarea cât poate. Aplecarea firească spre schița dramatică nu se dezminte nici aici; iar nevoia de dialog stăpâneşte până într-atât că sfârşitul povestei e o dezbatere între cetitorul închipuit de față şi povestitor".

Caragiale abordase şi anterior forma de basm: *Unul care nu-şi cunoaşte lungul nasului* (1877, reluat în 1896 cu titlul *Lungul nasului. Basm oriental), Norocul culegătorului* (1892) şi *O invenție mare* (1893). În *Poveste* (1894), Caragiale se arată interesat, în primul rând, cum sugerează termenul generic din titlu, de forma narativă ca atare, proza fiind, simultan, studiu (aplicat) şi demonstrație de virtuozitate.

(p. 143) RĂZBUNARE
DE CARMEN SYLVA

Apărută în „Vatra", I, nr. 2, 1894, p. 54-55; nr. 3, 1894, p. 80-82; nr. 4, 1894, p. 114-115; nr. 5, 1894, p. 138-139;

nr. 6, 1894, p. 187-188; nr. 7, 1894, p. 214-215. Cu subtitlu: „Traducere liberă de I. L. Caragiale". Reprodusă în *Schițe (Traduceri şi originale),* Editura Frații Şaraga, Iaşi, 1897, p. 3-39. Republicată de Paul Zarifopol în *Opere* II (1931), p. 303-328.

Textul de bază în volumul *Schițe* (1897).

(p. 172) BROASCA MINUNATĂ

SCHIȚĂ AMERICANĂ DE MARK TWAIN

Publicată, întâi, în „Vatra", I, nr. p, 1894, p. 275, cu mențiunea: „Traducție de I. L. Caragiale". Introdusă de I. L. Caragiale în sumarul volumului *Schițe (Traduceri şi originale),* Editura Frații Şaraga, Iaşi, 1897, p. 40-48. Reluată în volumul postum, *Reminiscențe,* Editura Flacăra, Bucureşti, 1915, p. 218-228, cu titlul *Broasca minunată după Mark Twain.* Reprodusă în *Opere,* II (1931), p 329-334. Paul Zarifopol, în notele sale, precizează: „Textul ediției de față reproduce pe acel al ediției Şaraga, după un exemplar corectat de Caragiale însuşi".

În ediția noastră, am luat drept bază ediția Şaraga, cu modificările lui Paul Zarifopol, neavând la îndemână exemplarul cu corecturile lui Caragiale.

NOTIȚE ȘI FRAGMENTE LITERARE (1897)

(p. 179) ÎNTRE DOUĂ POVEȚE...

SCHIȚĂ

A apărut prima dată în: „Literatura şi arta română", I, 1897, p. 274; în volumul *Notițe și fragmente literare* (1897), p. 166-177. Reluată în: „Epoca", III, 2 aprilie 1897; „Foaia poporului", VI, nr. 4, 15 februarie 1903, p. 4, 5, 6; „Conservatorul Constanţei", I, nr. 29, 15 noiembrie 1909, p. 2-3; „Cosânzeana", II, nr. 6, 11 februarie 1912, p. 89-91. Inclusă în edițiile: *Novele, povestiri. Opere complete* (1908), p. 204-211; *Opere,* I (1930), p. 124-129; *Opere,* 3 (1962), p. 95-98.

Textul de bază este cel din volumul *Notițe și fragmente literare* (1897).

între două povețe... este, în viziunea lui Pompiliu Constantinescu, o povestire în care „Caragiale dă un uşor tâlc simbolic ispitei". Într-un studiu din 1946, criticul o interpretează în seria povestirilor cu diavoli:

„Tânăra Nina, care-l obsedează cu prezența ei fascinantă, la un bal mascat, e travestită în Mefisto; ea devine astfel «Drăcuşorul», care-l urmăreşte cu privirile şi a cărei respirație caldă emană tulburător, chiar când se află-n spatele bărbatului.

Povestitorul oscilează însă între două ispite femeieşti: între Nina, al cărei magnetism se exercită puternic, dar scurt, şi între o văduvă care-i propune o plimbare în Italia, unde o şi însoţeşte; reîntorcându-se după câteva luni, îşi prelungeşte nostalgia după posibila aventură cu «Drăcuşorul», pe care nu-l poate uita. Elementul fantastic este atenuat, până la o simplă convenţie; fiinţa umană e direct tangibilă, iar efectul magic al satanismului se reduce la un obişnuit *travesti*"[1].

Trei decenii mai târziu, în eseul *Satiră şi viziune,* Valeriu Cristea identifică în această povestire „unul dintre cele mai surprinzătoare texte ale scriitorului":

„Schiţă, după cum se subintitulează şi aceasta, a unor posibilităţi greu de întrevăzut la un artist de structura lui Caragiale, *între două poveţe...* este mai mult decât una din bucăţile «serioase» ale autorului *Momentelor;* mai mult chiar decât una din rarele sale piese poetice; este, dacă aşa ceva se poate închipui, o evocare turghenieveană, singura de acest fel din cuprinsul unei opere de semn opus, un interesant unicat. Desigur, afirmaţia noastră se referă la miezul povestirii şi nu la, să zicem, alegoria caducă a celor «doi consilieri intimi», contrazicându-se întotdeauna pentru că figurează glasurile unei conştiinţe în dezacord cu ea însăşi. Turghenieveană este însăşi scurta poveste a unei iubiri neîmplinite, învăluită în uşoara tristeţe a aducerii aminte, istoria unei pasiuni fulgerătoare, născute parcă din surescitarea unei nopţi de bal, cu o eroină aproape copilă, de o candoare şi de o îndrăzneală specifice vârstei. Aventură aparent frivolă care ascunde poate marea dragoste a vieţii, ratată printr-un moment în plus de reflecţie. Nu este «domnişoara Nina» cea mai feminină dintre eroinele lui Caragiale? Şi nu reprezintă această schiţă ipostaza cea mai

[1] Pompiliu Constantinescu, *Satanismul la I. L. Caragiale,* în *Scrieri,* 2. Ediţie îngrijită de Constanţa Constantinescu, cu o prefaţă de Victor Felea, Editura pentru literatură, Bucureşti, 1967, p. 158.

lirică a erosului caragialean? O «excepţie curioasă», într-adevăr, această bucată, după expresia lui Paul Zarifopol[1], care nu vedea însă în ea «decât corectitudinea gramaticală»"[2].

(p. 186) O VIZITĂ LA CASTELUL „IULIA HASDEU"

A apărut prima oară în: *Epoca,* III, nr. 491, 27 iunie 1897, p. 1, 2; nr. 492, 28 iunie, p. 1, 2; nr. 493, 29 iunie, p. 1-2; nr. 495, 1 iulie, p. 1, 2, cu titlul *De la B.P. Hasdeu;* în volumul *Notiţe şi fragmente literare* (1897), p. 140-165, cu acest titlu. Reluată: în Familia, XXXIII, nr. 39, din 10 octombrie 1897, p. 457-459; nr. 40, din 5/17 octombrie 1897, p. 470-472 şi în Apostolul, I, nr. 20, din 11 februarie 1901, p. 2 (Cu o *Notă a redacţiei* care anunţă că în semn de omagiu pentru „eminentul prozator", cu ocazia sărbătorii sale de la 15 februarie, la un sfert de veac de activitate literară, se reproduc „aceste splendide pagini"). Inclusă în ediţiile: *Momente, schiţe, amintiri. Opere complete* (1908), p. 299-316; în *Opere,* III (1932), p. 166-178, şi în *Opere,* 4 (1964), p. 96-106.

Textul de bază este cel din volumul *Notiţe şi fragmente literare* (1897).

O vizită la castelul „Iulia Hasdeu" face parte din categoria prozelor caragialeene dificil de clasificat între publicistică şi literatură. Reportaj „declarat", proza ilustrează în registru „serios" o ipostază a acestei specii de frontieră, completând o serie de „veritabile capodopere ale genului în literatura noastră" (Al. Călinescu)[3], pe care le-a dat Caragiale. Acelaşi critic menţionează alte câteva scrieri exemplare: „Trebuie neapărat

[1] *Introducere* la I. L. Caragiale, *Opere,* I, 1930, p. XXXI.

[2] Valeriu Cristea, *Alianţe literare,* 1977, p. 81-82.

[3] *Caragiale sau vârsta modernă a literaturii,* Editura Albatros, Bucureşti, 1976, p. 73.

citate *O vizită la castelul „Iulia Hasdeu,", O plimbare la Căldăruşani,* reportajul politic - redescoperit de Şerban Cioculescu - *culisele chestiunii naționale (Opere,* V, 1938), *Al. I. Odobescu [sic!]* şi, mai ales *Articol de reportaj".*

Dar, scris după toate regulile genului, cu amprenta caragialeană inconfundabilă, prin contrapunctul ironic, prin modul în care articulează descrierea, portretul, interviul, prin tonalitatea narațiunii, reportajul vizează un sens transfigurator. Reporterul îşi precizează mereu postura umilă, joacă rolul unui personaj copleşit de revelația care, aşteaptată şi căutată, se încăpățânează să nu se producă. În acelaşi sens, este mereu afirmată - ideea revine ca un leit-motiv - incapacitatea cuvintelor de a exprima adevăratele dimensiuni şi înțelesuri ale faptelor. Implicit, Caragiale pune în discuție posibilitățile discursului jurnalistic.

Prin nota malițioasă, remarcată de G. Călinescu[1], în capitolul dedicat lui Hasdeu („La Câmpina îşi construi, tot prin inspirație spiritistă, un castel de care râse subțire Caragiale") şi prin temă, reportajul se racordează la seria anterioară de ironii din „Moftul român" (1893), vizând preocupările spiritiste ale lui B.P. Hasdeu.

În „Epoca", publicarea reportajului începe vineri, 27 iunie, cu precizarea pusă în paranteză: „Cercetarea literară, despre care am vorbit în numărul nostru de luni, e pornită. Începem astăzi a da cele dintâi rezultate ale ei, anume darea de seamă despre vizita ce unul din reporterii noştri a făcut-o d-lui Hasdeu, în castelul «Iulia Hasdeu» de la Câmpina".

Primul episod se încheie la „să-mi spui multe, multe.", după care urmează: „Despre astea, mâine". Ultima frază a episodului al doilea se încheie, în ziar, astfel: „le voi reproduce cât se poate mai exact în articolul următor". Al treilea episod

[1] *Istoria literaturii române...,* 1941, p. 323

sfârşeşte la: „d. Hasdeu face o bogată digresiune asupra şcolii «Junimii»", după care urmează: „Dar spaţiul mă obligă să mă opresc aici. În numărul de luni dimineaţă pentru marţi, voi continua".

MOMENTE (1901)

(p. 200) LA HANUL LUI MÂNJOALĂ

Publicată în „Revista ilustrată Gazeta Săteanului", XV, nr. 1, (288), 5 februarie 1898. Retipărită în volumul *Momente* (1901), p. 1-12, şi în *Novele, povestiri* (1908), p. 85-96. Reprodusă în câteva periodice, în 1912, cu prilejul jubileului ori al morţii scriitorului („Românul", II, nr. 24, 29 ianuarie / 11 februarie 1912; „Revista pentru toţi", I, nr. 3, februarie 1912; „Conservatorul", XII, nr. 221, 7 octombrie 1912). În *Opere,* I (1930), p. 139-147; în *Opere,* 3 (1962), p. 106-112.

Nuvelă fantastică exemplară, în care ambiguitatea (între recursul la fabulos şi, respectiv, compatibilitatea cu cadrele esteticii realiste) este menţinută riguros pe întregul parcurs al textului, fără să intervină sugestia vreunei „explicaţii". Aminteşte de nuvela renascentistă (Boccacio ş.a.), dar şi de proza fantastică a unui E. A. Poe, oferind, în acelaşi timp, un exemplu de viziune realistă şi de atmosferă autohtonă convingător reconstituită, fără tezismul ori clişeele lirice ale autohtonismului programatic şi minor.

Străvechiul *topos* literar al hanului ca scenă a unor întâmplări stranii ori dramatice fusese actualizat, la noi, cu

aproape două decenii mai devreme, dar pe alte coordonate - pur realiste - de Ioan Slavici, în *Moara cu noroc* (1881).

La Hanul lui Mânjoală a fost - pe bună dreptate - considerată ca fiind înrudită, tematic şi compoziţional, cu *La conac* (cele două texte fiind, nu o dată, comentate împreună, utilizându-se procedeul paralelei). A mai fost semnalată înrudirea cu nuvela *Calul dracului.*

Paul Zarifopol nota, în *Introducere* la primul volum al seriei *Opere* (1930-1942): „În *Hanul lui Mânjoală* parfumul local şi vechi e tot atât de magistral concentrat ca în *Kir Ianulea* sau în *Calul dracului.* Localizarea e pregătită cu un simţ al culorilor şi accentelor care minunează la fiecare cuvânt, căci fiecare, ori în dialog, ori în descriere, detaliază conturele şi întăreşte culorile. Caragiale a lăsat exemple rare de câtă bogăţie în efecte se poate obţine prin sobrietatea rafinată. Totdeauna te gândeşti la sosirea pe-nserate la han, la chirigiii de pe lângă focuri, la ţiganii care ţârâie olteneşte, la odaia albă cu miros de mere şi gutui, - dar îmi pare că te opreşti deosebit la Gheorghe Nătruţ, care păzeşte la coceni. Numele lui, locul şi momentul când îl întâlneşti, cum vorbeşte cu capra şi cum răspunde celui ce-l strigă să-l ajute, sunt aşa încât, pare că din pricina lui Nătruţ îndeosebi îţi aduci aminte de hanul Mânjoloaei şi de toată povestea ca de o întâmplare a ta"[1].

În aceeaşi epocă, Pompiliu Constantinescu a comentat nuvela printr-o parafrazare rezumativă împletită cu observaţii revelatoare: „De la această nevinovată povestire, întemeiată pe convenţional *[între două poveţe* - n.n.], până la admirabila *La hanul lui Mânjoală,* trecem dintr-o dată dacă nu la fantasticul pur, în tot cazul pe un plan în care fantasticul magic

[1] Paul Zarifopol, *Introducere,* în I.L. Caragiale, *Opere,* I, Editura „Cultura Naţională", Bucureşti, 1930, p. XXXIII.

apare simbolic organizat; dar şi aici Caragiale porneşte de la elementele realiste cele mai vădite.

Magia este un accident, impresionant, fireşte, care turbură profund pe erou, îl scoate un timp din ritmul lui obişnuit de viaţă, zvârlindu-l într-o aventură neaşteptată.

Tânărul care se ducea să se însoare cu fata polcovnicului Iordache face un popas la hanul Mânjoloaiei. Emanaţia senzuală a hangiţei se complică cu elemente exterioare; obsesia ispitei se prelungeşte pe planul fantastic cu potriviri ale hazardului, în care prezenţa diavolului se întrupează într-un cotoi şi un ied; aceştia par emisari la dispoziţia femeii, care lucrează asupra tânărului cu mijloace satanice. Drumul prin viscol al călăreţului, pornit spre viitorul socru, după ce s-a smuls cu greu de lângă ispită, apariţia ciudată şi apoi dispariţia şi mai ciudată a iedului, lupta cu elementele naturii şi rotirea într-un vicios cerc magic, care-l ţine tot în preajma hanului, revenirea la Mânjoloaia şi stăpânirea pe care o pune asupra simţurilor lui adânc turburate, anihilându-i voinţa, sunt magistral împletite. A trebuit să-l scoată cu sila din această vrajă polcovnicul Iordache şi să-l ducă la o mănăstire, să se lecuiască de puterea satanică, ce-l luase în stăpânire.

Mânjoloaia pare o vrăjitoare care i-a luat minţile, folosindu-se de intermediul diavolului; ispita femeiască s-a exercitat asupră-i cu acele forţe ale subconştientului care ţin de magie"[1].

Mai aproape de zilele noastre, Florin Manolescu a formulat un comentariu extrem de pertinent, care merită reprodus *in extenso:*

„Mai aproape de o definiţie modernă a fantasticului sunt povestirile *La conac, La hanul lui Mânjoală* şi *Calul Dracului.*

[1] Pompiliu Constantinescu, *Satanismul la I.L. Caragiale,* „Revista Fundaţiilor Regale", an XIII, nr. 2, februarie 1946, p. 359-360.

La conac şi *La hanul lui Mânjoală* seamănă foarte bine ca structură, în ciuda amănuntelor diferite, care fac din a doua poestire un text mai complex.

În ambele cazuri avem de a face cu o *«victimă»,* căreia i se întâmplă ceva deosebit pe parcursul unei scurte călătorii, şi pe care şi-o dispută două grupuri adverse, unul «pozitiv», care reuşeşte să intervină în ultima clipă, celălalt «negativ», exercitând o forţă de atracţie irezistibilă.

Victimele celor două întâmplări sunt doi tineri neexperimentaţi, un «ţângău mucos», «sec» şi «nătărău», în *La conac,* un tânăr peţitor «curăţel şi obraznic», în *Hanul lui Mânjoală.*

Împotriva bunelor intenţii pe care le au, ambii eroi sunt reţinuţi într-un *spaţiu închis,* în care se petrec lucruri ciudate, şi este o intuiţie excepţională operaţiunea prin care prozatorul fixează ca scenă perfect plauzibilă a unor experienţe de viaţă extreme *hanul* rustic sau *conacul,* în loc de a fabrica un cadru în genul castelului bântuit sau al subteranelor sepulcrale din romanele gotice sau din nuvelele lui E. A. Poe, care pentru cititorul român ar fi fost neverosimile.

De fiecare dată, un plan de viaţă normală este modificat prin intervenţia unor factori «de întârziere», aşa încât victimele rămân în spaţiul periculos al tentaţiei mult peste termenul pe care şi l-au propus iniţial [...].

În nuvela *La conac,* victima este ademenită prin manevrele unui personaj misterios şi *roşcodan (omul roşu* din povestea despre Harap-Alb, a lui Creangă), cu privire de *saşiu,* penetrantă. Sub influenţa acestuia, tânărul se angajează într-o partidă interminabilă de stos, la capătul căreia pierde aproape tot ce are.

În *Hanul lui Mânjoală,* atentatorul este totuna cu obiectul tentaţiei, o femeie atrăgătoare, care se uită şi ea cruciş şi întreprinde o mulţime de activităţi ambigue, între care un rol

important par să-l joace incantaţiile şi mişcarea imprevizibilă a unui cotoi bătrân.

În finalul primei nuvele, Neica Dincă, «frate bun cu taica flăcăului nostru», îl smulge pe jucătorul imprudent din mrejele roşcovanului şi îl expediază la datorie, după ce i-a aplicat palmele de rigoare şi morala pedagogului experimentat.

În *Hanul lui Mânjoală,* victima este eliberată din spaţiul hipnotic al hanului de un fel de expediţie de salvare, sosită din afară şi condusă de însuşi polcovnicul Iordache, viitorul socru, care îl transportă pe erou «legat cobză», la un schit de munte, pentru a-l curăţa de păcate prin «post, mătănii şi molitve».

Ambele texte sunt perfect ambigue şi în interpretarea lor poate fi vorba de o metaforă a drumului, cu un sens general iniţiatic (ca în *Povestea luiHarap-Alb),* sau de un sens fantastic, căci întâmplările prin care trec eroii s-ar putea să fie regizate de forţele infernului, mai presus de puterea noastră de înţelegere. «Ochiul ciudat» al roşcovanului, apariţiile şi dispariţiile lui bruşte, din *La conac,* sau absenţa icoanelor, căciula răsucită insistent de Marghioala şi «jocul» cotoiului, din *Hanul lui Mânjoală,* pot fi apariţii şi coincidenţe întâmplătoare, din registrul normal al realităţii, dar şi semne ale fantasticului, care face concurenţă realităţii şi ameninţă să-i smulgă pe oameni din locul lor obişnuit. Replica finală din *La conac* («Ia seama, că te ia dracul dacă te mai iei după el, nătărăule!») poate fi interpretată şi ea în sens propriu sau în sens aluziv, iar în finalul din *Hanul lui Mânjoală* putem recunoaşte, în plus, situaţia tipică a unui joc de iniţiere, în care «maestrul» dă de înţeles «discipolului» său că a trecut el însuşi prin aceleaşi experienţe, ca orice bun educator [...].

Zarifopol avea dreptate: o explicaţie raţională a întâmplărilor din aceste nuvele este posibilă de fiecare dată, dar trebuie adăugat că ea nu rămâne nicidecum singura cu putinţă

şi că tocmai pe această dialectică a duplicităţilor de semnificaţie *(normal/anormal, explicabil/inexplicabil, real/supranatural)* se bazează literatura fantastică"[1].

(p. 210) CĂNUŢĂ, OM SUCIT

Publicată pentru prima oară în „Gazeta Săteanului", XIV, nr. 22-23 (285-286), 20 decembrie 1897/5 ianuarie 1898, p. 478-482 (cu dedicaţia: „Lui Delavrancea"). Republicată în „Libertatea", II, nr. 322, 17 ianuarie 1898, p. 2 (se preciza: „din «Gazeta Săteanului»"), „Conservatorul", XII, nr. 221, 7 octombrie 1912 (în contextul apropierii funeraliilor scriitorului, cu ocazia reînhumării sale în patrie) şi (probabil cu aceeaşi ocazie) în „Amicul poporului", LIII, 1913 (preluată după volumul *Novele,povestiri).* Inclusă în volumul *Momente* (1901), p. 13-23, şi în *Novele, povestiri* (1908), p. 97-109. Reprodusă în ediţiile critice: în *Opere,* I (1930), p. 130-138, în *Opere,* 3 (1960), p. 99-105.

Nuvelă care a putut părea, în contextul operei lui Caragiale, mai puţin „obişnuită", impresionând prin „minimalismul" ei tematic, prin insistenţa asupra existenţei omului obscur, prin înşiruirea de păţanii mărunte, şi nici măcar bizare, dar consecvent păguboase, defavorabile (însoţite de o elaborată „îngrijire" a expresiei şi de o ironie neagresivă faţă de personaj). Se observă că textul oferă de fapt un fel de „roman" super-concentrat, „înfăţişând" întreaga viaţă a protagonistului.

Episodul marcat de nemulţumirea „jupânului" (patronului) lui Cănuţă faţă de două acţiuni contrare ale acestuia („Pentru ce ai apucat pân ulicioară, afurisitule? Nu puteai merge pe

[1] Florin Manolescu, *Caragiale şi Caragiale. jocuri cu mai multe strategii,* Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1983, p. 184-186.

podul Mogoşoaii, pe unde e măturat şi cu cenuşe pe jos? Ai?" şi, respectiv: „ - Am dat pe podul Mogoşoaii, jupâne, pân ulicioară alunecă - Pe podul Mogoşoaii?... ca să caşti gura la prăvălii!... Şi şart! part! o pereche de palme fierbinţi" etc.) e asemănător cu cel din *O noapte furtunoasă,* al nemulţumirii lui jupân Dumitrache manifestată şi atunci când, întorcându-se de la „Union", îl găsise pe Spiridon treaz, şi atunci când, într-o împrejurare identică, îl găsise culcat.

Analogii au fost depistate între *Cănuţă, om sucit* şi, respectiv, *Două loturi* sau *Inspecţiune* (în care, pe alt ton, e adevărat, sunt „examinate" drame prozaice, cumva înrudite, ale unor oameni „fără noroc"). Motivul „lipsei de noroc" sistematice a putut fi legat şi de un filon „autobiografic", al „mitologiei personale" a scriitorului. Pe de altă parte, prin identitatea umanităţii mărunte reprezentate şi prin umorul trist, *Cănuţă, om sucit* a putut fi apropiată şi de *Ultima emisiune.*

Comentariul lui Paul Zarifopol, din *Introducerea* la volumul I din seria de *Opere* a cărei editare a iniţiat-o, e reprezentativ pentru o anumită receptare a acestui text caragialean mai „puţin obişnuit": *„Cănuţă, om sucit* e schiţarea în negru a unei vieţi şi a unui caracter de orăşean, om ciudat din naştere, şi ciudăţenia lui dă un relief asupra mizeriilor tipice ale clasei sale. E un umor trist până la sinistru în soarta acestui ţâcnit, în care şi mintea, şi simţirea sunt de o cinste grozavă, totdeauna îndreptată de-a-ndoaselea. Cănuţă nu-şi află pereche, în Caragiale, decât pe nenea Anghelache, casierul: raţionamentul acestuia, paradoxal şi furios, împotriva inspectorilor care-l lasă-n pace fiindcă e «cinstit», l-ar fi putut zbiera, întocmai, şi Cănuţă, din adâncul fiinţei sale de maniac virtuos. Întâmplările băiatului Cănuţă sunt triste şi amare; inima bunicei este, fireşte, plină de duioasă durere pentru nepotul care, tocmai în noaptea când împlineşte treisprezece ani, bătut şi degerat, şade plângând pe

marginea lăzii şi se şterge la ochi cu căciula; sfârşitul lui nenea Anghelache este o tragedie exasperantă şi stranie" etc.[1].

Mai aproape de zilele noastre, un comentariu consistent şi seducător a fost formulat de Liviu Papadima: „Atunci când scrie despre soarta şuie a unui personaj «sucit», Cănuţă, naratorul comite un act inedit în repertoriul său de modalităţi de relatare. Inedit nu este faptul că naratorul abandonează la un moment dat perspectiva din afară, că o reneagă chiar, exhibând, pentru o fracţiune, o tentativă de a privi lucrurile dinăuntru. Ne-am întâlnit deseori cu această perspectivă «dinăuntru», folosită în construcţii ironice. De această dată însă ea are un cu totul alt înţeles. E una din foarte rarele dăţi când ni se atrage atenţia că personajul are un înăuntru al său, la care nici măcar naratorul nu poate ajunge [...]. Concesia făcută aici personajului nu poate să nu impresioneze. Simpatia, preocuparea autentică pentru personaj, se exprimă destul de reticent, însă înseamnă foarte mult în contextul general al atitudinilor naratorului faţă de personaje în schiţele caragialeene. «Suceala», la Cănuţă, e semnul sufletului: viaţa psihologică are alt puls decât viaţa biologică, de unde şi defazarea derutantă a reacţiilor lui Cănuţă. «Durata», măsura interioară a trăirii, se află în neconcordanţă cu timpul exterior. Sufletul, văzut din afară, e de aceea «suceală» iar înăuntru nu se poate pătrunde. Acesta este, cred, şi sensul poantei, cam sinistre altfel, de la sfârşit. Prin ea suntem iarăşi avertizaţi să nu sperăm să ajungem stăpânii vreunei noime. Ne aflăm deja pe faţa ascunsă a lunii, unde metafizica se împleteşte cu simpatia şi cu sarcasmul"[2]. Observaţiile sunt completate de comentator într-o notă: „S-a văzut [...] cum naratorul întinde

[1] Paul Zarifopol, *Introducere,* în I.L. Caragiale, *Opere,* I, Editura „Cultura Naţională", Bucureşti, 1930, p. XXXII.

[2] Liviu Papadima, *Caragiale, fireşte,* Editura Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti, 1999, p. 70.

adesea capcane cititorului, trucându-şi vocea, opiniile, mimând interioritatea privirii prin rostire deghizată, intrată sub masca personajului. Acest procedeu de *distanţare prin apropiere* - total opus empatiei autentice (dar neputincioase) din *Cănuţă, om sucit* - ar merita, cred, o cercetare aparte. În prezentarea lui Cănuţă avem de a face cu o *inversare de semn* în funcţionalitatea tehnicii de relatare «dinăuntru» caragialeene. De regulă, ea e folosită pentru a discredita personajul, denunţându-i nimicnicia lăuntrică (meschinăria, golul afectiv, autoiluzionarea etc.). Aici, dimpotrivă, tehnica *crediteaz*ă ideea unei substanţe lăuntrice de o profunzime inaccesibilă"[1]. În acelaşi sens, observaţii ale aceluiaşi comentator: „Spuneam [...] că povestea lui Cănuţă reprezintă o surprinzătoare metaforă caragialeană a sufletului omenesc. Surprinzătoare, întâi de toate, pentru că metaforizarea nu-i stă prozatorului sau dramaturgului în obicei, nici ca figură de stil, nici ca predispoziţie spre subordonarea epicului sau dramaticului unei semnificaţii simbolice. Mai mult chiar, acolo unde s-a căutat aşa ceva - *Inspecţiune* e un exemplu notoriu - în loc să se găsească cheia interpretativă, s-a zgândărit şi mai mult impresia de nedumerire în faţa unei insolvabile *mise en abîme*"[2].

(p. 220) DOUĂ LOTURI

Publicată, sub titlul *Două bilete pierdute,* în „Gazeta săteanului. Revistă ilustrată", XV, nr. 3 / 290, 5 martie 1898, p. 64-71. Dedicaţie: „Lui Gherea". Retipărită, cu acelaşi titlu, în broşură: *Două bilete pierdute,* Tipografia Eminescu, Bucureşti, 1901, 30 p. La BAR, se păstrează placheta in-32ş,

[1] *Op.cit.,* p. 81-82.
[2] *Op.cit.,* p. 148-149.

sub cota: Arhiva I.L. Caragiale, I, Imprimate 3. Pe ultima filă a cărţii, câteva însemnări autografe în creion, privind diferenţele faţă de volumul *Momente*. Este selectată pentru volumul *Momente* (1901), când i se schimbă şi titlul în *Două loturi* (p. 24-43). Reluată în *Opere complete. Novele, povestiri* (1908), p. 63-84. Paul Zarifopol o introduce în primul tom al ediţiei sale critice, *Opere,* I (1930), p. 148-163. Reprodusă de Şerban Cioculescu în *Opere,* 3 (1962) p. 113-124. Textul de bază în volumul *Momente* (1901). Ecaterina I.L. Caragiale notează câteva „amintiri" despre tatăl său, din care Şerban Cioculescu reţine un fragment „inedit": „În scrierile tatii regăsesc multe din obişnuinţele, gesturile şi întâmplările din viaţa lui. Farfuriile cu dungă «conabie» din *Două loturi* au existat cu adevărat la noi în casă la Bucureşti. Mama era foarte gospodină şi îşi împodobea avuţia casnică făcând schimb în natură cu chivuţele. Când îşi căuta tata o haină veche, de care i se făcea dor, mama vinovată trebuia să recunoască ce comisese: «Dar era de nepurtat - se disculpa ea stângaci - nu le mai puteai purta... nu ştii ce farfurii frumoase cu dungi roz am luat pe ele...» Dacă tata era bine dispus, totul se sfârşea cu glume şi râsete, dar dacă, doamne fereşte, tata avea o zi rea, totul se transforma cu adevărat în tragedie, ca şi în nuvela scrisă de el"[1].

Scriitorul a luat parte la câteva şezători literare, unde obişnuia să citească din lucrările sale. În martie 1898, a conferenţiat la Ateneul Român, în octombrie 1898, la Constanţa. Peste un an, îl găsim din nou la Ateneu. Iosif Vulcan îşi aminteşte: „Joi la 25 martie (6 aprilie) s-a dat o mare serbare literară şi artistică, sub patronajul dnei Ana Sp. Haret, în folosul cercului studenţesc «România rurală» pentru răspândirea culturii în popor. [...] Pe mine mai mult m-a interesat lectura

[1] Ecaterina I.L. Caragiale, *Amintiri despre I.L. Caragiale.* Apud Şerban Cioculescu în *Opere,* 3 (1962), p. 126.

dlui I.L. Caragiale, care anunţase în program schiţe umoristice şi pe care nu-l auzisem încă niciodată citind. Curiozitatea mea s-a împlinit numai pe jumătate, căci d-sa n-a citit o lucrare nouă, ci schiţa *Două bilete de loterie,* publicată an şi în «Familia». Însă [în] ceea ce priveşte însăşi citirea, aceea a fost atât de frapantă şi de caracteristică, încât uitasem că ascult o lucrare cunoscută; totul îmi părea nou. Dl Caragiale n-a făcut o simplă citanie, ci aşa-zicând a jucat-o, imitând atitudinea şi glasul tuturor personajelor şi scoţând astfel la iveală toate meritele povestirii sale hazlii, care a şi produs ilaritate generală"[1].

(p. 237) LA CONAC

Publicată întâia oară în „Gazeta Săteanului", XVII, nr. 2, 5 martie 1900, p. 59. Retipărită - cu modificări cu totul neînsemnate - în *Momente* (1901), p. 44-51 şi *Novele, povestiri* (1908), p. 110-118. Reprodusă în „Cronica", I, nr. 140, 16 octombrie 1901 şi în „Tribuna literară", nr. 115, 1902. În ediţiile critice: *Opere,* I (1930), p. 219-223; *Opere,* 3 (1962), p. 128-132.

Povestire care a fost apropiată de *Hanul lui Mânjoală* şi de *Calul dracului, La conac* se distinge printr-o mai discretă marcare a elementului posibil fantastic. Totuşi, înrudirea - mai ales cu *La hanul lui Mânjoală* - e indiscutabilă.

Paul Zarifopol era de părere că: „La *conac* este o replică palidă a motivului cu diavolul din *Hanul lui Mânjoală.* Păcatele tânărului ageamiu la conac, unde cade sub toate ispitele clasice ale dracului, sunt cuprinse, foarte neobişnuit pentru Caragiale,

[1] Iosif Vulcan, *Salon. De la Bucureşti. Cum citeşte Caragiale,* în „Familia", 16 aprilie 1899, p. 165.

între o introducere şi o încheiere - care-i repetare în chip de refren a introducerii -, amândouă cu o intenţie pitorească şi poetică care nu cade în gama, oricât ar fi ea de bogată, a scriitorului. Totul rămâne în stare de schemă, dă impresia de încercare, de exerciţiu pare că"[1].

Pompiliu Constantinescu, în studiul *Satanismul la I.L. Caragiale,* după ce comentase *La hanul lui Mânjoală,* urma: „Satana, ca factor al răului, care pune stăpânire pe voinţa omului şi care exprimă tâlcul ispitei, nu acţionează numai asupra subconştientului erotic.

În *La conac,* un tânăr care e trimis de taică-su, arendaş, să plătească cincizeci de galbeni, câştigul datorat boierului, se întâlneşte în drum cu diavolul, întrupat într-un călăreţ, cu înfăţişare de negustor [...]. Elementul fantastic e mai atenuat aci, deşi suficient sugerat ca să ne limpezească simbolul.

De două ori tânărul îşi face cruce: când dă cu ochii de biserica din Sălcuţa şi când se-nchină ca să-i ajute Dumnezeu să dea lovitura orzarilor adormiţi, care i-au câştigat toţi banii la stos, sub îndemnul diavolului, întrupat în negustor. Şi de două ori satana piere, la semnul crucii, ca-n poveştile populare. Iar basmaua narcotizată, pe care i-o dase diavolul să vrăjească pe orzari, să nu se mai deştepte până la ziuă, ca să-şi fure banii pierduţi la jocul de noroc, îl adoarme pe el însuşi, pe prispa casei; şi în tot timpul jocului, ochiul dracului îl obsedase, anihilându-i voinţa. Sfârşitul, cu restituirea banilor de către unchiu-său, pe care întâmplarea i l-a scos în cale, printre jucătorii de la conac, după ce a scăpat de vraja ispitei, îi limpezeşte mintea şi explică simbolul povestirii; mustrându-l, unchiul său îl întreabă:

« - Cine te-a pus să joci dacă nu ştii jocul?»

[1] Paul Zarifopol, *Introducere,* în I.L. Caragiale, *Opere,* I, Editura „Cultura Naţională", Bucureşti, 1930, p. XXXIII.

şi flăcăul răspunde:

« - Dracul m-a pus!»

Ca şi în *La hanul lui Mânjoală,* ieşit din cercul magic al ispitei, tânărul din *La conac* reintră în viaţa lui normală, după ce l-a încercat întâmplarea, sub forma diavolului. Aci este şi mai caracteristic realismul povestirii, în care numai hazardul o-mpinge spre planul fantastic"[1].

Un comentariu consistent, sub forma unei paralele între *La Hanul lui Mânjoală* şi *La conac,* a formulat şi Florin Manolescu (v. în acest volum nota la *La hanul lui Mânjoală),* căruia îi aparţin şi următoarele observaţii asupra specificităţii fantasticului caragialesc: „La *conac, La hanul lui Mânjoală* sau *Calul dracului* sunt [...] texte în mod diferit fantastice, dar, în orice caz, nu în spiritul tenebros sau filozofic al fantasticului anglo-saxon, ci în spiritul iniţiatic al literaturii populare, în care chiar experienţele extreme pot fi privite cu umor şi rezolvate la sfârşit printr-un joc de cuvinte. După experienţele romantice ale prozei lui Eminescu, prin care nuvela românească se întâlnea cu realismul magic al lui Novalis, cu Hoffman şi cu Tieck, fixând, cu autoritatea incontestabilă a geniului, aria sensibilităţii noastre spre nord, Caragiale se plasează în extremitatea sudică, poate mai tipic românească, a tipologiilor culturale europene, acolo unde se află şi Cantemir, Budai-Deleanu, Anton Pann sau Ion Creangă. Spectrelor şi magicienilor misterioşi sau fenomenelor evident oculte din povestirile lui Poe sau Brentano, pe care le-a citit şi care i-au plăcut, Caragiale le preferă decorul mai plauzibil pentru el al literaturii populare balcanice, cu hanuri în jurul cărora se ţes legendele, cu fete frumoase transformate în cerşetoare bătrâne şi cu diavoli răutăcioşi sau hazlii, care stau de vorbă cu sfinţii

[1] Pompiliu Constantinescu, *Satanismul la I.L. Caragiale,* „Revista Fundaţiilor Regale", anul XIII, nr. 2, februarie 1946, p. 360-361.

şi cu Dumnezeu, folosind vocabularul maliţios şi insinuaţiile ireverenţioase ale străzii"[1].

(p. 244) REPORTAJ

A apărut prima dată: în „România jună", I, nr. 21, 23 decembrie 1899, p. 1-2, cu titlul *Reporter-reportaj*; în volumul *Momente* (1901), p. 52-60, cu acest titlu. Nu se cunosc reluări. Inclus în ediţiile: *Novele, povestiri. Opere complete* (1908), p. 118-127; *Opere,* 2, 1960, p. 71-77.

Textul de bază este cel din volumul *Momente* (1901).

Reportaj face parte din seria aşa-numitelor „momente ale presei" (Ion Vartic), care alcătuieşte împreună cu *Ultima oră, Boris Sarafoff* şi *Groaznica sinucidere din strada Fidelităţii,* un grupaj distinct şi semnificativ în sumarul volumului din 1901. În acest sens, observaţia profesorului clujean identifică „un aspect care [...] a fost complet ignorat până acum"[2] şi anume: *Momentele* constituie un volum gândit şi construit de Caragiale conform tehnicii muzicale, în care o *temă* anunţată şi fixată de către o schiţă se dezvoltă în diverse *variaţiuni* prin intermediul schiţelor subsecvente. *Reportaj* este, aici, piesa inaugurală a seriei. În formula unei povestiri autobiografice, momentul creionează tipul „infatigabilului reporter" care îşi inventează ştirile. De reţinut că tema căutării / investigaţiei este substituită de tema urmăririi - prezentă cu nuanţe variate atât în „momente" cât şi în comedii (*O noapte furtunoasă, O scrisoare pierdută, D-ale carnavalului).*

[1] Florin Manolescu, *Caragiale şi Caragiale. Jocuri cu mai multe strategii,* Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1983, p. 189.

[2] I.L. Caragiale, *Temă şi variaţiuni. Momente, schiţe, amintiri,* ediţie îngrijită şi prefaţă de Ion Vartic, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1988. (v. *Notă asupra ediţiei),* p. 51.

În afara modificării titlului, varianta din volum nu conţine diferenţe importante faţă de textul din „România jună".

(p. 253) ULTIMA ORĂ!...

A apărut prima dată în „Universul", XVIII, nr. 226, 18 august 1900, p. 1, 2; în volumul *Momente* (1901), p. 61-67. Neretipărită. Inclusă în ediţiile: *Momente, schiţe, amintiri. Opere complete* (1908), p. 32-38; *Opere,* II (1931), p. 9-13; *Opere,* 2 (1960), p. 150-154.

Textul de bază este cel din volumul *Momente* (1901).

După *Reportaj,* pe care-l şi succede în cuprinsul volumului *Momente, Ultima oră!...* este al doilea moment cu titlul preluat din nomenclatorul speciilor/formelor jurnalistice. Spre deosebire, însă, de primul, unde cuvântul este utilizat în sensul generic, noţional-demonstrativ, cel din urmă apare marcat expresiv. Variaţiune, ca şi *Boris Sarafoff!...,* pe tema conflictului româno-bulgar, *Ultima oră!...* e şi o variaţiune pe tema presei de scandal, o succintă comedie a mistificării. Dacă, aşa cum a remarcat Al. Călinescu, „*Reportaj*ne arată cum se face un reportaj... imaginat", momentele subsecvente, *Ultima oră!..., Boris Sarafoff!...*, „indică urmările intoxicaţiei cu ştiri de senzaţie"[1]. Titlul particularizat exclamativ-imperativ funcţionează ca semnal ironic pentru comica „goană informaţională", veritabil *qui-pro-quo* al ştirilor inventate pe loc, într-un crescendo care le îndepărtează tot mai mult de realitate. Citām, pentru acest sens, observaţia Mariei Cap-Bun: „Când momentul istoric nu oferă presei senzaţionalul, pâinea ei cea de toate zilele, acesta trebuie anticipat, inventat cu orice mijloace, şi adevăratul concurs de «gogoşi» din parcul Sinaia

Al. Călinescu, *Caragiale sau vârsta modernă, a literaturii,* 1976, p. 13.

o dovedeşte cu prisosinţă, distorsionând, caricând realitatea, care se încăpăţânează să rămână în cadrele înguste şi restrictive ale normalităţii"[1].

(p. 259) BORIS SARAFOFF!.

A apărut prima dată în „Universul", XVIII, nr. 233, 25 august 1900, p. 1, 2 şi în nr. 240, 1 septembrie, p. 1; în volumul *Momente* (1901), p. 68-79. Retipărită în „Conservatorul", XII, nr. 213, 28 septembrie 1912, p. 1, şi nr. 214, 29 septembrie, p. 1. Inclusă în ediţiile: *Nuvele, povestiri. Opere complete* (1908), p. 128-140; *Opere,* II (1931), p. 14-22; *Opere,* 2 (1960), p. 155-162.

Textul de bază este cel din *Momente* (1901).

În „Universul", *Boris Sarafoff...* începe cu o precizare temporală şi meteorologică, eliminată la culegerea momentului în volum *(„Marţea trecută, vreme posomorâtă ca şi orizontul politic — ploaie de toamnă aspră şi vânt rece.* La cunoscuta ospătărie..."), iar după prima secvenţă, ca într-un serial poliţist cu subiect de senzaţie, apare, anticipat în rezumat, viitorul foileton: după „prins de noi" urmează: *„(vom vedea joia viitoare, cum cei trei confraţi au reuşit să facă singuri, fără ajutorul domnului judecător, captura cea mai importantă, cea mai incredibilă, în trista afacere bulgaro-română — cum au pus mâna pe celebrul Boris Sarafoff)".* Turnura de cronică de actualitate a prozei este, astfel, orientată spre formula istorisirii, deci „ficţiunii", aspect discret accentuat în versiunea din volum, prin renunţarea la reperul calendaristic.

[1] Maria Cap-Bun, *Oglinda din oglindă. Studiu despre opera lui Caragiale,* Editura Pontica, Constanţa, 1998, p. 188.

Eroul schiţei, judecătorul de instrucţie J. Th. Florescu, a fost un personaj real în epocă, notoriu „în mitologia politică şi mondenă bucureşteană a zilei"[1]. Implicat în evenimente, el se afla în atenţia opiniei publice[2].

(p. 269) GROAZNICA SINUCIDERE DIN STRADA FIDELITĂŢII

A apărut mai întâi în „Epoca", 1 şi 2 august 1897, sub titlul *Fapte diverse.* Retipărită în „Moftul român", nr. 16, 15 iulie 1901, p. 44. Inclusă în volumul *Momente* (1901), p. 80-97, şi în *Novele, povestiri* (1908), p. 141-154. În *Opere,* II (1930), p. 118-127; în *Opere,* 2 (1960), p. 41-49.

Scriitorul parodiază, cu intenţie satirică, presa „populară", pastişându-i limbajul (tonul, lexicul şi sintaxa) şi supralicitându-i procedeele gazetăreşti deplorabile (exploatarea „senzaţionalului", romanţarea ieftină a faptului divers, recursul la clişee retorice şi imagistice *kitsch* aflate în contrast cu natura prozaică sau sordidă a faptelor relatate, partizanatul grosolan şi lipsa de rigoare în ce priveşte veridicitatea relatării, mergând până la prezentarea drept creditabile a unor imposibilităţi evidente): „Astfel, d-na X... moaşe, una dintre primele eleve ale răposatului doctor Capşa, proprietară alături de d-ra în chestiune, ne-a afirmat că-şi aduce aminte exact de timpul când îşi clădea casele răposatul Nerone Popescu, pe care parcă-l vede încă în cămaşe de noapte şi-n papuci, conducând lucrările zidăriei în persoană şi înjurând ungureşte pe salahori (era în vacanţa mare), deoarece, în acelaşi an d-sa, d-na X... moaşa,

[1] Mircea Tomuş, *Opera lui Caragiale,* I, 1977, p. 365.

[2] Pentru detalii, v. Notele la *Ultima oră!...* şi *Boris Sarafoff...,* în *Opere,* 2, 1960, p. 637-639.

s-a născut. Ei bine, pe atunci, Ţica, adică Porţia, era fetiţă măricică: se juca cu păpuşile".

Referitor la pasajul citat mai sus, e oportună furnizarea unor informaţii probabil utile pentru cititorul de azi. Ştefan Capşa (1821-1885) a fost un renumit medic mamoş şi ginecolog, cu titlurile de doctor în medicină şi în chirurgie şi de magistru în obstretică, obţinute la Viena în 1849, şi cu o frumoasă carieră în Bucureşti, unde a profesat din 1851 (devenind, în timp, medic primar, profesor universitar, director al Serviciului sanitar). În 1854 a devenit profesor la şcoala de moaşe. Facem această precizare cronologică pentru a permite cititorului să savureze caracterul grotesc al exagerărilor răuvoitoare din subtextul ironiilor gazetarului la adresa vârstei nefragede a Porţiei. Într-adevăr, „una din primele eleve ale răposatului doctor Capşa" ar fi trebuit să aibă, în „prezentul naraţiunii" (pe la 1897), cel puţin şaizeci de ani, iar Porţia, după mărturia (neverosimilă!) atribuită acelei „d-na X... moaşa", ar fi fost cu încă vreo câţiva ani mai vârstnică...

Republicarea textului în „Moftul român" poate fi pusă în legătură cu vâlva stârnită în epocă de un „caz" aşa-zis „senzaţional", real, care fusese exploatat cu mult zgomot în presă şi la care Caragiale se referise în articolul satiric *înfiorătoarea şi îngrozitoarea şi oribila dramă din strada Uranus,* publicat în „Moftul român" cu o săptămână mai devreme decât schiţa de faţă, la 8 iulie 1901.

Se remarcă anumite „coincidenţe" deliberate şi burleşti, anumite „trimiteri" intertextuale şi aluzii interne ale textului: teza „doftoraşului" Mişu Z... avusese drept temă *Simptomele la diverse intoxicări violente,* iar Porţia Popescu simulează o tentativă de sinucidere prin... intoxicare violentă; „drama" provocată de *infidelitatea* tânărului Mişu are loc în strada *Fidelităţii;* tinerii interni de la spital recurg în două rânduri la jocuri de cuvinte zeflemitoare la adresa Porţiei, implicând

prenumele acesteia şi substantivul comun „porţie": „Pentru d-ra Porţia, a fost porţia prea mică; cum e dumneaei solidă, îi trebuie o porţie mult mai zdravănă!", „închipuie-ţi, atâţia ani de-a rândul, tot o porţie, şi ce porţie!".

Pe de altă parte, „strada Fidelităţii" este botezată astfel de scriitor după un procedeu utilizat şi în alte ocazii (străzile Pacienţii, Sapienţii, Emancipării ş.a., în alte texte ale autorului), cu dublă bătaie satirică (la adresa pretenţiei de „elevaţie" terminologică afectată de municipalitate în stabilirea denumirilor străzilor şi, respectiv, la adresa contrastului între caracterul livresc şi „nobil" al denumirilor şi natura plebee a realităţilor vieţii locale). De remarcat că, în textele în care apar, asemenea nume de străzi sunt dotate de autor cu o - glumeaţă ori ironică, bineînţeles - aparenţă de „motivare referenţială": în *Două loturi,* chivuţele locuiesc pe strada Emancipării, iar Lefter Popescu, un martir al răbdării devenit brusc impacient, pe strada Pacienţii; în *Căldură mare,* unde personajele dau dovadă de un prisos sau de un deficit de pacienţă şi de sapienţă, se face confuzia între străzile Pacienţii şi Sapienţii. De remarcat şi faptul că I.L. Caragiale s-a putut desigur „inspira" din numele de străzi de acest gen, nu puţine în realitatea epocii lui (ca şi de atunci încoace, până azi: şi în zilele noastre există în nomenclatorul străzilor Bucureştiului o stradă a Sapienţei şi una a Emancipării).

Răposatul Nerone Popescu, profesor de latină, care-şi numise copiii Porţia şi Cicerone şi care - o putem deduce din informaţia că ştia să înjure pe ungureşte - era originar din Ardeal, ne apare ca o eboşă de variantă a memorabilului Mariu Chicoş Rostogan. Observăm că prenumele „Nerone" e o marcă a maliţiei autorului, fiindcă, în realitate, atribuirea acestui prenume e fie imposibilă (Nero fiind un împărat „rău", nu un personaj exemplar ca, de pildă, Octavian, Cezar ori Cicero), fie o dovadă de incultură. Pentru motivul caragialesc al onomasticii burleşti de inspiraţie latină, cf. *Repertoriu de nume*

proprii („Tarquinius Oprea Troacă / Tarquinius Gârlea / Numa Pompic / Vergiliu Bumbea /Cicerone Mazăre / Coriolan Oancea / Tiberiu Moachea / Nerone Boaică" ş.a.m.d.).

Clişeele publicistice despre studenţi pot fi asemuite cu cele din *Noaptea învierii.*

„Duelul" publicistic dintre ziarele „Aurora" şi „Lumina" ţine de motivul „temei cu variaţiuni", dezvoltat de autor şi în alte scrieri similare *(Temă şi variaţiuni, Atmosferă încărcată).*

Pe de altă parte, cele două gazete rivale şi atât de asemănătoare oferă o întruchipare complexă a altui motiv caragialesc, cel al „perechii" de entităţi (personaje, situaţii, nume etc.) diferite şi totuşi asemănătoare, omoloage, simetrice ori complementare (Lache şi Mache, Mitică şi Costică, Ghiţă Niţescu şi Niţă Ghiţescu, perechile de texte din *Antologie* ş.a.).

Procedeul colajului de texte aşa-zis „apocrife", adică pretins reproduse sau citate, aşază schiţa în aceeaşi „serie" cu *Temă şi variaţiuni, Antologie, Urgent, Telegrame.* Împăcarea finală între părţile în conflict aminteşte de cea din *Telegrame* („Pupat toţi piaţa endependenţi").

În textul din „Epoca", pe lângă câteva deosebiri mărunte, două sunt mai consistente:

- după „vom reveni", un asterisc trimite la următoarea notă:

„Pierzând aceste două numere din urmă, al «Aurorii» şi al «Luminii», am mers să mi le procur la administraţiile respective, fiindcă fac colecţie. N-am avut noroc, mi-au rămas colecţiile ştirbite: ediţiunea era *epuizată* şi la «Lumina», şi la «Aurora», şi, pe cât mi s-a spus, se trăsese câte două mii de exemplare mai mult ca de obicei".

- după „vom reveni", textul continuă astfel:

„Citim în «Monitorul oastei»:

Pe ziua de 1 ale lunii curente Cicerone Popescu este eliminat, pentru insubordonanţă, din rândul elevilor de administraţie şi trimis la corpul său".

(p. 280) AMICUL X...

A apărut prima dată în „Universul", XVIII, nr. 191, 14 iulie 1900, p.1; în volumul *Momente* (1901), p. 93-98. Reluată în „Românul", XLIV, 23 iulie / 5 august 1900, p. 395-396; în „Conservatorul", XII, nr. 260, 25 noiembrie 1912, p. 2. Inclusă în edițiile: *Momente, schițe, amintiri. Opere complete* (1908), p. 39^4; *Opere,* I (1930), p. 298-302; *Opere,* 2 (1960), p. 139-142.

Textul de bază este cel din volumul *Momente* (1901).

Comentând arhitectura interioară a volumului *Momente,* criticul clujean Ion Vartic observa că „ordinea schițelor nu este una aleatorie, ci premeditată de autor, bine calculată în vederea obținerii unor anumite efecte"[1]. Din acest punct de vedere, *AmiculX...,* aşezată în volum imediat după „seria de momente dedicate presei şi acelor «infatigabili reporteri» din speța lui Caracudi", este „o schiță înrudită", în care „eroul, colportor de informații prelucrate fantezist, realizează un soi de gazetă vorbită". De altfel, cum a arătat Şerban Cioculescu, „această schiță reflectă un moment din viața publică: schimbarea de guvern petrecută la 6 iulie 1900, noul cabinet constituindu-se în compunerea exactă anunțată de atoateştiutorul erou", interesant tip de „fanfaron, care-şi arogă familiarități închipuite cu mai-marii zilei"[2], cu sentimentul hiperbolizat că are un rol în desfăşurarea evenimentelor, în „facerea lumii"[3].

[1] Ion Vartic, *I. L. Caragiale şi schițele sale exemplare,* prefață la: I. L. Caragiale, *Temă şi variațiuni, Momente, schițe, amintiri,* ediție îngrijită şi prefață de ~, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1988, p. 29.

[2] Cf. *Note şi variante* la ediția I. L. Caragiale, *Opere,* 2, 1960, p. 635.

[3] Vasile Fanache, *Caragiale,* Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1977, p. 222.

(p. 285) CAUT CASĂ...

A apărut în „Universul", XVII, nr. 255, 17 septembrie 1899, p. 1 *(Notițe critice).* Preluată în *Momente* (1901), p. 99-103, şi în *Opere complete. Momente, schițe, amintiri* (1908), p. 45-50. Reprodusă de Şerban Cioculescu în *Opere,* IV (1938), p. 6-9 şi în *Opere,* 2 (1962), p. 125-127.

G. Ibrăileanu disjunge între tonalitatea din *Grand Hotel „Victoria Română" şi Caut casă:* „Cu alte cuvinte d. Caragiale a început să devină mai blând - am putea hazarda chiar cuvântul sentimental. Altădată, foarte de mult, în *Grand Hotel «Victoria Română»,* unde povesteşte o vizită în oraşul în care s-a născut, d. Caragiale şi-a bătut joc cu mult spirit de obişnuitele accese de duioşie după locul natal. - Dar mai târziu, într-o schiță din *Momente (Cautcasă...),* d. Caragiale a evocat cu o căldură puțin obişnuită la acest scriitor impasibil, casa unde a copilărit, casa lui Hagi Ilie lumânărarul de la Sf. Gheorghe, nume care, singur, spune atât de mult"[1].

(p. 290) DE ÎNCHIRIAT

Publicată, mai întâi, în „Universul", XVIII, nr. 114, 28 aprilie 1900, p. 1. Reluată în *Momente* (1901), p. 104-109 şi în *Momente, schițe, amintiri* (1908), p. 51-56. Reprodusă de Şerban Cioculescu în *Opere,* IV (1938), p. 10-14, în *Opere,* 2, p. 116-119.

O eventuală sursă de inspirație pentru schița *De închiriat* ar putea fi propriile întâmplări ale familiei Caragiale. Iată ce îşi aminteşte fiica scriitorului, Ecaterina, căsătorită Logadi: „Din

[1] G.I., Caragiale, *Schițe nouă* (Recenzii), în „Viața Românească", nr.10, octombrie 1910, p. 153.

anul 1900, când am părăsit casa bunicilor, a început seria mutărilor noastre. Schiţele *De închiriat* şi *Caut casă...* ilustrează viaţa noastră din Bucureşti când, în trei ani, am schimbat patru locuinţe. Văd casa în care am stat cândva şi care există încă şi azi, pe str. Maria Rosetti nr. 5, pe atunci Sf. Spiridon, şi unde, ca şi în schiţa *De închiriat,* se află lipite, spate în spate, două clădiri gemene: «identice la fel». Locuinţa noastră era orientată spre nord, iar cea locuită de proprietar spre sud. Tot ca şi în nuvelă, tata a propus proprietarului să facem schimb de locuinţă. Refuzat, el s-a supărat şi ne-am mutat la mică distanţă de acolo, în str. Rotari, azi I.L. Caragiale. Casa există şi azi la nr. 21-23. Proprietarul avea un căţel foarte răsfăţat, pe care-l chema BUbico, şi care era sortit să treacă la nemurire în schiţa cu acelaşi nume"[1].

(p. 295) PROCES-VERBAL

A apărut în „Universul", XVII, nr. 297, 29 octombrie 1899, p. 1-2. Textul este introdus în sumarul volumului *Momente* (1901), p. 110-114. Reprodus în *Opere complete. Momente, schiţe, amintiri* (1908), p. 57-62. Publicat de Paul Zarifopol, în *Opere,* I (1930), p. 189-192, şi de Şerban Cioculescu, în *Opere,* 2 (1960), p. 57-60.

În nota sa editorială, Paul Zarifopol consemnează: „În general textul din «Universul» e mult mai puţin consecvent în ce priveşte prostiile gramaticale decât acel din *Momente;* acesta din urmă a fost perfecţionat la maximum. Începutul acestui gen de *sottisier* dezvoltat l-a făcut Iacob Negruzzi în

[1] Ecaterina Logadi, *Din amintirile mele despre tata,* în vol. *Amintiri despre Caragiale.* Antologie şi prefaţă de Şt. Cazimir, Editura Minerva, Bucureşti, 1972, p. 110-111.

Copii de pe natură, unde a publicat, în bucata intitulată *Gramaticale,* un proces-verbal încheiat de un subcomisar de poliţie din Iaşi („Convorbiri literare", III, 15 februarie 1870, p. 426)"[1]. Editorul citează şi alte texte asemănătoare: un raport al unui comisar către Agie din 4 februarie 1839, din *Istoria teatrului în Moldova* (Iaşi, 1915, p. 162) de Teodor Burada, şi un fragment dintr-o sentinţă a Tribunalului Ilfov din 21 septembrie 1892. Concluzia se impune de la sine: „Texte autentice ca acele pomenite, provenind din timpuri considerabil depărtate unele de altele, comentează desăvârşit sinteza artistică a lui Caragiale"[2]. Şerban Cioculescu preia integral nota lui Paul Zarifopol, la ultimele două exemple de încheiere lipsind ghilimelele de rigoare.

Textul din „Universul" are următorul final: „Pentru conformă reproducere - Caragiale".

(p. 300) URGENT...

A apărut pentru prima dată în „Universul", XVII, nr. 346, 17 decembrie 1899, p. 1; în volumul *Momente* (1901), p. 115-120. Reluată în: „Foaia scolastică", XIV, nr. 5, 1 martie 1912, p. 153-159. Inclusă în ediţiile: *Momente, schiţe, amintiri. Opere complete* (1908), p. 63-69; *Opere,* I (1930), p. 203-207; *Opere,* 2 (1960), p. 66-70.

Textul de bază este cel din volumul *Momente* (1901).

Momente configurează o „cronică", mărturisind felul personal al scriitorului de a se opune lumii. Este o „cronică" (referinţele la calendar, la evenimente, stări şi locuri concrete sunt foarte frecvente) subiectivă, „fantezistă", o viziune a lumii

În *Opere,* I, p. 344-345.
Ibid., p. 345.

(obiectivată într-o succesiune de parabole, nuvele, apologii, povestiri scenice, evocări, comedii concise, proiecţii în imaginar) şi, totodată, o demonstraţie de virtuozitate scriitoricească. Pe bună dreptate, Paul Zarifopol considera volumul, în întregul lui, „un manual de exemple al artei narative caragialeene aproape complet". Evantaiul formelor cuprinde şi cazul ilustrat de schiţa *Urgent...,* „textul alcătuit numai din citate" specificat de „o artă a montajului de o rară temeritate"[1].

(p. 306) D L G O E.

Apărută sub titlul *La 10 Mai,* în „Universul", XVIII, nr. 128, 12 mai 1900, p. 1, 2. Paul Zarifopol şi, după el, Şerban Cioculescu, în ediţiile lor „critice", notează greşit titlul schiţei din „Universul": *De 10Mai.* Schiţa este introdusă în sumarul volumului *Momente* (1901), p. 121-127, cu titlul schimbat: *Dl Goe...* Reluată în „Monitorul", Craiova, I, nr. 48, 9 octombrie 1905, p. 2-3. Semnată: *Luca Caragiale.* Reprodusă în *Momente, schiţe, amintiri* (1908), p. 70-77. Paul Zarifopol publică schiţa în *Opere,* I (1930), p. 267-272, iar Şerban Cioculescu în *Opere,* 2 (1960), p. 120-124.

Într-un dialog din schiţă, principalele personaje stâlcesc numele de „marinar". I. Suchianu, în amintirile sale[2], face o precizare:

„Într-o zi, amploiatul vine cu un căţel, pe care îl botezase *Gorceacof,* nume celebru în Bucureşti, în timpul războiului, căci era oaspetele nostru cel mai ilustru, după împărat. Întreb

[1] Maria Vodă Căpuşan, *Despre Caragiale,* Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1982, p. 53, 61, 63.

[2] Apud *Opere,* 2 (1960). *Note şi comentarii,* p. 629. Exemplarul cărţii lui I. Suchianu, *Diverse însemnări şi amintiri,* s-a pierdut la Biblioteca Academiei.

într-o zi pe domnişoara Alexandrescu cum îl cheamă pe căţeluş, ca să-l dezmierd şi eu, că era frumos şi se împrietenise şi cu mine. Ea îmi răspunde: *Girtacof,* dar tata nu poate să-i zică *Gărţacof,* şi-i zice *Mintercof.*

Acest: *râde dracu de porumbe negre* l-a amplificat Caragiale în schiţa *Dl Goe...*, aşa că aproape să nu-l mai cunosc, mai ales că trecuse şi timp mult de când i-l spusesem:

- Vezi ce bine-i şade (lui Goe), zise mam'mare, cu costumul de *marinel*?

- Mamiţo, nu ţi-am spus că nu se zice *marinel*?

- Dar cum?

- *Marinal.*

- Ei, ziceţi voi cum ştiţi, eu zic cum am apucat. Aşa se zicea pe vremea mea, când a ieşit moda asta la copii - *marinel.*

- Vezi că sunteţi proaste amândouă? întrerupe tânărul Goe. Nu se zice nici *marinel,* nici *marinal.*

- Dar cum, procopsitule? întrebă tanti Miţa cu un zâmbet simpatic.

- *Mariner.*

- Apoi, de, n-a învăţat toată lumea carte ca dumneata, zice mam'mare, şi iar sărută pe nepoţel, şi iar îi potriveşte pălăria de «mariner»"[1].

Paul Zarifopol, în note la ediţia sa din 1930, ţine să menţioneze într-o *nota bene:* „Mama mare zice *mariner,* în ambele sale replici, iar Goe explică: *Marinar.* În *Momente,* mama mare zice întâi *marinel,* a doua oară *mariner;* e inconsec - venţă voită, pentru a caracteriza pe bătrâna mahalagioaică ramolisită, sau greşeală de tipar? Goe (în *Momente,* pag. 122, corectează: *mariner".* În „Universul", schiţa are următorul final: „Ar fi interesant să ştim cum îşi petrec cele trei dame cu puişorul toată ziua de 10 Mai în Capitală. O vom şti poate

[1] *Opere,* I (1930), p. 348.

dacă nu vom avea nenorocul să le pierdem din vedere în atâta îmbulzeală".

(p. 312) VIZITĂ...

A apărut prima dată în „Universul", XIX, nr. 7, 10 ianuarie 1901, p. 4; în volumul *Momente* (1901), p. 128-133. Neretipărită în presă. Inclusă în ediţiile: *Momente, schiţe, amintiri. Opere complete* (1908), p. 78-83; *Opere,* I (1930), p. 273-277; *Opere,* 2 (1960), p. 233-236.

Textul de bază este cel din *Momente* (1901).

După poziţia în sumarul *Momentelor* şi după temă, *Vizită...* poate fi înseriată, cum a procedat şi Ion Vartic, în grupul de „momente ale educaţiunii"[1]. Însă, cum sugerează acelaşi critic, sunt posibile şi alte „grupaje semnificative". Schiţa gravitează şi în sfera tematică a momentelor „mondenităţii", precum şi, dacă ducem la limită ideea variaţiunilor, în seria de momente „ale familiei".

(p. 317) TRIUMFUL TALENTULUI...

Publicată întâia oară în „Universul", XVIII, nr. 342, 12 decembrie 1900, p. 1, 2; republicată în „Foaia poporului", IV, nr. 3, 1 februarie 1901. Inclusă în volumul *Momente* (1901), p. 134-140, retipărită în *Momente, schiţe, amintiri* (1908), p. 84-90. Reprodusă în ediţiile critice: *Opere,* II (1931), p. 68-73; *Opere,* 2 (1960), p. 192-196.

[1] Ion Vartic, *Caragiale şi schiţele sale exemplare,* în I. L. Caragiale, *Temă şi variaţiuni,* Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1988, p. 21.

Face parte din „proza [...] tragicomică mărunt-anecdotică" (Mircea Tomuş) a scriitorului. Tema este cea a corupţiei şi nepotismului, ca şi în *Lanţul slăbiciunilor, Bacalaureat, Premiul întâi, O reminiscenţă din tinereţele pedagogului,* cu deosebirea că aici sunt vizate respectivele practici nu în mediul şcolar, ci în administraţia de stat.

Diferenţele dintre textul din „Universul" şi cel din *Momente* sunt mărunte. Cea mai însemnată (care atestă o actualizare, la includerea în volum, a schiţei, plasată iniţial, cu „prudenţă" ironică, în trecut): după „or să se mai ivească locuri", urma: *„Asta, înţelege cititorul, se petrecea pe vremea de demult, când erau numai şapte ministere",* frază eliminată în volum. (În consecinţă, în „Universul", numărul ministerelor era mai mic cu o unitate în continuarea textului, şi anume: „cinci ministere", „mai erau încă patru ministere", „încă la trei ministere", în loc de „şase ministere", „cinci ministere", „patru ministere".)

(p. 323) ÎNTÂRZIERE

A apărut în „Universul", XVIII, nr. 184, 7 iulie 1900, p.1, 2. Retipărită în *Momente* (1901), p. 141-146, şi în *Momente, schiţe, amintiri* (1908), p. 91-97. Reluată în *Opere,* I (1930), p. 293-297, şi în *Opere,* 2 (1960), p. 134-138.

Textul de bază este cel din *Momente* (1901).

Bucată din seria schiţelor gen *C.F.R.*

(p. 329) PETIŢIUNE

A apărut prima dată în „Universul", XVIII, nr. 268, 29 septembrie 1900, p. 1, 2; în volumul *Momente* (1901), p. 147-153. Neretipărită în presă. Inclusă în ediţiile:

Momente, schițe, amintiri. Opere complete (1908), p. 98-105; *Opere,* II (1931), p. 34-39; *Opere,* 2 (1960), p. 163-168.

Textul de bază este cel din *Momente* (1901).

Petițiune este o schiță cu mişcare epică minimă, ca un succint scenariu de pantomimă, în cursul căruia sunt decupate repetat câteva imagini, de ciudate înțelesuri simbolice (căderea geamului ghilotină, băutul apei, „împrumutul" batistei), alternate cu dialoguri aparent fără noimă.

Într-un comentariu critic recent, Marina Cap-Bun descifrează în *Petițiune* un experiment narativ, „ce vizează nivelul organizării epice a materialului, aducând în prim-plan problema succesiunii episoadelor": „Scena în care «petiționarul» cere apa şi apoi se şterge cu batista funcționarului se reia exasperant, ca şi când timpul s-ar întoarce mereu, în mod inexplicabil, cu câteva momente înapoi. Se construiesc, astfel, inelele închise ale lanțului narativ, care, prin finalul deschis, promite să continue la ghişeul unei alte administrații"[1].

(p. 336) LANȚUL SLĂBICIUNILOR

A apărut prima dată în „Moftul român", nr. 13, 24 iunie 1901, p. 4-5; în volumul *Momente* (1901), p. 154-159. Neretipărită în presă. Inclusă în edițiile: *Momente, schițe, amintiri. Opere complete* (1908), p. 106-111; *Opere,* II (1931), p. 113-117; *Opere,* 2 (1960), p. 229-232.

Textul de bază este cel din volumul *Momente* (1901).

Aparent surprinzător, *Lanțul slăbiciunilor* este aşezată, în volum, după *Petițiune,* într-un contrast care atrage, însă, atenția asupra multiplelor corespondențe lăuntrice specifice operei caragialeene. Țesătura de motive a acestei proze conjugă

[1] *Oglinda din oglindă,* Editura Pontica, Constanța, 1998, p. 195.

elemente ale unei „mitologii mondene, de care autorul se declară cu deosebire amator", cum a observat Mircea Tomuş[1], care detaliază în continuare semnificaţiile cu trimiteri la unitatea de viziune a operei comice:

„În *Lanţul slăbiciunilor,* într-o suită de mici scene fermecătoare prin autentic şi prin fascinaţia feminităţii, de care autorul se arată nu o singură dată atins, apar motive şi procedări obişnuite în literatura lui Caragiale. [...] După cum se ştie, fiecare personaj uită numele băiatului protejat, ceea ce face ca toate pledoariile, insistenţele şi rugăminţile să-şi pună încă o dată în evidenţă latura lor strict formală. Importantă este relaţia interumană de natura unei încadrări bucuroase într-o unică, mare convenţie. Exact pe urma viziunii din comedii."

(p. 341) LA MOŞI...

A apărut mai întâi, în „Universul", XVIII, nr. 152, 5 iunie 1900, p.1. Semnată *Caragiale,* după care urmează locul şi data scrierii: Bucureşti, 3 iunie 1900. Schiţa este inclusă în volumul *Momente* (1901), p. 160-165. Retipărită în „Generaţia nouă", XXII, nr. 9-10, iulie-august 1902, p. 9-11, cu aceeaşi semnătură: *Caragiale.* Reluată în *Opere complete. Momente, schiţe, amintiri* (1908), p. 192-197. Paul Zarifopol selectează schiţa pentru primul tom al ediţiei sale de *Opere,* I (1930), p. 278-282. O regăsim în *Opere,* 2 (1960), p. 125-128.

Atmosfera aiuritoare de la Târgul Moşilor, sărbătoare populară ce avea loc în fiecare an în luna mai, este înfăţişată printr-o aglomerare de substantive, în schiţa *Moşii (Tablă de materii),* publicată în „Moftul român" din a doua serie (nr. 8, 1901). Se pare că autorului îi plăcea asemenea gen de petreceri

[1] *Opera lui Caragiale,* I, 1977, p. 340-341.

ale mahalagiilor. Un contemporan, G. Panu, dezvoltă, într-un articol, o adevărată diatribă împotriva mizeriei din cârciumile instalate în Târgul Moşilor. El se miră cum pot exista intelectuali şi artişti rafinaţi care să guste asemenea ospeţe deşănţate. Referinţa la Caragiale este mai mult decât transparentă: „Sunt oameni foarte inteligenţi, foarte instruiţi şi mai cu seamă cu un gust foarte rafinat în materie de artă, literatură şi muzică, şi cu toate acestea, când ei voiesc să petreacă, preferă mijlocul de petrecere la Moşi oricărei alteia. Aşa, am cunoscut un om de o inteligenţă şi o cultură excepţională, om de litere cu gust rafinat, dispoziţii artistice admirabile, cunoscător şi amator de muzică clasică, pasionat de Beethoven, şi căruia cu toate acestea îi plăceau mâncările prin birturile de ordinea a treia, alergând într-un birt pentru borşul de miel, aiurea pentru o fleică sau pentru mititei, convins cum că borş ca la «Mielul alb» sau fleică ca la «Costică» din nu mai ştiu ce stradă nu se poate mânca în toată ţara"[1].

Eugen Simion, într-un important studiu al său, abordează tema „reveriei gastronomice" în opera lui Caragiale. Consideraţiile sale pornesc tocmai de la personajul central al schiţei *La Moşi,* moaşa diplomată, coana Lucsiţa: „Dincolo de ironia groasă a textului, există, aici, o fantasmă alimentară care de altminteri se repetă în *discursul gurmand* (să-l numim astfel) din proza lui Caragiale: *fantasma voracităţii.* Ea se asociază cu aceea a heterogenităţii nutritive. Coana Lucsiţa înghite, s-a văzut, orice, cu o lăcomie fără saţiu, sugerând o dereglare gravă a simţurilor şi o lamentabilă lipsă de educaţie gastronomică. Nu degeaba se apără ea (deturnând, din ignoranţă, sensul cuvântului): «Pe mine aşa m-a făcut Dumnezeu, voluptoasă! Cui îi place... Cui nu...». Corpolentă şi robustă (cum o prezintă naratorul), coana Lucsiţa încurcă termenii, dar nu greşeşte prea

„Săptămâna", II, nr. 41, 23 mai 1903, p. 2.

mult când este vorba de natura simţurilor ei gustative. Este, cu adevărat, *o voluptoasă* bântuită de o foame devorantă şi de o sete fără limită. Puse cap la cap, elementele înghiţite de moaşa diplomat, din momentul în care se urcă în tramvai până ce, sub puterea fierberii din interior, se pierde «în învălmăşeala» Moşilor, dau imaginea unei *pofte* neîndestulate. Simbolul ei este «sahanul» în care sunt prăjite, în ulei rânced, gogoşile..."[1] Criticul observă că, în scrisori, I.L. Caragiale ni se revelă ca având o reală „poftă fără seamăn". Aflat la Berlin, tânjeşte după gastronomia daco-romană, gândul lui zburând la „tocănici, la fripturică", „varză acră", „fasolică cu ardei", „marinată de heringi prima", „curcănoi rumen pe varză", „icre tescuite prima", „măsline amestecate", într-un cuvânt la ceea ce el numeşte „mucegăiala orientală"[2]. Nenea Iancu este un cetă¬ţean al urbei. El se simte bine în birturile Capitalei, unde îşi întâlneşte „amicii". Nu însă şi la periferia oraşului, pe care o descrie în tonuri sumbre, în povestirea aproape biografică, scrisă, oricum, la persoana întâi şi cu multe elemente de reportaj, *O plimbare la Căldăruşani* (1906):

„Mai întâi de la barieră dai de o murdărie vrednică de cei mai originali africani; colea nişte băieţi de la o cârciumă toacă fel de fel de cărnuri pentru cârnaţi, un vârtej de muşte roieşte împrejur; dincoace nişte hârdaie cu struguri borşiţi din care un zaplan cu mâinile pline de zeamă dulce şi de praf îşi umple mereu teascul, pentru must - un fel de sirop îngroşat cu ţărână; aici un alt vârtej de muşte clocoteşte fără astâmpăr; pe jos e noroi de struguri, de prune şi de spălături de tingiri. Pe nişte cotloane se prăjesc la tavă nişte cârnaţi exalând un miros puternic de grăsime arsă. Mai departe e zaanaua; miroase a hoit şi sânge stătut în soare; scursorile de murdării strânse pe

[1] Eugen Simion, *Fragmente critice,* III. Mit. Mitizare. Mistificare, Fundaţia Scrisul Românesc, Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1999, p. 69.

[2] *Ibidem,* p. 76-77.

lângă drum îţi întoarce sufletul. Aici, sub umbrare improvizate pentru campania zaanalei, de o parte şi de alta a şoselei fac chef negustori, ţărani, soldaţi, biciclişti, mahalagioaice, popi etc., cu familia şi copiii; mănâncă fleici, frigărui, mai ales cârnaţi şi pastramă, şi beau must, aspirând cu deliciu pe nas şi pe gură mirosurile zaanalei şi praful şoselei. Totul dă un tablou pitoresc oribil"[1].

O primă formă a schiţei *La Moşi* a apărut în „Foaia interesantă", în 19 ianuarie 1897, semnată *Caragiale.* Paul Zarifopol publică schiţa cu titlul *Planeta,* în *Opere,* II, p. 417-418, însoţind-o de următoarea notă: „Neobositul şi generosul meu sfătuitor în pregătirea acestei ediţii, dl Barbu Lăzăreanu, mi-a semnalat de curând, în «Foaia interesantă» (Bucureşti, 1897), o primă redactare a schiţei *La Moşi* (vol. I al acestei ediţii, p. 278). Bucata poartă acolo numele *Planeta* şi stă sub titlul general *Idile bucureştene".* Reproducem integral această variantă:

„Planeta

La Moşi... în toiul târgului... S-a-ntâlnit care va să zică o companie.

Întâi, a găsit d. Mitică, ceaprazarul, cu nevastă-sa, madam Georgescu, pe d. Guţă de la Domene, cu nevastă-sa, madam Petrescu, când ieşea de la Menajerie... şi, bonjur, bonjur, s-a-mpreunat şi a plecat toţi înainte spre oale, că vrea madam Petrescu să cumpere un fluier pentru fetiţa lu' madam Ionescu, stăpâna casii.

Când s-apuce la stânga de pe şosea, ce să vezi? Moaşa Lucsiţa, diplomată, tuşica lu'madam Georgescu - mânca gogoşi de post prăjite-n unt de nucă... A mâncat vro opt, şi madam Georgescu zice, că se grăbea:

- Aide, ţaţo, odată! că-ţi strici stomacu!

Da moaşa zice:

[1] Apud Eugen Simion, *op. cit.*, p. 74.

- Ass! numa de-atâta? Hehei! am mâncat şi turtă dulţe! că vorbeşte peltic.

A plecat toţi la grădină la Iliad.

La poartă, iacătă unu cu fes şi cu limonadă... Zice coana Lucsiţa:

- Pfu! era rânţede... Mă, dzeanabet - ăla cu sampanica! dă-mi o limonadă!... şi pe urmă: E reţe, bravos! Mai dă-mi una!

După aia, vine una cu flaşneta şi papagalul, să tragă toţi planeta. Moaşa a tras aşa - a citit-o d. Mitică.

«Ai să capeţi toate după inima ta cea largă...

Ai să paţi însă multe după urma ei, dar să ai coraj, căci vei fi fericită şi vei trăi mult!».

- Ei ass! Ţe să paţ? pe dracu să mai paţ acuma! zice coana Lucsiţa. Dacă n-am păţit cu cât am fost zună; da acuşi? habar n-am!

A umblat aşa compania pân grădină de colo până colo, şi d. Mitică a tratat-o pe ţaţa cu două bărdace de floricele calde. Şi pe urmă s-a aşezat compania la o masă în fund, la Busuioc. D. Mitică şi d. Guţă a comandat cârnaţi şi fleici şi două baterii cu sifon mare. Şi coana moaşa a strigat:

- Mă băiete! la fleiţi să le puie ţimbru mai mult, stii?... si să le freţe bine cu ţeapă!... ai auzit?

Lăutari cu ţambalul, şi cimpoieri cu tobiţa, şi flaşnete şi clanarete cu toba mare de la căluşei şi trâmbicioare, şi fluieraşe, şi hârâitori, şi cleşte clănţănind pe grătare, şi strigăte, zbierete şi chiote - e o plăcere!... şi un miros de grătar încins! - e o bunătate.

- Ce cioarle, ţaţo? zice madam Georgescu, iar mănânci?

- Ţe mănânc? ţe mănânc?.. Ţe-am mai mâncat? şi s-a făcut odată roşie până la urechi,parcă ar fi vrut să ridice de jos ceva greu, şi pe urmă a băut un macmahon pe nerăsuflate.

Când - nu ştiu cum - s-a oprit într-o clipă şi lăutarii, şi cimpoierii, şi clanaretele şi toate glasurile, şi-n clipa aceea s-a auzit, ca o cadenţă de fagot, *solo obligato ad libitum,* banca pe care şedea moaşa Lucsiţa făcând: scââârţ... Apoi deodată a pornit iar grandioasa simfonie wagneriană a Moşilor, muzici, jucării, cleşte, glasuri - *tutti fortissimo.*

Toată masa şi lumea dimprejur a început să râză ca nebunii.

- Ţe?... ţe râdeţi?

- Nu-i nimica! strigă d. Mitică tare, ca s-o dreagă. Sifonul meu a făcut aşa: e stricat!

- Ce sifon! zice madam Petrescu. N-am văzut noi că nici n-ai pus mâna pe el?

- Parcă d-ta n-ai mai văzut sifoane să scârţâie singure... Dacă răsuflă la maşină.

Da, până să isprăvească explicaţia d. Mitică, moaşa s-a sculat de la masă şi s-a pierdut în învălmăşeală.

- Unde-i ţaţa? unde-i coana moaşa? toţi.

- S-o fi supărat tot dumneei! zice madam Petrescu.

- Nu se poate! zice d. Mitică. S-a dus în grădină, să-i mai tragă o planetă!

Al dracului d. Mitică!"[1]

(p. 346) TREN DE PLĂCERE

A apărut prima dată în „Universul", XVIII, nr. 212, 4 august 1900, p. 1 şi nr. 219, 11 august 1900, p. 1; în volumul *Momente* (1901), p. 166-175. Reluată în „Conservatorul", XII, nr. 231, 19 octombrie 1912, p. 1, 2. Inclusă în ediţiile: *Novele, povestiri. Opere complete* (1908), p. 155-165; *Opere,* II (1931), p. 1-8; *Opere,* 2 (1960), p. 143-149.

Textul de bază este cel din volumul *Momente* (1901).

În „Foaia interesantă", I, nr. 2, 19 ianuarie, p. 2.

Prima secvenţă publicată în „Universul" se încheie la: „Va trebui să răspunză însă... Ce?" Urmează precizarea: *„(Spaţiul fiindu-mi limitat, rog pe cititor să-mi dea voie a-i spune aceasta joia viitoare)".* Al doilea episod începe cu un paragraf la care scriitorul a renunţat: „O săptămână întreagă mi-aş fi bătut capul degeaba, dacă m-aş fi aflat în situaţia d-lui Georgescu, fără să pot găsi o soluţiune. Eroul meu, cât ai clipi de două ori, a găsit-o: «Trebuie să-i caut!». Astfel şi-a zis cu multă hotărâre d-l Georgescu, apoi a întrebat pe chelner: - Crenvirşti este? - Este. - Dă-mi o pereche şi o halbă... Chelnerul pleacă... - Ascultă, băiete - zice d. Georgescu - nu cu guler de gheneral. D. Georgescu a mâncat crenvirştii, a băut halba, se simte mai tare. Se scoală, plăteşte şi pleacă de la Voinea în pas cuminte cătră centrul Sinaiei, unde se-nvârteşte lumea bună..."

Încă înainte de alcătuirea volumului *Momente,* povestirea *Tren de plăcere* a stârnit interesul critic. H. Sanielevici intuia intenţia lui Caragiale şi îşi arăta, într-un comentariu, opţiunea pentru această proză:

„Desigur, cândva d. Caragiale va strânge în volum foiletoanele din «Universul», alegând numai pe acelea cari sunt în legătură cu concepţia d-sale despre societatea românească.

În frunte ar trebui să puie, după părerea noastră, cele două foiletoane întitulate *Tren de plăcere*"[1].

Majoritatea criticilor care au comentat opera lui Caragiale au avut sentimentul că *Tren de plăcere* este o capodoperă pe tema „triunghiului conjugal". Citâm din Mircea Tomuş:

„Marea performanţă de aici constă în ducerea la desăvârşire a stilului capcană, a stilului aparenţă. Naratorul se ascunde cu totul în umbra întâmplărilor, a personajelor şi a vorbirii lor, ceea ce s-ar mai putea presupune a fi discursul lui transcriind, de fapt, elemente dintr-o presupusă vorbire a eroilor. Stilul,

[1] *Foiletoanele d-lui Caragiale,* în „Noua revistă română", II, nr. 28, 15 februarie 1901, p. 1946-1949 („Literatură").

de o aparenţă perfect limpede, ascunde, în realitate, straturi de subteran numeroase şi succesive, astfel încât, la un moment dat, impresia este că pe cât autorul caută să fie mai clar, pe atât este mai confuz, iar acţiunea ajunge să semnifice, pe alocuri, exact contrariul ei. Povestirea se intitulează *Tren de plăcere,* iar acest titlu, care este el însuşi o capodoperă, nu ascunde numai falsitatea, nereuşita unei experienţe singure, ci a unei existenţe; ne este cinematografiat numai un sfârşit de săptămână al unei familii burgheze, plecată la Sinaia, pe urma destinderii, ce întâmpină câteva neînţelegeri şi încurcături, dar realitatea subiacentă nevinovatei istorii este mai gravă: familia Georgescu duce nu numai într-o singură privinţă viaţă dublă, ea este social stratificată, scindată între grupul răsfăţat al celor trei, d. Georgescu, mamiţa şi puiul, şi biata gramamâ, cocoana Anica. [...]

Finalul insinuează posibilitatea unei complete răsturnări a valorilor din povestire, făcând să vibreze coarda unei trăiri afective cu atât mai profunde, cu cât este mai deghizată şi ridicând un colţ de perdea de pe misterul lanţului de ghinioane; aparenta ordine burgheză ascunde, sub iluzia perfecţiunii ei, un tumult al contradicţiilor pentru care amuzantele încurcături de la Sinaia servesc drept mască veselă, care ascunde şi deconspiră totodată..."[1]

(p. 355) ATMOSFERĂ ÎNCĂRCATĂ

Publicată în „Universul" din 10 martie 1900, sub titlul *Fantasie.* Reprodusă în „Generaţia nouă", XX, nr. 11-12, noiembrie-decembrie 1900. Inclusă în volumul *Momente* (1901), p. 176-180, şi în *Momente, schiţe, amintiri* (1908),

Opera lui Caragiale, I, 1977, p. 314-315.

p. 112-118. Reprodusă în *Opere,* I (1930), p. 241-249, şi în *Opere,* 2 (1960), p. 98-102.

Schiţă „politică", înrudită tematic cu *Cum devine cineva revoluţionar şi om politic* şi *Tempora* (de altfel apărute în „Universul", în aceeaşi perioadă, respectiv prima la 2 martie, a doua la 17 martie 1900). Satirizează, între altele, procedeele presei partizane (prilej, ca şi în alte texte de Caragiale, pentru ilustrarea motivului „temă cu variaţiuni": v. versiunile contradictorii ale relatării aceloraşi evenimente, coroborate de narator pentru a obţine o imagine apropiată de adevăr); sub acest raport, după ce-şi pierduse actualitatea timp de decenii, în vremea regimului totalitar, schiţa şi-a redobândit-o, spectaculos, în primele luni ale anului 1990, odată cu restabilirea pluripartitismului, a libertăţii presei şi a libertăţii manifestaţiilor de stradă. Schiţa e, desigur, o „mărturie" - cu mijloacele artei literare, bineînţeles - despre o anumită exaltare „politică" din mediul orăşenimii de condiţie mărunt-mijlocie, pentru care agitaţia în stradă, citirea gazetelor şi peroraţia pe teme politice folosind frazeologia limbajului din gazete reprezenta o adevărată „beţie" (asociată, de altfel, cu... consumul de bere!) şi se substituia judecării independente a datelor realului („Dar iată soseşte un băiat cu gazetele. Lumea i le smulge..." etc.).

Remarcile despre „repausul dominical" le anticipează pe cele din textul care poartă chiar acest titlu, *Repausul dominical.*

(p. 361) TEMPORA...

Publicată în „Universul", XVIII, nr. 75, din 17 martie 1900, p. 1. Reprodusă în „Familia", XXXVI, 20, din 14/27 mai 1900, p. 236-237. Retipărită în *Momente* (1901), p. 182-187, şi în *Momente, schiţe, amintiri. Opere complete* (1908), p. 119-124. Reprodusă în *Opere,* I (1930), p. 246-249 şi în *Opere,* 2 (1960), p. 103-106.

Înrudită tematic cu *Cum devine cineva revoluţionar şi om politic* şi *Atmosferă încărcată* (apărute în „Universul" în aceeaşi perioadă, respectiv prima la 3 martie, a doua la 20 martie 1900). Numele „Coriolan" trimite - evident, cu ironie - la personajul istorico-legendar Caneus Marcius Coriolanus, din antichitatea romană, devenit prototipul luptătorului care trece fără scrupule de partea adversarului. Pe de altă parte, se poate presupune că scriitorul s-ar fi putut inspira, pentru schiţarea personajului Coriolan Drăgănescu, din „modelul" oferit de biografia contemporanului său - pe care l-a cunoscut: v. *Boborul!*- Alexandru Candiano-Popescu (1841-1901), fost iniţiator al mişcării republicane, antidinastice, de la Ploieşti, din august 1870, devenit ulterior un devotat slujitor al regimului pe care voise să-l răstoarne. Este însă evident că nu *un* „model" anumit va fi avut scriitorul în vedere, ci un fenomen cu oarecare valoare de generalitate, cel rezumat în următoarele rânduri din *Moftangii* (*Rromânul*):

„Moftangiul român este:

Din clasele primare până la bacalaureat - anarhist:

De la bacalaureat până la primul examen de universitate - socialist;

De la primul examen până la licenţă - progresist;

De la licenţă până la slujbă - liberal;

De la slujbă până la pensie - conservator.

De la pensie încolo, împărtăşeşte principiile tinerimii universitare... Fii sigur că ai să-l găseşti oriunde e o manifestaţie mai mult sau mai puţin politică ori nepoliticoasă a studenţilor mai mult sau mai puţin rromâni!"

(p. 365) O LACUNĂ...

Publicată pentru prima dată în „Universul", XVIII, nr. 313, 13 noiembrie 1900, p. 1, 2. Inclusă, practic fără modificări,

în *Momente* (1901), p. 188-194. În *Opere,* II (1931), p. 54-58; în *Opere,* 2 (1960), p. 178-182.

Schiţa este datată de autor: 11 noiembrie 1900. La 10 noiembrie se pronunţase sentinţa în procesul intentat celor acuzaţi de complotul şi asasinatele politice care declanşaseră, în vara aceluiaşi an, ceea ce s-a numit „conflictul româno-bulgar" (v. şi schiţele *Ultima oră!..., Cum stăm* şi *Boris Sarafoff!...*). Inculpaţii au fost condamnaţi la pedepse cu închisoarea sau cu munca silnică (pe viaţă, pentru unii). Pedeapsa cu moartea nu exista, în vremea aceea, în România, ceea ce stârneşte, în schiţa *O lacună...,* revolta obsesiv-ilariantă a micului funcţionar Lache Diaconescu, revoltă indusă, fără îndoială, de lectura presei (din care Lache a deprins, cu siguranţă, şi frazeologia justiţiar-retorică pe care, în discursul propriu, o mânuieşte confuz, la limita galimatiasului).

Cei doi camarazi de birou şi amici ilustrează motivul perechii, frecvent la Caragiale; în cazul în speţă, simetria ori identitatea între cei doi termeni ai perechii nu e totală (cum e în *La Paşti,* de pildă): Mache Preotescu păstrează încă o comportare firească, „normală" (în sensul că interesul erotic şi buna-cuviinţă îl determină să cenzureze „inconştienţa" amicului), în vreme ce Lache Diaconescu e complet acaparat de morbul verbigeraţiei de cafenea pe teme civice (e adevărat că se poate presupune că o anumită rutină domestică îl face să prefere domiciliului spaţiul public, „agora" reprezentată de cercul virtualilor parteneri de sporovăială de la berărie, unde îşi poate da măcar iluzia propriei importanţe, probabil minimalizată în contextul conjugal).

În legătură cu numele personajelor, se cuvin citate observaţiile lui G. Ibrăileanu: „În *O scrisoare pierdută,* pe cei doi institutori, agenţii lui Caţavencu, îi cheamă Ionescu şi Popescu [...]. Aceasta înseamnă că ei sunt de extracţie populară, feciorul popei şi feciorul lui Ion. Fac parte dintre cei care se ridică din

poporul de jos. (Până atunci «poporul» era burghezia.) E un episod al «ridicării noroadelor», care începe mai pronunţat atunci. Aceste nume, împreună cu Diaconescu, Protopopescu, Iconomescu (feciori de diaconi şi preoţi de diferite grade: mulţimea lor *constată* faptul real că, la începutul «ridicării noroadelor», mai ales preoţii, mai înstăriţi şi deja diferenţiaţi de norod, puteau furniza fii cu oarecare învăţătură de carte, ca să ocupe funcţiile create de formele nouă - deocamdată funcţiile mici), aşadar, aceste nume vor mişuna *mai târziu,* în *Momente"*[1]. Aşadar, înscrierea patronimelor derivate din denumirile cinurilor bisericeşti nu e un simplu artificiu ludic al autorului, ci are (şi) valoarea unei mărturii privind o realitate sociologică.

Cât priveşte „bucata" muzicală pe care urmează să o interpreteze dna Pavugadi, o investigaţie instructivă a întreprins Ştefan Cazimir: ‚Aşa-zisa «bucată nouă» *(Alla stella confidente,* romanţă de V. Minuti, muzica de Vincenzo Robaudi) se bucură, de mai mulţi ani, de o vogă nemaipomenită şi devenise piesa favorită a diletanţilor. Statul, scrie Caragiale, «învaţă gratis pe oricine să cânte *Stella confidente* din gură, din vioară, din trâmbiţă, din ocarină ori xilofon» *(Solicitudine de stat).* Despre celebritatea în epocă a bucăţii, al cărei text fusese tradus în franceză, germană, engleză, română („Astru d-amor, ce ştii/ Iubirea-mi înfocată, /Privirea-mi înnorată /O scaldă-n raze vii..."), vorbeşte şi faptul că Biblioteca Centrală de Stat [azi, Biblioteca Naţională - n.n.] din Bucureşti posedă partitura în nu mai puţin de şase versiuni: pentru mezzosoprană sau tenor cu acompaniament de pian, pentru contralto sau bas cu acompaniament de pian sau violoncel, trei transcrieri pentru piano solo etc. Astăzi, nici o enciclopedie (nici măcar

[1] G. Ibrăileanu, *Numele proprii în opera comică a lui I.L. Caragiale,* în *Studii literare,* Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1930, p. 80.

Enciclopedia Italiana, în 35 de tomuri) nu consemnează numele lui Vincenzo Robaudi"[1].

Numele „Pavugadi" - care apare şi în *[Repertoriu de nume proprii]* „Cecilia Pavugadi, pianistă" -, burlesc, ne-„realist", e obţinut prin enumerarea, în limba greacă, a primelor note ale gamei muzicale.

(p. 371) SITUAŢIUNEA

Publicată în „Universul", XVIII, nr. 170, 23 iunie 1900, p. 1. Reluată în *Momente* (1901), p. 195-200, şi în *Momente, schiţe, amintiri* (1908), p. 132-138. Reprodusă în *Opere,* I (1930), p. 288-292, şi în *Opere,* 2 (1960), p. 129-133.

Textul de bază este cel din *Momente* (1901).

Eugen Simion, în studiul mai înainte citat, observă: „Se bea mult şi se mănâncă enorm în proza lui Caragiale. Tot ce se petrece, aici, se petrece la masă sau în preajma mesei. Pasiunea *politicii* (temă prioritară a personajului caragialian) este însoţită, invariabil, de pasiunea bucătăriei. Nae, din *Situaţiunea,* e revoltat pe «sistema» politică a statului şi se îndreaptă în zori de zi spre simigerie pentru a nu rata covrigii calzi"[2].

(p. 377) 1 APRILE

Publicată în „Universul", XVIII, nr. 89, 31 martie 1900, p. 1. Retipărită în *Momente* (1901), p. 201-206 şi în *Momente,*

[1] Ştefan Cazimir, *I.L. Caragiale faţă cu kitschul,* Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1988, p. 77-78.

[2] Eugen Simion, *op.cit.,* p. 69.

schițe, amintiri (1908), p. 139-144. Reprodusă în *Opere,* I (1930), p. 250-254 şi în *Opere,* 2 (1960), p. 107.

Se remarcă folosirea procedeului „citării" unor texte apocrife, atribuite personajelor; prin aceasta, schiţa se înrudeşte cu alte texte ale autorului, precum *Telegrame, Urgent* şi, mai ales, *Antologie* (unde există, ca şi aici, un mic comentariu aşa-zis explicativ, „teoretic", ironic sub aparenţele sale voit serios-naive).

(p. 382) FIVE O'CLOCK

Publicată în „Universul", XVIII, nr. 54, 25 februarie 1900, p. 1. Inclusă în volumul *Momente* (1901), p. 207-212 şi în *Momente, schițe, amintiri* (1908), p. 145-151, în *Opere,* I (1930), p. 231-235 şi în *Opere,* 2 (1960), p. 93-97.

Satira vizează discrepanţa între pretenţie şi realitate, şi nu e deloc „uşoară". Despre satirizarea „mahalagismului" - care nu e neapărat legat de mahalaua propriu-zisă - a formulat un pertinent comentariu G. Ibrăileanu, în *Spiritul critic în cultura românească:* „Începând cu *D-ale Carnavalului* (1885), urmând cu câteva schițe în *Convorbiri literare* şi isprăvind, mult mai târziu, cu admirabilele *Momente,* Caragiale va satiriza, dacă voiți, mahalaua. Dar trebuie să ne înțelegem asupra acestui cuvânt. Mahalaua, pe care o satirizează Caragiale, nu e o categorie socială, clasa de mici burghezi, de mici funcționari, care stă în suburbie, şi ale cărei mijloace materiale, ca şi intelectuale, sunt restrânse. Mahalaua, pe care a satirizat-o Caragiale, e o categorie sufletească. E vorba de mahalaua intelectuală în care intră oameni de toate categoriile sociale: şi mici burghezi, şi funcționari inferiori, dar şi oameni bogați, sus-puşi şi funcționari superiori, şi chiar uneori progenitură din clasa «nobilă». În *25de minute...,* în *Telegrame,* în *Vizită,*

în *Five o'clock,* în *Reportaj,* în *Boris Sarafoff!...,* în *Ultima oră!...,* în *Atmosferă încărcată,* în *High-Life,* în *Cadou,* în *Diplomaţie,* în Mici *economii,* nu e vorba de clasa socială mahala. În aceste bucăţi, personajele sunt, toate, din lumea «bună», uneori dintre «stâlpii societăţii», dintre oamenii care sunt puşi pe ultima scară a situaţiei sociale şi ca rang, şi ca avere.

Dar cu toată această deosebire de clasă socială a personajelor, ele fac parte, toate, din aceeaşi categorie sufletească, - culturală mai bine, dacă se poate întrebuinţa acest cuvânt. Când le citim, toate schiţele lui Caragiale sunt de aceeaşi natură, au acelaşi aer, în ele e vorba de acelaşi lucru. Şi acest lucru este ridicolul ce rezultă din neasimilarea civilizaţiei, din spoiala de civilizaţie, din contrastul dintre pretenţie şi realitate, din amestecul de civilizaţie şi barbarie, - amestec manifestat în idei, în simţiri, în purtări şi în limbaj.

Limbajul, dialogul este partea esenţială a acestor schiţe. Mai întâi, pentru că ele sunt foarte dramatice, - Caragiale fiind mai înainte de toate un dramaturg, - şi în genul dramatic limbajul are tot rolul: prin el se zugrăveşte personajul. Şi apoi pentru că limbajul, prin incoerenţa şi împestriţarea lui, e de ajuns, el singur, să ne arate şi incoerenţa ideilor unei societăţi informe, ori în stare de formare, şi acel amestec de civilizaţie, redat prin amestecul de cuvinte vechi şi nouă, stropşite, schimonosite ca şi ideile pe care le reprezintă.

Dar toate personajele schiţelor sale fac parte din clasele nouă, din acele categorii de oameni care au primit formele nouă şi le reprezintă, le exercită. Burghezimea mică muntenească, burghezimea mare, funcţionarii mici şi mari, gazetarii etc."[1]

[1] G. Ibrăileanu, *Spiritul, critic în cultura românească,* Editura Viaţa Românească, Iaşi, 1909, p. 235-237.

Diferenţele de text între gazetă şi volum sunt neînsemnate. Cea mai importantă dintre ele: în „Universul" - „Popescu", „Piscupescu", „Potropopescu", în loc de „Popesco", „Piscupesco", „Potropopesco".

(p. 388) HIGH-LIFE

A apărut pentru prima dată în „Universul", XVII, nr. 352, 24 decembrie 1899, p. 1-2, cu subtitlul *Carnet mondain;* în volumul *Momente* (1901), p. 213-218. Reluată în „Calendarul Minerva", XI, 1909, p. 282-286, cu menţiunea: „Din vol. *Momente, schiţe, amintiri,* în Editura Minerva". Inclusă în ediţiile: *Momente, schiţe, amintiri. Opere complete* (1908), p. 152-158; *Opere,* I (1930), p. 208-212; *Opere,* 2 (1960), p. 78-81.

Textul de bază este cel din volumul *Momente* (1901).

În grupul momentelor mondenităţii, *High-life* reprezintă o variaţiune pe tema farselor. Aici, farsa e jucată de cuvântul tipărit, aşadar travestit. O „îngrozitoare greşeală de tipar" transformă petrecerea (balul filantropic) în scandal, provocând căderea măştilor. Structurată anecdotic, proza urmează, deci, un parcurs specific caragialean: situaţia iniţială se inversează, metamorfozându-se în negativul ei. Proza desfăşoară, de fapt, un oximoron, într-o compoziţie minuţios condusă pe un traseu ambiguu, întreţinând jocul iluziei şi realităţii, prin registrele contrastive ale textului. Acest aspect compoziţional este analizat pertinent de Mircea Tomuş:

„Cele câteva straturi stilistice ale bucăţii sunt dozate şi asociate cu mare savanterie: stilul neutru al relatării serveşte de montură hazliei întâmplări: «Tânărul Edgar Bostandaki este suplinitor la catedrele de muzică, desen, gimnastică, scrimă şi religie de la gimnaziul clasic înfiinţat de curând în urbea sa

natală». Acest stil contrastează vădit cu elementele de parodie a cronicilor mondene: «S-a petrecut până la şapte dimineaţa, când aurora cu degetele ei de roză a venit să bată la uşa orizontului şi să stingă cu privirile ei lumina petroleului, amintind infatigabililor dănţuitori că trebuie, cu regret, să se despartă». Dialogul dintre aceste două teme majore ale bucăţii, tema şi contratema, este punctat prin scurte notaţii de limbaj provincial şi familiar, ceea ce produce efecte de un comic cu atât mai substanţial, cu cât este mai discret: «- Domnule Turturel! uite-te la mine... Te opresc, magariule, să faci *de mauvaises plaisanteries* pi conta doamnei Gregorashko, soţia me!»"[1].

(p. 393) CADOU...

A apărut prima dată în „Universul", XIX, nr. 1, 2 ianuarie 1901, p.1. Introdusă în sumarul volumului *Momente* (1901), p. 219-223, şi în *Momente, schiţe, amintiri* (1908), p. 159-164. Paul Zarifopol o reproduce în *Opere,* II (1931), p. 74-77, iar Şerban Cioculescu în *Opere,* V (1960), p. 197-200.

Textul de bază este cel din *Momente* (1901).

În „Universul", înainte de începutul propriu-zis al schiţei, găsim o introducere, la care autorul a renunţat la publicarea în volum:

„Zilele trecute trebuia să aleg o temă dintre mai multe, pentru o cronică de Crăciun, o temă nouă... De exemplu... Era odată un copil rămas foarte demult sărman de amândoi părinţii şi mai ales de mamă - a! un copil fără mamă! El avusese durerea s-o piarză îndată ce se născuse! În lunga şi trudita lui viaţă, acest copilaş n-avusese şi el măcar parte să puie mâna pe o jucărie; de aceea nu stricase nici una...

Mircea Tomuş, *Op. cit.,* 1977, p. 327.

Sau:

Odată s-a întâlnit Moş Crăciun cu Sf. Niculae...

- Bună ziua, Sfinte Niculae.

- Sărut mâna, Moş Crăciun.

- Da-ncotro?

- Ei! nu ştii Sfinţia ta? Ce mai întrebi? Mă duc pe pământ să pun la copiii cuminţi jucării şi cofeturi sub căpătâi... Dar Sfinţia ta, de unde vii? - Ei nu ştii, Sfinţia ta? zice Sf. Niculae, ce mai întrebi... Vin de pe pământ... Am fost de am căpătuit câteva fete cuminţi. Dar cum bag seama ţi-ai ras barba, Sfinte Niculae, şi te-ai îmbrăcat subţirel de primăvară.

- Apoi de! mi-am ras-o că începuse să mă mănânce şi trebuia să mă tot scarpin... Dar eu ca eu, dar Sfinţia ta!... Fără barbă, n-or să te mai cunoască bieţii copii ş-o să strici toate piftiile.

- Lasă, Sf. Niculae, a răspuns Moş Crăciun, nu purta grije de barba mea! îmi creşte ea mare, frumoasă şi albă până la ziua mea...

Ş-aşa mai departe. Şi aceasta e o temă destul de nouă... E bună pentru anul viitor. Deocamdată m-am hotărât: un studiu! -

Un studiu critico-istoric asupra sărbătorii Naşterii: ce înţelegem prin vorba Crăciun; - Crăciunul la primii creştini; - Crăciunul în evul mediu; - Crăciunul în timpii moderni; - Crăciunul în diferite timpuri şi la diferite popoare, şi-ndeosebi la romani şi la români: Steaua, Vicleimul, Irozii, Moş-Ajunul, Colindele, bolindele etc., - datine, moravuri, obiceiuri, tradiţiuni, instituţiuni, superstiţiuni etc.

Să-ncepem... Dar când voi să pun pana în călimară, iată că primesc, printr-un comisionar de stradă, o scrisoare: «Iubite amice, astă-seară...»".

Paul Zarifopol explică: „Introducerea aceasta face parte din grupa satirei gazetarilor literalizanţi: *O cronică de Crăciun,*

Duminica Tomii"[1]. Schiţa, însă, este o ironie subţire la adresa femeilor măritate, dar întreţinute, sau, cum se exprimă Şerban Cioculescu, ea face parte „din seria schiţelor şi povestirilor cu fenomenul propriu moralei conjugale burgheze"[2]: *Om cu noroc, Diplomaţie, Mici economii.*

(p. 398) DIPLOMAŢIE

A apărut în „Moftul român", nr. 4, 22 aprilie 1901, p. 2. Reluată în *Momente* (1901), p. 224-228, şi în *Momente, schiţe, amintiri* (1908), p. 165-170. Paul Zarifopol o retipăreşte în *Opere,* III (1931), p. 91-94, iar Şerban Cioculescu în *Opere,* 2 (1960), p. 214-217.

Textul de bază este cel din *Momente* (1901).

Moravuri de familie de totdeauna, ca şi în *Mici economii* sau *Om cu noroc.* În nota sa, eminentul editor este necruţător: „Titlul eufemistic denunţă de fapt procesul de descompunere morală a familiei burgheze, în care luxul provine de pe urma soţiei uşuratice, cu consimţământul soţului cointeresat"[3].

(p. 403) MICI ECONOMII...

A apărut întâia oară în „Universul", XVIII, nr. 296, 27 octombrie 1900, p. 1, 2. Retipărită în „Caragiale", 23 februarie 1901, şi în „Federaţiazo", nr. 1, noiembrie 1912. E inclusă în volumul *Momente* (1901), p. 229-234, şi în

[1] *Opere,* II (1931), p. 428.
[2] *Opere,* 2 (1962), p. 644.
[3] *Opere,* 2 (1960), p. 646.

Momente, schiţe, amintiri (1908), p. 171-177. Reprodusă în *Opere,* II (1931), p. 45^9, şi în *Opere,* 2 (1960), p. 169-173.

Face parte - alături de *Diplomaţie, Cadou..., Om cu noroc!* - din seria de schiţe sau povestiri satirice care tratează motivul adulterului venal, tolerat ori încurajat de soţul aşa-zis „înşelat", de fapt complice sau profitor al infidelităţilor erotice ale soţiei, cointeresat la beneficiile materiale obţinute. Foarte asemănătoare cu *Mici economii...,* aproape un fel de primă versiune a acesteia, e schiţa *Slăbiciune* („Universul", 1 octombrie 1899). Ca şi în celelalte texte înrudite tematic, situaţia nu este expusă explicit, ci sugerată aluziv (dar peremptoriu!). Naratorul simulează naivitatea, atitudine care, însă, poate fi „descifrată" şi ca o ironie foarte fină, ori ca o paralizantă perplexitate faţă de imoralitatea „amicului" Verigopolu.

Diferenţele mai semnificative între textul din ziar şi cel din volum:

- după „a privi la trecători", în „Universul" continuă: „ *Tare natură! Frumos caracter!* ".

- după „destul de amărât", urmează: „am *zis văzândpe acele fiinţe cari se plimbă liniştite înainte de masă: toţi! toţi! şi acesta, şi acela, toţi! Ori nu se mută mâine, ori, dacă se mută, au o casă de unde se mută şi altă casă unde se mută; numai eu, eu nenorocitul! N-am decât casa de unde trebuie să mă mut",* apoi continuă ca în volum.

- „şi aruncă pe masa de *simili-marmură".*

(p. 409) INSPECŢIUNE

A apărut întâia oară în „Universul", XVIII, nr. 324, 24 noiembrie 1900, p. 1, 2 şi nr. 331, 1 decembrie 1900, p. 1. Retipărită în volumul *Momente* (1901), p. 235-246 şi în

Novele, povestiri (1908), p. 166-178. Reprodusă în *Opere,* II (1931), p. 59-67, şi în *Opere,* 2 (1960), p. 183-191.

Inspecţiune pune, ca şi alte proze ale lui Caragiale, problema „clasificării" ei. Unora, furaţi de identitatea personajelor şi a recuzitei, ea le poate părea o „schiţă" (ceea ce, cu siguranţă, *nu* este). Este, desigur, un „moment" dintre cele mai caracteristice, dar pare mai degrabă a fi o *nuvelă* (prin amploarea şi gravitatea subiectului, deşi textul e relativ scurt), asemănându-se în bună măsură cu *Două loturi* (considerată, aceea, unanim, *nuvelă).* În fond, ea învederează - ca şi atâtea alte texte - dificultatea de a clasa tranşant şi infailibil scrierile caragialiene pe genuri şi specii.

Că este înrudită cu *Două loturi,* dar şi cu *O făclie de Paşte,* prin ceea ce a fost numit „tema obsesiei", nu încape discuţie. Mircea Tomuş, între alţii, a sesizat această înrudire şi a examinat-o cu sagacitate într-un context mai larg: „Am văzut că există, anticipând uneori materia vastă şi diversă a momentelor, alteori alături de ea, o etapă intermediară a prozei lui Caragiale care, deşi prin anumite aspecte de suprafaţă ne îndrumă spre universul acestora, prin semnificaţiile interne practică deschideri spre alt orizont. Sunt cele două bucăţi aparte, *Două loturi* şi *Inspecţiune,* mai ales prima de o aparenţă comică sau, cel puţin, satirică. Dar dacă cea dintâi propune o temă nouă şi insolită (jocul orb al întâmplării, şansei şi neşansei) într-un registru tragicomic, cea de-a doua, cu toată dificultatea şi divergenţa interpretărilor, trebuie să admitem, până la urmă, că introduce o altă temă, oarecum apropiată: aceea a necunoscutului, misterului, din reacţiile omului, răspuns la propriile întrebări ale scriitorului privind valabilitatea metodei deterministe şi izvor al tragismului. Se închide, cu aceasta, pregnanta experienţă a momentului nuvelelor tragice: *In vreme de război, Păcat, O făclie de Paşte,* dublate, pe de o parte, de puternica dramă *Năpasta* şi, pe de alta, de proza

tragică sau tragicomică mărunt anecdotică, de felul lui *Cănuţă, om sucit* sau *Triumful talentului*"[1].

Viziunea şi atmosfera gravă, diferită de cea maliţios-burlescă a altor „momente" din viaţa micii funcţionărimi bucureştene, a fost semnalată de comentatori. Ea e marcată şi de tonul naratorului - neutru, nu feţetios ori histrionic-naiv, ca în unele „momente" satirice -, şi chiar, după cum a observat G. Ibrăileanu, şi de numele personajului principal, unic în repertoriul onomastic caragialesc şi cu sonoritate şi conotaţie mai „solemne" decât recurentele Lache, Mache, Mitică, Costică: „Ce rol are la Caragiale numele în conceperea personagiului se poate vedea mai bine decât oriunde într-o schiţă din *Momente,* unde a luat ca erou un Mache, dar l-a pus într-o situaţie serioasă şi tragică. E *Inspecţiune,* în care e vorba de sinuciderea unui casier.

Schiţa are ca personagii exact personagiile din celelalte *Momente.*

Dar aici pe erou îl cheamă Anghelache, tot nume de om din clasele inferioare, dar rar şi mai serios şi nemaiutilizat de Caragiale aiurea. Iar celelalte personagii din *Inspecţiune* (adică Lachii, Machii, Ioneştii şi Popeştii din alte schiţe) aici n-au nume. Caragiale le-a ascuns numele, căci dacă-i numea, trebuia să-i cheme ca în toate schiţele, cu atât mai mult cu cât e vorba de o petrecere la o berărie între exact aceiaşi «amici» din restul *Momentelor.*

Dar aceşti funcţionari *acum* nu mai vorbesc fleacuri. Ei sunt îngrijoraţi de soarta lui Anghelache, pe care o presupun teribilă. Iată de ce Caragiale n-a putut să le spună pe nume. Numele acestea, comicizate atât de mult de el, ar fi dăunat atmosferei grave a bucăţii. Dar nici n-a putut să le dea alte nume, adică altfel de nume, căci şi-ar fi falşificat realitatea.

[1] Mircea Tomuş, *Opera lui Caragiale,* Editura Minerva, Bucureşti, 1977, p. 385-386.

(Când însă, în peregrinaţiile lor nocturne ca să dea de urma lui Anghelache, întâlnesc un «amic» al lor, care nu luase parte la afacerea asta gravă, - acesta are nume şi-l cheamă fireşte: Mitică).

Şi iarăşi în deosebire de toate *Momentele,* aceşti Lachi şi Machi acum nu vorbesc cu caragialisme"[1].

S-a speculat mult asupra cauzei sinuciderii lui Anghelache, s-au avansat ipoteze şi chiar demonstraţii. „Soluţia" adecvată e, probabil, aceea a totalei obscurităţi ori ambiguităţi, voită de autor. Paul Zarifopol relata: „Caragiale iubea tot ce poartă accent apăsat. Îl amuza fără încetare enigma pe care a lăsat-o în sinuciderea casierului Anghelache. «De ce s-o fi omorât Anghelache? Nici eu nu ştiu», spunea el de nenumărate ori cu o satisfacţie aproape copilărească. Această *«pointe»* în chip de ghicitoare îl desfată tot atât de mult ca şi întrebarea tachinantă, dacă Trahanache ştia ori ba, că Zoe e amanta lui Fănică"[2].

O „soluţie" de fond, nu factologică, ci de hermeneutică literară, a formulat Mircea Tomuş, cu o argumentaţie convingătoare:

„O atmosferă de mister niciodată lămurit [...] înconjoară figura şi fapta lui Anghelache. Reactualizând precizarea pe care acelaşi Zarifopol o făcea în legătură cu intenţia expresă a autorului însuşi, de a lăsa învăluită în taină sinuciderea casierului şi adăugând acestei ipoteze argumentul importanţei deosebite pe care, în opera lui Caragiale, o are necunoscutul, suntem obligaţi să nu mai căutăm în altă parte nici o explicaţie; de altfel nici una dintre variantele propuse până acum nu rezistă argumentelor contrarii, decât dacă am presupune, din partea

[1] G. Ibrăileanu, *Studii literare,* Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1930, p. 83-84.

[2] Paul Zarifopol, *Introducere,* în I.L. Caragiale, *Opere,* II, Editura „Cultura Naţională", Bucureşti, 1931, p. XVII.

autorului, intenţii neexprimate prin text. Dar textul ne spune numai câte ne spune. Iar nuvela, care conţine o suită de căutări (ale unui personaj, ale unei explicaţii), în care personajele vor să găsească şi să ştie, se încheie fără ca cineva să afle ceva şi fără să intervie vreo explicaţie.

Însă raportarea la suita de nuvele în care am încadrat-o şi pe aceasta din urmă poate risipi orice ezitare: după ce prozatorul experimentase, în nuvelele tragice şi în dramă, cea mai riguroasă determinare a faptelor şi destinelor omeneşti, în *Cănuţă, om sucit...,* el dă câmp liber de manifestare naturii umane nealterate; în *Două loturi,* personajul şi soarta lui sunt hotărâte de o instanţă crudă şi glumeaţă: culmea ghinionului; în *Inspecţiune,* faptele omului nu mai au nici o explicaţie, misterul cel mai desăvârşit le înconjoară. Din jucărie a lanţului cauzal mecanic, din victimă a propriei porniri sau a neşansei, omul a devenit un continent necunoscut:

«- De ce?... de ce, nene Anghelache? a întrebat plângând ca un prost cel mai tânăr.

Dar, nenea Anghelache, cuminte, n-a vrut să răspunză». Rezerva de necunoscut a experienţei umane rămâne suprema înţelepciune şi împăcare"[1].

Se remarcă, în *Inspecţiune,* ca şi în alte proze caragialeene „bucureştene", grija autorului pentru situarea plauzibilă a ficţiunii într-un cadru fizic real, cunoscut şi recognoscibil: drumurile camarazilor lui Anghelache în căutarea lui, din Dobroteasa până la „Lăptărie" şi înapoi, apoi pe lângă fostul sediu al Institutului Medico-Legal de pe malul Dâmboviţei (demolat în anii '80 ai secolului al XX-lea), pot fi urmărite pe un plan al Bucureştilor din epocă.

Câteva cuvinte despre „Lăptăria" care apare în mai multe proze ale lui Caragiale *(Inspecţiune, Antologie..., Repausul*

Mircea Tomuş, *op.cit.,* p. 300-301.

dominical): era, de fapt, un restaurant renumit, numit, la începutul secolului al XX-lea, „Lăptăria Flora" (se deduce însă că oferta nu se limita la produse lactate!) şi care funcţiona încă prin 1940, ca restaurant de lux, situat în şoseaua Kiseleff, nr. 39 (în mai 2000, clădirea exista încă, dărăpănată şi aparent abandonată, într-o grădină cu arbori bătrâni). Locul era, pe vremea *Momentelor,* în afara oraşului propriu-zis (care se termina practic la bariera Mogoşoaiei, zisă „capul Podului", azi Piaţa Victoriei), într-o zonă cu copaci, propice pentru escapade discrete.

O coincidenţă (ori o convergenţă frapantă între viaţă şi literatură!): nu departe de locul în care s-a sinucis (în ficţiune) Anghelache avea să-şi pună capăt zilelor, cu vreo două decenii mai târziu, scriitorul Urmuz, alias Dem. Demetrescu-Buzău, grefier la Înalta Curte de Casaţie (care s-a împuşcat în noiembrie 1923, în boschetul din spatele „Bufetului de la Şosea", actualul restaurant Doina, din şoseaua Kiseleff nr.4).

Deosebirile dintre textul din „Universul" şi cel din *Momente* sunt minime.

În gazetă, proza a apărut în două foiletoane, la interval de o săptămână unul de altul; la sfârşitul primului foileton figura fraza „Vom vedea joia viitoare unde l-au găsit camarazii pe nenorocitul", care, bineînţeles, a dispărut în volum.

Precizăm că, pentru replica unuia dintre cei trei camarazi ai lui Anghelache, din scurtul conciliabul deliberativ de după tentativa, infructuoasă, de a-l găsi pe Anghelache la „lăptărie" („- Haid iar acasă? Trebuie să se fi întors?"), am păstrat, deliberat, punctuaţia din volumul *Momente.* Alţi editori au considerat semnele de întrebare ca pe greşeli de tipar (apărute printr-o presupusă „contaminare" din replica următoare, care, şi ea, conţine două semne de întrebare) şi le-au eliminat, cu argumentul că tonul interogativ ar fi ilogic, în context. Opţiunea e acceptabilă, însă nu şi inatacabilă. E foarte posibil ca întrebuinţarea semnelor de întrebare în cazul respectiv să

fi fost dorită totuşi de autor. Caragiale era întotdeauna atent la nuanţe (după cum o certifică nu numai textele sale, dar şi mărturiile contemporanilor), şi se poate ca el să fi vrut să noteze astfel un ton de interogaţie „slabă", deliberativă, tonul unei propuneri avansate cu ezitare, cerând de la interlocutor fie confirmarea, fie respingerea ei argumentată. Se poate şi ca scriitorul să fi avut în vedere tonul semi-interogativ al încercării de a ghici raţionamentul antevorbitorului. Să analizăm puţin situaţia (din „realitatea ficţiunii"): cei trei camarazi, după o febrilă căutare prin tot oraşul, nu l-au găsit pe Anghelache nici la „lăptărie" şi nu mai au nici o „pistă" de urmat. Se sfătuiesc, în grabă, fără exces de explicitări; de fapt, unul se întreabă ce-i de făcut, altul, mai hotărât, cere birjarului să se întoarcă (spre oraş), în fine, al treilea îşi prezintă, sub formă de dublă întrebare, propunerea (şi supoziţia pe care se sprijină ea), cu sensul aproximativ: „N-ar fi oare bine să mergem iar la el acasă? Nu s-ar putea oare să se fi întors până acum, cine ştie?" (propunerea de „explicitare" ne aparţine, dar ni se pare plauzibilă), ori, eventual, într-o altă „lectură", sondează intenţiile antevorbitorului: „Adică vrei să trecem iar pe la el pe-acasă? Bănuieşti că s-o fi întors între timp?". Dată fiind situaţia, propunerea ori supoziţia e exprimată succint şi, poate, ambiguu, dar, în orice caz, pe un ton interogativ-dubitativ, nu pe tonul ferm al propoziţiilor enunţiative încheiate prin punct. Astfel, s-ar putea foarte bine ca grafia: „Haid iar acasă? Trebuie să se fi întors?" să nu fie rodul neatenţiei tipografilor din 1901, ci expresia maximului rafinament al scriitorului în captarea nuanţelor exprimării orale.

(p. 420) ULTIMA EMISIUNE...

Publicată în „Universul", XVIII, nr. 306, 6 noiembrie 1900. Inclusă în *Momente* (1901), p. 247, şi *Momente, schiţe,*

amintiri (1908), p. 178-183, în *Opere,* II (1931), p. 50-53 şi în *Opere,* 2 (1960), p. 174-177.

Considerată deseori a fi o „schiţă", această proză diferă totuşi de schiţele caragialeene „tipice", atât prin mediul uman reconstituit - sub acest raport, poate fi apropiată de *Cănuţă, om sucit* -, cât şi prin informaţia destul de bogată despre personaje, furnizată sub formă de mici „romane"-pilulă, introduse ca „sertare" în discursul naratorului: „romanul" vieţii lui Iancu Bucătaru, cel al Zamfirei şi cel al lui Tomiţa Barabanciu, textul putând fi apropiat şi prin aceasta de *Cănuţă, om sucit* (mic „roman" compact, deşi ceva mai extins decât cele ale cerşetorilor care se adună în cârciuma de mahala, al unei biografii obscure şi păguboase). În relatările biografice despre personaje, se remarcă distanţarea - caracteristică pentru Caragiale - ironică între autor şi narator: partitura naratorului recurge la clişee ale romanului popular sau ale gazetăriei „literaturizante", într-un stil *kitsch,* romanţios. Pe de altă parte, povestea vieţii Zamfirei mimează o structurare non-realistă, de basm, cu coincidenţe semnificative, învestită de asemenea cu o ironie plină de ambiguitate (tânăra Zamfira era fata unui *ghitarist* sedusă de un *viorist,* apoi de un *cobzar* etc.). Un umor caracteristic decurge din utilizarea unor clişee ale stilului gazetăresc *kitsch,* în legătură cu realităţi contrastante cu cele cărora le sunt aplicate de regulă clişeele respective (de ex.: „cântând bucăţi alese din repertoriul părintelui ei" e o expresie adecvată unui context aşa-zis „nobil", conotând stima şi valoarea, prestigiul social, dar aici e utilizată cu referire la un obiect trivial - tatăl era „cel mai vestit ghitarist fără perdea").

Începutul acestui „moment" era admirat în mod deosebit de însuşi autorul, ca exemplu de stil „potrivit", brevilocvent şi totodată evocator al unei atmosfere; avem în acest sens o mărturie a fiicei scriitorului, Ecaterina I. Caragiale, care îşi amintea:

„Era modest, totuşi conştient de valoarea operei sale. Ne dădea ca exemplu o scurtă descripţie din *Ultima emisiune...*

- Asta este arta - ne spunea el cu mândrie - din câteva vorbe să redai atmosfera fără prea multe detalii.

Apoi ne citea pasajul acela preferat, cu o vădită emoţie:

[urmează, citate în întregime, primele rânduri ale textului, până la «- Bună ziua» inclusiv.]

- Voi nu ştiţi câtă migală, câtă trudă m-au costat aceste rânduri, dar am reuşit să pictez acest colţ de mahala cu cârciuma îmbrobodită în ceaţă şi amorţită în frig"[1].

Excelenţa artei autorului e, însă, de admirat în toate pasajele componente ale povestirii, inclusiv în cele în care stilul se află în aparent contrast cu obiectul căruia îi este aplicat. Mircea Tomuş a putut remarca, pe bună dreptate: „[...] echivocul rămâne întreg şi, prin aceasta, deplin fermecător; textul povestirii *[Tren de plăcere* - n.n.] nu spune ce povesteşte, este drept, dar nici nu încetează a rămâne principalul mijloc de referinţă, principala ei realitate, care ascunde fără a dezvălui complet, permiţându-şi să recolteze maximum de profit artistic din jocul iluziei deasupra feţei nevăzute a adevărului. Ca şi în *Ultima emisiune...,* al cărui cadru sugerează deplina putere a iluziei: «razele lămpii din tavan trecând afară prin clondire pline cu deosebite vopseli străvezii», şi în care opoziţia iluzie-realitate se converteşte în opoziţia stil-realitate: un triumf al stilului, exagerat până la faza lui protocolară maximă, exprimă condiţia umană cea mai decăzută, precum în portretul cocoanei Zamfira Muscalagioaica [...]"[2].

Observaţii interesante în aceeaşi chestiune a formulat şi Liviu Papadima: „Se poate, cred, alcătui o ierarhie a formelor

[1] Ecaterina I. L. Caragiale, *Amintiri despre I. L. Caragiale* (fragmentul e reprodus după I. L. Caragiale, *Opere,* 2, Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, Bucureşti, 1960, unde este citat la *Note şi variante,* p. 641-642, fără informaţii precise despre natura sursei - dacă e manuscris sau tipăritură, locul şi anul apariţiei).

[2] Mircea Tomuş, *Opera lui Caragiale,* Editura Minerva, Bucureşti, 1977, p. 315.

de expansiune - pe orizontală şi pe verticală - ale oximoronului, de la «curat murdar» al lui Pristanda, până la tehnicile recurente de a construi discursul în contradicţie cu referentul, ca în *Ultima emisiune...* Se suprapun aici realitatea promiscuă a lumii prezentate, realitate descifrabilă în subtext, şi idealitatea edulcorantă acreditată de narator în planul superficial al textului. Textul şi subtextul sunt două entităţi în relaţie oximoronică"[1].

„Toboşarul municipal" era - pe vremuri, când radioul nu exista şi când multă lume nu ştia să citească - agentul municipal care, după ce atrăgea atenţia publicului prin bătăi de tobă, recita cu glas mare, pe la răspântii, diferitele măsuri luate de autorităţi şi care reclamau conformarea cetăţenilor; „Barabanciu" înseamnă „toboşaru'", şi este, deci, ca şi în cazul lui Iancu Bucătaru, un nume „motivat", o fostă poreclă devenită nume.

Personajul „părintele Matache" - de fapt, un crochiu de personaj, o figurină de preot de mahala, epicureu şi cu maniere plebeiene - apare şi în alte texte ale lui Caragiale (în *Antologie* şi în două dintre *Gogoşi,* unde prenumele Matache e completat cu un patronimic burlesc: Sugăceanu); o siluetă înrudită cu părintele Matache e şi părintele Marinache, din *Duminica Tomii.*

Deosebirile dintre textul din „Universul" şi cel din *Momente* sunt neînsemnate.

În ediţia de *Opere* (vol. II, 1931, ediţie îngrijită de Paul Zarifopol), Paul Zarifopol a schimbat începutul textului, faţă de versiunea din *Momente* („La răspântia unei mahalale mărginaşe..."), în „La o răspântie de mahala...", explicând opţiunea prin conformarea la voinţa autorului: „într-un exemplar al *Momentelor* în posesiunea mea, Caragiale a schimbat începutul bucăţii aşa cum se vede în ediţia de faţă.

[1] Liviu Papadima, *Caragiale, fireşte,* Editura Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti, 1999, p. 78.

[...] «Nu vezi cât e de lung?... Mă ține în loc degeaba... Dacă e mahala, fireşte că e mărginaşe...!» exclamă Caragiale, îndreptând fraza"[1].

(p. 425) AMICI

A apărut prima dată în „Universul", XVIII, nr. 40, 11 februarie 1900, p. 1, 2; în volumul *Momente* (1901), p. 253-259. Reluată în „Luceafărul", XI, nr. 26, 24 iunie 1912, p. 460-462. Inclusă în edițiile: *Momente, schițe, amintiri. Opere complete* (1908), p. 184-191; *Opere,* I (1930), p. 225-230; *Opere,* 2 (1960), p. 88-92.

Textul de bază este cel din volumul *Momente* (1901).

Într-o recenzie, nesemnată, din „România ilustrată", ecou la apariția volumului *Momente,* se recunoaşte în *Amici* „o mică dramă", „schițată cu mână de maestru"[2]. Cartea este considerată „o sărbătoare literară", deşi „nu este un volum de lucrare mare şi susținută: Caragiale n-a scris niciodată de acestea".

(p. 431) TELEGRAME

Au apărut mai întâi în „Universul", XVII, nr. 283, 15 octombrie 1899, p. 1-2. Introduse de autor în volumul *Momente* (1901), p. 260-267, şi în *Momente, schițe, amintiri* (1908), p. 1-10. Şerban Cioculescu reproduce *Telegrame* în *Opere,* 2 (1960), p. 50-56. O notă a autorului precede, în ziarul

[1] Paul Zarifopol, *Note şi variante,* în I.L. Caragiale, *Opere,* II, Editura „Cultura Națională", Bucureşti, 1931, p. 426-427.

[2] * * *, *„Momente" deI. L. Caragiale,* în „România ilustrată", I, 1901, nr. 11-12, octombrie-noiembrie, p. 156.

„Universul", schiţa: „Întrerup astăzi seria «notiţelor critice», cari vor urma în «Universul» de joia viitoare, şi, apoi, la fiecare două săptămâni, alternând cu alte articole independente de acea serie. Deocamdată, iată aceste telegrame, reproduse cu cât se poate mai multă sfinţenie, după originalele lor, şi din care, deşi laconice, ca orice telegrame, cititorul atent va prinde poate un înţeles destul de pozitiv pentru o cronică fantazistă".

Un contemporan, I. Suchianu, îşi aminteşte în articolul *Caragiale la «Universul»:* „Dar schiţele umoristice? Cine a citit *Telegramele* şi n-a râs cu lacrimi? ... S-o rezumezi, vorbind acum de ea, nu se poate, căci toate părţile ei sunt deja nişte prescurtări. Afacerea Artur Gudurău ajunge la parchet, din telegrama în cinci cuvinte: *«Procurorplecat mănăstire maici chef»* ai putea face o novelă întreagă de moravuri mănăstireşti *ă la maniere de* Damian Stănoiu. Şerban Cioculescu, în notele sale, observă că memorialistul citează din memorie bineînţeles cu mici greşeli. Important este însă de constatat cât de mult pătrunseseră *Telegramele* în conştiinţa publică".

(p. 440) O ZI SOLEMNĂ

Publicată întâia oară în „Universul", XVIII, nr. 107, 21 aprilie 1900, p. 1, 2. Inclusă în volumul *Momente* (1901), p. 268, şi în *Momente, schiţe şi amintiri* (1908), p. 11-18. Reprodusă în *Opere,* I (1930), p. 261-266, şi în *Opere,* 2 (1960), p. 111-115.

Personajul literar Leonida Condeescu nu este rodul imaginaţiei scriitorului, şi nici un „tip" reprezentativ, cristalizat din observarea unei multitudini de indivizi: el este portretul şarjat al unui personaj real, care purta exact acest nume şi era primar al Mizilului în momentul când a apărut schiţa în „Universul". Nu numai personajul a fost real, dar şi (cel puţin)

unele din revendicările pe care i le atribuie autorul; în „Moş Teacă" din 7 septembrie 1897 se putea citi: „Se ştie că acum câteva luni se încinsese un război fratricid, un război de moarte între Ploieşti şi Mizil.

Ploieştii cerea *urbi et orbi* ca Regimentul 23 de dorobanţi să fie adus în cetatea Statuei, Mizilul nu se lăsa nici mort şi revendica el onoarea de a găzdui regimentul. Ploieştii era reprezentat în această luptă omerică prin cunoscutul domn Stan Blegeanu; iar drepturile bravilor mizilgeni erau susținute energic de d. Leonida Condeescu, fost primar al urbei şi conservator get beget.

Or, pe când lupta era mai dârză, d. Leonida întâlneşte pe amicul nostru Caragiale.

- Domnule Caragiale, ia-ne apărarea la jurnal, combate te rog în favorul nostru, căci uite cum stă chestia...

Şi-aşa şi pe dincolo, tranca fleanca mere acre, că-i sucită, că-i învârtită, d. Leonida l-a asasinat pe bietul Caragiale cu un discurs de-o jumătate de ceas.

Caragiale l-a ascultat ca un înger, fără să zică nici pis, apoi după ce-a văzut «cum stă chestia», răspunse foarte serios d-lui Leonida:

- Fii pe pace d-le Leonida, voi combate, aveţi toată dreptatea... Ba încă am să cer să aducă în Mizil nu numai regimentul, dar am să cer să aducă şi podul de peste Dunăre"[1]. (E interesant că acest text, semnat Ics şi publicat sub titlul *D-ale lui Caragiale,* deşi apare cu doi ani şi jumătate înainte de şarja din *O zi solemnă,* pare să fie influenţat de conţinutul acesteia; nu avem cunoştinţă de apariţia vreunei variante anterioare celei din „Universul", aşa că nu putem să ne explicăm acest „ecou cu anticipaţie"; s-ar putea ca gluma cu

[1] Ics, *D-ale lui Caragiale,* în „Moş Teacă", III, nr. 130, 7 septembrie 1897, p. 2.

podul peste Dunăre să fi fost lansată de Caragiale într-o ipotetică convorbire cu Leonida Condeescu, poate în 1895, când scriitorul conducea restaurantul gării Buzău şi când construirea marelui pod feroviar de la Cernavoda era un subiect de actualitate, deoarece lucrările începuseră în octombrie 1890 şi podul a fost deschis pentru circulaţie la 14/26 septembrie 1895, iar apoi, preluată de martori la acea eventuală conversaţie, să fi fost pusă în circulaţie ca „folclor" oral, însă, cum până în momentul de faţă nu dispunem de vreo confirmare documentară a acestor presupuneri, ele rămân nişte conjecturi şi nimic mai mult.)

Leonida Condeescu, candidat din partea Partidului Conservator, fusese ales primar, cu o mare majoritate de voturi, în toamna anului 1899, la puţină vreme după instalarea guvernului conservator condus de Gheorghe Grigore Cantacuzino (zis „Nababul"). A rămas în funcţie timp de un an şi ceva, până ce partidul al cărui partizan era a pierdut puterea. După succesul său electoral, Leonida Condeescu publicase o scrisoare de mulţumire - foarte „caragialescă"! - adresată alegătorilor, depistată şi republicată de Şerban Cioculescu, Al. Rosetti şi Liviu Călin (după „Timpul" din 8/20 septembrie 1899) şi pe care o reproducem şi noi:

„Scumpi cetăţeni şi d-lor alegători,

Numărul de 476 voturi cu care m-aţi onorat la alegerea comunală de la 29 a.c., faţă de 67 voturi date adversarilor mei, însemnează pe de o parte, că sunt singurul care vă cunosc nevoile fiecăruia precum şi interesele generale ale oraşului, îi în mine v-aţi concentrat încrederea, căreia voi căuta a corespunde din toate puterile mele; iar pe de alta că voi, poporul, care faceţi puterea acestui oraş, nu îi veţi urma orbeşte în contra mea şi a colegilor mei, cu cari am alcătuit lista viitorului consiliu. Lecţiunea ce le-aţi dat îi ustură aşa de tare, că le-a pierit pofta de a face politică încă mult timp; iar

politiceşte sunt înmormântaţi pentru totdeauna, rămâind izolaţi cu câţiva servitori şi datornici ai lor, în extremităţile oraşului.

In numele meu personal şi al colegilor mei din consiliul comunal ales, vă aduc viile mele mulţumiri pentru atitudinea voastră demnă şi dragostea ce mi-aţi arătat cu această ocaziune.

Rog pe Dumnezeu să vă ţină sănătoşi, ca să mă ajutaţi cu toţii la opera de propăşire şi de progres de care scumpul nostru oraş are atâta trebuinţă.

Primiţi, vă rog, iubite cetăţean şi alegător, asigurarea profundului meu devotament.

L.C. Condeescu

Mizil, 1899, septembrie"[1].

In presa epocii, împotriva primarului L. C. Condeescu au fost lansate acuzaţii diverse: pare evident că ele vor fi fost în parte adevărate, în parte - cum se întâmplă adesea - exagerări ori neadevăruri puse în circulaţie de adversarii lui politici.

Fapt este că, prin schiţa *O zi solemnă,* Caragiale l-a imortalizat pe Leonida Condeescu în sensul cel mai propriu. I-a sporit, imediat şi spectaculos, notorietatea în epocă (aluziile umoristice la adresa personajului, cu referire la schiţa lui Caragiale, s-au ivit şi s-au înmulţit în gazete începând chiar din 1900, dar au persistat multă vreme, iar în 1905 C. Mille scria în „Adevărul", într-o relatare în care chiar era vorba de adevăratul Leonida Condeescu: „Vor trece veacuri, nimeni nu va mai şti că în adevăr a existat Leonida Condeescu, ci va fi socotit o creaţiune datorită fanteziei scriitorului") şi, datorită perenităţii operei caragialeene, i-a făcut numele nepieritor în posteritate (cine mai ştie, astăzi, în afară de istoricii specializaţi, cine era, în 1900,

[1] In I.L. Caragiale, *Opere,* 2, Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, Bucureşti, 1960, p. 621.

primar la Buzău, la Râmnicul Sărat ori chiar la Ploieşti? In schimb, mai toată lumea ştie de Leonida Condeescu!).

Lucrul acesta a fost, pare-se, intuit de însuşi cel vizat, dacă dăm crezare unui text memorialistic al lui I. Suchianu: „Leonida Condeescu, primarul Mizilului, al cărui vis era ca acceleratul să se oprească şi la Mizil măcar un minut, când a citit doleanţele pe care Caragiale i le pune în spinare: «noi facultate n-avem, noi episcopie n-avem, noi Regimentul 2 n-avem» [doleanţele sunt reproduse din memorie, nu citate literal din textul schiţei - n.n.] s-a cam supărat deocamdată, căci el ştia că n-a cerut astfel de lucruri; când a citit însă: «Noi pod pe Dunăre n-avem», i-a căzut gazeta din mână şi a izbucnit într-un râs, de s-a cutremurat casa. Omul, în ziua în care a râs cu poftă de o glumă bună, e desigur mai bine dispus decât de obicei, mai bun, şi dovada, chiar în ziua aceea Leonida i-a trimis şase butelii de vin vechi, un curcan îngrăşat pentru sfintele sărbători, şi o scrisoare de mulţumire că l-a făcut nemuritor, căci, scrie el: «cât o trăi ţara asta, ce-ai scris dumneata aşa de frumos, o să se citească cât lumea şi pământul şi cu chipul acesta viitorii mei concetăţeni o să afle că în oraşul Mizil a trăit cândva un oarecare Leonida Condeescu, a cărui una din dorinţi, când era primarul oraşului, a fost ca acceleratul să se oprească şi la Mizil măcar un minut»"[1].

La 25 februarie 1901, când I.L. Caragiale a fost sărbătorit pentru împlinirea a douăzeci şi cinci de ani de activitate literară, Leonida Condeescu nu a putut participa la festivităţi, însă se poate deduce că ar fi urmat să participe, pentru că a trimis o telegramă de scuze şi felicitări (publicată în „Adevărul", ca şi alte telegrame adresate sărbătoritului): „Imprejurări serioase mă împiedică de a participa la festivalul ce se dă în onoarea

[1] I. Suchianu, *Diverse însemnări şi amintiri,* Editura ziarului „Universul", [Bucureşti], 1933, p. 77-78.

dv., vă rog să primiţi urările mele sincere" („Adevărul", XIV, nr. 4161, 26 februarie 1901).

In ce priveşte schiţa *O zi solemnă,* în ea se poate observa - ca şi în alte numeroase cazuri, la Caragiale - non-coincidenţa poziţiei naratorului cu cea a autorului: naratorul afectează o atitudine de simpatie, chiar de admiraţie înduioşată faţă de personajul relatării sale, în vreme ce poziţia autorului o simţim a fi satirică, fără duioşie ori naivitate.

Ca personaj literar, Leonida Condeescu se înfăţişează ca un monomaniac, preocupat exclusiv de afirmarea Mizilului, asemănător întru câtva, sub acest raport, cu Lache Diaconescu, din *O lacună...,* care se arăta preocupat de chestiunea pedepsei cu moartea (o deosebire, totuşi, între cele două cazuri: obsesia lui Lache e pasageră, ea va fi probabil înlocuită de alta, tot din sfera dezbaterii civice; pentru Leonida Condeescu, Mizilul şi gloria acestuia constituie o obsesie persistentă, de o viaţă).

O observaţie, grăitoare în ce priveşte vigoarea şarjei caragialeene: în telegrama către primarul din Breslau se vorbeşte de „mulţime enormă aproape zece mii persoane"; pe la 1900, Mizilul avea cu totul vreo 6 000 de locuitori.

In prezentarea Mizilului şi a împrejurimilor, din al doilea paragraf al schiţei (parodie a prezentărilor turistice cu pretenţii literare), naratorul pomeneşte „Fefeleiul, ilustru pentru vechimea lui istorică, leagănul aristocraţiei de pe albia Buzăului". Fefeleiul, minusculă localitate de la nord de Mizil, devenită între timp suburbie a acestuia, e, într-adevăr, atestat documentar în timpul domniei lui Nicolae Pătraşcu Voievod, într-un document cu data de 6 august 1600. Referirea la Fefelei pare însă să poarte - la Caragiale, şi, poate, în general, în epocă - o conotaţie ironică (cf. *Art. 214:* „boieri [...] încinşi cu tei ca la Fefelei", şi *Cronica,* II. *Provenienţe popular reputate:* „Nobleţa de Fefelei"). Se cuvine menţionat că, în vremea domniei lui Constantin Brâncoveanu - care a fost proprietarul

regiunii unde se află actualul oraş Mizil şi care avea un palat în apropiere - la Fefelei se stabiliseră mai mulţi curteni ai domnitorului, boieri şi boiernaşi, care ulterior au scăpătat: aşa se explică, fără îndoială, originea conotaţiei peiorative a sintagmelor „boier de Fefelei", „nobleţea de Fefelei" etc.

In *Ultimele gogoşi calde* (în „Claponul", 1877), deja Caragiale se amuza pe tema Mizilului: într-o aşa-zisă depeşă a agenţiei de presă Havas, se vorbeşte de bombardarea portului Mizil de către patru monitoare turceşti (e, poate, prima versiune a butadei cu podul pe Dunăre la Mizil!).

Nu e, probabil, neinteresantă precizarea că orele opririi trenului de Berlin în gara Mizil sunt - ca şi alte informaţii despre orarele feroviare care apar în *Momente,* respectiv în textele *Tren de plăcere, întârziere, C.F.R.* - riguros exacte: o va constata oricine va consulta broşura de specialitate, editată de Căile Ferate Române *(Mersul trenurilor* valabil de la 18 aprilie/1 mai 1900, în editura Direcţiunei, Bucureşti, tipografia Căilor Ferate Române, 1900). Riguroasa conformare la datele realului e fără îndoială mai mult decât un „truc" minor, de simulare ironică a veridicităţii depline a faptelor, de afişare ostentativă a caracterului lor „documentar". *Momentele* manifestă, aproape toate, o aderenţă multiplă cu „realitatea referenţială" din epoca elaborării lor, marcată *şi* prin detalii de localizare spaţială sau de situare temporală demon¬strativ „preluate" ca atare din sfera cotidianului. Observaţii extrem de pertinente a formulat, în această chestiune, într-un amplu studiu[1], Ion Vartic: „*Momentele* reprezintă, într-adevăr, reflexele uimitor de prompte ale unor evenimente reale, absorbind şi conservând efervescenţa şi vehemenţa iscate în

[1] Ion Vartic, *I.L. Caragiale şi schiţele sale exemplare,* în I.L. Caragiale, *Temă şi variaţiuni. Momente, schiţe, amintiri,* ediţie îngrijită şi prefaţă de Ion Vartic, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1988, p. 7.

jurul lor, ecourile lor profane, de culise, materializate în comentarii, argumentaţii pro şi contra, polemici, confirmări şi dezminţiri, speculaţii, bârfe etc." Acelaşi exeget remarca: „Intr-o asemenea proză ocazională, care înregistrează prompt momentele fiinţării-împreună, există, totodată, o adevărată obsesie a timpului cotidian. Scurgerea vremii este urmărită cu o meticulozitate niciodată dezminţită, o pendulă cu sunet strident bate aproape clipă de clipă, căci fiinţele-în-lume sunt, inevitabil, şi fiinţe-în-timp"[1] şi furniza o lungă enumerare de citate din *Momente* cu situări orare precise (printre ele şi pasajul din *O zi solemnă* în care sunt menţionate orele opririi trenurilor nr. 5 şi nr. 6 la Mizil), după care avansa următorul comentariu, convingător: „Desigur că inventarierea atât de amănunţită a particulelor temporale, ce cristalizează orarul diurn ori nocturn al *Momentelor,* poate părea pur şi simplu fastidioasă. Dar, în fond, însăşi această aglomerare de probe, chiar în nuda ei transcriere, vorbeşte de la sine, fiind oglinda elocventă a căderii fiinţei cotidiene sub tirania timpului şi a convieţuirii necondiţionate în imediatul mundan. Lipsiţi de realitate lăuntrică, eroii caragialieni nu au, în consecinţă, nici durata interioară; fără să posede un timp propriu, intim, înăuntrul căruia să se poată, din când în când, retrage ca într-un adăpost, ei sunt continuu expuşi, unii împreună cu alţii, în bătaia timpului exterior al banalităţii"[2].

(p. 446) BOBORUL!

Amintire apărută în „Epoca", II, nr. 310, 21 noiembrie 1896, p. 1-2, cu subtitlul *Din istoria Republicii ploieştene,* la

[1] *Ibidem,* p. 23.
[2] *Ibidem,* p. 24-25.

rubrica *Tribuna liberă.* Reluată în „Calendarul Dacia", 1898, p. 142-145 *(Reminiscenţe).* Reprodusă în *Momente* (1901), p. 276-282, în *Opere complete. Momente, schiţe, amintiri* (1908), p. 19-25, în *Opere,* III (1932), p. 156-160, şi în *Opere,* 3 (1962), p. 81-82.

Evocare pitorească a mişcării republicane de o zi de la Ploieşti, cu interesante elemente autobiografice.

(p. 452) BAIONETA INTELIGENTĂ
[GARDA CIVICĂ]

A apărut prima dată în „Epoca", 19 febr. 1897, p. 1-2, cu titlul *Garda civică* şi subtitlul *Amintiri din vremea războiului Independenţii;* în volumul *Momente* (1901), p. 283-288, cu titlul *Baioneta inteligentă.* Retipărită în „Calendarul Dacia", 1898, p. 117-119, în ciclul „Reminiscenţe", cu semnătura: *Carageale.* Inclusă în ediţiile: *Momente, schiţe, amintiri. Opere complete* (1908), p. 26-31; *Opere,* III (1932), p. 161-165 (cu titlul *Garda civică); Opere,* 3 (1962), p. 91-94.

Textul de bază este cel din *Momente* (1901).

Evocare a „gărzii civice", povestirea dezvoltă, după opinia lui Mircea Tomuş, care o compară cu *Boborul!,* „o linie epică mai unitară, relief şi concentrare anecdotică mai accentuate"[1].

Căpitanul Guţă Cotoi, care ilustrează unele „moravuri" din garda naţională, aminteşte de Jupân Dumitrache din *O noapte furtunoasă.*

Deosebirile dintre *Garda civică* (din „Epoca") şi *Baioneta inteligentă* (din *Momente)* sunt minime: „la auzul zgomotelor de război"; „de acum douăzeci de ani"; „se declarase pe faţă naţional-liberal"; „Trăiască liberalii!".

Mircea Tomuş, *Opera lui I. L. Caragiale,* I, 1977, p. 355.

(p. 457) JUSTIŢIE

Publicată în „Moftul român", I, nr. 8, 21 februarie 1893, sub titlul *Justiţia română. Judecătoria de ocol.* Inclusă în volumul *Momente* (1901), p. 303-307 şi retipărită în *Momente, schiţe, amintiri* (1908), p. 198-202; în *Opere,* I (1930), p. 84-87 şi în *Opere,* 2 (1960), p. 34-37. Deosebirile dintre textul din gazetă şi cel din volum sunt mărunte şi neesenţiale (adăugarea ori suprimarea unui cuvânt, modificări de grafie ori de punctuaţie etc.).

E unul din textele în care Caragiale excelează în „con - semnarea" oralităţii exprimării curente în mediile populare din epocă şi, totodată, una din schiţele exclusiv dialogate, aflate la frontiera genului dramatic (a şi fost, de altfel, dramatizată de Sică Alexandrescu, prin adăugarea unor consistente didascalii, şi reprezentată scenic). Tematic, prezintă afinităţi cu *Art. 214* (dar şi cu alte texte ce vizează contactul omului „de rând" cu instituţiile judiciare ori, în general, cu autori¬tăţile, cum ar fi, de exemplu, *Petiţiune)* şi, sub aspectul focalizării atenţiei autorului asupra măruntei lumi de mahala, cu *Ultima emisiune...* (şi cu alte texte, cum ar fi, de pildă, fragmentul care începe cu „Preacuvioase părinte Matache..." din *Antologie).*

(p. 461) ART. 214

A apărut în „Moftul român", nr. 2, 8 aprilie 1901, p. 4-6, şi nr. 3, 15 aprilie 1901, p. 4-6, cu subtitlul: *Comedioară în trei scene.* Reluată în *Momente* (1901), p. 308-324, şi în *Novele, povestiri* (1908), p. 187-208. Reprodusă în *Opere,* II (1931), p. 78-90, şi în *Opere,* 2 (1960), p. 201-213.

Textul de bază este cel din *Momente* (1901).

Ştefan Cazimir precizează: „Contemplat de Caragiale dintr-un unghi aproape boccaccian, clerul trimite şi el câţiva reprezentanţi în comedia umană a schiţelor. [...] O figură desenată cu o savuroasă grijă a detaliilor este preotul din *Art. 214.* [...] Glasul părintelui răsună în deplin acord cu fizionomia: «Al dracului am răguşit... Sfintele sărbători!...» îmbiat cu o cafea, popa îşi declină fără fasoane preferinţele adevărate: «Ba, dac-ai fi bun, mai bine un pahar de vinişor; mâncai nişte afurisiţi de ţâri». Scena ce urmează - preotul bătând ţârii pe biroul avocatului cu un *presse-papier* de bronz care-l înfăţişează pe Cicero - este de neuitat, ca orice sinteză vie între veridic şi hiperbolic"[1].

In anul 1926, apare, la „Socec", o plachetă: I.L. Caragiale, Petre Liciul şi Octav Minar, *Teatru inedit de...,* cuprinzând, între paginile ei, trei dramatizări: I.L. Caragiale şi Petre Liciul, *Reporterul Caramdi;* I.L. Caragiale şi Octav Minar, *Făclia de Paşte.* Dramă în două acte, şi I.L. Caragiale, Petre Liciul, *Articolul 214.* comedie într-un act. Broşura este îngrijită de Octav Minar, care semnează şi introducerea. Cunoscutul improvizator de documente literare se străduieşte să dovedească colaborarea celor trei în dramatizarea unor nuvele şi schiţe din opera maestrului. N-am pune prea mare preţ pe declaraţiile lui Octav Minar, dar el reproduce în facsimil câteva scrisori ale lui Caragiale către ceilalţi doi, în legătură cu „dramatizările" în discuţie. Autorul *Scrisorii pierdute* se pare că dorea să vadă manuscrisele cu încercările celor doi şi îl însărcina pe Petre Liciul să includă *O făclie de Paşte* în repertoriul Teatrului Naţional din Bucureşti. Ceea ce actorul n-a reuşit. De la aceste fapte şi până la asocierea numelui lui Caragiale în

[1] Ştefan Cazimir, *Caragiale. Universul comic,* Editura pentru literatură, Bucureşti, 1967, p. 172-173.

„dramatizările" din plachetă, ni se pare un gest cel puţin inabil al lui Octav Minar.

(p. 475) CĂLDURĂ MARE

Schiţă apărută în „Moftul român", nr. 8, 18 mai 1901, p. 4-5. Introdusă de autor în sumarul volumului *Momente* (1901), p. 325-330. Republicată în *Momente, schiţe, amintiri* (1908), p. 207-213. Reprodusă în *Opere,* II (1931), p. 101-105 şi în *Opere,* 2 (1960), p. 224-228.

Textul de bază este cel din *Momente* (1901).

Criticul Eugen Simion, într-unul din capitolele studiului deja citat, *Caragiale, insolitul,* consideră că în critica noastră s-a scris enorm şi, în genere, bine despre Caragiale realistul. „Mai puţin s-a vorbit despre faptul că acest realist *ă outrance* este un observator pătrunzător şi «dibaci» (folosesc înadins acest termen, el vrea să spună ceva despre profesionalitatea scriitorului!) al insolitului. Aceasta confirmă observaţia mea mai veche că cei mai buni fantastici nu sunt «fantezişti», ci realiştii, doctorii în ştiinţele sociale. Cazul elocvent este Poe, creatorul modern al genului. [...]

Să luăm exemplul lui Caragiale, renumit pentru scrupulozitatea lui realistă. Fantasticul său trebuie căutat nu atât în scrieri ca *La hanul lui Mânjoală* (o naraţiune deliberat misterioasă), cât în schiţele de felul *Căldură mare,* unde nimic nu este nerealist, totul se desfăşoară în logica unei banale conversaţii în timpul unei zile caniculare. Primul semnal pentru cititor că *este ceva,* că se întâmplă *un fapt neobişnuit,* este chiar prezenţa compactă a căldurii. Să ne amintim cum începe povestirea: «Termometrul spune la umbră 33°Celsius... Sub arşiţa soarelui, se opreşte o birje, în strada Pacienţii, la numărul 11 bis, către orele trei după-amiaz»... Deschidere promiţătoare.

Arşiţa, ora trei după-amiază, o birje, strada Pacienţii, numărul 11 bis... Acestea sunt elementele, pur realiste care, combinate cu alte două *(Domnul* şi *Feciorul),* vor sugera atmosfera de fantasticitate în care se desfăşoară această întâmplare cât se poate de banală. Căci ce se petrece, în fond, aici? Nimic senzaţional, nimic misterios. Un Domn vine, pe o căldură mare, la începutul după-amiezei (timp cu valoare fantastică şi climă producătoare de fantasticitate), să-şi vadă un amic şi, negăsindu-l acasă, stă de vorbă cu un fecior greu de cap. Dialogul este prea cunoscut pentru a-l mai reproduce. Domnul întreabă şi Feciorul răspunde în doi peri (ba că amicul este, ba că nu este, că este *la ţară,* dar n-a plecat din Bucureşti...)... Totul este o imensă poliloghie, din ambele părţi, căci nu numai Feciorul dă răspunsuri aiuritoare, ci şi Domnul face enunţuri care sucesc mintea Feciorului (şi a lectorului progresiv stupefiat!): «Deoarece... nu plecase încă mătuşa persoanei care s-a dus pentru ca să dea arvună tutorelui minorilor, şi el nu aflase încă, deoarece nu-i spusese nepotul cocoanei, cu care era afacerea ca şi terminată, dacă mai avea răbdare până luni seara, când trebuie neapărat să se-ntoarcă avocatul, fiindcă s-a dus cu o hotărnicie; dar acuma, cu regret, este imposibil din mai multe puncte de vedere, care le ştie dumnealui... Aşa să-i spui».

Delir verbal, cititorul merge mai departe, sărind din întrebare în răspuns: *Stăpân, care stăpân?, Costică, care Costică?, Popescu, care Popescu?, nu se poate, ba da, domnule, apoi vezi?, ce să văz? Mitică? Costică? Strada Pacienţii? Ba nu, strada Sapienţii.* Dialog de surzi, conversaţie între doi indivizi loviţi în cap de arşiţă. Lucrurile, halucinant de reale (cum spune critica literară pentru a marca un prea-plin al realului, un exces de realitate!), încep să se amestece. Nimic nu mai este clar de la un punct al dialogului şi de la un moment al naraţiunii, iar cititorul intră şi el în acest vălmăşag. Stă sau nu amicul pe strada

Pacienţii sau Sapienţii, este vorba de Costică sau de Mitică, a plecat la ţară amicul sau n-a plecat?... Rezultatul este că dintr-o istorie cât se poate de banală iese la urmă o povestire fantastică. Personajul ei real nu-i nici Domnul, nici Feciorul, personajul adevărat este un Bucureşti oniric pe o arşiţă cumplită. In el rătăceşte un Domn care caută un amic pe care nu-l găseşte pentru că... După *pentru că* urmează un şir de deducţii, cauzalităţi misterioase pentru cititorul de proză prins, fără să-şi dea seama, în plasa insolitului. Să fie de vină Feciorul tâmpit şi copleşit de zăduf, să fie din pricina Domnului pe jumătate amnezic, să fie un efect direct al căldurii (aceasta ar fi explicaţia realistă), să fie, în fine, din pricina topografiei aberante a oraşului aşezat la marginea unui Orient canicular şi labirintic?... Nici o explicaţie, luată în parte, nu este convingătoare. Dar, puse laolaltă, toate aceste cauzalităţi produc o *coincidenţă preocupantă* şi, deci, un sentiment al fantasticului într-o lume de obiecte exasperant de *reale,* raţionale. Un exces de «realităţi» şi o mică încurcătură logică sunt suficiente pentru a ne scoate din spaţiul realismului tradiţional... Caragiale este un neîntrecut maestru în a crea astfel de confuzii «drăcoase» (spre a-i folosi o vorbă care-mi place)"[1].

(p. 482) BUBICO...

Apare, mai întâi, în „Moftul român", nr. 5, 29 aprilie 1901, p. 4-5. Retipărită în Calendarul umoristic ilustrat „Poznaşul", Sibiu, VIII, 1903, p. 63-73. Reprodusă în *Momente* (1901), p. 331-338 şi în *Momente, schiţe, amintiri* (1908), p. 214-222. Reluată în *Opere,* II (1931), p. 95-100 şi în *Opere,* 2 (1960), p. 218-223.

Eugen Simion, *op. cit.,* p. 78-79.

Textul de bază, în *Momente* (1901).

Numele de BUbico... putea să-l ia I.L. Caragiale dintr-o scrisoare a arhitectului N. Gabrielescu, cu data de 16 septembrie 1881, sau de la câinele proprietarului orb din strada Rotari, după mărturisirea Ecaterinei Logadi (vezi nota la schiţa *De închiriat).*

(p. 489) C.F.R.

A apărut pentru prima dată în „Universul", XVIII, nr. 325, 26 noiembrie 1899, p. 1; în volumul *Momente* (1901), p. 339-345. Reluată în „Libertatea", I, nr. 7, 26 ianuarie/ 8 februarie 1902, p. 1-2. Inclusă în ediţiile: *Momente, schiţe, amintiri. Opere complete* (1908), p. 223-229; *Opere,* I (1930), p. 193-197; în *Opere,* 2 (1960), p. 61-65.

Textul de bază este cel din volumul *Momente* (1901).

Volumul *Momente* are ca piesă de încheiere momentul *C.F.R.*, inseriabil, tematic, în grupa „momentelor «drumului de fier»"[1] *(întârziere, Tren de plăcere, Bubico...),* iar, ca modalitate compoziţională, în aceea a „scenetelor" *(Justiţie, Căldură mare).* Din acest punct de vedere, cum s-a mai observat, schiţa (şi nu e singura) contrastează cu prozele care deschid cartea (La *Hanul lui Mânjoală, Cănuţă, om sucit, Două loturi, La conac).* Sesizând opoziţia, unii contemporani ai scriitorului au interpretat-o eronat. Este citat, printre alţii, H. Sanielevici, autorul unui comentariu elogios al foiletoanelor din „Universul", dar care nu-şi poate ascunde o anume derută: „Ce păcat că d. Caragiali nu se poate concentra pentru a strânge într-o comedie comoara de observaţiuni făcute asupra altor

Ion Vartic, *op. cit.,* p. 51.

pături sociale decât cele zugrăvite în *Scrisoarea pierdută* şi *Noaptea furtunoasă*

Astăzi problema este abordată în alţi termeni. Cităm în acest sens opinia Marianei Vartic din Notă asupra ediţiei anastatice din 1991 a *Momentelor:*

„...ca orice volum de autor, şi culegerile antume ale lui Caragiale, publicate sub supravegherea sa (trebuie accentuat, spre a elimina orice echivoc, că *numai acestea* pot fi luate în considerare), trădează, mai mult sau mai puţin explicit, preferinţe, aport selectiv, intenţii, repartiţie tematică etc. Configurând, într-un cuvânt, o viziune a autorului asupra propriei creaţii, asemenea elemente devin indicii care nu pot fi neglijate, ignorate de nici o speculaţie teoretică privind profilul său artistic. [...] Or trebuie să presupunem la Caragiale, în afara unor anumite ezitări, şi existenţa unui calcul conştient atunci când a proiectat sumarele atât de mozaicate ale volumelor sale: gândul că amestecând schiţele cu nuvele, povestiri ori articole teoretice, dă o anumită «greutate», o anumită «gravitate» acestor culegeri şi că, totodată, astfel se poate adresa unui public cât mai divers, oferindu-i fiecărui cititor posibilitatea de a-şi alege ceea ce îl interesează"[2].

[1] *Foiletoanele d-lui Caragiale,* în „Noua revistă română", II, nr. 28, 15 febr. 1901, p. 146-149 („Literatură").

[2] *Notă. asupra ediţiei,* în I. L. Caragiale, *Momente.* Coordonator al ediţiei anastatice şi postfaţator: prof. dr. Ion Vartic, Editura Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti, 1991, p. XI.

MITICĂ (1902)

(p. 495) MITICĂ

A apărut prima dată în „Universul", XVIII, nr. 12, 14 ianuarie 1900, p. 1; în broşura *Mitică,* 1902. Neretipărit. Inclus în edițiile: *Opere,* I (1930), p. 314-318 *(Addenda); Opere,* 2 (1960), p. 82-87.

Textul de bază este cel din broşura *Mitică* (1902).

In nota de prezentare a textului, Paul Zarifopol[1] a descris astfel exemplarul după care a lucrat: „Singurul exemplar de care dispun poartă titlul Caragiale, *Mitică,* Ediția II, Editura berăriei «Gambrinus», Bucureşti, 1902, Tip. «Speranța». Are 13 pagini în afară de foaia de titlu".

Autorii ediției *Opere,* 1-4 (1959-1964) atrag atenția asupra ediției princeps. Iată descrierea acestui unicat editorial: „La Muzeul Teatrului Național din Bucureşti se găseşte un exem¬plar al ediției princeps: Caragiale, *Mitică,* Bucureşti, Editura berăriei «Gambrinus», 1902, Tip. «Speranța»; în - 32, 13 pagini, inclusiv foaia de titlu. Pe verso, p.14: *Fabrica de bere Azuga/Berăria «Gambrinus»/sub direcția/D-lui I.L. Caragiale./*

I. L. Caragiale, *Opere,* I, 1930, p. 314.

Bere excelentă/blondă (Coroana)/ brună (Salvator)/ Consumaţiuni de prima calitate/ Preţuri moderate. Pe coperta din dos: *Autorul roagă respectuos pe onor. clienţi ai lui «GAMBRINUS» să primească astă cărticică în dar pentru Anul nou 1902 şi le urează LA MULŢI ANI CU CELE DORITE"*[1].

Recent, revista „ABC", Supliment literar artistic al ziarului „Azi" (nr. 1, joi, 17 februarie 2000, p. 8-9), a repus în circulaţie prin facsimilare „cărticica" de a cărei editare este legat un înţeles ironic.

Foiletonul din „Universul" avea următorul post-scriptum:

„Imi propun să revin asupra lui Mitică, asupra acestui parizian oriental, care, ca şi cel occidental, inspiră atâta admiraţie şi atâta invidie provincialilor.

Originalitatea şi inventivitatea acestui spiritual copil al Capitalei merită o mai de aproape atenţiune.

Cuvintele lui de spirit nu trebuiesc lăsate numai în păstrarea tradiţiei orale; ele s-ar putea pierde sau, în cel mai bun caz, altera. Trebuiesc deci consemnate metodic în publicitate, trebuiesc încredinţate tiparului, fidelului păstrător pe veci al înţelepciunii şi inspiraţiei gândului omenesc.

Până să revin asupra lui Mitică, rog cu stăruinţă pe nenumăraţii cititori ai «Universului» să-mi dea un călduros concurs la lucrarea mea: de câte ori, oricând şi oriunde, l-or întâlni pe parizianul nostru oriental, să însemneze cu sfinţenie mărgăritarele-i preţioase şi să mi le comunice, pe adresa mea, la redacţia acestui ziar."

Caragiale nu a primit „călduros concurs" solicitat, însă a dus mai departe singur programul de a „consemna metodic în publicitate" cuvintele de spirit ale eroului său, reluând „mărgăritarele-i preţioase" într-o carte, deci într-o formă de rang superior ziarului. „Cărticica" aceasta vine, (auto)ironic,

[1] I. L. Caragiale, *Opere,* 2, 1960, p. 611 (la *Note şi variante).*

după *Momente.* Ea este, evident, o „glumă mimică" destinată întregului public cititor, nu doar aceluia din care provine eroul titular.

In acest sens, observaţia lui Florin Manolescu, referitoare la formele de „apel extratextual la care recurge Caragiale", este fundamentală:

„Spre deosebire de toţi ceilalţi mari scriitori contemporani cu el, dintre care unii şi-au fixat preferinţele de comunicare la nivelul exclusiv al contextului academic, Caragiale este singurul care întrebuinţează toate formele şi canalele de difuzare culturală, salonul literar, scena Naţionalului şi grădina populară, publicaţiile de elită, revista umoristică şi calendarul, foiletonul unui mare cotidian, foaia volantă, pliantul şi broşura, împreună cu *ediţia Socec,* în care erau publicaţi «clasicii» şi la care pentru a ajunge a fost nevoie de ajutorul lui Maiorescu. O piesă cum este *Conul Leonida faţă cu Reacţiunea* a fost citită de Caragiale în casa lui Maiorescu şi publicată în «Convorbiri literare» dar, în acelaşi timp, ea a fost jucată «pe o scenă de a doua mână», mai exact, în grădina Raşca, în faţa unui public de tipul Ziţei («Ai, *nene, la lunion', parol! Să mă-ngropi»)* şi, după toate probabilităţile, pe scena Teatrului Naţional. La fel, nuvela *Două loturi* a fost publicată în «Gazeta săteanului», în 1898, într-o broşură de 30 de pagini, în 1901, şi apoi în volum. Sadoveanu îşi aminteşte chiar că a cumpărat broşura de la un debit, unde se vindea *«odată cu gazetele»"*[1].

Caragiale şi Caragiale, 1983, p. 64.

SCHIȚE NOUĂ (1910)

(p. 501) KIR IANULEA

A apărut pentru prima dată în „Viața Românească", IV, nr. 11, noiembrie 1909, p. 208-232; în volumul *Schițe nouă* (1910), p. 9-66. Nu se cunosc retipăriri în presă. Inclusă în edițiile: *Opere,* II (1931), p. 217-243; *Opere,* 3 (1962), p. 155-175.

Textul de bază este cel din volumul *Schițe nouă* (1910).

In „Viața Românească", textul nuvelei este precedat de o notă avertisment: „Această novelă - precum arătăm în nota de la sfârşit - se mai găseşte şi-n alte limbi; pe cât putem şti însă, apare astăzi pentru întâia oară în româneşte. Asupra felului *cum* e dată aci, autorul îşi păstrează întregi drepturile de proprietate literară; căci fără-ndoială, de când lumea poveştile sunt ale lumii, însă, fireşte, felul povestirii lor rămâne oricând al povestitorului - precum Maica-Precista este a tutulor creştinilor, dar o icoană cu chipul ei este a zugravului care a zugrăvit-o în felul lui.

Indură-te, tu, prea sfântă şi pururea curată Fecioară, de toți zugravii şi ajută-i să nu prăpădească vreme şi văpsea degeaba!"

Această notă, ca şi aceea de la sfârşit, va fi reluată cu modificări, în volumul *Schiţe nouă* (1910), al cărui sumar se deschide cu *Kir Ianulea.*

Iată, aşa cum apare în carte, nota referitoare la nuvelă:

„Această poveste se găseşte în Giovanni Brevio, *Rime,* Roma, 1545, intitulată *Novella di BelfagorX;* mai târziu, în 1549, apare cu acelaşi titlu sub numele lui Machiavelli şi de atunci trece între operele complete ale ilustrului secretar florentin. Un savant bibliograf englez, John Dunlop, crede că originalul lui *Belfagorx* se găsea într-un manuscript latinesc al bibliotecii St.-Martin din Tours, manuscript dispărut pe vremea războaielor civile. După Machiavelli, La Fontaine, fabulistul francez, a dat de *Belphegor,* în colecţia de *Contes,* publicată întâia oară la Paris, chez Denis Thierry et Claude Barbin, 1682".

Cea mai importantă dintre scrierile perioadei berlineze a lui Caragiale a fost considerată, încă în primele ecouri critice, drept „piesa de rezistenţă" a volumului *Schiţe nouă.* G. Ibrăileanu a fost fixat pertinent câteva repere ale artei narative caragialeene ajunsă la apogeu:

„Totuşi nu putem să nu ne oprim asupra piesei de rezistenţă a volumului, *Kir Ianulea,* care nu e nici schiţă şi nici o poveste. Cu un subiect care circulă în lumea mare, *Kir Ianulea* este o adevărată nuvelă istorică, cu toate însuşirile acestui gen.

Toate concură ca să dea impresia personagiilor, şi decorul, şi atitudinea povestitorului, şi vocabularul - şi... totul!

E remarcabilă măsura ce păstrează autorul în privinţa vocabularului. El nu utilizează din limba vremii decât ceea ce e caracteristic. şi nu e numai vocabularul. E şi sintaxa, sau mai bine tonul povestitorului.

D. Caragiale, la urma urmei, nu scrie o limbă aşa de îndepărtată de cea de azi. dar ştie să ne dea *impresia* de la începutul veacului al XIX-lea.

Trebuia toată arta subtilă şi rafinată a acestui modern pentru a ne da impresia acestei primitivităţi de concepţie şi de formă"[1].

(p. 531) MAMĂ...

Publicată pentru prima oară, cu titlul *Florea-Voevod,* în „Universul", XXVII, nr. 63, 6 martie 1909, p. 1. Republicată cu acelaşi titlu în: „Luceafărul", VIII, nr. 12, 16 iunie 1909; „Lumina" (Budapesta), V, nr. 37, 12 septembrie 1909 (cu menţiunea: „Luceafărul"); „Foaia interesantă" (Orăştie), IV, nr. 45, 7/20 noiembrie 1909 (reproducere după „Luceafărul"). Inclusă în volumul *Schiţe nouă* (1910), p. 67-76, cu titlul *Mamă...* în *Opere,* II (1931), p. 149-153; în *Opere,* 3 (1962), p. 138-141.

Povestire, cu vocabularul şi recuzita, specifice basmului, utilizate parodic.

(p. 537) PASTRAMĂ TRUFANDA

Publicată în „Universul", XXVII, nr. 98, 13 aprilie 1909, p. 1, cu titlul *Anecdotă orientală.* Retipărită în volumul *Schiţe nouă* (1910), p. 77-88. Reprodusă în *Opere,* II (1931), p. 193-198 şi în *Opere,* 3 (1962), p. 150-154.

Anecdotă orientală. La începutul volumului *Schiţe nouă,* într-o notă iniţială, autorul explica: „Dintre poveştile de faţă,

V. „Viaţa Românească", V, nr. 10, 1910, p. 153-154.

unele - precum arătăm în notele dela sfârşitul cărţii - se mai găsesc şi în alte limbi; pe cât putem şti însă, apar astăzi pentru întâia oară în româneşte. //Asupra felului cum sunt date aici, autorul îşi păstrează întregi drepturile de proprietate literară; căci, fără îndoială, de când lumea poveştile sunt ale lumii, însă, fireşte, felul povestirii lor rămâne oricând al povestitorului - precum Maica-Precista este a tutulor creştinilor, dar o icoană cu chipul ei e a meşterului care a zugrăvit-o, în felul lui. //Indură-te, tu, prea sfântă şi pururea curată Fecioară, de toţi zugravii şi ajută-i să nu prăpădească vreme şi văpsea degeaba!".

Iat-o, dintre „notele de la sfârşitul cărţii", pe aceea care se referă la *Pastramă trufanda:*

„PASTRAMĂ TRUFANDA. De demult, din copilărie, ştiam povestea asta de la Kir Ştefan, staroste de bărbieri pe vremuri în Ploieşti; bulgar de viţă; om umblat şi deştept, care cunoştea bine felurite limbi orientale şi povestea româneşte foarte frumos. Târziu încoace, am mai găsit-o, altfel dată, în *Le Sottisier de Nasr-Eddin-Hodja,* bouffon de Tamerlan, suivi d'autres faceties turques, traduits sur des manuscrits inedits par J. A. Decourdemanche, Bruxelles, chez Gay et Douce, 1878 - în colecţia aceasta franceză se găsesc aproape toate *Năzdrăvăniile lui Nastratin-Hogea,* ale nepreţuitului Anton Pann, între cari povestea noastră nu se află. - Noi am dat-o aci, pe cât ne-am putut aminti, cam în felul cum am fost auzit-o, povestită cu mult mai mult haz, de la răposatul Kir Ştefan".

O cercetare a textului menţionat de Caragiale în acea notă a fost întreprinsă de cei care au îngrijit ediţia critică de *Opere* din 1959-1964 (Al. Rosetti, Şerban Cioculescu, Liviu Călin). Reproducem în cele ce urmează observaţiile, constatările, concluziile şi comentariul lor:

„Afirmaţia lui Caragiale, că nu l-a urmat pe Decourdemanche, este strict exactă. Ca să se poată aprecia distanţa dintre secul nucleu al versiunii date de turcologul francez şi suculenta

povestire caragialiană, dăm traducerea noastră după *Le Sottisier* cu numărul de ordine şi titlul respectiv (p. 125).

«CXXVI

Carnea uscată

Cică un om cu vază din Constantinopol a fost cândva ales cadiu la Ierusalim. Îşi opreşte loc pe corabie şi se îmbarcă cu tot alaiul. Când să se ridice ancora şi să se dea semn de plecare, iată un ovrei că vine degrab şi se suie pe corabie. Duce două coşuri în care nu se văd decât nişte haine şi îl roagă pe judecător să ia coşurile cu el. Judecătorul îi spune ovreiului să le dea unuia din însoţitorii lui, de pe-aproape. După ce pleacă ovreiul, sluga bagă de seamă că în coşuri era multă pastramă[1]. Taie de îndată o bucată, îi place şi, mâncând mereu în tot timpul călătoriei, nu-i mai rămâne nimic la sosirea în portul Jaffa. Coboară cu toţii şi ajung cu bine la Ierusalim.

Sluga cadiului se căia că mâncase pastrama ovreiului, dar avea de gând să-l despăgubească într-un fel sau altul. În vremea aceasta, uite că soseşte ovreiul.

- Ascultă - îi zice sluga - să-ţi spui ceva: mi s-a întâmplat o păţanie care te priveşte; ce să lungim vorba, am mâncat pastrama din coşurile tale. Spune-mi ce preţ ceri sau cum doreşti să ne-mpăcăm.

La aceste vorbe, ovreiul începe a geme şi a-şi smulge barba. Lumea se adună în jurul lor.

- Ce s-a-ntâmplat, bre ovreiule? îl întreabă.

Ovreiul conteneşte o clipă din plâns, nu-şi mai smulge barba şi nu mai urlă, dar nici nu scoate un cuvânt. Deodată începe să se lovească cu pumnii în cap şi să-şi smulgă barba, apoi ţipă cât poate, ia sluga de guler şi-o duce înaintea cadiului.

[1] În textul francez *pastrama* (carne uscată), în turceşte: *pasturma.* Ngr.: *pastramas.*

- Ce i-ai luat oare omule ăstuia? întreabă judecătorul pe sluga sa.

- Stăpâne, evreul se suise cu noi pe corabie, avea la el niscaiva pastramă. Tot mâncând eu câte puţin în fiecare zi, n-a mai rămas nimic când sosirăm la Jaffa. L-am lămurit şi i-am spus că-l despăgubesc în bani, dar ovreiul, în loc să se-nţeleagă cu mine, îşi smulge părul şi barba şi mă cheamă la judecată.

- Vorbeşte, măi, ovreiule, îi spune judecătorul, ce pretenţii ai?

- Stăpâne, zice ovreiul, omul ăsta mi-a pricinuit o pagubă mare cu încărcătura de pe vas.

- Spune mai departe, zice cadiul, să vedem cum stă treaba.

- Stăpâne, răspunde reclamantul, tată-meu era un neguţător bogat; bolnav, cu limbă de moarte mi-a cerut să-l îngrop neapărat la Ierusalim. N-am găsit alt chip mai lesnicios decât să-i desfac carnea de oase, s-o usuc şi s-o bag în coş. Când am cerut îndărăt pastrama părintească, m-am pomenit că era toată mâncată, toată, nu rămăsese nici o îmbucătură.

Cadiul înţelese că nu mai era nimic de făcut cu cazul acesta; respinse plângerea ovreiului şi achită sluga.

«Iacă aşa umblă vorba despre pricina cu omul care mâncase un ovrei de istov.»

La Decourdemanche, nota: «Anecdotele precedente au fost luate toate dintr-un manuscris venit din Egipt şi împărţit în opt capitole, şi se pare că ar fi aparţinut d-lui Cardonne şi a fost transcris de o mână europeană, pe hârtie de fabricaţie franceză cu data, în filigram, 1757» (p. 192).

Se poate spune, ca şi la *Kir Ianulea,* că avem a face cu o adevărată creaţie, în care se afirmă încă o dată o neobişnuită inventivitate epică, de mare povestitor, şi mai ales măiestria în dialog.

Să se remarce tema originală a povestirii: atracţia irezistibilă a mirosului răspândit de strania pastramă, adevărata beţie olfactivă a delicventului Iusuf, care nu mai este, ca la varianta Decourdemanche, sluga cadiului, nici constantinopolitan. N-ar fi exclus, dacă admitem izvorul propus de Caragiale, pe chir Ştefan, starostele bărbierilor din Ploieşti, ca varianta acestuia să fi trecut prin portul Kavala. În acest caz, povestitorul kavaliot a tras spuza pe turta locului său de baştină, acordându-i acestuia un nou titlu de mândrie: preexcelenţa în producerea pastramei aromate. Cu modestia sa obişnuită de etern ucenic, Caragiale pretinde că s-a străduit să reconstituie din memorie povestea hazliului său concetăţean. În acest fel a trecut la nemurire încă un tip pitoresc din galeria ploieştenilor, evocaţi în scrisul său. Se poate ca bărbierul să fi avut darul îmbogăţirii povestirilor din repertoriul său. Marele scriitor a ridicat aceeaşi însuşire la cel mai înalt potenţial. Lucrul se va verifica din nou cu *Pradă de război,* din acelaşi izvor livresc, încă o dată potenţat"[1].

(p. 544) PARTEA POETULUI

Prima apariţie: în „Universul", XXVII, nr. 80, 23 martie 1909, p. 1. Retipărită în „Românul", I, nr. 112, 24 mai / 6 iunie 1911, p. 7. Inclusă în volumul *Schiţe nouă* (1910), p. 89-100. În *Opere,* IV (1938), p. 164-169; în *Opere,* 3 (1962), p. 146-149.

Un comentariu substanţial a formulat Florin Manolescu:

„[...] O lume în care scriitorul este dispreţuit şi produsele muncii sale sunt considerate ironic, cum se întâmplă în *Partea*

[1] În I.L. Caragiale, *Opere,* 3, Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, Bucureşti, 1963 (în secţiunea *Note şi variante),* p. 673-674.

Poetului, unde însuşi Dumnezeu aplică artiştilor acest tratament, este nu numai o lume rea, ci şi o lume pe dos.

În împrejurări de tipul acesta, cei mai mulţi scriitori se consolează cu ideea dreptăţii şi a recompensei în posteritate. Este un punct de vedere creştin, pe care Caragiale nu l-a împărtăşit. Mai curajos, el şi-a pus problema meseriei de scriitor şi a succesului în timpul vieţii, fiind fără îndoială primul nostru artist cu o conştiinţă clară a relaţiilor şi a poziţiei sale în raport cu societatea. Spre sfârşitul carierei, această problemă devine una dintre cele mai importante teme ale literaturii sale, tratată nu numai eseistic, dar şi narativ, în *Grămătici şi măscărici* (1895), *Karkaleki* (1896), unde este reluată o anecdotă mai veche, în *Partea Poetului* (1909) sau în *Ion...* (1909).

Toate aceste anecdote sau schiţe au ca eroi gazetari sau scriitori şi de fiecare dată aceştia sunt desconsideraţi şi umiliţi, ca şi când ar fi vorba de nişte creaturi nefolositoare, de pe ultima treaptă a societăţii. [...]

În această serie tematică, textul cel mai spectaculos şi mai ambiguu totodată, pentru că nu permite o distincţie clară între tonul serios şi zeflemea, este *Partea Poetului,* în care un artist, întâmpinat cu dispreţ de protipendada politică şi privit cu perplexitate de oamenii obişnuiţi, primeşte de la Dumnezeu o porţie fixă de cerneală şi de hârtie, cu indicaţia de a le folosi raţional. [...]

Aflându-ne în faţa unui scriitor genial, care a practicat un joc literar şi politic atât de complex, ar trebui să ne întrebăm mai întâi cum ar fi vrut şi mai ales ce ar fi putut el să câştige?

Există în acest sens câteva studii foarte utile, care se străduiesc să reconstituie din punct de vedere material valoarea *drepturilor de autor* încasate de dramaturg sau de prozator de-a lungul activităţii sale. Dar ceea ce este hotărâtor pentru Caragiale şi îl ridică cu mult pe deasupra celorlalţi scriitori contemporani cu el este faptul că, punându-şi problema

drepturilor de autor şi încercând să facă din activitatea sa o profesie, el a înţeles că mai important decât mobilul imediat vizibil al banilor este aspectul *drepturilor morale* şi al locului pe care societatea îl rezervă unui scriitor.

Ceea ce l-a scandalizat în primul rând pe Caragiale a fost tocmai modul diferit în care societatea valutează activitatea omului politic sau practic, care îşi rezervă cu abilitate controlul epocii în care trăieşte, şi activitatea artistului, căruia i se rezervă, în cel mai bun caz, o supravieţuire deformată în posteritate:

«Versurile unui mare poet vor fi după moartea lui recitate de către micii dorobanţi din clasele primare în ediţie purgată; iar principiile şi mendrele unui mititel mare-bărbat de stat, purgate-nepurgate, vor fi apărate şi impuse cât va trăi el de dorobanţii cei mari din cazarme» *(Politică şi literatură)*

(p. 550) DUMINICA TOMII

Publicată în „Universul", XXVII, nr. 94, 6 aprilie 1909, p. 1, şi în *Schiţenouă* (1910), p. 101-110. Reprodusă în *Opere,* II (1931), p. 181-185, şi în *Opere,* 2 (1960), p. 264-268.

Text de o mare modernitate şi complexitate, *Duminica Tomii* e, în esenţă, o parodie, menită, fără îndoială, în primul rând să ironizeze practici textuale la care autorul nu aderă. Combină teme şi registre eterogene într-o textură armonioasă, unificată de ironie şi de subtext. În ultimă analiză, piesa *nu* este o naraţiune (povestire, schiţă „obişnuită"), deşi conţine secvenţe narative: e o mostră de „literatură fără subiect", de fapt un mic eseu „cu exemplificări", semănând, sub acest raport, cu *Noaptea învierii.* Autorul dotează (ironic!) textul

[1] Florin Manolescu, *Caragiale şi Caragiale. jocuri cu mai multe strategii,* Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1983, p. 291-292.

cu o „motivare" (pretinsă, simulată): un amic al naratorului ar trebui să scrie o „cronică" (gen publicistic ocazional, fixat ca atare în publicistica vremii: v. şi *Cronică de Crăciun),* dar o durere de dinți îl împiedică să o facă; naratorul îl trimite la dentist şi se apucă să scrie el, în locul amicului, acea „CRONICĂ", sub privirile cititorului, ca să zicem aşa. Observăm aici dacă nu elemente de „textualism" în sensul contemporan, oricum o indiscutabilă autoreferențialitate (textul „povesteşte" chiar împrejurările scrierii sale, se autoreprezintă, burlesc şi ironic). „Cronica" propriu-zisă oferă, stilistic şi atitudinal, un exemplu desăvârşit de ambiguitate şi polifonie bine strunite. Parodică - şi, totodată, „serioasă" în subtext -, ea nu e, în pofida aparențelor, didacticistă, convențională, univocă, „publicistică", ci e, în cel mai înalt grad, un text *literar.* Tema aparentă a „Cronicii" (opoziția dintre ştiință şi evlavie) nu e tratată în termeni tranşanți şi peremptorii: o asemenea tratare e doar *simulată,* la nivelul superficial, fiind ambiguizată şi ironizată în acelaşi timp prin introducerea unor clişee ale limbajului gazetăriei literaturizante, dar şi prin recursul la un filon memorialistic, cu tentă marcat afectiv-nostalgică („tema" dascălului Haralambie şi a evocării aspectului concret al riturilor pascale în mediile populare). Ironia e multidirecțională, ea vizând deopotrivă - şi simultan - şi exaltarea scientist-desacralizantă, şi extazierea duioasă în fața unei imagini dulcege, „sămănătoriste" a evlaviei „naive", populare (imagine în care, de pildă, accentele truculent-realiste precum vociferările lui Haralambie, cu înjurături de „feştila moaşe-ni" etc., proferate în împrejurări ecleziastic-sărbătoreşti, erau de neconceput!) şi, mai ales, discursul publicistic convențional, cu clişeele sale. „Mesajul" global, schițat cu deosebită subtilitate, prin dozarea fină a procedeelor parodice, nu este al sarcasmului pustiitor, ci e unul de comprehensiune şi umanitate,

cenzurate de inteligență şi simț critic şi ferite astfel de deriva duioşiei ieftine ori a emfazei găunoase.

O observaţie: un întreg pasaj, cel introdus prin formula „precum zice aşa frumos poetul" („natura, ca o mireasă răpită, care a dormit, vrăjită, în lanțurile de gheață..." etc.), e un fragment din *Noaptea învierii,* reprodus ca atare: autorul se autocitează burlesc (el e „poetul" care „zice aşa frumos!"), iar fragmentul în chestiune are, şi aici ca şi în textul din care provine, valoarea de „exemplu negativ", fiind un eşantion de descriere convențională, lirică şi retorică, a „naturii", conform unei estetici respinse şi, de aceea, ridiculizate de autor.

Între textul din „Universul" şi cel din volum există câteva deosebiri, fără mare importanță. Cea mai însemnată dintre ele: în gazetă, după „Ați venit voi, oameni noi, cu ştiința", urma *„unde e reposatul Haralambie să vă trateze cum meritați".*

(p. 556) MONOPOL...

Publicată în „Opinia", V, nr. 294, 16 noiembrie 1907, p. 1, cu titlul *Cronică;* retipărită în *Schițe nouă* (1910), p. 111-124; în *Opere,* II (1931), p. 160-165; în *Opere,* 3 (1962), p. 133-137.

E un text aflat aparent la limita dintre umorul intimist (de genul celui practicat în textul *Mare excursiune română prin județul Neamțu,* publicat postum) şi schița propriu-zisă, de „ficțiune". E, de fapt, o „reminiscență" autobiografică (asemănătoare cu *Grand Hotel,, Victoria Română"* şi cu *Repaosul dominical,* dar dotată cu o mai precisă „certificare" a veridicității, prin date şi nume), înrudită şi cu unele texte din corespondența scriitorului (de pildă, cu faimoasa scrisoare către Alceu Urechia din 7/20 iulie 1905).

Acel „mare [...] sinistru de acum două luni" la care se face referire în text e, desigur, răscoala ţărănească din primăvara anului 1907.

Cu ziarul „Opinia" din Iaşi, Caragiale a avut, în epocă, bune relaţii. I-a încredinţat spre publicare versuri *(Litanie. Pentru sfârşitul lumii, Semnul)* şi texte în proză, precum această *Cronică* (re-intitulată, ulterior, în volum, *Monopol...), Cronică de Crăciun, Poveste de Paşti.* Cu redactorii ziarului se pare că era în relaţii dacă nu amicale, totuşi cordiale. Uneori, o gafă comisă de unul dintre aceştia în directă legătură cu el, l-a putut irita (cazul deconspirării de către un redactor al „Opiniei" a anonimatului, voit de Caragiale, la publicarea fabulei sale *Duel).* Altui redactor, doctorului Steuerman-Rodion, Caragiale îi adresa, de la Berlin, în aprilie 1909, observaţii maliţios-prieteneşti:

„Trop dezelef...

Citim în «Opinia», nr. 698, col. V sus:

[Caragiale inserează o tăietură din ziar, cu cuvinte sublini¬ate de el - n.n.] «Dintre toate domeniile pe care le-a cunoscut istoria poporului român - *cu trei [ani] mai lungă, până acum, decât domnia de patru decenii a lui Ştefan-cel-Mare.* (!)»

(1457-1504 - 1866-1909).

Să sperăm că Domnia gloriosului Rege va întrece cu mult mai mult Domnia viteazului Voevod!... Până atunci însă, rămân să demonstrăm că:

47 < 43, sau

43 47; şi anume:

43 = 47 + 3.

Acu să te văd, dacă eşti ingenios şi poţi s-o dregi...

Cu cele mai cordiale salutări pentru toţi confraţii.

Al vostru, *Caragiale".*

În numărul din 1 ianuarie 1908, „Opinia" publica, la rubrica „Struna zilei", un schimb de epigrame - între

A. Steuerman-Rodion şi Caragiale - cu prilejul cererii dramaturgului de a i se trimite tantiemele cuvenite din reprezentarea pieselor sale pe scena Teatrului Naţional din Iaşi (v. *Răspuns la „Struna zilei").*

Între textul apărut în ziar şi cel din volum, diferenţe puţine şi în general neînsemnate. Dintre cele totuşi demne de semnalat:

- În „Opinia", textul începea: „Astă-vară, având în ţară daraveri", cuvinte înlocuite în *Schiţe nouă* cu „În vara anului 1907, aflându-mă în străinătate şi având în ţară daraveri".

- În „Opinia", naratorul utiliza şi el termenul (stâlcit) *„dropicale",* înlocuit în volum prin „tropicale".

- „Sunt beţivi" şi „trebe" (în „Opinia") au devenit în volum „S'beţivi" şi „T'eb'e" (modificări care atestă travaliul perfecţionist al scriitorului).

(p. 563) O CRONICĂ DE CRĂCIUN...

A apărut prima dată în „Opinia", Iaşi, V, nr. 325, 25 decembrie 1907, p. 1-2. A fost introdusă în sumarul volumului *Schiţe nouă* (1910), p. 125-141. Reprodusă în *Opere,* II (1931), p. 166-175 şi în *Opere,* 2 (1960), p. 237-245.

Textul de bază este cel din *Schiţe nouă* (1910).

După „- Bineînţeles; ... dar...", în ziarul „Opinia", urmează un paragraf la care autorul a renunţat la publicarea în volum:

„- De exemplu, în numărul de-aseară... Noroc c-am trecut pe la tipografie... Dacă nu luam sama?... Ia poftim de te uită... la a treia informaţie... a d-tale... Ce dezastru!...

- A! da...

- Cum? asta nu te emoţionează deloc? Zici aşa da, parcă ar fi un punct în loc de o virgulă...

- Dle director - mă-ntrerupe confratele, tot indiferent - nu înţeleg de ce faceţi dv. atâta caz?... câte greşeli de astea!...

- Dar una ca asta poate omorî un organ în faţa opiniei publice, dle!

- Eu cred din contra, dle director.

Şi zicând acestea, mă priveşte cu acel zâmbet şi acea clipire din ochi caracteristice, cari, de câte ori le întâmpini, trebuie să gândeşti: «dacă ăsta nu este imbecil, atunci mă crede pe mine că sunt».

- Cum, din contra, nene?

- Şi chiar aduceam acum o rectificare... eu gândeam că greşala a rămas; nu ştiam că... v-aţi amestecat şi aţi pus să mi-o scoată.

Şi-mi întinde o filă, pe care a smuls-o din blocul lui de buzunar... Citesc

«GURA PĂCĂTOSULUI ADEVĂR GRĂIEŞTE

În numărul nostru de ieri seara, la pag. 3-a, coloana 4-a, rândul 52, de sub rubrica: „Ultima oră" s-a strecurat o violentă eroare de tipar. În loc de:

Nu înţelege d. ministru, MĂGAR că, protestarea unanimă a opiniei publice etc..

Fireşte cititorii au înţeles că ar trebui citit: d. ministru MĂCAR... etc..

Mărturisim eroarea ca... păcătosul!»

- Vedeţi, dle director, eu lucrez cu tot zelul pentru succesul «Revoltei»... şi dv. mi-aţi omorât efectul!...

- De unde puteam şti? zic eu umilit.

- Am voit să vă fac o surpriză...

- Bine, frate, dacă vrei să-mi faci o surpriză, de ce nu-mi spui mai dinainte?... Altă dată nu mai m-amestec. Iartă-mă.

Pe când eu îi fac aşa categorice scuze, el mereu se uită pe fereastră."

(p. 574) ANTOLOGIE...

Apare în „Universul", XXVII, nr. 95, 10 aprilie 1909, p. 1. Reprodusă în *Schițe nouă* (1910), p. 143-155. Paul Zarifopol o publică în *Opere,* II (1931), p. 186-192, iar Şerban Cioculescu în *Opere,* 2 (1960), p. 269-274.

Textul de bază este cel din *Schițe nouă* (1910).

(p. 582) GREU DE AZI PE MÂINE...

SAU UNCHIUL ŞI NEPOTUL

Tipărită, mai întâi, în „Universul", XXVII, nr. 77, 20 martie 1909, p.1. Reprodusă în *Schițe nouă* (1910), p. 157-168. Reluată în *Opere,* II (1931), p. 154-159, şi în *Opere,* 2 (1960), p. 259-263.

Textul de bază este cel din *Schițe nouă* (1910).

Schița are drept temă parvenitismul, eroul apropiindu-se de tipul spiritual al lui Coriolan Drăgănescu.

Şerban Cioculescu reproduce, în note, o scrisoare a autorului, aflat la Berlin, către directorul ziarului «Universul», N. Dumitrescu-Câmpina, protestând împotriva greşelilor strecurate în textul tipărit:

„Stimate amice, am primit scrisoarea d-tale din 19 martie, care desigur e o păcăleală nostimă de 1 aprilie nemțesc, căci o dată cu scrisoarea am primit şi numărul 77 al „Universului", cu articolul meu *Greu de azi pe mâne,* în care am găsit mult respect pentru manuscriptul meu, adică nu mai multe greşeli decât următoarele:

Coloana	I	7	greşeli
"	II	16	"
"	III	51	"
"	IV	18	"
"	V	34	"
"	VI	30	"
Total		156 (una sută cincizeci şi şase).	

Dacă ţi se pare că exagerez, de curiozitate păstrează manuscriptul, şi dacă vrei ai să ne prindem: pentru fiecare exageraţie, eu să-ţi dau 50 de franci, iar d-ta să-mi dai pentru fiecare greşeală 50 de bani. Dar ce să fac? am hotărât să tac şi să-nghit: băieţii mă pot maltrata de acum cât poftesc, să ştie bine că deocamdată n-am să mă plâng; dar le promit că prin chiar coloanele «Universului» o să-mi răzbun aşa, încât să pomenească; fiindcă n-am să mă las eu multă vreme călcat în picioare de nişte tineri care-şi închipuiesc că dacă ştiu carte românească mai multă ca mine, au dreptul să-şi bată joc de ignoranţa mea în materie de publicistică literară, şi într-un mod aşa de despreţuitor. Adică, fiindcă eu am apucat şcolile din vechime când se-nvăţa gramatică cu atâta bătaie de cap (şi... de altceva), iar dumnealor au avut parte să-nveţe în şcolile moderne unde nu se mai pierde vremea cu aşa învăţături inutile, au dumnealor dreptul să mă umilească?... Să se ştie dar că în contra acestei cruzi umiliri, ce mi se aduce de către junii zeţari şi corectori de şcoală modernă, voi apela la tribunalul imparţial al marelui public, prin chiar coloane[le] «Universului»"[1].

În anul următor, I.L. Caragiale va menţiona pe ultima filă, cu Errata, a volumului *Schiţe nouă* din 1910, cu un sentiment de amărăciune şi neputinţă în strădania sa de eradicare a greşelilor de tipar din textele sale: „De prisos a mai socoti aci şi greşelile de ortografie şi de punctuaţie de vreme ce acelea

[1] *Opere,* 2 (1960), p. 654.

nevătămând înţelesul textului, cititorul binevoitor le poate lesne trece cu vederea".

(p. 588) METEAHNĂ...

Apărută în „Universul", XXVII, nr. 112, 24 aprilie 1909, p. 1. Reluată în *Schiţe nouă* (1910), p. 169-176. Reprodusă în *Opere,* IV (1938), p. 183-186 şi în *Opere,* 2 (1960), p. 275-277.

Textul de bază este cel din *Schiţe nouă* (1910).

Schiţa abordează tema şovinismului unguresc, cu ironie şi detaşare intelectuală.

(p. 592) IDENTITATE...

Apare, mai întâi, în „Universul", XXVII, nr. 115, 27 aprilie 1909, p. 1. Inclusă în sumarul volumului *Schiţenouă* (1910), p. 177-188. Reprodusă în *Opere,* II (1931), p. 199-204 şi în *Opere,* 2 (1960), p. 278-282.

Textul de bază este cel din *Schiţe nouă* (1910).

Paul Zarifopol semnala, în notele sale, o înrudire tematică cu *Poveste de contrabandă,* pe care el o retipăreşte în *Addenda* tomului II, 1931 (p. 420-424).

În ediţia Cioculescu, este un fragment cenzurat: „n-am duşmănit niciodată capitalul".

(p. 598) AŞA SĂ MOR!

A apărut prima dată în „Universul", XXVII, nr. 130, 16 mai 1909, p. 1; în volumul *Schiţenouă* (1910), p. 189-198. Neretipărită. Inclusă în ediţia *Opere,* II (1930), p. 205-209.

Textul de bază este cel din volumul *Schiţe nouă* (1910). Lipseşte din ediţia *Opere,* 1-4 (1959-1964).

(p. 603) REPAUSUL DOMINICAL

A apărut prima dată în „Universul", XXVII, nr. 140, 25 mai 1909, p. 1; în volumul *Schiţenouă* (1910), p. 199-207. Retipărită în „Mişcarea", II, nr. 217, 3 oct. 1910, p. 1, 2 (reproducere după vol. *Schiţe nouă,* recent apărut). Inclusă în ediţiile: *Opere,* II (1931), p. 210-216; *Opere,* 2 (1960), p. 283-288.

Textul de bază este cel din *Schiţe nouă* (1910).

Anul 1909 a fost pentru Caragiale un „an productiv"[1]. Şerban Cioculescu a excerptat, din scrisorile către Paul Zarifopol, referinţe despre munca scrisului şi dispoziţia, totuşi, fluctuantă a scriitorului. La începutul anului lucra pentru nuvela *Kir Ianulea* şi se preocupa de colaborarea la „Universul":

„Pentru «Universul» fac Cronici, Momente, Schiţe, după vechiul calapod. Mâne trimit pe-a şasea" (C.p., 3 martie 1909).

Curând, însă, îşi informează corespondentul despre posibilitatea de a întrerupe colaborarea („E foarte probabil că la «Universul» nu voi mai colabora", C.p., 27 martie 1909), dar aceasta va continua în lunile următoare. Primeşte ziarul cu prozele apărute şi i le trimite lui Zarifopol. În această perioadă văd lumina tiparului: *DomnulX..., Conferenţă. Dare de seamă, Poeme în proză, Florea-Voevod, Ion..., Pastramă*

[1] Şerban Cioculescu, *Corespondenţa dintre I. L. Caragiale şi Paul Zarifopol* (1905-1912), în *Caragialeana,* Editura Eminescu, Bucureşti, 1977, p. 497-499.

trufanda, Partea poetului, dar şi *Ţal!..., Duminica Tomii, Antologie..., Meteahnă..., Identitate..., Repausuldominical.* Este, aici, mult din materialul care va intra în *Schiţe nouă,* ultimul volum antum al lui Caragiale.

(p. 611) ŢAL!...

A apărut prima dată în „Universul", XXVII, nr. 52, 2 martie 1909, p. 1, semnat: *Caragiale;* în volumul *Schiţenouă* (1910), p. 213-220. Retipărită în „Revista ilustrată", III, nr. 17-18, septembrie-octombrie 1910, p. 3, 4 (reproducere după volumul *Schiţe nouă,* „apărut zilele trecute"). Inclusă în ediţiile: *Opere,* II (1931), p. 142-148; *Opere,* 2 (1960), p. 252-258.

Textul de bază este cel din volumul *Schiţe nouă* (1910).

Comentând formele de articulare narativă în scrisul caragialean, Maria Vodă Căpuşan se opreşte asupra unor proze care se abat de la „structurile narative consacrate prin tradiţie", transgresând exigenţele acestora, printr-un parcurs „fragmentat, cu salturi, suspendări şi întortocheri neaşteptate":

„De la un prim contact, *Ţal!...* impune o formulă puţin obişnuită, dificil de încadrat în ceea ce se numeşte îndeobşte «moment» sau «schiţă». Sare în ochi o anume dezordine, o discontinuitate, deliberate desigur, o tehnică a digresiunii, când autorul pare că se lasă furat de o plăcere divagantă, în voia unor ex-cursuri aparent gratuite"[1]...

Despre Caragiale, 1982, p. 81.

Procedee şi motive cristalizate, anterior, în proze, şarje, schiţe independente se regăsesc în sinteza unei proze miraculoase, sugerând jocul pur al spiritului.

(p. 618) O CONFERENŢĂ

A apărut în „Universul", XXVII, nr. 49, 20 febr. 1909, p. 1, cu titlul *Conferenţă. Dare de seamă* şi semnătura: *Caragiale*; în volumul *Schiţe nouă* (1910), p. 227-232. Neretipărită. Inclusă în ediţiile: *Opere,* II (1931), p. 135-141; *Opere,* 2 (1960), p. 246-251.

Textul de bază este cel din volumul *Schiţe nouă* (1910).

Alături de *Ţal!...* şi *Repausul dominical, O conferenţă* „întregeşte admirabil un teritoriu deja prospectat"[1], în *Momente.* Mircea Tomuş observă, la rândul său, o înrudire, prin anumite elemente, cu *Five o 'clock, Lanţul slăbiciunilor, Vizită* etc., şi anume pe linia „unei mitologii mondene", cu precizarea esenţială că în aceste proze din 1909 scriitorul, „mai mult ca oricând, şi-a compus aici o faţă de personaj"[2]. De asemenea, criticul citat atrage atenţia asupra rafinatei arte narative pe care o etalează Caragiale, aici:

„Importantă şi esenţială este aici simpla plăcere a relatării, buna dispoziţie în scris care se manifestă aproape în fiecare rând lăsat de Caragiale şi care, aici, devine subiect principal. Textul are un substrat de familiaritate care ne îngăduie să-l putem parcurge oricând şi chiar pe fragmente, căci nu acţiunea contează, ci modul zicerii. Iar acest mod pare a face parte din elementul de legătură, coagulant, al întregii opere a lui Caragiale; orice pasaj s-ar putea încadra oriunde şi ar putea

Silvian Iosifescu, *Dimensiuni caragialiene,* 1972, p. 57.
Opera lui Caragiale, I, 1977, p. 340-342.

face legătura între orice componente; procedura de bază este autocitatul şi aluzia la turnura stilistică sau mitologia propriei opere, ceea ce ne arată ocazia literaturii acestui scriitor de a se oglindi pe sine şi cu plăcere neascunsă, dar şi cu evident spirit critic".

(p. 626) ION...

A apărut prima dată în „Universul", XXVII, nr. 66, 9 martie 1909, p. 1, semnat: *Caragiale*; în volumul *Schițe nouă* (1910), p. 241-251. Retipărită în „Luceafărul", VIII, nr. 8, 16 aprilie 1909, p. 176-178; în „Lumina", VI, nr. 15-16, 17 aprilie 1909, p. 2, 3, 4 („Foişoara Luminei"). Inclusă în edițiile: *Opere,* IV (1938), p. 158-163; *Opere,* 3 (1962), p. 142-145.

Textul de bază este cel din volumul *Schițe nouă* (1910).

Apologul poartă amprenta unui autoportret spiritual. Tema profundă, condiția artistului, raporturile lui cu lumea şi cu propria-i vocație, reprezintă una din constantele meditației caragialeene, fiind prezentă în toate etapele creației. O regăsim, retrospectiv, în „cronicile" din „Ghimpele" (1876), apoi în „Claponul" (1877), în gogoaşa care va deveni contraapologia *Un artist* (1892), în tripticul dedicat lui Eminescu *(In Nirvana, Ironie, Două note),* în auto-parodia *Noaptea învierii* (1896) ş.a.

(p. 632) CALUL DRACULUI

Publicată în „Lupta", III, nr. 204, 15 noiembrie 1909, p. 2; reluată în „Universul", 9 şi 10 ianuarie 1910, p. 1, inclusă în volumul *Schițenouă*(1910), p. 253-272. În *Opere,* II (1931), p. 244-253; în *Opere,* 3 (1962), p. 176-182. Deosebirile între

textul din „Lupta" şi cel din volum sunt puţine şi neînsemnate. În această ediţie textul de bază este cel din *Schiţe nouă.*

Povestire fantastică cu recuzita şi procedeele fabulosului folcloric, dotată cu sugestivitate erotică. Paul Zarifopol apropia povestirea lui Caragiale de nuvela fantastică *Vii* de Gogol, dar tot el opina că „nu e probabil să fi cunoscut Caragiale nuvela rusească"[1]. Motivul este unul de basm popular, înregistrat ca atare de cercetările de folcloristică.

Florin Manolescu a analizat cu subtilitate natura mai puţin obişnuită a povestirii, într-un comentariu din care cităm câteva pasaje: „Tot pe principiul mutărilor duble este scrisă şi povestirea *Calul dracului,* mai puţin fantastică şi mai mult fabuloasă, prin aceea că eroii sunt două personaje supranaturale, care dau un spectacol extraordinar, rezultat din suprapunerea ingenioasă a mai multor planuri: aparenţa normală, fabulosul, călătoria fantastică/erotică şi, din nou, decorul normal de la început. [...] În *Calul dracului,* două personaje aparent obişnuite (o bătrână cerşetoare *«fărăputere»* şi un tânăr *«crud de tot»,* la care doar numele, Prichindel, ar putea să sugereze de la început originea infernală) se metamorfozează la lumina Lunii într-un cuplu fabulos, Prichindel dovedindu-se a fi un mic diavol, iar bătrâna cerşetoare, o frumoasă fată de împărat, transformată prin blestem într-o vrăjitoare. În această ipostază «de la miezul nopţii» al doilea cuplu practică până în zorii zilei un joc care în aparenţă este fabulos, dar care poate fi interpretat în planul absent al «palimpsestului» ca alegorie a unui joc erotic interzis. Echivocul neaşteptat al fragmentului este sprijinit şi de timbrul liric, puţin obişnuit la Caragiale, care împinge textul spre figuraţia simbolică a unui poem [...]"[2].

[1] Paul Zarifopol, *Note şi variante,* în I.L. Caragiale, *Opere,* I, Editura „Cultura Naţională", Bucureşti, 1931, p. 434.

[2] Florin Manolescu, *Caragiale şi Caragiale. Jocuri cu mai multe strategii,* Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1983, p. 187-188.

(p. 643) FĂT-FRUMOS CU MOŢ-ÎN-FRUNTE
(DUPĂ CHARLES PERRAULT)

Publicată în „Convorbiri critice", II, nr. 24, 15 decembrie 1908, p. 785-791. Retipărită în „Lumina", V, nr. 5, 31 ianuarie 1909, şi nr. 6, 6 februarie 1909. Inclusă în volumul *Schiţe nouă* (1910), p. 273. Reprodusă în *Opere,* II (1931), p. 348-355.

Traducere din Charles Perrault. Vezi mai sus nota lui Caragiale referitoare la traducerile din volumul *Schiţe nouă,* reprodusă de noi în nota privind textul *Pastramă trufanda.* Iată şi nota lui Caragiale despre *Făt-frumos cu Moţ-în-frunte,* de la sfârşitul volumului sus-menţionat: „Traducere după *Riquet ă la Houppe,* cunoscuta poveste a lui Charles Perrault, apărută întâi la Paris, chez Claude Barbin, 1697".

ÎN PERIODICE

(p. 655) CRONICA FANTASTICĂ

Apare în „Ghimpele", XV, nr. 23, 9 iunie 1874, p. 1-2. Semnată *Car...* Reluată în „Calendarul Ghimpelui", 1875, p. 105-108. Şerban Cioculescu o introduce în *Addenda* volumului de *Opere,* V (1938), p. 34 şi în *Opere,* 2 (1960), p. 291-294.

Textul de bază este cel din „Ghimpele" (1874).

Mandarinul Ti-Li nu este altul decât Titu Maiorescu, în acel timp ministru al Instrucţiunii în guvernul conservator.

(p. 660) ZIG-ZAG!...
[„O ARMATĂ FORMIDABILĂ DE LUCRĂTORI..."]

Apare în „Ghimpele", XV, nr. 26, 30 iunie 1874, p. 1-2. Semnată *Car....* Retipărită în ediţiile Cioculescu, *Opere,* IV (1938), p. 285-287 *(Addenda),* şi în *Opere,* 2 (1960), p. 295-297.

O încercare de proză a tânărului Caragiale, marcată de oralitate. Insolită este „istoria americană" cu alegerea unui guvernator, vizând, de fapt, metehne electorale de la noi.

(p. 664) CRONICA SENTIMENTALĂ

Publicată în „Ghimpele", XV, nr. 27, 7 iulie, 1874, p. 1-2. Retipărită în *Opere,* V (1938), p. 345-347 şi în *Opere,* 3 (1962), p. 185-187.

(p. 668) CRONICA FANTAZISTĂ

Tipărită în „Ghimpele", XV, nr. 30, 28 iulie 1874, p. 2. Semnată *Car...* Retipărită în *Opere,* IV (1938), p. 287-288 şi în *Opere,* II (1960), p. 298-300.

De remarcat în această proză de debutant, în care dă frâu liber imaginaţiei, viziunea realistă a traiului nefericiţilor „noştri străbuni".

Criticul ieşean, Al. Călinescu, ia în serios începuturile literare ale lui I. L. Caragiale: „O ipostază cu o bază teoretică impresionantă (Tînianov Şklovski, Eihenbaum, Tomaşevski - tot «Opoiazul» formaliştilor ruşi) a «felurimilor» sunt aşa-zisele *cronici: Cronica sentimentală, Cronica fantezistă, Cronica fantastică* etc., ce conţin fantezii pseudoştiinţifice, în maniera unui Alphonse Allais, sau ficţiuni politice (cetatea Tâmpitopole în anul de graţie 3874), precum şi «varietăţi» lingvistice, geografice ş.a.m.d., de felul celor cultivate şi de Jarry. Unele cronici sunt improvizaţii ce se transformă în demonstraţii de virtuozitate, scriitorul arătând cum se poate «umple» spaţiul tipografic pe care i l-a rezervat ziarul"[1].

[1] Al. Călinescu, *Caragiale sau vârsta modernă a literaturii,* Editura Albatros, Bucureşti, 1976, p. 9-10.

(p. 671) ZIG-ZAG
[„CUM SĂ-NCEP?...]

Apărută în „Ghimpele", XV, nr. 51, 22 decembrie 1874, p. 2-3. Autorul semnează: *Car...* Retipărită în *Addendavolu* - mului de *Opere,* IV (1938), p. 288-291 şi în *Opere,* 2 (1960), p. 301-304.

Textul de bază este cel din „Ghimpele" (1874).

Amestec ciudat de fantastic şi realitate în primele încercări prozastice ale tânărului gazetar.

(p. 676) DEPEŞI TELEGRAFICE
SERVICIUL GRATUIT ŞI DE PORUNCEALĂ
AL „GHIMPELUI"

Apărută în „Ghimpele", XV, nr. 52, 19 decembrie 1874. Retipărită în *Opere,* 3 (1962), p. 188-189.

Textul de bază este cel din „Ghimpele" (1874).

Cronică fantezistă.

(p. 678) CRONICA
[„A! DOAMNELOR ŞI DOMNILOR..."]

A apărut în „Ghimpele", XVII, nr. 26, 27 iunie 1876, p. 2-3, semnată *Palicar.* Retipărită în *Opere,* V (1938), p. 347-350 *(Addenda),* şi în *Opere,* 3 (1962), p. 190-193.

Textul de bază este cel din „Ghimpele" (1876).

Cel vizat prin personajul Gugumano era Gheorghe Manu, în vremea aceea primar al Capitalei.

(p. 683) CRONICA
[„AFLAŢI-MI, IUBIŢI CITITORI, ..."]

A apărut în „Ghimpele", XVII, nr. 28, 11 iulie 1876, p. 2-3, semnată: *Palicar.* Neretipărită. Inclusă în ediţiile: *Opere,* IV (1938), p. 293-296; *Opere,* 2 (1960), p. 305-309.

Textul de bază este cel din „Ghimpele" (1876).

Improvizaţie plină de vervă şi inventivitate comică, parcă dezlănţuite sub presiunea (mimată?) a ideii că spaţiul destinat rubricii cu acest titlu trebuie acoperit cu o scriere. Rezultatul e o „cronică" fantezistă.

(p. 687) UNA-ALTA

A apărut în „Ghimpele", XVII, nr. 33, 15 august 1876, p. 2, nesemnată (la *Sumariu,* semnătura „Palicari"). Inclusă în *Opere,* IV (1938), p. 296-297; în *Opere,* 3 (1962), p. 194-195.

Textul de bază este cel din „Ghimpele" (1876).

(p. 689) FELURIMI

Texte apărute în „Unirea democratică", numerele 52, 82, 111 şi 112, din 6 ianuarie, 13 februarie, 18 martie şi 19 martie 1877. Au fost atribuite lui Caragiale de cei care au îngrijit ediţia critică de *Opere* (1959-1965) şi publicate în *Opere,* 3 (1962), p. 196, cu explicaţia următoare (formulată în nota de la p. 687): „Am ales, din totalitatea bucăţilor ce s-ar putea atribui lui Caragiale, numai pe acelea care-l zugrăvesc pe el însuşi, cu interesul său permanent faţă de giuvaerele stilului administrativ,

de mentalitatea oamenilor politici, de slăbiciunile omeneşti în genere etc."

(p. 691) PROFESIE DE CREDINŢĂ CĂTRE CITITORI

A apărut prima dată în „Claponul", nr. 1, 1877, p. 3-6, fără semnătură. Retipărită în „Calendarul Claponului", 1878. Inclusă în ediţiile: *Opere,* IV (1938), p. 297-298, *(Addenda), Opere,* 3 (1962), p. 198-199.

Textul de bază este cel din „Calendarul Claponului" (1878).

Tonul „profesiei de credinţă", adică al programului cu care îşi lansează Caragiale „foiţa", este acela de reclamă glumeaţă. Formula parodiei aglutinează fantezist limbajul jurnalistic şi limbajul reclamei orale, exploatând sfera semantică a titlului, culege şi montează formule gazetăreşti pretenţioase, marcate de preţiozitate, expresii din registrul vorbirii cotidiene etc. Procedeul va dobândi în timp un rafinament extraordinar în comedii, în schiţe şi în momente.

(p. 693) GOGOŞI

Au apărut prima dată în „Claponul", 1877, numerele: 1, p. 7-12 (Gogoşi-le numerotate de la 1 la 9); 2, p. 6-10 (Gogoşi-le 10-12); 4, p. 8-12 (Gogoşi-le 13-15); 6, p. 4-6 *(Gogoşi-le* 16-20). Au fost retipărite: în „Calendarul Claponului", 1878, p. 65-66, 67-68, 77-79 (Gogoşi-le 1, 2, 5, 6, 7, 8, 9, 15, 20), cu mici modificări, şi p. 69-87 (numerotate de la 21 la 27, probabil şi ele, iniţial, în „Claponul", în acele numere care lipsesc din colecţia

Bibliotecii Academiei Române); în „Moftul român", nr. 5, 11 februarie 1893, p. 6 („gogoaşa" 14, la rubrica *Mofturi);* nr. 19, 4 aprilie, p. 7 („gogoaşa" 15, cu titlul *Natură tare);* nr. 4, 7 februarie, p. 7 („gogoaşa" 20, la rubrica *Mofturi).* Incluse în ediţiile: *Opere,* IV (1938), p. 300-305 şi V (1938), p. 352-353 şi 355-356; 358-362 *(Addenda); Opere* 3 (1962), p. 200-207.

Textul de bază este cel din „Claponul" (1877) şi din „Calendarul Claponului" (1878).

Am preluat numerotarea dată de Şerban Cioculescu, adăugând *Gogoaşa* cu nr. 28, care lipseşte din ediţia *Opere,* 3 (1962), dar există în *Opere,* V (1938). De asemenea, există cazuri când aceste scurte povestiri din revista liliputană a lui Caragiale au fost individualizate de editori (ex. *[Cetăţeanul Ghiţă Calup],* primă ipostază a lui Jupân Dumitrache). Am păstrat şi noi aceste „dislocări" de texte, intrate, oarecum în tradiţie, de la Zarifopol. *Gogoşi*-le reluate, îndeosebi în prima serie a „Moftului român", cu uşoare modificări, au fost consemnate la locul potrivit, cu datele din „Claponul" şi „Calendarul Claponului".

În momentul „Claponului", Caragiale are, deja, o experienţă a scrisului, concretizată, în principal, în paginile „Ghimpelui" şi ale „Alegătorului liber", prin acorduri şi ritmuri de compoziţie, prin instantanee şi cuvinte de spirit pe care le va relua/continua ca formulă tehnică. *Varietăţi, Felurimi, Zig-zag, Una-alta* sunt titlurile de rubrici sub care tânărul Caragiale acumulează material şi îşi croieşte/exersează un stil, îşi structurează o dicţiune, proiectând cu vervă ironică subiecte, situaţii, eroi. Ca procedeu şi funcţionalitate, acestea sunt acum ceea ce vor deveni mai viu, complex şi sigur, peste foarte puţin timp, *Gogoşi*-le şi *Prospături*-le din „Claponul", iar peste decenii *Mofturi*-le şi *Momente*-le, adică o repetată panoramare a lumii reale şi a celei imaginare. Diferenţa de la *Varietăţi, Felurimi,*

Gogoşi, la *Mofturi* şi *Momente* este dată de gradul de agregare a elementelor constitutive; ea rămâne distanţa de la premise, eboşe, celule germinative, la opera majoră, de la machetă la monument, şi de la căutarea şi aproximarea mijloacelor la dobândirea şi funcţionarea unei tehnici.

„Claponul" este un concept personal de „foiţă hazlie şi populară", individualizată stilistic şi tematic, şi, totodată, parodie a tuturor publicaţiilor. Prin materialul pe care îl conţine, el instituie o altă ipostază a scriitorului: dacă, în „Ghimpele", scriitorul juca rolul „cronicarului" care şi-a „angagiat talentul", punându-se pe sine în scenă şi punând în scenă lupta cu sine, în paginile „Claponului" registrul se schimbă. Datele jocului sunt acum diferite. Scriitorul - putem vorbi deja de scriitor, - caută formule pentru a pune lumea în scenă, retrăgându-se într-un plan secund, pentru a vorbi despre sine indirect, prin personaje, situaţii, instantanee, scene, aforisme, observaţii. Spaţiul său elocutoriu se restrânge, lăsând loc vocilor decupate în prim-plan şi autonomizate prin *ce* spun şi *cum* spun, în situaţii, scene, momente, locuri care, pe alte parcursuri tematice, vor specifica proza şi teatrul caragialian.

(p. 704) RĂZBELUL

A apărut prima dată în „Claponul", nr. 1, 1877, p. 13-16. Neretipărit. Inclusă în ediţiile: *Opere,* V (1938), p. 350-351 *(Addenda); Opere,* 3 (1962), p. 208-209.

Textul de bază este cel din „Claponul" (1877).

Explicaţie fantezistă, „cronica de război" mimează articolul de analiză jurnalistică a situaţiei în confruntarea dintre cele două imperii. Invenţia comică este evidentă în vivacitatea transpunerilor şi hazul alternativelor, în amestecul de cuvinte din registre aparent incompatibile.

(p. 706) PROSPĂTURĂ

A apărut prima dată în „Claponul", nr. 1, 1877, p. 26-28 şi nr. 2, p. 19-21. Neretipărită. Inclusă în ediţiile: *Opere,* V (1938), p. 351-352 *(Addenda); Opere,* 3 (1962), p. 210-211.

Textul de bază este cel din „Claponul" (1877).

Paleta speciilor jurnalistice parodiate în „Claponul" e completată de suita de ştiri diverse, politice, militare, ziaristice, formulate fie pe structura paradoxului, fie pe aceea a nonsensului. Caragiale va exploata, mai târziu, cu mare virtuozitate, la nivelul structurii narative şi dramatice, alunecarea surpriză în contrasens sau în nonsens.

(p. 709) ÎN STILUL ŞI CU SINTAXA „MONITORULUI OFICIAL"

A apărut în „Claponul", nr. 1, 1877, p. 27-28. Paul Zarifopol o scoate din contextul rubricii *Prospătură,* publicând-o separat în *Opere* 3 (1932), p. 196 *(Addenda).* Şerban Cioculescu o tipăreşte şi el separat în *Opere* 3 (1962), p. 212.

Textul de bază este cel din „Claponul" (1877).

Procedeu des folosit de Caragiale de a pastişa diverse stiluri, aici fiind vorba de stilul administrativ.

Florin Manolescu explică importanţa acestei literaturi minore în evoluţia literară a lui Caragiale: „Dacă atitudinea noastră de astăzi faţă de parodie şi în general faţă de speciile «minore» s-a schimbat radical, lucrul acesta se explică nu numai prin apariţia unei teorii literare noi, care a descoperit semnificaţia dinamicii culturale şi a reabilitat formele literaturii mici, dar şi prin împrejurarea specială, de care am devenit conştienţi abia după apariţia primei ediţii critice a operelor lui Caragiale, că *parodia* reprezintă pentru dramaturg

o formă predilectă de exprimare şi că ea corespunde voinţei sale de acreditare a unei literaturi noi"[1].

(p. 710) ULTIME GOGOŞI CALDE
(SERVICIUL TELEGRAFIC PARTICULAR)

A apărut în „Claponul", nr. 1, 1877, p. 28-31; nr. 2, 1877, p. 29-31. Reproduse în *Opere,* V (1938), p. 355 şi 359-360.

Parodii ale unor reportaje din presa timpului.

(p. 714) CĂTRE CITITORI

A apărut prima dată în „Moftul român", I, nr. 33, 30 mai 1893, p. 1, ca editorial. Neretipărită. Inclusă în ediţiile: *Opere,* III (1932), p. 211-212 *(Addenda); Opere,* 3 (1962), p. 284-285.

Textul de bază este cel din „Moftul român" (1893).

Formula apelului „către cititori" era prezentă şi în „Claponul" (1877), însă cu alte accente. Explicaţia (auto)-ironică pune în evidenţă teme şi atitudini constante, reluate sau în perspectivă de a fi abordate: gazeta (aici „spanacul") ca pâine cotidiană a opiniei publice (în *Desluşire, Succesul „Moftului român", Pâinea noastră cea de toate zilele),* „legea maximului" *(Politică).* Aparent neînsemnată, însemnarea *Către cititori* este caracteristică jurnalisticii (literaturii) caragialeene prin dubla deschidere către realităţi cotidiene foarte precise, dar şi către construcţii publicistice şi literare complexe. În fond, şi aici se vădeşte coerenţa interioară, multiplele corespondenţe între compartimentele scrisului lui Caragiale.

Florin Manolescu, *op. cit.,* p. 92.

(p. 716) SITUAŢIA EUROPEI
(ARTICOL DE FOND)

A apărut în „Claponul", nr. 2, 1877, p. 11-18. Reluat în *Opere* V (1938), p. 353-354 *(Addenda),* şi în *Opere* 3 (1962), p. 217-218.

Satiră a modului cum era prezentată politica externă în ziarele vremii.

(p. 719) PARLAMENTARE.
CAMERA DIN STAMBUL

A apărut în „Claponul" nr. 4, 1877. Retipărită în „Calendarul Claponului", 1878, p. 94-99. Inclusă în ediţiile: *Opere,* V (1938), p. 356-358 *(Addenda); Opere,* 2 (1960), p. 309-312.

Textul de bază este cel din „Calendarul Claponului" (1878).

Parlamentare. Camera din Stambul este parodia unui reportaj parlamentar imaginat în decor oriental, mai precis turcesc („Claponul", „organ eminamente *neutral",* era foarte atent la „chestia Orientului"!), şi, totodată, schiţa din care încep să se adune siluetele şi dicţiunile unor importante personaje: Caţavencu, venerabilul prezident Trahanache, Farfuridi, ca în actul al III-lea al *Scrisorii pierdute.* În raport cu marea comedie, *Parlamentare. Camera din Stambul,* o simplă glumă, dar cu rol anticipator, ca un acordaj de instrumente înaintea concertului, reprezintă un joc de expresie valabil în sine, ca pur joc al spiritului, o înscenare/întrupare a unor observaţii, intuiţii şi proiecţii în personaje şi situaţii care indică direcţii de viziune specifice scriitorului. Personajele (Zăuc-agâ, Gugum-efendi, Gianabet-Edin, Ischiuzar-Mehonet, prezi - dentul etc.) vorbesc potrivit împrejurării, locului şi situaţiei,

dar şi potrivit câmpului semantic al numelor lor. Registrele limbajului interferă: jocurile de cuvinte structurează (şi mimează) dialogul, care e întrerupt de succinte relatări. Scriitorul caută, de fapt, montura ideală pentru un limbaj viu, colorat, pestriţ şi pitoresc, la întâlnirea lui cu unul afectat, neologistic, preţios. Ca într-un sinopsis notat iute spre a nu pierde ideea din zbor, textul pendulează între epic şi dramatic. Între relatarea rezumativă, enumerare, descriere şi stilizarea în sensul condensării, care este dialogul, scriitorul aproximează, caută raportul optim între verb şi gest ca dimensiuni fundamentale ale apariţiei (introducerii) personajelor în scenă.

(p. 723) MANIFESTUL „CLAPONULUI"
(CĂTRE COCOANE)

A apărut prima dată în: „Claponul", nr. 4, 1877, nesemnat. Retipărită, cu modificări, în „Moftul român", 1893, nr. 5, p. 2. Inclusă în ediţiile: *Opere,* IV (1938), p. 298-299 *(Addenda); Opere,* 2 (1960), p. 313-314.

Textul de bază este cel din „Claponul" (1877).

Asemenea majorităţii textelor din „Claponul", *Manifestul (Către cocoane)* arată preferinţa lui Caragiale pentru formula de „glumă mimică". Începutul este de monolog adresat unui interlocutor închipuit de faţă (procedeul, frecventă anterior în „Ghimpele", permite aglutinarea firească a elementelor de oralitate şi imaginarea viitoarelor tablouri amuzante, ca într-o reclamă glumeaţă). Personajele vizate sunt invitate în scenă, la o paradă proiectată caricatural.

(p. 725) [RESPECTUL DATORIT AUTORITĂŢII]

A apărut prima dată în „Claponul", nr. 4, 1877, p. 9-11. Retipărită în „Calendarul Claponului", 1878, p. 82-84. Inclusă

în ediţiile: *Opere,* I (1930), p. 309-310 *(Addenda); Opere,* 3 (1962), p. 219.

Textul de bază este cel din „Claponul" (1877), pentru unitatea seriei.

Individualizată sub acest titlu, de autorii ediţiei *Opere,* 1-4, 1959-1964, „gogoaşa" consemnează o anecdotă, într-o formulă frecvent utilizată de Caragiale, atât în anii de exerciţii de la „Claponul" şi „Calendarul Claponului", 1877-1878, cât şi mai târziu. Tema enunţată de la început este ilustrată printr-un fapt divers prelucrat anecdotic: cele două paragrafe narative reprezintă preludiul unui „tablou", adică al unei scene dialogate. Tâlcul rezultă din desfăşurarea dialogului, condus cu abilitate către inversarea datelor de plecare.

Caragiale reia tema în *Poruncă domnească.*

(p. 727) MULŢUMIRE PUBLICĂ

A apărut în „Claponul", nr. 4, 1877, p. 29-30. Reprodus în *Opere* IV (1938), p. 299-230 *(Addenda),* şi în *Opere,* 3 (1962), p. 220.

Parodie a anunţurilor publicitare. Numele doctorului ortopedist, *Leichtag,* este o creaţie hibridă a autorului din cuvintele germane *Leiche* (cadavru) şi *Tag* (zi).

(p. 728) IMPORTANTISIM. ULTIMA GOGOAŞĂ

A apărut în „Claponul", nr. 4, p. 31. 1877. Reprodusă în *Opere,* IV (1938), p. 300 şi în *Opere,* 3 (1962), p. 221.

(p. 729) ORIENTALE. DOUĂ DOCUMENTE

A apărut pentru prima dată în „Claponul", nr. 6, 1877. Retipărită de Caragiale în „Calendarul Claponului", 1878,

p. 100-104, cu titlul *Mesajul de închidere a Camerelor otomane,* în „Universul", XXVII, nr. 52, 23 februarie 1909, p. 1, cu modificări, de unde îl reproduce Luca Ion Caragiale în volumul postum *Reminiscenţe* (1915). Inclusă în ediţiile: *Opere,* IV (1938), p. 173-177; *Opere,* 2 (1960), p. 315-319.

Textul de bază este cel din „Universul" (1909)/*'Reminiscenţe* (1915).

Orientale. Două documente a fost reluată de Caragiale, târziu, spre sfârşitul carierei. Să observăm că nu sunt multe „producţiile" din anii de ucenicie de la „Claponul", beneficiare ale unei asemenea revalidări în momente ulterioare ale creaţiei. Reorganizată, parodia de reportaj parlamentar este pusă în pagină, în maniera „antologiilor", a colajului de texte-document, de altfel numeroase în proza lui Caragiale. În fond, *Temă şi variaţiuni, Urgent..., Telegrame, Antologie* (titlul este eloc¬vent) respectă aproape riguros formula antologiei'colajului ca principiu constructiv, nuanţat în fiecare caz. *Orientale. Două documente* precede, la retipărirea în „Universul", cu aproape două luni, apariţia *Antologiei,* schiţă exemplară pentru această modalitate de articulare narativă. Scriitorul reia, ca primă parte a noii compoziţii, schiţa mai sumară din „Calendarul Claponului", intitulată *Mesajul de închidere a Camerelor otomane,* adaugă o a doua parte, cu titlul *Senatul şi Camera din Stambul. Corpurile întrunite (Şedinţa de închidere),* o notiţă introductivă şi alta parantetică, de încheiere, cu rol de cadru care pune în acord cele două elemente componente.

Comentând modalităţi ale prozei caragialeene, care se clădesc „pe principii ce contravin evident poeticii consacrate"[1], Maria Vodă Căpuşan observă pertinent:

„În general, la Caragiale, inserarea «documentului» nu este şi nu poate fi un «test de realitate» al operei. Autenticitatea

[1] Maria Vodă Căpuşan, *Despre Caragiale,* 1982, p. 52.

presupusă de ghilimele este o capcană pentru cititor. Autorul preia şi contestă în acelaşi timp textul preexistent, şi-l apropriază până la un punct şi îl respinge totuşi păstrându-i statutul de autonomie ca citat. Chiar dacă veritabil extras din gazetele sau birocraţia vremii, el se modifică esenţial prin integrarea în operă. [...] E o «realitate» fictivă în ea însăşi..."[1].

Cazul schiţei *Orientale. Două documente* este evaluat în această perspectivă: „Există la Caragiale unele texte ce impun, vădit, o construcţie logică, consacrată, *de fabulă.* Se porneşte de la o constatare teoretică (Şah *şi mat!, Nedescifrabil, High-life),* urmată apoi de exemple ilustrative. Alteori se adoptă metoda inductivă: de la exemple spre generalizarea teoretică *(Politică şi delicateţe, Moftul român, Tardivitate),* într-un adevărat «quod erat demonstrandum». «Morala» fabulei poate fi de altfel intercalată oriunde, sau lăsată pur şi simplu pe seama cititorului. Este cazul numeroaselor antologii ale lui Caragiale *(Antologie, Şcoala română, Telegrame, Calendar, Două documente* etc.) cuprinzând scrisori anonime (fabricate şi autentice), anecdote sau «acadele» cu sau fără comentarii, dar întotdeauna subsumate unei intenţii unice. Alăturarea nu este întâmplătoare, există un crescendo, o gradare a surprizei, o alternare savantă a marginaliilor admirative şi ironice, apologetice şi distrugătoare, sau pur şi simplu absenţa comentariului, ca expresie a uimirii ce nu poate fi cuprinsă în cuvinte. Aşa se întâmplă şi în *Corespondenţă sentimentală* căreia «e de prisos a-i mai face comentarie». Atunci când citatul e de fapt o parodie, în majoritatea cazurilor comentariul nu apare marginal, ca un cadru obişnuit; el a fost inclus în textul însuşi, întrunind prin natura sa două registre - elementul preluat şi contestarea lui de către autor prin şarjă. [.]

[1] *Op. cit.,* p. 72-73.

Fără îndoială, nu «inspiraţiunea» singură potenţează această extraordinară artă a montajului. E o tehnică deliberată, o elaborare meticuloasă a textului, o preocupare obsedantă ce transpare şi în titlurile lui"[1].

(p. 735) CORESPONDENŢĂ SENTIMENTALĂ [„ÎNTÂMPLAREA..."]

A apărut pentru prima dată în: „Claponul", nr. 6, 1877, p. 8-13. Retipărită de Caragiale în „Calendarul Claponului", 1878. Inclusă în ediţiile: *Opere,* I (1930), p. 312-313 *(Addenda); Opere,* 2 (1960), p. 320-322.

Textul de bază este cel din „Calendarul Claponului" (1878).

Corespondenţă sentimentală reprezintă o veritabilă schiţă, cu un personaj care prinde contur şi consistenţă prin propria-i prestaţie scriptică. Procedeul caragialean al prezentării directe, al punerii în scenă (în act) a eroilor, prin citare, dobândeşte stabilitate: partitura autorului şi partitura eroului sunt separate. „Scrisoarea" este un segment dintr-un rol, un fel de artificiu tehnic menit să creeze impresia de acţiune autonomă a personajului. După observaţia pertinentă a lui Mircea Tomuş: „Este personajul în acţiune, în pură acţiune de transcriere a propriilor gânduri, curăţită de orice comentariu sau caracterizare exterioară, în exerciţiul exprimării lui epistolare"[2].

[1] Maria Vodă Căpuşan, *Despre Caragiale,* Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1982, p. 74-75.

[2] Cf. *Opera lui Caragiale,* I, 1977, p. 164.

(p. 738) [CURĂ LA APELE DE LA VĂCĂREŞTI]

A apărut întâi în „Claponul", 1877, nr. 6, p. 6-7, sub rubrica „Gogoşi" (titlul sub care o publicăm i-a fost atribuit de îngrijitorii ediţiei de *Opere* din 1959-1965 şi a dobândit oarecare notorietate, fapt pentru care l-am păstrat); a fost retipărită cu mici modificări (care constau în special în schimbarea timpului verbelor, acţiunea fiind trecută astfel de la prezent la trecut) în „Calendarul Claponului", 1878, p. 76-77. Versiunea din „Calendarul Claponului", pe care o reproducem şi noi, a fost tipărită în *Opere,* I (1930), p. 310-311 şi în *Opere,* 3 (1962), p. 222.

(p. 740) [CETĂŢEANUL GHIŢĂ CALUP]

Paul Zarifopol a indicat - în I.L. Caragiale, *Opere,* I (1930), p. 311 - că textul a apărut prima oară în „Claponul", 1877, nr.7, sub rubrica „Gogoşi", adăugând - *loc.cit.,* p. 312 - următoarea explicaţie: „Am transcris această bucată de vremuri, din exemplarul «Claponului» păstrat de Caragiale. Acest exemplar l-a dăruit, după război, Luca Ion Caragiale, fiul, Bibliotecii Academiei Române. Exemplarul care se găseşte astăzi la această bibliotecă e necomplet: îi lipsesc numerele 3, 5, 7. Câte numere au fost de toate în exemplarul lui Caragiale, nu-mi amintesc". A fost retipărită în „Calendarul Claponului", 1878, p. 84. Reprodusă în *Opere,* I (1930), p. 311-312 şi în *Opere,* 3 (1962), p. 223. Textul a apărut iniţial sub rubrica „Gogoşi"; titlul sub care îl publicăm i-a fost atribuit la retipărirea în *Opere,* 3 (1962), fiind format din primele cuvinte ale schiţei.

În această schiţă a fost identificat - pe bună dreptate - „nucleul" *Nopţii furtunoase.* Ghiţă Calup, „gardist civic" şi

negustor, „foarte gelos de cocoana dumisale", fiind în chip vădit prototipul lui jupân Dumitrache, iar Ilie - al lui Chiriac. Incidentul constituit de descoperirea „legăturii de gât" în patul conjugal e prezent şi în *Noaptea furtunoasă.* Momentul găsirii corpului delict anticipează, ca atmosferă şi „mizanscenă" („Cocoana doarme cu faţa la perete" etc.), pe cel, din *D-ale carnavalului,* al găsirii, de către Pampon, a biletului pierdut de Nae Girimea în dormitorul Didinei.

E interesant că asemenea semnalări despre recurenţa unor motive, personaje etc. au putut stârni iritarea unui Marin Preda, de pildă, care - situându-se el însuşi, în comentariul său, pe poziţia scriitorului-creator şi, probabil, atribuind acelor observaţii pretenţii mult mai mari decât le au ele de fapt - s-a arătat sceptic faţă de utilitatea unor asemenea relevări: „E un semn de întrebare dacă unui scriitor îi convine să i se intre în laboratorul său secret, chiar dacă în acest laborator scriitorul, nebănuind nici el ce-o să-i iasă, experimentează inocent în văzul tuturor. Din cutare notiţă aflăm, de pildă, că un cetăţean, Ghiţă Calup, se comportă întocmai ca Jupân Dumitrache din *O noapte furtunoasă.* Şi nenumărate alte detalii, care constituie parcă sfărâmăturile marii opere şi, am zice, rămăşiţele ei, dacă în ele n-am vedea şi idei de tipuri embrionare, fraze şi ticuri care aveau să capete ulterior o putere de sugestie nebănuită la simpla lor lectură. Scriitorul însă nu le publica cu premeditarea experimentului, ci din pasiune jurnalistică. Se pare că sunt totuşi foarte «gustate» aceste aparenţe de sfărâmături, şi editorii străini au mers şi mai departe, şi la unele cărţi au început să publice aşa-numitele «dosare» ale cărţii sau, dacă dosarul era încheiat şi opera necontroversată, aşa-numitele «carnete». Consumul de literatură cere noi amănunte, noi revelaţii, noi interpretări bazate pe texte autentice, până când din scriitor şi din operă nu mai rămâne nimic nescos la lumina crudă a zilei, şi să mai reziste după aceea cine poate în faţa curiozităţii

devorante a cititorului, care e nesatisfăcut şi iritat dacă îi spui că există într-o operă secrete care nu pot fi desfăcute sau taine care nu pot fi sfâşiate. Ce secrete? Care secrete? Unde vezi dumneata taină? Iată proba: Cetăţeanul Ghiţă Calup! Jupân Dumitrache a fost copiat după natură. Iar Balzac n-a spus el însuşi că vrea să fie secretarul epocii lui? Va să zică secretar! Ce e misterios aici?"[1]

Un scepticism asemănător - dar formulat de pe o altă platformă, cea a criticului literar şi, totodată, a specialistului universitar în materie de studiere a literaturii - la adresa excesivei importanţe acordate uneori relevării circulaţiei motivelor în opera caragialeană a fost exprimat, cu argumente, de Mircea Tomuş:

„Jurnalistica lui Caragiale reprezintă ocazia unei foarte captivante lecturi, dar mai puţin a întâlnirii cu o sumă coerentă de structuri specifice. Din acest punct de vedere, ea rămâne, totuşi, în situaţia de material brut pentru construcţiile literare propriu-zise, cu care poate fi pusă în legătură mai ales pe direcţii genetice. Această proză jurnalistică este frumoasă în sine, are adică frumuseţea şi calităţile ei. În proza jurnalistică, autorul ei este un scriitor de valoare, în literatura majoră, unul de foarte mare valoare. La calităţile majore ale literaturii majore a lui Caragiale, jurnalistica poate concura fie indirect fie prin preludiere, prin lansarea unor germeni de valoare. O bună parte din importanţa ei vine dintr-o proiecţie (retroproiecţie, mai bine zis) a unor aspecte şi calităţi din opera majoră. Întrebarea ar fi cum ni s-ar arăta ea fără acestea? Dar se mai poate face astăzi abstracţie de calităţile majore ale operei majore ale lui Caragiale? Puterea lor de fascinaţie este imensă, chiar în ciuda unei conştiinţe critice nu îndeajuns de elucidate.

[1] Marin Preda, *Imposibila întoarcere,* ediţia a II-a revăzută şi adăugită, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1972, p. 79-80.

Privind mai îndeaproape acest raport, ne aducem aminte de frecvenţa cu care, în critica caragialeană, era rezolvat, exclusiv sau aproape, prin constatări de natura circulaţiei motivelor. În adevăr, pe acest teren recolta poate să fie abundentă, întrecând chiar cu mult ceea ce s-a spicuit până acum. Iată, în continuare, o listă de exemple care nu poate avea pretenţia să epuizeze materialul, dar sperăm că nici nu poate fi învinuit de omisiuni prea importante: în *Cronica sentimentală,* motivul echivalenţei râsului cu plânsul; în *Cronica,* motivul port-tabacului cu muzică, preabinecunoscut din finalul comediei *D-ale carnavalului,* dar şi tonul nu mai puţin cunoscutului discurs al lui Farfuridi din actul III al *Scrisorii pierdute;* în *Orientale,* foamea de lefuri, în *Broaşte... destule,* în trecere, motivul abonamentului la frizerie, în vreme ce personajul principal, prin nu ştiu ce fibră intimă, aduce aminte de Cănuţă: un hazard nemilos se opune în calea pasiunii lui matrimoniale; el anticipează şi pe Catindat, fiind un candidat veşnic la viaţa familială, refuzat însă de o putere pe care n-o înţelege, dar de care nici nu se teme; portretul lui fără calităţi nu trimite precis la Mitică, după interpretarea curentă, susţinută mai ales în notele ediţiei, ci mai mult la încercarea de a surprinde portretul esenţializat al esenţei umane, care îi cuprinde pe toţi laolaltă; în *Gogoşi,* motivul *murăturilor* (pentru *moratoriu),* dar şi cel al ghinionului, sau cel din *Urgent...* şi *O lacună...* În *Stilul şi sintaxa...,* găsim în nucleu schiţa *Proces-verbal,* dar şi un celebru personaj precum Farfuridi; în *[Cură la apele de Văcăreşti],* motivul pasiunii secrete; în *[CetăţeanulGhiţă Calup],* cum s-a remarcat de atâtea ori, intriga *Nopţii furtunoase* în embrion; în *La Poştă...,* un mic eşantion din *Căldură mare* sau *Petiţiune;* în schimb, *La luminaţie,* publicată în 1893, nu poate fi un izvor pentru cunoscuta scenă a numărătorii steagurilor din *Scrisoarea pierdută,* decât dacă presupunem o redactare cu mult anterioară apariţiei; în *Culmea nenorocului,* frecventul motiv

al neşansei; în *Sfaturi,* izvorul motivului din *Atmosferă încărcată;* în *Olga şi Spiriduş,* triunghiul conjugal; în *C.F.R.,* un fragment de „proces-verbal"; în *Precauţie inutilă,* un fragment de basm, la originea povestirii *Calul dracului;* în *Premiul întâi,* tema deochiului; în *„Moftul"făcător de minuni,* obsesia climei şi a coincidenţelor, în stare embrionară.

Evident că fiecare punct din această enumerare comportă punerea în paralelă şi un comentariu mai mult sau mai puţin extins. Încercăm aceasta pentru cazul cel mai des invocat, povestirea embrionară, intitulată ulterior de editorii ei *Cetăţeanul Ghiţă Calup,* despre care se spune că stă la originea primei comedii a lui Caragiale, *O noapte furtunoasă;* textul este scurt şi poate fi reprodus în întregime, iar comedia - unanim cunoscută pentru a ne mai referi la schema ei dramaturgică:

[Urmează, reprodus integral, textul scurtei povestiri - n.n.].

Având acum proba cea mai importantă ne putem întreba: ce dovedeşte această împrejurare, în afară de faptul că valoroasa comedie îşi trage originea dintr-o modestă însemnare de jurnal? Nimic, nici o trăsătură nouă în comentariul operei majore, nici un nou argument pentru valoarea ei, căci *O noapte furtunoasă* tot *O noapte furtunoasă* ar fi, chiar dacă nu s-ar putea stabili, în nici un fel, că are un izvor anterior; schema comediei depăşeşte mult pe cea a articolului, iar schema acestuia din urmă nu aduce nici măcar o linie în plus faţă de schema comediei. Şi atunci?

Hotărât lucru, în cazul operei lui Caragiale, izvorismul nu duce nicăieri. Şi, totuşi, o comparaţie între cele două capitole mai importante ale ei, între proza jurnalistică sau laborator şi literatura majoră, nu este nici imposibilă, nici lipsită de orice şansă pentru calitatea comentariului. Dar nu pe cărarea sterilă a comparaţiei motivelor. Şi neapărat cu conştiinţa valorică ascuţită la maximum. Căci dacă un text de ziar, foarte puţin cunoscut ieri, ne poate astăzi şoca printr-un element care

anticipează una din componentele marilor opere, odată efectul şocului stins, trebuie să rămână trează conştiinţa critică a realei posibilităţi de punere în comparaţie a celor două elemente. Şi, în acest caz, surpriza descoperirii şi efectul ei plăcut pot rămâne umbrite de constatarea adevăratei distanţe"[1].

(p. 742) [CALENDAR]

Serie de mici texte umoristice care au apărut, nesemnate, în „Calendarul Claponului", 1878, p. 4, 6, 8, 10, 12, 14, 16, 18, 20, 22, 24, 26 (comentariul corespunzător fiecărei luni a anului este aşezat la altă pagină). Adunate la un loc şi reproduse în *Opere,* IV (1938), p. 305-307 şi în *Opere,* 2 (1960), p. 330-332.

(p. 745) REGENTUL ANULUI

A apărut în „Calendarul Claponului", 1878, p. 28. Reprodus în *Opere,* IV (1938), p. 307 şi în *Opere,* 3 (1962), p. 224.

Comentariu umoristic. Almanahurile din epocă ofereau, în rubrici speciale, informaţii astronomice, astrologice, climatice şi de altă natură, privind anul în chestiune şi, respectiv, lunile sau anotimpurile acestuia. În „Calendarul Claponului", rubricile de acest gen erau parodiate, „mimate" cu texte glumeţe sau absurde (v. şi comentariile umoristice „pe luni", grupate mai sus sub titlul generic *Calendar,* precum şi micul text *Eclipse).*

[1] Mircea Tomuş, *Opera lui Caragiale,* Editura Minerva, Bucureşti, 1977, p. 170-173.

(p. 746) ECLIPSE

A apărut în „Calendarul Claponului", 1878, p. 31. Reprodusă în *Opere,* IV (1938), p. 307 şi în *Opere,* 3 (1962), p. 226.

Vezi nota la *Regentul anului* (p. 1689).

(p. 747) LACHE ŞI MACHE
NUVELĂ

O primă variantă apare, sub titlul *Smotocea şi Cotocea,* în „Claponul" (1877-1878, număr neidentificat) şi e retipărită în „Calendarul Claponului", 1878, p. 105-115, nesemnată. Textul reprodus în prezenta ediţie este cel din „Moftul român", nr. 3, din 3 februarie 1893, cu titlul *Lache şi Mache. Nuvelă.* În seria de *Opere* apărută în 1930-1942 (iniţiată de Paul Zarifopol, continuată de Şerban Cioculescu) a fost reţinut textul din „Calendarul Claponului", reprodus în vol. I, p. 303, deosebirile din „Moftul român" fiind indicate într-o notă aşezată în continuarea textului, la p. 305-306. În ediţia de *Opere* apărută în anii 1959-1964 a fost tipărit textul din „Moftul român" (în vol. 2, p. 326-329).

Schiţa este cea care ilustrează poate cel mai pregnant motivul perechii de personaje (asemănătoare, dar şi simetrice ori complementare, prin atributele lor: nume, înfăţişare, ocupaţii, comportament etc.), bogat reprezentat în proza lui Caragiale.

Coeziunea dubletului Mache-Lache pare a fi asigurată de intercomunicarea lor continuă, chiar dacă aceasta e o expresie a „falsei întâlniri cu celălalt", după cum a opinat V. Fanache, din al cărui comentariu cităm câteva observaţii demne de luare-aminte: „Nici o separaţie între indivizi nu se poate compara cu hotărârea unora de a nu-şi mai vorbi şi nici o

apropiere nu e mai preţuită decât aceea în care se revine la schimbul de cuvinte. Întreruperea comunicării, ca şi reluarea ei sunt privite ca nişte fenomene antinomice, de ordin «cosmic». Tăcerea e analoagă morţii şi, invers, vorba e analoagă vieţii. La cearta dintre Lache şi Mache apare o cometă, prevestitoare de rău. «Ruptura prieteşugului» face din Lache un «trist şi zdrobit», iar din Mache un «plouat»; ea turbură cerul, dezlănţuindu-l într-o mânie apocaliptică: «În acea zi, vremea s-a stricat, cerul s-a turburat, şi cu trăsnete înfricoşătoare a căzut ploaie şi piatră cât oul de gâscă asupra Bucureştilor, după care s-a arătat pe cer o cometă zburlită». Dimpotrivă, la împăcarea celor doi, atraşi de o irezistibilă fatalitate («se repeziră unul spre altul cum se repede fierul la magnet»), se produce, prin intropatie, totala înseninare a cerului, iar cometa prevestitoare de rău dispare: «Cerul se însenină de tot, trăsnetele şi grindina se depărtară, iar steaua cu coadă pieri de pe cer». Împăcarea nedespărţiţilor amici exprimă revenirea la starea de comunicare, singura pentru ei suportabilă şi echivalentă cu euforica petrecere"[1].

O remarcă interesantă, despre o relativă lipsă de pregnanţă a acestei povestiri faţă de altele care dezvoltă acelaşi motiv, a formulat-o Mircea Tomuş: „... dacă în bucata *Lache şi Mache* [...] putem descoperi originea celebrelor cupluri ale operei lui Caragiale şi chiar ipostaza esenţial umană într-o perspectivă de oarecare adâncime, cei doi eroi fiind variante ale acelui homo politicus, palide umbre, rezultate ale acelui proces de alienare a umanului prin rigorile societăţii moderne, totuşi, spre deosebire de *O lacună...,* de alte celebre texte, aici personajele ne prezintă faţa lor cea mai ştearsă şi mai puţin convingătoare.

[1] V. Fanache, *Caragiale,* ediţia a II-a, augmentată, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1997, p. 100-101.

Cauza? Faptul că sunt *descrise* şi *povestite,* nu puse să joace singure, prezentate în viziune cinematică [...]"[1].

E frapantă asemănarea între cuplul Lache şi Mache şi cel, mult mai celebru pe plan mondial, format de Bouvard şi Pecuchet, personajele lui Gustave Flaubert (1821-1880): şi unii şi ceilalţi sunt copişti, şi unii şi ceilalţi sunt prieteni inseparabili, şi unii şi ceilalţi sunt preocupaţi de „chestiuni înalte" („poezie, viitorul industriei, neajunsurile sistemei constituţionale, progresele electricităţii, microbii, Wagner, Darwin" şi altele asemenea). Dat fiind însă că romanul lui Flaubert *Bouvard et Pecuchet* a apărut postum, în 1881, iar *Smotocea şi Cotocea* a apărut în 1878, ceea ce ar putea altminteri părea o influenţă nu poate fi înregistrat decât drept ceea ce este: o surprinzătoare convergenţă între viziunile a doi mari artişti confruntaţi cu realităţi similare.

Textul din „Calendarul Claponului" e suficient de diferit de cel din „Moftul român" ca să-l reproducem integral (evidenţiind deosebirile prin utilizarea caracterelor *cursive;* cuvintele subliniate de autor din raţiuni literare sunt culese cu ***cursive aldine).***

„SMOTOCEA ŞI COTOCEA

Multe şi mărunte s-au vorbit despre *răposaţii* Orest şi Pilad, *a căror strânsă prietenie a rămas până astăzi de poveste;* însă cu drept cuvânt vremurile de acum se vor *făli* cu povestirea istoriei lui Smotocea şi *lui* Cotocea, căci în adevăr aceşti doi oameni nu pot avea decât una şi aceeaşi istorie. Ei vor da *pilda* veacurilor viitoare despre puterea prieteşugului.

Cine a cunoscut pe unul, a cunoscut pe celălalt, pentru că amândoi mai aproape dorm, mai aproape trăiesc decât chiar fraţii cei lipiţi din Siam.

[1] Mircea Tomuş, *Opera lui I.L. Caragiale,* Editura Minerva, Bucureşti, 1977, p. 173-174.

Ei lucrează amândoi ca copişti în aceeaşi cancelarie, unde au intrat în slujbă în aceeaşi zi. Sunt abonaţi şi mănâncă aceleaşi feluri de bucate şi la aceeaşi oră, în acelaşi birt.

Cine zice Smotocea zice Cotocea şi viceversa. Smotocea s-a născut la Severin tot în ziua şi ceasul în care a văzut Cotocea lumina la Dorohoi. Pe amândoi i-a tras aţa la Bucureşti, pentru a îmbrăţişa cariera de copist.

Dacă la răspântia *vreunei uliţe* vezi arătându-se mutra unuia, aşteaptă puţin şi vei vedea şi pe celălalt, care întârziind pentru cine ştie ce, îşi grăbeşte pasul ca să-şi ajungă jumătatea. În adevăr jumătatea, fiindcă Smotocea şi Cotocea nu sunt decât unul şi acelaşi în două feţe, doime de o fiinţă şi nedespărţită.

Viaţa lor seamănă foarte mult cu un sistem solar dublu, în care fiecare joacă pe rând rolul centrului, pe când celălalt i se roteşte împrejur. Când buzunarul *jiletcei* lui Smotocea înfăţişează *oarecare greutate,* dânsul este soarele sistemului, iară Cotocea planeta respectivă. A doua zi însă vedem că Cotocea străluceşte cu jiletca palpitândă, iar Smotocea gravitează în spaţiu urmându-l foarte ascultător.

Amândoi fumează, însă nici unul n-are tabachere, şi de aceea *spun că* nici nu cumpără tutun, fiindcă s-ar usca în buzunar. Astfel, când *unul* se întâmplă să-ţi ceară o ţigară, trebuie să dai două, sau dacă nu, *Smotocea* face o ţigară venerabilă de senator, şi după ce-ţi mai ia şi câteva foiţe de hârtie, merge să împarţă prada cu *Cotocea.*

Dacă vreun cunoscut voieşte să cinstească cu o cafea pe Cotocea, acesta refuză cinstea în favoarea lui Smotocea, şi astfel cunoscutul e silit să-i cinstească pe amândoi.

La teatru amândoi merg câteodată la galerie cu un singur franc: unul plăteşte iar celălalt intră pe mofturi cu contramarca aceluiaşi bilet.

Biliard nu joacă amândoi niciodată, fiindcă în orice caz tot o jumătate din ei ar trebui să păgubească - aceea ar fi mai absurd *decât chiar* când ar conspira Tatăl împotriva Fiului. -

Când au poftă de joc, unul *din ei* ia la carambolaj pe un ageamiu vădit, şi cât ţine partida, cel ce nu joacă stă împrejurul biliardului, făcând toate chipurile ca să ***demoralizeze*** pe *protivnicul* jumătăţii sale.

Pentru că-şi plătesc cinstit datoriile, când şi le pot plăti, Smotocea şi Cotocea se bucură de oarecare credit la cafeneaua unde beau regulat - mai de multe ori nu cu banii lor - cafea după masă. De aceea şi chelnerul îi trece pe o singură foaie a catastifului, la una şi aceeaşi partidă. Când datoria a atins o ţifră prea mare, trecând spre exemplu peste doi *franci,* atunci cel care intră întâi pe uşa cafenelei - acela fiind deocamdată soarele sistemului - plăteşte socoteala.

Smotocea şi Cotocea sunt *oarecum băieţi* cu carte; ei ştiu *din* toate câte nimic, *ceea ce le dă dreptul a se crede* enciclopedişti. Smotocea este înalt la închipuire; Cotocea este adânc. Aşa, dânşii ia parte cu *cinste* la toate discuţiile ce se ivesc în cafeneaua lor obişnuită: *despre* poezia *epică ca şi despre* viitorul industriei, *despre* neajunsurile sistemei constituţionale *ca şi despre unitatea metafizică, despre progresele telegrafiei electrice ca şi despre teocraţia egipteană.*

În cea dintâi săptămână după luarea lefii, principiile lor se întemeiază pe recunoaşterea ordinei şi scopului providenţial *al mersului* omenirii; pe adevărul că omul nu este numai o vită, care trăieşte pentru a mânca şi a bea, ci un agent dumnezeiesc, însărcinat cu o misie înaltă în complexul universului; pe necesitatea guvernului aflător la putere; în fine pe temeiuri *teologico-metafizice.*

Deodată însă cu ieşirea celor din urmă gologani din jiletcile lor, Smotocea şi Cotocea părăsesc aceste principii ***uzate*** şi ***false.*** Atunci omenirea este numai o confuzie fără plan *şi* ordine; guvernele toate sunt rele, dar *cel de faţă este cel mai rău;* omul este un joc nenorocit al oarbei întâmplări; totul se stinge într-un mormânt.

- Mănâncă şi bea, Cotoceo ori Smotoceo! că cu atât ai să te alegi!, îşi zic ei adânc blazaţi.

Din nenorocire, ei îşi dăruiesc aşa poveţe *serioase,* tocmai după o săptămână de la luarea lefii.

Şi cine şi-ar închipui că această armonie a lor *fără greş* era cât p-aci să se strice odată. Smotocea era *amorezat,* şi îşi făcea curtea în mahalaua depărtată a slăbiciunii sale, însoţit de Cotocea. ***Persoana** după care suspina Smotocea,* din greşeală, *se vede — căci şi unul şi altul nu se prea întreceau prin daruri fireşti* — începu să ***palpiteze*** pentru *Cotocea.*

De aici urmă *într-o zi* grozavul fenomen al rupturii prieteşugului lor. În acea zi, vremea s-a stricat, cerul s-a turburat, şi cu trăsnete *mari* a căzut ploaie şi piatră cât oul de gâscă asupra Bucureştilor, după care s-a şi arătat pe cer o cometă cu coada zburlită, spre marea *indignaţie* a astronomilor români, cari uitaseră s-o treacă la calindarul anului.

În seara acelei zile *ciudate,* Smotocea, bând trist şi *abătut* cafeaua cu *jumătatea de rom respectivă,* a fost întrebat cu mult interes de toţi muşterii şi chelnerii din cafenea, că ce s-a făcut Cotocea. Pentru a o sută oară era să i se adreseze aceeaşi întrebare, când Cotocea, plouat ca un *căţel lăţos,* intră în cafenea. Nu se văzuseră de douăzeci şi trei de ceasuri şi trei sferturi. Aceea ce se petrecu în acel *minut,* între ei, nu se poate scrie cu nici un fel de condei. Amândoi se repeziră cu lacrimi în ochi *şi se sărutară cu mult foc, ca doi amanţi după o îndelungată despărţire:*

- Smotoceo!

- Cotoceo!

Atunci cerul se însenină de tot, trăsnetele şi grindina se depărtară, iar steaua cu coadă pieri de pe cer, spre marea mulţumire a astronomilor români, cari se mângâiară, că dacă

uitaseră a o prevesti la calindarul anului, nu fusese cel puţin decât o cometă *caraghioasă"*.

(p. 751) BROAŞTE... DESTULE
NUVELĂ PESIMISTĂ

A apărut în „Moftul român", I, nr. 1, p. 3-4, nesemnată, 24 ianuarie 1893. A fost reprodusă în *Opere,* 2 (1960), p. 323-325.

O primă variantă, intitulată *Leonică Ciupicescu,* fusese publicată în „Claponul" din anii 1877-1878 (data exactă a apariţiei nu a putut fi stabilită, deoarece textul lipseşte din colecţia, incompletă, a „Claponului") şi fusese retipărită în „Calendarul Claponului", 1878, p. 116-127.

În seria de *Opere* din 1930-1942, Paul Zarifopol a reprodus (în vol. I, p. 306-309, *Addenda)* textul din „Calendarul Claponului", pe care îl reproducem şi noi, integral, ca variantă a celui din 1893:

„LEONICĂ CIUPICESCU

Leonică era şeful registraturii în unul din cele 7 ministere. Avea leafă pe lună 650 lei vechi, dintre cari scăzându-se 10 la sută pentru casa pensiilor, precum şi 5% dupe legea asupra tuturor lefurilor, lua în mână curaţi 552 lei vechi, parale 20. Leonică era un băiat a cărui vârstă nimeni nu ar fi putut-o ghici dupe chipu-i: o mutră căreia uneori i-ai fi putut da cam la patruzeci de ani trecuţi, iar alteori pare că nu ţi-ar fi venit să-l crezi că merge încă pe al douăzeci şi optulea - şi aceasta din urmă, mai ales când ieşea proaspăt din frizăria, unde de când intrase în slujbă era abonat: un icusar la început, apoi cinci franci pe lună, pentru: tuns la o lună o dată, frizat la zile mari şi ras de două ori pe săptămână, miercurea şi sâmbăta.

Părul lui nu era nici negru, nici galben, nici castaniu; faţa nici oacheşe, nici bălană, nici smeadă; ochii nici negri, nici verzui, nici căprui. Nu era nici cârn, nici năsos, şi urechile le avea potrivite. Leonică nu era nici mare, nici mic, nici nalt, nici bondoc, nici subţire, nici gros.

Afară de aceste daruri ale fiinţei pipăite, Leonică în sufletul lui nu era nici bun, nici rău, nici moale, nici iute, nici deştept, nici prost. Cu un cuvânt, o fiinţă nici prea-prea, nici foarte-foarte.

Gusturile lui Leonică îl făceau cel mai ales dintre toţi slujbaşii departamentului respectiv. Pe lângă că era curat, apoi obijnuia să se îmbrace foarte galant:

Gheroc negru cu doi nasturi; jiletcă de pichet în faţa oului de raţă, cu bumbi de sticlă mată cât o alună turcească imitaţie de mărgăritar; sau altă jiletcă, de plisă vişinie cu bumbi roşii de mărgean imitaţie; pantaloni de postav subţire în faţa cafelei cu lapte, cu lampasuri cafenii; în picioare o pereche de pantofi de piele de mănuşe cu funde mari şi cataramă, şi în cap capelă naltă.

Sau: o hăinuţă scurtă, fără talie, de dril alb, încheiată într-un nasture; pantaloni de aceeaşi materie, şi ghete idem, jiletcă neagră *decoltată* în doi nasturi şi pălărie rotundă de paie.

Plus: un *pardesiu* cenuşiu-deschis toamna, un palton măsliniu iarna, bez o umbrelă albă de soare şi altă de mătase în patru iţe, de ploaie, o pereche de galoşi, deosebit de o pereche de şoşoni căptuşiţi.

Dar în ceea ce junele Ciupicescu nu-şi putea găsi protiv - nic erau legăturile de gât şi mănuşile. Se putea face din ele o scară, unde să se înfăţişeze desăvârşit toate treptele colorilor de cea mai neînsemnată deosebire, precum şi toate chipurile în cari s-a putut şi s-ar mai putea întocmi amesticarea colorilor văzute de ochii omeneşti. Între toate, cravata de predilecţie a lui Leonică era de mătase în faţa argintului viu, înfăţişând pe

amândouă căpătâiele, în colori fireşti, bătălia de la Waterloo, ţesută în puntuleţe foarte subţiri cu ibrişim.

Pe urmă, fiece cravată îşi avea agrafa respectivă, şi fiece agrafă avea o însemnare simbolică. O inimă de mărgean, străpunsă de o săgeată lucrată în diamanţele, arăta desluşit că «inima lui Leonică era foarte simţitoare la loviturile lui Cupidon»; două cheiţe de aur încrucişate însemnau că «Leonică stăpânea secretul cu care se pot deschide toate inimile», un condei de pană, zugrăvit în smalţ pe o condicuţă de aur deschisă, dovedea că «Leonică îşi închinase viaţa nobilei profesiuni de amploiat» - şi altele.

Am cunoscut pentru întâia oară pe Leonică Ciupicescu acum câţiva ani, vara, prin recomandaţia unui prieten la cafeneaua Fialcovski. Încântat de cunoştinţă, prietenul Leonică în acea seară chiar îmi dete un plic, pe care scrisese cu condeiul de la portofel adresa mea. Era o invitare la nuntă. Leonică se afla în dârdora căsătoriei. Deschisei plicul şi citii ceea ce urmează tocmai:

«Junele *Leonique Ciupicesco* şi d-şoara *Sophie Calabalicenco* are honore a va invita la maritagiulu loru, iară ceremonia religioasă se va confecţiona dumineca, la 25 ale corentei 9 ore seara, în Santa Biserica Sărindar, dar visitele se va primi în casele ginerelui din strada...».

Nu putui trece această citire fără a mă pătrunde de puterea stilului, de gramatica şi ortografia noului meu prieten.

Era sâmbătă. A doua zi seara mă gătii cum putui mai bine, şi la ceasurile 9 fără ceva mă aflam la Sărindar. În loc însă de a găsi în curtea bisericii masalale şi trăsuri ca la toate nunţile, găsii curtea pustie şi uşa bisericii închisă. Mă apropiai de un felinar şi citii încă o dată cuprinderea invitaţiei lui Leonică: nu mă înşelasem deloc. Ieşii din curtea Sărindarului fără să ştiu ce să crez - când mă lovii în piept cu... Leonică... cu Leonică în original.

- Veniseşi la nunta mea? mă întrebă dânsul.

- Fireşte!

- Nu să mai face, am stricat totul. Nu mă vrea, pace bună! Lac să fie, că broaşte... destule!

Peste vreo două săptămâni mă pomenesc cu un plic către mine. Îl deschid şi găsesc înăuntru un bilet de invitaţie întocmai ca şi cel de sus, afară numai că numele Domnişoarei, data, ceasul şi numele bisericii erau schimbate. De ziua nunţii lui Leonică lipsii din capitală. Întorcându-mă a treia zi, îl întâlnesc mergând la cancelarie.

- Mă iartă, frate Leonică, că n-am putut să-mi împlinesc datoria prietenească...

- Despre ce? întrebă el.

- N-am putut veni la cununia ta. Am fost afară din Bucureşti. Dar tot mai bine târziu decât niciodată: îţi urez viaţă fericită şi moştenitori câţi vrei.

- Ce cununie! ce viaţă! ce moştenitori?! Gândeşti că m-am cununat?

- Apoi, nu mi-ai trimis invitaţie?

- Da, dar am stricat tot. Nu mă vrea, pace bună! Lac să fie, că broaşte... destule!

Primisem al unsprezecelea bilet de cununie din partea lui Ciupicescu. Peste câteva zile mă întâlnii cu el.

- Ei, ştii că am stricat tot şi cu asta?

- Aşi?

- Nu mă vrea, pace bună...

- Lasă, frate Leonică: lac să fie, că broaşte destule!

De atunci trecuseră vreo trei luni şi nu mai văzusem pe Ciupicescu. Mă tot miram cum de a întârziat să-mi trimită şi al doisprezecelea bilet de cununie. Mă obişnuisem cu invitaţiile lui ca un abonat, care s-a deprins a citi regulat vreme îndelungată aceeaşi gazetă - şi drept să spun, Leonică îşi expedia biletele de cununie mai regulat decât multe administraţii ziarele

lor. - Parcă-mi lipsea ceva. Mă hotărâsem să cercetez ce s-a făcut prietenul Ciupicescu.

Într-o zi, trecând prin Lipscani, mă întâlnesc cu un alai de înmormântare. Douăsprezece fete, îmbrăcate în zăbranic alb cu beteală pe cap, mergeau înainte. Panglicele coştiugului le ţineau patru amploiaţi de minister, pe care-i cunoşteam, şi între cari se afla şi prietenul care-mi recomandase odinioară pe Ciupicescu.

Mă apropiai prin înghesuială de dânsul şi întrebai că cine a murit.

- Leonică Ciupicescu, îmi răspunse.

- Dumnezeu să-l ierte! zisei. A murit flăcău. N-a vrut să mai trăiască, pace bună! Lac să fie, că broaşte... destule!".

(p. 754) DIVERSE

A apărut în „Calendarul Claponului", 1878, p. 32. Reluată în *Opere,* IV (1938), p. 307-308 şi în *Opere,* 3 (1962), p. 226.

Prima prefigurare a statutului de chiriaş perpetuu al scriitorului din *Caut casă* şi *De închiriat.*

(p. 755) RĂZBELUL. 1877

A apărut în „Calendarul Claponului", 1878, p. 53-58. Text inclus în *Opere,* V (1938), p. 362-363 *(Addenda),* şi în *Opere,* 3 (1962), p. 227-228.

Tonul neutralist în confruntările armate din 1877 este dictat de viziunea umorescă asupra războiului.

(p. 757) [FORMULAR DE PROCESE-VERBALE POLIŢIENEŞTI]

A apărut în „Calendarul Claponului", 1878, p. 79-81 (rubrica „Gogoşi"). Reluare în *Opere,* I (1930) p. 313-314 *(Addenda),* şi în *Opere,* 3 (1962), p. 229-230.

Ca editor, observăm ironizarea ortografiei latiniste a dicţionarului „Massim-Laurian", precum şi franţuzismele pătrunse chiar şi în limbajul administrativ.

(p. 759) O ÎNTÂMPLARE LA IERUSALIM (DUPĂ E. A. POE)

A apărut în „Timpul" din 31 mai 1878, nesemnat. Reprodusă de Şerban Cioculescu în *Opere,* IV (1938), p. 256-259.

E o traducere-adaptare după E. A. Poe, prin intermediul versiunii franceze a lui Charles Baudelaire (v. şi *Sistema doctorului Catran şi a profesorului Pană, Masca, O balercă de Amontillado).*

(p. 763) SISTEMA DOCTORULUI CATRAN ŞI A PROFESORULUI PANĂ (DUPĂ E. A. POE)

A apărut în „Timpul" din 1, 2, 3 şi 4 iunie 1878, în foileton, nesemnată. Retipărită în *Opere,* IV (1938), p. 260-278.

Traducere - după versiunea franceză a lui Ch. Baudelaire şi cu unele prescurtări - a unei faimoase povestiri de E.A. Poe.

(p. 783) CORESPONDENȚĂ SENTIMENTALĂ
[„UN REPORTER AL NOSTRU NE ÎMPĂRTĂŞEŞTE..."]

Apărută în „Bobârnacul", II, nr. 15, 4 martie 1879, p. 1.

Identificare I. Cremer, în *Date noi despre începuturile publicistice şi literare ale lui I. L. Caragiale.* Extras din „Presa noastră", nr. 1-2, 1964, p. 82 (Anexă).

Formula de încheiere, „al mătăluță intim pentru o eternitate şi per tujur", aminteşte de Rică Venturiano.

(p. 786) POVESTEA ISPRĂVILOR DIPLOMATICE ALE DLUI C. A. ROSETTI

Apărută în „Bobârnacul", II, nr. 16, 9 martie 1879, p. 1.

Identificare I. Cremer, *op.cit.,* p. 81-82 (Anexă).

(p. 791) O ÎNTÂMPINARE

Tipărită în „Bobârnacul", II, nr. 16, 9 martie 1879, p. 4. Identificare I. Cremer, *op. cit.,* p. 82-83 (Anexă).

(p. 793) CRĂCĂNEL

Publicată în „Bobârnacul", II, nr. 18, 13 martie 1879, p. 1 şi 4.

Identificare I. Cremer, *op. cit.,* p. 82-83 (Anexă).

Prefigurare a celebrului personaj din *D'ale carnavalului.*

(p. 796) DIN FOLOASELE TIPARULUI

Publicată în două foiletoane, în „Voinţa naţională", II, nr. 269, 13 iunie 1885, p. 1, 13 iunie 1885 (rubrica „Foileton extern") şi nr. 320, 16 august 1885, p. 1 (rubrica „Foileton"), ambele semnate *Quodlibet.* Reprodus în *Opere,* 2 (1960), p. 333-339.

(p. 806) VARIETĂŢI LITERARE. CANARD - RĂŢOI

Apărută în „Voinţa naţională", II, nr. 295, 16 iulie 1885, p. 2. Autorul a semnat cu pseudonimul *Quodlibet.* Reprodusă în *Opere,* 2 (1960), p. 344-347.

Ca şi în *Varietăţile geografice,* sau în varietăţile lingvistice, din *Cronica* (publicată în „Constituţionalul" din 1889), I. L. Caragiale colecţionează din articole, broşuri, anunţuri de mică publicitate, istorioare năstruşnice, enorme „gogoşi" de un haz irezistibil, într-o literatură minoră, încă periferică, de tranziţie, de substituire dialectică „între formele literare şi chiar între şcolile literare"[1].

(p. 811) CRONICA [„CÂTEVA VARIETĂŢI LITERARE..."]

Tipărită, mai întâi, în „Constituţionalul", I, nr. 31, 22 iulie / 3 august 1889, p.1. Semnată: *Falstaff.* Reprodusă în *Opere,* 2 (1960), p. 348.

[1] Apud Al. Călinescu, *op.cit.,* p. 10 şi urm. Vezi, în acest sens, cronicile acidulate ale tânărului Caragiale împotriva lui N.D. Popescu şi a romanelor sale, din „Ghimpele" (2 iunie şi 4 august 1874).

Textul de bază este cel din „Constituţionalul" (1889).

Umoristul Teleor, în articolul *Din voiajurile lui Caragiale,* descrie atmosfera de lucru în redacţia de la „Constituţionalul", dar facem şi câteva referinţe exprese la „varietăţile literare şi lingvistice":

„*Cronica* trădează curiozitatea de «filolog» a marelui prozator, plăcerea pe care i-o procurau formulele consacrate, din sfera limbajului popular sau a cercurilor politice. Aşa-zisele «formule topografice» mai sunt, în majoritatea lor, şi astăzi în uz, afară de *a plecat la Mărul Roşu* şi *s-a dus la Ţurloaia* (adică într-o direcţie necunoscută); *tufă de Veneţia,* după cum se ştie, înseamnă *nimic. Paşa de la Dii* e paşa din Vidin, *Dii* sau *Diiu,* în limba noastră veche. Acolo a rezidat într-adevăr un paşă turcesc, din sec. al XV-lea până în veacul trecut. Dintre provenienţele populare reputate, «mischetul» e o varietate de strugure tămâios, cu sâmburi foarte mici. *Nobleţea de Fefelei* e o expresie consacrată pentru a lua peste picior originea boierească dubioasă, fumurile nobiliare neîntemeiate. Mai obscure, după trecere de aproape şapte decenii de la consemnarea lor, sunt *genitivele personale cristalizate,* care încep cu un articol farmaceutic altădată foarte la modă, ca şi «picăturile lui Davila». Cine ar mai putea da însă o relaţie exactă despre azi uitatul politician Iepurescu, cu «apostrofele» sale parlamentare? Sau despre electorul bucureştean I.C. Brătescu, ridiculizat de N. Iorga în primii ani ai secolului nostru pentru metodele lui demagogice? Darul lui era probabil acela al băuturii, pe atunci mare stimulent al propagandei electorale. Cronicile lui Max erau gustatele cronici ale lui Dim. R. Rosetti (Max), membru în comitetul de lectură al Teatrului Naţional din Bucureşti şi loctiitorul lui Caragiale la direcţie, în ianuarie 1889.

Mai putem da două lămuriri de oarecare interes istoric. La putere erau, de câteva luni, conservatorii, iar prim-ministru

era Lascăr Catargiu, «răzeşul de la Golăşei». Poznele sale vizează, probabil, perfid, nu atât capricii de ordin politic general, cât comportările sale faţă de unii vechi partizani devotaţi, dar nerăsplătiţi. Deşi «Constituţionalul» era organul grupării «constituţionale», prezidate de P.P. Carp, şeful nu e cruţat decât prin eufemismul spiritual. «Porumbeii» lui Carp sunt «gărgăunii» lui, pretenţiile groteşti de metodă prusacă, iunkerească, sau, prin alte cuvinte, «sticleţii» care vor apărea ca *leit-motiv* în legendele şi ilustraţiile din „Moftul român" (1893 şi 1901). *Marşul lui Boulanger* e o referire la popularitatea cucerită de generalul francez Georges Boulanger. De mare actualitate era şi turnul lui Eiffel, «la tour Eiffel», după numele inginerului constructor. Populara construcţie uriaşă de fier din Paris fusese senzaţia marii expoziţii din acel an, 1889. După cum se vede, marele nostru scriitor era şi un gazetar de talent, care ştia să speculeze actualitatea"[1].

(p. 813) LEAC DE GUTURAI

[DUPĂ MARK TWAIN (SAMUEL CLEMENS)]

DIN *SCHIŢELE AMERICANE*

A apărut prima dată în „Constituţionalul", I, nr. 43, 4/16 aug. 1889, p. 2 (rubrica „Varietăţi literare"), nesemnat. Neretipărit. Identificată de Marin Bucur şi inclusă în volumul I.L. Caragiale, *Restituiri. Articole, „Bucureştiuri", „diverse", „mofturi", note, însemnări, texte literare şi traduceri din ziarele:* „Alegătorul liber", „Unirea democratică", „Voinţa naţională", „Constituţionalul", „Era nouă", „Gazeta poporului" - identificate, transcrise şi comentate de - , Cluj-Napoca, 1986.

[1] Apud *Opere,* 2 (1960), p. 672-673.

În nota de la pagina 346 a volumului citat mai sus, Marin Bucur afirmă că *Leac de guturai* a fost tradusă liber după versiunea franceză a schiţei lui Mark Twain, *Pour guerir un rhume.* Tot acolo, enunţă şi presupunerea că scriitorul român ar fi putut avea la îndemână prima traducere franceză din opera scriitorului american, şi anume aceea realizată de Emile Blemont: *Esquisse americaines de Mark Twain. Traduction libre* (Paris, P. Ollendorff, Libraire-Editeur, 1881), în care se află şi schiţa menţionată.

(p. 818) AFORISME

Aforismele 1-5 au apărut în „Convorbiri literare", XIV, nr. 1, 1 aprilie 1880, p. 21-22. Primul este semnat *I.L. Caragiale,* celelalte *I.L.C.* Aforismele 6-7 în „Convorbiri literare", XIV, nr. 2, 1 mai 1880, p. 60. Semnat I.L.C. După titlul *Aforisme,* o specificare, în ambele numere, între paranteze rotunde: „compuse într-un cerc literar din Bucureşti". Aforismul 8 în „Convorbiri literare", XIV, nr.7, iulie 1880, p. 1. Aforismul 9 în „Moftul român", seria III, nr. 1, 12 mai 1902, p. 8 (cugetare). Aforismul 10 în „Albumul conservator-democrat", de Alexandru Vlădoianu, Bucureşti, 1909, p. 16. Reproduse de Paul Zarifopol în *Opere,* III (1932), p. 197-198, cu excepţia aforismului 6, din „Convorbiri literare". Editorul atrage atenţia că aforismul al doilea se regăseşte aidoma în schiţa *Ţal!..., Opere,* II (1931), p. 145 r. 36-38.

Şerban Cioculescu publică aforismele în *Opere,* 3 (1962) cu excepţia numerelor 3 şi 6, probabil cenzurate. Atragem atenţia că în privinţa aforismului 9 a fost pus la îndoială faptul că ar aparţine lui I.L. Caragiale (vezi nota noastră la articolul *Moftul român,* p. 818).

(p. 820) MOFTUL ROMÂN

A apărut în „Moftul român", I, nr. 1, 24 ianuarie 1893, p. 1. Republicat în *Opere,* 2 (1960), p. 350-353.

Articol-program al periodicului. La apariţie, avea subtitlul: „Revista spiritistă naţională". O aluzie străvezie la B.P. Hasdeu.

Cu o săptămână înaintea apariţiei primului număr al „Moftului român", I.L. Caragiale, versat în afacerile gazetăreşti, răspândeşte un afiş care voia să fie un fel de *avant-goiit* pentru cititori. Reproducem această „foaie volantă", descoperită de Stancu Ilin:

„Săptămâna viitoare apare negreşit:

«MOFTUL ROMÂN»

Revistă spiritistă naţională

Organ pentru răspândirea ştiinţelor oculte în Dacia Traiană

Director, I.L. Caragiale

Prim redactor, Anton Bacalbaşa

Agenţia telepatică *Fachino.*

Cetăţeni!

Quousque Tandem! A venit momentul să ne dăm seama de unde suntem şi încotro mergem!

Astăzi, când România ocupă un loc de onoare în concertul european, graţie unui concurs de împrejurări favorabile şi graţie stelei noastre polare, care nu ne-a părăsit niciodată, ca să zicem aşa, - avem o sfântă datorie să nu ne dezminţim în faţa Marilor Puteri, cari au ochii aţintiţi asupra noastră. Bineînţeles, nu noi vom fi aceia cari să nu ţinem seama de poziţiunea geografică a regatului nostru de abia în formaţiune.

Şi când zicem «formaţiune» zicem totul.

*

Cetăţeni!!

Acestea sunt motivele cari ne-au îndemnat să înavuţim literatura presei noastre quotidiane ca un organ bihebdomatar,

care să poată afirma sus şi tare cine suntem, de unde venim, unde mergem şi ce vroim.

Ziarul nostru se va-ntitula «Moftul român».

Cât pentru programul nostru, el este variu şi omogen, căci varii şi omogene sunt şi necesităţile tutulor cetăţenilor acestei mult încercate ţărişoare.

Cetăţeni!!!

Ne-am asigurat colaborarea peniţelor celor mai bine reputate şi sperăm că «Moftul român» va fi indispensabil tuturor acelora cari cugetă şi simt româneşte.

Nu vom cruţa nici un sacrificiu pentru atingerea măreţului scop ce ne-am propus pe cărarea spinoasă a ziaristicei.

Văzând cele ce se petrec în ţara aceasta de la *Divanurile Ad-hoc* şi până în zilele noastre, avem cu noi credinţa în victoria finală a «Moftului» şi atâta ne este suficient, ca să nu zicem mai mult.

Avem convicţiunea fermă şi inebranlabilă că, dacă opiniunea publică nu ne va încuraja, vom avea cel puţin cu noi asentimentul strămoşilor noştri, cu cari vom întreţine zilnic relaţiunile cele mai cordiale.

«Moftul» se va vinde pe modicul preţ de 15 bani exemplarul.

Şi acum, când putem zice: *alea jacta est!* sau cum aşa de frumos se exprima poporul român în poeticul său limbaj: «ce i-o fi tatii, i-o fi şi mamii...!»

Acum, când «Moftul» e gata să intre în fine cu lealitate şi francheţă în incarnaţiunea publicităţii,

nu ne rămâne decât să zicem terminând:

Cetăţeni!!! fiţi gata şi *Sursum corda!*

Numa 15 santimuri exemplarul!

Administraţia «Moftului Român», Bucureşti, Tipografia Gr. Luis, strada Academiei 24."[1]

BAR, *Foi volante,* LI/13.

Revista apărea aşa cum se promitea, la 24 ianuarie 1893, şi se va continua în prima serie până la data de 23 iunie a aceluiaşi an. Peste 8 ani, în 1901, I.L. Caragiale va relua „Moftul român" cu un grup mult mai mare de colaboratori: Al. Brătescu-Voineşti, G. Cair, Al. Cazaban, E. Gârleanu, I.D. Manolache, I. Petrovici, V. Podeanu, Vasile Pop, G. Ranetti, D. Teleor, Dr. Alceu Urechia. Durata de apariţie a seriei a doua este mult mai lungă, aproximativ 9 luni. Ultimul număr ieşea la 18 noiembrie 1901.

Stancu Ilin, într-un articol din „Revista de istorie şi teorie literară", stabileşte cronologia adevărată a apariţiei şi dispariţiei „Moftului român": „Şerban Cioculescu, atrăsese atenţia în *Viaţa lui I.L. Caragiale:* «Seria a doua încetează după opt sau nouă luni, urmată de un număr unic, din seria a treia, fără numele şi colaborarea lui I.L. Caragiale»[1]. În realitate, marele scriitor semna, în numărul 1 din 12 mai 1902, o cugetare: «Opiniile sunt libere, dar nu şi obligatorii», în genul celor publicate anterior. Apoi, cu titlul «Moftul român», apare, în 1902, nu un număr, ci două, cel de-al doilea datat 19 mai [...]. Cele două numere, din anul 1902, nu numai că nu au fost redactate de Caragiale, dar ele, juridic, aparţineau altei persoane, şi anume lui D. Teleor. Lămuririle le găsim în *Zeflemeaua* lui George Ranetti. Acesta, sub pseudonimul Jorj Delamizil, stigmatiza, într-o poezie intitulată *La ocnă Teleor! — Rechizitoriu sever dar drept,* manevrele fostului colaborator: «De *când nu mai e la Culte,/ Ţaţa zis şi Teleor,/Prin manopere oculte/ Vrea s-ajungă scriitor. [...] Sub furata etichetă,/Amăgind pe cititor,/Scoase-o speţă de gazetă,/ Cu-alsău spirit incolor [...]».* Un articol, însă, semnat George Cair şi intitulat *Fuit «Moftul român»,* vine să confirme definitiv opinia noastră cum că seria

[1] Şerban Cioculescu, *op.cit.,* p. 79.

a treia a publicaţiei nu mai avea nici o legătură cu I.L. Caragiale, fiind o altă revistă:

«Acum trei săptămâni, scriitorul Teleor cere şi Caragiale îi transmite proprietatea firmei „Moftului român", cu condiţia să urmeze tradiţia, dacă îl va scoate, adică să-l păstreze tot demn şi cinstit, ca şi altădată, fără personalităţi ofensatoare şi fără reclamă»[1].

D. Teleor a încercat împreună cu colaboratorii Al. Cazaban, V. Demetrius şi alţii să reînvie o glorie trecută, însă fără nici un succes, deşi pe frontispiciul numărului 2, din 19 mai 1902, era scris: *«Fondator: I.L. Caragiale».* Noua revistă capătă o deplorabilă coloratură antisemitică. Periodicul va mai supravieţui încă un număr sub titlul «Moftul» (nr. 3, 28 mai 1902).

Articolul lui George Cair este important şi pentru amănuntele pe care le conţine referitor la activitatea concretă a lui Caragiale în redacţia «Moftului român»: «Gazeta aceasta a atins culmea succesului posibilă în ţara noastră, în intervalul aprilie-iunie 1901, când tirajul ajunsese la aproape opt mii. Pentru o gazetă umoristică de 20 bani, tirajul de opt mii este un ideal puţin realizabil. Cererile din provincie curgeau droaie, ediţia se epuiza, colecţiile erau asaltate, iar Maestrul se scărpina în barbă cu satisfacţie [...]. Sus la tipografia «Eminescu» era o cameră mai goală cu o singură masă de brad albă, trasă lângă o sofa în formă de pat, un scaun de paie spart şi şchiop era lângă masă. [...] La această masă, în fiecare joi şi vineri, până la 4 ore când ieşea «Moftul», muncea singur din greu un om în papuci şi în jiletcă deschiată. Şedea pe sofa turceşte şi citea, scria, adăoga, tăia la manuscrise şi din când în când obosit se lungea pe sofa ca să fumeze o ţigară sau să glumească cu cine venea să-l vadă. Când nu-l găseai aci, era în tipografie unde

[1] „Zeflemeaua", I, nr. 36, 2 iunie 1902, p. 5.

spăla capul ca o soacră lucrătorilor. Muncea mult Maestrul în aste două zile ale săptămânei, avea tragere de inimă pentru gazeta lui, unită cu un interes deosebit, căci îi renta binişor».

George Cair, care participă, în calitate de colaborator şi la cele două numere scoase de D. Teleor, aduce precizări de istorie literară privind atmosfera din redacţie şi, în fine, expierea publicaţiei. El neagă autenticitatea iscăliturii lui Caragiale din primul număr al seriei a treia a «Moftului român»: «Deja un mic şantaj se făcuse. Pe afişele unde se anunţa sumarul numărului I, se citea: *O idee bună* de dr. Urechia; *O cugetare* de Caragiale. Credeai că de cine ştie ce articole e vorba, când colo erau câte o inepţie de un rând, atribuite acestor scriitori»"[1].

Textul publicat de Şerban Cioculescu nu este identic cu cel ce deschide prima serie a „Moftului român". I.L. Caragiale repetă articolul-program şi în primul număr al noii serii, cu unele mici modificări. Era 1 aprilie 1901, în ziua de Paşti, şi din această cauză articolul debuta altfel decât în 24 ianuarie 1893:

„- «Moftul român» a înviat!

- Adevărat a înviat!

Iată cuvintele cu cari trebuie să se salute în aceste zile de sărbătoare toţi nepoţii divului Traian, toţi aceia în vinele cărora curge sânge de roman.

Să mai aşternem aci o programă a «Moftului român», credem de prisos. Sunt opt ani acu de când această foaie a văzut lumina pentru întâia dată. Voim a fi consecvenţi, şi astfel dăm drept program aceleaşi linii pe cari le-am pus în fruntea acestei foi la prima-i apariţie".

Şerban Cioculescu a îmbinat cele două variante, reieşind un articol hibrid. În ediţia noastră am restabilit integritatea textului din 24 ianuarie 1893.

[1] Stancu Ilin, *„Moftulromân" — repere noi,* în „Revista de Istorie şi Teorie Literară", XXXII, nr. 3, iulie-septembrie 1984, p. 127-129.

(p. 824) LA LUMINAŢIE

Apărută în „Moftul român", I, nr.1, 24 ianuarie 1893, p. 2. Reprodusă în *Opere* 3 (1962), p. 233.

(p. 825) SPIRITISM ŞI TELEPATIE

A apărut prima dată în „Moftul român", I, nr. 1, 24 ianuarie 1893, p. 2-3, nesemnat. Neretipărit. Inclus în ediţiile: *Opere,* 3 (1962), p. 234-236.

Textul de bază este cel din „Moftul român" (1893).

În revistă, darea de seamă fantezistă este precedată de următoarea notiţă: „Sub acest titlu ne propunem să dăm o serie de articole, în cari vom căuta să aşternem metodic bazele acestei sublime ştiinţe, cea mai veche şi cea mai nouă".

Tot cu titlul *Spiritism şi telepatie,* în „Moftul român" (1893, nr. 2, p. 7), apare un anunţ, evident ironic, pentru amânarea „comunicărilor spiritiste şi telepatice pe care le-am primit".

„Iniţiere", punere în temă, începută cu „desluşirea" primelor noţiuni şi ilustrarea acestora cu „exemple". Parodie de dizertaţie ştiinţifică, *Spiritism şi telepatie* se bazează pe jocul contrariilor, între planul care mimează teoria dezvoltată „metodic" şi planul exemplificărilor, care ar trebui să-i confirme validitatea. „Teoria", însă, este aruncată în aer încă de la primul exemplu, prin „invocarea mărturiei celui în cauză", ca la Swift[1]. Ilustrarea devine anecdotică.

În ediţia *Opere,* 3 (1962) lipseşte rândul: „De ce ţi-a trecut d-tale? - pentru că s-a scărpinat el!"

[1] Cf. nota la *Istoric* (p. 1713).

(p. 829) ISTORIC

A apărut prima dată în „Moftul român", nr. 1, 24 ianuarie 1893, p. 4. Neretipărit. Inclus în ediţiile: *Opere,* 3 (1962), p. 237-238.

Textul de bază este cel din „Moftul român" (1893).

Anecdota istorică e dată, aici, drept exemplu de „comunicare spiritistă exact înregistrată *tale quale".* Procedeu caragialean tipic: scriitorul afectează respectarea, păstrarea „cu scumpătate" a textului „străin", găsit „întâmplător" (v. *Corespondenţă sentimentale)* ori „auzit", reproducerea „cu cât mai multă sfinţenie după originalele lor" (v. *Telegrame),* cu sau fără comentariu. Paragraful introductiv, mostră de conformism ironic, simulează încrederea absolută în spiritism.

Valeriu Cristea[1] a identificat, în *Istoric,* o „surprinzătoare similitudine" cu „un cunoscut efect swiftian". Protagonistul, celebritatea citată în anecdotă, este un boier moldovean, prezentat drept „om de duh pe vremea lui, precum o afirmă singur". Precum la Swift, în textul lui Caragiale, „invocarea mărturiei celui în cauză pentru validarea propriilor sale calităţi este o extraordinară idee comică".

(p. 831) CĂTRE SPIRITIŞTII ROMÂNI

A apărut prima dată: în „Moftul român", I, nr. 1, 24 ianuarie 1893, p. 4. Neretipărit. Inclus în ediţiile: *Opere,* 3 (1962), p. 239.

Textul de bază este cel din „Moftul român" (1893).

Parodie de anunţ publicitar: „Moftul..." îşi promovează preocupările şi invocă sprijinul şi participarea tuturor adepţilor

[1] Valeriu Cristea, *Satiră şi viziune,* în *Alianţe literare, 5 studii critice,* Editura Cartea Românească, Bucureşti, [1977], p. 78.

„spiritismului român", promiţându-le „rubrici speciale", spre a le găzdui comunicările. Chemarea adresată spiritiştilor români afirmă ostentativ „toată încrederea în privinţa afirmaţiilor lor chiar din a treia mână". Hazul constă în negarea acesteia cu aerul cel mai firesc.

(p. 832) MOFTUL
(STUDIU DE MITOLOGIE POPULARĂ)

A apărut prima dată în „Moftul român", I, nr. 2, 29 ianuarie 1893, p. 3-4. Neretipărit. Inclus în ediţia: *Opere,* 3 (1962), p. 240-242.

Textul de bază este cel din „Moftul român" (1893).

Caragiale a parodiat, adeseori, dizertaţia savantă, prelegerea erudită. „Studiul", transpus în gama alegoriei, este, în egală măsură, o recapitulare a temelor şi o proiecţie a unor trasee viitoare. El poate fi citit şi ca rezumat al unei mitologii negative.

(p. 836) O NECUVIINŢĂ

A apărut prima dată în „Moftul român", I, nr. 2, 29 ianuarie 1893, p. 5, nesemnată. Neretipărită. Inclusă în ediţia: *Opere,* 3 (1962), p. 243.

Textul de bază este cel din „Moftul român" (1893).

(p. 838) POVESTE DE CONTRABANDĂ

A apărut în „Lumea ilustrată", II, nr. 2, 1893, p. 26-27, semnată *I. L. Caragiale.* Neretipărită. Inclusă în ediţiile: *Opere,* II (1930), p. 420^24 *(Addenda); Opere,* 2 (1960), p. 369-373.

Textul de bază este cel din „Lumea ilustrată" (1893).

Poveste de contrabandă este o proză elocventă pentru ceea ce Mircea Tomuş[1] a numit „adevărata foame de anecdotă pe care o manifestă şi literatura, dar şi comportamentul uman" al lui Caragiale:

„Producţia anecdotică este abundentă în această operă, mergând de la anecdota pură: *[Respectul datorit autorităţii], Poveste de contrabandă; Accident parlamentar* etc., la anecdota istorică, de moravuri, şi până la tiparul anecdotic transferat unor realităţi sociale sau morale încărcate de gravitate".

Despre semnificaţia acestei raportări a scrisului caragialean, acelaşi critic observă: „Anecdoticul este o cale care îl orientează pe scriitor pe direcţia adevărurilor universale; anecdota este, în aceeaşi măsură, un exerciţiu de realism istoric şi de realism moral; ea susţine, din umbră, atât substratul realist al operei lui Caragiale, cât şi pe cel clasic. După cum, în fine, un amănunt în aparenţă mai puţin însemnat, cum ar fi acel privitor la evidenta plăcere a scriitorului faţă cu anecdoticul, nu poate fi lipsit de semnificaţie pentru calitatea expresiei caragialeene, care se bazează şi provine dintr-o degustare, învecinată cu voluptatea, a procedeelor de expresie".

În privinţa temei acestei anecdote, Paul Zarifopol a făcut trimitere la *Identitate,* din 1909.

(p. 843) CULMEA NENOROCULUI

A apărut prima dată în „Moftul român", 1893, nr. 2, 29 ianuarie, p. 6. Nu a fost retipărită. Inclusă în ediţiile: *Opere,* 3 (1962), p. 244.

Textul de bază este cel din „Moftul român" (1893).

[1] *Opera lui Caragiale,* I, 1977, p. 162-164.

Reflecţiile pe tema noroc/nenoroc au o celulă germinativă în *Gogoşi*[1]. Reformulată, ea devine punct de plecare, premisă într-o dezvoltare în tehnica, frecventă la Caragiale, „temă şi variaţiuni", interferată cu aceea a reflecţiilor şi culmilor. E un fel de silogism, în care concluzia reprezintă, concomitent, şi o poantă amar-răutăcioasă. Totul se desfăşoară pe fundalul unui comentariu lapidar.

(p. 844) JERTFE PATRIOTICE

A apărut într-o variantă intitulată *Entuziasm şi hotărâre,* în „Moftul român", nr. 2, 29 ianuarie 1893, p. 4. Reluată, cu titlul *Răsplata jertfei patriotice,* în „Epoca" nr. 414, 30 martie 1897, p. 1-2 („Tribuna literară") şi apoi în „Calendarul Dacia", 1898, p. 131-134, cu specificarea: „Reminiscenţe". Titlu definitiv în „Calendarul Moftului român", 1902, p. 111-119. Paul Zarifopol păstrează titlul din „Epoca", în *Opere,* III (1932), p. 142-146. În *Opere,* 2 (1960), p. 354-357, cu titlul *Jertfe patriotice.*

Textul de bază, în „Calendarul Moftului român".

Reproducem o variantă prescurtată din „Moftul român":

„Sărbătorile din săptămâna aceasta ne-au dovedit, o dată mai mult, cât de entuziast este poporul nostru şi îndeosebi clasa negustorilor. În adevăr, entuziasmul negustoresc, mai ales în politică, este culminant; entuziasmul negustoresc nu e moft! Cine este capabil de atâta independenţă de caracter ca negustorul român? Cine este în stare a face mai multe sacrificii ca negustorul român? Entuziasm tricolor, la uşi, la ferestre, la tarabă, şi toate să fie bune, drăguţă!

„Claponul", 1877, nr. 6, p. 5.

Acest avânt admirabil al negustorimei noastre ne aminteşte un epizod de la 11 fevruarie 1866.

Era în ajunul izbucnirii teribilei zile, în care era să se verse atâta. şampanie. Martirii erau gata să se repează la încercarea finală. Într-o secţie de conspiraţie - căci conspiraţia se făcea pe secţii de câte 18 membri - prezidentul, ca să pună la probă hotărârea membrilor, le ţine următoarea cuvântare:

«Fraţilor! A venit în sfârşit momentul hotărâtor! La noapte dăm lovitura! Trebuie să fim gata. Nici o şovăire! nici o şoaptă! E vorba ca fiecare să ştie a fi la înălţimea situaţiei: să dea patriei partea de sacrificii extremă, pe care ea are dreptul să ne-o ceară!...»

N-apucă să sfârşească prezidentul, şi un nea Ghiţă scoate din buzunar un pungoci plin de sfanţi şi-l trânteşte pe masă cu hotărâre:

«Poftiţi! pe mine cu cât m-o ajunge partea, răspunz!»

Entuziast şi hotărât nenea Ghiţă!"[1]

(p. 849) MEDIUL SPIRITIST

A apărut în „Moftul român", nr. 3, 3 februarie 1893. Retipărit în *Opere,* 3 (1962), p. 245-246.

E unul din textele cu intenţie ironică la adresa spiritismului (şi, în particular, la adresa lui B.P. Hasdeu, adept al practicilor spiritiste).

(p. 851) O LĂMURIRE

A apărut în „Moftul român", nr. 3, 3 februarie 1893, p. 4-5. Retipărită în *Opere,* 3 (1962), p. 248.

[1] *Opere,* 2 (1960), p. 676.

(p. 852) POLEMICĂ ÎN PERSPECTIVĂ

A apărut în „Moftul român", nr. 3, 3 februarie 1893, p. 6. Retipărită în *Opere,* 3 (1962), p. 248.

„Moftul român" ironizase un text bombastic-poetizant din „Constituţionalul" (de acolo sunt citatele ironizate şi aici: „poiene misterioase", „miros de smirnă"). „Constituţionalul" replicase prin gluma, cam anostă, rezumată aici (despre lipsa de sare a umorului celor de la „Moftul" şi aşteptarea unui vagon cu sare de la Ocnele Mari). Notiţa polemică de faţă este aşadar o ripostă la ripostă.

MOFTANGIII
(p. 853) RROMÂNUL

A apărut în „Moftul român", nr. 3, 3 februarie 1893, p. 1, cu titlul *Moftangiul.* Reluată, cu titlul *Rromânul,* în „Moftul român", nr. 30, 11 noiembrie 1901, p. 2, şi în „Calendarul Moftului român", 1902, p. 108-109. Reprodusă în *Opere,* IV (1938), p. 99-100 şi în *Opere,* 2 (1960), p. 358-359.

Textul de bază este cel din „Calendarul Moftului român" (1902).

Ştefan Cazimir consultă dicţionarul lui Tiktin şi află că *moftangiu* derivă din turcescul *muftagy,* „cel care avea să aibă totul gratis". Moftangiu „este numele românesc al omului-kitsch, exprimând sintetic vacuitatea lui funciară, asociată pretenţiei de valoare şi importanţă [...]. Condiţia socială a «moftangiului» apare, oricum, extrem de variată, în sânul categoriei menţio¬nate dându-şi întâlnire, pe măsura avansării în concret a programului, posesorii de reşedinţe nobiliare şi cerşetorii din cartierele mărginaşe, clienţii berăriei „Gambrinus" şi invitaţii dejunurilor de la Peleş, veselii ofiţeri de intendenţă şi văduvele

pensionare viagere. Varietatea e, totuşi, mai mult aparentă, sau - pe o anume latură - *doar* aparentă. Domină senzaţia de repetare previzibilă, de conformare a indivizilor la nişte norme impersonale. Marea artă a scriitorului stă în reliefarea lipsei de relief. Linia majoră a operei lui o dă studiul uniformizării ca proces şi ca rezultat"[1].

(p. 854) RROMÂNCA

A apărut în „Moftul român", nr. 5, 11 februarie 1893, p. 1, cu titlul *Moftangioaica.* Reluată cu titlul *Rromânca,* în cea de-a doua serie a „Moftului român", nr. 31, 18 noiembrie 1901, p. 2-4. Republicată în „Calendarul Moftului român", 1902, p. 109-112. Reprodusă în *Opere,* IV (1938), p. 101-103 şi în *Opere,* 2 (1960), p. 359-361.

(p. 857) SAVANTUL

A apărut în „Moftul român", nr. 7, 19 februarie 1893, p. 2, cu titlul *Moftangiul în ştiinţă.* Reprodusă în „Calendarul Moftului român", 1902, p. 112, cu titlul *Savantul.* Republicată în *Opere,* IV (1938), p. 104-105 şi în *Opere,* 2 (1960), p. 362-363.

Textul de bază, în „Calendarul Moftului român" (1902).

(p. 860) UN TENOR SCĂPĂTAT

A apărut în „Moftul român", nr. 4, 7 februarie 1893, p. 5. Reprodusă în *Opere,* III (1932), p. 302-303 şi în *Opere,* 3 (1962), p. 249-250.

[1] Ştefan Cazimir, *I.L. Caragiale faţă cu kitschul,* Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1988, p. 29-30.

În „Bobârnacul", II, nr. 14, 28 februarie 1879, p. 4, găsim - probabil redactată tot de I.L. Caragiale, care a colaborat în acea perioadă la respectiva gazetă umoristică - o versiune scurtă a anecdotei, care constituie nu propriu-zis o „variantă", ci nucleul (poate preluat din folclorul oral ori din altă sursă) al versiunii elaborate, dotate cu o mică introducere ironic-eseistică, din „Moftul român"; iată versiunea din „Bobârnacul": „Un tenor de provincie juca a treia reprezentaţie de debut. Ca şi în cele dintâi două seri, publicul începe să-l fluiere. Tenorul se apropie de rampă şi face semn, în mijlocul huiduielilor, că vrea să vorbească ceva publicului. Toţi tac şi artistul le zice:

- Doamnelor şi domnilor, ştiţi dumneavoastră câtă leafă mi se dă mie ca să vă cânt? Trei sute de franci pe lună. Nu cumva poftiţi să vă cânt ca pentru trei mii?"

(p. 863) O REPLICĂ

A apărut în „Moftul român", I, nr. 4, 7 februarie 1893, p. 6. Reprodusă în *Opere,* 3 (1962), p. 251.

Răspuns la o aluzie, din „Constituţionalul", privitor la originea sa etnică, „mai mult sau mai puţin neromânească".

(p. 865) CUGETĂRI

Au apărut, mai întâi, în „Moftul român", I, nr. 4, 7 februarie 1893, p. 5 (1); I, nr. 33, 30 mai 1893, p. 5 (2); I, nr. 25, 25 aprilie 1893, p. 4 (3); I, nr. 12 (f.d.), p. 5 (4); I, nr. 20, 8 aprilie 1893, p. 5. Reluate în „Calendarul Moftului român", 1902, p. 92. Reproduse în *Opere,* IV (1938), p. 400-401 *(Addenda),* şi în *Opere,* 3 (1962), p. 252.

(p. 866) LA TRIBUNAL

A apărut în „Moftul român", nr. 4, 7 februarie 1893, p. 7 (rubrica Mofturi). Selectată în „Calendarul Moftului român", 1902, p. 107. Republicată în *Opere,* IV (1938), p. 401 *(Addenda),* şi în *Opere,* 3 (1962), p. 253.

(p. 867) CHESTIUNI MILITARE. - PROGNOSTICURI RĂZBOINICE. FUMURI DE CUCERIRE

A apărut în „Moftul român", I, nr. 4, 7 februarie 1893, p. 7 (rubrica Ultima oră). Republicată în seria a II-a a „Moftului român", nr. 28, 28 octombrie 1901, p. 29. Selectată în „Calendarul Moftului român", 1902, p. 84. Reprodusă în *Opere,* V (1938), p. 458 *(Addenda),* şi în *Opere,* 3 (1962), p. 254.

(p. 868) SUCCESUL „MOFTULUI ROMÂN"

A apărut în „Moftul român", I, nr. 4, 7 februarie 1893, p. 7, nesemnat. Neretipărit. Inclus în ediţiile: *Opere,* III (1932), p. 203-204 *(Addenda); Opere,* 2 (1960), p. 364-365.

Textul de bază este cel din „Moftul român" (1893).

Succesul „Moftului român" reia, cu modificări substanţiale, textul intitulat, în „Claponul", *Desluşire*[1]. Caragiale a dat o nouă redactare părţii a doua a acestui text. E posibil ca scriitorul să fi pornit de la versiunea fragmentară din „Calendarul Claponului", în paginile căruia retipărise *Desluşire,* fără

[1] „Claponul", 1877, nr. 4, nesemnat.

segmentul introductiv, sub titlul *O aruncătură de ochi asupra misiunii gazetarilor*[1].

Aceste precizări sunt necesare pentru că atât Paul Zarifopol, cât şi Şerban Cioculescu au ignorat versiunea din Calendar. Paul Zarifopol, care a inclus *Succesul „Moftului..."* în ediţia de *Opere*[2], nu indică nici una din formele anterioare. Iar Şerban Cioculescu, publicând *Desluşire* în ediţia[3] pe care a continuat-o, face doar menţiunea următoare: „O nouă versiune în «Moftul român», nr. 4, 1893: *Succesul «Moftului român»".* Aşadar, şi el a ignorat acest titlu (O *aruncătură de ochi asupra misiunii gazetarilor)* şi versiunea „intermediară", chiar cu statutul ei de decupaj din cea iniţială, aflată în „Claponul".

Reproducem textul întreg din „Claponul":

„DESLUŞIRE

Iacă în sfârşit şi numărul 4 al *Claponului,* pe care publicul îl aşteaptă de atâta vreme, - şi pentru că vine aşa de târziu dupe numărul trecut, ne simţim datori a desluşi aceasta cititorilor.

Acest organ de publicitate, prin profesia sa de credinţă, arătase de la început, că va ieşi la lumină meteoric, adică în restâmpuri neregulate; apoi, dupe cum se vedea, chiar pe scoarţă-i se îndatorise către cititori să apară când va ieşi de sub tipar. Cu toate astea, îşi făcuse obiceiul să nu lase a trece o săptămână fără să supuie pe cetitorii săi la birul de un ban de zece. Din cauză însă că redactorii noştri au mers întru întâmpinarea M. Sale Ţarul tutulor Rusiilor, săptămâna trecută foiţa aceasta n-a apărut, fiindcă n-a ieşit de sub tipar, - şi aceea ce au suferit cititorii de lipsa ei, numai dânşii pot spune.

[1] „Calendarul Claponului" pe anul 1878, p. 88-90.

[2] *Ed.cit.,* III, 1932, p. 203-204 *(Addenda).*

[3] *Ed. cit.,* V, 1938, p. 360-361, 481 *(Note şi variante,* cu deosebirile din „Moftul...").

În adevăr, în o ţară ca a noastră, intrată de curând în sistema constituţională, gazeta este *pâinea cotidiană* a opiniei publice.

Gazetarul este deci brutarul inteliginţilor.

Această nobilă misiune el nu şi-a luat-o, pentru că n-a fost cumva vrednic de alta mai bună; .. .nu pentru *mizerabilul* câştig de 2, 3, 5 ori mai multe sute de lei pe lună, el şi-a luat *spinoasa carieră;* . n u pentru ca gazeta lui să facă dever seara la cafenele, el scrie noutăţi câte-n lună şi-n soare; .. .nu pentru trebuşoarele lui, nu pentru simţiminte egoistice, el luptă spre luminarea poporului şi spre revendicarea suveranităţii lui, uzurpată de Stan ori de Bran, ori de cine ştie care tiran; . n u pentru *meschinul* interes personal el s-a făcut apărătorul aprig al drepturilor şi libertăţilor publice; . n u pentru ambiţii nedemne de un suflet desinteresat, el îşi dă porecla de *sentinelă neadormită* a principiilor eterne înscrise solemn în pactul fundamental; . î n sfârşit şi mai presus de toate, nu în necunoştinţă de cauză el se pronunţă, *categoric, sus şi tare* de nenumărate ori pe zi în gazeta lui.

Nu! nu! Doamne fereşte!

El a luat nobila misiune, spinoasa carieră de brutar al opiniei publice, numai şi numai din pricină că un dor *nesecabil* pentru binele Naţiei, al Patriei, al Poporului, al Omenirii şcl. l-a împins pe arena publicităţii. Afară de asta el ştie toate fără să fie-nvăţat nimic, şi are *ferma* convingere, că pentru România, pe câtă vreme va fi rău nu va fi bine.

Cu aşa brutari de treabă, bagă oricine de seamă cât de bine trebue să fie îngrijit stomahul opiniei publice la noi.

Acestea dară ar fi de ajuns, ca să explice izbânda pe care a câştigat-o *Claponul,* chiar de la apariţia lui pe *arena publicităţii,* - fără să ne mai gândim şi la aceea, că această foiţă, având în vedere numărul îndestulător de brutării pentru hrana zilnică a opiniei publice, a crezut de cuviinţă de la început să

se apuce de franzelărie subţire, de unde-şi dă osteneală să scoaţă cât se poate mai bune *Gogoşi."*

(p. 870) LA POŞTĂ

A apărut pentru prima dată în „Moftul român", nr. 4, 7 februarie 1893, p. 3-4, cu titlul *La poşta română,* nesemnată. Retipărită, cu titlul *La poştă* şi fără modificări, în „Calendarul Moftului român", 1902, p. 120. Inclusă în ediţiile: *Opere,* IV (1938), p. 375 *(Addenda); Opere,* 2 (1960), p. 366.

Textul de bază este cel din „Calendarul Moftului român", 1902.

La poştă, cum s-a mai observat, „pare o primă versiune, concentrată, a *Petiţiunii"*[1]. În primul rând, însă, este un „exerciţiu de stil", cu accent pe dialog. O piesă de laborator, „şarjă de atelier", concepută în tehnica exersată şi la „Claponul", ca şi mai târziu, a „citatului din realitate". Schiţa are aerul că reproduce fidel dialogul personajelor, ca piesă de colecţie. În chip similar procedează Caragiale în *Gazometru, La Paşti, Cum să înţeleg ţăranii, Tatăl nostru.* Personajele nu sunt descrise, ci par puse să se joace pe ele însele, adică să-şi interpreteze propriul rol.

(p. 871) O PILDĂ

A apărut în „Moftul român", I, nr. 5, 11 februarie 1893, p. 2. Reluată în *Opere,* 3 (1962), p. 255.

Al. Călinescu, *Caragiale sau vârsta modernă a literaturii,* 1976, p. 70.

I. L. Caragiale se apără în felul său de bănuiala cultivării, în „Moftul român", a subînţelesurilor licenţioase sau a echivocurilor de limbaj.

(p. 872) TRECUTUL ŞI PREZENTUL
ISTORIE ŞI LIMBĂ

A apărut prima dată în „Moftul român", I, nr. 5, 11 februarie 1893, p. 2-3, nesemnată. Neretipărită. Inclusă în ediţiile: *Opere,* IV (1938), p. 365 *(Addenda); Opere,* 3 (1962), p. 256.

Textul de bază este cel din „Moftul român" (1893).

Şarja ironică exploatează forma ştirii de presă care anunţă apariţia unei noi publicaţii. Presupusul subtitlu, *Istorie şi limbă,* numeşte disciplinele ştiinţifice ilustrate strălucit de B. P. Hasdeu, numit aici „spiritualul spiritist". Pe tema lor, Caragiale compune jocuri de cuvinte în notă licenţioasă.

(p. 873) DIN ALBUMUL UNEI PIANISTE
URARE DIN PARTEA VECHIULUI SĂU PROFESOR,
MAESTRUL *TREMOLO*

A apărut prima dată în „Moftul român", I, nr. 5, 11 februarie 1893, p. 4-5, nesemnat. Retipărită în „Moftul român", 1901, nr. 30, 11 nov., p. 7, cu semnătura: *Ion;* în „Calendarul Moftului român", 1902, p. 36. Inclusă în ediţiile: *Opere,* IV (1938), p. 403 *(Addenda); Opere,* 3 (1962), p. 257.

Textul de bază este cel din „Calendarul Moftului român" (1902).

Improvizaţiile pe teme date, numeroase şi variate ca formulă, sunt, concomitent, glume, demonstraţii de virtuozitate şi exerciţii de stil. *Din albumul unei pianiste* face parte din seria

„şarjelor de limbaj construite pe o anume dominantă" (Mircea Tomuş)[1]. Impresia primă este aceea de citat, precum în alte cazuri, de la *Corespondenţă sentimentală* (1877) la *Telegrame* (1900), însă gluma sugerează mai mult: un personaj şi felul său de a vorbi. Profesiunea acestuia determină câmpul semantic al „urării".

Pentru definirea procedeului, cităm observaţia Mariei Vodă Căpuşan:

„Contează nu citatul în sine - valoarea textului fiind adesea contestabilă - ci efectul de citare, tensiunea dramatică creată în text, consecinţele în receptarea sa"[2].

(p. 874) INSTANTANEE. UN OFICIOS

A apărut prima dată în „Moftul român", I, nr. 7, 19 februarie 1893, p. 4 (la rubrica Instantanee, având ca ilustraţie grafică un guşter cu limba scoasă spre aburul dintr-un vas de noapte pe care se află inscripţia „Fund secret"), nesemnată. Retipărită în „Calendarul Moftului român", 1902, p. 52 (fără ilustraţie), cu titlul *Un oficios.* Inclusă în ediţiile: *Opere,* V (1938), p. 458 *(Addenda); Opere,* 3 (1962), p. 258.

Textul de bază este cel din „Calendarul Moftului român" (1902).

Mostră de inventivitate şi ingeniozitate a ironistului, care se „conformează" la formula fişei de caracterizare sau, poate, la aceea a fişei de exponat din vitrina unui muzeu. În forma „fixă" e turnată, însă, o materie incendiară prin jocul paradoxal,

Opera lui Caragiale, I, 1977, p. 198.
Despre Caragiale, 1982, p. 61.

în progresie ascendentă, al înţelesurilor, fără a fi ocolite echivocurile licenţioase.

(p. 875) O RĂUTATE

A apărut prima dată în „Moftul român", nr. 8, 21 februarie 1893, p. 6 (la rubrica Instantanee) semnată: *Allegro.* Neretipărită. Inclusă în ediţiile: *Opere,* IV (1938), p. 373 *(Addenda); Opere,* 3 (1962), p. 259.

Textul de bază este cel din „Moftul român" (1893).

Reia portretul cu titlul *I.L. Caragiale* din „Adevărul", VI, 1893, nr. 1442, 19 febr., cu un paragraf introductiv. Şerban Cioculescu susţine că „ne aflăm, desigur, în faţa unui autoportret"[1]. Forma paradoxală, concisă, similitudinea înţelesurilor cu alte „mărturisiri" caragialeene autoironice argumentează o asemenea afirmaţie.

(p. 877) ŞCOALA ROMÂNĂ

A apărut în „Moftul român", nr. 8, 21 februarie 1893, p. 6. Retipărită în *Opere,* I (1930), p. 318-319 şi în *Opere,* 2 (1960), p. 376 (fragmentar, fără *Ora de aritmetică* şi *Ora de gimnastică).*

Grupaj de micro-schiţe „dramatizate"; în *Ora de limba română* se poate recunoaşte material din „filonul" Mariu Chicoş Rostogan.

[1] Cf. I.L. Caragiale, *Opere,* 3, 1962, p. 701-702 *(Note şi variante).*

(p. 879) ACCIDENT PARLAMENTAR

A apărut în „Moftul român", nr.9, 25 februarie 1893, p. 2, nesemnată. Reprodusă în *Opere,* V (1938), p. 412-413 şi în *Opere,* 2 (1960), p. 377-379.

Anecdotă bufă, cu adresă implicit satirică (la adresa „formelor fără fond", a contrastului între carenţa de civilizaţie a elitelor vremii şi pretenţia de seriozitate a activităţii parlamentare). Înrudită, prin sensul scabros al aluziei, cu finalul textului *Congresul cooperativ român,* şi cu *Logica baroului* (a doua anecdotă).

(p. 882) SFATURI

Au apărut prima dată în „Moftul român", nr.10, [28 februarie] 1893, p. 6; nr. 32, 20 mai, p. 2; nr. 33, 30 mai, p. 5; nr. 34, 3 iunie, p. 5, la rubrica „Un sfat la trei zile", nesemnate. Retipărite în „Calendarul Moftului român", 1902, p. 106. Incluse în ediţiile: *Opere,* IV (1938), p. 401 *(Addenda); Opere,* 3 (1962), p. 260.

Textul de bază este cel din „Calendarul Moftului român" (1902).

Caragiale a reluat în „Calendarul Moftului român" doar aceste „sfaturi", deşi rubricile „Un sfat la trei zile" (în seria primă, 1893, a „Moftului român") şi „Un sfat" (în seria săptămânală, 1901) apăreau cu regularitate.

Şerban Cioculescu a observat că „sfatul literar" (cel cu nr. 3) a fost „reluat"[1] în textul nuvelei *Păcat.*

[1] Cf. ediţia *Opere,* 3 (1962), p.57 (în textul nuvelei, r. 34-35) şi 702 (nota).

Observăm, la rândul nostru, că enunțul din nuvelă, pus pe seama preotului Niță („Şi popa înțelese că niciodată, în clipe aşa de înalte inspirația nu trebuie căutată la un kilometru; ea ne stă sub nas - cine se uită departe fireşte n-o s-o vază..."), este, cronologic, anterior. Deci, sfatul literar", în formularea din revistă, reprezintă o reluare, o reelaborare/rescriere. Iar cea dintâi cristalizare a „sfatului" e de găsit într-o scrisoare expediată din Craiova, către Petre Th. Missir[1]. Caragiale îl roagă pe „charmantissimul Missiraş" să-i transmită lui Eduard Caudella („Maestrul Codiță") următorul sfat pentru partitura muzicală a comediei bufe *Hatmanul Baltag*: „Să nu caute inspirația la un kilometru distanță - când o poate avea (şi mai cu seamă *nu* o poate avea) sub mână".

(p. 883) METEOROLOGIE

A apărut în „Moftul român", nr. 11, 3 aprilie 1893, p. 4, nesemnată, sub titlul *De la țară,* şi sub titlul *Meteorologie,* în a doua serie a „Moftului român" (în nr. 28, din 28 octombrie 1901, p. 2-3) şi în „Calendarul Moftului român", 1902, p. 41-42. Reprodusă în *Opere,* IV (1938), p. 374 şi în *Opere*,3 (1962), p. 261-262.

(p. 885) MANIFESTUL „MOFTULUI ROMÂN"
(CĂTRE COCOANE)

A apărut în „Moftul român", I, 1893, nr. 5. Netipărit. Inclus în edițiile: *Opere,* 2 (1960), p. 374-375.

[1] Cf. Scrisoarea, datată ipotetic de Şerban Cioculescu: „Mai? 1883", în *Opere,* VII, *Corespondență,* 1942, p. 529.

Textul de bază este cel din „Moftul român" (1893).

Manifestul „Moftului român" reia, cu numeroase modificări, din „Claponul" notiţa cu titlul *Manifest (către cocoane).* Scriitorul păstrează structura de ansamblu a textului şi actualizează reperele temporale şi cadrul. „Manifestul" rămâne tot o „invitaţie", o chemare în scenă a personajelor, completată cu sfaturi şi urări, accentuând caracterul de glumă mimică.

(p. 887) EPIDEMIE

A apărut în „Moftul român", nr. 11, 3 martie 1893, p. 3. Reprodusă în Opere, 3 (1962), p. 263-264.

(p. 889) CÂTEVA CULMI ŞI REFLECŢII

Au apărut în „Moftul român", nr.11, 3 martie 1893, p. 3, la rubrica „În loc de ultima oară" (explicaţia *Câteva culmi şi reflecţii,* imprimată în caractere cursive, imediat sub titlul rubricii, şi urmată de semnul de punctuaţie „două puncte", poate fi considerată fără ezitare a fi titlul textului). Ultimele două reflecţii (cele atribuite „unui fotograf" şi „unui papugiu") au fost reluate în „Moftul român", nr. 29, 4 noiembrie 1901, şi în „Calendarul Moftului român", 1902, p. 34, şi reproduse, sub titlul *Reflecţii,* în *Opere,* 3 (1962), p. 265. Reproducem în prezenta ediţie textul din „Moftul român", 1893, nr. 11, considerând că faptul că scriitorul nu a reluat cele patru „culmi" şi prima reflecţie în a doua serie a „Moftului..." nu constituie un indiciu decisiv pentru a-i contesta paternitatea asupra paragrafelor la care ulterior a renunţat. Iar faptul că autorul a renunţat să reia unele texte din „Moftul român" în „Calendarul Moftului..." iarăşi nu e un temei pentru a nu le

reproduce într-o ediţie cum e cea de faţă, de vreme ce republicăm atâtea alte texte care au apărut doar în gazete şi nu au fost reluate de autor nici în volume, nici în almanahuri. „Reflecţia unui lăcătuş cooperator român" e înrudită în modul cel mai vădit cu textul *Congresul cooperativ român,* publicat în „Moftul român" din 7 februarie 1893 şi inclus de autor în volumul *Schiţe uşoare.*

(p. 890) „MOFTUL" ÎN FAŢA OPINIEI PUBLICE

A apărut în „Moftul român", nr. 12, 7 martie 1893, p. 2. Reprodusă în *Opere,* III (1932), p. 205-206 şi în *Opere,* 3 (1962), p. 266-267.

(p. 893) JUSTIŢIA ROMÂNĂ
SECŢIA CORECŢIONALĂ

A apărut în „Moftul român", nr. 13, 10 martie 1893, p. 6-7. Retipărită în „Almanahul lui Moş Teacă pe anul 1900". Reprodusă în *Opere,* 2 (1960), p. 380-382.

Bucată înrudită cu *Justiţia română. Judecătoria de ocol* (apărută, de altfel, tot în „Moftul român", în aceeaşi perioadă, la 21 martie 1893). Se remarcă, între altele, ironia la adresa spiritismului, depistabilă şi în numeroase alte texte ale scriitorului.

(p. 896) POETUL ŞI „MOFTUL"

A apărut în „Moftul român", I, nr. 13, 1893, p. 3-4. Reluată în *Opere,* 3 (1962), p. 269-270.

Un critic, Cornel Regman, comenta: „Caragiale «opinând parodistic» despre poezie, iată, orice s-ar spune şi oricât de izbutite ar fi unele şarje, un capitol destul de. neaşteptat al preocupărilor sale. În fond, aşa cum au observat destui comentatori, marele dramaturg nu «gusta» în mod deosebit poezia şi mai ales lirismul"[1]. Caton nu este altul decât tânărul poet din gruparea macedonskiană, Caton Teodorian.

(p. 899) CACOFONIE

A apărut în „Moftul român", nr. 13, 1893, p. 7. Reluată în *Opere,* 3, p. 271.

În nota sa, Şerban Cioculescu crede că I. L. Caragiale „denunţă platitudinea cacofonică a sistemului parlamentar burghez"[2].

(p. 901) MOFTURI

Au apărut mai întâi în „Moftul român", nr. 13, 1893, p. 7 (8); nr. 15, 1893, p. 7 (3); nr. 17, 1893, p. 7 (9); nr. 32, 20 mai 1893, p. 7 (1); nr. 33, 30 mai 1893, p. 7 (6); nr. 35, 6 iunie 1893 (4, 5, 10); nr. 36, 10 iunie 1893, p. 7 (7); nr. 39, 23 iunie 1893, p. 7 (2). Republicate de I. L. Caragiale în „Calendarul Moftului român" (1902), p. 132-137, schimbând ordinea din „Moftul român". Reluate, parţial, în *Opere,* V (1938), p. 460 *(Addenda),* şi în *Opere,* 3 (1962), p. 272-274.

Textul de bază în „Calendarul Moftului român".

[1] Cornel Regman, *Selecţie din selecţie,* Editura Eminescu, Bucureşti, 1973, p. 41.

[2] *Opere,* 3 (1962), p. 704.

Mofturile, în periodicele lui I. L. Caragiale sunt mult mai numeroase[1]. Editorii au optat pentru a publica doar pe cele selectate de I. L. Caragiale pentru „Calendarul Moftului român" din 1902, punct de vedere la care am aderat şi noi.

(p. 905) HIGH-LIFE
[„O ŢARĂ EMINAMENTE AGRICOLĂ..."]

A apărut în „Moftul român", nr. 14, 13 martie 1893, p. 2, nesemnată. Reprodusă în *Opere,* III (1932), p. 206-207 şi în *Opere,* 2 (1960), p. 383.

E, într-un fel, pandantul „explicativ-teoretic" (ironic şi burlesc, fireşte, dar cât se poate de „serios" totodată) al bucăţii cu acelaşi titlu din *Momente.* Fraza finală, sub aparenţa ei glu¬meaţă, are valoare de program, program onorat de scriitor.

(p. 907) LOGICA BAROULUI

A apărut în „Moftul român", nr.14, 13 martie 1893, p. 4. Reprodusă în *Opere,* IV (1938), p. 370-371 şi în *Opere,* 2 (1960), p. 385-386.

I. Fischer a identificat o sursă antică pentru prima din cele două anecdote din care se compune acest text:

„Anecdota din *Logica baroului* nu este o amintire din practica barourilor noastre, ci exemplul clasic pentru ilustrarea sofismului numit antistrephon (utilizarea aceluiaşi argument atât în favoarea cât şi împotriva unui lucru). Eroii presupuşi sunt celebrul sofist Protagoras şi elevul său Euathlus.

[1] Vezi, în acest sens, articolul lui Stancu Ilin, *„Supraproducţia, de spirit" şi unele probleme de paternitate literară,* în „Memoriile secţiei de Ştiinţe Filologice, Literatură şi Arte", seria IV, tomul IX, 1987, p. 95-104.

Întâmplarea este relatată cel mai amplu de A. Gellius, *Nopţile atice,* V, 10"[1].

(p. 910) MAGNUM MOPHTOLOGICUM

A apărut în „Moftul român", nr. 15, 1893, p. 6. Reluat în *Opere* IV (1938), p. 366 *(Addenda),* şi în *Opere,* 3 (1962), p. 275.

I. L. Caragiale nu uitase raportul negativ pe care B. P. Hasdeu îl făcuse pieselor sale de teatru respinse de la un premiu al Academiei Române în 1891.

(p. 912) OLGA ŞI SPIRIDUŞ
BASM

A apărut în „Moftul român", nr. 16, 1893, p. 5-6. Reprodusă în *Opere,* IV (1938), p. 366 *(Addenda),* şi în *Opere,* 3 (1962), p. 276-278.

Şarjă critică împotriva lui B.P. Hasdeu, „unchiaşul" cu „două patimi - ştiinţa limbilor şi învăţătura lui Spiriduş". Aluzie maliţioasă la subvenţiile pe care le-ar fi primit savantul pentru *Etymologicum Magnum Romaniae.*

(p. 915) SCANDAL ACADEMIC

A apărut prima dată în „Moftul român", I, nr. 18, 28 martie 1893, p. 7. Neretipărit. Inclus în ediţiile: *Opere,* IV (1938), p. 368-369 *(Addenda); Opere,* 3 (1962), p. 279-280.

[1] I. Fischer, *O sursă antică a lui Caragiale,* în „Studii clasice", V, 1963, p. 333.

Textul de bază este cel din „Moftul român" (1893).

Altă mostră din seria variată a ironiilor la adresa lui B. P. Hasdeu. Revenirea acestuia asupra hotărârii de „a nu mai pune piciorul în Academie" devine pretext pentru inventarea unei noi „comunicări spiritiste", în două „consultaţii".

(p. 917) C.F.R.
RAPORT CĂTRE ŞEFUL MIŞCĂRII,
DIN PARTEA ŞEFULUI UNEI GĂRI

A apărut prima dată în „Moftul român", I, nr. 19, 4 aprilie 1893, p. 4. Retipărită în „Calendarul Moftului român", 1902, p. 58. Inclusă în ediţiile: *Opere,* IV (1938), p. 400 *(Addenda); Opere,* 3 (1962), p. 281.

Textul de bază este cel din „Calendarul Moftului român" (1902).

Fragment de „raport", real sau imaginar, căci aproape nu mai contează „sursa", contează efectul, orizontul de semnificaţii către care trimite segmentul „selectat". Cum a observat Maria Vodă Căpuşan, Caragiale citează, adeseori, „ceea ce nu se citează de obicei, scrisori, telegrame, procese-verbale, dicţionare, anunţuri, tot felul de texte insignifiante, de circulaţie curentă şi care nu merită să fie eternizate prin reluare"[1]. Iar Mircea Tomuş avansează, în aceeaşi problemă, ipoteza că asemenea „prezenţe «străine» nu sunt simple piese dintr-o «simplă colecţie de perle», nici, «un simplu exerciţiu arhivistic»"[2]. În mic, procedeul aminteşte, prefigurându-le, proze ca *Proces-verbal, Urgent...* ş.a. E un procedeu de prezentare a personajului „în exerciţiul exprimării lui" intime (ca în *Corespondenţă sentimentală)* sau oficiale, ca în acest „decupaj".

Despre Caragiale, 1982, p. 56.
Opera lui Caragiale, I, 1977, p. 164.

(p. 918) POLITICĂ
[„NU MĂ PRICEP LA POLITICĂ..."]

A apărut, prima oară, în „Moftul român", I, nr. 17, 21 martie 1893, p. 2-3. Republicată în *Opere,* V (1938), p. 414^16. Reluată în *Opere,* 2 (1960), p. 389-391. În ediţia Şerban Cioculescu, trimitere greşită la nr. 19, din 4 aprilie 1893, unde există, într-adevăr, un articol cu titlul *Politică,* dar cu alt conţinut.

(p. 921) ÎN TREN ACCELERAT
ANECDOTĂ REALISTĂ

A apărut în „Moftul român", I, nr. 19, 4 aprilie 1893, p. 5. Reprodusă în „Almanahul lui Moş Teacă", 1900, p. 92-94.

Şerban Cioculescu discută, în nota sa din ediţia critică, paternitatea schiţei şi ajunge la concluzia, pe baza unor particularităţi de limbaj, că „atribuirea paternităţii literare e mai certă decât în cazul anecdotei rurale *Poruncă domnească ".* Reţinem şi o apreciere jovială a criticului: „Este singura schiţă caragialeană în care dorinţa de posesiune e direct sugerată, doar cu evitarea grijulie a notelor licenţioase"[1].

(p. 923) ELOCUENŢA

A apărut în „Moftul român", nr. 21, 11 aprilie 1893, p. 7 (rubrica „Mofturi"); nr. 12 [f.d.] 1893, p. 5 (rubrica „Lugubra"). Reprodusă în „Calendarul Moftului român", 1902, p. 105. Reluată în *Opere,* V (1938), p. 459 şi în *Opere,* 3

[1] *Opere,* 2 (1960), p. 683.

(1962), p. 268. În ediţia din 1962 a fost cenzurat textul intitulat *Obolul proprietarului.*

Textul de bază în „Calendarul Moftului român" (1893).

Mofturi „auzite", ţine să precizeze Caragiale, menţiune importantă pentru modalitatea de lucru a scriitorului.

(p. 924) CARNET HIGH-LIFE

A apărut în „Moftul român", I, nr. 19, 4 aprilie 1893, p. 5. Inclus în volumul *Opere,* 2 (1960), p. 392.

(p. 926) JURNALUL NOSTRU
CE LIPSEŞTE „MOFTULUI"

A apărut prima dată în „Moftul român", I, nr. 32, 20 mai 1893, p. 3-4. Neretipărit. Inclus în ediţiile: *Opere,* V (1938), p. 419-421 *(Addenda); Opere,* 3 (1962), p. 282-283.

Textul de bază este cel din „Moftul român" (1893).

În „nota «Moftului»", la replica prietenului ieşean „Da, «Moftul» e cât se poate de bun", se precizează, în spiritul distanţării ironice pe care scriitorul o marchează în vederea efectului de „citat din realitate": „Să nu se uite că un om inteligent zice aceasta, şi, pe onoare, dăm aci o relaţie absolut fidelă de o conversaţie reală, iar nu închipuită". În mod frecvent, Caragiale semnalizează ficţiunea negând-o.

(p. 929) CĂTRE CITITORI

A apărut prima dată în „Moftul român", I, nr. 33, 30 mai 1893, p. 1, ca editorial. Neretipărită. Inclusă în ediţiile:

Opere, III (1932), p. 211-212 *(Addenda); Opere,* 3 (1962), p. 284-285.

Textul de bază este cel din „Moftul român" (1893).

Formula apelului „către cititori" era prezentă şi în „Claponul" (1877), însă cu alte accente. Explicaţia (auto)ironică pune în evidenţă teme şi atitudini constante, reluate sau în perspectivă de a fi abordate: gazeta (aici „spanacul") ca pâine cotidiană a opiniei publice (în *Desluşire, Succesul „Moftului român", Pâinea noastră cea de toate zilele),* „legea maximului" *(Politică).* Aparent neînsemnată, însemnarea *Către cititori* este caracteristică jurnalisticii (literaturii) caragialeene prin dubla deschidere către realităţi cotidiene foarte precise, dar şi către construcţii publicistice şi literare complexe. În fond, şi aici se vădeşte coerenţa interioară, multiplele corespondenţe între compartimentele scrisului lui Caragiale.

(p. 931) SMĂRĂNDIŢA
ROMAN MODERN

A apărut prima dată în „Moftul român", I, nr. 34, 3 iunie 1893, p. 2-3; nr. 35, 8 iunie, p. 2-4; nr. 36, 10 iunie, p. 2^; nr. 37, 13 iunie, p. 2-4 (ultimul capitol având, la sfârşit, precizarea „va urma"). Neretipărit. Inclus în ediţiile: *Opere,* III (1932), p. 251-256 *(Addenda); Opere,* 3 (1962), p. 286-301.

Textul de bază este cel din „Moftul român" (1893).

În acelaşi număr din „Moftul român" (34, 3 iunie), în care apărea primul „episod" al „parodiei" *Smărăndiţa. Roman modern,* era inserat, la rubrica „Ştiri literare", următorul anunţ: „Librăria Steinberg, strada Şelari 18, va da la lumină anul acesta «Calendarul Moftului român», ilustrat. Credem că n-avem nevoie a mai face vreo reclamă: titlul calendarului este o

suficientă garanţie de succes. Aceeaşi librărie va edita la toamnă marele roman modern *Smărăndiţa,* pe care începem să-l publicăm astăzi în foaia noastră. - *Smărăndiţa.* Ce şi cine e Smărăndiţa? - Smărăndiţa este o fiică din popor, care cade victima amorului, dar care prin nobilele ei sentimente ştie să se ridice. Ea vrea, ca un angel tutelar, să salveze sufletul aceluia care a trădat-o, şi reuşeşte. Dar atunci află... ce? Dumnezeule! Ea află că acela este omorâtorul tatălui ei dezonorat. Ea nu mai gândeşte de acuma decât la o răzbunare. Ea îşi răzbună. Cum? Într-un mod oribil, dar demn; într-un mod criminal, dar legitim. Îşi răzbună, îşi face datoria şi moare fără să plângă, fără să se blesteme. Acest roman, care întruneşte toate calităţile mari ale artei moderne - studiu psihologic, profum local, epizode de senzaţie din ce în ce mai crescândă şi o limbă românească de o puritate şi de o eleganţă *necplus ultra* - este datorit penei unuia dintre primii noştri beletrişti. El vrea să păstreze anonimul până la apariţia volumului, când va semna cu un pseudonim lung, numele propriu sadea fiind prea scurt".

Anunţul acesta este repetat în nr. 36 (10 iunie) al „Moftului român".

În cele din urmă, simultan cu ultimul capitol, care purta, la sfârşit, precizarea „va urma", apare şi nota, care, paradoxal (paradox ironic!), îi informează pe cititori despre nevoia absolută de a întrerupe publicarea „romanului":

„SMĂRĂNDIŢA: Suntem obligaţi a întrerupe publicarea romanului *Smărăndiţa* din două cauze: mai întâi o sumă dintre abonaţii noştri, lectori prea impacienţi, au protestat în contra unei publicaţii cu *va-urmale* infinite, şi apoi librăria editoare Steinberg ne-a declarat că nu voieşte să mai lase pe *Smărăndiţa* a se uza picătură cu picătură pe cale publică în «Moftul român». Librăria vrea să căpătuiască pe *Smărăndiţa* o dată şi bine, într-un elegant volum, care va apare în curând în colecţia - Steinberg".

Se înţelege că nu doar textul propriu-zis al „romanului modern" *Smărăndiţa* este o parodie. Şi textele de însoţire se înscriu sub aceeaşi incidenţă. Caragiale parodiază şi practicile de promovare publicitară a unei „literaturi de foileton".

Cu privire la ce reprezintă parodia pentru Caragiale, în comentariile mai recente s-au configurat perspective care vizează specificul creativităţii sale. Astfel, Al. Călinescu abordează problema plecând de la o comparaţie cu pastişele proustiene:

„Ca şi celebrele pastişe ale lui Proust după Balzac, Flaubert sau Saint-Simon, multe din textele lui Caragiale sunt în fapt studii asupra stilului, studii atestând un excepţional simţ critic; astfel de texte sunt adevărate demonstraţii de *practică* scriitoricească şi - aşa cum foarte bine a observat Paul Zarifopol - ele ar putea servi admirabil educaţiei stilistice în şcoli"[1].

Şi, cu aplicaţie la *Smărăndiţa:*

„Parodiile în proză sunt, toate, memorabile. Scriitorul depăşeşte de fapt parodia, şi textele nu trimit atât (sau numai) la un anume autor, cât la un stil sau la un curent literar. Admiţând că în *Smărăndiţa* sau în *Dă-dămult... mai dă-dămult* Caragiale parodiază pe Delavrancea, trebuie totodată să precizăm că aceste texte reprezintă cea mai exactă şi mai necruţătoare denunţare a unei literaturi în care primau viziunea idilică, excesul metaforic, inflaţia de adjective, a unei literaturi, aşadar, obsedată de prejudecata scrisului «frumos» şi favorizând proliferarea discursului"[2].

La rândul său, Mircea Tomuş atrage atenţia asupra sensului alternativ (adică reflexiv) al parodiei, ilustrativă pentru „puterea de invenţie mimetică a stilului lui Caragiale":

„.magistrala parodie nu trebuie înţeleasă numai în sensul ei tranzitiv, ca o perfectă caricatură a unui model exterior, ci

Al. Călinescu, *op. cit.,* 1976, p. 60.
Ibid., p. 61-62.

şi într-unul reflexiv: *Smărăndiţa* este un exemplu de antistil; aproape fiecare din numeroasele componente ale complicatei sale structuri nu reprezintă altceva decât şi ilustrări, prin contrast, ale idealului stilistic caragialean. Să nu uităm că parodia apare în 1893, anul în care, după etapa marilor comedii şi cea a nuvelelor tragice, se constituise deja stilul momentelor şi schiţelor, chintesenţă a expresiei caragialeene. Este un moment de răscruce şi vârf al conştiinţei artistice a scriitorului, când, potrivit constituţiei dialectice a personalităţii sale, ea este la maximum lucidă"[1].

În textul din „Moftul român", în episodul al patrulea, numele Ilinca alternează cu Ileana. Nu le-am unificat.

(p. 954) NEDESCIFRABIL

A apărut în „Moftul român", I, nr. 34, 3 iunie 1893, (rubrica Varietăţi), p. 6. Retipărită în „Calendarul Moftului român", 1902, p. 129-130. Reprodusă în *Opere,* V (1938), p. 460 *(Addenda).*

Anecdotă ţaristă.

Textul de bază este cel din „Calendarul Moftului român" (1902).

(p. 956) SPANACUL ŞI BOMBA
ÎNCĂ O LOVITURĂ DATĂ PRESEI

A apărut în „Moftul român", nr. 35, 6 iunie 1893, p. 2. Retipărită în *Opere,* III (1932), p. 213-214; în *Opere,* 3 (1962), p. 302-303.

Mircea Tomuş, *Opera lui Caragiale,* I, 1977, p. 188.

(p. 959) APA BLAGOSLOVITĂ
LEGENDĂ INDICĂ

A apărut în „Moftul român", nr. 35, 6 iunie 1893, p. 7. Reprodusă în *Opere,* IV (1938), p. 369-370 şi în *Opere,* 3 (1962), p. 304.

Sub forma - simulată burlesc - a unei pretinse „legende indice", Caragiale plasează o glumă pe tema, pare-se productivă umoristic în epocă, a virtuţilor purgative ale apei de Buda (izvoarele de ape purgative aflate la Buda, adică în partea apuseană a oraşului Budapesta, în Ungaria, pe malul drept al Dunării, la poalele înălţimii Gellert, erau faimoase în epocă, recomandate de ghidurile de călătorie etc.), temă exploatată, de pildă, tot de Caragiale, în una din anecdotele din ciclul *Tot Mitică.* Sursa umorului e, pe lângă valorificarea omofoniei întâmplătoare (Buddha-Buda), recursul la exprimarea învăluită, aluzivă dar cu adresă precisă, care salvează de trivialitate subiecte care ar putea deveni automat triviale (v. în acest sens şi *Accident parlamentar)* ori obscene (v. *Istoria mutului)* în cazul unei enunţări explicite.

(p. 961) ARENDAŞUL ROMÂN

A apărut în „Moftul român", nr. 38, 17 iunie 1893, p. 6. Retipărită de autor în „Sinaia (Informatorul Prahovei)", III, nr. 24, 17 iulie 1900, p. 2. Reprodusă în „Almanahul lui Moş Teacă", 1900, p. 110-113, şi în „Vocea poporului", Craiova, I, nr. 7, 12 aprilie 1909, p. 1. Şerban Cioculescu o introduce în *Opere,* IV (1938), p. 109-111 şi în *Opere,* 2 (1960), p. 394-396.

Şerban Cioculescu semnalase „magistrala nuvelă" în arti¬colul *Aspecte sociale din opera lui Caragiale* („Revista Fundaţiilor

Regale", nr. 3, 1938). Constantin Graur trimite, din Paris, o scrisoare îngrijitorului ediţiei: „Întâi, o rugăminte. Afirmi, fără nici o rezervă, că articolul *Arendaşul român* (vol. IV, p. 109) - cel mai teribil pamflet scris în româneşte - e de Caragiale. Această paternitate ar fi de o importanţă covârşitoare pentru definirea politică şi sufletească a lui Caragiale şi totodată ar constitui o cumplită mărturie socială. Tocmai de aceea te-aş ruga foarte stăruitor să-mi comunici pe ce-ţi întemeiezi afirmaţia, pentru întâmpinarea unei eventuale contestaţii"[1]. Peste ani, marele editor al operei lui I. L. Caragiale îi răspunde, în nota la *Arendaşul român,* în 1960, fostului director al ziarului „Adevărul". Argumentele lui Şerban Cioculescu, pentru atribuirea schiţei lui Caragiale, ar putea fi rezumate astfel: concizia, simplificarea la maximum a naraţiunii, predominanţa dialogului într-o viziune scenică, particularităţile de limbă şi ortografie specifice marelui scriitor.

(p. 964) CULMILE REPORTERULUI

Au apărut în „Moftul român", 1893, nr. 38, 17 iunie, p. 5. Retipărite în *Opere,* 3 (1962), p. 305.

(p. 965) CULMI

Au apărut în „Moftul român", nr. 39, 23 iunie 1893, p. 7; retipărite în „Calendarul Moftului român", 1902, p. 74. Retipărite în *Opere,* IV (1938), p. 400 şi în *Opere,* 3 (1962), p. 306.

[1] *Opere,* 2 (1960), p. 692.

(p. 966) PORUNCĂ DOMNEASCĂ

A apărut prima dată în „Moftul român", I, nr.40, 30 iunie 1893, p. 3, fără semnătură. Retipărită în „Almanahul lui Moş Teacă pe 1900", p. 82-83. Inclusă în ediţia *Opere,* 2 (1960), p. 397-398.

Textul de bază este cel din „Moftul român" (1893).

Identificată de Şerban Cioculescu în „Almanahul lui Moş Teacă pe 1900", acesta a republicat-o în „Gazeta literară", nr.47, 29 noiembrie 1957, în seria *Caragiale necunoscut,* cu o notă explicativă din care cităm:

„Această anecdotă ţărănească, sugestivă în concizia ei ca o poemă în proză, a apărut în ultimul număr din prima serie a periodicului umoristic condus de I.L. Caragiale. Se ştie că redactorul-prim era Anton Bacalbaşa, Toni, care a scos mai în urmă revista „Moş Teacă" şi anual „Almanahul lui Moş Teacă" (anul întâi, 1897). Dispărând din viaţă încă foarte tânăr, înainte de sfârşitul veacului, Toni a fost plâns de toţi confraţii lui, iar Caragiale s-a gândit să contribuie prieteneşte la „Almanahul lui Moş Teacă pe anul 1900". Afară de două glume versificate, *Parol doner* şi *Ion Prostul,* a mai dat din „Moftul român" câteva schiţe: *Justiţia română — Secţia corecţională, Arendaşul român, Poruncă domnească* şi *In tren accelerat— anecdotă realistă.* Primele două - dintre care ultimei îi era hărăzită o carieră postumă răsunătoare - le-am dezhumat mai acum douăzeci de ani şi apoi le-am făcut loc în ediţia *Operelor,* începută de Paul Zarifopol. *Poruncă domnească* şi *In tren accelerat* au rămas uitate (în treacăt fie spus, în „Moftul român", seria I, nimic nu era semnat)".

În acelaşi comentariu, Şerban Cioculescu lansa o provocare:

„Rămâne totuşi întrebarea dacă anecdota n-ar fi populară şi nu ar figura într-o culegere... În atenţia folcloriştilor!".

I-a răspuns, o săptămână mai târziu, tot în „Gazeta literară", Ion Manole, care, în articolul *Caragiale şi Anton Pann* indica

izvorul probabil al anecdotei într-o snoavă din *Fabule şi istorioare* «auzite şi versificate de Anton Pann» (cartea întâia, tipărirea a doua, Bucureşti, 1847, p. 5-6): „Publicând în numărul trecut al «Gazetei literare» anectoda *Poruncă domnească,* de Caragiale, Şerban Cioculescu formula ipoteza că sursa ei ar putea fi populară. Presupunerea e întemeiată, dar ni se pare în afară de orice îndoială că sub pana autorului *Scrisorii pierdute* snoava a ajuns prin intermediul unei prelucrări în versuri datorită lui Anton Pann. De altfel, Caragiale a arătat mult interes «vestitului poet popular», cum însuşi i-a zis, nu numai retipărind extrase din opera lui în «Claponul» şi «Epoca», ci şi inspirându-se din aceeaşi operă pentru producţii proprii. Alături de *Povestea* cu subtitlul «imitaţie», a cărei origine antonpannescă a fost stabilită de Paul Zarifopol, am încercat a dovedi în cartea noastră despre Anton Pann că şi povestirea *Mamă.* provine din acelaşi izvor. Snoava comunicată de Şerban Cioculescu stabileşte deci încă un punct de contact între opera marelui umorist şi mult interesantul său predecesor". În continuare, Ion Manole transcrie anecdota *Baba şi fata mare,* după *Fabule şi istorioare* „auzite şi verificate de Anton Pann" (cartea întâia, tipărirea a doua, Bucureşti, 1847, pp. 5-6):

„Unul plecând din oraş
A tras în sat la sălaş,
Unde văzu o mătuşe
Ş-o fată mare la uşe.
Baba pe tânăr văzând
Îl cercetă întrebând:
- Mamă! la oraş ce este?
Ai să ne spui vreo veste?
Iar el cam bufon fiind
Îi răspunse glumind:
- S-a dat poruncă domnească
Ca să se căsătorească
Fetele luând uncheaş

Şi babele flăcăiaş.
Cum auzi fata mare,
- Dec! a răspuns cu mirare.
- Ba nici un dec, fata mea,
Zise baba către ea,
Că domnia ce vrea face,
Nu te întreabă de-ţi place".

Similitudinilor şi diferenţelor care fac evident „caracterul creator al variantei caragialeene", menţionate de Ion Manole, Şerban Cioculescu le adaugă, însăşi sugestia titlului: *Poruncă domnească,* la care s-a oprit Caragiale"[1], exact această formulare existând în textul snoavei.

(p. 968) ADEVĂRUL

A apărut în „Moftul român", 1893, nr. 40, 30 iunie, p. 4. Retipărită în *Opere,* 3 (1962), p. 307-308.

(p. 971) ÎNTRE COROANĂ ŞI NAŢIUNE ŞI „LIGA LITERARĂ"

A apărut în „Moftul român", nr. 41, 8 iulie 1893, p. 3. Retipărită în *Opere,* 3 (1962), p. 309.

(p. 972) ISTORIA MUTULUI

A apărut în „Moftul român", nr. 41, 8 iulie 1893, p. 3-4. Reluată în *Opere,* 3 (1962), p. 310-311.

În stilul poveştilor populare.

Cf. Nota şi comentariul, în I.L. Caragiale, *Opere,* 2, 1960, p. 695.

(p. 973) FLĂCĂU

A apărut în „Moftul român", nr. 41, 8 iulie 1893, p. 4. Reluată în *Opere,* 3 (1962), p. 312.

Dialog în duhul vorbirii populare.

(p. 977) PRECAUŢIE INUTILĂ

A apărut în „Moftul român", nr. 41, 8 iulie 1893, p. 5. Retipărită în *Opere,* 3 (1962), p. 313.

Anecdotă din mediul ţărănesc.

(p. 978) REŢETĂ PRACTICĂ PENTRU A FACE O LUCRARE LITERARĂ, ÎN GENERE

A apărut în „Vatra" I, nr.2, 1894, p. 63.

G. Călinescu, în articolul *Documente — Istorie literară — Caragiale anecdotist,* revelă schiţa în „Vatra", pentru prima oară[1].

(p. 979) CUM SĂ ÎNŢELEG ŢĂRANII

A apărut prima dată în „Vatra", în 1894, nr. 3, p. 91 (rubrica Anecdote), fără semnătură. Retipărită în „Constituţionalul", VIII, nr. 2242, 15/27 martie 1897, p. 2 (rubrica Ecouri şi ştiri. Din ţară); în „Alandala", I, nr. 7, 9 dec. 1901, p. 3-4, cu semnătura: *C.* Inclusă în ediţiile: *Opere,* III (1932),

„Jurnalul literar", I, nr. 3, 15 ianuarie 1939, p. 2.

p. 216-218 (la *Addenda,* dimpreună cu *A doua provocare); Opere,* 2 (1960), p. 399.

Textul de bază este cel din revista „Vatra" (1894).

Schiţa-dialog *Cum să înţeleg ţăranii* a provocat, în epocă, un schimb de replici tăioase între I. L. Caragiale şi Al. Vlahuţă, controversa amplificându-se cu ecourile din alte publicaţii.

Totul a pornit de la replica, dialogată şi ea (un fel de contra-text), publicată în revista „Viaţa" (nr. 13, 20 febr. 1894), cu titlul *Ce cred ţăranii despre „Vatra" noastră* şi cu semnătura *El.* Caragiale a ripostat fără întârziere, ironic şi ameninţător, punând lucrurile la punct în ce priveşte autorul şi statutul acelui text, evident citit în cheie falsă, dar şi ameninţându-l pe Vlahuţă, în cazul unei noi provocări, cu un duel literar fără menajamente[1].

Răspunsul lui Vlahuţă, *Supărarea d-lui I.L. Caragiale*[2], a fost publicat ca editorial în „Viaţa" din 13 martie 1894. Sunt de reţinut, din el, în primul rând, precizarea că replica anterioară nu-i aparţine şi expunerea motivelor pentru care nu acceptă polemica, „acea luptă-duel", „de un ciudat cavalerism", dorită de Caragiale. Reproducem aici fragmente, caracteristice pentru tonul lui Vlahuţă:

„Foarte bine, dar de ce-mi spui mie asta? De ce numai mie?... La «Vieaţa» e director şi doctorul Urechia; la «Vieaţa» mai sunt colaboratori, şi dacă ai fi voit să ştii numele autorului care te-a supărat aşa de grozav, n-aveai decât să ni-l ceri, şi ţi l-am fi spus bucuros. E un scriitor de mare talent, un scriitor foarte cunoscut şi foarte iubit de public[3]; te asigur, domnule

[1] *A doua provocare,* în „Vatra", I, 1894, nr. 4, p. 159, semnat: *Caragiale.*

[2] Reluat de autor, cu acelaşi titlu, în volumul *Un an de luptă,* Editura Librăriei Carol Miiller, Bucureşti, 1895, p. 71-78.

[3] Şerban Cioculescu presupune că este vorba de Delavrancea, cf. I. L. Caragiale, *Opere,* 2, 1960, p. 698, 700 (Nota).

Caragiale, că n-ai fi găsit în *El* un adversar pe care lupta cu d-ta să-l poată face mai glorios."

„Cât despre acea luptă-duel la care mă inviţi, o luptă *sans treve, ni mergi,* în care unul trebuie să lovească la mir pe celălalt, află, domnule Caragiale, că nu sunt deloc dispus să. «fac frumos la boieri»."

„Aşadar, vezi bine că n-am vreme de pierdut şi că nici medievalele d-tale provocări, nici stilul d-tale, «destul de cavaleresc», nu mă vor putea ispiti să-mi las munca mea liniştită şi să mă apuc la luptă cu d-ta. Loveşte-te cu alţii «la mir», dacă aceasta *te amuză;* eu am altceva de făcut. Iată ultimul meu cuvânt în această afacere".

Interesant de consemnat este că ecoul ieşean, din periodicul „Evenimentul literar" (nr. 12, 7 martie 1894), devansează cu câteva zile răspunsul lui Vlahuţă. Acolo, sub titlul *Duelul Caragiale—Vlahuţă,* publicarea schiţei-dialog *Cum să înţeleg ţăranii* este considerată „o prostie": „fleacul în chestie manifestează un dispreţ adânc pentru ţărani, pe care ni-i zugrăveşte ca pe nişte tonţi ridicoli". Aşadar, se pronunţă o judecată în acelaşi sens cu aceea care a stat la baza dialogului-replică din revista „Vieaţa", ignorându-se tocmai esenţa artistică a „şarjei de atelier".

Cum să înţeleg ţăranii a beneficiat, în ultimele decenii, de comentarii adecvate, de natură să-i restituie semnificaţia. Mariana Şora[1], I. Constantinescu[2] şi Mircea Tomuş sunt exegeţii care au identificat în această schiţă-dialog dimensiuni revelatoare pentru tipul de creativitate al scriitorului. Piesă din „laboratorul de creaţie" (la Caragiale acesta are o componentă publică), exerciţiu de virtuozitate stilistică, textul rămâne demn

[1] Cf. *Caragiale. Limbaj şi stilizare. O interpretare,* în *Unde şi interferenţe,* Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1969, p. 7-25.

[2] Cf. I. Constantinescu, *I. L. Caragiale şi începuturile teatrului modern european,* Editura Minerva, Bucureşti, 1974, p. 81-82.

de tot interesul pentru sfera experimentelor deschizătoare ale căilor de acces spre descifrarea viziunii (şi tehnicii literare) caragialeene. Mircea Tomuş atrage atenţia asupra modului „în care se dezvoltă dialogul, pe o temă fixă care joacă pe clapele temei, contratemei şi a variantelor muzicale inspirate", cu „riguroasa observare a ritmicităţii căderii accentelor"[1].

(p. 980) TARDIVITATE

A apărut prima dată în „Gazeta poporului", I, nr.228, 10 noiembrie 1895, semnată: *i.* Neretipărită în timpul vieţii autorului. Inclusă în ediţiile: *Opere,* III (1932), p. 218; *Opere,* 2 (1960), p. 400.

Textul de bază este cel din „Gazeta poporului" (1895).

Anecdotă populară de largă circulaţie, prelucrată însă într-o manieră care o individualizează. Improvizaţia pe o temă dată, pe o temă la îndemâna tuturor, este, simultan, o demonstraţie de rostire narativă şi ilustrarea unei observaţii cu adresă precisă. Esenţială este dicţiunea rafinat nuanţată; ea disimulează ţinta aparentă. Aşa încât, anecdota, „pare a avea drept înţeles ascuns ideea rolului catartic al limbajului" (Mircea Tomuş)[2].

(p. 981) A. ODOBESCU

A apărut prima dată în „Gazeta poporului", I, nr. 233, 16 noiembrie 1895, p. 1,2, şi 234, 17 noiembrie, p. 1, 2, nesemnat. Neretipărit. Inclus în ediţiile: *Opere,* IV (1938), p. 209-218; *Opere,* 3 (1962), p. 316-323.

Cf. Mircea Tomuş, *Opera lui Caragiale,* I, 1977, p. 196.
Cf. *Opera lui Caragiale,* I, 1977, p. 199.

Textul de bază este cel din „Gazeta poporului" (1895).

Dedicat unei personalităţi de savant şi artist, reportajul *A. Odobescu* este un „model" al genului.

(p. 992) ŞAH ŞI MAT!

A apărut prima dată în „Epoca literară", I, nr. 1, 15 aprilie 1896, p. 2-3, cu titlul *Şah şi mat!... Reminiscenţă.* Retipărită în „Era nouă", VI, nr. 341, 14 aprilie 1896, p. 3, cu subtitlul *Reminiscenţă* şi specificarea: „Din «Epoca literară»"; în „Calendarul Dacia", 1898, p. 135-137, în ciclul „Reminiscenţe", semnată: *Caragea le.* Inclusă în ediţiile: *Opere,* III (1932), p. 147-150; *Opere,* 2 (1960), p. 401-403.

Textul de bază este cel din „Epoca literară" (1896).

Din seria anecdotelor istorice, amintind de *Reformă, Karkaleki, Baioneta inteligentă,* este, poate, o piesă mai puţin spectaculoasă.

(p. 996) AUTORITATE

A apărut în „Adevărul", IX, nr. 2512, 19 aprilie 1896, p. 2-3, semnată *Luca.* Reluată în *Opere,* 2 (1960), p. 404-408.

(p. 1002) SCRISORILE UNUI EGOIST

A apărut prima dată în „Epoca literară", I, nr. 2, 22 aprilie 1896, cu titlul *Scrisorile unui egoist. Notă,* apoi cu titlul *Din scrisorile unui egoist. Fragmente scurte* I, II, III, IV, V, în nr. 3, 29 aprilie, p. 3; VI, VII, în nr. 4, 6 mai, p. 3; VIII, IX, în nr. 5,

13 mai, p. 4; semnată: *Caragiale*. Neretipărită. Inclusă în edițiile: *Opere,* IV (1938), p. 375-382 *(Addenda); Opere*,3 (1962), p. 324-332.

Textul de bază este cel din „Epoca literară" (1896).

Caragiale a lăsat această proză neterminată, abandonând-o în paginile „Epocii literare". Probabil, suspendarea revistei, cum presupune Şerban Cioculescu[1], sau alte cauze explică întreruperea definitivă a „scrisorilor".

Comentând câteva proze caragialeene din unghiul unor similitudini surprinzătoare cu operele altor scriitori, Valeriu Cristea face aceste observații, care ar putea deschide o cale pentru explicarea abandonului:

„Printre personajele lui Caragiale un cuplu aparte formează «filosofii». Creionându-i, în acelaşi an 1896, scriitorul a încercat parcă să facă dintr-o dată altceva decât făcuse până atunci, dar s-a oprit la jumătatea sau, mai bine zis, la începutul drumului. Eroul *Scrisorilor unui egoist* şi «domnul Teofil» din bucata nimerit intitulată *Paradoxal* ne evocă, prin caracterul lor insolit şi prin cinism, un şir de nume, opere şi personaje cu care nu suportă însă comparația (Sade, *Nepotul lui Rameau,* Edgar Poe, *Omul din Subterană).* Ateismul «unchiului» din *Scrisorile...* aminteşte de ateismul personajelor lui Sade, lipsa lui de scrupule, de aceea a Nepotului lui Rameau... Personajului caragialean îi lipseşte însă anvergura, îndrăzneala, demonismul. Egoismul său e doar meschin, cinismul - mediocru. E un discipol al răului cam şters şi prea «potolit»"[2].

Adăugăm precizarea că din aceeaşi perioadă a carierei datează parabola-povestire *Intre două povețe* şi autoparodia *Noaptea învierii* etc., care vădesc duble tentații, divergente, ale spiritului creator caragialean, o accentuare a înclinației de a demistifica inclusiv propriu-i scris.

Note şi variante, în *Opere,* 3, 1962, p. 714.

Valeriu Cristea, *Satiră, şi viziune,* în *Alianțe literare,* 1977, p. 82.

(p. 1014) DIN „PRINCIPELE LUI MACHIAVELLI

Traducerea a apărut în „Epoca literară", I, nr. 5, 12 mai 1896, p. 3-4; nr. 7, 27 mai 1896, p. 3. Nesemnată. Identificată şi reprodusă de Paul Zarifopol, în *Opere,* III (1932), p. 288-291.

(p. 1020) POETUL VLAHUŢĂ
SCHIŢĂ

A apărut prima dată în „Epoca literară", I, nr. 7, 27 mai 1896, p. 1, şi partea a II-a în nr. 8, 3 iunie 1896, p. 1-2, cu acest titlu şi semnată: *Caragiale.* Nu a fost retipărită. Inclusă în ediţiile: *Opere,* III (1932), p. 269-277 *(Addenda),* fără ultima parte; *Opere,* 3 (1962), p. 333-344, cu textul completat.

Textul de bază este cel din „Epoca literară" (1896).

Ca şi *Scrisorile unui egoist,* această „schiţă" a rămas neterminată. Al. Călinescu a atras atenţia asupra „digresiunii metatextuale", din acest text, identificând în ea „o «artă» poetică de o importanţă capitală pentru înţelegerea concepţiei despre literatură a lui Caragiale"[1].

(p. 1037) LUNGUL NASULUI
BASM ORIENTAL

A apărut prima dată în „Albina Carpaţilor" (Sibiu), I, nr. 14, 17 noiembrie 1877, sub titlul *Unul care nu-şi cunoaşte lungul nasului* şi nota următoare: „Reproducem această poveste dintr-un manuscript de la anul 1806, care se află în posesiunea noastră. Ea e tradusă din greceşte de oarecare Zah. George

Caragiale şi vârsta modernă a literaturii, 1976, p. 36, 40.

Duma". Nesemnată. Retipărită în „Timpul", din 13 decembrie şi 15 decembrie 1877, cu aceeaşi notă ca în „Albina..." şi, la fel, nesemnată; în „Epoca literară", I, nr. 7, 27 mai 1896, p. 4, cu acest titlu. Nesemnată. Inclusă în ediţia *Opere,* 3 (1962), p. 345-349 (identificată de Şerban Cioculescu).

Textul de bază este cel din „Epoca literară" (1896).

Interesul lui Caragiale pentru forma şi tâlcurile basmului se vădeşte încă din anii începuturilor sale scriitoriceşti. Reluarea, după douăzeci de ani, a acestei piese de tinereţe, are semnificaţia unei revalidări a calităţii sale artistice.

(p. 1044) MINCIUNĂ
DIN SNOAVELE POPULARE

A apărut în „Epoca literară", I, nr. 8, 3 iunie 1896, p. 3, nesemnată, cu subtitlul *Din snoavele populare.* Identificată de Şerban Cioculescu, a fost retipărită în *Opere,* 3 (1962), p. 350-351.

Ca şi *Norocul şi Mintea* şi *Lungul nasului,* publicate în aceeaşi gazetă şi în aceeaşi epocă, este o snoavă sau, mai degrabă, un mic basm apocrif, „de autor", pe un motiv folcloric: procedeul e înrudit cu cel utilizat de scriitor în „traducerile" (de fapt, adaptările ori repovestirile) sale după Cervantes, Poe, Twain, un fel de exerciţiu de stil pe temă dată, pentru „încercarea uneltelor" (fără, bineînţeles, neglijarea „conţinutului").

(p. 1047) O BALERCĂ DE AMONTILLADO
(DUPĂ E. A. POE)

A apărut întâia oară în „Epoca literară", I, nr. 8, 3 iunie 1896, p. 2-3. Retipărită în „Calendarul Dacia", 1898, p. 89-94. Inclus în volumul postum *Reminiscenţe,* p. 196-206. Reprodusă în *Opere,* II (1931), p. 341-347.

Textul reprodus este cel din „Calendarul Dacia". Traducerea a fost făcută - după cum a demonstrat-o încă Paul Zarifopol - după versiunea franceză a lui Charles Baudelaire (ca şi în cazul celeilalte povestiri „după Edgar Poe", *Masca).*

(p. 1055) MASCA
(DUPĂ E. A. POE)

A apărut în „Epoca literară", I, nr. 1, 15 aprilie 1896, p. 2-3. Retipărită în „Calendarul Dacia", 1898, p. 95-99, şi în „Calendarul literar şi artistic", 1909, nr. 21-24, p. 55-56. Inclusă în volumul postum *Reminiscenţe,* p. 207-217. Reprodusă în *Opere,* II (1931), p. 335.

Traducere din Edgar Allan Poe (de fapt, după versiunea franceză a lui Charles Baudelaire). V. nota la textul *O balercă de Amontillado.*

(p. 1062) NOROCUL ŞI MINTEA

A apărut în „Epoca literară", I, nr.10, 17 iunie 1896, p. 3, nesemnată. Identificată de Şerban Cioculescu şi reprodusă în *Opere,* 3 (1962), p. 352.

Face parte din seria de trei „basme" de autor, publicate în „Epoca literară", identificate şi tipărite în volumul 3 al seriei de *Opere* din 1959-1965 de Şerban Cioculescu.

(p. 1064) O PLIMBARE LA CĂLDĂRUŞANI

A fost publicată în „Epoca literară", II, nr. 281, 17 octombrie 1896, p. 2, semnată „Ion". În *Opere,* IV (1938), p. 119-122, şi în *Opere,* 3 (1962), p. 354-356.

Ghenadie Petrescu a fost mitropolit al Ungaro-Vlahiei în perioada 1893-1896. Suspendarea şi demisia lui au constituit un subiect „fierbinte" în epocă. Iată datele problemei, expuse succint, într-o enciclopedie: „I se aduseseră mai multe învinuiri pentru diferite delicte religioase, astfel încât Sf. Sinod, la 20 mai 1896, îl caterisi şi-l suspendă. Această măsură arbitrară provoacă nemulţumire generală, făcând nesigură chiar şi situaţiunea guvernului. La urmă, Sf. Sinod fu silit să revină asupra deciziei sale, la 4 decembrie 1896, şi atunci Ghenadie demisionă de bună voie a doua zi, 5 decembrie. De atunci, Ghenadie se retrase la mănăstirea Căldăruşani"[1]. Caragiale l-a vizitat pe controversatul ierarh în toamna anului 1896, atunci când acesta, suspendat din demnitatea de mitropolit, se afla în recluziune - supravegheat de poliţie - la mănăstirea Căldăruşani (unde, de altfel, devenise călugăr, cu mulţi ani în urmă, şi unde avea să rămână după demisie). Textul *O plimbare la Căldăruşani* este - la fel ca şi *Monopol,* de exemplu - unul din savuroasele „reportaje literare" ale lui Caragiale, cu referire la fapte şi personaje reale. Evident că valoarea textului nu îi este conferită de acest caracter „documentar". Pitorescul necomplezentei descrieri a ieşirii din capitală pe actuala şosea Colentina, în dreptul Oborului, toamna, pe când era în toi sezonul mustului şi „campania zaanalei", imaginea de neuitat a capitalei văzute de departe („acoperită de un nor gros de pulbere luminată de soare are aspectul unei mări fără ţărm"), apoi schiţarea evocatoare, în cuvinte puţine, a farmecului atmosferei monastice, precum şi episodul - de un umor irezistibil - al cvasi-„călugăririi", pe timpul (şi sub influenţa) misiunii, a agenţilor ce-l supravegheau pe prelatul suspendat concură în a conferi o strălucire extraordinară acestui text literar fără conţinut epic consistent.

[1] Lucian Predescu, *Enciclopedia Cugetarea,* Editura Cugetarea Georgescu Delafras, Bucureşti, 1940, p. 352.

(p. 1069) GRAV EVENIMENT LITERAR

A apărut în „Epoca", II, nr. 287, 24 octombrie 1896, p. 2 (rubrica „Litere-arte-ştiinţe"). Reprodus în *Opere,* III (1932), p. 308-310 şi în *Opere,* 3 (1962), p. 357-358.

(p. 1072) CRONICA DE JOI
[„ALALTĂIERI, ÎN FAPTUL ZILII..."]

Publicată în „Sara" (Iaşi), I, 1 noiembrie 1896, semnată Caragiale. Retipărită în *Opere,* IV (1938), p. 115-118 şi în *Opere,* 2 (1960), p. 409-412.

Nu putem decât subscrie la observaţia - aparţinând foarte probabil lui Şerban Cioculescu - din notele la *Opere,* 2 (1960):

„Dacă P. Zarifopol ar fi cunoscut-o, desigur, ar fi clasat-o, dimpreună cu schiţele *Cadou, O cronică de Crăciun* şi *Duminica Tomii,* în grupa satirei «contrea gazetarilor literaturizanţi»".

(p. 1077) CUM SE NAŞTE O REVISTĂ?

A apărut în „Epoca", II, nr. 312, 23 noiembrie 1896, p. 2, semnată „Ion". Reprodusă în *Opere,* III (1932), p. 311-313 şi în *Opere,* 2 (1960), p. 413-415.

Cu câteva zile mai devreme, tot în „Epoca" (nr. 308, din 19 noiembrie) şi la aceeaşi rubrică („Litere-artă-ştiinţă") apăruse, sub titlul *O nouă revistă literară,* cronica lui Caragiale despre „Revista Cercului Amicilor Literaturii şi Artei". Iată deci că şi în acest caz, ca şi în atâtea altele, şarjele scriitorului erau conectate la agenda actualităţii imediate.

(p. 1081) KARKALEKI

A apărut sub titlul *Cronică* în „Epoca", II, nr. 314, 26 noiembrie 1896, p. 2. Retipărită în „Calendarul Dacia", 1898, p. 117-119. Inclusă de Luca I. Caragiale în volumul postum al părintelui său, *Reminiscențe,* p. 5. Reprodusă în *Opere,* III (1932), p. 123-125 şi în *Opere,* 2 (1960), p. 416-418.

Şerban Cioculescu, în nota din *Opere,* 2 (1960), opina că i-ar putea fi atribuit lui Caragiale un text din „Alegătorul liber" (ziar în care scriitorul a figurat ca girant responsabil în perioada 25 ianuarie 1875-12 ianuarie 1876), din care cita un fragment care, într-adevăr, poate fi considerat ca o primă variantă a schiței publicate în 1896:

„Era în teatru. Vodă se afla în logia sa. Se sunase pentru începerea actului întâi. Publicul se aşezase, şi Karkaleki era în locul lui.

În momentul când orchestra tace, când toți ochii se îndreaptă spre scenă, când Karkaleki, din scaunul lui, pironeşte asupra logei domneşti privirile lui galişe şi pline de duhul blândeții, cum se zicea pe vremurile acelea, dodată se simte în sală un cutremur de pământ aşa de tare, că în toate mobilele, până la policandru din tavan, începe a se resimți efectul fenomenului. Lumea e cuprinsă de groază, femeile țipă şi cad, bărbații strigă şi se ridică; toți pornesc zăpăciți spre uşi, înghesuindu-se, lovindu-se, călcându-se, strivindu-se. Numai Karkaleki, în loc de a împărtăşi groaza generală, găseşte că momentul este cel mai nemerit pentru a arăta că, în toate ocaziunile, mişcarea de predilecțiune a inimii lui este dinasticismul: în mijlocul turburării ce domneşte în sală, Karkaleki, bunul şi vrednicul Karkaleki, se suie în picioare pe un scaun şi, aruncând o privire elocintă plină de «nu-mă-uita» către logia domnească, strigă cu glas mare, ca să astupe toate țipetele:

- Staţi! Staţi! Toţi să murim, numai măria-sa să scape!"[1].

Zaharia Carcalechi - sau Karkaleki - (cca 1787-1856) a fost cunoscut ca tipograf, publicist, editor de periodice şi almanahuri.

(p. 1084) O REPARAŢIE

A apărut în „Povestea vorbei", I, nr. 9, 5 decembrie 1896, p. 1-2, semnată *Caragiale.* Retipărită în „Revista Orăştiei", III, nr. 8, 15/27 februarie 1897, p. 32-33. Reprodusă în *Opere,* II (1931), p. 418^20 şi în *Opere,* 3 (1962), p. 359-361.

Această schiţă - sau nuvelă superconcentrată -, descoperită şi repusă în circulaţie de Paul Zarifopol, totuşi foarte puţin cunoscută de marele public, rareori retipărită în ediţiile uzuale din opera lui Caragiale, a fost remarcată de exegeţi şi a făcut obiectul unor comentarii perspicace, care i-au revelat importanţa reală, mai mare decât s-ar părea la prima vedere. Iată remarcabilul comentariu al lui Paul Zarifopol:

„O schiţă din cele mai scurte, astăzi cunoscută numai bibliografilor, uitată poate cu totul de însuşi Caragiale (...), îmi pare un specimen curios de complet al artei caragialiane. Se prezintă ca notarea modestă a unei amintiri, şi se dovedeşte a fi o impresie elaborată cu desăvârşită artă. Un schit pierdut în mijlocul unor dealuri păduroase; un şipot în vale; un pârleaz care e intrarea principală. Locuitorii: trei călugări bătrâni şi un ţigan. Acesta e figura principală: «mut şi palavatic - şi are şi boala copiilor - un zaplan grozav de neţesălat, barba şi pletele încâlcite; picioarele goale, nişte labe noduroase; îmbrăcat numai cu o pereche de iţari ce putrezesc pe trupu-i, cu o gheba pe

[1] Apud *Note şi variante,* în I.L. Caragiale, *Opere,* 2, Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, Bucureşti, 1960, p. 702.

piele, lăsând să se vază pieptul jupuit de scărpinături, şi încins cu un crâmpeiu de frânghie... Mutul e acum în toane rele. Umblă foarte îndârjit de colo până colo prin curte; se bate mereu cu pumnul în piept, scrâşnind dinţii, bolboroseşte şi nu vrea să facă nici o slujbă». Stareţul, bolnav de podagră, stă cu blănuri pe picioare, în jeţ. Ceilalţi doi călugări sunt bătrâni sfătoşi; mai ales unul, Ieronim, e chiar limbut: om umblat pe la Ierusalim şi Sfântagora, ştie multe, şi spune şi mai multe, - în tinereţe fusese bărbier. La masă, se dau musafirilor nişte mere minunate, dintr-un pom din curtea schitului - Schitul Mărului! Părintele Ieronim oftează: Ei! pomul ar fi bun, dacă n-ar fi tâlharul. Tâlharul e un urs care vine regulat de fură mere pân-se satură. Ieri, mutul a vrut să-l gonească; ursul i-a dat una peste ceafă şi l-a trântit la pământ. De aceea ţiganul e, azi, aşa de supărat. Abia isprăvesc masa şi se aude ursul. Oamenii se zăvoresc în casă şi privesc de la fereastra cu zăbrele. Mare mirare: mutul, cu un par în mână, stă pitit lângă gard. Cei dinăuntru îi fac semne desperate. Mutul se încruntă la ei şi-i ameninţă cu parul. Se aude bine mormăiala. Capul fiarei se înalţă de după gard, dar... abia îşi întoarce ochii spre fereastră, şi mutul a şi plesnit-o drept în frunte. Se aude o icneală; ursul se clatină şi dispare după gard; dincoace, ţiganul cade lat pe spate şi rămâne nemişcat. Când, într-un târziu cei din casă merg să vadă ce e, găsesc pe ţigan mort, cu spumă roşie la gură şi la nas, iar, peste gard, ursul cu capul crăpat. «Într-o singură lovitură, mutul şi-a cheltuit toată rezerva de energie; dar cel puţin a spălat în sânge ofensa din ajun.» Ceasul vecerniei. Părintele Ieronim, după ce a aprins o lumânare mortului, începe a trage clopotul. Un singur clopot are schitul, dar sunetul lui limpede îl înmiesc dealurile şi văile. «Când sunetul acioaiei porneşte limpede să rupă nemărginita tăcere a acestei sălbatice singurătăţi, sute de alte glasuri, unul după altul, în viaţă în toate dealurile, ca să răspunză pe-ntrecute, şi când s-a

stins sunetul din urmă în curtea chinoviei, şi când limba clopotului s-a oprit inertă din legănatul ei, încă tot se mai aud răspunsuri jalnice stingându-se unul după altul încet-încet în depărtatele adâncuri păduroase.»

Un ţigan mut, tâmpit, epileptic, ofensat de un urs, crapă capul fiarei, şi cade el însuşi mort, de frică sau de plăcerea sălbatică de a fi plătit cu prisos răul ce i s-a făcut. Un călugăr limbut, plimbat pe la Sfântul Munte şi pe la Ierusalim - fost bărbier. O dramă primitivă şi bizară între o bestie şi un mut idiot; o figură secundară în care, din fugă, e concentrată o atât de nostimă şi comică ciudăţenie: bărbier călugărit - el, în linіştea solemnă a serii de munte, stârneşte cu clopotul răspunsurile frumoase şi tainice ale văilor şi pădurilor. Iar împrejur, în câteva linii sclipitor colorate şi cu măiastră siguranţă trase, pitorescul plin al unui schit mărunţel pierdut între dealuri. La un loc, şi într-un spaţiu redus cu virtuozitate, avem: tipul excesiv şi drama extraordinară până la ciudăţenie; iar, în mănunchi strâns, impresii de natură fixate ca de un puternic aquafortist. Vocaţia lui Caragiale pentru extraordinar ne întâmpină aici în toată puterea ei. *O reparaţie* este titlul schiţei, şi în el e închisă o idee capitală din sistemul literar al scriitorului. În vechea tehnică dramaturgică exista paragraful capital al aşa-numitei justiţii tragice. Prin temperament, probabil, prin o trebuinţă irezistibilă de întreagă descărcare a unei iritaţii date, de echilibru simplu, de încheiere absolută a conflictului odată deschis, artistul acesta, adânc meridional, era stăpânit de o adoraţie intimă pentru vechiul postulat dramaturgic al răsplăţii de istov. Setea cu care e aruncat din tren căţelul nesuferit Bubico, satisfacţia finală atât de tare punctată în schiţe diverse ca *Luna de miere, Accelerat Nr. 17, Amici, Infamie,* oricât ar diferi ele calitativ între dânsele, sunt forme din acelaş tipar ca şi finalul din *Făclia de Paşte,* din *Păcat,* din *Năpasta,* unde metoda, consecventă până la absurd, duce la un rezultat

copilăros prin naivitatea lui de maşinărie logică. Caragiale a şi schiţat cândva teoria acestui clasicism, să zicem, din temperament. «Eu voi s-auz pocnetul paharului spart în capul lui Paul!» (vezi *Notiţe şi fragmente literare,* Bucureşti, 1897, pag. 56) strigă Caragiale criticul, exasperat de povestirea, pe care el singur o pocise de dragul exemplificării. Deşi acolo el urmăreşte să înfiereze nişte dezvoltări intempestive, nişte umpluturi neroade în povestire, şi mai ales în dramă: din felul cum îşi construieşte exemplul, cerinţa aceea de concluzie violentă atât de semnificativ formulată, ne descopere deplin mecanismul psihic ce determina metoda de compunere despre care vorbim"[1].

Iată şi un comentariu mult mai recent, dar nu mai puţin minuţios şi interesant:

„Un [...] text «ciudat», *O reparaţie,* istoriseşte povestea unui ţigan mut şi epileptic care înfruntă un urs cu parul. Cu o zi înainte ursul «i-a tras mutului o palmă după ceafă de l-a trântit cât colo pe brânci». Ţiganul îl aşteaptă ca să-şi ia revanşa. Zdrobeşte ţeasta ursului dintr-o singură lovitură dar moare şi el, pesemne în urma unui şoc. Ca simplă «curiozitate», ca relatare a unui fapt de senzaţie, textul nu spune mare lucru. Caragiale pare însă să-i fi acordat mai mult interes decât unei «anecdote» oarecare. Atrage atenţia, de exemplu, prelucrarea *nuvelistică* a subiectului. Partea propriu-zis narativă este expediată în câteva rânduri, nu cu mult mai mult decât rezumatul pe care l-am compus mai sus. Restul e punere în cadru şi atmosferă. Textul se deschide cu o succesiune de pasaje descriptive: Schitul Mărului şi împrejurimile, portretul protagonistului, chiliile mănăstireşti, cei trei călugări care locuiesc aici. Recunoaştem, în ansamblu, o tehnică de prezentare dilatorie, deviantă atât în raport cu brevilocvenţa

[1] Paul Zarifopol, *Introducere,* în I.L. Caragiale, *Opere,* II, Editura „Cultura Naţională", Bucureşti, 1931, p. XIV-XVI.

mereu elogiată şi urmărită de Caragiale cât şi cu «maximizările» ironice ale discursului. O atare dominantă stilistică apropie evident *O reparație* de celelalte nuvele «sumbre» ale prozatorului, precum *O făclie de Paşte, In vreme de război* sau *Păcat...* De altminteri, înrudirile tematice cu prozele «naturaliste» caragialiene sar în ochi: «cazul» unei situații-limită, ce se desfăşoară într-un cerc îngust de personaje, într-un spațiu epic închis şi izolat şi se soldează cu un - pare-se, inevitabil - deznodământ tragic. Concentrarea trăirii într-un singur punct, atât de intensă încât epuizează resursele vitale ale omului sau îl transformă radical, constituie o temă ce exercită, incontestabil, o mare putere de atracție asupra lui Caragiale.

Şi totuşi, există neîndoielnice diferențe privind funcționalitatea strategiei narative şi a manierei stilistice adoptate. Dacă în bine cunoscutele scrieri citate Caragiale foloseşte aglomerarea detaliilor de atmosferă în primul rând pentru a reliefa dinamica stărilor lăuntrice ale personajului central, în *O reparație* aşa ceva lipseşte complet. Textul e construit, din contră, ca pură exterioritate narativă. Mai mult chiar, scriitorul face recurs, lucru rar în proza sa de orice fel, la perspectiva narativă a unor personaje-martor, un grup de drumeți, între care şi povestitorul, sosiți la Schitul Mărului. «Cazul» urmărit de această dată blochează orice acces la lumea interioară a protagonistului: nici mutul nu îşi poate exterioriza trăirile, nici povestitorul nu mai are privilegiul «lecturii» lor.

Alte amănunte par a invita, în schimb, la bizare alunecări simbolice. Ursul cu care se războieşte mutul are şi el istoria sa. În fiecare zi, cam la aceeaşi oră - «pe la două după amiaz, înainte de vecernie» - vine în grădina schitului să prade poamele unui măr domnesc, «de o mărime şi de un gust extraordinare». Călugării se retrag neputincioşi în chilii până ce fiara îşi ia tainul şi pleacă. Singur mutul cutează să-i iasă împotrivă dar se alege, după cum am văzut, cu veşnica

chelfăneală pe care o administrează în treacăt protectorii autoritari şi ursuzi ai «minorilor» din *Caragialia.* Ce caută, aşadar, această vădită timbrare de poveste în povestioara mutului? Avem de a face cu un Făt-Frumos *manque*? Comentariul naratorului pare să şteargă urma oricărui nimb simbolic al personajului. Verdictul, pronunţat la faţa locului, contemplând cele două leşuri, al ursului şi al omului, e tranşant ca raportul unui medic legist: «într-o singură lovitură mutul şi-a cheltuit toată rezerva de energie». Imediat după această constatare urmează însă o «recompensă» morală acordată personajului: «dar cel puţin a spălat în sânge ofensa din ajun». Simpatie? Maliţie? Probabil şi una şi alta. Personajul se află oricum la antipodul lumii caragialiene inventariate până aici, expansivă, extravertită, dedată la tehnici rafinate de purgaţie psihică. Muţenia, epilepsia, sunt semne vădite ale introvertirii, ale sufletului damnat, incapabil să-şi scuture suferinţa în afară.

Îndată după consumarea scenei, lucrurile reintră în normal. E vremea vecerniei, se trag clopotele la schit. «Niciodată un viteaz n-a avut ca mutul nostru atâtea glasuri de aramă să vestească lumii vrednicul lui sfârşit!» - punctează cu şi mai accentuat echivoc naratorul. Mica nuvelă se încheie cu un nou pasaj descriptiv, suspect de emfatic, tot în registru dublu: «Schitul-Mărului are un singur clopot şi nu mare... dar e destul». Chiar mai mult decât destul, fiindcă el reverberează, într-un final ceremonios, din deal în deal, preluat de „sute de alte glasuri», până în «depărtatele adâncuri păduroase». Să fie această *apoteoză accidentală* un alt ictus ironic? Pesemne că da, însă tâlcul ironiei scapă desluşirii. Poate că aceasta sugerează *O reparaţie,* că «a fi» înseamnă, în lumea caragialiană, «a muri». Fiinţa umană e prea fragilă ca să poată să fie. Dincolo de existenţa «părelnică» a lui *homo caragialiensis,* vizată în capitolele anterioare, începe primejdia. Ne apare de aici tulburătoarea concluzie că lumea caragialiană nu este, aşa cum s-a crezut

deseori, o proiecţie în caricatural, ci subzistă prin ea însăşi: o lume fără alternativă, sau a cărei alternativă, întrevăzută în aceste texte complementare, nu aduce nicidecum izbăvirea. Caragiale este scriitorul care a avut curajul - sau laşitatea? - să nu declame că «decât un vis sarbăd mai bine nimic». Conştiinţa autorului, acea *Weltanschauung* auctorială, rămâne încă - trebuie s-o recunoaştem deschis - o enigmă pentru cititor, enigmă în care umorul, ironia, persiflarea parodică, deşi valori autentice, de o netăgăduită savoare, tind în permanenţă să-şi anexeze un fundament grav, presimţit cu acuitate dar de neaflat"[1].

(p. 1088) PARADOXAL

A apărut în „Epoca", II, nr. 325, 8 decembrie 1896, p. 2 (rubrica „Litere-arte-ştiinţe"). Reprodusă în *Opere,* III (1932), p. 225; în *Opere,* 2 (1960), p. 419-420.

(p. 1091) O BLANĂ RARĂ

A apărut în „Povestea vorbei", I, nr. 11, 19 decembrie 1896, p. 1-2. Tipărită în volum în *Opere,* III (1932), p. 225 *(Addenda),* şi în *Opere,* 2 (1960), p. 421-424.

Exclamaţia finală („A! ce mediu social!") este o aluzie ironică la prietenul său, C. Dobrogeanu-Gherea. De remarcat şi şarja împotriva gazetarilor „literalizanţi", cum îi numea Paul Zarifopol.

[1] Liviu Papadima, *Caragiale, fireşte,* Editura Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti, 1999, p. 70-73.

(p. 1096) GAZOMETRU

A apărut mai întâi în „Foaia interesantă", I, nr. 1, 28 ianuarie 1897, p. 2, (rubrica „Idile bucureştene"). Reluată în „Epoca", III, nr. 350, 14 ianuarie 1897, p. 2. Retipărită, cu unele mici modificări, în „Moftul român", nr. 1, 1 aprilie 1901, p. 5. Publicată în volum, în *Opere,* II (1931), p. 415-417, şi în *Opere,* 2 (1960), p. 425-426.

Textul de bază, în „Moftul român" (1901).

În „Moftul român" schiţa era semnată *Iodoform,* pseudonim cunoscut ca aparţinând doctorului Alceu Urechia. Când realizează ediţia critică, Paul Zarifopol întreabă pe doctor dacă schiţa îi aparţine. Acesta, într-o scrisoare către editor, din 12 noiembrie 1930, îşi declină paternitatea: „Eu, pe cât mi-aduc aminte, aş fi taxat cândva bucata de trivială. Vrut-a Caragiale să-mi joace o farsă - farsă răzbunare - republicând bucata sub iscălitura Iodoform?"[1].

I. Suchianu, în însemnările sale, crede că ideea schiţei i-a venit lui Caragiale la una din „întrunirile prieteneşti", când s-a povestit cu haz cum o cucoană corpolentă alunecă pe peron în gara Sinaia, dar „din nenorocire cade pe moale; în acelaşi timp însă se aude şi o pârâitură foarte caracteristică..." Un tânăr „plin de haz" exclamă:

„- Ha, ha, ha, ha!... a plesnit gazimetru, coană Veta!".

(p. 1099) BAIONETA INTELIGENTĂ
[„ORIGINEA GVARDIEI NAŢIONALE..."]

A apărut mai întâi în „Epoca", nr. 387, 27 februarie 1897, p. 1-2, cu subtitlul *Episod din revoluţia de la 48.* Retipărită

[1] *Opere,* II (1931), p. 415.

în „Calendarul Dacia", 1898, p. 119-122. Reprodusă în *Opere,* III (1932), p. 126-130 şi în *Opere,* 3 (1962), p. 362-365.

Textul de bază este cel din „Calendarul Dacia" (1898).

Despre atribuirea expresiei „baioneta inteligentă" lui C. A. Rosetti, „la 1866, într-un moment de umor democratic", Şerban Cioculescu notează: „Adevăratul autor al epitetului, cu doi ani înainte, fusese unul din propunătorii gărzii, Dimitrie Ghica; el strigase băncii guvernamentale în Parlament: «Da! voim o gardă cetăţenească ca să ne opunem puterii voastre, când voi veţi sfărâma pactul fundamental, legile şi libertăţile noastre, voim să opunem baioneta *inteligentă* forţei brutale!»"[1]. Garda paramilitară a fost creată de locotenenţa domnească, după răsturnarea lui Alexandru Ioan Cuza.

(p. 1104) POLITICĂ ŞI DELICATEŢE

A apărut pentru prima oară în „Epoca", III, 13 martie 1897, p. 1.

Reluată în „Calendarul Dacia", 1898, p. 137-141. („Reminiscenţe"). Reprodusă în *Opere,* III (1932), p. 151-155. şi în *Opere,* 2 (1960), p. 427-431.

Textul de bază, în „Calendarul Dacia" (1898).

Caragiale precizează, din debutul textului: „Istoria e adevărată şi merită povestită".

(p. 1110) FĂRĂ NOROC.
SNOAVĂ POPULARĂ

A apărut în „Foaia interesantă", nr. 11, 23 martie 1897, p.1. Reprodusă în *Opere,* II (1931), p. 424 *(Addenda),* şi în *Opere,* 3 (1962), p. 366.

[1] *Opere,* 3 (1962), p. 719.

(p. 1112) PALATUL COTROCENILOR

A apărut mai întâi în „Epoca", III, nr. 462, 27 mai 1897, p. 1. Semnată *Caragiale.* Reluată în *Opere,* IV (1938), p. 123-125 şi în *Opere,* 3 (1962), p. 367-368. În ediţia Cioculescu, începutul şi sfârşitul textului au fost cenzurate.

(p. 1115) ARTICOL DE REPORTAJ

A fost tipărit în „Foaia interesantă", I, nr. 21, 1 iunie 1897, p. 3. Introdus în ediţia critică, *Opere,* 2 (1960), p. 432-436.

Sub titlul *Caragiale necunoscut,* Liviu Călin identifică primul, în „Foaia interesantă", articolul şi-l publică în „Gazeta literară", nr. 6/152, 7 februarie 1957.

Pompiliu Constantinescu opina, în *Figuri literare* (1938), că „neseriozitatea presei, ca mijloc de informaţie şi măsură de apreciere a faptelor, străbate seria *Reportaj, Ultima oră!...*, *Boris Sarafoff!...* şi *Groaznica sinucidere din strada Fidelităţii".*

(p. 1121) CAZUL DLUI PAWLOWSKY

A apărut în „Epoca", III, nr. 565, 21 septembrie 1897, p. 1-2. Semnat: *Ion.* Reluată în *Opere,* III (1932), p. 235-237 *(Addenda),* şi în *Opere,* 2 (1960), p. 438-440.

Exerciţiu de „trăncăneală" pe o temă inventată: existenţa fizică a dlui Pawlowsky, cunoscut sau necunoscut, deşi acesta rostise un discurs, din partea presei române, cu ocazia vizitei regelui Carol I la Budapesta, la invitaţia împăratului Frantz Joseph, ca rege al Ungariei.

(p. 1124) ÎN VREME DE RĂZBOI

SCHIŢĂ

A apărut, mai întâi, în „Gazeta săteanului" (Revistă ilustrată enciclopedică), XV, nr. 21 şi 22 (308 şi 309), 5 şi 20 decembrie 1898, p. 452-455; nr. 23 şi 24 (310 şi 311), 5 şi 20 ianuarie 1899, p. 483^85; XVI, nr. 3 (314), 5 martie 1899, p. 78-81. Semnată *Caragiale.* Inclusă în volumul postum din 1915, *Reminiscenţe* (1915). Reprodusă în *Opere,* I (1930), p. 164-181.

Textul de bază, în „Gazeta săteanului" (1898, 1899).

Paul Zarifopol, în studiul introductiv, defineşte, astfel, tema nuvelei: „Se întâmplă destule, şi tot întâmplări tari în acea lungă povestire, rămasă atâta timp pierdută în *Gazeta săteanului,* de unde a scos-o la iveală, cel dintâi, Luca Ion Caragiale [.]. Este adică istoria bucuriilor, grijilor şi spaimelor treptate ale unui cârciumar, până la înnebunire deplină, pentru o pricină de mare avere. Gustul lui Caragiale pentru situaţii extreme şi coincidenţe ciudate apare şi aici slujit de aceeaşi virtuozitate ca şi în cele două nuvele dintâi"[1]. Un critic actual este preocupat de finalul nuvelei: „Nebunia în care eşuează Stavrache se desparte într-un anumit loc de cea a lui Leiba Zibal, înscriindu-se pe un traseu cu alte sensuri. Am putea spune că pricina nebuniei sale se află în el însuşi şi, o dată pusă în mişcare, ea se profilează în forme bulversante, care nu mai pot fi oprite"[2].

(p. 1144) ISTORIA SE REPETĂ

A apărut pentru prima dată în „Calendarul Dacia", 1898, p. 128-131, în ciclul de „Reminiscenţe", semnată: *Carageale.*

Paul Zarifopol, *Introducere* la *Opere,* I (1930), p. XXXIV.

V. Fanache, *Caragiale,* Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1984, p. 153.

Nu se cunosc retipăriri din timpul vieţii autorului. Inclusă în ediţiile: *Opere,* III (1932), p. 138-141; *Opere,* 2 (1960), p. 441-443.

Textul de bază este cel din „Calendarul Dacia" (1898).

„Reminiscenţă ploieşteană" este transpusă în registrul anecdotei, ca ilustrare a unui adevăr general, de ordinul viziunii despre lume a scriitorului.

(p. 1148) SLĂBICIUNE

A apărut pentru prima dată în „Universul", XVII, 1899, nr. 269, 1 octombrie 1899, p.1, în ciclul *Notiţe critice.* Retipărită, cu acest titlu, în „Calendarul Moftului român", 1902, p. 53-56. Inclusă în ediţiile: *Opere,* IV (1938), p. 15-18; *Opere,* 2 (1960), p. 444-447.

Textul de bază este cel din „Calendarul Moftului român" (1902).

„Notiţe critice" elocvente pentru „metoda" observaţiei morale practicate de Caragiale. Suita de crochiuri vizează personaje, situaţii, atitudini, cristalizate divers în configuraţia momentelor. Un traseu tematic duce la *Mici economii...* Orizontul tematic spre care schiţa se deschide este, însă, mai larg şi cu multiple sugestii, de ordinul articulării motivelor în spaţiul operei şi al viziunii ordonatoare.

(p. 1152) ZGOMOT

A apărut în „Universul", XVII, nr. 290, 22 octombrie 1899, p.1, sub titlul de rubrică: *Notiţe critice.* Reluată, cu titlul *Zgomot,* în „Calendarul Moftului român", 1902, p. 43-45.

Reprodusă în *Opere,* IV (1938), p. 23-26 şi în *Opere,* 3 (1962), p. 382-384.

Textul de bază în „Calendarul Moftului român" (1902).

(p. 1156) [COMETA FALB]

A apărut prima dată în „Universul", XVII, nr. 304, 5 noiembrie 1899, p. 1, în ciclul *Notițe critice,* cu semnătura: *Caragiale.* Nu se cunosc retipăriri din timpul vieţii autorului. Inclusă în edițiile: *Opere,* IV (1938), p. 42-46; *Opere,* 2 (1960), p. 451-455.

Textul de bază este cel din „Universul" (1899).

Însemnările în jurul „sinistrei preorociri a renumitului geolog austriac" preced cu o săptămână apariția schiței *Despre cometă. Prelegere populară.*

(p. 1162) DESPRE COMETĂ
PRELEGERE POPULARĂ

A apărut prima dată în „Universul", XVII, nr. 311, 12 noiembrie 1899, p. 1-2, cu acest titlu şi semnătura: *Carageale.* Neretipărită. Inclusă în edițiile: *Opere,* I (1930), p. 99-105; *Opere,* 2 (1960), p. 456-461.

Textul de bază este cel din „Universul" (1899).

În „Universul", sub titlu, apare data: „Marţi la 22 noemvrie", iar textul propriu-zis este precedat de această precizare introductivă, prin care schița este racordată la celebra serie a „pedagogului absolut":

„Pentru ca să guste cititorul şi mai bine această producţiune, trebuie să-i reamintim că vechea noastră cunoştinţă, eminintele pedagog dl Mariu Chicoş Rostoganu, totdeauna,

înainte de *e* şi *i* pronunţă pe *n* ca *gn* franţuzesc; *t* ca *k; d* ca *gh*; *g* ca *j; c* ca ş etc. Pe ici, pe colo, pentru a ţinea deşteaptă această amintire, transcriem cât se poate mai exact felul de a pronunţa a[l] eminintelui pedagog, lăsând cititorului să supli¬nească părţile din cale afară originale. Iată prelegerea".

Completarea seriei l-a ispitit mereu pe Caragiale care, la Berlin, plănuia chiar o carte. Pentru proiectata ediţie îl consultă şi pe dr. Alceu Urechia, imaginând chiar titlul: *Mariu-Chicoş Rostoganu/pedagog absolut/ Viaţa lui — operele — activitatea — etc.*

În scrisorile către bunii săi prieteni, Caragiale îşi citează eroul ca pe o autoritate, nu numai în ale pedagogiei, ci chiar în ale cugetării morale, sau, pur şi simplu, intră în rolul propriului personaj, jucându-l în diverse ipostaze.

(p. 1169) ACCELERAT No. 17

În „Universul", XVII, nr. 339, 10 decembrie 1899, p. 1. Retipărită în „Calendarul Moftului român", 1902, p. 17-22. Republicată (cu sens omagial, după moartea scriitorului) în: „Românul", II, nr. 210, 25 septembrie / 8 octombrie 1912, p. 1-2; „Mişcarea", IV, nr. 215, 29 septembrie 1912, p. 1; „Ordinea", V, nr. 1339, 30 septembrie 1912, p. 1-2. Inclusă în volumul postum *Abu-Hassan,* p. 165-172. Reprodusă în *Opere,* I (1930), p. 198-202, şi în *Opere,* 2 (1960), p. 462^66.

Anecdotă „feroviar-poliţistă", înrudită cu *Poveste de contrabandă* (dar amintind, în parte, şi de *Identitate, Lună de miere, Bubico).*

În textul din volumul *Abu-Hassan,* cuvântul „bundă" e înlocuit cu „şubă". Noi reproducem versiunea apărută în timpul vieţii scriitorului.

(p. 1175) „NAŢIUNEA ROMÂNĂ"

A apărut prima dată în „Universul", XVII, nr. 357, 31 decembrie 1899, cu titlul *Succes.* Retipărită de autor în „Calendarul Moftului român", 1902, p. 85-91, cu titlul *Naţiunea română,* p. 85-91; reluată în „Românul", II, nr. 167, 29 iulie/11 august 1912, p. 11-12, cu nota „Pagini răzleţe. Din scrierile mai puţin cunoscute ale lui..."; în „Almanahul Adevărul pe anul 1913", p. 155-158, cu precizarea: „Reproducem după «Almanahul revistei Moftul român» această bucată prea puţin cunoscută, a mult regretatului Caragiale". Inclusă în ediţiile: *Opere,* I (1930), p. 213-218, cu titlul *Succes; Opere,* 3 (1962), p. 385-388, cu titlul din „Calendarul Moftului român".

Textul de bază este cel din „Universul" (1899).

În nota pentru reminiscenţa „Naţiunea română", Şerban Cioculescu[1] expune argumentele care întemeiază opţiunea sa pentru versiunea din „Universul", şi nu pentru aceea din „Calendarul Moftului român". Colaţionarea l-a dus la concluzia, opusă celei a lui Zarifopol, că textele nu sunt identice („Zarifopol n-a putut urma textul din «Calendarul Moftului român», din care lipseşte o frază întreagă pe care el totuşi o dă. Textul său îndreaptă, pe de altă parte, nemărturisit, câteva erori de tipar şi de transcriere din «Calendar»"), „textul cel mai curat fiind cel din «Universul»".

Dăm şi noi textul din „Universul", cu titlul din „Calendarul Moftului...", cum a procedat şi Şerban Cioculescu.

Până să dea în scris această „reminiscenţă", Caragiale a povestit-o de nenumărate ori, se pare. Un prim ecou al versiunilor orale se găseşte în jurnalul lui Maiorescu, la un an după

[1] V. ediţia *Opere,* 3, 1962, p. 723.

episodul gazetăresc al scriitorului: „Bucureşti 1/13 septembrie 1878: după masă, povestiri a *[sic]* lui Caragiale, păţania lui ca redactor la *Naţiunea română* împreună cu Dame (ştirea falsă despre luarea Plevnei anul trecut: Medoc fini, Cognac entre" *[însemnări zilnice* de Titu Maiorescu, I (1855-1880), Socec, Bucureşti, 1937, p. 311].

Şerban Cioculescu a efectuat necesara confruntare între naraţiunea memorialistică şi datele oferite de exemplarele, câte s-au păstrat, din colecţia ziarului, constatând „anecdotizarea" întâmplării şi o uşoară „romanţare" în „finalul articolului, cu fuga lui Dame", restul informaţiilor fiind „perfect exacte"[1]. Astfel, se explică identitatea dintre „textul cifrat al telegramei" cum este dat în anecdotă şi cel din *însemnări zilnice* „nu găsim alt răspuns decât în ipoteza că I.L. Caragiale anecdotizase întâmplarea încă din 1878"[2].

(p. 1181) LEAC DE CRIZĂ

A apărut în „Universul", an XVIII, nr. 26, 28 ianuarie 1900, p. 1, 2, semnată *Caragiale.* Retipărită în „Calendarul Moftului român", 1902, p. 122-128. Inclusă de Luca I. Caragiale în volumul postum *Reminiscenţe,* 1915, p. 59-67 (ca ultimă piesă dintre cele grupate în sumarul acelui volum sub genericul *Reminiscenţe).* Reprodusă în *Opere,* IV (1938), p. 27-31. Retipărită de I. Vartic în volumul I. L. Caragiale, *Temă şi variaţiuni,* Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1988, p. 422-425.

[1] *Op.cit.,* p. 725.

[2] Şerban Cioculescu, *Viaţa lui I.L. Caragiale. Caragialiana,* Editura Eminescu, Bucureşti, 1977, p. 63-64.

(p. 1187) [SCRISORILE ANONIME]

A apărut în „Universul", XVIII, nr. 47, 18 februarie 1900, p. 1, sub titlul rubricii Notiţe critice, semnate: *Caragiale.* Neretipărite. Incluse în ediţiile: *Opere,* IV (1938), p. 65-69; *Opere,* 3 (1962), p. 389-392.

Textul de bază este cel din „Universul" (1900).

Meditaţia asupra fenomenului, considerat „unul din semnele caracteristice ale societăţii româneşti", are un pandant în *Antologie,* faţă de care funcţionează ca un comentariu. Caragiale aduce în discuţie, sub forma amintirii, experienţa trăită ca revizor şcolar, când „anonimele" i-au dat destul de lucru.

(p. 1192) CUM DEVINE CINEVA REVOLUŢIONAR ŞI OM POLITIC...?

A apărut în „Universul", XVIII, nr. 61, 3 martie 1900, p.1, cu titlul de rubrică: *Notiţe critice.* Introdusă în sumarul „Calendarului Moftului român", 1902, p. 24-29. Postum, apare şi în volumul *Abu-Hassan,* 1915, p. 173. O regăsim în *Opere,* I (1930), p. 236-240 şi în *Opere,* 2 (1960), p. 467-471.

Textul de bază este cel din „Calendarul Moftului român" (1902).

Şerban Cioculescu îi impută lui Paul Zarifopol că nu a cunoscut o primă versiune a schiţei, apărută în ziarul „Sara", 30 noiembrie 1896. La BAR există, însă, manuscrisul acestei *Cronici de joi* **(ms. rom. 2 067),** cum are titlul în manuscris şi în periodicul ieşean.

(p. 1197) LA PAŞTI

A apărut întâia oară în „Universul", XVIII, nr. 100, 14 aprilie 1900 şi reluată în „Calendarul Moftului român",

1902, p. 75-81. Inclusă în volumul postum *Abu-Hassan,* p. 188-195. Reprodusă în *Opere,* I (1930), p. 255-260 şi în *Opere,* 2 (1960), p. 472-477.

Ilustrează deopotrivă „tema perechii" (ca *Lache şi Mache,* de pildă, şi se poate observa utilizarea, şi aici, a numelui Lache, al doilea „amic" fiind nenumit) şi pe cea a „repaosului dominical", revelator al vidului existenţial al individului sărac sufleteşte, care, scos din rutina ocupaţiilor zilnice, nu ştie ce să facă cu timpul său şi încearcă să şi-l umple şi să-i dea relief căutând compania celorlalţi, dând curs unei pulsiuni mai mult gregare decât social-mondene, ce nu se însoţeşte cu o comunicare reală. Lache e „înrudit" cu Cănuţă - din *Cănuţă, om sucit*—, iar Caragiale practică aici, ca şi în alte rânduri, dacă nu propriu-zis un „minimalism" (tematic) *avant la lettre,* în orice caz o investigare fără sentimentalism dulceag a existenţelor mărunte.

Consemnarea minuţioasă, cu o precizie aparent superfluă, a scurgerii timpului, de la o oră a zilei la alta, a fost comentată pertinent de Ion Vartic:

„Desigur că inventarierea atât de amănunţită a particulelor temporale ce cristalizează orarul diurn ori nocturn al *Momentelor* poate părea pur şi simplu fastidioasă. Dar, în fond, însăşi această aglomerare de probe, chiar în nuda ei transcriere, vorbeşte de la sine, fiind oglinda elocventă a căderii fiinţei cotidiene sub tirania timpului şi a convieţuirii necondiţionate în imediatul mundan. Lipsiţi de realitate lăuntrică, eroii caragialeeni nu au, în consecinţă, nici durată interioară, fără să posede un timp propriu, intim, înlăuntrul căruia să se poată, din când în când, retrage ca într-un adăpost. Ei sunt continuu expuşi, unii împreună cu alţii, în bătaia timpului exterior al banalităţii zilnice. «Câte ceasuri sunt?» sau «Câte ceasuri să fie?» - iată întrebarea laitmotivică a omului căruia timpul devorator nu-i dă nici o clipă răgaz, epuizându-l în totalitate. Sub presiunea lui, se trece de la încordare la agitaţie, de la o «mare

nerăbdare» la o «teribilă nerăbdare» şi, de aici, la ţipete şi gesturi isterice, totul culminând cu sastisirea supremă: «Uf! fir-ar al dracului şi-afurisită de viaţă!». Într-o perpetuă iritare, ba, adeseori, chiar în panică, aceşti eroi reflectă starea de febrilitate specifică fiinţei aruncate în timp: «De la şase dimineaţa, pe când soarele nu s-a ridicat bine peste Piscul Cânelui, locuitorii vilei Esmeralda umblă de colo până colo, cuprinşi toţi ca de nişte friguri». Ca urmare, *Momentele* abundă în avertismente şi explicaţii exasperate - «Douăsp'ce trecute, Măndico! ce naiba faci, soro?», replica de debut abrupt din schiţa *La Peleş,* urmată foarte curând de o alta: «Douăsp'ce şi un sfert, soro! ce dracu faci?... vrei să-ntârziem?» etc. - ca şi de capitulări pline de năduf, precum aceea a bietului Mihalache din *Tren de plăcere* «De cinci ceasuri de când alerg după dv. ca un turbat, nu e destul?»

Replicile repetate, ca nişte bătăi tot mai nervoase de pendul măsurând trecerea, din *O lacună...* sunt revelatoare: «E târziu, Lache!» - «E târziu, Lache... Şapte trecute...» - «Lache!!» - «Şapte şi jumătate, Lache!» - «Opt fără un sfert, Lache» - «Opt şi jumătate, Lache...». Clipele şi minutele sunt sforile invizibile ce nu numai că însufleţesc personajele, dar le şi zgâlţâie, din când în când, ca pe nişte marionete groteşti şi dezarticulate (aşa cum discursul îşi face apariţia prin vocea «încărcând tonul» a lui Nae, tot aşa şi timpul se exprimă în felul său prin ticurile nervoase ale lui nenea Mandache, surprins «bâţâind din piciorul drept şi scârţâind din vârful ghetei, ca orice om în prada nerăbdării»). De aceea, schiţele caragialiene constituie o succesiune nesfârşită de momente cronologice, de salturi dintr-un «acum» într-un alt «acum», dintr-o clipă într-alta; fiecare «moment» (adică fiecare exemplar din specia inventată de Caragiale) se divide ca o celulă în nenumărate momente temporale. Reflexul artistic al înregistrării minuţioase a trecerii vremii este tocmai *stilul secundelor,* acel *Sekundenstil*

la fel de caracteristic şi lui Caragiale, cât şi celor ce l-au terorizat şi practicat în cadrul naturalismului german (de la Adalbert von Hanstein până la Arno Holz şi Johannes Schlaf)*; este vorba despre o meticuloasă fixare a schimbărilor infinitezimale din mimica, gestica şi rostirea indivizilor, vizând global să realizeze o copie fotografică şi fonografică a exteriorităţii (e destul să ne amintim cum sunt redate inflexiunile dialectale ale pedagogului absolut Mariu Chicoş Rostogan şi ale maiorului Edmond Buzdrogovici, ori sincopele de exprimare ale «adoratorilor lui Gambrinus», ca să ne dăm seama că fonograful caragialian funcţionează uimitor de exact şi de prompt). Caragiale speculează în mod conştient un stil propriu al secundelor, dovadă că, în schiţa *La Paşti,* după ce-l prezintă pe tânărul Lache, ne avertizează: «Să-l urmărim ceas cu ceas şi pas cu pas», iar apoi se retrage, punând în funcţie cronometrul, lăsându-şi personajul în seama acestuia: «10 ceasuri şi jumătate seara, în sâmbăta Paştelui...» - «11 şi jumătate, sâmbătă noaptea» - «12 şi un sfert...» - « şi trei sferturi..." - «5 şi jumătate dimineaţa...» - «7 ceasuri dimineaţa...» - «8 ceasuri dimineaţa» - «9 ceasuri» - «10 ceasuri» - «1 şi jumătate după-amiază» - «9 ceasuri» - «10 ceasuri d.a.» - «8 ceasuri d.a.» etc."[1]

(p. 1203) [DĂRÂMAREA BISERICII VĂRZARU]

Textul a apărut în „Universul", XVIII, nr. 121, 5 mai 1900, p. 1, sub titlul *Notiţe critice* (rubrică ţinută de I.L. Caragiale),

* v. şi Gunther Mahal, *Naturalismus,* Wilhelm Fink Verlag, Munchen, p. 155 şi p. 202-214. (Nota lui I. Vartic.)

[1] Ion Vartic, *I.L. Caragiale şi schiţele sale exemplare,* în I.L. Caragiale, *Temă şi variaţiuni, Momente, schiţe, amintiri.* Ediţie îngrijită şi prefaţă de Ion Vartic, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1988, p. 25-26.

semnat *Caragiale.* A fost retipărit în *Opere,* IV (1938), p. 85-89, cu titlul - atribuit de îngrijitorul ediţiei, Şerban Cioculescu, şi utilizat şi de noi în ediţia de faţă - *Dărâmarea bisericii Vărzaru.*

Text preponderent „literar" prin mijloacele puse în operă pentru intensificarea descriptiv-narativă a unui subiect care ar fi putut face obiectul unei simple note publicistice. Deşi nu e o „reminiscenţă" ori un „reportaj", are afinităţi vădite cu texte ca *O vizită la castelul „Iulia Hasdeu", O plimbare la Căldăruşani, Palatul Cotrocenilor* ori *Leac de criză,* fiind, ca şi acelea, un exemplu superior de „literatură jurnalistică".

(p. 1209) EMULAŢIUNE

A apărut în „Universul", XVIII, nr. 135, 19 mai 1900, p. 1, 2. Reprodusă în *Opere,* I (1930), p. 106-110 şi în *Opere,* 2 (1960), p. 478-482.

Schiţa face parte, ca şi *Despre cometă,* din ciclul „pedagogului de şcoală nouă". Caragiale formulase la un moment dat proiectul (nerealizat) al regrupării, adăugirii şi publicării la un loc, într-un volum sau broşură, a textelor cu personajul Mariu Chicoş Rostogan (v. nota la *Un pedagog de şcoală nouă).* În *Opere,* I (1930), a grupat cele trei texte „rostoganiene" existente, prevalându-se de evidenta lor unitate.

Defilarea demonstrativă a elevilor liceului din Turnu Severin a avut loc în realitate, în contextul festivităţilor de 10 Mai 1900, după cum o atestă presa vremii. Micul eveniment a fost comentat de gazetarii din epocă din două puncte de vedere opuse, unii admirând, alţii ridiculizând respectivele „exhibiţiuni".

(p. 1215) DASCĂL PROST

Publicată în „Universul", XVIII, nr. 163, 16 iunie 1900, p. 1. Retipărită în volumul postum *Abu-Hassan,* p. 151. Reprodusă în *Opere,* I (1930), p. 283-287, şi în *Opere,* 2 (1960), p. 483-487.

Schiţă înrudită tematic cu *Lanţul slăbiciunilor, Premiul întâi. O reminiscenţă din tinereţele pedagogului, Bacalaureat.*

(p. 1220) PREMIUL ÎNTÂI
O REMINISCENŢĂ DIN TINEREŢELE PEDAGOGULUI

A apărut în „Universul", XVIII, nr. 180, 3 iulie 1900, p. 1, 2. Inclusă în volumul postum *Abu-Hassan,* p. 135-143. În *Opere,* I (1930), p. 111-116; în *Opere,* 2 (1960), p. 487-491.

Ca şi precedenta, schiţa face parte din seria consacrată corupţiei în şcoală, mai precis zis - influenţării (nu neapărat prin remunerări pecuniare ilegale, ci prin intervenţii „amicale", prin ademeniri de tot felul, prin presiuni şi intimidări etc.) evaluării rezultatelor şcolare.

Adoraţia tăcută a lui Bumbeş pentru Aglaia şi fobia acesteia faţă de ocheadele lui şi de privirea lui crucişă sunt o ilustrare, în registru comic, a temei „obsesiei", caracteristică pentru scriitor.

Bumbeş e, desigur, întrucâtva „înrudit", ca personaj, cu memorabilul Rostogan. El se arată, spre onoarea lui, mai prob decât acela în ce priveşte notarea elevilor (cel puţin într-un prim moment, până la exercitarea ameninţării cu destituirea), dar trebuie să nu se uite faptul că este tânăr, la început de carieră: „înţelepţit" de episoade precum cel din schiţa de faţă, se poate presupune că, în viitor, se va da pe brazdă, ajungând,

ca şi Rostogan, să noteze elevii în funcţie de puterea şi importanţa părinţilor.

Descrierea îmbrăcăminţii lui Bumbeş („Tânărul institutor poartă o redingotă neagră foarte..." etc.) aminteşte de pasajul omolog din *Leonică Ciupicescu,* prima versiune a textului *Broaşte... destule* (v. în prezenta ediţie în nota la *Broaşte... destule. Nuvelă pesimistă:* „Gheroc negru cu doi nasturi, jiletcă de pichet..." etc.). Ambele pasaje au fost judicios comentate de Şerban Cazimir în *I.L. Caragiale faţă cu kitschul,* cap. 14.

(p. 1227) CUM STĂM...

Publicată, pentru prima oară, în „Universul", XVIII, nr. 247, 8 septembrie 1900, p. 1. Retipărită în *Opere,* I (1930), p. 319-321. Reluată în *Opere,* 2 (1960), p. 492-495.

Apărută la o săptămână după *Boris Sarafoff!...,* schiţa parodiază aceeaşi lume a gazetarilor.

Mihail Dragomirescu îi reproşa unui istoric literar că, din toată opera lui I. L. Caragiale, „n-a găsit mai vrednic de publicat decât tot ceea ce - în genere - a constituit partea meschină a preocupărilor lui literare: parodii, imitaţiuni searbede lirice, glume uşoare - tot ceea ce într-o literatură nici nu trebuie înregistrat, necum recomandat şi studiat"[1].

(p. 1232) BACALAUREAT

A apărut în „Universul", XVIII, nr. 254, 15 septembrie 1900, p. 1. Reluată în „Calendarul Moftului român", 1902,

[1] Mihail Dragomirescu, *De la misticism la raţionalism, Cronice culturale,* Bucureşti, 1924, p. 198.

p. 47-50. Va fi retipărită în volumul postum, *Abu-Hassan* (1915), p. 181-187. Reprodusă de Paul Zarifopol în *Opere,* II (1931), p. 30-33. O regăsim în *Opere,* 2 (1960), p. 496^99.

Textul de bază, în „Calendarul Moftului român" (1902).

Variantă perscurtată a schiţei *Lanţul slăbiciunilor.*

(p. 1237) DEZIDERATE LEGITIME

A apărut în „Universul", XVIII, nr. 247, 9 octombrie 1900, p. 1. Retipărită în „Calendarul Moftului român", 1902, p. 24-28. Reprodusă în *Opere,* IV (1938), p. 19-22 şi în *Opere,* 2 (1960), p. 500-503.

Textul de bază, în „Calendarul Moftului român" (1902).

Urbea Târgului de Munte ar putea fi - după Şerban Cioculescu - Vălenii de Munte.

(p. 1242) CAM TÂRZIU...

A apărut mai întâi, în „Universul", XVIII, nr. 282, 13 octombrie 1900, p. 1. Retipărită în „Calendarul Moftului român", 1902, p. 59-64. Postum, apare în volumul *Abu-Hassan* (1915), cu titlul *Tardiv,* p. 157-164. Reluată în *Opere,* II (1931), p. 40-44 şi *Opere,* 2 (1960), p. 504-508.

Textul de bază, în „Calendarul Moftului român" (1902).

O schiţă de berărie bucureşteană, cu evoluţia expresiei, devenită celebră, „Ce! eşti copil?" ajunsă, în final, sub imperiul halbelor consumate, la „'ş'copil?" Dintre băuturi, în schiţele lui Caragiale, predomină berea: „Băutură uşoară, răcoritoare, băutură socială. Ea cere atmosferă, companie bună, amici statornici. Berea favorizează discursul politic şi favorizează, se înţelege, şi discursul gurmand. Este un excitant moale, bine dispune spiritul, dar nu tulbură prea mult mintea. Berea,

împreună cu măslinele, icrele, ghiudemul, salamul, intră în strategia frugalităţii culinare. Aceea care acuză impacienţa, graba, improvizaţia şi ascunde lenea, disponibilitatea, logoreea omului balcanic. Oricum, reveria gastronomică are în berea rece, cu guler de gheneral, un aliat şi un stimulent fundamental în literatura lui I. L. Caragiale"[1].

(p. 1248) IMAGINAŢIE, STIL ŞI CLISTIR

A apărut prima dată în „Moftul român", II, nr. 2, 8 aprilie 1901, p. 3, cu semnătura: *Ion.* Nu se cunosc retipăriri din timpul vieţii autorului. Inclusă în ediţiile: *Opere,* IV (1938), p. 389-390 *(Addenda); Opere,* 2 (1960), p. 509-511.

Textul de bază este cel din „Moftul român" (1901).

(p. 1251) TRIBUNA LIBERĂ!

A apărut în „Moftul român", nr. 2, 8 aprilie 1901, p. 1, ca editorial, semnată: *Caragiale.* Neretipărită. Inclusă în ediţiile: *Opere,* V (1938), p. 442^43 *(Addenda); Opere,* 3 (1962), p. 393-394.

Textul de bază este cel din „Moftul român" (1901).

Program, „expunere de motive" pentru lansarea unei noi rubrici, apel ironic, ipostază nouă de manifest către cititori, conţinând un extraordinar repertoriu de teme, dintre care unele pot fi identificate în „notiţele critice" despre scrisorile anonime sau în *Antologie,* dedicată acestora.

[1] Eugen Simion, *op. cit.,* p. 76.

(p. 1253) ECONOMII...

A apărut în „Moftul român", nr. 2, 8 aprilie 1901, p. 6. Netipărită. Inclusă în ediţiile: *Opere,* V (1938), p. 443-444 *(Addenda); Opere,* 3 (1962), p. 395-396.

Textul de bază este cel din „Moftul român" (1901).

Demonstraţie antologică de ironie caragialeană. În viziunea lui Mircea Tomuş acest text reprezintă „poate esenţa concentrării procedeului prin care greutatea ironică sporeşte proporţional cu aparenta neutralitate"[1].

(p. 1256) EDUCAŢIUNEA SENTIMENTALĂ LA VITE

A apărut prima dată în „Moftul român", nr. 5, 29 aprilie 1901, cu semnătura: *Car.* Neretipărită. Inclusă în ediţiile: *Opere,* IV (1938), p. 393-395 *(Addenda); Opere,* 2 (1960), p. 512-513.

Textul de bază este cel din „Moftul român" (1901).

(p. 1259) POLITICĂ ÎNALTĂ

A apărut prima dată în „Moftul român", nr. 5, 29 aprilie 1901, p. 3-4, semnată: *Car...* Neretipărită. Inclusă în ediţiile: *Opere,* V (1938), p. 444^46 *(Addenda); Opere,* 2 (1960), p. 514-515.

Textul de bază este cel din „Moftul român" (1901).

Opera lui Caragiale, I, 1977, p. 189.

(p. 1262) O ŞEDINŢĂ LA „JUNIMEA" ÎN AJUNUL ANULUI NOU

A apărut prima dată în „Gazeta poporului", I, nr. 267, 31 decembrie 1895/12 ianuarie 1896, p. 1, semnată: **Ion.** Neretipărită. Inclusă în ediţiile: *Opere,* III (1932), p. 219-220 *(Addenda); Opere,* 3 (1962), p. 486-488.

Textul de bază este cel din „Gazeta poporului" (1896).

Glumă mimică, avându-i ca eroi pe câţiva importanţi membri ai societăţii „Junimea". Caragiale îşi marchează şi sub această formă despărţirea de celebra societate literară. Începutul fusese făcut în *Ironie* şi *Două note.* Va continua în *Exces de onoare* (1896), când va exagera afirmând că participarea sa la întrunirile „Junimii" a fost întâmplătoare.

(p. 1265) TATĂL NOSTRU

A apărut prima dată în „Moftul român", nr. 6, 6 mai 1901, p. 3, cu semnătura *Caragiale.* Neretipărită. Inclusă în ediţiile: *Opere,* I (1930), p. 323-325 *(Addenda); Opere,* 2 (1960), p. 521-522.

Textul de bază este cel din „Moftul român" (1901).

„Comedie în miniatură", cu două personaje, schiţa este scrisă parcă spre a fi „jucată, iar nu simplu citită", cum precizase Caragiale despre *Cum să înţeleg ţăranii*[1].

Maria Vodă Căpuşan a remarcat „savuroasa alternare în dialog a formulelor sacramentale cu replica scurtă incisivă, agresivă, a bunicii pieptănându-şi nepoata", într-o piesă „unde acest ritual prozaic se suprapune, comic, peste celălalt"[2].

[1] I. L. Caragiale, *A doua provocare,* în *Opere,* 2, 1962, p. 697 (la *Note şi variante).*

[2] *Despre Caragiale,* 1982, p. 85.

(p. 1268) TEATRUL LA ŢARĂ

Publicată în „Moftul român", nr. 6, 6 mai 1901, p. 5. Reprodusă în *Opere,* IV (1938), p. 395-396 şi în *Opere,* 2 (1960), p. 523-524.

Ca şi în *Congresul cooperativ român,* Caragiale glumeşte pornind de la un personaj şi un fapt real (I. Kalinderu, administrator al domeniilor Coroanei, a existat în realitate, la fel şi iniţiativa lui de a se înfiinţa teatre la ţară, consemnată de presă în martie-aprilie, 1901, deci cu o lună înainte de apariţia şarjei caragialeene).

(p. 1270) UN FRIZER-POET ŞI O DAMĂ CARE TREBUIE SĂ SE SCARPINE ÎN CAP...

A apărut în „Moftul român", nr. 6, 6 mai 1901, p. 6-7, cu semnătura: **Ion.** Neretipărit. Inclus în ediţiile: *Opere,* IV (1938), p. 410-411 (la *Addenda); Opere,* 3 (1962), p. 397-398.

Textul de bază este cel din „Moftul român" (1901).

Tema bărbierului-artist apare într-un nou elogiu al breslei cu rolul de introducere la opera unui autor „lirico-decadento-simbolisto-mistico-capilaro-secesionist": C. A. Ionescu.

Tema bărbierului-artist revine (după „gogoaşa" din „Claponul" şi amplificată în contraapologia *Un artist,* 1892) într-un nou elogiu ironic. De data aceasta este vizat (numit) un personaj din lumea scrisului (C. A. Ionescu) şi o formă literară la modă (poemul în proză); autorul mostrei ironizate este aşezat în categoria „frizerilor poeţi" care „scriu poeme în proză, care de care mai despletite".

Caion era, cum a atras atenţia Şerban Cioculescu, „un cal de bătaie al revistelor umoristice, încă din 1898"[1]. În procesul pe care i l-a intentat calomniatorului, Caragiale a negat paternitatea textului[2].

Într-un scurt studiu din 1983, Ştefan Cazimir a arătat că poemul, „Încercarea lui Caion", folosit de Caragiale ca exemplificare în comentariul său acid, nu reprezenta altceva decât „o simplă pastişă stângace după un poem în proză al lui Baudelaire, *Un hemisphere dans une chevelure*"[3].

(p. 1273)

MOŞII
(TABLĂ DE MATERII)

Apărută întâi în „Moftul român", nr. 8, 18 mai 1901, p. 6. Retipărită în *Opere,* IV (1938), p. 383-384 şi în *Opere,* 2 (1960), p. 525-526.

În fiecare an, între Înălţare şi Rusalii (de regulă - la sfârşitul lui mai şi începutul lui iunie), se ţinea, aproximativ pe spaţiul ocupat azi de platforma pieţei Obor, de Halele centrale Obor şi de parcul din faţa acestora, iarmarocul Bucureştilor, numit Târgul Moşilor pentru că era legat de străvechea sărbătoare de comemorare a morţilor, numită „Moşii de vară". Într-o formă cât de cât asemănătoare cu cea din vremea lui Caragiale iarmarocul a mai dăinuit până către anul 1970. Iată, în descrierea unui contemporan, care era înfăţişarea Târgului Moşilor în 1902, când spaţiul destinat

[1] Cf. *Opere,* 3, 1962, p. 732 (la *Note şi variante).*

[2] *Ibidem.*

[3] Ştefan Cazimir, *Baudelaire şi afacerea Caion,* în *Nu numai Caragiale,* Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1984, p. 65.

târgului avea „forma unor semicercuri paralele, tăiate de mai multe linii drepte în forma unor raze, care conduc la un punct central pe care îl ocolesc pe jumătate succedându-se una după alta. Numai strada din mijlocul cercului formează cerc complet. În mijlocul acestui punct central, e un pavilion rotund, care are în mijloc un chioşc acoperit cu o înaltă cupolă rotundă [se observă, în treacăt fie zis, că textul, redundant şi confuz, l-ar fi amuzat fără îndoială pe Caragiale, fiind asemănător celor ironizate de el în *Din foloasele tiparului* - n.n.], în care, în joia Moşilor, vine familia regală şi cea princiară. Acest chioşc e înconjurat de o galerie în formă de cerc, tăiată în patru părţi, în care se vând fel de fel de obiecte de galanterie, bijuterii false, turtă dulce şi jucării. [...] Strada ce duce de la barieră la pavilion este mărginită la stânga cu vânzători de turtă dulce şi la dreapta cu vânzători de poame uscate, băuturi răcoritoare şi mărunţişuri. Strada ce duce de la pavilion la şoseaua Pantelimon şi grădina Eliad e mărginită: la stânga de umbrare pline cu jucării, ceramică, brăţări, mărunţişuri, o panoramă, câteva cârciumi, vreo două corturi de căluşei etc. şi la dreapta, cu berării, menajerii, comedii, circuri, panorame, fotografii *ă la minute,* căluşei, dulapuri, prăjini de încercat puterea. Intrarea în grădina Eliad, asemenea, e înconjurată de un cerc de panorame, circuri, dulapuri, leagăne, corăbii americane, căluşei, iar în interiorul grădinei sunt instalate barace cu jucării şi un mare număr de restaurante, adăpostite sub corturi de pânză sau de scânduri, în care petrece lumea cea mai scuturată şi cu pungă mai groasă"[1].

[1] N. D. Popescu, *Târgul Moşilor,* în „Calendarul pentru toţi românii", 1903, p. 144, 146.

(p. 1275) TOT MITICĂ

Texte apărute în „Moftul român" (1901), începând cu nr. 8, 18 mai, până în nr. 31, din 18 noiembrie, în rubrica „Tot Mitică" (respectiv în „Moftul român", nr. 8, 18 mai 1901, p. 3, nr. 9, 27 mai 1901, p. 7, nr. 10, 3 iunie 1901, p. 8, nr. 11, 10 iunie 1901, p. 7, nr. 12, 17 iunie 1901, p. 7, nr. 13, 24 iunie 1901, p. 7, nr. 14, 1 iulie 1901, p. 7, nr. 15, 8 iulie 1901, p. 7, nr. 16, 15 iulie 1901, p. 7, nr. 17, 23 iulie 1901, p. 7, nr. 18, 29 iulie 1901, p. 7, nr. 20, 12 august 1901, p. 7, nr. 21, 19 august 1901, p. 7, nr. 22, 26 august 1901, p. 7, nr. 23, 2 septembrie 1901, p. 7, nr. 24, 9 septembrie 1901, p. 7, nr. 25, 16 septembrie 1901, p. 7, nr. 26, 23 septembrie 1901, p. 7, nr. 27, 21 octombrie 1901, p. 31, nr. 28, 28 octombrie 1901, p. 31, nr. 29, 4 noiembrie 1901, p. 31, nr. 30, 11 noiembrie 1901, p. 1, nr. 31, 18 noiembrie 1901, p. 32). Au fost retipărite, grupate şi dispuse în ordinea cronologică a primei apariţii, în *Opere,* IV (1938), p. 403-409 şi în *Opere,* 2 (1960), p. 527-531, însă cu omisiuni. Astfel, în *Opere,* IV (1938) lipsesc textele „Costică se plânge că şi-a pierdut mânuşile...", „La cafenea. Doi amici...", „Mitică e în divergenţă de opinii cu Costică...", „Costică încheie aşa, la cafenea...", *„Mitică (cu glas drăgăstos):* Amice...", „La berărie. *Costică (cu tremolo în glas...)",* „E serată literară...", iar în *Opere,* 2 (1960), în afară de acestea, lipsesc şi: „- Dă-mi un pahar...", „-Haide, Mitică, zice Costică...", „Mă rog, domnule, zice uşierul...". În ambele ediţii de *Opere* lipseşte textul din „Moftul român" nr. 31. Retipărite cvasi-integral (cu o singură omisi¬une: anecdota apărută în „Moftul român" din 18 noiembrie) în I. L. Caragiale, *Temă şi variaţiuni (momente, schiţe, amin¬tiri),* ediţie îngrijită şi prefaţă de Ion Vartic, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1988, p. 472^80. Anecdota din „Moftul român" nr. 31, 18 noiembrie 1901 nu a fost retipărită până acum.

Anecdote şi glume din seria Mitică (v. nota la *Mitică).* Personajul Mitică a devenit proverbial şi a prilejuit criticilor literari comentarii demne de toată luarea-aminte; reproducem două dintre ele:

„Dincolo de Lache şi Mache, de Costică şi Nae, de Ghiţă şi Niţă, Mitică se profilează ca suprapersonaj cu valoare de paradigmă onomastică. Personaj fabulos, Mitică ştie din toate câte nimic, e un enciclopedist, un spiritual cu harul calambürului şi un amator de bravade. Dar calitatea lui principală e deşteptăciunea, abilitatea de a se descurca în situaţiile cele mai dificile. El posedă virtuţile unui Păcală citadin (Şerban Cioculescu), inventiv de soluţii bufone, care modifică statutul grav al unor aspecte ale vieţii într-unul lejer, de voioşie bufă. Tradiţionalul Păcală simbolizează pe individul şiret care evită proba şi încercările dure ale destinului; prin viclenie, păcăleli, el se sustrage de la efort, amuzându-se şi uimindu-i pe ceilalţi prin isteţimea lui fără limite, neruşinată. El e deşteptul, pişicherul, omul care s-a născut să se odihnească şi să profite, trăgându-şi pe sfoară semenii. Mitică se defineşte prin apucături similare, ştie să câştige simpatia, dând lucrurilor o interpretare mucalită, ca într-un spectacol de bâlci; este un demon deşucheat şi sprinten, capabil să întoarcă în haz vorbele altora, să se eschiveze de la testările complicate şi să simplifice dificultăţile, coborându-le în băşcălie. «Geniul» lui Mitică stă în exprimarea paradoxului burlesc, amestec de prostie şi isteţime, cu intenţia de a-şi lăsa interlocutorii cu gura căscată"[1].

*

„Spiritul miticist şi-a aflat expresia lirică în poezia lui Minulescu, iar, mai recent, în aceea a lui Marin Sorescu. Să

[1] V. Fanache, *Caragiale,* ediţia a II-a, augmentată, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1997, p. 16-17.

nu omitem a spune că, în unele împrejurări, Mitică poate asuma chiar atitudini eroice, sfidând pericolul cu o glumă. În 1941, când un ofiţer german i-a cerut permisiunea de a se aşeza la aceeaşi masă cu dânsul, pictorul Th. Pallady a refuzat, spunând: «Şi eu am nevoie de spaţiu vital!». Pe Mitică al zilelor noastre îl recunoaştem cu uşurinţă ca născocitor al unor termeni de uz curent. El este acela care a botezat barurile de zi «Bardezi», autostopul - «ia-mă, nene!», şi cafeaua cu înlocuitori - «Nechezol». Am fi nedrepţi cu Mitică dacă am vedea în el doar pasiunea pentru glume uşoare, superficialitatea, neseriozitatea. El posedă şi eminente însuşiri pozitive: este sociabil, plin de vioiciune, ostil prejudecăţilor, tratează cu bonomie neajunsurile existenţei (când acestea nu devin prea grave), e spontan şi inventiv. La întrebarea dacă Mitică mai e printre noi, aş îndrăzni să răspund că Mitică e *în* noi"[1].

Desigur, destule din micile texte cu Mitică cuprind referiri sau aluzii la realităţi de epocă, familiare cititorilor de atunci, nu şi celor de azi. Am evitat, totuşi, să facem exces de pedanterie, şi nu am recurs la note de subsol explicative: textele îşi păstrează inteligibilitatea şi fără lămuriri fastidioase. Cititorul de azi poate, de altfel, dacă vrea, să afle destul de uşor cine a fost acel Kalinderu la care se referă un calambur (v. şi nota noastră la *Teatrul la ţară),* ori că „herăstrău" este o variantă, astăzi ieşită din uz, pentru „ferăstrău" ş.a.m.d. Despre renumele efectului purgativ al apelor de Buda (Buda, parte a Budapestei, nu mica localitate prahoveană, desigur: umorul anecdotei respective e întărit prin deliberata „confuzie" toponimică, săvârşită burlesc de Mitică!), v. în nota la *Apa blagoslovită.* Cât despre acel Kibrik, pomenit undeva („...Mă supără o gheată teribil. - Du-te la Kibrik, să ţi-o scoată"),

[1] Ştefan Cazimir, *Nu numai Caragiale,* Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1984, p. 50-51.

cititorul de azi va deduce cu siguranţă că e vorba de un dentist celebru din epocă (căruia, de altfel, i se publica un text publicitar în chiar „Calendarul Moftului român", la p. 120: „A. KIBRIK / Dentist / Medaliat cu mai multe medalii de aur şi insigne / Strada Nouă, nr. 6, vis-â-vis de Hotel Capşa / Vindecă dinţi bolnavi, îi plumbuieşte, îi scoate, îi curăţă şi îi îndreptează fără nici o durere, după cele mai bune sisteme, asemenea fabrică şi pune dinţi minerali cu totul întocmai celor naturali" etc.).

(p. 1286) LIGA

A apărut în „Moftul român", nr. 9, 27 mai 1901, p. 2. În *Opere,* V (1938), p. 449^51 şi în *Opere,* 3 (1962), p. 399-400.

(p. 1288) ŢARA LUI HUBSCH

A apărut în „Moftul român", nr. 10, 3 iunie 1901, p. 1, semnat Caragiale. Republicată în *Opere,* V (1938), p. 452-453.

Un fel de variantă a anecdotei despre Hubsch şi caracterizarea „cu două vorbe" care îi este atribuită o găsim la Marin Preda, în *Cel mai iubit dintre pământeni,* într-o conversaţie între personajul-narator Petrini şi alt personaj, Petrică Nicolau (cele „două sacramentale cuvinte" fiind, de data aceasta, indicate ceva mai explicit):

„Ideea lui fundamentală pe care o formula cu claritate era că am putea fi un mare popor dacă am scăpa de lichele şi de lichelism şi am învăţa să renunţăm la stupidul nostru humor. «Dimpotrivă, i-am răspuns, humorul ne salvează. A şti să râzi în clipe tragice înseamnă a stăpâni tragicul». «Da, mi-a replicat

el, şi a evita astfel măreţia şi a cădea în trivial. Se spune că un arhitect neamţ, prieten cu Carol I, după ce a stat vreo zece ani la noi şi a construit câteva edificii frumoase, i-a cerut regelui permisiunea să se întoarcă în Germania. De ce, Franţ, l-a întrebat suveranul, nu-ţi place ţara asta? Maiestate, i-a răspuns arhitectul, ţara e frumoasă, oamenii veseli, femeile atrăgătoare, dar prea mult p... mo-ti! Adică cum? s-a mirat regele. Păi, i-a explicat neamţul, deraiază un tren, morţi, răniţi, românul zice p... mo-ti! Secetă, inundaţii, incendii, p... mo-ti! Prea mult p... mo-ti! Suveranul a râs şi el, cum râzi şi tu acuma...»"[1].

Cu toate deosebirile între cele două versiuni (arhitect în loc de muzician etc.), îndrăznim să presupunem că la baza anecdotei formulate de Preda se află chiar textul lui Caragiale *Ţara lui Hubsch,* şi nu vreo ipotetică sursă comună (eventual din folclorul oral etc.), căci e foarte puţin probabil ca asemănarea frapantă între sintagmele „Ţară frumoasă, cu veselă lume!" (la Caragiale) şi „ţara e frumoasă, oamenii veseli" (la Preda) să fie rezultatul unei coincidenţe întâmplătoare. Va fi fost vorba fie de o reminiscenţă de lectură, fie - mult mai probabil - de o parafrazare deliberată (pentru repunerea în circulaţie, fie şi sub forma aceasta, ficţional-„apocrifă", a esenţei unui text caragialesc practic cenzurat timp de decenii, neinclus în ediţiile operelor lui Caragiale apărute în perioada postbelică).

Pentru spirite obtuze sau, oricum, opace la umorul rafinat al lui Caragiale, un text ca *Ţara lui Hubsch* poate constitui un titlu de acuzare, el fiind interpretabil ca o insultă răutăcioasă la adresa spiritualităţii naţionale etc. Că o astfel de „lectură" este grav eronată, nu ar mai trebui să fie nevoie s-o demonstrăm. Putem cita, totuşi - dintr-un corpus semnificativ de

[1] Marin Preda, *Cel mai iubit dintre pământeni,* ediţia a II-a, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1984, vol. I, p. 113-114.

comentarii care elucidează problema presupusului anti-patriotism al scriitorului şi spulberă fără drept de apel suspiciunile ce se pot ivi din eventuale receptări improprii, simpliste, inadecvate la specificul artei -, câteva remarci ale eseistului Alexandru Paleologu:

„Spiritul lui Caragiale a exercitat în societatea noastră o acţiune *socratică* şi în aceasta constă importanţa incomparabilă, fundamentală, a acestui aşa-zis «negativist». Prin reducere la absurd, prin maieutică şi dialectică, el tindea să aducă societatea românească la cunoaşterea de sine şi la o conştiinţă morală. [...]

Ca toate marile minţi lucide şi vizionare, pătimaşe pentru soarta naţiei lor, de la profeţii Israelului până la Nietzsche şi Thomas Mann sau Dimitrie Cantemir, Caragiale şi-a ocărât-o şi batjocorit-o pe a lui, jignit şi disperat de ratările şi diformităţile ei. Râsul lui nimicitor face să explodeze ca nişte baloane de săpun toate întruchipările vidului, de la demagogia vorbelor deşarte şi umflata hagiografie naţională până la falsa cultură, falsul civism, falsa prietenie şi falsul umor. [...]

Râsul lui Caragiale nu e un râz amuzant, nici benign: e un râs vitriolant, pornit dintr-o sacră mânie. Ne-am obişnuit să vedem în Caragiale pe clasicul echilibrat (ceea ce era într-adevăr) sub chipul moderaţiei şi simţului comun (ceea ce e profund greşit). Nu platul simţ comun, izvor de confuzie, ci rigoarea bunului-simţ, însuşire rară şi tare, defineşte geniul lui Caragiale. Echilibrul acestui artist scrupulos şi răbdător ca un benedictin rezultă din excese contrarii. Lucid şi dur ca diamantul, spiritul lui ducea totul până la extrem, până la culminaţie; cine nu suportă excesul nu-l înţelege pe Caragiale"[1].

[1] Alexandru Paleologu, *Bunul simţ ca paradox,* Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1972, p. 46-48.

Poate că nu e de prisos să cităm şi din însuşi Caragiale, şi anume dintr-un text epistolar-publicistic, suficient de clar, fără îndoială, chiar şi pentru cei ce pot fi derutaţi de un text precum *Ţara lui Hubsch:*

„Frate Vlahuţă,

De ce să ne facem spaimă şi inimă rea degeaba? La noi nu e nici mai multă, nici mai puţină stricăciune decât în alte părţi ale lumii, şi nici nu s-ar putea altfel. Calităţile şi defectele omeneşti sunt pretutindeni aceleaşi; oamenii sunt peste tot oameni. Limbă, costume, obiceiuri, apucături intelectuale şi morale, religiuni, precum şi toate celelalte rezultate ale locului unde au trăit, ale împrejurărilor prin care au trecut, îi pot arăta ca şi cum s-ar deosebi mult cei dintr-un loc cu cei dintr-altul; ei, însă, în fundul lor, pretutindeni şi totdeauna sunt aceiaşi. Nu există pe pământ speţă zoologică mai unitară decât a regelui creaţiunii. Între un polinezian antropofag şi cel mai rafinat european, altă deosebire hotărâtă nu există decât modul de a-şi găti bucatele. Nici un neam de oameni nu-i mai bun sau mai rău, nici unul, mai inteligent ori mai prost; unul e mai aşa, altul, mai aminterea; dar, la urma urmelor, toţi sunt la fel. Zi-le oameni şi dă-le pace!

Aşadar, să nu ne mai facem inimă rea şi spaimă gândindu-ne că lumea românească ar fi mai stricată decât altele. Nu, hotărât; neamul acesta nu e un neam stricat; e numai nefăcut încă; nu e pân-acuma dospit cumsecade. E încă nelimpezit de mizeriile seculare sub care a mocnit, cu junghetura frântă; încă nu crede în dreptate; încă nu poate scoate din sânu-i pe cine să-i poată comanda; încă nu ştie de cine să asculte, fiindcă nu are deocamdată încredere în nimeni... Fript cu lapte, suflă şi-n brânză. N-a ajuns să cumpănească bine ceea ce ar fi în stare să poată cu ceea ce i se pune împotrivă, şi astfel, încă nu înţelege că în mâna lui ar sta să-şi îndrepteze soarta şi să dispună apoi pe de-ntregul de ea - păcum e drept

şi păcum are să şi fie odată. În fine, nu are încă destulă îndrăzneală să-şi răfuiască socotelile cu binevoitorii lui epitropi. Dar, cu vremea, trebuie să vină şi asta; trebuie să vină şi înțelegerea fără de care nu poate fi o națiune sigură de avutul ei, nici de onoarea, nici de viitorul ei.

Românii sunt astăzi un neam întreg de peste zece milioane de suflete, având una şi aceeaşi limbă (nu ca s-o lăudăm noi), extraordinar de frumoasă şi de... grea; având un mod de gândire deosebit al lui, o comoară neprețuită de filozofie morală, de humor şi de poezie - cu atât mai originală avuție cu cât este un amestec de moşteniri şi de dobândiri antice, greceşti, slave, orientale şi altele, pecetluite toate cu netăgăduita lui nobilă pecetie romanică, latină, care-l arată bun şi netăgăduit stăpân al lor. Din această stăpânire seculară a lui rezultă şi puterea nebiruită de asimilare a acestui popor, ce încă d-abia pe departe începe a-şi simți importanța în lumea europeană. Şi de aceea este aşa greu de-nțeles teama ce o au unii de «înstrăinarea neamului românesc», de «alterarea spiritului național», de... «pierderea românismului»!...

Să se piardă neamul românesc! Auzi dumneata!..."[1].

(p. 1292) LUNĂ DE MIERE

A apărut în „Moftul român", nr. 11, 10 iunie 1901, p. 4-5. Retipărită în „Calendarul Moftului român", 1902, p. 67-73, şi inclusă în volumul postum *Reminiscențe,* p. 90-101. În

[1] I.L. Caragiale, *Opere,* 4 (1965), Editura pentru literatură, Bucureşti, 1965, p. 496-497 (textul e o scrisoare către A. Vlahuță publicată inițial în cadrul unui schimb de scrisori deschise găzduit de ziarul „Universul", în foileton, sub titlul *Morală, şi educație, Corespondență,* în numerele din 15 ianuarie, 2 martie, 19 martie, 25 mai 1910).

edițiile critice: *Opere,* II (1931), p. 106-112; *Opere,* 2 (1960), p. 534-540.

Povestirea, pe de o parte, e sau pare să fie o „reminiscență", respectiv un text pretins non-fictional în care naratorul se confundă în principiu cu autorul, adică o „mărturie" (semi)memorialistică, fiind înrudită, sub acest raport, cu *Grand-Hotel „Victoria Română", Monopol..., Boborul!*ş.a. Pe de altă parte, bucata e din aceeaşi plămadă cu cele mai remarcabile şi caracteristice dintre „momente", amintind, sub raport tematic, de *Bubico* şi de *întârziere* (nu numai prin decorul „feroviar", dar şi prin motivul „răutății" naratorului). Adevărul e că e greu de delimitat, la Caragiale, „reminiscențele" de ficțiunea aşa-zis „pură": în general prozele sale sunt construite pornind de la observarea cotidianului, şi, pe de altă parte, viziunea şi tratarea le conferă calitatea lor literară, indiferent de gradul de veracitate documentară al anecdotei. Dintre prozele scurte caragialeene cu narator implicat, unele sunt în mod cert „non ficționale" *(Boborul!, Monopol...),* altele sunt în mod vădit „imaginate" (chiar dacă pornind de la elemente reale şi afectând modul de relatare al „reminiscenței"; exemple: *Reportaj, Ultima oră!..., Duminica Tomii).* Între aceste două formule, *Lună de miere* ocupă, probabil, o poziție intermediară. Textul e înrudit şi cu *Mici economii* şi *Diplomație,* prin tema imoralității şi amoralității afişate cu ingenuitate dezarmantă, aici fiind însă vorba nu de complezența soțului față de infidelitățile erotice lucrative ale consoartei, ci de complicitatea unei mame - cocoana Sofița, „un fel de mahalagioaică", înrudită tipologic cu Cocoana din *Art. 214* - la infidelitatea fiicei căsătorite - e evident că „din interes" - cu un bătrân bogat şi neputincios (căci fără îndoială că *aşa* trebuie „descifrată" situația, iar nu cum au făcut-o, în mod surprinzător, autorii notelor ediției de *Opere* din 1959-1964, care au înțeles - greşit! - că bătrânul

ar fi tatăl, iar nu soţul tinerei care se dezmiardă culpabil cu presupusul ei amant, Mişu).

Un excelent comentariu analitic - probabil cel mai substanţial şi, totodată, cel mai amplu care există despre această schiţă - a dat Valeriu Cristea (prima parte a eseului *Două „momente" cu I. L. Caragiale,* în volumul *Fereastra criticului,* Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1987, p. 18-28).

(p. 1300) TALMUDIC

Publicată în „Moftul român", nr.11, 10 iunie 1901, p. 4. Retipărită în „Calendarul Moftului român", 1902, p. 66. Reprodusă în *Opere,* IV (1938), p. 400 şi în *Opere,* 3 (1962), p. 401.

(p. 1301) O CULME
[„DIN ARTICOLUL..."]

A apărut în „Moftul român", nr. 11, 10 iunie 1901, p. 7, nesemnată. Atribuită lui I. L. Caragiale de autorii lucrării *Bibliografia I.L. Caragiale,* Editura „Grai şi suflet-Cultura naţională", Bucureşti, 1997.

(p. 1302) CELE TREI ZEIŢE
POEMĂ PEDAGOGICĂ

Publicată în „Moftul român", nr. 12, 17 iunie 1901, p. 7. Reprodusă în *Opere,* IV (1938), p. 396-397 şi în *Opere,* 2 (1960), p. 541-542.

Înrudită cu *Lanțul slăbiciunilor* (apărută, aceea, în numărul următor al „Moftului român", la 24 iunie 1901).

(p. 1304) „MOFTUL" FĂCĂTOR DE MINUNI

A apărut în „Moftul român", II, nr. 13, 24 iunie 1901, p. 7. Reluat în *Opere,* 2 (1960), p. 543-544.

(p. 1306) ORIBILĂ STAGNAȚIUNE

A apărut în „Moftul român", nr. 14, 1 iulie 1901, p. 2. Reprodusă în *Opere,* V (1938), p. 456-458 şi în *Opere,* 3 (1962), p. 402-403.

(p. 1309) ÎNFIORĂTOAREA ŞI ÎNGROZITOAREA ŞI ORIBILA DRAMĂ DIN STRADA URANUS

A apărut în „Moful român", nr. 15, 8 iulie 1901, p. 2. Semnat: *Luca.* Reprodusă de Şerban Cioculescu în *Opere,* IV, p. 397-398 *(Addenda),* şi în *Opere,* 2 (1960), p. 545-546.

Şerban Cioculescu, în notele sale, aduce ştiri din presa vremii despre fapte diverse, din vara anului 1901, supralicitate de gazetari într-un sezon estival lipsit de evenimente. Sunt citate articole din ziarul „Epoca": *Halimaua din str. Uranus* sau *în jurul a două drame.*

(p. 1311) MARELE CONCURS LITERAR AL „MOFTULUI ROMÂN"

A apărut în „Moftul român", nr. 18, 29 iulie 1901, p. 2. Retipărită în *Opere,* IV (1938), p. 398-399 şi în *Opere,* 3 (1962), p. 404-405.

Invitaţia la concursul literar al „Moftului" a avut urmări concrete: în numărul 19 al revistei, din 5 august 1901, era publicată - cu o prezentare redactată probabil de I.L. Caragiale - o poezie, primită ca urmare a lansării concursului în numărul anterior.

(p. 1313) O CULME [„CARE E CULMEA ARTEI..."]

Apărută în „Moftul român", nr.19, 5 august 1901, p. 6. Nesemnată. Atribuită scriitorului de autorii *Bibliografiei I.L. Caragiale,* Editura „Grai şi suflet - Cultura naţională", Bucureşti, 1997.

(p. 1314) INFAMIE...

Tipărită în „Moftul român", II, nr. 24, 9 septembrie 1901, p. 4. Inclusă în sumarul volumului postum *Reminiscenţe.* Reprodusă în *Opere,* II (1931), p. 131-134 şi în *Opere,* 2 (1960), p. 547-549.

Textul de bază, în „Moftul român" (1901).

(p. 1318) LA PELEŞ

Apărută în „Moftul român", II, nr. 20, 12 august 1901, p. 5. Reprodusă în *Reminiscenţe* (1915), p. 102-105, de fiul

scriitorului, Luca Ion Caragiale. Reluată în *Opere,* II (1931), p. 128-130 şi în *Opere,* 2 (1960), p. 550-552.

(p. 1321) POLITICA

Apărută în „Moftul român", nr. 21, 19 august 1901, p. 2. Reprodus în *Opere,* I (1930), p. 322-323 şi în *Opere,* 3 (1962), p. 406-407.

Este - ca şi *Ultima oră!..., Boris Sarafoff...* şi *O lacună...* - un text în care scriitorul exploatează, în felul său, subiectul, de actualitate, al „cazului Sarafoff"; cu puţine zile înainte de prima apariţie a articolului, Sarafoff fusese achitat de Curtea de juraţi din Sofia.

(p. 1324) GREŞALĂ DE TIPAR

Tipărită în „Calendarul Moftului român", 1902, p. 50. Reprodusă în *Opere,* 3 (1962), p 408.

„Caragiale a fost toată viaţa terorizat de catastrofele erorilor de tipar. Îşi lua ca precauţie elementară împotriva lor scrisul rond, de o caligrafie impecabilă"[1], notează biograful şi editorul scriitorului.

(p. 1325) POVESTE DE PAŞTI

Apărută în „Opinia", V, nr. 413, 13 aprilie 1908, p. 2-3. Semnată *Caracudi.* Reprodusă în *Opere,* IV (1938), p. 437-440 *(Addenda),* şi în *Opere,* 3 (1962), p. 409-411.

Opere, 3 (1962), p. 773.

Şerban Cioculescu reproduce o scrisoare a lui I.L. Caragiale din Berlin, datată 26 decembrie 1907, publicată de „Opinia", în numărul de Anul Nou, în care reporterul Caracudi se obligă să scrie *O cronică de Paşti:* „Cum să mă plătesc eu de atâta dragoste şi omenie? Nu voi putea altfel, desigur, decât cu o *Cronică de Paşti*"[1].

(p. 1330) FĂCĂTOARE DE MINUNI...

Apare în „Universul", XXVIII, nr. 36, 7 februarie 1910, p. 1. Reprodusă în *Opere,* IV (1938), p. 139-143 şi în *Opere,* 2 (1960), p. 553-556.

Cele mai multe din foiletoanele lui Caragiale au fost strânse de Caragiale însuşi, în volumul *Schiţe nouă* (1910). Cartea, primită nu cu interesul pe care ar fi meritat-o, a fost, totuşi, comentată favorabil de G. Ibrăileanu în „Viaţa românească". Tânărul Lovinescu, în „Convorbiri literare", făcea opinie separată, afirmând că despre volum are „puţine lucruri de zis, şi nu tocmai bune". Aprecia totuşi, cu jumătate de gură, „câteva povestiri ca *Kir Ianulea, Calul dracului, Făt-Frumos cu Moţ-în-frunte,* prelucrate după alţi scriitori sau traduse, în care deci autorul n-a pus decât măiestria de a povesti şi nicidecum invenţia sa, afară de aceste basme, celelalte schiţe, în cea mai mare parte, nu sunt *nouă,* ci *vechi,* în genul de mai de mult al lui Caragiale, dar curgând dintr-un izvor foarte ostenit, ca să nu zic aproape sleit"[2]. Într-adevăr, în poveştile sale, porneşte uneori de la texte vechi, precum în *Kir Ianulea.* Parcă pentru a preîntâmpina asemenea observaţii, în *Făcătoare de minuni...*,

[1] *Opere,* 3 (1962), p. 773.

[2] Eugen Lovinescu, *Notiţe asupra celui din urmă volum al lui Caragiale,* în „Convorbiri literare", nr. 3, martie 1911, p. 335.

el mărturiseşte, chiar din debutul povestirii, că s-a folosit de câteva foi răzlețe, cumpărate cu toptanul de la un anticar.

I. L. Caragiale avea însă „sentimentul *reușitei*" cu poveştile sale şi „ținea să-l sublinieze printr-o operațiune tipică la el: indicarea insistentă a unei noi *mutări* literare şi blocarea ostentativă a tuturor programelor vechi"[1].

(p. 1335) POEME ÎN PROZĂ

Au apărut în „Universul", XXVII, nr. 56, 27 februarie 1909, p. 1. Reproduse în *Opere,* IV (1938), p. 361-364 şi în *Opere,* 3 (1962), p. 530 (fără ultimul „poem", *Cuminte,* înlocuit cu un rând de puncte de suspensie cuprins între paranteze drepte). Cuvintele „umblă-ntr-una serta-ferta" din „poemul" *Premiu,* cuprinse între paranteze drepte, au fost intercalate de îngrijitorii ediției *Opere,* 1-4 (1959-1965), conform unui adaos făcut de scriitor, de mână, pe un exemplar din versiunea tipărită a textului în chestiune, decupat din „Universul" şi aflat în arhiva Alexandrina I.L. Caragiale.

Savuros florilegiu de texte parodice, prin care scriitorul polemizează implicit cu, pe de o parte, o anumită modă formală (cea maeterlinkiană, a cărei importanță la noi, după cum observa Şerban Cioculescu, o supraaprecia) şi, pe de alta, cu un anumit inventar tematic (sămănătorist), prezente în scrierile unor confrați. Anecdotica unuia dintre „poeme" este, observăm, reluată dintr-o piesă mai veche, *Imaginație, stil şi clistir* (povestea cu baba surdă salvată de la un iminent accident de circulație de un sergent de stradă): e încă o manifestare a interesului scriitorului pentru tehnica „temei cu variațiuni".

[1] Florin Manolescu, *Caragiale şi Caragiale. jocuri cu mai multe strategii,* Cartea Românească, Bucureşti, 1983, p. 176.

(p. 1341) INIŢIATIVA...

A apărut prima dată în „Universul", XXVII, nr. 84, 27 martie 1909, p. 1, semnată: *Caragiale.* Nu se cunosc retipăriri. Inclusă în ediţiile: *Opere,* II (1931), p. 176-180; *Opere,2* (1960), p. 557-561.

Textul de bază este cel din „Universul" (1909).

Iniţiativa... continuă seria momentelor.

(p. 1346) OUĂLE ROŞII
CRONICĂ VECHE

A apărut prima dată în „Universul", XXVII, , nr. 86, 29 martie 1909, p. 1, cu subtitlul *Cronică vechiă,* semnată: *Caragiale.* Nu se cunosc retipăriri din timpul vieţii autorului. Inclusă în ediţiile: *Opere,* IV (1938), p. 170-172; *Opere,* 2 (1960), p. 562-564.

Textul de bază este cel din „Universul" (1909).

(p. 1349) DINTR-UN CATASTIF VECHI

A apărut prima dată în „Universul", XXVII, nr. 108, 20 aprilie 1909, p. 1, semnat: *Caragiale.* Nu se cunosc retipăriri din timpul vieţii autorului. Inclus în ediţiile: *Opere,* IV (1938), p. 192-196; *Opere,* 2 (1960), p. 565-569.

Textul de bază este cel din „Universul" (1909).

(p. 1356) PESTE 50 DE ANI

A apărut în „Universul", XXVII, nr. 133, 18 mai 1909, p.1. Retipărită în *Opere,* IV (1938), p. 129-133 şi în *Opere,* 3 (1962), p. 412-415.

Reminiscenţă despre emoţionanta vizită a domnitorului Alexandru Ioan Cuza la Ploieşti.

(p. 1362) PRADĂ DE RĂZBOI...
ANECDOTĂ ORIENTALĂ

Apărută în „Universul", XXVII, nr. 354, 25 decembrie 1909, p.1. Reluată în *Opere,* IV (1938), p. 187-191 şi în *Opere,* 3 (1962), p. 416-419.

O „adaptare" după o „preţioasă" tălmăcire din turceşte de J.A. Decourdemanche.

(p. 1367) SFÂNTA GHENOVEVA

A apărut prima dată în „Universul", XXVIII, nr. 44, 15 februarie 1910, p. 1, semnată: *Caragiale.* Nu a fost retipărită. Inclusă în ediţiile: *Opere,* IV (1938), p. 134-138; *Opere,* 2 (1960), p. 570-573.

Textul de bază este cel din „Universul" (1910).

(p. 1372) UN INCIDENT DE SENZAŢIE

A apărut prima dată în „Universul", XXVIII, nr. 69, 12 martie 1910, p.1, semnat: *Caragiale.* Neretipărit. Inclus în ediţiile: *Opere,* IV (1938), p. 144-147; *Opere,* 2 (1960), p. 574-576.

Textul de bază este cel din „Universul" (1910).

(p. 1376) CURIOSUL PEDEPSIT
(DUPĂ MIGUEL DE CERVANTES SAAVEDRA)

Publicată în „Românul" (Arad), I, nr. 96, 3/16 mai 1911, p. 1-3, continuă în nr. 97, 4/17 mai, p. 1-3 şi 98, 5/18 mai, p. 1-2. Retipărită în volumul postum *Reminiscenţe,* p. 171-195. Reprodusă în *Opere,* II (1931), p. 356-369.

Reproducem textul din „Românul", urmându-l pe Paul Zarifopol, care a semnalat faptul că în volum, în mod vădit din neglijenţă, au fost omise cuvinte şi propoziţii.

Textul e o traducere din Cervantes, de fapt o pseudo-traducere, o adaptare sau repovestire (în spiritul definit de scriitor în notele sale din volumul *Schiţe nouă* referitoare la alte asemenea traduceri libere sau repovestiri - *Kir Ianulea, Pastramă trufanda* şi *Făt-frumos cu Moţ-în-frunte).* La prima ei publicare, Caragiale a însoţit textul povestirii cu următoarea notă: „Această povestire se găseşte în istoria prodigiosului *Don Quijote de la Mancia* al ilustrului Miguel Cervantes Saavedra (1547-1616). Pentru unii povestitori din ziua de astăzi, publicarea unei aşa lucrări de artă ar putea părea o umilitoare ironie, ca şi trecerea unui meteor înflăcărat, prin înalt, pe d-asupra unor focuri de artificii. Altora însă, mai puţin susceptibili, le poate fi de mare folos, luminându-le un moment aspra cale a artei literare. - Dăm aici povestea aceasta în traducere liberă. În privinţa formei deosebite româneşti, traducătorul îşi rezervă toate drepturile garantate prin legi. (I.L.C.)". În nota din ediţia critică pe care a iniţiat-o, Paul Zarifopol formula următoarele judicioase presupuneri şi observaţii: „Caragiale s-a servit, foarte probabil, de o traducere franceză. Textul lui Caragiale echivalează aproximativ cu a cincea parte a originalului; drept vorbind, nu e o traducere, ci o repovestire". Povestirea despre curiosul pedepsit se află în capitolele XXXIII-XXXV din partea întâi a romanului *Don Quijote.* Pentru a permite cititorului să-şi dea seama în

ce grad s-a „îndepărtat" Caragiale de textul original, reproducem mai jos un pasaj dintr-o traducere fidelă a textului lui Cervantes (cea, modernă, a lui Ion Frunzetti, publicată în 1965 şi reeditată, de atunci încoace, de mai multe ori) şi, pentru comparare, pasajul corespunzător din versiunea lui Caragiale:

„- Vai, prietenă Leonela! N-ar fi oare mai bine ca înainte de-a ajunge să fac ceea ce nu vreau să ştii că am de gând, pentru ca nu cumva să încerci a mă împiedica, n-ar fi mai bine, zic, să iei tu jungherul lui Anselmo, pe care ţi l-a cerut, şi să-mi străpungi cu el pieptul acesta netrebnic? Dar nu, n-o face, căci n-ar fi drept să iau eu pedeapsa pentru vina altuia! Mai întâi vreau să ştiu ce atât de nelalocul lui a văzut în mine privirea îndrăzneaţă şi necinstită a lui Lotario, încât să-i dea ghes să îndrăznească a-mi mărturisi dorinţe păcătoase ca acelea pe care mi le-a mărturisit, cerându-mi să-l îndrăgesc, spre paguba prietenului său şi spre necinstea mea! Du-te, Leonela, la fereastră şi cheamă-l, că, nu mai încape îndoială, trebuie să fie pe străzi, în faţa casei, aşteptând să-şi poată împlini gândurile lui ticăloase. Însă, mai înainte de ale lui, am de gând să-l împlinesc pe-al meu, care e mai crud, dar mai cinstit.

- Vai, stăpână, răspunse iscusita şi hâtra de Leonela, ce ai de gând să faci cu jungherul? Vrei cumva să-ţi iei viaţa, ori să-l ucizi pe Lotario? Căci oricare din aceste două lucruri ai avea de gând să-l faci, tot în paguba numelui tău bun are să se întoarcă! Mai bine este să-ţi potoleşti furia şi să nu-i dai prilej omului acestuia de nimica să intre acum în casă şi să ne afle singurele. Ia seama, stăpână, că noi suntem două femei slabe, iar el e bărbat, şi hotărât; ia seama că, de vine cumva cu gând rău, orbit de patimă, până să n-apuci tu a îndeplini ceea ce ai hotărât, poate el foarte bine să facă lucrul ce-ar fi, pentru tine, mai rău decât moartea. De cap să-i fie stăpânului meu Anselmo că i-a dat atâta putere în casa lui unui asemenea

derbedeu! Şi să zicem, senora, că-l omori, cum cred că ai vrea să încerci: ce-avem să facem după aceea cu mortul?

- Ce-avem să facem, întrebi, prietenă? răspunse Camila. Avem să-l lăsăm pentru îngropăciune lui Anselmo, căci drept este să aibă şi el o îndeletnicire plăcută, vârându-şi în pământ, cu sudoarea frunţii, propria lui necinste. Hai, cheamă-l o dată, fiindcă atâta vreme cât amân răzbunarea legitimă a jignirii ce mi-a adus, mi se pare că ştirbesc cinstea pe care-o datorez bărbatului meu!

Toate acestea le asculta Anselmo, şi la fiecare cuvânt rostit de Camila gândurile i se înseninau; iar când auzi că era hotărâtă să-l omoare pe Lotario, numai cât nu ieşi ca să se dea pe faţă şi să împiedice asemenea lucru; dar îl ţinu locului dorinţa de a vedea unde duceau hotărârea ei atât de cinstită şi marea ei statornicie, aşa că-şi puse în gând să nu iasă decât în ultima clipă în care ar mai apuca să împiedice omorul".

(Miguel de Cervantes Saavedra, *Iscusitul hidalgo don Quijote de la Mancha,* partea I, cap. XXXIV, în româneşte de Ion Frunzetti.)

Iată şi versiunea lui Caragiale pentru acelaşi pasaj:

„Deodată femeia cheamă cu glasul tremurând pe Leonela şi-i zice:

- Du-te de-mi adu pumnalul bărbatului meu.

- Pumnalul? ... doamne sfinte! ce vrei să faci cu pumnalul, stăpână?

- Nu răspunde! Fă ce-ţi poruncesc!

Leonela a adus pumnalul. Camila l-a tras din teacă; i-a încercat vârful şi l-a ascuns în sân. Apoi privind la Leonela cu ochii plini de mânie, i-a zis:

- Acuma mergi la neomenosul, la lipsitul de suflet, la mişelul de Lotario, care vrea să mă necinstească, şi adu-mi-l aci, acum, numaidecât.

- Stăpână, a răspuns Leonela, făcându-se că tremură de spaimă, pentru Dumnezeu gândeşte, ce vrei să faci! Vrei să ucizi pe Lotario? dar o să ai atâta putere? şi cum o să ascunzi omorul? şi ce are să zică bărbatul dumitale? cum o să-i poţi spune adevărata pricină a acestei grozave fapte? şi chiar cinstea dumitale, atât de scumpă, n-are să fie întunecată când s-ar zvoni în lume de această întâmplare? Gândeşte-te, rogu-te, la ce primejdii te duci!..

- Ce-mi pasă de orice primejdii! a strigat Camilla; numai de o primejdie, numai de o nenorocire mă cutremur: să nu calc credinţa ce am jurat-o celui mai iubit şi mai nobil soţ. Un om cu sufletul de câine jucându-se cu încrederea soţului meu, vrea să ne facă de ocară casa: nu! n-ascult de nimic! nu mai mă gândesc la alta decât la ticăloşia lui şi la răzbunarea mea... du-te Leonela, şi fă ce ţi-am poruncit!

Şireata Leonela s-a supus. Anselmo, în culmea fericirii şi a recunoştinţii, pătruns de dragoste pentru scumpa lui soţie, era cât p-aci să iasă de unde sta ascuns şi să-i cază în genunchi; dar s-a gândit mai bine să se bucure de această nepreţuită privelişte; şi-a şters lacrimile de bucurie şi a stat nemişcat în cămăruţă".

(p. 1391) FECIOARA-DIN-LUNĂ (POVESTE JAPONEZĂ)

A apărut prima dată în „Românul" (Arad), I, nr. 109, 18/31 mai 1911, p. 1-3, cu semnătura *L.I. C.,* la notă. Retipărită în „Ordinea", IV, nr. 1005, 24 mai 1911, p. 1-2 (Reproducere după „Românul"), cu semnătura *I.L. Caragiale,* la notă. Identificată de Georgeta Ene (v. *Bibliografia I.L. Caragiale. În periodice (1852-1912),* I, 1997).

Textul de bază în „Românul" (1911).

În „Românul", în prima pagină, apare următoarea notă „Această poveste minunată, pe care o dăm aici, în traducere liberă, după *Japanische Novellen und Gedichte* ale lui Paul Enderling se găseşte într-o carte veche, *Taketori-Monogatari;* cuvintele astea însemnează pe japoneşte, *culegere de povestiri.* Iată ce spune în introducerea sa, învăţatul literat german despre culegerea asta:

«*Taketori-Monogatari* a fost scrisă, cam pe la mijlocul veacului X, într-o limbă concisă, scurtă. Autorul ar fi Minamato -no-Jun, mort în 983 d. Chr. De pântre străvechi legende japoneze, răsar ici-colo motive budiste. Limba în care e scrisă culegerea stă cam în acelaşi raport cu japona modernă ca *Niebelungenlied*cu germana de astăzi. Chiar pentru japoni e o carte grea de citit din pricina nenumăratelor ei jocuri de cuvinte».

(În privinţa modului particular de traducere în româneşte, traducătorul îşi rezervă toate drepturile literare potrivit legii L.I.C.).

Volumul la care se face trimitere este: *Japanische Novellen und Gedichte. Verdeutsch und herausgegeben von Paul Enderling*, Leipzig, Druck und Verlag von Philipp Reclam jun, f.a., 79 p. (Universal-Biblioteck), iar povestea *Fecioara-din-Lună (Mondfräulein)* se găseşte la paginile 13-19, fiind prima din capitolul *Novellen.* După menţiunea de la sfârşitul prefeţei *(Einleitung. Uber japanische Literatur), „Berlin, 1905",* volumaşul a fost tipărit, probabil, în acel an, când Caragiale s-a stabilit în capitala germană. Exemplarul din *Japanische Novellen und Gedichte* de la Biblioteca Academiei Române are, pe pagina de titlu, semnătura autografă, în creion, a lui Liviu Rebreanu, din a cărui bibliotecă provine.

Naşte, însă, întrebarea dacă, totuşi, Caragiale deprinsese limba germană în aşa măsură încât să traducă scrieri literare din această limbă în româneşte. Este posibil să ne aflăm în faţa

unui exercițiu, a unei încercări. După cum există probabilitatea ca tălmăcirea să fi fost efectuată în familie, de Luca (Luky) (inițialele semnăturii la nota din „Românul" sunt: *L.I.C.,* iar în „Ordinea" apare în clar: *L.I. Caragiale,* iar tatăl, Caragiale senior, să-şi fi dat girul pentru forma în limba română. Chiar şi în această situație, credem că este utilă punerea în circulație a acestei „traduceri libere", întrutotul în spiritul lui Caragiale din ultimii săi ani. Oricum, e un text *văzut* de Caragiale.

O a doua notă, la sfârşitul textului (în pagina 3 a „Românului"):

„Fuzi-Yama - vulcan activ şi astăzi - este muntele sacru al japonilor. Numele şi-l trage de la un vechi templu, care se află la poalele lui. Nenumărați peregrini vin din toate unghiurile împărăției, după o datină străveche, să urce până-n vârful muntelui sacru - la înălțimea de peste 3 500 de metri.

(p. 1398) UN BĂIEȚAŞ RĂU
(TRADUCERE DIN MARK TWAIN)

A apărut în „Foaia interesantă", VI, nr. 25, 9/22 iunie 1911, p. 98. Semnat *Luca.*

O traducere din Mark Twain, cu titlul *Istoria unui băiat rău care n-a fost niciodată pedepsit,* s-a tipărit în „Convorbiri literare", XVIII, nr.8, 1 noiembrie 1883, p. 291-293, cu semnătura *L.* Numele personajelor au fost românizate: Radu, Ioan. Este posibil ca tălmăcirea să aparțină lui I.L. Caragiale.

POSTUME

(p. 1405) ABU-HASSAN

„Poveste orientală" apărută postum în volumul *Abu-Hassan*, editat de fiul său, Luca I. Caragiale, în 1915, la Editura „Flacăra" din Bucureşti (p. 6-60). Paul Zarifopol publică povestea în *Opere*, II (1931), p. 256-283, după manuscrisul existent în Biblioteca Fundaţiei Universitare Carol I: „Manuscrisul are 86 file (jumătăţi de foi, format comercial, liniate, tăiate longitudinal. Cerneala violetă). De la jumătatea filei 49 până la jumătatea filei 57, scris cu creionul. Acest amănunt, precum şi numeroasele tăieri şi ştersături arată, dacă ţinem seamă de minuţiozitatea caligrafului Caragiale, că manuscrisul nu e copia definitivă pentru tipar"[1].

(p. 1439) POVESTE

Neterminată, a rămas în mai multe manuscrise. Publicată pentru prima dată de Luca I. Caragiale în volumul *Abu-Hassan*, Bucureşti, 1915, p. 61. Inclusă în ediţiile: *Opere*, II (1931), p. 284-302; *Opere*, 3 (1962), p. 580-594.

Opere, II (1931), p. 434.

Textul preluat după ediţia *Opere,* 1-4, 1959-1964, dar confruntat, din nou, cu manuscrisul aflat la Biblioteca Academiei, la cota 2069.

Dăm, după Şerban Cioculescu, descrierea manuscrisului de la Biblioteca Academiei Române: „29 jumătăţi de foi tăiate în lung, format comercial, liniat. Numerotaţia de la fila 1 la 7 cu cerneală violetă, ca şi întreg textul. De la fila 8 până la sfârşit, numerotaţia arbitrară: 11, 12, 13, 14, 15, 17, 19, 20, 22-35, cu creion albastru, iar scrierea longitudinală. Textul e însă complet. Pe fila 7, Caragiale a scris cu creion albastru: «urmează la 11 cu albastru». Titlu: *Poveste.* Pe verso ultimei file (35), următorul plan de continuare a povestei: «Cununiile. Petrecerea. Trandafirul. Traiul tinerilor. Moartea lui Roşu. Suirea lui Ler. Rivalitatea soacrei cu nora. Floarea la mănăstire. Ler n-are copii. Mezin cu nevasta merg s-o vadă cu Mugurel. Răscoala. Războiul. Fuga lui Ler. Aventurile. Asasinarea lui Mezin, când află că şi Verde a fost asasinat. Mugurel la 18 ani (Moartea Vioricăi Liliana lui Mezin). Floarea primeşte pe Ler fugar văduv lucrează ca s-aducă pe Ler înapoi. Mugurel o execută în mănăstire. Încheiare»"[1].

Pe text mai există intervenţii, cu creion negru, de altă mână, probabil a lui Luca I. Caragiale, cum susţin atât Paul Zarifopol, cât şi Şerban Cioculescu.

Poveste este cea din urmă scriere literară la care a lucrat Caragiale.

(p. 1461) MARE EXCURSIUNE ROMÂNĂ PRIN JUDEŢUL NEAMŢ

Text publicat în „Reformatorul" (Piatra Neamţ), anul V, nr. 237, 21 iulie 1923, p. 1 („Amintiri din trecut"). A fost

[1] *Note şi variante,* la *Opere,* 3, 1962, p. 847.

republicat în *Opere,* IV (1938), p. 384-386 şi în *Opere,* 3 (1962), p. 558-560.

Text de umor intimist, de uz privat, fără îndoială că nedestinat de autor publicării, dar publicat postum, în mod oportun, de redacţia săptămânalului pietrean „Reformatorul" („organ democrat-independent; apare sâmbăta", se poate citi pe frontispiciul gazetei), însoţit de următoarea notă: „Printr-o fericită întâmplare ne-au căzut în mână următorul manuscris inedit al marelui nostru scriitor şi dramaturg I.L. Caragiale, scris cu ocazia unei excursiuni, fiind oaspetele lui Nicu Albu". Se poate presupune - cu mari şanse de a fi foarte aproape de adevăr - că, după încheierea acelei faimoase „excursiuni române", unul dintre participanţi a păstrat savurosul „document". „Fericita întâmplare" la care se referă nota redacţiei „Reformatorului" ar putea fi descoperirea textului (fie de către deţinătorul său, care poate că uitase de el ori îl rătăcise, fie, dacă acel presupus fost participant la excursie decedase între timp, de către o rudă sau un prieten care-i va fi „moştenit" hârtiile, adică „arhiva personală", mai pretenţios spus) şi remiterea lui către redacţie, pentru publicare. Pe lângă hazul său intrinsec, textul prezintă interes şi ca document despre personalitatea lui Caragiale şi comportarea lui în cercurile de amici; sub acest raport, e „înrudit" cu multe din scrisorile scriitorului către prieteni şi „confirmă" mărturiile unor contemporani.

(p. 1464) REPERTORIU DE NUME PROPRII

Publicat pentru prima oară în *Opere,* II (1931), p. 370-383, reprodus în *Opere,* 3 (1962), p. 545-557.

Acest repertoriu nu e propriu-zis un text destinat de scriitor publicării ca atare, ci un document „de lucru", extras din

instrumentarul de creaţie al lui Caragiale. La prima publicare, Paul Zarifopol - care i-a atribuit şi titlul sub care îl publicăm şi noi - l-a însoţit cu următoarea notă (în *Opere,* II, p. 444):

„*REPERTORIUDE NUME PROPRII*- Colecţia de nume proprii se compune din :

(I) un repertoriu cu iniţiale pe marginea foilor în ordine alfabetică; e un caiet în 4°, cu foile liniate transversal şi împărţite în trei coloane; are scoarţe albastre; pe scoarţa din frunte poartă o etichetă roşie pe care e tipărit cu litere aurite cuvântul *Repertoire.* Pe faţa dinăuntru a copertei e lipită eticheta librăriei. Caetul nu posedă nici o dată;

(II) şi (III), două fişe, din care una pare a fi o foaie ruptă dintr-un carnet cadrilat, cealaltă e un colţ de hârtie ordinară;

(IV), o mică placă de marmură, pe care o avea Caragiale, la Berlin, totdeauna pe masa de lucru, pentru însemnări curente. Numele proprii sunt notate la întâmplare; ordinea alfabetică *(Burguiu, Calaican, Caravidi* etc.) e introdusă de noi. Pe această placă se cetesc, în afară de numele proprii, tot de mâna lui Caragiale, cuvintele: *La balet nişte zâne îmbrăcate în pielea goală;* iar ceva mai jos: *progres... dar lichele multe de ex. cumnatul Lică.* Îmi amintesc că despre Lică vorbea Caragiale ca de un personaj ce avea să figureze în comedia *Titircă, Sotirescu et Co.* - Însemnările de pe această placă sunt, probabil, ultimele rânduri, de intenţie literară, scrise de Caragiale.

Neavând la dispoziţie manuscrisele originale, reproducem *Repertoriul* după *Opere,* II (1931).

În *Opere,* 3 (1962), la *Note şi variante* (p. 832), autorul notei referitoare la *Repertoriu* (foarte probabil Şerban Cioculescu) semnala existenţa a încă unui asemenea repertoriu, pe care îl aprecia a fi mai vechi decât cel publicat de Zarifopol. Îl reproducem aici ca atare, după *Opere,* 3 (1962), împreună cu explicaţiile care îl însoţesc:

„În manuscrisul versiunii incomplete a dramei *Năpasta,* oferit de Caragiale lui Delavrancea, probabil după strălucita apărare a prietenului său în procesul de calomnie intentat lui Caion, la filele 58-61, se găseşte un alt repertoriu de nume proprii. Ca şi în precedentul, numele nu urmează în ordine alfabetică. Îl reproducem întocmai. Semnele de întrebare sunt ale noastre, la lecţiunile incerte. De asemenea, cele închise între paranteze ascuţite arată ştersăturile autorului, rămase nedescifrabile:

Umezeanu
Guvidi Mistopolu
Artorosidi
Turlaru
Vică Poponeci
Cotârleţ
Matracucu
Cutcudache
Corcoduş Corcodeanu
Vighiveci Chiriţa
Catrafusea
Paftali
Bălmăjeanu
Sarmacopolu - Sarmacolu - Sarmacu, Sarmacov, Parmac
Vlasidi
Vlangopolu
Pripici Pritocciu Topciu
Zapisescu
Săpunel, farmacia la „Microbul de Aur"
Simigeanu
Surchidescu Surchididi Surchidiu Surchidolu Surchidopol
Chicoşan Nerone Chicoşan-Bobu Rostoganu, pedagog

Tulumbache
Maloteanu
Chirchiropol Chirchirizopolu
Chirchiroiu
Chirchirescu Acriviţa Chirchidopolu
Mache Sacherdotescu
Cochino
Pandoliu
Serpengea Iorgu Dadu
Ciulete
Ştulete Firipeana (?)
Răpiţeanu
Bizim
Buzdrogovici
Trichinescu
Tilivichiu
Cotocea
Ţârcădău
Titiveanu
Suhăleţ
Fidigeanu
Ghiodânac
Cavgadi
Ţăcălie
Filipidi - Filipescu (?) - Filipovici - Filiparu (?)
Filigeanu
Rusu - Turcu - Francu - Neamţu - Sasu - Moscalu
Bârcea
Surcea
Paparovici Locot.col. Paparovici Maior Paparovici
Terciulescu
Ciopliţeanu
Surduc

Lapocencu - icu - escu
Ion Gaftea Prescurea
Cănuţă
Cochidi Cochino Cochinata
Napu
Lera Lercan Lereanu Iancu Lera
Popică Popic-i
Păpureanu Păpurel Papurolu
<?> Fantasoglu
Năsoganu
Papade Papacostea Papanaş
Dondopolu
Vlangadu Vlangada
Calaicanu
Carapapa
Cotoceanu Cotocea
Grandinopolu
Scufecică - icu Scufelcu Scufenciu
Gogonel
Covăsescu Covăţel Covăţeanu
Miculi
Grindei Răzor Horaţiu Fleaşcă

Lulete	Catone Sfârlea	
Ştubei	Vergiliu Bumbea	
Făcăleţ	Cicerone Oancea Culea	
Bârzoiu	Tiberiu Moachea	
Clăbuc	Horaţiu Făcăleţ	
Aliman	Corneliu Boanglea	Fleică
Agurid	Romulus Boghici	
Amărăzoiu	Traian Oprea	Marius Sulea
	Ovidiu Nodea	Justinian
Anadolu (părintele)	Pantazi	

Averescu Vespasian Piţulă
Băbăiţă Băbăilă Bob Zlatco
Băbăianu Babaicu Bengea
Babiţoi
Baciu
Bădicul
Bădârleanu
Parmacolu Parmac Parmacliu Parmaclidi
Inacciu (?)
Bălăbănescu
Mistopolu
Bălăriu-rie
Bălţatu Bălţătescu
Bănănău
Vlăjaru (?)
Bârzoiescu Calevri-Calevra
Boghici Pitacu
Bondocea
Boanghea <?> Ivancea
Tăgârţă
Dimie Ganciulescu
Dopu
Dănăcel
Duduianu Tiberiu
Duracu Iorgu Nodea
Ţapu Octavian
Fâstâc Grigorie Ţupa
Gagulea Gagulenco
Gogoşoiu Ţupa
Icuşaru
Siminogul (?)
Iupa Inpa
Ţupa

Bostangea
Artorosidi
Mangu şi Mangopol
Modroghin Modrighin
Pătulescu
Rudu
Suparu
Văculescu
Veriganu Verigopolu
Vlaidi Vladici
Zmeureanu
Vuteanu
Vulpăşescu
Poporanu
Calamari (?)
Pospaiu derivate
Jintiţă
Jugaru
Durduliu
Chiorvantim
Cuişoare
Scorţişoară
Calitoronidi
Califurnache
Tumbechi u idi deriv.
Dulama Maloteanu
Scurteică
Conduris ache
Măcău
Cocioabă Ciociobeiu Cociobeiu
Mălăieru Ţobaru
Leuşteanu
Mânjoală

Măscurel eanu escu
Misliu
Mozolescu Mozolescu Mozolescu
Terciulescu Tertius Tertiulian
Ogoianu deriv. Ogoiu
Umezeanu
Palici
<?>
Pănătău
Pandoliu vezi pag. 2, r. 7
Păpăuţ Pantofi
Papadi Papadiu Papainog
Pataca Patac
Pitulaş-ici Pitulescu deriv.
Piţingău
Faţandache Paţandache
Plopea Prefixe
Peicopoi (?) avocat
Bunghinescu
Puianu
Puiescu
Puţintelu
Cocoloş
Sorcovăţ
Boştină
Tiscodiu (?)
Brabete
Brobodeanu Broboadă deriv. Buzatco
Bucă-an-ărescu-ăneanu (Buză etc.)
Bumbuianu-escu
Butuc-anu-escu-eanu Bogod etc. Bodogan etc.
Calapod-Calapăr deriv. şi compozite
Călţun etc.

Căpuş
Ţugui
Carapanu
Psaridi"[1]

Reproducem aici şi comentariul lui Paul Zarifopol, din *Introducere* la volumul în care *Repertoriul de nume proprii* a fost publicat întâia oară:

„Este bine cunoscută vorba lui Caragiale: nu pot să văd figura până ce nu-i ştiu numele.

Precizia şi fineţea fantaziei sale verbale se învederează strălucit la capitolul numelor proprii. Repertoriul alfabetic este o deplină operă de artă. Netăgăduit, Farfuridi, Trahanache, Brânzovenescu şi Caţavencu chiar, sunt nume inspirate încă de legea numelor din vechiul vaudeville; dar Leonida (ce adevărat sună: *Conu* Leonida!), Titirică şi Ipingescu sunt nume reale care pot denumi cu drept cuvânt oameni după clasă, sau după categorie profesională, fără aluzii puerile în silabele lor. Există o poemă satirică despre biurocraţi, odinioară destul de cunoscută în Germania: *Der Staatshaemorrhoidarius.* Când a auzit Caragiale, întâi, titlul acesta, numaidecât a început să-l trateze, entuziast, pe româneşte: repede a dat la o parte formaţiile *Trânjescu, Trânjeanu,* şi, încântat, s-a oprit la - *Trânjovici:* domnul asesor Trânjovici, domnul şef de masă Trânjovici, domnul director Trânjovici. În adevăr, în româneşte (poate mai mult în părţile moldovene) terminaţia rusească sună curios a cinovnic. Rară ştiinţă avea Caragiale în derivarea artistică a numelor.

În repertoriul alfabetic, între literele *V* şi *Z* Caragiale a introdus o grupă de nume sugestive: Paragrafescu, judecător; Articoleanu, avocat; Născoceanu, reporter; Opinianu, ziarist;

[1] I.L. Caragiale, *Opere,* 3, Editura pentru literatură, Bucureşti, 1962, p. 832-837 (din textul notei referitoare la *Repertoriu de nume proprii).*

Krupescu, ofiţer de artilerie; Torpilorian, căpitan de marină; Scenescu, autor dramatic. Pentru ce, şi din ce epocă, îşi rezervase Caragiale aceste copilăroase construcţii, nu se poate şti sigur: caetul e nedatat şi nedatabil. Am auzit însă de multe ori pe Caragiale bătându-şi joc de asemenea nume de comedie: lista lui ar putea foarte bine să fi fost o ironie. Enormitatea însăşi a derivării întăreşte această presupunere.

Corpul principal al repertoriului constituie un desăvârşit tezaur artistic. Aici fiecare nume, aproape, răsună infinit, deslănţuind tumultuos şi totuşi organic impresii ce stau ascunse, neconcretizate, saturate însă de substanţă vie. La cetirea acestor *Momente* în câteva silabe, fantazia se agită, încântată şi nemulţumită, între lumina bruscă a numelui plin de putere evocatoare, şi regretul după tot ce n-a mai putut scrie Caragiale. Pentru cine e pătruns de scrisul său, răsfoirea dicţionarului de nume rămâne, oricum, un joc fermecător, măcar că întrerupt de păreri de rău ce izbucnesc la tot pasul.

Caragiale evită sistematic adunarea sau construirea de nume cu terminaţiile *-escu* şi *-eanu,* astăzi paralizate în puterea lor de expresie. Principalele clase de nume le dau terminaţiile străine, greceşti şi bulgăreşti mai cu seamă, apoi numele de mahala în mare parte născute din desmierdare glumeaţă sau răutăcioasă, şi, în sfârşit, numele rurale. Sonoritatea, prin ea însăşi comică (Chirchirizopol), Colochitachi, Papaluhidi, Titirizopol, Ţimbanaki), e rareori căutată de Caragiale. El respectă modul real al numelor, după clase şi categorii sociale: Ţapă, Ţurcă, Boblete, Bodârlete, Boantea, Culea, Clăbuc, Fâţă, Fişcălie, sunt ireproşabil rurale, fără aluzie, sau cu aluzia tocită aproape total, libere de vulgarizarea destructivă a lui *-escu* şi *-eanu.* În Brobonel, Băncuţă, Bănuţă, Covăşel, Gogonel, zâmbeşte drăcos mahalaua. Îndeobşte, Caragiale caută sau construieşte numele fără semnificare obiectivă, pentru ca

expresivitatea lor pură să funcţioneze cât mai liber: Lera, Leva, Oproiu, Nătruţ, Negoiţă, Sulea, Spatiu.

O dată, el nu se poate opri să nu precizeze întrebuinţarea unui nume, alipindu-i o categorie socială: *Paftali (d. căpitan).* Izolate sunt combinaţiile calamburiste, ca *Lovelake (Lake), mare crai,* şi cele două ciudăţenii scatologice: *Bravul Cufurenko* şi *Măcufurescu.*

Cu specială dragoste şi în enormă veselie este întocmit grupul transilvănenilor: Tarquinius *Frişcă* (probabil Priscus), Tarquinius *Fudulu,* Numa Pompic, Cicerone Mazăre, Marius Sulea (din Marius şi Sulla), Veşpazian Piţiclă, Horaţiu Fleaşcă (Flaccus), Ovidiu a Tomiţii etc. - onoraţi cu acest comentar magistral: «doispreace apostoli, mă! zic zeu lui D-zeu! toţi la Vindobonae Universae Medicinae, mă!... oezofagu mânisa şi sfincterul tătiniseu... morţii tei! no! meri numa!».

D-l Ibrăileanu a aprofundat din punct de vedere psihologic şi social capitolul numelor proprii la Caragiale. Studiul său (în *Studii literare,* Bucureşti, 1930, pag. 72 şi urm.) nu are nevoie nici de îndreptare, nici de completare"[1].

(p. 1494) DĂ-DĂMULT... MAI DĂ-DĂMULT

Publicat prima dată de Şerban Cioculescu, în ediţia *Opere,* IV (1938), p. 198-208, după un manuscris autograf. Inclus în ediţia *Opere,* 3 (1962), p. 563-571.

Textul, preluat după aceasta, a fost confruntat şi cu ediţia anterioară.

Interesantul exerciţiu parodic nu vizează doar maniera povestirilor lui Delavrancea. Acestea rămân un pretext, de la

[1] Paul Zarifopol, *Introducere,* în I.L. Caragiale, *Opere,* II, Editura „Cultura Naţională", Bucureşti, 1931, p. XXIV-XXVI.

care pleacă un studiu „practic" aplicat unei maniere de-a vorbi şi un experiment, o testare a „mecanismelor", o încercare a limitelor limbajului. Reţin atenţia rimele interioare şi asociaţiile de cuvinte bazate pe sonoritate, sinonimiile aberante, construcţiile pleonastice, repetiţiile, utilizate atât în dialog, cât şi în naraţiune sau descriere.

(p. 1506) [ULTIME CUGETĂRI]

Au fost publicate pentru prima oară în *Opere,* 3 (1962), p. 562. Titlul *Ultime cugetări* le-a fost atribuit de îngrijitorii ediţiei respective. Reproducem textul din *Opere,* 3 (1962), nedispunând de manuscrisul pe care, în volumul amintit, autorul notelor îl descrie în felul următor: „Dintr-un mare caiet cu pătrăţele, cartonat flexibil, cu falsul titlu *Sulfina, basm în trei acte de Carmen Sylva,* conţinând numai numele persoanelor. Aceasta face caietul databil înainte de plecarea la Berlin (1904)". Tot în *Opere,* 3 (1962), la *Note şi variante* (p. 841), sunt comunicate şi următoarele variante:

„Aforismul 1. Pentru un român care (a *ajuns să)* ştie citi etc.

2. Trebuie să fii prea inteligent ca să spui despre un copil legitim al tău că nu-i al tău; dar ca să juri că e al tău, prea prost trebuie să fii.

5. Cum să le mai potrivească şi Dumnezeu... A făcut prea puţin noroc şi prea multă lume.

7. Unde toţi oamenii mari *trec* de secături etc.

8. *destulă* (în loc de *multă)* vreme.

CUPRINSUL

ÎN VOLUME

TREI NOVELE (1892)

NOTE ŞI SCHIŢE (1892)

SCHIŢE UŞOARE(1896)

SCHIȚE (1897)

NOTIȚE ŞI FRAGMENTE LITERARE (1897)

MOMENTE (1901)

MITICĂ (1902)

SCHIŢE NOUĂ (1910)

ÎN PERIODICE

POSTUME

1836